

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ АЛТАЙ

БЮДЖЕТНОЕ НАУЧНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
РЕСПУБЛИКИ АЛТАЙ
«НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ
АЛТАИСТИКИ ИМ. С.С. СУРАЗАКОВА»

РУССКО-АЛТАЙСКИЙ СЛОВАРЬ

ОРУС-АЛТАЙ СӨЗЛИК

Том I

А – О

Горно-Алтайск
2015

УДК 811.512.151

ББК 81.632.1–4

Р 895

Утверждено к печати Ученым Советом
БНУ РА «Научно-исследовательский институт алтаистики им. С.С. Суразакова»

Редакционная коллегия:

канд. филол. наук *А.Э. Чумакаев* (отв. ред.), канд. филол. наук *А.Н. Майзина*,
канд. филол. наук *А.А. Озонова*, канд. филол. наук *Н.Д. Алмадакова*

Научный редактор:

д-р филол. наук *А.В. Дыбо*

Рецензенты:

д-р филол. наук *Н.Р. Ойроткинова*

канд. филол. наук *С.Б. Сарбашева*

канд. филол. наук *Е.В. Тюнтешева*

Русско-алтайский словарь. В 2-х томах. Том I (А–О) / Редколлегия: канд. филол. наук *А.Э. Чумакаев* (отв. ред.), канд. филол. наук *А.Н. Майзина*, канд. филол. наук *А.А. Озонова*, канд. филол. наук *Н.Д. Алмадакова*; БНУ РА «НИИ алтаистики им. С.С. Суразакова». – Горно-Алтайск, 2015. – 800 с.

Первый том русско-алтайского словаря включает более 19000 тыс. наиболее употребительных слов русского литературного языка. В словарных статьях представлены также устойчивые сочетания, фразеологизмы и термины.

Словарь имеет практическую значимость для работников образования, науки, СМИ, переводчиков, а также для тех, кто интересуется алтайским языком.

Проект выполнен в рамках Ведомственной целевой программы
«Этнокультурное наследие народов Республики Алтай – основа устойчивого развития региона»

ISBN 978-5-903693-23-8

© БНУ РА «НИИ алтаистики
им. С.С. Суразакова»
© Коллектив авторов

ПРЕДИСЛОВИЕ

Словарный состав алтайского языка находится в постоянном развитии. Поэтому со временем возникает необходимость в издании новых словарей, отражающих его современное состояние.

Лексикография алтайского языка берет свое начало со «Словаря алтайского и аладагского наречий тюркского языка» В.И. Вербицкого¹. Появление данного издания связано с деятельностью Алтайской миссии, которая начала свою работу на Алтае с 1830 г.² В.И. Вербицкий, наряду с миссионерской деятельностью, занимался изучением языка, культуры и быта местного населения. В данный труд, по словам автора, включены слова из словаря, имеющегося в миссионерской «Грамматике алтайского языка»³ и «Образцов народной литературы тюркских племен, живущих в Южной Сибири и Дзунгарской степи» В.В. Радлова⁴.

Позже лексика алтайского языка была представлена в фундаментальной работе В.В. Радлова «Опыт словаря тюркских наречий»⁵. Основу словаря составили слова собственно алтайцев («алтайских горных калмыков») и телеутов.

В советский довоенный период был издан ряд небольших по объему двуязычных словарей. В 1923 г. публикуется «Алтайско-русский словарь», составленный С.Я. Кумандиным. В 1926 г. издается «Русско-алтайский словарь» П.П. Тыдыкова. По словам автора, при составлении словаря он пользовался материалом из словарей В.В. Радлова и В.И. Вербицкого. В 1931 г. выходит в свет 2-ое издание «Русско-алтайского словаря» П.П. Тыдыкова, в котором алтайский текст напечатан на латинице, т.к. в 30-х гг. вводится новый алтайский алфавит (жаналиф), основанный на латинице.

С 1922 г., в связи с образованием Ойротской автономной области, алтайцы и дру-

гие коренные этносы официально назывались ойротами, а их язык – ойротским⁶.

В 1947 г. издается «Ойротско-русский словарь»⁷, составленный Н.А. Баскаковым и Т.М. Тощаковой. Данный словарь включает около 10 тыс. слов. В основу словаря, как об этом сказано в Предисловии, легли образцы ойротского героического эпоса, произведения ойротских писателей, переводы на ойротский язык русских классиков и советских писателей, а также периодическая печать на ойротском языке. Толчком к созданию словаря послужило открытие отделения ойротского языка и литературы при Московском педагогическом институте им. К. Либкнехта, эвакуированного во время Великой Отечественной войны из Москвы в Ойрот-Тура (ныне Горно-Алтайск). Кафедра ойротского языка и литературы пединститута испытывала на тот момент острую потребность в научных и учебных пособиях, в том числе и в ойротско-русском словаре.

«Ойротско-русский словарь», несмотря на то, что некоторая часть лексики, содержащаяся в нем, уже устарела, до сих пор не утратил свою научную и практическую ценность.

¹ Вербицкий В.И. Словарь алтайского и аладагского наречий тюркского языка. – Казань, 1884. – 494 с.

² Алтайцы: Этническая история. Традиционная культура. Современное развитие / редколл. Н.В. Екеев (отв. ред.), Н.М. Екеева, Э.В. Енчинов; НИИ алтаистики им. С.С. Суразакова. – Горно-Алтайск, 2014. – С. 362.

³ Грамматика алтайского языка. Репринтное воспроизведение издания «Грамматика алтайского языка» (Казань, 1869). – Горно-Алтайск: издательство «Ак чечек», 2005.

⁴ Радлов, В.В. Образцы народной литературы тюркских племен, живущих в Южной Сибири и Дзунгарской степи. Часть 1. – СПб., 1866.

⁵ Радлов, В.В. Опыт словаря тюркских наречий. – Санкт-Петербург, 1893-1911.

⁶ Дыренкова Н.П. Грамматика ойротского языка / Отв. ред. С.Е. Малов. – М., Л.: Издательство Академии наук СССР, 1940. – С. 9.

⁷ Ойротско-русский словарь. Сост.: Н.А. Баскаков, Т.М. Тощакова. – Москва: ОГИЗ, Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1947. – 312 с.

В 1948 г. Ойротская автономная область была переименована в Горно-Алтайскую автономную область. В официальных документах, научной и другой литературе вместо этнонима «ойроты» вновь стал применяться этноним «алтайцы», а вместо термина «ойротский язык» соответственно стал употребляться термин «алтайский язык».

В 1964 г. под редакцией Н.А. Баскакова и Т.М. Тошачковой издается «Русско-алтайский словарь», включающий около 33000 слов. Издание словаря стало значительным событием в общественной жизни Горно-Алтайской автономной области (ныне Республика Алтай), отметившей ранее свое 40-летие (1962 г.), и отвечало потребностям читателей того времени в переводных двуязычных словарях, обусловленным появлением многочисленной учебно-методической, научной и художественной литературы. К тому же в те годы шло формирование алтайского литературного языка, поэтому «Русско-алтайский словарь», как отмечали его составители, выступал не только в качестве переводного, но и в качестве нормативного словаря.

Со времени издания «Русско-алтайского словаря» под редакцией Н.А. Баскакова прошло уже более 50 лет. За указанный период в лексических составах русского и алтайского языков произошли определённые изменения, отражающие процессы в общественной жизни. Словарный запас русского и алтайского языков значительно обогатился новой лексикой как за счет внутренних ресурсов, так и путем заимствования.

Также алтайская лексикография за указанный период пополнилась специальными словарями. В настоящее время словари по алтайскому языку, помимо двуязычных изданий, представлены диалектными (Кандаракова Е.П.; Тукмачев Е.И., Петрушова М.Б., Тукмачева Е.И.; Кучигашева Н.А., Рюмина-Сыркашева Л.Т.; Тыбыко-

ва А.Т., Тыбыкова Л.Н., Тыдыкова Н.Н., Жайым Н.А.; Тыдыкова Н.Н.; Пустогачева О.Н.), топонимическим (Молчанова О.Т.), фразеологическим (Чумакаев А.Э.), терминологическими (Кучигашева Н.А., Чунжекова Е.Н.; Тыдыкова Н.Н.), орфографическими (Кучигашева Н.А., Тадыкин В.Н.; Тадыкин В.Н., Мултуева Е.Г.), морфемным (Тыбыкова А.Т., Дж. Б. Вуд, Пиянтинова К.К., Тыбыкова Л.Н.) и др. словарями.

Подготовленный сотрудниками научно-исследовательской группы алтайского языка «Русско-алтайский словарь» отличается от предыдущего и в плане оформления словарных статей, и в плане состава словника. В данном словаре русские слова снабжены стилистическими пометами, уточнены значения многозначных слов, переводы слов в большинстве случаев подкреплены иллюстративным материалом. Новым также является выделение в алтайских переводах глагольных основ, от которых образуются те или иные глагольные формы. Словник в данном «Русско-алтайском словаре» существенно пополнился новыми словами.

В алтайских переводах имеются буквы *ö, ü, j, n*, которые отсутствуют в русском алфавите. Буквы *ö* и *ü* обозначают гласные звуки, их произношение соответствует произношению немецких букв *ö (lösen)* и *ü (führen)*. Буква *j* обозначает согласный звук, произносимый в начале слова (*jac* 'весна') и в середине слова после шумных согласных (*baujыл* 'в позапрошлом году') как буквосочетание «ть», в остальных позициях – как «дь» (*byjыл* 'в этом году'). Буква *n* обозначает заднеязычный носовой согласный звук, его произношение соответствует буквосочетанию «ng» в немецком языке (*singen*) и окончанию *-ing* в английском (*working*).

Руководство проектом «Русско-алтайский словарь» (2012-2014 гг.) в первый год осуществлялось Н.Н. Тыдыковой, затем –

⁸ Алтай тилдин орфографический сөзлүги. Сост.: В.Н. Тадыкин, Е.Г. Мултуева. – Горно-Алтайск, 1983.

А.Э. Чумакаевым. Настоящий русско-алтайский словарь подготовлен в целях поддержки государственного статуса алтайского языка, его дальнейшего развития и популяризации. Словарь опирается на действующую орфографию, представленную в «Орфографическом словаре алтайского языка» («Алтай тилдин орфографический сөзлиги») (1983 г.)⁸.

В состав авторского коллектива словаря входят сотрудники научно-исследовательской группы алтайского языка НИИ алтаистики им. С.С. Суразакова ст. науч. сотр., к. филол. н. Н.Д. Алмадакова, науч. сотр., к. филол. н. О.М. Альчикова, ст. науч. сотр., к. филол. н. А.Н. Майзина, ст. науч. сотр., к. пед. н. Р.С. Минакова, науч. сотр., к. филол. н. Б.Б. Саналова, ст. науч. сотр. Н.Н. Тыдыкова, науч. сотр. Е.В. Чайчина, ст. науч. сотр., к. филол. н., руководитель группы А.Э. Чумакаев, а также внешние совместители – науч. сотр., к. филол. н. А.Б. Тадырова, ст. науч. сотр., к. пед. н. Н.Б. Тайборина, науч. сотр., к. филол. н. Э.Т. Тохнина.

По отдельным буквам составителями являются: «А», «Б», «В», «Г» – Чайчина Е.В.; «Д», «Е», «Ё», «Ж», «З», «И», «Й» – Саналова Б.Б.; «К» – Альчикова О.М., Чумакаев А.Э.; «Л» – Альчикова О.М.; «М» – Тыдыкова Н.Н.; «Н» – Альчикова О.М., Майзина А.Н. (*н-недодать*), Алмадакова Н.Д. (*недоделать-няня*); «О» – Чумакаев А.Э.; «П» – Майзина А.Н.; «Р» – Санало-

ва Б.Б. (*р-редеть*), Тохнина Э.Т. (*редкий-ряса*); «С» – Минакова Р.С., Чумакаев А.Э. (*с-самодельный*), Минакова Р.С., Тыдыкова Н.Н. (*самодержавие-сан*), Минакова Р.С., Чайчина Е.В. (*санаторий-сбрасывать*), Минакова Р.С., Майзина А.Н. (*сбрасываться-свитьнуть*), Майзина А.Н. (*свинарник-сердиться*), Чумакаев А.Э. (*сердобольный-стащить*), Алмадакова Н.Д. (*стая-сюда*); «Т», «У» – Тыдыкова Н.Н.; «Ф», «Х» – Чайчина Е.В.; «Ц» – Тайборина Н.Б.; «Ч» – Чайчина Е.В.; «Ш» – Чумакаев А.Э. (*шабаш-шифровать*), Тадырова А.Б. (*шихта-шхуна*); «Щ» – Тайборина Н.Б.; «Э» – Тохнина Э.Т.; «Ю» – Тайборина Н.Б.; «Я» – Чайчина Е.В.

Предисловие и раздел «О построении словаря» написаны А.Э. Чумакаевым.

Авторский коллектив выражает благодарность научному редактору доктору филологических наук, члену-корреспонденту РАН А.В. Дыбо за консультации и ценные рекомендации по оформлению словарных материалов, переводу слов; рецензентам доктору филологических наук Н.Р. Ойноткиной, кандидатам филологических наук С.Б. Сарбашевой и Е.В. Тюттешевой, а также сотрудникам научно-исследовательской группы фольклора НИИ алтаистики им. С.С. Суразакова (А.А. Конунову, Т.К. Шутиной, К.В. Ядановой) за ценные замечания и рекомендации, которые были учтены при подготовке работы к изданию.

Замечания и пожелания по словарю просим направлять по адресу:
649000, Республика Алтай, г. Горно-Алтайск, ул. Социалистическая, 6.
НИИ алтаистики им. С.С. Суразакова. E-mail: altaistika@mail.ru

О ПОСТРОЕНИИ СЛОВАРЯ

Заглавные слова

Заглавные слова располагаются в алфавитном порядке.

Фонетические или морфологические варианты слов, не различающихся по значению и употреблению, приводятся в одной словарной статье, например:

НАБЕЛО и **НАБЕЛО** нареч. ...
ТЕКСТОВЫЙ, -ая, -ое и **ТЕКСТОВОЙ**, -ая, -ое...

Менее употребительный вариант дается с отсылкой к более употребительному. Перевод даётся при наиболее употребительном варианте, например:

САХАРОВАРЕННЫЙ, -ая, -ое сахар кайнадар; **сахароваренный завод** сахар кайнадар завод...

САХАРОВАРНЫЙ, -ая, -ое см. **сахароваренный**

Заглавные слова даются с ударением.

При вариантности ударения, не влияющей на семантику, оба слова даются в одной словарной статье (сначала наиболее употребительный вариант, затем – менее употребительный):

ОБЩЕЗАВОДСКОЙ и уст. **ОБЩЕЗАВОДСКИЙ**, -ая, -ое бастыра заводтын; **общезаводское совещание** бастыра заводтын жууны

Омонимы даются отдельными словарными статьями и обозначаются римскими цифрами:

ЛУК I м.; бот. согоно...

ЛУК II м. (*оружие*) саадак, јаа, согон...

К сложносокращённым словам и аббревиатурам в скобках даются расшифровки на русском или алтайском языках, например:

ГАЗ III м. (*Горьковский автомобильный завод*) Горькийдин адыла адалган колук чыгарар завод

В тех случаях, когда заглавное слово употребляется в основном в составе фразеологической единицы, данное слово не переводится. Приводится только перевод фразеологизма, который даётся через двоеточие после заглавного слова, например:

ПИРРОВ: **пиррова победа** јаан јылыт-туларлу јенү

Варианты приставок даются с отсылкой на основной вариант, например:

ВЗ... (**взо...**, **взь...**, **вс...**) *приставка взлететь...*; **взорвать...**

ВЗО... *приставка см. вз...*

ВЗЬ... *приставка см. вз...*

ВС... *приставка см. вз...*

Структура словарной статьи

Словарная статья состоит из заглавного слова, грамматических и стилистических помет, перевода заглавного слова и иллюстративного материала.

Словарная статья начинается с заглавного слова. Заглавное слово набирается прописными буквами и выделяется жирным, а также в нем проставляется ударение. После заглавного слова даются грамматические и стилистические пометы, между которыми ставится точка с запятой. Затем следует перевод заглавного слова. Переводы могут быть снабжены пояснениями в скобках (перед переводом – на русском, после перевода – на алтайском). За переводом через точку с запятой дается иллюстративный материал. Устойчивые сочетания, фразеологические единицы и составные термины отделяются знаком ♦, перед которым ставится точка с запятой.

Например: **ОБЕРНУТЬ** сов. 1. *что (обмотать)* ороп алар (ороп ал-); **обернуть косу вокруг головы** тулунды башты эбире ороп алар; 2. *кого-что (завернуть)* ороп салар (ороп сал-); **обернуть книгу газетой** бичикти газетле ороп салар; 3. *кого-что (повернуть)* бурып алар (бурып ал-), баштандырып алар (баштандырып ал-); **обернуть лицо к товарищу** јүзин нөкөри јаар бурып алар; ♦ **обернуть дело в свою пользу** керекти бойына тузалу эдип салар

При передаче значений фразеологических единиц на алтайский язык используются такие способы перевода, как подбор соответствия, раскрытие значения описательным путём.

ЦЫПЛЁНОК м. ...; ♦ **цыплят по осени считают** турултазын учында көрөр

Значения многозначных фразеологических единиц обозначаются арабскими цифрами со скобкой, например:

САМЫЙ, -ая, -ое мест. ...; ♦ ...; в самом деле: 1) чын ла; ...; 2) чындап та...

Определение значений слова и перевод

Перевод осуществляется, как правило, подбором алтайских эквивалентов. При невозможности приведения эквивалента используется описательная дефиниция.

Разные значения многозначного слова внутри словарной статьи выделяются полужирными арабскими цифрами с точкой и разделяются точкой с запятой. После цифры, обозначающей номер значения, могут быть даны краткие пояснения на русском языке (в скобках курсивом), после перевода – на алтайском языке, например:

ЖИЗНЬ *ж.* **1.** (*физиологическое существование*) жүрүм; **жизнь человека** кижинин жүрүми; **даровать жизнь** жүрүм берер; **он отдал свою жизнь за родину** ол төрөли учун жүрүмин берген; **2.** (*образ существования*) жадын-жүрүм, жадын...

КАЖДЫЙ, -ая, -ое *мест. опред.* **1.** кажы ла; **каждый день** кажы ла күн; **2.** *в знач. суц.* **каждый** *м.* ...

ВАСИЛЁК *м.; бот.* василёк (*чечек*)

Если возможен перевод разных значений русского слова одним алтайским словом (или синонимами), то перевод может осуществляться двумя способами:

а) перед переводом ставятся пометы *в разн. знач.* или *прям., перен.* (если слово употребляется в прямом и переносном значениях), например:

ТАБА́К *м.; в разн. знач.* ...

МРАК *м.; прям., перен.* ...;

б) после перевода даётся толкование на алтайском языке (в скобках курсивом). Этот способ применяется по отношению к заимствованным и многозначным словам, например:

ГРА́ДУС *м.* градус (**1.** ...; **2.** ...; **3.** ...)

Синонимы в алтайской части словарной статьи отделяются запятыми, снабжаются при необходимости пояснениями, например:

ДАВНО *нареч.* **1.** туку качан, туку кажы чакта...

В синонимичных сочетаниях с общим компонентом вариантный компонент дается в скобках:

ОБКА́ШИВАТЬ *несов.* **1.** что эбиреде (айландыра) чабар (чап-); **обкашивать траву у куста** төсти эбиреде өлөндү чабар...

ПОДАЧА ЧАСТЕЙ РЕЧИ В СЛОВАРЕ

Имя существительное

Русские имена существительные даются в форме именительного падежа единственного числа. Родовая принадлежность указывается с помощью помет *м.* (мужской род), *ж.* (женский род), *с.* (средний род). При существительных общего рода даётся грамматическая пометы *м. и ж.*, например:

ЕГОЗА *м. и ж.* ...

Несклоняемые существительные снабжаются пометой *нескл.*, например:

КАШНÉ *с., нескл.* ...

Существительные с собирательным значением обозначаются пометой *собир.*, например:

МОЛОДЁЖЬ *ж.; собир.* јашөскүрим, јиттер...

Если существительное употребляется только во множественном числе, при нём ставится помета *только мн.*, например:

КЛЕЩИ *только мн.; спец.* капкы, кыскаш...

В качестве заглавного слова даётся форма множественного числа существительного, употребляющегося преимущественно во

множественном числе. В этом случае форма единственного числа указывается в скобках, например:

ГАСТРО́ЛИ *мн. (ед. гастрóль ж.)* гастрольдор...

Пометы *мн.* или *обычно мн.* используются также в тех случаях, когда существительное в одном из своих значений употребляется только или чаще во множественном числе, например:

НЕУДО́БСТВО *с.* **1.** ...; **2.** *обычно мн.* (*отсутствие удобства, комфорта*) эп јок айалгалар, келишпес айалгалар...

Если формы множественного числа многозначных существительных различаются, то указанные формы приводятся в каждом значении, например:

ЛИСТ *м.* **1.** (*мн. ли́стья*) јалбырак; ... **2.** (*мн. листы́*) лист, чаазын; ... **3.** (*мн. листы́*) лист...

Уменьшительные формы имён существительных приводятся в словаре со ссылкой на производящее слово: *уменьш. от.* Подобные формы могут быть также проиллюстрированы примером сочетания:

ОСТРОВÓК м.; *уменьш. от бóстров; красивый островок* жараш кичинек ортолук

В тех случаях, когда уменьшительные формы приобретают самостоятельное значение, дается их перевод:

РУ́ЧКА ж. 1. *уменьш.-ласк. от рука́* 1; 2. тутка...

Названия народов и народностей даются в форме множественного числа, при этом за двумя косыми вертикальными линиям следуют формы единственного числа, выделенные жирным шрифтом, например:

АЛТА́ЙЦЫ мн. алтайлар, алтай калык // ед. **алта́ец** м. алтай эр киж, алтай укту эр киж; **алта́йка** ж. алтай үй киж, алтай укту үй киж

Русские отглагольные имена переводятся на алтайский язык глагольными формами настоящего-будущего времени на *-ар* или прошедшего времени на *-ган* с аффиксом принадлежности 3-го лица *-ы/-и*:

ИСПЫТА́НИЕ с. 1. ченеери, ченеп көрөри...

ОБВА́ЛКА ж.; *спец.* шылыбыры; **обвалка туши овцы** койдын эдин шылыбыры

ПЛЕНЕ́НИЕ с. олжого алары, олжого алганы...

Также указанные имена существительные могут переводиться глагольными формами с аффиксом *-ш/-ыш/-иш*: кургат- + ыш = кургадыш:

СУШЕ́НИЕ с. кургадары, кургадыш; **сушение грибов** мешкелер кургадары; **сушение белья** кийим кургадыш

Имя прилагательное

В алтайском языке прилагательное является неизменяемой частью речи, поэтому разные формы имени прилагательного русского языка на алтайский язык переводятся одним словом: **большой, большое, большая; большие** – жаан, например, **большой дом** – жаан тура, **большое окно** – жаан көзнөк, **большая птица** – жаан куш; **большие дома** – жаан туралар.

Имена прилагательные даются в форме именительного падежа единственного числа мужского рода с указанием окончаний форм женского и среднего рода, например:

МЫСЛÍТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ...

Субстантивированные прилагательные даются отдельным значением с пометой в *знач. сущ.*, например:

БОЛЬНО́Й, -ая, -ое... 2. в *знач. сущ. больно́й* м. и *больно́я* ж. оору киж...

При переводе русских относительных прилагательных используются разные способы. Аффикс обладания *-ту/-тү, -ду/-дү, -лу/-лү* используется при переводе русских прилагательных со значением «содержащий что-л.»: **солёная вода** тусту суу:

СОЛЁНЫ́Й, -ая, -ое 1. (*содержащий соль*) тусту; **солёная вода** тусту суу; **солёное озеро** тусту көл...

Аффикс притяжательного падежа *-тын/-тин, -дын/-дин, -нын/-нин* употребляется при переводе прилагательных со значениями «принадлежащий, относящийся к кому-л., чему-л.»: **морская вода** талайдын суузы; **берёзовый сок** кайыннын жулугы:

БЕРЕ́ЗОВЫЙ, -ая, -ое 1. кайыннын; **березовый лист** кайыннын жалбырагы; 2. (*сделанный, полученный из березы*) кайыннан эткен; **березовая шкатулка** кайыннан эткен кайырчак...

МОРСКО́Й, -ая, -ое 1. талайдын; **морской берег** талайдын жарды...

Аффикс притяжательного падежа *-тын/-тин, -дын/-дин, -нын/-нин* используется также при переводе притяжательных прилагательных:

МА́МИН, -ая, -ое энезинин; **мамин платок** энезинин арчуулы

Относительное прилагательное также может переводиться сочетанием существительного в исх. п. с глаголом эт- ‘делать’ в причастной форме на *-кан*: **овсяная каша** суладан эткен каша:

ОВСЯНО́Й, -ая, -ое 1. суланын; **овсяное поле** суланын жаланы; 2. (*приготовленный из овса*) суладан эткен; **овсяная каша** суладан эткен каша

При переводе русских относительных прилагательных, образованных от иноязычных слов, может наблюдаться вариантность. Например, слово **пластиковый** на алтайский язык можно перевести *пластик*, что соотносится с формой данного слова в языке оригинале (*plastic*). Аналогично можно пе-

ревести слово **республиканский** – *республикан* (republican): **пластиковый стакан** пластик стакан, **республиканская гимназия** республикан гимназия.

Слово **пластиковый** может быть переведено и как пластиктен эткен (букв. изготовленный из пластика), а республиканский – республиканын (имеющий отношение к республике). Например:

ПЛАСТИКОВЫЙ, -ая, -ое **1.** пластик, желим; **пластиковая плёнка** желим плёнка; **2.** (*изготовленный из пластика*) пластиктен эткен; **пластиковый стакан** пластиктен эткен стакан

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ, -ая, -ое республикан, республиканын; **республиканские соревнования** республикан маргаандар; **республиканский бюджет** республиканын бюджеди.

Однако некоторые русские имена прилагательные, образованные от иноязычных слов, при переводе на алтайский язык сохраняют свой графический облик, т.к. его изменение будет непривычным для восприятия, например, слово **сентиментальный**: **сентиментальный человек** сентиментальный кижы.

При переводе прилагательных, образованных от отвлеченных существительных, возможно использование аффикса -лык: экономический экономикалык. Например:

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** экономиканын; **экономические законы** экономиканын жасактары; **2.** экономикалык; **экономические связи** экономикалык колбулар...

Некоторые русские прилагательные могут переводиться причастными формами. Например:

УБОЙНЫЙ, -ая, -ое *спец.* **1.** сойотон; **убойный скот** сойотон мал; **2.** (*поражающий насмерть*) өлтүрер; **убойная сила оружия** jepселдин өлтүрер күчи...

Степени сравнения прилагательных и наречий даются отдельными статьями, если имеют самостоятельное значение, например:

БОЛЬШЕ I сравнит. ст. **1.** жаан; **один больше другого** бирүзи бирүзинен жаан; **2.** (*много*) көп; **знает больше других** өскөлоринен көп билер...

Глагол

Инфинитивом в алтайском языке считается глагольная форма на -арга. Однако функцию инфинитива может выполнять форма на -ар и ряд других форм. В данной работе, следуя традиции предыдущих русско-алтайских словарей, в качестве эквивалента перевода инфинитивной формы русского глагола используется форма на -ар.

Переводы глаголов даются с указанием основы (в скобках), от которой образуются те или иные формы глагола. У многозначного глагола, если его перевод в разных значениях совпадает, основа выделяется только в первом значении, например:

ПАЛІТЬ I несов. **1.** что (*обжигать*) куйкалаар (куйкала-); **палить свинью** чочкины куйкалаар; **2.** что; разг. (*сжигать, уничтожать*) өртөөр (өртө-), куйдүрер (куйдүр-); **палить лес** агаштарды өртөөр; **3.** что; разг. (*заставлять гореть с целью освещения, отопления*) өртөөр, куйдүрер, одыраар (одыр-)...

Перевод глагола дается, как правило, при форме совершенного вида; при форме несовершенного вида даётся отсылка к парному глаголу совершенного вида, например:

ДАВАТЬ несов. *см. дать*

Словарная статья с переводом глагола несовершенного вида даётся в случае, если глагол не имеет соотносительного глагола совершенного вида, например:

ЖАДНИЧАТЬ несов. карамданар (карамдан-)...

Глаголы совершенного вида в алтайском языке могут иметь несколько вариантов перевода в зависимости от того, какой вспомогательный глагол используется в аналитической конструкции: **съесть** жип койор, жип салар. Например:

СЪЕСТЬ сов. **1.** (*принять пищу*) жип салар (жип сал-); (*о жидком*) ичип салар (ичип сал-); **съесть яблоко** аламаны жип койор; **съесть суп** супты ичип салар...

Форма несовершенного вида может выражаться и синтетическим, и аналитическим способом: **говорить** айдар, айдып турар. Во втором случае выражается регулярность, повторяемость действия.

При личных и возвратных глаголах указывается управление путём постановки падежных вопросов, например:

УБАЮКАТЬ *сов.* **1.** *кого...*

ЗАВОЁВЫВАТЬ *несов.* **1.** *кого-что...*

Глаголы страдательного залога переводятся формой страдательного залога, образующейся присоединением к основе глагола залогового аффикса -л, например:

НЕДОКАРМЛИВАТЬСЯ *несов. страд.* јетире азыралбай турар (азыралбай тур-); **скот недокармливался** мал-аш јетире азыралбай турган болгон

Возвратные глаголы переводятся формой возвратного залога, образующейся присоединением к основе глагола залогового аффикса -н, например:

МЫТЬСЯ *несов.* јунунар (јунун-); **мыться в бане** *мылчада* јунунар...

Безличные глаголы снабжаются пометой *безл.* или *обычно безл.* При помощи этих помет указывается и возможность употребления личного глагола в безличной форме, например:

ТЕПЛЁТЬ *несов.* **1.** ...; **2.** *безл.* ...

ШАТАТЬ *несов. что* **1.** ...; **2.** *кого-что безл.* ...

Причастие

Причастные формы даются с грамматической пометой *прич.* и выделяются в отдельное значение; омонимичные прилагательные с пометой *прил.* даются в этой же статье, например:

СВИСТЯЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич.* сыгырар, сыгырып турар; **свистящий звук** сыгырып турар табыш; **2.** *прил.* сыгырышту; **свистящий кашель** сыгырышту јөдүл

Употребление причастия в значении существительного показывается отдельным значением с пометой *в знач. сущ.*, например:

ОСУЖДЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от осудить*; **осужденный за преступление** каршулу керек учун јаргылаткан; **2.** *в знач. сущ. осуждённый м. и осуждённая ж.* јаргылаткан киж

Имя числительное

В качестве заглавных слов приводятся числительные: а) количественные: от 1 до

20, круглые десятки и сотни, **тысяча, миллион, миллиард** и т.д.; б) порядковые: от 1 до 20, от десятков и сотен, **тысячный, миллионный, миллиардный** и т.д.; в) собирательные: **двое, трое, оба** и т.д.

Имена числительные приводятся с пометой *числ.* без указания разряда (кроме собирательных), например:

ЧЕТЫРЕ *числ.* төрт

ТРОЕ *числ., собир.* үчү

ПЕРВЫЙ, -ая, -ое **1.** *числ.* баштапкы...

Местоимение

Местоимения обозначаются пометой *мест.* без указания лексико-грамматического разряда. При личных местоимениях в скобках указываются формы косвенных падежей, например:

ОН (его, ему, его, ним, обо мне) *мест.*

Местоимения, изменяющиеся по родам (кроме оканчивающихся на «-ый», «-ий»), даются в именительном падеже всех трёх родов и во множественном числе на своём алфавитном месте со ссылкой на местоимение мужского рода, при котором имеется перевод, например:

МОЁ *с. мест. см.* мой

МОЙ *мн. мест. см.* мой

МОЙ *м.* (моя ж., моё с.) *мест.* **1.** менин...

МОЯ *ж. мест. см.* мой

Наречие

Наречия даются с грамматической пометой *нареч.* Употребление наречий в функции других частей речи показывается отдельным значением с соответствующими пометами, например:

ПОСРЁДСТВЕННО **1.** *нареч.* ...; **2.** *в знач. сущ. посредственно...*

Союзы, частицы, предлоги, междометия

При союзах и частицах приводятся пометы, указывающие на часть речи и особенности употребления, например:

И **1.** *союз* **1.** *соед.* ...

И II частица...

Предлоги даются с указанием части речи, падежного управления и пояснением значения, например:

ОТ *предлог передаётся афф. исх.п. -наг...*

Варианты предлогов даются с отсылкой

на основной вариант, например:

ОТО *предлог см. от*

Междометия даются самостоятельными словарными статьями, например:

У I *межд. (обычно произносится удлинённо для обозначения гудения, воя) у-у, у-у-у...*

УСЛОВНЫЕ СОКРАЩЕНИЯ

ав. – авиация

анат. – анатомия

антроп. – антропология

археол. – археология

архит. – архитектура

астр. – астрономия

афф. – аффикс

без доп. – без дополнения

безл. – безличное

биол. – биология

биохим. – биохимия

бот. – ботаника

бран. – бранное

буд. вр. – будущее время

бухг. – бухгалтерский термин

в. (вв.) – век (века)

вводн. сл. – вводное слово

вет. – ветеринария

в знач. – в значении

вин. п. – винительный падеж

воен. – военный термин

возвр. – возвратный

вопр. – вопросительный

вр. – время

в разн. знач. – в разных значениях

в сочет. – в сочетании

выделит.-ограничит. – выделительно-ограничительная

высок. – высокое

г. (гг.) – год (годы)

геогр. – география

геод. – геодезия

геол. – геология

геом. – геометрия

гидр. – гидрология

гидротех. – гидротехника

гл. – глагол

горн. – горное дело

грам. – грамматика

дат. п. – дательный падеж

дат.-напр. п. – дательно-направительный падеж

деепр. – деепричастие

дел. – деловой

дип. – дипломатия

доп. – дополнение

др. – другой

ед. ч. – единственное число

ж. – женский род

ж.-д. – железнодорожный термин

жив. – живопись

звукоподр. – звукоподражательное

знач. – значение

зоол. – зоология

изъяснит. – изъяснительный

им. п. – именительный падеж

ирон. – ироническое

иск. – искусство

ист. – история

канц. – канцелярское

карт. – термин карточной игры

кино. – кинематография

книжн. – книжное

кратк. ф. – краткая форма

кул. – кулинария

л. – лицо

-л. – -либо

ласк. – ласкательное

лес. – лесоводство

лингв. – лингвистика

лит. – литература, литературоведение

личн. – личный

лог. – логика

м. – мужской род

мат. – математика

мед. – медицина

межд. – междометие

мест. – местоимение

метео. – метеорология
мех. – механика
мин. – минералогия
миф. – мифология
мн. ч. – множественное число
мор. – морской термин
муз. – музыка
-н. – -нибудь
накл. – наклонение
напр. – например
нареч. – наречие
наст. вр. – настоящее время
неодобр. – неодобрительное
неопр. – неопределённый, неопределённая форма глагола
нескл. – несклоняемое
несов. – несовершенный вид
огранич. – ограничительный
однокр. – однократно
опред. – определительный
опт. – оптика
относит. – относительный
отриц. – отрицательный
офици. – официальное
офици-дел. – официально-деловой
охот. – охотничий термин
п. – падеж
палеонт. – палеонтология
перен. – переносное значение
перечисл. – перечислительный
побудит. – побудительный
повел. – повелительное наклонение
полигр. – полиграфия
полит. – политический термин
полн. ф. – полная форма
поэт. – поэтическое
поясн. – пояснительный
превосх. ст. – превосходная степень
предл. п. – предложный падеж
презр. – презрительное
пренебр. – пренебрежительное
прил. – прилагательное
присоед. – присоединительный
прич. – причастие
прост. – просторечное
противит. – противительный
прош. – прошедшее время
прям. – прямое значение
псих. – психология

пчел. – пчеловодство
радио. – радиотехника
разг. – разговорное
разд. – разделительный
разн. – разный
рел. – религия
род. п. – родительный падеж
рыб. – рыболовство, рыбоводство
с. – средний род
сад. – садоводство
сказ. – сказуемое
скл. – склонение
см. – смотри
собир. – собирательное
сов. – совершенный вид
соед. – соединительный
сопоставит. – сопоставительный
сосл. – сослагательное наклонение
сочет. – сочетание
спец. – специальный термин
спорт. – спортивное
сравн. ст. – сравнительная степень
страд. – страдательный залог
сущ. – существительное
т.д. – так далее
т.п. – тому подобное
с.-х. – сельское хозяйство
твор. п. – творительный падеж
театр. – театральный термин
текст. – текстильный
тех. – техника
типогр. – типографский термин
топ. – топография
торг. – торговля
трад. – традиционный
указ. – указательный
уменьш. – уменьшительное
уменьш.-ласк. – уменьшительно-ласкательное
уничиж. – уничижительное
усил. – усилительный
условн. – условный
уст. – устарелое
уступ. – уступительный
утверд. – утвердительный
ф. – форма
фарм. – фармакология, фармация
физ. – физика
физиол. – физиология

филолог. – филология
фило. – философия
фин. – финансовый термин
фольк. – фольклор
фото. – фотография
хим. – химия
хир. – хирургия
церк. – церковное
ч. – число

числ. – имя числительное
шахм. – шахматный термин
шутл. – шутливое
эк. – экономика
эл. – электротехника
этно. – этнография
юр. – юридический термин

о.ö. – оног до öскö

РУССКИЙ АЛФАВИТ

Аа	Ёё	Лл	Сс	Чч	Ээ
Бб	Жж	Мм	Тт	Шш	Юю
Вв	Зз	Нн	Уу	Щщ	Яя
Гг	Ии	Оо	Фф	Ъъ	
Дд	Йй	Пп	Хх	Ыы	
Ее	Кк	Рр	Цц	Ьь	

АЛТАЙСКИЙ АЛФАВИТ*

Аа	Ёё	Мм	Сс	Чч	Юю
Бб	Жж	Нн	Тт	Шш	Яя
Вв	Зз	Нн	Уу	Щщ	
Гг	Ии	Оо	Ўў	Ъъ	
Дд	Йй	Öö	Фф	Ыы	
Јј	Кк	Пп	Хх	Ьь	
Ее	Лл	Рр	Цц	Ээ	

*Примечание: Буквы **Вв, Ёё, Фф, Хх, Цц, Щщ, Ъъ, Ьь, Юю, Яя** используются только в словах, заимствованных из русского языка.

АБАЖУ́Р *м.* абажур; **стеклянный абажур** шил абажур

АББРЕВИАТУ́РА *ж.* (сокращение слов) аббревиатура

АБЗА́Ц *м.* абзац; **третий абзац** үчинчи абзац

АБИТУРИЭ́НТ *м.* абитуриент

АБОНЕМЭ́НТ *м.* абонемент; **два абонемента в театр** театрга эки абонемент

АБОНЕМЭ́НТНЫЙ, -ая, -ое абонемент, абонементный; **абонементный талон** абонементный талон

АБОНЭ́НТ *м.* абонент; **абонент библиотеки** библиотеканын абоненти

АБОНЭ́НТНЫЙ, -ая, -ое абонент, абонентный; **абонентный отдел** абонент бөлүк

АБОРИГЭ́НЫ *мн.* аборигендер, **ос калык** // *ед.* **аборигэн** *м.* абориген эр киж; **аборигэнка** *ж.* абориген үй киж

АБО́РТ *м.* (у женщин) эндегени; (у животных) ара салганы

АБРИКО́С *м.* абрикос

АБРИКО́СОВЫЙ, -ая, -ое **1.** абрикостын; **абрикосовая косточка** абрикостын үрени; **2.** (приготовленный из абрикосов) абрикостон эткен, абрикостын; **абрикосовое варенье** абрикостон эткен варенье

АБСОЛЮТИ́ЗМ *м.* абсолютизм (*тергеени жаңгыс кижги башкарганы*)

АБСОЛЮ́ТНО *нареч.*; *разг.* (*совершенно, совсем*) чек, сыраңай; **это абсолютно невозможно сделать** оны чек эдип болбос

АБСОЛЮ́ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** *филос.* (*безотносительный, взятый вне связи, вне сравнения с чем-л.*) абсолютный; **2.** (*совершенный, полный*) текши, сүреен; **абсолютный покой** сүреен тымык; ♦ **абсолютное большинство** көп сабазы

АБСТРА́КТНЫЙ, -ая, -ое **1.** абстрактный, учуры чокым эмес; **абстрактное**

мышление учуры чокым эмес санаашуульте; **2.** абстрактный, текши; **абстрактные рассуждения** текши санаашуультелер

АБСУ́РД *м.* аай-баш јогы, аай-баш јок болгоны; **довести до абсурда** аай-баш јок болгонына јетирип салар

АБСУ́РДНЫЙ, -ая, -ое аай-баш јок; **абсурдный вывод** аай-баш јок түп шуульте

АВАНГА́РД *м.*; *воен.* авангард

АВАНГА́РДНЫЙ, -ая, -ое авангардный, бажында турган; **авангардный отряд** бажында турган отряд

АВА́НС *м.* аванс; **выдать аванс** аванс берер

АВАНСИ́РОВАТЬ *сов., несов.* *кого-что* авансировать эдип салар (эдип сал-), авансировать эдер (авансировать эт-), аванс берип салар (берип сал-), аванс берер (аванс бер-); **авансировать проект** үлекерди авансировать эдип салар

АВА́НСОВЫЙ, -ая, -ое авансовый; **авансовый отчёт** авансовый отчёт

АВАНСЦЭ́НА *ж.*; *театр.* сценанын алдындагы јаны

АВАНТЮ́РА *ж.* авантюра; **политическая авантюра** политикалык авантюра

АВАНТЮ́РИСТ *м.* и **АВАНТЮ́РИСТКА** *ж.* авантюрист киж

АВАНТЮ́РНЫЙ, -ая, -ое **1.** авантюрный; **2.** (*приключенческий*) авантюралык; **авантюрный роман** авантюралык роман

АВАРИ́ЙНЫЙ, -ая, -ое **1.** авариянын, јеткерлү; **2.** (*предназначенный для предотвращения или устранения аварии*) јеткер болдыртпас; **аварийная служба** јеткер болдыртпас служба

АВА́РИЯ *ж.* авария, јеткер; **потерпеть аварию** аварияга кирип калар

АВГУ́СТ *м.* куран ай

АВГУ́СТОВСКИЙ, -ая, -ое **1.** куран айдын; **августовский день** куран айдын

АВТОМОБИЛЬНЫЙ

күни; **2.** кураан айда өдөтөн (өдүп турган), куран айдагы; **августовская конференция** куран айда өдүп турган конференция

АВИАБАЗА ж. авиабаза

АВИАБИЛЕТ м. авиабилет; **купить авиабилет** авиабилет садып алар

АВИАКОНСТРУКТОР м. авиаконструктор

АВИАПОЧТА ж. авиапочта

АВИАРАЗВЭДКА ж. авиаразведка, авиациянын болужыла болор кайу; **проводить авиаразведку** авиаразведка өткүрип турар

АВИАТОР м. авиатор

АВИАЦИОННЫЙ, -ая, -ое авиациянын; **авиационный завод** авиациянын заводы

АВИАЦИЯ ж. авиация; **развитие авиации** авиациянын өзүми

АВИАШКОЛА ж. авиациянын школы; **курсант авиашколы** авиациянын школынын курсанты

АВТОБАЗА ж. автобаза

АВТОБИОГРАФИЧЕСКИЙ -ая, -ое автобиографиялык; **автобиографический литература** автобиографиялык литература

АВТОБИОГРАФИЯ ж. автобиография

АВТОБУС м. автобус; **новый автобус** жаңы автобус

АВТОБУСНЫЙ, -ая, -ое автобустын; **автобусная остановка** автобустын токтодузы

АВТОВОКЗАЛ м. автовокзал, автобустардын вокзалы; **касса автовокзала** автовокзалдын кассазы

АВТОГАРАЖ м. автогараж, көлүктөрдүн гаражы; **подземный автогараж** жер алдындагы автогараж

АВТОГОНКИ мн. автожарыш

АВТОГРАФ м. **1.** автограф; **2.** (рукописный текст) кол бичимел; **автограф**

романа «Арина» «Арина» романнын кол бичимели

АВТОДОРՈՂՆЫЙ, -ая, -ое автодорожный; **автодорожный техникум** автодорожный техникум

АВТОДРОМ м. автодром

АВТОЗАВОД м. автозавод

АВТОИНСПЕКТОР м. автоинспектор; **молодой автоинспектор** јиит автоинспектор

АВТОИНСПЕКЦИЯ ж. автоинспекция; **государственная автоинспекция** эл-тергеелик автоинспекция

АВТОКОЛОННА ж. автоколонна; **начальник автоколонны** автоколоннанын башкараачызы

АВТОЛ м. автол; **купить автол** автол садып алар

АВТОЛЮБИТЕЛЬ м. автолюбитель, көлүк сүүчи

АВТОМАГИСТРАЛЬ ж. автомагистраль, көлүктөр жүрөп жол

АВТОМАТ м. **1.** (устройство) автомат; **2.** (оружие) автомат; **стрелять из автомата** автоматтан адар

АВТОМАТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** (действующий без непосредственного участия человека) автоматический, автомат; **2.** (машинальный, произвольный) автоматический, болгобос јанынан; **автоматическое движение** болгобос јанынан кыймыгу

АВТОМАШИНА ж. автомашина, көлүк

АВТОМЕХАНИК м. автомеханик, көлүк жазаачы; **колхозный автомеханик** колхозтын автомеханигы

АВТОМОБИЛИСТ м. автомобилист, көлүкчи

АВТОМОБИЛЬ м. көлүк; **грузовой автомобиль** кош тартар көлүк

АВТОМОБИЛЬНЫЙ, -ая, -ое көлүктин; **автомобильная дорога** көлүктин јолы

АВТОНОМИЯ

АВТОНО́МИЯ *ж.*; *полит.* автономия; **добиться автономии** автономияга јединип алар

АВТОНО́МНЫЙ, -ая, -ое автономный, автоном; **автономная республика** автоном республика; **автономная область** автоном область

АВТОПОЕ́ЗД *м.* автопоезд

АВТОПОРТРЕ́Т *м.* бойын бойы жураган журук; **автопортрет художника** журукчынын бойын бойы жураган журугы

А́ВТОР *м.* автор; **автор книги** бичиктин авторы

АВТОРЕМО́НТ *м.* авторемонт, көлүкти жазаары; **производить авторемонт** авторемонт эдер

АВТОРИТЕ́Т *м.* 1. (*общепризнанное значение, влияние*) тоомјы; **пользоваться авторитетом** тоомјыда болор; 2. тоомјылу киж; **он был авторитетом** ол тоомјылу киж болгон

АВТОРИТЕ́ТНЫЙ, -ая, -ое, 1. (*пользующийся авторитетом*) тоомјылу, тоомјылу ады; **авторитетный руководитель** тоомјылу башкараачы; **авторитет учёного** билимчинин тоомјылу ады; 2. (*не допускающий возражений, властный – о тоне, жесте, виде и т. п.*) казыр, кату; **с авторитетным видом** кату бүдүштү

А́ВТОРСКИЙ, -ая, -ое автордын; **авторские поправки** автордын түзөдүлери

АВТОСВА́РКА *ж.* автокандаш

АВТОТРА́КТОРНЫЙ, -ая, -ое тракторный, автомобиль ле трактор эдер; **автотракторная промышленность** автомобиль ле трактор эдер промышленность

АВТОТРА́ССА *ж.* автотрасса, көлүктердин јолы; **широкая автотрасса** элбек автотрасса

АВТОТУРИ́ЗМ *м.* автотуризм; **расширять автотуризм в республике** республикада автотуризмди элбедер

АВТОХОЗЯ́ЙСТВО *с.* автохозяйство, автоээлем; **городское автохозяйство** каланын автоээлеми

АВТОШИ́НА *ж.* автошина, көлүк; **купить автошину** көлүк садып алар

АГА́Т *м.* агат

АГГЛЮТИНАТИ́ВНЫЙ, -ая, -ое *линг.* агглютинативный, агглютинатив; **агглютинативные языки** агглютинатив тилдер

АГЕ́НТСТВО *с.* агентство; **телеграфное агентство** телеграфтын агенствозы

АГЕ́НТ *м.*; *в разн. знач.* агент; **дипломатический агент** дипломатический агент; **тайный агент** жажыту агент

АГЕНТУ́РА *ж.* агентура

АГИТА́ТОР *м.* агитатор; **быть агитатором** агитатор болор

АГИТА́ТОРСКИЙ, -ая, -ое агитатордын; **агитаторские обязанности** агитатордын молјулары

АГИТА́ЦИЯ *ж.* агитация; **предвыборная агитация** талдаштар алдында агитация

АГИТАЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое агитационный; **агитационные листовки** агитационный листовкалар

АГИТИ́РОВАТЬ *несов. кого-что* агитировать эдер (агитировать эт-); **агитировать среди молодёжи** јашөскүримнин ортозында агитировать эдер

АГРА́РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*относящийся к землевладению*) аграрный, јерле колбулу; **аграрный вопрос** јерле колбулу сурак; 2. јурт ээледик; **аграрная страна** јурт ээледик ороон

АГРЕГА́Т *м.* 1. агрегат (*бир канча машиналарды кожо иштедерге бириктиргени*); 2. *минер.* агрегат

АГРЕССИ́ВНЫЙ, -ая, -ое казыр, казыр кылыкту; **агрессивный человек** казыр кылыкту киж

АГРЕ́ССИЯ *ж.* агрессия

АГРЕ́ССОР *м.* агрессор

АЗЕРБАЙДЖАНЦЫ

АГРОНОМ м. агроном; **главный агроном фермы** ферманын баш агрономы

АГРОНОМИЧЕСКИЙ, -ая, -ое агрономический, агрономиянын; **агрономическое отделение** агрономический бөлүк

АД м. 1. *рел.* таамы; 2. *перен.* кыйын жүрүм

АДАПТАЦИЯ ж. 1. (*приспособление организмов, органов чувств к окружающим условиям*) адаптация, темигү; **адаптация организма** организмнин темигүзи; 2. (*упрощение текста для малоподготовленных читателей*) **адаптация өткөни**; **адаптация текста** тексттин адаптация өткөни

АДВОКАТ м. адвокат; **коллегия адвокатов** адвокаттардын коллегиясы

АДВОКАТСКИЙ, -ая, -ое адвокат, адвокаттын; **адвокатская деятельность** адвокаттын ижи

АДЕКВАТНЫЙ, -ая, -ое *книж.* келижер, келижип турган; **адекватное явление** келижер айалга

АДМИНИСТРАТИВНЫЙ, -ая, -ое административный, администрациянын, башкарунын; **административная должность** башкарунын жамызы; **административный отдел** административный бөлүк

АДМИНИСТРАТОР м. администратор

АДМИНИСТРАТОРСКИЙ, -ая, -ое 1. администратордын; **администраторская работа** администратордын ижи; 2. администратор болотон; **администраторский талант** администратор болотон жайалта

АДМИНИСТРАЦИЯ ж. администрация, башкару; **городская администрация** каланын администрациясы

АДМИРАЛ м. адмирал

АДМИРАЛЬСКИЙ, -ая, -ое адмиралдын; **адмиральское звание** адмиралдын жамызы; **адмиральская каюта** адмиралдын каютазы

АДОНИС м.; *бот.* күн-каагы (*чечек*)

АДРЕС м. 1. адрес, суру; **электронный адрес института** институттын электронный адреси; **адрес редакции** редакциянын сурузы; 2. (*письменное приветствие*) адрес, уткуул; **юбиляр получил много адресов** юбиляр көп уткуулдар алды

АДРЕСАТ м. адресат; **адресат получил телеграмму** адресат телеграмманы алган

АДСКИЙ, -ая, -ое 1. таамы, таамынын; 2. (*ужасный*) коркышту жаман; **адская дорога** коркышту жаман жол; 3. (*злобный, коварный*) казыр, коркышту жаман; **адский замысел** казыр умзаныш; 4. *разг.* (*чрезвычайный, чрезмерный*) өткүре тын, сырагай тын; **адская боль** өткүре тын оору; **адское терпение** сырагай тын чыдамал

АЖУРНЫЙ, -ая, -ое ажурный; **ажурный платок** ажурный арчуул

АЗАРТ м. азарт, күйбүрери; **говорить об азарте** күйбүрегени керегинде куучындаар

АЗАРТНЫЙ, -ая, -ое күйбүреер; **азартные игры** күйбүреер ойындар

АЗБУКА ж. 1. (*алфавит*) азбука; 2. (*книга*) таньктөс; **подарить азбуку** таньктөс сыйлап берер

АЗБУЧНЫЙ, -ая, -ое. 1. азбуканын; **азбучные прописи** азбуканын прописиери; (*расположенный по алфавиту*) алфавитле (алфавит аайынча) тургузылган; **азбучный указатель** алфавит аайынча тургузылган көргүзү; 2. (*общеизвестный*) текши жарлу; **азбучная истина** текши жарлу чын

АЗЕРБАЙДЖАНЦЫ мн. азербайджандар, азербайджан калык // *ед.* **азербайджанец** м. азербайджан эр кижги, азербайджан укту эр кижги; **азербайджанка** ж. азербайджан үй кижги, азербайджан укту үй кижги

АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ

АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ, -ая, -ое азербайджанский, азербайджан; **азербайджанский язык** азербайджан тил

АЗИАТСКИЙ, -ая, -ое Азия; **азиатские страны** Азиянын ороондоры

АЗИАТЫ *мн.* Азия улuzu, Азиянын улuzu // *ед.* **азиат** *м.* Азиянын эр кижизи; **азиатка** *ж.* Азиянын үй кижизи

АЙВА *ж.* 1. (южное плодovое дерево) айва агаш; 2. (плод этого дерева) айва

АЙВОВЫЙ, -ая, -ое 1. айванын; **айвовое дерево** айванын агажы; 2. (приготовленный из айвы) айванан эткен; **айвовое варенье** айванан эткен варенье

АИСТ *м.*; *зоол.* кара-чилен

АИСТЁНОК *м.* *зоол.* кара-чиленнин балазы

АЙСБЕРГ *м.* айсберг

АКАДÉМИК *м.* 1. академик; **академик Российской Академии наук** Россиянын Билимдердин академиязынын академиги; 2. (звание ученого, художника, скульптора и т. п., избранного в соответствующую академию) академик

АКАДЕМИЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. академический; **академический отпуск** академический амыралта; 2. (учебный) академический; **академический год** академический жыл; 3. (изданный академией) академический; **академический словарь** академический сөзлик

АКАДÉМИЯ *ж.* академия; **Российская Академия наук** Россия Билимдердин академиязы

АКА́ЦИЯ *ж.*; *бот.* каргана

АКВАЛАНГ *м.* акваланг

АКВАЛАНГИСТ *м.* аквалангист

АКВАРÉЛЬ *ж.* 1. акварель (будук); 2. (картина или рисунок) акварель, будукла јуралган јурук

АКВАРÉЛЬНЫЙ, -ая, -ое акварель, акварельле јуралган; **акварельный рисунок** акварельле јуралган јурук

АКВА́РИУМ *м.* аквариум

АККО́РД *м.* аккорд

АККОРДЕО́Н *м.*; *муз.* аккордеон

АККОРДЕОНИ́СТ *м.* аккордеонист

АККО́РДНЫЙ, -ая, -ое јөптөжү айынча иштеп турган, иштегени учун төлөп турган; **аккордная плата труда** иштегени учун төлөп турган ишјал

АККУРА́ТНО *нареч.* 1. (тщательно, соблюдая порядок) ару-чек; **аккуратно сделать** ару-чек эдип салар; 2. *разг.* (регулярно) өйинде, өй-өйинде; **газету доставляют аккуратно** газетти өйинде экелип јат

АККУРА́ТНЫЙ, -ая, -ое; 1. (опрятный) ару-чек; **аккуратный человек** ару-чек киж; 2. (точный, тщательный) быжу эдер; **аккуратный исполнитель** быжу эдер бүдүречи

АКРОБА́Т *м.* и **АКРОБА́ТКА** *ж.* акробат; **выступление акробатов** акробаттардын көргүзүзи

АКРОБА́ТИКА *ж.* акробатика

АКРОБАТИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое акробатический, акробатикалык; **акробатическая школа** акробатикалык сургал; **акробатические движения** акробатикалык кыймыгулар

АКСИО́МА *ж.*; *мат., филос.* аксиома

АКТЁ́Р *м.* актёр

АКТЁ́РСКИЙ, -ая, -ое актёрский, актёрдын; **актерский талант** актёрдын јай-алтазы

АКТИВИЗÍРОВАТЬ *сов., несов.* *кого-что* эрчимдедип салар (эрчимдедип сал-), эрчимдедер (эрчимдет-); **активизировать интерес к искусству** кеендикке јилбүни эрчимдедип салар

АКТИВÍСТ *м.* и **АКТИВÍСТКА** *ж.* активист, эрчимдү туржаачы

АКТИ́ВНОСТЬ *ж.* *см.* **актíвный**

АКТИ́ВНЫЙ I, -ая, -ое 1. (деятельный, энергичный) эрчимдү, иштенкей; **активный член кружка** кружоктын эрчимдү турчызы; 2. (действующий, способ-

ный *действовать, взаимодействовать с чем-л.*) активный; **активные вещества** активный веществолор

АКТИВНЫЙ П, -ая, -ое активтү; **активное имущество** активтү ар-јөөжө

АКТРИСА *ж.* актриса

АКТУАЛЬНОСТЬ *ж.* сүрекей учурлузы, учурлу болгоны; **актуальность темы** теманын сүрекей учурлузы; **терять актуальность** учурлу болгонын жылыттар

АКТУАЛЬНЫЙ, -ая, -ое сүрекей учурлу, керектү; **актуальный вопрос** сүрекей учурлу сурак

АКУЛА *ж.* акула; **белая акула** ак акула

АКУЛИЙ, -ья, -ье акуланын; **акулы зубы** акуланын тиштери

АКУСТИКА *ж.* 1. (*наука о звуке*) акустика; 2. (*условия слышимости звуков в каком-л. помещении*) акустика

АКУШЕРКА *ж.* акушерка; **молодая акушерка** акушерка јиит кыс

АКУШЕРСКИЙ, -ая, -ое акушерский, акушерлердин; **акушерские курсы** акушерлердин курстары

АКЦЕНТ *м.* 1. (*ударение*) акцент; 2. (*невольное искажение звуков какого-л. языка*) акцент; **говорить с акцентом** акценттү куучындаар

АКЦИОНЕР *м.* акционер

АКЦИОНЕРНЫЙ, -ая, -ое акционерный; **акционерное общество** акционерный биригү

АЛГЕБРА *ж.* алгебра

АЛЕТЬ *несов.* кубакай кызыл этире көрүнер (көрүн-); **вдали алеют маки** ыраакта мак чечектер кубакай кызыл этире көрүнөт

АЛИБИ *с нескл.; юр.* алиби

АЛИМЕНТНЫЙ, -ая, -ое алиментный; **алиментное законодательство** алиментный јасакберим

АЛИМЕНТЩИК *м.* и **АЛИМЕНТЩИЦА** *ж.* алимент төлөп турган киж

АЛИМЕНТЫ *только мн. юр.* алимент; **платить алименты** алимент төлөөр

АЛКОГОЛЬ *м.* аракы

АЛКОГОЛИЗМ *м.* алкоголизм, аракыга киргени; **лечиться от алкоголизма** алкоголизмнен эмденери

АЛЛЕРГИЧЕСКИЙ, -ая, -ое аллергиянын, аллергический; **аллергическое заболевание** аллергиянын оорузы

АЛЛЕРГИЯ *ж.* аллергия

АЛЛЕРГОЛОГ *м.* аллерголог

АЛЛЕЯ *ж.* аллея; **берёзовая аллея** кайындарлу аллея

АЛЛЮР *м.* аллюр (*аттын јорыгы*)

АЛМАЗ *м.; мин.* 1. (*камень*) алмаз; 2. (*инструмент*) алмаз

АЛМАЗНЫЙ, -ая, -ое 1. (*с алмазом*) алмазту; **алмазные места** алмазту јерлер 2. (*сделанный из алмаза*) алмазтан эткен; **алмазный инструмент** алмазтан эткен эдим

АЛМАЗОДОБЫВАЮЩИЙ, -ая, -ое алмаз табатан (табып туратан); **алмазодобывающая промышленность** алмаз табатан промышленность

АЛОЭ *с. нескл.; бот.* алой

АЛТАЙЦЫ *мн.* алтайлар, алтай калык// *ед.* **алтаец** *м.* алтай эр киж, алтай укту эр киж; **алтайка** *ж.* алтай үй киж, алтай укту үй киж

АЛТАЙСКИЙ, -ая, -ое алтай; **алтайский язык** алтай тил

АЛФАВИТ *м.* алфавит, танмалык

АЛФАВИТНЫЙ, -ая, -ое алфавитный, алфавит аайынча; **расположить в алфавитном порядке** алфавит аайынча тургузар; **алфавитный указатель** алфавитный көргүзү

АЛЧНОСТЬ *ж.* ачына болгоны

АЛЧНЫЙ, -ая, -ое ачап, ачына; **алчный человек** ачына киж

АЛЫЙ, -ая, -ое кубакай кызыл; **алая кровь** кубакай кызыл өндү кан

АЛЬБОМ

АЛЬБОМ *м.*; *в разн. знач.* альбом; **альбом фотоснимков** фотосүрлердин альбомы; **писать в альбом** альбомго бичиир

АЛЬБОМНЫЙ, -ая, -ое альбомнын; **альбомный лист** альбомнын бир чаазыны

АЛЬМАНАХ *м.*; *лит.* альманах, жуунты; **литературный альманах** литературалык альманах

АЛЬПЫЙСКИЙ, -ая, -ое (*высокогорный*) бийик кырлардагы; **альпийская зона** бийик кырлардагы жер

АЛЬПИНИЗМ *м.*; *спорт.* альпинизм; **заниматься альпинизмом** альпинизмле тазыктырынар

АЛЬПИНИСТ *м.* и **АЛЬПИНИСТКА** *ж.* альпинист, туу-кырлаачы

АЛЬПИНИСТСКИЙ, -ая, -ое альпинисттердин; **альпинистский лагерь** альпинисттердин лагери; **альпинистский клуб** альпинисттердин клубы

АЛЬТРУИЗМ *м.* альтруизм

АЛЬФА *ж.* альфа

АЛЬЯНС *м.* альянс, союз, биригү

АЛЮМИНИЕВЫЙ, -ая, -ое 1. теленир, теленирден эткен; **алюминиевая ложка** теленирден эткен калбак; 2. (*производящий алюминий*) теленир эдип (чыгарып) турган; **алюминевый завод** теленир эдип чурган завод; 3. (*серебристо-белый; цвета алюминия*) теленир ошкош өндү; **алюминевое небо** теленир ошкош өндү тенери

АЛЮМИНИЙ *м.*; *хим.* теленир

АМБАР *м.* амбар

АМБАРНЫЙ, -ая, -ое 1. амбар; **амбарный дом** амбар тура; 2. амбардын; **амбарная дверь** амбардын эжиги

АМБИЦИЯ *ж.* амбиция

АМБРАЗУРА *ж.* 1. (*отверстие в стене оборонительного сооружения или бронебашне для ведения огня и наблюдения*) амбразура; 2. *архит.* (проем в стене) амбразура

АМБУЛАТОРИЯ *ж.* амбулатория

АМБУЛАТОРНЫЙ, -ая, -ое *мед.* амбулаторный; **амбулаторное лечение** амбулаторный эмдениш

АМЕБА *ж.*; *зоол.* амёба

АММИАК *м.*; *хим.* 1. (*бесцветный газ*) аммиак; 2. нашатырный спирт

АМНИСТІРОВАНИЕ *с.* амнистия эдери

АМНИСТІРОВАТЬ *сов., несов. кого;* *юр.* амнистировать эдип салар (эдип сал-), амнистировать эдер (амнистировать эт-); **амнистировать осуждённых** жаргылаткандарды амнистировать эдип салар

АМНИСТІЯ *ж.*; *юр.* амнистия

АМОРАЛЬНОСТЬ *ж.* балыр (jöй) кылык

АМОРАЛЬНЫЙ, -ая, -ое аморальный, jöй кылыкту; **аморальный человек** jöй кылыкту киж

АМПУТАЦИЯ *ж.*; *мед.* ампутация, кезип салары; **ампутация ног** буттарды кезип салары

АМПУТИРОВАТЬ *сов., несов. что;* *мед.* ампутировать эдип салар (эдип сал-), ампутировать эдер (ампутировать эт-), кезип салар (кезип сал-), кезер (кес-); **больному ампутировали ноги** оору кижинин будын кезип салган

АМУЛЁТ *м.* (*талисман*) амулет; **повесить амулет** амулет тагып салар

АНАКОНДА *ж.*; *зоол.* анаконда

АНАЛИЗ *м.* 1. анализ; **анализ крови** каннын анализи; 2. ылгамал; **анализ текста** тексттин ылгамалы

АНАЛИЗІРОВАНИЕ *с.* анализ эдери

АНАЛИЗІРОВАТЬ *сов., несов. что* анализировать эдип салар (эдип сал-), анализировать эдер (анализировать эт-); **анализировать урок** урокты анализировать эдер

АНАЛИТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. (*основанный на анализе*) ылгамал; **аналитический метод** ылгамал эп-сүме; 2. (*способ-*

АНТИНАУЧНЫЙ

ный к анализу) аналитикалык; **аналитический ум** аналитикалык сагыш

АНАЛОГ м.; книжн. аналог, тўнейлеш неме; **не имеющий аналога** аналог жок

АНАЛОГИЧЕСКИЙ, -ая, -ое аналогический, тўнейлешип турган; **аналогический метод** аналогический эп-арга

АНАЛОГИЧНЫЙ, -ая, -ое тўнейлеш, кеберлеш; **аналогичный случай** кеберлеш учурал; **аналогичные условия** тўнейлеш учуралдар

АНАНАС м.; бот. (*тропическое растение и его плод*) ананас

АНАНАСНЫЙ, -ая, -ое 1. ананастын; **ананасные листья** ананастын жалбырактары; 2. (*приготовленный из ананасов*) ананастан эткен; **ананасное варенье** ананастан эткен варенье; 3. (*напоминающий ананас цветом, вкусом или ароматом*) ананас ошкош; **ананасовый сорт клубники** клубниканын ананас ошкош сорты

АНАРХИЗМ м. анархизм

АНАРХИСТ м. анархист

АНАТОМ м. анатом

АНАТОМИРОВАТЬ сов., несов. *кого-что* анатомировать эдип салар (эдип сал-), анатомировать эдер (анатомировать эт-)

АНАТОМИЯ ж. анатомия

АНГАР м. ангар

АНЕКДОТИЧЕСКИЙ, **АНЕКДОТИЧНЫЙ**, -ая, -ое каткымчылу; **анекдотичный случай** каткымчылу учурал

АНЕКДОТ м. 1. анекдот (*каткымчылу кыска куучын*); **рассказать анекдот** анекдот куучындап берер; 2. разг. (*происшествие, событие необычного характера*) каткымчылу учурал

АНЕМИЯ ж.; мед. (*малокровие*) анемия, кан астаары, кан ас болгоны

АНЕСТЕЗИОЛОГ м. анестезиолог

АНЕСТЕЗИРОВАТЬ сов., несов. *что*; мед. анестезировать эдип салар (эдип сал), анестезировать эдер (анестезировать эт-)

АНЕСТЕЗИЯ ж.; мед. (*обезболивание*) анестезия, кандый бир оорунын ачузын билдиртпей турганы

АНИСОВКА ж. 1. аламанын сорты; 2. анис кошкон кабак аракы

АНИСОВЫЙ, -ая, -ое 1. анистин; **анисовые листья** анистин жалбырактары; 2. (*приготовленный из аниса*) анистен эткен; **анисовое масло** анистен эткен саржу

АНКЕТА ж. анкета; **заполнять анкету** анкетаны толтырар

АНКЕТИРОВАНИЕ с. анкетирование

АНКЕТНЫЙ, -ая, -ое анкетный, анкетанын; **анкетные сведения** анкетанын сурактарына берген каруулар

АННОТАЦИЯ м.; лит. аннотация, бичик керегинде ныкта жетиру

АННУЛИРОВАТЬ сов., несов. *что* аннулировать эдип салар (эдип сал-), жоголтып салар (жоголтып сал-), аннулировать эдер (анулировать эт-), жоголтор (жоголт-); **аннулировать договор** жөптөжүни аннулировать эдип салар; **аннулировать постановление** жөпти жоголтор

АНОНИМНЫЙ, -ая, -ое анонимный, ады жок; **анонимное письмо** ады жок самара

АНОНС м. анонс

АНСАМБЛЕВЫЙ, -ая, -ое ансамбль, ансамбльдын; **ансамблевое пение** ансамбль кожондош

АНСАМБЛЬ м. 1. во всех. знач. ансамбль; **ансамбль песни и пляски** биенин ле кожоннын ансамбли; **архитектурный ансамбль** архитектуралык ансамбль; 2. кийер кийим; **пляжный ансамбль** пляжта кийер кийим

АНТАРКТИКА ж. Антарктика

АНТЕННА ж. антенна; **телевизионная антенна** телевизордын антенназы

АНТИНАРОДНЫЙ, -ая, -ое албатыга (калыкка) удур

АНТИНАУЧНЫЙ, -ая, -ое билимге удур

АНТИОБЩЕСТВЕННЫЙ

АНТИОБЩЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое эл-јонго удурлашкан, калыкка удур; **антиобщественный поступок** эл-јонго удурлашкан кылык

АНТИПА́ТИЯ *ж.* 1. (чувство неприязни, отвращения) көрөр күүни јогы, ичине кирбези; он мне внушает антипатию оны көрөр күүним јок; 2. *разг.* (о человеке, вызывающем такое чувство) көрөр күүни јок киж

АНТИСАНИТА́РНЫЙ, -ая, -ое санитарияга келишпес, санитария аайынча келишпес; **антисанитарные условия** санитария аайынча келишпес айалгалар

АНТИФАШИ́СТ *м.* антифашист, фашизмге удур болгон киж, фашизмле тартыжаачы

АНТИФАШИ́СТСКИЙ, -ая, -ое антифашистский, антифашист, фашизмге удур болгон

АНТО́НОВКА *ж.* (зимний сорт яблоки) антоновка

АНТРА́КТ *м.* антракт

АНТРОПОЛО́Г *м.* антрополог

АНТРОПОЛО́ГИЯ *ж.* антропология

АНШЛА́Г *м.* 1. (объявление в театре, кино и т. п.) јар; 2. (крупный газетный заголовок) аншлаг; ♦ **пройти с аншлагом** јаан једимдү өдөр

АОРТА *ж.*; *мед.* улу тамыр

АПАРТА́МЕНТЫ и **АПАРТАМЭ́НТЫ** *мн.* (*ед.* апарта́мент и апартаме́нт *м.*) апартамент

АПАТИ́ЧНЫЙ, -ая, -ое апатичный, нени де керексибес

ПА́ТИЯ *ж.* апатия (*неге де күүни келбези*)

АПЕЛЛІ́РОВАТЬ *сов., несов.* 1. *юр.* (подать – подавать апелляцию куда-л.) апеллировать эдип салар (эдип сал-), апеллировать эдер (апеллировать эт-); 2. *к кому-чему* (обратиться – обращаться за пониманием, поддержкой, советом и т.п.)

апеллировать эдер (апеллировать эт-); **апеллировать к общественному мнению** јондык шүүлтеге апеллировать эдер

АПЕЛЛЯ́ЦИЯ *ж.* 1. *юр.* апелляция (*јаргынын јөбиле јөпсинбегени*); 2. *к кому-чему* (обращение за поддержкой, советом и т. п.) апелляция, угузу; **апелляция к общественному мнению** јондык шүүлтеге угузу

АПЕЛЬСІ́Н *м.* апельсин

АПЕЛЬСІ́ННЫЙ, -ая, -ое 1. апельсинный; **апельсиновое дерево** апельсинный агажы; 2. (*приготовленный из апельсинов*) апельсинен эткен; **апельсиновое варенье** апельсинен эткен варенье

АПЛОДІ́РОВАТЬ *несов.* кол чабынар (кол чабын-); **аплодировать артисту** артистке кол чабынар

АПЛОДИСМЭ́НТЫ *только мн.* колчабыжу; **продолжительные аплодисменты** узак колчабыжулар

АППАРА́Т *м.*; *в разн. знач.* аппарат; **телефонный аппарат** телефонный аппаратады; **дыхательный аппарат** тынарга болушту аппарат; **государственный аппарат** эл-тергеелик аппарат

АППАРАТУ́РА *ж.* (механизм) аппаратура

АППАРА́ТЧИК *м.* и **АППАРА́ТЧИЦА** *ж.* аппаратчик; **работать аппаратчиком** аппаратчик болуп иштеер

АППЕНДИ́ЦИТ *м.*; *мед.* аппендицит

АППЕТИ́Т *м.* аппетит

АППЕТИ́ТНЫЙ, -ая, -ое амтанду; **вкусная еда** амтанду курсак

АПРЕ́ЛЬ *м.* кандык ай; **второе апреля** кандык айдын экинчи күни

АПРЕ́ЛЬСКИЙ, -ая, -ое кандык айдын; **апрельское утро** кандык айдын эртен туразы

АПРОБА́ЦИЯ *ж.* апробация; **апробация учебных программ** үредү программалардын апробациязы

АРМЕЕЦ

АПРОБИРОВАТЬ *сов., несов. что* апробация өдүп салар (өдүп сал-), апробация өдөр (апробация өт-); **самолёты новой марки апробированы** жаңы маркалуу самолёттор апробацияны өдүп салган; **2. с.-х. (провести апробацию)** апробация өткүрип ийер (өткүрип ий-)

АПТЁКА *жс. (медицинское учреждение)* аптека; **2. (аптечка)** аптека; **домашняя аптека** айылдагы аптека

АПТЁКАРСКИЙ, -ая, -ое **1.** аптекарский; **2. (предназначенный для аптеки)** аптеканын; **аптекарские товары** аптеканын товарлары

АПТЁКАРЬ *м.* аптекарь

АПТЁЧКА *жс.* аптечка; **дорожная аптечка** жол-жорыкта тузаланатан аптечка

АПТЁЧНЫЙ, -ая, -ое аптечный, аптеканын; **аптечный склад** аптеканын склады

АРАХИС *м.* арахис

АРАХИСОВЫЙ, -ая, -ое **1.** арахисовый; **2. (приготовленный из арахиса)** арахистен эткен; **арахисовое масло** арахистен эткен саржу

АРБАЛЁТ *м.* арбалет

АРБИТР *м.* **1.** арбитр; **2. (судья в некоторых видах спортивных состязаний)** жаргычы

АРБИТРАЖ *м.* арбитраж

АРБУЗ *м.* арбуз

АРБУЗНЫЙ, -ая, -ое **1.** арбузтын; **арбузная корка** арбузтын кадары; **2. (приготовленный из арбуза)** арбузтан эткен; **арбузное вино** арбузтан эткен кызыл аракы

АРЕАЛ *м.* ареал, жер

АРЕАЛЬНЫЙ, -ая, -ое жердин; **аренальная карта** жердин картазы

АРЕНА *жс.* **1.** арена; **арена цирка** цирктин ареназы; **2. перен. (поприще, область деятельности)** арена, иш, иштейтен жер; **на литературной арене** литературный аренада

АРЕНДА *жс.* **1. (наём чего-л.)** аренда, жалга алары, жалга берери; **сдать в аренду** жалга берер; **аренда земли** жердин арендазы; **2. (плата за наём)** аренда, тузаланган учун жал; **платить аренду** аренда төлөөр

АРЕНДАТОР *м.* арендатор

АРЕНДАТОРСКИЙ, -ая, -ое арендаторский, жалга алатан (жалга беретен); **арендаторское право** арендаторский жан

АРЕНДОВАТЬ *сов., несов. что (взять в аренду)* арендага алып алар (алып ал-), жалга алып алар (алып ал-), арендага алар (ал-), жалга берер (жалга бер-); **арендовать квартиру** квартираны жалга алып алар; **арендовать землю** жерди арендага алар

АРЕСТ *м.* **1. (заключение под стражу, лишение свободы)** арест, туткын, каруулга алганы; **домашний арест** айылдын каруулына алганы; **2. (запрещение распоряжаться имуществом или денежными средствами)** арест, каруулга алганы; **арест имущества** ар-жөжөни каруулга алганы

АРЕСТОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** каруулга алынган, туткын; **арестованный человек** каруулга алынган кижиси; **2. в знач. суц. арестованный м. и арестованная жс.** каруулга алынган кижиси, туткын

АРЕСТОВАТЬ *сов., несов. кого-что* **1. (подвергнуть аресту кого-л.)** каруулга тудар (тут-), каруулга алар (ал-); **арестовать за кражу** ууры учун каруулга алар; **2. что (наложить арест)** каруулга алар (каруулга ал-); **арестовать имущество** ар-жөжөни каруулга алар

АРИФМЕТИКА *жс.* арифметика; **урок арифметики** арифметиканын урогы

АРИФМЕТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое арифметический, арифметикалык; **арифметическая задача** арифметикалык бодолго

АРИЯ *жс.* ария

АРМЕЕЦ *м.* армеец, черүчил

АРМЕЙСКИЙ

АРМЕЙСКИЙ, -ая, -ое, 1. черүнин; **армейские годы** черүнин жылдары; 2. черүчил; **армейский полк** черүчил полк

АРМИЯ *ж.*; в *разн. знач.* черү; **Российская армия** Россиянын черүзи

АРОМАТ *м.* жараш жыт

АРОМАТНЫЙ, -ая, -ое жыды жараш, жараш жытту; **ароматный чай** жараш жытту чай

АРОЧНЫЙ, -ая, -ое аркалу; **арочный мост** аркалу күр

АРСЕНАЛ *м.* арсенал (*жуу-желселдин ле жууга керектү немелердин склады*)

АРТЕЗИАНСКИЙ, -ая, -ое артезиан; **артезианская вода** артезиан суу; ♦ **артезианский колодец** артезиан колодец

АРТЁРИЯ *ж.* жаан тамыр

Артикуляция *ж.*; *лингв.* артикуляция

Артиллерийский, -ая, -ое *воен.* артиллерийский, артиллериянын; **артиллерийский полк** артиллериянын полкы

Артиллерист *м.* артиллерист; **опытный артиллерист** ченемели жаан артиллерист

Артиллёрия *ж.*; *воен.*, в *разн. знач.* артиллерия; **морская артиллерия** талайдын артиллериязы; **служить в артиллерии** артиллерияда службаны өдөр

Артист *м.* и **Артистка** *ж.* 1. (*актёр, музыкант*) артист; **заслуженный артист** нерелү артист; 2. *перен., разг.* (*артист в своём деле*) артист

Артистический, -ая, -ое 1. артисттин; **артистический путь** артисттин жолы; 2. (*искусный, виртуозный*) жайалталу, ус

Арфа *ж.*; *муз.* арфа (*күүүлүк ойноткы*)

Арфист *м.*; *муз.* арфист (*арфала ойнап турган музыкант*)

Архар *м.*; *зоол.* архар, теке

Археограф *м.* археограф

Археолог *м.* археолог

Археологический, -ая, -ое археологический, археологиялык; **археологический музей** археологический музей

Археология *ж.* археология

Архив *м.* 1. (*учреждение*) архив; 2. (*собрание*) архив; **архив В. Н. Тадыкина** В. Н. Тадыкиннин архивы

Архивариус *м.* архивариус

Архивист *м.* архивист

Архивный, -ая, -ое архивтин, архивтеги; **архивный материал** архивтеги материалдар; **архивные дела** архивтин иштери

Архитектор *м.* архитектор; **главный архитектор города** каланын баш архитекторы

Архитектура *ж.* архитектура; **институт архитектуры** архитектура институты

Архитектурный, -ая, -ое архитектурный, архитектуралык; **архитектурные памятники** архитектурный керестер

Асбест *м.* асбест

Асбестовый, -ая, -ое 1. асбесттин; **асбестовый рудник** асбесттин руднигы; 2. (*сделанный из асбеста*) асбесттен эткен; **сделанный из асбеста** асбесттен эдилген

Асептика *ж.*; *мед.* асептика, кирле удурлажар айалга төзөөри

Асептический, -ая, -ое асептический, асептик; **асептическая повязка** асептик танышкак

Асимметричный, -ая, -ое асимметриялык

Асимметрия *ж.* асимметрия, асимметриялык; **явление асимметрии** асимметрия кубулталар

Аскетизм *м.* аскетизм; **проповедовать аскетизм** аскетизмды таркадар

Аскетический, -ая, -ое аскетикалык, **аскетическая жизнь** аскетикалык жүрүм

АСТРОЛОГИЯ

АСПЕКТ *м.* аспект, ууламҗы; **фило-софский аспект** философиялык аспект; **разнообразные аспекты** жүзүн-башка ууламҗылар

АСПИРАНТ *м.* и **АСПИРАНТКА** *ж.* аспирант, аспирантурада үренип турган кижиге

АСПИРАНТУРА *ж.* аспирантура; **очная аспирантура** очный аспирантура

АССАМБЛЕЯ *ж.* ассамблея

АССИГНАЦИОННЫЙ, -ая, -ое асигнацион, асигнациялык; **государственный асигнационный банк** эл асигнациялык банк

АССИГНАЦИЯ *ж.* (название бумажных денежных знаков, выпускавшихся в России с 1769 по 1848 гг.) асигнация

АССИГНОВАНИЕ *с.* 1. асигнация эдип турары; 2. (асигнованная сумма) болуш акча; **бюджетное асигнование** бюджет болуш акча

АССИГНОВАТЬ *сов., несов.* что асигнация эдип салар (эдип сал-), асигнация эдер (асигнация эт-); **асигновать пять миллионов рублей на жилищное строительство** беш миллион салковойды тура тударына асигнация эдип салар

АССИМИЛИРОВАТЬ *сов., несов.* 1. кого-что (видоизменяя, уподобить – уподоблять себе, превратить – превращать в себе подобное) кайылтып салар (кайылтып сал-), кайылтар (кайылт-), жоғолтып салар (жоғолтып сал-), жоғолтор (жоғолт-); **переселенцы ассимилировали аборигенов** көчкүндөр өс албатыны жоғолтып салган; 2. *биол.* (усваивать необходимые для жизнедеятельности вещества из внешней среды – о животных и растениях) ассимилировать эдип салар (эдип сал-), ассимилировать эдер (ассимилировать эт-)

АССИМИЛИРОВАТЬСЯ *сов., несов.* кайылтып калар (кайылтып кал-), кайылар (кайыл-), жоғолтып калар (жоғолтып кал-), жоғолтор (жоғолт-)

АССИМИЛЯТИВНЫЙ, -ая, -ое ассимилятивный; **ассимилятивные явления** ассимилятивный айалгалар

АССИМИЛЯЦИЯ *ж.* 1. ассимиляция, кайылып калары, жоғолып калары; 2. *линг.* (артикуляционное и акустическое уподобление одного звука другому в пределах одного слова) ассимиляция

АССИСТЕНТ *м.* 1. ассистент; 2. (младшая преподавательская должность в высших учебных заведениях) ассистент

АССИСТЕНТСКИЙ, -ая, -ое ассистентский, ассистенттин; **ассистентская должность** ассистенттин җамызы

АССИСТИРОВАТЬ *несов.* кому и без доп. ассистент болор (ассистент бол-), болужар (болуш-); **ассистировать во время операции** операция ойинде ассистент болор

АССОНАНС *м.; лит.* (повторение в стихе сходных гласных звуков) ассонанс

АССОРТИ *с.* нескл. ассорти; **ассорти из фруктов** фруктылардын ассортизи

АССОРТИМЕНТ *м.* ассортимент; **расширить ассортимент** ассортиментти көптөдип салар

АССОРТИМЕНТНЫЙ, -ая, -ое ассортимент; **ассортиментный минимум** ассортимент минимумы

АССОЦИАЦИЯ *ж.* 1. (объединение) биригү, ассоциация; **ассоциация научных работников** билим ишчилердин биригүзи; 2. (группа, соединение чего-л.) колбу; **ассоциация молекул** молекулалардын колбузы

АСТРА *ж.; бот.* астра (чечек)

АСТРАГАЛ *м.; бот.* как-газыл

АСТРАНОМ *м.* астроном

АСТРОЛОГ *м.* астролог

АСТРОЛОГИЧЕСКИЙ, -ая, -ое астрологический, астрологиялык; **астрологическое предсказание** астрологиялык ырымдап айтканы

АСТРОЛОГИЯ *ж.* астрология

АСТРОНАВТ

АСТРОНА́ВТ *м.* астронавт

АСТРОНА́ВТИКА *ж.* астронавтика

АСТРОНО́М *м.* астроном

АСТРОНОМ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое астрономиялык, астрономиянын; **астрономическое открытие** астрономиянын ачылганы

АСТРОНО́МИЯ *ж.* астрономия; **заниматься астрономией** астрономияла јилбиркеп турар

АСТРОФ́ИЗИКА *ж.* астрофизика

АСФА́ЛЬТ *м.* асфальт; **мокрый асфальт** үлүш асфальт

АСФАЛЬТ́РОВАНИЕ *с.* асфальт салары; **асфальтирование улиц и площадей** оромдорго ло тепсендерге асфальт салары

АСФАЛЬТ́РОВАННЫЙ, -ая, -ое асфальтап салган, асфальт салынган; **асфальтированная улица** асфальтап салган ором

АСФАЛЬТ́РОВАТЬ *сов., несов. что* асфальттап салар (асфальттап сал-), асфальттаар (асфальтта-); **асфальтировать улицу** оромды асфальттаар

АСФА́ЛЬТОВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*содержащий асфальт*) асфальтту; **асфальтовый бетон** асфальтту бетон; **2.** асфальт; **асфальтовые тротуары** асфальт тротуарлар

АТА́КА *ж.* табару; **идти в атаку** табаруга барар

АТАКОВА́ТЬ *сов., несов. кого-что* **1.** атаковать эдип ийер (атаковать эдип ий-), атаковать эдер (атаковать эт-), табару эдип ийер (эдип ий-), табару эдер (табару эт-); **атаковать врага** оштүге табару эдип салар; **наши спортсмены атакуют** бистин спортчылар табару эдет; **2. разг.** (*добываясь чего-л., энергично, решительно выступить*) атаковать эдип ийер, атаковать эдер; **читатели атакуют редакцию письмами** кычыраачылар самараларла редакцияны атаковать эдет

АТАМА́Н *м.* **1.** *ист.* атаман; **2.** *воен.* атаман, баштап турган кижы, башчы

АТАМА́НСКИЙ, -ая, -ое атаманнын; **атаманские наказы** атаманнын јакылталары

АТАМА́НСТВО *с.* атаман јамылу болгоны

АТА́МАНСТВОВАТЬ *несов.* атаман болор (атаман бол-)

АТЕИ́ЗМ *м.* атеизм

АТЕИ́СТ *м.* атеист (*атеизминин јолыла барган кижы*)

АТЕИСТ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое атеистикалык; **атеистическая литература** атеистикалык литература

АТЕЛЬЕ́ *с. нескл.* ателье **1.** (*мастерская одежды, обуви и т. п.*) ателье; **швейное ателье** кийим көктөөр ателье; **2.** (*мастерская живописца, скульптора*) ателье; **телевизионное ателье** телевизор жазаар ателье

АТЛ́АС I *м.* (*ткань*) атлас, јылтыркай торко

А́ТЛАС II *м.* (*сборник географических карт*) атлас

АТЛ́АСНЫЙ, -ая, -ое **1.** атлас; **атласная ткань** атлас бөс; **2.** (*сделанный из атласа*) атластан эткен; **атласное платье** атластан эткен платье

АТЛÉТ *м.* атлет

АТЛÉТИКА *ж.* атлетика; **лёгкая атлетика** јенил атлетика

АТЛЕТ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** атлетикалык; **атлетические упражнения** атлетикалык упражнениялар; **2.** атлет; **атлетическое телосложение** атлет эт-кан

АТМОСФÉРА *ж.* **1.** (*газообразная оболочка небесных тел, движущаяся с ними как единое целое*) атмосфера; **2. перен.** ай-алга; **хорошая атмосфера** јакшы айалга

АТМОСФÉРНЫЙ, -ая, -ое атмосферанын; **атмосферный кислород** атмосферанын кислороды

АТОМ *м.; хим.* атом

АТОМНЫЙ, -ая, -ое атомный, атомнын ийде-күчиле иштеер; **атомное электростанция** атомнын ийде-күчиле иштеер электростанция

АТРИБУТ *м.* атрибут (*ангылу темдек*)

АТТЕСТАТ *м.* **1.** (*официальный документ об окончании среднего учебного заведения*) аттестат; **получить аттестат о среднем образовании** орто үредү божотконун керелеген аттестат алар; **2.** (*документ, удостоверяющий право военнослужащего на получение денежного, вещевого и другого довольствия*) аттестат; **продовольственный аттестат** азык-түлүк алатан аттестат; **денежный аттестат** акчанын аттестады

АТТЕСТАЦИОННЫЙ, -ая, -ое аттестационный, аттестация өткүрер; **аттестационная комиссия** аттестация өткүрер камыс

АТТЕСТАЦИЯ *ж.* **1.** аттестовать эдери; **проводить аттестацию** аттестация өткүрер; **2.** кандый бир кижин канайда иштегенин керелеп берген бичик

АТТЕСТОВАТЬ *сов., несов. кого-что* аттестовать эдип салар (эдип сал-), аттестовать эдер (аттестовать эт-); **аттестовать учителей** үредүчилерди аттестовать эдип салар

АТТАШЕ *м. нескл.; дип.* атташе

АТТРАКЦИОН *м.*; *театр.* аттракцион; **цирковой аттракцион** цирктин аттракционы

АУДИЕНЦИЯ *ж.* аудиенция; **ждать аудиенции** аудиенция саккыр

АУДИТОРИЯ *ж.* **1.** аудитория; **аудитория университета** университеттин аудиториясы; **2.** *собр. (слушатели лекции, доклада, речи и т.п.)* аудитория; **заинтересовать аудиторию** аудиторияны јилбиркедип алар

АУКЦИОН *м.* аукцион; **продавать на аукционе** аукциондо садар

АУКЦИОНИСТ *м.* аукционист

АУКЦИОННЫЙ, -ая, -ое аукционный; **аукционный торг** аукционный садузы

АФЕРА *ж.* афера, куурмакту керек (јаман кылык); **вовлечь в аферу** куурмакту керекке кийдирип салар

АФЕРИСТ *м.* и **АФЕРИСТКА** *ж.* аферист, куурмакчы кижин

АФИША *ж.* афиша; **театральная афиша** театрдын афишазы

АФИШИРОВАТЬ *сов., несов.* **1.** *что (выставлять напоказ, подчёркивать своим поведением)* афишировать эдип салар (эдип сал-), афишировать эдер (афишировать эт-), көргүзип турар (көргүзип тур-); **афишировать своё одиночество** бойыннын јаныскан болгонун көргүзип турар; **2.** *что (оповещать окружающих о чём-л. тайном, сокровенном для кого-л.)* јарлап салар (јарлап сал-), јарлаар (јарла-); **Женюсь! Только, чур, не афишировать это** Кижин алып јадым! Јаныс, сурап турум, онызын јарлабагар

АФФЕКТ *м.* аффект

АЭРОВОКЗАЛ *м.* аэровокзал, аэропорттын вокзалы

АЭРОДРОМ *м.* аэродром; **военный аэродром** јуучыл аэродром

АЭРОДРОМНЫЙ, -ая, -ое аэродромнын; **аэродромная площадка** аэродромнын площадказы

АЭРОКЛУБ *м.* аэроклуб

АЭРОМЕХАНИКА *ж.* аэромеханика

АЭРОНАВИГАЦИЯ *ж.* аэронавигация

АЭРОПЛАН *м.* аэроплан

АЭРОПОРТ *м.* аэропорт; **городской аэропорт** каланын аэропорты

АЭРОСЪЁМКА *ж.* аэросъёмка

АЭРОФЛОТ *м.* аэрофлот; **День аэрофлота** Аэрофлоттын күни

БА́БКА I *ж.* 1. *разг.* жаана; 2. *разг.* (*знахарка, ворожея*) белгечи, ырымчы эмеген

БА́БКА II *ж.* (*надкопытный сустав ноги у животных*) кажык; 2. (*кость этого сустава, употребляемая для игры*) кажык; **игра в бабки** кажык-онойтон ойын

БА́БКА III *ж.*; *разг.* (*часть металло-режущего или деревообрабатывающего станка*) бабка

БА́БОЧКА *ж.* 1. көббөлөк; **белая бабочка** ак көббөлөк; 2. (*галстук*) бабочка

БА́БУШКА *ж.* 1. жаана, карган эне; 2. *ласк.* (*старая, пожилая женщина*) карганак, жаанак; **бабушка Дыламыш** Ыламыш жаанак

БАЃАЖ *м.* 1. кош; **ручной багаж** колго тудуп алатан кош; 2. *перен.* билгир

БАЃАЖНЫЙ, -ая, -ое кошту, кош тартатан; **багажный вагон** кош тартатан вагон

БАЃОР *м.* тегек

БАЃРОВЫЙ, -ая, -ое кып-кызыл, кан-кызыл; **стал багровым** кан-кызыл боло берген

БАЃРЯНЫЙ, -ая, -ое кызылсымак; **багряное солнце** кызылсымак күн

БАЃУЛЬНИК *м.*; *бот.* балузын

БАД́АН *м.*; *бот.* кылбыш

БАДМИНТО́НИСТ *м.* бадминтонист; **команда бадминтонистов** бадминтонисттердин командалы

БАДМИНТО́Н *м.*; *спорт.* бадминтон

БАДЬЯ́ *ж.* агаш көнөк

БА́ЗА *ж.* 1. *архит.* төс; **база колонны** колоннанын төзи; 2. (*основание, основа*) төзөлгө; 3. *воен.* база; **авиационная база** авиационный база; 4. (*склад*) база; **продуктовая база** аш-курсак салар база; 5. (*организация*) база; **туристская база** туристтердин базасы

БАЗАР *м.* базар; **купил на базаре** базардан садып алган

БАЙБА́К *м.*; *зоол.* чөлдин тарбаганы

БАЙДА́РКА *ж.* байдарка

БА́ЙКА I *ж.* байка (*бөс*)

БА́ЙКА II *ж.*; *разг.* кыска чөрчөк

БА́ЙКОВЫЙ, -ая, -ое байковый бөстөн эткен (көктөгөн); **байковое одеяло** байковый бөстөн эткен одеяло

БАКАЛЕ́ЙНЫЙ, -ая, -ое бакалея, бакалейный; **бакалейные товары** бакалейный товарлар

БАКАЛЕ́Я *ж.* *собир.* бакалея

БАКЕНБ́АРДЫ *мн.* (*ед.* бакенбарда *ж.*) жаак сагал

БАКЛАЖ́АН *м.* баклажан

БАКТЕРИО́ЛОГ *м.* бактериолог

БАКТЕРИОЛОГИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое бактериологический; **бактериологический институт** бактериологический институт

БАКТЕРИОЛО́ГИЯ *ж.* бактериология

БАКТЭ́РИЯ *ж.* бактерия

БАЛ *м.* бал

БАЛАГАН *м.* жапаш

БАЛАЛА́ЕЧНИК *м.* балалайка ойноп турган киж

БАЛАЛА́ЙКА *ж.*; *муз.* балалайка

БАЛА́НС *м.*; *в разн. знач.* баланс; **баланс предприятия** предприятинин балансы; **баланс платежный** төлөөр баланс; **баланс торговый** садунын балансы

БАЛАХ́ОН *м.* балахон

БАЛЕРИ́НА *ж.* балерина

БАЛЭ́Т *м.* балет

БАЛЕТМЕ́ЙСТЕР *м.*; *театр.* балетмейстер; **известный балетмейстер** ады-ярлу балетмейстер

БАЛЭ́ТНЫЙ, -ая, -ое балетный, балеттин; **балетная школа** балеттин школы

БА́ЛКА *ж.* (*горизонтальный опорный брус*) балка

БАЛКО́Н *м.* 1. балкон; **дом с балконом** балконду тура; 2. (*места для зрителей в средних и верхних ярусах театра*) балкон; **первый ряд балкона** балконнын баштапкы ряды

БАЛЛ *м.* 1. *спец. (единица оценки)* балл; **ветер 6 баллов** салкынын согыжынын кеми 6 балл; 2. *(отметка)* балл

БАЛЛАДА *ж.; лит.* баллада

БАЛЛАСТ *м.* 1. балласт (*сууда кереп бек турзын деп салынган кош*); 2. *перен.* кереги жок неме; 3. *ж.-д.* балласт

БАЛЛОН *м.* баллон

БАЛЛОТИРОВАТЬ *несов. кого-что* баллотировать эдер (баллотировать эт-)

БАЛЛОТИРОВАТЬСЯ *несов.* баллотироваться эдер (баллотироваться эт-); **баллотироваться в депутаты** депутатка баллотироваться эдер

БАЛОВАТЬ *несов. 1. кого (излишне нежить и холить)* жажыдар (жажыт-); **баловать ребенка** баланы жажыдар; 2. *(совершать, делать что-л. ради озорства, забавы)* баштактанар (баштактан-); **по ночам баловали** тундер сайын баштактанып туратандар

БАЛОВАТЬСЯ *несов.; разг. 1. (шалить)* баштактанар (баштактан-); **на улице баловались дети** оромдо балдар баштактанып турган; 2. *(обращать что-л. в забаву)* соотонор (соотон-); **баловаться охотой** андашла соотонор

БАЛОВСТВО *с.* баштактанары, баштактанып турганы (турары); **наказать за баловство** баштактанып турганы учун кезедү алар

БАЛЬНЫЙ, -ая, -ое балдын; **бальный костюм** балдын костюмы

БАМБУК *м.* бамбук

БАМБУКОВЫЙ, -ая, -ое 1. бамбуктын; **бамбуковые заросли** бамбуктын аралы; 2. *(сделанный из бамбука)* бамбуктан эткен; **бамбуковый стол** бамбуктан эткен стол; ♦ **бамбуковое положение** күч айалга

БАНА́Н *м.; бот.* банан

БАНА́НОВЫЙ, -ая, -ое бананнын; **банановый лист** бананнын жалбырагы

БА́НДА *ж.* банда

БАНДЕРО́ЛЬ *ж.* бандероль; **отправить бандероль** бандероль аткаар

БАНДИ́Т *м.* бандит

БАНДИ́ТСКИЙ, -ая, -ое бандиттердин; **бандитская шайка** бандиттердин биригүзи

БА́НК *м.* банк; **государственный банк** эл-тергеелик банк

БА́НКА *ж.* 1. банка; **стеклянная банка** шил банка; 2. *обычно мн.* ба́нки; *мед.* банка; **поставить банки** банкалар тургузар

БА́НКЕ́Т *м.* банкет

БА́НКЕ́ТНЫЙ, -ая, -ое банкеттин; **банкетный зал** банкеттин залы

БА́НКИ́Р *м.* банкир

БА́НКОВСКИЙ, -ая, -ое банктын; **банковский служащий** банктын ишчизи

БА́НКОМА́Т *м.* банкомат

БА́НКРО́Т *м.* банкрот

БА́НКРО́ТСТВО *с.* банкрот болоры; **банкротство банка** банктын банкрот болгоны

БА́ННЫЙ, -ая, -ое мылчанын; мылчаланатан, мылчага кирер; **банная скамейка** мылчанын отургыжы; **банний день** мылчаланатан күн; ♦ **как банний лист (пристать)** чаптык эдип турган кижжи керегинде

БА́НТ *м.* бант; **большой бант** жаан бант

БА́НЯ *ж.* мылча; ♦ **здать баню** бермезин берер, сагыжын чыгарар

БАРАБА́Н *м.;* *в разн. знач.* барабан; **оркестровый барабан** оркестрдын барабаны; **барабан револьвера** револьвердин барабаны; **барабан слуховой** кулактын ичинде барабан

БАРАБА́НИТЬ *несов. 1. (бить в барабан)* барабан согор (барабан сок-), тункүлдээр (тункүлде-); 2. *(часто и дробно стучать – о дожде)* табыраар (табыра-); **дождь барабанил в окна** жааш кознөктөргө табырап турган

БАРАБА́ННЫЙ, -ая, -ое барабаннын; **барабанный бой** барабаннын табыжы

БАРАБА́НЩИК *м.* барабанщик

БАРА́К *м.* барак; **старый барак** эски барак

БАРА́Н *м.* 1. куча; **дикий баран** јерлик куча 2. *разг. (о глупом, упрямом человеке)*

БАРАНИЙ

кедер (тенек) киж; ♦ как баран на новые ворота алаатып калган б'уд'ушт'у

БАРА́НИЙ, -ая, -ое 1. койдын; **баранье сало** койдын јуузы; 2. (сделанный из овчины) койдын терезинен эткен; **бараний тулуп** койдын терезинен эткен некей тон; 3. (приготовленный из баранины) койдын эдинен эткен; **бараньи котлеты** койдын эдинен эткен котлеттер

БАРА́НИНА ж. койдын эди; **купить баранину** койдын эдин садып алар

БАРА́ХТАТЬСЯ несов. чапкыланар (чапкылан-); **барахтаться на воде** сууда чапкыланар

БАРА́ШЕК м. 1. (ягненок) кураан, кураган; 2. (мех) курааннын (кураганнын) терези

БАРА́ШКОВЫЙ, -ая, -ое койдын терезинен эткен; **барашковая шапка** койдын терезинен эткен б'ор'ук

БАРБАРИ́С м.; бот. **барбарис**

БАРБАРИ́СОВЫЙ, -ая, -ое бот. 1. барбаристин; **барбарисовый куст** барбаристин т'ози; 2. (приготовленный из барбариса) барбаристен эткен; **барбарисовое варенье** барбаристен эткен варенье

БА́РЖА ж. баржа

БА́РЖЕВЫЙ, -ая, -ое баржанын; **баржевый канат** баржанын армакчызы

БАРИТО́Н м. 1. баритон (эр кижинин ј'ни); 2. к'у'улик ойноткы

БАРКА́С м. (многовесельная лодка или самоходное судно небольших размеров) баркас; **рыбацкий баркас** балыкчылардын барказы

БАРО́МЕТР м. барометр

БАРИКА́ДА ж. баррикада; **улица загорожена баррикадой** ором баррикадала туйукталып калган

БАРИКАДИ́РОВАТЬ несов. что баррикада эдер (баррикада эт-), баррикада тудар (баррикада тут-), баррикадала туйуктаар (баррикадала туйукта-); **баррикадировать улицу** оромды баррикадала туйуктаар

БАРИКА́ДНЫЙ, -ая, -ое туйуктап салган

БАРС м.; зоол. ирбис

БА́РСОВЫЙ, -ая, -ое ирбистин; **барсовая шкура** ирбистин терези

БАРСУ́К м.; зоол. борсык

БАРСУ́ЧИЙ, -ья, -ье 1. борсыктын; **барсучьи норы** борсыктардын ичегендери; 2. (сделанный из меха барсука) борсыктын терезинен эткен; **барсучья шапка** борсыктын терезинен эткен б'ор'ук

БА́РХАТ м. килин; **купить бархат** килин садып алар

БА́РХАТНЫЙ, -ая, -ое 1. килин; **бархатная шляпа** килин шляпа; 2. (сделанный из бархата) килиннен эткен (к'окт'ог'он); **бархатное платье** килиннен к'окт'ог'он платье; 3. перен. (приятный, мягкий – о голосе, звуке) јымжак

БА́РХАТЦЫ мн. (ед. б'ар'хатец м.) бархатцы (чечек)

БАС м. 1. бас (эр кижинин јоон ј'ни); 2. бас (јес духовой ойноткы)

БА́СЕННЫЙ, -ая, -ое басня кепт'у; **басенный стиль** басня кепт'у мар

БАСИ́СТЫЙ, -ая, -ое јоон; **басистый голос** јоон ј'н

БАСКЕТБО́Л м.; спорт. баскетбол

БАСКЕТБО́ЛИСТ м. и **БАСКЕТБО́ЛИСТКА** ж. баскетболист, баскетбол ойноочы

БАСКЕТБО́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое баскетболдын; **баскетбольный команда** баскетболдын командазы

БА́СМА ж. басма

БАСНОПИСЕЦ м. баснописец, басня бичийтен киж

БА́СНЯ ж. 1. лит. ј'лгер с'ос, тапкыр, табыскак кепт'у ј'лгер; 2. перен., разг. басня (кей эрмек, куру с'ос)

БАССЕ́ЙН м.; в разн. знач. бассейн; **зимний бассейн для плавания** эжинетен кышкы бассейн; **бассейн реки Волга** Волга суунын бассейны; **угольный бассейн** таш к'ом'урл'у бассейн

БЕГАТЬ

БАТАЛИСТ м. баталист

БАТАЛЬОН м.; *воен.* батальон; **стрелковый батальон** мылтыккла адыжатан батальон; **боевые батальоны** јуучыл батальондор

БАТАЛЬОННЫЙ, -ая, -ое *воен.* батальоннын; **батальонный командир** батальоннын командири

БАТАРЕЙКА ж. батарейка; **батарейка для карманного фонаря** карманда алып јүрер фонарьдын батарейказы

БАТАРЕЙНЫЙ, -ая, -ое 1. батарея, батареянын; **батарейное орудие** батарея јуу-јепсел; 2. (*действующий при помощи батареи*) батареяла иштеер; **батарейный радиоприёмник** батареяла иштеер радиоприёмник

БАТАРЕЯ ж.; *в разн. знач.* батарея; **миномётная батарея** миномёттын батареязы; **батарея парового отопления** буула јылыдарынын батареязы; **батарея аккумуляторов** аккумулятордын батареязы

БАТИСТ м. батист (*жукачак бӱс*)

БАТИСТОВЫЙ, -ая, -ое батист, батисттен эткен; **батистовая рубашка** батисттен эткен чамча

БАТОН м. батон; **бутербродный батон** бутерброд эдер батон

БАЎЛ м. баул

БАХИЛЫ мн. (*ед. бахила ж.*) бахилы, бахилалар

БАХРОМА ж. шилби; **бахрома от скатерти** скатертьтин шилбизи

БАХРОМЧАТЫЙ, -ая, -ое 1. (*с бахромой*) шилбилү; **бахромчатая скатерть** шилбилү скатерть; 2. (*похожий на бахрому*) шилби ошкош; **бахромчатый иней** шилби ошкош кыру

БАХЧА ж. (*поле, на котором выращивают бахчевые культуры*) бахча

БАХЧЕВОД м. бахчада озүмдер оскүреечи

БАХЧЕВОДСТВО с. бахча оскүреери

БАХЧЕВОЙ, -ая, -ое бахча; ♦ **бахчевые культуры** бахча культуралары

БАШКІРЫ башкирлер, башкир калык // *ед. башкір м.* башкир эр кижі, башкир укту эр кижі; **башкірка ж.** башкир үй кижі, башкир укту үй кижі

БАШКІРСКИЙ, -ая, -ое башкир; **башкирская литература** башкир литература

БАШКОВІТЫЙ, -ая, -ое *разг.* санаалу, сагышту; **башковитый мальчик** санаалу уулчак; **он башковитый** ол сагышту

БАШМАКІ мн. (*ед. башмак м.*)

1. башмак; **тяжелые башмаки** уур башмактар; 2. *тех.* (*приспособление, служащее в качестве опоры, колодки, наконечника*) башмак, тамаш; **тормозной башмак** тормозтын башмагы

БАШМАЧНИК м. 1. *уст.* ӱдүк јазаачы; **опытный башмачник** ченемелдү ӱдүк јазаачы; 2. *ж-д.* (*работчий, подкладывающий тормозные башмаки под колеса вагонов*) башмачник

БАШМАЧОК м.; *бот.* баштык, кош-чечек

БАШНЯ ж. 1. *архит.* бакана; 2. *воен.* башня, таскак

БАЯН м.; *муз.* баян

БАЯНИСТ м. баянист; **выступление баянистов** баянисттердин ойногону

БДИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сергелен; **бдительный сторож** сергелен каруулчык

БДИТЕЛЬНОСТЬ ж. сергелен болоры

БЕГ м. 1. јүгүрүш; **задыхалась от бега** јүгүрүштөн тыныжы јетпей турган; 2. (*спортивное состязание или упражнение в беганье*) јүгүриш; **бег на сто метров** јүс метрге јүгүриш; 3. *мн.ч.* (*гонки, состязания лошадей или оленей, собак*) жарыш; **оленьи бега** ак-кийиктердин жарыжы

БЕГАТЬ *несов.* 1. (*о человеке*) јүгүрер (јүгүр-); (*о животных*) мантаар (манта-); **собака бегала взад и вперед** ийт ӱрӱтӱмӱн мантап турды; 2. *от кого-чего* качар (кач-); **не бегайте от своего счастья** бойыгардын ырызаардан качпагар; 3. *перен.* (*о глазах, взгляде*) ойноор (ойно-), јүгүрер; **у него глаза бегают** онын кӱстӱри јүгүрип

БЕГЕМОТ

турды; **4.** *за кем (ухаживать)* жүгүрер; **бегал** *за девушками* кыстардын кийнинен жүгүргөн

БЕГЕМОТ *м.* бегемот

БЕГЛЁЦ *м.* качкын; **вернуть беглеца** качкынды тудуп, кайра экелер

БЕГЛЫЙ, -ая, -ое **1.** *(совершивший побег)* качкын; **беглый солдат** качкын солдат; **2.** *(поверхностный)* чала-была (мендеп) эткен; **3.** *(быстрый)* түрген; **беглое чтение** түрген кычырыш; **4.** *лингв.* элес айдылар (*үндү табыш*)

БЕГОВОЙ, -ая, -ое *спорт.* жүгүретен; **беговая дорожка** жүгүретен жол

БЕГОНИЯ *жс.; бот.* бегония (*чечек*)

БЕГОТНЯ *жс.* жүгүриш; **беготня с утра до вечера** эртен турадан ала энирге жетире жүгүриш

БЕГСТВО *с.* **1.** *(побег)* качыш; **бегство из плена** олјодон качыш; **2.** *(отступление)* тескерлеери, качары, кайра базары; **враг обратился в бегство** өштү тескерлеп качты

БЕГУН *м.; спорт.* **1.** жүгүретен киж; **2.** *уст.* түрген базытту (манду) ат

БЕГУЩИЙ, -ая, -ое жүгүрип брааткан; **бегущая фигура** жүгүрип брааткан сом

БЕДА *жс.* түбек; **выручить из беды** түбектен аргадап алар

БЕДНЁТЬ *несов.* јоксыраар (јоксыра-); **хозяйство начало беднеть** ээлем јоксырап баштаган

БЕДНЫЙ, -ая, -ое **1.** *(неимущий)* јокту; **бедный крестьянин** јокту крестьянин; **2.** *(скудный)* јокту; **бедное хозяйство** јокту ээлем; **3.** *(отличающийся недостаточностью, убожеством)* јокту, кирелү; **бедный ужин** кирелү энирги ажаныш; **4.** *перен.* *(несчастный)* көөркий; **бедное животное** көөркий тынду

БЕДНЯК *м.* јокту киж

БЕДРЕННЫЙ, -ая, -ое јалмаш, төнмөк; **бедренная кость** јалмаш сөбк

БЕДРО *с.; анат.* јалмаш, төнмөк

БЕДСТВИЕ *с.* түбек; **самолёт потерпел бедствие** самолёт түбекке кирген

БЕДСТВОВАТЬ *несов.* јоксыраар (јоксыра-); јокту јадар (јат-); **народ бедствует** албаты-јон јокту јадат

БЕЖАТЬ *несов.* **1.** жүгүрер (јүгүр-); **бежать на пятьсот метров** беш јүс метрге жүгүрер; **2.** *(спастись бегством)* качар (кач-), качып жүгүрер (качып жүгүр-); **бежать из плена** олјодон качып жүгүрер; **после боя противник бежал из деревни** јуу-согуштын кийнинен өштү деремненен качкан; **3.** *(спешишь)* мендеер (менде-); **4.** *(быстро перемещаться)* јылыжар (јылыш-); **годы бегут** јылдар јылыжат; **5.** *(течь)* агар (ак-); *(через край при кипении)* ажар (аш-), ажынар (ажын-); **из кра-на бежит вода** чоргодон суу агат

БЕЖЕВЫЙ, -ая, -ое бежевый (*сары-күрен*); **бежевый цвет** бежевый өн; **бежевые носки** бежевый өндү носоктор

БЕЖЕНЕЦ *м.* и **БЕЖЕНКА** *жс.* беженец, качкын

БЕЗ (*безо*) *предлог с род. п.* **1.** јок; **без воды** суу јок; **2.** *(за вычетом)* јогынан; **без десяти пять** он минут јогынан беш

БЕЗ ДЕЛА *нареч.* бош; **сидеть без дела** бош отурап

БЕЗ УСТАЛИ *в знач. нареч.* амырабай, чылабай; **работать без устали** амырабай иштеер

БЕЗАЛАБЕРНЫЙ, -ая, -ое *разг.* аай-баш јок; аайы јок; **безалаберная жизнь** аайы-бажы јок јүрүм

БЕЗАЛКОГОЛЬНЫЙ, -ая, -ое алко-голь јок, аракы јок; **безалкогольный напиток** аракы јок суузын

БЕЗАППЕЛЯЦИОННЫЙ, -ая, -ое аппеляция јок, блааш јок

БЕЗБИЛЕТНЫЙ, -ая, -ое билет јок; **безбилетный пассажир** билет јок пассажир

БЕЗБОРОДЫЙ, -ая, -ое сагал јок; **безбородый старик** сагал јок карганак

БЕЗБРАЧИЕ *с.* айыл-јурт тутпаганы, кижиге барбаганы, киж албаганы

БЕЗБРАЧНЫЙ, -ая, -ое айыл-јурт тутпаган

БЕЗДЕТНОСТЬ

БЕЗБРЕЖНЫЙ, -ая, -ое учи-куйузы көрүнбес; **безбрежное море** учи-куйузы көрүнбес талай

БЕЗВЕТРЕННЫЙ, -ая, -ое салкын жок; **безветренный день** салкын жок күн

БЕЗВЕТРИЕ с. салкын жок болоры

БЕЗВИННЫЙ, -ая, -ое буру жок, бурулу эмес, акту; **безвинный парень** буру жок уул

БЕЗВКУСНЫЙ, -ая, -ое 1. (о еде) амтан жок; **безвкусный суп** амтан жок суп; 2. *перен.* жаман, жараш эмес; **безвкусная картина** жараш эмес журук

БЕЗВОДНЫЙ, -ая, -ое суу жок; **безводная пустыня** суу жок ээн чөл

БЕЗВОЗВРАТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*невозвратимый, утраченный навсегда*) кайра келбес, кайра жандырылбас; **безвозвратное прошлое** кайра келбес өткөн ой; 2. *юр.* ойтó берилбес, ойтó жандырылбас; **безвозвратная ссуда** ойтó жандырылбас ссуда

БЕЗВОЗДУШНЫЙ, -ая, -ое кей жок; **безвоздушное пространство** кей жок телкем

БЕЗВОЗМЕЗДНЫЙ, -ая, -ое жал жок, тегин; **безвозмездная услуга** жал жок болуш

БЕЗВОЛОСЫЙ, -ая, -ое чач жок; **безволосый мужчина** чач жок эр кижì

БЕЗВОЛЬНЫЙ, -ая, -ое кату күүн-тап жок, кортык; **безвольный раб** кортык кул

БЕЗВРЕДНЫЙ, -ая, -ое каршузы жок; **соседка у нас ворчливая, но безвредная** бистин айылдаш үй кижì арбанчак, же каршузы жок

БЕЗВРЕМЕННЫЙ, -ая, -ое ойинен эрте, ойинен озо; **безвременная кончина** ойинен эрте өлүм; **безвременная старость** ойинен озо карыганы

БЕЗВЫХОДНЫЙ, -ая, -ое 1. ары-бери барбай, ары-бери чыкпай; **безвыходное сидение дома** ары-бери барбай айылда отурыш; 2. (*о положении, состоянии и т.п.*). аргазы жок; **безвыходное положение** аргазы жок айалга

БЕЗГЛАЗЫЙ, -ая, -ое көс жок

БЕЗГРАМОТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*неграмотный*) бичик-билик билбес; (*не знающий правил письма*) жастыралар эдип турган; **безграмотный ученик** жастыралар эдип турган үренчик; 2. (*содержащий много ошибок*) жастыралу; **безграмотное сочинение** жастыраларлу сочинение; 3. (*невежественный*) культуразы жок, культуразы жабыс, уян

БЕЗГРАНИЧНЫЙ, -ая, -ое 1. учи-куйузы жок; 2. *перен.* (*очень сильный*) сырагай тын; **безграничная преданность** сырагай тын чындык болоры

БЕЗДАРНОСТЬ ж. 1. жайалта жогы; 2. (*о человеке*) жайалта жок; билгири ас кижì

БЕЗДАРНЫЙ, -ая, -ое 1. жайалта жок, билгири ас; **бездарный писатель** жайалта жок бичиичи; **бездарный педагог** билгири ас үредүчи; 2. (*напрасный, бесполезный*) калас, тегин; **бездарная поездка** калас жорыкташ; **бездарное времяпрепровождение** тегин ой өткүриш

БЕЗДЕЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое нени де этпес, нени де иштебес; **бездейственный человек** нени де этпес кижì

БЕЗДЕЙСТВИЕ с. нени де этпей турганы (турары), нени де иштебей турганы (турары); **бездействие чиновников** чиновниктердин нени де этпей турганы

БЕЗДЕЙСТВОВАТЬ *несов.* нени де этпей турар (этпей тур-); **власть бездействует** жанда отургандар нени де этпей турат

БЕЗДЕЛЬЕ с. иштебей турганы; **томи́ться от безделья** иштебей турганынан кыйналып турар (шыралап турар)

БЕЗДЕЛЬНИЧАТЬ *несов.* нени де этпей турар (этпей тур-), иш этпей турар; **целый день бездельничать** кере тўжине нени де этпей турар

БЕЗДЕНЕЖНЫЙ, -ая, -ое 1. *фин.* акчала эмес; **безденежный расчет** акчала эмес төлөөри; 2. *разг.* акча жок; **безденежный человек** акча жок кижì

БЕЗДЕТНОСТЬ ж. бала жок болоры

БЕЗДЕТНЫЙ

БЕЗДЕТНЫЙ, -ая, -ое бала јок, балдар јок; **бездетная семья** балдар јок биле

БЕЗДЕФЕКТНОСТЬ жс. јеек јогы

БЕЗДЕФЕКТНЫЙ, -ая, -ое јеек јок; **бездефектный товар** јеек јок товар

БЕЗДЕФИЦИТНОСТЬ жс. дефицит јогы

БЕЗДЕФИЦИТНЫЙ, -ая, -ое дефицит јок; **бездефицитный бюджет** дефицит јок бюджет

БЕЗДНА жс. 1. (*пропасть*) сүреен терен јер; 2. тамы; **бездна Вселенной** Ак-айастын тамызы; 3. *разг. (множество)* сүрекей көп, ума јок көп; **там бездна цветов** ондо сүрекей көп чечектер; **народу собралось** – **бездна** ума јок көп албаты јуулган

БЕЗДОКАЗАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое доказательство јок, неле де керелебеген; **бездоказательные обвинения** неле де керелебеген бурулаштар

БЕЗДОМНЫЙ, -ая, -ое айылы јок; **бездомный человек** айылы јок кижы

БЕЗДОННЫЙ, -ая, -ое тўби јок; **бездонное небо** тўби јок тенери

БЕЗДОРОЖНЫЙ, -ая, -ое јол јок; **бездорожное время** јол јок ой

БЕЗДОРОЖЬЕ с. јол јок болгоны; **осеннее бездорожье** кўскиде јол јок болгоны

БЕЗДОХОДНЫЙ, -ая, -ое кирелте јок; **бездоходный бизнес** кирелте јок бизнес

БЕЗДУМНЫЙ, -ая, -ое 1. тыш-амыр, **бездумная жизнь** тыш-амыр јўрўм; 2. санаа јок, терен шўўлте јок; **бездумная работа** терен шўўлтези јок иш

БЕЗДУШИЕ с. кижигие килебези, јўрек јогы

БЕЗДУШНЫЙ, -ая, -ое 1. (*лишённый чуткости, бессердечный*) кижиге килебес, јўрек јок; **бездушный человек** кижиге килебес кижы 2. (*не выражающий живого чувства, холодный*) соок; **бездушная игра актёров** актёрлордын соок ойножы

БЕЗДЫМНЫЙ, -ая, -ое ыш јок; **бездымный порох** ыш јок тары

БЕЗДЫХАННЫЙ, -ая, -ое тын јок, тынбай турган, олўп калган; **бездыханный человек** олўп калган кижы

БЕЗЖАЛОСТНО нареч. кўўн-кайрал јок, карамы јок; **безжалостно бить карамы јок согор**

БЕЗЖАЛОСТНЫЙ, -ая, -ое кўўн-кайрал јок, карам јок, килерин билбес; **безжалостный человек** кўўн-кайрал јок кижы

БЕЗЖИЗНЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*мёртвый*) тын јок; **безжизненное тело** тын јок эт-кан; 2. (*пустынный, без признаков жизни*) ээн; **тихо и безжизненно кругом** айландыра тымык ла ээн; 3. *перен. (невыразительный)* о́чөмик, олўмтик; **безжизненный взгляд** олўмтик корўш

БЕЗЗАБОТНЫЙ, -ая, -ое санааркабас, санааркаш јок, јайым; **беззаботный человек** јайым кижы; **беззаботное житьё** санааркаш јок јадын-јўрўм

БЕЗЗАСТЕНЧИВЫЙ, -ая, -ое уйалбас, кемзинбес, уйат јок; **беззастенчивый лжец** уйалбас тогўнчи

БЕЗЗАЩИТНОСТЬ жс. кору јогы

БЕЗЗАЩИТНЫЙ, -ая, -ое кору јок, коруланьп болбос; **беззащитный человек** кору јок кижы

БЕЗЗВЁЗДНЫЙ, -ая, -ое јылдыс јок; **беззвездная ночь** јылдыс јок тўн

БЕЗЗВУЧНО нареч. табыш јок; **беззвучно заплакала** табыш јок ыйлай берген

БЕЗЗВУЧНОСТЬ жс. табыш јогы

БЕЗЗВУЧНЫЙ, -ая, -ое табыш јок; **беззвучный плач** табыш јок ый

БЕЗЗЕМЕЛЬЕ с. јер јогы, јер јок болгоны

БЕЗЗЕМЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јер јок; **безземельный крестьянин** јер јок крестьянин

БЕЗЗЛОБИЕ с. ачыныш јогы, оштөш јогы, тарыныш јогы

БЕЗЗЛОБНЫЙ, -ая, -ое ачыныш јок; **беззлобная улыбка** ачыныш јок кўлўмји

БЕЗЗУБЫЙ, -ая, -ое 1. тиш јок; **беззубая старуха** тиш јок карган эмеен; 2. *не-*

БЕЗОБРАЗНЫЙ

рен. јымжак; **беззубая критика** јымжак критика

БЕЗЫДЕЙНЫЙ, -ая, -ое идея јок, шуўлте јок

БЕЗЫСХОДНЫЙ, -ая, -ое учи јок; **безысходная скорбь** учи јок ачу-корон

БЕЗЛЭСНЫЙ, -ая, -ое агаш јок; **безлесная степь** агаш јок чёл

БЕЗЛЭСЬЕ с. агаш јогы

БЕЗЛИСТВЕННЫЙ, -ая, -ое јалбырак јок; **безлиственные деревья** јалбырак јок агаштар

БЕЗЛИЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*бесхарактерный*) јымжак кылык-јанду (*кижи*); 2. *грам.* јүзүн јок; **безличное предложение** јүзүн јок эрмек

БЕЗЛОШАДНЫЙ, -ая, -ое ат јок; **безлошадный человек** минер ат јок кижиде

БЕЗЛУНИЕ с. ай јогы, ай јок болгоны

БЕЗЛУННЫЙ, -ая, -ое ай јок; **безлунная ночь** ай јок түн

БЕЗЛЮДНЫЙ, -ая, -ое улус јок, улус ас јүрер; **безлюдная местность** улус ас јүрер јер

БЕЗЛЮДЬЕ с. улус јогы, улус јок болоры

БЕЗМОЛВИЕ с. унчукпазы, унчукпай турары; (*отсутствие звуков*) тымык, тым болоры; **нарушить безмолвие** тымыкты бузуп ийер

БЕЗМОЛВНЫЙ, -ая, -ое 1. унчукпас, үн јок; **безмолвный свидетель** үн јок керечи; 2. *перен.* (*исполненный тишины*) тымык

БЕЗМОЛВСТВОВАТЬ *несов.* 1. унчукпай турар (унчукпай тур-), табыштанбас (табыштан-); **зал безмолвствовал** зал унчукпай турган; 2. тымык болор (бол-); **природа безмолвствовала** ар-бүткен тыш-амыр турган

БЕЗМЯТЕЖНЫЙ, -ая, -ое амыр; **безмятежный смех** амыр каткы; 2. (*ничем не омрачаемый или не нарушаемый*) амыр, амыр-энчү; **безмятежное детство** амыр-энчү јаш туш; **безмятежная тишина** амыр тымык

БЕЗНАДЕЖНЫЙ, -ая, -ое 1. ижемјиде (иженчи) јок; **безнадежное состояние** ижемјиде јок айалга; 2. (*не предвещающий успеха*) калас, куру; **безнадежное дело** куру керек 3. (*очень сильный, глубокий; безысходный, беспросветный*) сүрекей (сыранай) тын; **безнадежная грусть** сүрекей тын кунугыш; 4. *разг.* (*неисправимый – о человеке*) алары јок; **безнадежный враль** алары јок тогүнчи

БЕЗНАКАЗАННОСТЬ *ж.* кату-каруузына турбаганы

БЕЗНАКАЗАННЫЙ, -ая, -ое кату-каруузына турбаган; **остается безнаказанным** кату-каруузына турбай артат

БЕЗНАЛИЧНЫЙ, -ая, -ое акказы ла эмес; **безналичный расчет** акказы ла эмес төлбөри

БЕЗНОГИЙ, -ая, -ое бут јок; **безногий калека** бут јок кенек; **безногий стул** бут јок отургыш

БЕЗПРАВСТВЕННЫЙ, -ая, -ое кылык-јангы јакшы эмес, уйат јок; **безправственный поступок** кылык-јангы јакшы эмес керек; **безправственные правила** уйат јок ээжилер

БЕЗОБИДНОСТЬ *ж.* јаман јогы

БЕЗОБИДНЫЙ, -ая, -ое јаманы јок, ачындырбас, тарындырбас; **безобидная шутка** јаманы јок кокыр; **он играл в безобидные игры** ол јаманы јок ойындар ойноп турган

БЕЗОБРАЗИЕ с. 1. (*некрасивый внешний вид*) чырай-баш јок болгоны, он-сүр јогы; 2. (*бесчинство*) јарабас кылык, јаман кылык; **не допускать безобразий** јаман кылык эдерин болдыртпас

БЕЗОБРАЗНИЧАТЬ *несов.*; *разг.* јарабас кылык эдер (кылык эт-), баштактанар (баштактан-); **безобразничать во время уроков** уроктор ойинде јарабас кылык эдер

БЕЗОБРАЗНЫЙ, -ая, -ое 1. (*уродливый*) чырай-баш јок, он-сүр јок; јараш эмес, коомой; **безобразный вид** јараш эмес бүдүш; **безобразное пальто** он-сүр

БЕЗОГЛЯДНЫЙ

жок тон; **2. разг. (возмутительный)** јарабас, јаман

БЕЗОГЛЯДНЫЙ, -ая, -ое **1. (необозримый)** учы-кыйузы јок; **безоглядное пространство** учы-кыйузы јок телкем; **2. (совершаемый без оглядки, без раздумий, рассуждений)** аланзыбас, аланзу јок; **безоглядная смелость** аланзу јок јалтанбас болоры

БЕЗОГОВОРОЧНЫЙ, -ая, -ое сѳс јок, эрмек јок; **безоговорочная капитуляция** сѳс јок капитуляция

БЕЗОПАСНОСТЬ ж. јеткер јогы, каршу јогы

БЕЗОПАСНЫЙ, -ая, -ое јеткер јок, каршу јок; **безопасные дороги** јеткер јок јолдор; **безопасный вид спорта** спортыгын јеткер јок бѳдѳми

БЕЗОРУЖНЫЙ, -ая, -ое **1. мылтык** јок; **отправится в тайгу безоружным** тайгага мылтык јок барар; **2. перен. (лишенный каких-л. средств защиты)** кору јок

БЕЗОСНОВАТЕЛЬНОСТЬ ж. тѳзѳлгѳ јогы

БЕЗОСНОВАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тѳзѳлгѳ јок; **безосновательный разговор** тѳзѳлгѳ јок куучын

БЕЗОСТАНОВОЧНЫЙ, -ая, -ое токтоду јок; **безостановочное движение** токтоду јок кыймыгу

БЕЗОСТЫЙ, -ая, -ое кылган јок; **безостая пшеница** кылган јок буудай

БЕЗОТВѳТНЫЙ, -ая, -ое каруу јок; **безответная любовь** каруу јок сѳѳш

БЕЗОТВѳТСТВЕННОСТЬ ж. каруулу болбозы; **безответственность перед сотрудниками** ишчилердин алдында каруулу болбозы

БЕЗОТВѳСТВЕННЫЙ, -ая, -ое каруулу эмес; **безответственное отношение к работе** ижине каруулу эмес болгоны

БЕЗОТКАЗНЫЙ, -ая, -ое **разг. 1. (никогда не отказывающийся от поручения, выполнения просьбы)** кыйышпас, мойношпос; **2. (происходящий без перебоев,**

остановок) токтоду јок; **безотказная работа мотора** мотордын токтоду јок иштежи

БЕЗОТЛАГАТЕЛЬНОСТЬ, -ая, -ое тургуза эдер, тургуза ла эдетен; **безотлагательное дело** тургуза ла эдетен иш

БЕЗОТЛУЧНЫЙ, -ая, -ое айрылбас, ары-бери барбас, ырабас; **безотлучный сторож** ары-бери барбас каруулчык

БЕЗОТРАДНОСТЬ ж. сѳѳнчи јогы, кунукчыл (эрикчил) болоры (болгоны)

БЕЗОТРАДНЫЙ, -ая, -ое сѳѳнчи јок; **безотрадная жизнь** сѳѳнчи јок јѳрѳм

БЕЗОТРЫВНЫЙ, -ая, -ое токтоду јок; **безотрывное обучение** токтоду јок ѳредѳ

БЕЗОТЦѳВЩИНА ж. ада јогы, ада јок болгоны

БЕЗОТЧѳТНОСТЬ ж. отчет јогы

БЕЗОТЧѳТНЫЙ, -ая, -ое **1. отчет** јок; **безотчетное распределение сумм** акача-манатты отчет јок ѳлеери; **2. бойынан камаанду эмес; безотчетный страх** бойынан камаанду эмес коркып турган сезим

БЕЗОШИБОЧНОСТЬ ж. јастыра јогы; **безошибочность выводов** тѳп-шѳѳлтелердин јастыра јогы

БЕЗОШИБОЧНЫЙ, -ая, -ое јастыра јок, чын; **ваши догадки были безошибочны** слердин бодоштыругар чын болгон

БЕЗПРИЗѳРНЫЙ, -ая, -ое **1. (бездомный)** тербезен; **2. (зброшенный)** кемге де керек јок

БЕЗРАБОТИЦА ж. иш јок болгоны бары; **безработица в стране** растет иш јок болгоны ороондо ѳзѳп јат; **пособие по безработице** иш јок болгоны учун берилип турган акача

БЕЗРАБОТНЫЙ, -ая, -ое **1. иш** јок; **безработные люди** иш јок улус; **2. в знач. сущ.** иш јок киж

БЕЗРАДОСТНОСТЬ ж. сѳѳнчи јогы

БЕЗРАДОСТНЫЙ, -ая, -ое сѳѳнчи јок, сѳѳнчилѳ эмес; **безрадостная жизнь** сѳѳнчи јок јѳрѳм; **дни потянулись серые и безрадостные** бѳрѳнкѳй ле сѳѳнчилѳ эмес кѳндер чѳйилип барды

БЕЗУСЛОВНЫЙ

БЕЗРАЗДЕЛЬНОСТЬ ж. үлежип албазы, бөлип болбозы; **безраздельность имущество** ар-јөбөжөни үлежип албазы

БЕЗРАЗДЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое үлежип болбос (албас), бөлип болбос; **безраздельное имущество** үлежип болбос ар-јөбөжө

БЕЗРАЗЛИЧИЕ с. неме керексибези

БЕЗРАЗЛИЧНО нареч. 1. (равнодушно) керексибей; 2. в знач. сказ. (всё равно) тўней ле, орды жангыс; **ей всё было безразлично** ого бастыра неме тўней ле болгон

БЕЗРАЗЛИЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (равнодушный) керексибес, неме керексибес; **безразличный взгляд** неме керексибес көрүш; **говорил безразличным тоном** керексибес үндү айдып турган; 2. кому (не вызывающий к себе интереса) жилбиркетпей турган; **она безразлична ему** ол оны жилбиркетпей турган

БЕЗРАЗМЕРНЫЙ, -ая, -ое разг. размер жок; **безразмерные носки** размер жок носоктор

БЕЗРАССУДНЫЙ, -ая, -ое сананбай эткен; **безрассудный поступок** сананбай эткен кылык

БЕЗРАССУДСТВО с. см. **безрассудный**

БЕЗРАСЧЁТНЫЙ, -ая, -ое тоо жок, тоозы жок; **безрасчётная трата денег** тоозы жок акча үреш

БЕЗРЕЗУЛЬТАТНОСТЬ ж. см. **безрезультатный**

БЕЗРЕЗУЛЬТАТНЫЙ, -ая, -ое калас, куру; **безрезультатный спор** калас блааш-тартыш; **безрезультатные поиски** куру бедирештер

БЕЗРЕЛЬСОВЫЙ, -ая, -ое рельстер жок; **безрельсовые дороги** рельстер жок жолдор

БЕЗРОГИЙ, -ая, -ое мүүс жок, тонкыр; **безрогий бык** тонкыр бука

БЕЗРОДНЫЙ, -ая, -ое 1. ада-энези жок, төрөгөн-тууган жок; **безродный человек** төрөгөн-тууган жок кижги; 2. перен. угы-төзин (чыкан-өскөн јерин) ундып салган

БЕЗРОПОТНОСТЬ ж. уккуры

БЕЗРОПОТНЫЙ, -ая, -ое уккур, комыдабас; **девочка была добрая и безропотная** кызычак јалакай ла комыдабас болгон

БЕЗРУКИЙ, -ая, -ое 1. колы жок; 2. перен., разг. (неловкий) чалан

БЕЗРЫБЬЕ с. балык јогы

БЕЗУБЫТОЧНЫЙ, -ая, -ое чыгымы жок, королто жок; **безубыточное предприятие** королто жок предприятие

БЕЗУДАРНЫЙ, -ая, -ое лингв. согултазы жок; **безударный слог** согултазы жок үйе

БЕЗУДЕРЖНЫЙ, -ая, -ое токтодып болбос, токтодынып албас; **безудержный смех** токтодынып албас каткы

БЕЗУКОРИЗНЕННОСТЬ ж. једикпес жок болоры, чик жок (сырангай) јакшы болоры; **безукоризненность работы** иштинг једикпес жок болоры

БЕЗУКОРИЗЕННЫЙ, -ая, -ое једикпес жок, сырангай јакшы; **безукоризненная работа** сырангай јакшы иш

БЕЗУМЕЦ м. 1. (сумасшедший) јүүлгек; 2. (безрассудный) сананбас, ајарынбас кижги

БЕЗУМНЫЙ, -ая, -ое 1. јүүлгек; 2. (безрассудный) сананбас, ајарынбас; **безумный шаг** сананбас алтам

БЕЗУМОЛЧНЫЙ, -ая, -ое токтобос, токтоду жок; **безумолчный шум** токтобос тал-табыш

БЕЗУМСТВО с. јүлгексип турары

БЕЗУМСТВОВАТЬ несов. јүлгексиир (јүлгекси-); **не способен безумствовать** јүүлгексиир аргазы жок

БЕЗУПРЕЧНОСТЬ ж. једикпес јогы; **безупречность поведения** кылыгынын једикпес јогы

БЕЗУПРЕЧНЫЙ, -ая, -ое једикпес жок; **безупречная женщина** једикпес жок үй кижги

БЕЗУСЛОВНЫЙ, -ая, -ое 1. (безоговорочный) сөс жок, кыйалта жок; **безусловное повиновение** сөс жок бүдүрери; 2. (не вызывающий никаких сомнений; бесспорный,

БЕЗУСПЕШНОСТЬ

несомненный) аланзу јок; **безусловное доверие** аланзу јок бүдүмји

БЕЗУСПЕШНОСТЬ жс. мөр јогы, мөр јок болгоны, темей болгоны

БЕЗУСПЕШНЫЙ, -ая, -ое мөр јок, темей; **безуспешный проект** темей үлекер

БЕЗУСТА́ННЫЙ, -ая, -ое амыры јок; **безустанная работа** амыры јок иш

БЕЗУ́СЫЙ, -ая, -ое 1. сагал јок; (*о пшенице*) кылган јок; **безусый солдат** сагал јок солдат; **безусая пшеница** кылган јок буудай; 2. *перен.* јиит

БЕЗУТЁШНЫЙ, -ая, -ое токынал јок, токынадып болбос; **безутешное горе** токынадып болбос ачу-корон

БЕЗУЧА́СТИЕ с. не-немеге киришпей турганы

БЕЗУЧА́СТНОСТЬ жс. неге де киришпези, неге де јилбиркебези, керексиз

БЕЗУЧА́СТНЫЙ, -ая, -ое јилбиркеш јок; **безучастный взгляд** јилбиркеш јок көрүш; **безучастное отношение к делу** керекке јилбиркеш јок болоры

БЕЗЫМЁ́ННЫЙ и **БЕЗЫМЯ́ННЫЙ**, -ая, -ое ат јок; **безымянная речка** ады јок суучак; ♦ **безымянный палец** обо чечен сабар

БЕЗЪЯЗЫ́КИЙ и **БЕЗЪЯЗЫ́ЧНЫЙ**, -ая, -ое тил јок

БЕКОН м. бекон

БЕЛЕНА́ жс.; *бот.* жыракы өлөн; ♦ **белены объелся** жүүлгексип калган

БЕЛЁ́НИЕ с. череттегени, череттеп салганы; **беление потолка** потолокты череттегени

БЕЛЁ́НЫЙ, -ая, -ое череттеп салган; **белёная комната** череттеп салган кып

БЕЛЁ́СЫЙ, -ая, -ое аксымак; **белесые волосы** аксымак чачтар

БЕЛЁ́ТЬ *несов.* 1. (*становиться белее*) агарар (агар-); 2. (*становиться белым*) агарар; **лицо начало заметно белеть** жүс билдилү агарып турган; 3. *безл.; прост.* јарып келер (јарып кел-), тан адып кел-

лер (адып кел-); **начало белеть** тан адып баштады

БЕЛЁ́ТЬСЯ *несов.* агарар (агар-); агарып көрүнер (агарып көрүн-); **в темноте белеется белый платок** карануйда ак арчуул агарып көрүнөт

БЕЛИЗНА́ жс. ап-ак болгоны, апагажы; **белизна снега** кардын апагажы

БЕЛІ́ЛА *только мн.* ак будук

БЕЛІ́ТЬ *несов.* что 1. (*производить побелку*) череттеер (черете-); **белить стены** стенелерди череттеер; 2. (*ткани*) агартар (агарт-); **белить полотно** бөсти агартар

БЕ́ЛИЧИЙ, -ья, -ье 1. тийингин; **беличье дупло** тийингин уйазы; 2. (*сделанный из меха белки*) тийингин терезинен эткен; **беличья шапка** тийингин терезинен эткен бөрүк

БЕ́ЛКА жс.; *зоол.* тийин; ♦ **как белка в колесе вертеться** (**кружиться, крутиться**) көп иш эдер

БЕЛЛЕ́ТРИСТ м. беллетрист

БЕЛЛЕ́ТРИСТИКА жс. беллетристика
БЕЛЛЕ́ТРИСТИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое беллетристикалык; **беллетристическое произведение** беллетристикалык чүмдемел

БЕЛОБО́КИЙ, -ая, -ое тураазы ак, кабыргагы ак; **белобокая сорока** кабыргагы ак сангыскан

БЕЛОБОРО́ДЫЙ, -ая, -ое ак сагалду, сагалы ак; **белобородый старик** ак сагалду карганак

БЕЛОБРЫ́СЫЙ, -ая, -ое сары чачту; **белобрысый мальчишка** сары чачту уулчак

БЕЛОГВАРДЁ́ЕЦ м. ак гвардеец, ак

БЕЛОГВАРДЁ́ЙСКИЙ, -ая, -ое ак гвардеецтердин, актардын; **белогвардейский отряд** актардын отряды

БЕЛОГЛАЗКА жс.; *зоол.* ак куш

БЕЛОГОЛÓВЫЙ, -ая, -ое ак башту, бажы ак; **белоголовый цыплёнок** ак башту азатпай; **белоголовая корова** бажы ак уй

БЕРЕЗОВЫЙ

БЕЛОДЕРЕВЦЕ *м.* агашла узанар киж

БЕЛОЗОР *м.*; *бот.* суу-чечек

БЕЛОК *м.* **1.** *биол.*; *хим.* белок; **2.** (*глазной*) кӱстин агы; **3.** (*яичный*) жымыртканын агы

БЕЛОКРОВИЕ *с.*; *мед.* белокровие (*каннын оорусы*)

БЕЛОКУРЫЙ, -ая, -ое ак-сары чачту; **белокурая девушка** ак-сары чачту кыс

БЕЛОЛИЦЫЙ, -ая, -ое ак чырайлу, чырайы ак; **белолицая девушка** чырайы ак кыс

БЕЛОЛОБЫЙ, -ая, -ое ак мандайлу, мандайы ак; **белолобый шенок** ак мандайлу кӱчӱк; **белолобый бычок** мандайы ак букачак

БЕЛОРЫБИЦА *ж.*; *зоол.* ак балык

БЕЛОСНЕЖНЫЙ, -ая, -ое ап-апагаш; **белоснежное платье** ап-апагаш платье

БЕЛОШВЕЙКА *ж.*; *зоол.* кас

БЕЛУГА *ж.*; *зоол.* белуга (*балык*)

БЕЛЫЙ, -ая, -ое **1.** ак; **белая бумага** ак чаазын; **белый хлеб** ак калаш; **2.** (*очень светлый*) апагаш; **белые руки** апагаш колдор; **3.** *в знач. суц.* (*о расе*) ак; **4.** (*о времени суток, о свете*) жарык; **белый день** жарык кӱн; **5.** *уст.* ару; **белая горница** ару тура; **6.** *в знач. суц.* **белые** *мн.* актар; **ход белых** актардын жүрүжи; **♦ белый билет** черүден жайымдап турган кере бичик; **белая ворона** башкаланып, аңыланып турган киж; **белое мясо** такаанын эмезе бозунын эди; **Белая олимпиада** кышкы Олимпий ойыннар; **белые стихи** уйгаштыру жок үлгерлер; **среди бела дня** түште; **белые ночи** жарык түдөр (*түндүктө*); **на белом свете** жердин үстинде

БЕЛЬЁ *с.* *собир.* кийим-тудум

БЕЛЬЕВОЙ, -ая, -ое кийимнин; кийим салатан (илетен); **бельевой шкаф** кийим салатан шкаф

БЕЛЬЧОНОК *м.* тийингеш; **маленький бельчонок** кичинек тийингеш

БЕЛЯК *м.*; *зоол.* ак койон

БЕЛЯШИ *мн.* (*ед. беляш м.*) беляш

БЕНЕФИС *м.* бенефис

БЕНЕФИСНЫЙ, -ая, -ое бенефис; **бенефисный спектакль** бенефис спектакль

БЕНЗИН *м.* бензин

БЕНЗИННЫЙ, -ая, -ое бензиннин; **бензинный дым** бензиннин ыжы

БЕНЗИНОВЫЙ, -ая, -ое **1.** бензиннин; **бензиновый запах** бензиннин жыды; **2.** (*предназначенный для бензина*) бензин урар; **бензиновый бак** бензин урар бак

БЕНЗОБАК *м.* бензобак (*бензин урар бак*)

БЕНЗОВОЗ *м.* бензовоз (*бензин тартар кӱлүк*)

БЕНЗОКОЛОНКА *ж.* бензоколонка

БЕНЗОЛ *м.* бензол

БЕНЗОХРАНИЛИЩЕ *с.* бензин тудар (салар) жер

БЕРГАМОТ *м.* (*цитрусовое дерево и вид груши*) бергамот

БЕРГАМОТНЫЙ и **БЕРГАМОТОВЫЙ**, -ая, -ое бергамотту; **чай с бергамотом** бергамотту чай

БЕРДАНКА *ж.* бердан мылтык

БЕРЕГ *м.* жарат; **левый берег** сол жарат

БЕРЕГОВОЙ, -ая, -ое жараттагы; (*прибрежный*) жараттын жанында (жанындагы); **береговой лёд** жараттагы тош; **береговая дорога** жараттын жанында жол; **береговые деревни** жараттын жанындагы деремнелер

БЕРЕДИТЬ *несов.* **что** **1.** сыстадар (сыстат-); **бередить рану** шырканы сыстадар; **2.** *перен.* (*вызывать душевную боль*) сыстадар; **бередить сердце** жүректи сыстадар

БЕРЕЖЛИВОСТЬ *ж.* чебери, жуунчагы, кымакайы

БЕРЕЖЛИВЫЙ, -ая, -ое чебер, жуунчак, кымакай; **бережливый хозяин** кымакай ээ

БЕРЕЖНЫЙ, -ая, -ое чебер, килемкей

БЕРЕЗА *ж.* кайыг

БЕРЕЗНЯК *м.* жаш кайындарлу жер

БЕРЕЗОВЫЙ, -ая, -ое **1.** кайыгнын; **березовый лист** кайыгнын жалбырагы; (*полученный из березы*) кайыгнаг эткен,

БЕРЁМЕННАЯ

кайыннын; **березовая шкатулка** кайыннан эткен шкатулка; **березовый сок** кайыннын јулугы; **2. в знач. суц. берёзовые** *мн. бот.* кайын бүдүмдү агаштар

БЕРЁМЕННАЯ *ж.* барлу (көчөлү) киж

БЕРЁМЕННОСТЬ *ж.* барлу (көчөлү) болгоны; **вторая беременность** экинчи катап барлу болгоны

БЕРЁМЕНЕТЬ *несов.* барлу (көчөлү) болор (бол-)

БЕРЁСТА и **БЕРЕСТА́** *ж.* тос

БЕРЁСТОВЫЙ, БЕРЕСТЯНОЙ, -ая, -ое тос, тостон эткен

БЕРЁТ *м.* берет

БЕРЁЧЬ *несов.* **1. что (не тратить)** чеберлеер (чеберле-); **беречь деньги** акчаны чеберлеер; **2. что (щадить)** чеберлеер; **беречь своё здоровье** бойынын су-кадыгын чеберлеер; **3. кого-что (оберегать, охранять)** корулаар (корула-)

БЕРЁЧЬСЯ *несов.* чеберленер (чеберлен-), ајарынар (ајарын-); **Здесь глубоко, берегитесь!** Мында терен, ајарынып турар!

БЁРКУТ *м.; зоол.* мүркүт

БЕРЛО́ГА *ж.* **1.** ичеген (ичеен); **2. разг., шутол. айыл**

БЕРЦОВЫЙ, -ая, -ое төнмөк; **берцовая кость** төнмөк сөк

БЕС *м.* көрмөс

БЕСЕ́ДА *ж.* куучын, куучын-эрмек

БЕСЕ́ДОВАТЬ *несов.* куучындажар (куучындаш-), эрмектежер (эрмектеш-); **долго беседовать** узак куучындажар

БЕСИ́ТЬ *несов.* **кого; разг.** ачындырар (ачындыр-); **отсутствие радиосвязи** **бесило** его радиокөлбү јок болгоны оны тын ачындырып турган

БЕСИ́ТЬСЯ *несов.* **1. (о животных)** јүүлер (јүүл-); **2. перен., разг. (сердиться)** ачынар (ачын-); **он начал кричать, беситься** ол кыйгырып, ачынып баштаган; **3. тын баштактанар** (баштактан-); **все весело бесились** бастыразы сүүнчилү баштактанып турган

БЕСКОНЕ́ЧНОСТЬ *ж.* учы-куйузы јогы; **бесконечность времени** ойдин учы-куйузы јогы

БЕСКОНЕ́ЧНЫЙ, -ая, -ое **1. (беспредельный)** учы-куйузы јок; **бесконечные степи** учы-куйузы јок чөлдөр; **2. разг. (очень длинный)** өткүре узак, түгенбес; **бесконечная песня** түгенбес кожон; **бесконечная дорога** өткүре узун јол

БЕСКОНТРО́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое контроль јок; **бесконтрольный ребёнок** контроль јок бала

БЕСКОНФЛИ́КТНОСТЬ *ж.* конфликт јок болгоны, блааш-тартыш јок болгоны

БЕСКОНФЛИ́КТНЫЙ, -ая, -ое конфликт јок, блааш-тартыш јок; **бесконфликтная ситуация** конфликт јок айалга

БЕСКО́РМИЦА *ж.; с.-х.* азырал јогы (јок болгоны)

БЕСКОРЫ́СТНОСТЬ *ж. см. бескоры́стный*

БЕСКОРЫ́СТНЫЙ, -ая, -ое кысканбас; **бескорыстный человек** кысканбас киж

БЕСКО́СТНЫЙ, -ая, -ое сөк јок

БЕСКРА́ЙНОСТЬ *ж.* учы-куйузы јогы; **бескрайность степен** чөлдөрдүн учы-куйузы јогы

БЕСКРА́ЙНИЙ, -ая, -ое учы-куйузы јок; **бескрайное море** учы-куйузы јок талай

БЕСКРИ́ЗИСНЫЙ, -ая, -ое кризис јок

БЕСКРО́ВНЫЙ, -ая, -ое **1. (бледный)** куу; **бескровное лицо** куу чырай; **2. (без кровопролития)** кан јок

БЕСКРЫ́ЛЫЙ, -ая, -ое **1.** канат јок; **бескрылые насекомые** канат јок курт-коныстар; **2. перен.** јайаан јок

БЕСКУЛЬТУ́РЬЕ *с.; разг.* культура јок болгоны; **борьба с бескультурьем** культура јок болгоныла тартыжу

БЕСО́ВСКИЙ, -ая, -ое көрмөстин; **бесовское наваждение** көрмөстин илбизине туттурары

БЕСПОЛЁЗНЫЙ

БЕСПАЛУБНЫЙ, -ая, -ое палуба (палубазы) жок; **беспалубное судно** палубазы жок кереп

БЕСПАЛЫЙ, -ая, -ое сабар жок

БЕСПАМЯТСТВО с. сагыш жок болгоны

БЕСПАМЯТНЫЙ, -ая, -ое сагыш жок

БЕСПЕРЕБОЙНОСТЬ жс. тутак жоги; **бесперебойность работы** иштин тутак жоги

БЕСПЕРЕБОЙНЫЙ, -ая, -ое тутак жок; **бесперебойная работа мотора** мотордын тутак жок иштежи

БЕСПЕРСПЕКТИВНЫЙ, -ая, -ое перспектива жок, ичкери өзөр жол жок; **бесперспективный работник** ичкери өзөр жол жок ишчи

БЕСПЕРЕСАДОЧНЫЙ, -ая, -ое жолой (жолойын) отурбас; **беспересадочный рейс** жолойын отурбас рейс

БЕСПЕЧНОСТЬ жс. керексизбеси

БЕСПЕЧНЫЙ, -ая, -ое керексинбес, нени де керексинбес; **беспечная жизнь** нени де керексинбес жүрүм

БЕСПИСЬМЕННЫЙ, -ая, -ое бичик-билик жок; **бесписьменные народности** бичик-билик жок калыктар

БЕСПЛААНОВОСТЬ жс. план жоги

БЕСПЛААНОВЫЙ, -ая, -ое план жок; **бесплановая работа** план жок иш

БЕСПЛАТНО нареч. акча жок, акча жогынан

БЕСПЛАТНЫЙ, -ая, -ое акча жок; **бесплатное обучение** акча жок үредү

БЕСПЛАЦКАРТНЫЙ, -ая, -ое плацкарт жок; **бесплацкартный вагон** плацкарт жок вагон

БЕСПЛОДНОСТЬ жс. 1. тўжўм жоги; 2. (безуспешность) калас, темей; **бесплодность дальнейших работ** ошон ары болоттон иштердин калас болгоны

БЕСПЛОДНЫЙ, -ая, -ое 1. (неспособный производить потомство) үрен жок; бала жок; **бесплодные супруги** бала жок эмеген-өбөгөн; 2. (неплодородный) тўжўми ас, тўжўм жок; **бесплодная почва** тўжўми ас жер; 3. перен. (напрасный) темей, калас

БЕСПОВОРОТНО нареч. кайра санаа жогынан; **отказаться решительно и бесповоротно** аланзыбай ла кайра санаа жогынан мойножып ийер

БЕСПОВОРОТНЫЙ, -ая, -ое солынбас; **бесповоротное решение** солынбас жоп

БЕСПОДОБНЫЙ, -ая, -ое өскөлөри тенейлежер аргазы жок; **якшы; бесподобный голос** өскөлөри тенейлежер аргазы жок үн

БЕСПОЗВОНОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. омыртказы жок; **беспозвоночное животное** омыртказы жок тынду; 2. в знач. суц. **беспозвоночные** мн. зоол. омыртказы жок тындулар

БЕСПОКОЙНЫЙ, -ая, -ое 1. (тревожный) чочыдулу; **беспокойное время** чочыдулу өй; 2. (нарушающий спокойствие) шакпыртту

БЕСПОКОИТЬ несов. кого 1. (волновать) токынатпай турар (токынатпай тур-); **беспокоить письмами, просьбами** самараларла, айбыларла токынатпай турар; (причинять физическое неудобство, боль) оорыдар (оорыт-); – **Что, опять нога беспокоит?** – Не, ойтло будын оорыдат па?; 2. (мешать) амыр бербей турар (бербей тур-), чаптык эдер (чаптык эт-); **беспокоить просьбами** айбыларла чаптык эдер

БЕСПОКОИТЬСЯ несов. 1. санааркаар (санаарка-); **родители беспокоились** эне-адалары санааркаган; 2. шакпыраар (шакпыра-); **Ради бога, не беспокойтесь!** Кудай учун, шакпырабагар!

БЕСПОКОЙСТВО с. 1. (тревожное состояние) амыры жок; **с беспокойством** глядели на меня амыры жок меге көрүп турган; 2. (нарушение покоя) шакпырт, чаксыраш; **причинять беспокойство** шакпырт эдер

БЕСПОЛЁЗНОСТЬ жс. тузазы жок болгоны; **бесполезность работы** иштин тузазы жок болгоны

БЕСПОЛЁЗНЫЙ, -ая, -ое тузазы жок, калас, темей; **бесполезная трата времени** калас өй өткүриш

БЕСПОМОЩНОСТЬ

БЕСПОМОЩНОСТЬ *ж.* аргазы (күчи) жок болгоны; **беспомощность старика** карганактын күчи жок болгоны

БЕСПОМОЩНЫЙ, -ая, -ое күч жок, арга жок; **больной беспомощен** оору кижиге күч жок

БЕСПОРОДНЫЙ, -ая, -ое ук жок, угы-төзи жок; **беспородный скот** угы жок мал

БЕСПОРЯДОК *м.* 1. аайы-бажы жогы; 2. (*мн. беспорядки*) түймеен

БЕСПОРЯДОЧНОСТЬ *ж.* аайы-бажы жок болгоны; **беспорядочность мыслей** санаалардын аайы-бажы жок болгоны

БЕСПОРЯДОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. аай-баш (аайы-бажы) жок; **беспорядочная стрельба** аайы-бажы жок адыш; 2. (*непоследовательный, бессистемный*) аай-төйи жок

БЕСПОСАДОЧНЫЙ, -ая, -ое жолой отурыш жок; **беспосадочный перелёт** жолой отурыш жок учуш

БЕСПОШЛИННЫЙ, -ая, -ое пошлина алынбас, пошлина (калан) жок; **беспошлинный ввоз товаров** товарларды пошлина жок тартары; **беспошлинная торговля** пошлина жок саду

БЕСПОЩАДНО *нареч.* күүн-кайрал жоктон, карама жогынан; **беспощадно громить врага** күүн-кайрал жоктон оштүни оодо согуп турар

БЕСПОЩАДНЫЙ, -ая, -ое күүн-кайрал жок, карама жок; **беспощадный надзиратель** карама жок каруулчык

БЕСПРАВИЕ *с.* жан жогы, тап-эрик жогы; **бесправие народа** калыктын жан жогы

БЕСПРАВНЫЙ, -ая, -ое тап-эрик жок, жан жок

БЕСПРЕКОСЛОВНЫЙ, -ая, -ое сөс жок, мойнош жок, кыйыш жок; **беспрекословное исполнение** мойнош жок бүдүрери

БЕСПРЕПЯТСТВЕННОСТЬ *ж.* буудак жогы, буудак жок болгоны, туду жогы, туду жок болгоны

БЕСПРЕПЯТСТВЕННЫЙ, -ая, -ое буудак жок, туду жок; **беспрепятственный въезд** буудак жок кириш

БЕСПРЕРЫВНОСТЬ *ж.* токтоду жогы, токтоду жок болгоны, үзүк жок болгоны

БЕСПРЕРЫВНЫЙ, -ая, -ое токтоду жок, үзүк жок; **беспрерывный гул мотора** мотордын токтоду жок күүлежи

БЕСПРЕСТАВНЫЙ, -ая, -ое токтоду жок; **беспрестьянные дожди** токтоду жок жааштар

БЕСПРИБЫЛЬНЫЙ, -ая, -ое астамы жок, кирелте жок; **бесприбыльная торговля** кирелте жок саду

БЕСПРИЗОРНИК *м.* эне-адазы чачып ийген бала

БЕСПРИЗОРНЫЙ, -ая, -ое 1. (*безнадзорный*) ээзи жок, кемнин де эмес тербезен; **беспризорные коровы** тербезен уйлар; **беспризорная винтовка** ээзи жок мылтык; 2. (*бездомный, никем не воспитываемый – о ребенке, подростке*) эне-адазы чачып (мойноп) ийген

БЕСПРИНЦИПНОСТЬ *ж.* кату (бек) көрүм-шүүлтези жогы

БЕСПРИНЦИПНЫЙ, -ая, -ое кату (бек) көрүм-шүүлтези жок; **беспринципное решение** кату (бек) көрүм-шүүлтези жок жөп

БЕСПРИСТРАСТНЫЙ, -ая, -ое чындык; **беспристрастный судья** чындык жаргычы

БЕСПРИЧИННЫЙ, -ая, -ое шылтак (шылтагы) жок; **беспричинный смех** шылтак жок каткы

БЕСПРИЮТНОСТЬ *ж.* жадар жери жогы, жадар жери жок болгоны; **бесприютность сотен людей** жүс тоолу улустын жадар жери жогы

БЕСПРИЮТНЫЙ, -ая, -ое жадар жер жок

БЕСПРОБУДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*о сне*) ойгонбос, узак ойгө турбастан; **беспробудно спать** ойгонбостон уйуктаар; 2. (*перен. о пьянстве*) токтоду жок; **беспробудное пьянство** токтоду жок аракыдаш

БЕСПРОВОЛОЧНЫЙ, -ая, -ое эмик жок; **беспроволочная сеть** эмик жок сеть

БЕССЧЁТНЫЙ

БЕСПРОСВЁТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*тёмный*) ай-карануй; **беспросветная ночь** ай-карануй түн; 2. *перен.* учы-куйузы жок; **беспросветная грусть** учы-куйузы жок кунукчыл

БЕСПРОЦЭНТНЫЙ, -ая, -ое *фин.* процент жок; **беспроцентная ссуда** процент жок ссуда

БЕСПУТНЫЙ, -ая, -ое *разг.* ажарынбас; (*легкомысленный, развратный*) кей, жой, балыр; **беспутная жизнь** балыр жүрүм

БЕСПУТСТВО с. кей болоры (болгоны), жой болоры (болгоны), балыр болоры (болгоны); **беспутство майора** майордын балыр болгоны

БЕССЕРДЕЧНОСТЬ ж. ачынбазы, катуланары

БЕССЕРДЕЧНЫЙ, -ая, -ое кату (казыр) кылыкту, жүрек жок; **бессердечный человек** кату кылыкту кижги

БЕССИЛИЕ с. 1. (*слабость*) күчи жогы, чыдал жогы; **бессилие врага** оштүнинг чыдал жогы; 2. (*беспомощность*) аргазы жогы

БЕССИЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*слабый*) чинези жок, чыдал жок, күч жок; **бессильные руки** күч жок колдор; 2. (*беспомощный*) арга жок; **бессильный человек** аргазы жок кижги

БЕССИСТЕМНЫЙ, -ая, -ое аай-баш жок

БЕССЛАВНЫЙ, -ая, -ое коомой; **бесславный конец** учы коомой

БЕССЛЕДНО нареч. сурузы жок; **пропасть бесследно** сурузы жок жылыып калар

БЕССЛОВЕСНЫЙ, -ая, -ое 1. (*о животных*) тил жок; **бессловесное животное** тил жок тынду; 2. (*молчаливый*) унчукпас

БЕССМЕННЫЙ, -ая, -ое солынбас; **бессменный руководитель** солынбас башкараачы

БЕССМЕРТИЕ с. 1. өлбөзи; 2. *рел.* өлүм жогы, мөнкүлик болоры

БЕССМЕРТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*незабываемый*) өлбөс-өчпөс, ундылбас;

бессмертный подвиг ундылбас керек; 2. өлүм жок, мөнкүлик

БЕССМЫСЛЕННЫЙ, -ая, -ое учур жок; **бессмысленный поступок** учур жок кылык

БЕССМЫСЛИЦА ж. учур жок неме; **получилась бессмыслица** учур жок неме болуп калган

БЕССНЕЖНЫЙ, -ая, -ое кар жок; **бесснежная зима** кар жок кыш

БЕССОВЕСТНЫЙ, -ая, -ое уят жок; **бессовестный человек** уят жок кижги

БЕССОДЕРЖАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое шүүлтези жок

БЕССОЗНАТЕЛЬНЫЙ 1. санаазы жок, сагыжы жок; 2. (*безотчетный*) сананбас, ажарынбас; **бессознательная деятельность** сананбас иш-тош

БЕССОННИЦА ж. уйку жогы, уйуктап болбозы; **лечиться от бессонницы** уйку жок болгонынан эмденер

БЕССОННЫЙ, -ая, -ое уйку жок, уйуктап болбос; (*не спящий, бодрствующий*) сергек; **бессонная ночь** уйку жок түн

БЕССПОРНЫЙ, -ая, -ое блаш-таргыш жок, аланзу жок; **беспорная истина** аланзу жок чындык

БЕССРОЧНЫЙ, -ая, -ое срогы жок, тургузылган өйи жок; **бессрочный отпуск** тургузылган өйи жок амыралта

БЕССТРАШНИЕ с. коркыбазы, жалтанбазы

БЕССТРАШНЫЙ, -ая, -ое коркыбас, жалтанбас; **бесстрашный воин** жалтанбас жуучыл

БЕССТЫДНИК м.; *разг.* уйалбас кижги
БЕССТЫДНЫЙ, -ая, -ое уйалбас, уят жок; (*непристойный*) уятту; **бесстыдный поступок** уят жок кылык; **бесстыдные слова** уятту сөстөр

БЕССТЫДСТВО с. уят жогы, уят жок болоры, уйалбазы, уйалбас болоры

БЕССЧЁТНЫЙ, -ая, -ое тоозы жок, ума; **бессчётное число** тоозы жок тоо

БЕСТАКТНОСТЬ

БЕСТА́КТНОСТЬ ж. эби јогы

БЕСТА́КТНЫЙ, -ая, -ое эби јок; **бестактный вопрос** эби јок сурак

БЕСТОЛКОВЫЙ, -ая, -ое 1. (*непомятливый*) соксо, аамай; 2. (*несвязный*) аайы јок

БЕСФОРМЕННЫЙ, -ая, -ое формазы (кеби) јок; **бесформенная масса** формазы јок масса

БЕСХАРА́КТЕРНОСТЬ ж. кылык-јаны јымжак болгоны

БЕСХАРА́КТЕРНЫЙ, -ая, -ое кылык-јаны јымжак; **бесхарактерный человек** кылык-јаны јымжак кижы

БЕСХВО́СТЫЙ, -ая, -ое куйрук јок; **бесхвостый баран** куйрук јок куча

БЕСХИ́ТРОСТНОСТЬ ж. сүмези јогы

БЕСХИ́ТРОСТНЫЙ, -ая, -ое (*чуждый хитрости, лукавства*) сүме јок; (*простой, незамысловатый*) тегин; **бесхитростные слова** тегин сөстөр

БЕСХО́ЗНЫЙ, -ая, -ое *разг.* кемнин де эмес, ээзи јок; **бесхозное имущество** кемнин де эмес ар-јөбжө

БЕСХОЗЯ́ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. (*не имеющий собственника*) кемнин де эмес, ээ јок, ээзи јок; **бесхозный огород** ээзи јок маала; 2. (*не имеющий своего хозяйства*) ээлем јок; **бесхозный крестьянин** ээлем јок крестьян кижы

БЕСХОЗЯ́ЙСТВЕННОСТЬ ж. кичеенбези, киченкей эмези, киченкей эмес болоры (болгоны)

БЕСХОЗЯ́ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое кичеенбес; **бесхозный человек** кичеенбес кижы; (*неэкономный*) кымакай эмес; **бесхозный хозяин** кымакай эмес ээ

БЕСЦВÉТНЫЙ, -ая, -ое 1. он јок; **бесцветный лак** он јок лак; 2. *перен.* учур јок; **бесцветный рассказ** учур јок куучын

БЕСЦÉЛЬНЫЙ, -ая, -ое амаду (амадузы) јок

БЕСЦÉННЫЙ, -ая, -ое 1. (*очень дорогой*) сүрекей баалу; **бесценный подарок**

сүрекей баалу сый; 2. *перен.* кару, эрке; **бесценная девочка** эрке кыс

БЕСЦЕРЕМО́ННЫЙ, -ая, -ое аай-баш јок; **бесцеремонный поступок** аай-баш јок керек; (*выражающий беззастенчивость*) кемзиниш јок; **бесцеремонный взгляд** кемзиниш јок көрүш

БЕСЧЕЛОВÉЧНОСТЬ ж. кижы күү-ни јок болгоны

БЕСЧЕЛОВÉЧНЫЙ, -ая, -ое кижы күүни јок; **бесчеловечный поступок** кижы күүни јок кылык

БЕСЧÉСТИТЬ *несов.* *кого-что* јаман адын чыгарар (чыгар-); **бесчестить чье-либо имя** кемнин-кемнин јаман адын чыгарар

БЕСЧÉСТНЫЙ, -ая, -ое ак-чек эмес; **бесчестный человек** ак-чек эмес кижы

БЕСЧÍНСТВО с. јаман кылык кылынары

БЕСЧÍНСТВОВАТЬ *несов.* јаман кылык кылынар (кылын-); **в деревне бесчинствовали белогвардейцы** деремнеде актар јаман кылык кылынып тургандар

БЕСЧÍСЛЕННЫЙ, -ая, -ое тоозы јок, сүрекей көп, ума јок көп; **бесчисленный табун уток** сугуштардын сүрекей көп үүри

БЕСЧУ́ВСТВИЕ с. 1. (*беспамятство*) сагыжы энделгени, сагыжын јылыйтканы; **воры были забиты до бесчувствия** уурчылар сагыжын јылыйтканча соктырткандар; 2. (*равнодушие*) эш-неме керексизе, килебези

БЕСЧУ́ВСТВЕННОСТЬ ж. 1. билинбези, сеспези; 2. килемји јогы, кату јүректү болгоны; **бесчувственность осужденного** јаргылаткан кижинин килемји јогы

БЕСЧУ́ВСТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. сеспес, сеспей турган, сезим јок; 2. (*безучастный, равнодушный*) эш-неме керексизе; (*жестокий*) килемји јок, казыр; **бесчувственный голос** эш-неме керексизе үн; **бесчувственный мальчишка** казыр уулчак

БЕСШУМНЫЙ, -ая, -ое табыш жок, табышту эмес; **бесшумный вихрь** табыш жок куйун

БЕТО́Н м. бетон

БЕТОНИ́РОВАТЬ *несов. что* бетондоор (бетондо-); **бетонировать стену** стенини бетондоор

БЕЧЕВА́ ж. армакчы

БЕЧЁВКА ж.; *разг.* чичкечек армакчы; **перевязать бечёвкой** чичкечек армакчыла буулап салар

БИБЛИОГРАФ м. библиограф

БИБЛИОГРА́ФИЯ ж. библиография

БИБЛИОТЕ́КА ж.; *в разн. знач.* библиотека; **большая библиотека** жаан библиотека; **библиотека школьника** үренчиктин библиотекасы

БИБЛИОТЕ́КАРЬ м. библиотекарь

БИБЛИ́Я ж. Библия

БИ́ВЕНЬ м. азу тиш; **бивень слона** слоннын азу тижы

БИДО́Н м. бидон; **бидон для молока** сүттин бидоны

БИЕ́НИЕ с. согулыжы; **биение сердца** жүректин согулыжы

БИЛЕ́Т м. билет; **лотерейный билет** лотереянын биледи

БИЛЕ́ТНЫЙ, -ая, -ое билет садар; **билетная касса** билет садар касса

БИЛЬЯ́РД м. бильярд

БИЛЬЯ́РДНЫЙ, -ая, -ое 1. бильярдтын; бильярд ойноор; **бильярдный шар** бильярд ойноор шар; 2. *в знач. суц.* **бильярдная** ж. бильярд ойноор јер; **новая бильярдная** јангы бильярд ойноор јер

БИНО́КЛЬ м. турнабай; **бинокль отца** адамнын турнабайы

БИНТ м. бинт

БИНТОВА́ТЬ *несов. кого-что* бинтле танар (тан-); танышкакла буулаар (буула-); **бинтовать голову** башты бинтле танар

БИОГРАФ м. биограф

БИОГРАФИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое биографиялык; **биографический очерк** биографиялык очерк

БИОГРА́ФИЯ ж. биография

БИОЛОГИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое биологиянын, биологиялык; **биологический факультет** биологиянын факультеди

БИ́РЖА ж. биржа; **биржа ценных бумаг** баалу чаазындардын биржазы

БИРЮЗА́ ж. бирюза

БИРЮЗО́ВЫЙ, -ая, -ое 1. бирюза; **бирюзовый камень** бирюза таш; 2. *(сделанный из бирюзы)* бирюза таштан эткен; **бирюзовое кольцо** бирюза таштан эткен жүстүк; 3. бирюзанын өңи ошкош; **бирюзовое море** бирюзанын өңи ошкош талай

БИ́СЕР м.; *собир.* оок јинји; **низать бисер** јинји тизер

БИ́СЕРНЫЙ, -ая, -ое 1. оок јинјинен эткен; 2. *перен. (очень мелкий)* сүрекей огош; ♦ **бисерный почерк** сүрекей огош почерк

БИСКВИ́Т м. бисквит

БИ́ТВА ж. јуу-согуш; **битва за Москву** Москва учун јуу-согуш

БИТКО́М *нареч.* јык толо; **битком набитый мешок** јык толо таар

БИ́ТЫЙ, -ая, -ое 1. *(нобитый)* соктырган; 2. *(разбитый о предметах)* оодык, оодылып калган; **битое стекло** оодылып калган шил

БИТЬ *несов.* 1. *чем (ударять)* согор (сок-); *(стучать во что-л., обо что-л.)* токулдадар (токулдат-); *(ногами)* тепкилеер (тепкиле-); **холодный ветер бил в лицо** соок салкын јүске согуп турды; **в окна бил дождь** көзнөккө јаш токулдадып турды; **бил ногами** буттарыла тепкилеген; 2. *кого (избивать)* токтоктоор (токтокто-); *(пинать)* тепкилеер, тебер (теп-); **бил кулаками** јудурукла токтоктогон; 3. *кого (убивать скот, птицу)* өлтүрер (өлтүр-); **весной разрешается бить только селезней** јаскыда јаныс ла эркек сугуштарды өлтүрерге јарадат; 4. *кого (побеждать)* оодо согор (оодо сок-), јенип чыгар (јенип чык-); **бить врага** өштүни оодо согор; 5. *что (разбивать)* оодор (оот-); **бить посуду** аяк-казан оодор; 6. *(издавать звуки, от-*

БИТЬСЯ

бивать удары) согор; **колокол бьёт двенадцать раз** шан он эки катап согот; **7. по кому-чему** (*бичевать*) темдектеер (темдекте-); **бить по недостаткам** једикпестерди темдектеер; **8. (стремительно вытекать)** чыгар (чык-), адылар (адыл-), адылып чыгар (адылып чык-); **в саду бьёт фонтан** садта фонтан адылып турат; **из радиатора начал бить пар** радиатордон буу чыгып баштаган

БИТЬСЯ *несов.* **1. с кем-чем** (*сражаться*) јуулажар (јуулаш-); **биться с врагами** оштүлерле јуулажар; **2. обо что** (*ударяться*) согулар (согул-); **волны бились о берег** толкулар јаратка согулып турган; **3. (о посуде)** оодылар (оодыл-); **стекло бьётся шил** оодылат; **4. (о сердце)** согулар (согул-); **тревожно билось сердце** јүрек чочыдулду согулып турды; **5. (бороться за что-л.)** тартыжар (тартыш-); **биться за первенство** баштапкы јер учун тартыжар

БИЧ *м.* **1. (кнул)** камчы; **2. перен.** јаман неме

БИЧЕВАТЬ *несов.* **кого-что** **1. (сечь)** камчылаар (камчыла-); **бичевать само-го себя** бойын бойы камчылаар; **2. перен.** критиковать эдер (критиковать эт-); **бичевать пороки** једикпестерди критиковать эдер

БЛАГОСЛОВЁННЫЙ, -ая, -ое јакшы; **благословенные земли** јакшы јерлер

БЛАГАСОСТОЯНИЕ *с.* аргалу-чактузы

БЛА́ГО *с.* **1. только ед.; высок.** (*благополучие, счастье, добро*) кежик; **2. только мн.** **благá** (*то, что удовлетворяет потребности, приносит благополучие, благоденствие*) јакшы; **Вам всех благ!** Ба-стыра јакшы слерге!

БЛАГОВЕЙНЫЙ, -ая, -ое күндүлү, јарамыкту

БЛАГОВИ́ДНЫЙ, -ая, -ое эптү көрү-нер, јакшы; **благовидный поступок** јакшы кылык

БЛАГОДА́РНОСТЬ *ж.* **1. (чувство)** быйан айдары, алкышту болоры; **2. (мера поощрения)** алкыш-быйан; **объявить благодар-ность** алкыш-быйан айдар

БЛАГОДА́РНЫЙ, -ая, -ое **1.** быйанду, алкышту; **благодарный взгляд** быйанду көрүш; **2. перен.** тузалу; **благодарная ра-бота** тузалу иш

БЛАГОДАРЯ *предлог с дат. п. передается послелогоми* улам, учун; **благодаря упорному труду он добился успехов** киченип иштегенинен улам ол једимдерге јеткен

БЛАГОДА́ТНЫЙ, -ая, -ое кежиктү, јарамыкту; **благодатная страна** кежиктү ороон; **благодатное время** јарамыкту ой

БЛАГОДА́ТЬ *ж.* кежик, јарамык

БЛАГОДЕ́ЯНИЕ *с.* јакшы, быйан, јакшы эткени, быйан јетиргени; **оказывать благодеяния** јакшы эдер

БЛАГОДАРИ́ТЬ *несов.* быйан айдар (айт-), быйанын јетирет (јетир-); **благодарить за гостеприимство** күндүзек болго-ны учун быйан айдар

БЛАГОДУ́ШИЕ *с.* киленкей болоры, буурзак болоры

БЛАГОДУШНЫЙ, -ая, -ое киленкей, буурзак; **благодушный человек** буурзак киж

БЛАГОЗВУ́ЧНЫЙ, -ая, -ое коо үндү, эптү үндү

БЛАГОНАДЁЖНЫЙ, -ая, -ое ижемјилү (иженчилү); **благонадёжные успехи** ижемјилү једимдер

БЛАГОПОЖЕЛА́НИЕ *с.* алкыш сөс; **говорить благопожелания** алкыш сөстөр айдар

БЛАГОПОЛУ́ЧИЕ *с.* јакшы болгоны, амыр-энчү болгоны; **семейное благополу-чие** биледе амыр-энчү болгоны

БЛАГОПОЛУ́ЧНЫЙ, -ая, -ое јакшы; эзен-амыр; **благополучное прибытие** јакшы једип келгени

БЛАГОПРИ́ЯТНЫЙ, -ая, -ое јакшынак, јарамыкту; **благоприятный ответ** јакшынак каруу; **благоприятные условия** јарамыкту айалгалар

БЛАГОРАЗУ́МИЕ *с.* сагышту болоры, керсү болоры

БЛАГОРАЗУ́МНЫЙ, -ая, -ое сагышту, керсү, төп; **благоразумный человек** керсү јеткен; **благоразумный совет** төп јөп

БЛЕСНУТЬ

БЛАГОРО́ДСТВО с. ак-чеги, ак-чек санаазы, ак-чек болоры, ак-чек санаалу болоры

БЛАГОРО́ДНЫЙ, -ая, -ое 1. ак-чек; (*возвышенный, освященный высокой целью*) агару; **благородный человек** ак-чек кижжи; 2. (*обладающий высоким достоинством, изяществом*) жаркынду; **благородная красота** жаркынду жараш; 3. *только полн. ф.* ак-чек, укту-төстү, ак-чек укту-төстү; **из благородного происхождения** укту-төстү тазыл-тамырдан

БЛАГОСКЛОННОСТЬ ж. жакшы көргөни, жакшы күүндү болгоны

БЛАГОСКЛОННЫЙ, -ая, -ое жакшы күүндү, күүни жеткен; **благосклонные читатели** жакшы күүндү кычыраачылар; **благосклонный взгляд** күүни жеткен ажару

БЛАГОСЛОВЕНИЕ с. алкыш; **дать своё благословение** алкыжын айдар

БЛАГОСЛОВЕННЫЙ, -ая, -ое алкап салган, жарамыкту; **благословенные места** алкап салган жерлер

БЛАГОСЛОВИТЬ сов. *кого-что* на что 1. алкаар (алка-); **благословить свой народ** бойынын калыгын алкап салар; 2. (*возблагодарить*) быйанын жетирер (быйанын жетир-), быйанын айдар (айт-); **благословить судьбу** салымга быйанын жетирер

БЛАГОТВО́РНЫЙ, -ая, -ое жарамыкту; **благотворная прохлада** жарамыкту серүүн

БЛАГОУСТРО́ЕННЫЙ, -ая, -ое жеткилдү, эптү эдип салган; **благоустроенный двор** эптү эдип салган двор

БЛАГОУСТРО́ЙСТВО с. эптү эдери, эптеп жараш эдери

БЛАГОУХА́НИЕ с. жараш жыт; жараш жытанганы

БЛАГОУХА́ННЫЙ, -ая, -ое жараш жытту; **благоуханная роза** жараш жытту роза

БЛАГОУХА́ТЬ несов. жараш жытанар (жытан-); **лесные травы благоухали** агаш аразынын өлөндөри жараш жытанып турган

БЛАЖЕ́ННЫЙ, -ая, -ое 1. (*счастливей*) ырысту; **на губах играла блаженная улыбка** эриндеринде ырысту күлүмжи ой-

ноп турган; 2. (*глуповатый, чудаковатый*) тенекусү

БЛАЖЕ́НСТВО с. 1. кежик, жаан ырыс; 2. (*наслаждение*) жыргаары, сайраары

БЛАЖЕ́НСТВОВАТЬ несов. жыргаар (жырга-), сайраар (сайра-); **блаженствовал целый год** бүткүл жыл сайраган

БЛАНК м. бланк

БЛЕВО́ТИНА ж. куску

БЛЕДНЕ́ТЬ несов. 1. кугарар (кугар-); **лицо бледнело** чырайы кугарып турган; 2. (*о цвете*) өчөр (өч-); 3. *перен. (терять свою силу, яркость, выразительность)* учурын жылытар (жылыт-)

БЛЕ́ДНО-ЖЕ́ЛТЫЙ, -ая, -ое куудар-сары, өчөмик сары

БЛЕ́ДНО-ЗЕЛЁ́НЫЙ, -ая, -ое өчөмик жажыл

БЛЕ́ДНЫЙ, -ая, -ое 1. куу, кугарып калган; **бледное лицо** куу чырай; 2. *перен.* кирелү

БЛЕ́КЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*увядший, утративший свежесть; чахлый*) чалдыгып калган; **блёклая трава** чалдыгып калган өлөң; 2. (*лишенный яркости окраски*) өң жок, онып калган; **блёклые краски** онып калган будуктар

БЛЕ́КНУТЬ несов. 1. (*лишаться свежести, увядать; чахнуть*) чалдыгар (чалдык-), кугарар (кугар-); 2. (*утрачивать яркость окраски; тускнеть*) өңи чыгар (өңи чык-), онор (он-); 3. *өчөмик болуп турар (болуп тур-); звезды блекли перед рассветом* жылдыстар тан алдында өчөмик болуп турды

БЛЕСК м. 1. жалтырт; **блеск солнца** күннин жалтырты; **блеск молнии** жалкыннын жалтырты; 2. (*великолепие*) чүмдүзи; **блеск наряда** кеп-кийимнин чүмдүзи; 3. *чего; перен. (яркое проявление достоинств, способностей)* жаркын; **блеск таланта** жайалтанын жаркыны

БЛЕСНУ́ТЬ сов. и однокр. 1. жалтырап ийер (жалтырап ий-), суркурап ийер (суркурап ий-), мызылдап ийер (мызылдап ий-); 2. *перен. (появиться)* табылып келер (табылып кел-); **блеснула мысль** шүүлте табылып келди

БЛЕСТЁТЬ

БЛЕСТЁТЬ *несов.* 1. (*сверкать*) жалтыраар (жалтыра-), суркураар (суркура-), мызылдаар (мызылда-); **огни блестят** оттор мызылдайт; **блестят радостные глаза** сүүнчилү көстөр жалтырап турат; 2. *перен.* (*отличаться*) аңыланар (аңылан-); **он не блещет умом** ол сагыжыла аңыланбай жат

БЛЕСТЯЩИЙ, -ая, -ое 1. жылтыркай; **блестящий шёлк** жылтыркай торко; 2. *перен.* сүреен жакшы; **блестящий успех** сүреен жакшы једим

БЛЕФ *м.* төгүн

БЛЕФОВЫЙ, -ая, ое төгүн; **блефовые талоны** төгүн талондор

БЛЕЯНИЕ *с.* маараш

БЛЕЯТЬ *несов.* маараар (маара-)

БЛИЗ *предлог с род. п.* јанында; **близ моря** талайдын јанында

БЛИЗИТЬСЯ *несов.* јууктаар (јуукта-); **близятся к реке** сууга јууктап келет; **близилась осень** күс јууктап келди

БЛИЗКИЙ, -ая, -ое 1. (*недалёкий*) јуук; **близкий путь** јуук јол; 2. *перен.* (*тесные отношения*) нак, јуук; **близкий друг** јуук најы; 3. *перен.* (*сходный*) јаныс; **близкие взгляды** јаныс көрүм-шүүлте; 4. *в знач. сущ. мн.* **близкие** (*родня*) төрөгөндөр

БЛИЗКО *нареч.; прям., перен.* јуук; **близко познакомиться** јуук таныжып алар; **близко узнать** јуук билип алар; 2. *в знач. сказ.* јуук; **до города близко** калага јетире јуук; 3. *в знач. сказ.* удабай ла; **ночь близка** түн удабай ла

БЛИЗНЕЦЫ *мн. (ед. близнец м.)* игистер; **мальчики были близнецами** уулчактар игистер болгон

БЛИЗОРУКИЙ, -ая, -ое 1. ыраактан көрбөс; 2. *перен.* (*недалновидный*) ыраак көрүм јок; **близорукая политика** ыраак көрүм јок политика

БЛИЗОСТЬ *ж.* 1. јуугы, јуук болгоны; **близость города** каланын јуугы; 2. (*тесная дружеская связь, взаимопонимание*) јуук болоры, јуугы

БЛИН *м.*; *кул.* блина

БЛИНДАЖ *м.*; *воен.* блиндаж

БЛИННЫЙ, -ая, -ое 1. блинанын; **блинная мука** блинанын кулуры; 2. *в знач. сущ.* **блинная ж.** блина јийтен јер

БЛИНЧАТЫЙ, -ая, -ое (*сделанный из блинов*) блинанаң эткен; **блинчатый пирог** блинанаң эткен пирог

БЛИНЧИКИ *мн. (ед. блинчик м.)* кичинек блиналар; **блинчики с творогом** творогту кичинек блиналар

БЛИСТАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жаркынду; **блистательный успех** жаркынду једим

БЛИСТАТЬ *несов.* 1. (*ярко светить; сверкать*) жаркындалып (жалтырап) күйер (күй-); **звёзды блистают** жылдыстар жаркындалып күйет; 2. *перен.* жаркындар (јаркындал-); **в Мариинском театре блистали знаменитости** Мариинский театрда ады-чуузы чыккандар жаркындалып турдылар

БЛОКАДА *ж.* блокада, курчу; курчап салары, туйуктаары; **блокада Ленинграда** Ленинградтын курчузы

БЛОКИРОВАТЬ *несов. кого-что* 1. курчаар (курча-); **войска блокировали Ленинград** Ленинградты черү курчаган; 2. *перен.* блокировать эдер (блокировать эт-), туйуктаар (туйукта-); **блокировать игрока** ойноочыны блокировать эдер; 3. *ж.-д. (закрывать железнодорожный путь при помощи блокировки)* туйуктаар

БЛОКИРОВОЧНЫЙ, -ая, -ое *ж.-д.* блокировканын; **блокировочная система** блокировканын системазы; **блокировочный сигнал** блокировканын сигналы

БЛОКНОТ *м.* блокнот

БЛОНДИН *м.* и **БЛОНДИНКА** *ж.* сары чачту кижі

БЛУЖДАТЬ *несов.* 1. (*бродить, плутать в поисках дороги*) азар (ас-); (*скитаться*) тениир (тени-); **јошкындаар** (јошкында-); **долго блуждал по незнакомому лесу** узак таныш эмес агаш аразыла азып јүрген; **целый месяц блуждать в степи** бир ай чөлдө јошкындаар; 2. *чем*

и без доп. ; перен. жүрер (jүр-); блуждать глазами көстөриле жүгүрип турар

БЛЮДО с. 1. (посуда) жаан табак; 2. (кушанье) курсак

БЛЮДЦЕ с. блюдце

БОБ м. мырчак; ♦ **остаться на бобах** эш-неме жок артар

БОБР м.; зоол. кумдус

БОБРОВЫЙ, -ая, -ое 1. кумдустын; **бобровый заповедник** кумдустардын заповедниги; 2. (сделанный из меха бобра) кумдустын терезинен эткен; **бобровый воротник** кумдустын терезинен эткен жака

БОГ м.; рел. кудай; ♦ **ради бога** кудай (кудайдын) учун

БОГАТЁТЬ несов. байбыр (байы-); **богател с каждым днем** күннен күнге байып турган

БОГАТСТВО с. байлык; **духовное богатство народа** калыктын ич-көгүс байлыгы

БОГАТЫЙ, -ая, -ое 1. бай; **богатая страна** бай ороон; 2. (обильный) байлык; **богатый урожай** байлык тўжўм; **богатый опыт** байлык ченемел; 3. в знач. суц. **богатый** м. бай киж

БОГАТЫРСКИЙ, -ая, -ое баатырдын, кезердин, алыптын; **баатырский конь** баатырдын ады; ♦ **баатырский сон** терен уйку

БОГАТЫРЬ м. 1. баатыр, алып, кезер; 2. перен. күчтў (бөкө) киж

БОГАЧ м. бай киж

БОГОБОЯЗНЕННЫЙ, -ая, -ое ирон. кудайзак

БОДАТЬ несов. кого-что сўзер (сўс-)

БОДАТЬСЯ несов. 1. (быть бодливым) сўзўп турар (сўзўп тур-); **наша корова бодается** бистин уй сўзўп турган; 2. (бодать друг друга) сўзўжер (сўзўш-); **козы бодаются** эчкилер сўзўжип жат

БОДЛИВЫЙ, -ая, -ое сўзеген; **бодливая корова** сўзеген уй

БОДРИТЬСЯ несов. омок болор (омок бол-); **несмотря на боль он бодрился** ооруга көрбөй ол омок болгон

БОДРОСТЬ жс. омогы, омок болоры

БОДРСТВОВАТЬ несов. уйуктабас; **он бодрствовал всю ночь** ол тўниле уйуктабаган

БОДРЫЙ, -ая, -ое омок, сергек, омок-седен; **бодрый старик** омок-седен карганак

БОЕВОЙ, -ая, -ое 1. жуучыл; **боевое задание** жуучыл жакылта; 2. разг. жалтанбас, омок

БОЕПРИПАСЫ только мн.; воен. жуу-жепсел

БОЕСПОСОБНОСТЬ жс.; воен. жуулажар аргазы, тартыжар аргазы

БОЕСПОСОБНЫЙ, -ая, -ое воен. тартыжар аргалу, жуулажар аргалу

БОЁЦ м.; воен. жуучыл.

БОЖЕСТВО с.; рел. кудай

БОЙ м. 1. (сражение) жуу-согуш; **взять с боем** жуу-согушла алар; 2. спорт. согуш, ойын; **кулачный бой** жүдруктажатаган согуш; 3. (звучание) сокконы; **бой часов** частын сокконы; 4. (битьё посуды) оодоры, жарары

БОЙКИЙ, -ая, -ое 1. (о человеке) чыйрак, шулмус; **бойкий мальчик** шулмус уулчак; 2. (оживлённый) улузы көп, көп улусту; **бойкая торговля** улузы көп саду

БОЙКОТ м. бойкот, удурлажары; **бойкот выборов** талдаштарга удурлажары

БОЙКОТИРОВАТЬ несов. кого-что бойкот жарлаар (жарла-); **бойкотировать выборы** талдаштарга бойкот жарлаар

БОЙНЯ жс. 1. бойня (мал өлтүрөтөн, сойотон жер); 2. (массовое убийство людей) өлтүриш, кырыш

БОЙСКАУТ м. бойскаут

БОК м. 1. жаны, жартык; **спать на правом боку** он жартыгына жадып уйуктаар; 2. (сторона) келтегей жаны; **по бокам стояли деревья** келтегей жанында агаштар турган

БОКАЛ

БОКА́Л м. бокал

БОКОВО́Й, -ая, -ое жартыгында, жартык жанында, тууразында; **боковая улица** тууразында ором

БОКС I м.; *спорт.* бокс; **заниматься боксом** боксло тазыктырынар

БОКС II м. (*мужская стрижка*) бокс; **стричь под бокс бокс этире кайчылаар**

БОКС III м. (*изолятор*) бокс (*туйук кыл*); **положить больного в бокс** оору кижини бокска салар

БОКСЁР м. боксёр

БОЛВА́Н м. 1. (*чурбан*) төнөш; 2. *бран.* аамай, соксо

БОЛЕ́ЗНЕННЫЙ, -ая, -ое 1. оорынкай; **болезненный ребёнок** оорынкай бала; 2. *перен.* ойинен өткүрө; **болезненное любопытство** ойинен өткүрө жилбиркеги; 3. (*причиняющий физическую или нравственную боль*) оору, оорулу, сысту, өнгүрө; **очень болезненная перевязка** өткүрө оору тангыш; **болезненное воспоминание** өнгүрө эске алыныш

БОЛЕ́ЗНЬ ж. оору; **болезнь Боткина сары оору**

БОЛЕ́ТЬ I несов. 1. оорыыр (ооры-); **ребенок болеет** бала оорып жат; 2. *о ком-чём, за кого-что* оорыыр; **болею за «Динамо» «Динамо» учун** оорып жадым

БОЛЕ́ТЬ II несов. (*об ощущении боли*) ачыыр (ачы-), сыстаар (сыста-); **нога болит** бут сыстайт

БОЛО́ТИСТЫЙ, -ая, -ое састу; **болотистая местность** састу јер

БОЛО́ТНЫЙ, -ая, -ое 1. састын; **болотное растение** састын өзүми; 2. (*предназначенный для работ на болоте, передвижения по болоту и т.п.*) саска кийер; **болотные сапоги** саска кийер сопоктор

БОЛО́ТО с. сас

БОЛТ м. болт, эрешкин

БОЛТА́ТЬ I несов. 1. *что; разг.* (*взбалтывать*) чайбаар (чайба-); булгаар (булга-); **болтать лекарство** эмди чайбаар; 2. *чем* калбандадар (калбандат-), салакта-

дар (салактат-); **болтать ногами** буттарды калбандадар

БОЛТА́ТЬ II несов.; *разг.* көп куучындаар (куучында-), балыраар (балыра-), калыраар (калыра-); **целый день болтали** кере тўжине калырашкан

БОЛТА́ТЬСЯ несов. 1. (*висеть*) калбандаар (калбанда-); **на веревках болталось белье** бууда кийим калбандап турган; 2. (*о жидкости*) чайбалар (чайбал-); **молоко болгается в бидоне** бидондо сўт чайбалып турат; 3. *разг.* (*слоняться*) калас базар (калас бас-), тениир (тени-); **болтаться без дела** иш јок базып јүрер

БОЛТЛÍВОСТЬ ж. балыруужы, калыруужы, балырууш болоры, калырууш болоры

БОЛТЛÍВЫЙ, -ая, -ое балырууш, калырууш; **болтливая девушка** калырууш кыс

БОЛТОВН́Я ж. кей эрмек, куру сөс, балыраш, калыраш

БОЛТОВО́Й, -ая, -ое болтын, эрешкиннин; **болтовая гайка** эрешкиннин гайказы

БОЛТУ́Н I м.; *разг.* кей куучынду киж

БОЛТУ́Н II м. (*неплодное яйцо*) төл јок јымыртка, өлүмтик јымыртка

БОЛЬ ж. оору с; **головная боль** баштын оорузы

БОЛЬНИ́ЦА ж. эмчилик; **новая больница** жаңы эмчилик; **республиканская больница** республикан эмчилик

БОЛЬНИ́ЧНЫЙ, -ая, -ое больницанын, эмчиликтин; **больничный халат** эмчиликтин халады

БОЛЬНО́Й, -ая, -ое 1. оору; **больной человек** оору киж; 2. *в знач. сущ.* **больной м.** оору киж; ♦ **больной вопрос** курч сурак

БО́ЛЬШЕ I сравнит. ст. 1. јаан; **один больше другого** бирүзи бирүзинен жаан; 2. (*много*) көп; **знает больше других** өскөлдөринен көп билер; **получил вдвое больше** эки катап көп алган

БОРОВИК

БО́ЛЬШЕ II нареч. 1. (обозначает превышение указанного количества) көп; **жду больше часа** бир сааттан көп сакып жадым; **не видел друзей больше года** нөкөрлөрүн бир жылдан көп көрбөгөн; **2.** (далее, впрдь; уже) база; **Больше не плачь!** База ыйлаба!

БО́ЛЬШЕГЛА́ЗЫЙ, -ая, -ое жаан көстөрлү, көстөри жаан; **большеглазый мальчик** жаан көстөрлү уулчак

БО́ЛЬШЕГОЛÓВЫЙ, -ая, -ое жаан башту, бажы жаан

БО́ЛЬШЕГРÚЗ м. жаан кош

БО́ЛЬШЕГРÚЗНЫЙ, -ая, -ое жаан кошту, жаан жүктү; **большегрузная машина** жаан кошту көлүк

БО́ЛЬШЕНО́ГИЙ, -ая, -ое жаан бутту

БО́ЛЬШЕРАЗМЕРНЫЙ, -ая, -ое жаан размерлү, размери жаан

БО́ЛЬШЕРО́ТЫЙ, -ая, -ое жаан оосту, оозы жаан; **большеротые рыбы** жаан оосту балыктар

БО́ЛЬШИЙ, -ая, -ое *сравнит. ст. к прил. большóй* көп жаны, көп сабазы; **большая половина времени** ойдинг көп сабазы

БО́ЛЬШИНСТВО с. көп сабазы, көп жаны

БО́ЛЬШÓЙ, -ая, -ое **1.** (по величине) жаан; **большая семья** жаан биле; **2.** (значительный по силе, интенсивности, глубине) учурлу, жаан учурлу; **большой успех** учурлу једим; **большой вопрос** учурлу сурак; **3.** (взрослый) жаан; **у него большие дети** онын балдары жаан; ♦ **большой палец** эргек

БО́МБА ж. бомба

БОМБАДИРОВА́ТЬ *несов. кого-что* **1.** бомбалаар (бомбала-), бомбардировать эдер (бомбардировать эт-); **бомбардировать город** каланы бомбалаар; **2.** *чем; перен., разг., ирон.* амыр бербей турар (бербей тур-); **бомбардировать просьбами** айбыларла амыр бербей турар

БОМБАДИРÓВКА ж. бомба чачканы

БОМБАДИРÓВЩИК м. (самолёт) бомбардировщик

БОМБЁЖКА ж. бомба чачканы; **ночная бомбёжка** түндеги бомба чачканы

БОМБИ́ТЬ *несов. что; воен.* бомбалаар (бомбала-), бомба таштаар (ташта-); **бомбить врага** оштүни бомбалаар

БОМБОВО́З м. см. **бомбардировщик**

БО́МБОВЫЙ, -ая, -ое бомбанын; **бомбалу**; **бомбовый залп** бомбалу адыш

БОМБОУБЕЖИЩЕ с. бомбоубежище, бомбанан жажынатан јер

БОМЖ м.; *разг.* бомж, јадар јери јок кижиги; **старый бомж** карган бомж

БОМЖЕВА́ТЬ *несов.* бомж болор (бол-); **в городе бомжуют несколько тысяч человек** калада бир канча мун улус бомж болот

БО́НДАРЬ м. бондарь, бочко эдетен ус

БОР м. ийне бүрлү агаштар өскөн јер

БОРДÓВЫЙ, -ая, -ое бордовый, кызыл-күрен; **бордовое платье** бордовый платье

БОРДЮ́Р м. бордюр

БОРДЮ́РНЫЙ, -ая, -ое бордюрдын; **бордюрная плита** бордюрдын плитазы

БОРÉЦ м. **1.** тартыжаачы; **борец за мир** амыр-энчү учун тартыжаачы; **2.** *спорт.* күрешчи; **настойчивый борец** турумкай күрешчи

БОРЗÓЙ, -ая, -ое *охот.* анчы; **борзая сука** анчы тижиги ийт

БОРЗЫ́Е с. мн.; *охот.* анчы ийттер

БОРМОТА́ТЬ *несов. что* кимиренер (кимирен-), кимириктенер (кимиректен-); **бормотать под носом** тумчугынын алдында кимиренер

БО́РНЫЙ, -ая, -ое борный; **борная кислота** борный кислота

БО́РОВ м. акталаткан (акталап салган) эркек чочко

БОРОВИ́К м. ак мешке

БОРОВОЙ

БОРОВОЙ, -ая, -ое ийне бүрлү агаштарлу; **боровые места** ийне бүрлү агаштарлу жерлер

БОРОДА *жс.* сагал; **отпустить бороду** сагал өскүрер

БОРОДАВКА *жс.* сөбл; **небольшая бородавка** жаан эмес сөбл

БОРОДАВЧАТЫЙ, -ая, -ое сөөлдү

БОРОДАТЫЙ, -ая, -ое сагалду; **бородатый старик** сагалду карганак

БОРОЗДА *жс.* 1. салданын жолы, салданын изи; 2. *перен.* (продольное углубление на чем-л.; морщина) ойдык

БОРОЗДИТЬ *несов. что* 1. сүрер (сүр-); **дружно бороздили землю** нак жерди сүргендер; 2. *перен.* (о морщинах) жолдоор (жолдо-); **морщины бороздят лоб** чырыштар мандайды жолдоп жат

БОРОЗДЧАТЫЙ, -ая, -ое сүретен; **бороздчатое поле** сүретен жалан

БОРОНА *жс.*; *с.-х.* тырмауш

БОРОНИРОВАНИЕ *с.* тырмаары, сүрери

БОРОНИТЬ *несов. что* тырмаар (тырма-); **боронить пашню** кыраны тырмаар

БОРОНОВАТЬ *несов. см. боронить*

БОРОТЬ *несов.* женер (жен-), женип чыгар (женип чык-); **сон борет** уйку женет

БОРОТЬСЯ *несов.* 1. күрежер (күреш-), тудужар (тудуш-); **борцы борются** күрешчилер күрежип жат; 2. *перен.* тартыжар (тартыш-), туружар (туруш-); **бороться за мир** амыр-энчү учун тартыжар

БОРТ *м.* 1. (одежды) өмүр; **левый борт одежды** кийимнин сол өмүри; 2. (судна, машины) борт, келтегейи (келтейи); **правый борт** онг келтегейи; **бросить за борт** борттын ары жанына чачып ийер

БОРТЖУРНАЛ *м.* бортжурнал

БОРТИНЖЕНЁР *м.*; *ав.* бортинженер

БОРТМЕХАНИК *м.*; *ав.* бортмеханик

БОРТОВОЙ, -ая, -ое борттын; **бортовые огни** борттын отторы; **бортовой журнал** борттын журналы

БОРТОВЩИК *м.* бортовщик

БОРТПРОВОДНИК *м.* бортпроводник

БОРЦОВКИ *мн.* (ед. борцовка *жс.*) борцовка (өдүк)

БОРЩ *м.*; *кул.* борщ

БОРЬБА *жс.* 1. тартыжу; **борьба с пожаром** өртлө тартыжу; 2. (вид спорта) күреш; **чемпион по борьбе** күрешле чемпион

БОСИКОМ *нареч.* жыланаш бутту, өдүк жок; **ходить босиком** өдүк жок базар

БОСОЙ, -ая, -ое өдүк жок; **босая девочка** өдүк жок кызычак

БОСОНОГИЙ, -ая, -ое өдүк жок, жыланаш бутту; **босоногий мальчик** жыланаш бутту уулчак

БОСОНОЖКА *жс.* босоножка, жайгы ачык өдүк; **кожаная босоножка** тере босоножка

БОСС *м.* босс

БОСТОН *м.* 1. бостон (бөс); **костюм из бостона** бостон костюм; 2. (род карточной игры) бостон; **играть в бостон** бостон ойноор; 3. (парный танец) бостон; **танцевать бостон** бостон бијелеер

БОСТОНОВЫЙ, -ая, -ое *разг.* (сделанный из бостона) бостон, бостоннон эдилген; **бостоновый костюм** бостон костюм

БОСЯК *м.* (оборванец) жокту-joyу

БОСЯЦКИЙ, -ая, -ое жокту-joyу; **босая жизнь** жокту-joyу жүрүм

БОТАНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое ботанический, ботаникалык; **ботанический сад** ботанический сад; **ботаническая география** ботаникалык география

БОТВА *жс.* бүр; **картофельная ботва** картошканын бүри

БОТИНКИ *мн.* (ед. ботинок *м.*) ботинка; **кожаные ботинки** тере ботинкалар

БОТЫ *мн.* (ед. бот *м.*) боталар (резина өдүк)

БОЦМАН *м.*; *мор.* боцман (керептин командазынын старшиназы)

БОЧКА *жс.* 1. бочко; **бочка для воды** суу ураган бочко; **деревянная бочка** агаш бочко; 2. (русская мера жидкости, равная 490 л) бочка

БОЧОНОК *м.* кичинек бочко, бочкочок

БРАТЬСЯ

БОЯЗЛИВО нареч. коркып, жалтанып; **боязливо оглянулся налево** коркып сол жаны жаар көрди

БОЯЗЛИВЫЙ, -ая, -ое коркынчак, жалтанып турган, жалтанчак; **боязливый ребёнок** коркынчак бала; **боязливый шепот** жалтанып турган шымыраныш

БОЯЗНЬ ж. коркыш, жалтаныш

БОЯРЫШНИК м.; бот. толоно; **собирать боярышник** толоно жуур

БОЯТЬСЯ несов. кого-чего 1. жалтанар (жалтан-), коркыыр (коркы-); **боюсь сказать** айдарга жалтанып турум; **бояться темноты** карануйдан коркыыр; 2. чего (портиться от чего-л., не переносить чего-л.) жарабай турар (жарабай тур-); **растения боятся темноты** өзүмдерге карануй жарабай турган

БРАК I м. (женитьба) алыжары, айыл-журт (биле) тۆзөөри; **вступить в брак** алыжар

БРАК II м. (испорченная продукция) брак, жеек; **работать без брака** жеек жок иштеер; **чулок с браком** жеек бар чулук

БРАКОВАННЫЙ, -ая, -ое бракуту, жеектү; **бракованный товар** жеектү товар

БРАКОВАТЬ несов. что жеектеер (жеекте-); **браковать товар** товарды жеектеер

БРАКОВЩИК м. браковщик, неме жеектеечи

БРАКОДЕЛ м. ижин жеектү эдер киж

БРАКОНЬЕР м. браконьер

БРАКОНЬЕРСТВО с. браконьерство; **бороться против браконьерства** браконьерствогo удурлажары

БРАКОСОЧЕТАНИЕ с. айыл-журт (биле) тۆзөөри

БРАНИТЬ несов. кого-что арбаар (арба-), көмөлөөр (көмөлө-); **бранить за шалость** баштактанганы учун көмөлөөр

БРАНИТЬСЯ несов. 1. арбаныжар (арбаныш-), көмөлөжөр (көмөлөш-); 2. (ругаться) керижер (кериш-)

БРАННЫЙ, I -ая, -ое (ругательный) жаман; **бранные слова** жаман сөстөр

БРАННЫЙ, II -ая, -ое жуу-согушту; **бранное поле** жуу-согушту жалан

БРАНЬ I ж. (ругань) арбаш, чугулдаш

БРАНЬ II ж.; ист. (война, битва) жуу-согуш

БРАСЛЕТ м. браслет, билектүш; **подарили браслет** билектүш сыйлагандар; **серебряный браслет** мөнгүн (күмүш) браслет

БРАТ м. (старший) ака; (младший) карындаш, ийин; **старший брат** жаан ака; **младший брат** карындажы (ийни); 2. (при обращении) ака, карындаш; **ты, брат, со мной не шути** сен, карындаш, менле ойнобо; 3. (единомышленник) карындаш; **мы – братья по убеждениям** бис – бирлик шүүлтегисле карындаштар

БРАТИШКА м., ласк. от брат; разг.; **маленький брат** кичинек карындаш (кичинек ийин)

БРАТОУБИЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое ага-карындаш өлтүрижер; **братоубийственная война** ага-карындаш өлтүрижер жуу

БРАТОУБИЙСТВО с. ага-карындажын өлтүргени (өлтүрип турганы)

БРАТОУБИЙЦА м. и ж. ага-карындажын өлтүрген киж

БРАТСКИЙ, -ая, -ое карындаштык; **братская республика** карындаштык республика

БРАТСТВО с. карындаштык болгоны; **братство народов** калыктардын карындаштык болгоны

БРАТЬ несов. 1. кого-что; в разн. знач. алар (ал-); **брать обязательство** молжу алар; **брать руками** колло алар; **брать билеты в театр** театрга билет алар; **брать налоги** калан алар; **брать в плен** олжога алар; 2. перен. (овладеть) тудар (тут-); **злость меня берет** кыйгазым тудат; 3. чем (добиваться чего-л.) алар; **брать приз** сый алар; **брать город** каланы алар

БРАТЬСЯ несов. 1. (за руки) тудунар (тудун-); **брать за поручни** тутканан тудунар; 2. (приниматься) баштаар (башта-);

БРАЧНЫЙ

алынар (алын-); **братся за работу** иштеп баштаар; **братся за ум** сагыш алынар; **3.** (*появляться*) табылар (табыл-); **Откуда берётся эта мысль?** Бу шүүлте кайдаг табылып жат?

БРА́ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** айыл-журт (туткан) тӱзӱгӱн; **брачное свидетельство** айыл-журт тӱзӱгӱнин керелеген кере бичик; **2.** (*период спаривания – о животных*) уӱрге киретен; **брачный период** уӱрге киретен ой

БРЕВѐНЧАТЫЙ, -ая, -ое тоормоштордон туткан; **бревенчатый дом** тоормоштордон туткан тура

БРЕВНӐ *с.* **1.** (*мн. брѐвна*) тоормош; **на навесе лежали триста бревен** таскактын устинде уч јӱс тоормош жаткан; **2.** *перен.* тог (кыймыктанбас) киж

БРЕД *м.* улаарыш, эдреш

БРЕ́ДИТЬ *несов.* **1.** эдрер (эдре-); **больной бредит** оору киж эдреп жат; **2.** *перен.* оорыыр (ооры-); **бредить музыкой** кӱӱле оорып турат

БРЕДӐВЫЙ, -ая, -ое *прям., перен.* эдрени; **бредовая мысль** эдрени шүүлте

БРЕ́ЗГАТЬ *несов. кем-чем* јескинер (јескин-); **я им брезгаю** мен онон јескинип тургам

БРЕЗГЛІВОСТЬ *ж.* **1.** јескинери; **показать брезгливость** јескинерин кӱргӱзер; **2.** (*чувство отвращения*) јескинчизи келери

БРЕ́ЗГЛИВЫЙ, -ая, -ое јескинчек; **брезгливый человек** јескинчек киж

БРЕЗѐНТ *м.* брезент

БРЕЗѐНТОВЫЙ, -ая, -ое брезент; **брезентовая палатка** брезент палатка; (*сделанный из брезента*) брезенттен эткен; **брезентовый чехол** брезенттен эткен кып

БРЕ́ЗЖИТЬ, БРЕ́ЗЖИТЬСЯ *несов.* јарыыр (јары-), тан адар (тан ат-); **на дворе брезжило** тышкары тан адат; **2.** (*слабо светиться, мерцать*) мелтиреер (мелтире-); **заря брезжит на востоке** кунчыгышта тандак мелтиреп турат; **3.** (*проявляться*)

эбелер (эбел-); **брезжит в голове мысль** башта шүүлте эбелип турат

БРЕЛӐК *м.* брелок; **мой брелок** менин брелогым

БРѐМЯ *с.* **1.** *уст.* уур кош, уур јук; **2.** (*о чём-л. тяжѐлом, трудном, обременительном*) ууры-кӱчи; **время судьбы** салымнын ууры-кӱчи

БРѐНЧАНИЕ *с.* кынгыраганы, калыраганы, калыражы

БРЕНЧА́ТЬ *несов.* **1.** шынгыраар (шынгыра-), кынгыраар (кынгыра-); **колокольчики бренчат** кӱзӱнилер шынгырайт; **2.** калыраар (калыра-); **бренчать ведрами** кӱнӱктӱрлӱ калыраар; **2.** *на чем разг.* кынгыраар; **бренчит гитара** гитара кынгырайт

БРЕСТІ́ *несов.* араай базар (бас-); **брести по грязи** балкашла араай базар

БРЕШЬ *ж.* **1.** ойык, уйт; **2.** *перен.* (*ущерб*) чыгым

БРИГА́ДА *ж.*; *в разн. знач.* бригада; **поездная бригада** поездтин бригадазы; **воен. танковая бригада** танктын бригадазы

БРИГАДІ́Р I *м.* бригадир; **бригадир трактористов** трактористтердин бригадири

БРИГАДІ́Р II *м.*; *уст. (военный чин в России в 18 в.)* бригадир

БРИГАДІ́РСКИЙ I, -ая, -ое бригадирдин; **бригадирские обязанности** бригадирдин молјулары

БРИГАДІ́РСКИЙ II, -ая, -ое бригадирдин; **бригадирский чин** бригадирдин јамызы

БРИГАДІ́РСТВО *с.* бригадир болоры
БРИГА́ДНЫЙ, -ая, -ое бригаданын; **бригадный механик** бригаданын механиги

БРИГАНТІ́НА *ж.* бригантина (*эки мачталу кеме*)

БРИКѐТ *м.* брикет; **угольный брикет** кӱмӱрдин брикеди

БРИКѐТНЫЙ, -ая, -ое брикет бӱдӱмдӱ; **брикетное топливо** брикет бӱдӱмдӱ одыру

БРИЛЛИАНТ *м.* бриллиант

БРИЛЛИАНТОВЫЙ и **БРИЛЬЯНТОВЫЙ**, -ая, -ое бриллиант; (*украшенный бриллиантом*) бриллиантту; **бриллиантовый перстень** бриллиантту перстень

БРИТВА *ж.* бритва; **новая бритва** жаны бритва

БРИТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. бритванын; 2. (*служащий для бритья*) кырынар; **бритвенный прибор** кырынар прибор

БРИТОГОЛОВЫЙ, -ая, -ое бажын тас этире кырып салган, бажын кырып салган, тас; **бритоголовый человек** бажын тас этире кырып салган киж

БРИТЫЙ, -ая, -ое тас этире кырып салган; **бритая голова** тас этире кырып салган баш

БРИТЬ *несов.* кого-что кырар (кыр-); **брить бороду** сагал кырар

БРИТЬЁ *с.* кылары, кырып турары

БРИТЬСЯ *несов.* кырынар (кырын-); **бриться ежедневно** кажы ла кўн кырынар

БРОВЬ *ж.* кабак; **чёрные брови** кара кабактар

БРОД *м.* кечў; **перешли брод** кечўни кечкен

БРОДИЛЬНЫЙ, -ая -ое 1. ачыйтан; **бродильный процесс ачийтан процесс**; 2. (*служащий для брожения*) ачыдар; **бродильный чан** ачыдар чан

БРОДИТЬ I *несов.* 1. базып јўрер (базып јўр-); **брожу по лесу** агаш аразыла базып јўредим; 2. тербезендеер (тербезенде-); **бродить с цыганами** сыгандарла тербезендеер; 3. *перен.* јўрер (јўр-); **мысль бродит в уме** санаа сагышта јўрет

БРОДИТЬ II *несов.* ачыыр (ачы-); **пиво бродит** сыра ачып јат

БРОДЯГА *м.* 1. тербезен, јошкын; **старый бродяга** карган тербезен; 2. *разг.* бир јерге узак токтобос (јатпас) киж

БРОДЯЖНИЧАТЬ *несов.* 1. тербезендеер (тербезенде-), јошкындаар (јошкында-); **не бродяжничай** јошкындаба; (*перезжать с места на место в поисках работы*) кўчўр (кўч-); **бродяжничать по теа-**

трам театрлар сайын кўчўп турар; 2. *разг.* (*странствовать*) јорыктаар (јорыкта-)

БРОДЯЖНИЧЕСТВО *с.* тенип јўрери, тербезен болоры, јожып јўрери

БРОЖЕНИЕ *с.* 1. *хим.* ачыыры; 2. *перен. уст.* (*волнения*) тўймееп

БРОНЕКАТЕР *м.* бронекатер

БРОНЕМАШИНА *ж.* бронемашин

БРО́НЗА *ж.* кўлер

БРО́НЗОВЫЙ, -ая, -ое кўлер; **бронзовая статуя** кўлер статуя, **бронзовая медаль** кўлер медаль

БРО́НХИ *мн.* (*ед.* **бро́нх** *м.*) *анат.* бронхилер

БРОНЯ *ж.* 1. *ист.* (*панцирь*) куйак; 2. *воен.* куйак

БРОСА́ТЬ *несов.*; *в разн. знач.* чачар (чач-); **бросать гранату** граната чачар; **бросать семью** билезин чачар; **бросать курить** танкызын чачар; **бросать везде свои книги** бойынын бичиктерин кайда ла чачар

БРОСА́ТЬСЯ *несов.* 1. чураар (чура-); 2. (*бросать в кого-что-л.*) чачыжар (чачыш-), адыжар (адыш-); **бросаться снежками** карла адыжар; 3. *кем-чем; разг.* ары-бери чачар (чач-); **бросаться деньгами** акчала ары-бери чачып турар

БРО́СИТЬ *сов.* 1. чачып ийер (чачып ий-); 2. *повел.; прост.* токтоп калар (токтоп кал-); **Брось! Пустая это думушка!** Токтоп кал, Ол темей санаа!

БРО́СИТЬСЯ *сов.* 1. *на кого-что (накинуться)* чурап келер (чурап кел-), калып келер (калып кел-); **броситься в драку** согужарга чурап келер; 2. (*прыгнуть вниз*) калып ийер (калып ий-); **броситься с моста** кўрден калып ийер

БРО́СКИЙ, -ая, -ое кўскў илинер (тийер); **броская красота** кўскў илинер јараш

БРОШЬ *м.*; *разг.* брошь; **старинная брошь** озогы брошь

БРОШЮ́РА *ж.* брошюра; **брошюра тезисов** тезистердин брошюразы

БРУС *м.*; *спец.* брус

БРУСНИКА

БРУСНИКА *ж.* тийингат

БРУСНИЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** тийингаттын; **брусничный запах** тийингаттын жыды; **2.** (*приготовленный из брусники*) тийингаттан эткен; **брусничный нектар** тийингаттан эткен суузын

БРУСОК *м.* (*точильный*) кайру; **купил брусок** кайру садып алган

БРЫЗГАТЬ *несов. чем 1.* чачылтар (чачылт-); **брызгать слюной** чилекейле чачылтып турар; **2.** *на кого-что* быркыар (быркыр-); **брызгать водой бельё** суула кийимди быркыар

БРЫЗГИ *только мн.* тамчылар; **брызги дождя** жааштын тамчылары

БРЫКАТЬ *несов. кого-что* туйлаар (туйла-); (*пинается*) тебер (теп-); **брыкать ногами** буттарыла тебер

БРЫКАТЬСЯ *несов. 1.* туйлаар (туйла-), тепкиленер (тепкилен-); **жеребёнок брыкается** кулун тепкиленип турган; **2.** *разг.* тепкиленер; **малыш брыкался во сне** јаш бала тўш јеринде тепкиленип турган

БРЫКЛИВЫЙ, -ая, -ое туйлак, туйланкай; **брыкливый конь** туйлак ат

БРЫНЗА *ж.* брынза (*койдын сүдинен эткен быштак*)

БРЮЗГЛИВОСТЬ *ж.* арбаныш, кимиректениш

БРЮЗГЛИВЫЙ, -ая, -ое арбанчак, кимиренчек; **брюзгливый старик** арбанчак карганак

БРЮЗЖАТЬ *несов.* арбанар (арбан-), кимиренер (кимирен-); **все время брюзжал** јаантайын кимиренип турган

БРЮКВА *ж.* брюква, тату чалкан

БРЮКВЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** брюкванын; **брюквенная ботва** брюкванын бўри; **2.** (*приготовленный из брюквы*) брюкванан эткен; **брюквенный пирог** брюкванан эткен пирог

БРЮКИ *только мн.* брюки, штан

БРЮНЁТ *м.* и **БРЮНЁТКА** *ж.* кара чачту киж

БРЮХО *с.; анат.* ич

БРЮЧНЫЙ, -ая, -ое штанду, брюкалу

БУ́БЕН *м.* тўнўр; **бубен великого шамана** улу шаманнын тўнўри

БУ́БЛИК *м.* бублик, сушка; **угощать бубликами** бубликтерле кўндўлеер

БУБНИТЬ *несов. что и без доп.; разг.* кимиректенер (кимиректен-); **бубнить под носом** тумчугыннын алдында кимиректенер

БУ́БНЫ *мн.* (*карточная масть*) мыйман; **бубновый валет** мыйман валет

БУГО́Р *м.* тўстўк, кырлан; **за бугром** кырланнын кийнинде

БУГРИ́СТЫЙ, -ая, -ое тўстўктў, кырланду; **бугристая местность** кырландарлу јер

БУДДИ́ЗМ *м.; рел.* будда јан

БУДДИ́ЙСКИЙ, -ая, -ое буддист, будда; **буддийское ученье** будда ўредў

БУДИ́ЛЬНИК *м.* будильник; **зазвенел будильник** будильник шынырай берген

БУДИ́ТЬ *несов. 1.* *кого (спящего)* ойгозор (ойгос-); **будить ребёнка** баланы ойгозор; **2.** *что; перен.* алындырар (алындыр-); **будить любовь к родному языку** тўрўл тилин сўўрине сагыш алындырар

БУ́ДКА *ж.* будка; **сторожевая будка** каруулчыктын будказы

БУ́ДНИ *только мн. 1.* иштеер кўндер; **2.** кўндер; **трудовые будни** иштеер кўндер

БУДОРА́ЖИТЬ *несов. кого-что* тўўймедер (тўўймет-); **он будоражит весь коллектив** ол бўткўл ўмўликти тўймедет

БУ́ДТО I союз чилеп; **лежит, будто мертвый** божогон киж

БУ́ДТО II частица разг. ошкош; **будто кто-то идёт** кем де келип јаткан ошкош

БУДУ́ЩИЙ, -ая, -ое **1.** (*предстоящий*) келетен; **будущий месяц** келетен ай;

2. (*время, следующее за настоящим, совокупность предстоящих событий*) эзендеги; **в будущем году** эзендеги јылда; **3.** келер ўйдин; **будущий студент** келер ўйдин студенти

БУ́ДУЩНОСТЬ *ж.* келер ўй

БУМАЖКА

БУЗИНА ж.; 1. *бот.* бузина, үзүт агаш; 2. (*настоя из цветов этого растения*) бузина; **лечиться бузиной** бузинала эмденеер

БУЗИНОВЫЙ, -ая, -ое үзүт агаштын, **бузиновый куст** үзүт агаштын төзи

БУЙВОЛ м.; *зоол.* буйвол

БУЙВОЛИННЫЙ, -ая, -ое буйволдын; **буйволиные копыта** буйволдын туйгактары

БУЙНЫЙ, -ая, -ое 1. калжу, казыр; **буйный характер** казыр кылык-жан; (*смелый, удалой*) окпын, күлүк, шулмус; **удалой боец** күлүк (шулмус) жуучыл; 2. (*бурный, порывистый*) калапту; **буйный ветер** калапту салкын; **буйные горные речки** кырлардын калапту суулары; 3. *перен.* өктөм; 4. (*о растительности*) түргөн өзбөтөн, түргөн өзүп туратан

БУЙСТВО с. калжуулары, калаптанары

БУЙСТВОВАТЬ *несов.* калаптанар (калаптан-), калжууар (калжууар-); **метель буйствует** жоткон калаптанып турат; **море буйствовало три дня** талай үч күн калжуурган

БУКАШКА ж. курт-конгыс

БУКВА ж. танык

БУКВАЛЬНЫЙ, -ая, -ое (*дословный*) буквальный, сөстөн сөскө; **буквальный перевод** сөстөн сөскө көчүриш

БУКВАРНЫЙ, -ая, -ое таныктөстин

БУКВАРЬ м. таныктөс; **новые буквари** жаңы таныктөстөр; **учиться по букварю** таныктөслө үренер

БУКВЕННЫЙ, -ая, -ое танык ажыра, таныктын болужыла; **буквенные обозначения** танык ажыра темдектеери

БУКЕТ м. букет

БУКИНИСТ м. букинист

БУКЛЕТ м. буклет

БУКСИР м. 1. (*пароход*) буксир; 2. (*канат*) буксир; **взять на буксир** буксирге алар

БУКСИРНЫЙ, -ая, -ое буксирлеер; **буксирный пароход** буксирлеер пароход

БУКСОВАТЬ *несов.* что барып болбой турар (тур-); **буксовать на месте** бир жерде барып болбой турар

БУЛАВА ж. токпок; **старинная булава** озогы токпок

БУЛАВКА ж. тепшүүр, тебиске

БУЛАВОЧНИК м. тепшүүр салатан кайырчак

БУЛАННЫЙ, -ая, -ое кула; **буланный конь** кула ат

БУЛКА ж. калаш, өтпөк

БУЛОЧНАЯ ж. калаш садатан магазин

БУЛОЧНИК м.; *уст.* 1. (*рабочий*) калаш быжыраачы; 2. (*владелец булочной*) калаш садып турган магазиннин ээзи

БУЛЫЖНИК м. козыр таш, сайлаган таш

БУЛЫЖНЫЙ, -ая, -ое сайлаган (козыр) таштан эткен; **булыжная мостовая** сайлаган таштан эткен ором

БУЛЬВАР м. бульвар; **широкий бульвар** элбек бульвар

БУЛЬВАРНЫЙ, -ая, -ое 1. бульвардын; **бульварные скамейки** бульвардын отургыштары; 2. *перен.* уйан, коомой; **бульварный роман** уйан роман

БУЛЬДОГ м. бульдог (*ийт*)

БУЛЬДОЖИЙ, -ья, -ье бульдогтын; **бульдोजья морда** бульдогтын жүзи

БУЛЬДОЗЕР м. бульдозер

БУЛЬДОЗЕРИСТ м. бульдозерист

БУЛЬКАТЬ *несов.* шоркыраар (шоркыра-); **булькает ручей** суучак шоркырайт

БУЛЬОН м.; *кул.* мүн; **постное мясо** жуулу эмес эт

БУМАГА I ж. 1. чаазын; **писчая бумага** бичинетен чаазын; 2. (*документ*) документ; **ценная бумага** баалу чаазын; 3. *мн.* ч. чаазындар; **разбирать бумагу** чаазындарды айлаар

БУМАГА II ж.; *текст.* көбөннөн эткен бөс

БУМАЖКА ж. 1. *уменьш.* чаазын; 2. чаазын акча

БУМАЖНИК

БУМА́ЖНИК *м.* (*кошелек*) акчакап; **кожаный бумажник** тере акчакап

БУМА́ЖНЫЙ I -ая, -ое чаазын; (*сделанный из бумаги*) чаазынан эткен; **бумажный змей** чаазын жылан; **бумажный домик** чаазынан эткен турачак

БУМА́ЖНЫЙ II *ж.*; *текст.* тегин; **бумажная нить** тегин учук

БУМАЗЕ́Я *ж.* бумазeya бös

БУНТ I *м.* (*мятеж*) түймеен; **подняли бунт** түймеен көдүргендер

БУНТ II *м.* 1. (*связка, кипа*) буулам, тизим; **бунт проволоки** эмиктин бууламы; 2. (*сложенный в штабеля товар*) бунт

БУНТА́РСКИЙ, -ая, -ое түймеендү; **бунтарские речи** түймеендү эрмек-куучындар

БУНТОВА́ТЬ *несов.* 1. (*участвовать в бунте*) түймеен баштаар (башта-); **матросы и солдаты начинали бунтовать** матростор ло солдаттар түймеен баштап тургандар; 2. *перен.*, *разг.* (*выражать крайнее раздражение, недовольство, протестовать*) удурлажар (удурлаш-); **долго бунтовала она** ол узак удурлашкан; 3. (*подстрекать к бунту, возбуждать в ком-л. недовольство, возмущение чем-л.*) түймедер (түймет-); **бунтовать народ** албатыны түймедер

БУНТОВА́ТЬСЯ *несов.* түймеер (түйме-); **народ бунтуется** калык түймеер турган

БУРА́В *м.*; *тех.* өрүм

БУРА́ВИТЬ *несов.* что өрүмдеер (өрүмде-); **рабочие вручную буравили колодец** ишчилер кызыл колло колодец өрүмдегендер

БУРА́Н *м.* шуурган; **местами буран** кезиктей жерлерде шуурган

БУРДЮ́К *м.* борбуй

БУРДЮ́ЧНЫЙ, -ая, -ое борбыйдагы; **бурдючное вино** борбыйдагы кызыл аракы

БУРЕВЕ́СТНИК *м.* буреветник

БУРЕЛО́М *м.* салкынга жыгылган агаштар

БУРЕ́НИЕ *с.*; *тех.* жер өрүмдери, жер өрүмдеп турары

БУРЕ́НКА *ж.*; *разг.* уй

БУРЖУ́А *м.*; *нескл.* буржуа

БУРЖУАЗИ́Я *ж.* буржуазия; **мелкая буржуазия** оок буржуазия

БУРЖУА́ЗНО-ДЕМОКРАТИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое буржуазно-демократический, буржуазно-демократиялык

БУРЖУА́ЗНЫЙ, -ая, -ое буржуазный; **буржуазная идеология** буржуазный идеология; **буржуазная партия** буржуазный партия; **буржуазная республика** буржуазный республика

БУРИ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое өрүмдейтен, өрүмдеп туратан; **бурильная машина** өрүмдеп туратан машина

БУРИ́ЛЬЩИК *м.* жер өрүмдеечи

БУРИМЕ́ *с.* *нескл.* буриме (*ойын*)

БУ́РКИ *мн.* бурка (*тере таманду жука кийис өдүк*); **белые бурки** ак буркалар

БУРЛИ́ВЫЙ, -ая, -ое 1. экпиндү; **бурливая река** экпиндү суу; 2. (*шумный, неспокойный*) тал-табышту; **бурливая толпа** тал-табышту жуулган улус

БУРЛИ́ТЬ *несов.* 1. (*клокотать; бить ключом*) бортылдаар (бортылда-); толкуланар (токулан-); **бурлит на огне котелок** отто котелок бортылдайт; **море бурлит** талай толкуланат; 2. (*проявляться с большой силой, бурно – о чувствах, переживаниях и т.п.*) кайнаар (кайна-); **бурлит в груди месть** өзөгинде оч кайнап жат; 3. (*выражать своё волнение, недовольство и т.п.*) тал-табыштанар (табыштан-); **толпа бурлит** жуулган улус тал-табыштанып турар

БУ́РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*сопровождает бурей; с частыми бурями*) жотконду; **бурная ночь** жотконду түн; 2. (*бурлящий, клокочущий*) боркылдап турган; экпиндү; **бурное море** боркылдап турган талай; **бурное течение** экпиндү агын; 3. *перен.* (*стремительный*) түрген; экпиндү; **бурный рост промышленности** промышлен-

носттын түрген жаранып өскөни; **бурная жизнь** экпиндү жүрүм; **4. (насыщенный волнующими событиями; крайне непокойный)** амыры жок; **бурное прошлое** амыры жок өткөн ой

БУРЫЙ, -ая, -ое **1.** боро; **бурый уголь** кара-күрен таш көмүр; **2. (о масти)** кара-күрен; **бурый медведь** кара-күрен айу

БУРУН м. суудагы таштардын алдында толку

БУРУНДУК м.; зоол. көрүк

БУРХАН м. бырхан

БУРЬЯН м.; бот. баргаа; **заросло бурьяном** баргаа жаба базып койгон

БҮРЯ жс. жоткон; **началась буря** жоткон башталган

БУРЯТСКИЙ, -ая, -ое бурят; **бурятский язык** бурят тил

БУРЯТЫ мн. буряттар, бурят калык // ед. **бурят** м. бурят эр киж, бурят укту эр киж; **бурятка** жс. бурят үй киж, бурят укту үй киж

БҮСИНА жс. жинжилердин бир болчогы

БҮСЫ только мн. жинжи; **красные бусы** кызыл жинжилер

БУТ м.; тех. бут

БУТЕРБРОД м. бутерброд; **бутерброд с сыром** сырлу бутерброд

БУТОН м. бутон

БҮТСЫ мн. (ед. **бүтса** жс); спорт. бутсы; **купил новые бутсы** жань бутсы садып алган

БУТЫЛКА жс. болуштоп; **пустые бутылки** куру болуштоптор

БУТЫЛОЧНИК м. болуштоп жазап турган киж, болуштоп жазаачы

БУТЫЛОЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** болуштоптын; **бутылочная пробка** болуштоптын бөги; **бутылочное стекло** болуштоптын шили; **2. (разлитое в бутылки, продаваемое в бутылках)** болуштопто, болуштопто садылып турган; **бутылочное молоко** болуштопто садылып турган сүт; **2. (о цвете)** карануй-жажыл

БУФЕТ м.; в разн. знач. буфет; **школьный буфет** школдын буфеди; **кухонный буфет** кухнянын буфеди

БУФЕТНЫЙ, -ая, -ое буфеттин; **буфетный стол** буфеттин столы

БУФЕТЧИК м. и **БУФЕТЧИЦА** жс. буфеттин садучызы

БУХГАЛТЕР м. бухгалтер; **главный бухгалтер** баш бухгалтер

БУХГАЛТЕРИЯ жс. бухгалтерия

БУХГАЛТЕРСКИЙ, -ая, -ое бухгалтерский, бухгалтердин; **бухгалтерские курсы** бухгалтерлердин курстары

БҮХНУТЬ I несов. көбөр (көп-); **двери бухнут** эжиктер көбөт

БҮХНУТЬ II сов. **1.** (о глухом, отрывистом звуке) тунгак этире табыштанып ийер (табыштанып ий-); **бухнул выстрел** мылтыктын адыжы тунгак этире табыштанып ийди; **2. перех. и без доп. (уронить что-л. или ударить и т. п.)** табышту чачып ийер (чачып ий-), **бухнуть на пол дрова** одынды полго табышту чачып ийди

БУШЕВАТЬ несов. **1.** шуулаар (шуула-); **ветер бушует** салкын шуулайт; **2. только 3 л.** шуулаар, кайнаар (кайна-); **бушуют споры** бляш-тартыштар кайнап турат; **3. разг.** тал-табыштанар (тал-табыштан-), чалчыыр (чалчы-); **целый день бушевал** кере тўжине чалчыган

БУШЛАТ м. бушлат; **матросский бушлат** матростын бушлады

БЫВАТЬ несов.; в разн. знач. болор (бол-); **я никогда не бывал на Алтае** мен Алтайда качан да болбогом

БЫВШИЙ, -ая, -ое азыйдагы, озогыдагы, азыйда болгон; **бывший министр** азыйда болгон министр

БЫК м. **1.** бука; **2. разг.** оборы жаан, кылыгы кедер киж

БЫЛЬ жс. чын болгон керек; **это не сказка, а былль** бу чөрчөк эмес, чын болгон керек

БЫСТРИНА жс. суунын түрген тужы; суунын чапкыны; **пересекая быстрину** суунын түрген тужын өдүп жада

БЫСТРОГЛАЗЫЙ

БЫСТРОГЛАЗЫЙ, -ая, -ое суртулдууш көстү; **быстроглазый человек** суртулдууш көстү кижиги

БЫСТРОЗАМОРОЖЕННЫЙ, -ая, -ое түрген тонгырган, түрген тонгырып салган; **быстрозамороженные товары** түрген тонгырып салган курсактар

БЫСТРОНОГИЙ, -ая, -ое түрген базытту, базыды түрген, жүгүрүк; **быстроногий конь** жүгүрик ат; **быстроногий мальчик** түрген базытту уулчак

БЫСТРОПОРТЯЩИЙСЯ, -ая, -ое түрген үрелер; **быстропортящийся продукт** түрген үрелер курсактар

БЫСТРОРАСТВОРИМЫЙ, -ая, -ое түрген чейилер; **быстрорастворимый сахар** түрген чейилер сахар; **быстрорастворимый кофе** түрген чейилер кофе

БЫСТРОТА́ жс. түргени, түрген болоры; **с быстротой молнии** жалкынды түрген

БЫСТРОТЕКУ́ЩИЙ, -ая, -ое түрген агынду

БЫСТРОТЕ́ЧНЫЙ, -ая, -ое түрген өдөр; **быстротечное время** түрген өдөр өй

БЫСТРОХО́ДНЫЙ, -ая, -ое түрген жүрүштү, жүрүжи түрген; **быстроходный комбайн** түрген жүрүштү комбайн; **быстроходный пароход** жүрүжи түрген пароход

БЫ́СТРЫЙ, -ая, -ое түрген, капшай, бачым; **быстрый шаг** капшай базыт; **быстрая река** түрген агынду суу; **быстрый разговор** бачым куучын

БЫТ м. жадын-жүрүм; **домашний быт** айылдын ичинде жадын-жүрүм

БЫТИЕ́ с.; филос. бытие

БЫТОВА́ТЬ несов. бар (бар-); **это слово бытует в языке** тилде бу сөс бар

БЫТОВОЙ, -ая, -ое 1. бытовой; **бытовые отходы** бытовой таштанчылар; 2. (обычный, повседневный) жаантайын болуп турган; **бытовое явление** жаантайын болуп турган айалга

БЫТЬ несов. 1. *в разн. знач.* болор (бол-); **у него был сын** ондо уул бала болгон; **малыши были в детском саду** оогош балдар балдардын садында болгон; **вчера был сильный ураган** кече тын жоткон болгон; **днём я буду на работе** түште мен иште болорым; **он и сам скоро будет** ол бойы да удабас болор; 2. *в знач. вспомогательного гл.* болор; **отец был учителем** адам үредүчи болгон; **моя мама была врачом** менин энем эмчи болгон; 3. (*для образования сложных форм страдательного залога*) болор; **сад был посажен школьниками** сад үренчиктерле отургызылган болгон

БЫЧАЧИЙ и **БЫ́ЧИЙ**, -ая, -ое буканын; **бычья кожа** буканын терези

БЫЧО́К м. торбок

БЮДЖЕ́Т м.; фин. бюджет; **годовой бюджет** бир жылдын бюджетиди; **бюджет семьи** биленин бюджетиди

БЮДЖЕ́ТНЫЙ, -ая, -ое бюджет, бюджетный; **бюджетный год** бюджетный жыл; **бюджетная комиссия** бюджет аайынча камыс

БЮЛЛЕ́ТЕНЬ м.; *в разн. знач.* бюллетень; **информационный бюллетень** информация бюллетень; **избирательный бюллетень** үн берер бюллетень

БЮРО с. нескл.; *в разн. знач.* бюро; **партийное бюро** партиянын бюрозы

БЮРОКРА́Т м. бюрократ

БЮСТ м. 1. (*скульптура*) бюст; **бюст Л.В. Кокышева** Л.В. Кокышевтин бюсты; 2. (*женская грудь*) төш

БЮСТГА́ЛЬТЕР м. бюстгальтер, эмчек кап; **атласный бюстгальтер** атлас бюстгальтер

БЯ́ЗЕВЫЙ, -ая, -ое бязь, бязьтан эткен; **бязевая рубашка** бязьтан эткен чамча

БЯ́ЗЬ жс.; текст. бязь (бџс); **белая бязь** ак бязь

В

ВАГОН *м.* вагон; **плацкартный вагон**
плацкарт вагон

ВАГОННЫЙ, -ая, -ое вагонный; **вагонные окна** вагонный көзнөктөри

ВАГОНЧИК *м.* 1. *уменьш. от вагон*; 2. (*передвижное жильё строителей, дорожных рабочих и т.п.*) вагончик

ВАГОНОВОЖАТЫЙ *м.* вагоновожатаый

ВАГОНРЕМОНТНЫЙ, -ая, -ое вагон жазаар; **вагонремонтные работы** вагон жазаар иштер

ВАГНОСТРОИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое вагондор жазаар; **вагностроительный завод** вагондор жазаар завод

ВАЖНИЧАТЬ *несов.* тееркеер (терке-), улуркаар (улурка-); **Зря важничаешь!** Калас тееркейдин!

ВАЖНЫЙ, -ая, -ое 1. керектү, жаан учурлу; **важное открытие** жаан учурлу ачылта; **важная мысль** жаан учурлу шүүлте; 2. (*горделивый*) тееркек, улуркак, жакшыркак; **важный взгляд** улуркак көрүш

ВАЗА *ж.* ваза; **хрустальная ваза** хрустальный ваза

ВАЗОН *м.* вазон (*тышкары чечектер отургызар жазал*)

ВАЗЕЛИН *м.* вазелин; **смазывать вазелином** вазелинле сүртер

ВАКАНСИЯ *ж.* вакансия, бош јер; **вакансии нет** бош јер јок

ВАКАНТНЫЙ, -ая, -ое вакантный; **вакантное место** вакантный јер

ВАКЦИНАЦИЯ *ж.*; *мед.* вакцинация

ВАКЦИНА *ж.*; *мед.* вакцина; **прививать вакцину** вакцина салар

ВАЛ *II м.*; *тех.* вал

ВАЛ *I м.* (*насыть*) күрее, күренти; 2. (*волна*) сүрекей бийик толку

ВАЛÉЖНИК *м.* јадын агаш, чирик агаш

ВАЛЕНКИ *мн.* (*ед. ва́ленок м.*) пыйма; **новые валенки** жангы пыймалар

ВА́ЛИК *м.* валик

ВАЛÍТЬ I *что несов.* 1. (*опрокидывать*) јыгар (јык-), антарар (антар-); **валить деревья** агаштарды јыгар; 2. (*беспорядочно складывать*) чогор (чок-); **валить в одну кучу** бир јерге чогор

ВАЛÍТЬ II *несов.* 1. (*идти в большом количестве*) урулар (урул-); (*о снеге, дожде*) јаар (јаа-); **народ валит на площадь** албаты тепсен јаар урулып јат; **снег валит хлопьями** кар јалбактап јаайт; 2. (*вырываясь, выходя откуда-л., перемещаться сплошной массой – о дыме, паре и т.п.*) чыгар (чык-); **из люка валит пар** люктан буу чыгат

ВАЛÍТЬСЯ *несов.* 1. (*падать*) јыгылар (јыгыл-); **деревья валятся под ударами ветра** агаштар салкынын согужынан јыгылат; 2. (*разрушаться*) јемирилер (јемирил-); **дом валится от ветхости** тура эскиргенинен улам јемирилет

ВА́ЛКИЙ, -ая, -ое (*неустойчивый, легко опрокидывающийся*) јайылчан; **валкая телега** јайылчан абра

ВАЛОВО́Й, -ая, -ое кемдү; **валовой доход** кемдү кирелте (*чыгымды айрыбаган кирелте*)

ВАЛУН *м.* јаан таш (*кырдан оодылып түшкен таш*)

ВАЛЬС *м.* вальс; **последний вальс** калганчы вальс

ВАЛЬЯЖНЫЙ, -ая, -ое *ирон.* тынзынган, бойын бийик тудунган; **вальяжный вид** тынзынган бүдүш

ВАЛЮ́ТА *ж.* валюта

ВАЛЯ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. кийис (түк) базар; **валяльное промысел** кийис (түк) базар иш; 2. (*служащий для валяния*) кийис, түк базатан; **валяльная машина** кийис, түк базатан машина

ВАЛЯ́ЛЬЩИК *м.* кийис базар киж

ВАЛЯ́ТЬ *несов.* 1. *кого-что* уймаар (уйма-); **валять по снегу** карга уймаар; 2. *что* (*раскатывая, придавать какую-л.*

ВАЛЯТЬСЯ

форму) тудар (тут-); **валять тесто** тесте тудар; **3. что (валенки)** согор (сок-), базар (бас-); **валять войлок** кийис базар; ♦ **Ваньку** валять аамайзып турар, жүүл-гексиир

ВАЛЯТЬСЯ *несов.* **1.** (*кататься*) анданар (андан-); **валяться в пыли** тоозынга анданар; **2.** (*в постели*) јадындаар (јадында-); **валяться на кровати** төжөктө јадындаар; **3. разг.** јадар (јат-); (*о вещах*) чачылар (чачыл-); **валяться под забором** чеденнин алдында јадар; **книги валяются по всей комнате** бичиктер кыптын ичинде чачылган

ВАМ *мест. личн. дат. п. от вы* слерге

ВАНИЛЬ *ж.* ваниль

ВАНИЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** ваниль; **ванильный порошок** ваниль порошок; **2.** (*содержащий ваниль*) ванильдү; **ванильные сухари** ванильдү сукайры

ВАННА *ж.* **1.** (*сосуд для купания*) ванна; **детская ванна** бала јунар ванна; **2.** (*процесс мытья*) ванна; **принять ванну** ваннага кирер; **3.** (*лечение, укрепление организма воздействием на него солнца, воздуха*) ванна; **принимать солнечные ванны** күннин ванназын алар

ВАННАЯ *ж.* (*комната*) јунунатан кып

ВАР *м.* кайнаткан сангыс (сангыт)

ВАРАН *м.* варан

ВАРВАРСТВО *с.* варварство (*культуралык кереестерди үрөп, бузуп турганы*)

ВАРЕЖКИ *мн. (ед. варежка ж.)* мее-лей

ВАРЕНЕЦ *м.* варенец

ВАРЕНИКИ *мн. (ед. вареник м.)* варениктер

ВАРЁНЫЙ, -ая, -ое кайнаткан; **варёная рыба** кайнаткан балык

ВАРЁНЬЕ *с.* варенье; **пить чай с вареньем** вареньелү чай ичер

ВАРИАНТ *м.* вариант, бүдүм; **проект в двух вариантах** эки вариантту проект

ВАРИТЬ *несов. что* кайнадар (кайнат-); **варить мясо** эт кайнадар; ♦ **голова** варит санаалу, сагышту

ВАРИТЬСЯ *несов.* **1.** кайнаар (кайна-), кайнадылар (кайнадыл-); **в кастрюльке варилась рыба** мискеде балык кайнап турган; **2.** (*изготавливаться для технического применения путём нагревания, плавления и т.п.*) кайбылар (кайыл-); **смола варится** чагана кайбылат; **3. разг. (постоянно находится где-л., заниматься чем-л.)** болор (бол-); **вариться в гуще события** керектин ортозында болор

ВАРКА *ж.* кайнадыш, кайнадары

ВАРНАВКА *ж.*; *зоол.* аңыр

ВАРОЧНЫЙ, -ая, -ое кайнадатан; **варочный котёл** кайнадатан котёл

ВАРЬИРОВАТЬ *несов. что* варировать эдер (варировать эт-), өскөрттөр (өскөрт-); **варьировать рассказ** куучынды варировать эдер

ВАРЯЖСКИЙ, -ая, -ое варяг; **варяжские племена** варяг эл

ВАСИЛЁК *м.*; *бот.* василёк (*чечек*)

ВАСИЛЬКОВЫЙ, -ая, -ое василёк ошкош өндү, көк өндү, чанкыр өндү; **васильковые глаза** василек ошкош өндү көстөр

ВАТА *ж.* вата

ВАТАГА *ж.*; *разг.* табышту көп улус (*тал-табыжы јаан*)

ВАТЕРПОЛО *с. нескл.*; *спорт.* ватерполо (*сууда мечиктү ойноор ойын*)

ВАТИН *м.* ватин (*бөс*); **пальто на ватине** ич кыбында ватиндү тон

ВАТМАН *м.* ватман; **один лист ватмана** бир лист ватман

ВАТМАНСКИЙ: **ватманская бумага** ватман чаазын

ВАТНИК *м.*; *разг.* ватник (*ич кыбын ватала сырып салган куртка*); **рабочий ватник** иштеп кийетен ватник

ВАТНЫЙ, -ая, -ое **1.** вата, ватный; **ватный тампон** вата тампон; **2.** (*сделанный из ваты*) ватанан эткен; **ватное одеяло** ватанан эткен одеяло; **3.** (*похожий на вату, напоминающий вату – по виду, цвету и т.п.*) вата ошкош, ватага түней; **ватные облака** ватага түней булуттар

ВАТРУШКА *ж.* ватрушка (*өзөгинде творогту калаш*)

ВАФЕЛЬНИЦА *ж.* вафельница (*вафля быжырар жазал*)

ВАФЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** *см.* **вафля**; **2.** (*приготовленный из вафли*) вафлянан эткен; **вафельный торт** вафлянан эткен торт; **3.** (*о ткани*) вафельный; **вафельное полотенце** вафельный коларткыш

ВАФЛЯ *ж.* вафля

ВАХТА *ж.*; *мор. и перен.* вахта; **стоять на вахте** вахтада турар

ВАХТЕННЫЙ *м.* вахтенный, вахтада киж; **сменить вахтенных** вахтенныйларды солып салар

ВАХТЕР *м.* вахтер

ВАШ *мест. притяж.* **1.** слердин, слердий; **Ваш автомобиль?** Көлүк слердин бе?; **сапожки у неё лучше ваших** онын сопокторы слердийинен артык; **2.** *в знач. суц. мн.* **ваши** *разг. (близкие)* слердин улус; **Ваши здесь?** Слердин улус мында ба?; **3.** *в знач. суц. ваше с.* слердий; **мне не нужно вашего** слердийи меге керек жок

ВБЕГАТЬ *несов. см.* **вбежать**

ВБЕЖАТЬ *сов.* **1.** (*бегом проникнуть куда-л., в пределы чего-л.*) кийдире жүгүрип келер (жүгүрип кел-); **вбежать в поезд** поездке кийдире жүгүрип келер; **2.** (*бегом подняться куда-л.*) жүгүрип чыгар (жүгүрип чык-); **вбежать по лестнице** текпишле жүгүрип чыгар

ВБИВАТЬ *несов. см.* **вбить**

ВБИТЬ *сов.* *что* кийдире кадап салар (кадап сал-); **вбить гвоздь в стену** кадуны стенеге кийдире кадап салар

ВБЛИЗИ *нареч.* жуугында; **вблизи озера** көлдин жуугында

ВБОК *нареч.* тууразына; **смотреть вбок** тууразына көрөр

ВБРОД *нареч.* тайыс жерден; **переправиться вброд** через реку сууны тайыс жерден кечер

ВВАЛИТЬСЯ *сов.* **1.** (*упасть*) түжүп калар (түжүп кал-); **ввалиться в самую грязь** сыранай ла балкашту жерге түжүп

калар; **2.** (*стать впадым*) онкойып калар (онкойып кал-); **щёки ввалились** жаактары онкойып калган; **3.** *разг. (ворваться, вломиться)* кирип келер (кирип кел-); **ввалиться в дом** турага кирип келер

ВВЕДЕНИЕ *с.* **1.** (*действие*) кийдирери, баштап өткүрери; **2.** (*вступление*) кире сөс; **введение к книге** бичикке кире сөс

ВВЕЗТИ *сов.* *кого-что* **1.** (*везя, доставить куда-л., в пределы чего-л.*) экелип салар (экелип сал-); (*везти*) тартып салар (тартып сал-); **ввезти дрова во двор** одынды дворго тартып салар; **ввезти товары из-за границы** гран ары жанынан товар экелип алар; **2.** (*везя, доставить наверх, на верхнюю часть чего-л.*) чыгара тартып салар (тартып сал-); **ввезти на гору** кырга чыгара тартып салар

ВВЕК *нареч.*; *разг.* эр жагына; **век этого не забуду** оны эр жагына ундыбазым

ВВЕРЕННЫЙ, -ая, -ое бүдүмжилеп берилген; **вверенное вам организация** слерге бүдүмжилеп берилген төзөмөл

ВВЕРИТЬ *сов.* *что* бүдүмжилеп салар (бүдүмжилеп сал-); **двенадцать человек вверили Ивану Ильичу свою жизнь** он эки киж; Иван Ильичке бойынын жүрүмин бүдүмжилеп салган

ВВЕРИТЬСЯ *сов.* *кому* бүдүп калар (бүдүп кал-); сүрекей бүдүп калар; **ввериться доктору** эмчиге сүрекей бүдүп калар

ВВЕРНУТЬ *сов.* *что*; *в разн. знач.* кийдире эреп салар (эреп сал-), кийдире толгоп салар (толгоп сал-)

ВВЕРНУТЬСЯ *сов.* эрелип калар (эрелип кал-), толголып калар (толголып кал-); **винт ввернулся до конца** эрешкин учына жетире эрелип калган

ВВЕРСТАТЬ *сов.* *что*; *полигр.* наборго тизип салар (тизип сал-), верстать эдип салар (эдип сал-)

ВВЕРХ *нареч.* өрө, сан өрө; **бросить мяч вверх** мячикти сан өрө чачып ийер; **подняться вверх** өрө көдүрилип чыгар

ВВЕРХУ

ВВЕРХУ́ I нареч. үстинде; **вверху сияло солнце** үстинде күн чалып турган

ВВЕРХУ́ II предлог. чего үстинде; **вверху дома находилась голубятня** туранын үстинде күүлелер тудар жер болгон

ВВЕСТИ сов. кого **1.** кийдирип келер (кийдирип кел-), кийдирип салар (кийдирип сал-); **вести войска в город** черүни калага кийдирип келер; **2.** (ознакомить) таныштырып салар (таныштырып сал-); **вести в курс дела** керектин аайыла таныштырып салар

ВВИДУ предлог с род. п. онын учун, онын шылтузында, онын шылтуунда, онын керегинде; **ввиду недостатка времени** ой жетпегенин шылтузында; **ввиду плохой успеваемости ученик остался на второй год** үредүзи коомой болгон учун үренчик экинчи жылга арткан

ВВИНТИТЬ сов. что кийдире эреп салар (эреп сал-); **винтить гайку** гайканы кийдире эреп салар

ВВИНТИТЬСЯ сов. кийдире эрелип калар (эрелип кал-)

ВВОД м. **1.** (действие) кийдирери, экелери; **2.** (место) кийдирер жер, кондырар жер; **ввод для телефона** телефон кондырар жер

ВВОДИТЬ несов. кийдирер (кийдир-); **вводить войско в город** черүни калага кийдирер

ВВÓДНЫЙ, -ая, -ое кийдиретен, төс учурын жартайтан; ♦ **вводное слово** грам. кириш сөс

ВВОЗ м.; эк. **1.** (действие) тартып экелери; **ввоз товаров** товар тартып экелери

ВВОЗИТЬ несов. тартып экелер (тартып экел-); **ввозить нефть** нефть тартып экелер

ВВОЗИТЬСЯ несов. тартылар (тартыл-); **хлеб ввозится из-за границы** калаш гран ары жанынан тартылат

ВВÓЗНЫЙ и **ВВОЗНО́Й**, -ая, -ое **1.** тартып экелген; **ввозный товар** тартып экелген товар; **2.** (взимаемый за ввоз) гран ары жанынан экелген учун; **ввозная**

пошлина гран ары жанынан экелген учун төлөйтөн пошлина

ВВОЛАКИВАТЬ несов. см. **вволóчь**

ВВОЛО́ЧЬ сов. кого-что сүүртеп салар (сүүртеп сал-); **вволочь брёвна в сарай** тоормошторды сарайга сүүртеп салар

ВВÓЛЮ нареч.; разг. күүни тийгенче, тойо, тойгончо; **вволю наестся** тойо ажанып алар; **вволю играть** күүни тийгенче ойноор; **отдохнуть вволю** тойгончо амырап алар

ВВЫСЬ нареч. сан өрө; **птица взвилась ввысь** куш сан өрө учуп чыкты

ВВЯЗА́ТЬ сов. что кожо түүп салар (түүп сал-); **вязать красные нитки** кызыл учукты кожо түүп салар

ВВЯЗА́ТЬСЯ сов.; разг. кириже берер (кириже бер-); **вязаться в разговор** куучынга кириже берер

ВГЛУБЬ нареч. терен, теренжиде; **зверь забился вглубь норы** ан ичегенге теренжиде кирип калды

ВГЛЯДЕ́ТЬСЯ сов. в кого-что жазап көрөр (жазап көр-), лаптап көрөр (лаптап көр-); **вглядеться в незнакомца** таныш эмес кижиге лаптап көрөр

ВДАВА́ТЬСЯ несов. кирер (кир-); **море вдаётся в сушу** талай жаратка кирип жат

ВДАВИ́ТЬ сов. кийдире базып ийер (базып ий-), былчып ийер (былчып ий-); **вдавить кнопку** кнопканы кийдире былчып ийер

ВДАЛЕКÉ, **ВДАЛИ** нареч. ыраакта; **вдали чернел лес** ыраакта агаш аразы карарып турды

ВДАЛЬ нареч. ыраак, ыраакка; **глядеть вдаль** ыраакка көрөр

ВДА́ТЬСЯ сов. кирип калар (кирип кал-); **вдаться в расспросы** шылашка кирип калар

ВДВИЖНО́Й, -ая, -ое кийдире жылдырылып турган; **вдвижной ящик** кийдире жылдырылып турган кайырчак

ВДВÍНУТЬ сов. что кийдире жылдырып салар (жылдырып сал-); **вдвинуть**

ВДОХНУТЬ

ящик в стол кайырчакты столго кийдире жылдырып салар

ВДВІНУТЬСЯ *сов.* кирип калар (кирип кал-), кийдире жылып калар (жылып кал-); **ящик с трудом вдвинулся в стол** кайырчак жүк араай столго кирип калды

ВДВОЁМ *нареч.* экү, экүлеп; **жить вдвоем** экү жадар; **решать вдвоем** экүлеп бодоор

ВДВООЕ *нареч.* 1. (в два раза) эки катап (катапка); **вдвое больше** эки катап көп; 2. (пополам) эки кат этире; **сложить вдвое** эки кат этире салар

ВДВОЙНЁ *нареч.* эки катап, эки катапка көп; **платить вдвойне** эки катап көп төлөр; **виноват вдвойне** эки катапка көп бурулу

ВДЕВА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое кийдирер, кийдиретен; **вдевальная игла** кийдиретен ийне

ВДЕВЯТЕРО *нареч.* тогус катап; **вдевятро больше** тогус катапка көп

ВДЕ́СЯТЕРО *нареч.* он катап, он катапка; **вдесятро больше** он катапка артык, он катап көп

ВДЕВЯТЕРО́М *нареч.* тогус; **бревно подняли только вдевятером** тоормошторды тогус кижжи көдүрип ийгенис

ВДЕ́ЛАТЬ *сов.* что, во что (вставить внутрь) кийдирип салар (кийдирип сал-); (закрепить) эреп салар- (эреп сал-); **вделать камень в кольцо** жүстүккө таш кийдирип салар; **вделать крючок в стену** стенеге илмек эреп салар

ВДЕ́РНУТЬ *сов.* что кийдирип ийер (кийдирип ий-), кийдире тартып алар (кийдире тартып ал-) **вдёрнуть шнуры в ботинки** шнурокторды ботинкага кийдирип ийер

В-ДЕ́СЯТЫХ *вводн. сл.* онынчызында

ВДЕ́ТЬ *сов.* что кийдирип ийер (кийдирип ий-); саптап салар (саптап сал-); **вдеть нитку в иголку** учукты ийнеге саптап салар; **вдеть серьги в уши** кулакка сырғаны кийдирип ийер

ВДОБА́ВОК *нареч.*; *разг.* онын үстине, ого үзеери; **вдобавок зарабатывает хорошо** онын үстине жакшы ишжал алып жат

ВДОВА́ *ж.* тул келин, тул арткан үй кижжи

ВДОВЕ́ТЬ *несов.* тул артар (арт-); **рано вдоветь** эрте тул артып калар

ВДОВЕ́Ц *м.* тул арткан эр кижжи

ВДО́ВИЙ, -ья, -ье тул үй кижинин, тул арткан үй кижинин; **вдовья жизнь** тул арткан үй кижинин жүрүми

ВДО́ВОЛЬ *нареч.* жеткилинче, тойо, тойгончо; **у нас всего вдоволь** бисте ончо неме жеткилинче; **наиграться вдоволь** тойгончо ойноп алар

ВДОГО́НКУ *нареч.* кийнинен, ээчиде; **послать письмо вдогонку** самараны кийнинен ийип ийер

ВДОЛБИ́ТЬ *сов.* что 1. (вбить) кадап салар (кадап сал-); **вдолбить крюк** илмекти кадап салар; 2. (в кого-что или кому) кийдирип салар (кийдирип сал-); **вдолбить в голову** бажына кийдирип салар

ВДО́ЛЬ I *нареч.* (по длине чего-л.; в длину) сындай; **разрезать огурец вдоль** огурчынды сындай кезер

ВДО́ЛЬ II *предлог* чего (в направлении длины чего-л.) жакалай; **вдоль дороги** жолды жакалай

ВДОХ *м.* кийдире тынғаны, кийдире тыныш; **сделать вдох** кийдире тыныш эдип ийер

ВДОХНОВЕ́НИЕ *с.* көдүрини санаа; **работать с вдохновением** көдүрини санаалу иштеер

ВДОХНОВИ́ТЬ *сов.* кого эдер күүн-санаага экелер (экел-); **вдохновить на подвиг** ат-нерелү керек эдер күүн-санаага экелер

ВДОХНОВИ́ТЬСЯ *сов.* алдыртып ийер (алдыртып ий-); **вдохновиться какой-либо идеей** кандый бир санаага алдыртып ийер

ВДОХНУ́ТЬ *сов.* 1. что тынып алар (тынып ал-), кийдире тынып алар (тынып ал-); **вдохнуть свежий воздух** ару кейди

ВДРЕБЕЗГИ

кийдире тынып алар; **2.** *что, в кого-что; перен.* берип ийер (берип ий-); **вдохнуть надежду** ижемжи берип ийер

ВДРЁБЕЗГИ *нареч.* алары жок этире; алары жок; **разбить вдребезги** алары жок этире оодып салар

ВДРУГ *нареч.* **1.** кенетийин; **вдруг раздался выстрел** кенетийин мылтыктын табыжы угулды; **2. разг. (разом, одновременно)** бир уунда, тургуза ла; **переделать характер вдруг** бир уунда кылык-жангын ёскёртип салар; **3. в знач. частицы; разг. (а если, а что если)** айса болзо; **Вдруг он ошибётся?** Ол айса болзо жастырып ийзе?

ВДУМАТЬСЯ *сов.* теренжиде сананып ийер (сананып ий-); **вдуматься в сказанное** айдылганына теренжиде сананып ийер

ВДУМЧИВЫЙ, -ая, -ое теренжиде сананып турган; **вдумчивый взгляд** теренжиде сананып турган көрүш

ВДУТЬ *сов. что* үрүп салар (үрүп сал-); **вдуть воздух в резиновый мяч** резин мячка кей үрүп салар

ВДЫХАНИЕ *с.* тынары; **лечебное вдыхание** эмденип тынары

ВДЫХАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тынатар; **вдыхательный клапан** противогаса про- тивогастын тынатар клапаны

ВЕГЕТАРИАНЕЦ *м.* вегетарианец

ВЕГЕТАРИАНСКИЙ, -ая, -ое вегетариан; **вегетарианское блюдо** вегетариан аш-курсак

ВЕГЕТАРИАНСТВО *с.* вегетарианство

ВЕДЕНИЕ *с.* башкарары; **ведение дела** керекти башкарары

ВЕДЁРКО *с. уменьш. от ведро; разг.;* **маленькое ведёрко** кичинек көнөгөш

ВЕДЁРНЫЙ, -ая, -ое **1.** көнөктин, сабаттын; **ведёрная ручка** көнөктин тутказы; **2. (местимостью в одно ведро)** бир көнөк бадар; **ведёрная бочка** бир көнөк бадар бочко

ВЕДОМОСТЬ *ж.* ведомость; **расчётная ведомость** расчётту ведомость

ВЕДОМСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** ведомствонун; **ведомственное подчинение** ведомствонун колында болоры; **2. (ограниченный интересами своего ведомства)** ведомственный; **защищать ведомственные интересы** ведомственный жилбүлөрдү корыыр

ВЕДОМСТВО *с.* ведомство; **таможенное ведомство** таможнянын ведомствозы

ВЕДРО *с.* көнөк, сабат

ВЕДУЩИЙ, -ая, -ое **1. прич.** баштап баратан; **ведущий самолёт** баштап баратан самолёт; **2. прил. (головной)** баш; **ведущий институт** баш институт; **3. прил. (руководящий)** башкараачы; **ведущий научный сотрудник** башкараачы билим ишчи

ВЕДЬ *частица* ине, ийне; **ведь он ещё болен** олэмдиги жетире оору ийне; **так ведь это было давно** бу керек азыйда болгон ине

ВЕЕР *м.* веер

ВЕЕРНЫЙ, -ая, -ое веер бүдүмдү; **веерные листья** веер бүдүмдү жалбырактар **ВЕЕРООБРАЗНЫЙ**, -ая, -ое веер бүдүмдү, веер ошкош

ВЕЖЛИВЫЙ, -ая, -ое болушчан, черчен; **вежливый человек** болушчан кижичи

ВЕЗДЁ *нареч.* бастыра жерде, кайда ла; **езде побывал** бастыра жерде болуп келген; **езде уже лежит снег** кайда ла кар жадып жат

ВЕЗДЕСУЩИЙ, -ая, -ее бастыра жерде болуп турган; **ездесущие журналисты** бастыра жерде болуп турган журналисттер

ВЕЗДЕХОД *м.* вездеход

ВЕЗДЕХОДНЫЙ, -ая, -ое кайда ла жүрер, кандый ла жерлерде жүрер аргалу; **вездеходные автомашины** кайда ла жүрер көлүктөр

ВЕЗЕНИЕ *с.;* *разг.* мөр; **Какое везенье!** Кандый мөр!

ВЕЗТИ *несов. 1. кого-что* тартар (тарт); **рабочий везет песок** ишмекчи кумақ тартат; **2. кому безл. (об удаче)** мөр болор (мөр бол-); **ему всегда везёт** ого жаантайын мөр болот

ВЕЗУ́ЧИЙ, -ая, -ее мёрлү; **везучий человек** мёрлү киж

ВЕК *м.* **1.** *мн.* век (*столетие*) чак, жүсүйлдык; **двадцатый век** жирмезинчи чак; **из глубины веков** чактар түбинен; **2.** (*жизнь*) жүрүм; **он много повидал на своём веку** ол бойынын жүрүминде көп неме көргөн; **3.** (*мн. века́*) (*эпоха*) чак; **каменный век** таш чак; ♦ **жить чужой век** өскө кижинин жүрүмин жүрер

ВЕКОВЕ́ЧНЫЙ, -ая, -ое жажын-чакка; **вековечная вражда** жажын-чакка бштөжү

ВЕ́КО *с.* (*мн. ве́ки*) жыкпык (*костин*)

ВЕКСЕЛЕДА́ТЕЛЬ *м.* вкесель береечи
ВЕ́КСЕЛЬ *м.*; *фин.* вкесель; **дать вкесель** вкесель берер

ВЕЛÉТЬ *сов., несов. что* жакылта берип салар (берип сал-), жакылта берер (жакылта бер-); **велеть уехать** жүре берзин деп жакыыр

ВЕЛИКА́Н *м.* обору жаан киж

ВЕЛÍКИЙ, -ая, -ое **1.** жаан; **великая радость** жаан сүүнчи; **2.** жаан; **ботинки велики** ботинкалар жаан; **3.** улу; **Н. Улагашев – великий сказитель** Н. Улагашев – улу кайчы

ВЕЛИКОВО́ЗРАСТНЫЙ, **ВЕЛИКОВОЗРА́СТНЫЙ**, -ая, -ое бойынын жажынан жаан көрүнп турган; **великовозрастной молодой человек** бойынын жажынан жаан көрүнп турган жиит

ВЕЛИКОДЕ́РЖАВНЫЙ, -ая, -ое улу, **великодержавная страна** улу ороон

ВЕЛИКОДУ́ШИЕ *с.* килемји, күүнзек болоры; **проявить великодушие** күүнзек болорын көргүзип ийер

ВЕЛИКОДУ́ШНЫЙ, -ая, -ое киленкей, күүнзек; **великодушный человек** киленкей киж

ВЕЛИКОЛÉПНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*роскошный*) айдары жок жараш, сүреен жакшы; **великолепный дом** айдары жок жараш тура; **великолепный дворец** сүреен жараш өргө; **2. разг. (отличный)** сүреен, сүреен жакшы; **великолепный певец** сүреен жакшы кожончы

ВЕЛИКОРО́ДНЫЙ, -ая, -ое атту-чуулу укту, угы-төзи атту-чуулу

ВЕЛИЧА́ВЫЙ, -ая, -ое **1.** улу; **Катунь – величавая река** Алтая Кадын – Алтайдын улу суузы; **2.** улуркак; **величавая красота** улуркак жараш

ВЕЛИЧА́ЙШИЙ, -ая, -ое *превосх. ст. к прил.* **великий** улудан улу

ВЕЛИЧА́ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* адаар (ада-); **Байкал часто величают морем** Байкалды талай деп жаантайын адап жадылар; **2. кого (чувствовать песнями)** уткыыр (уткы-)

ВЕЛÍЧЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*величавый*) улуркак; **2.** (*внушительный по размерам*) сүрекей жаан; **величественное здание** сүрекей жаан тура

ВЕЛÍЧИЕ *с.* улуркаары, улузы, улу болгоны

ВЕЛИЧИ́НА *ж.* **1.** (*размер, объём*) кеми; **величина комнаты** кыптын кеми; **2. физ., мат.** тоо; **неизвестная величина** жарты жок тоо

ВЕЛОГО́НКА *ж.* велогонка, велосипедтү жарыш; **весенние велогонки** жаскы велогонкалар

ВЕЛОГО́НЩИК *м.* велогонщик, велосипедтү жарыжатаран киж

ВЕЛОДРО́М *м.* велодром, велосипедле жарыжатаран жер

ВЕЛОСИПÉД *м.* велосипед

ВЕЛОСИПЕДИ́СТ *м.* и **ВЕЛОСИПЕДИ́СТКА** *ж.* велосипедист

ВЕЛОСИПÉДНЫЙ, -ая, -ое велосипедтү; **велосипедные гонки** велосипедтү жарыштар

ВЕЛЬВÉТ *м.* вельвет (*бёс*)

ВЕЛЬВÉТОВЫЙ, -ая, -ое **1.** вельвет эдер; **вельветовое производство** вельвет эдер производство; **2.** (*сделанный из вельвета*) вельветтен эткен, вельвет; **вельветовая юбка** вельветтен эткен жикпе

ВЕЛЮ́Р *м.* велюр; **велюровая шляпа** велюр шляпа

ВЕНА

ВÉНА *ж.*; *мед.* тамыр; **взять кровь из вены** тамырдаг кан алар

ВЕНЕРИЧЕСКИЙ, -ая, -ое *мед.* венерический (*жуғуш жаман оору: сифилис, сакпу*); **венерические болезни** венерический оорулар

ВЕНЕРОЛОГ *м.*; *мед.* венеролог

ВЕНЕРОЛОГИЯ *ж.*; *мед.* венерология

ВÉНИК *м.* жалмуур, сибирги

ВЕНОЗНЫЙ, -ая, -ое тамырдын; **венозная кровь** тамырдын каны

ВЕНОК *м.*; *в разн. знач.* венок; **плести венки** венки өрөр; **надгробный венки** межик үстине салар венки

ВЕНТИЛИРОВАТЬ *несов.* **1.** *что* кей арулаар (кей арула-); **вентилировать помещение** кыптын ичинде кейди арулаар

ВЕНТИЛЯТОР *м.* вентилятор

ВЕНТИЛЯЦИОННЫЙ, -ая, -ое вентиляционный; **вентиляционная труба** вентиляционный труба

ВЕНТИЛЯЦИЯ *ж.* вентиляция

ВЕРА *ж.* **1.** (*убеждение, уверенность*) бүдери; **вера в победу** жеңуге бүдери; **вера в справедливость** чындык болорына бүдери; **2.** *рел.* жан; **человек иной веры** өскө жаннын кижизи; **3.** (*доверие*) бүдери; **принять на веру** бүдер

ВЕРАНДА *ж.* веранда; **открытая веранда** ачык веранда

ВÉРБА *ж.*; *бот.* кызыл тал

ВЕРБЛЮД *м.* төө; **одногорбый верблюды** жангыс өркөштү төө

ВЕРБЛЮДОВОД *м.* төө өскүрөөчи; **мой дедушка верблюдовод** менин таадам төө өскүрөөчи

ВЕРБЛЮЖИЙ, -ья, -ье **1.** төөнин; **верблюжья шерсть** төөнин түги; **2.** (*сделанный из шерсти верблюда*) төөнин түгинен эткен; **верблюжье одеяло** төөнин түгинен эткен одеяло

ВЕРБЛЮЖИНА *ж.* **1.** (*мясо*) төөнин эди; **2.** (*шкура*) төөнин терези

ВЕРБЛЮЖОНОК *м.* ботон

ВЕРБОВАТЬ *несов.* **1.** *кого* жалдаар (жалда-); **вербовать рабочих** ишчилерди

жалдаар; **2.** *неодобр.* бойына тартар (бойына тарт-); **вербовать сторонников** күүни жангыс болгондорды бойына тартар

ВЕРБОВКА *ж.* вербовать эдери, бойы жаар тартары

ВЕРБОВОЧНЫЙ, -ая, -ое вербовка өткүрер; **вербовочный пункт** вербовка өткүрер пункт

ВЕРБОВЩИК *м.* вербовщик

ВЕРЁВКА *ж.* буу

ВЕРЕНИЦА *ж.*: **идти вереницей** ээчий-деечий барар

ВЕРЕТЕНО *с.* ийик

ВЕРЕТЕНООБРАЗНЫЙ, -ая, -ое ийик ошкош, ийикке түңгей, ийик бүдүмдү

ВЕРИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *дип.* бүдүмжилеп жакуган

ВÉРИТЬ *несов.*; *в разн. знач.* бүдер (бүт-); **верить в победу** жеңуге бүдер; **верит каждому своему слову** кажы ла айткан сенин сөзине бүдет; **верить своим друзьям** бойынын нөкөрлөрине бүдер

ВЕРМИШÉЛЬ *м.* вермишель; **суп с вермишелью** вермишельдү суп

ВЕРНÉЕ *вводн. сл.* чынынча; **вернее, никакая не партия** чынынча, кандый да партия эмес

ВЕРНО **1.** *нареч.* чын; **он верно говорит** ол чын айдып жат; **2.** *в знач. вводн. сл.* байла; **он, верно, не придет** ол, байла, келбес

ВÉРНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*правильный*) чын, чындык; **верная мысль** чын санаа; **верное решение** чындык жөп; **2.** (*преданный*) бүдүмжилү, иженчилү, чындык; **верный друг** чындык нөкөр; **верная рука** бүдүмжилү кол; **3.** (*несомненный*) кыйалта жок, чын; **верный выигрыш** кыйалта жок ойноп алганы

ВЕРОИСПОВÉДАНИЕ *с.* кудай жангы

ВЕРООТСТУПНИК *м.* кудай жангынан кыйып барган кизи

ВЕРООТСТУПНИЧЕСТВО *с.* бойынын кудай жангы кыйып барганы

ВЕРОЯТНО **1.** *нареч. и в знач. сказ.* болзо болор, болордон айабас; **это вполне**

не вероятно андый неме болзо болор;
2. *вводн. сл.* байла; **я, вероятно, буду дома** мен, байла, үйде болорым

ВЕРОЯТНОСТЬ *ж.* болгодыйы, болор айлузы; **вероятность события** айалгаладын болгодыйы

ВЕРОЯТНЫЙ, -ая, -ое болгодый, болор аргалу; **вероятный случай** болгодый учурал

ВЕРСИЯ *ж.* версия

ВЕРТЕЛ *м.* тиш; **жарить мясо на вертеле** тишке эт быжырап

ВЕРТЭТЬ *несов.* 1. *кого-что* айландырап (айландыр-); **вертеть колесо** көлөсөнни айландырап; 2. *кем-чем; перен., разг.* канайып ла турар (канайып ла тур-), нени ле эдер (нени ле эт-); **он вертел людьми как хотел** ол улусты бойынын күүниле канайып ла турган

ВЕРТЭТЬСЯ *несов.* 1. айланар (айлан-); **колесо вертится** көлөсө айланат; 2. *разг.* айланыжар (айланыш-), толгожондоор (толгожондо-); **вертеться перед зеркалом** күскүнин алдында айланыжар; 3. орольжар (орольш-); **ребёнок вертится около мамы** бала энезинин жанында орольжат

ВЕРТИКАЛЬ *ж.* вертикаль

ВЕРТИКАЛЬНЫЙ, -ая, -ое вертикальный; **вертикальная линия** вертикальный чийү

ВЁРТКИЙ, -ая, -ое *разг.* шулмус, чыйрак, кашуун; **воробей – птица вёрткая** боро кушкаш – шулмус кушкаш

ВЕРТЛЯВЫЙ, -ая, -ое *разг.* токынабас, токтомыр жок; **вертлявая девица** токтомыр жок кыс

ВЕРТОДРОМ *м.* вертодром (*вертолёт отурар, учуп чыгар тепсенг*)

ВЕРТОЛЁТ *м.* вертолёт; **военный вертолёт** жуучыл вертолёт

ВЕРТОЛЁТНЫЙ, -ая, -ое вертолёттын; **вертолётный двигатель** вертолёттын двигателя

ВЕРТОЛЁТЧИК *м.* вертолётчик

ВЕРХ *м.* 1. (*верхняя часть, оконечность*) үсти, бажы; **верх горы** кырдын бажы; **на самом верху** эн үстинде; 2. (*верхний этаж*) үстиндеги, өрөгү; **верхний этаж** үстиндеги этаж; 3. (*лицевая сторона*) тыш, тыштындагы; **где верх, где изнанка** тышты, ичи кайда; 4. *мн.* **верхі разг.** (*высшие круги общества*) жаандар, башчылар; **правлящие верхи** башкарып турган башчылар; 6. *только ед.; разг.* (*превосходство, преимущество в чём-л.*) бажы; **одержать верх** бажында болор

ВЕРХНИЙ, -ая, -ее 1. үстиги; **верхний этаж** үстиги этаж; 2. (*близкий к истоку реки*) үстиги; **верхнее течение реки** суунын үстиги агыны; 3. (*об одежде*) тыш, тыштындагы, үстине; **верхняя рубашка** үстине кийип алатан чамча

ВЕРХОВНЫЙ, -ая, -ое верховный, үстиги; **Верховный суд Российской Федерации** Россия Федерациязынын Үстиги жаргызы

ВЕРХОВОЙ I, -ая, -ое 1. (*верхний*) тан атту; **верховая езда** тан атту жорук; 2. *в знач. суц.* **верховой м.** (*всадник*) тан атту киж

ВЕРХОВОЙ II, -ая, -ое 1. үстиндеги, үстиги; **верховой ветер** үстиги салкын; 2. (*расположенный, находящийся в верховьях реки*) үстиги, өрөгү; **верховые сёла** өрөгү журттар

ВЕРХОВЬЕ *с.* бажы; **верховья Песчаной Беш** бажы

ВЕРХОМ *нареч.* 1. (*по верху*) үстиле, бажыла; **идти верхом** үстиле барар; 2. (*вровень с краями, выше краев*) ажыра; **наложить верхом** ажыра салар

ВЕРШИНА *ж.* бажы; **вершины тополей** теректердин бажы; 2. *книж.* бажы; **вершина творческой деятельности** жайаандык иштин бажы; **на вершине славы** мактын бажында

ВЕС *м.* 1. беске; **большой вес** бескези жаан; 2. *перен.* (*влиятельность*) тоомжы; **человек с большим весом** жаан тоомжыда киж

ВЕСЕЛИТЬ

ВЕСЕЛИТЬ *несов.* кого-что ойнодор (ойнот-), соотодор (соотот-); **веселить ребёнка** баланы ойнодор; **веселить публику** публиканы соотодор

ВЕСЕЛИТЬСЯ *несов.* ойноор (ойно-), сооттор (соотто-); **веселилась как дитя** оогош бала чилеп ойногон

ВЕСЕЛО *нареч.* **1.** (радостно, оживлённо) омок-јардак; **весело приветствовать друзей** омок-јардак нөкөрлөрин уткып турар; **2.** в *функц. сказ.* (о чувстве веселья, радости, испытываемом кем-л.) сүүнчилү; **мне сегодня весело** меге бүгүн сүүнчилү

ВЕСЁЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (жизнерадостный) омок-јардак; **веселый человек** омок-јардак кижиге; **2.** (вызывающий веселье) каткымчылу; **весёлый рассказ** каткымчылу куучын

ВЕСЁЛЬЕ *с.* ойын-јыргал

ВЕСЁЛЬНЫЙ и **ВЕСЕЛЬНЫЙ**, -ая, -ое кайыкту; **весельная лодка** кайыкту кеме

ВЕСЁННИЙ, -ая, -ое јаскы, јаскыдагы; **весенний дождь** јаскы јааш

ВЕСИТЬ *несов.* беске тартар (беске тарт-); **рыба весит три килограмма** балык үч килограмм беске тартат

ВЕСКИЙ, -ая, -ое бүдүмјилү, керелеген; **веская причина** бүдүмјилү шылтак

ВЕСЛО *с.* кайык; **деревянное весло** агаш кайык

ВЕСНА *ж.* **1.** јас; **запоздалая весна** орой јас; **2.** *перен.* (пора расцвета, молодости) канчын јиит өй

ВЕСНУШКИ *мн.* (ед. *веснушка ж.*) толмон

ВЕСНУШЧАТЫЙ, -ая, -ое толмонду; **веснушчатое лицо** толмонду јүс

ВЕСОВЩИК *м.* бескечи, бескелеечи; **работать весовщиком** бескечи болуп иштеер

ВЕСТИ *несов.* **1.** кого апарар (апар-); **вести больного под руку** оору кижини јединип апарар; **2.** что (руководить) башкараар (башкар-); **вести хозяйство** элем-

ди башкараар; **3.** кого-что (идти во главе) баштап апарар (баштап апар-); **вести народ за собой** калыкты бойынын кийненен баштап апарар; **4.** что (осуществлять) өткүрер (өткүр-); **вести переговоры** јөптөжү өткүрер; **5.** (иметь направление) уланар (улан-); **дорога ведёт в лес** јол агаш аразына уланат

ВЕСТИБЮЛЬ *м.* вестибюль

ВЕСТИТЬ *несов.* өткүрилер (өткүрил-); **ведется большая работа** јаан иш өткүрилет

ВЕСТНИК *м.* элчи; **скворцы – вестники весны** баарчыктар – јастын элчилери

ВЕСТОЧКА *ж.* табыш; **подать о себе весточку** бойы керегинде табыш берип ийер

ВЕСТЬ *ж.* **1.** табыш; **2.** *мн. ч.* **вести** разг. коп

ВЕСЬ *м.* (вся ж. всё с.) *мест.* **1.** (целый, целиком) бастыра, ончо, үзе; **всё лето** бастыра јай; **все люди** ончо улус; **весь красный үзе** кызыл; **2.** в *знач. суц.* **всё с.** и **все мн.** ончозы, бастыразы; **всё его радовало** бастыразы оны сүүндирип турган

ВЕСЬМА *нареч.* сүрекей, сүреен; **весьма рад** сүреен сүүнет

ВЕТВИСТЫЙ, -ая, -ое будактарлу; **ветвистое дерево** будактарлу агаш

ВЕТВИТЬСЯ *несов.* **1.** (пускать отростки) будактанар (будактан-); **2.** (разветвляться) айрыланар (айрылан-)

ВЕТВЬ *ж.* **1.** будак; **ветви яблони** алама агаштын будактары; **2.** (ответвление) айры; **ветвь железной дороги** темир јолдын айрызы; **3.** чего (разновидность, отрасль) бөлүк; **новая ветвь медицины** эмчиликтин јаны бөлүги; **4.** кого-чего и с *опр.* (линия родства) угы-төзи

ВЕТЕР *м.* салкын; **сильный ветер** тын салкын; ♦ **бросать слова на ветер** сөзине турбас

ВETERА́Н *м.* ветеран; **ветеран труда** иштин ветераны; **ветеран Великой Отечественной войны** Ада-Төрөл учун Улу јуунын ветераны

ВЕЩЕСТВО

ВЕТЕРИНА́Р м. ветеринар

ВЕТЕРИНА́РИЯ ж. ветеринария

ВЕТЕРИНА́РНЫЙ, -ая, -ое ветеринарный; **ветеринарный пункт** ветеринарный пункт

ВЕТЕРО́К м.; *уменьш. от ветер*; **тихий ветерок** араай эзин

ВÉТКА ж. **1.** будак; **ветка берёзы** кайыннын будагы; **2. ж.-д.** айры; **ветка железной дороги** темир жолдын айрызы

ВÉТО с. *нескл.*; *юр.* вето; **наложить вето** вето салып салар

ВЕТО́ШНЫЙ, -ая, -ое эски-саскынын; **ветошный склад** эски-саскынын склады

ВÉТОШЬ ж.; *собр.* эски-саскы

ВÉТРЕНО *безл. в знач. сказ.* салкынду; **сегодня ветрено** бүгүн салкынду

ВÉТРЕНый, -ая, -ое **1.** салкынду; **ветренный день** салкынду күн; **2. перен.** кей; **ветренный человек** кей киж

ВЕТРОВКА ж.; *разг.* ветровка

ВЕТРОЗАЩИ́ТНЫЙ, -ая, -ое салкыннан корулап турган; **ветрозащитная полоса леса** салкыннан корулап турган агаштардын полосазы

ВЕТРОМÉР м.; *метеор.* ветромер (*салкынын күчин, ийдезин кемјири жазал*)

ВЕТРЯНО́Й, -ая, -ое салкыннын болужыла иштеер **ветряная мельница** салкыннын болужыла иштеер теермен

ВÉТХИЙ, -ая, -ое **1.** эски, элентизи жеткен; **ветхий дом** эски тура; **2. перен.** (*немогущий и слабый от старости; дряхлый*) карган

ВЕТЧИ́НА ж. ветчина; **купить ветчину** ветчина садып алар

ВЕТША́ТЬ *несов.* эскирер (эскир-); **здание ветшает тура** эскирет; **обычай ветшают** жанжыгулар эскирет

ВÉХА ж. **1.** (*шест, служащий для указания пути, границ земельных участков, планировки на местности*) веха; **2. перен.** (*наиболее важный, основной этап в развитии чего-л.*) веха

ВÉЧЕР м. **1.** энир; **по вечерам** энирлер сайын; **2. (собрание, праздник)** вечер,

энир; **литературный вечер** литературалык энир

ВЕЧЕРИ́НКА ж.; *разг.* вечеринка, энирдеги ойын-жыргал; **студенческая вечеринка** студенттердин вечеринказы

ВЕЧÉРНИЙ, -ая, -ое энир, энирдин, эниргери; **вечернее время** эниргери ой; **вечерняя смена** энирдин сменазы

ВЕЧÉРНЯ ж.; *церк.* вечерня (*серкпедэ энирде өдөр служба*)

ВÉЧНО *нареч.* **1.** (*бесконечно, всегда*) үргүлжиге; **2. разг.** (*постоянно*) жаантайын; **он вечно занят** ол жаантайын бош эмес

ВЕЧНОЗЕЛЁ́НЫЙ, -ая, -ое жайыкыжы жажыл; **вечнозелёные растения** жайыкыжы жажыл өзүмдер

ВÉЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*бесконечный*) мөнкүлик, үргүлжиге; **вечные льды** мөнкүлик тоштор; **2. (бессрочный)** үргүлжиге тузаланар; **земля для вечного пользования** үргүлжиге тузаланар жер **3. разг.** (*постоянный*) жаантайын болуп турган; **вечные споры** жаантайын болуп турган блааш-тартыштар

ВÉШАЛКА ж. илмек; **повесить на вешалку** илмекке илип салар

ВÉШАТЬ I *несов.* **1.** что илер (ил-); **вешать лампу** лампы илер; **2. кого** (*казнить*) буур (буу-)

ВÉШАТЬ II *несов* *кого-что* бескелеер (бескеле-); **вешать товар** товарды бескелеер

ВÉШАТЬСЯ I *несов.* (*лишать себя жизни*) буунар (буун-)

ВÉШАТЬСЯ II *несов.* бескеленер (бескелен-)

ВÉШНИЙ, -ая, -ое *поэт.* жаскы, жаскыдагы; **вешние воды** жаскы суулар

ВЕЩА́НИЕ с. берилте эдери

ВЕЩЕВО́Й, -ая, -ое кийимнин, кийим-тудумнын; **вещевой мешок** кийимнин тары; **вещевой рынок** кийим-тудумнын рыногы

ВЕЩЕСТВО́ с. вещество, неме; **отравляющие вещества** коронду немелер

ВЕЩИЙ

ВЕЩИЙ, -ая, -ее **1.** *трад.-нар.* (обла-
дающий даром предвидения) неме билер;
вещий старец неме билер карган; **2.** көрө;
вещий сон көрө түш

ВЕЩЬ *ж.* **1.** (*предмет*) неме; **2.** *мн.*
вещи (об одежде и т. д) кийимдер, кий-
им-тудум; **привезти все вещи** бастыра
кийимдерди экелер; **3.** (*имущество*) ар-
жөбжө; **4.** (*произведение науки, искусства*)
неме, эдим; **удачная вещь** мөрлү эдим;
5. (*явление действительности, факт, об-
стоятельство, событие, случай и т.п.;
нечто*) неме; **называй вещи своими име-
нами** кажы ла немени бойынын адыла ада
ВЕЯЛКА *ж.*; *с.-х.* вейлка (*аш арутаар
машина*)

ВЕЯНИЕ *с.* **1.** *с.-х.* арулаары, эзеери;
2. *перен.* (*направление, тенденция*) уу-
ламжы; **новое веяние в искусстве** кеен-
дикте жангы ууламжы

ВЕЯНЫЙ, -ая, -ое аруталган; **веяное**
зерно аруталган аш

ВЕЯТЬ *несов.* **1.** (*дуть – о слабом ве-
тре*) согор (сок-); **2.** *с.-х.* что (*очищать
зерно*) арулаар (арула-), эзер (эс-) элгеер
(элге-); **веять пшеницу** буудай арулаар;
3. (*развеваться*) элбиреер (элбире-); **веют**
знамена маанылар элбирейт

ВЗАД *нареч.*: **ходить взад и вперёд**
ары-бери базып турар

ВЗАИМНОСТЬ *ж.* бой-бойына күүн-
дү болгоны; **полная взаимность** бастыра
жанынан бой-бойына күүндү болгоны

ВЗАИМНЫЙ, -ая, -ое бойы-бойына;
взаимная помощь бой-бойына болужары;
взаимное уважение бой-бойын тооры

ВЗАИМОВЫРУЧКА *ж.*; *разг.* бой-
бойына болужары

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ *с.* **1.** (*взаимная
связь явлений; воздействие различных
предметов, явлений и т.п. друг на друга,
обуславливающее их изменение*) бой-бойы-
ла колбу; **взаимодействие теории и прак-
тики** теория ла практиканын бой-бойы-
ыла колбузы; **2.** (*взаимная поддержка*)
бой-бойына болужары (жөмжөри); **взаи-**

модействие четырех родов войск черү-
нин төрт бөлүги бойы-бойына болужары

ВЗАИМООТНОШЕНИЕ *с.* бой-бой-
лорыла колбу; **нормальные взаимоотно-
шения** бой-бойлорыла жакшы колбу

ВЗАИМОПОМОЩЬ *ж.* бой-бойына
болужары; **договор о дружбе и взаимопо-
мощи** најылык ла бойы-бойына болужары
керегинде жөптөжү

ВЗАИМОСВЯЗЬ *ж.* бой-бойлорыла
колбулу болоры; **взаимосвязь явлений**
айалгалардын бой-бойлорыла колбулу бо-
лоры

ВЗАЙМЫ *нареч.* төлүге; **дать взаимы**
төлүге берер

ВЗАМЕН *предлог с род. п.* ордына;
дать взамен книгу ордына бичик берер

ВЗАПЕРТИ *нареч.* бөктү; **сидеть вза-
перти** бөктү отуар

ВЗАПРАВДУ *нареч.* чын; **Взаправду**
так было? Чын андый болгон бо?

ВЗАТЯЖКУ *нареч.* тартынып; **курить**
взатяжку танкыны тартынып танкылаар

ВЗБАДРИВАТЬ *несов.* көкидер
(көкит-)

ВЗБЕЖАТЬ *сов.* жүгүрип чыгар (жү-
гүрип чык-); **взбежать на пятый этаж** бе-
жинчи катка жүгүрип чыгар

ВЗБЕСИТЬ *сов.* кого тын ачындырып
салар (ачындырып сал-); **взбесить врага**
өштүни тын ачындырып салар

ВЗБЕСИТЬСЯ *сов.* **1.** (*о животных*)
жүүлип калар (жүүлип кал-); **собака взбе-
силась** ийт жүүлип калган; **2.** *перен., разг.*
(*прийти в ярость*) тын ачынып калар (тын
ачынып кал-), ачына берер (ачына бер-);
3. *разг.* (*проявить безудержность – о яв-
лениях природы и общественной жизни*)
тынып чыгар (тынып чык-), атыланып
чыгар (атыланып чык-); **ветер просто**
взбесился салкын чек атыланып чыкты

ВЗБИТЫЙ, -ая, -ое булгаган, бышкан;
взбитые сливки бышкан каймак

ВЗБИВАТЬ *несов. см. взбить*

ВЗБИРАТЬСЯ *несов. см. взобраться*

ВЗВИТЬСЯ

ВЗБИТЫЙ, -ая, -ое булгаган, бышкан; **взбитые сливки** бышкан каймак

ВЗБИТЬ *сов. что* **1.** (сделать пышным) (волосы) көдүрип салар (көдүрип сал-); (подушку, перину) көкпөйтө согуп салар (согуп сал-) **2.** (вспенить – о жидкости) булгаар (булга-); **взбить яичные белки** жымыртканын агын булгаар

ВЗБОЛТАТЬ *сов. что* чайбап салар (чайбап сал-); **взболтать микстуру** микстураны чайбап салар

ВЗБОЛТАТЬСЯ *сов. (прийти в движение от болтания, перемешаться – о жидкости)* чайбала берер (чайбала бер-)

ВЗБРЕСТІЙ *сов.* чыгып келер (чыгып кел-); **взбрести на гору** кырга чыгып келер

ВЗБРОСИТЬ *сов.; разг. 1.* (бросить вверх) өрө таштап ийер (таштап ий-); **взбросить камни** таштарды өрө таштап ийер; **2.** (вскинуть) артынып алар (артынып ал-)

ВЗБУДОРАЖИТЬ *сов. кого-что* шакпырадып салар (шакпырадып сал-), түймедип ийер (түймедип ий-); **взбудоражила весь дом** бүткүл тураны шакпырадып салган

ВЗБУНТОВАТЬ *сов. кого-что* түйме-ен баштаар (башта-)

ВЗБУНТОВАТЬСЯ *сов.* түймежип баштаар (түймежип башта-), түймежип чыгар (түймежип чык-)

ВЗБУРЛИТЬ *сов. что* боркылдап чыгар (боркылдап чык-); экпинделип чыгар (экпинделип чык-); **море взбурлило** талай боркылдап чыкты

ВЗБУХАТЬ *несов. см. взбухнуть*

ВЗБУХНУТЬ *сов. 1.* болчоктонып калар (болчоктонып кал-); **почки на деревьях взбухли** агаштын бүрчүктери болчоктонып калган; **2.** (о реке, ручье) көпчип калар (көпчип кал-); **река взбухла** суу көпчип калган

ВЗБУШЕВАТЬСЯ *сов.; trad.-поэт. (о ветре, море и т.п.)* шуулап чыгар (шуулап

чык-); **погода взбушевалась** күн-ай шуулап чыкты

ВЗВАЛИТЬ *сов. 1.* кого-что жүктеп берер (жүктеп бер-), артып берер (артып бер-); **взвалить груз на спину** кошты белине артып берер; **2.** что; *перен. (переложить ответственность)* жарбып салар (жарбып сал-); **взвалить вину на кого-либо** буруны өскө кижиге жарбып салар

ВЗВЕСИТЬ *сов. что 1.* бескелеп салар (бескелеп сал-); **взвесить мешок** таарды бескелеп салар; **2.** *перен. (предварительно или всесторонне обдумать, оценить)* сананып көрөр (сананып көр-), шүүп көрөр (шүүп көр-); **взвесить обстоятельства** дела керектин аайын шүүп көрөр

ВЗВЕСИТЬСЯ *сов.* бескеленип ийер (бескеленип ий-), бескеленип алар (бескеленип ал-)

ВЗВЕСТИ *сов. что 1.* (ведя, помочь подняться наверх; возвести) көдүрип салар (көдүрип сал-); **2.** (поднять, устремить вверх – о взоре и т. д.) көдүрип ийер; **3.** на кого (обвинить, оклеветать) жабарлап салар (жабарлап сал-); **взвести обвинение** буруны жабарлап салар; **4.** (соорудить, построить) тургузып салар (тургузып сал-)

ВЗВЕШЕННЫЙ, -ая, -ое бескелеп салган; **взвешенный товар** бескелеп салган товар

ВЗВЕШИВАНИЕ *с.* бескеленеери; бескелеери; **взвешивание перед поединком** согуштын алдында бескеленеери; **взвешивание товаров** товарларды бескелеери

ВЗВИЗГ *м.; разг.* чынгырыш

ВЗВІЗГНУТЬ *сов.* чынгырып ийер (чынгырып ий-); (о собаке) кынылдап ийер (кынылдап ий-); (о кошке) багырып ийер (багырып ий-); **собака взвизгнула** ийт кангылдап ийген

ВЗВІТЬСЯ *сов. 1.* (стремительно подняться) санг өрө учып чыгар (учуп чык-); **ястреб взвился в небо** карчага тенериге санг өрө учуп чыккан; **2.** (резко поднять-

ВЗВИХРИТЬСЯ

ся на задние ноги – о лошади) эки будына туруп келер (туруп кел-); **3. разг.** ала-көнө ачына берер (ачына бер-); **Что ты взвился из-за пустяка?** Оок-теек неме учун ала-көнө не ачынып турун?

ВЗВÍХРИТЬСЯ сов. куйундала берер (куйундала бер-); **пыль взвихрилась над дорогой** тоозын јолдын үстиле куйундала берди

ВЗВОД I м.; воен. (подразделение)

взвод; **взвод солдат** солдаттардын взводы

ВЗВОД II м. (часть затвора в оружии) тептирге

ВЗВОЛНÓВАННЫЙ, -ая, -ое јүрексиреген, јүрексиреп турган; **взволнованный отец** јүрексиреп турган ада

ВЗВОЛНОВАТЬ сов. **1.** что (поднять волны) толкуландырып ийер (толкуландырып ий-); **2.** кого-что; перен. (возбудить, встревожить) санааркадып ийер (санааркадып ий-), күйбүредип ийер (күйбүредип ий-); **взволновать родных** јуук улузын санааркадып ийер

ВЗВОЛНОВАТЬСЯ сов. **1.** (о море) толкуланып калар (толкуланып кал-), толкулана берер (толкулана бер-); **2.** (обеспокоиться) санааркап калар (санааркап кал-), күйбуреп калар (күйбуреп кал-)

ВЗГЛЯД м. **1.** көрүш; **виноватый взгляд** бурулу көрүш; **2.** (точка зрения, мнение) көрүм, көрүмимле; **на мой взгляд** менин көрүжимле

ВЗГЛЯДЫВАТЬ несов. см. **взглянуть**

ВЗГЛЯНУТЬ сов. на кого-что **1.** көрүп ийер (көрүп ий-); **взглянуть сюда** бери көрүп ийер; **2.** (обратить внимание, оценить каким-л. образом) көрүп ийер (көрүп ий-), ајару эдип салар (ајару эдип сал-), **можно взглянуть на эту проблему иначе** бу суракка өскө јанынан көрүп ийерге јараар

ВЗГÓРЬЕ с. төн

ВЗГРУСТНУТЬ сов. кунуга берер (кунуга бер-); **взгрустнуть о прошлом** өткөн ой керегинде кунуга берер

ВЗДОР м. кей куучын; **нести вздор** кей куучын айдар

ВЗДÓРНЫЙ, -ая, -ое **1.** (нелепый) эш кереги јок, учур јок **2.** (сварливый) арбанчак; **вздорная старуха** арбанчак карган эмеең

ВЗДОРОЖАТЬ сов. баазы көдүрилип калар (көдүрилип кал-), бааланып калар (бааланып кал-); **всё вздоржало** бастыразынын баазы көдүрилип калган

ВЗДОХ м. үшкүриш; **глубокий вздох** терен үшкүриш

ВЗДОХНУТЬ сов. **1.** үшкүрип ийер (үшкүрип ий-); **2.** (передохнуть) амырап алар (амырап ал-); **3.** перен. (почувствовать свободу) јайымжырай берер (јайымжырай бер-); **он вздохнул свободно** ол јайымжырай берди

ВЗДРАГИВАТЬ несов. чочыыр (чочы-); **вздрагивать по ночам** түндер сайын чочып турар

ВЗДРЕМНУТЬ сов.; разг. үргүлей берер (үргүлей бер-), туујырай берер (туујырай бер-); **вздремнуть на пять минут** беш минутка үргүлей берер

ВЗДРОГНУТЬ сов. чочый берер (чочый бер-), селт эдер (селт эт-); **вздрагнув, пятилась назад** селт эделе, кайра болды

ВЗДÚМАТЬ сов. шүөп алар (шүөп ал-), сананып алар (сананып ал-); **вздумал написать** бичиирге сананып алган

ВЗДУТЬ I сов. **1.** кого-что (дуновением поднять вверх) көдүрип ийер (көдүрип ий-), учуртып ийер (учуртып ий-); **ветер вздул песок** салкын кумакты көдүрип ийген; **2.** (увеличить объём, раздуть) көбүп калар (көбүп кал-), тижип калар (тижип кал-); **у меня вздуло щёку** менин јаагым тижип калган; **3.** (повысить, увеличить – о ценах, тарифах) көдүрип салар (көдүрип сал-); **вздусть цены** бааларды көдүрип салар

ВЗДУТЬ II сов. токпоктоп салар (токпоктоп сал-); **В драку не лезь – взду-ют!** Согушка кириште – токпоктоп салар!

ВЗМУТИТЬ

ВЗДЫМАТЬ *несов. что* көдүрер (көдүр-); **вздымать пыль** тоозын көдүрер

ВЗИМАТЬ *несов. что; офиц.* алар (ал-), төлөдөр (төлөт-); **взимать штраф** штраф төлөдөр

ВЗИРАТЬ *несов. на кого-что* көрөр (көр-); **взирать по сторонам** ары-бери көрөр; ♦ **не взирая ни на что** нени де аяруга албай

ВЗЛЕЛÉЯТЬ *сов. кого* 1. эркеде чыдадып салар (чыдадып сал-), жажыдып салар (жажыдып сал-), эркеледип салар (эркеледип сал-); **взлелять дочь** кысты эркеде чыдадып салар; **взлелять всей семьей** бүткүл билезиле эркеледип салар; 2. *что (выносить в себе мысль, чувство)* тудуп (алып) жүрер (тудуп (алып) жүр-); **взлелять в себе надежду** ижемјини бойында алып жүрер

ВЗЛÉТ *м.* 1. учуш; 2. *перен. (воодушевление)* көдүрини

ВЗЛЕТÉТЬ *сов.* 1. учуп чыгар (учуп чык-); **самолёт взлетел** самолёт учуп чыкты; 2. *разг. (стремительно взбежать, взехать наверх)* түрген өрө чыга берер (чыга бер-); **взлететь на лестницу** текпишти өрө түрген чыга берер

ВЗЛÉТНО-ПОСАДОЧНЫЙ, -ая, -ое учар-отурар; **взлётно-посадочная полоса** учар-отурар жер

ВЗЛÉТНЫЙ, -ая, -ое учуп чыгатын; **взлётная дорожка** учуп чыгатын жол

ВЗЛОМ *м.* кодороры; **взлом замка** сомокты кодороры

ВЗЛОМАТЬ *сов. что* 1. кодорып салар (кодорып сал-); (*разрушить ледяной покров*) оодып салар (оодып сал-); **взломать лёд ломом** ломло тошты оодып салар; **взломать дверь** эжикти кодорып салар; 2. (*прорвать, разбить в результате борьбы*) үзе тартып салар (тартып сал-); **взломать вражескую оборону** оштүнин курчузын үзе тартып салар

ВЗЛОМАТЬСЯ *сов. (о льде)* оодылып калар (оодылып кал-), жарылып (жарылып

кал-); **лёд на реке взломался** суудагы тош оодылып калган

ВЗЛОМЩИК *м.* кодороочы; **взломщик замков** сомок кодороочы

ВЗЛОХМАТИТЬ *сов. что* самтырайтып салар (самтырайтып сал-); **взлохматить волосы** чачты самтырайтып салар

ВЗЛОХМАТИТЬСЯ *сов.* самтырайып калар (самтырайып кал-); **волосы взлохматились** чач самтырайып калган

ВЗМАХ *м. (крыльев)* талбыш; (*руки*) жангыш; **взмах крыльев** канаттардын талбыжы

ВЗМАХИВАТЬ *несов. (крыльями)* талбыыр (талбы-); (*рукой*) жангыыр (жангы-)

ВЗМЕТАТЬ I *сов. что* өрө көдүрип ийер (көдүрип ий-); **взметать пыль** тоозынды өрө көдүрип ийер

ВЗМЕТАТЬ II *несов. см. взмести*

ВЗМЕТНУТЬ *сов.* 1. *кого-что* өрө чачып ийер (чачып ий-), өрө көдүрип ийер (көдүрип ий-); **ветер взметнул листву** жалбырактарды салкын өрө көдирип ийген; 2. *чем (взмахнуть)* талбып ийер (талбып ий-); **птица взметнула крыльями** куш канатарын талбып ийген

ВЗМЕТНУТЬСЯ *сов.* өрө көдүриле берер (көдүриле бер-); **ракета взметнулась к небу** ракета тенериге көдүриле берген

ВЗМАХНУТЬ *сов. чем (крыльями)* талбып ийер (талбып ий-); (*рукой*) жангып ийер (жангып ий)

ВЗМОКНУТЬ *сов.; разг.* үлүштелип калар (үлүштелип кал-), сууланып калар (сууланып кал-); **спина взмокла** бел үлүштелип калды

ВЗМОЛÍТЬСЯ *сов.* жайнай берер (жайнай бер-), жалына берер (жалына бер-); **взмолиться о пощаде** күүн-кайрал жайнай берер

ВЗМОРЬЕ *с.* талайдын жарады; **гулять по взморью** талайдын жарадыла басып жүрер

ВЗМУТÍТЬ *сов. что* кирледип ийер (кирледип ий-); **взмутить воду** сууны кирледип ийер

ВЗМЫЛИТЬ

ВЗМЫЛИТЬ *сов. кого-что* **1.** (воду) самындап салар (самындап сал-); **2.** (о лошади) терледип салар (терледип сал-); **взмылить коня** атты терледип салар

ВЗМЫЛИТЬСЯ *сов.* **1.** (образовать пену) самындалып калар (самындалып кал-); **2.** (о лошади) терлеп калар (терлеп кал-)

ВЗНОС *м.* взнос

ВЗНУЗДАТЬ *сов.* **1.** кого үйгендеп салар (үйгендеп сал-); **взнуздать лошадь** атты үйгендеп салар; **2.** *разг. (подчинить себе, сделать покорным)* колго тудуп алар (тудуп ал-)

ВЗНУЗДЫВАТЬ *несов. см. взнуздать*

ВЗОБРАТЬСЯ *сов.* чыгып алар (чыгып ал-); **взобратся на вершину горы** кырдын бажына чыгып алар

ВЗОЙТИ *сов.* **1.** (подняться) чыгып алар (чыгып ал-); **взойти на лестницу** текпишке чыгып алар; **2.** (о небесных светилах) чыгып келер (чыгып кел-); **взошла луна** ай чыгып келди; **3.** (о семенах) чыгып калар, өзүп калар (өзүп кал-); **пшеница взошла** буудай өзүп калган

ВЗОР *м. см. взгляд; ♦* потупить взор
төмөн көрөр

ВЗОРВАТЬ *сов.* **1.** что (разрушить взрывом) жарып салар (жарып сал-); **взорвать мост** күрди жарып салар; **2.** *кого; разг., перен.* ачындырып салар (ачындырып сал-); **его грубость меня взорвала** онын кату болгоны мени ачындырып салды; **3.** *что; разг.* бузуп салар (бузуп сал-); **взорвать сложившуюся ситуацию** болуп калган айалганы бузуп салар

ВЗОРВАТЬСЯ *сов.* жарылып калар (жарылып кал-); **снаряд взорвался** снаряд жарылып калды

ВЗРАСТИТЬ *сов.; кого-что; высок. (вырастить)* чыдадып салар (чыдадып ал-), өскүрип салар (өскүрип ал-); **взрастить талант** жайалтаны чыдадып салар; **взрастить сады** садтар өскүрип салар

ВЗРЕВЕТЬ *сов.* **1.** огырып ийер (огырып ий-); **зверь взревел** ан огырып ийди; **2.** (*вскричать*) багырып ийер (багырып ий-); **3.** (о резких и громких звуках машин) тын күүлей берер (күүлей бер-)

ВЗРЕЗ *м.* (*прорез*) кыркылган жер, кезилген жер

ВЗРОСЛЫЙ, -ая, -ое **1.** жаан, чыдап калган; **у них взрослые дети** олордын балдары чыдап калган; **2.** *в знач. сущ. мн.* **взрослые** жаан улус; **взрослые и дети** жаан улус ла балдар

ВЗРЫВ *м.* **1.** жарылыш; **взрыв снаряда** снарядтын жарылыжы; **2.** *перен.* тын болгоны; **взрыв смеха** каткынын тын болгоны; **взрыв аплодисментов** колчабыжунун тын болгоны

ВЗРЫВАТЕЛЬ *м.*; *воен.* жаратан жазал

ВЗРЫВАТЬ I *несов. см. взорвать*

ВЗРЫВАТЬ II *несов. см. взрыть*

ВЗРЫВАТЬСЯ I *несов. см. взорваться*

ВЗРЫВАТЬСЯ II *несов. страд. от взрывать II*

ВЗРЫВНОЙ, -ая, -ое жаратан, жарылатан; **взрывная сила снаряда** снарядтын жарылатан күчи

ВЗРЫВЧАТКА *ж.*; *разг.* взрывчатка

ВЗРЫВЧАТЫЙ, -ая, -ое от алыжар; **взрывчатая смесь** от алыжар чейинти

ВЗРЫТЬ *сов.*; *что* казып салар (казып сал-); **земля взрыта снарядами** жер снарядтарла казылып калган

ВЗРЫХЛИТЬ *сов. что* күбүредип салар (күбүредип сал-); **взрыхлить почву** жердин кыртыжын күбүредип салар

ВЗЪЕРОШИТЬ *сов. что* атрайтып салар (атрайтып сал-); атрайтып ийер (атрайтып ий-); **взьерошить волосы** чачты атрайтып салар

ВЗЪЕХАТЬ *сов.* кийдире мантадып келер (мантадып кел-); **въехать на берег** жаратка кийдире мантадып келер

ВИДНЕТЬСЯ

ВЗЫВА́ТЬ *несов. к кому-чему и без доп.* кычырар (кычыр-), сураар (сура-); **взы-вать о помощи** болуш сураар

ВЗЫСКА́НИЕ *с.* 1. (*действие*) некеери; 2. (*наказание*) кезедү

ВЗЫСКА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое некеечи; **взыскательный критик** некеечи критик

ВЗЫСКА́ТЬ *сов.* 1. *что* некеп алар (некеп ал-), төлөдип алар (төлөдип ал-); **взыскать долг** төлүни некеп алар; 2. *с кого-чего (наказать)* кезедип салар (кезедип сал-); **взыскать за безответственность** каруулу болбогоны учун кезедип салар

ВЗЯ́ТИЕ *с.* колго алары, жуулап алары; **взятие города** каланы жуулап алары; **взятие власти** јанды колго алары

ВЗЯ́ТКА *ж.* карын; **брать взятку** карын алар

ВЗЯ́ТОЧНИК *м.* и **ВЗЯ́ТОЧНИЦА** *ж.* карынчы, карын алаачы

ВЗЯ́ТОЧНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое карын алар; **взяточнические приёмы** карын алар эп-сүмелер

ВЗЯ́ТОЧНИЧЕСТВО *с.* карын алып

ВЗЯ́ТЬ *сов. кого-что; в разн. знач.* алып алар (алып ал-); **взять деньги в долг** төлүге акча алып алар; **взять газету со стола** столдон газет алып алар; **взять автограф** автограф алып алар

ВЗЯ́ТЬСЯ *сов.* 1. *за кого-что (схватиться)* тудунып алар (тудунып ал-); **взяться за перила** периладан тудунып алар; 2. *за что (взаимно)* тудужып алар (тудужып ал-); **взяться за руки** колдоруна тудужып алар; 3. *за что (приступить)* баштап ийер (баштап ий-); **он взялся за работу** ол иштеп баштап ийди; 4. *разг. (появиться, возникнуть)* чыгып келер (чыгып кел-); **Откуда ты взялся?** Сен кайдан чыгып келдин?; 5. *с неопр. накл. (обязаться)* эдер болор (бол-); **он взялся сделать доклад** ол доклад эдер болды

ВИБРА́ЦИЯ *ж.* вибрация

ВИБРИ́РОВАТЬ *несов.* вибрировать эдер (вибрировать эт-); **стекла самолета**

вибрировали самолёттын шилдери вибрировать эдип турган

ВИД *м.* 1. (*внешность*) тыш бүдүм, бүдүш; **у него здоровый вид** онын бүдүжи су-кадык; 2. (*пейзаж*) јер; **красивые виды Горного Алтая** Туулу Алтайдын јараш јерлери; 3. *мн. в́иды (намерения, предположения)* санаалары; **виды на будущее** келер ойдин санаалары; 4. (*в научной классификации*) бүдүм; **вид растений** өзүмдердин бүдүми; 5. *грам.* бүдүм

ВИ́ДЕНИЕ *с.* 1. (*способность или возможность видеть*) көрөри; **приборы ночного видения** түнде көрөр јепселдер; 2. *чего; книжн. (способность воспринимать и оценивать окружающее каким-л. образом)* көрүми; **детское видение** баланын көрүми

ВИДЕ́НИЕ *с.* көс көрөри

ВИ́ДЕТЬ *несов. кого-что; в разн. знач.* көрөр (көр-); **я видел его вчера** мен оны кече көрдим; **он видел в жизни много хороших людей** ол јүрүминде көп јакшы улус көргөн

ВИ́ДЕТЬСЯ *несов.* 1. көрүжер (көрүш-), туштажар (тушташ-); **мы часто видимся** бис јаантайын туштажадыс; **Когда мы виделись в последний раз?** Калганчы катап бис качан көрүшкенис?; 2. (*представляться*) көрүнер (көрүн-); эбелер (эбел-); **видится бывшее** өткөн ой эбелип турат; 3. *кому (осознаваться, усматриваться)* көрүнер; **выход видится в изменении метода** айалганан чыгар аайы эп-арганы сольырында көрүнет

ВИ́ДИМО *вводн. сл.* байла; **я, видимо, приду поздно** мен, байла, орой келерим

ВИ́ДИМЫЙ, -ая, -ое 1. көрүнип турган; **видимый мир** көрүнип турган телекей; 2. (*кажущийся*) көрүнип турган; **видимая печаль** көрүнип турган кунукчыл

ВИДНЕ́ТЬСЯ *несов.* көрүнер (көрүн-); **вдали виднелся лес** ыраакта агаш аразы көрүнет

ВИДНО

ВИ́ДНО *сказ. безл. (доступно зрению)* көрүнип жат; **отсюда видно всю деревню** мынан бастыра журт көрүнип жат

ВИ́ДНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*заметный*) көрүнер; **на видимом месте** көрүнер жерде; **2.** (*значительный*) жарлу; **видный ученый** жарлу билимчи; **3.** (*рослый, статный*) көрүмжилү; **видный мужчина** көрүмжилү эр киж

ВИДОВО́Й, -ая, -ое бүдүминин; **видовые различия животных** тындулардын бүдүмдеринин башказы

ВИДОИЗМЕНЕ́НИЕ *с.* **1.** бүдүми кубулганы, өскөргөни; **видоизменение облаков** булуттардын бүдүми кубулганы; **2.** (*разновидность*) база бир бүдүми

ВИ́ЗА *ж.* виза

ВИЗГ *м.* чыгырыш; (*собаки*) кыгзыш; **визг ребёнка** баланын чыгырыжы; **визг поросёнка** чочкочоктын чыгырыжы; **визг щенка** күчүктин кыгыжы

ВИЗГЛИ́ВЫЙ, -ая, -ое чыгырчан; **визгливый поросёнок** чыгырчан чочкочок

ВИЗЖА́НИЕ *с.* чыгырганы, чыгырыш; **слышится визжание** чыгырганы угулат

ВИЗЖА́ТЬ *несов.* чыгырар (чыгыр-); (*о лающих*) кыгызыр (кыгы-); **щенок радостно визжит** күчүк сүүнчилү кыгыйт; **ребёнок визжит от восторга** бала тын сүүнгенинен чыгырат

ВИЗЫ́Т *м.* визит, келери, келиш; **прийти с визитом** визитле келер; **официальный визит** оқылу келиш

ВИКТО́РИНА *ж.* викторина; **музыкальная викторина** күүлик викторина

ВИКТО́РИЯ *ж.*; *бот.* виктория (*жилек*)

ВИ́ЛКА *ж.* **1.** *спец.* вилка; **штепсельная вилка** штепсельге сугатан вилка; **2.** (*столовый прибор*) сере

ВИ́ЛЛА *ж.* вилла

ВИ́ЛЫ *только мн.* айрууш

ВИЛЯ́ТЬ *несов.* **1.** *чем (хвостом)* чычандар (чычанда-), булгап турар (булгап тур-); **ягнёнок виляет хвостом** кураан

куйругыла чычандайт; **2.** *перен., разг. (уклоняться от прямого ответа; колебаться в суждении, лукавить)* тураалар (туурала-); **3.** *разг. (делать крутые повороты, извиваться)* ары-бери бурылар (бурыл-); **дорога виляла между холмами** жол төндөрдин ортозыла ары-бери бурылып турган

ВИНЕГРЕ́Т *м.* винегрет

ВИНИ́ТЬ *несов; кого-что* бурулаар (бурула-); **винить других людей** өскө улусты бурулап турар

ВИ́ННЫЙ, -ая, -ое аракынын; **винный запах** аракынын жыды

ВИНО́ *с.* вино; (*красное*) кызыл аракы

ВИНОВА́ТЫЙ, -ая, -ое бурулу; **считать виноватым** бурулу деп бодоор; **виноватый взгляд** бурулу көрүш

ВИНО́ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** бурулу; **виновные лица** бурулу улус; **2.** *в знач. суц.* **виновный** *м.* и **виновная** *ж.* бурулу киж

ВИНОГРА́Д *м.* **1.** (*ягоды*) виноград; **2.** (*куст*) виноград агаш

ВИНОГРА́ДАРСКИЙ, -ая, -ое виноград өскүрер

ВИНОГРА́ДАРСТВО *с.* **1.** (*разведение винограда*) виноград өскүрери; **2.** (*раздел науки*) виноградство (*виноград өзүмди шиндейтен билим*)

ВИНОГРА́ДАРЬ *м.* виноград өскүречи

ВИНОГРА́ДНИК *м.* виноград өскүрөтөн жер

ВИНОГРА́ДНЫЙ, -ая, -ое **1.** виноградтын; **листья винограда** виноградтын жалбырактары; **2.** (*приготовленный из винограда, добытый из него*) виноградтын, виноградтан эткен; **виноградный сок** виноградтан эткен жулук

ВИНОДЕ́Л *м.* винодел, аракы эдер специалист

ВИНОДЕ́ЛИЕ *с.* аракы эдери

ВИНОТОРГО́ВЕЦ *м.* аракыла сadyжып турган садучы

ВИНОТОРГО́ВЛЯ *ж.* аракыла сadyжары

ВИШНЯ

ВИНТ I м. эрешкин; **головка винта** эрешкиннин бажы

ВИНТ II м. винт (*көзөр ойын*)

ВИНТИТЬ I несов. что; разг. эреер (эре-); **винтить гайку** гайканы эреер

ВИНТИТЬ II несов. что; разг. винт ойноор (ойно-)

ВИНТОВКА ж. винтовка, кырлу мылтык

ВИНТООБРАЗНЫЙ, -ая, -ое айланып тўжер; **винтообразная лестница** айланып тўжер текпиш

ВИОЛОНЧЕЛИСТ м. и **ВИОЛОНЧЕЛИСТКА** ж. виолончелист

ВИОЛОНЧЕЛЬ ж.; муз. виолончель

ВИРТУОЗ м. виртуоз

ВИРТУОЗНЫЙ, -ая, -ое сўрекей жакшы (эптў); **виртуозная игра** сўрекей жакшы ойын; **виртуозное исполнение** сўрекей эптў ойнооры

ВИРУС м. вирус

ВИРУСНЫЙ, -ая, -ое вирусный, вирусту; **вирусный грипп** вирусный грипп

ВИСЕЛИЦА ж. кижы буур (бууйтан) жер

ВИСЕТЬ несов. 1. на чём (находиться в вертикальном положении без опоры внизу, на весу) илинер (илин-); **бельё висит на верёвке** кийим бууда илинип калган; **на груди висят ордена** тўжинде ордендер илинген; 2. разг. (быть чрезмерно свободным, широким не по фигуре – об одежде) бош болор (бош бол-), калпык болор (калпык бол-); 3. над чем (находясь на высоте, быть или казаться неподвижным) ўстинде турар (ўстинде тур-); **скала висит над рекой** кайа суунын ўстинде турат; 4. над кем-чем; разг. (угрожать кому-чему-л. своей близостью, неотвратимостью) ўстинде турар (ўстинде тур-); **беда висит над городом** каланын ўстинде жеткер турат; 5. на ком-чём разг. (обременять, тяготить кого-л.) турар (тур-); **на предприятии висит долг** предприятинин кийнинен төлў турат

ВИСКОЗА ж. вискоза

ВИСКÓЗНЫЙ, -ая, -ое 1. вискоза эдер; **вискозное производство** вискоза эдер производство; 2. (*приготовленный из вискозы*) вискозадан эткен; **вискозный шёлк** вискозадан эткен торко

ВИСЛОУХИЙ, -ая, -ое кулагы калбандап калган; **вислоухий щенок** кулагы калбандап калган күчүк

ВИСНУТЬ несов. салактаар (салакта-), калбандаар (калбанда-)

ВИСОК м. саамай

ВИСОЧНЫЙ, -ая, -ое саамай; **височная кость** саамай сөөк

ВИТАМИН м.; биол. витамин

ВИТАМИННЫЙ, -ая, -ое 1. витамин эдер; **витаминный завод** витамин эдер завод; 2. витаминдү; **витаминные корма** витаминдү азыралдар

ВИТÓК м 1. айланыш; **один виток вокруг Земли** Жерди айландыра бир айланыш; 2. (*свитое спиралью*) толгош; **виток проволоки** темирдин бир толгожы

ВИТРИНА ж. витрина

ВИТЬСЯ несов. 1. (*о растениях*) оролып өзөр (оролып өс-); **плющ вьётся** плющ оролып өзөт; 2. (*о волосах*) жайылар (жайыл-); **кудри выются по плечам** быйыраш чачтар ийнине жайылып турат; 3. (*кружиться*) айланар (айлан-); **жаворонок вьётся в воздухе** талан-келен кейде айланып турат; 4. (*о реке, дороге*) чөйилер (чөйил-); **тропинка вьётся в горах** кырларда орык жол чөйилет; 5. разг. оролор (орол-); **собака вьётся у ног** буттын алдына ийт оролот

ВИХÓР м. туруп калган чач

ВИХРЬ м. куйун; **поднялся вихрь** куйун көдүрилип чыкты

ВИШНЁВЫЙ, -ая, -ое 1. вишнянын; вишнялардын; **вишнёвый сад** вишнялардын сады; 2. (*о цвете*) вишня ошкош өндү, карануй-кызыл; **вишнёвое платье** вишня ошкош өндү платье

ВИШНЯ ж. 1. (*ягода*) вишня; 2. (*дерево*) вишня агаш, вишнянын агажы

ВКЛАД

ВКЛАД *м.; фин. (денежный)* вклад, салган акча

ВКЛАДЫВАТЬ *несов. см. вложить*

ВКЛЕИТЬ *сов. что* жапшыра јелимдеп салар (јелимдеп сал-); **вклеить вырванный лист в тетрадь** јыртылып калган листти тетрадька жапшыра јелимдеп салар

ВКЛЕЙКА *ж.* кийдирип салары, јелимдеп салары

ВКЛИНИВАТЬ *несов. см. вклинить*

ВКЛИНИВАТЬСЯ *несов. см. вклиниться*

ВКЛИНИТЬ *сов. что* шаашкактап салар (шаашкактап сал-); **вклинить доску в щель** тежикке досконы шаашкактап салар

ВКЛИНИТЬСЯ *сов. 1.* шаашкакталып калар (шаашкакталып кал-); *2. перен. (вторгнуться)* ортозына кирип калар (ортозына кирип кал-); **вклиниться в расположение противника** оштүнин ортозына кирип калар

ВКЛЮЧАТЕЛЬ *м.* включатель

ВКЛЮЧЕНИЕ *с. 1. тех.* иштедери; *2. (внесение)* кийдирери, тоозына кожоры; **включение в список** тизимге кийдирери; **включение вопроса в повестку собрания** јууннын ижине суракты кийдирери

ВКЛЮЧИТЬ *сов. 1. кого-что (вести в состав)* кийдирип салар (кийдирип сал-), кожуп салар (кожуп ал-); **включить в футбольную команду** футбол командазына кийдирип салар; *2. что* иштедип ийер (иштедип ий-); **включить мотор** моторды иштедип ийер; *3. что (подключить)* иштедип ийер; **включить телефон** телефонды иштедип ийер

ВКЛЮЧИТЬСЯ *сов. 1.* кирип калар (кирип кал-), кожулып калар (кожулып кал-); **включиться в работу** ишке кожулып калар; *2. (начать действовать)* иштей берер (иштей бер-); *(загореться)* күйе берер (күйе бер-); **радиостанция включилась** радиостанция иштей берди; **телефон включился** телефон иштей берген

ВКОЛОТИТЬ *сов. что во что; разг.* кийдире согуп салар (согуп сал-), кийдире кадап салар (кадап сал-); **вколотить в стену гвоздь** стенеге кадуны кийдире кадап салар

ВКОЛОТЬ *сов. что* кадап салар (кадап салар-); **вколоть булавку** тебискени кадап салар; **вколоть иголку** ийнени кадап салар

ВКОЛОТЬСЯ *сов.* кадалып калар (кадалып кал-)

ВКОНЕЦ *нареч.; разг.* чек; **он вконец измучил меня своими вопросами** ол чек бойынын сурактарыла мени чыладып салды

ВКОПАТЬ *сов. что* казып тургузып салар (тургузып сал-); **вкопать столб в землю** столмоны јерге казып тургузып салар

ВКОРЕНИТЬ *сов. что* кийдирип салар (кийдирип сал-), быжулап салар (быжулап сал-), тазыктырып салар (тазыктырып сал-); **вкоренить послушность с детства** сөс уккур болорын јаштан ала быжулап салар; **вкоренить строгие правила** кату ээжилерди кийдирип салар

ВКОРЕНИТЬСЯ *сов.* кирип калар (кирип кал-); **обычай вкоренился** чүм-јан кирип калган

ВКОСЬ *нареч.* кыйа; **смотреть вкось** кыйа көрөр; **сложить платок вкось** арчуулды кыйа салар

ВКРАДЧИВЫЙ, -ая, -ое сүмелү, јалканчык; **вкрадчивый голос** јалканчык үн; **вкрадчивый взгляд** сүмелү көрүш

ВКРИВЬ *нареч.* толгой, койрыя, койрык, түс эмес, тыртык, тыртыя; **дерево растёт вкривь** агаш койрыя өзүп јат; **буквы шли вкривь и вкось** таныктар тыртык ла кыйа барып јат

ВКРУГОВУЮ *нареч.; разг.* эбиреде, айландыра; **он поехал вкруговую** ол айландыра барган

ВКРУТИТЬ *сов. что* кийдире толгоп ийер (толгоп ий-); **вкрутить винт** эрешкинди кийдире толгоп ийер

ВЛОЖЕНИЕ

ВКУС м. 1. амтан; **приятный на вкус** амтаны якшы; 2. (*чувство изящного*) жараш, эптү; **одеваться со вкусом** жараш, эптү кийинер; ♦ **войти во вкус** марын алып ийер

ВКУСИТЬ сов. что и чего 1. (*выпить*) ичип ийер (ичип ий-); (*отведать*) јип ийер (јип ий-); 2. (*испытать, ощутить что-л.; изведать*) амтамын билип алар (билип ал-), билип ийер (билип ий-); **вкусить счастье** ырыстын амтамын билип алар; **вкусить свободу** јайымнын амтанын билип ийер

ВКУСНЫЙ, -ая, -ое амтанду; **вкусное кушанье** амтанду курсак

ВЛА́ГА ж. чык; **утренняя влага** эртен турагы чык

ВЛАДЕ́ЛЕЦ м. ээ; **владелец дома** туранын ээзи

ВЛАДÉНИЕ с. 1. (*обладание*) ээлениери; **земельное владение** јерди ээлениери; 2. (*собственность*) ээленген јөбөжө

ВЛА́ЖНЫЙ, -ая, -ое чыкту; **влажный воздух** чыкту кей; **влажная глина** чыкту той балкаш; **влажная одежда** чыкту кийим

ВЛА́СТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*повелительный*) кату; **властный отец** кылыгы кату ада; **властный голос** кату үн; 2. (*склонный*) бийиркек, јааныркак; **властный человек** бийиркек киж; 3. (*имеющий право*) јанду, јангы бар; **он не властен это сделать** оны эдип саларга онын јангы јок

ВЛАСТЬ ж. 1. јан; **региональная власть** јербойындагы јан; 2. *мн.* **вла́сти** (*начальство*) јан

ВЛЕ́ВО нареч. сол јаны јаар; **он пошел влево** ол сол јаны јаар барды

ВЛЕЗА́ТЬ несов. см. **влезть**

ВЛЕЗТЬ сов. 1. (*наверх*) чыгып алар (чыгып ал-); **влезть на дерево** агашка чыгып алар; 2. (*внутри*) кирип алар (кирип ал-); **влезть в окно** көзнөктөн кирип алар; 3. (*уместиться*) бадыжып калар (бадыжып кал-), бада берер (бада бер-); **все влезли** ончозы бадыжып калды; **не вле-**

заю в старое платье эски платьеге батпай тургам

ВЛЁТ м. учуп јатса; **бить птицу влёт** кушты учуп јатса адар

ВЛЕТÉТЬ сов. 1. кийдире учуп келер (учуп кел-), учуп кирер (учуп кир-); **пчела влетела в окно** адару көзнөктөн кийдире учуп келди; 2. *перен.* түрген кирип келер (кирип кел-)

ВЛЕЧÉНИЕ с. күүндү болоры; **влечение к искусству** кеендикке күүндү болоры

ВЛИВА́НИЕ с. 1. (*в сосуд*) урары; 2. *мед.* урары; **внутривенное вливание** тамырга урары

ВЛИТЬ сов. 1. что уруп ийер (уруп ий-); **влить воду в бочку** бочкогы сууны уруп ийер; 2. *кого-что; перен.* (*добавить*) кожуп ийер (кожуп ий-); **влить молодых специалистов в бригаду** јиит ишчилерди бригадага кожуп ийер

ВЛИ́ТЬСЯ сов. 1. кирип калар (кирип кал-); **вода влилась в подпол** суу подполјыга кирип калган; 2. *перен.* кожуп калар (кожуп кал-); **мы влились в другой коллектив** бис өскө өмөликке кожуп калдыс

ВЛИЯ́НИЕ с. 1. (*плохое*) салтар; (*плохое, хорошее*) камаан; **хорошее влияние** якшы камаан; 2. (*сила авторитета*) тоомјы; **человек с большим влиянием** тоомјызы јаан киж

ВЛИЯТЕ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое тоомјылу; **влиятельное лицо** тоомјылу киж

ВЛИЯ́ТЬ несов. на кого-что камаанын јетирер (јетир-); **климат влияет на растительность** айландыра турган ай-күн өзүмдердин өзбрине камаанын јетирип јат; **плохо влияет на детей** балдарга јаман камаанын јетирип јат

ВЛОЖÉНИЕ с. 1. (*действие*) ичине салары; 2. (*то, что вложено внутрь почтового отправления*) ичине салынган неме; **бандероль с ценным вложением** ичине салынган баалу немелү бандероль; 3. *обычно мн.* **вложéния** салган акча; **вло-**

ВЛОЖИТЬ

жения в промышленность промышленностько салган акча

ВЛОЖИТЬ *сов. что* **1.** (*положить внутрь*) сугуп салар (сугуп сал-); **вложить саблю в ножны** ўлдўни кынына сугуп салар; **2.** (*поместить куда-л.*) салып салар (салып сал-); **вложить деньги в сберкассу** акчаны сберкассага салып салар; **3. перен.** салар (сал-); **вложить все силы** бастыра кўчин салар

ВЛОМИТЬСЯ *сов.; разг.* кийдире конор (кийдире кон-); **вломиться в чужой дом** ўскў улустын айлына кийдире конор; **воры вломились к нему ночью** ого уурчылар тўнде кийдире конгондор

ВЛЮБИТЬ *сов. кого* сўўр эдип салар (эдип сал-); **влюбить парня в себя** уулды бойын сўўр эдип салар

ВЛЮБИТЬСЯ *сов. в кого-что и без доп.* сўўй берер (сўўй бер-), жарадып ийер (жарадып ий-); **влюбиться в девушку** кысты сўўй берер

ВЛЮБЛЁННОСТЬ *ж.* сўўшке алдырганы

ВЛЮБЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** сўўп турган, сўўшке алдырган; **влюблённая девушка** сўўп турган кыс; **влюбленные глаза** сўўшке алдырган кўстўр; **2. в знач. суц.** **влюблённый м.** и **влюблённая ж.** сўўшке алдырткан; **свидание влюбленных** сўўшке алдырткандардын туштажузы; **3. (увлечённый чем-л.)** сўўп турган; **он влюблён в свою работу** ол бойынын ижин сўўп турган

ВЛЮБЧИВЫЙ, -ая, -ое тўрген (белен) сўўй берер; **влюбчивый парень** тўрген сўўй берер уул

ВМАЗАТЬ *сов. что во что* **1.** (*закрепить вязущим веществом что-л., вставленное куда-л.*) жапшырып салар (жапшырып сал-); **2. кому разг. (с силой нанести удар)** јудуруктап ийер (јудуруктап ий-), токтогын берер (токтогын бер-); **А ну смажь ему!** Токтогын берип ийзен!

ВМАЗЫВАТЬ *несов. см. вмáзать*

ВМАТЫВАТЬ *несов. см. вмотáть*

ВМЕНЯЕМОСТЬ *ж.* санаа-укаазы ордында болгоны; **экспертиза доказала вменяемость подсудимого** экспертиза бурулаткан кижинин санаа-укаазы ордында болгонын бўдўмјилеген

ВМЕНЯЕМЫЙ, -ая, -ое санаа-укаазы ордында; **вменяемый человек** санаа-укаазы ордында киж

ВМЁРЗНУТЬ *сов.* јаба тонуп калар (тонуп кал-); **вмёрзнуть в лёд** тошко јаба тонуп калар

ВМЕСИТЬ *сов. что* кожуп салар (кожуп сал-); **вмесить в тесто изюм** тестеге изюм кожуп салар

ВМЕСТИМОСТЬ *ж.* ичкири; **вместимость ведра** кўнўктин ичкири

ВМЕСТИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** ичкир; **вместительный котел** ичкир казан; **2. јаан; вместительный зал** јаан зал; **вместительная комната** јаан кып

ВМЕСТИТЬ *сов. 1. кого-что* бадып калар (бадып кал-); **комната вместила много народу** кыпка кўп улус бадып калды

ВМЕСТИТЬСЯ *сов.* бадып калар (бадып кал-); **мы все вместимся в этой комнате** бис бастырабыс бу кыпка бадып каларыс; **вещи вместились в чемодан** кийимдер чемоданга бадып калган

ВМЕСТО *предлог с род п.* ордына; **иди вместо меня** менин ордыма бар

ВМЕШАТЕЛЬСТВО *с.* кирижери, кирижип турары; **вмешательство в чужие дела** ўскў кижинин керектерине кирижери; **вооруженное вмешательство** јуу-јепселдў кирижери

ВМЕШАТЬ *сов. 1. что* булгап салар (булгап сал-); **вмешать яйцо в тесто** јымыртканы тестеге булгап салар; **2. кого; перен.** кийдирип салар (кийдирип сал-); **вмешать в сплетню** копко кийдирип салар; **его вмешали в это дело** оны бу керекке кийдирип салдылар

ВМЕША́ТЬСЯ *сов.* кирижип калар (кирижип кал-); **вмешаться в чужие дела** өскө улустын керектерине кирижип калар

ВМИГ *нареч.* чүрче; **вмиг разойтись** чүрче айрылыжып калар; **вмиг всё пропало** чүрче үзе неме жоголып калган

ВМОТА́ТЬ *сов.* *что* түрүп салар (түрүп сал-); **вмотать нитку** учукты түрүп салар

ВМУРОВА́ТЬ *сов.* *что* туй бектеп салар (бектеп сал-); **вмуровать в стену** стеге туй бектеп салар

ВМЯ́ТИНА *ж.* кабырылган (кабырылып калган) жер, кабырылык; **вмятина в бочке** бочкодо кабырылган жер

ВНЕБРАЧНЫЙ; **внебрачный ребёнок** сураc бала

ВНЕДРЕ́НИЕ *с.* кийдирери; **внедрение последних достижений науки** билимнин калганчы једимдерин кийдирери

ВНЕДРИ́ТЬ *сов.* *что* кийдирип салар (кийдирип сал-); **внедрить передовой опыт** озочыл ченемелди кийдирип салар

ВНЕДРИ́ТЬСЯ *сов.* кийдирилип калар (кийдирилип ал-); **внедрилась мысль** санаа кийдирилип калган

ВНЕЗА́ПНО *нареч.* кенетийин, сакыбаган јанынан; **спросить внезапно** сакыбаган јанынан сурап ийер; **внезапно выскочил** сакыбаган јанынан чыгып келген

ВНЕЗА́ПНЫЙ, -ая, -ое кенетийин, сакыбаган јанынан; **внезапный отъезд** кенетийин барыш; **внезапная смерть** сакыбаган јанынан өлүм

ВНЕЗЕМНО́Й, -ая, -ое өскө планеталардагы; **внеземные цивилизации** өскө планеталардагы цивилизациялар

ВНЕКЛА́ССНЫЙ, -ая, -ое класста эмес; **внеклассное чтение** класста эмес кычырыш

ВНЕКО́НКУРСНЫЙ, -ая, -ое конкурста эмес; **внеконкурсные школы** конкурста эмес школдор

ВНЕОЧЕРЕДНО́Й, **ВНЕОЧЕРЕДНОЙ**, -ая, -ое очередь аайынча эмес, үзеери; **внеочередной рейс** үзеери рейс

ВНЕПЛА́НОВЫЙ, -ая, -ое плановый эмес, планда јок, пландалбаган; **внеплановое заседание** плановый эмес јуун; **внеплановые мероприятия** планда јок иштер

ВНЕСЕ́НИЕ *с.* **1.** (*денег*) төлөбөри; **внесение платежей** төлөмирлерди төлөбөри; **2.** (*включение*) эдери, кожоры, кийдирери; **внесение поправок в текст** текстке түзөдүлөр эдери

ВНЕСТИ́ *сов.* **1.** *кого-что* (*внутри*) кийдирип салар (кийдирип сал-); **внести вещи в дом** кийимдерди турага кийдирип салар; **2.** *что* (*уплатить*) төлөп салар (төлөп сал-); **внести плату** төлөмирди төлөп салар; **3.** *кого-что* (*включить*) кийдирип салар; **внести в список** списокко кийдирип салар

ВНЕШКО́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое школдо эмес; **внешкольная работа** школдо эмес иш; **внешкольные занятия** школдо эмес үредүлөр

ВНЕ́ШНЕ *нареч.* тыш јанынан; **внешне он спокоен** тыш јанынан ол токыналу

ВНЕШНЕПОЛИТИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое тыш политикалык; **внешнеполитические отношения** тыш политикалык колбулар

ВНЕШНЕТОРГÓВЫЙ, -ая, -ое тыш садунун; **внешнеторговое объединение** тыш садунун биригүзи

ВНЕ́ШНИЙ, -ая, -ое *в разн. знач.* тыш; **внешняя торговля** тыш саду; **внешняя политика** тыш политика

ВНЕ́ШНОСТЬ *ж.* тыш-бүдүш; **приятная внешность** тыш-бүдүжи эптү

ВНЕШТА́ТНЫЙ, -ая, -ое штатный эмес, штатта турбай турган; штатта эмес; **внештатный работник** штатта турбай турган ишчи

ВНИЗ *нареч.* төмөн; **спуститься на лифте вниз** лифтле төмөн түжер

ВНИКАТЬ

ВНИКАТЬ *несов. см. вникнуть*

ВНИКНУТЬ *сов. во что* билип алар (билип ал-), ондоп алар (ондоп ал-); **вникнуть в дело** керектин аайын ондоп алар; **вникнуть в слова учителя** үредүчинин айткан сөзин јакшы билип алар

ВНИМАНИЕ *с.* ајару; **обратил внимание на мои слова** менин сөстөриме ајару этти; **принимать во внимание** ајаруга алары

ВНИМАТЕЛЬНО *нареч.* ајарып, лаптап; **внимательно читать** лаптап кычырап

ВНИМАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое; ајарынкай; **внимательный читатель** ајарынкай кычыраачы

ВНИЧЬЮ *нареч.* кайым; **игра кончилась вничью** ойын кайымла божогон

ВНУК *м.* (сын сына) уулынын уулы; (сын дочери) кызынын уулы

ВНУТРЕННИЙ, -ая, -ое **1.** (находящийся, расположенный внутри чего-л.) ич; ич јанындагы; **внутренняя дверь** ич јанындагы эжик; **внутренний карман пиджака** пиджактын ич карманы; **2.** (происходящий в психике человека) көгүс; **внутренний мир поэта** үлгерчинин көгүс телекейи; **3.** (относящийся к жизни и деятельности внутри государства, учреждения, организации, коллектива) ич; **внутренняя политика страны** ороонун ич политиказы

ВНУТРЕННОСТЬ *ж.* **1.** (пространство внутри чего-л.) ичи; **внутренность дома** туранын ичи; **2.** только мн.; *анат.* **внутренности** ич-карын

ВНУТРИ I *нареч. и предлог в род. п.* ичинде; **находиться внутри** ичинде болор

ВНУТРИ II: **внутривенный укол** тамырга салар укол

ВНУТРИПАРТИЙНЫЙ, -ая, -ое партиянын ичиндеги; **внутрипартийные споры** партиянын ичиндеги блааш-тартыштар

ВНУТРИПОЛИТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое политика ичинде, ичбойында политика-

лык; **внутриполитический конфликт** политика ичинде конфликт

ВНУТРИ **1.** *нареч.* ичине; **войти внутрь** ичине кирер; **2.** *предлог с род. п.* ичи јаар; **войти внутрь дома** туранын ичи јаар кирер

ВНУЧАТНЫЙ, -ая, -ое и **ВНУЧАТЫЙ**, -ая, -ое *јеен*; **внучатый племянник** јеен бала

ВНУЧКА *ж.* балазынын кыс балазы

ВНУШЕНИЕ *с.* **1.** *см.* **внушить**; **2.** (*действие*) үредери; **3.** (*наставление*) үредип айдары, јакарып айдары, јакарганы; **родительское внушение** эне-адазынын јакарып айтканы

ВНУШИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*способный внушить что-л.*) тоомјылу, бүдүмјилү; **внушительные слова** бүдүмјилү сөстөр; **2.** *разг. (о внешнем виде)* јаан; **внушительный вид** јаан бүдүш

ВНУШИТЬ *сов. что* **1.** (*заставить усвоить*) бүдимјилеп салар (бүдүмјилеп сал-); **ему внушили, что это опасно** бу јеткерлү деп ого бүдүмјилеп салгандар; **2.** (*возбудить какие-л. чувства*) ...салар (сал-); **внушить доверие** бүдүмјилеп салар

ВОБРАТЬ *сов.* **1.** *что (постепенно принять в себя; втянуть)* тартынып алар (тартынып ал-); **вобрать воздух** кей тартынып алар; **2.** (*воспринять, усвоить*) билип алар (билип ал-), алып алар (алып ал-); **вобрать все хорошее** бастыра јакшыны алып алар; **3.** *кого-что (включить, принять в свой состав; объединить в своём составе кого-что-л.)* јууп алар (јууп ал-)

ВОВЕК и **ВОВЕКИ** *нареч.* качан да; **я вовек не забуду** мен качан да ундыбазым; **вовеки живой** качан да тирү

ВОВЛЕКАТЬ *несов. см. вовлечь*

ВОВЛЕКАТЬСЯ *несов. см. вовлечься*

ВОВЛЕЧЕНИЕ *с.* тартып алары

ВОВЛЕЧЬ *сов. кого-что* тартып алар (тартып ал-); **вовлечь в работу** ишке тартып алар

ВОДНОЛЫЖНИК

ВОВЛЁЧЬСЯ *сов. во что* кирижип калар (кирижип кал-); **она вовлеклась в разговор** ол куучынга кирижип калган

ВОВРЕМЯ *нареч. (современно)* ойинде; **он пришёл вовремя** ол ойинде келди; **убрать урожай вовремя** тўжўмди ойинде жуунадып алар

ВОВСЕ *нареч. (совсем)* чек, торт; **вовсе пропал торт** жылыыйп калган

ВОВСЮ *нареч.; разг.* бастыра кўчиле, коркышту тын; **вовсю пуститься бежать** бастыра кўчиле жүгүрер; **дождь пропустил вовсю** жааш коркышту тын жаай берди

ВО-ВТОРЫХ *вводн. сл.* экинчизинде; **во-вторых, он не пришел** экинчизинде, ол келбеген

ВОГНАТЬ *сов. что* **1. кого-что во что** кийдирип салар (кийдирип сал-); **вогнать овец в сарай** койлорды сарайга кийдирип салар; **2. что во что (с силой вбить, вонзить, воткнуть во что-л.)** кийдире кадап салар (кадап сал-); **вогнать гвоздь в стену** кадуну стенеге кийдире кадап салар; **3. перен. (привести в какое-л. состояние)** кийдирип ийер (кийдирип ий-), тўжүрип ийер (тўжүрип ий-); **вогнать в пот** терге тўжүрип ийер; ♦ **вогнать в краску** уйалтар

ВОГНУТЬ *сов. что* бўктеп салар (бўктеп сал-); **вогнуть проволоку** эмикти бўктеп салар

ВОДА *ж.* **1.** суу; **грунтовая вода** јердин суузы; **пить воду** суу ичер; **2. обычно с опред.** суу; **газированная вода** газту суу; **3. мн. вóды; геол.** минералду суулар, аржан суу; **4. мн. вóды собир.** суулар; **воды Горного Алтая** Туулу Алтайдын суулары; **5 в знач. нареч. водóй, водóю** суула; **доставка леса водой** агашты суула экелери; ♦ **живая вода** тирү суу; **выйти сухим из воды** кандый бир керектен чыга берери; **набрать воды в рот** унчукпай отура; **водой не разлить (не разольешь)** сүрекей нак; **вывести на чистую на свежую воду** ак-чегине чыгар; **как водой смыло** јок

болуп калган; **как две капли воды** тўптўней

ВОДВОРИТЬ *сов. 1. кого-что* тургузып алар (тургузып ал-); **водворить книгу на прежнее место** бичикти бойынын јерине тургузып салар; **2. что (установить – обычно вновь, снова)** тургузып салар, болдырып салар (болдырып сал-); **водворить тишину** тымыкты ойто тургузып салар

ВОДВОРИТЬСЯ *сов. (установиться)* тура берер (тура бер-), боло берер (боло бер-); **водворилась тишина** тымык боло берди

ВОДЕВИЛЬ *м.* водевиль

ВОДИТЕЛЬ *м.* водитель, тискинчи; **водитель школьного автобуса** школдын автобузынын тискинчизи

ВОДИТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **водительдин**, тискинчинин; **водительские права** водительдин правазы; **водительское кресло** тискинчинин отургыжы

ВОДИТЬ *несов. 1. см. вест́и 1; 2. кого-что (показывая, сопровождать)* эдер (эт-), жүргүзер (јүргүс-); **водить экскурсии по городу** каланын ичиле экскурсиялар эдер; **3. что (управлять автомашиной, самолётом и т. п.)** мантадар (мантат-); **водить трамвай** трамвайла мантадар; **4. чем (двигать по поверхности) (карандашом, пальцем)** тартар (тарт-), чийер (чий-), јолдоор (јолдо-); **(тряпкой)** арчыыр (арчы-); **(смычком)** тартар; **водить карандашом по карте** карандашла картага јолдоор; ♦ **водить знакомство** најылажар; **водить за нос** төгүндеп (мекелеп) тураp

ВОДИТЬСЯ *несов. 1. (иметься)* јүрер (јүр-), бар; **там водятся змеи** анда јыландар бар; **деньги у него не водились** акча ондо јүрбейтен; **2. разг. (поддерживать знакомство)** билижер (билиш-); **он водится с рыбаками** ол балыкчыларла билижер

ВОДНОЛЫЖНИК *м.* воднолыжник, суу-чаначы; **соревнования воднолыжников** суу-чаначылардын маргааны

ВОДНОЛЫЖНЫЙ

ВОДНОЛЫЖНЫЙ -ая, -ое суу-каналу; **водолажный спорт** суу-каналу спорт

ВОДНОСТЬ *ж.*; *гидр.* суунын кеми, суунын бары; **водность реки** суунын кеми

ВОДНЫЙ, -ая, -ое сууда (суула) жүрөтөн; **водный транспорт** сууда жүрөтөн транспорт

ВОДОВОЗ *м.* суу тартаачы, суу тартып турган кижиге; **старый водовоз** карган суу тартаачы

ВОДОВОЗНЫЙ, -ая, -ое суу тартып турган; **водовозная бочка** суу тартып турган бочка

ВОДОВОРОТ *м.* 1. (*в реке, море*) ирим; 2. (*стремительное, увлекающее за собой движение*) окпын; **водоворот жизни** жүрүмдүгү окпыны

ВОДОГРЕЙНЫЙ, -ая, -ое суу изидетөн; **водогрейный котёл** суу изидетөн котёл

ВОДОЁМ *м.* түүлгөн суу; **небольшой водоём** жаан эмес түүлгөн суу

ВОДОЗАЩИТНЫЙ, -ая, -ое суу өтпөс; **водозащитная ткань** суу өтпөс бөс

ВОДОИЗМЕРИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое суу кемжийтен (кемжиир); **водоизмерительные приборы** суу кемжиир жазалдар

ВОДОЛАЗ *м.* водолаз

ВОДОЛАЗКА *ж.*; *разг.* водолазка

ВОДОЛАЗНЫЙ, -ая, -ое 1. водолазный, водолазтын; 2. суунын түбинде өткүрүп туратан; **водолазные работы** суунын түбинде өткүрүп туратан иштер

ВОДОЛЕЧЕБНИЦА *ж.* суула эмденер жер

ВОДОЛЕЧЕБНЫЙ, -ая, -ое суула эмденер, суунын болужыла эмденип турган; **водолечебные процедуры** суунын болужыла эмденип турган процедуралар

ВОДОЛЕЧЕНИЕ *с.* суула эмденери, суунын болужыла (ийдезиле) эмденери

ВОДОЛЮБИВЫЙ, -ая, -ое суу сүйүр; **водолюбивые цветы** суу сүйүр чечектер

ВОДОНЕПРОНИЦАЕМЫЙ, -ая, -ое суу өтпөс, суу өткүрбөс; **водонепроницаемое покрытие** суу өтпөс жабынчы

ВОДОНОСНЫЙ, -ая, -ое суулу; **водоносный пласт** суулу жөн

ВОДООТВОДНЫЙ, -ая, -ое сууны туураладар; **водоотводное сооружение** сууны туураладар сооружеение

ВОДООТЛИВНЫЙ, -ая, -ое суу агызып турган; **водоотливное отверстие** суу агызып турган ойдык

ВОДООТТАЛКИВАЮЩИЙ, -ая, -ее суу жүкпөс, суу шинбөс; **водоотталкивающая ткань** суу шинбөс бөс

ВОДОПАД *м.* учар суу; **водопад Корбу** Корбу деп учар суу

ВОДОПЛАВАЮЩИЙ, -ая, -ее сууда жүзөт, суула жүзүп жүрөт; **водоплавающие птицы** сууда жүзөт куштар

ВОДОПОЙ *м.* сугат; **гнать коров на водопой** уйларды сугатка айдаар

ВОДОПОЛЬЗОВАНИЕ *с.* сууны тузаланары

ВОДОПРОВОД *м.* водопровод, суу өткүш

ВОДОПРОВОДНЫЙ, -ая, -ое суу өткүрөтөн, суу өткүрүп туратан; **водопроводная труба** суу өткүрөтөн труба

ВОДОПРОВОДЧИК *м.* водопроводчик, суу өткүрөөчи

ВОДЯНОЙ I -ая, -ое 1. суунын, сууда өзөр; **водяные растения** сууда өзөр өзүмдөр; 2. (*приводимый в движение водой*) суунын болужыла (күчиле) иштеп туратан; **водяное колесо** суунын болужыла иштеп туратан көлөсө

ВОДЯНОЙ II *м.*; *фольк.* суунын ээзи

ВОЕВАТЬ *несов.* 1. (*вести войну*) жуулажар (жуулаш-); **воевать за Родину** Төрөли учун жуулажар; 2. *перен., разг.* (*спорить, ссориться*) жуулажар (жуулаш-); **воевать с домашними** айылдагы улусла жуулажар

ВОЗВЕДЕНИЕ

ВОЕДИНО нареч. бир аай, бир јерге; **собрать всех воедино** бастыразын бир аай јуур

ВОЕНАЧАЛЬНИК м. јуучыл (черүчил) башчы; **опытный военачальник** ченемелдү јуучыл башчы

ВОЕНИЗАЦИЯ жс. јуунын айалгазына көчүрери, јууга керектү немелерди јеткилдеерине көчүрери

ВОЕНКОМ м. јуучыл комиссар

ВОЕНКОМАТ м. военкомат, черүчил комиссариат

ВОЕННО-МОРСКОЙ, -ая, -ое: **военно-морской флот** талайла јүретен јуучыл флот

ВОЕННООБЯЗАННЫЙ м. военнообязанный, јуучыл молјулу

ВОЕННОПЛЕННЫЙ жс. олјолоткон киж; **лагерь для военнопленных** олјолоткон улус тудатан лагерь

ВОЕННОСЛУЖАЩИЙ м. военнослужащий, черүчил; **жена военнослужащего** черүчилдин эш-нөкбри

ВОЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** (относящийся к войне, связанный с ней) јуу; **военное время** јуу ойи; **2.** черүчил; **военное дело** черүчил керек; **3.** (относящийся к военнослужащему; воинский) черүчил; (свойственный военнослужащему) черүчил; (предназначенный для военнослужащих, для их обслуживания) черүчил, черүчилдердин; **военный городок** черүчилдердин калазы; **военная доблесть** черүчил ат-нере; **военный долг** черүчил молју; **военная присяга** черүчил черт; **4.** (состоящий на службе в армии, проходящий в ней службу) черүчил; **военный врач** черүчил эмчи; **5.** в знач. суц. м. **воённый** черүчил; **его брат военный** онын аказы черүчил

ВОЖАК м. **1.** (проводник) јол баштаачы; **вожаком взяли местного парня** јол баштаачы эдип бу јердин уулын алгандар; **2.** (тот, кто водит, ведет кого-л., помогая идти; поводырь) јол баштаачы; **вожак у слепого** көзинен артаган кижинин јол баштаачызы; **3.** (тот, кто увлекает

за собой других, побуждая к деятельности) башкараачы; **молодёжные вожаки** јашөскүримнин башкараачылары

ВОЖДЬ м. **1.** башчы; **вождь скифов** скифтердин башчызы; **2.** *высок.* башчы; **народный вождь** эл башчы

ВОЖЖИ мн. (ед. **вбжжа** жс.) божо

ВОЗ м. **1.** (повозка, груз) чанак; **воз дров** бир чанак одын; **2.** *перен., разг. (множестве)* көп; **воз новостей** көп солун-собур

ВОЗБЛАГОДАРИТЬ сов. быянын айдып салар (айдып сал-); **возблагодарить судьбу** салымга быянын айдып салар

ВОЗБУДИМЫЙ, -ая, -ое **1.** куйбурчан, күйбүренкей; **легко возбудимый человек** куйбурчан киж; **2.** *физиол.* күйбүренкей

ВОЗБУДИТЬ сов. **1.** что (вызвать) күйбүредип ийер (күйбүрдипеп ий-), јилбиркедип ийер (јилбиркедип ий-); **возбудить интерес** јилбүзин күйбүредип ийер; **2.** что *физиол.* күйбүредип, түймедип ийер (түймедип ий-); **возбудить нервную систему** нервный системаны түймедип ийер; **3.** кого (взволновать) јүрексиредип ийер (јүрексиредип ий-); ♦ **возбудить вопрос** сурак тургузар

ВОЗБУДИТЬСЯ сов. **1.** (прийти в возбуждённое состояние; взволноваться) күйбүреп чыгар (күйбүреп чык-); **больной возбудился** оору киж күйбүреп чыккан; **2.** (возникнуть, пробудиться) күйбүреп чыгар, јилбиркеп чыгар (јилбиркеп чык-); **в нём возбудился интерес к книгам** ондо бичиктерге јилбү күйбүреп чыккан

ВОЗБУЖДЕНИЕ с **1.** күйбүреери; **возбуждение любопытства** јилбиркеги күйбүреери; **2.** *юр.* ачары; **возбуждение уголовного дела** уголовный керек ачары

ВОЗБУЖДЁННЫЙ, -ая, -ое (взволнованный, раздражённый) чугулданып калган, атыйлана берген, күйбүреген, јүрексиген; **возбужденная речь** јүрексиреп айткан куучын

ВОЗВЕДЕНИЕ с **1.** чего салары, тудары; **возведение фундамента** фундамент салары; **2.** кого-что во что; *перен.* тудары;

ВОЗВЕСТИ

возведение в генералы генералга тудары; **3. чего на кого-что** тургузары; **возведение обвинения** бурузын тургузары

ВОЗВЕСТИ́ *сов.* **1.** что тудуп салар (тудуп сал-); **возвести здание** тура тудуп салар; **2. кого-что во что** кодүрип салар (кодүрип сал-); **возвести в народные артисты республики** республиканын эл артистине кодүрип салар

ВОЗВЕСТИ́ТЬ *сов.* что, о чём жарлап ийер (жарлап ий-); **возвестить о прибытии артистов** артисттер келгенин жарлап ийер

ВОЗВРА́Т *м.* **1.** кайра табыштыраары, жандыраары; **возврат учебников** бичиктерди кайра жандыраары; **2.** жандыраары; **возврат солдата домой** солдатты айлына кайра жандыраары

ВОЗВРАТИ́ТЬ *сов.* **1. кого-что (отдать взятое)** ойто берип ийер (берип ий-), жандырып ийер (жандырып ий-); **возвратить долг** төлүни ойто берип ийер; **2.** ойто кайра алар (ал-), кайра жандырып алар (жандырып ал-); **не возвратить того, что было** болгон немени кайра жандырып болбос

ВОЗВРАТИ́ТЬСЯ *сов.* **1.** (вернуться) что ойто келер (кел-), кайра бурылып келер (бурылып кел-); **возвратиться в школу** школго ойто келер; **2. к кому-чему (вновь приняться за что-л. прежнее, прерванное)** кайра бурылып келер; **возвратиться к пройденному** өткөнине ойто бурылып келер

ВОЗВРАТНЫЙ, -ая, -ое **1.** кайра; **возвратный путь** кайра келетен жол; **2.** (о денежных средствах) кайра жандырылатан; **возвратная ссуда** кайра жандырылатан ссуда

ВОЗВРАЩЕ́НИЕ *с.* **1.** кайра жандыраары, кайра берери; **возвращение долга** төлүни кайра жандыраары; **2.** кайра келери, жанары, бурылары; **возвращение домой** айлына жанары; **возвращение к прежним занятиям** азыйгы иштерине кайра келери

ВОЗВЫ́СИТЬ *сов.* **1.** что (поднять, сделать более высоким) кодүрип салар (кодүрип сал-); **возвысить фундамент дома** туранын фундаментин кодүрип салар; **2. кого-что (придать кому-, чему-л. более высокое общественное положение или значение)** кодүрип салар, учурын жаанадып салар (жаанадып сал-); **он возвысил свой род** ол бойынын угы-төзүн кодүрип салган; **3.** (цену, стоимость) бааладып ийер (бааладып ий-), бийиктедип ийер (бийиктедип ий-), кодүрип салар; **возвысить цену на уголь** таш көмүрдин баазын кодүрип салар; **возвысить цену на хлеб** калаштын баазын бааладып ийер; **4.** (усилить) бийиктедип ийер, тындыдып ийер (тындыдып ий-); **возвысить голос** үнин тындыдып ийер

ВОЗВЫ́СИТЬСЯ *сов.* **1.** (стать выше, подняться) бийиктеп калар (бийиктеп кал-); **уровень воды значительно возвысился** суунын кеми чик жок бийиктеп калган; **2. перен.** бийиктеп калар, једип калар (једип кал-); **возвыситься до звёзд с мировым именем** телекейлик атту јылдыстарга једип калар; **3.** (увеличиться, возрасти – о ценах, стоимости и т. п.) кодүрилип калар (кодүрилип кал-), бийиктеп калар; **4.** (усилиться, сделаться более громким, резким – о голосе) тынгып калар (тынгып кал-); **его голос возвысился** онын үни тынгып калган

ВОЗВЫ́ШАТЬ *несов.* **1.** см. **возвысить**; **2. кого (облагораживать)** бийиктедер (бийиктет-); **честность возвышает человека** ак-чек болгоны кижини бийиктедет

ВОЗВЫ́ШАТЬСЯ *несов.* **1.** см. **возвыситься**; **2.** кодүрилер (кодүрил-); **за озером возвышалась гора** көлдин ары јанында кыр кодүрилип турды

ВОЗВЫ́ШЕНИЕ *с.* бийик јер; **стоять на возвышении** бийик јерде турар

ВОЗВЫ́ШЕННОСТЬ *ж.;* *геогр.* бийик јер

ВОЗВЫШЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** бийик; **возвышенное место** бийик јер; **2.** *перен.* (*благородный по содержанию, торжественный по форме*) бийик, кӧдүринилү; **возвышенная цель** бийик амаду; **возвышенная речь** кӧдүринилү куучын-эрмек

ВОЗГЛАВИТЬ *сов. кого-что (стать во главе кого-чего-л.)* башкараачызы болуп калар (болуп кал-); **возглавить волейбольную команду** волейболдын командазынын башкараачызы болуп калар

ВОЗГЛАС *м.* табыш, кыйгы; **радостные возгласы** сүүнчилү табыштар; **одобрительные возгласы** јараткан кыйгылар

ВОЗГЛАСИТЬ *сов. что и без доп.; высок.* тыгыда айдып ийер (айдып ий-)

ВОЗГОРÁЕМЫЙ, -ая, -ое от алыжар, түрген күйүп чыгар, түрген күйер; **возгораемое вещество** түрген күйүп чыгар вещество

ВОЗГОРДИТЬСЯ *сов. чем и без доп.* тынзына берер (тынзына бер-); **возгордиться богатством** бай болгоныла тынзына берер

ВОЗДАВАТЬ *несов. см. возд́ать*

ВОЗДВИГАТЬ *несов. см. воздв́игнуть*

ВОЗДВ́ИГНУТЬ *сов. что* тургузып салар (туругузып сал-), тудуп салар (тудуп сал-); **воздвигнуть памятник** кереес тургузып салар

ВОЗДЕ́ЙСТВИЕ *с.* салтарын јетирери

ВОЗДЕ́ЙСТВОВАТЬ *сов., несов. на кого-что* салтарын јетирип салар (јетирип сал-), салтарын јетирер (салтарын јетир-), камаанын јетирип салар, камаанын јетирер; **воздействовать на ребёнка лаской** балага эркеледжиле салтарын јетирер

ВОЗДЕ́ЛАТЬ *сов. что (землю)* **1.** јердин кыртыжын јымжадып салар (јымжадып сал-); **2.** (*вырастить; развести – о растениях*) ӧскүрип алар (ӧскүрип ал-); **возделывать виноградник** виноградник ӧскүрип алар

ВОЗДЕ́ЛЫВАНИЕ *с.* јердин кыртыжын јымжадары **возделывание полей** јалаң јердин кыртыжын јымыжадары

ВОЗДЕ́РЖАНИЕ *с.* бойын тудунары, токтодынары; **воздержание в пище** курсакка бойын тудунары

ВОЗДЕ́РЖАННОСТЬ *ж.* бойын тудунары, токтодынары

ВОЗДЕ́РЖАТЬСЯ *сов. (отказаться от чего-л.)* тудунып ийер (тудунып ий-), токтодынып ийер (токтодынып ий-); **воздержаться от курения** танкыларынан тудунып ийер; **2.** (*уклониться, не принять участия*) кыйыжып ийер (кыйыжып ий-), турушпай салар (турушпай сал-); **воздержаться от голосования** үнбериште турушпай салар

ВО́ЗДУХ *ж.* кей; **свежий воздух** ару кей

ВОЗДУ́ШНЫЙ, -ая, -ое **1.** *только полн. ф. (действующий с помощью воздуха)* кейдин; **2.** (*относящийся к воздухоплаванию, авиации*) кейле јүретен; **воздушный транспорт** кейле јүретен транспорт; **3.** *перен. (лёгкий)* јенил, јенилчек; **воздушное платье** јенилчек платье

ВОЗЗВА́НИЕ *с.* кычыру; **воззвание к народу** эл-јонго кычыру

ВОЗЗВАТЬ *сов. к кому-чему; высок.* кычыру эдер (кычыру эт-); **воззвать к восстанию** түймеенге кычыру эдер

ВОЗЗРЕ́НИЕ *с; книж.* көрүм-шүүлте; **идеалистическое воззрение** идеалист көрүм-шүүлте

ВОЗИ́ТЬ *несов. кого-что* тартар (тарт-); **возить пшеницу** буудай тартар; **возить воду** суу тартып турар

ВОЗИ́ТЬСЯ *несов.* **1.** (*играя, резвясь, шумно, суетливо двигаться*) баштактанар (баштактан-), ойноор (ойно-); **дети возились на полу** балдар полдо ойногондор; **2.** (*заниматься чем-л кропотливым*) кичеер (киче-), уружар (уруш-); **мальчик возился с собакой** уулчак ийти кичеер турган; **возиться с отчётом** отчетло уружар; **3.** *разг. (медлить)* удаар (уда-)

ВО́ЗЛЕ **1.** *нареч. (очень близко, рядом, подле)* јуугында, јанында; **стоять возле**

ВОЗЛИКОВАТЬ

жуугында турар; **2.** *предлог с род. п.* жанында; **возле дома** туранын жанында

ВОЗЛИКОВАТЬ *сов.* (*сильно обрадоваться*) тын сүүне берер; **народ возликовал** эл-жон тын сүүне берди

ВОЗЛИЯНИЕ *с.*; *шутл.* (*выпивка*) ичиш, кожо ичиш; **обильное возлияние** өткүрө көп ичиш

ВОЗЛОЖЕНИЕ *с.* салары; **возложение цветов к памятнику** керееске чечектер салары

ВОЗЛОЖИТЬ *сов. что* **1.** (*торжественно положить*) салып салар (салып сал-); **возложить венок на могилу** сөөккө венок салып салар; **2.** *офиц.* (*поручить кому-л. что-л.*) салып салар (салып сал-); **возложить обязанности** молжулар салып салар

ВОЗЛЮБЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** сүүген; **возлюбленный фильм** сүүген кино; **2.** *в знач. сущ.* сүүгени, сүүген кижиге; **возлюбленная Эр-Самыра** Эр-Самырдын сүүгени

ВОЗМЕСТИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ордына төлөп беретен, ордына беретен; **возместительное вознаграждение** ордына беретен кайрал

ВОЗМЕСТИТЬ *сов. что* төлөп берер (төлөп бер-); **возместить убытки** королтоны төлөп берер

ВОЗМЕЩЕНИЕ *с.* **1.** (*действие*) төлөөри, берип салары; **возмещение долгов** төлүүлөрдү төлөөри; **2.** (*то, чем возмещается какой-л. ущерб*) чыгымды төлөп салары; **полное возмещение** чыгымды толо төлөп салары

ВОЗМОЖНО I *нареч.* айса болзо; **сделать, возможно, лучше** айса болзо ошон жакшы эдер

ВОЗМОЖНО II *в знач. сказ., безл.* болгодый, болзо болор

ВОЗМОЖНО III *в знач. вводн. сл.* байла; **мне, возможно, придется съездить** меге, байла, барарга келижер

ВОЗМОЖНОСТЬ *ж.* **1.** (*осуществимость, допустимость чего-л.*) арга; **по мере возможности** арга жеткенче; **2.** (*наличие условий, благоприятных для чего-л.*) арга; **тут имеются разные возможности** мында жүзүн-башка аргалар бар; **возможность заработать деньги** акча иштеп алатан арга

ВОЗМОЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*вероятный*) болгодый, болзо болор; **возможный ответ** болгодый каруу; **2.** (*выполнимый*) болгодый, эткедий, бүдүрүп ийгедий; **всё казалось ему возможным** ого бастыразын бүдүрүп ийгедий билдирген

ВОЗМУЖАЛОСТЬ *ж.* эр жажына (эр кемине) жеткени

ВОЗМУЖАЛЫЙ, -ая, -ое эр жажына (эр кемине) жеткен, чыдап калган; **возмужалый парень** эр кемине жеткен уул; **возмужалый вид** эр жажына жеткен бүдүш

ВОЗМУЖАТЬ *сов.* **1.** (*стать взрослым*) эр кемине (эр жажына) једип калар (једип кал-), чыдап калар (чыдап кал-); **за год он возмужал** бир жылга ол чыдап калган; **2.** *высок.* (*стать мужественнее, выносливее, опытней; закалиться*) чыдамкай (турумкай) болуп калар (болуп кал-), тынып калар (тынып кал-); **народ возмужал в испытаниях** калык ченелтелерде чыдамкай болуп калган

ВОЗМУТИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кижиге ачындырар, кижиге чугулдандырар; **возмутительный поступок** кижиге ачындырар кылык

ВОЗМУТИТЬ *сов. кого* ачындырып ийер (ачындырып ий-); **этот поступок возмутил его** бу кылык оны ачындырдып ийген

ВОЗМУТИТЬСЯ *сов.* ачынып калар (ачынып кал-); **возмутиться поведением** онын эткен керегине ачынып калар

ВОЗНАГРАДИТЬ *сов. кого-что* кайралдаар (кайралда-); **вознаградить за труд** ижиге учун кайралдаар

ВОЗРОЖДЕНИЕ

ВОЗНАГРАЖДАТЬ *несов. см. вознаграждать*

ВОЗНАГРАЖДЕНИЕ *с. 1. (действие)* кайралдаары; денежное вознаграждение акчала кайралдаары **2. (награда)** кайрал, сый; **вознаграждение за храбрость** жалтанбас учун кайрал

ВОЗНЕГОДОВАТЬ *сов. на кого-что* ачынып калар (ачынып кал-); **вознегодовать из-за сущего пустяка** болор-болбос немеге ачынып калар

ВОЗНЕНАВИДЕТЬ *сов. кого-что* көрөр күүни жок болуп калар (болуп кал-); **возненавидеть врага** оштүни көрөр күүни жок болуп калар

ВОЗНИКАТЬ *несов. см. возникнуть*
ВОЗНИКНОВЕНИЕ *с.* табылганы, табылып келери, бүдери (бүткени); **возникновение пожара** өрттин табылганы; **возникновение жизни на Земле** Жерде жүрүмнүн бүткени

ВОЗНИКНУТЬ *сов. (зародиться)* табыла берер (табыла бер-); **(начаться)** баштала берер (баштала бер-); **возник пожар** өрт баштала берген; **у меня возникла блестящая идея** менде сүреен жакшы шүүлте табыла берген; **2. только 3 л. (предстать перед глазами, показаться)** көрүнүп келер (көрүнүп кел-), **вдалеке возникли очертания города** ыраакта каланын сомдору көрүнүп келди

ВОЗОБЛАДАТЬ *сов.* тын болор (бол-); **чувство долга возобладавало над страхом** молжү сезим коркыганынан тын болды

ВОЗОБНОВИТЬ *сов. что 1.* ойто баштап ийер (баштап ий-); **возобновить занятия** үредүни ойто баштап ийер; **2. (восстановить)** жаныртып ийер (жаныртып ий-), орныктырып ийер (орныктырып ий-); **возобновить переговоры** жөптөжү куучындарды орныктырып ийер

ВОЗОБНОВИТЬСЯ *сов. 1.* ойто башталып калар (башталып кал-); **шум возобновился с прежней силой** тал-та-

быш оной тын башталып калды; **2.** орныгып калар (орныгып кал-)

ВОЗОМНИТЬ *сов.; разг.* тын деп бодонуп турар (бодонуп тур-); **возомнить о себе** бойын тын деп бодонор

ВОЗРАЗИТЬ *сов.* жөпсинбей барар (жөпсинбей бар-); жөпсинбей калар (жөпсинбей кал-); **возразить против** не-немеге жөпсинбей барар

ВОЗРАЖЕНИЕ *с.* жөпсинбези, жөпсинбей турары; **не слушать возражений** жөпсинбей турганын укпас

ВОЗРАСТ *м.* жаш; **дети дошкольного возраста** школго барарга жажы жетпеген балдар; **самый старший по возрасту** жажыла эн жааны

ВОЗРАСТАНИЕ *с.* көптөгөни, көптөп турары; өскөни, өзүп турганы; **возрастание температуры** температуранын көптөгөни

ВОЗРАСТІ *сов.* өзүп калар (өзүп кал-), көптөп калар (көптөп кал-); **возросли доходы населения** эл-жоннын кирелтези өзүп калды; **возросло количество учащихся** үрениечиледин тоозы көптөп калды

ВОЗРАСТНО́Й, -ая, -ое жаштын, жаш аайынча; **возрастные изменения** жаштын солынтылары; **возрастной состав учащихся** үренчиктердин жажы аайынча составы

ВОЗРОДИ́ТЬ *сов. что* орныктырып салар (орныктырып сал-); **возродить разрушенные города** жемирген калаларды орныктырып салар

ВОЗРОДИ́ТЬСЯ *сов. 1. (восстановиться, возобновиться после разрушения, упадка и т.п.; появиться)* орныгып келер (орныгып кел-); **возродились из пепла города** кубалдан калалар орныгып келди; **2. перен. (ощутить прилив сил, бодрости, стать жизнелюбивым, жизнедеятельным)** тирилип келер (тирилип кел-)

ВОЗРОЖДЕ́НИЕ *с. 1. (восстановление)* орныктырары; **возрождение разру-**

ВОЗЧИК

шенного хозяйства јайрадылган ээлеmdi орныктырары; **2.** (*период в культурном и идейном развитии ряда стран Европы 14-16 вв.*) Возрождение; эпоха Возрождения Возрождениенин ойи

ВÓЗЧИК м. кош тартаачы; **возчик** **выпряг лошадь из телеги** кош тартаачы атты абрананг чечип салды

ВÓИН м. јуучыл; **храбрый воин** јалтанбас јуучыл

ВÓИНСКИЙ, -ая, -ое јуучыл; **воинский долг** јуучыл молју

ВÓИНСТВЕННЫЙ, -ая, -ое јуучыл; **воинственный народ** јуучыл калык

ВОЙ ж. **1.** улыш; **вой волка** бөрүнин улыжы; **2.** разг. (*громкий, протяжный плач*) ый-сыгыт; **3.** (*протяжные, заунывные, тревожные звуки*) күүлеш; **вой ветра** салкынын күүлежи

ВÓЙЛОК м. кийис; **теплый войлок** јылу кийис

ВÓЙЛОЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** кийис; **войлочная юрта** кийис айыл; **2.** (*изготовленный из войлока*) кийистен эткен; **войлочные тапочки** кийистен эткен тапочкалар

ВОЙНА́ ж. **1.** јуу, јуу-чак; **Великая Отечественная война** Ада-Төрөл учун Улу јуу; **2.** перен. (*состояние вражды; борьба с кем-чем-л.*) јуулашканы, јуулажып турганы; **война между партиями** партиялар ортодо јуулашканы

ВÓЙСКО с. черү; **пограничные войска** гран-кыйуда турар черү

ВОЙСКОВО́Й, -ая, -ое черү, черүчил; **войсковая разведка** черүчил кайу

ВОЙТ́И сов. во что **1.** (*внутри*) кирер (кир-); **войти в дом** турага кирип келер; **2.** (*вместиться*) бадып калар (бадып кал-); **вещи вошли в ящик** кийимдер кайырчакка бадып калды **3.** (*включиться*) кирип калар (кирип кал-), кирер; **войти в состав комиссии** камыстын турчыларынын тоозына кирип калар; **4.** (*вникнуть*) аайына чыгар (аайына чык-); **войти в суть дела** керектинг аайына чыгар

ВОКЗА́Л м. вокзал; **железнодорожный вокзал** темир јолдын вокзалы

ВОКЗА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое вокзалдын; **вокзальное здание** вокзалдын туразы

ВОКРУ́Г нареч и предлог **1.** нареч. эбиреде, айландыра; **смотреть вокруг** эбиреде көрөр; **2.** предлог с род. п. айландыра; **вокруг озера простирался лес** көлди айландыра агаш аразы болды

ВОЛ м. чар; **большой вол** јаан чар

ВОЛДЫ́РЬ м. торсок

ВОЛЕВО́Й, -ая, -ое күүн-табы кату; **волевой человек** күүн-табы кату кижии

ВОЛЕЙБО́Л м. волейбол; **играть в волейбол** волейбол ойноор

ВОЛЕЙБО́ЛИСТ м. и **ВОЛЕЙБО́ЛИСТКА** ж волейболист

ВОЛЕЙБО́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое волейболдын; **волейбольная команда** волейболдын командазы

ВОЛЕИЗЪЯВЛÉНИЕ с.; книжн. күүнтап, күүн-санаа; **волеизъявление народа** калыктын күүн-табы

ВОЛК м. бөрү

ВОЛКОДА́В м. бөрү тудар ийт, бөрүге андаар ийт

ВОЛНА́ ж.; в разн. знач. толку; **морская волна** талайдын толкузы; **звуковая волна** звуктардын толкузы

ВОЛНÉНИЕ с. **1.** (*на воде*) толкуланганы, чайбалганы; **2.** (*беспокойство, тревога*) јүрексиреш, санааркаш, токынал јогы; **сильное волнение** тын санааркаш; **3.** *только мн.* **волнения** түймеен

ВОЛН́ИСТЫЙ, -ая, -ое. **1.** быјыраш; **волнистые волосы** быјыраш чач; **2.** (*о местности*) кырлан; **город стоит на волнистой местности** город кырлан јерде туруп јат

ВОЛНОВА́ТЬ несов. **1.** что (*водную поверхность*) толкуландырап (толкуландыр-), чайбалтар (чайбалт-); **ветер волнует озеро** салкын көлди толкуландырып јат; **2.** *кого-что (тревожить)* токынатпай турар (токынатпай тур-), санааркадар (санааркат-), јүрексидер (јүрексит-); **эти**

вести волнуют меня бу табыштар мени токынатпай јат

ВОЛНОВА́ТЬСЯ *несов.* токынабас (токынаба-), санааркаар (санаарка-); (*о море, ниве*) толкуланар (толкулан-); **волноваться перед экзаменами** экзамендер алдында санааркаар

ВОЛНООБРА́ЗНЫЙ, -ая, -ое толку ошкош, толку бұдүмдү; **волнообразные движения** толку ошкош кыймугылар

ВОЛО́ВИЙ, -ья, -ье **1.** чардын; **волосья шкура** чардын терези; **2.** *перен., разг.* бек; **волосье здоровье** бек су-кадык; ♦ **волосьи глаза** коркышту јаан көстөр

ВОЛОКНО́ *с.* күдели

ВОЛОКУ́ША *ж.* волокуша, сүретки

ВОЛОНТЁР *м.* волонтёр

ВО́ЛОС *м.* (*у человека*) чач; (*на теле; шерстинка*) түк; (*конский*) кыл

ВОЛОСА́ТЫЙ, -ая, -ое түктү; **волосатая грудь** түктү төш

ВОЛОСООБРА́ЗНЫЙ, -ая, -ое чач ошкош, кыл ошкош

ВОЛОСЯ́НКА *ж.* **1.** аттын кылынан өрүп эткен бөс (*шүүргүш эдерге*); **2.** волосянка (*куш тудатан јепсел*)

ВОЛОЧИ́ТЬ *несов.* что сүүртеер (сүүрте-); **волочить мешок с мукой** кулурлу таар сүүртеер

ВОЛОЧИ́ТЬСЯ *несов.* **1.** (*тащиться*) сүүртелер (сүүртел-); **подол волочится по полу** эдек полло сүүрелет; **2.** *разг.* (*ухаживать*) кийиниен јүгүрер (јүгүр-); **3.** *разг.* (*медленно, с трудом двигаться; ползти*) јүк араайдан барар (араайдан бар-); **поезд еле волочился** поезд јүк араайдан барып јаткан

ВО́ЛЧИЙ, -ья, -ье бөрүнин; **волчий след** бөрүнин изи; ♦ **волчья ягода** бөрү јиилек

ВОЛЧЬИ́ЦА *ж.* тижги бөрү

ВОЛШЕ́БНИК *м.* и **ВОЛШЕ́БНИЦА** *ж.* илбичи

ВОЛШЕ́БНЫЙ, -ая, -ое **1.** куулгазын; **волшебная сказка** куулгазын чөрчөк; **2.** *перен.* (*чарующий*) сүрекеј јараш, сан

башка; **волшебная страна** сүрекеј јараш јер

ВОЛШЕБСТВО́ *с.* илбү, куулгазын; **жду волшебства** илбү (куулгазын) сакып јадым

ВОЛЫ́НКА *ж.*; *муз.* волынка

ВО́ЛЬНИЧАТЬ *несов.*; *разг.* бойынын табыла кылынар (кылын-), баш билинер (билин-)

ВО́ЛЬНОЛЮБИ́ВЫЙ, -ая, -ое јайым сүүр; **вольнлюбивый народ** јайым сүүр калык

ВО́ЛЬНЫЙ I, -ая, -ое **1.** *только полн. трад.-нар.* (*свободный*) эркин, јайым; **свободная жизнь** эркин јүрүм; **вольная птица** јайым кушкаш; **2.** (*не стеснённый запретами; не ограниченный строго определёнными нормами, правилами, формами*) јайым; **сочинение на вольную тему** јайым темага сочинение; **вольная борьба** јайым күреш; **3.** *только полн.* (*живущий на воле – о диких животных и птицах*) јайымда јүрүп турган, бош јүрген; **вольные слоны** јайымда јүрген слондор; **4.** *только полн.* (*не вполне точный; субъективный*) јайым; **вольный перевод** јайым көчүриш; **5.** (*развязный, нескромный*) кемзинбес, ујалбас; **вести вольную жизнь** ујалбас јүрүм јүрер

ВО́ЛЬНЫЙ II *м.*; *ист.* кулда јүрген кижги

ВО́ЛЯ *ж.* **1.** (*способность контролировать своё поведение*) күүн-тап; **сильная воля** кату күүн-тап; **2.** (*стремление*) амадаары, албаданары; **воля к победе** јенүге амадаары; **3.** (*свобода*) јайым; **отпустить на волю** јайымга бождып ийер

ВОНЗЫ́ТЬ *сов.* что сайып ийер (сайып ий-), кадап ийер (кадап ий-); **вонзить нож в сердце** бычакла јүрекке сайып ийер

ВОНЗЫ́ТЬСЯ *сов.* кадала берер (кадала бер-); **иголка вонзилась в палец** ийне сабарга кадала берди

ВОНЬ *ж.*; *разг.* јыт

ВОНЮ́ЧИЙ, -ая, -ое јыду; **вонючая трава** јыду өлөн

ВОНЯТЬ

ВОНЯТЬ, *несов.*; *разг.* жытанар (жытан-); **вонять гилью** жыдып калган немеле жытанар

ВООБРАЖАЕМЫЙ, -ая, -ое бодоп сананган, бодоп сананып алган; **воображаемые трудности** бодоп сананган күчтер

ВООБРАЖАТЬ *несов.* (мнить о себе) бодонор (бодон-), бодоп сананар (санан-); **вообразить себя хозяйкой** бойын айылдын ээзи деп бодонор

ВООБРАЖЕНИЕ *с.* 1. (мысленное представление) санаа, күүн-санаа; **в моём воображении** менин санаамда; 2. (фантазия) куулгазын санаа

ВООБЩЕ *нареч.* 1. (всегда, при всяких обстоятельствах) качан да; **он вообще такой** ол качан да ондый; 2. (в общем) көбизин, көп учуралда; **вообще это верно** көп учуралда андый неме чын; **вообще вы правы** көп жандай слердйи чын

ВООДУШЕВИТЬ *сов.* *кого-что* күүн-санаазын көдүрип ийер (көдүрип ий-); **воодушевить на новые победы** жангы жөнүлөргө күүн-санаазын көдүрип ийер

ВООДУШЕВИТЬСЯ *сов.* күүн-санаазы көдүрилип калар (көдүрилип кал-); **воодушевиться предстоящей борьбой** келер ойдө болотон тартыжула күүн-санаазы көдүрилип калар

ВООРУЖЕНИЕ *с.* 1. *кого-чего* (действие) жуу-жепселле жепсеери; **вооружение армии** черүни жуу-жепселле жепсеери; 2. (оружие) жуу-жепсел; **сокращение вооружений** жуу-жепселдерди астадары

ВООРУЖЁННЫЙ, -ая, -ое 1. жуу-жепселдү; **вооруженный склад** жуу-жепселдү склад; 2. *перен.* жеткилделген; **вооружённый знаниями** билгирлерле жеткилделген

ВООРУЖИТЬ *сов* *кого-что*; *прям.*, *перен.* жеткилдеп салар (жеткилдеп сал-), жуу-жепселле жеткилдеп салар; **вооружить армию** черүни жуу-жепселле жеткилдеп салар; **вооружить знаниями** билгирлерле жеткилдеп салар

ВООРУЖИТЬСЯ *сов.* 1. (запаситься средствами для ведения боя) жуу-жепселле жеткилденип алар (жеткилденип ал-); 2. (запаситься средствами для какой-н. деятельности) белетенип алар (белетенип ал-); **вооружиться против клеветников** копчыларга удурал белетенип алар

ВО-ПЕРВЫХ *вводн. сл.* баштапкызында; **во-первых, ты не сделал домашнюю работу** баштапкызында, айылдын ижин сен этпеген

ВОПИЮЩИЙ, -ая, -ее неге де жарабас, сүреен коомой; **вопиющий факт** неге де жарабас учурал; **вопиющий обман** сүреен коомой төгүн

ВОПЛЬ *м.* ый-сыгыт

ВОПРЕКИ *предлог с дат. п.* көрбөй, удурал; **вопреки моему приказу** менин некелтеме көрбөй

ВОПРОС *м.*; *в разн. знач.* сурак; **задать вопрос** сурак берер; **национальный вопрос** национальный сурак; **этот вопрос меня беспокоит** бу сурак мени санааркадып жат; ♦ **больной вопрос** онзүре сурак

ВОПРОСИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. сурактү; **вопросительный взгляд** сурактү көрүш; 2. *грам.*: **вопросительное предложение** сурактү эрмек; **вопросительный знак** сурак темдек

ВОР *м.* и **ВОРОВКА** *ж.* уурчы; **карманный вор** кармандардан уурданып турган уурчы

ВОРВАТЬСЯ *сов.* кире конор (кире кон-), кийдире конор (кийдире кон-), кирип келер (кирип кел-); **войска ворвались в город** черү калага кире конды

ВОРОБЕЙ *м.* боро-кушкаш

ВОРОБЬЁНОК *м.* боро-кушкаштын балазы; **маленький воробьёнок** боро-кушкаштын кичинек балазы

ВОРОБЬИНЫЙ, -ая, -ое боро-кушкаштын; **воробьиное гнездо** боро-кушкаштын уйазы

ВОРОВАННЫЙ, -ая, -ое уурдап алган; **ворованные вещи** уурдап алган кийимдер

ВОСПАЛИТЬСЯ

ВОРОВАТЬ *несов. кого-что* уурдаар (уурда-); **воровать зерно** аш уурдаар

ВОРОВСКИЙ *нареч.; разг. уурчы чилеп; воровски озираться по сторонам* уурчы чилеп ары-бери ајыктанар

ВОРОВОСТВО *с.* уурданыш, уурданыры; **литературное воровство** литературный уурданыш

ВОРОН *м.* кускун

ВОРОНА *ж.* **1.** каргаа; **хромая ворона** аксак каргаа; **2. перен., разг. (зевака)** аамай киж

ВОРОНЁНОК *м.* каргаанын балазы

ВОРОНИЙ -ья, -ье каргаанын; **воронье гнездо** каргаанын уйазы

ВОРОНОЙ, -ая, -ое кара; **воронья лошадь** кара ат

ВОРОНОЧАЛЫЙ, -ая, -ое кара-буурыл; **ворончалый конь** кара-буурыл ат

ВОРОТ I *м.* өмүр

ВОРОТ II *м.* (грузоподъёмная машина) ворот

ВОРОТА *только мн.* каалга; **тесовые ворота** јостон эткен каалга

ВОРОТНИК *м.* јака; **широкий воротник** јалбак јака

ВОРОЧАТЬ *несов. 1. кого-что (перевёртывать)* андандыар (андандыр-); **ворочать камни** таштарды андандыар; **2. чем (управлять)** башкарар (башкар-); **ворочать делами** керектерле башкарар

ВОРОЧАТЬСЯ *несов.; разг.* анданар (андан-); **ворочаться в постели** тѳжѳктѳ анданып јадар

ВОРОШИТЬ *несов. что* кыймыктадар (кыймыктат-), андандыар (андандыр-); **ворошить сено** ѳлѳнгди андандыар

ВОРЧАНИЕ *с.* **1.** (собаки) ыркыранары; **2. (человека)** арбанары, кимиренери

ВОРЧАТЬ *несов. 1. (о собаке)* ыркыранар (ыркыран-); **ворчит, как собака** ийт чилеп ыркыранат; **2. (о человеке)** арбанар (арбан-)

ВОРЧЛИВЫЙ, -ая, -ое арбанчак, кимиренчек; **ворчливый старик** арбанчак карганак

ВОСЕМНАДЦАТЫЙ, -ая, -ое *числ. порядк.* он сегизинчи; **восемнадцатый номер** он сегизинчи номер

ВОСЕМНАДЦАТЬ *числ.* он сегис; **восемнадцать раз** он сегис катап

ВОСЕМЬ *числ.* сегис

ВОСЕМЬДЕСЯТ *числ.* сегизен

ВОСЕМЬСОТ *числ.* сегис јүс

ВОСКЛИКНУТЬ *сов.* тын кыйгырып ийер (кыйгырып ий-)

ВОСКЛИЦАНИЕ *с.* тын кыйгырары

ВОСКЛИЦАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *грам.:* восклицательный знак кыйгылы темдек

ВОСКЛИЦАТЬ *несов. см. воскликнуть*

ВОСКРЕСЕНИЕ *с.* воскресен, воскресен күн

ВОСКРЕСИТЬ *сов. кого-что 1. (оживить)* тиргизип ийер (тиргизип ий-), тындандырып ийер (тындандырып ий-); **2. (восстановить, возродить утраченное, забытое)** орныктырып ийер (орныктырып ий-), эбелтип ийер (эбелтип ий-); **воскресить прошлое** ѳткѳнин орныктырып ийер

ВОСКРЕСНИЙ, -ая, -ое воскресен; **воскресный день** воскресен күн

ВОСКРЕСНУТЬ *сов. 1.* тирилип келер (тирилип кел-); **воскреснуть заново** ойто тирилип келер; **2. перен. (стать вновь бодрым, ожить)** ондолып калар (ондолып кал-); **больной воскрес на юге** оору киж

ВОСПАЛЕНИЕ *с.; мед. (опухание)* тижигени; чамыкканы

ВОСПАЛЁННЫЙ, -ая, -ое тижиген; чамыккан; **воспалённая рана** чамыккан шырка

ВОСПАЛИТЬСЯ *сов.* чамыгып калар (чамыгып кал-); (покраснеть) кызарып ка-

ВОСПАЛЯТЬСЯ

лар (кызырып кал-); **горло воспалилось** тамак кызарып калган

ВОСПАЛЯТЬСЯ *несов.* кызарар (кызар-), чамыгар (чамык-)

ВОСПАРИТЬ, *сов.* көдүрилип чыгар (көдүрилип чык-), учуп чыгар (учуп чык-); **воспарить под облака** булуттардын алдына учуп чыгар

ВОСПЕВАТЬ *несов. см. воспеть*

ВОСПЕТЬ *сов. кого-что; высок.* мактап кожондоор (мактап кожондо-); **воспеть родную землю** төрөл жерин мактап кожондоор

ВОСПЕТЫЙ, -ая, -ое кожонго кирген; **воспетый народом** калыктын кожонгына кирген

ВОСПИТАНИЕ *с.* үредери, таскадары

ВОСПИТАННИК *м.* и **ВОСПИТАННИЦА** *ж.* воспитанник; **воспитанник суворовского училища** суворовский училищенин воспитанниги

ВОСПИТАННОСТЬ *ж.* жакшы кылык-жанду болгоны

ВОСПИТАННЫЙ -ая, -ое жакшы кылык-жанду; **воспитанный ребёнок** жакшы кылык-жанду бала

ВОСПИТАТЕЛЬ *м.* и **ВОСПИТАТЕЛЬНИЦА** *ж.* воспитатель; **воспитательница детского сада** балдардын садынын воспитатели

ВОСПИТАТЬ *сов. кого-что; в разн. знач.* жакшы-кылык жанга үредип салар (үредип сал-); **воспитать детей** балдарды жакшы-кылык жанга үредип салар; **воспитать уважение к старшим** жаан жашту улусты тооп жүрзин деп жакшы-кылык жанга үредип салар

ВОСПОЛНИТЬ *сов. что* толтырып салар (толтырып сал-); **восполнить пробелы в знаниях** билгирде једикпестерди толтырып салар

ВОСПОЛНИТЬСЯ *сов.* толтырылып калар (толтырылып кал-)

ВОСПОМИНАНИЕ *с.* эске алынар, эске алыныш; **воспоминания детства**

бала тужын эске алынары; **вечер воспоминаний** эске алыныштын энгири

ВОСПРЕПЯТСТВОВАТЬ *сов. кому-чему* буудак эдер (буудак эт-); **я не могу воспрепятствовать его приезду** онын келетенине мен буудак эдер аргам јок

ВОСПРЕТИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое токтоду, токтодулу; **воспретительный закон** токтодулу јасак

ВОСПРЕТИТЬ *сов. что* токтодып салар (токтодып сал-); **воспретить купаться** эжинерге токтодып салар

ВОСПРЕЩАТЬ *несов. см. воспретить*
ВОСПРЕЩАТЬСЯ *несов.; книжн., офиц.-дел.* јарабас; **здесь курить воспрещается** мында танкыларга јарабас

ВОСПРЕЩЕНИЕ *с.* токтодоры, токтодып турары; **воспрещение частной торговли** алдынан бойы садуны токтодоры

ВОСПРЕЩЁННЫЙ, -ая, -ое токтодулу; **воспрещенный знак** токтодулу темдек

ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ *с.* 1. *см. воспроизвести*; 2. (*копия*) көчүрүп бичири

ВОСПРОИЗВЕСТИ *сов. что* 1. (*вспомнить*) сананып ийер (сананып ий-), эске алынар (эске алын-); **воспроизвести прошлое** болгонын эске алынар; 2. (*воссоздать*) орныктырып ийер (орныктырып ий-); **воспроизвести картину боя** јуу-согуштын болгонын орныктырып ийер

ВОСПРОТИВИТЬСЯ *сов. кому-чему* удурлажып ийер (удурлажып ий-), мойножып ийер (мойножып ий-); **воспротивиться требованию** некелтезине удурлажып ийер

ВОСПРЯНУТЬ *сов.* күүн-санаазы көдүрилип чыгар (көдүрилип чык-)

ВОССИЯТЬ *сов.* јаркындалып чыгар (јаркындалып чык-), јаркындала берер (јаркындала бер-); **воссияли звезды** јылдыстар јаркындалып чыкты

ВОССОЕДИНЕНИЕ *с.* биригери

ВОССТАНИЕ *с.* түймеен

ВОСЬМИЛЕТНИЙ

ВОССТАНОВИТЬ *сов.* 1. что (возродить разрушенное, пришедшее в упадок) орныктырар (орныктыр-); **восстановить промышленность** промышленностьты орныктырар; 2. что; *перен.* (воспроизвести забытое) эске алынар (эске алын-); **восстановить в памяти** сагышта эске алынар; 3. кого (вернуть в прежнее положение) ойто алар (ойто ал-); **восстановить в партии** партияга ойто алар; 4. кого (враждебно настроить) удурлажтырып салар (удурлажтырып сал-); **восстановить учеников против учителя** үренчиктерди үредүчизине удурлажтырып салар

ВОССТАНОВИТЬСЯ *сов.* 1. орныгып келер (орныгып кел-); **здоровье восстановилось** су-кадыгы орныгып келди; 2. (вернуть себе прежнее положение) ойто кирип алар (кирип ал-); **восстановиться на работе** ишке ойто кирип алар

ВОССТАНОВЛЕНИЕ *с.* орныктырары; **восстановление сельского хозяйства** журт ээлеmdi орныктырары

ВОССТАТЬ *сов.* түймеен көдүрип ийер (көдүрип ий-), түймеп чыгар (түймеп чык-); **восстать против хозяина** ээзине удур түймеп чыгар

ВОСТОК *м.* кўнчыгыш

ВОСТОЧНЫЙ, -ая, -ое кўнчыгыш, кўнчыгыштын; **восточные народы** кўнчыгыш калыктар; **восточный ветер** кўнчыгыш (кўнчыгыштан соккон) салкын

ВОСТРЕБОВАНИЕ *с.; офиц.-дел.* некеп алары

ВОСТРЕБОВАТЬ *сов.* что; *офиц.-дел.* некеп алар (некеп ал-); **востребовать багаж** багажты некеп алар

ВОСТОРГ *м.* кайкал

ВОСТОРГАТЬ *несов.* кайкадар (кайка-кат-); **природа Алтая восторгает всех** Алтайдын ар-бүткени ончозын кайкадат

ВОСТОРЖЕННЫЙ, -ая, -ое көдүрингилү; **восторженные идеи** көдүрингилү санаалар

ВОСХВАЛЕНИЕ *с.* мактаары

ВОСХВАЛЁННЫЙ, -ая, -ое мактаткан, **восхвалённый борец** мактаткан кўрешчи

ВОСХВАЛИТЬ *сов.* кого-что мактаар (макта-); **восхвалить ученика** үренчикти мактаар

ВОСХИТИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сүреен кайкамчылу, кайкамжык; **у неё восхитительный голос** онын үни сүреен кайкамчылу

ВОСХИТИТЬ *сов.* кого-что сүрекей тын кайкадып ийер (кайкадып ий-); **восхитить публику своим пением** публиканы бойынын кожондогоныла сүрекей тын кайкадып ийер

ВОСХИТИТЬСЯ *сов.* кем-чем тын кайкап калар (кайкап кал-); **восхититься смелостью** жалтанбазын тын кайкап калар

ВОСХОД *м.* 1. чыгары; **восход на вершину горы** кырдын бажына чыгары; 2. чыкканы; **восход солнца** кўннин чыкканы

ВОСХОДИТЬ *несов.* 1. чыгар (чык-); **восходить на Белуху** Үч-Сүмерге чыгар; 2. (иметь начало) башталар (баштал-); **этот обычай восходит к древности** бу чўм-жан жебрен өйдөн башталат

ВОСХОЖДЕНИЕ *с.* чыгары; **восхождение на вершину горы** туунын бажына чыгары

ВОСЬМИГРАННЫЙ, -ая, -ое сегис кырлу; **восьмигранная фигура** сегис кырлу фигура

ВОСЬМИДЕСЯТИЛЕТНИЙ, -ая, -ее 1. (о возрасте) сегизен жашту; **восьмидесятилетний старик** сегизен жашту каргана; 2. (о сроке) сегизен жылдык

ВОСЬМИКЛАССНИК *м* и **ВОСЬМИКЛАССНИЦА** *ж.* сегизинчи класстын үренчиги

ВОСЬМИКРАТНЫЙ, -ая, -ое сегис катап; **восьмикратный чемпион по борьбе** кўрешле сегис катап чемпион

ВОСЬМИЛЕТНИЙ, -ая, -ее 1. (о сроке) сегисжылдык; **восьмилетняя школа** сегисжылдык школ; 2. (о возрасте) се-

ВОСЬМИМЕСЯЧНЫЙ

гис јашту; **восьмилетняя девочка** сегис јашту кызычак

ВОСЬМИМЕСЯЧНЫЙ, -ая, -ое сегис айлу; **восьмимесячный ребёнок** сегис айлу бала

ВОСЬМИМЕТРОВЫЙ, -ая, -ое сегис метр

ВОСЬМИУГОЛЬНИК *м.* сегистолык
ВОСЬМИУГОЛЬНЫЙ, -ая, -ое сегис толыкту

ВОСЬМОЙ, -ая, -ое *числ. порядк.* сегизинчи

ВОТКНУТЬ *сов. что* кадап салар (кадап сал-); **воткнуть иголку** ийнени кадап салар

ВОТКНУТЬСЯ *сов.* кадала берер (кадала бер-); **стрела воткнулась в дерево** согон агашка кадала берди

ВОШЬ *ж.* бийт

ВОЯЖ *ж.* јол-јорык

ВПАДАТЬ *несов.* **1.** *см.* **впасть**; **2.** (о реке) кирер (кир-), биригер (бирик-); **река Катунь** **впадает в Бию** Кадын суу Бий сууга кирип јат

ВПАДЕНИЕ *с.* **1.** (*действие*) кирери, бириккени; **у впадения реки** суунын бириккенинде; **2.** (*устье реки*) оозы

ВПАДИНА *ж.* **1.** (*ямка, углубление*) ойдык; **глазная впадина** көстинг ойдыгы; **2.** (*небольшая впадина между возвышенностями*) ойдык јер

ВПАЙКА *ж.* кандаган неме, кандаш

ВПАЛЫЙ, -ая, -ое онкок, онкойып калган; **впалые глаза** онкок көстөр

ВПАСТЬ *сов.* **1.** (*стать впалым*) онкойып калар (онкойып кал-); **щёки** **впали** јаактар онкойып калды; **2.** *во что; перен.* (*дойти до какого-л. состояния*): **впасть в отчаяние** ал-санаага тўжўп калар; ♦ **впасть в детство** бала болуп калар

ВПАЯТЬ *сов. что* кандап салар (кандап сал-); **впаять кран самовара** самовардын чоргозын кандап салар

ВПЕРВЫЕ *нареч.* баштап, баштапкы катап; **впервые в жизни** баштапкы катап јўрўмде

ВПЕРЕБОЙ *нареч.; разг.* бой-бойын укпай, бой-бойынан сөс блаажып; **женщины говорили вперевбой** ўй улус бой-бойынан сөс блаажып куучындагылайт

ВПЕРЕГОНКИ *нареч.* акалажып; **бежать вперевгонки** акалажып јўгўрер

ВПЕРЁД *нареч.* **1.** *прям., перен.* ичкери; **идти вперёд** ичкери барар; **2.** (*заранее*) ажындыра, озолондыра; **получить деньги вперёд** акчаны озолондыра алар

ВПЕРЕДИ I **1.** *нареч.* озо, алдында; **идти впереди** алдында барар; **2.** (*в будущем*) келер ойдө; **впереди большие расходы** келер ойдө јаан чыгымдар

ВПЕРЕДИ II *предлог. кого-чего* озо; **идти впереди всех** бастыразынан озо барар

ВПЕЧАТЛИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ўзе немени јўрегине јуук алар; **впечатлительный ребёнок** ўзе немени јўрегине јуук алар бала

ВПЕЧАТЛЯТЬ *несов.; разг.* јакшы деп билдирер (билдир-); **эта картина не впечатляет** бу јурук јакшы деп билдирбейт

ВПИСАТЬ *сов.* **1.** *кого-что* ўзеери бичип салар (бичип сал-); **2.** *что; мат.* кийдирип салар (кийдирип сал-); **вписать треугольник в круг** ўчтолыкты тегерикке кийдирип салар

ВПЛАВЬ *нареч.* эжинип, јўзўп; **переправиться через реку вплавь** сууны эжинип кечер

ВПЛЕСТИ *сов. что* өрўп салар (өрўп сал-); **вплести ленту в косу** лентаны чачка өрўп салар

ВПЛОТНУЮ *нареч.* јаба, јуук; **подойти к дому вплотную** турага јаба базып келер

ВПЛОТЬ *предлог с род. п.* јетире; **вплоть до вечера** энирге јетире

ВПОЛЗТИ́ *сов.* 1. (*ползком проникнуть внутрь*) жылып кире берер (кире бер-); 2. (*наверх*) жылып чыга берер (чыга берер-)

ВПОЛНЁ *нареч.* чек; **вполне здоровый человек** су-кадыгы чек кем-жок кижы
ВПОЛОВИНУ *нареч.*; *разг.* жарымдай; **она была вполовину русская** ол жарымдай орус болгон

ВПОРХНУТЬ *сов.* 1. (*порхая, влететь – о птицах, бабочках*) кийдире учуп келер (учуп кел-); 2. *разг.* (*быстро и легко войти, вбежать куда-л.*) кийдире жүгүрип келер (жүгүрип кел-); **в комнату впорхнула молодая женщина** јиит келин кыпка кийдире жүгүрип келди

ВПОСЛЕДСТВИИ *нареч.* соондо, кийинде; **впоследствии он узнает об этом** соондо ол бу керектин аайын билип ийер

ВПОТЬМА́Х *нареч.*; *разг.* карануйда; карачкыда; **сидеть впотьмах** карануйда отурад

ВПРА́ВДУ *нареч.*; *разг.* чынынча, чынынча айтса; **я и вправду этого не знал** мен чынынча айтса оны билбегем

ВПРА́ВЕ I *нареч.* *в знач. сказ. с неопред.* јанду, јангы бар; **я вправе так говорить** анайда айдар јаным бар; **он не вправе так поступать** ол анайда эдер јангы јок

ВПРА́ВЕ II *нареч.* *уст.* он јерде

ВПРА́ВИТЬ *сов.* *что* 1. (*о суставах, конечностях*) кийдирип ийер (кийдирип ий-), ойто ордына эптеп салар (эптеп сал-); **вправить ногу** чыккан бутты ойто ордына эптеп салар; 2. *разг.* (*заправить*) сугуп алар (сугуп ал-); **вправить брюки в голенища** өдүктин кончына брюканы сугуп алар

ВПРА́ВО *нареч.* он јаны јаар; **повернуть вправо** он јаны јаар бурулар

ВПРЕДЬ *нареч.* мынанг ары; **впредь будьте осторожны** мынанг ары ајарынкай болыгар

ВПРИПРЫ́ЖКУ *нареч.* секирип; **бежать вприпрыжку** секирип жүгүрер

ВПРИТЫ́К *нареч.*; *разг.* јаба, өткүре јуук; **сарай стоит впритык к дому** сарай турага јаба туруп јат

ВПРОСА́К *нареч.*: **попасть впросак** эби јок айалгага кирер

ВПРОСО́НКАХ *нареч.*; *разг.* уйку аразында; **впросонках слышать разговор** уйку аразында куучын угар

ВПРЯ́МЬ *частица*; *разг.* чындап; **и впрямь это дело хорошее** чындап та бу керек јакшы эмтир

ВПУСК *м.* кийдирери; **впуск публики в зал** көрөбчилерди залга кийдирери

ВПУСКНО́Й, -ая, -ое кийдирип турган; **впускная дверь** улус кийдирип турган эжик

ВПУСТУ́Ю *нареч.*; *разг.* куру јерге, тегин; **стараться впустую** куру јерге албаданар

ВПУ́ТАТЬ *сов.* кийдирип салар (кийдирип сал-); **впутать в историю** керекке кийдирип салар; **Не впутывай меня в свои дела!** Бойыннын керектерине мени кийдирбе!

ВПЯ́ТЕРО *нареч.* беш катап; **заплатить впятеро** дешевле беш катап јенил төлөөр

ВПЯ́ТЕРО́М *нареч.* бежү; **играть впятером** бежү ойноор

В-ПЯ́ТЫХ *вводн. сл.* бежинчизинде

ВРАГ *м.* өштү; **жестокий враг** казыр өштү

ВРАЖДА́ *ж.* өштөжү

ВРАЖДО́ВАТЬ *несов.* өштөжөр (өштөш-); **враждовать друг с другом** бой-бойыла өштөжөр

ВРА́ЖЕСКИЙ, -ая, -ое өштүнин; **вражеская армия** өштүнин черүзи

ВРАЗБРО́Д *нареч.*; *разг.* туш башка, јер башка; **идти вразброд** туш башка барар

ВРАЗБРОС *нареч.*; *разг.* јер башка; **брёвна лежали вразброс** тоормоштор јер башка јаткан

ВРАЗВАЛКУ

ВРАЗВА́ЛКУ нареч.; разг. јайканып, јайканып туруп; **он шел вразвалку** ол јайканып барып јатты

ВРАЗРÉЗ I нареч. с чем; разг. јөпсинбей

ВРАЗРÉЗ II предлог чему удур; **катер шёл вразрез волнам** катер толкуларга удур барган

ВРАЗУМÍТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јарт, чокым; **вразумительная речь** јарт куучын

ВРАЗУМÍТЬ сов. кого ўредип салар (ўредип сал-); **ни опыт, ни годы не вразумили меня** ченемел де, јылдар да мени ўредип салбады

ВРАСПЛÓХ нареч. кенетийин, сақыбаган јанынан; **застать врасплох** сақыбаган јанынан учураар

ВРАССЫПНУ́Ю нареч. јер-башка, туш-башка; **бежать врассыпную** туш-башка јүгүрер

ВРАТА́РЬ м.; спорт. вратарь

ВРАТЬ несов.; разг. **1.** что и без доп. төгүндеер (төгүнде-); **он не умеет врать** ол төгүндеп билбес; **2.** (неверно показывать) төгүндеер, јастыра көргүзер (көргүс-); **часы врут** час јастыра көргүзет

ВРАЧ м. эмчи; **главный врач** баш эмчи

ВРАЩА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое айланып эбирер; **вращательное движение** айланып эбирер кыймугы

ВРАЩА́ТЬ несов. что эбиртер (эбирт-), айландыар (айландыр-); **вращать колесо** көлөсөни айландыар

ВРАЩА́ТЬСЯ несов. **1.** айланар (айлан-); **Земля вращается вокруг Солнца** Јер Күнди эбире айланып јат; **2.** перен. айланар; **вращаться среди молодёжи** јашөскүримнин ортозында айланат

ВРАЩÉНИЕ с. айланары, эбирери; **вращение Земли** Јердин айланары

ВРЕД м. каршу; **принести вред** каршу јетирер

ВРЕДÍТЕЛЬ м. **1.** каршучыл; **2.** (враг) өштү

ВРЕДÍТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое каршулу, каршу јетирер; **вредительский поступок** каршу јетирер керек

ВРЕДÍТЕЛЬСТВО с. каршу эдери

ВРЕДÍТЬ несов. кому-чему каршу јетирер (јетир-), каршу эдер (каршу эт-); **курение вредит здоровью** танкылаш сукадыкка каршу јетирет

ВРЕДНО́ нареч. и в знач. сказ. каршулу; **курение вредно** танкы тартканы каршулу

ВРЕДНОСТЬ ж. **1.** каршу, каршулу болоры; **вредность курения** танкынын каршузы; **2.** кыйгас, кыйгас болоры

ВРÉДНЫЙ, -ая, -ое **1.** каршулу; **вредные вещества** каршулу веществолор; **2.** кыйгас; **вредная соседка** кыйгас айылдаш үй кижы

ВРЕДОНÓСНЫЙ, -ая, -ое каршулу; **вредоносные отходы** каршулу таштанчылар

ВРÉЗАТЬ сов. что ойып кийдирип ийер (кийдирип ий-); **врезать замок в дверь** сомокты эжикке ойып кийдирип ийер

ВРÉЗАТЬСЯ сов. **1.** кадалып калар (кадылып кал-), сүзүлип калар (сүзүлип кал-); **лодка врезалась в берег** кеме јаратка сүзүлип калган; **2.** перен. артып калар (артып кал-); **врезаться в память** сагышта артып калар

ВРЕЗÁТЬСЯ несов. см. **врезаться**

ВРЕМЕНА́МИ нареч. кезиктей, каа-јаада, кезек ойгө; **временами шёл дождь** кезиктей јааш јаап турды

ВРÉМЕННО нареч. кезек ойгө

ВРÉМЕННЫЙ, -ая, -ое удурум, бир кезек ойдин; **временная работа** удурум иш; **временный работник** бир кезек ойдин ишчизи

ВРÉМЯ с. **1.** ой; **вечернее время** эниргери ой; **2.** (час, срок) час, саат; **Сколько времени?** Канча час?; **3.** (эпоха, период) ой; **неотставать от времени** ойдөң артпай турар; **военное время** јуучактын ойи; **4.** (определённая пора) ой; **времена**

ВСЕМИРНЫЙ

года жылдын ӱйлӱри; **время покоса** ӱлӱн ӱйи; **5. грам.** ӱй; **прошедшее время** ӱткӱн ӱй

ВРЕМЯИСЧИСЛЕНИЕ *м.* жылтоолош; **новое времяисчисление** жань жылтоолош

ВРЕМЯПРОВОЖДЕНИЕ *с.* ӱй ӱткӱриш; **беспутное времяпрепровождение** калас ӱй ӱткӱриш

ВРОЖДЕННЫЙ, -ая, -ое бӱдердеги, энеден чыкканынан ала; **врожденная слепота** энеден чыкканынан ала сокор болгоны; **врожденный талант** энеден чыгардан ала жайалта

ВРОЗЬ *нареч.* башка; **жить врозь** башка жадар

ВРУБИТЬ *сов.* **1.** *во что (вделать, вставить)* кондырып салар (кондырып сал-), тургузып салар (тургузып сал-); **2. разг. (включить)** иштедип ийер (иштедип ий-); **врубить сирену** сиренаны иштедип ийер

ВРУБИТЬСЯ *сов.* кондырылып калар (кондырылып кал-), тургузылып калар (тургузылып кал-)

ВРУКОПАШНУЮ *нареч.* колло, колдомдожып; **драться врукопашную** колдомдожып согужар

ВРУЧЕНИЕ *с.* берери; **вручение награды** кайрал берери

ВРУЧИТЬ *сов.* *кого-что* берип ийер (берип ий-), туттургузып берер (туттургузып бер-); **вручить повестку** повестканы туттургузып берер

ВРЫВАТЬ *несов. см. врѣть*

ВРЫВАТЬСЯ I *несов. см. врѣгься*

ВРЫВАТЬСЯ II *несов. см. ворваться*

ВРЫТЬ *сов.* *что* кӱмӱ салып салар (салып сал-); кӱмӱп тургузып салар (тургузып сал-); **врыть столбы в землю** столморды жерге кӱмӱп тургузып салар

ВРЫТЬСЯ *сов.* кӱмӱлип калар (кӱмӱлип кал-); казынып кирип калар (кирип кал-); **пехота врылась в землю** пехота жерге казынып кирип алган

ВСАДИТЬ *сов.* *что* кийдире чабып салар (чап сал-); **всадить топор в дерево** малтаны агашка кийдире чабып салар

ВСАДНИК *м.* и **ВСАДНИЦА** *ж.* тан атту кижы

ВСАСЫВАНИЕ *с.* сороры

ВСЁ I *нареч.* **1.** (*всегда*) жаантайын; **он всё в разъездах** ол жаантайын жол-жорыкта; **2.** (*до сих пор*) эмдигенче, эмдиге жетире; **он всё ещё болен** ол эмдиге жетире оору

ВСЁ II *мест. опред. с.* **1.** бастыра; **от всего сердца** бастыра жӱрегинен; **2.** *в знач. суц.* бастыразы, ӱзеги; **всё известно** бастыразы жарт

ВСЕВОЗМОЖНЫЙ, -ая, -ое жӱзӱн-базын, жӱзӱн-башка; **всевозможный товар** жӱзӱн-базын товар

ВСЕГДА *нареч.* жаантайын

ВСЕГӱ *нареч.* **1.** (*итого*) бастыра; бириктире; **всего израсходовано сто рублей** бастыра жӱс салковой чыгымдалган; **2.** (*только, лишь*) жӱк ле; **работа началась всего два месяца назад** иш жӱк ле эки ай кайра башталды

ВСЕЛЕНИЕ *с.* жаттыргызары

ВСЕЛИТЬ *сов.* **1.** *кого (поселить)* жаттыргызып салар (жаттыргызып сал-); **2.** *что; перен.* кийдирип салар (кийдирип сал-); **вселить уверенность** бӱдӱмжи кийдирип салар

ВСЕЛИТЬСЯ *сов.* **1.** кӱчӱп келер (кӱчӱп кел-); **вселиться в дом** турага кӱчӱп келер; **2.** *перен.* кирип калар (кирип кал-); **в сердце вселилась тревога** жӱрекке санааркаш кирип калган

ВСЕЛЯТЬСЯ *несов. см. вселиться*

ВСЕМЕРО *нареч.* жети катап; **всемеро меньше** жети катапка ас

ВСЕМЕРОМ *нареч.* жетӱлеп; **тащили бревно всемером** тоормошты жетӱлеп тажыган

ВСЕМИРНЫЙ, -ая, -ое бастырателекейлик; **всемирная история** бастырателекейлик тӱӱки

ВСЕНАРОДНЫЙ

ВСЕНАРОДНЫЙ, -ая, -ое бастыра (текши) эл-јоннын; **всенародные выборы** бастыра эл-јоннын талдаштары

ВСЕОБЩИЙ, -ая, -ее текши; **всеобщее обучение** текши үредү

ВСЕПОГОДНЫЙ, -ая, -ое кандый ла ай-күнде јүрер, кандый ла ай-күнде учар; **всепогодный самолёт** кандый ла ай-күнде учар самолёт

ВСЕРОССИЙСКИЙ, -ая, -ое басты-рароссиялык; **всероссийская олимпиада** бастырароссиялык олимпиада

ВСЕРЬЁЗ нареч. чынга бодоп; чынан ла

ВСЕСТОРОННИЙ, -ая, -ее бастыра јанынан; **всесторонний талант** бастыра јанынан јайалта

ВСЁ-ТАКИ союз и частица андый да болзо; **всё-таки приедет** андый да болзо келер; **всё-таки он мне нравится** андый да болзо, ол меге јарап турган

ВСЕЦЕЛО нареч. бастыра бойы, бүт-күлинче; **всецело предан науке** бастыра бойы билимге беринген

ВСКАРАБКАТЬСЯ сов. кармактанып чыга берер (чыга бер-); **вскарabкаться из ямы** оронон кармактанып чыга берер

ВСКАРМЛИВАТЬ несов. см. **вскор-мить**

ВСКАЧЬ нареч. манла; **ехать вскачь** манла барар

ВСКІНУТЬ сов. что **1.** (взбросить на что-л.) чачып ал (чачып ал-), салып алар (салып ал-); **вскинуть мешок на спину** таарды белине чачып алар; **2.** (поднять) көдүрип ийер (көдүрип ий-); **вскинуть голову** бажын көдүрип ийер

ВСКИПЕТЬ сов. **1.** кайнап чыгар (кайнап чык-), кайнап калар (кайнап кал-); **чайник вскипел** чөйгөн кайнап чыкты; **2.** перен. атыйланып чыгар (атайланып чык-); **вскипеть от злобы** ачынгананан атыйланып чыгар

ВСКИПЯТИТЬ сов. что кайнадып ийер (кайнадып ий-); **вскипятить молоко** сүтти кайнадып ийер

ВСКИПЯЧЁННЫЙ, -ая, -ое кайна-дылган; **вскипячённая вода** кайнадылган суу

ВСКОЛЫХНУТЬ сов. **1.** что јайкап ийер (јайкап ий-), кыймыктадып ийер (кыймыктадып ий-); **ветер всколыхнул пшеницу** салкын буудайды кыймыктадып ийди; **2.** кого-что; перен. түймедип ийер (түймедип ий-); **всколыхнуть массы** калыкты түймедип ийер

ВСКОЛЫХНУТЬСЯ сов. **1.** јайканып ийер (јайканып ий-), кыймыктанып ийер (кыймыктанып ий-); **2.** перен. түймеп чыгар (түймеп чык-); **душа всколыхнулась** јүреги түймеп чыкты

ВСКОЛЬЗ нареч. кайкалай; **вскользь упомянуть об этом** ол керегинде кайкалай айдар

ВСКОПАТЬ сов. что казып салар (казып сал-); **вскопать землю** јерди казып салар

ВСКÓРЕ нареч. удабас, удабай; **он вскоре приехал** ол удабай једип келген

ВСКОРМИТЬ сов. кого-что **1.** (кормя, вырастить о – животных) азырап салар (азырап сал-); **вскормить поросёнка** чочконын балазын азырап салар; **2.** разг. азырап салар, чыдадып салар (чыдадып сал-); **Кто тебя вскормил?** Сени кем чыдадып салган?

ВСКОЧИТЬ сов. **1.** на кого-что mine согор (mine сок-); **вскочить на коня** атка mine согор; **2.** (быстрым движением подняться с места) секирип чыгар (секирип чык-), тура јүгүрип келер (тура јүгүрип кел-); **вскочить от испуга** коркыгананан тура јүгүрип келер; **3.** разг. чыгып калар (чыгып кал-); **вскочил прыщ** чыбырткан чыгып калды

ВСКРИК м. кыйгы

ВСПЛЫТЬ

ВСКРІКНУТЬ *сов.* кыйгырып ийер (кыйгырып ий); **громко вскрикнуть** тын кыйгырып ийер

ВСКРИЧАТЬ *сов.; книжн.* кыйгырып ийер (кыйгырып ий-); **вскричать в негодовании** тын ачынган тушта кыйгырып ийер

ВСКРУЖИТЬ *сов.:* **вскружить голову** бажын айландырып салар

ВСКРЫВАТЬСЯ *несов. см. вскрытъ-ся*

ВСКРЫТИЕ *с. 1.* (распечатывание пакета, посылки) ачары, ачып көрөри; **вскрытие письма** самараны ачары; **2. перен.** табары, илезине чыгарары; **3. мед.** кезери; **вскрытие трупа** божогон кижини кезери

ВСКРЫТЬ *сов. что 1.* (распечатать, открыть) ачып ийер (ачып ий-); **2. перен.** табып ийер (табып ий-); **вскрыть недостатки в работе** иште једикпестерди табып ийер

ВСКРЫТЬСЯ *сов. 1.* (о нарыве) жарылып калар (жарылып кал-); **2. (о реках)** тожы тўжўп калар (тўжўп кал-); **3. перен.** (обнаружиться) табылып калар (табылып кал-); **вскрылись недостатки в работе** иште једикпестер табылып калган

ВСЛЕД *нареч. и предлог с дат. п. (следом)* кийининен, кийининен ары; **я смотрел вслед поезду** мен поездинг кийининен ары көрүп турдым

ВСЛЕДСТВИЕ *предлог с род. п.* шылтуунда, шылтузында; **вследствие дождя экскурсия не состоялась** јааштын шылтузында экскурсия болбоды

ВСЛЕПУЮ *нареч.* бодоп, удурумга

ВСЛУХ *нареч.* угуза; **читать вслух** угуза кычырап

ВСЛУШАТЬСЯ *сов. во что* лаптап угуп алар (угуп ал-); **вслушаться в разговор** куучынды лаптап угуп алар

ВСЛУШИВАТЬСЯ *несов. см. вслушаться*

ВСМАТРИВАТЬСЯ *несов. см. всмотреться*

ВСМОТРЕТЬСЯ *сов. в кого-что* лаптап көрүп ийер (көрүп ий-); **внимательно всмотреться в лицо вошедшего** кирип келген кижининг јүзине лаптап көрүп ийер

ВСМЯТКУ *нареч. 1.* (до полужидкого состояния – о способе варки яйца) чала; **яйцо всмятку** чала кайнаткан јымыртка; **2. разг.** алары јок; **машина разбилась всмятку** көлүк алары јок этире оодылып калган

ВСОВЫВАТЬ *несов. см. всунуть*

ВСОСАТЬ *сов. что* соорып алар (соорып ал-); **пылесос всосал всю пыль** пылесос бастыра тоозынды соорып алган

ВСОСАТЬСЯ *сов. 1.* (присосаться) кадалып калар (кадалып кал-); **2. (впитаться)** өдүп калар (өдүп кал-), шингип калар (шингип кал-); **вода всосалась в почву** суу јерге шингип калган

ВСПАХАТЬ *сов. что* сүрүп салар (сүрүп сал-); **вспахать поле** кыраны сүрүп салар

ВСПАХИВАТЬ *несов. см. вспахать*

ВСПАШКА *ж.; с.-х.* кыра сүрүш; **весенняя вспашка** јаскы кыра сүрүш

ВСПЕНИТЬ *сов. что* көбүктедип салар (көбүктедип сал-); **вспенить воду** сууны көбүктедип салар

ВСПЕНИТЬСЯ *сов.* көбүктелип калар (көбүктелип кал-), көбүк болуп калар (болуп кал-); **вспенились волны** толкулар көбүктелип калган

ВСПЛЕСК *м.* табыш; **всплеск** вёсел кайыктардын табыжы

ВСПЛОШНУЮ *нареч.; разг.* туй; **луга сплошную** покриты цветами јаландар чечектерле туй јабылган

ВСПЛЫТЬ *сов. 1.* (на поверхность) үстине кайкалап чыгар (кайкалап чык-); **2. перен.** (обнаружиться) билдирип келер (билдирип кел-), көрүнип келер (көрүнип кел-); **всплыли недочёты** једикпестер көрүнип келген

ВСПОЛОШИТЬ

ВСПОЛОШИТЬ *сов. кого-что; разг.* шакпырадып ийер (шакпырадып ий-), чур-чуманак көдүрип ийер (көдүрип ий-), **всполошить всю деревню** бүйткүл деремненеге чур-чуманак көдүрип ийер

ВСПОЛОШИТЬСЯ *сов.; разг.* шакпырай берер (шакпырай бер-); чур-чуманак көдүрилип чыгар (көдүрилип чык-), тал-табыштана берер (тал-табыштана бер-); **на деревьях всполошились грачи** агашта таандар тал-табыштана бердилер

ВСПОМНИТЬ *сов. кого-что* эске алар (эске ал-); **вспомнить прошлое** өткөн ойди эске алар

ВСПОМНИТЬСЯ *сов. кому* санаага кирип келер (кирип кел-), эске алынып ийер (эске алынып ий-); **вспомнилась старинная песня** озогы кожон санаага кирип келди

ВСПОМОГАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое болушчы, үзеери; **вспомогательный отряд** болушчы отряд; **вспомогательная литература** үзеери литература; ♦ **вспомогательный глагол** *грам.* болушчы глагол

ВСПОРОТЬ *сов. что* **1.** (*распороть*) сөгүп ийер (сөгүп ий-); (*разрезать*) жарып ийер (жарып ий-); **вспороть мешок** таарды сөгүп ийер; **вспороть брюхо медведю** айунын ичин жарып ийер; **2.** (*вскрыть*) ачып ийер (ачып ий-); **вспороть конверт** конвертти ачып ийер

ВСПОРХНУТЬ *сов. 1.* (*быстро и легко взлететь – о птице, бабочке и т.п.*) учуп чыгар (учуп чык-); **птичка вспорхнула** кушкаш учуп чыккан; **2.** (*быстро и легко подняться вверх*) учуп чыгар, уча берер (уча бер-); **снежинки вспорхнули вверх** карычактар өрө учуп чыкты; **3.** *разг.* (*всколотить – о человеке*) тура жүгүрер (тура жүгүр-); **вспорхнуть со стула** отургыштан тура жүгүрер

ВСПОТЁТЬ *сов. 1.* терлеп калар (терлеп кал-); **вспотеть от жары** изүден терлеп калар; **2.** *разг.* (*запотеть*) терлей бер-

рер (терлей бер-); **очки вспотели** очки терлей берди

ВСПОТЁЛЫЙ, -ая, -ое терлеп калган; **вспотелая рука** терлеп калган кол

ВСПРЫГИВАТЬ *несов. см. вспрыгнуть*

ВСПРЫГНУТЬ *сов.* калып ийер (калып ий-); **вспрыгнуть на подоконник** подоконникке калып ийер

ВСПРЫСКИВАНИЕ *с. 1. см. вспрыскивать; 2.* *разг.* (*вспрыскиваемая жидкость*) быркырып турган суйук неме

ВСПРЫСКИВАТЬ *несов. см. вспрыскинуть*

ВСПРЫСНУТЬ *сов. что* быркырып ийер (быркырып ий-); **вспрыснуть цветы водой** чечектерди суула быркырып ийер

ВСПУГИВАТЬ *несов. см. вспугнуть*
ВСПУГНУТЫЙ, -ая, -ое коркыткан, чочыткан; **вспугнутый зверь** коркыткан ан

ВСПУГНУТЬ *сов. кого* **1.** чочыдып ийер (чочыдып ий-), коркыдып ийер (коркыдып ий-); **вспугнуть вора** уурчыны чочыдып ийер; **2.** (*помешать проявлению, осуществлению чего-л., нарушать что-л.*) бузуп ийер (бузуп ий-); **вспугнуть чуткий сон** терен уйкуны бузуп ийер

ВСПУЧИТЬСЯ *сов.; разг.* көдүрилип калар (көдүрилип кал-), көбүп калар (көбүп кал-); **лёд вспучился** тош көдүрилип калган

ВСПЫХНУТЬ *сов. 1.* (*загореться*) күйүп чыгар (күйүп чык-); **вспыхнул огонёк** от күйүп чыкты; **2.** *перен.* (*внезапно начаться*) башталар (баштал-); **вспыхнула война** жуу башталды; **3.** *перен.* (*покраснеть*) кызара берер (кызара бер-)

ВСПЫШКА *жс. 1.* от алышканы, жаркындалганы; **вспышки пламени** жалбыштын жаркындалганы; **2.** *перен.* ачынган; **ему было стыдно за свою вспышку** ого бойынын ачынган учун уятту болгон; **3.** күйбүрегени; **вспышка эпидемии**

ВСТРЯХНУТЫЙ

гриппа грипп оорунун эпидемиязынын күйбүрегени

ВСПЯТЬ нареч. кайра, тескери; **повернуть время вспять** ойди кайра бурып ийер

ВСТАВÁТЬ несов. см. **встать**

ВСТАВÍТЬ сов. что **1.** кондырып салар (кондырып сал-), тургузып салар (тургузып сал-); **вставить зубы** тиштер тургузып салар; **вставить рамы** рамдарды кондырып салар; **2. перен.** кожуп ийер (кожуп ий-); **вставить слово в разговор** эрмек-куучынга сөс кожуп ийер

ВСТАВЛЯТЬ несов. **вста́вить**

ВСТАВНÓЙ, -ая, -ое кондырып салган; **вставные окна** кондырып салган көзнөктөр

ВСТА́ВКА ж. **1.** кондырыш; **вставка стёкол** шил кондырыш; **2.** (вписанный текст) кийдире бичилген текст; **3.** (то, что вставлено) кийдирилген немее

ВСТАТЬ сов. **1.** туруп келер (туруп кел-), турар; **встать со стула** отургыштан туруп келер; **2.** (подняться) туруп келер; **встать с петухами** сары танда туруп келер; **3.** (ступить на что-л.) туруп алар (туруп ал-); **встать на стул** отургышка туруп алар; **4. перен.** (выздороветь) жазылып калар (жазылып кал-); **5. перен.** (подняться на борьбу) туруп чыгар (туруп чык-); **встать на защиту родины** төрөлин корыырга туруп чыгар; **6. перен.** туруп келер; **перед нами встали важные задачи** бистин алдыбыста жаан учурлу сурактар туруп келди

ВСТРЕВÓЖИТЬ сов. кого-что санааркадып ийер (санааркадып ий-); **встревожить домашних** айылдагы улусты санааркадып ийер

ВСТРЕВÓЖИТЬСЯ сов. санааркай берер (санааркай бер-), санааркап калар (санааркап кал-); **все встревожились** багырамы санааркап калган

ВСТРЕПЕНУТЬСЯ сов. чочый берер (чочый бер-); **птицы встрепенулись** куштар чочый берди

ВСТРЁПКА ж. **1.** кезедү; **большая встрепка** жаан кезедү; **2.** түймеен, шакпыраш

ВСТРÉТИТЬ сов. **1.** кого-что (увидеть) туштап калар (туштап кал-), жолыгып калар (жолыгып кал-); **я встретил знакомого в театре** мен театрда таныжыма жолыгып калгам; **2.** кого (устроить встречу) уткып ийер (уткып ий-); **встретить артистов** артисттерди уткып ийер; **3.** что (столкнуться с чем-л.) учурап калар (учурап кал-); **встретить трудности** уур айларга учурап калар

ВСТРÉТИТЬСЯ сов. **1.** с кем-чем туштап калар (туштап кал-), туштажып калар (туштажып кал-), жолыгыжып калар (жолыгыжып кал-); **встретиться с другом** нөкөриле туштажып калар; **2.** с кем-чем (сойтись для состязания) туштажып калар; **встретились лучшие шахматисты** энг талдама шахматчылар туштажып калды

ВСТРÉЧА ж. **1.** с кем-чем туштажу; **встреча с писателями** бичиичилерле туштажу; **2.** (беседа, собрание) жуун; **3.** (празднование чего-л.) уткыыры; **встреча Нового года** Яны жылды уткыыры; **4. спорт.** жолугыжып ойнооры; **встреча команд** командалардын жолугыжып ойнооры

ВСТРЕЧА́ТЬ несов. см. **встретить**

ВСТРЕЧА́ТЬСЯ несов. **1.** см. **встретиться**; **2.** (поддерживать знакомство) жолыгыжып турар (жолыгыжып тур-); **они больше не встречаются** олоор база жолыгышпай жат

ВСТРÉЧНЫЙ, -ая, -ое удур келген; **встречный поезд** удур келген поезд

ВСТРУНКУ нареч. түп-түс; **стоять в струнку** түп-түс турар

ВСТРЯ́ХИВАТЬСЯ несов. см. **встряхнуться**

ВСТРЯХНУТЫЙ, -ая, -ое какталган, силкилген; **встряхнутый ковёр** какталган кебис

ВСТРЯХНУТЬ

ВСТРЯХНУТЬ *сов.* **1.** что силкип ийер (силкип ий-); кактап салар (кактап сал-); **встряхнуть ковёр** кебисти кактап салар; **2.** кого (*вывести из оцепенения, вялого, бездеятельного состояния*) сергидип ийер (сергедип ий-), тиргизип ийер (тиргизип ий-); **эта новость встряхнула весь район** бу солун бастыра аймакты тиргизип ийген

ВСТРЯХНУТЬСЯ *несов.* **1.** разг. (*резким, порывистым движением стряхнуть с себя что-л.*) кактанар (кактан-); **встряхнуться от снега** кардан кактанар; **2.** разг. (*оживиться, взбодриться*) сергидип ийер (сергидип ий-)

ВСТУПАТЬ *несов. см. вступитъ*

ВСТУПИТЬ *сов.* **1.** (*войти куда-л.*) кирип калар (кирип кал-); (*начать*) баштап ийер (баштап ий-); **войска вступили в город** черу калага кирип калды; **вступить в бой** жуу-согушты баштап ийди; **2.** на что (*ступитъ поднимаясь*) базып ийер (базып ий-); **вступить на лестницу** текпишке базып ийер; **3.** во что (*стать членом, участником чего-л.*) кирип алар (кирип ал-); **вступить в партию** партияга кирип алар; **4.** (*начать какое-л. действие; оказаться в каком-л. положении, состоянии, качестве*) кирип калар; баштап ийер; **вступить в новую жизнь** јаны јүрүм баштап ийер; (*жениться, выйти замуж*) кижидип алар (кижидип ал-)

ВСТУПИТЬСЯ *сов.* за кого-что адаанын алар (адаанын ал-); **вступить за ребёнка** баланын адаанын алар

ВСТУПЛЕНИЕ *с.* **1.** (*действие*) кирери; **2.** (*введение*) кире сөс; **вступление к книге** бичиктин кире сөзи

ВСТУПИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое вступительный; кире; **вступительное слово** кире сөс; **вступительные экзамены** вступительный экзамендер

ВСУНУТЬ *сов.* **1.** кого-что сугуп ийер (сугуп ий-); **всунуть руки в карманы** колдорды карманга сугуп ийер; **2.** кому (*заставить взять что-л.; навязать*) ал-

бадап берип ийер (берип ийер-); **всунуть записку** записканы албадап берип ийер

ВСУХОМЯТКУ *нареч.* кургакка; **кушать всухомятку** кургакка ажанар

ВСХЛІПЫВАНИЕ *с.* өксөбөри

ВСХЛІПЫВАТЬ *несов.* өксөп ыйлаар (өксөп ыйла-); **всхлипывать во сне** уйку тужында өксөп ыйлаар

ВСХОДЫ *только мн.; с.-х.* кылга

ВСХОЖЕСТЬ *ж.; с.-х.* јакшы чыгатаны, јакшы өскөни; **проверка семян на всхожесть** үренди јакшы чыгатанына көрөри

ВСХОЖИЙ, -ая, -ее јакшы чыгатан, јакшы өзөтөн; **всхожие семена** јакшы чыгатан үрендер

ВСХРАПНУТЬ *сов.; разг.* уйуктап ийер (уйуктап ий-), үргүлөп ийер (үргүлөп ий-); **всхрапнуть на часок** бир час үргүлөп ийер

ВСХРАПЫВАТЬ *несов.* козырыктаар (kozyрыкта-); **всхрапывать во сне** уйку тужында козырыктап турар

ВСЫПАТЬ *сов.* **1.** что уруп салар (уруп сал-); **всыпать муку в мешок** кулурды таарга уруп салар; **2.** разг. (*сильно побить*) тын согуп ийер (согуп ий-); (*отругать*) тын адылып салар (адылып сал-); **всыпать за озорство** баштактанганы учун тын адылып салар

ВСЯ *мест. ж. см. весь*

ВСЯКИЙ, -ая, -ое **1.** (*каждый*) кажы ла, кандый ла; **во всякое время** кандый ла өйдө; **2.** (*разный*) јүзүн-јүүр; **торгуют всякими товарами** јүзүн-јүүр товарларла садыжып јат

ВТАЙНЕ *нареч.* туйка; туйказынан **втайне задумать** туйказынан снанып шүүп алар

ВТАЛКИВАТЬ *несов. см. втолкнѹть*

ВТАПТЫВАТЬ *несов. см. втоптѹть*

ВТАСКИВАТЬ *несов. см. втащѹть*

ВТАЧАТЬ *сов.* что кийдире көктөп салар (көктөп сал-); **втачать рукава** јенди кийдире көктөп салар

ВТРОЙНЕ

ВТАЩИТЬ *сов. кого-что* кийдире сүүртеп салар (сүүртеп сал-); **втащили все вещи** бастыра не-немелерди кийдире сүүртеп салдылар

ВТЕРЁТЬ *сов. что* сүртүп салар (сүртүп сал-); **втереть мазь** сүркүшти сүртүп салар; ♦ **втереть очки** мекелеп салар

ВТЕРЁТЬСЯ *сов. 1. (впитаться при натирании)* шинип калар (шинип кал-); **мазь втёрлась в кожу** сүркүш тереге шинип калган; **2. разг. (проникнуть куда-л. с помощью разных уловок, хитростей)** сүмеленип кирип алар (кирип ал-)

ВТИРАНИЕ *с. сүртеери*

ВТІСКИВАТЬСЯ *несов. см. втіснуться*

ВТІСНУТЬ *сов. кого-что* кыстап салар (кыстап сал-); **втіснуть книгу на полку** полкага бичикти кыстап салар

ВТІСНУТЬСЯ *сов.; разг.* кысталыжып алар (кысталыжып ал-); **втіснуться в кресло** креслого кысталыжып алар

ВТИХОМОЛКУ *нареч.; разг.* араай, араайынан, билдирбей, билдирбезинен; **плакать втихомолку** араайынан ыйлаар; **радоваться втихомолку** билдирбезинен сүүнер

ВТОЛКНУТЬ *сов. и однокр. кого-что* кийдире ийдип ийер (ийдип ий-); **втолкнуть книгу на полку** бичикти полкага кийдире ийдип ийер

ВТОЛКОВАТЬ *сов. что* жартап берер (жартап бер-); **втолковать правило** ээжини жартап берер

ВТОЛКОВЫВАТЬ *несов. см. втолковать*

ВТОПТАТЬ *сов. кого-что* кийдире тепсеп салар (тепсеп сал-); **втоптать камень в землю** ташты јерге кийдире тепсеп салар

ВТОРГАТЬСЯ *несов. см. втёргнуться*

ВТОРГНУТЬСЯ *сов. 1.* кирип калар (кирип кал-); **вторгнуться на чужую территорию** өскө јерге кирип калар; **2. (бесцеремонно вмешаться)** кириже берер (кириже бер-)

ВТОРЖЕНИЕ *с. кирери*

ВТОРИТЬ *несов. 1.* өткөнижер (өткөниш-); **эхо вторит грому** јанылга күкүртке өткөнижет; **2. разг. (соглашаться, поддакивать)** јөпсинер (јөпсин-); **жена всегда вторит мужу** эмегени өбөгөниле јаантайын јөпсинет

ВТОРИЧНО *нареч.* экинчи катап

ВТОРНИК *м.* вторник; **во вторник** вторникте

ВТОРОГОДНИК *м.* экинчи јылга артытыргыскан үренчик

ВТОРОЙ **1. числ. порядк.** экинчи; **второй день** экинчи күн; **2. прил. (второстепенный)** экинчи; **на втором плане** экинчи планда

ВТОРОКЛÁССНИК *м.* и **ВТОРОКЛÁССНИЦА** *ж.* экинчи класстын үренчиги

ВТОРОПЯХ *нареч.* мендеп, бачымдап; **забыть второпях** мендеп ундып салар

ВТОРОСОРТНЫЙ, -ая, -ое экинчи сорт, экинчи сортту; **второсортные папиросы** экинчи сорт папиростор; **второсортный товар** экинчи сортту товар

ВТОРОСТЕПЕННЫЙ, -ая, -ое төс эмес; **второстепенная роль** төс эмес роль; ♦ **второстепенные члены предложения** эрмектин эчени члендери

В-ТРÉТЬИХ *вводн. сл.* үчинчизинде

ВТРИДОРОГА *нареч.; разг.* үч катап баалу, өткүре тын баалу

ВТРО́Е *нареч.* үч катап; **втрое больше** үч катап көп

ВТРОЁМ *нареч.* үчү

ВТРОЙНÉ *нареч.* үч катап; **втройне больше** заплатишь үч катап көп төлөбрин

ВТУЛКА

ВТУЛКА *ж.* **1.** (деталь) втулка; **2.** (затычка, пробка) бөк

ВТЯГИВАТЬСЯ *несов. см. втянуться*
ВТЯЖНО́Й, -ая, -ое бойына тартар; **втяжной якорь** бойына тартар якорь

ВТЯНУ́ТЬ *сов. 1. кого-что* тартып алар (тартып ал-); **втянуть якоря** якорьлорды тартып алар; **2. что** (вобратъ в себя, поглотить) тартып алар, тынып алар (тынып ал-); **3. что во что, куда** (вовлечь, унести с собой силой своего движения – о струе, вихре и т.п.) тарта берер (тарта бер-); **втянуть в водоворот** иримге тарта берер

ВТЯНУТЬСЯ *сов.; разг. 1. (вобратиться внутрь)* тартылып калар (тартылып кал-); **2. во что** (постепенно войти, углубиться куда-л. – о чём-л. длинном, растянутом в цепочку) кирип калар (кирип кал-); **поезд втянулся в тоннель** поезд тоннельге кирип калды; **3. разг. (принять участие в чём-л.)** кирижип калар (кирижип кал-); **втянуться в спор** блааш-тартышка кирижип калар; **3. перен. (привыкнуть)** темигип калар (темигип кал-), үренип калар (үренип кал-); **он быстро втянулся в новую работу** ол јаны ишке түрген темигип калды

ВУЗ *м.* вуз

ВУЗОВСКИЙ, -ая, -ое вузтын; **вузовские программы** вузтын программалары
ВУЛКА́Н *м.* вулкан

ВУНДЕРКИ́НД *м.* вундеркинд, өткүре санаалу (сагышту) бала

ВХОД *м. 1. (действие)* киргени, кирери; **плата за вход** киргени учун төлөгөни; **2. (место)** киретен јер, киретен эжик; **вход закрыт** киретен эжик бөктү

ВХОДИ́ТЬ *несов. см. войти*

ВХОДНО́Й, -ая, -ое киретен; **входной билет** киретен билет

ВХОЖДЕ́НИЕ *с.* киргени; **добровольное вхождение** бойынын күүниле киргени

ВХОЛОСТУ́Ю *нареч.* куруга, тегин јерге; **стрелять вхолостую** куруга адар;

станок работает вхолостую станок тегин јерге иштейт

ВЦЕПИ́ТЬСЯ *сов.* бек тудунып алар (тудунып ал-), кадалып калар (кадалып кал-); **обеими ручками вцепился** эки колыла кадалып калган

ВЦЕПЛЯ́ТЬСЯ *несов. см. вцепиться*
ВЧЕРА́ *нареч.* кече; **вчера днём** кече түште

ВЧЕРА́ШНИЙ, -ая, -ее *разг.* кечеги; **вчерашний суп** кечеги суп

ВЧЕ́ТВЕРО *нареч. 1.* төрт катап; **нас вчетверо больше** бис төрт катапка көп; **2. (по размеру)** төрт катап; **снизить цены вчетверо** бааларды төрт катап јабызадып ийер

ВЧЕТВЕРО́М *нареч.* төртү; **беседовать вчетвером** төртү куучындажып турар

В-ЧЕТВЁ́РТЫХ *вводн. сл.* төртинчизинде

ВЧИТА́ТЬСЯ *сов. во что* лаптап кычырып алар (кычырып ал-); **вчитаться в текст** текстти лаптап кычырып алар

ВЧИ́ТЫВАТЬСЯ *несов. см. вчитаться*
ВШЕ́СТЕРО *нареч.* алты катап; **вшестеро больше** алты катап көп

В-ШЕ́СТЫХ *вводн. сл.* алтынчызында

ВШИ́ВАТЬ *несов. см. шить*
ВШИВНО́Й, -ая, -ое јаба көктөлгөн; **вшивной рукав** јаба көктөлгөн јен

ВШИ́ТЬ *сов. что* јаба көктөп салар; **вшить рукав** јенди јаба көктөп салар

ВШИ́РЬ *нареч.* тууразына

ВЪЕ́ДЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг. 1.* өткүн; **въедливый запах** өткүн јыт; **2. (дотошный – о человеке)** кырмакчы; **въедливый человек** кырмакчы киж

ВЪЕ́ДЧИВЫЙ, -ая, -ое өткүре кирип калар; **въедчивая краска** өткүре кирип калар будук

ВЪЕЗД *м. 1. (действие)* кирип келери; **2. (место)** киретен јер; **у въезда в город** калага киретен јерде

ВЪЕЗДНО́Й, -ая, -ое кирер; **въездные ворота** кирер каалга

ВЫБРОСИТЬ

ВБЕСТЬСЯ *сов.* өдүп калар (өдүп кал-); **краска въелась в руки** будук колго өдүп калган

ВБЕХАТЬ *сов.* **1.** (*внутри*) кирип келер (кел-); **въехать в город** калага кирип келер; **2.** (*поселиться*) көчүп келер (көчүп кел-); **в дом въехали новые жильцы** турага жангы улус көчүп келди

ВЫ *мест. личн. ед. и мн. ч.* слер; **мы вас знаем** бис слерди билерис

ВЫБЕГАТЬ *несов. см.* **выбежать**

ВЫБЕЖАТЬ *сов.* чыга жүгүрер (чыга жүгүр-); **выбежать из дому** турадан чыга жүгүрер; **выбежать навстречу гостям** айылчыларга удур чыгара жүгүрер

ВЫБЕЛИТЬ *сов.* **что** агарта череттеп салар (череттеп сал-); **выбелить дом** тураны агарта череттеп салар

ВЫБИВАТЬСЯ *несов. см.* **выбиться**

ВЫБИРАТЬСЯ *несов. см.* **выбраться**

ВЫБИТЬ *сов.* **1.** **что** (*выломать, вышибить*) оодо согуп ийер (согуп ий-); **выбить стекло** шилди оодо согуп ийер; **2.** **кого** (*выгнать*) чыгара сүрүп ийер (сүрүп ий-); **выбить противника из окопов** өштүни окоптон чыгара сүрүп ийер; **3.** **что** (*ударяя, очистить от чего-л.; выколотить*) кактап салар (кактап сал-); **выбить ковёр** кебисти кактап салар; **4.** **только 3 л.** **что** (*уничтожить градом*) согуп салар (согуп сал-); (*вытоптать*) тепсеп салар (тепсеп сал-); **градом выбиты посевы** кыраларды мөндүр согуп салган; **скот выбил всю траву** мал-аш бастыра өлөндү тепсеп салган; **5.** **что; разг.** (*отпечатать на ленте кассового аппарата стоимость покупки*) согуп ийер (согуп ий-); **выбить чек** чек согуп ийер; **6.** **что** (*сделать узоры*) чүмдеп салар (чүмдеп сал-)

ВЫБИТЬСЯ *сов.* **1.** (*с трудом выбраться*) жүк арайдан чыгып алар (арайдан чыгып ал-); **выбиться из толпы** улус жуулган жерден жүк арайдан чыгып алар; **2.** (*показаться наружу*) чыгып калар (чыгып кал-), көрүнип калар (көрүнип кал-);

волосы выбились из-под шляпы шляпанын алдынан чач көрүнип калган

ВЫБОИНА *ж.* ойдык

ВЫБОР *м.* **1.** (*действие*) талдаш, талдап алары, талдаары; **2.** (*подбор, ассортимент*) выбор; **большой выбор товаров** товарлардын жаан выборы

ВЫБОРНЫЙ, -ая, -ое **1.** талдаштардын; **выборная кампания** талдаштардын кампаниязы; **2.** (*избираемый голосовани-ем*) талдап тургузар; **выборные органы** талдап тургузар органдар; **3.** (*замещаемый по результатам выборов*) талдап (көстөп) тудулган; **выборная должность** көстөп тудулган жамы

ВЫБОРЫ *только мн.; полит.* талдаштар

ВЫБРАКОВАННЫЙ, -ая, -ое *жеектү, жеектеп салган; выбракованные товары* жеекту товарлар

ВЫБРАТЬ *сов.* **кого-что** **1.** (*голосованием*) тудуп алар (тудуп ал-); **выбрать депутата** депутат тудуп алар; **2.** (*отобрать из многого*) талдап алар (талдап ал-); **выбрать профессию** профессия талдап алар

ВЫБРАТЬСЯ *сов.* **1.** (*с трудом выйти*) жүк арайдан чыгып алар (чыгып ал-); **выбраться из леса** агаш аразынан жүк арайдан чыгып алар; **2.** *разг.* (*найти возможность пойти*) барар арга таап алар (таап ал-); **наконец-то я выбрался в театр** учы-учынды мен театрга барар арга таап алдым

ВЫБРОС *м.* таштанчы; **выброс промышленных отходов** промышленный арткан-калганнын таштанчызы

ВЫБРОСИТЬ *сов.* **1.** **кого-что** чыгара чачып ийер (чачып ий-); **выбросить из окна** көзнөктөн чыгара чачып ийер; **выбросить мусор** сүре-чөпти чыгара чачып салар; **2.** **кого; разг.** (*грубо выгнать, незаконно уволить, отчислить*) чыгарып ийер (чыгарып ий-); **выбросить с работы** иштен чыгарып ийер

ВЫБРОСИТЬСЯ

ВЫБРОСИТЬСЯ сов. 1. чыгара калып ийер (калып ий-); **выброситься из окна** кӱзнӱктӱн чыгара калып ийер; 2. (*выбраться откуда-л., куда-л. броском, резким, стремительным движением*) чыгара чачыла берер (чачыла бер-); **лодка выбросилась на берег** кеме јаратка чыгара чачыла берген; 3. (*с силой вырваться, выбиться; извернуться о – струях воды, пара и т.п.*) чыга берер (чыга бер-); **из трубы выбросился клуб дыма** трубанан ыш чыга берген

ВЫБЫВАТЬ несов. см. **выбыть**

ВЫБЫТЬ сов. јуре берер (јуре бер-); **выбыть из города** каладан јуре берер

ВЫВАЛИТЬ сов. *кого-что; разг.* тӱгүп ийер (тӱгүп ий-); **вывалить песок из машины** кумақты машинанан тӱгүп ийер

ВЫВАЛИТЬСЯ сов. тӱжүп калар (тӱжүп кал-); **зуб вывалился** тиш тӱжүп калган

ВЫВАРИТЬ сов. *что* 1. (*переварить*) ылбырада кайнадып салар (кайнадып сал-); **выварить мясо** этти ылбырада кайнадып салар; 2. *спец.* (*извлечь что-л. кипячением*) кайнадып алар (кайнадып ал-); **выварить соль** тус кайнадып алар

ВЫВАРИТЬСЯ сов. ылбырап калар (ылбырап кал-), ылбырада кайнап калар (ылбырада кайнап кал-); **мясо совсем выварилось** эт чек ылбырада кайнап калган

ВЫВАРКА ж. 1. см. **выварить** 2; 2. *только мн.* **выварки** (*остатки после варки*) кайнаткан неменин арткан-калганы

ВЫВЕДЕНИЕ с. 1. (*выращивание*) ӱскүрип алары; **выведение новой породы овец** јангы укту койлор ӱскүрип алары; 2. (*уничтожение*) јоголторы; **выведение пятен** шылбактарды јоголторы

ВЫВЕДЕННЫЙ, -ая, -ое ӱскүрип алган; **выведенный скот** ӱскүрип алган мал-аш

ВЫВЕЗТИ сов. *кого-что* 1. (*увезти*) апарып салар (апарып сал-); **вывезти детей из города** балдарды каладан апарып

салар; 2. (*привезти с собой*) кожо экелип алар (экелип ал-), кожо апарып алар (апарып ал-); **вывезти из Сибири морозоустойчивые сорта растений** соокко алдырышас ӱзүмдердин бӯдүмдерин Сибирьден кожо апарып алар; **вывезти с Востока ковёр ручной работы** колло эткен кебисти Күнчыгыштан кожо экелип алар

ВЫВЕРИТЬ сов. *что* лаптап кӱрүп ийер (кӱрүп ий-); **выверить списки поступающих** үредүге кирип јаткандардын списокторын лаптап кӱрүп ийер

ВЫВЕРНУТЫЙ, -ая, -ое антарып салган; **вывернутые буквы** антарып салган таныктар

ВЫВЕРНУТЬ сов. *что* 1. (*вывинтить*) чыгара толгоп ийер (толгоп ий-); **вывернуть лампочку** лампочканы чыгара толгоп ийер; 2. (*вывихнуть*) чыгарып алар (чыгарып ал-); **вывернуть руку** колын чыгарып алар; 3. (*наизнанку*) антарып салар (антарып сал-); **вывернуть карман** карманды антарып салар

ВЫВЕРНУТЬСЯ сов. 1. (*вывинтиться*) чыгара толголып калар (кал-); 2. (*вывихнуться*) чыгып калар (чыгып кал-), булкылып калар (булкылып кал-); **нога вывернулась** бут булкылып калган; 3. (*наизнанку*) антарылып калар (антарылып кал-), тескери јанынан болуп калар (болуп кал-); **рукав вывернулся** јен тескери јанынан болуп калган; 4. *перен.* (*ловким движением, поворотом выскользнуть, освободиться*) айрылып чыгар (айрылып чык); **вывернуться из объятий** кучагынан айрылып чыгар

ВЫВЕСИТЬ I сов. *что* (*повесить*) илип салар (илип сал-); **вывесить флаг** мааныны илип салар

ВЫВЕСИТЬ II сов. *что* бескелеп алар (бескелеп ал-)

ВЫВЕСКА ж. вывеска

ВЫВЕСТИ сов. 1. *кого* апарып салар (апарып сал-), чыгарып салар (чыгарып сал-); **вывести детей в сад** балдарды

ВЫГИБАТЬСЯ

садка чыгарып салар; **вывести больного в сад** оору кижини садка апарып салар; **2. кого (исключить из состава)** чыгарып салар (чыгарып сал-); **вывести из состава комиссии** камыстын составынан чыгарып салар; **3. кого-что (уничтожить)** жоголтып салар (жоголтып сал-), кырып салар (кырып сал-); **вывести мышей** чычкандарды жоголтып салар; **4. кого-что (вырастить)** өскүрип алар (өскүрип ал-); **вывести новый сорт пшеницы** буудайдын јаны бүдүмин өскүрип алар; **вывести морозоустойчивые сорта роз** соокко алдырышпас розалардын бүдүмдерин өскүрип алар **5. что (сделать вывод)** төс шүүлте чыгарып ийер (чыгарып ий-)

ВЫВЕСТИСЯ *сов. 1. (исчезнуть)* жоголып калар (жоголып кал-), кырылып калар (кырылып кал-); **рыба в реке вывелась** сууда балык жоголып калган; **2. (о ком-чём-л. вредном, нежелательном)** жоголып калар; **пятно вывелось** шылбак жоголып калган; **3. (родиться, появиться на)** чыгып келер (чыгып кел-); **вывелись котята** кискенин балдары чыгып келген

ВЫВЕТРИВАНИЕ *с. эзинге соктыра-ры; выветривание комнаты* кыпты эзинге соктырары

ВЫВЕТРИТЬ *сов. что* ээзинге соктырып ийер (соктырып ий-); **выветрить комнату** кыпты ээзинге соктырып ийер

ВЫВЕТРИТЬСЯ *сов. 1. (о запахе)* чыгып калар (чыгып кал-); **2. перен. (из памяти)** ундылып калар (ундылып кал-)

ВЫВИНТИТЬ *сов. что* чыгара эреп салар (эреп сал-), чыгара толгоп салар (толгоп сал-); **вывинтить гайку** гайканы чыгара эреп салар

ВЫВИНТИТЬСЯ *сов.* чыгара эрелип калар (эрелип кал-), чыгара толголып калар (толголып кал-); **лампочка вывентилась** лампочка чыгара толголып калган

ВЫВИТЬ *сов. что* өрүп салар (өрүп сал-); **вывить веревку** армакчы өрүп салар

ВЫВИХ *м. 1. (смещение костей в суставе)* булкылып калганы; **вправить вывих** булкылып калганын түзедип ийер; **2. (место, где произошло смещение костей в суставе)** булкылып калган јер

ВЫВИХНУТЬ *сов. что* булкып алар (булкып ал-), чыгарып алар (чыгарып ал-); **вывихнуть ногу** будын чыгарып алар

ВЫВОД *м. 1. (действие)* чыгары; **вывод войск** черүни чыгарары; **2. (итоги)** вывод, түп-шүүлте; **сделать вывод** түп-шүүлте эдип ийер

ВЫВОДИТЬ *несов. 1. кого-что* чыгарар (чыгар-); **выводить из дома** айылдан чыгарар; **выводить войска на парад** черүни парадка чыгарар; **2. что** чыгарар, жоголтор (жоголт-); **выводить дурной запах** јаман јытты чыгарар; **3. кого-что из чего** аргадаар (аргада-); **выводить из беды** түбектен аргадаар

ВЫВОДОК *м.* ан-куштын балдары; **утиный выводок** сугуштардын балдары

ВЫВОЗ *м.* тартып апарары; **вывоз товаров** товарларды тартып апарары

ВЫВОЗИТЬ *несов. см. вывезти*

ВЫВОЗКА *ж.* апарары; **вывозка товара** товарды апарары

ВЫВОРОТИТЬ *сов.* кодоро тартып салар (кодоро тартып сал-); **выворотить столб** төнөшти кодоро тартып салар

ВЫВОРОТНЫЙ, -ая, -ое тыш јанындагы; **выворотный шов** тыш јанындагы јик

ВЫГАДАТЬ *сов. что* астамдап алар (астамдап ал-); **выгадать сто рублей** јүс салковский акча астамдап алар

ВЫГÁДЫВАТЬ *несов. см. выгадать*

ВЫГИБ *м.* бүктелген јер, корчойгон јер; **выгиб шеи** мойынын бүктелген јери

ВЫГИБÁНИЕ *м.* бүктелери

ВЫГИБÁТЬ *несов. что см. выгнуть*

ВЫГИБÁТЬСЯ *несов. см. выгнуться*

ВЫГЛАДИТЬ

ВЫГЛАДИТЬ сов. что түзедип салар (түзедип сал-); түзеде жыжып салар (жыжып сал-); **выглядить бельё** кийимдм түзеде жыжып салар

ВЫГЛАЖИВАТЬ несов. см. **выглядить**

ВЫГЛЯДЕТЬ I сов. кого-что; разг. (*высмотреть*) көрүп салар (көрүп сал-); **Что ты там выглядел?** Сен анда нени көрүп салган?

ВЫГЛЯДЕТЬ II несов. көрүнөр (көрүн-); **он сегодня хорошо выглядит** бүгүн ол жакшы көрүнөт

ВЫГЛЯНУТЬ сов. 1. (*посмотреть*) карап ийер (карап ий-); **выглянуть из окна** көзнөктөн карап ийер; 2. (*появиться*) көрүнүп келер (көрүнүп кел-), карап ийер; **луна выглянула из-за туч** ай булуттар ары жанынан көрүнүп келди

ВЫГНАТЬ сов. 1. *кого-что* чыгара сүрүп ийер (сүрүп ий-); (*гонять*) чыгара айдап салар (айдап сал-); **выгнать из дома** айылдан чыгара сүрүп ийер; **выгнать скот** малды чыгара айдап салар; 2. разг. (*вывести наружу, освободить от чего-л. нежелательного, вредного*) чыгарып салар (чыгарып сал-); **выгнать камни из почек** бөөрөктөрдөн таштар чыгарып салар; 3. разг. (*добыть посредством перегонки*) кайнадып алар (кайнадып ал-)

ВЫГНУТЬ сов. бүктеп салар (бүктеп сал-)

ВЫГНУТЬСЯ сов. бүктелип калар (бүктелип кал-)

ВЫГОВОР м. 1. (*манера, характер произношения звуков, слов, фраз*) айдыш, куучын; **Кош-Агачский выговор** Кош-Агаштын айдыжы; 2. (*порицание*) выговор, кезедү; **получить выговор** кезедү алар

ВЫГОВОРИТЬ сов. что 1. айдып ийер (айдып ий-); **выговорить фразу с трудом** эрмекти жүк арайдан айдып ийер; 2. разг. (*поставить условием, оговорить что-л. в свою пользу – при договоре, сделке и т.п.*) тургузып алар (тургузып ал-); **выгово-**

рить себе несколько дней отдыха амыраарына бойына бир канча күн тургузып алар

ВЫГОДА ж. 1. *только ед.* кирелте; **продать с большой выгодой для себя** бойына жаан кирелтелү этире садып ийер; 2. *обычно мн.* **выгоды** туза; **выгоды новых методов обучения** үредеринин жаңы эп-аргаларынын тузазы

ВЫГОДНЫЙ, -ая, -ое тузалу; **выгодное дело** тузалу керек

ВЫГОН м.; с.-х. (*пастбище*) одор

ВЫГОНЯТЬ несов. см. **выгнать**

ВЫГОРЕТЬ сов. 1. (*сгореть*) күйүп калар (күйүп кал-); **лес выгорел** агаш күйүп калган; 2. (*выцвести*) онуп калар (онуп кал-)

ВЫГОРАЖИВАТЬ несов. см. **выгородить**

ВЫГОРОДИТЬ сов. 1. *что (отделить изгородью)* чедендеп салар (chedендеп сал-); **выгородить сад** садты чедендеп салар; 2. *кого-что* корулап алар (корулап ал-); **выгородить виновного** бурулаткан кижини корулап алар

ВЫГРЕБАТЬ несов. **выгрести**

ВЫГРЕСТИ сов. 1. *что* күреп салар (күреп сал-); 2. (*вёслами*) эжип келер (эжип кел-); **выгрести к берегу** жаратка эжип келер

ВЫГРУЖАТЬ несов. см. **выгрузить**

ВЫГРУЖАТЬСЯ несов. см. **выгрузиться**

ВЫГРУЗИТЬ сов. *кого-что* түжүрип салар (түжүрип сал-); **выгрузить ящики** кайырчактарды түжүрип салар

ВЫГРУЗИТЬСЯ сов. түжүп калар (түжүп кал-); **пассажиры выгрузились на перрон** пассажирлер перонго түжүп калды

ВЫГРУЗЧИК м. кош түжүрөөчи

ВЫГРЫЗТЬ сов. 1. (*грызя зубами, извлечь откуда-л.*) ичин ойо кемирип салар (кемирип салар-); 2. кемирип салар; **мышы выгрызли дыры в полу** чычкандар полдо жыртыктар кемирип салган

ВЫГУЛ м. 1. жүргүзери; 2. чеден

ВЫДЕРЖАННОСТЬ

ВЫГУЛЯТЬСЯ сов. 1. с.-х. (откор- миться на подножном корму, на пастби- ще – о животных) тойынып калар (тойы- нып кал-); 2. разг. (успокоиться, остене- ниться) жүгүрип алар (жүгүрип ал-); **моло- дой ещё, не выгулялся** жиит ине, жүгүрип албаган

ВЫДАВАТЬ несов. см. **в́даты**

ВЫДАВАТЬСЯ I несов. см. **в́датыся**

ВЫДАВАТЬСЯ II страд. от **в́да- вать**

ВЫДАНЬЕ с.: на **выданье** кижиге бе- рер ойи једип калган

ВЫДАТЬ сов. 1. **кого-что (дать)** бе- рип ийер (берип ий-); **выдать пропуск** пропускты берип ийер; 2. **что (сделать известным)** јарлап салар (сал-); **выдать секрет** јажытты јарлап салар

ВЫДАТЬСЯ сов. 1. **только 3 л. (вы- двинуться, выступить вперёд, наружу)** чыгып келер (чыгып кел-); 2. **только 3 л. (случиться, оказаться)** боло берер (боло бер-); **лето выдалось жаркое** јай изү бол-гон; 3. **в кого; разг. (оказаться похожим на кого-л., унаследовать чьи-л. черты)** тўней болор (тўней бол-); **выдалась характером в мать** кылыгыла энезине тўней болуп калган

ВЫДАЧА ж. берери; **выдача денег** акча берери

ВЫДАЮЩИЙСЯ, -аяся, -еися ат- ту-чуулу, јарлу; **выдающийся учёный** ат- ту-чуулу билимчи

ВЫДВИГАТЬ несов. см. **в́двинуть**

ВЫДВИГАТЬСЯ несов. см. **в́двину- ться**

ВЫДВИЖЭНЕЦ м. чыгарылган (көс- төлгөн) кизи

ВЫДВИЖЕНИЕ с. чыгарары, көс- төөри; **выдвижение кандидатуры** канди- датураны чыгарары

ВЫДВИНУТЬ сов. 1. (**двигая, про- двинуть, выставить вперёд, разместить впереди, перед собой**) јылдырып ийер (јылдырып ий-), чыгара јылдырып ийер; **выдвинуть из-под кровати чемодан** орыннын алдынан чамаданды чыгара јылдырып ийер; 2. **что (выделить среди**

других по степени значимости) чыгарып салар (чыгарып сал-); **жизнь выдвинула на передний план проблемы экологии** жүрүм баштапкы планга экологиянын су- рактарын чыгарып салды; 3. **кого (на ка- кую-л. должность)** көстөп салар (көстөп сал-); **выдвинуть бригадиром** бригадир- ге көстөп салар

ВЫДВИНУТЬСЯ сов. 1. (**продви- нуться вперёд**) чыгып келер (чыгып кел-); **ящик выдвинулся** кайырчак чыгып кел- ген; 2. (**стать заметным**) јарлу болуп ка- лар (болуп кал-), ады чыгып калар (чыгып кал-); **талантливый музыкант быстро выдвинется** јайалталу музыкант тўрген јарлу болуп калар

ВЫДЕЛАТЬ сов. **что (кожу)** илеп са- лар (илеп сал-)

ВЫДЕЛЕНИЕ с. 1. (**действие**) чы- гары; **выделение пота** тердин чыгары; 2. **обычно мн. (вещество, выделенное ор- ганизмом)** чыккан неме; **гнойные выделе- ния** ириндү чыккан неме

ВЫДЕЛИТЬ сов. 1. **кого-что (из цело- го)** айрып берер (айрып бер-), бөлип берер (бөлип бер-); **выделить участок земли** јер бөлип берер; 2. **кого-что (отличить)** анылап салар (анылап сал-), темдектеп салар (темдектеп сал-); **выделить текст курсивом** текстти курсивле темдектеп са- лар

ВЫДЕЛИТЬСЯ сов. 1. (**отделиться**) башка айрылып калар (айрылып кал-); **выделиться в самостоятельный отдел** алдынан башка бөлүк болуп айрылып калар; 2. **чем (отличиться среди других)** башкаланып ийер (башкаланып ий-), аны- ланып ийер (аныланып ий-); **выделиться своей смелостью** бойынын јалтанбазыла аныланып ийер; 3. (**выйти наружу, уда- литься**) чыгып келер (чыгып кел-); **на лбу выделился пот** мандайында тер чыгып келген

ВЫДЕЛЫВАТЬ несов. см. **в́делаты**

ВЫДЕЛЯТЬСЯ несов. см. **в́делатыся**

ВЫДЕРЖАННОСТЬ ж. турумкайы; **отличаться выдержанностью** турумкай- ыла аныланар

ВЫДЕРЖАННЫЙ

ВЫДЕРЖАННЫЙ, -ая, -ое **1.** турумкай; **выдержанный характер** турумкай кылык-жан; **2.** (улучшенный хранением) узак ойгө тургускан (туткан); **выдержанное вино** узак ойгө туткан вино

ВЫДЕРЖАТЬ *сов.* **1.** (устоять, вытерпеть) чыдажып ийер (чыдажып ий-); лёд не выдержал и сломался тош чыдажып болбой сына берген; **2.** что (удовлетворить требованиям) табыштырып салар (табыштырып сал-); **выдержать экзамен** экзаменди табыштырып салар; **3.** что (улучшить хранением) узак ойгө тудар (тут-), узак ойгө тургузып салар (тургузып сал-); ♦ **выдержать несколько изданий** канча-канча катап кепке базылып чыгарылар

ВЫДЕРЖКА I *жс.:* **выдержка из доклада** докладтан алганы

ВЫДЕРЖКА II *жс.* (самообладание) чыдал; **стойкая выдержка** јана баспас чыдал

ВЫДЕРНУТЬ *сов.* что кодоро тартып салар (тартып сал-); **выдернуть гвоздь** кадуны кодоро тартып салар

ВЫДЕРНУТЬСЯ *сов.* кодоро тартыла берер (тартыла бер-); **гвоздь легко выдернулся** каду јенил кодоро тартыла берген

ВЫДИРАТЬ *несов. см.* **выдернуть**

ВЫДОИТЬ *сов.* **1.** кого-что саап алар (саап ал-); **выдоить молоко** сүт саап алар; **2.** кого-что; *разг.* (лишить кого-л. всего ценного, необходимого; выманить у кого-л. всё ценное) саап алар; **выдоить все деньги** бастыра акчаны саап алар

ВЫДОЛБИТЬ *сов.* **1.** что ойып салар (ойып сал-); **выдолбить стену** стенени ойып салар **2.** *разг.* (вызубрить) үренип алар (үренип ал-); **выдолбить правила грамматики** грамматиканын эжилерин үренип алар

ВЫДОХ *м.* чыгара тыныш

ВЫДОХНУТЬ *сов.* что чыгара тынып ийер (тынып ий-); **выдохнуть воздух** кейди чыгара тынып ийер

ВЫДОХНУТЬСЯ *сов.* **1.** (потерять запах) јыды јоголып калар (јоголып кал-), јыды чыгып калар (чыгып кал-); **вино выдохнулось** винонын јыды јоголып калган; **2.** *перен.* (выбиться из сил) чагы (чинези) чыгып калар

ВЫДРА *жс.* камду

ВЫДРАТЬ I *сов.* **1.** (с силой вырвать) үзе тартып ийер (тартып ий-), үзе јыртып салар (јыртып сал-); (о зубе) кодорып салар (кодорып сал-); **выдрать зуб** тишти кодорып салар; **выдрать листы из тетради** листтерди тетрадьтан үзе јыртып салар; **выдрать пуговицу** топчыны үзе тартып ийер

ВЫДРАТЬ II *сов.* (высечь) сабап салар (сабап сал-); **выдрать ремнём** кайыш курла сабап салар

ВЫДРЁНОК *м.* камдунын балазы

ВЫДРЕССИРОВАТЬ *сов.* кого-что үредип алар (үредип ал-); **выдрессировать медведя** айуны үредип алар

ВЫДУВАТЬ *несов.* **выдуть**

ВЫДУВНОЙ, -ая, -ое үрүп јазаган, үрүп эткен; **выдувное стекло** үрүп эткен шил

ВЫДУМАННЫЙ, -ая, -ое сананып тапкан; **выдуманный сюжет** сананып тапкан сюжет; **выдуманный рассказ** сананып тапкан куучын

ВЫДУМАТЬ *сов.* что **1.** (придумать) сананып таап ийер (таап ий-); **выдумать новую игру** јаны ойын сананып таап ийер; **2.** что (налгать, измыслить) төгүн неме таап ийер

ВЫДУТЬ *сов.* что үрүп ийер (үрүп ий-); **выдуть пепел из трубки** канзанан кокты үрүп ийер

ВЫДЫХАНИЕ *с.* чыгара тынары, чыгара тынып ийери

ВЫДЫХАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое чыгара тынатар; **выдыхательный аппарат** чыгара тынатар аппарат

ВЫЕЗД *м.* **1.** (действие) барары; **выезд за границу** гран-кыйу ажыра барары; **2.** (место) чыгатар (чыгып баратар) јер;

ВЫЗДОРОВЕТЬ

домик стоит на выезде из деревни тура деремненен чыгып баратан јерде турат

ВЫЕЗДИТЬ сов. кого (лошадь) үредип салар (үредип сал-); **выездить коня** атты үредип салар

ВЫЕЗДНОЙ, -ая, -ое 1. чыгатан, чыгара баратан; **выездная виза** чыгара баратан виза; 2. јолго баратан; **выездные лошади** јолго баратан аттар

ВЫЕЗЖАТЬ несов. чыгар (чык-), барар (бар-), **выезжать из села** журттан чыгар; **выезжать в соседний город** коштой турган калага барар

ВЫЁМНЫЙ, -ая, -ое разг. уштылып турган; **выёмные рамы** уштылып турган рамдар

ВЫЕХАТЬ сов. 1. (уехать, отправиться откуда-л., куда-л.) јүре берер (јүре бер-), атана берер (атана бер-), чыга берер (чыга бер-); **выехать из города** каладан јүре берер; **выехать на охоту** андашка атана берер; 2. (оставить прежнее местожительство) јүре берер; 3. (прибыть куда-л.) једип келер (једип кел-); **выехать к деревне** деремнеге једип келер; 4. разг. (вылезти, высунуться, показаться из-под чего-л. – об одежде) көрүнип калар (көрүнип кал-), чыгып калар (чыгып кал-); **воротничок выехал** јака чыгып калган

ВЫЖАРИТЬ сов. что каарып салар (каарып сал-); **выжарить мясо** этти каарып салар

ВЫЖАТЬ сов. что 1. (бельё) сыгып салар (сыгып сал-); **выжать бельё** кийимди сыгып салар; 2. (спорт) көдүрип ийер (көдүрип ий-); **выжать левой рукой пятьдесят килограммов сол** колыла бежен килограмм көдүрип ийер

ВЫЖДАТЬ сов. что сакып алар (сакып ал-); **выждать удобный случай** эптү учурал сакып алар

ВЫЖЕЛТИТЬ сов. саргартып салар (саргартып сал-); **солнце выжелтило траву** күн өлбнди саргартып салды

ВЫЖЕЧЬ сов. что 1. (истребить огнем, жаром) өртөп салар (өртөп сал-), күйдүрип ийер (көдүрип ий-); **выжечь дотла деревню** кубалга јетире деремнени өртөп салар; 2. (поставить знак) танмалап салар (танмалап сал-), тургузып салар (тургузып сал-); **выжечь клеймо** танма тургузып салар; 3. спец. (получить, изготовить путём пережигания, обжигания какого-л. материала) өртөп салар; **выжечь кирпич** кирпич өртөп салар; 4. разг. (израсходовать, использовать полностью) күйдүрип салар (күйдүрип сал-); **выжечь горячее** одыруны күйдүрип салар

ВЫЖИГАТЬ несов. см. **выжечь**

ВЫЖИДАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сакып турган, сакып отурган; **выжидательный взгляд** сакып турган көрүш

ВЫЖИДАТЬ несов. см. **выждать**

ВЫЖИМ м.; спорт. көдүрери; **выжим штанги** штанга көдүрери

ВЫЖИТЬ I сов. (остаться в живых) тирү артып калар (артып кал-); ♦ **выжить из ума** јүүлип калар

ВЫЖИТЬ II сов. кого; разг. (выгнать) сүрүп ийер (сүрүп ий-); **выжить соседа** айылдажын сүрүп ийер

ВЫЗВАТЬ сов. 1. кого-что (позвать) кычырып алар (кычырып ал-), алдыртып алар (алдыртып ал-); **вызвать врача** эмчини алдыртып алар; **вызвать на суд** јаргыга кычырып алар; 2. кого-что (призвать к чему-л.) кычырып алар; **вызвать на собеседование** собеседованиеге кычырып алар; 3. кого (предложить отвечать) чыгарып алар (чыгарып ал-); **вызвать ученика к доске** үренчикти доского чыгарып алар; ♦ **вызвать смех** каткыртар, **вызвать слёзы** ыйладар

ВЫЗДОРÁВЛИВАНИЕ с. јазылары, ондолоры

ВЫЗДОРОВЕТЬ сов. јазылып калар (јазылып кал-), ондолып калар (ондолып кал-); **Вы уже выздоровели?** Слер ондолып калдар ба?

ВЫЗОВ

ВЫ́ЗОВ м. 1. (*приглашение*) кычыру, кычырганы; **вызов врача на дом** эмчини айлына кычырганы; 2. (*документ*) кычыру бичик; 3. (*призыв*) кычыру

ВЫЙГРАТЬ сов. 1. *кого-что* и без доп. ойноп алар (ойноп ал-); **выиграть миллион** миллион ойноп алар; 2. *что* и без доп. јенип алар (јенип ал-); **выиграть бой** јуу-согушта јенип алар

ВЫИГРЫШ м. 1. ойноп алары; јенип алары; **надеяться на выигрыш** јенип аларына иженер; 2. (*то, что выиграно*) ойноп алган неме

ВЫИГРЫШНЫЙ, -ая, -ое 1. (*приносящий выигрыш*) ойноп алатан; **выигрышный билет** ойноп алатан билет; 2. (*обеспечивающий выигрыш*) јенип алатан; (*выгодный, удачный*) эптү; **выигрышный ход** јенип алатан эптү јүрүш; **выигрышное положение** эптү айалга

ВЫЙТИ сов. 1. (*уйти откуда-л.*) чыга берер (чыга бер-); (*перестать участвовать в чём-л.*) чыгып калар (чыгып кал-); **выйти из игры** ойыннан чыгып калар; **выйти из дома** айылдан чыга берер; 2. (*прийти куда-л.; идя, оказаться, появиться где-л.*) чыгып барар (чыгып бар-), чыгып келер (чыгып кел-); **охотник вышел на след зверя** анчы ангнын изине чыгып келди; 3. (*перестать находиться в каком-л. положении, состоянии*) чыгып келер; **выйти из кризиса** кризистен чыгып келер; 4. (*достичь какого-л. положения, состояния; стать кем-л., каким-л.*) чыгып калар, болуп калар (болуп кал-); **выйти в передовики** озочыл болуп калар; **выйти на пенсию** амыралтага чыгып калар; 5. (*быть опубликованным, изданным, выпущенным*) чыгып калар; **вышел приказ** јакару чыгып калган; 6. (*случиться, произойти*) болуп калар; **вышла неприятность** эби јок неме болуп калган; 7. *из чего-чего (произойти откуда-л., из какой-л. среды и т.п.)* чыгып келер; **выйти из народа** калыктан чыгып келген; 8. (*израсходоваться, истратиться, иссякнуть, окон-*

читься) чыгып калар; **за месяц вышло около кубометра дров** бир айга бир куб кире одын чыгып калган; 9. *на кого-что; разг. (вступить в контакт обратиться к кому- чему-л.)* чыгып келер; **выйти на депутата** депутатка чыгып келер; 10. *из чего (нарушить)* чыгып калар; **выйти из графика** графиктен чыгып калар

ВЫКАРАБКАТЬСЯ сов. кармактанып чыгып келер (чыгып кел-), чыгып алар (чыгып ал-); **выкарабкаться из ямы** орон кармактанып чыгып келер

ВЫКАТИТЬ сов. *что* чыгара тоголодып ийер (тоголодып ий-); **выкатить бочку из подвала** бочконы подвалдан чыгара тоголодып ийер

ВЫКАТИТЬСЯ сов. чыгара тоголоно берер (тоголоно бер-), тоголонып чыгар (тоголонып чык-); **мяч выкатился из комнаты** мечик комнатадан тоголонып чыкты

ВЫКАЧАТЬ сов. *что* чыгара тартып ийер (чыгара тартып ий-); **выкачать воздух** кейди чыгара тартып ийер; **выкачать воду насосом** сууны насосло чыгара тартып ийер

ВЫКА́ЧИВАНИЕ с. чыгара тартары
ВЫКА́ЧИВАТЬ несов. см. **выкачать**
ВЫКАШИВАТЬ несов. см. **выкосить**
ВЫКІДЫВАТЬ несов. см. **выкинуть**
ВЫКИДЫШ м. (*у животных*) ара салары; (*у человека*) эндеери, бертинери

ВЫКИНУТЬ сов. 1. *кого-что (выбросить)* чыгара чачып ийер (чачып ий-), таштап салар (таштап сал-); **выкинуть мусор** сүре-чөпти чыгара чачып ийер; 2. (*преждевременно родить*) (*о человеке*) бертинип салар (бертинип сал-); (*о животном*) ара салып ийер (ара салып ий-)

ВЫКИПЕТЬ сов. сооло кайнап калар (кайнап кал-); **вода выкипела** суу сооло кайнап калган

ВЫКИПЯТИТЬ сов. *что; разг.* кайнадып салар (кайнадып сал-); **выкипятить шприц** шприцти кайнадып салар

ВЫКРОЙКА

ВЫКЛА́ДЫВАТЬ *несов. см. в́бло-жить*

ВЫ́КЛЕВАТЬ *сов. что* чокуп салар (чокуп сал-); **курица выклевала всё зерно** такаа бастыра ашты чокуп салган

ВЫКЛЁ́ВЫВАТЬ *несов. см. в́кле-вать*

ВЫ́КЛЕЙМИТЬ *сов. что* танмалап салар (танмалап сал-), имдеп салар (имдеп сал-); **выклеймить всю посуду** бастыра айак-казанды имдеп салар

ВЫКЛЮ́ЧАТЕЛЬ *м.; тех.* выключа-тель

ВЫ́КЛЮЧИТЬ *сов. что; тех.* ток-тодып салар (токтодып сал-), о́чүрип са-лар (о́чүрип сал-); **выключить электричество** электричествоны о́чүрип салар; **выключить мотор** мотордын ижин ток-тодып салар

ВЫ́КЛЮЧИТЬСЯ *сов. 1.* о́чүп калар (о́чүп кал-); **свет выключился** от о́чүп калды; **2. разг. (перестать замечать, воспринимать окружающее, принимать участие в чём-л.; отвлечься)** жылыйып калар (жылыйып кал-); **сознание выключилось** санаазы жылыйып калган

ВЫ́КОВАТЬ *сов. 1. что (из метал-ла)* сулап салар (сулап сал-); **выковать подковы** такалар сулап алар; **2. кого-что** белетеп алар (белетеп ал-); **выковать надёжные кадры** бӯдүмјилү кадрлар белетеп алар

ВЫКÓВЫРЯТЬ *сов. что; разг.* чукчып салар (чукчып сал-); **выковырять все семечки из арбуза** арбузтын бастыра үрендерин чукчып салар

ВЫ́КОЛОТЬ *сов. что 1. (проткнуть острием)* сайып ийер (сайып ий-); **выколоть глаз** көсти сайып ийер; **2. (прокалы-вая чем-л. острым, нанести какой-л. узор, рисунок и т.п.)** кадап журап салар (журап сал-); **выколоть татуировку** татуировка кадап журап салар; **3. (вырубить из массы чего-л.)** оодып салар (оодып сал-); **выколоть глыбу льда** јаан оодык тош оодып салар

ВЫ́КОПАТЬ *сов. что (вырыть углубление)* казып салар (казып сал-); **выкопать яму** оро казып салар

ВЫ́КОПТИТЬ *сов.* ыштап салар (ыштап сал-); **выкоптить сало** јууны ыштап салар

ВЫ́КОРМИТЬ *сов. кого* азырап алар (азырап ал-), о́скүрип алар (о́скүрип ал-), чыдадып алар (чыдадып ал-); **выкормить телёнка** бозуны азырап алар; **выкормить младенца** јаш баланы чыдадып алар

ВЫ́КОРЧЕВАТЬ *сов. что 1.* кодорып салар (кодорып сал-); **выкорчевать пни** төнөштөрди кодорып салар; **2. перен. (искоренить)** јок эдип салар (эдип сал-), кырып салар (кырып сал-)

ВЫКОРЧЁ́ВЫВАТЬ *несов. см. в́кор-чевать*

ВЫ́КРАСИТЬ *сов. кого-что* будып салар (будып сал-); **выкрасить дверь белой краской** эжикти ак будукла будып салар

ВЫ́КРАСИТЬСЯ *сов. 1. (покрыться краской)* будулып калар (будулып кал-); **2. (выкрасить себе волосы)** будунып алар (будунып ал-); **выкраситься в чёрный цвет** кара будукка будунып алар; **3. разг.** уйманып алар (уйманып ал-); **запахкаться краской** будукла уйманып алар

ВЫ́КРАСТЬ *сов. кого-что* уурдап алар (уурдап ал-); **выкрасть письмо** самараны уурдап алар

ВЫ́КРИК *м.* кыйгы

ВЫКРÍКИВАТЬ *несов. см. в́крик-нуть*

ВЫ́КРИКНУТЬ *сов. что* кыйгырып ийер (кыйгырып ий-); **громко выкрикнуть** тын кыйгырып ийер

ВЫ́КРИЧАТЬСЯ *сов.* тойо кыйгырып алар (кыйгырып ал-), күүнине тийгенче кыйгырып алар; **ребёнок выкричался и успокоился** бала тойо кыйгырып алала, токтоп калды

ВЫ́КРОЙКА *ж.* үлгү; **шить по выкройке** үлгү аайынча көктөөр

ВЫКРОИТЬ

ВЫКРОИТЬ *сов. что* 1. үлгүлөп кезип салар (кезип сал-); **выкроить брюки** брюканы үлгүлөп кезип салар; 2. *перен.* келиштирип алар (келиштирип ал-); **выкроить время** ой келиштирип алар

ВЫКРУТИТЬ *сов. что* чыгара толгоп салар (толгоп сал-); **выкрутить лампу** лампы чыгара толгоп салар

ВЫКРУТИТЬСЯ *сов.* 1. чыгара толголып калар (толголып кал-); **лампочка выкрутилась** лампочка чыгара толголып калган; 2. *перен., разг.* эп-сүмө таап алар (таап ал-), сүмеленип аргаданып алар (аргаданып ал-); **На этот раз не выкрутишься!** Эмди сүмеленип аргаданып албазың!

ВЫКУП *м.* жал

ВЫКУПАТЬ *сов. кого* јунуп алар (јунуп ал-); **выкупать лошадь в реке** атты сууда јуунуп алар

ВЫКУПАТЬСЯ *сов.* 1. (*обмыться, освежиться купанием*) эжинип ийер (эжинип ий-); **хорошо бы сейчас выкупаться** эмди эжинип ийген болзо кандый јакшы; 2. *разг.* (*вымокнуть*) сууга өдүп калар (өдүп кал-)

ВЫКУПИТЬ *сов. кого-что* 1. (*заплатив деньги, получить обратно заложенное*) кайра садып алар (садып ал-); **выкупить пальто** тонды кайра садып алар; 2. (*заплатить деньги за похищенного человека*) кайра акчага садып алар

ВЫКУПИТЬСЯ *сов.* төлөп айрылып чыгар (айрылып чык-); **выкупиться из плена** олјодон төлөп айрылып чыгар

ВЫКУРИВАТЬ *несов. см. выкурить*

ВЫКУРИТЬ *сов.* 1. *что* тартып салар (тартып сал-); **выкурить папиросу** папирос тартып салар; 2. *кого-что* ышла чыгарып ийер (чыгарып ий-); **выкурить лису из норы** тұлкүни ичегенинен ышла чыгарып ийер

ВЫЛАКАТЬ *сов. что* јалап салар (јалап сал-); **кошка вылакала молоко** киске сүтти јалап салган

ВЫЛЕЗТИ *сов.* 1. чыгып келер (чыгып кел-); **вылезти из оврага** јууканан чыгып келер; 2. *разг.* (*выйти*) чыгып келер; **вылезти из машины** машинанан чыгып келер; 3. *разг.* (*показаться наружу; высунуться, выбиться*) чыгып калар (чыгып кал-), көрүнип калар (көрүнип кал-); **в диване пружины вылезли** диваннын пружиналары чыгып калган; **волосы вылезли из-под шапки** бөрүктин алдынан чачтар көрүнип калган; 4. (*выпасть – о волосах, шерсти*) тўжўп калар (тўжўп кал-); 5. *разг.* (*с трудом избавиться*) чыгып келер; **вылезти из долгов** төлўлерден чыгып келер; 6. (*добиться более высокого положения, должности, звания и т.п.*) болуп калар (болуп кал-); **вылезти в начальники** башкараачы болуп калар

ВЫЛЕПИТЬ *сов. кого-что* тудуп салар (тудуп сал-); **вылепить из пластилина зверей** пластилиннен ан-куш тудуп салар

ВЫЛЕПЛЯТЬ *несов. см. вылепить*

ВЫЛЕТ *м.* учуш; **пятый вылет** бежинчи учуш

ВЫЛЕТАТЬ *несов. см. вылететь*

ВЫЛЕТЕТЬ *сов.* 1. учуп чыгар (учуп чык-); **самолет вылетел утром** самолет эртен тура учуп чыккан; 2. *перен.* (*внезапно появиться*) чыга конор (чыга кон-); **из двери вылетел человек** эжиктен кижичыга конды; ♦ **вылететь из головы** ундылып калар

ВЫЛЕЧИТЬ *сов. кого-что* эмдеп салар (эмдеп сал-); **я вас вылечу** мен слерди эмдеп саларым

ВЫЛЕЧИТЬСЯ *сов.* эмденип алар (эмденип ал-); **вылечиться от кашля** јөдүлден эмденип алар

ВЫЛИЗАТЬ *сов.* 1. *кого-что* јалап салар (јалап сал-); **вылизать тарелку** тарелканы јалап салар; 2. *что; перен., разг.* тын арутап салар (арутап сал-), сўреен ару эдип салар (эдип сал-); **вылизать столовую** ашкананы сўреен ару эдип салар

ВЫЛИЗЫВАТЬ *несов. см. вылизать*

ВЫМЕТАТЬ

ВЫЛИНЯТЬ *сов.* 1. онып калар (онып кал-); **платье вылиняло** платье онып калды; 2. (*сменить старый наружный покров на новый – о животных*) түлеп калар (түлеп кал-); **утки вылиняли** сугуштар түлеп калган

ВЫЛИТЫЙ, -ая, -ое *разг. (похожий)* түп-түней, **мой брат – вылитый отец** менин акам адама түп-түней

ВЫЛИТЬ *сов. что* 1. (*жидкость*) төгүп ийер (төгүп ий-); **вылить воду** сууны төгүп ийер; 2. (*отлить из металла*) уруп жазап салар (жазап сал-); **статуя вылита из бронзы** статуяны күлөрдөн уруп жазап салган; 3. (*дать выход какому-л. чувству; выразить, излить*) түжүрип салар (түжүрип сал-); **вылить свой гнев на кондуктора** кондукторго бойынын ачынганын түжүрип салар

ВЫЛИТЬСЯ *сов.* 1. (*вытечь*) агып калар (агып кал-), төгүлип калар (төгүлип кал-); **вода вылилась из ведра** суу көнөктөн агып калган; 2. *во что (принять какую-л. форму, вид, облик)* болуп калар (болуп кал-); **встреча вылилась в настоящий праздник** туштажу чып ла чын байрам болуп калды

ВЫЛОВИТЬ *сов. кого-что* 1. *кого-что* тудуп алар (тудуп ал-); **выловить бревно из реки** суунан тоормошты тудуп алар; 2. *разг. (истребить ловлей)* тудуп алар (тудуп ал-); **выловить мышей** чычкандарды тудуп алар; 3. *разг. (обнаружив, найдя, задержать)* тудуп алар; **выловить зачинщиков драки** согуш баштаачыларды тудуп алар

ВЫЛОЖИТЬ *сов. что* 1. салып салар (салыпсал-); чыгарып салар (чыгарыпсал-); **выложить книги на стол** бичиктерди столго салып салар; 2. *чем (покрыть, какую-л. поверхность, уложив на ней что-л.)* салып салар; жайып салар (жайып сал-); **выложить дорожку галькой** жолго сай жайып салар; 3. (*сложить, соорудить*) салып салар, эдип салар (эдип сал-); **выложить поленицу** кулаш салып салар; **выложить**

из мозаики орнамент мозаиканан кулжа эдип салар; 4. *разг. (высказать)* айдып берер (айдып бер-); **выложить всю правду** бастыра чын немени айдып берер

ВЫЛОМАТЬ *сов. что* кодорып салар (кодорып сал-); **выломать дверь** эжикти кодорып салар; **выломать рамы** рамдарды кодорып салар

ВЫМАЗАТЬ *сов. кого-что* 1. шыбап салар (шыбап сал-); 2. *разг. (выпачкать)* уймап салар (уймап сал-); **вымазать грязью** балкашла уймап салар

ВЫМАЗАТЬСЯ *сов.; разг.* уйманып алар (уйманып ал-); **вымазаться в краске** будукка уйманып алар

ВЫМАНИТЬ *сов.* 1. *кого-что (получить хитростью)* мекеле алып алар (алып ал-); **выманить деньги** мекеле акча алып алар; 2. *кого (хитростью заставить выйти)* чыгарып алар (чыгарып ал-); **выманить лису из норы** түлкүни ичегенинен чыгарып алар

ВЫМЕРЕТЬ *сов.* өлүп калар (өлүп кал); **динозавры давно вымерли** динозаврлар туку качан өлүп калган

ВЫМЕРЗÁТЬ *несов. см. вымерзнуть*

ВЫМЕРЗНУТЬ *сов.* тонуп калар (тонуп кал-); **фруктовые деревья вымерзли** фруктовый агаштар тонгып калган

ВЫМЕСИТЬ *сов. что* тудуп салар (тудуп сал-); **вымесить тесто** тесте тудуп салар

ВЫМЕСТИ *сов. что* жалмап салар (жалмап сал-), сибирип салар (сибирип сал-); **вымести комнату** кыпты жалмап салар

ВЫМЕСТИТЬ *сов. что* өчин алар (өчин ал-), маказын кандырар (маказын кандыр-)

ВЫМЕТАТЬ I *сов. что* 1. (*отложить икру*) чачып салар (чачып сал-); **выметать икру** үркенезин чачып салар; 2. (*выпустить наружу*) чыгып калар (чыгып кал-); **выметать колос** аштын бажы чыгып калды

ВЫМЕТАТЬ

ВЫМЕТАТЬ II *сов.* орой көктөп салар (көктөп сал-); **выметать петли для пуговиц** топчыларга илмектер орой көктөп салар

ВЫМЕШАТЬ *сов.* что булгап салар (булгап сал-); **вымешать известь** черетти булгап салар

ВЫМИРАТЬ *несов. см. вымереть*

ВЫМОГАТЬ *несов.* 1. коркыдып некеер (неке-); **вымогать деньги** коркыдып акча некеер; 2. *разг. (выпрашивать что-л. с помощью уговоров, щедрых обещаний)* сурап алар (сурап ал-)

ВЫМОИНА *ж.* ойдык (*суу жип салган жер*)

ВЫМОКАТЬ *несов. см. вымокнуть*

ВЫМОКНУТЬ *сов.* 1. (*промокнуть*) жаашка өдүп калар (өдүп кал-); 2. *только 3 л.* жибип калар (жибип кал-); **лён вымок** күдели жибип калган

ВЫМОЛВИТЬ *сов.* что айдып ийер (айдып ий-); **вымолвить слово** сөс айдып ийер

ВЫМОЛИТЬ *сов.* что жайнап алар (сурап ал-); **вымолить пощаду** күүн-кайрал жайнап алар

ВЫМОЛОТИТЬ *сов.* что; с.-х. теермендеп салар (теермендеп сал-); **вымолотить рожь** арышты теермендеп салар

ВЫМОРАЖИВАТЬ *несов. см. выморозить*

ВЫМОРИТЬ *сов.* кого-что корондоп салар (корондоп сал-); **выморить мышей** чычкандарды корондоп салар

ВЫМОРОЗИТЬ *сов.* 1. что соодып салар (соодып сал-); **выморозить дом** тураны соодып салар; 2. *кого-что* өлтүрө тонгырып салар (тонгырып сал-); **выморозить тараканов** таракандарды өлтүрө тонгырып салар

ВЫМОСТИТЬ *сов.* что жабып салар (жабып сал-); **вымостить проезжую часть брусчаткой** жолды брусчаткала жабып салар

ВЫМОТАТЬ *сов.* 1. что; *разг.* түрүп салар (түрүп сал-); каттап салар (каттап

сал-); **вымотать два мотка ниток** эки түргек учук түрүп салар; 2. (*измучить*) чыгарып салар (чыгарып сал-); **вымотать силы** күчин чыгарып салар

ВЫМОТАТЬСЯ *сов.; разг.* 1. что чыга берер (чыга бер-); **из пряжи вымотался один клубок** пряжанан бир түргек чыга берген; 2. (*устать, измучиться*) арып калар (арып кал-)

ВЫМПЕЛ *м.* вымпел

ВЫМУЧЕННЫЙ, -ая, -ое шыралап калган, кыйналып калган; **вымученный вид** шыралап калган бүдүш

ВЫМУЧИТЬ *сов.* что шыраладып салар (шыраладып сал-), кыйнап салар (кыйнап сал-)

ВЫМЫТЬ *сов.* 1. жунуп алар (жунуп ал-); **вымыть руки мылом** колдорды самынла жунуп алар; 2. (*образовать углубление*) ойып салар (ойып сал-)

ВЫМЫТЬСЯ *сов.* жунунып алар (жунунып алар-); **вымыться в бане** мылчада жунунып алар

ВЫМЯ *с.* јелин, эмчек

ВЫНАШИВАТЬ *несов. см. выносить*

ВЫНЕСТИ *сов.* 1. *кого-что* чыгарып салар (чыгарып сал-); **вынести стол из комнаты** столды кыптан чыгарып салар; 2. *что (течением, ветром и т.п.)* апарып салар (апарып сал-); (*выбросить*) чыгара таштап салар (таштап сал-); **лодку вынесло на берег** кемени жаратка чыгара таштап салган; 3. (*выдвинуть вперёд*) чыгарып алар (чыгарып ал-); **вынести ногу вперёд** бутты ичкери чыгарып алар; 4. *офиц. (предложить, представить для ознакомления, обсуждения, рассмотрения)* чыгарып ийер (чыгарып ий-); **вынести на суд читателей свои стихи** бойынын үлгерлерин кычыраачылардын жаргызына чыгарып ийер; 5. (*вытерпеть, выдержать*) чыдажып ийер (чыдажып ий-); **вынести сильную боль** тын ооруны чыдажып ийер; 6. *что (постановить)* чыгарып койор (чыгарып кой-); **вынести решение** јөп

чыгарып койор; **7.** *что (извлечь, получить)* билип алар (билип ал-)

ВЫНОС *м.* чыгарары, чыгарып апарары

ВЫНОСИТЬ *сов.* **1.** *(обдумать до полной ясности, зрелости)* сананып табып алар (сананып табып ал-); **выносить идею** идеяны сананып табып алар; **2.** *(родить)* таап алар (таап ал-), чыгарып алар (чыгарып ал-); **3.** *(привести в ветхость, негодность)* үлтүреде кийип салар (үлтүреде кийип сал-); **выносить пальто** тонды үлтүреде кийип салар

ВЫНОСИТЬ *несов. см. вынести*

ВЫНОСЛИВОСТЬ *ж.* чыдамкайы, турумкайы, чыдамкай болоры, турумкай болоры

ВЫНОСЛИВЫЙ, -ая, -ое чыдамкай; **выносливый конь** чыдамкай ат

ВЫНУДИТЬ *сов. кого-что* албадап ийер (албадап ий-); **вынудить написать** бичиирге албадап ийер

ВЫНУЖДАТЬ *несов. см. вынудить*

ВЫНУЖДЕННЫЙ, -ая, -ое арга жоктогы, албанду; **вынужденная работа** арга жоктогы иш

ВЫНУТЬ *сов. кого-что* чыгарып салар (чыгарып сал-), чыгарып ийер (чыгарып ий-); **вынуть деньги из кошелька** акчакаптан акчаны чыгарып салар

ВЫНУТЬСЯ *сов.* чыгып келер (чыгып кел-), уштылып келер (уштылып кел-); **ключ вынулся с трудом** түлкүүр жүк арайдан чыгып келди

ВЫНЫРНУТЬ *сов.* **1.** *(нырнув, всплыть, показаться вновь на поверхности воды)* суудан көрүнип келер (көрүнип кел-), суунын үстине чыгып келер (чыгып кел-); **из воды вынырнул дельфин** суудан дельфин көрүнип келди; **2.** *разг. (внезапно появиться, показаться)* көрүнип келер; **вынырнуть из темноты** карануйдан көрүнип келер

ВЫНЯНЧИТЬ *сов. кого-что; разг.* бала чыдадып алар (чыдадып ал-); **вынянчить ребёнка** бала чыдадып алар

ВЫПАД *м.* **1.** *спорт. (резкое движение вперёд или в сторону с упором туловища на выставленную ногу)* бөккөйөри, энчейгени; **выпад с левой ноги** сол будынан энчейгени; **2.** *перен. (враждебное выступление)* бштөп айтканы

ВЫПАДАТЬ *несов. см. выпасть*

ВЫПАДЕНИЕ *с.* түшкени; *(из памяти)* чыгып (ундылып) калары; **выпадение молочных зубов** сүт тиштер түшкени; **выпадение из памяти** сагыштан чыгып калары

ВЫПАЛИТЬ *сов.; разг.* **1.** *из чего* адып ийер (адып ий-); **выпалить вверх** сан өрө адып ийер; **2.** *что; перен.* айдып ийер (айдып ий-); **разом выпалить обо всем** бир уунда бастыра не-неме керегинде айдып ийер

ВЫПАС *м.* одор жер

ВЫПАСТЬ *сов.* **1.** түжүп калар (түжүп кал-); **выпали волосы** чачы түжүп калды; **платок выпал из кармана** арчуул карманнан түжүп калды; **2.** *(вывалиться, вылезти – о зубах, волосах, перьях и т.п.)* түжүп калар; **выпал молочный зуб у ребёнка** баланын сүт тижги түжүп калган; **3.** *(упасть; пойти, появиться – об атмосферных осадках)* жаап ийер (жаап ий-), түжүп калар; **выпал первый снег** баштапкы кар жаап ийди; **4.** *из чего; разг. (выбыть)* түжүп калар, чыгып калар (чыгып кал-); **выпасть из игры** ойыннан чыгып калар; **выпасть из сметы** сметанан түжүп калар; **5.** *(оказаться каким-л.; выдаться – о времени года, суток)* болор (бол-); **лето выпало жаркое** жай изү болгон

ВЫПАЧКАТЬ *сов. кого-что; разг.* уймап алар (уймап ал-); **выпачкать платье** платьени уймап алар

ВЫПАЧКАТЬСЯ *сов.; разг.* уйманып алар (уйманып ал-); **выпачкаться в саже** көөгө уйманып алар

ВЫПЕЧКА *ж.* **1.** быжыраы; **выпечка пирогов** пирогтор быжыраы; **2.** быжырган калаш; **свежая выпечка** жангы быжырган калаш

ВЫПЕЧЬ

ВЫПЕЧЬ *сов.* что быжырып салар (быжырып сал-); **выпечь пряники** пряниктер быжырып салар

ВЫПЕЧЬСЯ *сов.* быжып калар (быжып кал-); **хлеб выпекался** калаш быжып калган

ВЫПЬЛИТЬ *сов.* что **1.** (*вырезая пилой*) киреелеп салар (киреелеп сал-); **выпилить дрова** одынды киреелеп салар; **2.** (*вырезая пилой, лобзиком и т.п., сделать, изготовить что-л.*) кезип салар (кезип сал-); **выпилить орнамент** кулжа кезип салар

ВЫПИСАТЬ *сов.* **1.** что (*сделать выписку*) чыгара бичип алар (бичип ал-); **выписать нужные слова** керектү сөстөрди чыгара бичип алар; **2.** что (*газеты, журналы и т.п.*) бичидип алар (бичидип ал-); **выписать газету** газет бичидип алар; **3.** кого (*из больницы*) чыгарып ийер (чыгарып ий-); **выписать из больницы** больницадан чыгарып ийер

ВЫПИСАТЬСЯ *сов.* чыгып калар (чыгып кал-); **выписаться из больницы** эмчиликтен чыгып калган

ВЫПИСКА *ж.* **1.** (*выписывание, списывание*) көчүрө бичип алары; **2.** (*выдержка из текста*) цитата, үзүк; **делать выписки из книги** бичиктен үзүктөрди чыгара бичип алар; **3.** (*газета*) бичидери; **выписка газет** газеттер бичидери

ВЫПИТЬ *сов.* что, чего ичип ийер (ичип ий-); **выпить стакан молока** бир стакан сүт ичип ийер

ВЫПЛАВИТЬ *сов.* что кайылытып салар (кайылытып сал-); **выплавить сталь** болот кайылытып салар

ВЫПЛАВИТЬСЯ *сов.* кайылып калар (кайылып кал-)

ВЫПЛАВКА *ж.* **1.** (*действие*) кайылыттары; **выплавка алюминия** теленгир кайылыттары; **2.** (*то, что выплавлено*) кайылыткан неме

ВЫПЛАКАТЬ *сов.* что ыйлап салар (ыйлап сал-); **все слёзы выплакать** бастыра жажын ыйлап салар

ВЫПЛАКАТЬСЯ *сов.* ыйлап алар (ыйлап ал-)

ВЫПЛАТА *ж.* төлөөри; **выплата в рассрочку** бөлүктөп төлөөри

ВЫПЛАТИТЬ *сов.* что төлөп салар (төлөп сал-), төлөп берер (төлөп бер-); **выплатить долги** төлүүлөрдү төлөп салар

ВЫПЛАЧЕННЫЙ, -ая, -ое төлөп салган; **выплаченный кредит** төлөп салган кредит

ВЫПЛЕСКАТЬ *сов.* чайбалтып ийер (чайбалтып ий-); **выплескать воду из ведра** көнөктөги сууны чайбалтып ийер

ВЫПЛЕСКАТЬСЯ *сов.* чайбалып төгүлүп калар (төгүлүп кал-); **вода выплескалась из бочки** суу бочконон чайбалып төгүлүп калды

ВЫПЛЕСНУТЬ *сов.* что төгүп ийер (төгүп ий-); **выплеснуть воду из ведра** сууны сабаттан төгүп ийер

ВЫПЛЕСНУТЬСЯ *сов.* **1.** (*вылиться, пролиться через край*) чачыла берер (чачыла бер-); **кофе выплеснулся из чашки** кофе аяктаган чачыла берди; **2.** (*быстро, неожиданно появиться где-л. – о потоке людей*) чыгып келер (чыгып кел-); **на площадь выплеснулись колонны демонстрантов** тепсенге демонстранттардын колонналары чыгып келди; **3.** (*бурно проявиться*) чыгып келер; **научный спор выплеснулся на страницы газет** билим блааш-тартыш газеттердин бүктөрүндө чыгып келди

ВЫПЛЕСТИ *сов.* что өрүп салар (өрүп сал-); **выпести корзину** калама өрүп салар

ВЫПЛЫТЬ *сов.* **1.** чыгып келер (чыгып кел-); **из-за острова выплыла лодка** ортолыктын кийнинен кеме чыгып келди; **2.** *перен.* (*подняться из глубины на поверхность воды*) чыгып келер, кайкалап келер (кайкалап кел-); **выплыть на середину озера** көлдин ортозына кайкалап келер; **3.** (*показаться, появиться откуда-л.*) чыгып келер, көрүнүп келер (көрүнүп кел-); **из тумана выплыла круглая луна** ту-

ВЫПРЯГАТЬ

маннан тегерик ай көрүнип келди; **4. разг.** (медленно и плавно выйти – обычно о женщине) чыгып келер; **из дверей выплыла высокая женщина** эжиктен узун үй кижиге чыгып келди; **5.** (неожиданно возникнуть, обнаружиться) чыгып келер; **когда-нибудь это выплывет на свет** качан-бирде бу ак-жарыкка чыгып келер

ВЫПЛЮНУТЬ сов. что түкүрип ийер (түкүрип ий-); **выплюнуть косточку от вишни** вишнянын сөөгүн түкүрип ийер

ВЫПЛЯСЫВАТЬ несов. что и без доп.; разг. бијелеер (бијеле-); **выплясывать весь вечер без отдыха** амыраш жогынан бүткүл энгир бијелеер

ВЫПОИТЬ сов. кого сугарып салар (сугарып сал-); (молоком) эмизип салар (эмизип сал-); **выпоить ягнёнка молоком** кураанды сүтле эмизип салар; **выпоить коров** уйларды сугарып салар

ВЫПОЛЗАТЬ несов. см. **выползти**

ВЫПОЛЗОК м. түлөп түшкөн тере; **змеиный выползок** жыланнын түлөп түшкөн терези

ВЫПОЛЗТИ сов. чыгара жылып келер (жылып кел-); **змея выползла** жылан чыгара жылып келген

ВЫПОЛНЕНИЕ с. бүдүрери; **выполнение работы** ишти бүдүрери

ВЫПОЛНИМЫЙ, -ая, -ое бүдүрип болгодый, бүдүрип ийетен, эдип ийетен; **выполнимое задание** бүдүрип ийетен жакылта

ВЫПОЛНИТЬ сов. что **1.** бүдүрип салар (бүдүрип сал-), эдип салар (эдип сал-); **выполнить приказание** жакылтаны бүдүрип салар; **2.** (создать) эдип салар; **модель выполнена из самых дешёвых материалов** модельди эн ле женил материалдардан эдип салган

ВЫПОЛНЯТЬ несов. см. **выполнить**

ВЫПОЛОСКАТЬ сов. что чайбап салар (чайбап сал-), жайып салар (жайып ал-);

выполоскать бельё кийимди чайбап салар; **выполоскать рот** оосты жайып алар

ВЫПОЛОТЬ сов. что одоп салар (одоп сал-); **выполоть огород** мааланы одоп салар

ВЫПОРОТЬ I сов. что сөгүп салар (сөгүп сал-); **выпороть рукав** женди сөгүп салар

ВЫПОРОТЬ II сов. кого; прост. (наказать) чыбыктап салар (чыбыктап сал-)

ВЫПОТРОШИТЬ сов. кого-что ичи-кардын арчып салар (арчып сал-); **выпотрошить гуся** кастын ичи-кардын арчып салар

ВЫПРАВИТЬ сов. кого-что; в разн. знач. түзедип салар (сал-); **выправить гвоздь** кадуну түзедип салар; **выправить ошибку** жастыраны түзедип салар; **выправить воротник** жаканы түзедип салар

ВЫПРАВИТЬСЯ сов. **1.** (выпрямиться) түзелип калар (түзелип кал-); **деревце выправилося** агаш түзелип калган; **2.** (исправиться) ондолып калар (ондолып кал-); **погода совсем выправилась** ай-күн чек ондолып калган

ВЫПРАВКА ж. **1.** (исправление) ондолуу келери; **2.** (осанка) сын-оборы

ВЫПРАШИВАТЬ несов. см. **выпросить**

ВЫПРОВОДИТЬ сов. кого чыгара сүрүп ийер (сүрүп ий-), чыгарып салар (чыгарып сал-)

ВЫПРОСИТЬ сов. что сурап алар (сурап ал-); **выпросить подарок** сый сурап алар

ВЫПРОСИТЬСЯ сов. суранып алар (суранып ал-); **выпроситься в отпуск** амыралтага суранып алар

ВЫПРЯГАТЬ несов. см. **выпрячь**

ВЫПРЯМЛЕНИЕ с. түзедери, түзедип салары

ВЫПРЯЧЬ сов. кого-что чечип салар (чечип сал-); **выпрячь коня из телеги** атты абранан чечип салар

ВЫПРЯГАТЬ несов. см. **выпрячь**

ВЫПУГНУТЬ

ВЫПУГНУТЬ *сов. кого-что* ўркидип ийер (ўркидип ий-); **выпугнуть медведя из берлоги** айуны ичегенинен ўркидип ийер

ВЫПУ́КЛОСТЬ *ж.* 1. тостойып калганы; 2. *мн.* **выпуклости** кокпойып (болчойып) калган јер; **выпуклость на стекле** шилде болчойып калган јер

ВЫПУКЛЫЙ, -ая, -ое кокпойып (болчойып) калган; (*о глазах*) тосток; **выпуклые глаза** тосток кӧс

ВЫПУСК *м.* 1. *в разн. знач.* чыгарары; **выпуск лекарств** эм-том чыгарары; **выпуск журналов** журналдар чыгарары; 2. (*учащиеся, окончившие курс*) выпуск

ВЫПУСКНИ́К *м.* выпускник, ўреду божоткон киж

ВЫПУСКНОЙ, -ая, -ое выпускной, ўреду божоткон; **выпускной класс** ўреду божоткон класс; **выпускные экзамены** выпускной экзамендер

ВЫПУСТИТЬ *сов.* 1. *кого-что; в разн. знач.* божодып ийер (божодып ий-), чыгарып салар (чыгарып сал-); **выпустить новую книгу** јаны бичик чыгарып салар; **выпустить новых специалистов** јаны специалисттер божодып ийер; 2. *кого-что (уронить)* ычкынып ийер (ычкынып ий-); **выпустить из рук чашку** аякты колынан ычкынып ийер; 3. *что* божодып ийер, агызып ийер (агызып ий-); **выпустить воду из ванны** ваннанан сууны божодып ийер

ВЫПУТАТЬ *сов.* 1. *что (из стремени)* чыгарып алар (чыгарып ал-); чыгара тартып алар (чыгара тартып ал-); **выпутать ногу из стремени** бутты ўзенинен чыгарып алар; 2. *кого-что; перен.* чыгарып алар, аргадап алар (аргадап ал-); **выпутать из беды** тубектен аргадап алар

ВЫПУТАТЬСЯ *сов.* 1. айрылып алар (айрылып ал-); **выпутаться из силков** тузактан айрылып алар; 2. *перен.* айрылып чыгар (айрылып чык-); **выпутаться из беды** тубектен айрылып чыгар

ВЫПУЧИТЬ *сов. что* тозырайтып ийер (тозырайтып ий-); **выпучить глаза** кӧзин тозырайтып ийер

ВЫПУЧИТЬСЯ *сов.; разг.* 1. *что безл.* бултайып калар (бултайып кал-); **выпучилось дно бочки** бочконын туби бултайып калды; 2. *что* тозырайып калар (тозырайтып кал-); **выпучились глаза** кӧстӧр тозырайып калды

ВЫПУШКА *ж.* кыйма

ВЫПЯТИТЬСЯ *сов.; разг.* калбайып калар (калбайып кал-); **нижняя губа выпятилась** алын эрди калбайып калган

ВЫРАБОТАТЬ *сов. что* 1. (*произвести*) чыгарып салар (чыгарып сал-); **завод выработал много стеклянной посуды** завод кӧп шил аяк-казан чыгарып салган; 2. *перен. (прийти к чему-л.)* тургузып салар (тургузып сал-), эдип салар (эдип сал-); **выработать план** план тургузып салар; 3. *разг. (добыть трудом)* иштеп алар (иштеп ал-); **выработать тысячу рублей** бир мун салковый акча иштеп алар

ВЫРАБОТАТЬСЯ *сов.* 1. болуп калар (болуп кал-); **из тебя выработался настоящий спортсмен** сенен чып-чын спортчы болуп калды; 2. иштеер аргазы чыгып калар (чыгып кал-)

ВЫРАБОТКА *ж.* 1. (*производство чего-л.*) чыгарары; **выработка продукции** продукция чыгарары; 2. (*то, что выработано; количество выработанного*) чыгарар нем; **повысить норму выработки** чыгарар неменин нормазын кӧптӧдип салар

ВЫРАЖАТЬ *несов. что* 1. айдар (айт-), кӧргүзер (кӧргүс-); **выражать своё недовольство** бойынын јӧп болбогонын кӧргүзер; 2. (*являются отражением*) кӧргүзер; **пресса выражает общественное мнение** пресса эл-јондык шүүлтени кӧргүзет

ВЫРАЖАТЬСЯ *несов.* 1. айдар (айт-); 2. *разг.* јаман сӧс айдар; **прошу не выражаться** јаман сӧс айтпагар деп сурап турум

ВЫРЕЗАТЬ

ВЫРАЖЕНИЕ с. **1.** көргүзери; **выражение силы** күчин көргүзери; **2.** (то, что является внешним проявлением, отражением чего-л.) көргүзип турганы; **искусство** является **выражением духовного мира человека** кеендик кижинин ич-көгүс телекейин көргүзип турганы болот; **3.** (слово, фраза, оборот речи) сөс; **общеупотребительное выражение** текши тузаланып турган сөс; **4.** (формула, выражающая какие-л. математические отношения) выражение

ВЫРАЗИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јарт, чокым; **выразительное чтение** чокым кычырыш

ВЫРАЗИТЬ сов. что айдып берер (айдып бер-), көргүзип берер (көргүзип бер-); **выразить своё мнение** бойынын санаа-шүүлтезин айдып берер; **выразить план в цифрах** планды цифраларда көргүзип берер

ВЫРАЗИТЬСЯ сов. **1.** (проявиться) көрүнип калар (көрүнип кал-), билдирип калар (билдирип кал-); **2.** (высказаться) айдып ийер (айдып ий-); **я неточно выразился** мен јастыра айдып ийдим

ВЫРАСТИ сов. **1.** (стать большим) өзүп калар (өзүп кал-), јаанап калар (јаанап кал-); **ребёнок очень вырос за эти полгода** бу јарым јылга бала сүрекеј јаанап калган; **рожь выросла выше головы** арыш баштан узун этире өзүп калган; **2.** перен. (достигнуть какой-л. степени) болуп калар (болуп кал-), боло берер (боло бер-); **он вырос в крупного учёного** ол јаан билимчи болуп калган; **3.** только 3 л. (увеличиться в размерах, количестве, объёме, силе) өзүп калар, јаанап калар; **доходы населения выросли** эл-јоннын кирелтези өзүп калган; **4.** (возникнуть) өзүп калар, төзөлип калар (төзөлип кал-); **здесь вырастет новый город** мында јангы кала төзөлип калар

ВЫРАСТИТЬ сов. кого-что **1.** өскүрип алар (өскүрип ал-); **вырастить цветы** чечектер өскүрип алар; **2.** перен. (заботли-

вым отношением создать) өскүрип алар;

вырастить кадры кадрлар өскүрип алар

ВЫРАЩЕННЫЙ, -ая, -ое өскүрип алган; **выращенные овощи** өскүрип алган маала-аш

ВЫРАЩИВАНИЕ с. өскүрери; **выращивание кукурузы** кукуруза өскүрери, **выращивание скота** мал-аш өскүрери

ВЫРВАТЬ I сов. **1.** что (резким движением, рывком удалить, извлечь, взять) јыртып алар (јыртып ал-), јулуп алар (јулуп ал-); **вырвать страницу из книги** бичиктен бүкти јыртып алар; **2.** кодорып салар (кодорып сал-); **вырвать больной зуб** оору тишти кодорып салар; **3.** кого-что (выхватить) ушта тартып алар (ушта тартып ал-); **вырвать из рук** колдон ушта тартып алар; **4.** что (уничтожить) јоголтып салар (јоголтып сал-)

ВЫРВАТЬ II сов. кого безл. (стошнить) кузуп ийер (кузуп ий-)

ВЫРВАТЬСЯ сов. **1.** (освободиться) айрылып чыгар (айрылып чык-); **вырваться из рук** колынан айрылып чыгар; **2.** (отделившись от других, преодолевая препятствия, выйти куда-н.) чыгып барар (чыгып бар-); **вырвался вперёд** озо чыгып барды; **3.** (выйти наружу откуда-н.) чыгып келер (чыгып кел-); **вырвалось неуместное слово** кереги јок сөс чыгып келди; **4.** (оторваться) јыртылып калар (јыртылып кал-), үзүлип калар (үзүлип кал-); **вырвалась страница** бир бүк үзүлип калган

ВЫРЕЗ м. (в одежде) јырык

ВЫРЕЗАТЬ сов. что **1.** (удалить) кезип салар (кезип сал-); **вырезать опухоль** тижикти кезип салар; **2.** что (сделать выемку, отверстие в чём-л.) ойып салар (ойып сал-); **вырезать дырку** ойдык ойып салар; **3.** что (изготовить, получить посредством резания, резьбы) кезип салар; **вырезать из дерева фигурку** агаштан фигурка кезип салар

ВЫРЕЗАТЬ несов. см. **вырезать**

ВЫРЕЗАТЬСЯ

ВЫРЕЗАТЬСЯ *сов.* 1. кезилип калар (кезилип кал-); **сердцевина яблока легко вырезалась** аламанын өзöги белен кезилип турган; 2. (*отчётливо вырисоваться*) јарт көрүнип келер (көрүнип кел-); **над бровями вырезались морщины** кабактардын үстинде чырыштар көрүнип келген

ВЫРИСОВАТЬ *сов.* јурап салар (јурап сал-); (*написать*) бичип салар (бичип сал-); **вырисовать каждую деталь картины** јуруктын кажы ла деталин јурап салар; **вырисовать свою фамилию** бойынын өбөкөзин бичип салар

ВЫРИСОВАТЬСЯ *сов.* јарт көрүнип келер (көрүнип кел-); **на горизонте вырисовались горы** горизонтто кырлар јарт көрүнип келди

ВЫРОВНЯТЬ *сов. что* 1. (*сделать гладким*) түзедип салар (түзедип сал-); **выровнять дорогу** јолды түзедип салар; 2. (*выпрямить по прямой линии*) түп-түс эдип салар; **выровнять строй** стройды түп-түс эдип салар

ВЫРОВНЯТЬСЯ *сов.* 1. (*сгладиться*) түзелип калар (түзелип кал-), түзелип барар (түзелип бар-); 2. (*в одну линию*) тендежип калар (тендежип кал-); **шеренга выровнялась** шеренга түзелип калды; 3. *перен.* (*исправиться*) түзелип калар, ондолып калар (ондолып кал-); **характер выровнялся** кылык-јаны ондолып калды

ВЫРОДИТЬСЯ *сов.* үрелип калар (үрелип кал-); **растение выродилось** өзүм үрелип калды

ВЫРОНИТЬ *сов. кого-что* түжүрип ийер (түжүрип ий-), ычкынып ийер (ычкынып ийер-); **выронить деньги** акчаны ычкынып ийер; ♦ **не выронить ни одного словечка** бир де унчукпас

ВЫРОСТ *м.* корбо

ВЫРОСТОК *м.* азыранты мал

ВЫРУБИТЬ *сов. что* 1. кезип салар (кезип сал-); **вырубить лес** агашты кезип салар; 2. (*сделать отверстие*) ойып салар

(ойып сал-); **вырубить окно** көзнөк ойып салар; 3. *перен.* јыга согуп салар (согуп сал-); **вырубить одним ударом** јыга согуп салар

ВЫРУБКА *ж.* 1. (*действие*) кезери; **вырубка леса** агаш кезери; 2. (*место, где вырублен лес*) агажы кезилген јер

ВЫРУГАТЬ *сов. кого-что* айткылап ийер (айткылап ий-); **вы его выругайте** слер оны айткылап ийер

ВЫРУГАТЬСЯ *сов.* айткыланып алар (айткыланып ал-); **крепко выругаться** тын айткыланып алар

ВЫРУЧАТЬ *несов. см. выручить*

ВЫРУЧИТЬ *сов.* 1. *кого (помочь)* болужып ийер (болужып ий-), болуш јетирип ийер (јетирип ий-), аргадап алар (аргадап ал-); **выручать из беды** түбектен аргадап алар; **выручить друга** нөкөрине болужын јетирип ийер; 2. *что (получить от продажи)* кирелте алар (кирелте ал-); **выручить деньги за товар** саткан товардан кирелте алар

ВЫРЫТЬ *сов.* 1. *что* казып салар (казып сал-); **вырыть колодец** колодец казып салар; 2. *что* казып алар (казып ал-); **вырыть камень** таш казып алар

ВЫРЫТЬСЯ *сов.* казынып чыгып келер (чыгып кел-); **вырыться на поверхность** јердин үстине казынып чыгып келер

ВЫРЯДИТЬ *сов. кого-что; разг.* јарандырып салар (јарандырып сал-), јазандырып салар (јазандырып сал-); **вырядить как ёлку** чиби чилеп јарандырып салар

ВЫРЯДИТЬСЯ *сов.; разг.* јаранып алар (јаранып ал-), јазанып алар (јазанып ал-); **вырядиться как на праздник** байрамга чылап јаранып алар

ВЫСАДИТЬ *сов.* 1. *кого-что* түжүрип салар (түжүрип сал-); **высадить пассажи-ров** пассажирлерди түжүрип салар; 2. *что (растение)* отургызып салар (отургызып сал-); **высадить помидоры в грунт** помидорлорды јерге отургызып салар

ВЫСКОБЛИТЬ

ВЫСАДИТЬСЯ сов. түжүп калар (түжүп кал-); **высадиться из вагона** вагоннон түжүп калар

ВЫСАДКА ж. түжүрери; (растений) отургызары; **высадка десанта** десанттарды түжүрери

ВЫСВАТАТЬ сов. кого-что кудалап алар (кудалап ал-); **высватать богатую невесту** бай келин кудалап алар

ВЫСВЕРЛИТЬ сов. что өрүмдеп салар (өрүмдеп сал-); **высверлить отверстие** ойдык өрүмдеп салар

ВЫСВИСТАТЬ и **ВЫСВИСТЕТЬ** сов. что; разг. 1. (напев, мелодию) күүни сыгырып ийер (сыгырып ий-); 2. (вызвать свистом) сыгыртып алар (сыгыртып ал-)

ВЫСВОБОДИТЬ сов. 1. что (вытащить) чыгарып салар (чыгарып сал-), уштып ийер (уштып ий-); **высвободить воротничок блузки** блузканын жаказын чыгарып салар; **высвободить ногу из стремени** үзениден бутты уштып ийер; 2. кого-что божодып салар (божодып сал-); **высвободить помещение** помещениени божодып салар

ВЫСВОБОДИТЬСЯ сов. 1. (снять с себя, сбросить, устранить что-л. стесняющее, препятствующее движению) айрылып алар (айрылып ал-); **высвободиться из объятий** кучактан айрылып алар; 2. (оказаться свободным, незанятым, неиспользованным) бош болуп калар (болуп кал-), жайымдалып калар (жайымдалып кал-); **высвободилось помещение** помещениени бош болуп калды

ВЫСЕЛЕНИЕ с. өскө жерге көчүрери, өскө жерге көчөри

ВЫСЕЛИТЬ сов. кого-что чыгарып салар (чыгарып сал-); (переселить) аткарып ийер (аткарып ий-); **выселить из квартиры** квартиранан чыгарып салар **выселить в другую страну** өскө ороонго аткарып ийер

ВЫСЕЛИТЬСЯ сов. көчө берер (көчө бер-); **давным-давно выселился** туку качан көчө берген

ВЫСЕМЕНИТЬСЯ сов.; с.-х. үренделип калар (үренделип кал-), үрендү болуп калар (болуп кал-); **пшеница высеменялась** буудай үрендү болуп калган

ВЫСЕРЕБРИТЬ сов. что күмүштеп салар (күмүштеп сал-), мөнүндеп салар (мөнүндеп сал-); **высеребрить ложки** калбактарды күмүштеп салар

ВЫСЕЧЬ I сов. что 1. (вырезать, вырубить на камне) кезип салар (кезип сал-); 2. (выдолбить, вырубить из камня) ойып эдер (ойып эт-); **скульптура высечена из камня** скульптура таштан ойып эдилген

ВЫСЕЧЬ II сов. кого (наказать) чыбыктап салар (чыбыктап сал-)

ВЫСЕЯТЬ сов. что үрендеп салар (үрендеп сал-); **высеять поле** кыраны үрендеп салар

ВЫСЕЯТЬСЯ сов. үренделип калар (үренделип кал-)

ВЫСИДЕТЬ сов. 1. кого (вывести птенцов) базып алар (базып ал-); 2. (пробыть где-л. до конца) учына жетире отурып ийер (отурып ий-); **высидеть до конца собрания** жууннын учына жетире отурып ийер

ВЫСИТЬСЯ несов. өрө көдүрилер (көдүрил-); **вдали высятся горы** ыраакта туулар өрө көдүрилет

ВЫСКАЗАТЬ сов. что айдып ийер (айдып ий-); **высказать своё мнение** бойынын санаа-шүүлтезин айдып ийер

ВЫСКАЗАТЬСЯ сов. айдынып алар (айдып ал-); **откровенно высказаться** акчек айдынып алар

ВЫСКАЗЫВАНИЕ с. 1. (действие) чыгара айдары, айдып берери; **высказывание своего мнения** бойынын санаа-шүүлтезин чыгара айдып берери; 2. (мнение) санаа-шүүлте, көрүм-шүүлте; **высказывания русских писателей о языке** орус бичиичилердин тил керегинде көрүм-шүүлтези

ВЫСКОБЛИТЬ сов. что кырып салар (кырып сал-); **выскоблить пол** полды кырып салар; **выскоблить помарку в руко-**

ВЫСКОБЛИТЬ

писи колбичимелде түзеткен јерди кырып салар

ВЫСКОБЛИТЬ сов. 1. түже берер (түже бер-); **чашка выскользнула из рук** аяк колдон түже берди; 2. чыга берер (чыга бер-); **она выскользнула из дома** ол айылдан чыга берди

ВЫСКОЧИТЬ сов. 1. чыгара калып ийер (калып ий-); **выскочить из окна** көзнөктөн чыгара калып ийер; 2. разг. (*быстро и неожиданно выбежать, выехать и т.п. откуда-л., куда-л.*) чыгара жүгүрип келер (жүгүрип кел-); **выскочить на улицу** оромго чыгара жүгүрип келер; 3. разг. (*неожиданно появиться, проявиться на поверхности чего-л.*) чыгып келер (чыгып кел-); **сыпь выскочила** чыбырткан чыгып келген; 4. разг. (*выпасть, вывалиться, вылететь откуда-л.*) түже берер (түже бер-); **тарелка выскочила из рук** тарелка колдон түже берген

ВЫСКРЕСТИ сов. что; разг. 1. (*скребя, вычистить*) кырып арчып салар (арчып сал-); **выскрести лестницу** текпишти кырып арчып салар; 2. (*скребя, извлечь, удалить что-л.*) кырып арчып салар; **выскрести грязь** кирди кырып арчып салар

ВЫСЛАТЬ сов. кого-что 1. ийип ийер (ийип ий-), аткарып ийер (аткарып ий-); **выслать книги** бичиктер аткарып ийер; **выслать посылку** посылканы ийип ийер; 2. (*в наказание удалить за пределы чего-л.*) ийип ийер, аткарып ийер; **выслать из города** каланан аткарып ийген

ВЫСЛЕДИТЬ сов. кого-что истежип алар (истежип ал-); **выследить лисицу** түлкүни истежип алар

ВЫСЛÉЖЕННЫЙ, -ая, -ое истежип алган; **выслеженный зверь** истежип алган аң

ВЫСЛУЖИТЬ сов. что 1. разг. иштеп алар (иштеп ал-); **выслужить награду** кайрал иштеп алар; 2. иштеп алар; **выслужить офицерский чин** офицердин жамызын иштеп алар

ВЫСЛУШАТЬ сов. кого-что 1. (*прислушать до конца*) учына јетире угуп алар (угуп ал-); **выслушать симфонию** симфонияны учына јетире угуп алар; 2. мед. тындап ийер (тындап ий-); **выслушать лёгкие у больного** оору кижинин өкпөзүн тындап ийер

ВЫСМЕЯТЬ сов. шоодып салар (шоодып сал-), электеп салар (электеп сал-); **высмеять хвастуна** мактанчакты электеп салар

ВЫСМОЛИТЬ сов. что чаганалап салар (чаганалап сал-), чаганала уймап салар (уймап сал-); **высмолить лодку** кемени чаганалап салар

ВЫСМОРКАТЬ сов. что чимирип ийер (чимирип ий-)

ВЫСМОТРЕТЬ сов. кого-что 1. (*всматриваясь, обнаружить, найти, заметить*) көрүп ийер (көрүп ий-); **высмотреть в толпе знакомого** көп улус жуулган јерде таныжын көрүп ийер; 2. (*рассматривая найти*) көрүп алар (көрүп ал-); (*найти*) табып алар (табып ал-), таап ал (таап ал-); **высмотреть место для постройки дома** тура тударына јер көрүп алар; **высмотреть невесту** сыргајы таап алар

ВЫСО́КИЙ, -ая, -ое 1. бийик; **высокий дом** бийик тура; 2. бийик, бийик сынду; **высокий человек** бийик сынду кижиде; 3. (*о звуках*) чичке; **высокий голос** чичке үн

ВЫСОКОГО́РНЫЙ, -ая, -ое бийиктеги, кырлардагы; **высокогорный район** бийиктеги аймак; **высокогорные места** кырлардагы јерлер

ВЫСОКОКА́ЧЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое чындыы бийик; **высококачественный товар** чындыы бийик товар

ВЫСОКОКВАЛИФИЦІ́РОВАННЫЙ, -ая, -ое бийик квалификациялу; **высококвалифицированные кадры** бийик квалификациялу кадрлар

ВЫСОКОМÉРИЕ с. бийиксинери, бойын бийик тудунары

ВЫСТОЯТЬ

ВЫСОКОМЕРНЫЙ, -ая, -ое тынзынчак, бойын бийик тудунар; **высокомерный человек** тынзынчак кижги

ВЫСОКОНРАВСТВЕННЫЙ, -ая, -ое бийик санаа-күүндү; **высоконравственный человек** бийик санаа-күүндү кижги

ВЫСОКООБРАЗОВАННЫЙ, -ая, -ое бийик үредүлү

ВЫСОКООДАРЁННЫЙ -ая, -ое сүреен жаан жайалталу; **высокоодарённый художник** сүреен жаан жайалталу журукчы

ВЫСОКООПЛАЧИВАЕМЫЙ, -ая, -ое бийик акча-жалду; **высокооплачиваемый труд** бийик акча-жалду иш

ВЫСОКОПРОБНЫЙ -ая, -ое 1. бийик пробалу, чындыы бийик; **высокопробные золотые часы** бийик пробалу алтын час; 2. *перен.* чындыы бийик; **высокопробное вино** чындыы бийик кызыл арака

ВЫСОКОРАЗВИТЫЙ, -ая, -ое өзүми бийик, бийик өзүмдү; **высокоразвитая промышленность** бийик өзүмдү промышленность

ВЫСОКОУВАЖАЕМЫЙ, -ая, -ое сүреен тоомжылу; **высокоуважаемый человек** сүреен тоомжылу кижги

ВЫСОКОЧТІМЫЙ, -ая, -ое сүреен бийик тоомжылу; **высокочтимый учитель** сүреен бийик тоомжылу үредүчи

ВЫСОСАТЬ *сов. что из чего* соорып салар (соорып сал-); **высосать кровь из раны** шырканан канды соорып салар

ВЫСОТА *ж.* 1. (*вышина*) бийик; **высота дома** туранын бийиги; 2. (*возвышенность*) төн жер

ВЫСОХНУТЬ *сов.* кургап калар (кургап кал-); **бельё высохло** кийим кургап калды; 2. (*увянуть*) кургап калар, чалдыгып калар (чалдыгып кал-); **цветы высохли** чечектер чалдыгып калган; **яблоня высохла** яблоня кургап калган; 3. *перен., разг. (исхудать)* арыктап калар (арыктап кал-); **высохнуть от болезни** оорудан улам арыктап калар

ВЫСОЧЁННЫЙ, -ая, -ое сүрекей бийик; **высоченного роста сүрекей бийик** сынду

ВЫСПАТЬСЯ *сов.* уйуктап алар (уйуктап ал-); **Ну как, выпался?** Же кандый, уйуктап алдын ба?

ВЫСПРОСИТЬ *сов. что; разг.* сурап алар (сурап ал-); **выспросить все новости** бастыра солун-собурды сурап алар

ВЫСТАВИТЬ *сов.* 1. *кого-что* чыгарып салар (чыгарып сал-); **выставить шкаф в коридор** шкафты коридорго чыгарып салар; 2. *что* кодорып салар (кодорып сал); **выставить рамы** рамдарды кодорып салар; 3. *кого-что; разг.* сүрүп ийер (сүрүп ий-); **выставить за дверь** эжиктен сүрүп ийер; 4. *кого (что) (поставить перед кем-л.; предъявить кому-л., выдвинуть)* тургузып ийер (тургузып ий-), салып ийер (салып ий-); **выставить на стол угощение** күндү-күреени столго салып ийер; **выставить свои картины на продажу** бойынын журуктарын садуга тургузып ийер; 5. *кого-что; разг. (представить, показать каким-л. образом)* көргүзип салар (көргүзип сал-), тургузып салар; **выставит себя дураком** бойын тенек этире көргүзип салар

ВЫСТАВКА *ж.* көрү; **сельскохозяйственная выставка** журт ээлеминан көрүзи

ВЫСТАВОЧНЫЙ, -ая, -ое көрү болотон, көрү өдөтөн; **выставочный павильон** көрү өдөтөн павильон

ВЫСТЛАТЬ *сов. что* төжөп салар (төжөп сал-), жайып салар (жайып сал-); **выстлать дно ящика бумагой** кайырчактын түбине чаазын жайып салар

ВЫСТОЯТЬ *сов.* 1. (*простоять на ногах*) бут бажында турар (бут бажында тур); **выстоять весь спектакль** бүткүл спектакльды бут бажында турар; 2. (*устоять*) чыдажып ийер (чыдажып ий-); туруп ийер (туруп ий-); **выстоять в беде** түбекте чыдажып ийер; **дом выстоит много лет** тура узак жылдарга туруп ийер

ВЫСТОЯТЬСЯ

ВЫСТОЯТЬСЯ сов. узак туруп калар (туруп кал-); **вино выстоялось** вино узак туруп калган

ВЫСТРАДАТЬ сов. 1. (*пережить много страданий*) көп шыра көрөр (көр-); **Сколько пришлось выстрадать!** Канча кире шыра көрөргө келишкен!; 2. *что (достичь страданием)* шыралап алар (шыралап ал-); **выстрадать своё счастье** бойынын ырызын шыралап алар

ВЫСТРЕЛ м. адыш, атканы; **холостой выстрел** куру адыш

ВЫСТРЕЛИТЬ сов. адып ийер (адып ий-); **выстрелить из ружья** мылтыктан адып ийер

ВЫСТРИЧЬ сов. *что* кайчылап салар (кайчылап сал-); кыркып салар (кыркып сал-); **выстричь клок волос** бир тутам чач кайчылап салар

ВЫСТРОГАТЬ сов. *что* јоноп салар (јоноп сал-); **выстрогать доску** јалбак агашты јоноп салар

ВЫСТРОИТЬ сов. 1. *что (окончить постройку)* тудуп салар (тудуп сал-); **выстроить театр** театрды тудуп салар; 2. *кого (поставить в строй)* стройго тургузып салар (тургузып сал-); **выстроить по росту сыны** аайынча тургузып алар

ВЫСТРОИТЬСЯ сов. 1. *воен.* стройго туруп алар (туруп ал-); 2. (*возникнуть – о сооружении*) туруп калар (туруп кал-); **выстроились новые здания** јангы туралар туруп калды

ВЫСТУДИТЬ сов. *что* соодып салар (соодып сал-); **выстудить избу** тураны соодып салар

ВЫСТУПАТЬ несов. 1. см. **выступить**; 2. *только 3 л. (образовывать выступ; выдаваться вперёд)* чыгып калар (чыгып кал-); **скулы выступают** качар сөөги чыгып калган; 3. (*ходить, идти чинно, важной поступью*) улуркап (јамыркап) базар (бас-); **выступать перед родственниками** јуук улузынын алдында улуркап базар

ВЫСТУПИТЬ сов. 1. (*выйти вперёд*) ичкерлеп чыгар (ичкерлеп чык-), ичкери базар (ичкери бас-); **выйти из шеренги** шеренганан ичкерлеп чыгар; 2. (*покинув место стоянки, отправиться куда-л. – обычно о воинском подразделении*) барар (бар-); **выступить в поход** походко барар; 3. *только 3 л. (появиться за пределами чего-л.; выдаться наружу)* чыгар (чык-); **река выступила из берегов** суу јараттарынан чыккан; 4. (*предстать перед публикой в качестве автора, исполнителя, участника чего-л.*) болор (бол-); (*произносить речь*) куучындаар (куучында-); **выступать в главной роли** тос рольдо болор; **выступать по радио** радиоло куучындаар

ВЫСТУПЛЕНИЕ с. 1. (*отправление*) атанары; 2. (*на собраниях*) сөс айтканы; **выступление директора** директордын сөс айтканы; 3. (*на сцене*) ойын; **выступление молодых актёров** јиит актёрлордын ойыны

ВЫСУНУТЬ сов. *кого-что* чыгарып ийер (чыгарып ий-), чыгарып алар (чыгарып ал-); **высунуть язык** тилин чыгарып ийер

ВЫСУНУТЬСЯ сов. чыгып келер (чыгып кел-); **высунулась голова** баш чыгып келген

ВЫСУШИТЬ сов. 1. *что* кургадып салар (кургадып сал-); **высушить бельё** кийимди кургадып салар; 2. *кого-что* кургадып салар; **солнце высушило землю** күн јерди кургадып салды

ВЫСУШИТЬСЯ сов. кургап калар (кургап кал-)

ВЫСЧИТАТЬ сов. *что* чоттоп алар (чоттоп ал-); **высчитать сумму расходов** чыгымнын тоозын чоттоп алар

ВЫСШИЙ, -ая, -ое 1. (*лучший*) эн бийик, эн артык; **товар высшего качества** эн артык чындыйлу товар; **высшая награда** эн бийик кайрал; 2. (*главный*) үстиги; **высшие органы власти** јаннын үстиги органдары; 3. (*представляющий самую высокую степень развития, совершенства*)

ВЫТРАВИТЬ

и т.п. чего-л.) бийик; **высшее образование** бийик үредү

ВЫСЫЛКА ж. аткалары, атандылары

ВЫСЫПАТЬ сов. **1.** что уруп салар (уруп сал-), төгүп салар (төгүп сал-); **высыпать муку в мешок** кулурды сумалга уруп салар; **2.** разг. урулып келер (урулып кел-), чуркуражып чыгар (чуркуражып чык-); **детвора высыпала из кинотеатра** балдар кинотеатрдан чуркуражып чыкты; **3.** (о сыти) чыгып келер (чыгып кел-)

ВЫСЫПАТЬ несов. урар (ур-), төгөр (төк-)

ВЫСЫПАТЬСЯ сов. төгүлип калар (төгүлип кал-); **мука высыпалась** кулур төгүлип калган

ВЫСЫХАТЬ несов. см. **высохнуть**

ВЫСЬ ж. бийик; **подняться в высь** бийикке чыгар

ВЫТАРАЩИТЬ сов. что; разг. тозырайтып ийер (тозырайтып ий-); **вытаращить глаза** көстөрүн тозырайтып ийер

ВЫТАЩИТЬ сов. кого-что **1.** (вынести) чыгарып салар (чыгарып сал-); **вытащить мешок со склада** таарды складтан чыгарып салар; **2.** (выдернуть) кодорып алар (кодорып ал-); **вытащить гвоздь** кадуны кодорып алар; **3.** разг. (украсть) уштып алар (уштып ал-), уурдап алар (уурдап ал-); **вытащить из кармана деньги** карманнан акча уурдап алар; **4.** разг. (помочь выйти из трудного, тяжелого положения) чыгарар (чыгар-); **вытащить из беды** түбектен чыгарар

ВЫТЕКАТЬ несов. **1.** (литься) агар (ак-); **вода вытекает из крана** суу краннан агып жат; **2.** (брать начало) чыгар (чык-); **эта река вытекает из озера** бу суу көлдөн чыгат

ВЫТЕРЕТЬ сов. **1.** кого-что (обтереть) арчып салар (арчып сал-); **вытереть руки** колды арчып салар; **2.** что; разг. (износить) эледе кийип салар (кийип сал-)

ВЫТЕРЕТЬСЯ сов. **1.** арчынып алар (арчынып ал-); **вытереться полотенцем** коларткышла арчынып алар; **2.** разг.

жыжылып калар (жыжылып кал-); карталып калар (карталып кал-); **воротник вытерся** жака жыжылып калган

ВЫТЕРПЕТЬ сов. что чыдажып ийер (чыдажып ий-); **вытерпеть сильную боль** тын ооруны чыдажып ийер

ВЫТЕСНИТЬ сов. **1.** кого-что (теснить, удалить) чыгара согуп салар (согуп сал-), чыгарып салар (чыгарып сал-); **вытеснить неприятеля из города** оштүни каланан чыгарып ийер; **2.** что (заменить собой) солып салар (солып сал-); **новая техника вытеснила старую** жаңы техника эскизин солып салды

ВЫТЕЧЬ сов. агып калар (агып кал-); **вода вытекла из бочки** суу бочкодон агып калган

ВЫТКАТЬ несов. что согуп алар (согуп ал-); **выткать ковер** кебис согуп алар

ВЫТОЛКНУТЬ сов. кого-что ийдип ийер (ийдип ий-); **вытолкнуть лодку в воду** кемени сууга ийдип ийер

ВЫТОПИТЬ I сов. что; разг. от салып ийер (салып ий-); **вытопить печь** печкеге от салып ийер

ВЫТОПИТЬ II сов. что (растопить на огне) кайылтып салар (кайылтып сал-); **вытопить сало** үс кайылтып салар

ВЫТОПТАТЬ сов. что тепсеп салар (тепсеп сал-); **вытоптать траву** өлөңди тепсеп салар

ВЫТОЧИТЬ сов. что **1.** (выделать, изготовить на токарном станке) эгип салар (эгип сал-); **выточить деталь** детальды эгип салар; **2.** (сделать острым, наточить) курчыдып салар (курчадып сал-); **выточить ножницы** кайчыны курчыдып салар

ВЫТРАВИТЬ сов. **1.** что (вывести химическим воздействием) чыгарып салар (чыгарып сал-), жоголтып салар (жоголтып сал-); **вытравить пятна** шылбактарды чыгарып салар; **2.** кого-что корондоп салар (корондоп сал-); **вытравить мышей** чычкандарды корондоп салар; **3.** что

ВЫТРАВИТЬСЯ

тепсеп салар (тепсеп сал-); **вытравить** луг јаланды тепсеп салар

ВЫТРАВИТЬСЯ сов. чыгып калар (чыгып кал-), јоголып калар (јоголып кал-); **краска вытравилась** будук чыгып калган

ВЫТРЕБОВАТЬ сов. 1. *что* некеп алар (некеп ал-); **вытребовать деньги** акчаны некеп алар; 2. *кого-что (по требованию)* алдыртып алар (алдыртып ал-); **вытребовать свидетеля в суд** керечини јаргыга алдыртып алар

ВЫТРЕЗВИТЬ сов. *кого-что* серидип ийер (серидип ий-)

ВЫТРЕЗВИТЬСЯ сов. серип калар (серип кал-); **вытрезвившись, он принимался за работу** серип калала, ол иштей беретен

ВЫТРЯСАТЬ несов. см. **вытрясти**

ВЫТРЯСТИ сов. *что* 1. кактап ийер (кактап ий-); **вытрясти муку из мешка** кулурды таардан кактап ийер; 2. (*тряся, очистить*) кактап ийер; **вытрясти ковёр** кебисти кактап ийер

ВЫТРЯХНУТЬ сов. *что* кактап салар (кактап сал-); **вытряхнуть из сопог песок** сопоктордон кумакты кактап салар

ВЫТЬ несов. 1. (*о волке, собаке*) улыыр (улы-); (*о человеке*) ыйлаар (ыйла-); **выть как волк** ббрў чилеп улыыр; 2. (*о ветре, буре*) кўўлеер (кўўле-)

ВЫТЯНУТЫЙ, -ая, -ое 1. чўйилип калган; **вытянутые руки** чўйилип калган колдор; 2. (*имеющий продолговатую, удлинённую форму – о лице*) чўйбўк, суйман; **вытянутое лицо** суйман јўс

ВЫТЯНУТЬ сов. 1. *что (растянуть в длину)* чўйў тартып салар (тартып сал-); **вытянуть проволоку** эмикти чўйў тартып салар; 2. *что (удалить тягой)* чыгара тарта берер (тартып бер-); **весь дым вытянуло в трубу** бастыра ышты труба чыгара тарта берген; 3. (*вытерпеть, выжить*) чыдажып ийер (чыдажып ий-); **он долго не вытянет** ол узак чыдажып болбос

ВЫТЯНУТЬСЯ сов. 1. (*растянуться в длину*) чўйилип калар (чўйилип кал-);

2. *разг. (вырасти)* ўзўп калар (ўзўп кал-), узундап калар (узундап кал-); **мальчик за лето вытянулся** уулчак јай туркунына ўзўп калган; 3. (*лечь выпрямившись*) чирейе јадып алар (јадып ал-)

ВЫУДИТЬ сов. *кого-что* 1. кармактап алар (кармактап ал-), кармакла тудуп алар (тудуп ал-); 2. *прост.* чыгарып алар (чыгарып ал-); **выудить из кармана деньги** карманнан акчаны чыгарып алар

ВЫУТЮЖИТЬ сов. *что* утюгтап салар (утюгтап сал-); **выутюжить брюки** брюканы утюгтап салар

ВЫУЧИТЬ сов. 1. *что* ўренип алар (ўренип ал-); **выучить стихотворение** ўлгер ўренип алар; 2. *кого (обучить)* ўредип салар (ўредип сал-); **он выучил меня игре в шахматы** ол мени шахмат ойноорго ўредип салды

ВЫУЧИТЬСЯ сов. ўренип алар (ўренип ал-); **выучится на врача** эмчиге ўренип алар

ВЫХАРКАТЬ сов. *что; разг.* какырып ийер (какырып ий-); **выхаркать мокроту** какырыкты какырып ийер

ВЫХВАТИТЬ сов. *кого-что* 1. (*отнять*) блаап алар (блаап ал-); (*вырвать*) ушта тартып алар (тартып ал-); **выхватить книгу из рук** бичикти колдон ушта тартып алар; 2. (*извлечь откуда-л.*) чыгара тартып ийер (тартып ий-); **выхватить саблю** кылышты чыгара тартып ийер

ВЫХЛОПОТАТЬ сов. *что* сурап алар (сурап ал-); **выхлопотать разрешение** јўп сурап алар

ВЫХОД м. 1. (*действие*) чыгары; 2. (*место*) чыгатан јер, чыгатан эжик; **стоять у выхода** чыгатан јерде турар; 3. *перен.* чыгар арга, чыгар эп; **выход из трудного положения** уур айалгадан чыгар арга; 4. (*о произведениях печати*) кепке чыкканы; **выход книги** бичиктин кепке чыкканы

ВЫХОДЕЦ м. 1. (*переселенец*) кўчўп келген кижиге; **выходец из Монголии** Монголиядан кўчўп келген кижиге; 2. (*о соци-*

альной среде) чыккан кижиге; **выходец из охотников** анчылардын билезинен чыккан кижиге

ВЫХОДИТЬ *несов.* **1.** *см.* **выйти**; **2.** (*быть обращённым куда-л.*) баштанар (баштан-), чыгар (чык-); **окна выходят в сад** кӱзнӱктӱр сад жаар баштанат; **эта дверь выходит на балкон** бу эжик балконго чыгат

ВЫХОДИТЬ I *сов. что; разг.* эбирип келер (эбирип кел-); **выходить все леса бӱткӱл** агаш аразын эбирип келер

ВЫХОДИТЬ II *сов. кого-что* **1.** ӱскӱрип алар (ӱскӱрип ал-); **выходить деревце** агаш ӱскӱрип алар; **2.** (*добиться выздоровления*) эмдеп алар (эмдеп ал-); **выходить больного щенка** оору кӱчӱкти эмдеп алар

ВЫХОДКА *ж.* коомой кылык; **стыдиться своей выходки** бойынын коомой кылыгынан уйалып турар

ВЫХОДНОЙ, -ая, -ое **1.** (*служащий для выхода*) чыгатан; **выходная дверь** чыгатан эжик; **2.** (*о парадном костюме*) байрамда кийетен; **выходное платье** байрамда кийетен платье; ♦ **выходной день** амыраар (тыштанаар) кӱн

ВЫХОЛОСТИТЬ *сов. 1. кого (обесплодить)* акталап салар (актап сал-); **выхолостить коня** атты акталап салар; **2. что; перен.** учурын жабызадып салар (жабызадып сал-), учурын жок эдип салар (эдип сал-); **выхолостить идею** шӱӱлтенин учурын жок эдип салар

ВЫХОЛОЩЕННЫЙ, -ая, -ое акталап салган

ВЫЦВЕСТИ *сов.* онуп калар (онуп кал-); **ткань выцвела** бӱс онуп калды

ВЫЦВЕТАТЬ *несов. см. выцвести*

ВЫЦВЕТШИЙ, -ая, -ое онуп калган, ӱни ӱчӱп калган; **выцветшая лента** ӱни ӱчӱп калган лента

ВЫЦЕДИТЬ *сов. что* шӱӱп салар (шӱӱп сал-); **выцедить молоко** сӱтти шӱӱп салар

ВЫЧЕРКНУТЬ *сов. кого-что* кырып салар (кырып сал-); **вычеркнуть из списка** списоктон кырып салар; ♦ **вычеркнуть из памяти** ундып салар

ВЫЧЕРНИТЬ *сов. кого-что* карарта будуп салар (будуп сал-); **вычернить брови** кабакты карарта будуп салар

ВЫЧЕРПАТЬ *сов. что* сузуп салар (сузуп ал-); **вычерпать воду из бочки** сууны бочкодон сузуп алар

ВЫЧЕРТИТЬ *сов. что* журап салар (журап сал-); **вычертить план дома** туранын планын журап салар

ВЫЧЕРЧИВАТЬ *несов. см. вычертить*

ВЫЧЕСАТЬ *сов. кого-что* тарап салар (тарап сал-); **вычесать шерсть** тӱкти тарап салар

ВЫЧЕСТЬ *сов. что 1. мат.* айрып ийер (айрып ий-); **вычесть два из пяти** бештен экини айрып ийер; **2.** (*удержать при расчёте*) тудуп алар (тудуп ал-); **вычесть задолженность** тӱлӱни тудуп алар

ВЫЧЕТ *м. 1. (действие)* айрыгыры; **2.** (*удержанные деньги*) тудуп алган акча

ВЫЧИСЛИТЬ *сов. 1. что (установить, подсчитывая)* чоттоп алар (чоттоп ал-); билип алар (билип ал-); **вычислить стоимость постройки новой школы** жаңы школ тударынын баазын чоттоп алар; **2. что (обработать числовую информацию ручным или машинным способом)** билип алар; **вычислить с помощью компьютера** компьютердин болужыла билип алар

ВЫЧИСТИТЬ *сов. что* арчып алар (арчып ал-); **вычистить пальто** тонды арчып алар

ВЫЧИТАТЬ *сов. что 1. (читать, узнать)* кычырып алар (кычырып ал-); **вычитать новость** солун кычырып алар; **2. (читать, выверить)** тӱзедип салар (тӱзедип сал-); **вычитать статью** статьяны тӱзедип салар

ВЫЧИТКА *ж.* кычырып тӱзедери; **вычитка текста** текстти кычырып тӱзедери

ВЫШЕ

ВЫШЕ 1. нареч. бийик; **быть выше** бийик болор; **2.** нареч. өрө; **как говорилось выше** өрө айтканыла; **3.** предлог с род.п. бийик; **температура выше нуля** температура нульдан бийик

ВЫШЕПРИВЕДЁННЫЙ, -ая, -ое өрө берилген; **вышеприведенный пример** өрө берилген темдек

ВЫШЕСТОЯЩИЙ, -ая, -ое өрө турган; **вышестоящие органы** өрө турган органдар

ВЫШИБИТЬ сов.; разг. **1.** что ушта согуп ийер (согуп ий-); **вышибить шпату из руки** колынан шпаганы ушта согуп ийер; **2.** кодоро согуп ийер; **вышибить оконную раму** көзнөктин рамазын кодоро согуп ийер; **3.** кого чыгарып салар (чыгарып сал-), сүрүп салар (сүрүп сал-); **вышибить противника из деревни** өштүни деремненен чыгарып салар

ВЫШИВКА жс. чүмдү көк

ВЫШИВНОЙ, -ая, -ое разг. чүмдү көктү, чүмдү көк салынган; **вышивной воротник** чүмдү көк салынган жака

ВЫШИНА жс. бийиги; **столб вышиною в сажень** бийиги карыш кире столмо

ВЫШИТЫЙ, -ая, -ое чүмдү көклө көктөлгөн; **вышитая рубашка** чүмдү көклө көктөлгөн чамча

ВЫШИТЬ сов. **1.** что (украсить узорным шитьём) чүмдү көклө көктөп салар (көктөп сал-); **вышить подушку** жастыкты чүмдү көклө көктөп салар; **2.** кого-что (изобразить) шабылап салар (шабылап сал-); **вышить на ковре лебедей** кебисте куулар шабылап салар

ВЫЩИПАТЬ сов. что **1.** (щипками) јулуп салар (јулуп сал-); **выщипать брови** кабакты јулуп салар; **2.** (щипанием) отоп салар (отоп сал-); **выщипать траву** өлөндү отоп салар

ВЫЩИПНУТЬ сов. что јулуп ийер (јулуп ий-), јула тартып ийер (тартып ий-); **выщипнуть перо** јунды јула тартып ийер

ВЫЯВИТЬ сов. что табып алар (табып ал-), табып ийер (табып ий-); **выявить недостатки в работе** иште бар једикпестерди табып алар

ВЫЯВИТЬСЯ сов. табылып келер (табылып кел-); **выявились разные взгляды** башка-башка көрүм-шүүлтелер табылып келген

ВЫЯСНЕНИЕ с. јартына чыгары, аайына чыгары

ВЫЯСНИТЬ сов. что аайына чыгып алар (чыгып ал-), јартына чыгып алар (чыгып ал-); **выяснить вопрос** сурактын аайына чыгып алар

ВЫЯСНИТЬСЯ сов. јартала берер (јартала бер-); **дело выяснилось** керек јартала берди

ВЬЮГА жс. шуурган; **вьюга вост** шуурган шуулайт

ВЬЮК м. јүк, кош; **тяжелый вьюк** уур кош

ВЬЮЧИТЬ несов. кого-что јүктеер (јүкте-), коштоор (кошто-), артаар (арт-); **вьючить верблюдов** төөлөрдү коштоор

ВЬЮЧНЫЙ, -ая, -ое кош тартатан; **вьючное животное** кош тартатан тынду

ВЯЗ м.; бот. кара тыт

ВЯЗАНИЕ с. түүри, түүш; **вязание носков** носоктор түүри

ВЯЗАНЫЙ, -ая, -ое түүген; **вязаные рукавицы** түүген меелей

ВЯЗАТЬ несов. **1.** кого-что буулаар (буула-); **вязать снопы** сноптор буулаар; **2.** кого что; разг. буулар; **Держите, вяжите его!** Тудыгар, буулагар оны!; **3.** что (плести спицами, крючком или на машине) түүр (түү-); **вязать чулки** чулуктар түүр

ВЯЗКА жс. түүри, түүш

ВЯЗКИЙ, -ая, -ое бадалгак, баткак; **вязкая почва** бадалгак јер; **вязкая грязь** баткак балкаш

Г

ГА *м. нескл. см. гектар*

ГАБАРДИН *м. габардин (бөс)*

ГАБАРДИНОВЫЙ, -ая, -ое габардин бөстөн эткен; **габардиновый костюм** габардин бөстөн эткен костюм

ГАБАРИТНЫЙ, -ая, -ое габаритный, тыш бүдүми жаан

ГАВАНЬ *ж. гавань; выйти из гавани* гаваньнан чыгып келер

ГАВКАТЬ *несов. 1. разг. үрер (үр-); собака не переставала гавкать* ийт токтобой үрүп турган; **2. прост. (бранить, ругать кого-л.)** айткыланар (айткылан-), калактаар (калакта-); **Что ты гавкаешь?** Сен не калактайдын?

ГАГА *ж.; зоол. гага (талайдын суужы)*

ГАГАЧИЙ, -ья, -ье гаганын; **гагачий пух** гаганын јуны

ГАД *м. 1. зоол. (чаще мн. гáды) јер-сууда јүрер курт-коныстар, јыландар; 2. перен. шилемир; Ах ты гад!* Ох сен шилемир!

ГАДА́ЛКА *ж. белгечи үй киж; старая гадалка* карган белгечи үй киж

ГАДА́НИЕ *с. 1. (предсказание) белгелеери, белгелеш; гадание на картах* көзөрлө белгелеери; **2. (догадка)** бодоштырары, бодоп турары

ГАДА́ТЬ *несов. 1. (предсказывать) белгелеер (белгеле-); гадать о будущем* келер ойди белгелеер; **2. (предполагать)** бодоор (бодо-); **о последствиях можно только гадать** учы-түби керегинде јангыс ла бодоор аргалу

ГАДИТЬ *несов. 1. разг. (о животных) чычар (чыч-); кошка гадит где попало* киске кайда ла чычат; **2. прост. (пачкать)** уймаар (уйма-); **гадить одежду** кийимди уймаар; **3. кому; прост. (делать пакости, скрытно вредить)** каршу јетирер (јетир-),

јаман эдер (эт-); **втихомолку гадить** араайынан каршу јетирер

ГА́ДКИЙ, -ая, -ое јаман, јүдек, јескинчилү; **гадкая погода** јаман ай-күн; **гадкий человек** јүдек кылыкту киж

ГА́ДОСТЬ *ж. 1. (о поступке) јаман кылык, јүдек кылык, јескинчилү кылык; делать гадости јаман кылык эдер; **2. разг. (о предмете)** јаман неме, јүдек неме; **выбрось эту гадость** бу јаман немени чачып ий*

ГАДЮ́КА *ж. 1. зоол. гадюка, коронду јылан; 2. перен.; презр. см. гад 2*

ГАЗ I *м. 1. в разн. знач. газ; слезоточивые газы* көстин јажын агызып туратан газтар; **квартира с газом** газту тура (газ өткүрилген тура); **2. только мн. газы** (в кишечнике) ичте кей; ♦ **на полном газе** (газу) коркышту түрген

ГАЗ II *м.; текст. газ (торко бөс)*

ГАЗ III *м. (Горьковский автомобильный завод) Горькийдин адыла адалган көлүк чыгарар завод*

ГАЗЕ́ЛЬ *ж.; зоол. газель*

ГАЗЕ́ТА *ж. газет; ежедневная газета* кажы ла күн чыгар газет

ГАЗЕ́ТНЫЙ, -ая, -ое газеттин; **газетная бумага** газеттин чаазыны

ГАЗЕ́ТЧИК *м. 1. (продавец газет) газет садаачы; 2. разг. (сотрудник газеты) газетчик, газеттин ишчизи*

ГАЗИРОВА́ННЫЙ, -ая -ое газту; **газированная вода** газту суу

ГАЗИФИЦИ́РОВАТЬ *сов., несов. что* газифицировать эдип салар (эдип сал-), газифицировать эдер (газифицировать эт-), газла јеткилдеп салар (јеткилдеп сал-), газла јеткилдеер (јеткилде-); **газифицировать квартиры** квартирларды газла јеткилдеер

ГАЗОВЩИК

ГАЗОВЩИК *м.* газовщик, газ аайынча ишчи; **опытный газовщик** газ аайынча ченемелдү ишчи

ГАЗОВЫЙ I -ая, -ое **1.** (*работающий с помощью энергии газа*) газла иштеер; **газовый фонарь** газла иштеер фонарь; **2.** (*связанный с применением отравляющих газов*) газту; **газовая атака** газовой табару

ГАЗОВЫЙ II -ая, -ое (*о матери*) газовой, женилчек торко; **газовый шарф** газовой (женилчек торко) шарф

ГАЗОН *м.* газон

ГАЗООБРАЗНЫЙ, -ая, -ое газ бүүдүмдү, газ ошкош; **газообразное тело** газ бүүдүмдү тело

ГАЗОПРОВОД *м.*; *тех.* газопровод, газоткүш

ГАЗОУБЕЖИЩЕ *с.* газтан коруланар жер

ГАЗОХРАНИЛИЩЕ *с.* газты тудар аңгылу жер; **надземное газохранилище** жердин алдында газты тудар аңгылу жер

ГАЙКА *ж.* гайка, эрешкин; **закрутить гайку** эрешкинди толгоп салар; ♦ **закрутить гайки** некелтелерди тыгыдар

ГАЙМОРИТ *м.*; *мед.* гайморит

ГАЛДЁЖ *м.*; *разг.* тал-табыш, кыйгы-кышкы; **поднять галдёж** тал-табыш көдүрүп ийер

ГАЛЕРЕЯ *ж.*; *в разн. знач.* галерея; **картинная галерея** журуктардын галереязы

ГАЛКА *ж.* таан

ГАЛОП *м.* **1.** сыр ман; **пустить лошадь в галоп** атты сыр манла божодып ийер; **2.** галоп (*бије*)

ГАЛОПОМ *нареч.* **1.** сыр манла; **скакать галопом** сыр манла мантаар; **2.** *разг.* коркышту түрген; **события пошли галопом** керектер коркышту түрген барып жаткан; ♦ **галопом по Европам** түрген-түкей

ГАЛОШИ *мн.* калош; ♦ **посадить в галошу** эби жок учуралга кийдирип салар

ГАЛСТУК *м.* галстук; **завязать галстук** галстукты буулап салар; ♦ **заложить (залить) за галстук** аракы ичип алар

ГАЛЬКА *ж.* сай таш; **берег реки усыпан галькой** суунын жарады сай ташла сейилип калган

ГАМ *м.*; *разг.* тал-табыш; **поднялся гам** тал-табыш чыкты

ГАМАК *м.* гамак; **качаться в гамаке** гамакта жайканар

ГАНГРЕНА *ж.*; *мед.* гангрена, эт жыдыганы

ГАРАЖ *м.* гараж; **поставить машину в гараж** көлүкти гаражка тургузып салар

ГАРАНТ *м.*; *юр.* гарант, ижендирү, быжузы; **надёжный гарант** ижемжилү гарант (быжу ижендирү)

ГАРАНТИЙНЫЙ, -ая, -ое гарантийный, гарантия берер, гарантиялу, ижендирилү; **гарантийный талон** гарантия берер талон; **гарантийное письмо** ижендирилү самара

ГАРАНТИРОВАТЬ *сов., несов.* **1.** *что (дать – давать гарантию в чём-л.; обеспечить – обеспечивать)* гарантия берип салар (берип сал-), гарантия берер (бер-); **гарантировать прочность изделия** эдимнин быжузына гарантия берер; **гарантировать успех** једим болорына гарантия берер; **2.** *кого от чего (защищать)* корулап алар (корулап ал-), корулаар (корула-); **никто не гарантирован от ошибок** јастыралардан кем де коруланбаган

ГАРАНТИЯ *ж.* гарантия, быжузы; **гарантия качества** чындыынын быжузы; **часы с гарантией** гарантиялу час

ГАРДЕРОБ *м.* **1.** (*шкаф для одежды*) гардероб; **повесить платье в гардероб** платьени гардеробко илип салар; **2.** (*вся носильная одежда одного человека*) гардероб, кийетен кийим-тудум; **обновить свой гардероб** бойынын кийетен кийим-тудумын јаныртып алар; **у неё гардероб богатый** онын гардеробы бай; **3.** (*помещение*)

гардероб; **сдать пальто в гардероб** тонды гардеробко табыштырып салар

ГАРДЕРОБНАЯ жс. кийим-тудум салатан кып

ГАРДЕРОБЩИК м. и **ГАРДЕРОБЩИЦА** жс. кийим илеечи

ГАРДИНА жс. көжөгө

ГАРДИННЫЙ, -ая, -ое көжөгөнин; **гардинное полотно** көжөгөнин бөзи

ГАРЕМ м. гарем

ГАРМОНИКА жс.; муз. гармоника

ГАРМОНИРОВАТЬ несов. с кем-чем эптежер (эптеш-), келижер (келиш-); **его слова** гармонируют с его поступками онын эткен кылыгы айткан сөзине келижет

ГАРМОНИСТ м. чуранаачы; **старый гармонист** карган чуранаачы

ГАРМОНИЧНЫЙ, -ая, -ое эптү, келижип (эптежип) турган; **гармоничные звуки** келижип турган табыштар; **гармоничные движения** эптү кыймыгулар

ГАРМОНИЯ жс. гармония

ГАРМОНЬ жс. чурана; **за рекой гармонь** играет суу ол жанында чурана ойнойт

ГАРНИЗОН м. гарнизон; **начальник гарнизона** гарнизоннын жааны

ГАРНИЗОННЫЙ, -ая, -ое гарнизонный; гарнизонный; **гарнизонная служба** гарнизонный служба; **гарнизонная команда** гарнизоннын командазы

ГАРНИР м. гарнир

ГАРЬ жс. **1.** (что-л. горелое) күйүк, куйук; **в воздухе пахло гарью** кей күйүкле жытанган; **2.** (нагар) как; **3.** (выгоревшее или выжженное место в лесу) күйген жер; **гарь заросла травой** күйген жер өлөңгө өзүп калган

ГАСИТЬ несов. что **1.** (тушить) өчүрер (өчүр-); **гасить пожар** өрт өчүрер; **2.** (уменьшать или устранять что-л.) астадар (астат-); **гасить скорость** скоростыгы астадар; **3.** (не давать развиваться чему-л.) токтодор (токтот-), жаба базар

(бас-); **гасить инициативу** баштанкайды токтодор; **♦ гасить известь** черет кайнадар; **гасить задолженность** төлүни төлөөр

ГАСНУТЬ несов. **1.** өчөр (өч-); **звёзды гаснут** жылдыстар өчкилейт; **2.** перен. (ослабевать, исчезать – о чувствах, чаяниях и т.п.). өчөр, жылыяр (жылый-); **надежда угасла** ижемжи жылыган; **3.** перен. (слабеть, терять силы; чахнуть) чырайы чыгар (чык-); **гаснет на глазах** көстин көскө чырайы чыгат

ГАСТРИТ м.; мед. карын оорузы

ГАСТРОЛЁР м.; театр. гастролёр

ГАСТРОЛИ мн. (ед. гастроль жс.) гастроль; **гастроли зарубежных артистов** өскө орооннын артисттеринин гастрольдоры

ГАСТРОНОМ м. **1.** (знаток и любитель вкусной еды) гастроном; **2.** (магазин) гастроном, аш-курсак садар магазин; **шестой гастроном** алтынчы танмалу гастронном

ГАСТРОНОМИЧЕСКИЙ, -ая, -ое гастронимический; **гастронимический магазин** гастронимический магазин

ГАСТРОНОМИЯ жс. гастрономия

ГАШЁНЫЙ, -ая, -ое кайнадып салган; **гашёная известь** кайнадып салган черет

ГВАРДЕЕЦ м. гвардеец, гвардиянын жуучылы; **гвардейцы-танкисты** гвардеец-танкисттер

ГВАРДЕЙСКИЙ, -ая, -ое гвардейский, гвардиянын; **гвардейский полк** гвардейский полк; **гвардейское знамя** гвардиянын маанызы

ГВАРДИЯ жс. **1.** (лучшие, отборные части войск) гвардия; **морская гвардия** талайдын гвардиязы; **2.** перен. (мужественные, преданные своему делу борцы) гвардия; **молодая гвардия** жиит гвардия

ГВОЗДИКА I жс. гвоздика; **красная гвоздика** кызыл гвоздика

ГВОЗДИКА II собир. (пряность) гвоздика

ГВОЗДОДЁР

ГВОЗДОДЁР *м.* каду кодорор јазал, каду кодоргыш

ГВОЗДЬ *м.* 1. каду; **вытащить гвоздь** кадуны кодорып салар; 2. *перен.* эн учурлузы, талдамазы; **гвоздь программы** программанын эн талдамазы; ♦ **гвоздём сидит (засело)** амыр бербей јат

ГДЕ 1. *нареч.* кайда; 2. *союзн. сл. (в каком месте)* кайда, кажы јерде; **все смотрели туда, где раздался крик** кайда кыйгы чыккан, бастыразы ары көрүп турды; 3. *в знач. частицы* кайда; **Где там много!** Кайда анда көп!

ГДЁ-ЛИБО *нареч. см. гдэ-нибудь*

ГДЁ-НИБУДЬ *нареч.* кайда-кайда, кажы бир јерде; **где-нибудь встретимся** кажы бир јерде туштажарыс

ГДЁ-ТО *нареч.* кайда да; **где-то прозвучал гудок машины** кайда да көлүктин күүлежи угулды

ГЕГЕМО́Н *м.; полит.* гегемон, башкараачы, башчы

ГЕГЕМО́НИЯ *ж.; полит.* гегемония

ГЕКТА́Р *м.* гектар; **один гектар земли** бир гектар јер

ГЕМАТО́МА *ж.; мед.* гематома, кан түшкени

ГЕНЕАЛОГІЧЕСКИЙ, -ая, -ое генеалогический, генеалогиялык; **генеалогическая таблица** генеалогиялык таблица

ГЕНЕАЛО́ГИЯ *ж.* 1. ук-төс, бүткени; **генеалогия семьи** биленин ук-төзи; **генеалогия растений** өзүмдердин бүткени; 2. (*раздел исторической науки*) генеалогия; **специалист по русской генеалогии** орус генеалогия аайынча специалист

ГÉНЕЗИС *м.* генезис, төзөлөри, табылары; **генезис славянских языков** славян тилдердин табылганы

ГЕНЕРА́Л *м.* генерал; **генерал армии** черүнин генералы

ГЕНЕРАЛІССИМУС *м.* генералиссимус; **генералиссимус Суворов** генералиссимус Суворов

ГЕНЕРАЛИТÉТ *м.; собир.* генералитет

ГЕНЕРА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*главный, основной*) эн учурлу, төс; **генеральный штаб** черүнин төс штабы; **генеральное сражение** эн учурлу јуу-согуш; 2. (*общий, всеобщий*) текши; **генеральный план реконструкции** јангырта тударынын текши планы; **генеральная ревизия** текши ревизия; 3. (*возглавляющий какую-л. отрасль, систему учреждений*) генеральный, баш; **генеральный прокурор** баш прокурор; **генеральный директор** генеральный директор

ГЕНЕРА́ЛЬСКИЙ, -ая, -ое генералдын; **генеральское звание** генералдын јамызы

ГЕНÉТИКА *ж.; биол.* генетика; **вопросы генетики** генетиканын сурактары

ГЕНЕТИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое генетикалык; **генетические исследования** генетикалык шиндештер

ГЕНИА́ЛЬНОСТЬ *ж.* өткүре јайалталу болгоны

ГЕНИА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*обладающий гением*) гениальный, сүрекеј јайалталу; **гениальный человек** сүрекеј јайалталу кижі; 2. (*свойственный гению*) гениальный; **гениальный ум** гениальный сагыш; 3. *разг. (чрезвычайно удачный)* сүрекеј јакшы; **У меня гениальная мысль!** Менде сүрекеј јакшы шүүлте!

ГÉНИЙ *м.* 1. гений, сүрекеј јайалталу кижі; **шахматный гений** шахматный гений; **творения гениев** сүрекеј јайалталу улустын чүмдемелдери; 2. *в чём, на что; шутл. (человек, в совершенстве умеющий делать что-л.)* јайалталу кижі; **гений на выдумки** неме сананып табарга јайалталу кижі

ГЕНОЦИ́Д *м.* геноцид; **осуществлять геноцид** геноцид өткүрер

ГЕНШТА́Б *м.* (*генеральный штаб*) генштаб, төс штаб

ГÉНЫ *мн. (ед. ген м.).* 1. *биол.* ген; **строение гена** геннин бүдүми; 2. (*зародыш, зачаток*) үрен, јангы түүлгени

ГЕОГРАФ *м.* 1. географ; 2. *разг. (учитель географии)* географиянын үредүчизи; **географ поставил ученику пятёрку** географиянын үредүчизи үренчикке беш тургускан

ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. географиянын, географиялык; **географическая карта** географиялык карта; **географический факультет** географиянын факультеди; 2. (*строения местности или положения на земной поверхности*) географический; **географическое положение страны** орооннын географический турган жери

ГЕОГРА́ФИЯ *ж.* география

ГЕОЛО́ГИЯ *ж.* геология

ГЕОМЕТРИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. геометрический, геометриянын; **геометрическая теорема** геометриянын теоремазы; **геометрическая задача** геометрический задача; 2. (*состоящий из линий, точек и схематических фигур*) геометриялык; **геометрические фигуры** геометриялык фигуралар

ГЕОМЕТ́РИЯ *ж.* геометрия

ГЕОРЃИН *м.* георгин; **красные, жёлтые георгины** кызыл, сары өңдү георгиндер

ГЕПА́РД *м.*; *зоол.* гепард

ГЕПАТИ́Т *м.*; *мед.* гепатит

ГЕРА́НЬ *ж.* герань

ГЕРБ *м.* кебедел; **государственный герб** эл-тергеелик кебедел

ГЕРБА́РИЙ *м.* гербарий; **собирать листья для гербария** гербарийге жалбырактар жуур

ГЕРБОВЫ́Й, -ая, -ое гербовый, кебеделдү; **гербовая бумага** кебеделдү чаазын

ГЕРМЕТИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое туйук, кей өткүрбес; **герметическая печь** кей өткүрбес печке

ГЕРО́Й *м.* 1. герой; **слава героям** геройлорго мак; 2. *перен.* герой; **герой нашего времени** бистин өйдин геройы;

3. *лит.* герой; **герой романа** романнын геройы

ГЕРОИ́ЗМ *м.* ат-нере; **героизм защитников Родины** Төрөлинин коручылдарынын ат-нерези

ГЕРОИ́НЯ *ж.* героиня; **героини Тургенева** Тургеневтин героинялары

ГЕРО́ЙСТВО *с.* ат-нерелүзи; ат-нерелү керек; **проявить геройство** ат-нерелүзин көргүзип ийер

ГЕРОИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. (*доблестный*) ат-нерелү; **героический подвиг** ат-нерелү керек; 2. (*изображающий героев*) баатырлык; **героическая поэма** баатырлык поэма

ГЕ́РПЕС *м.*; *мед.* герпес

ГИБЕ́ЛЬ *ж.* 1. (*полное разрушение, прекращение существования*) үрелери; жоголоры; **гибель судов** керептердин үрелери; 2. (*смерть*) өлүм, божооры, кырылары; **трагическая гибель** жеткерден улам божогоны; **гибель животных** ан-куштын кырылары; 3. *перен.*; *разг.* (*несметное множество*) ума жок көп; **в лесу гибель комаров** агаш аразында томоноктор ума жок көп; ♦ **на краю гибели** өлүмнин бери жанында

ГИБЕ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жеткерлү; **гибельный буран** жеткерлү шуурган

ГИБКИ́Й, -ая, -ое 1. (*упругий*) ээлгир, ээлчек, энилчек, энилчен, бүктелчен; **гибкий прут** ээлгир чырбагал; **гибкая проволока** ээлчек эмик; 2. *перен.* (*легко поддающийся изменениям, преобразованиям*) тапкыр; **гибкий ум** тапкыр сагыш; 3. *перен.* (*умело и быстро применяющийся к условиям, к обстоятельствам*) эпчил, сүмелү; **гибкая политика** сүмелү политика; **гибкое руководство** эпчил башкарары

ГИБКО́СТЬ *ж.* 1. (*упругость*) ээлгири, энилчеги; 2. *перен.* (*умение быстро применяться к условиям, к обстоятельствам*) эпчили, сүмелүзи; **гибкость в щекотливом деле** тегин эмес керекте сүмелүзи

ГИБНУТЬ

ГИБНУТЬ *несов.* 1. (*подвергаться уничтожению, полному разрушению*) үрелер (үрел-), жоголор (жогол-); **гибли деревни** журттар жоголгылаган; 2. (*умирать*) өлөр (өл-), божоор (божо-), кырылар (кырыл-); **гибнуть от болезней** оорулардан өлөр; 2. *перен.* (*пропадать*) калас өдөр (өт-), жылыйар (жылый-); **гибнет жизнь** жүрүм калас өдөт; **гибнет талант** жайалта жылыйат

ГИБРИД *м.* гибрид; **гибрид яка и коровы** сарлык ла уйдын гибриды

ГИБРИДИЗАЦИЯ *жс.* гибридизация, гибрид эдери

ГИБРИДНЫЙ, -ая, -ое гибрид; **гибридные семена** гибрид үрендер

ГИГАНТ *м.* 1. (*великан*) гигант; 2. *перен.* гигант, сүрекей жаан неме; **слон-гигант** сүрекей жаан слон; **дерево-гигант** гигант агаш

ГИГАНТСКИЙ, -ая, -ое 1. (*огромный*) сүрекей жаан; **гигантский дуб** сүрекей жаан эрмен агаш; 2. *перен.* (*исключительный по значению*) сүрекей жаан учурлу; **гигантские успехи** сүрекей жаан учурлу једимдер

ГИГИЕНА *жс.* 1. *мед.* (*раздел медицины*) гигиена; **общая гигиена** текши гигиена; **правила гигиены** гигиенанын ээжилери; 2. *экол.* гигиена, арутаары, ару тудары; **гигиена леса** агаш аразынын гигиеназы; **гигиена водных бассейнов** сууларды ару тудары

ГИД *м.* гид; **опытный гид** ченемелдү гид

ГИДРОСТАНЦИЯ *жс.* гидростанция; **гидростанция малой мощности** ийде-күчи ас гидростанция

ГИЕНА *жс.*; *зоол.* гиена

ГИЛЬЗА *жс.* гильза; **ружейная гильза** мылтыктын гильзазы

ГИМН *м.* мак кожон; **Государственный гимн Республики Алтай** Алтай Республиканын эл-тергеелик мак кожоңы

ГИМНАЗИСТ *м.* и **ГИМНАЗИСТКА** *жс.* гимназист, гимназиянын үренеечизи

ГИМНАЗИЧЕСКИЙ, -ая, -ое гимназия, гимназиялык, гимназиянын; **гимназический курс** гимназиялык курс

ГИМНАЗИЯ *жс.* гимназия; **Республиканская гимназия имени В. К. Плакаса** В. К. Плакастын адыла адалган республикан гимназия

ГИМНАСТ *м.* и **ГИМНАСТКА** *жс.*; *спорт.* гимнаст, гимнастчы; **соревнование гимнастов** гимнастчылардын маргааны

ГИМНАСТЁРКА *жс.* гимнастёрка; **надевать гимнастёрку** гимнастёрка кийер

ГИМНАСТИКА *жс.* 1. гимнастика; **лечебная гимнастика** эмдү-томду гимнастика; 2. *спорт.* гимнастика; **ходить на гимнастику** гимнастикага жүрер

ГИМНАСТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое гимнастический, гимнастика өткүрер; **гимнастический зал** гимнастический зал

ГИНЕКОЛОГ *жс.*; *мед.* гинеколог (*эмчи*)

ГИНЕКОЛОГИЧЕСКИЙ, -ая, -ое *мед.* гинекологиянын, гинекологиялык; **гинекологическое отделение** гинекологиялык бөлүк

ГИНЕКОЛОГИЯ *жс.*; *мед.* гинекология

ГИПЕРТОНИЯ *жс.*; *мед.* гипертония

ГИПНОЗ *м.* гипноз

ГИПНОТИЗИРОВАТЬ *несов.* кого гипнотизировать эдер (гипнотизировать эт-), гипнозтоор (гипнозто-); **гипнотизировать больного** оору кижини гипнотизировать эдер; **гипнотизировать взглядом** көзиле гипнозтоор

ГИПНОТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое гипнотический, гипнозко алдырткан; **гипнотический сон** гипноз уйку; **гипнотическое состояние** гипнозко алдырткан айалга

ГИПС *м.* гипс; **наложить гипс на руку** колго гипс салып салар

ГИПСОВЫЙ, -ая, -ое гипс, гипстен эткен; **гипсовая повязка** гипстен эткен танышкак

ГЛАЖЕННЫЙ

ГИПЮ́Р м. гипюр

ГИПЮ́РОВЫЙ, -ая, -ое гипюр, гипюрден эткен; **гипюровый воротник** гипюр жака

ГИРЕВÍК м.; спорт. гиря (чай) көдүреччи

ГИРЕВÓЙ, -ая, -ое 1. чай; **гиревой спорт** чай спорт; 2. гирянын болужыла, гирялу; **гиревые упражнения** гирялу таскадулар

ГИРЛЯ́НДА ж. 1. гирлянда; **гирлянда из дубовых листьев** эрмен агаштын жалбырактарынан эткен гирлянда; 2. (ряд однородных предметов) гирлянда; **гирлянда огней** оттордын гирляндазы

ГÍРЯ ж. гиря, чай; **гири для весов** бескенин гирялары; **поднимать гири** чай көдүрер

ГИСТО́ЛОГ м. гистолог

ГИСТОЛОГÍЧЕСКИЙ, -ая, -ое гистологический, гистологиялык; **гистологические исследования** гистологиялык шиндештер; **гистологический анализ** гистологиялык анализ

ГИСТОЛÓГИЯ ж. гистология

ГИТА́РА ж.; муз. гитара; **шестиструнная гитара** алты кылду гитара; **электронная гитара** электрон гитара

ГИТАРÍСТ м. и **ГИТАРÍСТКА** ж. гитара ойноочы; **молодой гитарист** јиит гитара ойноочы

ГИТА́РНЫЙ, -ая, -ое гитаранын; **гитарные струны** гитаранын кылдары

ГЛАВА́ I ж. 1. уст. (голова) баш; 2. (руководитель) башчы, башкараачы, јааны; **глава правительства** башкарунын башчызы; **глава делегации** делегациянын башкараачызы; ♦ **во главе** бажында

ГЛАВА́ II ж. (раздел книги) бажалык; **обсудить вторую главу диссертации** диссертациянын экинчи бажалыгын шүўжип ийер

ГЛАВА́РЬ м. јааны; **главарь шайки** шайканын јааны

ГЛАВНОКОМАНДУЮЩИЙ м. главнокомандующий, төс башкараачы; **глав-**

нокомандующий сухопутными войсками сухопутный черүнин төс башкараачызы

ГЛА́ВНЫЙ, -ая, -ое 1. (основной, самый важный) төс; **главная мысль** төс шүўлте; 2. (старший) баш; **главный врач** баш врач; ♦ **главным образом** көп сабазында; **главное предложение** грам. төс эрмек

ГЛАГО́Л м.; грам. глагол; **вспомогательный глагол** болушчы глагол

ГЛАГО́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое грам. глагольный; **глагольные окончания** глаголдын кожулталары

ГЛАДÍЛЬНЫЙ, -ая, -ое кийим гладить эдер, кийим түзедер; **гладильная доска** кийим гладить эдер доско

ГЛАДИÓЛУС м. гладиолус

ГЛА́ДИТЬ несов. 1. что гладить эдер (гладить эт-), түзедер (түзет-); **гладить бельё** кийим гладить эдер; **гладить рубашку** чамчаны түзедер; 2. кого-что (ласкать) сыймаар (сыйма-); **гладить по голове** бажынан сыймап турар

ГЛА́ДКИЙ, -ая, -ое 1. јылым, килен; **гладкие чёрные волосы** килен кара чач; **гладкая скала** јылым кайа; 2. перен. (плавный) эптү, јымжак; **гладкая речь** эптү куучын-эрмек

ГЛА́ДКО нареч. 1. (ровно) түс; **гладко выстругать доску** јалбак агашты түс јондоп салар; 2. перен. (плавно) эптү; **говорить гладко** эптү куучындаар; ♦ **доклад прошёл гладко** доклад тутагы јок өтти

ГЛАДКОСТВО́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое көндөй; **гладкоствольное ружьё** көндөй мылтык

ГЛАДЬ I ж. (водная поверхность) килен үсти; **гладь озера** көлдин килен үсти

ГЛАДЬ II ж. (вышивка) чүмдү көк; **вышивать гладью** чүмдү көклө шабылап көктөөр

ГЛА́ЖЕННЫЙ, -ая, -ое гладить эдип салган, түзедип салган; **глаженное бельё** түзедип салган кийим

ГЛАЗ

ГЛАЗ м. 1. көс; **чёрные глаза** кара көстөр; **глаза блестят** көстөри суркурайт; 2. *перен., разг. (присмотр, надзор)* көс-кулак; **езде свой глаз нужен** кайда ла бойынын көс-кулагы керек; ♦ **хоть глаз выколи** ай карануй; **на глаз** көскө; **сказать правду в глаза** чынын көскө айдар; **не спускать глаз** көс албай көрөр; **на глазах** көзинче; **с глазу на глаз** көстөн көскө; **не в бровь, а прямо в глаз** көзине (чике); **взглянуть одним глазом** көстин кырыла көрүп ийер; **броситься в глаза** көскө илине берер

ГЛАЗНОЙ, -ая, -ое көстин; **глазные болезни** көстин оорулары; **глазная впадина** көстин ойдыгы

ГЛАЗОК м. 1. *уменьш. от глаз* көзичек; 2. *(круглое пятно в окраске насекомых, птиц и т.п. или в расцветке ткани, вышивке и т.п.)* көс; **на каждом крыле бабочки – по глазку** көбөлөктин кажы ла канадында көс; 3. *разг. (круглое отверстие в чём-л. для наблюдения, надзора)* көрөр тежик; **глазок микроскопа** микроскоптын көрөр тежиги; 4. от; **замигал аварийный глазок** аварийный от күйе берди; 5. *(небольшое углубление с почками на поверхности картофеля клубня)* көс; **картофельные глазки** картошканын көстөри; ♦ **взглянуть одним глазком** көстин кырыла көрүп ийер; **стрелять глазами** сертежер

ГЛАЗОМЁР м. көс кемжү; **глазомер у вас точный** слердин көс кемжүгер чип-чике

ГЛАСИТЬ *несов. что; книжн.* 1. *(сообщать, говорить)* айдар (айт-); **как гласят старинные предания** озогы кеп-куучындардын айдып турганыла; 2. *(провозглашать)* жарлаар (жарла-); **гонцы гласят** элчилер жарлайт

ГЛАСНЫЙ I -ая, -ое 1. *лингв.* үндү; **гласный звук** үндү табыш; 2. *в знач. суц.* м. **гласный** үндү табыш; **гласные под ударением** согулта түшкен үндү табыштар

ГЛАСНЫЙ II -ая, -ое *(открытый)* ачык; **гласный суд** ачык жаргы; **гласный протест** ачык удурлаш

ГЛАУКОМА ж.; *мед.* глаукома (*көстинг оорузы*)

ГЛИНА ж. той балкаш; **красная глина** кызыл той балкаш

ГЛИНИСТЫЙ, -ая, -ое 1. той балкашту; **глинистая земля** той балкашту жер; 2. *(цвета глины – серовато-коричневый)* той балкаштын өңи ошкош, той балкаш ошкош; **глинистый цвет кожи** той балкаш ошкош өңдү тере

ГЛИНОБИТНЫЙ, -ая, -ое той балкаштан эткен; **глинобитная печь** той балкаштан эткен печке

ГЛИНЯНЫЙ, -ая, -ое 1. той балкаштан эткен; **глиняная чашка** той балкаштан эткен аяк; **глиняные игрушки** той балкаштан эткен ойынчыктар; 2. *(состоящий из глины)* той балкашту; **глиняная почва** той балкашту жер; **глиняный берег** той балкашту жарат

ГЛИСТ м. глист, кына

ГЛИСТОГОННЫЙ, -ая, -ое *мед.* глист чыгарар, кына чыгарар; **глистогонное средство** кына чыгарар эм

ГЛОБАЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. *только полн.* глобальный, телекейлик, текши; **глобальные проблемы современности** эмдиги ойдин телекейлик курч сурактары; 2. *(всесторонний; основательный)* бастыра жанынан, терен; **провести глобальный анализ экономической ситуации в стране** орооннын экономикалык айалгазы айынча бастыра жанынан ылгамал эдип салар; 3. *(основной, главный)* төс, баш; **обсудить глобальные проблемы здравоохранения** эмчиликтин төс сурактарын шүүжер; 4. *разг. (грандиозный)* сүрекей жаан; **в моей жизни произошли глобальные перемены** менин жүрүмимде сүрекей жаан солынталар болды

ГЛУБОКОВОДНЫЙ

ГЛОБУС м. глобус; **найти на глобусе Индийский океан** глобустан Индийский тенисти табыш алар

ГЛОДАТЬ несов. 1. *что (грызть)* кемирер (кемир-), челдеер (челде-); **глодать кость** сббк челдеер; 2. *кого-что; перен. (мучить)* кыйнаар (кыйна-); **тоска сердце гложет** эрикчел јүректи кыйнайт

ГЛОТАТЬ несов. 1. *кого-что* ажыар (ажыр-), јудар (јут-); **глотать слюну** чилекейди ажыар; **глотать мелких рыбёшек** оок балыктарды јудар; 2. *что; перен. (очень быстро, неразборчиво произносить)* түрген айдар (айт-), јиир (ји-); **глотать концы фраз** эрмектердин учын јиир; 3. *что; перен., разг. (быстро и жадно читать)* түрген кычырып турар (кычырып тур-); **глотать книги** бичиктерди түрген кычырып турар; 4. *что; перен., разг. (выслушивать без всякого протеста что-л. неприятное, оскорбительное)* өткүрер (өткүр-); **глотать оскорбления** јаман айтканын өткүрер; ♦ **глотать слюнки**: 1) сүреен ажанарга күүнзеер; 2) ачаптанып көрөр

ГЛОТКА ж.; анат. тамак; **заболевание глотки** тамак оорузы

ГЛОТНУТЬ сов. *что, чего и без доп.* ууртап ийер (ууртап ий-), ажырып ийер (ажырып ий-); **Дайте глотнуть чего-нибудь!** Нени-нени ажырып ийерге берзеер!

ГЛОТОК м. ажырым, ажырыш; (о жидком) уурт; **каждый глоток причиняет боль** кажы ла ажырыш оору эдет

ГЛОХНУТЬ несов. 1. *(становиться глухим)* тунар (тун-), түлей боло берер (боло бер-); **глохнуть от шума** тал-табыштан түлей боло берер; 2. *(затихать)* јылыяр (јылый-), араайлаар (араайла-), угулбай барар (угулбай бар-); **шум постепенно глохнет** тал-табыш араайынан угулбай барат; **голос глохнет в толпе** көп улустын ортозында үн јылыят; 3. *(дичать)* өлөн-чөпкө бастыар (бастыр-); **сад глохнет без ухода** сад кичееш јогынан өлөн-чөпкө бастырып јат; 4. *разг. (пре-*

кращать действовать) токтоор (токто-); **мотоцикл глох дважды** мотоцикл эки катап токтогон; 5. *(слабеть, уменьшаться, исчезать)* астаар (аста-), јоголор (јогол-), өчөр (өч-); **глохнет интерес к современной поэзии** эмдиги өйдин үлгерлигине јилбиркеш јоголот; **безответная любовь глохнет** каруузы јок сүүш өчөт

ГЛУБИНА ж. 1. терен; **на глубине ста метров** јүс метр теренинде; 2. *(место внутри, в середине чего-л.)* түп, өзök; **шум из глубины зала** залдын түбинен табыш; **что-то хлопочет в глубине груди** та не де төжимнин өзөгинде кайнайт; 3. *(о старине, древности)* озогы өй, азыйгы өй, јебрен өй, чактар түби; **зародиться в глубине веков** чактар түбинде табылар; **рукопись дошла до нас из глубины времён** колбичимел биске азыйгы өйдөн бери јеткен; 4. *(область сосредоточения или возникновения чего-л.)* түби; 5. *(степень проникновения в сущность чего-л.)* терен; **глубина переживаний** санааркаштын терени; 6. *перен. (сила, степень проявления)* терен; **глубина замысла** санаанын терени

ГЛУБИ́ННЫЙ, -ая, -ое 1. терен, терен јерде; **глубинный лов рыбы** терен јерде балык тудуш; **глубинные течения** терен агын; 2. *(удалённый от центра)* ыраак; **глубинные сёла** ыраак јурттар; 3. *(затрагивающий самую основу, сущность чего-л.)* терен, төс; **глубинная жизненная правда** терен јүрүмдик чындык

ГЛУБО́КИЙ, -ая, -ое терен; **глубокая река** терен суу; ♦ **держаться в глубокой тайне** сүрекеј јажытта тудар

ГЛУБОКОВО́ДНЫЙ, -ая, -ое 1. терен, көп суулу; **глубоководная река** көп суулу суу; 2. *(производимый или обитающий на большой глубине)* терен сууда өткүрер; терен сууда јүрер; **глубоководные рыбы** терен сууда јүрер балыктар; **глубоководные исследования** терен сууда өткүрер шиндештер

ГЛУБОКОМЫСЛЕННЫЙ

ГЛУБОКОМЫСЛЕННЫЙ, -ая, -ое терен шүүлтөлү, терен санаалу; **глубокомысленный человек** терен санаалу кижиге; **глубокомысленный взгляд** терен санаалу көрүш

ГЛУБОКОМЫСЛИЕ с. терен шүүлте, терен санаа

ГЛУБОКОУВАЖАЕМЫЙ, -ая, -ое күндүлү; **глубокоуважаемые гости** күндүлү айылчылар; **Глубокоуважаемые члены комиссии!** Камыстын күндүлү турчылары!

ГЛУПЁТЬ несов. тенексиир (тенекси-); **Ты на глазах глупеешь!** Сен көстин көскө тенекийдин!

ГЛУПЁЦ м. тenek кижиге; **не спорь с глупцом** тenekле блааш-тартышпа

ГЛУПЫЙ, -ая, -ое 1. тenek; **глупый от природы** бойынын бүткенинен тenek; **не считай других глупее себя** өскөлөрүн бойыннан тenek деп бодобо; 2. (лишённный разумного содержания) учур жок; **глупый фильм** учур жок фильм; 3. (неуместный, нелепый) тенекус; **попасть в глупое положение** тенекус учуралга кирер

ГЛУХАРЫНЫЙ, -ая, -ое чайдын; **глухариный танец** чайдын бижези

ГЛУХАРЬ м. 1. зоол. чай; 2. разг. түлей кижиге

ГЛУХОЙ, -ая, -ое 1. (лишённный слуха) түлей; **глухая старуха** түлей карганак; **глух на одно ухо** бир кулагына түлей; 2. в знач. суц. **глухой** м. түлей; 3. (о звуке) тунгак; **глухой голос** тунгак үн; **глухой кашель** тунгак жөдүл; 4. перен. (слабый, неопределённый, затаянный) туйук, араай; **глухая боль** туйук оору; 5. перен. (безлюдный, тихий) тымык, табыш жок; **глухая улица** тымык ором; **глухая дорога** табыш жок жол; 6. (закрытый наглухо) туйук; **глухая стена** туйук стене; **глухой забор** туйук чеден; 7. (заросший) туй өзүп калган; **глухая тропинка** туй өзүп калган орык жол; **глухие заросли** туй өзүп калган

арал; ♦ **глухой согласный** лингв. тунгак туйук табыш

ГЛУХОНЕМОЙ, -ая, -ое 1. үскер; 2. в знач. суц. **глухонемой** м. и **глухонемая** ж. үскер кижиге; **глухонемой ребёнок** үскер бала

ГЛУХОТА ж. 1. түлей болоры; **страдать глухотой** түлей болгоньла шыра-лаар; 2. к чему (равнодушие) укпазы, аяр-базы; **глухота к жалобам** комыдалдарды аярбазы; 3. разг. (глухомань) ыраак жер, жака жер; **Кто ж в такой глухоте живёт?** Мынды ыраак жерде кем жадат?

ГЛУШИТЬ несов. 1. кого-что өлтүрер (өлтүр-); **глушить рыбу** балыкты өлтүрер; 2. что (не давать расти) туй базар (бас-); **сорняки глушат сад** от өлөн садты туй базар; 3. что; перен. (подавлять) туй базар, тундырар (тундыр-); **глушить боль таблетками** ооруны таблеткаларла туй базар; 4. что (тушить) өчүрер (өчүр-), токтодор (токтот-); **глушить мотоцикл** мотоциклды токтодор; ♦ **глушить водку (вино)** көп аракы ичер

ГЛУШЬ ж. 1. туйук жер, жыш жер; **лесная глушь** агаш аразынын жыш жери; 2. (место или населённый пункт, удалённые от центров культурной или общественной жизни) ыраак жер, жака жер; **жить в глуши** ыраак жерде жадар

ГЛЫБА ж. 1. жаан оодык; **каменная глыба** сүреен жаан оодык таш; **глыба льда** тоштын жаан оодыгы; 2. о чём-л.; разг. (о чём-л. больших размеров) сүрекей жаан бүдүм; **глыба корабля** керептин сүрекей жаан бүдүми

ГЛЯДЁТЬ несов. 1. в разн. знач. көрөр (көр-); **глядеть в окно** көзнөктөн көрөр; **глядеть в будущее с надеждой** келер ойгө ижемжилү көрөр; 2. на что; перен. чокым (жарт) көрөр; **резво глядеть на жизнь** жүрүмге чокым көрөр; **из-за туч уже глядело солнце** булуттардын ары жанынан күн көрүнүп турды; 3. за кем-чем.; разг. (присматривать) көрөр; **глядеть за**

ГНЕЗДИТЬСЯ

детьми балдарды көрүп турар; **4. на что** (быть обращённым, направленным в какую-л. сторону, куда-л.) көрөр; **окна глядят на юг** көзнөктөр түштүк жаар көрүп турат; ♦ **глядеть косо** кыйа көрөр; **того и гляди** маат жок; **глядеть сквозь пальцы** керекке албас; **глаза бы не глядели** көрөр дө күүн жок; **на ночь глядя** түнге көрө

ГЛЯДЁТЬСЯ несов. во что; разг. көрүн-нер (көрүн-); **глядеться в зеркало** күскүн-нен көрүн-нер

ГЛЯНЕЦ м. жылтыркай; **глянец мокрых тротуаров** үлүш тротуарлардын жылтыркайы

ГЛЯНЦЕВЫЙ, -ая, -ое **1.** жылтыркай; **глянцевая бумага** жылтыркай чаазын; **глянцевые пуговицы** жылтыркай топчылар; **2.** (блестящий, лоснящийся) жылтырап турган; **глянцевое лицо** жылтырап турган жүс

ГНАТЬ несов. **1.** кого (заставлять двигаться в каком-л. направлении) сүрер (сүр-); **ветер гонит тучи** салкын булуттарды сүрет; **2.** (прогонять, выгонять) айдаар (айда-); **гнать коров на пастбище** уйларды одорго айдаар; **гнать пленных** олжого киргендерди айдаар; **3.** кого (вынуждать быстро двигаться) түргендедер (түргендет-), мендедер (мендет-); **гнать на помощь** болушка түргендедер; **4. разг.** (вести автомобиль, поезд и т.п. на большой скорости) шундуртар (шундурт-); **гнать машину по шоссе** көлүкти шосседе шундуртар; **5. разг.** (посылать, отправлять) аткаар (аткар-), ийер (ий-), айдап апарар (апар-); **гнать студентов на сельхозработы** студенттерди журт ээлем иштерге айдап апарар; **гнать парней на военную службу** уулдарды черүге ийер; **6. разг.** (заставлять уйти, отступить, уволиться) сүрер; **гнать квартирантов** квартиранттарды сүрер; **гнать собаку из комнаты** ийти кыптан сүрер; **7. разг.** (преследовать) сүрүжер (сүрүш-), истеер (исте-); иске божодор (божот-); **гнать зайца** койонды

сүрүжер; **гнать собаку по следу** ийти иске божодор; **8.** (торопить, подгонять) мендедер; **не гони, а то ошибок** наделау мендетпе, онон өскө жастыралар эдип саларым; **9. что** (добывать перегонкой) азар (ас-), кайнадар (кайнат-); **гнать дёготь** төгөт кайнадар; ♦ **гнать в шею** (взашей) сүрер

ГНАТЬСЯ несов. **1.** за кем-чем; разг. сүрүжер (сүрүш-); **гнаться за зайцем** койоннын кийнинен сүрүжер; **2.** за чем; разг. (стремиться к чему-л., добиваться чего-л.) сүрүжер, жүткиир (жүтки-); **гнаться за прибылью** кирелтенин кийнинен сүрүжер

ГНЕВ м. атыланыш, ачыныш, чугул; **говорить с гневом в глазах** көстөринде атыланышту айдар; **сдержать свой гнев** бойынын ачыныжын тудар

ГНЕВАТЬСЯ несов. на кого-что и без доп. атыланыш (атыланыш-), ачынар (ачын-), чугулданар (чугулдан-); **гневаться на детей** балдарга ачынар

ГНЕВЛИВЫЙ, -ая, -ое атыланыш, ачинчак, чугулчы; **гневливый человек** ачинчак кижиге; **гневливая хозяйка** чугулчы айылдын ээзи

ГНЕВНЫЙ, -ая, -ое атыланыш, ачинчак, ачинганду, чугулчы, чугулду; **гневный взгляд** ачинганду көрүш; **гневный голос** чугулду үн

ГНЕДОЙ, -ая, -ое кер; **гнедой масти лошадь** кер ат; **гнедой жеребёнок** кер кулун

ГНЕЗДИТЬСЯ несов. **1.** (о птицах) уйаланар (уйалан-); **на острове гнездятся утки** орголыкта суугуштар уйаланат; **2. перен.** (ютиться) жадар (жат-), кысталар (кыстал-); **гнездиться в землянках** жер тураларда жадар; **3. перен.** (прочно держаться в ком-чём-л., где-л.) табылар (табыл-), тудулар (тудул-); **в глазах гнездится тоска** көстөринде кунукчыл тудулат

ГНЕЗДО

ГНЕЗДО́ с. 1. уйа; **воронье гнездо** каргаанын уйазы; 2. (*семья птиц, животных; выводок*) уйа, ичеген; **волчье гнездо** бөрүнин уйазы; 3. (*углубление*) уйт, кондырар јер, орды; **вставить раму в своё гнездо** рамды бойынын ордына тургузар; 4. (*тайное пристанище*) уйа; **гнездо контрабандистов** контрабандисттердин уйазы; 5. *лингв.* јаныс тазылду сөстөр; **располагать слова гнёздами** јаныс тазылду сөстөрдү бир аай тургузар

ГНЕЗДОВА́НИЕ с. уйа базары, уйа салары; **период гнездования** уйаланар өйи, уйа салар өйи

ГНЕЗДОВА́ТЬСЯ несов. уйа базар (бас-), уйа салар (сал-); **начали гнездovаться грачи** таандар уйа базып баштады

ГНЕЗДОВА́Й, -ая, -ое уйалап салган, уйалап отургыскан; **гнездовой посев** уйалап салган аш

ГНЁТ м. 1. базынчык; **гнёт рабства** кулдук базынчык; 2. *тех. (пресс)* баспак, базырыш

ГНЕТУ́ЩИЙ, -ая, -ое шыралу; **гнетущее чувство одиночества** сок јаныскан болгонынын шыралу сезими

ГНІ́ДА ж. 1. (*яйцо вши*) сирке; 2. *прост., бран. (о ничтожном, мерзком человеке)* сирке

ГНИЁ́НИЕ с. чирири; јыдыры; **гниение раны** шырканын јыдыганы

ГНИЛО́Й, -ая, -ое 1. *прям., перен.* чирик, чирип калган; јыдып калган; **гнилые доски** чирик јостор; **гнилые листья** јыдып калган јалбырактар; **гнилая вода** јыдып калган суу; 2. (*о погоде, климате, времени года*) јаашту, јанмырлу, јут-јулакайлу; **гнилая осень** јут-јулакайлу кўс; **гнилая погода** јаашту ай-кўн; 3. *перен. (болезненный, физически слабый)* оорынкай; **совершенно гнилой, хотя ещё совсем молодой** јиит те болзо, сыраңай оорынкай; 4. (*общественно вредный, нездоровый*) уйан, каршулу, јаман; **гнилая тео-**

рия каршулу теория; **гнилые настроения** јаман кўўн-санаалар

ГНИЛЬ ж. 1. (*то, что является гнилым*) јыдыган неме, јыдып калган неме, бооктып калган неме, јунтуп калган неме; **пахнет гнилью** јыдып калган немеле јытанат; 2. *перен. (внутренний распад, моральное разложение)* кара, јаман айалга; **атмосфера грязи, гнили** кара, јаман айалга

ГНИ́ТЬ несов. 1. (*разлагаться*) чириир (чири-); јыдыр (јыды-); **продукты гниют** аш-курсак јыдыйт; **сено гниёт** өлөн јыдыйт; 2. *перен. (жить в тяжёлых, губельных для здоровья условиях)* шыралаар (шырала-); **гнить в тюрьме** түрмеде шыралаар

ГНОЕ́НИЕ с.; *мед.* ириндегени, иринтири; **гноение раны** шырканын ириндегени

ГНОЙ м. ирин; **небольшой гной** јаан эмес ирин

ГНОЙ́НЫЙ, -ая, -ое ириндү; **гнойная рана** ириндү шырка

ГНОЙ́ТЬ несов. 1. *что (допускать гниение чего-л.)* јыдыр (јыды-); **дождь гноит сено** јанмыр өлөндү јыдыдат; 2. *кого (держать в губельных для здоровья условиях)* шыраладар (шыралат-); **гноить в тюрьме** түрмеде шыраладар

ГНОЙ́ТЬСЯ несов. иринтиир (иринти-); **рана ещё гноится** шырка иринтигенче

ГНУС м. *собир.* курт-конгыс (томоноктор, кўл чымылдар, көгөндөр)

ГНУСА́ВЫЙ, -ая, -ое кынылдууш; **гнусавый голос** кынылдууш ўн

ГНУ́СНОСТЬ ж. (*гнусный поступок*) јаман кылык, кара санаалу кылык; **совершать гнусности** кара санаалу кылык эдер

ГНУ́СНЫЙ, -ая, -ое 1. јүдек, јескинчилү; **гнусный поступок** јескинчилү кылык; 2. (*подлый, мерзкий*) јүдек, јүдек кылыкту, јаман, јаман кылыкту; **гнусный человек** јүдек кылыкту кижы

ГНУТЫЙ, -ая, -ое бүктелген, бүктеллип калган, энлилип калган; **гнутые трубы** бүктеллип калган трубалар

ГНУТЬ *несов.* 1. *кого-что (придавать дугообразную, изогнутую форму)* бүктеер (бүкте-), энгер (эн-), ээлтер (ээлт-), энилтер (энилт-); **гнуть проволоку** эмикти бүктеер; **гнуть подкову** таканы энгер; 2. *что (наклонять, нагибать)* ээлтер (ээлт-); **буря гнёт деревья** шуурган агаштарды ээлтет; ♦ **гнуть горб** бели үзүлгенче иштеер

ГНУТЬСЯ *несов.* 1. ээлип турар (ээлип тур-), энчейип турар (энчейип тур-), энлилип турар (энлилип тур-); **деревья гнутся от ветра** агаштар салкыннан ээлип турат; 2. *(обладать гибкостью)* бүктелер (бүктел-), ээлтер (ээлт-); **проволока гнётся** эмик ээлет

ГНУШАТЬСЯ *несов. кого-чего, кем-чем и с неопр. накл.* јескинер (јескин-); **гнушаться лжи** төгүннен јескинер

ГОБЕЛЁН *м.* гобелен (*бѳс*); **гобеленовый занавес** гобелен көжөгѳ

ГОВОР *м.* 1. *(звуки разговора)* эрмек-куучын; **тихий говор** араай эрмек-куучын; 2. *перен. (шум, гул)* табыш; *(щебетание, журчание воды и т.п.)* шулурт, шоркыраш; **говор волн** толкунун табыжы; 3. *лингв. (местная разновидность диалекта)* јербойынын куучын-эрмеги; **тубаларский говор** тубалардын јербойынын куучын-эрмеги

ГОВОРИТЬ *несов.* 1. куучындаар (куучында-), эрмектенер (эрмектен-); **ребёнок ещё не говорит** бала эм тура куучындабайт; **свободно говорить по-русски** орус тилле јайым эрмектенер; 2. *что и без доп. (сообщать факты и т.п., произносить что-л.)* айдар (айт-); **говорить медленно** араай айдар; **говорить комплименты** комплименттер айдар; 3. *с кем (беседовать)* куучындажар (куучындаш-), эрмектежер (эрмектеш-); **говорить с приятелем** нѳкѳриле куучындажар; 4. *кому; перен. (о предчувствии)* сезер (сес-),

сезип айдар; **сердце говорило мне, что он прав** ол чын деп меге јүрегим сезип айткан; ♦ **ничего говорить** айдар да неме јок; **что и говорить** нени айдар

ГОВОРИТЬСЯ *несов.* 1. *(произноситься)* айдылар (айдыл-); **стихи не читались, а говорились речитативом** үлгерлер кычырылбай, речитативле айдылган; 2. *о ком-чѳм безл. (излагаться)* айдылып турар (айдылып тур-); **в письме о нём говорится так** самарада ол керегинде мынайда айдылат

ГОВОРЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. куучынчы; **говорливый человек** куучынчы кижии; **быть говорливым** куучынчы болор; 2. *перен. (безумолчно журчащий)* шоркырак; **говорливый ручѳек** шоркырак суучак

ГОВЯДИНА *ж.* уйдын эди; **суп с говядиной** уйдын эдинен кайнаткан суп; **приготовить говядину** уйдын эдин кайнадып салар

ГОВЯЖИЙ, -ья, -ье 1. уйдын; **говяжья печень** уйдын бууры; 2. *(приготовленный из говядины)* уйдын эдинен эткен; **говяжьи котлеты** уйдын эдинен эткен котлеттер

ГОГОЛЬ *м.* гоголь (суугуш, ѳртѳк)

ГОГОЛЬ-МОГОЛЬ *м.* гоголь-моголь

ГОД *м.* 1. јыл; **в будущем году** эзенде јылда (келер јылда); **через год** бир јылдын бажында (бир јылдан); **прошло три года** үч јыл ѳткѳн; **в течение года** јыл туркунына; **урожайный год** тўжўмдў јыл; **Вы какого года?** Слер кандый јылдын?; 2. *(о возрасте)* јаш; **один год** бир јаш; **ему двадцать лет** ого јирме јаш; 3. *мн. гѳды (период времени)* јылдар, тужы; **юные годы писателя** бичиичинин јаш тужы; 4. *мн. гѳды (эпоха)* јылдар; ♦ **Новый год** Јаны јыл; **из года в год** јылдан јылга

ГОДИТЬСЯ *несов.* јараар (јара-); **я не гождусь для этого поручения** мен бу јакылтаны бѳдѳрерге јарабай турум; **эти ботинки мне не годятся** бу ботинкалар

ГОДИЧНЫЙ

меге јарабай туру; ♦ **никуда не годится** сүрекей жаман

ГОДИЧНЫЙ, -ая, -ое бир јылдын, јылдык; **годовой отпуск** бир јылдын амыралтазы; **годовые курсы** бир јылдын курстары

ГОДНЫЙ, -ая, -ое јараар, јарап турган; **годный к военной службе** јуучыл служба өдөрине јарап турган; **годная для питья вода** ичерге јараар суу

ГODOBÁЛЫЙ, -ая, -ое 1. бир јашту; **годовалый ребёнок** бир јашту бала; **годовалая тёлка** бир јашту тижи торбок; 2. (*прошлогодний*) былтыргы; **годовалое сено** былтыргы өлөн

ГODOBÓЙ, -ая, -ое јылдык, јыл туркунынын, бир јылдын; **годовая заработная плата** јылдык ишјал; **годовой доход** бир јылдын кирелтези; **годовой план** јыл туркунынын планы

ГODOBЩИНА ж. јылдык; **годовщина на свадьбы** тойдын јылдыгы; **годовщина победы** жеңүнин јылдыгы; **поздравить с пятидесятой годовщиной свадьбы** тойынын бежен јылдыгыла уткып ийер

ГОЛ м.; спорт. гол; **забить три гола** үч гол кийдире согор

ГОЛЕНЬЩЕ с. коныч; **сапоги с длинными голенищами** узун конычту сопоктор; **голениище валенка** пыйманын конычы

ГОЛЕНЬ ж.; анат. јодо; **тонкая голень** чичке јодо

ГОЛЁЦ м. голец (*балык*)

ГОЛОВА ж. 1. баш; **поднять голову** бажын көдүрер; **голова болит** баш ооройт; 2. (*единица счёта скота*) тын; **тридцать голов лошадей** одус тын јылкы; **сто голов овец** јүс тын кой; 3. *перен.* (*ум, сознание; рассудок*) сагыш, көгүс; **человек с головой** сагышту кижиге; 4. м. и ж. *чего, кому-чему; разг.* (*руководитель, начальник, глава*) башчы, жааны; **голова города** каланын жааны; 5. *чего* (*передняя часть отряда, группы и т.п.*) баш; **голова де-**

монстрации демонстрациянын бажы; **идти в голове** бажында барар; 6. (*пищевой продукт в виде шара, конуса*) болчок; **сахарная голова** сахардын болчогы; ♦ **в первую голову** элден озо (озо баштап); **повесить голову** санааркаар; **выкинуть из головы** ундып салар; **голова кружится** баш айланып јат; **из головы вон чек** ундылып калган; **не выходит из головы** сагыштан чыкпай јат; **с больной головы на здоровую** бойынын бурузын өскө кижиге јондоор; **как снег на голову** кенетийин (сакыбаган јанынан); **ветер в голове** кей сагышту

ГОЛОВАСТИК м.; зоол. 1. балбакпаш; 2. *разг.* жаан баш, жаан башту кижиге

ГОЛОВАСТЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. жаан башту; **головастая ворона** жаан башту каргаа; 2. *перен.* (*умный, толковый*) башту, сагышту, тапкыр санаалу; **головастый человек** сагышту кижиге

ГОЛÓВКА *уменьш.* от **голова**; **головка лука** согононын бажы

ГОЛОВНО́Й, -ая, -ое 1. баштын; **головная боль** баштын оорузы; **головной убор** бөрүк; 2. (*идуций впереди*) бажында, бажында брааткан, алдында, алдында брааткан, озо брааткан; **головной отряд** бажында отряд; **головные вагоны** алдында вагондор; 3. (*ведущий*) баш, төс; **головное предприятие** баш предприятие

Головокружéние с.; мед. баш айланары; **чувствовать головокружение** бажы айланарын сезери

ГОЛОВОКРУЖИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. баш айланар; **головокружительная высота** баш айланар бийик; 2. *перен.* (*чрезвычайный, очень большой*) сүрекей жаан, сүрекей бийик; **головокружительный успех** сүрекей бийик једим

ГОЛОВОЛОМКА ж. головоломка; **разгадывать головоломку** головоломканы табар

ГОЛОВОЛОМНЫЙ, -ая, -ое сүрекей уур, сүрекей күч; **головоломный вопрос** сүрекей күч сурак

ГОЛУБИНЫЙ

ГОЛОД *м.* 1. аштаганы, торологоны; **почувствовать голод** аштаганын сезип ийер; **испытывать голод** аштап турар; **умереть от голода** аштаганынан өлүп калар (торологонынан божоп калар); 2. (*массовое бедствие*) ачана, торо, ачана-торо; **начался голод** ачана-торо башталган; 3. *перен.* (*нехватка чего-л. нужного*) жетпей турары; **книжный голод** бичиктер жетпей турары

ГОЛОДАНИЕ *с.* 1. *см.* голодать; 2. (*острый недостаток в живом организме*) жетпей турары; **кислородное голодание** кислород жетпей турары; **сахарное голодание** сахар жетпей турары

ГОЛОДАТЬ *несов.* 1. торолоор (тороло-), аштаар (ашта-); **они голодали** олор торолоп турган болгон; 2. (*воздерживаться от пищи*) ажанбас (ажанба-), торолоор; **голодать целый день** кере тўжине ажанбас

ГОЛОДАЮЩИЙ, -ая, -ое 1. торолоп турган; 2. *в знач. сущ.* голодающие *м.* торолоп тургандар; **помощь голодающим** торолоп тургандарга болуш

ГОЛОДНЫЙ, -ая, -ое 1. ач, торо, аштап калган, торолоп калган; **голодный скот** торо мал; **голодный как волк** бөрү ошкош ач; 2. (*вызванный голодом*) торолоштон улам, аштаганынан улам; **голодная смерть** торолоштон улам өлүм; 3. (*скудный*) торо; **голодный год** торо жыл; 4. (*недостаточный для насыщения*) тойбос, тойу эмес, жетире тойбос; **голодный обед** жетире тойбос ажаныш; ♦ **на голодный желудок** ач өзөккө

ГОЛОДОВКА *ж.* торолош, курсактан мойношконы; **объявить голодовку** курсактан мойношконын жарлап салар

ГОЛОЛЕД *м.* *см.* гололедица

ГОЛОЛЕДИЦА *ж.* тожон, тондок; **на улице гололедица** оромдо тондок; **на дорогах гололедица** јолдордо тожон

ГОЛОС *м.* 1. *в разн. знач.* үн; **детские голоса** балдардын үндери; **повышать**

голос үнин көдүрер; **голоса избирателей** талдаачылардын үндери; **романс для двух голосов** эки үнге романс; 2. *перен.* (*внутреннее побуждение, осознание чего-л.*) сезим; **внутренний голос** ич сезим; **голос сердца** жүректин сезими; 3. (*мнение, суждение*) шүүлте, санаа-шүүлте; **голос читателей** кычыраачылардын шүүлтези; 4. *чего* (*звуки, сопровождающие что-л.*) табыш; **голос ветра** салкыннын табыжы; **голоса города** каланын табыштары; ♦ **в один голос** бир үнле; **во весь голос** бар јок үниле

ГОЛОСИСТЫЙ, -ая, -ое өткүн үндү; **голосистый соловей** өткүн үндү тоорчык

ГОЛОСЛОВНЫЙ, -ая, -ое куру сөстү, төзөлгө јок; **голословное обвинение** төзөлгө јок бурулаш

ГОЛОСОВАНИЕ *с.* үнбериш; **тайное голосование** јажытту үнбериш

ГОЛОСОВАТЬ *несов.* 1. *за кого-что* үн берер (бер-); **каждый избиратель голосует лично** кажы ла үн беречи алдынан бойы үн берет; 2. *разг.* (*поднятием руки останавливать попутную машину*) кол көдүрер (көдүр-); **голосовать на дороге** јолдо кол көдүрер

ГОЛУБЕВОДСТВО *с.* күүле тудары

ГОЛУБЕТЬ *несов.* 1. (*виднеться – о чём-л. голубом*) чанкырайар (чанкырай-), чанкырайып көрүнөр (көрүн-); 2. (*становиться голубым*) чанкырайып турар (чанкырайып тур-); **небо голубело** тенери чанкырайып турды

ГОЛУБИЗНА *ж.* чанкыры; **небесная голубизна** тенеринин чанкыры

ГОЛУБИКА *ж.*; *бот.* көккат; **собрать голубику** көккат јуур

ГОЛУБИНЫЙ, -ая, -ое 1. күүленин; **голубиное яйцо** күүленин јымыртказы; **голубиная стая** күүлелердин үүри; 2. *перен.* (*кроткий, мягкий*) јобош, јымжак, јалакай; **нежная голубиная душа** эрке јымжак жүрек

ГОЛУБКА

ГОЛУ́БКА *ж.* 1. тижы күүле; 2. *разг.* (*ласковое название женщины*) көөркий; **Не сердись, голубка!** Ачынба, көөркий!

ГОЛУБОГЛÁЗЫЙ, -ая, -ое чанкыр көстү, көстөри чанкыр; **голубоглазый мальчик** көстөри чанкыр уулчак

ГОЛУБО́Й, -ая, -ое 1. чанкыр; **голубое небо** чанкыр тенери; **голубое платье** чанкыр өндү платье; 2. *перен.* (*лишённый всего неприятного, тягостного*) кереес; **голубые сны** кереес түштер; **голубая мечта** кереес амаду; ♦ **голубая кровь** укту-төстү; **голубой экран** чанкыр экран; **голубое топливо** чанкыр одыру

ГОЛУБЦЫ́ *мн.*; *кул.* (*ед.* **голубец** *м.*) голубцы

ГОЛУ́БЧИК *м.*; *ласк.* көөркий, экем; **голубчик ты, мой** көөркийим сен, менин

ГО́ЛУБЬ *м.* күүле; **голубка** *ж.* тижы күүле; **дикий голубь** жерлик күүле; ♦ **голубь мира** жер-телекейдин күүлези (*амыр-энчүнин сүр-темдеги*)

ГОЛУБЯ́ТИНА *ж.* күүленин эди

ГОЛУБЯ́ТНИК *м.* 1. күүле тудачы; 2. *разг. см.* **голубятня**

ГОЛУБЯ́ТНЯ *ж.* күүле тудар жер

ГО́ЛУЙ, -ая, -ое 1. жыланаш, шалдан; **голые ноги** жыланаш буттар; 2. (*лишённый растительности*) куу, тас; **голая степь** куу чөл; **голая голова** тас баш; 3. (*ничем не покрытый*) куру; **спать на голом полу** куру полдо уйуктаар; 4. *перен., разг.* (*данный сам по себе, без добавлений, пояснений и т.п.*) куру; **голые цифры** куру тоолор; 5. *перен.* (*неприкрытый*) куру; **голая истина** куру чындык; **голое любопытство** куру жилбиркеш; ♦ **голые стены** куру стенелер; **брать (взять) голыми руками** куру колло алар

ГО́ЛЬФЫ *мн.* (*ед.* **гольф** *м.*) гольфалар; **красные гольфы** кызыл гольфалар; **детские гольфы** балдардын гольфалары

ГОМЕОПА́Т *м.* гомеопат

ГОМЕОПАТИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое гомеопатический, гомеопатиялык; **гомеопатическая аптека** гомеопатиялык аптека

ГОМЕОПА́ТИЯ *ж.* гомеопатия

ГО́МОН *м.* тал-табыш, чур-чуманак; **птичий гомон** кушкаштардын тал-табыжы

ГОМОСЕКСУАЛИ́ЗМ *м.* гомосексуализм

ГО́Н *м.* 1. *см.* **гнать, гнаться** 1; 2. *спец.* (*состояние зверей в брачный период*) мантаар ой, үүрге кирери; (*у собак*) күрсүктеер ой; (*у коров*) букага кирер ой; **гон волков** бөрүлердин мантаар ойи

ГО́НДО́ЛА *ж.* 1. (*венецианская лодка*) гондола; 2. (*подвесная корзина воздушного шара*) гондола

ГО́НЕ́НИЕ *с.* истежү, кыстадары; **подвергнуться гонениям** истежүге алдыртар

ГО́НЕ́Ц *м.* элчи; **послать гонца** элчи ийе берер

ГО́НКА *ж.* 1. *разг.* (*спешка*) бачымдаш, түргендеш; **перед отъездом началась гонка** барар алдында бачымдаш башталды; 2. *мн.* **гонки** жарыштар; **автомобильные гонки** көлүктерлү жарыштар; **лыжные гонки** каналу жарыштар; ♦ **гонка вооружений** жууга эрчимдү белетенери, мылтык-жепселди көптөдөри

ГО́НОР *м.* тынзынары, тынзынчак болоры, улуркаары, улуркап турары; **человек с гонором** улуркак кижиси

ГО́НОРА́Р *м.* гонорар; **авторский гонорар** автордын гонорары; **получить гонорар** гонорар алар

ГО́НОРА́РНЫЙ, -ая, -ое гонорарлу; **гонорарная статья** гонорарлу статья

ГО́НОРЕ́Я *ж.*; *мед.* гонорея, сакпу

ГО́НОЧНЫЙ, -ая, -ое жарыжатан; **гоночный автомобиль** жарыжатан көлүк; **гоночная лодка** жарыжатан кеме

ГО́НЧАЯ *ж.* анчы ийт

ГО́НЩИК *м.*; *спорт.* жарышчы, жарыжаачы; **гонщик-мотоциклист** мотоциклист-жарышчы

ГОРДЫЙ

ГОНЯТЬ *несов.* 1. *кого-что см. гнать*; 2. *разг. (посылать)* жүгүртер (жүгүрт-); **гонять ребёнка с поручениями** баланы айбылу жүгүртер; **гонять каждый день на почту** кажы ла күн почтага жүгүртер; 3. *разг. (бегать, ходить где-л. без цели)* бодоп ло (теп-тегин) жүгүрер (жүгүр-), бодоп ло (теп-тегин) базар (бас-); **гонять целыми днями по улицам** оромдорло кере түжине теп-тегин базар; 3. *разг. (заставлять отвечать по разным частям учебной программы)* кычыртар (кычырт-), каруу бердиртер (бердирт-), сурактар берер (бер-); **гонять по всему курсу** текши курса сурактар берер; ♦ **лодыря гонять** жалбагынан жадар; **собак гонять** нени де этпей жүрер

ГОНЯТЬСЯ *несов. за кем-чем* эчиир (эчи-), истежер (истеш-), сүрүжер (сүрүш-); **гоняться за зверем** анды истежер; **гоняться за женщинами** үй улустын кийнинен сүрүжер; ♦ **гоняться за длинным рублём** женил акчанын кийнинен сүрүжер

ГОРА *жс.* 1. туу, кыр; **снежные горы** карлу туулар; **ледяная гора** мөнкү кыр; **кататься с горы** кырдан жынгылаар; 2. *мн. горы (горная местность)* кырлар, кырлу јер, туулу јер; **жить в горах** кырларда жадар; 3. *чего, из чего (множество, большое количество чего-л. сложенного в кучу)* чо-гум; **горы книг** чо-гум бичиктер; ♦ **не за горами** узак эмес; **в гору** идти бийик једимдерге једер; **гора горой** јаан оборлу; **золотые горы** ума јок көп јөөжө

ГОРАЗДО *нареч.* чик јок; **он гораздо выше отца** ол адазынан чик јок узун; **здесь гораздо просторнее** мында чик јок телкем; **В Камлаке гораздо теплее, чем в Беш-Озёке** Камлакта Беш-Өзөктөн чик јок жылу

ГОРБ *м.* 1. коркок; **горб на спине** беллинде коркок; 2. *(у верблюдов)* өркөш;

верблюжий горб төөнннн өркөжи; 3. *(выпуклость на плоскости)* корчок; **сострогать горб на доске** жалбагаштын корчогын јоноп салар; ♦ **своим горбом (добывать, зарабатывать и т.п.)** бойынын кара териле иштеп алар

ГОРБАТЫЙ, -ая, -ое 1. коркок; **горбатый человек** коркок кижн; 2. *(изогнутый)* коркойып калган, корчойып калган, бүктелип калган; **горбатый мост** бүктелип калган күр; **горбатый нос** коркойып калган тумчук; 3. *в знач. сущ.* **горбатый м.** и **горбатая жс.** коркок кижн

ГОРБИТЬ *несов. что* коркойтор (коркойт-); **горбить спину** белнн коркойтор

ГОРБОНОСЫЙ, -ая, -ое коркок тумчукту; **горбоносый старик** коркок тумчукту карган өбөгөн

ГОРБУША *жс.* горбуша (*балык*)

ГОРБЫЛЬ I *м.* горбыль; **забор из горбыля** горбыльдан эткен чеден

ГОРБЫЛЬ II *м.* горбыль (*балык*)

ГОРДЕЛИВЫЙ, -ая, -ое улуркак, чүмеркек; **горделивый взгляд** чүмеркек көрүш

ГОРДИТЬСЯ *несов.* 1. *кем-чем* оморкоор (оморко-); **гордиться успехами** једимдерле оморкоор; 2. *разг. (быть высокомерным)* тынзынар (тынзын-); **он не задирал носа и не гордился** ол тумчугын өрбө көдүрбейтен, тынзынбайтан

ГОРДОСТЬ *жс.* оморкоду, оморкооры; **этот школьник – гордость школы** бу үренчик – школдын оморкодузы

ГОРДЫЙ, -ая, -ое 1. оморкок, улуркак; **гордый человек** оморкок кижн; **гордый взгляд** оморкок көрүш; 2. *перен. (величественный, величавый)* улуркак; **гордые сосны** улуркак карагайлар; 3. *перен. (возвышенный)* бийик; **гордые мечты** бийик амадулар; 4. *(высокомерный)* чүмеркек, јакшыркак, тынзынчак, улуркак, бийиркек; **какая гордая: и посидеть с нами**

ГОРЕ

не хочет кандый чүмеркек: бисле отураp да күйүни жок; **Смотри, какой гордый!** Көpзөн дө, кандый бийиркек!

ГОРЕ с. 1. ачу-корон; **жить в горе** ачу-корондо жадар; **говорить о своём горе** бойынын ачу-короны керегинде айдар; 2. (*несчастье*) жеткер, түбек

ГОРЕВАТЬ несов. ачурканар (ачуркан-), кородоор (кородо-), ачу-коронго түжер (түш-); **сильно горевать** тын ачурканар; **не горюй** кородобо

ГОРЕЛЫЙ, -ая, -ое 1. күйген; **горелый лес** күйген агаштар; **горелый хлеб** күйген калаш; 2. *спец. (истлевший, прелый)* күйүп калган; **горелая кожа** күйүп калган тере; 3. *в знач. сущ. горелое* с. күйүк; **пахнет горелым** күйүккө жытанат

ГОРЕСТНЫЙ, -ая, -ое 1. ачу-корон, кородошту; **горестная весть** ачу-корон табыш; **горестное лицо** кородошту чырай; 2. (*жалкий, плачевный*) коомой, уйан; **одежда была в самом горестном состоянии** кийим-тудум сыранай уйан айалгада болгон

ГОРЕСТЬ ж. 1. (*скорбь*) ачу-корон, кородош; 2. *мн. горести* ачу-корон; **пережить много горестей** көп ачу-корон чыдап өдөр

ГОРЕТЬ несов. 1. *в разн. знач.* күйер (күй-); **дрова хорошо горят** одын жакшы күйет; **звёзды горят на ночном небе** түндеги тенериде жылдыстар күйет; **путёвка горит** путёвка күйүп жат; 2. (*быть в жару – о больном*) эди күйер, эди изиир (изи-); **гореть в жару** эди изиир; **ребёнок горит, у него высокая температура** баланын эди күйүп жат, ондо бийик температура; 3. *перен. (краснеть)* кызарар (кызар-); **он горел от стыда** ол уйалганынан кызарып турды; **щёки горят от мороза** жаактары сооктон кызарат; 4. *перен. (блестеть)* күйер, жылтыраар (жылтыра-); **глаза горят от радости** сүүнчинен көстөри күйүп жат; 5. (*гниль*) күйер, жыдыр (жыды-); **мокрое**

сено горит в стогах обоодо үлүш өлөн күйүп жат; 6. *перен. (о чувствах)* күүнзеер (күүнзе-); **гореть желанием** күүнзеп турар; ♦ **душа (сердце) горит** жүреги күйет (тын өкпөзирейт)

ГОРЕЦ м. и **ГОРЯНКА** ж. кырлу жерде жадып турган киж

ГОРЕЧЬ ж. 1. (*горький вкус*) ачу; **у меня горечь во рту** менин оозымда ачу; **горечь полыни** жыду баргаанын ачузы; 2. *перен. (тяжёлое чувство)* ачу-корон; **в душе у него осталась горечь** онын жүрегинде ачу-корон артып калган; **горечь утраты** жылыйтунын ачу-короны

ГОРИЗОНТ м. 1. горизонт; **далёкий горизонт** ыраак горизонт; 2. *перен. (круг знаний, идей, интересов)* билгир, шүүлте; **открыть новые горизонты в науке** билimde жаңы билгирлер ачар; **творческие горизонты** жайаандык шүүлтелер

ГОРИЗОНТАЛЬ ж. горизонталь; **по горизонтали** горизонтальла

ГОРИЗОНТАЛЬНЫЙ, -ая, -ое горизонтальный, горизонталь; **горизонтальная линия** горизонтальный чийү; **горизонтальная плоскость** горизонталь жалбак

ГОРИЛЛА ж. горилла (*кижи-кийик*)

ГОРИСТЫЙ, -ая, -ое кырларлу, туулык; **гористая местность** кырларлу жер

ГОРКНУТЬ несов. каксыыр (каксы-); **масло горкнет в тепле** саржу жылуда каксып жат

ГОРКОМ м. (*городской комитет*) горком (*каланын комитеди*)

ГОРЛИНКА ж. см. гóрлица 1

ГОРЛИЦА ж. 1. горлица (*күүленин бүүдүми*); 2. см. голубка

ГОРЛО с. тамак; **схватить за горло** тамагынан тудуп алар; **в горле сохнет** тамагында кургайт; ♦ **кричать во всё горло** бар-жок күчиле кыйгырар; **быть занятым по горло** божобой турар; **взять за горло** жакалап турар; **промочить горло** аракы ичип ийер

ГОРОДИТЬ

ГОРЛОВИНА ж. 1. (узкое отверстие в чѣм-л., сужение чего-л.) оос; **горловина кувшина** кувшиннинг оозы; 2. (вырез у платья, кофты, к которому пришивают воротник) мойын

ГОРЛЫШКО с. 1. уменьш. от **гóрло** тамагаш; 2. (у сосуда) оос; **горлышко бутылки** болуштоптын оозы; **пить из горлышка** оозынан ичер

ГОРМОНЫ мн. (ед. **гормон** м.); физиол. гормондор; **гормоны щитовидной железы** богоктын гормондоры

ГОРМОНАЛЬНЫЙ, -ая, -ое физиол. 1. гормон, гормонду; **гормональное вещество** гормонду вещество; 2. (связанный с действием гормонов) гормонду; **гормональный препарат** гормонду препарат

ГОРН I м.; тех. горн

ГОРН II м.; муз. горн; **пионерский горн** пионерлердин горны

ГОРНИСТ м. горнист, горнло ойноочы

ГОРНИЧНАЯ ж. горничная; **горничная в гостинице** конор турада горничная

ГОРНОЗАВОДСКИЙ, -ая, -ое горнозаводский, туу-заводтын; **горнозаводский автобус** туу-заводтын автобузы

ГОРНОЗАВОДЧИК м. горнозаводчик, туу-заводтын ишчизи

ГОРНОЛЫЖНИК м. и **ГОРНОЛЫЖНИЦА** ж. туу-чанаачы

ГОРНОЛЫЖНЫЙ, -ая, -ое туу-чана, туу-чанаачы, туу-каналы; **горнолыжная база** туу-чана база

ГОРНОПРОМЫШЛЕННЫЙ, -ая, -ое горнопромышленный, туулык промышленностьту; **горнопромышленный район** туулык промышленностьту аймак

ГОРНОРАБОЧИЙ м. горнорабочий (туулык предприяттиенин ишчизи)

ГОРНОРУДНЫЙ, -ая, -ое горнорудный, туулык руда казар; **горнорудные предприятия** туулык руда казар предприяттиелер

ГОРНОСПАСАТЕЛЬ м. тууда аргадаачы; **скафандр горноспасателя** тууда аргадаачынын скафандры

ГОРНОСТАЕВЫЙ, -ая, -ое 1. агастын; **горностаевый мех** агастын терези; 2. (сделанный из меха горностаея) агастын терезинен эткен; **горностаевый воротник** агастын терезинен эткен јака

ГОРНОСТАЙ м. агас; **самец горностаея** эркек агас

ГОРНЫЙ, -ая, -ое 1. туулардын, кырлардын; **горные вершины** туулардын баштары; **горный воздух** кырлардын кейи; 2. (находящийся в горах) туулардагы, кырлардагы; **горное озеро** кырлардагы көл; 3. (произрастающий в горах) тууларда өзүп турган, кырларда өзүп турган; (живущий в горах) тууларда жүрер, кырларда жүрер; **горная растительность** кырларда өзүп турган өзүмдер; **горная птица** тууларда жүрер куш; 4. (гористый) тууларлу, кырларлу; **горная страна** кырларлу ороон; 5. (используемый в горах) тууларда тузаланар, кырларда тузаланар; **горные лыжи** тууларда тузаланар чана; 6. (входящий в состав земной коры; добываемый из недр земли) туулык, кырдын; **горные богатства** туулык байлыктар; **горные породы** кырдын породалары; 7. (относящийся к разработке земных недр) туулык; **горные работы** туулык иштер; **горная промышленность** туулык промышленность

ГОРНЯК м. горняк, туу ишчи

ГОРНЯЦКИЙ, -ая, -ое горняк, горняктардын, туу ишчинин; **горняцкий посёлок** горняктардын журты

ГОРОД м. 1. кала; **жить за городом** каланын тыш жанында жадар; 2. *ист.* (крепость) шибе

ГОРОДИТЬ несов. 1. обл. чедендеер (чеденде-); 2. разг. бодоп калыраар (калыра-), болор-болбос неме айдар (айт-), **глупости городить** тенексү болор-болбос неме калыраар

ГОРОДОК

ГОРОДО́К *м.* 1. *уменьш. от* го́род 1; 2. кала; **военный городок** черүчил кала; **студенческий городок** студенттердин калазы

ГОРОДСКО́Й, -ая, -ое каланын; **городское население** каланын эл-жоны

ГОРОЖА́НИН *м.* и **ГОРОЖА́НКА** *ж.* калада јаткан кижы

ГОРО́Х *м.* мырчак; **посадить горох** мырчак отургызар; ♦ **при царе Горохе** азыйда

ГОРО́ХОВЫЙ, -ая, -ое 1. мырчакту; (*приготовленный из гороха*) мырчактан эткен; **гороховый суп** мырчакту суп; **гороховое поле** мырчакту јалан; 2. (*о цвете*) мырчак ошкош, мырчактын өнгиндий, мырчак өнгө түней; **костюм горохового цвета** мырчактын өнгиндий костюм

ГОРО́ШЕК *м.* 1. *уменьш. от* горóх мырчагаш; 2. (*кrapинки на материи*) көс; **ситец в горошек** көстөрлү бөс

ГОРО́ШИНА *ж.* 1. мырчактын бир болчок үрени; 2. *см.* горóшек 2

ГО́РСКИЙ, -ая, -ое туулардагы, кырлардагы; **горская деревня** кырлардагы јурт

ГОРСТЬ *ж.* 1. ууш; **полная горсть семечек** толтыра ууш кўнкузук; 2. (*количество чего-л., взятое рукой*) ууш, бир ууш; **горсть муки** бир ууш кулур; **бросить воробьям горсть крошек** боро кушкаштарга бир ууш калаштын оодыгын чачып берер; 3. (*очень маленькое количество*) бир ууш, бир кичинек; **горсть родной земли** төрөл јеринин бир уужы

ГОРТА́НЬ *ж.* тамак

ГОРТА́ННЫЙ, -ая, -ое *анат.* тамактын; **гортанные мышцы** тамактын балтырлары

ГОРЧИ́ТЬ *несов.* ачыдар (ачыт-); **во рту горчит** оосто ачыдат

ГОРЧИ́ЦА *ж.* 1. (*приправа*) горчица; 2. *бот.* горчица (өлөн)

ГОРЧИ́ЧНИК *м.*; *мед.* горчичник; **поставить горчичник** горчичник тургузар

ГОРЧИ́ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. горчичный, горчицанын; **горчичное масло** горчицанын үзи; **горчичные семена** горчицанын үрендери; 2. (*о цвете*) горчица ошкош өндү; **горчичный костюм** горчица ошкош өндү костюм

ГОРШО́К *м.* горшок; **цветочный горшок** чечектер отургызар горшок

ГО́РЬКИЙ, -ая, -ое 1. ачу; **горький перец** ачу мырч; **горькое лекарство** ачу эм; 2. (*тяжёлый, горестный*) ачу, ачу-корон; **горькая судьба** ачу-корон салым; **горькие слёзы** көстинг ачу јажы; 3. *разг. (несчастный)* ырыс јок; **горький сирота** ырыс јок өскүс; ♦ **пить горькую** кабак аракы ичер; **хуже горькой редьки** чыдажып болбос

ГО́РЬКО *нареч.* и *в знач. сказ. безл.* ачу; **горько плакать** ачу ыйлаар; **это очень горько** бу сүрекей ачу

ГОРЮ́ЧИЙ I, -ая, -ее 1. күйгүр, күйүп турар; **горючий газ** күйүп турар газ; 2. *в знач. суц.* **горючее** с. одыру

ГОРЮ́ЧИЙ II, -ая, -ое ачу-корон; **горючие слёзы** ачу-корон јаштар; **горючая тоска** ачу-корон кунугыш

ГОРЯ́ЧИЙ, -ая, -ое 1. изү; **горячий чай** изү чай; **горячий лоб** изү мандай; 2. *перен. (вспыльчивый)* ачынчак; **в молодости был очень горяч** јиит тушта сыранай ачынчак болгон; **горячий нрав** ачынчак кылык-јан; 3. (*нетерпеливый, резвый – о лошадах*) чалык; **горячий конь** чалык ат; 4. *перен. (пылкий)* изү, от-јалбышту; **горячий спор** изү блааш-таргыш; **горячий привет** от-јалбышту эзен; 5. (*требующий сосредоточения всех сил – о времени*) изү, кызу, кидим; **горячая пора экзаменов** экзамендердин кидим өйи; **Самое горячее время – сенокос!** Эң ле кызу өй – өлөн чабыш!; ♦ **под горячую руку** ачынар тушта; **по горячим следам** изү тарыйын

ГОРЯЧИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *разг.* изидер, күйбүредер; **горячительные напитки** изидер суузындар

ГОСУДАРСТВО

ГОРЯЧИТЬ *несов. кого-что* изидер (изит-); **горячить коня** атты изидер; **вино горячит** кызыл аракы изидип турат

ГОРЯЧИТЬСЯ *несов.* атылланар (атыллан-), ачурканар (ачуркан-); **напрасно горячиться** калас ачурканар

ГОРЯЧКА *ж.* 1. *мед.* кезим, изү оору; 2. *перен. (спешка)* мендеш; **горячка перед отъездом** атанар алдында мендеш; ♦ **пороть горячку** тегин јерге атылланар

ГОРЯЧНОСТЬ *ж.* өктөм; **неуместная горячность** неге де јарабас өктөм

ГОСБАНК *м.* (*государственный банк*) госбанк (*эл-тергеелик банк*); **госбанк России** Россиянын госбанкы

ГОСБЮДЖЕТ *м.* (*государственный бюджет*) госбюджет

ГОСКРЕДИТ *м.* (*государственный кредит*) госкредит (*эл-тергеелик кредит*)

ГОСПИТАЛИЗАЦИЯ *ж.* госпитализация

ГОСПИТАЛИЗИРОВАТЬ *сов., несов.* госпитальга салар (сал-); **госпитализировать больного** оору кижини госпитальга салар

ГОСПИТАЛЬ *м.* госпиталь; **военный госпиталь** јуучыл госпиталь

ГОСПИТАЛЬНЫЙ, -ая, -ое госпитальный, госпитальдын; **госпитальный врач** госпитальдын эмчизи; **госпитальное лечение** госпитальный эмдеш

ГОСПОДИН *м.* 1. (*при обращении*) господин; **господин посол** господин посол; 2. (*хозяин*) ээ; **господин своей судьбы** бойынын салымына ээ; 3. (*представитель привилегированного класса*) бий

ГОСПОДСКИЙ, -ая, -ое байлардын; **господские земли** байлардын јерлери

ГОСПОДСТВО *с.* башкараы, көп болоры; **политическое господство** политикада башкараы; **господство взглядов** көрүм-шүүлтелердин көп болоры

ГОСПОДСТВУЮЩИЙ, -ая, -ее 1. (*имеющий власть; находящийся у власти*) башкарып турган, бийлеп турган;

господствующие классы башкарып турган класстар; 2. (*преобладающий, наиболее распространенный*) элбеде јайылган, элбеде таркаган, көп болгон; **господствующее мнение** элбеде јайылган шүүлте; 3. (*основной, главный*) төс; **господствующая роль** төс роль; **господствующий вопрос обсуждения** шүүжеринин төс сурагы

ГОССТРАХ *м.* (*государственное страхование*) госстрах; **агент госстраха** госстрахтын агенти

ГОСТЕВОЙ, -ая, -ое айылчылардын; **гостевые места на трибуне** трибунада айылчылардын јерлери

ГОСТЕПРИЙМНЫЙ, -ая, -ое күндүзек; **гостеприимный хозяин** күндүзек айылдын ээзи

ГОСТЕПРИИМСТВО *с.* күндүзегин, күндүзек болоры; **проявить гостеприимство** күндүзегин көргүзөр

ГОСТИНАЯ *ж.* 1. (*комната*) гостиный; **гости сидели в гостиной** айылчылар гостиныйда отургандар; 2. (*комплект мебели*) гостиная

ГОСТИНИЦА *ж.* конор тура; **остановиться в лучшей гостинице города** каланын эн јакшы конор туразында токтоор

ГОСТИТЬ *несов.* айылдаар (айылда-); **гостить у бабушки** јааназында айылдаар; **гостить каждое лето в деревне** кажы ла јай деремнеде айылдаар

ГОСТЬ *м.* и **ГОСТЬЯ** *ж.* айылчы; **уважаемый гость** күндүлү айылчы

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ, -ая, -ое государственный, эл, эл-тергеелик; **государственный герб** эл-тергеелик кебедел; **государственный язык** государственный тил; **государственные границы** эл-тергеелик кыйулар; ♦ **государственное право** *юр.* эл-тергеелик јан

ГОСУДАРСТВО *с.* государство, тергее; **независимое государство** кемнен де камаанду эмес тергее; **глава государства** тергеенин башчызы

ГОТОВИТЬ

ГОТОВИТЬ *несов. кого-что; в разн. знач.* белетеер (белете-); **готовить машину к рейсу** көлүкти рейске барарга белетеер; **готовить доклад** доклад белетеер; **готовить обед** обед белетеер; **готовить восстание** түймеен белетеер

ГОТОВИТЬСЯ *несов. 1. к чему и с неопр. белетенер (белетен-); готовиться к отъезду* јолго барарына белетенер; **2. (надеваться, назревать)** башталарга турар (башталарга тур-); **готовятся крупные события** јаан керектер башталарга туру

ГОТОВНОСТЬ *жс.* белен болоры; **быть в полной готовности** бастыра јанынан белен болор; **выразить готовность ехать** барарына белен болгонын көргүзөр

ГОТОВЫЙ, -ая, -ое *в разн. знач.* белен; **готов к экзаменам** экзамендерге белен; **готовые изделия** белен јазалдар; **готов помочь** болужарга белен; **работа не готова** иш белен эмес; ♦ **жить на всём готовом** беленге јадар

ГОФРИРОВАННЫЙ, -ая, -ое гофрированный; **гофрированная бумага** гофрированный чаазын

ГОФРИРОВАТЬ *сов., несов. что* гофрировать эдип салар (эдип сал-), гофрировать эдер (гофрировать эт-); **гофрировать бумагу** чаазынды гофрировать эдер

ГРАБЁЖ *м.* тонош; **вооружённый грабёж** мылтык-јепселдү тонош

ГРАБИТЕЛЬ *м.* и **ГРАБИТЕЛЬНИЦА** *жс.* тонокчы

ГРАБИТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое тонокчыл; **грабительская война** тонокчыл јуу; **грабительская политика** тонокчыл политика

ГРАБИТЬ I *несов. кого-что* тоноор (тоно-); **грабить магазин** магазинди тоноор; **грабить население** эл-јонды тоноор

ГРАБИТЬ II *несов.* јуур (јуу-), тырмаар (тырма-); **грабить сено** өлгөн јуур

ГРАБЛЕННЫЙ, -ая, -ое тоноп алган; **грабленые вещи** тоноп алган немелер

ГРАБЛИ *мн.* тырмууш; **сгребать граблями сухие листья** кургак јалбырактарды тырмуушла тырмаар; **конные грабли** атын тырмуужы

ГРАВЁР *м.* **1.** гравировка эдип турган ус; **2.** гравёр (*гравюра журап турган јурукчы*)

ГРАВИЙ *м.* сай таш

ГРАД I *м.* **1.** мөндүр; **дождь с градом** мөндүрлү јааш; **2. чего; перен. (множество, обилие, поток чего-л.)** көп, сүрекей көп; **град писем** сүрекей көп самаралар; **3. в знач. нареч.** градом көп, тын; **пот лил с него градом** ол тын терлеп турды; **сыпаться градом** мөндүр чилеп төгүлөр

ГРАД II *м.; уст. см. город*

ГРАДАЦИЯ *жс.* градация

ГРАДОВОЙ, -ая, -ое мөндүрлү; **градовая туча** мөндүрлү булут

ГРАДОНАЧАЛЬНИК *м.* каланын жааны

ГРАДОСТРОИТЕЛЬ *м.* кала тудары аайынча ишчи

ГРАДОСТРОИТЕЛЬСТВО *с.* кала тудары; **новшество в градостроительстве** кала тударында јангырту

ГРАДУС *м.* **1.** градус; **поворот на сто восемьдесят градусов** јүс сегизен градуска бурылары; **2. (единица измерения температуры)** градус; **мороз в тридцать градусов** одус градус соок; **3. (единица измерения концентрации, плотности и т.п. чего-л.)** градус; **коньяк в сорок градусов** төртөн градус коньяк; **4. перен.; чего, какой (степень, мера) кем; последний градус терпения** чыдузынын калганчы кеми; ♦ **под градусом** эзирик (калангы)

ГРАДУСНИК *м.* градусник

ГРАЖДАНИН *м.* и **ГРАЖДАНКА** *жс.* гражданин; **гражданин страны** орооннын гражданины; **почётный гражданин города** каланын тоомјылу гражданины

ГРАЖДАНСКИЙ, -ая, -ое **1.** граждан, гражданский; **гражданский кодекс** граждан кодекс; **гражданский долг** граж-

ГРАНИЧИТЬ

данский молжу; **2.** (*свойственный, присущий гражданину*) гражданский, граждан; **гражданская служба** граждан жарак; **гражданская одежда** граждан кийим; ♦ **гражданский брак** окылу билелү болгоны

ГРАЖДАНСТВО *с.* гражданство; **российское гражданство** Россиянын гражданствозы; **принять гражданство** гражданство алып алар

ГРАМЗАПИСЬ *жс.* грамзапись

ГРАММ *жс.* грамм; ♦ **ни (одного) грамма нет** чек жок

ГРАММАТИКА *жс.; лингв.* грамматика; **сравнительная грамматика** тўндештирү грамматика; **грамматика алтайского языка** алтай тилдин грамматиказы

ГРАММАТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое грамматический, грамматиканын, грамматикалык; **грамматические правила** грамматиканын ээжилери; **грамматические ошибки** грамматический жастыралар

ГРАММОФОН *м.* граммофон

ГРАММОФОННЫЙ, -ая, -ое граммофонный; **граммофонная пластинка** граммофоннын пластинказы

ГРАМОТА *жс.* **1.** (*искусство чтения и письма*) бичик-билик; **знать грамоту** бичик-биликти билер; **2.** (*документ*) грамота; **похвальная грамота** мактулу грамота; **Почётная грамота** Кўндүлү грамота

ГРАМОТНО *нареч.* жастыра жок; **грамотно писать** жастыра жок бичиир

ГРАМОТНОСТЬ *жс.* бичикчи болоры; **повышение грамотности населения** эл-жоннын бичикчи болорын бийиктедери

ГРАМОТНЫЙ, -ая, -ое **1.** бичикчи; **грамотный человек** бичикчи кижиди; **2. перен.** (*знающий, сведущий*) керекти билер; **грамотный инженер** керекти билер инженер **3.** (*не содержащий ошибок*) жастыралар жок; **грамотный чертёж** жастыралар жок чертёж

ГРАМПЛАСТИНКА *жс.* грампластинка

ГРАНАТ I *м.*; *бот.* **1.** (*дерево*) гранат агаш; **2.** (*плод*) гранат

ГРАНАТ II *м.* (*драгоценный камень*) гранат; **редкий сорт граната** каа-жаа учурап турган гранаттын бұдүми

ГРАНАТА *жс.*; *воен.* граната

ГРАНАТОВЫЙ I, -ая, -ое гранаттын; **гранатовый сок** гранаттын жулугу

ГРАНАТОВЫЙ II, -ая, -ое **1.** (*сделанный из граната*) гранаттан эткен; **гранатовое ожерелье** гранаттан эткен жинжи; **2.** (*о цвете*) гранаттын өнгиндий; **гранатового цвета** гранаттын өнгиндий

ГРАНАТОМЁТ *м.*; *воен.* гранатомёт

ГРАНДИОЗНОСТЬ *жс.* сүрекей жаан болоры

ГРАНДИОЗНЫЙ, -ая, -ое сүрекей жаан; **грандиозное здание** сүрекей жаан тура

ГРАНЁНЫЙ, -ая, -ое кырлу; **гранёный стакан** кырлу стакан

ГРАНИТ *м.*; *геол.* гранит, чулум таш

ГРАНИТНЫЙ, -ая, -ое **1.** граниттин, чулум таштын; **гранитная глыба** граниттин жаан оодыгы; **2.** (*сделанный из гранита*) граниттен эткен, чулум таштан эткен; **гранитный памятник** граниттен эткен керее

ГРАНИТЬ *несов.* что кырлап турар (кырап тур-), кырлу эдер (эт-); **гранить алмазы** алмазды кырлап турар

ГРАНИЦА *жс.*; *в разн. знач.* кыйу; **границы России** Россиянын кыйулары; **морская граница** талай кыйу; **нарушить границу** кыйуны бузуп ийер; **2.** (*то, что отделяет, отличает одно от другого*) кыйузы, башказы; **граница между выдумкой и правдой** чын ла сананып тапканнын башказы; **3. обычно мн.** **границы** кеми; **всему есть граница** кажы ла немеде кеми бар; ♦ **за границей** кыйу ажыра

ГРАНИЧИТЬ *несов.* с чем **1.** (*иметь общую границу*) кыйулажар (кыйулаш-); **Россия граничит с Китаем** Россия Кыдат жериле кыйулажат; **2. перен.** (*быть близ-*

ГРАНУЛА

ким к чему-л., доходить до чего-л.) јуук болор (бол-); **трусость нередко граничит с предательством** кортык болгоны кезикте садынышка јуук болот

ГРА́НУЛА *ж.*; *спец.* гранула

ГРАНУЛІ́РОВАТЬ *сов., несов. что; спец.* гранулировать эдип салар (эдип сал-), гранулировать эдер (гранулировать эт-); **гранулировать шлак** шлакты гранулировать эдер

ГРАНЬ *ж.* **1.** (*плоская поверхность предмета, составляющая угол*) кыйу, кыр, булун; **грани бриллианта** бриллианттын кыйузы; **грань стакана** стаканнын кыры; **куб имеет шесть граней** куб алты булунду; **2.** (*то, что отделяет одно от другого*) кыйу; **на грани жизни и смерти** олүмнин кыйузында; **3.** *спец.* (*качество, способ огранки, гранения*) кыйу, кыр; **драгоценный камень мелкой грани** оок кыйулу баалу таш; **4.** *перен.; чего (та или иная сторона, особенность чего-л.)* јаны, бир јаны; **грань таланта** јайалтанын бир јаны

ГРАФ́А *ж.* графа, јол; **во второй графе** экинчи јолдо

ГРА́ФИК I *м.* **1.** (*диаграмма*) график; **2.** (*план работ*) график; **график рабочего дня** иштеер күннин графиги

ГРА́ФИК II *м.* график (*журукчы*)

ГРА́ФИКА *ж.* **1.** графика (*журанар кеендиктин бӯдүми*); **2.** *лингв.* графика; **русская графика** орус графика

ГРАФІ́Н *м.* графин; **стеклянный графин** шил графин

ГРАФІ́Т *м.* **1.** *мин.* графит; **2.** карандаштын тажы

ГРАФІ́ТЬ *несов. что* јолдыктаар (јолдыкта-); **графить бумагу** чаазынды јолдыктаар

ГРАФІ́ЧЕСКИЙ I, -ая, -ое графикалык, графикала эдер; **графический метод решения задачи** задача бодоорынын графикалык эп-аргазы

ГРАФІ́ЧЕСКИЙ II, -ая, -ое графикалык; **графическое искусство** графикалык кеендик

ГРАФ́ОЛОГ *м.* графолог, графология аайынча билимчи

ГРАФОЛОГІ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое графологический, графологиялык; **графологический метод** графологиялык эп-арга

ГРАФОЛ́ОГИЯ *ж.* графология

ГРАЦИ́ОЗНЫЙ, -ая, -ое кеен-јараш, коо, эптү; **грациозные движения** кеен-јараш кыймыгулар; **грациозный стан** коо сын

ГРА́ЦИЯ *ж.* **1.** кеен-јаражы, коо болоры, эптү болоры; **грация танцовщицы** бијечинин эптү болгоны; **2.** (*эластичный пояс*) грация

ГРАЧ *м.*; *зоол.* таан

ГРАЧІ́НЫЙ, -ая, -ое тааннын; **грачное гнездо** тааннын уйазы

ГРЕБЕ́НКА *ж.* **1.** тарак; **♦ под гребенку стричь** сүреен кыска кайчылаар

ГРЕ́БЕНЬ *м.* **1.** тарак; **2.** *тех.* (*стойка с зубьями*) тарак; **прядильный гребень** ииретен тарак; **3.** (*у птиц*) јалага (јалаа); **петушиный гребень** пөтүктин јалаазы; **4.** (*верхний край чего-л.*) сыны, бажы, үсти; **гребень волны** толкунын сыны

ГРЕБЕ́Ц *м.* кайыкчы

ГРЕБЕШО́К *м.* **1.** *уменьш. от гребень;* **петушиный гребешок** пөтүктин јалаачагы; **2.** (*морской моллюск*) гребешок

ГРЕ́БЛЯ *ж.* **1.** эжери; **гребля против течения** агынга удур эжери; **2.** (*вид спорта*) јүзери; **соревнования по гребле** јүзери маргаандар

ГРЕБНО́Й, -ая, -ое **1.** јүзер, јүзүп турар; **гребной спорт** јүзүп туратан спорт; **2.** (*приводимый в движение вёслами*) эжип јүзер; **гребное судно** эжип јүзер кереп

ГРЕ́ЗА *ж.* санаада күүнзеери, сананып күүнзеери; **погрузиться в грёзы** санаада күүнзеерине кирип калар; **девичьи грёзы** кыстардын сананып күүнзеери

ГРЭЗИТЬ *несов.* санаазында күүнзеер (күүнзе-), ырыс керегинде сананар (санан-); **грэзить о счастье** ырыс күүнзеер; **2.** (*видеть во сне*) тўш жеринде көрөр (көр-)

ГРЭЗИТЬСЯ *несов.* кому санаазында көрүнөр (көрүн-); **грэзилась встреча с родными** жуук улузыла туштажу санаазында көрүнип турган

ГРЭЙДЕР *м.* грейдер

ГРЭЙПФРУТ *м.* грейпфрут

ГРЭЛКА *ж.* грелка

ГРЕМЕТЬ *несов.* **1.** (*грохотать*) күркүреер (күркүре-), күзүреер (күзүре-), калыраар (калыра-), жыгыраар (жыгыра-); **гром гремит** күкүрт күркүрейт; **гремит музыка** күү жыгырайт; **2.** *перен.* (*славиться*) жарланар (жарлан-); **его имя гремело по всему миру** онын ады бастыра телекейде жарланып турган

ГРЕМУЧИЙ, -ая, -ее күркүрек, жара адылып турар; **гремучий водопад** күркүрек учар суу; ♦ **гремучая змея** гремучий жылан

ГРЕНА *ж.*; *собир.* грена (*шелкопряд көбөлөктин жымыртказы*)

ГРЕНКІ *мн.* (*ед. гренок м.*) и *разг.*

ГРЕНКИ *мн.* (*ед. гренок м.*) каарган калаштын тилими

ГРЕСТІ *несов.* **1.** *чем* и *без доп.* эжер (эш-), кайыктаар (кайыкта-); **грести к берегу** жаратка эжер; **грести быстро** түрген кайыктаар; **2.** *что* эжер, бир жерге жуур (жуу-); (*граблями*) тырмаар (тырма-); (*лопатою*) күреер (күре-); **грести сено** өлөнди бир жерге жуур; **грести снег** карды күреер

ГРЕТЬ *несов.*; *в разн. знач.* жылыдар (жылыт-), изидер (изит-); **солнце греет** күн жылыдат; **греть воду** сууны изидер; **пальто совсем не греет** тон чек жылытпайт; **греть в тёплой воде ноги** жылу сууда буттарды жылыдар; **греть на солнышке спину** күнге белин изидер; ♦ **греть руки** куурмактап байыыр

ГРЕТЬСЯ *несов.* жылынар (жылын-), жылыдынар (жылыдын-), изидинер (изи-

дин-); **греться на солнышке** күнге жылынар

ГРЕХ *м.*; *в разн. знач.* килинчек, кинчек; **отпущение грехов** кинчектерин таштаганы; **грехи молодости** јиит тужынын кинчектери; ♦ **с грехом пополам** јук арайдан; **от греха (подальше)** ары кедери

ГРЕШИТЬ *несов.* **1.** кинчек эдер (эт-); **грешить бесстыдно** уят јогынан кинчек эдип турар; **2.** (*допускать ошибку, нарушать какие-л. правила, противоречить чему-л.*) удурлажар (удурлаш-), удура барар (бар-), јастыралар эдер (эт-), ээжилерди бузар (бус-); **грешить против истины** чындыкка удура барар; **3.** *на кого (обвинять)* бурулаар (бурула-), бурулу деп бодоор (бодо-); **напрасно ты грешишь на него** сен оны бурулу деп тегин бодоп турган

ГРЕШНИК *м.* и **ГРЕШНИЦА** *ж.* кинчектү кижги, килинчектү кижги

ГРЕШНЫЙ, -ая, -ое **1.** кинчектү, килинчектү; **грешный человек** кинчектү кижги; **2.** *только кратк.*; *разг.* бурулу; **в этом я не грешен** мында мен бурулу эмезим

ГРИБ *м.* **1.** мешке; **белый гриб** ак мешке; **сушеные грибы** кургадып салган мешкелер; **2.** (*нарост на стволе дерева*) ур; **берёзовый гриб** кайыгнын уры; **3.** *только мн.* (*дрожжи, спорынья и т.п.*) мешкелер; **паразитические грибы** паразит мешкелер; **4.** *перен.* (*о старом и слабом человеке*) карган кижги

ГРИБНИК *м.*; *разг.* мешкечи, мешке жуучы; **старый грибник** карган мешкечи

ГРИБНИЦА *ж.* **1.** *бот.* мешкенин үрени; **2.** мешке өскүрер аңылу јер; **3.** *разг.* (*похлёбка из грибов*) грибница

ГРИБОК *м.* **1.** *уменьш. от гриб*; **2.** *биол.* (*микроорганизм*) грибок, мешке; **3.** (*лёгкая постройка для отдыха*) мешке, мешкечек; **гриб на детской площадке** балдар ойноор площадкада мешке

ГРИВА

ГРІВА ж. јал; лошадиная грива атыгын јалы

ГРИВАСТЫЙ, -ая, -ое разг. узун јалду, јалы узун; **гривастый конь** узун јалду ат

ГРИЛЬЯЖ м. грильяж

ГРИМ м.; театр. грим; **снять грим** гримди арчып салар

ГРИМАСА ж. гримаса

ГРИМАСНИЧАТЬ несов. јўзин чырчыйтар (чырчыйт-); **гримасничать перед зеркалом** кўскўнин алдында јўзин чырчыйтып турар

ГРИМЁР м.; театр. грим салар киж, грим салаачы; **опытный гримёр** ченемелдў грим салаачы

ГРИМИРОВАЛЬНЫЙ, -ая, -ое грим эдер, грим салар; **гримировальные краски** грим салар будуктар

ГРИМИРОВАТЬ несов. кого-что гримдеер (гримде-); **гримировать актёра** актёрды гримдеер

ГРИМИРОВАТЬСЯ несов. 1. гримировать эдер (гримировать эт-), грим салар (сал-); **этот актёр гримируется очень мало** бу актёр сўрекей ас грим салат

ГРИПП м.; мед. грипп; **болеть гриппом** гриппле оорыыр

ГРИППОВАТЬ несов.; разг. грипптеер (гриппте-); **грипповать всю неделю** бўткўл неделе грипптеер

ГРИППОЗНЫЙ, -ая, -ое 1. грипп, грипптин; **гриппозное заболевание** грипп оору; **гриппозные симптомы** грипптин темдектери; 2. (вызванный гриппом) грипптў, гриппле оору (оорыган); **гриппозный больной** гриппле оору киж

ГРИФ I м. 1. (фантастическое животное в античной мифологии) гриф, кан-кереде; 2. зоол. тас

ГРИФ II м.; муз. гриф

ГРИФ III м. 1. (печать, штемпель) гриф; 2. (надпись на документе или издании) гриф; **книга с грифом института** институттын грифы тургузылган бичик

ГРИФЭЛЬ м. грифель

ГРИФОН м. см. гриф I 1

ГРОБ м. 1. межик; **лежать в гробу** межикте јадар; **идти за гробом** межиктин кийнинен барар; 2. в знач. сказ.; перен., разг. (смерть) өлўм; ♦ **вогнать в гроб** өлўмге јетирер; **стоять одной ногой в гробу** өлўрдин бери јанында турар; **до гроба** өлўрдин өлгөнчө; **по гроб жизни** өлгөнчө

ГРОБНИЦА ж. гробница

ГРОБОВОЙ, -ая, -ое 1. межиктин; **гробовая крышка** межиктин какпагы; 2. перен. (полный, абсолютный, глубокий – о тишине, молчании) ын-шын, бир де табыш јок; **гробовое молчание** бир де табыш јок

ГРОБОВЩИК м. межик јазаачы; **старый гробовщик** карган межик јазаачы

ГРОГ м. грог (кабак аракы ла ромды тату, изў суула кошмоктогон суузын)

ГРОЗА ж. 1. кўкўрт; **ночные грозы** тўндеги кўкўрттер; **дождь с грозой** кўкўрттў јааш; 2. перен. (бурное событие, потрясение, беда, опасность) јеткер, тўбек; **над страной нависла гроза** орооннын ўстинде тўбек тура берди; 3. кого-чего коркыдузы; **директор был грозой всей школы** директор бўткўл школдын коркыдузы болгон; **лев – гроза зверей** арслан – андардын коркыдузы

ГРОЗДЬ ж. сабак; **гроздь ягод** јиилектерлў сабак

ГРОЗИТЬ несов. 1. чем кезедер (кезет-), кекенер (кекен-); **грозить пальцем** сабарла кезедер; **грозить штрафом** штрафла кезедип турар; **грозить судом** јаргыла кекенип турар; 2. чем (заключать в себе угрозу) чочыдар (чочыт-); **скала грозит обвалом** кайа көчкө болорыла чочыдып турат; **циклон грозит наводнением** циклон чайык болорыла чочыдып турат; 3. кому (заключать в себе какую-л. угрозу, опасность для кого-, чего-л.) алдында турар (тур-); **ему грозит гибель** ол өлўмнин алдында турат; 4. разг. сөзин берер (бер-); **грозил вернуться с работы вовремя**

ГРОССМЕЙСТЕРСКИЙ

иштен ойинде келер деп сөзін берген; **грозил пригласить к себе в гости** айлына кычырарга сөзін берген

ГРОЗНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*суровый*) калапту, коркышту, казыр; **грозный правитель** казыр башчы; **2.** (*грозящий опасностью, гибелью*) казыр, кату; **грозный враг** калапту оштү; **грозный вид** казыр бүдүш; **грозные годы войны** жуунун кату жылдары; **3.** *разг. (выражающий угрозу)* кату, казыр; **грозное послание** кату жетиру

ГРОЗОВОЙ, -ая, -ое күкүрттү; **грозовой дождь** күкүрттү жанмыр; **грозвое лето** күкүрттү жай

ГРОМ *м.* **1.** күкүрт; **2.** (*сильный шум*) тал-табыш, күзүрт; **гром аплодисментов** колчабыжунун тал-табыжы; **гром идущих танков** барып жаткан танктардын күзүрти; ♦ **как громом поразить (ошеломить, оглушить)** тын кайкадып ийер; **метать громы и молнии** тын калаптанар; **гром среди ясного неба** сакыбаган жанынан (кенетийин)

ГРОМАДА *ж.* бүдүмиле жаан, бийик неме

ГРОМАДИНА *ж.*; *разг.* сүрекей жаан неме

ГРОМАДНЫЙ, -ая, -ое сүрекей жаан; **громадный город** сүрекей жаан кала; **громадный успех** сүрекей жаан једим

ГРОМИТЬ *несов. кого-что* **1.** оодо согор (оодо сок-); **громить врага** оштүни оодо согор; **2.** *перен., разг. (обличать)* табару эдер (эт-), бермелеер (бермеле-), бермезин берер (бер-), сурузын берер; **громить на собрании** жуунда бермезин берер

ГРОМКИЙ, -ая, -ое **1.** тын; **громкий голос** тын үн; **громкий смех** тын каткы; **громкая музыка** тын күү; **2.** *перен. (известный)* јарлу, ады јарлу, тал-табышту; **громкое имя** атту-чуулу ат; **громкий успех** јарлу једим; **громкий скандал** тал-табышту кериш; **3.** (*излишне торжественный*) өткүре көдүринилү, тееркек; **громкие слова** өткүре көдүринилү сөстөр

ГРОМКОГОВОРИТЕЛЬ *м.* громкоговоритель

ГРОМКОГОЛОСЫЙ, -ая, -ое тын үндү, үни тын; **громкоголосый человек** үни тын кижжи

ГРОМОВОЙ и **ГРОМОВЫЙ**, -ая, -ое **1.** күкүрттү; **2.** *перен.* јоон; **громовой голос** јоон үн; **3.** (*сокрушительный, ошеломляющий*) алан кайкадар; **громовая весть** алан кайкадар јетиру

ГРОМОГЛАСНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о голосе, пении и т.п.*) тын, јоон; **громогласные звуки оркестра** оркестрдын тын табыштары; **2.** (*обладающий громким голосом*) јоон үндү; **громогласный человек** јоон үндү кижжи

ГРОМОЗДИТЬ *несов. что* чогор (чок-); **громоздить книги** бичиктерди чогуп турар

ГРОМОЗДИТЬСЯ *несов.* **1.** чогулып турар (чогулып тур-); **громоздятся льдины** тоштор чогулып јат; **2.** *разг.* јүк арайдан чыгар (чык-); **женщины с узлами громоздились на телеги** түүнчектү үй улус абраларга јүк арайдан чыгып турган

ГРОМОЗДКИЙ, -ая, -ое жаан; **громоздкие вещи** жаан немелер; **громоздкая мебель** жаан мебель

ГРОМООТВОД *м.* громоотвод, күкүрт туураладар јазал

ГРОМОПОДОБНЫЙ, -ая, -ое күкүрт ошкош, күкүрт кептү, өткүре тын; **громopodobный голос** күкүрт кептү үн

ГРОМЫХАТЬ *несов.; разг.* табыштанар (табыштан-) күзүреер (күзүре-); **громыхают колёса** көлөсөлөр күзүреп турат

ГРОССМЕЙСТЕР *м.*; *шахм.* гроссмейстер; **турнир гроссмейстеров** гроссмейстерлердин маргааны

ГРОССМЕЙСТЕРСКИЙ, -ая, -ое гроссмейстерский, гроссмейстер, гроссмейстердин; **гроссмейстерское звание** гроссмейстердин јамызы

ГРОТ

ГРОТ I м. (*пещера*) куй таш

ГРОТ II м.; мор. парус

ГРОТЁСК м.; лит. гротеск

ГРОТЁСКНЫЙ, -ая, -ое гротеск; **гротескный стиль** гротеск мар

ГРО́ХНУТЬ сов. и *однокр.*, что и без доп. 1. күзүрөп калар (күзүрөп кал-); **грохнули выстрелы** мылтыктын адыжы күзүрөп калды; 2. что; разг. (*поставить, бросить, уронить что-л. с сильным шумом, грохотом*) күлүредип ийер (күлүредип ий-); **грохнуть мешок с картошкой на пол** картошколу таарды полго күлүредип ийер

ГРО́ХНУТЬСЯ сов.; разг. күлүрөй берер (күлүрөй бер-), күлүрт эдер (эт-); **грохнуть в погреб** погреб төөн күлүрөй берер; **грохнуть с лестницы** текпиштен күлүрт эдер

ГРО́ХОТ I м. (*шум, звук*) күзүрт, күлүрт; **грохот пушек** пушкалардын күзүрти

ГРО́ХОТ II м.; тех. (*устройство для просеивания*) элгек

ГРОХОТА́ТЬ несов. (*о громе, орудии*) күркүреер (күркүре-), күзүреер (күзүре-); (*о поезде*) күүлеер (күүле-); **грохочут пушки** пушкалар күзүрөп турат

ГРОШ м. 1. уст. (*монета в полкопейки*) акча; 2. только мн. **гроши́**; разг. (*ничтожная цена*) өткүре ас акча, жеңил баа, жабыс баа; **продать за гроши** жеңил баага садып ийер; **за работу платят гроши** иш учун өткүре ас акча төлөп жадылар; 3. только мн. **гроши́**; разг. акча; **гроши нужны** акча керек; 4. (*мелкая монета Польши и Австрии*) грош; ♦ **гроша ломаного не стоит** неге де турбас

ГРУБЕ́ТЬ несов. кадар (кат-); **кожа рук грубеет на ветру** колдын терези салкынга кадат

ГРУБИ́ТЬ несов. кому кату айдар (айт-), кизиреер (кизире-), жаман айдар, кезем сөс айдар; **грубить старшим** жаан жашту улуска кизиреп турар

ГРУ́БОСТЬ ж. 1. кату болоры, кезем болоры, жаман кылыктанары; **грубость**

игроков ойноочылардын кезем болоры; 2. кату сөс, жаман кылык; **говорить грубости** кату сөс айдар; **Только без грубостей!** Жангыс ла жаман кылык жогынан!

ГРУ́БЫЙ, -ая, -ое 1. (*простой, примитивный*) тегин; **грубое бутылочное стекло** болуштоптын тегин шили; 2. (*жесткий*) кату; **грубая обувь** кату өдүк; **грубая шерсть** кату түк; 3. (*неприятный на слух, резкий и низкий – о голосе, смехе*) кату, жоон; **грубый голос** жоон үн; 4. (*сделанный приблизительно, в общих чертах*) текши, бодоштыра; **грубый подсчёт** бодоштыра тоолош; 5. (*лишённый внешнего или внутреннего изящества, тонкости, утонченности*) кату эдилген, кату-кабыр; **грубая мебель** кату эдилген мебель; **грубая работа** кату-кабыр иш; 6. (*невежливый, неделикатный, неучтивый*) кезем; **грубый продавец** кезем садучы; 7. (*нарушающий элементарные правила чего-л.*) тын, жаан; **грубая ошибка** жаан жастыра; **грубое нарушение дисциплины** дисциплинаны тын бусканы

ГРУ́ДА ж. чогуум, чогунты; **груда камней** чогуум таштар; **груда писем** чогунты самаралар

ГРУДИ́НКА ж. төш, төш эт

ГРУДНИ́ЦА ж.; разг. эмчектин оорузы

ГРУДНО́Й, -ая, -ое 1. төш; **грудные мышцы** төш балтырлар; 2. (*относящийся к кормлению грудью*) эмчек; **грудной младенец** эмчек бала

ГРУДЬ ж. 1. анат. төш, көгүс; **получить удар в грудь** төжине соктыртып алар; 2. (*женская*) эмчек; **отнять от груди** эмчектен айрып салар; 3. (*у рубашки, платья*) төш; **застегнуть грудь рубашки** чамчанын төжин топчылап салар; ♦ **встать грудью на защиту родины** төрөлин корырга тынын кысканбай, туруп чыгар

ГРУЖЕ́НИЕ с. коштоп салары

ГРУЖЕ́ННЫЙ, -ая, -ое кошту, коштоп салган; **гружёные вагоны** кошту вагондор; **гружёные машины** коштоп салган көлүктөр

ГРУСТИТЬ

ГРУЗ м. 1. (*тяжесть*) уур неме, баскыш; **держатъ грибы под грузом** мешкелерди баскыштын алдында тудар; 2. (*товары, предназначенные для перевозки*) кош; **скоропортящийся груз** түрген үрелер кош; 3. (*время*) жүк; **груз ошибок** жастырыштардын жүги

ГРУЗДЬ м. груздь (*мешке*)

ГРУЗИТЬ несов. что коштоор (кошто-); **грузить машину дровами** көлүкти одынла коштоор; **грузить коней в вагоны** аттарды вагондорго коштоп турар

ГРУЗНЕТЬ несов.; разг. семирер (семир-), жооноор (жооно-); **грузнетъ с годами** жаш жаанаганыла жооноп турар; **к старости начать грузнетъ** карыр жөбинде семирп баштаар

ГРУЗНЫЙ, -ая, -ое 1. уур; **грузный диван** уур диван; **грузная ноша** уур жүк; 2. (*располневший*) семис, жоон; **грузный человек** жоон киж; 3. (*тяжёлый – о походе*) уур; **грузная походка** уур базыт; 4. (*тяжело нагруженный*) уур кошту; **грузный корабль** уур кошту кереп

ГРУЗОВИК м. кош тартар көлүк; **грузовик с дровами** одын коштоп алган көлүк

ГРУЗОВОЙ, -ая, -ое кош тартар; **грузовой самолёт** кош тартар самолёт; **грузовое такси** кош тартар такси

ГРУЗОПОДЪЁМНИК м. грузоподъёмник, кош көдүрер көлүк (*домкрат, кран*)

ГРУЗОПОДЪЁМНЫЙ, -ая, -ое кош көдүрер; **грузоподъёмная машина** кош көдүрер көлүк

ГРУЗЧИК м. и **ГРУЗЧИЦА** ж. кош коштоор киж; кош коштоочы

ГРУНТ м. 1. тобрак, жер; **глинистый грунт** той балкашту жер; **мёрзлый грунт** тон жер; 2. (*твёрдое дно*) жер, жердин кыртыжы; **подводный грунт** суунын алдындагы жер; 3. иск. (*нижний слой краски, которым покрыт холст, предназначенный для живописи*) грунт; 4. иск. (*зашированное поле, фон в гравюрах и рисунках*) грунт

ГРУНТОВАТЬ несов. что; иск. грунтовать эдер (грунтовать эт-), грунт салар (сал-); **грунтовать стену** стенеге грунт салар

ГРУНТОВОЙ, -ая, -ое грунт, жер; **грунтовая дорога** грунт жол (кара жол); **грунтовые воды** жердин алдындагы суулар

ГРУППА ж. 1. группа, бөлүк; **группа островов** ортолыктардын бөлүги; **группа бойцов** черүчилдердин бөлүги; 2. (*совокупность веществ, предметов, явлений*) бөлүк, бүдүм; **группа новых слов** жаңы сөстөрдүн бир бөлүги; **группа крови** каннын группазы; **инвалидность первой группы** кенек болгонынын баштапкы группазы; 3. (*коллектив людей, связанных общей целью и т.п.*) группа, өмөлик; **группа шахтёров** шахтёрлордын өмөлиги; **экскурсионная группа** экскурсионный группа

ГРУППИРОВАТЬ несов. кого-что 1. группировать эдер (группировать эт-), бириктирер (бириктир-), бөлиир (böли-); **группировать на сцене участников кордебалета** сценада кордебалеттин туружаачыларын группировать эдер; 2. (*классифицировать*) группировать эдер, ылгаар (ылга-); **группировать факты** чын болгон керектерди ылгаар

ГРУППИРОВАТЬСЯ несов. группага (бөлүкке) бөлинер (böлин-), жуулыжар (жуулыш-); **экспонаты группируются тематически** экспонаттар группага тема аайынча бөлингилейт; **вокруг него группируются мотористы** оны айландыра мотористтер жуулыжат

ГРУППОВОЙ, -ая, -ое 1. групповой, бөлүк; **групповые игры** групповой ойындар; 2. (*ограниченный пределами какой-л. одной группы*) группанын, алдынан башка; **групповые интересы** группанын жилбүлери

ГРУСТИТЬ несов. 1. кунугар (кунук-), эригер (эрик-); **грустить о родных** жуук улузына эригип турар; **грустить втайне** жажытту кунугып турар; 2. (*о музыкаль-*

ГРУСТНЫЙ

ных инструментах) кунукчылду ойноор (ойно-); **скрипка грустит** скрипка кунукчылду ойнойт

ГРУ́СТНЫЙ, -ая, -ое 1. эрикчил, кунукчыл; **Почему вы так грустны?** Ненин учун слер мындый кунукчыл?; **грустная песня** эрикчил кожон; 2. (вызывающий, навевающий грусть) кунукчыл, эрикчил; **грустные берега** эрикчил жараттар; **грустное море** эрикчил талай; 3. разг. (досадный) ачынчылу; **грустные результаты** ачынчылу турулталар

ГРУСТЬ ж. эрикчил, эригери, эригип турары, кунугары, кунугыш, кунугып турары; **в глазах грусть** көстөринде кунугыш (эрикчил)

ГРУ́ША ж. 1. (плод и дерево) груша; зимний сорт груши грушанын кышкы сорты; **повидло из груши** грушанан эткен повидло; 2. (предмет, имеющий форму этого плода) груша; **груша клизмы** клизма эдер груша; 3. спорт. груша; **тренировочная груша** таскадынар груша; ♦ **груши (с дерева) околачивать** жалбагынан жадар

ГРУШЕВІДНЫЙ, -ая, -ое груша ошкош; **грушевидные бусинки** груша бүдүмдү жинжинин болчокторы

ГРУШЕВЫЙ, -ая, -ое 1. грушанын; **грушевое дерево** грушанын агажы; 2. (сделанный из груши) грушанан эткен; **грушевое варенье** грушанан эткен варенье

ГРЫ́ЖА ж.; мед. грыжа; у малыша **грыжа** јаш балада грыжа

ГРЫ́ЗЛО с.; спец. сулук

ГРЫЗНЯ́ ж.; разг. 1. (драка между животными) согуш, тудужары; **собачья грызня** ийттердин тудушканы; 2. перен. (спор, ссора) блаш-тартыш, кериш, өөн-бөкөн; **начать грызню** блаш-тартыш баштап ийер; **внутрисемейная грызня** биле ичиндеги өөн-бөкөн

ГРЫЗТЬ несов. 1. что кемирер (кемир-), челдеер (челде-); **грызть кость**

сөөк челдеер; **грызть ногти** тырмактарын кемирер; 2. перен., разг. (докучать придирками, бранью, упрёками) челдеер; **грызть невестку** келдин челдеп турар; 3. (о мыслях, чувствах и т.п.) өйкөбөр (өйкө-); **меня грызла совесть** мени уйадым өйкөп турды; ♦ **грызть гранит науки** кичеенип үренер

ГРЫЗТЬСЯ несов. 1. (о животных) согужар (согуш-), тудужар (тудуш-); **на улице грызутся собаки** оромдо ийттер тудужат; 2. перен., разг. (спорить, ссориться) тартыжар (тартыш-), керижер (кериш-); **грызться с руководством** башкараачыларла тартыжар; **грызутся друг с другом** бой-бойлорыла керижип турат

ГРЫЗУ́Н м.; зоол. керткин

ГРЯДÁ ж. 1. (горный кряж) сын; **горная гряда** туулардын сыны; 2. (узкая полоса вскопанной земли в огороде) гряда; **длинная гряда** узун гряда; 2. чего (полоса, ряд однородных предметов) сын; **гряда лесов** агаш аразынын сыны; **гряды волн** толкулардын сындары

ГРЯ́ДИЛЬ м. грядиль

ГРЯДУ́ЩИЙ, -ая, -ее 1. келер, болотон; **грядущие морозы** болотон сооктор; **грядущие века** келер чактар; ♦ **на сон грядущий** уйку алдында

ГРЯЗЕВÓЙ, -ая, -ое балкажы томду; **грязевые источники** балкажы томду суулар

ГРЯЗЕЛЕЧÉБНИЦА ж.; мед. балкашла эмдеер јер, балкашла эмденер јер; **Крымские грязелечебницы** Крымнын балкашла эмденер эмчиликтери

ГРЯЗЕЛЕЧÉНИЕ с. балкашла эмденери, балкашла эмдеери; **пройти курс грязелечения** балкашла эмденеринин курстарын өдүп салар

ГРЯЗНІТЬ несов. 1. кого-что балкаштаар (балкашта-), кирлеер (кирле-), киртидер (киртит-); **грязнить пол** полды балкаштаар; **грязнить воду** сууны киртидер; 2. кого; перен. (порочить) уйатка

ГУБИТЬ

түжүрер (түжүр-), уйатка салар (сал-); **грязнить репутацию** жакшы адын жабарлаар; **грязнить себя предательством** садынчагыла бойын уйатка салар

ГРЯЗНИТЬСЯ *несов.* кирленер (кирлен-), киртиир (кирти-); **пальто грязнится в поездах** тон поездтерде кирленип жат; **реки грязнятся** суулар киртийт

ГРЯЗНЫЙ, -ая, -ое **1.** балкашту, кирлү; **грязная дорога** балкашту жол; **грязный снег** кирлү кар; **2.** (*экологически нечистый, загрязнённый*) кирленип калган; **грязная атмосфера** кирленип калган атмосфера; **3.** (*испачканный, измазанный*) кирлү; **грязный щенок** кирлү күчүк; **Какой же ты грязный!** Кандый сен кирлү!; **4.** (*о делах и поступках*) жаман, коомой, кара; **грязное дело** коомой керек; **грязные махинации** жаман куурмакту керектер; **5.** (*непристойный*) уйатту, жарабас, эби жок; **грязные сплетни** эби жок коптор; **грязная история** уйатту керек; **6.** (*о цвете*) боромтык, кирлү өңдү; **море грязного цвета** кирлү өңдү талай

ГРЯЗЬ *ж.* **1.** балкаш; **засохшая грязь** кургап калган балкаш; **после дождя на дороге грязь** жанмырдын кийнинде жолдо балкаш; **2.** (*нечистота*) кир, кир-тор; (*пыль*) тоозын-тобрак; (*сор*) сүрее-чөп; **жить в грязи** кирде жадар; **Убери за собой грязь!** Бойыннын кийниннен сүрее-чөпти арчып сал!; **3.** (*о химических и радиоактивных веществах*) сүрее-чөп; **радиоактивная грязь** радиоактивный сүрее-чөп; **4.** (*естественные отложения, используемые как лечебное средство*) балкаш; **лечиться грязями** балкашла эмденер; **5.** *только ед.; разг. (помарки, исправления в тексте)* түзедү, түзеткен жер, кирлеген жер; **из-за грязи придётся переписывать** түзедүлөр бар учун ойто бичиирге келижип жат; **6.** *только ед. (что-л. низменное, безнравственное, бесчестное и т.п.)* уйат жоги

ГРЯНУТЬ *сов.* **1.** (*загрохотать*) күркүрөп ийер (күркүрөп ий-), күзүрөп ийер (күзүрөп ий-), жызырап ийер (жызырап ий-), жарсылдап ийер (жарсылдап ий-); **грязнул гром** күкүрт күркүрөп ийди; **грязнул выстрел** мылтыктын табыжы жызырап ийди; **2.** *что (внезапно громко закричать)* кенетийин кыйгыра берер (кыйгыра бер-); (*занеть*) кенетийин кожондой берер (кожондой бер-); (*заиграть что-л.*) кенетийин ойной берер (ойной бер-); **оркестр грязнул марш** оркестр кенетийин марш ойной берди; **3.** *перен. (разразиться)* кенетийин баштала берер (баштала бер-), кенетийин башталып калар (башталып кал-), кенетийин түжүп калар (түжүп кал-); **грязнула война** жуу кенетийин баштала берди; **ночью может грянуть мороз** түнде кенетийин соок түжүп калардан айабас

ГУА́ШЬ *ж.* гуашь

ГУБА I *ж.* **1.** эрин; **верхняя губа** үстиги эрин; **целовать в губы** эриндерине окшоор; **2.** *мн. губы; спец.* капкы, кыскаш

ГУБА II *ж.; геогр.* булун (*кириш суу*)

ГУБА III *ж.; ист.* губа

ГУБА IV *ж.; воен.* губа; **за опоздание – губа** оройтыганы учун – губа; **сесть на губу** губага отурап

ГУБЕРНА́ТОР *м.* губернатор

ГУБЕРНА́ТОРСКИЙ, -ая, -ое губернатордын; **губернаторская должность** губернатордын жамызы

ГУБЕ́РНИЯ *ж.; ист.* губерния; **Томская губерния** Том-Туранын губерниязы

ГУБЕ́РСКИЙ, -ая, -ое губернский, губерниянын; **губернский город** губернский кала; **губернская газета** губерниянын газеди

ГУБИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое каршулу, жеткерлү; **губительное влияние** каршулу камаан; **губительный огонь** жеткерлү от

ГУБИ́ТЬ *несов.* **1.** (*уничтожать, разрушать*) жоголтор (жоголт-), бузар (бус-), кырар (кыр-); (*делать куда негодным*) үреер (үре-); **губить лес** агаштарды кырар;

ГУБКА

губить урожай тўжўмди ўреер; **2.** (убивать; ставить в тяжёлое положение) ۆлтўрер (ۆлтўр-), жаба базар (бас-), жыга базар; **губить молодость** јиит тужын жаба базар; **губить себя курением** танкылашла бойын ۆлтўрер; **3.** (бесполезно тратить время, деньги, силы и т.п.) калас ۆткўрер (ۆткўр-), калас ўреер (ўре-); **губить время** ۆйди калас ۆткўрер; **губить деньги** акчаны калас ўреер

ГУ́БКА I ж.; уменьш.-ласк. от **губа́ I**

ГУ́БКА II ж. (тип низших многоклеточных животных, обитающих в морях) губка; **2.** (изделие из резины, поролона) губка; **мыться губкой** губкала јунунар; **массажная губка** массаж эдер губка

ГУБНО́Й, -ая, -ое эрин; **губная помада** эрин сўртер помада; **губная гармошка** эрин гармошка; **2.** лингв. (о звуках) эрин чўйилер; **губные звуки** эрин чўйилер табыштар

ГУВЕРНА́НТКА ж. гувернантка; **пойти в гувернантки** гувернантка болуп барар

ГУДЭ́НИЕ с. кўўлеш, кўўлеп турганы; **гудение проводов** эмиктердин кўўлежи

ГУДЭ́ТЬ несов. **1.** кўўлеер (кўўле-); **самолёт гудит** самолёт кўўлейт; **теплоход гудит** теплоход кўўлейт; **2.** перен., разг. (монотонно, надоедливо говорить) кўўлеер, кынгылдаар (кынгылда-); **во всех углах гудят про повышение цен** бастыра толыктарда баалар бийиктегени керегинде кўўлешкилейт; **3.** (об ощущении боли, усталости) сыстаар (сыста-); **всё тело гудело** бастыра эди-каны сыстаган; **4.** жарг. (кутить, веселиться) кўўлеер; **третий день гудят – свадьба** ўчинчи кўн кўўлешкилейт – той

ГУДО́К м. **1.** (свисток) гудок, сыгырткыш; **гудок автомобиля** кۆлўктин гудогы; **включить гудок** сыгырткышты иштедип ийер; **2.** (монотонный низкий звук) гудок, табыш; **выйти на митинг по гудку** митингке гудоктын табыжыла чыгар; **гудок сигнализации** сигнализациянын табыжы

ГУДРО́Н м. **1.** (вещество) гудрон; **2.** разг. (дорога) гудронло жабылган јол

ГУДРОНИ́РОВАТЬ сов., несов. что гудрондоп салар (гудрондоп сал-), гудрондоор (гудрондо-); **гудронировать шоссе** шоссени гудрондоор

ГУЖ м. (часть упряжки) **1.** комуттын кулагы; **натянуть гужи** комуттын кулагын тартып салар; **2.** уст. абралу ат

ГУЛ м. кўўлеш; **гул голосов** ўндердин кўўлежи; **самолётный гул** самолёттын кўўлежи

ГУ́ЛКИЙ, -ая, -ое **1.** тын, ыраак угулар, узак јоголбос; **гулкое эхо** узак јоголбос јанылга; **гулкий хохот** тын каткы; **2.** (усиливающий звуки, имеющий сильный резонанс) јанылгалу, јанылгазы тын; **гулкая комната** јанылгазы тын кып

ГУЛЯ́НЬЕ с. јыргал; **народное гулянье** эл-јоннын јыргалы

ГУЛЯ́ТЬ несов. **1.** (совершать прогулку) базып јўрер (базып јўр-), баскындап јўрер (баскындап јўр-); **гулять около дома** айлынын јанында базып јўрер; **гулять вдоль Катуня** Кадын сууны жакалай баскындап јўрер; **2.** (быть в движении, перемещаться в разных направлениях) јўрер (јўр-), јўгўрер (јўгўр-); айланар (айлан-); јайканар (јайкан-); **в горах гуляет эхо** кырларда јанылга јўрет; **за окном гуляет метель** кۆзнۆктин ары јанында шуурган айланат; **стрелка весов гуляет** бескенин стрелказы јайканып турат; **3.** (иметь хождение, распространяться) јўрер; **грипп гуляет по городу** калада грипп јўрет; **4.** неодообр. (постоянно меняться, не иметь стабильного вида, качества) солынар (солын-), калыыр (калы-), кыйа барар (бар-); **у вас вес гуляет** слердин бескегер солынып турат; **строчка гуляет** јик кыйа барат; **5.** разг. (оставаться без применения или не достигать своего непосредственного адресата, назначения и т.п.) јўрер; **Письмо получил? – Нет, где-то ещё гуляет Самара** алдын ба? – Јок, кайда да јўрет; **6.** разг. (отдыхать) амыраар (амыра-); **ме-**

сяц работает – два гуляет бир ай иштеп турат – эки ай амырайт; **7. разг.** жыргаар (жырга-), байрамдаар (байрамда-); **гулять на свадьбе** тойдо байрамдаар; **гулять на дне рождения** чыккан күнде жыргаар; **8. с кем (быть в близких, любовных отношениях)** жууктажып турар (жууктажып тур-); (о животных в брачный период) мантаар (манта-); (о собаках) күрсүктеер (күрсүкте-); **собака гуляет** ийт күрсүктейт

ГУЛЯШ м.; кул. гуляш; **готовить гуляш** гуляш белетеер

ГУМАНИСТ м. гуманист

ГУМАНИТАРНЫЙ, -ая, -ое **1.** гуманитарный, гуманитар; **гуманитарные науки** гуманитар билимдер; **2. (основанный на любви к человеку и заботе о нём)** гуманитарный; **гуманитарная помощь** гуманитарный болуш

ГУМА́ННОСТЬ ж. киленкейи, жалакай; **гуманность обращения** жалакай болоры

ГУМА́ННЫЙ, -ая, -ое **1.** кижичи күүндү, жалакай; **быть гуманным** кижичи күүндү болор; **2. (основанный на принципах гуманизма)** кижичи күүндү, жалакай; **гуманное обращение с заключёнными** катунын жеринде отургандарга кижичи күүндү болоры

ГУМНО́ с. **1. (помещение)** жуунадылган аш салар жер; **2. (крытая площадка для молотбы)** идирген

ГУ́ННЫ мн. (ед. гунн м.) гунндар

ГУРМА́Н м. гурман

ГУРМА́НСТВО с. гурманство

ГУРТ м. **1. (стадо домашних животных)** үүр; **гурт коров** уйлардын үүри; **гнать гурты** үүр малды айдаар; **2. спец.** оок акчанын кыры; **3. архит.** гурт

ГУРТОВЩИ́К м. **1. (погонщик)** мал айдаачы; **2. (торговец скотом)** мал садаачы

ГУРТО́М нареч.; разг. **1.** үүрле; **покупать гуртом** үүрле садып алар; **2. (сурьбой)** кожо, жаба; **шли гуртом** жаба баргандар

ГУ́СЕНИЦА ж. **1. зоол.** гусеница, көббөлөктин курт; **2. тех. (лента в виде**

цети) гусеница; **гусеница танка** танктын гусеницазы

ГУ́СЕНИЧНЫЙ, -ая, -ое *тех.* гусеничный; **гусеничный трактор** гусеничный трактор

ГУСЁ́НОК м. кастын балазы

ГУСИ́НЫЙ, -ая, -ое кастын; **гусиное перо** кастын жуны; **2. (такой, как у гуся)** кас ошкош; (длинный и тонкий) чичке; **гусиная походка** кас ошкош базыт; **гусиная шея** чичке мойын

ГУСТЕ́ТЬ несов. койбылар (койыл-); **туман густеет** туман койбылат

ГУ́СТО нареч. **1.** койу; **трава растёт густо** өлөн койу өзөт; **густо посадить семена** үрендерди койу отургызып салар; **2. перен., разг. (много)** көп; **не густо** көп эмес

ГУСТО́Й, -ая, -ое **1. в разн. знач.** койу, калын; **густая трава** койу өлөн; **густая шерсть** калын тук; **густые волосы** койу чач; **густой снег** калын кар; **густой чай** койу чай; **густой цвет** койу өн; **2. (полнозвучный, низкий – о звуке, голосе)** жоон; **густой бас** жоон үн

ГУСТОЛІ́СТВЕННЫЙ, -ая, -ое койу жалбырактарлу, жалбырактары койу; **густолиственная берёза** койу жалбырактарлу кайын

ГУСТОТА́ ж. койузы; **густота молока** сүттин койузы; **густота волос** чачтын койузы

ГУСЫ́НЯ ж. тижичи кас

ГУСЬ м. кас; **белые гуси** ак кастар; **♦ как с гуся вода** неме де болбос; **хорош гусь** ирон. төгүнчи кижичи

ГУСЯ́ТИНА ж.; кул. кастын эди

ГУ́ЩА ж. **1. (осадок)** шак; **слить гущу** шагын төгүп ийер; **2. (густая часть супа, похлёбки, компота)** койузы; **подлить гущи** койузын уруп берер; **3. обычно чего (густая заросль, чаща)** жыш, жыш жер; **лесная гуща** агаш аразынын жыш жери; **4. (середина, центр)** өзөк, ортозы; **оказаться в гуще боя** жуу-согуштын ортозында болуп калар

ДА I частица *утверд.* эйе; **да, я был там** эйе, мен ондо болгом

ДА II союз 1. *соед.* ла (ле); **зима да лето** кыш ла жай; **2. противит.** же; **я бы пришёл, да нет свободного времени** мен келер эдим, же чөлөө ой жок

ДАВАТЬ *несов. см. дать*

ДАВИТЬ *несов. 1.* *кого-что, на кого-что (налегать тяжестью)* базар (бас-); **снег давит на крышу** кар жабынтыны базып жат; **2. что (стягивать, жать)** тудар (тут-), кызар (кыс-); **обувь давит** өдүк тудат; **3. что (выжимать, разминать)** сыгар (сык-), былчыыр (былчы-); **давить сок** сок сыгар; **давить ягоды** жиилек былчыыр; **4. кого (истреблять)** тудар; өлтүрө тудар (өлтүрө тут-); былча базар (былча бас-); **хорёк давил кур** сарас такааларды өлтүрө туткан; **5. кого-что; перен. (притеснять, угнетать)** кыстаар (кыста-)

ДАВИТЬСЯ *несов.* карылар (карыл-); **давиться костью** сөөккө карылар

ДАВЛЕНИЕ *с.* **1.** тебү; **кровяное давление** каннын тебүзи; **2. перен.** кыстаары, кыстап турганы

ДАВНИЙ, -ая, -ее *удаган, удап калган; давние дела* удап калган керектер

ДАВНО *нареч. 1.* туку качан, туку кажы чакта; **это было давно** бу туку кажы чакта болгон; **2. (в течение долгого времени)** узак; **давно не встречал** узак туштабады

ДАВНОСТЬ *ж.* удаганы, удап калганы; **давность дела** керектин удаганы; **за давностью преступления** каршулу керектин удап калганынан

ДАВНЫМ-ДАВНО *нареч.* туку бир качанда, туку кажы-кажы чакта; **давным-давно забыто** туку бир качанда ундылып калган; **дело было давным-давно** керек туку кажы-кажы чакта болгон

ДА́ЖЕ *частица усил.* керек дезе; **даже ребёнок это знает** керек дезе оны бала билер

ДА́ЛЕЕ *нареч. 1.* (*далее*) ыраак; **не далее двух километров** эки километрден ыраак эмес; **2. (потом, затем)** онын кийинде, онон ары; **далее стоял дом** онын кийинде тура турган

ДАЛЁКИЙ, -ая, -ое **1.** (*отделённый расстоянием*) ыраак, ыраактагы; **мой далёкий друг** ыраактагы најым; **далёкие страны** ыраак ороондор; **2. (большой протяжением)** ыраак; **далёкий путь** ыраак жол; **3. (отдалённый временем)** узак, ыраак; **далёкое будущее** ыраак келер ой; **4. перен. (чуждый)** ортозы ыраак; **далёкие родственники** ортозы ыраак төрөгөндөр

ДАЛЕКО *нареч. (по расстоянию и времени)* ыраак, ыраакта; **я живу далеко от вас** мен слерден ыраак жадып жадым; **далеко горел огонёк** ыраакта одычак күйүп турды

ДАЛЬ *ж.* **1.** ыраак жер; **ехать в даль** ыраак жерге барар; **2.** ыраак телкем; **голубая даль озера** көлдин чанкыр телкеми

ДАЛЬНЕЙШИЙ, -ая, -ее **1.** онон ары, онон ары болгон; **дальнейшие события** онон ары болгон керектер; **2.** мынан ары; **в дальнейшем видно будет** мынан ары көрүне берер

ДА́ЛЬНИЙ, -ая, -ее *см. далёкий*

ДАЛЬНОБОЙНЫЙ, -ая, -ое *воен.* ыраак адар; **дальнобойное ружьё** ыраак адар мылтык

ДАЛЬНОВИДНЫЙ, -ая, -ое *ажындыра (озолондыра) билип (шүүп, көрүп) турар; **дальновидный парень** озолондыра билип турар уул*

ДАЛЬНОЗОРКИЙ, -ая, -ое ыраактан жакшы көрөр; **дальнозоркий человек** ыраактан жакшы көрөр киж

ДАТИРОВАТЬ

ДАЛЬНОЗОРКОСТЬ *ж.* ыраак көрөр аргалузы, ыраакта немени јакшы көрөр аргалузы; **дальнозоркость** – одно из **требований** для **поступления во флот** ыраак көрөр аргалузы – флотко кирерге керектү некелтелердин бирүзи

ДАЛЬНОСТЬ *ж.* ыраагы; **определить дальность полёта** **снаряда** снарядтын учужынын ыраагын билип алар; **дальность расстояния** ортозынын ыраагы

ДАЛЬТОНИЗМ *м.* дальтонизм

ДАЛЬТОНИК *м.* дальтоник

ДАЛЬШЕ **1.** *сравнит. ст. к прил. далёкий* *передается сочетанием слова с аффт. исх.п.* -нан /-нен и слова ыраак «далекий»; **я живу дальше вас** мен слерден ыраак јадып јадым; **2. нареч. (потом, затем)** онын кийнинде; **Что было дальше?** Онын кийнинде не болгон?; **3. нареч. (продолжая)** онон ары; **Пишите дальше!** Онон ары бичигер!

ДАМА *ж.* **1.** (*женищина*) үй кижиге; **красивая дама** јараш үй кижиге; **2. карт.** дама

ДАМБА *ж.* дамба

ДАМСКИЙ, -ая, -ое үй кижининг; **дамская обувь** үй кижининг өдүги

ДАННЫЕ *только мн. ч. 1. (сведения)* көргүзүлөр; **цифровые данные** цифровой көргүзүлөр; **2. (основания, свойства)** аргалар; **3. (способности)** јайалта; **у него есть музыкальные данные** ондо күүлик јайалта бар

ДАННЫЙ, -ая, -ое **1.** берген, берип койгон; **данное обещание** берген молју; **2. прил. (этот, настоящий)** бу; **в данное время** бу өйдө; **данный факт** бу керек; **при данных условиях** мындый айалгаларда

ДАНЬ *ж.;* *ист.* албан, калан; **платить дань** калан төлөбөр

ДАР *м.* **1.** (*подарок*) сый; **принести в дар** сый эдип берер; **2. (способность)** јайалта; **у него есть большой певческий дар** ондо кожондойтон јаан јайалта бар;

3. (способность вообще) арга; **животные не обладают даром речи** тындуларда куучундаар арга јок

ДАРГИНСКИЙ, -ая, -ое даргин; **даргинский язык** даргин тил; **даргинский танец** даргин бије

ДАРГИНЦЫ *мн.* даргиндер, даргин калык // *ед.* **даргүнец** *м.* даргин эр кижиге, даргин укту эр кижиге; **даргүнка** *ж.* даргин үй кижиге, даргин укту үй кижиге

ДАРЁНЫЙ, -ая, -ое *разг.* сыйлаган, сыйга берген; **дарёная вещь** сыйлаган неме

ДАРИТЬ *несов.* *кого-что* сыйлаар (сыйла-); **дарить цветы** чечектер сыйлаар

ДАРОВАНИЕ *с.* јайалта

ДАРОВАТЬ *сов., несов. кого-что; уст. и высок.* сыйлаар (сыйла-), берер (бер-), сыйлап берер (сыйлап бер-); **даровать свободу** јайым сыйлаар; **даровать жизнь преступнику** каршучылга јүрүм берер

ДАРОВИТЫЙ, -ая, -ое јайалталу; **даровитый мальчик** јайалталу уулчак

ДАРОВОЙ, -ая, -ое акча төлөбөй алган, тегин једишкен; **даровой билет** акча төлөбөй (төлөбөзинен) алган билет

ДАРОМ *нареч. 1. (бесплатно)* акча јокко, тегин; **получить даром** акча јокко алып алар; **2. разг. (дёшево)** јенилге, јенил баазына; **купить даром** јенилге садып алар; **3. (бесполезно, напрасно)** темей, тегин; **терять даром время** өйди темей өткүрер

ДАТА *ж.* күн; **поставить дату** күнди тургузып салар

ДАТЕЛЬНЫЙ: **дательный падеж** *грам.* береечи кубулткыш

ДАТИРОВАТЬ *сов., несов. что 1. (поставить, ставить дату)* күнин тургузып салар (тургузып сал-); **2. (установить, устанавливать время, период)** өйин јартап салар (јартап сал-), өйин јартаар (јарта-); **датировать найденную монету** табып алган темир акчанын өйин јартап салар

ДАТСКИЙ

ДАТСКИЙ, -ая, -ое Даниянын, датский; **датский флаг** Даниянын флагы; **датский язык** датский тил

ДАТЧА́НЕ *мн.* датчандар, датчан калык // *ед.* **датча́нин** *м.* датчан эр киж, датчан укту эр киж; **датча́нка** *ж.* датчан уй киж, датчан укту уй киж

ДАТЧИК *м.; тех.* датчик

ДАТЬ *сов. кого-что; в разн. знач.* берер (бер-); **дать согласие** јобин берер; **дать волю** јайым берер; **дать слово** (*обещать*) сөзин берер; ♦ **дать трещину** үрелер, коомойтыыр

ДАТЬСЯ *сов. 1. (дать себя поймать)* тутгыртып алар (тутгыртып ал-); **2. чаще с отриц. (подаваться): не даваться в обман** мекеге кирбес; **3. (удаваться)** келижер (келиш-), болор (бол-)

ДАЧА I *ж. 1 юр.* каруу берери; **дача показаний** шылуда каруу берери; **2. (порция)** порция, берим, үлем; **дача овса** берим сула

ДАЧА II *ж.* дача

ДАЧНИК *м.* дачник

ДАЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** дачный, дачанын; **дачная мебель** дачанын мебели; **2. (с дачами)** дачаларлу; **дачный посёлок** дачаларлу јурт јер; **2. (связанный с пребыванием на даче)** дачадагы, дачада; **дачный отдых** дачадагы амыраш

ДВА *числ. колич.* эки; **в двух шагах** эки алтам; ♦ **в двух словах** кыскарта; **в два счёта** сүрекеј түрген (капшай) эдер

ДВАДЦАТИЛÉТИЕ *с. 1. (срок)* јирме јыл; **2. (возраст)** јирме јаш; **3. (годовщина)** јирмејылдык

ДВАДЦАТИЛÉТНИЙ, -ая, -ее **1. (о возрасте)** јирме јашту; **2. (продолжающийся двадцать лет)** јирме јылга чөйилген, јирме јыл болгон; **3. (относящийся к юбилею человека)** јирме јаш; **4. (относящийся к юбилею предприятия и т.п.)** јирмејылдык

ДВАДЦАТЫЙ, -ая, -ое *числ.* јирмезинчи

ДВА́ДЦАТЬ *числ. колич.* јирме

ДВА́ЖДЫ *нареч.* эки катап; **дважды два – четыре** эки катап эки – төрт

ДВЕ *ж. с.м.* два

ДВЕНАДЦАТИПÉРСТНЫЙ, -ая, -ое: **двенадцатиперстная кишка** айланчык

ДВЕНА́ДЦАТЫЙ, -ая, -ое *числ. порядк.* он экинчи; **двенадцатый день** он экинчи күн

ДВЕНА́ДЦАТЬ *числ. колич.* он эки; **участвует двенадцать девушек** он эки кыс туружат

ДВÉРКА *ж. уменьш.* от **дверь**

ДВЕРНО́Й, -ая, -ое эжиктин; **дверная ручка** эжиктин тутказы

ДВÉРЦА *ж.* эжик; **печная дверца** печкенин эжиги

ДВЕРЬ *ж.* эжик; **деревянная дверь** агаш эжик; ♦ **показать на дверь** чыгара сүрүп ийер; **при закрытых дверях** туш улус јокко, туйка

ДВÉСТИ *числ. колич.* эки јүс; **двести человек** эки јүс киж

ДВÍГАТЕЛЬ *м. 1. тех.* двигатель; **двигатель автомобиля** көлүктин двигатели; **2. перен.** ичкерледер ийде-күч; **народное образование является двигателем науки** албаты үредүзи билимди ичкерледер ийде-күч болуп јат

ДВÍГАТЬ *несов. с.м.* двíнуть

ДВÍГАТЬСЯ *несов. с.м.* двíнуться

ДВÍЖÉНИЕ *с. 1. (изменение положения)* кыймык; **он лежит без движения** ол кыймык јок јадат; **2. (передвижение)** кыймыктадары (*от двíгать*); кыймыктанары (*от двíгаться*); **привести в движение** кыймыктадып ийер; **прийти в движение** кыймыктана берер; **3. (изменение положения тела или его отдельных органов в пространстве, жест)** кыймыктаныш; **движение руки** колдын кыймыктаныжы; **4. (общественное)** кыймыгу; **движение народных масс** албатынын кыймыгузы; **5. (уличное)** јүрүш, базыш; **6. (повышение с одной должности на другую, более вы-**

ДВОЯКИЙ

сокую) көдүрилиш; **движение по служебной лестнице** иш айынча көдүрилиш

ДВІЖИМЫЙ, -ая, -ое **1.** (*побуждаемый*) башкарткан; **движимый чувством любви** сүүштин сезимине башкарткан; **2.** (*перемещаемый*) көчүрилер; **движимое имущество** көчүрилер jöөжө

ДВІЖУЩИЙ, -ая, -ее (*направляющий*) ичкерледер; **движущие силы** ичкерледер ийде-күчтер

ДВІНУТЬ *сов., однокр. кого-что*
1. *чем (шевельнуть)* кыймыктадып ийер (кыймыктадып ий-); **двинуть рукой** колло кыймыктадып ийер; **2.** (*переместить*) жылдырып ийер (жылдырып ий-); **двинуть стулья** отургыштарды жылдырып ийер; **3.** *кого-что (направить)* ууландырып ийер (ууландырып ий-), ичкерледип ийер (ичкерледип ий-); **двигать войска на запад** черүни күнбадышка ууландырып ийер; **4.** (*развить*) ичкерледип ийер, өскүрип ийер (өскүрип ий-); **двинуть науку** биллиди ичкерледип ийер

ДВІНУТЬСЯ *сов.* **1.** жүре берер (jүре бер-), ичкерлей берер (ичкерлей бер-); **двинуться по дороге** jолло жүре берер; **2.** (*пошевеливаться*) кыймыктана берер (кыймыктана бер-); **он двинулся с места** ол јеринен кыймыктана берди; **3.** *перен. (развиваться)* ичкерлей берер, өзө берер (өзө бер-); **в учёбе он двинулся вперёд** үредүде ол өзө берди; **4.** (*отправиться*) атанар (атан-), атана берер (атана бер-); **поезд двинулся** поезд атана берди

ДВОЕ *числ. колич., собир.* эки; экү; **двое суток** эки конок; **нас было двое** бис экү болгоныс

ДВОЕВЛÁСТИЕ *с.* эки јан турары

ДВОЕЖÉНЕЦ *м.* эки эмегендү киж

ДВОЕЖÉНСТВО *с.* эки эмегендү болоры

ДВОЕТÓЧИЕ *с.* эки точка

ДВÓЕЧНИК *м.* и **ДВÓЕЧНИЦА** *ж.*; *разг.* экилерге үренип турган үренчик

ДВОЙТЬСЯ *несов.* экиленер (экилен-); **в моих глазах двоится** менин көстөримде экиленип туру

ДВÓЙКА *ж.*; *в разн. знач.* эки

ДВОЙНІК *м.* бүдүштеш киж; **это его двойник** бу ого бүдүштеш киж

ДВОЙНÓЙ, -ая, -ое **1.** (*вдвое больше*) эки катап көп; **двойной расход** эки катап көп чыгым; **2.** (*в два ряда*) эки кат; **двойные рамы** эки кат рама

ДВÓЙНЯ *ж.* игистер, игис балдар

ДВОЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*противоречивый*) арлык-берлик; **двойственное отношение к делу** керекке арлык-берлик болоры; **2.** (*двуличный*) эки жүстү; **двойственный характер** эки жүстү кылык-јан

ДВОР *м.* **1.** кажаган; **скотный двор** малдын кажаганы; **2.** (*крестьянское хозяйство*) айыл, өрөкө; **раньше здесь было сорок дворов** азыйда мында төртөн өрөкө болгон; **3.** чеден ичи; **он въехал во двор** ол чеден ичине кирди; **4.** *ист. (царский)* каанга ла онын билезине јуук улус

ДВОРÉЦ *м.* өргөө; **дворец спорта** спорттын өргөөзи

ДВÓРНИК *м.* дворник (*тышкары ару-таар ишчи*)

ДВОРНЯ́ГА и **ДВОРНЯ́ЖКА** *ж.*; *разг.* тегин ийт

ДВОРО́ВЫЙ, -ая, -ое айыл эжигинде турган; **дворовые постройки** айыл эжигинде турган чеден-чуландар

ДВОРЯ́НИН *м.*; *ист.* дворянин, дворян киж

ДВОРЯ́НСТВО *с.*; *собир.*; *ист.* дворяндар, дворянство

ДВОЮ́РОДНЫЙ, -ая, -ое: **двоюродный брат** (*по мужской линии*) ака, карындаш; (*по линии матери*) бөлө; **двоюродная сестра** (*по женской линии*) бөлө; (*по линии отца*) эје, сыйын

ДВОЯ́КИЙ, -ая, -ое эки башка, эки јанынан; **это слово имеет двоякое значение** бу сөс эки башка учурлу; **это дело**

ДВОЯКО

имеет двоякую пользу бу керек эки жанынан тузалу

ДВОЯКО *нареч.* эки башка; его слова можно понимать двояко онын сөстөрүн эки башка ондоорго жараар

ДВУБОРТНЫЙ, -ая, -ое эки өмүрлү; двубортное пальто эки өмүрлү тон

ДВУГЛАВЫЙ, -ая, -ое эки башту; герб с двуглавым орлом эки башту муркүт жураган герб

ДВУГОРБЫЙ, -ая, -ое эки өркөштү; двугорбый верблюд эки өркөштү төө

ДВУЖИЛЬНЫЙ, -ая, -ое *разг.* бөккө, күчтү; двухильный человек бөккө киж

ДВУЗНАЧНЫЙ, -ая, -ое *мат.* эки темдектү; двузачное число эки темдектү тоо

ДВУКРАТНЫЙ I, -ая, -ое эки катап (катапка) көп; заплатить в двукратном размере эки катап көп төлөөр

ДВУКРАТНЫЙ II, -ая, -ое эки катап; двукратный чемпион эки катап чемпион

ДВУКРЫЛЫЙ, -ая, -ое 1. эки канатту; двукрылый аэроплан эки канатту аэроплан; 2. *мн. в знач. суц.;* *зоол.* двукрылые эки канатту курт-конгыс

ДВУЛЕТНИЙ, -ая, -ее *с.м.* двухлётный **ДВУЛИЧИЕ** *с.*, **ДВУЛИЧНОСТЬ** *ж.* эки жүстү болоры

ДВУЛИЧНЫЙ, -ая, -ое эки жүстү; двухличный человек эки жүстү киж

ДВУНОГИЙ, -ая, -ое эки бутту

ДВУРОГИЙ, -ая, -ое эки мүүстү; двурогие животные эки мүүстү тындулар

ДВУРУЧНЫЙ, -ая, -ое эки туткалу; двуручная пила эки туткалу кире

ДВУРУШНИК *м.*; *презр.* эки жүстү киж

ДВУСЛОЖНЫЙ, -ая, -ое и **ДВУХСЛОЖНЫЙ**, -ая, -ое *лингв. грам.* эки үйелү; двухсложные слова эки үйелү сөстөр

ДВУСМЫСЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*двойственный*) эки учурлу; **двусмысленный разговор** эки учурлу куучын; 2. (*нескромный*) уялбас

ДВУСПАЛЬНЫЙ, -ая, -ое и **ДВУХСПАЛЬНЫЙ**, -ая, -ое эки киж

двухспальная кровать эки киж

уйуктаар орын

ДВУСТВÓЛКА и **ДВУХСТВÓЛКА** *ж.*; *разг.* эки оосту мылтык

ДВУСТВÓЛЬНЫЙ, -ая, -ое **ДВУХСТВÓЛЬНЫЙ**, -ая, -ое (*об оружии*) эки оосту

ДВУСТВÓРЧАТЫЙ, -ая, -ое эки створкалу; **двустворчатая дверь** эки створкалу эжик

ДВУСТИШИЕ *с.*; *лит.* эки жолдык үлгер

ДВУСТОРО́ННИЙ, -ая, -ее и **ДВУХСТОРО́ННИЙ**, -ая, -ее 1. эки талалу, эки жанду; **двустороннее сукно** эки жанду чекпен; 2. (*обоюдный*) эки жанынан молжулу; **двустороннее соглашение** эки жанынан молжулу жөптөжү

ДВУХВÓСТКИ *мн.*; *зоол.* айры-көдөн

ДВУХГОДИ́ЧНЫЙ, -ая, -ое эки жылдын, эки жылдык, эки жыл; **двухгодовые курсы** эки жылдын курсы

ДВУХГÓДОВА́ЛЫЙ, -ая, -ое эки жашту; **двухгодовалый телёнок** эки жашту бозу

ДВУХДНЕ́ВНЫЙ, -ая, -ое эки күннин; он выполнил двухдневную норму ол эки күннин нормадын бүдүрүп салды

ДВУХКВАРТИ́РНЫЙ, -ая, -ое эки квартиралу; **двухквартирный дом** эки квартиралу тура

ДВУХКОЛÉСНЫЙ, -ая, -ое эки тегеликтү; **двухколесный велосипед** эки тегеликтү велосипед

ДВУХКО́МНАТНЫЙ, -ая, -ое эки кышту; **двухкомнатный дом** эки кышту тура

ДВУХЛÉТИЕ *с.* эки жылдык

ДВУХЛÉТНИЙ, -ая, -ее 1. (*о возрасте*) эки жашту; **двухлетний ребенок** эки жашту бала; 2. (*о сроке*) эки жылдын; **двухлетний проект** эки жылдын үлекери

ДЕБЕТИРОВАТЬ

ДВУХМЕСТНЫЙ, -ая, -ое эки јерлү; **двухместная каюта** эки јерлү каюта

ДВУХМЕСЯЧНЫЙ, -ая, -ое эки айлу, эки айдын; **двухмесячный отпуск** эки айдын амыралтазы; **двухмесячный ребенок** эки айлу бала

ДВУХМОТОРНЫЙ, -ая, -ое эки моторлу; **двухмоторный самолёт** эки моторлу самолёт

ДВУХНЕДЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое эки неделенин; **двухнедельный заработок** эки неделенин ишјалы

ДВУХПАЛАТНЫЙ, -ая, -ое *полит.* эки палаталу; **двухпалатная парламентская система** эки палаталу парламентский система

ДВУХПАРТИЙНЫЙ, -ая, -ое эки партиялу; **двухпартийная система** эки партиялу система

ДВУХПРОГРАММНЫЙ, -ая, -ое эки программалу; **двухпрограммное радиовещание** эки программалу радиоберилте

ДВУХРАЗОВЫЙ, -ая, -ое эки катап (*кандый бир ойдинг туркунына эки катап болор*); **двухразовое питание** эки катап ажанары

ДВУХСМЕННЫЙ, -ая, -ое эки сменалу; **двухсменная работа** эки сменалу иш

ДВУХСОТЛÉТИЕ с. 1. (*срок*) эки јүс јыл; 2. (*годовщина*) эки јүсјылдык; **двухсотлетие добровольного вхождения Горного Алтая в состав России** Туулу Алтайдын Россияга бойынын күүниле киргенинин эки јүсјылдыгы

ДВУХСОТЫЙ *числ. поряд.* эки јүзинчи; **двухсотый километр** эки јүзинчи километр

ДВУХТАКТНЫЙ, -ая, -ое 1. *тех.* эки тактту; **двухтактный мотор** эки тактту мотор; 2. *муз.* эки такттан турган; **двухтактная пауза** эки такттан турган пауза

ДВУХТОМНИК м.; *разг.* эки том; **двухтомник сочинений Пушкина** Пушкиннин чўмдемелдеринин эки томы

ДВУХТОМНЫЙ, -ая, -ое эки томду, эки томнон турган; **двухтомный словарь** эки томду сөзлик

ДВУХТЫСЯЧНЫЙ, -ая, -ое 1. *числ. поряд.* эки мунынчы; **двухтысячный год** эки мунынчы јыл; 2. эки муннан турган; **двухтысячный отряд** эки муннан турган отряд; 3. *разг. (стоимость)* эки муннын; **двухтысячное пальто** эки муннын тоны

ДВУХФАЗОВЫЙ, -ая, -ое и **ДВУХФАЗНЫЙ**, -ая, -ое эки фазалу

ДВУХЦВÉТНЫЙ, -ая, -ое и **ДВУЦВÉТНЫЙ**, -ая, -ое эки өндү; **двухцветная ткань** эки өндү бөс

ДВУХЧАСОВОЙ, -ая, -ое 1. эки сааттын туркунына болотон; **двухчасовое выступление** эки сааттын туркунына болотон көргүзү; 2. эки сааттын; **двухчасовой поезд** эки сааттын поезди

ДВУХЭТАЖНЫЙ, -ая, -ее эки этажту, эки катту; **двухэтажный дом** эки этажту тура

ДВУЯЗЫЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*пользующийся двумя языками как равноправными, равноценными*) эки тилдү, эки тилле тузаланар; **двужычное население** эки тилдү албаты; 2. (*составленный на двух языках*) эки тилле тургузылган; **двужычный словарь** эки тилле тургузылган сөзлик

ДЕБАТИРОВАТЬ *несов. что и без доп.* дебатировать эдер (дебатировать эт-), шўўжер (шўўш-), сөс блаажар (блааш-); **дебатировать вопрос** суракты шўўжер; **дебатировать о новом литературном произведении** јангы литературный чўмдемел керегинде сөс блаажар

ДЕБАТЫ *только мн.* дебаты, сөс блаажыш

ДЕБÉТ м.; *фин.* дебет (*кирелтелерди ле чыгымдарды бичийтен бичик, счёт*)

ДЕБЕТИРОВАТЬ *сов., несов.* дебетировать эдип салар (эдип сал-), дебетке кийдирип салар (кийдирип сал-), дебети-

ДЕБЕТОВАТЬ

ровать эдер (эт-), дебетке кийдирер (кийдир-)

ДЕБЕТОВАТЬ *несов., сов. см. дебетировать*

ДЕБОШИРИТЬ *несов.* шалбарар (шалбар-); **дебоширить пьяным** эзирикке шалбарар

ДЭБРИ *только мн.* 1. јыш арка; 2. (*далёкий глухой край, малодоступная местность*) јер тўби; **он уехал в дебри** ол јер тўбине јўре берген

ДЕБЮТ *м.* 1. *театр.* дебют (*сценада баштапкы катап ойнооры*); 2. *шахм.* дебют (*шахматный ойынның башталары*)

ДЕБЮТАНТ *м.* дебютант (*нени-нени баштапкы катап эдип турган кижиси*)

ДЕБЮТИРОВАТЬ *сов., несов.* баштапкы катап эдип салар (эдип сал-), баштапкы катап эдер (эт-)

ДЭВА *ж.; трад., поэт.* кижиге барбаган јаанап калган кыс; **старая дева** карган кыс

ДЕВАЛЬВАЦИЯ *ж.* девальвация

ДЕВАТЬ *сов., несов. см. деть*

ДЕВАТЬСЯ *сов., несов. см. дётся*

ДЭВЕРЬ *м.* (*старший брат мужа*) кайын ака; (*младший брат мужа*) карындаш

ДЕВИЗ *м.* девиз

ДЭВИЧИЙ, -ья, -ье кыстын; **девичья краса** кыстын јаражы

ДЭВОЧКА *ж.* кызычак

ДЭВСТВЕННИЦА *ж.* кыс кебинде арткан ўй кижиси (*эр кижиле јуукташпаган*)

ДЭВСТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. кижиле јуукташпаган (*кыс эмезе уул*); 2. *перен.* јум, кижиси тийбеген; **девственный лес** јум агаш аразы

ДЭВУШКА *ж.* кыс; **красивая девушка** јаараш кыс

ДЕВЧОНКА *ж.; разг.* кызычак; **радостная девчонка** сўнчилў кызычак

ДЕВЯНОСТО *числ. колич.* тогузон; **на празднике было девяносто человек** байрамда тогузон кижиси болгон

ДЕВЯНОСТОЛЭТИЕ *с.* 1. (*срок*) тогузон јыл; 2. (*годовщина*) тогузон јылдык

ДЕВЯНОСТОЛЭТНИЙ, -ая, -ее 1. (*о возрасте*) тогузон јашту; **девяностолетний старик** тогузон јашту карганак; 2. (*о сроке*) тогузон јылдын; **девяностолетний юбилей** тогузон јылдын юбилеи

ДЕВЯНОСТЫЙ *числ. порядк.* тогузонынчы; **девяностые годы** тогузонынчы јылдар

ДЕВЯТЕРО *числ. собир.* тогус; **девятиро сыновей** тогус уул

ДЕВЯТИСОТЫЙ *числ. порядк.* тогус јўзинчи

ДЕВЯТКА *ж.* 1. (*цифра*) тогус; 2. *карт.* тогус

ДЕВЯТНАДЦАТЫЙ *числ. порядк.* он тогузынчы; **девятнадцатый день** он тогузынчы кўн

ДЕВЯТНАДЦАТЬ *числ. колич.* он тогус; **девятнадцать кандидатов** он тогус кандидат

ДЕВЯТЫЙ *числ. порядк.* тогузынчы; **девятый месяц** тогузынчы ай

ДЕВЯТЬ *числ. колич.* тогус; **девять лет** тогус јыл

ДЕВЯТЬСОТ *числ. колич.* тогус јўс; **девятьсот рублей** тогус јўс салковой

ДЭГОТЬ *м.* тўгёт

ДЕГРАДАЦИЯ *ж.* деградация, уйдап ўрелери; **деградация нации** албатынын уйдап ўрелери

ДЕГРАДИРОВАТЬ *сов., несов.* уйдап ўрелип калар (ўрелип кал-), уйдап ўрелер (ўрел-)

ДЕГТЯРНЫЙ, -ая, -ое 1. тўгёт, тўгёттин; **дегтярный запах** тўгёттин јыды; 2. тўгёттў; **дегтярное мыло** тўгёттў самын

ДЕГУСТАТОР *м.* дегустатор

ДЕГУСТАЦИЯ *ж.* дегустация

ДЕГУСТИРОВАТЬ *сов., несов.* дегустировать эдип ийер (эдип ий-), дегустация эдер (эт-), амзап ийер (амзап ий-), амзаар (амза-)

ДЕЙСТВОВАТЬ

ДЕД м. 1. таадак, апшыйак; 2. (старик) карган өбөгөн

ДЕДУШКА м. 1. см. дед 1; 2. (форма обращения) таадак

ДЕЕПРЧАСТИЕ с. грам. ылганаачы

ДЕЕПРИЧАСТНЫЙ, -ая, -ое грам. ылганаачылу

ДЕЕСПОСОБНЫЙ, -ая, -ое 1. книжн. иштеер аргалу; **дееспособный организм** иштеер аргалу организм; 2. юр. јасак аайынча јанду, бойынын эткен керектери учун каруузына турар аргалу; **дееспособный гражданин** бойынын эткен керектери учун каруузына турар аргалу кизи

ДЕЖУРИТЬ несов. 1. (быть дежурным) дежурить эдер (эт-); 2. (неотлучно находиться) јанында отурап (отур-), көрүп отурап (көрүп отур-); **дежурить у постели больного** оору кижинин јанында отурап

ДЕЖУРНЫЙ, -ая, -ое и в знач. сущ. м. дежурный; **дежурный в классе** класста дежурный

ДЕЖУРСТВО с. дежурство, дежурить эдери; **ночное дежурство** түндеги дежурство

ДЕЗЕРТИР м. качкын

ДЕЗЕРТИРОВАТЬ несов. качар (кач-)

ДЕЗИНФЕКЦИЯ ж. дезинфекция

ДЕЗИНФЕКЦИОННЫЙ, -ая, -ое дезинфекционный, дезинфекция эдер; **дезинфекционная камера** дезинфекция эдер камера

ДЕЗИНФИЦИРОВАТЬ сов., несов. что дезинфицировать эдип салар (эдип сал-), дезинфицировать эдер (дезинфицировать эт-)

ДЕЗИНФОРМАЦИЯ ж. төгүн (јастыра) јетирү

ДЕЗИНФОРМИРОВАТЬ сов., несов. кого-что јастыра (төгүн) јетирү эдип салар (эдип сал-), јастыра (төгүн) јетирү эдер (эт-); **дезинформировать врага** өштүге төгүн јетирү эдер

ДЕЗОРГАНИЗАТОРСКИЙ, -ая, -ое јайрадар, бузар

ДЕЗОРГАНИЗАЦИЯ ж. јайрадары, бузары, дезорганизация

ДЕЗОРГАНИЗОВАТЬ сов., несов. кого-что јайрадып салар (јайрадып сал-), јайрадар (јайрат-); **дезорганизовать работу** ишти јайрадып салар

ДЕЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое болушту, болужы једетен; **действенное средство** болужы једетен неме

ДЕЙСТВИЕ с. 1. (деятельность, работа) иш; **привести машину в действие** машинаны иштедер; 2. (воздействие, влияние) салтар; **действие лекарства** эмнин салтары; 3. (поступок) кылык; **незаконные действия** јасакка јарабас кылыктар; 4. (развитие событий) керектин өдүп турары; **действие происходит в Горном Алтае в наши дни** керек Туулу Алтайда бистин өйдө өдүп јат; 5. театр. бөлүк; **пьеса в трёх действиях** үч бөлүктү пьеса; 6. мат. действие; **в задаче четыре действия** задачада төрт действие

ДЕЙСТВИТЕЛЬНО 1. нареч. чыпчын, чын ла; **он действительно хотел учиться** ол чып ла чын үренерге сананган; 2. вводн. сл. чын; **действительно, дело было так** чын, керек андый болгон

ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТЬ ж. 1. (реальность) чын неме, чын болгон неме; **это не сон, а действительность** бу түш эмес, а чын неме; 2. (сила действия) чын болгоны; **действительность документа** документтин чын болгоны

ДЕЙСТВИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (реальный) чын, чындык, чын болгон; **действительные события** чын болгон керектер; 2. (имеющий силу) чын; **действительный документ** чын документ

ДЕЙСТВОВАТЬ несов. 1. (поступать) эдер (эт-); **действовать по закону** јасак аайынча эдер; 2. кылынар (кылын-); 3. (работать, функционировать) иштеер (иште-); **мотор хорошо действует** мотор јакшы иштеп јат; 4. (двигать, управлять) иштеер, эдер; **действовать одной рукой**

ДЕЙСТВУЮЩИЙ

жангыс колло иштеер; **5.** (о законах, постановлениях) күчтү болор (бол-), иштеер, күч алынар (алын-); **закон действует с первого января** жасак чаган айдын баштапкы күнинен ала күч алынат; **6.** (воздействовать) салтарын јетирер (јетир-); **лекарство действует** эм салтарын јетирип јат

ДЕЙСТВУЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** кылынып турган, эдип турган, иштеп турган; **2.** (работающий, функционирующий) иштеп турган; **действующие магазины** иштеп турган магазиндер; **3.** (о законах, постановлениях) иштеп турган, күчин алынган; **действующие законы** күчин алынган жасактар

ДЕКАБРЬ м. јанар ай, кышкы куран ай; **делать свадьбу в декабре** јанар айда той эдер

ДЕКАБРЬСКИЙ, -ая, -ое јанар айдын, кышкы куран айдын; **декабрьские дни коротки** јанар айдын күндери кыска

ДЕКАДА ж. декада, он күн, он күндүк

ДЕКАН м. декан

ДЕКАНАТ м. деканат; **обращаться в деканат** деканатка баштанар

ДЕКВАЛИФИКАЦИЯ ж. квалификациязын јоголторы

ДЕКВАЛИФИЦИРОВАТЬСЯ сов., несов. квалификациязын јылытып салар (јылытып сал-), квалификациязын јылыттар (јылыт-)

ДЕКЛАРАЦИЯ ж. декларация

ДЕКОЛЬТЁ с. нескл. декольте

ДЕКОРАТОР м. декоратор

ДЕКОРАЦИЯ ж.; театр. декорация

ДЕКОРИРОВАТЬ сов., несов. что декорировать эдип салар (эдип сал-), јарандырып салар (јарандырып сал-), кееркедип салар (кееркедип сал-), декорировать эдер (эт-), јарандыар (јарандыр-), кееркедер (кееркет-); **декорировать комнату цветами** кыпты чечектерле јарандырып салар

ДЕКРЕТ м. декрет; **декрет о мире** амыр-энчү керегинде декрет

ДЕКРЕТНЫЙ, -ая, -ое декрет аайынча, декретный; ♦ **декретный отпуск** декретный амыралта

ДЕЛАТЬ несов. **1.** что и без доп. (заниматься чем-н.) эдер (эт-); **делать уроки** уроктор эдер; **каждый что-то делает** кажызы ла нени-нени эдип јат; **2.** что (производить, изготавливать) эдер; **из кобыльего молока делают кумыс** беенин сүдинен кумыс эдет; **3.** без доп. (поступать каким-л. образом) эдер; **он все делает по-своему** ол ончо немени бойынын күүниле эдип јат; **4.** (продвигаться на какую-н. меру пространства) барар (бар-), өдөр (өт-); **хорошая лошадь в день делает по сто километров** јакшы ат күн туркунына јүс километрден өдөт; **5.** кого-что (приводить в какое-л. состояние) эдер; **спорт делает людей ловкими и сильными** спорт улусты эпчил ле күчтү эдип јат; **6.** кого-что (придавать какой-л. вид) эдер; **очки делают его серьёзным** очки онын бүдүжин кату эдип јат

ДЕЛАТЬСЯ несов. **1.** (происходить, совершаться) эдилер (эдил-); **в этом кабинете делаются процедуры** бу кыпта процедуралар эдилет; **2.** (становиться, приходить в какое-н. состояние) боло берер (боло бер-); **делается холодно** безл. соок боло берет; **вода делается мутной** суу боромтык боло берет; **3.** (образовываться, появляться) чыгар (чык-), көрүн-ер (көрүн-); **в стене делаются трещины** стенедө јарыктар чыгып јат

ДЕЛЕГАТ м. делегат; **делегат съезда** съездтин делегады

ДЕЛЕГАТСКИЙ, -ая, -ое делегаттын, делегатский; **делегатский билет** делегатский билет

ДЕЛЕГАЦИЯ ж. делегация; **делегация из Республики Алтай** Алтай Республиканын делегациязы

ДЕЛЕГИРОВАТЬ сов., несов. кого делегат этире ийип ийер (ийип ий-), деле-

ДЕЛЬНЫЙ

гировать эдип салар (эдип сал-), делегат этире ийер (ий-), делегировать эдер (делеги-ровать эт-); **собрание решило делегировать кого-нибудь из молодых** жуун життердин кемизин-кемизин делегат этире ийер деп жөптөди

ДЕЛЁЖ м и **ДЕЛЁЖКА** ж.; разг. үлежери; **делёж добычи** тапканын үлежери

ДЕЛЕНИЕ с. 1. (на части) үлеери, үлештирери (от делить); үлелери (от делиться); **деление шоколада всем поровну** шоколадты ончозына түней эдип үлеери; 2. мат. үлеери; **знак деления** үлееринин темдеги; 3. биол. бблинери; **деление клетки** клетканын бблинери; 4. (распадение, членение на части) бблири; бблинери; **деление глаголов на микрогруппы** глаголдорды микрогруппаларга бблири; 5. (расстояние между отметками на измерительной шкале) үлү, үлүлеген чийу; **деления термометра** термометрдин үлүлеген чийүлери; **деления линейки** линейканын үлүлери

ДЕЛИКАТЭС м. деликатес

ДЕЛИКАТНЫЙ, -ая, -ое 1. тöp, черчен; **деликатный человек** тöp кижии; 2. разг. (щепетильный) күч, тегин эмес; **деликатный вопрос** тегин эмес сурак; **деликатное дело** күч керек

ДЕЛИТЬ несов. 1. что (на части) үлеер (үле-); **делить тесто на две части** тестени эки бөлүккө үлеер; 2. (пользоваться совместно) үлежер (үлеш-); **делить последний хлеб** калганчы калашты үлежер; 3. (членить на части) бблиир (ббли-); **делить классы на группы** класстарды группаларга бблиир; 4. (производить раздел) үлежер; **делить имущество** жөбжө үлежер; 5. перен. (переживать, испытывать вместе какие-н. чувства) үлежер; **делить горе и радость** ачу-коронды ла сүүнчини кожо көрөр; 6. мат. үлеер; **шесть делить на два** алтыны экиге үлеер

ДЕЛИТЬСЯ несов. 1. (на части) үлеер (үлел-); **десять делится на пять** он бешке үлелип жат; 2. (совместно пользоваться чем-н. своим) үлежер (үлеш-), берижер (бериш-); **делиться карандашами** карандаштарла үлежер; **делиться табаком** танкынан берижер; 3. перен. (рассказывая, уделять от своих знаний, сведений) айдар (айт-), куучындаар (куучында-); **делиться новостями** солундарын куучындар; **делиться знаниями** билгирлерин айдар

ДЕЛО с.; в разн. знач. иш, керек; **не могу сидеть без дела** иш жок отурып болбой жадым; **защита Отечества – дело всего народа** Ада-Төрөлин корыры – бастыра албатынын кереги; **дело было в прошлом году** керек былтыр болгон; **он дело знает** ол керекти билер; **уголовное дело** уголовный керек

ДЕЛОВИТО нареч. санаалу эдип, эпчил эдип; **он заговорил с ним деловито** ол оныла санаалу эдип куучындажып баштады

ДЕЛОВИТОСТЬ ж. санаалузы, эпчили; **он отличается деловитостью** ол эпчиле аныланат

ДЕЛОВИТЫЙ, -ая, -ое санаалу, эпчил; **он деловитый работник** ол эпчил ишчи

ДЕЛОВОЙ, -ая, -ое 1. (относящийся к общественной служебной деятельности) ишле колбулу; **деловой разговор** ишле колбулу куучын; 2. (дельный, толковый) ишке таскаган, быжу, эпчил; **деловой человек** эпчил кижии

ДЕЛОПРОИЗВОДИТЕЛЬ м. делопроизводитель (канцеляриянын ишчизи)

ДЕЛОПРОИЗВОДСТВО с. делопроизводство

ДЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (деловой – о человеке) ишке таскаган, иштенкей; 2. (существенный) учурлу, керектү; **дельная мысль** учурлу шүүлте; 3. спец. (пригодный для обработки) тузалу; **деловая древесина** тузалу агаш

ДЕЛЬТА

ДЕ́ЛЬТА *ж.*; *геогр.* дельта, суунын айрыланып калган оозы

ДЕЛЬТАПЛА́Н *м.* дельтаплан

ДЕЛЬФИН *м.*; *зоол.* дельфин

ДЕЛЬФИНА́РИЙ *м.* дельфинарий

ДЕЛЯ́НКА *ж.* делянка (*агажын кезерге чыгарылган жер*)

ДЕМИСЕЗО́ННЫЙ, -ая, -ое демисезонный, жаскыда ла кўскиде кийер, жаскы-кўски; **демисезонное пальто** жаскы-кўски тон

ДЕМОГРА́ФИЯ *ж.* демография

ДЕМОКРА́Т *м.* демократ

ДЕМОКРАТИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое демократический; **демократическая республика** демократический республика; **демократический строй** демократический жан

ДЕМОКРА́ТИЯ *ж.* демократия

ДЕМОНСТРА́НТ *м.* демонстрант

ДЕМОНСТРА́ЦИЯ *ж.* 1. демонстрация; **первомайская демонстрация** баштапкы майдын демонстрациязы; 2. (*показ*) көргүзү; **демонстрация научно-го фильма** билим фильмнин көргүзүзи

ДЕМОНСТРИ́РОВАТЬ *сов., несов.*

1. демонстрацияда туружар (*туруш-*); 2. *кого-что* (*публично показать/показывать, представить/предоставлять на обозрение*) көргүзип салар (*көргүзип сал-*), көргүзер (*көргүс-*); **демонстрировать свои картины** бойынын журуктарын көргүзер

ДЕМОНТА́Ж *м.* демонтаж, демонтаж эдери

ДЕМОНТИ́РОВАТЬ *сов., несов. что* демонтировать эдип салар (*эдип сал-*), демонтировать эдер (*эт-*); **демонтировать завод заводты** демонтировать эдип салар

ДЕ́НЕЖНЫЙ, -ая, -ое 1. акча, акчанын; **денежный документ** акчанын документи; 2. акчалу; **денежный человек** акчалу киж

ДЕНЬ *м.* (*мн. дни*) 1. күн; **рабочий день** иштеер күн; 2. *мн. дни* (*время, период*) ой, туш; **дни войны** жуунын ойи

ДЕ́НЬГИ *только мн.* акча; **бумажные деньги** чаазын акча; **наличные деньги** наличный акча

ДЕПАРТА́МЕНТ *м.* департамент

ДЕПЕ́ША *ж.* депеша

ДЕПО́ *с. нескл.; ж.-д.* депо

ДЕПОЗИ́Т *м.*; *фин.* депозит

ДЕПОНЕ́НТ *м.*; *фин.* депонент

ДЕПОРТА́ЦИЯ *ж.* депортация (*о́скö жерге албанла айдаары*)

ДЕПРЕССИ́ВНЫЙ, -ая, -ое депрессивный, депрессиялуу; **депрессивный период** депрессиялуу ой

ДЕПРЕ́ССИЯ *ж.* депрессия

ДЕПУТА́Т *м.* депутат

ДЕПУТА́ТСКИЙ, -ая, -ое депутаттын; **депутатский мандат** депутаттын мандаты

ДЕ́РГАТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*тянуть, тащить*) тартар (*тарт-*); **дёргать за рукав** женинен тартар; 2. *что; разг.* (*выдёргивать*) кодорор (*кодор-*); **дёргать зубы** тиш кодорор; 3. *что безл.* (*о судорожных движениях*) тартылар (*тартыл-*); **дёргает глаз** көс тартылат; 4. *кого; перен., разг.* (*беспокоить*) амыр бербес (*бербе-*)

ДЕ́РГАТЬСЯ *несов.* 1. тырландаар (*тырланда-*); 2. (*вздрагивать, сотрясаться*) чарчалар (*чарчал-*); 3. (*совершать произвольные судорожные движения*) тартылыжар (*тартылыш-*); **его губы дёргались** онын эриндери тартылыжып турды

ДЕРГА́Ч *м.*; *зоол.* талтар

ДЕРЕВЕНЕ́ТЬ *несов.* 1. (*затвердевать*) кадар (*кат-*); 2. *перен.* (*неметь*) кыймыктабас (*кыймыктаба-*); **ноги деревенеют** буттар кыймыктабайт

ДЕРЕВЕ́НСКИЙ, -ая, -ое деремнинин, журттын; **деревенский парень** деремнинин уулы

ДЕРЕ́ВНЯ *ж.* деремне; **спокойная деревня** амыр деремне

ДЕ́РЕВО *с.* агаш; **высокое дерево** бийик агаш

ДЕСЯТИЛЕТНИЙ

ДЕРЕВООБРАБОТКА *ж.* агашла иштеери, агаш жазаары

ДЕРЕВЯННЫЙ, -ая, -ое агаш; **деревянный дом** агаш тура

ДЕРЖАТЬ *несов. кого-что; в разн. знач.* тудар (тут-); **держатъ ножницы** кайчы тудар; ♦ **держатъ речь** куучын айдар; **держатъ язык за зубами** унчукпас

ДЕРЖАТЬСЯ *несов.* 1. (*ухватившись за что-л.*) тудунар (тудун-); **держатъся за верёвку** буунан тудунар; 2. (*вести себя*) тудунар; **держатъся высокомерно** бойын бийик тудунар; 3. (*быть укрепленным*) турар (тур-); **стол держитъся на четырёх ножках** стол төрт бутта турат; 4. (*не сдаваться*) турар; **крепость долго держитъся** шибее узак туруп жат

ДЕРЗАТЬ *несов.* 1. *книжн., уст. (осмеливаться на что-н.)* тидинер (тидин-); **он не дерзал обратитъся к начальнику** ол башкараачыга баштанарга тидинбей турган; 2. (*смело стремитъся к чему-н. благородному, высокому, новому*) жүткиир (жүтки-), жүткип турар (жүткип тур-); **Дело молодежи – дерзатъ к лучшему!** Јашөскүримнинг кереги – јакшыга жүткиир!

ДЕРЗИТЬ *несов. кому и без доп.* удурлажар (удурлаш-), удурас сөс айдар (айт-); **мальчик постоянно дерзил учителю** уулчак жаантайын үредүчиге удурас сөс айдып турган

ДЕРЗКИЙ, -ая, -ое 1. (*грубый, непочтительный, наглый*) кату, кезем; **дерзкий парень** кату уул; **дерзкий ответ** кезем каруу; 2. (*вызывающе смелый*) неден де айабас; **дерзкий враг** неден де айабас өштү; 3. (*исполненный смелости, дерзания*) јалтанбас, тидим; **дерзкий в замыслах** тидим күүн-санааларлу

ДЕРЗКО *нареч.* 1. (*грубо*) кату, кезем; **дерзко ответитъ** кату каруу берип ийер; **посмотреть дерзко** кезем көрүп ийер; 2. (*смело*) јалтанбай, тидим; **дерзко прыгнуть** јалтанбай калып ийер

ДЕРМАТИН *м.* дерматин

ДЕРМАТИНОВЫЙ, -ая, -ое дерматин; **дермаиновая обложка** дерматин кадар

ДЕРМАТИТ *м.; мед.* дерматит, кайзырык

ДЕРМАТОЛОГ *м.* дерматолог

ДЕРМАТОЛОГИЧЕСКИЙ, -ая, -ое дерматологиялык; **дерматологический**

диспансер дерматологиялык диспансер

ДЕРМАТОЛОГИЯ *ж.* дерматология

ДЁРН *м.* јун, кыртыш

ДЁРНУТЬ *сов. кого-что см.* дёргатъ

ДЁРНУТЬСЯ *сов. см.* дёргатъся

ДЕСАНТ *м.; воен.* десант; **парашютный десант** парашютту десант

ДЕСАНТНИК *м.* десантник

ДЕСАНТНЫЙ, -ая, -ое десантный; **десантные войска** десантны черү

ДЕСЕРТ *м.* десерт; **податъ десерт** десерт экелип берер

ДЕСНА *ж.; анат.* бүүле

ДЕСЯТИБОРЕЦ *м.; спорт.* он бүдүм маргааннын туружаачызы

ДЕСЯТИБОРЬЕ *с.; спорт.* он бүдүм маргаан; **победителъ по десятиборью** он бүдүм маргааннын јенүчизи

ДЕСЯТИДНЕВКА *ж.* он күн

ДЕСЯТИКЛАССНИК *м.* онынчы класстын үренчиги

ДЕСЯТИКОПЕЕЧНЫЙ, -ая, -ое 1. он акча; 2. (*стоимостью в десять копеек*) он акчанын; **десятикопеечный билет** он акчанын биледи

ДЕСЯТИКРАТНЫЙ, -ая, -ое он катап болгон; он катап (катапка) көп; **десятикратный победителъ** он катап болгон јенүчил; **в десятикратном размере** он катапка көп кеминде

ДЕСЯТИЛÉТИЕ *с.* 1. (*период*) он јыл; **прошло первое десятилетие** баштапкы он јыл өдө берди; 2. (*годовщина*) онјылдык; **справлятъ десятилетие** онјылдык өткүрер

ДЕСЯТИЛÉТНИЙ, -ая, -ее 1. (*о возрасте*) он јашту; **десятилетный мальчик**

ДЕСЯТИМЕСЯЧНЫЙ

он јашту уулчак; **2.** (о времени в десять лет) он јыл, он јыл болгон; **дело десятилетней давности** он јыл мынанг озо болгон керек

ДЕСЯТИМЕСЯЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** он айдын, **десятимесячный план** он айдын планы; **2.** он айлу; **десятимесячный ребёнок** он айлу бала

ДЕСЯТИРУБЛЁВЫЙ, -ая, -ое он салковойдын; **десятирублёвый билет** он салковойдын биледи

ДЕСЯТИУГОЛЬНИК м. онтолык

ДЕСЯТКА ж. **1.** (цифра) он; **2.** разг. (десятирублёвка) он салковой; **3.** карт. он кӧс

ДЕСЯТОК м. **1.** числ. колич. он; **десяток яиц** он јымыртка; **2.** (о возрасте): **шестой десяток** алтан јаш; **седьмой десяток** јетен јаш

ДЕСЯТЫЙ числ. порядк. онынчы; **одна десятая** оннын бир үлүзи

ДЕСЯТЬ числ. колич. он; **десять карандашей** он карандаш

ДЕТАЛИЗАЦИЯ ж. см. **детализировать**

ДЕТАЛИЗИРОВАТЬ сов., несов. что кажы ла (бастыра) јанынан чокымдап салар (чокымдап сал-), кажы ла јанынан чокымдаар (чокымда-); **детализировать программу** программаны бастыра јанынан чокымдаар

ДЕТАЛЬ ж. **1.** тех. деталь; **2.** (мелкая подробность) оок-теек; **нарисовать дом со всеми деталями** тураны бастыра оок-теектериле јурап берер

ДЕТАЛЬНЫЙ, -ая, -ое чокымдаган, бастыра јанынан јартаган; **детальный разбор** бастыра јанынан јартаган ылгаш

ДЕТВОРА ж. собир.; разг. бала-барка, балдар

ДЕТДОМ м. (детский дом) детдом, ӧскӧс балдардын туразы

ДЕТЕКТИВ м. детектив

ДЕТЕКТОР м. детектор

ДЕТЁНЫШ м. бала (уй-малдын, анкуштын); **детёныш тигра** тигрдин балазы

ДЕТИ мн. балдар; **шаловливые дети** баштак балдар

ДЕТИНА м.; разг. једеген уул

ДЕТИЩЕ с. **1.** уст. бала; **2.** перен. боынын кӧчиле эткен неме

ДЕТОРОЖДЕНИЕ с. бала табары, бала чыгарары

ДЕТОУБИЙСТВО с. бала ӧлтӧрери

ДЕТСКАЯ ж. балдардын кыбы; **играть в детской** балдардын кыбында ойноор

ДЕТСКИЙ, -ая, -ое балдардын; **детская одежда** балдардын кийими; **детский сад** балдардын сады

ДЕТСТВО с. бала туш; **счастливое детство** ырысту бала туш

ДЕТЬ сов. кого-что; разг. (убрать; истратить) эдип салар (эдип сал-); **Куда ты дел книгу?** Сен бичикти кайдаар эттин?

ДЕ-ФАКТО нареч.; книжн. (фактически, на деле) чынынча

ДЕФЕКТ м. једикпес, јек; **этот товар с дефектом** бу товарда јек бар

ДЕФЕКТНЫЙ, -ая, -ое једикпестӧ, јектӧ; **дефектный экземпляр** јектӧ экземпляр

ДЕФИНИЦИЯ ж.; книжн. јартамал

ДЕФИС м. дефис, чийӧчек; **писать через дефис** чийӧчек ажыра бичиир

ДЕФИЦИТ м. **1.** эк. дефицит, чыгым (чыгымы кирелтеден ажып турары); **2.** (нехватка) јетпей турары; **в этих товарах ощущается дефицит** мындый товарлар јетпей турганы билдирет

ДЕФИЦИТНЫЙ, -ая, -ое **1.** эк. (приносящий дефицит, убыточный) дефицитный, чыгымду; **дефицитное дело** чыгымду керек; **2.** (не имеющийся в достаточном количестве) једишпей турган, јетпей турган, тоозы ас; **дефицитный товар** једишпей турган товар

ДЕФОРМА́ЦИЯ *ж.* деформация

ДЕФОРМИ́РОВАТЬ *сов., несов.* что деформировать эдип салар (эдип сал-), деформировать эдер (эт-)

ДЕЦИМЕ́ТР *м.* дециметр (*метрдин онынчы үлүзи*)

ДЕШЕВÉТЬ *несов.* баазы тўжер (тўш-); **к осени яблоки дешевет** кўскери аламардын баазы тўжўп јат

ДЕШЕВИЗНА́ *ж.* баанын јенилгени

ДЕШÉВКА *ж.*; *разг.* **1.** јенил баа; **продать по дешёвке** јенил баага садып ийер; **2.** *перен., пренебр.* (*безвкусица*) јаман (баа јок, учуры јок) неме; **написать дешёвку** учуры јок неме бичип салар

ДЕШÉВО *нареч.* јенилге; **дешёво купить** јенилге садып алар

ДЕШÉВЫЙ, -ая, -ое баазы јенил; **дешёвый товар** баазы јенил товар

ДЕШИФРОВА́ТЬ *сов., несов.* что дешифровать эдип салар (эдип сал-), дешифровать эдер (эт-); **дешифровать текст** **тексти** дешифровать эдип салар

ДЕ́ЯНИЕ *с.*; *высок.* керек; **великие деяния** јаан керектер

ДЕ́ЯТЕЛЬ *м.* ишчи; **деятель культуры** культуранын ишчизи

ДЕ́ЯТЕЛЬНОСТЬ *ж.* иш; **научная деятельность** билим иш

ДЕ́ЯТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** ижи кўрўмјилў; **деятельный человек** ижи кўрўмјилў киж; **2.** эрчимдў; **деятельное участие в выборах** талдаштарда эрчимдў туружары

ДЖАЗ *м.* джаз

ДЖА́ЗОВЫЙ, -ая, ое джаз; **джазовый оркестр** джаз оркестр

ДЖЕМ *м.* джем; **джем из яблок** аламанан эткен джем

ДЖÉМПЕР *м.* джемпер

ДЖÉНТЛЬМЕН *м.* джентльмен

ДЖИ́НСЫ *только мн.* джинса; **мужские джинсы** эр улустын джинсазы

ДЖИП *м.* джип

ДЗОТ *м.* дзот

ДЗЮДО́ *с. нескл.*; *спорт.* дзюдо; **соревнования по дзюдо** дзюдоло маргаандар

ДЗЮДО́ЙСТ *м.* дзюдоист

ДИА́ГНОЗ *м.* диагноз; **поставить диагноз** диагноз тургузып салар

ДИАЛÉКТ *м.*; *лингв.* диалект, јарчаа; **диалект алтайского языка** алтай тилдин диалекти; **южный диалект** тўштўк јарчаа

ДИАЛÉКТНЫЙ, -ая, -ое *лингв.* диалекттин, јарчаанын

ДИАЛЕКТÓЛОГ *м.*; *лингв.* диалектолог

ДИАЛЕКТОЛОГÍЧЕСКИЙ, -ая, -ое диалектологический; **диалектологическая экспедиция** диалектологический экспедиция

ДИАЛО́Г *м.* диалог (*эки киж; ортодо эрмек-куучын*)

ДИА́МЕТР *м.*; *мат.* диаметр; **диаметр окружности** окружностын диаметры

ДИАПАЗÓН *м.* диапазон

ДИАФÍЛЬМ *м.* диафильм

ДИВА́Н *м.* диван; **сидеть на диване** диванда отурап

ДИВЕ́РСИЯ *ж.* диверсия

ДИВИДÉНД *м.*; *эк.* дивиденд

ДИВИЗИÓН *м.*; *воен.* дивизион

ДИВÍЗИЯ *ж.*; *воен.* дивизия

ДИВÍТЬ *несов.* *кого-что*; *разг.* кайкадар (кайкат-); **он дивил всех своим поведением** ол бойынын кылыгыла ончозын кайкаткан

ДИВÍТЬСЯ *несов.*; *разг.* кайкаар (кайка-); **дивиться таланту** јайалгазын кайкаар

ДИ́ВНЫЙ, -ая, -ое кайкамчылу; **дивная природа** кайкамчылу ар-бўткен

ДИ́ВО *с.* кайкал; **диву даваться** кайкаар

ДИЕ́ТА *ж.*; *мед.* диета; **соблюдать диету** диета тудар

ДИЕТИЧЕСКИЙ

ДИЕТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое диетический; **диетический продукт** диетический курсак

ДИЕТОЛОГ м. диетолог

ДИЗА́ЙН м. дизайн

ДИЗА́ЙНЕР м. дизайнер

ДИ́ЗЕЛЬ м.; *тех.* дизель

ДИЗЕНТЕРИ́Я ж.; *мед.* дизентерия

ДИ́КИЙ, -ая, -ое **1.** (*первобытный* – о людях) кийик; **дикие народы** кийик элдер; **2.** (*о растениях*) јерлик; **3.** (*о животных*) јерлик, эмтик; **4.** *перен.* (*грубый, необузданный*) казыр; калју; **дикий нрав** калју кылык; **5.** (*о местности*) ээн, кижі јүрбеген; **дикие места** кижі јүрбеген јерлер; **6.** *разг.* (*нелюдимый, застенчивый*) уйалчак

ДИКО́ВИННЫЙ, -ая, -ое *разг.* кайкамчылу

ДИКОРАСТУ́ЩИЙ, -ая, -ее јерлик

ДИ́КОСТЬ ж. см. **ди́кий**

ДИКТА́НТ м. диктант

ДИКТОВА́ТЬ *несов. что 1.* (*медленно и раздельно читать что-н., чтобы слушатель записывал*) кычырар (кычыр-); **диктовать стихотворение** ұлгер кычырар; **2.** *перен.* (*предписывать*) кыйалта јок некеер (неке-); **диктовать условия** айалгаларды кыйалта јок некеер

ДИ́КТОР м. диктор; **работать диктором** диктор болуп иштеер

ДИКТОФОН м. диктофон; **записывать на диктофон** диктофонго бичиир

ДИ́КЦИЯ ж. дикция

ДИЛЕТА́НТ м. дилетант (*билгири ас кижі, үредүзи јабыс кижі*)

ДИНА́МИК м. динамик

ДИНАМИ́Т м. динамит

ДИНАМИ́ЧНЫЙ, -ая, -ое түрген; **динамичный танец** түрген бије

ДИНОЗА́ВР м. динозавр

ДИПЛО́М м.; *в разн. знач.* диплом

ДИПЛОМА́НТ м. дипломант

ДИПЛОМА́Т м. дипломат

ДИПЛОМАТИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое дипломатический; **дипломатический представитель** дипломатический чыгартылу кижі

ДИПЛОМИ́РОВАННЫЙ, -ая, -ое дипломду, диплом алган

ДИПЛО́МНЫЙ, -ая, -ое дипломный; **дипломная работа** дипломный иш

ДИРЕ́КТОР м. директор; **директор института** институттын директоры

ДИРЕКТОРА́Т м. директорат

ДИРЕ́КЦИЯ ж. дирекция; **дирекция театра** театрдын дирекциязы

ДИРИЖА́БЛЬ м. дирижабль

ДИРИЖЁ́Р м. дирижёр

ДИРИЖИ́РОВАТЬ *несов. чем и без доп.* дирижировать эдер (эт-)

ДИСК м.; *в разн. знач.* диск

ДИСКВАЛИФИ́ЦИРОВАТЬ *сов., нес. сов. кого-что* дисквалифицировать эдип салар (эдип сал-), дисквалифицировать эдер (эд-), квалификациязын айрыыр (айры-); **дисквалифицировать спортсмена** спортсменнин квалификациязын айрыыр

ДИСКВАЛИФИ́ЦИРОВАТЬСЯ *нес. сов. страд. от* дисквалифицировать квалификациязын айрыдар (айрыт-)

ДИСКОБО́Л м.; *спорт.* диск чачаачы

ДИ́СКОВЫЙ, -ая, -ое дисктү; **дискотечная пила** дисктү кирее

ДИСКРЕДИТИ́РОВАТЬ *сов., нес. сов. кого-что* адын түжүрер (түжүр-); **дискредитировать власть** јаннын адын түжүрер

ДИСКРИМИНА́ЦИЯ ж. дискриминация

ДИСКУССИО́ННЫЙ, -ая, -ое блаашту; **дискуссионный вопрос** блаашту сурак

ДИСКУССИ́РОВАТЬ *сов., нес. сов. что или о чём* дискуссияда туружар (туруш-), дискуссировать эдер (дискуссировать эт-); **дискуссировать новую книгу** јаны бичиктин дискуссиязында туружар

ДИСКУ́ССИЯ ж. дискуссия, блааштартышту эрмек-куучын

ДИСКУТИ́РОВАТЬ *см.* дискуссíрo-
вать

ДИСПАНСЁР *м.*; *мед.* диспансер

ДИСПАНСЕРИЗА́ЦИЯ *ж.* диспансе-
ризация

ДИСПЕ́ТЧЕР *м.* диспетчер

ДИСПЕ́ТЧЕРСКИЙ, -ая, -ое диспет-
чердин; **диспетчерский пункт** диспет-
чердин пункты

ДИ́СПУТ *м.* диспут

ДИССЕРТА́НТ *м.* и **ДИССЕРТА́НТ-**
КА *ж.* диссертант

ДИССЕРТА́ЦИЯ *ж.* диссертация

ДИСТА́НЦИЯ *ж.* **1.** *воен.* дистанция;
2. (*расстояние*) ортозы, ыраагы; **бег на**
дистанцию пятьсот метров ыраагы беш
jүс метр жерге jүгүрери; **3.** *ж.-д.* (*участок*)
дистанция

ДИСЦИПЛИ́НА *ж.* **1.** дисциплина,
кыйалта жок бұдүрер ээжилер; **трудо-**
вая дисциплина иштинг дисциплиназы;
2. (*отрасль науки*) дисциплина (*кандый*
бир науканын бөлүгү); **исторические дис-**
циплины түүки дисциплиналар

ДИСЦИПЛИНА́РНЫЙ, -ая, -ое дис-
циплинарный; **дисциплинарный устав**
дисциплинарный устав

ДИСЦИПЛИНИ́РОВАННОСТЬ *ж.*
дисциплиназы жакшы болоры, дисципли-
назы жакшы болгоны; **отряд отличался**
дисциплинированностью отряд дисци-
плиназы жакшы болгоныла аңыланган

ДИСЦИПЛИНИ́РОВАННЫЙ, -ая,
-ое дисциплиназы жакшы; **дисциплини-**
рованный мальчик дисциплиназы жакшы
уулчак

ДИСЦИПЛИНИ́РОВАТЬ *сов., несов.*
кого-что дисциплинага үредип салар (үре-
дип сал-), дисциплинага үредер (үрет-);
дисциплинировать детей балдарды дис-
циплинага үредер

ДИТЯ́ *с.* (*мн. дети*) бала

ДИФТЕ́РИЯ *ж.*; *мед.* дифтерия

ДИФТО́НГ *м.*; *лингв.* дифтонг

ДИЧА́ТЬ *несов.* кийик болор (бол-),
жерлик болор; **вдали от людей кошки ди-**
чают улустаң ыраакта кискелер жерлик
болот

ДИ́ЧЬ *ж.* **1.** *собир.* (*дикие птицы*) жер-
дин ан-кужы; **2.** (*мясо диких птиц*) жердин
ан-кужынын эди

ДЛИ́НА *ж.* узуны, сыны; **длиной в два**
метра узуны эки метр; **в длину** сынына,
узунына

ДЛИ́ННЕТЬ *несов.*; *разг.* узаар (уза-);
дни к весне длиннеют жаскары күндер
узап жат

ДЛИ́ННО... *первая часть сложного*
слова узун; длинноногий узун бутту

ДЛИ́ННОВОЛО́СЫЙ, -ая, -ое узун
чачту; **длинноволосая девушка** узун
чачту кыс

ДЛИ́ННОКРЫ́ЛЫЙ, -ая, -ое узун ка-
натту; **длиннокрылая птица** узун канатту
куш

ДЛИ́ННОНО́ГИЙ, -ая, -ое узун бутту;
длинноногая девушка узун бутту кыс

ДЛИ́ННОНО́СЫЙ, -ая, ое узун тум-
чукту

ДЛИ́ННОПО́ЛЫЙ, -ая, -ое узун эдек-
тү; **длиннополое пальто** узун эдектү тон

ДЛИ́ННОРУ́КИЙ, -ая, -ое узун колду

ДЛИ́ННОШЕ́РСТНЫЙ, -ая, ое и
ДЛИ́ННОШЕ́РСТЫЙ, -ая, -ое узун түк-
тү; **длинношёрстная собака** узун түктү
ийт

ДЛИ́ННЫЙ, -ая, ое *в разн. знач.* узун;
длинное платье узун платье; **длинная**
ночь узун түн

ДЛИ́ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* узагы; **дли-**
тельность дня күннин узагы

ДЛИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое узак; **дли-**
тельный сон узак уйку

ДЛИ́ТЬСЯ *несов.* болор (бол-); **сеанс**
длился два часа сеанс эки час болды

ДЛЯ́ *предлог* **1.** *передается афф.*
дат.-направ. п. -ка/-га керектү; **книга**
для детей балдарга керектү бичик; **2.** *пе-*
редается афф. дат.-направ. п. -ка/-га

ДНЕВАТЬ

тузалу; **полезно для здоровья** су-кадыкка тузалу; **3.** (с целью) *передается афф. дат.-направ. п.* -ка/-га болуп; **делать для вас** слерге болуп эдер

ДНЕВАТЬ *несов.* үйделеер (үйделе-), күнеер (күне-); **по дороге полк дневал в деревне** јолой полк деремнеде күнеген

ДНЁВКА *ж.* днёвка, бир күнге амыраар токтоду

ДНЕВНИК *м.* дневник, күнлик

ДНЕВНОЙ, -ая, -ое **1.** (*происходящий днём*) түштеги, түштин; **дневной свет** түштеги жарык; **2.** (*за день*) бир күннин, күндүк; **дневная норма** бир күннин нормы

ДНЁМ *нареч.* түште; **ехать днём** түште барар

ДНИЩЕ *с.* түп; **днище бочки** бочконын түби

ДНО *с.* түп; **дно моря** талайдын түби; **дно ящика** кайырчактын түби

ДНООЧИСТИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое суунын түбин арчыыр

ДНОУГЛУБИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое суунын түбин теренжидер

ДО I *предлог с род. п.* **1.** озо; *а также передаётся глагольной формой на -ганча (-генче), -канча (-кенче); до революции* революциядан озо; **до моего прихода** мен келгенче; **2.** (*при указании границы движения, предела времени*) јетире; **ждать до вечера** энирге јетире сакыыр; **3.** (*при указании результата действия, его предела*) јетире; **бороться до победы** јенүге јетире тартыжар; **4.** (*приблизительно, около*) кире, шыдар; **до ста** јүске шыдар

ДО ОТВАЛА *в знач. нареч.* тойгончо; **кушать до отвала** тойгончо ажанар

ДО СВИДАНИЯ *в знач. межд.* јакшы болзын

ДО УПАДУ *в знач. нареч.* јыгылганча; **танцевать до упаду** јыгылганча бијелеер

ДОБАВИТЬ *сов.* что, чего кожуп ийер (кожуп ий-); **мне нечего добавить** менде

кожуп ийер неме јок; **добавить сахару в чай** чайга сахар кожуп ийер

ДОБАВИТЬСЯ *сов.* кожупып калар (кожупып кал-); **к нам добавились ещё двое человек** биске база эки кижии кожупып калды

ДОБАВЛЕНИЕ *с. см.* добавлять

ДОБАВЛЯТЬ *несов.* что, чего *см.* добавить

ДОБАВОЧНЫЙ, -ая, -ое кошкон, кожуп берген

ДОБЕГАТЬ *несов. см.* добежать

ДОБЕЖАТЬ *сов.* до кого-чего јүгүрип барар (јүгүрип бар-); **добежать до озера** көлгө јетире јүгүрип барар

ДОБЕЛА *нареч.* кажайта, агарта; **отмыть добела** кажайта јунуп салар

ДОБИВАТЬ *несов. см.* добить

ДОБИВАТЬСЯ *несов. см.* добиться

ДОБИРАТЬ *несов. см.* добрать

ДОБИРАТЬСЯ *несов. см.* добратсья

ДОБИТЬ *сов.* **1.** кого (*прикончить*) өлтүрип ийер (өлтүрип ий-); **добить собаку** ийтти өлтүрип ийер; **2.** что (*разбить до конца или до полной негодности*) јок этире оодо согуп салар (согуп сал-); **добить стакан** стаканды јок этире оодо согуп салар

ДОБИТЬСЯ *сов.* чего јединип алар (јединип ал-); **добиться больших успехов** јаан једимдерге јединип алар

ДОБЛЕСТНЫЙ, -ая, -ое ат-нерелү; **доблестный труд** ат-нерелү иш

ДОБЛЕСТЬ *ж.* ат-нере

ДОБРАСЫВАТЬ *несов. см.* добросить

ДОБРАТЬ *сов.* **1.** кого-что, кого-чего кожуп алар (кожуп ал-); **добрать в экспедицию ещё одного человека** экспедицияга база бир кижии кожуп алар; **2.** (*окончить собиране кого-чего-н.*) учына јетире јууп алар (јууп ал-); **добрать ягоды** јиилектерди учына јетире јууп алар

ДОБЫВАТЬ

ДОБРАТЬСЯ *сов. до кого-чего* 1. једип алар (једип ал-); **мы кое-как добрались домой** бис айлыбыска јук арайдан једип алдыс; 2. *перен., разг. (узнать или понять)* чыгып алар (чыгып ал-); **добраться до истины** чынына чыгып алар

ДОБРЕСТІ *сов. до кого-чего* једип алар (једип ал-); **еле добраели до дому** јук арайдан айлыбыска једип алдыс

ДОБРЕТЬ *несов.* 1. (*становиться добрее*) јымжаар (јымжа-); 2. *разг. (толстеть)* семирер (семир-), тестейер (тестей-), тешпейер (тешпей-); **от безделья всё добреет** неме этпестег улам там ла тешпейет

ДОБРО *с.* 1. (*хорошее, полезное*) јакшы, быйан; **он мне много сделал добра** ол меге көп јакшы эткен; 2. *разг. (имущество)* јөбжө; **народное добро** албатынын јөбжөзи

ДОБРОВÓЛЬНО *нареч.* бойынын күүниле; **он пошёл на фронт добровольно** фронтко ол бойынын күүниле барган

ДОБРОВÓЛЬНЫЙ, -ая, -ое бойынын күүниле эдер, бойынын күүниле эткен; **добровольная работа** бойынын күүниле эткен иш

ДОБРОДÉТЕЛЬ *ж.* ак күүн-санаа, јакшы кылык; **проявить добродетель** јакшы кылык эдер

ДОБРОДÉТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ак күүн-санаалу, јакшы кылыкту; **добродетельный человек** ак күүн-санаалу киж

ДОБРОДУ́ШИЕ *с. см. добродушный*

ДОБРОДУ́ШНЫЙ, -ая, -ое јүреги јымжак, јымжак јүректү, буурзак, јалакай; **добродушный мальчик** јымжак јүректү уулчак

ДОБРОЖЕЛА́ТЕЛЬ *м.* јакшы сагышту киж, јакшы күүн-санаалу киж

ДОБРОЖЕЛА́ТЕЛЬНИЦА *ж.* јакшы сагышту үй киж, јакшы күүн-санаалу үй киж

ДОБРОЖЕЛА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јакшы сагышту, јакшы күүн-санаалу; до-

брожелательный друг јакшы күүн-санаалу нөкөр

ДОБРОКА́ЧЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое чындый, чон, јакшы; **доброкачественный товар** чон товар

ДОБРОПОРЯДОЧНОСТЬ *ж.* ак-чек болоры; **нет сомнения в его добропорядочности** онын ак-чек болгонында аланзу јок

ДОБРОПОРЯДОЧНЫЙ, -ая, -ое ак-чек; **добропорядочный человек** ак-чек киж

ДОБРОСА́ТЬ *сов.* јетире чачып салар (чачып сал-); **добросать камни** таштарды јетире чачып салар

ДОБРОСЕРДÉЧНЫЙ, -ая, -ое јүреги јымжак, јымжак јүректү, јакшы күүн-санаалу, буурзак; **добросердечный учитель** јымжак јүректү үредүчи

ДОБРОСИТЬ *сов. кого-что* јетире чачып ийер (чачып ий-); **добросить мяч до черты** мячты чийүге јетире чачып ийер

ДОБРОСОВЕСТНОСТЬ *ж.* ак-чеги; **добросовестность в работе** иште ак-чеги

ДОБРОСО́ВЕСТНЫЙ, -ая, -ое ак-чек; **он врач добросовестный** ол ак-чек эмчи

ДОБРОСОСÉДСКИЙ, -ая, -ое (*о взаимоотношениях*) јакшы, најылыкту; **добрсоседские отношения между двумя странами** эки ороон ортодо најылыкту колбулар

ДОБРОТА́ *ж.* јакшызы, буурзагы, јалакайы; **доброта его характера** кылыгынын јалакайы

ДОБРО́ТНЫЙ, -ая, -ое бек, чон, чындый; **добротная материя** чындый бөс

ДО́БРЫЙ, -ая, -ое *в разн. знач.* буурзак, јымжак; **добрый человек** јымжак киж

ДОБУДИ́ТЬСЯ *сов. кого; разг.* ойгозып алар (ойгозып ал-); **еле добудиться** јук арайдан ойгозып алар

ДОБЫВА́НИЕ *с. см. добывать*

ДОБЫВА́ТЬ *несов. см. добыть*

ДОБЫВАЮЩИЙ

ДОБЫВАЮЩИЙ, -ая, -ее казып табар; **добывающая промышленность** казып табар промышленность

ДОБЫТЬ сов. 1. *кого-что (достать, приобрести)* таап алар (таап ал-); **нужно добыть эту книгу** бу бичикти таап алар керек; 2. *что (из земли)* казып алар (казып ал-); **добыть каменный уголь** таш көмер казып алар

ДОБЫЧА жс. 1. *(то, что извлечено, добыто из недр земли)* казып алары, казып алганы; **добыча руды** руда казып алары; 2. *(добытое на охоте)* тапканы; **добыча охотников** анчылардын тапканы; 3. *(о животных)* жем; **добыча волка** бөрүнин жеми

ДОВАРИВАТЬ несов. см. доварить

ДОВАРИВАТЬСЯ несов. см. довариться

ДОВАРИТЬ сов. *что* жетире кайнадып салар (кайнадып сал-); **доварить суп** супты жетире кайнадып салар

ДОВАРИТЬСЯ сов. жетире кайнап калар (кайнап кал-); **мясо доварилось** эт жетире кайнап калган

ДОВЕЗТИ сов. *кого-что (доставить)* жетирип салар (жетирип сал-); **апарып салар** (апарып сал-); **автобус довезет вас до самого вокзала** автобус слерди вокзалдын бойына жетирип салар

ДОВЕРЕННОСТЬ жс. *доверенность*, бүдүмжилеген бичик; **получить деньги по доверенности** бүдүмжилеген бичикле акча алар

ДОВЕРЕННЫЙ, -ая, -ое 1. бүдүмжилеген; **доверенное лицо** бүдүмжилеген кижиге; **документы, мне доверенные** меге бүдүмжилеген документтер; 2. *в знач. суц.* **довѣренный** бүдүмжилеген кижиге

ДОВЕРИЕ с. бүдүмжи; **оказать доверие** бүдүмжи эдер; **войти в чье-н. доверие** кемнин-кемнин бүдүмжизине кирип алар

ДОВЕРИТЕЛЬ м. и **ДОВЕРИТЕЛЬНИЦА** жс. *доверенность* арттырган кижиге

ДОВЕРИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое бүдүмжилү, ижемжилү; **доверительный тон** бүдүмжилү үн

ДОВЕРИТЬ сов. *кому-чему* бүдүмжилеп берер (бүдүмжилеп бер-), бүдүп берер (бүдүп бер-), бүдүп айдып берер (айдып бер-), иженип арттырып салар (арттырып сал-); **доверить тайну другу** нөкөрине жажытту немезин бүдүп айдып берер; **я доверяю вам своего ребенка** мен слерге баламды иженип арттырып жадым

ДОВЕРИТЬСЯ сов. *кому-чему* бүдөр (бүт-), бүдүп айдып берер (айдып бер-); **он мне доверился** ол меге бүдүп айдып берди

ДОВЕРХУ нареч. *толтыра, топ-толо, оозына жетире*; **налить доверху** сууны толтыра уруп салар

ДОВЕРЧИВО нареч. бүдүмжилү; **смотреть доверчиво** бүдүмжилү көрөр

ДОВЕРЧИВОСТЬ жс. бүдүнкейи, иженкейи; **его доверчивость самому же навредила** онын бүдүнкейи бойына ла жаман этти

ДОВЕРЧИВЫЙ, -ая, -ое бүдүнкей, бүдер; **он слишком доверчивый** ол ойинен өткүре бүдүнкей

ДОВЕРШАТЬ несов. см. довершить

ДОВЕРШЕНИЕ с. *учына жетирери*, божодоры; **он внес все силы для завершения задуманного дела** ол сананган кергин учына жетирерине бастыра күчтерин салды

ДОВЕРШИТЬ сов. *что* учына жетирип салар (жетирип сал-), бүдүрип салар (бүдүрип сал-), божодып салар (божодып сал-); **довершить начатый труд** баштаган ишти бүдүрип салар

ДОВЕРШИТЬСЯ сов. *божоп калар* (божоп кал-), учына жедер (жет-); **стройка довершится к концу года** тура тудуш жылдын учында божоп калар

ДОВЕРЯТЬ несов. 1. см. доверить; 2. *(полагаться)* иженер (ижен-); **я ему не доверяю** мен ого иженбей жадым

ДОГОВОР

ДОВЕРЯТЬСЯ *несов. см. довериться*

ДОВЕСТИ *сов. 1. кого (доставить, сопроводить до какого-л. места) жетирип салар (жетирип сал-); довести до дому айлына жетирип салар; 2. что (привести до какого-л. места) жетире эдип салар (эдип сал-), жетире тудуп салар (тудуп сал-); довести железную дорогу до города темир јолды городко жетире тудуп салар; 3. кого (привести в какое-л. состояние) кийдирип ийер (кийдирип ий-); довести страну до нищеты ороонды јоксырашка кийдирип салар; 4. (сообщить, передать) жетирип салар; довести информацию до сотрудников жетирүни ишчилерге жетирип салар*

ДОВЕСТИСЬ *сов. безл.; разг. (случиться) келижип калар (келижип кал-); мне не довелось видеть моря меге талај көрөргө келишпей калды*

ДОВОД *м. керелеген шүүлте; приводить доводы керелеген шүүлтелер айдар*

ДОВОДИТЬ *несов. см. довести*

ДОВОДИТЬСЯ *несов. 1. см. довести; 2. (быть в родстве) болор (бол-); он мне доводится дядей ол меге таай болот*

ДОВОЕННЫЙ, -ая, -ое *јуу алдындагы, јуудан озо болгон; довоенное время јуу алдындагы ой*

ДОВОЗИТЬ *несов. кого-что жетирер (жетир-); довозить детей до школы балдарды школго жетирер*

ДОВОЛЬНЫЙ, -ая, -ое *1. маказыраган; у него довольный вид ол маказыраган бүдүштү; 2. (испытывающий удовлетворение, удовольствие от кого-чего-н.) јарап турган, јараган; он доволен работой ого ижи јарап турган; она довольна поездкой ого јол-јорык јараган*

ДОВОЛЬСТВИЕ *с.; воен. јеткилдеери (курсакла, кийимле)*

ДОВОЛЬСТВОВАТЬСЯ *несов. чем 1. болорзынар (болорзын-); довольствоваться своим заработком бойынын ишјалын болорзынар; 2. воен. јеткилделер (јеткилдел-)*

ДОВЫБОРЫ *только мн. үзеери талдаштар*

ДОГ *м. дог (ийт)*

ДОГАДАТЬСЯ *сов. о чём сезип ийер (сезип ий-), билип ийер (билип ий-); догадаться, что в доме были люди турада улус болгон деп сезип ийер*

ДОГАДКА *ж. 1. бодоштыру, бодоштырары; не догадки нужны, а достоверные факты бодоштырулар эмес, а чын болгон немелер керек; 2. (сообразительность, догадливость) сескири, тапкыры; проявлять догадку в работе иште тапкырын көргүзер; ♦ теряться в догадках кажызы чын болгонын аайлабай турар*

ДОГАДЛИВОСТЬ *ж. тапкыры, сескири; отличаться догадливостью сескириле аныланып турар*

ДОГАДЛИВЫЙ, -ая, -ое *тапкыр; сескир; догадливый ученик тапкыр үренчик*

ДОГАДЫВАТЬСЯ *несов. см. догадаться*

ДОГЛЯДЕТЬ *сов. что; разг. 1. (окончить смотреть что-л., досмотреть до конца) учына жетире көрүп ийер (көрүп ий-); доглядеть спектакль спектакльды учына жетире көрүп ийер; 2. чаще с отриц. (не упустить кого-что-н. из виду, уберечь надзором) јазап көрөр (көр-); не доглядели за ребёнком баланы јазап көргилебеген*

ДОГЛЯДЫВАТЬ *несов. что; разг. учына жетире көрөр (көр-)*

ДОГНАТЬ *сов. кого-что једижип алар (једижип ал-); догнать автобус на перевале автобуска боочыда једижип алар*

ДОГОВАРИВАТЬ *несов. см. договаривать*

ДОГОВАРИВАТЬСЯ *несов. см. договариваться 1*

ДОГОВОР *м. јөптөжү; договор о дружбе и взаимопомощи најылык ла бойы бойына болужары керегинде јөптөжү*

ДОГОВОРЁННОСТЬ

ДОГОВОРЁННОСТЬ *ж.* јөптөшкөни, јөптөжип алганы, эрмектежип алганы, куучындажып алганы; **по договорённости он должен был прийти сегодня** јөптөшкөни аайынча ол бүгүн келер учурлу болгон

ДОГОВОРИТЬ *сов.* что јетире айдар (айт-); **она не смогла договорить** ол јетире айдып болбоды

ДОГОВОРИТЬСЯ *сов.* 1. (условиться) эрмектежип алар (эрмектежип ал-); јөптөжип алар (јөптөжип ал-), куучындажып алар (куучындажып ал-); **надо договориться** јөптөжип алар керек; 2. (в разговоре, в рассуждениях дойти до какой-л. крайности) куучындажып ойинен өдө берер (өдө бер-)

ДОГОВОРНЫЙ, -ая, -ое договор аайынча, јөптөжү аайынча; **договорная работа** договор аайынча иш

ДОГОЛА *нареч.* шалданга јетире, куу жылангаш болгончо; **раздеться догола** шалданга јетире уштынып алар

ДОГОНЯТЬ *несов.* см. догна́ть

ДОГОРАТЬ *несов.* см. догорéть

ДОГОРÉТЬ *сов.* үзе күйүп калар (күйүп кал-), божодо күйүп калар; **свечи догорели** үспекчиндер божодо күйүп калды

ДОГРУЖАТЬ *несов.* см. догрузи́ть

ДОГРУЖАТЬСЯ *несов.* см. догрузи́ться

ДОГРУЗИТЬ *сов.* 1. что (окончить погрузку) јетире коштоп салар (коштоп сал-); 2. чего (добавить) үстине салып ийер (салып ий-), үзеери коштоп ийер (коштоп ий-); **догрузить оставшиеся дрова** артып калган одынды үстине салып ийер

ДОГРУЗИТЬСЯ *сов.* (пополниться грузом) коштолып калар (коштолып кал-); **камаз догрузился** камаз коштолып калды

ДОГРУЗКА *ж.* учына јетире коштооры, үзеери коштооры

ДОГРЫЗАТЬ *несов.* см. догры́зть

ДОГРЫ́ЗТЬ *сов.* что учына јетире кемирип салар (кемирип сал-), божодо кемирип салар; **догрызть сухарь** сухайрыны божодо кемирип салар

ДОГУ́ЛИВАТЬ *несов.* см. догуля́ть

ДОГУЛЯ́ТЬ *сов.* что и без доп.; *разг.* өткүрер (өткүр-); амырап јүрер (амырап јүр-); **конец отпуска догулять в деревне** амыралтанын учын деремнеде өткүрер

ДОГУЛЯ́ТЬСЯ *сов.* до чего; *разг.* јүрер (базар, базып јүрер) (јүр-, бас-, базып јүр-); **догуляться до простуды** соокко өткөнчө јүрер

ДОДАВА́ТЬ *несов.* см. дода́ть

ДОДА́ТЬ *сов.* что, чего јетире берип салар (берип сал-); (добавить) кожуп берер (кожуп бер-); **он додал ещё пять рублей** ол база беш салковой кожуп берди

ДОДЕ́ЛАТЬ *сов.* что јетире эдип салар (эдип сал-); **доделаем всё и будем свободны** јетире үзе эдип салала, бош болорыс

ДОДЕ́ЛКА *ж.* јетире эдери

ДОДЕ́ЛЫВАТЬ *несов.* јетире эдер (эт-)

ДОДЕ́РЖАТЬ *сов.* кого-что тудып ийер (ий-), база эмеш ойгө тудып ийер; **додержать собаку дома до потепления** жылыганча ийтти айылга тудып ийер; **додержать тесто в печи** тестени печкеде база эмеш ойгө тудып ийер

ДОДУ́МАТЬ *сов.* что; *разг.* сананып ийер (сананып ий-); **додумать мысль до конца** шүүлтени учына јетире сананып ийер

ДОДУ́МАТЬСЯ *сов.* до чего; *разг.* сананып табып ийер (табып ий-); **быстро додуматься** түрген сананып табып ийер

ДОЕДА́ТЬ *несов.* см. дое́сть

ДОЕЗЖА́ТЬ *несов.* см. дое́хать

ДОЕ́СТЬ *сов.* что түгезе јип салар (јип сал-), божодо јип салар; **доесть хлеб** калашты божодо јип салар

ДОЕ́ХАТЬ *сов.* једип калар (једип кал-); **они вчера доехали** олор кече једип калган

ДОКАЗАТЬ

ДОЖАРИТЬСЯ *сов.* жетире каарылып калар (каарылып кал-), быжып калар (быжып кал-); **картошка дожарилась** картошко быжып калды

ДОЖДАТЬСЯ *сов. кого-чего* сакып алар (сакып ал-); **дождаться из армии** черүден сакып алар

ДОЖДЕВИК *м.* дождевик

ДОЖДЕВОЙ, -ая, -ое **1.** жааштын, жанмырдын; **дождевая вода** жанмырдын суузы; **2.** (*несущий дождь*) жааштын, жанмырдын; **дождевая туча** жааштын булуды

ДОЖДЛИВЫЙ, -ая, -ое жанмырлу, жаашту; **дождливый день** жанмырлу күн

ДОЖДЬ *м.* жааш, жанмыр; **дождь идёт** жааш жаап жат; **проливной дождь** ургун жанмыр

ДОЖИВАТЬ *несов. см. дожить*

ДОЖИДАТЬСЯ *несов. см. дожждаться*

ДОЖИТЬ *сов. до чего* жүрер (жүр-); журтаар (журта-); жадар (жат-); **дожить до ста лет** жүс жашка жетире жүрер; **дожить на ферме до весны** фермада жаска жетире жадар

ДОЗА *ж.; мед.* доза

ДОЗНАВАТЬСЯ *несов. см. дознаться*

ДОЗНАНИЕ *с.; юр.* шылуу; **производить дознание по делу** керек аайынча шылуу өткүрер

ДОЗНАТЬСЯ *сов. о ком-чём; разг.* угуп алар (угуп ал-); **не могу дознаться, где он работает** кайда ол иштеп турганын угуп албай жадым

ДОЗО́РНЫЙ, -ая, -ое *и в знач. суш.* дозорный *м.* кайучу; **дозорный корабль** кайучу кереп; **сменить дозорного кайучуны** сольш ийер

ДОЗРЕВА́НИЕ *с.* жетире быжары; **дозревание яблок** аламалардын жетире быжары

ДОЗРЕВА́ТЬ *несов. см. дозреть*

ДОЗРЕ́ЛЫЙ, -ая, -ое жетире бышкан, быжып калган; **дозрелая вишня** быжып калган вишня

ДОЗРЕ́ТЬ *сов.* быжып калар (быжып кал-), жетире быжып калар; **груша не дозрела** груша жетире бышпаган

ДОИГРА́ТЬ *сов. что* жетире ойноп ийер (ойноп ий-); **доиграть пьесу** пьесаны жетире ойноп ийер; **доиграть и пойти домой** учына жетире ойноп ийеле, жанар

ДОЙГРЫВА́ТЬ *несов. см. доиграть*

ДОЙЛЬНЫЙ, -ая, -ое саар, саайтан; **дойльный аппарат** саар аппарат

ДОИСКА́ТЬСЯ *сов.* **1.** бедиреп табар (бедиреп тап-); **не просто было доискаться людей, желающих участвовать на соревновании** маргаанга туружарга күүндү улусты бедиреп табарга тегин эмес болгон; **2.** (*разузнать о чём-л., выяснить*) билип алар (билип ал-); **доискаться истины** чынын билип алар

ДОЙТЬ *несов. кого-что* саар (саа-); **дойть корову** уй саар

ДОЙТЬСЯ *несов.* саадырар (саадыр-); **корова хорошо доится** уй жакшы саадырып жат

ДОЙКА *ж.* сааш, саары; **механическая дойка** механический сааш

ДОЙНЫЙ, -ая, -ое саап, саадырып турган; **дойная коза** саадырып турган эчки

ДОЙТИ́ *сов.* **1.** до кого-чего; *в разн. знач.* жедип калар (жедип кал-); **дойти до горы** кырга жедип калар; **2.** *разг.* (*довариться, дозреть*) быжып калар (быжып кал-); **пирог дозрел** пирог быжып калды

ДОК *м.* док

ДОКАЗА́ТЕЛЬСТВО *с.* **1.** (*довод*) чынын көргүзери, чынын керелеери; **доказательство преступления** каршулу керектин чынын керелеери; **2.** *мат.* доказательство; **теорема имеет несколько доказательств** теоремада бир канча доказательство бар

ДОКАЗА́ТЬ *сов. что* **1.** чынын көргүзип салар (көргүзип сал-), чынын керелеп салар (керелеп сал-); **доказать на деле** керекте көргүзип салар; **2.** *мат.* чынын

ДОКАЗЫВАТЬ

јартап салар (јартап сал-); **доказать теорему** теореманын чынын јартап салар

ДОКА́ЗЫВАТЬ *несов. см. доказáть*

ДОКÁНЧИВАТЬ *несов. см. докóнчить*

ДОКÁПЫВАТЬ *несов. см. докопáть*

ДОКÁПЫВАТЬСЯ *несов. см. докопáться*

ДОКАТ́ИТЬ *сов. что 1.* тоголодып салар (тоголодып сал-); **докатить бочку до бани** бочконы мылчага јетире тоголодып салар; **2. разг. (быстро доехать)** түрген једип калар (једип кал-), учуртып једип калар; **в два дня докатили до Москвы** Москвага јетире эки күнге учуртып једип калгандар

ДОКАТ́ИТЬСЯ *сов. 1.* тоголонып калар (тоголонып кал-); **мяч докатился до клумбы** мечик клумбага јетире тоголонып калды; **2. (донестись – о громких, раскатыстых звуках)** угулып келер (угулып кел-); **издалека докатился грохот ружья** ыраактан мылтыктын табыжы угулып келди

ДÓКЕР *м. докер (порттын ишмекчизи)*

ДОКЛА́Д *м. доклад, јетирү; делать научный доклад* билим доклад эдер; **доклад о проделанной работе** эткен ижи аайынча јетирү

ДОКЛАДНÓЙ, -ая, -ое докладной; **докладная записка** докладной бичик

ДОКЛА́ДЧИК *м. докладчик, доклад эдеечи; все докладчики выступили* ончо доклад эдеечилер куучындап салды

ДОКЛА́ДЫВАТЬ I *несов. что 1. (делать доклад)* доклад эдер (эт-); **докладывать о результатах работы** иштин учтурултары керегинде доклад эдер; **2. кому что о чём (сообщать)** јетирер (јетир-), айдар (айт-); **докладывать о приезде гостей** айылчылардын келгенин јетирер

ДОКЛА́ДЫВАТЬ II *несов. что, чего (добавлять)* үзеери салар (сал-), үстине салар; **докладывать картошки** картошко үстине салар

ДОКОЛО́ТЬ *сов. что 1. (окончить колку чего-н.)* јетире јарып салар (јарып сал-); **доколоть дрова** одынды јетире јарып салар; **2. (умертвить, убить окончательно ударами ножа)** өлтүре сайып ийер (сайып ий-); **доколоть курицу** такааны өлтүре сайып ийер

ДОКÓНЧИТЬ *сов. что* божодып салар (божодып сал-), учына јетирип (јетирип сал-); **докончить диссертацию** диссертацияны божодып салар

ДОКОП́АТЬСЯ *сов. до чего 1.* јетире казып салар (казып сал-); **докопаться до воды** сууга јетире казып салар; **2. перен. (разузнать)** үзе билип алар (билип ал-); **докопаться до истины** чынын билип алар

ДОКОС́ИТЬ *сов. что* јетире чабып (чаап) салар (чабып (чаап) сал-); **докосить траву** өлөндү јетире чабып салар

ДОКРА́СИТЬ *сов. что* јетире будып салар (будып сал-); **вчера мы докрасили пол** бис полды кече јетире будып салды

ДОКРАСНÁ *нареч. кызарганча, кызарта; он натёр себе руки докрасна* ол колын кызарта јыжып алды

ДОКРА́ШИВАТЬ *несов. см. докрас́ить*

ДОКРИЧ́АТЬСЯ *сов. 1. кого (дозваться)* кыйгырып алар (кыйгырып ал-); **никогда не докричишься** кемди де кыйгырып албазын; **2. до чего** кыйгырар (кыйгыр-); **докричаться до хрипоты** үни тунганча кыйгырар

ДÓКТОР *м. 1. (учёная степень)* доктор; **доктор филологических наук** филология билимдердин докторы; **2. (врач)** доктор, эмчи; **молодой доктор** јиит доктор

ДÓКТОРСКИЙ, -ая, -ое докторский, доктордын; **докторская диссертация** докторский диссертация

ДОКУМÉНТ *м. документ, керелеген окылу бичик; документ о заключении брака* алышканын керелеген окылу бичик

ДОЛЖНОСТЬ

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЙ, -ая, -ое документальный; **документальный фильм** документальный фильм

ДОКУМЕНТИРОВАТЬ сов., несов. что документировать эдип салар (эдип сал-), документировать эдер (эт-); **это дело необходимо тщательно документировать** бу керекти јазап документировать эдип салар керек

ДОКУПАТЬ несов. см. **докупить**

ДОКУПИТЬ сов. что, чего ўзеери садып алар (садып ал-), ўстине садып алар; **докупить метр ткани** бир метр бѳс ўзеери садып алар

ДОКУРИВАТЬ несов. см. **докурить**

ДОКУРИТЬ сов. что јетире тартып салар (тартып сал-); **докурить последнюю сигарету** калганчы танкыны јетире тартып салар

ДОКУЧАТЬ несов. кому чем чаптык эдер (эт-); **докучать своими вопросами** бойынын сурактарыла чаптык эдер

ДОКУЧЛИВЫЙ, -ая, -ое разг. чаптык; **докучливая муха** чаптык чымыл

ДОКУЧЛИВОСТЬ ж. см. **докучливый**

ДОЛАМЫВАТЬ несов. см. **доломать**

ДОЛБИТЬ несов. что 1. ойор (ой-); **долбить лёд** тош ойор; 2. (клювом) чоккыыр (чоккы-); **дятел долбил дерево** томыртка агаш чоккыган; 3. перен., разг. (повторять) катап-катап айдар (айт-), канча катап айдар; **сколько не долби – не понимает** канча да катап айтсан, аайлабай јат

ДОЛГ м. 1. (обязанность) молју; **выполнить свой долг перед родиной** тѳрѳлинин алдына бойынын молјузын бѳдѳрип салар; 2. (взятое взаймы) тѳлѳ, алым; **уплатить долг** алымын тѳлѳѳр; **взять в долг** тѳлѳге алар

ДОЛГИЙ, -ая, -ое узун, узак; **долгий путь** узак јол

ДОЛГО нареч. узак; **долго ждать** узак саккыыр

ДОЛГОВЕЧНЫЙ, -ая, -ое 1. узак туратан; **долговечное дерево** узак туратан

агаш; 2. перен. (прочный) бек; **долговечная сумка** бек сумка

ДОЛГОВОЙ, -ая, -ое тѳлѳнин, тѳлѳге алган; **долговые суммы** тѳлѳге алган акча

ДОЛГОВРЕМЕННЫЙ, -ая, -ое узак ѳйгѳ; **долговое отсутствие** узак ѳйгѳ јок болгоны

ДОЛГОВЯЗЫЙ, -ая, -ое разг. узун сынду, сыны узун; **долговязый юноша** узун сынду уул

ДОЛГОЖДАННЫЙ, -ая, -ое узак саккыган; **долгожданный день** узак саккыган кѳн

ДОЛГОЛѳТИЕ с. узак јѳрери, кѳп јаш јажаары; **человеческое долголетие** кижинин узак јѳрери

ДОЛГОЛѳТНИЙ, -ая, -ее кѳп јыл болгон, удаган; **долголетняя дружба** кѳп јыл болгон најылык

ДОЛГОПОЛЫЙ, -ая, -ое узун ѳмѳрлѳ, долгополое пальто узун ѳмѳрлѳ тон

ДОЛГОСРОЧНЫЙ, -ая, -ое узак ѳйгѳ берилген, узак ѳйгѳ алынган; **долгосрочная ссуда** узак ѳйгѳ берилген ссуда

ДОЛГОТА ж. см. **дѳлгий**

ДОЛѳТАТЬ несов. см. **долѳтеть**

ДОЛѳТѳТЬ сов. 1. учуп једип калар (једип кал-), учуп једер (учуп јет-); **долѳтеть до самой высокой горы** эн бийик кырга учуп једер; 2. (донестись) једе берер (једе бер-), једип келер (једип кел-); **до нас долѳтел запах полевых цветов** биске јаланнын чечектеринин јыды једип келди

ДОЛѳЖЕН в знач. сказ. 1. кому-чему (обязан уплатить) тѳлѳлѳ болор (бол-); **он мне должен** ол меге тѳлѳлѳ; 2. с неопр. накл. (при выражении обязательности, возможности) учурлу; **пшеница должна скоро взойти** буудай удабас ѳзѳп чыгар учурлу; ♦ **должно быть** вводн. сл. байла; **он, должно быть, на работе** ол, байла, иште

ДОЛѳЖНИК м. тѳлѳлѳ кизи

ДОЛѳЖНОСТЬ ж. иш, јамы; **у него такая должность** онын ижи андый; **его**

ДОЛЖНЫЙ

повысили в должности онын јамызын бийиктеткен

ДОЛЖНЫЙ, -ая, -ое керектү, јарамыкту; **на должной высоте** керектү кеминде; **проявить должное внимание** јарамыкту ајару эдип салар

ДОЛИВАТЬ *несов. см. долить*

ДОЛИНА *ж. (горная) өзөк; (речная) ичи; долина Катуня* Кадын ичи

ДОЛИТЬ *сов. что, чего* ўзеери уруп салар (уруп сал-); **долить воды** ўзеери суу уруп салар

ДОЛЛАР *м.* доллар

ДОЛОЖИТЬ I *сов. 1. что (сделать доклад)* доклад эдип салар (эдип сал-); **доложить результаты своего исследования** бойынын шинжү ижинин турулталары керегинде доклад эдер; **2. кому что о чём (сообщить)** айдып берер (айдып бер-), јетирер (јетир-); **доложить о приходе посетителя** кижы келгени керегинде јетирер

ДОЛОЖИТЬ II *сов. что, чего (добавить)* ўзеери салып ийер (салып ий-), ўстине салып ийер; **доложить варенья** варенье ўзеери салып ийер

ДОЛОЙ *нареч. 1. кедери; Убери всё долой со стола! Столдон кедери ал! Ушёл бы, ты, с глаз долой! Көскө көрүнбей кедери барган болзон сен! 2. (в значении приказа, требования удалить, удалиться, убрать вон)* Јок болзын!; **Долой войну!** Јуу јок болзын!

ДОЛОМАТЬ *сов. что* јетире сындырып салар (сындырып сал-); **доломать игрушку** ойынчыкты јетире сындырып салар

ДОЛОТО *с.; тех.* долото

ДОЛЯ *ж. 1. (часть) үлү, бөлүк; разделить на равные доли* тенг бөлүктерге үлеп салар; **2. (участь)** салым, үлү; **счастливая доля** ырысту салым; **такова женская доля** үй кижинин үлүзи андый

ДОМ *м. 1. (здание, строение)* тура **деревянный дом** агаш тура; **2. (жилое помещение)** үй, айыл; **все отправились по до-**

мам ончозы айылдары сайын баргылады; **3. (культурно-просветительное, научное, бытовое и т.п. государственное учреждение)** тура; **Дом культуры** Байзыннын туразы; **детский дом** балдардын туразы

ДОМА *нареч. 1. (у себя в доме)* айлында, үйде; **он вышел из дому** ол айылдан чыга берген; **2. (на родине)** төрөл јеринде; **дома хорошо** төрөл јеринде јакшы

ДОМАШНИЙ, -ая, -ее **1.** айыл ичиндеги, үйдеги, айылдагы; **домашняя работа** айылдагы иш; **домашняя хозяйка** айыл ээзи үй кижы; **2. (о животных, птицах – живущий при доме)** айылдын; **домашние животные** айылдын тындулары; **3. в знач. суц. мн. домашние (о членах семьи)** айылдагы улус

ДОМЕННЫЙ, -ая, -ое *тех.* домнанын; **доменная печь** домнанын печкези

ДОМЕНЩИК *м.* доменщик

ДОМИНИРОВАТЬ *несов. 1. (преобладать)* артыктаар (артыкта-); **в картине доминирует красный цвет** јурукта кызыл өн артыктайт; **2. (возвышаться)** бийик турар (тур-), бийик көрүнер (көрүн-); **Белуха доминирует над другими вершинами Горного Алтая** Кадын-Бажы Туулу Алтайдын өскө кырларынан бийик турат

ДОМИНИРУЮЩИЙ, -ая, -ое төс; **доминирующая идея** төс учурлу шүүлте

ДОМИНО *с.* домино (ойын)

ДОМКРАТ *м.; тех.* домкрат

ДОМНА *ж.* домна (чой кайылтаган јаан печке)

ДОМОВЛАДЕЛЕЦ *м.* айылдын ээзи

ДОМОВОЙ *м.; фольк.* ўзүт, эдү

ДОМОВЫЙ, -ая, -ое туранын; **домовые ворота** туранын каалгазы

ДОМОГАТЬСЯ *несов. чего* албаданар (албадан-); **домогаться повышения по службе** ижинде бийиктерине албаданар

ДОМОЙ *нареч. 1. (в свой дом)* айлына; **он ушёл домой** ол айлына јана берди; **2. (на родину)** јерине, төрол јерине; **при-**

ДОПЕЧАТАТЬ

ехать на побывку домой төрөл јерине айылдап келер

ДОМОСЁД *м.* айылдан чыкпас кижии, айылда отураарга сүүр кижии; **он у нас домосед** ол бисте айылдан чыкпас кижии

ДОМОУПРАВЛЕНИЕ *с.* домоуправление

ДОМОХОЗЯИН *м.* и **ДОМОХОЗЯЙКА** *ж.* айылдын ээзи

ДОМРАБОТНИЦА *ж.* домработница, айылдын ижин бүдүрер үй кижии; **нанять домработницу** айылдын ижин бүдүрер үй кижии жалдап алар

ДОМЧАТЬ *сов.* *кого-что* түрген јетирип салар (јетирип сал-), учуртып јетирип салар; **домчать детей до школы** балдарды школго түрген јетирип салар

ДОМЧАТЬСЯ *сов.* *до чего и без доп.* учуртып једип барар (једип бар-), түрген једип калар (једип кал-); **они домчались до вокзала** озор вокзалга учуртып једип бардылар

ДОМЫВАТЬ *несов. см. домывать*

ДОМЫСЕЛ *м.* сананып тапканы; **это только домыслы** бу јүк ле сананып тапканы

ДОМЫТЬ *сов.* *кого-что* јетире јунуп салар (јунуп сал-); **домыть посуду** аякказанды јетире јунуп салар

ДОНАШИВАТЬ *несов. см. доносить II*

ДОНЕСЕНИЕ *с.* јетирү; **делать донесение начальству** башкаруга јетирү эдер

ДОНЕСТИ I *сов.* *что (доставить)* јетирип салар (јетирип сал-); **донести вещи до вокзала** немелерди вокзалга јетирип салар

ДОНЕСТИ II *сов.* **1.** *что (доложить, сообщить, известить)* айдып ийер (айдып ий-), куучындап берер (куучындап бер-); **донести, что гости приехали** айылчылар келген деп айдып ийер; **2.** *на кого (сделать донос)* коптонып ийер (коптонып ий-); **он донёс на нас матери** ол бисти энезине коптонып ийген

ДОНЕСТИСЬ *сов.* *(о звуках)* угулып келер (угулып кел-); **из-за реки донеслась песня** суунын ол јанынан кожон угулып келди

ДОНИЗУ *нареч.* алдына јетире, төмөн; **сверху донизу** үстинен төмөн; **эта гора от вершины и донизу** **покрыта снегом** бу кыр бажынан ала алдына јетире карла бүркелген

ДОНИМАТЬ *несов. см. донять*

ДОНОР *м.; мед.* донор

ДОНОС *м.* коптоныш, коптоноры; **донос на сотрудников** ишчилерди коптоноры

ДОНОСИТЬ I *несов.* *что* јетирер (јетир-), коптонор (коптон-)

ДОНОСИТЬ II *сов.* *что (износить)* эдеде кийип салар (эдеде кийип сал-), эскирте кийип салар (эскирте кийип сал-); **прежде, чем надевать новые сапоги, надо доносить старые** јангы сопокторды кийерден озо эскизин эдеде кийип салар керек

ДОНОСИТЬСЯ *несов. см. донестись*

ДОНОСЧИК *м.* копчы, коп јетирер кижии

ДОНЯТЬ *сов.* *кого; разг.* чаптыгына тийип ийер (тийип ий-); **донять вопросы** сурактарла чаптыгына тийип ийер

ДОПАРЫВАТЬ *несов. см. допороть*

ДОПАХАТЬ *сов.* *что* јетире сүрүп салар (сүрүп сал-), божодо сүрүп салар; **допахать поле** јаланды божодо сүрүп салар

ДОПЕКАТЬ *несов. см. допечь*

ДОПЁТЬ *сов.* *что* јетире кожондоп ийер (кожондоп ий-), кожондоп божоор (кожондоп божо-); **он допел песню до конца** ол кожонды учына јетире кожондоп божоды

ДОПЕЧАТАТЬ *сов.* **что** **1.** *учына* јетире кепке базып чыгарып салар (чыгарып сал-); **допечатать книгу** бичикти учына јетире кепке базып чыгарып салар; **2.** *(напечатать дополнительно)* үзеери кепке

ДОПЕЧАТЫВАТЬ

базып чыгарып салар, үстине кепке базып чыгарып салар

ДОПЕЧАТЫВАТЬ *несов. см. допечатать*

ДОПЕЧЬ *сов. 1. что (испечь до готовности)* јетире быжырып салар (быжырып сал-), **допечь пироги** пирогторды јетире быжырып салар; **2. кого; перен., разг. (донять, надоесть)** чаптыгына тийип калар (тийип кал-); **допечь своими глупыми шутками** бойынын аамайзу кокырыла чаптыгына тийип калар

ДОПЕЧЬСЯ *сов.* јетире быжып калар (быжып кал-); **торт допекся** торт јетире быжып калды

ДОПИВАТЬ *несов. см. допить*

ДОПИСАТЬ *сов. что* јетире бичип салар (бичип сал-); **дописать письмо** самараны јетире бичип салар

ДОПИСЫВАТЬ *несов. см. дописать*

ДОПИТЬ *сов. что* божодо ичип ийер (ичип ий-); **учына јетире ичип салар** (ичип сал-); **допить чай** чайды божодо ичип ийер

ДОПЛАТА *ж. 1. (действие)* јетире төлбөри; **2. (сумма)** кожулта төлү, үстине төлбөр акча

ДОПЛАТИТЬ *сов. что* јетире төлөп салар (төлөп сал-), үстине төлбөр (төлө-); **доплатить за дом** тура учун јетире төлөп салар; **вам придется доплатить за книги** слерге бичиктер учун үстине төлбөргө келижип јат

ДОПЛАЧИВАТЬ *несов. см. доплатить*

ДОПЛЕСТИСЬ *сов.; разг.* јүк арайдан једип барар (једип бар-), јүк арайдан једер (јет-); **измученные лошади кое-как доплелись** шыралап калган аттар јүк арайдан јетти

ДОПЛЫВАТЬ *несов. см. доплыть*

ДОПЛЫТЬ *сов.* јүзүп келер (јүзүп кел-), эжинип келер (эжинип кел-), эжинип барар (эжинип бар-); **доплыть до берега** јаратка јетире эжинип келер

ДОПОДЛИННО *нареч. (точно, достоверно)* јарт; **он доподлинно знал** ол јарт билген

ДОПОЛЗТИ *сов. до кого-чего* јылып келер (јылып кел-); **змея доползла до древа** јылан агашка јетире јылып келди

ДОПОЛНА *нареч.; разг.* топ-толтыра; **налить допозна** топ-толтыра уруп салар

ДОПОЛНЕНИЕ *с. 1. (действие)* кожоры, кожулта эдери; **2. (добавляемая часть)** кожулта

ДОПОЛНЕННЫЙ, -ая, -ое (*с дополнениями*) толтырылган, кошкон немелерлү; **дополненная статья** кошкон немелерлү статья

ДОПОЛНИТЕЛЬНО *нареч.* үстине, үзеери, **дополнительно дать десять дней** үстине он күн берер

ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое үстине, үзеери; **дополнительная оплата** үзеери јал

ДОПОЛНИТЬ *сов. что* үстине кожуп салар (кожуп сал-); **сборник следует дополнить еще несколькими статьями** јуунтыга база бир канча статьялар кожуп салар керек

ДОПОЛНЯТЬ *несов. см. дополнить*

ДОПОРОТЬ *сов. что* јетире сөгүп салар (сөгүп сал-); **допороть пальто** тонды јетире сөгүп салар

ДОПОТОПНЫЙ, -ая, -ое *разг. (устарелый)* элен чактагы, эскирип калган, эски; **допотопные взгляды** элен чактагы көрүм-шүүлтелер

ДОПРАШИВАТЬ *несов. см. допросить*

ДОПРИЗЫВНЫЙ, -ая, -ое черүге барарга јеткелек; **допризывный возраст** черүге барарга јеткелек јаш

ДОПРИЗЫВНИК *м.* допризывник (*черүге барар јажсы јеткелек уул*)

ДОПРОС *м.* шылуу; **приступить к допросу** шылуны баштап ийер; **вызвать на допрос** шылуга алдырар

ДОРОДНЫЙ

ДОПРОСИТЬ *сов. кого* шылап ийер (шылап ий-), шылу өткүрип ийер (өткүрип ий-); **допросить свидетелей** керечилерди шылап ийер

ДОПРОСИТЬСЯ *сов.; разг. 1. (выпросить)* жайнап алар (жайнап ал-); **допроситься, чтобы открыли дверь** эжикти ачсын деп жайнап алар; **2. (разузнать)** жартына чыгып алар (чыгып ал-), шылап угуп алар (угуп ал-); **мы не могли допроситься, кто он такой** ады-жолын сурап жартына чыгып болбодыс

ДОПРЫГИВАТЬ *несов. до чего см. допрыгнуть*

ДОПРЫГНУТЬ *сов. до чего* жетире калып ийер (калып ий-); **допрыгнуть до черты** чийүге жетире калып ийер

ДОПУСКАТЬ *несов. 1. см. допустить; 2. что (предполагать)* сананар (санан-), бодоор (бодо-); **я не допускаю, чтобы он так поступил** ол анайда эдер деп, мен бодобой турум

ДОПУСТИТЬ *сов. 1. кого-что к кому-чему (разрешить)* божодып ийер (божодып ий-); **допустить к экзамену** экзаменге божодып ийер; **2. что** эдип салар (эдип сал-); **допустить ошибки в диктанте** диктантта жастыралар эдип салар

ДОПЫТАТЬСЯ *сов. о чём* шылап билип алар (билип ал-), жартына чыгып алар (чыгып ал-); **он допытался, где были дети** балдар кайда болгонун ол шылап угуп алган

ДОПЫТЫВАТЬСЯ *несов. см. допытаться*

ДОРАБАТЫВАТЬ *несов. см. доработать*

ДОРАБОТАТЬ *сов. 1. что (доделать)* жетире эдип салар (эдип сал-), жетире жазап салар (жазап сал-); **доработать статью** статьяны жетире жазап салар; **2. до чего (до определённого времени)** жетире иштеп салар (иштеп сал-); **доработать до вечера** энирге жетире иштеер

ДОРАБОТКА *ж.* жетире эдери

ДОРАСТАТЬ *несов. см. дорасти*

ДОРАСТИ *сов. 1.* жетире өзүп калар (өзүп кал-); **дерево доросло до крыши дома** агаш туранын жабынтызына жетире өзүп калды; **2. (достичь какого-л. возраста)** (жетире) чыдап калар (чыдап кал-); **дорасти до десяти лет** он жашка жетире чыдап калар

ДОРÉЗАТЬ *сов. кого-что 1.* үзеери кезип салар (кезип сал-); **дорезать яблок** аламалардан үзеери кезип салар; **2.** жетире кезип салар; **дорезать хлеб** калашты түгөзе кезип салар

ДОРISOBÁТЬ *сов. кого-что* жетире журап салар (журап сал-), журап божодып салар (божодып сал-); **дорисовать портрет** портретти журап божодып салар

ДОРISOBЫВАТЬ *несов. кого-что* жетире жураар (жура-), журап божодор (журап божот-); **дорисовывать картину** журукты жетире жураар

ДОРÓГА *ж. 1.* жол; **шоссейная дорога** шоссеый жол; **сбиться с дороги** жолдон аза берер; **дать дорогу** жол берер; **2. (поездка)** жорык; **отправляться в дорогу** жорыкка атанар; ♦ **туда ему и дорога** андый керек ого

ДÓРОГО *нареч. 1.* баалу, баалуга; **дорого продать** баалу садып ийер; **2. перен. (ценой больших усилий, трудов, жертв)** күч; **успех ему дорого достался** једим ого күч келишкен

ДОРОГО́Й I, -ая, -ое **1. (ценный)** баалу; **дорогие подарки** баалу сыйлар; **2. (милый, любимый)** кару, јүрекке кару; **дорогой товарищ** кару нөкөр; **3. перен. (такой, которым дорожат; важный, ценный для кого-чего-л.)** карам, кыскамчылу; **время дорого** ой карам

ДОРОГО́Й II *нареч.* јолой, јолойын; **поговорим дорогой** јолой куучындажып ийерис

ДОРÓДНЫЙ, -ая, -ое јоон, оборо јаан; **дородный человек** оборо јаан киж

ДОРОЖАТЬ

ДОРОЖАТЬ *несов.* бааланар (баалан-), баазы кодүрилер (кодүрил-); **продукты дорожают** курсактар бааланат

ДОРО́ЖЕ *см. дорогóй, дóрого; платье дороже чем юбка* платье жикпеге көрө, баалу

ДОРОЖИТЬ *несов. кем-чем* **1.** (*ценить*) баалар (баала-); **дорожу тобой** мен сени баалап жадым; **2.** (*беречь*) чеберлеер (чеберле-); **дорожить имуществом** жөөжөни чеберлеер

ДОРО́ЖКА *ж.* **1.** (*тропинка*) орык жол; **2.** (*коврик*) полго жайар кичинек кебис

ДОРО́ЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** жол, жолдын; **дорожные работы** жол иштер; **дорожная пыль** жолдын тоозыны; **2.** жолдогы; **дорожное знакомство** жолдогы таныжары; **3.** (*предназначенный для использования в дороге*): **дорожный костюм** жолго кийетен костюм; **дорожная сумка** жол-жорыкка тундунатан сумка

ДОСА́ДА *ж.* ачу, корон; **всю досаду вымещает на детях** бастыра ачуны балдарга чыгарат; **Вот досада!** Корондузын!

ДОСАДИТЬ I *сов. кому (доставить неприятность)* корододып ийер (корододып ий-); **он хочет досадить ему** онын оны корододып ийер күүни келет

ДОСАДИТЬ II *сов. что (добавочно посадить)* үзеери отургузып ийер (отургузып ий-)

ДОСА́ДНЫЙ, -ая, -ое ачу, коронду; **досадная ошибка** коронду жастыра

ДОСА́ДОВАТЬ *несов.* кородоор (кородо-); **досадовать на судьбу** салымга кородоор

ДОСАЖДАТЬ *несов. см. досадить I*

ДОСА́ЖИВАТЬ *несов. см. досадить II*

ДОСИДЕ́ТЬ *сов. до чего* жетире отурып ийер (отурып ий-); **вчера он досидел до конца** кече ол учына жетире отурып ийген

ДОСИ́ЖИВАТЬ *несов. см. досидеть*

ДОСКА́ *ж.*; *в разн. знач.* доско; **классная доска** класстын доскозы; **шахматная**

доска шахматный доско; ♦ **до гробовой доски** өлгөнчө

ДОСКАЗА́ТЬ *сов. что* жетире айдып салар (айдып сал-); **не досказать задуманное** сананып алганын жетире айтпай калар

ДОСКА́ЗЫВАТЬ *несов. см. досказать*

ДОСКАКА́ТЬ *сов. до кого-чего* **1.** (*о человеке*) жетире секире берер (секире бер-); **2.** (*о животных*) жетире мантай берер (мантай бер-); **телёнок доскакал до реки** бозу сууга жетире мантай берген

ДОСКОНА́ЛЬНО *нареч.* бастыра жанынан; **досконально проверить** бастыра жанынан көрөр

ДОСКОНА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое бастыра жанынан; **доскональное исследование** бастыра жанынан шингеш

ДОСЛА́ТЬ *сов. что (послать дополнительно)* үзеери (үстине) ийе берер (ийе бер-), үзеери (үстине) аткарып ийер (аткарып ий-); **дослать деньги** үстине акча ийе берер

ДОСЛО́ВНО *нареч.* сөстөн сөскө, сөс чачпай; **перевести дословно** сөстөн сөскө көчүрүп салар; **донести дословно** сөс чачпай жетирип барар

ДОСЛО́ВНЫЙ, -ая, -ое сөстөн сөскө, сөс чачпай; **дословный перевод** сөстөн сөскө көчүрери

ДОСЛУЖИ́ТЬ *сов. до* **1.** иштеп салар (иштеп сал-); **дослужить до старости** карыганына жетире иштеп салар; **2.** служить эдип салар (эдип сал-); **дослужить до весны** жаска жетире служить эдип салар

ДОСЛУЖИ́ТЬСЯ *сов. до чего* иштеп жединип алар (жединип ал-), служить эдип жединип алар; **дослужиться до места директора** иштеп директордын јерине жединип алар; **дослужиться до полковника** служить эдип полковнике жединип алар

ДОСЛУ́ШАТЬ *сов. кого-что* жетире угуп алар (угуп ал-); **дослушать рассказ до конца** куучынды учына жетире угуп алар

ДОСТОЙНЫЙ

ДОСЛУШИВАТЬ *несов. см. дослушать*

ДОСМАТРИВАТЬ *несов. см. досмотреть*

ДОСМОТРЕТЬ *сов. что* јетире көрүп ийер (көрүп ий-); **досмотреть спектакль** спектакльды јетире көрүп ийер

ДОСПЕТЬ *сов.* јетире быжып калар (быжып кал-); **овощи доспели** маала аш јетире быжып калган

ДОСПЕХИ *только мн.; уст.* јуучыл кеп-кийим

ДОСРÓЧНО *нареч.* ойинен озо, ойинен эрте; **они окончили работу досрочно** олор ишти ойинен озо бүдүрип салды

ДОСРÓЧНЫЙ, -ая, -ое ойинен озо, ойинен эрте; **досрочное выполнение плана** ойинен эрте бүдүрген план

ДОСТАВА́ТЬ *несов. см. доста́ть*

ДОСТАВА́ТЬСЯ *несов. см. доста́ться*

ДОСТА́ВИТЬ *сов. кого-что* 1. јетирип салар (јетирип сал-); **доставить груз** кошты јетирип салар; 2. (*дать, предоставить*) берип салар (берип сал-), берер (бер-); **доставить возможность высказаться** айдынып аларга арга берер; 3. (*причинить, вызвать*) јетирип ийер (јетирип ий-); **доставить много трудностей** көп күчтер јетирип ийер

ДОСТА́ВКА *ж.* јетирери; **доставка грузов** кош јетирери

ДОСТАВЛЯ́ТЬ *несов. см. доста́вить*

ДОСТА́ТОК *м.* 1. (*зажиточность*) арга-чак, аргалузы; **жить в достатке** арга-чакту јадар; 2. *только мн. (материальные средства, доходы)* акча-манат, арга-јөөжө

ДОСТА́ТОЧНО *нареч.* 1. јеткил, јеткилинче; **времени было достаточно** ой јеткил болгон; 2. *в знач. сказ. безл. (хватит, довольно)* болор; **Достаточно! Перестаньте!** Болор! Токтогор!

ДОСТА́ТЬ *сов.* 1. *кого-что, до кого-чего (дотянуться)* једе берер (једе бер-); **достать рукой до потолка** колыла потолокко једе берер; 2. *кого-что (приобре-*

сти) табып (таап) алар (табып (таап) ал-); **достать билет в кино** киного билет табып алар; 3. *кого-что (вынуть)* чыгарып алар (чыгарып ал-); **достать книгу из шкафа** шкафтан бичик чыгарып алар

ДОСТА́ТЬСЯ *сов.* 1. (*при раздаче, разделе*) једижип калар (једижип кал-); **ему достались остатки** ого арткан калганы једижип калды; 2. *безл. (получить выговор, взыскание, наказание)* једижер (једиш-); **ему досталось за это** ол керек учун ого једишкен

ДОСТИГА́ТЬ *несов. см. дости́гнуть*

ДОСТИ́ГНУТЬ *сов. кого-чего* 1. једип алар (једип ал-); **достигнуть берега** јаратка једип алар; 2. јединип алар (јединип ал-); **достигнуть больших успехов** јаан једимдерге јединип алар; 3. (*догнать, настичь*) једижип алар (једижип ал-); **они не могли нас достигнуть** олор биске једижип албады

ДОСТИЖÉНИЕ *с.* 1. (*действие*) јединери, једери; **достижение цели** амадуга једери; 2. (*успех*) једим; **большие достижения российской науки** Россиянын билиминин јаан једимдери

ДОСТИЖИ́МЫЙ, -ая, -ое једип болотон; **достижимая цель** једип болотон амаду

ДОСТИ́ЧЬ *сов. см. дости́гнуть*

ДОСТОВÉРНЫЙ, -ая, -ое аланзу јок, чын; **достоверные сведения** чын јетирүлер

ДОСТО́ИНСТВО *с.* 1. (*моральные качества*) ак-чек ады; **чувство собственного достоинства** бойынын ак-чек адын билери; 2. (*положительное качество*) јакшызы, чоңы; **достоинство книги** бичиктин јакшызы; **его достоинства – честность и доброта**; онын јакшызы – ол чындык ла јалакай болгоны; 3. (*стоимость, ценность*) баазы; **облигация достоинством в двести рублей** баазы эки јүс салковой облигация

ДОСТО́ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. турар, чокым келижер; **достойный похвалы**

ДОСТОПРИМЕЧАТЕЛЬНОСТЬ

макка турар; **2.** (*почтенный*) күндүлү; **он достойный человек** ол күндүлү киж

ДОСТОПРИМЕЧАТЕЛЬНОСТЬ ж. аярып көргөдий неме; (*место*) учурлу жер, аярып көргөдий жер; **осмотреть достопримечательности города** каланын учурлу жерлерин көрөр

ДОСТОПРИМЕЧАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое аяруга илинер, учурлу; **экскурсия по достопримечательным местам** учурлу жерлерге экскурсия

ДОСТОЯНИЕ с. jööжө, байлык; **все-народное достояние** бастыра албатынын байлыгы

ДОСТРАИВАТЬ несов. см. **достроить**

ДОСТРОИТЬ сов. что жетире тудуп салар (тудуп сал-); **достроить дом** тураны жетире тудуп салар

ДОСТУП м. **1.** (*проход*) өдөтөн жер; **сугробы закрыли доступ к бане** күрттер мылчага өдөтөн жерди бөктөп салган; **2.** (*возможность проникновения*) кирер арга; **прекратить доступ воздуха** кейдин кирер аргазын токтодып салар; **в пещеру нет доступа** куйга кирер арга жок; **3.** (*возможность посещения*) кирери, өдөри; **доступ в музей временно прекращён** музейге кирери бир кезек ойгө токтодылып калган

ДОСТУПНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о местности*) өдүп барар, өдүп болор; **доступная для машин дорога** көлүктөр өдүп болор жол; **2. перен. (понятный)** ондоорго женил, аайлаарга женил; **книга, доступная и для детей** балдар да ондоорго женил бичик; **3. (дешёвый)** женил, баазы женил; **доступные билеты** баазы женил билеттер; **доступные цены** женил баалар

ДОСУГ м. бош ой, чөлөө ой; **на досуге** бош өйдө

ДОСУХА нареч. кургада; **вытереть посуду досуха** аяк-казанды кургада арчып салар

ДОСУШИВАТЬ несов. см. **досушить**

ДОСУШИТЬ сов. что жетире кургадып салар (кургадып сал-); **досушить бельё** кийимди жетире кургадып салар

ДОСЧИТАТЬ сов. **1.** что (*просчитать до определенного числа*) жетире тоолоп ийер (тоолоп ий-), чоттоп ийер (чоттоп ий-); **досчитать до ста** жүске жетире тоолоп ийер; **2. (окончить считать)** тоолоп божодып салар (божодып сал-)

ДОСЧИТЫВАТЬ несов. см. **досчитывать** 1

ДОСЫЛАТЬ несов. см. **дослать**

ДОСЫПАТЬ сов. что чего **1.** жетире уруп салар (уруп сал-); **досыпать мешок доверху** таардын оозына жетире уруп салар; **2.** үзеери салып (уруп) ийер (салып (уруп) ий-); **досыпать немного муки в тесто** тестеге база эмеш кулур үзеери салып ийер

ДОСЫТА нареч. тойо, тойгончо; **накормить детей досыта** балдарды тойо азырап салар

ДОСЯГАЕМЫЙ, -ая, -ое жеткедий; **досягаемая мечта** жеткедий амаду

ДОТАСКИВАТЬ несов. см. **дотащить**

ДОТАЩИТЬ сов. кого-что сүүртеп салар (сүүртеп сал-), сүүртеп апарып салар (апарып сал-); **дотащить сумку до крыльца** сумканы текпишке жетире сүүртеп салар; **дотащить лодку до воды** кемени сууга жетире сүүртеп апарып салар

ДОТАЩИТЬСЯ сов.; разг. жүк арайдан једип алар (једип ал-), жүк арайдан једип келер (једип кел-); **больной еле дотащился до кровати** оору киж

ДОТЛА нареч. јок болуп; **сгореть дотла** јок болуп күйүп калар

ДОТРАГИВАТЬСЯ несов. см. **дотронуться**

ДОТРОНУТЬСЯ сов. до кого-чего тийип ийер (тийип ий-), табарып ийер (табарып ий-); **щека опухла, дотронуться больно** јаак тижип калган, тийип ийерге ачу

ДОШКОЛЬНЫЙ

ДОТЯГИВАТЬСЯ *несов. см. дотянуться*

ДОТЯНУТЬ *сов. 1. (протянуть до какого-л. места, предела) кого-что* чөйип салар (чөйип сал-); **дотянуть телефонный провод до дома** телефоннын эмигин турага жетире чөйип салар; **2. до чего; перен. (прожить, просуществовать)** чыдажып ийер (чыдажып ий-); **дотянуть до каникул** каникулдарга жетире чыдажып ийер; **больной не дотянет до весны** оору кижжи жаска жетире чыдажып болбос; **3. (дотащить)** сүүртеп салар (сүүртеп сал-); **дотянуть телегу до берега**; абраны жаратка жетире сүүртеп салар; **4. разг. (оттянуть, замедлить выполнение)** чөйип салар (чөйип сал-); **дотянуть сдачу экзамена до осени** экзамен табыштырарын күске жетире чөйип салар

ДОТЯНУТЬСЯ *сов. до кого-чего* **1.** чөйилип жедер (жет-); **дотянуться до верхней полки** үстиндеги полкага чөйилип жедер; **2. (дойти, добраться)** једип калар (једип кал-); **через некоторое время лодка дотянулась до берега** бир кезек өйдин бажында кеме жаратка једип калды

ДОУЧИВАТЬСЯ *несов. см. доучиться*

ДОУЧИТЬ *сов. что* **1.** жетире үредип ийер (үредип ий-); **доучить детей до лета** балдарды јайга жетире үредип ийер; **2.** жетире үренип алар (үренип ал-); **доучить стихотворение** үлгерди жетире үренип алар; **доучить песню до середины** кожонды ортозына жетире үренип алар

ДОУЧИТЬСЯ *сов. учына жетире үренип алар (үренип ал-), божодып алар (божодып ал-); его отправили обратно доучиться* оны учына жетире үрензин деп кайра аткарып ийгендер

ДОХЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (о животных, насекомых) өлүп калган, өлү; **дохлый таракан** өлү таракан; **2. перен., разг. (о человеке)** өлүмтик, арга-чине јок

ДОХНУТЬ *несов. (о животных)* өлөр (өл-), кырылар (кырыл-); **курицы дохнут** такаалар кырылып јат

ДОХОД *м.* кирелте; **приносить доходы** кирелте берер

ДОХОДИТЬ *несов.* једер (јет-); **письма доходят очень долго** самаралар өткүре узак једет

ДОХОДНЫЙ, -ая, -ое кирелтелү, кирелте экелер; **доходное дело** кирелте экелер иш

ДОХОДЧИВЫЙ, -ая, -ое ондоорго јенил; **доходчивые лекции** ондоорго јенил лекциялар

ДОЦЕНТ *м.* доцент; **быть доцентом** доцент болор

ДОЧИСТА *нареч. 1. (до чистоты)* ап-ару этире, ару эдип; **дочиста вымыть пол** полды ару эдип јунуп салар; **2. перен., разг. (до конца)** түгезе, божодо; **съесть всё дочиста** бастыразын түгезе јип салар

ДОЧИТАТЬ *сов. что* жетире кычырып салар (кычырып сал-), кычырып салар, кычырып божодып салар (божодып сал-); **дочитать роман** романды учына жетире кычырып салар; **дочитать книгу до пятой страницы** бичикти бежинчи бүкке жетире кычырып салар

ДОЧИТЫВАТЬ *несов. см. дочитать*

ДОЧКА, **ДОЧЬ** *ж.* кыс; **у меня две дочки** менде эки кыс

ДОШИВАТЬ *несов. что см. дошить*

ДОШИТЬ *сов. что* жетире көктөп салар (көктөп сал-), жетире шидеп салар (шидеп сал-); **дошить платье** платьени жетире көктөп салар

ДОШКОЛЬНИК *м.* школго үренерге јеткелек бала

ДОШКОЛЬНЫЙ, -ая, -ое школго јеткелек балдардын; школго јеткелек балдар јүрер; **дети дошкольного возраста** школго јеткелек јашту балдар; **дошкольные учреждения** школго јеткелек балдар јүрер төзөмөлдөр

ДОЩАТЫЙ

ДОЩАТЫЙ, -ая, -ое доскодон эткен, жалбак агаштардан эткен; **дощатый пол** досколордон эткен пол

ДОЯР м. и **ДОЯРКА** ж. уй саачы

ДРАГОЦЕННОСТЬ ж. сүреен баалу неме

ДРАГОЦЕННЫЙ, -ая, -ое 1. сүреен баалу; **драгоценные камни** сүреен баалу таштар; 2. перен. (имеющий большое значение, очень нужный, важный) сүрекей керектү; **драгоценные материалы** сүрекей керектү материалдар

ДРАЗНИТЬ несов. кого-что өчөштирер (өчөштир-); **дразнить ребёнка** баланы өчөштирер

ДРАКА ж. согуш; **начать драку** согуш баштап ийер

ДРАМА ж. 1. лит., театр. драма (пьеса); 2. перен. (тяжелое событие, несчастье, переживание) түбек, күч айалга; **семейная драма** биледеги күч айалга

ДРАМАТУРГ м.; лит. драматург

ДРАМАТУРГИЯ ж.; лит. драматургия

ДРАП м.; текс. драп (калын чекпен)

ДРАПИРОВАТЬ несов. кого-что көжө-гөллө кееркедер (кееркет-); **драпировать комнату** кыпты көжө-гөллөрлө кееркедер

ДРАПИРÓВКА ж. 1. (действие) көжө-гөллө кееркедери; 2. (занавеска) көжөгө; **спрятаться за драпировкой** көжөгөннин кийинине жажынып калар

ДРАПОВЫЙ, -ая, -ое; текст. драп, драптан көктөгөн; **драповое пальто** драп тон

ДРАТЬ несов. кого-что; разг. 1. (рвать) жыртар (жырт-); **драть бумагу** чаазын жыртар; 2. (отделять наружный покров) что (сдирать) сойор (сой-); **драть кору березы** кайыннын тозын сойор; 3. (сечь, наказывать) сабаар (саба-); **драть непослушного мальчика** сөс укпас уулчакты сабаар; 4. (убивать, растерзывать – о хищных животных) жара тартар (жара тарт-); **волк дерет овцу** бөрү койды жара тартып жат

ДРАТЬСЯ несов. 1. с кем-чем и без доп. согужар (согуш-); 2. за что; перен. (бороться за что-л., добиваться чего-л.) тартыжар (тартыш-); **драться за первое место** баштапкы жер учун тартыжар

ДРАЧЛИВЫЙ, -ая, -ое согушчан; **драчливый мальчик** согушчан уулчак

ДРЕБЕЗЖАНИЕ с. калыраш; **дребезжание телеги** абранын калыражы

ДРЕБЕЗЖАТЬ несов. калыраар (калыра-); **посуда дребезжит** аяк-казан калырайт

ДРЕВЕСИНА ж. агаш

ДРЕВЕСНЫЙ уголь агаш көмүр

ДРЕВКО с. сап; **древко знамени** маанынын сабы

ДРЕВНИЙ, -ая, -ое 1. жебрен, жебрен чактын, жебрен өйдөги; **древняя история** жебрен өйдин түүкизи; 2. (очень старый) сүреен карган; **древний старик** сүреен карган өбөгөн

ДРЕВНОСТЬ ж. 1. жебрен чак; **дело глубокой древности** жебрен чактын кереги; 2. только мн. **древности археол.** жебрен чактан арткан немелер

ДРЕЙФ м. дрейф

ДРЕЙФОВАТЬ несов. дрейфовать эдер (дрейфовать эт-); **корабль дрейфует** кереп дрейфовать эдет

ДРЕМАТЬ несов. үргелеер (үргүлө-); **возле печки дремлет кот** печкенин жанында киске үргүлейт

ДРЕМОТА ж. үргүлөш; **наевать дремоту** үргүлөш экелер

ДРЕМУЧИЙ, -ая, -ее жыш, туйук; **дремучий лес** жыш арка

ДРЕССИРОВАННЫЙ, -ая, -ое (о животных) үредип салган; **дрессированная собака** үредип салган ийт

ДРЕССИРОВАТЬ несов. кого үредер (үрет-); **дрессировать кошек** кискелерди үредер

ДРЕССИРÓВКА ж. үредери, таскадары

ДРУЖЕСТВЕННЫЙ

ДРЕССИРОВАЩИК м. дрессировщик; **дрессировщик тигров** тигрлердин дрессировшиги

ДРОБИТЬ несов. что 1. ооктоор (оокто-); **дробить камень** ташты ооктоор; 2. (делить, расчленять) бир канча бөлүккө бөлиир (böли-); **дробить вопрос** суракты бир канча бөлүккө бөлиир

ДРОБИТЬСЯ несов. 1. (разбиваться) ооктолор (ооктол-); **камень дробится** таш ооктолот; 2. (делиться на части, распасться, расчленяться) бир канча бөлүккө бөлинер (böлин-); **отряд дробился** отряд бир канча бөлүккө бөлинип турган

ДРОБНЫЙ, -ая, -ое 1. (мелкий) быдранкай, оок; 2. мат. дробный, үлештирилер; **дробное число** үлештирилер тоо

ДРОБЬ ж. 1. быдраа, дробь; 2. мат. дробь; 3. перен. (частые повторяющиеся звуки, возникающие от ударов по чему-л.) канкылдаш; **барабанная дробь** барабанын канкылдажы

ДРОВА только мн. одын; **колоть дрова** одын жарар

ДРОВОКОЛ м. одын жараачы

ДРОВОСЕК м. 1. агаш кезеечи; 2. дрвосек (конгыс)

ДРОВЯНОЙ, -ая, -ое одын салар, одыннын; **дрвяной сарай** одын салар сарай

ДРОГИ только мн. узун абра

ДРОГНУТЬ I несов. (зябнуть) ўжиир (ўжи-), тонор (тон-), чарчаар (чарча-); **дрогнуть на холоде** соокко тонор

ДРОГНУТЬ II сов. 1. (пошевельнуться) кыймыктана берер (кыймыктана бер-); **дерево дрогнуло от удара топора** малтанын согужынан агаш кыймыктана берди; 2. (задрожать) тыркырай берер (тыркырай бер-); **голос дрогнул ўни тыркырай берди**; 3. (прийти в замешательство, смятение) манзаарый берер (манзаарый бер-); **толпа дрогнула и потеснилась назад** жуулган улус манзаарый береле, кайра болды

ДРОЖАТЬ несов. 1. (колебаться, содрогаться) селендеер (селенде-); **пол дрожит** пол селендеп јат; 2. (о голосе, струне и т. п.) тыркыраар (тыркыра-); 3. (испытывать дрожь) калтыраар (калтыра-); **он дрожал от холода** ол соокко калтырап турды; 4. перен. (бояться) корккыыр (коркы-); **целый дом дрожит перед ним** бўдўн тура онон корккыйт

ДРОЖЖИ только мн. ачиткы

ДРОЖЬ ж. калтыраш, тыркыраш

ДРОЗД м. боро-бачыртка

ДРУГ I м. (мн. друзья) најы, нөкөр; **верный друг** чындык нөкөр

ДРУГ II: м. друг друга бойы-бойын; **друг за другом** ээчий-деечий; **заботиться друг о друге** бойы бойына килеп турар; **стоять друг против друга** удура-тедире турар

ДРУГОЙ, -ая, -ое 1. (иной) өскө, башка; **он стал другим** ол башка болуп калган; **пришёл не тот человек, а другой** ол кижжи эмес, өскө кижжи келген; 2. (следующий) ээчий; **на другой день** ээчий күнде; 3. в знач. суц. мн. другөе өскөлөри, өскө улус; **посоветоваться с другими** өскө улусла јөптөжип ийер; 4. в знач. суц. другөе с. өскө неме; **он говорил другое** ол өскө неме куучындады

ДРУЖБА ж. најылык; **нерушимая дружба народов** албатылардын бузулбас најылыгы

ДРУЖЕЛЮБИЕ с. јакшы кўн-санаа, јалакай болоры; **показать своё дружелюбие** бойынын јакшы кўн-санаазын көргүзип берер

ДРУЖЕЛЮБНЫЙ, -ая, -ое јакшы кўн-санаалу; јалакай; **дружелюбный взгляд** јалакай көрүш

ДРУЖЕСКИЙ, -ая, -ое; нөкөринин, најылыктын; **дружеский привет** нөкөринин эзени

ДРУЖЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое (о народах, государствах, отношениях между

ДРУЖИТЬ

ними) најылык; **дружественные страны** најылык ороондор

ДРУЖИТЬ *несов. с кем и без доп.* најылажар (најылаш-), нөкөрлөжөр (нөкөрлөш-); **дружить с соседями** айылдаштарла нөкөрлөжөр

ДРУ́ЖНО *нареч.* 1. (сплочённо) нак, эптү-јөптү; **жить дружно** нак журтаар; 2. (единодушно) јөптү, эптү-јөптү; **дружно работать** эпте-јөптү иштеер

ДРУ́ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (сплочённый) нак, эпту-јөптү; **дружная семья** нак биле; 2. (согласованный) јөптү; **дружная работа** јөптү иш

ДРЯ́ЗГИ *только мн.* кериш; **домашние дрязги** айылдагы кериш

ДРЯХЛЁТЬ *несов. (о человеке)* карыыр (кары-); *(о предмете)* эскирер (эскир-)

ДРЯХЛЫЙ, -ая, -ое 1. карган, карып калган; **дряхлый человек** карган киж; 2. (старый, ветхий) эски; **дряхлое пальто** эски тон

ДУ́Б *м.* дуб, эрмен агаш

ДУБИ́НА *ж.* топок

ДУБИТЬ *несов. что* туптаар (тупта-); **дубить кожу** тере туптаар

ДУБЛЁНЫЙ, -ая, -ое туптаган; **дублёная кожа** туптаган тере

ДУБЛЁР *м.; театр.* дублёр

ДУБЛИКА́Т *м.* дубликат

ДУБЛИРОВАТЬ *несов. что* 1. дублировать эдер (эт-); **дублировать работу другого предприятия** өскө предприятие-нин ижин дублировать эдер; 2. *театр.* дублировать эдер, солыыр (солы-)

ДУБО́ВЫЙ, -ая, -ое, 1. дубтын, эрмен агаштын; **дубовый лист** дубтын жалбырагы; 2. дубтан эткен, эрмен агаштан эткен; **дубовый стол** эрмен агаштан эткен стол

ДУБРА́ВА *ж.* эрмен агаш өскөн јер, эрмен агашту агаш аразы

ДУ́ДКА *ж.; муз.* эдиске; ♦ **плясать под чью-либо дудку** кемнин-кемнин сөзине кирер

ДУ́ЛО *с.* оос (мылтыктын)

ДУМА *ж.* 1. *уст., поэт.* (мысль) санаа; 2. *лит., фольк.* санаа; 3. *ист.* (название различных органов центрального и местного управления в России) дума

ДУМАТЬ *несов. о ком-чём и без доп.* 1. (размышлять) сананар (санан-); **долго думать** узак сананар; 2. (полагать) бодоор (бодо-); **думаю закончить работу завтра** ишти эртен божодып салар деп бодоп турум; 3. (заботиться, беспокоиться) сананар; **думать о детях** балдарын сананар

ДУНОВЁНИЕ *с. (о ветре)* сокконы; **дуновение ветра** салкыннын сокконы

ДУПЛО́ *с.* көндөй; **дерево с дуплом** көндөйлү агаш

ДУРНЕТЬ *несов.* бүдүжи үрелер (үрел-)

ДУРНО 1. *нареч.* коомой, јаман; **дурно пахнуть** јаман јытанар; 2. *в знач. сказ. безл. (о плохом самочувствии, полубморочном состоянии, обмороке)* коомой; **ему дурно** ого коомой

ДУРНОЙ, -ая, -ое 1. (плохой) јаман, коомой; **дурной почерк** коомой бичиш; **дурной поступок** јаман кылык; 2. (некрасивый) јараш эмес, чырайы јаман; 3. *разг. (глупый)* тenek; **Ты на него не обижайся, он ещё молодой, дурной** Сен ого ачынба, ол эм тургуза јиит, тenek

ДУ́ТЫЙ, -ая, -ое 1. (сделанный посредством дутья, пустой внутри, полый) үрүп эткен, ичи көндөй; **дутая посуда** ичи көндөй аяк-казан; 2. *перен. (преувеличенный)* көпчидип салган; **дутые цифры** көпчидип салган тоолор

ДУ́ТЬ *несов.* 1. (о ветре) согор (сок-); **дует холодный ветер** соок салкын согуп јат; 2. үрер (үр-); **дуть на горячий чай** изү чайга үрер

ДУ́Х *м.* 1. (моральное состояние): **бодрость духа** омогы; **не падать духом** кунукпас; **присутствие духа** сергек тудунар; **пасть духом** санааркаар; 2. (отличительная особенность) аңгылузы; **дух времени** өйдин аңгылузы; 3. (дыхание) тыныш; **у меня дух захватило** менинг ты-

ДЯТЕЛ

ныжым буула берди; **перевести дух** тыныш алынар

ДУХИ́ *только мн.* духи

ДУХО́ВКА *жс.* духовка

ДУХО́ВНЫЙ, -ая, -ое көгүс; **духовные запросы** көгүс некелтелер; **духовные интересы** көгүс жилбүлөр

ДУХОВО́Й I, -ая, -ое (*о музыкальных инструментах*) духовой; **духовой оркестр** духовой оркестр

ДУХОВО́Й II, -ая, -ое: **духовая печь** см. **духовка**

ДУХОТА́ *жс.* тынчу; **сидеть в духоте** тынчуда отурар

ДУША́ *жс.* 1. күүн-санаа; **у него добрая душа** ол јымжак күүн-санаалу кижиге; 2. сүне; ♦ **говорить по душам** ачык-јарык куучындажар

ДУШЕ́ВНО *нареч.* акту күүн-санаалу, акту күүн-санаанан; **Я душевно рад!** Мен акту күүн-санаанан сүүнип турум!

ДУШЕВНОБО́ЛЬНОЙ, -ая, -ое 1. јүүлип оорыган; 2. *в знач. суц.* **душевнобольной** *м.* јүүлип оорыган кижиге

ДУШЕ́ВНЫЙ, -ая, -ое 1. јүректин; **душевные невзгоды** јүректин сыстажы; 2. (*сердечный, искренний*) ачык-јарык, јарык күүн-санаалу; **душевный человек** ачык-јарык кижиге

ДУШИ́СТЫЙ, -ая, -ое јараш јытту, јыды јараш; **душистый цветок** јараш јытту чечек

ДУШИ́ТЬ I *несов.* *кого-что* 1. (*убивать, насильственно останавливая дыхание*) тумалаар (тумала-), бакырылдаар (бакырылда-); **вор начал его душить** уурчы оны бакырылдап баштады; 2. *что* (*стеснять, затруднять дыхание*) тыныжын буултар (буулт-); **смех душит** каткы тынышты буултат

ДУШИ́ТЬ II *несов.* *кого-что* (*духами*) духи аттыртар (аттырт-); **душить носовой платок** колплатты духиле аттыртар

ДУШИТЬСЯ *несов.* *чем и без доп.* (*духами*) духиле аттырынар (аттырын-)

ДУ́ШНО *безл.* *в знач. сказ.* тынчу; **здесь душно** мында тынчу

ДУЭ́Т *м.*; *муз.* дуэт; **петь дуэтом** дуэтле кожондоор

ДЫ́БОМ *нареч.* атырайта; **ветер поднимал волосы дыбом** салкын чачты атырайта тургузып турды

ДЫБЫ́: **встать на дыбы:** 1) (*о лошади*) карайлап келер (карайлап кел-); 2) *перен.*, *разг.* кедерлеер (кедерле-)

ДЫ́М *м.* ыш; **дым от пожара** өрттин ыжы

ДЫМИ́ТЬ *несов.* ыштаар (ышта-); **печка дымит** печке ыштап јат

ДЫМИ́ТЬСЯ *несов.* ышталар (ыштал-); **туман дымился над рекой** суунын үстинде туман ышталып турды

ДЫ́МКА *жс.* тумарык

ДЫ́МНЫЙ, -ая, -ое ышту; **дымная юрта** ышту айыл

ДЫМОХО́Д *м.* (*печи*) чубал, чогол; (*юрты*) тўнўк

ДЫ́НЯ *жс.* дыня

ДЫРА́ *жс.* тежик, үйт, јыртык

ДЫРЯ́ВЫЙ, -ая, -ое јыртык, тежик; **дырявая обувь** јыртык өдўк

ДЫХА́НИЕ *с.* тыныш; **перевести дыхание** тыныш алынар

ДЫХА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *анат.* **дыхательные органы** тынар органдар

ДЫША́ТЬ *несов.* тынар (тын-); **тяжело дышать** тынарга кўч; **дышать свежим воздухом** ару кейле тынар

ДЫ́ВОЛ *м.* көрмөс, эрлик

ДЮ́ЖИНА *жс.* он эки; **дюжина пуговиц** он эки топчы

ДЮ́НЫ *мн.* (*ед. дюна жс.*) дюналар

ДЯ́ДЯ *м.* (*брат матери*) таай; (*брат отца*) ака; (*муж сестры*) јесте

ДЯ́ТЕЛ *м.* томыртка

Е, Ё

ЕВАНГЕЛИЕ *с.* 1. (часть Библии) евангелие; 2. перен., шутол., ирон. (книга, произведение, содержащие основные принципы, правила чего-л.) евангелие; **эта книга настоящее евангелие для каждого работника** бу бичик кажы ла ишчиге чын ла евангелиенинг бойы

ЕВАНГЕЛИ́СТ *м.* (1. каждый из четырёх признаваемых церковью составителей евангелия; 2. член евангелической общины или секты) евангелист

ЕВНУХ *м.* евнух

ЕВРЭ́И *мн.* еврейлер, еврей калык // *ед.* **евре́й** *м.* еврей эр кижы, еврей укту эр кижы; **евре́йка** *ж.* еврей үй кижы, еврей укту үй кижы

ЕВРЭ́ЙСКИЙ, -ая, -ое еврей; **еврейский язык** еврей тил

ЕВРОПЕ́ЕЦ *м.* европеец, европей эр кижы

ЕВРОПЕ́ЙСКИЙ, -ая, -ое европейский, европей; **европейский танец** европей бие

ЕВРОПЕО́ИД *м.*; *антроп.* европеоид

ЕВРОПЕО́ИДНЫЙ, -ая, -ое европеоидный; **европеоидная раса** европеоидный раса

ЕГЕРЬ *м.* 1. *уст.* (охотник-профессионал) егерь; 2. (специалист по организации охоты, охране и воспроизводству фауны; должностное лицо в охотничьих хозяйствах России) егерь; **молодой егерь** јиит егерь; 3. (солдат особых стрелковых полков – конных и пеших – в некоторых европейских армиях) егерь

ЕГИПЕТСКИЙ, -ая, -ое египетский, египеттин

ЕГИПТО́ЛОГ *м.* египтолог

ЕГИПТЯ́НЕ *мн.* египтяндар // *ед.* **египтя́нин** *м.* египтян эр кижы, египтян укту эр кижы; **египтя́нка** *ж.* египтян үй кижы, египтян укту үй кижы

ЕГО́ *мест.* от он, оно; 1. *личн. род.* и *вин. п.:* оны, ого, ол; **я его видел** мен оны көрдим; **его нигде нет** ол кайда да јок; **я догнал его** мен ого једижип алдым; 2. *притяж.* онын; **это его шапка** бу онын бөрүги

ЕГО́ЗА *м.* и *ж.* токынап болбос (јангыс јерге отурбас) кижы

ЕГО́ЗИТЬ *несов.* 1. токынап болбос (токынап болбо-); јангыс јерге отурбас (отурба-); **Что ты так егозишь?** Сен не јангыс јерге отурбай турун?; 2. (угождать, заискивать) јарамзып јүгүрер (јарамзып јүгүр-); **егозить перед губернатором** губернатордын алдына јарамзып јүгүрер

ЕДА́ *ж.* 1. (пища) аш-курсақ, курсақ; **вкусная еда** амганду курсақ; 2. (*процесс еды*) курсақтаныш, курсақтанары, ажаныш, ажанары; **во время еды** ажаныш тушта; **Мой руки перед едой!** Ажаныштын алдында колынды јун!

ЕДВА́ 1. *нареч.* (чуть) эмеш ле, арай ла; **лампочка едва освещала комнату** лампочка кыпты эмеш ле јарыдып турды; **он едва не попал под машину** ол арай ла көлүктин алдына кире бербеди; 2. *нареч.* (насилу) јүк арайдан; **он едва удерживал слёзы** ол јүк арайдан көстин јажын тудунып турды; 3. *союз* (лишь только) **передается конструкцией придаточного предложения времени, где зависимое сказуемое выражено причастно-падежной формой -арда в сочетании с частицей ла: едва мы вышли из лесу, хлынул дождь** бис агаш аразынан чыгып келеристе ле, јааш јаай берди

ЕДИНЭ́НИЕ *с.* бирлик болоры, бириккени; **призывать к единению** бирлик болорына кычырар; **наша сила в нашем единении** бистин ийдебис – бириккенисте

ЕДИНООБРАЗИЕ

ЕДИНИЦА *ж.* 1. (*цифра*) бир; 2. (*школьная отметка*) единица, бир темдек; **ставить единицу** бир темдек тургузар; 3. (*мера*) единица; **единица измерения** кемјүнин единицазы; **денежная единица** акчанын единицазы

ЕДИНИЧНОСТЬ *ж.* бир катап болоры; **единичность явлений** айалгалардын бир катап болоры

ЕДИНИЧНЫЙ, -ая, -ое бир катап болгон; **единичный случай** бир катап болгон учурал

ЕДИНОБОЖИЕ *с.* бир Кудайга бүдери; бир Кудайлу болоры

ЕДИНОБОРСТВО *с.* бирден бирге тартыжары, бирден бирге күрежери, бирден бирге жуулажары; **спортивные единоборства** спорт маргаандарда бирден бирге тартыжары

ЕДИНОБРАЧИЕ *с.* (иметь одну жену) бир эмегендү болоры; (иметь одного мужа) бир өбөгөндү болоры

ЕДИНОВЕРЕЦ *м.* кемле-кемле түней жанду кижичи, кемле-кемле бир жанду кижичи; **мы с ним единоверцы** бис оныла бир жанду улус

ЕДИНОВЛАСТИЕ *с.* башкаруу бир кижининг кылында болоры

ЕДИНОВРЕМЕННЫЙ, -ая, -ое бир катап болотон; **единовременное пособие** бир катап болотон болуш акча

ЕДИНОГЛАСИЕ *с.* бир санаалу болоры; бир көрүм-шүүлте; **пришли к единогласию** бир көрүм-шүүлтеге келдилер

ЕДИНОГЛАСНО *нареч.* бастыразыла; **решение принято единогласно** јөп бастыразыла јөптөлдү

ЕДИНОГЛАСНЫЙ, -ая, -ое бир түней; **единогласное мнение** бир түней көрүм-шүүлте

ЕДИНОДУШИЕ *с.* бир күүн-санаалу болоры, эптү-јөптүзи; **удивительное еди-**

нодушие во всех вопросах бастыра сурактарда кайкамчылу эптү-јөптүзи

ЕДИНОДУШНО *нареч.* бир күүн-санаалу, эптү-јөптү; **все единодушно приветствовали его** оны бастыразы эптү-јөптү уткыдылар

ЕДИНОДУШНЫЙ, -ая, -ое түней санаалу, бир күүн-санаалу; **единодушное решение** бир күүн-санаалу чыгарылган јөп

ЕДИНОЖДЫ *нареч.; уст.* 1. (*один раз*) бир катап; **единожды в жизни** јүрүмде бир катап; 2. (*однажды, как то раз*) бир катап; **единожды пошли мы за грибами** бир катап бис мешкелеп бардыс

ЕДИНОЛИЧНИК *м.* алдынан јаткан кижичи, тангынан јаткан кижичи

ЕДИНОЛИЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*совершаемый, осуществляемый одним человеком*) жангыскандыра эдилген, жангыскандыра чыгарылган; **единоличное решение** жангыскандыра чыгарылган јөп; 2. (*принадлежащий единоличнику*) тангынан бойынын, бир кижининг бойынын; **единоличное хозяйство** тангынан бойынын ээлеми

ЕДИНОМЫСЛИЕ *с.* бирлик санаашүүлте; санаашүүлтенин түнейи; **нет единомыслия в этом сложном вопросе** бу күч суракта бирлик санаашүүлте јок

ЕДИНОМЫШЛЕННИК *м.* 1. түней санаалу кижичи, жангыс санаашүүлтөлү кижичи; **мы с вами не просто коллеги, единомышленники** бис слерле жангыс ла кожо иштеп турган улус эмес, түней санаалу улус; 2. (*сообщник*) бир керекте кожо турушкан кижичи; **он не выдаст своих единомышленников** ол бойынын бир керекте кожо турушкан улузын сатпас

ЕДИНОНАЧАЛИЕ *с.* бир кижичи башкарып турары

ЕДИНООБРАЗИЕ *с.* бир аай болоры, бир түней бүдүмдү болоры; **в школах требуют единообразия в одежде** школ-

ЕДИНООБРАЗНЫЙ

дордо кийимнин бир аай болорын некей-дилер

ЕДИНООБРАЗНЫЙ, -ая, -ое бир тўней, бир тўней бўдўмдў

ЕДИНСТВЕННО нареч. 1. сок жангыс; **единственно подходящий способ** сок жангыс жарагадый эп-арга; 2. *в знач. частицы* жангыс ла; **я делаю это единственно потому, что хочу помочь вам** мен оны жангыс ла слерге болужарга болуп эдип турум

ЕДИНСТВЕННЫЙ, -ая, -ое сок жангыс, жангыс болчок, кара жангыс; **единственный дом** сок жангыс тура; **мой единственный сын** жангыс болчок уулым; **Зачем я буду продавать свою единственную корову?** Кара жангыс уйымды мен не садатам? ♦ **единственное число** грам. жангыс тоо

ЕДИНСТВО с. 1. (*общность*) бирлиги, бирлик болоры; **единство взглядов** кўрўм-шўўлтелердин бирлик болоры; **единство интересов** јилбўлердин бирлиги; 2. (*сплоченность*) бирлиги; **единство партии и народа** партия ла албатынын бирлиги; 3. (*неразрывность*) колбулу болоры; **единство теории и практики** теория ла практиканын колбулу болоры

ЕДИНЫЙ, -ая, -ое 1. (*общий, одинаковый*) текши; **единая воля** текши кўўн-тап; 2. (*целостный, нераздельный; сплочённый*) бириккен, бирлик; **единый фронт** бириккен фронт; **единый народ никогда не победить** бирлик албатыны качан да јенип болбос; 3. (*обычно с отрицанием*) бир де; **ни единой слезы не проронил** кўстин бир де јажын тўкпўди; **ни единого пятнышка** бир де шылбак јок; ♦ **все до единого** бастыразы, бир де кижии артпай

ЕДКИЙ, -ая, -ое 1. (*разъедающий, разрушающий химически*) јип турар; **едкая краска** јип турар будук; 2. (*вызывающий раздражение*) ачу; **едкий дым** ачу ыш; 3. *перен.* (*язвительный*) ачу, коронду; **едкое слово** коронду сўс

ЕДОК м. 1. (*лицо, состоящее на пищевом снабжении*) ажанар кижии; **количество продуктов на едока** бир ажанар кижиге керектў курсактын тоозы; 2. (*любитель поест*) ажанарга (ажанарын) сўўп турган кижии, ажангыр кижии

ЕЁ мест. от она 1. личн. род. п. ол; **её здесь не было** ол мында јок болды; 2. личн. вин. п. оны; **он её видел** ол оны кўргўн; 3. *пртяж.* онын; **это её книга** бу онын бичиги

ЕЖ м.; зоол. ёж, јаракан; **дети нашли ежа** балдар ёж табып алдылар

ЕЖЕВЕЧЕРНИЙ, -ая, -ое кажы ла энир болуп турган; кажы ла энирдеги; **ежевечерняя дискотека** кажы ла энир болуп турган бијелеш; **ежевечерняя прогулка** кажы ла энирдеги амырап базып јўрери

ЕЖЕВІКА ж. кара ағаш јиилек, кара уй јиилек

ЕЖЕВІЧНЫЙ, -ая, -ое кара ағаш јиилектен эткен, кара ағаш јиилектин; **ежевичное варенье** кара ағаш јиилектин вареньези; **ежевичный пирожок** кара ағаш јиилектен эткен пирог

ЕЖЕГОДНИК м. јыл сайын чыгатын издание, кажы ла јыл чыгатын издание

ЕЖЕГОДНО нареч. јыл сайын, кажы ла јыл; **он приезжает сюда ежегодно** ол бери кажы ла јыл келип јат; **она ежегодно меняет сапоги** ол јыл сайын сопокторын сольйт

ЕЖЕГОДНЫЙ, -ая, -ое јыл сайын (болотон), кажы ла јыл (болотон); **ежегодный праздник** јыл сайын болотон байрам

ЕЖЕДНЕВНО нареч. кўнўн сайын, кўнўн ле; **ежедневно опаздывать на работу** кўнўн сайын ишке оройтыыр; **ежедневно мыть пол** кўнўн ле пол јунар

ЕЖЕДНЕВНЫЙ, -ая, -ое кўнўн сайын (болотон), кўнўн ле (болотон); **ежедневные занятия** кўнўн ле болотон ўредў;

ежедневная газета күнүн сайын чыгатын газет

ЕЖЕМЕСЯЧНИК *м.* ай сайын чыгатын издание, кажы ла ай чыгатын издание

ЕЖЕМЕСЯЧНО *нареч.* ай сайын, кажы ла ай; **ежемесячно получать зарплату** ай сайын ишјал алар; **ежемесячно отправлять письма** кажы ла ай самара ийер

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ, -ая, -ое ай сайын (болотон), кажы ла ай (болотон); **ежемесячный детский журнал** ай сайын чыгатын балдардын журналы; **ежемесячное собрание** кажы ла ай болотон јуун

ЕЖЕМИНУТНО *нареч.* минут сайын, кажы ла минут; **ежеминутно смотрит на часы** минут сайын часка көрөт; **ежеминутно думать** кажы ла минут сананар

ЕЖЕМИНУТНЫЙ, -ая, -ое минут сайын (болотон), кажы ла минут (болотон); **ежеминутные телефонные звонки** минут сайын болуп турган телефоннын звонокторы

ЕЖЕНЕДЕЛЬНИК *м.* неделе сайын чыгатын издание, кажы ла неделе чыгатын издание

ЕЖЕНЕДЕЛЬНО *нареч.* неделе сайын, кажы ла неделе; **еженедельно посещать уроки музыки** неделе сайын күүнн урокторына јүрер; **еженедельно ходить к дяде** кажы ла неделе таайына барар

ЕЖЕНЕДЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое неделе сайын (болотон), кажы ла неделе (болотон); **еженедельные курсы** неделе сайын болотон курстар

ЕЖЕСЕКУНДНЫЙ, -ая, -ое кажы ла секунд сайын болотон

ЕЖЕСУТОЧНЫЙ, -ая, -ое конок сайын; **ежесуточное дежурство** конок сайын дежурить эдери

ЕЖЕЧАСНО *нареч.* саат сайын, кажы ла саат; **ежечасно звонить** саат сайын те-

лефон согор; **ежечасно спрашивал о вас** кажы ла саат слер кергинде сурап турган

ЕЖЕЧАСНЫЙ, -ая, -ое саат сайын болуп турган, кажы ла саат болуп турган; **ежечасные сообщения** саат сайын болуп турган јетирүлер

ЁЖИТЬСЯ *несов.* корчойор (корчой-); **ёжиться от холода** соокко корчойор

ЕЖОВЫЙ, -ая, -ое: **держатъ в ежовых рукавицах** кату тудар

ЕЗДА *ж.* јорторы, јелери (*атту*); мантадары (*көлүккө, атту*); јорык (*көлүктин, аттын*); **быстрая езда** түрген јорык

ЁЗДИТЬ *несов.* јүрер (јүр-), мантадар (мантат-); **ездить верхом** таг агту јүрер; **он ездит на новой машине** ол јаны көлүктү мантадат

ЕЗДОВОЙ, -ая, -ое 1. (*ходящий в упряжке*) јегетен; **ездовая собака** јегетен ийт; 2. (*предназначенный для передвижения верхом*) минетен; **ездовая лошадь** минетен ат

ЁЙ *мест. личн., дат. п. от она* ого; **я сказала ей** мен ого айдып бердим

ЁЛЕ *нареч.* 1. (*чуть, немного, слегка, едва*) јүк ле, эмеш ле; **еле жив** јүк ле тынду; **еле слышный голос** эмеш ле угулып турган үн; 2. (*с трудом, насилу*) јүк арайдан; **я еле поднял ящик** мен кайырчакты јүк арайдан көдүрдим

ЁЛКА *ж.* 1. *чиби*; 2. (*новогодняя*) ёлка, чиби; **новогодняя ёлка** јаны јылдын чибизи

ЁЛОВЫЙ, -ая, -ое чибинин; **еловая шишка** чибинин чочогойы

ЁЛОЧНЫЙ, -ая, -ое ёлканын; **ёлочные игрушки** ёлканын јазалдары

ЁЛЬ *ж.* чиби; **высокая ель** бийик чиби

ЁЛЬНИК *м. собир.* 1. чиби агаш; **густой ельник** койу чиби агаш; 2. (*ветви ели*) чибинин бүри

ЁМКИЙ, -ая, -ое 1. (*вместительный*) јаан, ичкир; **ёмкое ведро** јаан көнөк; 2. (о

ЁМКОСТЬ

речи, мысли) толо; **ёмкий ответ** толо каруу

ЁМКОСТЬ *ж.* 1. ичкири, жааны; **ёмкость ведра** кӧнӧктин ичкири; 2. *мн.* **ёмкости** (*сосуды для хранения чего-л.*) урар неме; **ёмкости для зерна** аш урар немелер; **не зватает ёмкостей для воды** суу урар немелер јетпей јат; 3. (*о речи, мысли*) толузы; **ёмкость рассказа** куучыннын толузы

ЕМУ́ *мест. личн. дат. п. от он* ого; **он ему всё** рассказал ол ого ончозын куучындап берди

ЕНО́Т *м.* 1. (*животное*) енот; 2. (*мех*) еноттын терези

ЕНО́ТОВЫЙ, -ая, -ое енот, еноттон эткен, еноттын терезинен эткен; **енотовая шуба** еноттын терезинен эткен тон; **енотовая шапка** енот бӧрүк

ЕПІ́СКОП *м.* епископ

Е́РЕСЬ *ж.* 1. ересь (*кудай жагынын ээжилеринен туура барары*); 2. *перен.* (*чепуха*) болор-болбос эрмек, тӧгүн; **Какою ты ересь городишь!** Сен кандый болор-болбос эрмек айдып турун!

Е́РЗАТЬ *несов.; разг.* толголор (толгол-); **ребёнок ёрзает на стуле** бала отургышта толголып отуры

ЕРО́ШИТЬ *несов. что; разг.* атырайтар (атырайт-); **ерошить волосы** чачтарды атырайтар

ЕРО́ШИТЬСЯ *несов.; разг.* атырайар (атырай-), атырайып турар (атырайып тур-); **волосы ерошились во все стороны** чачтар бастыра јандарына атырайып турды

ЕРУНДА́ *ж.*; *разг.* неге де турбас неме, болор-болбос неме; **это сущая ерунда** бу неге де турбас неме

ЕРУНДИ́ТЬ *несов.; прост.* болор болбос неме айдар (айт-); неге де турбас кереги јок неме эдер (эт-)

ЕРУНДО́ВЫЙ, -ая, -ое и **ЕРУНДО́ВСКИЙ**, -ая, -ое болор-болбос; кереги јок;

неге де турбас; **ерундовский рассказ** болор-болбос куучын

ЁРШ *м.* 1. *зоол.* ёрш; (*сӧӧктү, канады кадалчан кичинек балык*); 2. (*щётка для чистки бутылей*) ёрш

ЕРШІ́СТЫЙ, -ая, -ое 1. атрайып калган; **ершистые волосы** атрайып калган чачтар; 2. *перен.* (*задорный*) ойынзак; **ершистый парень** ойынзак уул

Е́СЛИ *союз усл.; передаётся аффиксом условного наклонения* -за, (-зе), -со (-се); **если знаешь, скажи** билер болзон, айдып бер

ЕСТЕ́СТВЕННО 1. *нареч.* бойынын кеминде; **вести себя естественно** бойын бойынын кеминде тудунар; 2. *вводн. сл.* блааш јок, сӧс јок; **он, естественно, согласился** блааш јок, ол јӧбин берди; **гости, естественно, интересовались программой конференции** айылчылар, сӧс јок, конференциянын программазыла јилбиркегендер

ЕСТЕ́СТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*относящийся к природе*) ар-бүткен, естественный; **естественные богатства страны** орооннын ар-бүткен байлыгы; **естественные науки** естественный билимдер; 2. (*нормальный*) бойынын кеминде ӧдӧр; **естественный путь развития** бойынын кеминде ӧдӧр ӧзүм

ЕСТЕСТВОЗНА́НИЕ *с.* естествознание

Е́СТЬ I *несов.* 1. (*принимать пищу, употреблять в пищу*) јиир (ји-), јип турар (јип тур-); **есть за двоих** эки кижинин учун јиир; 2. (*портить, уничтожать, грызть, съедая*) јиир, кемирер (кемир-); **моль съела папино пальто** күйе адамнын тонын јип салган; **мышы скоро начнут одежду** **есть** чычкандар удабас кийимдерди кемир-ип баштаар; 3. (*разрушать химически*) јиир; **ржавчина ест железо** тат темирди јип јат; 4. (*о едком*) јиир; **дым ест глаза** ыш кӧсти јип јат; 5. *перен.* (*бранить, гры-*

зть) јиир, челдеер (челде-); **я не останусь здесь, все они будут есть меня** мен мында артпазым, олор ончозы мени јигилеер; **они два года ели её за то, что она не выходит замуж** олор оны кижиге барбай турган учун эки јыл челдегилеген; ♦ **есть глазами** анаар ла ајыктаар

ЁСТЬ II 1. 3 л. ед. ч. наст. вр. от **быть**; болуп јат; **квадрат есть равносторонний прямоугольник** квадрат – келтейлери тўней тўрттолык болуп јат; **2.** (*иметься*) бар; **у меня есть хорошие книги** менде јакшы бичиктер бар; ♦ **так и есть** чындап та андый

ЕФРЭЙТОР м.; *воен.* ефрейтор

ЁХАТЬ *несов.* барар (бар-); атанар (атан-); **ехать на машине** кўлўктў барар; **ехать верхом** тан атту барар

ЕХИДНИЧАТЬ *несов.*; *разг.* шоодып айдар (шоодып айт-), шоодор (шоот-); **Ну, вы это ехидничаете, а вы по правде скажите!** Је, слер шоодып айдып јадыгар, а слер чынын айтсаар!

ЕХИДНЫЙ, -ая, -ое шоодынкай; **ехидный человек** шоодынкай кижиге

ЕХИДСТВО с. шоот; **без всякого ехидства** кандый да шоот јогынан

ЕЩЁ *нареч.* **1.** (*в добавление*) база; **дайте ещё одну книгу** база бир бичик берзеер; **2.** (*пока*) эм тургуза; **он ещё молод** ол эм тургуза јиит; **3.** (*в большей степени*) *передается сравнительной конструкцией с исх. п. -дан / -нан*; **этот чай ещё крепче прежнего** бу чай алдындагы чайдан койу; **4.** (*повторно, опять*) база катап; **он ещё заходил** ол база катап кирип јўрди; **5.** (*уже*) *при переводе опускается*: **дождь кончился ещё вчера** јааш кече токтоп калган; **6.** (*до сих пор*) эмдиге јетире; **Он еще не приехал?** Ол эмдиге јетире келбе ди бе?; ♦ **всё ещё** эмди де

ЁЮ *мест. личн. твор. п. от она* оныла; **мы гордимся ею** бис оныла оморкоп турубыс; **письмо написано ею** самара онын колыла бичилген

Ж I союз см. же I

Ж II частица см. же II; Ну так что ж?
Андый болзо не?

ЖАБА *жс.; зоол.* кара бака

ЖАБРЫ *мн. (ед. жабра ж.)* сагаттар

ЖАВОРОНОК *м.* талан-келен

ЖАДИНА *м и жс.* карам киж

ЖАДНИЧАТЬ *несов.* карамданар (карамдан-), ачаптанар (ачаптан-); **жадничать из-за книги** бичикти карамданар; **Не жадничай, съешь сначала одну конфету!** Ачаптанба, озо баштап бир конфетти жип ал!

ЖАДНО *нареч.* 1. ачаптанып; **жадно есть** ачаптанып жиир; 2. *перен.* соныркап, жилбиркеп; **жадно слушать** жилбиркеп угар

ЖАДНОСТЬ *жс.* ачабы; **жадность к деньгам** портила его акчага ачабы оны үрөп турган; **с жадностью** ачаптанып; **он с жадностью выпил стакан воды** ол бир стакан сууны ачаптанып ичип ийди

ЖАДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*скупой*) карам, кыр; **жадный человек** карам киж; 2. (*падкий на что-л.*) ачап; **жадный на еду (к еде)** курсакка ачап; **жадный на деньги (к деньгам)** акчага ачап

ЖАЖДА *жс.* 1. суузаары, суузы; **утолить жажду** суузаарын кандырар, суузын кандырар; **вызвать жажду** суузаар; 2. *перен.* күүнзеери; **жажда свободы** жайым күүнзеери

ЖАЖДАТЬ *несов. чего* 1. *уст.* (*хотеть пить, испытывать жажду*) суузар (сууза-); **из-за жары все жаждали** изүге ончозы суузап турдылар; 2. *перен., книжн.* (*сильно желать*) тын күүнзеер (күүнзе-); **жаждать победы** жөнүни тын күүнзеер

ЖАКЕТ *м.* жакет

ЖАЛЁТЬ *несов.* 1. *кого-что (испытывать жалость)* килеер (киле-), килеп турар (килеп тур-); **люди жалели**

маленького мальчика-сироту улустар кичинек өскүс уулчакты килеп туратан; 2. *о ком-чём (сожалеть)* ачынар (ачын-); **жалеть о потерянном времени** темей өткөн өйгө ачынар; 3. *что (беречь)* кысканар (кыскан-); **Эркелей берегла свою единственную юбку, не носила** Эркелей жангыс жикпезин кысканып кийбей турды; **работать не жалея сил** күчин кысканбай иштеер

ЖАЛИТЬ *несов. кого-что* чагар (чак-); **пчёлы больно жалят** адарулар ачу чагып жат

ЖАЛКИЙ, -ая, -ое 1. (*вызывающий жалость*) ачынчылу, чучурап калган; **жалкий вид** бүдүжи ачынчылу, **с жалким видом** чучурап калган бүдүштү; 2. (*плохой, невзрачный*) уйан, коомой; **тогда у меня было лишь одно жалкое платье** ол тушта менде бир ле уйан платье болгон; **костюм его был жалок** онын костюмы коомой болгон; 3. *презр.* (*ничтожно малый, незначительный*) сүрекей ас; **жалкая сумма денег** сүрекей ас акча

ЖАЛКО *нареч.* 1. ачынчылу; **жалко выглядеть** ачынчылу көрүнөр; 2. *безл. в знач. сказ.* ачу; **матери, конечно, жалко сына** энезине уулы ачу эмей

ЖАЛО *с.* чагак; **жало пчелы** адарунын чагагы

ЖАЛОБА *жс.* комыдал; **подать жалобу** комудал берер; **книга жалоб** комыдал бичиир бичик

ЖАЛОБНО *нареч.* комудалду, ачынчылу; **жалобно плакать** ачынчылу ыйлаар; **жалобно рассказывать** комудалду куучындаар

ЖАЛОБНЫЙ, -ая, -ое комыдалду, ачынчылу; **жалобный стон** комыдалду онту; **жалобный взгляд** ачынчылу көрүш

ЖАЛОБЩИК *м.* комыдал бичиген эр киж

ЖАЛОБЩИЦА ж. комыдал бичиген үй кижиге

ЖАЛОВАННЫЙ, -ая, -ое сыйга берилген; кайралга берилген; жалованная шуба сыйга берилген тон

ЖАЛОВАНЬЕ с. иштин жалы, ишжал; получить жалованье иштин жалын алар

ЖАЛОВАТЬ несов. 1. кого чем; уст. (награждать) кайралдаар (кайралда-); все его поздравляли с орденом, которым жаловал его царь ончозы оны каан кайралдаган орденле уткып турдылар; 2. кого-что, обычно с отриц. (ценить) тоор (тоо-), баалаар (баала-); его там не очень жалуют оны анда тынг да тооп турганы жок; моего друга на работе не жалуют менин нөкөримди ижинде баалабай жат ♦ Прошу любить и жаловать! Таныжаар, таныш болоор!

ЖАЛОВАТЬСЯ несов. кому на кого-что 1. (высказывать жалобы на что) комыдаар (комыда-); На что вы жалуетесь? Слер неге комыдап тураар?; 2. (подавать жалобу) угузар (угус-), комыдал берер; жаловаться в суд жаргыга угузар; 3. (ябедничать) коптонор (коптон-), коптоньп турар (коптоньп тур-); жаловаться учителю на одноклассника кожо үренип турган баланы үредүчиге коптонор

ЖАЛОНОСНЫЙ, -ая, -ое чагакту; жалоносные насекомые чагакту курт-коныстар

ЖАЛОСТЛИВЫЙ, -ая, -ое (сострада- тельный) буурзак, киленкей; жалостливый учитель буурзак үредүчи; она женщина жалостливая ол киленкей үй кижиге

ЖАЛОСТНЫЙ, -ая, -ое; разг. (печальный) кунукчыл; жалостная песня кунукчыл кожон

ЖАЛОСТЬ ж. 1. (сострадание) килеери, килегени; сделать что-либо из жалости к кому-либо кемге-кемге килеп эдер; Где твоя жалость к младшим братьям? Карындаштарына килегенин кайда?; жа-

лость к собаке ийтти килеери; 2. (сожаление) кородогоны, кородош; Какая жалость! Кородогоньмды не деп айдар!

ЖАЛЮЗИ нескл. с. жалюзи

ЖАНДА́РМ м. жандарм

ЖАНР м.; лит. жанр

ЖА́Р м. 1. (зной, раскалённый воздух) изү, изү кей; 2. разг. (горячие угли) изү кос; 3. (повышенная температура) изү; у ребёнка жар баланын эди изү; 4. перен. (ревние, пыл) күүн; он вкладывал в работу весь свой жар ол ишке бойынын бастыра күүнүн салып туратан; ♦ чужими руками жар загребать өскө кижинин күчин жиир

ЖАРА́ ж. изү; июльская жара жаан изү айдын изүлери

ЖАРГО́Н м. жаргон

ЖА́РЕННЫЙ, -ая, -ое каарган; жареное мясо каарган эт

ЖА́РИТЬ несов. кого-что каарар (каар-); жарить мясо эт каарар

ЖА́РИТЬСЯ несов. 1. (подвергаться жарению) каарылар (каарыл-); картошка ещё жарится картошко эм тургуза каарылып жат; 2. разг. (находиться на жаре) быжар (быш-); жариться на солнце күнге быжар

ЖА́РКИЙ, -ая, -ое 1. (дающий сильный жар) изү, каан; жаркое лето каан жай; жаркий день изү күн; 2. перен. (страстный) от-жалбышту; жаркие речи от-жалбышту куучындар; 3. (тропический) жылу; жаркие страны жылу жерлер; ♦ жаркий бой от-калапту жуу-согуш

ЖА́РКО нареч. 1. изү; солнце жарко грело күн изү жылыдып турды; 2. перен. (страстно, пылко) от-жалбышту; жарко обсуждать от-жалбышту шүүжер; 3. безл. в знач. сказ. изү; сегодня очень жарко бүгүн сүреен изү; мне жарко меге изү

ЖАРКО́Е с. жаркое

ЖАРО́ВНЯ ж. (сосуд для горящих углей, заменяющий печку) жаровня, чой казан

ЖАРОПОНИЖАЮЩЕЕ

ЖАРОПОНИЖАЮЩЕЕ с.; *мед.* изү жабызадатан эм; **прописать жаропонижающее** изү жабызадатан эм бичип берер

ЖАТВА *ж.* **1.** (*действие*) аш жуунадары; **готовиться к жатве** аш жуунадарына белетенер; **2.** (*время уборки*) аш жуунадар ой; **во время жатвы отпуск не дадут** аш жуунадар ойдо амыралта бербес

ЖАТВЕННЫЙ, -ая, -ое; с.-х. аш кезип жуунадар; **жатвенная машина** аш кезип жуунадар машина

ЖАТЬ I *несов.* **1.** *кого-что (давить, стискивать, сжимать)* балбарар (балбар-), балбара тудар (балбара тут-), тудар (тут-); **жать арбуз изо всех сил руками** арбузты бастыра кучиле колдорло балбара тудар; **жать руку** колдон тудар; **2.** *что и без доп. (быть тесным)* кызар (кыс-), тудар; **сапог жмёт ногу** сопок бутты тудуп жат; **пальто жмёт тон кызып жат**; **3.** *что (выдавливает)* сыгар (сык-); **жать сок из винограда** виноградтан суузын сыгар

ЖАТЬ II *несов.* *что; с.-х.* кезер (кес-); **жать пшеницу** буудай кезер

ЖАТЬСЯ *несов.* **1.** (*съёживаться*) корчойор (корчой-); **жаться от холода** сооктон корчойор; **2.** (*прижиматься*) жапшынар (жапшын-); **ребёнок жмётся к матери** бала энезине жапшынып жат

ЖВАЧНЫЕ *мн.* (*ед. жвачное с.*) кепшенер тындулар

ЖГУЧИЙ, -ая, -ое **1.** (*такой, который жжёт, вызывает ощущение жжения*) изү, корон, кызу; **жгучие лучи солнца** күннин изү чокторы; **жгучий мороз** корон соок; **2.** *перен.* ачу-корон, корон, коронду, сүреен тын; **жгучая обида** ачу-корон ачыныш; **жгучий стыд** коронду уйат

ЖДАТЬ *несов.* **1.** *кого-чего (ожидать появления)* сакыыр (сакы-), сакып турар (сакып тур-); **ждать поезда** поезд сакып турар; **ждать товарища** нөкөрин сакыыр; **2.** (*надеяться на что-л.*) сакыыр; **ждать выздоровления** жазыларын сакыыр; **3.** *чего (предполагать)* сезип сакыыр (се-

зип сакы-); **ждать бури** јоткон болорын сезип сакыыр; **♦ время не ждёт** ой сакыбай жат

ЖЕ I *союз противит.* дезе; **он остаётся здесь, я же уезжаю** ол мында артып жат, мен дезе атанып жадым

ЖЕ II *частица*; **1.** *усил.* ла (ле), ло (лө); **мы поедем сегодня же** бис бүгүн ле атана берерис; **2.** *употр. для указания тождества* ла (ле), ло (лө); **тот же** ол ло; **я купила такую же ручку** мен андый ла ручка садып алдым

ЖЕВАТЬ *несов.* *что* чайнаар (чайна-); **жевать конфету** конфет чайнаар

ЖЕЛАНИЕ с. күүн, күүн-санаа; **по своему желанию она сюда приехала** бойынын күүниле ол бери келген; **у меня много желаний** менин күүн-санааларым көп

ЖЕЛА́ННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*ожидаемый*) сакыган, күүнзеген; **желанный гость** сакыган айылчы; **желанный подарок** күүнзеген сый; **2.** (*милый, дорогой*) кару; **желанный друг** кару жаы

ЖЕЛА́ТЕЛЬНО *безл.* *в знач. сказ.* с инф. и союзом «чтобы» -зо / -за торт; **желательно ехать вечером** энирде атанза торт; **желательно, чтобы сдали сегодня** бүгүн табыштырза торт

ЖЕЛА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое күүнзеген, керексиген; **желательная поездка** күүнзеген јол-јорык; **желательная встреча** керексиген јолугыш

ЖЕЛА́ТЬ *несов.* **1.** *чего, кого-что (с конкретными суц.), с неопр. или с союзом «чтобы» (испытывать желание)* күүнзеер (күүнзе-); **Что желает Ваша дочь?** Слердин кызыгар нени күүнзеп туру?; **я желаю, чтобы он сюда пришел** мен оны бери келзин деп күүнзеп турум; **2.** *кому кого-чего или с неопр. (высказывать пожелания)* күүнзеер (күүнзе-); **я желаю вам счастья** мен слерге ырыс күүнзеп турум

ЖЕЛА́ЮЩИЙ, -ая, -ое **1.** *прич.* күүнзеп турган; **2.** *в знач. суц. мн.* **желающие**

ЖЕМАНИЧАТЬ

күүнзеп тургандар; **оказалось много желающих пойти на экскурсию** экскурсия-га барарга күүнзеп тургандардын тоозы көп болды

ЖЕЛЁЗИНА *ж.* темирдин тилими; **ударить железной** темирдин тилимиле согор

ЖЕЛЁЗИСТЫЙ, -ая, -ое темирлү; **железистая вода** темирлү суу

ЖЕЛЕНОДОРÓЖНИК *м.* темир жолдын ишчизи

ЖЕЛЕЗНОДОРÓЖНЫЙ, -ая, -ое темир жолдын; **железнодорожный транспорт** темир жолдын транспорты

ЖЕЛЁЗНЫЙ, -ая, -ое **1.** темир, темирден эткен; **железная кровать** темир орын; **железная дверь** темирден эткен эжик; **2. перен. (сильный, крепкий)** бек; **железное здоровье** бек су-кадык; **3. перен. (твёрдый, непреклонный)** кату; **железная дисциплина** кату дисциплина; ♦ **железная дорога** темир жол

ЖЕЛЁЗО *с.* **1.** темир; **поднять железо** темирди көдүрүп ийер; **2. собир. (изделия)** темир, темир эдимдер; **листовое железо** тала темир; **3. мед. (лекарство)** железо; **принимать железо** железо ичер

ЖЕЛЕЗОБЕТО́Н *м.* железобетон

ЖЕЛЕЗОБЕТО́ННЫЙ, -ая, -ое железобетонный, железобетоннон эткен; **железобетонное укрепление** железобетоннон эткен укрепление

ЖЁЛОБ *м.* чорго; **водосточный жёлоб** суу агызар чорго

ЖЕЛТЁТЬ *несов.* **1.** (*становиться жёлтым*) саргарар (саргар-); **кожа желтеет** тере саргарып жат; **2.** (*виднеться о жёлтом*) саргарар (саргар-), саргарып көрүнер (саргарып көрүн-); **вдали желтела рожь** ыраакта арыш саргарып көрүнди; **что-то желтеет между деревьями** агаштардын ортозында та не де саргарат

ЖЕЛТИЗНА́ *ж.* сарызы; **с желтизной** сарылу

ЖЕЛТИ́НКА *ж.*; *разг.* сарысымак өн; сары өндү шылбак; **платье с желтинкой** сарысымак өндү платье

ЖЕЛТИ́ТЬ *несов.* **что** саргартар (саргарт-); **желтить стены** стенелерди саргартар

ЖЕЛТО́К *м.* жымыртканын сарызы

ЖЕЛТОКО́ЖИЙ, -ая, -ое терези сары; сары терелү

ЖЕЛТОЛИ́ЦЫЙ, -ая, -ое жүзи сары; сары жүстү

ЖЕЛТУ́ХА *ж.*; *мед.* сары оору (*буурдын ооружы*)

ЖЁЛТЫЙ, -ая, -ое сары; **желтая краска** сары будук

ЖЕЛУ́ДОК *м.* карын, карыннын оозы; **лечить желудок** карынды эмдеер

ЖЕЛУ́ДОЧЕК *м.*; *анат.* желудочек (*каннын жүрерин башкарып турган жүректин бир бөлүгү*)

ЖЕЛУ́ДОЧНЫЙ, -ая, -ое карыннын; **желудочный сок** карыннын суузы

ЖЁЛУ́ДЬ *м.* чочогой

ЖЁЛЧНОСТЬ *м.* кыжыраны, кыйгазы

ЖЁЛЧНЫЙ, -ая, -ое **1. анат., физиол.** өттин; **жёлчный пузырь** өттин куугы; **2. перен. (раздражительный, злой)** кыжыран, кыйгас, казыр; **жёлчный характер** кыйгас кылык-жан, **он был жёлчен, молчалив и никого не боялся** ол казыр, унчукпас болгон, кемнен де коркыбайтан; **с жёлчным лицом** кыжыран жүстү

ЖЁЛЧЬ *ж.* **1. анат., физиол.** өт; **2. перен. (раздражение)** кыжыран; **в нём много желчи** ондо кыжыран көп

ЖЕМА́НИТЬСЯ *несов.* чүмеркеер (чүмерке-); опсыркаар (опсырка-); **вечно жеманится** жаантайын чүмеркеер; **она жеманилась, разговаривала неохотно** ол опсыркап, күн-күч жок куучындажып турды

ЖЕМА́ННИЦА *ж.*; *разг.* чүмеркек, опсыркак үй кижы

ЖЕМА́ННИЧАТЬ *несов.* чүмеркеер (чүмерке-); опсыркаар; **он начал жеман-**

ЖЕМАННЫЙ

ничать при посторонних öскö улустын көзине опсыркап баштады

ЖЕМА́ННЫЙ, -ая, -ое чүмеркек; опсыркак; **жеманный человек** опсыркак кижиге; **жеманная женщина** чүмеркек келин

ЖЕМА́НСТВО с. чүмеркек кылык, тынзынчак кылык-жан; **без всякого жеманства** тынзынчак кылык жогынан; **проявлять своё жеманство** бойынын чүмеркек кылыгын көргүзөр

ЖЕ́МЧУГ м. жемчуг, күмүш; **серьги с жемчугом** күмүштү сыргалар

ЖЕ́МЧУ́ЖИНА ж. (зерно жемчуга) бир чарак күмүш; **галстук с большой чёрной жемчужиной** жаан кара бир чарак күмүштү галстук

ЖЕ́МЧУ́ЖНЫЙ, -ая, -ое күмүштен эткен; **жемчужное ожерелье** күмүштен эткен жинжи

ЖЕ́НА́ ж. үйи, эмегени, эжи, абакайы; **у него жена очень добрая** онын үйи сүрекей жалакай; **кааннын абакайы** жена царя; **его жену зовут Алтынай** онын эжинин ады Алтынай; **моя жена старше меня на два года** эмегени менен эки жашка жаан

ЖЕ́НА́ТЫЙ, -ая, -ое эмегендү, айылду-журтту; **женатый человек** айылду-журтту кижиге

ЖЕ́НИТЬ сов., несов. кого кижиге алып берер (алып бер-); **мы его летом женили** бис ого жайгыда кижиге алып бергенис

ЖЕ́НИТЬБА ж. кижиге алары

ЖЕ́НИТЬСЯ сов., несов. кижиге алар (ал-), алар, той эдер (эт-); **жениться на любимой девушке** сүүген кысты алар; **жениться летом** жайгыда той эдер; **он скоро женится** ол удабас кижиге алып жат

ЖЕ́НИХ м. 1. жених, кудачы, кыс көрүп турган кижиге; 2. разг. (молодой холостяк) бойдон

ЖЕ́НОПОДО́БНЫЙ, -ая, -ое үй кижиге түйнө; эмеенсү; **женоподобный мужчина** эмеенсү эр кижиге

ЖЕ́НСКИЙ, -ая, -ое үй улустын; **женский праздник** үй улустын байрамы; **женский род** грам. женский род

ЖЕ́НСТВЕ́ННОСТЬ ж. үй кижидий жымжак болоры, үй кижинин жымжагы, жалакай болоры; **в ней нет женственности** ондо үй кижинин жымжагы жок

ЖЕ́НСТВЕ́ННЫЙ, -ая, -ое үй кижидий жымжак, үй кижидий жалакай

ЖЕ́НЩИ́НА ж. үй кижиге; (молодая) келин

ЖЕ́РДЬ ж. 1. сыра, шыйдам; 2. разг., ирон. (о долговязом человеке) шыйдам

ЖЕ́РЁБА́Я (о кобыле, ослице, верблюдице) боос; **жерёбая кобыла** боос бее

ЖЕ́РЕБЕ́НОК м. кулун

ЖЕ́РЕБЕ́Ц м. 1. айгыр; 2. (о рослом, здоровом мужчине) айгыр

ЖЕ́РЕБИ́ТЬСЯ несов. кулундаар (кулунда-), төрөөр (төрө-)

ЖЕ́РЕБЬЕ́ВКА ж. жребий чачары

ЖЕ́РНОВ м. теерменнин тажы

ЖЕ́РТВА ж. 1. тайылга; **приносить жертву** тайылга эдер; 2. высок. (добровольный отказ от кого-чего-н. в чью-н. пользу): **мать готова на любые жертвы ради своего ребенка** бойынын балазы учун эне кижиге кандый ла немени бойынан айрыырга белең; 3. өлгөн улус, божогон улус (кемнин-кемнин колынан эмезе кандый бир учуралдан улам өлгөн кижиге); **при катастрофе** имелось **жертвы** түбөктү учуралда өлгөн улус бар болгон; ♦ **жертва клеветы** копко кирген кижиге

ЖЕ́РТВЕ́ННИК м. тайылга эдетен жер

ЖЕ́РТВО́ВАТЬ несов. 1. (добровольно отдавать, приносить в дар) бойынын күүниле берер (бер-), сыйлаар (сыйла-); **жертвовать деньги на строительство больницы** эмчилик тударына бойынын күүниле акча берер; 2. кем-чем (не щадить кого-чего-л.) кысканбай берер (кысканбай бер-); **жертвовать своей жизнью** бойынын жүрүмин кысканбай берер; 3. чем (отказываться от чего-н., пренебрегать

ЖИВНОСТЬ

чем-н. ради чего-н. другого) кысканбас (кысканба-), жертвовать эдер (жертвовать эт-); **жертвовать своим отпуском** бойынын амыралтазыла жертвовать эдер

ЖЁСТ м. 1. жангыры, имдеери; **решительный жест** колыла кезем жангыры; 2. перен. (поступок с показной целью) жакшы көрүнөргө эткен кылык

ЖЕРТВОПРИНОШЕНИЕ с. 1. (обряд) тайылга эдери; 2. (тот, кто или то, что приносится в жертву) тайылга; **некоторые народы в качестве жертвоприношения используют барана** кезик албатылар тайылга этире койды экелет

ЖЕСТИКУЛИРОВАТЬ несов. колло жангыр (жангы-), колло имдеер (имде-); **когда он что-то рассказывает, всегда активно начинает жестикулировать** ол неме куучындаганда, жаантайын колыла жаньп турар

ЖЕСТИКУЛЯЦИЯ жс. кол жаньш, колло жангыры; **его легко узнать по жестикуляции** оны колынын жаньжынан танып ийерге женил

ЖЁСТКИЙ, -ая, -ое 1. (плотный, твёрдый) кату; **жёсткое сиденье** кату отургыш; **жёсткие волосы** кату чач; 2. перен. (суровый, резкий) казыр; **жёсткий характер** казыр кылык-жан; 3. перен. (безоговорочный) кату; **жёсткие условия** кату айалгалар

ЖЁСТКО нареч. 1. кату; **жёстко упасть** кату жыгылып калар; 2. перен. кезем, кату; **жёстко сказать** кезем айдып ийер; **жёстко ответить** кату каруузын јандырап

ЖЕСТОКИЙ, -ая, -ое 1. (беспощадный, безжалостный) кату, казыр; **жестокый человек** казыр кижги; 2. (ожесточённый, очень сильный) калапту; **жестокый бой** калапту јуу-согуш

ЖЕСТОКОСТЬ жс. 1. (безжалостность) казыр болоры, кату болоры; **звериная жестокость** аннын казыры; **я не смогу забыть твою жестокость к детям** сенин балдарга кату болгонынды ундып болбозым; 2. (жестокый поступок) казыр

кылык, калју кылык; **он проявил свою жестокость** ол бойынын казыр кылыгын көргүзип салган

ЖЁСТЬ жс. тала; **кровельная жесь** жабынты тала

ЖЕСТЯНИК м. и **ЖЕСТЯНЩИК** м. талала иштейтен ус

ЖЕСТЯНКА жс. 1. таладан эдилген коробка; 2. таланын үзүги, тилими

ЖЕСТЯНОЙ, -ая, -ое тала, таладан эткен; **жестяной чайник** таладан эткен чөйгөн

ЖЁЧЬ несов. 1. кого-что (уничтожать огнём) өртөөр (өртө-); **жечь все письма** бастыра самараларды өртөөр; **враги сжигали на своём пути города и деревни** оштүлөр бойынын јолында бастыра калаларды ла деремненлерди өртөгөн; 2. что (расходовать при горении) одырап (одыр-), күйдүрер (күйдүр-), өртөөр; **жечь много дров** көп одын одырап; **жечь электричество** көп ток өртөөр; 3. кого-что и без доп. (обжигать) күйдүрер, өртөөр; **солнце сильно жжёт кун тын** өртөп јат

ЖЁЧЬСЯ несов. 1. өртөөр (өртө-), чагар (чак-); **йод жжётся** йод өртөп јат; **крапива жжётся** чалкан чагып јат; 2. (обжигаться, получать ожоги) өртөнөр (өртөн-); **она много раз жглась утюгом** ол көп катап утюгла өртөнгөн

ЖЖЁНЫЙ, -ая, -ое күйдүрген, өртөгөн; **жжёный кирпич** өртөгөн кирпич

ЖИВИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое күч кийдирер, күч кожор; **живительный воздух** күч кожор кей

ЖИВИТЬ несов. (внушать кому-н. жизнерадостность, возбуждение; бодрить) тиргизер (тиргис-), күүн-санаазын көдүрер (көдүр-); **весна живит его** јас онын күүн-санаазын көдүрет

ЖИВНОСТЬ жс.; собир. 1. оок тындулар; **эти болота были полны всякой живности – рыбами, змеями, лягушками** бу састар кандый ла оок тындуларла толо болгон – балыктарла, јыландарла, ба-

ЖИВО

каларла; **2.** эдин јийтен айылдын куштары ла оок тындулары

ЖИ́ВО нареч. **1.** (*ясно, отчётливо*) јарт; **живо помню все события** болгон бастыра учуралдарды јарт эске алынып јадым; **2.** (*оживлённо*) јардак; **он живо рассказывал о виденном** ол көргөни керегинде јардак куучындап турды; **3. разг. (скоро)** түрген; **он живо сбегал за доктором** ол эмчиге түрген јүгүрип барып келди

ЖИВОДЁ́Р м. казыр јаман киж

ЖИВОДЁ́РСТВО с. **1.** (*жестокое обращение с животными*) тындуларды кыйнап турары; **2. перен. (бессовестная нажива, грабительство)** тонооры, тонош

ЖИВО́Й, -ая, -ое **1.** тирү, тынду, эзен; **Ты мне принеси живого зайца!** Сен меге тирү койон экел!; **его родители живы** онын ада-энези эзен; **Кискечек тынду эмтир бе?** Котёнок жив? **2. (подлинный, реальный)** чын; **живая действительность** чын јадын-јүрүм; **3. (подвижный)** шулмус; јардак; **живой ребёнок** шулмус бала; **4. (жизненный)** јаан учурлу; **живая идея** јаан учурлу шүүлте; ♦ **живой вес (скота)** тирүге тарткан беске; **живая рана** јангы шырка; **живые цветы** тирү чечектер; **живая очередь** улус кыйалта јоктон болотон очередь

ЖИВОКО́СТЬ ж.; биол. јылан-чечек, сырга

ЖИВОПÍСЕЦ м. живопись јурайтан јурукчы

ЖИ́ВОПИСЬ ж. **1.** (*искусство*) живопись; **уроки живописи** живописьтин урокторы; **2. собир. (картины)** јуруктар

ЖИ́ВОСТЬ ж. шулмус болоры, чыйрак болоры, түргени, шулмузы, чыйрагы; **он брал всё своей живостью** ол ўзе немеңи бойынын чыйрагыла алып соготон

ЖИВО́Т м. ич; **у него заболел живот** онын ичи оорый берди

ЖИВОТНОВО́Д м. малчы, мал өскүречи; **работать животноводом** мал өскүречи болуп иштеер

ЖИВОТНОВО́ДСТВО с. мал өскүрери; **у них развито животноводство** олордо мал өскүрери элбеде өскөн

ЖИВОТНОВО́ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое мал өскүрер; **животноводческий совхоз** мал өскүрер совхоз

ЖИВО́ТНОЕ с. тынду; (*домашнее*) мал; (*дикое*) ан; **домашние животные** айылдын малы; **копытное животное** туйгакту мал; **позвоночное животное** омурткалу тынду; **млекопитающее животное** сүтле азыранатан тынду

ЖИВО́ТНЫЙ, -ая, -ое мал; **животный организм** малдын эди-сөбги; **животное масло** малдын сарјузы; ♦ **животный страх** сүреен коркып турары; **животный мир** тындулар

ЖИВОТРЕПÉЩУЩИЙ, -ая, -ее эн учурлу; **животрепещущий вопрос** эн учурлу сурак

ЖИВУ́ЧЕСТЬ ж. **1.** тыны бек болоры; **живучесть акулы** акуланын тыны бек болоры; **2. перен.** турумкайы, чыдамкайы

ЖИВУ́ЧИЙ, -ая, -ее **1.** (*жизнеспособный*) тыны бек; **живучий человек** тыны бек киж; **2. перен. (устойчивый)** турумкай, бек, ундылбас; **живучие обычаи** турумкай јандар

ЖИ́ВЧИК м. **1. разг. (живой, подвижный человек)** шулмус киж, чыйрак киж; **2. биол.** сперматозоид (*эр кижинин үрен клетказы*)

ЖИВЬЁ́М нареч. тирүге, тындуга; **волка поймал живьём** бөрүни тындуга тудуп алды; **всех брать живьём** бастыразын тирүге тудар

ЖИ́ДКИЙ, -ая, -ое **1.** суйук; **жидкие тела физ.** суйук немелер; **жидкое молоко** суйук сүт; **жидкий чай** суйук чай; **2. (редкий)** суйук; **жидкая растительность** суйук өзүм; **жидкие волосы** суйук чачтар; **3. перен., разг. (слабый)** шүлбүн, бош; **жидкие мускулы** бош балтырлар

ЖИ́ДКОСТЬ ж. суйук неме; **меры жидкости** суйук немелердин кемјүзи

ЖИЖА ж. суйук неме, суйугы; **навозная жижа** өтөктин суйугы

ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое омок, чыйрак, кашшуун; **жизнедеятельный человек** омок кижги

ЖИЗНЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (относящийся к жизни) жадын-жүрүмнин, жүрүмнин; **жизненный опыт** жадын-жүрүмнин ченемели; **жизненный путь** жүрүмнин жолы; 2. (важный, необходимый для жизни) жүрүмге учурлу; **жизненный вопрос** жүрүмге учурлу сурак

ЖИЗНЕОПИСАНИЕ с. жүрүм керегинде бичигени; **жизнеописания знаменитых людей** ады жарлу улустын жүрүми керегинде бичигени

ЖИЗНЕПОНИМАНИЕ с. жүрүмди ондогону; **моё жизнепонимание не совпадает с вашим** менин жүрүмди ондогонум слердийиле келишпей жат

ЖИЗНЕРАДОСТНОСТЬ ж. омогы, ачык-жарыгы; **его жизнерадостность привлекает к себе людей** онын ачык-жарыгы улусты бойына тартат

ЖИЗНЕРАДОСТНЫЙ, -ая, -ое омок, жардак, ачык-жарык, сүүнчилү; **жизнерадостный мальчик** ачык-жарык уулчак

ЖИЗНЕСПОСОБНЫЙ, -ая, ое бек, турумкай, чыдамкай; **жизнеспособный организм** бек организм

ЖИЗНЬ ж. 1. (физиологическое существование) жүрүм; **жизнь человека** кижинин жүрүми; **даровать жизнь** жүрүм берер; **он отдал свою жизнь за родину** ол төрөли учун жүрүмин берген; 2. (образ существования) жадын-жүрүм, жадын; **счастливая жизнь** ырысту жадын-жүрүм; **жизнь в деревне ухудшилась** деревнеде жадын коомойтыган; 3. (деятельность общества и человека в тех или иных ее проявлениях, в различных областях, сферах) жүрүм, керек-жарактар; **жизнь партии** партиянын жүрүми; **семейная жизнь** биледеги керек-жарактар; 4. (окружающая нас реальная действительность, бытие) жадын-жүрүм; ♦ **по гроб жизни** өлгөнчө; под-

руга жизни үйи, эмегени; **вопрос жизни и смерти** өзөтөннин бе, эмезе өлөтөннин бе сурагы; **между жизнью и смертью** жүрүм ле өлүмнин ортозында; **никогда в жизни** качан да

ЖИЛА I ж.; разг. 1. (кровеносный сосуд) тамыр; 2. (сухожилие) эт учук, чел; 3. горн. таштын тамыры

ЖИЛА II м. и ж. карамчы кижги, кыр кижги, ач көстү кижги

ЖИЛЕТ м. женжок, көгүспек; **я купила маме жилет** мен энеме женжок садып бердим

ЖИЛЕТКА ж. жилетка

ЖИЛЁЦ м. журтчы; **собрание жильцов дома** туранын журтчыларынын жууны

ЖИЛИСТЫЙ, -ая, -ое 1. (обильный жилами, сухожилиями) челдү; **жилистое мясо** челдү эт; 2. (с выступающими жилами) каткак, күчтү; **жилистые руки** күчтү колдор

ЖИЛИЩЕ с. айыл-журт; **благоустройство жилищ** айыл-журттарды эптеп жарандырады

ЖИЛИЩНЫЙ, -ая, -ое айыл-журт, айыл-журттын; **жилищное строительство** айыл-журт тудары

ЖИЛКА ж. 1. тамыр, учук, чел; 2. перен. (способность, природная склонность к чему-л.) жайалта, ары жанынан жайалта; **в тебе есть артистическая жилка** сенде артист болотон ары жанынан жайалта бар

ЖИЛОЙ, -ая, -ое улус жадар; **жилой дом** улус жадар тура

ЖИЛЬЁ с. (обитаемое место) жадатан жер; **студентам предоставляется жильё** студенттерге жадатан жер берилет

ЖИМОЛОСТЬ ж. тайабаш; **садовая жимолость** садта өзөтөн тайабаш

ЖИР м. үс, жуу; **животные жиры** тындулардын жуузы; **рыбий жир** балыктын үзи; **гусиный жир** кастын үзи; ♦ **нагулять жиру** семирер; **заплыть жиром** семирив калар

ЖИРАФ м. и **ЖИРАФА** ж. жираф

ЖИРЕТЬ

ЖИРЁТЬ *несов.* семирер (семир-); **этот кот на глазах жиреет** бу киске кёстин кёскё лё семирп ят

ЖИРНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*обильный жирами*) үстү, жуулу; (*о молоке, чае*) койу; **жирное мясо** жуулу эт; **жирное молоко** койу сүт; **жирный суп** үстү суп; **2.** (*толстый, ожиревший*) семис; **жирный кот** семис киске; **3.** (*грязный от жира*) үстү; **үстү кол** жирные руки; **жирные волосы** үстү чачтар; **3.** (*с толстыми линиями*) карартып салган; **жирный шрифт** карартып салган шрифт; **жирный заголовок** карартып салган бажалык

ЖИТЁЙСКИЙ, -ая, -ое *разг.* жадын-жүрүмнин; **житейские дела** жадын-жүрүмнин керектери

ЖИТЕЛЬ *м.* кижиге, кандый бир жерде журтап турган кижиге; **житель города** калада журтап турган кижиге; **деревенский житель** деремненин кижиге

ЖИТЕЛЬСТВО *с.* журтаары, журтап жадары; **место жительства** журтаар жер

ЖИТИЁ *с.*; *уст.* агару кижинин жүрүми керегинде куучын; **житие протопопа Аввакума** агару протопоп Аввакумнын жүрүми керегинде куучын

ЖИТЬ *несов.* **1.** (*существовать, быть живым*) жүрер (жүр-), жажар (жажа-); **жить сто лет** жүс жаш жажар; **я не смогу жить без сына** уулым жокко жүрүп болбозым; **2.** (*обитать*) жүрер, жадар (жат-), журтаар (журта-); **он живёт в городе** ол калада журтап жат; **медведи живут в тайге** айулар тайгада жүрет; **3.** *чем и на что (поддерживать своё существование чем-н.)* жадар; **первое время мы жили на деньги моих родителей** баштапкы өйдө бис эне-адамнын акчазына жатканыс; **4.** *перен. кем-чем (быть поглощённым чем-л., увлечённым кем-чем-л.)* жайылар (жайыл-), жүрер; **она живёт только своей работой** ол жангыс ла бойынын ижиге жайылып калган; **она живет своими детьми** ол бойынын балдары учун жүрүп жат; **5.** (*вести тот или иной образ жизни*) жүрер, жадар; **жить зажиточно** аргалу

жадар; **жить припеваючи** кожондоп жүрер; **6.** (*находиться с кем-н. в любовной связи*) жадар; **она ведь жила с парнем из нашей деревни** ол бистин жердин уулыла жаткан эди; **7.** (*быть, иметься*) болор (бол-), бар; **в его душе жила надежда** онын жүрегинде ижемжи болгон

ЖИТЬЁ *с.*; *разг.* **1.** (*условия существования, жизненный уклад*) жадын; жадын-жүрүм; **солдатское житьё** солдаттардын жадыны; **деревенское житьё** деремнедеги жадын-жүрүм; **2.** (*жительство, пребывание где-л.*) жадары, жадар жер; **там мне дали житьё** анда меге жадар жер бергиледи

ЖИТЬСЯ *несов. безл.*; *разг.* **ему хорошо живётся** ол жакшы жадып жат

ЖМОТ *м.*; *прост., пренебр.* карамчы кижиге, карам кижиге, кырс кижиге; **он настоящий жмот** ол чек карамчы кижиге

ЖМУРИТЬСЯ *несов.* көзүн сыкыйтар (сыкыйт-); **жмуриться от солнца** күнге көзүн сыкыйтар

ЖМУРКИ *только мн.* жажынып ойноору

ЖМЫХИ *мн.* (*ед. жмых м.*); *с.-х.* жмых

ЖНЁЦ *м.* аш кезетен эр кижиге

ЖНИЦА *ж.* аш кезетен үй кижиге

ЖОНГЛЁР *м.* жонглёр, цирктин артизиге

ЖОНГЛЁРСТВО *с.* жонглёрство

ЖОНГЛЁРОВАТЬ *несов.* **1.** жонглировать эдер (эт-); **жонглировать шариками** болчокторло жонглировать эдер; **2.** *перен. (ловко, но произвольно обращаться с чем-л.)* келиштире тузаланар (тузалан-), эптү эдип тузаланар; **жонглировать цитатами** цитаталарды келиштире тузаланар; **жонглировать словами** сөстөрдиге эптү тузаланар

ЖРАТЬ *несов. что и без доп.*; *груб.* жудар (жут-); **с утра жрёт и жрёт, всё никак не наестся** эртен турадан ала жудуп ла жат, жудуп ла жат, бир де тойбойт

ЖРЁБИЙ *м.* жребий; **тянуть жребий** жребий тартар

ЖУЖЖАНИЕ с. кыгылактажы, кыгылажы, күүлежи, **жужжание мухи** чымылдын кыгылактажы; **жужжание пчелы** адарунын күүлежи

ЖУЖЖАТЬ *несов.* (о комарах, мухах) кыгылактаар (кыгылакта-), кыгылаар (кыгыла-); (о пчёлах) күүлеер (күүле-)

ЖУК м. конгыс; **навозный жук** өтөктинг конгызы

ЖУЛИК м.; *разг.* 1. (вор) уурчы; 2. (обманичик) төгүнчи, мекечи

ЖУЛИКОВАТЫЙ, -ая, -ое мекеленерге сүүр, төгүнденерге сүүр, жарабас неме эдип ийер күүндү, жаман кылык кылынып ийер күүндү; **жуликоватый человек** жарабас неме эдип ийер күүндү киж

ЖУЛИТЬ *несов. см. жюльничать*

ЖУЛЬНИЧАТЬ *несов.; разг.* төгүндеер (төгүнде-), төгүнденер (төгүнден-); **жюльничать в игре** ойында төгүнденер

ЖУЛЬНИЧЕСТВО с.; *разг.* уурданыш, төгүндениш, төгүндеш; **Это не игра, это жюльничество!** Бу ойын эмес, бу төгүндеш!

ЖУРАВЛЁНОК м. турнанын балазы

ЖУРАВЛИНЫЙ, -ая, -ое турнанын; **журавлиные ноги** турнанын буттары; **журавлиная песня** турнанын кожоңы

ЖУРАВЛЬ м. 1. (птица) турна; **журавли улетают на юг** турналар түштүк жаар учкылайт; 2. сыра (колодецтен суу чыгаратан узун чичке неме)

ЖУРИТЬ *несов. кого; разг.* арбаар (арба-); **он журит свою дочь за упрямство** ол бойынын кызын тескеризи учун арбайт

ЖУРНАЛ м. 1. (периодическое издание) журнал; «Солоны» – **детский журнал, издаваемый в Горно-Алтайске** «Солоны» – балдардын Горно-Алтайскта чыгып турган журналы; 2. (книга для записей) журнал; **классный журнал** класстын журналы

ЖУРНАЛИСТ м. журналист; **учиться на журналиста** журналистке үренер

ЖУРНАЛЬНЫЙ, -ая, -ое журналдын; журнал салар; **журнальная статья** журналдын статьязы; **журнальный стол** журнал салар стол

ЖУРЧАНИЕ с. шоркыраш; **журчание воды** суунун шоркыражы

ЖУРЧАТЬ *несов.* шоркыраар (шоркыра-); **журчат ручейки** суучактар шоркыражат

ЖУТКИЙ, -ая, -ое 1. (страшный) коркышту, коркымчылу; **жуткая картина** коркышту журук; 2. *разг.* (чрезвычайный, крайний по силе, степени проявления) сүреен тын; **жуткий холод** сүреен тын соок; **жуткая головная боль** сүреен тын баштын ооруз

ЖУТКО 1. *нареч.* коркышту, сүрекей; **зима выдалась жутко холодной** кыш сүрекей соок болды; 2. *безл. в знач. сказ.* (о наличии где-л., в каком-л. месте обстановки, условий, вызывающих страх, беспокойно-тревожное чувство) коркымчылу, коркышту; **мне стало жутко** меге коркымчылу боло берди

ЖУТЬ ж.; *разг.* коркыш, жалтаныш; **он смотрел на всё это с какой-то жутью** ол бу ончозына кандый да жалтанышту көргөн; **меня жуть берёт** мен коркып жадым

ЖУХЛЫЙ, -ая, -ое (о краске) өчөмик; (о коже) кату

ЖУХНУТЬ *несов.* өни өчөр (өч-); кадар (кат-); **листья и травы жухнут** жалбрактар ла өлөңдөр кадып жат; **краска жухнет** будуктын өни өчүп жат

ЖУЧОК м. конгызак

ЖЮРИ с. *нескл.* 1. *собр.* жюри (маргаанда, көрүдө кайрал берер керегинде суракты жөптөжип турган бир канча чыгартылу специалист улус); **известный певец был в составе жюри на конкурсе сказителей** жарлу кожончы кайчылардын маргаанында жюринин тоозында болгон; 2. *спорт.* жюри (*спорт тартыжулардын жаргычызы*)

ЗÁ *предлог* 1. ол јанында, ары јанында, кийининде; **за домом** туранын ол јанында; **идти за гору** кырдын ары јанына барар; **сидеть за столом** столдын кийининде отурар; 2. тыштына, тыш јанына; **ехать за город** городтын тыштына барар; 2. учун; **борьба за мир** амыр-энчү учун тартыжу; **работать за двоих** эки кижиге учун иштеер; 3. озо; **за день до праздника** байрамнан бир күн озо; 4. туркунына; **за два года пройти курс** курсты эки жылдын туркунына өдүп салар; 5. ажык; **ему за сорок** онын жакы төртөннөн ажык

ЗААКТІРОВАТЬ *сов.* акт тургузып салар (тургузып сал-); **заактировать** *неделки* једикпестерге акт тургузып салар

ЗААПЛОДИРОВАТЬ *сов.* колчабыжа берер (колчабыжа бер-), тажына берер (тажына бер-), тажынып баштаар (тажынып башта-); **сидящие в зале зааплодировали** залда отургандар колчабыжып баштадылар

ЗААРЕНДОВАТЬ *сов.* что арендага алып алар (алып ал-); **заарендовать комнату** кыпты арендага алып алар

ЗААРЕНДОВЫВАТЬ *несов. см. заарендовать*

ЗААРКАНИВАТЬ *несов. см. заарканить*

ЗААРКАНИТЬ *сов. кого-что* 1. чалмадап алар (чалмадап ал-); **заарканить коня** атты чалмадап алар; 2. *перен., прост. (завлечь, захватить)* тудуп алар (тудуп ал-); **надо было его там же заарканить** оны ондо ло тудуп алар керек болгон

ЗААРТАЧИТЬСЯ *сов.* тескерлей берер (тескерлей бер-), мойножып баштаар (мойножып башта-), тескерлеп баштаар (тескерлеп башта-), кедерлей берер (кедерлей бер-); **заартачился, ни в какую не соглашается** тескерлей берген, бир де јөпсинбей јат

ЗААСФАЛЬТИРОВАТЬ *сов.* асфальт салып койор (салып кой-), асфальттап салар (асфальттап сал-); **заасфальтировать дорогу** јолго асфальт салып койор

ЗАБАВА *ж. (развлечение, игра)* ойын, соот, ойын-соот; **детские забавы** балдардын ойын-сооды; **пустая забава** кереги јок соот

ЗАБАВЛЯТЬ *несов. кого* ойнодор (ойнот-), соотодор (соотот-); **забавлять детей** балдарды ойнодор

ЗАБАВЛЯТЬСЯ *несов. (развлекаться)* ойноп јүрер (ойноп јүр-), соотоп јүрер (соотоп јүр-); **(веселиться)** јыргап јүрер (јыргап јүр-)

ЗАБАВНИК *м.* ойынчы, кокырчы кижиге
ЗАБАВНО 1. *нареч.* каткымчылу; **он забавно передразнивал** ол каткымчылу өткөнгөн; 2. *в знач. сказ.* соотту; **это очень забавно** мынызы сүреен соотту

ЗАБАВНЫЙ, -ая, -ое каткымчылу; **забавный ребёнок** каткымчылу бала; **забавный случай** каткымчылу учурал

ЗАБАЛОВАТЬ *сов. кого-что; разг.*
1. *(испортить баловством)* ойинен өткүре јажыдып салар (јажыдып сал-), јажыркадып үрөп салар (үрөп сал-); **забаловали они своего ребёнка** олар бойынын балазын ойинен өткүре јажыдып салган; 2. *перен. (приучить иметь, получать что-л. в избытке)* амтажыдып салар (амтажыдып сал-); **забаловать клиентов** клиенттерди амтажыдып салар

ЗАБАЛОВАТЬСЯ *сов.; прост. (начать баловаться)* баштактанып баштаар (баштактанып башта-); **дети забаловались** балдар баштактанып баштады

ЗАБАЛОВЫВАТЬ *несов. см. забаловать*

ЗАБАЛЛОТИРОВАТЬ *сов. кого-что* тутпай салар (тутпай сал-); **забаллотировать кандидата** кандидатты тутпай салар

ЗАБАЛТЫВАТЬ I *несов.* 1. јайкаар (јайка-); **забалтывать ногами** буттарды

ЗАБЕЛИВАТЬ

жайкаар; **2.** булгаар (булга-); **забалтывать тесто** тестени булгаар; **3.** чайбалтар (чайбалт-); **забалтывать воду** сууны чайбалтар

ЗАБАЛТЫВАТЬ II *несов.* арыда куучындаар (куучында-); **забалтывать друга** нөкөрин арыда куучындаар

ЗАБАЛТЫВАТЬСЯ I *несов.* чейилер (чейил-), булгалар (булгал-)

ЗАБАЛТЫВАТЬСЯ II *несов. см. заболтаться*

ЗАБАРАБАНИТЬ *сов. 1.* (начать бить в барабан) барабан согуп баштаар (согуп башта-); **он громко забарабанил** ол тын барабан согуп баштады; **2.** (начать часто и подробно стучать) токулдада берер (токулдада бер-); **дождь забарабанил в окна** жанмыр көзнөктөргө токулдада берди; **3. разг.** (начать громко и неуклюже играть) ойной берер (ойной бер-), ойноп баштаар (ойноп башта-); **он подошёл к роялю и забарабанил вальс** ол рояльга базып келеле, вальс ойноп баштады

ЗАБАРРИКАДИРОВАТЬ *сов. что* баррикада эдип салар (эдип сал-); **забаррикадировать входы и выходы** киретен ле чыгатын жерлерге баррикада эдип салар

ЗАБАРРИКАДИРОВАТЬСЯ *сов.* баррикада эдип алар (эдип ал-); **они забаррикадировались в своей казарме** олоор бойынын казармазында баррикада эдип алдылар

ЗАБАСТОВАТЬ *сов.* забастовка баштап ийер (баштап ий-); **на заводе забастовали рабочие** заводто ишчилер забастовка баштап ийдилер

ЗАБАСТОВКА *ж.* забастовка; **объявить забастовку** забастовка жарлап ийер; **поднять забастовку** забастовка көдүрүп ийер

ЗАБАСТОВОЧНЫЙ, -ая, -ое забастовка айынча; **забастовочный комитет** забастовка айынча комитет

ЗАБАСТОВЩИК *м.* забастовканын туружаачызы

ЗАБАЮКАТЬ *сов. кого-что (усыпить баюкая)* жайкап туруп уйуктадып салар (уйуктадып сал-); **забаюкать ребёнка** баланы жайкап туруп уйуктадып салар

ЗАБАЮКИВАТЬ *несов. см. забаяюкать*

ЗАБЕГ *м. спорт.* маргаанда жүгүриш, жүгүриш; **он участвует в забеге на 1000 метров** ол 1000 метрге жүгүриште туружып жат

ЗАБЕГЕНИЕ *с.* жүгүрүп баштаары

ЗАБЕГАТЬ I *сов. (начать бегать)* жүгүрүп баштаар (жүгүрүп башта-), жүгүрүже берер (жүгүрүже бер-); **все забегали при приближении поезда** поезд жууктап клеелдерде, ончозы жүгүрүп баштады

ЗАБЕГАТЬ II *несов. см. забежаться*

ЗАБЕГАТЬСЯ *сов.; разг. (утомиться от длительной беготни)* арыганча жүгүрер (жүгүр-); **сегодня целый день забежался с этим делом** бүгүн тужине бу керекле арыганча жүгүрди

ЗАБЕЖАТЬ *сов. 1.* (бегом войти) кийдире жүгүрүп келер (жүгүрүп кел-), кире конор (кире кон-); **забежать в дом** турага кире конор; **2. разг. (зайти мимоходом)** жолой кийдире жүгүрер (жүгүр-); **забежать к сестре на пять минут** жолой эжезине беш минутка кийдире жүгүрер; **3.** (убежать далеко) жүгүре берер (жүгүре бер-); **он забежал куда-то в сторону леса** ол кайдаар да агаш аразы жаар жүгүре берди; **4.** (быстро зайти со стороны, опережая) озолоп чыгар (озолоп чык-), акалап чыгар (акалап чык-)

ЗАБЕЛЁТЬ *сов. 1.* (начать белеть; стать белым) агара берер (агара бер-), агарып баштаар (агарып башта-), агарып калар (агарып кал-); **стена забелела** стене агара берди; **вершины гор забелели от снега** кырлардын баштары карга агарып калды; **2.** (показаться – о белом) агара көрүнүп келер (көрүнүп кел-); **над болотом забелел туман** састын үстинде туман агара көрүнүп келди

ЗАБЕЛЁТЬСЯ *сов. см. забелеть*

ЗАБЕЛИВАТЬ *несов. см. забелить 1*

ЗАБЕЛИТЬ

ЗАБЕЛИТЬ *сов. что* 1. агартып салар (агартып сал-), ак эдип будып салар (будып сал-), агарта будып салар, агарта черетеп салар (черетеп сал-); **окна забелили** көзнөктөрдү агарта будып салдылар; 2. агартып салар (*курсака сүт эмезе каймак кожууп*)

ЗАБЕЛКА *ж.* 1. агартары, агартып салары; 2. *прост.* агартары

ЗАБЕЛЯТЬ *несов. что* агартар (агарт-) (*курсака сүт эмезе каймак кожууп*)

ЗАБЕРЕМЕНЕТЬ *сов.* көчөлү болуп калар (болуп кал-); **к осени она забеременела** күскери ол көчөлү болуп калды

ЗАБЕСЕДОВАТЬСЯ *сов.* узак куучындажып калар (куучындажып кал-); **забеседоваться с друзьями** нөкөрлөрлө кожо узак куучындажып калар

ЗАБЕСПОКОИТЬ *сов. кого; разг.* санааркадып баштаар (санааркадып башта-), амыр бербей барар (бербей бар-); **его забеспокоили мысли о предстоящей свадьбе** оны болотон той керегинде санаалар амыр бербей барды

ЗАБЕСПОКОИТЬСЯ *сов.* санааркай берер (санааркай бер-), санааркап баштаар (санааркап башта-); **мы забеспокоились, что ученики не смогут написать контрольную работу** үренчиктер контрольный ишти бичип болбос деп бис санааркап баштадыс

ЗАБЕТОНИРОВАТЬ *сов. что* бетондоп салар (бетондоп сал-); **забетонировать тоннель** тоннелди бетондоп салар

ЗАБИВАТЬ *несов. см. забить*

ЗАБИВАТЬСЯ *несов. см. забиться*

ЗАБИНТОВАННЫЙ, -ая, -ое тагып салган; **забинтованная рука** тагып салган кол

ЗАБИНТОВАТЬ *сов. кого-что* тагып салар (тагып сал-); **забинтовать голову** башты тагып салар

ЗАБИНТОВАТЬСЯ *сов.* (*забинтовать себя*) тагынып алар (тагынып ал-)

ЗАБИНТОВЫВАТЬ *несов. см. забинтовать*

ЗАБИНТОВЫВАТЬСЯ *несов. см. забинтоваться*

ЗАБИРАТЬ *несов. см. забрать*

ЗАБИРАТЬСЯ *несов. см. забраться*

ЗАБИТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. (вбитый)* кадап салган, кадалып калган; **забитый в стену гвоздь** стенеге кадап салган каду; 2. *прич. (заделанный наглухо)* туй бөктөлгөн, туй кадалып калган; **дом с забитыми окнами** туй кадалып калган көзнөктөрлү тура; 3. *прил. (запуганный)* коркынчак, араай, унчукпас; **забитый ребёнок** коркынчак бала

ЗАБИТЬ *сов.* 1. *что (ударами вбить во что-л., вколотить – гвоздь, кол и т.п.)* кийдире кадап салар (кадап сал-); **забить кол в землю** казыкты жерге кийдире кадап салар; 2. (*закрыть наглухо, прибив доски, щиты и т.п.*) туй кадап салар; **забить окна** көзнөктөрдү туй кадап салар; 3. *что (заполнить, закрыть, вставляя, вбивая, всовывая что-л., заткнуть)* туй бөктөп салар (бөктөп сал-); **забить щели** жыртыктарды туй бөктөп салар; 4. *кого-что (побоями довести до смерти)* өлтүрө согуп салар (согуп сал-), токтоп өлтүрүп салар (өлтүрүп сал-); **забить собаку** ийтти өлтүрө согуп салар; 5. *что; спорт.* кийдире согуп ийер (согуп ий-); **забить мяч в ворота** мячты паратага кийдире согуп ийер; 6. *кого (убить на бойне, на охоте)* сойып салар (сойып сал-); **забить на мясо** этке сойып салар; 7. (*начать бить – об источнике и т. п.*) адылып чыгар (адылып чык-); **из-под земли забил ключ** жердин алдынан тонмок суу адылып чыкты; 8. (*производить звуки*) согуп ийер (согуп ий-); **забили часы** частын шагы согуп ийди; ♦ **голова забита работой** жангыс ла иш керегинде сананар

ЗАБИТЬСЯ *сов.* 1. (*начать бить – о сердце*) согулып баштаар (согулып башта-); 2. *разг. (забраться, спрятаться)* жажынып калар (жажынып кал-), кирип калар (кирип кал-); **забиться в угол** толыкка жажынып калар; **забиться в щель** жыр-

ЗАБОЛТАТЬ

тыкка кирип калар; **3.** (*засориться, закупориться*) толуп калар (толуп кал-); **труба забилась** труба толуп калган

ЗАБИЯКА *м. и ж.; разг.* согушчан киж; **он – большой забияка** ол – коркышту согушчан киж

ЗАБЛАГОВРЁМЕННО *нареч. (заранее, предварительно)* озолондыра, ойинен озо; **приготовить заблаговременно** озолондыра белетеп салар; **он приехал на вокзал заблаговременно** ол вокзалга ойинен озо једип келди

ЗАБЛАГОВРЁМЕННЫЙ, -ая, -ое озолондыра эдилген, ойинен озо эдилген; **заблаговременная работа** ойинен озо эдилген иш

ЗАБЛАГОРАССУДИТЬСЯ *сов. безл.* бойынын табыла эдер (эт-), бойынын табына салдырар (салдыр-); **он делает всё, что ему заблагорассудится** ол ончозын бойынын табыла эдип јат; **ему заблагорассудилось уехать** ол јүрүп калар деп бойынын табына салдырды

ЗАБЛАГОУХАТЬ *сов.* јараш јытанып баштаар (јытанып башта-); **полевые цветы заблагоухали** јаланнын чечектери јараш јытанып баштады

ЗАБЛЕВАТЬ *сов. кого-что (загрязнить рвотой)* кузуп уймап салар (уймап сал-), кузуп салар (кузуп сал-); **заблевать пол** полго кузуп салар

ЗАБЛЕСТЁТЬ *сов. 1. (показаться, поделиться своим блеском)* јалтырай берер (јалтырай бер-), мызылдай берер (мызылдай бер-), суркурай берер (суркурай бер-); (*о слезах*) мөлтүрей берер (мөлтүрей бер-); **вдалеке заблестела река** ыраакта суу јалтырай берди; **на глазах заблестели слёзы** көзінде јаштар мөлтүрей берди; **перед его глазами заблестели огни города** онын көстөринин алдында каланын отторы мызылдай берди; **на небе заблестели звёзды** тенериде јылдыстар суркурай берди; **2. (начать блестеть, стать блестящим)** јалтырап баштаар (јалтырап башта-), мызылдап баштаар (мызылдап башта-), сур-

курап баштаар (суркурап башта-); **её волосы заблестели на солнце** онын чачтары күнге мызылдап баштады; **золотое кольцо заблестело** алтын јүстүк јалтырап баштады

ЗАБЛЁЯТЬ *сов.* маарай берер (маарай бер-), мааража берер (мааража бер-); **заблеяли овцы** койлор мааража берди

ЗАБЛИСТАТЬ *сов. см. заблестеть*

ЗАБЛУДИТЬСЯ *сов.* азып калар (азып кал-); **заблудиться в лесу** агаш аразында азып калар

ЗАБЛУДШИЙ, -ая, -ое азып калган, астыккан; **заблудшая овца** нашлась азып калган кой табылып калды

ЗАБЛУЖДАТЬСЯ *несов. (ошибаться)* јастырап (јастыр-); **вы заблуждаетесь в данном вопросе** слер бу суракта јастырып јадыгар

ЗАБЛУЖДЕНИЕ *с.* јастыралары, јастыра санаа-шүүлтелер; **рассеять все заблуждения** бастыра јастыра санаа-шүүлтелерди јоголтор

ЗАБОДАТЬ *сов. кого сүзүп салар (сүзүп сал-);* **корова забодала чужого теленка** уй өскө бозуны сүзүп салды

ЗАБОЛЕВАНИЕ *с. 1.* оорыыры, оорыганы, оорыш; **заболевание гриппом** гриппле оорыыры; **предохранить от заболевания** оорыштан корыыр; **2.** оору; **тяжёлое заболевание** уур оору

ЗАБОЛЕВАТЬ *несов.* оорыыр (ооры-); **заболевать желтухой** сары-оорула оорыыр

ЗАБОЛЁТЬ *сов. 1. (захворать)* оорып калар (оорып кал-); **заболеть гриппом** гриппле оорып калар; **2. (начать болеть – о какой-л. части тела)** оорып баштаар (оорып башта-); **у меня заболел зуб** менин тижим оорып баштады

ЗАБОЛОЧЕННЫЙ, -ая, -ое сас болуп калган; **заболоченная почва** сас болуп калган јер

ЗАБОЛТАТЬ I *сов. 1. что чем* јайкай берер (јайкай бер-); **заболтал ногами** будын јайкай берди; **2. что; разг. (заме-**

ЗАБОЛТАТЬ

шать, разболтать) булгап ийер (булгап ий-), чайбап ийер (чайбап ий-); **заболтать тесто** тестени булгап ийер

ЗАБОЛТАТЬ II *сов.* 1. (*начать болтать*) куучындап баштаар (куучындап башта-), балырап баштаар (балырап башта-); **кто-то громко заболтал** кем де тын балырап баштады; 2. *кого-что (надобно кому-н. болтовней)* арыда куучындап салар (куучындап сал-); **она его совсем заболтала** ол оны чек арыда куучындап салды

ЗАБОЛТАТЬСЯ I *сов.* (*из стороны в сторону*) жайкана берер (жайкана бер-)

ЗАБОЛТАТЬСЯ II *сов.* балырап туруп калар (туруп кал-); узак ойгò куучындапып отурып калар (отурып кал-); **она заболталась со знакомыми, потому и опоздала** ол таныштарыла кожо балырап туруп калды, онын учун оройтып калган

ЗАБОР *м.* чеден, ман; **высокий забор** бийик чеден

ЗАБОРИСТЫЙ, -ая, -ое 1. ачу, коронду; **забористый табак** ачу танкы; 2. *перен.* коронду; **забористое слово** коронду сòс; 3. уйатту; **забористый анекдот** уйатту анекдот

ЗАБОРМОТАТЬ *сов.* что кимиректенип баштаар (кимиректенип башта-), кимиректене берер (кимиректене бер-); **он что-то забормотал про себя** ол нени де бойында кимиректенип баштады

ЗАБОТА *ж.* 1. (*внимание к потребностям кого-л., попечение*) кичеери, кòрòри; **забота о больном** оору кижини кичеери; 2. (*беспокойство, хлопоты*) сананары; **забота о судьбе сына** уулынын салымы керегинде сананары

ЗАБОТИТЬ *несов.* *кого-что* токынатпас (токынатпа-), амыр бербес (бербе-); **его заботит болезнь ребёнка** ого баланын оорузы амыр бербейт

ЗАБОТИТЬСЯ *несов.* *о ком-чём* 1. (*проявлять заботу*) кичеер (киче-), кòрòр (кòр-); **заботиться о здоровье детей** балдардын су-кадыгын кичеер; 2. *разг.*

(*беспокоиться, тревожиться*) санааркаар (санаарка-), сананып турар (сананып тур-); **он ни о чём не заботится** ол неге де санааркабай жат

ЗАБОТЛИВО *нареч.* кичееп; **заботливо выращивать цветы** чечектерди кичееп òскүрер

ЗАБОТЛИВЫЙ, -ая, -ое кичеенкей; **заботливый отец** кичеенкей ада

ЗАБРАКОВАННЫЙ, -ая, -ое жектелген; **забракoванный товар** жектелген товар

ЗАБРАКОВАТЬ *сов.* *кого-что* жектеп салар (жектеп сал-); **забракoвать роман** романды жектеп салар

ЗАБРАКОВЫВАТЬ *несов.* *см.* **забракoвать**

ЗАБРАНИТЬ *сов.* *кого-что; разг.* арбанып салар (арбанып сал-), айткылап салар (айткылап сал-); **забранить непослушных детей** сòс укпас балдарды арбанып салар

ЗАБРАНИТЬСЯ *сов.* арбанып баштаар (арбанып башта-), айткыланып баштаар (айткыланып башта-)

ЗАБРАСЫВАТЬ I *несов.* *см.* **забросать**
ЗАБРАСЫВАТЬ II *несов.* *см.* **забросить**

ЗАБРАТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*взять*) алып алар (алып ал-); **забрать ребёнка из детского сада** баланы детсадтан алып алар; 2. *кого-что* (*завладеть, захватить*) алып алар; **забрать в плен** олжого алып алар; 3. *кого-что* (*отобрать*) блаап алар (блаап ал-); 4. *кого; разг.* (*арестовать, задержать*) тудуп алар (тудуп ал-); **его забрала полиция** оны полиция тудуп алды

ЗАБРАТЬСЯ *сов.* 1. (*залезть, вскарабкаться*) чыгып калар (чыгып кал-); **забраться на гору** кырга чыгып калар; 2. (*проникнуть внутрь*) кирип калар (кирип кал-); **забраться в чужой дом** òскò кижинин айылына кирип калар; 3. (*укрыться*) кирип алар (кирип ал-); **забраться под одеяло** одеялонын алдына кирип алар; 4. (*уйти, уехать куда-л. далеко*) жүре берер

(јуре бер-); **забраться в самую глубь леса** агаш аразына чек теренжиде јурѹп калар

ЗАБРЕДАТЬ *несов. см. забресті*

ЗАБРЕДИТЬ *сов.* эдиреп баштаар (эдреп башта-), улаарып баштаар (улаарып башта-); **больной опять забредил** оору кижі ойто ло эдиреп баштады

ЗАБРЕЗЖИТЬ *сов.* 1. (*начать рассветать*) жарып келер (жарып кел-); **забрезжил рассвет** таг жарып келди; 2. (*засветиться*) мелтирей берер (мелтирей бер-); **в темноте забрезжил огонёк** карануйда от јалтырай берди

ЗАБРЕНЧАТЬ *сов.* шынкырай берер (шынкырай бер-); **забрэнчали стаканы** стакандар шынкырай берди

ЗАБРЕСТІ *сов.* кирип калар (кирип кал-); **корова забрела в сад** уй садка кирип калды

ЗАБРОДИТЬ I *сов.* (*начать бродить*) баскындап баштаар (баскындап башта-); **он забродил по комнате** ол кыпла баскындап баштады

ЗАБРОДИТЬ II *сов.* 1. ачып баштаар (ачып башта-); 2. (*прийти в брожение*) ачып калар (ачып кал-)

ЗАБРОНИРОВАТЬ I *сов.* *кого-что за кем-чем* броньдоп салар (броньдоп сал-), бронировать эдип салар; **забронировать место в гостинице** конор турада јер бронировать эдип салар

ЗАБРОНИРОВАТЬ II *сов.* *что (покрыть бронёй)* куйакла бѳктѳп салар (бѳктѳп сал-)

ЗАБРОСАТЬ *сов. чем* 1. *кого-что (засыпать)* кѳмѹп салар (кѳмѹп сал-); **забросать яму землёй** ороны тобракла кѳмѹп салар; 2. *кого; перен. (обратиться со множеством вопросов, замечаний и т. п.)* кѳмѹп салар, тундырып салар (тундырып сал-); **депутата забросали вопросами** депутатты сурактарла кѳмѹп салдылар

ЗАБРОСИТЬ *сов.* 1. *кого-что* чачып ийер (чачып ий-), мергедеп ийер (мергедеп ий-); **забросить мяч в сетку** мячты сеткага кийдире чачып ийер; **забросить за**

шкаф шкафтыг кийнине мергедеп ийер; 2. *что; перен. (перестать заниматься чем-л.)* таштап ийер (таштап ий-), чачып ийер (чачып ий-); **забросить учёбу** ѳредѹни чачып ийер; 3. *кого-что; разг. (доставить, завезти в определённое место)* јетирип салар (јетирип сал-); **забросить товары** товарларды јетирип салар

ЗАБРОШЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от забросить* мергедеп ийген, чачып ийген; **не можем найти заброшенный мяч** мергедеп ийген мячты табып болбой турубыс; 2. (*покинутый, оставленный без наблюдения*) ташталган, ээзи јок; **заброшенный сад** ташталган сад

ЗАБРЫЗГАТЬ I *сов.* *что (покрыть брызгами)* аттыртып ийер (аттыртып ий-); **забрызгать водой** суула аттыртып ийер

ЗАБРЫЗГАТЬ II (*начать брызгать*) аттыртып баштаар (аттыртып башта-)

ЗАБРЫЗГИВАТЬ *несов. см. забрызгать*

ЗАБУШЕВАТЬ *сов.* 1. (*о ветре, воде, огне*) тыгып баштаар (тыгып башта-), коркыштанып баштаар (коркыштанып башта-), атыйланып баштаар (атыйланып башта-); **ветер забушеввал** салкын тыгып баштады; **огонь забушеввал** от коркыштанып баштады; 2. *перен.* атыйланып баштаар; **начальник забушеввал** башкараачы атыйланып баштады

ЗАБУЯНИТЬ *сов.; разг.* чалчып баштаар (чалчып башта-), булганып баштаар (булганып башта-); **он забуянил** ол чалчып баштады

ЗАБЫВАТЬСЯ *несов. см. забыгъся*

ЗАБЫВЧИВЫЙ, -ая, -ое ундынчак; **забывчивый мальчик** ундынчак уулчак

ЗАБЫТЫЙ, -ая, -ое *прич. и прил.* ундылып калган; **забытая история** ундылып калган учурал

ЗАБЫТЬ *сов.* *кого-что* ундып салар (ундып сал-); **забыть дома** **нужную книгу** айылда керектѹ бичикти ундып салар

ЗАБЫТЬЁ *с.* 1. (*беспамятство*) билинбей калары, унутка тѹжери; **больной**

ЗАБЫТЬСЯ

впал в **забытьё** оору кижы унутка тўже берди; **2.** (*дремота*) ўргў

ЗАБЫТЬСЯ сов. **1.** (*задремать*) ўргўлей берер (ўргўлей бер-); **он забылся на скамейке** ол тактада ўргўлей берди; **2.** (*позабыть об окружающем, отвлечься от действительности*) унутка тўже берер (тўже бер-); **он, забывшись, долго сидел на берегу моря** ол унутка тўже береле, талайдын јарадында узак отурды; **3.** *перен.* санаазын ычкынып ийер (ычкынып ий-), билинбей калар (билинбей кал-); **больной опять забылся** оору кижы ойто ло санаазын ычкынып ийди; **4.** билинбей калар, болгонбой калар (болгонбой кал-); **в минуты горячности он способен забыться и наговорить много неприятного** тын ачурканып калган туштарында ол билинбей калала, көп ачынчылу немелер айдып ийер аргалу; **5.** (*задуматься*) санааркай берер (санааркай бер-); **6.** (*не удержаться, не сохраниться в памяти*) ундылып калар (ундылып кал-); **события того времени забылись** ол ойдөгги учуралдар ундылып калды

ЗАВА́Л м. көп јуулып калган неме, чогулып калган неме; **снежный завал** чогулып калган кар; **завал материалов** көп јуулып калган материалдар

ЗАВА́ЛИНКА ж. завалинка (*туранын тўзине урган тобрак*); **старики сидели на завалинке** карганактар завалинкада отурды

ЗАВАЛ́ИТЬ сов. **1.** *что (наполнить, насыпать)* көмўп салар (көмўп сал-); **завалить яму песком** ороны кумакла көмўп салар; **2.** *кого-что (засыпать сверху)* туй алып койор (алып кой-), туй базып салар (базып сал-); **дорогу завалило обвалом** јолды көчкө туй базып салды; **3.** *кого; перен., разг. (обременить работой, делами и т.п.)* көмўп салар; **завалить работой** ишле көмўп салар; **4.** *что; разг. (переполнить)* толтырып салар (толтырып сал-); **завалить магазины товарами** магазин-

дерди товарларла толтырып салар; **5.** *перен., разг. (не справиться с чем-л., привести к провалу что-л.; провалить)* эдип (бўдўрип) болбос (эдип (бўдўрип) болбо-), (бўдўрип) албас (эдип (бўдўрип) (алба-); **завалить работу** ишти бўдўрип албас; (*не сдать*) табыштарып болбос (табыштырып болбо-); **завалить экзамен** экзаменди табыштырып албас

ЗАВАЛ́ИТЬСЯ сов. **1.** (*упасть за что-л.*) тўжўп калар (тўжўп кал-); **книга завалилась за шкаф** книга шкафтын кийнине тўжўп калды; **2.** *разг. (лечь, улечься)* јадып алар (јадып ал-); **завалиться спать** уйуктаарга јадып алар; **3.** *разг. (обрушиться, повалиться)* антарылып калар (антарылып кал-); **завалиться** чеден антарылып калган

ЗАВА́ЛЬ ж.; *собир.* **1.** јаман товар, узак јадып калган товар; **в магазине оказалось много завали** магазиннен көп узак јадып калган товар чыкты; **2.** *перен., неодобр.* кереги јок не-неме

ЗАВАЛ́ЯТЬ I сов. (*начать вялеть*) андандырып баштаар (андандырып башта-); тоголодып баштаар (тоголодып башта-)

ЗАВАЛ́ЯТЬ II (*затаскать, загрязнить*) уймап салар (уймап сал-), кирлеп салар (кирлеп сал-); **завалять в пыли** тобракка уймап салар

ЗАВАЛ́ЯЩИЙ, -ая, -ее *прост.* (*плоховатый, негодный, низкого качества, имеющий ничтожную ценность*) уйан, коомой; **завалющая пила** уйан кирее; **завалющая обувь** коомой о́дўк

ЗАВА́РИВАТЬСЯ несов. см. **заварить-ся**

ЗАВАР́ИТЬ сов. *что* **1.** заваривать эдип салар (эдип сал-); **заварить ромашку** ромашка заваривать эдип салар; **2.** *перен. (начать что-н. сложное, хлопотливое)* баштап салар (баштап сал-); **заварить дело** керек баштап салар

ЗАВЕРТЕТЬСЯ

ЗАВАРИТЬСЯ *сов.* тўжўп калар (тўжўп кал-), завариваться эдип калар (эдип кал-); **чай заварился** чай тўжўп калды

ЗАВА́РКА *жс.* заварка, чай

ЗАВАРУ́ХА *жс.* булгалган керек; **вышла какая-то заваруха** кандый да булгалган керек болуп калды

ЗАВЕДÉНИЕ *с.* заведение; **высшее учебное заведение** бийик ўредўлў заведение

ЗАВЕ́ДОВАНИЕ *с.* башкарары; **заведование складом** складты башкарары

ЗАВЕ́ДОВАТЬ *несов.* *чем* башкарар (башкар-); **заведовать общежитием** общежитиени башкарар

ЗАВЕ́ДОМО *нареч.* биле-тура; **продаёт заведомо краденые вещи** уурдаган немелерди биле-тура садат

ЗАВЕ́ДОМЫЙ, -ая, -ое *разг.* (хорошо известный) ады чыккан; (заранее известный, несомненный) аланзу жок; **он заведомый вор** ол ады чыккан уурчы; **заведомая ложь** аланзу жок тогўн

ЗАВЕ́ДУЮЩАЯ *жс.* и **ЗАВЕ́ДУЮЩИЙ** *м.* заведующий, башкарып турган кижжи; **заведующий клубом** клубтын заведующийи

ЗАВЕЗТ́И *сов.* *кого-что* **1.** (привезти куда-н. попутно или проездом) экелип берер (экелип бер-), берип ийер (берип ий-); **завезти по дороге сумку** јолой сумканы экелип берер; **2.** (отвезти далеко) ыраада апарып салар (апарып сал-); **завезти в тайгу** тайгага ыраада апарып салар; **3.** (доставить) јетирип берер (јетирип бер-); **завезти игрушки в детский сад** ойынчыктарды детсадка јетирип берер

ЗАВЕРБОВА́ТЬ *сов.* *кого-что* јалдап алар (јалдап ал-), ишке алып алар (алып ал-); **завербовать на стройку** тура тудушка јалдап алар

ЗАВЕРБОВА́ТЬСЯ *сов.* јалданып алар (јалданып ал-), кирип алар (кирип ал-); **завербоваться в экспедицию** экспедицияга кирип алар

ЗАВЕРБÓВЫВАТЬ *несов.* *см.* **завербовать**

ЗАВЕРБÓВЫВАТЬСЯ *несов.* *см.* **завербоваться**

ЗАВЕРÉНИЕ *с.* (уверение) ижендиру, ижемји; **дать заверение в чем-н.** неде-неде ижендиру эдер

ЗАВЕ́РИТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (уверить) ижендирип салар (ижендирип сал-); **он заверил нас, что доставит книги в библиотеку** ол бичиктерди библиотекага јетирерим деп бисти ижендирип салды; **2.** *что* (удостоверить) керелеп салар (керелеп сал-); **заверить подпись** кол салганын керелеп салар

ЗАВЁРНУТЫЙ, -ая, -ое *прич.* **1.** ороп салган; **завернутый подарок** ороп салган сый; **2.** кадарлап салган; **завернутая тетрадь** кадарлап салган тетрадь

ЗАВЕРНУ́ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (укутать, запаковать) ороп салар (ороп сал-); **завернуть подарок в бумагу** сыйды чаазынга ороп салар; **2.** *что*; *разг.* (завинтить) толгоп салар (толгоп сал-); **завернуть гайку** эрешкинди толгоп салар; **3.** *что* (подвернуть) тўрўп салар (тўрўп сал-); **завернуть рукав рубашки** чамчанын јенин тўрўп салар; **4.** (свернуть в сторону) бурып ийер (бурып ий-); **завернуть за дом** туранын кийини јаар бурып ийер; **5.** *разг.* (зайти, заехать мимоходом) јолой (јолойын) кирип ийер (кирип ий-), табарып ийер (табарып ий-), туштап ийер (туштап ий-); **завернуть к брату** јолой аказына табарып ийер

ЗАВЕРНУ́ТЬСЯ *сов.* **1.** (закутаться) оронып алар (оронып ал-); **завернуться в одеяло** одеялага оронып алар; **2.** (загнуть-ся) бўктелип калар (бўктелип кал-); **завернулась пола пальто** тоннын эдеги бўктелип калды

ЗАВЕРТÉТЬ I *сов.* *см.* **закружить**

ЗАВЕРТÉТЬ II *сов.* *кого-что* айландырып салар (айландырып сал-)

ЗАВЕРТÉТЬСЯ *сов.* **1.** айлана берер (айлана бер-), айланып баштаар (айланып

ЗАВЁРТОЧНЫЙ

башта-); **2.** *перен., разг. (захлопотаться, быть поглощенным множеством чего-н.)* баш айланганча жүгүрер (жүгүр-); **завертелся с этими делами** бу керектерле баш айланганча жүгүрди

ЗАВЁРТОЧНЫЙ, -ая, -ое оройтон, ороор; **завёрточная машина** оройтон машина

ЗАВЁРТЫВАТЬСЯ *несов. см. завернётся*

ЗАВЕРШАТЬ *несов. см. завершить*

ЗАВЕРШАТЬСЯ *несов. см. завершиться*

ЗАВЕРШАЮЩИЙ, -ая, -ее калганчы; **завершающее слово** калганчы сөс; **завершающий этап** калганчы этап

ЗАВЕРШЕНИЕ *с.* божодоры, бүдүрери, бүткени; **успешное завершение дела** иштин једимдү бүткени

ЗАВЕРШИТЬ *сов. что* бүдүрип салар (бүдүрип сал-), божодып салар (божодып сал-), учына јетирип салар (јетирип сал-); **завершить работу** ишти бүдүрип салар

ЗАВЕРШИТЬСЯ *сов.* бүдүп калар (бүдүп кал-), божоп калар (божоп кал-); **все завершилось благополучно** ончозы јакшы божоп калды

ЗАВЕРЯТЬ *несов. см. заверить*

ЗАВЭСИТЬ *сов. что* јаап салар (јаап сал-), көжөгөлөп салар (көжөгөлөп сал-), туй бөктөп салар (бөктөп сал-); **завесить окна** көзнөктөрдү көжөгөлөп салар

ЗАВЕСТИ́ *сов. 1. кого (попутно ответи)* кийдирип ийер (кийдирип ий-), јетирип салар (јетирип сал-); **завести ребёнка в школу** баланы школго јетирип салар; **2.** *(увести далеко или не туда, куда нужно)* апарып салар (апарып сал-); **завести в болото** саска апарып салар; **3. что (устроить, оборудовать, основать какое-н. предприятие)** төзөп алар (төзөп ал-), ачып алар (ачып ал-); **он завёл себе суконную фабрику** ол бойына чекпен эдер фабрика ачып алган; **4. (установить, ввести в обиход)** тургузып салар (тургузып сал-); **завести новые порядки** јангы эжилер тургу-

зып салар; **5. что (привести в движение)** иштедип ийер (иштедип ий-); **завести мотор** моторды иштедип ийер; **6. что (начать)** баштап ийер (баштап ий-); **завести разговор** куучын баштап ийер

ЗАВЕСТИ́СЬ *сов. 1.* табылып калар (табылып кал-); **в квартире завелись тараканы** квартирада таракандар табылып калды; **2. (основаться, установиться, появиться)** башталып калар (башталып кал-), табылып калар, тургузылып калар (тургузылып кал-); **завелись новые порядки** јангы эжилер тургузылып калды; **завелись новые знакомые** јангы таныштар табылып калды; **3. (прийти в движение, начать действовать)** иштей берер (иштей бер-); **мотор завелся** мотор иштей берди; **4. (начаться)** баштала берер (баштала бер-); **завелся разговор о свадьбе** той керегинде куучын баштала берди

ЗАВЁТ *м.* јакылта; **заветы учителя** үредүчинин јакылтазы

ЗАВЁТНЫЙ, -ая, -ое **1.** *(сокровенный)* кереестү, кереес; **заветная мечта** кереес амаду; **2. (унаследованный, завещанный)** энчи, энчиге берилген; **заветное дедушкино кресло** таадамнан келген энчи кресло; **3. (тайный, секретный)** јажытту; **заветное письмо** јажытту самара

ЗАВЁТРЕННЫЙ, -ая, -ое ыжык, салкын јок; **звери перешли в заветренные места** тындулар ыжык јерлерге көчүп алдылар

ЗАВЁТРЕТЬ *сов. 1. (утратить свежесть – о продуктах)* каксып калар (каксып кал-); **хлеб заветрел** калаш каксып калган; **2. (начать портиться – о продуктах)** үрелип баштаар (үрелип башта-); **сыр заветрел** сыр үрелип баштады

ЗАВЁТРИЕ *с.* ыжык јер, салкын јок јер; **спрятаться в заветрии** ыжык јерге јажынып алар

ЗАВЕЧЕРЁТЬ *сов., безл.* энир кирип баштаар (кирип башта-); **как за вечерело, все разошлись** энир кирип баштаарда, ончозы таркай берди

ЗАВИСЕТЬ

ЗАВÉШАННЫЙ, -ая, -ое айландыра илилген; **комната, завешанная шарами** айландыра шарлар илилген кып

ЗАВÉШАТЬ *сов.* айландыра илип салар (илип сал-); **завешать стену картинами** бастыра стенеге журуктар илип салар

ЗАВÉШЕННЫЙ, -ая, -ое көжөгөлөп салган, туй илип салган; **кровать, завешенная шелковой тканью** торко бөслө көжөгөлөп салган орын

ЗАВÉШИВАТЬ I *несов. см. завесить*

ЗАВÉШИВАТЬ II *несов. см. завещать*

ЗАВЕЩАНИЕ *с. (устное)* кереес сөс; (*письменное*) кереес бичик

ЗАВЕЩАТЬ *сов., несов. кого-что* кереестеер (кереесте-), кереестеп салар (кереестеп сал-)

ЗАВÉЯТЬ I 1. (*засыпать, занести*) көмө согуп салар (согуп сал-); **вьюга завяла следы** шуурган истерди көмө согуп салган; 2. (*унести далеко ветром*) учура берер (учура бер-)

ЗАВÉЯТЬ II 1. *что, чем (о ветре, тепле, запахе)* согуп баштаар (согуп башта-); **завял утренний ветерок** эртен турагы эзин согуп баштады; 2. (*начать колыхаться, развеиваться*) элбиреп баштаар (элбиреп башта-); **знамена завяли** маанылар элбиреп баштады

ЗАВЗЯТЫЙ, -ая, -ое *разг.* сүрекей жилбиркеп турган, сүрекей сүүп турган; **завзятый театр**л театрды сүрекей сүүп турган киж

ЗАВИВÁТЬ *несов. см. завить*

ЗАВИВÁТЬСЯ *несов. см. завиться*

ЗАВÍВКА *ж.* 1. (*действие*) бы́ырадары, толгодоры; 2. (*прическа*) бы́ыраткан чач, толготкон чач, завивка эткен чач

ЗАВÍДЕТЬ *сов. кого-что; разг.* ыраактан көрүп ийер (көрүп ий-); **завидеть идущего человека** барып жаткан кижини ыраактан көрүп ийер

ЗАВИДНÉТЬСЯ *сов.* көрүнип келер (көрүнип кел-); **на небе завиднелись журавли** тенериде турналар көрүнип келди

ЗАВÍДНО 1. *нареч.; разг.* киж күйүнер (күйүнгедий), күйүнер (күйүн-); **он завидно умён** ол киж күйүнер санаалу; 2. *в знач. сказ. безл.* күйүнер (күйүн-); **мне завидно** мен күйүнип жадым

ЗАВÍДНЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. киж күйүнер (күйүнгедий); **завидное здорье** киж күйүнер су-кадык; 2. (*прекрасный, очень хороший*) сүрекей жакшы, жап-жакшы; **завидный сад** сүрекей жакшы сад; 3. көрүмжилү; **завидный человек** көрүмжилү киж

ЗАВÍДОВАТЬ *несов. кому-чему* күйүнер (күйүн-); **завидовать его успехам** онын једимдерине күйүнер

ЗАВИДУ́ЩИЙ, -ая, -ее 1. күйүнчек; **завидуший человек** күйүнчек киж; 2. ач; **завидушая на деньги женщина** акчага ач эмеген

ЗАВИЗЖÁТЬ *сов.* 1. (*о человеке*) чынгырып баштаар (чынгырып башта-); **ребёнок завизжал** бала чынгырып баштады; 2. кынзып баштаар (кынзып башта-); **щенок завизжал** күчүк кынзып баштады

ЗАВИЗÍРОВАТЬ *сов. что* кол салып койор (салып кой-), виза тургузып салар (тургузып сал-); **завизировать заявление** угузу бичикке виза тургузып салар

ЗАВИЛЯТЬ *сов. чем* буландадып баштаар (буландадып башта-), јайкап баштаар; **собака завиляла хвостом** ийт куйругын јайкап баштады

ЗАВИНТÍТЬ *сов. что* толгоп салар (толгоп сал-); **завинтить гайку** эрешкинди толгоп салар

ЗАВÍНЧИВАТЬ *несов. см. завинтить*

ЗАВИСÁТЬ *несов. см. зависнуть*

ЗАВÍСЕТЬ *несов. от кого-чего* 1. (*находиться в подчинении*) камаанду болор (бол-); **зависеть от друзей** нөкөрлөрдөн камаанду болор; 2. (*быть обусловленным*) камаанду болор; **успех дела зависит от нас самих** керектин једими бистин бойыстан камаанду болуп јат

ЗАВИСИМЫЙ

ЗАВЫСИМЫЙ, -ая, -ое камаанду, камаанында болор; **зависимое положение** камаанду айалга

ЗАВЫСНУТЬ *сов.* 1. токтоп калар (токтоп кал-), иштебей барар (иштебей бар-), иштебей токтой берер (токтой бер-); **компьютер завис** компьютер иштебей токтой берди; 2. *над чем (повиснуть)* илинип калар (илинип кал-)

ЗАВЫСТЛИВО *нареч.* күйүнип, адаркап; **завистливо смотреть** күйүнип көрөр

ЗАВЫСТЛИВЫЙ, -ая, -ое күйүнчек, адаркак; **завистливая девушка** күйүнчек кыс

ЗАВЫСТНИК *м.* күйүнчек киж, адаркак киж

ЗАВИСТЬ *ж.* күйүниш, күйүнери, адаркаары, адаркаш; **его мучила зависть** күйүниш ого амыр бербей турды

ЗАВИТОЙ, -ая, -ое толгоп салган; **быыраш эдип салган; завитые волосы** толгоп салган чачтар

ЗАВИТОК *м.* 1. толголып калган чач; 2. толголып калган неме; **завиток дыма** толголып калган ыш

ЗАВИТЬ *сов. что* 1. быыраш эдип салар (эдип сал-), толгоп салар (толгоп сал-); 2. *(свить, заплести, закрутить)* өрүп салар (өрүп сал-); **завить косу** тулун өрүп салар; **завить венки** венки өрүп салар

ЗАВИТЬСЯ *сов.* 1. быыраш болуп калар (болуп кал-), толголып калар (толголып кал-); 2. *(сделать себе завивку)* чачын толгоп алар (толгоп ал-); **завиться у парикмахера** чач тараачыда чачын толгоп алар

ЗАВИХРИТЬСЯ I *сов.* куйундала берер (куйундала бер-), куйундалып баштаар (куйундалып башта-); **завихрилась по улице пыль** оромло тоозын куйундалып баштады

ЗАВИХРИТЬСЯ II *сов.* *(о волосах, о шерсти и т.п.)* тарбайа туруп калар (туруп кал-)

ЗАВЛАДЕВАТЬ *несов. см. завладеть*

ЗАВЛАДЕТЬ *сов. кем-чем* 1. *(захватить)* ээлеп алар (ээлеп ал-), жуулап алар (жуулап ал-); **завладеть территорией врага** оштүнинг јерин жуулап алар; 2. *перен. (подчинить себе кого-что-н., привлечь к себе, увлечь)* бойына јаба тартып алар (тартып ал-), бойына јайып алар (јайып ал-); **она завладела этим парнем** ол бу уулды бойына јаба тартып алган

ЗАВЛЕКАТЕЛЬНО *нареч.* јилбилү, јилбилү этире; **завлекательно рассказывать** јилбилү куучындар

ЗАВЛЕКАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јилбилү; **завлекательный рассказ** јилбилү куучын

ЗАВЛЕКАТЬ *несов. см. завлечь*

ЗАВЛЕКАТЬСЯ *несов. см. завлечься*

ЗАВЛЁЧЬ *сов. кого* 1. *(соблазнить)* бажын айландырып салар (айландырып сал-); 2. *(увлечь)* јилбиркедип ийер (јилбиркедип ий-); **завлечь игрой** ойынла јилбиркедип ийер

ЗАВЛЁЧЬСЯ *сов.* јилбиркеј берер (јилбиркеј бер-); **завлечься чтением романов** романдар кычырарыла јилбиркеј берер

ЗАВОД I *м.* завод; **автомобильный завод** автомобиль эдер завод

ЗАВОД II *м.* 1. *(действие)* толгоп иштедери; 2. *(приспособление в механизме)* завод; **испортился завод часов** частын заводы үрелип калды

ЗАВОДИЛА *м. и ж.; прост.* баштаар киж

ЗАВОДИТЬСЯ *несов. см. завестись*

ЗАВОДНОЙ, -ая, -ое 1. иштедип ийер; **заводная игрушка** иштедип ийер ойынчык; 2. *прост. (легко возбуждающийся, увлекающийся, веселый)* ойынзак, сүүнчилү; **остался всё таким же заводным, неунывающим человеком** ол ло бойы ойынзак, кунукпас киж болуп артып калган

ЗАВОДОУПРАВЛЕНИЕ *с.* заводтын башкарузы; **обращаться в заводоуправление** заводтын башкарузына баштанар

ЗАВОРОТТИТЬ

ЗАВОДСКИЙ, -ая, -ое, **ЗАВОДСКО́Й**, -ая, -ое заводтын; **заводская контора** заводтын конторазы

ЗАВОДЧА́НЕ *мн.* (*ед.* заводча́нин *м.*) заводтын ишчилери

ЗА́ВОДЬ *ж.* көлмөк, ирим

ЗАВОЕВА́НИЕ *с.* 1. жуулап алары, олјолоп алары; **завоевание страны** ороонды жуулап алары; 2. *мн.* **завоева́ния** жуулап алган јерлер, олјолоп алган јерлер; 3. *перен.* (*достижение*) јенү, једим; **завоевания техники** техниканын једимдери

ЗАВОЕВА́ТЕЛЬ *м.* олјочы

ЗАВОЕВА́ТЬ *сов.* 1. *кого-что* жуулап алар (жуулап ал-), олјолоп алар (олјолоп ал-); **завоевать страну** ороонды жуулап алар; 2. *что*; *перен.* (*добиться*) јединип алар (јединип ал-); **завоевать свободу** јайымга јединип алар; 3. *кого*; *перен.* (*привлечь на свою сторону, расположить к себе*) бойына јаба тартып алар (тартып ал-), бойына јайып алар (јайып ал-); **он завоевал её с первого взгляда** ол оны баштапкы ла көрүштөн бойына јаба тартып алган

ЗАВОЁВЫВАТЬ *несов.* 1. *кого-что* жуулаар (жуула-); 2. *что*; *перен.* (*добиваться*) јединер (једин-), **завоёвывать победу** јенүге јединер; 3. *кого*; *перен.* (*привлечь на свою сторону, расположить к себе*) бойына јаба тартар (јаба тарт-), бойына јай-ар (бойына јай-)

ЗАВО́З *м.* (*действие*) тартып экелери; **завоз товаров в магазин** магазинге товарларды тартып экелери

ЗАВОЗИ́ТЬ *несов.* *кого-что* 1. (*привозить куда-н. попутно или проездом*) кийдирер (кийдир-), јетирер (јетир-); **завозить по дороге детей в школу** јолой балдарды школго јетирер; 2. (*отвозить далеко*) ырада апарар (апар-); **завозить в тайгу** тайгага ырада апарар; 3. (*доставлять*) јетирер; **завозить продукты на станку** турлуга курсактар јетирер

ЗАВОЛА́КИВАТЬ *несов.* *что* 1. бүркеер (бүрке-); **облака заволакивают солнце** булуттар күнди бүркейт; 2. *прост.*

(*волоком затаскивать куда-н.*) сүүртеп кийдирер (сүүртеп кийдир-); **заволакивать телегу в сарай** абраны сарайга сүүртеп кийдирер

ЗАВОЛНОВА́ТЬСЯ *сов.* өкпөөрип баштаар (өкпөөрип башта-); **заволноваться перед экзаменом** экзаменнин алдында өкпөөрип баштаар

ЗАВОЛО́ЧЬ *сов.* *что* 1. бүркеп салар (бүркеп сал-); **тучи заволокли небо** булуттар тенерини бүркеп салды; 2. *прост.* (*волоком затащить куда-н.*) сүүртеп кийдирер салар (кийдирер сал-); **сани заволокли в сарай** чанакты сарайга сүүртеп кийдирер салды

ЗАВОНЯ́ТЬ *сов.*; *прост.* јытана берер (јытана бер-), јытанып баштаар (јытанып башта-); **завоняло табаком** танкыла јытана берди

ЗАВОПИ́ТЬ *сов.* чынгырып ийер (чынгырып ий-), тын кыйгырып ийер (кыйгырып ий-); **завопить от испуга** коркыганынан чынгырып ийер

ЗАВОРА́ЖИВАТЬ *несов.* *см.* **заворожить**

ЗАВОРА́ЧИВАТЬ *несов.* *см.* **завернуть**

ЗАВОРОЖЁ́ННО *нареч.* тыныш алынбай, тыныш алынбастан, тынып албай туруп; **он рассказывал заворожённо** ол тыныш алынбастан куучындаган

ЗАВОРОЖИ́ТЬ *сов.* *кого* 1. (*подчинить волшебной силе, сделать волшебным, заколдованным*) тармадап салар (тармадап сал-); **его словно заморозили** оны тармадап салгандый; 2. *перен.* (*совершенно очаровать, всецело завладеть чьим-л. вниманием*) башты айландырып салар (айландырып сал-); **она его заморозила** ол онын бажын айландырып салды

ЗАВОРО́Т *м.* 1. (*действие*) бурырыгы; 2. бурылчык; **заворот дороги** јолдын бурылчыгы; 3. *мед.* оролыжары; **заворот кишок** ичегенин оролыжары

ЗАВОРОТИ́ТЬ *сов.* 1. (*изменить направление, сделать поворот в сторону*)

ЗАВОРОТИТЬСЯ

или назад) бурылып калар (бурылып кал-), туура жүре берер (жүре бер-); **река заворотила** суу бурылып калды; **2. кого-что** (заставить повернуть назад или в сторону при движении) бурып ийер (бурып ий-); **заворотить лошадь** атты бурып ийер; **3. (загнуть, отвернуть)** түрүп салар (түрүп сал-), түрүп ийер (түрүп ий-); **заворотить рукав** женди түрүп ийер

ЗАВОРОТИТЬСЯ сов. **1.** (повернуть назад или в сторону) бурылып ийер (бурылып ий-); **2.** түрүлип калар (түрүлип кал-)

ЗАВОРОЧАТЬ сов.; разг. (начать ворочать) аңдандырып баштаар (аңдандырып башта-); **заворочать камни** таштарды аңдандырып баштаар

ЗАВОРОЧАТЬСЯ сов. аңданып баштаар (аңданып башта-); **старик заворочался** карганак аңданып баштады

ЗАВОРОШИТЬ сов. **кого-что 1.** (сено, солому и т.п.) аңдандырып ийер (аңдандырып ий-); **2. перен.** (вызвать в памяти что-л., обратиться мысленно к чему-л., что причиняет огорчение, неприятность) коскорып келер (коскорып кел-); **заворошить старое** алдындагызын коскорып келер

ЗАВОРЧАТЬ сов. **1.** (о собаке и др. животных) ыркырана берер (ыркырана бер-), ыркыранып ийер (ыркыранып ий-); **цепной пёс заворчал** кыңыда отурган ийт ыркырана берди; **2.** арбанып баштаар (арбанып башта-), айткыланып баштаар (айткыланып башта-); **он заворчал, недовольный и едой, и врачами** курсак та, эмчилер де жарабай турганына ол арбанып баштады

ЗАВРАЖДОВАТЬ сов. өштөжип баштаар (өштөжип башта-)

ЗАВРАТЬСЯ сов.; разг. ойинен өткүрө төгүндөп салар (төгүндөп сал-); **так заврался, что никто не поверил** анай ойинен өткүрө төгүндөп салган, кем де бүтпеген

ЗАВСЕГДАТАЙ м.; разг. жаантайын болотон кижжи, улай ла баратан кижжи; **театральный завсегдатай** театрға улай ла баратан кижжи

ЗАВТРА нареч. эртен; **он придёт завтра** ол эртен келер

ЗАВТРАК м. завтрак, эртен турадагы ажаныш; **звать детей на завтрак** балдарды завтракка кычырар

ЗАВТРАКАТЬ несов. завтракать эдер (завтракать эт-), эртен тура ажанар (ажан-)

ЗАВТРАШНИЙ, -яя, -ее эртенги; **завтрашний день** эртенги күн

ЗАВУАЛИРОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** бүркелип калган; **завуалированный дымом** ышла бүркелип калган; **2. перен.** (неясный, намеренно скрытый) өнөтийин (билерге) жажытту эдип салган; **в завуалированном виде** өнөтийин (билерге) жажытту эдип салган бүдүмдү

ЗАВУАЛИРОВАТЬ сов. **кого-что 1.** бүркеп салар (бүркеп сал-); **завуалировать туманом** туманла бүркеп салар; **2. перен.** (намеренно сделать не вполне ясным) өнөтийин (билерге) жажытту эдип салар (эдип сал-); **завуалировать факты** чын болгон айалгаларды өнөтийин жажытту эдип салар

ЗАВУЧ м. завуч

ЗАВХОЗ м. (заведующий хозяйством) завхоз; **работать завхозом** завхоз болуп иштеер

ЗАВШИВЕТЬ сов. бийтей берер (бийтей бер-), бийтеп калар (бийтеп кал-); **солдаты завшивели** солдаттар бийтеп калды

ЗАВЫВАНИЕ с. **1.** (волка, собаки) улуш, улыганы; **послышалось завывание** волка бөрүнинг улужы угулды **2.** (ветра, бури) күүлеш, шуулаш, сыгырыш; **завывание ветра усиливалось** салкыннын күүлежи тыгып турды

ЗАВЫВАТЬ несов. см. завб́ить

ЗАВЫСИТЬ сов. **что** бийиктедип салар (бийиктедип сал-), көдүрип салар (көдүрип сал-); **завысить оценку студенту** студентке оценказын бийиктедип салар

ЗАВЫ́ТЬ *сов.* **1.** (о волке, собаке) улып баштаар (улып башта-), улый берер (улый бер-); **2.** (о ветре, буре) күүлеп баштаар (күүлеп башта-), шуулап баштаар (шуулап башта-), сыгырып баштаар (сыгырып башта-)

ЗАВЫ́ШАТЬ *несов. см. завь́сить*

ЗАВЯ́ДАТЬ *несов. см. завя́нуть*

ЗАВЯ́ДШИЙ, -ая, -ее *прич.* чалдыгып калган; **завядший цветок** чалдыгып калган чечек

ЗАВЯ́ЗАТЬ *сов. что* **1.** буулап салар (буулап сал-); **завязать шнурок** шнурокты буулап салар; **2. перен.** (начать что-л.) баштап ийер (баштап ий-); **завязать разговор** куучын баштап ийер; **3. прост.** (покончить с чем-л.) токтодып салар (токтодып сал-); **я завязал с этим делом** бу керекти мен токтодып салгам

ЗАВЯ́ЗАТЬСЯ *сов.* **1.** буулалып калар (буулалып кал-); **пояс слабо завязался** кур бош буулалып калган; **2.** (установиться, начаться – о каких-л. отношениях, связях, взаимных действиях) баштала берер (баштала бер-); **между ними завязался разговор** олордын ортозында куучын баштала берди; **3.** (образоваться, возникнуть – о плоде) бұдүп калар (бұдүп кал-); **нынче малина завязалась хорошая** быжыл уй жиилек жакшы бұдүп калды

ЗАВЯ́ЗИТЬ *сов., кого-что; разг.* бадалтып салар (бадалтып сал-); **завязить ногу в грязи** бутты балкашка бадалтып салар; **завязить лошадь в болоте** атты саска бадалтып салар

ЗАВЯ́ЗКА *ж.* **1.** (действие) буулаары, буулаш; **завязка мешков** таарларды буулаары; **2.** (то, чем завязывают) буулайтан неме, буу; **завязка халата** халаттын буузы; **3.** (начало, исходный пункт каких-л. событий, действий) завязка, башталары, башталганы; **завязка романа** *лит.* романнын завязказы; **в купе услышали завязку интересного разговора** купеде јилбилү куучын башталганын угуп ийдилер

ЗАВЯ́ЗНУТЬ *сов.* **1.** (застрять) бадалып калар (бадалып кал-), тўжүп калар (тўжүп кал-); **завязнуть в грязи** балкашка бадалып калар; **2. перен., разг.** (оказаться в крайне затруднительном, безвыходном положении, будучи обремененным чем-н) бастыртып салар (бастыртып сал-); **завязнуть в делах** иштерге бастыртып салар; **завязнуть в долгах** төлүлерге бастыртып салар

ЗАВЯ́ЗЫВАНИЕ *с.* буулаары, буула-лып калары

ЗАВЯ́ЗЫВАТЬ *несов. см. завязáть*

ЗА́ВЯЗЬ *ж.; бот.* завязь (өзүмнин үрен бұрчүги)

ЗАВЯ́ЛИВАНИЕ *с.* кадырары

ЗАВЯ́ЛИВАТЬ *несов. см. завя́лить*

ЗАВЯ́ЛИТЬ *сов. что* кадырып салар (кадырып сал-); **завялить рыбу на солнце** балыкты күнге кадырып салар

ЗАВЯ́ЛИВАТЬСЯ *несов. см. завя́литься*

ЗАВЯ́ЛИТЬСЯ *сов.* кадып калар (кадып кал-); **рыба завялилась** балык кадып калган

ЗАВЯ́ЛЫЙ, -ая, -ое кадып калган; **завялый лист** кадып калган јалбрак

ЗАВЯ́НУТЬ *сов.* чалдыгып калар (чалдыгып кал-); **цветы завяли** чечектер чалдыгып калды

ЗАГА́ДАТЬ *сов. что* **1.** таптырып ийер (таптырып ий-); **загадать загадку** табышкак таптырып ийер; **2.** (задумать) сананып алар (сананып ал-); **загадать желание** амаду сананып алар

ЗАГА́ДКА *ж.* **1.** табышкак; **2. перен.** јарт эмес неме, јарт јок неме; **для меня до сих пор загадка – зачем он приходил** меге эмдиге јетире јарт эмес неме – ол неге келип јүрген

ЗАГА́ДОЧНО *нареч.* јарт эмес этире, јарт јок эдип; **он загадочно исчез** ол јарт јок эдип јоголып калды; **он говорил как-то загадочно** ол кандый да јарт эмес этире айдып турды

ЗАГАДОЧНОСТЬ

ЗАГАДОЧНОСТЬ ж. јарт эмези, јарт эмес болоры; **загадочность** дела керектин јарт эмес болоры

ЗАГАДОЧНЫЙ, -ая, -ое (*непонятный*) јарт эмес, киж и айлап болбос; **загадочный вопрос** јарт эмес сурак; **загадочный человек** киж и айлап болбос киж и

ЗАГАДЫВАНИЕ с. 1. таптыртары; **загадывание загадки** табышкак таптыртары; 2. сананары, сананып алары; **загадывание желания** күүн-санаа сананып алары

ЗАГАДЫВАТЬ несов. см. загадывать

ЗАГАЛДЁТЬ сов.; разг. чуркуража берер (чуркуража бер-), табыштана берер (табыштана бер-), шакпыража берер (шакпыража бер-); **соседи опять загалдели** айылдаштар ойто ло чуркуража берди

ЗАГАР м. загар, күнге күйгени

ЗАГАСАТЬ несов. см. загаснуть

ЗАГАСИТЬ сов. что өчүрип салар (өчүрип сал-), өчүрип ийер (өчүрип ий-); **загасить огонь** отты өчүрип салар

ЗАГАСНУТЬ сов.; разг. өчүп калар (өчүп кал-); **свеча загасла** үспекчин өчүп калды

ЗАГАШАТЬ несов. см. загасить

ЗАГВОЗДКА ж. буудак; күч айалга, тутак; **поехал бы, одна загвоздка – ребёнка не с кем оставить** барар эдим, бир буудак – бала арттырар киж и јок

ЗАГИБ м. 1. (*поворот или отклонение в сторону*) бурыыры; 2. (*место*) бүктелген јер; **загиб страницы в книге** бичикте бүктин бүктелген јери; 3. *перен., разг. (отклонение от правильного направления, правильной линии поведения)* јастырыш, јастыралы

ЗАГИБАТЬСЯ несов. бүктелер (бүктел-)

ЗАГИПНОТИЗИРОВАТЬ сов. кого-что гипнозтоп салар (гипнозтоп сал-), гипнозко кийдирип ийер (кийдирип ий-)

ЗАГИПСОВАТЬ сов. кого-что гипс салып койор (салып кой-); **загипсовать руку** колго гипс салып койор

ЗАГЛАВНИЕ с. бажалык; **заглавие книги** бичиктин бажалыгы

ЗАГЛАВНЫЙ, -ая, -ое баштапкы; **заглавная страница** баштапкы бүк; ♦ **заглавная буква** јаан танык

ЗАГЛАДИТЬ сов. что 1. түзедип салар (түзедип сал-); **загладить складки утюгом** јуурмаларды утюгла түзедип салар; 2. *перен. (исправить, искупить или смягчить)* јымжадып салар (јымжадып сал-), түзедип салар (түзедип сал-); **загладить вину** бурузын јымжадып салар

ЗАГЛАДИТЬСЯ сов. 1. түзелип калар (түзелип кал-); **складки загладились** јурмалар түзелип калды; 2. *перен. (смягчиться, стать менее ощутимым)* јымжай берер (јымжай бер-); **обида загладились** ачынганы јымжай берди

ЗАГЛАЖИВАТЬ несов. см. заглаживать

ЗАГЛАЖИВАТЬСЯ несов. см. заглаживаться

ЗАГЛАЗНО нареч. кийнинен, киж и јокко; **говорить заглазно** киж и јокко айдар

ЗАГЛАЗНЫЙ, -ая, -ое киж и јокко, киж инин кийнинен; **заглазные разговоры** киж инин кийнинен куучындар

ЗАГЛАТЫВАНИЕ с. ажыралы, јудары

ЗАГЛАТЫВАТЬ несов. см. заглотать

ЗАГЛОТАТЬ сов. кого-что ажырып ийер (ажырып ий-); јудуп ийер (јудуп ий-), јуда салып ийер (салып ий-); **заглотать маленькую рыбку** кичинек балыгашты јуда салып ийер

ЗАГЛОХНУТЬ сов. 1. (*затихнуть*) токтой берер (токтой бер-), угулбай барар (угулбай бар-), **звуки заглохли** табыштар токтой берди; 2. (*о человеке*) унчукпай барар (унчукпай бар-), тымый берер (тымый бер-); 3. (*перестать работать*) иштебей барар (иштебей бар-); **мотор заглох** мотор иштебей барды; 4. *перен. (притупиться, забыться – о чувствах, мыслях)* өчүп калар (өчүп кал-); **его обида заглохла** онын ачынганы өчүп калды

ЗАГОВОР

ЗАГЛУБИТЬ *сов. кого-что* теренжидип салар (теренжидип сал-); **заглубить провод в землю** эмикти јерге теренжидип салар

ЗАГЛУБЛЯТЬ *несов. см. заглубить*

ЗАГЛУШАТЬ *несов. см. заглушить*

ЗАГЛУШИТЬ *сов. что* 1. (звук) туй базып ийер (базып ий-); **оркестр заглушил голос певца** оркестр кожончынын ўнин туй базып ийди; 2. (о растениях) туй базып салар (базып сал-); **сорняки заглушили поле** јаланды от ълѡн туй базып салган; 3. *перен. (ослабить или устранить какое-л. чувство, ощущение, подавить)* јабызадып ийер (јабызадып ий-); **заглушить боль таблеткой** ооруны эмле јабызадып ийер; 4. (потушить) ѡчўрип салар (ѡчўрип сал-); **заглушить самовар** самоварды ѡчўрип салар

ЗАГЛЯДѢНЬЕ *с.; разг. кѡрѡргѡ эптў (неме, кижѡ); эта девушка одно загляденье* бу кысты кѡрѡргѡ эптў

ЗАГЛЯДѢТЬСЯ *сов. на кого-что* кѡрўп туруп калар (туруп кал-); **заглядеться на картину** јурукты кѡрўп туруп калар

ЗАГЛЯДЫВАТЬ *несов. см. заглянуть*

ЗАГЛЯДЫВАТЬСЯ *несов. см. заглядеться*

ЗАГЛЯНУТЬ *сов.* 1. кѡрўп ийер (кѡрўп ий-), карап ийер (карап ий-); **заглянуть в окно** кѡзнѡктѡн карап ийер; 2. *разг. (зайти, заехать мимоходом на короткое время)* кирип чыгар (кирип чык-), кийдире јўгўрер (јўгўр-); **я к вам загляну домой** мен слердин айылга кирип чыгарым

ЗАГНАИВАТЬ *несов. см. загнойть*

ЗАГНАННЫЙ, -ая, -ое 1. кийдирип салган; **загнанные в курятник куры** ботпыжына кийдирип салган такаалар; 2. (*обессилевший от бега*) арыда минип салган; **загнанный конь** арыда минип салган ат; 3. (*запуганный, забитый*) коркыдып салган; **загнанный человек** коркыдып салган кижѡ

ЗАГНАТЬ *сов.* 1. *кого (заставить войти)* кийдире сўрўп салар (сўрўп сал-),

кийдире айдап салар (айдап сал-); **загнать овец в кошару** койлорды кажаганга кийдире айдап салар; 2. *что; разг. (вбить)* кийдире согуп салар (согуп сал-), кийдире кадап салар (кадап сал-); **загнать гвоздь в доску** кадуны јоско кийдире кадап салар; 3. *кого-что (заставить уйти, убежать за что-н., куда-н., далеко)* сўрўп ийер (сўрўп ий-); **собака загнала кошку на крышу** ийт кискени јабынтынын ўстине сўрўп ийди; 4. *кого (замучить ездой)* арыда минип салар (минип сал-); **загнать лошадь** атты арыда минип салар

ЗАГНИВАНЬЕ *с.* јыдыбыры; чѡрири

ЗАГНИВАТЬ *несов. см. загнить*

ЗАГНИТЬ *сов.* 1. чѡрип калар (чѡрип кал-); **пол загнил** пол чѡрип калган; 2. јыдып калар (јыдып кал-); **яблоки загнили** аламалар јыдып калган

ЗАГНОИТЬ *сов.* иринтидип салар (иринтидип сал-); **загноить рану** шырканы иринтидип салар

ЗАГНОИТЬСЯ *сов.* иринтип калар (иринтип кал-); **рана загноилась** шырка иринтип калды

ЗАГНУТЬ *сов. что* бўктеп салар (бўктеп сал-); **загнуть страницу книги** бичиктин бўгин бўктеп салар

ЗАГНУТЬСЯ *сов.* бўктелѡп калар (бўктелѡп кал-); **угол страницы загнулся** бўктин толыгы бўктелѡп калган

ЗАГОВАРИВАТЬ *несов. см. заговорить*

ЗАГОВАРИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. заговориться*; 2. (*говорить бессвязно, невпопад, сбиваться в речи*) туктурылып турар (туктурылып тур-), јастыра куучындап турар (куучындап тур-), тууразын дѡѡн куучындап турар; **старик стал заговариваться** карганак тууразын дѡѡн куучындап турар боло берди

ЗАГОВОР I *м. (тайное соглашение)* туйка сўмелеш

ЗАГОВОР II *м.; уст. (колдовство)* тарма

ЗАГОВОРИТЬ

ЗАГОВОРИТЬ *сов.* 1. (начать говорить) куучундай берер (куучундай бер-), куучындап баштаар (куучындап башта-), эрмектене берер (эрмектене бер-); **ребёнок заговорил** бала куучындап баштады; 2. *кого; разг. (увлечь разговором)* јилбиркеде куучындап салар (куучындап сал-); 3. шыпшап салар (шыпшап сал-); **заколдовать змей, чтобы не кусались** јыландарды тиштебес эдип шыпшап салар; ♦ **заговорить зубы** бажын јүүлте куучындап салар

ЗАГОВОРИТЬСЯ *сов.; разг.* 1. (увлечься разговором) куучындажып туруп калар (туруп кал-); **он заговорился и забыл, что пора на работу** ол куучындажып туруп калала, ишке барарын ундып салды; 2. (завратсья) ойинен өткүре төгүндеп салар (төгүндеп сал-)

ЗАГОВО́РЩИК *м.* и **ЗАГОВО́РЩИЦА** *ж.* туйка сүмележетен киж

ЗАГОДЯ́ *нареч.* эртелеп, эртелей, озолодо; **загодя пришли на концерт** концертке эртелеп келген

ЗАГОЛИ́ТЬ *сов. кого-что; разг. (обнажить, оголить)* јыланаштап ийер (јыланаштап ий-); **заголить грудь** төшти јыланаштап ийер

ЗАГОЛИ́ТЬСЯ *сов.; разг. (оголиться, обнажив часть тела)* јыланаштанып ийер (јыланаштанып ий-), јыланаштанып алар (јыланаштанып ал-); **ребятишки заголились, чтобы купаться** балдар эжинерге јыланаштанып ийдилер

ЗАГОЛÓВОК *м.* бажалык; **заголовок книги** бичиктин бажалыгы

ЗАГОЛУБÉТЬ *сов.* 1. чанкырайа көрүнүп келер (көрүнүп кел-); **вдали заголубело море** ыраакта талај чанкырайа көрүнүп келди; 2. чанкырайып баштаар (чанкырайып башта-), чанкыр боло берер (боло бер-); **всё в комнате заголубело в лунном свете** айдын жаркынына кыпта үзе неме чанкыр боло берди

ЗАГОЛЯ́ТЬ *несов. см. заголи́ть*

ЗАГОЛЯ́ТЬСЯ *несов. см. заголи́ться*

ЗАГО́Н *м. (для скота)* чеден

ЗАГО́НЩИК *м.* аң агырткан киж

ЗАГОНЯ́ТЬ *несов. см. загна́ть*

ЗАГОРА́ЖИВАТЬ *несов. см. загороди́ть*

ЗАГОРА́ТЬ *несов. см. загорéть*

ЗАГОРА́ТЬСЯ *несов. (начинать гореть)* күйүп баштаар (күйүп башта-), күйүп чыгар (күйүп чык-)

ЗАГОРДИ́ТЬСЯ *сов.; разг. чимеркей берер (чимеркей бер-), сайыркай берер (сайыркай бер-)*

ЗАГОРЕВА́ТЬ *сов.; разг. санааркап баштаар (санааркап башта-), санааркай берер (санааркай бер-); от проблем он загоревал* уур-күчтер ол санааркап баштады

ЗАГОРЕ́ЛЫЙ, -ая, -ое күнге күйүп калган; **загорелый мальчик** күнге күйүп калган уулчак

ЗАГОРЕ́ТЬ *сов. күйүп калар (күйүп кал-); мальчик загорел на солнце* уулчак күнге күйүп калды

ЗАГОРЕ́ТЬСЯ *сов.* 1. (начать гореть) күйүп баштаар (күйүп башта-), күйүп чыгар (күйүп чык-); **стог загорелся** обоо күйүп чыкты; 2. *перен. (сильно захотеть что-л. делать)* тын күүни келип баштаар (келип башта-); **он загорелся желанием увидеть сына** онын уулын көрөр күүни тын келип баштады; ♦ **загорелся спор** блааш-тартыш баштала берди; **глаза загорелись** көстөри суркурай берди

ЗАГОРОДИ́ТЬ *сов.* 1. *что (обнести оградой)* чедендеп салар (чедендеп сал-), манап салар (манап сал-); 2. *кого-что (за-слонить)* туй бөктөп салар (бөктөп сал-); **загородить вход столами** киретен јерди столдорло туй бөктөп салар

ЗАГОРО́ДКА *ж.* чеден, ман; **загородка для овец** койлорго эткен чеден

ЗА́ГОРОДНЫЙ, -ая, -ое каланын тыштындагы; **загородный дом** каланын тыштындагы тура

ЗАГОРЯЧИ́ТЬСЯ *сов.* атыйланып баштаар (атайланып башта-), атыйлана

ЗАГРУЖАТЬ

берер (атыйлана бер-); лошадь **загорячи- лась** ат атыйлана берди

ЗАГОСТИТЬСЯ *сов.* узак айылдап калар (айылдап кал-); **загостились у родственников** төрөгөндөрдө узак айылдап калар

ЗАГОТÁВЛИВАТЬ *несов. см. заготóвить*

ЗАГОТОВИТЕЛЬ *м.* заготовитель, белеетеечи

ЗАГОТОВИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое беле- теер; **заготовительный аппарат** белеетеер аппарат

ЗАГОТÓВИТЬ *сов. что, чего* беле- теп салар (белетеп сал-); **заготовить дров на зиму** кышка одын беле-теп салар

ЗАГОТÓВКА *ж. 1. (действие)* беле- теери; **заготовка хлеба** аш беле-теери; **2. (выкройка)** үлекер; **выкройка для обу- ви** өдүктин үлекери

ЗАГОТОВЛЯТЬ *несов. см. заготóвить*

ЗАГРАБÁСТАТЬ *сов.* блаап алар (бла- ап ал-), мензинип алар (мензинип ал-); **за- грабастать колхозные земли** колхозтын жерлерин мензинип алар

ЗАГРАДÍТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое туйук- тайтан, бөктөйтөн; **заградительный огонь** *воен.* туйуктайтан адыш

ЗАГРАДÍТЬ *сов. что* туйуктап салар (туйуктап сал-), бөктөп салар (бөктөп сал-); **заградить проход** өдөтөн жерди туйуктап салар

ЗАГРАЖДÁТЬ *несов. см. заградить*

ЗАГРАЖДÉНИЕ *с. 1. (действие)* туй бөктөори; **2. (преграда)** буудак

ЗАГРАНÍЦА *ж.*; *разг.* гран ары яны; **связи с границей** гран ары яныла колбулар

ЗАГРАНÍЧНЫЙ, -ая, -ое гран ары жа- нындагы, заграничный; **заграничный па- спорт** заграничный паспорт

ЗАГРЕБÁТЬ *несов. см. загрести*

ЗАГРЕБУ́ЩИЙ, -ая, -ое ач; **загребу- щий человек** ач кижиги

ЗАГРЕМÉТЬ *сов. 1. (начать греметь)* күркүрей берер (күркүрей бер-), күзүрей

берер (күзүрей бер-); **гром загремел** күкүрт күркүрей берди; **2. чем и без доп.; разг. (за шуметь)** калырадып баштаар (ка- лырадып башта-); **загремень посудой** ай- ак-казанды калырадып баштаар; **3. (шум- но упасть, шлёпнуться)** күлүрей берер (күлүрей бер-); **он загремел в яму** ол оро- го күлүрей берди

ЗАГРЕСТÍ *сов. что* эжип жууп салар (жууп сал-); **загрести сено** өлөндиги эжип жууп салар

ЗАГРÍВОК *м. (у лошади)* жал

ЗАГРИМИРОВА́ТЬ *сов. кого-что* грим салып койор (салып кой-), гримиро- вать эдип салар (эдип сал-); **загрими- ровать артиста** артистке грим салып койор

ЗАГРИМИРОВА́ТЬСЯ *сов.* грим са- лынып алар (салынып ал-), гримденип алар (гримденип ал-)

ЗАГРОМОЖДА́ТЬ *несов. см. загро- моздить*

ЗАГРОМОЗДÍТЬ *сов. что чем 1.* тык- тап салар (тыктап сал-); **загромоздить комнату мебелью** кыпка мебель тыктап салар; **2. перен. (перегрузить чем-л. из- лишним, заслоняющим основное)** көп ке- рек жок немелер сугуп салар (сугуп сал-); **загромоздить статью** статьяга көп керек жок немелер сугуп салар

ЗАГРОМЫХА́ТЬ *сов.; разг.* калырай берер (калырай бер-); **загромычала теле- га** абра калырай берди

ЗАГРОХОТА́ТЬ *сов.* күркүрей берер (күркүрей бер-); **гром загрохотал** күкүрт күркүрей берди

ЗАГРУБЕЛЫЙ, -ая, -ое кату болуп калган; **загрубелая кожа** кату болуп кал- ган тере

ЗАГРУБÉТЬ *сов. 1.* кату болуп калар (болуп кал-); **его руки загрубели от рабо- ты** онын колдору ишке кату болуп калган; **2.** казырланып калар (казырланып кал-), казыр болуп калар

ЗАГРУЖА́ТЬ *несов. см. загрузить*

ЗАГРУЖЕННЫЙ

ЗАГРУ́ЖЕННЫЙ, -ая, -ое 1. толтырылып калган; 2. *перен.* бастырткан; **загруженный работой** ишке бастырткан

ЗАГРУЗИ́ТЬ *сов.* 1. *что чем (нагрузить полностью)* коштоп салар (коштоп сал-), толтырып салар (толтырып сал-); **загрузить машину дровами** көлүкти одышла толтырып салар; 2. *кого-что чем; перен.* көмүп салар (көмүп сал-); **загрузить работой** ишле көмүп салар

ЗАГРУ́ЗКА *ж.* 1. (*действие*) коштооры, толтырары; 2. *перен., разг. (загруженность работой)* ишке бастырып калары

ЗАГРУСТИ́ТЬ *сов.* кунуга берер (кунуга бер-), санааркай берер (санааркай бер-)

ЗАГРЫ́СТЬ *сов.* *кого* 1. өлтүре тудуп салар (тудуп сал-), жара тартып салар (тартып сал-); **волки загрызли теленка** бөрүлөр бозуны өлтүре тудуп салды; 2. *перен. (замучить упрёками, придирками)* челдеп салар (челдеп сал-); **жена совсем загрызла мужа** эмегени өбөгөнүн чек ле челдеп салды

ЗАГРЯЗНИ́ТЬ *сов.* *кого-что* кирлеп салар (кирлеп сал-), уймап салар (уймап сал-); **загрязнить одежду** кийимди кирлеп салар

ЗАГРЯЗНИ́ТЬСЯ *сов.* кирленип калар (кирленип кал-), уймалып калар (уймалып кал-); **платье загрязнилось** платье кирленип калды

ЗАГРЯЗНЯ́ТЬСЯ *несов. см. загрязниться*

ЗА́ГС *м.* (*отдел записи актов гражданского состояния*) загс

ЗАГУБИ́ТЬ *сов.; разг.* 1. *кого-что (привести к гибели, смерти; погубить)* өлтүрип салар (өлтүрип сал-), божодып салар (божодып сал-); 2. *что (потратить напрасно)* темей үреп салар (үреп сал-), теп-тегин кородып салар (кородып сал-); **загубить много денег** теп-тегин көп акча кородып салар

ЗАГУДЕ́ТЬ *сов.* 1. күүлей берер (күүлей бер-); **машина загудела** көлүк күүлей бер-

ди; 2. шуулай берер (шуулай бер-); **самовар загудел** самовар шуулай берди

ЗАГУСТЕ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое койылып калган; **загустельный кисель** койылып калган кисель

ЗАГУСТЕ́ТЬ *сов.* койылып калар (койылып кал-); **каша загустела** каша койылып калды

ЗАГУСТИ́ТЬ *сов.* *что* койылтып салар (койылтып сал-); **загустить краску** будукты койылтып салар

ЗАГУСТИ́ТЬСЯ *сов.* койылып калар (койылып кал-), койыла берер (койыла бер-)

ЗАГУЩА́ТЬ *несов. см. загустить*

ЗАГУЩА́ТЬСЯ *несов. см. загуститься*

ЗА́Д *м.* 1. (*задняя часть чего-л.*) кийни, кийин жаны; 2. (*седалище*) көчүк

ЗАДАВА́ТЬ *несов. см. зада́ть*

ЗАДАВИ́ТЬ *сов.* *кого* 1. (*придавить собой*) өлтүре басып салар (басып сал-); **машина задавила собаку** көлүк ийтти өлтүре басып салды; 2. (*задушить – о животных*) тудуп салар (тудуп сал-); **кошка задавила мышь** киске чычканды тудуп салды; 3. *перен. (подавить, заглушить)* жаба басып салар (басып сал-); **задавить чувства** сезимдерди жаба басып салар

ЗАДА́НИЕ *с.* жакылта; **выполнить задание** жакылтаны бүдүрип салар

ЗАДА́РОМ *нареч.; разг.* 1. (*дешево*) жеңил; **купить задаром** жеңил садып алар; 2. (*понапрасну*) калас, темей; **задаром прождал** калас сакыган

ЗАДА́ТОК *м.* задаток; **внести задаток при заказе** заказ эдер тужында задаток берер

ЗАДА́ТЬ *сов.* *что* 1. берип ийер (берип ий-); **задать вопрос** сурак берип ийер; 2. (*насыпать, дать*) берип ийер; **задать лошади корм** атка азырал берип ийер; 3. (*устроить, организовать*) эдер (эт-); **задать бал** бал эдер; ♦ **задать страху** коркыдып салар

ЗАДА́ЧА *ж.* 1. сурак; **выполнить трудную задачу** уур суракты эдип салар;

ЗАДЕТЬ

2. мат. задача; **решать задачу** задача бо-доор

ЗАДАЧНИК *м.* задачник; задачалардын жуунтызы

ЗАДВИГАТЬ I *сов. что и чем (начать двигать)* кыймыктадып баштаар (кыймыктадып башта-); **задвигать ногами** буттарды кыймыктадып баштаар; **задвигал дверную ручку** эжиктин тутказын кыймыктадып баштаар

ЗАДВИГАТЬ II *несов. см. задвинуть*

ЗАДВИЖКА *ж.* жылдырма; **дверная задвижка** эжиктин жылдырмазы

ЗАДВИНУТЬ *сов. что* **1.** кийдире жылдырып ийер (жылдырып ий-); **задвинуть ящик стола** столдын кайырчагын кийдире жылдырып ийер; **2.** (*двигая что-л., довести до конца, до предела, чтобы закрыть, заслонить, запереть и т. п.*) жылдырып ийер, бөктөй тартып ийер (тартып ий-); **задвинуть занавес** көжөгөнү бөктөй тартып ийер; **задвижка до конца не задвинута, поэтому обе половинки двери открываются** жылдырма учына жетире жылдырылбаган, онын учун эжиктин эки жаны ачыла берет

ЗАДЕВАТЬ I *см. задеть*

ЗАДЕВАТЬ II *сов. кого-что; разг. (деть, запрягать, положить куда-л., так, что трудно найти)* жажырып салар (жажырып сал-), сугуп ийер (сугуп ий-); **Куда ты задевал иголку?!** Сен ийнени кайдаар сугуп ийдин?!

ЗАДЕЛАТЬ *сов. что* туй бөктөп салар (бөктөп сал-); **заделать щели** жыртыктарды туй бөктөп салар

ЗАДЕЛЫВАТЬ *несов. см. заделывать*

ЗАДЁРГАТЬ *сов. 1. что (начать дергать)* силкий берер (силкий бер-); **2. кого-что; перен., разг. (замучить дерганием, требовательным, придирчиво-беспокойным обращением)** калажырадып салар (калажырадып сал-); **задёргать просьбами** сурактарла калажырадып салар

ЗАДЁРГИВАТЬ *несов. см. задёрнуть*

ЗАДЕРЖАНИЕ *с.* тудуп алары; **задержание преступника** каршучыны тудуп алары

ЗАДЕРЖАТЬ *сов. 1. кого (не пустить)* токтодып алар (токтодып ал-), тудуп алар (тудуп ал-); **меня задержали дела** керектер мени тудуп алган; **2. что (не отдать, не выдать что-л. вовремя)** ойинде бербей салар (бербей сал-); **задержать зарплату** ишжалды ойинде бербей салар; **3. кого (взять под стражу; арестовать)** тудуп алар (тудуп ал-); **задержать вора** уурчыны тудуп алар

ЗАДЕРЖАТЬСЯ *сов.* удап калар (удап кал-); **я задержусь на работе** мен иште удап каларым

ЗАДЕРЖИВАТЬСЯ *несов. см. задержаться*

ЗАДЁРЖКА *ж. 1. (опоздание)* оройтып калары, саадап калары, оройтыш; **задерж-ка рейса** рейстин оройтыжы **2.** тутак; **работать без задержки** тутак жогынан иштеер

ЗАДЁРНУТЬ *сов. что 1.* бөктөй тартып ийер (тартып ий-); **задёрнуть занавеску** көжөгөнү бөктөй тартып ийер; **2. перен. (закрыть, заволочь дымом, туманом и т.п.)** бүркелип калар (бүркелип кал-), бүркеле берер (бүркеле бер-); **туманом задёрнуто небо** тенери туманла бүркеле берди

ЗАДЕТЬ *сов. кого-что 1. (зацепиться за что-л.)* илинип калар (илинип кал-); **задеть за гвоздь** кадуга илинип калар; **2. (коснуться чего-л. при движении)** табарып ийер (табарып ий-); **птица задела его крылом** куш оны канадыла табарып ийди; **3. перен. (взволновать, обеспокоить; возбудить какое-л. чувство; затронуть):** **задеть любопытство** јилбиркедип ийер; **4. перен., разг. (обидеть, оскорбить)** ачындырып ийер (ачындырып ий-); **его слова меня сильно задели** онын сөстөри мени тын ачындырып ийди

ЗАДЕШЕВО

ЗАДÉШЕВО и **ЗАДЁШЕВО** нареч. јенил баага; **задешеву купить** јенил баага садып алар

ЗАДÍРА м. и ж.; разг. керишчен, согушчан киж

ЗАДИРА́ТЬ несов. см. **задрáть**

ЗА́ДНИЙ, -яя, -ее 1. кийниндеги; **заднее колесо** кийниндеги тегелик; 2. (*направленный назад, обратный по направлению – о ходе*) тескери, кайра; **автомобиль дал задний ход** көлүк тескери кыймыктанды; ♦ **без задней мысли** тескери санаа јоктон

ЗАДÓБРИТЬ сов. кого јымжадып салар (јымжадып сал-), күүнин јымжадып салар; **задобрить преподавателя** үредүчини јымжадып салар

ЗАДОЖДÍТЬ сов.; разг. јааш јаап баштаар (башта-), јанмырлай берер (јанмырлай бер-)

ЗАДÓЛГО нареч. ыраак озо; **мы приехали на вокзал задолго до отхода поезда** бис вокзалга поезд барардан ыраак озо једип келдис

ЗАДОЛЖА́ТЬ сов. кому-чему төлүге тўжўп калар (тўжўп кал-), төлүлү болуп калар (болуп кал-)

ЗА́ДОМ нареч. кийниле; (*спиной*) арказыла; **старик сидел задом к солнцу** карганак күнге арказыла отурды; **дома были расположены задом к лесу** туралар кийниле агаш аразына турдылар

ЗАДÓР м. көкүдү; **юношеский задор** јаш кижинин көкүдүзи

ЗАДÓРНЫЙ, -ая, -ое көкүдүлү; **задорные речи** көкүдүлү сөстөр

ЗАДÓРОГО нареч. бийик баага; **продать дом задорого** тураны бийик баага садып ийер

ЗАДОХНУ́ТЬСЯ сов. 1. (*с трудом дышать от волнения, бега и т. п.*) тыныжы буулып калар (буулып кал-), тыныжы јетпей барар (јетпей бар-); 2. (*умереть от недостатка воздуха, удушья*) тумаланып өлүп калар (өлүп кал-), тумаланып калар (тумаланып кал-)

ЗАДРА́ТЬ сов.; разг. 1. *что* картап салар (картап сал-), сыйрып салар (сыйрып сал-); **задрать кожуцу на пальце** сабардын терезин картап салар; 2. разг. канкайтып ийер (канкайтып ий-); **задрать голову** башты канкайтып ийер; 3. *өрө көдүрип ийер (көдүрип ий-); собака задрала хвост* ийт куйругын өрө көдүрип ийди; 4. *кого (запороть, засечь кнутом, палкой)* сабап салар (сабап сал-); **задрать до потери сознания** санаазын ычкындыра сабап салар; 5. (*растерзать, убить – о хищнике*) јаа тартып салар (тартып сал-), тудуп салар (тудуп сал-); **волки задрали двух овец** бөрүлөр эки койды тудуп салды

ЗАДРА́ТЬСЯ сов. 1. (*загнуться – о коре и т.п.*) сыйрылып калар (сыйрылып кал-), карталып калар (карталып кал-); 2. (*подняться вверх*) өрө тўрүлип калар (тўрүлип кал-), өрө көдүрилип калар (көдүрилип кал-); **платье задралось** платье өрө көдүрилип калган

ЗАДРЕБЕЗЖА́ТЬ сов. шынырай берер (шынырай бер-); **от выстрела стекла в окнах задрезжали** адыштан көзнөктөрдин шилдери шынырай берди

ЗАДРЕМА́ТЬ сов. үргүлей берер (үргүлей бер-); **ребёнок задремал** бала үргүлей берди

ЗАДРОЖА́ТЬ сов. 1. тыркырай берер (тыркырай бер-), **от волнения у него задрожали руки** манзарганынан онын колдоры тыркырай берди; 2. калтырай берер (калтырай бер-); **задрожать от холода** соокко калтырай берер

ЗАДУ́МАТЬ сов. *что* 1. шүүнип алар (шүүнип ал-); **задумать поездку в горы** кырлар јаар барарга шүүнип алар; 2. (*мысленно выбрать*) сананып алар (сананып ал-); **задумать число** тоо сананып алар

ЗАДУ́МАТЬСЯ сов. 1. *над чем, о чём (предаться думам)* санана берер (санана бер-), санааларга алдырта берер (алдырта бер-); **глубоко задуматься** терең санана берер; 2. (*заколебаться*) эренистелип баштаар (эренистелип башта-); **она не за-**

думалась сказать ему правду ого чынын айдарга ол эренистелбеди

ЗАДУМКА *ж.*; *прост.* санаа; у меня есть одна задумка менде бир санаа бар

ЗАДУМЧИВО *нареч.* сананып калган, санааларга бастырып салган; она задумчиво смотрела в окно ол сананып калган көзнөккө көрүп турды

ЗАДУМЧИВОСТЬ *ж.* сананары, санааларга бастыраы

ЗАДУМЧИВЫЙ, -ая, -ое сананып калган, санааларга бастырган; задумчивый взгляд санааларга бастырган көрүш

ЗАДУМЫВАТЬ *несов. см. задумать*

ЗАДУМЫВАТЬСЯ *несов. см. задуматься*

ЗАДУТЬ *сов. 1.* (начать дуть – о ветре и т.п.) согуп баштаар (согуп башта-), сого берер (сого бер-); задул холодный ветер соок салкын согуп баштады; **2.** что (потушить) үрүп өчүрүп салар (өчүрүп сал-), өчүре үрүп ийер (үрүп ий-); задут свечу үспекчинди өчүре үрүп ийер; **3.** что (разжечь) күйдүре үрүп ийер; задут огонь отты күйдүре үрүп ийер

ЗАДУШЕВНЫЙ, -ая, -ое **1.** жүрекке жуук; задушевная песня жүрекке жуук кожон; **2.** ачык-жарык; задушевный разговор ачык-жарык куучын

ЗАДУШИТЬ *сов. 1.* кого (умертвить) (верёвкой) бууп салар (бууп сал-); тумалап салар (тумалап сал-), тумачылап салар (тумачылап сал-); грабители задушили старика подушкой уурчылар карганакты жастыкла тумалап салдылар; **2.** что; *перен.* (подавить, уничтожить) жаба базып салар (базып сал-); задушить грусть санаркашты жаба базып салар

ЗАДЫМИТЬ *сов. 1.* (начать дымить) ыштала берер (ыштала бер-), ышталып баштаар (ышталып башта-); печка задымила печке ыштала берди; **2.** что; *разг.* (закоптить) ыштап салар (ыштап сал-); весь потолок задымили бастыра потолокты ыштап салган

ЗАДЫХАТЬСЯ *несов. 1.* (с трудом дышать от волнения, бега и т. п.) тыныжы буулар (буул-), тыныжы жетпей турар (жетпей тур-); бежит он к своему гаражу, задыхается ол бойынын гаражына жүгүрип браадыры, тыныжы булат; **2.** (умирать от недостатка воздуха, удушья) тумаланып өлөр (тумаланып өл-); задыхаются бедные животные кайран тындулар тумаланып өлүп жат

ЗАДЫШАТЬ *сов.* тынып баштаар (тынып башта-), тына берер (тына бер-)

ЗАЕДАТЬ *несов. см. заесть*

ЗАЕДАТЬСЯ *сов.* тойор (той-)

ЗАЁЗДИТЬ *сов. кого; разг. 1.* (замучить ездой – о лошади) жободо минип салар (минип сал-), арыда минип салар; **2.** *перен.* (измучить непосильным трудом, плохим обращением) жалкыдып салар (жалкыдып сал-), калажырадып салар (калажырадып сал-); заездить тяжёлой работой уур ишле жалкыдып салар

ЗАЁЗДОМ *нареч.* жолгырым; он бывал здесь только заездом ол мында жүк ле жолгырым токтойтон

ЗАЕЗЖАТЬ *несов. см. заехать*

ЗАЁЗЖИЙ, -ая, -ее жолгырым жүрген; заезжий человек жолгырым жүрген киж

ЗАЁМ *м.* (мн. займы) заём; государственный заём государственный заём

ЗАЁСТЬ *сов. 1.* (загрызть до смерти) өлтүре тудуп салар (тудуп сал-); **2.** чем кийнинен жип ийер (жип ий-); заесть сыром кийнинен сыр жип ийер; **3.** *безл.; разг.* (зажать, зацемить, зацепить, препятствуя движению) кысталып калар (кысталып кал-), кыстала берер (кыстала бер-)

ЗАЁХАТЬ *сов. 1.* (мимоездом) кирип ийер (кирип ий-), табарып ийер (табарып ий-); на обратном пути они заехали к знакомым кайра жолдо озор таныштарынын табарып ийди; **2.** (въехать) кийдире мантада берер (мантада бер-); заехать во двор дворго кийдире мантада берер; **3.** (пасть не туда, куда следует) азып кирип калар (кирип кал-), кирип калар; он

ЗАЖАРИВАТЬ

с ужасом увидел, что заехал в незнако- мый лес ол таныш эмес агаш аразына кир- рип калганын чочып көрүп ийди; **4. (свер- нуть за что-л., скрыться за чем-л.)** кийни- не кире берер (кире бер-); **заехать за угол** толыктын кийнине кире берер; **заехать за гору** кырдын кийнине кире берер; **5. (уда- рить)** согуп ийер (согуп ий-); **заехать в нос** тумчугына согуп ийер

ЗАЖАРИВАТЬ *несов. см. зажарить*

ЗАЖАРИВАТЬСЯ *несов. см. за- жариться*

ЗАЖАРИТЬ *сов. что* каарып салар (каарып сал-); **зажарить рыбу** балык каар- ып салар

ЗАЖАРИТЬСЯ *сов.* каарылып калар (каарылып кал-); **картошка зажарилась** картошко каарылып калды

ЗАЖАТЬ *сов. 1. кого-что (стиснуть)* кыза тудуп алар (тудуп ал-); **зажать в руке** колго кыза тудуп алар; **2. что (плотно за- крыть)** јаба тудуп алар; **зажать уши** ку- лактарды јаба тудуп алар

ЗАЖДАТЬСЯ *сов. кого-чего* узак сакыыр (сакы-); **домашние его зажда- лись** айылдагы улус оны узак сакиды

ЗАЖЕВАТЬ *сов.* чайнап ийер (чайнап ий-)

ЗАЖЕЛТЁТЬ *сов. 1.* саргара көрүнип келер (көрүнип кел-); **в темноте зажелте- ли огоньки городка** карануйда кичинек каланын одычактары саргара көрүнип кел- ди; **2.** саргара берер (саргара бер-); **листья зажелтели** жалбырактар саргара берди

ЗАЖЕЛТИТЬ *сов. кого-что* саргаргып салар (саргаргып сал-), саргарга будып салар (будып сал-); **зажелтить ногти** ты- рмактарды саргаргып салар

ЗАЖЕЛТИТЬСЯ *сов.; разг.* сары өңлө уйманып алар (уйманып ал-), сары өңтө уймалып калар (уймалып кал-)

ЗАЖЕМАНИТЬСЯ *сов.* чүмеркеп баштаар (чүмеркеп башта-), тынзынып баштаар (тынзынып башта-)

ЗАЖЕЧЬ *сов. 1. что (поджечь)* күй- дүрип ийер (күйдүрип ий-); **зажечь спич-**

ку серенке күйдүрип ийер; **2. что (свет, лампу)** жарыдып ийер (жарыдып ий-), күй- дүрип ийер (күйдүрип ий-); **3. кого; пе- рен. (воодушевить)** күүннн көдүрип ийер (көдүрип ий-); **он мог зажечь любого к работе** ол ишке кандый ла кижинин күү- ннн көдүрип ийер аргалу болды

ЗАЖЕЧЬСЯ *сов. 1.* күйе берер (күйе бер-); **2. (о свете, лампе)** күйе берер, жарый берер (жарый бер-); **3. перен. (возникнуть, появиться – о чувствах, настроении и т.п.)** көдүриле берер (көдүриле бер-), чы- гып келер (чыгып кел-); **в его душе за- жглась радость** онын көксинде сүүнчи чыгып келди

ЗАЖИВАНИЕ *с.* жазылары; **заживание раны** шырканын жазылары

ЗАЖИВАТЬ *несов. см. зажить*

ЗАЖИВИТЬ *сов. что* жазып салар (жа- зып сал-); **эта мазь быстро заживит рану** бу сүрткүш шырканы түрген жазып салар

ЗАЖИВЛЕНИЕ *с.* жазылары, жазылыш; **заживление ран** шло нормально шырка- лардын жазылыжы кем-жок барган

ЗАЖИВЛЯТЬ *несов. см. заживить*

ЗАЖИВЛЯТЬСЯ *несов.* жазылып баштаар (жазылып башта-)

ЗАЖИВО *нареч.* тирүге

ЗАЖИГАЛКА *ж.; разг.* зажигалка

ЗАЖИГАНИЕ *с. 1.* күйдүрери; **зажи- гание новогодней ёлки** жангы жылдын чи- бизин күйдүрери; **2.** зажигание; **включить зажигание** зажиганиени иштедип ийер

ЗАЖИГАТЕЛЬНО *нареч.* көкүдүлү, оморкодулу, көкип; **его голос звучит за- жигательно** онын үни оморкодулу угулат; **зажигательно танцевать** көкип бијелеер

ЗАЖИГАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** от камыстыратан; **зажигательная бомба** от камыстыратан бомба; **2. перен. (возбуж- дающий, волнующий)** көкүдүлү, көки- дер; **зажигательная речь** көкүдүлү эр- мек-куучын

ЗАЖИГАТЬСЯ *несов. 1.* күйер (күй-); **2. (о свете, лампе)** күйер, жарыыр (жары-); **3. перен. (возникать, появляться – о чув-**

ствах, настроении и т.п.) көдүрилер (көдүрил-)

ЗАЖИЛИВАТЬ *несов. см. зажілить*

ЗАЖИЛИТЬ *сов. что* мензинип алар (мензинип ал-); **зажилить чужие книги** өскө кижинин бичиктерин мензинип алар

ЗАЖИМ *м. 1. (действие)* каптыраары, туттыраары, кыза базары; **2. (приспособление)** каптырга

ЗАЖИМАТЬ *несов. см. зажаты*

ЗАЖИМНЫЙ, -ая, -ое кыстаар, кыстай тудар; **зажимное устройство** кыстай тудар жазал

ЗАЖИРЁЛЫЙ, -ая, -ое; *разг.* өткүре семис; **зажирелая корова** өткүре семис уй

ЗАЖИРЁТЬ *сов.; разг.* тын семирп калар (семирп кал-), тешпейип калар (тешпейип кал-); **кони застоявшись, зажирили** аттар узак туруп, тын семирп калган

ЗАЖИТОЧНО *нареч.* аргалу, аргалу-чакту; **жить зажиточно** аргалу-чакту жадар

ЗАЖИТОЧНЫЙ, -ая, -ое аргалу, аргалу-чакту; **он из зажиточной семьи** ол аргалу-чакту биледен

ЗАЖИТЬ I *сов. (зарубцеваться)* жазылып калар (жазлып кал-); **рана зажила** шырка жазылып калды

ЗАЖИТЬ II *сов. (начать жить)* журтай берер (журтай бер-), жадып баштаар (жадып башта-), жүрүп баштаар (жүрүп башта-); **зажить счастливо** ырысту журтай берер

ЗАЖМУРИВАТЬ *несов. см. зажмурить*

ЗАЖМУРИТЬ *сов.* сыккытып ийер (сыккытып ий-); **зажмурить глаза** көзүн сыккытып ийер

ЗАЖМУРИТЬСЯ *сов.* сыккытып алар (сыккытып ал-); **он смотрел, зажмурившись** ол көзүн сыккытып алала көрди

ЗАЖУРЧАТЬ *сов.* шоркырап баштаар (шоркырап башта-); **зажурчали ручейки** суучактар шоркырап баштады

ЗАЖУХНУТЬ *сов. (о красках)* онуп калар (онуп кал-)

ЗАЗВАТЬ *сов. кого; разг.* кычырып алар (кычырып ал-); **завать гостей** айылчылар кычырып алар

ЗАЗВЕНЁТЬ *сов.* шыгырай берер (шыгырай бер-); **зазвенел звонок** күзүни шыгырай берди

ЗАЗВУЧАТЬ *сов.* табыштана берер (табыштана бер-), үндене берер (үндене бер-), шыгырай берер (шыгырай бер-); **зазвучали знакомые голоса** таныш үндер табыштана берди; **колокольчик зазвучал** күзүни шыгырай берди

ЗАЗДРАВНЫЙ, -ая, -ое **1.** су-кадык күүнзеген, су-кадык учун; **заздравный тост** су-кадык күүнзеген тост; **2. церк.** су-кадык сураган, су-кадык учун; **заздравные молебны** су-кадык учун мүргүүлдер

ЗАЗЕВАТЬСЯ *сов.; разг.* оозун ачала туруп калар (туруп кал-), көзүн алып болбой туруп калар; **зазеваться на картины** журуктардан көзүн алып болбой туруп калар

ЗАЗЕЛЕНЁТЬ *сов. 1. (начать зеленеть)* жажарып баштаар (жажарып башта-); **трава зазеленела** өлөн жажарып баштады; **2. (завиднеться – о зелёном)** жажара көрүнүп келер (көрүнүп кел-); **вдали зазеленела крыша** ыраакта жабынты жажара көрүнүп келди; **3. (покрыться зеленью, листьями)** жажыл өлөңлө бүркеле берер (бүркеле бер-), жажыл жалбырактарла бүркеле берер

ЗАЗЕЛЕНИТЬ *сов. кого-что* жажартып салар (жажартып сал-); **зазеленить платье травой** платьени өлөңлө жажартып салар

ЗАЗЕЛЕНИТЬСЯ *сов.* жажарып калар (жажарып кал-)

ЗАЗИМОВАТЬ *сов.* кыштай берер (кыштай бер-); **зазимовать в деревне** деревнеде кыштай берер

ЗАЗНАВАТЬСЯ *несов. см. зазнаться*

ЗАЗНАЙКА *ж.* чүмеркек кижинин тынчак кижинин

ЗАЗНАЙСТВО

ЗАЗНАЙСТВО с. чүмеркеери, тынзынары

ЗАЗНАТЬСЯ сов. чүмеркей берер (чүмеркей бер-), тынзынып калар (тынзынып кал-); **как стал начальником, так и узнался** башкараачы бололо, тынзынып калган

ЗАЗОЛОТИТЬ сов. *кого-что* алтын чылап мызылдадып баштаар (мызылдап башта-), алтын ошкош өңгө будып салар (будып сал-); **солнце золотило макушки деревьев** күн агаштардын баштарын алтын чылап мызылдадып баштады

ЗАЗОЛОТИТЬСЯ сов. 1. алтын ошкош өңдү боло берер (боло бер-); 2. алтын чылап мызылдап көрүнүп келер (көрүнүп кел-)

ЗАЗРЕНИЕ с.: **без зазрения совести** уят жогынан

ЗАЗУБРИТЬ I сов. *что* арсадып салар (арсадып сал-); **зазубрить нож** бычакты арсадар

ЗАЗУБРИТЬ II сов. *что; разг. (выучить)* эске үренип алар (үренип ал-); **зазубрить урок** урокты эске үренип алар

ЗАЗУБРИТЬСЯ сов. (*об острых предметах*) арсап калар (арсап кал-); **нож зазубрился** бычактын миизи арсап калды

ЗАЗЫВАТЬ несов. см. **завзывать**

ЗАИГРАТЬ сов. 1. ойнай берер (ойной бер-); **оркестр заиграл марш** оркестр марш ойнай берди; 2. (*часто играя на чем-л. или чем-л., привести в негодность*) эскирте ойноп салар (ойноп сал-), талбырада ойноп салар; **заиграть карты** көзөрдү талбырада ойноп салар; 3. (*часто исполняя, сделать избитым, надоевшим*) күүнине тийгизе ойноп салар, чаптык болгончо ойноп салар; **заиграть пьесу** пьесаңы күүнине тийгизе ойноп салар

ЗАИГРАТЬСЯ сов.; *разг.* узак ойноп калар (ойноп кал-); **дети сегодня заигрались** бүгүн балдар узак ойноп калды

ЗАЙГРЫВАНИЕ с. 1. *разг. (заискивание)* жапсыыры, жарамзыыры; 2. (*кокетство*) сертежери

ЗАЙГРЫВАТЬ несов. 1. (*заискивать*) жарамзыыр (жарамзы-); **заигрывать с начальством** башкаруга жарамзыыр; 2. (*кокетничать*) сертежер (сертеш-); **кондукторша заигрывала с водителем** кондуктор үй кижы тискинчиле сертежип турды

ЗАЙКА м. и ж. чокол кижы

ЗАЙКАНИЕ с. чоколдоноры

ЗАЙКАТЬСЯ несов. см. **заикнуться**

ЗАИКНУТЬСЯ сов. 1. чоколдоно берер (чоколдоно бер-); **он заикнулся на этом слове** бу сөстө ол чоколдоно берди; 2. (*намекнуть*) сөс бажынан айдып ийер (айдып ий-); **он заикнулся о продаже быков** ол букаларды садаары керегинде сөс бажынан айдып ийди

ЗАЙМСТВОВАНИЕ с. 1. (*действие*) өскө улустан көрүшкени; 2. *лингв.* өскө тилден кирген сөс

ЗАЙМСТВОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. өскө улустан көрүшкен; 2. өскө тилден алынган (кирген); **заимствованные слова** өскө тилден кирген сөстөр

ЗАЙМСТВОВАТЬ сов., несов. *что* 1. көрүжип алар (көрүжип ал-); **заимствовать опыт передовиков** озочылдардан ченемел көрүжип алар 2. алып алар (алып ал-)

ЗАИНДЕВЕВШИЙ, -ая, -ое кырутып калган, кыру түжүп калган; **заиндепевшие окна** кырутып калган көзнөктөр; **заиндепевшие деревья** кыру түжүп калган агаштар

ЗАИНДЕВЕЛЫЙ, -ая, ое кырула бүркелген, кыру түжүп калган; **заиндевелые кусты** кырула бүркелген жыраалар

ЗАИНДЕВЕТЬ сов. кырутып калар (кырутып кал-); **окна заиндевели** көзнөктөр кырутып калган

ЗАИНТЕРЕСОВАННО нареч. *жылбиркеп*; **заинтересованно читать** жылбиркеп кычырар

ЗАИНТЕРЕСОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. жылбиркеген, жылбиркеп турган; **сделав заинтересованный вид, спросил** жылбиркеп турган бүдүш эдип ийеле, сураган;

2. (связанный практическими интересами, материальными выгодами с каким-л. делом.) бойынын јилбүзи бар; **заинтересованное лицо** бойынын јилбүзи бар киж

ЗАИНТЕРЕСОВАТЬ сов. кого чем јилбиркедип ийер (јилбиркедип ий-); **заинтересовать своим рассказом** бойынын куучыныла јилбиркедип ийер

ЗАИНТЕРЕСОВАТЬСЯ сов. јилбиркей берер (јилбиркей бер-); **заинтересоваться новой литературой** јангы литературала јилбиркей берер

ЗАИНТЕРЕСОВЫВАТЬ несов. см. **заинтересовать**

ЗАИНТЕРЕСОВЫВАТЬСЯ несов. см. **заинтересоваться**

ЗАИНТРИГОВАТЬ сов. кого јилбиркедип ийер (јилбиркедип ий-); **ты меня заинтриговал своим предложением** сен мени бойыннын эрмек-куучыныла јилбиркедип ийдин

ЗАЙСКИВАНИЕ с. јарамзып турары

ЗАЙСКИВАТЬ несов. перед кем-чем јарамзыыр (јарамзы-); **заискивать перед командиром** командирдин алдында јарамзып турар

ЗАЙСКИВАЮЩЕ нареч. јарамзып; **заискивающе говорить** јарамзып куучындаар

ЗАЙСКИВАЮЩИЙ, -ая, -ее 1. прич. јарамзып турган; **заискивающий человек** јарамзып турган киж; 2. прил. јарамзык; **заискивающая улыбка** јарамзык күлүмји

ЗАЙСКРИТЬСЯ сов. мызылдап баштаар (мызылдап башта-); **на небе заискрились звёзды** тенериде јылдыстар мызылдап баштады

ЗАЙТИ сов. 1. кирип келер (кирип кел-), кире берер (кире бер-); **зайти в магазин** магазинге кирип келер; **зайти за угол** толыктын кийинине кире берер; 2. (обойти) эбирип келер (эбирип кел-); **я зашёл с другой стороны** мен өскө јанынан эбирип келдим; 3. (уйти далеко) јүре берер (јүре бер-), јүрүп калар (јүрүп кал-); 4. (о небесных светилах) ажа берер (ажа бер-); **солн-**

це зашло күн ажа берди; 5. (начаться – о разговоре, споре и т.п.) баштала берер (баштала бер-); **разговор зашёл о свадьбе** той керегинде куучын баштала берди

ЗАЙТИСЬ сов.; разг. (о неметь) өлүмжирей берер (өүмжирей бер-); **руки зашлись от холода** колдор сооктон өлүмжирей берди

ЗАЙЧИК м. уменьш. от заяц койонок

ЗАКАБАЛЕНИЕ с. базынчыктаары, базынары

ЗАКАБАЛИТЬ сов. кого-что 1. базынчыктап салар (базынчыктап сал-), базынып алар (базынып ал-); 2. перен., разг. (поставить в полную зависимость от себя) базынып алар, бажына чыгып алар (чыгып ал-); **она совсем закабалила мужа** ол чек өббөгөннин бажына чыгып алган

ЗАКАБАЛИТЬСЯ сов. базынчыктадып салар (базынчыктадып сал-), базындырып салар (базындырып сал-)

ЗАКАБАЛЯТЬСЯ несов. см. **закабалиться**

ЗАКАДЫЧНЫЙ, -ая, -ое (о друге, приятеле, о дружеских отношениях) антыгарлу; **закадычный друг** антыгарлу нөкөр

ЗАКАЗ м. 1. јакылта, јакыганы; **сшить по заказу** јакыганы аайынча көктөр; **выполнить заказ** јакылтаны бүдүрүп салар; 2. (заказанный предмет) јакыган неме; **ваш заказ готов** слердин јакыган неме белен

ЗАКАЗАТЬ сов. что јакып салар (јакып сал-), јакып ийер (јакып ий-); **я заказала ему сахар** мен ого сахар јакып ийгем; **заказать костюм в ателье** ательеге костюм јакып салар

ЗАКАЗНОЙ, -ая, -ое 1. (сделанный на заказ) јакып эттирген, јакыган аайынча эткен; **заказной шкаф** јакып эттирген шкаф; 2. (о почтовых отправлениях) заказной; **заказное письмо** заказной самара

ЗАКАЗЧИК м. јакылта берген киж

ЗАКАЗЫВАТЬ несов. см. **заказать**

ЗАКАЛ м. 1. (металла) кадырары; **закал стали** болот кадырары; 2. перен. (вы-

ЗАКАЛЁННЫЙ

держка, стойкость, выносливость) таскаары, темигери; **человек крепкого закала** кату жадын-жүрүмге темиккен киж

ЗАКАЛЁННЫЙ, -ая, -ое *прич. и прил.*

1. тех. кадырылган; **закалённая сталь** кадырылган болот; **2. перен.** (*выносливый, стойкий*) темиккен, таскаган; **закалённая в боях армия** жуу-согушта таскаган черү; **3. перен.** бек, ооруга алдыртпас, су-кадыгы бек; **закалённое здоровье** бек су-кадык; **закалённый ребёнок** су-кадыгы бек бала

ЗАКАЛИВАТЬСЯ *несов. см. закалиться*

ЗАКАЛИТЬ *сов. 1. что; тех.* кадырып салар (кадырып сал-); **закалить стекло** шил кадырып салар; **2. кого-что; перен.** темиктирип салар (темиктирип сал-), таскадып салар (таскадып сал-), тындыдып салар (тындыдып сал-); **закалить здоровье** су-кадыкты тындыдып салар

ЗАКАЛИТЬСЯ *сов. 1. тех.* кадып калар (кадып кал-); **2. перен.** таскап калар (таскап кал-), темигип калар (темигип кал), тынып калар (тынып кал-)

ЗАКАЛКА *ж. см. зақал* 2

ЗАКАЛЫВАТЬ *несов. см. заколоть* 1, 2

ЗАКАЛЯТЬ *несов. см. закалить*

ЗАКАЛЯТЬСЯ *несов. см. закалиться*

ЗАКАМЕНЁТЬ *сов. 1.* таш болуп калар (болуп кал-); **земля закаменела** јер таш болуп калган; **2. перен.** кыймыктанбай тура берер (тура бер-), кыймык јок тура берер, кыймыктанбай барар (кыймыктанбай бар-); **девушка закаменела от удивления** кыс кайкаганынан кыймык јок тура берди; **3. перен.** (*стать бесчувственным, равнодушным к окружающему*) эш неме керексибей барар (керексибей бар-), неге де күүн јок болуп калар (болуп кал-); **из-за болезни он совсем закаменел** оорудан улам ол чек неге де күүн јок болуп калган

ЗАКАНЧИВАТЬ *несов. см. закончить*

ЗАКАНЧИВАТЬСЯ *несов. см. закончиться*

ЗАКАПАТЬ *сов. 1.* (*начать капать*) тамчылай берер (тамчылай бер-), тамчылап баштаар (тамчылап башта-); **дождь закапал** јанмыр тамчылай берди; **2. что** (*запачкать*) уймап салар (уймап сал-); **закапать чернилой тетрадь** тетрадьты чернилала уймап салар; **3. разг.** (*вести куда-л. по капле*) тамчыладып салар (тамчыладып сал-); **закапать лекарство в нос** тумчукка эм тамчыладып салар

ЗАКАПЫВАТЬ *несов. см. закопать*

ЗАКАРКАТЬ *сов.* каркылдап чыгар (каркылдап чык-)

ЗАКАТ *м. 1.* (*солнца*) ажары; **перед закатом солнца** күн ажар алдында; **2.** (*окраска, освещение неба над горизонтом при заходе солнца*) кызыл энир; **3. перен.** (*конец жизни, гибель*) жүрүмнин учы; **жизнь его близится к закату** онын жүрүми учына једип јат

ЗАКАТАТЬ *сов. кого-что; разг. 1.* (*обвернуть*) ороп салар (ороп сал-); **закатать в ковёр** кебиске ороп салар; **2.** (*подвернуть, засучить*) түрүп салар (түрүп сал-); **закатать рукава** јендерди түрүп салар; **3. перен., разг.** сугуп салар (сугуп сал-); **закатать в тюрьму** түрмеге сугуп салар

ЗАКАТИСТЫЙ, -ая, -ое (*о смехе*) јиркиреген; **послышался закатистый смех девушки** кыстын јиркиреген каткызы угулды

ЗАКАТИТЬ *сов. что 1.* тоголодып ийер (тоголодып ий-); **закатить мяч под диван** мячты диваннын алдына тоголодып ийер; **2. прост.** (*уехать куда-л.*) јүре берер (јүре бер-), жүрүп калар (жүрүп кал-), атана берер (атана бер-); **завтра сядем в поезд и закатым в Москву** эртен поездке отурып ала-ла, Москвага јүре берерис; **3.** (*устроить, сделать – обычно что-л. особенное, из ряда вон выходящее*) баштап ийер (баштап ий-), көдүрип ийер (көдүрип ий-); **закатить скандал** чуган көдүрип ийер

ЗАКАТИТЬСЯ *сов. 1.* (*о мяче и т.п.*) тоголоно берер (тоголоно бер-); **2.** (*зайти – о солнце*) ажа берер (ажа бер-);

ЗАКИСНУТЬ

3. перен. (*прийти к концу, исчезнуть – о счастливых моментах жизни*) божоп калар (божоп кал-); **слава его закати́лась** онын магы божоп калды; **4. разг.** (*засмеяться, закашлять или заплакать так, что не быть в состоянии остановиться*) токтодынып болбой барар (болбой бар-); **закатиться смехом** каткыга токтодынып болбой барар

ЗАКА́ТЫВАТЬ II *несов. что* **1.** того-лодор (тоголот-); **закатить клубок пряжи под стол** тўктинг болчо-гын столдын алдына тоголодор; **2.** (*устраивать, делать – обычно что-л. особенное, из ряда вон выходящее*) баштаар (башта-), ко́дүрер (ко́дүр-); **закатывать драку** согуш баштаар

ЗАКА́ТЫВАТЬ *несов. см. закаты́ть*

ЗАКА́ТЫВАТЬСЯ *несов. см. закаты́ться*

ЗАКАЧА́ТЬ *сов. 1. кого-что, чем* жайкай берер (жайкай бер-); **ветер закачал деревья** салкын агаштарды жайкай берди; **2. кого** (*качанием, качкой вызвать головокружение, тошноту*) оорыда жайкап салар (жайкап сал-); **закачать на качелях** селбишке оорыда жайкап салар; **3. кого** (*усыпить качая*) уйуктадып салар (уйуктадып сал-), уйуктада жайкап салар; **закачать ребёнка** баланы уйуктада жайкап салар

ЗАКАЧА́ТЬСЯ *сов.* жайкана берер (жайкана бер-); **лодка закачалась** кеме жайкана берди

ЗАКА́ШЛЯТЬСЯ *сов.* жөдүлдөп баштаар (жөдүлдөп башта-), жөдүлдей берер (жөдүлдей бер-), жөткүрип баштаар (жөткүрип башта-); **закашляться от дыма** ыштанг жөдүлдөп баштаар

ЗАКА́ЯТЬСЯ *сов.; разг.* бойына сөс берер (бер-); **я закаялся к ним ходить** олорго барбаска бойыма сөзим бергем

ЗАКВА́СИТЬ *сов. что* ачыдып салар (ачыдып сал-); **заквасить тесто** тесте ачыдып салар

ЗАКВА́СИТЬСЯ *сов.* ачып калар (ачып кал-); **капуста заквасилась** капуста ачып калды

ЗАКВА́СКА *жс.* ачыткы

ЗАКВА́ШИВАТЬ *несов. см. закваси́ть*

ЗАКВА́ШИВАТЬСЯ *несов. см. закваси́ться*

ЗАКИВА́ТЬ *сов.* кекип ийер (кекип ий-); **закивать головой** бажыла кекип ийер

ЗАКИДА́ТЬ *сов. чем 1. кого-что* (*засыпать*) көмө чачып салар (чачып сал-); **закидать яму землёй** ороны тобракла көмө чачып салар; **2. кого; перен.** (*обратиться к кому-н. со множеством вопросов, замечаний и т.п., поставить кого-н. в тупик, ошеломить множеством чего-н.*) туй чабып салар (чабып сал-); **закидать вопросы** сурактарла туй чабып саар

ЗАКИ́ДЫВАТЬ I *несов. см. закида́ть*

ЗАКИ́ДЫВАТЬ II *несов. см. заки́нуть*

ЗАКИ́НУТЬ *сов. 1. кого-что* (*забросить*) чачып ийер (чачып ий-), таштап ийер (таштап ий-); **закинуть книгу под стол** бичикти столдын алдына чачып ийер; **2. (вскинув, переместить, придать другое положение)** чачып алар (чачып ал-); салып алар (салып ал-); **закинуть волосы назад** чачты кайра чачып алар; **закинуть ногу на ногу** бутгы бутка салып алар; **закинуть ружьё за спину** мылтыкты арка ажыра чачып алар

ЗАКИПА́ТЬ *несов. см. закипе́ть*

ЗАКИПÉТЬ *сов.; прям., перен.* кайнай берер (кайнай бер-), кайнап чыгар (кайнап чык-); **чай закипел** чай кайнай берди; **работа закипела** иш кайнап чыкты

ЗАКИСА́ТЬ *несов. см. заки́снуть*

ЗАКИ́СНУТЬ *сов. 1.* ачып калар (ачып кал-); **молоко закисло** сүт ачып калды; **2. перен., разг.** (*потерять интерес, вкус к жизни; стать вялым, унылым, безразличным к окружающему*) жилбиркебей барар (жилбиркебей бар-), күүн жок болуп калар (болуп кал-)

ЗАКЛАД

ЗАКЛАД *м.* заклад, ордына арттырган неме

ЗАКЛАДКА *ж.* 1. (*действие*) төзөлгө салары, төзөөри; **закладка здания** туранын төзөлгөзин салары; 2. (*для книги*) закладка

ЗАКЛАДЫВАТЬ *несов. см. заложить*

ЗАКЛАСТЬ *сов.* туй салып койор (салып кой-); **закласть окна камнями** көзнокторди таштарла туй салып койор

ЗАКЛЕВАТЬ *сов. кого* 1. (*убить клювом*) өлтүрө чокып салар (чокып сал-); 2. *перен., разг. (известить, замучить)* челдеп салар (челдеп сал-), **на работе** заклевали иште челдеп салган

ЗАКЛЕВЫВАТЬ *несов. см. заклевать*

ЗАКЛЕИВАТЬ *несов. см. заклеить*

ЗАКЛЕИВАТЬСЯ *несов. см. заклеиться*

ЗАКЛЕЙМИТЬ *сов. кого-что* 1. (*поставить клеймо*) таңмалап салар (таңмалап сал-); **заклеймить товар** товарды таңмалап салар; 2. *перен.* бурулап салар (бурулап сал-)

ЗАКЛЕИТЬ *сов. что* јелимдеп салар (јелимдеп сал-), јапшырып салар (јапшырып сал-); **заклеить конверт** конвертти јапшырып салар

ЗАКЛЕИТЬСЯ *сов.* јелимделип калар (јелимделип кал-), јапшырылып калар (јапшырылып кал-)

ЗАКЛЕПАТЬ *сов. что; тех.* кандап салар (кандап сал-), тудуштырып салар (тудуштырып сал-); **заклепать котёл** казанды кандап салар

ЗАКЛЕПКА *ж.* 1. (*действие*) кандаары; 2. кандаар каду

ЗАКЛИНАТЬ *несов. кого-что* 1. тармадап салар (тармадап сал-); 2. (*умолять*) јайнап сураар (јайнап сура-)

ЗАКЛИНИТЬ *сов. что* 1. (*вбить клин*) шаанчактап салар (шаанчактап сал-); **заклинить косу** чалгыны шаанчактап салар; 2. (*дать застрять*) кыстала берер (кыстала бер-), кысталып калар (кысталып

кал-); **топор заклинил** малта кысталып калды

ЗАКЛУБИТЬ *сов.* куйундалтып баштаар (куйундалып башта-); **ветер заклубил пыль на дороге** салкын тобракты куйундалтып баштады

ЗАКЛУБИТЬСЯ *сов.* куйундалала берер (куйундала бер-), куйундалып баштаар (куйундалып башта-); **пыль заклубилась от ветра** тобрак салкынга куйундала берди

ЗАКЛЮЧАТЬ *несов. 1. что (условие, договор)* тургузар (тургус-); **заключать договор** јөптөжү тургузар; 2. *кого (в тюрьму и т. п.)* отургузар (отургус-); 3. *что (делать вывод)* түп шүүлте эдер (эт-)

ЗАКЛЮЧАТЬСЯ *несов. 1. (находиться, состоять)* болор (бол-); **наша задача заключается в следующем...** бистин амадубыс мынызында болуп јат...; 2. (*заканчиваться, завершаться*) божоор (божо-)

ЗАКЛЮЧЕНИЕ *с.* 1. (*договора и т.п.*) тургузары; **заключение договора** јөптөжү тургузары; 2. (*нахождение под стражей, состояние того, кто лишен свободы*) отургузары, түрмелеери; 3. (*вывод*) шүүлте, түп шүүлте; **прийти к заключению** шүүлтеге келер; **сделать заключение** түп шүүлте эдер

ЗАКЛЮЧЁННЫЙ *м.* түрмеде отурган киж

ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое калганчы, учында; **заключительная сцена** калганчы сцена; **заключительная часть доклада** докладтын учында бөлүги

ЗАКЛЮЧИТЬ *сов. 1. что (условие, договор)* тургузып салар (тургузып сал-); **заключить мир** амыр-энчү тургузып салар; 2. *кого (в тюрьму и т. п.)* отургузып салар (отургузып сал-), түрмелеп салар (түрмелеп сал-); 3. *что (сделать вывод)* түп шүүлте эдип салар (эдип сал-); 4. *что (закончить)* божодып салар (божодып сал-); **заключить конференцию приветствиями** конференцияны уткуул сөстөрлө божодып салар

ЗАКОНСПИРИРОВАТЬ

ЗАКЛЯТИЕ с. 1. жайнап сураары; 2. черт, черт сөс; **дать заклятие** черт берер
ЗАКЛЯТЫЙ, -ая, -ое көрөрдө көрүшпес; **заклятый враг** көрөрдө көрүшпес өштү

ЗАКОВЫЛЯТЬ сов. тойтындай берер (тойтындай бер-), тойтындап база берер (база бер-); **старик заковылял домой** карганак айлын дөөн тойтындап база берди

ЗАКОВЫРИСТЫЙ, -ая, -ое чүмдү, тегин эмес; **заковыристый парень** чүмдү уул; **заковыристая задача** тегин эмес задача

ЗАКОЛАЧИВАТЬ несов. см. **заколоть**
ЗАКОЛДОВАННЫЙ, -ая, -ое: **заколдованный круг** чыгар арга жок айалга

ЗАКОЛДОВАТЬ сов. *кого-что* тармадап салар (тармадап сал-)

ЗАКОЛЕБАТЬСЯ сов. 1. (*закачаться*) жайкана берер (жайкана бер-); 2. (*начать сомневаться*) аланзып баштаар (аланзып башта-)

ЗАКОЛОСИТЬСЯ сов. мажактала берер (мажактала бер-); **рожь заколосилась** арыш мажактала берди

ЗАКОЛОТИТЬ сов. 1. *что* (*вбить*) кийдире кадап салар (кадап сал-); 2. *что* (*заделать, закрыть наглухо*) туй кадап салар; **заколотить ящик** кайырчакты туй кадап салар; 3. (*застучать*) токылдада берер (токылдада бер-); **они заколотили в дверь** омор эжикти токылдада берди

ЗАКОЛОТИТЬСЯ сов. (*о сердце*) согула берер (согула бер-); **от радости заколотилось сердце** сүүнгенинен жүрек согула берди

ЗАКОЛОТЬ сов. 1. *кого* (*пронзить оружием*) өлтүрө сайар (өлтүрө сай-); **заколоть штыком** жыдала өлтүрө сайар; 2. *что* (*приколоть, прикрепить*) жаба кадар (жаба када-); **заколоть галстук булавкой** галстукты булавкала жаба кадаар; 3. *безл.* (*начать колоть*) кадала берер (кадала бер-); **в животе закололо** ичте кадала берди

ЗАКОН м. жасак; **законы общественного развития** общественный өзүмнин

жасактары; **кодекс законов о труде** иш керегинде жасактардын жуунтызы

ЗАКОННО нареч. жасак аайынча, жанду

ЗАКОННОСТЬ жс. жасак аайынча болоры, жандузы; **законность требований** некелтелердин жасак аайынча болоры

ЗАКОННЫЙ, -ая, -ое 1. (*основывающийся на законе*) жасакка тайанган, жасакка келишкен; **законный документ** жасакка тайанган документ; 2. (*обоснованный*) жанду; **законные требования** жанду некелтелер

ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жасак чыгарар; **законодательная власть** жасак чыгарар жан

ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО с. 1. *юр.* (*составление и издание законов*) законодательство, жасактар тургузып чыгарары; 2. (*совокупность законов*) жасактар, закондор

ЗАКОНОМЕРНО нареч. тургузылган кеми аайынча; **работа продолжает закономерно развиваться** иш тургузылган кеми аайынча омон ары барып жат

ЗАКОНОМЕРНЫЙ, -ая, -ое 1. болотон учурлу; **закономерный результат** болотон учурлу турулта, **закономерное явление** болотон учурлу айалга; 2. (*логически обоснованный, оправданный*) тургузылган кеминде өдүп турган; **закономерные изменения природы** ар-бүткеннин тургузылган кеминде өдүп турган кубулталары

ЗАКОНОПРОЕКТ м. жасактын проеги, жасактын үлекери

ЗАКОНОРОЖДЕННЫЙ, -ая, -ое адалу чыккан; **законнорожденный ребенок** адалу чыккан бала

ЗАКОНОУЧЕНИЕ с. жан үредү

ЗАКОНСЕРВИРОВАТЬ сов. консервировать эдип салар (эдип сал-); **законсервировать рыбу** балыкты консервировать эдип салар

ЗАКОНСПИРИРОВАТЬ сов. жажытту эдип салар (эдип сал-), жажырып салар

ЗАКОНТРАКТОВАТЬ

(јажырып сал-); **законспирировать пароль** паролды јажырып салар

ЗАКОНТРАКТОВАТЬ *сов. кого-что* контрактовать эдип салар (эдип сал-), аларга јөптөжү тургузып салар (тургузып сал-); **законтрактовать скот** мал-ашты аларга јөптөжү тургузып салар

ЗАКОНТРАКТОВЫВАТЬ *несов. см.* **законтрактовать**

ЗАКОНЧЕННЫЙ, -ая, -ое **1. прич.** учына јетирген, божодып салган; **законченная работа** божодып салган иш; **2. прил. (достигший мастерства, сформировавшийся)** бийик кемине јеткен; **законченный художник** бийик кемине јеткен јурукчы; **3. перен., разг. (обладающий высшей степенью какого-н. отрицательного качества): законченный алкаш** чек аракыга кирип калган киж

ЗАКОНЧИТЬ *сов. что* божодып салар (божодып сал-), учына јетирип салар (јетирип сал-); **закончить учёбу** үредүни божодып салар; **закончить работу** ишти учына јетирип салар

ЗАКОНЧИТЬСЯ *сов.* божоп калар (божоп кал-), учына једип калар (једип кал-); **учебный год закончился** үредүлү јыл божоп калды

ЗАКОПАТЬ *сов. кого-что* **1.** казып баштаар (казып башта-); **2.** көмүп салар (көмүп сал-); **закопать издохшую собаку** өлүп калган ийтти көмүп салар

ЗАКОПАТЬСЯ *сов.* **1.** казынып баштаар (казынып башта-); **щенята закопались в сене** күчүктер өлөндө казынып баштады; **2.** көмүлип калар (көмүлип кал-); **закопаться в снегу** карга көмүлип калар

ЗАКОПОШИТЬСЯ *сов.; разг.* шакпырап баштаар (шакпырап башта-), шакпырай берер (шакпырай бер-), кыймыража берер (кыймыража бер-); **в углу кто-то закопошился** толыкта кем де шакпырай берди

ЗАКОПТЁЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* ышталган, ышталып калган; **закоптелые стены** ышталган стенелер

ЗАКОПТИТЬ *сов. кого-что* **1.** (покрыть копотью) ыштап салар (ыштап сал-); **2.** (подвергнуть копчению) ыштап салар, ыштап быжырып салар (быжырып сал-); **закоптить рыбу** балыкты ыштап салар; **3.** (начать коптить) ыштап баштаар (ыштап башта-)

ЗАКОПТИТЬСЯ *сов.* (покрыться копотью) ышталып калар (ышталып кал-); **стены закоптились** стенелер ышталып калган

ЗАКОРЕНЁЛЫЙ, -ая, -ое **1.** удап калган, эремжиген; **закоренелая болезнь** удап калган оору; **2.** (неисправимый) јанжыгып калган; **закоренелый вор** јанжыгып калган уурчы

ЗАКОРЕНЁТЬ *сов.* јанжыгып калар (јанжыгып кал-); **привычки закоренели** кылык-јангы јанжыгып калган

ЗАКОРМИТЬ *сов. кого-что* ойинен өткүре азырап салар (азырап сал-); **закормить свинью** чочконы ойинен өткүре азырап салар

ЗАКОРМЛЕННЫЙ, -ая, -ое ойинен өткүре азырап салган; **закормленный щенок** ойинен өткүре азырап салган күчүк

ЗАКОРПЁТЬ *сов.* кичеенип эдип баштаар (эдип башта-), кичеенип иштенип баштаар (иштенип башта-); **закорпеть за письменным столом** бичинер столдын кийнинде кичеенип иштенип баштаар

ЗАКОСНЁТЬ *сов. (погрязнуть в чем-л., потерять способность к дальнейшему развитию, совершенствованию)* өспөй отурып калар (отурып кал-), өзүм јок отурып калар; **закоснеть в звании лейтенанта** лейтенанттын јамызында өспөй отурып калар; **в этой деревне можно закоснеть** бу деремнеде өзүм јок отурып калар аргалу

ЗАКОСТЕНЁЛЫЙ, -ая, -ое сөөк чилеп кадып калган, кату болуп калган; **закостенелые руки** сөөк чилеп кадып калган колдор

ЗАКОСТЕНЁТЬ *сов.* **1.** кадып калар (кадып кал-), кату болуп калар (болуп

ЗАКРЕПИТЬСЯ

кал-); **2. перен.** кыймыктанбай тура берер (тура бер-), кыймык жок туруп калар (туруп кал-); **он заkostenел от испуга** ол коркыганынан кыймык жок туруп калды

ЗАКОСТЫЛЯТЬ *сов.* тайакту база берер (база бер-), аксандап база берер; **старик закостылял по дороге** карганак жолло аксандап база берди

ЗАКОУЛОК *м.* **1.** (*глухой переулок*) туйук ором; **2.** (*потайной уголок*) жажытту жер

ЗАКОЧЕНЁЛЫЙ, -ая, -ое чарчап калган; **закоченелые руки** чарчап калган колдор

ЗАКОЧЕНЁТЬ *сов.* чарчап калар (чарчап кал-), чарчай берер (чарчай бер-); **у него ноги закоченели от холода** онын буттары соокко чарчап калды

ЗАКРА́ДЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** (*проникать*) өнөлөп өдөр (өнөлөп өт-), туйка кирер (кир-); **закрадываться в чужой дом** өскө кижининг туразына туйка кирер; **2. перен.** (*незаметно, невольно появляться, возникать – о мыслях, чувствах*) табылар (табыл-), сезилер (сезил-)

ЗАКРА́ИВАТЬ *несов.* **что** үлгүлөп кезер (кес-); **закраивать костюм** костюм үлгүлөп кезер

ЗАКРА́ПАТЬ *сов.* **1.** (*о дожде*) тамчылап баштаар (тамчылап башта-); **2.** (*покрыть крапинами, забрызгать*) тамчыладып ийер (тамчыладып ий-), аттыртып салар (аттыртып сал-), чачылтып салар (чачылтып сал-); **закрапать окна** көзнөктөрдү чачылтып салар

ЗАКРА́СИТЬ *сов.* **кого-что** **1.** (*покрасив, закрыть, скрыть что-н. посредством краски*) көрүнбес эдип будып салар (будып сал-); **закрасить пятна** шылбактарды көрүнбес эдип будып салар; **2.** (*начать красить*) будып баштаар (будып башта-), будый берер (будый бер-); **закрасить пол** полды будып баштаар

ЗАКРА́СИТЬСЯ *сов.* будылып калар (будылып кал-); **седина закрасилась** буурыл чач будылып калган

ЗАКРАСНЁТЬ *сов.* **1.** кызара берер (кызара бер-); **небо закраснело от заката** тенери күн ашканынан кызара берди; **2.** (*о чем-н. красном*) кызара көрүнүп келер (көрүнүп кел-); **вдалеке закраснели дома** ыраакта туралар кызара көрүнүп келди

ЗАКРАСНЁТЬСЯ *сов.; разг.* **1.** кызарып баштаар (кызарып башта-); **2.** кызара көрүнүп келер (көрүнүп кел-); **закраснелись крыши домов** туралардын жабынтылары кызара көрүнүп келди; **3.** (*смутившись, покраснеть*) уйалганынан кызара берер (кызара бер)

ЗАКРА́СТЬСЯ *сов.* **1.** (*проникнуть*) өнөлөп өдө берер (өдө бер-), туйка кирип калар (кирип кал-); **воры закрались в магазин** уурчылар магазинге туйка кирип калган; **2. перен.** (*незаметно, невольно появиться, возникнуть – о мыслях, чувствах*) табылып келер (табылып кел-), сезилип баштаар (сезилип башта-); **в душу закралось сомнение** жүрегинде аланзу табылып келди

ЗАКРА́ШИВАНИЕ *с.* будыры; **закрашивание пятен** шылбактарды будыры

ЗАКРА́ШИВАТЬ *несов.* **см.** **закра́сить**
ЗАКРА́ШИВАТЬСЯ *несов.* **см.** **закра́ситься**

ЗАКРЕПÍТЬ *сов.* **1.** **что** (*укрепить, привязав, прибав, присоединив*) туттуртып салар (туттуртып сал-); **закрепить доску гвоздём** досконы кадула туттуртып салар; **2.** **что** (*сделать прочным, устойчивым*) быжулап салар (быжулап сал-); **закрепить знания** билгирлерди быжулап салар; **3.** **кого-что за кем-чем** (*обеспечить права на что-н., установить какие-н. обязанности*) каруузына берип салар (берип сал-), аңгылап берер (аңгылап бер-); **закрепить станок за рабочим** станокты ишмекчиге аңгылап берер

ЗАКРЕПÍТЬСЯ *сов.* **1.** (*стать закрепленным, приделанным*) туттурылып калар (туттурылып кал-); **деталь закре-**

ЗАКРЕПЛЕНИЕ

пиласть деталь туттурылып калды; **2. за кем-чем** (принять на себя определенные обязательства, ответственность, прикрепиться к какому-н. учреждению и т.д.) каруулу болуп калар (болуп кал-); **трактористы закрепились за тракторами до конца лета** трактористтер тракторлор учун јайдын учына јетире каруулу болуп калды

ЗАКРЕПЛЕНИЕ с. бек эдери, тыгыдары (от **закрепить – закреплять**); бектенери, тыгыдынары (от **закрепиться – закрепляться**)

ЗАКРЕПЛЯТЬ несов. см. **закрепить**

ЗАКРЕПЛЯТЬСЯ несов. см. **закрепиться**

ЗАКРЕПОСТИТЬ сов. кого-что **1.** крепостной эдип салар (эдип сал-); **2. перен.** базынчыктап салар (базынчыктап сал-)

ЗАКРЕПОЩАТЬ несов. см. **закрепостить**

ЗАКРЕПОЩЕНИЕ с. **1.** крепостной эдери, крепостной эдип салары; **2.** базынчыктаары, базынчыктап салары

ЗАКРИВИТЬ сов. что тыртыйтып салар (тыртыйтып сал-), јантыйтып салар (јантыйтып сал-)

ЗАКРИВИТЬСЯ сов. тыртыйып калар (тыртыйып кал-), јантыйып калар (јантыйып кал-); **забор закрувился** чеден јантыйып калган

ЗАКРИЧАТЬ сов. кыйгырып ийер (кыйгырып ий-); **громко закричать** тын кыйгырып ийер

ЗАКРОЕННЫЙ, -ая, -ое үлгүлеп кескен

ЗАКРОЕЧНЫЙ, -ая, -ое спец. үлгүлеп кезетен, үлгүлеп кезер; **закроечный цех** үлгүлеп кезетен цех

ЗАКРОИТЬ сов. что **1.** үлгүлеп кезип баштаар (кезип башта-); **2.** үлгүлеп кезип салар (кезип сал-); **закроить платье** платье үлгүлеп кезип салар

ЗАКРОЙЩИК м. үлгүлеп кезер ус

ЗАКРУГЛЕНИЕ с. (закруглённая часть) тегерийткен бөлүги, тегерик тужы **ЗАКРУГЛЁННЫЙ**, -ая, -ое тегерийткен, тегерик

ЗАКРУГЛИТЬ сов. что **1.** (сделать круглым) тегерийтип салар (тегерийтип сал-); **2. перен.** учына јетирип салар (јетирип сал-); **закруглить предложение** эрмекти учына јетирип салар

ЗАКРУГЛИТЬСЯ сов. **1.** (стать круглым) тегерийип калар (тегерийип кал-); **2.** (закончить) божодып салар (божодып сал-), токтодып салар (токтодып сал-); **докладчик закругился** доклад кычыраачы докладдын божодып салды

ЗАКРУГЛЯТЬ несов. см. **закруглить**
ЗАКРУГЛЯТЬСЯ несов. см. **закруглиться**

ЗАКРУЖИТЬ I сов. **1.** кого-что айландырып салар (айландырып сал-); **закружить в танце** биједе айландырып салар; **2. кого; перен.** (увлечь, сбить с толку, довести до безрассудства) бажын айлындырып салар, јүүлтип салар (јүүлтип сал-)

ЗАКРУЖИТЬ II сов. **1.** айланып баштаар (айланып башта-); **самолёт закружил** самолёт айланып баштады; **2. (о вьюге, метели и т.п.)** куйундала берер (куйундала бер-)

ЗАКРУЖИТЬСЯ сов. **1.** айланып баштаар (айланып башта-); **2.** куйундалып баштаар (куйундалып башта-); **метель закружилась** шуурган куйундалып баштады; **2. перен.** (нахлопотаться от суеты, хлопот, сбиться с ног, изнеможить) нени-нени эдип арып калар (арып кал-); **он совсем закружился с этим делом** бу керекти эдип, ол чек арып калды

ЗАКРУТИТЬ сов. **1.** что (завернуть, завинтить) толгоп салар (толгоп сал-), эреп салар (эреп сал-); **закрутить гайку** эрешкинди толгоп салар; **2. (крутя, свернуть, завить) что** толгоп салар, толгоп ийер (толгоп ий-); **закрутить веревку** бууны толгоп салар; **закрутить волосы** чачты толгоп салар; **3. (обмотать)** ороп

ЗАКУПОРИВАТЬ

салар (ороп сал-); **закрутить шарф во-круг шеи** мойынды шарфла ороп салар; **4. кого; разг.** (*вскружить голову кому-л.*) бажын айландырып салар (айландырып сал-); **5. что** (*начать крутить*) айланып баштаар (айланып башта-)

ЗАКРУТИТЬСЯ *сов.* **1.** (*завинтиться*) толголып калар (толголып кал-), эрелип калар (эрелип кал-); **2.** (*крутятся, свернуться, завиться*) толголып калар; **веревка закрутилась** буу толголып калды; **3.** (*начать крутиться*) айланып баштаар (айланып башта-), айлана берер (айлана бер-), куйундала берер (куйундала бер-), куйундалып баштаар (куйундалып башта-); **пыль закрутилась по дороге** јолдо тобрак куйундалып баштады

ЗАКРУЧИВАТЬ *несов. см. закрутить*

ЗАКРУЧИВАТЬСЯ *несов. см. закру-титься*

ЗАКРЫВАНИЕ *с.* бөктөөри, јабары, бөктөлөри, јабылары

ЗАКРЫВАТЬ *несов. см. закрыть*

ЗАКРЫВАТЬСЯ *несов. см. закрыться*

ЗАКРЫТИЕ *с.* бөктөөри, јабары; **закрытие выставки** выставканы јабары

ЗАКРЫТЫЙ, -ая, -ое *прям., перен.*

1. јабык, бөктү; **закрытая дверь** бөктү эжик; **2.** (*недоступный для посторонних*) јабылу; **закрытое партийное собрание** јабылу партийный јуун

ЗАКРЫТЬ *сов.* **1. кого-что** (*покрыть, накрыть*) јабып салар (јабып сал-), бөктөп салар (бөктөп сал-); **закрыть окно** көзнөкти бөктөп салар; **закрыть книгу** бичикти јабып салар; **2. что** (*запереть*) бөктөп салар; **закрыть дом** тураны бөктөп салар; **закрыть магазин** магазинди бөктөп салар; **3. что** (*преградить*) бөктөп салар, туйуктап салар (туйуктап сал-); **закрыть путь** јолын туйуктап салар; **4. кого-что** (*заслонить*) бүркеп салар (бүркеп сал-), бөктөп салар, јабып салар; **туча закрыла луну** булут айды бүркеп салды; **5. что** (*закончить*) божодып салар (божо-

дып сал-), токтодып салар (токтодып сал-); **закрыть собрание** јуунды божодып салар; **закрыть торговлю** садуну токтодып салар; **♦ закрыть рот кому-либо** айдарга бербес, эрмек айттырбас; **закрыть глаза на что-л.** ајару салбай калар

ЗАКРЫТЬСЯ *сов.* **1.** јабыла берер (јабыла бер-), бөктөлип калар (бөктөлип кал-); **дверь закрылась** эжик јабыла берди; **2.** (*укрыться чем-н.*) јабынып алар (јабынып ал-), бүркенип алар (бүркенип ал-); **закрыться от дождя** јааштан бүркенип алар; **3.** (*сомкнуться – о чем-л. раскрытом*) јабылып калар (јабылып кал-); **книга закрылась** бичик јабылып калды; **4.** (*окончиться, перестать существовать*) божоп калар (божоп кал-); јабылып калар; **съезд закрылся** съезд божоп калды; **эта организация давно закрылась** бу организация туку качан јабылып калган

ЗАКУДАХТАТЬ *сов.* калактап баштаар (калактап башта-), калактай берер (калактай бер-); **куры закудахтали** такаалар калактап баштады

ЗАКУДРЯВИТЬСЯ *сов.* быјыраш болуп калар (болуп кал-); **волосы закудрявились после бани** чачтар мылчанын кийнинен быјыраш болуп калды

ЗАКУЛИСНЫЙ, -ая, -ое **1.** *театр.* кулисанын кийин јанындагы, сценанын ары јанындагы; **2. перен.** (*тайный*) јажытту; **закулисные переговоры** јажытту куучындар

ЗАКУПАТЬ *несов. см. закупить*

ЗАКУПИТЬ *сов. что, чего* **1.** (*скупить, запасти*) көптөдө садып алар (садып ал-); **закупить дров на зиму** кышка көптөдө одын садып алар; **2. кого-что** (*задарить взятками, подкупить*) садып алар, карын берер (бер-)

ЗАКУПКА *ж.* садып алары; **закупка оружия** мылтык-јепсел садып алары

ЗАКУПНОЙ, -ая, -ое садып алган; **закупной материал** садып алган материал

ЗАКУПОРИВАТЬ *несов. см. закупорить*

ЗАКУПОРИТЬ

ЗАКУПОРИТЬ *сов. что* 1. туй бөктөп салар (бөктөп сал-); **закупорить бутылку** болуштопты туй бөктөп салар; 2. *кого-что; перен. (запереть)* бөктөп салар; **закупорить ребенка в четырех стенах** баланы төрт стененин ичинде бөктөп салар

ЗАКУПОРИТЬСЯ *сов.* туй бөктөлип калар (бөктөлип кал-)

ЗАКУРЖАВЕТЬ *сов.; обл. (покрыться инеем, заиндеветь)* кырутып калар (кырутып кал-); **ветки деревьев закуржавели** агаштардын бүрлери кырутып калган

ЗАКУРЕННЫЙ, -ая, -ое танкыга өдүп калган

ЗАКУРИВАТЬ *несов. см. закурить*

ЗАКУРИТЬ *сов. что и без доп.* 1. (*начать курить*) танкылай берер (танкылай бер-); 2. танкы тартып баштаар (тартып башта-), танкылап баштаар (танкылап башта-)

ЗАКУРЧАВИТЬСЯ *сов.* быжырайа берер (быжырайа бер-), быжырайып кал (быжырайып кал-); **трава пожелтела от зноя и местами закурчавилась** өлөң изүге саргарала, кезектей быжырайып калган

ЗАКУСИТЬ I *сов. что; разг.* 1. тиштеп ийер (тиштеп ий-); 2. *перен.* унчукпай барар (унчукпай бар-); **заметив, что сказал не то, закусил язык** жастыра неме айдып ийгенин билип ийеле, унчукпай барды

ЗАКУСИТЬ II *сов.* 1. (*поест наскоро*) түрген жип ийер (жип ий-), түрген чайнанып ийер (чайнанып ий-); **пора уж закусить** түрген чайнанып ийер ой жетти; 2. *что (заест)* кийнинен жип ийер; **закусить коньяк шоколадом** коньяктын кийнинен шоколад жип ийер

ЗАКУСКА *ж.* 1. *см. закусить*; 2. *закуска (тал тўштеги эмезе энгирдеги ажаныштын алдында түрген жийгедий курсак)*

ЗАКУСОЧНАЯ *ж.* закусочный, түрген ажанып ийетен жер; **зайти в закусочную и закусить** закусочныйга кирип, түрген ажанып ийер

ЗАКУСЫВАТЬ I, II *несов. см. закусить I, II*

ЗАКУТАТЬ *сов. кого-что* ороп салар (ороп сал-); **закутать ребёнка в одеяло** баланы одялага ороп салар

ЗАКУТАТЬСЯ *сов.* оронып алар (оронып ал-); **закутаться шарфом** шарфла оронып алар

ЗАКУТЫВАТЬСЯ *несов. см. закутаться*

ЗАЛ *м.* зал (*элбек кып*); **зрительный зал** көрөочилердин залы; **читальный зал** бичик кычырар зал; **зал ожидания** сакыйтан зал

ЗАЛАДИТЬ *сов. что* 1. катап-катап айдып баштаар (айдып башта-) (*бир ле немени*); 2. токтобой барар (токтобой бар-); **амтажый берер** (амтажый бер-); **дожди заладили, льют и льют** жааштар токтобой барды, жаап ла жат, жаап ла жат; **заладил ходить в гости** айылдаарга амтажый берди

ЗАЛАЗИТЬ *сов.; разг.* кырлап баштаар (кырлап башта-); **вор залазил по крышам** уурчы жабынтыларла кырлап баштады

ЗАЛАКИРОВАННЫЙ, -ая, -ое *прич.* лакла будып салган, лактап салган

ЗАЛАКИРОВАТЬ *сов. что* лакла будып салар (будып сал-), лактап салар (лактап сал-); **залакировать пол** полды лактап салар

ЗАЛАМЫВАТЬ *несов. см. заломить*

ЗАЛАПАТЬ *сов. кого-что* анаар туткылап салар (туткылап сал-); **кирледе туткылап салар** (*кирлү колдорло*); **залапать новую книгу** жаңы бичикти кирледе туткылап салар

ЗАЛАТАННЫЙ, -ая, -ое жамап салган, жамалып калган; **залатанные мешки** жамап салган таарлар

ЗАЛАТАТЬ *сов. что* жамап салар (жамап сал-); **залатать одежду** кийимди жамап салар

ЗАЛАЯТЬ *сов.* үрүп баштаар (үрүп башта-), үре берер (үре бер-); **собаки залаяли** ийттер үрүп баштады

ЗАЛЕТЕТЬ

ЗАЛГÁТЬСЯ *сов.* төгүнге (мекеге) кирип калар (кирип кал-); **он совсем залгался** ол чек төгүнге кирип калган

ЗАЛЕБЕЗÍТЬ *сов.; разг.* жарамзып баштаар (жарамзып башта-), жапсып баштаар (жапсып башта-)

ЗАЛЕГÁТЬ *несов.* **1. см. залéчь;** **2. геол.** ядар (жат-); **каменный уголь здесь залегает неглубоко** таш көмүр мында терен эмес жадып жат

ЗАЛЕДЕНЁЛЫЙ, -ая, -ое тоштолып калган, тошло бүркелип калган; **заледенелая труба** тоштолып калган труба; ♦ **заледенелые руки** ужып калган колдор

ЗАЛЕДЕНЁТЬ *сов.* **1.** тоштолып калар (тоштолып кал-), тоштоло тонуп калар (тонуп кал-); **окна заледенели** көзнөктөр тоштоло тонуп калган; **2. перен.** ужып калар (ужып кал-), чарчап калар (чарчап кал-); **руки и ноги заледенели** колдор ло буттар ужып калган; **3. (погибнуть от холода, замёрзнуть)** өлтүрө чарчап калар

ЗАЛЕДЕНÍТЬ *сов.* **кого-что** тонурып салар (тонурып сал-), тоштоло тонурып салар

ЗАЛЕЖÁЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* **1.** узак жаткан; **залежалое платье** узак жаткан платье; **2.** үрелип калган (*узак жатканынан*); **залежалая колбаса** үрелип калган колбаса

ЗАЛЕЖÁТЬСЯ *сов.* **1. (пролежать слишком долго)** узак жадып калар (жадып кал-); **залежаться в постели** орында узак жадып калар; **2. (испортиться от долгого лежания)** үрелгенче жадып калар; **пряники залежались** пряниктер үрелгенче жадып калган

ЗÁЛЕЖНЫЙ, -ая, -ое узак ойгө сүрбеген; **залежные земли** узак ойгө сүрбеген жерлер

ЗÁЛЕЖЬ *ж.* сүрбеген жер

ЗАЛЕЗÁТЬ *несов. см. залéзть*

ЗАЛÉЗТЬ *сов.* **1. (взобраться)** чыгып алар (чыгып ал-); **залезть на крышу дома** туранын жабынтызына чыгып алар;

2. (проникнуть во что-л., подо что-л.) кирип алар (кирип ал-); **залезть под стол** столдын алдына кирип алар; ♦ **залезть в долги** алымга тўжўп калар

ЗАЛЕНÍТЬСЯ *сов.* жалкуурып баштаар (жалкуурып башта-), жалкуурып калар (жалкуурып кал-); **он в последнее время совсем заленился** калганчы өйлөрдө ол чек жалкуурып баштады

ЗАЛЕПЕТАТЬ *сов. что; разг.* **1. (о детях)** кижин ондобос эдип айдып баштаар (айдып башта-); **трёхлетний ребёнок что-то залепетал матери** үч жашту бала энезине кижин ондобос эдип нени де айдып баштады; **2. (начать говорить невнятно, невразумительно)** кими ректене берер (кими ректене бер-), кими ректенип баштаар (кими ректенип башта-)

ЗАЛЕПÍТЬ *сов. что* **1. (замазать, заделать)** шыбап салар (шыбап сал-); **залепить дыру в стене** стенедеги тежикти шыбап салар; **2. разг. (облепить всю поверхность чем-н.)** туй жапшырып салар (жапшырып сал-); **залепить всю стену афишами** бастыра стенеге туй афишалар жапшырып салар; **3. что кому; перен. (нанести удар)** согуп ийер (согуп ий-), тажып ийер (тажып ий-); **залепить по щеке** жаагына тажып ийер

ЗАЛЕПÍТЬСЯ *сов.* шыбалып калар (шыбалып кал-), жапшырылып калар (жапшырылып кал-)

ЗАЛЕПЛЯТЬ *несов. см. залепить*

ЗАЛЕТÁТЬ *несов. см. залетéть*

ЗАЛЕТÉТЬ *сов.* **1. (влететь)** кийдире учуп келер (учуп кел-); **в окно залетела птица** көзнөктөн кушкаш кийдире учуп келди; **2. (улететь далеко)** ырада уча берер (уча бер-), уча берер; **самолёт залетел за тучу** самолёт булуттын кийни жаар уча берди; **3. (по пути)** жолой табарып ийер (табарып ий-), жолойын кире конор (кире кон-); **лётчику пришлось залететь в Москву за горючим** лётчикке жолой бензин аларга Москвага табарып ийерге келишти

ЗАЛЁТНЫЙ

ЗАЛЁТНЫЙ, -ая, -ое (случайно залетевший) сакыбаган јанынан кийдире учуп келген

ЗАЛЁЧИВАТЬ несов. кого-что эмдеер (эмде-); залечивать дорогами лекарствами баалу эмдерле эмдеер

ЗАЛЁЧИВАТЬСЯ несов. см. залечить-ся

ЗАЛЕЧИТЬ сов. кого-что 1. (вылечить) эмдеп салар (эмдеп сал-); залечить рану шырканы эмдеп салар; 2. разг. јастыра эмдеп удадып салар (удадып сал-)

ЗАЛЕЧИТЬСЯ сов. 1. (зажить) јазылып калар (јазылып кал-); рана залечилась шырка јазылып калды; 2. узакка јастыра эмделип калар (эмделип кал-)

ЗАЛЁЧЬ сов. 1. (лечь надолго) јадып алар (јадып ал-), кирип калар (кирип кал-); медведь залёг в берлогу до весны айу ичеедине јаска јетире кирип калды; 2. (притаиться – о человеке) јажынып алар (јажынып ал-); 3. геол. см. залегать

ЗАЛІВ м.; геогр. булун

ЗАЛИВАТЬ несов. 1. см. залить; 2. (хвастливо врать, присочинять) төгүндеер (төгүнде-); а ты здорово заливаешь, друг сен јакшы төгүндеп турун, нөкөр

ЗАЛИВАТЬСЯ несов. см. залиться

ЗАЛИВНО́Й, -ая, -ое 1. сууга алдырып турган (суу ажынган сайын); заливной луг сууга алдырып турган јалан; 2. суу агызар; заливная труба суу агызар труба; 3. (о голосе, пении) үнгүр

ЗАЛИ́ЗАННЫЙ, -ая, -ое 1. јалап салган; 2. (гладкий – о волосах, шерсти) түс; залезанные волосы түс чачтар; 3. перен. коркышту јакшы јазап салган (бастыра јанынан); залезанная дипломная работа коркышту јакшы јазап салган дипломный иш

ЗАЛИ́ЗАТЬ сов. что 1. јалап салар (јалап сал-); залезать рану шырканы јалап салар; 2 (о волосах) түп-түс тарап алар (тарап ал-); 3. перен. коркышту јакшы јазап салар (јазап сал-), јазаптыра эдип салар

(эдип сал-); залезать диссертацию диссертацияны коркышту јакшы јазап салар

ЗАЛІЗЫВАНИЕ с. јалаары, јалап турары

ЗАЛІЗЫВАТЬ несов. см. заліза́ть

ЗАЛИПА́ТЬ несов. см. залі́пнуть

ЗАЛІ́ПНУТЬ сов. јапшынып калар (јапшынып кал-)

ЗАЛІ́ТЬ сов. 1. что (затопить) алып ийер (алып ий-); весной река залила луга јаскыда суу јаландарды алып ийди; 2. кого-что (облить) уймап салар (уймап сал-); залить книгу чернилами бичикти чернилала уймап салар; 3. что (потушить) өчүрип салар (өчүрип сал-); залить пожар өртти өчүрип салар; 4. что; перен. (осветить) јарыдып ийер (јарыдып ий-); солнце залило комнату күн кыптын ичин јарыдып ийди

ЗАЛІ́ТЬСЯ сов. 1. (проникнуть куда-л. – о жидкости) агып кире берер (кире бер-); вода залилась за воротник суу јаканын алдына агып кире берди; 2. төгүнип алар (төгүнип ал-); залиться соусом соус төгүнип алар; ♦ залиться румянцем кызара берер

ЗАЛИХВА́ТСКИЙ, -ая, -ое шулмус, кортон, күлүк; захлыватский парень кортон уул

ЗАЛО́Г I м. (заклад) залог, ордына артырган неме

ЗАЛО́Г II м.; грам. залог (глаголдын кебери)

ЗАЛО́ГОВЫЙ I, -ая, -ое залогко салган, белекке салган

ЗАЛО́ГОВЫЙ II, -ая, -ое грам. залогтын; залоговые показатели залогтын кожулталары

ЗАЛОГОДА́ТЕЛЬ м. залог берген киж

ЗАЛОГОДЕРЖА́ТЕЛЬ м. залог алган киж, белек алган киж

ЗАЛО́ЖЕННЫЙ, -ая, -ое 1. прич. от заложить салыпган; 2. кийдирилген, төзблгөзи бар; 3. (об ушах, носе) тунуп калган

ЗАМАЗАТЬ

ЗАЛОЖИТЬ *сов.* 1. *что (положить, поместить куда-л., за что-л.)* салып койор (салып кой-), сугуп салар (сугуп сал-); **заложить подушки за спину** белинин кийнине ястыктар салып койор; **заложить руки в карманы** колдорды кармандарга сугуп алар; **заложить куда-то нужную книгу** керектү бичикти кайдаар да сугуп салар; 2. *что (загромоздить, завалить)* жык этире салып койор; **заложить стол книгами** столдын үстине бичиктерди жык этире салып койор; 3. *что (заполнить, загородить)* туй бөктөп салар (бөктөп сал-); **заложить дорогу брёвнами** жолды тоормошторло туй бөктөп салар; 4. *что (начать постройку)* баштап салар (баштап сал-), төзөп салар (төзөп сал-); **заложить фундамент** фундамент төзөп салар; 5. *что (отдать в залог)* залог эдип берер (эдип бер-); 6. *кого-что (запрячь)* јегип салар (јегип сал-); **заложить лошадей** аттарды јегип салар; 7. *что (отметить закладкой)* темдектеп койор (темдектеп кой-); **заложить страницу в книге** бичикте бүкти темдектеп салар; 8. *безл.; разг.* тунуп калар (тунуп кал-); **нос заложило** тумчук тунуп калды

ЗАЛОЖНИК *м.* заложник (*залогко арттырып койгон кижси*)

ЗАЛОМИТЬ *сов.* *что* энилтип сындырып ийер (сындырып ий-); **заломить вишню** вишня өзөр агашты энилтип сындырып ийер

ЗАЛОМЛЕННЫЙ, -ая, -ое *прич. от заломить*

ЗÁЛП *м.* бир уунла адары, ыңгай адыш

ЗÁЛПОМ *нареч.* 1. ыңгай, бир уунла; **выстрелить из пушек залпом** пушкалардан бир уунла адар; 2. *перен., разг.* тыштанбай, тургуза ла, бир уунда, бир ууртла; **выпить залпом** бир ууртла ичип ийер

ЗАЛУПАТЬ *несов. см. залупить*

ЗАЛУПАТЬСЯ *несов. см. залупиться*

ЗАЛУПИТЬ *сов.* 1. *что* картап салар (картап сал-), сыйрып салар (сыйрып сал-);

залупить кожу на пальце сабарда терени картап салар; 2. *что; прост.* баазын өткүре бийик көдүрип алар (көдүрип ал-); 3. *кого-что; прост.* согуп (токтоп) баштаар (согуп (токтоптоп) башта-); 4. *кого-что; прост.* коркышту тын согуп салар (согуп сал-), өлтүре согуп салар

ЗАЛУПИТЬСЯ *сов.; разг.* карталып калар (карталып кал-), сыйрылып кодорылып калар (кодорылып кал-); **краска залупилась** будук карталып калды

ЗАЛУПЛЯТЬ *несов. см. залупить*

ЗАЛУПЛЯТЬСЯ *несов. см. залупиться*

ЗАЛУЧАТЬ *несов. см. залучить*

ЗАЛУЧЁННЫЙ, -ая, -ое неле-неле бойына јаба тартып алган, сүмелеп кычырып алган, көкидип кийдирип алган

ЗАЛУЧИТЬ *сов. кого-что; разг.* неле-неле бойына јаба тартып алар (тартып ал-), сүмелеп кычырып алар (кычырып ал-), көкидип кийдирип алар (кийдирип ал-); **залучить кого-нибудь в гости** кемди-кемди сүмелеп айылына кычырып алар

ЗАЛЫСИНА *ж.* баштагы тас јер; **он вытирал залысину носовым платком** ол бажында тас јерди колплатла арчып турды

ЗÁЛЬНЫЙ, -ая, -ое залдын, залдагы; **зальные портьеры** залдагы көжөгөлөр

ЗАЛЮБОВАТЬСЯ *сов. на кого-что, кем-чем; разг.* јарадып узак көрүп калар (көрүп кал-), јилбиркеп узак көрүп калар; **залюбоваться природой новой местности** јаңы јердин ар-бүткенин јилбиркеп узак көрүп калар

ЗАЛЯГАТЬ *сов. кого-что* 1. тебип баштаар (тебип башта-); 2. тын тебип ийер (тебип ий-), өлтүре тебип салар (тебип сал-)

ЗАМАЗАТЬ *сов.* 1. *что (покрыть краской)* будып салар (будып сал-), сүртүп салар (сүртүп сал-); 2. *что (заделать)* шыбап салар (шыбап сал-); **замазать щели на стене** стенедө јыртыктарды шыбап салар; 3. јапшырып салар (јапшырып сал-); **замазать окна на зиму** көзнөктөр-

ЗАМАЗАТЬСЯ

ди кышка жапшырып салар; **4. кого-что; разг. (запачкать)** уймап салар; **замазать юбку известкой** жикпени черетле уймап салар **5. что; перен., разг. (скрыть, замаскировать)** көрүнбес эдип будып салар, көрүнбес эдип сүртүп салар; **замазать недостатки** жастыраларды көрүнбес эдип будып салар

ЗАМАЗАТЬСЯ *сов.; разг.* уймалып калар (уймалып кал-); **замазаться краской** будукка уймалып калар

ЗАМАЗКА *ж.* **1. (действие)** шыбаары, жапшырары; **замазка окон** көзнөктөрдү жапшырары; **2. (вещество)** замазка

ЗАМАЗЫВАНИЕ *с.* **1.** шыбаары, жапшырары; **2. перен., разг. (недостатков)** жажыралары

ЗАМАЗЫВАТЬ *несов. см. замазать*

ЗАМАЛЕВАТЬ *сов. что; разг.* **1.** көрүнбес эдип будып салар (будып сал-); **замалевать надписи на вывеске** вывескада бичип салганын көрүнбес эдип салар; **2.** будукла журап баштаар (журап башта-)

ЗАМАЛЧИВАНИЕ *с.; неодобр.* айтпай жажырып жүрери

ЗАМАЛЧИВАТЬ *несов.* айтпай жажыралар (жажыр-); **замалчивать о поездке** жол-жорык керегинде айтпай жажыралар

ЗАМАНИВАТЬ *несов. см. заманить*

ЗАМАНИТЬ *сов. кого-что* неле-неле бойына жаба тартып алар (тартып ал-); сүмелеп кычырып алар (кычырып ал-), көкүдип кычырып алар, төгүндөп кычырып алар; **заманить собаку хлебом** ийтти калашла көкидип кычырып алар

ЗАМАНЧИВЫЙ, -ая, -ое жилбилү, жакшы болгодый; **заманчивое дело** жилбилү керек

ЗАМАРАТЬ *сов. кого-что* уймап салар (уймап сал-), кирлеп салар (кирлеп сал-); **замарать рубашку** чамчаны кирлеп салар

ЗАМАРАТЬСЯ *сов.* уймалып калар (уймалып кал-), кирленип калар (кирленип кал-); **пальто замаралось** тон кирленип калды

ЗАМАРАШКА *м. и ж.* ару-чек тудунбас кижги

ЗАМАРИНОВАТЬ *сов. что* **1.** мариновать эдип салар (эдип сал-) (*маринадка салып белетеп салар*); **замариновать грибы** мешкени мариновать эдип салар; **2. перен.** тутадып салар (тутадып сал-); **замариновать строительство** тура тударын тутадып салар

ЗАМАРИНОВАТЬСЯ *сов.* мариноваться эдилеп калар (эдилеп кал-); **огурцы замариновались** огурчынды мариноваться эдилеп калган

ЗАМАСКИРОВАТЬ *сов. кого-что* **1.** (*закрывать маской, одеть в маскарадный костюм*) амалдай кийдирип берер (кийдирип бер-); **детей замаскировали разными зверями** балдарга башка-башка тындулардын амалдайларын кийдирип берди; **2. перен. (сделать что-н. незаметным, скрыть при посредстве чего-н. притворного)** билдиртпеске, көргүспеске кылынып ийер (кылынып ий-); **он всячески старался замаскировать свое смущение** ол бойынын уйалганын көргүспеске канайып ла албаданды; **3. воен.** маскировкалап салар (маскировкалап сал-) (*башка-башка эп-аргаларла, будуктарла өштүнөн жажырып салар*); **замаскировать окоп** окопты маскировкалап салар

ЗАМАСКИРОВАТЬСЯ *сов.* **1.** (*надеть на себя маску, одеться в какой-н. маскарадный костюм*) амалдай кийип алар (кийип ал-); **2. кем-чем** кандый бир тыш кебер алынып алар (алынып ал-); **3. воен.** маскировкаланып алар (маскировкаланып ал-)

ЗАМАСКИРОВАТЬСЯ *несов. см. замаскироваться*

ЗАМАСЛИВАТЬ *несов. см. замаслить*

ЗАМАСЛИТЬ *сов. кого-что* **1.** үстөп салар (үстөп сал-), үсле уймап салар (уймап сал-), саржулап салар (саржулап сал-); **замаслить рукава** жендерин үстөп салар; **2. кого; перен.** жымжадып салар (жымжадып сал-)

ЗАМЕРЗАТЬ

ЗАМАСЛИТЬСЯ *сов.* үстелип калар (үстелип кал-)

ЗАМАТЫВАТЬ *несов. см. замотать*

ЗАМАХ *м.* талайары, талайыш

ЗАМАХАТЬ *сов. чем (руками)* жагып ийер (жагып ий-); (крыльями) талбый берер (талбый бер-); (хвостом) шыймана берер (шыймана бер-)

ЗАМАХИВАТЬСЯ *несов. см. замахнуться*

ЗАМАХНУТЬ *сов. см. замахнуться 1*

ЗАМАХНУТЬСЯ *сов. на кого-что чем*
1. талайып келер (талайып кел-); **замахнуться ударить** согорго талайып келер;
2. *перен. (вознамериться, решиться)* чырмайып ийер (чырмайып ий-), күжүренер (күжүрен-); **он замахнулся сесть за руль трактора** ол трактордын рулина отурарга чырмайып ийди; **замахнуться построить дом тура** тударга күжүренер

ЗАМАЧИВАНИЕ *с.* жибидери; **замачивание семян** үрендерди жибидери

ЗАМАЧИВАТЬ *несов. что (подвергать мочению)* жибидер (жибит-); **замочить вещи** кийимдерди жибидер

ЗАМАЯТЬ *сов. кого-что* арыдып салар (арыдып сал-), жободып салар (жободып сал-), шыраладып салар (шыраладып сал-); **маленький братик совсем замаял сестру** кичинек карындажы эјезин чек арыдып салды

ЗАМАЯТЬСЯ *сов.; разг.* чагы чыгып калар (чыгып кал-), арып калар (арып кал-), жобоп калар (жобоп кал-), шыралап калар (шыралап кал-); **ребёнок замаялся в дороге** бала јолдо шыралап калган

ЗАМАЯЧИТЬ *сов.* көрүнип келер (көрүнип кел-); **замаячили огни парохода** пароходтын отторы көрүнип келди

ЗАМЕДЛЕНИЕ *с.* 1. (уменьшение скорости) араайлары, табыланары; араайларды, 2. (задержка) тутак; **закончить работу без замедления** ишти тутак јогынан божодып салар

ЗАМЕДЛИТЬ *сов. что* 1. араайладып салар (араайладып сал-); **замедлить дви-**

жение поезда поездтин јорыгын араайладып салар; 2. (задержаться, опоздать) удап калар (удап кал-), саадап калар (саадап кал-), оройтып калар (оройтып кал-); **замедлить с выполнением плана** план бүдүрериле оройтып калар; **не замедлить с ответом** карууны саадабай берер

ЗАМЕДЛИТЬСЯ *сов.* араайлай берер (араайлай бер-); **движение автобуса замедлилось** автобустын јорыгы араайлай берди

ЗАМЕДЛЯТЬСЯ *несов. см. замедлиться*

ЗАМЕЛЬКАТЬ *сов.* суркурай берер (суркурай бер-), јалтырай берер (јалтырай бер-); **замелькали огни города** каланын отторы суркурай берди

ЗАМЁНА *ж.* 1. (действие) солыбыры, солыш; 2. ордына турар кижиди; **найти замену** ордына турар кижиди табып алар

ЗАМЕНИМЫЙ, -ая, -ое солып ийер аргалу

ЗАМЕНИТЕЛЬ *м.* ордына болор аргалу неме

ЗАМЕНИТЬ *сов. кого-что* 1. солып салар (солып сал-), ордына тургузып салар (тургузып сал-); **заменить металл деревом** металлды агашла солып салар; 2. (занять чьё-л. место) ордына болор (бол-); **он заменил ему отца** ол ого адазынын ордына болгон

ЗАМЕНИТЬСЯ *сов.* солына берер (солына бер-); **вскоре звуки музыки заменились звуками посуды** удабай күүнни табыжы аяк-казаннын табыжыла солына берди

ЗАМЕНЯТЬ *несов. см. заменить*

ЗАМЕНЯТЬСЯ *несов. замениться*

ЗАМЕРЁТЬ *сов.* 1. тым тура берер (тура бер-); **замереть от испуга** коркыганынан тым тура берер; 2. (прекратиться, затихнуть) тымый берер (тымый бер-); **звуки замерли** табыштар тымый берди

ЗАМЕРЗАНИЕ *с.* тоноры; **замерзание воды** суунын тоноры

ЗАМЕРЗАТЬ *несов. см. замёрзнуть*

ЗАМЁРЗНУТЬ

ЗАМЁРЗНУТЬ *сов.* 1. тонуп калар (тонуп кал-); **река замёрзла** суу тонуп калды; 2. (*погибнуть от мороза*) чарчап өлүп калар (өлүп кал-); 3. (*сильно озябнуть*) чарчап калар (чарчап кал-), тонуп калар; **у меня ноги замёрзли** будым чарчап калды

ЗАМЁРИВАТЬ *несов. см. замёрить*

ЗАМЁРИТЬ *сов. что; спец.* кемјип ийер (кемјип ий-); **замерить давление глаза** көстинг тебүзин кемјип ийер

ЗАМЁРНЫЙ, -ая, -ое кемјиир, кемјиитен; **замерное устройство** кемјиир јазал

ЗАМЕРТВО *нареч.* санаазын ычкынып, талып; **он упал замертво** ол санаазын ычкынып јыгылды

ЗАМЕСИТЬ *сов. что* койылта чейип салар (чейип сал-), булгап салар (булгап сал-); **замесить глину** той балкашты булгап салар

ЗАМЕСТИ *сов.* 1. *что* јалмап салар (јалмап сал-), сибирип салар (сибирип сал-); **замести сор в угол** чөпти толыкка јалмап салар; 2. *кого-что (занести снегом, песком)* туй бүркеп салар (бүркеп сал-), туй көмүп салар (көмүп сал-); **буря замела всю дорогу** јоткон бастыра јолды туй бүркеп салды; ♦ **замести следы** истерди јоголтып салар

ЗАМЕСТИТЕЛЬ *м.* ордынчы; **заместитель директора** директордын ордынчызы

ЗАМЕТАТЬ I *сов. что* шидеп салар (шидеп сал-), көктөп салар (көктөп сал-); **заметать складку на платье** платьенин бүрмезин шидеп салар

ЗАМЕТАТЬ II *несов. см. заместить*

ЗАМЕТАТЬСЯ *сов.* 1. чакпылана берер (чакпылана бер-); **больной заметался** оору кижии чакпылана берди; 2. ары-бери јүгүре берер (јүгүре бер-), шакпырай берер (шакпырай бер-)

ЗАМЁТИТЬ *сов.* 1. *кого-что (увидеть)* көрүп ийер (көрүп ий-); 2. *что (примечать, запомнить)* ајарып ийер (ајарып ий-), темдектеп ийер (темдектеп ий-); **за-**

метить номер дома туранын номерин темдектеп ийер; 3. *что (понять)* билип ийер (билип ий-); **он заметил, что люди устали** улустын чылаганын ол билип ийди; 4. *что (сделать метки)* темдек салар (сал-); 5. *что (сказать)* темдектеер (темдекте-)

ЗАМЁТКА *ж.* 1. (*знак*) темдек; **делать заметки на деревьях, предназначенных к вырубке** кезетен агаштарга темдектер эдер; 2. (*краткая запись*) кыска бичиш; **заметка, сделанная на странице** книги бичиктин бүгинде эдилген кыска бичиш; 3. (*краткое сообщение*) кыска јетирү; **поместить заметку в газету** кыска јетирүни газетке салар

ЗАМЁТНО *нареч.* танылу, билдирлү; **он заметно повзрослел** ол билдирлү јаа-нап калган

ЗАМЁТНЫЙ, -ая, -ое 1. танылу, билдирлү; **заметный след ранения** шыркатан јердин танылу изи; 2. (*известный*) танылу; **он стал заметным человеком** ол танылу кижии болуп калды

ЗАМЁТЫВАТЬ *несов. см. замётать*

ЗАМЕЧАНИЕ *с.* 1. (*краткое суждение*) шүүлте; **верное замечание** чын шүүлте; 2. (*выговор*) түзедү; 3. (*наставление*) үредип айдары

ЗАМЕЧАТЕЛЬНО *нареч.* сүрекеј јакшы, көрүмјилү; **он замечательно поёт** ол сүрекеј јакшы кожондоп јат

ЗАМЕЧАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сүрекеј јакшы, көрүмјилү; **замечательный поэт** көрүмјилү поэт

ЗАМЕЧАТЬ *несов. см. замётить*

ЗАМЕЧАТЬСЯ *несов. (проявляться, обнаруживаться)* билдирер (билдир-), билдирлү болор (бол-)

ЗАМЕШАТЕЛЬСТВО *с.* булгак, шакпырт; **внести замешательства в неприятельские ряды** өштүлтердин ортозына булгак эдер

ЗАМЕШАТЬ *сов. кого* кожо тартып алар (тартып ал-), кожуп салар (кожуп

ЗАМОРОЗИТЬ

сал-) (*јаман керекке*); **замешать в драку** согушка кожо тартып алар

ЗАМЕШАТЬСЯ *сов.* 1. (*попасть в толпу*) кирип калар (кирип кал-); 2. кирип калар, коштонып калар (коштонып кал-); **он замешался в неприятную историю** ол јаман керекке коштонып калды

ЗАМЕШИВАТЬ I *несов. см. замесить*

ЗАМЕШИВАТЬ II *несов. см. замешать*

ЗАМЕШКАТЬСЯ *сов.*; *разг.* удап калар (удап кал-), саадап калар (саадап кал-)

ЗАМЕЩАТЬ *несов.* *кого* ордына иштеер (иште-); **замещать директора** директордын ордына кыска ойгө иштеер

ЗАМИГАТЬ *сов.* *чем и без доп.* 1. јапылдадып ийер (јапылдадып ий-); **замигать глазами** көстөриле јапылдадып ийер; 2. (*замерцать*) суркурай берер (суркурай бер-)

ЗАМИНАТЬ *несов. см. замясть*

ЗАМИНАТЬСЯ *несов. см. замяться*

ЗАМИНИРОВАТЬ *сов.* *что* мина салып койор (салып кой-), миналап салар (миналап сал-)

ЗАМИНКА *ж.*; *разг.* тутак, буудак; **в этом деле вышла небольшая заминка** бу керекте јаан эмес тутак болуп барды

ЗАМИРАТЬ *несов. см. замереть*

ЗАМКНУТО *нареч.* улусла билишпей; **он живёт замкнуто** ол улусла билишпей јадаг

ЗАМКНУТЫЙ, -ая, -ое (*необщительный, скрытный*) улусла билишпес, тўнтўр; **замкнутый человек** улусла билишпес киж

ЗАМКНУТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*запереть*) сомоктоп салар (сомоктоп сал-), бөктөп салар (бөктөп сал-); 2. *что* (*сомкнуть*) тудуштырып салар (тудуштырып сал-)

ЗАМЛЁТЬ *сов.*; *разг.* 1. (*занеметь, одеревенеть от застоя крови*) сезилбей барар (сезилбей бар-), кыймыктабай барар (кыймыктабай бар-); **ноги замлели от долгого сидения** узак отурыштан буттар сезил-

бей барды; 2. (*прийти в изнеможение, ослабеть*) чагы чыга берер (чыга бер-), кыймыктанып албай барар (албай бар-)

ЗАМОГИЛЬНЫЙ, -ая, -ое *разг.* (*о голосе*) тунгак ла кунукчыл (ўн)

ЗАМОК I *м.* 1. сомок; **запереть на замок** сомоктоп салар; **дверной замок** эжиктин сомогы; 2. (*затвор огнестрельного оружия*) чактырма

ЗАМОК II *м.* шибе

ЗАМОКНУТЬ *сов.* 1. сууга өдүп калар (өдүп кал-); 2. (*о деревянной посуде*) сууга көөп калар (көөп кал-)

ЗАМОЛВИТЬ *сов.*; *разг.*: **замолвить словечко за кого-либо** кандый бир киж

учун сөс айдып ийер
ЗАМОЛКАТЬ *несов. см. замолкнуть*
ЗАМОЛКНУТЬ *сов.* 1. (*перестать говорить*) унчукпай барар (унчукпай бар-); **ребёнок замолк** бала унчукпай барды; 2. (*затихнуть – о звуках*) токтой берер (токтой бер-)

ЗАМОЛЧАТЬ I *сов.* унчукпай барар (унчукпай бар-)

ЗАМОЛЧАТЬ II *сов.* (*умышленным молчанием скрыть, не дать узнать что-л.*) айтпай салар (айтпай сал-), биле тура айтпай јажырып ийер (јажырып ий-); **замолчать интересную книгу** јилбилў бичик керегинде айтпай салар

ЗАМОРАЖИВАТЬ *несов. см. заморозить*

ЗАМОРИТЬ *сов.* 1. өлтүр

ип салар (өлтүр

ип сал-) (*торолодып, согуп, кыйнап*); 2. амтаны киргенче салып койор (салып кой-); **заморить хрен** хренд

ЗАМОРОЗКИ

ЗАМОРОЗКИ *только мн.* сооктор; **наступили заморозки** сооктор башталды

ЗАМОРОСИТЬ *сов.* тымырап жаай берер (жаай бер-); **дождь опять заморосил** жанмыр ойто ло тымырап жаай берди

ЗАМОСТИТЬ *сов.* что жаап салар (жаап сал-), таш салып салар (салып сал-)

ЗАМОТАТЬ *сов.* 1. что (обмотать) ороп салар (ороп сал-); **замотать шею шарфом** мойынды шарфла ороп салар; 2. жайкай берер (жайкай бер-); **он замотал головой** ол бажын жайкай берди; 3. *перен.* (непрерывной работой, ходьбой, хлопотами и т.п. утомить, измучить) арыдып салар (арыдып сал-); **дети совсем замотали её** балдар оны чек арыдып салган

ЗАМОЧИТЬ *сов.* что 1. (сделать мокрым, влажным) ұлұштеп салар (ұлұштеп сал-); 2. (подвергнуть мочению) жибидип салар (жибидип сал-); **замочить рубашки** чамчалар жибидип салар

ЗАМОЧИТЬСЯ *сов.* (замочить себя) сууланып алар (сууланып ал-), төгүнип алар (төгүнип ал-), урунып алар (урунып ал-)

ЗАМОЧНЫЙ, -ая, -ое сомоктын; **замочная скважина** сомоктын ұйди

ЗАМУЖ *нареч.:* **выйти замуж** кижиге барып алар; **выдать замуж** кижиге берип ийер

ЗАМУЖЕМ *нареч.:* **быть замужем** айылду болор, өбөгөндү болор

ЗАМУЖЕСТВО *с.* кижиге барары, кижиге качары

ЗАМУЖНЯЯ өбөгөндү, кижиге барган; **замужняя женщина** кижиге барган ұй кижиге

ЗАМУРОВАТЬ *сов.* кого-что 1. туй бөктөп салар (бөктөп сал-), туй салып койор (салып кой-); **замуровать окно** көзнөкти туй бөктөп салар; 2. (заключить в тайнике, наглухо заделанном каменной кладкой) сугуп салар (сугуп сал-); **замуровать в стене ружьё** мылтыкты стенеге сугуп салар

ЗАМУРОВАТЬСЯ *сов.* 1. (замуровать себя) туй бөктөнип алар (бөктөнип ал-); 2. *перен.* (засесть где-л. безвыходно, уединиться) чыкпай отура берер (отура бер-); **он замуровался в своей деревне** ол бойынын деремнезинде чыкпай отура берди

ЗАМУРОВАТЬ *несов.* *см.* **замуровать**

ЗАМУРОВАТЬСЯ *несов.* *см.* **замуровать**

ЗАМУСОЛИВАТЬ *несов.* *см.* **замусоливать**

ЗАМУСОЛИВАТЬСЯ *несов.* *см.* **замусоливаться**

ЗАМУСОЛИТЬ *сов.* кого-что чилекейлеп салар (чилекейлеп сал-), чилекейге уймап салар (уймап сал-); **замусоливать страницы книги** бичиктин бүктерин чилекейлеп салар

ЗАМУСОЛИТЬСЯ *сов.* (замусоливать себя) чилекейге уйманып алар (уйманып ал-)

ЗАМУСОРИВАНИЕ *с.* сүреленери, сүрелеери

ЗАМУСОРИВАТЬ *несов.* *см.* **замусорить**

ЗАМУСОРИВАТЬСЯ *несов.* *см.* **замусориться**

ЗАМУСОРИТЬ *сов.* что сүрелеп салар (сүрелеп сал-), сүре чачып салар (чачып сал-); **замусорить лес** агаш аразына сүре чачып салар; **замусорить пол крошками хлеба** полды калаштын оодыктарыла сүрелеп салар

ЗАМУСОРИТЬСЯ *сов.* сүреленип калар (сүреленип кал-), сүре чачылып калар (чачылып кал-); **улицы замусорились сеном и навозом** оромдор өлгөн лө өтөклө сүреленип калган

ЗАМУТИТЬ *сов.* что 1. боромтыдып салар (боромтыдып сал-); **замутить воду** сууны боромтыдып салар; 2. *кого; перен.* (возбудить, привести в беспокойное состояние) түймедип ийер (түймедип ий-), шакпырадып ийер (шакпырадып ий-); **замутить людей** улусты түймедип ийер;

ЗАНАВЕСИТЬ

З. безл. (об ощущении рвоты, тошноты) күүни булгала берер (булгала бер-); **его замутило от лекарства** эмнен онын күүни булгала берди

ЗАМУТНЕТЬ сов. боромтый берер (боромтый бер-); **вода замутилась** суу боромтый берди

ЗАМУХРЫШКА м. и ж. өн-сүр жок киж

ЗАМУЧИВАТЬ несов. см. заму́чить

ЗАМУЧИТЬ сов. кого **1.** (до смерти) кыйнап өлтүрүп салар (өлтүрүп сал-); **2.** (намучить) кыйнап салар (кыйнап сал-), шыраладып салар (шыраладып сал-); **меня замучила головная боль** баштын ооруз мени кыйнап салды

ЗАМУЧИТЬСЯ сов. кыйналып калар (кыйналып кал-), шыралап калар (шыралап кал-)

ЗАМШЕЛЫЙ, -ая, -ое жөнестелип калган; жөнестеле бүркөлгөн; **замшелая крыша** жөнестелип калган жабынты

ЗАМШЕТЬ сов. жөнестелип калар (жөнестелип кал-); жөнестеле бүркөлип калар (бүркөлип кал-)

ЗАМЫВАТЬ несов. см. замы́ть

ЗАМЫЗГАТЬ сов. что; прост. кирлеп салар (кирлеп сал-); **замызгать пальто** тонды кирлеп салар

ЗАМЫЗГАТЬСЯ сов.; прост. кирленип калар (кирленип кал-)

ЗАМЫЗГИВАТЬ несов. см. замы́згать

ЗАМЫЗГИВАТЬСЯ несов. см. замы́згаться

ЗАМЫКАНИЕ с.; эл. замыкание; **короткое замыкание** кыска замыкание

ЗАМЫКАТЬ несов. **1.** что бөктөөр (бөктө-); **2.** что (быть в конце) учында болор (бол-), учында турар (тур-); **замыкать строй** стройдын учында турар

ЗАМЫКАТЬСЯ несов. **1.** бөктөлөр (бөктөл-); **2.** (оканчиваться кем-чем-л., на ком-чем-л.) токтоор (токто-), божоор (божо-); **список замыкается на нём** тизү ого токтоп жат

ЗАМЫКАЮЩИЙ в знач. суц. м.; воен. замыкающий (стройдын учында турган киж)

ЗАМЫСЕЛ м. **1.** (план, намерение) умзаныш; **Алан понял его замыслы** Алан онын умзаныжын билип ийди; **2.** (идея) төс шүүлте; **замысел фильма** фильмнин төс шүүлтези

ЗАМЫСЛИТЬ сов. шүүп алар (шүүп ал-), сананып алар (сананып ал-); **замыслить поездку на курорт** курортко барарын шүүп алар

ЗАМЫСЛОВАТЫЙ, -ая, -ое жөнел эмес, уур, ондоорго күч; **замысловатый рисунок** ондоорго күч журук

ЗАМЫТЬ сов. что **1.** чыгара јунуп салар (јунуп сал-); **замыть пятно** шылбакты чыгара јунуп салар; **2.** (течением) јунуп салар, агыза берер (агыза бер-); **дождь замыл следы** јааш истерди агыза берген

ЗАМЫЧАТЬ сов. мөөрөй берер (мөөрөй бер-), мөөрөп баштаар (мөөрөп башта-); **корова замычала** уй мөөрөп баштады

ЗАМЫШЛЯТЬ несов. что шүүр (шүү-), сананып алар (сананып ал-); **замышлять побег** качышты шүүр

ЗАМЯТЬ сов. что **1.** (нажимая, смять, сдавить; нажимая, вдавить во что-л.) былчып ийер (былчып ий-); **замять курок** мажыны былчып ийер; **2.** (пресечь) токтодып салар (токтодып сал-); **замять разговор** куучынды токтодып салар; **замять дело** керекти токтодып салар

ЗАМЯТЬСЯ сов.; разг. **1.** (смутиться) кемзине берер (кемзине бер-); **2.** (в разговоре) туктурыла берер (туктурыла бер-), булгала берер (булгала бер-); **в середине стихотворения мальчик замылся** үлгердин ортозында уулчак туктурыла берди

ЗАНАВАЖИВАТЬ несов. см. занаво́зить

ЗАНАВЕС м. көжөгө

ЗАНАВЕ́СИТЬ сов. что көжөгөлөп салар (көжөгөлөп сал-), илип салар (илип сал-); **занавесить окно** көзнөкти көжөгөлөп салар

ЗАНАВЕСКА

ЗАНАВЭСКА ж. кѳжѳгѳ

ЗАНАВЭШИВАТЬ несов. см. занавэ-
сить

ЗАНАВОЗИТЬ сов. что с-х. (удобрить
навозом) ѳтѳк салып койор (салып кой-)

ЗАНАДОБИТЬСЯ сов.; прост. керек
боло берер (боло бер-); **занадобились**
деньги на дорогу јѳлго акча керек боло
берди

ЗАНЕМЭТЬ сов.; разг. неме сеспей ба-
рар (сеспей бар-); **рука моя занемела** кол
неме сеспей барды

ЗАНЕМОЧЬ сов.; разг. (заболеть)
оорый берер (оорый бер-), оорып калар
(оорып кал-), тымулай берер (тымулай
бер-); **он занемог** ол оорып калган

ЗАНЕСТИ сов. 1. кого-что (принести)
апарып берер (апарып бер-), экелип берер
(экелип бер-); **занести книгу** бичик апа-
рып берер; 2. что (поднять) кѳдѳрип ийер
(кѳдѳрип ий-); **занести руку, чтобы уда-
рить** согорго колды кѳдѳрип ийер; 3. что;
офиц. (вписать) бичип салар (бичип сал-);
занести в протокол протоколго бичип са-
лар; 4. кого-что безл. (засыпать) кѳмѳлип
калар (кѳмѳлип кал-), бастырып салар (бас-
тырып сал-); **весь берег занесло песком**
бастыра јарат кумакка кѳмѳлип калды

ЗАНИЖАТЬ несов. см. занížить

ЗАНИЖЭНИЕ с. јабызадары, тѳжѳуре-
ри, јабызадып салары, тѳжѳурип салары

ЗАНИЖЕННЫЙ, -ая, -ое прич. и прил.
јабызадып салган, тѳжѳурип салган; **зани-
женные требования** јабызадып салган
некелтелер

ЗАНИЗИТЬ сов. что јабызадып салар
(јабызадып сал-); тѳжѳурип салар (тѳжѳурип
сал-); **занизить оценку** оценканы јабыза-
дып салар

ЗАНИМАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јилбилѳ;
занимательный рассказ јилбилѳ куучын

ЗАНИМАТЬ I несов. см. занýть II

ЗАНИМАТЬ II несов. см. занýть II

ЗАНИМАТЬСЯ I несов. 1. чем эдер (эт-),
иштенер (иштен-); **заниматься делом** ке-
рек эдер; **заниматься садоводством** сад

ѳскѳрер; 2. (учиться) ѳренер (ѳрен-); **за-
ниматься в университете** университетте
ѳренер; 3. с кем (учить кого-н., руководить
чьим-н. обучением) ѳредер (ѳрет-); **зани-
маться с учениками** ѳренчиктерди ѳредер;
4. кем-чем (проявлять интерес) јилбиркеер
(јилбирке-), ајару эдер (эт-), соотодор (соо-
тот-); **заниматься детьми** балдарды соо-
тодор; **заниматься собой** бойына ајару
эдер

ЗАНИМАТЬСЯ II несов. см. занýть-
ся II

ЗАНОВО нареч. катап, јаныдан; **эту
работу придётся сделать заново** бу ишти
катап эдерге келижер

ЗАНѳЗА ж. 1. агаш, кыпчакај; **выта-
щить занозу из пальца** сабарга кадалган
кыпчакајды чыгарар; 2. м. и ж.; перен.,
разг. (придирчивый человек) јѳжынчак,
кырмакчы кижѳ

ЗАНѳЗИСТЫЙ, -ая, -ое јѳжынчак,
кырмакчы; **заносистый человек** јѳжын-
чак кижѳ

ЗАНѳЗИТЬ сов. что кыпчакај кадап
салар (кадап сал-); **занозить палец** сабар-
га кыпчакај кадап салар

ЗАНѳСИТЬ I сов. что талбырада кий-
ип салар (кийип сал-); кирледе кийип са-
лар; **заносить пальто** тонды талбырада
кийип салар

ЗАНѳСИТЬ II см. занести

ЗАНѳСНЫЙ, -ая, -ое кайдан да алын-
ган; **заносные камни** кайдан да алынган
таштар

ЗАНѳСЫ мн. (ед. занѳс м.) кѳрт; **снеж-
ные заносы** кардын кѳрти

ЗАНѳЧЕВАТЬ сов. конуп калар (ко-
нуп кал-); **гости заночевали** айылчылар
конуп калды

ЗАНѳШЕННЫЙ, -ая, -ое талбырада
кийилип калган, кирледе кийилип калган,
кийишке талбырап калган; **заношенная
шапка** кийишке талбырап калган бѳрѳк

ЗАНУМЕРОВАТЬ сов. кого-что но-
мерлер тургузып салар (тургузып сал-),
танмалар тургузып салар; **занумеровать**

ЗАОСТРИТЬСЯ

книги бичиктерге номерлер тургузып салар

ЗАНУМЕРÓВЫВАТЬ *несов. см. занумеровать*

ЗАНЯТИЕ *с.* 1. (*труд, работа*) иш; 2. *воен.* жуулап алары; **занятие города** каланы жуулап алары; 3. *мн. занятия (учёба)* уроктор, үредү; **занятия начинаются** үредү башталып жат

ЗАНЯТНОСТЬ *ж.* јилбилүзи; **занятность рассказа** куучыннын јилбилүзи

ЗАНЯТНЫЙ, -ая, -ое *разг.* јилбилү; **занятная книга** јилбилү бичик

ЗАНЯТОЙ, -ая, -ое бош јок, бош өйи јок; **занятой человек** бош өйи јок киж

ЗАНЯТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич.* от **занять** (*захваченный*) жуулап алган; **занятый город** жуулап алган город; 2. *прил.* (*оставленный за кем-л.*) бош эмес; **это место занято** бу јер бош эмес; 3. *прич.* (*работающий где-л.*) иштеп турган; 4. *прил.* (*не имеющий досуга*) бош јок, бош өй јок; **он занятый человек** ол бош өйи јок киж

ЗАНЯТЬ I *сов. что (взять в долг, взять в долг)* төлүге алып алар (алып ал-), төлүге берип ийер (берип ий-)

ЗАНЯТЬ II *сов. 1. что (заполнить)* толтырып салар (толтырып сал-); **книги заняли весь шкаф** бичиктер шкафты толтырып салды; 2. *что (поместиться, расположиться)* кирип алар (кирип ал-); отурып алар (отурып ал-); **занять новую квартиру** јангы квартирага кирип алар; **зрители заняли места** келген улус јерлерине отурып алды; 3. *что (захватить)* жуулап алар (жуулап ал-); **занять крепость** шибени жуулап алар; 4. *кого (развлечь)* соотодып ийер (соотодып ий-); **занять ребёнка** баланы соотодып ийер; 5. *что (получить)* алар (ал-); **занять в соревновании первое место** мөрөйдө баштапкы јер алар

ЗАНЯТЬСЯ I *сов. 1. (начать что-н. делать, приступить к какому-н. занятию)* баштаар (башта-); **заняться вязанием** түүнип баштаар; **заняться подготовкой к свадьбе** тойго белетенип баштаар; 2. *с кем-*

чем (помочь кому-н. в учении, занятии) болужып баштаар (болужып башта-), иштенип баштаар (иштенип башта-); **заняться с ребенком** балала иштенип баштаар; 3. *кем-чем (сосредоточить свой интерес на ком-чем-н.)* ајару салып баштаар (салып башта-); **заняться своим здоровьем** бойынын су-кадыгына ајару салып баштаар

ЗАНЯТЬСЯ II *сов. 1. (об огне)* јалбырай берер (јалбырай бер-); 2. (*начать брезжить*) адып келер (адып кел-); **заря занялась** тан адып келди

ЗАОБЛАЧНЫЙ, -ая, -ое 1. булуттардын кийниндеги, булуттардын үстиндеги; **заоблачная высь** булуттардын үстиндеги бийик; 2. *перен. (оторванный от действительности, далекий от жизни, нереальный)* јүрүмнен ыраак; **заоблачные мечты** јүрүмнен ыраак амадулар

ЗАОДНО *нареч. 1. (единодушно, в согласии)* бирге, бир санаалу; **я с тобой заодно** бис экү бирге; 2. *разг. (одновременно)* бир аай, ол ајас; **Купите заодно хлеба!** Ол ајас калаш садып алыгар!

ЗАОЗЁРНЫЙ, -ая, -ое көлдин ары јанындагы; **заозёрное село** көлдин ары јанындагы јурт

ЗАОРАТЬ *сов.* багырып баштаар (багырып башта-), багырып ийер (багырып ий-); **он заорал на детей** ол балдарга багырып ийди

ЗАОСТРЁННЫЙ, -ая, -ое 1. учап салган, курчыдып салган; 2. учту, курч учту; **заострённый ноготь** курч учту тырмак

ЗАОСТРИТЬ *сов. что 1.* учап салар (учап сал-), курчыдып салар (курчыдып сал-); **заострить карандаш** карандашты учап салар; 2. *перен.* тындып ийер (тындып ий-), кезем тургузып салар (тургузып сал-); **заострить внимание** ајаруны тындып ийер; **заострить вопрос** суракты кезем тургузып салар

ЗАОСТРИТЬСЯ *сов. 1.* курч болуп калар (болуп кал-), курч боло берер (боло бер-); 2. *перен. (стать более резким, четко выраженным)* курч боло берер; **зрение**

ЗАОСТРЯТЬ

заострилось көстөр курч боло берди; **вопрос заострился** сурак курч боло берди

ЗАОСТРЯТЬ *несов. см. заострить*

ЗАОСТРЯТЬСЯ *несов. см. заостриться*

ЗАОЧНИК *м.* заочник

ЗАОЧНЫЙ, -ая, -ое заочный; **заочное обучение** заочный үредү

ЗАПАД *м.* кўнбадыш

ЗАПАДАТЬ *несов. см. запáть*

ЗАПАДНЫЙ, -ая, -ое кўнбадыш, кўнбадыштын; **западный ветер** кўнбадыш салкын

ЗАПАДНЯ *ж.*; *прям., перен.* чапкы, тузак; **устроить западню** тузак тургузып салар; **попасть в западню** тузакка кирер

ЗАПÁЗДЫВАТЬ *несов.* оройтыыр (оройты-); **запаздывать с ответом** каруу берериле оройтыыр

ЗАПА́ИВАТЬ *несов. что* кандаар (канда-); **запаивать кастрюлю** кастрюляны кандаар

ЗАПАКОВА́ТЬ *сов. что* салып койор (салып кой-), ороп тангып салар (тангып сал-); **запаковать книги в ящик** бичиктерди кайырчакка салып койор; **запаковать вещи** немелерди ороп тангып салар

ЗАПАКОВА́ТЬСЯ *сов.* салынып калар (салынып кал-)

ЗАПАКÓВЫВАТЬ *несов. см. запаковать*

ЗАПАКÓВЫВАТЬСЯ *несов. см. запаковатьсь*

ЗАПА́ЛЬЧИВО *нареч.* кыйгастанып, өкпөлөнип, казырланып, ачынып

ЗАПА́ЛЬЧИВЫЙ, -ая, -ое кыйгас, казыр, ачынчак; **запальчивый человек** кыйгас киж

ЗАПА́МЯТОВАТЬ *сов. что и без доп.*; *разг.* ундып салар (ундып сал-); **запомнить старое** алдындагызын ундып салар

ЗАПАНИБРА́ТА *нареч.*; *разг.* јенил, аай-маай јок; **он запанибрата сходится с людьми** ол улусла аай-маай јок куучындажа берет

ЗАПА́РИВАТЬ *несов. см. запáрить*

ЗАПА́РИВАТЬСЯ *несов. см. запáриться*

ЗАПА́РИТЬ *сов. кого-что* **1.** мылчада изидип салар (изидип сал-); **2. что (обработать кипятком, паром)** кайнаган суу уруп салар (уруп сал-), изү бууга тудуп салар (тудуп сал-); **3. кого-что (загнать до пары, поту)** кара терин чыгарып ийер (чыгарып ий-); **запарить лошадь** аттын кара терин чыгарып ийер

ЗАПА́РИТЬСЯ *сов.* **1.** мылчада кўчи чыкканча изидинип алар (изидинип ал-); **2. прост. (сильно устать, умориться)** тын арып калар (арып кал-); **запариться на работе** иште тын арып калар

ЗАПА́С *м.* **1.** артыктап белетеген неме; **запас дров** артыктап белеген одын; **запас муки** артыктап белетеген кулур; **2. мн. запáсы (продовольственные припасы)** азык, азык-түлүк; **3. перен.** бар кеми; **запас знаний** билгирлердин бар кеми; **4. воен.** запас; **уволить в запас** запаска чыгарар

ЗАПАСА́ТЬСЯ *несов. см. запастись*

ЗАПА́СЛИВЫЙ, -ая, -ое јуунчак; **запасливая хозяйка** јуунчак үй киж

ЗАПАСНО́Й, ЗАПА́СНЫЙ, -ая, -ое **1.** артык; **запасные части машины** көлүктин артык темирлери; **2. воен.** запасной, запаста; **запасной полк** запасной полк

ЗАПАСТ́И *сов. что, чего* көптөдө белетеп салар (белетеп сал-); **запаст** на зиму **дров** кышка одын көптөдө белетеп салар

ЗАПАСТ́ИТЬСЯ *сов. чем* көптөдө белетеп алар (белетеп ал-); **запастись продуктами** курсактар көптөдө белетеп алар

ЗАПА́СТЬ *сов.* **1.** (*завалиться за что-н.*) түжүп калар (түжүп кал-), кысталып калар (кысталып кал-); **в прореху кармана** запала монета карманнын јыртгына темир акча түжүп калган; **2. перен. (глубоко запечатлеться)** томулып калар (томулып кал-); **слова** запали в душу сөстөр көгүске томулып калды

ЗАПА́Х *м.* јыт; **приятный запах** јараш јыт

ЗАПЕЧЬСЯ

ЗАПАХАТЬ *сов. что сүрүп салар (сүрүп сал-); запахать участок земли бир кезек жерди сүрүп салар*

ЗАПАХИВАТЬ I *несов. см. запахать*

ЗАПАХИВАТЬ II *несов. см. запахнуть II*

ЗАПАХНУТЬ I *сов. жытана берер (жытана бер-); запахло табаком танкы жытана берди*

ЗАПАХНУТЬ II *сов. что өмүрлеп салар (өмүрлеп сал-)*

ЗАПАХНУТЬСЯ *сов. чем, во что өмүрленип алар (өмүрленип ал-), ороньп алар (ороньп ал-); запахнуться в халат халатла ороньп алар*

ЗАПАЧКАТЬ *сов. кого-что уймап салар (уймап сал-), кирлеп салар (кирлеп сал-); запачкать новое платье жаңы платьени кирлеп салар*

ЗАПАЧКАТЬСЯ *сов. уйманып алар (уйманып ал-), кирленип калар (кирленип кал-); пальто запачкалось тон кирленип калды*

ЗАПАЯТЬ *сов. что кандап салар (кандап сал-); запаять кастрюлю кастрюляны кандап салар*

ЗАПЕВА́ЛА *м. и ж.; разг. (в хоре) кожон баштаачы*

ЗАПЕВА́ТЬ *несов. что и без доп. кожон баштаар (башта-)*

ЗАПЕКА́ТЬСЯ *несов. см. запечься*

ЗАПЕЛЕНА́ТЬ *сов. кого ороп салар (ороп сал-), чуулап салар (чуулап сал-); запеленать ребенка баланы чуулап салар*

ЗАПЕ́НИТЬ *сов. что көбүктеп салар (көбүктеп сал-), көбүктеп ийер (көбүктеп ий-); запенить воду мылом сууны самынла көбүктеп ийер*

ЗАПЕ́НИТЬСЯ *сов. көбүктеле берер (көбүктеле бер-); вино запенилось кызыл аракы көбүктеле берди*

ЗАПЕРЕ́ТЬ *сов. 1. что жаап салар (жаап сал-), бөктөп салар (бөктөп сал-); запереть дом тураны бөктөп салар; 2. кого-что (поместив где-л.) бөктөп салар; запереть ребёнка в доме баланы турада бөктөп салар*

ЗАПЕРЕ́ТЬСЯ *сов. 1. бөктөнүп алар (бөктөнүп ал-); он заперся в своей комнате ол бойынын кыбында бөктөнүп алган; 2. перен., разг. (не признаться) мойножып турар (мойножып тур-), күжүреп турар (күжүреп тур-), жажырып турар (жажырып тур-)*

ЗА́ПЕРТЫЙ, -ая, -ое бөктү, жабык; **запертая дверь** жабык эжик

ЗАПЕСТРЕ́ТЬ *сов. 1. чокырайа берер (чокырайа бер-), чокырайып баштаар (чокырайып башта-); 2. чокырайа көрүнип келер (көрүнип кел-); запестрели крыши жабынтылар чокырайа көрүнип келди; 3. (в глазах, перед глазами) чокырлана берер (чокырлана бер-)*

ЗАПЕ́ТЬ *сов. что и без доп. кожондой берер (кожондой бер-), кожондоп баштаар (кожондоп башта-)*

ЗАПЕЧА́ТАТЬ *сов. что 1. (наложить печать, опечатать) печеттеп салар (печеттеп сал-); 2. (заклеить) жапшырып салар (жапшырып сал-); запечатать конверт конвертти жапшырып салар*

ЗАПЕЧАТЛЕВА́ТЬСЯ *несов. артар (арт-); запечатлеваться в памяти санаада артар*

ЗАПЕЧАТЛÉТЬ *сов. кого-что 1. (изобразить) журап салар (журап сал-); запечатлеть что-либо на картине журукка журап салар; 2. (запомнить) сагышка артызып алар (артызып ал-); запечатлеть в памяти сагышка арттызып алар*

ЗАПЕЧАТЛÉТЬСЯ *сов. артып калар (артып кал-); запечатлеться в сердце жүректе артып калар*

ЗАПЕЧА́ТЫВАТЬ *несов. см. запечатать*

ЗАПЕ́ЧНЫЙ, -ая, -ое печкенин кийин жанындагы

ЗАПЕ́ЧЬ *сов. что быжырып салар (быжырып сал-); запечь картошку картошканы быжырып салар*

ЗАПЕ́ЧЬСЯ *сов. 1. быжып калар (быжып кал-); картошка запеклась картошко быжып калды; 2. (о крови) тудылы-*

ЗАПИВАТЬ

жа берер (тудульжа бер-), терстеле берер (терстеле бер-); **3.** (о губах) кадып калар (кадып кал-), кургап калар (кургап кал-)

ЗАПИВА́ТЬ *несов. см. запы́ть*

ЗАПИЛÍТЬ *сов. что* **1.** кирееле кезип баштаар (кезип башта-), кирееле кезе берер (кезе бер-); **2.** кого; *перен.* (замучить укорами, попрёками) челдеп салар (челдеп сал-); **она совсем запилила мужа** ол өбөгөнүн чек ле челдеп салган

ЗАПИНА́ТЬ *сов. кого-что* тебип ийер (тебип ий-), тебип салар (тебип сал-); **запинать в яму** орого кийдире тебип ийер; **запинать собаку** ийтти тебип салар

ЗАПИНА́ТЬСЯ *несов.* **1.** бүдүрилер (бүдүрил-); **запинаться за порог** бозогого бүдүрилер; **2.** *перен.* туктурылар (туктурыл-), туктурылып турар (туктурылып тур-); **запинаться на первом столбике** баштапкы жолдыкта туктурылар

ЗАПÍНКА *ж.* туктурылары, туктурылыш; **он без запинки прочитал стихотворение** ол туктурылыш жогынан үлгерди кычырып берди

ЗАПИРА́НИЕ *с.* жабары, бөктөөри

ЗАПИРА́ТЬСЯ *несов.* **1.** бөктөнөр (бөктөн-); **запираться у себя в комнате** бойынын кыбында бөктөнөр; **2.** бөктөлөр (бөктөл-); **дверь не запирается** эжик бөктөлбөй жат

ЗАПИСА́ТЬ *сов.* **1.** что бичип алар (бичип ал-); **записать лекцию** лекцияны бичип алар; **2.** кого-что (*внести в список*) бичип салар (бичип сал-); **записать на кружок** кружокко бичип салар

ЗАПИСА́ТЬСЯ *сов.* бичидип алар (бичидип ал-); **записаться на прием к врачу** эмчиге кирерге бичидип алар

ЗАПÍСКА *ж.* **1.** записка; **писать записки девочкам** кызычактарга запискалар бичиир; **2.** (*краткое сообщение о чем-л. в официальной форме*) бичик; **докладная записка** докладной бичик; **3.** *мн.* **запы́ски** (*чы-л. наблюдения, замечания, воспоминания и т.п., постепенно заносимые на*

бумагу) бичимелдер; **записки писателя** бичиичинин бичимелдери

ЗАПИСНО́Й, -ая, -ое бичиир; **записная книжка** бичиир бичигеш

ЗАПÍСЫВАНИЕ *с.* бичиيري, бичиш; **записывание лекций** лекциялар бичиيري

ЗАПÍСЫВАТЬ *несов. см. записа́ть*

ЗАПÍСЫВАТЬСЯ *несов. см. записа́ться*

ЗА́ПИСЬ *ж.* (*записывание*) бичиيري; **запись народных сказок** албатынын чөрчөктөрүн бичиيري

ЗАПÍТЬ *сов. что* **1.** кийнинен ичип ийер (ичип ий-); **запить лекарство водой** эмнин кийининен суу ичип ийер; **2.** (*запьянствовать*) аракыдай берер (аракыдай бер-)

ЗАПИХА́ТЬ *сов. кого-что; разг.* тыктап салар (тыктап сал-), кептеп салар (кептеп сал-); **запихать вещи в чемодан** кийимдерди чемоданга тыктап салар

ЗАПÍХИВАТЬ *несов. см. запихну́ть*

ЗАПИХНУ́ТЬ *сов. и однокр. кого-что; разг.* тыктап ийер (тыктап ий-), кептеп ийер (кептеп ий-); **запихнуть в рот пирожное** ооско пирожныйды кептеп ийер

ЗАПÍЧКАТЬ *сов. кого; разг.* анаар азырап салар (азырап сал-), анаар жидирип салар (жидирип сал-); **запичкать ребёнка конфетами** балага конфеттерден анаар жидирип салар

ЗАПИЩА́ТЬ *сов.* сыйкылдап баштаар (сыйкылдап башта-), сыйкылдай берер (сыйкылдай бер-); **под скамейкой запыщал цыплёнок** тактанын алдында цыпшка сыйкылдай берди

ЗАПЛАКА́ННЫЙ, -ая, -ое ыйлап калган; **заплаканные глаза** ыйлап калган көстөр

ЗАПЛА́КАТЬ *сов.* ыйлай берер (ыйлай бер-); **ребёнок заплакал от испуга** бала коркыганынан ыйлай берди

ЗАПЛАНИ́РОВАТЬ *сов. что* пландап салар (пландап сал-), пландап алар (пландап ал-); **запланировать поездку** жол-жорук пландап алар

ЗАПОДОЗРИВАТЬ

ЗАПЛАТА *ж.* жамачы; **положить за-плату** жамачы салып койор

ЗАПЛАТАННЫЙ, -ая, -ое жамачылап салган; **заплатанные штаны** жамачылап салган штан

ЗАПЛАТАТЬ *сов. что* жамачылап салар (жамачылап сал-); **заплатать пальто** тонды жамачылап салар

ЗАПЛАТИТЬ *сов. 1. что и без доп.* төлөп салар (төлөп сал-); **заплатить за шкаф** шкаф учун төлөп салар; **2. чем (от-платить)** удур эдип салар (эдип сал-); **заплатить добром за добро** жакшыга удур жакшы эдип салар

ЗАПЛАЧЕННЫЙ, -ая, -ое төлөлип калган

ЗАПЛЕВАТЬ *сов. кого-что 1.* анаар ла түкүрип салар (түкүрип сал-); **запле-вать пол** полго анаар ла түкүрип салар; **2. (плевокми погасить)** түкүрип өчүрип салар (өчүрип сал-); **заплевать сигарету** танкыны түкүрип өчүрип салар

ЗАПЛЁВЫВАТЬ *несов. см. заплевать*

ЗАПЛЕСКАТЬ *сов. что 1.* чачылтып салар (чачылтып сал-), чайбалтып чачылтып салар; **заплескаться пол, стены** полго, стенелерге чачылтып салар; **2.** чайбалтып баштаар (чайбалтып башта-)

ЗАПЛЕСКАТЬСЯ *сов.* чайбала берер (чайбала бер-), чайбалып баштаар (чайбалып башта-); **вода в ведре заплескалась** көнөктө суу чайбала берди

ЗАПЛЕСНЕВЁЛЫЙ, -ая, -ое боктыган, боктып калган; **заплесневелые пряники** боктып калган пряниктер

ЗАПЛЕСНЕВЁТЬ *сов.* боктып калар (боктып кал-), жунтып калар (жунтып кал-); **хлеб заплесневел** калаш боктып калган

ЗАПЛЕСТИ *сов. что* өрүп салар (өрүп сал-); **запести косу** тулун өрүп салар

ЗАПЛЕТАТЬ *несов. см. заплести*

ЗАПЛЕТАТЬСЯ *несов. 1. (о ногах)* оролыжар (оролыш-); **2. (о языке)** толголор (толгол-), туктурылар (туктурыл-)

ЗАПЛОМБИРОВАННЫЙ, -ая, -ое пломба тургузып салган, пломба салып салган

ЗАПЛОМБИРОВАТЬ *сов. что 1. (положить пломбу)* пломба тургузып салар (тургузып сал-); **запломбировать зуб** тишке пломба тургузып салар; **2. (запечатывая что-л.)** пломба салып койор (салып кой-); **запломбировать товарный вагон** товар тартар вагонго пломба салар

ЗАПЛОМБИРОВАТЬ *несов. см. запломбировать*

ЗАПЛЫВАТЬ *несов. см. заплыть*

ЗАПЛЫТЬ *сов. 1. (затечь)* кайылып тўжер (кайылып тўш-); **свеча заплыхла** ўспекчин кайылып тўшти; **2. (покрыться отёками)** тижип калар (тижип кал-); **глаза заплыхли** көс тижип калды; **3. (о пловце)** ыраак жүзүп барар (жүзүп бар-); **заплыхть на середину реки** суунын ортозына ыраак жүзүп барар

ЗАПЛЯСАТЬ *сов.* бијелей берер (бијелей бер-), бијелеп баштаар (бијелеп башта-); **вдруг он заплясал** кенетийин ол бијелеп баштады

ЗАПЛЯСАТЬСЯ *сов.* арыганча бијелеер (бијеле-); **заплясались мы на свадьбе** бис тойдо арыганча бијеледис

ЗАПНУТЬСЯ *сов. 1.* бүдүриле берер (бүдүриле бер-), бүдүрилип калар (бүдүрилип кал-); **запнуться за порог** бозогого бүдүриле берер; **2. (в речи)** туктурыла берер (туктурыла бер-), туктурылып калар (туктурылып кал-); **на первом же столбике запнулся** баштапкы ла жолдыкта туктурыла берди

ЗАПОГАНИВАТЬ *несов. см. запоганить*

ЗАПОГАНИТЬ *сов. что* кирлеп салар (кирлеп сал-); **запоганить посуду** аяк-казанды кирлеп салар

ЗАПОВЕДНИК *м.* заповедник

ЗАПОВЕДЬ *ж. в разн. знач.* салым

ЗАПОДОЗРИВАТЬ *несов. см. заподозрить*

ЗАПОДОЗРИТЬ

ЗАПОДОЗРИТЬ *сов. кого-что в чём* сезип ийер (сезип ий-); **заподозрить во лжи** төгүндөп турганын сезип ийер

ЗАПОЕМ *нареч.; разг. (не отрываясь, в неумеренном количестве; с безудержным увлечением)* өткүрө көп, токтобостон; **читать запоем** токтобостон кычырар; **курить запоем** өткүрө көп танкылаар

ЗАПОЗДАЛЫЙ, -ая, -ое оройтып калган, сондоп калган; **запоздалая помощь** оройтып калган болуш

ЗАПОЗДАТЬ *сов.* оройтып калар (оройтып кал-); **запоздать на собрание** јуунга оройтып калар

ЗАПОЗДНИТЬСЯ *сов.* оройго јетире болуп калар (болуп кал-); **запоздниться на работе** иште оройго јетире болуп калар

ЗАПОЗДНО *нареч.; прост.* өткүрө орой, сүрекей орой; **они вернулись домой запоздно** озор айылына өткүрө орой јанып келген

ЗАПОЙТЬ *сов. кого-что; прост.* анаар сугарып салар (сугарып сал-), анаар ичирип салар (ичирип сал-); **запойть лошадь атты** анаар сугарып салар

ЗАПОЛЗАТЬ *несов. см. заползти*

ЗАПОЛЗАТЬ *сов.* јылып баштаар (јылып башта-)

ЗАПОЛЗТИ *сов.* јылып кирип калар (кирип кал-); **змея заползла в комнату** јылан кыпка јылып кирип калды

ЗАПОЛНЕНИЕ *с.* толтырары; толтырылып калары; **заполнение анкеты** анкетаны толтырары

ЗАПОЛНИТЬ *сов. что* 1. толтырып ийер (толтырып ий-); **студенты заполнили зал** студенттер залды толтырып ийди; 2. (*вписать, написать*) толтырып салар (толтырып сал-), бичип толтырып салар; **заполнить анкету** анкетаны бичип толтырып салар

ЗАПОЛНИТЬСЯ *сов.* толуп калар (толуп кал-); **площадь заполнилась народом** тепсенде улус толуп калды

ЗАПОЛНЯТЬ *несов. см. заполнить*

ЗАПОЛНЯТЬСЯ *несов. см. заполниться*

ЗАПОЛЫХАТЬ *сов.; разг.* јалбырай берер (јалбырай бер-), јалбырап күйе берер (күйе бер-)

ЗАПОЛЯРНЫЙ, -ая, -ое; *геогр.* полярный тегериктин ары јанындагы

ЗАПОМИНАЕМОСТЬ *ж.* санаага артар аргалузы; **В чём заключается запоминаемость произведения?** Чүмдемелдин санаага артар аргалузы неде?

ЗАПОМИНАНИЕ *с.* санаада артары, санаада тудылары, ундылбазы

ЗАПОМИНАТЬСЯ *несов. см. запомниться*

ЗАПОМНИТЬ *сов. кого-что* сананып алар (сананып ал-); **я запомнила его лицо** мен онын јүзин сананып алгам

ЗАПОМНИТЬСЯ *сов.* ундылбас (ундылба-), санаада артып калар (артып кал-); **мне запомнились те счастливые дни** ол ырысту күндер менин санаамда артып калды

ЗАПОР I *м.* бөк; **дверь без запора** бөк јок эжик

ЗАПОР II *м.; мед.* тырык, тырыктаары; **страдать запором** тырыктаан шыралаар

ЗАПОРАШИВАТЬ *несов. см. запорошить*

ЗАПОРОТЬ I *сов. кого-что; разг.* өлтүрө сабап салар (сабап сал-); **враги его запороли** оштүлер оны өлтүрө сабап салган

ЗАПОРОТЬ II *сов. кого-что; прост.* 1. өлтүрө јара тартып салар (тартып сал-); **кабан запорол** клыками много собак какай азу тиштериле көп ийттерди өлтүрө јара тартып салган; 2. (*испортить неумелой или небрежной работой*) үреп салар (үреп сал-), анаар-мынаар иштенишле үреп салар; **запороть станок** станокты үреп салар

ЗАПОРОШИТЬ *сов. что* бүркеп салар (бүркеп сал-); **дорогу запорошило снегом** јолды кар бүркеп салды

ЗАПРОПАСТИТЬСЯ

ЗАПОРХАТЬ *сов.* учуп баштаар (учуп башта-); **над поляной запорхали бабочки** јаланнын үстиле көблөктөр учуп баштады

ЗАПОРХНУТЬ *сов.; разг.* 1. (о птицах, о бабочках) кийдире учуп келер (учуп кел-); **птица запорхнула в окно** кучкаш көзнөккө кийдире учуп келди; 2. *перен.* (стремительно и легко войти, вбежать) кийдире јүгүрип келер (јүгүрип кел-); **он тихонько запорхнул к другу** ол араайынан нөкөрине кийдире јүгүрип келди

ЗАПОТЕВАТЬ *несов. см. запотеть*

ЗАПОТЁЛЫЙ, -ая, -ое терлеп калган; **запотелые окна** терлеп калган көзнөктөр

ЗАПОТЁТЬ *сов.* (о стекле и т.п.) терлей берер (терлей бер-); **окно запотело** көзнөк терлей берди

ЗАПОЯСАТЬ *сов.* кого-что курчап салар (курчап сал-), курла тартып салар (тартып сал-); **запоясать платье** платьени курла тартып салар

ЗАПОЯСАТЬСЯ *сов.* (запоясать себя) курчанып алар (курчанып ал-), курла тартынып алар (тартынып ал-); **он надел пальто, запоясался** ол тонын кийеле, курчанып алды

ЗАПОЯСЫВАТЬ *несов. см. запоясать*

ЗАПОЯСЫВАТЬСЯ *несов. см. запоясаться*

ЗАПРАВИТЬ *сов. что* 1. (всунуть) сугуп алар (сугуп ал-); **заправить брюки в сапоги** штанды өдүкке сугуп алар; 2. (*горючим и т.п.*) уруп алар (уруп ал-), **заправлять эдип салар** (эдип сал-); **заправить машину бензином** көлүккө бензин уруп алар; 3. (*положить приправу, сдобрить чем-н.*) кожуп салар (кожуп сал-); **заправить щи сметаной** щи супка каймак кожуп салар

ЗАПРАВИТЬСЯ *сов.; разг.* (*горючим и т.п.*) уруп алар (уруп ал-); **заправляться эдип алар** (эдип ал-); **он заправился и поехал дальше** ол заправляться эдип алала, онон ары барды; **заправиться бензином** бензин уруп алар

ЗАПРАВЛЯТЬ *несов. см. заправить*

ЗАПРАВЛЯТЬСЯ *несов. см. заправиться*

ЗАПРАШИВАТЬ *несов. см. запросить*

ЗАПРЁТ *м.* токтоду; **без запрета** токтоду јогынан

ЗАПРЕТИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое токтодор, токтодулу; **запретительные приёмы** токтодор эп-аргалар

ЗАПРЕТИТЬ *сов. что* токтодып салар (токтодып сал-); **запретить курить** танкылаарын токтодып салар

ЗАПРЁТНЫЙ, -ая, -ое тузаланарга јарабас; **запретная зона** тузаланарга јарабас јер

ЗАПРЕЩАТЬ *несов. см. запретить*

ЗАПРЕЩЕНИЕ *с.* байланары, токтодоры

ЗАПРИМЁТИТЬ *сов. кого-что; прост.*

1. (*наблюдая, подметить, увидеть*) ајарып ийер (ајарып ий-), көрүп ийер (көрүп ий-); **я заметил у него интерес к музыке** онын күүле јилбиркеп турганын ајарып ийдим; 2. (*наблюдая, запомнить, остановить внимание на ком-чем-н.*) көрүп сананып алар (сананып ал-); **заметить кого-н. в лицо** кемнин-кемнин јүзин көрүп сананып алар

ЗАПРИХОДОВАТЬ *сов. что* кирелтеге кийдирип салар (кийдирип сал-)

ЗАПРОЕКТИРОВАТЬ *сов. что* үлекерге кийдирип салар (кийдирип сал-), планга кийдирип салар, проект тургузып салар (тургузып сал-); **запроектировать строительство дома** тура тударын үлекерге кийдирип салар

ЗАПРОКІДЫВАТЬ *несов. см. запрокинуть*

ЗАПРОКІНУТЬ *сов. что* чалкойто тудуп алар (тудуп ал-), канкайтып ийер (канкайтып ий-); **запрокинуть голову** бажын канкайтып ийер

ЗАПРОПАСТИТЬСЯ *сов.; разг.* јылыыйп калар (јылыыйп кал-), јоголо берер (јоголо бер-)

ЗАПРОС

ЗАПРОС м. 1. суру; **послать запрос в министерство** министерствого суру ийер; 2. *только мн.* **запросы** (*потребности, интересы*) некелтелер; **культурные запросы населения** албатынын культурный некелтелери; **удовлетворять чьи-л. запросы** кемнин-кемнин некелтелерин бүдүрер; 3. *обычно мн.* **запросы** (*стремления, потребности, влечения*) күүн-земелдер; **у детей были свои запросы** балдарда бойлорынын күүнземелдери болгон; 4. *разг.* (*назначение за продаваемую вещь или выполняемую работу более высокой цены, чем данная вещь, работа стоит*) бийиктедиш, баазын бийиктедиш, көдүрери, баазын көдүрери; **установить цены без запроса** бааларды бийиктедиш жогынан тургузып салар; **продавать с запросом** баазын көдүрүп садар

ЗАПРОПАСТЬ сов.; *разг.* жылыып калар (жылыып кал-), жок болуп калар (болуп кал-); **Где же вы все запропали?** Слер үзегер кайда жок болуп калдаар?

ЗАПРОСИТЬ сов. *кого-что* 1. суру эдип ийер (эдип ий-), баштанып ийер (баштанып ий-); **запросить в полицию** полицияга запрос эдип ийер; 2. (*потребовать преувеличенно большую, чрезмерную цену за какой-н. товар*) сураар (сура-), некеер (неке-); **он запросил за дом в два раза больше денег** тура учун ол эки капка көп акча сураган

ЗАПРОСТО нареч. 1. (*без церемоний, без стеснений, просто, как равный с равным*) чүм жогынан; **запросто разговаривать** чүм жогынан куучындажар; 2. (*легко, без усилий*) женил; **можно запросто перепрыгнуть через эту речку** бу суучакты женил ажыра калып ийерге жараар

ЗАПРОТЕСТОВАТЬ сов. *жөпсинбей турар* (жөпсинбей тур-), удурлажа берер (удурлажа бер-); **против моего предложения запротестовали все присутствующие** менин айтканыма ончо болгон улус удурлажа берди

ЗАПРОТОКОЛИРОВАТЬ сов. *что* протоколго кийдирип салар (кийдирип сал-), протоколго бичип салар (бичип сал-); **запротоколировать заседание** жуунды протоколго бичип салар

ЗАПРУДА ж. буук, буунты

ЗАПРУДИТЬ сов. *что* 1. бууп салар (бууп сал-); **запрудить реку** сууны бууп салар; 2. *перен.* (*заполнить*) толтырып ийер (толтырып ий-); **толпа запрудила всю площадь** улус бастыра тепсенди толтырып ийди

ЗАПРУЖИВАТЬ несов. см. **запрудить**

ЗАПРЫГАТЬ сов. калып баштаар (калып башта-), секирип баштаар (секирип башта-)

ЗАПРЫГАТЬСЯ сов.; *разг.* калып арып калар (арып кал-), арыганча секирер (секир-)

ЗАПРЫГИВАТЬ несов. см. **запрыгнуть**

ЗАПРЫГНУТЬ сов. калып ийер (калып ий-), секирип ийер (секирип ий-); **кошка запрыгнула на диван** киске диваннын үстинге калып ийди

ЗАПРЫСКАТЬ сов. 1. (*начать прыскать*) чачылып баштаар (чачылып башта-); 2. (*обдать брызгами, забрызгать*) чачылтып салар (чачылтып сал-)

ЗАПРЯГАТЬ несов. см. **запрячь**

ЗАПРЯГАТЬСЯ несов. см. **запрячься**

ЗАПРЯЖКА ж. 1. (*действие*) жегери; 2. (*повозка с лошадей*) жеккен абра

ЗАПРЯТАТЬ сов. *кого-что* сугуп салар (сугуп сал-), жажырып салар (жажырып сал-); **запрятать деньги** акчаны сугуп салар

ЗАПРЯТАТЬСЯ сов. жажынып калар (жажынып кал-); **мальчик запрятался под кровать** уулчак орыннын алдына жажынып калды

ЗАПРЯТЫВАТЬ несов. см. **запрятать**

ЗАПРЯТЫВАТЬСЯ несов. см. **запрятаться**

ЗАПРЯЧЬ сов. *кого-что* 1. жегип салар (жегип сал-); **запрячь лошадь в телегу** атты абрага жегип салар; 2. *перен., разг.*

ЗАПУЩЕННЫЙ

(нагрузить трудной работой, заставить выполнять много работы) көп иш эттир-тип салар (эттиртип сал-), жегип салар (жегип сал-); **надо запрячь его в работу** оны ишке жегип салар керек

ЗАПРЯЧЬСЯ сов. во что жегилип калар (жегилип кал-)

ЗАПУТАННЫЙ, -ая, -ое 1. прич. коркыдып салган, коркып калган; **запуганный ребенок** коркыдып салган бала; 2. прил. (пугливый и робкий от постоянных угроз и запугиваний) коркынчак

ЗАПУГАТЬ сов. кого коркыдып салар (коркыдып сал-); **он всех запугал** ол ончозын коркыдып салган

ЗАПУГИВАТЬ несов. см. запугать

ЗАПУДРИВАТЬ несов. см. запудрить

ЗАПУДРИТЬ сов. что пудрала сүртүп салар (сүртүп сал-), пудралап салар (пудралап сал-); **запудрить прыщик на лице** жүсте чыбыртканды пудрала сүртүп салар

ЗАПУСКАТЬ I несов. см. запустить I

ЗАПУСКАТЬ II несов. см. запустить II

ЗАПУСТЕЛЫЙ, -ая, -ое жайрадылып калган, ээн; **запустелая дача** ээн дача

ЗАПУСТЕТЬ сов. жайрадылып калар (жайрадылып кал-), ээн болуп калар (болуп кал-), ээнзиреп калар (ээнзиреп кал-); **город запустел** кала ээнзиреп калган

ЗАПУСТИТЬ I сов. 1. что чем; разг. (бросить) туда берип ийер (берип ий-); **запустить камнем** ташла туда берип ийер; 2. что; разг. (засунуть) сугуп ий-; **запустить руку в карман** колды карманга сугуп ийер; 3. что (привести в действие) иштедип ийер (иштедип ий-), божодып ийер (божодып ий-); **запустить ракету** ракета божодып ийер

ЗАПУСТИТЬ II сов. что 1. (довести до упадка) жайрадып салар (жайрадып сал-), ээнзиредип салар (ээнзиредип сал-), аяру салбай барар (салбай бар-); **запустить ферму** ферманы жайрадып салар; **запустить дела** керектерге аяру салбай барар;

2. (болезнь) удадып салар (удадып сал-), керексибей турар (керексибей тур-)

ЗАПУТАННОСТЬ жс. булгалып калганы; **запутанность судебного дела** жаргынын керегинин булгалып калганы

ЗАПУТАННЫЙ, -ая, -ое булгалып калган; **запутанный вопрос** булгалып калган сурак

ЗАПУТАТЬ сов. 1. что чиймеп салар (чиймеп сал-); **запутать веревку** бууны чиймеп салар; 2. что (усложнить) булгап салар (булгап сал-); **запутать дело** керекти булгап салар; 3. кого-что (сбить с толку, привести в замешательство) булгап салар; **запутать всякими вопросами** жүзүн-жүүр сурактарла булгап салар; 4. кого; перен. (впутать) кожуп салар (кожуп сал-), кийдирип салар (кийдирип сал-); **запутать в неприятную историю** жаман керекке кийдирип салар

ЗАПУТАТЬСЯ сов. 1. чиймелип калар (чиймелип кал-), оролыжып калар (оролыжып кал-); **волосы запутались** чач оролыжып калды; 2. (усложниться) булгалып калар (булгалып кал-); **дело запуталось** керек булгалып калды; 3. в чем (зацепиться, застрять) илинип калар (илинип кал-), оролып калар; 4. перен. (сбиться – о речи) булгалып калар, туктурулып калар (туктурулып кал-); 5. разг. азып калар (азып кал-); **запутаться в лесу** араш аразында азып калар

ЗАПУТЫВАТЬ несов. см. запутать

ЗАПУТЫВАТЬСЯ несов. см. запутаться

ЗАПУХАТЬ несов. см. запухнуть

ЗАПУХНУТЬ сов. тижип калар (тижип кал-); **глаза запухли** көстөр тижип калган

ЗАПУЩЕННЫЙ I, -ая, -ое 1. (брошенный) ташталган, чачып ийген; 2. (приведённый в действие) иштей берген

ЗАПУЩЕННЫЙ II, -ая, -ое 1. (находящийся в запустении) ташталган, жайрадылган; **запущенный сад** ташталган сад; 2. (о болезни) удап калган, удадып салган

ЗАПЫЛАТЬ

ЗАПЫЛАТЬ *сов.* 1. (*загореться*) жалбырай берер (жалбырай бер-); **запылал костёр** от жалбырай берди; 2. *перен.* (*покраснеть*) кызара берер (кызара бер-); **от гнева лицо его запылало** ачынганьнан онын жүзи кызара берди

ЗАПЫЛИТЬ *сов.* 1. *что* тоозындап салар (тоозындап сал-); **запылили весь пол** бастыра полды тоозындап салган; 2. *без доп.* (*начать пылить, поднять пыль*) тоозындалып келер (тоозындалып кел-), тоозын көдүрүп ийер (көдүрүп ий-); **по дороге запылило стадо овец** јолдо койлордын үүри тоозын көдүрүп ийди

ЗАПЫЛИТЬСЯ *сов.* тоозындалып калар (тоозындалып кал-); **книги запылились** бичиктер тоозындалып калган

ЗАПЫТАТЬ *сов.* *кого* кыйнап салар (кыйнап сал-), кинчектеп салар (кинчектеп сал-), шыраладып салар (шыраладып сал-)

ЗАПЫХАТЬСЯ *сов., несов.* тыныжы јетпей барар (јетпей бар-), тыныжы буулып турар (буулып тур-)

ЗАПЬЯНЁТЬ *сов.* эзирип калар (эзирип кал-)

ЗАПЯТАЯ *ж.* запятой; **поставить запятую** запятой тургузып салар

ЗАПЯТИТЬ *сов.* *кого-что*; *разг.* кайра ийдип салар (ийдип сал-); **запятить телегу** абраны кайра ийдип салар

ЗАПЯТНАТЬ *сов.* 1. *что* (*покрыть пятнами*) уймап салар (уймап сал-), шалбактадып салар (шалбактадып сал-); **запятнать всю одежду** бастыра кийимди шалбактадып салар; 2. *кого-что*; *перен.* уйтка тўжүрүп салар (тўжүрүп сал-), јаман адын чыгарып салар (чыгарып сал-), јабарлап салар (јабарлап сал-)

ЗАПЯТНАТЬСЯ *сов.* 1. уймалып калар (уймалып кал-), шалбакталып калар (шалбакталып кал-); 2. *перен.* (*опозориться*) јаман ады чыгып калар (чыгып кал-)

ЗАПЯЧИВАТЬ *несов.* *кого-что*; *разг.* кайра ийдер (ийт-)

ЗАРАБАТЫВАТЬ *несов. см.* **заработать I**

ЗАРАБАТЫВАТЬСЯ *несов. см.* **заработаться**

ЗАРАБОТАТЬ I *сов.* *что* (*получить за работу*) иштеп алар (иштеп ал-); **заработать две тысячи за один день** бир күнге эки мун акча иштеп алар

ЗАРАБОТАТЬ II *сов.* (*начать работать*) иштей берер (иштей бер-); **мотор заработал** мотор иштей берди

ЗАРАБОТАТЬСЯ *сов.* (*утомиться от долгой работы*) узак иштеп арып калар (арып кал-), арыганча иштеер (иште-)

ЗАРАБОТНЫЙ, -ая, -ое иштин; **заработная плата** иштин јалы

ЗАРАБОТОК *м.* 1. јал акча; **годовой заработок** бир јылдын јал акказы; 2. *мн.* **заработки** акча иштеери; **уехать на заработки** акча иштеп јүре берер

ЗАРАВНИВАТЬ *несов. см.* **заровнять**
ЗАРАВНИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **заровняться**; 2. *страд.* *от* **заравнивать**

ЗАРАЖАЕМОСТЬ *ж.* југужары; **заражаемость болезни** оорунын југужары

ЗАРАЖАТЬ *несов. см.* **заразить**

ЗАРАЖАТЬСЯ *несов. см.* **заразиться**

ЗАРАЖЁННЫЙ, -ая, -ое *прич.* и *прил.* југуш оору југуштырып салган, југуш ооруга алдырткан, југуш оору јайылып калган; **заражённый воздух** југуш ооруга алдырткан кей; **заражённая местность** југуш оору јайылып калган јер

ЗАРА́З *нареч.*; *разг.* бир катаптан, бир ле уунда; **зараз два дела не делают** бир ле уунда эки иш этпей јат

ЗАРА́ЗА *ж.* југуш оору; **надо уничтожить источник заразы** југуш оорунын табылган јерин јоголтып салар керек

ЗАРАЗИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*заразный*) југужар аргалу; **заразительная болезнь** југужар аргалу оору; 2. *перен.* (*легко передающийся другим*) өскө улуска јайылар, улусты јилбиркедер; **заразительный смех** өскө улуска јайылар каткы; **зарази-**

тельный пример улусты јилбиркедер јозок

ЗАРАЗИТЬ *сов. кого чем* **1.** (болезнью) југуш оору југуштырып салар (југуштырып сал-), југуш оору јайып салар (јайып сал-); **заразить гриппом** грипп југуштырып салар; **2. перен.** (увлечь чем-н., внушить свои чувства, передать кому-н. какую-н. склонность) јайып ийер (јайып ий-), јилбиркедип салар (јилбиркедип сал-); **заразить всех своей радостью** бойынын сүүнчизин ончозына јайып ийер; **она заразила меня чтением женских романов** ол мени үй улустын романдарын кычырапыла јилбиркедип салды

ЗАРАЗИТЬСЯ *сов.* **1.** (болезнью) југуш оору тудуп алар (тудуп ал-), југуш оору табып алар (табып ал-), оору југуштырып алар (југуштырып ал-); **2. перен.** (воспринять, усвоить от других что-н.) табып алар (табып ал-), үренип алар (үренип ал-); **теперь она заразилась вязанием крючком** эмди ол крючокло түүнерин табып алды

ЗАРАЗНЫЙ, -ая, -ое југуш, југуш оорулу; **заразные болезни** југуш оорулар; **заразный больной** југуш оорулу оору кижии

ЗАРАНЕЕ *нареч.* ажындыра, озодон, эртеден; **заранее приготовить все необходимое для путешествия** јорыкка керектүү немени озодон белетеп алар; **с заранее написанным докладом** озодон бичип алган докладту

ЗАРАПОРТОВАТЬСЯ *сов.* кўн тескери куучындап салар (куучындап сал-), кўн тескери балырап салар (балырап сал-)

ЗАРАСТАТЬ *несов. см. зарастить*

ЗАРАСТИ *сов.* **1.** чем (травой, волосами и т.п.) туй өзүп калар (өзүп кал-); **огород зарос сорной травой** огородто от өлөн туй өзүп калган; **2. разг.** (зажить, зарубцеваться) јазылып калар (јазылып кал-), тартылып калар (тартылып кал-); **рана заросла** шырка јазылып калды

ЗАРАСТИТЬ *сов.* что өскүрип салар (өскүрип сал-), өскүрип алар (өскүрип ал-); **зарастить сад крапивой** садта чалканды өскүрип салар; **он зарастил бороду** ол сагалын өскүрип алган

ЗАРАЩИВАТЬ *несов. см. зарастить*

ЗАРВАТЬСЯ *сов.; разг., неодобр.* ойинен ажа берер (ажа бер-), ойинен өдө берер (өдө бер-); **зарваться в карточной игре** көзөр ойноорында ойинен өдө берер

ЗАРДЁТЬ *сов.* кызара берер (кызара бер-); кызарып келер (кызарып кел-); **лес зардел** на солнце агаш аразы кўнге кызара берди

ЗАРДЁТЬСЯ *сов.* кызара берер (кызара бер-); кызарып келер (кызарып кел-); **когда заря зарделась...** качан таң кызарып келерде...

ЗАРЁВАННЫЙ, -ая, -ое тың ыйлап калган; **возле двери стояла зарёванная девочка** эжиктин јанында тың ыйлап калган кызыкчак турды

ЗАРЕВЁТЬ *сов.* **1.** (о животных) огурып баштаар (огурып башта-), бустай берер (бустай бер-); **заревел бык** бука огурып баштады; **2. разг.** (начать сильно и громко плакать) тың ыйлай берер (ыйлай бер-), тың ыйлап баштаар (ыйлап башта-)

ЗАРЕВО *с.* тандак, јаркын; **зарев** пожара өрттин јаркыны

ЗАРЕГИСТРИРОВАТЬ *сов.* **1.** кого-что (записать) бичип салар (бичип сал-); **зарегистрировать явившихся на собрание** јуунга келгендерди бичип салар; **2. что (брак)** алышканын бичип салар

ЗАРЕГИСТРИРОВАТЬСЯ *сов.* **1.** (записаться, отметить) бичидип алар (бичидип ал-); **2. (зарегистрировать брак)** бичидип алар; **они давно зарегистрировались** олоор туку качан бичидип алган

ЗАРЕДЁТЬ *сов.* суйып баштаар (суйып башта-), суйук болуп калар (болуп кал-); **лес зардел** агаш аразы суйук болуп калган

ЗАРЕЗ *м. спец.* (убой на мясо – домашних животных) согумдаары

ЗАРЕЗАТЬ

ЗАРÉЗАТЬ *сов. кого* **1.** (убить режущим орудием) өлтүрө сайып салар (сайып сал-); **2. обл.** (загрызть) өлтүрө тудуп салар (тудуп сал-); **волк зарезал овцу** бөрү койды өлтүрө тудуп салды

ЗАРÉЗАТЬСЯ *сов. (лишить себя жизни режущим орудием)* өлтүрө сайынып алар (сайынып ал-)

ЗАРЕЗВÍТЬСЯ *сов. көкий берер* (көкий бер-), көкип баштаар (көкип башта-), көкип чыгар (көкип чык-); **я зарезвился да затанцевался до упаду** мен көкип чыгала, жыгылганча бижелеп алдым

ЗАРЕЗЕРВÍРОВАТЬ *сов. что* резервке арттырып салар (арттырып сал-), беле-теп салар (белетеп сал-); **зарезервировать номер в гостинице** конор турада жер беле-теп салар

ЗАРЕКА́ТЬСЯ *несов. сөзүн айдынар* (айдын-); **зарекаться выходить из дома по вечерам** энирлер сайын айылдан чыкпас деп сөзүн айдынар

ЗАРЕКОМЕНДОВА́ТЬ *сов. кого* көргүзип салар (көргүзип сал-), жакшы жанынан көргүзип (айдып) салар; **зареккомендовать себя хорошим работником** бойын жакшы ишчи эдип көргүзип салар

ЗАРЕКОМЕНДОВА́ВЫВАТЬ *несов. см. зареккомендовать*

ЗАРÉЧНЫЙ, -ая, -ое суунын ары жанындагы; **заречные поляны** суунын ары жанындагы жалаңдар

ЗАРÉЧЬЕ *с.* суунын ары жаны; **они переправлялись в заречье на лодке** омор суунын ары жанына кемелү кечип туратандар

ЗАРÉЧЬСЯ *сов. сөс берип салар* (берип сал-); **заречься пить** аракы ичпеске сөс берип салар

ЗАРЖАВÉЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* таттап калган; **заржавелый гвоздь** таттап калган каду

ЗАРЖАВÉТЬ *сов.* таттап калар (таттап кал-); **нож заржавел** бычак таттап калган

ЗАРЖА́ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое таттап калган; **заржавленный нож** таттап калган бычак

ЗАРЖА́ТЬ *сов.* киштей берер (киштей бер-); **конь заржал** ат киштей берди

ЗАРИСО́ВАННЫЙ, -ая, -ое журап салган

ЗАРИСОВА́ТЬ *сов. кого-что* журап салар (журап сал-); **зарисовать горы** кырларды журап салар

ЗАРИСОВА́ТЬСЯ *сов.* журанып узак отурып калар (отурып кал-)

ЗАРИСО́ВЫВАТЬ *несов. см. зарисовать*

ЗА́РИТЬСЯ *несов. на что; разг.* күйүнип көрөр (күйүнип көр-), мензинерге күйүнзеп турар (күйүнзеп тур-); **зариться на чужое добро** өскө кижинин жөбжөзүн мензинерге күйүнзеп турар

ЗАРОБÉТЬ *сов.* кемзине берер (кемзине бер-); **девочка заробела у доски** досконун алдында кызыкчак кемзине берди

ЗАРОВНЬЯ́ТЬ *сов. что* түзедип салар (түзедип сал-); **заровнять выбоины на дороге** жолдо ойдыктарды түзедип салар

ЗАРОВНЯТЬСЯ *сов.* көмүлип түзелип калар (түзелип кал-), түзелип калар; **ямы заровнялись** оролор көмүлип түзелип калган

ЗАРО́Д *м.* обоо, обого; **сложить зарод** обоо салып койор

ЗАРОДИТЬСЯ *сов. (возникнуть)* табылып келер (табылып кел-), чыгып келер (чыгып кел-); **у меня зародилось сомнение** менде аланзу табылып келди

ЗАРО́ДЫШ *м.* **1.** үрен, жаны түүлген бала; **2. перен.** жаны башталган неме, жаны түүлген неме

ЗАРО́ДЫШЕВЫЙ, -ая, -ое жаны түүлген; **зародышевые клетки** жаны түүлген клеткалар

ЗАРОЖДА́ТЬСЯ *несов. см. зародиться*

ЗАРОЖДÉНИЕ *с.* **1. биол.** түүлери; **2. перен.** табылып келери

ЗАРЯДИТЬ

ЗАРО́К *м.* черт сѳс; **давать зарок** черт сѳс берер

ЗАРО́НИТЬ *сов.* **что** (уронить за что-н.) тўжўрип ийер (тўжўрип ий-), ычкынып ийер (ычкынып ий-); **заронить ключ за диван** тўлкўўрди диваннын кий-нине тўжўрип ийер

ЗАРО́НЯТЬ *несов. см.* заронить

ЗА́РОСЛЬ *ж.* жыраа; **к реке нужно было пробираться сквозь густую заросль** сууга койу жыраа ѳткўре барар керек болгон

ЗАРПЛА́ТА *ж.* (заработная плата) жал акча, ишжал

ЗАРУБА́ТЬ *несов. см.* зарубить

ЗАРУБА́ТЬСЯ *несов. см.* зарубиться

ЗАРУБЕ́ЖНЫЙ, -ая, -ое **гран ары** жанындагы; **зарубежные страны** гран ары жанындагы ороондор

ЗАРУБИ́ТЬ *сов.* **1.** **кого** (убить) ѳлтўре чабып салар (чабып сал-); **2.** **что** (сделать зарубку) чертип салар (чертип сал-); ♦ **зарубить себе на носу** сагышта бек тудар

ЗАРУБИ́ТЬСЯ *сов.* (ранить себя топором) малталанып алар (малталанып ал-), малтала чабынып алар (чабынып ал-)

ЗАРУ́БКА *ж.* (метка) чертик

ЗАРУБЦЕВА́ТЬСЯ *сов.* (о ране) сорбыланып калар (сорбыланып кал-), тартылып калар (тартылып кал-); **рана зарубцевалась** шырка сорбуланып калды

ЗАРУБЦО́ВЫВАТЬСЯ *несов. см.* зарубцеваться

ЗАРУГА́ТЬ *сов.* **кого-что**; *прост.* арбанып салар (арбанып сал-)

ЗАРУГА́ТЬСЯ *сов.* (начать ругаться) арбанып баштаар (арбанып башта-)

ЗАРУКОПЛЕСКА́ТЬ *сов.* колчабыштырып баштаар (колчабыштырып башта-), тажына берер (тажына бер-); **зрители зарукоплексакали** кѳрѳѳчилер тажына берди

ЗАРУМЯ́НИВАТЬ *несов. см.* зарумянить

ЗАРУМЯ́НИВАТЬСЯ *несов. см.* зарумяниться

ЗАРУМЯ́НИТЬ *сов.* **кого-что** **1.** кызартып ийер (кызартып ий-); **мороз зарумянил щѳки** соок жаактарды кызартып салды; **2.** кызарта быжырып салар (быжырып сал-); **зарумянить пирог** пирогты кызарта быжырып салар

ЗАРУМЯ́НИТЬСЯ *сов.* **1.** (напр. о пироге) кызарып быжып калар (быжып кал-); **2. перен.** (покрыться румянцем) кызара берер (кызара бер-); **от холода щеки зарумянились** сооктон жаактар кызара берди

ЗАРЫВА́ТЬ *несов. см.* зары́ть

ЗАРЫВА́ТЬСЯ I *несов. см.* зары́ться

ЗАРЫВА́ТЬСЯ II *несов. см.* зарва́ться

ЗАРЫДА́ТЬ *сов.* тын ыйлай берер (ыйлай бер-); **зарыдать от обиды** ачынганнан тын ыйлай берер

ЗАРЫ́ТЬ *сов.* **кого-что** кѳмўп салар (кѳмўп сал-), сугуп салар (сугуп сал-); **зарыть клад** клад кѳмўп салар

ЗАРЫ́ТЬСЯ *сов.* **во что** **1.** (поместиться, спрятаться в вырытом углублении или в чем-л. сыпучем) кирип калар (кирип кал-), жажынып калар (жажынып кал-); **зарыться в норы** уйаларга кирип калар; **зарыться в одеяло** одеяланын алдына жажынып калар; **2. перен.** (погрузиться в какое-н. занятие, целиком отдаться какому-н. делу) бастырып салар (бастырып сал-); **зарыться в книги** бичиктерге бастырып салар

ЗАРЫЧА́ТЬ *сов.* ыркырана берер (ыркырана бер-), ыркыранып баштаар (ыркыранып башта-); **волк зарычал** бѳрў ыркыранып баштады

ЗАРЯ́ *ж.* (мн. зѳри) тандак; **утренняя заря** эртен турадагы тандак

ЗАРЯ́Д *м.* **1.** **воен.** (в снаряде, патроне) ок, таары; **2. физ.** заряд (кандый бир немедде токтын бар кеми); **электрический заряд** токтын заряды

ЗАРЯДИ́ТЬ I *сов.* **что** **1.** октоп салар (октоп сал-), октоп ийер (октоп ий-); **зарядить пушку** пушканы октоп салар; **2.** заряд алындырып ийер (алындырып ий-);

ЗАРЯДИТЬ

зарядить аккумулятор аккумуляторды заряд алындырып ийер

ЗАРЯДИТЬ II *сов.* бир немени улай ла эдип турар (эдип тур-); **зарядил ходить в гости к соседу** айылдашка улай ла айылдап барар болды

ЗАРЯДИТЬСЯ *сов.* 1. (*об огнестрельном оружии*) октолып калар (октолып кал-); **ружьё зарядилось** мылтык октолып калды; 2. заряд алынып алар (алынып ал-); **батарея зарядилась** батарея заряд алынып алды

ЗАРЯДКА *ж.* 1. *см.* **зарядить I**; 2. *спорт.* зарядка; **утренняя зарядка** эртен турагы зарядка

ЗАРЯЖАТЬ *несов. см.* **зарядить I**

ЗАРЯЖАТЬСЯ *несов. см.* **зарядиться**

ЗАСАДА *ж.* тозу; **устроить засаду** тозу тургузар; **попасть в засаду** тозуга кирер

ЗАСАДИТЬ *сов. что чем* 1. (*растениями*) отургызып салар (отургызып сал-); **засадить грядки огурцами** грядкаларга огурчындар отургызып салар; 2. *кого; разг.* отургызып салар; **засадить в тюрьму** түрмеге отургызып салар; **засадить учиться** үрензин деп отургызып салар; 3. *что; разг.* (*всадить*) кыстап салар (кыстап сал-); кийдире кадап салар (кадап сал-); **засадить топор в бревно** малтаны тоормошко кийдире кадап салар

ЗАСАЖИВАТЬ *несов. см.* **засадить**

ЗАСАЛИВАТЬ I *несов. см.* **засалить**

ЗАСАЛИВАТЬ II *несов. см.* **засолить**

ЗАСАЛИВАТЬСЯ I *несов.* үстелер (үстел-)

ЗАСАЛИВАТЬСЯ II *несов.* тузалар (тузал-)

ЗАСАЛИТЬ *сов. что* үстеп салар (үстеп сал-), үске уймап салар (уймап сал-); **засалить рукава** јендерин үске уймап салар

ЗАСАЛИТЬСЯ *сов.* үстелип калар (үстелип кал-); үске уймалып калар (уймалып кал-)

ЗАСАРИВАТЬ *несов. см.* **засорить**

ЗАСАРИВАТЬСЯ *несов. см.* **засориться**

ЗАСАСЫВАТЬ *несов. см.* **засосать**

ЗАСАХАРИВАТЬ *несов. см.* **засахарить**

ЗАСАХАРИВАТЬСЯ *несов. см.* **засахариться**

ЗАСАХАРИТЬ *сов. что* сахарлап салар (сахарлап сал-), сахар уруп салар (уруп сал-); **засахарить ягоды** јиилектерди сахарлап салар

ЗАСАХАРИТЬСЯ *сов.* сахары койылып калар (койылып кал-); **варенье засахарилось** вареньенин сахары койылып калган

ЗАСВАТАТЬ *сов. кого* кудалап салар (кудалап сал-)

ЗАСВАТЫВАТЬ *несов. см.* **засватать**

ЗАСВЕЖЁТЬ *сов. (о ветре)* тыный берер (тыный бер-); **ветер засвежел и вскорее перешёл в шторм** салкын тынып, удабай јотконго көчө берди

ЗАСВЕРКАТЬ *сов.* суркурай берер (суркурай бер-), јалтырай берер (јалтырай бер-), мызылдай берер (мызылдай бер-); **на небе засверкали звезды** тенериде јылдыстар мызылдай берди

ЗАСВЕРЛИТЬ *сов. что* өрүмдей берер (өрүмдей бер-), өрүмдеп баштаар (өрүмдеп башта-)

ЗАСВЕТИТЬ *сов. что* күйдүрип ийер (күйдүрип ий-); **засветить фонарь** фонарьды күйдүрип ийер

ЗАСВЕТИТЬСЯ *сов.; прям., перен.* күйүп баштаар (күйүп башта-), јарыдып баштаар (јарыдып башта-), суркурай берер (суркурай бер-), јалтырай берер (јалтырай бер-); **засветились огни города** каланын отторы күйүп баштады; **глаза засветились радостью** көстөри сүүнчилү јалтырай берди

ЗАСВЕТИТЬ *сов.* 1. (*выделиться светлым цветом*) агара көрүнип келер (көрүнип кел-); 2. (*начать светлеть*) јарый берер (јарый бер-), јарып баштаар

ЗАСИНЕТЬ

(жарып башта-); **небо засветлело** тенгери жарый берди

ЗА́СВЕТЛО нареч. жарыкта, күн ашка-лакта; **выехать в поле засветло** јаланга күн ашкалакта барар

ЗАСВИДЕ́ТЕЛЬСТВОВАТЬ сов. что керелеп салар (керелеп сал-)

ЗАСВИСТЕ́ТЬ сов. сыгырып баштаар (сыгырып башта-), сыгыра берер (сыгыра бер-)

ЗАСЕ́В м. үрендеери, үрендеш; **пер-вый засе́в** баштапкы үрендеш

ЗАСЕВА́ТЬ несов. см. засе́ять

ЗАСЕДА́НИЕ с. јуун; **заседание орга-низации** организациянын јууны

ЗАСЕДАТЕ́ЛЬ м.; юр. заседатель; **на-родный заседатель** албатынын заседате-ли

ЗАСЕДА́ТЬ несов. јуундаар (јуунда-), јуун өткүрер (өткүр-); **начальники будут заседать завтра** башкараачылар эртен јуундагылар

ЗАСЕДЛА́ТЬ сов. кого-что ээртеп са-лар (ээртеп сал-); **заседлать коней** аттар-ды ээртеп салар

ЗАСЕ́ДЛЫВАТЬ несов. см. заседла́ть

ЗАСЕ́ИВАТЬ несов. см. засе́ять

ЗАСЕКА́ТЬ несов. см. засе́чь

ЗАСЕКА́ТЬСЯ несов. см. засе́чься

ЗАСЕКРЕ́ТИТЬ сов. что јажытту эдип салар (эдип сал-); **засекретить докумен-ты** документтерди јажытту эдип салар

ЗАСЕКРЕ́ЧЕННЫЙ, -ая, -ое јажытту; **засекреченные документы** јажытту до-кументтер

ЗАСЕКРЕ́ЧИВАТЬ несов. см. засе-крéтить

ЗАСЕЛÉНИЕ с. (какого-л. района) јаны јерге көчүп барары; (*дома*) улус јат-тыргызары

ЗАСЕЛÉННОСТЬ ж. јуртаган улусла толо болоры, улус јадып турганы

ЗАСЕЛÉННЫЙ, -ая, -ое улус јадып турган; **заселённый дом** улус јадып тур-ган тура

ЗАСЕЛÍТЬ сов. что улус јуртадып са-лар (јуртадып сал-) (*какой-л. район*); улус јаттыргызып салар (јаттыргызып сал-); **за-селить дом** турага улус јаттыргызып салар

ЗАСЕЛÍТЬСЯ сов. јадып алар (јадып ал-), јадарга кирип алар (кирип ал-), јада-тан јер алып алар (алып ал-); **заселиться в гостиницу** конор турага јадып алар

ЗАСЕЛЯ́ТЬ несов. см. заселíть

ЗАСЕЛЯ́ТЬСЯ несов. см. заселíться

ЗАСЕ́СТЬ сов.; разг. **1.** за что отурып алар (отурып ал-); **засесть за подготовку к экзамену** экзаменге белетенерге оту-рып алар; **засесть поесть** ажанарга оту-рып алар; **2.** без доп. (*надолго остаться в каком-н. месте, не выходя и не выезжая оттуда*) чыкпай узак отурып калар (оту-рып кал-); **засесть в деревне** деремненен чыкпай узак отурып калар; **3.** (*в окоп, за-саду*) јажынып алар (јажынып ал-); **4.** (*за-стрять, напр. о пуле, занозе*) кадалып ка-лар (кадалып кал-), кептелип калар (кепте-лип кал-)

ЗАСЕ́ЧЬ сов. **1.** кого (*сечением лишить жизни*) өлтүре сабап салар (сабап сал-), өлтүре чыбыктап салар (чыбыктап сал-); **2.** что (*отметить, определить*) темдек-теп алар (темдектеп ал-); **засечь время** өйди темдектеп алар

ЗАСЕ́ЧЬСЯ сов. (*о лошади*) буттары согульжып калар (согульжып кал-)

ЗАСЕ́ЯТЬ сов. что үрендеп салар (үрендеп сал-); **засеять поле пшеницей** кыраны буудайла үрендеп салар

ЗАСИДЕ́ТЬСЯ сов. узак отурып калар (отурып кал-); **гости засиделись** айылчы-лар узак отурып калды; **засидеться за написанием диссертации до утра** эртен турага јетире диссертация бичип отурып калар

ЗАСÍЖИВАТЬСЯ несов. см. заси-де́ться

ЗАСИНЕ́ТЬ сов. көгөрө берер (көгөрө бер-), көгөрип баштаар (көгөрип башта-), көгөрө көрүнип келер (көрүнип кел-); **вла-**

ЗАСИНЕТЬСЯ

ли засинело море ыраакта талай көгөрө көрүнип келди

ЗАСИНЁТЬСЯ *сов.* көгөрип баштаар (көгөрип башта-)

ЗАСИЯТЬ *сов.* жаркындала берер (жаркындала бер-); **на небе засияла звезда** тенгериде жылдыс жаркындала берди

ЗАСКАКАТЬ *сов.* калып баштаар (калып башта-), калый берер (калый бер-), секирип баштаар (секирип башта-), секире берер (секире бер-); **заскакать от радости** сүүнгенинен калып баштаар

ЗАСКАКАТЬСЯ *сов.* калып арып калар (арып кал-), арыганча секирер (секир-)

ЗАСКАНДАЛИТЬ *сов.* кериш-согуш баштап ийер (баштап ий-), тал-табыш чыгарып баштаар (чыгарып башта-)

ЗАСКОРУЗЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* кадып калган, куужантыган; **заскорузлые руки** куужантыган колдор

ЗАСКОЧИТЬ *сов.* 1. калып ийер (калып ий-), секирип ийер (секирип ий-); **кошка заскочила на крышу** киске жабынтнын үстине секирип ийди; 2. *прост.* жолой кийдире жүгүрип ийер (жүгүрип ий-); **заскочить в магазин** жолой магазинге кийдире жүгүрип ийер

ЗАСКРЕЖЕТАТЬ *сов.* кыырай берер (кыырай бер-), кыырадып баштаар (кыырадып башта-); **дверь заскрежетала** эжик кыырай берди; **заскрежетать зубами** тиштерин кыырадып баштаар

ЗАСКУЛИТЬ *сов.* кынзый берер (кынзый бер-); **щенок заскулил** күчүк кынзый берди

ЗАСКУЧАТЬ *сов.* эриге берер (эриге бер-), эригип баштаар (эригип башта-)

ЗАСЛАТЬ *сов.* кого-что 1. (отослать далеко или куда не следует) тайып ийер (тайып ий-), аткарып ийер (аткарып ий-); **мы его заслали в тайгу** бис оны тайгага тайып ийгенис; 2. (послать с целью разузнать что-н.) ийип ийер (ийип ий-), аткарып ийер; **заслать сватов** кудалар аткарып ийер

ЗАСЛЕДИТЬ *сов.* что; *разг.* кирледе базып салар (базып сал-), истеп салар (истеп сал-); **заследить ковер** кебисти истеп салар

ЗАСЛЕЗИТЬСЯ *сов.* (о глазах) жаштала берер (жаштала бер-); **его глаза заслезинись от дыма** онын көстөри ышка жаштала берди

ЗАСЛОН *м.*; *воен.* кору; **выставить заслон** кору тургузар

ЗАСЛОНИТЬ *сов.* кого-что 1. бөктөп салар (бөктөп сал-); **туча заслонила солнце** булут күнди бөктөп салды; 2. (закрыв чем-н., преградить) туй бөктөп салар; **заслонить дорогу** жолды туй бөктөп салар

ЗАСЛОНИТЬСЯ *сов.* көлөткөлөнүп калар (көлөткөлөнүп кал-), бөктөлип калар (бөктөлип кал-); **солнце заслонилося тучами** күн булуттарла бөктөлип калды

ЗАСЛОНКА *ж.* заслонко

ЗАСЛОНЯТЬ *несов. см.* заслонить

ЗАСЛОНЯТЬСЯ *несов. см.* заслониться

ЗАСЛУЖЕННО *нареч.* жолду; **он заслуженно получил награду** кайралды ол жолду алган

ЗАСЛУЖЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (по заслугам) жолду; **заслуженная похвала** жолду мак; 2. (имеющий заслуги) нерелү; **заслуженный учёный** нерелү билимчи; **заслуженный учитель** нерелү үредүчи

ЗАСЛУЖИВАТЬ *несов.* 1. *см.* заслужить; 2. *что чего* аяруга турар (тур-); **эта книга заслуживает внимания** бу бичик аяруга турар

ЗАСЛУЖИТЬ *сов.* что јединип алар (јединип ал-); **заслужить награду** кайралга јединип алар

ЗАСЛУШАТЬ *сов.* кого-что угуп ийер (угуп ий-); **заслушать докладчика** доклад кычыраачыны угуп ийер

ЗАСЛУШАТЬСЯ *сов.* кого-чего јилбиркеп угар (јилбиркеп ук-), угуп отурып калар (отурып кал-); **заслушаться рассказами** куучындарды јилбиркеп угар

ЗАСЛУШИВАТЬ *несов. см.* заслушать

ЗАСПЕШИТЬ

ЗАСЛУШИВАТЬСЯ *несов. см. заслушаться*

ЗАСЛЫШАТЬ *сов. что* угуп ийер (угуп ий-); **заслышать голос** үн угуп ийер

ЗАСМАТРИВАТЬ *несов. во что; разг.* лаптап көрөр (көр-); **засматривать в глаза** көзине лаптап көрөр

ЗАСМАТРИВАТЬСЯ *несов. см. засмотреться*

ЗАСМЕИВАТЬ *несов. см. засмеять*

ЗАСМЕЯТЬ *сов. кого-что; разг.* уйатка тўжўрип койор (тўжўрип кой-), каткыга салып койор (салып кой-); **в таком наряде меня точно засмеют** мындый кийимле мени чындап та уйатка тўжўрип койгылаар

ЗАСМЕЯТЬСЯ *сов.* каткырып ийер (каткырып ий-), каткырып баштаар (каткырып башта-); **услышав это, он сильно засмеялся** мыны угуп, ол тын каткырып баштады

ЗАСМОТРЕТЬСЯ *сов.* көрүп туруп калар (туруп кал-); **засмотреться на картины** журуктарды көрүп туруп калар

ЗАСНЕЖЕННЫЙ, -ая, -ое карга бастырган, карлу; **заснеженные поля** карлу жалаңдар

ЗАСНУТЬ *сов.* уйуктай берер (уйуктай бер-), уйуктап калар (уйуктап кал-); **ребёнок заснул** бала уйуктай берди

ЗАСОВ *м.* жылдырма; **закрывать дверь на засов** эжикти жылдырмага бөктөп салар

ЗАСОВЫВАТЬ *несов. см. засунуть*

ЗАСОЛ *м.* 1. (*действие*) тузап салары; 2. тус; **слабый засол** тузы ас

ЗАСОЛИТЬ *сов. что* тузап салар (тузап сал-); **засолить огурцы** огурчын тузап салар

ЗАСОРЕНИЕ *с.* сүрелеери, сүрелеп салары, сүре кирип калары

ЗАСОРИТЬ *сов. что* 1. (*загрязнить со- ром*) сүрелеп салар (сүрелеп сал-), чөптөп салар (чөптөп сал-), кирлеп салар (кирлеп сал-); **засорить пол** полды сүрелеп салар; 2. (*повредить чем-н. попавшим внутрь*) чөп кийдирип салар (кийдирип сал-), сүре

кийдирип салар; **засорить трубу** трубага сүре кийдирип салар

ЗАСОРИТЬСЯ *сов. (стать засорен- ным)* чөптөлип калар (чөптөлип кал-), сүреленип калар (сүреленип кал-), сүре кирип калар (кирип кал-)

ЗАСОРЯТЬ *несов. см. засорить*

ЗАСОРЯТЬСЯ *несов. см. засориться*

ЗАСОСÁТЬ I *сов. кого-что (погло- тить, вобрать в себя)* кийдире соорып алар (соорып ал-), кийдире тартып алар (тартып ал-); **болото засосало оленя** сас анды кийдире тартып алды

ЗАСОСÁТЬ II *сов. (начать сосать)* эмип баштаар (эмип башта-), соорып баштаар (соорып башта-); **ребёнок засо- сал** бала эмип баштады

ЗАСОХНУТЬ *сов.* 1. (*высохнуть, за- твердеть*) кургап калар (кургап кал-), кадып калар (кадып кал-); **грязь засохла** балкаш кургап калган; **хлеб засох** калаш кадып калган; 2. (*о растениях*) какшап калар (какшап кал-), чалдыгып калар (чалдыгып кал-), кургап калар (кургап кал-); **цветы засохли** чечектер чалдыгып калган; **трава засохла** өлөн какшап калган

ЗАСОХШИЙ, -ая, -ое какшап калган, кадып калган, кургап калган; **засохшие листья** кургап калган жалбырактар

ЗАСПА́ННЫЙ, -ая, -ое уйкулу, уй- кунап тишкен; **заспанный вид** уйкулу бүдүш; **заспанные глаза** уйкунап тишкен көстөр

ЗАСПА́ТЬ *сов. что; прост.* узак уйук- таганынан тижип калар (тижип кал-); **за- спать глаза** узак уйуктаганынан көстөри тижип калар; **заспать лицо** узак уйуктага- нынан жүзи тижип калар

ЗАСПА́ТЬСЯ *сов. (проспать очень долго, дольше обычного)* өткүре узак уйук- тап калар (уйуктап кал-)

ЗАСПЕШИ́ТЬ *сов.* мендей берер (мен- дей бер-), капшайлап баштаар (капшайлап башта-), бачымдай берер (бачымдай бер-); **заспешить домой** айлына жанарга мендей берер

ЗАСПИРТОВАТЬ

ЗАСПИРТОВАТЬ *сов.* что спиртке сугуп салар (сугуп сал-)

ЗАСПИРТОВЫВАТЬ *несов. см. за-спиртовать*

ЗАСПОРИТЬ *сов.* блааш-тартыш баштай берер (баштай бер-); **заспорить о делах** керектер јанынан блааш-тартыш баштай берер

ЗАСРАМИТЬ *сов.* кого-что уйатка тужүрип салар (тужүрип сал-), уйаттап салар (уйаттап сал-)

ЗАСТАВА *ж.* 1. застава (*калага киретен јер*); 2. застава (*черүнин каруулда турган бөлүги*)

ЗАСТАВАТЬ *несов. см. заставить*

ЗАСТАВИТЬ I *сов.* что 1. јык толо тургузып салар (тургузып сал-); **заставить всю комнату мебелью** туранын ичине јык толо мебель тургузып салар; 2. (*закрывать, загородить*) бөктөп салар (бөктөп сал-); **заставить дверь шкафом** эжикти шкафла бөктөп салар

ЗАСТАВИТЬ II *сов.* кого албадап нени-нени эттиртип ийер (эттиртип ий-); *передается аффиксом понуд.* залага -дыр (-дир), -тыр (-тир); **заставить говорить** айттыртып ийер; **заставить петть** кожондодып ийер

ЗАСТАВЛЕННЫЙ, -ая, -ое јык толуп калган, јык толо тургузылып калган; **комната, заставленная мебелью** мебельле јык толуп калган кып

ЗАСТАВЛЯТЬ I *несов. см. заставить I*

ЗАСТАВЛЯТЬ II *несов. см. заставить II*

ЗАСТАРЕВАТЬ *несов. см. застареть*

ЗАСТАРЕЛЫЙ, -ая, -ое 1. карып калган; **застарелый мужчина** карып калган өбөгөн; **застарелые грибы** карып калган мешкелер; 2. удап калган; **застарелая кашель** удап калган јөдүл

ЗАСТАРЕТЬ *сов.* 1. (*стать старым, достигнуть старости*) карып калар (карып кал-); **деревья застарели** агаштар карып калган; **он совсем застарел** ол чек карып калган; 2. (*давно возникнув, укорен-*

иться, стать стойким, закоренелым) удап калар (удап кал-); **болезнь застарела** оору удап калган

ЗАСТАТЬ *сов.* кого-что туштап ийер (туштап ий-), јолыгып ийер (јолыгып ий-); **я его не застал** мен ого јолыкпадым; **я застал его дома** мен ого айылында туштадым

ЗАСТЕГНУТЬ *сов.* что топчылап салар (топчылап сал-); **застегнуть пиджак** пиджакты топчылап салар

ЗАСТЕГНУТЬСЯ *сов.* топчыланып алар (топчыланып ал-); **застегнуться на все пуговицы** бастыра топчыларына топчыланып алар

ЗАСТЁГИВАТЬ *несов. см. застегнуть*

ЗАСТЁГИВАТЬСЯ *несов. см. застегнуться*

ЗАСТЁЖКА *ж.* топчылаары (*топчыга эмезе кўрчекке*)

ЗАСТЕКЛИТЬ *сов.* что шилдеп салар (шилдеп сал-), шил кондырып салар (кондырып сал-); **застеклить окно** көзнөкти шилдеп салар

ЗАСТЕКЛЯТЬ *несов. см. застеклить*

ЗАСТЕЛИТЬ *сов.; разг. см. застлать*

ЗАСТЕНОК *м.* застенок (*түрмеде улусты кыйнайтан јер*)

ЗАСТЕНЧИВО *нареч.* уйалып, кемзинип; **застенчиво стоять в сторонке** уйалып тууразында турар

ЗАСТЕНЧИВЫЙ, -ая, -ое уйалчак, кемзинчек; **застенчивый мальчик** уйалчак уулчак

ЗАСТИГАТЬ *несов. см. застигнуть, застичь*

ЗАСТИГНУТЬ *сов. см. застичь*

ЗАСТИЛАТЬ *несов. см. застлать*

ЗАСТИРАНЫЙ, -ая, -ое көп јунуштан үрелип калган, көп јунуштан эскирип калган; **застиранное платье** көп јунуштан эскирип калган платье

ЗАСТИРАТЬ *сов.* что 1. (*отмыть*) јунуп салар (јунуп сал-); **застирать пятно** шалбакты јунуп салар; 2. (*испортить плохой стиркой*) үрелгенче јунуп салар;

ЗАСТЫВАТЬ

застирать рубашку чамчаны үрелгенче јунуп салар

ЗАСТЫРЫВАТЬ *несов. см. застирать*

ЗАСТЫЧЬ *сов. кого-что* учурап калар (учурап кал-), туштап калар (туштап кал-); **нас застиг дождь** бис јаашка учурап калдыс

ЗАСТЛАТЬ *сов. что* 1. јайып салар (јайып сал-); төжөп салар (төжөп сал-) (*постель*); **застлать пол ковром** полго кебис јайып салар; 2. (*скрыть, закрыть*) бүркеп ийер (бүркеп ий-); **туман застлал небо** туман тенерини бүркеп ийди

ЗАСТОЙ *м. 1. (отсутствие движения)* кыймык јогы, јылбай турары; **застой крови** кан јылбай турары; 2. *перен. (отсутствие развития, деятельности)* өзүм јок; **застой в делах** керектердин јылбазы

ЗАСТОНАТЬ *сов. онтой берер (онтой бер-); застонать от сильной боли* тын оорузына онтой берер

ЗАСТРАИВАТЬСЯ *несов. см. застробиться*

ЗАСТРАХОВАТЬ *сов. кого-что* страховать эдип салар (эдип сал-); **застраховать свою жизнь** бойынын јүрүмин страховать эдип салар

ЗАСТРАХОВАТЬСЯ *сов. бойын* страховать эдип салар (эдип сал-)

ЗАСТРАХОВЫВАТЬСЯ *несов. см. застраховаться*

ЗАСТРАЧИВАТЬ *несов. см. застроичить* 1

ЗАСТРАЩАТЬ *сов. кого-что* коркыдып салар (коркыдып сал-); **застращать детей страшными историями** балдарды коркымчылу куучындарла коркыдып салар

ЗАСТРЕВАТЬ *несов. см. застрять*

ЗАСТРЕЛИТЬ *сов. кого* өлтүре адар (өлтүре ат-), адып салар (адып сал-); **охотник застрелил медведя** анчы айуны адып салды

ЗАСТРЕЛИТЬСЯ *сов. адынып* салар (адынып сал-)

ЗАСТРЕЛЬЩИК *м.* баштап турар кижиге; **застрельщики соревнования** мөрөйдиге баштап турар улус

ЗАСТРОИТЬ *сов. что* тудуп салар (тудуп сал-) (*бош јерге*); **застроить домами участок земли** јердин бош турган участкагына туралар тудуп салар

ЗАСТРОИТЬСЯ *сов. тудулып* калар (тудулып кал-); **улица застроилась новыми домами** оромдо көп јаны туралар тудулып калды

ЗАСТРОЙЩИК *м.* тура тудар кижиге

ЗАСТРОЧИТЬ *сов. 1. что (на швейной машине)* јигип салар (јигип сал-); **застроичить воротник** јаканы јигип салар; 2. (*из пулемёта*) ада берер (ада бер-)

ЗАСТРЯТЬ *сов. 1.* бадалып калар (бадалып кал-), кысталып калар (кысталып кал-), кептелип калар (кептелип кал-), туруп калар (туруп кал-); **колёса застряли в грязи** көлөсөлөр балкашка бадалып калды; **кость застряла в горле** сөөк тамакта туруп калды; 2. *перен. (задержаться)* кайда-кайда узакка артып калар (артып кал-), узак ойгө болор (бол-); **застрять в гостях** айылдап узак ойгө болор

ЗАСТУДИТЬ *сов. кого-что* соокко алдыртып алар (алдыртып ал-); **застудить горло** тамакты соокко алдыртып алар

ЗАСТУЖИВАТЬ *несов. см. застудить*

ЗАСТУП *м.* јаан темир күрек; **рыть заступом** јаан темир күрекле казар

ЗАСТУПАТЬСЯ *несов. см. заступиться*

ЗАСТУПИТЬСЯ *сов. адаанын* алып ийер (алып ий-); **заступиться за брата** аказынын адаанын алып ийер

ЗАСТУПНИК *м.* адаанын алып турар кижиге

ЗАСТУПНИЧЕСТВО *с.* адаанын алары

ЗАСТУЧАТЬ *сов. токулдада берер (токулдада бер-); застучать в дверь* эжикке токулдада берер

ЗАСТЫВАТЬ *несов. см. застыть*

ЗАСТЫДИТЬ

ЗАСТЫДИТЬ *сов.* кого уйалтып салар (уйалтып сал-), уйалтып ийер (уйалтып ий-); **застыдить шалуна** баштакты уйалтып салар

ЗАСТЫДИТЬСЯ *сов.* уйала берер (уйала бер-); **ученик застыдился** үренчик уйала берди

ЗАСТЫТЬ *сов.* 1. (*сгуститься*) када берер (када бер-), койыла берер (койыла бер-); **клей застыл** јелим када берди; 2. (*озябнуть*) тонуп калар (тонуп кал-); **застыть от холода** соокко тонуп калар

ЗАСУДИТЬ *сов.* кого; *разг.* јаргылап салар (јаргылап сал-)

ЗАСУЕТИТЬСЯ *сов.* шакпырай берер (шакпырай бер-); **люди на собрании засуетились** јуунда улус шакпырай берди

ЗАСУНУТЬ *сов.* кого-что сугуп ийер (сугуп ий-); **засунуть бумагу в стол** чазындарды столдын ичине сугуп ийер

ЗАСУХА *ж.* күйгек, каан; **борьба с засухой** күйгекле тартыжары

ЗАСУХОУСТОЙЧИВЫЙ, -ая, -ое *с.-х.* күйгекке алдыртпас, күйгекке турумкай; **засухоустойчивые культуры** күйгекке турумкай культуралар

ЗАСУЧИВАТЬ *несов. см. засучить*

ЗАСУЧИТЬ *сов.* что түрүп алар (түрүп ал-), шыманып алар (шыманып ал-); **засучить рукава** јенгин түрүп алар

ЗАСУШИВАТЬСЯ *несов. см. засушиться*

ЗАСУШИТЬ *сов.* что какшадып салар (какшадып сал-), кургадып салар (кургадып сал-)

ЗАСУШИТЬСЯ *сов.* (о растениях) кургап калар (кургап кал-), какшап калар (какшап кал-)

ЗАСУШЛИВЫЙ, -ая, -ое күйгек; **засушливый год** күйгек јыл

ЗАСЧИТАТЬ *сов. см. зачѐсть*

ЗАСЧИТЫВАТЬ *несов. что* тоого кийдирер (кийдир-), чоттоор (чотто-)

ЗАСЫЛАТЬ *несов. см. заслать*

ЗАСЫПАТЬ I *сов. что* 1. көмүп салар (көмүп сал-); **засыпать яму** ороны көмүп

салар; 2. *чего (всыпать)* салып ийер (салып ий-), уруп ийер (уруп ий-); **засыпать чаю** чай салып ийер; 3. *что, чего (насыпать корм)* салып берер (салып бер-), уруп берер (уруп бер-); **засыпать овса лошадям** аттарга сула уруп берер; **засыпать вопросами** көп сурак берер

ЗАСЫПАТЬ II *несов.* уйкузыраар (уйкузыра-), уйуктап барар (уйуктап бар-), уйуктай берер (уйуктай бер-)

ЗАСЫПАТЬСЯ *сов.* 1. (о сыпучем) кирип калар (кирип кал-), урулып калар (урулып кал-); **песок засыпался в сапоги** өдүкке кумак кирип калды; 2. (*покрыться слоем*) јабылып калар (јабылып кал-), бүркелип калар (бүркелип кал-); **дорога засыпалась сухими листьями** јол кургак јалбырактарла бүркелип калды

ЗАСЫПКА *ж.* уруп белетеп салары; **засыпка семенного фонда** үрен ашты уруп белетеп салары.

ЗАСЫХАТЬ *несов. см. засохнуть*

ЗАТАЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич.* јажырган; 2. *прил. (тайный)* јажыгту; **затаённое желание** јажыгту күүн-санаа

ЗАТАИВАТЬ *несов. см. затаить*

ЗАТАИТЬ *сов.* что јажырып салар (јажырып сал-); **затаить обиду** ачынганын јажырып салар; **затаить дыхание** тыныш чыгарбас

ЗАТАЛКИВАТЬ *несов. см. затолкнѹть*

ЗАТАПЛИВАТЬ I, II *несов. см. затопить I, II*

ЗАТАПТЫВАТЬ *несов. см. затоптѹть*

ЗАТАСКИВАТЬ *несов. см. затащить*

ЗАТАЩИТЬ *сов.; разг.* 1. *кого-что (занести)* кийдирип салар (кийдирип сал-); **затащить лестницу** текпишти кийдирип салар; 2. *кого (привести)* экелип салар (экелип сал-); **я затащил его к себе домой** мен оны айылыма экелип салдым

ЗАТВЕРДЕВАТЬ *несов. см. затвердеть*

ЗАТВЕРДЕЛЫЙ, -ая, -ое кату, кадып калган, кату баскан; **затверделая опухоль** кадып калган тижик

ЗАТЕЧЬ

ЗАТВЕРДѢТЬ *сов.* кату боло берер (боло бер-), када берер (када бер-)

ЗАТВЕРДІТЬ *сов.* что 1. (выучить наизусть) эске алынып үренип алар (үренип ал-); **затвердить стихи** үлгерлерди эске алынып үренип алар; 2. (начать твердить) катап-катап айдар (катап-катап айт-); **он затвердил одно и то же** ол бир немени катап-катап айдып турды

ЗАТВѢР *м.* 1. *тех., воен.* чактырма; **затвор винтовки** мылтыктын чактырмазы; 2. (*запор, засов*) бөктүүш, жылдырма

ЗАТВОРИТЬ *сов.* что жаап (жабып) салар (жаап сал-), бөктөп салар (бөктөп сал-); **затворить дверь** эжикти жаап салар

ЗАТВОРИТЬСЯ *сов.* 1. (*закрыться*) жабыла берер (жабыла бер-), бөктөлө берер (бөктөлө бер-); **окно с шумом затворилось** көзнөк табышту бөктөлө берди; 2. (*уединиться*) бөктөнип алар (бөктөнип ал-), жажынып алар (жажынып ал-); **он затворился в своём кабинете** ол бойынын кабинетинде бөктөнип алды

ЗАТВОРЯТЬ *несов. см. затворить*

ЗАТВОРЯТЬСЯ *несов.* жабылар (жабыл-), бөктөлөр (бөктөл-)

ЗАТЕВАТЬ *несов. см. затеять*

ЗАТЕЙЛИВЫЙ, -ая, -ое чүмдү; **затейливый рисунок** чүмдү жүрүк

ЗАТЕЙНИК *м.* кокырчы кижиге; **наш сосед такой затейник** бистин айылдажык сүрекей кокырчы кижиге

ЗАТЕКАТЬ *несов. см. затечь*

ЗАТѢМ *нареч.* 1. (*потом*) оноң, кийининде; **затем мы пошли в магазин** оноң бис магазин бардык; 2. (*для того*) болуп; **затем я и приехал** ол ло керекке болуп келдим

ЗАТЕМНЕНИЕ *с.* 1. (*действие*) карануй эдери, карануйладары; 2. *мед.* карарган жер, көгөргөн жер; **затемнение в лёгких** өкпкөдө карарган жерлер

ЗАТЕМНИТЬ *сов.* что 1. (*сделать тёмным*) карануйладып салар (карануйладып сал-), карануй эдип салар (эдип сал-); **затемнить город** городты карануй-

ладып салар; 2. *перен.* (*сделать непонятным*) карачкыладар (карачкылат-); **затемнить сознание** сагыжын карачкыладып салар

ЗАТЕМНО *нареч.; разг.* тан аткалакта, карануйда; **ухать затемно** тан аткалакта жүре берер

ЗАТЕМНЯТЬ *несов. см. затемнить*

ЗАТЕНИТЬ *сов.* кого-что көлөткөлөп салар (көлөткөлөп сал-); **затенить растение** өзүмди көлөткөлөп салар

ЗАТЕНЯТЬ *несов. см. затемнить*

ЗАТЕРЕТЬ *сов.* что 1. (*стереть*) арчып салар (арчып сал-); **затереть надпись** бичигенин арчып салар; 2. (*сдавить*) кыстап салар (кыстап сал-), былчып салар (былчып сал-); **судно затёрло льдами** безл. керепти тоштор былчып салды

ЗАТЕРЯННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич.* табылбай барган, жоголып калган, жылыган, тўжүп калган; 2. *прил. перен.* (*заброшенный*) ташталган, ундылып калган; **не чувствовать себя затерянным** ундылып калган кижиге деп сананбай жүрер

ЗАТЕРЯТЬ *сов.* кого-что таппай калар (таппай кал-), жылытып салар (жылытып сал-)

ЗАТЕРЯТЬСЯ *сов.* 1. (*потеряться*) жылыа берер (жылыа бер-), жылыып калар (жылыып кал-), табылбай калар (табылбай кал-), жоголо берер (жоголо бер-); **книга затерялась** бичик табылбай калды; 2. *перен.* көрүнбей калар (көрүнбей кал-); **затеряться в толпе** улус ортозында көрүнбей калар

ЗАТЕСАТЬ *сов.* что жандап салар (жандап сал-), учап салар (учап сал-); **затесать кол** казыкты учап салар

ЗАТЕСАТЬСЯ *сов.; разг.* албаданып кирер (албаданып кир-)

ЗАТЭСЫВАТЬ *несов. см. затесать*

ЗАТЭСЫВАТЬСЯ *несов. см. затесаться*

ЗАТѢЧЬ *сов.* 1. (*влияться*) кирип калар (кирип кал-), кийдире агып калар (агып кал-); **вода затекла в уши** кулакка суу ки-

ЗАТЕЯ

рип калды; **2.** (*оnementь*) тала берер (тала бер-); **руки затекли** колдоры тала берди; **3.** (*заплыть*) тиге берер (тиге бер-); **у него глаз затёк** онын көзи тиге берди

ЗАТÉЯ *ж.* **1.** сананып тапканы, шүүлте; **затяя брата мне не понравилась** акамнын шүүлтези меге жарабады; **2.** (*забава, развлечение*) ойын; **он показал мне множество затей** ол биске көп ойындар көргүзип берди

ЗАТÉЯТЬ *сов.* **что** сананып табар (сананып тап-), баштап ийер (баштап ий-); **затяять игру** ойын баштап ийер

ЗАТИРАТЬ *несов. см. затереть*

ЗАТИХАТЬ *несов. см. затихнуть*

ЗАТÍХНУТЬ *сов.* **1.** (*умолкнуть*) унчукпай барар (унчукпай бар-), токтой берер (токтой бер-), тымый берер (тымый бер-); **звуки затихли** табыштар токтой берди; **дождь затих** жаңмыр токтой берди; **2.** (*успокоиться*) тымый берер; **больной затих** оору кизи тымый берди

ЗАТÍШЬЕ *с.* тым боло берери, табыш жок боло берери; **затишье после боя** жуу-согуштын кийининде тым боло берери

ЗАТКНУТЬ *сов. что* **1.** (*закрыть отверстие*) бөктөп салар (бөктөп сал-), жаап салар (жаап сал-); **заткнуть бутылку пробкой** полуштопты бөклө бөктөп салар; **2.** (*засунуть за что-л.*) кыстап салар (кыстап сал-), сугуп салар (сугуп сал-); **заткнуть нож за пояс** бычакты курга кыстап салар

ЗАТМЕВАТЬ *несов. см. затмить*

ЗАТМÉНИЕ *с.* **1.** *астр.* карыкканы; **затмение солнца** күннин карыкканы; **лунное затмение** ай карыкканы; **2.** *разг.* (*временное помрачение сознания*) көс карануйлаары, санаа ычкынары; **затмение от счастья** ырыстан санаа ычкынары; **затмение от зноя** тын изүге көс карануйлаары

ЗАТМИТЬ *сов.* **1.** *что* (*скрыть*) бүркеп ийер (бүркеп ий-), жаап салар (жаап сал-); **тучи затмили небо** булуттар бастыра тенерини туй бүркеп салды; **2.** *кого-что*

(*превозмоги*) артыктап салар (артыктап сал-); **затмить кого-либо** кемди-кемди артыктап салар

ЗАТÓ *союз* **же; туфли мне великоваты, зато удобны** туфлялар меге жаан, же эптү

ЗАТОЛКНУТЬ *сов. кого-что* кийдире ийдип салар (ийдип сал-), кийдире сугуп ийер (сугуп ий-)

ЗАТÓН *м.* **1.** (*залив*) булун; **2.** (*запруда*) буунты

ЗАТОНУТЬ *сов.* сууга чөнө берер (чөнө бер-), сууга түже берер (түже бер-)

ЗАТОПÍТЬ I *сов. что* (*зажечь огонь в чем-л.*) от салар (сал-); **затопить печь** печекеге от салар

ЗАТОПÍТЬ II *сов. что* **1.** (*покрыть водой*) алып ийер (алып ий-); **разлившаяся река затопила берега** суу жараттарды алып ийди; **2.** (*потопить*) чөндирип салар (чөндирип сал-)

ЗАТОПЛÉНИЕ *с.* сууга алдыртары, суу кирери

ЗАТОПЛЯТЬ *несов. см. затопить II*

ЗАТОПТАТЬ I *что* тепсеп салар (тепсеп сал-); **затоптать следы** истерди тепсеп салар; **2.** *кого* (*задавить*) өлтүре тепсеп салар; **лошади затоптали утёнка** аттар өртөктин балазын өлтүре тепсеп салды; **3.** *кого-что* (*испачкать*) уймап салар (уймап сал-), кирлеп салар (кирлеп сал-); **♦ затоптать пол грязными сапогами** полды кирлү сопокло уймап салар; **♦ затоптать в грязь** акту кижини жамандап салар

ЗАТÓР *м.* (*льда*) жыгын; (*остановка движения*) токтоду; **скопление машин вызвало затор** жуулган көлүктер токтоду эдип салды

ЗАТОРМОЗÍТЬ *сов.* **1.** *что* и без *доп.* (*начать тормозить*) тормозтоп ийер (тормозтоп ий-), араайладып ийер (араайладып ий-), токтодып ийер (токтодып ий-); **затормозить вагон** вагонды токтодып ийер; **2.** *что; перен.* (*задержать*) токтодып салар (токтодып сал-); **затормозить движение** ары-бери жүрүшти токтодып салар

ЗАТРУДНЕНИЕ

ЗАТОРМОЗИТЬСЯ *сов.* 1. тормозто-ло берер (тормозтоло бер-), токтой берер (токтой бер-), араайлай берер (араайлай бер-); 2. *перен.* (*задержаться*) токтой берер; дело **затормозилось** керек токтой берди

ЗАТОРОПИТЬ *сов.* *кого* мендедип ийер (мендедип ий-), бачымдадып ийер (бачымдадып ий-), капшайладып ийер (капшайладып ий-)

ЗАТОРОПИТЬСЯ *сов.* мендей берер (мендей бер-), бачымдай берер (бачымдай бер-); **люди заторопились ехать домой** улус айлына жанарга мендей бердилер

ЗАТОСКОВАТЬ *сов.* санааркай берер (санааркай бер-), кунуга берер (кунуга бер-); **затосковать по дому** айлына кунуга берер

ЗАТОЧЕНИЕ *с.* 1. (*действие*) түрмеге отургузары, ссылкага ийери; 2. түрме, ссылка

ЗАТОЧИТЬ I *сов.* *что* (*заострить*) учап салар (учап сал-), курчыдып салар (курчыдып сал-)

ЗАТОЧИТЬ II *сов.* *кого*; *уст.* (*подвергнуть заточению*) отургызып салар (отургызып сал-); **заточить в тюрьму** түрмеге отургызып салар

ЗАТОШНИТЬ *сов.* *безл.* күүни булгала берер (булгала бер-), кускузы келип баштаар (келип башта-); **его затошнило** онын күүни булгала берди

ЗАТРАВИТЬ *несов.* *кого* 1. *охот.* тукурып ийер (тукурып ий-), тутгырып салар (тутгырып сал-); **затравить зайца** ийти койонго тукурар; 2. *перен.* (*замучить преследованием*) истежип жалкыдып салар (жалкыдып сал-)

ЗАТРАВЛИВАТЬ *несов.* *см.* **затравить**

ЗАТРАГИВАТЬ *несов.* *см.* **затронуть**

ЗАТРАТА *ж.* 1. (*действие*) чыгымдаары, кородоры; **затрата денег** акча чыгымдаары; 2. (*то, что затрачено*) чыгым

ЗАТРАТИТЬ *сов.* *что* үреп салар (үреп сал-), чыгымдап салар (чыгымдап сал-), кородып салар (кородып сал-); **затратить**

средства на оборудование завода заводко керектү немелер аларга акчаны чыгымдап салар

ЗАТРАЧИВАТЬ *несов.* *см.* **затрагитить**

ЗАТРЕБОВАТЬ *сов.* *кого-что* алдыртып алар (алдыртып ал-), некеп алдыртып алар; **затребовать нужный документ** керектү документти некеп алдыртып алар; **затребовать свидетеля** керечини алдыртып алар

ЗАТРЕПАТЬ *сов.*; *разг.* 1. *что* (*истрепать*) элде кийип салар (кийип сал-), талбырада кийип салар; **затрепать пальто** пальтоны элде кийип салар; 2. *кого*; *перен.* (*замучить*) кыйнап салар (кыйнап сал-), арыдып салар (арыдып сал-); **затрепать kota** кискени кыйнап салар

ЗАТРЕПЕТАТЬ *сов.* 1. калбырай берер (калбырай бер-), элбирей берер (элбирей бер-); **флаги затрепетали** маанылар элбирей берди; **листья затрепетали** жалбырактар калбырай берди; 2. тыркырай берер (тыркырай бер-), тыркыража берер (тыркыража бер-); **затрепетать от гнева** ачурканганынан тыркырай берер; **затрепетать от страха** коркынганынан тыркыража берер

ЗАТРЕЩАТЬ *сов.* тызырай берер (тызырай бер-), тырсылдай берер (тырсылдай бер-); **лёд под ним затрещал** онын алдында тош тырсылдай берди; **огонь затрещал** от тырсылдай берди

ЗАТРОНУТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*задеть*) тийип ийер (тийип ий-), табарып ийер (табарып ий-); **пуля затронула кость** ок сөөкко тийди; 2. *что*; *перен.* ажару салар (сал-); **затронуть вопрос** суракка ажару салар; **затронуть больное место** оору жерге тийер

ЗАТРУДНЕНИЕ *с.* 1. (*препятствие, помеха*) буудак; **устранить затруднение** буудакты жоголтып салар; **у него на работе нет затруднений** онын ижинде буудактар жок; 2. (*трудное положение*) күч айалга, уур айалга; **быть в затруднении** күч айалгада болор

ЗАТРУДНЁННЫЙ

ЗАТРУДНЁННЫЙ, -ая, -ое уур, тутакту; **затруднённое дыхание** уур тыныш

ЗАТРУДНИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кўч, уур, тутакту; **затруднительное положение** уур айалга

ЗАТРУДНИТЬ *сов.* 1. *кого (доставить затруднение)* уур эдер (эт-); **если вас не затруднит** слерге уур эмес болзо; 2. *что (осложнить)* буудак эдип салар (эдип сал); **затруднить доступ куда-либо** кандый бир јерге кирерге буудак эдип салар

ЗАТРУДНИТЬСЯ *сов.* кўчсине берер (кўчсине бер-); **затрудниться помочь** болжарга кўчсине берер

ЗАТРУДНЯТЬСЯ *несов. см. затрудниться*

ЗАТРЯСТІ *сов. кого-что* 1. *силкий берер* (силкий бер-), *серпий берер* (серпий бер-); 2. *(вызвать дрожь)* калтырадып ийер (калтырадып ий-), *тыркырадып ийер* (тыркырадып ий-)

ЗАТРЯСТІСЬ *сов.* калтырай берер (калтырай бер-), *тырлажа берер* (тырлажа бер-), *силкине берер* (силкине бер-); **затрястись всем телом** бастыра бойы калтырай берер

ЗАТУЖИТЬ *сов.; разг. санааркай берер* (санааркай бер-), *кунуга берер* (кунуга бер-)

ЗАТУМАНИВАТЬСЯ *несов. см. затуманиваться*

ЗАТУМАНИТЬ *сов. что* 1. *(покрыть туманом)* тумандап салар (тумандап сал-); **испарения от болот затуманили горизонт** састын буузы бастыра горизонтты тумандап салды; 2. *перен.* **бозортып салар** (бозортып сал-); **слёзы затуманили глаза** кўстин јажы кўсти бозортып салды; 3. *перен.* *(сделать непонятным)* јарт эмес эдип салар (эдип сал-); **затуманить смысл** учурын јарт эмес эдип салар

ЗАТУМАНИТЬСЯ *сов.* 1. *(покрыться туманом)* тумандала берер (тумандала бер-); **горизонт затуманился** горизонт тумандала берди; 2. *перен.* **бозоро берер** (бозоро бер-); **глаза затуманились сле-**

зами кўс јашла бозоро берди; 3. *перен.* *(сделаться неясным)* јарт эмес боло берер (боло бер-); **смысл предложения затуманился** эрмектин учуры јарт эмес боло берди

ЗАТУПИТЬ *сов. что* мокодып салар (мокодып сал-); **затупить нож** бычакты мокодып салар

ЗАТУПИТЬСЯ *сов.* мокоп калар (мокоп кал-); **топор затупился** малта мокоп калды

ЗАТУПЛЯТЬСЯ *несов. см. затупиться*
ЗАТУХАНИЕ *с.* 1. **өчөргө башталары**; 2. **јоголоры**; **затухание радиоволн** радиокомдонын јоголоры

ЗАТУХАТЬ *несов. см. затухнуть*

ЗАТУХНУТЬ *сов.* 1. *(потухнуть)* өчүп калар (өчүп кал-); **костёр затух** от өчүп калды; 2. *перен.* *(прекратиться)* јоголып калар (јоголып кал-); **радиоволны затухли** радиокомдор јоголып калды

ЗАТУШЕВАТЬ *сов. что* 1. *(покрыть, затенить светлые места тушевкой)* јарык јерлерди карартып салар (карартып сал-); **затушевать рисунок** јуруктын јарык јерлерин карартып салар; 2. *перен.* *(сделать менее отчетливым)* билдирбес эдип ийер (эдип ий-); **затушевать своё участие в деле** керекте бойынын туружарын билдирбес эдип салар

ЗАТУШЁВЫВАТЬ *несов. см. затушевать*

ЗАТУШИТЬ *сов. что* 1. **өчүрип салар** (өчүрип сал-); **затушить пожар** өртти өчүрип салар; 2. *перен.* *(подавить)* јоголтып салар (јоголтып сал-), **туй базаып салар** (базып сал-)

ЗАТХЛОСТЬ *ж.* јерсири, каксыыры

ЗАТХЛЫЙ, -ая, -ое јерсиген, каксыган; **затхлая мука** каксыган кулур

ЗАТЫКАТЬ *несов. см. заткнуть*

ЗАТЫЛОК *м.* 1. **јитке**; 2. *(часть мясной туши)* мойын эт

ЗАТЫЛОЧНЫЙ, -ая, -ое: **затылочная кость** *анат.* јитке сөбк

ЗАТЫЧКА *ж.*; *разг.* бök; **затычка из трыпки** бöstөн эткен бök

ЗАТЮКОВАТЬ *сов.* *что* түүнчектерге буулап салар (буулап сал-); **затюковать вещи** кийимдерди түүнчектерге буулап салар

ЗАТЮКОВЫВАТЬ *несов. см.* **затюковать**

ЗАТЯГИВАТЬСЯ *несов. см.* **затянуть-ся**

ЗАТЯЖЕЛЕТЬ *сов.* 1. уур боло берер (боло бер-), уурлай берер (уурлай бер-); **ноги затяжелели** буттар уур боло берди; 2. *прост.* (*забеременеть*) табынып алар (табынып ал-), көчөлү болуп калар (болуп кал-)

ЗАТЯЖКА *ж.* 1. (*при курении*) бойына тартынары; 2. *разг.* (*задержка*) удаары, тутадары

ЗАТЯЖНОЙ, -ая, -ое сүрекей удаган, узакка чөйилген; **затяжная болезнь** сүрекей удаган оору; **затяжные дожди** узакка чөйилген жааштар

ЗАТЯНУТЬ 1. *что* (*туго стянуть*) тыгыда тартып ийер (тартып ий-); **затянуть узел** түүнтини тыгыда тартып ийер; 2. *кого-что* (*засосать*) кийдире тартып ийер; **лошадь затянуло в трясину** атты саска кийдире тартып ийди; 3. *кого*; *разг.* (*завлечь*) тартып алар (тартып ал-); **приятели затянули его к себе** најылары оны бойына тартып алды; 4. *что* (*закрыть*) бөркеп салар (бөркеп сал-); **небо затянуло тучами** *безл.* тенерини булуттар бөркеп салды; 5. *что* *безл.* (*зажить*) жазылып калар (жазылып кал-); **рану затянуло шырка** жазылып калды; 6. *что* (*задержать, замедлить*) удадар (удат-); **затянуть дело** керекти удадар; 7. *что* (*запеть*) кожондой-берер (кожондой бер-); **затянуть песню** кожондой берер

ЗАТЯНУТЬСЯ *сов.* 1. (*туго стянуть-ся*) тыгыда курчанып алар (курчанып ал-); **затянуться поясом** курла тыгыда курчанып алар; 2. (*покрыться*) бөркеле берер

(бөркеле бер-); **небо затянулось тучами** тенери булуттарла бөркеле берди; 3. (*зажить*) жазылып калар (жазылып кал-), тартылып калар (тартылып кал-); **рана затянулась** шырка жазылып калды; 4. (*замедлиться*) удап калар (удап кал-); **дело затянулось** керек удап калды

ЗАУЖИВАТЬ *несов. см.* **заузить**

ЗАУЗИТЬ *сов.* *что* чичкерттип салар (чичкерттип сал-); **заузить юбку** жикпени чичкерттип салар

ЗАУЛЫБАТЬСЯ *сов.* күлүмзиренип ийер (күлүмзиренип ий-), күлүмзиренип баштаар (күлүмзиренип башта-); **он мило улыбнулся** ол керкемжилү күлүмзиренип ийди

ЗАУМНЫЙ, -ая, -ое *жарт эмес*, кижин ондоп болбос; **заумные слова** кижин ондоп болбос сөстөр

ЗАУНЫВНО *нареч.* кунукчылду; **заунывно выл осенний ветер** күски салкын кунукчылду күүлеп турды

ЗАУНЫВНЫЙ, -ая, -ое кунукчыл; **заунывная песня** кунукчыл кожон

ЗАУПРЯМИТЬСЯ *сов.*; *разг.* (*начать упрямиться, проявить упрямство*) өчөжип баштаар (өчөжип башта-), кедерлеп баштаар (кедерлеп башта-), тескерлеп баштаар (кедерлеп башта-); **заупрямился, слушать даже не хочет** кедерлеп баштаган, угар да күүни жок

ЗАУРЧАТЬ *сов.* коркырап баштаар (коркырап башта-), коркырай берер (коркырай бер-), күркүреп баштаар (күркүреп башта-), күркүрей берер (күркүрей бер-); **мой живот заурчал** менин ичим коркырап баштады; **мотор заурчал** мотор күркүрей берди

ЗАУРЯДНО *нареч.* тегин, неле де аныланбай; **заурядно одеваться** тегин кийинер

ЗАУРЯДНЫЙ, -ая, -ое тегин, аныланбас; **заурядный писатель** неле де аныланбас бичиичи

ЗАУТРА *нареч.*; *трад.-поэт.* эртен тура

ЗАУТРЕННИЙ

ЗАУТРЕННИЙ, -ая, -ее эрте тандагы, эрте таннын; **заутренний час** эрте тандагы ой

ЗАУТЮЖИВАТЬ *несов. см. заютюжить*

ЗАУТЮЖИВАТЬСЯ *несов. см. заютюжиться*

ЗАУТЮЖИТЬ *сов. что* уютюптап салар (уютюптап сал-); **заютюжить шов** јикти уютюптап салар

ЗАУТЮЖИТЬСЯ *сов.* уютюптальп калар (уютюптальп кал-)

ЗАУЧЕННЫЙ, -ая, -ое *прич. и прил.* үренип алган, эске үренип алган; **заученные наизусть стихи** эске үренип алган үлгерлер

ЗАУЧИВАТЬ *несов. см. заучить*

ЗАУЧИВАТЬСЯ *несов. см. заучиться*

ЗАУЧИТЬ *сов. что* үренип алар (үренип ал-); **заучить стихотворение наизусть** үлгерди эске үренип алар

ЗАУЧИТЬСЯ *сов.* өткүре көп үрене берер (үрене бер-); **так заучились, что и про обед забыли** оной өткүре көп үрене бергилеген, тал-түштеги ажанышты да ундыгылап салган

ЗАУШНЫЙ, -ая, -ое кулактын кийниндеги

ЗАФИКСИРОВАТЬ *сов. что* бичип темдектеп алар (темдектеп ал-); **зафиксировать наблюдения** көргөнин бичип темдектеп салар

ЗАХАЖИВАТЬ *несов. многокр.* кирип турар (кирип тур-); **он захаживает к нам домой** ол бистин айылга кирип турат

ЗАХАНДРИТЬ *сов.; разг.* эриге берер (эриге бер-), кунуга берер (кунуга бер-)

ЗАХВАЛИВАТЬ *несов. см. захвалить*

ЗАХВАЛИТЬ *сов. кого-что; неодобр.* ойинен өткүре мактап салар (мактап сал-); **молодого артиста захвалили** јиит артистти ойинен өткүре мактап салды

ЗАХВАСТАТЬ *сов.; разг.* мактанып баштаар (мактанып башта-); **захвастать своими достижениями** бойынын једимдериле мактанып баштаар

ЗАХВАСТАТЬСЯ *сов.; разг.* 1. мактанып ойинен өдө берер (өдө бер-), ойинен өткүре мактана берер (мактана бер-); 2. мактанып баштаар (мактанып башта-)

ЗАХВАТ *м.* 1. јуулап алары, блаап алары; **захват чужих владений** өскө ороондордын јерлерин јуулап алары; 2. *спорт.* блаап алары; **захват мяча** мячти блаап алары

ЗАХВАТАННЫЙ, -ая, -ое (*грязный от частого прикосновения рук*) кирледе туткулап салган; **захватанная книга** кирледе туткулап салган бичик

ЗАХВАТИТЬ *сов.* 1. *кого-что (взять)* алып ийер (алып ий-), ала койор (ала кой-); **захватить горсть орехов** бир ууш кузук алып ийер; 2. *кого-что (охватить)* туй алып ийер; **огонь уже захватил сарай** өрт сарайды туй алып ийди; 3. *кого-что (завладеть, завоевать)* јуулап алар (јуулап ал-); 4. *кого-что (взять с собой)* кожо алып алар (алып ал-); **он захватил сына в театр** ол уулын театрга кожо алып алды; 5. *кого-что (застать, застигнуть)* алдырар (алдыр-); **дождь захватил нас в пути** јолой бис јаашка алдырдыс; 6. *кого; перен.* (*увлечь*) јилбиркедип ийер (јилбиркедип ий-), јарай берер (јарай бер-); **музыка захватила меня** күү меге јарай берди

ЗАХВАТНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое јуулап алатан, блаап алатан

ЗАХВАТЧИК *м.* олјоочы; **опасный захватчик** чочыдылу олјоочы

ЗАХВАТЫВАТЬ *несов. см. захватить*

ЗАХВАТЫВАЮЩИЙ, -ая, -ое јилбилү, солун; **захватывающий рассказ** јилбилү куучын

ЗАХВОРАТЬ *сов.; разг.* оорый берер (оорый бер-); **ребенок захворал** бала оорый берди

ЗАХИРЁТЬ *сов.* 1. (*похудеть, ослабеть*) чырайы чыгып калар (чыгып кал-), арыктап калар (арыктап кал-); 2. *перен.* уйдадай берер (уйдадай бер-), јудай берер (јудай бер-); **талант его захирел** онын таланты уйдадай берди

ЗАХОДЯЩИЙ

ЗАХИХЙКАТЬ сов. каткырып ийер (каткырып ий-); **громко захихикать** тын каткырып ийер

ЗАХЛАМИТЬ сов. что кереги жок немелерле толтырып салар (толтырып сал-), чачып салар (чачып сал-); **всю комнату захламили** бастыра кыпты кереги жок немелерле толтырып салган; **стол захлабил бумагами** столдын үстине чаазын чачып салган

ЗАХЛАМЛИВАТЬ несов. см. **захла- мить**

ЗАХЛЕБНУТЬ сов. что јудуп ийер (јудуп ий-); **купаюсь, захлебнуть воды** эжинип тура суу јудуп ийер

ЗАХЛЕБНУТЬСЯ сов. 1. (*задох- нуться*) тумалана берер (тумалана бер-); **захлебнуться кровью** канга тумалана берер; 2. (*поперхнуться*) карыла берер (бер-); 2. (*испытать затруднение в дыхании, стеснение в груди от какого-л. сильного чувства*) тыныжы јетпей барар (јетпей бар-); **захлебнуться от волнения** өкпöбргöнинен тыныжы јетпей барар; 3. *перен. (прекратиться)* токтой берер (токтой бер-); токтой тужер (токтой түш-); 4. (*перестать действовать, заглохнуть – о моторе, автомате и т.п.*) иштебей барар (иштебей бар-), токтоп калар (токтоп кал-); **мотор захлебнулся** мотор токтоп калды

ЗАХЛЁБЫВАТЬ несов. см. **захлебнуть**

ЗАХЛЁБЫВАТЬСЯ несов. см. **захлеб- нуться**

ЗАХЛЕСТАТЬ сов.; разг. 1. *кого (за- сечь хлыстом)* камчыла сойып салар (сойып сал-), чыбыктап салар (чыбыктап сал-), сабап салар (сабап сал-); **захлестать лошадь** атты өлтүре сабап салар; 2. (*начать хлестать – о ветре, дожде и т.п.*) согуп баштаар (согуп башта-), јаай берер (јаай бер-); **дождь захлестал** јанмыр јаай берди

ЗАХЛЕСТНУТЬ сов. *кого-что* јыга согуп салар (согуп сал-), антара согуп ийер (согуп ий-); **волной захлестнуло лодку** кемени толку антара согуп ийди

ЗАХЛЕСТНУТЬСЯ сов.; разг. оролып калар (оролып кал-), орой тартылып калар (тартылып кал-); **верёвка захлестнулась на шею** буу мойында оролып калган

ЗАХЛЁСТЫВАТЬ несов. см. **захлест- нуть**

ЗАХЛÓПАТЬ сов. (*в ладоши*) кол чабынып баштаар (чабынып башта-), тажынып баштаар (тажынып башта-), тажына берер (тажына бер-); **все в зале захлопали** залда ончозы тажына берди

ЗАХЛÓПНУТЬ сов. 1. *что* јаап ийер (јаап ий-), јаап салар (јаап сал-); **захлоп- нуть дверь** эжикти јаап ийер; 2. *кого-что (о западне)* бöктöп ийер (бöктöп ий-), туйуктап ийер (туйуктап ий-)

ЗАХЛÓПНУТЬСЯ сов. јабыла берер (јабыла бер-); **дверь захлопнулась** эжик јабыла берди

ЗАХЛОПОТАТЬ сов. шакпырай берер (шакпырай бер-); **старушка захлопотала** карганак шакпырай берди

ЗАХЛОПОТАТЬСЯ сов.; разг. шакпыртка туже берер (туже бер-), шакпыража берер (шакпыража бер-)

ЗАХЛÓПЫВАТЬ несов. см. **захлöp- нуть**

ЗАХЛÓПЫВАТЬСЯ несов. см. **захлöp- нуться**

ЗАХМЕЛЁТЬ сов.; разг. калангылай берер (калангылай бер-); **он быстро захмелел** ол түрген калангылай берди

ЗАХОД м. 1. (*солнца, луны*) ажары; 2. (*куда-л.*) кирери, јүрери; **заход в тыл неприятелю** öштүнин тылына кирери

ЗАХОДИТЬ I несов. см. **зайти**

ЗАХОДИТЬ II сов. (*начать ходить*) баскындай берер (баскындай бер-), телчип база берер (база бер-); јылыжа берер (јылыжа бер-); **он заходил по комнате** ол туранын ичиле баскындай берди; **по морю заходили волны** талайда толкулар јылыжа берди

ЗАХОДЯЩИЙ, -ая, -ое ажып брааткан; **заходящее солнце** ажып брааткан күн

ЗАХОЛОНУТЬ

ЗАХОЛОНУТЬ *сов.; разг. (замереть, оцепенеть на мгновение)* токтой берер (токтой бер-), тым тура берер (тура бер-); **сердце захолонуло от страха** коркыгынаынан жүреги токтой берди

ЗАХОРОНИТЬ *сов.* жууп салар (жууп сал-)

ЗАХОТЁТЬ *сов. чего и с неопр. накл.* күүнзей берер (күүнзей бер-), күүни келе берер (келе бер-); **захотеть поесть чего-нибудь вкусенького** кандый-бир амтанду неме жиир күүни келе берер

ЗАХОТЁТЬСЯ *сов.* күүни келе берер (келе бер-), күүнзей берер (күүнзей бер-); **мне захотелось спать** менин уйуктаар күүним келе берди

ЗАХОХОТАТЬ *сов.* каткырып ийер (каткырып ий-)

ЗАХРАПЁТЬ *сов. (о человеке)* козырыктай берер (козырыктай бер-); *(о животном)* бышкырып ийер (бышкырып ий-)

ЗАХРОМАТЬ *сов.* аксай берер (аксай бер-); **лошадь захромала** ат аксай берди

ЗАХРУСТЁТЬ *сов.* кыжырай берер (кыжырай бер-); **захрустел снег** кар кыжырай берди

ЗАХУДАЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (*разорившийся, обедневший*) жоксыраган, жоксырап калган; **2.** (*незначительный, плохой*) жаман-жуман; **открыть захудалый магазин** жаман-жуман магазин ачып алар

ЗАЦАРАПАТЬ *сов. кого-что* тырмап баштаар (тырмап башта-), тырмай берер (тырмай бер-)

ЗАЦВЕСТИ *сов.* чечектей берер (чечектей бер-); **зацвели цветы** чечектер чечектей берди

ЗАЦВЕТАТЬ *несов. см. зацвести*

ЗАЦЕЛОВАТЬ *сов. кого-что* окшоп-окшоп ийер (окшоп-окшоп ий-), окшогылап ийер (окшогылап ий-), тадыра окшоп салар (окшоп сал-); **зацеловать ребёнка** баланы тадыра окшоп салар

ЗАЦЕМЕНТИРОВАТЬ *сов. что* цементтеп салар (цементтеп сал-), цемент уруп салар (уруп сал-)

ЗАЦЕПИТЬ *сов. кого-что* **1.** чем каптырып салар (каптырып сал-), илип алар (илип ал-); **зацепить багром** теекле илип алар; **2. перен., разг. (задеть, придраться)** кадалып келер (кадалып кел-), жыжынып турар (жажынып тур-)

ЗАЦЕПИТЬСЯ *сов.* илинип калар (илинип кал-), илине берер (илине бер-); **зацепиться за стол** столго илинип калар

ЗАЦЕПЛЯТЬСЯ *несов. см. зацепиться*

ЗАЧАДИТЬ *сов. что; разг. (пропитать, наполнить дымом, закоптить)* ыш жайып салар (жайып сал-), ышла толтырып салар (толтырып сал-); **зачадить пригорелым маслом на всю комнату** бастыра кыптын ичине күйүп калган үстин ыжын жайып салар; **зачадить табаком** танкынын ыжыла толтырып салар

ЗАЧАСТИТЬ *сов.; разг.* **1.** улай ла (улам сайын) болуп баштаар (болуп башта-); **дождь зачастил** жааш улай ла болуп баштады; **2. (часто приходит куда-л.)** улай ла (улам сайын) келип баштаар (келип башта-)

ЗАЧАСТУЮ *нареч.; разг.* улам сайын, улайына; **так зачастую бывает** улай ла андый болуп жат

ЗАЧАТКИ *только мн.* башталгазы, тözölgöзи; **зачатки новой жизни** жангы жадын-жүрүмнин башталгазы

ЗАЧАТОК *м.; биол.* башталары, тözöлөри, түүлери

ЗАЧАТОЧНЫЙ, -ая, -ое жангы башталган айалга; **в зачаточном состоянии** жангы башталган айалгада

ЗАЧАХНУТЬ *сов.* **1.** (*о растениях*) чалдыгып калар (чалдыгып кал-), кургап калар (кургап кал-); **2. (о людях)** чырайы чыгып калар (чыгып кал-)

ЗАЧЁМ *нареч. вопр. и относ.* не керек, ненин учун, неге; **Зачем ты пришёл?** Сен неге келдин?; **Зачем же ты так сделал?** Сен ненин учун анайда кылындын?

ЗАШАГАТЬ

ЗАЧЁМ-ТО нареч. неге де, ненин де учун; он **зачем-то** приходил ол неге де келип жүрген

ЗАЧЁРКИВАТЬ несов. см. **зачеркнуть**

ЗАЧЕРКНУТЬ сов. что кырып салар (кырып сал-); **зачеркнуть слово** сөсти кырып салар

ЗАЧЕРНЁТЬСЯ сов. карара берер (карара бер-), карара көрүнип келер (көрүнип кел-); **вдали зачернелся лес** ыраакта агаш аразы карара көрүнип келди

ЗАЧЕРНИТЬ сов. что карартып салар (карартып сал-), карарта будып салар (будып сал-); **зачернить следы** истерди карартып салар

ЗАЧЕРНЯТЬ несов. см. **зачернить**

ЗАЧЕРПНУТЬ сов. что, чего сузуп алар (сузуп ал-); **зачерпнуть воды из колодца** колодецтен суу сузуп алар

ЗАЧЕРСТВЁЛЫЙ, -ая, -ое 1. кадып калган, кургап калган; **зачерствелый хлеб** кадып калган калаш; 2. перен. кату болуп калган; **зачерствелое сердце** кату болуп калган жүрек

ЗАЧЕРСТВЕТЬ сов. 1. кадып калар (кадып кал-), кургап калар (кургап кал-); 2. перен. катулана берер (катулана бер-); **сердце его зачерствело** онын жүреги катулана берди

ЗАЧЕРТИТЬ сов. что чийүлеп салар (чийүлеп сал-), чийүлер журап салар (журап сал-); **зачертить бумагу** чаазынга чийүлер журап салар

ЗАЧЕСАТЬ сов. что тарап салар (тарап сал-); **зачесать волосы** кверху чачты кайра тарап салар

ЗАЧЕСАТЬСЯ сов. (начать чесаться) кычый берер (кычый бер-); **у него зачесались руки** онын колы кычый берди

ЗАЧЕСТЬ сов. что 1. чоттоп салар (чоттоп сал-); тоого кийдирип салар (кийдирип сал-); **зачесть десять рублей в уплату долга** он салковойды төлү учун чоттоп салар; 2. (поставить зачёт) зачёт тургузып салар (тургузып сал-); **препода-**

ватель зачёл мне эту работу үредүчи бу ишти меге зачёт эдип тургузып салды

ЗАЧЁСЫВАТЬ несов. что см. **зачесать**

ЗАЧЁТ м. зачёт; **ставить зачёт** зачёт тургузар

ЗАЧЁТНЫЙ, -ая, -ое зачётный; **зачётная книжка** зачётный книжка; **зачётная сессия** зачётный сессия

ЗАЧИНАТЕЛЬ м. баштапкы эткен киж, баштаган киж

ЗАЧИНАТЬ несов. что; *высок.* баштаар (башта-)

ЗАЧИНИТЬ сов. что; *разг.* жамачылап салар (жамачылап сал-); **зачинить валенки** пыймаларды жамачылап салар

ЗАЧИНЩИК м.; *неодобр.* керек баштаган эр киж, **зачинщик драки** согуш баштаган киж

ЗАЧИНЩИЦА ж.; *неодобр.* керек баштаган үй киж

ЗАЧИСЛИТЬ сов. кого алып алар (алып ал-); **принять на работу** ишке алып алар; **зачислить в институт** институтка алып алар

ЗАЧИСЛИТЬСЯ сов.; *офиц.* кирип алар (кирип ал-); **зачислиться на учёбу** үредүге кирип алар

ЗАЧИСЛЯТЬ несов. см. **зачислить**

ЗАЧИТАТЬ сов. что кычырып берер (кычырып бер-); **зачитать протокол** протоколды кычырып берер

ЗАЧИТАТЬСЯ сов.; *разг.* токтобой кычыра берер (кычыра бер-), көп кычырынып баштаар (кычырынып башта-); **зачитаться романами** романдарды токтобой кычыра берер

ЗАЧИТЫВАТЬ несов. см. **зачитать**

ЗАЧИХАТЬ сов. чичкирип ийер (чичкирип ий-), чичкирип баштаар (чичкирип башта-); **ребёнок зачихал** бала чичкирип ийди

ЗАЧУЯТЬ сов. кого-что сезип ийер (сезип ий-); **собака зачуяла волка** ийт бөрүни сезип ийди

ЗАШАГАТЬ сов. баскындай берер (баскындай бер-), база берер (база бер-);

ЗАШАРКАТЬ

зашагать по комнате кыптын ичиле база берер

ЗАША́РКАТЬ *сов.* 1. *что* кирледе базып салар (базып сал-); **зашаркать пол** подды кирледе базып салар; 2. *чем* жыжып базып баштаар (базып башта-); **зашаркать ногами** будыла жыжып базып баштаар

ЗАШАТА́ТЬСЯ *сов.* 1. *жайкана берер* (жайкана бер-), *кыймыктай берер* (кыймыктай бер-); **цветы на клумбе зашатались** клумбада чечектер жайкана берди; **зуб зашатался** тиш кыймыктай берди; 2. *таралжый берер* (таралжый бер-); **зашататься от усталости** арыганынан таралжый берер

ЗАШВЫ́РНУТЬ *сов.* *кого-что* таштап ийер (таштап ий-)

ЗАШЕВЕЛ́ИТЬ *сов.* *чем* кыймыктадып ийер (кыймыктадып ий-); **жучок зашевелил усами** конгыс сагалыла кыймыктадып ийди

ЗАШЕВЕЛ́ИТЬСЯ *сов.* *кыймыктана берер* (кыймыктана бер-)

ЗАШЕ́ЙНЫЙ, -ая, -ое *мойыннын кийиндеги*

ЗАШЕЛЕСТЕ́ТЬ *сов.* *шылырай берер* (шылырай бер-); **на деревьях зашелестели листья** агаштарда жалбырактар шылырай берди

ЗАШЕПТА́ТЬСЯ *сов.* *шымырана берер* (шымырана бер-)

ЗАШИВА́ТЬ *несов. см. зашить*

ЗАШИПЕ́ТЬ *сов.* *шыркырай берер* (шыркырай бер-)

ЗАШИ́ТЬ *сов. что* 1. (*починить*) *јамап салар* (јамап сал-), *көктөп салар* (көктөп сал-), *шидеп салар* (шидеп сал-); **зашить прореху** тежикти јамап салар; 2. *мед. көктөп салар, шидеп салар*; 3. (*запаковать, обшить*) *ороп көктөп салар*; **зашить посылку в холст** посылканы кеденге ороп көктөп салар

ЗАШИФРОВА́ННЫЙ, -ая, -ое *прич. и прил* *жажырып бичиген, шифровать эдип салган; шифралаган, шифрлу; зашифрованная радиogramма* шифровать эдип салган радиogramма

ЗАШИФРОВА́ТЬ *сов. что* *шифровать эдип салар* (эдип сал-), *шифрла бичип салар* (бичип сал-)

ЗАШИФРОВА́ТЬ *несов. см. зашифровать*

ЗАШНУРОВА́ТЬ *сов. что* *шнуроктоп салар* (шнуроктоп сал-), *шнурокты буулап салар* (буулап сал-); **зашнуровать ботинки** ботинканын шнурогын буулап салар

ЗАШНУРОВА́ТЬ *несов. см. зашнуровать*

ЗАШТО́ПАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич.* *јамап салган*; 2. *прил.* *јамачылу; заштопанный чулок* јамап салган чулук

ЗАШТО́ПАТЬ *сов. что* *јамап салар* (јамап сал-); **заштопать чулки** чулукты јамап салар

ЗАШТО́ПИВАТЬ *несов. см. заштопать*

ЗАШТУКАТ́УРИВАТЬ *несов. см. заштукатурить*

ЗАШТУКАТ́УРИТЬ *сов. что* *шыбап салар* (шыбап сал-); **заштукатурить стены** стенени шыбап салар

ЗАШУМЕ́ТЬ *сов.* 1. (*громко заговорить*) *табыштана берер* (табыштана бер-); **дети зашумели** балдар табыштана берди; 2. *шуулай берер* (шуулай бер-); **море зашумело** талай шуулай берди; **деревья зашумели** агаштар шуулай берди

ЗАШУРША́ТЬ *сов.* *шылырай берер* (шылырай бер-); **зашуршали листья** жалбырактар шылырай берди

ЗАЩЕБЕТА́ТЬ *сов.* *чыйкылдай берер* (чыйкылдай бер-), *чуркуража берер* (чуркуража бер-); **защебетали птицы** кушкаштар чуркуража берди

ЗАЩЕКОТА́ТЬ *сов.* 1. *кого (замучить щекоткой)* *талдыра кычыкайлап салар* (кычыкайлап сал-); 2. (*начать щекотать*) *кычыкайлап баштаар* (кычыкайлап башта-)

ЗАЩЕ́ЛКА *ж.; разг.* 1. (*щеколда*) *жылдырма*; 2. (*часть замка*) *сомоктын жылдырмазы*

ЗАЩЕ́ЛКА́ТЬ *сов. чем и без доп.* *тырсылдадып турар* (тырсылдадып тур-); **за-**

щёлкать пальцами сабарларыла тырсылдадып турар

ЗАЩЁЛКНУТЬ *сов. что* жылдырмазына бөктөп салар (бөктөп сал-); **защёлкнуть дверь** эжикти жылдырмазына бөктөп салар

ЗАЩЁЛКНУТЬСЯ *сов.* жабыла берер (жабыла бер-), бөктөлө берер (бөктөлө бер-)

ЗАЩЕМИТЬ *сов. 1. что (сдавить)* кыстап алар (кыстап ал-); **защемить пинцетом** пинцетле кыстап алар; **2. безл.** сыстай берер (сыстай бер-); **защемило сердце** жүреги сыстай берди

ЗАЩЕМЛЯТЬ *несов. см. защемить*

ЗАЩИТА *ж. 1. (охрана)* кору, корыыры; **защита мира** – дело всех народов амыр-энчүни корыыры – бастыра албатылардын кереги; **2. юр.** корулаары, туружары; **3. (прикрытие)** коруланатан неме; **зонтик** – защита от дождя и солнца жанмырдан ла күннен коруланатан неме – зонтик; **4. (отстаивание)** корыыры; **защита диссертации** диссертацияны корыыры

ЗАЩИТИТЬ *сов. кого-что 1.* корулаар (корула-), корулап алар (корулап ал-); **защитить от врага** оштүден корулап алар; **2. (предохранить)** чеберлеп алар (чеберлеп ал-); **защитить себя от солнца** бойын күннен чеберлеп алар; **3. (отстоять)** корып алар (корып ал-); корып салар (корып сал-); **защитить свои взгляды** бойынын көрүм-шүүтезин корып алар; **защитить диссертацию** диссертацияны корып салар

ЗАЩИТИТЬСЯ *сов.* коруланып алар (коруланып ал-)

ЗАЩИТНИК *м. 1. (заступник)* коручы; **защитники мира** амыр-энчүнин коручылары; **2. юр. (адвокат)** защитник, коручы; **коллегия защитников** коручылардын коллегиязы

ЗАЩИТНЫЙ, -ая, -ое корулайтан; **защитные очки** көс корулайтан очки; **защитный цвет** *воен.* жажыл-боро өң; **защитная окраска** *зоол.* коруланатан өң

ЗАЩИЩАТЬ *несов. 1.* корулаар (корула-); **2. кого-что; юр.** корулаар, туружар

(туруш-); **защищать подсудимого** жаргыга кирген кижиге учун туружар

ЗАЩИЩАТЬСЯ *несов.* коруланар (корулан-); **защищаться от холода** сооктон коруланар

ЗАЯВИТЕЛЬ *м.; офиц.* угузаачы

ЗАЯВИТЬ *сов. что, о чём 1.* айдып ийер (айдып ий-); **заявить о своём желании учиться** үренерге күүнзегени керегинде айдып ийер; **2. (сообщить в административные органы)** угузып ийер (угузып ий-); **заявить в полицию** полицияга угузып ийер

ЗАЯВКА *ж.* заявка; **сделать заявку** заявка эдер

ЗАЯВЛЕНИЕ *с.* заявление, угузу; **написать заявление** угузу бичиир; **сделать заявление** угузу берер; **по заявлению** угузу айыпча

ЗАЯВЛЯТЬ *несов. см. заявить*

ЗАЯЦ *м.* койон; ♦ **ехать зайцем** билет жогынан жорыктаар

ЗАЯЧИЙ, -ья, -ье койоннын; **заячья шкура** койоннын терези

ЗВАНИЕ *с. 1.* ат; **присваивать почетное звание** күндүлү ат берер; **2. воен.** звание, жамы; **офицерское звание** офицерский звание

ЗВАНЫЙ, -ая, -ое кычырган; **званные гости** кычырган айылчылар

ЗВАТЬ *несов. кого-что 1. (голосом, жестом приглашать приблизиться, подойти или откликнуться)* кыйгырар (кыйгыр-), кычырар (кычыр-); **звать детей идти домой** балдарды айылга жанзын деп кыйгырар; **2. (приглашать)** кычырар; **звать к себе в гости** бойына айылдап кычырар; **3. (называть)** адаар (ада-); **девочку звали** Эркелей кызычакты Эркелей деп адап турган; ♦ **поминай как звали** табылбай (жылыып, жоголып) калар

ЗВАТЬСЯ *несов.* адалар (адал-); **прежде та улица звалась** Заречная алдында ол ором Заречная деп адалган

ЗВЕЗДА *ж. (мн. звёзды) 1. астр.* жылдыс; **показались звёзды** жылдыстар көрүне берди; **2. чолмон; пятиконечная звезда**

ЗВЁЗДНЫЙ

да беш учту чолмон; ♦ морская звезда талай жылдыс

ЗВЁЗДНЫЙ, -ая, -ое жылдысту; звёздное небо жылдысту тенери

ЗВЁЗДОЧКА ж. *уменьш.* от звезда (*небесная*) кичинек жылдыс; кичинек чолмон

ЗВЕНЁТЬ *несов.* шынгыраар (шынгыра-); звенит колокольчик күзүни шынгырап жат

ЗВЕНО́ с. (*мн. звёнья*) 1. бөлүк; звенья цепи кынжынын бөлүктери; 2. *перен.* (*составная часть*) бөлүги; звено производства производствонун бөлүги; 3. (*группа*) звено; пионерское звено пионерлердин звенозы

ЗВЕНЬЕВА́Я ж. и **ЗВЕНЬЕВО́Й** м. звеньевой

ЗВЕРЁК м. анычак

ЗВЕРЁНЫШ м. аннын балазы

ЗВЕРЁТЬ *несов.* казырланар (казырлан-), ангыраар (ангыра-)

ЗВЕРИ́НЕЦ м. зверинец (*ангарды азырап тудатан жер*)

ЗВЕРИ́НЫЙ, -ая, -ое аннын; звериная шкура аннын терези

ЗВЕРОВО́Д м. ан өскүречи

ЗВЕРОВО́ДСТВО с. ан өскүрери

ЗВЕРОВО́ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое андар өскүретен; звероводческий совхоз андар өскүретен совхоз

ЗВЕРОЛО́В м. ан тудачы

ЗВЕРОЛО́ВНЫЙ, -ая, -ое ан тудатан; звероловный промысел ан тудатан промысел

ЗВЕРОПОДО́БНЫЙ, -ая, -ое ан бүдүштү (кептү), андый

ЗВЕРОСОВХО́З м. (*звероводческий совхоз*) ан өскүретен совхоз

ЗВЁРСКИЙ, -ая, -ое 1. (*жестокий*) казыр, калју, 2. *разг.* (*очень сильный*) жаан күчтү

ЗВЁРСТВО с. казырланары

ЗВЁРСТВОВАТЬ *несов.* казырланар (казырлан-)

ЗВЁРЬ м. ан; пушной зверь алу ан; хищный зверь барынтычы ан

ЗВОН м. шынгырт; звон колокола шангын шынгырты

ЗВОНИ́ТЬ *несов.* 1. (*производить звон*) согор (сок-), шынгырадар (шынгырат-); звонить в колокол күзүни согор; 2. (*издавать звон*) шынгыраар (шынгыра-); телефон звонит телефон шынгырайт; 3. (*вызывать по телефону*) телефонго алдырар (алдыр-), телефон согор (сок-)

ЗВОНКИ́Й, -ая, -ое 1. үнгүр, өткүн; звонкий голос өткүн үн; 2. *лингв.*: звонкий согласный үнгүр туйук табыш

ЗВОНКО́ *нареч.* өткүн, жаңыландыра; звонко рассмеяться жаңыландыра каткырып ийер

ЗВОНО́К м. 1. күзүни; 2. (*звуковой сигнал*) звонок; раздался звонок на урок урокко звонок шынгырай берди; 3. (*телефонный разговор*) телефон сокконы; звонок из министерства министерствонон телефон сокконы

ЗВУ́К м.; *в разн. знач.* табыш; звук голоса; үннин табыжы; гласный звук *лингв.* үндү табыш; согласный звук *лингв.* туйук табыш

ЗВУКОВО́Й, -ая, -ое үндү; звуковое кино үндү кино

ЗВУКОГЛУШИ́ТЕЛЬ м. табышты угулбас эдер прибор

ЗВУКОЗА́ПИСЬ ж. табыш бичип алары

ЗВУКОПОДРАЖА́НИЕ с. *лингв.* кандый бир табышка түнейлежип үнденери

ЗВУКОПОДРАЖА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *лингв.* кандый бир табышка түнейлештирип айткан; звукоподражательные слова кандый бир табышка түнейлештирип айткан сөстөр

ЗВУКОПРОВО́ДНОСТЬ ж.; *физ.* табыш өткүрип турары

ЗВУКОПРОВО́ДНЫЙ, -ая, -ое и **ЗВУКОПРОВОДЯ́ЩИЙ**, -ая, -ее *физ.* табыш өткүретен

ЗВУЧА́НИЕ с. табыштанары, табыш; послышалось странное звучание сан башка табыш угула берди

ЗВУЧАТЬ *несов.* 1. (*издавать звук*) табыштанар (табыштан-), ўн чыгарар (чыгар-), ўнденер (ўнден-); **рояль звучит хорошо** рояль якшы ўнденет; 2. *перен.* угулар (угул-); **в его голосе звучала радость** онын ўнинде сўўнчи угулды

ЗВУЧНО *нареч.* ўнгўр; **звучно раздаваться** ўнгўр жангыланар

ЗВУЧНЫЙ, -ая, -ое *откўн ўндў*; *откўн* табышту; **звучная мелодия** *откўн* табышту кўў; **звучный колокольчик** *откўн ўндў* кўзўни

ЗВЯКАНЬЕ *с.* шынгырты, шынраары; калыраары; **звяканье ключей** тўлкўрлердин калыраары

ЗВЯКАТЬ *несов.* шынгыраар (шынгыра-), калыраар (калыра-)

ЗВЯКНУТЬ *сов.* и *однокр.* шынгырт *эдип ийер* (*эдип ий-*), шынгырап *ийер* (*шынгырап ий-*), калырап *ийер* (*калырап ий-*); **звякнуть ключами** тўлкўрлерле калырап *ийер*

ЗДАНИЕ *с.* здание, тура; **красивое здание** *жараш тура*

ЗДЕСЬ *нареч.* 1. (*тут*) мында; **я живу здесь** мен мында *ядып турум*; 2. *перен.* (*в этом деле*) бу керекте, мында; **здесь нет ничего плохого** бу керекте бир де коомой неме *жок*

ЗДЕШНИЙ, -ая, -ее *разг.* мындагы; **здешние жители** мындагы улус

ЗДОРОВАТЬСЯ *несов.* эзендежер (*эзендешш-*), *якшылажар* (*якшылаш-*); **здороваться за руку** кол тудужып эзендежер

ЗДОРОВЕННЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*о человеке*) сўрекей *жаан*, *једеген*; **здоровенный парень** *једеген уул*; 2. (*о предмете, явлении*) сўрекей *кўчтў*, *жоон*, сўрекей *жаан*, сўрекей *бек*; **здоровенное бревно** сўрекей *жаан тоормош*; **здоровенный бас** *жоон ўн*

ЗДОРОВЕ́ТЬ *несов.* там ла су-кадык болор (бол-), су-кадык тынгыр (тынгы-)

ЗДОРОВО́ *межд.;* *разг.* *якшы ба*, *эзен бе*; **Здорово, приятель!** *Якшы ба*, *најым!*

ЗДО́РОВО *нареч.;* *разг.* 1. (*очень сильно*) сўреен; **ему здорово попало** ого сўре-

ен *једишти*; 2. (*очень хорошо*) сўреен; **здорово сделано** сўреен *эдилип калган*

ЗДОРО́ВЫЙ, -ая, -ое 1. (*не большой*) су-кадык; **здоровый ребёнок** су-кадык бала; 2. (*полезный*) тузалу; **здоровый воздух** тузалу *кей*; 3. *перен.* (*правильный*) чын; **здоровая критика** чын критика; 4. *разг.* (*крепкого сложения*) *једеген*, *кўчтў*; **здоровый парень** *једеген уул*; 5. *разг.* (*о предмете, явлении*) сўрекей *жаан*; **здоровый мороз** сўрекей *жаан соок*; ♦ **Будь(те) здоров(ы)!** (*при прощании*) *Якшы болзын*, *якшы јуреер*, су-кадык *болоор!*

ЗДОРО́ВЬЕ *с.* су-кадык; **крепкое здоровье** *бек су-кадык*

ЗДРА́ВИЦА *ж.* су-кадыгына учурлаган *чўбчўй*; **здравница в честь юбиляра** *юбилярдын су-кадыгына учурлаган чўбчўй*

ЗДРА́ВНИЦА *ж.* *эмденип амырайтан јер*

ЗДРА́ВО *нареч.* *чынынча*, *быжу*, *јартынча*; **здрavo рассуждать** *чынынча шўўр*

ЗДРАВОМЫ́СЛИЕ *с.* *чынынча сана-нар аргалузы*, *јарт-чокым кўрўм-шўўлтелў болоры*

ЗДРАВОМЫ́СЛЯЩИЙ, -ая, -ее *чынынча сананар аргалу*; *јарт-чокым кўрўм-шўўлтелў здравомыслящий человек* *јарт-чокым кўрўм-шўўлтелў киж*

ЗДРАВООХРА́НЕНИЕ *с.* су-кадыгын *корулаары*

ЗДРА́ВСТВОВАТЬ *несов.* 1. (*быть здоровым*) су-кадык болор (бол-); (*благополучно существовать*) *амыр-энчў жардар* (*јат-*); 2. (*процветать*) *эзендик болор* (бол-); **Да здравствует наша родина!** *Бистин тўрўлис эзендик болзын!*

ЗДРА́ВЫЙ, -ая, -ое (*толковый, рассудительный*) *санаалу*, *керсў*, *чындык*; **здравый человек** *керсў киж*; **здравая критика** *чындык критика*

ЗЕ́БРА *ж.* зебра

ЗЕ́В *м.* *тамактын ўйди*

ЗЕВА́КА *м.* и *ж.;* *разг.* *нојо*, *алаа*, *ачык оос*

ЗЕВАТЬ

ЗЕВАТЬ *несов.* 1. эстеер (эсте-); **зевать во весь рот** оозын жаан ачып эстеер; **зевать от скуки** иш жогынан эригип эстеп отуар; 2. *разг. (газетъ)* кайкап көрөр (кайкап көр-), көс албай көрөр

ЗЕВНУТЬ *сов. и однокр.* эстеп ийер (эстеп ий-)

ЗЕВОТА *ж.* эстеери, эстеш

ЗЕЛЕНЕТЬ *несов.* 1. (*становиться зелёным*) жажарар (жажар-), жажыл боло берер (боло бер-); **бронза от времени зеленеет** күлөр узак жатканынан жажарып жат; 2. (*покрываться травой, листвой*) жажарар, көгөрөр (көгөр-); **поля зеленеют** жалаңдар жажарып жат; 3. (*виднется – о зелёном*) жажара көрүнөр (көрүн-); **вдали зеленеет поляна** ыраакта жалан жажара көрүнөт

ЗЕЛЕНОГЛАЗЫЙ, -ая, -ое жажыл көстөрлү; **зеленоглазый кот** жажыл көстөрлү киске

ЗЕЛЁНЫЙ, -ая, -ое 1. жажыл, ногон; **зелёная краска** жажыл будук; **зелёная трава** жажыл өлөн; 2. (*недозревший – о плодах*) каштак, жетире бышпаган; **зелёное яблоко** каштак алама

ЗЁЛЕНЬ *ж.*; *собр.* (*травы*) өлөн; (*листва*) жалбырактар; (*растения*) өзүмдер

ЗЕМЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жердин; **земельный участок** жердин участкагы

ЗЕМЛЕВЛАДЕЛЕЦ *м.* жер ээленип турган кижги

ЗЕМЛЕВЛАДЕНИЕ *с.* жер ээленири; **государственное землевладение** государство ээленген жер

ЗЕМЛЕДЕЛЕЦ *м.* кырачы

ЗЕМЛЕДЕЛИЕ *с.* кыра ижи

ЗЕМЛЕДЕЛЬЧЕСКИЙ, -ая, -ое кыра ижинин; **земледельческие орудия** кыра ижинин жепселдери; **земледельческий опыт** кыра ижинин ченемели

ЗЕМЛЕКОП *м.* жер казар ишчи, жер казаачы

ЗЕМЛЕМЕР *м.* жер кемжиир кижги, жер кемжиичи

ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЕ *с.* жерле тузаланары

ЗЕМЛЕРОЙКА *ж.*; *зоол.* түрткүн, мон, терсийек

ЗЕМЛЕРОЙНЫЙ, -ая, -ое жер казатан; **землеройная машина** жер казатан машина

ЗЕМЛЕТРЯСЕНИЕ *с.* жер силкинери, жер силкиниш; **объявить о землетрясении** жер силкинери керегинде жарлап салар

ЗЕМЛЕЧЕРПАЛКА *ж.*; *тех.* жер (балкаш) сузатан машина

ЗЕМЛЯ *ж.*; *в разн. знач.* жер; **Земля вращается вокруг Солнца** Жер Күнди эбире айланып жат; **моряки увидели на горизонте землю** талайчылар горизонтто жер көрүп ийди; **бросить на землю** жерге таштап ийер; **колхозная земля** колхозтын жери; **рыхлая земля** күбүр жер; ♦ **сквозь землю провалиться** коркышту тын уйалар

ЗЕМЛЯК *м.* бир жердин кижизи, жерлеш; **мы с ним земляки** бис оныла бир жердин улузы

ЗЕМЛЯНИКА *ж.* кой-жиилек; **варенье из земляники** кой-жиилектен кайнаткан варенье

ЗЕМЛЯНКА *ж.* жер тура

ЗЕМЛЯНОЙ, -ая, -ое 1. жерле колбулу; **земляные работы** жерле колбулу иштер; 2. тобрактан эткен, жер; **земляная плотина** тобрактан эткен плотина; **земляной пол** жер пол; 3. жерде жүрер, жердин; **земляные насекомые** жердин курт-конгызы

ЗЕМНОВОДНЫЙ, -ая, -ое жерде-сууда жүрөтөн тынду

ЗЕМНО́Й, -ая, -ое жердин; **земная поверхность** жердин үсти; **земная кора** жердин кыртыжы

ЗЕНИ́ТКА *ж.*; *разг.* зенитка (*кейде жүргөн немелерди адатан орудие*)

ЗЕНИ́ТНЫЙ, -ая, -ое *воен.* зенитный; **зенитная стрельба** зенитный адыш; **зенитное орудие** зенитный орудие

ЗЕНИ́ТЧИК *м.*; *воен.* зенитчик

ЗÉРКАЛО *с.* күскү; **смотреться в зеркало** күскүнөн көрүнөр

ЗЕРКАЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. күскү эдетен; **зеркальный завод** күскү эдетен завод; 2. күскүлү; **зеркальный шкаф**

ЗЛОБОДНЕВНЫЙ

күскүлү шкаф; **3. перен.** (гладкий, блестящий, прозрачный) күскүдий килен, жалтыркай; **зеркальное озеро** күскүдий килен көл

ЗЁРКАЛЬЦЕ с. кичинек күскү

ЗЕРНО с. (мн. зёрна) **1.** үрен; **зерно пшеницы** буудайдын үрени; **крупные зёрна** козыр үрендер; **2. собир.** (хлеб) аш; **хлеб в зерне** туйук аш

ЗЕРНОВОЙ, -ая, -ое **1.** аш, аштын; **зерновые растения** аш өзүмдер; **2.** аш өскүрер; **зерновой совхоз** аш өскүрер совхоз

ЗЕРНОДРОБИЛКА жс. с.-х. аш ооктойтон машина

ЗЕРНООЧИСТИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое; с.-х. аш арутаар; **зерноочистительная машина** аш арутаар машина

ЗЕРНООЧИСТКА жс.; с.-х. аш арутаары

ЗЕРНОПОСТАВКИ мн. (ед. зернопоставка жс.) аш табыштыары

ЗЕРНОСОВХОЗ м. (зерновой совхоз) аш өскүретен совхоз

ЗЕРНОСУШИЛКА жс. с.-х. аш кургатадан машина

ЗЕРНОХРАНИЛИЩЕ с. идирген, аш чеберлейтен склад, аш сугатан склад

ЗЁРНЫШКО с. уменьш. от зерно үрен; **яблочное зёрнышко** аламанын үрени

ЗИГЗАГ м. койрык-тейрик чийү; **чертить зигзаги** койрык-тейрик чийүлөр жүраар

ЗИМА жс. кыш; **зима приближается** кыш жууктап клеет

ЗИМНИЙ, -ая, -ее кышкы, кышкыдагы; **зимний день** кышкы күн; **зимняя спячка** (животных) кышкыдагы уйку; **зимняя одежда** кышкы кийим

ЗИМОВАТЬ несов. кыштаар (кышта-); **овцы зимуют на зимней стоянке** койлор кыштуда кыштап жат; ♦ **я ему покажу, где раки зимуют** мен онын ижин берерим

ЗИМОВКА жс. кышту; **остаться в зимовке** кыштуда артып калар

ЗИМОВЩИК м. кыштап жаткан киж

ЗИМОВЬЕ с. кышту (помещение); кыштайтан жер (место зимовки)

ЗИМОЙ, **ЗИМОЮ** нареч. кышкыда; **зимой приеду** кышкыда келерим

ЗИМОСТОЙКИЙ, -ая, -ое кышкыда канайтпас та, кышка турумкай; **зимостойкие культуры** кышкыда канайтпас та культуралар

ЗИЯТЬ несов. көрүнөр (көрүн-); **у него над бровью зияла пулевая рана** онын кабагынын үстинде октын шырказы көрүнүп турды

ЗЛАКИ мн. (ед. злак м.) мажакту өзүмдер

ЗЛАКОВЫЙ, -ая, -ое мажакту; **злаковые растения** мажакту өзүмдер

ЗЛЕЙШИЙ, -ая, -ее өткүрө казыр; **злейший враг** өткүрө казыр өштү

ЗЛЁТЬ несов. там ачынар (ачын-), там чугулданар (чугулдан-)

ЗЛІТЬ несов. кого-что ачындырар (ачындыр-), чугулдандырар (чугулдандыр-)

ЗЛІТЬСЯ несов. ачынар (ачын-), чугулданар (чугулдан-)

ЗЛО I с. **1.** жаман неме, коомой неме; **причинить зло** жаман неме эдер; **2.** (беда, несчастье) жеткер, түбек; **защитить от зла** түбектен корып алар; **3.** (злость, досада) кыртыш; **меня зло берёт** кыртыжым тудуп жат

ЗЛО II нареч. коронду; **зло подшутить** коронду кокырлап ийер; **зло улыбнуться** коронду күлүмзиренип ийер

ЗЛОБА жс. тын ачынары, өч кууры, жаман сананып жүрери; **питать злобу** өч кууп жүрери

ЗЛОБИТЬСЯ несов.; разг. тын ачынар (ачын-)

ЗЛОБНО нареч.; тын ачынып, өч кууп, жаман сананып; **злобно посмотреть** тын ачынып көрүп ийер

ЗЛОБНЫЙ, -ая, -ое ачынган, өчтү; **злобный взгляд** өчтү көрүш

ЗЛОБОДНЕВНЫЙ, -ая, -ое бүгүнгү күнде учурлу, бүгүнгү күнде курч; **злобо-**

ЗЛО́БСТВОВАТЬ

дневный вопрос бүгүңги күнде учурлу сурак

ЗЛО́БСТВОВАТЬ *несов.* чугулданар (чугулдан-), казырланар (казырлан-); **враг злобствует** оштү казырланып жат

ЗЛОВЕ́ЩИЙ, -ая, -ее коркышту, жеткерлү; **зловещий вид** коркышту бүдүш

ЗЛОВО́НИЕ *с.* жаман жыт; **дохлые рыбы издавали зловоние** өлүп калган балыктардан жаман жыт келип турды

ЗЛОВО́ННЫЙ, -ая, -ое жаман жытту; **зловонный воздух** жаман жытту кей

ЗЛОВРЕ́ДНЫЙ, -ая, -ое жаман, каршулу; **зловредный человек** жаман киж; **зловредный поступок** каршулу кылык

ЗЛОДЕ́Й *м.* и **ЗЛОДЕ́ЙКА** *ж.* кара санаалу киж

ЗЛОДЕ́ЙСКИЙ, -ая, -ое кара санаалу, шоктогон; **злодейский поступок** шоктогон кылык

ЗЛОДЕ́ЙСТВО, **ЗЛОДЕ́ЯНИЕ** *с.* кара санаалу кылык, шок

ЗЛО́Й, -ая, -ое **1.** (*полный злобы*) коронду, калжу; **злой характер** калжу кылык; **злой язык** коронду тил; **2.** (*дурной*) кара; **злой умысел** кара сагыш; **3.** *перен., разг.* (*очень сильный, сильнодействующий*) ачу, корон, коронду; ♦ **злой перец** ачу мырч; **злой мороз** корон соок

ЗЛОКА́ЧЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое жаман, жеткерлү; **злокачественная опухоль** жаман оорулу тижик

ЗЛОНАМЕ́РЕННЫЙ, -ая, -ое кара санаалу; **злонамеренный поступок** кара санаалу кылык; **злонамеренные люди** кара санаалу улус

ЗЛОПА́МЯТНЫЙ, -ая, -ое оштөнкөй; **злопамятный человек** оштөнкөй киж

ЗЛОПОЛУ́ЧНЫЙ, -ая, -ое жеткерлү, түбектү; **злополучный охотник** жеткерлү анчы; **мне опять досталась та злополучная лопата** меге ойто ло ол жеткерлү күрек келижип калды

ЗЛОРА́ДНЫЙ, -ая, -ое маказырак, маказыраган; **злорадный смех** маказыраган каткы

ЗЛОРА́ДСТВО *с.* маказыраары, маказырап турары

ЗЛОРА́ДСТВОВАТЬ *несов.* маказыраар (маказыра-)

ЗЛОСЛО́ВИЕ *с.* коптооры, жамандаары, жабарлаары

ЗЛОСЛО́ВИТЬ *несов.* коптоор (копто-), жамандаар (жаманда-), жабарлаар (жабарла-)

ЗЛО́СТНО *нареч.* кара сананып, кара санаалу

ЗЛО́СТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*исполненный зла*) кара санаалу; **злостные намерения** кара санаалу умзаныш; **2.** (*сознательно недобросовестный*) өнөтийин кылынып турган; **злостный неплательщик** өнөтийин төлбөй турган киж **3.** (*закоренелый*) эремжиген, амтажыган

ЗЛО́СТЬ *ж.* ачыныш, ачынары, ачынган; **побледнеть от злости** ачынганан куугара берер

ЗЛОУМЫ́ШЛЕННИК *м.* кара санаалу киж

ЗЛОУМЫ́ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое кара санаалу; **злоумышленный поступок** кара санаалу кылык

ЗЛОУПОТРЕБЛÉНИЕ *с.* ойинен өдөри, каршулу тузаланары

ЗЛОУПОТРЕБИ́ТЬ *сов.* чем ойинен өдө берер (өдө бер-), каршу жетирип салар (жетирип сал-)

ЗЛОУПОТРЕБЛЯ́ТЬ *несов.* см. злоупотребить

ЗЛОЯЗЫ́ЧНЫЙ, -ая, -ое тили жаман; тили коронду, тили ачу; **злозязычный человек** тили коронду киж

ЗЛЮ́ЩИЙ, -ая, -ое коркышту казыр; сүреен калжу; **злющая собака** коркышту казыр ийт

ЗМЕЁНЫШ *м.* жыланнын балазы

ЗМЕЙНЫ́Й, -ая, -ое жылан, жыланнын; **змеиная кожа** жыланнын терези

ЗМЕЯ́ *ж.* жылан; **ядовитая змея** коронду жылан

ЗНА́К *м.* темдек; **фабричный знак** фабриканын темдеги; *грам.* **вопроситель-**

ный знак суракту темдек; **добрый знак** якшы темдек

ЗНАКОМИТЬ *несов. кого с кем-чем* таныштырар (таныштыр-); **знакомить с новым человеком** солун кижиле таныштырар; **знакомить с историей страны** орооннын түүкизиле таныштырар

ЗНАКОМИТЬСЯ *несов.* таныжар (таныш-); **знакомиться с новым учеником** жангы үренчикле таныжар; **знакомиться с музеями города** каланын музейлериле таныжар

ЗНАКОМСТВО *с.* 1. таныжары; **завязать знакомство** таныжары; 2. (*круг знакомых*) таныштар; **большие знакомства** таныштары көп; 3. (*наличие знаний*) билери; **знакомство с литературой** литератураны билери; ♦ **по знакомству** таныш болгон айас, таныш аайынча

ЗНАКОМЫЙ, -ая, -ое 1. таныш; **знакомый человек** таныш кижиге; **лицо его мне знакомо** онын чырайы меге таныш; 2. (*осведомлённый в чём-л.*) билер, таныш; **охотник, знакомый с этой местностью** бу жерди билер анчы; 3. *в знач. суц. м.* таныш; **мой хороший знакомый** менин якшы таныжым

ЗНАМЕНАТЕЛЬ *м.*; *мат.* знаменатель; **общий знаменатель** текши знаменатель

ЗНАМЕНАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жаан учурлу; **знаменательные события** жаан учурлу учуралдар (керектер)

ЗНАМЕНИТЫЙ, -ая, -ое ады жарлу; **знаменитый писатель** ады жарлу бичиичи

ЗНАМЕНОСЕЦ *м.* маанычы, мааны тудунаачы

ЗНАМЯ *с.* (*мн. знамёна*) мааны; **полковое знамя** полктын маанызы; **красное знамя** кызыл мааны

ЗНАНИЕ *с.* 1. билгир; **у него глубокие знания** онын билгири терен; 2. (*знакомство с чем-л.*) билери

ЗНАТНЫЙ, -ая, -ое (*о выдающихся людях*) атту-чуулу; **знатный дояр** атту-чуулу уй саайтан эр кижиге

ЗНАТОК *м.* якшы билер кижиге; **знаток своего дела** бойынын ижин якшы билер кижиге

ЗНАТЬ I *несов. кого-что, о ком-чём, в разн. знач.* билер (бил-); **я знаю о вашем решении** слердин шүүлтегерди мен билерим; **знать урок** урокты билер; **знать своё дело** бойынын керегин билер

ЗНАТЬСЯ *несов.*; *разг.* билижер (билиш-), билижип турар (билижип тур-); **он с тобой и знаться не хочет** ол сениле билижер де күүни жок

ЗНАХАРКА *ж.* и **ЗНАХАРЬ** *м.* улус эмдеер кижиге

ЗНАЧЕНИЕ *с.* учур; **прямое значение слова** сөстин чике учуры; **политическое значение** политический учур

ЗНАЧИТ *вводн. сл.* айдарда, анайдарда; **Значит, пора ехать?** Айдарда, баратан ой жеткен бе?

ЗНАЧИТЕЛЬНО *нареч.* чик жок

ЗНАЧИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*большой*) көп, жаан; **значительная сумма** көп сумма; 2. (*важный*) учурлу, жаан учурлу; **значительные события** жаан учурлу керектер

ЗНАЧИТЬ *несов.* болор (бол-); **Что это значит?** Бу не болгоны?; **это много для меня значит** бу меге жаан учурлу болуп жат

ЗНАЧИТЬСЯ *несов.* бар, болор (бол-); **он значится в списке** ол списокто бар

ЗНАЧОК *м.* 1. значок; **университетский значок** университетский значок; 2. (*пометка*) темдек; **значки на полях книги** бичиктин жакаларында темдектер

ЗНАЮЩИЙ, -ая, -ее *прич.* и *прил.* билер; **он знающий врач** ол билер врач

ЗНОБИТЬ *несов. кого безл.* калтырадар (калтырат-), соогы жайылар (жайыл-); **меня знобит** мени калтырадып туру

ЗНОЙ *м.* кан, коркышту изүү; **полуденный зной** тал-түштеги коркышту изүү

ЗНОЙНЫЙ, -ая, -ое кан; **знойный день** кан күн

ЗОБ *м.* 1. (*у птиц*) карсман; 2. *мед.* богот

ЗОБНЫЙ

ЗО́БНЫЙ, -ая, -ое *мед.* богоктын; **зобная железа** богоктын берчи

ЗОВ *м.* кычыру; **прийти по первому зову** баштапкы кычырудан келер

ЗО́ДЧЕСТВО *с.* (*строительное искусство, архитектура*) зодчество

ЗО́ДЧИЙ *м.* (*строитель, архитектор*) зодчий

ЗОЛА́ *ж.* күл

ЗОЛÓВКА *ж.* жүрчы

ЗОЛОТÍСТЫЙ, -ая, -ое алтын-сары; **золотистые волосы** алтын-сары чач

ЗОЛОТÍТЬ *несов.* *что* алтындаар (алтында-); **золотить ложки** калбактарды алтындаар

ЗО́ЛОТО *с.* 1. алтын; **чистое золото** ару алтын; 2. *собир.* (*о золотой валюте*) алтын акча

ЗОЛОТОВОЛÓСЫЙ, -ая, -ое алтын-сары чачту

ЗОЛОТÓЙ, -ая, -ое алтын; **золотое кольцо** алтын жүстүк; ♦ **золотые руки** ус кол

ЗОЛОТОИСКА́ТЕЛЬ *м.* алтын бедиреечи, алтын бедиреер кизи

ЗОЛОТОНÓСНЫЙ, -ая, -ое алтынду

ЗОЛОТОПРОМЫ́ШЛЕННОСТЬ *ж.* алтын казарыла колбулу промышленность

ЗОЛОТÓХА *ж.*; *разг.* (*кулактын ооружы*) золотуха

ЗОЛОЧÉНИЕ *с.* алтындаары

ЗОЛОЧЁНЫЙ, -ая, -ое алтындаган

ЗÓНА *ж.* зона; **климатическая зона** климатический зона; **пограничная зона** граннын зоназы

ЗОНА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое зональный; **зональное совещание** зональный жуун

ЗÓНД *м.* зонд

ЗОНДÍРОВАТЬ *несов.* *что* (*разведывать*) кайулап шиндеер (кайулап шинде-); **зондировать почву** јердин кыртыжын кайулап шиндеер

ЗОНТ, ЗОНТИК *м.* зонт, зонтик

ЗОО́ЛОГ *м.* зоолог (*зоологиянын специализи*)

ЗООЛО́ГИЯ *ж.* зоология (*тындулар керегинде билим*)

ЗООПÁРК *м.* (*зоологический парк*) зоопарк

ЗООСА́Д *м.* (*зоологический сад*) зоосад

ЗООТÉХНИК *м.* зоотехник

ЗООТÉХНИКА *ж.* зоотехника (*мал өскүрери керегинде билим*)

ЗÓРКИЙ, -ая, ое курч; **зоркие глаза** курч көс; **зоркий ум** курч сагыш

ЗÓРКО *нареч.* сергелен; **зорко охранять границы** грандарды сергелен корулаар

ЗРАЧÓК *м.* көстин каразы; **расширение зрачка** көстин каразынын јаанаганы

ЗРÉЛИЩЕ *с.* (*представление*) ойын көргүзү

ЗРÉЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*созревший, спелый*) бышкан; **зрелый плод** бышкан үрен; 2. *перен.* (*о возрасте*) чыдаган, чыдап келген, эр-јажына јеткен

ЗРÉНИЕ *с.* көс, көстин чогы; **потерять зрение** көс јок артып калар; **иметь хорошее зрение** јакшы көстү болор; ♦ **точка зрения** көрүм-шүүлте

ЗРÉТЬ *несов.* 1. (*созревать*) быжар (быш-); **яблоки зреют** аламалар быжып јат; 2. *перен.* (*достигать полного развития*) эр-јажына једер (јет-)

ЗРÍМЫЙ, -ая, -ое 1. (*видимый, доступный зрению*) көскө көрүнип турган; 2. (*ощутительный, хорошо заметный*) билдирлү

ЗРÍТЕЛЬ *м.* көрбөчи; **места для зрителей** көрбөчилердин јерлери

ЗРÍТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое көрбөчилердин, зрительный; **зрительный зал** көрбөчилердин залы

ЗРЯ́ *нареч.* тегин ле, тегин јерге, темей; **болтать зря** тегин ле балыраар

ЗРЯ́ЧИЙ, -ая, -ее көстү; **зрячие люди** көстү улус

ЗУ́Б *м.* 1. (*мн. зúбы*) тиш; **передние зубы** алдындагы тиштер; **коренные зубы** түп тиштер; **молочные зубы** кичинек баланын тижжи; 2. (*мн. зúбья*) тиш; **зубья бороны** тырмууштын тиштери; ♦ **иметь зуб против кого-либо** өштөп јүрер; **не по зубам** күчи јетпес; **заговорить кому-либо**

ЗЯТЬ

зубы кандый бир кижини бултаартып салар

ЗУБА́СТЫЙ, -ая, -ое 1. (с *большими зубами*) жаан тиштү; **зубастая щука** жаан тиштү чортон; 2. *перен., разг. (острый на язык)* курч тилдү, чечен тилдү; **зубастый парень** курч тилдү уул

ЗУБЕ́Ц м. (мн. **зубцы́**) 1. (*выступ на инструменте*) тиш; **зубцы пилы** киреенин тиштери; **зубцы у граблей** тырмууштын тиштери; 2. *чаще мн.:* **зубцы гор** кырлардын баштары

ЗУБНО́Й, -ая, -ое тиштин; **зубная боль** тиштин сызы; **зубной врач** тиштин эмчизи

ЗУБОВРАЧЕ́БНЫЙ, -ая, -ое тиш эмдейтен; **зубоврачебный кабинет** тиш эмдейтеп кып

ЗУБОВРАЧЕВА́НИЕ с. тиш эмдеери

ЗУБОЛЕЧЕ́БНИЦА ж. тиш эмдейтен эмчилик

ЗУБОЧÍСТКА ж. тиш арткыш

ЗУ́БР м.; зоол. зубр

ЗУБРИ́ЛА м. и ж. эске үренип турган киж

ЗУБРИ́ТЬ *несов. что (заучивать)* үренер (үрен-); **зубрить правила** правилор үренер

ЗУ́БЧАТЫЙ, -ая, -ое тиштү; **зубчатое колесо** тиштү тегелик

ЗУ́Д м. кычыткак

ЗУДЕ́НИЕ с.; *разг.* кынгылаш; **зудение комара** томоноктын кынгылажы

ЗУДЕ́ТЬ *несов. (чесаться)* кычыыр (кычы-)

ЗЫ́БКА ж. кабай

ЗЫ́БИТЬ *несов. что; трад.-поэт. (колыхать, колебать)* жайкаар (жайка-); **ветер зыблет волны** салкын толкуларды жайкайт

ЗЫ́БИТЬСЯ *несов.* жайканар (жайкан-), жайканып турар (жайканып тур-); **цветы чуть зыбились** чечектер араайынан жайканып турды

ЗЫ́БКИЙ, -ая, -ое 1. (*неустойчивый*) бортык; **зыбкий мостик** бортык күр; 2. *перен. (ненадёжный)* аланзулу, иженчизи жок; **зыбкое положение** иженчизи жок айалга

ЗЫ́БУ́ЧИЙ, -ая, -ое см. **зы́бкий**

ЗЫ́БЬ ж. жайку; **зыбь на озере** көлдөги жайку

ЗЫ́КНУТЬ *сов.* 1. (*резко громко крикнуть*) кенетийин тын кыйгырып ийер (кыйгырып ий-); **он как зыкнет, кто угодно испугается** ол кенетийин тын кыйгырып ла ийзе, кем де болзо коркый берер; 2. (*издать резкий свистящий звук*) сыгырган чылап ийер (сыгырган чылап ий-); **мимо уха зыкнула пуля** кулактын жаныла ок сыгырган чылап ийди

ЗЫ́ЧНОСТЬ ж. өткүни, тыны; **зычность голоса** үннин өткүни

ЗЫ́ЧНЫЙ, -ая, -ое өткүн, тын; **зычный хохот** өткүн каткы

ЗЯ́БКИЙ, -ая, -ое *разг.* соокчыл, соокчылан; **зябкий человек** соокчыл киж

ЗЯ́БКО *разг.* 1. *нареч.* соокко тонуп; **зябко кутаясь в шаль, она сидела возле костра** соокко тонуп шальга оронып алала, ол оттын жанында отурды; 2. *в знач. сказ. с неопр. и кому-чему* соок; **идти через лёд зябко** тош кечире барарга соок; **ногам зябко** буттарга соок

ЗЯ́БНУТЬ *несов.* соокко тонор (тон-), чарчаар (чарча-); **мы тоже начали зябнуть** бис база соокко тонуп баштадыс

ЗЯ́БЬ ж.; с.-х. солок

ЗЯ́ТЬ м. (мн. **зятъя́**) (*муж дочери*) күйү; (*муж сестры*) жесте

И, Й

И I союз 1. *соед.* ла (ле, ло лө); **день и ночь** тун ле түш; 2. *перечисл.* да (де), та ү (те); **и гуси, и журавли улетели** кастар да, турналар да уча берди; 3. *усил.* да (де), та (те); **И умел же он работать!** Ол иштеерге де билетен болгон!; 4. *противит.* же; **и поехал бы, да и времени нет** барар эдим, же ой жок

И II частица да (де), та (те); **он и сам это знает** ол оны бойы да билер

ИВОЛГА *ж.* торко-сары (куш)

ИГЛА *ж.* 1. ийне; 2. (хвойная) ийне бүр; 3. (шип) тегенек; 4. (у животных) ийне; **игла ежа** ёжтын ийнези

ИГЛИСТЫЙ, -ая, -ое; ийнелү; **иглистый кактус** ийнелү кактус

ИГЛОВАТЫЙ, -ая, -ое 1. (колючий, с иглами) ийнелерлү, сайгышту; 2. (похожий на иглу) ийне ошкош, ийнеге түней; **игловатая трава** ийне ошкош өлөн

ИГНОРИРОВАТЬ *сов., несов.* ко-го-что көрбөөчи болор (бол-), керекке албас (алба-); **игнорировать окружающих** айландыра улусты керекке албай турар

ИГО *с.* базынчык, базынчыкта болоры; **находиться под игом** базынчыкта болор; **свергнуть иго** базынчыкта болорын жок эдип салар

ИГОЛКА *ж.* ийне; **толстая игла** жоон ийне

ИГОЛОЧКА *ж.* уменьш. от **иголка** ийнечек; ♦ **одет с иголочки** кийими айдары жок жараш ла эптү

ИГОЛЬНИК *м.* ийнелик

ИГОЛЬНЫЙ, -ая, -ое ийненинг; **игольное ушко** ийненинг уйди

ИГРА *ж.*; в *разн. знач.* ойын, ойнооры; **детская игра** балдардын ойыны; **игра в шахматы** шахмат ойнооры

ИГРАЛЬНЫЙ, -ая, -ое ойнойтон; **игральная карта** ойнойтон көзөр

ИГРАНЫЙ, -ая, -ое ойнолгон; **играная колода карт** ойнолгон көзөрлөр

ИГРАТЬ *несов.* во что, на чём, кого-что и без доп.; в *разн. знач.* ойноор (ойно-); **дети играют в саду** балдар садта ойноп жат; **играть на скрипке** скрипкала ойноор; **играть в домино** домино ойноор

ИГРАЮЧИ *разг.* 1. *деепр.* ойноп туруп; 2. *нареч.* (легко, без усилий) жеңил, ойын кептү; **он играючи косит** ол өлөңди жеңил чабат

ИГРЕНЕВЫЙ, -ая, -ое (о масти) чалдар; **игренивый конь** чалдар ат

ИГРИВОСТЬ *ж.* ойынзагы, ойынзак болоры; **игривость кошки** кискенинг ойынзагы

ИГРИВЫЙ, -ая, -ое 1. ойынзак; **игривый кот** ойынзак кiske; 2. (весёлый, шуточный, легкомысленный) сүүнчилү, кокырлаган; **игривый тон** кокырлаган үн

ИГРОК *м.* ойноочу, ойнойтон киж; **не хватает двух игроков** ойнойтон эки киж жеппейт

ИГРУШЕЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (предназначенный для игры) ойнойтон, ойынчык; **игрушечный паровоз** ойынчык паровоз; 2. *разг.* (маленький) ойынчык; **игрушечное ружьё** ойынчык мылтык

ИГРУШКА *ж.* ойынчык; **подарить игрушку** ойынчык сыйлап берер

ИГРУШЕЧНИК *м.* ойынчыктар эдер ус

ИДЕАЛИЗАЦИЯ *ж.* идеализация

ИДЕАЛИЗИРОВАТЬ *сов., несов.* ко-го-что идеализировать эдер (идеализировать эт-)

ИДЕАЛИЗМ *м.*; *филос.* идеализм

ИДЕАЛИСТ *м.*; *филос.* идеалист

ИДЕАЛЬНО *нареч.* сүреен жакшы, бийик кеминде; **он играл идеально** ол бийик кеминде ойногон

ИДЕАЛЬНЫЙ, -ая, -ое сүреен жакшы; **идеальный работник** сүреен жакшы ишчи

ИДЕНТИФИЦИРОВАТЬ *сов., несов.* что түнейин чокымдап салар (чокымдап

сал-), тўнейин чокумдаар (чокумда-); **идентифицировать значения глаголов** глаголдордын учурларынын тўнейин чокумдап салар

ИДЕНТИЧНЫЙ, -ая, -ое тўней; **идентичные вопросы** тўней сурактар

ИДЕОЛОГ м. идеолог (*кандый бир общественный класстын, общественно-политический стройдын, ууландырунын идеологиязын өткүрүп, корулап турган кижиси*)

ИДЕОЛОГИЧЕСКИЙ, -ая, -ое идеологический, идеологияла кобулу; **идеологические вопросы** идеологияла колбулу сурактар

ИДЕОЛОГИЯ ж. идеология

ИДЕЯ ж. 1. шўўлте; **политические идеи** политический шўўлтелер; 2. (*мысль, замысел*) шўўлте; **он первый подал эту идею** бу шўўлтени эн баштап ол берген

ИДИОМ м. и **ИДИОМА** ж.; *лингв.* идиом, идиома

ИДОЛ м.; *рел.* чалу, бажыарга эткен чалу

ИДОЛОПОКЛОННИК м чалуга баштанатан кижиси

ИДТИ *несов.*; *в разн. знач.* барар (бар-); **идти рядом** коштой барар; **идти вперёд** озо барар

ИЕРАРХИЯ ж. 1. иерархия; **занимать высокую должность в служебной иерархии** иштеги иерархияда бийик жамыда турар; 2. (*распространение частей или элементов целого в порядке от высшего к низшему*) иерархия; **иерархия уровней языка** тилдин уровеньдеринин иерархиязы

ИЖДИВÉНЕЦ м. иждивенец (1. *аданезинин колынан башка барбаган бала*; 2. *ши этпей өскө кижинин колында азыранып жаткан жаан кижиси*)

ИЖДИВÉНИЕ с. иждивение: **взять на своё иждивение** азыраарга бойына алып алар; **находиться на чьём-л. иждивении** кемге-кемге азырадып жүрер

ИЗБА́ ж. тура; **новая изба** жаңы тура

ИЗБА́ВИТЬ *сов. кого от кого-чего* жайымдап салар (жайымдап сал-), айрып салар (айрып сал-); **избавить от работы** иштен жайымдап салар; **избавить от смерти** өлүмнен айрып салар

ИЗБА́ВИТЬСЯ *сов. от кого-чего* жайымдалып калар (жайымдалып кал-), айрылып калар (айрылып кал-); **избавиться от болезни** оорунан айрылып калар

ИЗБАВЛÉНИЕ с. жайымдаары, жайымданары, жайымдалары; **избавление от опасности** жеткерден жайымдалары

ИЗБАВЛЯТЬ *несов. кого от кого-чего* жайымдаар (жайымда-), айрыыр (айры-); **избавлять от проблем** уур-күчтерден айрыыр

ИЗБАВЛЯТЬСЯ *несов. см. избáвить-ся*

ИЗБАЛОВА́ННЫЙ, -ая, -ое ойинен өткүре жажыдып салган; жажу, эркеге өскөн; **избалованная девочка** ойинен өткүре жажыдып салган кызычак

ИЗБАЛОВА́ТЬ *сов. кого* ойинен өткүре жажыдып салар (жажыдып сал-); **избаловать котёнка** кискенин балазын ойинен өткүре жажыдып салар

ИЗБАЛОВА́ТЬСЯ *сов.* ойинен өткүре жажып калар (жажып кал-); **ребёнок совсем избаловался** бала торг ойинен өткүре жажып калган

ИЗБАЛÓВЫВАТЬ *несов. см. избáловáть*

ИЗБАЛÓВЫВАТЬСЯ *несов. см. избáловáться*

ИЗБЕГÁТЬ *несов. кого-чего* 1. качар (кач-), кыйар (кый-); **избегать знакомых** таныштарынан качып турар; 2. кыйар; **ни один преступник не избегает наказания** бир де каршучыл кату каруузына турарынан кыйып болбос

ИЗБÉГАТЬ *сов. что; разг.* эбиреде жүгүрип келер (жүгүрип кел-); **я избегал за день весь город** мен тўжине городты эбиреде жүгүрип келдим

ИЗБÉГАТЬСЯ *сов. разг. (устать от беготни)* жүгүрүштен арып калар (арып

ИЗБЕГНУТЬ

кал-), арыганча жүгүрер (жүгүр-); **избегался ребёнок за лето** жай туркунына бала арыганча жүгүрген

ИЗБЕГНУТЬ *сов. см. избеж́ать*

ИЗБЕЖА́НИЕ *с.:* **во избежание** болбозын деп; **во избежание лишних расходов** артык чыгымдар болбозын деп; **во избежание неприятностей** коомой немелер болбозын деп

ИЗБЕЖА́ТЬ *сов. чего (спастись)* аргаданып алар (аргаданып ал-), айрылып калар (айрылып кал-); **избежать смерти** өлүмнөн аргаданып алар

ИЗБИВА́ТЬ *несов. согор (сок-), токпоктоор (токпокто-); избивать собаку* ийтти согор; **избивать людей** улус токпоктоор

ИЗБИВА́ТЬСЯ *несов. 1. согулар (согул-); 2. (повреждаться, портиться от долгого употребления)* үрелер (үрел-), эскирер (эскир-)

ИЗБИЕ́НИЕ *с. (побои)* согоры, токпоктооры, сокконы, токпоктогоны; **избиение человека** кижини токпоктооры

ИЗБИРА́ТЕЛЬ *м.* избиратель, талдаачы; **встреча депутата с избирателями** депутаттын талдаачыларла туштажузы

ИЗБИРА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** избирательный, талдаачы; **избирательная комиссия** талдаачы кўрее; **избирательная кампания** избирательный кампания; **2.** талдап турар, талдашту; **избирательная память** талдап турар эс; **избирательная любовь** талдашту сўўш

ИЗБИРА́ТЬ *несов. см. избра́ть*

ИЗБИ́ТЫЙ, -ая, -ое **1. прич.** соктырган, токпоктоткон; **избитая собака** соктырган ийт; **2. (проторенный, всем хорошо известный, привычный – о дороге, пути)** жаантайын жүрүп турган, үренген аайынча жүрген, үренген аайынча баскан; **идти дорогой избитой** үренген аайынча баскан жолло барар; **3. перен. (общеизвестный, надоевший, опошленный частым употреблением, затасканный, заезженный)** эскирген, учуры жоголгон; **избитое выражение** эскирген эрмек

ИЗБИ́ТЬ *сов. кого* согуп салар (согуп сал-), токпоктоп салар (токпоктоп сал-); **вора избил** уурчыны токпоктоп салган

ИЗБИ́ТЬСЯ *сов. 1. (ударяясь обо что-н., получить много шибов)* согулып алар (согулып ал-); **избиться о камни** таштарга согулып алар; **2. (повредиться, испортиться от долгого употребления)** үрелип калар (үрелип кал-), эскирип калар (эскирип кал-); **обувь избилась от этой дороги** өдүк бу жолго үрелип калган

ИЗБОРОЗДИ́ТЬ *сов. что 1.* колчок-телчек эдип салар (эдип сал-); **следы гусениц трактора избороздили дорогу** трактордын гусеницаларынын истери жолды колчок-телчек эдип салган; **2.** чырчыйтып салар (чырчыйтып сал-); **морщины избороздили лоб** чырыштар мандайды чырчыйтып салган

ИЗБОРОЗДИ́ТЬСЯ *сов. (покрыться морщинами, складками, рубцами)* чырчыйып калар (чырчыйып кал-), чырышталып калар (чырышталып кал-)

ИЗБРА́НИЕ *с.* тудары, көстөбөри; **избрание председателя** председатель тудары

ИЗБРА́ННИК *м.* талдап алган кижини; **избранник народа** албатынын талдап алган кижизини

ИЗБРАННЫЙ, -ая, -ое **1. прич.** тудулган, көстөлгөн; **депутаты, избранные в комиссию** люди камыска тудулган улус; **2. прич.** талдап алган; **сборник избранных произведений** талдап алган чўмдемелдердин жуунтызы; **3. прил. (лучший, выдающийся чем-л. среди других)** эн артык, талдама; **избранные таланты** талдама жайалталар

ИЗБРА́ТЬ *сов. кого-что 1.* тудуп салар (тудуп сал-), көстөп салар (көстөп сал-); **его избрали председателем собрания** оны жууннын председатели эдип көстөп салгандар; **2.** талдап алар (талдап ал-); **он избрал физику** ол физиканы талдап алган

ИЗБУ́ШКА *ж. уменьш. от изба* кичинек турачак

ИЗБЫТОК *м.* 1. (*излишек*) артык болоры, артыкташканы; **избыток хлеба** калаштын артыкташканы; 2. (*обилие, полнота, множество*) ажынып турары; **избыток сил** ийде-күч ажынып турары

ИЗБЫТОЧНЫЙ, -ая, -ое артыгынча, артыкту, ажындыра; **избыточные товары** артыгынча товарлар; **избыточное увлажнение** ажындыра чыктыдары

ИЗВАЛЯТЬ *сов. кого- что; разг.* уймап салар (уймап сал-); **извалять в грязи** балкашка уймап салар

ИЗВАЛЯТЬСЯ *сов.* уймалып калар (уймалып кал-); **изваляться в навозе** өтөккө уймалып калар

ИЗВАЯНИЕ *с.* изваяние (*скульптурный сүри*)

ИЗВЕДАТЬ *сов. что* билип алар (билип ал-), көрүп алар (көрүп ал-); **он извдал горе** ол шыраны көрүп алган

ИЗВЕДЫВАТЬ *несов. см. изведать*

ИЗВЕРГ *м.* шилемир

ИЗВЕРГАТЬ *несов. см. извергнуть*

ИЗВЕРГАТЬСЯ *несов.* чыгара адылар (адыл-)

ИЗВЕРГНУТЬ *сов.* 1. *что* чыгара адып ийер (адып ий-); 2. *кого-что; перен. (изгнать, удалить)* жоголтып салар (жоголтып сал-), сүрүп ийер (сүрүп ий-); **извергнуть из общества** обществонон жоголтып салар

ИЗВЕРГНУТЬСЯ *сов.* чыгара адыла берер (адыла бер-)

ИЗВЕРЖЕНИЕ *с.* адылары, чыгара адылары

ИЗВЕРИВАТЬСЯ *несов. см. извериться*

ИЗВЕРИТЬСЯ *сов.* бүтпей барар (бүтпей бар-); **извериться в людях** улуска бүтпей барар

ИЗВЕРНУТЬСЯ *сов.* 1. кыйыжа берер (кыйыжа бер-); **он извернулся и убежал** ол кыйыжала, кача берди; 2. *перен., разг. (найти выход из затруднительных обстоятельств)* айрылып чыга берер (чыга бер-); **найти способ извернуться** айрылып чыга берер эп-арга табып ийер

ИЗВЕРТЁТЬ *сов. (испортить, вертя)* толгоп үреп салар (үреп сал-)

ИЗВЕРТЁТЬСЯ *сов.* 1. толгошко үрелип калар (үрелип кал-); **гайка извертелась совсем** эрешкин толгошко чек үрелип калды; 2. *перен. (стать легкомысленным, распущенным)* бош салынып ийер (салынып ий-), салдым бош болуп калар (болуп кал-); **девчонка совсем извертелась** кызыкчак чек салдым бош болуп калды

ИЗВЁРТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. кыйыжар (кыйыш-); **ему постоянно удаётся извертываться** ого жаантайын кыйыжарга келиже берет; 2. *перен., разг.* айрылып чыгар (айрылып чык-); **извертываться из трудной ситуации** күч айалгадан айрылып чыгар

ИЗВЕСТИ *сов.; разг. что (истратить)* кородып салар (кородып сал-), божодып салар (божодып сал-); **он извел много денег** ол көп акча кородып салды

ИЗВЕСТИЕ *с.* 1. (*сообщение*) жетирү, солун; **последние известия** калганчы солундар; 2. *только мн. известия (периодическое издание)* известиялар; **«Известия Академии наук»** «Билим Академиязынын известиялары»

ИЗВЕСТИСЬ *сов.* кыйналып калар (кыйналып кал-), шыралап калар (шыралап кал-); **известись от жары** изүге шыралап калар

ИЗВЕСТИТЬ *сов. кого* айдып ийер (айдып ий-), жарлап салар (жарлап сал-); **известить о землетрясении** жер силкиниш керегинде жарлап салар

ИЗВЕСТКОВАНИЕ *с.; с.-х.* черетле жарандылары, черет салары, черет урары (*жердин кыртыжына*)

ИЗВЕСТКОВАТЬ *сов., несов. что; с.-х.* черет уруп салар (уруп сал-); **известковать почву** жердин кыртыжына черет уруп салар

ИЗВЕСТКОВЫЙ, -ая, -ое череттү, череттин; **известковая вода** череттү суу

ИЗВЕСТНО 1. *безл. в знач. сказ.* јарт; **об этом стало известно из газет** ол ке-

ИЗВЕСТНЫЙ

регинде газеттерден јарт боло берди; **2. вводн. сл. (конечно, понятно)** јарт, эмей; **известно, с ним не сговоришься** оныла куучындажып болбос эмей

ИЗВѢСТНЫЙ, -ая, -ое **1. (знакомый)** таныш; **вошла известная всем женщина** ончозына таныш ўй кижы кирип келди; **2. (пользующийся известностью, знаменитый)** јарлу, ады јарлу; **известный борец** јарлу кўрешчи; **3. (некоторый)** бир кезек; **в этом есть известная доля правды** бу керекте бир кезек чыны бар; **4. в знач. суц. известное с.; мат.** јарт тоо

ИЗВЕСТНЯК м. черет таш

ИЗВЕСТЬ ж. черет; **гашеная известь** кайнадып салган черет

ИЗВЕТШАЛЫЙ, -ая, -ое эскирип калган, элентизи једип калган; **изветшалый дом** эскирип калган тура

ИЗВЕТШАТЬ сов. эскирип калар (эскирип кал-), талбырап калар (талбырап кал-); **газета изветшала** газет талбырап калган; **дом изветшал** тура эскирип калган

ИЗВЕЩАТЬ несов. айдар (айт-), јарлаар (јарла-), јетирер (јетир-); **извещать о свадьбе** той керегинде јетирер; **извещать о приезде** келери керегинде айдар

ИЗВЕЩАТЬСЯ несов. јетирў алар (ал-); **извещаться о шторме** јоткон керегинде јетирў алар

ИЗВЕЩЕНИЕ с. **1. (действие)** јетирў эдери, јар јетирери; **2. (известие, сообщение)** солун, јетирў; **извещение о приезде** келери керегинде јетиру; **3. офиц. (документ)** извещение

ИЗВИВАТЬ несов. что толгоор (толго-); **извивать проволоку** эмикти толгоор

ИЗВИВАТЬСЯ несов. **1.** толголор (толгол-); **змея извивается** јылан толголот; **2. (иметь не прямое, извилистое направление – о дороге, о реке)** толголып барар (толголып бар-); **вверх по горе извивалась дорога** кырды ѓрѓ јол толголып барды

ИЗВИЛИНА ж. бурылчык; **извилины реки** суунын бурылчыктары

ИЗВИЛИСТЫЙ, -ая, -ое тыйрык, койрык; **извилистая река** койрык суу

ИЗВИНЕНИЕ с. јаманын таштаары; **просить извинения** јаманын таштазын деп сураар

ИЗВИНИТЬ сов. кого јаманын таштадып салар (таштадып сал-); **Извините!** Јаманымды таштагар!

ИЗВИНИТЬСЯ сов. перед кем и без доп. јаманын таштазын деп сурап ийер (сурап ий-); **извиниться перед сестрой** эјезинен јаманын таштазын деп сурап ийер

ИЗВИНЯТЬСЯ несов. см. извиниться

ИЗВИТЫЙ, -ая, -ое **1. прич.** толгоп салган, тыйрыйтып салган, койрыйтып салган; **извитая проволока** толгоп салган эмик; **2. (извилистый, извивающийся)** койрык-тейрик, толголып барган; **извитые дороги** толголып барган јолдор

ИЗВИТЬ сов. что толгоп салар (толгоп сал-), койрыйтып салар (койрыйтып сал-), тыйрыйтып салар (тыйрыйтып сал-); **извить проволоку** эмикти тыйрыйтып салар

ИЗВИТЬСЯ сов. толголып калар (толголып кал-), койрыйып калар (койрыйып кал-), тыйрыйып калар (тыйрыйып кал-)

ИЗВЛЕКАТЬ несов. см. извлéчь

ИЗВЛЕКАТЬСЯ несов. чыгарылар (чыгарыл-), кодорылар (кодорыл-); **извлекается легко** јенил кодорылат

ИЗВЛЕЧЕНИЕ с. **1. (удаление)** чыгарары; уштыыры; кодороры; **извлечение железа из руды** темирди руданан чыгарары; **извлечение зуба** тишти кодороры

ИЗВЛÉЧЬ сов. **1. кого-что** чыгарып ийер (чыгарып ий-), кодорып ийер (кодорып ий-); **извлéчь пулю из раны** окты шырканан чыгарып ийер; **2. что; мат.** бодоп чыгарып ийер; **извлéчь корень** тазылды бодоп чыгарып ийер

ИЗВЛÉЧЬСЯ сов. чыгып келер (чыгып кел-), кодорылып келер (кодорылып кел-)

ИЗГЛАДИТЬ

ИЗВНЁ нареч. тыш јанынан, туура-зынан; **помощь извне** тууразынан болуш

ИЗВОДИТЬ несов. см. **известі**

ИЗВОДИТЬСЯ несов. см. **известісь**

ИЗВÓЗ м. атту тартары (*кош эмезе улус*)

ИЗВÓЛИТЬ несов. 1. күүнзеер (күүнзе-), күүнзеп турар (күүнзеп тур-), күүни келип турар (келип тур-); **Не изволишь ли покушать?** Ажанар күүнинг келбейт пе?; 2. с инф.; разг., фам., неодобр. (для выражения досады, упрёка, неудовольствия) передаётся при помощи усилит. част. да (ла); **Извольте сами судить!** Бойыгар да бодозоор!; **Вместо того, чтобы работать, вы всё изволите спать?** Иштеердин ордына слер уйуктап ла јадыгар ба?; 3. пов. накл. **изволь, извольте акыр, кайда; Извольте, останусь ещё на день!** Акыр, база бир кўнге артып калайын!

ИЗВОЛНОВАТЬСЯ сов. өкпөрип баштаар (өкпөрип башта-); **мать изво-новалась, не получая писем** самаралар албай, энези тын өкпөрип баштады

ИЗВОРАЧИВАТЬСЯ несов. кыйыжар (кыйыш-), кыйыжып чыгар (кыйыжып чык-), айрылып чыгар (айрылып чык-); **он умел изворачиваться из всякой ситуации** ол кандый ла айалганан айрылып чыгып билер болгон

ИЗВОРОТЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. (способный к ловким и быстрым движениям; увертливый) чыйрак, шулмус; **изворотливый конь** чыйрак ат; 2. (находчивый, ловкий) тапкыр, эпчил; **изворотливый человек** эпчил кизи

ИЗВРАТИТЬ сов. кого-что 1. (представить в неправильном виде, исказить – мысли, слова) јастыра айдып берер (айдып бер-), кўн-тескери эдип салар (эдип сал-), јастыра ондоп алар (ондоп ал-); **извратить смысл слов** сөстөрдин учурын ја-стыра ондоп алар; **извратить истину** чын немени кўн тескери эдип салар; 2. (оказывать дурное влияние; испортить) ўреп салар (ўреп сал-); **деньги извратили его** акча оны ўреп салган

ИЗВРАТИТЬСЯ сов. (измениться к худшему; испортиться, исказиться) ўре-лип калар (ўрелип кал-), јаман болуп калар (болуп кал-), коомойтып калар (коомойтып кал-); **его отношение к жене извратилось** ўйине онын күүни коомойтып калган

ИЗВРАЩАТЬ несов. см. **извратить**

ИЗВРАЩАТЬСЯ несов. см. **изврати-титься**

ИЗВРАЩЕНИЕ с. 1. (искажение) јастыра айдары, кўн тескери эдип салары, јастыра ондооры; **извращение истины** чынды кўн тескери эдип салары; 2. (болезненное отклонение от естественной нормы) өйинен өдөри, кеминен өдөри

ИЗВРАЩЁННЫЙ, -ая, -ое 1. (иска-женный) јастыра берилген, кўн тескери солынып калган; **извращённое толкова-ние** кўн тескери солынып калган јартамал; 2. (отклоняющийся от естественной нор-мы; ненормальный, противоестествен-ный) келишпес; **извращённые мысли** келишпес санаалар

ИЗВЯЗАТЬ сов. что божодо тўўп салар (тўўп сал-); **извязать клубок шерсти** тўк-тин болчогын божодо тўўп салар

ИЗВЯЗЫВАТЬ несов. см. **извязать**

ИЗГІБ м. бурылчык; **изгиб реки** суу-нын бурылчыгы

ИЗГИБАТЬ несов. что 1. энилтер (энилт-); **изгибать гвоздь** кадуны энил-тер; 2. бөкөйтөр (бөкөйт-); **изгибать шею** мойынды бөкөйтөр

ИЗГИБАТЬСЯ несов. 1. энилер (энил-); 2. бөкөйөр (бөкөй-)

ИЗГЛАДИТЬ сов. что 1. (стереть) арчып салар (арчып сал-), кырып салар (кырып сал-), билдирбес эдип салар (эдип сал-); **время изгладило надпись на кам-не** ташта бичилгенин өй кырып салган; 2. перен. јоголтып салар (јоголтып сал-), ундып салар (ундып сал-); **изгладить дав-ние события** алдындагы учуралдарды ундып салар; **изгладить недоразумение** јастыра ондогнын јоголтып салар

ИЗГЛАДИТЬСЯ

ИЗГЛАДИТЬСЯ сов. 1. (стереться, стать незаметным) кырылып калар (кырылып кал-), арчылып калар (арчылып кал-), билдирбес болуп калар (болуп кал-); **буквы изгладились** таныктар кырылып калган; 2. перен. (исчезнуть, уничтожиться, забыться – о впечатлениях, чувствах и т. п.) ундылып калар (ундылып кал-), жоголып калар (жоголып кал-); **боль в душе изгладилась** жүректин ооружы жоголып калды

ИЗГЛАДЫВАТЬ несов. см. **изгладать**

ИЗГЛАЖИВАТЬ несов. см. **изгладить**

ИЗГЛАЖИВАТЬСЯ несов. см. **изгладиться**

ИЗГЛОДАТЬ сов. что; разг. кемирип салар (кемирип сал-); челдеп салар (челдеп сал-); **зайцы изглодали яблоню** койндор аламанын агажын кемирип салган

ИЗГНАНИЕ с. 1. (действие) сүрүп ийери; **изгнание врага** өштүни сүрүп ийери; 2. (ссылка) ссылка; **быть в изгнании** ссылкада болор

ИЗГНАННИК м. сүрдүрген кижиге

ИЗГНАТЬ сов. кого-что сүрүп ийер (сүрүп ий-); **изгнать врагов из страны** өштүлөрди ороонног сүрүп ийер

ИЗГНИВАТЬ несов. см. **изгнить**

ИЗГНИТЬ сов. 1. жыдып калар (жыдып кал-); **грибы изгнили** мешкелер жыдып калган; 2. чирип калар (чирип кал-); **лестница изгнила** текпиш чирип калган

ИЗГОЛОВЬЕ с. 1. орыннын бажы; **стоять у изголовья** орыннын бажында турар; 2. жастык; **изголовьем ему служило седло** жастык этире ого эр болды

ИЗГОЛОДАТЬСЯ сов. аштап калар (аштап кал-), торолоп калар (торолоп кал-); **овцы изголодались за зиму** койлор кыш туркунына торолоп калган

ИЗГОНЯТЬ несов. см. **изгнать**

ИЗГОРОДЬ ж. чеден, ман

ИЗГОТАВЛИВАТЬ несов. см. **изготовить**

ИЗГОТАВЛИВАТЬСЯ несов.; см. **изготовиться**

ИЗГОТОВИТЬ сов. что 1. (сделать, произвести) эдип чыгарып салар (чыгарып сал-), эдип салар (эдип сал-); **фабрика изготовила сто стульев** фабрика жүс отургыш эдип чыгарып салды; 2. разг. (приготовить какую-л. пищу) белетеп ийер (белетеп ий-), азып ийер (азып ий-); **изготовить к ужину плов** энирдеги ажанышка плов азып ийер

ИЗГОТОВИТЬСЯ сов.; воен., спорт. белетенип алар (белетенип ал-); **изготовиться к прыжку** калышка белетенип алар

ИЗГОТОВКА ж. 1. эдери, белетеери, жазаары; 2. воен., спорт. белетенери, белетениш; **изготовка к стрельбе** адышка белетенери

ИЗГОТОВЛЕНИЕ с. эдип чыгарары, белетеери; **изготовление станков** станоктор эдип чыгарары

ИЗГОТОВЛЯТЬ несов. что эдер (эт-), эдип чыгарар (эдип чыгар-), белетеер (белете-); **изготавливать сундуки** кайырчактар эдер; **изготавливать торты к празднику** байрамга торттор белетеер

ИЗГОТОВЛЯТЬСЯ несов.; воен., спорт. белетенер (белетен-); **изготавливаться к стрельбе** адышка белетенер

ИЗГРЫЗАТЬ несов. см. **изгрысть**

ИЗГРЫЗТЬ сов. что кемирип салар (кемирип сал-), кертип салар (кертип сал-); **мыши изгрызли мешок** чычкандар таарды кертип салды

ИЗГРЯЗНИТЬ сов. что кирлеп салар (кирлеп сал-), киртидип салар (киртидип сал-); **изгрязнить пол** полды киртидип салар

ИЗГРЯЗНИТЬСЯ сов. кирленип калар (кирленип кал-), киртип калар (киртип кал-); **Где ты так изгрязнился?** Кайда сен мынайда кирленип калдын?

ИЗГРЯЗНЯТЬ несов. см. **изгрязнить**

ИЗГРЯЗНЯТЬСЯ несов. см. **изгрязниться**

ИЗДАВАТЬ I несов. что 1. кепке базып чыгарар (базып чыгар-); **издавать сбор-**

ИЗДЕРЖАТЬСЯ

ник статей статьялардын жуунтызын кепке базып чыгарар; **2.** чыгарар; **издавать закон** жасак чыгарар

ИЗДАВАТЬ II *несов. что (производить, испускать)* чыгарар (чыгар-); **издавать звук** табыш чыгарар; **издавать запах** жыт чыгарар

ИЗДАВАТЬСЯ *несов.* кепке базылып чыгарылар (базылып чыгарыл-); **книга издаётся большим тиражом** бичик жаан тиражла кепке базылып чыгарылып жат

ИЗДАВНА *нареч.* алдынан бери; **он издавна живёт здесь** ол алдынан бери мында жадат

ИЗДАЛБЛИВАТЬ *несов. см. издолбить*

ИЗДАЛЕКА *нареч.* ыраактан; **он приехал издалека** ол ыраактан келди

ИЗДАЛИ *нареч.* ыраагынан; **он увидел меня издали** ол мени ыраагынан көрүп ийди

ИЗДАНИЕ *с.* **1.** (*действие*) чыгарары; **издание приказа** жакару чыгарары; **2.** (*изданное произведение*) издание, кепке базып чыгарган чүмдемел; **3.** издание

ИЗДАТЕЛЬ *м.* издатель, чыгараачы

ИЗДАТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое издательствонун, кепке базып чыгаратан; **издательский план** издательствонун планы

ИЗДАТЕЛЬСТВО *с.* издательство, кепке базып чыгарар төзөм

ИЗДАТЬ I *сов. что 1. (выпустить в свет)* чыгарып салар (чыгарып сал-), кепке базып чыгарып салар; **издать сборник статей** статьялардын жуунтызын кепке базып чыгарып салар; **2.** чыгарып салар; **издать новый закон** жангы жасак чыгарып салар

ИЗДАТЬ II *сов. (произвести, испустить)* чыгарып ийер (чыгарып ий-); **издать звук** табыш чыгарып ийер; **издать запах** жыт чыгарып ийер

ИЗДАТЬСЯ *сов.; обл. (случиться, okazаться, выдаться)* болуп калар (болуп кал-); **ростом издался в отца** сыныла адазы ошкош болуп калды

ИЗДЕВАТЬСЯ *несов.* **1.** электеп каткырар (электеп каткыр-), шоодып турар (шоодып тур-); **они издевались над ошибками мальчика** олор уулчактын жастыраларын шоодып турдылар; **2.** (*подвергать всевозможным унижениям, побоям и т.д.; изыматься*) кыйнаар (кыйна-); **издеваться над пленными** олжого алган улусты кыйнаар

ИЗДЁВКА *ж.* (злая насмешка, издевательство) шок, электеш

ИЗДЕЛИЕ *с.* **1.** (*выделка, производство*) эдим; **фабричные изделия** фабриканын эдимдери; **2.** (*вещь, сделанная из чего-н., товар*) эдим, неме; **деревянные изделия** агаштан эткен эдимдер; **трикотажные изделия** трикотажтан эдилген немелер

ИЗДЁРГАННЫЙ, -ая, -ое (*приведенный в болезненно-раздражительное состояние*) неге де кыртыштанып калган; **ходит вечно издёрганный** жаантайын неге де кыртыштанып калган жүрер

ИЗДЁРГАТЬ *сов. кого-что; разг. (измучить, утомить чем-л., сделать болезненно-раздражительным)* кыртыштандырып салар (кыртыштандырып сал-), калажырадып салар (калажырадып сал-); **издёргать кого-л. своим упрямством** бойынын тескеризиле кемди-кемди калажырадып салар

ИЗДЁРГАТЬСЯ *сов.; разг. (стать болезненно-нервным от частых волнений, забот и т.п.)* ачынчак болуп калар (болуп кал-), кыртыжы тийип калар (тийип кал-)

ИЗДЁРГИВАТЬ *несов. см. издёргать*

ИЗДЁРГИВАТЬСЯ *несов. см. издёргаться*

ИЗДЕРЖАТЬ *сов. что* кородып салар (кородып сал-), үрөп салар (үрөп сал-); **издержать последние деньги** калганчы акчаны кородып салар

ИЗДЕРЖАТЬСЯ *сов.; көп* акча кородып салар (кородып сал-), көп акча үрөп салар (үрөп сал-); **я в дороге издержался** мен жолдо көп акча кородып салдым

ИЗДЕРЖИВАТЬСЯ

ИЗДÉРЖИВАТЬСЯ *несов. см. издерж́аться*

ИЗДÉРЖКИ *чаще мн. (расходы, затраты)* чыгым; **издержки производства** производствонун чыгымдары; **судебные издержки** жаргынын чыгымдары

ИЗДИРА́ТЬ *несов. что* 1. ырта тартар (ырта тарт-), ырттар (ырт-); **издирать штаны** штанды ырта тартар; 2. сыйрыыр (сыйры-); **издирать руку** колды сыйрыыр

ИЗДОЛБИ́ТЬ *сов. что*. 1. ойо согуп ийер (согуп ий-); 2. ойо чокып ийер (чокып ий-); **дятел издолбил кору** томыртка чобраны ойдыктай чокып салган

ИЗДО́ХНУТЬ *сов. (о животных)* өлүп калар (өлүп кал-), кырылып калар (кырылып кал-); **все куры издохли** такаалар ончозы кырылып калган

ИЗДРОБИ́ТЬ *сов. что* ооктоп салар (ооктоп сал-); **издробить камень** ташты ооктоп салар

ИЗДРО́ГНУТЬ *сов.; разг.* чарчап калар (чарчап кал-), соокко тонуп (тонуп кал-); **совсем издрог** торт чарчап калган

ИЗДЫХА́НИЕ *с.:* до последнего издыхания тыны чыкканча

ИЗДЫХА́ТЬ *несов. см. издо́хнуть*

ИЗЖА́РИТЬ *сов. кого-что* каарып салар (каарып сал-); **изжарить на дороге лепёшки** јолго теертпектер каарып салар

ИЗЖА́РИТЬСЯ *сов.* 1. каарылып калар (каарылып кал-); 2. *разг.* быжып калар (быжып кал-); **изжариться на солнце** күнге быжып калар

ИЗЖИВА́ТЬ *несов. см. изжи́ть*

ИЗЖИ́ТЬ *сов. что* јоголтып салар (јоголтып сал-), јок эдип салар (эдип сал-); **изжить недостатки** једикпестерди јоголтып салар

ИЗЖО́ГА *ж.* батка кайнаары

ИЗ-ЗА 1. *предлог с род. п. (откуда-л.)* ары јанынан, кийининен, **из-за двери** эжиктин ары јанынан; 2. *(по причине)* учун, улам; **из-за шума ничего не слышно** табыштан улам не де угулбай јат

ИЗЛАГА́ТЬ *несов. см. излож́ить*

ИЗЛЕЧÉНИЕ *с.* 1. *(действие)* эмдее-ри; **отправить в госпиталь на лечение** госпитальга эмдеерине ийе берер; 2. *(выздоровление, восстановление)* јазылары, јазылып калары; эмделери, эмделип калары; **полное лечение** бастыра јазылып калары

ИЗЛЕ́ЧИВАТЬСЯ *несов. см. изле-ч́иться*

ИЗЛЕЧИ́МЫЙ, -ая, -ое эмдеп болор, јазып алар; **излечимая болезнь** эмдеп алар оору

ИЗЛЕЧИ́ТЬ *сов. кого-что* эмдеп салар (эмдеп сал-); **излечить болезнь** ооруны эмдеп салар

ИЗЛЕЧИ́ТЬСЯ *сов.* јазылып калар (јазылып кал-), эмделип калар (эмделип кал-), эмденип алар (эмденип ал-); **излечиться от гриппа** грипптен јазылып калар

ИЗЛИВА́ТЬ *несов. см. изли́ть*

ИЗЛИ́ТЬ *сов. что* 1. *(вылить, пролить)* төгүп ийер (төгүп ий-); **излить слёзы** көстин јажын төгүп ийер; 2. *перен. (выразить, высказать что-л.)* айдып берер (айдып бер-), төкпөй-чачпай айдып берер; **излить досаду** ачынганын айдып берер

ИЗЛИ́ШЕК *м.* 1. *(избыток)* артыкташканы; 2. *(лишнее)* артыгы; **товарные излишки** товарлардын артыгы

ИЗЛИ́ШЕСТВО *с.* тон өткүре көп болоры, өйинен өткүре көп болоры

ИЗЛИ́ШНИЙ, -ая, -ее өйинен өткүре; **излишняя предосторожность** өйинен өткүре чеберленери

ИЗЛОВИ́ТЬ *сов. кого-что* тудуп алар (тудуп ал-); **изловить вора** уурчыны тудуп алар; **изловить бабочку** көбблөкти тудуп алар

ИЗЛОВЧА́ТЬСЯ *несов. см. излов-ч́иться*

ИЗЛОВЧИ́ТЬСЯ *сов.; разг.* эптежип ийер (эптежип ий-), келиштирип ийер (келиштирип ий-); **он, изловчившись, ударил его в грудь** ол эптежип ийеле, оны төжине согуп ийди

ИЗМЕНЧИВЫЙ

ИЗЛОЖЕНИЕ с. 1. (*действие*) жартаары; **изложение обстоятельств** дела керектин айалгаларын жартаары; 2. (*пересказ*) изложение

ИЗЛОЖИТЬ сов. что жартап берер (жартап бер-); **изложить просьбу** суракты жартап берер

ИЗЛОМ м. 1. сынык, сынган жер; 2. (*крутой поворот*) бурылчык; **излом дороги** жолдын бурылчыгы

ИЗЛОМАННЫЙ, -ая, -ое 1. (*сломаный*) сынган; 2. (*не прямой*) койрык

ИЗЛОМАТЬ сов. что 1. сындырып салар (сындырып сал-); **изломать игрушки** ойынчыктарды сындырып салар; 2. *перен., разг. (испортить, исковеркать)* үреп салар (үреп сал-); **изломать характер** кылык-жанды үреп салар; **изломать жизнь** жүрүмди үреп салар

ИЗЛУЧАТЬ несов. что 1. чалыдар (чалыт-); **солнце излучает тепло** күн жылу чалыдат; 2. *перен.* чалыдар; **его глаза излучали радость** онын көстөри сүүнчи чалыдып турды

ИЗЛУЧАТЬСЯ несов. 1. жайылар (жайыл-); **излучается свет** жаркын жайылат; **излучается тепло** жылу жайылат

ИЗЛУЧЕНИЕ с. чалыыры, жайылары; **солнечное излучение** күн чалыыры; **излучение тепла** жылу жайылары

ИЗЛЮБЛЕННЫЙ, -ая, -ое сүүген; **излюбленное место** сүүген жер

ИЗМАЗАТЬ сов. кого-что 1. уймап салар (уймап сал-); **измазать пол известкой** полды черетле уймап салар; 2. божодо сүртүп салар (сүртүп сал-), түгезе сүртүп салар; **измазать всю краску** бастыра будукты божодо сүртүп салар

ИЗМАЗАТЬСЯ сов. 1. уймалып калар (уймалып кал-); **измазаться глиной** той балкашка уймалып калар; 2. божодо сүртүлип калар (сүртүлип кал-), түгезе сүртүлип калар; **мазь измазалазь** сүрткүш түгезе сүртүлип калган

ИЗМАТЫВАТЬСЯ несов. арыыр (ары-), чагы чыгар (чык-); **изматываться на тяжёлой работе** уур иште арыыр

ИЗМЕЛЬЧАНИЕ с. 1. кичинектеп калары; 2. тайыс болуп калары, тайызап калары

ИЗМЕЛЬЧАТЬ I сов. 1. кичинектеп калар (кичинектеп кал-); **его лицо измельчало** онын жүзи кичинектеп калган; 2. тайыс болуп калар (болуп кал-), тайызап калар (тайызап кал-); **озеро измельчало** көл тайыс болуп калган

ИЗМЕЛЬЧАТЬ II несов. см. **измельчить**

ИЗМЕЛЬЧЕНИЕ с. ооктооры, ооктолоры; **измельчение камня** ташты ооктооры

ИЗМЕЛЬЧИТЬ сов. что ооктоп салар (ооктоп сал-); **измельчить стекло** шилди ооктоп салар

ИЗМЁНА жс. 1. садары, садып ийери; 2. *перен. (верности в любви)* төгүндеери

ИЗМЕНЕНИЕ с. 1. (*действие*) кубулары; **изменение условия** айалганын кубулары; 2. (*поправка*) түзөдү, өскөртү; **внести изменение в статью** статьяга өскөртү кийдирип салар

ИЗМЕНИТЬ сов. 1. *кого-что (сделать иным)* өскөртип салар (өскөртип сал-), солып салар (солып сал-); **изменить характер** кылык-жанды солып салар; **изменить фасон платья** платьенин бүдүмин өскөртип салар; 2. *кому-чему (передать)* садып ийер (садып ий-); **изменить родине** төрөлин садып ийер; 3. *перен. (нарушить супружескую верность или верность в любви)* төгүндеп салар (төгүндеп сал-)

ИЗМЕНИТЬСЯ сов. өскөрип калар (өскөрип кал-), солынып калар (солынып кал-); **он немного изменился** ол эмеш өскөрип калган

ИЗМЕННИК м. садынчак киж

ИЗМЕНЧИВЫЙ, -ая, -ое кубулчан; **изменчивая погода** кубулчан күн; **изменчивый характер** кубулчан кылык-жан

ИЗМЕНЯЕМЫЙ

ИЗМЕНЯЕМЫЙ, -ая, -ое кубулар; **изменяемая часть речи** куучын-эрмектин кубулар бөлүгү

ИЗМЕНЯТЬСЯ *несов. см. измениться*

ИЗМЕРЕНИЕ *с.* 1. (*действие*) кем-жири; **измерение веса** беске кем-жири; 2. *мат. (мера)* кем-жү; **в кубе три измерения** кубта үч кем-жү

ИЗМЕРИТЕЛЬ *м.* кем-житен прибор

ИЗМЕРИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кем-житен; **измерительные приборы** кем-житен приборлор

ИЗМЕРИТЬ *сов. что* кем-жип ийер (кем-жип ий-); **измерить рост ребёнка** баланын сынын кем-жип ийер

ИЗМЕРЯТЬ *несов. см. измерить*

ИЗМЕРЯТЬСЯ *страд. от измерять*

ИЗМОЖДЁННЫЙ, -ая, -ое арып калган, чагы чыгып калган; **измождённый вид** арып калган бүдүш

ИЗМОКНУТЬ *сов.* өдүп калар (өдүп кал-), көбип калар (көбип кал-) (*сууга, жагмырга*); **я весь измок на дожде** мен багыра бойым жаашка өдүп калдым

ИЗМОРОЗЬ *ж. (иней)* кыру

ИЗМОРОСЬ *ж. (мелкий дождь)* оок жанмыр

ИЗМОТАТЬ *сов. кого-что* арыдып салар (арыдып сал-), чагын чыгарып салар (чыгарып сал-); **тяжелая работа измотала его** уур иш онын чагын чыгарып салды

ИЗМОТАТЬСЯ *сов.* арып калар (арып кал-), чагы чыгып калар (чыгып кал-); **он совсем измотался** онын чагы чыгып калды

ИЗМУЧЕННЫЙ, -ая, -ое *прич. и прил.* арып калган, кыйналып калган, шыралап калган; **измученный вид** кыйналып калган бүдүш

ИЗМУЧИТЬ *сов. кого-что* шыраладып салар (шыраладып сал-), кыйнап салар (кыйнап сал-); **измучить ходьбой** базытла шыраладып салар

ИЗМУЧИТЬСЯ *сов.* шыралап калар (шыралап кал-), кыйналып калар (кыйна-

лып кал-); **ребёнок измучился в дороге** бала жолдо шыралап калган

ИЗМЫСЛИТЬ *сов. что (выдумать, придумать)* сананып табып ийер (сананып табып ий-); **измыслить какое-н. дело, чтобы заработать денег** акча иштеп аларга кандый бир иш сананып табып ийер

ИЗМЫШЛЕНИЕ *с.* сананып табары

ИЗМЫШЛЯТЬ *несов. см. измыслить*

ИЗМЯТЬ *сов. что* 1. уужап салар (уужап сал-); **измять бумагу** чаазынды уужап салар; 2. (*покрыть вмятинами, повредить ударами*) кабыра согуп салар (согуп сал-); **измять машину** көлүкти кабыра согуп салар

ИЗМЯТЬСЯ *сов.* 1. уужалып калар (уужалып кал-); **шапка измялась** бөрүк уужалып калган; 2. кабырылып калар (кабырылып кал-); **чемодан измялся** чемодан кабырылып калган

ИЗНАНКА *ж.* 1. (*внутренняя сторона ткани, одежды*) ич жаны, антара жаны; 2. *перен.* жаман жаны; **изнанка жизни** жүрүмнин жаман жаны

ИЗНАСИЛОВАНИЕ *с.* албадаары, кыйнаары

ИЗНАСИЛОВАТЬ *сов. кого* албадап салар (албадап сал-), кыйнап салар (кыйнап сал-)

ИЗНАШИВАТЬСЯ *несов.* элеер (эле-)

ИЗНЕЖЕННЫЙ, -ая, -ое эркеде өскөн, жажыркак, жажу; **изнеженный мальчик** жажу уулчак

ИЗНЕЖИВАТЬ *несов. кого-что* жажыдар (жажыт-); **изнеживать котёнка** кискенин балазын жажыдып турар

ИЗНЕЖИТЬ *сов. кого-что* жажыдып салар (жажыдып сал-); **они изнежили своего ребёнка** олор бойынын балазын жажыдып салган

ИЗНЕМОГАТЬ *несов. см. изнемо́чь*

ИЗНЕМОЖЕНИЕ *с.* чинези чыгары, чагы чыгары, күчи чыгары

ИЗНЕМО́ЧЬ *сов.* чагы чыгып калар (чыгып кал-), күчи чыгып калар, чинези

ИЗОБРЕТАТЬ

чыгып калар; **ребёнок изнемог от плача** ыйлаштан баланын чагы чыгып калды

ИЗНЕРВНИЧАТЬСЯ *сов.*; *разг.* отурып болбой барар (болбой бар-), кыртыштанып турар (кыртыштанып тур-); **изнервничаться в ожидании ответа** каруу сакышка отурып болбой барар

ИЗНОСИТЬ *сов.* *что* эледе кийип салар (кийип сал-), эскирте кийип салар; **износить пальто** тонды эскирте кийип салар

ИЗНОСИТЬСЯ *сов.* кийишке элеп калар (элеп кал-), эскирте кийилип калар (кийилип кал-); **его сапоги совсем износились** онын сопокторы торт эскирте кийилип калган

ИЗНОШЕННЫЙ, -ая, -ое кийишке элеп калган, эскирте кийилип калган, **изношенная обувь** эскирте кийилип калган өдүктөр

ИЗНУРЕНИЕ *с.* күчи чыгары, тын арып калары

ИЗНУРЁННЫЙ, -ая, -ое *прич. и прил.* күчи чыгып калган, тын арып калган; **изнурённые лошади** күчи чыгып калган аттар

ИЗНУРИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое күч чыгарар, тын арыдар; **изнурительный труд** тын арыдар иш

ИЗНУРИТЬ *сов.* *кого* күчин чыгарып салар (чыгарып сал-), тын (сүрекей) арыдып салар (арыдып сал-)

ИЗНУРИТЬСЯ *сов.* күчи чыгып калар (чыгып кал-), тын арып калар (арып кал-); **изнуриться за целый день** кере тўжине тын арып калар

ИЗНУРЯТЬСЯ *несов.* күчи чыгар (чык-), тын арыыр (ары-)

ИЗНУТРИ *нареч.* ич жанынан, ичинен; **изнутри слышится смех** ичинен каткы угулат

ИЗНЫВАТЬ *несов.* чучураар (чучура-), шыраалаар (шырала-); **изнывать от жары** изўге чучураар

ИЗОБИЛИЕ *с.* элдем, телкем; **изобилие продуктов** аш-курсактын элдеми

ИЗОБЛИЧАТЬ *несов. см.* изобличить

ИЗОБЛИЧЕНИЕ *с.* илезине чыгарары; **изобличение преступника** каршучылды илезине чыгарары

ИЗОБЛИЧИТЬ *сов.* *кого-что* илезине чыгарып салар (чыгарып сал-); **изобличить вора** уурчыны илезине чыгарып салар

ИЗОБРАЖАТЬ *несов. см.* изобразить
ИЗОБРАЖАТЬСЯ *несов. см.* изобразиться

ИЗОБРАЖЕНИЕ *с.* 1. (*действие*) көргүзери, жураары, көргүскени, жураалганы; **изображение жизни** жүрүмди көргүскени; **изображение девушки на портрете** портретке кысты жураары; 2. (*то, что изображено*) сүр, журук

ИЗОБРАЗИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое изобразительный, көргүзүлү; **изобразительный приём** көргүзүлү эп-арга; ♦ **изобразительное искусство** изобразительный искусство

ИЗОБРАЗИТЬ *сов.* 1. *кого-что* журап салар (журап сал-); көргүзип салар (көргүзип сал-); **изобразить честным человеком** чындык кижиси эдип көргүзип салар; **художник изобразил море** художник талай журап салган; 2. *что (представить на сцене кого или что-л., создать сценический образ)* ойноп ийер (ойноп ий-), көргүзип ийер (көргүзип ий-); **изобразить короля** корольды ойноп ийер

ИЗОБРАЗИТЬСЯ *сов.* көрүнип келер (көрүнип кел-); **на его лице изобразилась улыбка** онын жүзүндө күлүмү көрүнип келди

ИЗОБРЕСТИ *сов.* *что* сананып табып ийер (сананып табып ий-); **изобрести машину** машина сананып табып ийер

ИЗОБРЕТАТЕЛЬ *м.* изобретатель; сананып тапкан кижиси; **изобретатель воздушного шара** учар шар сананып тапкан кижиси

ИЗОБРЕТАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тапкыр; **изобретательный человек** тапкыр кижиси

ИЗОБРЕТАТЬ *несов. см.* изобрести

ИЗОБРЕТЕНИЕ

ИЗОБРЕТЕНИЕ *с.* 1. (*действие*) табып жазаары; 2. (*изобретённая вещь*) табып жазаган неме, сананып тапканы; **его изобретение** – самолёт онын сананып тапканы – самолёт

ИЗОВРАТЬСЯ *сов.; разг.* төгүнге кирип калар (кирип кал-); **он совсем изоврался** ол торт төгүнге кирип калды

ИЗОГНУТЫЙ, -ая, -ое бөкөйип калган, энгилип калган; **изогнутая ветка** энгилип калган будак

ИЗОГНУТЬ *сов. что* 1. энип салар (энип сал-), эйилтип салар (эйилтип сал-); **изогнуть палку** агашты энип салар; 2. (*наклонить, придав дугообразную форму*) бөкөйтип ийер (бөкөйтип ий-); **изогнуть спину** белди бөкөйтип ийер

ИЗОГНУТЬСЯ *сов.* 1. энгилип калар (энгилип кал-); **гвоздь изогнулся** каду энгилип калды; 2. бөкөйип ийер (бөкөйип ий-); **изогнуться от боли** оорузуна чыдашпай бөкөйип ийди

ИЗОДРАННЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. жырта тартылып калган; 2. *прил.* жыртык, жыртылып калган; **изодранная одежда** жыртылып калган кийим

ИЗОДРАТЬ *сов. что; разг.* 1. жырта тартып салар (тартып сал-); **изодрать в ключья** тилей-тилей жырта тартып салар; 2. сыйрып салар (сыйрып сал-); **изодрать лицо** жүсти сыйрып салар

ИЗОДРАТЬСЯ *сов.; разг.* 1. жыртылып калар (жыртылып кал-); **платье изодралось** платье жыртылып калган; 2. сыйрылып калар (сыйрылып кал-); **рука изодралась** кол сыйрылып калган

ИЗОЙТИ *сов.* күчи чыгып калар (чыгып кал-), тын арып калар (арып кал-); **изойти слезами** тын ыйлаганынан күчи чыгып калар; **изойти кровью** көп кан жылыйтканынан күчи чыгып калар

ИЗОЛГАТЬСЯ *сов. см. изовратъся*

ИЗОЛИРОВАНИЕ *с.* башка айрыыры, башка тудары; **изоляция больного** оору кижини башка тудары

ИЗОЛИРОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. башка айрып салган; 2. (*отдельный*) башка; **изолированная комната** башка кып

ИЗОЛИРОВАТЬ *сов., несов.* 1. *кого-что* башка айрып салар (айрып сал-); бойынын алдына ырадып салар (ырадып сал-); 2. *что; тех.* изолировать эдер (изолировать эт-); **изолировать электрический провод** токту эмикти изолировать эдип салар

ИЗОЛИРОВАТЬСЯ *сов., несов.* башка айрылар (айрыл-), башка туруп алар (туруп ал-), бойынын алдына ырап калар (ырап кал-); **изолироваться от общества** улустан башка айрылар

ИЗОЛЯТОР *м.* изолятор; **помещать животных в изолятор** тындуларды изоляторго сугар

ИЗОЛЯЦИЯ *ж.* 1. башка тудары, айрып салары; изолировать эдери; 2. *тех.* изоляция; **резиновая изоляция** резинадан эткен изоляция

ИЗОРВАТЬ *сов. что* жыртып салар (жыртып сал-), жырта тартып салар (тартып сал-); **изорвать одежду** кийимди жырта тартып салар

ИЗОРВАТЬСЯ *сов.* жыртылып калар (жыртылып кал-); **костюм изорвался** костюм жыртылып калды

ИЗОЩРЁННЫЙ, -ая, -ое курч; **изощёренный ум** курч санаа

ИЗОЩРИТЬ *сов. что* тындып салар (тындып сал-), курчыдып салар (курчыдып сал-); **изошрить слух** угарын тындып салар

ИЗОЩРИТЬСЯ *сов. (стать более восприимчивым, тонким, острым)* тынып калар (тынып кал-), курч болуп калар (болуп кал-); **зрение изошрилось** көзи курч болуп калды; **его талант изошрился** онын жайалтазы тынып калган

ИЗОЩРЯТЬ *несов. что* тындыдар (тыныт-); курч эдер (эт-); **изошрять зрение** көсти курч эдер

ИЗОЩРЯТЬСЯ *несов. см. изошрить-ся*

ИЗУВЕЧИТЬ

ИЗ-ПОД *предлог с род. п.* 1. алдынан; **из-под стола** столдын алдынан; 2. (*при определении вместимости*): **коробка из-под конфет** конфеттин коробказы; ♦ **из-под носа** кӱстин алдынан

ИЗРА́НИТЬ *сов. кого-что* шыркалап салар (шыркалап сал-); балулап салар (балулап сал-); **изранить руку** колын шыркалап салар

ИЗРАСХО́ДОВАТЬ *сов. что* кородып салар (кородып сал-), тудунып салар (тудунып сал-), үреп салар (үреп сал-), түгезип салар (түгезип сал-); **израсходовать все деньги** бастыра акчаны үреп салар; **израсходовать весь бензин** бастыра бензинди кородып салар

ИЗРАСХО́ДОВАТЬСЯ *несов.* божоп калар (божоп кал-), кородылып калар (кородылып кал-), түгенип калар (түгенип кал-); **бензин израсходовался** бензин түгенип калган

ИЗРЕДКА *нареч.* кезикте, каа-жаа; **он изредка ходил к нам** ол каа-жаа биске келип жүретен

ИЗРЕ́ЗАННЫЙ, -ая, -ое 1. кескилеп салган; 2. *прил. (неровный)* түс эмес; **изрезанная местность** түс эмес жер

ИЗРЕ́ЗАТЬ *сов. кого-что* кескилеп салар (кескилеп сал-); **изрезать материю** бӱсти кескилеп салар

ИЗРЕ́ЗАТЬСЯ *несов.* кезилип калар (кезилип кал-); кезинип алар (кезинип ал-); **изрезаться стеклами** шилге кезинип алар

ИЗРЕ́ЗЫВАТЬ *несов. см. изрѣзать*

ИЗРЕЧѐНИЕ *с.* кыскарта айдылган терен санаа-шүӱлте; **собрание изречений** кыскарта айдылган терен санаа-шүӱлтелердин жуунтызы

ИЗРЕШѐТИТЬ *сов. что* үйттеп салар (үйттеп сал-); **изрешетить доску** досконы үйттеп салар

ИЗРЕШѐТИТЬСЯ *несов.* үйттелип калар (үйттелип кал-); **ковёр изрешетился** кебис үйттелип калган

ИЗРЕШѐЧИВАТЬ *несов. см. изрешѣтить*

ИЗРУБ́АТЬ *несов. см. изрубѣть*

ИЗРУБѢ́ТЬ *сов. кого-что (топором, ножом и т. п.)* кезип салар (кезип сал-), кезе чабып салар (чабып сал-), чечкелеп салар (чечкелеп сал-); **изрубить на дрова** одынга кезип салар

ИЗРУЃАТЬ *сов.* тын арбанып салар (арбанып сал-), тын айткылап салар (айткылап сал-); **мать изругала детей за упрямство** энези балдарды тескеризи учун тын арбанып салды

ИЗРУЃАТЬСЯ *несов.* 1. тын арбанар (арбан-), тын айткыланар (айткылан-); **он хотел изругаться, но, увидев детей, замолчал** ол айткыланарга сананган, же балдарды көрүп ийеле, унчукпай барды; 2. *с кем керижер (кериш-)*

ИЗРЫ́ТЫЙ, -ая, -ое *прич. от изрыть*; көп жерден казылып калган

ИЗРЫ́ТЬ *сов. что* каскылап салар (каскылап сал-); **изрыть землю** жерди каскылап салар

ИЗР́ЯДНО *нареч.* сүреен тын, сүреен көп; **он изрядно поработал** ол сүреен көп иштенген

ИЗР́ЯДНЫЙ, -ая, -ое *разг. (значительный, большой)* сүреен көп, сүреен жаан; **изрядная сумма денег** сүреен көп акча

ИЗУВѐ́Р *м.* эн өткүре казыр киж

ИЗУВѐ́РСКИЙ, -ая, -ое *өйинен өткүре казыр*; **изуверский поступок** эн өткүре казыр кылык

ИЗУВѐ́РСТВО *с.* өйинен өткүре казыр болоры

ИЗУВѐ́РСТВОВАТЬ *несов.* өйинен өткүре казыр болор (бол-)

ИЗУВѐ́ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. кенедип салган; 2. *прил.* кенек; **изувеченный боец** кенек жуучыл

ИЗУВѐ́ЧИВАТЬ *несов. см. изувѣчить*

ИЗУВѐ́ЧИВАТЬСЯ *несов. см. изувѣчиться*

ИЗУВѐ́ЧИТЬ *сов.* 1. *кого-что* кенедип салар (кенедип сал-), кенеде согуп салар

ИЗУВЕЧИТЬСЯ

(согуп сал-); **изувечить двоих людей** эки кижини кенедэ согуп салар; **2. что; перен.** (*привести в негодность, исковеркать*) эш кереги јок эдип салар (эдип сал-), алары јок эдип салар; **изувечить седло** ээрди эш кереги јок эдип салар

ИЗУВЕЧИТЬСЯ сов. кенеп калар (кенеп кал-); **изувечиться в сражениях** јуу-согушта кенеп калар

ИЗУКРАСИТЬ сов. *кого-что* јарандырып салар (јарандырып сал-), кееркедип салар (кееркедип сал-); **изукрасить комнату шарами** кыпты шарларла кееркедип салар

ИЗУКРАШИВАТЬ несов. см. **изукрасить**

ИЗУМИТЕЛЬНО нареч. сүрекей кайкамјык, коркышту кайкамјык; **он изумительно умён** ол сүрекей кайкамјык санаалу

ИЗУМИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сүрекей кайкамјык, коркышту кайкамјык; **изумительный рисунок** коркышту кайкамјык јурук

ИЗУМИТЬ сов. *кого-что* алан кайкадып салар (кайкадып сал-), сүреен кайкадып ийер (кайкадып ий-); **изумил людей своим мастерством** улусты бойынын узыла сүреен кайкадып салды

ИЗУМИТЬСЯ сов. алан кайкай берер (кайкай бер-), сүреен (коркышту) кайкай берер

ИЗУМЛЕНИЕ с. алан кайкаары, тын кайкаары; **прийти в изумление** алан кайкай берер

ИЗУМЛЁННЫЙ, -ая, -ое алан кайкап калган; **изумлённый вид** алан кайкап калган бұдүш

ИЗУМЛЯТЬСЯ несов. см. **изумиться**

ИЗУМРУД м. изумруд, кыймат таш; **кольцо с изумрудом** кыймат ташту јүстүк

ИЗУМРУДНЫЙ, -ая, -ое **1.** кыймат таштан эткен, кыймат таш; **изумрудное кольцо** кыймат таштан эткен јинји; **2.** (*о цвете*) кыймат таш ошкош бндү; **изумрудная блузка** кыймат таш ошкош бндү чамча

ИЗУРОДОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** кенедип салган, үреп салган; **2.** үрелип калган; **изуродованное лицо** үрелип калган јүс

ИЗУРОДОВАТЬ сов. **1.** (*обезобразить*) үреп салар (үреп сал-); **шрамы изуродовали лицо** сорбылар јүсти үреп салган; **2.** (*искалечить*) кенедип салар (кенедип сал-); **3.** (*искажать, извращать*) чек өскөртип салар (өскөртип сал-); **изуродовать мысль** шүүлтени чек өскөртип салар

ИЗУРОДОВАТЬСЯ сов. үрелип калар (үрелип кал-); **его лицо изуродовалось** онын јүзи үрелип калган

ИЗУЧАТЬ несов. см. **изучить**

ИЗУЧЕНИЕ с. **1.** (*освоение*) үренип алары; **изучение языка** тилди үренип алары; **2.** (*исследование*) шинжүлеери, шиндеери; **изучение местоимений алтайского языка** алтай тилдин солумаларын шиндеери

ИЗУЧЕННЫЙ, -ая, -ое шинделген; **мало изученный материал** ас шинделген материал

ИЗУЧИТЬ сов. **1.** *что* (*освоить*) үренип алар (үренип ал-); **изучить русский язык** орус тилди үренип алар; **2.** *кого-что* (*исследовать*) шиндеп салар (шиндеп сал-), шинжү өткүрип салар (өткүрип сал-); **изучить глаголы алтайского языка** алтай тилдин глаголдорын шиндеп салар

ИЗЪЕДАТЬ несов. см. **изъесть**

ИЗЪЕЗДИТЬ сов. *что* эбирип келер (эбирип кел-); **изъездить всю республику** бастыра республиканы эбирип келер

ИЗЪЕЗЖЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** јүрүп салган; **2.** (*избитая, ухабистая*) јаман, үрелип калган; **изъезженная дорога** үрелип калган јол

ИЗЪЕСТЬ сов. *что* **1.** ойо јип салар (јип сал-); **моль изъела шубу** моль тонды ойо јип салган; **2.** (*разъестъ – о ядовитых едких веществах*) ойо јип салар, өртөй јип салар; **кислота изъела ткань** кислота бөсти өртөй јип салган

ИЛЛЮМИНИРОВАТЬ

ИЗЪЯВІТЬ *сов.*: изъявить желание күүнзеп ийер; изъявить удивление кай-кай берер

ИЗЪЯВЛЯТЬ *несов. см. изъявiть*

ИЗЪЯН *м.* 1. жек; костюм с изъяном жектү костюм; 2. једикпес; работа с изъяном једикпестү иш

ИЗЪЯСНИТЬСЯ *сов.* айдынып ийер (айдынып ий-); изъясниться в любви сүүп турган деп айдынып ийер

ИЗЪЯСНЯТЬСЯ *несов. см. изъяснiться*

ИЗЪЯТИЕ *с.* 1. јоголтып салары; изъятие из употребления старых денежных знаков эски акчаны тузаланыштан јоголтып салары; 2. айрып алары; изъятие ценностей баалу немелерди айрып алары

ИЗЪЯТЬ *сов. что* 1. јоголтып салар (јоголтып сал-); изъять книгу из продажи бичикти садунан јоголтып салар; 2. айрып алар (айрып ал-); изъять картины и книги јуруктарды ла бичиктерди айрып алар

ИЗЫМАТЬ *несов. см. изъять*

ИЗЫСКАНИЕ *с.* 1. табып алары; изыскание дополнительных денег ўзеери акча табып алары; 2. шинжү иш; геологические изыскания геология јанынан шинжү иштер

ИЗЫСКАННЫЙ, -ая, -ое кеен, чүмдү; изысканный наряд чүмдү кийим

ИЗЫСКАТЕЛЬ *м.* шинжү иштер өткүрер киж

ИЗЫСКАТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое шинжү иш өткүрер

ИЗЫСКАТЬ *сов. что* табып алар (табып ал-); изыскать средства на издание книги бичикти кепке базып чыгаратан акча табып алар

ИЗЫСКАТЬСЯ *несов.* табылар (табыл-); изыскались спонсоры спонсорлор табылды

ИЗЫСКИВАТЬ *несов. см. изыскать*

ИЗЮМ *м.* изюм (кургаткан виноград); булочка с изюмом изюмду булочка

ИКАНИЕ *с.* ыксыры, ыксып турганы

ИКАТЬ *несов. см. икнүть*

ИКНУТЬ *сов. и однокр.* ыксып ийер (ыксып ий-); ребенок икнул бала ыксып ийди

ИКОНА *ж.* икона, кудаыдын сүри

ИКОТА *ж. см. икание*

ИКРА *ж.* 1. (рыбья) үркене; 2. икра (маала ажын чечкелеп эткен курсак); сварить на зиму икру кышка икра кайнадып салар

ИКРИСТЫЙ, -ая, -ое үркенеzi көп; икростая рыба үркенеzi көп балык

ИКРЫ *мн. (ед. икра ж.)* јодонын балтырлары

ИКРЯНОЙ, -ая, -ое 1. үркенелю; икрная рыба үркенелю балык; 2. үркенеенен белетелген

ИЛ *м.* балар

ИЛИ *союз* эмезе; летом или зимой јайгыда эмезе күскиде; 2. поясн. (то есть) ол эмезе; аэроплан или самолёт аэроплан ол эмезе самолёт; 3. (разве, неужели); айса... ба (бе), чын эмеш пе (может быть); Или тебя там не было? Айса сен ондо болбогон бо?

ИЛИСТЫЙ, -ая, -ое баларлу, баткак; илистая почва баткак јер

ИЛЛЮЗИОНИСТ *м.*; цирк. иллюзионист

ИЛЛЮЗИЯ *ж.* иллюзия; предаваться иллюзиям иллюзияларга алдырар

ИЛЛЮЗОРНЫЙ, -ая, -ое качан да бүтпес; иллюзорные надежды качан да бүтпес ижемјилер

ИЛЛЮМИНАТОР *м.* иллюминатор (керептин борттынын тегерик көзнөги)

ИЛЛЮМИНАЦИОННЫЙ, -ая, -ое иллюминационный, иллюминациянын

ИЛЛЮМИНАЦИЯ *ж.* иллюминация (байрамга учурлап оромдорды, тураларды јузүн-јүүр отторло јарытканы)

ИЛЛЮМИНИРОВАТЬ *сов., несов.* что јаркындадып јарандырып салар (јаркындадып јарандырып сал-); иллюмини-

ИЛЛЮСТРАТИВНЫЙ

ровать город каланы жаркындадып жарандырып салар

ИЛЛЮСТРАТИВНЫЙ, -ая, -ое иллюстрация эдип берилген; **иллюстративный материал** иллюстрация эдип берилген материал

ИЛЛЮСТРАТОР м. бичиктерде жураар журукчы

ИЛЛЮСТРАЦИЯ ж. 1. (действие) иллюстрировать эдери, журуктарла жеткилдери; 2. (рисунок) журук; 3. (пример) көргүзү

ИЛЛЮСТРИРОВАНИЕ с. журуктарлу болоры, журуктарла жарандыраы; **иллюстрирование детской книги** балдардын бичигин журуктарла жарандыраы

ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ, -ая, -ое журукту; **иллюстрированный журнал** журукту журнал

ИЛЛЮСТРИРОВАТЬ сов., несов. что 1. (снабдить, снабжать рисунками) журуктарла жеткилдеер (жеткилде-); 2. (привести, приводит примеры) көргүзү эдип берер (эдип бер-)

ИМЕННИЕ с. (поместье) ээлеген жер; у него конфисковали имение онон ээлеген жерин айрып алган

ИМЕННИК м. именинник, чыккан күнин байрамдап турган киж

ИМЕННЫ только мн. чыккан күн; **праздновать именины** чыккан күнин өткүрер

ИМЕННЫЙ, -ая, -ое ады жарлу; **именный гость** ады жарлу айылчы

ИМЕННО частица 1. (при перечислении) чокымдап айтса; **лиственные деревья, а именно: дуб, берёза** жалбыракту агаштар, чокымдап айтса: эрмен агаш, кайын; 2. (при уточнении) шак; **дай мне именно эту книгу** меге шак бу бичикти бер; **вот именно** шак андый

ИМЕННОЙ, -ая, -ое именной (эззинин ады бичилип калган); **именные часы** именной час

ИМЕНОВАТЬ несом. кого-что адаар (ада-), ат берер (бер-); **именовать новую книгу** жаңы бичикти адаар

ИМЕНОВАТЬСЯ несом. адалар (адал-)

ИМЕТЬ несом. бар, болор (бол-); *может передаваться аффиксом обладания* -ду (-дү), -ту (-тү), -лу (-лү); **иметь детей** балалу болор; **он имеет деньги** ондо акча бар; **он имеет талант** ол жайалталу

ИМЕТЬСЯ несом. бар; **в библиотеке имеется много новых книг** библиотекада көп жаңы бичиктер бар

ИМИ мест. личн. твор. п. от онí олорло; **эта победа** завоёвана ими бу жөнү олорло алынган

ИМИТАТОР м. кемди-кемди эмезе нени-нени өткөнип турган киж

ИМИТАЦИЯ ж. 1. (подражание) өткөнөри; 2. (подделка) түнейлеп эдери; **имитация дерева** агашка түнейлеп эдери

ИМИТИРОВАТЬ несом. 1. *кого-что (подражать)* өткөнөр (өткөн-); 2. *что (подделывать)* түнейлеп эдер (түнейлеп эт-)

ИММИГРАНТ м. иммигрант (өскө ороонго журтаарга барган киж)

ИММИГРАЦИЯ ж. иммиграция (өскө ороонго журтаарга барары)

ИММИГРИРОВАТЬ сов., несом. иммигрировать эдер (иммигрировать эт-) (өскө ороонго журтаарга барар)

ИММУНИЗАЦИЯ ж. иммунизация, прививка (жугуш оорулар жуукпас эдип салары)

ИММУНИЗИРОВАТЬ сов., несом. кого-что иммунизировать эдип салар (эдип сал-), иммунизировать эдер (иммунизировать эт-) (жугуш оорулар жуукпас эдип салар)

ИММУНИТЕТ м.; мед. иммунитет (организминин кандый бир жугуш оорудан коруланар аргазы)

ИМПЕРАТОР м. император, каан
ИМПЕРАТОРСКИЙ, -ая, -ое императордын, кааннын; **императорский дворец** кааннын өргөбзи

ИНВЕСТИРОВАТЬ

ИМПЕРИАЛИЗМ м. империализм

ИМПЕРИАЛИСТ м. империалист

ИМПЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое империалистический; **империалистическое государство** империалистический ороон; **империалистические войны** империалистический жуулар

ИМПЕРИЯ ж. империя

ИМПОЗАНТНОСТЬ ж. бүдүмжилү болоры

ИМПОЗАНТНЫЙ, -ая, -ое бүдүмжилү; **у него импозантная внешность** онын тыш бүдүми бүдүмжилү

ИМПОНИРОВАТЬ несов. кому-чему бүдүмжилү болор (бол-); **этот человек импонирует людям** бу кижилу улуска бүдүмжилү болот

ИМПОРТ м. импорт (*гран ары жанынан товар садып алары*)

ИМПОРТИРОВАТЬ сов., несов. что эк. импортировать эдип салар (эдип сал-), импортировать эдер (импортировать эт-) (*гран ары жанынан товарлар тартып экелер*)

ИМПОРТНЫЙ, -ая, -ое импортный; **импортные товары** импортный товарлар (*гран ары жанынан экелген товарлар*)

ИМПРОВИЗАЦИЯ ж. импровизация (*белетениш жогынан чүмделген произведение*)

ИМПРОВИЗИРОВАННЫЙ, -ая, -ое импровизировать эткен

ИМПРОВИЗИРОВАТЬ несов. что импровизировать эдер (импровизировать эт-) (*белетениш жогынан чүмдел ийер*); **импровизировать стихи** үлгерлер импровизировать эдер

ИМПУЛЬС м. импульс

ИМПУЛЬСЫВНЫЙ, -ая, -ое импульст

ИМУЩЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое жöжö аайынча, жöжöлö колбулу; **имущественные отношения** жöжö аайынча колбулар

ИМУЩЕСТВО с. жöжö; **государственное имущество** эл жöжö; **движимое имущество** ары-бери көчүргедий жöжö;

недвижимое имущество көчүрип болбос жöжö

ИМУЩИЙ, -ая, -ое жöжöлү, бай, аргалу-чакту; **имущий человек** аргалу-чакту кижилу

ИМЯ с. 1. ат; 2. (*известность*) ады-чуузы; **человек с именем** атту-чуулу кижилу

ИНАКОМЫСЛЯЩИЙ, -ая, -ое башка санаа-шүүүлтөлү

ИНАЧЕ 1. нареч. öскөртö; **объяснить иначе** öскөртö жартаар; 2. *союз противит.* онон башка, онон öскö; **Заходи, иначе замерзнешь!** Кир, онон öскö соокко тонуп каларын!; ♦ **так или иначе** кандый да болзо; **так или иначе я должен все высказать** кандый да болзо мен ончозын чыгара айдар учурлу

ИНВАЛИД м. кенек

ИНВАЛИДНОСТЬ ж. кенек болгоны; **пенсия по инвалидности** кенек болгоныла акча алары

ИНВАЛИДНЫЙ, -ая, -ое кенектердин; **инвалидный дом** кенектердин туразы

ИНВЕНТАРИЗАЦИЯ ж. инвентаризация (*бастыра бар инвентарды тоолоп бичиши*)

ИНВЕНТАРИЗИРОВАТЬ сов., несов. что инвентаризация өткүрип салар (өткүрип сал-), инвентаризация өткүрер (өткүр-)

ИНВЕНТАРНЫЙ, -ая, -ое инвентарный; **инвентарная книга** инвентарный бичик

ИНВЕНТАРЬ м. инвентарь, тудунар-кабынар немелер, жöжö; **больничный инвентарь** эмчиликтин жöжöзи; **сельскохозяйственный инвентарь** журт ээлеминг тудунар-кабынар немелери; ♦ **живой инвентарь** тирү инвентарь (*мал-куш*); **мёртвый инвентарь** тирү эмес инвентарь (*ээледе тудунар-кабынар немелер*)

ИНВЕСТИРОВАНИЕ с. инвестирование (*акча-жöжöни көптөдөргө неге-неге салары*)

ИНВЕСТИРОВАТЬ сов., несов. инвестировать эдип салар (эдип сал-), инве-

ИНВЕСТОР

стировать эдер (инвестировать эт-) (*акча-јөөжөни көптөдөргө неге-неге салар*)

ИНВЕСТОР *м.* инвестор

ИНГАЛЯТОР *м.* игналяция эдетен аппарат

ИНГАЛЯЦИЯ *жс.* игналяция

ИНГРЕДИЕНТ *м.* ингредиент; **ингредиенты салата** салаттын ингредиенттери

ИНДЕВЕТЬ *несов.* кырутыыр (кыруты-); **окна заиндевели** көзнөктөр кырутып калган

ИНДЕЙКА *жс.* 1. (*птица*) индейка; 2. (*мясо*) индейканын эди

ИНДЕКС *м.* 1. список, көргүзү; 2. ненин-ненин тоолук көргүзүзи

ИНДИВИД *м.* 1. индивид (*алдынан бойы жүрген организм*); 2. индивид, алдынан бойы турган киж

ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЯ *жс.* индивидуализировать эдери, алдынан башка көрөри

ИНДИВИДУАЛИЗИРОВАТЬ *сов., несов.* кого-что индивидуализировать эдип салар (эдип сал-), индивидуализировать эдер (индивидуализировать эт-), алдынан башка көрөр (көр-)

ИНДИВИДУАЛИЗМ *м.* индивидуализм

ИНДИВИДУАЛИСТ *м.* индивидуалист (*бойынын жлбүзүн, шүүлтөзүн, кылык-жангын бийик тудар киж*)

ИНДИВИДУАЛЬНОСТЬ *жс.* аңгылу башкаланары

ИНДИВИДУАЛЬНЫЙ, -ая, -ое алдынан бойы турган; **индивидуальное хозяйство** алдынан бойы турган ээле

ИНДИВИДУУМ *м. см. индивид*

ИНДИКАТОР *м.* индикатор

ИНДИФФЕРЕНТНОСТЬ *жс.* эш-неме керексизе, неге де жлбиркебези

ИНДИФФЕРЕНТНЫЙ, -ая, -ое эш-неме керексизе, неге де жлбиркебез

ИНДОНЕЗИЕЦ *м.* индонезиец (*Индонезиянын төс албатызынын текши ады*)

ИНДОНЕЗИЙСКИЙ, -ая, -ое индонезий, индонезиецтердин; **индонезийская песня** индонезий кожон

ИНДУКЦИОННЫЙ, -ая, -ое индукционный; **индукционный ток** индукционный ток

ИНДУСТРИАЛИЗАЦИЯ *жс.* индустриализация (*албаты элемин жаан машинный техникага көчүрөри*)

ИНДУСТРИАЛИЗИРОВАТЬ *сов., несов.* индустриализовать эдип салар (эдип сал-), индустриализовать эдер (индустриализовать эт-)

ИНДУСТРИАЛЬНЫЙ, -ая, -ое индустриальный; **индустриальные рабочие** индустриальный ишчилер

ИНДУСТРИЯ *жс.* индустрия; **лёгкая индустрия** женил индустрия; **тяжёлая индустрия** уур индустрия

ИНДЮК *м.* индюк

ИНДЮШАТИНА *жс.* индюктын эди

ИНДЮШАЧИЙ, -ья, -ье и **ИНДЮШЕЧИЙ**, -ья, -ье индюктын

ИНДЮШКА *жс.* тиж индюк

ИНДЮШОНОК *м.* индюктын балазы

ИНЕЙ *м.* кыру; **земля покрылась инеем** жер кырула бүркелип калды

ИНЕРТНОСТЬ *жс. см. инертный*

ИНЕРТНЫЙ, -ая, -ое 1. инерциалу; 2. *перен.* (*бездеятельный, пассивный, вялый*) бооду, эш неме керексизе, неге де күүн жок; **инертные люди тоже встречаются** неге де күүни жок улус база туштап жат

ИНЖЕНЕР *м.* инженер; **молодой инженер** јиит инженер

ИНЖЕНЕРНЫЙ, -ая, -ое инженерный; **инженерные войска** инженерный черүлер

ИНЖИР *м.* (*плод и дерево*) инжир

ИНЖИРНЫЙ, -ая, -ое инжирлү, инжирден белетелген, инжирдин; **инжирное варенье** инжирдин варенье

ИНОЯЗЫЧНЫЙ

ИНИЦИАЛЫ *мн. (ед. инициал м.)*
инициалдар (*ады-жолынын баштапкы таныктары*)

ИНИЦИАТИВА *ж.* баштанкайы;
инициатива *молодежи* јашөскүримнин
баштанкайы

ИНИЦИАТИВНЫЙ, -ая, -ое
баштанкай; **инициативный человек**
баштанкай киж

ИНИЦИАТОР *м.* баштанкай киж
(*иште, кандый ла керекте баштанкай болуп турган киж*)

ИНКАССАТОР *м.* инкассатор

ИНКОГНИТО **1.** *нареч.* адын јажырып;
путешествовать инкогнито адын
јажырып јорыктап јүрер; **2.** *в знач. суц.*
инкогнито *м. и с. нескл.* инкогнито, јажырган ат;
его инкогнито раскрылось јажырган ады јарлалып чыкты

ИНКРИМИНИРОВАТЬ *сов., несов.*
что кому-чему бурулу эдип салар (эдип сал-),
бурулаар (бурула-); **инкриминировать**
взятку карын алган деп бурулаар

ИНКРУСТАЦИЯ *ж.* инкрустация;
шкатулка с золотой инкрустацией
алтын инкрустациялу шкатулка

ИНКУБАТОР *м.* инкубатор (*куштын балдарын базатан аппарат*)

ИНКУБАТОРИЙ *м.* инкубаторий (*инкубатор турар эдип јазалган јаан тура*)

ИНКУБАТОРНЫЙ, -ая, -ое инкубатордын;
инкубаторные цыплята инкубатордын
сыпушкалары

ИНКУБАЦИОННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прил.*
к **инкубация** **1** инкубационный; **инкубационные**
работы инкубационный иштер; **2.** *прил.*
к **инкубация** **2** инкубационный; **инкубационный**
период заболевания кандый бир оорунын
билдиртпей өдөр өйи

ИНКУБАЦИЯ *ж.* инкубация (**1.** *инкубаторло*
куштын балдарын базын чыгарары;
2. *мед. кандый бир оорунын баыталганынан*
ала баытапкы темдектерине јетире билдиртпей өдөр өйи)

ИНКУБИРОВАТЬ *сов., несов.; спец.*
инкубировать эдип салар (эдип сал-),
инкубировать эдер (инкубировать эт-)

ИНОВЕРЕЦ *м.* өскө јан јандаган киж

ИНОГДА *нареч.* кезикте; **иногда он**
приезжает к нам кезикте ол биске келип
јат

ИНОГОРÓДНИЙ, -ая, -ее өскө каланын;
иногородний житель өскө каланын
кижизи

ИНОЙ *мест. 1. опред. (другой)* өскө,
башка; **быть иного мнения** өскө шүүлтелу
болор; **никто иной, как вы** өскө киж
эмес, слер; **2. опред. (некоторый)** кезик;
иной раз кезик аразында; **3. в знач. суц.**
иной *м.* өскө киж; **иной бы подготовился**
как следует өскө киж јазап белетенип
алар эди

ИНОРÓДНЫЙ, -ая, -ое өскө, башка
бүдүмдү; **иностранное тело** өскө бүдүмдү
неме

ИНОСКАЗÁНИЕ *с.* өскөртө айдары,
булартып айдары

ИНОСКАЗÁТЕЛЬНО *нареч.* өскөрт-тип,
булартып; **выражаться иносказательно**
өскөртип айдар

ИНОСКАЗÁТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое
өскөртө айткан, булартып айткан; **иносказательное**
выражение өскөртө айткан эрмек-сөс

ИНОСТРА́НЕЦ *м.* и **ИНОСТРА́НКА**
ж. өскө орооннын кижизи; **поселить**
иностранца в дорогу **гостиницу** өскө
орооннын кижизин баалу конор турага
јаттыргызар

ИНОСТРА́ННЫЙ, -ая -ое иностран-
ный, өскө орооннын; **иностранный язык**
иностранный тил

ИНОХÓДЕЦ *м.* јорго јорыкту ат

ИНОХОДЬ *ж.* јорго

ИНОЯЗЫ́ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*говорящий*
на ином языке) өскө тилдү; **иноязыч-**
ное население өскө тилдү эл-јон; **2.** (*при-*
надлежащий другому языку) өскө тилдин;
иноязычное слово өскө тилдин сөзи

ИНСИНУАЦИЯ

ИНСИНУАЦИЯ *ж.* инсинуация (*ја-мандаары, төгүн копко кийдирери*)

ИНСИНУИРОВАТЬ *сов., несов.; книжн.* коптоп салар (коптоп сал-), коптор (копто-)

ИНСПЕКТИРОВАТЬ *сов. кого-что* инспектировать эдип ийер (эдип ий-), шинжүлөп көрүп ийер (көрүп ий-); **инспектировать школу** школдын ижин шинжүлөп көрөр

ИНСПЕКТОР *м.* инспектор; **финансовый инспектор** финансовый инспектор

ИНСПЕКТОРСТВО *с.* инспектордын жамызы; **получить инспекторство** инспектордын жамызын алар

ИНСПЕКЦИЯ *ж.* 1. (*проверка*) инспектировать эдери, шинжүлөп көрөри; 2. (*учреждение*) инспекция; **транспортная инспекция** транспортный инспекция

ИНСПИРАТОР *м.* неге-неге тектерип турган кижги

ИНСПИРИРОВАТЬ *сов., несов. 1.* (*кого-что подстрекнуть к каким-н. действиям; что организовать что-н., побудить к чему-н., действуя подстрекательствами, тайными внушениями*) тектерип салар (тектерип сал-), тектерер (тектер-), көдүрүп салар (көдүрүп сал-); көдүрер (көдүр-); **инспирировать людей на митинг** улусты митингке туружарга тектерер; **инспирировать конфликт** тартыш көдүрер; **инспирировать восстание** түймеен көдүрер; 2. (*кого-что внушить кому-чему-н. тот или иной образ действий, мнений*) бүүтирер; **инспирировать газету** газетте бичилген немеге бүүтирер; **инспирировать слухи о землетрясении** жер силкинери керегинде копко бүүтирер

ИНСТАНЦИЯ *ж.* инстанция

ИНСТИНКТ *м.* инстинкт; **инстинкт самосохранения** бойын корулаар инстинкт

ИНСТИНКТИВНЫЙ, -ая, -ое (*непроизвольный*) болгобогон, болгобос жанынан болгон

ИНСТИТУТ *м.* институт; **педагогический институт** педагогический институт; **научно-исследовательский институт** билим-шинжүлик институт

ИНСТИТУТСКИЙ, -ая, -ое институт-тын; **институтская программа** институт-тын программазы

ИНСТРУКТАЖ *м.* инструктаж; **получить инструктаж** инструктаж алар

ИНСТРУКТИВНЫЙ, -ая, -ое инструкция аайынча; **инструктивная беседа** инструкция аайынча куучын-эрмек

ИНСТРУКТИРОВАТЬ *сов., несов. кого-что* инструктировать эдип салар (эдип сал-), инструктировать эдер (инструктировать эт-), инструкция берер (бер-); **инструктировать уезжающих в экспедицию** экспедицияга атанып жаткандарга инструкция берер

ИНСТРУКТОР *м.* инструктор (*кандый бир неменин бүүдүрер ээжилерин үредип турган кижги*)

ИНСТРУКТОРСКИЙ, -ая, -ое инструктордын; **инструкторские обязанности** инструктордын бүүдүретен керектери

ИНСТРУКЦИЯ *ж.* инструкция (*кандый бир неменин бүүдүрер ээжизи*); **составить инструкцию** инструкция тургузар

ИНСТРУМЕНТ *м.* 1. инструмент, жепсел; **хирургические инструменты** хирургиянын инструменттери; 2. *муз.* ойноткы

ИНСТРУМЕНТАЛИСТ *м.* инструменталист (*кандый бир инструментке ойноп турган музыкант*)

ИНСТРУМЕНТАЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. *тех.* инструменттер эдер; **инструментальная мастерская** инструменттер эдер мастерской; 2. *муз.* инструментальный; **инструментальная музыка** инструментальный күү

ИНСТРУМЕНТАЛЬЩИК *м.*; *спец.* инструменттер эдип турган ишчи

ИНТЕРНАТУРА

ИНСЦЕНИРОВАТЬ *сов., несов. что*

1. *театр.* сценада көргүзөр (көргүс-);
2. *перен.* болгон чылап төгүндөп салар (төгүндөп сал-); **инсценировать кражу** ууры болгон чылап төгүндөп салар

ИНСЦЕНИРÓВКА *ж.* 1. *театр.* сценада көргүзөри; 2. *перен.* оптоноры

ИНТЕЛЛÉКТ *м.* интеллект (*санаа-шүүлтенинг кечи*); санаа, сагыш

ИНТЕЛЛЕКТУАЛ *м.* санаалу кижиги

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЙ, -ая, -ое санаала иштеер, сагышла иштеер; **интеллектуальные способности** сагышла иштеер аргазы

ИНТЕЛЛИГÉНТ *м.* интеллигент

ИНТЕЛЛИГÉНТНЫЙ, -ая, -ое интеллигентный, үредүлү; **он из интеллигентной семьи** ол интеллигентный биледен

ИНТЕЛЛИГÉНЦИЯ *ж.* интеллигенция

ИНТЕНСÍВНОСТЬ *ж.* эрчим; **надо работать с большой интенсивностью** жаан эрчимдү иштеер керек

ИНТЕНСÍВНЫЙ, -ая, -ое эрчимдү; **интенсивный труд** эрчимдү иш

ИНТЕНСИФИКАЦИЯ *ж.* интенсификация, эрчимин тынгыдары; **интенсификация труда** иштин эрчимин тынгыдары

ИНТЕНСИФИЦИРОВАТЬ *сов., несов. что* эрчимин тынгыдып салар (тынгыдып сал-), эрчимин тынгыдар (тынгыт-); **интенсифицировать сельское хозяйство** журт ээлемина эрчимин тынгыдар

ИНТЕРВАЛ *м.* аразы, ортозы, интервал (*кандый бир немелердин ле ойдин ортозынын ыраагы, жуугы*); **с интервалом в пять шагов** ортозы беш алтам

ИНТЕРВÉНТ *м., полит.* интервент (*интервенцияда туружатан кижиги*)

ИНТЕРВЕНЦИÓННЫЙ, -ая, -ое интервенционный, интервенциянын; **интервенционные войска** интервенциянын черүлери

ИНТЕРВÉНЦИЯ *ж.*; *полит.* интервенция

ИНТЕРВÍДЕНИЕ *с.* интервьюение; **программа Интервидения** Интервидениянын программазы

ИНТЕРВЬЮ *с. нескл.* интервью

ИНТЕРВЬЮЁР *м.* интервьюер (*интервью алып турган журналист*)

ИНТЕРВЬЮЙРОВАТЬ *сов., несов. кого-что* интервью алып ийер (алып ий-), интервью алар (ал-), куучын өткүрер (өткүр-); **он интервьюировал его по вопросам политики** ол оной политиканын сурактары аайынча интервью алган

ИНТЕРÉС *м.* 1. (*внимание, увлекательность*) жилбиркеери, жилбүзи; **слушать без всякого интереса** бир де жилбиркебей угар; **проявлять интерес к делу** керекле жилбиркеер; 2. (*польза*) туза; **нет никакого интереса ехать туда** ары барарга кандый да туза жок; 3. *чаще мн.* **интересы** (*стремления, потребности*) некелтелер, жилбүлөр; **духовные интересы** күүни, шүүлтөзи жанынан некелтелер

ИНТЕРÉСНЫЙ, -ая, -ое 1. жилбилү; **интересный рассказ** жилбилү куучын; 2. *разг. (привлекательный)* жараш; **интересная девушка** жараш кыс

ИНТЕРЕСОВАТЬ *сов. кого-что* жилбиркедер (жилбиркет-); **его интересуется спорт** оны спорт жилбиркедип жат

ИНТЕРЕСОВАТЬСЯ *несов. кем-чем* жилбиркеер (жилбирке-); **интересоваться музыкой** күүле жилбиркеер

ИНТЕРЛЮДИЯ *ж.* интерлюдия (*оёскө күүлик чүмдемелдин бөлүктөрүнүн ортозында көргүзүлгөн жаан эмес күүлик пьеса*)

ИНТЕРМÉДИЯ *ж.* интермедия (*драма көргүзүнүн бөлүктөрүнүн ортозында көргүзүлгөн жаан эмес каткымчылуу пьеса*)

ИНТЕРНАТ *м.* интернат; **жить в интернате** интернатта жадар

ИНТЕРНАТСКИЙ, -ая, -ое интернаттын; **интернатские дети** интернаттын балдары

ИНТЕРНАТУРА *ж.* интернаттура; **учиться в интернатуре** интернаттурада үренер

ИНТЕРНАЦИОНАЛ

ИНТЕРНАЦИОНАЛ *м.* 1. интернационал (*телекейлик биригү*); 2. (*гимн – с прописной буквы*) Интернационал

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ *ж.* (*международная солидарность рабочих, трудящихся различных наций и рас, являющаяся выражением общности их положения и интересов и проявляющаяся в психологии, идеологии и политике*) интернационализация

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗИРОВАТЬ *сов., несов.* что интернационализировать эдип салар (эдип сал-), интернационализировать эдер (интернационализировать эт-)

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМ *м.;* *полит.* интернационализм

ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНЫЙ, -ая, ое-интернациональный, интернациональный санаалу; **интернациональное воспитание молодежи** *жашөскүримди интернациональный санаалу эдип үредери*

ИНТЕРНИРОВАНИЕ *с.* интернирование (*жорыктаарын, ороонног чыгарын токтодоры*)

ИНТЕРНИРОВАТЬ *сов., несов.* кого-что интернировать эдип салар (эдип сал-), интернировать эдер (интернировать эт-) (*ары-бери жайым жорыктаарын, ороонног чыгарын токтодор*)

ИНТЕРПРЕТАТОР *м.* кандый бир неменин учурын жартап турган кижиги

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ *ж.* кандый бир неменин учурын жартап турары; **интерпретация текста** тексттин учурын жартап турары

ИНТЕРПРЕТИРОВАТЬ *сов., несов.* что учурын жартап ийер (жартап ий-), учурын жартаар (жарта-); **интерпретировать многозначное слово** учуры көп сөсти жартаар

ИНТЕРФЕРЕНЦИЯ *ж.* интерференция

ИНТЕРЬЕР *м.* интерьер

ИНТИМНЫЙ, -ая, -ое 1. (*задушевный, близкий*) сүрекей жуук, жакытту; **интим-**

ный разговор жакытту куучын; **интимный друг** сүрекей жуук нөкөр; 2. (*скрытый от других*) жакытту, өскө кижиге айтпайтан; **интимная сторона жизни** жакын-жүрүмнүн жакытту жаны

ИНТОКСИКАЦИОННЫЙ, -ая, -ое интоксикационный, интоксикациянан улам болгон, корондолгон

ИНТОКСИКАЦИЯ *ж.;* *мед.* интоксикация, корондолгоны (*организмнин корондолгоны*); **алкогольная интоксикация** аракыла корондолгоны

ИНТОНАЦИОННЫЙ, -ая, -ое интонационный, интонациялу

ИНТОНАЦИЯ *ж.* интонация

ИНТОНИРОВАТЬ *несов.* кандый бир интонацияла айдар (айт-); (*нет*) кандый бир интонацияла кожондоор (кожондо-); **неправильно интонировать** жастыра интонацияла айдар

ИНТРИГА *ж.* 1. интрига (*туйка-зынан кандый бир жаман керек эткени, жаман кылынган*); **вести интриги против кого-л.** кемге-кемге жаман болзын деп кылынар; 2. *лит.* интрига (*романда, драмада төс действиезинин булгалып калган аайы*)

ИНТРИГОВАТЬ *несов.* кого интриговать эдер (интриговать эт-), јилбиркедер (јилбиркет-); **это кого-то раздражало, а кого-то наоборот интриговало** мынызы кемди де кыртыштандырган, а кемди де карын јилбиркеткен

ИНТРОДУКЦИЯ *ж.;* *муз.* интродукция (*күүүлүк произведениенин башталганы*)

ИНТУИТИВНЫЙ, -ая, -ое сезимдү

ИНТУИЦИЯ *ж.* сезим; **обладать интуицией** сезимдү болор

ИНФАРКТ *м.;* *мед.* инфаркт

ИНФЕКЦИОННЫЙ, -ая, -ое *мед.*

1. југуш (*оору*); 2. инфекционный, југуш оорулу улустын; **инфекционная больница** југуш оорулу улустын эмчилиги

ИСКАЗИТЬ

ИНФЕКЦИЯ *ж.*; *мед.* инфекция, жүгүш оору табылар неме **подхватить инфекцию** инфекция тудуп алар

ИНФИНITIVE *м.*; *грам.* инфинитив (*глаголдын жарты жок кебери*)

ИНФЛЯЦИЯ *ж.*; *эк.* инфляция (*орооннын ичинде айланьп жүрген чаазын акчанын ойинен өткүрө көп чыгарган учун акчанын баазы тын түжөр айалга*)

ИНФОРМА́НТ *м.* информант, жетиру берер киж

ИНФОРМА́ТИКА *ж.* информатика

ИНФОРМА́ТОР *м.* информатор, жетиру эдер киж

ИНФОРМАЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое информационный; **информационное бюро** информационный бюро

ИНФОРМА́ЦИЯ *ж.* информация, жетиру; **давать информацию о погоде** күн-ай керегинде жетиру берер

ИНФОРМИ́РОВАТЬ *сов., несов. ко-го-что* информировать эдип салар (эдип сал-), информировать эдер (информировать эт-), жетиру эдип салар, жетиру эдер (эт-), керектин аайыла таныштырар (таныштыр-); **информировать сотрудников о предстоящих выборах** сотрудниктерге болотон талдаштар аайынча жетиру эдер

ИНЦИДЭ́НТ *м.* инцидент, учурал; **неприятный инцидент** коомой учурал

ИНЪЕКЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое инъекционный

ИНЪЕКЦИЯ *ж.*; *спец.* инъекция

ЙО́Д *м.* йод

ЙОДИСТЫ́Й, -ая, -ое йодту, йодтон эткен

ЙОТИ́РОВАННЫЙ, -ая, -ое *лингв.* йотированный

ИПОТЕ́КА *ж.*; *спец.* ипотека; **купить дом под ипотеку** ипотекага тура садып алар

ИПОТЕ́ЧНЫЙ, -ая, -ое ипотечный

ИППОДРО́М *м.* ипподром (*аттар жарыштыратан жер*)

ИПРИ́Т *м.*; *хим.* иприт (*кижнинин эмезе малдын эдин иринтидер коронду газ аайлу неме*)

ИРАНИ́СТ *м.* иранист, иран тилдерле иштеп турган специалист

ИРИ́С *м.* (*конфеты*) ирис конфет

И́РИС *м.*; *бот.* ирис (*жаркынду жаан чектү көп жылдык өзүм*)

ИРОНИЗÍРОВАТЬ *несов.* шоодып айдар (шоодып айт-)

ИРОНИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое шоодып айткан (*эрмек*)

ИРО́НИЯ *ж.* шоодып айдары, шоодып айтканы; **в его словах звучала ирония** онын сөстөринде шоодып айтканы угулды

ИРРЕА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое чын эмес, чыннча жок неме, жүрүмде жок неме

ИСК *м.*; *юр.* некекте, некекте бичик; **предъявить иск** некекте бичик берер

ИСКАЖА́ТЬ *несов. что* **1.** өскөртөр (өскөрт-), өскөртө айдар (айт-); **искажать смысл** учурын өскөртөр; **2.** кубултар (кубулт-), солыыр (солы-); **искажать образ** бүдүшти солыыр

ИСКАЖА́ТЬСЯ *несов.* **1.** жастыра болор (бол-); **2.** (*о выражении лица*) кубулар (кубул-), солынар (солын-)

ИСКАЖЭ́НИЕ *с.* **1.** (*действие*) бузуп өскөртөри, өскөртип көргүзери; **искажение фактов** болгон керектерди өскөртип көргүзери; **2.** (*неправильность*) жастыра; **в книге имеется много искажений** бичикте көп жастыралар бар

ИСКАЖЭ́ННЫЙ, -ая, -ое *прич.* өскөртилген, кубулган; **искажённые слова** өскөртилген сөстөр

ИСКАЗÍТЬ *сов. что* **1.** өскөртип салар (өскөртип сал-), өскөртө айдып ийер (айдып ий-), өскөртө көргүзип салар (көргүзип сал-); **исказить факты** чын болгон керекти өскөртө айдып берер; **2.** (*изменить выражение лица*) кубултып салар (кубултып сал-), солып ийер (солып ий-); **болезнь исказила его красивое лицо** оору онын жараш жүзин кубултып салган

ИСКАЗИТЬСЯ

ИСКАЗИТЬСЯ *сов.* 1. (статья, оказаться неправильным) жастыра болуп калар (болуп кал-); **смысл исказился** учуры жастыра болуп калган; 2. (о выражении лица) кубула берер (кубула бер-); **его лицо тут же исказилось** онын жүзи чүрче ле кубула берди

ИСКАЛÉЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич.* кенеген, кенеп калган; 2. *прил.* (испорченный) үрелип калган

ИСКАЛÉЧИТЬ *сов.* *кого-что* 1. кенедип салар (кенедип сал-); **на войне враг искалечил много народу** жуу-согушта оштү көп улусты кенеткен; 2. *перен.* (испортить) үреп салар (үреп сал-); **искалечить игрушку** ойынчыкты үреп салар

ИСКАЛÉЧИТЬСЯ *сов.* кенек болуп калар (болуп кал-), кенеп калар (кенеп кал-)

ИСКА́НИЕ *с.* 1. (действие) бедреери, бедреш; 2. *мн.* **иска́ния** бедрештер; **творческие искания** творческий бедрештер

ИСКА́ТЕЛЬ *м.* бедреечи; **искатель драгоценных камней** баалу таштар бедреечи

ИСКА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жарамзыган, жапсыган; **искательный взгляд** жарамзыган көрүш

ИСКА́ТЬ *несов.* *кого-что* бедреер (бедре-); **искать нужную вещь** керектү немени бедреер; **искать повода для ссоры** керижетен шылтак бедреер

ИСКЛЕВА́ТЬ *сов.* *кого-что* 1. шыркалай чокып салар (чокып сал-); **орёл исклевал змею** мүркүт жыланды шыркалай чокып салды; 2. (о птицах) божодо жип салар (жип сал-); **голуби исклевали все зерно** күүлелер ашты божодо жип салды

ИСКЛЮЧА́ТЬ *несов.* *кого-что*; *в разн. знач.* чыгарар (чыгар-); **исключать из училища** училищенен чыгарар; **исключать из рациона питания** жийтен курсактардан чыгарар

ИСКЛЮЧА́Я *предлог* башка (используется в сочетании с исходным надежом -нан/ -нен); **все, исключая детей, идут на митинг** балдардан башка ончозы митингке барып жат

ИСКЛЮЧÉНИЕ *с.* чыгарары, чыгарып салары, чыгарып таштаары; **исключение из списка** списоктон чыгарары; **♦ сделать исключение** тоого албас, тоого кийдирбес; **все без исключения** басты-разы, ончозы; **за исключением его** онон өскө

ИСКЛЮЧÍТЕЛЬНО *нареч.* 1. (особенно) сүреен, коркышту; **исключительно вкусная пища** сүреен амтанду курсак; 2. (лишь, только) жангыс ла; **завод работает исключительно на электроэнергию** завод жангыс ла электричествонын күчиле иштеп жат

ИСКЛЮЧÍТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (небывалый, необыкновенный) качан да болбогон, сан башка; **исключительный случай** качан да болбогон учурал; 2. (*превосходный*) чоп-чон, айдары жок жакшы, сүреен жакшы; **товар исключительного качества** чындыйы сүреен жакшы товар, чоп-чон товар

ИСКЛЮЧÍТЬ *сов.* *кого-что*; *в разн. знач.* чыгарып салар (чыгарып сал-), чыгарып ийер (чыгарып ий-); **исключить из списка** списоктон чыгарып салар; **исключить с работы** иштен чыгарып ийер

ИСКОВÉРКАННЫЙ, -ая, -ое чек өскөртүлгөн

ИСКОВÉРКАТЬ *сов.* 1. *что* (изломать) сындырып салар (сындырып сал-); 2. *кого-что* (испортить) үреп салар (үреп сал-); 3. *что* (исказить) жастыра айдып ийер (айдып ий-)

ИСКОВО́Й, -ая, -ое некектелү; **исковое заявление** некектелү угузу бичик

ИСКОЛЕСÍТЬ *сов.* *что*; *разг.* (изъездить, исходить) көп жерге жорыктап жүрер (жорыктап жүр-), айланып келер (айланып

ИСКРОШИТЬ

кел-); **исколесить всю республику** бастыра республиканы айланып келер

ИСКЛОТИТЬ *сов.* 1. *кого* тын согуп салар (согуп сал-), токтоп салар (токтоп сал-); 2. *что* үреп салар (үреп сал-), сындырып салар (сындырып сал-); **исколотить молоток** масканы сындырып салар; **исколотить стены** стенелерди үреп салар

ИСКЛОТЬ *сов.* *кого-что* сайгыштап салар (сайгыштап сал-), кадагылап салар (кадагылап сал-); **исколоть палец иголкой** сабарды ийнеле кадагылап салар

ИСКЛОТЬСЯ *сов.* сайынып алар (сайынып ал-); сайдырып алар (сайдырып ал-); **весь искололся в шиповнике** үзе бойын тегенекке сайдырып алган

ИСКОМЫЙ, -ая, -ое керектү; табып чыгаратан; **искомый коэффициент** *мат.* табып чыгаратан коэффициент

ИСКОПАЕМЫЙ, -ая, -ое 1. *прил.*; *геол.* казып алатан; **ископаемые минералы** казып алатан минералдар; 2. *в знач. сущ.* **ископаемое** *с.*; *геол.* казынты байлык; **полезные ископаемые** тузалу казынты байлык; 3. *прил.*; *палеонт.* казынты тындулар

ИСКОПАТЬ *сов.* казып салар (казып сал-); **они ископали весь двор в поисках клада** олор клад бедиреп, ончо дворды казып салды

ИСКОРЕНЕНИЕ *с.* јоголторы, јок эдери, јоголтып салары, јок эдип салары; **искоренение недостатков** једикпестерди јоголторы

ИСКОРЕНИТЬ *сов.* *что* јоголтып салар (јоголтып сал-), јок эдип салар (эдип сал-); **искоренить зло** јаман немени јоголтып салар

ИСКОРЕНИТЬСЯ *сов.* јоголып калар (јоголып кал-); **недоразумение давно искоренилось** јастыра ондогоны туку качан јоголып калган

ИСКОРЕНЯТЬ *несов. см. искоренить*

ИСКОРЕНЯТЬСЯ *несов. см. искорениться*

ИСКОСА *нареч.* кыйазынан; **искоса поглядывать** кыйазынан көрүп турар

ИСКРА *ж.* чедирген; **искры посыпались из глаз** көстөн чедиргендер чачыла берди

ИСКРЕННИЙ, -ая, -ее ачык, ачык-јабык; **искренний поступок** ачык кылык

ИСКРИВИТЬ *сов.* *что* тыртытып салар (тыртытып сал-), эйилтип салар (эйилтип сал-); **искривить линейку** линейканы эйилтип салар

ИСКРИВИТЬСЯ *сов.* тыртыып калар (тыртыып кал-), эйилип калар (эйилип кал-); **гвоздь искривился** каду тыртыып калган

ИСКРИВЛЕНИЕ *с.* 1. (*действие*) тыртыайары, тыртыайтары, эйилери, эйилтери; 2. (*искривлённое место*) эйилген јер, тыртыган јер; 3. *перен.* (*уклонение от правильного пути*) өскөртөри, кубултары

ИСКРИВЛЕННЫЙ, -ая, -ое бөкөйгөн, бүктелген, эйилген

ИСКРИВЛЯТЬ *несов. см. искривить*

ИСКРИВЛЯТЬСЯ *несов. см. искривиться*

ИСКРИТЬСЯ *несов.* мызылдаар (мызылда-); **снег искрится** кар мызылдайт; **на солнце искрится роса** күнге чалын мызылдайт

ИСКРОМЁТНЫЙ, -ая, -ое 1. чоктолгон, чедиргенделген; 2. *перен.* (*сверкающий, жгучий*) казыр; **искромётный взгляд** казыр көрүш

ИСКРОМСАТЬ *сов.* *кого-что* анаар-мынаар кескилеп салар (кескилеп сал-); **искромсать ткань** бөсти анаар-мынаар кескилеп салар

ИСКРОШИТЬ *сов.* *что* 1. ооктоп салар (ооктоп сал-); **искрошить хлеб** калашты ооктоп салар; 2. *чем* (*сорить крошками чего-н.*) ненин-ненин оодыктарын төгүп салар (төгүп сал-); **искрошить хлебом на пол** полго калаштын оодыктарын төгүп салар

ИСКУПАТЬ

ИСКУПА́ТЬ I *сов. кого-что (выкупать)* јунуп салар (јунуп сал-); **искупать ребёнка** баланы јунуп салар

ИСКУПА́ТЬ II *несов. см. искупить*

ИСКУПА́ТЬСЯ I *сов.* эжинип алар (эжинип ал-); **искупаться в реке** сууга эжинип алар

ИСКУПА́ТЬСЯ II *несов.* акталар (актал-)

ИСКУПÍТЬ *сов. что 1. (заслужить прощение)* актанып алар (актанып ал-); **искупить вину перед товарищами** нөкөр-лөрдин алдында бурузын актанып алар; **2. (возместить, сделать незаметным какой-л. недостаток)** толтырып салар (толтырып сал-); **искупить хорошим поведением неуспеваемость** јакшы кылыгыла коомой үренип турганын толтырып салар

ИСКУПÍТЬСЯ *сов.* акталып калар (акталып кал-); **все преступления его давно искупились** онын бастыра каршулу керектери туку качан акталып калган

ИСКУПЛЁНИЕ *с.* актаары, акталганы; **искупление вины** бурузы акталганы

ИСКЎС *м.; книжн.* ченелте; **выдержать искус** ченелтени өдө берер

ИСКУСА́ТЬ *сов. кого-что* тиштеп салар (тиштеп сал-); **комары искусали руку** колды томоноктор тиштеп салган

ИСКЎСНЫЙ, -ая, -ое *ус;* **искусный портной** *ус* көкчи

ИСКЎССТВЕННО *нареч.* искусственно

ИСКЎССТВЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** искусственный, эдилген (*бойы бүткен эмес*); **искусственные камни** эдилген таштар; **искусственный шёлк** искусственный торко; **2. (притворный)** опту; **искусственный смех** опту каткы

ИСКЎССТВО *с.* **1.** искусство; **музыкальное искусство** кўўлик искусство; **изобразительное искусство** журап көргүзер искусство; **2. (умение)** билгири, узы

ИСКУССТВОВЕ́Д *м.* искусствовед, искусствоведенинин билимчизи

ИСКУССТВОВЕ́ДЕНИЕ *с.* искусствоведение, искусство аайынча билим

ИСКУССТВОВЕ́ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое искусствоведенинин, искусствоведение аайынча

ИСКУША́ТЬ *несов. кого-что* килинчектедер (килинчектет-)

ИСКУШЁНИЕ *с.* килинчек (кинчек) эдери

ИСКУШЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** в чём таскаган, марын алган; **искушённый в жизненной борьбе** јүрүмдик тартыжуга таскаган; **2.** в чём (*хорошо знающий что-л., искусный, опытный в чем-л.*) јакшы билер, ченемелдү; **искушённый в политике** политикада ченемелдү

ИСЛА́М *м.* ислам

ИСПАРЕ́НИЕ *с.* **1. (действие)** соолоры, буу болуп чыгары; **испарение воды** суу соолып турары; **2. чаще мн. испарения (нар)** буу

ИСПА́РИНА *ж.* тер; **на его лице выступила испарина** онын јүзинде тер чыгып келди

ИСПАРИ́ТЬ *сов. что* буу чыгарып ийер (чыгарып ий-); **испарить воду** суунын буузын чыгарып ийер

ИСПАРИ́ТЬСЯ *сов.* **1.** сооло берер (сооло бер-), соолып калар (соолып кал-); **2. перен., разг. (исчезнуть)** јылыып калар (јылыып кал-), јоголып калар (јоголып кал-), кача берер (кача бер-); **он тотчас же испарился** ол түрген јоголып калды; **он давно испарился** ол туку качан кача берген

ИСПАРЯ́ЕМОСТЬ *ж.* соолотоны, буу болуп чыгатаны

ИСПАРЯ́ТЬ *несов. см. испарить*

ИСПАРЯ́ТЬСЯ *несов.* **1.** соолор (соол-); **2. перен., разг.** јылыяр (јылы-), јоголор (јогол-); **испаряться в толпе** јуулган улустын ортозында јоголор

ИСПА́ЧКАТЬ *сов. кого-что* уймап салар (уймап сал-); **испачкать одежду** кийимди уймап салар

ИСПОЛНИТЕЛЬ

ИСПАЧКАТЬСЯ *сов.* уймалып калар (уймалып кал-); **испачкаться чернилами** чернилага уймалып калар

ИСПЕПЕЛИТЬ *сов.* кого-что јоголто өртөп салар (өртөп сал-), јаныс кубал арттыргызып салар (арттыргызып сал-); **война испепелила множество селений** јуу көп јурттарды јоголто өртөп салган

ИСПЕПЕЛИТЬСЯ *сов.* јоголто күйүп калар (күйүп кал-), јаныс кубал артып калар (артып кал-)

ИСПЕПЕЛЯТЬ *несов. см. испепелить*

ИСПЕПЕЛЯТЬСЯ *несов. см. испепелиться*

ИСПЕСТРИТЬ *сов.* чоокырайтып салар (чоокырайтып сал-); **испестрить стену картинами** стенени јуруктарла чоокырайтып салар

ИСПЕЧЬ *сов.* что быжырып салар (быжырып сал-); **испечь к празднику** торт байрамга торт быжырып салар

ИСПЕЧЬСЯ *сов.* быжып калар (быжып кал-); **хлеб испекся** калаш быжып калды

ИСПИСАННЫЙ, -ая, -ое учына јетире бичип салган; **исписанная тетрадь** учына јетире бичип салган тетрадь

ИСПИСАТЬ *сов.* что божодо бичип салар (бичип сал-), бастыра бичип салар; **исписать тетрадь** тетрадьты бастыра бичип салар; **исписать ручку** ручканы божодо бичип салар

ИСПИСАТЬСЯ *сов.* 1. көп бичиштен улам элеп калар (элеп кал-), элентизи једип калар (једип кал-); **карандаш исписался** карандаш элеп калган; 2. *(утратить способность к творчеству; стать неоригинальным, скучным в творчестве – о писателе)* бичижы уйдап калар (уйдап кал-)

ИСПИСЫВАТЬ *несов. что* божодо бичиир (бичи-), бастыра бичиир; **исписывать страницу** бүкти бастыра бичип салар

ИСПИСЫВАТЬСЯ *несов.* бичишке элеер (эле-), көп бичиштен улам элентизи једер (јет-)

ИСПОВЕДАНИЕ *с.* (религия) кудайга бүдери

ИСПОВЕДАТЬ *сов. см. исповедовать*

ИСПОВЕДАТЬСЯ *сов. см. исповедоваться*

ИСПОВЕДНИК *м.* 1. (священник) исповедник; 2. исповедьке келген кижы

ИСПОВЕДОВАТЬ 1. *сов., несев. что; церк. (следовать какой-л. религии)* јандап турар (јандап тур-); **исповедовать христианство** Христос јанын јандаар; 2. *сов., несев. что* јажырбай айдып берер (айдып бер-); 3. *несев. кого (подвергать исповеди)* албадап айттырар (айттыр-)

ИСПОВЕДОВАТЬСЯ *сов., несев.; церк.* 1. килинчектен айрылар (айрыл-); 2. *перен. (признаться, признаваться)* јажырбай айдып берер (айдып бер-)

ИСПОВЕДЬ *ж.; рел.* исповедь (килинчектен айрылар эп-арга)

ИСПОДВОЛЬ *нареч.; разг.* табынча, эмештен; **исподволь подготовиться к празднику** байрамга табынча белетенип алар

ИСПОДЛОБЬЯ *нареч.* кабагын јемирип, кабактарын јуурып; **глядеть исподлобья** кабагын јемирип көрөр

ИСПОДТИШКА *нареч.* туйказынан, билдирбезинен; **действовать исподтишка** туйказынан кылынар

ИСПОКОН: **испокон веку** (веков) озодон бери, кажы чактан бери

ИСПОЛНЕНИЕ *с.* 1. бүдүрери; 2. *театр.* ойнооры; **в исполнении кого-чего** кемнинг-кемнинг ойнооры

ИСПОЛНЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич.* бүдүп калган; **исполненная мечта** бүдүп калган амаду; 2. *толу*; **исполненный энергией** ийде-күчле толу

ИСПОЛНИМЫЙ, -ая, -ое *прич. и прил.* бүдетен, бүдер; **исполнимое желание** бүдетен күүн-санаа

ИСПОЛНИТЕЛЬ *м.* и **ИСПОЛНИТЕЛЬНИЦА** *ж.* бүдүречи (эдип турган) кижы; **исполнитель роли** роль ойноп тур-

ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ

ган кижиге; **исполнитель романсов** романстар кожондоп турган кижиге

ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. исполнительный, бүдүретен; **исполнительная власть** исполнительный жан; **исполнительный орган** бүдүретен орган; 2. (*старательный*) кичеенкей; **исполнительный работник** кичеенкей ишчи

ИСПОЛНИТЬ *сов. что* 1. (*осуществить*) бүдүрүп салар (бүдүрүп сал-); **исполнить свое желание** бойынын амадузын бүдүрүп салар; 2.: **исполнить танец** бие биеден берер; **исполнить песню** кожон кожондоп берер; 3. *кого-что чем* толтырып салар (толтырып сал-); **исполнить сердце надеждой** жүректи ижемжиле толтырып салар

ИСПОЛНИТЬСЯ *сов.* 1. (*о желании*) бүдүп калар (бүдүп кал-); **моя мечта исполнилась** менин амадум бүдүп калды; 2. (*о годах*) бүдүп калар, толуп калар (толуп кал-); **ребенку исполнилось семь лет** балага жети жаш толуп калды

ИСПОЛНЯТЬ *несов. см. исполнить*

ИСПОЛНЯТЬСЯ *несов. см. исполниться*

ИСПОЛНЯЮЩИЙ, -ая, -ее *прич.* бүдүрип турган; **лицо, исполняющее обязанности директора** директордын ижин бүдүрип турган кижиге

ИСПОЛОСОВАТЬ *сов.* 1. *что (на негодные куски)* тиле кезип салар (кезип сал-); 2. (*изрезать на полосы*) жолдой кезип салар; **исполосовать материю** бөсти жолдой кезип салар; 2. *кого-что (избить бичом, кнутом)* жолдой камчылап салар (камчылап сал-), кандыра чыбыктап салар (чыбыктап сал-); **ему исполосовали всю спину** онын бастыра арказын жолдой чыбыктап салган

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ *с.* тузаланыры; **использование старых материалов** эски материалдарды тузаланыры

ИСПОЛЬЗОВАТЬ *сов., несов. кого-что* тузаланып ийер (тузаланып ий-),

тузаланар (тузалан-); **использовать все возможности** бастыра аргаларды тузаланыр

ИСПОРТИТЬ *сов. кого-что; в разн. знач.* үреп салар (үреп сал-); **испортить зрение** көзүн үреп салар

ИСПОРТИТЬСЯ *сов.; в разн. знач.* үрелип калар (үрелип кал-); **часы испортились** час үрелип калды; **погода испортилась** күннинг айы үрелип калды

ИСПОРЧЕННОСТЬ *ж.* үрелип калары

ИСПОРЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. үрелип калган, үрелген; **испорченный замок** үрелип калган сомок; 2. (*безнравственный*) жаман кылыктуу, үрелип калган

ИСПРАВИМЫЙ, -ая, -ое түзедип алгадый, түзедип болгодый; **эта ошибка исправима** бу түзедип болгодый жастыра

ИСПРАВИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое түзедетен; **исправительные меры** түзедетен иш өткүрери

ИСПРАВИТЬ *сов. что* 1. (*починить*) жазап салар (жазап сал-); **исправить замок** сомокты жазап салар; 2. (*устранить*) түзедип салар (түзедип сал-); **исправить ошибку** жастыраны түзедип салар

ИСПРАВИТЬСЯ *сов.* түзелип калар (түзелип кал-)

ИСПРАВЛЕНИЕ *с.* 1. (*действие*) түздери; 2. (*поправка*) түздө; **внести исправления в текст** текстке түздөүлөр кийдирип салары

ИСПРАВЛЕННЫЙ, -ая, -ое *прич.* и *прил.* түзөткөн, түзөдилген; **исправленный текст** түзөдилген текст

ИСПРАВЛЯТЬ *несов. см. исправить*
ИСПРАВЛЯТЬСЯ *несов. см. исправиться*

ИСПРАВНЫЙ, -ая, -ое 1. бүдүн, үрелбеген; **исправный мотор** бүдүн мотор; 2. (*исполнительный*) кичеенкей; **исправный ученик** кичеенкей үренич

ИСПРАЖНЕНИЕ *с.* 1. (*действие*) эжикке чыгары; 2. *мн.* **испражнения** бок

ИСПРОБОВАТЬ *сов.* 1. *кого-что (испытать)* ченеп көрөр (ченеп көр-); 2. *что; разг. (отведать)* амзап көрөр (амзап көр-)

ИСПРЯСТЬ *сов.* *что* божодо иирип салар (иирип сал-), түгезе ииринип салар (ииринип сал-); **испрясть всю шерсть** бастыра түкти божодо иирип салар

ИСПУГ *м.* коркыганы, чочыганы; **с испугу забыть слова** коркыганынан сөстөрди ундып салар

ИСПУГАННО *нареч.* коркып калган, чочып калган; **испуганно смотреть** коркып калган көрөр

ИСПУГАННЫЙ, -ая, -ое *прич. и прил.* коркыган, чочыган

ИСПУГАТЬ *сов.* *кого* коркыдып ийер (коркыдып ий-), чочыдып ийер (чочыдып ий-); **испугать девочку** кызычакты коркыдып ийер

ИСПУГАТЬСЯ *сов.* коркый берер (коркый бер-), чочый берер (чочый бер-); (*о животном*) үркий берер (үркий бер-); **испугался и убежал** коркыйла, жүгүре берди; **конь чего-то испугался** ат нененде үркий берди

ИСПУСКАТЬ *несов. что* 1. *см. испустить*; 2. (*излучать*) жарыдар (жарыт-)

ИСПУСТИТЬ *сов.* (*выделить из себя, издать*) чыгарып ийер (чыгарып ий-); **испустить вздох** тыныш чыгарып ийер

ИСПЫТАНИЕ *с.* 1. (*действие*) ченери; 2. (*экзамен*) экзамен, ченелте; 3. (*несчастье*) шыра, кыйын; **судьба послала ему много испытаний** салым ого көп шыра көргүскен

ИСПЫТАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. и прил.* ченеп көргөн; **испытанная машина** ченеп көргөн машина; 2. *прил. (проверенный на деле)* чындык, көрүп салган; **испытанный друг** чындык наја

ИСПЫТАТЕЛЬ *м.* испытатель, ченеп көрөр кижги; **испытатель машины** машинаны ченеп көрөр кижги

ИСПЫТАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ченеп көрөтөн; **испытательный срок** ченеп көрөтөн ой

ИСПЫТАТЬ *сов. кого-что (проверить)* 1. ченеп көрүп ийер (көрүп ий-); **испытать свои силы** бойынын күчин ченеп көрүп ийер; 2. *что (изведать на опыте, пережить, оцутить)* көрөр (көр-); **испытать горе** шыра көрөр; **испытать радость** сүүнер

ИСПЫТУЮЩИЙ, -ая, -ее (*о взгляде*) курч, кезем; **испытующий взгляд** курч көрүш

ИСПЫТЫВАТЬ *несов. см. испытать*

ИССЕКАТЬ *несов. см. иссечь*

ИССЕРА ...-боро; **иссера-белый** ак-боро

ИССЕЧЬ I *сов. что* 1. (*вырубить, вытесать из камня, мрамора и т.д.*) кезип салар (кезип сал-); кезип эдип салар (эдип сал-); **иссечь из мрамора статую** мрамордон статуя кезип салар; 2. (*изрубить, рассечь чем-л.*) жара кезип салар (кезип сал-), жара чабып ийер (чабып ий-), керте чабып ийер; **иссечь шлем мечом** шлемди үлдүле керте чабып ийер

ИССИНЯ кара-көк; **иссиня-чёрный** кара-көк

ИССЛЕДОВАНИЕ *с.* 1. (*действие*) шинжү; 2. (*научный труд*) билим шинжү; **исследование по алтайскому языку** алтай тилле билим шинжү

ИССЛЕДОВАТЕЛЬ *м.* шинжүчи

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое шинжү өткүрер, шинжүлеер, шинжүлик; **исследовательская работа** шинжү өткүрер иш

ИССЛЕДОВАТЬ *сов., несов. кого-что* шинжүлеп салар (шинжүлеп сал-), шинжүлеер (шинжүле-), шинжүлеп көрөр (шинжүлеп көр-); **исследовать глаголы алтайского языка** алтай тилдин глаголдорын шинжүлеер; **исследовать больного** оору кижини шинжүлеп көрөр

ИССОХНУТЬ *сов.; прям., перен.* какшап калар (какшап кал-); **трава иссохла** өлөн какшап калган

ИССТАРИ *нареч.* алдынан бери, озодон бери

ИСТРАДАТЬСЯ

ИСТРАДАТЬСЯ *сов.* шыралап калар (шыралап кал-); кыйналып калар (кыйналып кал-); **истрадаться в болезни** ооруга кыйналып калар

ИСТРЕЛЯТЬ *сов.* 1. (стреляя, истратить, израсходовать до конца) божодо адып салар (адып сал-); **истрелять патроны** окторды божодо адып салар; 2. (испещрить углублениями, дырками от выстрелов) ойо-ойо аткылап салар (аткылап сал-); **истрелять стены** стенелерди ойо-ойо аткылап салар

ИССТУПЛЕНИЕ *с.* билинбей калары, ондонбой барары, санаазын ычкынып ийгени

ИССТУПЛЕННЫЙ, -ая, -ое билинбестен эдилген; нени де ондобой турган; **исступлённый крик** билинбестен кыйгырганы; **исступлённый взгляд** нени де ондобой турган көрүш

ИССУШАТЬ *несов. см. иссушить*

ИССУШИТЬ *сов.* 1. что (высушить) кургадып салар (кургадып сал-); **иссушить грибы** мешкелерди кургадып салар; 2. кого; *перен.* кадырып салар (кадырып сал-), кадыра тартып салар (тартып сал-); **болезнь совсем иссушила его** оору оны торт кадырып салды

ИССЫХАТЬ *несов. см. иссохнуть*

ИССЯКАТЬ *несов. см. иссякнуть*

ИССЯКНУТЬ *сов.; прям., перен.* соолып калар (соолып кал-); короп калар (короп кал-), түгенип калар (түгенип кал-); **вода в колодце иссякла** кутуктагы суу соолып калды; **терпение иссякло** чыдалы түгенип калды

ИСТАПТЫВАТЬ *несов. см. истоптать*

ИСТАСКАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич.* от истаскать; 2. үлтүреп калган; элеп калган; **истасканные брюки** үлтүреп калган брюка

ИСТАСКАТЬ *сов. что* үлтүрегенче кийип салар (кийип сал-); эскиргенче кийип салар, элентизи жеткенче кийип салар; **истаскать обувь** өдүкти элентизи жеткенче кийип салар

ИСТАСКАТЬСЯ *сов.* 1. көп кийиштен эскирип калар (эскирип кал-); үлтүреп калар (үлтүреп кал-); **пальто истаскалось тон** үлтүреп калган; 2. *перен., неодобр.* (стать изнуренным, лишиться свежести, сил) чучурап калар (чучурап кал-)

ИСТЕКАТЬ *несов. см. истечь*

ИСТЕКШИЙ, -ая, -ое (*прошедший*) өткөн; **в истекшем году** өткөн жылда

ИСТЕРЕТЬ *сов. что* 1. (растереть до конца) божодо жыжып салар (жыжып сал-); **истереть на терке сыр** сырды тёркого божодо жыжып салар; 2. (истратить, извести трением) божодо кырып салар (кырып сал-), божогончо жыжып салар (жыжып сал-); **истереть резинку** резинканы божодо кырып салар

ИСТЕРЕТЬСЯ *сов.* (израсходовать-ся, истереться от трения) кырылып калар (кырылып кал-), жыжылып калар (жыжылып кал-); **подошва совсем истерлась** өдүктин таманы чек жыжылып калган

ИСТЕРЗАННЫЙ, -ая, -ое 1. жара тартылып калган; 2. *перен.* чучурап калган, шыралап калган; **истерзанный вид** чучурап калган бүдүш

ИСТЕРЗАТЬ *сов.* 1. жара тартып салар (тартып сал-); **волк истерзал овцу** бөрү койды жара тартып салды; 2. (измучить терзаниями, страданиями) челдеп салар (челдеп сал-); **жена истерзала мужа** үйи өбөгөнүн челдеп салды

ИСТЕРИК *м.* талгак оорулу эр киж

ИСТЕРИКА *ж.* истерика, талгак оору, чалчып ыйлаары

ИСТЕРИЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. талгак; **истерический припадок** талгак оору; 2. истерический (*нервалардын ооружынан улам истерикага түргөн түжө берер киж*); **истерическая женщина** истерический үй киж; 3. тын; **истерический смех** тын каткы; **истерический крик** тын кыйгы

ИСТЕРИЧКА *ж.* талгак оорулу үй кижги

ИСТЕРИЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **истерический** 2, 3

ИСТЕРИЯ *ж.*; *мед.* нервлардын оорузы

ИСТЕЦ *м.*; *юр.* комыдал угузаачы

ИСТЕЧЕНИЕ *с.* (*срока*) өдөри, божоры; **истечение срока сдачи материалов** материалдар табыштаратан өйдин божооры

ИСТЕЧЬ *сов.* божоп калар (божоп кал-), түгенип калар (түгенип кал-), өдүп калар (өдүп кал-); **время для доклада истекло** доклад кычырар өй божоп калды; ♦ **истечь кровью** көп кан жылытып салар

ИСТИНА *ж.* чын, чын неме, чындык; **соответствовать истине** чынга келижер; **скрыть истину** чын немени жажырар

ИСТИННО *нареч.* чып-чын, чике; **истинно так** шак андый

ИСТИННЫЙ, -ая, -ое 1. (*соответствующий истине*) чын, чын болгон; **истинное сообщение** чын жетири; 2. (*действительный, настоящий*) чындык; **истинный друг** чындык најы

ИСТИРАТЬ *сов. см.* **истереть**

ИСТИРАТЬСЯ *сов. см.* **истереться**

ИСТЛЕВАТЬ *несов. см.* **истлеть**

ИСТЛЕТЬ *сов.* 1. (*сгнить*) чирип калар (чирип кал-); 2. (*сгореть*) күйүп калар (күйүп кал-)

ИСТОК *м.* 1. суунын бажы; 2. *перен. чаще мн. (начала)* бажы, башталары; **у истоков цивилизации** цивилизациянын бажында

ИСТОЛКОВАНИЕ *с.* жартаары; **истолкование заимствованных слов** өскө тилден кирген сөстөрдү жартаары

ИСТОЛКОВАТЕЛЬ *м.* жартап турган кижги

ИСТОЛКОВАТЬ *сов. что* жартап берер (жартап бер-), жартап салар (жартап сал-), жартап айдып берер (айдып бер-); **истолковать значение слова** сөстин үчурун жартап салар

ИСТОЛКОВЫВАТЬ *несов. что см.* **истолковать**

ИСТОЛОЧЬ *сов. что* балбара ооктоп салар (ооктоп сал-); **истолочь сахар** сахарды балбара ооктоп салар

ИСТОМИТЬ *сов. кого-что* чыладып салар (чыладып сал-), арыдып салар (арыдып сал-)

ИСТОМИТЬСЯ *сов.* чылап калар (чылап кал-), арып калар (арып кал-); **истомиться на работе** иште арып калар

ИСТОПИТЬ *сов. кто* от салып койор (салып кой-); **истопить печь** печкеге от салып койор

ИСТОПНИК *м.* истопник, печкеге от салатан кижги

ИСТОПТАТЬ *сов. что* 1. тепсеп салар (тепсеп сал-); **коровы истоптали траву** уйлар өлөңди тепсеп салган; 2. *разг. (износить)* эскирте кийип салар (кийип сал-); **истоптать сапоги** сопокторды эскирте кийип салар; 3. (*пройти где-л. много раз, исходить*) көп катап базып салар (базып сал-); **он истоптал здесь каждый камушек** ол мында кажы ла кичинек ташла көп катап базып салган

ИСТОРИК *м.* историк, түүкичи

ИСТОРИЧЕСКИЙ, -ая, -ое түүкилик; **исторические сведения** түүкилик жетирилер

ИСТОРИЯ *ж.* 1. түүки; **история алтайской литературы** алтай литературанын түүкизи; **история народа** калыктын түүкизи; 2. (*повествование, рассказ*) куучын; **рассказывать смешные истории** каткымчылу куучындар куучындаар; 3. *разг. (происшествие)* учурал, керек; **вышла неприятная история** коомой керек чыкты

ИСТОСКОВАТЬСЯ *сов.* тын санап калар (санап кал-); **истосковаться по дому** айылын тын санап калар

ИСТОЧНИК *м.* 1. (*родник*) тонмок суу; кара суу (*горный*); **минеральный источник** аржан суу; 2. (*нефти*) табылып чыгып турган жер; 3. *перен.* жер; **работа** –

ИСТОЩАТЬСЯ

его единственный источник дохода иш – онын акча алып турган сок жангыс жери; 4. (письменный памятник) источник; знать из достоверных источников бүдүмчилү источниктерден билип алар

ИСТОЩАТЬСЯ *несов. см. истощиться*

ИСТОЩИТЬ *сов.* 1. *кого-что (изнурить)* күчин чыгарып салар (чыгарып сал-), арыдып салар (арыдып сал-); 2. *что перен. (израсходовать)* кородып салар (кородып сал-); түгезип салар (түгезип сал-); **истощить терпение** чыдамалын түгезип салар

ИСТОЩИТЬСЯ *сов.* 1. (*сильно поухнуть, изнуриться, ослабеть*) тын арыктап калар (арыктап кал-); (*о почве*) эскирип калар (эскирип кал-); 2. (*иссякнуть, израсходоваться*) божоп калар (божоп кал-), түгенип калар (түгенип кал-); **запасы иссякли** азык-түлүк божоп калган

ИСТРАТИТЬ *сов. что* кородып салар (кородып сал-), түгезе тудуп салар (тудуп сал-), чыгымдап салар (чыгымдап сал-); (*о времени*) өткүрип салар (өткүрип сал-); **истратить деньги** акчаны кородып салар; **истратить бензин** бензинди кородып салар; **истратить попусту время** ойди темей өткүрип салар

ИСТРЕБИТЕЛЬ *м.* 1. кыраачы; **истребитель грызунов** керткиндерди кыраачы; 2. (*самолёт*) истребитель

ИСТРЕБИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кырып турар; **истребительная война** кырып турар жуу; **истребительный пожар** кырып турар өрт

ИСТРЕБИТЬ *сов. кого-что* кырып салар (кырып сал-); **истребить мышей** чычкандарды кырып салар

ИСТРЕБЛЕНИЕ *с.* кырачы, кырып салары; **истребление вредных насекомых** каршулу курт-конгысты кырачы

ИСТРЕБЛЯТЬ *несов. см. истребить*

ИСТРЕБОВАНИЕ *с.* некеп алары; **истребовать документы** документтерди некеп алары

ИСТРЕБОВАТЬ *сов. кого-что* некеп алып алар (алып ал-); **истребовать новые книги** жангы бичиктерди некеп алып алар

ИСТРЕПАННЫЙ, -ая, -ое үлтүрөп калган, талбырап калган

ИСТРЕПАТЬ *сов. что* 1. үлтүредип салар (үлтүредип сал-), талбырадып салар (талбырадып сал-); **истрепать книгу** бичикти талбырадып салар; 2. (*износить*) үлтүреде (талбырада) кийип салар (кийип сал-), элентизи жеткенче кийип салар; **истрепать сапоги** сопокторды үлтүреде кийип салар

ИСТРЕПАТЬСЯ *сов.* үлтүрөп калар (үлтүрөп кал-), талбырап калар (талбырап кал-); **журнал истрепался** журнал талбырап калган

ИСТРЕСКАТЬСЯ *сов.* жарылып калар (жарылып кал-); **штукатурка истрескалась** шыбанты жарылып калган

ИСТРЕСКИВАТЬСЯ *несов. см. истрескаться*

ИСТУПИТЬ *сов. что* мокортып салар (мокортып сал-), моко эдип салар (эдип сал-); **иступить нож** бычакты мокортып салар

ИСТУПИТЬСЯ *сов.* мокорып калар (мокорып кал-), мокоп калар (мокоп кал-); **ножницы совсем иступились** кайчы чек мокорып калган

ИСТУПЛЕННЫЙ, -ая, -ое мокорып калган, мокоп калган; **иступленный нож** мокорып калган бычак

ИСТУПЛЯТЬ *несов. см. иступить*

ИСТЫКАТЬ *сов. кого-что* кадагылап салар (кадагылап сал-), сайгылап салар (сайгылап сал-); **истыкать стену гвоздями** стенени кадуларла кадагылап салар

ИСТЫКАТЬСЯ *сов.* каданып алар (каданып ал-), сайынып алар (сайынып ал-); **истыкаться иголкой** ийнеле сайынып алар

ИСТЫКИВАТЬ *несов. см. истыкать*

ИСТЯЗАНИЕ *с.* (тын) кыйнаары, (тын) шыраладары

ИСЧЕРПАТЬ

ИСТЯЗАТЕЛЬ *м.* кыйнап турган киж, шыраладып турган киж, кыйнаачы

ИСТЯЗАТЬ *сов.* кыйнап салар (кыйнап сал-), шыраладып салар (шыраладып сал-); **истязать собаку** ийтти кыйнап салар; **истязать ученика вопросами** үренчикти сурактарла кыйнап салар

ИСХЛЕСТАТЬ *сов.* сабап салар (сабап сал-); **исхлестал ему спину ремнем** онын белин кайыш курла сабап салган

ИСХЛЕСТИВАТЬ *несов. см.*
исхлестать

ИСХЛОПАТЫВАТЬ *несов. см.* **исхлопотать**

ИСХЛОПОТАТЬ *сов.* *что* албаданып јединип алар (јединип ал-), албаданып эдип алар (эдип ал-); **исхлопотать хорошую работу** албаданып јакшы ишке јединип алар; **исхлопотать себе пенсию** албаданып бойына пенсия эдип алар

ИСХОД *м.* божооры, учы; **исход дела** керектин божооры; **на исходе дня** күннин учы јаар

ИСХОДИТЬ I *сов.* *что* ончо айланып келер (айланып кел-), ончо эбирип келер (эбирип кел-); **исходить все поле** јаланды ончо эбирип келер

ИСХОДИТЬ II *несов.* **1.** *от кого-чего* чыгар (чык-); **постановление исходит от дирекции** јөп дирекциядан чыгып јат; **2.** *из чего (основываться на чём-л.)* тайанар (тайан-); **выносить решение, исходя из учета всех обстоятельств** шүүлтени бастыра айалгаларга тайанып чыгарар

ИСХОДИТЬ III *несов. см.* **изойти**

ИСХОДНЫЙ, -ая, -ое бажалга болгон, баштап (бажында) болгон; **исходная точка зрения** баштап болгон көрүм-шүүлте

ИСХОДЯЩИЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от исходить*; чыгып турган, чыгарылып турган; **постановление, исходящее от руководства** башкарунан чыгып турган јөп; **исходящие звонки** чыгып турган звоноктор; **2.** *(отправляемый документ)* аткарылып турган, чыккан

ИСХУДАЛЫЙ, -ая, -ое сүреен арык, тын арыктап калган; **исхудалый мальчик** сүреен арык уулчак

ИСХУДАТЬ *сов.* тын арыктап калар (арыктап кал-); **он исхудал во время болезни** ооруп тура ол тын арыктап калган

ИЩАРАПАТЬ *сов.* *кого-что* көп јерден тырмагылап салар (тырмагылап сал-), тырмап салар (тырмап сал-); **ему исцарапали все лицо** онын јүзин бастыра тырмап салган

ИЩАРАПАТЬСЯ *сов.* **1.** *страд.* тырмалып калар (тырмалып кал-); **2.** *возвр.* бастыра бойын тырманып алар (тырманып ал-)

ИЩАРАПЫВАТЬ *несов. см.* **исцарапать**

ИЩЕЛЕНИЕ *с.* јазып салары (от **исцелить** — **исцелять**); јазылары (от **исцелиться** — **исцеляться**)

ИЩЕЛИТЕЛЬ *м.* оорунан јазачы, эмдеп турган киж

ИЩЕЛИТЬ *сов.* *кого-что* јазып салар (јазып сал-), эмдеп салар (эмдеп сал-); **исцелить больного** оору кижини јазып салар

ИЩЕЛИТЬСЯ *сов.* јазылып калар (јазылып кал-), эмделип калар (эмделип кал-); **исцелиться от тяжелой болезни** уур оорудан јазылып калар

ИЩЕЛЯТЬ *несов. см.* **исцелить**

ИЩЕЛЯТЬСЯ *несов. см.* **исцелиться**

ИЩЕЗАТЬ *несов. см.* **исчезнуть**

ИЩЕЗНОВЕНИЕ *с.* јоголоры, јылыяры

ИЩЕЗНУТЬ *сов.* јоголо берер (јоголо бер-), јылыя берер (јылыя бер-), јоголып калар (јоголып кал-), јылыяып калар (јылыяып кал-); **исчезнуть в темноте** карангуйда јылыяып калар

ИЩЕРПАТЬ *сов.* *что* **1.** түгезип салар (түгезип сал-), кородып салар (кородып сал-); **исчерпать все запасы** бастыра азыкты түгезип салар; **2.** божодып салар (божодып сал-), учына јетиргизип салар

ИСЧЕРПЫВАТЬ

(жетиргизип сал-); **исчерпать повестку собрания** жууннын сурактарын божодып салар; **3.** (*уладить, положить конец чему-н.*) келиштирип салар (келиштирип сал-), токтодып салар (токтодып сал-); **исчерпать спор** блааш-тартышты токтодып салар

ИСЧЕРПЫВАТЬ *несов. см. исчерпáть*
ИСЧЕРПЫВАТЬСЯ *несов. (иметь в ком-чем-н. свой конец, предел)* божоор (божо-); **этим списком исчерпывается состав участников** бу тизүле туружаачылардын тоозы божоп јат

ИСЧЕРПЫВАЮЩИЙ, -ая, -ее јарт, толо; **исчерпывающий ответ** толо каруу

ИСЧЕРТÍTТЬ *сов. что* **1.** бастыра чийүлеп салар (чийүлеп сал-), бастыра јурап салар (јурап сал-); **исчертить тетрадь** тетрадьти бастыра чийүлеп салар; **2.** (*истратить в результате черчения*) божодо јурап салар; **исчерчить мел** мелды божодо јурап салар

ИСЧЕРЧИВАТЬ *несов. см. исчертítть*
ИСЧÍРКАТЬ *сов. что; разг. (истратить, чиркая, зажигаая – спички)* божодо чагып салар (чагып сал-), тугезе чагып салар; **исчиркать коробок спичек** бир коробка серенкени божодо чагып салар

ИСЧÍСЛИТЬ *сов. что* **1.** (*насчитать, сосчитать*) чоттоп алар (чоттоп ал-), чоттоп берер (чоттоп бер-); **исчислить стоимость ремонта в десять тысяч рублей** ремонттын баазын он мунга чоттоп алар; **2.** (*вычислить, определить математическим подсчетом*) бодоп чыгарып ийер (чыгарып ий-)

ИСЧИСЛЯТЬ *несов. см. исчísлить*
ИСЩИПÁТЬ *сов. кого-что* **1.** чымчып салар (чимчып сал-); **исщипал мне всю**

руку бастыра колымды чымчып салган; **2.** (*защемляя чем-нибудь, отделить*) јулуп салар (јулуп сал-); **исщипать брови** кабак јулуп салар; **3.** (*куруцу*) такааны јулуп салар

ИТАК *союз* анайдарда, айдарда; **итак, переходим ко второму вопросу** анайдарда, экинчи суракка кочүп јадыбыс

ИТОГ *м. 1. (общая сумма)* учында болгоны, учында; **подводить итог** учында болгонын чоттоор; **в итоге получилось 1000 рублей** учында 1000 салковой болды; **2.** (*вывод*) түп шүүлте; **3.** (*результат*) уч-турултазы; **итог работы** иштин уч-турултазы; ♦ **в итоге** учы-учында, учы-түбинде

ИТОГО́ *нареч.* бастыра јаба; **итога деять учеников** бастыра јаба он үренчик

ИТОГОВЫЙ, -ая, -ое **1.** учында болгон, учында чыгарылган; **итоговая сумма** учында чыгарылган тоо; **2.** уч-турулталарын көргүзер; **итоговый отчет** уч-турулталарын көргүзер отчет

ИТОЖИТЬ *несов. что* **1.** *бухг.* бириктирер (бириктир-), учында болгонын чоттоп чыгарар (чоттоп чыгар-); **2.** *разг. (делать выводы из чего-л., заключать)* уч-турулталарын чыгарар

ИШÁК *м.* эштек
ИШÁЧИЙ, -ья, -ье эштектин
ИЩÉЙКА *ж. (собака)* ищейка

ИЮ́ЛЬ *м.* июль, јаан изү ай
ИЮ́ЛЬСКИЙ, -ая, -ое июльдын, јаан изү айдын; **июльские дни** јаан изү айдын күндери

ИЮ́НЬ *м.* июнь, кичү изү ай
ИЮ́НСКИЙ, -ая, -ое июнь айдын, кичү изү айдын; **июньский день** кичү изү айдын күни

К

К (-КО) предлог. с. дат. п. **1.** (при обозначении направленности действия) передаётся аффиксами дат.-напр. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не) или послелогом јаар; **подойти к дому** турага јууктап келер; **2.** (при обозначении предела времени) передаётся аффиксами дат.-напр. п. -ка (-ке), -га (-ге); **прийти к двум часам** эки часка јууктай једип келер; **3.** (при обозначении прибавления, присоединения, прикрепления) -га/-ге; **пригвоздить к стене** стенеге јаба кадап салар; **4.** (при обозначении цели, назначения) передаётся аффиксами дат.-напр. п. -га/-ге; **приучить к порядку ару-чекке үредип салар**; **5.** (при указании на предмет, лицо, с которым связано действие) передаётся аффиксами дат.-напр. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); **любовь к родине** төрөлине сүүш; **6.** (при указании на соответствие чему-л.) передаётся аффиксами дат.-напр. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); **пригодный к употреблению** жириге јараар; ♦ **к счастью** ырыска; **к несчастью** јаманга; **к примеру** тедектезе; **к чему?** не керектү?

-КА частица да (де), та (те); **нарисуй-ка** јурап берзен де; **скажи-ка** айтсан да

КАБАЛА ж. **1.** ист. (долговое обязательство) кабала; **2.** базынчык, кыйын; **попасть в кабалу** базынчыкка кирип калар

КАБАЛТИТЬ несов. кого-что; ист. кыйынга (базынчыкка) кийдирер (кийдир-); **кабалить крестьян** крестьяндарды базынчыкка кийдирер

КАБАЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** ист. кабала; **кабальная запись** кабала бичик; **2.** ист. кабаладагы; **кабальный крестьянин** кабаладагы крестьян кижиге; **3.** базынчыкту, кыйынду; **кабальный договор** базынчыкту јөптөжү;

КАБАН м. **1.** зоол. какай; **охота на кабанов** какайга андаары; **2.** (самец до-

машней свиньи) эркек какай, эркек чочко; **3.** перен., прост., бран. (о человеке) чочко; **4.** спец. јаан оодык; **кабан руды** руданын јаан оодыгы

КАБАНИЙ, -ья, -ье какайдын; **кабанья голова** какайдын бажы; **кабанье стадо** какайлардын үүри

КАБАНИНА ж. какайдын эди; **купить кабанину** какайдын эдин садып алар

КАБАРГА ж.; зоол. тооргы, табыргы

КАБАРГОВЫЙ, -ая, -ое **1.** тооргынын, табыргынын; **кабарговая струя** тооргынын кини; **кабарговый след** табыргынын изи; **2.** (изготовленный из шкуры кабарги) тооргынын (табыргынын) терезинен эткен; **кабарговая шапка** тооргынын терезинен эткен бөрүк

КАБАРДИНСКИЙ, -ая, -ое кабардинский, кабардин; **кабардинский язык** кабардин тил

КАБАРДИНЦЫ мн. кабардиндер, кабардин калык (албаты) // ед. **кабардинец** кабардин эр кижиге, кабардин укту эр кижиге; **кабардинка** ж. кабардин үй кижиге, кабардин укту үй кижиге

КАБАЧОК м.; бот. кабачок; **солёные кабачки** тузаган кабачоктор

КАБЕЛЬ м.; тех. кабель; **телефонный кабель** телефоннын кабели

КАБЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** кабельдин; **кабельная линия** кабельдин линиязы; **2.** (изготавливающий кабель) кабель эдер (эдип турган); **кабельный завод** кабель эдер завод

КАБИНА ж. кабина; **кабина душа** душтын кабиназы; **сесть в кабину** кабинага отурып алар

КАБИНЕТ м.; в разн. знач. кабинет; **кабинет врача** эмчинин кабинетиге; **кабинет министров** министрлердин кабинетиге

КАБИНЕТНЫЙ, -ая, -ое **1.** кабинеттин; **кабинетный стул** кабинеттин отургыжы; **2.** перен. (оторванный от жиз-

КАБЛОГРАММА

ни) жүрүмнөн ыраак; **кабинетные идеи** жүрүмнөн ыраак шүүлтөлөр

КАБЛОГРАММА ж.; спец. каблограмма; **отправлять каблограмму** каблограмма ийер

КАБЛУК м. каблук; **туфли на высоких каблуках** бийик каблукту туфлялар; ♦ **быть под каблуком** үй кижинин сөзинен чыкпас болор (эр кижиси керегинде)

КАБЛУЧНЫЙ, -ая, -ое каблуктын; **каблучный гвоздь** каблуктын кадузы

КАВАЛЁР I м. (орденоносец) кавалер; **кавалер пяти орденов** беш орденнин кавалери

КАВАЛЁР II м. (партнёр по танцам) кавалер; **пригласить на танец кавалера** кавалерди бийеге кычырар

КАВАЛЕРИЙСКИЙ, -ая, -ое 1. кавалериянын; **кавалерийский полк** кавалериянын полкы; 2. кавалеристтин; **кавалерийская шинель** кавалеристтин шинели

КАВАЛЕРИСТ м. кавалерист; **кавалерист полка** полктын кавалеристи; **хороший кавалерист** жакшы кавалерист

КАВАЛЕРИЯ ж.; кавалерия; **лёгкая кавалерия** женил кавалерия

КАВЕРЗА ж.; разг. 1. (злая интрига, подвох) куурмак; **строить каверзы** куурмактар эдер; 2. (коварная, злая шалость) куурмак, шок; **не давать покоя каверзами** куурмагыла амыр бербес; 3. (скрытая трудность) жажытту уур жер; **выискивал каверзы в чертеже** чертёжто жажытту уур жерлерди бедиреп турган

КАВЕРЗИТЬ несов.; разг. см. **каверзничать**

КАВЕРЗНИК м. и **КАВЕРЗНИЦА** ж.; разг. куурмакчы

КАВЕРЗНИЧАТЬ несов.; разг. куурмактаар (куурмакта-); **привык каверзничать** куурмактаарга темигип калган

КАВЕРЗНЫЙ, -ая, -ое 1. разг. (содержащий каверзу) куурмакту; **каверзный вопрос** куурмакту сурак; 2. (склонный к каверзам) куурмакчы; **каверзный человек** куурмакчы кижиси

КАВЕРНА ж. 1. (полость) мед. каверна; **каверна в правом легком** он өкпөдөги каверна; 2. геол. (пустота, полое пространство) каверна; **подземные каверны** жердин алдындагы каверналар

КАВЕРНОЗНЫЙ, -ая, -ое мед. каверналу; **кавернозное лёгкое** каверналу өкпө

КАВКАЗСКИЙ, -ая, -ое кавказ, кавказ калыктын (албатынын); **кавказский язык** кавказ тил; **кавказский обычай** кавказ калыктын чүм-яны

КАВКАЗЦЫ мн. кавказтар, кавказ калык (албаты) // ед. **кавказец** кавказ эр кижиси, кавказ укту эр кижиси; **кавказка** кавказ үй кижиси, кавказ укту үй кижиси

КАВЫЧКИ мн. (ед. **кавычка** ж.) кавычкалар

КАГАНАТ м. каганат; **тюркский каганат** түрк каганат

КАГОР м. кагор; **сладкий кагор** тату кагор

КАДАСТР м.; спец. кадастр; **земельный кадастр** жердин кадастры

КАДАСТРОВЫЙ, -ая, -ое спец. кадастровый; **кадастровый паспорт** кадастровый паспорт

КАДЕТ I м.; ист., воен. (воспитанник учебного заведения) кадет

КАДЕТ II м.; ист., полит. (член конституционно-демократической партии) кадет

КАДЕТСКИЙ I, -ая, -ое ист., воен. кадеттин; **кадетский мундир** кадеттин мундири; ♦ **кадетский корпус** дворяндардын балдарын офицер службага белетеер жабык орто жуучыл-үредүлү төзөмөл

КАДЕТСКИЙ II, -ая, -ое ист., полит. кадет, кадеттердин; **кадетская партия** кадеттердин партиясы

КАДИТЬ несов. 1. ыштаар (ышта-); **кадить ладаном** ладанла ыштаар; 2. кому; перен. (льстит) жарамзыыр (жарамзы-); **кадить начальству** жамылу улуска жарамзыыр

КАДКА ж. күп, чапчак; **новая кадка** жаңы күп

КАДОЧНИК м. кўп эдер киж; **опытный кадочник** кўп эдер ченемелдү киж

КАДР м. кадр (киноплёнкунын бир журугу); **кадр из кинофильма** кинофильмнин кадры

КАДРЬ ж. кадрий (бије ле күү); **танцевать кадрий** кадрий бијелеер

КАДРОВЫЙ, -ая, -ое кадровый; **кадровый рабочий** кадровый ишмекчи

КАДРЫ только мн. 1. кадрлар; **подготовка руководящих кадров** башкараачы кадрлар белетеери; 2. *воен.* кадрлар (жаантайын черүде болуп турган улус)

КАДУШКА ж. кичинек кўп, чапчак; **кадушка с молоком сүттү чапчак**

КАДЫК м.; *мед.* когонок, богоч

КАЖДОДНЕВНЫЙ, -ая, -ое кажы ла кўннин; **каждодневная работа** кажы ла кўннин ижи

КАЖДЫЙ, -ая, -ое *мест. опред.* 1. кажы ла; **каждый день** кажы ла кўн; 2. *в знач. суц.* **каждый** м. кажызы ла, кажы ла киж; **пусть каждый заботится о себе сам** кажызы ла бойы керегинде бойы сананзын; **не каждый на такое способен** кажы ла киж ондый неме эдип болбос

КАЖЕТСЯ *вводн. сл.* ошкош, байла; **кажется, будет гроза** кўкүрт болор ошкош

КАЗАКИ мн. казактар // *ед.* **казак** казак эр киж; **казачка** ж. казак үй киж

КАЗАЧКА ж. 1. (жена казака) казактын үйи; (дочь казака) казактын кызы; 2. казак үй киж

КАЗАН м.; *разг.* казан; **чугунный казан** чой казан

КАЗАРМА ж. 1. казарма (жуучылдар жадар тура); **теплая казарма** жылу казарма; 2. *перен., разг., пренебр.* казарма (жаман тудулган тура)

КАЗАРМЕННЫЙ, -ая, -ое казарманын; **казарменный воздух** казарманын кейи

КАЗАТЬСЯ *несов.* 1. (иметь вид) деп көрүнөр (көрүн-); (производить впечатление) деп билдирер (билдир-); **озеро кажется голубым** көл чанкыр өндү деп

көрүнөт; **берег казался безлюдным** жарат улус жок деп билдирген; 2. *чем (внушать мысли о чём-л.)* деп бодолор (бодол-); **смерть казалась избавлением** өлүм айрылары деп бодолып турган; 3. *кому безл. (представляться воображению)* деп билдирер; **казалось, что он слышал какой-то звук** ол кандый да табыш угуп турган деп билдирип турган; 4. *в знач. вводн. сл.* **казалось** деп билдирер; **ветер, казалось, усиливался** салкын тыгып турган деп билдирип турган; 5. (*мерещиться*) деп көрүнөр; **ей казалось, что в доме кто-то ходит** ого турада кем де базып турган деп көрүнүп турды; 6. *в знач. вводн. сл.* **кажется** ошкош; **он, кажется, уехал** ол жүре берген ошкош

КАЗАХИ мн. казахтар, казах калык (албаты) // *ед.* **казак** м. казах эр киж, казах укту эр киж; **казачка** ж. казах үй киж, казах укту үй киж

КАЗАХСКИЙ, -ая, -ое казах; **казахский язык** казах тил

КАЗАЦКИЙ, -ая, -ое казактын; **казацкий конь** казактын ады

КАЗАЧЕСТВО с.; *собир.* казактар; **Донское казачество** Доннын казактары

КАЗАЧИЙ, -ья, -ье казактардын; **казацьи песни** казактардын кожондоры

КАЗЕИН м., *хим.* казеин; **твердый казеин** кату казеин

КАЗЕИНОВЫЙ, -ая, -ое 1. (*изготавливающий казеин*) казеин эдер; **казеиновый завод** казеин эдер завод; 2. (*сделанный из казеина*) казеин, казеиннен эткен; **казеиновая посуда** казеиннен эткен аяк-казан

КАЗЕМАТ м. 1. (*оборонительное сооружение*) каземат; **соорудить каземат** каземат тудуп салар; 2. *уст. (одиночная камера)* каземат; **закрыть в каземате** казематка бөктөп салар

КАЗЕМАТНЫЙ, -ая, -ое *воен.* 1. казематтын; 2. (*находящийся в каземате*) казематтагы; **казематное орудие** казематтагы мылтык-жепсел

КАЗЁННЫЙ

КАЗЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *уст.* казнанын; **казённое имущество** казнанын јöбжöзи; 2. *перен.* тыш ла кеберин бұдүрип турган; **казенный подход к делу** тыш ла кеберин бұдүрип турган этире ишти эдери; 3. *перен., книжн., пренебр.* тегин, аңылузы јок; **казенная внешность** аңылузы јок тыш бұдүм; **казенное выражение** тегин, аңылузы јок айдылган сөстөр

КАЗНА́ *ж.*; *уст.* 1. *офиц. (совокупность денежных и др. средств государства)* казна; **государственная казна** эл-тергеелик казна; 2. *(государство)* казна; **казна строит** казна тудуп јат; 3. *(денежные средства)* акча; **монастырская казна** монастырьдын акказы

КАЗНАЧЕ́Й *м.*; *в разн. знач.* казначей; **казначей местного комитета** јербойынын комитединин казначейи; **казначей военной части** јуучыл частьтын казначейи; **царский казначей** кааннын казначейи

КАЗНАЧЕ́ЙСКИЙ, -ая, -ое 1. казначейдин; **казначейская должность** казначейдин јамызы; 2. *(имеющий отношение к казначейству)* казначействонын; **казначейские сторожа** казначействонын каруулчыктары; ♦ **казначейские билеты** казначейский билеттер

КАЗНАЧЕ́ЙСТВО *с.* казначейство; **районное казначейство** аймактын казначействозы

КАЗНИТЬ *сов., несов.* 1. *кого* өлтүрип салар (өлтүрип сал-), өлтүрер (өлтүр-); **казнить преступника** каршучылды өлтүрер; 2. *чем и без доп.; перен. (заставлять терзаться)* кыйнаар (кыйна-); **я виноват, но не казни меня так** мен бурулу, је мени мынайда кыйнаба; 3. *чем и без доп.; перен.; книжн., уст. (осуждать)* бурулаар (бурула-); **казнить за трусость** коркынчагы учун бурулаар

КАЗНИТЬСЯ *несов.* 1. бойын бурулаар (бурула-); **казниться перед матерью** энезинин алдына бойын бурулаар; 2. *уст.* кыйналар (кыйнал-), шыралаар (шырала-);

казниться в чужой стране öскө ороондо шыралаар

КАЗНОКРА́Д *м.*; *уст.* казнадан уурданып турган кижии, казна уурдаачы

КАЗНОКРА́ДСТВО *с.*; *уст.* казнадан уурданары

КАЗНЬ *ж.* 1. өлтүрери; **не бояться казни** өлтүреринен коркыбас; 2. *уст.* арбадары, арбаш јиири; **получать казни от матери** энезинен арбаш јиири; 3. *перен.* кыйналыш, шыралаш; **это не жизнь – казнь** бу јүрүм эмес – кыйналыш

КАЗУА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *лингв.* шылтуулу; **казуальная связь** шылтуулу колбу

КА́ЗУС *м.* 1. *юр. (запутанное дело)* казус; 2. *разг. (происшествие)* керек; **произошёл небольшой казус** јаан эмес керек болуп калган

КА́ЗУСНЫЙ, -ая, -ое казусту, булгакту; **казусное дело** булгакту керек

КАИН *м.* 1. *(предатель – по имени Каина, первого братоубийцы по библейскому мифу)* садып ийген кижии; 2. *(убийца)* кижии өлтүречи

КАЙМА́ *ж.* 1. каајы, бөлјии; **платок с каймой** болжилу арчуул; 2. *перен., книжн. (то, что окружает)* курчап турган неме; **пруд с каймою из тростников** айландыра тростниктер курчап турган буунты суу; 3. *(линия вокруг чего-л.)* айландыра чийу; **черная кайма вокруг глаз** көсти айландыра кара чийу

КАЙНОЗО́ЙСКИЙ, -ая -ое кайнозой; **кайнозойская эра** кайнозой эра

КАК I *нареч.* 1. *вопр. (каким образом?)* канай, канайда; **Как я узнаю?** Канайда мен билип ийерим?; *(в риторических вопросах)* канай, канайда; **Как тебя оставить?** Канай сени артгызып салар?; *(в сочетании с частицей «же»)* канай, канайда; **Как же не радоваться?** Канай сүүнбейтен?; 2. *вопр. (вопрос о качестве действия и состояния)* кандый; *(вопрос об имени, о фамилии)* кем; **Как поживаете?** Кандый јадып турыгар?; **Как работаете?** Кандый иштеп јадыгар? **Как ваше имя?**

КАКОЙ-ЛИБО

Слердин адыгар кем?; **3. вопр.** (насколь-ко) канча кире; **Как давно вы закончили школу?** Канча кире узак слер школды божодып салдыгар? **4. (образ действия)** канай, канайда; **важно, как говорят** канайда айдып турганы учурлу; **5. (с частицей «вот»)** бу мынай; **вот как погибли** бу мынай божоп калган; **6. (высшая мера или степень проявления действия)** кандый; **Как хорошо!** Кандый јакшы!; **7. вр.** качан; **как приеду** качан келзем; **8. неопр.; разг.** канай-канай; **оделся бы как** поскладнее канай-канай эптү этире кийинип алган болзо; **9. отн.** (употребляется в качестве союзного слова) канай; **было не так плохо, как он ожидал** канай ол сакыган, андый јаман болбогон

КАК II частица 1. в разн. знач. канай, канайда, канайып; **Как нет?** Канайып јок?; **2. (выражение внезапности)** не; **как свистнул** сынырып ийерде не

КАК III союз 1. срав. (словно, точно) чылап; ошкош; (при повторении сравнимого слова) ла; (с соотносительными словами «так», «так же», «так точно», «точно так же») канай; **белый как снег** кар ошкош ак; **комната как комната** кыптый ла кып; **как молчал тогда, точно так же молчал сегодня** ол тушта канай унчукпаган, бүгүн анайда ла унчукпаган; **2. присоед.** этире; **ему как руководителю** ого башкараачыга этире; **3. врем.** тушта; **4. усл.** качан; **найдешь развлечение, как захочешь** соотонор немени табып аларын, качан күүнин келзе; **5. выделит.-огранич.** болзо; **С кого же спрашивать, как не с вас?** Кемнен сурайтан, слерден эмес болзо?; **5. изъясн.** канай; **сказал, как делать** айткан, канай эдетенин; ♦ **как бы то ни было** кандый да болзо; **как же айса; когда как** качан канай, канайып келижер; **кому как** кемге канай; **как знать** кайдан көргөн; **как ни в чем не бывало** не де болбогон чылап; **как пить** дать аланзу јок; **как раз** өп лө өй

КАКАВÉЛЛА ж. какаонун үренинин кадары

КАКАО с. нескл. какао

КА́К-ЛИБО нареч.; см. **ка́к-нибудь 1**

КА́К-НИБУДЬ нареч. неопр. 1. (каким-л. образом) канай-канай, канайып-канайып; **выполнить как-нибудь** канайып-канайып эдип салар; **2. разг. (кое-как, небрежно)** анаар-мынаар; **сшить как-нибудь** анаар-мынаар көктөп салар; **3. разг. (когда-нибудь)** качан-качан, качан-бирде; **съездить как-нибудь** качан-бирде барып келер

КА́К-НИКАК нареч.; разг. кандый да болзо; **как-никак я старше** кандый да болзо мен јаан

КАКÓВ мест. в знач. сказ. кандый; **Каков он собой?** Ол бойы кандый?; ♦ **каков ни на есть** кандый да болзо

КАКОВО нареч. кандый; **Каково ему живётся?** Ол кандый жадыры?

КАКО́Й мест. 1. вопр. кандый; **Какого цвета шапка?** Бөрүк кандый өндү?; **2. вопрос.** кажызы, кажы; **Какая из этих книг интересней?** Бу бичиктердин кажызы јилбилү?; **Какой город лучший?** Кажы кала эн артык; **3. опред. (удивления, негодования, восхищения и т. п. кем-чем-л.)** кандый; **какой ты смелый** кандый сен јалтанбас; **4. опред. (обычно с частицей «вот»)** кандый; **вот какой случай** выпал бот кандый учурал болгон; **5. неопр.; разг.** кандый-кандый, кандый бир; **Уж не беда ли какая с тобою приключилась?** Кандый бир түбек сениле болуп калды эмеш пе?; **6. отн.** кандый; **вспомнил Лизу, какой она была в те годы** Лиза санаазына кирди, ол өйлөрдө ол кандый болгоны; **не замечал, какая она красивая** кандый ол јараш болгонын ајарбай турган; ♦ **какой ни (на) есть** кандый да болзо; **какая разница** башказы јок; **ни в какую** бир де, чек

КАКО́Й-ЛИБО мест. неопр. кандый бир, кажы бир, кандый-кандый; **скажи какое-либо слово** кандый бир сөс айт

КАКОЙ-НИБУДЬ

КАКО́Й-НИБУДЬ *мест. неопр.* 1. (любой) кандый-кандый, кандый-бир; **какой-нибудь карандаш** кандый-кандый карандаш; 2. (*приблизительно*) кандый да; до города **каких-нибудь** десять километров калага жетире кандый да он километр

КАКО́Й-ТО *мест. неопр.* кандый да; подошёл **какой-то человек** кандый да кизи жууктап келди

КА́К-ТО *нареч.* 1. (*каким-то образом*) канайып та, канайда да; **он как-то сумел уладить дело** ол керекти канайып та эптеширип салды; 2. (*однажды*) бир катап; **он как-то уже заходил сюда** ол бир катап бери кирип жүрген; 3. (*а именно*) жартап айтса; **различные ягоды, как-то: земляника, малина, смородина** жүзүн-жүүр жиилектер, жартап айтса: жер-жиилек, агаш-жиилек, боронот

КА́КТУС *м.; бот.* кактус

КА́КТУСОВЫЙ, -ая, -ое 1. кактустын; **кактусовый сок** кактустын жулугу; 2. (*с кактусами*) кактустарлу; **кактусовый сад** кактустарлу сад

КАЛ *м.; мед.* кал (бок)

КАЛАМБУР *м. (игра слов)* каламбур

КАЛАМБУРИСТ *м.* каламбурчы

КАЛАМБУРИТЬ *несов.* каламбур ойноор (ойно-), каламбур айдар (айт-)

КАЛАМБУРНЫЙ, -ая, -ое каламбурлу, каткымчылу

КАЛАМЯ́НКА *ж.* каламянка (*күделинен эткен бек бөс*)

КАЛАМЯ́НКОВЫЙ, -ая, -ое каламянкадан эткен; **каламянковые брюки** каламянкадан эткен штан

КАЛАНЧА́ *ж.* 1. (*дозорная вышка пожарной части*) каланча; **пожарная каланча** өрт өчүрер бөлүктин каланчазы; 2. *разг., шутол.* (*о человеке очень высокого роста*) сүреен бийик сынду кизи, шайрак кизи

КАЛА́Ч *м.* калач, тегерик калаш; ♦ **тертый** ченемелдү кизи; **калачом не заманишь** көкидип болбозын

КАЛА́ЧИКОМ *нареч.* түрүлип; **спать, свернувшись калачиком** түрүлип алала уйуктаар

КАЛЕЙДОСКО́П *м.* калейдоскоп

КАЛЕ́КА *м. и ж.* кенек, кенек кизи, кенеп калган кизи

КАЛЕНДА́РНЫЙ, -ая, -ое 1. календарьдын; **календарный лист** календарьдын бир чаазыны; 2. календарьла тургузылган; **календарный план** календарьла тургузылган план

КАЛЕНДА́РЬ *м.* календарь; **отрывной календарь** чаазындарын үзүп ачар календарь; **настольный календарь** столдо турар календарь

КАЛЕ́НДУЛА *ж.; бот.* календула

КАЛЕ́НИЕ *с.; тех.* кызыдыш, кызыдары; ♦ **довести до белого каления** тын ачындырып салар

КАЛЕ́НЫЙ, -ая, -ое кызыткан; **калёное железо** кызыткан темир

КАЛЕ́ЧИТЬ *несов. кого-что* 1. кенек эдер (кенек эт-); **калечить человека** кизини кенек эдер; 2. *перен.* үреер (үре-); **калечить компьютер** компьютерди үреер

КАЛИ́БР *м.* 1. *спец. (диаметр)* калибр; **калибр** **снаряда** снарядтын калибры; 2. *тех. (размер)* калибр; 3. *тех. (инструмент)* калибр; **проверить калибром** калибрле көрүп ийер; 4. *разг.* калибр, жааны; **столы разного калибра** жааны башка-башка столдор

КАЛИБРОВА́ТЬ *несов. что; тех.* 1. (*измерять, проверять калибр*) калибрын ширтеп көрөр (ширтеп көр-), калибровать эдер (эт-); **калибровать патроны** патрондордын калибрын ширтеп көрөр; 2. (*проверить шкалу делений*) кемжиир шкалазын ширтеп көрөр, калибровать эдер; **калибровать термометр** термометрдын кемжиир шкалазын ширтеп көрөр

КАЛИБРОВКА *ж.; тех.* калибрын ширтеп көрөри, калибровказын эдери

КАЛИБРО́ВЧНЫЙ, -ая, -ое *тех.* калибрын ширтеп көрөр; **калибровочная таблица** калибрын ширтеп көрөр таблица

КАМЕНЕТЬ

КА́ЛИЕВЫЙ, -ая, -ое *хим.* (содержащий калий) калийлү; **калиевые соли** калийлү тустар

КА́ЛИЙ *м.*; *хим.* калий

КА́ЛИЙНЫЙ, -ая, -ое *хим.* 1. калий эдер; **калийная промышленность** калий эдер промышленность; 2. (содержащий калий) калийлү; **калийные удобрения** калийлү удобрениелер

КАЛИНА *ж.*; *бот.* балан; **ягоды калины** баланнын јиилектери

КАЛИННИК *м.* баланнын јыраазы, баландарлу јер

КАЛИНОВЫЙ, -ая, -ое 1. баланнын; **калиновый лист** баланнын јалбырагы; 2. (содержащий калину) баланду; **калиновый пирог** баланду пирог; 3. (приготовленный из калины) баланнан эткен; **калиновое варенье** баланнан эткен варенье

КАЛИТКА *ж.* кичинек каалга (*чеденинг*); **калитка в сад** садка кирер кичинек каалга

КА́ЛИТЬ *несов.* что 1. (накаливать) кызыдар (кызыт-); **калить железо** темир кызыдар; 2. (*жарить*) куурап (куур-); **калить орехи** кузук куурап

КАЛІ́Ф *м.* см. халиф; ♦ **калиф на час** кыска ойгө колына јан кирген киж

КАЛЛИГРА́Ф *м.* каллиграф (*бичижи јараи киж*)

КАЛЛИГРАФИЧЕСКИЙ, -ая, -ое каллиграфиялык; **каллиграфический почерк** каллиграфиялык бичиш

КАЛМЫ́КИ *мн.* калмыктар, калмык калык (албаты) // *ед.* **калмык** *м.* калмык эр киж, калмык укту эр киж; **калмычка** *ж.* калмык үй киж, калмык укту үй киж

КАЛМЫ́ЦКИЙ, -ая, ое калмык; **калмыцкий язык** калмык тил

КАЛОРИЙНОСТЬ *ж.* калориязы; **калорийность продуктов питания** аш-курсақтың калориязы

КАЛОРИЙНЫЙ, -ая, -ое калориязы көп (бийик); **калорийная еда** калориязы көп курсак

КАЛО́РИЯ *ж.*; *физ.* калория

КАЛО́ШИ *мн.* (*ед.* калоша *ж.*) калош; ♦ **сесть в калошу** эби јок айалгага кирип калар

КАЛУЖНИЦА БОЛОТНАЯ *ж.*; *бот.* алтын баш, бака чечек

КАЛЫ́М *м.* 1. (*выкуп за невесту*) калым, шаалта; **заплатить калым** калым төлөп салар; 2. *прост.* (*деньги*) јал

КА́ЛЬКА *ж.* 1. калька (*копия јурап алар аңгылу чаазын*); 2. калька (*копия јурап алар аңгылу чаазындагы чертөжстың эмезе јуруктың копиязы*); 3. *перен.* калька (*өскө тилден көндүрө көчүргөн сөс эмезе эрмек*); **калька с русского** орус тилден кирген калька

КАЛЬКИРОВАТЬ *сов., несов.* что кальканын болужыла көчүре јуурап алар (јуурап ал-); кальканын болужыла көчүре јураар (јуура-); **калькировать рисунок** кальканын болужыла јурукты көчүре јуурап алар

КАЛЬКУЛИРОВАТЬ *несов.* что; *спец.* калькуляция эдер (эт-); **калькулировать себестоимость товара** товардын бойынын баазынын калькуляциязын эдер

КАЛЬКУЛЯ́ТОР *м.* калькулятор

КАЛЬКУЛЯ́ЦИЯ *ж.*; *торг.* калькуляция (*товардын баазын тургузары*); **калькуляция товара** товардын калькуляциязы

КАЛЬСО́НЫ *только мн.* ич штан (*эр кижининг*); **теплые кальсоны** јылу ич штан

КА́ЛЬЦИЕВЫЙ, -ая, -ое *хим.* кальцийлү; **кальциевые соли** кальцийлү тустар

КА́ЛЬЦИЙ *м.*; *хим.* кальций

КАМБАЛА́ *ж.* камбала (*желтей јанында эки көстү талайдын јалбак балыгы*)

КАМБУЗ *м.* камбуз (*керепте курсак азар кып*); **работать в камбузе** камбузта иштеер

КАМЕНЕ́ТЬ *несов.* 1. кадар (кат-); **почва каменеет** јер кадат; 2. *перен.* кыймыктанбай турар (кыймыктанбай тур-); **лицо каменеет** јүс кыймыктанбай турат; 3. *перен.* кату болуп турар (болуп тур-);

КАМЕНИСТЫЙ

килемжи жок болуп турар; **сердце каменеет** жүрек килемжи жок болуп турат

КАМЕНИСТЫЙ, -ая, -ое ташту; **каменистый берег** ташту жарат

КАМЕНКА ж. 1. таштан салган печке (*труба жок – темдектезе, кара мылчада*); 2. мылчада печкенин үсти (*суу чачып, буу чыгаратан*)

КАМЕННОУГОЛЬНЫЙ, -ая, -ое таш көмүрдин; **каменно-угольный дым** таш көмүрдин ыжы; 2. (*содержащий каменный уголь*) таш көмүрлү; **каменно-угольный бассейн** таш көмүрлү жер

КАМЕННЫЙ, -ая, -ое 1. таш; **каменный дом** таш тура; 2. *перен.* (*неподвижный, застывший*) кыймык жок; **каменное лицо** кыймык жок жүс; 3. *перен.* (*жестокий*) кату, килемжи жок; **каменное сердце** кату жүрек; 4. *перен.* бек; **каменное решение** бек санаа; ♦ **как за каменной стеной** бек коруда

КАМЕНОБОЕЦ м. таш оодып турган ишчи

КАМЕНОЛОМНЫЙ, -ая, -ое таш казар

КАМЕНОЛОМНЯ ж. таш оодып белетеер жер

КАМЕНОТЭС м. таш жандап турган ишмекчи

КАМЕНЩИК м. кирпич (таш) салып турган ишчи (*тура тудар тушта*); **требуются каменщики** таш салып турган ишчилер керек

КАМЕНЬ м.; *в разн. знач. таиш*; **драгоценный камень** баалу таш; **камни в почках** бөөрөктөрдөги таштар

КАМЕРА ж.; *в разн. знач.* камера; **камера хранения** неме салар камера; **тюремная камера** түрменин камеразы

КАМЕРНЫЙ I, -ая, -ое 1. камеранын; **камерная кровать** камеранын орыны; 2. *спец.* (*имеющий камеры*) камералу; **камерная печь** камералу печке; 3. *спец.* (*приготовленный в камере*) камерада белетеген; **камерная серная кислота** камерада белетеген серный кислота

КАМЕРНЫЙ II, -ая, -ое *муз.* камерный; **камерная музыка** камерный күү; **камерный певец** камерный кожончы

КАМИН м. камин

КАМИННЫЙ, -ая, -ое каминдү

КАМЛАНЬЕ с. камдаары; **громкое камланье** табышту камдаары

КАМЛАТЬ *несов.*; *этно.* камдаар (камда-)

КАМНЕДРОБИЛКА ж. таш оодор машина

КАМНЕДРОБИЛЬНЫЙ, -ая, -ое таш оодор

КАМНЕЛОМКА СИБИРСКАЯ ж.; *бот.* таш чечек

КАМНЕПАД м. таш түжери; **последствия камнепада** таш түжеринин салтары

КАМНЕРЕЗ м. таш кезер жепсел

КАМНЕРЕЗНЫЙ, -ая, -ое таштан кезип неме эдер; **камнерезная фабрика** таштан кезип неме эдер фабрика

КАМО́РКА ж. кичинек тапчы кып; **жить в каморке** кичинек тапчы кыпта жадар

КАМПА́НИЯ ж.; *в разн. знач.* кампания; **избирательная кампания** талдаштардын кампаниязы; **посевная кампания** аш чачар кампания

КА́МФАРНЫЙ и **КА́МФОРНЫЙ**, -ая, -ое 1. камфаранын, камфоранын; **камфорный запах** камфаранын жыды; 2. (*изготовленный из камфары/камфоры*) камфарадан эткен; (*с камфарой/камфорой*) камфоралу; **камфарный спирт** камфарадан эткен спирт

КАМЫ́Ш м.; *бот.* кыргыз, жеекен; **на берегу озера растут камыши** көлдин жарында кыргыз өзөт

КАМЫШИСТЫЙ, -ая, -ое, кыргысту, жеекендү

КАМЫШО́ВЫЙ, -ая, -ое 1. кыргыстын, жеекеннин; **камышовые заросли** кыргыз койу өскөн жер; 2. (*сделанный из камыша*) кыргызстан (жеекеннен) эткен; **камышовая трость** жеекеннен эткен тайак

КАНИФОЛЬНЫЙ

КАНА́ВА *ж.* жуука; **канава заросла крапивой** жуука чалканла туй өзүп калган

КАНАВОКОПА́ТЕЛЬ *м.* жуука казар машина

КАНА́ДСКИЙ, -ая, -ое Канаданын; **канадская природа** Канаданын ар-бүткени

КАНА́ДЦЫ *мн.* канадецтер // *ед.* **канадец** *м.* канадец эр кижги, канадец укту эр кижги; **канадка** *ж.* канадка үй кижги, канадка укту үй кижги

КАНА́Л *м.* 1. (*искусственное русло*) канал; **судоходный канал** керептер жүрер канал; (*для орошения полей*) суак; 2. (*полость*) көндөй; **кабельный канал** кабельдин каналы; 3. *анат.* (*сосуд*) канал; **мочеиспускательный канал** сийдик чыгар канал; 4. (*линия связи*) канал; **телевизионные каналы** телевизордын каналдары; 5. (*путь, способ*) канал; **каналы информации** информациянын каналдары

КАНАЛИЗАЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое канализациянын; **канализационная система** канализациянын системазы

КАНАЛИЗА́ЦИЯ *ж.*; *тех.* канализация

КАНА́Т *м.* канат (*joon армакчы*); **ходить по канату** канатла базар

КАНАТОХО́ДЕЦ *м.* канатла базар кижги

КАНВА́ *ж.* 1. (*ткань*) канва (*чүмдеп көктөөр жалбак бөс*); **вышивать по канве** канвага чүмдеп көктөөр; 2. *перен.* төзөлгө; **канва событий** керектердин төзөлгөзи

КАНДАЛЫ́ *только мн.* кынжы, кижен; **заковать в кандалы** кынжылап салар

КАНДИДА́Т *м.* 1. кандидат; **кандидат в депутаты** депутатка көстөлгөн кандидат; 2. *чего* (*учёная степень*) кандидат; **кандидат математических наук** математика билимдердин кандидаты

КАНДИДА́ТСКИЙ, -ая, -ое кандидаттын; **кандидатская диссертация** кандидаттын диссертациязы

КАНДИДАТУРА *ж.* 1. (*право и возможность стать кандидатом*) кандидатура; **выдвигать свою кандидатуру**

бойынын кандидатуразын берер; 2. *см.* кандидат 1

КАНДЫ́К *м.*; *бот.* кандык; **собирать кандык** кандык жуур

КАНИКУЛЫ́ *только мн.* каникулдар (*амыраар ой*); **школьные каникулы** школдын каникулдары

КАНИКУЛЯ́РНЫЙ, -ая, -ое каникул, каникулдын; **каникулярное время** каникулдын ойи

КАНИСТРА *ж.* канистр

КАНИТЕ́ЛИТЬ *несов.*; *разг.* (*делать медленно*) чөйбөр (чөй-); (*мешкать*) удаар (уда-); **канителить с ответом** каруу жандыраыла удаар

КАНИТЕ́ЛИТЬСЯ *несов.* с кем-чем и без доп.; *разг.* (*делать медленно*) араай (мендебезинен) иштенер (иштен-), араай (мендебезинен) эдер (эт-); (*медленно двигаться*) араай (мендебезинен) кыймыктанар (кыймыктан-); **канителиться перед дорогой** жол алдында мендебезинен кыймыктанар

КАНИТЕ́ЛЬ *ж.*; *разг.* 1. канитель (*чүмдеп көктөөрине керектү чичке, толголгон алтын ол эмезе мөңүн эмик*); **тянуть канитель** чүмдеп көктөөринин учугун чөй-ип белетеер; 2. *перен.* кереги жок жылыйткан ой; бачым бүтпес, узак ойгө чөйилген керек, тутаган иш; **бесконечная канитель** учы жок тутаган иш; ♦ **разводить (тянуть) канитель** иш тутадар

КАНИТЕ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. канитель учуктын; **канительное производство** канитель учуктын производствозы; 2. *разг.*, *перен.* узак ойгө чөйилген; **канительная работа** узак ойгө чөйилген иш

КАНИФО́ЛИТЬ *несов.* что канифольдоор (канифольдо-); **канифолить смычок** смычокты канифольдоор

КАНИФО́ЛЬ *ж.*; *спец.* канифоль; **натереть канифолью** канифольло сүртер

КАНИФО́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. канифольдын; **канифольный запах** канифольдын жыды; 2. (*производящий канифоль*) канифоль эдер; **канифольная фабрика**

КАНКАН

канифоль эдер фабрика; **3.** (содержащий канифоль) канифольду; **канифольное мыло** канифольду самын

КАНКАН м. канкан (бије); **танцевать канкан** канкан бијелеер

КАННИБАЛ м.; книжн. **1.** (людоед) каннибал (кижи јиччи); **2.** перен. јаман, казыр киж

КАННИБАЛИЗМ м.; книжн. **1.** каннибал болоры, киж јири; **2.** перен. казырларнары, јаман кылык кылынары

КАНОН м. **1.** (правило) канон, ээжи; **пересмотреть старые каноны** азыгы ээжилерди такып көрөр; **2.** церк. канон, ээжи; **несогласие с канонами или обрядами** ээжилерле ол эмезе чүм-јандарла јөп болбозы; **3.** церк. (священное писание) канон; **ветхозаветный канон** ветхозаветный канон; **4.** церк. (церковное песнопение) канон; **Пасхальный канон** Пасханын каноны; **5.** муз. (повторение музыкальной темы разными голосами) канон

КАНОНАДА ж.; воен. канонада (көп мылтык-јепселден тарый-тарый адары)

КАНОНЕРСКИЙ, -ая, -ое мор., воен. ♦ **канонерская лодка** канонер кеме (кичинек јуучыл кереп)

КАНОНИЗИРОВАТЬ сов., несов. **1.** (установить / устанавливать в качестве образца) темдек этире тургузып салар (тургузып сал-), темдек этире тургузар (тургус-); **классицизм канонизировал принципы поэтики Буало** классицизм Буалонун поэтиказынын принциптерин темдек этире тургузып салган; **2.** (утвердить / утверждать в качестве канона) ээжи эдип салар (эдип сал-), ээжи эдер (эт-); **3.** церк. (причислить / причислить к лику святых) агарулардын тоозына кийдирип салар (кийдирип сал-), агарулардын тоозына кийдирер (кийдир-); **канонизировать Сергия Радонежского** Сергей Радонежскийди агарулардын тоозына кийдирер

КАНОНИЗОВАТЬ сов., несов. см. канонизировать

КАНОНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** ээжи болуп турган; **каноническое право в православной церкви** православный серкведе ээжи болуп турган јан; **2.** (признанный церковью в качестве священного писания) агару; **канонические книги** агару бичиктер; **3.** книжн. (принятый за образец) канон болуп турган; **каноническая иконопись** канон болуп турган икона јураш

КАНТ м. (обшивка) ыскыт, кыйу; **фуражка с белым кантом** ак кыйулу фуражка

КАНТАТА ж.; **1.** (жанр торжественной лирики в русской поэзии 18 — нач. 19 вв.) кантата, көдүринилү учуралга бичилген үлгер; **2.** муз. (крупное музыкальное произведение) кантата

КАНТОВАТЬ I несов. **1.** что (обшивать, окаймлять) кыйулаар (кыйула-); **кантовать гравюру** гравюраны кыйулаар; **2.** спец. (обтесывать) кантовать эдер (кантовать эт-), јандаар (јанда-); **кантовать брус** брусты јандаар

КАНТОВАТЬ II несов.; спец. (переворачивать) андандырар (андандыр-); **нельзя кантовать данный груз** бу кошты андандырарга јарабас

КАНУН м. **1.** (день) алдындагы күн; (период времени) алды; **встретиться в канун праздника** байрам алдындагы күн туштажар; **в канун нападения врага** өштү табарар алдында; **2.** (название церковных молебствий, песнопений) канун

КАНУТЬ сов. **1.** уст. тама берер (тама бер-); **кануть в чашку** аякка тама берер; **2.** перен. јоголып калар (јоголып кал-), ундылып калар (ундылып кал-); **кануть в прошлое** ундылып калар; **3.** перен. јылыып калар (јылыып кал-); **ночью он ушел, так и канул** ол түнде јуре берген, онойдо ло јылыып калган; ♦ **как в воду кануть** јылыып калар

КАНЦЕЛЯРИЯ ж. **1.** спец. канцелярия (кандый бир төзөмөлдин чаазынла иштер бөлүги); **канцелярия университета** университеттин канцеляриясы; **2.** перен.,

КАПИТАЛИЗАЦИЯ

разг., шутол. чаазындар (кемнинг-кемнинг керектү документтери, чаазындары); **забыть свою канцелярию дома** бойынын чаазындарын айлында ундып салар; **3. собир.** (о работниках канцелярии) канцелярия, канцелярияда иштеп турган улус; **в первую очередь** заработная плата будет выдана канцелярии элден озо ишжал канцелярияга берилер

КАНЦЕЛЯРСКИЙ, -ая, -ое канцелярский, канцеляриянын; **канцелярские бумаги** канцеляриянын чаазындары; **канцелярский нож** канцелярский бычак

КАНЦЕЛЯРЩИНА ж.; разг., неодобр. **1.** канцеляриянын ижи; **2.** перен. канцелярщина (ойинен өткүрө чаазынга аяру салганы); **Бросьте вы эту канцелярщину!** Ойинен өткүрө чаазындарга аяру салбагар!

КАНЦЕРОГЕННЫЙ, -ая, -ое мед. канцерогендү

КАНЦЛЕР м. канцлер

КАНЬОН м. каньон

КАОЛИН м. каолин

КАОЛИНОВЫЙ, -ая, -ое **1.** (представляющий собой каолин) каолин; **каолиновая глина** каолин той балкаш; **2.** (содержащий каолин) каолиндү; **каолиновые породы** каолиндү породалар

КАПАТЬ несов. **1.** (падать каплями) тамчылаар (тамчыла-); **дождь капает** јааш тамчылайт; **2.** (наливать каплями) тамызар (тамыс-); **капать лекарство в ложку** эмди калбакка тамызар; **3.** на кого и без доп.; перен., неодобр. коптоор (копто-); **капать на соседа** айылдажын коптоор

КАПЕЛЛА ж. **1.** муз. капелла (улустын хоры); **2.** церк. капелла (католиктердин часовнязы ол эмезе католический храмда кожондоор јер)

КАПЕЛЬ I ж. **1.** (падение капель) тамчылаары, тамчылаш; **весенняя капель** јаскы тамчылаш; **2.** (падающие капли) тамчылар; **с крыши** падала капель јабынтыдан тамчылар тамат

КАПЕЛЬ II ж.; спец. (чашечка из пористых материалов для капеллирования) капель

КАПЕЛЛИРОВАТЬ сов., несов.; спец. (отделять золото и серебро в капели) капеллировать эдер (капеллировать эт-)

КАПЕЛЬКА ж. **1.** уменьш.-ласк. от капля; **капелька росы** чалыннын кичинек тамчызы; **2.** только ед. ч., чего.; разг. бир кичинек, бир эмеш; **нанести капельку румянца на лицо** јүске бир кичинек румяна сүртүп ийер; **3.** в знач. нареч. **капельку**; разг. бир кичинек, бир эмеш; **почитать капельку** бир эмеш кычырар; **♦ до (последней) капельки** үзе, бастыра; **ни капельки** бир де кичинек

КАПЕЛЬМЕЙСТЕР м. капельмейстер (оркестрдин ол эмезе хордын башкараачызы, дирижер)

КАПЕЛЬНИЦА ж.; мед капельница (эмди тамчыладып агызар эдим)

КАПЕЛЬНЫЙ I, -ая, -ое **1.** спец. (в виде капель) тамчыладып; **капельное вливание лекарства в вену** эмди тамырга тамчыладып кийдирери; **2.** разг. (маленький) тамчы кире, сырагай кичинек

КАПЕЛЬНЫЙ II, -ая, -ое к капель II
КАПИЛЛЯР м.; спец. **1.** капилляр; **2.** (мельчайший кровеносный сосуд) чичке тамыр

КАПИЛЛЯРНЫЙ, -ая, -ое спец. **1.** (представляющий собой капилляр) капилляр; **капиллярные сосуды** капилляр тамырлар; **2.** (имеющий отношение к капилляру) капиллярдын; **капиллярное давление** капиллярдын тебүзи; **3.** (с капиллярами) капиллярларлу

КАПИТАЛ м. **1.** эк. капитал; **промышленный капитал** промышленный капитал; **2.** разг. капитал (акча-јөөжө); **крупный капитал** јаан акча; **3.** только ед.; перен., книжн. байлык; **весь мой капитал – знания** бастыра менин байлыгым – билгирим

КАПИТАЛИЗАЦИЯ ж. **1.** эк. (превращение прибавочной стоимости в ка-

КАПИТАЛИЗИРОВАТЬ

питал) капитализация; **2. эк.** (*определение ценности имущества по приносимому им доходу*) капитализация; **3.** (*переход к капитализму*) каптализация, капитализмге көчөри; **началась капитализация** капитализация баштала берди

КАПИТАЛИЗИРОВАТЬ *сов., несов.* что **1. эк.** капитализация эдип салар (эдип сал-), капитализация эдер (эт-); **2.** (*сделать / делать капиталистическим*) капиталистический эдип салар, капиталистический эдер, капитализмге көчүрүп салар (көчүрүп сал-), капитализмге көчүрер (көчүр-); **капитализировать колониальные страны** колониальный ороондорды капиталистический эдер

КАПИТАЛИЗИРОВАТЬСЯ *сов., несов.* **1. эк.** (*превратиться в капитал*) капитал болуп калар (болуп кал-), капитал болор (бол-); **2.** (*стать капиталистическим*) капиталистический болуп калар (болуп кал-); **мешать капитализироваться** капиталистический болуп каларына будак эдер

КАПИТАЛИЗМ *м.* капитализм

КАПИТАЛИСТ *м.* **1.** (*представитель господствующего класса капиталистического общества*) капиталист; **интересы капиталистов** капиталисттердин јилбүлери; **2. разг.** (*богач*) бай кижиге; **он у нас капиталист – всегда деньги есть** ол бисте бай кижиге – јаантайын акказы бар

КАПИТАЛИСТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** (*основанный на принципах капитализма*) капиталистический; **капиталистические отношения** капиталистический колбулар; **2.** (*свойственный капитализму*) капиталистический; **капиталистические страны** капиталистический ороондор

КАПИТАЛОВЛОЖЕНИЕ *с.* кандый бир керекке салган акча

КАПИТАЛЬНОСТЬ *ж.* чыныгы, беги; **капитальность строения** тудулган туранын чыныгы

КАПИТАЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*основательный*) чынык, бек; **капитальное сооружение** чынык тудулган неме; **2. перен.** (*важный, основной*) төс учурлу, эн учурлу, эн керектү; **капитальный вопрос** эн учурлу сурак; **3. разг.** јаан; **капитальный труд** јаан иш

КАПИТАН *м.;* *в разн. знач.* капитан; **капитан авиации** авиациянын капитаны; **капитан корабля** керептин капитаны; **капитан футбольной команды** футбольный команданын капитаны

КАПИТАНСКИЙ, -ая, -ое капитан-нын; **капитанская каюта** капитаннын каютазы

КАПИТУЛИРОВАТЬ *сов., несов.* **1.** (*сдаться / сдаваться*) удурлашпай барар (удурлашпай бар-), удурлашпас (удурлашпа-), багар (бак-); **капитулировать перед противником** өштүге багар; **2. перен.** (*отступить / отступить перед трудностями*) јана болор (јана бол-), кайралаар (кайрала-); **капитулировать перед трудностями** уур-күчтерден јана болор

КАПИТУЛЯЦИЯ *ж.* **1.** (*прекращение военных действий и сдача победителю*) капитуляция, олјого кирери, багары; **безоговорочная капитуляция** сөс јок багары; **2. перен.** (*отказ от дальнейшей борьбы, признание своего бессилия*) тартыжуны токтодоры, јана болоры; **капитуляция перед трудностями** уур-күчтерден јана болоры

КАПКАН *м.* чакпы; **попасть в капкан** чакпыга тўжүп калар

КАПЛЯ *ж.* **1.** тамчы; **капля росы** чалыннын тамчызы; **2. перен.** (*немного*) бир эмеш; **дать капельку** бир эмеш берер; **♦ как две капли воды** тўп-тўней, јўзўндеш, бўдўштеш; **капля в море** сўрекей ас; **капля за каплей, капля по капле** бир кичинектен; **до (последней) капли** не де јок этире; **ни капли** бир де кичинек; **капли в рот не брать** аракы ичпес; **капля в каплю** тўп-тўней

КАПНУТЬ *сов.* тамызып ийер (тамызып ий-), тамчыладып ийер (тамчыладып ий-); **капнуть лекарство** эм тамызып ийер

КАПРИЗ *м.* 1. чөрчөк, чөрчөктөörü; **принять за каприз** чөрчөк деп бодоор; 2. *чего; перен. (неожиданная перемена)* солынта; **каприз погоды** күн-айдын солынтазы

КАПРИЗНИК *м.*; *разг.* чөрчөкчи

КАПРИЗНИЧАТЬ *несов.*; *разг.* чөрчөктөөр (чөрчөктө-), кылыктанар (кылыктан-); **ребенок капризничает** бала чөрчөктөйт

КАПРИЗНЫЙ, -ая, -ое чөрчөкчи; **капризный ребенок** чөрчөкчи бала

КАПРОН *м.*; *текст.* капрон

КАПРОНОВЫЙ, -ая, -ое капрон, капроннон эткен; **капроновые чулки** капрон чулук

КАПУСТА *ж.* капуста

КАПУСТНИК *м.* 1. *прост.* капусталу огород; 2. капустанын курты; 3. **капустник** (*каткымчылу белетеген сценка, ойын*); **студенческий капустник** студенттердин капустниги

КАПУСТНИЦА *ж.*; *бот.* капустанын курты

КАПУСТНЫЙ, -ая, -ое 1. капустанын; **капустные поля** капустанын јаландары; **капустный червь** капустанын курты; 2. (*приготовленный из капусты*) капустанан эткен, капустанын; **капустные котлеты** капустанан эткен котлеттер; 3. (*содержащий капусту*) капусталу; **капустный пирог** капусталу пирог

КАПЮШОН *м.* капюшон; **капюшон куртки** куртканын капюшоны

КАРАБИН *м.*; *воен.* карабин (*мылтык*)

КАРАБКАТЬСЯ *несов.* (*лезть вверх*) кармаданар (кармадан-), кармаданып чыгар (чык-); **медведь карабкался на дерево** айу агашка кармаданып чыгып јаткан

КАРАВАЙ *м.* (*круглый хлеб*) каравай; **круглый каравай** тегерик каравай

КАРАВАН *м.* (*группа вьючных животных*) караван; **караван в степи** чөлдөги караван; (*движущаяся вереница кого-чего-л.*) ээчий-деечий барып јаткан неме; **караван журавлей** ээчий-деечий барып јаткан турналар; 2. (*группа судов*) караван; **караван с военным грузом** јуучыл кошту караван

КАРАВАННЫЙ, -ая, -ое караваннын; **караванный путь** караваннын јолы

КАРАГАЧ *м.* карагач; **низкорослый карагач** бийик эмес карагач

КАРАГАЧЕВЫЙ, -ая, -ое карагачтын; **карагачевый лес** карагачтын аралы

КАРАЙМСКИЙ, -ая, -ое караим; **караимский язык** караим тил

КАРАЙМЫ *мн.* караимдер, караим калык (албаты) // *ед.* **караим** караим эр кижы, караим укту эр кижы; **караимка** караим үй кижы, караим укту үй кижы

КАРАКАЛПАКИ *мн.* каракалпактар, каракалпак калык (албаты) // *ед.* **каракалпак** *м.* каракалпак эр кижы, каракалпак укту эр кижы; **каракалпачка** *ж.* каракалпак үй кижы, каракалпак укту үй кижы

КАРАКАЛПАКСКИЙ, -ая, -ое каракалпак; **каракалпакский язык** каракалпак тил

КАРАКОВЫЙ, -ая, -ое (*о масти лошади*) карануй-јеерен; **караковая лошадь** карануй-јеерен ат

КАРАКУЛЕВÓД *м.* каракуль укту койлор өскүреечи

КАРАКУЛЕВÓДСТВО *с.* каракуль укту койлор өскүреери

КАРАКУЛЕВÓДЧЕСКИЙ, -ая, -ое каракуль укту койлор өскүрер; **каракулеводческий совхоз** каракуль укту койлор өскүрер совхоз

КАРАКУЛЕВЫЙ, -ая, -ое каракуль, каракульдан эткен; **каракулевая шапка** каракуль бөрүк

КАРАКУЛЬ *м.* (*мн. каракули*) 1. (*ценный мех из шкурок ягнят каракульских овец*) каракуль; **черный каракуль** кара

КАРАКУЛЬСКИЙ

каракуль; **2.** (*верхняя одежда из каракуля*) каракуль тон

КАРАКУЛЬСКИЙ, -ая, -ое каракуль; **каракульская овца** каракуль кой

КАРАКУЛЬЧА́ *ж.* каракуль кураандардын терези

КАРАМЕ́ЛЬ *ж.* карамель

КАРАМЕ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*являющийся карамелью*) карамель; **карамельные конфеты** карамель конфеттер; **2.** карамельдин; **карамельный вкус** карамельдин амтаны; **3.** (*производящий карамель*) карамель эдер; **карамельная фабрика** карамель эдер фабрика

КАРАНДА́Ш *м.* карандаш; **цветные карандаши** ондү карандаштар

КАРАНДА́ШНЫЙ, -ая, -ое **1.** карандаш эдер; **карандашное производство** карандаш эдер производство; **2.** карандашла јуралган; **карандашный рисунок** карандашла јуралган јурук

КАРАНТИ́Н *м.*; *мед.* **1.** (*временная изоляция больных*) карантин; **срок карантина** карантиннин өйи; **2.** (*санитарный пункт*) карантин; **осмотр в карантине** карантинде көрөри

КАРАНТИ́ННЫЙ, -ая, -ое карантиннин; **карантинный срок** карантиннин өйи

КАРАПУ́З *м.*; *разг.*, *шутл.* кичинек бала; **разговаривать с карапузом** кичинек балала куучындажар

КАРАСЁ́ВЫЙ, -ая, -ое азыбаштын

КАРА́СЬ *м.* азыбаш; **поймать карася** азыбаш тудуп алар

КАРА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кату каруузына тургузар; **карательный приговор** кату каруузына тургузар јөп

КАРА́ТЬ *несов.* *кого-что* кату каруузына тургузар (тургус-); **карать врагов** оштүлерди кату каруузына тургузар

КАРАУ́Л *м.* **1.** *воен.* каруул; **усилить караул** каруулды тындыдар; **2.** (*обязанности по охране*) каруул; **нести караул** каруулда турар; **3.** *в знач. междом.*; *разг.* (*призыв о*

помощи) караул; **♦ быть (стоять) в карауле (на карауле)** каруулдаар; **взять (посадить) под караул** каруулда тудар

КАРАУ́ЛИТЬ *несов.* **1.** (*сторожить, охранять*) каруулдаар (каруулда-); **караулить по ночам** түндөр сайын каруулдаар; **2.** *кого-что*; *разг.* (*подстерегать появление кого-чего-л.*) кетеер (кете-); (*ожидать кого-что-л.*) сакыыр (сакы-); **караулить его приход** онын келижин сакыыр

КАРАУ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** каруулдын; **караульный начальник** каруулдын башкараачызы; **2.** (*связанный с несением караула*) каруулдагы; **караульная служба** каруулдагы служба; **3.** *в знач. суц.* **караульный** *м.* каруулчык; **поставить караульных** каруулчыктарды тургузып салар; **4.** *в знач. суц.* **караульная** *ж.* каруулдын кыбы; **ждать в караульной** каруулдын кыбында сакыыр

КАРАУ́ЛЬЩИК *м.* каруулчык

КАРАЧА́ЕВСКИЙ, -ая, -ое карачай, карачайлардын; **карачаевский обычай** карачайлардын чүм-јаны

КАРАЧА́ЕВЦЫ *мн.* карачайлар, карачай калык (албаты) // *ед.* **карачаевец** *м.* карачай эр киж, карачай укту эр киж; **карачаевка** *ж.* карачай үй киж, карачай укту үй киж

КАРА́ЧКИ: **♦ стать на карачки** төрт тамандап турар

КАРБИ́Д *м.* *хим.* карбид; **карбид железа** темирдин карбиди

КАРБУ́НКУЛ *м.*; *мед.* катангы

КАРДИНА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое эн јаан учурлу; **кардинальный вопрос** эн јаан учурлу сурак

КАРДИНА́ЛЬСКИЙ, -ая, -ое кардиналдын

КАРДИОЛОГИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое кардиологиялык, јүректин; **кардиологическое отделение** кардиологиялык бөлүк

КАРЕГЛАЗЫ́Й, -ая, -ое күргүл көстү

КАРЕ́ЛЫ *мн.* карелдер, карел калык (албаты) // *ед.* **карел** карел эр киж, карел

укту эр кижиге; **карёлка** ж. карел үй кижиге, карел укту үй кижиге

КАРЁЛЬСКИЙ, -ая, -ое карел; **карельский язык** карел тил; **карельская берёза** карел кайыг

КАРЁТА ж. карета (*туйук жабынтылу абра эмезе чанак*)

КАРИЕС м.; мед. *кариес (тишитин оорузы)*

КАРИЙ, -ая, -ое 1. (*о цвете глаз*) күргүл, күрөң; **карие глаза** күрөң көстөр; 2. (*о масти*) кара кер, кара күрөң; **сесть на карего коня** кара күрөң атка минип алар

КАРИКАТУРА ж.; в разн. знач. карикатура; **нарисовать карикатуру** карикатура журап салар

КАРИКАТУРИСТ м. карикатура жураар журукчы

КАРИКАТУРНЫЙ, -ая, -ое карикатуралу, карикатурный; **в карикатурном виде** карикатура бүдүмдү

КАРИОЗНЫЙ, -ая, -ое мед. кариестү

КАРКАНЬЕ с. 1. (*крик вороны*) калактажы (каактажы); **карканье вороны** каргаанын калактажы; 2. *перен., прост. (зловещее, мрачное предсказание)* жаманды белгелеери

КАРКАС м.; в разн. знач. каркас; **каркас дома** туранын карказы; **каркас абажура** абажурдын карказы; **каркас растёт медленно** каркас агаш араай өзүп жат

КАРКАТЬ несов. 1. каактаар (каакта-); **ворона каркает** каргаа каактайт; 2. *перен., прост. (предсказывать неудачу, беду)* жаманды белгелеер (белгеле-); **не каркай, всё будет хорошо** жаманды белгелебе, үзе жакшы болор

КАРКНУТЬ сов., однокр. см. **каркать**

КАРЛИК м. 1. (*человек ненормально маленького роста*) богоно сөбктү кижиге; **издалека казаться карликом** ыраактан богоно сөбктү кижиге деп көрүнөр; 2. (*об очень маленьком предмете*) карлик; **дерева-карлики** карлик агаштар

КАРЛИКОВЫЙ, -ая, -ое 1. кыска, кичине; 2. (*очень маленький*) сүрөөн кичине; **карликовые деревья** сүрөөн кичине агаштар

КАРМАН м. карман; **внутренний карман** ич карман; ♦ **толстый (тугой, полный) карман** акказы көп; **тощий (пустой) карман** акказы жок; **не по карману** акказы жетпес; **набить карман** байып калар; **держи карман (шире)** сакыба, иженбе; **бить по карману** чыгым экелер

КАРМАННИК м.; разг. уурчы

КАРМАННЫЙ, -ая, -ое 1. карманнын; **карманная пуговица** карманнын топчызы; 2. (*приспособленный, удобный для ношения в кармане*) карманда алып жүрөр; **карманные часы** карманда алып жүрөр час; 3. (*небольшого формата, размера*) кичине; **карманный словарь** кичине сөзлик; ♦ **карманный вор** карманнан уурданар уурчы; **карманные деньги** оок-тобыр чыгымдардын акказы; **карманные расходы** оок-тобыр чыгымдар

КАРНАВАЛ м. карнавал

КАРНАВАЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*являющийся карнавалом*) карнавал; **карнавальная** карнавал байрам; 2. карнавалдын; **карнавальная песня** карнавалдын кожоңы

КАРНИЗ м. 1. в разн. знач. карниз; **карниз дома** туранын карнизи; **купить карниз** карниз садып алар; 2. (*уступ, тянущийся узкой полосой по склону гор*) кырдын бели; **пешеходная тропа идет по карнизу горы** орык жол кырдын белиле барып жат

КАРП м.; зоол. карп (*балык*)

КАРПОВЫЕ мн.; зоол. карп балыктар

КАРСТОВЫЙ, -ая, -ое карст, карсту

КАРТА ж. 1. (*географическая*) карта; 2. (*игральная*) көзөр

КАРТАВИТЬ несов. чоколдонор (чоколдон-)

КАРТАВЫЙ, -ая, -ое чокол

КАРТЁЖНИК м.; разг. көзөр ойноочу

КАРТЁЖНЫЙ

КАРТЁЖНЫЙ, -ая, -ое *разг.* көзөр ойноор; **картежный мастер** көзөр ойноор ус

КАРТЁЧЬ *ж.* 1. (*артиллерийский снаряд*) картечь; **стрелять картечью** картечье адар; 2. (*крупная дробь для охотничьего ружья*) картечь; **зарядить ружье картечью** мылтыкты картечле октоп салар

КАРТІНА *ж.* 1. (*произведение живописи*) јурук; **рисовать картину** јурук јураар; 2. *перен.*; *чего* (*образное представление*) эбелге; **картины прошлого** өткөн өйдин эбелгелери; 3. *перен.* (*общее состояние*) айалга; **картина ясна** айалга јарт; **для полноты картины** айалганы толо көргүзерге; 4. (*часть акта в драматическом произведении*) көргүзү; **вторая картина первого акта** баштапкы актын экинчи көргүзүзи

КАРТІНКА *ж.* *уменьш.* от **картіна**; **книжка с картинками** јуруктарлу (кичинек јуруктарлу) бичик

КАРТІННЫЙ, -ая, -ое 1. јуруктын; **картинная рама** јуруктын рамы; 2. (*с картинами*) јуруктарлу; **картинная галерея** јуруктарлу галерея; 3. (*красивый*) јараш; **картинная поза** јараш туруп алганы; 3. (*образный*) сүр-кеберлер тузаланып турган; **картинное изображение** сүр-кеберлер тузаланып турган санаа

КАРТОГРАФИРОВАТЬ *несов.* *что; спец.* 1. (*наносить на карту*) картага јураар (јура-), картографировать эдер (эт-); **картографировать местность** јерди картага јураар; 2. (*составлять картограмму*) картограмма тургузар (тургус-), картографировать эдер

КАРТОГРАФИЧЕСКИЙ, -ая, -ое *спец.* 1. географиялык картанын; **картографические знаки** географиялык картанын темдектери; 2. (*занимающийся изготовлением географических карт*) географиялык карталар эдер; **картографическая фабрика** географиялык карталар эдер фабрика

КАРТОН *м.* 1. (*толстая твердая бумага особой выделки*) картон; **кораблики из картона** картоннон эткен керептер; 2. *уст.* (*коробка из такой бумаги*) картон кап; **на столе стоял раскрытый картон** столдын үстинде ачык картон кап турды

КАРТОНАЖ *м.* (*изделие из картона*) картоннон эткен эдим; **выставка картонажей** картоннон эткен эдимдердин көрүзи

КАРТОНКА *ж.* 1. (*коробка из картона или фанеры*) картон кап; **картонка с шляпами** шляпа бөрүктерлү картон кап; 2. *разг.* (*небольшой кусок картона*) картоннын кичинек бөлүги; **картонка с надписью** бичилмелдү картоннын кичинек бөлүги

КАРТОННЫЙ, -ая, -ое 1. картоннын; **кусочек картона** картоннын кичинек бөлүги; 2. (*сделанный из картона*) картоннон эткен; **картонная коробка** картон кап

КАРТОТЁКА *ж.* 1. (*систематизированное собрание карточек*) картотека; **библиотечная картотека** библиотеканын картотеказы; 2. *собр.* (*ящички для хранения таких карточек*) карточкалардын кайырчактары

КАРТОТЁЧНЫЙ, -ая, -ое 1. картотеканын; **картотечный ящик** картотеканын кайырчагы; 2. (*с картотекой*) картотекалу; **картотечный зал** картотекалу зал; 3. (*для изготовления карточек*) картотеканын карточказын эдер; **картотечная бумага** картотеканын карточказын эдер чаазын

КАРТОФЕЛЕКОПАТЕЛЬ *м.* картошко казар машина

КАРТОФЕЛЕСАЖАЛКА *ж.* картошко отургызар машина

КАРТОФЕЛЕУБОРОЧНЫЙ, -ая, -ое картошко јуур; **картофелеуборочный комбайн** картошко јуур комбайн

КАРТОФЕЛИНА *ж.*; *разг.* картошко; **несколько вареных картофеля** бир канча кайнадып салган картошко

КАРТОФЕЛЬ *м.* картошко; **поздний картофель** ороой бӯдер картошко

КАРТОФЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** картошкониын; **картофельный сок** картошкониын јулугы; **2.** картошколу, картошкониын; **картофельное поле** картошколу јалан; **3.** (*приготовленный из картофеля*) картошкодон эткен; **картофельный гарнир** картошкодон эткен гарнир; ♦ **картофельная мука** картошконион эткен кулур

КАРТОЧКА *ж.* **1.** (*листок плотной бумаги или картона для занесения каких-л. сведений*) карточка; **каталожная карточка** каталогтогы карточка; **2.** (*удостоверение, свидетельство в виде небольшого картонного листка*) карточка; **корреспондентская карточка** корреспонденттин карточказы; (*визитная карточка*) карточка; **карточка с именем знакомого юриста** таныш юристин адын бичип салган карточка; (*бланк с отрезными талонами, дающий право на получение продуктов*) карточка; **получить хлеб по карточке** калашты карточкала алар; **3.** (*фотографический снимок небольшого размера*) карточка, јаан эмес фотојурук; **увидеть карточку дочери** кызынын јаан эмес фотојуругын көрүп ийер

КАРТОЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** көзөр; **карточная игра** көзөр ойын; **2.** (*связанный с игрой в карты*) көзөр ойноштын; **карточный долг** көзөр ойноштын төлүзи; **3.** (*предназначенный для игры в карты*) көзөр ойноор; **карточный стол** көзөр ойноор стол; **4.** карточкаларлу; **карточный каталог** карточкаларлу каталог; ♦ **карточный домик** чынык эмес тудулган тура

КАРТОШКА *ж.* **1.** *собр.*, *разг.* картошко; **копать картошку** картошко казар; **2.** *прост.* (*картофелина*) картошко; **варенные картошки** кайнаткан картошкolor

КАРУСÉЛЬ *ж.* карусель; **крутиться на карусели** карусельде айланар

КАРУСÉЛЬНЫЙ, -ая, -ое карусельдин; **карусельная лошадка** карусельдин адычагы

КАРЬЁР I *м.* ман; **пустить лошадь карьером** атты манга бождып ийер; ♦ **с места в карьер** ол ло тарыйын

КАРЬЁР II *м.*; *горн.* (*место открытой разработки неглубоко залегающих полезных ископаемых*) карьер; **песчаный карьер** кумактын карьера

КАРЬЁРА *ж.* **1.** (*продвижение в служебной или другой деятельности*) карьера; **блестящая карьера** јаркынду карьера; **2.** (*деятельность на каком-л. поприще*) карьера; **артистическая карьера** артисттин карьеразы

КАРЬЕРИЗМ *м.* карьеризм; **служебный карьеризм** иштеги карьеризм

КАРЬЕРИСТ *м.* карьерист киж

КАСА́НИЕ *с.* тийери, тийиш; **одним касанием причинить боль** бир тийишле оору эдип ийер

КАСА́ТЕЛЬНАЯ *ж.*; *мат.* касательный чийү; **провести касательную** касательный чийү тартып ийер

КАСА́ТЕЛЬНО *предлог* керегинде, учурлай; **узнать все касательно гостей** айылчылар керегинде үзе угуп алар; **собрание касательно конференции** конференцияга учурлай јуун

КАСА́ТИК *м.* **1.** *бот.* чемене өлөн, куўктин јажы, айу-чач; **2.** *разг., ласк., уст.* эрке

КАСА́ТКА *ж.* **1.** *зоол.* (*деревенская ласточка*) карлагаш; **2.** *разг., уст.* эрке, өлө

КАСА́ТЬСЯ *несов. кого-чего* **1.** тийер (тий-); **касаться пальцами** сабарларла тийер; **2.** *перен.* (*затрагивать в разговоре какой-л. вопрос, какую-л. тему*) айынча болор (бол-); **разговор будет касаться твоего друга** куучын сенин нөкөрин айынча болор

КА́СКА *ж.* каска; **стальная каска** болот каска

КАССА

КА́ССА *ж.*; в *разн. знач.* **касса**; **стальная касса** болот касса; **проходить к кассе** касса јаар өдөр; **сберегательная касса** сберегательный касса; **принимать кассу** кассаны алар

КАССАЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое *юр.* кассациянын; **кассационный**; **кассационный срок** кассациянын өйи; **кассационная жалоба** кассационный комыдал

КАССА́ЦИЯ *ж.*; в *разн. знач.* **кассация**; **кассация приговора** приговордын кассациязы; **подать кассацию** кассация берер; **кассация выборов** талдаштардын кассациязы

КАССИР *м.* кассир

КА́ССОВЫЙ, -ая, -ое **1.** кассанын; **кассовый чек** кассанын чеги; **2.** (*принёсший большую выручку*) көп акча экелген; **кассовый фильм** көп акча экелген кино

КАСТАНЬЕ́ТЫ *мн.* (*ед. кастанье́та ж.*) кастаньета (*күүлик ойноткы*)

КАСТЕЛЯ́НША *ж.* кастелянша

КА́СТОВЫЙ, -ая, -ое **1.** кастанын; **кастовые традиции** кастанын чўм-јандары; **2.** касталар аайынча болуп турган; **кастовое деление** касталар аайынча болуп турган бөлиниш

КАСТО́РКА *ж.*; *разг.* **касторка**; **лечиться касторкой** касторкала эмденер

КАСТО́РОВЫЙ, -ая, -ое: **касторовое масло** касторовый ўс

КАСТРА́Т *м.* акталап салган эр киж

КАСТРА́ЦИЯ *ж.*; *мед.* акталаары; **кастрирование кота** эркек кискени акталаары

КАСТРА́РОВАННЫЙ, -ая, -ое акталап салган

КАСТРА́РОВАТЬ *сов., несов. кого-что* акталап салар (акталап сал-); акталаар (актала-); **кастрировать быка** торбокты акталап салар

КАСТРА́ЮЛЯ *ж.* кастрюля

КАТА́ЛОГ *м.* каталог; **каталог выставки** көрүнүн каталогы

КАТАЛОГИЗИ́РОВАТЬ *сов., несов. что* каталогко кийдирип салар (кийдирип

сал-), каталогко кийдирер (кийдир-); **каталогизировать книжный фонд** бичиктердин фондын каталогко кийдирер

КАТАЛО́ЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** каталогтын; **каталожная карточка** каталогтын карточказы; **2.** (*указанный в каталоге*) каталогтогы; **католожный номер запчасти** запчастытын каталогтогы номери; **3.** в *знач. сущ.* **каталожная** каталогторлу кып

КАТА́НИЕ *с.* **1.** јынгыладары; **катание детей на санках** балдарды чанакла јынгыладары; **2.** јынгылаары, јынгылаш; **катание на лыжах** чанала јынгылаары

КАТАПУЛЬТИ́РОВАНИЕ *с.* катапультироваться эдери, чыгара учары; **катапультирование из самолёта** самолёттон катапультироваться эдери

КАТАПУЛЬТИ́РОВАТЬ *сов., несов. кого-что* **1.** катапульта чыгара чачып ийер (чачып ий-), катапультировать эдип ийер (эдип ий-); катапульта чыгара чачар (чач-), катапультировать эдер (эт-); **2. см. катапультироваться 1**

КАТАПУЛЬТИ́РОВАТЬСЯ *сов., несов.* **1.** катапультанын болужыла чыгара уча берер (уча бер-), катапультироваться эдип ийер (эдип ий-); катапультанын болужыла чыгара учар (уч-); **катапультироваться на большой высоте** сўреен бийикте катапультанын болужыла чыгара калып ийер; **2.** катапульта чыгара чачтырып ийер (чачтырып ий-); катапульта чыгара чачтыртар (чачтырт-)

КАТАПУЛЬТНЫЙ, -ая, -ое катапультанын болужыла эдер; **катапультное кресло** катапультанын болужыла чыгара учар кресло; **катапультный тренажёр** катапультанын болужыла чыгара учарга таскадынар тренажёр; **катапультный взлёт** катапультанын болужыла учуп чыгары

КАТА́Р *м.*; *мед.* катар; **катар желудка** карыннын катары

КАТАРА́КТА *ж.*; *мед.* катаракта (*көстин оорузы*)

КАТАСТРО́ФА *ж.* **1.** јеткер; (*действие*) јеткерге киргени; **произошла катастрофа**

жеткер болуп калган; **катастрофа самолёта** самолёттын жеткерге киргени; **2.** жеткерлү кубулта; **социальная катастрофа** эл-жондык жеткерлү кубулта

КАТАСТРОФИЧЕСКИЙ, -ая, -ое

1. жеткерлү; **катастрофический случай** жеткерлү учурал; **2.** коркышту; **события развивались с катастрофической быстротой** керектер коркышту түрген болуп турган

КАТАТЬ *несов.* **1.** *кого-что* тоголодор (тоголот-); **катать шары** шарларды тоголодор; **2.** *кого (возить)* тартар (тарт-); **катать на машине** көлүккө тартар; **3.** *разг. (много ездить)* мантадар (мантат-); **катает туда-сюда** ары-бери мантадат; **4.** *что (придавать округлую форму)* болчоктоор (болчокто-); **катать шарики из хлеба** калаштан кичинек болчоктор болчоктоор; **5.** *(разглаживать)* түзедер (түзет-); **катать белье** жүнган кийимди түзедер; **6.** *тех. (плющить или вытягивать)* балбарар (балбар-), балбарып жукартар (жукарт-); *(вытягивать)* чөйөр (чөй-); чөйө тартар (тарт-); **катать проволоку** эмикти чөйөр; **7.** *(выделявать из битой шерсти)* базар (бас-); **катать войлок** кийис базар

КАТАТЬСЯ *несов.* **1.** тоголонор (тоголон-); **2.** *(переваливаться с боку на бок)* тоголонор, анданар (андан-); **кататься от боли** ачу болгонынан улам тоголонор; **3.** *на чём* мантадар (мантат-); *(по скользкому)* жынылаар (жыныла-); *(по воде)* жүзер (жүс-); **кататься на машине** көлүккө мантадар; **кататься на коньках** конёкту жынылаар; **кататься на лодке** кемеле жүзер; **4.** *разг. (много ездить куда-л.)* мантадар; ♦ **кататься со смеху** сүреен тын каткыпар; **как сыр в масле кататься** сүреен якшы жадар

КАТЕГОРИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** учуры жарт; **категорический ответ** учуры жарт каруу; **2.** *(решительный)* кату; **категорический приказ** кату жакару

КАТЕГОРИЧНОСТЬ *ж.* кезем болоры; **категоричность в разговоре** куучын-дажарында кезем болоры

КАТЕГОРИЯ *ж.*; *в разн. знач.* категория; **категория времени** ойдин категориязы; **грамматическая категория** грамматиканын категориязы; **возрастная категория** жажы аайынча категория

КАТЕР *м.* катер; **пассажирский катер** пассажирлер тартар катер; **торпедный катер** торпедала адар катер

КАТЕРНЫЙ, -ая, -ое катердин; **катерный старшина** катердин старшиназы

КАТИТЬ *несов.* **1.** *кого-что* тоголодор (тоголот-); **катить камень** таш тоголодор; *(двигать, перемещать что-л. имеющее колеса)* ийдер (ийт-); **катить детскую коляску** баланын колясказын ийдер; **2.** *(передвигать течением, дуновением)* агызып экелет (агызып экел-), учуртып экелет (учуртып экел-); **ветер катил под ноги желтые листья** салкын буттын алдына сары жалбырактар учуртып экелет; **3.** *без доп.; разг. (быстро, стремительно двигаться)* түрген мантадар (мантат-); **телега катила мимо людей** абра улустын жаныла түрген мантатты

КАТИТЬСЯ *несов.* **1.** тоголонор (тоголон-); **катились деревянные шары** агаш болчоктор тоголондылар; *(скатываться по наклонной поверхности)* тоголонор; **катиться с горы** кырдан тоголонор; *(передвигаться, ехать)* мантаар (манта-); **машины катились по дороге** көлүктер жолло мантайдылар; **2.** *перен. (разноситься, раздаваться – о грохоте, гулких звуках и т. п.)* угулар (угул-), жаныланар (жанылан-); **катился глухой шум** тунгак табыш угулат; **эхо тяжело катилось по горе** жанылыгы кырла уур жаныланат; **3.** *(бежать на коньках, лыжах или ехать на санках)* жынылаар (жыныла-); **санки катятся с горы** чанактар кырдан жынылайдылар; **5.** *(течь)* агар (ак-); **река катится тихо** суу араай агат; **6.** *перен. (проходить,*

КАТОК

протекать – о времени) өдөр (өт-); **катились дни, месяцы, годы** күндөр, айлар, жылдар өдүп турган; (*приближаться к концу*) ууланар (уулан-); **день катится к вечеру** күн энирге ууланат; **7. (двигаться, перемещаться по небосводу)** жылар (жыл-); **солнце тихо катится по синему небу** күн чанкыр тенгериле араай жылат

КАТО́К м. **1.** (*на льду*) жынылайтан жер; **с катка доносились музыка** катоктон күү угулып турган; **2. тех.** каток, жол түзедер көлүк; **каток укатывал последние метры дороги** жол түзедер көлүк жолдын калганчы метрлерин түзедет

КА́ТОРГА ж. **1.** каторга; **высылать на каторгу** каторгага ийер; **2. перен.** уур айалга, күч айалга; **жить в каторге** уур айалгада жадар

КА́ТОРЖНИК м. каторгада кижиге, каторжник; **перевоз каторжников** каторж-никтерди көчүрери

КА́ТОРЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** каторжный, каторгадагы; **каторжная работа** каторгадагы иш; **2. перен.** уур, күч; **каторжная жизнь** күч жүрүм

КАТУ́ШКА ж.; *в разн. знач.* катушка; **катушка ниток** катушка учук

КАУ́РЫЙ, -ая, -ое (*о масти лошади*) конь; **лошадь каурой масти конь** өндү ат

КАУЧУ́К м. каучук; **синтетический каучук** синтетик каучук

КАУЧУ́КОВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*производящий каучук*) каучук эдер; **каучуковый завод** каучук эдер завод; **2. (изготовленный из каучука)** каучуктан эткен; **каучуковая подошва обуви** каучуктан эткен өдуктин тамажы

КАФЕ́ с. кафе

КА́ФЕДРА ж. **1.** (*возвышение*) кафедра; **говорить с кафедры** кафедранан куучындаар; **2. (объединение преподавателей)** кафедра; **кафедра истории** түүкининг кафедразы; **заседание кафедры** кафедранын жууны; **3. (возвышение с креслом для епи-**

скопа) кафедра; **4. (должность епископа)** кафедра

КАФЕДРА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое кафедранын; **кафедральное собрание** кафедранын жууны

КА́ФЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** кафель; **кафельный пол** кафель пол; **2.** кафель эдер; **кафельное производство** кафель эдер производство

КАХЕТИ́НСКИЙ, -ая, -ое кахетин, кахетин калыктын (албатынын); **кахетинский обычай** кахетин чүм-жан

КАХЕТИ́НЦЫ мн. кахетиндер, кахетин калык (албаты) // *ед.* **кахетин** кахетин эр кижиге, кахетин укту эр кижиге; **кахетинка** кахетин үй кижиге, кахетин укту үй кижиге

КАЧА́ЛКА жс. кабай; **качалка с ребенком** балалау кабай

КАЧА́НИЕ м. **1.** жайкаары; **качание колыбели** кабай жайкаары; **2. спец.** тарттырып агызары; **качание воды** суу тарттырып агызары

КАЧА́ТЬ несов. **1.** *кого-что* жайкаар (жайка-); **качать колыбель** кабай жайкаар; **2. кого-что (на руках)** жайкаар, экчеер (экче-); **качать ребенка на руках** бала экчеер; **3. что чем (насосом)** тарттырып агызар (агыс-); **качать воду** суу тарттырып агызар

КАЧА́ТЬСЯ несов. **1.** (*колебаться*) жайканар (жайкан-); **кыймыктанар** (кыймыктан-); **столб качается** столмо жайканат; **2. (совершать ритмические колебания)** жайканар; **качаться на качелях** качеляга жайканар; **3. (пошатываться)** жайканар, таралжыыр (таралжы-); **сильно качаться** тын таралжыыр

КАЧА́ЮЩИЙСЯ, -аяся, -еися жайканып турган; **качающиеся деревья** жайканып турган агаштар

КАЧЕ́ЛИ только мн. качеля, жайканып соодонор неме; **селбиш, силмеек**; **купить качели** жайканып соодонор неме садып алар

КАЧЕСТВЕННОСТЬ *ж.*; *разг.* чын-дыйы бийик болгоны; **качественность образования** үредүнинг чындыы бийик болгоны

КАЧЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** аңгылу темдектеринин; **качественные различия предметов** предметтердин аңгылу темдектеринин башказы; **2.** *разг.* чындыы бийик; **качественная работа** чындыы бийик иш; **3.** *филос.* бүдүминин; **качественные изменения** бүдүминин кубулганы

КАЧЕСТВО *с.* **1.** аңгылу темдек; **качества характера** кылык-жаннын аңгылу темдектери **2.** чындыы; **качество работы** иштин чындыы; **3.** *филос.* бүдүм; **переход в новое качество** жаңы бүдүмге көчөри; **4.** (*в шахматах*) фигуралардын учурлузы; **потерять качество** учуры бийик фигураны жылытып салар; ♦ **в качестве кого-чего** в знач. предлога кем-кем болуп; **работать в качестве председателя** председатель болуп иштеер

КАЧИМ *м.*; *бот.* түлүр, канмыл

КАЧКА *ж.* жайканганы; **вагонная качка** вагоннын жайканганы; **морская качка** талайдагы суунын жайканганы

КАЧНУТЬ *сов., однокр.* *кого-что* жайкап ийер (жайкап ий-); **качнуть головой** бажын жайкап ийер

КАЧНУТЬСЯ *сов., однокр.* жайканып ийер (жайканып ий-); **слегка качнуться** араай жайканып ийер

КАША *ж.* **1.** (*еда*) каша; **сварить кашу** каша кайнадып салар; **2.** *перен.* (*путаница*) аай-баш жок булгалган керек; **каша в делах** ижи аай-баш жок булгалган; ♦ **заварить кашу** керекти булгап салар; **расхлебывать кашу** уур керектин аайы-бажына чыгар; **накормить березовой кашей** чыбыктап салар; **каши не сварить** кожо иш эдип болбос; **мало каши ел** жиит, ченемел жок

КАШЕВА́Р *м.* (*повар в воинской части или в рабочей артели*) курсак азаачы

КАШЕЛЬ *м.* жөдүл

КАШЕМИР *м.*; *текст.* кашемир (*түк бөс*); **юбка из кашемира** кашемир жипке

КАШЕМИРОВЫЙ, -ая, -ое **1.** кашемир; **кашемировые козы** кашемир эчкилер; **2.** (*сделанный из кашемира*) кашемир, кашемирден эткен; **кашемировый пла-ток** кашемирден эткен арчуул

КАШИЦА *ж.*; *разг.* **1.** (*еда*) каша; **кормить кашицей** кашала азыраар; **2.** *перен.* бадалгак балкаш; **переходить по кашнице на дороге** жолдогы бадалгак балкашла кечер

КАШЛЯНУТЬ *сов., однокр.* жөдүлдөп ийер (жөдүлдөп ий-), жөткүрип ийер (жөткүрип ий-); **резко кашлянуть** кенетийин жөдүлдөп ийер

КАШЛЯТЬ *несов.* жөдүлдөер (жөдүлдө-); **начать кашлять** жөдүлдөп баштаар

КАШНЁ *с., нескл.* (*платок, шарф, надеваемый на шею*) кашне; **шёлковое кашне** торко кашне

КАШТА́Н *м.* (*плод и дерево*) каштан

КАШТА́НОВЫЙ, -ая, -ое **1.** каштан; **каштановое дерево** каштан агаш; **2.** (*о цвете*) кызыл-күрен; **каштановый цвет** кызыл-күрен өң

КАЮТ-КОМПА́НИЯ *ж.*; *мор.* кают-компания; **войти в кают-компанию** кают-компанияга кирип келер

КАЮ́ТА *ж.*; *мор.* каюта (*керептеги кыл*); **капитанская каюта** капитаннын каютазы

КА́ЯТЬСЯ *несов.* **1.** (*сожалеть*) кородоор (кородо-); **сделать, чтобы потом не каяться** эдип салар, кийинде кородобоско; **2.** *кому, перед кем* (*признаваться в своей вине, ошибке*) бурузын алынар (алын-); **каяться перед друзьями** нөкөрлөринин алдына бурузын алынар; **3.** *церк.* (*признаваться в своих грехах; исповедоваться*) айдынар (айдын-); **каяться в грехах** эткен кинчегин айдынар

КВАДРА́Т *м.*; *в разн. знач.* квадрат; **площадь квадрата** квадраттын площади; **четыре – это квадрат двух төрт** – ол эки-

КВАДРАТНЫЙ

нин квадрaды; **возвести три в квадрат** үчти квадратка көптөдөр

КВАДРАТНЫЙ, -ая, -ое 1. (имеющий форму квадрата) төрттолык; **квадратный стол** төрттолык стол; (напоминающий по форме квадрат) квадрат ошкош; **квадратные плечи** квадрат ошкош ийиндер; 2. мат. квадратный; **квадратный корень** квадратный корень

КВАКАНЬЕ с. баканын бапылдажы

КВАКАТЬ несов. бапылдаар (бапылда-)

КВАЛИФИКАЦИОННЫЙ, -ая, -ое квалификация берер; **квалификационный экзамен** квалификация берер экзамен

КВАЛИФИКАЦИЯ жс. 1. (действие) квалификациязын көрөри, иштеер аргазын көрөри; **квалификация сотрудников** ишчилердин квалификациязын көрөри; 2. (специальность) квалификация; **получать квалификацию** квалификация алар; 3. (уровень подготовленности) квалификация; **повышать квалификацию** квалификациязын бийиктедер

КВАЛИФИЦИРОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. квалификациялу, ченемелдү; **квалифицированный работник** ченемелдү ишчи; 2. квалификациялу, ченемелдү кижиге эдер; **квалифицированный труд** ченемелдү кижиге эдер иш

КВАЛИФИЦИРОВАТЬ сов., несов. ко-го-что 1. квалификациязын көрөр (көр-), иштеер аргазын көрөр (көр-); **квалифицировать сотрудника** ишчинин квалификациязын көрөр; 2. (оценивать, устанавливать) жартаар (жарта-); **как квалифицировать такое поведение?** мындый кылыкты канай жартаар?

КВАРТАЛ и **КВАРТАЛ** м. 1. (четвертая часть года) квартал; **первый квартал** баштапкы квартал; 2. (часть города) квартал; **квартал двухэтажных домов** эки кат туралардын кварталы; 3. спец. (прямоугольный участок засаженной земли) квартал

КВАРТАЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. кварталдын; **квартальный план** кварталдын планы; 2. (являющийся кварталом) квартал; **квартальный участок города** каланын квартал бөлүгү

КВАРТЕТ м. 1. (музыкальное произведение) квартет; 2. муз. (ансамбль из четырех исполнителей) квартет; **вокальный квартет** кожондоор квартет

КВАРТИРА жс. квартира; **трехкомнатная квартира** үч кыпту квартира

КВАРТИРАНТ м. и **КВАРТИРАНТКА** жс. квартирант; **поселить квартиранта** квартирант жаттыргызып салар

КВАРТИРНЫЙ, -ая, -ое 1. квартиранын; **квартирная хозяйка** квартиранын ээзи үй кижиге; **квартирная плата** квартира учун төлөөр акча; 2. квартирный, токтоор жерле жеткилдеер; **квартирная часть** токтоор жерле жеткилдеер бөлүк; 3. в знач. суц. **квартирные** квартирнийлар (командировкада болгон кижиге төлөөр акча)

КВАРТИРОВАТЬ несов. 1. квартирант болор (бол-), өскө кижинин квартиранын да акча төлөп жадар (жат-); **квартировать на окраине города** каланын кырында өскө кижинин квартиранын да акча төлөп жадар; 2. (располагаться на постое – о войсках) турар (тур-); **отряд квартировался в селе** отряд журтта турган

КВАРТИРОСЪЕМЩИК м.; офиц.-дел. квартирант, өскө кижинин квартиранын да акча төлөп жадып турган кижиге

КВАРТПЛАТА жс. тура учун төлөөр акча; **заплатить квартплату** тура учун төлөөр акчаны берип салар

КВАРЦ м. 1 (минерал) кварц; 2. разг. (облучение кварцевой лампой) кварц

КВАРЦЕВЫЙ, -ая, -ое 1. кварц, кварцту; **кварцевая руда** кварцту руда; 2. кварцтын; **кварцевый свет** кварцтын оды

КВАС м. квас; **хлебный квас** калаштан эткен квас; ♦ с хлеба на квас перебиваться жоксыраар

КВАСИТЬ несов. что ачыдар (ачыт-); **квасить молоко** сүт ачыдар

КВАСИТЬСЯ *несов.* ачыыр (ачы-); **кваситься второй день** экинчи күн ачыыр
КВАСНО́Й, -ая, -ое квастын; **квасной запах** квастын жыды

КВА́ШЕНИЕ *с.* ачыдары; **квашение капусты** капуста ачыдары

КВА́ШЕНЫЙ, -ая, -ое ачыдып салган; **квашеная капуста** ачыдып салган капуста

КВАШН́Я *ж.* 1. агаш көнөк; **замесить тесто в квашне** ачыткыны агаш көнөктө булгаар; 2. *разг. (опара)* ачыткы; **замесить квашню** ачыткы булгаар; 3. *прост., перен.* боду киж

КВÉРХУ *нареч.* өрө; **взлетать вверх** өрө учар

КВИТ и **КВ́ИТЫ** *в знач. сказ.; разг.* төлү жок, төлүлү эмес; **мы с тобой квиты** бис бой-бойыска төлүлү эмес

КВИТА́НЦИОННЫЙ, -ая, -ое квитанциянын; **квитанционная книжка** квитанциянын бичиги

КВИТА́НЦИЯ *ж.* квитанция; **дать квитанцию** квитанция берер

КВО́РУМ *м.* кворум; **кворума нет** кворум жок

КВО́ТА *ж.* квота; **квота на лечение** эмденерге квота

КЕДР *м.; бот.* мөш; **сажать кедр** мөш отургызар

КЕДРО́ВЫЙ и *уст.* **КЕДРОВЫЙ**, -ая, -ое мөштин; **кедровые орехи** мөштин кузугу

КЕ́ДЫ *мн.* кеды; **купить кеды** кеды сadyп алар

КЕЛÉЙНОСТЬ *ж.* жажыттузы; **келейность разговора** куучыннын жажыттузы

КЕЛÉЙНЫЙ, -ая, -ое 1. кельянын; **келейная тишина** кельянын тымыгы; 2. жажытту; **келейные переговоры** жажытту куучындар

КЕ́ЛЬЯ *ж.* 1. келья (*монахтын, монахинянын жadyп турган башка кыбы эмезе туразы*); 2. *трад.-поэт.* жангыскан кижинин жаан эмес кыбы

КЕ́ПКА *ж.; разг.* кепка (*бөрүк*)

КЕРА́МИКА *ж.* керамика (1. *өртөгөн той балкаштан эдимдер эдер кеендик*; 2. *өртөгөн той балкаштан эткен эдимдер*; 3. *өртөгөн той балкаштан эдимдер эдер масса*)

КЕРАМИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. керамиканын; (*изготавливающий керамику*) керамика эдер; **керамический завод** керамика эдер завод; 2. (*изготовленный из керамики*) керамикадан эткен; **керамические плитки** керамикадан эткен плиткалар

КЕРОСÍН *м.* керосин

КЕРОСÍНКА *ж.* керосинка (*керосинле иштеер узидип турган жедел*)

КЕРОСÍННЫЙ, -ая, -ое *см.* **керосиновый**

КЕРОСÍНОВЫЙ, -ая, -ое 1. керосиннин; **керосиновый запах** керосиннин жыды; 2. (*предназначенный для керосина*) керосиннин; (*предназначенный для наливания керосина*) керосин урар; **керосиновая цистерна** керосиннин цистерназы; 3. (*действующий при помощи керосина*) керосинле иштеер; **керосиновая лампа** керосинле иштеер лампа

КЕ́САРЕВ, а, -о кесарьдын; **кесарев приказ** кесарьдын жакылтазы; ♦ **кесарево — кесарю!** кемде башкарап жамы бар, ол башкарын!; **кесарево сечение** кесарев кезиш

КЕ́САРЬ *м.* кесарь (*жебрен рим императорлордын жамызы*)

КЕФÍР *м.* кефир (*ачыган сүт*); **приготовить из кефира** кефирден белетеп салар

КЕФÍРНЫЙ, -ая, -ое 1. (*изготовленный из кефира*) кефирден эткен; **кефирный торт** кефирден эткен торт; 2. (*с кефиром*) кефирлү; **кефирная банка** кефирлү банка; 3. кефир эдер; **кефирный цех** кефир эдер цех

КИБИ́ТКА *ж.* 1. (*жилище*) айыл; **ставить кибитку** айыл тургузар; 2. (*повозка*) жабынтылу абра; **покрытая войлоком кибитка** кийис жабынтылу абра

КИВАТЬ

КИВАТЬ *несов.* 1. *чем (приветствовать)* кекиир (кеки-); **кивать головой** бажыла кекиир; 2. *на кого-что (указывать движением головы)* жаар кекиир; **кивать на преступника** каршучы жаар кекиир; 3. *(мерно покачивать головой)* бажын жайкаар (жайка-); **кивать в такт музыке** күүге келиштире бажын жайкаар

КИВНУТЬ *сов., однокр. к кивать*

КИВО́К *м.* кекиш; **пригласить кивком** кекип кычыраар

КИДА́ТЬ *несов.* 1. *(бросать)* мергедее-ер (мергедее-), чачар (чач-); **кидать камни** таштар чачар; 2. *перен. (быстро, небрежно произносить, обращать к кому-л.)* түрген айдар (айт-); **один за другим кидал ему вопросы** ээчий-деечий ого сурактар берип турган; 3. *(сильно качать, подбрасывать)* тын жайкаар (жайка-), тондолтор (тондолт-); **лодку кидало из стороны в сторону** кемени бир жанынан бир жанына тын жайкап турды; **кузов машины качало и кидало** көлүктин кузовын жайкап ла тондолтып турды; 4. *(быстро перемещать, направлять, посылать куда-л.)* түрген көчүрер (көчүр-), аткарар (аткар-), ийер (ий-); **кидал он своих ребят в тыл врага** ол бойынын уулдарын өштүнин тылына түрген аткарып турган; 5. *перен. (направлять лучи, свет, тень и т. п.)* уулаар (уула-); **солнце кидает жаркие лучи на землю** күн изү чокторын жерге уулайт; 6. *перен. (в сочетании с существительными взор, взгляд: взглядывать, посмотреть)* ажыктанар (ажыктан-); **кидать взгляды вокруг** айландыра ажыктанар; 7. *(класть небрежно; швырять)* чачар, мергедееер; **кидать одежду на пол** кийимди жерге чачар; **кидать на улицу** тышкары мергедееер; 8. *безл., во что (в сочетании с существительными жар, озноб, дрожь, пот, сон и т. п.)*; **кидает в жар** изип турат; **кидает в озноб** соогы жайылат; **кидает в дрожь** калтырап турат; **кидает в пот** терлеп турат; **кидает в сон** уйкузы келип

турат; ♦ **кидать деньги на ветер** акчаны калас үреер

КИДА́ТЬСЯ *несов.* 1. *(друг в друга)* адыжар (адыш-), мергедеежер (мергедеш-), чачыжар (чачыш-); **кидаться камнями** таштарла адыжар; 2. *кем-чем.; перен., разг. (не дорожить, пренебрегать)* баалабай белен айрылар (айрыл-), керексибес (керексибе-), баалабас (баалаба-); **кидаться учителями** үредүчилерди керексибес; 3. *(прыгать)* калыыр (калы-); **вдруг кидается в речку** кенетийин сууга калыйт; 4. *на что-л. (стремительно опускаться)* отура түжер (отура түш-), жада түжер (јада түш-); **кидаться на колени** тизелерине отура түжер; **кидаться в постель** орынга жада түжер; 5. *на кого-что (стремительно нападать, набрасываться)* чураар (чураар-); **кидаться на врагов** өштүлерге чураар; 6. *(быстро, резким движением направляться, устремляться куда-л.; бросаться)* жүгүрер (жүгүр-); **кидаться за мячом** мячтын кийнинен жүгүрер; **кидаться к другу** нөкөрине удур жүгүрер; 7. *(в порыве чувства устремляться к кому-л., чтобы обнять, прильнуть и т. п.)* кадалар (кадал-); **кидаться на шею** мойнына кадалар; ♦ **кидаться в глаза** көскө илинер

КИЗЯ́К *м.* тезек; **подкинуть в печку** кизяк печкеге тезек чачып ийер

КИЛО́ *с. нескл.; разг. см. килограмм*

КИЛОВА́ТТ *м.* киловатт

КИЛОГРА́ММ *м.* килограмм

КИЛОГРАММÓВЫЙ, -ая, -ое *разг.* килограмм; **килограммовая гирия** бир килограмм гирия

КИЛОМÉТР *м.* километр; **расстояние в два километра** ыраагы эки километр

КИ́ЛЬКА *жс.* килька

КИНЖА́Л *м.* үлдү; **всадить кинжал** үлдүле сайып ийер

КИНЖА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое үлдүнин; **кинжальная рана** үлдүнин шырказы

КИНО́ *с. нескл.* кино; **сходить в кино** киного барып келер

КИНОАКТЁР *м. и киноактрíса*
ж. кинодо ойноор кижì, кинонын актёры

КИНОБОЕВÍК *м.* киноевек

КИНОВÉДЕНИЕ *с.* кино билим

КИНОЖУРНÁЛ *м.* киножурнал

КИНОЗВЕЗДÁ *ж.*; *разг.* кинонын жылдызы

КИНОИСКУССТВО *с.* кино кеендик

КИНОЛЮБИТЕЛЬ *м.* кино көрөгчү сүүр кижì

КИНОМЕХАНИК *м.* киномеханик
(*кино көргүзөр кижì*)

КИНООПЕРАТОР *м.* кинооператор
(*кино согор кижì*)

КИНОПЕРЕДВÍЖКА *ж.* кинопередвижка

КИНОПЛЁНКА *ж.* кинопленка

КИНОРЕЖИССЁР *м.* кинорежиссёр

КИНОСЕА́НС *м.* кинонын сеансы

КИНОСТУ́ДИЯ *ж.* киностудия

КИНОСЦЕНА́РИЙ *м.* кинонын сценарийи

КИНОСЪЁМКА *ж.* кино согоры

КИНОСЪЁМОЧНЫЙ, -ая, -ое киного согор

КИНОТЕА́ТР *м.* кинотеатр

КИНОФÍЛЬМ *м.* кинофильм

КИНОХРО́НИКА *ж.* кинохроника

КÍНУТЬ *сов.* 1. *кого-что* мергедеп ийер (мергедеп ий-), чачып ий (чачып ий-); **кинуть камень** таш чачып ийер; 2. *разг.* арттыргызып салар (арттыргызып сал-), чачып ийер (чачып ий-); **кинуть друзей** нөкөрлөрүн арттыргызып салар; ♦ **куда ни кинь глазом** кайдаар ла көрзө

КÍНУТЬСЯ *сов.* 1. чурап барар (чурап бар-); **кинуться на врага** оштүгө чурап барар; 2. (*вслед*) чыга жүгүрө берер (жүгүрө бер-); **кинуться следом** кийнинен чыга жүгүрө берер; ♦ **кровь кинулась в голову** тын жүрексирей берер

КÍОСК *м.* киоск; **цветочный киоск** чечек садар киоск

КИОСКЁР *м. и киоскёрша* *ж.*; *разг.* киоскто иштеп турган кижì

КÍПА *ж.* 1. (*упаковочная мера*) кип; **кипа шерсти** кип түк; 2. (*пачка, связка*) чогуум; **кипа бумаг** чаазындардын чогуумы

КИПАРИ́С *м.* кипарис (*ийне бүрлү түшүтүк агаи*)

КИПÉНИЕ *с.* кайнаары; **кипение воды** суунын кайнаары; ♦ **точка кипения** *физ.* кайнап чыгар кеми

КИПÉТЬ *несов.*; *прям., перен.* кайнаар (кайна-); **вода кипит** суу кайнайт; **работа кипит** иш кайнап жат; ♦ **кипеть негодование** чугулданар, өкпөлөнөр

КИПУ́ЧИЙ, -ая, -ее 1. борлоп турган, көбүктелип жаткан, кайнап турган, каймыгып жаткан; **кипучий поток** көбүктелип жаткан суу; 2. *перен.* эрчимдү; **кипучая деятельность** эрчимду иш

КИПЯТÍЛЬНИК *м.* кипятильник

КИПЯТÍЛЬНЫЙ, -ая, -ое кайнадар; **кипятильный бак** кайнадар бак

КИПЯТÍТЬ *несов.* *что* кайнадар (кайна-); **кипятить воду** суу кайнадар

КИПЯТÍТЬСЯ *несов.* 1. кайнаар (кайна-); **молоко кипятится** сүт кайнайт; 2. *перен., разг.* ачынар (ачын-), чугулданар (чугулдан-); **кипятиться зря** тегин жерге ачынар

КИПЯТÓК *м.* кайнаган изү суу; **пролить кипяток** кайнаган изү суу төгүп ийер

КИПЯЧÉНИЕ *с.* кайнадары; **кипячение воды** суу кайнадары

КИПЯЧÉНЫЙ, -ая, -ое кайнаган; **кипячёная вода** кайнаган суу

КИРГÍЗСКИЙ, -ая, -ое кыргыз, кыргызстардын; **киргизский язык** кыргыз тил

КИРГÍЗЫ *мн.* кыргызтар, кыргыз албаты // *ед.* **киргíz** *м.* кыргыз эр кижì, кыргыз укту эр кижì; **киргízка** *ж.* кыргыз үй кижì, кыргыз укту үй кижì

КÍРЗА *ж.* кирза (*теренин ордына тузаланар материал*)

КÍРЗОВЫЙ, -ая, -ое кирза; **кирзовые сапоги** кирза сопогтор

КИРКА

КИРКА́ *ж.* кирка, кайла (*жер ле таш казып оодотон неме*); **долбить киркой** кайлала токпоктоор

КИРПИ́Ч *м.* кирпич

КИРПИ́ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*изготавливающий кирпич*) кирпич эдер; **кирпичный завод** кирпич эдер завод; **2.** (*сделанный из кирпича*) кирпич, кирпичтен эткен; **кирпичный дом** кирпичтен эткен тура; **3.** (*цвета кирпича*) кирпич ошкош ондү, кирпичтин онгиндий

КИСЕ́ЙНЫЙ, -ая, -ое кисея, кисеядан эткен; **кисейный шарф** кисея шарф

КИСЕ́ЛЬ *м.* кисель; **сварить кисель** кисель кайнадып салар

КИСЕ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое кисель; **кисельный напиток** кисель суузын

КИСЕ́Т *м.* калта; **кисет с табаком** танкылу калта

КИСЕ́Я *ж.* кисея (*бөс*)

КИСЛѐНКА *ж.* кычкыл; **чувствуется кислинка** кычкыл сезилет

КИСЛѐТЬ *несов.* кычкылдадар (кычкылдат-); **яблоко кислит** алама кычкылдадып туру

КѐСЛИЦА *ж.* кызылгат

КИСЛОРО́Д *м.; хим.* кислород; **нехватка кислорода** кислородтын жетпей турганы

КИСЛОРО́ДНЫЙ, -ая, -ое *хим.* кислород, кислородту; **кислородная среда** кислородту жер; ♦ **кислородная подушка** (*медицинский прибор для вдыхания кислорода*) кислородту жастык; **кислородное голодание и кислородная недостаточность** эди-канында кислородтын кеми астаганы

КИСЛО-СЛА́ДКИЙ, -ая, -ое кычкыл-тагу

КИСЛОТ́А *ж.* кислота

КИСЛО́ТНЫЙ, -ая, -ое кислоталу; **кислотные красители** кислоталу будуктар

КѐСЛЫЙ, -ая, -ое **1.** кычкыл; **кислое яблоко** кычкыл яблоко; **2.** (*закисший*) ачиткан, ачыган; **кислая капуста** ачиткан капуста; **3.** (*испорченный в результате*

брожения; прокисший) ачып калган, үрелип калган; **кислый суп** үрелип калган суп; **4. перен.** кунукчыл, жаман; **кислое настроение** жаман күүн-санаа; **5. только полн. ф.; хим. (содержащий кислоту)** кислоталу; **кислый раствор** кислоталу чейим; ♦ **кислые воды (источники, ключи)** минеральный суулар

КИСЛѐТИНА *ж.;* *разг.* ачу неме, кычкыл неме

КѐСНУТЬ *несов.* **1.** ачыыр (ачы-); **молоко киснет** сүт ачыйт; **2. перен.** кунугар (кунук-), санааркаар (санаарка-); **киснуть дома** айлында кунугар

КИСТА́ *ж.;* *мед.* киста

КИСТЕВО́Й, -ая, -ое *спец.* кол бажынын

КѐСТОЧКА *ж.* *уменьш. от* кисть **3, 4**

КИСТЬ *ж.* **1.** (*часть руки*) колдын бажы; **кисть правой руки** он колдын бажы; **2.** (*украшение*) чачак; **платок с кистьями** чачакту арчуул; **3. бот.** сабак; **кисть красной смородины** кызылгаттын сабагы; **4. (для рисования)** кисть; **красить кистью** кистье будыыр

КИТ *м.* кербалык

КИТАЕВѐДЕНИЕ *с.* кыдаттарды шингдеер билим

КИТАЙ́СТ *м.* кыдаттарды шингдеер билимчи

КИТАЙ́СТИКА *ж. см.* китаевѐдение

КИТА́ЙСКИЙ, -ая, -ое кыдат; **китайский язык** кыдат тил; **китайская роза** кыдат роза; ♦ **китайская грамота** аайлаарга кўч неме; **китайские церемонии** ойинен өткүре кўндүзек болоры

КИТА́ЙЦЫ *мн.* кыдаттар, кыдат калык (албаты) // *ед.* **кита́ец** кыдат эр киж, кыдат укту эр киж; **китайнка** *ж.* кыдат үй киж, кыдат укту үй киж

КѐТЕЛЬ *м.;* *спец.* китель (*кийим*); **морской китель** жуучыл талайчынын кители

КИТОБѐЙ *м.* кербалык тудаачы

КИТОБѐЙНЫЙ, -ая, -ое кербалык ту-дар

КЛАНЯТЬСЯ

КИТÓВЫЙ, -ая, -ое кербалыктын; **китовый жир** кербалыктын ўзи; **китовый ус** кербалыктын сагалы

КИТОЛÓВ м. см. **китобóй**

КИТОЛÓВНЫЙ, -ая, -ое см. **китобóйный**

КИЧÍТЬСЯ несов.; неодобр. мактанар (мактан-), тееркеер (теерке-); **нет мысли кичиться** мактанар санаа жок

КИЧЛÍВЫЙ, -ая, -ое неодобр. мактанчак, тееркек

КИШÉТЬ несов. кыймыраар (кыймыра-); **муравьи кишат в муравейнике** чымалылар уйазында кыймыражат; ♦ **кишмя кишеть** тын кыймыраар

КИШÉЧНИК м.; анат. ичеге

КИШÉЧНЫЙ, -ая, -ое ичегенин; **кишечные заболевания** ичегенин оорулары

КИШКÁ ж. ичеге, айланчык, карта; **тонкая кишка** чичке ичеге; **толстая кишка** жоон ичеге; **двенадцатиперстная кишка** айланчык; **прямая кишка** карта; ♦ **кишка тонка** кўчи жетпес; **вымотать (все) кишки** кыйнап салар, шыраладып салар; **выпустить кишки** бычактап салар, олтурип салар

КИШЛÁК м. кишлак, журт (*Орто Азияда*)

КИШЛÁЧНЫЙ, -ая, -ое кишлактын; **кишлачный совет** кишлактын соведи

КИШМÍШ м. кишмиш

КЛАВИАТУ́РА ж. клавиатура

КЛÁВИШ м. и **КЛÁВИША** ж. 1. (*пластинка в музыкальном инструменте, по которой ударяют для извлечения звука*) клавиша; **клавиша фортепьяно** фортепьянонын клавишазы; 2. (*наконечник рычажка в разного рода механизмах*) клавиша; **нажать клавишу приемника** приемниктин клавишазын базып ийер

КЛÁВИШНЫЙ, -ая, -ое клавишту

КЛАД м. 1. жажырып салган акча-жөбжө; **найти клад** жажырып салган акча-жөбжө таап алар; 2. разг. (*о ком-, чем-л. имеющем большую ценность или обладающем теми или иными достоинствами*) баалу неме,

байлык; **эта книга для меня клад** бу бичик меге байлык; **не женщина, а клад** ўй кижэ эмес, а байлык

КЛÁДБИЩЕ с. 1. (*место, предназначенное для погребения умерших*) сөбктөр; корум; **сельское кладбище** журттын сөбктөри; 2. *перен.* (*свалка вышедших из употребления машин, оборудования, средств передвижения и т. п.*) кереги жок темир-терс чачар жер; **автомобильное кладбище** кереги жок көлүктерди чачар жер

КЛАДБИЩЕНСКИЙ, -ая, -ое сөбктөрдөги, сөбктөрдин; корумдагы, корумдардын; **кладбищенская тишина** корумдагы тымык; **кладбищенская ограда** сөбктөрдин чедени

КЛÁДЕЗЬ м. 1. *трад.-поэт.* колодец; 2. *перен.* (*сокровищница*) байлык; **ценнейший кладезь** баазы бийик байлык; ♦ **кладезь премудрости** санаалу кижэ

КЛАДКА ж. 1. (*укладывание*) салары; **вести кладку руками** саларын колло эдер; 2. (*часть сооружения*) салынганы (*таштан, кирпичтен салган туранын бир бөлүгү*); **рушить кладку кирпичей** кирпичтердин салынганын бузар; 3. (*носка яиц*) тууры; **срок кладки яиц** жымыртка туур ой

КЛАДОВА́Я ж. 1. (*помещение*) ўкпек, кладовка; **кладовая для зерновых продуктов** ўрен-аштын кладовказы; 2. *перен.* (*средоточие скрытых богатств*) жуулган жер; **газовые и нефтяные кладовые** газтын ла нефтьтин жуулган жери

КЛАДÓВЩИК м. кладовщик

КЛАДЬ ж.; *собир.* кош, жүк

КЛАН м. клан, ук, сөбк

КЛÁНЯТЬСЯ несов. 1. (*делать поклон*) бажын бөкөйтөр (бөкөйт-); **кланяться направо и налево** ары-бери бажын бөкөйтөр; 2. (*словесно или письменно через кого-л. свидетельствовать свое уважение, внимание*) эзен айдар (айт-); **кланяться от меня друзьям** нөкөрлөриме менен эзен айт; 3. *кому или перед кем; перен.* (*униженно заискивать перед кем-л.*) жалынар

КЛАПАН

(жалын-); **кланяться перед начальством** жамылуларга жалынар

КЛАПАН м.; в разн. знач. клапан

КЛАСС м.; в разн. знач. класс; **рабочий класс** ишмекчи класс; **класс капиталистов** капиталисттердин класы; **ученик третьего класса** үчинчи класстын үренчиги; **класс млекопитающих** сүтле азыранатан тындулардын класы

КЛАССИК м. классик; **классики алтайской литературы** алтай литературанын классиктери

КЛАССИКА ж.; собир. классика, талдама чүмдемелдер; **классика алтайской литературы** алтай литературанын талдама чүмдемелдери

КЛАССИФИКАЦИЯ ж. 1. классификация эдери; **классификация камней** таштардын классификациязын эдери; 2. (система распределения) классификация; **классификация растений** өзүмдердин классификациязы

КЛАССИФИЦИРОВАТЬ сов., несов. кого-что классифицировать эдип салар (эдип сал-), классифицировать эдер (эт-); **классифицировать понятия** ондолморды классифицировать эдер

КЛАССИЦИЗМ м.; лит. классицизм (кееркемелдинг ангылу ууламжызын, эп-сүмезин, марын темдектеери)

КЛАССИЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. лит. классикалык; **классическая трагедия** классический трагедия; 2. (о чертах лица, формах тела) классический; **классическая форма головы** баштын классический бүдүми

КЛАССНЫЙ, -ая, -ое 1. класстын; **классный журнал** класстын журналы; 2. (проходящий в классе) класстагы; **классная работа** класстагы иш; 3. спец.; в разн. знач. классту; **классное судно** классту кереп; **классный чиновник** классту чиновник; **классный водитель** классту көлүктин тискинчизи

КЛАССОВЫЙ, -ая, -ое классовый, класстардын; класстын; **классовая борь-**

ба класстардын тартыжузы; **классовая точка зрения** класстын көрүм-шүүлтези

КЛАСТЬ несов. 1. кого-что салар (сал-); **класть книгу на стол** книганы столго салар; **класть сахар в чай** чайга сахар салар; 2. (помещать куда-л.) салар; **класть деньги в карман** акчаны карманга салар; 3. (помещать, устраивать в больницу, госпиталь, клинику) салар, жаттыргызар (жаттыргыс-); **класть больного в больницу** оору кижини эмчиликке жаттыргызар; 4. (накладывать слой чего-л.) салар; (рисовать) жураар (жура-); **класть тонкие штрихи** чичке чийүлөр жураар; 5. (ставить) тургузар (тургус-), салар; **класть штамп** штамп тургузар; **класть печать** печать салар; 6. перен. (в сочетании с существительными печать, отпечаток и т. п.: оставлять след) изин арттыргызар (арттыргыс-); **тяжелая работа** кладет свой отпечаток на лица рабочих уур иш ишмекчилердин чырайында бойынын изин арттыргызат; 7. (строить, сооружать из камня, кирпича) салар; **класть фундамент** фундамент салар; 8. перен. (употреблять, расходовать на что-л.) салар; **класть все силы** бастыра күчин салар; 9. перен., разг. (предположительно определять необходимое количество денег, времени для чего-л.) салар; **класть на праздник много денег** байрамга көп акча салар; ♦ **класть голову** жүрүмин берер; **класть оружие** багар; **класть пятно** уйатка түжүрер; **класть зубы на полку** акча жок отураар; **класть в карман** өскө кижинин акчазын мензинер; **класть в рот** чокум жартаар

КЛАУСТРОФОБИЯ ж.; мед. клаустрофобия

КЛЁВ м. тиштеп турганы (балыктын)

КЛЕВАТЬ несов. 1. (о птицах) чокыыр (чокы-), чокып жиир (чокып жи-); **птицы клюют зерно** куштар аш чокып жат; 2. (ударять клювом) чокыыр; **петух** клеует щенка пөтүк күчүкти чокыйт; 3. (о рыбе) тиштеер (тиште-); **сегодня рыба не клеует**

КЛЕЙСТЕР

бүгүн балык тиштебейт; ♦ **клевать носом** үргүлеер

КЛЕВАТЬСЯ *несов.* 1. (*ципать клювом*) чоқыыр (чоқы-); **Как больно клюется!** Кандый ачу чоқып жат!; 2. (*клевать друг друга*) чоқыжар (чоқыш-); **во дворе клюются курицы** чеденде такаалар чоқыжат

КЛÉВЕР *м.*; *бот.* тебе от, саракай

КЛÉВЕРНЫЙ, -ая, -ое саракайлу, саракайдын, тебе оттын; **клеверный лист** саракайдын жалбрагы

КЛЕВЕТÁ *ж.* коп; **возводить клевету на кого-нибудь** кем-кем керегинде коп жайар

КЛЕВЕТÁТЬ *несов.* *на кого и без доп.* коптоор (копто-), коп жайар (жай-); **он клеветет на нас** ол бис керегинде коп жайат

КЛЕВЕТНИК *м.* копчы, сайгакчы

КЛЕВЕТНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое коп, сайгак; **клеветническое выступление** коп куучын

КЛЕВÓК *м.* чоқыры, чоқыш

КЛЕЕВАРÉНИЕ *с.* јелим кайнадары

КЛЕЕВÓЙ, -ая, -ое јелимнин; (*содержащий клей*) јелимдү; **клеевой запах** јелимнин јыды; **клеевая краска** јелимдү будук

КЛЕЁНКА *ж.* клеёнка; **стол покрыт клеёнкой** стол клеёнкала жабылган; **детская клеёнка** балдардын клеёнказы

КЛЕЁНЧАТЫЙ, -ая, -ое 1. (*сделанный из клеёнки*) клеёнканын эткен; **клеёнчатая сумка** клеёнканын эткен сумка; 2. (*покрытый, обтянутый клеёнкой*) клеёнкала жабылган; **клеёнчатая дверь** клеёнкала жабылган эжик

КЛЕЁНЫЙ, -ая, -ое *спец., разг.* јелимделген; **клеёная бумага** јелимделген чаазын

КЛЕЙЛЬНЫЙ, -ая, -ое *спец.* јелимдеер, јапшырар; **клеильный станок** јелимдеер станок

КЛÉИТЬ *несов.* *что* јелимдеер (јелимде-), јелимдеп јапшырар (јапшыр-), јапшырар; **клеить фотографии** фотоју-

руктар јапшырар; **клеить стул** тактаны јелимдеер

КЛÉИТЬСЯ *несов.* 1. јелимделер (јелимдел-), јапшынар (јапшын-); **бумага хорошо клеится** чаазын јақшы јапшынат; 2. *прост. (становиться липким, клейким)* јапшынар, јапшыныжар (јапшыныш-), јапшынчак болор (бол-); **от смолы пальцы клеятся** чагананын сабарлар јапшыныжат; 3. *перен., разг. (идти на лад, совершаться успешно)* келижер (келиш-); **у меня все хорошо, все ладится** менде ўзе јақшы, ўзе келижип жат; **у них дело не клеится** олоордын кереги келишпей жат

КЛЕЙ *м.* јелим; **разные виды клея** јелимнин башка-башка бүдүмдери

КЛÉЙКА *ж.* јапшырары, јелимдеери

КЛÉЙКИЙ, -ая, -ое јапшынчак; **клеякая бумага** јапшынчак чаазын

КЛЕЙКОВИНА *ж.* клейковина

КЛЕЙМÉНИЕ *с.* танмалаары; **клеймение скота** малды танмалаары

КЛЕЙМЁННЫЙ, -ая, -ое танмалалган; **клеймёный товар** танмалалган товар

КЛЕЙМÍТЬ *несов.* *кого-что* 1. танмалаар (танмала-), танма тургузар (тургус-); **клеить лошадь** ат танмалаар; **клеить гири** гирияларга танма тургузар; 2. *перен. (предавать позору, осуждать)* јамандаар (јаманда-), каралаар (карала-); **клеить плохим поступком** јаман кылыгы учун јамандаар; **клеить предателей** садынчактарды каралаар

КЛЕЙМÓ *с.* 1. танма, темдек; **клеймо лошади** аттын танмазы; **фабричное клеймо** фабриканын темдеги; 2. *уст.* танык кеберлү танма (*јагылаткан кижиге тургузып турган*); 3. *перен. (знак, свидетельство)* ис, темдек; **клеймо позора** уй-аттын изи; 4. (*орудие, которым клеймят*) танма тургузар (танмалаар) неме; **изготовить клеймо** танма тургузар неме эдип салар

КЛÉЙСТЕР *м.* клейстер (*кулурдан, крахмалдан эткен јелим*); **заварить клейстер** клейстер кайнадып алар

КЛЁКОТ

КЛЁКОТ *м.* (*прерывистый крик, характерный для некоторых хищных птиц*) табыш, кыйгы, эдиш; **клёкот орла** муркүттин табыжы; **клёкот птиц** куштардын эдижи

КЛЕКОТАТЬ *несов.* табыштанар (табыштан-), кыйгырар (кыйгыр-), эдер (эт-); **где-то внизу клекотал глухарь** кайда да алдында чай эдип турган

КЛЕНОВЫЙ, -ая, -ое **1.** клённый; **кленовый лист** клённый жалбырагы; **2.** (*сделанный из клёна*) клён агаштан эткен; **кленовый стол** клён агаштан эткен стол

КЛЕПАЛЬНЫЙ, -ая, -ое кандаар; **клепальный молоток** кандаар маска

КЛЕПАЛЬЩИК *м.* кандаачы, кандаар ишчи

КЛЁПАНЫЙ, -ая, -ое кандалган; **клёпаное железо** кандалган темир

КЛЕПАТЬ *несов.* *что* **1.** *тех.* кандаар (канда-), тудуштырар (тудуштыр-); **2.** (*ударами специального молотка выпрямлять лезвие, железную полосу и т.п., отбивать*) таптаар (тапта-); **клепать косу** чалгы таптаар

КЛЁПКА *ж.* кандаары; **ручная клёпка** колло кандаары; **клёпка котла** казан кандаары

КЛЁПОЧНЫЙ, -ая, -ое кандаар; **клёпочный станок** кандаар станок

КЛЕПТОМАНИЯ *ж.* клептомания

КЛЕРК *м.* клерк

КЛЁТКА I *ж.*; *в разн. знач.* клетка; **тигр в клетке** клеткадагы бар; **тетрадь в клетку** клеткалу тетрадь; ♦ **грудная клетка** көгүс, төш

КЛЁТКА II *ж.* клетка; **растительная клетка** өзүмнин клетказы

КЛЁТОЧНЫЙ I, -ая, -ое клеткада; **клеточное разведение** клеткада өскүрери

КЛЁТОЧНЫЙ II, -ая, -ое клетканын; **клеточное ядро** клетканын ядрозы

КЛЕТУШКА *ж.* **1.** *см.* кладовка; **2.** *разг.* кичинек кып; **жить в клетушке** кичинек кыпта жадар

КЛЕТЧАТКА *ж.*; *биол.* клетчатка

КЛЁТЧАТЫЙ, -ая, -ое клеткалу; **клетчатое платье** клеткалу платье

КЛЁЦКИ *мн.* (*ед. клёцка ж.*) тутмаш

КЛЁШ *м.* клёш (*учы элбек этире көктөлгөн итан эмезе жикпе*); **юбка-клёш** клёш жикпе; **брюки-клёш** клёш штан

КЛЕЩ *м.*; *зоол.* салжа, шалжа, шапшык; **укус клеща** шапшыктын тиштегени

КЛЕЩИ *только мн.*; *спец.* капкы, кыскаш; **держаться клещами** кыскашла тудар

КЛИЕНТ *м.*; *в разн. знач.* клиент; **клиент парикмахерской** чач тараштын клиент; **фирма имела много клиентов** фирмада көп клиенттер болгон

КЛИЕНТУРА *ж.*; *собир.* клиенттер

КЛИЗМА *ж.*; *мед.* клизма; **ставить клизму больному** оору кижиге клизма тургузар

КЛИК *м.* **1.** *высок., trad.-поэт.* кыйгы, кычыру; **победный клик** жеңүнин кыйгызы; **2.** (*крик некоторых диких птиц*) табыш, кыйгы; **слышен клик журавлей** турналардын кыйгызы угулат

КЛИМАКС и **КЛИМАКТЕРИЙ** *м.*; *мед.* климакс (*үй кижининг эдек кирининг токтогону*)

КЛИМАТ *м.* **1.** климат; **суровый климат** кату климат; **2.** *перен.* айалга; **климат в семье** айыл-журттагы айалга; **политический климат** политикалык айалга

КЛИМАТИЧЕСКИЙ -ая, -ое климаттын; **в суровых климатических условиях** климаттын кату айалгаларында

КЛИМАТОЛОГИЯ *ж.* климатология (*климат керегинде билим*)

КЛИН *м.* **1.** казык, шаашкак, чииш, кастык; **вбить клин** казык кийдире кадап салар; **2.** (*о треугольной заостренной форме предметов*) үчтолык бүдүмдү болоры; **борода клином** үчтолык бүдүмдү сагал; **3.** (*в платье*) чабу; **вшить клин** чабу көктөп салар; ♦ **свет не клином сошёлся** өскөзи де бар

КЛИНИКА *ж.* клиника, эмчилик; **стоматологическая клиника** тиш эмдеер эмчилик

КЛОПОМОР

КЛИНИЦИ́СТ м. клиницист; **выдающийся клиницист** атту-чуулу клиницист

КЛИНИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. клиниканын, клиникадагы; **клинические условия** клиникадагы айалгалар; **клинические исследования** клиниканын шинжү иштери; 2. мед. клинический, эмделер аргалу; **клинические формы болезни** оорунун эмделер аргалу бүдүмдери

КЛИНОВИ́ДНЫЙ -ая, -ое шаашкак бүдүмдү; **клиновидные листья** шаашкак бүдүмдү жалбырактар

КЛИНО́К м. 1. клинок (*бычактын, үлдүнин кезер жери, курч жаны*); **клинок сабли** үлдүнин кезер жери; 2. үлдү

КЛИНОПИС́НЫЙ, -ая, -ое клинописьле тургузылган, клинописьле бичилген; **клинописная литература** клинописьле бичилген литература

КЛИ́НОПИСЬ ж. 1. (*способ письма древних народов Передней Азии*) клинопись; **Вавилонская клинопись** Вавилоннын клинописи; 2. (*текст, написанный клинописью*) клинописьле бичилген текст

КЛИ́ПСЫ мн. (ед. **кли́пса** ж.) клипсы (*сырга*)

КЛИ́ТОР м.; мед. тилчик

КЛИЧ м. кычыру; **услышать клич** кычыруны угуп ийер

КЛИ́ЧКА ж. 1. ат (*тындуны адаган ат*); **собака по кличке Шарик** Шарик деп атту ийт; 2. чоло ат; **обидная кличка** ачымчылу чоло ат

КЛИШЕ́ с. нескл. клише (*темирдин, агаштын, тааштын үстине бичилген жүрук*); **изготовить клише** клише белетеп салар

КЛОК м. бир тудам; **клок волос** бир тудам чач

КЛОКОТА́ТЬ несов. 1. (*бурлить, кипеть*) бортылдаар (бортылда-), боркыраар (боркыра-); **вода в котле клокочет** казанда суу бортылдап жат; **издали было слышно, как клокотал водопад** учар суунун боркырап турганы ыраактан угулып турды; 2. *чаще безл.* (*о звуках в груди, в горле*

при болезненном состоянии) кыркыраар (кыркыра-); **в груди раненого клокотало** шыркалу кижинин көкси кыркырап турды; 3. *перен.* (*о сильном проявлении чувств*) күйбүреер (күйбүре-); **от обиды у него внутри клокотало** ачынганынан онын өзөк-бууры күйбүреп турды; **бурная радость клокотала в нем** тын сүүнчи онын ичинде күйбүреп турды

КЛОНИ́ТЬ несов. 1. *что* энилтер (энилт-), эйилтер (эйилт-), бөкөйтөр (бөкөйт-); (*голове*) бөкөйтөр; **ветер клонил верхушки деревьев** салкын агаштардын баштарын энилтип турды; **клонить голову** бажын бөкөйтөр; 2. (*одолевать – о сне, дремоте*) уйкузы келер (кел-); **ребенка клонит ко сну** баланын уйкузы келет; 3. *кого к чему; перен.* (*склонять, предрасполагать, влечь*) жайар (жай-); **жара клонит человека к лени** изү кижини жалкуга жайат; 4. *перен.* (*направлять к чему-л., заранее задуманному*) ууландыраар (ууландыр-); **клонить к преступлению** каршулу керекке ууландыраар

КЛОНИ́ТЬСЯ несов. 1. (*сгибаться*) энилер (энил-), ээлер (ээл-); **ветки клонятся к земле** буудактар жерге ээлип жат; 2. *к чему; перен.* (*близиться*) жууктаар (жуукта-); **разговор клонится к концу** куучын учына жууктайт; 3. *перен.* (*быть направленным к чему-л., иметь своей целью что-л.*) некеер (неке-); **К чему клонится автор в своем стихотворении? – Чтобы дети слушались своих родителей** Автор бойынын үлгеринде нени некейт? – Балдар эне-адазынын сөзүн угуп турзын деп

КЛО́П м. клоп; **истреблять клопов** клоптарды жоюлтур

КЛОПИ́НЫЙ, -ая, -ое 1. клоптын; **клопный запах** клоптын жыды; 2. (*с клопами*) клопту; **клопное место** клопту жер

КЛОПОВЫ́Й, -ая, -ое см. **клопíный**

КЛОПОГО́Н м.; бот. клопогон

КЛОПОМО́Р м. клопомор (*клоп жоюлтур корон*)

КЛОУН

КЛОУН *м.* клоун; смеяться над клоуном клоунга каткырап

КЛОУНАДА *ж.* 1. клоунада (*циркте клоундарлу номер*); веселая клоунада каткымчылу клоунада; 2. *перен.* (*шутовство, паясничество*) ойын-каткы

КЛОУНСКИЙ, -ая, -ое клоуннын; клоунские ботинки клоуннын өдүктери

КЛОЧОК *м.* чакырым, үзүк; (земли) бычык; клочок бумаги чаазыннын үзүги; клочок земли бычык

КЛУБ I *м.* 1. *см.* клубок 1; 2. (*летающая масса пара, дыма и т.п.*) буркураш; клубы пыли тоозынын буркуражы

КЛУБ II *м.* 1. (*общественная организация*) клуб, биригү; клуб футболистов футболисттердин клубы; клуб художников журукчылардын биригүзи; 2. (*здание, помещение*) клуб; сельский клуб журттын клубы

КЛУБЕНЬ *м.*; *бот.* клубень, болчогы (*өзүмнүн тазылындагы болчоктор*)

КЛУБИТЬ *несов.* что буркурадар (буркурап-); ветер клубит пыль салкын тоозынды буркурадат

КЛУБИТЬСЯ *несов.* буркураар (буркурап-); дым клубится ыш буркурайт

КЛУБНЕПЛОДЫ *мн.* (*ед.* клубнеплод *м.*) клубнеплодтор

КЛУБНИКА *ж.* жер-жиилек; собирать клубнику жер-жиилек жуур

КЛУБНИЧНЫЙ, -ая, -ое жер-жиилектин; клубничное варенье жер-жиилектин вареньези

КЛУБНЫЙ, -ая, -ое клубтын; клубная сцена клубтын сценазы

КЛУБОК *м.* 1. болчок (*учуктын, туктин*); клубок ниток учуктын болчогы; 2. *перен.* булгалып калган неме, оролышкан неме; клубок мыслей булгалып калган санаалар

КЛУМБА *ж.* клумба; клумбы с розами розаларлу клумбалар

КЛЫК *м.* азу тиш; волк оскалил свои клыки бөрү азу тиштерин ырсайтып ийди

КЛЫКАСТЫЙ, -ая, -ое *разг.* жаан азу тиштерлү; клыкастое животное жаан азу тиштерлү тынду

КЛЮВ *м.* тумчук; острый клюв курч тумчук

КЛЮКА *ж.* тайак

КЛЮКВА *ж.*; *бот.* торбос; собирать клюкву торбос терер

КЛЮКВЕННЫЙ, -ая, -ое торбостын; клюквенный сок торбостын жулугы

КЛЮНУТЬ *сов., однокр.* 1. кого-что чокып ийер (чокып ий-); клюнуть руку колды чокып ийер; 2. (*о рыбе*) тиштеп ийер (тиштеп ий-); клюнула большая рыба жаан балык тиштеп ийди

КЛЮЧ I *ж.* 1. түлкүүр; открыть замок ключом сомокты түлкүүрле ачып ийер; 2. *тех.* ключ; гаечный ключ эрешкиннин ключи; 3. *к чему; перен.* (средство для разгадки) эп-арга; (условная система обозначения букв, цифр; подстрочник к иностранному тексту; сборник ответов к задачику) ключ; найти ключ к решению задачи бодолгоны бодоор эп-арга табып алар; 4. *воен.* жуулап аларга жакшы жер; 5. *спец.* (выключатель) ключ, токтодор неме; 6. *муз.* ключ; скрипичный ключ скрипичный ключ; 7. *архит.* (верхний или средний камень, которым замыкается свод или арка здания) ключ

КЛЮЧ II *ж.* (источник) кара суу, тонмок суу, аржан суу

КЛЮЧЕВОЙ I, -ая, -ое 1. *от* ключ I 1, 5; ключевое отверстие замка сомоктын түлкүүринин үйди; ключевой выключатель түлкүүрле токтодор неме; 2. *воен.* жуулап аларга жакшы; ключевая позиция жуулап аларга жакшы жер; 3. эн учурлу; ключевые проблемы эн учурлу курч сурактар

КЛЮЧЕВОЙ II, -ая, -ое кара суунун, тонмок суунун, аржан суунун; ключевая вода кара суунун суузы

КЛЮЧИЦА *ж.*; *мед.* таганак

КЛЮЧИЧНЫЙ, -ая, -ое таганактын; ключичная кость таганактын сөбги

КНИЖНЫЙ

КЛЮШКА *ж.*; *спорт.* клюшка

КЛЯКСА *ж.* черниланын шалбагы; **большая клякса** черниланын жаан шалбагы

КЛЯНЧИТЬ *несов. что; разг.* сураар (сура-), суранчыктаар (суранчыкта-); **постоянно клянчить деньги** жаантайын акча сураар

КЛЯП *м.* кляп (*унчукпазын деп ооско кептеп турган ббс*); **воткнуть кляп** кляп кептеп салар

КЛЯСТЬ *несов. кого-что 1. (проклинать)* каргаар (карга-), түкүрер (түкүр-); **клясть врагов** бштүлөрди каргаар; **2. (резко осуждать, бранить)** айткылаар (айткыла-); **я в праве тебя клясть за то, что задержал книгу** бичикти узак туткан учун менде сени айткылаар жаным бар

КЛЯСТЬСЯ *несов. в чём* чертенер (чертен-), черт берер (черт бер-), сөзін берер (бер-); **клясться исполнить обещание** берген сөзін бүдүрерге чертенер

КЛЯТВА *ж.* черт, сөс; **дать клятву** черт берер; **нарушить клятву** сөскө турбас

КЛЯТВЕННЫЙ, -ая, -ое черттү, чертенген; **клятвенные слова** чертенген сөстөр

КЛЯТВОПРЕСТУПЛЕНИЕ *с.*; *книжн.* чертин бусканы; **совершить клятвопреступление** чертин бузып салар

КЛЯТВОПРЕСТУПНИК *м.*; *книжн.* черт бузаачы; **обвинять клятвопреступника** черт бузаачыны бурулаар

КЛЯУЗА *ж.* **1.** коп, сайгак; **заниматься кляузами** коптор жайар; **2. (мелкое судебное дело)** кляуза

КЛЯУЗНИК *ж.*; *разг.* копчы, сайгакчы кижиге; **выставить кляузника за дверь** копчы кижини сүрүп ийер

КЛЯУЗНИЧАТЬ *несов.; разг.* коптоор (копто-), сайгактаар (сайгакта-); **кляузничать исподтишка** туйказынан коптоор

КНИГА *ж.* бичик; **книга для чтения** кычырар бичик

КНИГОВЕД *м.* книговед, бичикле иштеер специалист

КНИГОВЕДЕНИЕ *с.* книговедение, бичик керегинде билим

КНИГОИЗДАТЕЛЬ *м.* бичиктер чыгараачы

КНИГОИЗДАТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое бичик чыгарар; **книгоиздательский дом** бичик чыгарар тура

КНИГОИЗДАТЕЛЬСТВО *с.* книгоиздательство, бичик чыгарар жер; **работать в книгоиздательстве** бичик чыгарар жерде иштеер

КНИГОЛЮБ *м.* бичик сүүр кижиге, көп бичиктер кычырар кижиге; **общество книголюбов** бичик сүүр улустун биригүзи

КНИГОНОША *м. и ж.* **1.** базып, бичиктер садар кижиге; **2.** бичиктер жетиреечи (*айылдар сайын ла о.о. жерге*)

КНИГОПЕЧАТАНИЕ *с.* бичик кепке базары

КНИГОПЕЧАТНЫЙ, -ая, -ое бичик кепке базар; **книгопечатное дело** бичик кепке базар иш

КНИГОТОРГОВЛЯ *ж.* бичикле садыжары

КНИГОТОРГОВЫЙ, -ая, -ое бичик садар; **книготорговый магазин** бичик садар магазин

КНИГОХРАНИЛИЩЕ *с.* **1.** (*очень крупная библиотека*) книгохранилище; **Московские книгохранилища** Москванын книгохранилищелери; **2.** бичиктер чеберлер жер, бичиктер салар жер; **отнести в книгохранилище** бичиктер чеберлер жерге апарып салар

КНИЖКА I *ж.* **1.** *уменьш. от книга;* **книжка для малышей** оогош балдардын бичигежи; **2. (документ)** книжка

КНИЖКА II *ж.*; *анат.* кыпту карын, серкенек

КНИЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** бичиктин; (*с книгами*) бичиктү; **книжный магазин** бичиктин магазини; **2. (воспитанный на книгах, далёкий от практической жизни)** бичиктен ле билип алганына тайанып тур-

КНИЗУ

ган, чын жүрүмнөн ыраак; **книжный человек** бичиктен ле билип алганына тайанып турган кижиге; **3. лингв.** (*характерный для литературного письменного изложения*) бичиктин; **книжный стиль** бичиктин мары

КНИЗУ нареч. төмөн

КНОПКА ж. **1.** кнопка; **канцелярские кнопки** канцелярский кнопкалар; **2.** кнопка; **кнопка электрического звонка** токкло иштеер күзүнинин кнопказы

КНУТ м. камчы; **хлестнуть лошадь кнутом** атты камчыла согуп ийер

КНУТОВИЩЕ с. камчынын сабы

КНЯГИНЯ ж. княздын абакайы

КНЯЖЕННИКА м.; *бот.* jörgömöш чечек, куманак сабы

КНЯЖЕСКИЙ, -ая, -ое княздын

КНЯЖЕСТВО с.; *ист.* княздын жери

КНЯЖИТЬ несов. князь болор (бол-);

Владимир Мономах княжил 12 лет в Киеве Владимир Мономах 12 жыл Киевте князь болгон

КНЯЖНА ж.; *ист.* княздын кызы

КНЯЗЬ м.; *ист.* князь

КО предлог см. к; **ко всем** бастыразына

КОАЛИЦИОННЫЙ, -ая, -ое коалициялык; **коалиционная политика** коалициялык политика

КОАЛИЦИЯ ж. коалиция, биригү

КОБЕЛЬ м. **1.** эркек ийт; **2.** *перен., прост., груб.* кобель (*ойинен откүре үй улус сүүр эр кижиге керегинде*)

КОБРА ж. кобра (*жылан*)

КОБУРА ж. колмылтыктын кабы

КОБЫЛА ж. бее; **старая кобыла** карган бее

КОБЫЛИЙ, -ая, -ое беенин; **кобылье молоко** беенин сүди

КОБЫЛИЦА ж. см. кобыла

КОВАНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*изготовленный ковкой*) сулаган; **кованый мечь** сулаган үлдү; **2.** (*обитый железом*) айландыра темирле кадап жазаган, айландыра темирлеп салган; **кованый сундук** темирле айландыра кадап жазаган кайырчак; **3.** (*подко-*

ванный) такалап салган; **кованая лошадь** такалап салган ат

КОВАРНЫЙ, -ая, -ое куурмакту, жаман; **коварный вопрос** куурмакту сурак; **коварный умысел** жаман санаа

КОВАРСТВО с. **1.** (*склонность к злым, хитрым умыслам, прикрытая наружной доброжелательностью*) кара санаалу болоры; **коварство врага** оштүнин кара санаалу болоры; **2.** (*коварный замысел, поступок*) жаман кылык, кара санаалу кылык; **Не ожидал от вас такого коварства!** Слерден мындый жаман кылык сагыбагам!

КОВАТЬ несов. **1.** что сулаар (сула-); **ковать меч** үлдү сулаар; **2.** *кого-что; перен.* белетеер (белете-); **ковать кадры** кадрлар белетеер; **3.** *кого (лошадь)* такалаар (такала-)

КОВЁР м. кебис; **ткать ковер** кебис согор

КОВЕРКАТЬ несов. **1.** *кого-что (портить)* үреер (үре-); **коверкать новую игрушку** жаны ойынчыкты үреер; **2.** *что (искажать)* жастыра айдар (айт-), оңоры-тескери айдар; **коверкать чужую мысль** өскө кижинин шүүлтезин жастыра айдар; **3.** (*неправильно произносить*) жастыра айдар; **коверкать французские слова** француз сөстөрдү жастыра айдар

КОВЕРКОТ м. коверкот (*түк бөс*)

КОВЕРКОТОВЫЙ, -ая, -ое коверкот; (*изготовленный из коверкота*) коверкоттон эткен; **коверкотовый костюм** коверкоттон эткен костюм

КОВКА ж. сулаш; (*лошади*) такалаш; **ковка металла** темир сулаш

КОВКИЙ, -ая, -ое жеңил сулалар (сула-лып турган); **ковкий металл** жеңил сулалар темир

КОВКОСТЬ ж. сулалары; **ковкость металла** темирдин сулалары

КОВРИГА ж. (*каравай*) жаан тегерик калаш; **испечь ковригу** жаан тегерик калаш быжырып салар

КОВРИЖКА ж.; *уменьш. от коврига*

КОВРИК *м.*; *уменьш. от ковёр*; **красивый коврик** јараш кичинек кебис

КОВРОВОЩИК *м.* и **КОВРОВЩИЦА** *ж.* кебис согор ишчи

КОВРОВЫЙ, -ая, -ое **1.** кебистин; **ковровый рисунок** кебистин јуругы; **2.** (*изготавливающий ковры*) кебис эдер; **ковровая фабрика** кебис эдер (эдип турган) фабрика **3.** (*обитый, покрытый ковром*) кебисле јабылган; **ковровые сани** кебисле јабылган чанак; **4.** (*похожий на ковёр*) кебис бүдүмдү (ошкош); **ковровая ткань** кебис бүдүмдү бөс

КОВШ *м.* **1.** суску, чуучак; **уронить ковш** сускуны ычкынып ийер; **2.** *тех.* ковш; **ковш экскаватора** экскаватордын ковшы

КОВШИК *м.*; *уменьш. от ковш 1*; сускучак, чуучагаш

КОВЫЛЬ *м.*; *бот.* кыл өлөн; **вдали золотится ковыль** ыраакта кыл өлөн саргарат

КОВЫЛЬНЫЙ, -ая, -ое кыл өлөндү; **ковыльные степи** кыл өлөндү чөлдөр

КОВЫРЯТЬ *несов. что и в чём 1.* чукчыыр (чукчы-); **ковырять в зубах** тижин чукчыыр; **ковырять рыбу вилкой** балыкты вилкала чукчыыр; **ковырять землю** јер чукчыыр; **2. разг. (неумело, медленно, аляповато что-н. делать)** јүк арайдан эдер (эт-), јүк тынду эдер

КОВЫРЯТЬСЯ *несов. в чём 1.* чукчынар (чукчын-); **ковыряться в земле** јерде чукчынар; **2. перен., разг. (неумело, бестолоково делать что-н.)** эдер (эт-), чукчынар; **ковыряется, ковыряется, все без толку** эдер ле эдер, туза да јок; **Всё ковыряется!** Чукчынганча ла!

КОГДА *нареч. 1. вопр. и относ.* качан; **Когда ты приедешь?** Сен качан келерин?; **2. неопр.** кезикте; **я занимаюсь когда утром, когда вечером** мен кезикте эртен тура, кезикте энгирде иштеп турум

КОГДА-ЛИБО, КОГДА-НИБУДЬ *нареч.* качан-качан, кажы бирде; **увидеть когда-нибудь** качан-бирде көрөр

КОГДА-ТО *нареч.* качан да; **когда-то мы здесь были** качан да бис мында болгонус

КОГОТЬ *м.* тырмак; **выпустить когти** тырмагын чыгарып ийер

КОГТИСТЫЙ, -ая, -ое курч ла узун тырмакту; **когтистое животное** курч ла узун тырмакту тынду

КОГТИТЬ *несов. кого-что* тырмагыла јара тартар (јара тарт-); **когтить жертву** тудуп алган јемди тырмагыла јара тартар

КОДЕКС *м.*; *в разн. знач.* кодекс; **кодекс законов о труде** иштин јасактарынын јуунтызы

КОДИРОВАТЬ *сов., несов. 1. что; спец. код тургузып салар* (тургузып сал-), код тургузар (тургус-), кодтоор (кодто-); **кодировать сообщение** јетирүни кодтоор; **2. от чего; спец.** кодировать эдер (кодировать эт-), эмдеер (эмде-); **кодировать от алкоголизма** аракы ичеринен эмдеер

КОДИРОВКА *ж.* кодтооры, кодировать эдери; **кодировка сведений** јетирүлерди кодировать эдери

КОДИФИКАЦИЯ *ж.*; кодификация

КОДИФИЦИРОВАТЬ *сов., несов. что* кодифицировать эдип салар (эдип сал-), кодифицировать эдер (эт-); **кодифицировать нормы** ээжилерди кодифицировать эдип салар

КОДОВЫЙ, -ая, -ое кодту, јажытту; **кодовое название** јажытту ады

КОЕ-ГДЕ *нареч.* анда-мында, кезик јерде; **кое-где встречаются бобры** анда-мында кумдустар учурайт

КОЕ-КАК *нареч. 1. (с трудом)* арайдан ла, јүк арайдан; **кое-как дотащить до дома** јүк арайдан айлына јетире сүүртеп экелер; **2. (небрежно)** анаар-мынаар; **задание выполнено кое-как** јакылта анаар-мынаар бүдүрилген

КОЕ-КАКОЙ, КОЙ-КАКОЙ *мест., неопр. 1. (некоторый)* бир кезек, кандый бир; **собрать кое-какие цветы** бир кезек чечектер јууп алар; **2. (немногочисленный)**

КОЕ-КОГДА

ас-мас, тоолу; **купить кое-какую одежду** ас-мас кийим садып алар

КОЕ-КОГДА и *разг.* **КОЙ-КОГДА** *нареч.* качан-качан, качан-бирде, кезикте, каа-жаа; **кое-когда навещает** каа-жаа келип барат

КОЕ-КТО *мест. неопр.* та кем де; **кое-кто уже закончил работу** та кем де ижин бүдүрүп салды

КОЕ-КУДА *нареч. неопр.* кандый бир жерге, кайда-кайда, кайдаар-кайдаар; **съездить кое-куда** кайда-кайда барып келер

КОЕЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** орыннын; **коечная ножка** орыннын буды; **2.** *разг. (нуждающийся в постельном режиме, лежащий – о больном)* жадар; **коечный больной** жадар оору киж

КОЕ-ЧТО *мест. неопр.* бир неме; **нужно кое-что сказать вам** слерге бир неме айдып берер керек

КОЖА *ж.* **1.** (*наружный покров тела*) тере; **мягкая кожа** јымжак тере; **2.** (*выделанная шкура животного*) тере; **сумка из свиной кожи** чочконын терезинен эткен сумка; **выделывать кожу** тере ийлеер; **3.** (*внешняя оболочка плода, семени; кожура*) тере, кадар; **апельсин с толстой кожей** калын кадарлу апельсин; ♦ **из кожи (вон)** лезть ойинен өткүре албаданар

КОЖАНКА *ж.*; *разг.* тере куртка; **подарить кожанку** тере куртка сыйлап берер

КОЖАНЫЙ, -ая, -ое тере, јаргак; **кожаная обувь** тере өдүк; **кожаное пальто** јаргак тон

КОЖЕВЕННЫЙ, -ая, -ое тере белетеер; **кожевенный завод** тере белетеер завод

КОЖЕВНИК *м.*; *спец.* тереле узанар ишчи

КОЖИСТЫЙ, -ая, -ое калын; **крылья у летучих мышей** кожистые јарганаттардын канаттары калын; **листья с блестящею кожистою поверхностью** ўсти јылтыруш калын јалбырактар

КОЖИЦА *ж.* **1.** јука тере; **срезать кожицу около ногтя** тырмактын јанындагы

јука терени кезип салар; **2.** (*внешняя оболочка плода семени и т.п.; кожура*) кадар, тере; **кожица яблока** аламанын терези

КОЖНИК *м.*; *разг. (дерматолог)* теренин ооруларын эмдеер эмчи

КОЖНЫЙ, -ая, -ое теренин; **кожные болезни** теренин оорулары

КОЖУРА *ж.* (*у плодов*) тере, кадар; **кожура картошки** картошконын терези

КОЖУХ *м.* **1.** (*одежда*) тере тон; **2.** *спец.* кожух (*кандый бир механизмнин кадары*)

КОЗА *ж.* эчки; **доить козу** эчки саар; ♦ **драть или лупить как сидорову козу** айы-бажы јок согор

КОЗЁЛ *м.* теке, эчки; **дикий козёл** јерлик теке; ♦ **козёл отпущения** јаантайын буруладып турар киж

КОЗЕРОГ *м.*; *зоол.* теке

КОЗИЙ, -ая, -ое эчкинин; **козий рог** эчкинин мүүзи

КОЗЛЁНОК *м.* уулак; **покормить козлёнка** уулакты азырап салар

КОЗЛІ́НЫЙ, -ая, -ое **1.** эчкинин; **козлиная кожа** эчкинин терези; **2.** (*как у козла*) эчкинин ошкош; **козлиная борода** эчкинин ошкош сагал

КОЗЛОБОРО́ДНИК *м.*; *бот.* теке-сагал

КОЗЛÓВЫЙ, -ая, -ое эчкинин терезинен эдилген (эткен); **козловая шапка** эчкинин терезинен эдилген бөрүк

КОЗЛЫ *только мн.* **1.** такта (*абрада кучердин отурар јери*); **2.** (*подставка*) јангыртык; **пилить дрова на козлах** одынды јангыртыкка салып кезер

КОЗЛЯТИНА *ж.* эчкинин эди; **попробовать козлятину** эчкинин эдин амзап көрөр

КОЗНИ *обычно мн.* јаман санаа, кара санаа, куурмак; **строить козни** куурмактаар

КОЗОДО́Й *м.*; *зоол.* козодой (*јалбак баишту тўнде учар куи*)

КОЗЫРЁ́К *м.* **1.** козырёк (*бөрүктин*); **козырёк шапки** бөрүктин козырёгы;

КОЛЕБАНИЕ

2. козырёк, жабынты; **козырёк над лестницей** тепкиштин үстинде жабынты

КОЗЫРНÓЙ, -ая, ое *карт.* чыгыт; **козырной туз** чыгыт туз

КОЗЫРНÚТЬ *сов.* 1. *карт.* чыгыт көзөрлө жүрүп ийер (жүрүп ий-); 2. *см. козырять I*

КОЗЫРЬ *м.* 1. *карт.* чыгыт көзөр; **иметь много козырей** көп чыгыт көзөрлү болор; 2. *перен.* мөр; **последний козырь** калганчы мөр; 3. *перен.* (*богатый, заносчивый, важный человек*) бай, тынзынчак кижжи; 4. *перен.* (*красивый, видный, статный человек*) көрүмжилү, жараш кижжи

КОЗЫРЯТЬ I *несов. чем; разг.* (*хвастать*) мактанар (мактан-); **козырять своими знаниями бойынын билгирлери** ле мактанар

КОЗЫРЯТЬ II *несов.; разг.* (*приветствовать по-военному*) честь берер (бер-); **козырять начальству** жамылуларга честь берер

КОЙ: ни в коем случае бир де, качан да; **Ни в коем случае не соглашайся!** Бир де жөпсинбе!

КОЙКА *ж.* койка, орын; **заправить койку** орынды жазап салар

КОК I *м.* кок (*мандайдыг үстинде тургузылган эмезе быжыраш эдилген чач*); **прическа с коком** кокту жазалган чач

КОК II *м.* кок (*керепте казан азаачы*)

КОКАИН *м.* кокаин

КОКАИНОВЫЙ, -ая, -ое кокаин, кокаиннин; **кокаиновый куст** кокаин жыраа

КОКÉТКА *ж.* 1. кокетка, сертешчен үй кижжи эмезе кыс (*эр кижиге жараарга албаданган үй кижжи эмезе кыс*); 2. (*в особом покрое платья, блузы*) кокетка; **платье с кокеткой** кокеткалуу платье

КОКÉТЛИВЫЙ, -ая, -ое сертешчен; **кокетливая девушка** сертешчен кыс

КОКÉТНИЧАТЬ *несов.* сертежер (сертеш-); **любить кокетничать** сертежерге сүүр

КОКÉТСТВО *с.* сертежери; **она всегда говорит с кокетством** ол жаантайын сертежип куучунданат

КОКЛЮШ *м.; мед.* коклюш (*тунгак жөдүл оору*)

КОКЛЮШНЫЙ, -ая, -ое тунгак жөдүл оорулу

КОКОС *м.* кокос

КОКОСОВЫЙ -ая, -ое кокос; кокос-тын; **кокосовые пальмы** кокос пальмалар; **кокосовый орех** кокостын кузугу

КОКС *м.; тех.* кокс (*таш көмүрден, торфтон одырарга жазаган кату эдим*)

КОКСОВАТЬ *несов. что; тех.* кокс эдер (эт-); **коксовать уголь** таш көмүрден кокс эдер

КОКСОВАЛЬНЫЙ, -ая, -ое кокс эдер; **коксовальная печь** кокс эдер печке

КОЛ *м.* 1. (*мн. колья*) казык; **прибить кол** казык кадап салар; 2. *разг.* (*мн. колы*) бир; **кол по математике** математикала бир; ♦ **ни кола, ни двора** жокту, не де жок

КОЛБА *ж.; хим.* колба; **налить в колбу** колбага урар

КОЛБАСА *ж.* колбаса

КОЛБАСНЫЙ, -ая, -ое колбасынын; (*изготавливающий колбасу*) колбаса белееер; **колбасный цех** колбаса белееер цех

КОЛГОТКИ *только мн.* колготка; **детские колготки** балдардын колготкалары

КОЛДОВАТЬ *несов.* тармадаар (тармада-)

КОЛДОВСКОЙ, -ая, -ое тармалу; **колдовское зелье** тармалу чейим

КОЛДОВСТВО *с.* тарма, тармадаары; **почувствовать колдовство** тарманы сезип ийер

КОЛДУН *м.* и **КОЛДУНЬЯ** *ж.* тармачы кижжи

КОЛЕБАНИЕ *с.* 1. *физ.* (*действие*) жайканыш, кыймык; **колебание маятника** маятниктин жайканыжы; 2. (*изменение*) кубулга, кубулары, кубулып турганы; **колебание цен** баалардын кубулып турганы; 3. *перен.* (*нерешительность*) аланзыры;

КОЛЕБАТЕЛЬНЫЙ

колебание в действиях эдеринде аланзыры

КОЛЕБАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жайкаар, кыймыктадар; **колебательные движения** жайканган кыймыктаныштар

КОЛЕБАТЬ *несов. что* 1. жайкаар (жайка-), кыймыктадар (кыймыктат-); **ветер** колебал **листья деревьев** салкын агаштын жалбырактарын кыймыктадып турды; 2. *перен.* аланзыдар (аланзыт-); **эти доводы меня колеблют** бу керелеген шүүлтелер мени аланзыдат

КОЛЕБАТЬСЯ *несов.* 1. (*качаться*) жайканар (жайкан-); **вода колебалась** суу жайканып турды; 2. кубулар (кубул-); **давление колеблется** каннын тебүзи кубулат; 3. *перен. (сомневаться)* аланзыыр (аланзы-); **колебаться в покупке** садып аларына аланзыыр; 4. *перен. (быть неустойчивым во взглядах, решениях)* булганар (булган-), сагыжы арылык-берилик болор (бол-)

КОЛЁННАЯ ЧАША *жс.; мед.* томык

КОЛЁННЫЙ, -ая, -ое тизе, тизенин; **коленный сустав** тизенин үйези

КОЛЁНО *с.* 1. (*мн. колёни*) тизе; **посадить ребенка на колени** баланы тизелерине отургызып алар; 2. (*мн. колёнья*) (*звено, сочленение*) үйе; **коленья кукурузы** кукурузанын үйелери; 3. (*разветвление рода в родословной*) үйе; **знать свой род до четвёртого колена** бойынын угы-төзин төртинчи үйеге жетире билип турар; ♦ **море по колено** неден де коркыбас; **поставить на колени** јенип алар, багындырып салар

КОЛЁНЧАТЫЙ, -ая, -ое коленчатый, көп үйелү; **коленчатый стебель** көп үйелү сап

КОЛЕР *м.* колер, будук; **красить стены в голубой колер** стенелерди чанкыр колерле будыыр

КОЛЕСИТЬ *несов.; разг.* 1. (*ехать не прямоком*) айланар (айлан-); 2. (*разъезжать*) тениир (тени-), јорыктаар (јошкын-

да-); **колесить по стране** ороонло јорыктаар

КОЛЕСНИЦА *жс.* абра; **боевая колесница** јуучыл абра

КОЛЁСНЫЙ, -ая, -ое көлөсөлү, тегеликтү; **трехколесный велик** үч көлөсөлү велик

КОЛЕСО *с.* 1. *тех.* көлөсө; тегелик; **колесо руля** рульдын тегелик; 2. *мн.; прост.* машина, көлүк; **Ты на колесах?** Сен көлүктү бе?; 3. *перен. (круговорот)* айланары, айланып солынары, кубулчак болоры; **колесо жизни** јүрүмнин айланып солынары; ♦ **кружиться как белка в колесе** көп иштенер; **вставлять палки в колёса** буудак эдер

КОЛЕСОВАТЬ *сов., несов. кого; ист. (казнь в старину)* айланып турган көлөсөлө кыйнап өлтүрер (өлтүр-)

КОЛЕЯ *жс.* 1. көлөсөнин јолы, көлөсөнин изи; **по наезженной колее** көлөсөнин јолыла; 2. *жс.-д.* эки рельсту темир јол; **широкая колея** жалбак эки рельсту темир јол; 3. *перен.* керектин темиккен айы, јадын-јүрүмнин темиккен айы; **выбиться из колеи** керектин (јүрүмнин) темиккен айынан тууралар

КОЛИКА *жс.; мед.* сайылыш, ич сайылганы, кенетийин ич оорып баштаганы; **желудочная колика** карыннын сайылыжы; **смеяться до колик** ич сайылганча каткырар

КОЛИТ *м.; мед.* колит (*јоон ичегенин балутыганы*)

КОЛИЧЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое тоо, тоолу; **количественные изменения** тоозы кубулары; **количественные числительные** тоозын көргүзөр тооломолор

КОЛИЧЕСТВО *с.* тоозы; **количество учеников** үренчиктердин тоозы

КОЛКА *жс. (дров)* јарары, јарыш; (*дробление*) ооктооры, оодоры, ооктош; **колка дров** оодын јарары; **колка льда** тош оодоры; **колка сахара** сахар ооктооры

КОЛОДКИ

КОЛКИЙ I, -ая, -ое жарылчак, оодылчак; **колкие дрова** жарылчак одын; **колкий сахар** оодылчак сахар

КОЛКИЙ II, -ая, -ое 1. (*колючий*) кадалчак, сайгышту; **колкая трава** кадалчак өлөн; 2. *перен.* коронду; **колкое слово** коронду сөс

КОЛКОСТЬ *жс.* 1. кадалгагы; **колкость ветки** буудактын кадалгагы; 2. *перен.* коронду сөс, кадалгак сөс; **говорить колкости** коронду сөстөр айдар

КОЛЛЕГА *м.* и *жс.*; коллега; **коллега по работе** иш аайынча коллега

КОЛЛЕГИАЛЬНОСТЬ *жс.* өмөлөжип эдилеп турганы, өмө-жөмө эдилеп турганы; **коллегиальность руководства** башкаруу өмөлөжип эдилеп турганы

КОЛЛЕГИАЛЬНЫЙ, -ая, -ое өмөлөжип эдилеп турган, өмө-жөмө эдилеп турган; **коллегиальное руководство** өмө-жөмө эдилеп турган башкаруу; **коллегиальное решение** өмөлөжип чыгарылган жөп

КОЛЛЕГИЯ *жс.* 1. (*группа должностных лиц, образующих административный, совещательный или распорядительный орган*) коллегия; **коллегия министерства** министерствонун коллегиязы; **редакционная коллегия** редакционный коллегия; 2. (*объединение лиц некоторых профессий*) коллегия, биригүү; **коллегия адвокатов** адвокаттардын биригүүзи

КОЛЛЕКТИВ *м.* коллектив, өмөлик; **научный коллектив** билим өмөлик

КОЛЛЕКТИВИЗАЦИЯ *жс.* коллективизация, бириктирери (*кичинек элемдерди бириктирери*); **коллективизация сельского хозяйства** журт элемди бириктирери

КОЛЛЕКТИВИЗИРОВАТЬ *сов., несов. что* коллективизировать эдер (эт-), бириктирер (бириктир-); **коллективизировать крестьянское хозяйство** крестьян элемди бириктирер

КОЛЛЕКТИВИЗМ *м.* коллективизм (*бирлик болоры*)

КОЛЛЕКТИВНЫЙ, -ая, -ое 1. (*общий, совместный, производимый коллективом*) коллективный, өмө-жөмө; **коллективная работа** өмө-жөмө иш; 2. (*свойственный коллективу, основанный на общности труда, интересов*) коллективтин, өмөликтин; **коллективный договор** коллективтин жөптөжүүзи

КОЛЛЕКЦИОНЕР *м.* коллекционер, коллекция жууп турган кижиси; **коллекционер купюр** чаазын акчанын коллекциязын жууп турган кижиси

КОЛЛЕКЦИОНИРОВАТЬ *несов. что* коллекционировать эдер (коллекционировать эт-), жуур (жуу-); **коллекционировать монеты** темир акчалар жуур

КОЛЛЕКЦИЯ *жс.* коллекция; **коллекция карандашей** карандаштардын коллекциязы, **коллекция картин** журуктардын коллекциязы

КОЛЛОКВИУМ *м.* коллоквиум (*экзаменник бир бүүдүмү*); **сдавать коллоквиум по истории** историяла коллоквиум табыштырар

КОЛОДА I *жс.* 1. (*толстое лежащее бревно*) жадык; **дубовая колода** эрмен агаштын жадыгы; 2. (*название различных предметов, представляющих собой обрубков бревна с выдолбленной серединой*) тоскуур; **пить из колоды** тоскуурдан ичер

КОЛОДА II *спец., карт.* бир колода көзөр

КОЛОДЕЗНЫЙ, -ая, -ое колодецтин, кутуктын; **колодезная вода** колодецтин суузы

КОЛОДЕЦ *м.* 1. колодец, кутук; **брать воду из колодца** сууны колодецтен алар; 2. *спец.* (*яма, служащая для разных технических надобностей*) оро; **шахтный колодец** шахтага түжеткен оро; **смотровой колодец** көлүктү алдынан шиндеп көрөр оро

КОЛОДКИ *мн.* (*ед. колódка жс.*) кижен, өдүктин кеби

КОЛОКОЛ

КО́ЛОКОЛ *м.* шан; **бить в колокол** шан согор

КОЛОКО́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое шаннын; **колокольный звон** шаннын шынгырты

КОЛОКО́ЛЬНЯ *ж.* колокольня (*церк-венин үстинде шан турар јер*); ♦ **смотреть со своей колокольни** бойынын билери аайынча шиндеер

КОЛОКО́ЛЬЧИК *м.* 1. күзүни, кичинек шангычак, козо; **колокольчик звенит** күзүни шангырайт; **теленок с колокольчиком** козолу бозу; 2. колокольчик (*күзүни ошкош чанкыр чечек*); **собирать колокольчики** колокольчиктер јуур

КОЛОНИА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. колониянын; колониялардын; **колониальное население** колониянын албатызы; 2. (*являющийся колонией*) колония, колония болуп турган; **колониальные страны** колония ороондор; 3. (*связанный с владением колониями*) колониальный; **колониальная политика** колониальный политика; 4. (*владеющий колониями*) колонияларлу; **колониальные державы** колонияларлу ороондор; 5. (*живущий колониями*) колонияла јүрүп турган; **колониальные коралловые полипы** колонияла јүрүп турган коралл полиптер

КОЛОНИЗА́ТОР *м.* 1. колонизатор (*колониялардын ишмекчилерин јалчыланып турган кижиси*); 2. колонизатор (*куру, улус јатпай турган јерлерди мензинер кижиси*)

КОЛОНИЗА́ТОРСКИЙ, -ая, -ое колонизаторский; **колонизаторская движение** колонизаторский кыймыгу; **колонизаторская политика** колонизаторский политика

КОЛОНИЗА́ЦИЯ *ж.* 1. колонизация (*өскө ороонды олјолоп, оны албан күчле колония эдип салары*); 2. колонизация (*куру јерлерге колонисттер јаттыргызып салары*)

КОЛОНИЗÍРОВАТЬ и **КОЛОНИЗОВА́ТЬ** *сов., несов. что; уст.* 1. колония эдип салар (*эдип сал-*), колония эдер (*эт-*); 2. колонисттер јаттыргызып салар

(*јаттыргызып сал-*), колонистер јаттыргызар (*јаттыргыс-*); **колонизировать не-населенные пространства** улус јатпай турган јерлерге колонисттер јаттыргызып салар

КОЛО́НИЯ *ж.*; *в разн. знач.* колония; **Британские колонии** Британиянын колониялары; **колония китайцев в Москве** Москвада кыдаттардын колониязы

КОЛО́НКА *ж.* 1. колонка; **бензиновая колонка** бензиннинг колонказы; 2. (*столбец*) колонка; **колонка цифр** колонка толор

КОЛО́ННА *ж.* 1. *архит.* колонна, бакана; здание с колоннами баканалу тура; 2. (*строй*) колонна; **тракторная колонна** тракторлордын колонназы; **колонна учеников** үренчиктердин колонназы

КОЛО́ННА́ДА *ж. см. колонна 2*

КОЛО́ННЫЙ, -ая, -ое колонналу; **колонный зал** колонналу зал

КОЛОНО́К *м.* 1. сарас, кушкулу; 2. (*мех колонка*) сарастын (*кушкулунын*) терези

КОЛОРИ́Т *м.* 1. *жив.* (*сочетание, соотношение красок, цветов*) колорит, өндөрдин кеми; **яркий колорит** жарык колорит; 2. *перен.* (*своеобразие*) колорит, анылузы; **колорит местности** јердин анылузы

КОЛОРИ́ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*отличающийся разнообразием сочетания красок, цветов*) өндөри көп, башка-башка өндөрлү; **колоритная картина** өндөри көп јурук; 2. *перен.* (*своеобразный*) анылу; **колоритный язык писателя** бичиичинин анылу тили

КО́ЛОС *м.* (*мн. колосья*) мажак, аштын бажы; **собирать колосья** аштын бажын јуур

КОЛОСИ́СТЫЙ, -ая, -ое 1. (*с большим количеством колосьев*) көп мажакту; 2. (*с крупными колосьями*) мажактары јаан, јаан мажакту; **колосистый стебель** јаан мажакту сап

КОЛЫБЕЛЬНЫЙ

КОЛОСИТЬСЯ *несов.* мажакталар (мажактал-); **рожь колосится** арыш мажакталат

КОЛОСНИК *мн. (ед. колосник м.)* мажактар

КОЛОСОВЫЕ *в знач. сущ. мн.; бот.* мажакту аш; **уборка колосовых** мажакту ашты жуунадары

КОЛОСС *м.* колосс (*сүреен* *жаан колонна*, *жаан статуя*)

КОЛОССАЛЬНЫЙ, -ая, -ое *сүреен* *жаан*; **колоссальный успех** *сүреен* *жаан* *једим*

КОЛОТИТЬ *несов.* 1. *чем по чему, во что* токылдадар (токылдат-), јудруктаар (јудрукта-); **колотить кулаком по столу** столды јудруктаар; 2. *кого; разг. (наносить побои, бить)* согор (сок-), токпоктоор (токпокто-); **колотить за углом** толыктын ары јанында токпоктоор; 3. *что; разг. (разбивать)* оодор (оот-); **колотить посуду** аяк-казанды оодор; 4. *разг. (приводить в дрожь, трясти)* тыркыражар (тыркыраш-); **меня всего колотит** *ўзе* бойым тыркыражып турум

КОЛОТИТЬСЯ *несов.* 1. (*биться, ударяться обо что-н.*) согулар (согул-); **колотиться головой об стену** башла стенеге согулар; 2. (*о сердце*) согулар, типилдеер (типилде-); **сердце колотится** јўрек типилдейт

КОЛОТУШКА *ж.* 1. (*деревянный молоток*) агаш маска, токпок; 2. *прост.* токпок; **надавать колотушек** токпок берип салар

КОЛОТЫЙ, -ая, -ое 1. *јарган*; **колодые дрова** *јарган* *одын*; 2. (*причиненный колющим орудием*) сайган; **колотая рана** сайган шырка

КОЛОТЬ I *несов.* *что* јарар (јар-); **колоть дрова** *одын* *јарар*

КОЛОТЬ II *несов.* 1. *что* кадаар (када-), сайар (сай-); **трава колет ноги** *ўлўн* бутты кадап јат; **колоть иглой** *ийнеле* сайар; 2. *безл.* кадаар (када-), кадалыжар (кадалыш-); **колет в боку** мыкыным ка-

далыжып јат; 3. *кого-что* сойор (сой-), *ўлтўрер* (*ўлтўр-*); **колоть быка** торбок сойор; 4. *кого-что; перен. (язвить)* *ўчўп* айдар (айт-); **колоть насмешками** шоодылганду *сўстўрлў* *ўчўп* айдар

КОЛОТЬСЯ I *несов.* јарылар (јарыл-); **дрова хорошо колются** *одын* *јакшы* јарылып јат

КОЛОТЬСЯ II *несов.* 1. (*причинять ощущение укола*) кадаар (када-), сайар (сай-); **хвоя колется** *ийне* *бўр* сайат; 2. (*об инъекции*) бойына тургузар (тургус-), салар (сал-); **колоться антибиотиками** бойына антибиотиктер тургузар

КОЛОШЕНИЕ *с.* мажакталаары; **пора колошения** мажакталар *ўй*

КОЛПАК *м.* 1. (*головной убор*) колпак; **ночной колпак** уйуктап кийер колпак; 2. (*покрышка*) јабынты, бўркў; **колпак печной трубы** печкенин трубазынын бўркўзи; 3. *перен., прост., шутл. (о простодушном, недалеко человеке)* тегин, чала тенексимек кижии; ♦ **быть под колпаком** *ажаруда* *болоры*

КОЛУН *м.* колун, *одын* *јарар* *жаан* *малта*

КОЛХОЗ *м.* 1. колхоз, *ўмў-јўмў* *ээлем*; 2. *перен., разг., шутл.* *сўўнчилў* *табышту* *улус*; **явиться всем колхозом** *бастыра* *сўўнчилў* *табышту* *улус* *једип* *келер*

КОЛХОЗНИК *м.* и **КОЛХОЗНИЦА** *ж.* колхозчы

КОЛХОЗНЫЙ, -ая, -ое колхозтын; **кохозные коровы** колхозтын уйлары

КОЛЧАН *м.*; *ист.* *ок-јаанын* *кабы*, *јанчык*, *каптыра*

КОЛЫБЕЛЬ *ж.* 1. кабай; **качать колыбель** кабай јайкаар; 2. *перен., высок.* (*место возникновения, зарождения чего-н., родина*) *тўрўл*; **Греция – колыбель науки** Греция – *билимнин* *тўрўли*; ♦ **с колыбели** *јаштан* *ала*

КОЛЫБЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. кабай; **колыбельная песня** кабай кожон; 2. *јаш*, *кичине*; **с колыбельного возраста** *јаш* *тужынан* *ала*

КОЛЫХАНИЕ

КОЛЫХАНИЕ с. элбиреери, жайканары, элбиреш, жайканыш; **колыхание знамен** маанылардын элбирежи

КОЛЫХАТЬ несов. что элбиредер (эбирет-), жайкаар (жайка-), кыймыктадар (кыймыктат-); **ветер колышет листья** салкын жалбрактарды элбиредип жат; **вода колышет лодку** суу кемени жайкайт

КОЛЫХАТЬСЯ несов. жайканар (жайкан-), кыймыктанар (кыймыктан-), элбиреер (элбире-); **рожь колышется от ветра** арыш салкынга жайканат; **знамена колышятся** маанылар элбирейт

КОЛЫХНУТЬ сов., *однокр.* что жайкап ийер (жайкап ий-), кыймыктадып ийер (кыймыктадып ий-), элбиредип ийер (элбиредип ий-); **колыхнуть ветку** будакты кыймыктадып ийер

КОЛЫХНУТЬСЯ сов., *однокр.* жайкана берер (жайкана бер-), кыймыктана берер (кыймыктана бер-); **крыша колыхнулась от ветра** жабынты салкынга кыймыктана берди

КОЛЬНУТЬ сов. сайып ийер (сайып ий-), кадап ийер (кадап ий-); **кольнуть булавкой** тебискеле сайып ийер

КОЛЬЦЕВАТЬ несов.; *спец.* 1. (*надевать меченые кольца*) темдектү тегелик кийдирер (кийдир-); **кольцевать птиц** куштарга темдектү тегелик кийдирер; 2. (*снимать слой коры*) терезин айландыра сойор (сой-); (*накладывает проволочные кольца*) будагын эмикле булаар (буула-) (*агаштын өзүмин араайладарга*); **кольцевать деревья** агаштардын терезин айландыра сойор; 3. *төзін айландыра жапшычак немеле сүртер (сүрт-)* (*курт-конгыстардан коруп*); **кольцевать яблоню** яблонянын төзін айландыра жапшычак немеле сүртер

КОЛЬЦЕВОЙ, -ая, -ое 1. тегерик; **кольцевое отверстие** тегерик үйт; 2. эбире жүрер, айланып барар; **кольцевая дорога** айланып барар жол

КОЛЬЦО с. 1. тегелик; **кольцо для ношения ключей** түлкүөрлер тагар тегелик;

2. жүстүк; **золотое кольцо** алтын жүстүк; 3. (*слой древесины*) агаштын тегелиги; 4. (*что-л., имеющее форму такого предмета*) тегелик; **пускать дым кольцами** ышты тегеликтерле чыгарар; 5. (*конечный пункт трамвайного, троллейбусного, автобусного маршрута*) бурылчык; **дойти до кольца седьмого номера автобуса** жетинчи номерлү автобустын бурылчыгына жедип алар

КОЛЬЧАТЫЙ, -ая, -ое тегеликтү, тегеликтерлү; **кольчатая цепь** тегеликтерлү илжирме

КОЛЬЧУГА ж.; *ист.* куйак чамча

КОЛЮЧИЙ, -ая, -ое 1. (*растение*) тегенектү; сайгышту, аткакту; **колючая проволока** сайгышту эмик; 2. (*колющий*) кадалгак, сайчак; **колючие усы** сайчак сагал; 3. *перен. (язвительный)* коронду, шотту; **колючий язык** коронду тил

КОЛЮЧКА ж. (*растения*) тегенек; сайгыш; **колючки розы** розанын тегенектери; **напоролся на колючки проволоки** эмиктин сайгыштарына илинген

КОЛЮШКА ж.; *зоол.* колюшка

КОЛЮЩИЙ, -ая, -ое 1. кадалгак, сайчак; **колючие органы у насекомых** курт-конгыстын кадалгак органдары; 2. (*создающий ощущение укола / уколов*) сайып ийгендий, кадап ийгендий; **почувствовал колющую боль в животе** ичин сайып ийгендий оору боло бергенин сести

КОЛЯДА ж. (*обряд*) коляда

КОЛЯСКА ж. 1. (*экипаж*) бүркүлү abra; **адмирал разместился в коляске** адмирал коляскага отурып алды; 2. (*детская*) коляска; **купить коляску** коляска садып алар

КОМ м. болчок; **снежный ком** кардын болчогы; ♦ **ком подкатил к горлу** кежирге болчок неме тура берген

КОМА ж.; *мед.* кома; **быть в коме** комада болор

КОМАНДА ж. 1. (*словесный краткий приказ*) команда, жакару; **дать команду** жакару берер; 2. *спец.* команда; **команда раз-**

ведчиков разведчиктердин командазы; **3. воен., разг. (начальствование над какой-н. частью войск, командование)** башкару; **принять на себя команду над полком** полкло башкаруны бойына алынар; **4. спорт.** команда, өмөлик; **футбольная команда** футболдын командазы; **5. разг., шутол. (группа лиц, компания, ватага)** команда

КОМАНДАРМ м. командарм

КОМАНДИР м. **1. воен.** командир; **командир роты** ротанын командири; **2. (о том, кто любит приказывать, распоряжаться)** башкараачы, командир

КОМАНДИРОВАННЫЙ, -ая, -ое командировкага аткарылган, командировкада болгон; **командированные сотрудники приехали раньше срока** командировкага ийген ишчилер ойинен озо једип келген

КОМАНДИРОВАТЬ сов., несов. кого командировкага ийер (ий-), командировкага аткарып ийер (аткарып ий-); **командировать в село** деремне јаар командировкага ийер

КОМАНДИРÓВКА жс. **1. (действие)** командировкага ийери; **2. (служебная поездка)** командировка, иш аайынча јол-јорык; **быть в командировке** командировкада болор

КОМАНДИРÓВОЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** командировканын; **командировочные расходы** командировканын чыгымдары; **2. в знач. суш. командировочные** мн. командировочныйлар; **получать командировочные** командировочныйлар алар

КОМАНДИРСКИЙ, -ая, -ое командирдин; **командирский приказ** командирдин јакарузы

КОМАНДНЫЙ, -ая, -ое **1.** командный, команданын; **командные слова** команданын сөстөри; **командное снаряжение** команданын јепсели; **командные соревнования** командный маргаандар; **2. перен. (первенствующий, господствующий)**

бажында турган, бажында болгон; **сейчас командное положение среди школ у республиканской гимназии** эмди школдор ортодо бажында республикан гимназия турат

КОМАНДОВАНИЕ с. **1. (действие)** башкарачы, командовать эдери; **командование ротой** ротаны башкарачы; **2. собир., воен.** башкару, командование; **командование допустило ошибку** командование јаастыра неме этти

КОМАНДОВАТЬ несов. **1.** јакару берер (бер-), командовать эдер (эт-); **чётко и ясно командовать** чокым-јарт јакару берер; **2. (быть командиром чего-л.)** башкарачар (башкар-); **командовать полком** полкты башкарачар; **3. перен., неодобр. (распоряжаться)** башкарачар; **привык дома командовать** айлында башкарып үренип калган; **4. спец. (господствовать по высоте)** бийик болор (бол-); **эта гора командует над остальными** бу туу арткандарынан бийик болот

КОМАНДУЮЩИЙ м.; воен. командующий; **командующий флотом** флоттын командующийи

КОМА́Р м. томонок, бөкөнөк; **укус комара** томоноктын тиштегени

КОМАРИ́НЫЙ, -ая, -ое томоноктын, бөкөнөктин; **комариный укус** томоноктын тиштеген јери

КОМАТО́ЗНЫЙ, -ая, -ое мед. комада, комадагы; **коматозный больной** комада оору кизи

КОМБА́ЙН м.; с.-х. комбайн

КОМБА́ЙНЕР м. комбайнер; **молодой комбайнер** јиит комбайнер

КОМБА́ЙНОВЫЙ, -ая, -ое комбайнын; комбайнла; **комбайновый сбор урожая** тўжўмди комбайнла јууры

КОМБА́Т м. комбат, батальоннын командири

КОМБИНА́Т м. комбинат (*бир канча предприятиелердин биригүзи*)

КОМБИНАТОРНЫЙ

КОМБИНАТО́РНЫЙ, -ая, -ое спец. комбинаторный; **комбинаторный анализ в математике** математикада комбинаторный анализ

КОМБИНАЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое 1. (склонный к комбинациям – о человеке) нени-нени бириктирип ийер, нени-нени колбоштырып ийер, кандый-бир эп-арга табып ийер, немени түрген келиштирип ийер; **комбинационные способности** немени түрген келиштирип ийер жайалта; 2. спорт. комбинациялуу, комбинационный; **комбинационная игра** комбинационный ойын

КОМБИНА́ЦИЯ ж. 1. (сочетание, соединение, взаимнообусловленное расположение чего-л.) колболышкан аайы; **комбинация цифр** тоолордын колболышкан аайы; **комбинация звуков** табыштардын колболышкан аайы; 2. (замысел, целый ряд ухищрений, уловок для достижения каких-л. целей) комбинация, сүмелү эп-арга; **задумать коммерческую комбинацию** коммерческий сүмелү эп-арга сананып алар; **банковские комбинации** банктын комбинациялары; 3. (маневр, прием в борьбе с каким-н. противником) комбинация, сүмелү эп-арга; **удачной комбинацией футболист забил гол сопернику** жакшы сүмелү эп-аргала футбол ойноочы сопернигине гол кийдирип ийди; 4. комбинация (үй улустын ич кийими)

КОМБИНЕЗОН м. комбинезон (куртка ла штаны тудуш костюм); **детский комбинезон** балдардын комбинезоны

КОМБИНИ́РОВАННЫЙ, -ая, -ое бириктирилген, кошмоктолгон, колбоштырылган; **комбинированная еда** кошмоктолгон аш-курсак

КОМБИНИ́РОВАТЬ несов. что и без доп. бириктирер (бириктир-), кошмоктоор (кошмокто-), колбоштырар (колбоштыр-); **комбинировать краски** будуктарды колбоштырар

КОМЕ́ДИЯ ж. 1. лит. комедия (каткымчылу айалгалу чүмдеemel); 2. перен.

комедия (каткымчылу учурал); **вчера с нами приключилась комедия** кече бисле комедия болгон; 3. перен. (притворство, лицемерное разыгрывание какой-н. роли, сцена) төгүндениш, төгүнденери; **ломать комедию** төгүнденер

КОМЕНДА́НТ м. 1. воен. (начальник военной крепости или городского гарнизона) комендант; 2. комендант; **комендант общежития** общежитиенин коменданты; **комендант города** каланын коменданты

КОМЕНДА́НТСКИЙ, -ая, -ое 1. коменданттын, комендантский; **комендантский приказ** коменданттын жакарузы; 2. в знач. суц. **комендантская** (помещение коменданта) коменданттын кыбы, комендантский; ♦ **комендантский час** комендант ой (тургузылган ойдо айлынан чыкпас, тышкары болорго жарабас)

КОМЕНДАТУ́РА ж. 1. (помещение коменданта и его канцелярии) комендатура; **пропуска выдаются в комендатуре** пропусктар комендатурада берилет; 2. комендатура (коменданттын жамызы); **получить комендатуру** комендант болуп калар

КОМЕНТА́РИЙ м. 1. (объяснение к тексту) комментарий, жартамал; 2. только мн. **комментáрии** (рассуждения) жартап айтканы

КОМЕ́ТА ж.; астр. комета

КО́МИ мн., нескл. коми калык // ед. **ко́ми** м. коми эр кижы, коми укту эр кижы; **ко́ми** ж. коми үй кижы, коми укту үй кижы

КОМИ́ЗМ м. комизм, каткымчылузы; **комизм ситуации** айалганын каткымчылузы

КО́МИК м. 1. комик (каткымчылу рольдор ойноор актёр); 2. перен. коқырчы; **он большой комик, всегда смешит людей** ол жаан коқырчы, жаантайын улусты каткыртат

КО́МИ-ПЕРМЯ́КИ мн. коми-пермяктар, коми-пермяк албаты // ед. **ко́ми-пермя́к** м. коми-пермяк эр кижы, коми-пермяк укту эр кижы; **ко́ми-пермя́чка** ж.

КОММУНАЛЬНЫЙ

коми-пермяк үй кижы, коми-пермяк укту үй кижы

КОМИ-ПЕРМЯЦКИЙ, -ая, -ое коми-пермяк

КОМИССАР м. комиссар

КОМИССАРИАТ м. комиссариат (комиссарга башкарткан төзөлмө); **военный комиссариат** јуучыл комиссариат

КОМИССИОНЁР м. комиссионер, садунун ишчизи

КОМИССИОННЫЙ, -ая, -ое 1. камыстын, күреенин; **комиссионное заседание** камыстын јууны; 2. комиссионный; **комиссионный процент** комиссионный процент; комиссионный; **комиссионный магазин** комиссионный магазин; 3. в знач. суц. **комиссионные** комиссионныйлар, комиссионный акчалар

КОМИССИЯ ж. 1. камыс, күрее; **избирательная комиссия** талдаштардын күреези; **образовать комиссию** камыс төзөп салар; 2. (поручение) јакылта; **я должен выполнить еще одну комиссию** мен база бир јакылта бүдүрер учурлу; 3. (вид услуги, оказываемой специальными магазинами частным лицам в продаже принадлежащих им вещей) комиссия; **сдать вещи на комиссию** кийимдерди комиссияга табыштырар

КОМИССОВАТЬ сов., несов. кого; разг. комиссовать эдип салар (эдип сал-), комиссовать эдер (комиссовать эт-); **комиссовать по болезни** оорунан улам комиссовать эдип салар

КОМИТЕТ м. комитет; **центральный комитет** төс комитет

КОМИЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. комический, каткымчылу; **он играет комические роли** ол каткымчылу рольдор ойнойт; **комический актер** комический актер; 2. (смешной) каткымчылу; **комическая история** каткымчылу учурал

КОМИЧНЫЙ, -ая, -ое см. **комический** 2

КОМКАТЬ несов. что 1. (мять) ужаар (ужа-); **комкать бумагу** чаазынды ужаар; 2. перен., разг. анаар-мынаар кыскартар (кыскарт-); **комкать сочинение** чүмделмени анаар-мынаар кыскартар; **комкать лекцию** лекцияны анаар-мынаар кыскартар

КОМКОВАТЫЙ, -ая, -ое болчок-телчектерлү, адырманду; **комковатая почва** болчок-телчектерлү јер

КОММЕНТАРИЙ м. 1. јартамал; **давать комментарий к работам Платона** Платоннын иштерине јартамал берер; 2. (рассуждения, пояснительные замечания по поводу чего-н.) комментарий; **здесь комментарии не нужны** мында комментарийлер керек јок

КОММЕНТАТОР м. комментатор (нени-нени јартап турган кижы); **слушать комментатора** комментаторды угар

КОММЕНТАТОРСКИЙ, -ая, -ое комментатордын; **комментаторская кабина** комментатордын кабиназы

КОММЕНТИРОВАТЬ сов., несов. что комментировать эдип ийер (эдип ий-), јартап ийер (јартап ий-), комментировать эдер (комментировать эт-), јартаар (јарта-); **комментировать соревнование** маргааннын өдүп турган аайын јартаар

КОММЕРСАНТ м. коммерсант, аргачы; **опытный коммерсант** ченемелдү аргачы

КОММЕРЦИЯ ж. коммерция, саду; **заниматься коммерцией** коммерцияла иштеер

КОММЕРЧЕСКИЙ, -ая, -ое коммерческий, коммерциялык; **коммерческая торговля** коммерциялык саду; **коммерческие цены** коммерческий баалар

КОММИВОЯЖЁР м. коммивояжёр (јорыктап јүрер садучы)

КОММУНА ж. коммуна

КОММУНАЛЬНЫЙ, -ая, -ое коммунальный; **коммунальная квартира** коммунальный тура

КОММУНИЗМ

КОММУНИ́ЗМ м. коммунизм

КОММУНИКАБЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое улусла текши тилди түрген табып ийер, куучындажарга јенил; **коммуникабельный человек** куучындажарга јенил киж

КОММУНИКАТИВНЫЙ, -ая, -ое лингв. коммуникативный; **коммуникативная функция языка** тилдин коммуникативный функциясы

КОММУНИКАЦИОННЫЙ, -ая, -ое коммуникационный, коммуникациялык; **коммуникационное агенство** коммуникациялык агенство

КОММУНИКА́ЦИЯ ж. 1. спец. коммуникация, колбу тудар эп-арга; **перезаать коммуникации противника** оштүнинг колбу тудар эп-аргаларын кезип салар; 2. лингв. (общение, сообщение) коммуникация; **речь – средство коммуникации** куучын – коммуникациянын эп-аргазы

КОММУНИ́СТ м. коммунист

КОММУНИСТИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое коммунистический

КОММУНЮКЕ́ с. нескл.; полит. коммунике (эн учурлу керектер керегинде јетирү)

КОММУТА́ТОР м. коммутатор (электрический токты ол эмезе онын ууланганын токтодор прибор)

КОММУТАЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое эл. коммутационный, коммутациялык; **коммутационный модуль** комутациялык модуль

КО́МНАТА ж. кып; **большая комната** јаан кып

КО́МНАТКА ж.; уменьш. от **ко́мната**; **удобная комнатка** эптү кичинек кып

КО́МНАТНЫЙ, -ая, -ое 1. кыптын; **комнатная дверь** кыптын эжиги; 2. (животном) туранын ичинде тудар; (о растении) туранын ичинде өзөр; **комнатные растения** туранын ичинде өзөр өзүмдер

КОМО́Д м. комод; **комод для одежды** кийимнин комоды

КОМО́К м. болчок; **комок ваты** ватынын болчогы

КОМО́ЛЫЙ, -ая, -ое зоол. тонкыр, тойбон; **комолая корова** тонкыр уй

КОМПА́КТНОСТЬ ж. јуунагы, чоңы; **компактность шрифта** шрифттин јуунагы **КОМПА́КТНЫЙ**, -ая, -ое јуунак, чоң; **компактная машина** јуунак көлүк

КОМПА́НИЯ ж. 1. компания (кожо ой өткүрип турган бир кезек улус); **всей компанией идти в кино** бастыра компанияла киного барар; 2. (общение, знакомство) таныш најылар јуулганы; 3. торг. компания; **акционерная компания** акционерный компания

КОМПА́НЬОН м. компаньон

КОМПА́РТИЯ ж. компартия

КО́МПАС м. компас; **находить с помощью компаса** компастын болужыла табар **КО́МПАСНЫЙ**, -ая, -ое компастын; **компасная стрелка** компастын стрелказы

КОМПЕНСАЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое 1. компенсация, компенсациянын; **компенсационные выплаты** компенсациянын акказы; 2. компенсация эдер; **компенсационная установка** компенсация эдерге тургузылган неме

КОМПЕНСА́ЦИЯ ж. 1. компенсация (ненин-ненин ордына эмезе неме-неме учун берилген акча, сый ла о.ө.); **получить компенсацию** компенсация алар; **денежная компенсация** акчала берилген компенсация; 2. спец. (выплата сверх заработной платы) компенсация; **отпуск без компенсации** компенсация јок амыралта

КОМПЕНСИ́РОВАТЬ сов., несов. что компенсация эдип берер (эдип бер-), компенсация эдер (эт-); (деньгами) төлөп берер (төлөп бер-), төлөр (төлө-); **компенсировать убытки** чыгымдарга компенсация эдер

КОМПЕТЕ́НТНОСТЬ ж. компетентный болгоны, ондоп турганы; **компетентность сотрудника** ишчинин компетентный болгоны

КОМПОСТИРОВАНИЕ

КОМПЕТЕНТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*осведомлённый*) компетентный, ондоп турган; **компетентный врач** ондоп турган эмчи; 2. *бүдүмжилү*; **компетентное мнение** *бүдүмжилү шүүлте*; 3. *юр. (обладающий компетенцией, правомочный)* компетенциялу, жанду, жаны бар; **комиссия в этом вопросе не компетентна** бу суракты көрөргө камыста жан жок

КОМПЕТЕНЦИЯ *ж.*; *в разн. знач.* компетенция; **это вне сферы моей компетенции** бу менин компетенцияма кирбей жат; **уголовные дела входят в компетенцию уголовного розыска** уголовный кекертер уголовный розысктын компетенциязына кирет

КОМПЛЕКС *м.* комплекс; **комплекс гимнастических упражнений** гимнастикалык упражненииелердин комплексы; **архитектурный комплекс** архитектурный комплекс

КОМПЛЕКСНЫЙ, -ая, -ое (*представляющий собой комплекс чего-л.*) комплексный; **комплексная бригада** комплексный бригада; **комплексная экспедиция** комплексный экспедиция

КОМПЛЕКТ *м.* 1. (*полный набор каких-н. предметов*) комплект; **комплект обмундирования** кеп-кийимнинг комплекти; **комплект журналов за 2014 год** 2014 жылдын журналдарынын комплеги; 2. *офиц. (предельное число лиц, допускаемых куда-н.)* комплект, (улустьын) тургузылган тоозы; (улустьын) болотон тоозы, керектү тоозы; **комплект пассажиров на пароходе** парходто пассажирлердин тургузылган тоозы; **сверх комплекта** улустьын болотон тоозынан көп

КОМПЛЕКТАЦИЯ *ж.* комплекттеери, тургузылган тоозына жетирери, керектү тоозына жетирери; **комплектация класса** классты керектү тоозына жетирери

КОМПЛЕКТНОСТЬ *ж.* комплект, тургузылган тооло тен болоры; **комплект-**

ность школы школдогы үренчиктердин тоозы тургузылган тооло тен болоры

КОМПЛЕКТНЫЙ, -ая, -ое комплекттин, комплектный

КОМПЛЕКТОВАНИЕ *с.* тоозын жетирери, толтырары; **комплектование коллектива** өмөликтин тоозын жетирери

КОМПЛЕКТОВАТЬ *несов. кого-что* 1. комплектовать эдер (эт-), комплект тургузар (тургус-); **комплектовать журналы** журналдарды комплектовать эдер; 2. комплектовать эдер, комплект этире толтырар (толтыр-); **комплектовать полк** полкты комплект этире толтырар

КОМПЛЕКЦИЯ *ж.* эди-каны, обору; **тучная комплектация** эди-каны семис

КОМПЛИМЕНТ *м.* комплимент; **говорить комплименты** комплименттер айдар

КОМПОЗИТОР *м.*; *муз.* композитор, күү чүмдеечи; **выдающийся композитор** атту-чуулу композитор

КОМПОЗИТОРСКИЙ, -ая, -ое композитордын, күү чүмдеечинин; **композиторский талант** күү чүмдеек жайалта

КОМПОЗИЦИОННЫЙ, -ая, -ое композициялу

КОМПОЗИЦИЯ *ж.* 1. *муз.* композиция (*күүлик чүмдемел бичиш теория; күүлик чүмдемел*); **это известная композиция** бу жарлу композиция; 2. *лит.* композиция (*художественный произведенийни тургузылган бүдүми*); **композиция стихотворения** үлгердин композициязы

КОМПОНЕНТ *м.* компонент (*кандый-кандый неменин бир бөлүгү*); **компонент раствора** чейимнинг компоненти

КОМПОНОВАТЬ *несов. что* компоновать эдер (компоновать эт-), бириктирип жазаар (бириктирип жаза-); **компоновать сборник статей** статьялардын жуунтызын компоновать эдер

КОМПОСТИРОВАНИЕ *с.* компостерго соктырары, компостер ажыра темдектеери

КОМПОСТИРОВАТЬ

КОМПОСТИ́РОВАТЬ *несов. что; ж.-д.* компостерге соктырар (соктыр-), компостер ажыра темдектеер (темдекте-); **компостировать билеты** билеттерди компостер ажыра темдектеер

КОМПО́Т *м.* компот; **варить компот** компот кайнадар

КОМПРЕ́СС *м.; мед.* компресс; **положить компресс** компресс салып салар; **согревающий компресс** жылыдар компресс

КОМПРЕ́ССНЫЙ, -ая, -ое компресстин; **компрессная клеёнка** компресстин клеёнказы

КОМПРЕ́ССОР *м.* 1. *тех.* компрессор (*кейди ол эмезе ёскё газты кызар техника*); 2. *мед.* компрессор (*операция ойинде тамырды кыстаар инструмент*)

КОМПРЕССО́РНЫЙ, -ая, -ое 1. компрессордын; **компрессорное масло**; компрессордын маслозы; 2. (*состоящий из компрессоров*) компрессорлорлу; **компрессорная установка** компрессорлорлу тургузылган неме

КОМПРОМЕ́ТИРОВАТЬ *несов. кого-что* жамандаар (жаманда-), каралаар (карала-), уйатка тўжўрер (тўжўр-), жакшы адын тўжўрер; **компрометировать себя в глазах общества** улустын алдына бойын уйатка тўжўрер

КОМПРОМÍСС *м.* компромисс, жөптөжү, бир жөп, эптү жөп; **после долгих споров они пошли на компромисс** узак блааш-таргыштын кийнинде олор бир жөпкө келдилер

КОМПРОМÍССНЫЙ, -ая, -ое компромисстү, компромиссный, эптү, бирге келген; **компромиссное решение** бирге келген жөп

КОМСОСТА́В *м.* комсостав (*башкаруу*); **комсостав полка** полктын комсоставы

КОМФО́РТ *м.* комфорт, жарамыкту айалга; **больному нужен комфорт** оору кижиге комфорт керек

КОМФОРТА́БЕЛЬНЫЙ и **КОМФО́РТНЫЙ**, -ая, -ое комфортту, эптү; **комфортабельное кресло** эптү кресло

КОНВЕ́ЙЕР *м.; тех.* конвейер; **непрерывное движение конвейера** конвейердин учы-кыйузы жок жылыжы

КОНВЕ́ЙЕРНЫЙ, -ая, -ое 1. (*являющийся конвеером*) конвейер; **конвейерная система** конвейер система; **конвейерное оборудование** конвеер оборудование; 2. конвеердин; **конвеерные ролики** конвейердин роликтери; **конвейерная лента** конвейердин лентазы

КОНВЕНЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое конвенциянын, конвенцияда тургузылган; **конвенционный тариф** конвенцияда тургузылган тариф

КОНВЕ́НЦИЯ *ж.; дип.* конвенция (*ороондор ортодо ағылу сурак аайынча жөптөжү*); **заключать конвенцию** конвенция тургузар

КОНВЕРСИО́ННЫЙ, -ая, -ое *в разн. знач.* конверсиялык; **конверсионная техника** конверсиялык техника

КОНВЕ́РТ *м.* 1. конверт; **положить письмо в конверт** самараны конвертке салып ийер; 2. конверт (*жангы чыккан бала оройтон одеяло*)

КОНВЕРТИ́РОВАТЬ *сов., несом. что; фин.* конвертировать эдип салар (эдип сал-); конвертировать эдер (конвертировать эт-)

КОНВЕРТИ́РУЕМЫЙ, -ая, -ое конвертировать эткедий

КОНВЕ́РТНЫЙ, -ая, -ое конвертин, коверт эдер; **конвертная бумага** конвертин чаазыны; **конвертная машина** конверт эдер машина

КОНВОЙ́Р *м.* 1. конвоир (*мылтык-жепселдү каруул*); 2. *мор.* (*судно из состава морского конвоя*) конвоир

КОНВОЙ́РОВАТЬ *несов. кого-что* конвоировать эдер (конвоировать эт-), мылтык-жепселдү каруулдаар (каруулда-); **конвоировать преступника** каршучылды каруулдар

КОНВОЙ м. конвой (каруулдын мылтык-жепселдү отряды)

КОНВУЛЬСИЯ ж.; мед. тартылыжары, куурьлары

КОНГРЕСС м. 1. (съезд) конгресс, жуун; **участвовать в конгрессе** конгрессте туружар; **конгресс ученых** билимчилердин конгресси; 2. полит. (название законодательного органа) конгресс

КОНГРЕССМЕН м. конгрессмен, конгресстин турчызы

КОНДЕНСАТ м.; спец. конденсат

КОНДЕНСАТОР м. конденсатор

КОНДЕНСИРОВАТЬ сов., несов. что; спец. 1. (сгустить / делать густым) конденсировать эдип салар (эдип сал-), койу эдип салар, койылтып салар (койылтып сал-), конденсировать эдер (эт-), койу эдер (эт-), койылтар (койылт-); **конденсировать молоко** сүтти койылтар; 2. (превратить пары, газы в жидкое или твердое состояние путем их охлаждения или сжатия) конденсировать эдип салар, конденсировать эдер; **конденсировать пар** бууны конденсировать эдер

КОНДЕНСИРОВАТЬСЯ сов., несов.; спец. конденсат болуп калар (болуп кал-), конденсат болор (бол-); **пар конденсируется** буу конденсат болот

КОНДИТЕР м. кондитер; **учиться на кондитера** кондитерге үренер

КОНДИТЕРСКАЯ ж. кондитерский; **купить торт в кондитерской** кондитерскийден торт садып алар

КОНДИЦИОНЕР м. кондиционер; **включить кондиционер** кондиционерди иштедип ийер

КОНДИЦИОНИРОВАТЬ сов., несов. что; спец. керектү кемине жетиргизер (жетиргис-), кондиционировать эдер (кондиционировать эт-); **кондиционировать зерно** ашты керектү кемине жетиргизер

КОНДИЦИОННЫЙ, -ая, -ое кондиционный, керектү кемине жетирген; **кондиционные товары** кондиционный товарлар

КОНДИЦИЯ ж. кондиция (кемине келижип калганы, керектү кемине једип калганы); **кондиция раствора** чейимнин керектү кемине једип калганы

КОНДОМИНИМУМ и **КОНДОМИНАТ** м. кондоминимум (кандый-бир јерди эки эмезе бир канча ороон кожсо ээленири)

КОНДОР м. кондор (куш)

КОНДУКТОР м. 1. (проводник поезда) кондуктор; 2. кондуктор; **она работает кондуктором в автобусе** ол автобуста кондуктор болуп иштейт

КОНДУКТОРСКИЙ, -ая, -ое кондуктордын; **кондукторская куртка** кондуктордын куртказы

КОНЕВОД м. малчы, јылкычы; **лучший коневод** эн артык малчы

КОНЕВОДСТВО с. јылкы мал өскүрери

КОНЕВОДСКИЙ, -ая, -ое јылкы мал өскүрер; **коневодческое хозяйство** јылкы мал өскүрер ээлем

КОНЁК м. 1. уменьш. от конь адычак; 2. перен. (что-н. излюбленное кем-н. и являющееся постоянным предметом его мыслей, стремлений, разговоров) конёк, сүүген неме; **исторические рассказы были коньком моего дедушки** түүкилик куучындар менин таадамнын сүүген неми болгон

КОНЕСОВХОЗ ж. (коневодческий совхоз) јылкы мал өскурер совхоз

КОНЕЦ м. 1. (окончание) учы; **конец года** јылдын учы; 2. (конечная часть чего-л.) учы; кыры; **конец веревки** буунын учы; 3. разг. (смерть) божогоны, өлүм; **ему настал конец** онын өлүми келди; 4. разг. (путь, расстояние) јан; **в один конец билет стоит пятьсот рублей** бир јанына билеттин баазы беш јүс салковой; ♦ **в конце концов** учы-учында; **конца-краю нет** учы-куйузы јок

КОНЕЧНО 1. вводн. сл. (несомненно) јарт, аланзу јок; **конечно, я приеду** аланзу јок, мен келерим; 2. *частица утверд.* (да,

КОНЕЧНОСТИ

разумеется) а база, айса; **Вы любите музыку? – Конечно!** Слер күүни сүүп турар ба? – Айса!

КОНЕЧНОСТИ *мн. (ед. конечность ж.) анат. (животного)* сандары; *(человека)* кол-буды

КОНЕЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** *(последний)* калганчы; **конечная остановка трамвая** трамвайдын калганчы токтодузы; **2.** *(основной)* тӧс учурлу, тӧс; **конечная цель** тӧс амаду; **♦ в конечном счёте** учы-учында

КОНИНА *ж.* малдын эди, аттын эди; **приготовить из конины** аттын эдинен белетеп салар

КОНКРЕТИЗАЦИЯ *ж.* чокымдаары, жартаары; **конкретизация вопроса** суракты чокымдаары

КОНКРЕТИЗИРОВАТЬ *сов., несов.* *что* чокымдап салар (чокымдап сал-), жартап салар (жартап сал-); чокымдаар (чокымда-), жартаар (жарта-); **конкретизировать общее положение дел** керектердин текши айалгазын чокымдаар

КОНКРЕТНЫЙ, -ая, -ое чокым, жарт; **конкретный план** чокым план; **конкретный вопрос** жарт сурак

КОНКУРЕНТ *м.* конкурент; **опасный конкурент в торговых делах** саду аайынча керектерде коркымчылу конкурент

КОНКУРЕНТНЫЙ, -ая, -ое конкурентный; **конкурентная борьба** конкурентный тартыжу

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ *ж.* тартыжар арга, конкурировать эдер арга; **иметь конкурентоспособность** тартыжар арга бар болор

КОНКУРЕНТОСПОСОБНЫЙ, -ая, -ое тартыжар аргалу; **конкурентоспособная команда** тартыжар аргалу команда

КОНКУРЕНЦИЯ *ж.* **1.** конкуренция *(астамнын көп үлүзин алар учун, сырьё алатан ла товар садатан рынок учун тартыжу)*; **2.** *(личное соперничество)* конкуренция, акалжары, тартыжары

КОНКУРИРОВАТЬ *несов.* конкурент болор (бол-), тартыжар (тартыш-), удурлажар (удурлаш-); **постоянно конкурировать** жаантайын конкурент болор

КОНКУРС *м.* конкурс, мөрӧй

КОНКУРСАНТ *м.* и **КОНКУРСАНТ-КА** *ж.* конкурсант, мөрӧйдин туружаачызы

КОНКУРСНЫЙ, -ая, -ое конкурсту, мӧрӧйлү; **конкурсный экзамен** мӧрӧйлү экзамен

КОННИК *м.* атту жуучыл

КОННИЦА *ж.* кавалерия, атту жүрер черү

КОННЫЙ, -ая, -ое **1.** аттын; **конная упряжь** аттын жепсели; **2.** *(приводимый в движение лошадыми)* аттын, атла; **конная тяга** атла тартары; **3.** *(едуций верхом на лошади)* атту; **конные солдаты** атту солдаттар; **4.** *воен.* атту жүрер; **конная армия** атту жүрер черү

КОНОВАЛ *м.* жылкы мал эмдер киж

КОНОВОД *м.* жылкычы, малчы

КОНОВЯЗЬ *ж.* чакы; **ждать у коновязи** чакынын жанында сакыыр

КОНОКРАД *м.* ат уурдап турган киж, ат уурдаачы; **поймать конограда** ат уурдап турган кижини тудуп алар

КОНОПАТИТЬ *несов.* *что* сыксыыр (сыксы-); **конопатить лодку** кемени сыксыыр

КОНОПАТЫЙ, -ая, -ое *разг. (веснушчатый)* толмон, секпил

КОНОПЛЯ *м.*; *бот.* кендир, кендир-баш; **масло из конопли** кендирден эткен сарју

КОНОПЛЯНИК *м.* кендир ӧзӧр жер

КОНОПЛЯНКА *ж.*; *зоол.* коноплянка

КОНОПЛЯННЫЙ, -ая, -ое кендир, кендирден эткен

КОНОСАМЕНТ *м.* коносамент *(садып алган кижиге / организацияга кош ийгени керегинде чаазын)*

КОНСПЕКТИВНЫЙ

КОНСАЛТИНГ м. консалтинг (1. *jar-тамал өткүрер фирма*; 2. *jarтамал өткүрери*)

КОНСЕНСУС м. бирлик шүүлте; **прийти к консенсусу** бирлик шүүлтеге келер

КОНСЕРВАТИВНОСТЬ ж. консервативность, жангыртулар жаратпай турары, эскизине күүндү болоры, эскизине тартылары

КОНСЕРВАТИВНЫЙ, -ая, -ое 1. консервативный, жангыртулар жаратпас, эскизине күүндү, эскизине тартылган; **он человек консервативный** ол жангыртулар жаратпас кижги; 2. *мед. (осуществляемый без хирургического вмешательства)* кеспей эмдейтен; **консервативные методы лечения** эмдештин кеспей эмдейтен эп-аргалары

КОНСЕРВАТИЗМ м.; *полит.* консерватизм (*жангыртуларды жаратпай, эскизине тартылары*)

КОНСЕРВАТОР м. консерватор (*жангыртуларды жаратпай, эскизине тартылган кижги*)

КОНСЕРВАТОРИЯ ж. консерватория (*бийик үредүлү күүлик училище*)

КОНСЕРВАТОРСКИЙ, -ая, -ое консерватор ууламжылу

КОНСЕРВАЦИЯ ж. консервация эдери

КОНСЕРВИРОВАТЬ *сов., несов. что* 1. (*превратить / превращать в консервы*) консерва эдип салар (эдип сал-), консерва эдер (эт-), консервировать эдип салар, консервировать эдер; **консервировать рыбу** балыктаң консерва эдер; 2. (*предохранить / предохранять от порчи*) консервировать эдип салар, консервировать эдер; **консервировать внутренности животного в спирте** тындунун ичи-кардын спиртке консервировать эдип салар; 3. (*временно приостановить / приостанавливать деятельность чего-л.*) токтодып салар (токтодып сал-); (*закрывать / закрывать*) бөктөп салар (бөктөп сал-); **консервиро-**

вать строительство дома тура тудушты токтодып салар

КОНСЕРВНЫЙ, -ая, -ое консервалу

КОНСЕРВЫ *только мн.* консерва

КОНСЬЛИУМ м.; *мед.* консилиум (*күч айалгаларда ооруны чокымдаары ла оны эмдеер эп-аргалар табары аайынча эмчилердин жуулган жууны*)

КОНСИСТЕНЦИЯ ж.; *спец.* консистенция; **консистенция раствора** чейимнин консистенциязы

КОНСКИЙ, -ая, -ое аттын; **конский топот** аттын тибирти

КОНСОЛИДАЦИЯ ж. бириктирип тыгыдары

КОНСОЛИДИРОВАТЬ *сов., несов. кого-что* 1. (*укрепить, сплотить для усиления деятельности*) бириктирип тыгыдар (бириктирип тыгыт-), бириктирип тыгыдып салар (тыгыдып сал-); **консолидировать все силы борцов за мир** амыр-энчү учун тартыжаачылардын бастыра күчтерин бириктирип тыгыдар; 2. *фин. (превратить краткосрочные государственные долговые обязательства в долгосрочные или бессрочные)* консолидировать эдер (консолидировать эт-), консолидировать эдип салар (эдип сал-)

КОНСОЛИДИРОВАТЬСЯ *сов., несов.* биригип алар (биригип ал-), биригер (бирик-)

КОНСОНАНТИЗМ м.; *лингв.* консонантизм, туйук табыштардын системазы; **консонантизм алтайского языка** алтай тилдин туйук табыштарынын системазы

КОНСОРЦИУМ м.; *эк.* консорциум (*кожо кандый бир финансовый керектер бүүдүрерге бириккени*)

КОНСПЕКТ м. конспект; **конспект статьи** статьянын конспеги

КОНСПЕКТИВНЫЙ, -ая, -ое төс шүүлте кыскарта берилген, конспект чилеп берилген; **конспективное изложение** төс шүүлтени кыскарта айдып берери

КОНСПЕКТИРОВАТЬ

КОНСПЕКТИРОВАТЬ *несов.* что конспектировать эдер (конспектировать эт-), конспекттеер (конспектте-); төс шүүлтезин кыскарта бичиир (бичи-); **конспектировать книгу** бичикти конспектировать эдер

КОНСПИРАТИВНЫЙ, -ая, -ое жажытту; **конспиративная квартира** жажытту квартира

КОНСПИРАТОР *м.*; *полит.* конспиратор (*конспирация* *откүрер*, *конспирацияда туружар кижжи*)

КОНСПИРАЦИЯ *ж.* 1. *полит.* конспирация (*кандый бир биригүнин бойынын ижин ле турчыларын жажытту эдип турганы*); 2. (*соблюдение тайны*) жажытта тудары

КОНСПИРИРОВАТЬ *несов.* жажырап (жажыр-), жажытта тудар (тут-), конспирировать эдер (конспирировать эт-)

КОНСТАНТНЫЙ, -ая, -ое *спец.* жаантайын бир ле кеминде болор, солынбас; **константные формы** солынбас бүдүмдер

КОНСТАТАЦИЯ *ж.* *см.* **констатировать**

КОНСТАТИРОВАТЬ *сов., несов.* что констатировать эдер (эт-), неменин чын болгонын керелеер (кереле-), чынын темдектеер (темдекте-); **констатировать пропажу ценностей** баалу немелердин чын жылыганын темдектеер

КОНСТИТУЦИЯ *ж.* 1. *полит.* конституция, төс жасак; **конституция Российской Федерации** Россия Федерациянын конституциясы; 2. (*строение организма, телосложение*) конституция; **конституция человека** кижинин конституциясы

КОНСТРУИРОВАТЬ *сов., несов.* что 1. (*организовать, учредить*), төзөп салар (төзөп сал-), төзөбөр (тө-зө-); **конструировать фракцию** фракция төзөбөр; 2. (*создать, построить*) тудуп салар (тудуп сал-), тудар (тут-), эдип салар (эдип сал-), эдер (эт-), жазап салар (жазап сал-), жазаар (жаза-); **конструировать дом тура тудар**; **конструировать роман** роман жазаар

КОНСТРУКТИВНЫЙ, -ая, -ое 1. тудатан, жазайтан, тутканынын, жазаганынын; **конструктивные особенности дома** тураны тударында аңгылулар; **конструктивные недостатки** тутканынын једикпестери; 2. (*такой, который можно положить в основу чего-л.*) төзөлгө болгодый; **конструктивный план** төзөлгө болгодый план

КОНСТРУКТОР *м.* 1. конструктор (*не-неме жазаар, тудар ус кижжи; кандый бир конструкция белетеп жазаган кижжи*); **конструктор самолёта** самолёттын конструкторы; 2. конструктор (*башка-башка немелер тудатан балдардын ойыны*); **подарить ребёнку конструктор** балага конструктор сыйлап берер

КОНСТРУКТОРСКИЙ, -ая, -ое конструкторский; **конструкторское бюро** конструкторский бюро

КОНСТРУКЦИЯ *ж.* 1. конструкция (*тургузылган бүдүми*); **самолёт новой конструкции** жаңы конструкциялу самолёт; 2. *грам.* конструкция; **синтаксическая конструкция** синтаксический конструкция

КОНСУЛ *м.* консул (*өскө јерде ороннын керектерин корыыр окылу кижжи*); **встреча с консулом** консулла туштажары

КОНСУЛЬСКИЙ, -ая, -ое консулдын; **консульские полномочия** консулдын эдетен јанду иштери

КОНСУЛЬСТВО *с.*; *в разн. знач.* консульство; **работать в консульстве** консульстводо иштеер

КОНСУЛЬТАНТ *м.* консультант; **консультант по юридическим вопросам** юридический сурактар аайынча консультант

КОНСУЛЬТАЦИОННЫЙ, -ая, -ое консультация берер; **консультационное бюро** консультация берер бюро

КОНСУЛЬТАЦИЯ *ж.* 1. консультация (*специалисттердин кандый бир суракты ишүүшкени*); **врачебная консультация**

КОНТРАКТОВАТЬ

эмчилердин консультациясы; **2.** консультация (*кандый бир сурак аайынча специалист жартамал бергени*); **получить консультацию у юриста** юристен консультация алар; **3.** консультация (*консультациялар берип болужып турган төзөм*); **юридическая консультация** юридический консультация

КОНСУЛЬТИРОВАТЬ *несов. кого* консультировать эдер (консультировать эт-), консультация берер (бер-); **консультировать студентов** студенттерди консультировать эдер

КОНСУЛЬТИРОВАТЬСЯ *несов. у кого* консультация алар (ал-), консультироваться эдер (консультироваться эт-); **консультироваться у профессора** профессордон консультация алар

КОНТА́КТ *м. 1. тех. (соприкосновение, соединение)* контакт, тийишкени, колболышканы, бириккени; **2. перен. (непосредственное общение с кем-л.; связь, взаимодействие людей в какой-л. сфере)** колбу; **надо вступить в контакт с этим учреждением** бу төзөмөллө колбу ачар керек

КОНТАКТИ́РОВАТЬ *несов. 1. (встречаться)* туштажар (тушташ-); **2. (разговаривать)** куучындажар (куучындаш-); **я с ним не контактирую** мен оныла куучындашпай жадым

КОНТА́КТНЫЙ, -ая, -ое **1. тех.** контакту; **контактная электросварка** контакту электрокандаш; **2.** улусла кожо болуп турган; **контактный больной** улусла кожо болуп турган оору кижиге; **3.** колбуга чыгар; **контактный номер телеканала** телеканалдын колбуга чыгар номери; **4.** жууктап турар; **дельфины удивительно контактны** дельфиндер кижиге кайкагадый жууктап турар

КОНТЕ́КСТ *м.; лингв.* контекст; **все возможные значения глагола выявляются в контексте** глаголдын бастыра бар учурлары контекстен чыгарылат

КОНТИНГЕНТ *м. 1.* контингент (*түңгөй иш эмезе үредү ажыра бириккен, бир социальный категория кирген улус*); **контингент учащихся** үрөнчиктердин контингенти; **2.** контингент (*ненин-ненин керектү тоозы, кеме*); **контингент строительных материалов** тура тудатан материалдардын контингенти

КОНТИНЕНТ *м.; геогр.* континент
КОНТИНЕНТА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое континентальный; **континентальный климат** континентальный климат

КОНТО́РА *жс.* контора; **контора завода** заводтын конторазы

КОНТО́РКА *жс. 1.* конторка (*бийик стол*); **2.** конторка, мастердин кичине кыбы

КОНТРО́ЛИНГ *м.* контролинг, шиндери, шинжү өткүрери

КОНТО́РСКИЙ, -ая, -ое конторанын
КОНТРАБА́НДА *жс.; разн. знач.* контрабанда

КОНТРАБА́НДИСТ *м.* контрабандист
КОНТРАБА́НДНЫЙ, -ая, -ое контрабанданын

КОНТРАБА́С *м.; муз.* контрабас
КОНТРАГЕНТ *м.; спец.* контрагент (*jöntöjü тургузып турган улустын бирүзи*)

КОНТРА-АДМИРА́Л *м.; мор.* контр-адмирал

КОНТРА́КТ *м.* контракт; **заключать контракт** контракт тургузар; **расторгать контракт** контрактты бузар

КОНТРА́КТНЫЙ, -ая, -ое контрактный; **контрактные условия** контракттын некетелери

КОНТРАКТОВА́ТЬ *несов. кого-что* контрактировать эдер (контрактировать эт-), бойына аларга контракт тургузар (тургус-); **контрактировать рабочих** ишчилерди бойына аларга контракт тургузар; **контрактировать урожай** түжүмди аларга контракт тургузар

КОНТРАЛЬТО

КОНТРАЛЬТО *с. нескл.; муз.* контральто (*уй кижининг эн жоон ўни*)

КОНТРАМА́РКА *жс.; театр.* контрамарка (*билеттин ордына тудунар талон*)

КОНТРАПÚНКТ *м.; муз.* контрапункт

КОНТРА́СТ *м. 1. (резко выраженная противоположность)* контраст, башка болоры; *она представляет собой полный контраст своему мужу* ол өгөнинен чек башка; *2. контраст (журуктардын, фотожуруктардын өнгинде ле жарыгында башказы); цветовые контрасты* өннинг контрасттары

КОНТРАСТÍРОВАТЬ *несов. с кем-чем* контраст эдер (эт-), контрастировать эдер (контрастировать эт-); **чёрное платье контрастировало с её бледным лицом** кара платьеши онын куу жүзиле контрастировать эдип турган

КОНТРА́СТНЫЙ, -ая, -ое контрастту, башкалуу; **контрастные явления** башкалуу айалгалар

КОНТРАТА́КА *жс.; воен.* контратака, удуратабару, контретабару

КОНТРАТАКОВА́ТЬ *несов. кого-что* удуратабару эдер (эт-)

КОНТРИБÚЦИЯ *жс.* контрибуция (*жөндирткен ороон жөнгенине берер акча*)

КОНТРМАНЁВР *м.; воен.* контрманёвр, удуратаманёвр

КОНТРНАСТУПЛÉНИЕ *с.; воен.* контрнаступление, удуратабарары; **начать контрнаступление** удуратабарарын баштаар

КОНТРОЛЁ́Р *м.* контролёр; **контролёр сберкассы** сберкассанын контролёры; **театральный контролёр** театрдагы контролёр

КОНТРОЛÍРОВАТЬ *несов. кого-что* контрольдоор (контрольдо-), контрольдо тудуар (тут-), контролировать эдер (контролировать эт-); **контролировать работу** ишти контрольдоор

КОНТРО́ЛЬ *м. 1.* контроль, шиндеп көрөри; **взять под контроль** контрольго алар; *2. контроль (кемнинг-кемнинг ижсин*

контрольдогон төзөм); служить в контроле контрольдо иштеер

КОНТРО́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое контрольный, контрольдоор, шинжүде тудар, шинжү эдер; **контрольная комиссия** контрольдоор камыс; **контрольная работа** контрольный иш

КОНТРРАЗВÉДКА *жс.; воен.* контрразведка

КОНТРРАЗВÉДЧИК *м.* контрразведчик

КОНТРРЕВОЛЮЦИОНЁ́Р *м.; полит.* контрреволюционер

КОНТРРЕВОЛЮЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое *полит.* контрреволюционный, революцияга дурлаш

КОНТРРЕВОЛЮ́ЦИЯ *жс.* контрреволюция

КОНТРУДА́Р *м.* контрсогулта, удурата согулта; **наносить врагу контрудар** өштүге удурата согулта эдер

КОНТУ́ЖЕННЫЙ, -ая, -ое *1.* контузия алган; *2. в знач. сущ. контуженный м.* контузиялуу киж

КОНТУ́ЗИТЬ *сов. кого-что* контузить эдип салар (эдип сал-); **вскоре его контузило** удабай оны контузить эдип салды

КОНТУ́ЗИЯ *жс.* контузия; **серьёзная контузия** тын контузия

КОНТУ́Р *м.* контур, сом, кебер; **контуры домов были видны издали** туралардын сомдоры ыраактан көрүнүп турды

КОНТУ́РНЫЙ, -ая, -ое контурный; **контурная карта** контурный карта; **контурный рисунок** контурный журук

КОНУРА́ *жс. 1. (собачья)* ийттин уйазы; *2. перен.* кичинекек жаман тура; **Кому охота жить в такой конуре!** Мындык кичинекек жаман турада кемнинг жадар күүни келетен!

КОНУ́С *м.; мат. 1. (геометрическое тело)* конус; *2. (всякое физическое тело, близкое по форме геометрическому конусу)* конус, конус бүдүмдү неме

КОНУСОВÍДНЫЙ, -ая, -ое конус бүдүмдү, конус кеберлү, конуска түней;

КОНЦЕНТРИЧЕСКИЙ

конус ошкош; **конусообразные горы** конус б'уд'умд'у кырлар

КОНУСООБРАЗНЫЙ, -ая, -ое *см.* конусовидный

КОНФЕДЕРАЦИЯ *жс.* конфедерация

КОНФЕРАНСЬЕ *м. нескл.* конферансье

КОНФЕРЕНЦ-ЗАЛ *м.* конференц-зал

КОНФЕРЕНЦИЯ *жс.* конференция; **научная конференция** билим конференция

КОНФЕТА *жс.* конфет; **шоколадные конфеты** шоколадный конфеттер

КОНФЕТНИЦА *жс.* конфеттер салар айак

КОНФЕТНЫЙ, -ая, -ое конфеттин; **конфетная обертка** конфеттин кадары

КОНФЕТТИ *с. нескл.* конфетти

КОНФИДЕНЦИАЛЬНЫЙ, -ая, -ое *книжн.* туйка, жажытту, жарлабас; **конфиденциальное сообщение** жажытту жетир'у

КОНФИСКАЦИЯ *жс.* конфискация; **конфискация помещичьих земель** койойымдардын јерлеринин конфискациязы

КОНФИСКОВАТЬ *сов., несов. что* конфисковать эдип салар (конфисковать эдип сал-), конфисковать эдер (конфисковать эт-); **конфисковать имущество** ј'о'о'ж'о'ни конфисковать эдер

КОНФЛИКТ *м.* конфликт, тартыжу, удурлажу; **избегать конфликта** тартыжудан тууралаар

КОНФЛИКТНЫЙ, -ая, -ое блааш-тартышту; **разбор конфликтного дела** блааш-тартышту керекти ылгаары; ♦ **конфликтная комиссия** ишмекчилер ле башкару ортодо блаашту суракты ылгаар камыс

КОНФЛИКТОВАТЬ *несов. с кем-л.; разг.* конфликттежер (конфликттеш-), тартыжар (тартыш-); **конфликтовать целый месяц** б'уд'ун ай тартыжар

КОНФОРКА *жс.* конфорка; **открыть конфорку** конфорканы ачып ийер

КОНФРОНТАЦИЯ *жс.; книжн.* конфронтация, тартыжу

КОНФУЗ *м.* уйатту, эби јок айалга; **неожиданный конфуз** кенетийин боло берген уйатту айалга

КОНФУЗИТЬ *несов. кого* кемзиндирер (кемзиндир-), уйалтар (уйалт-); **конфузить вопросами** сурактарла кемзиндирер

КОНФУЗИТЬСЯ *несов.* кемзинер (кемзин-), уйалар (уйал-); **конфузиться от взгляда** к'ор'ужинен уйалар

КОНФУЗЛИВЫЙ, -ая, -ое кемзинчек, уйалчак; **превратиться в конфузливую девочку** кемзинчек кызычак боло берер

КОНФУЗНЫЙ, -ая, -ое *разг.* уйатту, эби јок; **конфузная неожиданность** эби јок сакубаган айалга

КОНЦЕНТРАТ *м.* 1. концентрат (*кур-гак аш-курсак*); **варить пищу из концентратов** концентраттардан курсак кайнадар; 2. *с.-х.* (*корм для скота*) малга беле-теген курсак

КОНЦЕНТРАЦИОННЫЙ, -ая, -ое концентрационный; **концентрационный лагерь** концентрационный лагерь

КОНЦЕНТРАЦИЯ *жс.* 1. (*сосредоточение*) јууры; бир јерге јуулары, чогулары; **концентрация войск** чер'уни бир јерге јууры; 2. *хим.* (*степень насыщенности, густоты*) койузы; **концентрация раствора** чейинтинин койузы

КОНЦЕНТРИРОВАННЫЙ, -ая, -ое концентрированный, ток; **концентрированный корм** ток азырал

КОНЦЕНТРИРОВАТЬ *несов.* 1. *кого-то* јуунадар (јуунат-), бир јерге јуур (јуу-), чогор (чок-); **концентрировать военную силу** јуучыл к'учти бир јерге јуур; 2. *перен. на чем* санааны (ајаруны) бир немеге ууландыар (ууландыр-); **концентрировать внимание** ајаруны бир немеге ууландыар; 3. *что; хим.* койылтар (койылт-), чейер (чей-); **концентрировать раствор** чейинтини койылтар

КОНЦЕНТРИЧЕСКИЙ, -ая, -ое бир ортокту; **концентрические круги** бир ортокту кругтар

КОНЦЕНТРЫ

КОНЦЭНТРЫ *мн. (ед. концэ́нтр м.) мат. (круги различной величины, имеющие общий центр) концентрлер*

КОНЦЭПЦИЯ *ж.* 1. *филос.* концепция, көрүм-шүүлте; **историческая концепция** түүкилик көрүм-шүүлте; 2. *концепция, төс шүүлте; концепция работы* иштин төс шүүлтези

КОНЦЭРН *м.; эк.* концерн (*жаан предпрятиелердин жагыс финансовый башкартулу монополистический биригүзи*)

КОНЦЭРТ *м.* концерт; **смотреть концерт** концерт көрөр; ♦ **кошачий концерт** кискелердин кыйгы-табыжы

КОНЦЕРТАНТ *м.* концертант (*концерт көргүзип турган ол эмезе концертте туружып турган артист*); **встречать концертанта** концерт көргүзип турган ол эмезе концертте туружып турган артистти уткыыр

КОНЦЕРТИРОВАТЬ *несов.* концерт берер (бер-), концерт көргүзер (көргүс-); **концертировать по району** аймак ичиле концерт берер

КОНЦЕРТМЕЙСТЕР *м.* 1. концертмейстер (*оркестрдин башкараачызы*); 2. концертмейстер (*симфонический ол эмезе оперный оркестрдин солисти*)

КОНЦЭРТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*предназначенный для концертов*) концерттин; **концертный зал** концерттин залы; 2. (*предназначенный для многочисленных слушателей концерта*) концерттин; **концертная музыка** концерттин күүзи

КОНЦЕССИОНЭР *м.* концессионер, концессия тудачы, концессиянын ээзи

КОНЦЕССИОННЫЙ, -ая, -ое концессион; ♦ **концессионный договор** концессион жөптөжү

КОНЦЭССИЯ *ж.* 1. (*договор о передаче в эксплуатацию на определенный срок природных богатств, предприятий и др. хозяйственных объектов, принадлежащих государству*) концессия, жөптөжү;

концессия на ловлю рыб балык тударга жөптөжү; 2. (*предприятие, организованное на основании такого договора*) концессия

КОНЦЛАГЕРЬ *м.* (*концентрационный лагерь*) концлагерь

КОНЦОВКА *ж.* 1. *полигр.* концовка (*бичиктин эмезе бир бөлүктин учында бичигени*); 2. *лит.* (*заключительная часть*) учы, калганчы бөлүгү; **концовка стихотворения** үлгердин учы

КОНЧАТЬ *несов.* божодор (божот-); (*останавливать*) токтодор (токтот-); **кончать работу** ишти божодор; **кончать игру** ойынды токтодор

КОНЧАТЬСЯ *несов. см. кóнчиться*
КÓНЧЕННЫЙ, -ая, -ое *разг.* божодып салган, учына жеткен; **конченное дело** божодып салган керек; ♦ **конченный человек** кылык-жаңы үрелип калган киж

КÓНЧИК *м.* учы; бажы; **кончик карандаша** карандаштын учы; **кончик носа** тумчуктын бажы

КОНЧÍНА *ж.*; *высок.* жада калары, божоп калары, өлөри; **безвременная кончина** ойинен эрте жада калары

КÓНЧИТЬ *сов. что* 1. (*завершить*) божодып салар (божодып сал-), бүдүрүп салар (бүдүрүп сал-); **кончить работу** ишти бүдүрүп салар; 2. (*перестать*) токтодып салар (токтодып сал-); **кончить вязать** түүнүшти токтодып салар; 3. (*завершить обучение*) божодып салар; **кончить обучение** үредүни божодып салар; 4. *перен., прост.* божодып салар; **кончить человека** кижини божодып салар; ♦ **кончить жизнь** өлүп калар; **плохо кончить** учы коомой болуп калар

КÓНЧИТЬСЯ *сов.* божоп калар (божоп кал-), түгенип калар (түгенип кал-); токтоп калар (токтоп кал-); **кончились каникулы** каникулдар божоп калды

КОНЬЮКТИВÍТ *м.*; *мед.* конъюктивит (*көстинг жүзүш оорuzu*)

КОНЬЮНКТИВА *ж.*; *анат.* конъюнктив

КОПИРОВАНИЕ

КОНЪЮНКТУРА *ж.* 1. конъюнктура, айалга; 2. *эк.* конъюнктура; **конъюктура рынка** рыноктын конъюктуразы

КОНЬ *м.* 1. ат; **купить коня** ат садып алар; 2. *шахм.* ат; **ходить конем** атла жүрер; 3. *спорт.* конь; ♦ **(быть) на коне** жөнүчил болор; **дареному коню в зубы не смотрят** сыйлаган немени жеектебес; **конь (еще) не валялся** не де эдилбеген

КОНЬКІ *мн.* (*ед.* конёк *м.*) конёк; **кататься на коньках** конёкту жынылаар

КОНЬКОБЕЖЕЦ *м.*; *спорт.* конькобежец, конёккло жүгүрер спортчы

КОНЬКОБЕЖНЫЙ, -ая, -ое конёкту маргаандажар; **конькобежный спорт** конёкту маргаандажар спорт

КОНЬЯК *м.* коньяк

КОНЮХ *м.* конюх

КОНЮШНЯ *ж.* аттын кажаганы

КООПЕРАТИВ *м.* кооператив

КООПЕРАТИВНЫЙ, -ая, -ое кооперативный, бириккен

КООПЕРАТОР *м.* кооператор, аргаачы

КООПЕРАЦИЯ *ж.* 1. кооперация (*бир канча улус кожо биригип иштеери*); 2. кооперация (*магазин*); **товары кооперации** магазиннин товарлары

КООПЕРИРОВАТЬ *сов., несов.* *кого-что* бириктирип салар (бириктирип сал-), бириктирер (бириктир-); **кооперировать сельское хозяйство** журт ээлеmdi бириктирер

КООПЕРИРОВАТЬСЯ *сов., несов.* биригип алар (биригип ал-), биригер (бирик-)

КООРДИНАТОР *м.* координатор

КООРДИНАТЫ *мн.* (*ед.* координата *ж.*) координаттар

КООРДИНАЦИОННЫЙ, -ая, -ое координациялык

КООРДИНАЦИЯ *ж.*; *в разн. знач.* координация, бир аай эдери

КООДИНИРОВАТЬ *сов., несов.* *что* координировать эдип салар (эдип сал-), бир аай эдип салар, координировать эдер (координировать эт-), бир аай эдер (эт-);

координировать усилия эткенин бир аай эдер

КООРДИНИРОВАТЬСЯ *сов., несов.* координироваться эдилеп калар (эдилеп кал-), координироваться эдилер (эдил-)

КОПАТЬ *несов.* *что* казар (кас-); **копать яму** оро казар

КОПАТЬСЯ *несов.* 1. *в чём (рыться)* казынар (казын-), чукчынар (чукын-); **копаться в вещах** кийим-тудумда казынар; 2. *с. чем (медлить)* араай эдер (эт-), араай иштенер (иштен-); **копаться в бумагах** чаазындарла араай иштенер

КОПЕЕЧНИК ЗАБЫТЫЙ *м.*; *бот.* айу сангыс, айу кадышкын

КОПЕЕЧНИК ЧАЙНЫЙ *м.*; *бот.* кызыл тазыл

КОПЕЕЧНЫЙ, -ая, -ое 1. бир акчанын; **копеечная монета** бир акчанын темир акказы; 2. баазы јенил; **копеечная вещь** баазы јенил неме; 3. јалы (акказы) ас; **копеечная работа** јалы ас иш; 4. *перен.* өткүре чоттонкой; **копеечный человек** өткүре чоттонкой кижі

КОПЕЙКА *ж.* бир акча, копейка; ♦ **без копейки (денег)** бир де акча јок; **до (последней) копейки (истратить)** үзе акчаны үреп салар; **ни (одной) копейки нет (за душой)** бир де акча јок; **ни за копейку (погибнуть)** тегин јерге (божоп калар); **считать (каждую) копейку; считать копейки:** 1) јоксыраар; 2) акчаны чебер үрер; **за копейку уступить (отдать)** өткүре јенил садып ийер

КОПЁР *м.*; *спец.* копёр

КОПІЛКА *ж.* копилка; **разбить копилку** копилканы оодып ийер

КОПИРОВАЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **копировальная бумага** копировальный чаазын

КОПИРОВАНИЕ *с.* 1. (*снятие копии*) копия эдери; **копирование картин** журуктарды копировать эдери; 2. (*подражание*) өткөнөри; **копирование артиста** артисти өткөнөри

КОПИРОВАТЬ

КОПИРОВАТЬ *несов.* 1. *что* копия эдер (эт-), көчүрип жүраар (жүра-); **копировать схему** схеманы көчүрип жүраар; 2. *кого-что (подражать)* өткөнөр (өткөн-); **копировать маму** энезин өткөнөр

КОПИРÓВКА *жс.* копировать эдери

КОПИРÓВочный, -ая, -ое копия эдер

КОПИРÓВЩИК *м.* копия эдечи

КОПÍТЬ *несов.* *что* жуур (жуу-); **копить деньги** акча жуур

КОПÍТЬСЯ *несов.* жуулар (жуул-)

КÓПИЯ *жс.* копия (*кеберин, сүрин кубултпай, түйн-түйней эткени, чике көчүрип бичигени эмезе жүраганы*)

КÓПКА *жс.* казары

КОПНÁ *жс.* бугул; **поставить копну** бугул тургузып салар; **метать копны** бугулдаар салар

КОПНÍТЬ *несов.* *что* бугулдаар (бугулда-), бугул тургузар (тургус-)

КОПНÚТЬ *сов.* *что* казып ийер (ий-); **копнуть поглубже** теренжиде казып ийер

КÓПОТЬ *жс.* көбө

КОПОШÍТЬСЯ *несов.* 1. (*шевелиться, суетиться, двигаться*) кыймыражар (кыймыраш-); **под деревом копошилось много насекомых** агаштын алдында көп курт-конгыстар кыймыражып турган; 2. *перен., разг. (шевелиться в сознании, постоянно беспокоить)* айланар (айлан-); **в голове копошилась идея** башта шүүлте айланып турган; 3. *разг. (возиться с чем-л., хлопотать, заниматься чем-л.)* иштенер (иштен-); **копошиться в огороде** огородто иштенер

КОПТÉТЬ *несов. см. коптítь* 1

КОПТÍЛКА *жс.; разг.* жарыткыш; **керосиновая копилка** керосиндү жарыткыш

КОПТÍЛЬный, -ая, -ое ыштаар

КОПТÍЛЬНЯ *жс.* балык, эт ыштаар жер

КОПТÍТЬ *несов.* 1. (*испускать копоть*) ыштаар (ышта-); **лампа коптит** лампа ыштап жат; 2. *что (подвергать копчению)* ыштаар, ыштап быжыар (быжыр-); **коп-**

тить мясо эт ыштап быжыар; 3. *что (покрывать копотью)* ыштаар; **коптить команду** кыпты ыштаар

КОПТÍТЬСЯ *несов.* ышталар (ыштал-)

КОПЧÉНИЕ *с.* 1. (*действие*) ыштаары; **копчение мяса** этти ыштаары; 2. (*копчёный продукт*) ыштаган курсак; **купить копчения** ыштаган курсак садып алар

КОПЧÉНОСТИ *мн. (ед. копчёность жс.)* ыштаган (ыштап белетеген) курсак

КОПЧÉный, -ая, -ое ыштаган; **копчая рыба** ыштаган балык

КÓПЧИК *м.*; *анат.* куйрук, сыранак; **сломать копчик** сыранагын сындырып алар

КОПЫТЕНЬ ЕВРОПЕЙский *м.*; *бот.* туйгак өлөн

КОПЫТный, -ая, -ое туйгактуу

КОПЫТО *с.* туйгак

КОПЬÉ *с.* жыда

КОПЬЕВÍДный, -ая, -ое жыда бүдүмдү

КОРÁ *жс.* тере; (*лиственницы*) чөбрө; **аил, покрытый корой** лиственницы чөбрөлө жабылган айыл

КОРАБÉЛ *м.*; *разг.* керептер аайынча специалист

КОРАБÉЛЬный, -ая, -ое 1. керептин; **корабельная мачта** керептин мачтазы; 2. (*предназначенный для изготовления корабля*) кереп эдер; **корабельный лес** кереп эдер агаш; 3. керепте ошкош; **корабельная чистота** керепте ошкош ару

КОРАБЛЕВОЖДÉНИЕ *с.*; *мор.* керепти баштап жүргүзери

КОРАБЛЕКРУШÉНИЕ *с.* керептин жеткерге киргени, кереп чөнгөни

КОРАБЛЕСТРОÉНИЕ *с.*; *мор.* керептер эдери

КОРАБЛЕСТРОЙТÉЛЬ *м.* кереп эдер ишчи

КОРАБЛЕСТРОЙТÉЛЬный, -ая, -ое керептер эдер

КОРÁБЛЬ *м.* кереп; **военный корабль** жуучыл кереп

КОРИНКА

КОРА́ЛЛ *м.*; *зоол.* коралл

КОРА́ЛЛОВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*образованный известковыми отложениями кораллов*) кораллдан б'уткен; **коралловый остров** кораллдан б'уткен ортолык; **2.** (*изготовленный из коралла*) кораллдан эткен; **коралловое ожерелье** кораллдан эткен јинји; **3.** (*имеющий цвет красного коралла*) коралл онд'у

КОРА́Н *м.*; *рел.* коран (*мусульман јаннын ээјизи аайынча бичиген бичик*)

КОРДЕБАЛЭ́Т *м.*; *театр.* кордебалет

КО́РДНЫЙ, -ая, -ое *спец.* корд; **кордная ткань** корд б'ос

КОРЕВО́Й, -ая, -ое *мед.* корь оорунын; **коровая сыпь** корь оорунын быјырундары

КОРЕ́ЙКА *ж.* т'ош эт (*бозунын, чочконын*); **купить корейку** т'ош эт садып алар

КОРЕ́ЙСКИЙ, -ая, -ое корей; **корейский язык** корей тил

КОРЕ́ЙЦЫ *мн.* корейлер, корей калык (*албаты*) // *ед.* **кореец** *м.* корей эр кижи, корей укту эр кижи; **корейнка** *ж.* корей уй кижи, корей укту уй кижи

КОРЕНА́СТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о человеке*) таларкак; **коренастый человек** таларкак кижи; **2.** (*о растениях*) батпак; **коренастые кустарники** батпак јыраалар

КОРЕНИ́ТЬСЯ *несов.* в *ком-чём* т'оз'ол'ор (т'оз'ол-), табылар (табыл-), башталар (баштал-); **характер коренится в семье** кылык-јан биледен башталат

КОРЕ́ННИК *м.* **1.** т'ос ат, эки аттын ортозына јегер ат; **на дуге коренника бречит колокольчик** т'ос аттын тугазында к'уз'уни шынгырайт; **2.** ос, јербойыннын кижизи, ишмекчизи; **шахтеры-коренники** јербойыннын шахтерлоры

КОРЕННО́Й, -ая, -ое **1.** (*исконный*) ос, јербойыннын, алдынан бери јаткан; **коренной житель города** калада алдынан бери јаткан кижи, **коренные народы** ос калыктар; **2.** (*основной*) т'ос; **коренной вопрос**

т'ос сурак; **3.** *см.* **коренник 1**; ♦ **коренные зубы** т'уп тиштер; **коренным образом** чек, ойинен отк'уре

КО́РЕНЬ *м.* **1.** (*у растений*) тазыл; **толстые корни деревьев** агаштардын јоон тазылдары; **2.** *анат.* (*волос, зуба*) тазыл; **корень зуба** тиштин тазылы; **3.** *перен.* (*источник, начало*) т'оз'олг'о, тазыл; **корень зла** јаманнын тазылы; **корень ошибок** јастыралардын т'оз'олг'ози; **4.** *грам.* тазыл; **найти корень слова** с'остин тазылын табар; **5.** *мат.* корень; **квадратный корень** квадратный корень; ♦ **изменить в корне** чек кубултып салар; **пустить корни** тынгыыр; **вырвать с корнем** чек јок эдип салар; **на корню** бажында ла; **в корне пресечь** бажында ла токтодып салар; **краснеть до корней волос** тын кызарар; **подорвать под корень** јок эдип салар

КОРЕШО́К *м.* **1.** *уменьш.* *от* **ко́рень** кичинек тазыл; **2.** (*переплёта*) корешок, кадар; **наклеивать на корешки журналов** журналдардын корешокторына јапшырар; **3.** (*квитанционной книжки*) корешок; **корешок квитанции** квитанциянын корешоги

КОРЖ *м.* корж; **испечь корж** корж быжырып салар

КО́РЖИК *м.* *уменьш.* *от* **корж**; **коржики на меду** м'отт'у коржтор

КОРЗИ́НА *ж.* калама; **корзина ягод** бир калама јиилек

КОРЗИ́НКА *ж.* *уменьш.* *от* **корзiна**

КОРЗИ́ННЫЙ, -ая, -ое калама; **корзинное производство** калама чыгарары

КОРЗИ́НЩИК *м.* калама эдер ус

КОРИДО́Р *м.* коридор; **коридор школы** школдын коридоры

КОРИДО́РНЫЙ, -ая, -ое коридорлу; **коридорная система** коридорлу система (*туранын кыптары коридорго чыгары*)

КОРИ́НКА *ж.* коринка (*кургадып салган кара кичинек виноград*); **добавить коринку** коринка кожуп ийер

КОРИФЕЙ

КОРИФЕЙ *м.* корифей (*кандый бир жаан иштин окылу ишчизи*); **корифей науки** билимнин корифеи

КОРИЦА *жс.* корица; **добавить корицу** корица кожуп ийер

КОРИЧНЕВЫЙ, -ая, -ое күрөң; **коричневый цвет** күрөң өң

КОРКА *жс.* 1. (*хлеба*) кадар; **корка хлеба** калаштын кадары; 2. (*затвердевший слой чего-л.*) кадар, какпаш; **рана покрылась коркой** балу какпашла жабыла берди; 3. кадар; **лимонная корка** лимоннын кадары; 4. *бот.* кааза; чөбрө; **сухая корка** кургак чөбрө; 5. кадар; **корка от книги** бичиктин кадары; ♦ **прочитать книгу от корки до корки** бичикти бажынан ала учына жетире кычырып салар; **на все корки ругать** тын арбаар

КОРМ *м.* 1. азыраары; **время корма лошадей** аттар азыраар өй; 2. азырал; **корм скота** малдын азыралы

КОРМА *жс.*; *мор.* корма (*керептин кийин жаны*)

КОРМИЛЕЦ *м.* азыраачы, курсак табар (курсак экелер, азырап турган) эр киж; **кормилец семьи** билени азырап турган эр киж

КОРМИЛИЦА *жс.* 1. азыраачы, курсак табар (экелер) үй киж; 2. эмизип азыраар үй киж; **найти кормилицу для младенца** јаш балага эмизип азыраар үй киж табып алар

КОРМИТЬ *несов.* *кого-что* 1. азыраар (азыра-); **кормить лошадей** аттарды азыраар; 2. (*содержать*) азыраар, курсакла јеткилдеер (јеткилде-); **кормить всю семью** бүдүн билени азыраар; ♦ **кормить обещаниями** берген сөзине турбас; **кормить грудью** эмизер; **кормить вшей** бийтеп калар

КОРМИТЬСЯ *несов.* 1. (*питаться о животных*) азыранар (азыран-), јемзенер (јемзен-); **утки кормятся на пруду** өртөктөр буунты сууда азыранадылар; 2. *разг.* (*добывать средства к жизни*)

азыранар; **кормиться своим трудом** бойынын күчиле азыранар

КОРМЛЕНИЕ *с.* 1. азыраары; **время кормления** азыраар өй; 2. (*грудью*) эмизери; **кормление младенца** јаш баланы эмизери

КОРМОВОЙ, -ая, -ое *с.-х.* кормовой, мал азыраар, азырал; **кормовая свёкла** мал азыраар свёкла

КОРМОКÚХНЯ *жс.*; *с.-х.* уй-малдын курсагын белетеер јер

КОРМОПРОИЗВОДСТВО *с.*; *с.-х.* уй-малдын курсагын белетеери

КОРМОРЕЗКА *жс.*; *с.-х.* уй-малдын курсагын ооктоор машина

КОРМУШКА *жс.*; 1. *с.-х.* уй-мал азырайтан кайырчак (тоскуур); **положить в кормушку** тоскуурга салып койор; 2. *перен., разг., неодобр.* акча-јөөжөгө јенил јединер јер; **наслаждаться в кормушке** акча-јөөжөгө јенил јединер јерде сайраар

КОРМЧИЙ *м.* 1. *уст.* (*рулевой*) рульда турар киж; **кормчий повернул корабль** рульда турар киж керепти бурып ийди; 2. *перен.* (*руководитель*) башкараачы, башчы

КОРНЕВИЩЕ *с.* тазыл; **колеса стучали по корневищам** көлөсөлөр тазылдарга согулып турган

КОРНЕВОЙ, -ая, -ое тазыл; **корневая система растения** өзүмнин тазыл системасы

КОРНЕКОПАЛКА *жс.* озык

КОРНЕПЛОД *м.*; *бот.* корнеплод

КОРНЕРЕЗКА *жс.* тазыл кезер (ооктоор) машина

КОРНОУХИЙ, -ая, -ое *разг.* тонкыр кулакту; **корноухая собака** тонкыр кулакту ийт

КОРОБ *м.* тозок; **привезти короб книг** бир тозок бичиктер экелип берер; ♦ **с три короба** насказать көп төгүн неме куучындап салар; **короб новостей** көп солун-собур

КОРОТКИЙ

КОРОБИТЬ *несов.* 1. что кокпойтор (кокпойт-); **переплет коробит** кадарды кокпойтот; 2. *безл.; прост.* курылтар (курылт-); **его коробит** оны курылтат; 3. *кого; перен.* ачындырар (ачындыр-), жаманына тийер (тий-); **её бессовестность меня коробит** онын уйат јогы менин жаманыма тийет

КОРОБИТЬСЯ *несов.* кокпойор (кокпой-); **фанера коробится от влаги** фанера чыктан улам кокпойот

КОРОБКА *ж.* 1. кап; **спичечная коробка** серенкенин кабы; 2. туранын стенелери; ♦ **черепная коробка** *анат.* меенин кабы болуп турган сөбк

КОРОБОК *м. уменьш. от короб;* **коробок спичек** серенкенин кабы

КОРОБОЧКА *ж. уменьш. от коробка*

КОРОБОЧНЫЙ, -ая, -ое коробка; **коробочная упаковка** коробка кап

КОРОВА *ж.* 1. уй, ийнек; **породистая корова** укту уй; 2. *груб., прост.* јаан оборлу, тенек үй кижиге; ♦ **будто корова языком слизнула** кенетийин јок болуп калган

КОРОВИЙ, -ья, -ье уйдын, ийнектин; **коровье молоко** уйдын сүди

КОРОВНИК I *м.* уйдын кажаганы

КОРОВНИК II *м. и КОРОВНИЦА ж.* уйларда иштеп турган кижиге

КОРОЁД *м.; зоол.* агашты уйттеп турган курт (*терезин, чобразын ла бойын*)

КОРОЛЕВА *ж.* 1. (*правительница*) королева, каан үй кижиге, бала каан; **желание королевы** каан үй кижинин күүнзегени; 2. (*жена короля*) корольдын үйи (эжиге), кааннын үйи (эжиге); **встречать королеву** кааннын үйин уткыбер; 3. *перен.* королева; (*лучшая*) эн артык үй кижиге; (*самая красивая*) эн јараш; **королева красоты** эн јараш үй кижиге; **королева лыжни** эн артык чанаачы үй кижиге; 4. *шахм.* королева, ферзь

КОРОЛЕВСКИЙ, -ая, -ое корольдын, кааннын; **королевский престол** кааннын ширеези

КОРОЛЕВСТВО *с.* (*государство, во главе которого стоит король*) король башкарган ороон

КОРОЛЁК *м.* 1. королёк (*апельсиннин сорты*); 2. *зоол.* боро кушкаш

КОРОЛЬ *м.* 1. король, каан; **король Иордании** Иорданиянын кааны; 2. *шахм.* король; **шах королю** корольго шах

КОРОМЫСЛО *с.* карамыс; **поднять коромысло на плечо** карамысты ийинге салып алар

КОРОНА *ж.* 1. (*венец*) корона; **царская корона** кааннын короназы; 2. *перен.* (*власть монарха*) башкара јан; **борьба за корону** јан блаажып тартыжары

КОРОНАРНЫЙ, -ая, -ое *мед.* коронар

КОРОНАЦИЯ *ж.* коронация (*кааннын ширеезине отуратан кижиге корона кийдирери*)

КОРОНКА *ж.* (*зуба*) коронка (*сынган эмезе оору тишке кийдирер бүүркү*); **золотая коронка** алтын коронка

КОРОННЫЙ, -ая, -ое 1. *см.* корона; 2. эн јакшы; **коронный прыжок** эн јакшы калыш

КОРОНОВАНИЕ *с.* кааннын ширеезине отургызары; **коронование на царство** каан эдип кааннын ширеезине отургызары

КОРОНОВАННЫЙ, -ая, -ое кааннын ширеезине отургызылган

КОРОНОВАТЬ *сов., несов. кого* кааннын ширеезине отургызар (отургыс-); **короновать на царство** каа эдип кааннын ширеезине отургызар

КОРОСТА *ж.* балу, какпаш

КОРОСТЁЛЬ *м.* талтар

КОРОТАТЬ *несов. что; разг.* ой өткүрер (өткүр-); **коротать время за беседой** куучындажып ой өткүрер

КОРОТАТЬСЯ *несов.* ой өдөр (өт-); **время коротается быстро** ой түрген өдөт

КОРОТЕНЬКИЙ, -ая, -ое *уменьш. от короткий*

КОРОТКИЙ, -ая, -ое 1. (*по длине*) кыска; (*о туловище и т.п.*) јабыс; (*о хвосте*

КОРОТКО

и т.п.) чолтык; **катороткая дорога** кыска јол; **2.** (*по времени*) кыска; **короткий срок** кыска ой; **3.** *перен. (приятельский, близкий)* јуук; **короткие отношения** јуук билижери; ♦ **руки коротки** аргазы ас; **ум короток** тенек; **коротко говоря** *вводн. сл.* кыскарта айткажын; **на короткой ноге** јуук колбуда, нөкөр болор; **расправа короткая** аайына чыкпай, түрген кату каруузына тургузары **короче воробьиного носа** ойинен өткүре кыска

КОРОТКО *нареч. к корóткий* кыскарта; ♦ **коротко (короче) говоря** кыскарта айткажын

КОРОТКОВОЛОСЫЙ, -ая, -ое кыска чачту

КОРОТКОМЕТРАЖНЫЙ, -ая, -ое короткометражный, кыска; **короткометражный фильм** короткометражный фильм

КОРОТКОНОГИЙ, -ая, -ое кыска бутту; **коротконогий зверь** кыска бутту ан

КОРОТКОПАЛЫЙ, -ая, -ое кыска сабарлу; **короткопалая рука** кыска сабарлу кол

КОРОТКОПОЛЫЙ, -ая, -ое кыска эдектү; **короткополая одежда** кыска эдектү кийим

КОРОТКОХВОСТЫЙ, -ая, -ое кыска куйрукту; **короткохвостая собака** кыска куйрукту ийт

КОРОТКОШЕИЙ, -ая, -ое кыска мойынду; **короткошей зверь** кыска мойынду ан

КОРОТКОШЁРСТНЫЙ и **КОРОТКОШЁРСТЫЙ**, -ая, -ое кыска түктү; **короткошерстное животное** кыска түктү тынду

КОРОТЫШ *м.* и **КОРОТЫШКА** *ж.*; *разг.* батпанак киж, јабыс сынду киж

КОРОЧКА *ж.* **1.** *см. кóрка*; **корочка хлеба** калаштын кадары; **2.** *разг.* кату кадарлу кере бичик

КОРПЕТЬ *несов.*; *разг.* кичеенип иште-нер (кичеенип иштен-), уружар (уруш-); **корпеть над бумагами** чаазындарла уружар

КОРПОРАТИВНЫЙ, -ая, -ое корпорациялык, бириктирилген

КОРПОРАЦИЯ *ж.* корпорация, биригү; **ученая корпорация** билим биригү

КОРПУС *м.* **1.** (*туловище*) оборо; **крупный корпус** оборо јаан; **2.** (*остов*) корпус; **корпус часов** частын корпусы; **3.** (*здание*) корпус (*бир јаан тура*); **корпус университета** унивеситеттин корпусы; **4.** *воен.* корпус (*јаан группага бириккен черүлер*); **танковый корпус** танктардын корпусы

КОРРЕКТИВ *м.* корректив, түзедү; **внести коррективы** түзедүлер эдер

КОРРЕКТИРОВАНИЕ *с.* түзедери; **корректирование рукописи** кол бичимелди түзедери

КОРРЕКТИРОВАТЬ *несов. что* корректировать эдер (корректировать эт-), түзедер (түзет-); **корректировать статью** статьяны түзедер

КОРРЕКТИРÓВКА *ж.*; *спец.* түзедери; **корректировка плана** планды түзедери

КОРРЕКТИРÓВЩИК *м.*; *воен.* корректировщик

КОРРЕКТНОСТЬ *ж.* корректный болгоны; **корректность собеседника** кожо куучындажып турган киж корректный болгоны

КОРРЕКТНЫЙ, -ая, -ое **1.** коректный; **корректное отношение** корректный болоры; **2.** чын; **корректный ответ** чын каруу

КОРРЕКТОР *м.*; *полигр.* корректор (*бичимелдин јастыраларын түзедер киж*); **корректор типографии** типографиянын корректоры

КОРРЕКТОРСКИЙ, -ая, -ое корректордын

КОРРЕКТУРА *ж.*; *полигр.* корректура, түзедү (*бичимелдин јастыраларын түзедери*)

КОРРЕКТУРНЫЙ, -ая, -ое корректуралу, түзедүлү

КОРРЕКЦИЯ *ж.*; *спец.* **1.** коррекция; **коррекция зрения** көстин коррекциязы; **2.** коррекция, кубулталар кийдирери

КОРРЕСПОНДЕНТ *м.* корреспондент; **корреспондент телевидения** телевиденинин корреспонденти

КОРРЕСПОНДЕНЦИЯ *ж.* 1. (почтовая) почтоло бичижери; **вести корреспонденцию** почтоло бичижер; 2. *собир.* корреспонденция, самаралар; **доставить корреспонденцию** корреспонденцияны јетирип салар; 3. корреспонденция, јетирү (*бдуп турган керектер керегинде кайдан-кайдан келген јетирү*); **корреспонденция с фестиваля** фестивалдан келген јетирү

КОРРЕСПОНДИРОВАТЬ *несов.*

1. корреспонденция ийер (ий-); **корреспондировать в район** аймакка корреспонденция ийер; 2. *с чем* түнейлежер (түнейлеш-), келижер (келиш-); **эти понятия корреспондируют друг с другом** бу ондомолдор бой-бойына келижет

КОРРОЗИЙНЫЙ и **КОРРОЗИОННЫЙ**, -ая, -ое татту, коррозиялу; **коррозионный металл** татту темир

КОРРОЗИЯ *ж.* коррозия, таттаганы; **коррозия металла** темирдин таттаганы

КОРРУМПЬОВАННЫЙ, -ая, -ое коррупцияланган; **коррупцированная власть** коррупцияланган башкару

КОРРУПЦИЯ *ж.* коррупция

КОРСЕТ *м.* корсет

КОРТИК *м.* кортик, кичинек бычак; **потерять кортик** кичинек бычагын јылытып салар

КОРЧЕВАЛЬНЫЙ, -ая, -ое тазыл кодорор

КОРЧЕВАНИЕ *с.* тазыл кодороры

КОРЧЕВАТЬ *несов.* *что* тазылын кодорор (кодор-), тазылыла кодорып чачар (чач-); **корчевать кустарник** јыраанын тазылын кодорор

КОРЧЁВКА *ж.* тазыл кодороры

КОРЧИТЬ *несов.* 1. *разг.* курултар (курулт-); **корчит от боли** ачусынан курултат; 2. *кого; прост.* тын кижии болуп сүмеленер (сүмелен-); **корчить из себя знатока** неме аайлар кижии болуп сүмеленер; ♦ **корчить рожи** јүзин чырчыйтып турар

КОРЧИТЬСЯ *несов.*; *разг.* корчойор (корчой-), толголор (толгол-); **корчиться от боли** оорунан толголор

КОРШУН *м.* тейлеген; **налетел коршун** тейлеген чурап келген

КОРШУНИЙ, -ья, -ье тейлегеннин; **коршунный налет** тейлегеннин чурап келгени

КОРЫСТНЫЙ, -ая, -ое астам алар; **с корыстной целью** астам алар амадулу

КОРЫСТОЛЮБЕЦ *м.*; *книжн.* ачап кижии, астам сүүр кижии

КОРЫСТОЛЮБИВЫЙ, -ая, -ое ачап, астам сүүр; **корыстолюбивый человек** астам сүүр кижии

КОРЫСТОЛЮБИЕ *с.* ачап болоры; астам сүүри

КОРЫСТЬ *ж.* астам

КОРЫТО *с.* тепши, тоскуур, карыт; ♦ **оказаться у разбитого корыта** неме де јок артып калар

КОРЬ *ж.*; *мед.* чечек оору, корь оору, кызыл бызыру, ойылгак, кара балу, бызырган оору

КОРЬЁ *с.*; *собир.* агаштын чобразы

КОРЮШКА *ж.*; *зоол.* корюшка (*таллайдын јаан эмес балыгы*)

КОРЯВЫЙ, -ая, -ое 1. (*искривлённый*) койрык-тейрик; **корявый дуб** койрык-тейрик эрмен агаш; 2. *перен.* јараш эмес, јаман; **корявый почерк** јараш эмес бичиш; 3. (*шероховатый*) кодыр; **с корявым лицом** кодыр јүстү

КОРЯГА *ж.* агаш (*јерде јаткан эмезе чөнгөн*)

КОРЯЖИСТЫЙ, -ая, -ое 1. төзи тыртык; **коряжистое дерево** төзи тыртык агаш; 2. чөнгөн агаштарлу; **ловить рыбу в коряжистых местах** балыкты чөнгөн агаштарлу јерде тудар

КОРЯКИ *мн.* коряктар, коряк калык (албаты) // *ед.* **коряк** *м.* коряк эр кижии; **корячка** *ж.* коряк үй кижии

КОРЯКСКИЙ -ая, -ое коряк; **корякский язык** коряк тил

КОСА I *ж.* (*из волос*) тулун, кејеге, кажангај; **заплести косу** кејеге өрөр

КОСА II *ж.*; *с.-х.* чалгы; **отбить косу** чалгы таптаар

КОСА

КОСА́ III *ж.*; *геогр.* жараттан суу жаар чөйилген узун ла чичке жер; **песчаная коса** жараттан суу жаар чөйилген кумакту узун ла чичке жер

КОСА́РЬ I *м.* өлөн чабаачы

КОСА́РЬ II *м.* жаан бычак

КОСА́ТКА *ж.*; *зоол.* косатка

КОСВЕННЫЙ, -ая, -ое (*не прямой*) чике эмес, туура болуш ажыра эткен;

♦ **косвенная речь** *грам.* чике эмес куучын

КОСИ́ЛКА *ж.*; *с.-х.* косилка (*өлөн чабар машина*); **косить сено косилкой** өлөндү косилкала чабар

КО́СИНУС *м.*; *мат.* косинус

КОСИ́ТЬ I *несов.* 1. *что* чабар (чап-); **косить траву** өлөн чабар; 2. *кого*; *перен.* (*уничтожать*) кырар (кыр-), божодор (божот-), жоголтор (жоголт-); **эпидемия косила людей** эпидемия улусты кырган

КОСИ́ТЬ II *несов.* 1. (*кривить*) тыртыйтар (тыртыйт-); **косить рот** оосты тыртыйтар; 2. (*отклоняться*) туура барар (бар-); **борозда косит** сүрген жол туура барат; 3. (*быть направленным косо*) кылчыр көрөр (көр-); **глаза косят** көстөри кылчыр көрөт; 4. кылчас эдип көрөр; **жеребец косит глазом** айгыр кылчас эдип көрөт

КОСИ́ТЬСЯ *несов.* 1. *янтыйар* (янтый-); **избушка косится набок** тура келтей жанына янтыйат; 2. *разг.* (*смотреть искоса, сбоку*) көстин кырыла көрөр (көр-), кылчас эдип көрөр; 2. *перен.* *яман көрөр* (көр-), кыйа көрөр; **коситься на незнакомца** таныш эмес кижиге *яман көрөр*

КОСИ́ЧКА *ж.* *уменьш-ласк.* *от коса́ I*; **косичка с бантиком** бантиктү кичинек тулун

КОСМА́ТЫЙ, -ая, -ое *разг.* желбер; **косматый медведь** желбер айу

КОСМЕ́ТИКА *ж.* 1. (*уход*) **косметика**; **врачебная косметика** эмдеер косметика; 2. *собр.* (*средства*) **косметика**; **продажа косметики** косметиканы садары

КОСМЕТИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. *см.* **космэтика**; **косметический кабинет** косметический кабинет; 2. *перен.* (*о ремонте*)

тыш жанын жарандырат; **косметический ремонт** тыш жанын жарандырат иш

КОСМЕТО́ЛОГ *м.* косметолог

КОСМЕТОЛО́ГИЯ *ж.* косметология

КОСМИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. *астр.* космический, космостын, ак-айастын; **космические лучи** космический чоктор; 2. *перен.* *жаан, көп*; **космические масштабы** *жаан масштабтар*

КОСМОВИ́ДЕНИЕ *с.* космостон телеберилте көргүзери

КОСМОГОНИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое космогониялык

КОСМОДРО́М *м.* космодром

КОСМОЛО́ГИЯ *ж.* космология

КОСМОНА́ВТ *м.* космонавт (*ак-айаска учуп чыккан кижиге*); **космонавт-исследователь** космонавт-жинжүчи

КОСМОНА́ВТИКА *ж.* космонавтика

КОСМОПОЛИ́ТИЗМ *м.* космополитизм

КОСМОПОЛИ́ТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое космополитикалык

КО́СМОС *м.* ак айас; **полёт в космос** ак айас жаар учуш

КОСНОЯЗЫ́ЧИЕ *с.* чоколы, тилинин кажылгагы

КОСНОЯЗЫ́ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. *чокол тилдү*; **он косноязычен** ол чокол тилдү; 2. *жарт эмес*; **косноязычная речь** куучыны жарт эмес; 3. *жастыраларлу*; **косноязычные сочинения** жастыраларлу чүмдеделдер

КОСНУ́ТЬСЯ *сов., однокр. см. касать-ся*

КО́СНЫЙ, -ая, -ое 1. *астыгып калган*; **косные убеждения** астыгып калган көрүм-шүүлтелер; 2. *кубулбай турган*

КО́СО *нареч.*; *в разн. знач.* кыйа; **он косо посмотрел на меня** ол мен жаар кыйа көрди

КОСОБО́КИЙ, -ая, -ое тыртык, янтык **КОСОБО́ЧИТЬ** *несов.*; *разг.* тыртыйар (тыртый-), янтыйар (янтый-)

КОСОВИ́ЦА *ж.*; *с.-х.* (*время косьбы*) өлөн чабар ой, өлөн эдер ой

КОСОВИ́ЩЕ *с.* жаан чалгы

КОСТЮМИРОВАТЬСЯ

КОСОВОРОТКА *ж.* туура жакалу чамча; **надеть косоворотку** туура жакалу чамча кийип алар

КОСОГЛАЗИЕ *с.; мед.* кылчыр көс, кылыр көс

КОСОГЛАЗЫЙ, -ая, -ое кылчыр көстү, кылыр көстү

КОСОГОР *м.* кажат; **подняться на косогор** кажатка чыгар

КОСОЙ, -ая, -ое **1.** жантык, кыйа; **косой почерк** жантык бичиш; **2.** (*кривой*) тыртык; **кривая рама** тыртык рама; **3.** (*косоглазый*) кылчыр, кылыр, чалый, алчак көстү; **косой мальчик** кылчыр көстү уулчак; **4.** (*боковой*) келтен, келтей жанындагы; **косая застежка** келтей жанындагы застежка; **косой ворот** келтей жанындагы жака; **5. перен. (недружелюбный, недоверчивый)** кыйа, жаман; **косые взгляды** кыйа көрүш; ♦ **косая сажень в плечах** жарды таларкак кижги

КОСОЛАПИТЬ *несов.* талтандаар (талтанда-), талтайып базар (талтайып бас-); **быстро косолапить** түрген талтандаар

КОСОЛАПЫЙ, -ая, -ое **1.** талтак бутту; **косолапый медведь** талтак бутту айу; **2. перен., прост.** көжуун, боду; **косолапый человек** боду кижги

КОСОРУКИЙ, -ая, -ое **1.** тыртык колду; **косорукий человек** тыртык колду кижги; **2. перен., прост. (неуклюжий)** эби жок, жаман, колдын сыртыла неме эдер; **косорукий мальчик** колдын сыртыла неме эдер уулчак

КОСТЕНЕТЬ *несов.* **1.** (*твердеть*) кадар (кат-), тонор (тон-); **руки костенеют на морозе** сооктон улам колы тонот; **2. (неметь)** тили тартылар; **язык костенеет у кого-н.** тили тартылат

КОСТЕНЕЦ СЕВЕРНЫЙ *м.; бот.* бертик өлөн

КОСТЁР *м.* от, оду; **разложить костёр** от салар; ♦ **пионерский костёр** пионерлердин оды

КОСТЕРИТЬ *несов.; прост.* айткылаар (аткыла-); **костерить себя** бойын айткылаар

КОСТИСТЫЙ, -ая, -ое **1.** жаан сөөк-тайакту; **костистый мужчина** жаан сөөк-тайакту эр кижги; **2.** көп сөөктү; **костистая рыба** көп сөөктү балык

КОСТЛЯВЫЙ, -ая, -ое **1.** арык, каткак, сырсак; **костлявые руки** сырсак колдор; **2.** көп сөөктү; **костлявая рыба** көп сөөктү балык

КОСТНЫЙ, -ая, -ое **1.** сөөктин; **костные болезни** сөөктин оорулары; **2. (полученный из костей)** сөөктөн эткен; **костная мука** сөөктөн эткен кулур

КОСТОПРАВ *м.* чыккан сөөк кийдире тудар кижги

КОСТОЧКА *ж.* **1.** *уменьш. от* **кость**; **дать собаке косточку** ийтке кичинек сөөк берер; **2. (у плодов)** сөөк; **косточка сливы** сливанын сөөги; ♦ **перемывать косточки** коптожор, жамандаар

КОСТОЧКОВЫЙ, -ая, -ое *бот.* сөөктү; **косточковые культуры** сөөктү өзүмдер

КОСТРОВОЙ *м.* от көрөр кижги

КОСТЫЛЬ *м.* тайак; **деревянные костыли** агаш тайактар

КОСТЬ *ж.* сөөк; **плечевая кость** ийиндердин сөөги; **подавиться костью** сөөккө карыла берер; ♦ **промокнуть до костей** жаашка тын өдүп калар; **кожа да кости** сүрекей арык

КОСТЮМ *м.* костюм; **мужской костюм** эр кижинин костюмы

КОСТЮМЁР *м.* и **КОСТЮМЁРША** *ж.* костюмер кижги

КОСТЮМИРОВАННЫЙ, -ая, -ое маскарад, костюмду; ♦ **костюмированный бал** маскарад костюмду бал

КОСТЮМИРОВАТЬ *сов., несов.* *кого-что* маскарад костюм кийдирип салар (кийдирип сал-), маскарад костюм кийдирер (кийдир-)

КОСТЮМИРОВАТЬСЯ *сов., несов.* маскарад костюм кийип алар (кийип ал-)

КОСТЯК

КОСТЯК *м.* 1. (скелет) сын сөбк; **крупный костяк** јаан сын сөбк; 2. *перен.* тос бөлүк; **костяк коллектива** өмөликтин тос бөлүги

КОСТЯНИКА (КАМЕНИСТАЯ) *жс.*; *бот.* кайынат, сөбк-јиилек

КОСТЯНИЧНЫЙ, -ая, -ое кайынаттын, сөбк-јиилектин

КОСТЯНОЙ, -ая, -ое сөбк, сөбктөн эткен; **костяной нож** сөбктөн эткен бычак

КОСТЯШКА *жс.*; *разг.* 1. сөбк; **костяшки торчат** сөбктөри сырайып калган; 2. (на счётах) костяшка

КОСУЛЯ *жс.*; *зоол.* (самец) элик, куран; (самка) керекшин

КОСЫНКА *жс.* косынка (*жарымтык плат*); **шелковая косынка** торко косынка

КОСЬБА *жс.* чабыш

КОСЯК I *м.* 1. айгыр мал; 2. (рыбы, птиц) үүр; **лететь косяком** үүрле учар

КОСЯК II *м.* (дверной) жаак; **косяк двери** эжиктин жаагы

КОТ *м.* 1. эркек киске, мый; **кот ловит мышей** эркек киске чычкандар тудат; 2. *перен.*, *прост.* кей-кебизин эр киж; ♦ **кот заплакал** сүреен ас; **кот в мешке** жарты жок неме

КОТАНГЕНС *м.*; *мат.* котангенс

КОТЁЛ *м.* 1. (сосуд) казан; **чугунный котел** чой казан; 2. *тех.* котел; **паровой котёл** паровой котёл

КОТЕЛОК *м.* 1. (сосуд) алгый; 2. *перен.* (голова) баш; **котелок хорошо варит** бажы жакшы иштеп жат

КОТЕЛЬНАЯ *жс.* котельный

КОТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. котёлду; **котельная установка** котёлду жепсел; 2. (изготавливающий котлы или служащий для изготовления котлов) котёл эдер; **котельный завод** котёл эдер завод; 3. *в знач. суц.* **котельная** *жс.* котельный

КОТЕЛЬЩИК *м.* котельщик

КОТЁНОК *м.* кискенин балазы, кискечек

КОТИК *м.* 1. *уменьш.-ласк.* от кот; **пушистый котик** желбер кискечек; 2. *зоол.* (морское животное и его мех) котик

КОТИКОВЫЙ, -ая, -ое котиктин терезинен эткен, котик; **котиковая шуба** котиктин терезинен эткен тон

КОТИРОВАТЬ *сов.*, *несов.* что; *фин.* валютанын баазын тургузып салар (тургузып сал-), валютанын баазын тургузар (тургус-)

КОТИРОВАТЬСЯ *несов.* 1. *фин.* валютанын баазы тургузылар (тургузыл-); 2. *перен.* бийик бааланар (баалан-); **мнение ученого высоко котируется** билимчинин шүүлтези бийик бааланат

КОТИРОВАКА *жс.*; *фин.* баа тургузаары

КОТИТЬСЯ *несов.* (рождать детёнышей) төрбөр (төрө-)

КОТЛЁТА *жс.* котлет; **мясная котлета** эттин котледы

КОТЛЁТНЫЙ, -ая, -ое котлеттү; **котлетное блюдо** котлеттү курсак

КОТЛОВАН *м.*; *тех.* оро, ойык

КОТЛОВИНА *жс.* жуука, онкок

КОТОМКА *жс.* жүктүк, жүк, баштык; **положить в котомку** баштыкка салар

КОТОРЫЙ *мест.* 1. *вопр.* кажы; **Который из вас?** Слердин кажыгар?; 2. *неопр.* канча, канчанчы; **который год** прошу канчанчы жыл сурап жадым

КОТОРЫЙ-НИБУДЬ *мест.*; *разг.* кажы-бир

КОТТЕДЖ *м.* коттедж (*жаан тура*)

КОФЕ *м.* *нескл.* кофе; **черный кофе** кара кофе

КОФЕВАРКА *жс.* кофе кайнаткыш

КОФЕЙН *м.* кофеин

КОФЕЙНИК *м.* кофейник

КОФЕЙНИЦА *жс.* кофейница

КОФЕЙНЫЙ, -ая, -ое 1. кофенин; **кофейные зёрна** кофенин чарагы; 2. (о составе) кофелү; 3. (о цвете) кофенин өңиндий, күрен, кубакай-күрен

КОФЕЙНЯ *жс.* кофейня

КОФТА *жс.* кофта

КОЧА́Н *м.* капустанын болчогы

КОЧЕВА́ТЬ *несов.* көчөр (көч-); **кочевать с места на место** бир жерден бир жерге көчөр

КОЧЁВКА *ж.* көчөри, көчүш; **кочевка на новое место** жаңы жерге көчөри

КОЧЕ́ВНИК *м.* көчкин киж

КОЧЕ́ВНИКИ *мн.* көчкиндер

КОЧЕ́ВОЙ, -ая, -ое көчкин, көчүп жүрер; **кочевые народы** көчкин калыктар

КОЧЕ́ВЬЕ *с.* 1. (*стоянка*) жайлу, кышту; **добраться до кочевья** жайлуга жер; 2. (*местность*) турлу жер; **пасться на кочевье** турлуда одорлоор

КОЧЕГÁР *м.*; *тех.* кочегар

КОЧЕГÁРКА *ж.* кочегарка

КОЧЕНЕ́ТЬ *несов.* тоңор (тонг-), чарчаар (чарча-); **коченеть от холода** соокко тоңор

КОЧЕРГÁ *ж.* күлкү; **мешать угли кочергой** косторды күлкүле булгаар

КОЧЕРЫ́ЖКА *ж.* (*капусты*) өзöги

КО́ЧКА *ж.* төнөзөк; **ехать по кочкам** төнөзөктөрлө мантадар

КОЧКОВА́ТЫЙ, -ая, -ое төнөзөктү; **кочковатая местность** төнөзөктү жер

КОША́РА *ж.* кажаган; **поместить овец в кошаре** койлорды кажаганга сугуп салар

КОША́ТИНА *ж.*; *разг.* кискенин эди

КОША́ТНИК *м.*; *разг.* киске сүүр киж

КОША́ЧИЙ и **КО́ШЕЧИЙ**, -ья, -ье кискенин

КОШЕЛЁК *м.* акчакап; **кожаный кошелёк** тере акчакап

КОШЕ́ЛЬ *м.* 1. *см.* кошелёк; 2. *прост.* жаан сумка; 3. *спец.* балык тудар шүүн

КОШЕНИ́ЛЬ *ж.*; *в разн. знач.* кошениль

КОШЕНИ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое кошениль; **кошенильная краска** кошениль будук

КО́ШЕНЬИЙ -ая, -ое чабылган; **кошенильные травы** чабылган өлбн

КО́ШКА *ж.* киске; **дикая кошка** жерлик киске; ♦ **кошки скребут на сердце** (душе) санаалар амыр бербей жат

КОШМА́ *ж.* кийис; **стелить кошму** кийис жайар

КОШМА́Р *м.* 1. коркымчылу түш, жаман түш; **по ночам мучают кошмары** түндер сайын жаман түштер кыйнайт; 2. *перен.* коркышту жаман айалга; **кошмары концлагерей** концлагерлердин коркышту жаман айалгазы

КОШМА́РНЫЙ, -ая, -ое 1. жаман, коркымчылу; **кошмарный сон** коркымчылу түш; 2. *перен.*, *разг.* коркышту жаман; **кошмарная погода** коркышту жаман күн-ай

КОЩЕ́Й *м.* 1. *фольк.* Кощей; 2. *разг.* (*тощий и высокий старик*) узун ла арык карган эр киж; (*скряга*) карам эр киж

КОЩУ́НСТВЕННЫЙ, -ая, -ое жаман

КОЩУ́НСТВО *с.* жарабас (жаман) неме эткени

КОЩУ́НСТВОВАТЬ *несов.* жарабас (жаман) неме эдер (эт-)

КОЭФФИЦИЭ́НТ *м.*; *мат.*, *физ.* коэффициент

КРАБ *м.*; *зоол.* краб

КРА́БИЙ, -ая, -ое крабтын; **крабье мясо** крабтын эди

КРА́БОВЫЙ, -ая, -ое (*приготовленный из краба*) крабтан эткен; **крабовый салат** крабтан эткен салат; **крабовый промысел** краб тудары; **крабовые сети** краб тудар шүүн

КРАБОЛÓВ *м.* краб тудаачы; **встретить краболова** краб тудаачыга учурай берер

КРА́ДЕНЬИЙ, -ая, -ое уурдап алган, уурдап апарган; **краденая вещь** уурдап алган неме

КРА́ДУЧИСЬ *нареч.*; *разг.* араайынан, билдирбезинен; **войти крадучись** араайынан кирип келер

КРАЕВÉД *м.* краевед

КРАЕВÉДЕНИЕ *с.* краеведение

КРАЕВÉДЧЕСКИЙ, -ая, -ое краеведческий; **краеведческий музей** краеведческий музей

КРАЕВÓЙ, -ая, -ое край, крайдын

КРАЕУГОЛЬНЫЙ

КРАЕУГОЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **краеугольный вопрос** төс учурлу сурак; **краеугольный камень** төс неме

КРА́ЖА ж. уурданыш, ууры; **мелкая кража** оок урданыш

КРАЙ м. 1. (*предельная линия, конец*) учы, кыры; **на краю села** јурттын учында; 2. (*страна, местность*) јер; **тёплые края** јылу јерлер; **в наших краях** бистин јерлерде; 3. (*административное деление*) край; **Алтайский край** Алтайский край; ♦ **слышать краем уха** кулактын кырыла угар; **край** приходит учы-кыйузы једип јат; **без конца и без краю** учы-кыйузы јок; **непечатый край** сүреен көп

КРА́ЙНЕ нареч. тын, сүреен; **это крайне важно** бу сүреен учурлу

КРА́ЙНИЙ, -ая, -ее 1. (*находящийся на краю*) учындагы, кырындагы, кыйындагы; **крайний дом на улице** оромнын учындагы тура; 2. (*отдалённый*) ыраагында; **Крайний Север** Ыраак Түндүк јер; 3. (*предельный*) тын; **крайняя нужда** тын керексинери; **крайняя необходимость** тын керексири; ♦ **в крайнем случае** тон болбозо

КРА́ЙНОСТЬ ж. 1. чек башка неме; **бросаться из крайности в крайность** бир немеден чек башка немеге калыыр; 2. күч айалга

КРАМО́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *уст.* туйка сүмелү, туйка санаалу

КРАН I м. кран (*чорго*); **водопроводный кран** суунын краны

КРАН II м.; *тех.* кран (*уур немелер көдүрер эмезе оорды бир јерден бир јерге көдүрүп салар механизм*); **поднять кран** кранды көдүрер

КРАНОВЩИ́К м. и **КРАНОВЩИ́ЦА** ж. кранда иштеп турган кижы

КРАП м. оок өң, чоокыр; **серый мрамор с синим крапом** көк оок өңдөрлү боро мрамор

КРА́ПАТЬ *несов.*; *разг.* тымыраар (тымыра-); **дождь крапает** јаш тымырап јат

КРАПÍВА ДВУДО́МНАЯ ж.; *бот.* орус чалкан

КРАПÍВА ЖГУ́ЧАЯ ж.; *бот.* өтөк чалкан

КРАПÍВА КОНОПЛЁВАЯ ж.; *бот.* ачу чалкан

КРАПÍВНАЯ ЛИХОРА́ДКА ж.; *мед.* эди чыбырткандап оорыры

КРАПÍВНИЦА ж. 1. *мед.* крапивница; 2. *зоол.* көбөлөк

КРАПÍВНЫЙ, -ая, -ое чалканнын; **крапивные листья** чалканнын јалбырактары

КРА́ПИНА и **КРА́ПИНКА** ж. крап, шылбак; **ситец в крапинку** шылбакту сыйса

КРАПЛЁ́НЫЙ, -ая, -ое (*о картах*) танмалу, темдектү

КРА́ПЧАТЫЙ, -ая, -ое чоокыр; **крапчатая собака** чоокыр ийт

КРАСА́ ж. 1. *поэт.* (*красота*) јаражы, сүри; **во всей красе** үзе бойынын јаражыла; 2. (*слава, украшение*) магы, јазалы; **краса и гордость науки** билимнин оморкудузы ла магы

КРАСА́ВЕЦ м. јараш эр кижы

КРАСА́ВИЦА ж. јараш үй кижы

КРАСИ́ВЫЙ, -ая, -ое *в разн. знач.* јараш; **красивое лицо** јараш чырай; **красивый танец** јараш бије

КРАСИ́ЛЬНЯ ж. неме будыыр мастерской

КРАСИ́ЛЬЩИК м.; *спец.* неме будыыр эр кижы и **КРАСИ́ЛЬЩИЦА** ж.; *спец.* неме будыыр үй кижы

КРАСИ́ТЕЛЬ м.; *тех.* будук; **синтетический краситель** синтетикалык будук

КРА́СИТЬ *несов.* *кого-что* 1. будыыр (буды-); **красить губы** эриндерин будыыр; 2. (*украшать*) јарандырап (јарандыр-), кееркедер (кееркет-); **не место красит человека, а человек место** јер кижыни јарандырып турган эмес, а кижы јерди јарандырат

КРА́СИТЬСЯ *несов.* 1. будынар (будын-); **краситься помадой** помадала бу-

КРАСТЬСЯ

дынар; **2.** (*пачкать*) будылар (будыл-); **стены красятся** стенелер будылат

КРАСКА ж. **1.** (*действие*) будыры, будуктаары; **2.** будук; **акварельная краска** акварель будук

КРАСНЁТЬ несов. **1.** (*становиться красным*) кызарар (кызар-); **небо краснеет на заре** эрте танда тенери кызарат; **2.** (*покрываться румянцем*) кызарар; **краснеть от стыда** уйадынан улам кызарар; **3.** (*стыдиться*) уйалар (уйал-), кызарар; **краснеть за друга** нокбри учун уйалар; **4.** (*виднеться – о красном*) кызарар; **краснеют маки** мактар кызарат

КРАСНЁТЬСЯ несов. кызарар (кызар-)

КРАСНОАРМЕЕЦ м.; *ист.* Кызыл черүнин жуучылы, кызыл армеец

КРАСНОАРМЕЙСКИЙ, -ая, -ое *ист.* кызыл армеецтин

КРАСНОВАТЫЙ, -ая, -ое кызылсымак

КРАСНОГВАРДЕЕЦ м.; *ист.* красногвардеец, кызыл гвардеец, Кызыл гвардиянын черүчили

КРАСНОДЕРЕВЕЦ и **КРАСНОДЕРЕВЩИК** м. агашла узанар киж

КРАСНОЗВЁЗДНЫЙ, -ая, -ое кызыл чолмонду

КРАСНОЗЁМ м. краснозём, тужүмдү жер

КРАСНОЗЁМНЫЙ, -ая, -ое краснозём, тужүмдү; **краснозёмная почва** краснозём жер

КРАСНОЗНАМЕННЫЙ, -ая, -ое: **краснознаменный полк** Кызыл Мааны орденле кайралдаткан полк

КРАСНОКОЖИЙ, -ая, -ое **1.** кызыл кадарлу; **краснокожая книжка** кызыл кадарлу бичик; **2.** *в знач. суц.* **краснокожий** м. индеец; **вождь краснокожих** индеецтердин жааны

КРАСНОКРЫЛЫЙ, -ая, -ое кызыл канаттуу

КРАСНОЛЁСЬЕ с. ийне бүрлү арал

КРАСНОЛИЦЫЙ, -ая, -ое кызыл жүстү; **краснолицый парень** кызыл жүстү уул

КРАСНОНОСЫЙ, -ая, -ое кызыл тумчукту

КРАСНОРЕЧИВОСТЬ ж. тилдин чечени; **красноречивость выступающего** куучын айдып турган кижинин тилинин чечени

КРАСНОРЕЧИВЫЙ, -ая, -ое **1.** чечен, чечен тилдү, куучынчы; **красноречивый оратор** чечен тилдү оратор; **2.** *перен.* жап-жарт; **красноречивый взгляд** жап-жарт көрүш

КРАСНОРЕЧИЕ с. тилинин чечени, чечен куучыны; **обладать красноречием** чечен тилдү болоры

КРАСНОТА ж. **1.** кызылы; **краснота рук** колдордын кызылы; **2.** кызарган жер; **краснота на коже** тереле кызарган жер

КРАСНОТАЛ м. кызыл тал

КРАСНОФЛОТЕЦ м. кызыл флотчы

КРАСНОЩЕКИЙ, -ая, -ое кызыл жаакту, кызыл качарлу

КРАСНУХА ж.; *мед.* кызыл балу, бызыру

КРАСНЫЙ, -ая, -ое кызыл; **красное знамя** кызыл мааны; ♦ **красная строка** кызыл жол; **красная девица** жараш кыс

КРАСОВАТЬСЯ несов. **1.** (*быть на виду*) мактанып улуска көрүнөр (көрүн-); **2.** *разг.* (*любоваться собой*) кеберкеп турар (кеберкеп тур-); **красоваться перед зеркалом** күскүнин алдында кеберкеп турар

КРАСОТА ж. **1.** жаражы; **отличаться красотой** жаражыла аңыланар; **2.** *только мн.* **красоты** жараш жерлер; **красоты природы** ар-бүткеннин жараш жерлери

КРАСОТКА ж.; *разг.* жаражай

КРАСОЧНЫЙ, -ая, -ое жараш; **красочная речь** жараш эрмек-куучын

КРАСТЬ несов. *кого-что* уурдаар (уурда-); **красть деньги** акча уурдаар

КРАСТЬСЯ несов. жажынып барар (жажынып бар-), өнгөлбөр (өнгөлб-); **красться вдоль забора** чеденнин жаңыла өнгөлбөр

КРАСЯЩИЙ

КРА́СЯЩИЙ, -ая, -ее будыыр; **красящая эмульсия** будыыр эмульсия

КРА́ТЕР *м.* кратер

КРА́ТКИЙ, -ая, -ое *в разн. знач.* кыска; **краткий путь** кыска жол; **краткий разговор** кыска куучын; **краткий курс лекций** лекциялардын кыска курсы; **краткие гласные** кыска үндү табыштар

КРАТКОВРЕ́МЕННЫЙ, -ая, -ое кыска ойгö; **кратковременное пребывание** кыска ойгö жүрери

КРАТКОСРО́ЧНЫЙ, -ая, -ое кыска ойгö; кыска ойдин; **краткосрочный отпуск** кыска ойгö амыралта

КРА́ТКОСТЬ *ж.* кысказы; **краткость гласного** үндү табыштын кыска айдылары

КРА́ТНОСТЬ *ж.*; *мат.* артары жок үлелери

КРА́ТНЫЙ, -ая, -ое *мат.* артары жок үлелер; **девять – кратное трем** тогус үчке артары жок үлелет

КРАХ *м.* чек жайрадылып калары; **крах империализма** империализмнин чек жайрадылып калары

КРАХМА́Л *м.* крахмал; **картофельный крахмал** картошконун крахмалы

КРАХМА́ЛИСТЫЙ, -ая, -ое крахмалду

КРАХМА́ЛИТЬ *несов. что* крахмалдар (крахмалда-); **крахмалить белье** кийимди крахмалдаар

КРАХМА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое крахмалдаган; (*изготавливающий крахмал*) крахмал эдер; **крахмальный завод** крахмал эдер завод

КРА́ШЕНИЕ *с.* будыыры

КРА́ШЕННЫЙ, -ая, -ое будыган, будукту; **крашеный пол** будыган пол

КРЕДИ́Т *м.*; *фин.* кредит; **купить в кредит** кредитке садып алар

КРЕДИ́ТНЫЙ, -ая, -ое кредиттин; **кредитный договор** кредиттин договоры

КРЕДИТОВА́НИЕ *с.* кредит берери

КРЕДИТОВА́ТЬ *сов., несов. кого-что;* *фин.* кредитовать эдип салар (эдип сал-),

сонго акча берип ийер (берип ий-), кредитовать эдер (эт-), сонго акча берер (бер-); **банк кредитует учреждения** банк учреждениялерге сонго акча берип јат

КРЕДИТОВА́ТЬСЯ *сов., несов.* кредит алып алар (алып ал-), сонго акча алып алар, кредит алар (ал-), сонго акча алар; **кредитоваться в банке** банктан кредит алар

КРЕДИТО́Р *м.* кредитор, акча береечи, кредит береечи

КРЕДИТОСПОСО́БНОСТЬ *ж.* кредит төлөөр аргазы

КРЕДИТОСПОСО́БНЫЙ, -ая, -ое кредит төлөөр аргалу

КРЕ́ДО *с. нескл.; книжн.* кредо, көрүм; **научное кредо** билим көрүм

КРЕ́ЙСЕР *м.*; *воен., мор.* крейсер; **ракетный крейсер** ракеталу крейсер

КРЕЙСИ́РОВАТЬ *несов.*; *мор.* 1. (*совершать рейс*) крейсировать эдер (эт-), маршрутла жүрер (јүр-); **теплоходы крейсируют регулярно** теплоходтор жаантайын крейсировать эдет; 2. (*охранять*) каруулдаар (каруулда-), корыыр (коры-)

КРЕ́КЕР *м.* крекер (*печенье*)

КРЕМ *ж.* 1. (*сладкая еда*) крем; **трубочки с кремом** кремдү трубочкалар; 2. (*для обуви*) крем, сүркүш; **черный крем** кара сүркүш; 3. (*косметическая мазь*) крем; **крем для рук** колдын креми

КРЕМАТО́РИЙ *м.* крематорий (*кремация откурер тура*)

КРЕМАЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое кремация, кремациялык.

КРЕМА́ЦИЯ *ж.* кремация (*ангылу печкеде олгөн кижини өртөөри*)

КРЕ́МЕНЬ *м.* 1. *мин.* отук-таш; 2. *перен., разг.* кату кылык-јанду кижини

КРЕМÍРОВАТЬ *сов., несов. кого-что* кремировать эдип салар (эдип сал-), кремациялаар (кремацияла-)

КРЕМЛÉВСКИЙ, -ая, -ое Кремльдин, Кремльдеги; **Кремлевские звезды** Кремльдин чолмондоры

КРЕПОСТЬ

КРЕМЛЬ *м.* кремль; **Московский Кремль** Москванын Кремли

КРЕМНЁВЫЙ, -ая, -ое **1.** кремнийдин, отык таштын; **кремнёвая глыба** кремнийдин болчогы; **2.** кремнийлү, отык ташту; **кремниевая зажигалка** отык ташту зажигалка; **3.** бек, кату; **кремнёвый характер** бек кылык-жан

КРЕМНИЕВЫЙ, -ая, -ое (*содержащий кремний*) кремнийлү, отык ташту

КРЕМНИЙ *м.*; *хим.* кремний, отык таш

КРЕМНИСТЫЙ I -ая, -ое *трад.-поэт.* кату; **кремнистый путь** кату јол

КРЕМНИСТЫЙ II -ая, -ое (*содержащий кремнезем*) кремнеземду

КРЕМОВЫЙ, -ая, -ое (*о цвете*) кубакай-сары; **кремовое платье** кубакай-сары платье

КРЕН *м.* јантыйганы

КРЕНИТЬ *несов.* *что* јантыйтар (јантыйт-); **сильный ветер кренит лодку** тын салкын кемени јантыйтат

КРЕНИТЬСЯ *несов.* јантыйар (јантый-); **пароход кренится** кереп јантыйып јат

КРЕОЛЫ *м.* креол калык (албаты) // *ед.* **креол** креол эр киж, креол укту эр киж; **креолка** *ж.* креол ұй киж, креол укту ұй киж

КРЕПДЕШИН *ж.*; *текст.* крепдешин

КРЕПДЕШИНОВЫЙ, -ая, -ое крепдешин, крепдешиннен эткен; **крепдешинное пальто** крепдешиннен эткен тон

КРЕПЁЖ *м.*; *тех.* не-немени бириктирер детальдар

КРЕПЁЖНЫЙ, -ая, -ое *тех.* бириктирер

КРЕПЬЛЬЩИК *м.* бириктирер иш эдер специалист

КРЕПЬТСЯ *несов.* бойын бек тудунар (тудун-)

КРЕПЬТЬ *несов.* *что*; *в разн. знач.* тыгыдар (тыгыт-); **крепить оборону** ко-руны керекти тыгыдар; **крепить паруса** парустарды тыгыдар

КРЕПКИЙ *прил.* **1.** (*прочный*) бек; **крепкий орех** бек кузук; **крепкий лёд** бек тош; **2.** (*здоровый*) бек, катан; (*сильный*) кўчтў; **крепкий человек** катан киж; **3.** (*зажиточный*) бай; **4.** (*прочный, надёжный*) бек; **крепкая семья** бек биле; **5.** (*неизменный*) тын, кату; **крепкая дисциплина** кату дисциплина; **8.** (*достигающий большой силы воздействия*) тын; **крепкий мороз** тын соок; **9.** (*достигающий большой концентрации*) (*о чае, кофе*) койу; (*о спиртном*) ачу; **крепкий чай** койу чай; ♦ **крепкое слово** *разг.* јаман сөс

КРЕПКО *нареч.* тын; (*о процессе сна*) терен; **крепко привязать** тын буулап сарлар; **крепко спать** терен уйуктаар

КРЕПКОГОЛОВЫЙ, -ая, -ое *разг.* тенец, баштан кату

КРЕПКОЛОБЫЙ, -ая, -ое *разг.* тенец, баштан кату

КРЕПЛЕНИЕ *с.* **1.** туттуртары; **2.** туттуртар неме

КРЕПЛЁНЫЙ, -ая, -ое спирт кошкон; **крепленое вино** спирт кошкон кызыл арака

КРЕПНУТЬ *несов.*; *в разн. знач.* тыныыр (тыны-); **ветер крепнет** салкын тыныйт; **дружба крепнет** најылаш тынып јат

КРЕПОСТНАЯ *ж.*; *ист.* крепостной ұй киж

КРЕПОСТНИК *м.*; *ист.* крепостник

КРЕПОСТНОЙ I -ая, -ое *ист.* **1.** крепостной; **крепостные отношения** крепостной колбулар; **2.** *в знач. суц.* **крепостной** *м.* крепостной; **крепостные работали в поле** крепостнойлор јаланда иштегендер

КРЕПОСТНОЙ II -ая, -ое шибенин; **крепостная стена** шибенин стенеци

КРЕПОСТЬ I *ж.* **1.** (*прочность*) беги, тыны; **2.** (*чая, кофе*) койузы; (*спиртного*) ачузы

КРЕПОСТЬ II *ж.* шибе; **осада крепости** шибени курчаары

КРЕПЧАТЬ

КРЕПЧАТЬ *несов.*; *разг.* тынгыр (тынгы-); **ветер крепчает** салкын тынгып жат

КРЕПЫШ *м.*; *разг.* (о ребенке) бек эт-тү-канду бала

КРЕСЛО *с.* кресло

КРЕСТ *м.* 1. *рел.* крест; **нательный крест** тōжине кийер крест; **кладбищенский крест** сōџктōги крест; 2. (*награда*) крест, орден; **орден Андреевский крест** Андреевский кресттин ордени; ♦ **Красный Крест** Кызыл Крест; **поставить крест** бѹдѹмјизин јылыытар

КРЕСТЕЦ *м.*; *анат.* сыранак

КРЕСТИЛЬНЫЙ, -ая, -ое крестке тѹжѹрер; **крестильный обряд** крестке тѹжѹрер чѹм-јан

КРЕСТИНЫ *только мн.* крестке тѹжѹрери; **угощение на крестинах** крестке тѹжеринде кѹндѹлеер курсак

КРЕСТИТЬ *несов.* *кого-что* кресттеер (крестте-), креске тѹжѹрер (тѹжѹр-); **крестить младенца** јаш баланы крестке тѹжѹрер

КРЕСТИТЬСЯ *несов.* кресттенер (кресттен-); **креститься перед иконой** кудаыдын сѹѹрине кресттенер

КРЕСТНИК *м.* и **КРЕСТНИЦА** *ж.* крестный бала

КРЕСТНЫЙ *м.* крестный ада

КРЕСТНАЯ *ж.* крестный эне

КРЕСТОВИДНЫЙ, -ая, -ое крест бѹдѹмдѹ

КРЕСТОВИК *м.*; *бот.* крестовик

КРЕСТОНОСЕЦ *м.* 1. крестовый походтын турушчызы; 2. *зоол.* крестовик

КРЕСТООБРАЗНЫЙ, -ая, -ое *см.* крестовидный

КРЕСТОЦВЕТНЫЕ *мн.*; *бот.* крестоцветныйлар

КРЕСТЦОВЫЙ, -ая, -ое *анат.* крестецтин

КРЕСТЬЯНИН *м.* крестьян эр киж

КРЕСТЬЯНКА *ж.* крестьян ѳй киж

КРЕСТЬЯНСКИЙ, -ая, -ое крестьян, јурт ишчилердин

КРЕСТЬЯНСТВО *с.*; *собир.* крестьяндар; **колхозное крестьянство** колхозтын крестьяндары

КРЕСТЬЯНСТВОВАТЬ *несов.* јуртта иштеер (иште-)

КРЕТИН *м.* 1. *мед.* кретин (*кретинизм оорулу киж*); 2. *прост.*; *бран.* тenek, аамай

КРЕТИНИЗМ *м.*; *мед.* кретинизм

КРЕЩЕНИЕ *с.*; *рел.* крестке тѹжери; крестке тѹжѹрери; **крещение ребѹнка** баланы крестке тѹжѹрери

КРЕЩЕНСКИЙ, -ая, -ое крещениенин

КРЕЩѢНЫЙ, -ая, -ое кресттѹ, крестке тѹшкен

КРИВИЗНА *ж.* (*искривлѢнное место*) бурылчык, тыйрык јер

КРИВИТЬ *несов.* *что и без доп.* тыр-тыйтар (тыртыйт-), койрыйтар (койрыйт-);

♦ **кривить душой** тōгѹндеер

КРИВИТЬСЯ *несов.* койрыйар (койрый-), јантыйар (јантый-); **забор кривится** чеден јантыйып јат

КРИВО *нареч.* тыртыйта, кыйа; **криво начертить** тыртыйта тартар

КРИВОЙ, -ая, -ое 1. (*изогнутый*) койрык, койрык-тейрик; **кривая линия** койрык чийѹ; 2. *разг.* (*одноглазый*) кылчыр, сынар кѹсту; ♦ **кривая улыбка** ѳчѳгѳн каткы

КРИВОЛИНЕЙНЫЙ, -ая, -ое тыйрык јолду, кыйа јолду

КРИВОНОГИЙ, -ая, -ое талтак бутту

КРИВОНОСЫЙ, -ая, -ое тыйрык тум-чукту

КРИВОРОТЫЙ, -ая, -ое тыртык осту

КРИВОТОЛКИ *только мн.*; *разг.* коптор, кей куучындар; **дать повод криво толкам** кей куучындарга шылтак берер

КРИВОШЕИЙ, -ая, -ое тыртык мойынду

КРИВОШЕЯ *ж.*; *мед.* тыртык мойын

КРИЗИС *м.*; *эк.* кызалан

КРИЗИСНЫЙ, -ая, -ое кызаланду

КРИК *м.* кыйгы, кышкы, багырыш

КРИКЛИВЫЙ, -ая, -ое табыжы јаан

КРОВАВЫЙ

КРИКНУТЬ *сов.* кыйгырып ийер (кыйгырып ий-), кышкырып ийер (кышкырып ийер-)

КРИМИНАЛ *м.*; *разг.* криминал, каршулу керек

КРИМИНАЛИСТ *м.* криминалист

КРИМИНАЛИСТИКА *ж.* криминалистика

КРИМИНАЛИСТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое криминалистикалык

КРИМИНАЛЬНЫЙ, -ая, -ое криминальный, каршулу

КРИМИНОЛОГИЯ *ж.* криминология

КРИСТАЛЛ *м.* кристалл

КРИСТАЛЛИЗАЦИЯ *ж.* кристаллдаары

КРИСТАЛЛИЗОВАТЬ *сов.*, *несов.* *что* к кристаллдандырып салар (кристаллдандырып сал-), кристаллдандыраар (кристаллдандыр-)

КРИСТАЛЛИЗОВАТЬСЯ *сов.*, *несов.* кристаллданып калар (кристаллданып кал-), кристаллданаар (кристалданаар-)

КРИСТАЛЛИЧЕСКИЙ, -ая, -ое кристаллду

КРИСТАЛЛОГРАФИЧЕСКИЙ, -ая, -ое кристаллографиялык

КРИСТАЛЛОГРАФИЯ *ж.* кристаллография

КРИСТАЛЬНЫЙ, -ая, -ое (*прозрачный, чистый*) ару, жарык, сур

КРИТЕРИЙ *м.* кемжү; **служить критерием** кемжү болор

КРИТИК *м.* критик; **литературный критик** литературный критик

КРИТИКА *ж.* критика; **справедливая критика** чындык критика

КРИТИКАН *м.*; *пренебр.* критикан (*бастьра немени критикалаар кижжи*); **ловкий критикан** эпчил критикан

КРИТИКАНСТВО *с.*; *пренебр.* критикалаары

КРИТИКОВАТЬ *несов.* критикалаар (критикала-), критиковать эдер (критико-

вать эт-); **критиковать автора** авторды критиковать эдер

КРИТИЦИЗМ *м.*; *книжн.* критицизм

КРИТИЧЕСКИЙ I, -ая, -ое **1.** (*содержащий критику*) критикалу; **критическое замечание** критикалу түзедү; **2.** (*способный к критике*) критика бергедий, критикалагадый; **критический ум** критикалагадый санаа

КРИТИЧЕСКИЙ II, -ая, -ое **1.** (*переломный*) бускаланду; **критический момент** бускаланду ой; **2.** (*трудный*) күч, уур; **критическое положение** уур айалга

КРИТИЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **критический I, 2**

КРИЧАТЬ *несов.* **1.** кыйгыраар (кыйгыр-); **кричать от боли** оорунан улам кыйгыраар; **пришлось кричать**, т.к. **было шумно** табышту болгон учун, кыйгыраарга келишкен; **2.** *на кого что* кыйгыраар, алгыраар (алгыр-); **кричать друг на друга** бой-бойына алгыраар; **3.** *о ком-чем* көп айдылар (айдыл-); **газеты кричат о происшествии** болгон керек керегинде газеттерде көп айдылат

КРИЧАЩИЙ, -ая, -ее **1.** (*яркий*) өткүрө жарык өңдү; **кричащая одежда** өткүрө жарык өңдү кийим; **2.** тын көрүнүп турган; **кричащие недостатки** тын көрүнүп турган жедикпестер

КРОВАВИТЬ *несов.* *кого-что* кандаар (канда-), канла уймаар (уйма-); **кровавить одежду** кийимин канла уймаар

КРОВАВИТЬСЯ *несов.* кандалар (кандал-), канла уймалар (уймал-); **повязка кровавится** тагышкан канла уймалат

КРОВАВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*окровавленный*) кандалган, канду; **кровавое пятно** кандалган жер; **2.** кызыл өңдү; **кровавая заря** кызыл өңдү тандак; **3.** (*кровопролитный*) канду, өлүмдү; **кровавый бой** канду жуу-согуш; **4.** көп кижжи өлтүргөн; **кровавый палач** көп кижжи өлтүргөн кижжи; ♦ **до кровавого пота** тын арыганча

КРОВАТЬ

КРОВАТЬ *ж.* орын; **деревянная кровать** агаш орын

КРОВЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **жабан**, **жабынты эдетен**; **кровельные работы** туранын **жабынтызын эдетен иштер**

КРОВЕЛЬЩИК *м.* туранын **жабынтызын жабар киж**

КРОВЕНЁТЬ *несов.* 1. **кандалар** (кандал-); **быстро кровенеть** түрген кандалар; 2. **кызыл өнгиле ағыланар** (ағылан-); **на груди кровенела звезда** тōжинде **чолмон кызыл өнгиле ағыланып турган**

КРОВЕНОСНЫЙ, -ая, -ое **кан жүрер**; **кровеносные сосуды** **кан жүрер тамырлар**

КРОВИ́НКА *ж.*; *разг.* 1. **каннын тамчызы**; **кровинка на ткани** бōстō **каннын тамчызы**; 2. (*обращение к ребенку*) **кару балам, эрке балам**; **Кровинка ты моя родная!** Сен менин **кару балам!**; ♦ **ни кровинки на лице** куу чырайлу

КРÓВЛЯ *ж.* **жабынты**; **железная кровля** темир **жабынты**; ♦ **жить под одной кровлей** бир айылда **жадар**

КРÓВНЫЙ, -ая, -ое 1. (*о родстве*) бир **өбөкөнин**, **каны жагыс**; **кровные родственники** бир **өбөкөнин улузы**; 2. (*породистый*) **укту**; **кровный рысак** **укту мал**; 3. *перен.* **сүреен жуук**; **кровная связь писателя с народом** **бичиичинин албатыла сүреен жуук колбузы**; ♦ **кровная месть** **өчин алары**

КРОВОЖА́ДНЫЙ, -ая, -ое **казыр, кату**, **канзырак**; **кровожадный волк** **канзырак бөрү**

КРОВОИЗЛИ́ЯНИЕ *с.*; *мед.* **кан түжер**; **кровоизлияние в мозг** **мееге кан түжери**

КРОВООБРАЩÉНИЕ *с.*; *физиол.* **кан айланары**, **кан жүрери**; **мозговое кровообращение** **мееге кан жүрери**

КРОВООСТАНА́ВЛИВАЮЩИЙ, -ая, -ое **кан токтодор**; **кровоостанавливающее лекарство** **кан токтодор эм**

КРОВОПÍЙСТВО *с.* 1. **кан ичери**; 2. *перен.* **кату, казыр болоры**

КРОВОПÍЙЦА *м. и ж.* 1. **кан ичечи**; 2. *перен.* **казыр (кату) киж**

КРОВОПОДТЁК *м.* **кандалган жер**

КРОВОПРОЛÍТИЕ *с.* **кан тōгōри**, **улус өлтүрери**; **избегать кровопролития** **кан тōгōринен тууралаар**

КРОВОПРОЛÍТНЫЙ, -ая, -ое **канду**; **кровопролитный бой** **канду жуу-согуш**

КРОВОПУСКÁНИЕ *с.*; *мед.* **кан агызары**

КРОВОСМЕЩÉНИЕ *с.* **тōрōгōн улус жууктажары**

КРОВОСÓС *м.* 1. **кан ичер курт-конгыс**; **пиявки-кровососы** **кан ичер пиявкалар**; 2. *перен., разг.* **кан сороочы** (*кемнинг-кемнинг жүрүмине жаман салтарын жетирип турган киж*)

КРОВОСÓСНЫЙ, -ая, -ое **кан ичер**, **кан сорор**; **кровососные насекомые** **кан ичер курт-конгыстар**

КРОВОТЕЧÉНИЕ *с.*; *мед.* **каннын акканы**, **кан агары**; **остановить кровотечение** **каннын акканын токтодып салар**

КРОВОТОЧÍВЫЙ, -ая, -ое **каны агып турган**; **кровоточивая рана** **каны агып турган шырка**

КРОВОТОЧÍТЬ *несов.* **кан агар** (ак-); **рана кровоточит** **шыркадан кан агат**

КРОВОХÁРКАНЬЕ *с.* **канла какырары**

КРОВОХÁРКАТЬ *несов.* **канла какырар** (какыр-)

КРОВЬ *ж.* **кан**; ♦ **сердце кровью обливается** **жүреги сыстайт**; **пролить кровь** **кан тōгōр**; **портить себе кровь** **тегин жерге ачынар**

КРОВЯНÍСТЫЙ, -ая, -ое **канду**

КРОВЯНÓЙ, -ая, -ое 1. **каннын**; **кровяное давление** **каннын тебүзи**; 2. (*содержащий кровь*) **канду**; **кровяное пятно** **канду шылбак**; 3. (*приготовленный из крови*) **каннан эткен**; **кровяная колбаса** **кан**

КРÓЙКА *ж.* **үлгүлөп кезери**; **курсы кройки и шитья** **үлгүлөп кезеринин ле көктōринин курстары**

КРУГЛИТЬ

КРОЙЛЬНЫЙ, -ая, -ое *спец.* үлгүлөп кезер

КРОЙТЬ *несов.* что үлгүлөп кезер (кес-); **кровать костюм** костюм үлгүлөп кезер

КРОКОДИЛ *м.* крокодил

КРОКОДИЛОВЫЙ, -ая, -ое крокодилдин; ♦ **крокодиловы слёзы** көстин төгүн жажы

КРОЛИК *м.* кролик

КРОЛИКОВОД *м.* кролик өскүречи

КРОЛИКОВОДСТВО *с.* кролик өскүрери

КРОЛИКОВОДСКИЙ, -ая, -ое кролик өскүрер; **кролиководческая ферма** кролик өскүрер ферма

КРОЛИЧИЙ, -ья, -ье кроликтин; (*сделанный из шубы кролика*) кроликтин терезинен эткен; **кроличья шапка** кроликтин терезинен эткен бөрүк

КРОЛЬЧАТИНА *ж.* кроликтин эди; **купить крольчатину** кроликтин эдин сатып алар

КРОЛЬЧАТНИК *м.* кроликтин уйазы; **чистить крольчатник** кроликтин уйазын арчыыр

КРОЛЬЧИХА *ж.* тижи кролик

КРОЛЬЧОНОК *м.* кроликтин балазы

КРОМЕ *предлог с. род. п.* ошон өскө, ошон башка; **кроме него, я никого не видел** ошон башка мен кемди де көрбөдүм; **кроме того** ошон башка; ♦ **кроме шуток** кокур жоктон

КРОМЁШНЫЙ, -ая, -ое: **кромешный мрак** сүрекей карагуй; ♦ **кромешный ад** жаман, күч айалга

КРОМКА *ж.* кыры; **кромка льда** тоштын кыры

КРОМСАТЬ *несов.* что анаар-мынаар кезер (кес-); **кромсать материю** бөсти анаар-мынаар кезер

КРОНА I *ж.* (дерева) бүр

КРОНА II *ж.* (денежная единица) крона

КРОПИТЬ *несов.* 1. что (слегка обрызгивать) чачар (чач-); **кропить водой лицо** жүзине суу чачар; 2. (падать мелкими каплями) тамчылар (тамчыла-); **кропил дождь** жааш тамчылаган

КРОПОТЛИВО *нареч.* кичеенип, быжуланып; **кропотливо делать уборку** кичеенип арутаар

КРОПОТЛИВЫЙ, -ая, -ое киченкей, быжу; **кропотливая работа** быжу иш

КРОСС *м.*; *спорт.* кросс; **лыжный кросс** чаналу кросс

КРОССВОРД *м.* кроссворд

КРОТ *м.* момон, терсийек, түрткүн

КРОТКИЙ, -ая, -ое жобош; **кроткий характер** жобош кылык-жан

КРОТОВЫЙ, -ая, -ое момоннын

КРОТОСТЬ *ж.* жобожы; **кротость характера** кылык-жаннын жобожы

КРОХА I *ж.* бир кичинек неме

КРОХА II *м.* и *ж.*; *разг.* кичинек бала

КРОХОБОР *м.* карам кижги

КРОХОБОРСТВО *с.* карам болоры

КРОХОБОРСТВОВАТЬ *несов.* карамданар (карамдан-)

КРОХОТНЫЙ, -ая, -ое кичинек; **кротный ребёнок** кичинек бала

КРОШЕЧНЫЙ, -ая, -ое *разг.* кичинек, оок

КРОШИТЬ *несов.* что октоор (оокто-); (*ножом*) кертер (керт-); **крошить хлеб** калашты ооктор

КРОШИТЬСЯ *несов.* ооктолор (ооктол-), оодылар (оодыл-); (*с помощью ножа*) кертилер (кертил-); **зуб крошится** тиш оодылат

КРОШКА *ж.* оодык

КРУГ *м.* 1. тегерик, круг; 2. (*группа людей*) бир кезек улус; ♦ **голова идёт кругом** баш айланып жат

КРУГЛЁТЬ *несов.* болчойор (болчой-); **круглеет шар** шар болчойот

КРУГЛИТЬ *несов.* что; *разг.* болчойтор (болчойт-)

КРУГЛИТЬСЯ

КРУГЛИТЬСЯ *несов.*; *разг.* болчойор (болчой-)

КРУГЛОГОДИЧНЫЙ, -ая, -ое жыл туркунынын, бастыра жыл болор

КРУГЛОГODOBÓЙ, -ая, -ое жыл туркунынын; **круглогодное наблюдение** жыл туркунына шиндеери

КРУГЛОГОЛÓВЫЙ, -ая, -ое болчок башту; **круглоголовое животное** болчок башту тынду

КРУГЛОЛÍЦЫЙ, -ая, -ое тегерик жүстү

КРУГЛОСУТОЧНЫЙ, -ая, -ое түни-түжиле иштеер; **круглосуточная работа** түни-түжиле иштеер иш

КРУГЛОЩÉКИЙ, -ая, -ое болчок жаактарлу

КРУГЛЫЙ, -ая, -ое **1.** болчок, тегерик; **круглый стол** тегерик стол; **2.** (*весь, целый*) бүдүн; **круглый год** бүдүн жыл; **3.** үлүзи жок; **в круглых цифрах** үлүзи жок тоолорло; **4.** *перен., разг. (применительно к глупости, невежеству)* ойинен өткүрө, чек, чек ле; **круглый болван** чек ле тенек; **круглый дурак** ойинен өткүрө аамай; ♦ **круглый сирота** өскүс

КРУГОВО́Й, -ая, -ое эбирген; **круговая дорога** эбирген жол

КРУГОВОРО́Т *м.* **1.** айланыжы; **круговорот времен года** жылдын ойлоринин айланыжы; **2.** кыймыктаныжы; **круговорот жизни** жүрүмнин кыймыктаныжы

КРУГОВРАЩÉНИЕ *с.* **1.** тегерикти айландыра базары; **2.** *см.* **круговорот** айланыжы

КРУГОЗÓР *м.* **1.** *уст.* көс жедер жер, горизонт; **2.** *перен.* билгени; **умственный кругозор** сагыжынын билгени

КРУГО́М I **1.** *нареч. (о военной команде)* айланып; **повернуться кругом** айланып бурылар; **2.** *нареч.* айландыра; **кругом нет ни лесов, ни гор** айландыра агаш аразы да жок, кыр да жок; **3.** *нареч.; перен.* ончозында, бастыра немеде; **он сам кругом виноват** ончозында ол бойы бурулу;

4. *предлог* айландыра, эбире; **кругом дома** тураны айландыра

КРУГО́М II *нареч.:* **голова идёт кругом** баш айланып жат

КРУГООБОРО́Т *м.* баштапкы бүдүмине айланып келери

КРУГООБРА́ЗНЫЙ, -ая, -ое болчок бүдүмдү

КРУГОСВÉТНЫЙ, -ая, -ое жер-телекейди айландыра; **кругосветное путешествие** жер-телекейди айландыра жорыкташ

КРУЖЕВА́ *мн.* кружева

КРУЖЕВНИ́ЦА *ж.* кружева түүр кичи

КРУЖЕВНО́Й, -ая, -ое кружевалу

КРУЖИ́ТЬ *несов.* **1.** *кого-что (заставлять кружиться)* айландыра (айландыр-), эбирер (эбир-); **танцор в танце кружил девушку** бијечи кысты биједе айландырган; **2.** (*кругообразно двигаться*) айланар (айлан-); **ястреб кружил над цыплятами** мўркүт куштын балдарынын үстинче айланган; **3.** (*блуждать*) азар (ас-); **мы долго кружили** бис узак асканыс; **4.** *без доп. (о метели; снеге, пыли)* айланар; **снег кружит** кар айланат; ♦ **вскружить голову** бажын айландырып салар

КРУЖИ́ТЬСЯ *несов.* айланар (айлан-), тескинер (тескин-), куйбырар (куйбыра-); **кружиться над полем** жалаң үстиле айланар

КРУЖКА *ж.* кружка; **кружка молока** бир кружка сүт

КРУЖКОВÉЦ *м.;* *разг.* кружоктын турчызы

КРУЖКОВО́Й, -ая, -ое кружоктын

КРУЖО́К *м.* **1.** *уменьш. от* **круг**; **нарисованный кружок** жураган кичинек тегелик; **2.** (*группа*) кружок; **литературный кружок** литературный кружок

КРУИ́З *м.* круиз; **кругосветный круиз** жер-телекейди эбире круиз

КРУПА́ *ж.* **1.** *собир.* крупа, көчө, жарма; **перловая крупа** перловый көчө; **2.** *перен.* жарма ошкош (жармадый) кичинек кар; **вы-**

КРЫЖОВНИК

пала крупа, потом пошёл дождь жарма-
дый кичинек кар жааган, онон жааш жааган

КРУПНЁТЬ *несов.* жаандаар (жаанда-),
жаан болуп барар (бар-)

КРУ́ПНО *нареч.* жаан; **крупно** **писать**
буквы таныктарды жаан бичиир

КРУПНОГАБАРИ́ТНЫЙ, -ая, -ое жаан
габариттү; **крупногабаритная** **машина**
жаан габариттү көлүк

КРУПНОКАЛИБЕРНЫЙ, -ая, -ое
жаан калибрлу; **крупнокалиберное** **ружье**
жаан калибрлу мылтык

КРУПНОМАСШТА́БНЫЙ, -ая, -ое
жаан масштабту, масштабы жаан

КРУПНОПА́НЁЛЬНЫЙ, -ая, -ое жаан
панельдерден туткан; **крупнопанельный**
дом жаан панельдерден туткан тура

КРУПНОТОННА́ЖНЫЙ, -ая, -ое көп
кош тартар; **крупнотоннажное** **судно** көп
кош тартар кереп

КРУ́ПНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*по размеру*)
жоон, козыр; **крупный** **песок** козыр кумак;

крупный **скот** жоон мал; **крупная** **галька**
козыр сай; **2.** (*по количеству*) көп; **круп-**
ная **сумма** көп акча; **3.** (*большого мас-*
штаба) жаан, атту-чуулу; **крупный** **писа-**
тель атту-чуулу бичиичи

КРУПО́ЗНЫЙ, -ая, -ое *мед.* крупозный

КРУПЧА́ТКА *ж.* буудайдын ак кулу-
ры

КРУПЧА́ТЫЙ -ая, -ое жармалу

КРУПЬ *м. нескл.* крупье

КРУПЯНО́Й, -ая, -ое көчөдөн эткен,
жарманан эткен; көчөлү, жармалу

КРУТИЗНА́ *ж.* каскагы, кадалгагы;
крутизна **берега** жараттын кадалгагы

КРУТИ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое толгоор

КРУТИ́ТЬ *несов. что* **1.** (*вертеть*)
толгоор (толго-), эбирер (эбир-); **крутить**
ручку ручканы толгоор; **2.** (*свивать*) ка-

дар (кат-); **крутить** **нитки** учук кадар
3. (*кружить*) айландырат (айландыр-); **ве-**
тер **крутит** **пыль** **на** **дороге** салкын жолдо
тоозынды айландырат

КРУТИ́ТЬСЯ *несов.* **1.** айланар (ай-
лан-); **крутятся** **колёса** көлөсөлөр ай-
ланат; **2. разг.** (*постоянно находится*
где-л.) айланыжар (айланыш-); **крутятся**
у **зеркала** күскүнин жанында айланыжар;
3. (*возвращаться к одному и тому же*)
айланар; **разговор** **крутился** **вокруг** **этой**
темы куучын бу теманы эбире айланган

КРУ́ТО *нареч.* **1.** (*обрывисто*) каскак,
кажу; **2.** (*внезапно*) кенетийин; **круто** **по-**
вернуть кенетийин буурыыр; ♦ **круто** **по-**
говорить **с кем-либо** кемле-кемле кезем
куучындажып салар

КРУТОГО́Р *м.* кайыр кыр

КРУТО́Й, -ая, -ое **1.** (*отвесный, обры-*
вистый) кайыр, жылым; **крутая** **гора** кай-
ыр кыр; **2.** (*внезапный, резкий*) кенетий-
ин бурыыр; **крутой** **поворот** кенетийин
бурыыр буурылчык; **3. разг.** (*о характе-*
ре) калжу; **крутой** **нрав** калжу кылык-жан;
4. кул. (*о тесте*) кату туткан; **крутое** **те-**
сто кату туткан тесте; ♦ **крутой** **кипяток**
кайнап турган суу; **крутое** **яйцо** болчокко
кайнадып салган жымыртка

КРУ́ЧА *ж.* каскак жер, кажат

КРУЧЕ́НЫЙ, -ая, -ое толгогон

КРУЧИ́НА *ж.*; *фольк.* санааркаш, ку-
нукчыл, кородош

КРУЧИ́НИТЬСЯ *несов.*; *фольк.* сана-
аркаар (санаарка-), кородоор (кородо-), ку-
нугар (кунук-)

КРУЧИ́ННЫЙ, -ая, -ое *трад.-поэт.*
эрикчилдү, кунукчылду

КРУШЕ́НИЕ *с.* **1.** жеткерге киргени;
крушение **поезда** поездтин жеткерге кир-
гени; **2. перен.** бузулганы; **крушение** **ил-**
люзий бүтпес амадулардын бузулганы

КРУШИ́НА (**ОЛЬХОВА́Я**) *ж.*; *бот.*
таш арчын, үзүт жилик

КРУШИ́ТЬ *несов. кого-что* оодо согор
(оодо сок-), кыраар (кыр-); **крушить** **врага**
оштүни кыраар

КРЫЖО́ВНИК (**ИГО́ЛЬЧАТЫЙ**, **ИГ-**
ЛИ́СТЫЙ) *м.*; *бот.* тожыла

КРЫЛАТЫЙ

КРЫЛАТЫЙ, -ая, -ое канатту; ♦ **крылатые слова** чечен сөстөр

КРЫЛО с.; *в разн. знач.* канат; **крыло самолёта** самолёттын канады

КРЫЛЫШКО с.; *уменьш.-ласк. от крыло*; ♦ **под крылышком** у кого канаттын алдында

КРЫЛЬЦО с. кирнесте; **взойти на крыльцо** кирнестеге чыгар

КРЫСА ж. эрлен

КРЫСЁНОК м. эрленнин балазы

КРЫСИНЫЙ, -ая, -ое эрленнин; **крысиный яд** эрленди жоголтор корон

КРЫСОЛОВ м. эрлен тудачы

КРЫСОЛОВКА ж. эрленнин чакпызы

КРЫТЫЙ, -ая, -ое жабынтылу, бүркүлү; **крытая машина** жабынтылу көлүк

КРЫТЬ *несов. что* жабар (жап-), бүркеер (бүрке-); **крыть избу соломой** тураны саламла жабар

КРЫТЬСЯ *несов. в ком-чём* жабылар (жабыл-), жажыраар (жажыр-), бар болор (бар бол-)

КРЫША ж. жабынты, бүркү; ♦ **жить под одной крышей** жангыс турада жадар

КРЫШКА ж. какпак; **крышка сундука** кайырчактын какпагы

КРЮК м. 1. илмек; **повесить на крюк** илмекке илип салар; 2. *разг. (окольный путь)* айланчык жол

КРЮЧНИК м. крючник

КРЮЧОК м. 1. күрчек, илмек; **крючок калитки** каалганын күрчеге; 2. *(для застёжки)* каптырга; **застежка на крючках** каптыргалу застежка

КРЮШОН м. крүшон

КРЯЖ м. 1. *горн.* бийик эмес кырлар; 2. *(чурбан)* кескен бөлүк агаш

КРЯЖИСТЫЙ, -ая, -ое 1. *(толстый и крепкий)* жоон ло бек; **кряжистый пень** жоон ло бек төнгөш; 2. *перен. (о человеке)* катан, бек, күчтү

КРЯКАНЬЕ с. кыркылдаш

КРЯКАТЬ *несов. 1. (об утке)* кыркыраар (кыркыра-); 2. *(о человеке)* кереги жок көп куучындаар (куучында-)

КРЯКВА ж.; *зоол.* жерлик сугуш, жерлик өртök, жерлик тархат

КРЯКНУТЬ *сов., см. крякать* 1

КРЯХТЕТЬ *несов.* үнденер (үнден-), кыркыраар (кыркыра-); **кряхтеть от боли** ачузынан үнденер

КСЕНОН м. ксенон

КСЕРОКОПИЯ ж. ксерокопия

КСЕРОКС м. ксерокс

КСИЛИТ м. ксилит

КСТАТИ *нареч.* 1. *(уместно)* келиштире; **выступить кстати** келиштире куучындаар; 2. *(своевременно)* ойинде; **он пришёл кстати** ол ойинде келди; 3. *(заодно)* ол айас; **кстати купите хлеба** ол айас калаш садып алар; 4. *в знач. вводн. сл.* ол айас, чындап та; **Кстати, когда Вы приехали?** Чындап та, Слер качан једип келгенигер?

КТО *мест. относ. и вопр.* кем; **Кто там?** Кем анда?; **я знаю, кто там** ондо кем, мен билерим

КТО-ЛИБО, КТО-НИБУДЬ *мест. неопр.* кем-кем; **кто-либо съездит** кем-кем барып келер

КТО-ТО *мест. неопр.* кем де; **кто-то** сказал кем де айтты

КУБ I м.; *мат.* куб; **два в кубе – восемь** эки кубта – сегис болор

КУБ II м. *(сосуд)* куб

КУБАТУРА ж. кубатура, кубынын кеми; **кубатура дров** одыннын кубынын кеми

КУБИЗМ м. кубизм

КУБИК м. кубик

КУБИНСКИЙ, -ая, -ое кубин; **кубинский народ** кубин албаты

КУБИНЦЫ *мн.* кубиндер, кубин калык (албаты) // *ед.* **кубинец** м. кубин эр кижиге, кубин укту эр кижиге; **кубинка** ж. кубин үй кижиге, кубин укту үй кижиге

КУБИЧЕСКИЙ, -ая, -ое кубический; **кубический метр** кубический метр

КУБКОВЫЙ, -ая, -ое кубоктын; **кубковый матч** кубоктын матчы

КУ́БОВЫЙ, -ая, -ое жарык-чанкыр; **кубовый цвет** жарык-чанкыр өң

КУ́БОК *м.* кубок

КУБОМÉТР *м.* кубометр; **кубометр дров** кубометр одын

КУ́БРИК *м.* кубрик (*керептеги улус жадар кып*)

КУБЫ́ШКА *ж.* (*сосуд*) кубышка

КУВА́ЛДА *ж.* жаан малта; **ломать кувалдой** жаан малтала оодор

КУВЕ́ЙТСКИЙ, -ая, -ое кувейт

КУВЕ́ЙТЦЫ *мн.* кувейт калык (албаты) // *ед.* **кувейтец** *м.* кувейт эр кижиге, кувейт утку эр кижиге; **кувейтка** *ж.* кувейт үй кижиге, кувейт утку үй кижиге

КУВШИ́Н *м.* кувшин, жыракы; **глиняный кувшин** той балкаштан эткен кувшин

КУВШИ́НКА *ж.*; *бот.* ак томбойок

КУВЫ́РКАТЬ *несов.* *кого-что*; *разг.* андандыар (андандыр-)

КУВЫРКА́ТЬСЯ *несов.*; *разг.* баш ажыра анданар (андан-); **ребёнок кувывается** бала баш ажыра анданат

КУВЫРКНУ́ТЬ *сов.* андандырып ийер (андандырып ий-)

КУВЫРКНУ́ТЬСЯ *сов.* анданып ийер (анданып ий-)

КУВЫРКО́М *нареч.* анданып, тоголонып; **скатиться кувыркком** тоголонып жынылай берер

КУДА́ *нареч.* 1. *вопр.* кайдаар; **Куда ты идёшь?** Сен кайдаар барып жадын?; 2. *вопр.*; *разг.* неге; **Куда оно? Какая вещь пустая!** Неге керек ол? Кандый эш-кереги жок неме!; 3. *неопр.*; *разг.* кайдаар; **в Барнаул или еще куда** Барнаулга ол эмезе база кайдаар; 4. *отн.* кайдаар; **там, куда он смотрел** ондо, кайдаар ол көрүп турган; 5. *в знач. частицы*; *разг.* канча киреге; **куда более сложнее, чем он ожидал** ол сакыганынан канча киреге уур; 6. *разг.* (*для выражения невозможности чего-л.*) канайып; **куда уж ему плясать** ол канайып бижелейтен; ♦ **куда ветер дует** кайдаар

да болзо; **куда глаза глядят** кайдаар да болзо; **куда это годится** неге жарар бу; **не знать, куда глаза деть** тын уйалар

КУДА́-ЛИБО *нареч. неопр. см. куда-нибудь*

КУДА́-НИБУДЬ *нареч. неопр.* кайдаар-кайдаар, кандый бир жерге; **спрячьте это куда-нибудь** мыны кайдаар-кайдаар сугуп салыгар

КУДА́-ТО *нареч. неопр.* кайдаар да, кайда да; **мама куда-то вышла** энем кайдаар да чыга берди

КУДА́ХТАНЬЕ *с.* калакташ, какылдаш; **кудахтанье куриц** такаалардын калактажы

КУДА́ХТАТЬ *несов.* калактаар (калак-); **кудахтать с раннего утра** эрте таннан ала калактаар

КУДЕ́СНИК *м.* 1. илбичи, обызын көргүзөр кижиге; **предсказания кудесника** илбичинин айлаткыштап айтканы; 2. *перен.*, *высок.* улус кайкадар кижиге; **кудесник кисти** улус кайкадар журуктар жураар кижиге

КУДЕ́СНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое тармаачы, илбичи, обызын көргүзөр кижинин; **кудесническая палочка** обызын көргүзөр кижинин агажы

КУДРЕВА́ТЫЙ, -ая, -ое 1. чала быыраш; **кудреватые волосы** чала быыраш чач; 2. *перен.* тееркек; **сосед слегка кудреватый** чала тееркек айылдаш

КУ́ДРИ *только мн.* быыраш чач

КУДРЯ́ВИТЬСЯ *несов.* быыраш болор (бол-); **волосы кудрявятся** чач быыраш болот

КУДРЯ́ВЫЙ, -ая, -ое 1. быыраш чачту; **кудрявый мальчик** быыраш чачту уулчак; 2. *перен.* (*о дереве*) көп жалбырактарлу; **кудрявая береза** көп жалбырактарлу кайын; 3. *перен.* тееркек; **кудрявый вид** тееркек бүдүш

КУДРЯ́ШКИ *мн.* (*ед.* **кудряшка** *ж.*); *разг.* быыраш чач

КУЗНЕ́Ц *м.* кузнец (*темир согор ус, темир сулаачы*)

КУЗНЕЧИКОВЫЙ

КУЗНЁЧИК *м.* аспан

КУЗНЁЧИКОВЫЙ, -ая, -ое аспаннын; **кузнечиковое стрекотание** аспаннын тырсылдажы

КУЗНЁЧНЫЙ, -ая, -ое кузнецтин; кузницада тузаланар; **кузнечный молот** кузнецтин малтазы

КЎЗНИЦА *ж.* кузница

КУЗОВ *м.* кузов; **кузов автомобиля** көлүктин кузовы

КУКАРЁКАНЬЕ *с.* эткени (*пөтүктин*); **кукареканье петуха** пөтүктин эткени

КУКАРЁКАТЬ *несов.* эдер (эт-) (*пөтүк керегинде*); **петух кукарекает** пөтүк эдет

КЎКЛА *ж.* 1. наадай; **купить куклу** наадай садып алар; 2. *разг.* наадай (*таш жүректү үй кижиси*); 3. *перен.* наадай (*бойында санаа жок, өскө кижинин күүниле жүрер кижиси*); **для исполнения приказов ему нужна кукла** жакытталар бүдүрерге ого наадай керек

КУКЛОВОД *м.* наадайлардын театрынын артизи

КУКОВАНИЕ *с.* күүктин эдижи; **начало кукования** күүктин эдижинин башталганы

КУКОВАТЬ *несов.* 1. күүктеер (күүкте-), эдер (эт-); **куковать на дереве** агашта күүктеер; 2. *перен., прост.* шыраалаар (шыраала-), чучураар (чучура-); **куковать в последнее время** калганчы өйлөрдө чучураар

КЎКОЛКА *ж.* 1. *уменьш.* от **кўкла**; **красивая куколка** жараш кичинек наадай; 2. *зоол.* куколка

КЎКОЛЬНИК *м.* 1. наадайлардын театрынын артизи; **игра кукольника** наадайлардын театрынын артизинин ойыны; 2. наадайлар эдер ус; **мастерская кукольника** наадайлар эдер устын иштенер кыбы

КЎКОЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. наадайлардын, кукольный; **кукольный театр** наадайлардын театры; 2. сүреен кичинек; **кукольная посуда** сүреен кичинек казан-ай-

ак; 3. *перен.* (о лице, внешности) кукла ошкош; **кукольное лицо** кукла ошкош жүс

КУКУРУ́ЗА *ж.* кукуруза

КУКУРУ́ЗНИК *м.*; *разг.* (*самолёт*) кукурузник

КУКУРУ́ЗНЫЙ, -ая, -ое 1. кукурузанын; 2. (*из кукурузы*) кукурузанан эткен; **кукурузная мука** кукурузанан эткен кулур

КУКЎШЕЧИЙ, -ья, -ье күүктин; **кукушечье яйцо** күүктин жымыртказы

КУКЎШКА *ж.* күүк

КУКЎШНИК ОБЫКНОВЁННЫЙ *м.*; *бот.* ай-чечек

КУКУШОНОК *м.* күүктин балазы

КУЛА́К I *м.* жудрук; **сжать кулак** жудруктанып ийер

КУЛА́К II *м.* 1. кулак (*жөктү улус жалдап иштендирер бай кижиси*); 2. *перен., разг.* керик, карам кижиси

КУЛА́Н *м.*; *зоол.* кулан (*эштекке түнгей жерлик тынду*)

КУЛА́ЦКИЙ, -ая, -ое кулак, кулактын; **кулацкое хозяйство** кулактын ээлеми

КУЛА́ЧЕСТВО *с.*; *собир.* кулактар

КУЛА́ЧНЫЙ, -ая, -ое жудруктажар; **кулачный бой** жудруктажар согуш

КУЛЕБЯ́КА *ж.* кулебяка

КУЛЁ́К *м.* баштык

КУЛИНА́Р *м.* кулинар; **секреты кулинара** кулинардын жажыттары

КУЛИНА́РИЯ и **КУЛИНА́РИЯ** *ж.* кулинария; **курсы кулинарии** кулинариянын курстары

КУЛИНА́РНЫЙ, -ая, -ое 1. кулинарлардын; **кулинарное шоу** кулинарлардын шоузы; 2. (*готовящий кулинаров*) кулинарлар белетеер; **кулинарное училище** кулинарлар белетеер училище

КУЛИ́СНЫЙ, -ая, -ое 1. кулисанын; **кулисная дверь** кулисанын эжиги; 2. *перен.* жажытту; **кулисные переговоры** жажытту жөптөжүлөр

КУЛИ́СЫ *мн. (ед. кули́са ж.) театр.* кулисалар, көжөгөлөр (*сценанын кийин жаны*); ♦ **за кулисами** *жакыттуу, туйка*

КУЛИ́Ч *м.* кулич; **сладкий кулич** *тату кулич*

КУЛО́Н I *м.; физ.* кулон

КУЛО́Н II *м. (украшение)* кулон; **дорогой кулон** *баалуу кулон*

КУЛУА́РНЫЙ, -ая, -ое *кулуардагы*; **кулуарная беседа** *кулуардагы эрмек-куучын*

КУЛУА́РЫ *только мн.* кулуар; **разговор в кулуарах** *кулуардагы куучын*

КУЛЬМИНАЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое *кульминациялык*; **кульминационный момент** *кульминациялык тужы*

КУЛЬМИНА́ЦИЯ *жс.; лит.* кульминация; **кульминация произведения** *чүмдемелдин кульминациясы*

КУЛЬТ *м. 1. рел.* культ; **христианский культ** *христиан култ*; **2. перен.** байы, байлаары; **культ огня** *отты байлаары*

КУЛЬТИВА́ТОР *м.; с.-х.* культиватор (*жердин кыртыжын күбүредер техника*); **разрыхлять поле культиватором** *жаланды культиваторло күбүредер*

КУЛЬТИВА́ЦИЯ *жс.* культивация (*жердин кыртыжын күбүредери*); **культивация почвы** *жердин кыртыжын күбүредери*

КУЛЬТИВИ́РОВАНИЕ *с. 1.* күбүредери; **культивация земли** *жерди күбүредери*; **2. перен.** таркадары, жайары; **культивация обычаев** *чүм-жандарды таркадары*

КУЛЬТИВИ́РОВАТЬ *несов. что 1. (выращивать)* өскүрер (өскүр-); **культивировать новые виды кустарников** *жаны бүдүмдү корболор өскүрер*; **2. спец.** күбүредер (күбүрет-); **культивировать почву** *жердин кыртыжын күбүредер*; **3. перен. (насаждать)** таркадар (таркат-), жайар (жай-); **культивировать новые методы** *жаны эп-аргалар таркадар*

КУЛЬМА́ССОВЫЙ, -ая, -ое *культ-массовый*; **культмассовая работа** *культ-массовый иш*

КУЛЬТОВЫЙ, -ая, -ое *культовый*;

культовый фильм *культовый фильм*

КУЛЬТПОХО́Д *м.* культпоход

КУЛЬТРАБО́ТНИК *м.* культуранын ишчизи; **культработник села** *культуранын журттагы ишчизи*

КУЛЬТТОВА́РЫ *мн.* культтоварлар

КУЛЬТУ́РА *жс.; в разн. знач.* культура; **человек высокой культуры** *бийик культурулу киж*; **университет культуры** *культуранын университеди*; ♦ **физическая культура** *эт-канды тазыктырар культура*

КУЛЬТУРИ́ЗМ *м.* культуризм

КУЛЬТУРИ́СТ *м.* культурист

КУЛЬТУ́РНО-МА́ССОВЫЙ, -ая, -ое *культурно-массовый*; **культурно-массовая работа** *культурно-массовый иш*

КУЛЬТУ́РНОСТЬ *жс.* культурный болоры

КУЛЬТУ́РНЫЙ, -ая, -ое **1.** культуранын; **культурный уровень** *культуранын кеми*; **2.** культурулу, культуразы бийик; **культурный человек** *культуразы бийик киж*

КУЛЬТУРО́ЛОГ *м.* культуролог

КУЛЬТУРОЛОГИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *культурологиялык*

КУЛЬТУРОЛО́ГИЯ *жс.* культурология

КУЛЬТЯ́ *жс.* кескен буттын эмезе колдын артканы

КУЛЬТЯ́ПКА *жс. см. культя́*

КУМ *м.* кум; ♦ **кум королю** *кемге де төлүлү эмес, кемнен де камааны жок киж керегинде*

КУМА́ *жс.* кума

КУМА́Ч *м.; текст.* кумач (*кызыл бөс*)

КУМА́ЧНЫЙ и **КУМАЧО́ВЫЙ**, -ая, -ое *кызыл*; **кумачовая рубаха** *кызыл чамча*

КУМИ́Р *м. 1.* кумир (*языческий кудайдын статуясы*); **2. перен.** кумир (*тың мактап турган, тың баалап турган неме, киж*); **кумир мальчишек** *уулчактардын кумири*

КУМЫКИ

КУМЫ́КИ *мн.* кумыктар, кумык калык (албаты) // *ед.* **кумы́к** *м.* кумык эр киж, кумык укту эр киж; **кумы́чка** *жс.* кумык үй киж, кумык укту үй киж

КУМЫ́КСКИЙ, -ая, -ое кумык, кумык албатынын; **кумыкские песни** кумык албатынын кожондоры

КУМЫ́С *м.* кымыс; **лечение кумысом** кымысла эмденери

КУМЫ́СНЫЙ, -ая, -ое кымыстын

КУМЫСОЛЕЧЕ́БНИЦА *жс.* кымысла эмденер эмчилик

КУМЫСОЛЕЧЕ́НИЕ *с.* кымысла эмденери; **проводить кумысолечение** кымысла эмдеер

КУНЖУ́Т *м.* кунжут; **готовить из кунжута халву** кунжуттан халва белетеер

КУНЖУ́ТНЫЙ, -ая, -ое кунжут, кунжуттын; **кунжутное масло** кунжуттын ўзи

КУ́НИЙ, -ья, -ье сузардын; **куний мех** сузардын терези

КУНИ́ЦА *жс.* сузар; **воротник из куницы** сузардан эткен жака

КУПА́ЛЬНИК *м.*; *разг.* эжинер кийим

КУПА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое эжинер; **купальный сезон** эжинер ой; **купальный костюм** эжинер кийим

КУПА́ЛЬНЯ *жс.* эжинер јер, сууга кирер јер

КУПА́ЛЬЩИК *м.* и **КУПА́ЛЬЩИЦА** *жс.* эжинерге сўр киж, эжинип турар киж

КУПА́НИЕ *с.* 1. эжинери, сууга кирери; **любовь к купанию** эжинерин сўури; 2. јунары; **купание ребенка** баланы јунары; 2. (*место, где купаются*) эжинер јер

КУПА́ТЬ *несов.* *кого-что* јунар (јун-), сууга кийдирер (кийдир-); **купать ребёнка** баланы јунар

КУПА́ТЬСЯ *несов.* 1. эжинер (эжин-), сууга кирер (кир-); **купаться в реке** сууда эжинер; 2. *в чём* булганар (булган-); **свины купаются в грязи** чочколор балкаш-

ка булганат; 3. *перен., ирон.* (*купаться в лучах славы*) јарлу болор (бол-); (*купаться в роскоши*) бай болор

КУПЕ́ *с.* *нескл.* купе (*вагондо пассажирлердин башка кыбы*); **ехать в купе** купеде барар

КУПЕ́ЙНЫЙ, -ая, -ое купелү; **купейный вагон** купелү вагон

КУПЕ́ЛЬ *жс.*; *церк.* купель (*јаш баланы крестке тўжсўрер туштагы агару суулу јаан казан*)

КУПЕ́Ц *м.* 1. којойым; 2. бай садучы, саду эдер предприятияенин ээзи; 3. *уст., спец.* садып алатан киж; **найти купца на дом** тура садып алатан киж табып алар

КУПЕ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. којойымнын; **купеческий дом** којойымнын туразы; 2. *перен.* аргалу-чакту кижинин; **проявлять купеческие замашки** аргалу-чакту кижинин кылык-јанын көргүзер

КУПЕ́ЧЕСТВО *с.*; *собир.* којойымнын јери

КУПИ́РОВАНИЕ *с.* кыскарта кезери; **купирование хвоста собаки** ийттин куйругын кыскарта кезери

КУПИ́РОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *жс.-д.* купелү; **купированный вагон** купелү вагон; 2. кыскарта кезилген; **купированный хвост** кыскарта кезилген куйрук

КУПИ́РОВАТЬ *сов., несов.; спец.* 1. токтодып салар (токтодып сал-); **купировать боль** ооруны токтодып салар; 2. кыскарта кезип салар (кезип сал-); **купировать уши собаки** ийттин кулагын кыскарта кезип салар

КУПИ́ТЬ *сов.* 1. *кого-что* садып алар (садып ал-); **дешево купить** јенил садып алар; 2. *кого* бойына јууктадып алар (јууктадып ал-), бойынын јанына тартып алар (тартып ал-); **купить лестью** јарамзыжыла бойынын јанына јууктадып алар

КУПЛÉТ *м.* 1. куплет; **куплет песни** кожоннын купледи; 2. сатиралу кыска кожон; **исполнять куплеты** сатиралу кыска кожондор кожондоор

КУРИТЬ

КУПЛЕТЫСТ *м.* артист (*эстрада-да сатиралу кыска кожондор кожондоп турган кижиге*)

КУПЛЕТНЫЙ, -ая, -ое куплеттү

КУПЛЯ *ж.* садып алары; **купля земельного участка** жер садып алары

КУПОЛ *м.* 1. *архит. (сферическая крыша, наружный свод строения)* купол; **купол мечети** мечеттин куполы; 2. *перен. (какая-л. поверхность, предмет, имеющие форму такого свода)* купол; **купол парашюта** парашюттын куполы

КУПОЛОВИДНЫЙ и **КУПОЛООБРАЗНЫЙ**, -ая, -ое купол бүдүмдү; **куполообразная крыша** купол бүдүмдү жабынты

КУПОН *м.*; *в разн. знач.* купон

КУПОРОС *м.* купорос; **медный купорос** тес купорос

КУПОРОСИТЬ *несов. что* купоростоор (купоросто-); **купоросить потолок** потолукты купоростоор

КУПЧИХА *ж.* 1. *кожойымнын үйи*; 2. *кожойым үй кижиге*

КУПЮРА I *ж.* (*сокращение, пропуск в тексте литературного или музыкального произведения*) купюра, кыскартуу

КУПЮРА II *ж.*; *фин. (нарицательная стоимость бумажных денег, а также сам денежный знак)* купюра, чаазын акча; **мелкие деньги поменять на купюру** оок акчаларды чаазын акчага толып алар

КУРАГА *ж.*; *собир.* курага

КУРАНТЫ *только мн.* куранттар (*баканада ол эмезе туранын ичиндеги күүлик механизмдү жаан час*); **кремлевские куранты** кремльдин куранттары

КУРАТОР *м.*; *книжн.* куратор (*кемди-кемди баштап апарып турган кижиге*); **встречаться с куратором** кураторго жолугар

КУРАТОРСКИЙ, -ая, -ое куратордын

КУРГАН *м.* корым; **древний курган** озогы корым

КУРГАННЫЙ, -ая, -ое корымдагы; **курганные раскопки** корымдардагы казынты иш

КУРГУЗОСТЬ *ж.* 1. (*об одежде (тепнота)*) тапчы болоры; (*хуцость*) кыска болоры; **кургузость одежды** кийимнин тапчы болоры; 2. (*о хвосте животных*) кыска болоры, чолтык болоры

КУРГУЗЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*тепный*) тапчы; (*короткий*) кыска; **кургузая одежда** тапчы кийим; 2. (*с коротким хвостом*) чолтык куйрукту; **кургузый щенок** чолтык куйрукту күчүк

КУРДСКИЙ, -ая, -ое курд, курд албатынын; **курдский язык** курд тил

КУРДЫ *мн.* курдтар, курд калык (албаты) // *ед.* **курд** *м.* курд эр кижиге, курд укту эр кижиге; **курдка** *ж.* курд үй кижиге, курд укту үй кижиге

КУРДЮК *м.* жуулу куйрук

КУРДЮЧНЫЙ, -ая, -ое куйругы жуулу; **курдючные овцы** куйругы жуулу койлор

КУРЕНИЕ *с.* 1. *танкылаш, танкылаары*; **курение убивает** танкылаш өлтүрүп жат; 2. *уст.* *ыш чыгарарга күүдүрүп турган неме*; **благовонное курение** жыды жараш ыш чыгарарга күүдүрүп турган неме

КУРИЛЬЩИК *м.* танкычы эр кижиге

КУРИЛЬЩИЦА *ж.* танкычы үй кижиге

КУРИНЫЙ, -ая, -ое 1. *такаанын, куштын*; **куриное яйцо** такаанын жымыртказы; 2. (*приготовленный из мяса курицы*) такаанын эдинен эткен; **куриная котлета** такаанын эдинен эткен котлет; 3. *в знач. сущ.* **куриные** *мн.*; *зоол.* айылдын куштары

КУРИРОВАТЬ *несов. кого-что* куратор болор (бол-); **курировать студентов** студенттердин кураторы болор

КУРИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое танкылаар, танкы тартар; **курительная комната** танкы тартар кып

КУРИТЬ *несов.* 1. *что и без доп.* танкылаар (танкыла-), танкы тартар (тарт-); **много курить** көп танкылаар; **курить сигарету** танкы тартар

КУРИТЬСЯ

КУРИТЬСЯ *несов.* 1. күйбей ышталар (ыштал-), бырыксыыр (бырыксы-); **слабо курился небольшой костер** жаан эмес от араай бырыксыган; 2. ыш чыгарар (чыгар-), ышталар (ыштал-); **вулкан курится** вулкан ышталат

КУРИЦА *ж.* (*мн.* **күры**) куш, такаа; ♦ **денег куры не клюют** акча сүреен көп

КУРЛЫКАНЬЕ *с.* турнанын куркулдажы

КУРЛЫКАТЬ *несов.* куркулдаар (куркулда-); **курлыкает журавль** турна куркулдайт

КУРНОЙ, -ая, -ое кара (*труба жок печ-келү*); **курная баня** кара мылча; **курная избушка** кара турачак

КУРНОСЫЙ, -ая, -ое 1. кыска ла бажы өрө (тумчук); **курносый нос** кыска ла бажы өрө тумчук; 2. кыска тумчукту; **курносое лицо** кыска тумчукту жүс

КУРОВО́ДСТВО *с.* такаа өскүрери

КУРОВО́ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое такаа өскүрер; **куроводческая ферма** такаа өскүрер ферма

КУРО́К *м.* маажы; **спустить курок** маажызын базып ийер

КУРОПА́ТКА *ж.* 1. зоол. агуна; **серая куропатка** боро агуна; 2. (*мясо куропатки*) агунанын эди; **варёная куропатка** кайнап калган агунанын эди

КУРО́РТ *м.* курорт; **приехать с курорта** курорттон једип келер

КУРО́РТНИК *м.*; *разг.* курортто амырап турган эр киж

КУРО́РТНИЦА *ж.*; *разг.* курортто амырап турган үй киж

КУРО́РТНЫЙ, -ая, -ое курорттогы; курорттын; **курортный отдых** курорттогы амыралта; **курортный сезон** курорттын өйи

КУРОРТОЛО́ГИЯ *ж.* курортология

КУРС I *м.* 1. (*направление*) ууланьш, ууламјы; **взять курс на север** түндүкке ууланар; 2. (*валюты*) баа; **повышение курса рубля** рубльдын баазы бийиктеери;

♦ **быть в курсе дела** керектин аайыла таныш болор

КУРС II *м.* (*законченный цикл*) курс; **пройти курс лечения** эмденер курс өдүп салар

КУРСА́НТ *м.* 1. (*тот, кто обучается на курсах*) курсант; **отправлять курсантов** курсанттарды ийер; 2. (*воспитанник военного училища*) курсант; **первые курсанты училища** училищенин баштапкы курсанттары

КУРСА́НТСКИЙ, -ая, -ое курсанттын; **курсантская форма** курсанттын формазы

КУРСИ́В *м.*; *полигр.* курсив; **выделить слово курсивом** сөсти курсивле анылап салар

КУРСИ́ВНЫЙ, -ая, -ое курсив; **курсивный шрифт** курсив шрифт

КУРСИ́РОВАТЬ *несов.* жүрер (јүр-); **между станцией и селом курсирует автобус** станция ла деремненин ортозында автобус жүрет

КУРСО́ВКА *ж.* курсовка; **получать курсовку** курсовка алар

КУРСОВО́Й, -ая, -ое курсовой; **курсовая работа** курсовой иш

КУРСО́ВОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. курсовка; **курсовочный документ** курсовка документ; 2. (*лечащийся по курсовке*) курсовкала эмденип турган; **курсовочный больно́й** курсовкала эмденип турган оору киж

КУ́РСЫ *только мн.* курстар

КУ́РТКА *ж.* куртка; **кожаная куртка** тере куртка

КУРЧА́ВИТЬ *несов.* что (*о волосах*) быјыраш эдер (эт-); **курчавить волосы** чачын быјыраш эдер

КУРЧА́ВИТЬСЯ *несов.* быјыраш болор (бол-)

КУРЧА́ВЫЙ, -ая, -ое быјыраш; **курчавые волосы** быјыраш чач

КУРЬЕ́З *м.* каткымчылу учурал; ♦ **для (ради) курье́за** каткыга болуп, каткырарга болуп

КУСТИСТЫЙ

КУРЬЁЗНОСТЬ ж. каткымчылузы; **курьезность случая** учуралдын каткымчылузы

КУРЬЁЗНЫЙ, -ая, -ое каткымчылу; **курьёзный рассказ** каткымчылу куучын

КУРЬЁР м. курьер; **передать курьером** курьерле бердирип ийер

КУРЬЁРСКИЙ, -ая, -ое 1. курьердин; **курьерские обязанности** курьердин молжулары; 2. курьерле; **курьерская доставка** курьерле жетирери

КУРЯТИНА ж.; разг. такаанын эди; **приготовить курятину** такаанын эдинен курсак белетеп салар

КУРЯТНИК м. ботпуш; **теплый курятник** жылу ботпуш

КУРЯЩИЙ, -ая, -ое 1. танкылап турган, танкы тартар; 2. в знач. суц. **курятный** м. танкы тартып турган киж

КУСАТЬ несов. *кого-что* тиштеер (тиште-); **кусать за ногу** буттанг тиштеер

КУСАТЬСЯ несов. 1. тиштеп турар (тиштеп тур-); **собаки кусаются** ийттер тиштеп турат; 2. перен. (о цене) ойинен өткүре бийик болор (бол-); **цены кусаются** баалар ойинен өткүре бийик болот

КУСАЧИЙ, -ая, -ое разг. тиштенкей; **кусачая собака** тиштенкей ийт

КУСАЧКИ только мн.; тех. кыскаш; **выдернуть кусачками** кыскашла кодоро тартып ийер

КУСКОВОЙ, -ая, -ое 1. (нарезанный) тилимдеп кескен; 2. (наколотый) ооктолгон; **кусковой сахар** ооктолгон сахар

КУСНУТЬ сов. *кого-что* тиштеп ийер (тиштеп ий-); **куснуть за руку** колдон тиштеп ийер

КУСОК м. 1. тилим, кезим; **кусок хлеба** кезим калаш; 2. (часть, порция чего-л. съестного) бир болчок; **кусок сахара** бир болчок сахар; 3. (вообще часть чего-л.) бөлүк; **кусок леса** агаш аразынын бир бөлүгү; 4. (одна единица) бир болчогы; **кусок мыла** самыннын бир болчогы; 5. (отрез какой-л. ткани) бир кезими; **кусок сукна** чекпеннин бир кезими

КУСТ м. 1. (древовидное растение) төс; **куст смородины** бороготтын төзи; 2. (травянистое растение со стеблями) төс; **куст земляники** жиилектин төзи; 3. (групповое объединение) куст; ♦ в **кусты** (спрятаться, уйти) коркыганына тууралай берер

КУСТАРНИК м. 1. (куст) жыраа; **листья кустарника** жыраанын жалбырактары; 2. (заросли кустов) жыраалар; **зарости густым кустарником** койу жыраала туй өзүп калар

КУСТАРНИКОВЫЙ, -ая, -ое 1. жыраа; **кустарниковые растения** жыраа өзүмдер; 2. (растущий кустами) төстөрлө өзөр; **кустарниковая растительность** төстөрлө өзөр өзүмдер; 3. (заросший кустарником) жыраала туй өзүп калган; **кустарниковая тундра** жыраала туй өзүп калган тундра; 2. (составная часть некоторых зоологических названий) кичинек, жабыс сынду; **кустарниковая собака** кичинек ийт

КУСТАРНИЧАТЬ несов. 1. (быть кустарем, заниматься кустарным промыслом) айлында узанар (узан-); **кустарничать иногда** кезикте айлында узанар; 2. перен. (делать что-л. примитивным способом) чындыйы коомой неме эдер (эт-)

КУСТАРНИЧЕСТВО с. 1. айлында узанары; 2. перен. чындыйы коомой иш

КУСТАРНЫЙ, -ая, -ое 1. айлында узанар; **кустарная мастерская** айлында узанар мастерской; (сделанный вручную) колло эткен; **кустарные изделия** колло эткен эдимдер; 2. перен. чындыйы коомой; **кустарная работа** чындыйы коомой иш

КУСТАРЬ м. (тот, кто занимается производством на дому) айылда узанар ус; **кустарь-кожевник** айылда тереле узанар ус

КУСТИСТЫЙ, -ая, -ое 1. койу өзөр (өзүм); **кустистая пшеница** койу өзөр буудай; (о бровях) койу; **кустистые брови** койу кабактар; 2. (поросший, покрытый

КУСТИТЬСЯ

кустами) жыраала туй ёскөн; **кустистый холм** жыраала туй ёскөн төн

КУСТИТЬСЯ *несов.* тöstөлөр (тöstөл-); **рожь начинает куститься** арыш тöstөлип баштады

КУСТОВОЙ, -ая, -ое *бот.* кустовой, жыраа; **кустовые сорта ягоды** жиилектин жыраа сорттору

КУТАТЬ *несов.* 1. *кого-что во что* ороор (оро-); **кутать в одеяло** жуурканла ороор; 2. (*слишком тепло одевать*) ойинен өткүрө жылулаар (жылула-); **кутать ребёнка** баланы ойинен өткүрө жылулаар; 3. *перен. (покрывать собой, заполнять окружающее: о мгле, тумане и т. п.)* бүркеер (бүрке-); **туман кутает реки** туман сууларды бүркеп турды

КУТАТЬСЯ *несов.* 1. оронор (орон-); **кутаться одеялом** жуурканла оронор; 2. (*слишком тепло одеваться*) өткүрө жылукийинер (кийин-)

КУТЁЖ *м.* аракыдаш, байрамдаш

КУТИТЬ *несов.* аракыдаар (аракыда-); **кутить на свадьбе** тойдо аракыдаар

КУТНУТЬ *сов. см. кутить*

КУХАРКА *ж.* курсак белетеер үй кижиге; **наняться в кухарки** курсак белетеер үй кижиге болуп жалданып алар

КУХАРНИЧАТЬ *несов.; разг.* курсак белетеер (белете-); **кухарничать на выходных** амыралта күндерде курсак белетеер

КУХНЯ *ж.* 1. (*помещение*) курсак белетеер кып; **ждать на кухне** курсак белетеер кыпта сакыыр; 2. (*набор мебели*) кухня; **купить кухню** кухня садып алар; 3. (*оборудованная для приготовления пищи повозка*) кухня; **походная кухня** походтогы кухня; 4. (*приготовление пищи,стряпня*) аш-курсак белетеери; **у нее на руках дети, кухня** онын колында балдар, аш-курсак белетеери; 5. *перен. (скрытая, закулисная сторона какой-л. деятельности)* керектердин жажыды; **посвятить кого-н. в свою кухню** кемге-кемге бойынын керектеринин жажыдын ачар; 6. (*кушанья*)

аш-курсак; **кавказская кухня** кавказ аш-курсак

КУХОННЫЙ, -ая, -ое 1. *кухнянын*; **кухонный запах** кухнянын жыды; 2. (*используемый на кухне*) кухняда тузаланар; **кухонный нож** кухняда тузаланар бычак

КУЦЫЙ, -ая, -ое 1. (*короткий, обрубленный – о хвосте*) чолтык; **куцый хвост собаки** ийттин чолтык куйругу; 2. (*с коротким, обрубленным хвостом*) чолтык куйрукту; **куцая лошадь** чолтык куйрукту ат; 3. *разг. (короткий)* чолтык, кыска; **куцое пальто** кыска тон; 4. *перен. (ограниченный; урезанный)* терен шүүлте жок, кыска; **куцая фраза** терен шүүлте жок эрмек; **куцый ум** кыска санаа

КУЧА *ж.* бир жерге чогуп салган неме, чогум

КУЧЕВОЙ, -ая, -ое: **кучевые облака** койу, ак булуттар

КУЧЕР *м.* кучер

КУЧЕРСКОЙ, -ая, -ое кучердин

КУЧКА *ж.* 1. *уменьш. от куча*; **кучка песка** кумактын кичинек чогумы; 2. (*група лиц*) бир канча кижиге, тоолу кижиге

КУЧНЫЙ, -ая, -ое бир жерге көп жуулган; **кучный полет птиц** кушкаштардын бир жерге жуулып учканы

КУШАК *м.* кур; **ямщицкий кушак** ямщиктин куры

КУШАНЬЕ *с.* аш-курсак; **вкусное кушанье** амтандуу аш-курсак

КУШАТЬ *несов.* *что* ажанар (ажан-), жиир (жи-); **кушать дома** айлында ажанар

КУШЕТКА *ж.* кушетка

КХМЕРСКИЙ, -ая, -ое кхмер; **кхмерский язык** кхмер тил

КХМЕРЫ *мн.* кхмерлер, кхмер калык (албаты) // *ед.* **кхмер** *м.* кхмер эр кижиге, кхмер укту эр кижиге; **кхмерка** *ж.* кхмер үй кижиге, кхмер укту үй кижиге

КЮБЕТ *м.* кювет, жуука (*жолдын эки жагындагы суу агар жуука*)

КЮБЕТНЫЙ, -ая, -ое жууканын

Л

ЛАБИРИ́НТ *м.* лабиринт

ЛАБОРА́НТ *м.* и **ЛАБОРА́НТКА** *ж.* лаборант

ЛАБОРАТО́РИЯ *ж.* лаборатория; **заводская лаборатория** заводтын лабораториязы

ЛАБОРАТО́РНЫЙ, -ая, -ое лабораторный, лабораторияда өткүрер; **лабораторный опыт** лабораторияда өткүрер ченемел

ЛА́ВА *ж.* лава; **поток лавы** лаванын агыны

ЛАВА́НДА *ж.*; *бот.* лаванда (*чечек*); **запах лаванды** лаванданын жыды

ЛАВА́Ш *м.* лаваш; **испечь лаваш** лаваш быжырып салар

ЛАВИ́НА *ж.* 1. кардын көчкөзи; **лавина катится с горы** кардын көчкөзи кырдан түжүп жат

ЛАВИ́РОВАТЬ *несов.* 1. өптү өдөр (өт-); **лавировать между людьми** улусты ортозыла өптү өдөр; 2. өптү чыгар (чык-); **лавировать так и этак** анайып, мынайып өптү чыгар

ЛА́ВКА I *ж.* (*сиденье*) такта; **спать на лавке** тактада уйуктаар

ЛА́ВКА II *ж.* (*магазин*) лавка; **старая лавка** эски лавка

ЛАВСА́Н *м.* лавсан (*синтетик бөс*)

ЛАВСА́НОВЫЙ, -ая, -ое лавсаннан эткен

ЛА́ГЕРНЫЙ, -ая, -ое лагерьдин; **лагерная зона** лагерьдин жери

ЛА́ГЕРЬ *м.*; *прям.*, *перен.* лагерь; **военный лагерь** жуучыл лагерь; **международный лагерь мира** амыр-энчүнин телекейлик лагери

ЛАД *м.* 1. (*согласие, мир*) жөп, эп-жөп; **жить в ладу** эп-жөп жадар; 2. (*способ, образ*) эп-арга; **на новый лад** жангы эп-аргала

ЛАДА́Н *м.*; *церк.* ладан; **дым ладана** ладаннын ыжы

ЛА́ДИТЬ *несов.* с кем (*не ссориться*) өптү-жөптү болор (бол-); **ладить со всеми** бастыра улусла өптү-жөптү болор

ЛА́ДИТЬСЯ *несов.* келижер (келиш-); **дело не ладится** керек келишпей жат

ЛА́ДНО *разг.* 1. *нареч.* (*мирно*) өптү-жөптү; **жить ладно** өптү-жөптү жадар; 2. *нареч.* (*хорошо*) өптү; **ладно сшитый пиджак** жакшы көктөлгөн пиджак; 3. *частица утверд.* же; **ладно, приду** же, келерим

ЛА́ДНЫЙ, -ая, -ое *разг.* өптү; **ладный парень** өптү уул

ЛАДО́ННЫЙ, -ая, -ое алаканнын; **ладонный мускул** алаканнын балтыры

ЛАДО́НЬ *ж.* алакан; ♦ **как на ладони** жарт

ЛАДО́ШИ *только мн.* алакандар; **протягивать ладоши** алакандарын жайар; **хлопать в ладоши** тажынар

ЛАЗ *м.* өткүш, өдөтөн жер (жол); **лаз оленя** ан өдөтөн жол

ЛАЗАРЕ́Т *м.* лазарет; **лечиться в лазарете** лазаретте эмденер

ЛАЗЕ́ЙКА *ж.* 1. кичинек өткүш, өдөтөн кичинек жер (жол); **лазейка в заборе** чеденде кичинек өткүш; 2. *перен.*, *разг.* сүме, эп-сүме; **лазейка обманщиков** төгүнчилердин эп-сүмези

ЛАЗЕР *м.*; *физ.* лазер; **лечение лазером** лазерле эмдеери

ЛАЗЕРНЫЙ, -ая, -ое лазерный, лазерле эмдеер; **лазерная хирургия** лазерный хирургия

ЛАЗЕРЩИК *м.* лазерщик (*лазерлү техникала иштөөр кижиси*)

ЛАЗИТЬ *несов.* см. лезть 1

ЛАЗУ́РНЫЙ, -ая, -ое көк-чанкыр; **лазурное небо** чанкыр тенгери

ЛАЙ *м.* үрүш, үрери; **громкий лай собаки** ийттин тын үрүжи

ЛАЙКА

ЛАЙКА I *ж.* (собака) лайка; **сибирская лайка** сибирский лайка

ЛАЙКА II *ж.* (кожа) лайка, јымжак јука тере (*койдын, эчкинин*)

ЛАЙКОВЫЙ, -ая, -ое лайка, јымжак јука теренен эткен; **лайковые перчатки** јымжак јука теренен эткен перчаткалар

ЛАЙНЕР *м.* лайнер; **пассажирский лайнер** улус отурап лайнер

ЛАК *м.* лак; **покрыть лаком** лакла сүртүп салар

ЛАКАТЬ *несов.* что јалап ичер (јалап ич-); **лакать молоко** сүт јалап ичер

ЛАКЕЙ *м.* 1. јалчы; 2. *перен., презр.* јарамзык киж

ЛАКЕЙСКИЙ, -ая, -ое лакейдин; **лакейская работа** лакейдин иж

ЛАКИРОВАНИЕ *с.* лактаары, лакла будыбыры

ЛАКИРОВАННЫЙ, -ая, -ое лакла будылган, лакталган; **лакированная обувь** лакталган бдүк

ЛАКИРОВАТЬ *несов.* что лакла будыбыр (буды-), лактаар (лакта-); **лакировать пол** полды лакла будыбыр

ЛАКИРОВКА *ж.* лакла будыганы (будылганы), лактаганы; **тусклая лакировка** лактаганы өчөмик

ЛАКИРОВЩИК *м.* (*специалист*) лакла будыбыр киж

ЛАКОМИТЬСЯ *несов.* чем курсактанар; **лакомиться вареньем** вареньеле курсактанар

ЛАКОМКА *м. и ж.;* *разг.* амтанду, тату курсак јиирге сүүр киж

ЛАКОМСТВО *с.* тату аш-курсак, алама-шикир; **любимое лакомство** сүүген тату аш-курсак

ЛАКОМЫЙ, -ая, -ое амтанду, тату; **лакомое блюдо** амтамду курсак

ЛАКОНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое *см.* **лаконичный**

ЛАКОНИЧНЫЙ, -ая, -ое кыска јарт (чокым); **лаконичный ответ** кыска јарт каруу

ЛАКУНА *ж.;* *книжн.* куру јер, божодылып калган јер; **лакуна в тексте** бичимелде божодылып калган јер

ЛАМА I *ж.;* *зоол.* лама

ЛАМА II *м.* (*монах*) лама

ЛАМАИЗМ *м.* ламаизм (*боодо јаннын төбөт-монгол бөдүми*)

ЛАМАИСТ *м.* ламаист (*ламаизм јанла барып јаткан киж*)

ЛАМПА *ж.* лампа; **настольная лампа** столдо турар лампа

ЛАМПОВЫЙ, -ая, -ое лампанын; **ламповое стекло** лампанын шили

ЛАМПОЧКА *ж.* лампочка

ЛАНДШАФТ *м.* ландшафт

ЛАНДШАФТНЫЙ, -ая, -ое ландшафтту; **ландшафтная живопись** ландшафтту живопись

ЛАНЬ *ж.* лань (*ан*)

ЛАПА *ж.* тамаш; **медвежья лапа** айунын тамажы

ЛАПНИК *м.;* *собир.* бür (*ийнелү агаштардын*); **собирать лапник в кучу** бürди бир јерге чогор

ЛАПША *ж.* лапша

ЛАРЕЦ *м.* кичинек, јараш кееркедимделген кайырчагаш

ЛАРЕЧНИК *м.;* *разг.* ларектын садучызы

ЛАРЕЧНЫЙ, -ая, -ое ларектын; **ларечная булочка** ларектын калажы

ЛАСА и **ЛАСИНА** *ж.;* *разг.* кирден јылтыраган јер; **ласы на брюках** штанында кирден јылтыраган јер

ЛАСКА I *ж.* эрке; **материнская ласка** эненин эркези

ЛАСКА II *ж.;* *зоол.* токтонок

ЛАСКАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое эркелеген, эркеледип айткан; **ласкательное слово** эркеледип айткан сөс; **ласкательная улыбка** эркелеген күлүмји

ЛЕГАЛЬНОСТЬ

ЛАСКАТЬ *несов.* 1. *кого-что* эркелеер (эркеле-), эркеледер (эркелет-); **ласкать ребенка** баланы эркелеер; 2. тоқынадар (токынат-); **ласкать себя надеждой** бойын ижемжиле тоқынадар

ЛАСКАТЬСЯ *несов.* жажыыр (жажы-); **ласкаться к матери** энезине жажыыр

ЛАСКОВЫЙ, -ая, -ое эрке; **ласковый взгляд** эрке көрүш; **ласковый ребенок** эрке бала

ЛАСОЧИЙ, -ья, -ье токтоноктын; **ласочий мех** токтоноктын терези

ЛАССО *с. нескл.* лассо, армакчы; **накинуть лассо на дикую лошадь** эмдик аттын мойнына армакчы чачып кийдирер

ЛАСТОЧКА *ж.* карлагаш; **гнездо ласточки** карлагаштын уйазы

ЛАСТОЧКИН, -а, -о карлагаш, карлагаштын; **ласточкино яйцо** карлагаштын жымыртказы

ЛАТАНИЕ *с. (штопка)* жамачылаш

ЛАТАННЫЙ, -ая, -ое жамалган, жамачылалган; **латанная рубашка** жамалган чамча

ЛАТИНИЦА *ж.*; *лингв.* латынь алфавит

ЛАТИНСКИЙ, -ая, -ое латинский, латынь; **латинский язык** латынь тил

ЛАТИНЫ *мн.* латиндер, латин албаты // *ед.* **латин** латин эр киж, латин укту эр киж; **латинка** латин үй киж, латин укту үй киж

ЛАТКА *ж.* жамачы; **латки на рукавах** жениндеги жамачы

ЛАУРЕАТ *м.* лауреат

ЛАФИТ *м.* лафит (*виноградтан эткен кызыл аракынын бүдүми*)

ЛАЧУГА *ж.* лачуга (*эски кичинек тура*); **жить в лачуге** эски кичинек турада жадар

ЛАЮЩИЙ, -ая, -ое үрүп турган

ЛАЯТЬ *несов.* үрер (үр-); **собака лает** ийт үрет

ЛГАТЬ *несов.* төгүндеер (төгүнде-); **лжет и не краснеет** кызарбай да төгүнде-нет

ЛГУН *м.* и **ЛГУНЯ** *ж.* төгүнчи киж

ЛЕБЕДИНЫЙ, -ая, -ое куунын; **лебединные крылья** куунын канаттары

ЛЕБЕДЬ *м.* и *ж.*; куу; **нарисовать лебедя** кууны журап салар

ЛЕБЕЗИТЬ *несов.*; *разг.* жарамзыыр (жарамзы-); **лебезить перед начальством** башкараачыларга жарамзыыр

ЛЕБЯЖИЙ, -ая, -ое куунын; **лебяжий пух** куунын жуны

ЛЕВ I *м.* карагула, арслан; **след льва** карагуланын изи

ЛЕВОБЕРЕЖНЫЙ, -ая, -ое сол жаратын, сол жараттагы

ЛЕВОБЕРЕЖЬЕ *с.* сол жарат; **находиться на левобережье** сол жаратта болор

ЛЕВОСТОРОННИЙ, -ая, -ее сол жанындагы; **левосторонний руль** сол жанындагы руль (*көлдүктин*)

ЛЕВРЁТКА *ж.* левретка (*кичинек ийт*)

ЛЕВША *м.* и *ж.* сологой (*кижи*)

ЛЁВЫЙ, -ая, -ое 1. сол; **левая рука** сол кол; 2. *полит.* левый (*радикальный ууландыру*); 3. *разг.* (*о работе, заработке*) үзее-ри иштеп алган

ЛЕГАЛИЗАЦИЯ *ж.* жасакталары, жасакка тайанары

ЛЕГАЛИЗИРОВАТЬ *сов., несов. см. легализовать*

ЛЕГАЛИЗИРОВАТЬСЯ 1. *сов., несов.* жасакталып калар (жасакталып кал-), жасакталар (жасактал-); 2. *несов. страд. от легализовать* жасакталар (жасактал-)

ЛЕГАЛИЗОВАТЬ *сов., несов. кого-что* жасактап салар (жасактап сал-), чындык эдип салар (эдип сал-), жажыт жок эдер (эт-)

ЛЕГАЛИЗОВАТЬСЯ *сов., несов.* жасакталып калар (жасакталып кал-), жасакталар (жасактал-)

ЛЕГАЛЬНОСТЬ *ж.* жасакталары, жанду болуп калары

ЛЕГАЛЬНЫЙ

ЛЕГÁЛЬНЫЙ, -ая, -ое ачык (жакыт жок, жасакка тайанган); **легальный доход** ачык кирелте

ЛЕГÉНДА *ж.* кеп-куучын

ЛЕГЕНДА́РНЫЙ, -ая, -ое атту-чуулу, жарлу; **легендарный певец** атту-чуулу ко-жончы

ЛЕГИТИ́МНЫЙ, -ая, -ое жанду, жасак-ка тайанган

ЛЕГЌИЕ *мн. (ед. лёгкое с.)* өкпö

ЛЕГЌИЙ, -ая, -ое **1.** (*о весе*) женил; **легкий груз** женил кош; **2.** (*нетрудный*) женил; **легкое решение** женил бодолго; **3.** (*слабый, незначительный*) тын эмес, араай; **легкий ветерок** араай эзин; **4. перен. (покладистый, уживчивый)** женил, жымжак; **лёгкий характер** женил кылык-жан

ЛЕГКО́ **1.** *нареч.* женил; **легко поднять ношу** жүкти женил көдүрип ийер; **2. нареч. (нетрудно)** женил, күч эмес; **легко понять** аайларга женил; **3. безл. в знач. сказ.** күч эмес; **это сделать легко** оны бүдүрерге күч эмес

ЛЕГКОАТЛÉТ *м.* легкоатлет

ЛЕГКОАТЛÉТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое женил атлетиканын; **легкоатлетические соревнования** женил атлетиканын маргаандары

ЛЕГКОВÉРИЕ *с.* бүдүнкей болоры; **подведёт легковерие** бүдүнкей болоры салтарын жетирер

ЛЕГКОВÉРНЫЙ, -ая, -ое бүдүнкей, белен бүдер; **легковерный ребенок** бүдүнкей бала

ЛЕГКОВÉС *м.*; *спорт.* женил бескелү спортсмен

ЛЕГКОВÉСНЫЙ, -ая, -ое женил бескелү; **легковесная монета** женил бескелү темир акча

ЛЕГКОВО́Й, -ая, -ое легкой, женил жорыкту; **легковой автомобиль** женил жорыкту көлүк

ЛЕГКОМЫ́СЛЕННЫЙ, -ая, -ое женил санаалу, кей кылык-жанду; **легкомысленная девушка** кей кылык-жанду кыс

ЛЕГКОМЫ́СЛИЕ *с.* женил санаа, женил кылык, кей санаа

ЛЕГКОНО́ГИЙ, -ая, -ое капшуун; **легконогий парень** капшуун уул

ЛЕГКОПЛА́ВКИЙ, -ая, -ое женил кайылар, кайылчак, кайылчан; **легкоплавкий металл** кайылчак металл

ЛЕГКОПЛА́ВКОСТЬ *ж.* женил кайылары, кайылчагы

ЛЕГОЧ́НЫЙ, -ая, -ое өкпö, өкпöнин; **лёгочное заболевание** өкпöнин ооруз

ЛЕГЧА́ЙШИЙ, -ая, -ое *превосх. ст.* от лёгкий эн женил; **легчайший путь** эн женил жол

ЛЕГЧА́ТЬ *несов.*; *разг. 1. (слабеть)* күчи чыгар (чык-); араайлаар (араайла-); **мороз легчает** соок араайлайт; **2. кому и без доп., безл. (о самочувствии)** женилер (женил-), ондолор (ондол-)

ЛЕГЧЕ *сравн. ст.* от лёгкий и лёгко

ЛЕ́Д *м.* тош; **лёд на реке** сууда тош

ЛЕДЕНÉТЬ *несов. 1.* тоштолор (тоштол-); **вода леденеет** суу тоштолот; **2. тонор (тон-); руки леденеют** колдор тонот

ЛЕДЕНÉЦ *м.* леденец (*тату конфет*)

ЛЕДЕНÍСТЫЙ, -ая, -ое тош ошкош, тоштолгон; **леденистая масса** тоштолгон неме

ЛЕДЕНÍТЬ *несов. кого-что* тонгырар (тонгыр-); **ветер леденит лицо** салкын жүсти тонгырат

ЛЕ́ДИ *нескл., ж.* леди

ЛЕДНÍК I *м. (погреб)* ледник

ЛЕДНÍК II *м.* тош мөнкү

ЛЕДНИКÓВЫЙ, -ая, -ое *геол.* мөнкүлү, тошту

ЛЕДÓВЫЙ, -ая, -ое тошту

ЛЕДОКÓЛ *м.* ледокол

ЛЕДОРУ́Б *м.* тош оодор инструмент (*малта, кайла*)

ЛЕДОХОД м. суула тош агары; **наблюдают за ледоходом** суула тош агарын айкаар

ЛЕДЫШКА ж. тоштын оодыгы

ЛЕДЯНОЙ, -ая, -ое **1.** тош; **ледяной каток** јынгылаар тош; **2.** (очень холодный) коркышту соок; **ледяная вода** коркышту соок суу; **3.** перен. (окоченевший) тонуп калган, чарчап калган; **ледяные пальцы** тонуп калган сабарлар; **4.** перен. (о человеке) соок; **ледяной тон** соок үн

ЛЕЖАЛЫЙ, -ая, -ое узак јадып калган; **лежалая мука** узак јадып калган кулур

ЛЕЖА́НКА ж. (выступ у печки) печкенин үстинде јадар јер; **спать на лежанке** печкенин үстиндеги јадар јерде уйуктаар

ЛЕЖА́ТЬ несов. **1.** јадар (јат-); **лежать на земле** јерде јадар; **2.** (быть больным) оорып јадар (оорып јат-); **лежать с высокой температурой** бийик температуралу оорып јадар; **3.** (находиться на поверхности) јадар; **книга лежит на столе** бичик столдын үстинде јадыры

ЛЕЖА́ТЬСЯ: не лежит (не лежало) кому јадар күүни јок; **мне не лежатся** јадар күүним јок

ЛЕЖА́ЧИЙ, -ая, -ое јадар; **лежачий больной** јадар оору киж

ЛЕЖБИ́ЩЕ с. **1.** јадындаар јарат; **лежбище черепах** черепахалардын јадындаар јарады

ЛЕЖЕБО́КА м. и ж.; разг. јалку, јадындаарга сүүр киж

ЛЕЖЕ́НЬ м.; спец. кечире јаткан брус

ЛЕЖМЯ́ нареч. јаттыргыза, јаттыра; **положить лежмя** јаттыргыза салар

ЛЕЗВИЕ с. мис; **лезвие ножа** бычактын мизи

ЛЕЗГИ́НКА ж. лезгинка (бије)

ЛЕЗТЬ несов. **1.** (наверх) чыгар (чык-); **лезть на дерево** агашка чыгар; **2.** (входить,

проникать) кирер (кир-); **лезть в дом** (о ворах) турага кирер; **3.** (забираться рукой внутрь) кирер, колын сугар (сук-); **лезть в карман** карманга кирер; **4.** разг. (вмешиваться во что-л.) кирижер (кириш-); **лезть не в свое дело** улустын керегине кирижер; **5.** (о волосах, шерсти) тўжер (тўш-); **волосы лезут** чач тўжүп јат; **6.** разг. (налезать, быть впору) бадар (бат-); **сапоги не лезут** өдүк батпай јат; ♦ **лезть из кожи вон** сүреен тын кичеенер (албаданар)

ЛЕЙКА́ I ж. (для поливки) лейка; **поливать лейкой** лейкала сугарар

ЛЕЙКА́ II ж.; разг. лейка (пленкалу фотоаппараттын бир бүдүми)

ЛЕЙКЕ́МИЯ ж.; мед. лейкемия

ЛЕКА́РСТВЕННЫЙ, -ая, -ое эм; **лекарственные растения** эм өзүмдер

ЛЕКА́РСТВО с. эм; **лекарство от кашля** јөдүлдин эми

ЛЕКТО́Р м. лектор (лекция кычыраачы)

ЛЕКТО́РИЙ м. лекторий (лекция кычырар кып); **собираться в лектории** лекторийде јуулыжар

ЛЕКТО́РСКИЙ, -ая, -ое лектордын; **лекторский голос** лектордын үни

ЛЕКЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое лекционный, лекция кычырар; **лекционный зал** лекция кычырар јаан кып

ЛЕКЦИ́Я ж. лекция; **посещать лекции** лекцияга јүрер

ЛЕЛЕ́ЯТЬ несов. кого-что өткүре јажыдар (јажыт-); **леляеть ребенка** баланы өткүре јажыдар

ЛЕ́МЕХ м.; с.-х. салданын мизи; **слопать лемех** салданын мизин сындырып салар

ЛЕМЕ́ШНЫЙ, -ая, -ое с.-х. лемешный, салданын мизинин

ЛЕН м.; бот. күдели; **масло из льна** күделинен эткен үс

ЛЕНИВЕЦ

ЛЕНИВЕЦ *м.* и **ЛЕНИВИЦА** *ж.*
1. *разг.* жалку киж; **напрячь ленивца** жалку кижини иштендирип ийер; **2.** *зоол.* ленивец

ЛЕНИВЫЙ, -ая, -ое (*о человеке*) жалку; (*о лошади*) кажанг; **ленивый человек** жалку киж; **ленивая лошадь** кажанг ат

ЛЕНИТЬСЯ *несов.* жалкуууар (жалкуууар-); **лениться работать** иштеерге жалкуууар

ЛÉНОСТЬ *ж.* жалку; **не поехал по лениности** жалкузы учун барбады

ЛÉНТА *ж.* **1.** лента, тилбек бös; **шёлковая лента** торко тилбек бös; **2.** кино; **документальная лента** документальный кино

ЛÉНТОЧНЫЙ, -ая, -ое тилбек бöстин
ЛЕНТЯЙ *м.* и **ЛЕНТЯЙКА** *ж.*; *разг.* жалку

ЛЕНТЯЙНИЧАТЬ *несов.*; *разг.* жалкуууар (жалкуууар-)

ЛЕНЦА *ж.*; *разг.* бир эмеш жалку; **человек с ленцой** бир эмеш жалку киж

ЛЕНЬ *ж.* **1.** жалку; **побороть лень** жалкуны таштаар; **2.** *в знач. сказ.*; *разг.* жалкузы келип јат; **мне лень идти туда** ары барарга менинг жалкум келип јат

ЛЕОПАРД *м.* леопард
ЛЕОПАРДОВЫЙ, -ая, -ое леопардтын; **леопардовая тропа** леопардтын јолы

ЛЕПЕСТКОВЫЙ, -ая, -ое жалбыракту; **лепестковое растение** жалбыракту öзүм

ЛЕПЕСТОК *м.* жалбырак; **зелёный лепесток** јажыл жалбырак

ЛÉПЕТ *м.* шулураганы (шулураары); **детский лепет** јаш баланынг шулураганы
ЛЕПЕТАНИЕ *с.* шулурап турганы; **послушать его лепетание** онын шулурап турганын угуп ийер

ЛЕПЕТАТЬ *несов.* шулураар (шулура-); **ребёнок начал лепетать** бала шулурап баштаган

ЛЕПЁШКА *ж.* теертпек; **свежая лепёшка** јаны быжырган теертпек

ЛЕПИТЬ *несов.* **1.** *кого-что* колло былчып эдер (былчып эт-); **лепить из глины** той балкаштан колло былчып эдер; **2.** *разг.* јапшырар (јапшыр-); **лепить марки на конверты** конверттерге маркалар јапшырар

ЛЕПИТЬСЯ *несов.* јапшынар (јапшын-); **лепиться к стене** стенеге јапшынар

ЛÉПКА *ж.* јапшырып јазаары
ЛЕПНО́Й, -ая, -ое јапшырып јазалган; **лепные украшения** јапшырып јазаган кееркедим

ЛЕС *м.* **1.** агаш аразы; **идти в лес** агаш аразы барар; **2.** агаш; **строевой лес** тура тудар агаш

ЛЕСА́ I *только мн.* агаш материалдар
ЛЕСА́ II *ж.* (*рыболовная*) кармактын кылы

ЛЕСИ́СТЫЙ, -ая, -ое көп агашту; **лесистая местность** көп агашту јер

ЛÉСКА *ж. см. леса́ II*
ЛЕСНИ́К *м.* лесник
ЛЕСНИ́ЧЕСТВО *с.* лесничество
ЛЕСНИ́ЧИЙ *м.* лесничий

ЛЕСНО́Й, -ая, -ое агаш аразынын; **лесная ягода** агаш аразынын јиилеги

ЛЕСОВÉДЕНИЕ *с.* агаш аразын шиндеери

ЛЕСОВО́Д *м.* лесовод
ЛЕСОВО́ДСТВО *с.* лесоводство
ЛЕСОВО́З *м.* агаш тартар транспорт
ЛЕСОЗАВО́Д *м.* лесозавод (*агаш материалдар белетеер завод*)

ЛЕСОЗАГОТОВИ́ТЕЛЬ *м.* агаш белетеер киж

ЛЕСОЗАЩИ́ТНЫЙ, -ая, -ое агаш коулаар

ЛЕСОНАСАЖДÉНИЕ *с.* **1.** агаш отургызары, агаш öскүрери; **2.** отургыскан агаштар; **лесонасаждения для защиты полей** јаланг корырга отургыскан агаштар

ЛЕСООХРАНА *ж.* агаш корулаары

ЛЕСОПÍЛКА *ж.* 1. *разг.* агаш кезер завод; 2. агаш кезер машина

ЛЕСОПÍЛЬНЫЙ, -ая, -ое агаш кезер

ЛЕСОПÍЛЬНЯ *ж.*; *разг.* агаш кезер завод

ЛЕСОПИТОМНИК *м.* лесопитомник (*агаш оскүрер жер*)

ЛЕСОПОВА́Л *м.* (*валка леса*) агаш кезери

ЛЕСОПОГРУ́ЗОЧНЫЙ, -ая, -ое агаш коштоор

ЛЕСОПОЛОСА́ *ж.* агаш отургыскан жер

ЛЕСОПОСА́ДКИ *мн.* (*ед. лесопоса́дка ж.*) отургыскан агаштар

ЛЕСОПОСА́ДОЧНЫЙ, -ая, -ое агаш отургызар

ЛЕСОРАЗВЕДЕНИЕ *с.* агаш оскүрери

ЛЕСОРУ́Б *м.* агаш кезеечи; **встретить лесору́ба** агаш кезеечиге туштаар

ЛЕСОРУ́БНЫЙ и **ЛЕСОРУ́БОЧНЫЙ**, -ая, -ое агаш кезер; **лесорубочная работа** агаш кезер иш

ЛЕСОСЕ́КА *ж.* агаш кезер жер; **работать в лесосеке** агаш кезер жерде иштеер

ЛЕСОСПЛА́В *м.* суула агаш агызары

ЛЕСОСПЛА́ВНЫЙ, -ая, -ое суула агаш агызар

ЛЕ́СТНИЦА *ж.* текпиш; **высокая лестница** бийик текпиш

ЛЕ́СТНИЧНЫЙ, -ая, -ое текпиштү; **лестничный подъем** тепкиштү чыгар жер

ЛЕ́СТНЫЙ, -ая, -ое мактулу, күүнге жараар

ЛЕСТЬ *ж.* жарамзыш; **тонкая лесь** билдирбес жарамзыш

ЛЕСХО́З *м.* (*лесное хозяйство*) лесхоз

ЛЕСХО́ЗНЫЙ, -ая, -ое лесхозтын

ЛЕ́Т *м.* учуш; **прекратить лет** учушты токтодып салар

ЛЕТА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *мед.* олүмге экелер, олүмдү; **летальная доза** олүмге

экелер доза; **летальный исход** олүп калары

ЛЕТА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое учар, учуп жүретен; **летательная способность птиц** кушкаштардын учар аргазы; **летательный аппарат** учуп жүретен аппарат

ЛЕТА́ТЬ *несов.* учар (уч-); **птицы летают высоко** кушкаштар бийик учадылар; **люди летают на самолёте** улус самолётло учуп жүредилер

ЛЕ́ТНИЙ, -ая, -ее жайгы, жай, жайдын; **летний день** жайгы күн; **летний период** жайдын (жай) өйи

ЛЕ́ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*относящийся к полету летательных аппаратов*) учар; **девять лётных часов** тогус учар час; **каждая лётная ночь** кажы ла учар түн; **лётная погода** учарга жараар күн; 2. (*связанный с профессией летчика; авиационный*) лётный, авиационный; **лётная школа** лётный школ; 3. (*относящийся к лету, полету птицы, насекомого*) учар; **лётное отверстие гнезда** уянын (чыгара, кийди-ре) учар үйди

ЛЕ́ТО *с.* жай; **наступило лето** жай једип келди; ♦ **бабье лето** эмеген жай

ЛЕТО́ВКА *ж.* жайлу

ЛЕТО́К *м.*; *спец.* леток (*адарунын уйазындагы ойдык, үйт*)

ЛЕ́ТОМ *нареч.* жайгыда; **приехать летом** жайгыда келер

ЛЕ́ТОПИСЬ *ж.*; *ист.* летопись (*јебрен өйдөги түўкилик бичик*)

ЛЕТОСЧИСЛÉНИЕ *с.* жыл-тоолош

ЛЕТУ́Н *м.* и **ЛЕТУ́НЬЯ** *ж.*; *разг.* учар аргалу (*кижи, техника, тынду*)

ЛЕТУ́ЧИЙ, -ая, -ее (*летающий*) учар; **летучая птица** учар куш

ЛЕ́ТЧИК *м.* и **ЛЕ́ТЧИЦА** *ж.* лётчик

ЛЕ́ЧАЩИЙ, -ая, -ее эмдеп турган; **мой лечащий врач** мени эмдеп турган эмчи

ЛЕЧÉБНИК *м.*; *ист.* лечебник

ЛЕЧЕБНИЦА

ЛЕЧЕБНИЦА *ж.* улус эмдеер тӱзӱмӱл (жер); **городская лечебница** каланын улус эмдеер тӱзӱмӱли

ЛЕЧЕБНЫЙ, -ая, -ое (*являющийся лекарством*) эм; (*служащий для лечения*) эмдеер; **лечебные средства** эмдер; **лечебное учреждение** эмдеер тӱзӱмӱл

ЛЕЧЕНИЕ *с.* эмдеери, эмдеш; **курс лечения** эмденеринин курсы; **амбулаторное лечение** амбулаторный эмдениш

ЛЕЧЕННЫЙ, -ая, -ое *прич.* эмделген, эмдеткен

ЛЕЧИТЬ *несов.* *кого-что* эмдеер (эмде-), жазар (яс-); **лечить зубы** тиш эмдеер; **это лекарство не лечит** бу эм жаспай жат

ЛЕЧИТЬСЯ *несов.* эмденер (эмден-); **лечиться у известного доктора** жарлу эмчиде эмденер

ЛЕЧЬ *сов.* жадып алар (жадып ал-); **лечь на кровать** орынга жадып алар

ЛЕЩ *м.* лещ (*балык*)

ЛЖЕ ... *первая часть составных слов* тӱгӱн, куурмак; **лжелитература** тӱгӱн литература; **лженаука** куурмак билим

ЛЖЕСВИДЕТЕЛЬ *м.*; *юр.* тӱгӱн айдар керечи

ЛЖЕСВИДЕТЕЛЬСТВО *с.*; *юр.* керечинин тӱгӱн айдары

ЛЖЕСВИДЕТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов.*; *юр.* тӱгӱндеп керелеер (тӱгӱндеп кереле-); **не буду лжесвидетельствовать** тӱгӱндеп керелебезим

ЛЖЕУЧЕНИЕ *с.* куурмак ӱреду, тӱгӱн ӱредӱ

ЛЖЕУЧИТЕЛЬ *м.*; *церк.* тӱгӱн билгир берер ӱредӱчи

ЛЖЕЦ *м.* тӱгӱнчи; **он лжец и сплетник** ол тӱгӱнчи ле копчы

ЛЖИВЫЙ, -ая, *ое* тӱгунчи; **лживый человек** тӱгӱнчи киж

ЛИ (ЛЬ) I *частица* ба, бе, бо, бӱ; **Придѣшь ли ты?** Сен келерин бе?; **Слышите ли вы меня?** Слер мени угуп тураар ба?

ЛИ II *союз разд.* ба (бе), па (пе); **был ли он там, не был ли, не знаю** ол ондо болгон бо, болбогон бо, мен билбезим

ЛИБО I *без удар. частица:* **кто-либо** кем-кем; **что-либо** не-не; **чей-либо** кемнин-кемнин

ЛИБО II *союз разд.* эмезе; **либо сегодня, либо завтра** эмезе бӱгӱн, эмезе эртен; **♦ либо пан, либо пропал** эмезе ӱзе бар, эмезе не де жок

ЛИВЕНЬ *м.* ургун жааш, ургун жанмыр; **начался ливень** ургун жааш жаап баштады; **теплый весенний ливень** жылу жаскы ургун жанмыр

ЛИВЕР *м.* ӱкпӱ-буур; **купить ливер** ӱкпӱ-буур садып алар

ЛИВЕРНЫЙ, -ая, -ое ӱкпӱ-буурдын, ӱкпӱ-буурдан эткен; **ливерный пирог** ӱкпӱ-буурдан эткен пирог

ЛИВНЕВЫЙ, -ая, -ое *спец. к ливень;* жааштын, жанмырдын; **ливневые воды** жанмырдын суузы

ЛИГА *ж.* бирлик, биригӱ; **лига наций** калыктардын биригӱзи

ЛИДЕР *м.* 1. *полит.* лидер, бажында турган киж; **лидеры партии** партианын лидерлери; **профсоюзные лидеры** профсоюзтардын бажында турган улус; 2. *спорт.* баштапкызы (*кандый бир маргаанда баштапкы барып жаткан киж*); **лидер турнира** турнирдин лидери

ЛИДИРОВАТЬ *несов.* лидер болор (бол-), баштапкы (бажында) болор, озоLOOR (озоло-); **лидировать в беге** жӱгӱрӱште баштапкы болор

ЛИЗАНИЕ *с.* *только ед.* жалаары; **лизание руки** колды жалаары

ЛИЗАТЬ *несов.* *кого-что* жалаар (жала-); **собака лижет руку хозяина** ийт ээзинин колын жалайт; **кошка лижет хвост** киске куйругын жалайт

ЛИЗАТЬСЯ *несов.* жаланар (жалан-); **собака лижется** ийт жаланат

ЛИНЕЙЧАТЫЙ

ЛИЗИНГ м. лизинг

ЛИЗНУТЬ сов. *кого-что* жалап ийер (жалап ий-); **лизнуть руку** колды жалап ийер

ЛИКБЕЗ м.; *ист.* (ликвидация безграмотности) ликбез (*бичик-билик билбести жоголторы*)

ЛИКВИДАТОР м. жок эдер (жоголтор) киж; **ликвидатор неграмотности** бичик-билик билбести жоголтор киж

ЛИКВИДАТОРСКИЙ, -ая, -ое жоголтор; **ликвидаторские настроения** жоголтор күүн-санаа

ЛИКВИДАТОРСТВО с. жок эдери, жоголторы

ЛИКВИДАЦИОННЫЙ, -ая, -ое ликвидациянын, жок эдер; **ликвидационные счета** жок эдер счеттор; **ликвидационная комиссия** ликвидациянын комиссиязы

ЛИКВИДАЦИЯ ж. жок эдери, жоголторы; **ликвидация банка** банкты жок эдери; **ликвидация царского режима** кааннын жангын жоголторы

ЛИКВИДИРОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. страд. прош. вр.* жоголтылган; **инцидент ликвидирован** керек (учурал) жоголтылган; 2. *только полн. форма* жоголгон; **ликвидированный банк** жоголгон банк

ЛИКВИДИРОВАТЬ сов., *несов. что* жоголтор (жоголт-), жок эдер (эт-); **ликвидировать неприятные последствия** жаман салтарын жоголтор

ЛИКВИДИРОВАТЬСЯ сов., *несов.* жоголып калар (жоголып кал-), жоголор (жогол-); **банк ликвидировался** банк жоголып калды

ЛИКВИДНЫЙ, -ая, -ое ликвидный (*төлүни ойинде берер аргалу*); **ликвидный фонд банка** банктын ликвидный фонды

ЛИКЁР м. ликёр

ЛИКОВАТЬ *несов.* жыргаар (жырга-), сүүнер (сүүн-); **сердце ликует** жүрек сүүнет

ЛИКУЮЩИЙ, -ая, -ое сүүнип турган; **ликующая толпа** сүүнип турган улус

ЛИЛОВЕТЬ *несов.* көк-кызыл болор (бол-)

ЛИЛОВЫЙ, -ая, -ое көк-кызыл; **лиловый цвет облаков** булуттардын көк-кызыл өни

ЛИМИТ м. лимит, кеми

ЛИМИТИРОВАНИЕ кемин тургузары

ЛИМИТИРОВАТЬ сов., *несов. что* лимит (кемин) тургузып салар (тургузып сал-); лимит (кемин) тургузар (тургус-); **лимитировать импорт** импорттын кемин тургузар

ЛИМИТИРОВАТЬСЯ *несов.* лимит алынар (алын-)

ЛИМИТНЫЙ, -ая, -ое лимиттү; **лимитные цены** лимиттү баалар; **лимитная ставка** лимиттү ставка

ЛИМОН м. 1. (*дерево*) лимон агаш, лимон; **выращивать лимон** лимон агаш өскүрер; 2. (*плод*) лимон; 3. *разг. (о миллионе рублей)* лимон, бир миллион акча; ♦ **выжатый лимон** арыган-чылаган киж

ЛИМОНАД м. лимонад (*газту тату суузын*); **вкусный лимонад** амтамду лимонад

ЛИМОННЫЙ, -ая, -ое 1. лимоннын; **лимонный сок** лимоннын жулугу; 2. (*содержащий лимон*) лимонду; **лимонный пирог** лимонду пирог

ЛИНЕЙКА ж. 1. линейка (*түс чийү*); **тетрадь в одну линейку** бир төс чийүүлү тетрадь; 2. линейка (*кемжиир, чийү тартар түс прибор*); **логарифмическая линейка** логарифмический линейка; **масштабная линейка** масштабный линейка

ЛИНЕЙНЫЙ, -ая, -ое чийүлү

ЛИНЕЙЧАТЫЙ, -ая, -ое чийүлерлү; **линейчатая ткань** чийүлерлү бөс

ЛИНИЯ

ЛИ́НИЯ *ж.* 1. *мат.* чийү; 2. (*путь сообщения*) линия; 3. (*расположение в ряд*) бир чийү; 4. *перен.* (*направление, образ действий*) линия, яны; **работать по профсоюзной линии** профсоюз жанынан иштеер

ЛИНОВА́ННЫЙ, -ая, -ое чийүлеп салган, чийүлелген; **линованная бумага** чийүлелген чаазын

ЛИНОВА́ТЬ *несов.* *что* јолдоор (јолдо-), чийүлеер (чийүле-); **линовать бумагу** чаазынды чийүлеер

ЛИНОВА́ТЬСЯ *несов.* *страд.* *к линовать* чийүленер (чийүлен-), јолдолор (јолдол-)

ЛИНОВА́КА *ж.* *только ед.* јолдооры; **линовка в одну полосу** бир чийүле јолдооры

ЛИНОВА́ЩИК *м.;* *спец.* (*профессия*) линощик (*чийү тартар кижиси*)

ЛИНО́ЛЕУМ *м.* линолеум; **покрыть пол линолеумом** полго линолеум јайар

ЛИ́НЬКА *ж.*, *мн.* *нет;* *спец.* 1. (*о цвете, ткани*) оноры; **линька ткани** бөстин оноры; **линька цвета** өннинг оноры; 2. (*о животных*) түги түжери, түлеери; **линька зверя** аннын түгинин түжери, аннын түлеери; **осенняя линька** (*аннын*) күски түлеш

ЛИНЮ́ЧЕСТЬ *ж.* 1. (*о ткани*) ончоны; 2. (*о животных*) түги түшчени, түленкейи

ЛИНЮ́ЧИЙ -ая, -ое 1. (*о цвете, ткани*) түрген онор, коркышту ончон; **линючий ситец** коркышту ончон сыйса; **линючая краска** түрген онор будук; 2. (*о животных*) түленкей, түги түшчен; **линючая кошка** түленкей киске

ЛИНЯ́ТЬ *несов.* 1. (*о материи*) онор (он-); **материя линяет** бөс онот; 2. (*о животных*) түлеер (түле-), түги түжер (түш-); **собака линяет** ийт түлейт

ЛИ́ПА *ж.*; *бот.* липа (*агаиш*)

ЛИ́ПКИЙ, -ая, -ое јапшынчак; **липкая грязь** јапшынчак кир

ЛИ́ПНУТЬ *несов.* јапшынар (јапшын-); **липнуть к телу** этке јапшынар

ЛИПНЯ́К *м.* (*липовая рошца*) липняк

ЛИ́ПОВЫЙ, -ая, -ое липанын; **липовые листья** липанын јалбырактары

ЛИПУ́ЧКА *ж.* 1. *бот.* ийт-тырмак; 2. *разг.* јапшынчак чаазын, пластырь; 3. *перен.* (*приставучий человек*) јапшынчак кижиси

ЛИ́РА I *ж.*; *муз.* лира; **играть на лире** лирала ойноор

ЛИ́РА II *ж.* лира (*акча*); **расплатиться лирой** лирала төлбөр

ЛИРИ́ЗМ *м.* лиризм

ЛИ́РИК *м.* лирик

ЛИ́РИКА *ж.* лирика

ЛИРИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. лирический, лирикалык; **лирическая поэзия** лирикалык поэзия; **лирический поэт** лирический үлгерчи; 2. *перен.* бийик, көдүринилү; **лирическое настроение** бийик күүн-санаа

ЛИРИ́ЧНЫЙ, -ая, -ое лирикалу

ЛИСА́ *ж.* түлкү

ЛИСЕ́НОК *м.* түлкүнин балазы

ЛИ́СИЙ, -ья, -ье түлкүнин; **лисий след** түлкүнин изи; **лисий мех** түлкүнин терези

ЛИСИ́ЦА *ж.* тижиси түлкү; **красная лисица** кызыл тижиси түлкү

ЛИСИ́ЧКА *ж.*; *уменьш.-ласк.* от **лисица**; **красивая лисичка** јараш түлкүчек

ЛИСТ *м.*; *бот.* јалбырак; **смородиновый лист** бороноттын јалбырагы

ЛИСТА́Ж *м.*; *полигр.* листаж (*нени-нени кепке базып чыгарарга берилген чаазыннын тоозы*)

ЛИСТА́ТЬ *несов.* *что* ачар (ач-) (*буктерди*); **листать страницы** бүктерди ачар

ЛИСТВА́ *ж.*; *собр.* јалбырактар; **опадание листвы** јалбырактардын түжери; **молодая листва** јангы өзүп келген јалбырактар

ЛИЦЕМЕРНЫЙ

ЛИСТВЕННИЦА ж.; бот. тыт

ЛИСТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. тыт; **лиственный лес** тыт агаш оскон арка; 2. (об-разующийся из листьев) жалбыракту

ЛИСТÓВКА ж. листовка (кепке ба-зылган политический учурлу чаазын); **аги-тационная листовка** агитациялу чаазын

ЛИСТОВО́Й, -ая, -ое 1. жалбыракту; 2. лист бүдүмдү

ЛИСТОЕ́Д м.; зоол. (мн. листоёды) жалбырак жиир курт

ЛИСТО́К м. 1. уменьш. от лист; **берё-зовый листок** кайыннын жалбырагажы; 2. (бланк) чаазын; 3. см. листо́вка

ЛИСТОПА́Д м. жалбырактардын түш-кени

ЛИТЕ́ЙНЫЙ, -ая, -ое литейный (кай-ылткан темирди жүзүн-жүүр кеберлү кепке урар)

ЛИТЕРА́ТОР м. литератор; **собрание литераторов** литераторлордын жууны

ЛИТЕРАТУ́РА ж. литература; **истори-ческая литература** түүкилик литерату-ра; **алтайская литература** алтай литера-тура

ЛИТЕРАТУ́РНЫЙ, -ая, -ое литератур-ный, литература; **литературный язык** ли-тературный тил

ЛИТЕРАТУРОВЕ́Д м. литературовед (кееркедим литература шиндеечи)

ЛИТЕРАТУРОВЕ́ДЕНИЕ с. литерату-роведение, литература билим

ЛИТО́Й, -ая, -ое (о железе) кайылткан; **литая сталь** кайылткан болот

ЛИТР м. литр (бир литр); **литр молока** литр сүт; **литр сока** бир литр суузын

ЛИТРО́ВЫЙ, -ая, -ое бир литр, бир литрдин; **литровая бутылка** бир литрдин болуштобы

ЛИТЬ несов. 1. (наливать) что урар (ур-); **лить воду из ведра** көндөктөн суу урар; 2. урар; **весь день льёт дождь** кере тўжине жанмыр уруп жат; 3. (отливать)

что; тех. кайылттып урар; **лить пули в форму** ок кайылттып калыпка урар; ♦ **лить слёзы** ыйлаар; **лить воду** куру куучын ай-дар

ЛИ́ТЬСЯ несов. 1. төгүлөр (төгүл-); **вода льется** суу тогулип жат; **кровь ли-лась** кан төгүлген; **слезы льются** көстин жажы агат; 2. перен., книжн., поэт. кейде таркаар (тарка-), жайылар (жайыл-); **льют-ся ароматы** аромат кейде таркайт; 3. пе-рен., книжн., поэт. (о песне, звуках) угу-лар (угул-); жайылар (жайыл-); **льется речь** куучын угулат; **льются песни** кожондор жайылат

ЛИФ м. лиф (уй улустын платьезинин көксү)

ЛИФТ м. лифт

ЛИФТЁР м. и **ЛИФТЁРША** ж.; разг. лифтёр кижы

ЛИХО́Й, -ая, -ое разг. (удалой) шулмус, кортон; **лихая тройка** жегилген шулмус үч ат; **лихие замашки** кортон кылык-жан

ЛИХОРА́ДИТЬ несов. кого калтыра-дар (калтырат-), соогы жайылар (жайыл-); **к вечеру его стало лихорадить** эниргери онын соогы жайылып баштады

ЛИХОРА́ДКА ж.; мед. калтырак оору

ЛИЦЕВА́ТЬ несов. что (одежду) анта-рып көктөөр (көктө-); **лицевать брюки** штанды антарып көктөөр

ЛИЦЕ́Й м. лицей

ЛИЦЕ́ЙСКИЙ, -ая, -ое лицейдин

ЛИЦЕ́ЙСТ м. лицейдин үренчиги

ЛИЦЕМЁР м. эки жүстү кижы

ЛИЦЕМЁРИЕ с. эки жүстү болоры; **об-наружить лицемерие** эки жүстү болгонун билип ийер; **слова, поступки – сплошное лицемерие** сөстөри, эткени – үзе эки жүс-тениш

ЛИЦЕМЁРИТЬ несов. эки жүстенер (жүстен-)

ЛИЦЕМЁРНЫЙ, -ая, ое эки жүстү, куурмакчы

ЛИЦЕНЗИОННЫЙ

ЛИЦЕНЗИОННЫЙ, -ая, -ое лицензиялу, јѳптү; **лицензионные органы** лицензия берер органдар

ЛИЦЕНЗИРОВАНИЕ с. лицензия берери

ЛИЦЕНЗИЯ ж.; спец. лицензия; **лицензия на покупку машины** машина аларынын лицензиясы

ЛИЦЕПРИЯТНЫЙ, -ая, -ое книжн. көрбөргө јакшы

ЛИЦО с. 1. (передняя часть головы человека) јүс, чырай, бүдүш; **круглое лицо** тегерик јүс; 2. (лицо как выражение характера, душевных качеств и состояний) јүс, чырай, бүдүш; **лицо угрюмое** бүрүнкүй чырайлу; **веселое лицо** сүүнчилү јүстү; 3. (лицевая сторона) јүс јаны, тыш јаны; 4. (человек как член чего-н.) киж; **действующее лицо в комедии** комедияда туружып турган киж; 5. грам. јүзүн; **второе лицо единственного числа** јангыс тоонун экинчи јүзүни; ♦ **знакомые лица** таныш улустар; **на одно лицо** разг. түней; **все дети у них на одно лицо** үзе балдары бой-бойына түней; **с лица воду не пить** прост. чырайы јараш эмес болгоннда јаман јок; **в лицо** көстин көскө; **сказать правду в лицо** чынын көскө айдар; **знать в лицо** таныш болор; **лица нет на ком** кунукчылду бүдүштү

ЛИЧЬИНА ж. 1. уст. маска; 2. презрит. чырай, тыш бүдүми

ЛИЧЬИНКА ж.; зоол. курт, личинка

ЛИЧНО нареч. бойы; **сам лично вручу** мен бойым берерим

ЛИЧНОСТЬ ж. 1. только ед. киж; **уважение к чужой личности** өскө кижини тооры; **светлая личность** ачык-јарык киж; **благородная личность** ак-чек киж; **подозрительная личность** бүдүмји јок киж; 2. прост. јүс, чырай; **личность у вас как будто знакомая, а не узнаю** чырайыгар таныш ошкош, је таныбай турум

ЛИЧНЫЙ, -ая, -ое 1. бойынын; **личное оружие** бойынын мылтыгы; 2. книжн. бойы; **личное участие в работе** иште бойы туружары; **личное присутствие** бойы болоры; 3. грам. јүзүннин; **личные окончания** јүзүннин кожолталары

ЛИШАЙ м. 1. бот.; см. **лишайник**; 2. мед. темирү, чакалай, тарылга; **лишайные пятна** чакалайдын балулары

ЛИШАЙНИК м.; бот. салак, энилчек; **лишайные породы** салак агаштын угы

ЛИШАТЬСЯ несов. см. **лишиться**

ЛИШЕНИЕ с. 1. (действие) јок эдери, айрыыры; **лишение свободы** јайымын айрыыры; **лишение имущества** јөбөжозин айрыыры; 2. мн. **лишения** (нищета, недостаток) јоксыраары; **терпеть лишения** јоксыраар, немеге јединбей јүрер; **перенести множество лишений** көп уур-күчтерди өдүп чыгар

ЛИШИТЬ сов. кого-что, чего айрып салар (айрып сал-); аргазын блаап алар (блаап ал-); **лишить избирательных прав** талдаштарга туружар аргазын айрып салар; **лишить свободы** јайымын айрып салар; **лишить возможности** арга бербес; ♦ **лишить жизни** өлтүрип салар

ЛИШИТЬСЯ сов. кого-чего јылыитып салар (јылыитып сал-); јок артып калар (артып кал-); **лишиться денег** акчазын јылыитып салар; **лишиться речи** үнин јылыитып алар; **лишиться помощи** болуш јок артып калар; **лишиться чувств** сезими јок артып калар

ЛИШНИЙ, -ая, -ее 1. (избыточный) артык; **лишние деньги** артык акча; **лишние книги** артык книгалар; 2. (ненужный, бесполезный) кереги јок; **лишнее усердие** кереги јок албаданыш; **лишние старания** кереги јок чырмайыш; 3. (дополнительный) үзеери, ажыра, база; **накинуть лишних сто рублей** ажыра јүс салковой акча кожор; **взглянуть лишний разок** база бир

катап көрүп ийер; ♦ **не лишнее** (**не лишне**) (*сделать что*) жарамыкту; **позволить себе лишнее**: 1) артык акча үреп салар; 2) ажа конор; **сказать** (**сболтнуть**) **лишнее** артык неме айда салар

ЛИШЬ I *частица* (*только*) јангыс ла, јүк ле; **знают лишь мои родители** јангыс ла менин эне-адам билер

ЛИШЬ II *союз* (*как только, едва передается частицей* ла (ле), ло (лө); **лишь увидит** көрзө лө

ЛОБ *м.* мандай; **низкий лоб** јабыс мандай; **высокий лоб** бийик мандай; ♦ **на лбу написано** *разг.* бүдүжинен көрүнип јат; **семи пядей во лбу** (*поговорка*) сүреен санаалу; **в лоб** чике, удур

ЛОББИРОВАНИЕ *с.* лоббировать эдери (*башкару органдарды кыстап, некелтелерине албаданып једери*)

ЛОБНЫЙ, -ая, -ое мандайдын, мандайдагы; **лобная кость** мандайдын сөбги

ЛОБОВОЙ, -ая, -ое *спец.* 1. (*направленный в упор*) удур; **лобовой ветер** удур согор салкын; 2. (*передний*) алдындагы; **лобовые фонари трамвайных вагонов** трамвайдын вагондорынын алдындагы јарыткыштары

ЛОБОГРЕЙКА *жс.*; *спец.*, *с.-х.* лобогрейка

ЛОВ *м.* тутканы, тудуп алганы; **добыча лова** јем тудуп алганы

ЛОВЕЛАС *м.* кей эр киж

ЛОВЕЦ *м.* тудар киж (*балыкты, анды ла о-ө*)

ЛОВИТЬ *несов.* 1. *кого-что* тудар (тут-); **ловить мыш** чычкан тудар; **ловить вора** уурчыны тудар; **ловить рыбу** балык тудар; **ловить птиц** кушкаштар тудар; 2. *кого-что; перен., разг.* илезине чыгарар (чыгар-); **ловить на вранье** төгүндөп турганын илезине чыгарар

ЛОВИТЬСЯ *несов.*, *страд.* к **ловить** тудулар (тудул-)

ЛОВКАЧ *м.*; *разг.* эпчил, чыйрак (*кижи*); **он был ловкач** ол чыйрак киж болгон

ЛОВКИЙ, -ая, -ое 1. эптү; **ловкий игрок в шахматы** шахматла эптү ойноп билер киж; **ловкий прыжок** эптү калыш; **ловкое движение** эптү кыймыктаныш; 2. *разг.* сүмелү, эпчил, алгыр (*кандый ла неменен эптү чыга берер киж*); **ловкий человек** сүмелү киж; **ловкий плут** сүмелү төгүнчи; **ловкая проделка** сүмелү эдилген керек; 3. *разг.* (*удобный*) эптү; **ловкое седло** эптү ээр; **ловкий топ** эптү малта

ЛОВЛЯ *жс.* 1. тудары; **рыбная ловля** балык тудары; 2. балык тудар јер

ЛОВУШКА *жс.* 1. тузак, чапкы, баспак; **поставить ловушку** тузак, чапкы, баспак тургузар; 2. *перен.* тудуп алар эп-арга, туттуртар эп-арга; **избежать ловушки** туттуртар эп-арганан аргаданар; **хитрая ловушка** тудуп аларга сүмелү эп-арга

ЛОВЧИЙ, -ая, -ое анчы; **соколы – ловчие птицы** мүркүттер – анчы куштар; **ловчие собаки** анчы ийттер

ЛОГ *м.* кобы

ЛОГАРИФМ *м.*; *мат.* логарифм

ЛОГАРИФМИРОВАТЬ *сов., несов.* *что; мат.* логарифма тургузып салар (тургузып сал-), логарифма тургузар (тургус-)

ЛОГАРИФМИЧЕСКИЙ, -ая, -ое *мат.* логарифмалу; **логарифмическая таблица** логарифмалу таблица; **логарифмическая линейка** *спец.* логарифмический линейка

ЛОГИКА *жс.* 1. логика (*санаа-шүүлтенин закондоры ла олордын кеберлери керегинде билим*); 2. санаалузы; (*правильность*) чыны; **говорить с неотразимой логикой** сүреен чын айдар; 3. (*порядок*) аайы (*кажы ла неменин болор аайы*); **логика вещей** неменин аайы; **логика событий** өдүп турган учуралдардын аайы;

ЛОГИСТИКА

неумолимая логика истории түүкинин бузулбас аайы; **нет никакой логики** аай жок

ЛОГИСТИКА ж. логистика

ЛОГИЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. логиканын; логические категории логиканын категориялары; 2. чын, логикалык; логический вывод логикалык төс шүүлте; 3. ондый ла болотон; логическая цепь событий керектердин ондый ла болотон колбузы

ЛОГИЧНЫЙ, -ая, -ое чын, логикалу; логичный ответ чын каруу

ЛОГОВО с. 1. ичеген, уйа; **логово волка** бөрүнин ичегени; 2. перен. айыл, тура, жадып турган жер; **мое логово** менин жадып турган жерим

ЛОГОПЕД м. логопед, логопед эмчи; **показаться логопеду** логопедке көрүнөр

ЛОГОПЕДИЯ ж. логопедия (табышты айдып болбой ол эмезе жастыра айдып турганын түзедери)

ЛОДКА ж. кеме; **моторная лодка** моторлу кеме

ЛОДОЧНИК м. кеменин ээзи, кемеле улус тартып турган кижги

ЛОДОЧНЫЙ, -ая, -ое кеменин; **лодочная станция** кемелер турар станцияи

ЛОДЫЖКА ж.; анат. кажык; **колет в лодыжке** кажыгында кадалып жат

ЛОДЫРНИЧАНЬЕ с.; разг. эш-неме этпези; **мне надоело твое лодырничанье** сенин эш-неме этпезин күүниме тийди

ЛОДЫРНИЧАТЬ несов.; разг., неодобр. эш-неме этпес (этпе-); **не время лодырничать** эш-неме этпес ой эмес

ЛОДЫРЬ м.; разг., неодобр. эш-неме этпес кижги; **известный лодырь** ады жарлу эш-неме этпес кижги

ЛОЖА I ж. ложа (ангылу жер); **дипломатическая ложа** дипломатический ложа

ЛОЖА II ж.; спец., уст. (часть ружья) кындак, керзен

ЛОЖБИНА ж. кобы

ЛОЖЕЧКА ж. уменьш. от **ложка**; **красивая ложечка** жараш кичинек калбак

ЛОЖЕЧНИК м. 1. (мастер); **заказать ложечнику** агаш калбак эдер кижини жазап берзин деп сураар; 2. (о человеке, играющем на этом музыкальном инструменте) ложечник (калбакла ойноор кижги); **ловко играет ложечник** калбакла ойноор кижги эптүү ойнойт

ЛОЖКА ж. калбак; **большая ложка** жаан калбак; **серебряные ложки** мөңун калбактар

ЛОЖНЫЙ, -ая, -ое төгүн; **ложные слухи** төгүн коптор; **ложная мысль** төгүн санаа

ЛОЖЬ ж. төгүн

ЛОЗА ж. сабак (кезик агаштардын)

ЛОЗУНГ м. 1. лозунг, кыска кычыру; **лозунги к митингу** митингке учурлалган лозунгтар; **выдвинуть лозунг** лозунг айдып берер

ЛОКАЛИЗОВАТЬ сов., несов. что туйуктап салар (туйуктап сал-), туйуктаар (туйукта-), токтодып салар (токтодып сал-), токтодор (токтот-); **локализовать эпидемию** эпидемияны токтодор; **локализовать пожар** өртти туйуктаар

ЛОКАЛИЗОВАТЬСЯ сов., несов. туйукталар (туйуктал-), токтодылар (токтодыл-)

ЛОКАЛЬНЫЙ, -ая, -ое жербойындагы; **локальные законы** жербойындагы жасактар; **локальное управление** жербойындагы башкаруу

ЛОКАТОР м.; тех. локатор

ЛОКАУТ м. локаут, иштен чыгарары (предпрятиелерди бөктөп, ишмекчилерди ижинен чыгарары); **локаут английских шахтеров** англичан шахтерлордын локауды

ЛОКАУТИРОВАТЬ *сов., несов. ко-со-что* локаутировать эдип салар (эдип сал-), локаутировать эдер (локаутировать эт-), иштен чыгарып салар (чыгарып сал-), иштен чыгарар (чыгар-); **предприниматели локаутировали рабочих** аргачылар ишмекчилерди ижинен чыгарды

ЛОКОМОТИВ *м.; тех.* 1. локомотив (*вагондорды рельстерле ары-бери жылдырар машина*); **локомотивы делятся на паровозы, тепловозы и электровозы** локомотивтер паровозторго, тепловозторго ло электровозторго бблинет; 2 *перен.* ичкери жылдырар күч

ЛОКОН *м.* быыраш чач, толгоп салган чач

ЛОКОТЬ *м.;* *анат.* чаканак, чанчак, билек

ЛОКТЕВОЙ, -ая, -ое *анат.* чаканактын; билек, билектин, **локтевая кость** билектин сөбги

ЛОМ *м.* 1. (*инструмент*) лом; 2. *собир.* (*ломаные предметы из железа*) эскисаксы темирлер

ЛОМАНЫЙ, -ая, -ое сынык; ♦ **ломаная линия** *мат.* тыйрык чийу

ЛОМАТЬ *несов. что* сындырар (сындыр-); **ломать игрушки** ойынчыктар сындырар

ЛОМАТЬСЯ *несов.* 1. сынар (сын-); 2. *перен., разг. (кривляться)* толголор (толгол-), мыйрындаар (мыйрында-)

ЛОМБАРД *м.* ломбард

ЛОМИТЬСЯ *несов.* 1. (*гнутья под тяжестью*) бүктелер (бүктел-), энилер (энил-); **мачты от сильного ветра ломаются** тын салкыннан улам мачталар энилип турды 2. *разг. (лезть)* кирерге албаданар (албадан-); **воры ломаются в кладовую** уурчылар сенекке кирерге албаданат

ЛОМКА *ж.* 1. оодоры; 2. *перен.* бузлары, жемирери; 3. *перен., безл.* оорыры

ЛОМКИЙ, -ая, -ое сынчак

ЛОМОВОЙ, -ая, -ое кош таргар

ЛОМОТА *ж.* сөөктөри (үйелери) сыстаары

ЛОМОТЬ *м.* тилим, бир кезим; **ломоть хлеба** калаштын бир тилими; **ломоть яблока** яблоконун бир кезими

ЛОПАСТЬ *ж.* лопасть

ЛОПАТА *ж.* күрек; **деревянная лопата** агаш күрек

ЛОПАТКА *ж.* 1. *уменьш.* от **лопата**; **деревянная лопатка** агаш күрегеш; 2. *анат.* жарын; **класть на лопатки** жардына салар

ЛОПАТЬСЯ *несов.* жарылар (жарыл-); **лопаться от холода** сооктон жарылар ♦ **терпение лопается** чыданыгып болбой барар

ЛОПНУТЬ *сов.* 1. жарыла берер (жарыла бер-); **от горячего кипятка чашка лопнула** изү суунан аяк жарыла берди; **лопнул шар** шар жарыла берди; 2. (*разорваться*) үзүле берер (үзүле бер-); **канат лопнул** канат үзүле берди; **брюки лопнули по шву** штан жигинен сөгиле берди

ЛОПОУХИЙ, -ая, -ое талбак кулакту; **лопоухий парень** талбак кулакту уул

ЛОПУХ ВОЙЛОЧНЫЙ *м.;* *бот.* чочко-кулак, ат-тырмак

ЛОПУХОВЫЙ, -ая, -ое чочко-кулактын, ат-тырмактын

ЛОСЁНОК *м.* буланнын балазы

ЛОСИНА *ж.* 1. (*выделанная кожа лося или оленя*) буланнын терези; 2. (*мясо*) буланнын эди

ЛОСИНЫЙ, -ая, -ое буланнын; **лосиная шкура** буланнын терези; **лосиные рога** буланнын мүүзи

ЛОСИХА *ж.* тижи булан

ЛОСК *м.* (*глянец, блеск*) жылтыркай

ЛОСКУТ *м.* (*ткани, кожи, бумаги*) дөн (*бөстинг, теренинг, чаазыннын ла о.ө.*); **одеяло из лоскутов** дөндөрдөн көктөлгөн жууркан

ЛОСКУТНЫЙ

ЛОСКУТНЫЙ, -ая, -ое өөндөп эткен, куранты; **лоскутное одеяло** өөндөп эткен жууркан

ЛОСНИТЬСЯ *несов.* жалтыраар (жалтыра-); **пол лоснится** пол жалтырайт; **брюки лоснятся** штаны жалтырап туру

ЛОСОСЕВЫЙ, -ая, -ое лосось, лососьтын

ЛОСОСИНА *ж.* лососьтын эди

ЛОСОСЬ *м.* лосось, бел (*кызыл эттү жаан балык*)

ЛОСЬ *м.* булан

ЛОСЯТИНА *ж.* буланның эди

ЛОСЯТНИК *м.* (*охотник*) буланга андаар кижги

ЛОХМАТИТЬ *несов.* *кого-что*; *разг.* атрайтар (атрайт-)

ЛОХМАТИТЬСЯ *несов.* атрайар (атрай-)

ЛОХМАТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о шерсти животного*) желбер, үрбек; **лохматый пес** желбер ийт; **2.** (*о волосах*) самтар, атрак

ЛОХМОТЬЯ *только мн.* эски-саскы

ЛОШАДИНЫЙ, -ая, -ое аттын; **лошадиный череп** аттын бажынын куу сөбги; ♦ **лошадиная доза** (*о порции, дозе*) кеми жаан

ЛОШАДКА *уменьш.-ласкат.* *от лошади*; **верховая лошадка** минер адычак; **деревянная лошадка** агаш адычак (*ойынчык*)

ЛОШАДНИК *м.*; *разг.* ат сүүр кижги; **он ужасный лошадник** ол сүреен ат сүүр кижги

ЛОШАДЬ *ж.* ат, жылкы, мал; **рабочая лошадь** иш эдер ат; **верховая лошадь** минер ат

ЛОШИТЬ *несов.* *что* **1.** жалтырада жыжар (жыш-); **лощить воском паркет** воскло паркетти жалтырада жыжар; **2.** *тех.* (*по средством аппретурной машины*) полировать эдер (эт-), жалтырадар (жалтырат-);

лощить бумагу, ткань чаазынды, бөсти жалтырадар

ЛОЩЕНИЕ *с.* жалтыратканы; **лощение бумаги** чаазынды жалтыратканы; **лощение тканей** бөстөрдү жалтыратканы

ЛОЩЁНЫЙ, -ая, -ое *прич. страд. прош. вр.*; *спец.* жалтыраткан, килен эдилген; **лощенная бумага** жалтырадылган чаазын

ЛОЩИЛЬНЫЙ, -ая, -ое жалтырадар; **лощильный пресс** жалтырадар пресс

ЛОЩИНА *ж.* кобы, өзөк

ЛОЯЛЬНЫЙ, -ая, -ое киришпес; **лояльный человек** киришпес кижги

ЛУБОК *м.* **1.** лубок (*агаштын бир кичинек жаңы кодорылган чөбрөзи*); **лубок кедр** мөштин жаңы кодорылган чөбрөзи

ЛУБОЧНЫЙ, -ая, -ое чөбрөнөн эткен; **лубочные сани** чөбрөнөн эткен чанак

ЛУБЯНОЙ, -ая, -ое луб

ЛУГ *м.* ак јер, јалан јер

ЛУГОВОДСТВО *с.*; *с.-х.* јаландарды аш отургызарга белетеери, јаланда иштенери

ЛУГОВОЙ, -ая, -ое јаланнын; **луговые цветы** јаланнын чечектери

ЛУЖА *ж.* түүнти суу; ♦ **сесть в лужу** уятка тўжер

ЛУЖАЙКА *ж.* ак јалан јер; **лесная лужайка** агаш аразындагы ак јалан јер

ЛУК I *м.*; *бот.* (*растение*) согоно, ускум; **лук алтайский** јерлик согоно

ЛУК II *м.* (*оружие*) саадак, ок-јаа, согон; **натянуть лук** саадакты тартар; **стрелять из лука** ок-јаанан адар; **тугой лук** тын согон

ЛУКАВЕЦ *м.*; *разг.* төгүнчи кижги

ЛУКАВИТЬ *несов.* мекелеер (мекеле-), төгүндеер (төгүнде-)

ЛУКАВО *нареч.* төгүн, мекелү, ойындугу, сертежип; **прищурился лукаво** сертежип көзүн сыккытты

ЛУКАВСТВО *с.* *только ед.* мекеленери, төгүнденери

ЛЫЖНЫЙ

ЛУКАВЫЙ, -ая, -ое 1. төгүнчи, мекечи, сүмелү, култур; **лукавый человек** мекечи кижги

ЛУКОВИЦА ж.; бот. согононын бажы

ЛУКОВЫЙ, -ая, -ое согоно, согононын

ЛУКОШКО с. калама, тозыйак

ЛУНА ж. ай

ЛУНАТИК м. уйкуда (ойгонбой) базып жүрер кижги

ЛУНКА ж. ойдык, лунка

ЛУННЫЙ, -ая, -ое, айдын; **лунный свет** айдын жарыгы

ЛУНОХОД м.; спец. луноход

ЛУПА ж. лупа (немени жаандада көргүзөр шили)

ЛУПИТЬСЯ несов. 1. сойылар (сойыл-), сыйрылар (сыйрыл-); **лупится кожа** терези сойылып жат; 2. (о штукатурке) кодорылар (кодорыл-), түжер (түш-); **штукатурка лупится** штукатурка түжүп жат

ЛУЧ м.; в разн. знач. чок; **лучи солнца** күннин чогы; **рентгеновые лучи** рентгеннин чогы

ЛУЧЕВОЙ, -ая, -ое в разн. знач. чокту, жаркынду; ♦ **лучевая кость** мед. кош-кары

ЛУЧЕЗАРНЫЙ, -ая, -ое жаркынду; **лучезарное солнце** жаркынду күн

ЛУЧИНА ж. такпай

ЛУЧИСТЫЙ, -ая, -ое 1. книжн. чокту, жаркынду, жарык; **лучистый свет месяца** айдын жаркынду жарыгы; 2. перен. (о глазах) чокту, сүүнчилү, жаркынду; **лучистый взгляд** сүүнчилү көрүш; **лучистые глаза** чокту көстөр; 3. физ. жарыктын; **лучистая энергия** жарыктын энергиясы

ЛУЧИТЬ несов. кого түнде жарыдып тудар (тут-); **лучить рыбу** (бить с лодки острогою) балыкты түнде жарыдып тудар

ЛУЧИТЬСЯ несов. чок божодор (божот-)

ЛУЧКОВЫЙ, -ая, -ое тех. лучокту

ЛУЧНИК м.; спорт. саадак адар эр кижги

ЛУЧНИЦА ж.; спорт. саадак адар үй кижги

ЛУЧШЕ 1. сравнит. ст. к прил. **хороший** и нареч. **хорошо** артык; **твоя комната лучше нашей** сенин кыбын бистийинен артык; 2. нареч. торт, амыр; **Лучше не спрашивай!** Сурабазан торт! **лучше нам идти домой** айлыска жанзабыс торт

ЛУЧШИЙ, -ая, -ое 1. сравн. ст. к **хороший** жакшы; **дело принимает лучший, чем я ожидал, оборот** керек мен сакыганымнан жакшы көндүгип жат; **лучшего концерта я и не желал** мынан жакшы концерт мен сакыбагам да; 2. превосход. ст. к **хороший** эн артык, эн жакшы; **лучший из всех** бастыразынан артык; **лучший ученик** эн жакшы үренчик

ЛУЩЁНЫЙ, -ая, -ое прич. страд. прош. вр. кадарынан айрылган, кадары арчылган; **лущенный горох** кадары арчылган горох

ЛУЩИЛЬНЫЙ, -ая, -ое с.-х. кадарынан айрыыр, кадарын арчыыр; **лущильная машина** кадарын арчыыр машина

ЛУЩИТЬ несов. что 1. (есть, разгрызая скорлупу) кадарынан айрып жири (жи-), чертер (черт-); **лущить орехи** кузук чертер; **лущить семечки** күнкузук чертер; 2. (очищать от скорлупы) кадарын арчыыр (арчы-), арулаар (арула-), сайлаар (сайла-); **лущить горох** горохтын кадарын арчыыр; 3. с.-х. (разрыхлять почву) жерди күбүредер (күбүрет-); 4. спец. (разделять бревно на пластины) агаш жарар (жар-)

ЛЫЖИ мн. (ед. лыжа ж.) чана

ЛЫЖНИК м. и **ЛЫЖНИЦА** ж.; спорт. чаначы

ЛЫЖНЫЙ, -ая, -ое 1. чананын; **лыжная палка** чананын тайагы; 2. каналу жарыжар; **лыжный спорт** каналу жарыжар спорт

ЛЫЖНЯ

ЛЫЖНЯ *ж.*; *спорт.* чананын јолы

ЛЫСЕТЬ *несов.* тазаар (таза-)

ЛЫСИНА *ж.*; *анат.* тас, калјан

ЛЫСУХА *ж.*; *бот.* аныр (*сууда јүрер куш*)

ЛЫСЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о голове*) тас, калјан; **лысый старик** тас башту каргана; **2.** *перен.* (*о местности*) тас, өзүм јок; **лысая гора** тас кыр

ЛВЁНОК *м.* арсланнын балазы

ЛВЫНЫЙ, -ая, ое арсланнын, карагуланын; арсланду; ♦ **львиная доля** көп јаны

ЛВЫЦА *ж.* тижки арслан, тижки карагула

ЛГÓТА *ж.* льгота (*јенилте*)

ЛГÓТНЫЙ, -ая, -ое јенилткен, јенил

ЛДÍНА *ж.* тош

ЛДИСТЫЙ, -ая, -ое тошту; **льдистая вершина горы** кырдын тошту бажы

ЛНОВÓД *м.* күдели өскүреччи

ЛНОВÓДНЫЙ, -ая, -ое *см.* **льноводческий**

ЛНОВÓДСТВО *с.*; *с.-х.* күдели өскүрери

ЛНОВÓДЧЕСКИЙ, -ая, -ое күдели өскүретен

ЛНКОМБИНА́Т *м.* күделинин комбинады

ЛНОПРЯДÍЛЬНЫЙ, -ая, -ое күдели иирер

ЛНОТЕРЕБÍЛКА *ж.* күдели тараар эдим

ЛНУТЬ *несов.* *к кому-чему* **1.** (*прижиматься*) јапшынар (*јапшын-*); **девочка льнула к матери** кызыкчак энезине јапшынып турган; **2.** *разг.* (*стремиться быть ближе к кому-н.*) жууктарга албаданар (*албадан-*), жуук болорго албаданар; **ребенок льнет к отцу** бала адазына жуук болорго албаданат

ЛНЯНО́Й, -ая, -ое **1.** күделинин; **льняное поле** күделинин јалангы; **2.** (*получаемый из льна*) күдели, күделинен эдил-

ген; **льняные ткани** күделинен эдилген бөстөр; **3.** (*напоминающий волокна льна*) күдели ошкош; **льняные волосы** күдели ошкош чач

ЛЪСТЕЦ *м.* јарамзык кижиги

ЛЪСТÍВЫЙ, -ая, -ое јарамзык; **льсти-вые слова** јарамзык сөстөр

ЛЪСТИТЬ *несов.* *кому-чему* **1.** јарамзып мактаар (*макта-*); **лѣстить начальству** јамылуларды јарамзып мактаар; **2.** *книжн.* (*доставлять удовольствие*) јараар (*јара-*); **ему льстило внимание молодежи** јашөскүримнин ајарузы ого јарап турган; **успехи льстили его самолюбию** бойынын једимдери ого јарап турган; **3.** *книжн.* (*тешить себя чем*) көкидер (*көкит-*), токунадар (*токунат-*); **лѣстить себя надеждой** бойын ижемјиле токунадар

ЛЮБÉЗНИЧАТЬ *несов.* *с кем*; *разг.* јарамзыыр (*јарамзы-*), күндүлеер (*күндүле-*); **любезничать с гостями** айылчыларды күндүлеер

ЛЮБÉЗНЫЙ, -ая, -ое күүнзек, јалакай, күндүзек; **любезный хозяин** күндүзек айылдын ээзи

ЛЮБÍМЕЦ *м.*; *разг.* (*мужчина*) сүүген эр кижиги; (*парень, мальчик*) уул бала

ЛЮБÍМИЦА *ж.*; *разг.* (*женщина*) сүүген үй кижиги; (*девушка, девочка*) сүүген кыс бала

ЛЮБÍМЧИК *м.*; *разг.* (*парень, мальчик*) сүүген уул бала, (*мужчина*) сүүген эр кижиги

ЛЮБÍМЫЙ, -ая, -ое **1.** сүүген; **любимая девушка** сүүген кыс; **2.** *в знач. суц.* сүүгени; **позвонить любимой** сүүгенине телефон согор

ЛЮБÍТЕЛЬ *м.* и **ЛЮБÍТЕЛЬНИЦА** *ж.* сүүп турган кижиги; **шахматный турнир любителей** шахмат ойноорын сүүп турган улустардын маргааны

ЛЮБÍТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **1.** нени-нени эдерге сүүр, неле-неле соныркаар кижинин; **любительские фотографии** фото согорыла соныркап турган кижинин

фотолоры; **2.** жарагадый (*нени-нени аайлаар, эдип билер кижиге*); **любительский табак** танкы аайлаар кижиге жарагадый танкы

ЛЮБИТЬ *несов.* **1.** кого сүүр (сүү-); **любить своих детей** бойынын балдарын сүүр; **любить женщину** үй кижини сүүр

ЛЮБО *в знач. сказ. безл., с. неопр.; разг.* жакшы; **на них любо смотреть** ологор көрөргө жакшы; ♦ **любо-дорого** жакшы

ЛЮБОВАТЬСЯ *несов. кем-чем* жилбиркеп көрөр (көр-)

ЛЮБОВНИК *м.* ойнош эр киж

ЛЮБОВНИЦА *ж.* ойнош үй киж

ЛЮБОВНЫЙ, -ая, -ое сүүштин

ЛЮБОВЬ *ж.* сүүш, сүүри; **любовь к родине** төрөлин сүүри; **материнская любовь** энезинин сүүжи; **страдать от любви** сүүштен улам санааркаар

ЛЮБОЗНАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жилбиркек, соныркак; **не в меру любознательный** ойиненг өткүре соныркак

ЛЮБОЙ, -ая, -ое **1.** (*всякий, каждый*) кандый ла, кажы ла; **в любой час дня и ночи** түш ле түннинг кандый ла чазында; **любой человек** кажы ла киж; **2.** (*какой угодно*) кандый да, кажы да, не де; **любой из вас** слердин кажыгар да болзо; **выберите любую** кандыйын да болзо талдагар

ЛЮБОПЫТНЫЙ, -ая, -ое жилбиркек, соныркак; **любопытный ученик** жилбиркек үренчик; **любопытные соседи** соныркак айылдаштар

ЛЮБОПЫТСТВО *с.* жилбиркеш, соныркаш; **не скрывая любопытства** соныркажын жажырбай

ЛЮБОПЫТСТВОВАТЬ *несов.* жилбиркеер (жилбирке-), соныркаар (сонырка-); **любопытствовать узнать** билип аларга жилбиркеер

ЛЮБЯЩИЙ, -ая, -ое сүүп турган; **любящая мать** сүүп турган эне

ЛЮДИ *мн. (ед. человек м.)* улус; **красиво одетые люди** жараш кийинип алган улус; **люди науки** билимнинг улусу

ЛЮДНО *в знач. сказ. безл.* көп улусту; **на этом перекрестке всегда очень людно** бу жолдын белтиринде жаантайын көп улусту

ЛЮДНЫЙ, -ая, -ое көп улусту (эл-жонду); **людный город** көп эл-жонду кала; **людный перекресток** көп улусту жолдын белтири

ЛЮДОЁД *м.* **1.** кижининг эдин жиир киж; **2.** (*в сказках*) жутпа, желбеген

ЛЮДСКОЙ, ая, -ое улустын; **людская благодарность** улустын быйандузы

ЛЮК *м.* люк

ЛЮКС *неизм.* люкс, эн жакшы; **купе люкс** эн жакшы купе

ЛЮЛЬКА *ж.* (*колыбель*) кабай; **детская люлька** кичинек баланын кабайы

ЛЮСТРА *ж.* люстра

ЛЮТЫЙ, -ая, -ое **1** (*суровый, беспощадный*) казыр; **2. перен. (свирепый)** коркышту тын, корон; **лютый мороз** коркышту тын соок

ЛЯГАТЬ *несов. см. лягнуть*

ЛЯГНУТЬ *сов. и однокр. кого-что* тебип ийер (тебип ий-); **сильно лягнуть** тын тебип ийер

ЛЯГУШАТНИК *м.; разг.* лягушатник, бака жүрер јер

ЛЯГУШАЧИЙ, -ая, -ое баканын

ЛЯГУШЕЧНИК *м.* лягушатник, бака жүрер јер

ЛЯГУШКА *ж.* бака

ЛЯГУШОНОК *м.* баканын балазы

ЛЯЖКА *ж.* јалмаш

ЛЯЗГ *м.* шынгырт

ЛЯЗГАТЬ *несов. чем и без доп.* шынгырадар (шынгырат-); **лязгать сережками** сыргаларла шынгырадар

ЛЯМКА *ж.* лямка, тарткыш; ♦ **тянуть лямку** жаантайын уур ла жарабай турган иш эдер

ЛЯПИС *м.* ляпис

МАВЗОЛÉЙ м. мавзолей; **мавзолей В.И. Ленина** В.И. Лениннин мавзолей

МАГАЗÍN м. 1. магазин; **продуктовый магазин** аш-курсақ садар магазин; **оптовый магазин** көптөн садыжар магазин; 2. *спец.* (у огнестрельного оружия) магазин; **магазин винтовки** мылтыктын магазины

МАГАЗÍNНЫЙ, -ая, -ое 1. магазиннин; **магазинный инвентарь** магазиннин инвентари; 2. *спец.* (имеющий магазин) магазиндү; **магазинное оружие** магазиндү мылтык

МАГИСТÉРСКИЙ и **МАГÍСТЕРСКИЙ**, -ая, -ое магистрдин; **магистёрский диплом** магистрдин дипломы; **магистерский титул** магистердин титулы

МАГÍСТР м. магистр

МАГИСТРА́ЛЬ ж. 1. (основная линия пути сообщения) магистраль, тос ууландырулу жол; **водная магистраль** суулардын магистрала; **железнодорожная магистраль** тос ууландырулу темир жол; 2. (улица с оживлённым движением) экинду ором; **широкие магистрали города** каланын элбек экинду оромдоры; 3. (главный кабель или главная труба в системе какой-л. сети) магистраль, тос кабель, тос труба; **газовая магистраль** газ өткүрер магистраль; **телефонная магистраль** телефон өткүрер тос кабель; **водопроводная магистраль** суу өткүрер тос труба

МАГИСТРА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое магистральный, тос; **магистральное направление** магистральный жол; **магистральный кабель** тос кабель

МАГИСТРА́НТ м. магистрант

МАГИСТРАТУ́РА ж. магистратура; **учиться в магистратуре** магистратурада үренер

МАГÍЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. магиянын, тарманын; **магические приёмы** тар-

манын эп-сүмелери; 2. *перен.* (чудодетственный, необыкновенный) кайкамчылу, сан башка; **его слова произвели магическое действие** онын сөстөри кайкамчылу салтарын жетирип ийди; ♦ **магический круг** магияда тузаланар тегелик

МА́ГИЯ ж. 1. магия, тарма, куулгазын; **магия слов** сөстөрдин куулгазыны; **заниматься магией** тарма эдип турар; 2. *перен.* (необыкновенная сила воздействия) кайкамчылу ийде-күч, сан башка ийде; **магия театра** театрдын кайкамчылу ийде-күчи; ♦ **чёрная магия** кара тарма

МА́ГМА ж.; геол. магма

МАГМАТÍЧЕСКИЙ, -ая, -ое геол. 1. магмалу, магманын; **магматический очаг** магманын чыккан жери; 2. (образовавшийся из магмы) магманан чыккан; **магматические горные породы** магманан чыккан кырдын породалары

МАГНА́Т м. магнат; **нефтяной магнат** нефтьтин магнады

МАГНЕ́ЗИЯ ж. магнезия; ♦ **жжёная магнезия** куйдүрилген магнезия (магнийдин окизи); **белая магнезия** ак магнезия

МАГНЕТÍЗМ м. магнетизм (1. свойство магнита; **явления магнетизма** магнетизмин учуралдары; 2. *учение о магнитных явлениях*; **земной магнетизм** жердин магнетизми; **изучение магнетизма** магнетизмди шиндеери; 3. *перен.*; **притягательная сила воздействия**; **магнетизм стихов** үлгерлердин магнетизмы)

МА́ГНИЕВЫЙ, -ая, -ое хим. 1. магнийдин; **магниева вспышка** магнийдин окпындалып күйгени; 2. (содержащий магний) магнийлү; **магниевые руды** магнийлү таш-көмүр

МА́ГНИЙ м.; хим. магний; **окись магния** магнийдин окизи

МАГНИ́Т м. магнит

МАГНИТНЫЙ, -ая, -ое 1. магниттин; магнитные свойства магниттин ағылу темдектери; 2. (содержащий магнит) магниттү; магнитный железняк магниттү темир минерал; ♦ магнитная буря физ., мет. магнитный јоткон; магнитный меридиан физ. магнитный меридиан; магнитный полюс Земли физ. Јердин магнитный полюсы

МАГНИТОФОН м. магнитофон; кассетный магнитофон кассеталу магнитофон

МАГНИТОФОННЫЙ, -ая, -ое 1. магнитофоннын; магнитофонная кассета магнитофоннын кассетазы; 2. (сделанный при помощи магнитофона) магнитофонло бичиген; магнитофонная запись магнитофонло бичигени

МАГНОЛИЕВЫЙ, -ая, -ое 1. магнолиянын; магнолиевый запах магнолиянын жыды

МАГНОЛИЯ ж. магнолия; цветы магнолии магнолиянын чечектери

МАДОННА ж. (богоматерь у католиков) Мадонна; святая Мадонна агару Мадонна; статуя Мадонны Мадоннанын статуязы

МАДРИГАЛ м.; лит. (хвалебное стихотворение) мадригал; читать мадригалы мадригалдар кычырар

МАДЬЯРСКИЙ, -ая, -ое мадьяр; мадьярский язык мадьяр тил

МАДЬЯРЫ мн. мадьярлар, мадьяр калык // ед. мадьяр м. мадьяр эр кижги, мадьяр укту эр кижги; мадьярка ж. мадьяр ұй кижги, мадьяр укту ұй кижги

МАЖОР м. 1. муз. мажор; гамма соль мажор соль мажордын гаммазы; 2. перен., разг. (бодрое, веселое настроение) сўнчилү (омок-седен) кўн-санаа; быть в мажоре сўнчилү кўн-санаалу болор

МАЖОРИТАРНЫЙ, -ая, -ое мажоритар; ♦ мажоритарная система выборов талдаштардын мажоритар системазы

МАЖОРНЫЙ, -ая, -ое 1. муз. мажор, мажорлу; мажорная музыка мажор кўу;

мажорный аккорд мажорлу аккорд; 2. перен., разг. (бодрый, веселый) сўнчилү, омок-седен; мажорное настроение омок-седен кўн-санаа

МАЗАНКА ж. (хата из глины, сырцового кирпича или дерева, обмазанного глиной) мазанка, той балкашла сўрткен тура; белые мазанки той балкашла сўрткен ак туралар

МАЗАТЬ несов. 1. (намазывать) сўртер (сўрт-); мазать хлеб маслом калашты сарјула сўртер; 2. (промазывать глиной) шыбаар (шыба-); мазать стены дома туранын стенелерин шыбаар; 3. (красить, белить) будыыр (буды-), череттеер (черетте-); 4. (накладывать грим, красить) сўртер; мазать губы эриндерин сўртер; 5. разг. (пачкать, грязнить) уймаар (уйма-), кирлеер (кирле-); мазать одежду кийимди уймаар; 6. разг. (неумело, неуклюже рисовать краской) уймаар, жаман жураар (жура-); мазать картины журуктар уймаар; 7. прост. (делать промахи) јастыра адар (ат-); мазать по мишени танмага јастыра адар; ♦ одним миром мазаны пренебр. тўней једикпестерлү улус керегинде

МАЗАТЬСЯ несов. 1. (мазать себя, натираться) сўртўнер (сўртўн-); мазаться кремом кремле сўртўнер; 2. разг. (пачкаться, грязниться) уймалар (уймал-), кирленер (кирлен-); стена мажется стене уймалып јат; белая одежда быстро мажется ак кийим тўрген кирленип јат; 3. (намазываться) сўртўлер (сўртўл-); хлеб мажется маслом калаш сарјула сўртўлип јат

МАЗНУТЬ сов. 1. (намазать) сўртўп ийер (сўртўп ий-); мазнуть губы помадой эриндерин помадала сўртўп ийер; 2. (промазать) јастыра адып ийер (адып ий-); мазнуть по утке суугушты јастыра адып ийер; 3. прост. (ударить) согуп ийер (согуп ий-); мазнуть по лицу јўзине согуп ийер

МАЗНЯ ж. 1. разг. (небрежно написанная картина) уймааш, сўртўш; это не рисунок, а мазня бу журук эмес, уймааш;

МАЗОК

2. (неумелая, с промахами стрельба) жастыра адыш

МАЗОК м. 1. (наложение краски движением кисти) кисточкала будыкты сүртүп ийери; **сделать мазок** кисточкала будыкты сүртүп ийер; 2. (полоса, слой краски, нанесенные движением кисти) сүртүм; **писать широкими мазками** кеен сүртүмдерле жураар; 3. мед. (небольшое количество крови, гноя, слизи и т.п. для анализа) мазок; **взять мазок на дифтерию** дифтерияга мазок алып алар

МАЗУРКА ж.; муз. мазурка; **танцевать мазурку** мазурка бижелеер; **мазурка Шопена** Шопеннин мазурказы

МАЗУТ м.; тех. мазут; **смазочный мазут** сүртетен мазут

МАЗУТНЫЙ, -ая, -ое мазуттын; **мазутное пятно** мазуттын шылбагы

МАЗЬ ж. 1. (лекарство) мазь, сүркүш; **мазь Вишневого** Вишневикийдин мази; 2. (для смазки) сүркүш; **автомобильная мазь** көлүктин сүркүжи; ♦ **на мази что-л.**; прост. жакшы айалгада

МАИС м. маис

МАЙСОВЫЙ, -ая, -ое 1. (состоящее из маиса) маистү; **маисовое поле** маистү жалан; 2. (приготовленный из маиса) маистен эткен; **маисовая мука** маистен эткен кулур

МАЙ м. күүк ай; **в мае** месяце күүк айда

МАЙДАН с. 1. (название площади на Украине, в южных областях России); **майдан**; **демонстрации на майдане** майдандагы демонстрациялар; 2. археол. (древняя могила, курган, обычно раскопанные сверху) майдан, корум; **вести раскопки на майдане** майданда раскопкалар эдер

МАЙНА ж. (полынья, прорубь) тоштогы ойдык, каралгы; **ловить рыбу в майне** тоштогы ойдыктан балык тудар; **обойти майну** каралгыны эбиреп өдөр

МАЙОР м.; воен. майор; **звание майора** майордын жамызы

МАЙСКИЙ, -ая, -ое майдын, күүк айдын; **майские праздники** майдын байрамдары; **майские дни** күүк айдын күндери; ♦ **майский жук** зоол. ат-коньыс

МАК м. 1. (растение) мак; **дикий мак** жерлик мак; 2. (продукт, семена) мак, мактын үрени; **булочка с маком** макту өтпөк

МАКАРОНИНА ж.; разг. бир макарон

МАКАРОННИК м. 1. (запеканка из макарон) макаронник; **приготовить макаронник** макаронник белетеер; 2. мн. **макаронники**; ирон. (насмешливое прозвище итальянцев) макаронниктер; **называть итальянцев макаронниками** итальяндарды макаронниктер деп айдар

МАКАРОННЫЙ, -ая, -ое 1. (изготавливающий макаронны) макарон эдер; **макаронная фабрика** макарон эдер фабрика; 2. (приготовленный из макарон) макароннон эткен; **макаронная запеканка** макароннон эткен запеканка

МАКАРОНЫ только мн. макарон; **варить макаронны** макарон кайнадар

МАКАТЬ несов. см. **макнуть**

МАКЕДОНЦЫ мн. македондор, македон калык // ед. **македонец** м. македон эр кижиге, македон укту эр кижиге; **македонка** ж. македон үй кижиге, македон укту үй кижиге

МАКЕТ м. макет, үлекер, сайлама; **макет книги** бичиктин македи; **макет дома** туранын үлекери

МАКЛЕР м.; эк. маклер; **биржевой маклер** биржанын маклери

МАКЛЕРСТВО с. маклердин ижиге; **зарабатывать деньги маклерством** маклердин ижиле акча иштээр

МАКЛЕРСТВОВАТЬ несов. маклердин ижин эдер (эт-); **маклерствовать на бирже** биржада маклердин ижин эдер

МАКНУТЬ сов. сугуп ий (сугуп ий-); **макнуть хлеб в сахар** калашты сахарга сугуп ийер

МА́КОВ: как маков цвет (о лице) кызыл-марал жүс, (о щеках) кып-кызыл качарлар

МА́КОВКА ж. 1. (плод, семенная коробочка мака) мактын бажы; **собирать маковки** мактын бажын жуунадар; 2. (купол церкви) баш; **круглая маковка церкви** серкпенин тегерик бажы; 3. разг. (макушка, верхушка) баш; **маковка ели** чибинин бажы; 4. разг. (макушка, верхняя часть головы) төбө; **поцеловать в макушку** төбөзинен окшоп ийер; 5. (булочка с маком) макту кичинек өтпөк; **купить маковку** макту кичинек өтпөк садып алар

МА́КОВЫЙ, -ая, -ое 1. мактын; **маковое зерно** мактын үрени; 2. (с маком) макту; **маковый пряник** макту пряник; 3. в знач. суц. **маковые** мн.; бот. маковыйлар; ♦ **маковой росинки в рот не брать** бир де эмеш ажанбас; **маковой росинки во рту не было** нени де жибеген

МАКРОКО́СМ и **МАКРОКО́СМОС** м.; книжн. телекей, орчылан

МАКРОСКОПІ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое спец. 1. (видимый невооружённым глазом) макроскопический, көскө көрүнер; **макроскопические процессы** көскө көрүнер процесстер; 2. (производимый простым, невооружённым глазом) тегин көслө көрөр; **макроскопические наблюдения** тегин көслө көрөр шинжүлөр

МАКСИМА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое (самый высокий) эн бийик; (самый больший) эн көп; (самый большой) эн жаан; **максимальная зарплата** эн бийик ишжал; **максимальное количество людей** эн көп улус; **максимальный размер шара** шардын эн жаан кеми

МА́КСИМУМ м. максимум, эн көп; **максимум работы** иштин эн көби; ♦ **программа-максимум** программа-максимум

МАКУЛАТУ́РА ж. 1. (старые газеты, бумажные отходы) макулатура; **сбор макулатуры** макулатура жууры; 2. перен. (ли-

тература низкого качества) макулатура, чындыйы жабыс литература; **его макулатуру никто не читает** онын макулатуразын кем де кычырбайт

МАКУЛАТУ́РНЫЙ, -ая, -ое макулатуранын; **макулатурные отходы** макулатуранын арткан-калганы

МАКУ́ШКА ж. 1. (верхняя часть головы) төбө; **погладить макушку** төбөзин сыймап ийер; 2. (верхушка) баш; **на макушке горы** кырдын бажында; ♦ **ушки на макушке** коркышту ажарынкай болоры

МАЛА́ЙСКИЙ, -ая, -ое малай, Малайдын; **малайский язык** малай тил

МАЛА́ЙЦЫ мн. малайлар, малай калык // ед. **малаец** м. малай эр киж, малай укту эр киж; **малайка** ж. малай үй киж, малай укту үй киж

МАЛАХА́Й м. 1. (меховая шапка-ушанка) малахай бөрүк; **лисий малахай** тұлкүнин терезинен эткен малахай бөрүк; 2. (верхняя одежда без пояса) чекпен; **надеть широкий малахай** кен чекпенди кийип алар

МАЛЕВА́ТЬ несов.; разг. 1. (раскрашивать, разрисовывать) будыыр (буды-), жураар (жура-); 2. (плохо рисовать) уймаар (уйма-), чала-была жураар; **он умеет малавать, но не рисовать картины** ол журуктарды журап эмес, уймап билер

МАЛЕ́ЙШИЙ, -ая, -ее бир кичинек, бир эмеш, кичинек; **от малейшего звука ребёнок просыпается** бир кичинек табыштан бала ойгоно берет; **не имеет ни малейшего понятия** бир де эмеш неме ондобойт; **не ощутить ни малейшего чувства страха** кичинек те коркыбас

МАЛЁ́К м.; зоол. кичинек балыгаш

МА́ЛЕНЬКИЙ, -ая, -ое 1. (небольшой) кичинек; **маленькая комната** кичинек кып; 2. (невысокий) жабыс; **человек маленького роста** жабыс сынду киж; 3. (короткий, немногословный) кыска; **маленький рассказ** кыска куучын; 4. (немногочисленный) кичинек; **маленький отдел**

МАЛИНА

кичинек бѳлўк; **5.** (*малолетний*) кичинек, оок; **маленькие дети** кичинек (оок) балдар; **6.** (*незначительный по степени проявления*) жаан эмес; **маленькие морозы** жаан эмес сооктор; **7.** (*занимающий невысокое положение*) жабыс, кичинек; **маленькая должность** жабыс жамы; ♦ **маленький человек** тегин кижиги

МАЛИ́НА *ж.* агаш-жиилек, уй-жиилек; **собирать малину** агаш-жиилек терер

МАЛИ́ННИК *м.* **1.** (*кусты малины*) агаш-жиилектин жыраалары; **спрятаться в малиннике** агаш-жиилектин жырааларында жажынып алар; **2.** (*любитель есть малину*) агаш-жиилек сўўр кижиги (тынду); **медведь-малинник** агаш-жиилек сўўр айу; ♦ **оказаться в малиннике** жангыс ла кыстардын ортозында болуп калар

МАЛИ́НОВЫЙ, -ая, -ое **1.** агаш-жиилектин, уй-жиилектин; **малиновый лист** агаш-жиилектин жалбырагы; **2.** (*о цвете*) кѳгѳлтирим-кызыл; **малиновый бархат** кѳгѳлтирим-кызыл килин

МА́ЛО **1.** *нареч.* ас; **мало говорить** ас куучындаар; **2.** *в знач. сказ. безл.* ас; **ему и этого мало** ого бу да ас; ♦ **мало ли что бывает в жизни** јўрўмде не болбос; **мало ли что может случиться** не ле болор аргалу; **мало того** *в знач. вводн. сл.* ого ўзеери; **мало каши ел** јиит, ченемел јок

МАЛОВѢ́Р *м.* кудайга ас бўдер кижиги; **маловеры не ходят в церковь** кудайга ас бўдер улус серкпеге јўрбей јат

МАЛОВЕРО́ЯТНЫЙ, -ая, -ое (*внушающий мало доверия, сомнительный*) аланзылу; **маловероятный рассказ** аланзылу куучын

МАЛОВЕСНЫЙ, -ая, -ое ас бескелў, бескези ас; **маловесный груз** ас бескелў кош

МАЛОВО́ДНЫЙ, -ая, -ое суузы ас, ас суулу; **маловодная местность** ас суулу јер; **маловодная река** суузы ас суу

МАЛОВО́ДЬЕ *с.* **1.** (*низкий уровень воды в водоёмах; мелководье*) суузы ас бо-

лоры, ас суулу болоры, суузы тайыс болоры; **маловодье озера** кѳлдин суузы тайыс болоры; **2.** (*недостаток воды, орошения*) суу јетпей турганы, сугарыш јетпей турганы; **бороться с маловодьем** суу јетпей турганыла тартыжар

МАЛОВРАЗУМІ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јарт эмес, ондоорго кўч; **маловразумительный ответ** јарт эмес каруу

МАЛОГАБА́РИТНЫЙ, -ая, -ое кичинек бўдўмдў, бўдўми кичинек, жаан эмес; **малогабаритный станок** бўдўми кичинек станок

МАЛОГОВО́РЯЩИЙ, -ая, -ее јарты јок, јартын бербес, јартабас; **малоговорящий факт** јарты јок керек

МАЛОГРА́МОТНОСТЬ *ж.* бичик-биликти чала билери; **ликвидация малограмотности** бичик-биликти чала билерин јоголторы

МАЛОГРА́МОТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*не умеющий хорошо читать и писать*) бичик-биликти чала билер; **малограмотный старик** бичик-биликти чала билер карганак; **2.** (*плохо разбирающийся в какой-л. области*) билгири јетпес, билгири ас; **технически малограмотный человек** техника јанынан билгири ас кижиги; **3.** (*выполненный без достаточных знаний*) ас билгирле эткен; **малограмотная работа** ас билгирле эткен иш

МАЛОДО́ЙНЫЙ, -ая, -ое сўди ас, ас сўттў, ас сўт берип турган; **малодойная корова** сўди ас уй

МАЛОДОХО́ДНЫЙ, -ая, -ое кирелтези (астамы) ас, ас кирелтелў (астамду), ас кирелте (астам) берип турган; **малодоходный бизнес** ас кирелтелў бизнес

МАЛОДУ́ШЕСТВОВАТЬ *несов.* коркыыр (коркы-), јалтанар (јалтан-), турумкай эмес болор (бол-); **нельзя малодушествовать при неудачах** шорлонзо, коркыбас (јалтанбас) керек

МАЛОДУ́ШИЕ *с.* јалтанганы, коркыганы, турумкай эмес болгоны; **проявить**

МАЛОЛЕТСТВО

малодушие жалтанганын коргүзип ийер; **скрывать малодушие** коркыганын жакырар; **презирать за малодушие** турумкай эмес болгоны учун жаман көрөр

МАЛОДУШНИЧАТЬ *несов.; разг. см.* **малодушествовать**

МАЛОДУШНИЙ, -ая, -ое жалтанчак, коркынчак, турумкай эмес; **малодушный человек** коркынчак киж

МАЛОЗАМЕТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*чуть видный, еле заметный*) жарт көрүнбес, көрүнөр-көрүнбес; **малозаметная черточка** көрүнөр-көрүнбес чийү; **2.** (*мало себя проявляющий*) көскө илинбес, көскө көрүнбес; **малозаметный человек** көскө илинбес киж; **малозаметный случай** көскө көрүнбес айалга

МАЛОЗАСЕЛЁННЫЙ, -ая, -ое ас улусту, улузы ас, журт албатызы ас; **малозаселённая земля** журт албатызы ас жер

МАЛОЗЕМЁЛЬЕ *с.* и **МАЛОЗЕМЁЛЬНОСТЬ** *ж.* жер ас болоры, ас жерлү болоры

МАЛОЗЕМЁЛЬНЫЙ, -ая, -ое ас жерлү, жери ас; **малоземельное хозяйство** жери ас ээле

МАЛОЗНАКОМЫЙ, -ая, -ое чала таныш, жакшы таныш эмес; **малознакомая местность** жакшы таныш эмес жер; **малознакомые люди** чала таныш улус

МАЛОЗНАЧИТЕЛЬНЫЙ и **МАЛОЗНАЧАЩИЙ**, -ая, -ое ас учурлу, учуры ас; **малозначительный факт** ас учурлу керек; **малозначительный вопрос** учуры ас сурак

МАЛОИЗВЕСТНЫЙ, -ая, -ое жарлу эмес, ады жарлу эмес; **малоизвестная книга** жарлу эмес бичик; **малоизвестный поэт** ады жарлу эмес үлгерчи

МАЛОИЗУЧЕННЫЙ, -ая, -ое ас шинделген; **малоизученный вопрос** ас шинделген сурак

МАЛОИМУЩИЙ, -ая, -ее ас жөбжөлү, жөбжөзи ас; **малоимущее население** ас жөбжөлү эл-жон

МАЛОИНТЕРЕСНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*не представляющий интереса*) жилбилү эмес, соныркатпас; **малоинтересная книга** жилбилү эмес бичик; **2. разг. (непривлекательный)** жилбиркетпес; **малоинтересный человек** жилбиркетпес киж

МАЛОИССЛЕДОВАННЫЙ, -ая, -ое ас шинделген; **малоисследованный вопрос** ас шинделген сурак

МАЛОКАЛИБЕРНЫЙ, -ая, -ое кичинек калибрлу, калибры кичинек; **малокалиберное ружье** калибры кичинек мылтык

МАЛОКАЛОРИЙНЫЙ, -ая, -ое ас калорийлу, калорийлери ас; **малокалорийное топливо** калорийлери ас одыру; **малокалорийная пища** ас калорийлу курсак

МАЛОКВАЛИФИЦИРОВАННЫЙ, -ая, -ое жабыс квалификациялу, квалификациязы жабыс; **малоквалифицированный работник** жабыс квалификациялу ишчи

МАЛОКВАРТИРНЫЙ, -ая, -ое ас квартираларлу, квартиралары ас; **малоквартирный дом** ас квартираларлу тура

МАЛОКРОВОЕ *с.; мед.* ас канду болоры, каны ас болоры; **страдать малокровием** ас канду болуп оорыыр

МАЛОКРОВНЫЙ, -ая, -ое *мед.* ас канду, каны ас; **малокровный ребёнок** каны ас бала

МАЛОКУЛЬТУРНЫЙ, -ая, -ое жабыс культуралу, культуразы жабыс; **малокультурный человек** жабыс культуралу киж

МАЛОЛЁТКА *ж.* и **МАЛОЛЁТОК** *м.; разг.* жакы жетпеген бала, жакы кичинек бала

МАЛОЛЁТНИЙ, -ая, -ее **1.** кичинек жашту, жакы ас, жакы жетпеген; **малолетние дети** кичинек жашту балдар; **малолетний преступник** жакы жетпеген каршучыл; **2. в знач. суц.** **малолётний м.** и **малолётняя ж.** жакы жетпеген бала

МАЛОЛЁТСТВО *с.; разг.* кичинек тужы, бала тужы, бала дйи; **с малолетства** бала тужынан ала

МАЛОЛИТРАЖКА

МАЛОЛИТРАЖКА *ж.*; *разг.* литражы ас көлүк

МАЛОЛИТРАЖНЫЙ -ая, -ое ас литражту, литражы ас; **малолитражный автомобиль** ас литражту көлүк; **малолитражный бак** литражы ас бак

МАЛОЛЮДНОСТЬ *ж.* ас улусту болоры, улусы ас болоры; **малолюдность улиц** оромдордын улусы ас болоры

МАЛОЛЮДНЫЙ, -ая, -ое ас улусту, улусы ас; **малолюдное место** ас улусту јер

МАЛОМАЛЬСКИЙ, -ая, -ое *разг.* бир эмеш, бир кичинек; **проявлять маломальское уважение** бир кичинек тоомжны көргүзөр

МАЛОМЕРКА *ж.* и **МАЛОМЕРОК** *м.* размеринен кичинек (*кийим, өдүк*); **обувь-маломерка** размеринен кичинек өдүк

МАЛОМЕРНЫЙ, -ая, -ое кичинек; **маломерное судно** кичинек кереп

МАЛОМЕТРАЖНЫЙ, -ая, -ое ас метражту, метражы ас, **малометражная квартира** ас метражту квартира

МАЛОМОЩНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*не обладающий достаточной физической силой*) ас күчтү, күчи ас; **маломощный работник** күчи ас ишмекчи; **2.** (*не имеющий достаточных средств, бедный*) ас аргалу, аргазы ас; **маломощное хозяйство** ас аргалу ээле; **3.** (*небольшой мощности*) ас мощностыту, мощнози ас; **маломощный двигатель** мощнози ас двигатель

МАЛОНАДЁЖНЫЙ, -ая, -ое ижемјизи ас, ас ижемјилү; **малонадёжный человек** ижемјизи ас киж

МАЛОНАСЕЛЁННЫЙ, -ая, -ое јурт улусы ас, ас улусту, улусы ас; **малонаселённые районы Севера** Түндүктин јурт улусы ас јерлери

МАЛООБЛАЧНЫЙ, -ая, -ое булуды ас, ас булутту; **малооблачное небо** ас булутту тенери

МАЛООБРАЗОВАННЫЙ, -ая, -ое үредүзи јабыс, јабыс үредүлү; **малообразованный человек** үредүзи јабыс киж

МАЛООБЩИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое куучыны ас, ас куучынду, ас куучынданар; **малообщительный ребёнок** ас куучынданар бала

МАЛООПЫТНЫЙ, -ая, -ое ченемели ас, ас ченемелдү; **малоопытный специалист** ас ченемелдү специалист

МАЛОПОДВИЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** ас кыймыктанып турган, ас кыймыкту; **малоподвижный сустав** ас кыймыктанып турган үйе; **2.** (*мало меняющий свое выражение, невыразительный – о лице*) тонуп калгандый; **малоподвижное лицо** тонуп калгандый чырай

МАЛОПОЛЁЗНЫЙ, -ая, -ое тузазы ас; **малополезная книга** тузазы ас бичик

МАЛО-ПОМАЛУ *нареч.*; *разг.* бир эмештен, эмештен; **мало-помалу начал ходить** бир эмештен базып баштады

МАЛОПОНЯТЛИВЫЙ, -ая, -ое јазап ондобос; **малопонятливый человек** јазап ондобос киж

МАЛОПОНЯТНЫЙ, -ая, -ое ондоорго күч; **малопонятная фраза** ондоорго күч эрмек

МАЛОПРИБЫЛЬНЫЙ, -ая, -ое ас кирелтелү (астамду), кирелтези (астамы) ас; **малоприбыльное предприятие** ас кирелтелү предприятие

МАЛОПРИГОДНЫЙ, -ая, -ое тузазы ас; **малопригодная для посева земля** аш үрендеерге тузазы ас јер

МАЛОПРОДУКТИВНЫЙ, -ая, -ое продукциязы ас, кирелтези ас, арбын јок; **малопродуктивное производство** продукциязы ас производство; **малопродуктивный скот** кирелтези ас мал; **малопродуктивный труд** арбыны јок иш

МАЛОРАЗВИТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*не достигший полного физического развития*) јетире өспөгөн, чинези ас; **малоразвитая грудь** јетире өспөгөн төш; **малоразвитые мускулы** чинези ас балтырлар; **2.** (*не достигший высокого уровня развития*) өзүми јабыс; **малоразвитые страны** өзүми

МАЛЫЙ

јабыс ороондор; **3.** (*недостаточно образованный*) билгири ас; үредүзи јабыс; **малоразвитые люди** билгири ас улус

МАЛОРАЗГОВОРЧИВЫЙ, -ая, -ое ас куучынданар, ас куучынду, куучыны ас; **малоразговорчивый человек** ас куучынданар киж

МАЛОРОСЛЫЙ, -ая, -ое кыска сынду, сыны кыска, сын јок; **малорослый парень** кыска сынду уул; **малорослый скот** сын јок мал

МАЛОСЕМЕЙНЫЙ, -ая, -ое билези кичинек, кичинек билелү; **малосемейный человек** билези кичинек киж

МАЛОСИЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*слабый*) чинези ас, күчи ас; **малосильный человек** чинези ас киж; **2.** (*небольшой мощности*) ас күчтү, күчи ас; **малосильный двигатель** ас күчтү двигатель

МАЛОСНЕЖНЫЙ, -ая, -ое ас карлу, кары ас; **малоснежная зима** ас карлу кыш

МАЛОСОДЕРЖАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое (*не обладающий богатым содержанием, пустой*) терен шүүлте јок, јабыс шүүлтелү, куру; **малосодержательная работа** терен шүүлте јок иш; **малосодержательная повесть** јабыс шүүлтелү көнүкуучын; **малосодержательный разговор** куру куучын

МАЛОСОЗНАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јазап сананбас, јабыс санаа-шүүлтелү; **малосознательный человек** јазап сананбас киж

МАЛОСОЛЬНЫЙ, -ая, -ое ас тузалган, тузы ас, ас тусту; **малосольная рыба** ас тусту балык; **малосольные огурцы** ас тузалган огурчындар

МАЛОСОСТОЯТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*небогатый*) бай эмес, кирелү; **малосостоятельная семья** бай эмес биле; **2.** (*неубедительный*) бүдүмјизи ас; **малосостоятельные доводы** бүдүмјизи ас шүүлтелер

МАЛОСПОСОБНЫЙ, -ая, -ое ас арга-күчтү, арга-күчи ас, ас аргалу, аргазы ас; **малоспособный ученик** арга-күчи ас үренчик

МАЛОСТЬ ж. **1.** (*незначительность по величине*) кичинеги (азы, кысказы); **малость человека по сравнению со слон**ом слонго көрө кижинин кичинеги; **самая малость муки** кулурдын эн азы; **малость роста** сынынын кысказы; **2.** *разг. (мелочь, пустяк)* бир кичинек неме; **отвечать за каждую малость** бир кичинек неме учун каруулу болор; ♦ **самая малость** бир ле эмеш

МАЛОТИРАЖНЫЙ, -ая, -ое ас тиражту, тиражы ас; **малотиражная газета** ас тиражту газет

МАЛОУДОЙНЫЙ, -ая, -ое с.-х. ас сүттү, сүди ас; **малоудойная корова** ас сүттү үй

МАЛОУПОТРЕБИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ас тузаланар; **малоупотребительные слова** ас тузаланар сөстөр

МАЛОУРОЖАЙНЫЙ, -ая, -ое ас түжүмдү, түжүми ас; **малоурожайный год** түжүми ас жыл

МАЛОУСПЕШНЫЙ, -ая, -ое ас једимдү, једими ас, ас мөрлү, мөри ас; **малоуспешная работа** мөри ас иш

МАЛОЧИСЛЕННОСТЬ ж. ас тоолу болоры, тоозы ас болоры, тоозынын азы

МАЛОЧИСЛЕННЫЙ, -ая, -ое тоозы ас, ас тоолу; **малочисленные народы** тоозы ас калыктар, ас тоолу калыктар

МАЛЫЙ I, -ая, -ое **1.** (*незначительный по величине, размеру*) кичинек, кичү; **малая буква** кичинек танык; **малый бизнес** кичү бизнес; **2.** (*незначительный по росту*) кичинек, јабыс, кыска; **мал ростом** сыны јабыс (кыска); **3.** (*незначительный по длине*) кичинек, кыска; **доска мала для скамьи** доско такта эдерге кыска (кичинек); **4.** (*небольшой по возрасту, малолетний*) кичинек, јаш; **малые дети** кичинек балдар; **старик**, **что малые дети** карган улус јаш балдар ошкош; **5.** (*немногочисленный*) ас тоолу; **малая часть населения** эл-јоннын ас тоолу бөлүги; **6.** (*меньшего, чем нужно, размера*) кичинек, (узкий) тар, (*тесный*) тапчы; **теремок мал** турачак ки-

МАЛЫЙ

чинек; **юбка мала в талии** жикпе курлаада тар; **обувь мала** өдүк тапчы; **7.** (в составе географических названий и собственных имён) кичү; **Малая Азия** Кичү Азия; **Малый театр** Кичү театр; **8.** в знач. суц. **малое с.** (нечто небольшое, незначительное) азы, кичинеги; **начать с малого** азынан баштаар; ♦ **самое малое** ас ла болзо (эн ас); **без малого** ас ла болзо; **и старые и малые** (и стар и мал, и стар и млад) жааны да, жажы да; **от мала до велика** жажынан ала жаанына жетире; **мал мала меньше** бирүзи бирүзинен кичинек

МАЛЫЙ П м.; разг. **1.** (парень, юноша, подросток) уул; **восемнадцатилетний малый** он сегис жашту уул; **2.** с определением; разг. (о мужчине) эр кижиге; **умный малый** санаалу эр кижиге; ♦ **малый с головой** санаалу кижиге; **малый не промах** эпчил кижиге

МАЛЫШ м. и **МАЛЫШКА ж.;** разг. кичинек бала; **годовалый малыш** бир жашту кичинек бала

МАЛЫШНЯ ж.; собир., разг. кичинек балдар; **ухаживать за малышкой** кичинек балдарды кичееп көрөр

МАЛЫШОВЫЙ, -ая, -ое разг. кичинек балдардын; **малышова группа** кичинек балдардын бөлүгү

МАЛЫВА ж.; бот. тырмак-чечек

МАЛЫЧИК м. уул, уулчак; ♦ **мальчик с пальчик фольк.** карышча уулчак (сабарча уулчак)

МАЛЫЧИКОВЫЙ, -ая, -ое разг. уулдардын, уулчактардын; **мальчишковая одежда** уулдардын кийими; **мальчишковая обувь** уулчактардын өдүгү

МАЛЫЧИШЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** уулдардын, уулчактардын; **мальчишеские игры** уулдардын ойындары; **мальчишеская команда** уулчактардын командазы; **2.** (такой, как у мальчишки) уулчакка бүдүштеш, уулчактын ошкош; **мальчишеский вид** уулчактын бүдүжи ошкош (уулчакка бүдүштеш); **с мальчишеской походкой** уулчактын ошкош базытту;

3. (ребяческий, легкомысленный) бала чылап, уулчак чылап; **мальчишеская выходка** бала чылап кылынганы

МАЛЫЧИШЕСТВО с.; разг. бала чылап кылынары (кылынганы), уулчак чылап кылынары; **пора мальчишества** бала чылап кылынар ой

МАЛЫЧИШЕЧИЙ, -ья, -ье разг. уулчактын ошкош; **мальчишечьи щёки** уулчактын ошкош жаактар

МАЛЫЧИШКА м.; разг. уулчагаш; **маленький мальчишка** кичинек уулчагаш

МАЛЫЧИШНИК м. 1. (вечеринка жениха с товарищами накануне свадьбы) мальчишник; **пригласить на мальчишник** мальчишникке кычырар; **2.** разг. (мужская пирушка) эр улустын жыргалы

МАЛЫЧОНКА м.; разг., уменьш.-ласк. от мальчик; **резвый мальчонка** омок уулчагаш

МАЛЫЧУГАН м.; разг., ласк. от мальчик; **красивый мальчуган** жараш уулчак

МАЛЮСЕНЬКИЙ, -ая, -ое разг. кичинегеш; **малюсенькая чашка** кичинегеш айак; **малюсенькие дома** кичинегеш туралар

МАЛЮТКА м. и **ж. 1.** кичинек бала, жаш бала; **дом малютки** кичинек баланын туразы, жаш баланын туразы; **2.** (о ком-л. очень маленьком по росту, величине, размеру) малютка, кичинек, кичинегеш; **книжка-малютка** малютка-бичигеш (кичинек бичигеш); **малютка-гриб** кичинегеш мешке

МАЛЫВКА разг. 1. ж. (маленькая рыбка, недавно вышедшая из икры) кичинек балыгаш; **в воде видна каждая малявка** сууда кажы ла кичинек балыгаш көрүнөт; **2.** м. и ж.; пренебр. (о ребёнке или человеке маленького роста) кичинек бала, кичинек кижиге; **малявка, а рассуждает** кичинек бала, же сананып жат

МАЛЫР м. и **МАЛЫРША ж.;** разг. маляр, будукчы; **работать маляром** маляр болуп иштээр

МАНЕВРИРОВАТЬ

МАЛЯРИЙНЫЙ, -ая, -ое 1. малярия-нын; **малярийный приступ** маляриянын туткагы; 2. (являющийся очагом или возбудителем малярии) маляриялу; **малярийная местность** маляриялу жер; **малярийный комар** маляриялу томонок; 3. (страдающий малярией) малярияла оору; **малярийный больной** малярияла оору кижги; 4. (связанный с мероприятиями по борьбе с малярией) малярийный, малярияла тартыжатан иштер өткүрер; **малярийная станция** малярияла тартыжатан иштер өткүрер станция

МАЛЯРИЯ ж.; мед. малярия, малярия оору; **тропическая малярия** тропиктердин маляриязы

МАЛЯРНИЧАТЬ несов.; разг. 1. (выполнять малярные работы) малярдын ижин эдер (эт-); **малярничать пять лет** беш жыл малярдын ижин эдер; 2. (заниматься ремеслом маляра) маляр болор (бол-), маляр болуп иштеер (болуп иште-); **пойти малярничать** маляр болуп иштеп барар

МАЛЯРНЫЙ, -ая, -ое 1. маляр; **малярные работы** маляр иштер; 2. (предназначенный для работы маляра) маляр, будыыр; **малярный клей** маляр желим; **малярная кисть** будыыр кисть

МАЛЯРСКИЙ, -ая, -ое малярдын; **малярская одежда** малярдын кийими

МАМА ж. эне; **мама ребёнка** баланын энези

МАМИН, -а, -о энезинин; **мамин платок** энезинин арчуулы; ♦ **по-маминому** энезинин күүниле

МАМОНТ м.; палеонт. мамонт

МАМОНТОВЫЙ, -ая, -ое мамонттын; **мамонтвая кость** мамонттын сөөги

МАНГАЛ м. мангал; **разжигать мангал** мангалга от салар

МАНГО с. 1. (дерево) манго, манго агаш; 2. (плод) манго; **сок манго** мангонын јулугы

МАНГУСТ м. и **МАНГУСТА** ж.; зоол. мангуст

МАНДАРИН м. 1. (дерево) мандарин агаш; 2. (плод) мандарин

МАНДАРИННЫЙ, -ая, -ое и **МАНДАРИНОВЫЙ**, -ая, -ое мандарин, мандариннинг, мандариннен эткен; **мандариновое дерево** мандарин агаш; **мандаринная корка** мандариннинг терези; **мандариновое варенье** мандариннен эткен варенье

МАНДАТ м. 1. (документ, удостоверяющий право на что-л.) мандат; **депутатский мандат** депутаттын мандады; 2. (право на управление территорией) тап-эрик, мандат; **после войны Англия получила мандат на Палестину** јуунын кийнинде Англия Палестинага мандат алып алган; 3. (поручение, задание) мандат, јакылта; **получить мандат на переговоры** јөптөжү өткүрерге јакылта алып алар

МАНДАТНЫЙ, -ая, -ое мандат, мандатту; **мандатная комиссия** мандат камыс; **мандатные территории** мандатту јерлер

МАНЁВР м. 1. воен. манёвр; **тактический манёвр** тактикалу манёвр; 2. перен. (уловка, ловкий приём) сүме; **издёлка была его излюбленным манёвром в споре** блааш-тартышта онын сүүген сүмези шоодыш болгон; 3. мн. **манёвры** ж.-д. манёврлар; **манёвры вагонов** вагондордын манёврлары

МАНЁВРЕННОСТЬ ж.; воен. манёвры јакшы болоры, бир јерден өскө јерге түрген кыймыктанып барары; **высокая манёвренность войск** черүнин манёврлары бийик кеминде болоры

МАНЁВРЕННЫЙ, -ая, -ое 1. воен. манёврларлу; **манёвренная война** манёврларлу јуу-согуш; 2. түрген кыймыктанар; **манёвренная бригада** түрген кыймыктанар бригада; 3. ж.-д. манёврлар эдер; **манёвренный тепловоз** манёврлар эдер тепловоз

МАНЕВРИРОВАТЬ несов. 1. воен. манёврлар өткүрер (өткүр-); **маневрировать в поле** јаланда манёврлар өткүрер;

МАНЕВРОВЫЙ

2. (*лавировать*) эбирип мантадар (эбирип мантат-); **маневрировать, объезжая ямы** оролорды эбирип, мантадар; **3. перен.** (*действовать, ловко применяясь к обстоятельствам*) сүмеленер (сүмелен-); **маневрировать в запутанном деле** булгалган керекте сүмеленер; **4.** (*производить передвижение, перераспределение*) ары-бери собырар (собыр-); **маневрировать излишками хлеба** калаштын артканын ары-бери собырар

МАНЕВРОВАЯ, -ая, -ое ж.-д. маневрлар эдетен; **маневровая паровоз** маневрлар эдетен паровоз

МАНЕЖ м.; в разн. знач. манеж; **выездка коней на манеже** аттарды манежете мантадып үредери; **на манеже цирка** цирктин манежинде; **детский манеж** баланын манежи

МАНЕРА ж. **1.** (*привычка, обыкновение*) темиккени, темиккен кылык; **манера быстро говорить** түрген куучынданарга темиккени; **манера долго пить чай** узак чай ичерге темиккен кылык; **2. только мн.** **манеры** тыш кылык-жан; **с хорошими манерами** јакшы тыш кылык-јанду; **3.** (*особенности творчества*) аңылузы; **манера пения** кожондоорынын аңылузы

МАНЕРНИЧАТЬ несов.; разг. мыйжындаар (мыйжында-), мыйрындаар (мыйрында-), чичкерер (чичкер-), чимеркеер (чимерке-); **манерничать перед людьми** улустын алдына мыйжындаар

МАНЕРНОСТЬ, -ая, -ое мыйжындаш, мыйрындаш, чичкериш, чимеркеш; **манерность женщины** үй кижинин мыйжындажы

МАНЕРНЫЙ, -ая, -ое мыйжындууш, мыйрындууш, чимеркек; **манерный человек** чимеркек (мыйжындууш) кизи

МАНЖЕТ м. и **МАНЖЕТА** ж. уштук; **манжеты рукавов** јеннин уштугы; **брючные манжеты** штаннын уштугы

МАНИАКАЛЬНЫЙ, -ая, -ое маниакальный; **маниакальное состояние** боль-

ного оору кижинин маниакальный айалгазы

МАНИПУЛИРОВАТЬ несов. чем, с чем **1.** манипулировать эдер (эт-), манипуляциялар эдер; **манипулировать с картами** көзөрлөрлө манипулировать эдер; **манипулировать руками** колдорыла манипуляциялар эдер; **2. кем-чем** (*воздействовать на людей в своих целях, представляя что-л. в ложном виде*) куурмактаар (куурмакта-); **манипулировать людьми** улусты куурмактаар

МАНИПУЛЯТОР м. **1.** цирк. манипулятор, колдорыла манипуляциялар эдип турган кизи; **2.** (*о том, кто пытается воздействовать на людей в своих целях*) куурмакчы кизи, куурмактап турган кизи; **манипуляторы общественным мнением** эл-јоннын шүүлтелерин куурмактап турган улус; **3. тех.** (*приспособление для выполнения вспомогательных операций*) манипулятор; **автоматический манипулятор** автоматикалык манипулятор

МАНИПУЛЯЦИЯ ж. **1.** (*сложное действие при работе руками*) манипуляция; **манипуляции парикмахера** парикмахердин манипуляциялары; **2. цирк.** (*показ фокусов, основанных на ловкости рук*) фокус көргүзери; **манипуляции с картами** көзөрлө фокус көргүзери; **3. перен., разг.** (*ловкая проделка, махинация*) куурмак, куурмакту керек; **раскрыть манипуляции воров** уурчылардын куурмагын ачар; **4. тех.** (*действие манипулятора*) манипулятордын ижи

МАНИТЬ несов. кого **1.** (*звать взглядом*) кычырар (кычыр-); (*рукой*) јангып кычырар (јангып кычыр-); **манить взглядом** көстөриле кычырар; **манить рукой** колыла јангып кычырар; **2. перен.** (*прельщать, привлекать*) јилбиркедер (јилбиркет-), бойына тартар (тарт-); **горы манят** кырлар јилбиркедип јат; **манит её взор** онын көстөри бойына тартып јат

МАНИФЕСТ м. манифест, кычыру; **правительственный манифест** башкару-

МАНУФАКТУРА

нын кычырузы; **манифест сторонников мира** амыр-энчү учун тартыжып турган улустын манифести

МАНИФЕСТАЦИЯ *жс.* манифестация; **манифестация шахтёров** шахтёрдордын манифестациязы

МАНИФЕСТИРОВАТЬ *сов., несов.* 1. (*участвовать в манифестации*) манифестировать эдип ийер (манифестировать эдип ий-), манифестировать эдер (манифестировать эт-), манифестацияда туружып ийер (туружып ий-), манифестацияда туружар (туруш-); **манифестировать на площади** тепсенде манифестацияда туружар; **манифестировать против увольнения** иштен чыгарып турганына удур манифестировать эдер; 2. (*заявлять о чём-л.*) угузып салар (угузып сал-), угузар (угус-); **манифестировать протест** јөпсинбезин угузар

МАНИШКА *жс.* манишка; **рубашка с манишкой** манишкалу чамча

МАНИЯ *жс.* 1. (*исключительная сосредоточенность сознания, чувств на какой-л. одной идее*) мания; **мания величия** улуркаштын маниязы; 3. *перен.* (*сильное пристрастие к чему-л.*) мания, тын сүүри; **мания к чистоте** ару болорынын маниязы; **мания делать покупки** садыжарга тын сүүри

МАНКИРОВАТЬ 1. *сов., несов.* (*небрежно отнестись – относиться к чему-л., пренебречь – пренебрегать чем-л.*) керектебей салар (керектебей сал-), керектебес (керектебе-), керекке алып салбас (алып салба-), керекке албас (алба-), тообос (тообо-); **манкировать своими обязанностями** бойынын ижин керектебес; **манкировать собрание** јуунды тообос; 2. *что, чем* (*отказаться – отказываться появляться где-л. по какой-л. причине*) барбас (барба-), этпес (этпе-), болбос (болбо-); **манкировать спектакль из-за болезни** ооружынан улам спектакльга барбас; **манкировать домашнее задание** айылдын ижин этпес

МАННЫЙ, -ая, -ое манный, манный крупадан эткен; **манная каша** манный каша; **манный пудинг** манный крупадан эткен пудинг

МАНОВЕНИЕ *с.; книжн.* (*движение рукой, выражающее приказание*) јанып ийери; **остановить мановением руки** колыла јанып, токтодып ийер; ♦ **будто (как, словно, точно) по мановению волшебной палочки:** 1) коркышту түрген, кенетийин; 2) јенгил

МАНОК *м.; охот.* амыргы; **отозваться на манок** амыргыга удур аҥ берер

МАНСАРДА *жс.* мансарда; **дом с мансардой** мансардалу тура

МАНСИ *мн.; нескл.* мансилер, манси калык // *ед.* **манси** *м.* манси эр кижиге, манси укту эр кижиге; **манси** *жс.* манси үй кижиге, манси укту үй кижиге

МАНСИЙСКИЙ, -ая, -ое манси, мансилердин; **мансийский язык** манси тил; **мансийский костюм** мансилердин кеп-кийими

МАНСИЙЦЫ *мн.* мансилер, манси калык // *ед.* **мансиец** *м.* манси эр кижиге, манси укту эр кижиге; **мансийка** *м.* манси үй кижиге, манси укту үй кижиге

МАНТИЯ *жс.; в разн. знач.* мантия; **кардинальская мантия** кардиналдын мантиязы; **мантия медузы** медузанын мантиязы; **мантия Земли** Јердин мантиязы

МАНТО *с.; нескл.* манто, элбек алу тон; **норковое манто** норканын терезинен эткен манто

МАНУАЛЬНЫЙ, -ая, -ое мануальный, колло эдер; **мануальная терапия** мануальный терапия; **мануальный массаж** колло эдер массаж

МАНУЛ *м.; зоол.* манул

МАНУСКРИПТ *м.; книжн.* манускрипт; **исторический манускрипт** түүкилик манускрипт

МАНУФАКТУРА мануфактура; **ремесленная мануфактура** ремесленный мануфактура

МАНУФАКТУРНЫЙ

МАНУФАКТУРНЫЙ, -ая, -ое мануфактурный; **мануфактурный период капитализма** капитализмнын мануфактурный ойи

МАНЬЧЖУРСКИЙ, -ая, -ое маньчжур; **маньчжурский народ** маньчжур калык

МАНЬЧЖУРЫ *мн.* маньчжурлар // *ед.* **маньчжур** *м.* маньчжур эр кижиге, маньчжур утку эр кижиге; **маньчжурка** *ж.* маньчжур уй кижиге, маньчжур утку уй кижиге

МАНЬЯК *м.* 1. маньяк, манила оору кижиге; **лечение маньяка** маньякты эмдее-ри; 2. *разг.* (человек, одержимый страстным влечением к чему-л.) маньяк; **маньяк футбола** футболдын маньягы

МАРАЗМ *м.* 1. (состояние полного упадка психофизической деятельности человека) маразм, тынг жобоп калганы; **впасть в маразм** маразмга кирип калар; 2. (состояние нравственного упадка, разложения кого-, чего-л.) маразм, жайрадылары, жайрадылыш; **маразм общества** албаты-жоннын жайрадылыгы

МАРАЗМАТИК *м.* маразмга кирип калган кижиге

МАРАЛ *м.*; *зоол.* сыгын, ан; **стадо маралов** сыгындын уури; **охота на маралов** сыгынга андаары

МАРАЛИЙ, -ья, -ье аннын; **маральи рога** аннын муустери

МАРАЛОВОД *м.* ан оскуреечи

МАРАЛОВОДСТВО *с.* ан оскуриш, ан оскурери

МАРАЛОВОДЧЕСКИЙ, -ая, -ое ан оскурер; **мараловодческое хозяйство** ан оскурер ээле

МАРАЛЬНИК *м.* 1. (загороженная местность для маралов) маральник; **территория маральника** маральниктин жери; 2. (кустарник с розовыми цветами) маральник; **весной расцветают маральники** жаскыда маральниктер чечектейт

МАРАТЬ *несов.*; *разг.* 1. что (пачкать, грязнить) уймаар (уйма-), кирлеер

(кирле-); **марать одежду** кийимди кирлеер; 2. *перен.* кого-что (порочить, бесчестить, позорить) жамандаар (жаманда-), каралаар (карала-), уйатка тужурер (тужур-); **марать честное имя** акту адын уйатка тужурер; 3. (плохо, неряшливо, наспех рисовать) жаман жураар (жура-); (плохо, неряшливо, наспех писать) жаман бичиир (бичи-); **марать акварелью** акварельле жаман жураар; **марать стихи** улгерлерди жаман бичиир; 4. (вычёркивать из написанного) кыраар (кыр-); **безжалостно марать написанные страницы** бичилген буктерди килебей кыраар; ♦ **марать (пачкать) руки** жаман керекке кирер

МАРАТЬСЯ *несов.* 1. *разг.* (пачкаться, становиться грязным) уймалар (уймал-), кирленер (кирлен-); **детская одежда быстро марается** балдардын кийими турген кирленип жат; **мараться краской** будукла уймалар; 2. (пачкать собой) уймаар (уйма-), кирлеер (кирле-); **не касайтесь стены, она марается** стенеге табарбагар, ол уймап жат; 3. *перен., прост.* (ввязываться в какое-л. дело) кирижер (кириш-); **мараться не стоит** киришпес керек; 4. (испражняться – о грудных детях) боктоор (бокто-), чычынар (чычын-); **ребёнок часто марался** бала улам сайын боктоп турган

МАРАФОН *м.* марафон; **танцевальный марафон** бијенин марафоны

МАРАФОНЕЦ *м.*; *разг.* марафон жүгуреечи

МАРАФОНСКИЙ, -ая, -ое *спорт.* марафон; **марафонский заплыв** марафон эжиниш; ♦ **марафонский бег** марафон жүриш

МАРГАНЕЦ *м.*; *хим.* марганец

МАРГАНЦЕВЫЙ, -ая, -ое марганецтү; **марганцевое месторождение** марганецтү жер

МАРГАНЦОВКА *ж.*; *разг.* марганцовка; **протереть руки марганцовкой** колдорды марганцовкала арчыыр

МАРОДЁР

МАРГАНЦОВЫЙ, -ая, -ое марганцов-калу; **марганцовый раствор** марганцов-калу чейинти

МАРГАРИН м. маргарин; **жарить на маргарине** маргаринге каарар

МАРЕВО с. 1. (*мираж*) куулгазын; 2. (*дымка, туман*) туман, ыш, буу; **окутаться маревом** туманла бүркелип калар; **марево пожара** өрттин ыжы; 3. (*переливающийся тёплый воздух у поверхности земли в солнечную погоду*) мелтиреп турган кей

МАРИ мн.; нескл. (ед. *мáри* нескл.; м. и ж.) то же, что **марийцы**

МАРИЙСКИЙ, -ая, -ое марий; **марийский язык** марий тил

МАРИЙЦЫ мн. мариецтер, марий калык // **мариец** м. марий эр кижы, марий укту эр кижы; **марийка** ж. марий үй кижы, марий укту үй кижы

МАРИНАД м. 1. маринад; **сварить маринад** маринад кайнадып салар; 2. *обычно* мн. **маринады** маринадтар; **заготовить маринады** маринадтар белетеп салар

МАРИНОВАТЬ несов. 1. *что* мариновать эдер (эт-); **мариновать грибы** мешке мариновать эдер; 2. *кого-что; перен., разг. (намеренно задерживать)* өнөтийин узак ойгө тудар (тут-); **мариновать дело** керекти өнөтийин узак ойгө тудар; **мариновать в звании майора** майордын жамызында өнөтийин узак ойгө тудар

МАРИОНЁТКА ж. 1. (*театральная кукла, управляемая посредством нитей*) марионетка, наадай; **театр марионеток** марионеткалардын театры; 2. *перен. (человек, правительство и т.п., слепо действующие по воле других)* марионетка; **быть марионеткой** марионетка болор

МАРИОНЁТОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. марионетка, марионетканын; **марионеточные куклы** марионетка наадайлар; 2. *перен. (слепо действующий по воле других)* садынчак; **марионеточное правительство** садынчак башкаруу

МАРИХУАНА ж. марихуана; **курить марихуану** марихуана тартар

МА́РКА I ж. 1. марка; **почтовая марка** почтанын марказы; 2. (*знак, клеймо*) марка, таңма; **одежда известной марки** марказы жарлу кийим; **фабричная марка** фабриканын таңмазы; 3. *перен., разг. (репутация, престиж)* марка, тоомжы, репутация; **держать марку** марказын тудар (тоомжызын жылытпас); 4. (*сорт, качество*) марка, чыңдыйы; **товар высшей марки** чыңдыйы бийик товар

МА́РКА II ж. марка (*Германия ла Финляндиянын эски акчазы*)

МАРКÉТИНГ м. маркетинг; **исследовать маркетинг** маркетингти шиндеер

МА́РКИЙ, -ая, -ое кирленчек, кирленкей, уймалчак, уймалчан; **маркая одежда** кирленчек кийим

МАРКИРОВА́ТЬ сов., несов.; спец. таңмалап салар (таңмалап сал-), таңмалаар (таңмала-), таңма тургузып салар (тургузып сал-), таңма тургузар (тургус-); **маркировать обувь** өдүктү таңмалап салар

МАРКИРÓВКА ж.; спец. 1. (*маркирование*) таңмалаары, таңмалаш, таңма (марка) тургузары, таңма (марка) тургузыш; **маркировка груза** кошты таңмалаары; 2. (*клеймо на товарах*) тургузылган марка (таңма); **проверить маркировку товара** товардын тургузылган марказын шиндеп көрөр

МАРКИРÓЩИК м. таңма тургузаачы

МА́РЛЯ ж. марля; **бинт из марли** марлядан эткен бинт

МАРМЕЛÁД м. мармелад; **сладкий мармелад** тату мармелад

МАРОДЁР м. 1. (*грабитель*) тонокчы, мародёр; **поймать мародёра** мародёрды тудуп алар; 2. *разг. (торговец-спекулянт)* мародёр, астамчы; **купить дорогой товар у мародёра** астамчынан баалуу товар садып алар

МАРОДЁРСТВО

МАРОДЁРСТВО с. тонош, уурданыш; **мародёрство во время землетрясения** јер силкиништинг ойинде тонош

МАРОДЁРСТВОВАТЬ *несов.* тоноор (тоно-), уурданар (уурдан-); **мародёрствовать на войне** јууда уурданар

МАРОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. марканынг; **марочный знак** марканынг танмазы; 2. (имеющий определённую марку, сортовой) маркалу, танмалу; **марочный товар** маркалу товар; **марочное вино** маркалу аракы

МАРТ м. тулаан ай

МАРТОВСКИЙ, -ая, -ое тулаан айдын; **мартовский день** тулаан айдын күни

МАРШ I м. *только ед.* 1. (способ мерной ходьбы в строю) марш; **строевой марш** стройдын маршы; 2. (поход, организованное движение) марш, јүрүш; **трёхдневный марш** үч күннин маршы; **марш мира** амыр-энчүнин јүрүжи; 3. муз. марш; **военный марш** јуучыл марш; 4. (часть лестницы между двумя площадками) марш; **лестничные марши** текпиштин марштары

МАРШ II *межд.* 1. *воен.* (команда к началу движения) марш; **Шагом марш!** Марш базар!; 2. *разг.* (приказание уйти, удалиться окуда-л.) чык, бар, бас; **Марш отсюда!** Чык мынан!; 3. (требование двигаться быстро, быстрее) марш, түрген; **Марш домой!** Марш айылга!

МАРШАЛ м.; *воен.* маршал; **маршал авиации** авиациянын маршалы

МАРШИРОВАТЬ *несов.* маршировать эдер (эт-), маршла базар (бас-); **маршировать с оружием в руках** колында мылтыкту маршировать эдер

МАРШИРÓВКА ж.; *воен.* маршировать эдери

МАРШРУТ м. маршрут; **маршрут движения** јолдын маршруды; **изменить маршрут** маршрутты сольыр

МАРШРУТНЫЙ, -ая, -ое маршруттын, маршрутный; **маршрутная карта**

маршруттын картазы; **маршрутное такси** маршрутный такси

МÁСКА ж. 1. маска, амалдай; **карнавальная маска** карнавалдын масказы; 2. *перен.* (притворный вид, видимость какого-л. отношения) бүдүш; **маска равнодушия** керексинбес бүдүш; 3. *спец.* (предохранительная крышка или накладка на лицо) маска; **маска вратаря** вратарьдын масказы; **кислородная маска** кислород өткүрер маска; 4. (слой густо нанесенного на лицо крема) маска; **лечебная маска** эмдеер маска; ♦ **надеть (на себя) маску** (бойынын) чын кылыгын көргүспес; **носить маску** өскө кижиге болуп төгүнденер; **сбросить (с себя) маску** (бойынын) чын кылыгын көргүзөр (төгүнин токтодып салар); **сорвать маску с кого** илезине чыгарып ийер (төгүнин ачып ийер)

МАСКАРАД м. 1. маскарад; **праздничный маскарад** байрамнын маскарады; 2. (необычный наряд) маскарад кийим; **прийти на бал в маскараде** балга маскарад кийимдү келер

МАСКАРАДНЫЙ, -ая, -ое маскарадтын; **маскарадный костюм** маскарадтын костюмы

МАСКИРОВАТЬ *несов.*; *кого-что* 1. маска кийдирер (кийдир-), маскарадтын кийимин кийдирер; **маскировать детей** балдарга маскарадтын кийимин кийдирер; 2. (закрывать, делая невидимым) бүркеп јажырап (бүркеп јажыр-); **маскировать оружие ветками** јуу-јепселди будактарла бүркеп јажырап; 3. (делать незаметным) јажырап; **эта одежда маскирует полноту** бу кийим семизин јажырып јат; 4. *перен.* (скрывать, утаивать) јажырап, көргүспес (көргүспе-); **маскировать своё смущение** бойынын уйалганын јажырап; **маскировать беспокойство** санааркажын көргүспес

МАСКИРОВАТЬСЯ *несов.* 1. маска кийер (кий-), маскарад кийим кийер; **маскироваться волком** бөрүнин масказын

кийер; **2.** (*скрываться, делать себя незаметным*) жажынар (жажын-); **маскироваться от врагов** оштүлерден жажынар; **3.** *перен.* (*лицемерить, притворяться*) куурмактанар (куурмактан-), төгүнденер (төгүнден-), эки жүстенер (жүстен-); **не уметь маскироваться** төгүнденерге (куурмактанарга, эки жүстенерге) билбес

МАСКИРÓВКА *ж.* **1.** (*скрытие*) жажыранары; **маскировка военных объектов** жуучыл объекттерди жажыранары; **2.** (*утаивание*) жажыранары (жажырганы); **маскировка своих желаний** бойынын күүнин жажыранары; **3.** (*то, чем маскируются*) маскировка; **повесить маскировку на окно** көзнөккө маскировка илип салар

МАСКИРÓВОЧНЫЙ, -ая, -ое маскировка эдер, жажынар, жажынатан; **маскировочная сетка** маскировка эдер сетка; **маскировочный халат** жажынатан халат; **маскировочные средства** жажынар эп-аргалар

МÁСЛЕНИЦА *ж.* **1.** (*языческий праздник проводов зимы у древних славян*) Масленица; **гулянья на Масленице** Масленицада жыргал; **2.** *разг.* (*о весёлой, привольной жизни*) масленица, жайым жүрүм; **♦ не жизнь, а масленица** тегин жүрүм эмес, жайым жүрүм

МÁСЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*смазанный, пропитанный маслом*) саржулу, саржулаган; **масленая каша** саржулу каша; **масленные блины** саржулаган блиналар; **2.** (*запачканный маслом*) саржуга уймалган; **масленные пальцы** саржуга уймалган сабарлар; **3.** *перен.* (*льстивый, заискивающий*) жарамзык, жапсык; **масленный голос** жарамзык үн; **масленая речь** жапсык куучын-эрмек; **3.** *перен.* (*чувственный, сластолюбивый*) кычалу, жарамзык; **масленные глаза** кычалу көстөр; **масленный взор** жарамзык көрүш

МАСЛЁНКА *ж.* **1.** саржусалгыш; **2.** (*сосуд для смазочного масла*) маслёнка; **3.** *тех.* (*устройство для подачи смазочных*

веществ на трущиеся механизмы) маслёнка; **отрегулировать маслёнку** маслёнканы жазап салар

МÁСЛИТЬ *несов.; разг.* **1.** (*мазать маслом*) саржула сүртер (сүрт-); **маслить хлеб** калашты саржула сүртер; **2.** (*добавлять масло во что-л.*) үс урар (ур-), үс кожор (кош-); **маслить салат** салатка үс кожор

МÁСЛО *с.; спец.* **1.** саржу, үс; (*техническое*) сүркүш; **сливочное масло** саржу; **топлёное масло** сары саржу; **льняное масло** күделинин үзи; **машинное масло** машинный сүркүш; **на масле** (*о блюдах*) саржулу, үстү; **2.** *иск.* (*масляная краска или картина, написанная художником*) масляный будук, масляный будукла жураган журук; **писать маслом** масляный будукла жураар; **рассматривать акварели и масло художника** журукчынын акварельдерин ле масляный будукла жураган журуктарын айкактар; **♦ как по маслу** (*идти, течь, катиться и т.п.*) буудак жок (женил) барар; **как (будто, словно) маслом по сердцу** жүрегине жарамыкту (жүрегин сүндирер); **получить кукиш с маслом** нени де алып болбос; **подливать масла в огонь** керектин аайын там ла коомойтыдар; **кашу маслом не испортишь** жакшы неме ас болбос; **как сыр в масле кататься** арга-чакту жадар

МАСЛОБÓЙКА *ж.* **1.** маслобойка; **сбить сливки в маслобойке** каймакты маслобойкада согор; **2.** *разг.* (*предприятие по изготовлению масла*) саржу эдер предприятие; **работать на маслобойке** саржу эдер предприятиедө иштеер

МАСЛОБÓЙНЫЙ, -ая, -ое саржу согор, саржу эдер; **маслобойный завод** саржу эдер завод

МАСЛОБÓЙНЯ *ж.; разг.* саржу эдер предприятие; **старая маслобойня** саржу эдер эски предприятие

МАСЛОДÉЛ *ж.* саржу эдер ишчи; **опытные маслоделы** саржу эдер ченемелдү ишчилер

МАСЛОДЕЛИЕ

МАСЛОДЕ́ЛИЕ с. 1. (процесс изготовления масла) сарју согоры, сарју согор иш; **заниматься масломелием** сарју согор иш эдер; 2. (отрасль, производящая животные масла) сарју эдер отрасль; **развитое маслоделие** өзүми бийик сарју эдер отрасль

МАСЛОЗАВÓД ж. сарју эдер завод; **работать на маслозаводе** сарју эдер заводто иштеер

МАСЛЯНИ́СТЫЙ, -ая, -ое 1. (содержащий масло) үстү, сарјулу, майлу; **маслянистый сыр** үстү сыр; 2. (лоснящийся, глянецовый) жылтырашкан; **маслянистые листочки** жылтырашкан жалбырактар

МАСЛЯ́ННЫЙ, -ая, -ое 1. сарјулу, үстү, майлу; сүрткүштү; **масляное пятно** үстү шылбак; 2. масляный; **масляные краски** масляный будуктар; **масляные картины** масляный будуктарла жураган журуктар; 3. тех. (работающий на масле, с помощью масла) масляный; **масляный насос** масляный насос

МАССА ж. 1. в разн. знач. масса; **сырковая масса** сырковый масса; 2. (множество) сүрекей көп; **масса народа** сүрекей көп улус; **масса дел** сүрекей көп иш; 3. (большинство) көбизи, көп сабазы; **основная масса войск** черүлердин көп сабазы; 4. (население) эл-жон; **трудящиеся массы** ишкүчиле жаткан эл-жон; 5. физ. масса, бескези; **масса тела** телонун бескези; **масса воды** суунун массазы; ♦ в массе көбизинде, көп сабазында; **масса рвотная** куску

МАССА́Ж м.; мед. массаж, сыйму; **делать массаж** массаж эдер; **лечить массажем** массагла эмдеер

МАССАЖИ́СТ м. массаж эдеечи, массаж эдер кижги, сыймуучы

МАССАЖИ́СТКА ж. массаж эдер үй кижги, сыймуучы

МАССИ́В м. элбек јер; **горные массивы** кырлу элбек јерлер; **лесные массивы** агашту элбек јерлер

МАССИ́ВНЫЙ, -ая, -ое уур; јаан; **массивный стул** уур отургыш; **человек с массивной фигурой** јаан оборлу кижги

МАССИ́РОВАТЬ несов. кого-что массаж эдер (эт-), массажтаар (массажа-); **массировать голову** башка массаж эдер; **массировать больного** оору кижини массажтаар

МАССÓВКА ж. 1. (в России до 1917 г. – небольшой митинг, тайная революционная сходка) массовка, туйка јуун; **собраться на массовку** туйка јуунга јуулыжып алар; 2. (массовая сцена в фильме, спектакле) массовка, көп улусту сцена; **актёрская массовка** артисттердин массовказы; **участвовать в массовке** көп улусту сценада туружар; 3. (массовая экскурсия, обычно загородная) массовка, көп улусту амыралта; **воскресная массовка** воскресен күннин массовказы

МАССОВЫ́Й, -ая, -ое 1. (являющийся не единичным) камык, ал-камык; **массовый падёж скота** малдын камык кырылыжы; **массовый прилёт птиц** куштардын ал-камык учуп келгени; 2. (совершаемый массами) көп улусту, көп улус туружар; **массовый митинг** көп улусту митинг; **массовая игра** көп улус туружар ойын; 3. (принадлежащий массам) көп улустын; **массовое движение** көп улустын кыймыгузы; 4. (производимый в больших количествах) көп тооло чыгарар; **массовое производство** көп тооло чыгарар производство

МА́СТЕР м. 1. (квалифицированный работник, занимающийся каким-л. ремеслом) ус; **часовой мастер** час жазаар ус; 2. (человек, достигший большого мастерства в своём деле) ус; **мастера искусств** кеендиктин устары; 3. разг. (искусный в каком-л. деле человек) јайалталу кижги, усчы; **мастер исполнения народных песен** албатынын кожондорын кожондоор јайалталу кижги; 4. (лицо, осуществляющее руководство цехом, сменой и т.п.) мастер; **сменный мастер** сменанын мастера; **мастер цеха** цехтин мастера; 5. (звание, присваиваемое спортсменам, достигшим

МАТЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ

определённых результатов) мастер; **мастер спорта** спорттын мастеры; **♦ мастер на все руки** колы ус кижы; **мастер своего дела** ижин јакшы билер ус; **золотых дел мастер** ювелир, алтынла иштенер ус

МАСТЕРИТЬ *несов. что* јазаар (јаза-), узанар (узан-); **мастерить лодку** кеме јазаар; **любить мастерить** узанарга сүүр

МАСТЕРСКАЯ *жс.* мастерской; **обувная мастерская** бдүк јазаар мастерской

МАСТЕРСКИ и **МАСТЕРСКИЙ** *нареч.; разг.* коркышту јакшы, сүрекей эптү; **мастерски исполнять песню** кожонды коркышту јакшы кожондоор; **он мастерски сделал скамейку** ол отургышты сүрекей эптү эдип салды

МАСТЕРСТВО *с. 1.* (*умение, владение профессией*) узы, ус ижи; **мастерство войлочниц** кийис базаачылардын ус ижи; **2.** (*трудовой навык, ремесло*) узаныш, узанар иш; **швейное мастерство** көкчилердин узаныжы; **столярное мастерство** агашла узанар иш; **3.** (*большое умение, искусство в какой-л. области*) узы; **мастерство танцора** бијечинин узы

МАСТИСТЫЙ, -ая, -ое *спец.* јакшы укту; **мастистая лошадь** јакшы укту ат

МАСТИТЫЙ, -ая, -ое **1** (*почтенный, заслуживший признание*) тоомјылу, ады чыккан, јарлу; **маститый учёный** тоомјылу билимчи; **маститый писатель** јарлу бичиичи; **2.** (*почтенный по возрасту*) јажы јаан; **маститый старец** јажы јаан карганак

МАСТЬ *жс. 1.* (*цвет шерсти у лошадей*) өн; **масть лошади** аттын өни; **лошадь игреновой масти** чабдар ат; **2.** (*часть колоды игральных карт, отличающихся по цвету и форме очков*) көс; **бубновая масть** мыйман көс

МАСШТАБ *м. 1.* *прям.* масштаб; **масштаб карты** картанын масштабы; **2.** *перен.* (*значение*) учур; **учёный мирового масштаба** телекейлик учурлу билимчи; **3.** (*размах, охват*) кеми, кемјүзи; **масштаб цен** баалардын кеми

МАСШТАБНОСТЬ *жс.* јаан учурлузы, јаан болгоны; **масштабность события** керектин јаан учурлузы

МАСШТАБНЫЙ, -ая, -ое **1.** масштабту; **масштабная карта** масштабту карта; **2.** (*большого охвата, размаха*) коркышту јаан; учуры јаан; **масштабное здание** коркышту јаан тура; **масштабное дело** учуры јаан керек

МАТ I *м.;* *шахм.* мат; **поставить мат** мат тургузар

МАТ II *м.;* *спорт.* (*подстилка в виде матраца, тюфяка*) мат; **бороться на мате** маттын үстинде күрежер

МАТ III *м.;* *жарг.* јаман сөс; **выражаться (ругаться, крыть) матом** јаман сөс айдар

МАТ IV *м.;* *спец.* (*широковатость, лишаящая блеска или прозрачности*) бозомтык болоры, јалтыркай эмези, өткүре көрүнбези; **нанести мат на стекло** шилди јалтыркай эмес эдип салар

МАТЕМАТИК *м.* математик; **способный математик** јайалталу математик

МАТЕМАТИКА *жс.* математика; **высшая математика** бийик математика

МАТЕМАТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое математический; **математическая задача** математический задача

МАТЕРИАЛ *м. 1.* (*сырьё, предмет*) материал; **перевязочный материал** танатан материал; **2.** (*данные, сведения*) материал; **исторический материал** түүкилик материал; **материалы судебного дела** јаргы керектин материалдары; **3.** (*ткань*) бөс; **материал на пальто** тон эдер бөс

МАТЕРИАЛИЗМ *м.;* *филос.* материализм; **диалектический материализм** диалектический материализм

МАТЕРИАЛИСТ *м.;* *филос.* материалист

МАТЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое *филос. 1.* (*основанный на материализме*) материализмнын; **материалистическая философия** материализмнын философия-

МАТЕРИАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКИЙ

зы; **2.** (*выражающий принципы материализма*) материалист, материалистический; **материалистический взгляд** материалистический көрүм

МАТЕРИАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое материально-технический; **материально-техническая база общества** эл-јоннын материально-технический төзөлгөзи

МАТЕРИАЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** материалдардын; материалдарлу; **материальный склад** материалдардын склады; **2.** (*имущественный, денежный*) материальный, акча-јөбөжөлү; **материальная помощь** материальный болуш; **материальное положение** акча-јөбөжөлү айалга; **3.** (*вещественный, физический*) материальный; **материальная культура** материальный культура

МАТЕРИК *м.; геогр.* **1.** материк; **евразийский материк** Евразиянын материги; **2.** (*суша, земля*) јер; **на материке** јерде

МАТЕРИНСКИЙ, -ая, -ое эне, эненин, энезинин; **материнский язык** эне тил; **материнская ласка** эненин эркези; **материнский род** энезинин угы-төзи

МАТЕРИНСТВО *с.* энелик; **охрана материнства** энеликти корыры

МАТЕРИЯ *ж.* **1.** *физ., филос.* материя; **строение материи** материянын бүдүми; **2.** (*ткань*) бөс; **шёлковая материя** торко бөс; ♦ **говорить о высоких материях** бийик материялар керегинде куучындаар

МАТЕРЧАТЫЙ, -ая, -ое бөс, бөстөн эдилген; **матерчатая сумка** бөс сумка

МАТЁРЫЙ, -ая, -ое **1.** (*достигший полной зрелости, крепкий – о животных, растениях*) күчтү, јаан; **матёрый волк** күчтү бөрү; **матёрый дуб** јаан эрмен агаш; **2.** *разг. (опытный, знающий)* ченемелдү; **матёрый политик** ченемелдү политик; **3.** *перен., неодобр. (отъявленный, законрелый)* амтажып калган, эремжип калган; **матёрый бюрократ** амтажып калган бюрократ; **матёрый вор** эремжип калган уурчы

МАТИРОВАТЬ *несов. что; спец.* бозомтык (јалтыркай эмес, өткүре көрүнбес) эдер (эт-); **матировать стекло** шилди бозомтык эдер

МАТИРÓВКА *ж.; спец.* бозомтык (јалтыркай эмес, өткүре көрүнбес) эдери; **матировка шёлка** килинди јалтыркай эмес эдери

МАТКА *ж.* **1.** (*самка у животных*) эне, тижги; **матка лося** тижги булан; **матка пчелы** эне адару; **2.** *анат.* матка, бала јаткызы, баланын јери; **опухоль матки** матканын тижиги; **3.** *разг.* эне; **матка-картофелина** эне-картошко; **4.** *нар.-разг.* эне; **Где твоя матка?** Сенин энен кайда?; **5.** *мор. (судно, обслуживающее другие суда во время остановки)* матка; **судно-матка** матка-кереп

МАТОВЫЙ I, -ая, -ое (*тусклый, не блестящий, непрозрачный*) бозомтык, јалтыркай эмес, өткүре көрүнбес; **матовое стекло** бозомтык шил; **матовая фотобумага** јалтыркай эмес фоточаазын; **матовая лампочка** өткүре көрүнбес лампочка

МАТОВЫЙ II, -ая, -ое *шахм.* мат болотон; **матовая ситуация** мат болотон айалга

МАТОЧНЫЙ, -ая, -ое *спец.* **1.** (*относящееся к самкам у животных*) тижги малдын; **маточное поголовье скота** тижги малдын тын тоозы; **2.** (*относящееся к матке женщины или живородящих животных*) матканын; **маточное воспаление** матканын чамыкканы; **3.** (*относящееся к растению, которое используется для выращивания других растений*) эне үреннин; **маточные семена** эне үрендер

МАТРА́С и **МАТРА́Ц** *ж.* матра́с, төжөк; **ватный матрац** ваталу матра́с; **волосяной матра́с** кыл төжөк

МАТРИАРХА́Т *м.* **1.** *ист. (господствующее положение женщин в обществе)* матриархат, үй улустын башкарар јангы; **2.** *ирон. (женское управление)* матриархат; **семейный матриархат** биленин матриархаты

МАЧТОВЫЙ

МАТРОС *м.* матрос; **матрос рыбо-ловецкого судна** балык тудар керептин матрозы

МАТРОССКИЙ, -ая, -ое матросский, матростын; **матросский танец** матросский бије; **матросская форма** матростын кеп-кийими

МАТУШКА *ж.* 1. *уст.; обычно ласк.* эне, эней; **моя матушка** энейим; **старенькая матушка** карган эне; 2. *перен. (употребляется как приложение)* эне; **земля-матушка** јер-эне; **Волга-матушка** Волга-эне; 3. *разг. (обычно в обращении к пожилой женщине)* ласк. энебис, өрөкөн; **Не беспокойтесь, матушка!** Санааркабагар, энебис!; 4. *разг. (о жене священника)* абыстын үйи; **попадья-матушка** абыстын үйи; ♦ **по матушке пустить (к такой-то матушке послать)** јаман сөслө айткылап салар

МАТЧ *м.*; *спорт.* матч, маргаан; **финальный матч** калганчы матч; **отборочный матч** ылгап талдаар маргаан

МАТЧ-ТУРНИР *м.* маргаан-турнир; **шахматный матч-турнир** шахматла маргаан-турнир

МАТЬ *ж.* 1. эне; **многодетная мать** көп балдарлу эне; 2. *(самка)* эне; **медвежонок играл возле матери** айучак энезинин јанында ойноп турды; 3. *(источник, начало чего-л.)* эне; **природа-мать** эне ар-бүткен; **мать-земля** јер-эне; 4. *(обращение к пожилой женщине или к жене как к матери своих детей)* энебис, (балдардын) энези; **Принести Вам воды, мать?** Слерге суу экелип берейин бе, энебис?; **Пойдём, мать!** Энези, баралы! ♦ **в чём мать родила** кийим јок; **показать кузькину мать** коркыдар, кезедер; **всосать с молоком матери** јаштан ала билип алар

МАФИОЗНЫЙ, -ая, -ое мафиянын; **мафиозные структуры** мафиянын структуралары

МАФИЯ *ж.* мафия; **сицилийская мафия** Сицилиянын мафиязы

МАХ *м.* 1. *(один взмах)* бир талбындаш, бир катап талбындап ийери, бир јангыш, бир катап јанып ийери; **мах крыла** ка-

наттын бир катап талбындап ийери; **мах рукой** колдын бир јангыжы; 2. *(один оборот)* бир айланыш; **мах колеса** тегеликтин бир айланыжы; 3. *(шаг животного)* базыт; **широкий мах лошади** аттын узун базыды; ♦ **махом** коркышту түрген; **с маху** түрген, сананбай; **одним махом, с одного маха** бир темденип (бир уунда); **со всего маху** бар јок күчиле; **дать маху** јастырып ийер

МАХАТЬ *несов. чем* јангыыр (јангы-); *(крыльями)* талбыыр (талбы-); **махать руками** колдорло јангыыр; **махать крыльями** канаттарла талбыыр

МАХИНА *ж.*; *разг.* јаан (уур, тайрак) неме

МАХИНАТОР *м.*; *разг.* куурмакчы

МАХИНАТОРСКИЙ, -ая, -ое *разг.* куурмакту

МАХИНАЦИЯ *ж.*; *разг., неодобр.* куурмак, куурмактаныш, куурмакту керек, куурмакту кылык; **финансовые махинации** акча-манатла колбулу куурмактар; **крупные махинации** јаан куурмакту керектер

МАХНУТЬ *сов.* 1. јанып ийер (јанып ий-); *(крыльями)* талбып ийер (талбып ий-); **махнуть рукой** колыла јанып ийер; **махнуть крыльями** канаттарыла талбып ийер; 2. *разг. (прыгнуть, перепрыгнуть, броситься)* калып ийер (калып ий-); **махнуть через забор** чеден ажыра калып ийер; 3. *разг. (отправиться куда-л.)* јүре берер (јүре бер-); **махнуть далеко** ыраак јүре берер; ♦ **махнуть рукой** ајару этпей барар

МАХОРКА *ж.*; *разг.* махорка; **курить махорку** махорка тартар

МАЧЕХА *ж.* өй эне; **злая мачеха** калју өй эне

МАЧТА *ж.* мачта; **мачта корабля** керептин мачтазы

МАЧТОВЫЙ, -ая, -ое 1. мачтанын; **мачтовый огонь** мачтанын оды; 2. *(идущий на изготовление мачт)* мачта эдетен; **мачтовый лес** мачта эдетен агаш; 3. *(несущий вахту на мачте)* мачтада каруулда

МАШИНА

турган; **мачтовый матрос** мачтада каруулда турган матрос

МАШИНА *ж.* 1. (*механизм или совокупность механизмов*) машина; **швейная машина** көктөнөр машина; **вязальная машина** түйүнер машина; 2. (*автомобиль, автомашина*) көлүк; **легковая машина** женил жорыкту көлүк; 3. *публиц. (об организации, действующей подобно механизму)* машина; **военная машина** жуучыл машина; ♦ **как (точно, словно) заведённая машина** токтобой

МАШИНАЛЬНЫЙ, -ая, -ое эзебей (ажарынбай, болгобой, сананбай) эткен, эзебес (сананбас, болгобос) жанынан; **машинальный ответ** болгобос жанынан берген каруу

МАШИНИЗАЦИЯ *ж.* машиналарла жеткилдеери, механизировать эдери; **механизация сельского хозяйства** журт ээлеmdi машиналарла жеткилдеери

МАШИНИЗИРОВАТЬ *сов., несов. что* машиналарла жеткилдеп салар (жеткилдеп сал-), машиналарла жеткилдеер (жеткилде-), механизировать эдип салар (механизировать эдип сал-), механизировать эдер (механизировать эт-); **механизировать завод** заводты механизировать эдер

МАШИНИСТ *м.* машинист; **машинист поезда** поездтин машинисти

МАШИНИСТКА *ж.* машинистка

МАШИНКА *ж.* машинка; **машинка для стрижки волос** чач кайчылаар машинка

МАШИННЫЙ, -ая, -ое 1. (*относящийся к машинам*) машинный, машинанын; **машинное отделение** машинный бөлүк; **машинное масло** машинанын сүркүжи; 2. (*изготовленный машиной*) машинала эткен; **машинная вязка** машинала түүгени

МАШИНОВЕДЕНИЕ *с.* машина ла механизмдер керегинде билим

МАШИНОСТРОЕНИЕ *с.* машиналар эдип чыгарары; **тяжёлое машиностроение** уур машиналар эдип чыгарары

МАШИНОСТРОИТЕЛЬ *м.* машиналар эдип чыгарар специалист

МАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое машиналар эдип чыгарар; **машиностроительный завод** машиналар эдип чыгарар завод;

МАШТАК *м.* таларкак ат

МАЯК *м.* 1. маяк; **огни маяка** маяктын отторы; **береговой маяк** жараттагы маяк; 2. *перен.* озочыл; **маяки труда** иштин озочылдары

МАЯТНИК *м.* маятник; **часовой маятник** частын маятниги

МАЯТЬСЯ *несов.; разг.* 1. (*изнемогать, страдать*) шыралаар (шырала-); **маяться от жары** изүден шыралаар; 2. (*испытывать физические и нравственные страдания*) кыйналар (кыйнал-); **маяться в нищете** жоксырап кыйналар; **маяться в ожидании** сакып кыйналар; 3. (*страдать какой-л. болезнью*) жобоор (жобо-); **маяться животом** ичтин оорузыла жобоор

МАЯЧИТЬ *несов.; разг.* 1. (*смутно виднеться*) жарт эмес көрүнер (көрүн-); **вдали маячит дом** ыраакта тура жарт эмес көрүнөт; 2. (*постоянно попадаться на глаза*) улам сайын учураар (учура-), улам сайын жолыгар (жолык-); **на улице маячили какие-то люди** тышкары та кандый-да улус улам сайын учурап турган; 3. (*предвидеться, ожидаться в ближайшем будущем*) көрүнер (көрүн-), билдирер (билдир-); **впереди маячат экзамены** жуукта экзамендер билдирет

МАЯЧНИК *м.* маяктын ишчизи

МАЯЧНЫЙ, -ая, -ое маяктын; **маячные огни** маяктын отторы

МГЛА *ж.* 1. тоозын, тўнек, туман; **буря мглою небо кроет** шуурган тоозынла тенерини бүркейт; **стелется мгла** туман жайылат; 2. (*сумрак, темнота*) бозом, карачкы, карануй; **наступила мгла** бозом кире берди; **ночная мгла** тўннин карачкызы; **скрыться во тьме** карануйда жоголо берер

МЕДВЕЖОНОК

МГНОВÉНИЕ с. кыска ой, элес ой; **замолчать на мгновение** кыска ойгö унчукпай барар; ♦ **в одно мгновение** тургуза ла, чүрче ле; **в мгновение ока** коркышту түрген, сүреен кыска ойгö; **в первое мгновение** баштап тарый (эн озо, эн бажында); **в последнее мгновение** эн учында

МГНОВÉННО нареч. тургуза ла, чүрче ле, коркышту түрген; **мгновенно замолчать** коркышту түрген унчукпай барар; **мгновенно исчезнуть** тургуза ла јоголо берер

МГНОВÉННЫЙ, -ая, -ое тургуза, түрген, кенетийин; **мгновенная атака** түрген табару; **мгновенный выстрел** кенетийин адыш

МЕБЕЛЬ жс. мебель, айылдын тудунар-кабынар немелери; **мягкая мебель** јымжак мебель; **купить мебель** айылдын тудунар-кабынар немелерин садып алар

МЕБЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое мебельдин; (*изготавливающий мебель*) мебель эдер; **мебельная ткань** мебельдин бöзи; **мебельная фабрика** мебель эдер фабрика

МЕБЕЛЬЩИК м.; спец. мебель јазап турган ус

МЕБЛИРÓВАННЫЙ, -ая, -ое мебельдү; **меблированные комнаты** мебельдү кыштар

МЕБЛИРОВАТЬ сов., несов. что мебель тургузып салар (тургузып сал-), мебель тургузар (тургус-); **меблировать дом** турага мебель тургузып салар

МЕБЛИРÓВКА жс. 1. мебельле јеткилдеери, мебель тургузары; **меблировка офиса** офисти мебельле јеткилдеери; 2. *собир.* мебель; **роскошная мебель** сүреен јараш мебель

МЕГÉРА жс.; разг. сүреен калју үй кижии

МЁД м. бал, мот; **пчелиный мёд** адарунын балы; ♦ **вашими бы устами (да) мёд пить** слердин айтканыгарла болзо, јакшы болор эди

МЕДАЛÍСТ м. медалист; **медалисты олимпийских игр** олимпийский ойындардын медалисттери

МЕДÁЛЬ жс. медаль; **золотая медаль** алтын медаль; **наградить медалью** медальла кайралдаар

МЕДВÉДИЦА жс. эне айу, тижии айу; ♦ **Большая Медведица** астр. Јети-Каан; **Малая Медведица** астр. Ёч-Мыйгак

МЕДВÉДЬ м. 1. айу; **белый медведь** ак айу; **шкура медведя** айунын терези; 2. разг. айу, айудый кижии (*јаан, бöкö, је кöжүн кижии керегинде*); ♦ **медведь на ухо наступил** күүге јайалта јок кижии; **делить шкуру неубитого медведя** бütпеген керектин кирелтезин үлежер

МЕДВЕЖАТИНА жс. айунын эди; **есть медвежатины** нельзя айунын эдин јиирге јарабас

МЕДВЕЖАТНИК м. 1. (*охотник на медведей*) айуга андаар кижии; **смелые медвежатники** айуга андаар јалтанбас улус; 2. (*собака, используемая при охоте на медведя*) айуга андаар ийт; **почуяв зверя, медвежатник залаял** анды сезип, айуга андаар ийт үре берди; 3. (*помещение для медведей в зоопарке, цирке*) айу сугатан јер; **чистить медвежатник** айу сугатан јерди арчыыр; 4. уст. (*возжак прирученного, дрессированного медведя*) айуны үредип алган кижии

МЕДВÉЖИЙ, -ья, -ье 1. айунын; **медвежий след** айунын изи; 2. (*сделанный из шкуры медведя*) айунын терезинен эткен; **медвежьи сапоги** айунын терезинен эткен сопоктор; 3. (*напоминающий чем-л. медведя*) айудый; **медвежья фигура** айудый обор; 4. (*как составная часть некоторых ботанических названий*) айу, айунын; **медвежий корень** айу-тазыл; **медвежий лук** айунын согонозы; ♦ **медвежья услуга** эби јок болуш; **медвежий угол** туура јер; **медвежья болезнь** чычкак оору

МЕДВЕЖÓНОК м. айучак, айунын балазы

МЕДЕПЛАВИЛЬНЫЙ

МЕДЕПЛАВИЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.* јес кайылтар; **медеплавильная печь** јес кайылтар печке

МЕДЕПЛАВИЛЬЩИК *м.* јес кайылтар киж

МЕДИКАМЕНТЫ *мн.* (*ед.* **медикамент** *м.*) эмдер, эм-том

МЕДИКО-СУДЕБНЫЙ, -ая, -ое јаргы-медициналык; **медико-судебная экспертиза** јаргы-медициналык экспертиза

МЕДИНСТИТУТ *м.* мединститут; **поступить в мединститут** мединститутка кирип алар

МЕДИСТЫЙ, -ая, -ое (*содержащий медь*) јестү; **медистая сталь** јестү болот

МЕДИСТЫЙ, -ая, -ое *разг.* мөттү, мөт берер; **медистые пчёлы** мөттү адарулар; **медистые цветы** мөт берер чечектер

МЕДИЦИНА *ж.* медицина; **медицина катастроф** катастрофалардын медициназы

МЕДИЦИНСКИЙ, -ая, -ое медицинский, медициналык; **медицинский колледж** медицинский колледж; **медицинская помощь** медициналык болуш

МЕДЛЕННЫЙ, -ая, -ое араай, табылу; **медленная работа** табылу иш; **идти медленным шагом** араай базытла барар; ♦ **варить на медленном огне** јабыс отко кайнадар

МЕДЛИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое табылу, мендебес, боду; **медлительная походка** табылу базыт; **медлительный человек** мендебес (боду) киж

МЕДЛИТЬ *несов.* табыланар (табылан-), удаар (уда-), мендебес (мендебе-); **медлить с ответом** каруузын берерге мендебес; ♦ **не медля ни минуты** бир де сакыбай

МЕДНИК *м.* јесчи, јесле иштенер киж

МЕДНЫЙ, -ая, -ое **1.** јес; **медные деньги** јес акча; **2.** (*сделанный из меди*) јестен эткен; **медная посуда** јестен эткен аяк-казан; **2.** (*цвета меди*) јес өндү, кызыл-сары; **с медными волосами** кызыл-сары чачту;

♦ **медный лоб** как мандай; **гроша медного (ломаного) не стоит** неге де јарабас

МЕДОВЫЙ, -ая, -ое **1.** мөттү, мөттин; **медовые соты** мөттү соттор; **медовый запах** мөттин јыды; **2.** (*приготовленный из мёда, с мёдом, на меду*) мөт кошкон, мөттөн эткен; **медовый пряник** мөт кошкон пряник; **медовый квас** мөттөн эткен квас; **3.** (*с запахом мёда*) мөт јытту; **медовые цветы** мөт јытту чечектер; **4.** *перен.* (*слащавый, приторно-нежный, льстивый*) тату, јарамзык; **медовые слова** тату (јарамзык) сөстөр; ♦ **медовый месяц** (*о первом месяце супружеской жизни*) тату ай

МЕДОНОС *м.* мөттү чечек, мөттү өзүм

МЕДОНОСНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*выделяющий нектар*) мөттү, нектарлу; **медоносные растения** нектарлу өзүмдер; **2.** (*вырабатывающие мёд*) мөт берер; **медоносные пчёлы** мөт берер адарулар

МЕДОСМОТР *м.* медициналык ширтеш, эмчилердин ширтежи

МЕДПОМОЩЬ *ж.* медболуш; **оказывать медпомощь** медболуш јетиргизер

МЕДПУНКТ *м.* медпункт; **сельский медпункт** јурт медпункт

МЕДСЕСТРА *ж.* медсестра; **старшая медсестра** баш медсестра

МЕДУНИЦА *ж.* кан-јалбырак, түктү-јалбырак, тату-чечек, мөт-өлбн, адару-чечек

МЕДЬ *ж.* **1.** (*химический элемент, металл*) јес; **красная медь** кызыл јес; **2.** *собир.* (*медные изделия и т.п.*) јес јазалдар; **медь оркестра** оркестрдин јес инструменттери; **3.** *собир.; разг.* (*медные деньги*) јес акча, оок акча; **дать сдачу медью** јес акчала јандыар; **в его кармане одна медь** онын карманында јангыс ла оок акча; **4.** (*красновато-жёлтый цвет чего-л.*) кызыл-сары; **осенняя медь листьев** күстин кызыл-сары јалбырактары

МЕДЯК *м.*; *разг.* оок јес акча

МЕЛАНХОЛИК

МЕЖ *предлог с род. и твор. п.* ортодо; **согласие меж друзей** најылар ортодо јоп

МЕЖА *ж.* јик, аламык, анкан; **пройти по меже** аламыкла дөдр

МЕЖБРÓВЬЕ *с.* кабактардын ортозы

МЕЖВУЗОВСКИЙ, -ая, -ое вузтар ортодогы; **межвузовская конференция** вузтар ортодогы конференция

МЕЖДОМÉТИЕ *с.*; *грам.* кыйгылуу

МЕЖДОУСÓБИЕ *ж.* и **МЕЖДОУСÓБИЦА** *ж.* бой-бойыла јоп јогы, бой-бойыла јопсинбези; **междоусобица думских фракций** Думанын фракцияларынын бой-бойыла јоп јогы

МЕЖДОУСÓБНЫЙ, -ая, -ое бой-бойы ортодогы, бой-бойынын ортозындагы, ичбойынын; **междоусобная война** ичбойынын јуу-согужу

МÉЖДУ *предлог; кем-чем; разг.* ортозында, ортодо; **между девятью и десятью часами** тогус ла он частын ортозында; **договориться между собой** бойлоры ортодо куучындажып алар; ♦ **между двух огней (оказаться, очутиться, попасть)** эки јанынан јеткерлү айалгада болуп калар; **между делом** ол аяас; **между жизнью и смертью** јүрүмге чочыдылу айалгада; **(болтаться) между небом и землёй** јадар јер де, иш те јок артар; **между нами говоря** туйка айткажын; **между тем** ол өйдө; **между прочим** чындап айткажын

МЕЖДУГОРÓДНЫЙ, -ая, -ое и **МЕЖДУГОРÓДНИЙ**, -ая, -ее калалар ортодогы; **междугородняя связь** калалар ортодогы колбу

МЕЖДУНАРÓДНЫЙ, -ая, -ое калыктар ортодогы, телекейлик; **международное соглашение** калыктар ортодогы јоптөжү; **международное положение** телекейлик айалга

МЕЖДУРÉЧЬЕ *с.* эки суунын ортозы

МЕЖДУРЯДЬЕ *с.*; *с.-х.* отургыскан өзүмдердин ортозындагы јер

МЕЖДУСОБОЙЧИК *м.*; *разг., шутл.* јуук нөкөрлөрдin туштажузы

МЕЖЕВÁТЬ *несов.* что аламыктаар (аламыкта-), кемјип бөлиир (кемјип бөли-); **межевать землю** јерди кемјип бөлиир

МЕЖЁНЬ *ж.* 1. *спец.* (*низкий уровень воды в реке или озере*) суунын эн тайыс кеми; **летняя межень озера** көлдин јайгы эн тайыс кеми; 2. *нар.-разг.* (*период самого низкого уровня воды*) суунын эн тайыс болор өйи; **обмелеть в межень** суунын эн тайыс болор өйинде соолып калар

МЕЖНАЦИОНАЛЬНЫЙ, -ая, -ое уктар ортодогы; **международные связи** уктар ортодогы колбулар

МЕЖПЛАНÉТНЫЙ, -ая, -ое планеталар ортодогы; **межпланетное пространство** планеталар ортодогы телкем; **межпланетный перелёт** планеталар ортодогы учуш

МЕЖРЁБЕРНЫЙ, -ая, -ое кабыргалардын ортозындагы; **межребёрные мышцы** кабыргалардын ортозындагы балтырлар

МЕЖСЕЗÓНЬЕ *с.* јылдын өйлөринин ортозы; **апрель – время межсезонья** кандык ай – јылдын өйлөринин ортозы

МЕЗДРА *ж.*; *спец.* 1. (*слой подкожной клетчатки на невыделанной шкуре*) теренин чели; **скоблить мездру** теренин челин кырар; 2. (*внутренняя сторона кожи или шкуры*) теренин ич јаны

МЕЗДРИТЬ *несов.* чел кырар (кыр-); **мездрить шкуру** теренин челин кырар

МЕКСИКА́НСКИЙ, -ая, -ое мексикан, Мексиканын; **мексиканское сомбреро** мексикан сомбреро; **мексиканские штаты** Мексиканын штаттары

МЕКСИКА́НЦЫ *мн.* мексикандар, мексикан калык // *ед.* **мексика́нец** *м.* мексикан эр кижии, мексикан укту эр кижии; **мексика́нка** *ж.* мексикан үй кижии, мексикан укту үй кижии

МЕЛ *м.* мел; **писать мелом** мелле бициир; ♦ **белый, как мел** кугарып калган

МЕЛАНХО́ЛИК *м.* 1. *спец.* (*человек меланхолического темперамента*) меланхолик, меланхолик темпераменттү кижии;

МЕЛАНХОЛИЧЕСКИЙ

2. (человек, склонный к меланхолии) меланхолияга тўжер кижги, кунугып турар кижги, эригип турар кижги

МЕЛАНХОЛІЧЕСКИЙ, -ая, -ое меланхолик, эрикчил, кунукчыл; **меланхолический темперамент** меланхолик темперамент, **меланхолический вид** кунукчыл бўдуш; **меланхолическая песня** эрикчил кожон

МЕЛАНХОЛІЯ ж. **1.** мед. меланхолия; **страдать меланхолией** меланхолияла оорыыр; **2.** разг. (уныние) кунугу, кунугыш; ♦ **впадать в меланхолию** эрикчилге тўжер

МЕЛЁТЬ несов. соолор (соол-), тайызаар (тайыза-); **во время жары реки мелеют** изўде суулар соолып жат

МЕЛИОРАТІВНЫЙ и **МЕЛИОРАЦИОННЫЙ**, -ая, -ое с.-х. мелиорациялык; **мелиоративные работы** мелиорациялык иштер

МЕЛИОРАТОР м.; с.-х. мелиоратор

МЕЛИОРАЦИЯ ж.; с.-х. (улучшение плодородия земель путём их осушения или орошения) мелиорация; **мелиорация заболоченных земель** састу јерлердин мелиорациязы

МЕЛІССА ж. Melissa, мөттү өлөн

МЕЛІТЬ несов. (натирать мелом) мелдеер (мелде-), мелле сўртер (сўрт-); **мелить бильярдный кий** бильярдтын агажын мелле сўртер

МЕЛКІЙ, -ая, -ое **1.** (состоящий из малых однородных частиц) оок, оогош; **мелкий песок** оок кумак; **мелкий шрифт** оогош шрифт; **2.** (небольшой по величине, объёму, размеру) оок, кичинек; **мелкий орех** кичинек кузук; **мелкие деньги** оок акча; **3.** (неглубокий) тайыс; **мелкая река** тайыс суу; **4.** (с малыми материальными возможностями, экономически мало мощный) кичү, оок; **мелкое хозяйство** кичү ээле; **мелкий собственник** оок собственник; **5.** (несущественный, незначительный) кичинек; **мелкая роль** кичинек

роль; **6.** перен. (ничтожный) кара санаалу, јабыс, көгүс јок, коомой; **с мелкими мыслями** кара санаалу; **мелкий человек** коомой (көгүс јок) кижги; **с мелкими требованиями** јабыс некелтелерлү; **7.** (имеющий небольшую глубину) тайыс; **мелкая река** тайыс суу; ♦ **мелкая сошка** неге де турбас кижги; **мелким бесом рассыпаться** өткүре јарамзыыр

МЕЛКО нареч. **1.** (некрупно) оок; **мелко нарезать лук** согононы оок кертип салар; **2.** (неглубоко) тайыс, теренг эмес; **у берега мелко** јараттын јанында тайыс

МЕЛКОВОДНЫЙ, -ая, -ое тайыс суулу, суузы тайыс; **мелководное озеро** тайыс суулу көл

МЕЛКОВОДЬЕ с. **1.** (место с небольшой глубиной) тайыс јер, чайрам јер; **2.** (низкий уровень воды) суунын јабыс кеми; **в мелководье суда не ходят** суунын јабыс кеминде керептер јүрбейт

МЕЛКОДОННЫЙ, -ая, -ое тайыс тўптү, тўби тайыс; **мелкодонная лодка** тўби тайыс кеме

МЕЛКОЗЕРНИСТЫЙ, -ая, -ое оок ўрендү; **мелкозернистая пшеница** оок ўрендү буудай

МЕЛКОЗУБКА ж.; спец. оок тиштү кире

МЕЛКОЗУБЫЙ, -ая, -ое оок тиштү, кичинек тиштерлү; **мелкозубая пила** оок тиштү кире; **мелкозубая рыба** кичинек тиштерлү балык

МЕЛКОКАЛІБЕРНЫЙ, -ая, -ое кичинек калибрлу, калибры кичинек; **мелкокалиберная винтовка** кичинек калибрлу мылтык

МЕЛКОКРЕСТЬЯНСКИЙ, -ая, -ое кичү крестьян; **мелкокрестьянское хозяйство** кичү крестьян ээле

МЕЛКОЛЁСЬЕ с. оок (јабыс) агашту јер

МЕЛКОЛІСТНЫЙ, -ая, -ое кичинек јалбырактарлу; **мелколистные деревья** кичинек јалбырактарлу агаштар

МЕЛЬЧИТЬ

МЕЛКОТРАВЬЕ с. јабыс өлөн, јабыс өлөндү жер, такыр өлөндү жер; **покос с мелкотравьем** јабыс өлөндү покос

МЕЛКОШЁРСТНЫЙ, -ая, -ое кыска түктү; **мелкошёрстные овцы** кыска түктү койлор

МЕЛЮДИЯ ж.; муз. күү, мелодия; **мелодия песни** кожоннын күүзи

МЕЛОК м. мелок, бир мел; **цветные мелки** өндү мелоктор

МЕЛОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*придирчивый*) кырмакчы; **мелочный человек** кырмакчы киж; 2. (*основанный на мелочах*) болор-болбос; **мелочные факты** болор-болбос керектер; 3. (*мелкий, ничтожный*) оок, оок-теек, неге де турбас; **мелочные дела** оок (оок-теек) керектер; **мелочные интересы** неге де турбас жилбүлөр

МЕЛОЧЬ ж. 1. (*мелкие монеты*) оок акча; **сдать мелочью** оок акчала жандырып салар; 2. (*пустяк*) болор-болбос неме; **говорить о мелочах** болор-болбос немелер керегинде куучындаар; 3. (*мелкие вещи*) оок-теек (оок-тообыр) немелер; **накупить разных мелочей** оок-теек немелер садып алар; ♦ **размениваться на мелочи (по мелочам)** болор-болбос неме эдип турар

МЕЛЬ ж. тайыс жер, чайрам жер; **пароход сел на мель** пароход тайыс жерде туруп калды; ♦ **сидеть на мели** күч айалгада болор; **посадить на мель** күч айалгага кийдирер; **сидеть (как рак) на мели** сүрөөн күч айалгада болор

МЕЛЬКАНИЕ с. 1. жалт эткени; **мелькание молнии** жалкыннын жалт эткени; 2. (*попадание иногда*) учурап турганы, жолыгып турганы; **мелькание в прессе** прессада учурап турганы; 3. (*быстрое следование друг за другом*) түргөн өдүп турганы; **мелькание людей** улустын түргөн өдүп турганы; 4. *перен.* өдө коньп турганы, элес эдип турганы; **мелькание мыслей** санаалардын элес эдип турганы; 5. (*сверкание*) жылтырап турганы, жылтыражы; **мелькание огней** оттордын жылтыражы

МЕЛЬКАТЬ несов. 1. (*появляться время от времени*) жалтылдап турар (жалтылдап тур-), жалт эдип турар (эдип тур-); **вдали мелькала молния** ыраакта жалкын жалт эдип турды; 2. (*попадаться, встречаться*) учурап турар (учурап тур-), жолыгып турар (жолыгып тур-); **мелькали новые лица** жаны улус учурап турды; 3. (*следовать один за другим*) өдүп турар (өдүп тур-); **в окне вагона мелькали деревья** вагоннын көзүнөгинде агаштар өдүп турды; 4. *разг.* (*быстро проходить – о времени*) өдүп турар, элес эдип турар; **дни мелькают** күндөр өдүп турат; 5. (*прерывисто светить*) жалтырап турар (жалтырап тур-); **вдали мелькали огни** ыраакта оттор жалтырап турды

МЕЛЬКНУТЬ сов. жалт эдер (эт-); **мелькнула молния** жалкын жалт этти

МЕЛЬКОМ и **МЕЛЬКОМ** нареч. 1. (*на короткое время*) мендей-шиндей, кыска ойгө; **повидаться мельком** кыска ойгө көрүжип ийер; 2. (*бегло*) чала-была, анан-мынан, түргөн; **мельком прочитать** чала-была кычырып салар, **слышать мельком** анан-мынан угар

МЕЛЬНИК м. теерменчи

МЕЛЬНИЦА ж. теермен; **водяная мельница** суунун теермени

МЕЛЬНИЧНЫЙ, -ая, -ое теермен; **мельничный камень** теермен таш

МЕЛЬЧАЙШИЙ, -ая, -ее эн оок, эн огош, коркышту кичине; **мельчайшая частица** эн огош бөлүгөш; ♦ **до мельчайших подробностей** бастыра жанынан

МЕЛЬЧАТЬ несов. 1. (*становиться мельче по размеру*) кичинектеер (кичинекте-); **лес мельчает** агаштар кичинектеп жат; 2. тайызаар (тайыза-); **река мельчает** суу тайызап жат; 3. *перен.* (*терять значительность, исчезать*) учуры жылыйар (жылый-), учуры жабызаар (жабыза-), учуры түжер (түш-); **мельчает репертуар** репертуардын учуры жабызап жат; **интересы мельчают** жилбүлөр жылыйып жат

МЕЛЬЧИТЬ несов. что 1. (*делать мелким*) ооктоор (оокто-); **мельчить камни**

МЕМОРИАЛ

таштарды ооктоор; **2. перен.** (*лишать глубины, значительности*) жабызадар (жабызат-), кичинектедер (кичинектет-); **мельчить образ героя** геройдын кеберинин учурын жабызадар

МЕМОРИАЛ *м.* мемориал, кереес

МЕМОРИАЛЬНЫЙ, -ая, -ое мемориал, кереес; **мемориальная доска** кереес доско; **мемориальный комплекс** мемориал комплекс

МЕМУАРИСТ *м.* мемуарлардын авторы

МЕМУАРЫ *только мн.; лит.* мемуарлар; **военные мемуары** жуу ойинин мемуарлары

МЕНА *ж.* **1.** (*обмен*) толыбыры; **мена денег на продукты** акчаны аш-курсака толыбыры; **2.** (*размен*) ооктооры; **мена денег** акча ооктооры; **3.** (*замена*) солыбыры, солыш; **произвести мену** солыш эдер

МЕНЕДЖЕР *м.* менеджер; **менеджер по продажам** садуну башкарар менеджер

МЕНЕДЖМЕНТ *м.* менеджмент; **менеджмент труда** иштин менеджменти

МЕНЕЕ *ас;* **мнее двух тонн** эки тоннадан *ас;* ♦ **тем не менее** андый да болзо; **более или менее** кандый да болзо, эмеш те болзо; **мнее всего** эн *ас*

МЕНСТРУАЦИЯ *ж.;* *мед.* менструация, эдектин кири, эдек-кир

МЕНТАЛИТЭТ *м.;* *книжн.* (*мировосприятие, умонастроение*) менталитет; **русский менталитет** орус менталитет

МЕНТОР *м.;* *ирон.* ментор, үредип турар (турган) киж; **разговаривать тоном ментора** үредип турган кижинин үниле куучынданар

МЕНТОРСКИЙ, -ая, -ое ментордын, үредип турган; **менторским тоном** үредип турган үнле

МЕНЬШИЙ, -ая, -ее **1.** кичинек, *ас;* **меньшая часть** кичинек бөлүги; **взять меньшую сумму** *ас* тоозын алар; **2.** эн кичинек; **из всех бед эта меньшая** бастыра түбектерден бу эн кичинеги; **3. разг.**

(*младший*) кичү; **меньший сын** кичү уулы; ♦ **самое меньшее** *ас* ла болзо; **по меньшей мере** *ас* ла дегежин

МЕНЬШИНСТВО *с.* эн азы, *ас* сабазы, *ас* жаны; **быть в меньшинстве** азында болор; **меньшинство голосующих** үнбеечилердин *ас* сабазы; **меньшинство голосов** үндердин *ас* жаны

МЕНЮ *с.;* *нескл.* меню; **меню дня** күннин менюзы

МЕНЯТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*обменивать*) толыбыр (толы-); **менять рубли на доллары** салковойлорды долларларга толыбыр; **2.** *что* (*разменивать*) ооктоор (оокто-); **менять деньги** акча ооктоор; **3.** *что* (*заменять другим*) солыбыр (солы-); **менять бельё** кийимди солыбыр

МЕНЯТЬСЯ *несов.* **1.** (*обмениваться*) толыжар (толыш-); **меняться книгами** бичиктерле толыжар; **2.** (*сменяться*) солыжар (солыш-); **дежурные на посту меняются через час** посттогы дежурныйлар бир сааттын бажында солыжып жат; **3.** (*изменяться*) кубулар (кубул-); **меняться в лице** чырайы кубулар

МЕРА *ж.* **1.** (*единица измерения*) кемјү; **мера веса** бескенин кемјүзи; **2.** (*предел*) кем, ойи; **знать меру** кемин билер; **свыше меры** ойинен өткүре; **3.** (*мероприятие*) керектү иш; **принять меры** керектү иштер өткүрер; **меры воспитания** таскадарынын эп-аргалары; ♦ **по мере сил** күчи жеткенче; **по мере возможности** аргазы жеткенче; **в меру** кеминде, ойинде; **по крайней мере** кандый да болзо; **не в меру** (**сверх меры, через меру**) ойинен өткүре; **без меры** кемјү жок; **ни в коей мере** канайып та болзо

МЕРЭТЬ *несов.* **1. разг.** (*погибать, умирать во множестве*) өлөр (өл-); **мереть с голоду** ачанадан өлөр; **2. прост.** (*замирать*) токтоор (токто-); **дыхание мрёт от мороза** тыныжы сооктон токтоп жат; ♦ **мухи мрут** (**дохнут**) чыдажып бол-

бос эрикчеен керегинде; **мрут** (дохнут) как мухи көп тооло өлүп турар

МЕРЁЩИТЬСЯ *несов.; разг.* 1. (еле виднеться) көрүнөр (көрүн-); еле мерещится билдирер-билдирбес көрүнөт; 2. (казаться, представляться в воображении, чудиться) билдирер (билдир-); это тебе мерещится ол сеге билдирип жат

МЁРЗКИЙ, -ая, -ое 1. (отвратительный, гадкий) жескинчилү, мерзкий запах жескинчилү жыт; 2. разг. (очень неприятный, скверный) жүдек, коркышту жаман, сүрекей коомой; мерзкий человек жүдек киж; мерзкая погода коркышту жаман күн; мерзкий поступок сүрекей коомой кылык

МЕРЗЛОТА́ *ж.* тон (тошту) јер; район вечной мерзлоты үргүлјиге тон јер

МЁРЗЛЫЙ, -ая, -ое 1. тон; мёрзлая земля тон јер; 2. разг. (испорченный морозом) тонуп калган; мёрзлые овощи тонуп калган маала аш

МЁРЗНУТЬ *несов.* 1. (застывать, превращаться в лёд) тонор (тон-); вода мёрзнет в ведре көнөктө суу тонот; 2. разг. (очень сильно зябнуть) чарчаар (чарча-), ужыыр (ужы-); руки мёрзнут колдор чарчайт; 3. (приходить в негодность от мороза) тонуп калар (тонуп кал-), тонуп јадар (тонуп јат-); картофель мёрзнет под снегом картошко кардын алдында тонуп јат

МЕРЗОПА́КОСТНЫЙ, -ая, -ое разг. жескинчилү, сүрекей жаман; мерзопакостная брань жескинчилү арбыш

МЁРЗОСТНЫЙ, -ая, -ое *см.* мёрзкий

МЕРИДИА́Н *м.; геогр.* меридиан

МЁРИН *м.* акталаган айгыр; ♦ врёт как сивый мерин уйалбай ла төгүнденип јат; глуп как сивый мерин өткүре тенек

МЕРИНО́С *м.* 1. (длинношёрстная овца с тонкой белой шерстью) меринос; стрижка мериносов мериносторды кайчылаары; 2. (шерсть такой овцы) меринос түк; 3. (сделанный из шерсти мериноса) меринос түктен эткен; шарф из серо-

го мериноса боро меринос түктен түүген шарф

МЁРИТЬ *несов.* 1. кого-что кемјиир (кемји-); мерить температуру температураны кемјиир; 2. (надевать, примерить) кемјип көрөр (кемјип көр-), кийип көрөр (кийип көр-); мерить костюм костюмды кемјип көрөр; ♦ мерить глазами (взглядом, взором) үстинен төмөн ајыктаар; мерить на свой аршин јангыс ла бойынын көрүм-шүүлтезин ајаруга алып турар

МЁРИТЬСЯ *несов.* 1. с кем-чем кемјижер (кемјиш-); мериться силами күчиле кемјижип турар

МЁРКА *ж.* 1. (совокупность данных, определяющих размеры) кемјү; снимать мерку кемјү алар, кемјиир; 2. перен. (то, что служит мерой для сравнения, мерило) кемјү; какой мерой измерить человеческое горе улустын ачу-коронын кандый кемјүле кемјип салар; ♦ подходить к людям с одной меркой улусты бир кемјүле көрөр

МЁРКНУТЬ *несов.; прям., перен.* өчөр (өч-), өчөмиктелер (өчөмиктел-); звёзды меркнут јылдыстар өчөмиктелип јат; ♦ меркнет ум санаазы карануйлап јат

МЕРЛУ́ШКА *ж.* курааннын терези, корокой

МЁРНЫЙ, -ая, -ое 1. кемјүлү; мерный стакан кемјүлү стакан; 2. (ритмичный) бир кеминде; идти мерным шагом бир кеминде базар

МЕРОПРІЯ́ТИЕ *с.* мероприятие; торжественное мероприятие көдүрингилү мероприятие

МЁРТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (такой, как у мертвеца) өлүмтик; мертвенный вид өлүмтик бүдүш; мертвенная бледность лица јүзинин өлүмтик куу болгоны; 2. перен. (безжизненный; холодный) тын јок; соок; мертвенная тишина тын јок тымык; мертвенный взгляд соок көрүш

МЕРТВЕ́ТЬ *несов.* 1. (нететь) өлүмзиреер (өлүмзире-), неме сеспей барар (сес-

МЕРТВЕЦ

пей бар-); пальцы мертвеют от холода сабарлары сооктон неме сеспей барды; **2.** (*цепенеть*) алаатыыр (алааты-), кыймыктанбас (кыймыктанба-); тонуп калгандый турар (тур-); ♦ **мертветь от ужаса** коркыганынан олө бергендий турар

МЕРТВЕ́Ц м. божогон кижги, олгөн кижги

МЕРТВЕ́ЦКАЯ ж.; разг. эмчиликте божогон кижги салар кып

МЕРТВЕ́ЦКИЙ, -ая, -ое **1.** (*свойственный мертвецу*) божогон кижинин, олгөн кижинин; **мертвецкие руки** божогон кижинин колдоры; **2.** разг. (*мертвенный*) **взглянуть мертвецким взглядом** соок көрүп ийер; ♦ **мертвецкий сон** сүреен терен уйку

МЕРТВЕЧІ́НА ж. **1.** собир. (*падаль*) сек; **запах мертвечины** сектин жыды; **2.** перен., разг., неодобр. (*умственный и нравственный застой*) өзүм жогы, кубулта жогы; **мертвечина застойной жизни** туруп калган жүрүмнин өзүм жогы; **мертвечина пустых идей** куру шүүлтелердин кубулта жогы

МЕРТВОРОЖДЁ́ННЫЙ, -ая, -ое **1.** олү чыккан; **мертворождённый младенец** олү чыккан бала; **2.** перен. жүрүмге жарабас, калас, темей; **мертворождённая идея** калас шүүлте

МЁ́РТВЫЙ, -ая, -ое **1.** олгөн, божогон; **мёртвое животное** олгөн тынду; **мёртвый человек** божогон кижги; **2.** (*засохший, увядший – о растениях*) олү, тын жок, кургап калган; **мёртвые семена** олү үрендер; **мёртвые деревья** кургап калган агаштар; **3.** перен. тым, тымык, өчөмик, тын жок, кыймык жок; **мёртвые улицы** тымык оромдор; **мёртвые глаза** өчөмик көстөр; **4.** перен. (*беспользый*) тузазы жок, калас, бош; **мёртвое знание** туза жок билгир; **лежать мёртвым грузом** калас жадар; ♦ **мёртвый час** (*в больнице, детских садах*) тымык ой (уйуктап амырайтан ой); **мёртвая тишина** тып-тымык; **мёртвый штиль** (*на море*)

салкын жок болоры; **мёртвый язык** олү тил; **быть на мёртвой точке** бир жерде турар (өзүм жок айалгада болор); **пить мёртвую** аракыга кирер; **спать мёртвым сном** терен уйкуда болор (ойгонбой уйуктаар)

МЕРЦА́НИЕ с. **1.** (*колеблющееся свечение*) жалтыраш; **мерцание светофора** светофордын жалтыражы; **2.** (*сверкание*) мызылдаш; **сверкание ценных камней** баалу таштардын мызылдажы; **3.** (*слабый блеск*) мелтиреш; **мерцание огней** оттордын мелтирежи

МЕРЦА́ТЬ несов. **1.** (*слабо светиться колеблющимся светом*) жалтыраар (жалтыра-); **звёзды мерцают** жылдыстар жалтырайт; **2.** (*сверкать*) мызылдаар (мызылда-); **снежинки мерцают в свете лампы** карычактар лампанын одына мызылдайт; **3.** (*слабо блестеть*) мелтиреер (мелтире-); **слёзы мерцают в её глазах** онын көстөринде жаш мелтирейт

МЁ́СИВО с.; разг. **1.** (*корм для скота или птицы*) чейинти, алыштырган азырал; **месиво для скота** мал-аштын чейинтизи; **2.** (*глубокая, вязкая грязь на дороге*) балкаш, баткак; **дорожное месиво** жолдын балкажы

МЕСИ́ТЬ несов. что тудар (тут-), алыштырар (алыштыр-); **месить тесто** кулур тудар; **месить глину** той балкашты алыштырар; ♦ **месить грязь** балкашту жерле базар

МЕСТА́МИ нареч. кезик жерлерде, кезектей; **местами выпал снег** кезик жерлерде кар жааган; **местами ожидается дождь** кезектей жааш жаар

МЕСТІ́ несов. **1.** (*подметать*) жалмаар (жалма-), сибирер (сибир-); **мести пол** полды жалмаар; **мести сор** чөп сибирер; **2.** (*дует – о ветре, вьюге, метели*) учураар (учур-), шуураар (шуур-); **ветер метёт листву** салкын жалбырактарды учурат

МЁ́СТНОСТЬ ж. жер; **сельская местность** журт жер

МЕТАЛЛИЧЕСКИЙ

МЕСТНЫЙ, -ая, -ое јербойынын, јербойындагы; **местный бюджет** јербойынын бюджеди; **местная власть** јербойындагы јан

МЕСТО с. 1. (*пространство*) јер; **место встречи** туштажар јер; 2. (*определённое пространство, предназначенное для кого-, чего-л.*) јер; **плацкартное место** плацкарт јер; 3. (*определённое положение, занимаемое кем-л.*) јер; **занять первое место** баштапкы јер алар; 4. (*служебное положение*) јамы, јер, иштеер јер; **получить место инженера** инженердин иштеер јерин алар; 5. *обычно мн. местá (местность)* јерлер; **красивые места** јараш јерлер; 6. (*отдельная вещь багажа, груза*) јер; **сдать багаж в два места** эки јерге багаж табыштырып салар; 7. (*отрывок литературного или музыкального произведения*) туш, јер; **самое интересное место в книге** бичикте эн јилбилү јер; 8. *мн. местá (периферия)* јака јер; **работа на местах** јака јерде иштер; **депутаты с мест** јака јердин депутаттары; 9. *нескл., кому-чему (подобает, уместно)* јер јок, јарабас; **здесь не место разговорам** мында куучындажарга јарабас; ♦ **место заключения** катунын јери (түрме, отураар јер); **места общего пользования** текши тузаланатан јерлер; **на место ордына**; **на своём месте** бойынын јеринде; **не на своём месте** бойынын јеринде эмес; **к месту** келиштире; **Ни с места! (Не двигайся!)** Кыймыктанба!; **слабое место** уйан јер; **на месте уложить (положить, убить)** турган јеринде өлтүре согор; **сердце не на месте** јүрегинде амыр јок болоры (санааркаары); **места себе не находить** токынабай турар; **поймать на месте преступления** каршу эткен јеринде тудуп алар; **поставить на своё место** јерине тургузар

МЕСТОЖИТЕЛЬСТВО с. јуртаган јери, јадып турган јери; **постоянное местожительство** јаантайын јуртаган јери;

временное местожительство удурумга јадып турган јер

МЕСТОИМЕНИЕ с.; *грам.* солума; **притяжательное местоимение** мензинер солума

МЕСТОИМЁННЫЙ, -ая, -ое солуманын; **местоименное значение** солуманын учуры

МЕСТОНАХОЖДЕНИЕ с. јери, турган јери; **местонахождение источников** аржан суунын јери

МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ с. и **МЕСТОРАСПОЛОЖЕНИЕ** с.; *книжн.* турган јери; **местоположение села** јурттын турган јери; **месторасположение дивизии** дивизиянын турган јери

МЕСТОПРЕБЫВАНИЕ с. болгон јери; **местопребывание туристов** туристтердин болгон јери

МЕСТОРОЖДЕНИЕ с. *чего* чыгып турган јер; казып турган јер; **нефтяные месторождения** нефть чыгып турган јер, нефтьтү јер; **месторождение золота** алтын казып турган јер

МЕСТЬ ж. өч; **кровавая месть** канду өч

МЕСЯЦ ж.; *в разн. знач.* ай; **весенний месяц** јаскы ай; **молодой месяц** јаны ай; **полный месяц** толун ай; **убывающий месяц** эски ай

МЕСЯЧНЫЙ, -ая, -ое бир айдын, айлык; **месячный оклад** айлык ишјал; **в месячный срок** бир айга, бир айдын туркунына

МЕТАЛЛ ж. металл, темир; **чёрные металлы** кара металлдар; **цветные металлы** өндү металлдар; **благородные металлы** баалу металлдар; ♦ **металл в голосе** соок, кезем үнле айтканы

МЕТАЛЛИЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. (*из металла*) темир; **металлические деньги** темир акчалар; 2. (*свойственный металлу*) металл, металлдын, темир, темирдин; **металлический привкус** металлдын амтаны (темирдин амтаны); 3. *перен. (о резком, звонком голосе, смехе)* өткүн; **с металли-**

МЕТАЛЛОЛОМ

ческим голосом өткүн үндү; ♦ **металлический звук** темир чылап шыныраган табыш

МЕТАЛЛОЛОМ м. темир-терс, темирдин сыныгы, темирдин оок-тобыры; **собирать металлолом** темирдин сыныгын жуунадар

МЕТАЛЛОНОСНЫЙ, -ая, -ое *горн.* металлду; **металлоносный слой** металлду кат

МЕТАЛЛООБРАБАТЫВАЮЩИЙ, -ая, -ое металла иштеер; **металлообрабатывающая промышленность** металла иштеер промышленность

МЕТАЛЛОПЛАВИЛЬНЫЙ, -ая, -ое темир кайыттар (кайытатан), металл кайыттар (кайытатан); **металлоплавильный цех** темир кайыттар цех

МЕТАЛЛОРЕЖУЩИЙ, -ая, -ее металл кезетен (кезер), темир кезетен (кезер); **металлорежущий станок** металл кезетен станок

МЕТАЛЛУРГИЯ ж. и **МЕТАЛЛУРГИЯ** ж. металлургия; **чёрная металлургия** кара металлургия

МЕТАНИЕ с. 1. мергедеери, таштаары, чачары; **метание копья** жыда мергедеери; **метание гранаты** граната чачары; 2. (*икромёт*) салары; **метание икры** үркене салары; 3. (*складывание сена, соломы*) салары; **метание стога** обоо салары; 4. (*ворочание, ёрзание*) чарчалары, чарчальыш; **метание в бреду** улаарып чарчалары

МЕТАТЕЛЬ м. мергедеечи; **метатель диска** диск мергедеечи; **метатель молота** токпок мергедеечи

МЕТАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое мергедеер; **метательное орудие** мергедеер жепсел

МЕТАТЬ I несов. 1. *что (бросать, кидать)* мергедеер (мергедее-), таштаар (ташта-), чачар (чач-); **метать камень** таш мергедеер; **метать молот** токпок таштаар; **метать гранату** граната чачар; 2. *что (рождать, производить потомство – о рыбах и некоторых других животных)* салар

(сал-); **метать икру** үркене салар; 3. (*кидая, складывать сено, солому*) салар; (*о копнах*) бугулдаар (бугулда-), бугул салар; (*о стоге*) обоолоор, обоо салар; **метать сено в копны** өлөнди бугулдаар; **метать стог** обоо салар; ♦ **рвать и метать сүрекей** тын атыйланар; **метать громы и молнии** атыйланып кыйгырар

МЕТАТЬ II несов. *что (прошивать крупными стежками)* жөрмөөр (жөрмө-); **метать шов** жикти жөрмөөр

МЕТАТЬСЯ несов. 1. ары-бери баскындаар (баскында-); **метаться по комнате** кыптын ичиле ары-бери баскындаар; 2. (*беспокойно двигаться, ворочаться*) ары-бери чарчалар (чарчал-), ары-бери ташталар (таштал-), ары-бери анданар (андан-); **метаться в бреду** улаарып ары-бери чарчалып турар

МЕТАФИЗИКА ж.; *филос.* метафизика

МЕТАФИЗИЧЕСКИЙ, -ая, -ое метафизикалык; **метафизическое учение** метафизикалык үредү

МЕТАФОРА ж.; *лит.* метафора; **романтическая метафора** романтикалык метафора

МЕТЕЛИСТЫЙ, -ая, -ое *разг.* шуурганду; **метелистая зима** шуурганду кыш

МЕТЕЛИЦА ж.; *разг.* шуурган; **началась метелица** шуурган башталды

МЕТЕЛКА ж. 1. жалмуур, сибирги; 2. *бот.* жалмуур-баш

МЕТЕЛЬ ж. шуурган; **снежная метель** карлу шуурган

МЕТЕОРИЗМ м.; *мед.* ич көбиш, ич көпкөни

МЕТЕОРОЛОГ ж. метеоролог, ай-күннин айалгазын шиндеер специалист

МЕТЕОРОЛОГИЧЕСКИЙ, -ая, -ое метеорологиялык; **метеорологическая станция** метеорологиялык станция; **метеорологические наблюдения** метеорологиялык шинжүлөр

МЕТЕОРОЛОГИЯ ж. метеорология

МЕТРИЧЕСКИЙ

МЕТИЗАЦИЯ ж.; биол. кайлыктаары, кайлыктап бириктирери; **метизация зубров** зубрларды кайлыктап бириктирери

МЕТИЗНЫЙ, -ая, -ое спец. темир эдимдердин, темир эдимдер эдер; **метизный завод** темир эдимдер эдер завод

МЕТИЗЫ мн.; спец. (металлические изделия) метизтер, темир эдимдер; **промышленные метизы** промышленный метизтер

МЕТИС м. 1. (потомок от представителей различных человеческих рас) кайлык; он метис ол кайлык; 2. см. **пóмесь**

МÉТИТЬ I несов., кого-что (ставить метку) темдектеер (темдекте-), танмалаар (танмала-), танма тургузар (тургус-); **метить лошадь** ат танмалаар

МÉТИТЬ II несов. 1. в кого-что (целиваться) шыкаар (шыка-); **метить в цель** танмага шыкаар; 2. на кого, что (наметать) темдекте тудар (тут-), темдектеп тудар (темдектеп тут-); **нетрудно понять, в кого он метит** кемди темдекте тудуп турганын ондоорго күч эмес; 3. в кого; разг. (стремиться занять какое-л. положение, должность и т.п.) амадаар (амада-), албаданар (албадан-); **метить в генералы** генерал болорго амадаар; он метит на твоё место ол сенин јеринге отураарга амадап јат

МÉТИТЬСЯ несов., в кого-что шыкаар (шыка-); **метиться в цель** танмага шыкаар, **метиться из ружья** мылтыктан шыкаар

МÉТКА ж. 1. темдектеери, танмалаары; **метка деревьев** агаштарды темдектеери; 2. (отличительный знак) темдек, танма; **поставить метку** темдек тургузып салар

МÉТКИЙ, -ая, -ое 1. чечен, мерген; **меткий стрелок** чечен адучы; 2. (верно направленный) чике; **меткий удар** чике согулта; 3. перен. (выразительно и точно передающий сущность чего-л.) чечен; **меткое слово** чечен сós

МÉТКОСТЬ ж. 1. чечен болгоны; **меткость стрельбы** адыштын чечен болгоны;

2. перен. (выразительность и точность передачи сущности чего-л) чечени, чокымы; **меткость слова** сóстин чечени; **меткость суждения** шүүлтенин чокымы

МЕТЛÁ ж. јалмуур, сибирги; **мести метлой** јалмуурла сибирер; ♦ **новая метла** јаны башкараачы

МЕТНÚТЬ сов.; кого-что мергедеп ийер (мергедеп ий-); **метнуть копьё** јыданы мергедеп ийер

МÉТОД м. метод, эп-арга; **сравнительный метод** тундештирү метод; **методы обучения** үредеринин эп-аргалары

МЕТÓДИКА ж. 1. (совокупность методов, приемов) методика, үредер эп-аргалар; **методика преподавания алтайского языка** алтай тилге үредер эп-аргалар; 2. (учение о методах преподавания той или иной науки) методика

МЕТÓДИСТ м. методист, методиканын специализи; **методист по алтайскому языку** алтай тилдин методизи

МЕТÓДИЧЕСКИЙ, -ая, -ое методикалык; **методическая работа** методикалык иш

МЕТОДОЛОГÍЧЕСКИЙ, -ая, -ое методологиялык; **методологические указания** методологиялык јакарулар

МЕТОДОЛОГÍЯ ж. 1. (совокупность приемов исследования) билим эп-аргалар; **методология истории** түүкиннин билим эп-аргалары; 2. (учение о методе научного познания) методология; **научная методология** билим методология

МЕТР м. 1. (мера длины) метр; **пять метров ткани** беш метр бós; 2. (линейка) метр; **складной метр** бүктөп салар метр

МЕТРÁЖ м. метраж, метрлеп кемјигени; **метраж кинофильма** кинофильмнин метражы; **метраж ткани** бóсти метрлеп кемјигени

МÉТРИКА I ж. (выписка из свидетельства о рождении) метрика

МÉТРИКА II ж.; мат. кемјири керегинде үредү

МЕТРÍЧЕСКИЙ I, -ая, -ое метрический, метрикалык; **метрическое свиде-**

МЕТРИЧЕСКИЙ

тельство метрикалык кере бичик; **метрическая книга** метрикалык бичик

МЕТРИЧЕСКИЙ П, -ая, -ое (о мерах) метрлеп; **метрическая система мер** метр кемјүлү, метрлеп кемјири

МЕТРО с.; *нескл.* метро; **станция метро** метронын станциязы

МЕТЧИК м. танма тургузар киж

МЕХ I м. 1. (волосяной покров животного) түк; 2. (выделанная шкура животного с шерстью) тере, алу; **лисий мех** түлкүнин терези; 3. *мн. мехá; разг. (одежда из меха, на меху, отделанная мехом)* алу; **ходить в мехах** алу кийген жүрер

МЕХ II м. 1. (кузнечный) көрүк; 2. (мешок из шкуры животного) аркыт, борбий; **меха с кумысом** кымысту аркыттар; **масло в мехах** сарјулу борбийлар

МЕХАНИЗАТОР м. механизатор; **сельские механизаторы** журт јеринин механизаторлоры

МЕХАНИЗАЦИЯ ж. механизация, машиналарла јеткилдеери; **комплексная механизация** текши механизация; **механизация трудоёмких работ** уур иштерди машиналарла јеткилдеери

МЕХАНИЗИРОВАННЫЙ, -ая, -ое, механизировать эткен, машиналарла јеткилдеген; **механизированный труд** машиналарла јеткилдеген иш; **механизированное войско** механизировать эткен черү

МЕХАНИЗИРОВАТЬ *сов., несов. что* механизировать эдип салар (механизировать эдип сал-), механизировать эдер (механизировать эт-), машиналарла јеткилдеп салар (јеткилдеп сал-); машиналарла јеткилдеер (јеткилде-); **механизировать сельское хозяйство** журт ээлеmdi механизировать эдер

МЕХАНИЗМ м.; *тех.* механизм; **подъёмный механизм** көдүрер механизм; **заводной механизм** иштедер механизм

МЕХАНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. механический; **механический цех** механический цех; 2. (машиный) көндүре; **механическое заучивание** көндүре үренери

МЕХОВОЙ, -ая, -ое 1. (связанный с обработкой мехов) тере илеер, тере белетеер; **меховая фабрика** тере белетеер фабрика; 2. (связанный с продажей мехов) тере садар; **меховой магазин** тере садар магазин; 3. (сделанный из меха) тере, теренен эткен; **меховая шуба** тере тон; **меховая шапка** теренен эткен бөрүк

МЕЦЕНАТ м. меценат, јөмөшчи

МЕЧ м. үлдү; **ударить мечом** үлдүле чабып ийер; **меч возмездия** өчин алары; **точить меч** јууга белетенер; **скрестить мечи** јуу баштаар; **вложить меч в ножны** јуулажып токтоор

МЕЧЕНОС м.; *зоол.* үлдү-балык

МЕЧЕНЫЙ, -ая, -ое темдектү, танмалу, имдү; **меченая ложка** темдектү калбак; **меченый скот** танмалу мал; **меченое бельё** имдү кийим; **меченые атомы спец. (радиоактивные атомы)** темдектү атомдор

МЕЧЕТЬ ж. мечеть; **мечеть с минаретом** минареттү мечеть

МЕЧТА ж. амаду, күүнзеген санаа; **мечта о счастье** ырыс керегинде амаду

МЕЧТАНИЕ с. күүнзеп сананары, амадаары; **предаваться мечтаниям** күүнзеп сананар

МЕЧТАТЕЛЬ м. күүнзеп отулар киж, амадап отулар киж

МЕЧТАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (склонный к мечтам) күүнзеп отулар, амадап турар; **мечтательная натура** күүнзеп отулар киж; 2. (выражающий мечтательность) амадулу, күүнзеген; **мечтательные глаза** амадулу көстөр; **мечтательный вид** күүнзеген бүдүш

МЕЧТАТЬ *несов., о ком-чём* амадаар (амада-), күүнзеп сананар (күүнзеп санан-); **мечтать о будущем** келер ой керегинде амадаар

МЕШАЛКА ж. булгууш; (приспособление для взбивания чегеня – кисломолочного напитка) бышкыш

МЕШАНИНА ж.; *разг. (путаница)* булгак; (смесь) колыштыру; (жид-

кая смесь) чейинти; мешанина в голове бажында булгак; мешанина красок будуктардын колыштырузы; приготовить жидкую мешанину для скота мал-ашка суйук чейинти белетеп салар

МЕША́ТЬ I *несов., кому-чему (препятствовать)* буудактаар (буудакта-), буудак эдер (эт-), чаптык эдер; мешать работать иштеерге буудак эдер; ♦ не мешало бы отдохнуть амырап алар керек

МЕША́ТЬ II *несов.* 1. что (перемешивать) булгаар (булга-); мешать чай ложкой чайды калбакла булгаар; 2. что с чем (смешивать) алыштырар (алыштыр-); мешать глину с песком той балкашты кумакла алыштырар

МЕША́ТЬСЯ I *несов.; разг.* 1. (служить помехой) чаптык эдер (эт-), оролыжар (оролыш-); мешаться под ногами буттын алдына оролыжар; 2. (вмешиваться во что-л.) кирижер (кириш-); мешаться в чужие дела оскө кижинин керектерине кирижер

МЕША́ТЬСЯ III *несов.* 1. (соединяться, сливаться с чем-л.) кожулыжар (кожулыш-); собачий лай мешался с куриным кудахтаньем ийттин үрүжи такаалардын калактажыла кожулыжып турган; 2. (путаться) булгалар (булгал-), булгалыжар (булгалыш-); мысли мешаются санаалар булгалыжат

МЕШКА́ТЬ *несов.; разг.* 1. (медлить) табыланар (табылан-), мендебес (мендебе-); он мешкает, а время идёт ол табыланат, ой десе өдөт; 2. (задерживаться) удаар (уда-), мендебес; мешкать с отъездом атанарыла удаар

МЕШКОВА́ТЫЙ, -ая, -ое 1. (слишком широкий) өткүре элбек, өткүре кен; мешковатая одежда өткүре элбек кийим; 2. перен. (неповоротливый, неуклюжий) боду, көжүүн, мендебес; мешковатый человек боду кижги

МЕШКОВИ́НА *ж.* кеден бөс

МЕШО́К *м.* 1. таар, сумал; (небольшой мешок) баштык; мешок с зерном ашту

таар; вещевой мешок кийим сугар сумал; бумажный мешок чаазын баштык; 2. (старая русская обиходная мера сыпучих тел) таар; мешок муки бир таар кулур; 3. перен. (окружение вражескими войсками) курчу; попасть в мешок курчуга кирер; быть в мешке курчуда болор; вырваться из мешка курчудан чыгар; 4. разг. (о неповоротливом, неуклюжем человеке) боду кижги, көжүүн кижги; ♦ спальный мешок уйуктайтан таар (уйкутулук); денежный мешок көп акчалу кижги; с мешками под глазами тижик көстөрлү; одежда сидит на нём мешком кийими калпык отурат

МИГ *м.* түрген ой; ♦ в один миг чүрчеле; в тот же миг ол ок өйдө

МИГА́ТЬ *несов.* 1. (моргать) жыпылдадар (жыпылдат-); мигать глазом көзин жыпылдадар; 2. (подавать знак движением век) имдеер (имде-), көслө имдеер; мигать в ответ каруузына имдеер; 3. (мерцать) жалтыраар (жалтыра-), мелтиреер (мелтире-); звёзды мигают жылдыстар жалтырайт

МИГНУ́ТЬ *сов. см. мигать*

МИГРА́НТ *м.* мигрант, көчкүн

МИГРАЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое миграциялык; миграционная карта миграциялык карта

МИГРА́ЦИЯ *ж.* миграция, көчүш, көчүп барары; миграция народов калыктардын көчүжи; миграция животных тындулардын көчүп барары

МИГРЕ́НЬ *ж.* мигрень; страдать от мигрени мигреньнен шыралаар

МИГРИ́РОВАТЬ *несов.* мигрировать эдер (мигрировать эт-), бир жерден өскө жерге көчөр (көч-); мигрировать по стране орооннын ичиле мигрировать эдер

МИЗАНТРО́П *м.* мизантроп, улус сүүбес кижги

МИЗЕ́РНОСТЬ и **МИ́ЗЕРНОСТЬ** *ж.* кичинеги, азы; мизерность зарплаты иш-жалдын кичинеги (азы)

МИЗЕ́РНЫЙ и **МИ́ЗЕРНЫЙ**, -ая, -ое сүрекей кичинек, коркышту ас; мизерный

МИЗИНЕЦ

срок коркышту ас бй; **мизерная зарплата** сүрекей кичинек иш-јал

МИЗІНЕЦ *м.* чычалык, чычакай; ♦ **не стоит и мизинца** чычалыгына да турбас; **с мизинец** чычалыкча (чычалык кире)

МИКРОКО́СМ *м.* и **МИКРОКО́С-МОС** *м.* микрокосм, көслө көрүнбес кичү телекей

МИКРОМІ́Р *м.* (*атомы, ядра, элементарные частицы и т.п.*) микротелекей

МИКРОСКО́П *м.*; *физ.* микроскоп

МИКРОСКОПІ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** (*производимый с помощью микроскопа*) микроскопический, микроскопю өткүрген; **микроскопическое исследование** микроскопю өткүрген шинжү; **2.** (*чрезвычайно малый*) микроскопический, сүреен кичинек, **микроскопическая доза** микроскопический кемјү; **3. разг.** (*чрезвычайно маленький, ничтожный*) коркышту кичинек, коркышту ас; **микроскопическая пенсия** коркышту ас пенсия

МИКРОСКО́ПНЫЙ, -ая, -ое микроскоптын; **микроскопный объектив** микроскоптын объективи

МИКРОФОН *м.*; *тех.* микрофон; **петь через микрофон** микрофонло кожондоор

МИКРОЭКОНО́МИКА *ж.* микроэкономика, кичү экономика

МИЛИТАРИЗÁЦИЯ *ж.* милитаризация, јуу-јепселдениш

МИЛИТАРИЗІ́РОВАТЬ *сов., несов.* јуу-јепселди көптөдип салар (көптөдип сал-), јуу-јепселди көптөдөр (көптөт-)

МИЛИТАРІ́ЗМ *м.* милитаризм; **политика милитаризма** милитаризмнын политиказы

МИЛИТАРІ́СТ *м.* милитарист

МИЛИТАРИСТІ́ЧЕСКИЙ и **МИЛИТАРІ́СТСКИЙ**, -ая, -ое милитарист, милитаризмнин; **милитаристическая политика** милитаризмнин политиказы; **милитаристические группировки** милитарист биригүлер

МИЛИЦИОНÉР *м.* милиционер; **участковый милиционер** участоктын милиционери

МИЛІ́ЦИЯ *ж.* милиция; **работники милиции** милициянын ишчилери

МИЛЛІА́РД *м.* миллиард; **миллиард рублей денег** бир миллиард салковой акча

МИЛЛІА́РДÉР *м.* миллиардер, миллиард акчалу киж

МИЛЛІА́РДНЫЙ, -ая, -ое **1.** миллиардный, миллиардту; **миллиардное состояние** миллиардный јөбжө; **2. числ.** миллиардынчы; **миллиардная часть** миллиардынчы бөлүк

МИЛЛИГРÁММ *м.* миллиграмм; **один миллиграмм** бир миллиграмм

МИЛЛІО́Н *м.* миллион, миллион акча; **считать до миллиона** миллионго јетире тоолоор; **выиграть миллион** миллион акча ойноп алар

МИЛЛИОНÉР *м.* миллионер; **хозяйство-миллионер** миллионер элем

МИЛЛІО́ННЫЙ, -ая, -ое **1. числ. порядк.** миллионнынчы; **миллионный житель города** каланын миллионнынчы кижизи; **2.** миллион, миллионный; **миллионные доходы** миллион кирелте; **миллионная армия** миллионный армия

МІ́ЛО *нареч.* јалакай; **мило улыбаться** јалакай күлүмзиренер

МИЛОВІ́ДНОСТЬ *ж.* кеберкек болоры, эрке чырайлу болоры

МИЛОВІ́ДНЫЙ, -ая, -ое эрке, кеберкек; **с миловидным лицом** кеберкек чырайлу

МИЛОСÉРДИЕ *с.* килемји, буурзак болоры; **проявить милосердие** буурзагын көргүзөр; ♦ **сестра милосердия** килемјинин эјези

МИЛОСÉРДНЫЙ, -ая, -ое буурзак, киленкей, килемјилү; **милосердный человек** буурзак киж; **милосердная работа** килемјилү иш

МІ́ЛОСТЫНЯ *ж.* тиленчи; **просить милостыню** тиленчи сураар; **подать милостыню** тиленчи берер

МИНИАТЮРНЫЙ

МІЛОСТЬ ж. 1. (доброе отношение, сострадание, помилование) килемји, буурзагы, быйанзагы; **оказать милость** килемји эдип салар; 2. (благосклонность, расположение) якшы көрөри, бүдүмжиде болоры; **быть в милости у начальника** башкараачынын бүдүмжизинде болор; ♦ **из милости** килеп; **милости просим** кычырып турубус; **сделайте милость** сурап турубус; **вкрасться (войти) в милость** сүмеленип бүдүмжиге кирип алар

МІЛЫЙ I, -ая, -ое 1. (располагающий к себе, славный, хороший) жалакай, жараш, якшынак; **милый человек** жалакай кижиге; **милая девушка** жараш кыс; **милые соседи** якшынак айылдаштар; 2. (очень приятный) эрке; **милая улыбка** эрке күлүмжи; 3. (родной, дорогой, близкий сердцу) кайран; **милая матушка** кайран энем; ♦ **за милую душу** сырангай күүнзеп

МІЛЫЙ II м. и **МІЛАЯ** ж. 1. (возлюбленный, возлюбленная) сүүгени; **жить с милым** сүүгениле жадар; 2. (в обращении, выражает фамильярность или пренебрежение); **Послушай, милая!** Бери уксан, көөркий!

МІЛЯ ж. миля; **морская миля** талайдын милязы

МИМОЛЁТНЫЙ, -ая, -ое 1. (появляющийся на короткое время) кыска; **мимолётное счастье** кыска ырыс; **мимолётная встреча** кыска туштажу; 2. (быстро исчезающий, быстро проходящий) түрген өдүп турган; **мимолётный дождь** түрген өдүп турган жанмыр

МИМОХОДОМ нареч. 1. (по пути) жолой; **зайти мимоходом к другу** нөкөрине жолой кирер; 2. (попутно, одновременно с чем-л.) бир аай, ол аяс, жол аяс; **разговаривая по телефону, мимоходом он вёл машину** телефонло куучындажып тура, ол аяс ол машиназыла мантадып отурды; **мимоходом сказать** өткөн аяс айдар

МИНА I ж.; воен. мина; **расставить мины** миналар тургузып салар

МИНА II ж. (выражение лица) чырай, бүдүш; **важная мина** тынзынчак бүдүш; **сделать кислую мину** кунукчыл чырай эдер

МИНДАЛЬ м.; бот. 1. (дерево) миндаль агаш; **цветёт миндаль** миндаль агаш чечектейт; 2. (орех) миндаль кузук; **пирог с миндалём** миндаль кузукту пирог

МИНДАЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. миндаль, миндальдын; **миндальное дерево** миндаль агаш; **миндальный запах** миндальдын жыды; 2. (получаемый из миндаля) миндальдын, миндаль кузуктын; **миндальное молоко** миндаль кузуктын сүди; **миндальное масло** миндаль кузуктын саржузы; 3. (приготовленный с миндалем) миндальду, миндаль кузукту; **миндальное печенье** миндаль кузукту печенье; 4. (розовый, такой, как цветки миндаля) миндальдын өнгиндий, оошкы өндү; **миндальные щёки** миндальдын өнгиндий жаактар, оошкы өндү жаактар

МИНЁР м.; воен. минёр; **минёры разрядили мину** минёрлор минанын зарядын алдылар

МИНЕРАЛ м. минерал; **собирать образцы минералов** минералдардын бүдүмдерин жуунадар

МИНЕРАЛОГИЧЕСКИЙ, -ая, -ое минералогический; **минералогические исследования** минералогический шинжүлөр

МИНЕРАЛОГИЯ ж. минералогия

МИНЕРАЛЬНЫЙ, -ая, -ое минеральный, минерал; **минеральная соль** минеральный тус; ♦ **минеральная вода** минерал суу, кутук суу

МИНИАТЮРА ж. миниатюра; **собрание музыкальных миниатюр** күүлик миниатюралардын жуунтызы; ♦ **в миниатюре** кичинекей бүдүмиле

МИНИАТЮРНЫЙ, -ая, -ое кичинекей; **миниатюрный домик** кичинекей тура; ♦ **миниатюрная живопись** миниатюралар жураары

МИНИМАЛЬНЫЙ

МИНИМАЛЬНЫЙ, -ая, -ое эн (сүреен, сыранай) ас, эн (сүреен, сыранай) кичинек, эн (сүреен, сыранай) жабыс, эн (сүреен, сыранай) кыска; **минимальная оплата труда** эн кичинек ишжал; **минимальная прибыль** эн ас кирелте; **минимальный уровень жизни** жүрүмнин эн жабыс кеми; **минимальный срок** эн кыска ой

МИНИМУМ м. 1. (наименьшее количество, наименьшая величина) минимум, эн азы; **гарантийный минимум** гарантиялу минимум; **минимум техники** техниканын эн азы; 2. (совокупность знаний, учебных предметов, экзаменов) минимум; **кандидатский минимум** кандидатский минимум; **технический минимум** техникалык минимум; 3. в знач. нареч. (самое меньшее, минимально) эн ас; **минимум пять дней** эн ас беш күн; ♦ **прожиточный минимум** жадын-жүрүмге керектү немелердин эн ас кеми

МИНИРОВАНИЕ с.; воен. мина салары

МИНИРОВАТЬ сов., несов. что; воен. мина салып салар (салып сал-), мина салар (сал-), миналап салар (миналап сал-), миналаар (минала-); **минировать мост** күрге мина салып салар; **минировать машину** колүктү миналаар

МИНИСТЕРСКИЙ, -ая, -ое министерствонун; министрдин; **министерский работник** министерствонун ишчизи; **министерская подпись** министрдин колы

МИНИСТЕРСТВО с. министерство; **Министерство иностранных дел** Тыш керектер аайынча министерство; **Министерство внутренних дел** Ич керектер аайынча министерство; **Министерство здравоохранения** Су-кадыкты корыыр министерство; **Министерство образования и науки Республики Алтай** Алтай Республиканын үредү ле билим министрствозы; **Министерство финансов** Акча-манаттын министрствозы

МИНИСТР м. министр; **министр иностранных дел** тыш керектер аайынча министр

МИННЫЙ, -ая, -ое миналу, минанын; **минное поле** миналу жалан; **минный заряд** минанын заряды; ♦ **минные работы** мина салар иш

МИНОВАТЬ 1. сов., несов. что (проехать, проезжать, пройти, проходить мимо) өдүп ийер (өдүп ий-), өдө берер (өдө бер-), өдөр (өт-); **миновать село** журтты өдө берер; 2. сов. чего (избежать) айрылып чыга берер (айрылып чыга бер-), айрылып чыгар (айрылып чык-); **миновать гибель** өлүмнөн айрылып чыгар; 3. сов. (окончиться) өдө берер (өдө бер-), өдөр (өт-); **лето миновало** жай өдө берди; ♦ **судьбы не миновать (чему быть, того не миновать)** салымнан качып болбозын

МИНОНОСЕЦ м.; мор. мина ла торпедалу жуучыл кереп

МИНУВШИЙ, -ая, -ое 1. прил. өткөн; **минувшие годы** өткөн жылдар; 2. в знач. суц. **минувшее** с. өткөн ой; **вспоминать о минувшем** өткөн ойди эске алынар

МИНУС м. 1. мат. (знак) минус, айрыыр темдек; 2. мат.; в знач. сказ. айрыыр (айры-); **семь минус пять – два** жетиден бешти айрыза – эки; 3. нескл. (при указании температуры ниже нуля) соок; **минус сорок градусов** төртөн градус соок; 4. перен., разг. (недостаток) жедикпес; **проект имеет много минусов** үлекерде көп жедикпестер бар

МИНУТА жс.; в разн. знач. минут; **пять минут второго** беш минут экиге барып жат; **без десяти минут два** он минут жогынан эки; ♦ **в данную минуту** тургуза өйдө, тургуза ла, эмди ле; **минута в минуту** чике ойинде; **в одну минуту** бир минутка; **с минуты на минуту** бир минуттан, удабай ла; **Одну минуту!** Чүрче ле!

МИНУТНЫЙ, -ая, -ое 1. (показывающий минуты) минуттардын; **минутная стрелка** минуттардын стрелказы; 2. (для-

МИРОЛЮБИВЫЙ

щийся минуту) бир минут, бир минуттын; **минутный перерыв** бир минут тышта-ныш; **3. перен.** (*мимолётный, кратковременный*) кыска ойдин; **минутная встреча** кыска ойдин туштажузы; ♦ **минутное дело** кыска ойдин кереги (ижи)

МИНУТЬ и **МІНУТЬ** *сов.* **1. см. миновать** 1; **2.** өдө берер (өдө бер-); **минуло десять лет** он жыл өдө берди

МИР I м. **1.** (*вселенная*) телекей; **происхождение мира** телекейдин бүткени; **2.** (*земной шар, свет*) јер-телекей; **известие облетело весь мир** табыш јер-телекейди айланып келди; **3. собир.** (*люди, население земного шара*) албаты, улус; **борьба всем миром** бастыра улустын тартыжузы; **4. (среда)** телекей; **мир растений** өзүмдердин телекейи; ♦ **всем миром** бастырамы кожо (бастыра улусла); **пойти по миру** суранып базар, суранчыктаар; **по миру пустить** түредер, јоксырадар; **не от мира сего** сан башка

МИР II м. **1.** (*согласие, спокойствие*) јөп, эп-јөп; **жить в мире** эптү-јөптү јадар; **2. (отсутствие войны)** амыр-энчү; **борьба за мир** амыр-энчү учун тартыжу; **3. (мирный договор)** амыр-энчүнин јөптөжүзи; **заклучить мир** амыр-энчүнин јөптөжүзин тургузып салар; **4. (покой, спокойствие)** амыр; **нам нужен мир** биске амыр керек; ♦ **мир дому сему** айылда амыр-энчү болзын; **мир праху** амыр јатсын; **с миром (иди, поезжай)** амырынча бар; **с миром отпустить** каруузына тургуспай бождып ийер

МИРАЖ *м.* иргилјин; **мираж в пустыне** чөлдөги иргилјин

МИРИАДЫ *мн.* тоозы јок, мундар тоолу; **мириады звезд** мундар тоолу жылдыстар

МИРИТЬ *несов.* јөпкө кийдирер (кийдир-), јөптөштирер (јөптөштир-), јараштырар (јараштыр-), эптештирер (эптештир-);

мирить друзей нөкөрлөрдү јөпкө кийдирер

МИРИТЬСЯ *несов.* **1.** *с кем-чем (прекращать ссору, вражду)* јөпкө кирер (кир-), јөптөжөр (јөптөш-); **мириться с врагом** өштүле јөптөжөр; **2. (терпимо относиться к чему-л., смиряться)** эптежер (эптеш-); **мириться с условиями жизни** јадын-јүрүмнин айалгаларыла эптежер

МІРНО *нареч.* **1.** (*миролюбиво*) јөптү, эптү-јөптү; **мирно жить** эптү-јөптү јадар; **2. (спокойно)** амыр, токыналу, табылу; **спать мирно** токыналу уйуктаар

МІРНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*миролюбивый*) амыр, амыр-энчү, јөптү; **мирные люди** амыр улус; **мирная беседа** јөптү куучын; **2. (спокойный)** јобош; **мирный характер** јобош кылык; **3. полит.** амыр-энчү, амыр-энчүнин; **мирное время** амыр-энчү ой; **мирные переговоры** амыр-энчүнин јөптөжүзи

МИРОВОЗЗРЕНИЕ *с.* көрүм-шүүүлте; **научное мировоззрение** билим көрүм-шүүүлте

МИРОВОЙ I, -ая, -ое телекейлик; **мировой рекорд** телекейлик рекорд; ♦ **учёный с мировым именем** телекейде атуу-чуулу билимчи

МИРОВОЙ II, -ая, -ое **1.** (*примирительный*) мировой, јөптөштирер; **мировая сделка** мировой јөптөжү; **2. в знач. суц.** **мировая ж.**; *разг.* јөптөштирү; **пойти на мировую** јөптөштирүге келер; ♦ **мировой судья** эптештирер јаргычы; **мировой суд** эптештирер јаргы

МИРОЗДАНИЕ *с.* орчылан; **история мироздания** орчыланнын түўкизи

МИРОЛЮБИВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*любящий мир, спокойный*) амыр, токыналу; **миролюбивый народ** амыр калык; **2. (дружественный)** најылык; **миролюбивая политика** најылык политика

МИРОЛЮБИЕ

МИРОЛЮБИЕ с. амыр-энчүни сүүри; **миролюбие человека** кижинин амыр-энчүни сүүри

МИРОПОНИМАНИЕ с. телекейди ондооры; **христианское миропонимание** христиандардын телекейди ондооры

МИРОТВОРЕЦ м. амыр-энчүнин корычызы, амыр-энчүни корыыр кижиге; **работать миротворцем в горячих точках** изү тартыжулу јерлерде амыр-энчүнин корычызы болуп иштеер

МИРОТВОРЧЕСКИЙ, -ая, -ое амыр-энчү корыыр; **миротворческие войска** амыр-энчү корыыр черүлер

МИСКА ж. миска, табак; **деревянная миска** агаш миска; **глубокая миска** терен табак

МИССИОНЕР м. миссионер

МИССИОНЕРСКИЙ, -ая, -ое миссионер; **миссионерская школа** миссионер школ

МИССИЯ ж. 1. (задание, поручение) јакылта; **трудная миссия** кўч јакылта; 2. *дип.* (представительство) чыгартылу ишчилер; **сотрудники иностранной миссии** өскө орооннын чыгартылу ишчилери; 3. (делегация) миссия; **военная миссия** јуучыл миссия; 4. (предназначение, ответственная роль) миссия, иш; **миссия поэта** поэтин миссиязы; 5. (миссионерская организация) миссия; **католическая миссия** католик миссия

МИСТЕРИИ мн. (ед. мистерия ж.) 1. кудайлык јанла колбулу чўм-јандар; **шаманские мистерии** кам јанынын чўм-јандары; 2. (религиозная драма на библейские сюжеты) мистикалу кудайлык драма

МИСТИК м. мистик, мистицизм үредүнин кижизи; **средневековый мистик** орто чактын мистиги

МИСТИКА ж. 1. мистика, куулгазынду немеге бүдери; 2. (нечто загадочное, необъяснимое) мистика, куулгазынду

неме, јарт эмес неме; **не верить в мистику** куулгазынду немеге бүтпес

МИСТИФИКАЦИЯ ж. мистификация; **тонкая мистификация** сүмелү мистификация; ♦ **жертва мистификации** төгүндөткен кижиге

МИСТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое мистический, мистикалык, јарт эмес; **мистическая секта** мистический секта; **мистическая теория** мистикалык үредү; **мистические бредни** јарт эмес (эдрени) шүүлтелер

МИТИНГ м. митинг; **предвыборный митинг** талдаштар алдындагы митинг

МИТИНГОВАТЬ *несов.; разг.* митинг өткүрер (өткүр-); **митинговать на центральной площади** төс тепсенде митинг өткүрер

МИФ м. 1. миф, соојын; **миф о сотворении мира** јердин бүткени керегинде соојын; 2. (*неправдоподобное*) миф, чын эмес, төгүн; **превратиться в миф** миф болуп калар

МИФИЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. соојыннын; **мифический сюжет** соојыннын сюжети; 2. (*легендарный*) атту-чуулу; **мифическая личность** атту-чуулу кижиге; 3. (*выдуманный*) сананып тапкан; **мифическое богатство** сананып тапкан байлык

МИФОЛОГИЧЕСКИЙ, -ая, -ое мифологиялык; **мифологический персонаж** мифологиялык персонаж

МИФОЛОГИЯ ж. мифология, соојындар керегинде билим; **греческая мифология** грек соојындар керегинде билим; **сравнительная мифология** тундештирү мифология

МИЧМАН м.; мор. мичман

МИШЕНЬ ж. (*цель*) танма; **стрельба по мишени** танма адыш

МЛАДЕНЕЦ м. јаш бала; **новорожденный младенец** јангы чыккан бала; **грудной младенец** эмчек бала; ♦ **сущий младенец** торт јаш бала

МНОГОЗЕМЕЛЬНЫЙ

МЛАДЁНЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. јаш баланын; **младенческие годы** јаш баланын јылдары; 2. (*такой как у младенца*) јаш баланын ошкош; **младенческая улыбка** јаш баланын ошкош күлүмји

МЛА́ДШИЙ, -ая, -ее 1. (*по возрасту*) кичү, јаш, оогош; **младший сын** оогош уул; **младший брат** кичү карындаш; **младшая сестра** сыйын; **младшее поколение** јаш үйе; 2. (*по службе*) кичү; **младший научный сотрудник** кичү билим ишчи; 3. (*о классе, курсе*) баштамы; **младшие классы** баштамы класстар

МЛЕКОПИТА́ЮЩИЕ *мн.*; *зоол. (ед. млекопитающее с.)* сүтле азыранар тындулар

МЛЕ́ЧНЫЙ, -ая, -ое: **Млечный Путь** *астр.* Кардын Жолы

МНЁНИЕ *с.* шүүлте; **особое мнение** аңгылу шүүлте; **по моему мнению** менин шүүлтемле болзо

МНÍМЫЙ, -ая, -ое 1. (*воображаемый*) сананып тапкан (табар); **мнимая опасность** сананып тапкан јеткер; 2. (*притворный, ложный*) чын эмес, чындык эмес; **мнимые друзья** чындык эмес нөкөрлөр

МНÍТЕЛЬНОСТЬ *ж.* серенип турары (турганы)

МНÍТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое серенип турар (турган); **мнительный человек** серенип турар киж

МНÍТЬ *несов.*; *разг.* 1. (*думать, считать, полагать*) сананар (санан-), бодоор (бодо-); **мнить, что всё успеет сделать** үзе немени эдип салар деп сананар; **мнить себя поэтом** бойын үлгерчи деп бодоор; 2. (*надеяться, рассчитывать*) иженер (ижен-); **мнить на помощь** болушка иженер; ♦ **много (высоко) мнить о себе** бойын тын деп сананар

МНО́ГИЙ, -ая, -ое 1. көп; **прошли многие годы** көп јылдар өтти; 2. *в знач. суц.* **многое с.** көби, көбизи; **многого он не знает** ол көбин билбес

МНОГОБО́ЖИЕ *с.* көп кудайга бүдери
МНОГОБРА́ЧИЕ *с.* көп айыл-јуртту болоры

МНОГОВЕКОВО́Й, -ая, -ое көп чактардан бери улалган, кажы чактан арткан; **многовековые обычаи** көп чактардан бери улалган чүм-јандар

МНОГОВО́ДНЫЙ, -ая, -ое 1. суузы көп; **многоводные реки** суузы көп суулар; 2. (*о местности*) көп сууларлу, сууларыла бай; **многоводный край** сууларыла бай јер

МНОГОВО́ДЬЕ *с.* суузынын көби, јаан суу, көп суулу болоры; **многоводье озера** көлдин суузынын көби; **период многоводья** јаан суунын өйи

МНОГОГОЛО́СЫЙ, -ая, -ое 1. *муз.* көп үндү, көп үндерлү; **многоголосый хор** көп үндерлү хор; 2. (*шумный*) табышту; **многоголосый человек** табышту киж

МНОГОГРА́ННЫЙ, -ая, -ое 1. көп кырлу; **многогранный камень** көп кырлу таш; 2. *перен. (разносторонний)* көп јанду, бастыра јанынан көп; **многогранная работа** көп јанду иш; ♦ **многогранный человек** бастыра јанынан јайалталу киж; **многогранный ум** бастыра јанынан саналу

МНОГОДЕ́ТНЫЙ, -ая, -ое көп балдарлу; **многодетное семейство** көп балдарлу биле

МНО́ГОЕ *с.* көбизи, көп сабазы; **многое из сказанного** айтканынын көп сабазы; **многое надо переделать** көбизин түзедер керек

МНОГОЖÉНЕЦ *м.* көп үйлерлү (эмегендү) эр киж

МНОГОЖЁНСТВО *с.* көп үйлерлү (эмегендү) болоры

МНОГОЗЕМÉЛЬНЫЙ, -ая, -ое көп јерлү, јери көп; **многоземельный собственник** көп јерлү ээ, көп јердин ээзи; **многоземельное хозяйство** јери көп ээлем

МНОГОЗНАЧИТЕЛЬНО

МНОГОЗНАЧИТЕЛЬНО *нареч.* көп учурлу, жаан учурлу, терен учурлу; **многозначительно улыбаться** көп учурлу күлүмзиренер

МНОГОЗНАЧИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое
1. (*важный*) жаан учурлу; **многозначительная встреча** жаан учурлу туштажу;
2. (*выразительный*) жарт, чокым, учурлу, терен учурлу; **многозначительный взгляд** терен учурлу көрүш

МНОГОЗНАЧНЫЙ, -ая, -ое 1. *мат.* многозначный, көп темдектү; **многозначное число** көп темдектү тоо; 2. *лингв.* көп учурлу; **многозначное слово** көп учурлу сөс

МНОГОКАНАЛЬНЫЙ, -ая, -ое көп каналдарлу; **многоканальное телевидение** көп каналдарлу телевидение

МНОГОКВАРТИРНЫЙ, -ая, -ое көп квартираларлу; **многоквартирный дом** көп квартираларлу тура

МНОГОКЛЕТочный, -ая, -ое көп клеткаларлу, клеткалары көп; **многоклеточные растения** көп клеткаларлу өзүмдер

МНОГОКРАСОЧНЫЙ, -ая, -ое көп өңдү; **многокрасочный рисунок** көп өңдү журук

МНОГОКРАТНОСТЬ *ж.* көп катап болоры; **многократность вопроса** сурактын көп катап болоры

МНОГОКРАТНЫЙ, -ая, -ое 1. катап-катап, көп катап; **многократная просьба** көп катап сураган сурак; 2. *тех.* көп катап; **многократный бинокль** көп катап жууктадар бинокль

МНОГОЛЕТНИЙ, -ая, -ее 1. *бот.* көп жылдардын, көп жылдарга өзөр; **многолетнее растение** көп жылдарга өзөр өзүм; **многолетний труд** көп жылдардын ижи; 2. (*о человеке*) көп жаш жагаган, узак жагаган; **многолетний старец** көп жаш жагаган карганак

МНОГОЛИКИЙ, -ая, -ое көп жүзүндү, жүзүн-башка; **многоликая Россия** жүзүн-башка Арасей

МНОГОЛЮДНОСТЬ *ж.* улузы көп болоры, көп улусту болоры; **многолюдность города** каланын улузы көп болоры

МНОГОЛЮДНЫЙ, -ая, -ое көп улусту, улузы көп; **многолюдное собрание** көп улусту жуун; **многолюдный район** улузы көп аймак

МНОГОМЕСТНЫЙ, -ая, -ое (отуратан) жери көп, көп жерлү; **многоместный автомобиль** отуратан жери көп көлүк

МНОГОМИЛЛИОННЫЙ, -ая, -ое миллиондор тоолу; **многомиллионное население** миллиондор тоолу эл-жон

МНОГОНАЦИОНАЛЬНЫЙ, -ая, -ое көп укту, угы көп; **многонациональное государство** көп укту эл-тергее

МНОГООБРАЗИЕ *с.* көп жүзүндү болоры, жүзүн-жүүр болоры, жүзүн-башка кеберлү болоры; **многообразие растительного мира** өзүмдердин телекейи жүзүн-жүүр болоры; **многообразие жизни** жүрүм жүзүн-башка кеберлү болоры

МНОГООБРАЗНЫЙ, -ая, -ое көп жүзүндү, көп кеберлү, жүзүн-жүүр, жүзүн-жүүр кеберлү; **многообразный мир** көп жүзүндү телекей (көп кеберлү телекей); **многообразный животный мир** жүзүн-жүүр тындуларлу телекей

МНОГООПЫТНЫЙ, -ая, -ое ченемели жаан, жаан ченемелдү; **многоопытный врач** ченемели жаан эмчи

МНОГОПОЛЬЕ *с.; с.-х.* элип-селип үрендеери

МНОГОПОЛЬНЫЙ, -ая, -ое көп кырларга бөлинер; **многопольная система севооборота** севообороттын (элип-селип үрендееринин) көп кырларга бөлинер системасы

МНОГОРЕЧИВЫЙ, -ая, -ое куучыны көп, көп куучынду; **многоречивый человек** куучыны көп киж

МНОЖИТЬСЯ

МНОГОСЕМЕЙНЫЙ, -ая, -ое билези жаан, жаан билелү, көп балдарлу, балдары көп; **многосемейный мужчина** билези жаан эр киж

МНОГОСЕРИЙНЫЙ, -ая, -ое көп сериялу; **многосерийный фильм** көп сериялу фильм

МНОГОСЛОВИЕ с. и **МНОГОСЛОВНОСТЬ** жс. көп сөс, көп сөс айдыш, көп сөс айдары, көп куучынданыш, көп куучынданары; **не любить многословия** көп сөс сүүбес

МНОГОСЛОВНЫЙ, -ая, -ое сөзи көп, көп куучынданар, тили жука; **многословный человек** сөзи көп (көп куучынданар, тили жука) киж

МНОГОСЛОЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*очень сложный*) коркышту күч; **многосложные задачи** коркышту күч бодолголор; 2. *грам.* көп үйелү; **многосложное слово** көп үйелү сөс

МНОГОСТОРОННИЙ, -ая, -ее 1. *мат., физ.* көп янду, көп талалу; **многосторонняя призма** көп янду призма; 2. *перен. (разносторонний)* жүзүн-башка жилбилү, башка-башка янду; **многосторонний договор** жүзүн-башка жилбилү жөптөжү

МНОГОСТРАДАЛЬНЫЙ, -ая, -ое көп шыра көргөн, көп шыралаланган; **многострадальная земля** көп шыра көргөн жер; **многострадальный человек** көп шыралаланган киж

МНОГОСТРУННЫЙ, -ая, -ое көп кылду; **многострунная гитара** көп кылду гитара

МНОГОТИРАЖНЫЙ, -ая, -ое тиражы көп, көп тиражту; **многотиражная газета** көп тиражту газет

МНОГОТОМНЫЙ, -ая, -ое көп томду; **многотомные издания** көп томду бичиктер

МНОГОТОЧИЕ с.; *грам.* көп точкалар (болоры)

МНОГОТЫСЯЧНЫЙ, -ая, -ое мундар тоолу; **многотысячный митинг** мундар тоолу митинг

МНОГОУВАЖАЕМЫЙ, -ая, -ое (*обычно в обращении*) күндүлү; **Многоуважаемые гости!** Күндүлү айылчылар!

МНОГОУГОЛЬНИК м.; *мат.* көптолык

МНОГОУГОЛЬНЫЙ, -ая, -ое *мат.* көп толыкту

МНОГОЦВЕТНЫЙ, -ая, -ое көп өңдү, өңи көп; **многочетные огни** көп өңдү оттор

МНОГОЧИСЛЕННОСТЬ жс. көп тоолу болоры, тоозы көп болоры

МНОГОЧИСЛЕННЫЙ, -ая, -ое тоозы көп, көп тоолу; **многочисленный коллектив** тоозы көп коллектив; **многочисленная родня** көп тоолу төрөгөндөр

МНОГОЧЛЕН м.; *мат.* многочлен

МНОГОЭТАЖНЫЙ, -ая, -ое көп этажту, көп катту; **многэтажный дом** көп катту тура

МНОГОЯЗЫЧНЫЙ, -ая, -ое көп тилдерлү; **многоязычная страна** көп тилдерлү ороон

МНОЖЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое көп; **множественное число** *грам.* көп тоо

МНОЖЕСТВО с. сүрекей көп, камык, ал-камык; **множество людей** камык улус; **множество причин** сүрекей көп шылтак

МНОЖИМОЕ с.; *мат.* көптөчи

МНОЖИТЕЛЬ м.; *мат.* көптөдөчи

МНОЖИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое көптөдөр; **множительная техника** көптөдөр техника

МНОЖИТЬ *несов.* 1. *мат.* катаптаар (катапта-); **множить два на три** экини үчке катаптаар; **множить в уме** санаада катаптаар; 2. (*увеличивать в числе, количестве*) көптөдөр (көптөт-); **множить богатство** байлыгын көптөдөр

МНОЖИТЬСЯ *несов.* көптөөр (көптө-); **наши силы** множатся бистин күчис көптөйт

МОБИЛИЗАЦИОННЫЙ

МОБИЛИЗАЦИОННЫЙ, -ая, -ое мобилизациянын, мобилизациялык; **мобилизационный план** мобилизациянын үлөкери

МОБИЛИЗАЦИЯ ж. 1. воен. мобилизация; **всеобщая мобилизация** текши мобилизация; 2. перен. (приведение в деятельное состояние) тыңыдары; **мобилизация сил** ийде-күчтерди тыңыдары

МОБИЛИЗОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. мобилизовать эткен; 2. в знач. суц. **мобилизованный** м. мобилизовать эткен эр кижиге; **мобилизованная** ж. мобилизовать эткен үй кижиге

МОБИЛИЗОВАТЬ сов., несов. 1. кого-что (произвести, производить мобилизацию) мобилизовать эдип салар (мобилизовать эдип сал-), мобилизовать эдер (мобилизовать эт-); **мобилизовать всех мужчин** бастыра эр улусты мобилизовать эдер; 2. на что (направить, направлять на выполнение какой-л. работы) аткарып ийер (аткарып ий-), аткарап (аткара-); **мобилизовать людей на сельхозработы** улусты жүрт иштерге аткарып ийер; 3. (перевести, переводить на военное положение) жуучыл айалгага көчүрүп салар (көчүрүп сал-), жуучыл айалгага көчүрер (көчүр-); **мобилизовать врачей** эмчилерди жуучыл айалгага көчүрүп салар; 4. что (использовать для выполнения каких-л. задач) тузаланып ийер (тузаланып ий-), тузаланар (тузалан-); **мобилизовать административные ресурсы** административный ресурстарды тузаланар

МОБИЛЬНОСТЬ ж. мобильный (түрген, капшуун) болоры (болгоны); **мобильность населения** эл-жоннын капшуун болоры

МОБИЛЬНЫЙ, -ая, -ое мобильный, түрген, түрген кыймыктанар, капшуун; **мобильный отряд** мобильный отряд; ♦ **мобильный телефон** мобильный телефон

МОГИЛА ж. 1. (яма для погребения умершего) сөөк салар оро; **рыть могилу** сөөк салар оро казар; 2. (место погребения, холм) мөнкү, сөөк салган жер; **заросшая травой могила** өлөнлө өзүп калган мөнкү; 3. (место гибели) өлгөн жер; **море стало ему могилой** талай онын өлгөн жери болуп калды; 3. (гибель, смерть) өлүм; **уйти от могилы** өлүмнен айрылар; ♦ **до (самой) могилы** өлөрдин өлгөнчө; **найти (себе) могилу** өлүмин табар; **свести в могилу** өлүмге жетирер; **быть на краю могилы** өлүмнин бери жанында болор; **сойти (уйти) в могилу** өлүп калар

МОГИЛЬНИК м. 1. (древнее кладбище, место захоронений) корым; **скифский могильник** скифтердин корымы; 2. (вид крупных степных орлов) кускун

МОГИЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. сөөктин, сөөктү, мөнкүнин; **могильный холм** мөнкүнин төни; 2. (такой, как в могиле) өлгөн жерде ошкош; **могильная тишина** өлгөн жерде ошкош тымык; 3. (низкий, глухой, мрачный) тунгак, өткүре жабыс; **могильный голос** тунгак үн

МОГУЧИЙ, -ая, -ее 1. (сильный, крепкий) бөккө, күчтү; **могучий богатырь** бөккө баатыр; **могучий организм** күчтү организм; 2. (очень большой, мощный) жаан; **могучее дерево** жаан агаш; 3. (могущественный) ийделү, ийде-күчтү, күчтү; **могучая страна** ийде-күчтү ороон

МОГУЩЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое ийделү, ийде-күчтү, күчтү; **могущественное государство** ийде-күчтү тергее; **могущественный покровитель** ийделү болушчы

МОГУЩЕСТВО с. ийде-күч; **военное могущество страны** орооннын жуучыл ийде-күчи

МОДА ж. мода; **быть в моде** модада болор; **входить в моду** модага кирер; **одеваться по последней моде** калганчы модала кийинер

МОДЕЛІРОВАНИЕ с. моделировать эдери, үлекер жазаары; **моделирование юбки** жикпенин үлекерин жазаары

МОДЕЛІРОВАТЬ *несов. что* моделировать эдер (моделировать эт-), үлекер жазаар (жаза-); **моделировать одежду** кийим моделировать эдер

МОДЕЛЬ *жс.* 1. (*образец*) сом, бүдүм, кеп-бүдүм, жүзүн; **модель одежды** кийимнин бүдүми; 2. (*макет*) модель, сом; **модель самолёта** самолёттын модели; 3. (*тип, марка, конструкция*) модель, бүдүм; **модель автомобиля** автомобильдин модели

МОДЕЛЬЁР *м.* модельер; **талантливый модельер** жайалталу модельер

МОДЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое модельный, чүмдү; **модельная одежда** чүмдү кийим

МОДЕРНИЗАТОР *м.* модернизатор, жаньртаачы

МОДЕРНИЗАЦИЯ *жс.* и **МОДЕРНИЗАЦИЯ** с. жаньрту, жаньртары; **модернизация промышленности** промышленностьти жаньртары

МОДЕРНИЗИРОВАННЫЙ, -ая, -ое жаньртылган; **модернизированная архитектура** жаньртылган архитектура; ♦ **модернизированный человек** солынтыларга түрген темигер кижги

МОДЕРНИЗИРОВАТЬ *сов., несов. что* жаньртып ийер (жаньртып ий-), жаньртар (жаньрт-), жаньрта солып ийер (солып ий-); жаньрта солыыр (солы-); **модернизировать технологические процессы** технологиялык иштерди жаньртып солыыр

МОДИФИКАЦИЯ *жс.* бүдүми кубулары (солынары, өскөлөнөри); **модификация изделия** эдимнин бүдүми кубулары

МОДИФИЦИРОВАННЫЙ, -ая, -ое кубулган, солынган, башкаланган, өскөлөнгөн; **модифицированный ген** кубулган ген

МОДИФИЦИРОВАТЬ *сов., несов. что* кубултып ийер (кубултып ий-), кубултар (кубулт-), солып ийер (солып ий-), солыыр

(солы-), өскөртип ийер (өскөртип ий-), өскөртөр (өскөрт-); **модифицировать металлы** металлдарды кубултып ийер

МОДИФИЦИРОВАТЬСЯ *сов., несов.* кубулып калар (кубулып кал-), кубулар (кубул-), солынып калар (солынып кал-), солынар (солын-), өскөлөнип калар (өскөлөнип кал-), өскөлөнөр (өскөлөн-)

МОДНИК *м.* и **МОДНИЦА** *жс.; разг.* жаньрчак кижги

МОДНИЧАТЬ *несов.; разг.* модничать эдер (модничать эт-), жаньрнар (жаньр-); **любить модничать** модничать эдерге сүүр

МОДНЫЙ, -ая, -ое 1. модала эдилген; **модный костюм** модала эдилген костюм; 2. (*пользующийся всеобщим признанием, известностью*) жарлу, модага кирген; **модный художник** модага кирген журукчы; **модная песенка** жарлу кожон; 3. (*придерживающийся моды*) модный, жаньрчак; **модная женщина** жаньрчак үй кижги; 4. (*связанный с рекламой моды*) моданын; **модный журнал** моданын журналы

МОЕЧНЫЙ, -ая, -ое јунар, јунатан; **моечная машина** јунатан машина

МОЖЖЕВЁЛОВЫЙ, -ая, -ое арчыннын, артыштын; **можжевёловый запах** арчыннын јыды

МОЖЖЕВЁЛЬНИК *м.; бот.* арчын, артыш; **окуривать себя можжевельником** арчынла бойын аластанар

МОЖНО *безл., в знач. сказ.* јараар; **можно читать** кычырарга јараар; **Можно войти?** Кирерге јараар ба?; ♦ **как можно громче** бар јок күчиле; **как (это) можно (разве можно)** канайып јараар; **можно сказать** айдарга јараар

МОЗГ *м.* мее; (*спинной*) јүлүн; (*костный*) јилик; **головной мозг** мее; **спинной мозг** јүлүн; **костный мозг** јилик; ♦ **с мозгами прост.** (*об умном человеке*) сагышту; **до мозга костей** коркышту тын; **вправить мозги прост.** сагыжын кийдирип салар; **шевелить мозгами прост.** бажын (меезин) иштедер; **мозги не варят прост.** бажы иштебей јат

МОЗГЛЫЙ

МОЗГЛЫЙ, -ая, -ое чыкту; **мозглая погода** чыкту кўн

МОЗГОВОЙ, -ая, -ое 1. меенинг; **мозговые сосуды** меенинг тамырлары; 2. (*со-держажий костный мозг*) жиликтў; **мозговая кость** жиликтў сўбк; 3. (*связанный с деятельностью мозга*) сагышла иштеер; **мозговая работа** сагышла иштеер иш; ♦ **мозговой центр** эн санаалу улус жуулган тўс јер

МОЗОЛИСТЫЙ, -ая, -ое торсокту; **мозолистые руки** торсокту колдор

МОЗОЛИТЬ *несов. что* торсодор (торсот-), торсодо јыжар (торсодо јыш-); **мозолить руки** колдорды торсодор; **мозолить ноги** буттарын торсодо јыжар; ♦ **мозолить глаза** *прост.* кўзин ойкўбўр, чаптык эдер

МОЗОЛЬ *ж.* торсок; **сухая мозоль** кургак торсок

МОЗОЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. торсоктын, торсокко салар; **мозольный пластырь** торсокко салар пластырь; 2. торсокту; **мозольная рука** торсокту кол

МОЙ *м.* (*моя ж. моё с.*) *мест. притяж.* 1. менинг; **мой сын** менинг уулым; 2. *в знач. сущ. мой мн.; разг.* менинг; **мои люди** менинг улузым; ♦ **по-моему**: 1) мен бодозом, менинг санаамла болзо; 2) менинг кўўнимле; **это не по моей части** бу менинг ижим эмес

МОЙКА *ж.* јунар јер; **автомобильная мойка** кўлўктер јунар јер

МОЙНЫЙ, -ая, -ое *спец.* јунатан; **моечная машина** јунатан машина

МОЙЩИК *м.* јунар киж; **мойщик автомашин** кўлўктер јунар киж

МОЙЩИЦА *ж.* јунар ўй киж; **мойщица посуды** айак-казан јунар ўй киж

МОКАСИНЫ *мн.* (*ед. мокасин м. и мокаси́на ж.*) мокасиндер; **мокасины из мягкой кожи** јымжак тереден эткен мокасиндер

МОКНУТЬ *несов.* 1. (*становиться мокрым, сырým*) сууга ўдўр (ўт-), сууланар

(суулан-), ўлўштелер (ўлўштел-); **мокнуть под дождём** јанмырга ўдўр; 2. (*лежать в жидкости*) кўбўр (кўп-); **в казане мокла кожа** казанда тере кўбип јат; 3. (*о ране, экземе и т.п.*) суулантыыр (сууланты-), иринделер (ириндел-); **рана мокнет** балу суулантып јат

МОКРЁЦ *м.* (*у лошадей*) чыкту чакалай

МОКРОТА I *ж.*; *мед.* какырык; **анализ мокроты** какырыктын анализи

МОКРОТА́ II *ж.*; *разг.* чык, ўлўш; **на лице мокрота** тышкары чык

МОКРЫЙ, -ая, -ое ўлўш, чыкту, (*о снеге*) јашкан; **мокрые волосы** ўлўш чач, **мокрая одежда** чыкту кийим; **мокрый снег** јашкан кар; ♦ (*только*) **мокрое место останется, мокрого места не останется** не де артпас

МОКША *ж.* мокша

МОКША́НЕ *мн.* мокшалар // *ед.* **мокша́нец** *м.* мокша эр киж; мокша укту эр киж; **мокша́нка** *ж.* мокша ўй киж; мокша укту ўй киж

МОКША́НСКИЙ, -ая, -ое мокша, мокшалардын; **мокшанский язык** мокша тил; **мокшанская деревня** мокшалардын деремнези

МОЛ *м.*; *мор.* мол

МОЛВА́ *ж.* коп, табыш; **дурная молва** коп, јаман табыш; **разносить молву** коп јайар

МОЛДАВА́НЕ *мн.* молдавандар // *ед.* **молдава́нин** *м.* молдаван эр киж; молдаван укту эр киж; **молдава́нка** *ж.* молдаван ўй киж; молдаван укту ўй киж

МОЛДАВА́НСКИЙ, -ая, -ое *см.* **молда́вский**

МОЛДА́ВСКИЙ, -ая, -ое молдаван, молдавандардын, Молдавиянын; **молдавский народ** молдаван калык; **молдавские танцы** молдавандардын бијези; **молдавский виноград** Молдавиянын винограды

МОЛЕБЕН *м.* бажырыш, мўргўўл; **благодарственный молебен** быйанду бажырыш; **отслужить молебен** мўргўўл өткүрер

МОЛЕКУЛА *ж.*; *физ.* молекула; **молекулы распались на атомы** молекулалар атомдорго бөлинип калды

МОЛЕКУЛЯРНЫЙ, -ая, -ое *физ.* 1. молекуланын; **молекулярный вес** молекуланын бескези; 2. (*относящееся к изучению молекул*) молекуляр; **молекулярная теория** молекуляр теория

МОЛЕЛЬНЯ *ж.*; *рел.* мўргўйтен тура (кып); **молиться в молельне** мўргўйтен турада бажырап

МОЛЕНИЕ *с.* мўргўўл, бажырыш; **проводить моление** мўргўўл өткүрер; **моление луны и солнцу** айга-кўнге бажырыш

МОЛИТВА *ж.*; *рел.* молитва, мўргўўл сөс; **читать молитву** молитва кычырап; **вечерняя молитва** энирги мўргўўл сөс

МОЛИТВЕННИК *м.* *церк.* молитваларлу бичик; **старинный молитвенник** молитваларлу озогы бичик

МОЛИТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. мўргўўл; **молитвенное пение** мўргўўл кожон; 2. (*предназначенный для молитвы*) бажыратан, мўргўйтен; **молитвенный дом** бажыратан тура

МОЛИТЬ *несов.* *кого*, *о чём* сурап жайнаар (жайна-); **молить о помощи** болуш сурап жайнаар

МОЛИТЬСЯ *несов.* 1. *рел.* мўргиир (мўрги-), бажырап (бажыр-); 2. *на кого*; *перен.*, *разг.* (*обожать, боготворить*) бажырап; **молиться на своего ребёнка** бойынын балазына бажырап; **молиться как Богу** Кудайга чылап бажырап

МОЛКНУТЬ *несов.*, *поэт.* тымыыр (тымы-), жабызаар (жабыза-); **боль не молкнет** оору жабызабайт

МОЛНИЕНОСНЫЙ, -ая, -ое жалкынды, сўрекей тўрген; **с молниеносной быстротой** жалкынды тўрген; **молниеносная победа** сўрекей тўрген жөнү

МОЛНИЯ *ж.* 1. жалкын; **шаровая молния** тегерик жалкын; 2. (*вид особо срочной телеграммы*) молния; **телеграмма-молния** молния-телеграмма (бачым телеграмма); 3. (*вид застёжки*) молния, застёжка; **рубашка с молнией** застёжкалу чамча; ♦ **с быстротой молнии** сўрекей тўрген

МОЛОДЁЖНЫЙ, -ая, -ое жашөскүримнин, жииттердин; **молодёжная одежда** жашөскүримнин кийими; **молодёжный театр** жииттердин театры

МОЛОДЁЖЬ *ж.*; *собир.* жашөскүрим, жииттер; **нынешняя молодёжь** бўгүнгү жашөскүрим

МОЛОДЁТЬ *несов.* жиитсиреер (жиитсире-); **она всё молодеет** ол там ла жиитсирейт

МОЛОДЁЦ и **МОЛОДЕЦ** *м.* 1. (*крепкий молодой человек*) кўлүк, кезер, кортон; **бравый молодец** сўрлү кезер; 2. *в знач. сказ.*; *разг.* (*похвала, одобрение того, кто проявил смелость, находчивость и т.п.*) молодец; **Сын, ты – молодец!** Уулым, сен – молодец!

МОЛОДИТЬ *несов.* *кого-что* жиидиркедер (жиидиркет-), жиит эдер (эт-), жаш эдер; **это пальто тебя молодит** бу тон сени жиит эдет

МОЛОДИТЬСЯ *несов.*; *разг.* жиидиркеер (жиидирке-); **он всё ещё молодится** ол эмдиге жетире жиидиркейт

МОЛОДНЯК *м.*; *собир.* 1. (*молодые животные, птицы*) жаш мал, жаш куштар; **конский молодец** жаш жылкы мал; **птичий молодец** жаш куштар; 2. *разг.* (*молодой лес*) жаш агаштар; **хвойный молодец** ийне бўрлү жаш агаштар; 3. *собир.*; *разг.* (*молодые люди*) жашөскүрим, жииттер; **учить молодец** жашөскүримди ўредер

МОЛОДОЖЁНЫ *мн.* (*ед.* **молодожён** *м.*) жангы алышкан улус

МОЛОДОЙ, -ая, -ое 1. (*юный*) жаш, жиит; **молодое поколение** жаш ўйе; **молодой специалист** жиит специалист; 2. *в знач. суц.* **молодые** *мн.* (*новобрачные*) жииттер,

МОЛОДОСТЬ

яңы алышкандар (*ед. молодой м. јиит уул; молодая ж. јиит келин*); **3.** (*недавно начавший расти*) јаш; **молодое дерево** јаш агаш; **4.** (*недавно существующий, появившийся*) јангы; **молодая организация** јангы организация; **молодой месяц** јангы ай; **5.** (*рано созревший*) јаш; **молодой картофель** јаш картошко; ♦ **молодо-зелено** јиит, ченемел јок кижы керегинде

МОЛОДОСТЬ ж. јиит туш, јаш туш; **годы молодости** јиит тужынын јылдары; ♦ **не первой молодости** јиит эмес, орто јашта; **по молодости лет** јиит учун, ченемели ас учун

МОЛОДЦЕВАТЫЙ, -ая, -ое омок, омок-седен; **молодцеватый шаг** омок базыт; **молодцеватый вид** омок-седен бүдүм

МОЛОДЧИК м., неодобр. күлүк; **фашистские молодчики** фашист күлүктер

МОЛОДЧИНА м. и ж. см. молодой 2

МОЛОЖАВО нареч. јаш, јиит; **она выглядит моложаво** ол јаш көрүнүп јат

МОЛОЖАВЫЙ, -ая, -ое јаш көрүнөр, јиит көрүнөр, јиит бүдүштү; **моложавая женщина** јиит бүдүштү үй кижы

МОЛОЗИВО с. уурак сүт; **кормить молозивом** уурак сүтле азыраар

МОЛОКО с. сүт; **коровье молоко** уйдын сүди; **материнское молоко** эне-нин сүди; ♦ **как от козла молока; как от козла – ни шерсти, ни молока** тузаны јок кижы керегинде; **кровь с молоком** кызыл-марал јүстү; **молоко на губах не обсохло** ченемел јок јиит кижы; (**только**) **птичьего молока не достаёт (не хватает)** үзе неме толтыра (јеткил); **всосать с молоком (матери)** јаштан ала билип алар

МОЛОКОВОЗ м. 1. сүт тартар кижы; **2.** сүт тартар көлүк

МОЛОТ м. 1. уур маска, темир токпок; **бить молотом** уур маскала согор; **2.** токпок; **пневматический молот** пнев-

матический токпок; **3. спорт.** молот; **ядро с молотом** молотту ядро; ♦ **быть между молотом и наковальней** эки оттын ортозында болор

МОЛОТИЛКА ж.; с.-х. молотилка, аш согор машина

МОЛОТИЛЬНЫЙ, -ая, -ое аш согор (соготон); **молотильный ток** аш согор ток

МОЛОТИЛЬЩИК м. аш согоочы

МОЛОТИТЬ несов. 1. *что и без доп.* аш согор (сок-); **молотить пшеницу** буудай согор; **2. по чему, во что; перен., разг. (ударять, колотить)** тын токылдадар (токылдат-); **молотить в дверь** эжикти тын токылдадар; **3. кого-что (избивать)** токпоктоор (токпокто-); **молотить кулаками** јудруктап токпоктоор; **4. что и без доп.; прост. (много говорить)** балыраар (балыра-), бапылдаар (бапылда-); **молотить чушь** болор-болбос неме балыраар

МОЛОТОБÓЕЦ м. уур маскала согоочы

МОЛОТОВИЩЕ с. масканын тутказы

МОЛОТОК м. маска; **забивать молотком гвоздь** маскала каду кадаар; ♦ **пойти с молотка** аукциондо садылып калар; **продать с молотка** аукциондо садып ийер

МОЛОТОЧЕК м. 1. *уменьш. от молоток* маскачак; **2. анат.** кулактын ичинде кичинек сөбөк

МОЛОТ-РЫБА ж.; зоол. маска башту балык

МОЛОТЫЙ, -ая, -ое теермендеген, ымтактаган; **молотый кофе** теермендеген кофе

МОЛОТЬ несов. что 1. (*дробить, размельчать зерно*) теермендеер (теерменде-); **молоть пшеницу** буудай теермендеер; **2. (размельчать, раздроблять)** оодо согор (сок-), ооктоор (оокто-), ымтактаар (ымтакта-); **молоть камни** таштарды ооктоор; **3. прост. (болтать)** балыраар (балыра-), кейленер (кейлен-); **молоть чепуху** болор-болбос неме балыраар

МОМЕНТАЛЬНЫЙ

МОЛОТЬСЯ *несов.* теерменделер (теермендел-); **кофе мелется** кофе теерменделип јат

МОЛОТЬБА *ж.*; *с.-х.* 1. (*действие*) аш согоры; **молотьба ячменя** арба согоры; 2. (*пора, время*) аш соготон ой; **наступила молотьба** аш соготон ой келди

МОЛОЧАЙ *м.*; *бот.* сеертек чай, кара ёлён, сүт ёлён

МОЛОЧНИК *м.* 1. (*посуда*) сүт уратан аяк; **глиняный молочник** той балкаштан эткен сүт уратан аяк; 2. (*мужчина, торгующий молоком*) сүт садар эр киж

МОЛОЧНИЦА *ж.* 1. (*продащица молока*) сүт садар үй киж; 2. *мед.* иритпек оору (*эмчек балдарда, үй улуста*)

МОЛОЧНОКИСЛЫЙ, -ая, -ое *хим.* 1. (*образующий молочную кислоту*) сүт ачыдар; **молочнокислые бактерии** сүт ачыдар бактериялар; 2. (*содержащий молочную кислоту*) ачыган сүттү; **молочнокислый напиток** ачыган сүттү суузын

МОЛОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*дающий молоко*) сүт берер; **молочный скот** сүт берер мал; 2. (*дойная, дающая много молока*) сүттү; **молочная корова** сүттү уй; 3. (*питающийся только молоком – о животных*) сүт эмип турган; **молочный телёнок** сүт эмип турган бозу; 4. (*приготовленный из молока, на молоке*) сүттү, сүттен эткен; **молочная каша** сүттү каша; **молочные продукты** сүттен эткен аш-курсак; 5. (*производящий молочные продукты*) сүт белетеер; **молочная ферма** сүт белетеер ферма; ♦ **молочные зубы** сүт тиштер; **молочные реки и кисельные берега** тойу јүрүм керегинде

МОЛЧАЛИВОСТЬ *ж.* унчукпас болоры

МОЛЧАЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. (*неразговорчивый*) унчукпас; **молчаливый человек** унчукпас киж; 2. (*безмолвный*) тым, тымык; **молчаливые деревья** тымык агаштар

МОЛЧАНИЕ *с.* унчукпазы, унчукпаганы, тымык, тым болоры; **хранить молчание** унчукпас; **после долгого молчания** узак унчукпазынын кийнинде; **молчание – знак согласия** унчукпаганы – јөпсингенинин темдеги; **прервать молчание** тымыкты бузуп ийер; ♦ **заговор молчания** ончозы куучындажып айтпаганы; **обойти (пройти) молчанием** ёнөтийин айтпас

МОЛЧАТЬ *несов.* 1. (*ничего не говорить*) унчукпас (унчукпа-); **долго молчать** узак унчукпас; 2. (*хранить в тайне*) айтпас (айтпа-), айтпай јажырар (јажыр-); **молчать о приезде келерин** айтпас; 3. (*не нарушать тишины, не производить звуков*) тым болор (бол-); **лес молчит** агаш аразы тым болот; 4. (*не действовать, не работать – о приборах*) иштебес (иштебе-); каруу бербес (бербе-); **рация молчит** рация иштебейт; **телефон молчит** телефон каруу бербейт; 5. *разг.* (*не писать писем, не отвечать на них*), каруу бичибес (бичибе-)

МОЛЧУН *м.*; *разг.* унчукпас (көп куучынданбас) киж

МОЛЬ *ж.* күйе; **домашняя моль** айылдын күйези; **изъеденный молью** күйе јип салган

МОЛЬБА *ж.* јайну, јайнаш; **говорить с мольбой** јайнулу айдар

МОМЕНТ *м.* 1. (*промежуток времени, миг*) сүрекей кыска ой; **радостный момент** сүүнчилү ой; 2. (*время совершения действия*) туш; **в момент отъезда** атанар тушта; 3. (*обстоятельство*) јан; **положительный момент в работе** иштин јакшы јаны; ♦ **в (один) момент** коркышту түрген (чүрче ле); **в данный момент** тургуза ойдо; **в любой момент** качан да болзо (кандый ла ойдо)

МОМЕНТАЛЬНЫЙ, -ая, -ое түрген (чүрче ле) эткен; **моментальный снимок** түрген соккон фото

МОНАРХ

МОНАРХ *м.* монарх; **власть монарха** монархтын јаны

МОНАРХИЗМ *м.* монархизм

МОНАРХИСТ *м.* монархист

МОНАРХИСТСКИЙ, -ая, -ое и **МОНАРХИЧЕСКИЙ**, -ая, -ое монархист; **монархическая власть** монархист јан

МОНАРХИЯ *жс.*; монархия; **монархия неограниченная (абсолютная)** учы-кеми јок монархия; **монархия ограниченная (конституционная, парламентская)** (конституцияла, парламентле) кирелеткен монархия

МОНАХ *м.*; *церк.* монах, монах эр кижы, нама; **постричься в монахи** монах болуп калар; **буддийский монах** бодо нама

МОНАХИНЯ *жс.*; *церк.* монах үй кижы

МОНАШЕК *м.*; *церк.* јиит монах

МОНАШЕСКИЙ, -ая, -ое монахтын; **монашеская ряса** монахтын кийими; ♦ **монашеское поведение** јобош кылык

МОНАШЕСТВО *с.* 1. монах јүрүм; **дать обет монашества** монах јүрүм јүрерге черт берер; 2. *собир.* (монахи) монахтар

МОНАШЕСТВОВАТЬ *несов.* монах болор (бол-), монахтын јүрүмин јүрер (јүр-)

МОНАШКА *жс.*; *разг. см.* монахиня

МОНГОЛОВЕД *м.* монгол калыктарды шиндеер специалист

МОНГОЛОВЕДЕНИЕ *с.* монгол калыктарды шиндеп турган билим

МОНГОЛОВИДНЫЙ, -ая, -ое монголдын ошкош; **монголовидное лицо** монголдын јүзи ошкош

МОНГОЛОИДНЫЙ, -ая, -ое: **монголоидная раса** *антроп.* монгол раса

МОНГОЛЫ *мн.* монголдор // *ед.* **монгол** *м.* монгол эр кижы, монгол укту эр кижы; **монголка** *жс.* монгол үй кижы, монгол укту үй кижы

МОНГОЛЬСКИЙ, -ая, -ое монгол; **монгольский язык** монгол тил

МОНЕТА *жс.* 1. акча; **серебряная монета** мөнүн акча; **медная монета** јес акча; 2. *собир.* (металлические деньги) темир акча; ♦ **звонкая монета** темир акча; **платить той же монетой** каруузын анайда ок јандыраар; **принимать за чистую монету** чынга бодоор

МОНЕТНЫЙ, -ая, -ое 1. акчанын; **монетная ценность** акчанын баазы; 2. (*относящийся к чеканке монет*) темир акча чыгарар; **монетное дело** темир акча чыгарар иш

МОНИСТО *с.* чоокыр јинји

МОНИТОР I *м.*; *мор.* (военный корабль) монитор

МОНИТОР II *м.*; *тех.* монитор; **монитор компьютера** компьютердин монитору

МОНИТОРИНГ *м.* мониторинг; **социальный мониторинг** социальный мониторинг

МОНОГАМИЯ *жс.* моногамия, бир билелү болору

МОНОГАМНЫЙ, -ая, -ое моногам, бир билелү

МОНОГРАММА *жс.* монограмма, танма

МОНОГРАФИЧЕСКИЙ, -ая, -ое монографический; **монографическое исследование** монографический шинжү

МОНОГРАФИЯ *жс.* монография; **научная монография** билим монография

МОНОЛИТ *м.* 1. (*цельная каменная глыба*) јаан бүткүл таш; **сделать колонну из монолита** јаан бүткүл таштан колонна эдер; 2. *геол.* (*единый массив какого-л. твёрдого вещества, породы*) монолит; **песчаный монолит** кумак монолит

МОНОЛИТНОСТЬ *жс.* бүткүл (бирлик) болору; **монолитность камня** таштын бүткүл болору; **монолитность партии** партиянын бирлик болору

МОНОЛИТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*являющийся монолитом*) монолит, бүткүл; **монолитная порода** монолит порода; **моно-**

МОНУМЕНТАЛЬНЫЙ

литная скала б'үткүл кайа; **2. перен. (цельный, сплочённый)** бирлик; **монолитный коллектив** бирлик өмөлик

МОНОЛОГ *м.* **1.** монолог; **произносить монолог** монолог айдар; **2. (говорить с самим собой)** бойы бойыла куучын-данганы

МОНОЛОГИЧЕСКИЙ, -ая, -ое монолог, монологический; **монологическая речь** монолог куучын

МОНОМАНИЯ *жс.* мономания; **страдать мономанией** мономанияла оорыыр

МОНОМЕТАЛЛИЗМ *м.* монометаллизм; **система монометаллизма** монометаллизмнын системазы

МОНОПОЛИЗАЦИЯ *жс.* монополизация, ээленери, монополизовать эдери

МОНОПОЛИЗИРОВАТЬ *сов., несов.* монополизовать эдип салар (эдип сал-), монополизовать эдер (монополизовать эт-); **монополизовать промышленность** промышленностьты монополизовать эдер

МОНОПОЛИСТ *м.* монополист, ээ

МОНОПОЛИСТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое монополист, монополисттердин; **монополистическое объединение** монополист биригү

МОНОПОЛИСТСКИЙ, -ая, -ое монополист; **монополистские планы** монополист пландар

МОНОПОЛИЯ *жс.; эк.* монополия; **монополия в политике** политикада монополия

МОНОПОЛЬНЫЙ, -ая, -ое монополиялык; **монопольная цена** монополиялык баа; **монопольное право** монополиялык тап-эрик; **монопольное пользование** монополиялык тузаланыш

МОНОТЕИЗМ *м.* бир кудайлык

МОНОТЕИСТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое бир кудайлык; **монотеистические религии** бир кудайлык жандар

МОНОТИП *м.;* *полигр.* монотип

МОНОТИПНЫЙ, -ая, -ое монотипле эдилген; **монотипный набор** монотипле эдилген набор

МОНОТОННЫЙ, -ая, -ое **1. (однотонный, однозвучный)** бир аай, бир аай үндү; **монотонная песня** бир аай үндү кожон; **2. (лишённый перемен, однообразный)** кубулта жок, бир түңгей; **монотонная жизнь** кубулта жок жадын-жүрүм; **монотонные дни** бир түңгей күндөр

МОНТАЖ *м.* монтаж, бириктирип жазаары; **монтаж фильма** фильмнин монтажы

МОНТАЖЁР *м.* монтаж эдер специалист

МОНТАЖИСТ *м. см.* монтажёр

МОНТАЖНИК *м. см.* монтер 1

МОНТАЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** монтажтын, монтаж эдер; **монтажная схема** монтажтын схемазы; **монтажная мастерская** монтаж эдер мастерской; **2. в знач. суц.** **монтажная жс.** кино монтажировать эдер кып

МОНТЁР *м.;* *тех.* **1.** монтер; **2.** электромонтер

МОНТИРОВАНИЕ *с.;* *тех.* монтировать эдери, жуунадары, бириктирери; **монтирование станка** станокты монтировать эдери

МОНТИРОВАТЬ *несов. что* монтировать эдер (монтировать эт-), жуунадар (жуунаг-), бириктирер (бириктир-); **монтировать машину** машинаны жуунадар

МОНТИРОВКА *жс.* монтировать эдери; **монтажная машины** көлүкти монтировать эдери

МОНТИРОВОЧНЫЙ, -ая, -ое монтаж эдер, монтажная эдер; **монтажные инструменты** монтаж эдер инструменттер

МОНТИРОВЩИК *м.;* *тех.* монтаж эдер специалист

МОНУМЕНТ *м.* монумент, жаан кереес

МОНУМЕНТАЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1. (грандиозно-величественный)** сүрекей

МОНУМЕНТНЫЙ

жаан (сүрекей бийик); **монументальное здание** сүрекей жаан тура; **2. перен.** жаан, жаан учурлу, терен шүүлтөлү; **монументальный труд** жаан учурлу иш

МОНУМЕНТНЫЙ, -ая, -ое монумент эдер; **монументные работы** монумент эдер иштер

МОР м. кыргын оору, эпидемия

МОРАЛИЗИРОВАТЬ несов. кого мораль кычырар (кычыр-), укаалап үредер (үрет-)

МОРАЛИСТ м. и **МОРАЛИСТКА** ж. моралист кижги

МОРАЛЬ ж. **1.** (нравственность) мораль; **общечеловеческая мораль** текши кижилик мораль; **2.** (нравственный вывод, урок из чего-л.) учур; **мораль басни** баснянын учуры; **3. разг.** (наравоучение) укаалап үредери; **читать мораль** укаалап үредер

МОРАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое мораль-политикалык; **морально-политическое единство общества** албаты-жоннын мораль-политикалык бирлиги

МОРАЛЬНЫЙ, -ая, -ое моральный, чындык; **моральные качества** чындык кылык-жан; **моральная помощь** моральный болуш

МОРАТОРИЙ м. мораторий; **объявить мораторий** мораторий жарлаар

МОРГ м. морг

МОРГАНИЕ с. жыпылдаш, жыпылдаары

МОРГАТЬ несов. **1.** жыпылдадар (жыпылда-); **моргать глазами** көстөрүн жыпылдадар; **2. кому и без доп.** (подмигивать) имдеер (имде-); **моргать приятелю** најызына имдеер; **3. мерцать** жыпылдаар (жыпылда-), мелтиреер (мелтире-); **моргает красный огонёк** кызыл одычак жыпылдайт

МОРГНУТЬ сов. см. моргать; ♦ **не моргнув глазом** узак сананбай

МОРДА ж. **1.** (передняя часть головы животного) баш, тумчук; **кошачья мор-**

да кискенин бажы; **2. груб., прост.** (лицо) жүс, оозы-мурды

МОРДАСТЫЙ, -ая, -ое **1. разг.** (с большой толстой мордой – о животном) жаан башту; **мордастый щенок** жаан башту күчүк; **2. прост.** (с толстым, широким лицом) жаан жүстү; **мордастый мужик** жаан жүстү өбөгөн

МОРДВА ж.; собир. мордвалар

МОРДВИНЫ мн. мордва калык, мордвалар // ед. **мордвин** м. мордва эр кижги, мордва укту эр кижги; **мордвинка** ж. мордва үй кижги, мордва укту үй кижги

МОРДОВНИК м.; бот. сас комургай

МОРДОВСКИЙ, -ая, -ое мордва; **мордовский язык** мордва тил

МОРЕ с. **1.** талай; **Чёрное море** Кара талай; **2. (огромное количество, обилие чего-л.)** ума жок (көп); **море людей** ума жок көп улус; **море слёз** ума жок ый-сыгыт; ♦ **в открытом море** жараттан ыраак; **море по колено** неден де коркыбас; **на дне моря найти (со дня моря достать)** кайда да болзо, таап алар; **ждать у моря погоды** тегин жерге иженер

МОРЕПЛАВАНИЕ с. талайла жүзүп жүрери

МОРЕПЛАВАТЕЛЬ м. талайчы

МОРЕПЛАВАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое талайла жүзүп жүрер

МОРЕХОД м. см. мореплаватель

МОРЕХОДНОСТЬ ж. талайла жүзүп жүрер арга

МОРЕХОДНЫЙ, -ая, -ое талайла жүрер; **мореходная лодка** талайла жүрер кеме

МОРЕХОДСТВО с. см. мореплавание

МОРЖ м. морж

МОРЖОВЫЙ, -ая, -ое моржтын; **моржовый ус** моржтын сагалы

МОРЗЕ: азбука Морзе Морзенин азбуказы

МОРЗИСТ м. Морзенин аппарадыла иштеп турган кижги

МОРИЛКА *ж.* морилка

МОРИТЬ *несов.* 1. *кого-что* (уничтожить голодом) торолодор (торолот-); **морить голодом людей** улуусты торолодор; 2. (уничтожать отравой) корондоор (корондо-); **морить тараканов** таракандарды корондоор; 3. *кого-что; перен., разг.* (изнурать) кыйнаар (кыйна-); **морить долгим рассказом** узак куучынла кыйнаар; 4. *что; спец., разг.* (окрашивать морилкой) морилкалаар (морилкала-), морилкала будыыр (буды-)

МОРКОВНЫЙ, -ая, -ое 1. морковь-тын, морковьту; **морковные семена** морковьтын үрендери; **морковный пирог** морковьту пирог; 2. (*оранжевый, цвета моркови*) морковь өңдү, оранжевый; **краска моркового цвета** морковь өңдү будук

МОРКОВЬ *ж.* морковь

МОРОЖЕНОЕ *с.* морожный, тондырма; **шоколадное мороженое** шоколадту морожный

МОРОЖЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*подвергшийся замораживанию*) тонг, тоньрган; **мороженая рыба** тон балык; **мороженая ягода** тоньрган јиилек; 2. (*попорченный морозом*) тонгон; **мороженая картошка** тонгон картошко

МОРОЗ *м.* 1. соок; **десять градусов мороза** он градус соок; **на дворе мороз** тышкары соок; 2. *обычно мн.* морозы сооктор; **сильные морозы** тын сооктор; **ударил морозы** сооктор башталды

МОРОЗИЛЬНИК *м.* сооткыш

МОРОЗИЛЬНЫЙ, -ая, -ое соодор; **морозильная камера** соодор камера (соодор кып, сооткыш камера)

МОРОЗИТЬ *несов.* 1. *кого-что* (зубить холодом) тоньрар (тоньр-), чарчадар (чарчат-), ужыдар (ужыт-); **морозить руки** колдорын чарчадар; **морозить уши** кулактарын ужыдар; 2. *что; разг.* (замораживать) тоньрар; **морозить молоко** сүтти тоньрар; **сегодня начало морозить**

бүгүн тоньрып баштады; ♦ **меня морозит** соогым јайылат

МОРОЗИТЬСЯ *несов.* соокко тонгор (тон-), чарчаар (чарча-), ужыыр (ужы-), ўжиир (ўжи-); **морозиться на улице** тышкары соокко тонгор

МОРОЗНЫЙ, -ая, -ое коркышту соок; **морозный день** коркышту соок кўн; **морозный воздух** коркышту соок кей

МОРОЗОСТОЙКИЙ, -ая, -ое соокко турумкай

МОРОЗОСТОЙКОСТЬ *ж.* соокко турумкай болоры

МОРОЗОУСТОЙЧИВОСТЬ *ж.* соокко алдырбазы

МОРОЗОУСТОЙЧИВЫЙ, -ая, -ое соокко алдырбас; **морозоустойчивые растения** соокко алдырбас өзүмдер; **морозоустойчивая озимая пшеница** соокко алдырбас јадаган буудай

МОРОСИТЬ *несов.* сызып јаар (јаа-); **сегодня моросит дождь** бүгүн јанмыр сызып јаайт

МОРОЧИТЬ *несов.* *кого-что; разг.* мекелеер (мекеле-), тōгүндеер (тōгүнде-), јүүлтер (јүүлт-); **морочить голову** бажын јүүлтеер

МОРСКОЙ, -ая, -ое 1. талайдын; **морской берег** талайдын јарады; **морские растения** талайдын өзүмдери; 2. (*происходящий в море*) талайдагы; **морской бой** талайдагы јуу-согуш; 3. (*связанный с мореплаванием*) талайла јүрер, талайла јорыктаар; **морское путешествие** талайла јорыктаары; ♦ **морская болезнь** талайдын оорусы; **морской волк** (*об опытном моряке*) ченемелдү моряк

МОРФОЛОГИЧЕСКИЙ, -ая, -ое *грам.* морфологиялык; **морфологический разбор предложения** эрмектинг морфологиялык ылгажы

МОРФОЛОГИЯ *ж.*; *в разн. знач.* морфология; **морфология бактерий** бактериялардын морфологиязы; **морфология**

МОРЩИНА

алтайского языка алтай тилдин морфологиязы

МОРЩИ́НА *ж.* чырыш; **глубокие морщины** терен чырыштар; **морщины на лбу** мандайда чырыштар; ♦ **морщины на одежде** кийимде уужалган јерлер

МОРЩИ́НИСТЫЙ, -ая, -ое чырышту; **морщинистое лицо** чырышту јүс

МОРЩИ́НКА *ж.* *уменьш. от морщина* кичинек чырыш

МО́РЩИТЬ *несов. что* чырчыйтар (чырчыйт-); **морщить нос** тумчугын чырчыйтар

МО́РЩИТЬСЯ *несов.* чырчыйар (чырчый-); **морщиться от боли** оорунан чырчыйар

МО́РЯК *м.* моряк, талайчы; **моряк военного флота** черүчил флоттын морягы

МОСТ *м.* **1.** күр; **деревянный мост** агаш күр; **2. тех.** (*у автомобиля*) мост; **передний мост** алын мост; **3. мед.** (*зубной протез*) мост; **поставить мост на зубы** тишке мост тургузып салар

МОСТИ́ТЬ *несов. что* салар (сал-), јайар (јай-); **мостить улицу камнем** оромды ташла салар; **мостить пол досками** полды досколорло јайар

МОСТКИ́ *только мн. 1. (для перехода)* кечерге салган агаш, агаш күр; **2. (помост, деревянная площадка у реки)** баспалдак

МОСТОВА́Я *ж.* сайлаган јол, јазаган јол; **булыжная мостовая** ташла сайлаган јол; **асфальтовая мостовая** асфальтла јазаган јол

МОСТОСТРОЕ́НИЕ *с.* күр тудар иш

МОТ *м.* и **МОТÓВКА** *ж.*; *разг.* акча чеберлебес киж

МОТА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое (түк) түрер; **мотальная машина** түк түрер машина; **мотальный цех** түк түрер цех

МОТА́ТЬ I *несов. 1. что (накручивать, навивать)* түрер (түр-); **мотать нитки в клубок** учукты болчоктоп түрер; **2. чем; разг. (качать, трясти, махать)** јайкаар (јайка-), булгаар (булга-); **мотать хвостом**

куйругын булгаар; **3. (согласно кивать головой)** кекиир (кеки-), буландадар (буландат-); **мотать головой** бажыла кекиир;

♦ **мотать на ус** ајаруга алар

МОТА́ТЬ II *несов. что; разг. (нерасчётливо тратить)* үреер (үре-), кородор (корот-), түгезер (түгес-); **мотать деньги** акча үреер

МОТА́ТЬСЯ *несов.* калбандаар (калбанда-); **целый день мотаться без дела** тўжине иш јок калбандаар

МОТЕ́ЛЬ *м.* мотель; **остановиться в мотеле** мотельде токтоор

МОТИ́В I *м. 1. (довод, причина)* шылтак; **без всякого мотива** кандый да шылтак јогынан; **2. (аргумент)** шўўлте; **привести мотивы** шўўлтелерин айдар

МОТИ́В II *м. 1. тос учур; основной мотив романа* романнын тос учуры; **2. муз. (мелодия)** мотив, күў; **красивый мотив** јараш күў; **мотив песни** кожоннын мотиви

МОТИВА́ЦИЯ *ж.* шылту

МОТИВИ́РОВАННЫЙ, -ая, -ое шылтулу; **мотивированная просьба** шылтулу сурак

МОТИВИ́РОВАТЬ *сов., несов. что* шылтузын јартап ийер (јартап ий-), шылтузын јартаар (јарта-); **мотивировать предложение** шўўлтенин шылтузын јартаар

МОТИВИРÓВКА *ж. 1.* шылтузын јартаары; **2. (совокупность мотивов, доводов для обоснования чего-л.)** шылтулардын тизими

МОТИВИРÓВОЧНЫЙ, -ая, -ое шылтузын јартаар; **мотивировочная часть резолюции** резолюциянын шылтузын јартаар бөлүги

МОТНУ́ТЬ *сов.* кекип ийер (кекип ий-), јайкап ийер (јайкап ий-), булгап ийер (булгап ий-); **мотнуть головой** бажын кекип ийер

МОТНЯ́ *ж.*; *разг.* алгак; **шаровары с широкой мотнёй** элбек алгакту шалмар

МОЧЕВЫДЕЛЕНИЕ

МОТОБО́Л *м.* мотобол, мотоциклду ойноор футбол

МОТОВСКО́Й, -ая, -ое *разг.* акча чеберлебес, акча үреер; **мотовской образ жизни** акча чеберлебес жадын-јүрүм

МОТОВСТВО́ *с.* акча чеберлебей үреери

МОТОГО́НКИ *мн.* мотоциклдерлү жарыжары

МОТОГО́НЩИК *м.* мотогонщик, мотоциклду жарышчы

МОТОДРО́М *м.* мотодром, мотоциклду жарыжар јер

МОТО́К *м.* болчок, түргек, түрүм; **моток шерсти** бир түрүм түк

МОТОКРО́СС *м.* мотокросс, мотожарыш

МОТОМЕХАНИЗІ́РОВАННЫЙ, -ая, -ое мотомеханизированный; **мотомеханизированная армия** мотомеханизированный черү

МОТОПИЛА́ *жс.* мотокирее

МОТОПРОБЕ́Г *м. см.* мотокросс

МОТО́Р *м.* мотор; **мотор машины** көлүктин моторы

МОТОРИЗА́ЦИЯ *жс.* моторизация; **моторизация армии** черүнин моторизациязы

МОТОРИЗОВА́ННЫЙ, -ая, -ое моторизованный, моторизировать эдилген, моторлорло јеткилделген; **моторизованный батальон** моторизировать эдилген батальон

МОТОРИЗОВА́ТЬ *сов., несов. что* моторизировать эдип салар (эдип сал-), моторизировать эдер (моторизировать эт-); **моторизовать полк** полкты моторизировать эдер

МОТО́РКА *жс.* моторлу кеме

МОТО́РНЫЙ I, -ая, -ое моторный, моторлу; **моторная лодка** моторлу кеме; **моторный цех** моторный цех

МОТО́РНЫЙ II, -ая, -ое *псих., физиол.* моторный, иштедер, кыймыктадар; **мо-**

торные центры головного мозга баштын меезин иштедер төс јерлер; **моторные рефлексы** моторный рефлексстер

МОТОРО́ЛЛЕР *м.* мотороллер

МОТОСА́НИ *мн.* моточанак

МОТОРОСТРОЕ́НИЕ *с.* моторлор эдер отрасль

МОТОРОСТРОИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое моторостроительный, моторлор эдер; **моторостроительный завод** моторлор эдер завод

МОТОЦІ́КЛ *м.* мотоцикл; **ехать на мотоцикле** мотоциклду мантадар

МОТОЦИКЛÉТ *м.* мотоциклет

МОТОЦИКЛІ́СТ *м.* мотоциклист

МОТЫ́ГА *жс.* абыл, абылгы; **деревянная мотыга** агаш абыл; **многорядная мотыга** көп тиштү абыл

МОТЫ́ЖИТЬ *несов. что; с.-х.* абылгылаар (абылгыла-), абылгыла сүрер (сүр-); **мотыжить землю** јерди абылгыла сүрер

МОТЫЛЁ́К *м.* кичинек көбөлөк

МОХ *м.* јенес; **торфяной мох** торфтын јенези; ♦ **образы (зарасты, покрыться и т.п.) мохом** јүдек болуп калар

МОХНА́ТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*косматый*) јелбер, селбер, сепсек; **мохнатый зверь** јелбер ан; **с мохнатыми бровями** селбер кабактарлу; **2.** (*пушистый*) семтер, семтер түктү; **мохнатая шапка** семтер бөрүк; **мохнатая кошка** семтер түктү киске

МОЦИО́Н *м.* амырайтан базыт, сукадыгын тындып базары; **вечерний моцион** энирде амырайтан базыт

МОЧА́ *жс.* сидик (сийдик), чүш; **анализ мочи** сидиктин анализи; **детская моча** баланын чүжи; **страдать недержанием мочи** куугы бош болор

МОЧА́ЛКА *жс.* јышкыш; **жёсткая мочалка** кату јышкыш

МОЧЕВО́Й, -ая, -ое кууктын, сынгыддын; ♦ **мочевой пузырь** куук

МОЧЕВЫДЕЛÉНИЕ *с.* сидик чыгары, сийери

МОЧЕГОННЫЙ

МОЧЕГО́ННЫЙ, -ая, -ое сидик чыгарар; **мочегонное лекарство** сидик чыгарар эм

МОЧЕИСПУСКА́НИЕ с. сидик божодоры

МОЧЕИСПУСКА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сидик агызар, сидик божодор; **мочеиспускательный канал** сидик божодор канал

МОЧÉНИЕ с. жибидери; **мочение яблоч** аламаларды жибидери

МОЧЁ́НЫЙ, -ая, -ое жибиткен; **мочёные яблоки** жибиткен аламалар; **мочёная глина** жибиткен той балкаш

МОЧЕОТДЕЛÉНИЕ с. сидик чыгары; **мочеотделение из организма** организмнен сидик чыгары

МОЧЕОТДЕЛÍТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сидик чыгарар; **мочеотделительные органы** сидик чыгарар органдар

МОЧЕПОЛОВО́Й, -ая, -ое мочеполовой; **мочеполовые органы** мочеполовой органдар; **мочеполовые болезни** мочеполовой оорулар

МОЧЕТО́ЧНИК м. сийдик чыгарар труба

МОЧÍЛЬНЫЙ, -ая, -ое жибидер; **мочильный чан** жибидер чан

МОЧÍТЬ несов. 1. *кого-что* үлүштеер (үлүште-), суулаар (суула-); **мочить одежду** кийимди үлүштеер; **мочить волосы** чачты суулаар; 2. *что* (пропитывать влагой) жибидер (жбит-); **мочить семена** үренди жибидер

МОЧÍТЬСЯ несов. 1. (мочить себя) үлүштенер (үлүштен-), сууланар (суулан-); сийер (сий-), 2. (испускать мочу) чүштеер (чүште-)

МО́ЧКА ж.; анат. кулактын эдеги, кулактын жымжагы

МО́ЧЬ несов. (быть в состоянии) эдип (айдып и т.п.) болор (бол-); **я могу это сделать** мен оны эдип болорым; **мы не можем это сказать** бис оны айдып болбозыс; ♦ **может быть (быть может)** в знач. вводн.

сл. (возможно) байла, айса болзо; **не может быть** болор аргазы жок

МОШÉННИК м. куурмакчы, төгүнчи, мекечи киж

МОШÉННИЧАТЬ несов. куурмактанар (куурмактан-), төгүнденер (төгүнден-)

МОШÉННИЧЕСКИЙ, -ая, -ое куурмакту, төгүндү, мекелү; **мошеннические дела** куурмакту керектер

МОШÉННИЧЕСТВО с. куурмактыныш, төгүндениш, мекелеш; **крупное мошенничество** жаан куурмактаныш; **совершить мошенничество** куурмактанар

МОШКА́ ж. күл-чымыл

МОШКАРА́ ж.; собир. күл-чымылдар

МОШО́НКА ж.; анат. баштык

МОЩÉНИЕ с. салары, жайары; **мошение дороги асфальтом** жолды асфальтла салары

МОЩÉННЫЙ, -ая, -ое салган, жайган; **мошениая камнем улица** ташла салган ором

МО́ЩИ только мн. 1. кадып (кургап) калган кижинин сөбги; 2. (об очень худом человеке) сүреен арык киж; ♦ **живые (ходячие) мощи** төрт сөөк

МО́ЩНОСТЬ ж. 1. (сила, могущество) күч, ийде-күч; **мощность государства** орооннын ийде-күчи; 2. физ., тех. күч; **мощность двигателя** двигательдин күчи; 3. горн. (толщина пласта) калыны; **мощность угольного пласта** көмүр каттын калыны; ♦ **работать на полную мощность** бар-жок күчле иштеер

МО́ЩНЫЙ, -ая, -ое 1. (сильный) күчтү, ийде-күчтү, тын; **мощный мотор** күчтү мотор; **мощное государство** ийде-күчтү тергее; **мощный удар** тын согулта; 2. (большой, крепкий) күчтү, жоон; **мощные плечи** күчтү ийиндер; **мощная шея** жоон мойын; 3. горн. (плотный, массивный) калын; **мощные пласты каменной соли** таш тустын калын каттары

МОЩЬ *ж.* кўч, ийде-кўч; **мощь мотора** мотордын кўчи; **крепить мощь** ийде-кўчин тындыдар

МОЮЩИЙ, -ая, -ее јунар (јунатан); **моющий порошок** јунар порошок

МРАК *м.*; *прям., перен.* карануй, карачкы, бұрўнкўй; **мрак ночи** тўннинг карачкызы; **мрак на душе** јўрегинде карануй; ♦ **покрыто мраком неизвестности** бир де јарт эмес

МРАКОБЕ́С *м.* ичкери өзўмнин оштўзи

МРА́МОР *м.* мрамор; **памятник из мрамора** мрамордон эдилген кереес

МРА́МОРНЫЙ, -ая, -ое **1.** мрамордын; **мраморная крошка** мрамордын оодыгы; **2.** (*сделанный из мрамора*) мрамордон эдилген; **мраморная плита** мрамордон эдилген кереес таш; **3.** (*белый как мрамор*) мрамордый ак; **мраморное лицо** мрамордый ак јўс; ♦ **мраморные руки** ак колдор

МРА́МОРЩИК *м.* мраморло иштенер киж

МРАЧНЁ́ТЬ *несов.* **1.** (*становиться мрачным, тёмным*) бұрўнкўйлеер (бұрўнкўйле-), карачкылаар (карачкыла-); **мрачнеет небо** тенери бұрўнкўйлейт; **2.** (*становиться угрюмым, хмурым*) карануйлаар (карануйла-), бұрўнкўйлеер (бұрўнкўйле-), кунукчыл болор (бол-); **мрачнеет лицо** јўзи карануйлайт

МРА́ЧНОСТЬ *ж.* карануй, бұрўнкўй, карачкы; **мрачность дождливого дня** јанмырлу кўннинг бұрўнкўйи; **мрачность мыслей** санаалардын карачкылы

МРА́ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*тёмный*) кара, карануй, бұрўнкўй, карачкы; **мрачная ночь** карануй тўн; **мрачное небо** бұрўнкўй тенери; **мрачные тучи** кара булуттар; **2.** *перен.* (*тяжёлый, гнетущий*) кўч; **мрачные времена** кўч ойлор; **3.** *перен.* (*угрюмый*) бұрўнкўй; **с мрачным лицом** бұрўнкўй јўстў

МСТИ́ТЕЛЬ *м.* оч алаачы, оштөп турган киж; **беспощадный мститель** килемји јок оч алаачы

МСТИ́ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* оштөнкөй болоры; **мстительность характера** кылыгы оштөнкөй болоры

МСТИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое оштөнкөй; **мстительный человек** оштөнкөй киж

МСТИ́ТЬ *несов.* оштөор (оштө-), оч алар (ал-); **мстить за отца** адазы учун очин алар; **мстить до конца жизни** јўрўмининг учына јетире оштөор

МУДРЕ́НЫЙ, -ая, -ое **1.** *разг. (непонятный)* билерге (аайлаарга, ондоорго) кўч; **мудрёный стиль** ондоорго кўч мар; **мудрёный характер** аайларга кўч кылык-јан; **2.** (*трудный*) кўч, уур; **мудрёная задача** кўч задача; **3.** (*загадочный, непонятный*) сан башка, јарт эмес; **мудрёные слова** сан башка сөстөр; ♦ **что мудрёного, мудрёного нет** кайкаар неме јок; **утро вечера мудренее** эртен турага јетире артызып салар керек

МУДРЕ́Ц *м.* ойгор киж, сагышту киж

МУДРИ́ТЬ *несов.*; *разг.* билеркеер (билерке-), өткўре сананар (санан-); **вы слишком мудрите** слер өткўре билеркейдигер; **мудрить с решением задачи** јакылтаны бодоорго өткўре сананар

МУ́ДРОСТЬ *ж.* ойгоры, ойы, укаазы, терен сагыжы; **мудрость правителя** башчынын ойгоры; **мудрость пословицы** кеп-сөстин укаазы; ♦ **зуб мудрости** тўп тиш

МУ́ДРСТВОВАТЬ *несов.*; *разг.* билеркеер (билерке-); **мудрствовать не надо** билеркебес керек; ♦ **не мудрствуя лукаво** өткере сананбай

МУ́ДРЫЙ, -ая, -ое *в разн. знач.* ойгор, керсў, укаалу, сўрекей санаалу, сагышту, ойлу; **мудрый человек** ойгор киж; **мудрая политика** укаалу башкарыш; **мудрые слова** керсў сөстөр

МУЖ

МУЖ *м.* 1. (*супруг*) (*мн. мужья*) өбөгөн; 2. (*мужчина*) (*мн. мужи*) эр; **почтенные мужи** тоомјылу эрлер

МУЖАНИЕ *с.* эр кемине једери

МУЖАТЬ *несов.* эр кемине једер (јет-), чыдаар (чыда-); **парень растёт, мужает** уул өзүп, эр кемине једет

МУЖАТЬСЯ *несов.* чыдажар (чыдаш-), тудунар (тудун-)

МУЖЕЛОЖСТВО *с.* эр кижии өскө эр кижиле јууктажары

МУЖЕНЕНАВІСТНИЦА *ж.* эр улусты сүүбес (көрөр күүни јок) үй кижии

МУЖЕНЕНАВІСТНИЧЕСТВО *с.* эр улусты сүүбези, эр улусты көрбөзи

МУЖЕПОДОБНЫЙ, -ая, -ое эр кижии ошкош, эр кижиге түней; **мужеподобная женщина** эр кижии ошкош үй кижии; **мужеподобный вид** эр кижиге түней бүдүш

МУЖЕСТВЕННОСТЬ *ж.* турумкайы, јалтанбазы, коркыбазы; **мужественность воина** јуучылдын турумкайы; **мужественность характера** кылыгынын јалтанбазы

МУЖЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое турумкай, јалтанбас, коркыбас; **мужественный человек** јалтанбас кижии

МУЖЕСТВО *с.* турумкайы, јалтанбазы, коркыбазы; **проявить мужество** јалтанбазын көргүзөр

МУЖЕУБІЙЦА *ж.* өбөгөнин өлтүрген үй кижии

МУЖІК *м.* 1. *уст.* (*крестьянин*) крестьян кижии; 2. *прост.* (*мужчина, муж*) өбөгөн, өбөөн, өгөөн; **дельный мужик** чындык өгөөн

МУЖИКОВАТЫЙ, -ая, -ое тегин өбөгөн ошкош; **мужиковатый граф** тегин өбөгөн ошкош граф

МУЖСКО́Й, -ая, -ое 1. эр кижинин; **мужское пальто** эр кижинин тоны; **мужской поступок** эр кижинин кылыгы; 2. (*относящийся к особям мужского пола*) эркек; **телёнок мужского пола** эркек бозу; ♦ **мужской род** эр улус

МУЖЧИ́НА *м.* эр, эр кижии; **настоящий мужчина** чындык эр; **мужчина – глава семьи** эр кижии – биленин бажы

МУЗЕЕВÉД *м.* музей ижинин специализи

МУЗЕЕВÉДЕНИЕ *с.* музейдин ижиле колбулу билим

МУЗÉЙ *м.* музей; **исторический музей** түүкилик музей

МУЗÉЙНЫЙ, -ая, -ое музейдин; **музейный экспонат** музейдин экспонаты

МУЗИЦІ́РОВАНИЕ *с.* күүлик ойноткыла ойнооры; **музичирование на пианино в четыре руки** пианиноло төрт колдоп ойнооры

МУЗИЦІ́РОВАТЬ *несов.* күүлик ойноткыла ойноор (ойно-); **музичировать на разных инструментах** јүзүн-башка ойноткыларла ойноор

МУ́ЗЫКА *ж.*; *в разн. знач.* күү; **слушать музыку** күүни угар; **музыка Чайковского** Чайковскийдин күүзи; **музыка стиха** үлгердин күүзи; ♦ **класть на музыку** кожоннын сөстөрине күү бичиир

МУЗЫКА́ЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*способность к музыке*) күүлик јайалта; **отличаться музыкальностью** күүлик јайалтазыла аныланар; 2. (*мелодичность, благозвучность*) күүге јарамыкту болоры; **музыкальность стиха** үлгердин күүге јарамыкту болоры

МУЗЫКА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. күүлик; **музыкальная школа** күүлик школ; 2. (*одарённый способностью к музыке*) күүге јайаанду; **музыкальный ребёнок** күүге јайаанду бала; 3. (*мелодичный, благозвучный*) күүге јарамыкту; **стих Блока** музыкален Блоктын үлгерлери күүге јарамыкту; ♦ **музыкальная комедия** күүлик комедия, оперетта

МУЗЫКА́НТ *м.* күүчи

МУЗЫКОВÉД *м.* музыковед, күүнин специализи

МУЗЫКОВÉДЕНИЕ *с.* күү шиндеер билим

МУРАВЬИНЫЙ

МУКА I *ж.* шыра, кыйын, јобол; **испытывать муки** шыралаар; **муки ревности** күнүркештин шыразы; ♦ **мука мученическая** кыйын-шыра; **Танталовы муки** амадузына јетпезин билип шыралаары; **хождение по мукам** улай-телей болуп јаткан јүрүмнин күч айалгалары

МУКА II *ж.* кулур; **пшеничная мука** буудайдын кулуры

МУКОМÓЛ *м.* аш теермендеер киж

МУКОМÓЛЬНЫЙ, -ая, -ое аш теермендейтен, аш теермендеер; **мукомольное производство** аш теермендейтен производство; **мукомольный жёрнов** аш теермендеер таш

МУКОМÓЛЬНЯ *ж.* аш теермендеер јер

МУКСÚН *м.* (рыба) муксун

МУЛ *м.* мул

МУЛАТ *м.* и **МУЛАТКА** *ж.* мулат

МУЛЛА *м.* мулла

МУЛЬГИВÍЗА *ж.* мультивиза

МУЛЬТИМИЛЛИОНÉР *м.* мультимиллионер

МУЛЬТИПЛИКАТОР *м.*; *кино.* (специалист по мультипликации) мультипликатор

МУЛЬТИПЛИКАЦИÓННЫЙ, -ая, -ое *кино.* мультипликационный; **мультипликационный фильм** мультипликационный кино

МУЛЬТИПЛИКАЦИЯ *ж.*; *кино.* мультипликация; **мультипликация сказки** чөрчөктин мультипликациязы

МУЛЬТФÍЛЬМ *м.*; *кино.* мультфильм; **детский мультфильм** балдардын мультфильмы

МУЛЯЖ *м.* муляж; **муляж яблока** аламанын муляжы

МУМИЁ *с.* мумиё, кайа сазы, кайа тады; **мазать ранку мумиём** балуны мумиёло сүртер

МУМИФИКАЦИЯ *ж.* мумия эдери, мумифицировать эдери; **способы му-**

мификации мумифицировать эдеринин эп-аргалары

МУМИФИЦИРОВАННЫЙ, -ая, -ое мумияланган, мумифицировать эдилген

МУМИФИЦИРОВАТЬ *сов., несов.* мумия эдип салар (эдип сал-), мумия эдер (эт-), мумифицировать эдип салар (эдип сал-), мумифицировать эдер (мумифицировать эт-)

МУМИФИЦИРОВАТЬСЯ *сов., несов.* мумия болуп калар (болуп кал-)

МУМИЯ *ж.* мумия

МУНДÍР *м.* мундир; **офицерский мундир** офицердин мундири; ♦ **картофель в мундире** терелү кайнаткан картошко

МУНДШТУК *м.* 1. соргуул; **трубка с длинным мундштуком** узун соргуулду канза; 2. (железные удила) сулук

МУНИЦИПАЛИЗАЦИЯ *ж.* муниципализация

МУНИЦИПАЛИЗИРОВАТЬ *сов., несов.* что (передать в введение органов местного самоуправления) муниципализировать эдип салар (эдип сал-), муниципализировать эдер (муниципализировать эт-); **муниципализировать землю** јерди муниципализировать эдер

МУНИЦИПАЛИТÉТ *м.* муниципалитет

МУНИЦИПАЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. муниципал, муниципалитеттин; **муниципальный дом** муниципал тура; 2. (подвергшийся муниципализации) муниципализировать эдилген; **муниципальная собственность** муниципализировать эдилген јöбжö

МУРАВА *ж.* көк, көк өлөн; **зарости муравой** көк өлөңлө өзүп калар

МУРАВЕЙ *м.* чымалы; **лесной муравей** арканын чымалызы

МУРАВЕЙНИК *м.* чымалынын уйазы

МУРАВЬИНЫЙ, -ая, -ое чымалынын; **муравьиные яйца** чымалынын јымыртказы; ♦ **муравьиная кислота** чымалынын

МУРЛЫКАТЬ

кычкыл суузы; **муравьиный спирт** чымалынын спирты

МУРЛЫКАТЬ *несов.* 1. мыркылдар (мыркылда-); **кошка мурлычет** киске мыркылдайт; 2. *перен., разг. (тихо напевать)* араай кожондоор (кожондо-); **мурлыкать себе под нос** тумчугынын алдына араай кожондоор

МУ́СКУЛ *м.* балтыр; **шейные мускулы** мойын балтырлар

МУСКУЛАТУ́РА *ж.* балтырлар; **развитая мускулатура** бек (тын) балтырлар

МУ́СКУЛИСТЫЙ, -ая, -ое и **МУСКУЛИ́СТЫЙ**, -ая, -ое жоон (бырчыт, бек, тын) балтырларлу; **мускулистый спортсмен** жоон балтырларлу спортчы

МУ́СКУЛЬНЫЙ, -ая, -ое балтырдын; **мускульная сила** балтырдын кўчи; **мускульная боль** балтырдын оорузы

МУ́СКУС *м.* кайыр, кин; **мускус кабарги** тооргынын кини

МУ́СКУСНЫЙ, -ая, -ое кайырдын, киннин; **мускусный запах** кайырдын жыды

МУСО́ЛИТЬ *несов.* 1. (*смачивать слюной, слюнить*) тўкўрўктеер (тўкўрўкте-), тўкўрўкле ўлўштеер (ўлўште-), чилекейлеер (чилекейле-); **мусолить карандаш** карандашты тўкўрўкле ўлўштеер; **мусолить палец** сабарын тўкўрўктеер; **ребёнок мусолит одежду** бала кийимин чилекейлеп јат; 2. (*оставлять грязные следы, дотрагиваться намоченными слюной грязными пальцами*) чилекейле уймаар (уйма-), тўкўрўкле уймаар; **мусолить книгу** бичикти чилекейле уймаар; 3. *перен. (тянуть, очень долго возиться)* удадар (удат-); **мусолить с ответом** каруузын удадар

МУ́СОР *м.* (*сор, отбросы*) сўре-чўп; **чистить от мусора** сўре-чўптўн арчыыр

МУ́СОРИТЬ *несов.* сўре-чўп чачар (чач-)

МУ́СОРНЫЙ, -ая, -ое сўре-чўптин, сўре-чўп салар (чачар); **мусорная яма**

сўре-чўптин орозы; **мусорное ведро** чўп чачар кўнўк

МУСОРОПРОВО́Д *м.* сўре-чўп чачар јер

МУСОРОСЖИГА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сўре-чўп кўйдўрер; **мусоросжигательная печь** сўрее-чўп кўйдўрер печке

МУСОРОУБО́РОЧНЫЙ, -ая, -ое сўре-чўп јуунадар; **мусороуборочная машина** сўре-чўп јуунадар кўлўк

МУССИ́РОВАТЬ *несов.* 1. *спец.* кўбўк чыгарар (чыгар-); **муссировать вино** аракынын кўбўгин чыгарар; 2. *спец. (играть, пениться – о напитках)* кўбўктелер (кўбўктел-); **вино муссирует** вино кўбўктелет; 3. *перен., книжн. (преувеличивать значение чего-л.)* кўпчидер (кўпчит-); **муссировать слухи** копты кўпчидер

МУССО́Н *м.* муссон, салкын

МУСТА́НГ *м.* мустанг

МУСУЛЬМА́НЕ *мн.* мусульмандар // *ед.* **мусульма́нин** *м.* мусульман эр киж; **мусульма́нка** *ж.* мусульман ўй киж

МУСУЛЬМА́НСКИЙ, -ая, -ое мусульман; **мусульманская религия** мусульман јан; **мусульманские обычаи** мусульман чўм-јандар

МУСУЛЬМА́НСТВО *с.* мусульман јан

МУТА́ЦИЯ *ж.* мутация, бўдўми кубулганы; **мутация генов** гендердин бўдўми кубулганы

МУТИ́ТЬ *несов.* 1. боромтыдар (боромтыт-); **мутить воду** сууны боромтыдар; 2. *перен. (делать неясным, смутным сознание)* булгаар (булга-); **мутить разум** санаазын булгаар; 3. *перен. (вызывать недовольство; настраивать против кого-, чего-л.)* сайгактаар (сайгакта-); **мутить народ** албатыны сайгактаар; 4. *безл.; разг. (о состоянии тошноты, дурноты)* кўўнин булгаар; **этот запах мутит меня** бу јыт менин кўўнимди булгайт (бу јыттан кўўним булгалат)

МУТИ́ТЬСЯ *несов.* 1. (*мутнеть*) боромтыыр (боромты-); **вода мутится** суу боромтыйт; 2. *перен. (становиться тус-*

клым, смутным – о глазах, сознании) карануйлаар (карануйла-), карачкыланар (карачкылан-); мысли мутятся ал-сагыш карачкыланат; у меня в глазах мутится көзим карануйлайт

МУТНЁТЬ несов. 1. (становиться мутным) боромтыыр (боромты-); озеро мутнеет көл боромтыйт; 2. перен. (помрачаться – о сознании, разуме) карануйлаар (карануйла-), карачкыланар (карачкылан-); сознание мутнеет сагыш карануйлайт; 3. (видеться мутным, неясным) өчөмиктелер (өчөмиктел-); мутнеют огни оттор өчөмиктелет

МУТНЫЙ, -ая, -ое 1. боромтык; мутная вода боромтык суу; 2. (тусклый) өчөмик; мутное зеркало өчөмик күскү; мутные глаза өчөмик көстөр; 3. (окутанный мглой, туманом) бүрүнкүй; мутное небо бүрүнкүй тенери; 4. перен. (помрачённый, смутный – о сознании, разуме) карануй, карачкы, кара; мутные мысли кара саналар; ♦ в мутной воде рыбу ловить күч айалгада болгон улустан бойына неме астамдаар

МУ́ХА ж. чымыл, чымын; комнатная муха туранын чымылы; навозная муха сары чымыл; ♦ до белых мух соокторго жетире; мухи не обидит жобош кижиге керегинде; считать мух 1) аяктанып отурар; 2) нени де этпей отурар; делать из мухи слона өткүре көпчидер; быть под мухой прост. каланы болор; как сонная муха жүк арайдан, коркышту араай

МУХОЛÓВКА ж. чымыл тудар неме

МУХОМÓР м. мухомор; красный мухомор кызыл мухомор

МУХО́РТЫЙ, -ая, -ое калтар; мухортая лошадь калтар ат

МУЧÉНИЕ с. шыра, кыйын; мучение ревности күнүркештин шыразы

МУ́ЧЕНИК м. и **МУ́ЧЕНИЦА** ж. кыйналган кижиге, шыралаган кижиге

МУ́ЧЕНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое кыйындуу, кыйналыштуу, кыйналгандуу; мученическая смерть кыйналыштуу өлүм

МУ́ЧЕНИЧЕСТВО с. кыйын, шыра, кыйын-шыра, кыйналыш, шыралаш

МУЧÍТЕЛЬ м. кыйнаачы; мучитель людей улус кыйнаачы

МУЧÍТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое (причиняющий муку, страдание) шыралуу, күч, кыйналгандуу; мучительная зубная боль кыйналгандуу тиштин оорузусу; мучительный вопрос күч сурак

МУЧÍТЕЛЬСТВО с. кыйнаары, шыраладары

МУ́ЧИТЬ несов. кого-что шыраладар (шыралат-), кыйнаар (кыйна-); мучить голодом торолошло кыйнаар; мучить тяжёлой работой уур ишле шыраладар

МУ́ЧИТЬСЯ несов. шыралаар (шырала-), кыйналар (кыйнал-); мучиться от головной боли баштын оорузунан шыралаар; мучиться сомнениями аланзыштан кыйналар

МУЧНÍСТЫЙ, -ая, -ое 1. кулурлуу; мучнистое зерно кулурлуу аш; 2. (напоминающий внешним видом муку) кулурдуй; мучнистый налёт на растении өзүмде кулурдуй тоозын

МУЧНÓЙ, -ая, -ое 1. кулурдын; мучной мешок кулурдын таары; 2. (приготовленный из муки) кулурдан эткен; мучные блюда кулурдан эткен курсак; 3. в знач. суц. мучно́е с. собир. кулурдан эткен курсак; есть мучное кулурдан эткен курсак жири

МУ́ШКА I ж. 1. кичинекей чымыл; 2. (приклеенная родинка) жапшырып алган мен; отлепить мушку с щеки жапшырып алган менди жаагынан алып ийер

МУ́ШКА II ж. (выступ на стволе огнестрельного оружия) каруул; мушка ружья мылтыктын каруулу; ♦ взять (брать) на мушку: 1) шыкаар; 2) аяруга алар

МУШТРА́ ж. муштра, кату үредиш, кату таскадыш (таскаду); солдатская муштра солдаттардын муштразы; школа муштры кату үредиштин школы

МУШТРОВАНИЕ

МУШТРОВА́НИЕ с. муштралаары, кату ўредери, кату таскадары; **муштрование учеников** еренчиктерди кату таскадары

МУШТРОВА́ТЬ несов. *кого-что* муштралаар (муштрала-), кату ўредер (ўрет-), кату таскадар (таскат-); **муштровать молодёжь** жииттерди кату ўредер

МУШТРО́ВКА ж. муштралаш, кату ўредетени, кату таскадатаны

МЧАТЬ несов. 1. (*очень быстро нести*) мантадар (мантат-); **мчать лошадь** атты мантадар; 2. (*уносить*) учурып апарар (учурып апар-); **ветер мчит облака** салкын булуттарды учурып апарат

МЧА́ТЬСЯ несов. учар (уч-), јүгүрер (јүгүр-), мантадар (мантат-); **мчатся как ветер** салкынды учар; **мчатся на коне** атту мантадар; **мчатся во весь дух** тыныжы јеткенче јүгүрер

МША́НИК м. (*сарай, проконопаченный мхом*) јенесле сыксып салган сарай

МШИ́СТЫЙ, -ая, -ое јенестү; **мшистое болото** јенестү сас; **мшистый берег реки** суунын јенестү јарады

МЩЕ́НИЕ с. 1. оштөори, оч алары; **мщение за обиду** ачындырганы учун оштөори; 2. (*чувство мести, месть*) оч; **жаждать мщения** оч аларга каныгар; **утолить мщение** очин алар

МЫ мест. личн.; мн. бис; **мы – близкие друзья** бис – јуук најылар

МЫ́ЛИТЬ несов. *кого-что* самындаар (самында-); **мылить руки** колдорын самындаар

МЫ́ЛИТЬСЯ несов. 1. (*мыть себя*) самынданар (самындан-); **мылиться с головы до ног** бажынан ала будына јетире самынданар; 2. (*давать пену*) көбүктелер (көбүктел-); **это мыло хорошо мылится** бу самын јакшы көбүктелет

МЫ́ЛКИЙ, -ая, -ое јакшы көбүктелер, јакшы самындалар; **мыльное мыло** јакшы көбүктелер самын

МЫ́ЛО с. 1. самын; **жидкое мыло** суйук самын; **хозяйственное мыло** кий-

им јунар самын; 2. *перен.* (*пена у лошади*) көбүк, аттын тери; **лошадь в мыле** көбүги чыккан ат; ♦ (*весь*) **в мыле** арып калган, терлеп калган; **без мыла в душу лезть** кандый ла эп-аргаларла бүдүмјиге кирерге албаданар

МЫ́ЛОВА́Р м. самынчы, самын кайнадаачы

МЫ́ЛОВАРЭ́НИЕ с. самын кайнадары **МЫ́ЛОВА́РЕННЫЙ**, -ая, -ое самын кайнадар; **мыловаренный завод** самын кайнадар завод

МЫ́ЛОВА́РНЯ ж. самын кайнадар (кайнадатан) јер

МЫ́ЛЬНИЦА ж. самын салгыш; **пластмассовая мыльница** пластмасс самын салгыш

МЫ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. самыннын; **мыльная пена** самыннын көбүги; 2. (*содержащий мыло*) самынду; **мыльная вода** самынду суу; 3. (*намыленный*) самындаган, самындап салган; **мыльные руки** самындаган колдор; **мыльное бельё** самындап салган кийим; ♦ **мыльный пузырь** неге де турбас (бек эмес, учуры јок) неме керегинде

МЫ́С м.; *геогр.* булун; **короткий мыс** кыска булун; **скальный мыс** кайалу булун

МЫ́СЛЕННЫЙ, -ая, -ое сагышта, санаада; **мысленное пожелание** санаада күүнзегени

МЫ́СЛИМЫЙ, -ая, -ое 1. санангадый, шүүгедий; **мыслимый случай** санангадый керек; 2. (*какой только может быть*) болгодый, санангадый; **Мыслимое ли это дело?** Болгодый керек пе бу?

МЫ́СЛИТЕ́ЛЬ м. терен санаалу (сагышту, ойлу) киж; **великие мыслители прошлого** өткөн өйдин терен санаалу улузы

МЫ́СЛИТЕ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*относящийся к мышлению*) санаанын, сагыштын; **мыслительные способности** санаанын аргалары; 2. (*связанный со спо-*

собностью мыслить) сананар; **мыслительная деятельность** сананар иш

МЫСЛИТЬ *несов.* сананар (санан-), шүүр (шүү-); **правильно мыслить** чын сананар; **мыслить на другом языке** өскө тилле сананар; **Как мыслишь ты?** Сен канайда шүүп турун?

МЫСЛЬ *ж.*; *в разн. знач.* санаа, сагыш, шүүлте; **интересная мысль** жилбилү шүүлте; **глубокая мысль** теренг шүүлте; **с чистыми мыслями** ак сагышту, ак санаалу; **погрузиться в мысли** ал-санаага түжер; **ни одной мысли в голове** бажында бир де санаа жок; **не было в мыслях** санаада да жок; **образ мыслей** көрүм-шүүлте; **наводит на мысль** санандыар; **мне в голову пришла одна мысль** менин санаама бир шүүлте келди; **♦ задняя мысль** кара сагыш, туйка умзаныш; **держаться в мыслях** ундыбай сананар

МЫСЛЯЩИЙ, -ая, -ое сананар, шүүр; **мыслящий человек** сананар киж

МЫТАРСТВО *с.* (мучение, страдание) шыралаш, кыйналыш; **дорожные мытарства** јолдогы шыралаш; **долгие мытарства** узак кыйналыш

МЫТЫЙ, -ая, -ое јунулган; **мытая посуда** јунулган аяк-казан; **мытые руки** јунулган колдор

МЫТЬ *несов.* *кого-что* јунар (јун-); **мыть лицо и руки** јүсти-колды јунар; **мыть добела** агарганча јунар; **♦ мыть золото** алтын јунар; **рука руку моет** бой-бойынын јастыраларын јажырар кылык

МЫТЬЁ *с.* јунуш; **мытьё дома** тура јунуш; **не мытьём, так катаньем** кандый ла эп-аргаларды тузаланып

МЫТЬСЯ *несов.* јунунар (јунун-); **мыться в бане** мылчада јунунар; **мыться холодной водой** соок суула јунунар

МЫЧАНИЕ *с.* мөөрөш; **мычание коровы** уйдын мөөрөжи

МЫЧАТЬ *несов.* мөөрөөр (мөөрө-); **корова мычит** уй мөөрөйт

МЫШАСТЫЙ, -ая, -ое сур; **мышастый жеребёнок** сур кулун

МЫШЕЛОВКА *ж.* 1. чакпы, чычкан тудар чакпы, баспак; **поставить мышеловку** чычканга чакпы тургузар; 2. *перен.* (ловушка) тузак; **попасть в мышеловку по неопытности** билбезинен тузакка түжер

МЫШИНЫЙ, -ая, -ое 1. чычканнын; **мышинная нора** чычканнын ичегени; **мышинный хвост** чычканнын куйругы; 2. (такой, как у мыши) чычканнын ошкош; **мышинное личико** чычканнын ошкош јүс; 3. (серый, цвета мыши) боро, сур; **мышинный цвет** боро өн; **мышинный мундир** боро мундир; **♦ мышинная возня** (суета) неге де турбас (болор-болбос) шакпыраш; **мышинный жеребчик** јиидиркеп турган карган өбөгөн

МЫШКА I *ж.*; *уменьш.-ласк.* чычканак; **серая мышка** боро чычканак

МЫШКА II *ж.*; *тех.* мышка (компьютердин)

МЫШКОВАТЬ *несов.* (охотиться за мышами) чычкан тудар (тут-); **лиса любила мышковать** түлкү чычкан тударга сүүп туратан

МЫШЛЕНИЕ *с.* сананыш, сананары, шүүш, шүүри; **научное мышление** билим сананыш; **мозг – орган мышления** мее – сананарынын органы

МЫШОНОК *м.* чычканнын балазы, чычканак

МЫШЦА *ж.*; *анат.* балтыр; **мышцы ног** буттардын балтыры

МЫШЬ *ж.* чычкан; **белая мышь** ак чычкан; **полевая мышь** јалангнын чычканы; **♦ летучая мышь** јарганат; **как мышь на крупу** надулся борбойып калган; **мышей не ловит:** 1) *прост.*; *пренебр.* јалку киж; 2) *прост.*; *пренебр.* карып калган киж; 3) *прост.*; *неодобр.* неме аайлабас (неме ондобос, боду, алаа) киж

МЭР *м.* мэр, каланын јааны

МЭРИЯ *ж.* 1. (муниципальное управление) мэрия, каланын башкарузы; 2. (здание муниципального управления) мэриянын туразы

МЭТР

МЭТР м. мэтр; **мэтр живописцев** жүрүкчылардын мэтры; **он мэтр в музыке** ол күүде мэтр

МЯГКИЙ, -ая, -ое *в разн. знач.* 1. (*свежий, нечёрствый*) **жимжак**, **каппаган**; **мягкий хлеб** **жимжак** калаш; 2. (*легко поддающийся надавливанию, сжатию*) **жимжак**; **мягкая подушка** **жимжак** **јастык**; **мягкая глина** **жимжак** **той балкаш**; 3. (*нежный, пухлый – о теле, частях тела*) **жимжак**, **бошпок**; **мягкие руки** **жимжак** **колдор**; **мягкие щёки** **бошпок** **јаактар**; 4. (*приятный для глаз, слуха, не резкий*) **жимжак**; **мягкий голос** **жимжак** **ўн**; **мягкий свет луны** **айдын** **жимжак** **јаркыны**; 5. *перен.* (*кроткий, уступчивый*) **јобош**; **мягкий характер** **јобош** **кылык-јан**; 6. (*тихий, чуть слышный*) **араай**; **мягкий шелест** **араай** **шылырт**; 7. (*плавный*) **јенил**; **мягкая походка** **јенил** **базыт**; 8. (*нестрогий, снисходительный*) **жимжак**, **јенил**, **кату эмес**; **мягкое наказание** **кату эмес** **кезедү**; **мягкое обращение** **жимжак** **баштаныш**; 9. (*теплый, не суровый – о климате*) **жимжак**, **јылу**; **мягкая зима** **жимжак** **кыш**; **мягкий климат** **јылу** **климат**; ♦ **мягкий знак** **жимжак** **темдек**; **мягкий вагон** **жимжак** **вагон**; **мягкая вода** **жимжак** **суу**; **мягкая посадка самолёта** **самолёттын** **јенил отурыжы**

МЯГКОСЕРДЕЧНОСТЬ ж. **жимжак** (**јалакай**, **бийанзак**) **болоры**; **проявить мягкосердечность** **бийанзагын** **көргүзер**

МЯГКОСЕРДЕЧНЫЙ, -ая, -ое **жимжак**, **јалакай**, **бийанзак**; **мягкосердечный человек** **жимжак** **кижи**

МЯГКОСТЬ ж. 1. **жимжагы**; **мягкость воды** **суунын** **жимжагы**; **мягкость волос** **чачтын** **жимжагы**; 2. *перен.* (*отсутствие резкости*) **жимжагы**, **јобожы**; **мягкость характера** **кылыктын** **јобожы**

МЯГКОТЁЛОСТЬ ж. **өткүре** **жимжак** **кылыкту** **болоры**

МЯГКОТЁЛЫЙ, -ая, -ое 1. *разг.* (*с мягким, полным телом*) **жимжак** **эттү-канду**, **бошпок**; **мягкотелая старуха** **бошпок** **эмеген**; 2. *перен.* (*бесхарактерный*) **жим-**

жак кылыкту; **мягкотелый человек** **жимжак кылыкту** **кижи**

МЯГКОШЁРСТНЫЙ, -ая, -ое **жимжак** **түктү**; **мягкошёрстные овцы** **жимжак** **түктү** **койлор**

МЯГЧИТЬ *несов.* *что* **жимжадар** (**жимжат-**); **крем** **мягчит** **кожу** **сүрткүш** **терени** **жимжадат**

МЯКИНА ж.; с.-х. **саа**, **коозо**; **пшеничная мякина** **буудайдын** **саазы**; ♦ **на мякине не проведёшь** **төгүндеп** **болбозын**

МЯКИННЫЙ, -ая, -ое 1. **коозонын**; **мякинная пыль** **коозонин** **тоозыны**; 2. (*с примесью мякины*) **саалу**, **коозолу**; **мякин-ный хлеб** **саалу** **калаш**; **мякин-ный корм** **коозолу** **азырал**; ♦ **мякинная голова** **тенек** **кижи**

МЯКИШ м. 1. (*мягкая часть печёного хлеба*) **калаштын** **жимжагы** (**өзöги**); **мякиш чёрного хлеба** **кара** **калаштын** **жимжагы**; 2. (*упругое, в виде подушечки, утолщение на подошвенной части конечностей у млекопитающих и птиц*) **таманнын** **жимжак** **болчокторы**; **подошвенные мякиши** **собаки** **ийттин** **таманынын** **жимжак** **болчокторы**

МЯКНУТЬ *несов.* 1. (*становиться мягким*) **јибиир** (**јибии-**), **жимжаар** (**жимжа-**), **сухарь** **мякнет** **в** **молоке** **сукайры** **сүтке** **јибийт**; **кожа** **мякнет** **в** **сыворотке** **тере** **сарсуга** **жимжайт**; 2. (*становиться дряблым*) **шөлпийер** (**шөлпий-**); **тело** **мякнет**, **стареет** **эт-кан** **шөлпийет**, **карыйт**

МЯКОТЬ ж. 1. (*мягкие части тела животного и человека*) **чон** **эт**, **жимжак** **эт**; 2. (*подкожная мягкая часть плодов, клубней*) **жимжак** **өзök**; **мякоть арбуза** **арбузтын** **жимжак** **өзöги**

МЯМЛИТЬ *несов.*; *разг.* 1. (*медленно, невнятно и вяло говорить*) **араай** (**јарт** **эмес**, **јүк** **арайдан**) **куучындаар** (**куучында-**); **мямлит** **о себе** **бойы** **керегинде** **јүк** **арайдан** **куучындаар**; 2. (*медлительно, нерешительно действовать*) **јайымжыраар** (**јайымжыра-**); **работать надо, а не мям-лить** **јайымжырабай**, **иштенер** **керек**

МЯСИСТЫЙ, -ая, -ое 1. (с большим количеством мяса) эттү, семис; **мясистый кусок** эттү тилим; 2. разг. (полный, тучный, жирный) эттү-канду, семис, тепек, тешпек; (о лице) белбек; **мясистый человек** эттү-канду кижиге; **мясистые губы** семис эриндер; **с мясистым лицом** белбек жүстү; 3. (имеющий толстую, сочную мякоть) өзөги жулукту; **мясистая облепиха** өзөги жулукту чычрана

МЯСНИК м. эт садар кижиге

МЯСНОЙ, -ая, -ое; 1. эттин; **мясной запах** эттин жыды; 2. (приготовленный из мяса, с мясом) эттү, эттен эткен; **мясная похлёбка** эттү ботко; **мясные котлеты** эттен эткен котлеттер; 3. (идуций на мясо, дающий много мяса) этке барар; **мясной скот** этке барар мал-аш; 4. в знач. суц. **мясная ж.**; разг. эт садар магазин; 5. в знач. суц. **мясное с.** (кушанья из мяса, с мясом) эттү курсак; **не есть мясного** эттү курсак жибес

МЯСО с. 1. эт; **жирное мясо** семис эт; **баранье мясо** койдын эди; 2. (обиходное название мышечной ткани) эт; **у раненого медведя кожа и мясо были прорваны до кости** балулаткан айунын терези ле эди сөбгине жетире жырылып калган; 3. (мякоть плодов, ягод) жымжак өзөк; **мясо арбуза** арбузтын жымжак өзөги; ♦ **белое мясо** куштын эмезе бозунун эди; **пушечное мясо** тузазы жок жуу-согушка албанла аткарылып жаткан солдаттар керегинде

МЯСОЁД м. эт жири кижиге, этсек кижиге, этсиркек кижиге

МЯСОЗАГОТОВИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое эт белетеер; **мясозаготовительная работа** эт белетеер иш

МЯСОЗАГОТОВКА ж. эт белетеш, эт белетеери

МЯСОКОМБИНАТ м. эт комбинат

МЯСОПОСТАВКИ мн. этле жеткилдеш, этле жеткилдеери

МЯСОПРОДУКТЫ мн. эттен эткен аш-курсак

МЯСОРУБ м. эт чабар (ооктоор) кижиге

МЯСОРУБКА ж. мясорубка, эт тарткыш, эт толгоор машина

МЯСОТОРГОВЛЯ ж. эт садыш, эт садары

МЯТЕЖ м. түймеен

МЯТЕЖНИК м. түймеечи

МЯТЕЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (причастный к мятежу) түймеендү; **мятежная территория** түймеендү жер; 2. (поднимающий мятеж) түймеен кодүрип турган; **мятежные войска** түймеен кодүрип турган черүлер; 3. (призывающий, побуждающий к мятежу) түймеенге кычырып турган; **мятежные речи** түймеенге кычырып турган куучындар; 3. трад.-поэт. (тревожный, беспокойный, бурный) түймеендү, токынал жок, **мятежное время** түймеендү ой; **мятежное состояние** токынал жок айалга

МЯТЫЙ, -ая, -ое, 1. (раздавленный) былчылып калган; **мятая ягода** былчылып калган жирик; 2. (неровный, негладкий, скомканный) уужалган; **мятое платье** уужалган платье; 3. (стоптанный) тепселген; **мятая трава** тепселген өлөн; 4. (изнурённый) уужалып калган; **мятое лицо** уужалып калган жүс

МЯТЬ несов. 1. что (разминать) былчыыр (былчы-); **мять ягоды** жирикти былчыыр; 2. что (комкать) уужаар (уужа-); **мять платье** платьени уужаар; 3. кого-что (топтать) тепсеер (тепсе-); **Не мните траву!** Өлөнди тепсебегер!

МЯТЬСЯ несов. 1. уужалар (уужал-); **платье мнётся** платье уужалып жат; 2. разг. (колебаться, смущаться) аланзыыр (аланзы-), уйалып турар (уйалып тур-); **мяться у дверей** эжикте уйалып турар; **мяться с ответом** каруу берерге аланзыыр

МЯУКАНИЕ с. маараары, маараш

МЯУКАТЬ несов. маараар (маара-); **кошка мяукает** киске маарайт

МЯЧ м. мяч, топ; **играть в мяч** мячла ойноор; **круглый мяч** тегерик топ; **отбить мяч рукой** мячты колло согып ийер; **послать мяч ногой** мячти бутла тепп ийер

МЯЧИК м.; уменьш. от мяч мячик; **детский мячик** балдардын мячиге

НА I *предлог с вин. п. 1.* (при обозначении предмета, на поверхность которого направлено действие, движение с целью расположения, размещения кого-чего-л. на нём) *передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); положить книгу на стол* бичикти столго салып салар; *влезть на дерево* агашка чыгып алар; **2.** (при обозначении предмета, на который что-л. накалывается, насаживается и т.п.) *передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); насаживать червяка на крючок* кармакка куртты тагып салар; **3.** (при обозначении лица, предмета и т.п., которые одеваются во что-л.) *передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); надеть на ребёнка пальто* балага тон кийдирип салар; **4.** (при обозначении лиц, организаций, на которые что-л. возлагается, которым что-л. поручается) *передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); свалить вину на друга* буруны нөкөрине јарбып салар; **5.** (при указании на лицо, организацию и т.п., на которых что-л. зачисляется, за которыми что-л. закрепляется) *передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); записать книгу на сестру* бичикти сыйнызынын адына бичидип салар; **6.** (при обозначении места, пространства и т.п., в пределы которых направлено движение, действие) *передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); вернуться на родину* төрөлине јанып келер; *идти на работу* ишке барар; **7.** (при обозначении предмета, явления и т.п., к которым устремлено, направлено движение) *передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); нестись на противника* оштүге удур барар; *прибежать на выстрел* мылтыктын табыжына јүгүрип келер; **8.** (при обозначении предмета, лица, явления и т.п., с которыми

соприкасаются, сталкиваются в результате движения, действия) передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); натолкнуться на человека кижиге түртүле берер; *набрести на мост* базып тура күрге једип келер; **9.** (при обозначении предмета, лица и т.п., по отношению к которым проявляется какое-л. действие) *передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); посмотреть на друга* нөкөрине көрүп ийер; **10.** (при обозначении предмета, лица, явления, в котором наблюдается сходство с кем-чем-л., с которым сравнивается кто-что-л.) *передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); похож на меня* меге түңей; **11.** (при обозначении предмета, заменяющего что-л., обмениваемого на что-л.) *передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); выменивать на муку* кулурга толыыр; **12.** (при указании срока, времени, с наступлением которого совершается что-л.) *передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); собрание назначено на четверг* јуун четвергке темдектелген; **13.** (при указании срока, на который распространяются результаты какого-л. действия) *передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); ездить только на праздники* јаныс ла байрамдарга барып турар; **14.** (при обозначении цели, к которой направлено действие) *передаётся связкой деп; отдать ребёнка на воспитание* баланы чыдадып салзын деп берип ийер; **15.** (при обозначении предмета, являющегося орудием действия) *передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); застегнуться на все пуговицы* үзе топчыларын топчылап алар; **16.** (при обозначении меры, количества) *передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); купить на три рубля* үч салковойго садып алар; **17.** (при

обозначении количественного признака, определяющего назначение данного предмета) передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); **готовить еду на пятерых** беш кижиге курсак азар; **каюты бывают на две, на три и на четыре персоны** каюталар эки, үч, төрт кижиге болуп јат; **18. разг.** (при обозначении специальности, профессии, звания и т.п., в целях достижения которых совершается действие) передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); **выучиться на врача** врачка үренип алар; **19.** (при указании на способ действия, к которому переходят от другого способа действия, или на состояние, которым сменяется предшествующее состояние) передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); **перейти на русский язык** орус тилге көчүп алар; **перевести на пенсию** пенсияга көчүрип салар; **20.** (при указании на увеличение, уменьшение, деление, дробление и т. п. в результате какого-л. действия) передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); **разорвать на четыре части** төрт бөлүккө јыртып салар; **21.** (при указании на количественную разницу, степень превосходства или недостатка) передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); **младше брата на пять лет** аказынан беш јашка кичинек; **продвинуться на шесть километров** алты километрге ичкерлей берер

НА II предлог с предл. п. 1. (при обозначении предмета, на поверхности которого протекает действие или находится, располагается кто-что-л.) передаётся афф. местн. п. -да (-де), -та (-те) и послелогом үстинде; **сидеть на стуле** тактада отулар; **книга лежит на столе** бичик столдын үстинде јадыры; **2.** (при обозначении лиц, организаций, на которые возложено что-л., которые несут какую-л. ответственность, обязанности и т.п.) передаётся афф. местн. п. -да (-де), -та (-те); **вся**

домашняя работа на мне үзе айылдын ижи менде; **3.** (при обозначении сферы, а также места, в которых происходит какое-л. действие или проявляется какое-л. свойство) передаётся афф. местн. п. -да (-де), -та (-те); **работать на железной дороге** темир јолдо иштеер; **учиться на курсах** курстарда үренер; **4.** (при обозначении предметов, лиц, являющихся средоточием, объектом проявления какого-л. действия, состояния) передаётся афф. местн. п. -да (-де), -та (-те); **сорвать горечь на нём** ачузын ого тўжүрер; **сосредоточить внимание на рисунке** ајарузын јурукка салар; **5.** (при обозначении отрезка, промежутка времени, в пределах которого совершается действие) передаётся афф. местн. п. -да (-де), -та (-те); **на этой неделе** бу неделе; **6.** (при обозначении действия, в один из моментов которого что-л. совершается) передаётся деепричастной формой на -а; **на скаку** мантап тура; **на бегу** јүгүрип тура; **7.** (при обозначении характера действия, особенности его протекания) передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке) и афф. оруд. п. -ла (-ле); **стоя на коленях** тизеге туруп; **идти на цыпочках** сабардын бажыла базар; **8.** (при обозначении условий, обстановки, при которых совершается действие) передаётся афф. местн. п. -да (-де), -та (-те); **вырастать на его глазах** онын көзининг алдында чыдар; **9.** (при обозначении предмета, являющегося опорой, основанием чего-л. поддерживающего, закрепляющего что-л.) передаётся афф. обладания -лу (-лү), -ту (-тү), -ду (-дү); **телега на колесах** көлөсөлөрлү абра; **10.** (при обозначении предмета, являющегося нижней или внутренней частью чего-л.) передаётся афф. обладания -лу (-лү), -ту (-тү), -ду (-дү); **пальто на меху** тўктү тон; **11.** (при обозначении орудия или средства, с помощью которых совершается действие) передаётся афф. обладания -лу (-лү), -ту (-тү), -ду (-дү); **ехать**

НА

на автобусе автобусту барар; **кататься на лыжах** чаналу јынгылаар; **12.** (*при указании на средство, с помощью которого кто-что-л. работает, действует, что-л. делается, производится*) *передается афф. дат.-направ. п.* -га (-ге), -ка (-ке); **жарить лепёшки на масле** теертпектерди ўске быжыраар; **греть на воде** сууга изидер; **13.** (*при обозначении вещества, которое входит в состав чего-л., с помощью которого изготавливается или производится что-л.*) *передается афф. обладания* -лу (-лү), -ту (-тү), -ду (-дү); **мазь на вазелине** вазелиндү сүркүш

НА III *частица* ме; **На, возьми!** Ме, ал!; **♦ Вот тебе (и) на!** Бот ол сеге!

НАБА́ВИТЬ *сов. что, чего* **1.** (*прибавить*) ўстине кожуп салар (кожуп сал-), бийиктедип салар (бийиктедип сал-), кōдүрип салар (кōдүрип сал-); **набавить** цену баазын бийиктедип салар; **2. разг.** (*увеличить скорость движения*) түргендедип ийер (түргендедип ий-); **набавить** ход базыдын түргендедип ийер

НАБА́ВКА *ж.; разг.* **1.** кожоры, кōдүрери, бийиктедери; быстрая набавка түрген кожоры; **2.** (*то, что набавлено*) кожулганы; **набавка в цене** баазына кожулганы

НАБАВЛЯ́ТЬ *несов. что, чего см. набавить*

НАБА́ВОЧНЫЙ, -ая, -ое *разг.* ўстине кожулган; **набавочная цифра** ўстине кожулган тоо

НАБАЛÓВАННЫЙ, -ая, -ое *разг.* өткүре кōкиткен, өткүре јажыткан; **набалованный ребёнок** өткүре јажыткан бала

НАБАЛÓВА́ТЬ *сов. кого; разг.* өткүре эркеледип салар (эркеледип сал-), өткүре јажыдып салар (јажыдып сал-); **набаловать ребёнка** баланы өткүре јажыдып салар

НАБА́ЛТЫВАТЬ I *несов. см. наболтать I*

НАБА́ЛТЫВАТЬ II *несов.; разг. см. наболтать II*

НАБА́Т *м.* шаннын табыжы; **вдруг раздался набат** кенетийин шаннын табыжы угулды; **♦ бить (ударять) в набат (бить набат)** шан согор

НАБА́ТНЫЙ, -ая, -ое шаннын; **звон набата** шаннын табыжы

НАБÉГ *м.* табару; **набег врагов** өштүлердин табарузы

НАБЕГÁТЬ *несов.* **1. см. набежать;** **2. на кого-что (совершать набег)** табарар (табар-), табару эдер (эт-); **три года назад неожиданно набегал враг** ўч јыл кайра кенетийин өштү табару эткен; **3. к кому, куда (появляться где-л. изредка)** кирип чыгар (кирип чык-); **два раза в год набегать домой** јыл туркунына эки катап айлына кирип чыгар; **4. разг. (собираться складками – об одежде)** јуурылар (јуурыл-); **рубашка набегает** чамча јуурылат

НАБÉГАТЬ *сов.; разг.* јүгүрип, таап алар (таап алар-); **набегать себе болезнь** јүгүрип, бойына оору таап алар

НАБÉГАТЬСЯ *сов.; разг.* **1. (вдоволь побегать)** јүгүрип алар (јүгүрип ал-); **нужно хорошенько набегаться** јазаптыра јүгүрип алар керек; **2. (утомиться от беготни)** арыганча јүгүрип алар (јүгүрип ал-); **набегаться за день** кере түжине арыганча јүгүрип калар

НАБЕЖА́ТЬ *сов.* **1. на кого-что (наскочить с разбега)** јүгүрген бойынча (учканча) табарып ийер (табарып ий-); **набежать на товарища** јүгүрген бойынча нōкōрин табарып ийер; **2. (быстро надвинувшись, покрыть, закрыть собой)** түрген бōктōп ийер (бōктōп ий-); **облако набежало на солнце** булут кўнди түрген бōктōп ийди; **3. (выступить, появиться – о слезах, морщинах)** кōрўнип келер (кōрўнип кел-); **на лоб набежали морщины** магдайда чырыштар кōрўнип келген; **4. (налететь – о ветре)** салкындап баштаар (салкындап башта-), салкын баштала берер (баштала бер-); **набежал ветер** салкын баштала берди; **5. разг. (сбегаясь, скопиться где-л.)**

НАБЛЮДАТЕЛЬНЫЙ

јүгүрижип келер (јүгүрижип кел-), јуулыжып келер (јуулыжып кел-); **набежала прислуга** јалчылар јүгүрижип келди; **6. (натечь, налиться – о жидкости)** агып калар (агып кал-), јуулып калар (јуулып кал-); **вода набежала в яму** суу орого јуулып калды; **7. перен., обычно безл. (накопиться – о деньгах, процентах)** јуулып калар; **в месяц рублей десять набегит айына он салковой јуулып калар**

НАБЕЗОБРАЗНИЧАТЬ сов.; разг. кылынып салар (кылынып сал-), баштактанып салар (баштактанып сал-); **набездобразничать в школе** школдо баштактанып салар

НАБЕКРЁНЬ нареч. јантыйта, келтейте; **надетые набекрень фуражки** јантыйта кийилген фуражкалар

НАБЕЛІТЬ сов. что, чего агартып салар (агартып сал-); **артист набелил лицо артист јүзин агартып салган**

НАБЕЛО и **НАБЕЛЮ** нареч. ару эдип; **переписать набело** ару эдип көчүрип бичип салар

НАБЕРЕЖНАЯ ж. суунын јарады; **сидеть на набережной** суунын јарадында отурап

НАБИВА́НИЕ с. толтыраы, тыктаары, кептеери; **набивание подушки** јастыкты толтыраы

НАБИВА́ТЬ несов. толтырап (толтыр-), тыктаар (тыкта-), кептеер (кепте-); **набивать снегом карла** толтырап

НАБИВА́ТЬСЯ несов. толор (тол-); **набиваться снегом карла** толор

НАБИВНО́Й, -ая, -ое **1. (изготовленный посредством набивки)** толтырылган, тыкталган, кептеп салган; **набивной матрац** тыкталган матрац; **2. (нанесённый особым способом на ткань)** бөскө базылган; **набивной рисунок** бөскө базылган јурук; **3. (служащий для набивки)** толтырап, тыктаар, кептеер; **набивная машина** толтырап машина

НАБИ́ВОЧНЫЙ, -ая, -ое неме толтырар, кептеер; **набивочный материал** неме толтырап материал

НАБИРА́ТЬ несов. см. **набрáть**

НАБИРА́ТЬСЯ несов. см. **набрáться**

НАБИ́ТЫЙ, -ая, -ое толтырып салган, толуп калган, тыктап салган; **набитый сундук** толуп калган кайырчак; ♦ **набитый дурак** тенектин бойы (көк тенец)

НАБИ́ТЬ сов. **1. что (наполнить)** толтырып салар (толтырып сал-), тыгып салар (тыгып сал-), тыктап салар (тыктап сал-); **набить подушку пухом** јастыкты јунла толтырып салар; **2. что, чего (втиснуть)** тыктап салар; **набить табаку в трубку** канзага танкы тыктап салар; **3. чего (приколотить)** кадап салар (кадап сал-); **набить карточку на дверь** эжикке карточка кадап салар; **4. разг. (утоптать дорогу)** јол тепсеп салар (тепсеп сал-); **набить дорогу** јол тепсеп салар; **5. что, чего; разг. (разбить)** оодып салар (оодып сал-); **набить много посуды** көп аяк оодып салар; ♦ **набить руку** таскап калар; **набить карман** байып калар; **набить оскомину** күўүнине тийип калар; **набить цену** баазын бийиктедип салар; **набить себе цену** бойынын учурын бийиктедип ийер

НАБИ́ТЬСЯ сов.; разг. **1. (собратся, скопиться)** тыгылып калар (тыгылып кал-), толуп калар (толуп кал-); **гости набились в коридоре** айылчылар коридордо толуп калдылар; **2. разг. (напроситься)** суранып алар (суранып ал-); **набиться к нему в друзья** ого нөкөр болорго суранып алар; ♦ **набиться битком** јык толуп калар

НАБЛЮДА́ТЕЛЬ м. тууразынан көрөтөн (ширтейтен) кижиге; **нанять наблюдателя** тууразынан ширтейтен кижиге јалдап алар

НАБЛЮДА́ТЕЛЬНОСТЬ ж. ајарынкайы, ајарынкай болоры; **поощрять за наблюдательность** ајарынкайы учун кайралдаар

НАБЛЮДА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1. (о человеке)** ајарынкай; **наблюдательная**

НАБЛЮДАТЬ

женщина аярынгай үй кижиге; **2.** (служашый для наблюдения) шиндеер, ширтеер; **наблюдательная вышка** шиндеер вышка

НАБЛЮДАТЬ *несов.* **1.** кого-что, за кем-чем (следить глазами) аяктаар (аякта-), аярып көрөр (аярып көр-); **наблюдать за девушкой** кысты аяктаар; **2.** что (исследовать) шиндеер (шинде-), ширтеер (ширте-); **наблюдать жизнь животных** тындулардын жүрүмин шиндеер; **3.** за кем-чем (присматривать) кичеер (кичее-), кичееп көрөр (кичееп көр-); **наблюдать за сыном** уулын кичееп көрөр

НАБЛЮДАТЬСЯ *несов.* көрүнер (көрүн-), болор (бол-); **похолодание наблюдалось и в Сибири** соок Сибирде де болгон

НАБЛЮДЕНИЕ *с.* **1.** аяктаары, аярып көрөри; **наблюдение за детьми** балдарды аярып көрөри; **2.** (то, что замечено в результате внимательного изучения, исследования чего-л.) шиндеери, ширтеери; **наблюдение за растением** өзүмди шиндеери

НАБОЖНОСТЬ *жс.* кудайзак болоры; **набожность старика** карганактын кудайзагы

НАБОЖНЫЙ, -ая, -ое кудайзак; **набожный старик** кудайзак карганак

НАБОЙКА *жс.* **1.** кадаары; **набойка обруча** обручты кадаары; **2.** текст. базылган жүрукту бөс; **3.** (пластинка на каблуке) **набойка**; **набойка каблука** каблуктын набойказы

НАБОК *нареч.* келтейине, келтей жанына; **шапка сползает набок** бөрүк келтейине жылат

НАБОЛÉВШИЙ, -ая, -ое **1.** чамдалган, оорыган, өнзүретиген; **наболевшая рана** чамдалган балу; **2.** *перен.* (давно назревший, требующий неотложного разрешения) өнзүре; **наболевший вопрос** өнзүре сурак

НАБОЛÉТЬ *сов.* **1.** (стать особенно болезненным) чамдалып калар (чамдалып кал-), оорып калар (оорып кал-), өнзүре-

тип калар (өнзүретип кал-); **рана наболела** балу чамдалып калды; **2.** *перен.* (накопиться – о чём-л. мучительном) жүрек сыстадып салар (сыстадып сал-); **говорить о том, что наболело** жүрегин сыстаткан неме керегинде куучындаар

НАБОЛТАТЬ I *сов.* что, чего (взболтать) чайбап салар (чайбап сал-), булгап салар (булгап сал-); **наболтать воду** сууны чайбап салар

НАБОЛТАТЬ II *сов.* что, чего; *разг.* (наговорить лишнего) артык куучындап берер (куучындап бер-); **наболтать лишнего** артык куучындап берер

НАБОЛТАТЬСЯ I *сов.* чайбалып калар (чайбалып кал-), булгалып калар (булгалып кал-); **лекарство наболталось** эм чайбалып калды

НАБОЛТАТЬСЯ II *сов.*; *разг.* куучындажып алар (куучындажып ал-); **наболтаться до ночи** түнге жетире куучындажып алар

НАБОР *м.* **1.** жууры, алары; **набор школьников** үренчиктерди жууры; **2.** (совокупность предметов, составляющих целое) тизү; **набор ниток** учуктардын тизүзи; **3.** *типогр.* (вёрстка) согоры; **набор текста** текстти согоры; **4.** *типогр.* (совокупность литер.) набор; **рассыпать набор** наборды төгүп ийер; ♦ **набор слов** учур жок сөстөр

НАБОРНЫЙ, -ая, -ое **1.** *типогр.* согор; **наборная машина** согор машина; **2.** (составленный, набранный из отдельных кусочков) жууган; **наборный паркет** жууган паркет

НАБРАНИТЬСЯ *сов.*; *разг.* айткыланып алар (айткыланып ал-); **успеть набраться** айткыланып аларга ой жедер

НАБРА́СЫВАТЬ I *несов.* *см.* **набросать**

НАБРА́СЫВАТЬ II *несов.* *см.* **набросить**

НАБРА́СЫВАТЬСЯ *несов.* *см.* **наброситься**

НАБРЫЗГАТЬ

НАБРА́ТЬ сов. 1. *что, чего (собрать)* терип алар (терип ал-), жууп алар (жууп ал-); **набрать корзину грибов** бир калама мешке терип алар; 2. (*насчитать*) тоолоп алар (тоолоп ал-), жууп алар; **набрать десять тысяч войск** он мун черү жууп алар; 3. *кого (принять, нанять)* алып алар (алып ал-); **набрать рабочих на завод** заводко ишмекчилер алып алар; 4. *перен. (постепенно накопить)* жууп алар, кожуп алар (кожуп ал-); **набрать знаний** билгирлер жууп алар; 5. (*составить по схеме*) жууп ийер (жууп ий-); **набрать мозаику** мозаика жууп ийер; 6. *что; полигр.* согуп салар (согуп сал-), терип салар (терип сал-); **набрать курсивом** курсивле согуп салар; 7. *перен. (увеличивая, достичь нужной степени чего-л.)* тындыдып ийер (тындыдып ий-), түргендедип ийер (түргендедип ий-); **набрать ход** базыдын түргендедип ийер

НАБРА́ТЬСЯ сов. 1. *в разн. знач.* жуулып калар (жуулып кал-); **вода набралась в яму** суу орого жуулып калды; **столько денег не наберётся** ончо кире акча жуулбас; **штат набрался из хороших знакомых штат** јакшы таныштардан жуулып калды; 2. *чего. (найти в себе внутренние силы, качества)* алынар (алын-); **набраться терпения** чыду алынар; 3. *кого-чего; разг. (приобрести, перенять)* алып алар (алып ал-), үренип алар (үренип ал-); **набраться разных умных слов** башка-башка санаалу сөстөр үренип алар; 4. *чего (перенести, пережить страх, горе и т.п.)* көрөр (көр-); **набраться горя** шыра (түбек) көрөр; 5. *чего; разг. (напасть)* жууп алар; **где ему денег набраться** ол кайдан акчаны жууп алатан; ♦ **набраться сил** күч алынып алар; **набраться духу** тидинер; **набраться ума (разума)** санаалу болуп калар

НАБРЕДА́ТЬ несов. см. **набрести́**

НАБРЕСТІ́ сов. 1. *на кого-что (бредя, натолкнуться)* базып тура туштап калар (туштап кал-), базып тура учурап калар

(учурап кал-); **набрести на знакомых** базып тура таныш улустарга учурап калар; 2. *обычно безл. (бредя, собраться в одном месте)* жуулыжа берер (жуулыжа бер-); **набрело много людей** көп улус жуулыжа берди; 3. *на что; перен. (неожиданно натолкнуться на мысль и т.п.)* келер (кел-); **набрести на хорошую мысль** јакшы санаа-шүүлтеге келер

НАБРОДИ́ТЬСЯ сов.; разг. баскындап алар (баскындап ал-); **набродиться в лесу** агаш аразында баскындап алар

НАБРОСА́ТЬ сов. 1. *что, чего (накидать)* чога таштап салар (таштап сал-); **набросать веток** будактарды чога таштап салар; 2. *кого-что (сделать набросок)* сомын журап ийер (журап ий-); **набросать силуэт человека** кижинин сомын журап ийер; 3. *что (быстро, наспех написать)* түрген бичип ийер (бичип ий-); **набросать несколько слов** бир канча сөс түрген бичип ийер

НАБРО́СИТЬ сов. *что* јабып салар (јабып сал-); **набросить покрывало на кровать** орыннын үстин јабынчыла јабып салар

НАБРО́СИТЬСЯ сов. 1. *на кого-что (напасть)* чурап барар (чурап бар-), калып барар (калып бар-); **наброситься на прохожего** өдүп брааткан кижиге чурап барар; 2. *на что; разг. (с жадностью приняться за что-л.)* кадалып калар (кадалып кал-); **наброситься на работу** ишке кадалып калар; 3. *на кого; разг. (начать бранить)* арбана берер (арбана бер-), адыла берер (адыла бер-); **наброситься на солдат** солдаттарды арбана берер

НАБРО́СОК м. сомдоп жураганы; **карандашный набросок** карандашла сомдоп жураганы

НАБРЫ́ЗГАТЬ сов. *что, чего* чачылтып салар (чачылтып сал-), быркырып салар (быркырып сал-); **набрызгать воду** суу чачылтып салар

НАБРЫЗГИВАТЬ

НАБРЫЗГИВАТЬ *несов. см. набрызгать*

НАБРЮШНИК *м.* ичке тагар тагыш-как

НАБРЮШНЫЙ, -ая, -ое ичке тагар; **набрюшный бандаж** ичке тагар бандаж

НАБРЯКНУТЬ *сов.; разг. 1. (сильно разбухнуть)* көбүп калар (көбүп кал-), көпшип калар (көпшип кал-); **дверь набрякла** эжик көпшип калды; **2. (набухнуть)** тижип калар (тижип кал-); **вымя коровы набрякло** уйдын эмчеги тижип калды

НАБУХАНИЕ *с.* **1.** көбөри, көпшиири; **набухание реки** суунын көпшигени; **2. (распухание)** тижиири; **набухание вен** тамырлардын тижиири

НАБУХАТЬ *несов. см. набухнуть*

НАБУХНУТЬ *сов. 1. (напившись влагой, раздаться)* көбүп калар (көбүп кал-); **набухнуть от воды** сууга көбүп калар; **2. (распухнуть)** тижип калар (тижип кал-); **руки набухли** колдор тижип калды

НАВАГА *ж.* навага (*балык*)

НАВАЖДЕНИЕ *с.* илби; **странное наваждение** сан башка илби

НАВАЛ *м.* чогуум, чогунты; **навал дров** одыннын чогуумы

НАВАЛИВАТЬ I *несов. см. навалить*

НАВАЛИВАТЬ II *несов. см. навалять*

НАВАЛИВАТЬСЯ *несов. см. навалиться*

НАВАЛИТЬ *сов. что, чего 1. (наложить поверх)* үстине салып салар (салып сал-); **навалить мешок на телегу** сумалды абра үстине салып салар; **2. что, чего (наложить в беспорядке)** анаар-мынаар чогууп салар (чогууп сал-); **навалены тут и кирпичи, и известка** мында кирпичтер де, черет те чогулып калган; **3. обычно безл.; разг. (собратся в большом количестве)** жуулып калар (жуулып кал-); **народу навалило густо** көп улус жуулып калган; **4. перен. (возложить что-л. обременительное)** базырып салар (базырып сал-);

навалили на него чёрную работу оны кара ишле базырып салдылар

НАВАЛИТЬСЯ *сов. 1. на кого-что; разг. (налечь)* јөлөнип алар (јөлөнип ал-), артылып калар (артылып кал-); **навалиться ему на спину** онын јардына артылып калар; **2. перен. (обременить кого-л. — о заботах, нагрузке и т. д.)** мойнына салынып калар (салынып кал-), мойнына түже берер (түже бер-); **навалились на него трудности** онын мойнына уур-күчтер түже берди; **3. перен. (внезапно напасть, налететь)** чурап барар (чурап бар-); **кавалерия навалилась на пограничников** атту черү пограничниктерге чурап барды; **4. перен. (обрушиться на кого- что-л. — об урагане, волнах и т. п.)** үстине келип түжер (келип түш-); **волна навалилась на лодку** толку кеменин үстине келип түшти; **5. (наброситься)** кадалып калар (кадалып кал-); **навалиться на работу** ишке кадалып калар; **6. разг. (упасть в большом количестве)** түжүп калар (түжүп кал-), төгүлип калар (төгүлип кал-); **навалилась земля в яму** јер орого төгүлип калды

НАВАЛКА *ж.* чогоры; **навалка дров** одын чогоры

НАВАЛОМ *нареч. 1. разг. (беспорядочной кучей)* анаар-мынаар чогулган; **навалом лежала одежда** кийим анаар-мынаар чогулган јатты; **2. в знач. сказ. (о наличии чего-л. в большом количестве)** толтыра; **у нас еды навалом** бисте курсак толтыра

НАВАЛЯТЬ *сов. что, чего* базып салар (базып сал-); **навалять войлока** кийис базып салар

НАВАЛЯТЬСЯ *сов.; разг. јадындап алар (јадындап ал-); наваляться в постели орында јадындап алар*

НАВАР *м. 1. мүннин үзи; бульон с наваром* үстү мүн; **2. перен. (материальная выгода)** кирелте; **большой навар** јаан кирелте

НАВАРИВАТЬ *несов. см. наварить*

НАВЁРТКА

НАВА́РИСТЫЙ, -ая, -ое ўстў, ўстў-жуу-лу; **наваристый бульон** ўстў-жуулу мўн

НАВА́РИТЬ *сов.* 1. *чего (варя, пригото- вить в каком-л. количестве что-л. съе- добное)* кайнадып салар (кайнадып сал-); **наварить варенье** варенье кайнадып салар; 2. *что, чего; тех. (изготовить в каком-л. количестве посредством варки)* кайылтып белетеп салар (белетеп сал-); **наварить стали** болот кайылтып белетеп салар; 3. *тех. (увеличить металлический предмет, приварив к нему кусок металла)* узада кандап салар (кандап сал-); **нава- рить ручку топора** малтанын сабын уза- да кандап салар

НАВА́РКА *ж.; тех.* кандаганы; **следы наварки** кандаганынын изи

НАВАРНО́Й, -ая, -ое *тех.* кандалган; **наварное лезвие серпа** серптинг кандал- ган мизи

НАВЕВА́ТЬ *несов. см. навёять* 1

НАВЕ́ДАТЬСЯ *сов.; разг.* барып келер (барып кел-); **наведаться к другу** нёкёри- не барып келер

НАВЕ́ДЫВАТЬСЯ *несов. см. на- ве́даться*

НАВЕЗТ́И *сов. кого-что, чего* эке- лип салар (экелип сал-); **навезти шапок** бөрүктер экелип салар

НАВЕ́ИВАТЬ *несов. см. навёять*

НАВЕ́К и **НАВЕ́КИ** *нареч.* эр-јажы- на, ўргүлјиге; **друзья навеки** эр-јажына нёкёрлөр

НАВЕРБОВА́ТЬ *сов. кого-что* јалдап алар (јалдап ал-); **навербовать пять чело- век** беш кижі јалдап алар

НАВЕРБО́ВЫВАТЬ *несов. см. навер- бова́ть*

НАВЕ́РНО и **НАВЕ́РНОЕ** 1. *нареч. (несомненно, верно, точно)* аланзу јок; **на- верное, знает** аланзу јок билер; 2. *вводн. сл. (по всей вероятности)* байла; **роди- тели, наверное, спят** эне-адазы, байла, уйуктап јаткан

НАВЕРНУ́ТЬ *сов. что* 1. *(намотать)* ороп салар (ороп сал-); **навернуть шар- фом шею** мойнын шарфла ороп алар; 2. *(навинтить)* эреп салар (эреп сал-); **на- вернуть гайку** эрешкинди эреп салар

НАВЕРНУ́ТЬСЯ *сов.* 1. *(намотаться, обвиться вокруг чего-л.)* толголып калар (толголып кал-), айланып калар (айланып кал-); **навернуться вокруг ветки** будакты айландыра толголып калар; 2. *(надеться по винтовой нарезке)* эрелип калар (эре- лип кал-); **гайка навернулась на болт** эрешкин болтко эрелип калды; 3. *(поя- виться, выступить – о слезах)* мелтиреп келер (мелтиреп кел-); **у него наверну- лись слёзы на глазах** онын кёстёринде јаш мелтиреп келди

НАВЕРНЯКА́ *нареч.; разг.* 1. *(обяза- тельно)* аланзу јок, быжу; **наверняка они встретятся** олор туштажарында аланзу јок; 2. *(безошибочно)* јазым јок; **ожидал приближения врага, чтобы стрелять на- верно** јауым јок адарга оштўнин јуук- тап келерин сакыган

НАВЕРСТА́ТЬ I *сов. что (возме- стить, восполнить упущенное)* једижип алар (једижип ал-), толтырып алар (толты- рып ал-); **наверстать упущенное время** калас јылыйткан ойди толтырып алар

НАВЕРСТА́ТЬ II *сов. что, чего; ти- погр.* вёрстка эдип салар (эдип сал-); **на- верстать текст** тексттин вёрстказын эдип салар

НАВЕ́РСТЫВАТЬ I *несов. см. навер- ста́ть I*

НАВЕ́РСТЫВАТЬ II *несов. см. навер- ста́ть II*

НАВЕРТЕ́ТЬ *сов.* 1. *что (намотать)* тўрўп салар (тўрўп сал-), ороп салар (ороп сал-); **навертеть верёвку на руку** бууны колына ороп салар; 2. *чего (вертя, наде- лать)* эреп салар (эреп сал-); **навертеть отверстие** ойдыктар эреп салар

НАВЕ́РТКА *ж.* тўрўп салары; эреери; **навёртка гаек** эрешкиндерди эреери

НАВЁРТЫВАТЬ

НАВЁРТЫВАТЬ *несов.* түрер (түр-), эреер (эре-); **навёртывать гайку** эрешкинди эреер

НАВЁРТЫВАТЬСЯ *несов. см. навернётся*

НАВЁРХ *нареч.* 1. (на поверхность чего-л.) үстине, өрө; **положить наверх** өрө салып салар; 2. (вверх) өрө; **смотреть наверх** өрө көрөр

НАВЕРХУ *нареч.* үстинде, өрө; **он живёт наверху** ол үстинде жадып жат

НАВЁРЧИВАТЬ *несов. см. навертеть 2*

НАВЭС *м.* таскак; **привязать лошадей под навесом** аттарды таскактын алдында буулап салар

НАВЕСЕЛЁ *нареч.; разг.* каланы; **быть навеселе** каланы болор

НАВЭСИСТЫЙ, -ая, -ое *разг.* кайыр, кажу; **навесистые скалы** кажу кайа-таштар

НАВЭСИТЬ *сов. что 1.* (повесить) илип салар (илип сал-); **навесить замок на дверь** сомокты эжикке илип салар; 2. (надеть на петли двери, ставни) кондырып салар (кондырып сал-); **навесить дверь** эжикти кондырып салар

НАВЭСКА *ж.* 1. илери; **навеска замка** сомок илери; 2. (петля) илү; **железная навеска** темир илү

НАВЕСНОЙ, -ая, -ое *см. навесный I*

НАВЕСНЫЙ I, -ая, -ое (являющийся навесом) таскактын; **навесная кровля** таскактын жабынтызы

НАВЕСНЫЙ II, -ая, -ое (предназначенный для навешивания, навешиваемый) илер; **навесный замок** илер сомок

НАВЕСТИ *сов. 1.* кого на что (привести) баштап экелип салар (экелип сал-); **навести отряд на деревню** отрядты деревнеге баштап экелип салар; 2. что (нацелить) уулап алар (уулап ал-), ууландырып алар (ууландырып ал-); **навести свет на незнакомца** таныш эмес кижиге отты уулап алар; 3. что (придать какой-л. вид) жазап салар (жазап сал-), жарандырып салар

(жарандырып сал-); **навести красоту** жарандырып салар; 4. кого, что; *разг.* (привести куда-л. в каком-л. количестве) көп экелип салар (экелип сал-); **навести гостей в дом** айылга көп улус экелип салар

НАВЕСТИТЬ *сов. кого-что* барып келер (барып кел-); келип барар (келип бар-); **навестить родственников** төрөгөндөргө барып келер; **навестить родные места** чыккан-өскөн жерине келип барар

НАВЕТРЕННЫЙ, -ая, -ое салкынду; **наветренной стороны** салкынду жагынан

НАВЁЧНО *нареч.* үргүлжиге, жажынчакка, эр-жагына; **помнить навечно** эр-жагына ундыбас

НАВЁШАТЬ I *сов. что, чего* (повесить в каком-л. количестве) илип салар (илип сал-); **навешать украшений** кееркедимдер илип салар

НАВЁШАТЬ II *сов. что, чего* (взвесить) бескелеп берер (бескелеп бер-); **навешать конфет** конфеттер бескелеп берер

НАВЁШИВАТЬ I *несов. см. навесить, навешать I*

НАВЁШИВАТЬ II *несов. см. навешать II*

НАВЕЩАТЬ *несов. см. навесить*

НАВЁЯТЬ *сов. 1.* что (вея, дуть, принести с собой) согуп, экелип салар (экелип сал-); **ветер навевял аромат** салкын жараш жыт согуп, экелип салды; 2. *перен.* (подействовать каким-л. образом, вызвать какое-л. состояние, мысли и т. п.) экелер (экел-); **навеять грусть** кунук экелер; **навеять сон** уйкузырадып ийер; 3. *чего* (вея, очистить в каком-л. количестве) эзип салар (эзип сал-); **навеять зерно** ашты эзип салар

НАВЗНИЧЬ *нареч.* чалкойто; **упасть навзничь** чалкойто жыгылып калар

НАВЗРЫД; ♦ **плакать навзрыд** өксөп бйлаар

НАВИВАЛЬНЫЙ, -ая, -ое ороор, толгоор; **навивальный станок** толгоор станок

НАВИВАТЬ *несов. см. навить*

НАВИВАТЬСЯ *несов. см. навиться*

НАВИГАТОР *м.; спец. навигатор*

НАВИГАЦИЯ *ж.; в разн. знач.* навигация; **навигация корабля** керептин навигациязы; **учебник по навигации** навигация аайынча бичик

НАВИДАТЬСЯ *сов. чего; разг. көрүп* салар (көрүп сал-); **навидаться в жизни всякого** жүрүмде нени ле көрүп салар

НАВИЗЖАТЬСЯ *сов.; разг. чынырып* алар (чынырып ал-); **навизжаться на концерте** концертте чынырып алар

НАВИНТИТЬ *сов. что на что* эреп салар (эреп сал-); **навинтить гайку на болт** эрешкинди болтко эреп салар

НАВИНТИТЬСЯ *сов. кийдире* эрелип калар (эрелип кал-); **гайки крепко навинтились** эрешкиндер бек эрелип калган

НАВИНЧИВАТЬ *несов. см. навинтить*

НАВИНЧИВАТЬСЯ *несов. см. навинтиться*

НАВИРАТЬ *несов. наврять*

НАВИСАТЬ *несов. см. нависнуть*

НАВИСНУТЬ *сов. 1. (спуститься, свеситься на что-л.) тўжўп* калар (тўжўп кал-); **волосы нависли на лоб** чачы мандайына тўжўп калды; **2. (зацепившись за что-л., остаться висеть)** илинип калар (илинип кал-); **на ресницах нависла слезинка** кирбиктерине јаш илинип калды; **3. над кем-чем (распростереться над чем-л.)** бүркеп алар (бүркеп ал-); **тучи нависли над лесом** булуттар агаш аразын бүркеп алды; **4. над кем-чем; перен. (грозить об опасности, бедствии и т.п.)** жууктап келер (жууктап кел-); **нависла угроза** јеткер жууктап келди

НАВИСШИЙ, -ая, -ое салактап калган, энилип калган; тўжўп калган; **нависшие берега** тўжўп калган јараттар

НАВИТЬ *сов. 1. что (намотать)* ороп салар (ороп сал-), тўрүп салар (тўрүп сал-); **навить нитки** учукты ороп салар; **2. чего (изготовить витьём)** кадып салар (кадып ал-), толгоп салар (толгоп сал-);

навить верёвок буулар кадып салар; **3. (вилами нагрузить, уложить на телегу сено, солому)** айруушла салып салар (салып сал-); **навить сено на воз** өлөңди айруушла абрага салып салар

НАВЛЕКАТЬ *несов. см. навлечь*

НАВЛЕЧЬ *сов. что* ыраланып алар (ыраланып ал-); **навлечь беду** ыраланып алар

НАВОДИТЬ *несов. см. навести*

НАВОДКА *ж.* шыкаары, шыкаш; **стрелять наводкой** шыкап адар

НАВОДНЕНИЕ *с.* чайык; **пострадать от наводнения** чайыкка табартар

НАВОДНИТЬ *сов. что 1. кем-чем; перен. (заполнить чрезвычайно большим количеством кого-чего-л.)* толтырып салар (толтырып сал-); **наводнить базар товаром** базарды товарла толтырып салар; **2. (появиться где-л. в очень большом количестве, наполнить собой что-л.)** толуп калар (толуп кал-); **туристы наводнили город** туристтер калага толуп калдылар

НАВОДНИТЬСЯ *сов. кем-чем 1. (заполниться водой)* суу толуп калар (толуп кал-); **поля наводнились** јаландарда суу толуп калды; **2. кем, чем; перен. (заполниться кем-чем-л., появившимся в чрезвычайно большом количестве)** толуп калар; **наводниться товаром** товарла толуп калар; **площадь наводнилась школьниками** тепсен үренчиктерле толуп калды

НАВОДНЯТЬ *несов. см. наводнить*

НАВОДНЯТЬСЯ *несов. см. наводниться*

НАВОДЧИК *м. 1. воен. (боец, занимающийся наводкой орудия)* шыкаачы; **лучшие наводчики** эн артык шыкаачылар; **2. спец. (тот, кто занимается наводкой чего-л.)** јол айдып берер кижии; **3. (член воровской шайки, указывающий место, где можно совершить кражу)** ууры эдер јер көргүзип турган кижии; **наводчик кражи** ууры эдер јер айдып берген кижии

НАВОДЧИЦА *ж. см. наводчик 2, 3*

НАВОДЯЩИЙ

НАВОДЯЩИЙ, -ая, -ое келиштире сураган; **наводящий вопрос** келиштире сураган сурак

НАВО́З м. өтөк; **вывести навоз** өтөкти чыгара тартар

НАВОЕВА́ТЬСЯ сов.; разг. јуулажып алар (јуулажып ал-); **навоеваться в молодости** јиит тужында јуулажып алар

НАВОЗЫ́ТЬ I несов. что см. **наве́зти**

НАВО́ЗИТЬ II несов. что; с.-х. өтөк јайар (јай-); **навозить огород** маалага өтөк јайар

НАВО́ЗНЫЙ, -ая, -ое 1. өтөктин; **навозный запах** өтөктин јыды; **навозный жук** өтөктин конызы; 2. (удобрённый навозом) өтөктү; **навозное место** өтөктү јер

НАВОЛНОВА́ТЬСЯ сов.; разг. тын санааркаар (санаарка-); **наволноваться за ночь** түниле тын санааркаар

НА́ВОЛОЧКА ж. јастыктын кыбы; **поменять наволочку** јастыктын кыбын сольп салар

НА́ВОЛОЧНЫЙ, -ая, -ое јастыктын кыбынын; **наволочная ткань** јастыктын кыбынын бөзи

НАВОРА́ЖИВАТЬ несов. см. **наворо́жить**

НАВОРА́ЧИВАТЬСЯ несов.; разг. толголор (толгол-), айланар (айлан-); **слёзы наворачиваются** көзине јаш айланат

НАВОРОВА́ТЬ сов. кого-чего уурдап алар (уурдап ал-); **без стыда наворовать** уйалбай уурдап алар

НАВОРО́ВЫВАТЬ несов. см. **наворо́вать**

НАВОРОЖИ́ТЬ сов. 1. что, чего, кому-чему (нагадать) белгелеп берер (белгелеп берер), төлгөлөп берер (төлгөлөп бер-); **наворожить счастье** ырыс төлгөлөп берер; 2. что, чего (при помощи колдовства придать чему-л. таинственные, волшебные свойства) тармадап салар (тармадап сал-); **наворожить монету** темир акчаны тармадап салар

НАВОРОТИ́ТЬ сов. что; разг. 1. (наложить в беспорядке) чачып салар (чачып сал-); (навалить кучей в большом количестве) чогул салар (чогул сал-); **наворотить дом** туранын ичин чачып салар; **наворотить бумаги** чаазындарды чогул салар; 2. перен. (переполнить чем-л., сделав чрезмерно замысловатым и сложным) уурладып салар (уурладып сал-); **наворотить чрезмерной информацией** өткүре көп јетирүле уурладып салар

НАВОРОШИ́ТЬ сов. что, чего; разг. аңдандырып салар (аңдандырып сал-); **наворошить сена** өлөңди аңдандырып салар

НАВОРЧА́ТЬ сов. на кого-что; разг. арбанып салар (арбанып сал-); **наворчать на сына** уулын арбанып салар

НАВОСТРИ́ТЬ сов. 1. что; разг. (сделать острым) курчыдып салар (курчыдып сал-); **навострить топор** малтаны курчыдып салар; 2. перен. (наладить, подготовить для чего-л.) белетеп салар (белетеп сал-); **навострить гнездо** уйа белетеп салар; 3. перен. (сосредоточить на чём-л., напрячь слух, зрение, внимание) тындыдып ийер (тындыдып ий-), сергелен боло берер (боло бер-); **навострить уши** сергелен боло берер; ♦ **навострить лыжи** јүре берерге умзанып алар

НАВОСТРИ́ТЬСЯ сов.; разг. 1. (приобрести навыки, умение, ловкость в чём-л.) ченемелдү болуп калар (болуп кал-), эпчил болуп калар; **навостриться в ловле рыбы** балык тударында эпчил болуп калар; 2. (напрячь слух или зрение, внимательно вслушиваясь, всматриваясь во что-л.) ајарынкай боло берер (боло бер-), сергелен боло берер; **навостриться перед встречей** туштажу алдында сергелен боло берер

НАВОЩИ́ТЬ сов. что воскло јыжып салар (јыжып сал-); **навощить обувь** өдүкти воскло јыжып салар

НАГАДИТЬ

НАВРА́ТЬ *сов.*; *разг.* **1.** *что, чего* (наговорить лжи, неправды) төгүндеп салар (төгүндеп сал-); **наврать учительнице** уредүчини төгүндеп салар; **2.** *на кого* (наклеветать) коптоп салар (коптоп сал-), жабарлап салар (жабарлап сал-); **наврать на человека** кижини коптоп салар; **3.** (допустить ошибку) жастырып салар (жастырып сал-); **наврать в диктанте** диктантта жастырып салар

НАВРЕДИ́ТЬ *сов.* *кому-чему* каршу жетирип салар (жетирип сал-); **навредить работе** ишке каршузын жетирип салар

НАВРЯ́Д ЛИ *частица*; *разг.* болбой; **навряд ли придет** келбес болбой

НАВСЕГДА́ *нареч.* үргүлжиге, жажынчакка, эр-жагына; **забыть навсегда** үргүлжиге ундып салар

НАВСТРЕ́ЧУ *нареч.* удур; **побежать навстречу** удур жүгүрөп

НАВЫ́ВОРОТ *нареч.*; *разг.* **1.** (наизнанку) антара; **надеть рубашку наыворот** чамчаны антара кийип алар; **2.** (наоборот) тескери; **всё пошло наыворот** үзе неме тескери болуп барды; ♦ **шиворот-наыворот** оноры-тескери

НА́ВЫК *м.* таскамал, таскап калары, темигү, темигип калары; **трудовые навыки** ишке таскап калары; **приобрести хороший навык** жакшы темигү алар

НАВЫ́КАТ и **НАВЫ́КАТЕ:** глаза (навыкат) **навыкате** тосток көстү (тозырайып калган көстү)

НАВЫ́ЛЕТ *нареч.* өткүрө, чыгара; **стрельнуть навывлет** өткүрө адып ийер

НАВЫ́ПУСК *нареч.* чыгара; **носить рубаху навывпуск** чамчанын учын чыгара кийер

НАВЫ́РЕЗ *нареч.* кезип; **продажа арбузов навыврез** арбузтарды кезип садары

НАВЫ́ТЯЖКУ *нареч.* түс; ♦ **стоять навытяжку** түс турар

НАВЫ́ЮЧИВАТЬ *несов. см. навьючить*

НАВЫ́ЮЧИТЬ *сов.* *что* артып салар (артып сал-), коштоп салар (коштоп сал-); **навьючить на лошадь** атка артып салар

НАВЯ́ЗАТЬ I *сов.* **1.** *что на что* (привязать) буулап салар (буулап сал-), танып салар (тангып сал-); **навязать на руку** колына танып салар; **2.** *кому-чему; перен.* (принудить) албадап берип ийер (берип ий-); **мне навязали ненужную вещь** меге кереги жок немени албадап берип ийдилер; **3.** *что, чего* (связать в каком-л. количестве) түүп салар (түүп сал-); **навязать носков** носоктор түүп салар

НАВЯ́ЗАТЬ II *несов. см. навязнуть*

НАВЯ́ЗАТЬСЯ *сов.*; *разг.* (напроситься) суранып алар (суранып ал-), коштонып алар (коштонып ал-); **навязаться в товарищи** нөкөр болорго суранып алар; ♦ **навязаться на голову (на шею)** мойнына отурып алар

НАВЯ́ЗНУТЬ *сов.* бадалып калар (бадалып кал-), кебелип калар (кебелип кал-); **навязнуть в болоте** саска бадалып калар

НАВЯ́ЗЧИВОСТЬ *ж.* жапшынчагы, айрылбазы; **надоедать навязчивостью** жапшынчагыла кижинин күүнине тийер

НАВЯ́ЗЧИВЫЙ, -ая, -ое **1.** (назойливый) жапшынчак; **навязчивый человек** жапшынчак кижиге; **2.** (неотступный) айрылбас; **навязчивая мысль** айрылбас санаа

НАВЯ́ЗЫВАНИЕ *с.* албадаары; **навязывание своего мнения** бойынын санаазын улуска албадаары

НАВЯ́ЗЫВАТЬ *несов. см. навязать*

НАВЯ́ЗЫВАТЬСЯ *несов. см. навязаться*

НАВЯ́ЛИВАТЬ *несов. см. навялить*

НАВЯ́ЛИТЬ *сов.* *что, чего* күнге кургадар (кургат-); **навялить рыбы** күнге балык кургадар

НАГА́ДИТЬ *сов.*; *разг.* **1.** чычып салар (чычып сал-), боктоп салар (боктоп сал-); **нагадить на тропинке** жолдо боктоп салар; **2.** *кому; перен., прост.* (навредить) жа-

НАГАЙКА

ман неме эдип салар (эдип сал-); **нагадить коллеге** коллегазына јаман неме эдип салар

НАГАЙКА *ж.* камчы; **бить нагайкой** камчыла согор

НАГАН *м.* наган, колмылтык; **выстрелить из нагана** колмылтыктан адып ийер

НАГАР *м.* как, куйук; **нагар на металле** темирдеги как

НАГИБАТЬ *несов. см. нагнуть*

НАГИБАТЬСЯ *несов. см. нагнуться*

НАГИШОМ *нареч.;* *разг.* јыланаш, шалдан; **бегать нагишом** јыланаш јүгүрер

НАГЛАДИТЬ *сов.;* *разг. что* утюгтап салар (утюгтап сал-), түзедип сал (түзедип сал-); **наглядить рубашек** чамчаларды утюгтап салар

НАГЛАЖИВАТЬ *несов.* 1. утюгтаар (утюгта-), түзедер (түзет-); **наглаживать бельё** кийим утюгтаар; 2. *кого, что (ла-скать)* сыймап турар (сыймап тур-); **наглаживать по голове** бажынан сыймап турар

НАГЛЕТЬ *несов.* ойинен өдөр (өт-), уйалбай јүрер (јүр-); **наглеть с каждым разом** кажы ла катап там ары ойинен өдөр

НАГЛЕЦ *м.* уйалбас, уйат јок, јүс јок; **проучить наглеца** уйалбасты үредип салар

НАГЛЕЦА: с **наглецо́й** *разг.* уйалбай, уйады јогынан; **сказать с наглецо́й** уйады јогынан айдып ийер

НАГЛО *нареч.* уйалбай, уйат јокко, јүс јокко; **нагло соврать** уйат јокко төгүндөп ийер

НАГЛОСТЬ *ж.* уйат јогы, ойинен өдөри, јүс јогы; **иметь наглость** уйат јок болоры

НАГЛОТАТЬСЯ *сов. чего* јудунып алар (јудунып ал-); **наглотаться воды** суу јудунып алар

НАГЛУПИТЬ *сов.;* *разг.* јастырып салар (јастырып сал-); **крупно наглупить** тын јастырып салар

НАГЛУХО *нареч.* туй; **наглухо закрыться** туй бөктөнөп алар

НАГЛУШИТЬ *сов. что, кого-чего;* *разг.* талдыра согуп салар (согуп сал-); **наглушить рыбы** балыкты талдыра согуп салар

НАГЛЫЙ, -ая, -ое уйалбас, уйат јок, јүс јок; **наглая ложь** уйады јок төгүн

НАГЛЯДЕТЬСЯ *сов.* 1. *на кого-что (насмотреться)* күүни јеткенче ајыктап алар (ајыктап ал-); **наглядеться на картину** јурукты күүни јеткенче ајыктап алар; 2. *чего (увидеть много чего-л.)* көпти көрүп алар (көрүп ал-); **за всю жизнь на многое наглядеться** бүдүн јүрүмине көпти көрүп алар

НАГЛЯДНО *нареч.* көргүзе, ачык; **показать наглядно** ачык көргүзер

НАГЛЯДНОСТЬ *ж.* көргүзү; **нарисовать для наглядности** көргүзү эдип журап берер

НАГЛЯДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*основанный на показе*) көргүзүлү; **наглядное обучение** көргүзүлү үредү; 2. (*убедительный*) бүдүмчилү; **наглядный пример** бүдүмчилү темдек

НАГНАИВАТЬ *несов. см. нагноить*

НАГНАИВАТЬСЯ *несов. см. нагноиться*

НАГНАТЬ *сов.* 1. *кого-что (настичь кого-, что-л., поравняться с кем-чем-л.)* једижип алар (једижип ал-), јаба једип алар (једип ал-); **нагнать машину** көлүкти једижип алар; 2. *перен.;* *разг. (сравняться с кем-л. в успехах, достижениях, результатах)* једижип алар, тендежип алар (тендежип ал-); **нагнать друга в учёбе** үредүде нөкөрине тендежип алар; 2. (*наверстать что-л. упущенное*) једижип алар; **нагнать упущенные возможности** ычкынган аргаларды једижип алар; 3. *кого-что, чего (согнать, пригнать)* айдап экелип салар (экелип салар-); **нагнать много скота** көп мал айдап экелип салар; ♦ **нагнать сон** уйкузырадып салар; **нагнать страху** кор-

НАГОРЕТЬ

кыдып салар; **нагнать цену** баазын бийиктедип салар

НАГНЕСТИ́ *сов.* что толтырып ийер (толтырып ий-); **нагнести воздух** кейле толтырып ийер

НАГНЕТА́ТЬ *несов. см. нагнести́*

НАГНЕТА́ТЬСЯ *несов.* толор (тол-); **воздух нагнетается** кей толот

НАГНОЕ́НИЕ *с.* 1. иринтиири, иринтиш; **сильное нагноение** тын иринтиш; 2. (*гнойник, нарыв*) ирин; **местное нагноение** јербойында ирин

НАГНОИ́ТЬ *сов.* что јыдыдып салар (јыдыдып сал-); **нагноить овощей** маала ажын јыдыдып салар

НАГНОИ́ТЬСЯ *сов.* иринтип калар (иринтип кал-); **рана нагноилась** балу иринтип калды

НАГНУ́ТЬ *сов.* кого-что энип ийер (энип ий-), энчейтип ийер (энчейтип ий-), бөкөйтип ийер (бөкөйтип сал-); **нагнуть ветку** будакты энип ийер; **нагнуть голову** бажын бөкөйтип ийер

НАГНУ́ТЬСЯ *сов.* бөкөйип ийер (бөкөйип ий-), энчейип ийер (энчейип ий-); **нагнуться вниз** төмөн бөкөйип ийер

НАГОВА́РИВАТЬ *несов. см. наговорить*

НАГОВА́Р *м.* 1. *разг.* (*клевета*) коптооры, јабарлаары; **наговор на друга** нөкөрин јабарлаары; 2. (*заклинание*) шыпшаары; **наговор от болезни** ооруны шыпшаары

НАГОВАРИ́ТЬ *сов.* 1. что, чего (*рассказать многое*) көп куучындап берер (куучындап бер-); **много наговорить** көп куучындап берер; 2. на кого-что; *разг.* (*наклеветать*) коптоп салар (коптоп сал-), јабарлап салар (јабарлап сал-); **на него наговорили** оны коптоп салгандар; 3. (*нашптывая заклинания, призвать на что-л. магическую силу*) шыпшап салар (шыпшап сал-); **наговорить воду** сууны шыпшап салар

НАГОВАРИ́ТЬСЯ *сов.* куучындажып алар (куучындажып ал-), эрмектежип алар

(эрмектежип ал-); **лежи, позже наговоришься** јат, онон куучындажып аларын

НАГОВА́РНЫЙ, -ая, -ое шыпшап салган; **наговорная вещь** шыпшап салган неме

НАГО́Й, -ая, -ое 1. јыланаш, шалдан; 2. *перен.* (*лишённый растительного покрова*) тас, куу; **нагие холмы** тас төндөр; **нагие деревья** куу агаштар

НАГОЛО́ и **НАГОЛО** *нареч.* 1. (*вынув из ножен – о шапке, сабле и т.п.*) кыннан чыгарып; **махать саблей наголо** үлдүни кыннан чыгарып, јангыыр; 2. (*о стрижке*) тазада; **наголо обрить** тазада кайчылап салар

НАГОЛОВУ: **разбить** (**разгромить**) **наголову** оодо согуп салар

НАГОЛОДА́ТЬСЯ *сов.* 1. *разг.* (*долго, много поголодать, страдаться от голода*) көп торолоор (тороло-), көп аштар (ашта-); **наголодаться в детстве** јаш тужында көп торолоор; 2. *перен.* (*соскучиться*) санап калар (санап кал-); **наголодаться по игре** ойынды санап калар

НАГОНЯ́Й *м.*; *разг.* арбаш; **получить нагоняй** арбаш јиир

НАГОНЯ́ТЬ *несов. см. нагна́ть*

НАГОРА́ЖИВАТЬ *несов. см. нагородить*

НАГОРА́ТЬ *несов. см. нагореть*

НАГОРЕВА́ТЬСЯ *сов.*; *разг.* карыгар (карык-); **нагореваться по другу** нөкөрине карыгар

НАГОРЕ́ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* куйуксыган; **нагорелая свеча** куйуксыган үспекчин

НАГОРЕ́ТЬ *сов.* 1. (*дать нагар*) куйуксып калар (куйуксып кал-); **свеча быстро нагорела** үспекчин түрген куйуксып калды; 2. *безл.*; *разг.* (*израсходоваться в каком-л. количестве – о горючем, об электрической энергии*) күйүп калар (күйүп кал-), чыгымдалып калар (чыгымдалып кал-), короп калар (короп кал-); **электричества нагорело много** электроот көп чы-

НАГОРНЫЙ

гымдалды; **3.** кому, безл.; разг. (*достать-ся – о наказании*) једижер (једиш-); **нагорит тебе за это** бу учун сеге једижер

НАГОРНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*горный*) туулардагы, туулык, кырлардагы; **нагорная страна** туулык ороон; **2.** (*гористый*) тууларлу, кырларлу; **нагорная местность** кырларлу јер

НАГОРОДИТЬ сов. что, чего **1.** (*настроить*) көп тудуп салар (тудуп сал-); **нагородить заборов** көп чедендер тудуп салар; **2.** разг. (*нагромоздить, навалить*) чогул салар (чогул сал-); **нагородить хлама** кереги јок немелерди чогул салар

НАГОРЬЕ с. бийик јер, кырлан; **спускаться с нагорья** кырланнан түжер

НАГОСТИТЬСЯ сов.; разг. айылдап алар (айылдап ал-); **нагоститься в деревне** деремнеде айылдап алар

НАГОТА́ ж. јылангажы, јыланаш јер, шалдангы, шалдан јер; **прикрыть наготу** јыланаш јерин бөктөп алар; ♦ **во всей нагоде** чикезинче (көпчидиш јогынан)

НАГОТА́ВЛИВАТЬ несов. см. **наготóвить**

НАГОТÓВЕ нареч. белен; **будь наготове** белен бол

НАГОТÓВИТЬ сов. что; разг. белетеп алар (белетеп ал-); **наготовить грибов на зиму** кышка мешкелер белетеп алар

НАГРА́БИТЬ сов. что, чего тоноп алар (тоноп ал-), уурдап алар (уурдап ал-); **награбить денег** акча уурдап алар

НАГРАВИРОВА́ТЬ сов. что, чего гравировкалап салар (гравировкалап сал-); **награвировать медальон** медальонды гравировкалап салар

НАГРА́ДА ж. кайрал; **высокая награда** бийик кайрал; **в награду** кайрал эдип

НАГРАДИ́ТЬ сов. кого-что чем **1.** кайралдап салар (кайралдап сал-), кайрал берип салар (берип сал-); **наградить орденом** орденле кайралдап салар; **2.** перен. (*одарить, наделить талантом, способностями и т.п.*) сыйлап берер (сыйлап

бер-), берип салар (берип сал-); **природа наградила красотой** ар-бүткен јараш сыйлап берген; **мама наградила добрым сердцем** энези јымжак јүрек берип салган; **3.** разг., ирон. (*дать какое-л. прозвище, название*) берип салар; **наградить прозвищем** чоло ат берип салар; **4.** (*нанести удар, пощёчину и т.п.*) берип ийер (берип ий-); **наградить оплеухой** тажылган берип ийер; **наградить пинком** тебип ийер

НАГРАДНО́Й, -ая, -ое **1.** кайралдаар; **наградной отдел** кайралдаар бөлүк; **2.** (*являющийся наградой*) сый, кайрал; **наградные деньги** кайрал акча; **2.** в знач. суц. **наградные** мн. (*деньги, выдаваемые в качестве награды*) кайрал эдип берилген акча; **еще сто рублей, помимо наградных** кайрал эдип берилген акчанан башка база јүс салковой

НАГРАЖДА́ТЬ несов. см. **наградить**

НАГРАЖДЕ́НИЕ с. **1.** кайралдаары, сый берери; **награждение за успехи** једимдери учун кайралдаары; **2.** (*награда*) кайрал, сый; **не получить награждения** кайрал албас

НАГРЕБА́ТЬ несов. (*граблями*) јуур (јуу-), тырмаар (тырма-); (*лопатою*) күреер (күре-); **нагреть сена** өлөн јуур

НАГРЕ́В м. **1.** изидери, јылыдары; **нагрев машины** машинаны изидери; **2.** (*степень, до которой что-л. нагрето*) изидер кеми; **необходимый нагрев печи** печкенин изидер кеми

НАГРЕВА́НИЕ с. изидери, јылыдары; **нагревание воды** сууны изидери

НАГРЕВА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое изидер, јылыдар; **нагревательные приборы** изидер приборлор

НАГРЕВА́ТЬ несов. см. **нагреть**

НАГРЕВА́ТЬСЯ несов. см. **нагреться**

НАГРЕ́СТИ сов. что, чего (*граблями*) јууп салар (јууп сал-), тырмап салар (тырмап сал-); (*лопатою*) күреп салар (күреп сал-); **нагрести сена** өлөндү јууп салар; **нагрести снег** карды күреп салар

НАГРЯНУТЬ

НАГРЁТЫЙ, -ая, -ое изип калган, жылып калган; **нагретая вода** изип калган суу

НАГРЁТЬ *сов. что, чего* изидип салар (изидип сал-), жылыдып салар (жылыдып сал-); **солнце нагрело асфальт** кўн асфальтты изидип салды; ♦ **нагреть руки** меке-төгүнле байып калар

НАГРЁТЬСЯ *сов.* жылып калар (жылып кал-), изип калар (изип кал-); **нагреться на солнце** кўнге жылып калар

НАГРЕШИТЬ *сов.; разг.* кинчек эдип салар (эдип сал-); **нагрешить по глупости** тенегине кинчек эдип салар

НАГРИМИРОВАТЬ *сов. кого-что* гримдеп салар (гримдеп сал-); **нагримировать перед концертом** концерттин алдында гримдеп салар

НАГРИМИРОВАТЬСЯ *сов.* гримденип алар (гримденип ал-), грим салып алар (салып ал-); **аккуратно нагримироваться** ару-чек гримденип алар

НАГРОМОЖДАТЬ *несов. см. нагромоздить*

НАГРОМОЖДАТЬСЯ *несов. см. нагромоздиться*

НАГРОМОЖДЕНИЕ *с. 1.* чогоры, жууры; **нагромождение камней** таштарды чокконы; **2.** (*беспорядочное скопление чего-л.*) чогулганы; **нагромождение работы** иштин чогулганы; **3.** *перен. (излишне большое количество чего-л.)* өткүре көп болгоны; **нагромождение цитат** цитаталардын өткүре көп болгоны

НАГРОМОЗДИТЬ *сов. что, чего 1.* чогуп салар (чогуп сал-); **нагромоздить книги** бичиктерди чогуп салар; **2.** (*построить в чрезмерно большом количестве*) көп тудуп салар (тудуп сал-); **нагромоздили магазины** көп магазиндер тудуп салгандар; **3.** (*переполнить чем-л.*) толтырып салар (толтырып сал-); **нагромоздить примерами** темдектерле толтырып салар

НАГРОМОЗДИТЬСЯ *сов.* чогулып калар (чогулып кал-); **нагромоздиться друг**

на дружке бой-бойынын үстине чогулып калар

НАГРУБИТЬ *сов. кому* кату (кезем) айдып ийер (айдып ий-); **нагрубить соседу** айылдажына кезем айдып ийер

НАГРУДНИК *м. 1.* төштүк; **детский нагрудник** кичинек баланын төштүги; **2.** (*часть конской сбруи*) көндүрге; **посеребрённый нагрудник** мөнүндеп салган көндүрге

НАГРУДНЫЙ, -ая, -ое төш; **нагрудный карман** төш карман

НАГРУЖАТЬ *несов. см. нагрузить*

НАГРУЖАТЬСЯ *несов. см. нагрузиться*

НАГРУЗИТЬ *сов. кого-что 1.* (*наполнить грузом, кладью*) коштоп берер (коштоп бер-), жүктеп берер (жүктеп бер-); **нагрузить дровами** одынды коштоп берер; **нагрузить лошадь мешком** атка таарды жүктеп берер; **2.** *перен.; разг. (возложить на кого-л. какую-л. работу, обязанность, поручение)* көп берип салар (берип сал-); **нагрузить работой** көп иш берип салар

НАГРУЗИТЬСЯ *сов.; разг.* коштонып алар (коштонып ал-); **нагрузиться водой** суу коштонып алар

НАГРУЗКА *ж. 1.* коштооры; **нагрузка камней** таш коштооры; **2.** (*груз*) жүк, кош; **снять нагрузку** жүгин уштып салар; **3.** (*количество работы*) иштин кеми; **увеличить нагрузку** иштин кемин көптөдип салар

НАГРУЗЧИК *м.* кош салар кижиге; **нанять нагрузчика** кош салар кижиге жалдап алар

НАГРЫЗАТЬ *несов. см. нагрызть*

НАГРЫЗТЬ *сов. что, чего* кемирип салар (кемирип сал-); **нагрызть яблоко** аламананы кемирип салар

НАГРЯЗНИТЬ *сов.* киртидип салар (киртидип сал-); **нагрязнить в доме** туранын ичин киртидип салар

НАГРЯНУТЬ *сов.* кенетийин једип келер (једип кел-); **нагрязнул гость** кенетийин айылчы једип келди

НАГУЛИВАТЬ

НАГУЛИВАТЬ *несов. см. нагулять*

НАГУЛЯТЬ *сов.* 1. *что, чего* семирип калар (семирип кал-); **овцы нагуляли жир** койлор семирип калган; 2. *перен., разг. (вследствие сытой, спокойной жизни приобрести полноту, тучность – о человеке)* семирип калар; **нагулять жир** семирип калар

НАГУЛЯТЬСЯ *сов.; разг.* баскындап алар (баскындап ал-); **нагуляться по лесу** агаш аразыла баскындап алар

НАД (НАДО) *предлог с твор. п. 1. (при обозначении лица, предмета, места, пространства и т.п., выше которых, поверх которых кто-что-л. находится, располагается) передаётся служебным словом ўстинде; над крышей* јабынтынын ўстинде; 2. *(при обозначении лиц, предметов, явлений, по отношению к которым кто-что-л. занимает господствующее положение, представляет более высокую ступень) передаётся служебными словами бажына, бажында; поставить над всеми* бастыразынын бажына тургузар; **быть над всеми** бастыразынын бажында болор; 3. *(при обозначении на направленности действия) передаётся деепричастными афф. -ып, -ип, -п; сидеть над книгой* бичик кычырып отуар; 4. *(при обозначении лица, предмета, явления и т.п., к которым проявляется какое-л. чувство, отношение) передаётся афф. дат.-направ. п. -га (-ге), -ка (-ке), -на (-не); смеяться над шутками* кокырга каткыар

НАДАВАТЬ *сов. кому что, чего* көп берип салар (берип сал-); **надавать домашнего задания** айылдын ижин көп берип салар

НАДАВИТЬ *сов.* 1. *что, на что (нажать)* былчып ийер (былчып ий-); **надавить каблуком** өдүктин каблугыла былчып ийер; 2. *чего (выжать)* сыгып ийер (сыгып ий-); **надавить виноградного сока** виноградтын јулугын сыгып ийер; 3. *что, чего (давя, размять в каком-л.*

количестве) балбарып ийер (балбарып ий-), былчып ийер; **надавить ягод** јии-лектер балбарып ийер; 4. *что, кого-чего; разг. (давя, уничтожить в каком-л. количестве)* былчып салар (былчып сал-), балбара базып салар (базып сал-); **надавить науков** јөргөмөштөр балбара базып салар

НАДАВЛИВАТЬ *несов. см. надавить*

НАДАИВАТЬ *несов. см. надойть*

НАДАРИВАТЬ *несов. см. надарить*

НАДАРИТЬ *сов. что, чего; разг.* көп сыйлап берер (сыйлап бер-); **надарили подарков** көп сый сыйлап бергендер

НАДБАВИТЬ *сов. что, чего* ўзеери (ўстине) кожуп берер (кожуп бер-); **надбавить цену** баазына ўзеери кожуп берер

НАДБАВКА *ж.* 1. *кожоры; 2. (набавленная к чему-л. сумма)* кожулта; **надбавка к зарплате** ишјалына кожулта

НАДБАВЛЯТЬ *несов. см. надбавить*

НАДБАВОЧНЫЙ, -ая, -ое *разг.* ўзеери (ўстине) кошкон; **надбавочная стоимость** ўстине кошкон баа

НАДБИТЬ *сов. что; разг.* кырынан оодып ийер (оодып ий-); **надбить вазу** вазаны кырынан оодып ийер

НАДБРОВНЫЙ, -ая, -ое *кабак* ўстиндеги; **надбровная часть лба** мандайда кабак ўстиндеги јер; ♦ **надбровная дуга** кабак ўстиндеги чырыш

НАДБРОВЬЕ *с.* кабактын ўсти

НАДВИГАТЬ *несов. см. надвинуть*

НАДВИГАТЬСЯ *несов. см. надвигаться*

НАДВИЖНОЙ, -ая, -ое *јылдырып ачылар; подвижная крышка* јылдырып ачылар какпак

НАДВИНУТЬ *сов. что* бөктөй јылдырып ийер (јылдырып ий-); **надвинуть шапку на брови** бөрүкти мандайын бөктөй јылдырып ийер

НАДВИНУТЬСЯ *сов.* 1. *(сдвинуться, переместиться)* јылып келер (јылып кел-); **с берега надвинулся туман** јараттан ту-

НАДЁРГАТЬ

ман јылып келди; **2.** (*приблизиться вплотную, подступить*) јууктап келер (јууктап кел-); **враг надвинулся** оштү јууктап келди; **3.** (*наступить – о времени*) јууктап келер, једип келер (једип кел-); **надвинулась старость** карыыр јажы јууктап келди; **надвинулся вечер** энир једип келди

НАДВОДНЫЙ, -ая, -ое **1.** суу ўстиндеги; **надводная часть корабля** керептин суу ўстиндеги бөлүги; **2.** (*плавающий по воде, по поверхности воды*) суу ўстинде јүрер; **надводный флот** суу ўстинде јүрер флот

НАДВОЕ нареч. **1.** (*на две части*) эки јара, эки башка, эки бөлүкке; **расщепить надвое** эки јара јарып ийер; **дорога разделилась надвое** јол эки башка бөлине берди; **2.** разг. (*с возможностью двоякого понимания чего-л.*) эки башка аайлу; **все представляется надвое** ўзе неме эки башка аайлу билдирет; ♦ **бабушка (ещё) надвое** сказала кандый болоры јарт јок

НАДВОРНЫЙ, -ая, -ое айыл-јурт ичиндеги, чеден ичиндеги; **надворная постройка** чеден ичиндеги тудулган неме

НАДВЯЗАТЬ сов. что **1.** (*надставить что-л. вязаное*) улап тўўп салар (тўўп сал-); **надвязать чулок** чулукты улап тўўп салар; **2.** (*привязав, удлинить*) улаштыра буулап салар (буулап сал-); **надвязать верёвку** бууны улаштыра буулап салар

НАДВЯЗКА ж. уланты; **надвязка верёвки** буунын улантызы

НАДВЯЗЫВАТЬ несов. см. **надвязать**

НАДГРӨБИЕ с. сөк ўстиндеги кереес

НАДГРӨБНЫЙ, -ая, -ое сөк ўстиндеги; **надгробный памятник** сөк ўстиндеги кереес

НАДГРЫЗАТЬ несов. см. **надгрызть**

НАДГРЫЗТЬ сов. кемирип салар (кемирип сал-), тиштеп салар (тиштеп сал-); **надгрызть грушу** грушаны тиштеп салар

НАДДАВАТЬ несов. см. **наддаты**

НАДДАТЬ сов.; разг. **1.** что, чего (*прибавить к чему-л. имеющемуся*) ўзеери

(ўстине) кожуп ийер (кожуп ий-); **наддаты еще сорок тысяч** ўстине база төртөн мун кожуп ийер; **2.** (*увеличить быстроту движения*) түргендедип ийер (түргендедип ий-); **птица наддала в высоту** кушкаш учужын сан өрө түргендедип ийди; **машина ещё наддала** көлүк мангын там ары түргендедип ийди

НАДЕВАТЬ несов. см. **надеть**

НАДЕЖДА ж. ижемји, иженчи; **говорить о своих надеждах** бойынын иженчизи керегинде куучындаар; **молодежь – надежда страны** јашөскүрим – ороонун ижемјизи; ♦ **в надежде** иженип

НАДЕЖНОСТЬ ж. ижемјилү болоры, иженчилү болоры; **быть уверенным в надёжности техники** техниканын иженчилү болорында аланзу јок болор

НАДЕЖНЫЙ, -ая, -ое иженчилү; **надёжный человек** иженчилү киж

НАДЕЛАТЬ сов. чего **1.** (*сделать в каком-л. количестве*) эдип салар (эдип сал-); **наделать подарков** сыйлар эдип салар; **2.** (*натворить*) эдип салар, кылынып салар (кылынып сал-); **Что же мы наделали!** Бис нени кылынып салдыс!; **3.** кому (*доставить, причинить что-л. неприятное*) эдип салар; **чуть было беды себе не наделали** араай ла болзо бойыска јеткер эдип салбадыс; **4.** что, чего (*сделать, совершить много чего-л. нежелательного*) эдип салар; **нам наделали хлопот** биске иш эдип салдылар

НАДЕЛИТЬ сов. кого чем; *прям., перен.* берип салар (берип сал-); **наделить землёй** јер берип салар; **наделить талантом** јайалта берип салар

НАДЕЛЯТЬ несов. см. **наделить**

НАДЁРГАТЬ сов. что, чего **1.** (*выдёргивая, получить в каком-л. количестве*) јулуп алар (јулуп ал-); **надёргать перьев** јун јулуп алар; **2.** *перен., разг.* (*извлечь, набрать из разных книг, источников*) чыгара тартып алар (тартып ал); **надёргать из**

НАДЁРГИВАТЬ

разных книг башка-башка бичиктерден чыгара тартып алар

НАДЁРГИВАТЬ I *несов. см. надёргать*

НАДЁРГИВАТЬ II *несов. см. надёрнуть*

НАДЕРЗЫТЬ *сов. кому; разг. кату* (кезем) сѳс айдып ийер (айдып ий-); **надерзить взрослому** јаан кижиге кезем сѳс айдып ийер

НАДЁРНУТЬ *сов. что; разг.* тартып ийер (тартып ий-); **надёрнуть шторы** кѳжѳгѳни тартып ийер

НАДЁТЬ *сов. 1. что, на кого-что* кийип алар (кийип ал-); кийдирип берер (кийдирип бер-); **надеть брюки** штанын кийип алар; **надеть ребёнку куртку** балага куртканы кийдирип берер; **2. (прикрепить какой-л. предмет на что-л.)** кийип алар; тагып алар (тагып ал-); **надеть очки** очки кийип алар; **надеть орден** ордендерди тагып алар; **3. (насадить, продевая или прокалывая)** тагып салар (тагып сал-); **надеть червяка на удочку** куртты кармакка тагып салар

НАДЁЯТЬСЯ *несов. на кого-что* иженер (ижен-); **надеяться на хорошее** јакшыга иженер

НАДЗЁМНЫЙ, -ая, -ое јер ўстиндеги; **надземная дорога** јер ўстиндеги јол

НАДЗИРАТЕЛЬ *м.* и **НАДЗИРАТЕЛЬНИЦА** *ж.* ширтеечи, ширтеп кѳрѳр кижѳ, каруулдап кѳрѳр кижѳ; **надзиратель обратил внимание** ширтеечи ајарып ийди

НАДЗИРАТЬ *несов. за кем-чем* ширтеер (ширте-), ширтеп кѳрѳр (ширтеп кѳр-), каруулдап кѳрѳр (каруулдап кѳр-); **надзирать над пленными** олјодо улусты ширтеп кѳрѳр

НАДЗОР *м. 1. (наблюдение)* кѳрѳп турары; **надзор над детьми** балдарды кѳрѳп турары; **2. (надзирающие лица, орган наблюдения)** ширтѳ ѳткѳрер улус

НАДЗѳРНЫЙ, -ая, -ое *юр.* ширтѳ ѳткѳрер; **надзорный пункт** ширтѳ ѳткѳрер јер

НАДИВЫТЬСЯ *сов.; разг.* кайкап алар (кайкап ал-), кайкап бѳжѳбѳс (бѳжѳбѳ-); **не надивимся на ребёнка** баланы кайкап бѳжѳбѳйдыс

НАДКАЛЫВАТЬ *несов. см. надколѳть*
НАДКАЛЫВАТЬСЯ *несов. см. надколѳться*

НАДКЛЕИВАТЬ *несов. см. надклеить*
НАДКЛЕИТЬ *сов. что* ўстине јапшырып салар (јапшырып сал-); **надклеить цветок** ўстине чечек јапшырып салар

НАДКОЛ *м. 1.* јарары; **надкол гвоздѳм** кадула јарары; **2. (надколотое место)** јарык, јарылган јер; **вставить клин в надкол** јарылган јерге шаанчак сугуп салар

НАДКОЛОТЬ *сов. что* эмеш јарып ийер (јарып ий-); **надколоть шифер** шиферди эмеш јарып ийер

НАДКОЛОТЬСЯ *сов.* јарыла берер (јарыла бер-); **дерево надкололось** агаш јарыла берди

НАДКРЫЛЬЯ *мн. (ед. надкрылье с.)* ўстиги канаттар; **надкрылья жука** коныстын ўстиги канаттары

НАДКУС *м.* тиштеп салган јер; **надкус на яблоке** аламада тиштеп салган јер

НАДКУСИТЬ *сов. что* тиштеп ийер (тиштеп ий-); **надкусить руку** колын тиштеп ийер

НАДКУСЫВАТЬ *несов. см. надкусить*
НАДЛАМЫВАТЬ *несов. см. надломить*

НАДЛАМЫВАТЬСЯ *несов. см. надломить*

НАДЛЕЖАТЬ *несов. безл. кому-чему* учурлу, керек; **надлежит действовать безотлагательно** јазым јѳгынан эдер керек; **вам надлежит явиться в указанный срок** слер темдектелген ѳйдѳ келер учурлу

НАДЛЕЖАЩИЙ, -ая, -ое керектѳ, јакшы, тургузылган аайынча; **принять над-**

НАДОРВАТЬСЯ

лежащие меры керектү иш өткүрер; **надлежащим образом** тургузылган аайынча

НАДЛОМ *м.* 1. сыныш, сынары; **треск надлома** сыныштын тызыражы; 2. (*надломленное место*) сынык, сынык жер; **отремонтировать надлом** сынык жерди жазап салар; 3. *перен.* (*надрыв*) сыныкканы; **душевный надлом** өзöгi сыныкканы

НАДЛОМИТЬ *сов. что* 1. (*сгибанием, надавливанием, сделать трещину в чём-л.*) сындырып ийер (сындырып ий-); **надломить ветку** будакты сындырып ийер; 2. *перен.* (*вызвать резкое ослабление душевных и физических сил*) күчин (чине-зин, чагын) чыгарып салар (чыгарып сал-), уйдаадып салар (уйдаадып сал-); **надломить силы** күчин чыгарып салар

НАДЛОМИТЬСЯ *сов.* 1. (*получить трещину*) сына берер (сына бер-); **стебель надломился** сап сына берди; 2. *перен.* (*ослабеть*) күчи (чинези, чагы) чыгып калар (чыгып кал-), уйдаай берер (уйдаай бер-); **здоровье надломилось** су-кадыгы уйдаай берди

НАДЛОМЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. сынган; **надломленная ветка** сынган будак; 2. *перен.* сыныккан, күчи чыгып калган, күүни өчүп калган; **надломленное душевное состояние** сыныккан болоры

НАДМЕННОСТЬ *жс.* тееркеги, чүмеркеги, бийиркеги; **надменность характера** кылык-жаннын тееркеги

НАДМЭННЫЙ, -ая, -ое тееркек, чүмеркек, бийиркек; **надменный голос** тееркек үн

НАДМОГИЛЬНЫЙ, -ая, -ое сөök үстиндеги; **надмогильный крест** сөök үстиндеги крест

НАДО I *в знач. сказ.* керек; **надо работать** иштеер керек; ♦ **так ему и надо** *разг.* ол керек ого; **надо быть** болор (болбой)

НАДО II *предлог см. над*

НАДОБНОСТЬ *жс.* керексигени, керексип турары; **по мере надобности** керексигени аайынча

НАДОЕДАНИЕ *с.* чаптык эдери, кыртыжына тийери; **бестактное надоедание** кемзиниш жоктон чаптык эдери

НАДОЕДАТЬ *несов. см. надоесть*

НАДОЕДЛИВОСТЬ *жс.* чаптык эдери, кыртыжына тийери; **раздражать надоедливостью** чаптык эдериле кыртыжына тийер

НАДОЕДЛИВЫЙ, -ая, -ое чаптык, күүни тийер; **надоедливые дожди** күүни-не тийер жанмырлар

НАДОЕСТЬ *сов. кому-чему* күүнине тийип калар (тийип кал-), кыртыжына тийип калар, күүни чыгып калар (чыгып кал-); **надоело играть** ойноор күүни чыгып калды; **надоесть упрёками** каарып айдарыла кыртыжына тийип калар

НАДОЙ *м.; с.-х.* саалган сүттин кеми; **увеличить надои** саалган сүттин кемин көптөдөр

НАДОЙТЬ *сов. что, чего* саап алар (саап ал-); **надоить молока** сүүт саап алар

НАДОЛБИТЬ *сов.* ойо согуп салар (согуп сал-); **надолбить скважину** скважина ойо согуп салар

НАДОЛГО *нареч.* узакка, узак ойгө; **расстались надолго** узак ойгө айрылышкан

НАДОМНИК *м.* и **НАДОМНИЦА** *жс.* айылда иштеер кижы

НАДОРВАТЬ *сов. что* 1. (*слегка разорвать*) эмеш жыртып салар (жыртып сал-); **надорвать бумагу** чаазынды эмеш жыртып салар; 2. *перен.* (*повредить что-л. от чрезмерного усилия, напряжения*) отургызып алар (отургызып ал-); **надорвать голос** үнин отургызып алар; 3. (*вызвать резкое ослабление физических сил*) күчин (чине-зин, чагын) чыгарып салар (чыгарып сал-); **надорвать силы** күчин чыгарып салар

НАДОРВАТЬСЯ *сов.* 1. эмеш жыртылып калар (жыртылып кал-); **письмо надорвалось** самара эмеш жыртылып калган; 2. *перен.* (*повредить себе внутренние*

НАДОУМИТЬ

органы от чрезмерного напряжения, чрезмерных усилий) бергине берер (бергине бер-), отургызып алар (отургызып ал-); **надорваться, поднимая тяжесть** уур неме кодүрүп, бергине берер; **3. перен.** (*ослабеть, потерять физические или душевные силы*) тын арып калар (арып кал-), күчи (чинези, чагы) чыгып калар (чыгып кал-); **надорваться на работе** иште тын арып калар

НАДОУМИТЬ *сов. кого-что; разг.* үредип салар (үредип сал-), эп-сүме айдып берер (айдып бер-); **надоумить, как лучше поступить** канайып этсе жакшы болор деп эп-сүме айдып берер

НАДПІЛИВАТЬ *несов. см. надпилить*

НАДПИЛИТЬ *сов. что* үстинен (кырынан) бир эмеш кезип ийер (кезип ий); **надпилить бревно** жадыктын кырынан бир эмеш кезип ийер

НАДПИСАТЬ *сов. что* **1.** тыштына (үстине) бичип салар (бичип сал-); **написать адрес на посылке** посылканын тыштына адрести бичип салар; **2. (поставить подпись)** кол салып берер (салып бер-); **написать заявление** угузуга кол салып берер

НАДПІСЫВАТЬ *несов. см. надписать*

НАДПИСЬ *ж.* бичик, бичилме, бичилген неме; **надпись на тетради** тетрадьтын тыштында бичилген неме

НАДПОРОТЬ *сов. что* бир эмеш сөгүп ийер (сөгүп ий-); **надпороть подкладку пальто** тоннын ичин бир эмеш сөгүп ийер

НАДРАТЬ *сов. что, чего* сыйрып салар (сыйрып сал-); **надрать шкуру** терени сыйрып салар; ♦ **надрать уши** кулагын чөйип салар

НАДРЭЗ *м.* **1.** үстинен (кырынан) кезери; **надрез ткани** бөсти кырынан кезери; **2. (надрезанное место)** кескен жер; **надрез на бумаге** чаазында кескен жер

НАДРЭЗАТЬ *сов. что* үстинен (кырынан) кезип салар (кезип салар-); **надрезать арбуз** арбузтын кырынан кезип салар

НАДРЭЗЫВАТЬ *несов. см. надрезать*
НАДРЕССИРОВАТЬ *сов. кого-что; разг.* үредип салар (үредип сал-); **надрессировать собаку** ийтти үредип салар

НАДРҮБ *м.* **1.** чертери; **надруб бревна** тоормошты чертери; **2. (надрубленное место)** чертик, черткен жер; **надруб на дереве** агашта чертик

НАДРУБАТЬ *сов. см. надрубить*

НАДРУБИТЬ *сов.* чертип ийер (чертип ий-); **надрубить у дерева кору** агаштын терезин чертип ийер

НАДРУГАТЕЛЬСТВО *с.* шоктооры, электеери, быртыдары; **надругательство над святыней** байлу жерди шоктогоны

НАДРУГАТЬСЯ *сов. над кем-чем* шоодып салар (шоодып сал-), электеп салар (электеп сал-); **надругаться над чьими-л. чувствами** кемнин де сүүжин электеп салар

НАДРҮВ *м.* **1.** эмеш жыртылган жер; **надрыв ткани** бөстин эмеш жыртылган жери; **2. (надорванное место)** бертик; **надрыв поясницы** белиндеги бертик

НАДРЫВАТЬ *несов. см. надорвать;*
♦ **надрывать глотку (горло)** *прост.* үни тунганча кыйгырар (кожондоор ло о.ö.)

НАДРЫВАТЬСЯ *несов.* **1. см. надорваться;** **2. перен., разг.** (*стараться изо всех сил*) тын албаданар (албадан-); **не стоит надрываться** тын албаданбаза да кем жок; **3. перен., разг.** (*кричать изо всех сил*) тын кыйгырар (кыгыр-), тын багырар (багыр-), тын кышкырар (кышкыр-); **плачет-надрывается** багырып туруп ыйлап жат; ♦ **сердце надрывается** жүрек кыйналат

НАДРҮВИСТЫЙ, -ая, -ое кадалгак; **надрывистый голос** кадалгак үн

НАДСАДНЫЙ, -ая, -ое *разг.* тын, уур; **надсадный крик** тын кыйгы

НАДСЕКАТЬ *несов. см. надсечь*

НАДУТЬ

НАДСЕЧКА *ж.* 1. чертери, чертип салары; 2. (*зарубка*) чертик; **надсечка на бревне** тоормошто чертик

НАДСЕЧЬ *сов.* чертип салар (кезип сал-); **надсечь топором дерево** агашты малтала чертип салар

НАДСМАТРИВАТЬ *несов. см. над-зирать*

НАДСМОТР *м. см. надзор 1*

НАДСМОТРИЩИК *м.* ширтеп көрөр киж, каруулчык

НАДСТАВИТЬ *сов. что* улап салар (улап сал-); **надставить рукава** јенин улап салар

НАДСТАВЛЯТЬ *несов. см. над-ста́вить*

НАДСТАВКА *ж.* 1. улаары; **надставка рукавов** јенин улаары; 2. (*надставленная часть*) уланты, улаштырганы; **надставка на подоле** эдегиндеги уланты

НАДСТРАИВАТЬ *несов. см. над-стро́ить*

НАДСТРОИТЬ *сов. что* ўстине тудуп салар (тудуп сал-), бийиктедип салар (бийиктедип сал-); **надстроить этаж** туранын ўстине база бир кат тудуп салар

НАДСТРОЙКА *ж.* 1. ўстине тудары, бийиктедери; **надстройка второго этажа** экинчи кат тудары; 2. (*надстроенная часть*) ўстине тудулган бөлүк; **надстройка дома** туранын ўстине тудулган бөлүк

НАДСТРОЧНЫЙ, -ая, -ое жолдыктын ўстиндеги; **надстро́чный знак** жолдыктын ўстиндеги темдек

НАДТРЕСНУТЫЙ, -ая, -ое 1. (*с небольшой трещиной*) жарык; **надтреснутая чашка** жарык аяк; 2. *перен. (дребезжащий, дрожащий – о голосе)* тыркырууш; **надтреснутый старческий голос** карган кижинин тыркырууш ўни

НАДТЕСАТЬ *сов.* јоноп салар (јоноп сал-); **надтесать бревно** тоормошты јоноп салар

НАДТЁСЫВАТЬ *несов. см. надтесать*

НАДТРЕСНУТЬ *сов.* эмеш јарылып калар (јарылып кал-), эмеш сынып калар (сынып кал-); **ветка надтреснула** будак эмеш сынып калды

НАДУВАНИЕ *с.* кей ўрери, кейле толтырары; **надувание матраца** матрацты кейле толтырары

НАДУВАТЕЛЬНОСТЬ *с.; разг.* төгүн, меке; **его речь – полное надувательство** онын айткан эрмеги – көк төгүн

НАДУВАТЬ *несов. см. надуть*

НАДУВАТЬСЯ *несов. см. надуться*

НАДУВНОЙ, -ая, -ое кей ўрген, кейле толтырылган; **надувная лодка** кейле толтырылган кеме

НАДУМАННОСТЬ *ж.* сананып тапканы; **надуманность проблемы** уур-күчтерди сананып тапканы

НАДУМАННЫЙ, -ая, -ое сананып тапкан; **надуманные герои пьесы** пьесанын сананып тапкан геройлоры

НАДУМАТЬ *сов. что; разг.* сананып алар (сананып ал-), шүүп алар (шүүп ал-); **надумал жениться** киж, алар деп шүүп алган

НАДУМЫВАТЬ *несов. см. надумать*

НАДУРАЧИТЬСЯ *сов.; разг.* баштактанып алар (баштактанып ал-); **надураться вдоволь** тойо баштактанып алар

НАДУТЫЙ, -ая, -ое 1. тижип калган, көпшип калган; **надутые вены на ногах** будында тижип калган тамырлар; **надутые почки** көпшип калган бүрчүктөр; 2. *перен. (надменный)* тееркек, чүмеркек, бийиркек; **надутый вид** чүмеркек бүдүш; 3. *перен. (напыщенный, высокопарный – о словах, стихе)* көдүринилү; **надутая речь** көдүринилү куучын; 4. *перен. (недовольный, обиженный)* ачынып калган, кеби соок; **ходит надутый** ачынып калган базат

НАДУТЬ *сов.* 1. *что (наполнить воздухом)* кейле толтырып салар (толтырып сал-); (*щёлки*) бултайтып алар (бултайтып ал-); **надуть велосипедную камеру** велосипедтин камеразын кейле толтырып

НАДУТЬСЯ

салар; **надуть щеки** јаактарын бултайтып алар; **2. чего** (*нанести дуновением ветра*) учуртып экелип салар (экелип сал-); **ветер надул пыли** салкын тоозын учуртып экелип салды; **3. кого; перен., разг. (обмануть)** мекелеп салар (мекелеп сал-), төгүндөп салар (төгүндөп сал-); **надуть о результатах экзамена** экзаменнин турулталары керегинде төгүндөп салар; ♦ **надуть губы** *разг., неодобр.* борбойып калар

НАДУТЬСЯ *сов.* **1.** (*наполнившись воздухом, газом, увеличиться в объеме*) кейле толуп калар (толуп кал-), тастайа берер (тастайа бер-); **мяч надулся** мяч кейле толуп калды; **2. перен., разг., неодобр. (возгордиться)** тееркей берер (тееркей бер-), чүмеркей берер (чүмеркей бер-), бийиркей берер (бийиркей бер-); **заважничал и надулся** жамыркайла бийиркей берди; **3. перен., разг., неодобр. (обидеться)** борбойып калар (борбойып кал-); **надуться из-за шутки** кокырдан улам борбойып калар

НАДУШИТЬ *сов. кого-что* сүртүп салар (сүртүп сал-), аттыртып салар (аттыртып сал-); **надушить парфюмом** парфюмле аттыртып салар

НАДУШИТЬСЯ *сов.* сүртүнип алар (сүртүнип ал-), аттырынып алар (аттырынып ал-); **надушиться духами** духиле аттырынып алар

НАДШИВАТЬ *несов. см. надшить*

НАДШИТЬ *сов. что* үстинен көктөп салар (көктөп сал-); **надшить воротник** жаканын үстинен көктөп салар

НАДЫМИТЬ *сов. чем и без доп.* ыштап салар (ыштап сал-); **печка надymiла дом** печке тураны ыштап салды

НАДЫШАТЬ *сов.* **1.** (*дыша, сделать воздух душным*) кейди тынчу эдип тынып салар (тынып сал-); **надышать в вагоне** вагоннын ичинде кейди тынчу эдип тынып салар; **2. на что; разг. (дыша на что-л., покрыть налётом осевшего пара)**

туй тынып салар; **надышать на оконное стекло** көзнөктинг шилин туй тынып салар

НАДЫШАТЬСЯ *сов.* тынып алар (тынып ал-); **надышаться лесным воздухом** агаш аразындагы кейле тынып алар

НАЕДАТЬСЯ *несов. см. наесться*

НАЕДИНЁ *нареч.* экүден экү; **говорить наедине** экүден экү куучындажар

НАЁЗД *м.* **1.** табарары, түртери, сүзери; **наезд на столб** төнөшти сүзери; **2. обычно мн. наезды** (*визит, приезд*) келери; **наезды гостей** айылчылар келери

НАЁЗДИТЬ *сов.* **1.** мантадып салар (мантадып сал-), мантадып өдүп салар (өдүп сал-); **наездить тысячу километров** бир мун километрди мантадып салар; **2. (продолжительной ездой укатать дорогу, какую-л. поверхность)** жол эдип мантадып салар (мантадып сал-); **наездить дорогу** жол эдип мантадып салар

НАЁЗДИТЬСЯ *сов.; разг.* мантадып алар (мантадып ал-), жорыктап алар (жорыктап ал-); **наездиться летом** жайгыда жорыктап алар

НАЁЗДНИК *м.* и **НАЁЗДНИЦА** *ж.*

1. агту мантадар кижиге; **2. (специалист, ведущий тренировку рысистых лошадей)** ат жарадар кижиге; **наездники на ипподроме** ипподромдо ат жарадар улус

НАЕЗЖАТЬ *несов.* **1. см. наехать;** **2. разг.** каа-жаа келип барар (келип бар-); **наезжать на выходных** амыраар күндөрдө келип барар

НАЁМ *м.* жал, жалдаары, жалдаш; **работать по найму** жалга иштеери

НАЁМНИК *м.* и **НАЁМНИЦА** *ж.* жалга иштеер кижиге

НАЁМНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*работающий, служащий по найму*) жалдап алган; **наёмный рабочий** жалдап алган ишчи; **2. (нанимаемый)** жалду, жалдайтан; **наёмный труд** жалду иш

НАЁМЩИК *м.* **1. разг. (съёмщик)** жалга алып турган; **наёмщик земли** жерди жалга алып турган кижиге; **2. (лицо, производящее**

НАЖИМ

наём рабочей силы) жалдап турган кижиде; **приехал наёмщик жалдап турган** кижиде жедип келди

НАЁТЬСЯ *сов. чего* тойо жип алар (жип ал-); **наестся мяса** этти тойо жип алар

НАЁХАТЬ *сов. 1. на кого-что (натолкнуться)* табарып ийер (табарып ий-), түртүп ийер (түртүп ий-), сүзүп ийер (сүзүп ий-); **наехать на бордюры** бордюрыды түртүп ийер; **2. разг. (приехать в большом количестве)** жеткилеп келер (жеткилеп кел-); **наехали гости** айылчылар жеткилеп келдилер

НАЖАЛОВАТЬСЯ *сов. кому; разг.* комыдаар (комыда-), коптонор (коптон-); **нажаловаться учителю на товарища** үредүчиге нөкөрин коптонор

НАЖАРИВАТЬ *несов. см. нажарить*

НАЖАРИВАТЬСЯ *несов. см. нажариться*

НАЖАРИТЬ *сов. что, чего* каарып салар (каарып сал-); **нажарить котлет** котлеттер каарып салар

НАЖАТИЕ *с.* былчыыры, базары; **нажатие кнопки** кнопканы базары

НАЖАТЬ I *сов. 1. что (надавить)* былчып ийер (былчып ий-), базып ийер (базып ий-); **легко нажать** араай былчып ийер; **2. что, чего (выжимая сок из ягод, фруктов, приготовить в каком-л. количестве)** сыгып алар (сыгып алар-); **нажать соку** жулук сыгып алар; **3. на кого-что; перен., разг. (оказать давление)** кызып ийер (кызып ий-), кыстап ийер (кыстап ий-); **нажать на воров** уурчыларды кызып ийер; **4. перен. (энергично приняться за что-л.)** албаданып ийер (албаданып ий-); **нажмём и выполним работу к сроку** албаданып ишти ойинде эдип саларыс

НАЖАТЬ II *сов. что, чего* кезип салар (кезип сал-); **нажать много хлеба** көп аш кезип салар

НАЖДАК *м.* наждак

НАЖДАЧНЫЙ, -ая, -ое наждак; **наждачная бумага** наждак чаазын

НАЖЕЧЬ *сов. 1. что, чего* кўйдүрип салар (кўйдүрип сал-), өртөп салар (өртөп сал-); **нажечь много дров** көп одын өртөп салар; **2. разг. (нагреть, накалить)** кызыдып салар (кызыдып сал-); **солнце нажгло железную крышу** кўн темир жабынтыны кызыдып салды; **3. (вызвать ожог)** кўйдүрип салар; **солнце нажгло спину** кўн белин кўйдүрип салды

НАЖИВА I *ж.; разг.* женил кирелте, женил табылган акча; **любители наживы** женил кирелте сүүр улус

НАЖИВА II *ж. (приманка)* жем; **нажива на удочке** кармактагы жем

НАЖИВАТЬ *несов. что (приобретать, копить)* жуур (жуу-); *(о болезни, неприятности)* табар (тап-); **жить-поживать да добра наживать** жүрүм жүрер, жөбжө жуур; **наживать себе врагов** бойына өштүлөр табар

НАЖИВАТЬСЯ *несов.; разг.* байыыр (байы-); **Как можно наживаться на чужом несчастье?** Өскө улустын түбегине канайып байыыр?

НАЖИВИТЬ *сов. что* тагып салар (тагып сал-), илип салар (илип сал-); **наживить приманку** жем тагып салар; **наживить червяка на крючок** куртты кармакка илип салар

НАЖИВКА *ж.* жем; **наживка в капкане** чакпыдагы жем

НАЖИВЛЯТЬ *несов.* жем салар (сал-); **наживлять капкан** чакпыга жем салар

НАЖИВНО́Й I, -ая, -ое *разг.* иштеп алгадый, жөбп алгадый; **деньги – дело наживное** акча – иштеп алгадый неме

НАЖИВНО́Й II, -ая, -ое *(употребляемый в качестве наживки)* жем болор; **наживной червяк** жем болор курт

НАЖИГАТЬ *несов. см. нажечь*

НАЖИМ *м.* 1. ийдиш, ийде салыш; **нажим льдов** тоштордын ийдижи; **2. разг. (натиск)** ичкерлеш; **нажим войск** черүнин ичкерлежи; **3. (воздействие на кого-л.)** кызары, кыстаары; **административ-**

НАЖИМАТЬ

ный нажим администрациянын кысканы; **4.** (утолщение штриха, линии при письме) базары; **писать с нажимом** базаып бичиир

НАЖИМАТЬ *несов. см. нажать*

НАЖИ́Н *м.; с.-х.* кескен аштын кеми; **нынче хороший нажин хлеба** быжыл кескен аштын кеми бийик

НАЖИНА́ТЬ *несов. см. нажать II*

НАЖИТО́Й, -ая, -ое *разг.* жöп алган, жууп алган; **совместно нажитое имущество** кожо журтап, жöп алган жöжö

НАЖИ́ТЬ *сов. что* жöп алар (жöп ал-), жууп алар (жууп ал-); (о болезни, неприятности) таап алар (таап ал-); **нажить целое состояние** бütкүл жöжö жöп алар; **нажить себе ревматизм** бойына сарсу таап алар

НАЖИ́ТЬСЯ *сов. 1. разг. (обогатиться)* байып калар (байып кал-); **нажиться на махинациях** куурмак эдип, байып калар; **2. разг. (вдоволь пожить)** күүни жеткенче жадар (жат-); **нажились на даче** дачада күүни жеткенче жаткандар

НАЖУЖЖА́ТЬ *сов.; разг.* кынылдап айдар (айт-); **нажужжать с утра** эртен турадан ала кынылдап айдар

НАЗÁВТРА *нареч.; разг.* эртенгизинде; **назавтра после свадьбы** тойдын эртенгизинде

НАЗÁД *нареч.* кайра, тескери; **оглянуться назад** кайра көрөр; **идти назад** тескери барар

НАЗВА́НИВАТЬ *несов.; разг.* звонийтап турар (звонийтап тур-), звоноктоп турар (звоноктоп тур-), телефон согуп турар (согуп тур-); **названивать в дверь** эжикке звоноктоп турар

НАЗВА́НИЕ *с. ат;* **название растения** öлөн-чöптинг ады; **название гостиницы** конор туранын ады; ♦ **одно название** жүк ле ады

НАЗВА́ТЬ I *сов. 1. кого-что (дать имя)* адап салар (адап сал-), ат берип салар (берип сал-); **ребёнка назвали Эркеменом** балазын Эркемен деп адап салдылар;

2. что (перечислить, произнести) айдып берер (айдып бер-); **назвать основное различие** төс аңгылузын айдып берер

НАЗВА́ТЬ II *сов. кого;* *разг. (пригласить многих)* кычырып алар (кычырып ал-); **назвать родственников** төрöндöрин кычырып алар

НАЗВА́ТЬСЯ I *сов. кем 1.* аданып алар (аданып ал-); **назваться учителем** үредүчи болуп аданып алар; **2. (представиться)** адын айдып берер (айдып бер-); **назваться по телефону** телефон ажыра адын айдып берер

НАЗВА́ТЬСЯ II *сов.; разг. (напроситься)* суранып алар (суранып ал-); **назваться в гости** айылдап келерге суранып алар

НАЗЁМНЫЙ, -ая, -ое *жерле* жүрер; **наземные войска** жерле жүрер черү

НА́ЗЕМЬ *нареч.* жерге; **упасть наземь** жерге жыгылып калар

НАЗИДА́НИЕ *с.; книжн.* үредү, үредери; **выслушивать назидания** үредүни угар; **в назидание потомкам** калдыгына үредү эдип

НАЗИДА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *книжн.* үредүлү; **назидательный тон** үредүлү үн; **назидательный пример** үредүлү темдек

НАЗЛÓ *нареч.* öнөтийин, öчöжип; **говорить назло** öнөтийин айдар; **делать назло** öчöжип эдер

НАЗНАЧА́ТЬ *несов. см. назна́чить*

НАЗНАЧÉНИЕ *с. 1.* темдектеери, темдектеш; **прямое назначение** чике ууламжылу темдектеш; **2. (распоряжение о направлении, зачислении на какую-л. должность, работу)** көстөп тудары; **назначение на должность** жамыга көстөп тудары; **3. (предписание)** темдектеп берери, айдып берери; **назначение лекарств** эмтус айдып берери

НАЗНА́ЧИТЬ *сов. 1. что (наметить)* темдектеп салар (темдектеп сал-); **назначить встречу на завтра** туштажуны эртенге темдектеп салар; **2. что (определить)** тургузып салар (тургузып сал-);

назначить цену баазын тургузып салар; **3. кого** (*поставить на какую-л. должность*) тудуп салар (тудуп сал-), көстөп тудуп салар; **назначить руководителем** башкараачы эдип тудуп салар; **4. что; разг.** (*предписать выполнение, соблюдение чего-л.*) темдектеп берер (темдектеп бер-); **назначить лечение** эмдениш темдектеп берер

НАЗОЙЛИВОСТЬ ж. чаптыгы, чаптык эдери, кыртыжына тийери, жапшынчагы; **назойливость** мухи чымылдын чаптыгы

НАЗОЙЛИВЫЙ, -ая, -ое чаптык, кыртыжына тийер, жапшынчак; **назойливый сосед** чаптык айылдаш

НАЗРЕВАНИЕ с. быжары; **назревание** ягод жиилектердин бышканы

НАЗРЕВАТЬ несов. см. назреть

НАЗРЕТЬ сов. **1.** (*развишишь, окрепнуть, сложиться*) быжып калар (быжып кал-); **ягоды** назрели жиилектер быжып калды; **2.** (*приблизиться, стать неизбежным*) жууктап келер (жууктап кел-); **кризис** назрел кризис жууктап келди

НАЗУБОК нареч.; разг. жазап, жакшы; **выучить зубок** жазап үренип алар

НАЗЫВАНИЕ с. адаары; **называние** улиц оромдорды адаары

НАЗЫВАТЬ I несов. см. назв́ать I

НАЗЫВАТЬ II несов. см. назв́ать II

НАЗЫВАТЬСЯ несов. адалар (адал-); **село** называется Кырлык журт Кырлык деп адалат

НАЗЫВНО́Й: назывное предложение грам. адалганду эрмек

НАИБО́ЛЕЕ нареч. эн, анчада ла; **наиболее приемлемый** анчада ла жарагадый

НАИБО́ЛЬШИЙ, -ая, -ое эн жаан, эн көп; **наибольшее счастье** эн жаан ырыс; **наибольшая часть** эн көп жаны

НАИВНИЧАТЬ несов.; разг., неодобр. сүмеленер (сүмелен-), бойын неме айлабаачы деп көргүзөр (көргүс-); **не надо**

наивничать бойын неме айлабаачы деп көргүспес керек

НАИВНОСТЬ ж. бүдүнкейи, ачык-жарык болоры; **наивность ребёнка** баланын ачык-жарык болгоны

НАИВНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*не имеющий жизненного опыта, простодушно-доверчивый*) бүдүнкей, ачык-жарык; **наивная девица** бүдүнкей кыс; **2.** (*безыскусственно-простой, непосредственный*) тегин, чүм-чам жок; **наивная песенка** чүм-чам жок кожон

НАИВЫ́СШИЙ, -ая, -ое эн бийик; **наивысшее достижение** эн бийик жедим; **наивысшая награда** эн бийик кайрал; **наивысшая оценка** эн бийик темдек

НАИГРА́ННОСТЬ ж. меке, төгүн; **чувствуется наигранность** мекези сезилет

НАИГРА́ННЫЙ, -ая, -ое меке, төгүн; **наигранный смех** төгүн каткы; **наигранная весёлость** меке сүүнчи

НАИГРА́ТЬ сов. **1.** что; разг. ойноп берер (ойноп бер-); **наиграть знакомый мотив** таныш күүни ойноп берер; **2.** что, чего; разг. (*приобрести в каком-л. количестве, играя во что-л.*) ойноп алар (ойноп ал-); **наиграть много денег** көп акча ойноп алар; **наиграть мозоли на пальцах** колы суулантыганча ойноп алар

НАИГРА́ТЬСЯ сов.; разг. тойо ойноп алар (ойноп ал-); **дети наигрались** балдар тойо ойноп алдылар; **наиграться игрушкой** ойынчыкла тойо ойноп алар

НАИГРЫВАТЬ несов. **1.** несов. см. наигра́ть; **2.** (*играть на музыкальном инструменте*) ойноор (ойно-); **наигрывать на топшууре** топшуурла ойноор

НАИГРЫ́Ш м. күү; **наигрыши на разных инструментах** башка-башка ойноткылардын күүлери

НАИЗГОТÓВЕ нареч. беленге; **держать винтовку наизготове** мылтыкты беленге тудар

НАИЗНАНКУ

НАИЗНА́НКУ нареч. антара, тескери; **одеть наизнанку** антара кийип алар

НАИЗУ́СТЬ нареч. эске; **выучить наизусть** эске үренип алар; **читать наизусть** эске айдар

НАИЛУ́ЧШИЙ, -ая, -ое эн артык, эн jakшы; **наилучшее решение** эн артык jöp

НАИМЕ́НЕЕ нареч. 1. сырангай ас; **наименее соответствовать** сырангай ас jараар; 2. (в сочет. с прил. и нареч. образует превосх. ст.) эн ас; **наименее разрушенная часть города** каланын эн ас jемирилген jаны

НАИМЕНОВА́НИЕ с. ат; **точное название** чокым ады; **официальное название** официальный ады

НАИМЕНОВА́ТЬ несов. адаар (ада-), ат адаар, ат берер (бер-); **наименовать пункты** пункттарга ат берер

НАИМЕ́НЬШИЙ, -ая, -ое эн кичинек, эн ас; **наименьшая выгода** эн ас кирелте

НА́ИСКОСЬ и разг. **НАИСКОСО́К** нареч. кыйа; **идти наискосок** кыйа барар; **пересечь улицу наискось** оромды кыйа кечип ийер

НАИХУ́ДШИЙ, -ая, -ое эн jаман, эн коомой, эн уйан; **наихудший вид** эн коомой бұдұш; **наихудший результат** эн jаман турулта

НАЙДЁ́НЫШ м.; разг. табып алган бала; **приютить найдёныша** табып алган баланы jаттыргызып алар

НАЙТ́И I сов. 1. *кого-что*; в разн. знач. таап алар (таап ал-); **найти потерянную вещь** jылыгган немени таап алар; **найти гриб** мешке таап алар; **найти отца в тяжёлом состоянии** адазын jaан оору тужында таап алар; 2. *что (придумать)* сананып таап алар; **найти новый способ** jаны эп-арга сананып таап алар; 3. *что (признать)* ондоп ийер (ондоп ий-), аайлап ийер (аайлап ий-); **найти, что мама была права** энези чын болгонын ондоп ийер; ♦ **найти себе смерть (могилу, ковец)** блұмин таап алар; **найти себя** бойын

таап алар; **найти общий язык** тил билижер

НАЙТ́И II сов. 1. *на кого-что (натолкнуться)* учурап калар (учурап кал-); **нашла коса на камень** чалгы ташка учурап калды; 2. *на что; перен. (закрыть собой)* бөктөп ийер (бөктөп ий-); **туча нашла на солнце** булут күнди бөктөп ийди; 3. (*собраться*) jуулыжып келер (jуулыжып кел-); **нашли зрители** көрбөчилер jуулыжып келди

НАЙТ́ИЕ с.; книжн. кенетийин келген санаа; **по наитию** кенетийин келген санаала

НАЙТ́ИСЬ сов. 1. (*отыскаться*) табылып келер (табылып кел-); **пропажа нашлась** jылыгган неме табылып келди; 2. (*оказаться налицо*) табылып келер; **нашлись желающие** күүнзегендер табылып келди; 3. (*не растеряться*) түрген таап ийер (таап ий-); **найтись в трудный момент** уур айалганан чыгар эп-сүмени түрген таап ийер; **сразу нашёлся, что ответить** кандый каруу берерин түрген таап ийди

НАКА́З м. jakылта, жакаруу; **наказ избирателей к депутату** депутатка талдаачылардын jakылтазы

НАКАЗА́НИЕ с. кезедү, каруузына тургузары; **суровое наказание** кату каруузына тургузары

НАКАЗА́ТЬ сов. *кого* кезедип салар (кезедип сал-), кату каруузына тургузып салар (тургузып сал-); **наказывать преступника** каршучылды кату каруузына тургузып салар

НАКАЗУ́ЕМОСТЬ ж.; юр. кату каруузына тургузылары; **наказуемость поступка** кылынганы учун кату каруузына тургузылары

НАКАЗУ́ЕМЫЙ, -ая, -ое юр. кату каруузына тургузылгадый; **наказуемое выражение** кату каруузына тургузылгадый эрмек

НАКА́ЗЫВАТЬ I несов. см. наказать I

НАКАШИВАТЬ

НАКА́ЗЫВАТЬ II *несов. см. нака-
зать II*

НАКА́Л *м.* 1. кызыдары (*от нака-
лить – накалять*), кызыбыры (*от нака-
литься – накаляться*); **накал железа** те-
мирди кызытканы; 2. *перен. (состояние
крайнего возбуждения, волнения)* кызу бо-
лоры; **накал на работе** иште кызу болго-
ны

НАКАЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. кызыган;
накалённое железо кызыган темир; 2. *пе-
рен. (напряжённый)* кызу; **накалённая
ситуация** кызу айалга

НАКА́ЛИВАНИЕ *с.* кызыдары; ♦ **лам-
па накаливания** кызыдар лампа

НАКА́ЛИВАТЬ *несов. см. накалить*

НАКА́ЛИВАТЬСЯ *несов. см. нака-
литься*

НАКАЛИ́ТЬ *сов. что; прям., перен.*
кызыдып салар (кызыдып сал-); **накалить
печку** печкени кызыдып салар; **накалить
обстановку** айалганы кызыдып салар

НАКАЛИ́ТЬСЯ *сов.; прям., перен.*
кызый берер (кызый бер-), кызып калар
(кызып кал-); **металл накалился** темир
кызып калды; **отношения накалились**
колбулар кызый берди

НАКА́ЛЫВАТЬ I *несов. см. нако-
лоть I*

НАКА́ЛЫВАТЬ II *несов. см. нако-
лоть II*

НАКАЛЯ́ТЬ *несов. см. накалить*

НАКАЛЯ́ТЬСЯ *несов. см. накалиться*

НАКАНУ́НЕ 1. *нареч.* бир күн озо, ал-
дында күнде; **приехать накануне** бир күн
озо једип келер; 2. *предлог с. род. п. (пе-
ред чем-л.)* алдында; **накануне праздника**
байрамнын алдында

НАКА́ПАТЬ *сов. чего* тамызып ийер
(тамызып ий-); **накапать лекарство** эм
тамызып ийер

НАКА́ПЛИВАТЬ *несов. см. накопить*

НАКА́ПЛИВАТЬСЯ *несов. см. нако-
питься*

НАКА́ПЫВАТЬ I *несов. см. накапать*

НАКА́ПЫВАТЬ II *несов. см. накопять*

НАКА́РКАТЬ *сов. что и без доп.; разг.*
түбекти белгелеп салар (белгелеп сал-),
ыраланып түбекке түжер (түш-); **накар-
кать беду** ыраланып түбекке түжер

НАКА́ТАННЫЙ, -ая, -ое такталып
калган; **накатанная дорога** такталып кал-
ган јол

НАКАТА́ТЬ *сов. 1. чего* тоголодып эке-
лип салар (экелип сал-); **накатать брёвен**
тоормошторды тоголодып, экелип салар;
2. *что (ездой укатать, уплотнить доро-
гу и т.п.)* тактап салар (тактап сал-); **на-
катать дорогу** јолды тактап салар; 3. *что;
разг. (быстро написать)* түрген-түкей би-
чип салар (бичип сал-); **накатать заявле-
ние** түрген-түкей угузу бичип салар

НАКАТА́ТЬСЯ *сов.; разг.* јынғылап
алар (јынғылап ал-); **накататься вдоволь**
күүни јеткенче јынғылап алар

НАКАТИ́ТЬ *сов. 1. что, на что (катя,
надвинуть на что-л.)* тоголодып экелип
салар (экелип сал-); **накатить столбы**
төңөштөрдү тоголодып, экелип салар;
2. *на кого-что; разг. (приехать в каком-л.
количестве)* једип келер (једип кел-); **на-
катило много гостей** көп айылчылар је-
дип келди

НАКАТИ́ТЬСЯ *сов.* тоголонып келер
(тоголонып кел-); **накатилась волна** тол-
ку тоголонып келди

НАКА́ТЫВАТЬ I *несов. см. накатать*

НАКА́ТЫВАТЬ II *несов. см. накатить*

НАКАЧА́ТЬ *сов. 1. что, чего (извлечь,
качая)* соордырып алар (соордырып ал-);
накачать воды суу соордырып алар;
2. *что (наполнить что-л. какой-л. жидко-
стью или газом посредством насоса)* тол-
тырып салар (толтырып сал-); **накачать
шину** шинаны кейле толтырып салар; **на-
качать газом** газла толтырып салар

НАКА́ЧИВАТЬ *несов. см. накачать*

НАКА́ШИВАТЬ *несов. см. накосить*

НАКВАСИТЬ

НАКВАСИТЬ сов. что, чего ачыдып белетеп салар (белетеп сал-); **наквасить капусты** капуста ачыдып белетеп салар

НАКИДАТЬ сов. что, чего таштап салар (таштап сал-), чачып салар (чачып сал-); **накидать в яму** орого чачып салар

НАКИДКА ж. 1. (одежда) накидка; **купить накидку** накидка садып алар; 2. разг. (надбавка к чему-л.) кожулта, ўстине (ўзеери) кошконы; **большая накидка** баага ўзеери көп кошконы

НАКИДНОЙ, -ая, -ое 1. (такой, который накидывается на кого-, что-л.) таштаар; **накидная сеть** таштаар шўўн; 2. (такой, который носится внакидку) жабар, жабынар; **накидной плащ** жабынар плащ; 3. разг. (добавочный) ўстине кожулган; **накидной процент** ўстине кожулган процент

НАКИДЫВАТЬ I несов. см. **накидать**

НАКИДЫВАТЬ II несов. см. **накинуть**

НАКИДЫВАТЬСЯ несов. см. **наброситься**

НАКИНУТЬ сов. что 1. (набросить) ўстинен јайа таштап салар (таштап сал-); **накинуть покрывало** ўстинен јууркан јайа таштап салар; 2. (наскоро, небрежно надеть) жабынып алар (жабынып ал-); **накинуть платок** арчуул жабынып алар; 3. (набавить) ўстине кожуп салар (кожуп салар-); **накинуть сто рублей** ўстине јўс салковой акча кожуп салар

НАКИНУТЬСЯ сов. 1. (стремительно броситься, напасть) чурап барар (чурап бар-), калып барар (калып бар-); **накинуться на больного** оору кижиге чурап барар; 2. разг. (с усердием, с жадностью приняться за что-л.) кадалып калар (кадалып кал-); **накинуться на еду** курсакка кадалып калар; 3. разг. (обратиться к кому-л. с упрёками, бранью и т.п.) чурап барар, ўкўстеп барар (ўкўстеп бар-); **жена накинулась на него с бранью** ўйи ого айткыланышту чурап барды

НАКИПАТЬ несов. см. **накипеть**

НАКИПЁТЬ сов. 1. (образовать пену на поверхности кипящей жидкости) көбўктеле берер (көбўктеле бер-); **накипел бульон** мўн көбўктеле берди; 2. (образовать накипь, осадок) как тудуп салар (тудуп сал-); **на дне чайника** **накипело** чайниктин тўбин как тудуп салды; 3. перен. (скопиться, собраться – о гневе, обиде) јуулып калар (јуулып кал-); **обида** **накипела** ачу јуулып калды

НАКИПЬ ж. 1. (пена, образовавшаяся на поверхности кипящей жидкости) көбўк; **снять накипь с бульона** мўннин көбўгин каймап салар; 2. (осадок на стенках сосуда) как; **накипь в чайнике** чўйгөндө как

НАКИПЯТИТЬ сов. что, чего кайнадып салар (кайнадып сал-); **накипятить молока** сўт кайнадып салар

НАКЛАДНОЙ, -ая, -ое 1. ўстинен салар, ўстинен тагар, ўстинен кондырар; **накладной замок** ўстинен кондырар сомок; 2. в знач. суц. **накладная** накладной; **накладная на товар** келген товардын накладнойы

НАКЛАДЫВАТЬ несов. см. **наложить**

НАКЛЕВАТЬ сов. 1. что, чего; разг. чокып салар (чокып сал-); **курица** **наклевала много зёрен** такаа көп аш чокып салды; 2. (клюя, повредить) ойо чокып салар; **наклевать вишню** вишняны ойо чокып салар

НАКЛЕВЕТАТЬ сов. на кого-что јамандап салар (јамандап сал-), јабарлап салар (јабарлап сал-); **наклеветать зря** тегин јерге јамандап салар

НАКЛЁВЫВАТЬ I несов. см. **наклевать 2**

НАКЛЁВЫВАТЬ II несов. см. **наклёвнуть**

НАКЛЁИВАНИЕ с. јелимдеери, јапшырары; **наклеивание марки** марка јапшырары

НАКЛЁИВАТЬ несов. см. **наклёить**

НАКОЛОТЬ

НАКЛÉИВАТЬСЯ *несов. см. на-
клéиться*

НАКЛÉИТЬ *сов. 1. что (прикрепить
клеем)* јелимдеп салар (јелимдеп сал-),
јапшырып салар (јапшырып сал-); **накле-
ить марку на конверт** марканы конверт-
ке јапшырып салар; **2. чего (изготовить,
склеивая)** јелимдеп салар (эдип сал-),
јапшырып эдип салар; **наклеить игрушек**
ойынчыктар јапшырып эдип салар

НАКЛÉИТЬСЯ *сов. јелимделип ка-
лар (јелимделип кал-), јапшынып калар
(јапшынып кал-); картинка наклеилась
крепко* јурук бек јапшынып калды

НАКЛÉЙКА *ж. 1. јапшырары; на-
клейка рисунков* јуруктарды јапшырары;
2. (ярлык) наклейка; **купить наклейку** на-
клейка садып алар

НАКЛЕПÁТЬ *сов. кандап салар
(кандап сал-); наклепать металл* темир
кандап салар

НАКЛÉПКА *ж. кандаганы, кандаш;
крепкая наклéпка* бек кандаш

НАКЛÉПЫВАНИЕ *с. кандаары; лов-
кое наклéпывание* эптү кандаары

НАКЛÉПЫВАТЬ *несов. кандаар
(канда-); наклéпывать металл* темир
кандап турар

НАКЛÓН *м. 1. бökйиш, бökйтöри,
энчейери; наклон головы* бажын бökй-
тöри; **2. (покатая поверхность, скат)**
кају, каскак јер; **скатываться по наклону**
каскак јерле тўжер

НАКЛОНÉНИЕ *с.; грам. кебер; пове-
лительное наклонение* јакылта кебер

НАКЛОНÍТЬ *сов. кого-что бökйитип
ийер (бökйитип ий-), энгилтип ийер (энгил-
тип ий-); наклонить голову* бажын бökй-
тип ийер

НАКЛОНÍТЬСЯ *сов. бökйип ийер
(бökйип ий-), энчейип ийер (энчейип ий-);
наклониться над ребёнком* балага эн-
чейип ийер

НАКЛÓННОСТЬ *ж. јилбиркеери,
јайылары; наклонность к сочинению*

стихотворений ўлгер чўмдеериле јилбир-
кеери

НАКЛÓННЫЙ, -ая, -ое келтен, јан-
тык; **наклонная местность** келтен јер

НАКЛОНЯТЬ *несов. см. наклонить*

НАКЛОНЯТЬСЯ *несов. см. нахло-
ниться*

НАКЛÓНУТЬСЯ *сов. 1. јымыртканан
чыгып келер (чыгып кел-); наклонулся
цыплёнок* јымыртканан сыбышка чыгып
келди; **2. перен. (раскрыться – о почках)**
јайылып калар (јайылып кал-); **накло-
нулись почки** бўрчўктер јайылып калды

НАКОВА́ЛЬНЯ *ж. тöбжи; орудовать
молотом и наковальной* маскалу ла тöб-
жилу иштеер

НАКОВА́ТЬ *сов. суулап салар (суулаап
сал-); (о подкове)* такалап салар (такалап
сал-); **наковать подкову** такалап салар

НАКО́ВЫВАТЬ *несов. см. наковать*

НАКОВЫ́РИВАТЬ *несов. см. наковы-
рять*

НАКОВЫ́РЯТЬ *сов. что, чего чукчып
алар (чукчып ал-); наковырять глины*
той балкаш чукчып алар

НАКО́ЖНЫЙ, -ая, -ое теренин ўстин-
деги; **накожная сыпь** теренин ўстиндеги
бызыруун

НАКОЛÁЧИВАТЬ *несов. см. наколо-
тить*

НАКОЛДОВА́ТЬ *сов. что тармадап
салар (тармадап сал-); колдунья наколо-
вала беду* тармачы тўбек тармадап салган

НАКОЛДÓВЫВАТЬ *несов. см. наколо-
довать*

НАКОЛОТÍТЬ *сов. 1. что, чего кадап
салар (кадап сал-); наколотить гвоздей*
кадулар кадап салар; **2. что, чего; разг.
(разбить)** оодып салар (оодып сал-); **на-
колотить посуды** аяк-казан оодып салар

НАКОЛÓТЬ I *сов. что, чего јарып са-
лар (јарып сал-); наколоть дров* одын ја-
рып салар

НАКОЛÓТЬ II *сов. 1. что (уколоть)*
кадап ийер (кадап ий-), сайып ийер (са-

НАКОЛОТЬСЯ

йып ий-); **наколоть палец** сабарын сайып ийер; **2. что (приколоть)** тагып салар (тагып сал-); **наколоть булавок** тебискелер тагып салар; **3. на что (насадить, надеть на что-л. острое)** кадап салар (кадап сал-); **наколоть листок на гвоздь** чаазынды кадуга кадап салар; **4. (сделав проколы, получить узор, рисунок)** кадап жазап салар (жазап сал-); **наколоть узор** чўм кадап жазап салар; **5. что, кого-чего (закалывая, убить животных, птиц)** сойып салар (сойып сал-); **наколоть свиней** чочколор сойып салар

НАКОЛОТЬСЯ *сов.* сайынып алар (сайынып ал-); **наколоться на иголку** ийнеге сайынып алар

НАКОНЕЦ **1. нареч.** учында, учы-учында; **догадался наконец** учы-учында билип ийди; **2. вводн. сл.** учында; **можно было прийти, наконец, позвонить** келип те барар, учында, телефон до согор арга болгон; **3. вводн. сл.** учы-учында; **Закрой рот, наконец!** Оозын жап, учы-учында!; ♦ **Наконец-то!** Же карын!

НАКОНЕЧНИК *м. (стрелы)* кастак, жебе; (*трубки*) эмискек; **наконечник стрелы** октын кастагы; **наконечник трубки** канзанын эмискеги

НАКОПАТЬ *сов. что, чего* **1. (копая, наделать углубления в земле)** казып салар (казып сал-); **накопать ямок** оролор казып салар; **2. (извлечь, копая)** казып алар (казып ал-); **накопать картофеля** картошко казып алар

НАКОПИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јууп турар, чогуп турар; **накопительный вклад** јууп турар вклад

НАКОПИТЬ *сов. что, чего* **1.** јууп алар (јууп ал-), чогуп алар (чогуп ал-); **накопить денег** акча јууп алар; **2. перен. (постепенно увеличивая, набрать силы, опыт и т.п.)** јууп алар, кожуп алар (кожуп ал-); **накопить опыт** ченемел кожуп алар

НАКОПИТЬСЯ *сов.* **1.** јуулып калар (јуулып кал-), чогулып калар (чогулып

кал-); **накопились проблемы** уур-кўчтер јуулып калды; **2. (постепенно увеличивая, набраться опыта, знаний и т.п.)** јуулып калар, кожулып калар (кожулып кал-); **накопились знания** билгирлер кожулып калган

НАКОПЛЕНИЕ *с.* **1.** јуулары; **накопление хлама** керек јок неме јуулары; **2. (то, что накоплено)** јуулып калган неме; **большие денежные накопления** көп јуулып калган акча

НАКОПЛЯТЬ *несов. см. накопíть*

НАКОПЛЯТЬСЯ *несов. см. накопíться*

НАКОПИТЬ *сов.* ыштап салар (ыштап сал-); **накопить дом** тураны ыштап салар; **накопить рыбы** балыкты ыштап салар

НАКОРМИТЬ *сов. кого* азырап салар (азырап сал-); (*грудного ребёнка*) эмизип салар (эмизип сал-); **накормить детей** балдарды азырап салар

НАКОРОТКЕ *нареч.; разг. 1. (на близком расстоянии)* ыраак јок; **остановиться накоротке от дороги** јолдон ыраак јок токтой тўжер; **2. (ненадолго)** узак эмес; **поговорить накоротке** узак эмес куучындажып ийер; ♦ **накоротке** јуук колбуда

НАКОРЧЕВАТЬ *сов. что, чего* тазылыла кодорып салар (кодорып сал-); **накорчевать деревья** агаштарды тазылыла кодорып салар

НАКОРЧЕВЫВАТЬ *несов. см. накорчевать*

НАКОС *м.; с.-х.* чабынты; **ровный накос** тўс чабынты

НАКОСИТЬ *сов. что, чего* чабып салар (чабып сал-); **накосить траву за один день** өлөңди бир күнге чабып салар

НАКРАДЫВАТЬ *несов. см. накрасть*

НАКРАИВАТЬ *несов. см. накроить*

НАКРАПЫВАТЬ *несов.* тамчылап турар (тамчылап тур-); **с утра** накрапывает эртен турадан ала тамчылап турат

НАКУРИТЬ

НАКРА́СИТЬ *сов. кого-что, чего* будып салар (будып сал-); **накрасить ногти** тырмакты будып салар

НАКРА́СИТЬСЯ *сов. чем и без доп.* будынып алар (будынып ал-); **умело накраситься** эптү будынып алар

НАКРА́СТЬ *сов. что, чего; разг.* уурдап алар (уурдап ал-); **накрасть кучу добра** көп јөбжө уурдап алар

НАКРАХМА́ЛИВАТЬ *несов. см. накрахмáлить*

НАКРАХМА́ЛИТЬ *сов. что, чего* крахмалдап салар (крахмалдап сал-); **накрахмалить фартук** фартукты крахмалдап салар

НАКРА́ШИВАТЬ *несов. см. накра́сить*

НАКРА́ШИВАТЬСЯ *несов. см. накра́ситься*

НАКРЕНИ́ТЬ *сов. что* келтейтип салар (келтейтип сал-), јантыйтып салар (јантыйтып сал-); **лодку накренило** кемени јантыйтып салды

НАКРЕНИ́ТЬСЯ *сов. келтейип калар* (келтейип кал-), јантыйып калар (јантыйып кал-); **телега накренилась** абра келтейип калды

НАКРЕНЯ́ТЬ *несов. см. накрени́ть*

НАКРЕНЯ́ТЬСЯ *несов. см. накрени́ться*

НА́КРЕПКО *нареч. 1.* бектеп, быжулап; **накрепко запереть** бектеп јабып салар; **2. разг. (решительно, строго)** кезем; **запретить накрепко** кезем токтодып салар

НА́КРЕСТ *нареч.* карчий-терчий; **обвязаться шалью накрест** арчуулла карчий-терчий оронып алар

НАКРИЧА́ТЬ *сов. на кого и без доп.* кыйгырып салар (кыйгырып сал-); **накричать обидных слов** ачу сөстөр кыйгырып салар

НАКРИЧА́ТЬСЯ *сов.; разг.* кыйгырып алар (кыйгырып ал-); **накричаться на улице** тышкары кыйгырып алар

НАКРОИ́ТЬ *сов. что, чего* үлгүлеп кезип салар (кезип сал-); **накроить рубашку** чамча үлгүлеп кезип салар

НАКРОМСА́ТЬ *сов. что, чего; разг.* кескилеп салар (кескилеп сал-); **накромсать кусков** тилимдерге кескилеп салар

НАКРОШИ́ТЬ *сов. что, чего* ооктоп салар (ооктоп сал-); **накрошить хлеба** калашты ооктоп салар

НАКРУТИ́ТЬ *сов. 1. что* толгоп салар (толгоп сал-), ороп салар (ороп сал-); **накрутить леску** кармакты толгоп салар; **2. что, чего (изготовить кручением)** каддып салар (кадып сал-); **накрутить верёвок** армакчылар каддып салар

НАКРУ́ЧИВАТЬ *несов. см. накрути́ть*

НАКРЫВА́ТЬ *несов. см. накрýть*

НАКРЫВА́ТЬСЯ *несов.* јабынар (јабын-); **накрываться одеялом** јуурканла јабынар

НАКРЫ́ТЬ *сов. 1. что* јабып салар (јабып сал-); **накрыть одеялом** јуурканла јабып салар; **2. кого; перен., разг. (неожиданно застать где-л.)** тудуп алар (тудуп ал-); **накрыть воровскую шайку** уурчыларды тудуп алар; ♦ **накрыть на стол (накрыть стол)** столдын үстине курсактар салар

НАКРЫ́ТЬСЯ *сов. чем* јабынып алар (јабынып ал-); **накрыться плащом** плащла јабынып алар

НАКУПА́ТЬ I *несов. см. накупить*

НАКУПИ́ТЬ *сов. кого-что, чего* көп садып алар (садып ал-); **накупить подарков** көп сыйлар садып алар

НАКУ́РЕННЫЙ, -ая, -ое танкыга ышталган; **накуренное помещение** танкыга ышталган кып

НАКУ́РИВАТЬ *несов. см. накурить*

НАКУ́РИВАТЬСЯ *несов. см. накуриться*

НАКУРИ́ТЬ *сов. чем и без доп.* танкылап салар (танкылап сал-), танкыла ыштап салар (ыштап сал-); **накурить табаком** танкыла ыштап салар

НАКУРИТЬСЯ

НАКУРИТЬСЯ *сов.* танкылап алар (танкылап ал-); **накуриться до головной боли** бажы оорыганча танкылап алар

НАКУСАТЬ *сов. что; разг.* тиштеп салар (тиштеп сал-); **комары накусили** томоноктор тиштеп салды

НАКУСЫВАТЬ *несов. см. накусать*

НАЛАВЛИВАТЬ *несов. см. наловить*

НАЛАГАТЬ *несов. см. наложить*

НАЛАДИТЬ *сов. что* 1. (*исправить*) жазап салар (жазап сал-); **наладить игрушку** ойынчыкты жазап салар; 2. (*устроить, создать, организовать*) көндүктирип салар (көндүктирип сал-), эптеп салар (эптеп сал-); **наладить производство машин** машиналар чыгарарын көндүктирип салар; **наладить международное сотрудничество** калыктар ортодо колбуны эптеп салар; 3. *разг. (настроить музыкальный инструмент и т.п.)* жараштырып салар (жараштырып сал-); **наладить гитару** гитараны жараштырып салар

НАЛАДИТЬСЯ *сов.* көндүгө берер (көндүгө бер-), жарана берер (жарана бер-), эптү боло берер (боло бер-); **наладилась работа** иш көндүгө берди

НАЛАЖЕННОСТЬ *ж.* төзөмөлдү болоры, эптү-жөптү болоры; **налаженность отношений** колбулардын эптү-жөптү болгоны

НАЛАЖЕННЫЙ, -ая, -ое төзөмөлдү, эптү-жөптү; **налаженная работа** төзөмөлдү иш

НАЛАЖИВАТЬ *несов. см. наладить*

НАЛАЖИВАТЬСЯ *несов. см. наладиться*

НАЛАКАТЬСЯ *сов.* жалап ичип алар (ичип ал-); **налакаться молока** сүт жалап ичип алар

НАЛАКОМИТЬСЯ *сов.; разг.* тойгончо тату неме жип алар (жип алар-); **налакомиться на празднике** байрамда тойгончо тату неме жип алар

НАЛАМЫВАТЬ *несов.* сындырар (сындыр-); **наламывать веток** будактарды сындырар

НАЛАЯТЬСЯ *сов.; разг.* узак үрүп алар (үрүп ал-); **пёс ночью налаялся** ийт түнде узак үрүп алды

НАЛГАТЬ *сов. что, чего и без доп.* төгүндөп салар (төгүндөп сал-); **налгать о свадьбе** той керегинде төгүндөп салар

НАЛÉВО *нареч.* сол жанына; **свернуть налево** сол жанына бурып ийер

НАЛЕГАТЬ *несов. см. налечь*

НАЛЕГКÉ *нареч.* 1. (*без багажа*) женил, жүк жок; **отправиться в путь налегке** жүк жок жорыктап барар; 2. (*легко одевшись*) жебечен, чамчачан; **холодно, а ты налегке соок**, а сен жебечен

НАЛЕДЬ *ж.* жайкын (жайкан)

НАЛЕЖАТЬ *сов.; разг.* (узак) жадып салар (жадып сал-); **належать красноту** эди кызарганча жадып салар

НАЛЕЖАТЬСЯ *сов.; разг.* жадындап алар (жадындап ал-); **належаться в постели** төжөктө жадындап алар

НАЛЕЗАТЬ *несов. см. налезть*

НАЛЕЗТЬ *сов. на что; разг.* бада берер (бада бер-); **сапоги еле налезли** сопоктор жүк арайдан бада берди

НАЛЕПИТЬ *сов. что* 1. *разг. (прилепить, приклеить)* жапшырып салар (жапшырып сал-); **налепить объявление** жар жапшырып салар; 2. *что, чего (изготовить лепкой в каком-л. количестве)* колло эдип салар (эдип салар-); **налепить игрушек из глины** той балкаштан колло ойынчыктар эдип салар

НАЛЕПЛЯТЬ *несов.* жапшырар (жапшыр-); **налеплять наклейки** наклейкалар жапшырар

НАЛЁТ *м.* 1. табарыш, табару, табару эдери; **налёты птиц** куштардын табарыжы; **огневой налёт** от-жалбышту табару; **налёт на банк** банкка табару эдери; 2. (*тонкий слой на поверхности чего-л.*) кат; **налёт пыли** тоозынду кат

НАЛИЧНОСТЬ

НАЛЕТАТЬ *несов. см. налететь*

НАЛЕТАТЬСЯ *сов.; разг. кўўни жеткенче учуп алар (учуп ал-); в молодости налетался* јиит тужында кўўни жеткенче учуп алган

НАЛЕТЕТЬ *сов. 1. (прилететь) учуп келер (учуп кел-); налетели листья* јалбырактар учуп келдилер; **2. на кого-что (натолкнуться, летя)** учканча табарып ийер (табарып ий-); **налететь на столб** төнөшти учканча табарып ийер; **3. на кого (наброситься с угрозами)** чурап барар (чурап бар-); **налететь с угрозами** кекеништў чурап барар

НАЛЁТЧИК *м. тонокчы; поймать налётчика* тонокчыны тудуп алар

НАЛЁЧЬ *сов. 1. на кого-что (с силой опереться на что-л.)* јөлөнип алар (јөлөнип ал-); **налечь на дверь** эжикке јөлөнип алар; **2. на что (усиленно работать)** кичеенип баштаар (кичеенип башта-), албаданып баштаар; **налечь на учёбу** ўредўде албаданып баштаар

НАЛИВ *м. 1. улары; налив бензина* бензин улары; **2. (созревание)** быжары; **яблоки хорошего налива** јакшы бышкан аламалар

НАЛИВАТЬ *несов. см. налить*

НАЛИВАТЬСЯ *несов. см. налиться*

НАЛИВКА *ж. 1. улары; наливка воды* суу улары; **2. (напиток)** наливка; **брусничная наливка** тийингаттын јулугынан эдилген наливка

НАЛИВНО́Й, -ая, -ое **1. (такой, который наливается куда-л. для перевозки)** уруп тартар; **наливной груз** уруп тартар кош; **2. (такой, который образуется путём наливания, поливания)** уруп јазаган; **наливной лёд** суу уруп јазаган тош; **3. (созревший, сочный)** быжып калган; **наливное яблоко** быжып калган алама; **4. (полный, пышный – о плечах, руках и т.п.)** јоон; **наливные плечи** јоон ийиндер

НАЛИЗАТЬСЯ *сов. чего; разг. тойо* јалап алар (јалап ал-); **нализаться мёду** тойо мөт јалап алар

НАЛИ́М *м. корты, кумар; поймать налима* корты тудуп алар

НАЛИ́МИЙ, -ья, -ье корты, кортынын, кумар, кумардын; **налимья голова** кортынын бажы

НАЛИНОВА́ТЬ *сов. что* јолдоп салар (јолдоп сал-); **налиновать ткань** бөсти јолдоп салар

НАЛИПА́ТЬ *несов. см. налипнуть*

НАЛИ́ПНУТЬ *сов. јапшынып калар (јапшынып кал-); грязь налипла на ноги* кир бутка јапшынып калды

НАЛИТО́Й, -ая, -ое јоон; **налитые мускулы** јоон балтырлар

НАЛИ́ТЬ *сов. 1. что* уруп ийер (уруп ий-), уруп салар (уруп сал-); **налить чашку молока** бир аяк сўт уруп ийер; **2. что, чего (разлить)** төгўп салар (төгўп сал-); **налить воды на пол** полго суу төгўп салар

НАЛИ́ТЬСЯ *сов. 1. (натечь)* агып калар (агып кал-); **вода налилась в лодку** суу кемеге агып калган; **2. (созреть)** быжып калар (быжып кал-); **ягоды налились** јиилектер быжып калды; ♦ **налиться кровью** тын ачына берер; **налиться слезами** ыйлай берер

НАЛИЦО́ *нареч.; в знач. сказ. бары, бар болоры; свидетели налицо* керечилер бар болоры

НАЛИ́ЧЕСТВОВАТЬ *несов.; книжн. бар болор (бол-); наличествовать в доме* турада бар болор

НАЛИ́ЧИЕ *с. бары, бар болоры; быть в наличии* бар болоры

НАЛИ́ЧНИК *м. наличник; резные наличники* чиймелеп кезип јазаган наличниктер

НАЛИ́ЧНОСТЬ *ж. 1. см. налiчие; 2. (количество чего-л. имеющегося в наличии в данный момент)* бар неме; **налич-**

НАЛИЧНЫЙ

ность товаров в магазине магазинде бар товарлар

НАЛІЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (имеющийся в наличии) бар; **наличный состав работников** бар ишчилер; 2. в знач. суц. **наличные** (деньги) акча; **продавать за наличные** акчага садар

НАЛОБНЫЙ, -ая, -ое мандайдагы, мандайдын, мандайга тагар; **налобная повязка** мандайдагы тангышкак

НАЛОВІТЬ сов. кого-что, чего тудуп алар (тудуп ал-); **наловить птиц** куш-каштар тудуп алар

НАЛОВЧИТЬСЯ сов. в чѐм и без доп.; разг. эптежип алар (эптежип ал-), эбин (марын) таап алар (таап ал-); **наловчиться играть в карты** көзөр ойноорго эбин таап алар

НАЛОГ м. калан; **облагать налогом** калан салар

НАЛОГОВЫЙ, -ая, -ое калан; **налоговая инспекция** калан инспекция

НАЛОГООБЛОЖЕНИЕ с.; фин. калан салары

НАЛОГОПЛАТЭЛЬЩИК м. и **НАЛОГОПЛАТЭЛЬЩИЦА** ж.; офиц. калан төлөбчи, калан төлөбр кижиги; **вопросы налогоплательщиков** калан төлөбчилердин сурактары

НАЛОЖЕНИЕ с. салары, тургузары; **наложение повязки** тангышкак салары; **наложение печати** печать тургузары

НАЛОЖЕННЫЙ, -ая, -ое: ♦ **наложенный платёж** тургузылган төлөмир

НАЛОЖИТЬ сов. 1. что, чего салып салар (салып сал-); **наложить повязку** тангышкак салып салар; 2. что (поставить знак, печать) тургузып салар (тургузып сал-); **наложить печать** печать тургузып салар; 3. что, чего (кладя, наполнить чем-л.) толтырып салар (толтырып сал-); **наложить чемодан бельём** чемоданды кийимле толтырып салар; 4. (подвергнуть чему-л.) салар (сал-); **наложить штраф**

штраф салар; ♦ **наложить на себя руки** разг. бойына кол салынар

НАЛОМАТЬ сов. что, чего сындырып салар (сындырып сал-); **наломать веток** будактар сындырып салар

НАЛОЩИТЬ сов. см. лощить

НАЛУЩИТЬ сов. что, чего кадарын арчып салар (арчып сал-); **налушить семечки** кункузуктын кадарын арчып салар

НАЛЮБОВАТЬСЯ сов. на кого-что, кем-чем күүни жеткенче көрүп алар (көрүп ал-), көзин алып болбос (алып болбо-); **не мочь любоваться друг на друга** бой-бойынан көстөрин алып болбос

НАЛЯПАТЬ сов. см. ляпать

НАМАГНИТИТЬ сов. что магниттеп салар (магниттеп сал-); **намагнитить сталь** болотты магниттеп салар

НАМАГНИТИТЬСЯ сов. что магниттелип калар (магниттелип кал-); **металл намагнитился** болотты магниттеп салар

НАМАГНИЧИВАТЬ несов. см. намагнитить

НАМАГНИЧИВАТЬСЯ несов. см. намагнититься

НАМА́ЗАТЬ сов. 1. что, чего сүртүп салар (сүртүп сал-), уймап салар (уймап сал-); **намазать хлеб маслом** калашка сарју сүртүп салар; 2. кого-что; разг. (напачкать) уймап салар; **намазать одежду** кийимди уймап салар; 3. что, чего и без доп.; разг. (плохо нарисовать) уймап салар, уймаштап салар (уймаштап сал-); **намазать красками** будукла уймап салар

НАМА́ЗАТЬСЯ сов. сүртүнип алар (сүртүнип ал-), уйманып алар (уйманып ал-); **намазаться кремом** кремле сүртүнип алар

НАМА́ЗЫВАТЬ несов. см. намазывать

НАМА́ЗЫВАТЬСЯ несов. см. намазаться

НАМАЛЕВА́ТЬ несов.; разг. см. ма-левать

НАМА́ЛЫВАТЬ несов. см. намолоть

НАМЕТАТЬ

НАМАРА́ТЬ *сов. что и без доп.; разг.* уймап салар (уймап сал-), киртидип салар (киртидип сал-); **намарать одежду** кийимин киртидип салар

НАМАРИНОВА́ТЬ *сов. чего* тузап салар (тузап сал-); **намариновать грибов** мешке тузап салар

НАМА́СЛИВАТЬ *несов. см. нама́сливать*

НАМА́СЛИТЬ *сов. что; разг.* сарјулап салар (сарјулап сал-), ўстеп салар (ўстеп сал-); **намаслить хлеб** калашты сарјулап салар

НАМАТРА́СНИК и **НАМАТРА́ЦНИК** *м.* матрацтын кыбы

НАМА́ТЫВАТЬ *несов. см. намота́ть*

НАМА́ТЫВАТЬСЯ I *несов. см. намота́ться I*

НАМА́ТЫВАТЬСЯ II *несов. см. намота́ться II*

НАМА́ЧИВАТЬ *несов.* ўлўштеер (ўлўште-), чыктыдар (чыктыт-); **намачивать повязку** тагышкакты ўлўштеер

НАМЕЖЕВА́ТЬ *сов. что, чего* кемјип бөлип салар (бөлип сал-); **намежевать участки** участокторды кемјип, бөлип салар

НАМЕ́К *м.* темдектеп айтканы; **понять наме́к** темдектеп айтканын аайлап ийер

НАМЕКА́ТЬ *несов. см. наме́кнۇть*

НАМЕ́КНУТЬ *сов. на кого-что* темдектеп айдып ийер (айдып ий-); **наме́кнуть другу** нөкөрине темдектеп айдып ийер

НАМЕ́ЛИВАТЬ *несов. см. намелі́ть*

НАМЕЛІ́ТЬ *сов. что* мелле уймап салар (уймап сал-); **намелить ограду** чеденди мелле уймап салар

НАМЕНЯ́ТЬ *сов. что, чего* 1. (*выменять*) толып алар (толып ал-), солып алар (солып ал-); **наменять марки для коллекции** јуунтыда маркаларды толып алар; 2. (*разменять*) ооктоп салар (ооктоп сал-); **наменять тысячу** бир мунды ооктоп салар

НАМЕРЕВА́ТЬСЯ *несов. с неопр. накл.* умзанар (умзан-); **намереваться поехать** барарга умзанар

НАМЕ́РЕНИЕ *с.* умзаныш, умзанары, кўўн-санаа; **иметь благие намерения** јакшы кўўн-санаалу болор

НАМЕ́РЕННО *нареч.* өнөтийин; **намеренно молчать** өнөтийин унчукпас

НАМЕ́РЕННЫЙ, -ая, -ое өнөтийин; **намеренное оскорбление** өнөтийин ачындырып айтканы

НАМЕРЗА́ТЬ *несов. см. намёрзнуть I*

НАМЕ́РЗНУТЬ *сов.* тонуп калар (тонуп кал-); **лёд намёрзнул** тош тонуп калды

НАМЕ́РИТЬ *сов. что, чего* кемјип берер (кемјип бер-); **намерить покупателю** садыжып келген кижиге кемјип берер

НА́МЕРТВО *нареч.; разг.* бек; **закрыть намертво** бек бөктөп салар

НАМЕСИ́ТЬ *сов. что, чего* тудуп салар (тудуп сал-); **намесить теста** кулур тудуп салар

НАМЕСТИ́ *сов. что, чего* 1. (*мести, собрать*) чога јалмап салар (јалмап сал-); **намести мусор** сўрее-чөпти чога јалмап салар; 2. (*нанести – о ветре*) учурып экелип салар (учуртып экелип сал-); (*о выюге*) шуурып салар (шуурып сал-); **ветром намело листья** салкын јалбырактарды учурып экелип салды

НАМЕ́СТНИК *м.; ист.* наместник

НАМЕ́ТАННЫЙ, -ая, -ое 1. тургузып салган, салып салган; **наметанные стога** салып салган обоолор; 2. (*натренированный о глазе, руке*) темигип калган; **наметанный глаз** темигип калган көс

НАМЕТА́ТЬ I *несов. см. наме́сти*

НАМЕТА́ТЬ II *сов.* 1. *что, чего* (*накидать, набросать*) салып салар (салып сал-), тургузып салар (тургузып сал-); **наметать много стогов** көп обоолор тургузып салар; 2. *разг.* темиктирип алар (темиктирип ал-); **наметать руку** колын темиктирип алар

НАМЕТАТЬ

НАМЕТАТЬ III *сов.* что көктөп салар (көктөп сал-), шидеп салар (шидеп сал-); **наметать шов** јикти көктөп салар

НАМЭТИТЬ I *сов.* что 1. темдектеп салар (темдектеп сал-), таңмалап салар (таңмалап сал-), имдеп салар (имдеп сал-); **наметить дерево** агашты темдектеп салар; 2. (*разработать предварительно*) тургузып салар (тургузып сал-); **наметить план** план тургузып салар

НАМЭТИТЬ II *сов.* 1. что; *разг.* (*нацелить*) шыкап алар (шыкап ал-); **наметить ружьё** мылтыкты шыкап алар; 2. что (*взять на примету*) темдектеп алар (темдектеп ал-); **наметить вдали дерево** ыраакта агашты темдектеп алар; 3. (*заранее определить срок, совершение какого-л. действия и т.п.*) темдектеп алар; **наметить день отъезда** атанатан күнди темдектеп алар

НАМЭТИТЬСЯ I *сов.* 1. (*обозначиться*) көрүнип келер (көрүнип кел-); **наметились усы** сагал көрүнип келди; 2. (*появиться в перспективе, определиться*) темдектелип келер (темдектелип кел-); **наметилась новая работа** јангы иш темдектелип келди

НАМЭТИТЬСЯ II *сов.* (*нацелиться*) шыкап алар (шыкап ал-); **наметиться в мишень** таңманы шыкап алар

НАМЭТКА I *ж.* 1. им, темдек; **намётка на ткани** бөстөги темдек; 2. (*нитка*) темдек учук; **выдернуть намётку** темдек учукты чыгара тартып ийер

НАМЭТКА II *ж.* (*предположение*) темдектеери, темдектелери; **намётка плана** планнын темдектелери

НАМЭТЫВАТЬ I *несов. см.* **наметать** I

НАМЭТЫВАТЬ II *несов. см.* **наметать** II

НАМЕЧАТЬ I *несов. см.* **наметить** I

НАМЕЧАТЬ II *несов. см.* **наметить** II

НАМЕЧАТЬСЯ I *несов. см.* **наметиться** I

НАМЕЧАТЬСЯ II *несов.* темдектелер (темдектел-); **намечается проведение семинара** семинар өткүрери темдектелет

НАМЕШАТЬ *сов.* что, чего; *разг.* кожуп булгап салар (булгап сал-); **намешать дрожжей в тесто** кулурга ачыткы кожуп булгап салар

НАМЭШИВАТЬ I *несов. см.* **намесить**
НАМЭШИВАТЬ II *несов. см.* **намешать**

НАМИНАТЬ *несов. см.* **намять**

НАМНОГО *нареч.* канча катапка; **намного больше** канча катапка көп

НАМОГИЛЬНЫЙ, -ая, -ое сөөк үстиндеги; **намогильный памятник** сөөк үстиндеги кереес

НАМОЗОЛИТЬ *сов.* что; *разг.* суулантыдып алар (суулантыдып ал-); **намозолить пятки** чончойды суулантыдып алар; ♦ **намозолить глаза** көс өйкөөр

НАМОКАТЬ *несов. см.* **намокнуть**

НАМОКНУТЬ *сов.* үлүштеле берер (үлүштеле бер-), чыктып калар (чыктып кал-), суулана берер (суулана бер), сууга өдө берер (өдө бер-); **намокнуть под дождём** јаашка өдө берер

НАМОЛАЧИВАТЬ *несов. см.* **намоло- тить**

НАМОЛОТИТЬ *сов.* что, чего согуп салар (согуп сал-); **намолотить ржи** арыш согуп салар

НАМОЛОТЬ *сов.* что, чего теермендеп салар (теермендеп сал-); **намолоть кофе** кофе теермендеп салар

НАМОРАЖИВАТЬ *несов. см.* **наморозить**

НАМОРИТЬ *сов.* 1. что, кого-чего (*моря, истребить*) корондоп салар (корондоп сал-); **наморить тараканов** таракандар корондоп салар; 2. что, чего; *спец.* (*приготовить морением*) морилкалап салар (морилкалап сал-); **наморить дуб** эрмен агашты морилкалап салар

НАМЯТЬ

НАМОРОЗИТЬ *сов. что, чего* тонгырып салар (тонгырып сал-); **наморозить рыбы** балык тонгырып салар

НАМОРОЗИТЬСЯ *сов.; разг.* тонуп калар (тонуп кал-); **наморозиться на улице** тышкары тонуп калар

НАМО́ЩЕННЫЙ, -ая, -ое чырышту, чырышталган; **наморщенное лицо** чырышталган жүс

НАМО́ЩИВАТЬ *несов. см. намощить*

НАМО́ЩИТЬ *сов. что* чырчыйтып ийер (чырчыйтып ий-); **наморщить нос** тумчугын чырчыйтып ийер

НАМО́ЩИТЬСЯ *сов. 1.* чырчыйып калар (чырчыйып кал-); **лицо наморщилось** жүс чырчыйып калган; **2.** (*покрыться лёгкими волнами, рябью – о водной поверхности*) толкулана берер (толкулана бер-); **озеро наморщилось** көл толкулана берди

НАМОТА́ТЬ *сов. что, чего* ороп салар (ороп салар-), толгоп салар (толгоп сал-); **намотать нитки** учукты толгоп салар

НАМОТА́ТЬСЯ *сов. на что* ороло берер (ороло бер-), толголо берер (толголо бер-); **быстро намотаться** түрген ороло берер

НАМО́ТОЧНЫЙ, -ая, -ое ороор, толгоор; **намоточная машина** толгоор машина

НАМОЧИ́ТЬ *сов. 1. что* үлүштеп салар (үлүштеп сал-), чыктыдып салар (чыктыдып сал-), суулап салар (суулап сал-); **намочить ноги** буттарын үлүштеп алар; **2. что, чего** (*приготовить мочением в каком-л. количестве*) жибидип салар (жибидип сал-); **намочить яблок** аламалар жибидип салар

НАМУДРИ́ТЬ *см. мудрить*

НАМУ́СОРИТЬ *сов.; разг.* сүреелеп салар (сүреелеп сал-), киртидип салар (киртидип сал-), кирлеп салар (кирлеп сал-), быјарсыдып салар (быјарсыдып сал-); **намусорить в доме** туранын ичин киртидип салар

НАМУТИ́ТЬ *сов. что 1.* кир көдүрип салар (көдүрип сал-); **намутить в колодце** кутукта суунын кирин көдүрип салар; **2. перен., разг.** (*подстрекнув к ссоре, вызвать смуту*) тал-табыш чыгарып салар (чыгарып сал-); **намутить ложными слухами** төгүн копторло тал-табыш чыгарып салар

НАМУ́ЧИТЬ *сов. кого-что; разг.* шыраладып салар (шыраладып сал-), кыйнап салар (кыйнап сал-); **намучить вопросами** сурактарла кыйнап салар

НАМУ́ЧИТЬСЯ *сов.; разг.* шыралап калар (шыралап кал-), кыйналып калар (кыйналып кал-); **намучиться в дороге** жолдо шыралап калар

НАМЫВА́ТЬ *несов. см. намыть*

НАМЫВА́ТЬСЯ *несов. см. намыться*

НАМЫВНО́Й, -ая, -ое јунулган; **намывное золото** јунулган алтын

НАМЫ́ЛИВАТЬ *несов. см. намылить*

НАМЫ́ЛИВАТЬСЯ *несов. см. намылиться*

НАМЫ́ЛИТЬ *сов. что* самындап салар (самындап сал-); **намылить лицо** јүсти самындап салар

НАМЫ́ЛИТЬСЯ *сов. самынданып алар (самынданып ал-); быстро намылиться* түрген самынданып алар

НАМЫ́ТЬ *сов. что, чего 1. разг.* (*вымыть*) јунуп салар (јунуп сал-); **намыть посуды** казан-айак јунуп салар; **2.** (*нанести течением*) агызып экелип салар (экелип сал-); **намыть песок** кумак агызып экелип салар; **3.** (*промывая водой песок, добыть золото*) јунуп алар (јунуп ал-); **намыть золота** алтын јунуп алар

НАМЫ́ТЬСЯ *сов.; разг.* јазап јунунып алар (јунунып ал-); **намыться в бане** мылчада јазап јунунып алар

НАМЯТЬ *сов. 1. что, чего* былчып салар (былчып сал-), балбарып салар (балбарып сал-); **намять глины** той балкаш былчып салар; **2. что; разг.** (*давлением или трением причинить боль*) ойкөп салар

НАНАЙСКИЙ

(ойкөп сал-), жыжып салар (жыжып сал-); **сумка намяла плечо** сумка ийинди ойкөп салды; ♦ **намять бока** токтоптоп салар

НАНА́ЙСКИЙ, -ая, -ое нанай; **нанайский язык** нанай тил

НАНА́ЙЦЫ *мн.* нанайлар, нанай албаты // *ед.* **нанайец** *м.* нанай эр киж, нанай укту эр киж; **нанайка** *ж.* нанай үй киж, нанай укту үй киж

НАНА́ШИВАТЬ *несов. см.* **наносить**

НАНЕСТИ́ *сов.* 1. **чего** (*принести*) экелип салар (экелип сал-); **гости нанесли подарков** айылчылар сыйлар экелип салды; 2. **что** (*обозначить, отметить на чём-л.*) темдектеп салар (темдектеп сал-); **нанести на карту** картага темдектеп салар; 3. **что** (*причинить что-л.*) жетирип салар (жетирип сал-); **нанести вред** жаман салтарын жетирип салар

НАНИЗÁТЬ *сов. что, чего см.* **низать**

НАНИ́ЗЫВАТЬ *несов.* тизер (тис-); **нанизывать бусы** јинји тизер

НАНИМА́ТЕЛЬ *м.* јалдаачы, јалдаар киж; **наниматель рабочей силы** иштеер улус јалдаар киж

НАНИМА́ТЬ *несов. см.* **нанять**

НАНИМА́ТЬСЯ *несов. см.* **наняться**

НА́НКА *ж.* нанка (*бөс*)

НА́НОВО *нареч.; разг.* јангыдан, катап; **начать всё наново** үзе немени јангыдан баштаар

НАНОСИ́ТЬ I *сов.* экелип салар (экелип сал-), тажып салар (тажып сал-); **наносить камни** таштар экелип салар

НАНОСИ́ТЬ II *несов. см.* **нанести**

НА́НСУК *м.* наносук (*бөс*)

НАНИ́ОХАТЬСЯ *сов.; разг.* јыткарып алар (јыткарып ал-); **нанюхаться духов** духи јыткарып алар; **нанюхаться газу** газ јыткарып алар

НАНЯ́ТЬ *сов. кого-что* јалдап алар (јалдап ал-); **нанять служанку** јалчы үй киж јалдап алар; **нанять машину** көлүк јалдап алар

НАНЯ́ТЬСЯ *сов.* јалданып алар (јалданып ал-); **наняться колоть дрова** одын јарарга јалданып алар

НАОБЕЩÁТЬ *сов. что, чего; разг.* сөзүн берип салар (берип сал-); **наобещать подарков** көп сый эдерге сөзүн берип салар

НАОБОРО́Т *нареч.* 1. (*противоположной стороной*) тескери; **прочитать слово наоборот** сөсти тескери кычырып ийер; 2. (*превратно*) тескери, јастыра; **понять сказанное наоборот** айтканын јастыра айлаар; **делать наоборот** тескери эдер; 3. *в знач. вводн. сл.* карын; **силы не убавлялись, наоборот, возрастали** күчи астабай, карын, көптөп турды; 4. *частица (при противопоставлении)* јок; **Ты сердисься?** – **Наоборот.** Сен ачынып турун ба? – Јок; ♦ **с точностью до наоборот** *разг., шутл.* сан тескери

НАОБУ́М *нареч.; разг.* сананбай ла, сананбастан, белетенбестен; **отвечать наобум** белетенбестен каруу берер; **делать наобум** сананбастан эдер

НАОРА́ТЬ *сов.; разг.* кыйгырып ийер (кыйгырып ий-), багырып ийер (багырып ий-), кышкырып ийер (кышкырып ий-); **наорать на ребёнка** балага багырып ийер

НАО́ТМАШЬ *нареч.* талайып; **ударить наотмашь** талайып согуп ийер

НАОТРЕ́З *нареч.* торт, чек, кезе; **отказаться наотрез** чек мойножып ийер

НАПА́ДАТЬ *сов.* көп тўжўп калар (тўжўп кал-); **нападало много листьев** көп јалбырактар тўжўп калды

НАПАДА́ТЬ I *несов. см.* **напасть I**

НАПАДА́ТЬ II *несов. см.* **напасть II**

НАПАДА́ЮЩИЙ, -ая, -ое *спорт.* табараачы; **нападающий команды** команданын табараачызы

НАПАДЕ́НИЕ *с.* табару; **отражать нападение** табаруга удурлажар

НАПА́ДКИ *только мн.* бурулаары, јыжынары, кызары, кыстаары; **подвер-**

гаться нападкам кыстадар; **накинуться** с нападками бурулап чурап барар

НАПÁИВАТЬ I *несов. см. напоить*

НАПÁИВАТЬ II *несов. см. напáять*

НАПÁКОСТИТЬ и **НАПÁКОСТНИЧАТЬ** *сов.; разг. кылынып салар (кылынып сал-); напакостить в городе* калада кылынып салар

НАПÁЛМ *м. напалм*

НАПÁЛЫВАТЬ *несов. см. наполóть*

НАПÁРИВАТЬ *несов. см. напáрить*

НАПÁРИТЬ *сов. 1. что, чего* бууга быжырып салар (быжырып сал-); **напарить овощей** маала ашты бууга быжырып салар; **2. кого-что; разг. (попарить)** бууга изидип ийер (изидип ий-); **напарить ноги** буттарын бууга изидип ийер

НАПÁРИТЬСЯ *сов.; разг. бууга изидинип алар (изидинип ал-); напариться в бане мылчада бууга изидинип алар*

НАПÁРНИК *м. и НАПÁРНИЦА ж.; разг. кожо иштеп турган кижиге; шофёры-напарники* кожо иштеп турган шофёрлор

НАПÁРЫВАТЬ I *несов. см. напорóть I*

НАПÁРЫВАТЬ II *несов. см. напорóть II*

НАПÁРЫВАТЬСЯ *несов. см. напорóться*

НАПАСÁТЬСЯ *несов. см. напастись*

НАПАСТÍСЬ I *сов. чего; разг. (с отриц. «не») жеткилдеп болбос (жеткилдеп болбо-); на вас не напасёшься еды* слерди курсакла жеткилдеп болбозың

НАПАСТÍСЬ II *сов.; разг. (вдоволь понастись)* тойо отоп алар (отоп ал-); **овцы напаслись** койлор тойо отоп алды

НАПÁСТЬ I *сов. на кого-что 1. чурап барар (чурап бар-); зверь напал на человека* ан кижиге чурап барды; **2. разг. (обрушиться на кого-л. с нападками)** чурап барар, калып барар (калып бар-); **напасть на критиков** критиктерге калып барар; **3. (натолкнуться на что-л.)** туштай берер (туштай бер-), учурай берер (учурай бер-);

напасть на грибное место мешкелү жерге учурай берер; **4. (внезапно охватить кого-л., овладеть кем-л.)** табарар (табар-); **тоска напала** кунукчыл табарды; **озноб напал** соогы жайылып баштады; **страх напал** коркып баштады

НАПÁСТЬ II *ж.; разг. (беда, несчастье)* жеткер, түбек, шыра; **Что за напасть такая?** Бу не болгон шыра?

НАПАХÁТЬ *сов. что, чего* сүрүп салар (сүрүп сал-); **напахать тысячу гектаров** бир мун гектар жер сүрүп салар

НАПÁХИВАТЬ *несов. см. напахать*

НАПÁЧКАТЬ *сов. уймап салар (уймап сал-), киртидип салар (киртидип сал-); напачкать одежду* кийимди киртидип салар; **напачкать краской** будукла уймап салар

НАПАЯТЬ *сов. что* кандап салар (кандап сал-); **напаять оловом** теленирле кандап салар

НАПÉВ *м. күү; народные напевы* албатынын күүлери; **плясовой напев** биенин күүзи

НАПЕВАТЬ *несов. 1. см. напéть; 2. (петь тихо, вполголоса)* араай кожондоор (кожондо-); **напевать песенку** араай кожон кожондоор

НАПÉВНЫЙ, -ая, -ое күүлик; **напевные стихи** күүлик үлгерлер

НАПЕКÁТЬ *несов. см. напéчь*

НАПЕРЕБОЙ *нареч. блаажа-тартыжа; все говорили наперебой* бастыразы блаажа-тартыжа айдып турды

НАПЕРЕВÉС *нареч. саба базар, саба тудар; держать винтовку наперевес* мылтыкты саба тудар

НАПЕРЕГОНКÍ *нареч.; разг. жарыжып, акалажып; пуститься наперегонки* жарыжып жүгүрер; **бежать наперегонки** акалажып жүгүрер

НАПЕРЕКОР **1. нареч. удурлажып; говорить наперекор** удурлажып айдар; **2. предлог с дат.-направ. п. (вопреки)** удура; **наперекор обычаю** чүм-жанга удура

НАПЕРЕКОСЯК

НАПЕРЕКОСЯК нареч.; разг. оно-ры-тескери; **жизнь пошла наперекосяк** жүрүм оноры-тескери барып баштады

НАПЕРЕРЁЗ нареч. кечире, бажарлап, баш артыктап, кууй; **побежать наперерез** жолын бажарлап жүгүрер; **броситься наперерез машине** көлүктин жолын кечире жүгүрер

НАПЕРЕРЫВ нареч. блаажа-тартыжа; **все кричат наперерыв** үзе улус блаажа-тартыжа кыйгырыжат

НАПЕРЕХВАТ нареч. туйуктап, кууй; **лететь наперехват** жолын туйуктап учар; **бежать наперехват беглецам** качкындардын жолын кууй жүгүрер

НАПЕРЕЧЁТ нареч. 1. (без исключения) ончозын, бастыразын; **знать всех наперечёт** үезин билер; 2. в знач. сказ. (немного, ограниченное количество) тоолу ла; **такие люди наперечёт** мындый улус тоолу ла

НАПЁРНИК м.; разг. жастыктын кыбы; **шить наперник для подушки** жастыктын кыбын көктөп салар

НАПЁРСТОК м. оймок; **потерять напёрсток** оймокты жылытып салар; ♦ с напёрсток оймокчо

НАПЁРЧИВАТЬ несов. см. наперчить

НАПЕРЧИТЬ сов. что мырчтап салар (мырчтап сал-); **наперчить бульон** мўнди мырчтап салар

НАПЁТЬ сов. 1. күү ойноп ийер (ойноп ий-); **напеть знакомую мелодию** таныш күүни ойноп ийер; 2. (спеть) кожондоп берер (кожондоп бер-); **напеть много песен** көп кожондор кожондоп берер

НАПЁТЬСЯ сов.; разг. кожондоп алар (кожондоп ал-); **и напелись, и наплясались** кожондоп то алдылар, бижелеп те алдылар

НАПЕЧАТАТЬ сов. что кепке базып салар (базып салар-), кепке чыгарып салар (чыгарып салар-); **напечатать книгу** бичикти кепке чыгарып салар

НАПЕЧАТАТЬСЯ сов. кепке базылып калар (базылып кал-), кепке чыгарылып калар (чыгарылып кал-); **журнал напечатался** журнал кепке базылып калды

НАПЁЧЬ сов. 1. что, чего быжырып салар (быжырып сал-); **напечь блинов** блиналар быжырып салар; 2. что безл.; разг. (перегреть солнечными лучами) тын изидип салар (изидип сал-), кўн өдүп калар (өдүп кал-); **напекло голову** башка кўн өдүп калды

НАПИВАТЬСЯ несов. см. напиться

НАПИЛИВАТЬ несов. см. напилить

НАПИЛИТЬ сов. что кезип салар (кезип сал-); **напилить дров** одын кезип салар

НАПИЛЬНИК м. эгү; **трёхгранный напильник** үч кырлу эгү

НАПИРАТЬ несов. на кого-что 1. (нажимать) кыстаар (кыста-), кызар (кыс-); **толпа напирает со всех сторон** жуулган улус бастыра жанынан кыстайт; 2. (обращать особое внимание) ажару эдер (эт-); **напирать на золотые буквы** алтын таныктарга ажару эдер

НАПИСАНИЕ с. бичири, бичилери; **двойное написание слова** сөстүн эки башка бичилери; **правильное написание слова** сөсти чын бичири

НАПИСАТЬ сов. что 1. бичип салар (бичип сал-); **написать буквы** таныктар бичип салар; **написать письмо** самара бичип салар; 2. (сочинить, создать произведение) чўмдеп салар (чўмдеп сал-); **написать стихотворение** үлгер чўмдеп салар; 3. кого, что (нарисовать) журап салар (журап сал-); **написать портрет** портрет журап салар

НАПИТАТЬ сов. чыктыдып салар (чыктыдып сал-); **напитать почву влагой** жерди суула чыктыдып салар

НАПИТАТЬСЯ сов. чыктып калар (чыктып кал-), чык тартып алар (тартып ал-); **земля напилась водой** жер чык тартып алды

НАПЛЕТАТЬ

НАПІТОК *м.* суузын; прохладительные напитки соок суузындар

НАПІТЫВАТЬ *несов. см. напитать*

НАПІТЫВАТЬСЯ *несов. см. напитаться*

НАПІТЬСЯ *сов.* 1. ичипалар (ичипал-); **напиться холодной воды** соок суу ичип алар; 2. *разг. (стать пьяным)* ичинип алар (ичинип ал-); **напиться на празднике** байрамда ичинип алар

НАПИХАТЬ *сов. что, чего; разг.* кептеп салар (кептеп сал-), толтырып салар (толтырып сал-); **напихать вещей в мешок** кийимди таарга кептеп салар

НАПИХИВАТЬ *несов. см. напихать*

НАПИЧКАТЬ *сов. кого.; разг.* кептеп салар (кептеп сал-), тыгып салар (тыгып сал-); **напичкать рот конфетой** конфетти оозына кептеп алар

НАПЛАВАТЬ *сов. что; разг.* (бир канча јерди) эжинип өдө берер (өдө бер-); **наплавать километр** бир километр јерди эжинип өдө берер

НАПЛАВАТЬСЯ *сов.; разг.* эжинип алар (эжинип ал-); **наплаваться летом** јайгыда эжинип алар

НАПЛАВИТЬ *сов.* кайылтып салар (кайылтып сал-); **наплавить металл** темирди кайылтып салар

НАПЛАВКА *ж.; спец.* темир кайылтары; **наплавка металла** темир кайылтары

НАПЛАВЛЯТЬ *несов. см. наплавить*

НАПЛАВЛЯТЬСЯ *несов.* кайылар (кайыл-); **масло наплавилось** сарју кайылды

НАПЛАВНОЎ, ая, -ое: **наплавной мост** сууда кайкалап турар күр

НАПЛАКАННЫЙ, -ая, -ое *разг.* ыйлаган; **наплаканные глаза** ыйлаган көстөр

НАПЛАКАТЬ *сов.* көзи кызарганча (көзи тишкенче) ыйлап алар (ыйлап ал-); **наплакать вечер** энир туркунына көзи кызарганча ыйлап алар; ♦ **кот наплакал** *разг., шутл.* сүрекей ас

НАПЛАКАТЬСЯ *сов.* көп ыйлаар (ыйла-); **наплакаться при расставании** айрылыш тужында көп ыйлаар

НАПЛАСТАТЬ *сов. что; разг.* тилимдеп кезип салар (кезип сал-); **напластать рыбы для соления** балыкты тузаарга тилимдеп кезип салар

НАПЛАСТОВАНИЕ *с.* 1. тилимдеп кезери; 2. (*наслоение*) катталышканы; **исторические напластования** түүкиде катталышкан учуралдар

НАПЛАСТОВАТЬ *сов. что* каттап салар (каттап салар-); **напластовать удобрения** удобрениени каттап салар

НАПЛАСТОВАТЬСЯ *сов.* катталып калар (катталып кал-); **глина напластовалась на чернозём** той балкаш кара јердин үстине катталып калган

НАПЛАСТОВЫВАТЬ *несов. см. напластовать*

НАПЛЕВАТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое *разг.* керексинбей; **наплевательское отношение к работе** ишти керексинбей бүдүрери

НАПЛЕВАТЬ *сов.* түкүрип салар (түкүрип сал-); **наплевать на землю** јерге түкүрип салар

НАПЛЕСКАТЬ *сов. что, чего* чачылтып салар (чачылтып сал-); **наплескать воды на пол** полго суу чачылтып салар

НАПЛЕСКАТЬСЯ *сов.; разг.* чакпыланып алар (чакпыланып ал-); **наплескаться в речке** сууда чакпыланып алар

НАПЛЁСКИВАТЬ *несов. см. наплескать*

НАПЛЁСКИВАТЬСЯ *несов. см. наплескаться*

НАПЛЕСТИ *сов. что, чего* 1. (*изготовить плетением в каком-л. количестве*) өрүп салар (өрүп сал-); **наплесть десяток корзи** он калама өрүп салар; 2. *прост. (наболтать)* айдып салар (айдып сал-); **наплесть чепуху** болор-болбос неме айдып салар

НАПЛЕТАТЬ *несов. см. наплести* 1

НАПЛЕЧНИК

НАПЛЁЧНИК *м.* наплечник; **оторвать наплечник** наплечнигин үзе тартып ийер

НАПЛЁЧНЫЙ, -ая, -ое ийинге тагар; **наплечный ремень** ийинге тагар кур

НАПЛОДИТЬ *сов. что; разг.* көптөдө өскүрип алар (өскүрип ал-); **наплодить кроликов** кроликтер көптөдө өскүрип алар

НАПЛОДИТЬСЯ *сов.; разг.* көптөп калар (көптөп кал-); **наплодились насекомые** курт-конгыс көптөп калды

НАПЛЫВ *м.* 1. (то, что наплыло, натекло куда-л.) агып келери; **наплыв почвы** јердин агып келгени; 2. *перен. (прибытие, поступление кого-чего-л.)* көп келери, урулып келери; **наплыв туристов** туристтердин урулып келери; 3. *спец. (на дереве)* ур; (на копытах) тижик; **наплыв на копыте** туйгактагы тижик

НАПЛЫВАТЬ *несов. см. наплыть*

НАПЛЫТЬ *сов.* 1. на кого-что (плы-ва, натолкнуться) јүскенче табарып ийер (табарып ий-); **корабль наплыл на мель** кереп тайыс јерге јүскенче табарып ийди; 2. (скопиться во множестве) агып, чогулып калар (чогулып кал-); **наплыли водоросли** балар агып, чогулып калды

НАПЛЯСАТЬСЯ *сов.; разг.* бијелеп алар (бијелеп ал-); **наплясаться в молодости** јиит тужында бијелеп алар

НАПОВА́Л *нареч.* өлтүре; **ударить наповал** өлтүре согуп ийер

НАПОДДА́ТЬ *сов.; разг.* 1. (сильно ударить по чему-л.) ушта берип ийер (берип ий-), туда берип ийер; **наподдать тумачков** туда берип ийер; 2. (прибавить пар в бане) изү бууны тындыдып ийер (тындыдып ий-); **наподдать пару** изү бууны тындыдып ийер

НАПОДО́БИЕ *предлог с род. п.* ошкош, тўней, бүдүмдү; **брошка наподобие бабочки** көбөлөк бүдүмдү брошка

НАПОЙТЬ *сов.* 1. кого-что сугарып салар (сугарып сал-); **напоить коня** атты сугарып салар; 2. кого (угощая спиртными напитками, довести до опьянения) аракы

ичирип салар (ичирип сал-), эзиртип салар (эзиртип сал-); **напоить вином** вино ичирип салар; 3. *что; перен., высок. (наполнить, насытить чем-л.)* толтырып салар (толтырып сал-); **воздух напоён ароматом** јараш јыт кейди толтырып салды

НАПОКА́З *нареч.* көргүзе, көргүзү эдип; **собаку водили напоказ** ийтти көргүзү эдип апарып јүрдилер; **усердствовать напоказ** көргүзе албаданып турар

НАПОЛЗА́ТЬ *несов. см. наползти*

НАПОЛЗТИ *сов.* 1. на кого-, что-л. (ползя, натолкнуться) јылып тўртүлип калар (тўртүлип калар-); **наползти на преграду** јылып, буудакка тўртүлип калар; 2. (надвинуться на что-л., закрыть собой) јылыжып келер (јылыжып кел-); **наползли серые тучи** боро булуттар јылыжып келдилер; 3. (приползти в каком-л. количестве) јылыжып келер, јорголоп келер (јорголоп кел-); **наползли муравьи** чымалылар јорголоп келдилер

НАПОЛИРОВА́ТЬ *сов.* 1. *что* јалтырада јыжып салар (јыжып сал-); **наполировать металл** темирди јалтырада јыжып салар; 2. *что, чего (полируя, изготовить в каком-л. количестве)* јалтырада јыжып, белетеп салар (белетеп сал-); **наполировать детали** јалтырада јыжып, детальдар белетеп салар

НАПОЛИРОВА́ТЬ *несов. см. наполировать*

НАПОЛНЁНИЕ *с.* толтырары (от наполнить – наполнять), толоры (от наполниться – наполняться); **наполнение ведра** көнөктин толгоны

НАПОЛНИ́ТЕЛЬ *м.; спец.* толтырар неме; **наполнители полимеров** полимерлерди толтырар неме

НАПОЛНИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *спец.* толтырар, толтыратан; **наполнительный материал** толтыратан материал

НАПО́ЛНИТЬ *сов. что* толтырып салар (толтырып сал-); **наполнить комнату дымом** кыпты ышла толтырып салар; **уче-**

НАПОРОТЬСЯ

ники наполнили класс ўренчиктер классты толтырып салды

НАПОЛНИТЬСЯ *сов.* толуп калар (толуп кал-); **ведро наполнилось водой** көнөккө суу толуп калды

НАПОЛНЯТЬ *несов. см. наполнить*

НАПОЛНЯТЬСЯ *несов. см. наполниться*

НАПОЛОВИНУ *нареч.* жарымдай, тал-ортолой; **дом наполовину пуст** тура тал-ортолой куру; **сделать работу наполовину** ишти жарымдай эдип салар

НАПОЛОСКАТЬ *сов.; разг.* чайбап салар (чайбап сал-), жайып салар (жайып сал-); **наполоскать много вещей** көп кийим жайып салар

НАПОЛОТЬ *сов. что, чего; разг.* одоп салар (одоп сал-); **наполоть много грядок** көп грядкалар одоп салар

НАПОЛЬНЫЙ I, -ая, -ое (*устанавливаемый на полу*) полдо тургузар; **напольные часы** полдо тургузар час

НАПОЛЬНЫЙ II, -ая, -ое *с.-х.* (*устанавливаемый в поле*) жалаңда турар; (*устанавливаемый в открытом месте*) ачык жерде турар; **напольная печь** ачык жерде турар печке

НАПОМАДИТЬ *сов. что; разг.* помадала сүртүп салар (сүртүп сал-); **напомадить губы** эриндерди помадала сүртүп салар

НАПОМАДИТЬСЯ *сов.; разг.* помадала сүртүнип алар (сүртүнип ал-); **напомадиться перед встречей** туштажу алдында помадала сүртүнип алар

НАПОМИНАНИЕ *с.* эзедери, эзедиш, эске алындырары, эске алындырыш; **вторичное напоминание** экинчи катап эске алындырары; **делать без напоминания** эзедиш жогынан эдер

НАПОМИНАТЬ *несов.* **1.** *что* эзедер (эзет-), эске алындырар (алындыр-); **напоминать каждый раз** кажы ла катап эске алындырар; **2.** *кого-что* (*казаться похо-*

жим) жүзүндеш (кеберлеш, бүдүштеш) болор (бол-); **напоминать товарища** нөкөрине жүзүндеш болор

НАПОМНИТЬ *сов. что* эзедип ийер (эзедип ий-), эске алындырып ийер (алындырып ийер-); **напомнить о прошлом** өткөн өйди эске алындырып ийер

НАПОР *м.* **1.** тебү; **большой напор воды** суунын тың тебүзи; **2.** (*натиск*) ичкерлеери; **напор войск** черүнинг ичкерлегени; **3.** (*воздействие на кого-, что-л. с целью принуждения к чему-л.*) кызары, кыстаары; **напор со всех сторон** үзе жанынан кызары; **4.** *перен., разг.* (*настойчивость, напористость*) албаданары, күжүренери, турумкай болоры; **действовать с напором** албаданып эдер

НАПОРИСТОСТЬ *ж.* албаданчак болоры, турумкай болоры, күжүренкей болоры, жана баспазы; **напористость в достижении цели** амадузына жедерге албаданчак болоры

НАПОРИСТЫЙ, -ая, -ое *разг.* албаданчак, турумкай, күжүренкей, жана баспас; **напористый характер** турумкай кылык-жанду

НАПОРОТЬ I *сов.; разг.* (*повредить, ранить*) сайдыртып алар (сайдыртып ал-); **напороть руку на гвоздь** колын кадуга сайдыртып алар

НАПОРОТЬ II *сов. что, чего* (*распороть в каком-л. количестве*) сөгүп салар (сөгүп сал-); **напороть несколько брюк** бир канча штан сөгүп салар

НАПОРОТЬСЯ *сов. на что; разг.* **1.** (*повредить, поранить себе что-л.*) сайдыртып алар (сайдыртып ал-), сайынып алар (сайынып ал-); **напороться на гвоздь** кадуга сайынып алар; **2.** *на кого-что; перен.* (*столкнуться с кем-чем-л. неприятным*) учурап калар (учурап кал-), туштап калар (туштап кал-); **напороться на беду** түбекке учурап калар; **напороться на врага** өштүге туштап калар

НАПОРОШИТЬ

НАПОРОШИТЬ *сов. чего безл.* кыр-мактап салар (кырмактап сал-); **напорошило снегу** кар кырмактап салды

НАПОРТИТЬ *сов.; разг. 1. что* үреп салар (үреп сал-); **напортить игрушек** ойынчыктарды үреп салар; **2. кому-чему (причинить вред, навредить чему-л.)** үреп салар; **напортить делу** керекти үреп салар

НАПОСЛЕДОК *нареч.; разг. учында;* долго спорили, **напоследок разругались** узак блаашкылаган, учында керижип алгандар

НАПРАВИТЬ *сов. 1. что; в разн. знач.* ууландырып ийер (ууландырып ий-), ууламжылап ийер (ууламжылап ий-); **направить свой путь в город** жолын кала жаар ууландырып ийер; **направить внимание** аяруны ууландырып ийер; **направить разговор в другую сторону** куучынды өскө жанына ууламжылап ийер; **2. кого-что (адресовать, отправить)** аткарып ийер (аткарып ий-), ийе берер (ийе бер-); **направить больного к врачу** оору кижини врачка аткарып ийер; **направить письмо адресату** самараны адресатка ийе берер; **3. что; разг. (наладить)** жазап салар (жазап сал-); **направить станок** станокты жазап салар; **4. что (указать правильное направление в работе, деятельности и т.п.)** ууламжылап салар, баштандырып салар (баштандырып сал-); **направить работу** ишти баштандырып салар

НАПРАВИТЬСЯ *сов.* ууланьп ийер (ууланьп ий-); **направиться к лесу** агаш аразына ууланьп ийер

НАПРАВЛЕНИЕ *с. 1.* ууландыраы, ууламжылаары, баштандыраы; **направление внимания** аяруны ууландыраы; **2. (линия движения)** ууланары; **направление на север** түндүк жаар ууланары; **3. перен.; чего (путь развития какого-л. действия, явления и т.п.)** ууламжы; **направление политики** политиканын ууламжызы; **3. воен. (участок фронта)** ууламжы; **направление главного удара** баш согулта-

нын ууламжызы; **4. (течение, тенденция)** ууламжы, ууландыру; **литературные направления** литературалык ууламжылар; **5. (документ о назначении)** ууландыру; **направление к врачу** врачка ууландыру

НАПРАВЛЕННОСТЬ *ж.* ууланары; **направленность удара** согултанын ууланганы; **направленность мысли** санаанын ууланганы

НАПРАВЛЕННЫЙ, -ая, -ое ууланган; **направленный удар** ууланган согулта

НАПРАВЛЯТЬ *несов. см. направить*
НАПРАВЛЯТЬСЯ *несов. см. направиться*

НАПРАВЛЯЮЩИЙ *м.; воен.* баштаачы, баштап турган киж; **направляющий движения** кыймыгуны баштап турган киж

НАПРАВО *нареч.* он жанына, он жанында; **повернуть направо** он жанына бурьы; **направо от дома** туранын он жанында; ♦ **раздавать направо и налево** аайы-бажы жок үлеер

НАПРАКТИКОВАТЬСЯ *сов.; разг.* темигип калар (темигип кал-); **напрактиковаться во французском языке** француз тилле куучындажарга темигип калар

НАПРАСЛИНА *ж.; разг.* жабарлаш, калас бурулаары; **возвести напраслину** калас бурулар

НАПРАСНО *нареч.* темей, калас, тегин јерге; **напрасно стараться** тегин јерге албаданар; **напрасно плакать** калас ыйлаар

НАПРАСНЫЙ, -ая, -ое **1. (бесполезный)** тузазы жок, темей, калас; **напрасные попытки** тузазы жок албаданыш; **2. (неосновательный)** калас, төзөмөл жок; **напрасный страх** калас коркыыры

НАПРАШИВАТЬСЯ *несов. 1. см. попроситься; 2. перен. (приходить на ум)* суранар (суран-); **напрашивается вывод** түп-шүүлте суранат

НАПРИМЕР *вводн. сл.* темдектезе; **например, пойти за грибами** темдектезе, мешкелеп барар

НАПРЯМИК

НАПРОКА́ЗНИЧАТЬ *сов.; разг.* баштактанып салар (баштактанып сал-), кылынып салар (кылынып сал-); **напроказничать в огороде** маалада баштактанып салар

НАПРОКА́Т *нареч.* удурумга тудунарга; **взять напрокат машину** удурумга тудунарга көлүк алар

НАПРОЛЁТ *нареч.; разг.* токтоду жогынан, үзүк жогынан; **работать всю ночь напролёт** түниле токтоду жогынан иштеер

НАПРОЛО́М *нареч.; разг.* көндүре, көндүрезине; **идти напролом** көндүре барар

НАПРОПАЛЮ́Ю *нареч.; разг.* алды-кийнин сананбай; **веселиться напропалую** алды-кийнин сананбай көкиир

НАПРОРО́ЧИТЬ *сов.* белгелеп салар (белгелеп сал-); **напророчить беду** жеткер белгелеп салар

НАПРОСИ́ТЬСЯ *сов.; разг.* суранып алар (суранып ал-); **напроситься в гости** айылдап келерге суранып алар

НАПРО́ТИВ **1.** *нареч. (на противоположной стороне)* одоштой, одожында; **он живёт напротив** ол одоштой жадып жат; **дом напротив** одожында тура; **2.** *нареч. (наперекор)* өнөтийин, тескери; **всё делать напротив** ончозын тескери эдер; **3.** *вводн. сл. и частица* карын; **не глупый, напротив, умён** тenek эмес, карын санаалу; **4.** *кого-чего, предлог с род. п.* удура, одоштой; **жить напротив** гостиницы конор турага удура жадар; **сесть напротив друг друга** бой-бойына удура отурып алар

НАПРО́ЧЬ *нареч.; разг.* жок этире; **отрубить напрочь** жок этире кезе чабып ийер

НАПРУЖИ́ННТЬ *сов. см. пружинить*
НАПРУЖИ́ННТЬСЯ *сов. см. пружиниться*

НАПРЮ́ЖИТЬ *сов.; разг.* тындыдып ийер (тындыдып ий-); **напружить мускулы** балтырларын тындыдып ийер

НАПРЮ́ЖИТЬСЯ *сов.; разг.* тынгий берер (тынгий бер-); **мускулы напружились** балтырлар тынгий берди

НАПРЬИ́ГАТЬСЯ *сов.; разг.* калып алар (калып ал-); **напрыгаться на батуте** батутта калып алар

НАПРЬИ́СКАТЬ *сов. что; разг.* чачылтып салар (чачылтып сал-); **напрыскать лицо водой** жүзине суу чачылтып салар

НАПРЬИ́СКИВАТЬ *несов. см. напрыскать*

НАПРЯГÁТЬ *несов. см. напрячь*

НАПРЯГÁТЬСЯ *несов. см. напрячься*

НАПРЯЖÉНИЕ *с.* **1.** тындыдары, тындыыры; **напряжение мускул** балтырлар тындыыры; **2.** (*сосредоточение сил, внимания*) аяру эдери; **слушать с напряжением** аяру эдип угар; **3.** (*затруднённое положение, состояние*) күч айалга, кызу айалга; **напряжение на работе** иштеги күч айалга; **4.** *физ., тех.* напряжение; **механическое напряжение** механикалык напряжение; **электрическое напряжение** электрический напряжение

НАПРЯЖЁ́ННОСТЬ *ж.* **1.** болоры; **напряжённость внимания** аярунын тынгытту болоры; **2.** (*затрата больших усилий, внимания и т.п.*) күч болоры; **напряжённость труда** иштин күч болгоны; **3.** (*затруднённое положение, состояние*) күч айалга, кызу айалга; **напряжённость в международных отношениях** телекейлик колбуларда кызу айалга; **4.** *физ., тех.* напряжённость

НАПРЯЖЁ́ННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*находящийся в состоянии напряжения*) тынгыткан, тынгытту; **напряжённые мускулы** тынгыткан балтырлар; **2.** (*требующий больших усилий, внимания и т.п.*) уур, күч; **напряжённая работа** уур иш; **напряжённый разговор** күч куучын

НАПРЯМИ́К *нареч.; разг.* **1.** чике; **ехать напрямик** чике барар; **2.** *перен. (без утайки, без обиняков)* чикезинче; **сказать напрямик** чикезинче айдар

НАПРЯМУЮ

НАПРЯМУЮ нареч.; разг. см. **напря- мик**

НАПРЯСТЬ сов. что, чего көп иирип салар (ирип сал-); **напрясть шерсти** көп тук иирип салар

НАПРЯЧЬ сов. что 1. (сделать упру- гим) тындып ийер (тындып ий-); **на- прячь мышцы** балтырларды тындып ийер; 2. (приложить усилие) албаданып ийер (албаданып ий-), чырмайып ийер (чырмайып ий-); **напрячь зрение** жазап көрөргө албаданып ийер; **напрячь слух** жазап угарга албаданып ийер

НАПРЯЧЬСЯ сов. 1. (стать упру- гим) тыный берер (тыный бер-); **муску- лы напряглись** балтырлар тыный берди; 2. (приложить усилие) албаданып ийер (албаданып ий-), чырмайып ийер (чыр- майып ий-); **напрячься, чтобы поднять груз** кош көдүрерге албаданып ийер

НАПУГАТЬ сов. кого, чем коркы- дып ийер (коркыдып ий-), чочыдып ийер (чочыдып ий-); (о животных) үркүдип ийер (үркүдип ий-); **сильно напугать** тын коркыдып ийер; **резко напугать** кене- тийин чочыдып ийер; **напугать голубей** күүлелерди үркүдип ийер

НАПУГАТЬСЯ сов. коркый берер (коркый бер-), чочый берер (чочый бер-); (о животном) үркий берер (үркий бер-); **напугаться собаки** ийттен коркый берер; **напугаться выстрела** мылтыктын та- быжынан үркий берер

НАПУДРИВАТЬ несов. пудралаар (пу- драла-); **напудривать нос** тумчугын пу- дралаар; ♦ **напудривать мозги** төгүндөп турар

НАПУДРИТЬ сов. кого-что пудралап салар (пудралап сал-); **напудрить лицо** жү- зин пудралап салар

НАПУДРИТЬСЯ сов. пудраланып алар (пудраланып ал-); **напудриться перед встречей** туштажу алдында пудраланып алар

НАПУСК м. 1. божодоры, агызары; **напуск воды в бассейн** бассейнге сууны божодоры; 2. (складки сапог) түрү; **обувь с напуском** кончы түрүлү өдүк

НАПУСКАТЬ несов. см. **напустить**

НАПУСТИТЬ сов. 1. что, чего (на- полнить) божодып ийер (божодып ий-); (о жидкости) агызып ийер (агызып ий-); **напустить воды в бак** бакка суу агызып ийер; **напустить мух** чымылдар божодып ийер; 2. кого-что (направить) тукурып ийер (тукурып ий-), агыдып ийер (агыдып ий-); **напустить собаку на волка** ийтти бөрүге тукурып ийер

НАПУТАТЬ сов.; разг. 1. что, чего (спутать) чиймеп салар (чиймеп сал-), ороп салар (ороп сал-); **напутать ниток** учукты чиймеп салар; 2. (произвести пу- таницу) булгап салар (булгап сал-); **напу- тать в решении задачи** задачанын бодол- гозында булгап салар

НАПУТСТВЕННЫЙ, -ая, -ое алкыш, алкышту, јөп-сүмелү; **напутственное сло- во** алкыш сөс

НАПУТСТВИЕ с. алкыш сөс, јөп, сүме; **напутствие отъезжающим** аганып јаткандарга алкыш сөс

НАПУТСТВОВАТЬ сов., несов. кого јөп (сүме) айдып берер (айдып бер-), јөп (сүме) айдар (айт-); **напутствовать хоро- шими советами** јакшы јөп айдып берер

НАПУТЫВАТЬ несов. см. **напутать**

НАПУХАТЬ несов. см. **напухнуть**

НАПУХНУТЬ сов.; разг. тижип калар (тижип кал-); **ноги напухли** буттары ти- жип калды

НАПЫЖИВАТЬСЯ несов. см. **на- пыжиться**

НАПЫЖИТЬСЯ сов.; разг. тын алба- данып ийер (албаданып ий-); **напыжить- ся при поднимании груза** жүк көдүриште албаданып ийер

НАПЫЛИТЬ сов. чем; разг. тоозындап салар (тоозындап сал-); **напылить одежду** кийимин тоозындап салар

НАПЫЩЕННОСТЬ *ж.* тееркеги, чўмеркеги, тынзынчагы; **напыщенность речи** куучынынын тееркеги

НАПЫЩЕННЫЙ, -ая, -ое тееркек, чўмеркек, тынзынчак; **с напыщенным видом** тынзынчак бўдўштў

НАПЯЛИВАТЬ *несов. см. напЯлить*

НАРАБАТЫВАТЬ *несов. см. нараб́отать*

НАРАБАТЫВАТЬСЯ *несов. см. нараб́отаться*

НАРАБОТАТЬ *сов. что; разг. 1.* эдип салар (эдип сал-); **наработать деталей** детальдар эдип салар; **2.** (*заработать*) иштеп алар (иштеп ал-); **наработать денег** акча иштеп алар

НАРАБОТАТЬСЯ *сов; разг.* көп иштеп салар (иштеп сал-), көп иштенип салар (иштенип сал-); **наработаться на выходных** амыраар кўндерде көп иштенип салар

НАРАБОТКА *ж.; разг.* жазаган материалдар; **предварительные наработки** озолондыра жазаган материалдар

НАРАВНЁ *нареч. 1.* (*на одной линии*) бир кеминде; **лететь наравне с облаками** булуттарла бир кеминде учар; **2.** (*одинаково, на равных правах*) тен, тен-тай; **веселиться наравне с молодыми** јииттерле тен-тай көкип турар

НАРАДОВАТЬСЯ *сов. сўўнип божобос* (божобо-); **не нарадоваться подарку** сыйга сўўнип божобос

НАРАСПАШКУ *нареч.; разг.* топчыланбай, курчанбай, ачык; **в пальто нараспашку** тонын топчыланбай; ♦ **душа нараспашку** ачык-јарык санаалу

НАРАСПЁВ *нареч. чўйё; говорить нараспев* чўйё куучындаар

НАРАССКАЗАТЬ *сов. что; разг.* көп куучындап берер (куучындап бер-); **нарасказать сказок** көп чўрчўктўр куучындап берер

НАРАСТАНИЕ *с. 1.* (*развитие, увеличение*) ўзўри; **нарастание мха** јенестин

ўзўри; **2.** (*усиление*) тынғыыры; **нарастание холода** сооктын тынғыыры

НАРАСТАТЬ *несов. см. нараст́и*

НАРАСТ́И *сов. 1.* ўстине ўзўп калар (ўзўп кал-); **мох вырос на камнях** јенес таштын ўстине ўзўп калды; **2.** (*вырасти в каком-л. количестве*) ўзўп калар (ўзўп кал-); **выросло много травы** көп ўлўн ўзўп калган; **3.** (*накопиться*) көптўп калар (көптўп кал-); **выросли проценты** проценттер көптўп калды; **4.** (*усилиться*) тынғы берер (тынғы бер-); **волнение выросло** тўймееп тынғы берди

НАРАСТ́ИТЬ *сов. 1. что; разг. (дать возможность чему-л. вырасти, образоваться)* ўскўрип алар (ўскўрип ал-), јаандадып алар (јаандадып ал-); **нарастить мускулы** балтырларды ўскўрип алар; **2.** (*удлинить*) узадып салар (узадып сал-), улап салар (улап сал-); **нарастить верёвку** бууны узадып салар; **3. что, чего; разг. (вырастить в каком-л. количестве)** ўскўрип алар; **нарастить цветов** чечектер ўскўрип алар; **4.** (*усилить*) тынғыдып ийер (тынғыдып ий-); **нарастить мощь** кўчин тынғыдып ийер

НАРАСХВАТ *нареч.; разг.* блаажатартыжа; **билеты берут нарасхват** билеттерди блаажатартыжа алғылайт

НАРАЩЁНИЕ *с.* ўскўрери, јаанадары; **наращение мускул** балтырларын јаанадары

НАРАЩИВАНИЕ *с. 1.* ўскўрери, јаанадары; **наращивание ногтей** тырмак ўскўрери; **2.** (*усиление*) тынғыдары; **наращивание темпа** тебўни тынғыдары

НАРАЩИВАТЬ *несов. см. нараст́ить*

НАРАЩИВАТЬСЯ *несов. 1.* (*увеличиваться*) көптўўр (көптў-), јаандаар (јаанда-); **наращиваются темпы производства** производствонын тебўзи јаандайт; **2.** (*усиливаться*) кожулар (кожул-); **мощь наращивается** кўч кожулат

НАРВАТЬ I *сов. что, чего 1.* (*сорвать*) ўзўп алар (ўзўп ал-), јулуп алар (јулуп ал-);

НАРВАТЬ

нарвать цветов чечектер үзүп алар; **2. разг. (разорвать)** жыртып салар (жыртып сал-); **нарвать бумаги** чаазындарды жыртып салар

НАРВАТЬ II сов. (нагноиться) иринтип калар (иринтип кал-); **палец нарвал** сабары иринтип калды

НАРВАТЬСЯ сов. на кого-что; разг. учурап калар (учурап кал-), туштап калар (туштап кал-); **нарваться на грубияна** кезем кижиге учурап калар

НАРЕВЕТЬСЯ сов.; разг. ыйлап алар (ыйлап ал-); **нареветься вдоволь** санаазы жеткенче ыйлап алар

НАРЁЗ м. ойып салган жер; **винтовой нарез** винтле ойып салган жер

НАРЕЗÁНИЕ с. кезери; **нарезание хлеба** калаш кезери

НАРЁЗАТЬ сов. 1. что, чего; в разн. знач. кезип салар (кезип сал-); **нарезать хлеба** калашты кезип салар; **воротник нарезал шею** јака мойынды кезип салды; **2. что, чего (отмежевать)** кемјип бөлип салар (бөлип сал-); **нарезать участки** жерлер кемјип бөлип салар; **3. кого-чего (зарезать)** сайып салар (сайып сал-); **нарезать свиней** чочколоррды сайып салар

НАРЁЗКА ж. кезери; **нарезка мяса** эт кезери

НАРЕЗНО́Й, -ая, -ое кезилген; **нарезной хлеб** кезилген калаш

НАРЕКА́НИЕ с. каарыш, жемелеш; **нарекания матери** энезинин жемележи

НАРЁЧИЕ I с.; лингв. жербойынын тили

НАРЁЧИЕ II с.; грам. кубулбас

НАРЗА́Н м. нарзан

НАРИСОВА́ТЬ сов. кого-что журап салар (журап сал-); **нарисовать картину** журук журап салар

НАРИСОВА́ТЬСЯ сов. безл. көрүне берер (көрүне бер-), көрүнип келер (көрүнип кел-); **ей нарисовался образ отца** ого адазынын сүри көрүнип келди

НАРИЦАТЕ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **нарицательные существительные грам.** текши адалгыштар

НАРКО́З м.; мед. наркоз; **отходить от наркоза** наркозтон чыгар

НАРКО́ЛОГ м.; мед. нарколог

НАРКОЛОГІ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое наркология, наркологиянын; **наркологический диспансер** наркологиянын диспансери

НАРКОЛО́ГИЯ ж.; мед. наркология

НАРКОМА́Н м. и НАРКОМА́НКА ж. наркоман

НАРКОМА́НИЯ ж.; мед. наркомания

НАРКО́ТИК м. наркотик

НАРКОТИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое наркотик, наркотикту; **наркотическое вещество** наркотикту вещество

НАРО́Д ж. албаты, калык, калык-јон, эл-јон; **российский народ** Россиянын калыгы

НАРОДИ́ТЬ сов. кого; разг. чыгарып алар (чыгарып ал-); **(о животных)** төрөп салар (төрөп сал-); **(о птицах)** тууп салар (тууп сал-); **народить сыновей** уулдар чыгарып алар; **народить птенцов** азатпайлар тууп салар

НАРОДИ́ТЬСЯ сов.; разг. 1. чыгып келер (чыгып кел-); **народились близнецы** игистер чыгып келди; **2. (родиться и вырасти)** жаандап калар (жаандап кал-), чыдап калар (чыдап кал-); **народилось молодое поколение** јиит үйе чыдап калды; **3. перен. (появиться, возникнуть)** табылып келер (табылып кел-); **народились новые мечты** јаны амадулар табылып келди; **4. безл.; разг. (уродиться, созреть – о плодах, ягодах и т.п.)** бүдүп калар (бүдүп кал-); **много ягод народилось** көп јиилектер бүдүп калды; ♦ **месяц народился** јаны ай туулды

НАРО́ДНОСТЬ ж. 1. (народ) албаты, калык, калык-јон, эл-јон; **малые народности Севера** Түндүктин ас тоолу эл-јоны; **2. (близость к народу)** эл-јонго јуук

НАРУШИТЬ

болоры; **народность поэзии Пушкина** Пушкиннин поэзиязынын эл-јонго јуук болгоны

НАРОДНЫЙ, -ая, -ое албатынын, калыктын, калык-јоннын, эл-јоннын; **народная проза** калыктын прозазы

НАРОДОНАСЕЛЕНИЕ с. орооннын эл-јоны; **рост народонаселения** ороннын эл-јонынын көптөгөни

НАРОЖАТЬ сов. что; разг. см. **народить**

НАРОСТ м. 1. (слои чего-л., образовании) катталары; (на дереве) ур; **наросл грязи** кир-тор катталары; 2. (выпуклость на теле; опухоль) болчок; **наросл на носу** тумчукта болчок

НАРОЧИТО нареч. өнөтийин; **нарочито говорить** өнөтийин айдар

НАРОЧИТЫЙ, -ая, -ое өнөтийин; **нарочитое безразличие** өнөтийин керексидей турары

НАРОЧНО нареч. 1. (намеренно) өнөтийин; **сделать нарочно** өнөтийин эдип салар; 2. разг. (в шутку) кокырлап; **он нарочно сказал, а ты поверил** ол кокырлап айткан, сен дезе бүде берген

НАРОЧНЫЙ м. элчи; **послать пакет с нарочным** пакетти элчиле аткарып ийер

НАРСУД м. (народный суд) албатынын јаргызы

НАРТЫ мн. и **НАРТА** ж. нарта (Тундүкте ийтке, анга јеккен чанак)

НАРУБАТЬ несом. см. **нарубить**

НАРУБИТЬ сов. что, чего јарып салар (јарып сал-); (о мясе, капусте и т.п.) ооктоп салар (ооктоп сал-), чечкелеп салар (чечкелеп сал-); **нарубить дров** одын јарып салар; **нарубить мяса** эт ооктоп салар; **нарубить капусты** капуста чечкелеп салар

НАРУБКА ж. јарары, јарыш; (о мясе, капусте и т.п.) оокторы, чечкелеери; **нарубка дров** одын јарары; **нарубка мяса** эт чечкелеери

НАРУЖНОСТЬ ж. 1. (внешность) бүдүш, бүдүш-бадыш; (черты лица) чырай; **человек приятной наружности** кеберкек чырайлу кижиди; 2. (наружный вид чего-л.) тышты, тыш јаны, тыш бүдүм; **наружность дома** туранын тыш јаны

НАРУЖНЫЙ, -ая, -ое тыш, тыштында, тыш јанында; **наружный вид** тыш бүдүми

НАРУЖУ нареч. 1. тышкары, тыштына, тыш јанына; **выйти наружу** тышкары чыгып келер; 2. перен. (на всеобщее обозрение) иле; **недостатки выступили наружу** једикпестери иле көрүне берди

НАРУМЯНИВАТЬ несом. см. **нарумяннить**

НАРУМЯНИТЬ сов. что 1. кызартып ийер (кызартып ий-); **мороз нарумянил лицо** соок јүсти кызартып ийди; 2. (покрыть румянами) румянала сүртүп салар (сүртүп сал-); **нарумянить щеки** качарларын румянала сүртүп салар

НАРУМЯНИТЬСЯ сов.; разг. румянала сүртүнип алар (сүртүнип ал-); **сильно нарумяниться** румянала тын сүртүнип алар

НАРУЧНИКИ мн. наручниктер; **надеть наручники** наручниктер кийдирип салар

НАРУЧНЫЙ, -ая, -ое колдын, колго кийер; **наручные часы** колго кийер час

НАРУШАТЬ несом. см. **нарушить**

НАРУШАТЬСЯ несом. см. **нарушиться**

НАРУШЕНИЕ с. бузары (от нарушить – нарушать), бузулары (от нарушиться – нарушаться); **нарушение правил** эжилерди бузары

НАРУШИТЕЛЬ м. (јасак, јан, ээжи) бузаачы, (јасак, јан, ээжи) бускан кижиди; **нарушитель границы** кыйу бускан кижиди

НАРУШИТЬ сов. что бузуп салар (бузуп сал-); **нарушить договор** јөптөжүни бузуп салар

НАРУШИТЬСЯ

НАРУШИТЬСЯ *сов.* бузулып калар (бузулып кал-); **нарушилась тишина** тымык бузулып калды

НАРЦИСС *м.*; *бот.* нарцисс

НАРЫ *только мн.* агаш орын; **спать на нарах** агаш орында уйуктаар

НАРЫВ *м.* ириндү балу; **вскрыть нарыв** ириндү балуны жарып салар

НАРЫВАТЬ I *несов. см. нарыть*

НАРЫВАТЬ II *несов. см. нарвать II*

НАРЫВАТЬСЯ *несов. см. нарваться*

НАРЫТЬ *сов. что, чего I.* казып салар (казып сал-); **нарыть траншей** траншеялар казып салар; **2.** (*роя, извлечь в каком-л. количестве*) казып алар (казып ал-); **нарыть картофеля** картошко казып алар

НАРЯД I *м.* (*одежда*) кийим, кеп, кеп-кийим; **красивый наряд** жараш кийим

НАРЯД II *м.*; *в разн. знач.* наряд; **выписать наряд** наряд бичип берер; **быть в наряде** нарядта болор

НАРЯДИТЬ I *сов. кого-что во что* жараш кийиндирип салар (кийиндирип сал-), жарандырып салар (жарандырып сал-); **нарядить невесту** келинди жараш кийиндирип салар; **нарядить ёлку** чибини жарандырып салар

НАРЯДИТЬ II *сов. кого;* *воен.* наряд берип салар (берип сал-); **нарядить в караул** каруулга турар наряд берип салар

НАРЯДИТЬСЯ *сов.* жараш кийинип алар (кийинип ал-), жаранып алар (жаранып ал-); **нарядиться на праздник** байрамга жаранып алар

НАРЯДНЫЙ, -ая, -ое жараш кийинип алган, жаранып алган; **нарядная девушка** жараш кийинип алган кыз

НАРЯДУ *нареч.* тўней, тен, коштой; **быть наряду с лучшими спортсменами** эн артык спортчыларла коштой болор

НАРЯЖАТЬ *несов. см. нарядить*

НАРЯЖАТЬСЯ *несов. см. нарядиться*

НАСАДИТЬ I *сов. что, чего (посадить)* отургызып салар (отургызып сал-);

насадить смородины бороңот отургызып салар

НАСАДИТЬ II *сов. 1. что, на что (надеть на что-л.)* саптап салар (саптап сал-); **насадить ручку на топор** малтаны саптап салар; **2. разг. (надвинуть, надеть на что-л. сверху)** тагып салар (тагып сал-), илдирип салар (илдирип сал-); **насадить утку на вертел** суугушты тишке илдирип салар

НАСАДКА *ж.* **1.** саптаары, тагары, илери; **насадка ножа** бычакты саптаары; **насадка червяка на крючок** чойлошконды кармакка илери; **2. (приманка)** жем; **насадка для рыбы** балыктын жеми

НАСАЖАТЬ *сов. см. насадить*

НАСАЖДАТЬ *несов. что;* *книжн.* элбеде таркадар (таркат-); **насаждать технологию** технологияны элбеде таркадар

НАСАЖДЕНИЕ *с.* **1.** отургызары; **насаждение деревьев** агаштар отургызары; **2. обычно мн. насаждения (посаженные деревья)** отургызылган агаштар; (*посаженные растения*) отургызылган өзүмдер; **зелёные насаждения** отургызылган жажыл өзүмдер; **3. книжн. (распространение)** элбеде таркадары; **насаждение культуры** культураны элбеде таркадары

НАСАЖИВАТЬ *несов. см. насадить*

НАСАЖИВАТЬСЯ *несов.;* *разг. см. насесть I*

НАСАЛИВАТЬ *несов. см. насолить*

НАСАСЫВАТЬ *несов. см. насосать*

НАСАСЫВАТЬСЯ *несов. см. насосаться*

НАСАХАРИТЬ *сов. что;* *разг.* сахарлап салар (сахарлап сал-); **насахарить сметану** каймакты сахарлап салар

НАСВЕРЛИТЬ *сов. что* ойып салар (ойып сал-); **насверлить доску** жалбагашты ойып салар

НАСВИСТЕТЬ *сов. что* сыгырып берер (сыгырып бер-); **насвистеть песню** кожонды сыгырып берер

НАСКАБЛИВАТЬ

НАСВІСТЫВАТЬ *несов.* сыгырып турар (сыгырып тур-); **насвистывать мелодию** күү сыгырып турар

НАСЕДАТЬ *несов. см. насестъ I*

НАСÉДКА *ж.* уйа базар куш

НАСЕКÓМОЕ *с.* курт-конгыс; **крылатые насекомые** канатту курт-конгыстар

НАСЕКОМОЯ́ДНЫЙ, -ая, -ое *зоол., бот.* курт-конгысла азыранар; **насекомоядные растения** курт-конгысла азыранар өзүмдер; **насекомоядные животные** курт-конгысла азыранар тындулар

НАСЕЛÉНИЕ *с.* албаты, эл-јон; **население района** аймактын эл-јоны

НАСЕЛЁННОСТЬ *ж.* албатынын (эл-јоннын) тоозы; **населённость государства** тергеенин албатызынын тоозы ас болоры

НАСЕЛЁННЫЙ, -ая, -ое албатылуу, эл-јонду; **населённый район** эл-јонду аймак; ♦ **населённый пункт** јурт (кала)

НАСЕЛІТЬ *сов. что 1.* (заселить) улус јатыргызып салар (јатыргызып сал-), улус јуртадып салар (јуртадып сал-); **населить новый дом** јаңы турага улус јатыргызып салар; **2.** (поселившись, занять) јадар (јат-), јүрер (јүр-); **лес населён медведями** агаш аразында айулар јүрөт

НАСЕЛЯТЬ *несов. что 1. см. насели́ть; 2.* (обитать) јадар (јат-); **птицы населяют лес** кушкаштар агаш аразында јадат

НАСÉСТ *м.* артпак (такаа конотон јер); **куры сели на насест** такаалар артпакка отура бердилер

НАСÉСТЬ *сов. 1.* (сестъ в большом количестве) отурып алар (отурып ал-); **осы насели на сахар** кортондор сахарга отурып алдылар; **2.** (оседая, скопиться на поверхности чего-л.) јада берер (јада бер-); **пыль насела на стол** столдын үстине тоозын јада берди; **3. на кого; разг.** (навалиться) јыга базып алар (базып ал-); **двое насели на одного** экүзи бирүзин јыга базып алды

НАСÉЧКА *ж.* **1.** кескен кыйу; **насечки на лыжах** чанада кескен кыйулар; **2.** (*резной узор*) кезип эткен чүм; **меч с насечкой** кезип эткен чүмдү үлдү

НАСÉЧЬ *сов. 1. что, чего; разг.* (нарубить) ооктоп салар (ооктоп сал-), чечкелеп салар (чечкелеп сал-); **насечь капусты** капустаны чечкелеп салар; **2. что, чего** (нанести насечку) кезип салар (кезип сал-); **насечь метку на дереве** агашта темдек кезип салар

НАСÉЯТЬ *сов. что, чего 1.* (посеять) үрендеп салар (үрендеп сал-), сееп салар (сееп сал-); **насеять ржи** арыш үрендеп салар; **2.** (*просеять*) элгеп салар (элгеп сал-); **насеять муки** кулур элгеп салар

НАСИДÉТЬ *сов. что* базып салар (базып сал-); **насидеть яйцо** јымыртка базып салар

НАСИДÉТЬСЯ *сов.; разг.* узак отурып калар (отурып кал-); **насидеться на улице** тышкары узак отурып калар

НАСИ́ЖИВАТЬ *несов. см. насидеть*

НАСИ́ЛИЕ *с.* **1.** кол көдүрери, албан; **употребить насилие** кол көдүрөп ийер; **2.** (*притеснение*) базынчык, базынары; **насилие над личностью** кижини базынары

НАСИ́ЛОВАНИЕ *с.* албан, албадаары

НАСИ́ЛОВАТЬ *несов. кого 1.* кызар (кыс-); **насиловать волю** јайымын кызар; **2.** (*женщину*) албадаар (албада-), кыйнаар (кыйна-)

НАСИ́ЛУ *нареч.; разг.* јүк арайдан; **насилу поднял** јүк арайдан көдүрди

НАСИ́ЛЬНИК *м.* албадаачы; (*притеснитель*) кызаачы

НАСИ́ЛЬНО *нареч.* албадап, албанла; **увезти насильно** албадап апарар

НАСИ́ЛЬСТВЕННЫЙ, -ая, -ое албанду, албадап; **насильственные меры** албадап этгиртери; ♦ **насильственная смерть** өлтүртери (өлтүртип божооры)

НАСКА́БЛИВАТЬ *несов. см. наскóбли́ть*

НАСКАКАТЬ

НАСКАКАТЬ *сов.* калып тура түртүлип калар (туртүлип кал-); **наскакать на забор** калып тура чеденге түртүлип калар

НАСКАКИВАТЬ *несов. см. наско- чить, наскакать*

НАСКАЛЬНЫЙ, -ая, -ое кайада, ташта; **наскальные рисунки** ташта журуктар

НАСКАНДАЛИТЬ *сов.*; *разг.* керижип салар (керижип сал-), уружып салар (уружып сал-); **наскандалить на улице** тышкары керижип салар

НАСКВОЗЬ *нареч.* 1. өткүрө; **промокнуть насквозь** өткүрө өдүп калар; 2. *перен.*, *разг.* (полностью, целиком) бүткүлинче; **насквозь лживые слова** бүткүлинче төгүн сөстөр

НАСКОБЛИТЬ *сов.* 1. кырып салар (кырып сал-); **наскоблить сыр** сырды кырып салар; 2. *разг.* (сделать чистым и гладким) жыжып салар (жыжып сал-); **наскоблить полы** полды жыжып салар

НАСКОК *м.*; *разг.* калыбыры; **делать наскоки** калып турар; ♦ **с наскоку** сананбастан (сананбай жадып)

НАСКОЛЬКО *нареч.* канча кире, канча кирези; **насколько разные судьбы** канча кире башка салымдар

НАСКОРО *нареч.*; *разг.* мендей-шиндей; **наскоро поест** мендей-шиндей ажанып алар

НАСКОЧИТЬ *сов.* 1. на что (с разбега натолкнуться, наткнуться) ман бажына (жүгүргенче) түртүлө берер (түртүлө бер-); **наскочить на столб** төнөшкө ман бажына түртүлө берер; 2. на кого-что; *перен.*, *разг.* (неожиданно наброситься) калып барар (калып бар-), чурап барар (чурап бар-); **наскочить с криком** кыйгыла чурап барар

НАСКРЕСТИ *сов.* 1. что, чего жууп алар (жууп ал-); **мышы наскребли зёрен** чычкандар аш жууп алдылар; 2. *перен.*, *разг.* (с трудом набрать, собрать) жүк арайдан жууп алар; **наскрести денег** жүк арайдан акча жууп алар

НАСКУЧИТЬ *сов.* кому и без доп. күүнине тийип калар (тийип кал-); **наскучить жалобами** комыдаштарыла күүнине тийип калар

НАСЛАДИТЬ *сов. кого-что; книжн.* маказын кандырап (кандыр-); **насладить слух пением** кожонло маказын кандырап

НАСЛАДИТЬСЯ *сов. чем и без доп.* жакшызынып ийер (жакшызынып ий-), маказырап ийер (маказырап ий-); **насладиться счастьем** ырыска жакшызынып ийер

НАСЛАЖДАТЬСЯ *несов. см. насла- диться*

НАСЛАЖДЕНИЕ *с.* жакшызынары, маказыраары; **слушать с наслаждением** жакшызынып угар

НАСЛАИВАТЬ *несов. см. наслить*

НАСЛАИВАТЬСЯ *несов. см. насло- иться*

НАСЛАСТИТЬ *сов.*; *разг.* тату эдип салар (эдип сал-); **насластить чай** чайды тату эдип салар

НАСЛАТЬ *сов. что, кого-чего; разг.* аткарып ийер (аткарып ий-), ийе берер (ийе бер-); **наслать поздравлений** уткуулдар аткарып ийер

НАСЛÉДИЕ *с.* энчи; **наследие прошлого** өткөн өйдин энчизи

НАСЛЕДИТЬ *сов. чем и без доп.*; *разг.* истеп салар (истеп сал-); **наследить на полу** полды истеп салар

НАСЛÉДНИК *м.* и **НАСЛÉДНИЦА** *ж.* 1. орочы; **наследница имущества** жөбжөнинг орочызы; 2. *перен.* (преемник) улалтар кижжи; **наследник семейного дела** биленинг керегин улалтар кижжи

НАСЛÉДОВАНИЕ *с.* энчи алары; **право наследования** энчи алар тап-эрик

НАСЛÉДОВАТЬ *сов.*, *несов. кого-что* энчи алып алар (алып ал-), энчиленер (энчилен-); **наследовать имущество** жөбжөни энчиленер

НАСЛÉДСТВЕННОСТЬ *ж.* укталары, укту болоры; **хорошая наследственность** жакшы укту болоры

НАСЛЕДСТВЕННЫЙ, -ая, -ое
 1. энчи, энчиге арткан; **наследственное имущество** энчиге арткан јӧӧжӧ; 2. (*свя-
 заный с наследственностью*) укташ, ук-
 талып тўшкен; **наследственные черты
 характера** укталып тўшкен кылык-јан

НАСЛЕДСТВО с. 1. (*имущество*)
 энчи; **получать наследство** энчи алар;
 2. (*наследие*) байлык; **духовное наслед-
 ство** кӧгүс-байлык

НАСЛОЁНИЕ с. 1. катталары; **наслое-
 ние одеял** јууркандардын катталганы;
 2. *геол.* кыртыш; **песчаное наслоение** ку-
 макту кыртыш

НАСЛОЙТЬ сов. *что, чего* каттап са-
 лар (каттап сал-); **наслоить тесто** туткан
 кулурды каттап салар

НАСЛОЙТЬСЯ сов.; *прям., перен.* кат-
 тала берер (каттала бер-), катталып калар
 (катталып кал-); **наслоился ил** балар кат-
 талып калды; **наслоились воспоминания**
 эске алыныштар каттала берди

НАСЛУШАТЬСЯ сов. *кого-чего*
 1. угуп алар (угуп ал-); **наслушаться**
сплетен коптор угуп алар; 2. (*вдоволь по-
 слушать*) кўўни јеткенче угуп алар; **на-
 слушаться песен** кўўни јеткенче кожон-
 дор угуп алар

НАСЛЫШАТЬСЯ сов.; *разг.* кӧпти
 угуп алар (угуп ал-); **наслышаться о
 чьих-л. успехах** кемнин де једимдери ке-
 регинде кӧпти угуп алар

НАСЛЮНИВАТЬ несов. см. **наблю-
 нить**

НАСЛЮНИТЬ сов. *что; разг.* чиле-
 кейлеп салар (чилекейлеп сал-); **наблю-
 нить страницы книги** бичиктин бўкте-
 рин чилекейлеп салар

НАСМА́РКУ нареч. калас, темей; **дела
 пошли насмарку** керектер калас болуп
 калды

НА́СМЕРТЬ нареч. 1. ӧлтўре; **застре-
 лить насмерть** ӧлтўре адып салар; 2. *пе-
 рен., прост.* (*очень сильно*) сўрекей тын;

насмерть перепугаться сўрекей тын кор-
 кый берер

НАСМЕХА́ТЬСЯ несов. электеер
 (электе-), шоодор (шоот-); **насмехаться
 над врагом** ӧштўни электеер

НАСМЕШИ́ТЬ сов. *кого чем* каткыр-
 тып ийер (каткыртыв ий-); **насмешить
 шутками** кокырла каткыртыв ийер

НАСМЕ́ШКА ж. элек, шоот; **сказать
 в насмешку** шоот эдип айдып ийер

НАСМЕ́ШЛИВО нареч. электеп, шоо-
 дып; **насмешливо смеяться** электеп кат-
 кыраp

НАСМЕ́ШЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. (*лю-
 бящий насмехаться над окружающими*)
 электеерин сўўр, шоодынкай; **насмешли-
 вый характер** шоодынкай кылык-јан;
 2. (*закрывающий в себе насмешку*) элек-
 теген, шоодылганду; **насмешливый тон**
 электеген ўн

НАСМЕ́ШНИК м.; *разг.* электеерин
 сўўр кижн, шоодынкай кижн

НАСМЕ́ШНИЧАТЬ несов. *над кем-
 чем и без доп.*; *разг.* электеер (электе-),
 шоодор (шоот-); **насмешничать над дру-
 гом** нӧкӧрин электеер

НАСМЕЯ́ТЬСЯ сов. 1. *разг.* каткырып
 алар (каткырып ал-); **насмеяться в цир-
 ке** циркте каткырып алар; 2. *над кем-чем*
 (*осмеять*) электеп салар (электеп сал-),
 шоодып салар (шоодып сал-); **насмеяться
 над чьими-л. чувствами** кемнин де кўўн-
 санаазын электеп салар

НА́СМОРК м.; *мед.* тумчук тунары
 (*оору*)

НАСМОТРЕ́ТЬСЯ сов. кӧрўп алар
 (кӧрўп ал-); **насмотреться всякого** кан-
 дый ла неме кӧрўп алар

НАСОБИРА́ТЬ сов. *что, чего; разг.*
 јууп алар (јууп ал-); **насобирать ягод**
 јиилек јууп алар

НАСОВА́ТЬ сов. *что, чего; разг.* тык-
 тап салар (тыктап сал-), кептеп салар (кеп-
 теп сал-); **насовать конфет в карманы**
 кармандарына конфет тыктап салар

НАСОВЕТОВАТЬ

НАСОВЕ́ТОВАТЬ *сов. что, чего; разг.* јѳп (сўме) айдып берер (айдып бер-); **на-советовать много полезного** кѳп керектў јѳптѳр айдып берер

НАСОВСЁМ *нареч.* јажын-чакка, чекке; **отдать насовсем** чекке берип ийер

НАСО́ВЫВАТЬ *несов. см. насова́ть*

НАСОЛИ́ТЬ *сов. 1. что, чего* тузап салар (тузап сал-); **насолить огурцов** огурчын тузап салар; **2. кому; перен., разг. (сделать неприятность, навредить кому-л.)** јаман неме эдип салар (эдип сал-); **всем в доме насолрила** айылда улуска ўезине јаман неме эдип салган

НАСОРИ́ТЬ *сов.* киртидип салар (киртидип сал-), сўрее чачып салар (чачып сал-); **насорить в доме** туранын ичин киртидип салар

НАСО́С *м.; тех.* насос, сооргыш; **велосипедный насос** велосипедтин насосы

НАСОСА́ТЬ *сов.; разг.* соорып алар (соорып ал-); **насосать молока** сўт соорып алар

НАСОСА́ТЬСЯ *сов. чего и без доп.* тойо эмип алар (эмип ал-); **ребёнок насо-сался молока** бала сўтти тойо эмип алды

НАСОЧИ́НЯТЬ *сов. что; разг.* кѳп чўмдеп салар (чўмдеп сал-); **насочинять много сказок** кѳп чѳрчѳктѳр чўмдеп салар

НАСОЧИ́ТЬСЯ *сов.* сызылып келер (сызылып кел-); **насочилась смола** чагана сызылып келди

НА́СПЕХ *нареч.* мендей-шиндей; **перекусить наспех** мендей-шиндей ажанып алар

НАСПИРТОВА́ТЬ *сов. что* спирттеп салар (спирттеп сал-); **наспиртовать препараты** препараттарды спирттеп салар

НАСПИРТОВА́ТЬСЯ *сов.* спирттелип калар (спирттелип кал-); **вишня наспиртовалась** вишня спирттелип калган

НАСПИРТО́ВЫВАТЬ *несов. см. на-спиртова́ть*

НАСПИРТО́ВЫВАТЬСЯ *несов. см. наспиртова́ться*

НАСПЛЁТНИЧАТЬ *сов.; разг.* коп айдып салар (айдып сал-); **соседка насплетничала** айылдаш ўй кижки коп айдып салды

НАСТ *м.* чарым, тондок; **скользить по насту** тондококко тайкылар

НАСТАВА́ТЬ *несов. см. наста́ть*

НАСТАВИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ўредў, ўредўлў; **наставительный тон** ўредўлў ўн

НАСТА́ВИТЬ *сов. 1. что, кого-чего* тургузып салар (тургузып сал-); **наста-вить стульев** отургыштар тургузып салар; **2. чего; разг. (побоями наделать синяков, шишек)** тургузып берер (тургузып бер-); **наставить синяк** кѳк тургузып берер; **3. что (удлинить)** узадып салар (узадып сал-); **наставить рукава** јенин узадып салар; **4. что (нацелить)** уулап ийер (уулап ий-); **наставить ружьё** мылтыкты уулап ийер; ♦ **наставить ухо (уши)** тындалана берер

НАСТАВЛЁНИЕ *с. 1.* ўредў; **получать наставление** ўредў алар; **2. (руководство, инструкция)** башкару; **наставление по стрельбе** мылтыкла адары јанынан башкару

НАСТАВЛЯ́ТЬ *несов. см. наста́вить*

НАСТА́ВНИК *м. и НАСТА́ВНИЦА* *ж.* ўредўчи, башкараачы

НАСТА́ВНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое ўредўлў, башкару; **наставнические слова** ўредўлў сѳстѳр

НАСТА́ВНИЧЕСТВО *с.* баштаары, башкараары; **наставничество молодых учителей** јиит ўредўчилерди башкараары

НАСТАВНО́Й, -ая, -ое узадылган, улаштырган; **наставные рукава** узадылган јендер

НАСТА́ИВАТЬ I *несов. см. настоя́ть I*

НАСТА́ИВАТЬ II *несов. см. насто-я́ть II*

НАСТА́ТЬ *сов.* једип келер (једип кел-); **настало счастливое время** ырысту ѳй једип келди; **настало утро** тан адып келди

НАСТОЯНИЕ

НАСТЕГÁТЬ I *сов. что, чего* сырып салар (сырып сал-); **настегать одеял** жууркандар сырып салар

НАСТЕГÁТЬ II *сов. кого; разг. (побить)* сабап салар (сабап сал-), чыбыктап салар (чыбыктап сал-); (*побить кнутом*) камчылап салар (камчылап сал-); **настегать хвостинной** чырбагалла сабап салар

НАСТЁГИВАТЬ *несов. см. настегать I*
НАСТЕЖЬ *нареч.* кайра; **открыть окно настезь** көзнөкти кайра ачып салар

НАСТЕЛÍТЬ *сов.; разг. см. настлать*
НАСТЁННЫЙ, -ая, -ое стенедеги; **настенные часы** стенедеги час

НАСТИГÁТЬ *несов. см. настичь*
НАСТИГНУТЬ *сов. кого-что* жаба једип алар (једип ал-), једижип алар (једижип ал-); **настигнуть автобус** автобусты жаба једип алар

НАСТИЛ *м.* 1. јайары; **настил паркета** паркет јайары; 2. (*то, что настлано*) јайылган неме; **деревянный настил** јайылган агаш неме

НАСТИЛÁТЬ *несов. см. настлать*
НАСТИЛОЧНЫЙ, -ая, -ое јайар; **настилочное дерево** јайар агаш

НАСТИРÁТЬ *сов.; разг.* јунуп салар (јунуп сал-); **настирать много белья** көп кийим јунуп салар

НАСТИРЫВАТЬ *несов. см. настирать*
НАСТИЧЬ и **НАСТИГНУТЬ** *сов. кого-что* жаба једип алар (једип ал-), једижип алар (једижип ал-); **настичь беглецов** качкындарды жаба једип алар

НАСТЛÁТЬ *сов. что* јайып салар (јайып сал-); **настлать пол** полды јайып салар
НАСТОЙ *м.* настой; **настой боярышника** толононын настойы

НАСТОЙКА *ж.* настойка; **горькая настойка** ачу настойка

НАСТОЙЧИВО *нареч.* турумкай, јана баспай; **настойчиво требовать** јана баспай некеер

НАСТОЙЧИВОСТЬ *ж.* турумкайы, јана баспасы; **настойчивость девушки** кыстын турумкайы

НАСТОЙЧИВЫЙ, -ая, -ое турумкай, јана баспас; **настойчивый характер** турумкай кылык-јап

НАСТОЛЬКО *нареч.* ончо кире, ончо кирези; **не знал, что он настолько хитёр** ол ончо кире сүмелү деп билбегем

НАСТОЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. стол үстинде; **настольные игры** стол үстинде ойноор ойындар; 2. *перен. (постоянно необходимый)* јаантайын керектү; **толковый словарь** – **настольная книга** јартамал сөзлик – јаантайын керектү бичик

НАСТОРАЖИВАТЬ *несов. см. насторожить*

НАСТОРАЖИВАТЬСЯ *несов. см. насторожиться*

НАСТОРОЖЕ *нареч.* сергек, сергелен; **быть настороже** сергек болор

НАСТОРОЖЕННО *нареч.* сергек, сергелен, ајарынкай; **настороженно прислушиваться** сергелен тындаар

НАСТОРОЖЕННОСТЬ *ж.* сергек болоры, сергелен болоры, ајарынкай болоры; **настороженность поведения** кылык-јапгынын сергелен болоры

НАСТОРОЖЕННЫЙ, -ая, -ое сергек, сергелен, ајарынкай; **настороженный взгляд** сергек көрүш

НАСТОРОЖИТЬ *сов.* сергек (сергелен, ајарынкай) эдип ийер (эдип ий-); **известие всех насторожило** солун бастыразын ајарынкай эдип ийди; ♦ **насторожить уши (слух)** *разг.* лаптап угар

НАСТОРОЖИТЬСЯ *сов.* сергек (сергелен, ајарынкай) боло берер (боло бер-); **зверь насторожился** ан сергелен боло берди

НАСТОЯНИЕ *с.* некекте, некеери; **явиться по настоянию** некекте аайынча келер

НАСТОЯТЕЛЬНО

НАСТОЯТЕЛЬНО нареч. турумкай, јана баспай, албаданып; **настоятельно требовать** турумкай некеер

НАСТОЯТЕЛЬНОСТЬ ж. турумкайы, јана баспазы, албаданары; **настоятельность просьбы** сурактын јана баспазы

НАСТОЯТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*настойчивый*) турумкай, јана баспас, албаданчак; **настоятельное требование** турумкай некекте; 2. (*неотложный, насущный*) сүреен керектү; **настоятельная необходимость** сүреен керектү болоры

НАСТОЯТЬ I сов. на чём (*добиться исполнения чего-л.*) некеп алар (некеп ал-), албаданып алар (албаданып ал-); **настоять на поездке** јол-јорыкка барарга албаданып алар

НАСТОЯТЬ II сов. что 1. (*приготовить настой*) настой белетеп салар (белетеп сал-); **настоять ромашку** ромашканан настой белетеп салар; 2. что, на чём (*придать спиртному напитку особый вкус, аромат, поместив в него какое-л. растительное вещество*) ачыдып алар (ачыдып ал-); **настоять вино из ягод** јиилектерден вино ачыдып алар

НАСТОЯТЬСЯ I сов. (настойдын) өйи једип калар (једип кал-); (*о чае*) тўже берер (тўже бер-); **вишня настоялась** вишнянын настойынын өйи једип калды; **чай хорошо настоялся** чай јакшы тўже берди

НАСТОЯТЬСЯ II сов.; разг. (*долго простоять*) узак туруп калар (туруп кал-); **настояться в ожидании автобуса** автобус сакып узак туруп калар

НАСТОЯЩИЙ, -ая, -ое 1. (*совершающийся в данное время*) эмдиги; **в настоящее время** эмдиги өйдө; 2. (*этот, данный*) бу; **в настоящей статье речь идёт о диких животных** бу статьяда јерлик тындулар керегинде айдылат; 3. (*подлинный, действительный*) чын; **скрыть настоящую фамилию** чын өббөкзин јажырып ийер; 4. (*должный*) чын; **он настоящий**

поэт ол чын поэт; ♦ **настоящее время** грам. тургуза өй

НАСТРАДАТЬСЯ сов. көп шыра көрүп салар (көрүп сал-); **настрадаться на чужбине** өскө јерде көп шыра көрүп салар

НАСТРАИВАТЬ I несов. см. **настроить I**

НАСТРАИВАТЬ II несов. см. **настроить II**

НАСТРЕЛИВАТЬ несов. см. **настрелять**

НАСТРЕЛЯТЬ сов. что кого-чего адып алар (адып ал-); **настрелять уток** суугуштар адып алар

НАСТРИГ м.; с.-х. кыркылган (кайчылалган) тўк; **настриг с одной овцы** бир койдын кыркылган тўги

НАСТРИГАТЬ несов. см. **настричь**

НАСТРИЧЬ сов. что, чего кайчылап салар (кайчылап сал-), кыркып салар (кыркып сал-); **настричь десять килограммов шерсти** он килограмм тўк кайчылап салар

НАСТРОГАТЬ сов. что јоноп салар (јоноп сал-), тилимдеп салар (тилимдеп сал-); **настрогать сыру** сырды тилимдеп салар; **настрогать досок** јалбагаштар јоноп салар

НАСТРОГО нареч.; разг. коркышту кату, коркышту кезем; **настрога наказать** коркышту кату јакып салар

НАСТРОЕНИЕ с. кўўн-санаа, кўўнтап; **весёлое настроение** сўўнчилу кўўн-санаа; ♦ **человек настроения** кубулчан кўўн-санаалу киж

НАСТРОЕННОСТЬ ж. кўўн-санаа, кўўн-санаалу болоры; **настроенность работать** иштеер кўўн-санаалу болоры

НАСТРОЕННЫЙ, -ая, -ое кўўн-санаалу; **грустно настроенный** кунукчылду кўўн-санаалу; **настроенный на отдых** амыраар кўўн-санаалу

НАСТРОИТЬ I сов. что, чего (*построить*) тудуп салар (тудуп сал-); **настроить заводов** заводтор тудуп салар

НАСУПЛЕННЫЙ

НАСТРО́ИТЬ II *сов. что* 1. муз. жараштырып салар (жараштырып сал-), үндештирип салар (үндештирип сал-); **настроить гитару** гитараны үндештирип салар; 2. (*наладить, отрегулировать*) жазап салар (жазап сал-), эптештирип салар (эптештирип сал-); **настроить станки** станокторды жазап салар; 3. (*привести в какое-л. настроение*) белетеп салар (белетеп сал-); **настроить себя на работу** бойын ишке белетеп алар; 4. (*внушить кому-л. чувства*) сайгактап салар (сайгактап сал-), тектерип салар (тектерип сал-); **настроить жену против мужа** үйин өбөгөнине удур тектерип салар

НАСТРО́ИТЬСЯ *сов.* 1. муз. жараштырылып калар (жараштырылып кал-), үндештирилип калар (үндештирилип кал-); **инструмент настроился** ойноткы жараштырылып калды; 2. (*наладиться, отрегуливаться*) жазалып калар (жазалып сал-), эптештирилип калар (эптештирилип кал-); **механизм настроился** механизм эптештирилип калды; 3. (*прийти в какое-л. настроение, расположение*) белетенип алар (белетенип ал-); **настроиться на весёлый лад** сүүнчилү күүн-тапту болорго белетенип алар

НАСТРО́Й *м.; разг.* күүн-санаа, күүн-тап, күүн-санаалу болоры, күүн-тапту болоры; **хороший настрой** жакшы күүн-санаа

НАСТРО́ЙЩИК *м.* и **НАСТРО́ЙЩИЦА** *ж.* күүлик ойноткылар үндештирер кижиси

НАСТРО́ЧИТЬ *сов.* 1. *что* көктөп салар (көктөп сал-), шидеп салар (шидеп сал-); **настрочить швы** жиктерди көктөп салар; 2. *перен., разг. (быстро написать)* түрген бичип салар (бичип сал-); **настроить письмо** түрген самара бичип салар

НАСТРЯ́ПАТЬ *сов. что, чего* быжырып салар (быжырып сал-), белетеп салар (белетеп сал-); **настряпать еды на два дня** эки күнге курсак белетеп салар

НАСТУПА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ичкерлеер; **наступательные бои** ичкерлеер жуу-согуштар

НАСТУПА́ТЬ I *несов.* 1. *см. наступить* I; 2. (*двигаться вперёд, вести наступление*) ичкерлеер (ичкерле-); **армия наступает** черү ичкерлейт

НАСТУПА́ТЬ II *несов. см. наступить* II

НАСТУПÍТЬ I *сов. на кого-что* базып ийер (базып ий-); **наступить на чью-то ногу** кемнин де будына базып ийер

НАСТУПÍТЬ II *сов. (приблизиться по времени)* једип келер (једип кел-); **наступили каникулы** каникулдар једип келди

НАСТУПЛÉНИЕ I *с.* ичкерлеери, ичкерлеп барары; **наступление фронта** черүнин ичкерлеп барары

НАСТУПЛÉНИЕ II *с. (о времени)* келери, тўжери, кирери; **наступление лета** јай келери; **наступление ночи** тўн кирери; **наступление зимы** кыш тўжери

НАСТУ́РЦИЯ *ж.; бот.* настурция

НАСТЫВА́ТЬ *несов. см. настыть*

НАСТЫ́НУТЬ *сов. см. настыть*

НАСТЫ́ТЬ *сов.; разг.* тонуп калар (тонуп кал-), сооп калар (сооп кал-); **лёд настыл** тош тонуп калды; **комната за ночь настыла** кып тўниле сооп калды

НАСУ́ПИТЬ *сов. что; разг.* жуура тартып ийер (тартып ий-); **насупить брови** кабагын жуура тартып ийер

НАСУ́ПИТЬСЯ *сов.; разг.* 1. (кабагын) жуура тартып ийер (тартып ий-); **насупиться и замолчать** кабагын жуура тартып ийеле, унчукпай барар; 2. (*принять суровый, неприветливый вид*) соогын тартынып ийер (тартынып ий-); **насупиться от услышанного** укканынан соогын тартынып ийер

НАСУ́ПЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. жуурылган; **насупленные брови** жуурылган кабактар; 2. (*мрачный, суровый*) соогын тартынган, соок кебин тартынган; **насупленный вид** соогын тартынган бұдүш

НАСУХО

НАСУХО нареч. кургада; **вытереть руки насухо** колды кургада арчып ийер

НАСУЧИВАТЬ несов. см. **насучить**

НАСУЧИТЬ сов. что толгоп салар (толгоп сал-); **насучить ниток** учуктар толгоп салар

НАСУШИВАТЬ несов. см. **насушить**

НАСУШИТЬ сов. что, чего кургадып салар (кургадып сал-); **насушить грибов** мешкелер кургадып салар

НАСУЩНОСТЬ ж. јаан учурлу болоры, керектү болоры; **насущность задач** задачалардын јаан учурлу болгоны

НАСУЩНЫЙ, -ая, -ое јаан учурлу, керектү; **насушные интересы** керектү жилбүлер

НАСЧЁТ предлог с род. п. керегинде; **беседа насчёт сына** уулы керегинде куучын

НАСЧИТАТЬ сов. кого-что тоолоп салар (тоолоп сал-), чоттоп салар (чоттоп сал-); **насчитать пять ошибок** беш јастыра чоттоп салар

НАСЧИТЫВАТЬ несов. 1. см. **насчитывать**; 2. что, чего (содержать количество кого-чего-л.) бар; **завод насчитывает двести рабочих** заводто эки јүс ишчи бар

НАСЧИТЫВАТЬСЯ несов. бар; **в городе насчитывается десять школ** калада он школ бар

НАСЫЛАТЬ несов. см. **наслать**

НАСЫПАТЬ сов. что, чего 1. (наполнить чем-л. сыпучим внутрь чего-л.) уруп салар (уруп сал-); **насыпать в мешок ржи** таарга арыш уруп салар; 2. (наполнить чем-л. сыпучим поверх чего-л.) сееп салар (сееп сал-); **насыпать песку на дорожку** јолдын үстине кумак сееп салар

НАСЫПАТЬСЯ сов. урулып калар (урулып кал-); **насыпалось много песку** көп кумак урулып калды

НАСЫПНОЙ, -ая, -ое урар; **насыпной песок** урар кумак

НАСЫПЬ ж. күренти; **дорожная насыпь** јолдын күрентизи

НАСЫТИТЬ сов. кого 1. тойдырып салар (тойдырып сал-), тойо азырап салар (азырап сал-); **насытить голодного** аштаган кижини тойдырып салар; 2. (пропитать) толтырып салар (толтырып сал-); **насытить воздух запахом** кейди јылта толтырып салар

НАСЫТИТЬСЯ сов. 1. тойо ажанып алар (ажанып ал-); **насытиться у бабушки** карган энезинде тойо ажанып алар; 2. (пропитаться) толуп калар (толуп кал-); (о влаге) тартып алар (тартып ал-); **земля насытилась влагой** јер чыкты тартып алды

НАСЫЩАТЬ несов. см. **насытить**

НАСЫЩАТЬСЯ несов. см. **насытиться**

НАСЫЩЕННОСТЬ ж. койузы; **насыщенность раствора** чейинтинин койузы

НАСЫЩЕННЫЙ, -ая, -ое 1. койу; **насыщенный цвет** койу өң; 2. перен. (очень содержательный) байлык; **насыщенный рассказ** байлык куучын

НАТАЛКИВАТЬ несов. см. **натолкнуть**

НАТАЛКИВАТЬСЯ несов. см. **натолкнуться**

НАТАНЦЕВАТЬСЯ сов.; разг. бијелеп алар (бијелеп ал-); **натанцеваться на дискотеке** дискотекада бијелеп алар

НАТАПЛИВАТЬ I несов. см. **натопить I**

НАТАПЛИВАТЬ II несов. см. **натопить II**

НАТАПЛИВАТЬСЯ I несов. см. **натопиться I**

НАТАПЛИВАТЬСЯ II несов. см. **натопиться II**

НАТАПТЫВАТЬ несов. см. **натоптать 2**

НАТАСКАТЬ I сов. что, кого-чего 1. тажып салар (тажып сал-); **натаскать хвороста** чырбагалдар тажып салар;

НАТОЛКНУТЬ

2. разг. (*украсть*) тажый берер (тажый бер-); **лиса натаскала десяток кур** тұлкү он такааны тажый берди; **3. разг.** (*наказать, дёргая за уши, за волосы*) јулуп салар (јулуп сал-); **натаскать за волосы** чачынан јулуп салар

НАТАСКÁТЬ II *сов.* **1.** (*обучить*) үредип салар (үредип сал-); **натаскать собаку** ийтти үредип салар; **2. разг.** (*помочь усвоить какие-л. знания, навыки*) белетеп салар (белетеп сал-); **натаскать к экзаменам** экзамендерге белетеп салар

НАТА́СКИВАТЬ *несов. см.* **натаскáть, натащítь**

НАТА́ЧИВАТЬ *несов. см.* **наточítь**

НАТАЩÍТЬ *сов. кого-что, чего; разг.* **1.** тажып салар (тажып сал-); **натащить грязи** кир тажып салар; **2.** (*натянуть*) тартып алар (тартып ал-); **натащить на себя одеяло** јуурканды бойына тартып алар

НАТА́ЯТЬ *сов.* кайылып калар (кайылып кал-); **натаяло много снега** көп кар кайылып калды

НАТВОРИ́ТЬ *сов. что, чего; разг.* кылынып салар (кылынып сал-), эдип салар (эдип сал-); **натворить глупостей** тенеке керектер кылынып салар

НАТЕКА́ТЬ *несов. см.* **натéчь**

НАТÉЛЬНЫЙ, -ая, -ое ич; **нательное бельё** ич кийим

НАТЕРЕБИ́ТЬ *сов. что, чего; с.-х.* тыдып салар (тыдып сал-); **натеребить льну** күдели тыдып салар

НАТЕРÉТЬ *сов.* **1.** *кого-что* сүртүп салар (сүртүп сал-); **натереть руки** кремем колын кремле сүртүп салар; **2.** (*втирая, придать блеск, лоск чему-л.*) јылтырада јыжып салар (јыжып сал-); **натереть пол** полды јылтырада јыжып салар; **3. что** (*трением причинить боль*) јыжып салар; **натереть ноги** будын јыжып салар; **4. что, чего** (*протирая, измельчить*) тёркалап салар (тёркалап сал-); **натереть моркови** морковь тёркалап салар

НАТЕРПÉТЬСЯ *сов. чего* көп шыра көрүп салар (көрүп сал-); **натерпеться за это время** бу ойдин туркунына көп шыра көрүп салар

НАТЕСА́ТЬ *сов. что* јандап салар (јандап сал-); **натесать досок** јалбагаштарды јандап салар

НАТЁСЫВАТЬ *несов. см.* **натесáть**

НАТÉЧЬ *сов.* агып калар (агып кал-); **натекла смола** чагана агып калды

НАТÉШИТЬСЯ *сов.; разг.* ойноп алар (ойноп ал-), соотоп алар (соотоп ал-); **ребёнок натешился игрушкой** бала ойынчыкла ойноп алды

НАТИРА́ТЬ *несов. см.* **натерéть**

НАТИРА́ТЬСЯ *несов. см.* **натерéться**

НА́ТИСК *м.* ичкерлеери, ичкерлеш; **сдерживать натиск противника** оштүнин ичкерлежин токтодып турар

НАТÍСКАТЬ *сов. что, чего; разг.* кептеп салар (кептеп сал-), тыктап салар (тыктап сал-); **натискать одежды в чемодан** чемоданга кийимдер тыктап салар

НАТÍСКИВАТЬ *несов. см.* **натíскасть**

НАТКÁТЬ *сов. что, чего* согуп салар (согуп сал-); **наткать материя** бөс согуп салар

НАТКНУ́ТЬ *сов. кого-что* кадап салар (кадап сал-); **наткнуть бабочку на булавку** көбөлөкти тебискеге кадап салар

НАТКНУ́ТЬСЯ *сов. на кого-что* **1.** (*наскочить на острие*) сайыла берер (сайыла бер-), кадала берер (кадала бер-); **наткнуться на гвоздь** кадуга сайыла берер; **2.** (*столкнуться*) түртүле берер (түртүле бер-); **наткнуться на столб** төнөшкө түртүле берер; **3.** (*неожиданно встретить*) учурай берер (учурай бер-), јолыга берер (јолыга бер-), туштай берер (туштай бер-); **наткнуться на врага** оштүге учурай берер; **наткнуться на школьного товарища** школдо кожо үренген нөкөрине јолыга берер

НАТОЛКНУ́ТЬ *сов. кого-что на кого-что* **1.** түрттүрип ийер (түрттүрип

НАТОЛКНУТЬСЯ

ий-), ийде салып ийер (салып ий-); **натолкнуть на столб** тѳнѳшкѳ тѳрттѳрип ийер; **2. перен.** (навести на мысль) ууландырып ийер (ууландырып ий-), ууламжылап ийер (ууламжылап ий-); **натолкнуть на правильное решение** чын шѳѳлтеге ууландырып ийер

НАТОЛКНУТЬСЯ *сов. см. наткнѳуться*

НАТОЛОЧЬ *сов. чего* ооктоп салар (ооктоп сал-), теермендеп салар (теермендеп сал-), ымтактап салар (ымтактап сал-); **натолочь соли** тусты ымтактап салар

НАТОМИТЬ *сов. что* бууга быжырып салар (быжырып сал-); **натомить мяса** этти бууга быжырып салар

НАТОПИТЬ I *сов. что* от салып, жылыдып салар (жылыдып сал-); **натопить избу** от салып, тураны жылыдып салар

НАТОПИТЬ II *сов. что, чего* **1.** (растопить) кайылтып салар (кайылтып сал-), **натопить воску** воск кайылтып салар; **2.** (приготовить чего-л. топленого) кайнадып салар (кайнадып сал-); **натопить молока сѳт** кайнадып салар

НАТОПИТЬСЯ I *сов.; разг. (истопиться)* изип калар (изип кал-), жылып калар (жылып кал-); **баня натопилась** мылча изип калды

НАТОПИТЬСЯ II *сов.; разг. (растопиться)* кайылып калар (кайылып кал-), кайнап калар (кайнап кал-); **масло натопилось** сарју кайылып калды; **молоко натопилось сѳт** кайнап калды

НАТОПТАТЬ *сов. что; разг.* тепсеп салар (тепсеп сал-); **натоптать пол** полды тепсеп салар

НАТОРГОВАТЬ *сов. что, чего; разг.* садыжып, иштеп алар (иштеп ал-); **наторговать много денег** садыжып, кѳп акча иштеп алар

НАТОРГОВЫВАТЬ *несов. см. наторговать*

НАТОСКОВАТЬСЯ *сов.; разг.* эригип калар (эригип кал-), санап калар (са-

нап кал-); **натосковаться по своему дому** бойынын айлын санап калар

НАТОЧИТЬ *сов. что* курчыдып салар (курчыдып сал-), учап салар (учап сал-); **наточить ножи** бычактар курчыдып салар; **наточить карандаш** карандашты учап салар

НАТОЧИТЬСЯ *сов.* курчыдылып калар (курчыдылып кал-), учалып калар (учалып кал-); **наточились ножи** бычактар курчыдылып калды; **карандаш наточился** карандаш учалып калган

НАТОЩАК *нареч.* ач ѳзѳккѳ, ажанбай; **принимать лекарство натошак** эмди ач ѳзѳккѳ жиир

НАТРАВИТЬ *сов. кого* **1.** (подстрекнуть к нападению) тукурып ийер (тукурып ий-); **натравить собак** ийттерди тукурып ийер; **2. перен., разг.** (подстрекнуть к действию против кого-л.) чагыштырып салар (чагыштырып сал-); **натравить соседей друг на друга** айылдаштарды бой-бойына чагыштырып салар; **3. кого, чего** (отравить) корондоп салар (корондоп сал-); **натравить мышей** чычкандарды корондоп салар

НАТРАВЛИВАТЬ *несов. см. натравить*

НАТРЕНИРОВАННОСТЬ *ж.* таскаары, тазыктырары; **натренированность спортсмена** спортчынын јакшы таскагааны

НАТРЕНИРОВАННЫЙ, -ая, -ое таскадынган, тазыктырынган; **натренированный спортсмен** таскадынган спортчы

НАТРЕНИРОВАТЬ *сов. кого-что* таскадып салар (таскадып сал-), тазыктырып салар (тазыктырып сал-); **натренировать по бегу јѳгѳрѳшле** таскадып салар

НАТРЕНИРОВАТЬСЯ *сов.* таскадынып алар (таскадынып ал-), тазыктырынып алар (тазыктырынып ал-); **натренироваться за лето јай** туркунына таскадынып алар

НАТЯЖЕНИЕ

НАТРИЕВЫЙ, -ая, -ое натрийлү; **натриевый раствор** натрийлү чейинти

НАТРИЙ *м.*; *хим.* натрий

НАТРОЕ *нареч.* үч башка, үч јара, үч бөлүкке; **разрезать натрое** үч башка кезип салар

НАТРУБИТЬ *сов. что; разг.* јарлап салар (јарлап сал-), јайып салар (јайып сал-); **натрубить на всё село** бүдүн јуртка јарлап салар

НАТРУДИТЬ *сов. что; разг.* чыладып алар (чыладып ал-); **натрудить ноги** буттарын чыладып алар

НАТРУДИТЬСЯ *сов.; разг.* 1. (*вдоволь потрудиться*) иштенип алар (иштенип ал-); **натрудиться за день** күн туркунына иштенип алар; 2. (*утомиться*) арып калар (арып кал-), чылап калар (чылап кал-), чагы чыгып калар (чыгып кал-); **руки натрудились** колдоры арып калды

НАТРЯСАТЬ *несов. см. натрясти*

НАТРЯСТИ *сов. что, чего* 1. кактап салар (кактап сал-); **натрясти ковёр** кебисти кактап салар; 2. (*тряся, получить в каком-л. количестве*) силкип алар (силкип ал-), **натрясти яблок** аламалар силкип алар

НАТРЯСТИСЬ *сов.; разг.* 1. тондолып калар (тондолып кал-); **натрястись в машине** көлүкте тондолып калар; 2. (*насыпаться от встряхивания*) какталып калар (какталып кал-); **натряслось много груш** көп груша какталып калган

НАТУГО *нареч.*; *разг.* тыгыда, бек; **затянуть ремень натуго** кайыш курды тыгыда тартып салар

НАТУЖИТЬ *сов. что; разг.* тыныдып ийер (тыныдып ий-); **натужить мускулы** балтырларды тыныдып ийер

НАТУЖИТЬСЯ *сов.* албаданып ийер (албаданып ий-); **натужился и поднял камень** албаданып ийеле, ташты көдүрип ийди

НАТУЖНЫЙ, -ая, -ое *разг.* уур, күч; **натужная работа** күч иш

НАТУРА *ж.* 1. *уст. (природа)* ар-бүткен; 2. (*характер*) кылык-јан; **по натуре он не вредный** кылык-јаныла ол кыйгас эмес; 3. *иск.* натура, кандый бир неменин бойы; **рисовать с натуры** кандый бир неменин бойын көрүп јураар

НАТУРАЛИЗМ *м.* натурализм, немени чындык көргүзери

НАТУРАЛИЗОВАТЬ *сов., несов. кого* гражданство берип салар (берип сал-), гражданство берер (бер-); **натурализовать беженцев** качкындарга гражданство берер

НАТУРАЛИЗОВАТЬСЯ *сов., несов.* гражданство алып алар (ал-), гражданство алар; **натурализоваться в чужой стране** өскө орооннын гражданствозын алар

НАТУРАЛИСТ *м.* натуралист; **юный натуралист** јиит натуралист

НАТУРАЛЬНО *нареч.* чындык, чынынча; **натурально испугаться** чынынча коркый берер

НАТУРАЛЬНЫЙ, -ая, -ое чын бүдүмдү, бойы; **натуральный шёлк** торконын бойы

НАТУРЩИК *м.* и **НАТУРЩИЦА** *ж.* натурщик кижы

НАТУШИТЬ *сов. что* бууга быжырып салар (быжырып сал-); **натушить мяса** этти бууга быжырып салар

НАТЫКАТЬ *несов.* сайар (сай-), кадаар (када-); **натыкать иголок** ийнелер сайар

НАТЫКАТЬСЯ *несов. см. наткнуться*
НАТЮРМОРТ *м.*; *иск.* натюрморт; **нарисовать натюрморт** натюрморт јурап салар

НАТЯГИВАНИЕ *с.* тартары, чөйө тартары; **натягивание верёвки** бууны тартары

НАТЯГИВАТЬ *несов. см. натянуть*

НАТЯГИВАТЬСЯ *несов. см. натянуться*

НАТЯЖЕНИЕ *с.* 1. тартары, чөйө тартары (*от натянуть – натягивать*), тартылары, чөйө тартылары (*от натянуть-*

НАТЯЖКА

ся – **натягиваться**); **натяжение провода** эмикти чөйө тартары; **2. мед.** тартылары, жазылары; **натяжение раны** балунын жазылары

НАТЯЖКА ж. тартары, чөйө тартары (от **натянуть** – **натягивать**), тартылары, чөйө тартылары (от **натянуться** – **натягиваться**); **натяжка струн** кылдарды тартары

НАТЯЖНО́Й, -ая, -ое чөйө тартып кийер, чөйө тартып кийдирер; **натяжные шины** чөйө тартып кийдирер шиналар

НАТЯНУТОСТЬ ж. **1.** ачык-жарык эмези, ачык-жарык эмес болоры; **натянутость отношений** колбулардын ачык-жарык эмези; **2.** (отсутствие принужденности, естественности) күүн-санаазы ачык эмези, күүн-санаазы ачык эмес болоры; **чувствовать натянутость** күүн-санаазы ачык эмезин сезер

НАТЯНУТЫЙ, -ая, -ое **1.** (лишённый принужденности, естественности) ачык-жарык эмес; **натянутая улыбка** ачык-жарык эмес күлүмжи; **2.** (напряжённый, недружелюбный) соок; **натянутые отношения** соок колбулар

НАТЯНУ́ТЬ сов. что; в разн. знач. тартып ийер (тартып ий-); **натянуть вожжи** боожоны тартып ийер; **натянуть на себя одеяло** жуурканды бойына тартып ийер; ♦ **натянуть нос** төгүндөп салар

НАТЯНУ́ТЬСЯ сов. тартыла берер (тартыла бер-); **кожа натянулась** тере тартыла берди

НАУГА́Д нареч. бодоп ло, билбей жадып, келишкенче; **идти наугад** бодоп ло барар; **отвечать наугад** келишкенче каруу жандыраар

НАУДАЛУ́Ю нареч.; разг. сананбастан, бодоп ло; **ринуться наудалую** бодоп ло ичкери болор

НАУДА́ЧУ нареч. ырыска иженип, бодоп ло; **действовать наудачу** ырыска иженип, эдер

НАУДИ́ТЬ сов. кого-что кармактап алар (кармактап ал-); **наудить ведро рыбы** бир көнөк балык кармактап алар

НАУ́КА ж. **1.** билим; **гуманитарная наука** гуманитар билим; **2.** (урок, назидание) үредү; **это будет тебе наукой** бу сеге үредү болор

НАУТЁК нареч.; разг. качып; **пустить-ся наутек** качып жүгүрер

НАУ́ТРО нареч. эртегинде, эртенгизинде; **наутро после праздника** байрамнын эртенгизинде

НАУЧИ́ТЬ сов. **1.** кого чему и с неопр. накл. үредип салар (үредип сал-); **научить читать** кычырарга үредип салар; **2.** кого; разг. (поговорить, подговорить сделать что-л.) сүме (jöp) айдып берер; **научить добиваться цели** амадузына жединер сүме айдып берер

НАУЧИ́ТЬСЯ сов. чему и с неопр. накл. үренип алар (үренип ал-); **научиться говорить по-французски** француз тилле куучындажарга үренип алар

НАУ́ЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое билим-шинжүлик; **научно-исследовательский институт** билим-шинжүлик институт

НАУ́ЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое билим-практикалык; **научно-практическая конференция** билим-практикалык конференция

НАУ́ЧНО-ТЕХНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое билим-техникалык; **научно-технический прогресс** билим-техникалык өзүм

НАУ́ЧНО-ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЙ, -ая, -ое билим-ченемел; **научно-экспериментальный метод** билим-ченемел эп-арга

НАУ́ЧНЫЙ, -ая, -ое билим; **научная работа** билим иш

НАУ́ШНИК м.; разг. копчы, коп жетирер киж

НАУ́ШНИКИ мн. (ед. **наушник** м.) **1.** (часть шапки) бөрүктин кулагы; **завязать наушники** бөрүктин кулагын буулап

НАХЛОБУЧИТЬСЯ

алар; **2. чаще мн. наушники** наушник, наушниктер; **магнитофонные наушники** магнитофонның наушниги

НАУШНИЧАТЬ *несов.; разг.* коптоор (копто-), јабарлаар (јабарла-); **наушничать о соседе** айылдажын коптоор

НАФАБРИКОВАТЬ *сов. что, чего* фабриковать эдип салар (эдип сал-), көп белетеп салар (белетеп сал-); **нафабриковать фальшивых документов** көп төгүн документтер фабриковать эдип салар

НАФАНТАЗИРОВАТЬ *сов. что и без доп.; разг.* фантазировать эдип салар (эдип сал-), көпчидип салар (көпчидип сал-); **нафантазировать о результатах соревнования** мөрөйдин турулталары керегинде көпчидип салар

НАФТАЛИН *м.* нафталин

НАХАЛ *м.* уйалбас, уйат јок киж; **выставить нахала** уйалбас кижини чыгара сүрүп ийер

НАХАЛЬНИЧАТЬ *несов.; разг.* уйалбай кылынып турар (кылынып тур-), уйады јогынан кылынып турар; **часто нахальничать** улам сайын уйады јогынан кылынып турар

НАХАЛЬНЫЙ, -ая, -ое уйалбас, уйат јок; **нахальный поступок** уйат јок кылык

НАХАЛЬСТВО *с.* уйалбазы, уйат јогы; **проявлять нахальство** уйалбазын көргүзип турар

НАХВАЛИВАТЬ *несов. см. нахвалить*

НАХВАЛИТЬ *сов. кого-что; разг.* мактап салар (мактап сал-); **нахвалить ребёнка** баланы мактап салар

НАХВАЛИТЬСЯ *сов.; разг.* мактанып салар (мактанып сал-); **нахвалиться на весь мир** бүдүн телекейге мактанып салар

НАХВАСТАТЬ *сов.; разг.* мактанып салар (мактанып сал-), төгүндөп салар (төгүндөп сал-); **он нахвастал, а ты поверил** ол төгүндөп салды, сен дезе бүде берген

НАХВАСТАТЬСЯ *сов.; разг.* мактанып алар (мактанып ал-); **нахвастаться**

перед друзьями нөкөрлөринин алдына мактанып алар

НАХВАТАТЬ *сов. что, чего; разг.*

1. ажыра алып алар (алып ал-); **нахватать посуды** аяк-казанды ажыра алып алар; **2. перен. (получить, усвоить поверхностные, случайные знания, сведения)** кереги јок неме јууп алар (јууп ал-); **нахватать знаний** кереги јок билгирлер јууп алар

НАХВАТАТЬСЯ *сов.; перен., разг. см. нахватать*

НАХВАТЫВАТЬ *несов. см. нахватать*

НАХВАТЫВАТЬСЯ *несов. см. нахвататься*

НАХИМОВЕЦ *м.* нахимовец (*Нахимовский училищенин үрүнеечизи*)

НАХИМОВСКИЙ, -ая, -ое **нахимовский**; **Нахимовское училище** Нахимовский училище

НАХЛЁБНИК *м.; разг., неодобр.* азыранты киж; **выгнать нахлебника** азыранты кижини сүрүп ийер

НАХЛЕСТАТЬ *сов. кого-что; разг.* чыбыктап салар (чыбыктап сал-), сабап салар (сабап сал-); **нахлестать прутом** чырбагалла чыбыктап салар

НАХЛЁСТЫВАТЬ *несов. 1. см. нахлестать; 2. (лечь – о дожде)* тын јаар (јаа-); **дождик снова начал нахлёстывать** јанмыр ойто ло тын јаап баштады

НАХЛЁСТЫВАТЬСЯ *несов. см. нахлестаться*

НАХЛОБУЧИВАТЬ *несов. см. нахлобучить*

НАХЛОБУЧИВАТЬСЯ *несов. см. нахлобучиться*

НАХЛОБУЧИТЬ *сов. что; разг.* мандайна түжүре кийип алар (кийип ал-); **нахлобучить шапку** бөрүкти мандайна түжүре кийип алар

НАХЛОБУЧИТЬСЯ *сов.; разг.* мандайна түжүп калар (түжүп кал-); **шапка нахлобучилась** бөрүк мандайна түжүп калды

НАХЛОБУЧКА

НАХЛОБУЧКА ж.; разг. кезедү; **бо-
яться нахлобучки** кезедүнен жалтанар

НАХЛОПАТЬ сов. *кого-что*; разг. тажып ийер (тажып ий-); **нахлопать озор-
ного ребёнка** баштак баланы тажып ийер

НАХЛЫНУТЬ сов.; *прям., перен.* уру-
лып келер (урулып кел-); **волна нахлыну-
ла на берег** толку жаратка урулып келди;
толпа нахлынула улус урулып келди;
идеи нахлынули шүүлтелер урулып кел-
ди

НАХМУРЕННЫЙ, -ая, -ое 1. борбо-
йып калган, жуурылып калган; **нахмурен-
ное лицо** борбойып калган жүс; 2. (*мрач-
ный, угрюмый*) бүрүнкүй; **нахмуренное
лицо** бүрүнкүй чырай

НАХМУРИВАТЬ несов. см. на-
хмурить

НАХМУРИВАТЬСЯ несов. см. на-
хмуриться

НАХМУРИТЬ сов. *что (лоб, брови)*
жуурып ийер (жуурып ий-); (*лицо*) соок эдип
ийер (эдип ий-); **нахмурить брови** каба-
гын жуурып ийер; **нахмурить лицо** чыра-
йын соок эдип ийер

НАХМУРИТЬСЯ сов. 1. (*нахмурить
лоб, брови, лицо*) жуурып ийер (жуурып ий-);
(*нахмурить лицо*) соок кебин тартып ийер
(тартып ий-); **он нахмурился** ол соок ке-
бин тартып ийди; 2. *перен. (стать облач-
ным, пасмурным – о небе, о погоде)* бүр-
келе берер (бүркеле бер-), бүрүнкүйлей
берер (бүрүнкүйлей бер-); **небо нахмури-
лось** тенери бүркеле берди

НАХОДИТЬ I несов. см. **найти I**

НАХОДИТЬ II несов. см. **найти II**

НАХОДИТЬСЯ I несов. 1. табылар (та-
был-); **книга нашлась** бичик табылды; 2. (*быть расположенным*) болор (бол-);
находиться у реки суунын жанында бол-
лор; 3. (*быть, пребывать*) болор, жүрер
(жүр-); **находиться в тайге** тайгада жүрер;
4. (*пребывать в каком-л. состоянии*) бо-
лор; **находиться в тяжёлом состоянии**
күч айалгада болор

НАХОДИТЬСЯ II сов.; разг. (*устать
от хождения*) баскындап алар (баскындап
ал-); **находиться до усталости** арыганча
баскындап алар

НАХОДКА ж. табынты; **ценная на-
ходка** баалу табынты; **это большая на-
ходка для театра** театрга бу жаан табынты
НАХОДЧИВОСТЬ ж. тапкыры,
сүмелүзи; **удивлять находчивостью** тап-
кырыла кайкадар

НАХОДЧИВЫЙ, -ая, -ое тапкыр,
сүмелү; **находчивый человек** тапкыр
кижи; **находчивый ответ** сүмелү каруу

НАХОЖДЕНИЕ с. 1. (*поиск*) табары;
нахождение ответа каруу табары 2. (*пре-
бывание*) болоры, жүрери; **место нахожде-
ния рыбы** балык жүрер жер

НАХОХЛЕННЫЙ, -ая, -ое үрпейген,
үрпейип калган; **нахохленная курица** үр-
пейип калган такаа

НАХОХЛИВАТЬ несов. см. **нахохлить**
НАХОХЛИВАТЬСЯ несов. см. **нахох-**
литься

НАХОХЛИТЬ сов. *что* үрпейтип алар
(үрпейтип ал-); **нахохлить перья** жунда-
рын үрпейтип алар

НАХОХЛИТЬСЯ сов. үрпейип калар
(үрпейип кал-); **воробей нахохлился** боро
кушкаш үрпейип калган

НАХОХОТАТЬСЯ сов.; разг. каткы-
рып алар (каткырып ал-); **нахохотаться до
слёз** жажы акканча каткырып алар

НАЦАРАПАТЬ сов.; *что*; разг. кырып,
бичип салар (бичип сал-); **нацарапать на
двери** эжикте кырып, бичип салар

НАЦЕДИТЬ сов. *что, чего* шүүп салар
(шүүп сал-); **нацедить молока** сүт шүүп
салар

НАЦЕДИТЬСЯ сов. шүүлип калар
(шүүлип кал-); **нацедилось полчашки
воды** жарым аяк суу шүүлип калды

НАЦЕЖИВАТЬ несов. см. **нацедить**
НАЦЕЖИВАТЬСЯ несов. см. **наце-**
диться

НАЧАЛЬНИК

НАЦЕЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** шыкалган; **нацеленное ружьё** шыкалган мылтык; **2.** (*направленный на определенную цель*) амадулу, ууланган; **работа, нацеленная на быстрое завершение** түрген божодор амадулу иш

НАЦЕЛИВАТЬ *несов. см. нацелить*

НАЦЕЛИВАТЬСЯ *несов. см. нацелиться*

НАЦЕЛИТЬ *сов. 1. что* шыкап ийер (шыкап ий-); **нацелить ружьё** мылтыкты шыкап ийер; **2. на что; перен., разг.** (*направить чьи-л. действия, усилия на достижение какой-л. цели*) ууландырып ийер (ууландырып ий-); **нацелить внимание** аяруны ийер

НАЦЕЛИТЬСЯ *сов. 1. в кого-что и без доп. (прицелиться)* шыкап ийер (шыкап ий-); **нацелиться в мишень** танманы шыкап ийер; **2. на что, с неопр. и без доп.; перен. (собраться, подготовиться сделать что-л.)** шыйдынып алар (шыйдынып ал-), жазанып алар (жазанып ал-); **нацелиться уехать** жүре берерге шыйдынып алар

НАЦЕЛО *нареч.; разг. бүдүнге, бүткүлинче; лёд нацело растаял* тош бүдүнге кайылып калды; **нацело забыть** бүткүлинче ундып салар

НАЦЕНКА *ж. 1.* баа көдүрери, баа кожоры; **наценка на товары** товарлардын баазын көдүрери; **2.** (*сумма*) баага кожулган акча; **наценка в двадцать рублей** баага кожулган бирме салковой акча

НАЦЕПИТЬ *сов. что 1. (навесить)* илип салар (илип сал-); **нацепить ведра на забор** көнөктөрдү чеденге илип салар; **2. разг. (надеть, приколов, пристегнув к чему-л.)** тагынып алар (тагынып ал-); **нацепить медали** медальдар тагынып алар

НАЦЕПЛЯТЬ *несов. см. нацепить*

НАЦИЗМ *м. нацизм*

НАЦИОНАЛИЗАЦИЯ *ж. национализация, национализировать* эдери; **нацио-**

нализация земли јерди национализировать эдери

НАЦИОНАЛИЗИРОВАТЬ *сов., несов. что* национализировать эдип салар (эдип сал-), национализировать эдер (национализировать эт-); **национализировать производство** производствоны национализировать эдер

НАЦИОНАЛИЗМ *м. национализм*

НАЦИОНАЛИСТ *м. и НАЦИОНАЛИСТКА* *ж. националист*

НАЦИОНАЛИСТИЧЕСКИЙ и **НАЦИОНАЛИСТИЧНЫЙ**, -ая, -ое националистический; **националистический взгляд** националистический көрүм

НАЦИОНАЛЬНОСТЬ *ж. ук; люди разных национальностей* башка-башка укту улус

НАЦИОНАЛЬНЫЙ, -ая, -ое эл, албатынын, калыктын; **национальный праздник** эл байрам; **национальные обычаи** албатынын чүм-јандары

НАЦИСТ *м. нацист*

НАЦИСТСКИЙ, -ая, -ое нацисттердин; **нацистская организация** нацисттердин төзөмөли

НАЦИЯ *ж. 1.* албаты, калык, эл; **права наций** албатылардын тап-эриги; **2.** (*государство, страна*) тергее, эл-тергее, ороон; **дружественная нация** најылык ороон

НАЦМЕНЬШИНСТВО *с.; разг. (национальное меньшинство)* нацменьшинство

НАЧАДИТЬ *сов. чем и без доп.* ыштап салар (ыштап сал-); **начадить в избе табаком** туранын ичин танкыла ыштап салар

НАЧАЛО *с. 1.* баш; **начало улицы** оромнын бажы; **начало учебного года** үредүлү жылдын бажы; **2. (источник, основа чего-л.)** башталга; **начало движения** кыймыгунын башталгазы; ♦ **под началом** башкартузында (баштанкайыла)

НАЧАЛЬНИК *м. жамылу (кижи), жааны; начальник отдела* бөлүктин жааны

НАЧАЛЬНИЧЕСКИЙ

НАЧАЛЬНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое башкараачынын, жамылунын; **начальническая строгость** башкараачынын кеземи

НАЧАЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. баштапкы; **начальный период** баштапкы ой; 2. (*первоначальный, низший*) баштамы; **начальные классы** баштамы класстар

НАЧАЛЬСТВЕННЫЙ, -ая, -ое *см. начальнический*

НАЧАЛЬСТВО *с.* 1. *собр.* жамылулар, жаандар; **высшее начальство** эн бийик жамылулар; **приказ начальства** жаандардын жакарузы; 2. (*власть, управление начальника*) башкару, башкарту; **начальство над отделом** бөлүктин башкарузы; **служить под начальством** кемнин де башкартузында иштеер

НАЧАЛЬСТВОВАТЬ *несов.* башкарап (башкар-); **начальствовать над охраной** каруулды башкарап

НАЧАЛЬСТВУЮЩИЙ, -ая, -ое башкарып турган; **начальствующие лица** башкарып турган улус

НАЧАТЬ *сов. что и с неопр.; в разн. знач.* баштап ийер (баштап ий-); **начать урок** урокты баштап ийер; **начать день с зарядки** күнди зарядканын баштап ийер

НАЧАТЬСЯ *сов.* баштала берер (баштала бер-); **начался новый учебный год** жаны үредүлү жыл баштала берди

НАЧДІВ *м.* (*начальник дивизии*) дивизиянын жааны

НАЧЕКАНИВАТЬ *несов. см. начеканить*

НАЧЕКАНИТЬ *сов. что* согуп эдип салар (эдип сал-); **начеканить монет** темир акчалар согуп, эдип салар

НАЧЕКУ *нареч.* сергелен, белен; **быть начеку** сергелен болор

НАЧЕРКАТЬ и **НАЧЁРКАТЬ** *сов.; разг.* 1. *что, чего* анаар-мынаар чийүлеп салар (чийүлеп сал-); **начеркать тетрадь** тетрадьты анаар-мынаар чийүлеп салар; 2. (*небрежно написать, нарисовать*) чор-

моп салар (чормоп сал-); **начеркать письмо** самара чормоп салар

НАЧЁРКИВАТЬ *несов. см. начеркать*
НАЧЕРНИТЬ *сов. что* карартып салар (карартып сал-); **начернить волосы** чачын карартып салар

НАЧЕРНО *нареч.* јетире јазабай; **написать начерно** јетире јазабай бичип салар

НАЧЕРНЯТЬ *несов. см. начернить*

НАЧЕРПАТЬ *сов. что, чего; разг.* сузуп алар (сузуп ал-); **начерпать воды** суу сузуп алар

НАЧЕРПЫВАТЬ *несов. см. начерпать*
НАЧЕРПЫВАТЬСЯ *несов. см. начерпаться*

НАЧЕРТАНИЕ *с.; высок. сом;* **начертание букв** таныктардын сомы

НАЧЕРТАТЬ *сов. что; высок.* 1. (*написать*) бичип салар (бичип сал-); **начертать клятвенные слова** черттенген сөстөр бичип салар; 2. *перен.* (*наметить, указать*) темдектеп берер (темдектеп бер-), көргүзип берер (көргүзип бер-); **начертать путь** јолды темдектеп берер

НАЧЕРТИТЬ *сов. что* чийү тартып салар (тартып сал-), чертөж журап салар (журап сал-); **начертить много чертежей** көп чертөжтор журап салар

НАЧЕСАТЬ *сов.* 1. *что, чего; в разн. знач.* тарап салар (тарап сал-); **начесать козьего пуха** эчкинин ноокызын тарап салар; **начесать волосы на лоб** чачын мандайына тарап алар; 2. *что; разг.* (*повредить чесанием кожу*) тырмап салар (тырмап сал-); **начесать до крови щеку** јаагын кан акканча тырмап салар

НАЧЕСТЬ *сов.; бухг.* айрып салар (айрып сал-); **начесть с жалованья** иш-жалынан айрып салар

НАЧЁСЫВАТЬ *несов. см. начесать*
НАЧЁСЫВАТЬСЯ *несов.* таралар (тарал-); **начёсывается много козьего пуху** көп эчкинин ноокызы таралат

НАЧИНАНИЕ *с.* 1. баштаары; **начинание дела** керекти баштаары; 2. (*начатое*

кем-л., по инициативе кого-л. дело, пред-
приятие) баштанкай; **начинания молодого учителя** јиит үредүчининг баштанкайы

НАЧИНАТЕЛЬ м. баштаачы, баштаар кижиге; **начинатель полезных дел** тузалу иштер баштаар кижиге

НАЧИНАТЬ *несов. см. начать*

НАЧИНАТЬСЯ *несов. см. начинаться*

НАЧИНАЮЩИЙ, -ая, -ое јангы баштап турган кижиге; **начинающий писатель** јангы баштап турган бичиичиге

НАЧИНИВАТЬ *несов. см. начинить* II

НАЧИНИТЬ I *сов. что, чем* (өзөгин) толтырып салар (толтырып сал-); **начинить пироги грибами** пирогтордынг өзөгин мешкеле толтырып салар

НАЧИНИТЬ II *сов. что, чего; разг.*

1. (*починить*) јамап салар (јамап сал-); **начинить много варезек** көп меелейлер јамачылап салар; 2. (*очинить*) учап салар (учап сал-); **начинить карандашей** карандаштар учап салар

НАЧИНКА ж. 1. толтырагы; **начинка пирогов** пирогтордынг өзөгин толтырагы; 2. (*то, чем начинено что-л.*) начинка; **начинка конфет** конфеттердинг начинказы

НАЧИНЯТЬ *несов. см. начинить I*

НАЧИРКАТЬ *сов. что, чего; разг.* чагып салар (чагып сал-); **начиркать десять спичек** он серенке чагып салар

НАЧИСЛЕНИЕ с. 1. көчүрери; **начисление заработной платы** ишјалды көчүрери; 2. *бухг. (сумма)* үзеери кожуп салган акча; **начисления на заработную плату** ишјалга үзеери кожуп салган акчалар

НАЧИСЛИТЬ *сов. что* 1. үстине кожуп берер (кожуп бер-); **начислить проценты** үстине проценттер кожуп берер; 2. (*записать на чей-л. счёт*) көчүрүп берер (көчүрүп бер-); **начислить заработную плату** ишјалды көчүрүп берер

НАЧИСЛЯТЬ *несов. см. начислить*

НАЧИСТИТЬ *сов.* 1. *чего* (*очистить*) арчып салар (арчып сал-); **начистить**

картошки кортошко арчып салар; 2. *что; разг. (вычистить)* арчып салар, арутап салар (арутап сал-); **начистить сапоги** өдүкти арутап салар; **начистить пыль** тоозынды арчып салар

НАЧИСТО *нареч.* 1. ару эдип, ару эттире; **переписать набело** ару эдип такып бичип салар; 2. (*набело*) агарта; **начисто выбелить избу** тураны агарта череттеп салар; 3. *разг. (полностью, совсем)* чек; **начисто отказаться платить** төлөөргө чек мойножып ийер

НАЧИСТОТУ *нареч.; разг.* агынча, ачыгынча; **поговорить начистоту** ачыгынча куучындажып ийер

НАЧИСТУЮ *нареч.; разг. см. начистоту*

НАЧИТАННОСТЬ ж. көпти кычырганы

НАЧИТАННЫЙ, -ая, -ое көпти кычырган; **начитанный человек** көпти кычырган кижиге

НАЧИТАТЬ *сов. что; разг.* кычырып салар (кычырып сал-); **начитать за год много книг** јылына көп бичик кычырып салар

НАЧИТАТЬСЯ *сов.* көп кычырып салар (кычырып сал-); **начитаться романов** көп романдар кычырып салар

НАЧИТЫВАТЬ I *несов. см. начесть*

НАЧИТЫВАТЬ II *несов. см. начитать*

НАЧИХАТЬ *сов.; разг.* чичкирип салар (чичкирип сал-); **начихать в носовой платок** колплатка чичкирип салар

НАЧИЩАТЬ *несов. см. начистить*

НАЧИЩАТЬСЯ *несов. см. начиститься*

НАЧУДИТЬ *сов.; разг.* сан башка немелер эдип салар (эдип сал-); **начудить дома** айлында сан башка немелер эдип салар

НАШ *мест.* бистин, бистийи; **наш дом** бистин тура; ♦ **по-нашему** бистийиле (бистийи аайынча); **Знай наших!** Бис кандый эптирис!; **Наша взяла!** Јенү бистин!

НАШАЛИТЬ

НАШАЛИТЬ *сов.* баштактанып салар (баштактанып сал-); **дети нашалили** балдар баштактанып салдылар

НАШАЛИТЬСЯ *сов.*; *разг.* баштактанып алар (баштактанып ал-); **нашались за день** кере тўжине баштактанып алар

НАШАРИВАТЬ *несов. см. нашарить*

НАШАРИТЬ *сов.*; *разг.* сыймап таап алар (таап ал-), коскорып таап алар, шўўреп таап алар; **нашарить звонок двери** эжиктин кўзўнзизин сыймап таап алар; **нашарить в кармане монету** карманын коскорып, темир акча таап алар

НАШАТЫРНЫЙ, -ая, -ое нашатырный, нашатырьлу, **нашатырный спирт** нашатырный спирт

НАШАТЫРЬ *м.* нашатырь

НАШЫРИВАТЬ *несов. см. нашвырять*

НАШЫРЯТЬ *сов. что; разг.* таштап салар (таштап сал-), чачып салар (чачып сал-); **нашвырять камней** таштар таштап салар

НАШЕПТАТЬ *сов. 1. что и без доп.* шымыранып берер (шымыранып бер-); **нашептать сердечные тайны** јўрек јажыдын шымыранып берер; **2. (наколдовать)** шыпшап салар (шыпшап сал-); **нашептать на воду** сууны шыпшап салар

НАШЕПТАТЬСЯ *сов.*; *разг.* шымыраныжып алар (шымыраныжып ал-); **вдоволь нашептаться с подругой** ўўрезиле кожо санаазы јеткенче шымыраныжып алар

НАШЁПТЫВАТЬ *несов. см. нашептать*

НАШЁПТЫВАТЬСЯ *несов. см. нашептаться*

НАШЕСТВИЕ *с.* табару; **нашествие врага** оштўнин табарузы

НАШИВАНИЕ *с.* ўстинен кўктўбри; **нашивание воротника** јаканын ўстинен кўктўбри

НАШИВАТЬ *несов. см. нашить*

НАШИВКА *ж.* **1.** бўлји, кыйма; **нашивка на рукаве** јендеги бўлји; **2. воен.** нашивка; **нашивка на погонах** погондордо нашивка

НАШИВНОЙ, -ая, -ое ўстине кўктўлгўн; **нашивной карман** ўстине кўктўлгўн карман

НАШИНКОВАТЬ *сов. что, чего* кертип салар (кертип сал-), чечкелеп салар (чечкелеп сал-); **нашинковать капусту** капуста кертип салар

НАШИНКОВЫВАТЬ *несов. см. нашинковать*

НАШИТЬ *сов. 1. что (пришить сверху)* ўстине кўктўп салар (кўктўп сал-); **нашить карман** ўстине карман кўктўп салар; **2. что, чего (сшить в каком-л. количестве)** кўктўп салар (кўктўп сал-), шидеп салар (шидеп сал-); **нашить юбок** юбкалар кўктўп салар

НАШЛЁПАТЬ *сов. кого; разг.* тажып салар (тажып сал-); **нашлөпать по щекам** јаактарына тажып салар

НАШПИЛИВАТЬ *несов. см. нашпилить*

НАШПИЛИТЬ *сов. кого-что* тагып салар (тагып сал-); **нашпилить булавкой** тебискеле тагып салар

НАШУМЁВШИЙ, -ая, -ое табышту, тал-табыш чыгарган; **нашумевшая детвора** табышту балдар; **нашумевшее произведение** тал-табыш чыгарган чўмдемел

НАШУМЁТЬ *сов. 1. (произвести шум)* табыштанып ийер (табыштанып ий-); **бояться нашуметь** табыштанып ийерге коркыыр; **2. перен. (вызвать много разговоров)** тал-табыш чыгарып ийер (чыгарып ий-); **нашуметь по всему городу** бўдўн калада тал-табыш чыгарып ийер

НАЩЁЛКАТЬ *сов. что, чего; разг.* **1.** чертип салар (чертип сал-); **нащёлкать орехов** кузук чертип салар; **2. (произвести съёмки)** согуп ийер (согуп ий-); **нащёлкать десять кадров** он кадр согуп ийер

НЕБЕЗРЕЗУЛЬТАТНЫЙ

НАЩЁЛКИВАТЬ *несов. см. нащёл-
кать*

НАЩИПАТЬ *сов. 1. что, чего* јулуп салар (јулуп сал-); **нащипать травы** ёлён јулуп салар; **2. что (вызвать жжение)** ачыдып ийер (ачыдып ий-), чагып ийер (чагып ий-); **крапива нащипала пальцы** чалкан сабарларын чагып ийди

НАЩИПЫВАТЬ *несов. см. нащипать*

НАЩУПАТЬ *сов. кого-что* тудуп таап алар (таап ал-); **нащупать пульс** пульсты тудуп таап алар

НАЩУПЫВАТЬ *несов. см. нащупать*

НАЯБЕДНИЧАТЬ *сов. кому на кого; разг. коптонып ийер (коптонып ий-), коптонып салар (коптонып сал-); наябедничать маме* энезине коптонып ийер

НАЯВУ *нареч. чынынча, чындаптан; это было наяву* ол чындаптан болгон

НЕ I *частица 1. (для выражения полного отрицания) передаётся отриц. формой деепричастия* -ба / -бе, -бо / -бё, -бас / -бес, -бос / -бёс, -па / -пе, -по / -пё, -пас / -пес, -пос / -пёс; **не пишет** бичибей јат; **не знает** билбес; **не поймёт** аайлабас; **не придёт** келбес; **2. (для придания неопределённости, неполного отрицания) передаётся частицей «эмес», отриц. формой деепричастия** -ба / -бе, -бо / -бё, -бас / -бес, -бос / -бёс, -па / -пе, -по / -пё, -пас / -пес, -пос / -пёс; **пальто не пальто** тон бо, тон эмес пе; **сон не сон** уйку ба, уйку эмес пе; **говори не говори** айт та, айтпа да; **3. (при противопоставлении) передаётся частицей «эмес»; не река, а гора** суу эмес, а кыр; **4. (для придания или усиления утвердительно-значения) передаётся отриц. формой деепричастия** -ба / -бе, -бо / -бё, -бас / -бес, -бос / -бёс, -па / -пе, -по / -пё, -пас / -пес, -пос / -пёс; **невозможно не сказать** айтпас арга јок; **нельзя не любить** сүүбеске болбос; **5. (для выражения предположительности) передаётся частицей «эмес»; Не сон ли это?** Түш эмес пе бу?

НЕ II *частица (в сочетании с предлогами является отделяемой частью местоимений «некого», «ничего»)* јок; **не с кем поговорить** куучындажар кижы јок

НЕАДЕКВАТНЫЙ, -ая, -ое *книжн. 1. (не совпадающий с чем-л.)* кемине келишпей турган; **неадекватные понятия** кемине келишпей турган ондомолдор; **2. (не соответствующий норме, требованиям)** келишпес; **неадекватное поведение** келишпес кылык-јан

НЕАККУРАТНОСТЬ *ж. 1. (неряшливость, нечистоплотность)* шалыры, јуды; **неаккуратность школьника** үренчиктин шалыры; **неаккуратность хозяев дома** айылдын ээлеринин јуды; **2. (небрежность, неточность)** чала-была эдери, колдын сыртыла эдери; **неаккуратность работы** иштин чала-была эдилгени

НЕАККУРАТНЫЙ, -ая, -ое **1. (неисполнительный)** ойинде этпей турар; **неаккуратный плательщик налога** каланды ойинде төлөбөй турар кижы; **2. разг. (небрежно сделанный)** чала-была эдилген, колдын сыртыла эдилген; **неаккуратный рисунок** колдын сыртыла јуралган јурук; **3. (неопрятный)** шалыр, јут; **неаккуратный мальчик** шалыр уулчак

НЕАКТУАЛЬНЫЙ, -ая, -ое **актуальный** эмес, ойиндеги эмес; **неактуальное сообщение** актуальный эмес јетирү

НЕБЕЗГРЕШНЫЙ, -ая, -ое **кинчеги** јок эмес; **небезгрешный человек** кинчеги јок эмес кижы

НЕБЕЗНАДЁЖНЫЙ, -ая, -ое **ижемји** јок эмес; **небезнадёжный случай** ижемји јок эмес учурал

НЕБЕЗОБИДНЫЙ, -ая, -ое **ачымчылу** эмес; **небезобидное слово** ачымчылу эмес сёс

НЕБЕЗРЕЗУЛЬТАТНЫЙ, -ая, -ое **турулта** јок эмес; **небезрезультатное соревнование** турулта јок эмес мөрөй

НЕБЕЗУСПЕШНЫЙ

НЕБЕЗУСПЕШНЫЙ, -ая, -ое једими јок эмес; **небезуспешные старания** једими јок эмес чырмайыш

НЕБЕЗЫЗВЕСТНЫЙ, -ая, -ое адычуузы јок эмес; **небезызвестный писатель** адычуузы јок эмес бичиичи

НЕБЕСА́ см. **не́бо**

НЕБЕСКОРЫ́СТНЫЙ, -ая, -ое эмеш астамду; **небескорыстная помощь** эмеш астамду болуш

НЕБЕ́СНЫЙ, -ая, -ое 1. тенеринин; **небесная высота** тенеринин бийиги; 2. *трад.-поэт. (прекрасный, чистый, неземной)* јараш, ару; **небесная душа** ару кут (ару јүрек); **небесный голос** јараш ўн; 3. (*ярко-голубой; цвета неба*) кѳк, чанкыр, тенеридий, тенеринин ѳгиндий; **небесный цвет** тенеридий ѳн

НЕБЛАГОВИ́ДНЫЙ, -ая, -ое јаман, коомой, јүдек; **неблаговидный поступок** јаман кылык

НЕБЛАГОВОСПИ́ТАННЫЙ, -ая, -ое јакшы кылык-јанга таскабаган; **неблаговоспитанный человек** јакшы кылык-јанга таскабаган кижии

НЕБЛАГОДА́РНСТЬ ж. быйанын јандырбазы, јакшызын јандырбазы; **обвинять в неблагодарности** быйанын јандырбазы учун бурулаар

НЕБЛАГОДА́РНЫЙ, -ая, -ое 1. быйанын јандырбас, јакшызын јандырбас; **неблагодарный человек** јакшызын јандырбас кижии; 2. (*не оправдывающий затраченных усилий*) быйаны јок; **неблагодарный труд** быйаны јок иш

НЕБЛАГОНАДЕ́ЖНЫЙ, -ая, -ое бўдўмчизи јок, иженчизи јок, бўдерге болбос; **неблагонадёжный человек** бўдўмчизи јок кижии

НЕБЛАГОПОЛУ́ЧИЕ с. 1. (*неблагополучное положение*) кўч (јаман, коомой) айалгада болоры; **неблагополучие с лекарствами** эмдерле кўч айалгада болоры; 2. (*неудача, неуспех*) ырыс јогы; **неблагополучие в жизни** јүрўмде ырыс јогы

НЕБЛАГОПОЛУ́ЧНО нареч. и в знач. сказ., безл. кўч, јаман; **в районе неблагополучно** аймакта кўч

НЕБЛАГОПОЛУ́ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*сопровождающийся неудачами, бедой*) јаман, шорлу; **неблагополучное путешествие** шорлу јорыкташ; 2. (*терпящий неудачи*) ырыс јок; **неблагополучный человек** ырыс јок кижии

НЕБЛАГОПРИСТО́ЙНОСТЬ ж. јаман сѳс, јаман кылык, келишпес кылык; **говорить неблагопристойности** јаман сѳстѳр айдар

НЕБЛАГОПРИСТО́ЙНЫЙ, -ая, -ое јаман, келишпес; **неблагопристойное поведение** јаман кылык

НЕБЛАГОПРИ́ЯТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*неудобный*) эби јок; **неблагоприятная обстановка** эби јок айалга; 2. (*отрицательный*) јаман, коомой; **неблагоприятный ответ** јаман каруу

НЕБЛАГОРАЗУ́МИЕ с. сагыш (санаа) јок болоры, керсў эмес болоры; **проявлять неблагоприятное** сагыш јок болгонын кѳргўзер

НЕБЛАГОРАЗУ́МНЫЙ, -ая, -ое сагыш (санаа) јок, керсў эмес; **неблагоразумный человек** керсў эмес кижии

НЕБЛАГОРО́ДНЫЙ, -ая, -ое 1. јаман, коомой; **неблагородный поступок** јаман кылык; 2. (*грубоватый, неизяцный, простой*) тегин; **неблагородная внешность** тегин тыш бўдўм; ♦ **неблагородные металлы** тегин металлдар

НЕБЛАГОСКЛѳ́ННОСТЬ ж. кўўн јок болоры; **неблагосклонность отношений** колбулардын кўўн јок болоры

НЕБЛАГОСКЛѳ́ННЫЙ, -ая, -ое кўўни јок; **неблагосклонный взгляд** кўўни јок кѳрўш

НЕБЛАГОУСТРО́ЕННОСТЬ ж. керектў немеле јеткилдебегени, јетире јазалбаганы, јетире эдилбегени; **неблагоустроенность дома** тураны керектў немеле јеткилдебегени

НЕБЛАГОУСТРОЕННЫЙ, -ая, -ое керектү немеле јеткилделбеген, јетире јазалбаган, јетире эдилбеген; **неблагоустроенный дом** керектү немеле јеткилделбеген тура

НЕБЛЕСТЯЩИЙ, -ая, -ое јакшы эмес, коомой; **неблестящий ответ** коомой каруу

НЁБНЫЙ, -ая, -ое 1. тандайдын; **нёбная болезнь** тандайдын оорузы; 2. лингв. тандай; **нёбная гармония** тандай гармония; ♦ **нёбные кости** мед. тандай сөөктөр

НЕБО с. тенери, көк; **синее небо** чанкыр тенери; ♦ **до небес вознести (превознести)** өткүре тын мактап салар; **на седьмом небе быть (чувствовать себя)** сүрекей тын сүүнер; **небо и земля** эки башка; **попасть пальцем в небо** разг., ирон. сананбай эдип ийер; **как (как будто, точно и т.п.) с неба упал (свалился)** кенетийин чыгып келер; **между небом и землёй (жить, быть, находиться)** јарты јок айалгада болор

НЕБО с.; анат. тандай

НЕБОГАТЫЙ, -ая, -ое 1. (бедный) бай эмес; **небогатые люди** бай эмес улус; 2. (недорогой по убранству) баалу эмес јазалган; **небогатый кабинет** баалу эмес јазалган кып; 3. перен. (ограниченный) ас, јокту; **у него небогатый запас слов** онын тили јокту

НЕБОЛЬШОЙ, -ая, -ое 1. (маленький) јаан эмес; **небольшое ведро** јаан эмес көнөк; 2. (короткий по времени) узак эмес; **в течение небольшого промежутка времени** узак эмес ойдин туркунына; 3. (незначительный) јаан эмес; **небольшая услуга** јаан эмес болуш

НЕБОСВОД м.; книжн. тенери; **небосвод затянуло облаками** тенерини булуттар бөктөп салды

НЕБОСКЛОН м. тенеринин түби; **глубой небосклон** чанкыр тенеринин түби

НЕБОСКРЁБ м. небоскрёб, көп катту тура; **жить в небоскрёбе** көп катту турада јадар

НЕБО́СЬ 1. *частица*; разг. байла; **небось не замёрзнешь** байла, тонбос болбойын; 2. *вводн. сл.* байла, болбой; **они, небось, давно приехали** олор туку качан једип келген болбой

НЕБРЁЖНИЧАТЬ *несов.*; разг. керексинбей эдер (эт-), чала-была эдер; **небрежничать в работе** ижин чала-была эдер

НЕБРЁЖНОСТЬ ж. 1. керексинбей эдери, чала-была эдери, колдын сыртыла эдери; **проявлять небрежность в работе** ижин чала-была эдери; 2. (состояние запущенности, заброшенности) шалыры, јуды; **небрежность в доме** айылдын јуды

НЕБРЁЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (пренебрежительно относящийся к кому-чему-л.) керексинбес, чала-была эдер, колдын сыртыла эдер; **небрежный работник** керексинбес ишчи; 2. (выражающий невнимание, пренебрежение) керекке албай турган, тообой турган, немеге бодобой турган; **небрежный тон** тообой турган үн; 3. (неряшливый) кирлү, шалыр; **небрежный почерк** кирлү бичиш; **небрежная одежда** кирлү кийим

НЕБРО́СКИЙ, -ая, -ое көскө илинбес, өнжүк эмес; **неброский узор** өнжүк эмес чүм

НЕБЫВА́ЛЫЙ, -ая, -ое 1. (не бывавший прежде) качан да болбогон; (необычный) кайкамчылу; **небывалая засуха** качан да болбогон күйгек; **небывалое происшествие** кайкамчылу учурал; 2. (вымышленный) чын эмес, сананып тапкан; **небывалое сочинение** сананып тапкан чүмдемел

НЕБЫЛІ́ЦА и **НЕБЫВА́ЛЬЩИНА** ж.; разг. 1. (вымысел) болбогон неме, төгүн неме; **плести небылицы** төгүн неме куучындаар; 2. (сказка) чөрчөк

НЕБЫ́ТИЕ с. 1. книжн. јүрүм јогы; **перейти в небытие** өлүп калар (божоп калар); 2. (состояние полной неизвестности) ундылганы, ундылыш; **вернуть из небытия** старинные ремёсла ун-

НЕБЬЮЩИЙСЯ

дылыштан озогы узаныштарды ойгортып салар; **3.** (*потеря сознания*) санаазын ычкынган; **вывести больного из состояния небытия** оору кижини санаазын ычкынгананан чыгарып келер

НЕБЬЮЩИЙСЯ, -ая, -ея оодылбай турган, жарылбай турган; **небьющееся стекло** оодылбай турган шил

НЕВАЖНО нареч.; разг. 1. јаман, коомой; **платье сшито неважно** платье јаман кӱктӱлгӱн; 2. в знач. сказ. (*не очень благополучно*) коомой; **дела идут неважно** керектер коомой барып јат

НЕВАЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*несущественный*) учуры јаан эмес; **неважный вопрос** учуры јаан эмес сурак; 2. (*не очень хороший*) коомой; **неважное здоровье** коомой су-кадык

НЕВАЛЯШКА ж.; разг. неваляшка (*ойынчык*)

НЕВДАЛЕКЕ нареч. ыраак јокто; **недалеке мерцают огни** ыраак јокто оттор мелтирежет

НЕВДОМЁК кому в знач. сказ., безл.; разг. санаада да јок; **ему и невдомёк спросить** сурап ийерге онын санаазында да јок

НЕВЕДЕНИЕ с. нени де (неме) билбези, нени де (неме) билбес болоры; **быть в неведении** нени де билбес болор

НЕВЕДОМО нареч.; разг. та; **неведомо кто** та кем; **неведомо что** та не; **неведомо где** та кайда; **неведомо какой** та кандый; **неведомо куда** та кайдаар; **неведомо откуда** та кайдан; **неведомо как** та канай

НЕВЕДОМЫЙ, -ая, -ое 1. (*неизвестный*) билбес, таныш эмес; **неведомые страны** таныш эмес ороондор; 2. (*таинственный*) та кандый да, кижил билбес, кайкамчылу; **неведомая сила** кижил билбес кӱч

НЕВЕЖА м. и ж. 1. (*грубый, невоспитанный человек*) кӱркет кижил; 2. разг. см. **невежда**

НЕВЕЖДА м. и ж. (*необразованный*) ӱредӱ јок кижил, билерил ас кижил; (*несве-*

дуций в чѐм-л.) неме ондобос (аайлабас) кижил; **невежда в технике** техника јанынан неме ондобос кижил; **круглый невежда** бир де ӱредӱ јок кижил

НЕВЕЖЕСТВЕННОСТЬ ж. ӱредӱ јогыл, билерил ас болорыл; **упрекать в невежественности** билерил ас учун каарыл айдар

НЕВЕЖЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое ӱредӱ јок, билерил ас; **невежественный человек** ӱредӱ јок кижил

НЕВЕЖЕСТВО с. 1. (*необразованность, незнание*) ӱредӱ јогыл, неме билбезил; **невежество ученика** ӱренчиктин неме билбезил; 2. разг. (*неучливый, невежливый поступок*) коомой кылык, бай јогыл; **не здороваться** – **невежество** јакшылашпаганыл – коомой кылык

НЕВЕЖЛИВОСТЬ ж. коомой кылык-јандул болорыл, бай јогыл; **показать невежливость** бай јогылн кӱргӱзип салар

НЕВЕЖЛИВЫЙ, -ая, -ое коомой кылык-јандул, бай јок; **невежливый мальчик** коомой кылык-јандул уулчак

НЕВЕЗѐНИЕ с.; разг. ырыс јогыл, керектерил келишпей турарыл, јолыл туйук болорыл; **полоса невезения** керектерил келишпей турган ой

НЕВЕЗУЧИЙ, -ая, -ое разг. ырыс јок, керектерил келишпей турган, јолыл туйук; **невезучий человек** јолыл туйук кижил

НЕВЕЛѐКИЙ, -ая, -ое 1. (*небольшой по размеру*) јаан эмес, бийик эмес, узун эмес; **невелик ростом** сыныла узун эмес; 2. (*незначительный*) јаан эмес; **невеликий грех** јаан эмес кинчек

НЕВЕЛѐЧКА м. и ж. трад.-поэт.; разг. чатпак, кыска, кичинек; **ростом невеличка** сыныла кыска; **птичка-невеличка** кичинек кучыйак

НЕВЕРѐИЕ с. 1. (*отсутствие веры, уверенности*) бӱтпезил, бӱдӱнбезил; **неверие в свои силы** бойынын кӱчине бӱдӱнбезил; 2. (*атеизм*) кудайга бӱтпезил; **неверие в бога** кудайга бӱтпезил

НЕВИДНЫЙ

НЕВЁРНО нареч. *ястыра*; **неверно** понять *ястыра аайлаар*; **слово написано неверно** сөс *ястыра бичилип калган*

НЕВЁРНОСТЬ ж. 1. (*неправильность*) *ястыразы*; **неверность ответа** *каруунын ястыразы*; 2. (*измена*) *сөзине турбазы, сөзін бузары*; **неверность друга** *нөкөринин сөзине турбазы*

НЕВЁРНЫЙ, -ая, -ое 1. (*неправильный*) *ястыра*; **неверное решение задачи** *задачаны ястыра бодогоны*; 2. (*вероломный*) *сөзине турбас, сөзін бузар, бүдүмји жок, бүдерге болбос*; **неверный своему слову** *бойынын сөзине турбас*; ♦ **Фома неверный** *неге де бүтпес кижі*

НЕВЕРОЯТНОСТЬ ж. *кайкамычылузы, сан-башказы*; **невероятность событий** *керектердин сан-башказы*

НЕВЕРОЯТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*неправдоподобный*) *кайкамычылу, сан-башка, солун*; **невероятный случай** *кайкамычылу учурал*; 2. (*очень большой, чрезвычайный по силе своего проявления, по своим размерам и т.п.*) *сүреен, коркышту*; **невероятная быстрота** *сүреен түргени*

НЕВЁРУЮЩИЙ, -ая, -ое 1. *бүтпей турар, бүтпес*; **неверующий человек** *бүтпей турган кижі*; 2. *в знач. суц.* **неверующий** м. и **неверующая** ж. *кудайга бүтпей турган кижі*

НЕВЕСЁЛЫЙ, -ая, -ое *сүүнчилү эмес*; **невеселая улыбка** *сүүнчилү эмес күлүмји*

НЕВЕСОМЫЙ, -ая, -ое 1. (*лёгкий*) *беске жок, јенил*; **невесомые белые облака** *јенил ак булуттар*; 2. *перен.* (*незначительный, маловажный*) *учуры ас, учуры јаан эмес*; **невесомая причина** *учуры јаан эмес шылтак*

НЕВЁСТА ж. 1. *сыргалјы, колту*; **познакомиться с невестой** *сыргалјыла таныжып алар*; 2. *разг.* (*совершеннолетняя девушка*) *бойлу кыс*

НЕВЁСТКА ж. (*жена сына или младшего брата*) *келин*; (*жена старшего брата*) *јене*

НЕВЕСТЬ нареч.; *разг.* та; **невесть кто** та кем де; **невесть что** та не де; **невесть какой** та кандый да

НЕВЗГÓДА ж. *түбек, күч (уур) айалга*; **терпеть невзгоды** *күч айалгада болор*

НЕВЗИРА́Я: *предлог на что* *көрбөй, ајаруга албай*; **невзирая на жару** *изүни ајаруга албай*

НЕВЗЛЮБИ́ТЬ сов. *кого-что* *көрбөй барар (көрбөй бар-), јаратпай барар (јаратпай бар-)*; **невзлюбить с первого взгляда** *баштапкы ла көрүштен (бажынан ла ала) көрбөй барар*

НЕВЗНАЧА́Й нареч. *кенетийин, сакыбаган јанынан*; **встретиться невзначай** *кенетийин туштажа берер*

НЕВЗРА́ЧНОСТЬ ж. *јараш эмези, өнжүк эмези*; **невзрачность ткани** *бөстин өнжүк эмези*

НЕВЗРА́ЧНЫЙ, -ая, -ое *јараш эмес, өнжүк эмес, көскө илинбес*; **невзрачная девушка** *јараш эмес кыс*

НЕВЗЫСКА́ТЕЛЬНОСТЬ ж. *талдабазы, талданкай эмези*; **невзыскательность в еде** *курсак талдабазы*

НЕВЗЫСКА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *талданбас, көп неме некебес, некелтези ас*; **невзыскательный руководитель** *көп неме некебес башкараачы*; **невзыскательный в одежде** *кийимге талданбас*

НЕВÍДАННЫЙ, -ая, -ое 1. (*не встречавшийся прежде*) *качан да көрбөгөн*; **невиданные страны** *качан да көрбөгөн ороондор*; 2. (*таинственный, странный, необычный*) *кайкамычылу, солун*; **невиданный случай** *кайкамычылу учурал*

НЕВИДÍМКА м. и ж. 1. *көскө көрүнбес (неме)*; **человек-невидимка** *көскө көрүнбес кижі*; 2. (*шителька*) *невидимка*; **купить невидимку** *невидимка садып алар*

НЕВÍДИМЫЙ, -ая, -ое *көрүнбес, көрүнбей турган*; **невидимый шов брюк** *штаннын көрүнбей турган јигі*

НЕВÍДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*недоступный зрению*) *көскө көрүнбей турган*; **невидное**

НЕВИДЯЩИЙ

пятно көскө көрүнбей турган шылбак; **2.** (*незначительный*) көрүмжилү эмес; **невидная должность** көрүмжилү эмес жамы; **3.** *разг. (невзрачный)* көрүмжилү эмес; **невидная внешность** көрүмжилү эмес тыш кебер

НЕВИДЯЩИЙ, -ая, -ое **1.** көрбөй турган; **невидящие глаза** көрбөй турган көстөр; **2.** (*рассеянный*) алаа, чокым эмес; **невидящий взор** чокым эмес көрүш

НЕВИННОСТЬ *ж.* **1.** (*невиновность*) буру жогы, актузы, ак-чеги; **доказывать невинность подсудимого** жаргылаткан кижинин агы-чегин керелеер; **2.** (*наивность*) арузы, ак-санаалу болоры; **невинность ребёнка** баланын арузы; **3.** (*девственность*) арузы, ак-чеги; **невинность девушки** кыстын арузы

НЕВИННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*невиновный*) буру жок, акту, ак-чек; **невинные люди** акту улус; **2.** (*наивный*) ару, ак-санаалу; **невинное дитя** ару бала; **3.** (*безобидный*) жаманы жок, каршу жок; **невинная шалость** каршу жок баштактаныш; **4.** (*девственный, целомудренный*) ару, ак-чек; **невинная девушка** ару кыс

НЕВИНОВНОСТЬ *ж.* буру жогы, актузы; **доказать невиновность** буру жогын керелеп салар

НЕВИНОВНЫЙ, -ая, -ое бурулу эмес, буру жок, акту; **невиновный человек** бурулу эмес киж

НЕВКУСНЫЙ, -ая, -ое амтанду эмес; **невкусная пища** амтанду эмес курсак

НЕВМЕНЯЕМОСТЬ *ж.* **1.** бойын колго тудунбай турары; **2.** *юр.* билинбези; **быть в состоянии неменяемости** билинбес айалгада болор

НЕВМЕНЯЕМЫЙ, -ая, -ое **1.** (*находящийся в состоянии неменяемости*) билинбес, билинбей турган; **неменяемый человек** билинбес киж; **2.** (*раздражённый, не владеющий собой*) бойын тудунбас, бойын колго тудунбай турган;

неменяемый от гнева ачынганынан улам бойын колго тудунбай турган

НЕВМЕШАТЕЛЬСТВО *с.* киришпези, киришпей турары; **невмешательство в дела других государств** өскө ороондордун керектерине киришпези

НЕВМОГОТУ *нареч. и в знач. сказ.;* *разг.* күч, арга жок; **стало невоготу жить** жүрерге күч боло берди; **стало невоготу ждать** сакыыр арга жок боло берди

НЕВНИМАНИЕ *с.* **1.** (*рассеянность*) аярбазы, аярбай турары; **сделать ошибку по невниманию** аярбазынан улам жастыра эдип салар; **2.** (*равнодушие*) аяру этпези, керексибей турары; **невнимание к старшим** жаан жаштуларга аяру этпези; **невнимание к своему здоровью** су-кадыгын керексибей турары

НЕВНИМАТЕЛЬНОСТЬ *ж.* **1.** *см.* **невнимание** 1; **2.** (*равнодушие*) аяру этпези, керексибей турары; **проявлять невнимательность к другу** нөкөрине аяру этпей турары

НЕВНИМАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*рассеянный*) аярынкай эмес; **невнимательный ученик** аярынкай эмес үреник; **2.** (*равнодушный*) аяру этпес, керексинбес; **невнимательный хозяин дома** айылдын керексинбес ээзи; **невнимательное отношение к больному** оору кижиге аяру этпези

НЕВНЯТИЦА *ж.;* *разг.* жарт эмес куучынданыш, чокым эмес куучынданыш; **плести невятицу** жарт эмес куучынданар

НЕВНЯТНОСТЬ *ж.* жарт эмези, чокым эмези; **невятность произношения** айдарынын чокым эмези

НЕВНЯТНЫЙ, -ая, -ое жарт эмес, чокым эмес; **невятные голоса** жарт эмес үндөр

НЕВОД *м.* шүүн; **вытаскивать невод** шүүнди чыгара тартар

НЕВОЗВРАТИМОСТЬ *ж.* кайра бурылбазы, кайра келбези, кайра жанбазы;

НЕВОСПИТАННОСТЬ

невозратимость прошлого өткөн ойдин кайра бурылбасы

НЕВОЗВРАТІМЫЙ, -ая, -ое кайра бурылбас, кайра келбес, кайра јанбас; **невозвратное время** кайра бурылбас ой

НЕВОЗВРАТНОСТЬ ж. см. **невозвратимость**

НЕВОЗВРАТНЫЙ, -ая, -ое см. **невозвратимый**

НЕВОЗДЕЛАННОСТЬ ж. сүрүлбегени; **невозделанность почвы** јердин сүрүлбегени

НЕВОЗДЕЛАННЫЙ, -ая, -ое сүрүлбеген; **невозделанное поле** сүрүлбеген кыра

НЕВОЗДЕРЖАНИЕ с. и **НЕВОЗДЕРЖАННОСТЬ** ж. бойын тудунбасы, токтодынбасы, чыдашпасы; **проявить невоздержанность** токтодынбасын көргүзип салар

НЕВОЗДЕРЖАННЫЙ, -ая, -ое бойын тудунбас, токтодынбас, чыдашпас; **невоздержанный в пище** курсакка тудунбас

НЕВОЗМОЖНО нареч. 1. разг. өткүре, ойинен өткүре; **здесь дорога невозможно узкая** мында јол ойинен өткүре чичке; 2. в знач. сказ., безл. арга јок; **невозможно забыть** ундыыр арга јок

НЕВОЗМОЖНОСТЬ ж. арга јогы; **невозможность отдохнуть** амыраар арга јогы

НЕВОЗМОЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (неосуществимый) эдип болбос, бүдүрип болбос; **невозможные замыслы** бүдүрип болбос санаалар; 2. разг. (нестерпимый) чыдажып болбос; **невозможная жара** чыдажып болбос изү; **невозможная головная боль** чыдажып болбос баштын ооруз; 3. в знач. суц. **невозможное** с. бүтпес неме (эдип болбос неме); **невозможного нет** эдип болбос неме јок

НЕВОЗМУТІМОСТЬ ж. токыналузы, токыналу болоры; **невозмутимость голоса** үнининг токыналузы

НЕВОЗМУТІМЫЙ, -ая, -ое 1. (полный самообладания, спокойный) токына-

лу; **невозмутимый характер** токыналу кылык-јан; 2. (ничем не нарушаемый – о тишине) токыналу, араай; **невозмутимая тишина** араай тымык

НЕВОЗНАГРАДІМЫЙ, -ая, -ое 1. (очень значительный) јаан учурлу; **невознаградимая помощь** јаан учурлу болуш; 2. (ничем не восполнимый) толтырып болбос; **невознаградимая утрата** толтырып болбос јылыту

НЕВОЛИТЬ несов. кого-что албадаар (албада-); **его никто не неволил** оны кем де албадабаган

НЕВОЛЬНИК м. и **НЕВОЛЬНИЦА** ж. 1. (раб) кул; **сделать невольником** кул эдип салар; 2. (пленник) олјолоткон киж

НЕВОЛЬНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое јайым јок, базынчык, олјодо; **невольническое положение** јайым јок айалга

НЕВОЛЬНИЧЕСТВО с. олјо, јайым јогы, базынчык; **страдать в невольничестве** олјодо шыралар

НЕВОЛЬНИЧИЙ, -ая, -ое јайым јок, базынчык; **невольничий труд** базынчык иш

НЕВОЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (непроизвольный) болгобой эдилген; **невольная ошибка** болгобой эдилген јастыра; 2. (вынужденный) албанла, албан күчле, эрик јокто, арга јокто; **невольное признание вины** буруны албан күчле алынганы

НЕВОЛЯ ж. (рабство) кулданыш, кулдук; (плен) олјо; **попасть в неволю** олјого кирип калар

НЕВООБРАЗІМЫЙ, -ая, -ое аайы-бажы јок, ойинен өткүре; **невообразимый холод** аайы-бажы јок соок

НЕВООРУЖЁННЫЙ, -ая, -ое мылтык-јепсел јок; **невооружённый боец** мылтык-јепсел јок јуучыл

НЕВОСПІТАННОСТЬ ж. јакшы кылык-јанга таскабаганы, коомой кылык-јанду болоры; **невоспитанность** де-

НЕВОСПИТАННЫЙ

тей балдардын јакшы кылык-јанга таскабаганы

НЕВОСПИТАННЫЙ, -ая, -ое јакшы кылык-јанга таскабаган, коомой кылык-јанду; **невоспитанный человек** јакшы кылык-јанга таскабаган киж

НЕВОСПОЛНѢМОСТЬ *ж.* толтырып болбозы; **невосполнимость потери** јылыитуну толтырып болбозы

НЕВОСПОЛНѢМЫЙ, -ая, -ое толтырып болбос; **невосполнимый урон** толтырып болбос чыгым

НЕВОСПРИѢМЧИВОСТЬ *ж.*
1. (*плохая усвояемость*) аайлабай турары, ондобой турары; **невосприимчивость ребёнка** баланын аайлабай турары; 2. *мед.* јуктырбазы, алдыртпазы; **невосприимчивость к болезням** оору јуктырбазы (ооруга алдыртпазы)

НЕВОСПРИѢМЧИВЫЙ, -ая, -ое
1. (*плохо воспринимающий*) аайлап болбос, ондобос; 2. *мед., биол.* јуктырбас, алдыртпас; **невосприимчивый к холоду цветок** соокко алдыртпас чечек

НЕВОСТРЕБОВАННЫЙ, -ая, -ое
1. адресатка јетпеген, једер јерине јетпеген; **невостребованный груз** једер јерине јетпеген кош; 2. (*оставшийся без применения*) суруда эмес; **невостребованный специалист** суруда эмес специалист

НЕВПОПАД *нареч.; разг.* јастыра, келишпес, ѳйинде эмес; **отвечать не попад** келишпес каруу јандырап

НЕВРАЗУМѢТЕЛЬНОСТЬ *ж.* чокым јогы, јарт јогы; **невозумительность ответа** каруунын чокым јогы

НЕВРАЗУМѢТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јарт эмес, ондоорго кўч; **невозумительный рисунок** јарт эмес јурук

НЕВРАЛГѢЯ *ж.; мед.* невралгия

НЕВРАСТѢНИК *м.* и **НЕВРАСТЕНИЧКА** *ж.* неврастеник

НЕВРАСТЕНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое
1. неврастения оорунын; **неврастенические симптомы** неврастения оорунын

темдектери; 2. (*такой, как у неврастеника*) неврастениялык; **неврастеническое поведение** неврастениялык кылык-јан

НЕВРАСТЕНИЧНЫЙ, -ая, -ое *см. неврастенический*

НЕВРАСТЕНИЯ *ж.; мед.* неврастения

НЕВРЕДѢМОСТЬ *ж.* неге де алдыртпазы, ўрелбези, бўдўни; **в целости и невредимости** неге де алдыртпай (бўдўнге)

НЕВРЕДѢМЫЙ, -ая, -ое неге де алдыртпаган, ўрелбеген, бўдўн; **вернуться с войны невредимым** јуунап неге де алдыртпаган јанып келер

НЕВРЕДНЫЙ, -ая, -ое 1. каршу јок; **невредные вещества** каршу јок веществолор; 2. *перен., разг. (неплохой)* јаман эмес, кыйгас эмес; **невредный человек** кыйгас эмес киж

НЕВРѢИТ *м.; мед.* неврит; **неврит слухового нерва** *мед.* кулактагы нервтин оорузы

НЕВРѢЗ *м.; мед.* невроз; **невроз сердца** јўректин неврозы

НЕВРОЛОГ *м.* невролог

НЕВРОЛОГИЧЕСКИЙ, -ая, -ое неврологиянын, неврологиялык; **неврологическая клиника** неврологиялык клиника

НЕВРОЛОГИЯ *ж.* неврология

НЕВРОПАТОЛОГ *м.* невропатолог

НЕВРОПАТОЛОГИЧЕСКИЙ, -ая, -ое невропатологиянын, невропатологиялык; **невропатологические исследования** невропатологиялык шинжў иштер

НЕВРОПАТОЛОГИЯ *ж.* невропатология

НЕВРОТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое невротический, невротын; **невротические симптомы** невротын симптомдоры

НЕВТЕРПѢЖ *нареч. в знач. сказ.* чыдажар арга јок; **невтерпѢж от холода** соокко чыдажар арга јок

НЕВЫГОДА *ж.* 1. *разг. (отсутствие выгоды, дохода)* астам јогы, кирелте јогы, туза јогы; **терпеть невыгоду** кирелте јок

артар; **2.** (*недостаток, неудобство*) королто, коромҗы, чыгым; **невыгода** *переезда* көчүштин чыгымдузы

НЕВЫГОДНО *нареч.* **1.** (*без выгоды, без дохода*) астам јок, кирелте јок; **невыгодно продать** кирелте јок садып ийер; **2.** (*без пользы*) туза јок, тузалу эмес; **мне это невыгодно** мынызы меге тузалу эмес

НЕВЫГОДНОСТЬ *ж.* **1.** (*убыточность*) астам јок болоры, кирелте јок болоры; **невыгодность сделки** јөптөжүнин кирелте јок болоры; **2.** (*неблагоприятность*) коомой, јаман; **невыгодность положения** айалга коомой болоры

НЕВЫГОДНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*убыточный*) кирелте јок; **невыгодное дело** кирелте јок керек; **2.** (*неблагоприятный*) коомой, јаман; **показать себя с невыгодной стороны** бойын коомой јанынан көргүзип салар; **3.** (*непривлекательный – о внешности*) јараш эмес, коомой; **невыгодная наружность** јараш эмес тыш бүдүм

НЕВЫДЕРЖАННОСТЬ *ж.* **1.** (*непоследовательность*) келишпей турганы, ээжилерге келишпей турганы; **невыдержанность стиля** мардын ээжилерге келишпей турганы; **2.** (*неумение владеть собой*) турумкай эмези, турумкай эмес болоры; **невыдержанность характера** кылык-јаннын турумкай эмези; **3.** (*неготовность*) ойине јетпегени, кемине јетпегени; **невыдержанность вина** кызыл аракынын ойине јетпегени

НЕВЫДЕРЖАННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*непоследовательный*) келишпей турган; **невыдержанный стиль** келишпей турган мар; **2.** (*не умеющий владеть собой*) бойын тудунып болбос, токтодынбас, чыдашпас; **невыдержанный человек** чыдашпас кижжи; **3.** (*не совсем готовый*) ойи јетпеген, кеми јетпеген; **невыдержанное вино** ойи јетпеген кызыл аракы

НЕВЫЕЗД *м.* кайда да барбазы, чыгып барбазы; **дать подписку о невыезде** кайда да барбас деп молјогон кере чаазын берер

НЕВЫЛАЗНЫЙ, -ая, -ое *разг.* өдөр арга јок, өдөргө күч; **невылазная грязь** өдөр арга јок балкаш

НЕВЫНОСИМЫЙ, -ая, -ое **1.** (*нестерпимый*) чыдап болбос, чыдажып болбос, чыдажар арга јок; **невыносимая боль** чыдап болбос оору; **невыносимая жара** чыдажып болбос изү; **2.** (*очень плохой – о характере*) коркышту јаман (коркышту коомой, коркышту күч); **невыносимый характер** коркышту јаман кылык-јан

НЕВЫПОЛНЕНИЕ *с.* бүдүрбегени, этпегени; **невыполнение плана** планды бүдүрбегени

НЕВЫПОЛНИМЫЙ, -ая, -ое бүдүрилбес, бүдүрип болбос, бүдүрер аргазы јок; **невыполнимое требование** бүдүрип болбос некелте

НЕВЫРАЗИМЫЙ, -ая, -ое ойинен өткүре, айдары јок; **невыразимая красота** айдары јок јараш

НЕВЫРАЗИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*не имеющий ярких черт, признаков*) өңжүк эмес; **невыразительная внешность** өңжүк эмес тыш бүдүм; **2.** (*неспособный четко передать что-л.*) чокым эмес, јарт эмес; **невыразительное чтение** чокым эмес кычырыш

НЕВЫСОКИЙ, -ая, -ое **1.** (*низкий*) бийик эмес; **невысокий забор** бийик эмес чеден; **2.** (*небольшой, незначительный – о силе, степени проявления и т.п.*) јаан эмес, көп эмес; **невысокая заработная плата** јаан эмес иш-јал; **3.** (*не совсем удовлетворительный по качеству*) бийик эмес; **вещи невысокого качества** чындыйы бийик эмес кийим; **4.** (*неблагоприятный, отрицательный*) бийик эмес; **невысокая оценка** бийик эмес баа

НЕВЫХОД *м.* **1.** (*неявка на работу и т.п.*) чыкпаганы; **невыход на работу** ишке чыкпаганы; **2.** (*невыпуск в свет – о печат-*

НЕГА

ном издании) кепке чыкпаганы; **невыход журнала** журналдын кепке чыкпаганы

НЕ́ГА ж. 1. (полное довольство) жеткил; **жить в неге** жеткилде жадар; 2. (блаженство, нежность) эрке, эркетен; **отдаться неге** эркетенге беринип ийер

НЕГÁДАННО нареч.; разг. билбес жанынан, сакыбаган жанынан; **прийти негданно** сакыбаган жанынан једип келер

НЕГÁДА́ННЫЙ, -ая, -ое разг. билбеген, сакыбаган; **негаданный случай** сакыбаган учурал

НЕГАСИ́МЫЙ, -ая, -ое *трад.-поэт.* өчпös; **негасимый огонь** өчпös от; **негасимая любовь** өчпös сүүш

НЕГА́ТИВ I м.; спец. негатив; **проявить негатив** негативти чыгарып салар

НЕГАТИ́В II м.; разг. јаман; **чувствовать негатив** јаманды сезип турар

НЕГАТИ́ВИЗМ м. негативизм

НЕГАТИ́ВНЫЙ I, -ая, -ое негативтин; **негативная плёнка** негативтин плёнказы
НЕГАТИ́ВНЫЙ II, -ая, -ое *книжн.* јаман, тескери; **негативный ответ** тескери каруу; **негативный результат** јаман турулта

НЕГАШЁ́НЫЙ, -ая, -ое: **негашёная известь** кайнатпаган черет

НЕ́ГДЕ нареч. јер јок; **негде отдохнуть** амыраар јер јок; **негде взять воды** суу алар јер јок

НЕГИ́БКИЙ, -ая, -ое 1. бүктелбес, энилбес, энилчек эмес; **негибкие ветки** энилбес будактар; 2. *перен.* (неспособный быстро приспособливаться к условиям, обстоятельствам) эпчил эмес; **негибкий организатор** эпчил эмес башкараачы

НЕГЛÁСНЫЙ, -ая, -ое туйка, јажытту; **быть под негласным надзором** туйка ширтүде болор

НЕГЛУБО́КИЙ, -ая, -ое *прям., перен.* терен эмес; **неглубокая яма** терен эмес оро; **неглубокие знания** терен эмес билгирлер; **неглубокое чувство** терен эмес сезим

НЕГЛУ́ПЫЙ, -ая, -ое 1. тенок эмес; **неглупый человек** тенок эмес киж; 2. (заключающий в себе разумное содержание) коомой эмес; **неглупая мысль** коомой эмес шүүлте

НЕГО́ДНИК м. и **НЕГО́ДНИЦА** ж.; разг. кулугур, танма

НЕГО́ДНОСТЬ ж. јарабазы, үрелери, элеп калары; **прийти в негодность** элеп калар; **привести в негодность** үреп салар

НЕГО́ДНЫЙ, -ая, -ое уян, јаман, коомой; **негодный проект** уян үлекер; **негодный человек** јаман киж

НЕГОДОВА́НИЕ с. чугулданары, ачынары, өкпöлөнöри; **побледнеть от негодования** ачынганан куугара берер; **выразить негодование** ачынганын көргүзип ийер

НЕГОДОВА́ТЬ *несов.* чугулданар (чугулдан-), ачынар (ачын-), өкпöлөнöр (өкпöлөн-); **негодовать, видя несправедливость** чындык јокты көрүп, ачынар

НЕГОДУ́ЮЩИЙ, -ая, -ое ачынган, чугулданган, өкпöлөнгөн; **негодующий взгляд** ачынган көрүш

НЕГОДЯ́Й м. и **НЕГОДЯ́ЙКА** ж. кулугур, танма

НЕГРА́МОТНОСТЬ ж. 1. (неумение читать и писать) бичик билбеси; **ликвидация неграмотности** бичик билбести јоголторы; 2. (наличие грамматических ошибок) бичижы уян болоры; **неграмотность письма** бичижы уян болоры; 3. (невежество) неме билбеси; **неграмотность инженера** инженердин неме билбеси

НЕГРА́МОТНЫЙ, -ая, -ое 1. (безграмотный) бичик билбес; **неграмотный человек** бичик билбес киж; 2. (не обладающий нужными знаниями) билгири ас; **неграмотный проектировщик** билгири ас үлекер тургузаачы

НЕГРИТЁ́НОК м. негр бала

НЕГРИТЯ́НСКИЙ, -ая, -ое негрлердин; **негритянские песни** негрлердин кожондоры

НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫЙ

НЕГРО́МКИЙ, -ая, -ое тын эмес, араай; **негромкий голос** араай үн

НЕ́ГРЫ *мн.* негр албаты // *ед.* негр *м.* негр эр киж; **негритя́нка** *жс.* негр үй киж

НЕГУСТО́Й, -ая, -ое койу эмес; **негустые волосы** койу эмес чач; **негустой лес** койу эмес агаш аразы

НЕДА́ВНИЙ, -ая, -ее удабаган, бу жууктагы; **недавний студент** бу жууктагы студент; **недавнее событие** удабаган учурал

НЕДА́ВНО *нареч.* жуукта, бу жуукта; **недавно собранные ягоды** бу жуукта жуулган жиилектер

НЕДАЛЕ́КИЙ, -ая, -ое 1. ыраак эмес, жуугында; **недалёкий берег** жуугында жарат; 2. (*близкий по времени*) жууктагы; **в недалёком прошлом** жууктагы өткөн өйдө; **в недалёком будущем** жууктагы келер өйдө; 3. *разг.* (*близкий по родству*) ыраак эмес; **недалёкие родственники** ыраак эмес төрөгөндөр; 4. *перен.* (*не очень умный*) кыска санаалу; **недалёкий человек** кыска санаалу киж

НЕДАЛЕКО́ и **НЕДАЛЕ́КО** *нареч.* 1. ыраак эмес, узак эмес; **деревня находится недалеко** журт ыраак эмес турат; 2. *в знач. сказ. безл.* (*о времени*) узак эмес; **до лета недалеко** жайга жетире узак эмес; ♦ **недалеко ходить (идти) за примером** темдек эдерге узак эмес

НЕДАЛЕ́КОСТЬ *жс.* санаазынын кысказы; **недалёкость видна на его лице** санаазынын кысказы онын чырайынан көрүнөт

НЕДАЛЬНОВÍДНОСТЬ *жс.* озолондыра шүүбези, алды-кийнин сананбазы; **отличаться недальновидностью** озолондыра шүүбезиле аңыланып турар

НЕДАЛЬНОВÍДНЫЙ, -ая, -ое озолондыра шүүбес, алды-кийнин сананбас; **недальновидный человек** озолондыра шүүбес киж; **недальновидный поступок** алды-кийнин сананбай эткен кылык

НЕДА́РОМ *нареч.* тегин эмес, калас эмес; **недаром он к тебе приехал** ол сего тегин эмес келген; **недаром начался этот разговор** бу куучын калас эмес башталган

НЕДВÍЖИМО и **НЕДВИЖÍМО** *нареч.* кыймык жок; **деревья стоят недвижимо** агаштар кыймык жок тургылайт

НЕДВÍЖИМОСТЬ *жс.* көчүрилбес жөбжө, тургун жөбжө; **купить недвижимость** тургун жөбжө садып алар

НЕДВÍЖИМЫЙ и **НЕДВИЖÍМЫЙ**, -ая, -ое кыймык жок; **оставаться недвижимым** кыймык жок турар; ♦ **недвижимое имущество** тургун жөбжө

НЕДВÍЖНЫЙ, -ая, -ое *см.* неподвижный

НЕДВУСМЫ́СЛЕННОСТЬ *жс.* эки учурлу эмези, чокым болоры; **недвусмысленность ответа** каруунын чокым болоры

НЕДВУСМЫ́СЛЕННЫЙ, -ая, -ое эки учурлу эмес, чокым; **недвусмысленный вопрос** чокым сурак

НЕДЕЕСПОСÓБНОСТЬ *жс.* 1. *книжн.* ... арга жогы; **недееспособность организма** организмнин жүрер арга жогы; 2. *юр.* юридический арга жогы; **недееспособность несовершеннолетних** толо жажы жетпегендердин юридический арга жогы

НЕДЕЕСПОСÓБНЫЙ, -ая, -ое 1. *книжн.* ... арга жок; **недееспособная организация** иштеер арга жок төзөмөл; 2. *юр.* юридический арга жок; **недееспособная личность** юридический арга жок киж

НЕДЕЙСТВÍТЕЛЬНОСТЬ *жс.* 1. *юр.* чындык эмези, жасак чыдузы жок болоры; **недействительность документа** документтин жасак чыдузы жок болоры; 2. (*мнимость чего-л.*) болбогоны; **недействительность происшествия** учуралдын болбогоны

НЕДЕЙСТВÍТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. *юр.* чын эмес; **недействительный билет** чын эмес билет; 2. (*мнимый*) болбогон; **недействительный факт** болбогон керек

НЕДЕЛИКАТНОСТЬ

НЕДЕЛИКАТНОСТЬ *ж.* чек эмези, черчен эмези; **проявить неデリкатность** черчен эмезин көргүзип салар

НЕДЕЛИКАТНЫЙ, -ая, -ое чек эмес, черчен эмес; **неделикатный человек** черчен эмес киж

НЕДЕЛИМОСТЬ *ж.* 1. бөлинбези, үлештирилбези; **неделимость имущества** јөбжөнинг үлештирилбези; 2. *мат.* үлелбези; **неделимость чисел** тоолордын үлелбези

НЕДЕЛИМЫЙ, -ая, -ое 1. бөлинбес, үлештирилбес, үлештирилбей турган; **неделимый фонд** үлештирилбей турган фонд; 2. *мат.* үлелбей турган; **неделимое число** үлелбей турган тоо

НЕДЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое бир неделенин, бир неделенин туркунына болотон; **недельная командировка** бир неделенин туркунына болотон командировка

НЕДЕЛЯ *ж.* недеде; **уехать на неделю** недедеге јүре берер; **неделя детской книги** балдардын бичигинин недедези

НЕДЕЛЯМИ *нареч.* недеде сайын; **неделями болеть** недеде сайын оорыыр

НЕДЕРЖАНИЕ: **недержание мочи** *мед.* куугы бош болоры

НЕДИСЦИПЛИНИРОВАННОСТЬ *ж.* дисциплина јогы; **проявлять недисциплинированность** дисциплина јогын көргүзер

НЕДИСЦИПЛИНИРОВАННЫЙ, -ая, -ое дисциплина јок; **недисциплинированный ученик** дисциплина јок үренчик

НЕДОБИРАТЬ *несов. см. недобрать*

НЕДОБОР *м.* јетире јуулбаганы, јетире алынбаганы; **недобор студентов в учебное заведение** үредүлү заведениеге студенттер јетире алынбаганы

НЕДОБРАТЬ *сов. что, кого-чего* јетире јууп албас (јууп алба-), јетире алып албас (алып албас-); **недобрать урожай** тужүмди јетире јууп албас

НЕДОБРОЖЕЛАТЕЛЬ *м.* и **НЕДОБРОЖЕЛАТЕЛЬНИЦА** *ж.* јаман күүндү киж

НЕДОБРОЖЕЛАТЕЛЬНОСТЬ *ж.* јаман күүндү болоры, јаман көрүп турары; **недоброжелательность к окружающим** айландыра улуска јаман күүндү болоры

НЕДОБРОЖЕЛАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јаман күүндү, јаман көрүп турар; **недоброжелательный человек** јаман күүндү киж

НЕДОБРОЖЕЛАТЕЛЬСТВО *с.* јаман күүндү болоры, јаман көрөри; **смотреть с недоброжелательством** јаман көрөр

НЕДОБРОКАЧЕСТВЕННОСТЬ *ж.* чындыйынын јабызы, јаман эдилгени; **недоброкачественность вещей** кийим-тудумнын чындыйынын јабызы

НЕДОБРОКАЧЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое чындыйы јабыс, јаман эдилген; **недоброкачественные продукты** чындыйы јабыс курсак-тамак; **недоброкачественная работа** јаман эдилген иш

НЕДОБРОСОБЕСТНОСТЬ *ж.* кичеенбези, чала-была эдери, чала-была бүдүрери; **проявлять недобросовестность** кичеенбезин көргүзер

НЕДОБРОСОБЕСТНЫЙ, -ая, -ое кичеенбес, чала-была эдер, чала-была бүдүрер; **недобросовестный человек** кичеенбес киж; **недобросовестная работа** чала-была эдилген иш

НЕДОБРЫЙ, -ая, -ое 1. (*злой*) јаман, јаман күүндү, кара санаалу; **недобрый человек** јаман күүндү киж; 2. (*выражающий нерасположение, неприязнь, вражду*) кыйгас; **недобрый взгляд** кыйгас көрүш; 3. (*мрачный, дурной*) јаман, коомой; **недобрая весть** јаман јетирү; **недобрые чувства** коомой сезимдер

НЕДОВАРИВАТЬ *несов. см. недова- рить*

НЕДОВАРИВАТЬСЯ *несов. см. недо- вариться*

НЕДОВАРИТЬ *сов.* что јетире кайнатпас (кайнатпа-); **недоварить молоко** сүрти јетире кайнатпас

НЕДОВАРИТЬСЯ *сов.* јетире кайнабас (кайнаба-); **чай недоварился** чай јетире кайнабаган

НЕДОВЕРИЕ *с.* бүдүмји јогы, бүтпейзи, бүдүнбези, бүтпей турары; **выразить недоверие** бүдүмји јогын көргүзип ийер; **питать недоверие** бүтпей турар

НЕДОВЕРЧИВОСТЬ *ж. см.* **недоверие**

НЕДОВЕРЧИВЫЙ, -ая, -ое бүдүмји-зи јок, бүтпес, бүдүнбес; **недоверчивый человек** бүтпес киж; **недоверчивый взгляд** бүдүмјизи јок көрүш

НЕДОВЭС *м.* јетпес бескелелгени, јетпес бескелеп салары; **обнаружить недо-вес муки** кулурдын јетпес бескелелгени билип ийер

НЕДОВЭСИТЬ *сов.* что, чего јетпес бескелеп салар (бескелеп сал-); **недовесить соли** тусты јетпес бескелеп салар

НЕДОВЭСОК *м.; разг.* бескези јетпес; **булка-недовесок** бескези јетпес калаш

НЕДОВЕШИВАТЬ *несов. см.* **недовесить**

НЕДОВОЛЬНЫЙ, -ая, -ое јаратпай турган, јөпсинбей турган; **недовольный человек** јөпсинбей турган киж; **недовольный взгляд** јаратпай турган көрүш

НЕДОВОЛЬСТВО *с.* јаратпай турганы, јөпсинбей турганы; **выразить недовольство** јөпсинбей турганын көргүзип ийер; **недовольство собой** бойын јаратпай турары

НЕДОВЫПОЛНЕНИЕ *с.* јетире бүдүрбегени, јетире этпегени; **недовыполнение плана** планды јетире бүдүрбегени; **недовыполнение поручения** јакаруны јетире этпегени

НЕДОВЫПОЛНИТЬ *сов.* јетире бүдүрбес (бүдүрбес-), јетире этпес (этпе-); **недовыполнить план** планды јетире этпес; **недовыполнить принятое на себя**

обязательство бойына алынган молјузын јетире бүдүрбес

НЕДОВЫПОЛНЯТЬ *несов. см.* **недовыполнить**

НЕДОГАДЛИВОСТЬ *ж.* тапкыр эме-зи, тапкыр эмес болоры; **недогадливость ученика** үренчиктин тапкыр эме-зи

НЕДОГАДЛИВЫЙ, -ая, -ое тапкыр эмес; **недогадливый ребёнок** тапкыр эмес бала

НЕДОГЛЯДЕТЬ *сов.* что, чего; *разг.* **недоглядеть ошибки** јастыраларды көрбөй калар; **недоглядеть за ребёнком** баланы көрбөй калар

НЕДОГОВАРИВАТЬ *несов. см.* **недоговорить**

НЕДОГОВОРЁННОСТЬ *ж.* 1. (*несогласованность*) јетире јөптөжип албаганы; **недоговорённость мешает в работе** јетире јөптөжип албаганы ишке чаптык эдет; 2. (*недосказанность*) јетире айдылбаганы; **в его словах чувствуется недоговорённость** онын куучынында јетире айдылбаганы сезилет

НЕДОГОВОРИТЬ *сов.* что, чего и без доп. јетире айтпас (айтпа-); **недоговорить при встрече** туштажуда јетире айтпас

НЕДОГРУЖАТЬ *несов. см.* **недогру-зить**

НЕДОГРУЗ *м.* јетире коштобогоны; **недогруз составляет примерно две тонны** јетире коштобогоны эки тонна кире болор

НЕДОГРУЗИТЬ *сов.* 1. *что, чего* јетире коштобос (коштобо-); **недогрузить вагоны** вагондорды јетире коштобос; 2. *кого-что; перен., разг.* (*не обеспечить работой в полной мере*) јеткилинче иш бербес (бербе-), ишле толо јеткилдебес (јеткилдебе-); **недогрузить предприятие** предпри-ятиени ишле толо јеткилдебес

НЕДОДАТЬ *сов.* что, чего јетире бербес (бербе-); **недодать книг** бичиктерди јетире бербес

НЕДОДЕЛКА

НЕДОДЕ́ЛКА *ж.*; *разг.* жетире эдилбеген неме; **в работе есть недоделки** иште жетире эдилбеген немелер бар

НЕДОДЕ́ЛЫВАТЬ *несов.* 1. жетире этпес (жетире этпе-), жетире бүдүрбес (жетире бүдүрбе-); **недоделывать работу** ишти жетире этпес; **недоделывать домашнюю работу** айылдын ижин жетире бүдүрбес; 2. жетире жазабас (жетире жазаба-); **недоделывать дома** тураларды жетире жазабай турар

НЕДОДЕРЖА́ТЬ *сов. что* ойине жетире тутпай салар (тутпай сал-); **неодержать краску** будукты ойине жетире тутпай салар; **неодержать градусник** градусникти ойине жетире тутпай калар

НЕДОЕДА́ТЬ *несов.* 1. тойо курсак жибес (жибе-); **в детстве он недоедал** бала тужында ол тойо курсак жибеген; 2. жетире жибес, түгезе жибес; **недоедать хлеб** калашты түгезе жибей турар

НЕДОЕ́СТЬ *сов.* жетире жибей салар (жибей сал-), түгезе жибей салар; **недоесть хлеб** калашты жетире жибей салар; **недоесть кашу** кашаны түгезе жибей салар

НЕДОЗВО́ЛЕННЫЙ, -ая, -ое жарабас; **недозволенный приём** жарабас эп-арга (эп-сүме)

НЕДОЗРЕВА́ТЬ *несов.* жетире бышпас (жетире бышпа-); **пшеница незрела** буудай жетире бышпаган

НЕДОЗРЕ́ЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*недоспелый*) каштак, жетире бышпаган; **незрелая черёмуха** каштак जोдро; 2. *перен.* (*не достигший полного развития, зрелости*) сагыжы (санаазы) жетире кирбеген; **незрелый человек** сагыжы жетире кирбеген киж

НЕДОЗРЕ́ТЬ *сов.* 1. (*созреть не полностью, недостаточно*) жетире бышпай калар (жетире бышпай кал-); **из-за дождей ягода незрела** жааштардан улам жиилек жетире бышпай калган; 2. (*не достигать полного развития, зрелости*) сагыжы жетире кирбес (жетире кирбе-); **он незрел**

до таких дел мындый керектерге онын сагыжы жетире кирбеген

НЕДОЙ́МКА *ж.* ойинде төлөлбөгөн калан; **за ним числится недоимка по кредиту** ондо кредитле бойынын ойинде төлөлбөгөн калан бар

НЕДОЙ́МЩИК *м.* ойинде калан төлөбөгөн киж

НЕДОКАЗА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое керелебес, бүдүмжилебес, бүдүмжилү эмес; **недоказательный рассказ по случаю** керектин аайын керелебес куучын

НЕДОКАЗУ́ЕМЫЙ, -ая, -ое керелеп болбос, керелеп болбогон; **недоказуемое обстоятельство** керелеп болбос айалга

НЕДОКА́РМЛИВАТЬ *несов.* жетире азырабас (азыраба-); **недокармливали детей** балдарды жетире азырабай турган

НЕДОКА́РМЛИВАТЬСЯ *несов. см. недокормить*

НЕДОКО́РМ *м.* жетире азырабазы, жетире азырабай турганы; **недокорм скота зимой** мал-ашты кышкыда жетире азырабазы; **обнаружился недокорм детей** бала-барканы жетире азырабай турганы жарталган

НЕДОКОРМИ́ТЬ *сов. кого-что* жетире азырабай калар (азырабай кал-), **недокормить ребёнка** баланы жетире азырабай калар

НЕДО́ЛГИЙ, -ая, -ое узак эмес, узун эмес; **недолгий путь** узак эмес жол-жорык; **недолгая жизнь** узун эмес жүрүм

НЕДО́ЛГО *нареч.* узак эмес, узакка эмес; **недолго ходить** узак эмес ойгө базып жүрер; **недолго думая** узак сананбай; ♦ **недолго и до беды** түбекке де түжерге узак эмес

НЕДОЛГОВЕ́ЧНЫЙ, -ая, -ое узак ойгө эмес, узак ойдин эмес; **недолговечное счастье** узак ойгө эмес ырыс; **недолговечная жизнь** узак ойдин эмес жүрүм

НЕДОЛГОВРЕ́МЕННЫЙ, -ая, -ое узак эмес ойгө; **недолговременное отсутствие** узак эмес ойгө жок болоры

НЕДОПОЛУЧАТЬ

НЕДОЛЁТ *м.* учуп јетпези (јетпегени), учуп јетпей турганы; **недолёт самолёта** самолёт јетире учуп јетпегени; **недолёт камня** таш учуп јетпей турганы

НЕДОЛІВ *м.* јетире урбаганы, јетире урулбаганы; **недолив молока** сүтти јетире урбаганы; **недолив бензина** бензин јетире урулбаганы

НЕДОЛИВАТЬ *несов. см. недолить*

НЕДОЛІТЬ *сов. что* јетире урбай салар (јетире урбай сал-); **недолить воды в цветок** чечекке сууны јетире урбай салар

НЕДОЛЮБИВАТЬ *несов. сүүбес* (сүүбе-); **недолюбливать из-за характера** кылыгы учун сүүбес

НЕДОМÉРИВАТЬ *несов. см. недомёрить*

НЕДОМÉРИТЬ *сов.* јетире кемјибей салар (кемјибей сал-); **недомерить полметра шёлка** јарым метр торконы јетире кемјибей салар

НЕДОМОГÁНИЕ *с.* оорыырга (тымұлаарга) турганы; **уставать от недомогания** оорыырга турганынан чагы чыгар

НЕДОМОГÁТЬ *несов. оорыыр* (ооры-), тымұлаар (тымұла-); **я сегодня недомогаю** бүгүн мен оорып турум

НЕДОМО́ЛВКА *ж.* јетире айтпазы; **устранить недомолвку** јетире айтпазын јоголтып салар

НЕДОМЫ́СЛИВАТЬ *несов. см. недомысливать*

НЕДОМЫ́СЛИЕ *с.* јетире шүүбегени (шүүбези); **совершить поступок по недомыслию** јетире шүүбегенинен улам керек эдип салар

НЕДОМЫ́СЛИТЬ *сов.* јетире шүүбей калар (јетире шүүбей кал-); **недомыслив, сделал замечание** јетире шүүбей калала, тўзедў эдип салды

НЕДОНО́ШЕННЫЙ, -ая, -ое чыгар ойине јетпеген, ойине јетпей чыккан, ойинен озо чыккан; **родить недоношенного ребёнка** ойине јетпеген бала табар

НЕДООЦÉНИВАТЬ *несов. см. недооценить*

НЕДООЦÉНИВАТЬСЯ *несов. см. недооцениться*

НЕДООЦЕНИТЬ *сов.* јетире баалабай салар (баалабай сал-); **недооценить помощь** болушты јетире баалабай салар

НЕДООЦЕНИТЬСЯ *сов.* јетире баалалбай калар (јетире баалалбай кал-); **его заслуга недооценена** онын эткен кереги јетире баалалбай калган

НЕДООЦÉНКА *ж.* јетире баалабаганы, јетире баалабазы; **недооценка его особого участия в достижении цели** амалдуга јеткенинде онын аңгылу турушканын јетире баалабаганы

НЕДОПЕКА́ТЬ *несов. 1. (не пропекать до состояния готовности)* јетире быжырбас (быжырба-); **недопекать хлеб** калашты јетире быжырбас; **2. (выпекать, испекать меньше, чем нужно, требуется)** јетире быжырбас; **много хлеба недопекла** көп калаш јетире быжырбаган

НЕДОПЕКА́ТЬСЯ *несов. 1. (не доводить до состояния готовности)* јетире быжырылбас (быжырылба-); **хлеб недопекался** калаш јетире быжырылбай турган; **2. (не доводится до необходимого количества)** јетире быжырылбай турар (быжырылбай тур-); **много хлеба недопекалось** көп калаш јетире быжырылбай турган

НЕДОПÉЧЬ *сов. см. недопекать*

НЕДОПÉЧЬСЯ *сов. см. недопекаться*

НЕДОПЛА́ТА *ж.* јетире төлбөгөни; **обнаружилась недоплата** акчаны јетире төлбөгөни јарталган

НЕДОПЛАТÍТЬ *сов.* јетире төлбөй салар (јетире төлбөй сал-); **недоплатить в кассу деньги** акчаны кассага јетире төлбөй салар

НЕДОПЛА́ЧИВАТЬ *несов. см. недоплатить*

НЕДОПОЛУЧА́ТЬ *несов. см. недополучить*

НЕДОПОЛУЧИТЬ

НЕДОПОЛУЧИТЬ *сов.* јетире албай салар (јетире албай сал-); **недополучить несколько книг** бир канча бичикти јетире албай салар

НЕДОПОНИМАНИЕ *с.; разг.* јетире ондобозы, јетире ондобогоны; **недопонимание поставленных задач** тургузылган амадуларды јетире ондобогоны; **недопонимание друг друга** бой-бойын јетире ондобозы

НЕДОПОНИМАТЬ *несов. см. недопонять*

НЕДОПОНЯТЬ *сов.* јетире ондобой калар (ондобой кал-); **недопонять его мысли** онын санаа-шүүлтезин јетире ондобой калар

НЕДОПУСТИМЫЙ, -ая, -ое јарабас, келишпес; **совершил недопустимый поступок** јарабас кылык эткен; **недопустимая черта** келишпес кылык

НЕДОПУСТИТЬ *сов. что* божотпой салар (божотпой сал-), өткүрбей салар (өткүрбей сал-); **недопустить к экзаменам** экзамендерге божотпой салар; **недопустить работу на конкурс** конкурска ишти өткүрбей салар

НЕДОРАБАТЫВАТЬ *несов. см. недоработать*

НЕДОРАБОТАННЫЙ, -ая, -ое јетире иштебеген; јетире јазабаган, јетире јазалбаган, јазап эдилбеген; **обязался недоработанное время отработать в выходные дни** јетире иштебеген ойди тыштанар күндерде иштеерге молјонып ийген; **недоработанная монография** јетире јазалбаган монография

НЕДОРАБОТАТЬ *сов.* 1. јетире иштебей салар (иштебей сал-); **недоработать отведённое время** берилген ойди јетире иштебей салар; 2. јетире јазабай салар (јазабай сал-), јетире этпей салар (этпей сал-); **недоработать книгу** бичикти јетире этпей салар

НЕДОРАБОТКА *жс.* 1. *см. недоделка*; 2. *разг.* једикпес; **в работе есть некоторые**

недоработки иште бир канча једикпестер бар

НЕДОРАЗВИТЫЙ, -ая, -ое 1. (*не достигший полного развития, остановившийся в развитии, росте*) јетире өспөгөн, өзүми кемине јетпеген, өзүмин јетире алынбаган, өспөй туруп калган; **недоразвитые деревья** өзүми кемине јетпеген агаштар; 2. (*умственно отсталый*) сагыжы једикпес, једикпес сагышту; **недоразвитый ребёнок** сагыжы једикпес бала

НЕДОРАЗУМЕНИЕ *с.* 1. (*ошибочное, неполное понимание*) јастыра ондогоны; **исправить по недоразумению** јастыра ондогонынан улам түзедип салар; 2. (*пререкание, спор, ссора*) ачыныш, тарыныш; **между ними произошло недоразумение** олор ортодо ачыныш болуп калган

НЕДОРОГОЙ, -ая, -ое 1. баалу эмес, јенил; **недорогой платок** баалу эмес арчуул; 2. кару эмес; **недорогой моему сердцу человек** јүрегиме кару эмес кижиде; 3. карам эмес, кыскамчылу эмес; **подарок ему недорог** сый ого карам эмес; **жизнь ему недорога** јүрүм ого карам эмес

НЕДОРОД *м.* тўжүм коомой бүткени; **причина недорода** – засуха тўжүм коомой бүткенинин шылтагы – күйгек

НЕДОРОСЛЬ *м.* 1. *ист.* недоросль (*Арасейде 18 чакта тергеелик ишке кирбеген јишт дворянин*); 2. *разг., ирон.* (*глуповатый юноша-недоучка*) недоросль; **он самый настоящий недоросль** ол недоросльдын бойы

НЕДОСАЛИВАТЬ *несов.* јетире тузабас (јетире тузаба-); **недосаливать чай** чайды јетире тузабас

НЕДОСЁВ *м.; с.-х.* 1. (*посев, произведённый в меньших количествах, чем следовало, требовалось*) јетире сейилбегени, јетире себегени, (себези), јетире салбаганы; **недосев ржи** арышты јетире себегени; **недосев пшеницы** буудайды јетире салбаганы; 2. (*недостающая до нужных, предполагавшихся размеров часть посе-*

НЕДОСТАЮЩИЙ

ва) јетире сейилбегени, јетире сеебегени, јетире салылбаганы, јетире салбаганы; **недосев поля** јаланг јетире сейилбегени

НЕДОСÉИВАТЬ *несов. см. недосéять*

НЕДОСÉЯТЬ *сов.* јетире сеебес (јетире сеебе-); **недосеивать ячмень** арбаны јетире сеебес; **недосеивать поля** јалангдарды јетире сеебей турар

НЕДОСКÁЗАННЫЙ, -ая, -ое јетире айдылбаган; **недосказанные слова** јетире айдылбаган сѳстѳр

НЕДОСКАЗÁТЬ *сов.* јетире айтпай салар (јетире айтпай сал-); **недосказать самое важное** эн учурлу немени јетире айтпай салар

НЕДОСКÁЗЫВАТЬ *несов. см. недосказáть*

НЕДОСЛÁТЬ *сов.* јетире ийбей салар (јетире ийбей сал-); **недослать книги** бичиктерди јетире ийбей салар

НЕДОСЛЫШАТЬ *сов.* јетире укпай салар (укпай сал-); **недослышать последние слова** калганчы сѳстѳрди јетире укпай салар

НЕДОСМÁТРИВАТЬ *несов. см. недосмотрéть*

НЕДОСМÓТР *м.* 1. (*недостаточный надзор, недостаточное наблюдение*) јетире кѳрбѳзи (кѳрбѳгѳни); **недосмотр за пожилым человеком** јагы јаанап калган кижини јетире кѳрбѳгѳни; 2. (*ошибка, оплошность, допущения по невнимательности, небрежности*) јастыра; **допустить недосмотр** јастыра эдип салар

НЕДОСМОТРÉТЬ *сов.* јетире кѳрбѳй салар (кѳрбѳй сал-); **недосмотреть за скотом** мал-ашты јетире кѳрбѳй салар

НЕДОСÓЛ *м.* јетире тузабаганы (тузабазы); **недосол огурцов** огурчындарды јетире тузабаганы

НЕДОСПАТЬ *сов.* јетире уйуктабай калар (уйуктабай кал-); **сегодня дети недоспали** бѳгѳн балдар јетире уйуктабай калган

НЕДОСПÉЛЫЙ, -ая, -ое јетире бышпаган, каштак; **неспелая ягода** јетире бышпаган јиилек; **незрелый шиповник** каштак ийт-кѳдѳн

НЕДОСТАВÁТЬ *несов.* 1. јетпес (јетпе-); **неоставать опыта работы** иштин ченемели јетпес; 2. (*чувствовать нехватку присутствия*) јѳксынар (јѳксын-); **тебя мне недостаёт** сени мен јѳксынадым

НЕДОСТÁТОК *м.* 1. (*отрицательное свойство, качество кого-л., чего-л., какое-л. несовершенство, изъян*) једикпес; **из-за недостатка ума** сагыжы јетпей турганынан; 2. (*бедность*) једикпес; **он рос в недостатке** ол једикпесте ѳскѳн; 3. (*отсутствие необходимого количества*) јетпези, јетпей турганы; **недостаток стройматериалов** стройматериалдар јетпей турганы; **обнаружен недостаток денег** акча-манат јетпези јарталган

НЕДОСТÁТОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. јетпес, јетире эмес; **недостаточное количество книг** тоозы јетпес бичиктер; 2. (*неполный*) толо эмес, јетпес, јетире эмес; **недостаточные сведения** толо эмес јетирѳлер; 3. (*неосновательный*) тѳзѳлгѳ јѳк, тѳзѳлгѳзи јетпес, јетире эмес тѳзѳлгѳлѳ; **недостаточная причина для огорчения** кунугып турарга тѳзѳлгѳ јѳк шылтак

НЕДОСТÁТЬ *сов.* 1. *см. недоставáть* 1; 2. алып болбос (алып болбо-), таппас (таппа-); **сейчас не достать такого лекарства** эмди ондый эмди таппас; 3. (*не дотянуться*) једип болбос (једип болбо-), јетпес (јетпе-); **не достать ту звезду** ол жылдыска једип болбос

НЕДОСТÁЧА *ж.* (*недочёт*) јетпей калганы; **недостача стройматериалов** стройматериалдар јетпей калганы

НЕДОСТАЮЩИЙ, -ая, -ое јетпес, јетпей калган; **недостающие страницы восстановлены** јетпес бѳктер орныктырылган; **включить недостающие строки стихотворения** ѳлгердин јетпей калган јолдыктарын кийдирип салар

НЕДОСТИЖИМЫЙ

НЕДОСТИЖИМЫЙ, -ая, -ое једип болбос; **недостижимая цель** једип болбос амаду

НЕДОСТОВЕРНЫЙ, -ая, -ое чын эмес, чынга келишпес; **о нём были недостоверные слухи** ол керегинде чын эмес табыштар болгон

НЕДОСТОЙНЫЙ, -ая, -ое **1.** *обычно кратк. (не заслуживающий чего-л., не стоящий кого-л., чего-л.)* турбас, келишпес; **вы недостойны столь высокой награды** слер мындый јаан кайралга турбай јадыгар; **он недостойн особого внимания** ол анылу ајаруга турбас; **2.** *только полн. (не заслуживающий уважения)* томјыга турбас, тоорго болбос; **недостойный человек** тоомјыга турбас киж; **3.** *(не совместимый с чым-л. достоинством, унижающий кого-л.)* адына турбас, адына келишпес; **недостойная роль** адына турбас роль

НЕДОСТУПНЫЙ, -ая, -ое **1.** *(такой, к которому или по которому нельзя пройти, проехать и т.п.)* једип болбос; **недоступная гора** једип болбос туу; **2.** *(недостижимый по каким-л. причинам, запретный)* јарабас; **недоступное место** барарга јарабас јер; **недоступное для некоторых собрание** кезик улуска туружарга јарабас јуун; **3.** *(трудный для приобретения, нахождения, присутствия)* алып болбос, аларга кўч, кўч јетпес; **это пальто для меня недоступно** аларга кўч тон; **недоступные вещи** аларга кўч немелер; **4.** *(превышающий чьи-л. силы, способности, возможности)* једижип болбос; **бег этого охотника недоступен для других** бу анчынын јўгўрўгине ёскё улус једижип болбос; **5.** *(слишком трудный для понимания, усвоения, восприятия)* болбос; **ультразвук недоступен для человеческого слуха** ультразвукты киж; угуп болбос; **недоступная для понимания любовь** ондоп болбос сўўш; **6.** *(неприступный)* јууктаар арга јок; **недоступный человек** јууктаар арга јок киж

НЕДОСУГ *м.; разг. 1.* *(отсутствие свободного времени)* бош јок болоры, бош ой јок болгоны; **не пришёл из-за недосуга** бош ой јок болгонынан улам келбеген; **постоянный недосуг** јаантайын бош јок болоры; **2.** бош јок, бош ой јок; **ходить по собраниям ему недосуг** јуундар сайын јўрерге ондо бош јок; **ему было недосуг** **почитать статью** статьяны кычырарга ондо бош ой јок болгон

НЕДОСЧИТАТЬСЯ *сов.* јетпезин кўрўп ийер (кўрўп ий-); **недосчитаться многих книг** кўп бичиктер јетпезин кўрўп ийер; **недосчитаться трёх овец** ўч кой јетпей турганын кўрўп ийер

НЕДОСЧИТЫВАТЬСЯ *несов. см. недосчитаться*

НЕДОСЫЛАТЬ *несов.* јетире ийбес (ийбе-); **недосылать бандероли** бандерольдорды јетире ийбес

НЕДОСЫЛКА *ж.* јетире ийбегени, јетире ийбези; **недосылка книг** бичиктерди јетире ийбегени

НЕДОСЫПАТЬ *несов.* јетире уйуктабас (уйуктаба-), уйкузы јетпес (јетпе-); **болеть от того, что недосыпает** јетире уйуктабай турган учун орыыр

НЕДОСЫПАТЬ *сов.* јетире урбай салар (урбай сал-); **недосыпать в мешок зерно** таарга ўренди јетире урбай салар

НЕДОСЯГАЕМЫЙ, -ая, -ое једип болбос, једип болбойтон; **недосягаемая цель** једип болбос амаду; **недосягаемый перевал** једип болбойтон ажу

НЕДОТЯНУТЬ *сов.* **1.** јетире тартпай салар (тартпай сал-), јетире тартып салбас (тартып салба-); **недотянуть верёвку для белья** кийим илетен бууны јетире тартып салбас; **2. перен., разг.** јетпей калар (јетпей кал-); **чуть-чуть недотянуть до нужного веса** керектў бескеге эмеш-эмеш јетпей калар

НЕДОУЗДОК *м.* нокто; **снять недоуздок** ноктоны уштып салар; **бронзовый недоуздок** кўлер нокто

НЕЕЗЖЕНЬЙ

НЕДОУМЕВАТЬ *несов.* алаатыыр (алааты-), алан кайкаар (кайка-); **недоумевать по поводу такого поведения** мындый кылык учун алаатыыр

НЕДОУМЕНИЕ *с.* алаатыганы, алаатып турганы, алан кайкаары; **замолчать от недоумения** алаатыганынан унчукпай калар

НЕДОУМЕННЫЙ, -ая, -ое кижы алаатыыр, кижы алан кайкаар; **задать недоуменный вопрос** кижы алаатыыр сурак сурап ийер

НЕДОУЧЕСТЬ *сов.; разг.* керекке јетире албай салар (албай сал-); **недоучесть сложившиеся обстоятельства** болуп калган айалгаларды керекке јетире албай салар

НЕДОУЧИВАТЬ *несов.* јетире үренбес (үренбе-); **недоучивать стихотворение** үлгерди јетире үренбес

НЕДОУЧИТЫВАТЬ *несов. см. недоучесть*

НЕДОУЧИТЬ *сов.* 1. јетире үренбей салар (үренбей сал-); **недоучить стихотворение** үлгерди јетире үренбей салар; 2. јетире үретпей салар; **недоучить ребёнка в школе** баланы школго јетире үретпей салар

НЕДОУЧИТЬСЯ *сов.* учына јетире үренбей салар (јетире үренбей сал-); **он недоучился в школе** ол школдо учына јетире үренбей салган

НЕДОЧЁТ *м.* 1. (*недостаток чего-л., обнаруженный при подсчёте; недостача*) јетпей калганы, јетпей калатаны, јетпей калары; **недочёт денег в кассе** кассада акча јетпей калганы; **не боится недочёта доверенных ему денег** ого бүдүмјилеп берген акча јетпей каларынан коркыбай јат; 2. (*ошибка, изъян, недоработка*) једикпес, јастыра; **есть недочёты в работе** иште једикпестер бар

НЕДРА *мн.* 1. јердин өзöгi, јердин алды, јердин түби; **в недрах земли** содержится уголь, нефть и золото јердин

өзöгинде таш-көмүр, нефть ле алтын бар; 2. (*о внутреннем пространстве, внутренней части чего-л.*) өзök, түп; **ледяные недра Арктики** Арктиканын тош өзöгi; **этот лес принял нас в свои недра** бу арка бисти өзöгине кийдирип алган; 3. (*о народе, народных массах*) өзöгi; **зреет решимость в недрах народа** албатынын өзöгинде кату күјүрениш өзүп јат

НЕДРЁМЛЮЩИЙ, -ая, -ое сергек, сергелен, ајарынкай; **недремлющий сторож** сергек каруулчык

НЕДРУГ *м.* öштү, көрүшпей турган кижы; **после того случая** стали **недругами** ол керектин кийнинде öштүлер болуп калган

НЕДРУЖЕЛЮБИЕ *с.* соок күүн, соок күүндү болоры, күүн јок болоры; **встретить с недружелюбием** соок күүнле уткып ийер; **постоянное недружелюбие** јантайын соок күүн

НЕДРУЖЕЛЮБНЫЙ, -ая, -ое соок күүндү, күүн јок; **недружелюбное приветствие** соок күүндү уткуул; **недружелюбная встреча** күүн јок тушташ

НЕДРУЖЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое најылашпай турган, најылык колбу јок, најылык эмес; **недружественные страны** најылашпай турган ороондор; **недружественные отношения** најылык эмес колбулар

НЕДУГ *м.* оору, оору-јобол, тыму; **тяжёлый недуг** јаан оору; **от долгого недуга** узак öйгö болгон оору-јоболдон

НЕДУРНО́Й, -ая, -ое јаман эмес, коомой эмес; **недурной голос** јаман эмес үн, коомой эмес үн; **недурная внешность** коомой эмес бүдүш-бадыш

НЕДЮ́ЖИННЫЙ, -ая, -ое кайкамјык, аңыланып турган, аңыланып турар, аңыланып туратан; **недюжинная сила** кайкамјык ийде-күч

НЕЕЗЖЕНЬЙ, -ая, -ое 1. (*о необученном коне*) эмдик, үретпеген ат; **неезженная лошадь** эмдик ат; 2. (*о дороге*) бир де јо-

НЕЖАРКИЙ

рыктабаган, ас јорыктап турган, бир де јүрбей турган, ас јүрүп турган; **неезженная дорога** бир де јорыктабаган јол; **мы ездили по неезженной дороге** ас јүрүп турган јолло јорыктап турганыс

НЕЖАРКИЙ, -ая, -ое изү эмес; **нежаркая погода** изү эмес ай-күн; **нежаркое лето** изү эмес јай

НЕЖДАННО нареч. сақыбаган јанынан, кенетийин; **нежданно приехать** сақыбаган јанынан једип келер; **нежданно нанести удар** кенетийин согуп ийер

НЕЖДАННО-НЕГАДАННО нареч. см. **нежданно**

НЕЖДАННЫЙ, -ая, -ое сақыбаган; **нежданная встреча** сақыбаган туштажу; **нежданный гость** сақыбаган айылчы

НЕЖЕЛАНИЕ с. күүн келбегени, күүн јок болгоны; **нежелание идти** барар күүн јок болгоны

НЕЖЕЛАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. күүнине келбеген, күүни јок, күүнге кирбес, күүнге кирбеген, керексибеген, кереги јок, күүнге келишпес; **нежелательные встречи** кереги јок туштажулар; **нежелательный гость** күүнге кирбеген айылчы; 2. кереги јок; **нежелательный дождь** кереги јок јааш

НЕЖЕНАТЫЙ бойдон, кижии албаган, айыл-јурт тутпаган, үйи (эмегени) јок; **на свадьбе было много неженатых парней** тойдо бойдон уулдар көп болгон

НЕЖЕНКА ж. и м.; разг. јажу (јажу кижии); **она всегда была неженкой** ол јантайын јажу кижии болгон

НЕЖИВОЙ, -ая, -ое 1. тирү эмес, өлү, тыны јок; **ягнёнок родился неживой** кураан (кураган) өлү чыккан; **когда к раненому подбежали, он был уже неживой** качан шыркататкан кижиге јүгүрүп келгилеерде, ол тыны јок болгон; 2. (не относящийся к животному и растительному миру) тыны јок; **неживая природа** тыны јок ар-бүткен; 3. (вялый) тирү эмес, чала тынду, өлүмтик; **неживой вид** өлүмтик

бүдүш; 4. өчөмик; **неживые глаза** өчөмик көстөр; 5. (тусклый, мертвенный – о свете, цвете и т.п.) чала тынду, өчөмик, өлүмтик; **горел неживой огонь** өчөмик от күйүп турган

НЕЖИЛОЙ, -ая, -ое 1. кижии јатпай турган; **нежилой дом** кижии јатпай турган тура; 2. ээн; **нежилые поля** ээн јаландар; 3. (не годный для жилья) кижии јадар аргазы јок, кижии јадар айалга јок; **нежилой дом** кижии јадар аргазы јок тура

НЕЖИТЬ несов. эркеледер (эркелет-), јажыдар (јажыт-); **нежить детей** балдарды јажыдар

НЕЖИТЬСЯ несов. јажыркаар (јажырка-); **он нежился матери** ол энезине јажыркап турган

НЕЖНИЧАТЬ несов. 1. (быть нежным в обращении с кем-л.; говорить нежности) јымжак болор (бол-), јымжак куучындажар (куучындаш-); **нежничать с ребёнком** балала јымжак куучындажар; 2. (быть слишком мягким, снисходительным) мекележер (мекелеш-); **нежничать с врагом** оштүле мекележер

НЕЖНЫЙ, -ая, -ое 1. јалакай; **нежная мать** јалакай эне; **смотреть нежными глазами** јалакай көстөриле көрөр; 2. (мягкий, приятный на ощупь) јымжак; **нежные руки** јымжак колдор; **нежная кожа** јымжак тере; 3. (мягкий, приятный на вкус, на запах) јымжак; **нежное мясо** јымжак эт; **нежный аромат цветов** чечектердин јымжак јыды; 4. (отличающийся изяществом очертаний или миниатюрностью) јымжак, эптү; **нежные черты лица** јымжак чырай-бүдүш; 5. (имеющий светлый, мягкий, тёплый тон) јымжак, јылу, жарык; **нежный цвет** јымжак өң; 6. (отличающийся хрупкостью, легко портящийся при хранении, перевозке) үрелчен, капшай үрелер, узак ойгө чыдашпас; **нежные апельсины** капшай үрелер апельсиндер; **нежные цветы** узак ойгө чыдашпас чечектер; 7. (приятный по звучанию, тихий,

НЕЗАМЕРЗАЮЩИЙ

гармоничный) јымжак, араай, угарга эптү; **нежный голос** јымжак ун; **8. (приятный на вид)** көрөргө эптү, көскө јылу; **нежный цветок** көскө јылу чечек; **нежный человек** көрөргө эптү кижиге; **9. (о слабом, хрупком человеке)** коомой су-кадыкту, күч јок, чак јок, чинези јок

НЕЗАБВЕННЫЙ, -ая, -ое ундылбас, ундып болбос, јагына ундылбай артып калар; **незабвенные слова** ундылбас сөстөр

НЕЗАБУДКА ж.; бот. незабудка (чечек); **в саду росли незабудки** садта незабудкалар өзүп турган

НЕЗАБЫВАЕМЫЙ, -ая, -ое ундылбайтан, ундып болбойтон, ундылбай туратан; **незабываемые встречи** ундылбайтан тушташтар

НЕЗАБЫТЫЙ, -ая, -ое ундылбаган; **незабытые друзья** ундылбаган нөкөрлөр

НЕЗАВЕРШЕННЫЙ, -ая, -ое учына јетире эдилбеген, учына јетире чыкпаган, учына јетире јазабаган; **незавершенный дом** учына јетире эдилбеген тура; **незавершенная книга** учына јетире јазабаган бичик

НЕЗАВИДНЫЙ, -ая, -ое коомой, келишпес, эп-јок, күйүнери јок; **попасть в незавидное положение** коомой айалгага туштаар

НЕЗАВИСИМЫЙ, -ая, -ое јайым, кемнен де камааны јок, неден де камааны јок; **независимые страны** јайым ороондор; **независимый человек** кемнен де камааны јок кижиге

НЕЗАДАЧА ж.; разг. эби-јок айалга, келишпес айалга, керек-јарак эби-јок болгоны, келишпегени, келишпей турганы; **Что за задача – такси не поймать!** Бу кандый келишпес айалга – такси тудуп болбос!

НЕЗАДАЧЛИВЫЙ, -ая, -ое разг. јолы келишпес, јолы бөктү; **незадачливый человек** јолы келишпес кижиге; **Мой друг очень задачливый!** Менин нөкөримнин јолы коркышту келишпес!

НЕЗАДОЛГО нареч. бир эмеш алдында, бир эмеш озо; **незадолго перед праздником** байрамнан бир эмеш озо; **он женился незадолго до ухода в армию** черүге барардан бир эмеш алдында ол айыл-јурт төзөгөн

НЕЗАИНТЕРЕСОВАННЫЙ, -ая, -ое јилбү јок, јилбиркебес; **неинтересованные люди** јилбү јок улус

НЕЗАКОННОРОЖДЕННЫЙ, -ая, -ое 1. сурас, тууразынан таап алган; **незаконнорожденный ребенок** сурас бала; 2. в знач. суш. **незаконнорожденный м.** и **незаконнорожденная ж.** сурас кижиге

НЕЗАКОННЫЙ, -ая, -ое јасакла керелебеген, јасакка келишпес, јасак аайынча эмес, аңылу јасакла эмес, јасак учуры јок; **незаконный брак** јасакла керелебеген биле-төзөш

НЕЗАКОНОМЕРНЫЙ, -ая, -ое болотон аргазы јок, болотон учуры јок; **незаконномерное явление** болотон аргазы јок айалга

НЕЗАКОНЧЕННЫЙ, -ая, -ое учына јетире эдилбеген, учына јетире чыкпаган, учына јетире јазалбаган; **незаконченная книга** учына јетире јазалбаган бичик

НЕЗАМЕДЛИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тургуза ла эдетен, ол ло тарыйын эдетен, тургуза ла болотон, ол тарыйын болотон; **незамедлительная помощь** тургуза ла эдетен болуш; **незамедлительный ответ** тургуза ла беретен каруу; **незамедлительный уход** ол ло тарыйын јүре берери

НЕЗАМЕНИМЫЙ, -ая, -ое 1. (невостановимый) солып болбос, солып болбойтон; **незаменимое изделие** солып болбойтон эдим; **незаменимый двигатель** солып болбос двигатель; 2. (ценный, не имеющий цены) солып болбос, керектү; **незаменимый специалист** солып болбос специалист; **незаменимый врач** керектү врач

НЕЗАМЕРЗАЮЩИЙ, -ая, -ое тонбос, тонбой турган; **незамерзающая река**

НЕЗАМЕТНЫЙ

тонбос суу; **незамерзающие озёра** тонбой турган көлдөр

НЕЗАМЁТНЫЙ, -ая, -ое билдирбес, көскө илинбес, иле эмес; **незаметные следы** билдирбес истер

НЕЗАМУЖНИЙ, -ая, -ее 1. бойдон, өбөгөнгө барбаган, айыл-журтту болбогон; **незамужний человек** бойдон киж; 2. *в знач. суц.* бойдон (эш-нөкөри жок, өбөгөни жок) киж

НЕЗАМЫСЛОВАТЫЙ, -ая, -ое 1. *(не сложный, не требующий большой вдумчивости, размышления)* уур эмес, тегин, чүм-чам жок; **незамысловатый рисунок** тегин журук; **незамысловатый рассказ** тегин куучын; 2. *разг. (бесхитростный, простоватый)* тегин, чүм-чам жок, чүмеркек эмес, мекеленбес; **мой друг незамысловатый человек** менин нөкөрүм тегин киж

НЕЗАНИМАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жилбилү эмес; **незанимательный рассказ** жилбилү эмес куучын

НЕЗАНЯТЫЙ, -ая, -ое 1. *(ничем не обременённый)* бош, нени де этпей жүрер (жүрген, жүретен), тыш; **незанятый человек** бош киж; **незанятая молодёжь** нени де этпей жүрген жашөскүрүм; 2. *(не находящийся в употреблении, в пользовании – о пустом помещении, месте и т.п.)* бош; **незанятое место** бош жер; 3. *разг. (свободный, не заполненный работой и т.п.)* бош, нени де этпес, нени де этпейтен; **незанятый вечер** бош энир; **перенести собрание на незанятый день** жуунды нени де этпейтен күнге көчүрүп салар

НЕЗАПАМЯТНЫЙ, -ая, -ое 1. *(очень давний, отдалённый – о времени)* жебрен өйдөн бери, туку качаннаг, туку жебреннен, канча ой мынанг кайра, туку качангы; **помнить с незапамятных времён** туку качаннаг бери ундыбай жүрер; 2. *(незабываемый)* ундылбас, ундып болбос, ундылбайтан; **незапамятный друг** ундылбас нөкөр

НЕЗАПЛАНИРОВАННЫЙ, -ая, -ое озолодо темдектеп албаган, ажындыра темдектеп албаган; **незапланированная встреча** озолодо темдектеп албаган тушташ; **незапланированная поездка** ажындыра темдектеп албаган жорыкташ

НЕЗАПЯТНАННЫЙ, -ая, -ое ару-чек жүрүмдү, жаман неме этпеген, жаман ады чыкпаган, ады-чуузы чыкпаган; **незапятнанный человек** ару-чек жүрүмдү киж; **на этой работе он показал себя как незапятнанный руководитель** бу иште ол бойын жаман ады чыкпаган башкараачы деп көргүскен; **человек с незапятнанной репутацией** жаман ады чыкпаган киж

НЕЗАРАЗНЫЙ, -ая, -ое жуугуш эмес, жуугушту эмес; **незаразная болезнь** жуугуш эмес оору

НЕЗАСЛУЖЕННЫЙ, -ая, -ое жок жерден, келишпес, **незаслуженная награда** жок жерден кайрал; **незаслуженное внимание** келишпес ажуру

НЕЗАТЁЙЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг. (простой, незамысловатый, без особых затей)* тегин, женил, анғыланбас, анғыланбай турган; **незатейливая игра** тегин ойын

НЕЗАУРЯДНЫЙ, -ая, -ое анғылу, өскөлөрине башкаланып турган; **артист с незаурядным дарованием** анғылу жайалталу артист

НЕЗАЧЕМ *нареч.* кереги жок, керек жок, незине; **незачем говорить** кереги жок не айдар; **незачем ходить** незине барар

НЕЗВАННЫЙ, -ая, -ое кычырбаган, алдыртпаган; **незванный гость** кычырбаган айылчы

НЕЗДЕШНИЙ, -ая, -ее 1. *прил.* бу жердин эмес; **нездешний человек** бу жердин кижизи эмес; 2. *в знач. суц.* **нездешний м.** и **нездешняя жс.** бу жердин эмес (бу жерге өскө жерден келген) киж

НЕЗДОРОВЫЙ, -ая, -ое 1. су-кадык эмес, коомой су-кадыкту, оору; **нездоровый человек** су-кадык эмес киж; 2. *(вредный для здоровья)* коомой; **упо-**

НЕИЗВЕСТНЫЙ

требление нездоровой пищи коомой аш-курсак жип турганы; **3.** (*приносящий вред, ущерб в моральном или общественном отношении*) каршулу, салтарын жетирер; **нездоровая литература** каршулу литература; **нездоровое общение** салтарын жетирер колбу; **4.** (*свидетельствующий о ненормальном, неблагоприятном состоянии кого-л., чего-л.*) коомой, нак эмес; **в коллективе нездоровая обстановка** ѓмбликте коомой айалга

НЕЗЛОБИВЫЙ, -ая, -ое жаманы жок, јобош, јымжак; **незлюбивый человек** жаманы жок киж

НЕЗЛОБНЫЙ, -ая, -ое кыјыран эмес; **незлобный человек** кыјыран эмес киж

НЕЗЛОЙ, -ая, -ое казыр эмес, кату эмес; **незлой человек** казыр эмес киж

НЕЗЛОПАМЯТНЫЙ, -ая, -ое кара сагыш жок, кара сагышту эмес; **незлопамятный человек** кара сагыш жок

НЕЗНАЙКА *м. и ж.*; *разг.* билгири ас киж, нени де билбес киж

НЕЗНАКОМЕЦ *м.* таныш эмес эр киж; **разговаривать с незнакомцем** таныш эмес эр кижиле куучындажар

НЕЗНАКОМКА *ж.* таныш эмес уй киж; **встретиться с незнакомкой** таныш эмес уй кижиле туштажар

НЕЗНАКОМЫЙ, -ая, -ое **1.** *прил.* таныш эмес; **незнакомый человек** таныш эмес киж; **незнакомое лицо** таныш эмес чырай, таныш эмес јус; **2.** *в знач. суц.* **незнакомый** *м.* и **незнакомая** *ж.* таныш эмес киж

НЕЗНАНИЕ *с.* билбези, билбей турганы; **ошибаться по незнанию** билбезинен јастырап

НЕЗНАЧАЩИЙ, -ая, *ее* учуры жок, кереги жок; **незначущая встреча** учур жок туштажу, кереги жок туштажу

НЕЗНАЧИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јаан эмес; **незначительная рана** јаан эмес шырка; **незначительные исправления** јаан эмес тўзедўлер

НЕЗРЁЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (*неспелый*) бышпаган, бышкалак, каштак; **незрелая ягода** бышпаган јиилек; **2.** сагыжы кирбеген; **незрелая молодёжь** сагыжы кирбеген јашѓскўрим; **3.** ченемели ас, ченемели јетпеген, ченемели јетпей турган; **незрелый лексикограф** ченемели јетпеген лексикограф; **4.** шўўбеген; **незрелая мысль** шўўбеген санаа-шўўлте; **незрелое производство** бышпаган чўмдемел

НЕЗРИМЫЙ, -ая, -ое кѓскѓ кѓрўнбес; **незримые слёзы** кѓскѓ кѓрўнбес јаштар

НЕЗРЯЧИЙ, -ая, -ее **1.** сокор, кѓзи јетпес; **незрячий старик** сокор карганак; **2.** *в знач. суц.* **незрячий** *м.* и **незрячая** *ж.* сокор (кѓзи јетпес) киж

НЕЗЫБЛЕМАЯ, -ая, -ое бек, быжу; **незыблемая основа** быжу тѓзѓлгѓ

НЕИДЕНТИЧНЫЙ, -ая, -ое тўп-тўней эмес; **неидентичные явления** тўп-тўней эмес айалгалар

НЕИЗБЁЖНЫЙ, -ая, -ое болотон јанду; **неизбежная разлука** болотон јанду айрылыш

НЕИЗБЫВНЫЙ, ая, ое ѓтпѓс, учы-куйузы жок; **неизбывная тоска** ѓтпѓс карыкчал (учы-куйузы жок карыкчал)

НЕИЗВЕДАННЫЙ, -ая, -ое кѓрбѓгѓн; бир де болбогон; **неизведанный мир** кѓрбѓгѓн телекей

НЕИЗВЕСТНО *нареч.* јарт жок; **когда будет собрание** – **неизвестно** јуун качан болор јарт жок

НЕИЗВЕСТНЫЙ, -ая, -ое **1.** таныш эмес; **неизвестный человек** таныш эмес киж; **2.** билбес; **попасть в неизвестные места** билбес јерлерге туштап калар; **3.** адын кем де билбес, ады јарт эмес; **неизвестный солдат** адын кем де билбес јуучыл; **4.** (*не испытанный кем-л., чуждый кому-л.*) билбес; **ему неизвестен страх** ол коркыырын билбес; **5.** (*не пользующийся признанием, успехом, известностью*) таныш эмес, ады-јолы јарлу эмес, јарлу

НЕИЗГЛАДИМЫЙ

эмес, кем де билбес; **неизвестный артист** таныш эмес артист

НЕИЗГЛАДИМЫЙ, -ая, -ое ундылбайтан, сагыштан узак ойгө чыкпайтан; **впечатления неизгладимы** көргөн-укканы керегинде шүүлтелер (санаалар) ундылбайтан

НЕИЗЛЕЧИМЫЙ, -ая, -ое жазылбас, жазып болбос, эмдеп болбос; **неизлечимая болезнь** жазылбас оору

НЕИЗМЭННЫЙ, -ая -ое 1. (*остающийся всегда без изменений; постоянный*) кубулбас, солынбас, өскөрдөс, жаантайын болуп турган; **неизменная привычка** жаантайын болуп турган кылык; 2. (*обязательный, непрменный*) кубулбас, солынбас, өскөрдөс, ол ло бойы; **неизменное правило** кубулбас ээжи; **между ними всё осталось неизменным** олардын ортозында ончо неме ол ло бойы артып калган; 3. (*верный, преданный*) бүдүмжилү; **неизменный друг** бүдүмжилү нөкөр

НЕИЗМЕНЯЕМЫЙ, -ая, -ое кубултып болбойтон, өскөртип болбойтон; **неизменяемый характер** кубултып болбойтон кылык

НЕИЗМЕРИМЫЙ, -ая, -ое кемжип болбойтон, учы-куйузы жок; **неизмеримые луга** кемжип болбойтон жалаңдар

НЕИЗМЕРЯЕМЫЙ, -ая, -ое кемжип болбой туратан, учы-куйузы жок болуп турган; **неизмеряемое богатство** кемжип болбой туратан ар-жөөжө

НЕИЗУЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. үренбеген; **неизученное художественное произведение** үренбеген кееркедим чүмдемел; 2. шинделбеген, көрүлбеген; **неизученный в науке вопрос** билимде шинделбеген сурак

НЕИЗЪЯСНИМЫЙ, -ая, -ое айдып болбос, айдарга күч; **неизъяснимое волнение** айдып болбос жүрексиреш

НЕИМЕНИЕ с. жогы, жок болгоны; **изза неимения средств** эп-арга жок болгонынан улам

НЕИМОВЕРНО нареч. өткүрө; **неимоверно богатеть** өткүрө байып турар

НЕИМОВЕРНЫЙ, -ая, -ое өткүрө; **неимоверный холод** өткүрө соок; **неимоверная полнота** өткүрө семис

НЕИМУЩИЙ, -ая, -ее 1. жокту, жокту-гойу, не де жок; **неимущая семья** жокту биле; 2. в знач. суц. **неимущий м.** и **неимущая ж.** жокту (жокту-гойу, не де жок) кижги; **обстоятельства неимущих** жоктулардын айалгазы; **помогающий неимущим человек** жокту-гойуга болужар кижги

НЕИНТЕЛЛИГЕНТНЫЙ, -ая, -ое интеллигентный эмес; **неинтеллигентный человек** интеллигентный эмес кижги

НЕИНТЕРЕСНЫЙ, -ая, -ое 1. жилбилү эмес; **неинтересное кино** жилбилү эмес кино; 2. жарабаган, күүни келбеген, жилбилү эмес; **неинтересный человек** жарабаган кижги

НЕИСКОРЕНИМЫЙ, -ая, -ое жоголтып болбос, кырып болбос; **неискоренимый род** жоголтып болбос ук

НЕЙСКРЕННЕ нареч. акту күүннен эмес, күүн жок, акту жүрегинен эмес; **неискренне поздравить** акту күүннен эмес уткып койор

НЕЙСКРЕННИЙ, -ая, -ее 1. ачык-жарык эмес; **неискренний человек** ачык-жарык эмес кижги; 2. ачык-жарык эмес, күүнкүч жок, акту күүнле эмес, акту жүрегинен эмес; **неискренние поздравления** акту жүрегинен эмес уткуулдар

НЕИСПОЛНИМЫЙ, -ая, -ое бүдүрүп болбос, бүдүрүп болбойтон; **неисполнимая цель** бүдүрүп болбос амаду

НЕИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое акчек бүдүрбес, ойлү ойинде этпес; айткан сөзин бүдүрбес, сөзине турбас, каруулу эмес; **неисполнительный человек** ижин акчек бүдүрбес кижги

НЕИСПОРЧЕННЫЙ, -ая, -ое үрелбеген; **неиспорченное мясо** үрелбеген эт; **неиспорченная молодёжь** үрелбеген жашөскүрим

НЕЙТРАЛИТЕТ

НЕИСПРАВИМЫЙ, -ая, -ое 1. түзедип болбос; **неисправимая ошибка** түзедип болбос жастыра; 2. жазалбас, ойто жазап болбос; **неисправимая машина** ойто жазап болбос машина

НЕИСПРАВЛЕННЫЙ, -ая, -ое түзедилбеген; **неисправленная ошибка** түзедилбеген жастыра

НЕИСПРАВНЫЙ, -ая, -ое 1. үрелик, үрелип калган; **неисправная машина** үрелик машина; 2. ак-чек эмес, өйлү өйинде бүдүрбес; **неисправный работник** ижине ак-чек эмес ишчи; 3. једикпестү, жастыра, жастыралу

НЕИССЯКАЕМЫЙ, -ая, -ое 1. (*такой, который не иссякает, в котором не убавляется воды, влаги и т.п.*) түгенбес; **неиссякаемый родник** түгенбес аржан-суу; **неиссякаемая скважина** түгенбес скважина; 2. (*неисчерпаемый; обильный*) түгенбес, учы-куйузы јок; **неиссякаемая любовь** түгенбес сүүш

НЕЙСТОВСТВО с. коркышту каршуланары (казырланары), коркышту атыйланых турганы; **нейстовства нарушителей** каршучылдардын коркышту казырланганы

НЕЙСТОВСТВОВАТЬ *несов.* коркышту атыйланар (атыйлан-), коркышту казыраланар (казырлан-); **враг нейстоввал** оштү коркышту казыраланып турган

НЕЙСТОВЫЙ, -ая, -ое учы-куйузы јок, айдары јок; **нейстовая радость** учы-куйузы јок сүүнчи

НЕИСТОЩИМЫЙ, -ая, -ое түгенбес, учы-куйузы јок; **неистощимое богатство** түгенбес ар-јөбжө

НЕИСТРЕБИМЫЙ, -ая, -ое јоголтып болбос, кырып болбос; **неистребимый народ** јоголтып болбос калык; **неистребимое поколение** кырып болбос үйе

НЕИСТРЕБЛЯЕМЫЙ, -ая, -ое јоголтып болбой турган, кырып болбой турган; **неистребимый народ** јоголтып болбой турган калык

НЕИСЦЕЛИМЫЙ, -ая, -ое 1. јазып болбос, эмдеп болбос; **неисцелимый человек** јазып болбос кижі; 2. орныктырып болбос; **неисцелимые луга** орныктырып болбос јаландар

НЕИСЧЕРПАЕМЫЙ, -ая, -ое 1. (*неистощимый*) түгенбес, учына јетпес, коркышту көп, учы-куйузы јок, учы-түбине јетпес; **неиссякаемое богатство** түгенбес ар-јөбжө; 2. (*безграничный, безмерный*) учы-куйузы јок, учы-түбине јетпес, терен, коркышту јаан, байлык; **неисчерпаемые возможности** учы-куйузы јок аргалар; **человек с неисчерпаемой душой** күүн-санаазы терен кижі

НЕИСЧИСЛИМЫЙ, -ая, -ое тоолоп болбос, тоозы коркышту көп, тоозы ума јок көп, түмен; **неисчислимое стадо овец** тоолоп болбос үүр кой

НЕЙЛОНОВЫЙ, -ая, -ое нейлон, нейлонног эткен; **нейлоновая рубашка** нейлон чамча; **нейлоновый платок** нейлон арчуул

НЕЙТРАЛИЗОВАТЬ *сов., несов. кого-что* 1. нейтрализовать эдип салар (эдип сал-); **нейтрализовать раствор** растворды нейтрализовать эдип салар; 2. (*ослабить, уничтожить чьё-л. влияние, силу и т.п.*) јоголтып салар (јоголтып сал-); **нейтрализовать врага** оштүни јоголтып салар; 3. токтодып салар (токтодып сал-); **нейтрализовать вредное влияние** коомой камаанды токтодып салар

НЕЙТРАЛИТЕТ м. 1. *юр. (политика неучастия в войне, а в мирное время – отказ от участия в военных действиях)* нейтралитет, јууга киришпес политика, јуулажып тургандардын ортозына киришпес болоры; **нарушить нейтралитет** јуулажып тургандардын ортозына киришпес болгонын бузары; 2. (*невмешательство в чьи-л. дела, борьбу, ссору и т.п.*) ортозына киришпези, ортозына киришпей турары; **когда чабаны ругались, отец мой соблюдал нейтралитет** качан

НЕЙТРАЛЬНЫЙ

койчылар ачыныжып турарда, адам олордын ортозына киришпеген

НЕЙТРАЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*придерживающийся нейтралитета по отношению к воюющим государствам*) нейтральный, жууга киришпес, жууга киришпейтен, жуулажып тургандардын ортозына киришпес, жуулажып тургандардын ортозына киришпей турар; **нейтральные государства** жуулажып тургандардын ортозына киришпес ороондор; **Россия – нейтральная страна** Россия – жуулажып турган ороондордын ортозына киришпейтен ороон; 2. (*не могущий служить театром военных действий и местом расположения войск в силу международного соглашения*) нейтральный, телекейлик жөптөжү аайынча жуулажатан жер болбос, черү болбос; **нейтральные воды** черү болбос суулар; 3. (*не примыкающий ни к одной из сторон в борьбе, ссоре и т.п.*) ортозына киришпес, ортозына киришпейтен, кемнин де жанында болбос; **нейтральный человек** кемнин де жанында болбос киж; **НЕЙТРОННЫЙ**, -ая, -ое; *физ.* нейтрон, нейтронду; **нейтронная бомба** нейтрон бомба

НЕКАЗИСТЫЙ, -ая, -ое *разг.* жараш эмес, коомой; **неказистый вид** жараш эмес бүдүш-бадыш

НЕКВАЛИФИЦИРОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. квалификациязы жок, ижине үредүзи келишпес; **неквалифицированный учитель** квалификациязы жок үредүчи; 2. квалификация некебес; **неквалифицированный труд** квалификация некебес иш

НЕКИЙ, -ая, -ое *мест.* кандый бир, кандый да бир; **некий человек** кандый бир киж; **с некоего времени** кандый да бир өйдөн бери

НЕКОГДА *нареч.* 1. бош жок, бош ой жок; **мне постоянно некогда** меге жаантайын бош жок; 2. качан да, туку качан; **когда-то здесь была крепость** качан да мында шибе болгон

НЕКОГО *мест.* киж; жок; **некого награждать** кайралдаар киж; жок

НЕКОЛЕБИМЫЙ, -ая, -ое турумкай, чыдамкай, антарып болбос; **неколебимая воля** турмкай куун-санаа

НЕКОМПЕТЕНТНЫЙ, -ая, -ое компетентный эмес; **некомпетентное суждение** компетентный эмес шүүлте

НЕКОМПЛЕКТНЫЙ, -ая, ое жепсел жок, жепсели жетпес; **некомплектный компьютер** жепсели жок компьютер

НЕКОМУ *мест.* киж; жок; **некому отдать** берер киж; жок

НЕКОНТАКТНЫЙ, -ая, -ое контакт жок, куучындажарга күч, улусла колбу тутпас, колбу жок; **она неконтактная, поэтому у неё нет подруг** ол куучындажарга күч киж; болгон учун ондо нөкөрлөр жок

НЕКОНТРОЛИРУЕМЫЙ, -ая, -ое 1. (*оставленный без контроля, надзора*) контроль жок, жазап көрбөгөн, жазап көрбөй турган, көрбөй артыргызып салган, көрбөй артыргызып койгон, көрбөй артыргыскан; **неконтролируемые дети** көрбөй артыргызып салган балдар; 2. (*не поддающийся контролю*) токтодып болбос, токтодып болбойтон, тудуп болбойтон, көрүп болбос; **неконтролируемый человек** токтодып болбос киж; **неконтролируемое поведение** тудуп болбойтон кылык

НЕКОРРЕКТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*нетактичный*) корректный эмес, эп жок, эптү эмес, келишпес, кезем, кату; **делать некорректное замечание** кезем түзедү эдер; **некорректное обращение со взрослыми** жаан улусла эп жок куучындажары; 2. (*ошибочный*) жастыра, эп жок; **некорректная постановка вопроса** суракты жастыра тургусканы; **некорректный ход** жастыра жүргени

НЕКОТОРЫЕ *мест.*; *только мн.* кезиги, кезиктери; **некоторые не пришли** кезиктери келбеди; **некоторые выросли** кезиги өзүп чыккан

НЕКОТОРЫЙ, -ая, -ое *мест.* кандый да; **в некотором царстве, в некотором**

государстве кандый да каандыкта, кандый да ороондо

НЕКРАСИВЫЙ, -ая, -ое 1. жараш эмес, жүдек, коомой; **некрасивое лицо** жараш эмес чырай; 2. коомой, келишпес; **некрасивый поступок** коомой кылык

НЕКРАШЕННЫЙ, -ая, -ое будылбаган; **некрашенное окно** будылбаган көзнөк

НЕКРЕДИТОСПОСОБНЫЙ, -ая, -ое кредитти төлөп болбос

НЕКРЕПКИЙ, -ая, -ое 1. (*непрочный*) быжу эмес, бек эмес; **некрепкая дверь** быжу эмес эжик; **некрепкие окна** бек эмес көзнөктөр; 2. *перен. (ненадёжный)* быжу эмес, бек эмес, ижениш жок; **некрепкая дружба** быжу эмес нөкөрлөш; **некрепкая семья** бек эмес биле; 3. (*не- сильный физически, нездоровый*) бек эмес, быжу эмес; **некрепкое здоровье** бек эмес су-кадык; 4. (*ненасыщенный*) койу эмес; **некрепкий чай** койу эмес чай; 5. (*содержащий небольшое количество алкоголя*) ачу жок; **некрепкий напиток** ачу жок суузын; 6. (*не очень сильный, незначительный по степени проявления*) тын эмес, терен эмес; **некрепкий мороз** тын эмес соок; **некрепкий сон** терен эмес уйку; 7. *перен. (нестойкий)* чыдым эмес, турумкай эмес; **некрепкий характер** чыдым эмес кылык-жан

НЕКРЕПКО нареч. 1. быжу эмес, быжу эмес этире, бек эмес, бек эмес этире; **договориться некрепко** быжу эмес этире жөптөжип алар; **дружить некрепко** быжу эмес нөкөрлөжип турар; **некрепко прибить гвоздь** кадуны бек эмес этире кадап салар; 2. койу эмес этире; **заварить некрепко чай** чайды койу эмес этире салып койор

НЕКРОЛОГ м. некролог (*божогон кижги керегинде газет-журналда салылган бичимел*)

НЕКРОПОЛЬ м. 1. некрополь (*жебрен Түштүктин ороондорында сөөк-салгыш*); **некрополь в древних Фивах** жибрен Фи- вада некрополь; 2. некрополь (*атту-чуулу*

улусты жууйтан јер, атту-чуулу улустын сөөк-салгыжы); **некрополь Александ- ро-Невской лавры** Александрo-Не- вский лавранын некрополи

НЕКСТАТИ нареч. келишпес өйдө, ке- лишпес; **прийти некстати** келишпес өйдө келер; **сделать замечание некстати** ке- лишпес түзедү эдип ийер

НЕКТО мест. кем де; **приходил некто** кем де келип жүрген

НЕКУДА нареч јер јок; **некуда поло- жить** салар јер јок; **некуда идти** барар јер јок

НЕКУЛЬТУРНЫЙ, ая, ое культура јок; **некультурный человек** культура јок кижги

НЕКУРЯЩИЙ, ая, ее 1. танкыла- бас, танкы тартпас; **некурящий человек** танкылабас кижги; 2. *в знач. суц.* **неку- рящий м.** и **некурящая ж.** тангылабас, танкы тартпас; **место для некурящих** танкы тартпастарга јер

НЕЛАДНО нареч. коомой, уйан, ке- лишпес, эп јок; **неладно сделано** коомой эдилген; **неладно сказано** келишпес ай- дылган; **неладно со здоровьем** су-кады- гыла коомой

НЕЛАДНЫЙ, -ая, -ое 1. коомой, уйан, келишпес, келишпестү, эп јок; **неладное обстоятельство** коомой айалга; 2. ке- лишпестү; **неладный ученик** келишпестү үренчик (*кылыгы коомой*)

НЕЛАДЫ только мн. ачыныштар, ке- лишпестер, ондошпостор; **семейные не- лады** биледеги ачыныштар

НЕЛАСКОВЫЙ, -ая, -ое эрке эмес; **не- ласковый взгляд** эрке эмес көрүш

НЕЛЕГАЛЬНЫЙ, -ая, -ое јаннан јажытту, јанга келишпес; **нелегальное проживание** јаннан јажытту јадып турга- ны

НЕЛЁГКИЙ, -ая, -ое 1. (*значительный по весу, довольно тяжёлый*) јенил эмес, уурзымак; **нелёгкий путь** јенил эмес јол; **нелёгкая ноша** уурзымак жүктүк; 2. (*до- вольно тяжёлый в общении, неприятный*

НЕЛЕГКО

в общении – о человеке и его характере) күч; **нелёгкий характер** күч кылык-жан; **3.** (требующий довольно большой затраты, усилий, напряжения, трудный) јенил эмес, күч, уур; **нелёгкие условия** јенил эмес айалгалар

НЕЛЕГКО́ нареч. 1. јенил эмес, күч; **досталось нелегко** јенил эмес келишкен; **2. безл.:** ему нелегко ого јенил эмес

НЕЛÉПО нареч. эш кереги јок, эш кереги јок этире, эби јок, келишпес, сан башка; **говорить нелепо** эби јок куучындаар; **нелепо выглядеть** эби јок көрүнер

НЕЛÉПЫЙ, -ая, -ое эш кереги јок, сан башка, неге де јарабас, эби јок; **нелепый разговор** эш кереги јок куучын-эрмек

НЕЛÉСТНЫЙ, -ая, -ое кирелү, коомой, јабыс кеминде; **нелестный отзыв о человеке** кижии керегинде кирелү айтканы

НЕЛÉТНЫЙ, -ая, -ое учарга болбос, учарга келишпес, учарга јарабас, учуп болбос, учуп болбойтон; **нелётная погода** учуп болбос ай-күн

НЕЛИЦЕПРИЯТНО нареч. эп јок, эби јок; **он судил всегда нелицеприятно** ол јаантайын эп јок јаргылап турган

НЕЛИЦЕПРИЯТНЫЙ, -ая, -ое эп јок, эби јок; **нелицеприятная критика** эп јок критика; **нелицеприятное мнение** эби јок шүүлте

НЕЛÍШНЕ нареч. артык эмес, артык болбос; **нелишне ещё раз поесть** база катап ажанып алза артык эмес; **нелишне ещё раз напомнить** база катап айдып салза, артык болбос

НЕЛÍШНИЙ, -ая, -ее артык эмес, артык болбой турган, чаптык болбой турган; **нелишний человек в семье** биледе артык болбой турган кижии; **нелишний работник** чаптык болбой турган ишчи

НЕЛÓВКИЙ, -ая, -ое 1. (лишённый ловкости) нојо, эпчил эмес, кыймыктанып болбос; **неловкий человек** нојо кижии; 2. разг. (неудобный для пользования) эп јок, эби јок, келишпес; **неловкая коса** эби јок чалгы; **неловкая постель** эп јок

төжөк-јастык 3. (неудобный, неискусный) келишпес, эп јок, эби јок; **неловкая защита** келишпес коруланыш; 4. (неприятный, стесняющий, тягостный) эби јок, келишпес; **попасть в неловкое положение** эп јок айалгага кирип калар

НЕЛÓВКО нареч. эп јок; **чувствовать себя неловко среди незнакомых людей** билбес улустын ортозында бойын эп јок тудунар

НЕЛОГÍЧНО нареч. 1. чокым эмес; **нелогично построил свою речь** бойынын эрмек-куучынын чокым эмес тургузып алган; 2. в функц. сказ.: он всегда говорит очень нелогично ол јаантайын чокым эмес куучындап јат

НЕЛОГÍЧНЫЙ, -ая, -ое чокым эмес; **ты нелогична в своих рассуждениях** сен бойыннын санаа-шүүлтелеринде чокым эмес

НЕЛЬЗЯ́ нареч. јарабас; **здесь нельзя курить** мында танкылаарга јарабас

НÉЛЬМА ж. нельма (балык)

НЕЛЬМОВЫЙ, -ая, -ое нельма балыктын; **нельмовая консерва** нельма балыктын консервазы

НЕЛЮБÉЗНЫЙ, -ая, -ое јылу эмес, күүн-күч јок, соок, јылу күүн јок; **нелюбезное приглашение** јылу эмес айттыру

НЕЛЮБÍМЫЙ, -ая, -ое сүүбеген; **нелюбимый человек** сүүбеген кижии

НЕЛЮБÓВЬ ж. сүүбегени, сүүш јок болгоны; **нелюбовь к людям** улусты сүүбегени

НЕЛЮДÍМ м. түнтүр эр кижии, улусла куучындашпас эр кижии

НЕЛЮДÍМКА ж. түнтүр үй кижии, улусла куучындашпас үй кижии

НЕЛЮДÍМЫЙ, -ая, -ое 1. (предпочитающий одиночество) түнтүр, улусла куучындашпас, јаныскан болорын сүүр; **нелюдимый человек** түнтүр кижии; 2. (безлюдный, пустынный) кем де јүрбес, кем де јүрбеген, кем де јүрбейтен, ээн, кижии јүрбес; **нелюдимые горы** кем де јүрбес кырлар

НЕМА́ЛО I нареч. ас эмес; **в пути пришлось немало поссориться** јолдо ас эмес ачыныжарга келишкен

НЕМА́ЛО II числ. ас эмес; **он прочёл немало книг** ол ас эмес бичик кычырган

НЕМАЛОВА́ЖНЫЙ, -ая, -ое учуры ас эмес, ас эмес учурлу; **немаловажные события** учуры ас эмес керектер

НЕМА́ЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (*значительный по величине, размерам, количеству*) ас эмес, јуук эмес; **оказана немалая помощь** ас эмес болуш эдилген; **пройти немалый путь** ас эмес јол өдүп койор; **2.** (*довольно значительный по силе, глубине и т.п.*) ас эмес, учурлу; **немалый труд** ас эмес иш; **немалый вклад в развитие науки** билим өзөринде учурлу иш; **3.** (*значительный*) јабыс эмес, учурлу; **немалая должность** иштеп отурган јери јабыс эмес

НЕМЕ́ДЛЕННО нареч. (*немедля, безотлагательно, неотложно, неукоснительно*) тургуза ла, ол ло ок өйдө, ол ло тарыйын; **прийти немедленно** тургуза ла келер; **немедленно сообщить** ол ло тарыйын јетирер

НЕМЕ́ДЛЕННЫЙ, -ая, -ое тургуза ла, тургуза ла эдетен, ол ло ок өйдө эдетен, ол ло тарыйын эдетен; **немедленный ответ** тургуза ла беретен каруу

НЕМЕ́ДЛЯ нареч. см. **немедленно**

НЕМЕ́РКНУЩИЙ, -ая, -ее *высок*. **1.** (*постоянно светящийся, не потухающий*) јаантайын өчпөй турар, јаантайын күйүп турар; **немеркнущая звезда** јаантайын өчпөй турар јылдыс; **2.** (*не утративший своей силы, своего значения*) учуры јылыйбай турган, учурын салбай турган, күчин јылыптаган; **немеркнущая слава** учуры јылыпбаган мак; **немеркнущие идеи** учурын салбай турган санаа-шүүлтелер

НЕМЕ́ТЬ несов. **1.** (*становиться немьм, терять способность говорить*) тили курылар (курыл-), тил јок болор (бол-), куучынданып болбой турар (болбой тур-); **неметь от страха** коркыганынан тили

курулып турар; **2.** (*терять чувствительность*) нени де сеспей турар (сеспей тур-); **от холода немели ноги** сооктон буттары нени де сеспей турган

НЕМЕ́ЦКИЙ, -ая, -ое немец, немецтин; **немецкий язык** немец тил

НЕМИГÁЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** (*пристальный, неподвижный – о взгляде, глазах и т.п.*) јапылдабас; **немигающие глаза** јапылдабас көстөр; **2.** (*такой, который горит ровно, не мерцая, не колеблясь*) јапылдабас; **немигающий огонь** јапылдабас от

НЕМИЛОСÉРДНЫЙ, -ая, -ое **1.** *книжн.* (*чуждый милосердия; жестокий, безжалостный*) күүн јок, казыр, јалакай эмес, килемји јок; **немилосердное наказание** казыр кезедү; **2.** *разг.* (*чрезвычайный по силе своего проявления*) коркышту тын; **немилосердный мороз** коркышту тын соок

НЕМÍЛЫЙ, -ая, -ое кару эмес, јүрекке јуук эмес, күүнине јуук эмес; **немилый человек** кару эмес киж

НЕМИНУ́ЕМЫЙ, -ая, -ое болбос аргазы јок, болотон учурлу, болотон јанду; **неминуемая встреча** болбос аргазы јок тушташ; **неминуемая смерть** болотон учурлу өлүм

НЕМНÓГИЕ *только мн. в знач. суц.* бир канчазы, бир канчалары; **немногих наградить** бир канчазын кайралдаар; **вернулись немногие** бир канчалары бурылып келген

НЕМНÓГИЙ, -ая, -ое көп эмес, бир канча ла, кезик; **побывать в немногих странах** көп эмес ороондордо болор

НЕМНÓГО нареч. **1.** (*недолго*) бир эмеш, бир эмеш өйгө; **немного поспать** бир эмеш өйгө уйуктаар; **времени осталось немного** бир эмеш өй артып калган; **2.** (*некоторое, незначительное расстояние*) бир эмеш, көп эмес; **до озера идти осталось немного** көлгө јетире барарга көп эмес арткан; **3.** (*чуть-чуть, слегка*) бир эмеш, бир эмештен; **немного хро-**

НЕМНОГОСЛОВНЫЙ

мать бир эмеш аксандап турар; **4. в знач. числ. (в небольшом количестве)** бир эмеш; **выпить немного воды** бир эмеш суу ичип ийер; **собрать немного грибов** бир эмеш мешке жууп алар

НЕМНОГОСЛОВНЫЙ, -ая, -ое
1. (краткий, лаконичный) көп сөс жок, кыскарта айдылган, кыскарта берилген, кыскарта эдилген; **немногословный ответ** көп сөс жок каруу; **2. (не любящий много говорить)** көп сөс айтпас; **немногословный человек** көп сөс айтпас киж

НЕМНОГОЧИСЛЕННЫЙ, -ая, -ое
1. (состоящий из небольшого числа кого-л., чего-л.) тоозы көп эмес, көп тоолу эмес, ас тоолу; **немногочисленный флот** тоозы көп эмес флот; **немногочисленный народ** тоозы көп эмес калык; **2. только мн. (имеющиеся в небольшом количестве)** көп эмес; **немногочисленные ошибки** көп эмес жастыралар; **немногочисленные исправления** көп эмес түзөдүлөр

НЕМО́Й, -ая, -ое **1.** тил жок, куучын-данбас; **немой человек** тил жок киж; **2. в знач. сущ. немóй м. и немáя ж.** тил жок (куучынданбас) киж; **когда я ем, я глух и нем** мен ажанып отурзам, укпас та, куучынданбас та киж; ♦ **немое кино** сөс жок кино

НЕМОЛОДО́Й, -ая, -ое јиит эмес, јаш эмес; **немолодая женщина** јиит эмес үй киж

НЕМОЛЧНЫЙ, -ая, -ое токтобос, тымыбас; **немолчный ветер** токтобос салкын; **немолчный шум волны** толкунун тымыбас табыжы

НЕМОТА́ ж. тили жок болгоны, куучынданбай турганы, куучынданар аргазы жок болгоны; **врождённая немота** чыгардан тили жок болгоны

НЕМОЩНЫЙ, -ая, -ое күч жок, күчи чыгып калган, чинези жок, чыдалы жок; **немощный старик** күч жок карганак

НЕМО́ЩЬ ж. чине жок болоры; **от простуды с ней приключилась немощь**

соокко алдырганынан ол чине жок болуп калган

НЕМУДРЕНО́ нареч. **1. разг. в функц. сказ. (легко, просто)** айабас, јолду; **в таком лесу немудрено заблудиться** мынды агаш аразында азып калардан айабас; **здесь немудрено простудиться** мында соокко алдырары јолду; **2. (неудивительно, вполне естественно, вполне понятно)** кайкаар неме жок, јарт, јолду; **немудрено, что она устала** ол арып калганында кайкаар неме жок; **ты плохо объяснил, поэтому немудрено, что она не поняла** сен коомой јартап берген, онын учун ол ондой калганы јолду

НЕМУДРЕ́НЫЙ, -ая, -ое разг. тегин, чүм-чам жок; **немудрёный обед** чүм-чам жок обед; **дело это немудрёное** бу тегин керек

НЕМУЗЫКА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое күүге јайалта жок; **немузыкальный человек** күүге јайалта жок киж

НЕМЫ́СЛИМО нареч. сананарга күч, киж сананбас, үч түшке кирбес; **поступил немыслимо** сананарга күч кылынып салган

НЕМЫ́СЛИМЫЙ, -ая, -ое разг. **1.** алары жок, не де аайы жок, уур-күч; **немыслимые условия труда** алары жок айалгалу иш; **2.** сагышка кирбеген, сагышка кирбес, сананып таап болбос; **говорить немыслимые слова** сагышка кирбес сөстөр айдар; **3.** айдары жок; **немыслимые цены** айдары жок баалар

НЕНАВИ́ДЕТЬ несов. **кого-что** көрөр күүни жок болор (жок бол-); **ненавидеть врага** оштүни көрөр күүни жок болор

НЕНАВИ́ДЯЩИЙ, ая, -ее **1.** көрөр күүни жок; **ненавидящий врага человек** оштүни көрөр күүни жок киж; **2. в знач. сущ. ненавидящий м. и ненавидящая ж.** көрөр күүни жок киж

НЕНАВИ́СТНИК м. и **НЕНАВИ́СТНИЦА** ж. көрөр күүни жок киж, кара сананып јүрер киж; **ненавистник спорта** спортты көрөр күүни жок киж

НЕНОШЕННЫЙ

НЕНАВИСТНИЧЕСТВО с. кара санып жүрери, кара сагышту жүрери, көрөр күүни жок болоры

НЕНАВИСТНЫЙ, -ая, -ое көрөр күүни жок; **этот человек мне ненавистен** бу менин көрөр күүним жок киж

НЕНАВИСТЬ жс. көрөр күүни жок болгоны; **ненависть к врагам** оштулерди көрөр күүни жок болгоны

НЕНАГЛЯДНЫЙ, -ая, -ое сүүген, кару; **его ненаглядный сын** онын сүүген уулы

НЕНАДЕЖНЫЙ, -ая, -ое бүдүмжи жок, ижемжи жок; **ненадежный друг** бүдүмжи жок нөкөр

НЕНАДОБНОСТЬ жс. кереги жок болгоны (болоры), кереги жок болуп калганы, кереги жок болуп турганы

НЕНАДОЛГО нареч. бир эмеш ойгө, узак ойгө эмес; **попросить ненадолго** бир эмеш ойгө сурап алар; **ухать ненадолго** узак эмес ойгө жүре берер

НЕНАКАЗУЕМЫЙ, -ая, -ое юр. кату каруузына тургузып болбос (болбойтон); **ненаказуемый человек** кату каруузына тургузып болбос киж

НЕНАЛАЖЕННЫЙ, -ая, -ое коомой тзөлгөн, коомой тургузылган, эптелбеген; **неналаженные связи** коомой тургузылган колбулар; **неналаженный быт** эптелбеген жадын

НЕНАМЕРЕННЫЙ, -ая, -ое белетенбеген, сананбаган жанынан; **ненамеренная поездка** ажындыра белетенбеген жорык

НЕНАМНОГО нареч. бир эмешке, тын көп эмес; **ненамного больше** бир эмешке көп; **она страшнее меня ненамного** ол менен бир эмешке жаан

НЕНАПАДЕНИЕ с. табару этпези, табару этпегени; **договор о ненападении** табару этпези керегинде жөптөжү

НЕНАРОКОМ нареч.; разг. билбес жанынан, болгобос жанынан; **ненароком разбить стекло** билбес жанынан шилди жарып ийер; **ненароком обидеть** болгобос жанынан ачындырып ийер

НЕНАРОЧНО нареч.; разг. билбес жанынан, болгобос жанынан

НЕНАСТНЫЙ, -ая, -ое айас эмес, жут, жут-жулакай; **ненастный день** айас эмес күн

НЕНАСТОЯЩИЙ, -ая, -ее 1. чын эмес, төгүн; **ненастоящая улыбка** чын эмес күлүмжи; 2. чын эмес; **ненастоящее имя** чын ады эмес; 3. бойынын эмес, чын эмес, **это его настоящая фамилия** бу онын бойынын өбөкөзи эмес

НЕНАСТЬЕ с. жут, жут-жулакай; **прошлогоднее ненастье** былтыргы жут-жулакай

НЕНАСЫТНЫЙ, -ая, -ое 1. (прожорливый) тойбос, ачап, ачап-сыйап; **ненасытный зверь** ачап-сыйап ан; **ненасытный человек** тойбос киж; 2. (жадный) тойбос, болорзынбас, астамчы, ачап, ачап-сыйап; **ненасытный интерес к жизни** жүрүмге тойбос жилбү

НЕНАТУРАЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. только полн. (ненастоящий, искусственный) чын эмес, бойындыгы эмес; **ненатуральный шёлк** чын эмес торко; **ненатуральный цвет волос** чачынын өңи бойындыгы эмес; 2. (притворный, деланный, искусственный) чын эмес; **ненатуральная ласковость** чын эмес эркелеш; **ненатуральный смех** чын эмес каткы

НЕНАУЧНЫЙ, -ая, -ое билим эмес, билимнин эмес; **ненаучный вопрос** билимнин эмес сурак

НЕНОРМАЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (имеющий отклонение от нормы) келишпес, келишпей турган; **ненормальная для здоровья погода** су-кадыкка келишпей турар ай-күн; 2. в знач. прил.; разг. (психически больной) аамай, жүүлгек

НЕНОРМИРОВАННЫЙ, -ая, -ое кемжилбеген, кемжү эдилбеген; **ненормированный рабочий день** кемжилбеген иштеер ой

НЕНОШЕННЫЙ, -ая, -ое кийбеген; **неношенная рубашка** кийбеген чамча

НЕНУЖНЫЙ

НЕНУ́ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*лишний, бесполезный*) керек јок, кереги јок; **ненужная поездка** кереги јок јорык; 2. (*такой, который наносит вред своим возникновением, появлением, от которого необходимо отказаться*) кереги јок; **ненужное упрямство** кереги јок өчөш; **ненужные мысли** кереги јок санаалар

НЕОБДУ́МАННЫЙ, -ая, -ое ажындыра јазап сананбаган, ажындыра јазап шүүбеген; **необдуманный переезд** ажындыра јазап сананбаган көчүш; **необдуманная поездка** ажындыра јазап шүүбеген јорыкташ

НЕОБЕСПЕ́ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*не имеющий достаточных средств к существованию*) јединбес, јокту, јадыны коомой, коомой жадынду; **необеспеченная семья** јединбес биле; 2. (*не имеющий обеспечения*) јеткилделбеген, јеткил эмес, јеткилдү эмес; **необеспеченная старость** јеткилделбеген карыган туш; **необеспеченные необходимой литературой учителя** керектү литературала јеткилделбеген үредүчилер

НЕОБЖИТÓЙ, -ая, -ое јатпай турган, јадарга эптелбеген, јадарга јазалбаган; **необжитой дом** јатпай турган тура

НЕОБИТА́ЕМЫЙ, -ая, -ое ээн, кижии јатпай турган, кем де јатпай турган; **хутор оказался необитаемым** хутордо кем де јатпай турган (ээн) болуп калган; **необитаемая тайга** кем де јүрбей турган тайга

НЕОБОЗРÍМЫЙ, -ая, -ое коркышту јаан, учы-куйузы көрүнбес, учы-куйузы јок, коркышту телкем, көс јетпес; **необозримые луга** коркышту јаан јаландар; **необозримый океан** учы-куйузы көрүнбес тенис

НЕОБРАБО́ТАННЫЙ, -ая, -ое 1. (*не подвергшийся обработке*) обработка эдилбеген, јазалбаган, сүрүлбеген; **необработанная земля** сүрүлбеген јер; **необработанный янтарь** јазалбаган янтарь; 2. (*плохо обработанный, недостаточно обработанный*) јазалбаган, јаман јазалган,

јаман бичилген; **необработанная статья** јазалбаган статья

НЕОБРАЗÓВАННЫЙ, -ая, -ое 1. үредү јок, үредүлү эмес, бичик-билик билбес; **необразованный человек** үредү јок кижии; 2. в знач. суц. **необразованный м.** и **необразованная ж.** үредү јок (бичик-билик билбес) кижии

НЕОБРАТÍМЫЙ, -ая, -ое 1. бурып болбос; **необратимое обстоятельство** бурып болбос айалга; 2. ојто кайра келбес, ојто катап болбос; **оборванная жизнь необратима** үзүлип калган јүрүм ојто кайра келбес

НЕОБРЕМЕНИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое күч эмес, күч болбос, чаптык эмес, чаптык болбос; **небрежительная просьба** күч эмес сурак; **небрежительное задание** күч болбос јакылта

НЕОБСТРÉЛЯННЫЙ, -ая, -ое 1. (*не побывавший в боях*) бир де катап јуулашпаган, јууда бир де катап турушпаган, јууда болбогон; **необстрелянный боец** бир де катап јуулашпаган јуучыл; 2. (*неопытный*) уур-күчтерде бир де болбогон, уур-күчтер көрбөгөн, ченемел јок, ченемелдү эмес; **необстрелянный молодой человек** уур-күчтер көрбөгөн јиит кижии

НЕОБУ́ЗДАННЫЙ, -ая, -ое 1. (*крайне несдержанный, неукротимый*) энчикпес, чыдашпас, токтобос, токтодып болбос, тудунбас, тудунып болбос; **необузданный характер** токтодып болбос кылык; 2. (*безудержный*) учы-куйузы јок, коркышту; **необузданная радость** учы-куйузы јок сүүнчи

НЕОБХОДÍМО нареч. керек; **необходимо идти** барар керек

НЕОБХОДÍМЫЙ, -ая, -ое керектү; **необходимая книга** керектү бичик; **необходимый человек** керектү кижии

НЕОБЩÍТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тўнтўр, улусла куучындашпас, улуска јууктабас, куучынчы эмес; **необщительный человек** тўнтўр кижии

НЕОЛИТИЧЕСКИЙ

НЕОБЪЕЗЖЕННЫЙ, -ая, -ое эмдик; **необъезженный конь** эмдик ат

НЕОБЪЕКТИВНЫЙ, -ая, -ое чын эмес, керектинг чынын јарт көргүспес, чынга келишпес; **необъективная оценка** чын эмес баалаганы

НЕОБЪЯСНИМЫЙ, -ая, -ое 1. јартап болбос, айдып болбос, јартаарга күч; **необъяснимый случай** јартап болбос учурал; 2. ойинен өткүре, айдып болбос; **необъяснимая боль** ойинен өткүре ачу; **необъяснимая красота** айдып болбос јараш

НЕОБЪЯТНЫЙ, -ая, -ое. 1. (*беспредельный*) учы-куйузы јок, коркышту элбек, коркышту телкем; **необъятная родина моя** учы-куйузы јок төрөлим менин; **необъятная степь** коркышту элбек чөл; 2. (*чрезвычайный, беспредельный*) коркышту тын, учы-куйузы јок; **необъятная любовь** коркышту тын сүүш

НЕОБЫЧНЫЙ, -ая, -ое тегин эмес, өскөлөринен башкаланып турган, аныланып турган; **необычная обстановка** тегин эмес айалга; **необычное объяснение** аныланып турган јартамал

НЕОГЛЯДНЫЙ, -ая, -ое көс јетпес, учы-куйузы јок; **вокруг неоглядный океан** эбире учы-куйузы јок тенгис; **неоглядная степь** учы-куйузына көс јетпес чөл

НЕОГРАНИЧЕННО нареч. учы-куйузы јок, токтоду јок, токтоду јоктон, кем јок, кем јоктон; **неограниченно тратить деньги** акчаны учы-куйузы јок үреп турар; **неограниченно доверять** кем јоктон бүдүп турар

НЕОГРАНИЧЕННЫЙ, -ый, -ое 1. (*не имеющих ограничений, пределов*) учы-куйузы јок, токтоду јок, туду јок, кем јок; **неограниченная власть** учы-куйузы јок јан; **неограниченный кредит** кеми јок кредит; 2. (*безграничный, безмерный – о психических проявлениях*) учы-куйузы јок, туду јок; **неограниченное доверие** учы-куйузы јок бүдүмји

НЕОДИНАКОВЫЙ, -ая, -ое түней эмес, эки башка; **неодинаковые успехи**

түней эмес једимдер; **неодинаковая обувь** эки башка өдүк

НЕОДНОРОДНО нареч. бир түней эмес

НЕОДНОРОДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*разнородный*) бир түней эмес; **неоднородные явления** бир түней эмес айалгалар; 2. (*неодинаковый в отдельных своих частях*) бир түней эмес; **неоднородный цвет** бир түней эмес өн

НЕОДОБРЕНИЕ с. јаратпазы, јаратпаганы, јаратпай турганы; **выражать своё неодобрение** бойынын јаратпай турганын көргүзөр; **высказать неодобрение** јаратпаганын чыгара айдып салар

НЕОДОБРИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јаратпай турган, јаратпай турар; **неодобрительный взгляд** јаратпай турган көрүш

НЕОДОЛИМЫЙ, -ая, -ое 1. (*непобедимый*) јенип болбос, јенерге күч, јендирбес; **неодолимый враг** јенерге күч өштү; 2. (*непреодолимый*) јенип болбос, јоголтып болбос, јоголторго күч; **неодолимая сила** јенип болбос ийде-күч

НЕОДУШЕВЛЁННЫЙ, -ая, -ое тыны јок; **неодушевлённый предмет** тыны јок предмет

НЕОЖИДАННО нареч. кенетийин; **неожиданно войти** кенетийин кирип келер; **неожиданно встретить друга** кенетийин нөкөргө туштап калар

НЕОЖИДАННЫЙ, -ая, -ое кенетийин болгон; **неожиданная встреча** кенетийин болгон тушташ

НЕОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое калганчы эмес; **неокончателный вывод** калганчы эмес түп шүүлте

НЕОКОНЧЕННЫЙ, -ая, -ое божобогон, учына јетпеген; **неоконченный разговор** божобогон куучын; **неоконченный роман** учына јетпеген роман

НЕОЛИТ м.; археол. неолит, јангы таш чак

НЕОЛИТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое неолит, јаны таш чактын; **неолитическая эпоха** неолит эпоха

НЕОЛОГИЗМ

НЕОЛОГИ́ЗМ м.; лингв. неологизм, јаны табылган сөстөр; **словарь неологизмов** неологизмдердин сөзлиги

НЕОПАСНЫЙ, -ая, -ое каршулу эмес, каршу јок, јеткерлү эмес, коркымчылу эмес, коркыыры јок; **неопасное путешествие** јеткерлү эмес јорыкташ; **неопасный противник** каршу јок оштү; **рана была неопасной** шырка коркымчылу эмес болгон

НЕОПЕРИ́ВШИЙСЯ, -аяся, -еся 1. (не покрывшийся перьями) јунгы чыкпаган; **неоперившийся галчонок** јунгы чыкпаган баарчыгаш; 2. разг. (не знающий жизни) јүрүм көрбөгөн; 3. (не имеющий опыта, навыка в чём-л.) ченемел јок; 4. (не имеющий твёрдого положения в жизни) бутка турбаган; **неоперившийся юноша** јүрүм көрбөгөн (ченемел јок, бутка турбаган) јиит

НЕОПИСА́ННЫЙ, -ая, -ое 1. (не подвергшийся описанию, описи) тоого албаган, чоттолбогон; **неописанное имущество** чоттолбогон ар-јөбжө; 2. см. **неописуемый**

НЕОПИСУ́ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. (не передаваемый, невыразимый) айдары јок; **неописуемый наряд** айдары јок јараш кийим; **неописуемый лик** айдары јок јараш бүдүш; 2. (очень сильный, чрезвычайный) айдары јок; **неописуемое горе** айдары јок ачу-корон

НЕОПЛА́ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (такой, который не может быть оплачен, выплачен) төлөп болбос; **неоплатный долг** төлөп болбос төлү; 2. (не имеющий возможности уплатить, выплатить долг) төлүни төлөп болбос, төлүни төлөбөр аргазы јок

НЕОПЛА́ЧЕННЫЙ, -ая, -ое төлөлбөгөн; **неоплаченный кредит** төлөлбөгөн кредит

НЕОПРА́ВДАННЫЙ, -ая, -ое 1. (необоснованный) агы-чегине чыкпаган, төзөлгөзи јок; **неоправданный вывод** төзөлгөзи јок түп шүүлте; 2. (нецелесообразный)

калас, тегин калас; **неоправданные затраты** калас чыгымдар

НЕОПРЕДЕЛЁ́ННЫЙ, -ая, -ое 1. (точно не установленный) јартына чокым чыкпаган, чокым јарталбаган, јарт эмес, јарты јок; **неопределённое количество овец** тоозы јарт эмес кой; **неопределённая работа** јарты јок иш; **идти в неопределённое место** јарт эмес јерге барар; 2. (неотчётливо выраженный, неясный) иле эмес, јарт эмес, чокым эмес; **неопределённый шум** чокым эмес табыш; **неопределённый выбор** чокым эмес талдаш; 3. (не вполне осознанный; смутный) јарт јок, чокым эмес; **неопределённое обещание** јарт јок сөс бергени; **неопределённое стремление** јарт јок јүткиш; 4. лингв. јарты јок; **неопределённый падеж** јарты јок кубулткыш; **неопределённое местоимение** јарты јок солума

НЕОПРЕДЕЛИ́МЫЙ, -ая, -ое ондоп болбос, јартаарга күч, ондоорго күч; **неопределимый цвет** ондоп болбос он

НЕОПРОВЕРЖИ́МЫЙ, -ая, -ое бүдүмјилү, чокым, тартыжып болбос; **неопровержимая вина** чокым буру

НЕОПРЯ́ТНЫЙ, -ая, -ое ару-чек эмес; **неопрятный вид** ару-чек эмес бүдүш

НЕОПУБЛИКОВА́ННЫЙ, -ая, -ое кепке базып чыгарылбаган; **неопубликованная статья** кепке базып чыгарылбаган статья

НЕОПЫ́ТНЫЙ, -ая, -ое ченемел јок, темикпеген, таскабаган; **неопытный врач** ченемел јок врач; **неопытный юноша** темикпеген јиит

НЕОРГАНИЗОВА́ННЫЙ, -ая, -ое 1. только полн. (лишенный организованности) аайы-бажы јок, аайы-төзи јок, аай-төбй јок, төзөмөл јок; **неорганизованное собрание** аай-төбй јок јуун; 2. (не умеющий правильно организовывать свою деятельность) аай-баш јок, аай-төбй јок, анда-мында чачылган; **девочка неорганизованна** аай-баш јок кызычак; **работа неорганизованна** төзөмөл јок иш; 3. толь-

ко полн. (не входящий в состав какой-л. организации, объединения) аай-төбй жок, аай-баш жок, анда-мында чачылган; **неорганизованная молодёжь** аай-төбй жок јашөскүрим

НЕОСЛАБЕВАЮЩИЙ, -ая, -ее астабай турган, коомойтыбай турган, јабызабай турган; **неослабевающее внимание** астабай турган ајару; **неослабевающий интерес** јабызабай турган јилбү

НЕОСМОТРИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое (неосторожный) ајарынкай эмес, чебер эмес, алды-кийнин сананбас; **не будь такой неосмотрительной** мындый ајарынкай эмес болбо; **неосмотрительный в выборе друзей** нөкөрлөр талдаарында алды-кийнин сананбас

НЕОСМЫСЛЕННЫЙ, -ая, -ое шүүбеген, сананбаган, шүүп көрбөгөн; **неосмысленная речь** шүүп көрбөгөн эрмек-куучын

НЕОСНОВАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (безосновательный) чокым төзөлгө жок, чокым төзөлгөзи жок; **неосновательное обвинение** чокым төзөлгө жок бурулаш; **неосновательные размышления** чокым төзөлгө жок санаа-шүүлтелер; 2. разг. (несерьёзный, легкомысленный) керектебес, каруулу эмес, каруулу болбос, јарт жок; **с таким несерьёзным человеком нельзя иметь дело** мындый каруулу эмес кижиле кожо керек эдерге јарабас

НЕОСОЗНАННЫЙ, -ая, -ое см. **неосмысленный**

НЕОСПОРИМЫЙ, -ая, -ое блааш жок, удурлажары жок; **неоспоримая истина** чын болгоны блааш жок; **неоспоримые преимущества** акалаганы (артыгы) блааш жок

НЕОСТОРОЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (неосмотрительный) чеберленбес, ајарбас, чебер эмес, ајарынкай эмес; **неосторожный путешественник** чеберленбес јорыкчы; **неосторожный альпинист** ајарынкай эмес альпинист; 2. (совершаемый без достаточной осторожности) чебер

эмес, ајарынкай эмес; **неосторожный шаг** чебер эмес алтам

НЕОСУЩЕСТВИМЫЙ, -ая, -ое бүдүрип болбос, бүдүрип болбойтон, бүдүрип болбой турган, бүдүрип болбой турар, бүтпес, эдилбес, эдип болбос, эдип болбой турар, эдип болбой турган; **неосуществимая мечта** бүдүрип болбос амаду; **неосуществимый план** эдип болбос план

НЕОТВРАТИМЫЙ, -ая, -ое кыйалта јогынан болор, кыйалта јогынан болотон, болотон јанду, болбос аргазы жок; **неотвратимое возмездие** болотон јанду өч алыш; **неотвратимые обстоятельства** болбос аргазы жок айалгалар

НЕОТВЯЗНЫЙ, -ая, -ое айрылбас, чаптык; **неотвязные думы** айрылбас санаалар

НЕОТДЕЛИМЫЙ, -ая, -ое обычно кратк. айрып болбос, айрылбас; **его интересы неотделимы от интересов коллектива** онын јилбүлери өмөликтин јилбүлеринен айрылып болбос

НЕОТЁСАННЫЙ, -ая, -ое (не подвергнувшийся обработке тесанием) јонолбогон; **неотёсанный камень** јонолбогон таш; **дом из неотёсанных брёвен** јонолбогон тоормоштордон эткен тура

НЕОТЗЫВЧИВЫЙ, -ая, -ое 1. (не отзывающийся, не откликающийся на чьи-л. нужды, просьбы) удур барбас, киленкей эмес, керекке албас; **неотзывчивый сосед** киленкей эмес айылдаш; 2. (не воспринимающий, не реагирующий на что-л.) керекке албас; **неотзывчивый на призыв коллектив** кычыруны керекке албас өмөлик

НЕОТКУДА нареч. 1. (об отсутствии такого места, откуда можно было бы ожидать чего-л.) кайдан да; **неоткуда ждать помощи** болушты кайдан да сакыыр јер жок; **неоткуда получить** кайдан да алар јер жок; 2. разг. (нет причины, основания для чего-л.) кайдан, кайдан да; **неоткуда ему быть образованным** бичик-биликти онын алар јери жок

НЕОТЛАГАТЕЛЬНЫЙ

НЕОТЛАГАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое туура салып болбос, тургуза эдилетен, тургуза эдетен; **неотлагательное заседание** туура салып болбос јуун; **неотлагательная помощь** тургуза эдилетен болуш

НЕОТЛОЖКА ж. 1. (*неотложная медицинская помощь на дому по вызову*) неотложка; **вызвать неотложку** неотложканы алдыртып алар; 2. (*автомашина этой помощи*) неотложканын көлүги; **больного увезла неотложка** оору кижини неотложканын көлүги апарган

НЕОТЛОЖНЫЙ, -ая, -ое см. **неотлагательный**

НЕОТЛУЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*постоянно находящийся при ком-л., чём-л.*) ырабас, айрылбас, јаантайын јанында болор (болотон, болуп турган); **неотлучная подруга** јаантайын јанында болуп туратан нөкөр; 2. (*такой, при котором не отлучаются, постоянно присутствуют где-л.*) ырабас, ырап барбас

НЕОТРАЗИМЫЙ, -ая, -ое 1. (*такой, который невозможно отразить, отбить; на который невозможно возразить*) удурлажып болбос; **неотразимая атака** удурлажып болбос табару; 2. (*оказывающий сильное воздействие, влекущий к себе, покоряющий чем-л.*) айдары јок; **неотразимая красота её глаз** онын көстөринин айдары јок јаражы

НЕОТРЫВНЫЙ, -ая, -ое 1. см. **неотделимый**; 2. (*такой, который не прерывается долгое время*) айрылбас, узак ойгө токтобос, көс албас; **неотрывный взгляд** айрылбас көрүш

НЕОТСТУПНЫЙ, -ая, -ое 1. (*упорно преследующий*) турумкай, јана баспас, ырабас, јоголбос, тууралабас, кыйа баспас; **неотступные сомнения** јоголбос аланзыштар; **неотступный мститель** јана баспас өч алаачы; 2. (*упорный, настойчивый, неотвязный*) турумкай, јана баспас, айрылбас; **отец его был неотступен в своих требованиях** онын адазы бойынын некелтелеринен јана баспас болгон

НЕОТЧЁТЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. јарт эмес, иле эмес, чокым эмес; **неотчётливое изображение на экране** экранда иле эмес көрүнүп турар; **неотчётливое произношение** јарт эмес айдары; 2. јарт эмес; **неотчётливые мысли** јарт эмес санаа-шүүлтелер

НЕОТЧУЖДАЕМЫЙ, -ая, -ое 1. ортозы ырабас, ортозы ырап болбос, ортозы ырап болбойтон, ортозы ырашпайтан; **неотчуждаемая связь** ортозы ырашпайтан колбу; 2. юр. айрып болбос, айрып болбойтон

НЕОТЬЁМЛЕМЫЙ, -ая, -ое 1. (*такой, который нельзя отнять у кого-л., чего-л.*) айрылбас, айрып болбос, айрып болбойтон; **неотъемлемое право** айрып болбойтон јан; 2. (*такой, который присуц кому-л., чему-л., свойственен чему-л.*) айрып болбос, айрылбас; **неотъемлемое свойство** айрып болбос темдек; **галстук – неотъемлемая часть мужского костюма** галстук – эр кижинин костюмынын айрылбас бөлүги

НЕОФИЦИАЛЬНЫЙ, -ая, -ое окылу эмес; **неофициальная встреча** окылу эмес туштажу

НЕОХВАТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*очень большой в охвате*) кучактай алып болбос, кол јетпес, кучак јетпес; **неохватная берёза** кучактай алып болбос кайын; 2. (*необозримый, необъятный*) түгенбес, учы-куйузы јок, көс јетпес; **неохватные дали** көс јетпес телкемдер; **неохватные степи** учы-куйузы јок чөлдөр

НЕОХОТА ж. 1. (*нежелание, отсутствие стремления, склонности к чему-л.*) күүн јок, күүн јок болоры; **с неохотой говорить** күүн јок куучындап турар; 2. разг.; в функц. сказ. (*не хочется, нет желания что-л. делать*) күүн јок, күүн келбес; **неохота разговаривать** куучындажар күүн јок; **Пойдешь в кино?** – Нехота Киного барарын ба? – Күүним келбейт

НЕПЛОХОЙ

НЕОХОТНЫЙ, -ая, -ое күүн жок, күүн-күч жок, күүн келбей турган; **неохотное согласие** күүн-күч жок жөп берери

НЕОЦЕНИМЫЙ, -ая, -ое сүрекей жаан учурлу, сүрекей баалу, баалап болбос; **неоценимые заслуги** сүрекей жаан учурлу иштер; **его участие не оценимо** онын турушканын баалап болбос

НЕОЩУТИМЫЙ, -ая, -ое 1. (такой, который трудно, невозможно ощутить) билдирбес; **неощутимый ветерок** билдирбес эзин; **неощутимое прикосновение** билдирбес тудуш; 2. (незначительный, незаметный) билдирбес, жаан эмес; **неощутимая потеря** билдирбес жылыту; **неощутимые затраты** билдирбес чыгымдар

НЕПАРНОКОПЫТНЫЕ только мн. айры туйгаку эмес

НЕПАРНЫЙ, -ая, -ое эжер эмес; **непарная обувь** эжер эмес өдүк

НЕПАРТИЙНЫЙ, -ая, -ое партийный эмес, партияга кирбей турган

НЕПЕДАГОГИЧНЫЙ, -ая, -ое педагогичный эмес, педагогиканын ээжилерине келишпези; **непедагогичное поведение учителя на собрании** үредүчинин жуунда педагогичный эмес кылык-жангы

НЕПЕРЕВОДИМЫЙ, -ая, -ое 1. өскө тилге көчүрилбес (көчүрилбей турган, көчүрилбейтен, көчүрилбей турар); **непереводимое с русского языка на алтайский язык предложение** орус тилден алтай тилге көчүрилбес эрмек; 2. ирон. (о грубой брани) жаман сөстөрлү

НЕПЕРЕДАВАЕМЫЙ, -ач, -ое сөс жок, сөслө айдып болбос, сөслө айдып болбойтон, сүрекей, коркышту; **непередаваемое чувство** сөслө айдып болбос күүн; **он пережил непередаваемый ужас** ол сөслө айдып болбос коркымчылу неме өткөн

НЕПЕРЕНОСИМЫЙ, -ая, -ое чыдабас, чыдабайтан, чыдап болбос (болбойтон), чыдажып болбос (болбойтон); **невыносимый смех** чыдап болбойтон каткы

НЕПЕРЕХОДНЫЙ, -ая, -ое лингв. непереходный, чике толтыраачы некебес;

глагол спать – непереходный уйуктаар – чике толтыраачы некебес глагол

НЕПИСАНЫЙ, -ая, -ое бичилбеген; **есть неписанный закон** бичилбеген жан бар

НЕПЛАТЁЖ м. разг. төлбөбгөни, төлбөбзи, төлбөбйтөни (акчаны); **отключить телефон за неплатёжку** төлбөбгөни учун телефонды кезип салар

НЕПЛАТЁЖЕСПОСОБНЫЙ, -ая, -ое акчаны төлөп болбос, акчаны төлбөр аргазы жок; **неплатёжеспособный банк** акчаны төлөп болбос банк

НЕПЛАТЁЛЬЩИК м. и **НЕПЛАТЁЛЬЩИЦА** ж. төлөбөй турган кижжи; **неплательщик налогов** калан төлөбөй турган кижжи

НЕПЛОДОРÓДНЫЙ, -ая, -ое түжүм жок, түжүм болбос, түжүм бербес; **неплодородные земли** түжүм жок жерлер

НЕПЛОТНО нареч. 1. жаба эмес, ныкта эмес; **упаковать вещи неплотно** немелерди ныкта эмес салып койор; 2. тын эмес, тастайта эмес, тойо эмес; **неплотно покушать** тойо эмес ажанып алар; 3. тын эмес; **мужчина неплотно сложен** эди-каны тын эмес эр кижжи

НЕПЛОТНЫЙ, -ая, -ое 1. (такой, части которого не прилегают друг к другу) койу эмес, бой-бойына жаба эмес, бой-бойына жуук эмес, жык эмес, жык этпеген; **неплотная малина** койу эмес уй-көс; **неплотные облака** бой-бойына жуук эмес булуттар; 2. (такой, структура которого не обеспечивает его крепость, прочность) бортык; **неплотная бумага** бортык чаазын; 3. (нетуго наполненный, набитый чем-л.) жаба эмес, ныкта эмес; **неплотный портфель** ныкта эмес портфель; 4. (несытный, необильный) тын эмес; **неплотный ужин** тын эмес энирги ажаныш

НЕПЛОХОЙ, -ая, -ое разг. (недурной) коомой эмес, жаман эмес; **неплохой работник** жаман эмес ишчи; **неплохой роман** коомой эмес роман; **неплохой результат** жаман уч-турулта

НЕПОБЕДИМЫЙ

НЕПОБЕДИМЫЙ, -ая, -ое 1. (такой, которого трудно, невозможно победить) женип болбос, женип болбойтон, женип болбогон, жендиртпес, жендиртпей турар, жендиртпей турган; **непобедимое государство** жендиртпес ороон; **свободолюбивый народ непобедим** жайым сүүген калык жендиртпес; 2. (очень сильный, непреодолимый) коркышту тын, жоголтып болбос, жоголтып болбогон, жоголтып болбойтон; **непобедимое упрямство** коркышту тын өчөш; **непобедимая месть** жоголтып болбос өч

НЕПОВИННЫЙ, -ая, -ое бурулу эмес, буру жок; **В этих грехах я неповинна!** Бу кинчектерде менин бурум жок!; **Никто неповинен в твоих несчастьях, кроме тебя самого!** Сенин түбектеринде, сенен башка, кем де бурулу эмес

НЕПОВИНОВЕНИЕ с. укпазы, укпай турары, угарынаг мойнооры (мойножоры); **неповиновение властям** жанды укпазы; **вызвать к себе за неповиновение** угарга мойногоны учун бойына алдыртып алар

НЕПОВОРОТЛИВЫЙ, -ая, -ое боду, ножо, араай, капшуун эмес; **неповоротливая хозяйка** боду айыл ээзи үй

НЕПОВТОРИМЫЙ, -ая, -ое 1. оито катап болбос, оито такып болбос; **неповторимый день** оито катап болбос күн; **неповторимое детство** оито такып болбос бала тужы; 2. кемге де түней эмес, аныланып турган; **неповторимый поэт** кемге де түней эмес поэт

НЕПОГОДА ж. јут, јут-јулакай, јаман ай-күн, коомой ай-күн; **на дворе непогода** тышкары јут; **остаться в непогоду дома** јаман ай-күнде айылда артып калар; **вылет самолёта отменён из-за непогоды** самолёттын учуп чыгарын јут-јулакай учун токтодып салган

НЕПОГОЖИЙ, -ая, -ее бүркүк, јут, јут-јулакай; **непогожий день** бүркүк күн; **непогожая осень** јут-јулакай күс; **непогожая погода** јут ай-күн

НЕПОГРЕШИМЫЙ, -ая, -ое 1. јастырбас, јастыра этпес, јастыра јок, јастырбай турар; **вы ни в чём непогрешимы** слер неде де јастыра јок; 2. ак-чек; **непогрешимые мысли** ак-чек санаалар

НЕПОДАЛЁКУ нареч. 1. (недалеко, близости) ыраак эмес, јуугында, ыраак јок; **живу неподалёку** ыраак эмес јадып јадым; **речка неподалёку** суу јуугында; 2. в знач. предлога (на близком расстоянии от кого-л., от чего-л.) ыраакта эмес, ыраак эмес, јуугында; **сесть неподалёку от него** онон ыраак эмес отурып алар; **неподалёку от дома растёт берёза** айылдын јуугында кайын өзүп јат

НЕПОДАТЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. (с большим трудом поддающийся какому-л. воздействию) болбос; **неподатливый камень** оодып (јылдырып) болбой турган таш; 2. баш бербес, сөскө кирбес, колго кирбес, болбос; **неподатливый хозяин дома** баш бербес айыл ээзи; **неподатливый характер** сөскө кирбес кылык

НЕПОДВИЖНЫЙ, -ая, -ое 1. кыймыктанбас, кыймык јок; **неподвижный ребёнок** кыймыктанбас бала; 2. туруп калган; **неподвижные часы** туруп калган час; 3. тонуп калган; **неподвижный взгляд** тонуп калган көрүш

НЕПОДГОТОВЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. белетелбеген; **неподготовленные бойцы** белетелбеген јуучылдар; 2. терен (быжу) үредү албаган; **неподготовленные слушатели не поймут этих лекций** быжу үредү албаган угаачылар бу лекцияларды ондобос; 3. белен эмес; **неподготовленная работа** белен эмес иш

НЕПОДДЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое чын, чын болгон; **неподдельное гостеприимство** чын күндүзек; **неподдельная гордость** чын болгон оморкоду

НЕПОДКУПНЫЙ, -ая, -ое ак-чек, садынбас; **неподкупный член комиссии** камыстын садынбас турчызы

НЕПОЛНЫЙ

НЕПОДОБА́ЮЩЕ нареч. келишпес этире; **держит себя неподобающе** бойын келишпес этире тудуп јат

НЕПОДОБА́ЮЩИЙ, -ая, -ое келишпес, јарабас; **неподобающий вид** келишпес бұдұш

НЕПОДРАЖА́ЕМЫЙ, -ая, -ое эн артык, эн јакшы, тўнейлежип болбос, ۆткўнип болбос; **неподражаемый талант** тўнейлежип болбос јайалта

НЕПОДСУ́ДНЫЙ, -ая, -ое јаргылап болбос; **неподсудное финансовое нарушение** јаргылап болбос акча јанынан бусканы

НЕПОДХО́ДЯЩИЙ, -ая, -ое келишпес, јарабас; **неподходящие условия** келишпес айалгалар; **неподходящее время** јарабас ۆй

НЕПОДЧИНÉНИЕ с. укпазы, укпай турганы; **наказать за неподчинение** укпай турганы учун каруузына тургузып салар

НЕПОЗВОЛÍТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јарабас, келишпес; **непозволительные затраты** јарабас чыгым эдери

НЕПОКЛÁДИСТЫЙ, -ая, -ое 1. (отличающийся несговорчивостью) куучындашпас, сўс сурабас; **непокладистый человек** сўс сурабас кижии; 2. (отличающийся неуступчивостью) баш бербес, кедер, ۆчўш; **непокладистый руководитель** баш бербес башкараачы

НЕПОКОЛЕБÍМЫЙ, -ая, -ое турумкай, јана баспас; **непоколебимый борец за свободу** јайым учун јана баспас тартыжаачы

НЕПОКÓРНЫЙ, -ая, -ое 1. сўс укпас; **непокорный мальчик** сўс укпас уулчак; 2. баш бербес; **непокорный работник** баш бербес ишчи; 3. (не поддающийся воздействию) укпас, болбос; **непокорные волосы** укпас чач

НЕПОКРÝТЫЙ, -ая, -ое 1. (не закрытый чем-л. сверху) ўстинен бۆктўлбўгўн (бۆктўлбўй калган), ўстинен јабылбаган (јабылбай калган); **непокрытый стол**

ўстинен бۆктўлбўгўн стол; 2. (лишённый покрытия, кровли) јабынты јок, ўстинен бۆктўлбўгўн (бۆктўлбўй калган), ўстинен јабылбаган (јабылбай калган); **непокрытая изба** јабынты јок тура; 3. (оставшийся непоплатенным, невозмещённым) јабылбаган, бۆктўлбўгўн; **непокрытый кредит** јабылбаган кредит; **непокрытые долги** бۆктўлбўгўн тўлўлер

НЕПОЛÁДКА ж. разг. 1. (расстройство в работе чего-л.) једикпес, келишпес; **неполадки двигателя** двигательдин једикпестери; **в работе сердца есть неполадка** јўректин иштежинде једикпес бар; 2. (недоразумения, ссора, нелады) келишпестер, ачыныш, ондошпостор; **неполадки в коллективе** ۆмўликте ондошпостор

НЕПОЛИВНÓЙ, -ая, -ое 1. (не требующий искусственного орошения, поливки) сугарылбас, сугарылбайтан, сугарылбай турган, сугарылбай туратан; **неполивные земли** сугарылбай турган јерлер; 2. (не применяющий искусственного орошения, поливки) сугарбайтан; **неполивное земледелие** сугарбайтан јер ижи

НЕПОЛНОПРÁВИЕ с. тап-эриги тен эмес болгоны; **неполноправие основной части населения** јаткан улустын кўп јаны тен јанду эмези

НЕПОЛНОПРÁВНЫЙ, -ая, -ое тап-эрик тен эмес, тен эмес тап-эриктў; **статья неполноправным членом коллектива** ۆмўликтин тап-эриги тен эмес турчызы болуп калар

НЕПОЛНОЦÉННЫЙ, -ая, -ое 1. (не соответствующий по качеству существующим нормам, требованиям) јаман, коомой, једикпестў; **неполноценные продукты** јаман аш-курсак; 2. (ущербный, дефектный) оору, једикпес, једикпестў; **неполноценный ребёнок** оору бала

НЕПÓЛНЫЙ, -ая, -ое 1. (занятый чем-л. не доверху, не до краёв) толтыра эмес, толо эмес, кырына јетире эмес; **неполное ведро** толтыра эмес кўнўк; 2. (не

НЕПОЛОЖЕННЫЙ

содержащий полного состава, комплекта кого-л., чего-л.) жеткил эмес, жетпес; **неполный сервис** жеткил эмес сервис; **3. только с.;** *лингв.* толо эмес; **неполное предложение** толо эмес эрмек; **4. только ж.;** *спец.* толо эмес; **неполная школа** толо эмес школ; **5. (не достигший определённого, нужного размера, нормы, предела и т.п.)** бастыра эмес, ончо эмес, б'үткүлинче эмес, үзе эмес, жетире эмес; **работать в неполную силу** бастыра к'үчиле эмес иштеп турар; **план выполнен не в полном объёме** план жетире эмес б'үдүрилген; **6. (незаконченный, неподходящий)** жетире эмес, үзе эмес, бастыра эмес, б'үткүл эмес; **учиться неполный год** б'үткүл жылга эмес үренер

НЕПОЛОЖЕННЫЙ, -ая, -ое келишпес, жарабас; **явиться в неположенный день** келишпес к'үнде једип келер; **прийти домой в неположенное время** айылга жарабас ойд'о келер

НЕПОМ'ЕРНЫЙ, -ая, -ое коркышту, с'үрекей, ойинен оtk'үре; **непомерная храбрость** с'үрекей жалтанбас болгоны; **непомерное самолюбие** бойын ойинен оtk'үре с'үүри

НЕПОНИМАНИЕ с. ондобой турганы, ондобой турары, ондобозы, ондошпос, ондошпос болоры, ондошпос болуп турганы; **непонимание законов природы** ар-б'үткеннин јандарын ондобой турганы; **между нами непонимание** бистинг ортобыста ондошпостор

НЕПОН'ЯТЛИВЫЙ, -ая, -ое неме ондобос, ондоп болбос; **непонятливый студент** ондоп болбос студент

НЕПОН'ЯТНЫЙ, -ая, -ое **1. (неясный, неопределённый)** ондоп болбос, јарт эмес, јарт (јарты) јок; **непонятный вопрос** јарт эмес сурак; **непонятный человек** ондоп болбос кижиде; **непонятный звук** јарты јок табыш; **2. (необъяснимый, странный, загадочный)** кайкамчылу, јартап болбос, с'өсл'о айдып болбос; **непонятный случай** кайкамчылу учурал; **непонятная тоска** јартап болбос эригиш

НЕПОПАДАНИЕ с.; *спец.* тийбегени, тийбей турары; **допустить два непопадания по мишеням** танмаларга эки катап тийбегени

НЕПОПРАВ'ИМЫЙ, -ая, -ое т'үзелбес, т'үзедип болбос, т'үзедилбейтен, јазып болбос; **непоправимая ошибка** т'үзедип болбос јастыра; **нанести непоправимый вред здоровью** су-кадыкка јазып болбос каршу јетирип салар

НЕПОПУЛ'АРНЫЙ, -ая, -ое популярный эмес, јарлу эмес, ады чыкпаган; **непопулярный писатель** јарлу эмес бичиичи

НЕПОРОД'НЫЙ, -ая, -ое ук јок; **непородное стадо** ук јок үүр

НЕПОРОЧ'НЫЙ, -ая, -ое ак-чек, кинчек јок; **непорочная жизнь** ак-чек јүрүм

НЕПОР'ЯДОК м. аай-баш јок, аай-т'өб'и јок, аай-баш јок болоры, аай-баш јок болгоны; **непорядок в документах** документтерде аай-баш јок болгоны; **замечать любой беспорядок** кажы ла аай-т'өб'и јокты ајаруга алып турар

НЕПОР'ЯДОЧНЫЙ, -ая, -ое **1. (способный на бесчестные, низкие поступки)** јаман, коомой, ј'үдек; **непорядочный человек** јаман кижиде; **2. (свидетельствующий об отсутствии порядочности в ком-л., где-л.)** јаман, коомой, ј'үдек; **непорядочное дело** коомой керек

НЕПОС'ЕДА м. и ж. амыр јок кижиде

НЕПОС'ЕДЛИВЫЙ, -ая, -ое амыр јок, амыр јок болгон; **непоседливая семья** амыр јок биле

НЕПОС'ЕЩЕНИЕ с. барбазы, барбай турары, ј'үрбези, ј'үрбей турганы; **непосещение занятия** үредүге ј'үрбей турганы

НЕПОС'ИЛЬНЫЙ, -ая, -ое к'үч јетпес, коркышту к'үч, с'үрекей уур; **непосильная работа** к'үч јетпес иш

НЕПОСЛ'ЕДОВАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1. (нелогичный)** чокым эмес; **непоследовательный ход событий** айалгалардын барып јатканы чокым эмес; **2. (отличающийся переменчивостью своих мыслей, поступков и т.п.)** чокым эмес, солынып

НЕПРАВДОПОДОБИЕ

турар; **переменчивое решение заседания** жууннын јѳби чокым эмес

НЕПОСЛУШАНИЕ с. см. **неповинове́ние**

НЕПОСЛУШНЫЙ, -ая, -ое 1. сѳс укпас; **непослушный мальчик** сѳс укпас уулчак; 2. укпас, ыкка кирбес; **непослушные волосы** ыкка кирбес чачтар

НЕПОСРЕДСТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *только полн. (лично причастный к кому-л., чему-л., не имеющих посредников)* чике, чокым; **его непосредственный начальник** онын чике башкараачызы; **непосредственный владелец фирмы** фирманын чокым ээзи; **непосредственный виновник** чокым бурулу кижиге; 2. (*осуществляемый без посредников*) чокым бойы, чокым бойынын; **непосредственный приказ командира** командирдин чокым бойынын јакарузы; **жить в непосредственной близости от ГЭС** ГЭС-тин чике јанында јадар; 3. (*неизбежно вытекающий из чего-л.*) чокым; **плохие знания – непосредственный результат постоянных непосещений занятий** коомой билгирлер – үредүге јаантайын барбай турганынын чокым уч-турулгасы; 4. (*непринуждённый, откровенный, естественный*) ачык-јарык, ачык болор; **непосредственное чувство** ачык-јарык күүн; **дети всегда непосредственны** балдар јаантайын ачы-јарык

НЕПОСТИЖИМЫЙ, -ая, -ое 1. (*непонятный, необъяснимый*) ондоп болбос, ондоп болбойтон, јарт эмес, айдып болбос, айдып болбойтон; **непостижимые тайны** ондоп болбос јажыттар; 2. (*чрезвычайно большой по силе, степени проявления*) коркышту, тын; **его авторитет был непостижимым** онын тоомјызы коркышту болгон; **пользоваться непостижимым влиянием** тын камаанду болгоныла тузаланар

НЕПОСТОЯННЫЙ, -ая, -ое 1. (*неустойчивый, изменчивый*) кубулчан, солынып турар, јаныс аай турбас; **непостоян-**

ная погода кубулчан ай-күн; 2. (*изменчивый в своих склонностях, привычках, убеждениях*) кубулчан, чокым эмес; **непостоянный взгляд на жизнь** јүрүмге кубулчан көрүм

НЕПОТОПЛЯЕМЫЙ, -ая, -ое *прям., перен.* чѳндиртпес, чѳнирип болбос, чѳнбѳс; **непотопляемая лодка** чѳндиртпес кеме; **непотопляемый работник** чѳнирип болбос ишчи

НЕПОТУХАЮЩИЙ, -ая, -ее ѳчпѳс, ѳчпѳй турган; **непотухаемая любовь** ѳчпѳс сүүш; **непотухаемый блеск глаз** көстѳрдин ѳчпѳй турган јаркыны

НЕПОХОЖИЙ, -ая, -ее тўней эмес; **младший сын непохож на других** кичинек уулы арткандарына тўней эмес

НЕПОЧАТЫЙ, -ая, -ое 1. (*ещё не начатый; нетронутый, целый*) бўдўн, тийбеген; **непочатый арбуз** бўдўн арбуз; 2. (*имеющийся в избытке, избытке*) толтыра, коркышту көп; **непочатый край работы** коркышту көп иш

НЕПОЧТѢНИЕ ж. тообозы, тообой турганы; **проявил непочтение к страшим** јаан улусты тообой турганын көргүзип салган

НЕПОЧТИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тообос, тообой турар, тообой тураган; **непочтительные дети** тообос балдар

НЕПРАВДА ж. 1. (*ложь*) тѳгўн, меке, тѳгўн неме; **говорить неправду** тѳгўн неме айдар; **всѳ это неправда** бу ончо тѳгўн; 2. (*обман, мошенничество*) тѳгўндеш, мекелеш, куурмак; **всюду царит неправда** бастыра јерде тѳгўндеш бийлеп јат; **в судах царит неправда и взяточничество** јаргыларда куурмак ла карын алыш болуп јат

НЕПРАВДИВЫЙ, -ая, -ое тѳгўн, меке, чын эмес; **неправдивый рассказ о вчерашнем случае** кечеги учурал керегинде тѳгўн куучын

НЕПРАВДОПОДОБИЕ с. чын эмези, чын эмес болгоны, чын эмес болоры, јастыра болоры, јастыра болгоны; **неправ-**

НЕПРАВДОПОДОБНЫЙ

доподобие показаний свидетеля керечинин айтканы чын эмези

НЕПРАВДОПОДОБНЫЙ -ая, -ое
1. (*лишённый правдоподобия, не соответствующий истине, действительности*) чынга түней эмес, чын эмес, чынга келишпес; **неправдоподобная история** чынга түней эмес учурал; **неправдоподобное описание случившегося** болгон немени чын эмес куучындаганы; 2. (*необычайный, чрезвычайный*) коркышту тын, өткүрө тын; **неправдоподобный талант** коркышту тын жайалта

НЕПРАВИЛЬНЫЙ, -ая, -ое *в разн. знач.* жастыра; **неправильная точка зрения** жастыра көрүм-шүүлте

НЕПРАВОМЕРНЫЙ, -ая, -ое жанга келишпес, жаңы жок; **неправомерные требования** жанга келишпес некелтелер

НЕПРАВОМОЧНЫЙ, -ая, -ое жан жок; **неправомерный суд** жан жок жаргы; **парламент неправомочен принять такое решение** парламентте мындый жоп чыгарар жан жок

НЕПРАВОСПОСОБНЫЙ, -ая, -ое жан жок; **неправоспособный член общества** биригүнин жан жок турчызы

НЕПРАВОТА́ *ж.* 1. (*ошибочность, неправильность поступков*) жастыра, жастырыш; **исправить неправоту суда** жаргынын жастыразын түзедип салар; 2. (*ошибочность, неправильность суждений, взглядов и т.п.*) жастыра; **сознаться в своей неправоте** бойынын жастыразын алынар

НЕПРАКТИЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*поступающий нерасчётливо, неумело*) ондонбос, сананбас, билбес, жазап келиштирбес, эптештирбес; **непрактичный, как ребёнок** бала ошкош ондонбос; **непрактичная хозяйка** неме эптештирбес айыл ээзи үй кижиге; 2. (*лишённый практического применения*) туза жок, тузаланып болбос; **непрактичная покупка** тузаланып болбос садып алган неме; 3. турулта жок, кирелте жок, кымакай жок; **непрактичное хо-**

зяйство кирелте жок ээлем; 4. коромжылу; **непрактичный бизнес** коромжылу бизнес; 5. (*неудобный в употреблении*) келишпес, жарабас; **в этой грязной местности белая обувь непрактична** бу балкашту жерде ак өдүк келишпес

НЕПРЕДВИДЕННО *нареч.* сакуьбас жанынан, сакуьбаган жанынан, сеспеген жанынан, сананбаган жанынан, билбес жанынан, болгобостон; **непредвиденно уволиться с работы** сакуьбас жанынан иштен чыгып калар; **непредвиденно потребовался ремонт** сананбаган жанынан ремонт керек болуп калган

НЕПРЕДВИДЕННЫЙ, -ая, -ое сакуьбаган, сеспеген, билбеген; **непредвиденная опасность** сакуьбаган жеткер; **непредвиденный поворот судьбы** салымнын сакуьбаган бурулчыгы

НЕПРЕДНАМЕРЕННЫЙ, -ая, -ое ажындыра сананбаган, ажындыра сананбай эткен; **непреднамеренный наезд** ажындыра сананбаган табару

НЕПРЕДОТВРАТИМЫЙ, -ая, -ое токтодып болбос; **непредотвратимая смерть** токтодып болбос өлүм; **непредотвратимая беда** токтодып болбос түбек

НЕПРЕДСТАВИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое көрүмжилү эмес **непредставительная внешность** көрүмжилү эмес бүдүш

НЕПРЕДУСМОТРЕННЫЙ, -ая, -ое ажындыра темдектелбеген; **непредусмотренные расходы** ажындыра темдектелбеген чыгымдар

НЕПРЕКЛОННО *нареч.* турумкай; **непреклонно бороться за свои права** бойынын тап-эриктери учун турумкай тартыжып турар

НЕПРЕКЛОННЫЙ, -ая, -ое турумкай; **непреклонный характер** турумкай кылык

НЕПРЕЛОЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*такой, который нельзя нарушить, изменить*) бузарга жарабас; **непреложное правило** бузарга жарабас ээжи; **непреложный закон** бузарга жарабайтан жан; 2. (*неоспори-*

НЕПРИЗНАННЫЙ

мый) блааш јок; **непременные идеи учителя** үредүчининг блааш јок санаалары

НЕПРЕМЕННО нареч. кыйалта јок, кыйалта јоктон; **прийти непременно** кыйалта јоктон келер; **выполнить план непременно** планды кыйалта јок бүдүрип салар

НЕПРЕМЁННЫЙ, -ая, -ое в разн. знач. кыйалта јок болор; **непременный отдых** кыйалта јок болотон амыраш; **непременный член этой организации** бу биригүнинг кыйалта јок болотон турчызы

НЕПРЕОДОЛИМЫЙ, -ая, -ое 1. (неодолимый) өдүп болбос; **непреодолимый перевал** өдүп болбос ажу; 2. (такой, который трудно преозмочь) јоголтып болбос, јенип болбос; **непреодолимая застенчивость** јоголтып болбос уйалчак

НЕПРЕРЕКАЕМЫЙ, -ая, -ое блааш јок, аланзу јок; **непререкаемый авторитет** аланзу јок тоомјы

НЕПРЕРЫВНО нареч. токтоду јок, үзүк јок, үзүк јоктон, токтобостон; **дождь льёт непрерывно** јааш токтобостон уруп јат; **непрерывно говорить** үзүк јоктон куучындап турар

НЕПРЕРЫВНЫЙ, -ая, -ое 1. (не имеющий перерывов, промежутков, тянущийся сплошным рядом, сплошной полосой) үзүк јок, туй; **до реки тянулись непрерывные болота** сууга јетире туй сас јерлер чөйилип барган; 2. (длящийся без перерыва, не прекращаясь) үзүк јок, токтобос; **непрерывный ливень** токтобос јок јанмыр

НЕПРЕСТА́ННЫЙ, -ая, -ое үзүк јок, токтобос; **непрестанные ссоры** токтобос ачыныштар; **непрестанный дождь** үзүги јок јааш

НЕПРЕХОДЯЩИЙ, -ая, -ее өтпөс, јылыбас; үргүлји; **непреходящие традиции и обычаи народа** албатынын үргүлји јанжыгулары ла чүм-јандары; **непреходящая красота этой женщины** бу үй кижининг јылыбас јаражы

НЕПРИВЁТЛИВЫЙ, -ая, -ое *прям., перен.* јымжак эмес, соок; **неприветливая семья** соок биле; **непривлекательный пейзаж** соок пейзаж

НЕПРИВЛЕКА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (невзрачный) јараш эмес; **человек непривлекательной наружности** јараш эмес бүдүштү кижии; 2. (лишённый ценности, не способный привлечь чем-л.) јакшы эмес, керектү эмес; **непривлекательная работа** јакшы эмес иш

НЕПРИВЫ́ЧКА жс. үренбегени, үренбези, темикпегени; **непривычка к чтению** кычырарына үренбегени

НЕПРИВЫ́ЧНЫЙ, -ая, -ое в разн. знач. үренишпеген, үренбеген, эптешпеген; **непривычный запах** үренишпеген јыт; **непривычен к тяжёлому труду** уур ишке эптешпеген; **непривычные к свету** жарыкка үренишпеген

НЕПРИГЛЯ́ДНЫЙ, -ая, -ое јараш эмес, көрүмјилү эмес, јакшы эмес, коомой; **обстановка в квартире неприглядная** квартирада айалга көрүмјилү эмес; **неприглядный поступок** коомой кылык

НЕПРИГÓДНЫЙ, -ая, -ое јарабас, јарабай турган; **обменять непригодную обувь** јарабай турган өдүкти сольп алар; **непригодное для заселения место** јадарга јарабас јер

НЕПРИГÓДНЫЙ, ая, -ое керек јок, јарабас, јарабас болгон, туза јок; **непригодная вещь** керек јок неме

НЕПРИЁ́МЛЕМЫЙ, -ая, -ое јарабас, келишпес; **неприемлемая цена** келишпес баа

НЕПРИЁ́МНЫЙ, -ая, -ое приём јок; **неприёмный день** приём јок күн

НЕПРИЗНА́НИЕ с. јөпсинбези, јөпсинбей турганы, јөпсинеринен мойнооры, јөпсинеринен мойножоры; **непризнание таланта** јайалта барыла јөпсинеринен мойнооры

НЕПРИ́ЗНАННЫЙ, -ая, -ое ајаруга алылбаган, јарадылбаган, ады чыкпаган,

НЕПРИКАЯННЫЙ

макка кирбеген; **непризнанный поэт** ады чыкпаган поэт

НЕПРИКАЯННЫЙ, -ая, -ое 1. (*не находящий себе места*) эдер немезин таппай турган, эдер-тударын билбей турган; **неприкаянные дети** эдер немезин таппай турган балдар; 2. (*неустроенный, бесприютный*) барар јери јок, барар-кирер јери јок; **неприякаянные старики** барар јери јок карганактар

НЕПРИКОСНОВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*такой, который бережно сохраняют, не используя до особого случая*) тийерге јарабас, тийижерге јарабас; **неприкосновенные кусты** тийерге јарабас јыраалар; **неприкосновенные запасы** тийижерге јарабас артыктап белетеп алган неме; 2. (*сохраняемый в целостности, в нетронutom виде*) чеберлейтен, чеберлеп јүретен, кичеейтен, кичееп јүретен; **неприкосновенные обычаи народа** калыктын чеберлеп јүретен јандары; 3. (*охраняемый законом от посягательства*) тийбес эдип јанла корулалган, тийбес эдип јанла корулап турган, тийбес эдип јанла коруда тудулган; **неприкосновенное имущество** тийбес эдип јанла корулап турган ар-јөбжө

НЕПРИКРЫТЫЙ, -ая, -ое 1. (*не закрытый плотно*) јетире јабылбаган, когыс; **неприкрытая дверь** јетире јабылбаган эжик; 2. (*не имеющий покрова, не достаточно укрытый сверху*) бүркелбеген, бүркелбей калган, неме салбаган; **снег растаял, зачернела неприкрытая земля** кар кайылган, бүркелбеген јер карара берди; **ходить с неприкрытой головой** бажына неме салбай јүрер; 3. (*оставленный без защиты, без прикрытия*) корулалбаган, кору эдилбеген; **неприкрытая переправа** кору эдилбеген кечү; 4. (*откровенный, явный, очевидный*) јажырбаган, јажырбай турган; **неприкрытая ложь** јажырбай турган төгүн

НЕПРИЛИЧНЫЙ, -ая, -ое эби јок; **неприличное слово** эби јок сөс

НЕПРИМЕТНЫЙ, -ая, -ое *в разн. знач. (незаметный)* билдирбес, билдирбей турган, көскө илинбес; **неприметный след билдирбес** билдирбес ис; **неприметный знак** билдирбей турган темдек; **неприметная внешность** көскө илинбес бүдүш; **неприметная разница** билдирбес башка; **неприметный человек в коллективе** өмөликте көскө илинбес киж

НЕПРИМИРИМЫЙ, -ая, -ое 1. (*не допускающий соглашения, не идущий на примирение*) јөпсинбес, јөпкө келбес; **непримиримые враги** јөпкө келбес өштүлер; **непримиримый ко всему новому** бастыра јангы немеге јөпсинбес; 2. (*такой, который нельзя примирить, согласовать*) јөпкө экелип болбос, јөпкө кийдирип болбос, јөптөштирип болбос; **непримиримая борьба** јөпкө кийдирип болбос тартыжу

НЕПРИНУЖДЕННЫЙ, -ая, -ое јайым, јайым болгон, эркин, эркин болгон; **поговорить в непринужденной обстановке** јайым айалгада куучындажар

НЕПРИСОЕДИНИВШИЙСЯ, -аяся, -еся *офиц. (отказавшийся от участия в военно-политических блоках и союзах)* кожулбаган, кожулбай турган (турар, туратан), бирикпеген, бирикпей турган (турар, туратан); **неприсоединившиеся страны** кожулбаган ороондор

НЕПРИСПОСОБЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*такой, который не умеет по своей непрактичности приспособиться к чему-л, устроиться и т.п.*) эптешпеген, ондонбос; **неприспособленный к жизни человек** јүрүмге эптешпеген киж; **Какой ты неприспособленный!** Бу сен кандый ондонбос! 2. (*непригодный, неподходящий для чего-л.*) келишпес, келишпей турган, јарабас, јарабай турган; **неприспособленное для хранения зерна место** аш чеберлеерге (саларга) келишпес јер; **неприспособленное место для проведения заседания** јуун өткүрерге јарабай турган јер

НЕПРИСТОЙНЫЙ, -ая, -ое уйатту, эби јок; **непристойное поведение** уйат-

НЕПРОИЗВОДИТЕЛЬНЫЙ

ту кылык-жан; **непристойная борьба во время выборов** талдаштар ойинде эби жок тартыжу

НЕПРИСТУПНЫЙ, -ая, -ое 1. (*недоступный для восхождения и т.п.*) чыгып болбос, једип болбос; **неприступная гора** чыгып болбос кыр; 2. (*недоступный*) јууктап болбос; **неприступная девушка** (кижи) јууктап болбос кыс

НЕПРИТВОРНЫЙ, -ая, -ое төгүн жок, меке жок, меке эмес, төгүн эмес, эки јус эмес; **непритворная любовь** төгүн жок сүүш

НЕПРИТЯЗАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое (*довольствующийся малым, простой, скромный, без претензий*) көп неме некебес, көп неме сурабас, ас немеле болорзынар, тегин, чүм-чам жок; **мы люди непритязательные** бис көп неме сурабас (чүм-чам жок) улус

НЕПРИЧАСТНЫЙ, -ая, -ое камааны жок; **непричастный человек** камааны жок киж

НЕПРИЮТНЫЙ, -ая, -ое (*лишённый уюта*) жадып болбос, јүрүп болбос, јүрер айалга жок; **неприютный дом** жадып болбос тура; **неприютная местность** јүрер айалга жок јер

НЕПРИЯЗНЕННЫЙ, -ая, -ое кыйгас, кыртышту; **неприятная обстановка** кыртышту айалга

НЕПРИЯЗНЬ жс. кыйгастаныш, кыйгастанып турары, кыртыштанары, кыртыштанып турары; **скрытая неприязнь** жажырып алган кыйгастаныш

НЕПРИЯТЕЛЬ м. өштү; **неприятель** убит өштү өлтүрткен

НЕПРИЯТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое өштү, өштүнин; **неприятельские войска** өштүнин черүлери; **неприятельская пуля** өштү огы

НЕПРОБИВАЕМЫЙ, -ая, -ое 1. (*такой, который трудно, невозможно пробить*) оодо согуп болбос; **непробиваемое стекло** оодо согуп болбос шил; 2. разг. (*не поддающийся чьему-л. воздействию, дово-*

дам, уговорам) јөпкө кирбес; **непробиваемый человек** јөпкө кирбес киж

НЕПРОБУДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*очень глубокий и продолжительный – о сне*) терен; **непробудный сон** терен уйку; 2. *только полн., разг.*; **непробудный пьяница** коркышту ичер киж

НЕПРОВОДНИК м.; спец., физ. ток өткүрбес неме

НЕПРОГЛЯДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*тёмный*) не де көрүнбес, эш неме көрүнбес; **непроглядная ночь** не де көрүнбес түн; 2. (*безрадостный, безотрадный*) сүүнчи жок, сүүнчилү эмес; **непроглядная жизнь** сүүнчи жок јүрүм

НЕПРОДОЛЖИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое узак эмес, кыска; **непродолжительная беседа** узак эмес эрмек-куучын; **непродолжительный фильм** кыска фильм

НЕПРОДУКТИВНО нареч. кирелте жок, турулта жок, туза жок; **они работали непродуктивно** олоор турулта жок иштеген

НЕПРОДУКТИВНЫЙ, -ая, -ое 1. (*непроизводительный, не приносящий пользы*) туза жок; **непродуктивная трата времени** өйди туза жок јылыйтканы; 2. лингв. (*не образующий новых слов*) јаны сөс бүдүрбес; **непродуктивные аффиксы** јаны сөс бүдүреринде ас туружар кожулталар

НЕПРОДУМАННЫЙ, -ая, -ое јазап шүүлбеген, јазап сананбаган; **непродуктивное решение** јазап шүүлбеген јөп

НЕПРОЕЗЖИЙ, -ая, -ее јорыктабай турган, јүрбей турган, өдүп болбос; **непроезжая дорога** јорыктабай турган јол; **непроезжий участок** пути јолдын өдүп болбос бөлүги

НЕПРОИЗВОДИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*непродуктивный*) турулта жок, кирелте жок, туза жок; **непроизводительный труд** турулта жок иш; **непроизводительные затраты денег** акчаны туза жок кородоры; 2. *только полн. (не принимающий участия в производстве материальных ценностей)* иштебей турган, иш этпес; **непроизводи-**

НЕПРОИЗВОЛЬНЫЙ

тельная часть народа албатынын иш этпей турган бөлүги

НЕПРОИЗВОЛЬНЫЙ, -ая, -ое сананбаган жанынан болгон, билбес жанынан болгон, болгобой болгон; **непроизвольный поступок** сананбаган жанынан болгон кылык

НЕПРОЛАЗНЫЙ, -ая, -ое өдүп болбос; **непролазные места** өдүп болос жерлер; **непролазное болото** өдүп болбос сас

НЕПРОМОКАЕМЫЙ, -ая, -ое суу (сууга) өтпөс; **непромокаемые сапоги** суу өтпөс сопотор; **непромокаемый плащ** суу өтпөс плащ

НЕПРОНИЦАЕМЫЙ, -ая, -ое 1. (не пропускающий сквозь себя что-л. не) өткүрбес; **непроницаемая дверь** не өткүрбес эжик; 2. (такой, сквозь который невозможно проникнуть взглядом) не көрүнбес; **непроницаемая темнота** эш не көрүнбес карангуй; 3. перен. (скрытый) туйук, тумарык, ачык эмес; **непроницаемый человек** туйук киж; 4. (скрытый) жажытту; **истинный смысл договора остался непроницаемым для большинства** жөптөжүнин чын учуры көп улуска жажытту артып калган

НЕПРОСВЕЩЁННЫЙ, -ая, -ое үредү жок, билгир жок; **непросвещенный человек не поймет содержания текста** үредү жок киж текстин учурын ондобос

НЕПРОСТИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое өткүрүп болбос; **непростительная ошибка** өткүрүп болбос жастыра

НЕПРОХОДИМЫЙ, -ая, -ое 1. өдүп болбос (болбойтон); **непроходимая тайга** өдүп болбос тайга; **непроходимое болото** өдүп болбойтон сас; 2. разг. (совершенный, полный, безнадёжный) алары жок, кал; **непроходимая нищета** алары жок түрени; **непроходимый дурак** кал тенек

НЕПРОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. бек эмес, быжу эмес; **непрочный шов** бек эмес көк; **непрочный камень** быжу эмес таш; **непрочная дверь** бек эмес эжик; 2. бек эмес, быжу эмес; **всё непрочное в этой жизни** бу

жүрүмде бастыра не бек эмес; **непрочный союз** быжу эмес биригү

НЕПРОШЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (незванный) кычырбаган, айттырбаган; **непрошенный гость** кычырбаган айылчы; 2. (ненужный, нежелательный) кереги жок; **непрошенная помощь** кереги жок болуш

НЕПРЯМОЙ, -ая, -ое чике эмес, түс эмес; **ходить непрямыми путями** чике эмес жолдорло жүрөр

НЕПУТЁВЫЙ, -ая, -ое разг. 1. (легкомысленный, беспутный) кей; **непутёвый парень** кей уул; 2. (бестолковый, безалаберный) керексинбес; **непутёвый человек** керексинбес киж

НЕПЬЮЩИЙ, -ая, -ее аракы ичпес; **непьющий человек** аракы ичпес киж

НЕРАБОТОСПОСОБНЫЙ, -ая, -ое иш эдип болбос; **неработоспособные люди** иш эдип болбос улус

НЕРАБОЧИЙ, -ая, -ее 1. ишмекчи эмес; **нерабочее происхождение** угы-төзи ишмекчи эмес; 2. иштин эмес, ишке кийбес (кийбейтен); **нерабочая одежда** ишке кийбейтен кийим; 3. иштебейтен, иштебес; **нерабочий день** иштебес күн; 4. (не способный к работе – о животных) иш этпес, ишке сукпас, иш этпейтен, ишке сукпайтан; **нерабочая лошадь** ишке сукпас ат; 5. (не располагающий к работе) иштеер арга жок, иштеер күүн жок; **нерабочая обстановка** иштеер арга жок айалга

НЕРАВНОДУШИЕ ж. тууразында турбазы, тууразында турбас болгоны; **его отличало равнодушие ко всему новому** ончо жаңы неменин (жаңыртулардын) тууразында турбазы оны аңыландырып жат

НЕРАВНОДУШНЫЙ, -ая, -ое 1. (относящийся с интересом, с участием) туура турбас, тууразында турбас; **равнодушный человек** тууразында турбас киж; 2. (питающий склонность к кому-л., чему-л.) күүнзеп турар, жакшызынар, жакшы көрөр; **равнодушна к сладкому** тату немени жакшызынар

НЕРАЗЛИЧИМЫЙ

НЕРАВНОМЕРНО нареч. тен эмес, тўней эмес, бир кеминде эмес; **покрасить неравномерно** тен эмес будуп салар; **неравномерно распределить доход** кирелтени тўней эмес ўлештирип койор

НЕРАВНОМЕРНЫЙ, -ая, -ое тен эмес, тендебеген, бир кеминде эмес; **неравномерное развитие** бир кеминде эмес өзүм; **неравномерные звуки** тўней эмес табыштар

НЕРАВНОПРАВЬЕ с. и **НЕРАВНОПРАВЬНОСТЬ** ж. тап-эрик тен эмези; **женское неравноправие** ўй улустын тап-эриги тен эмези

НЕРАВНОПРАВНЫЙ, -ая, -ое тап-эрик тен эмес, тен тап-эрик жок; **неравноправные народы** тап-эриги тен эмес албатылар; **неравноправный договор** тен тап-эрик жок жөптөжү

НЕРАВНЫЙ, -ая, -ое 1. (неодинаковый, несходный) тўней эмези, тўней эмес болгон; **неравное положение** тўней эмес айалга; 2. (такой, в котором участвующие стороны не одинаковы по силе, положению и т.п.) тен эмес; **неравная схватка** тен эмес тартыжу

НЕРАДИВЫЙ, -ая, -ое ак-чек эмес, каруулу эмес; **нерадивое выполнение работы** ишти ак-чек эмес бүдүрери

НЕРАДОСТНЫЙ, -ая, -ое сўўнчи жок, сўўнчилү эмес; **нерадостные глаза** сўўнчи жок көстөр; **нерадостные мысли** сўўнчилү эмес санаалар

НЕРАЗБЕРИХА ж. аай-баш жоги, аай-төбй жоги; **неразбериха в документах** документтерде аай-баш жоги; **неразбериха на работе** иште аай-төбй жоги

НЕРАЗБОРЧИВЫЙ, -ая, -ое 1. (такой, который трудно, невозможно разобрать) ондоорго кўч, ондолбос, аайлап болбос, аайлаарга кўч; **неразборчивый почерк** ондоорго кўч почерк; 2. (не отличающийся разборчивостью, нетребовательный) чўм-чам жок, көп неме талдабас (некебес); **неразборчивый вкус** чўм-чам жок кўўн; 3. обычно кратк. (ничем не брезгающий,

беспринципный) ылгабас, ылгамал жок; **неразборчив в знакомствах** таныжарында ылгамал жок

НЕРАЗВИТОЙ, -ая, -ое и **НЕРАЗВИТЫЙ**, -ая, -ое 1. (не достигший нормального развития) жетире өзүм алынбаган, жазап өзүм алынбаган; **неразвитой цветок** жазап өзүм алынбаган чечек; 2. (находящийся на низком уровне развития, отсталый) түрени; **неразвитые страны** түрени ороондор; 3. (не обладающий достаточным умственным, духовным развитием) жедикпес; **неразвитый ребёнок** жедикпес бала

НЕРАЗГАДАННЫЙ, -ая, -ое 1. (нуждающийся в разгадке) таппаган; **неразгаданная загадка** таппаган табышкак; 2. (непонятный, загадочный) ондоп болбос, аайлап болос; **человек – неразгаданная тайна** кижжи – ондоп болбос жагыт

НЕРАЗГОВОРЧИВЫЙ, -ая, -ое көп куучындашпас; **неразговорчивый по своему характеру человек** бойынын кылыгы аайынча куучындашпас кижжи

НЕРАЗДЕЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. (не поделённый на части, не подвергнутый разделу) бөлилбеген, ўлештирилбеген; **неразделённое имущество** ўлештирилбеген ар-жөбжө; 2. (безответный) каруу жок; **неразделённая любовь** каруу жок сўўш

НЕРАЗДЕЛИМЫЙ, -ая, -ое бирлик, айрып болбос; **музыка и поэзия неразделимы** кўў ле поэзияны айрып болбос

НЕРАЗДЕЛЬНО нареч. ўлешпей, ўлешпезинен; **нераздельно владеть землёй** жерди ўлешпей ээленер

НЕРАЗДЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (такой, который не подлежит разделу) ўлежип болбос; **нераздельное имущество** ўлежип болбос жөбжө; 2. (составляющий единое целое с кем-л., чем-л.) бирлик, колбулу, айрылышпас, бой-бойынан айрылбас; **жизнь и работа нераздельны** жүрүм ле иш бирлик

НЕРАЗЛИЧИМЫЙ, -ая, -ое 1. (такой, который трудно рассмотреть) көрүн-

НЕРАЗЛОЖИМЫЙ

бей турган; **неразличимое из-за тумана судно** туманнан улам көрүнбей турган кереп; **2.** (*такой, которого невозможно отличить от другого; очень похожий, одинаковый*) түп-түнөй, ылгаштырып болбос; **неразличимые близнецы** түп-түнөй игистер

НЕРАЗЛОЖИМЫЙ, -ая, -ое бөлип болбос, бөлилбес; **неразложимое словосочетание** бөлилбес сөскөлбү

НЕРАЗЛУЧНО нареч. айрылышпай, ташташпай; **неразлучно жить** айрылышпай жадар

НЕРАЗЛУЧНЫЙ, -ая, -ое айрылышпас, ташташпас; **неразлучные друзья** айрылышпас нөкөрлөр

НЕРАЗРЕШЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*запрещённый, недозволенный*) жарадылбаган, жарадылбай турган; **неразрешённая игра** жарадылбаган ойын; **2.** (*остающийся неясным*) жарталбаган, жартына чыкпаган; **неразрешённая проблема** жартына чыкпаган сурак

НЕРАЗРЕШИМЫЙ, -ая, -ое жартына чыгып болбос; **неразрешимая ситуация** жартына чыгып болбос айалга

НЕРАЗРУШИМЫЙ, -ая, -ое, бузуп болбос, бузулбас, жемирип болбос, жайрадылбас, жайрадып болбос; **неразрушимая дружба** бузуп болбос најылык

НЕРАЗРЫВНЫЙ, -ая, -ое айрып болбос, бек, быжу; **неразрывная дружба** бек најылаш

НЕРАЗУМНЫЙ, -ая, -ое сананбас; **неразумный человек** сананбас киж

НЕРАСПОЛОЖЕНИЕ с. жаратпазы, жаратпай турганы, жаратпай турары; **взаимное нерасположение** бой-бойын жаратпай турганы; **нерасположение к новым знакам** таньштарды жаратпазы

НЕРАСПОРЯДИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое башкарып болбос, аайланбас; **нераспорядительный начальник** аайланбас башкараачы

НЕРАСТВОРИМЫЙ, -ая, -ое чейилбес; **нерастворимая смесь** чейилбес

чейинти, **нерастворимый кофе** чейилбес кофе

НЕРАСТОРЖИМЫЙ, -ая, -ое бузулбас, бузуп болбос; **нерасторжимый договор** бузуп болбос жөптөжү

НЕРАСТОРÓПНЫЙ, -ая, -ое түрген кыймыктанбас, араай; **нерасторопный продавец** араай садучы

НЕРАСЧЁТЛИВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*небережливый, неэкономный*) чебер эмес, чеберлеерин билбес; **нерасчётливый человек** чебер эмес киж; **нерасчётливый фермер** чебер эмес фермер; **2.** (*непродуктивный*) жазап сананбаган, жазап чоттобогон; **нерасчётливые траты** сананбаган коромжылар; **нерасчётливые удары боксёра** боксёрдын жазап сананбаган согужу

НЕРАСЧЛЕНИМЫЙ, -ая, -ое бөлилбес, бөлилбейтен; **нерасчленимые понятия** бөлилбес ондомолдор

НЕРВ м. **1.** анат. нерв; **2.** только мн. нервалар; **крепкие нервы** быжу нервалар; **3.** (*центр какой-л. деятельности, основная действующая сила*) нерв; **хозяйственные нервы региона** регионнын ээлемервтери

НЕРВИРОВАТЬ несов. кыртыштандырар (кыртыштандыр-), кыртыжына тийер (тий-), кыжыктандырар (кыжыктандыр-); **нервировать детей** балдардын кыртыжына тийер

НЕРВНИЧАТЬ несов. кыртыштанар (кыртыштан-), кыжыгына тийер (тий-); **нервничать из-за невыполнения плана** план бүтпегенинен кыртыштанар

НЕРВНОБОЛЬНОЙ м. нервалары оору киж

НЕРВНЫЙ, -ая, -ое **1.** только полн. нервный, нервтын; **нервные окончания** нервтын учтары; **2.** нервный; **нервный шок** нервный шок; **нервная болезнь** нервный оору; **нервные слёзы** нервный жаштар; **нервная работа** нервный иш; **3.** (*обладающий повышенной чувствительностью, легко возбудимый, болезненно раздражительный*) нервный, ачынчак,

НЕРПОВЫЙ

кыртыштанчак; **стать очень нервным** ачынчак болуп калар

НЕРВÓЗНЫЙ, -ая, -ое 1. ачынчак, кыртыштанчак; **нервозный человек** ачынчак кижги; **нервозный характер** кыртыштанчак кылык-жан; 2. (*связанный с раздражением*) кыртышту, кыжыкту; **нервное состояние** кыртышту айалга; 3. (*заставляющий волноваться, нервничать*) кыртыжына тийер, кыжыгына тийер; **нервное ожидание** кыртышка тийер сагыш

НЕРВОТРЕ́ПКА ж.; разг. нервотрѐпка, кыртышту айалга; **ненужная нервотрѐпка** кереги жок нервотрѐпка

НЕРЕА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*не существующий в действительности;*) чын жүрүмде жок, чын жүрүмде болбой турган, чында болбос; **сюжет фильма был нереальным** кинонын сюжеди чын эмес болгон; 2. (*неосуществимый*) бүдүрилбейтен, бүдүрүп болбойтон; **нереальный проект** бүдүрилбейтен проект

НЕРЕГУЛЯ́РНЫЙ, -ая, -ое (*непостоянный*) жаантайын эмес, жаантайын болбой турган, каа-жаа; **нерегулярные занятия** каа-жаа үредүлөр; **нерегулярная спасательная команда** жаантайын болбой турган аргадаар команда

НЕРЕ́ДКИЙ, -ая, -ое ас эмес, ас эмес болуп турган; **нередкие обвалы** ас эмес болуп турган көчкөлдөр

НЕРЕ́ДКО нареч. ас эмес; **мы нередко встречаемся в библиотеке** бис библиотекада ас эмес туштажып жадыс; **нередко случаются наводнения** чайыктар ас эмес болуп жат

НЕРЕНТА́БЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое турулта жок, кирелте жок, кереги жок; **нерентабельное хозяйство** турулта жок ээле

НЕРЕСТ м. үркене чачары, үркене чачып турары, үркене чачып турганы

НЕРЕСТИ́ЛИЩЕ с. үркене чачып турган жер

НЕРЕСТИ́ТЬСЯ несов. үркене чачар (үркене чач-); **здесь нерестится большая рыба** мында жаан балык үркене чачат

НЕРЕСТÓВЫЙ, -ая, -ое үркенелү, үркене чачар; **нерестовые рыбы** үркенелү балыктар

НЕРЕШЁ́ННЫЙ, -ая, -ое учына чыкпаган, аайына чыкпаган; **нерешённый вопрос** аайына чыкпаган сурак

НЕРЕШИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тидим эмес; **нерешительный ответ** тидим эмес каруу

НЕРЖАВЕ́ЮЩИЙ, -ая, -ое таттабас, татабай турган, татка жидирбес, татка жидирбей турган; **нержавеющая сталь** таттабас болот

НÉРКА ж. нерка (*балык*)

НЕРÓБКИЙ, -ая, ое коркынчак эмес; **неробкая девушка** коркынчак эмес кыс

НЕРÓВНО нареч. 1. түс эмес, кыйа; **неровно писать** түс эмес бичиир; 2. үзүктөп, кезектей; **неровно дует** үзүктөп согуп жат

НЕРÓВНЫЙ, -ая, -ое 1. (*бугристый, негладкий – о поверхности чего-л.*) түс эмес; **неровная дорога** түс эмес жол; 2. (*лишённый прямизны, правильности*) түс эмес, кыйа; **неровная линия** кыйа чийүчөк; **неровный берег** түс эмес жарат; 3. (*неодинаковый по размеру, форме, объёму, качествам*) түңей эмес; **разломить на три неровные части** түңей эмес үч бөлүккө сындырып ийер; 4. (*неравномерный, с переборами, прерывистый – о ветре*) үзүк, кезек; **неровный ветер** үзүк салкын; 5. түс эмес; **неровный шаг** түс эмес алтам; 6. (*непостоянный – о характере человека*) арлык-берлик, бир аайында болбос

НЕРÓВНЯ ж. тен эмес кижги, түңей эмес кижги; **любить неровню** тен эмес кижини сүүр

НÉРПА ж. нерпа; **в этих местах много нерпы** бу жерлерде көп нерпа

НÉРПОВЫЙ, -ая, -ое и **НЕРПИ́ЧИЙ**, -ья, -ье 1. нерпанын, **голова нерпы торчала из воды** нерпанын бажы суудан көрүнүп турган; 2. нерпанын терезинен эткен; **воротник из нерпы** нерпанын терезинен эткен жака; 3. нерпанын; **нерпичье мясо** нерпанын эди

НЕРУДНЫЙ

НЕРУ́ДНЫЙ, -ая, -ое руда эмес

НЕРУКОТВО́РНЫЙ, -ая, -ое кижичи колыла эткен эмес, кижичи колыла этпеген; **нерукотворная красота природы** ар-бүткеннин кижичи колыла этпеген жаражы

НЕРУШÍМЫЙ, -ая, -ое жайрадылбас, бузулбас, жайрадылбас болгон, бузулбас болгон; **нерушимый закон** жайрадылбас жан; **нерушимая дружба** бузулбас најылык

НЕРЯХА м. шалыр, шалыр кижичи, аручек эмес кижичи; **был чистюля, а стал неряхой** аручек болгон, шалыр болуп калган

НЕРЯ́ШЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. шалыр; **неряшливая женщина** шалыр үй кижичи; 2. (*небрежный*) шалыр, кичеенбей эткен; **неряшливая работа** кичеенбей эткен иш

НЕСАМОСТОЯТЕ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*лишённый возможности или способности мыслить и действовать самостоятельно*) бойы алдынан ... болбос, камаанду; **несамостоятельный человек** бойы алдынан жүрүп болбос кижичи; **в работе она несамостоятельная** ол бойы алдынан иштеп болбос; 2. (*зависимый от кого-л. или от каких-л. обстоятельств*) камаанду, камааныла эдилген; **несамостоятельное решение** (кемнин де) камааныла эдилген шүүлте

НЕСБЫ́ТОЧНЫЙ, -ая, -ое бүтпес; **несбыточные надежды** бүтпес ижемжилер

НЕСВЕ́ДУЩИЙ, ая, -ее билбес, билгири ас; **несведущий в физике человек** физикада билгири ас кижичи

НЕСВЕ́ЖИЙ, -ая, -ее 1. (*утративший свежесть – о продуктах, еде*) эскирип калган, эскирген; **несвежее мясо** эскирип калган эт; **несвежий хлеб** эскирген калаш; 2. (*усталый, утомлённый, осунувшийся – о лице*) арыган, чылаган; 3. (*нечистый, затхлый, застоявшийся – о воде, воздухе*) ару эмес, туруп калган; **несвежий воздух** ару эмес кей; **несвежая вода** јерсип калган суу; 4. (*не новый; устаревший*) јаны эмес,

эски; **несвежая газета** эски газет; **несвежие новости** јаны эмес солундар; 5. (*бывший в употреблении, не совсем чистый – о белье, одежде*) тудунган, тудунып койгон, ару эмес; **несвежее полотенце** тудунып койгон (арчынып койгон) коларткыш; **несвежие носки** кийип койгон носоктор

НЕСВОБО́ДА ж. јайым эмези, јайым эмес болгоны (болоры, болотоны), камаанду болоры; **несвобода мучительна** јайым эмес болоры кыйынду

НЕСВОБО́ДНО нареч. јайым эмес, камаанду; **жить несвободно** јайым эмес жүрер; **несвободно говорить** јайым эмес куучындаар

НЕСВОБО́ДНЫЙ, -ая, -ое јайым эмес, (кемнен де, неде де) камаанду; **несвободный человек** јайым эмес кижичи

НЕСВОЕВРЕ́МЕННО нареч. ойинде эмес; **объявить несвоевременно** ойинде эмес јарлаар

НЕСВОЕВРЕ́МЕННЫЙ, -ая, -ое ойинде эмес; **несвоевременный приход** ойинде эмес келиш; **несвоевременное решение** ойинде эмес јоп

НЕСВЯ́ЗНЫЙ, -ая, -ое колбу јок, чокым эмес; **несвязные слова** колбу јок сөстөр

НЕСГИБА́ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. (*такой, который невозможно согнуть*) энилбес, бүктелбес; **несгибаемая ветка** энилбес будак; 2. *перен. (непреклонный, стойкий)* турумкай, јана баспас; **несгибаемые люди** турумкай улус

НЕСГОВÓРЧИВЫЙ, -ая, -ое јөпкө кирбес, сөскө кирбес; **она была несговорчива** ол јөпкө кирбес болгон

НЕСГОРА́ЕМЫЙ, -ая, -ое күйбес; **несгораемый ящик** күйбес кайырчак

НЕСДÉРЖАННО нареч. тудунбай; **несдержанно ответить** тудунбай каруу берер

НЕСДÉРЖАННЫЙ, -ая, -ое 1. (*не умеющий владеть собой*) тудунбас, тудунып болбос; **несдержанный человек** тудунып болбос кижичи; 2. (*оставшийся невыпол-*

НЕСМОЛКАЕМЫЙ

ненным, неисполненным – об обещании, клятве, слове) бүдүрилбеген, бүдүрилбей калган; **несдержанная клятва** бүдүрилбей калган; **3.** (*резкий, возбуждённый, нетактичный*) кезем; **несдержанный тон** кезем үн

НЕСЕРЬЁЗНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*легкомысленный*) кей, опту; **несерьёзный мужчина** кей эр кижги; **2.** (*незначительный*) учуры жок, учурлу эмес; **несерьёзный разговор** учур жок куучын

НЕСИМПАТИЧНЫЙ, -ая, -ое жүрекке кару (жылу) эмес, жуук эмес; **красивая девушка, но несимпатичная** жараш кыс, же жүрекке кару эмес

НЕСКАЗАННО нареч. айдары жок, сөс жок; **несказанно богат** айдары жок бай

НЕСКАЗАННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*неописуемый, невыразимый*) сөс жок, айдары жок; **несказанная красота** айдары жок жараш; **2. разг.** (*очень сильный, чрезвычайный*) сөс жок, айдары жок; **несказанная радость** сөс жок сүүнчи; **несказанная благодарность** айдары жок жаан быян

НЕСКЛАДНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*несоответственный в частях, нестройный*) эптү эмес, коо эмес, коо эмес болгон; **нескладный конь** эптү эмес ат; **2.** (*неуклюжий*) боду, көжүн; **нескладный ученик** кожүн үренчик; **3.** (*плохо, неумело сделанный*) коомой эдилген, эдилгени коомой, эби жок эдилген; **нескладная мебель** эдилгени коомой мебель; **нескладная обувь** эби жок эдилген өдүк; **4.** (*лишённый логической последовательности – о речи и т.п.*) эптү эмес; **нескладное изложение** эптү эмес жартамал; **5.** (*лишённый слаженности; неупорядоченный*) эптү эмес, кажылгакту; **нескладная программа** эптү эмес программа; **6.** (*неустроенный, неупорядоченный*) эп жок, келишпес, келишпеген; **нескладная жизнь** эп жок жүрүм; **нескладный быт** келишпес жадын

НЕСКОЛЬКО I числ. бир канча; **в нескольких местах** бир канча жерде

НЕСКОЛЬКО II нареч. (*немного, чуть-чуть, в некоторой степени*) бир эмеш, бир канча; **она несколько успокоилась** ол бир эмеш токынап калган

НЕСКОНЧАЕМЫЙ, -ая, -ое учы-куйузы жок, бир де божобос, түгенбес; **нескончаемые леса** учы-куйузы жок агаштар; **нескончаемый разговор** бир де божобос куучын

НЕСКРЫВАЕМЫЙ, -ая, -ое жажырбай турган; **нескрываемый интерес** жажырбай турган жилбү

НЕСЛАДКИЙ, -ая, -ое **1.** (*не имеющий сладкого вкуса*) тату эмес; **несладкая еда** тату эмес курсак; **2.** (*нелёгкий, нерадостный*) жакшы эмес, женил эмес; **несладкая жизнь** женил эмес жүрүм

НЕСЛОВООХОТЛИВЫЙ, -ая, -ое унчукпас, көп сөс айтпас, көп куучындашпас, куучындажарга сүүбес, куучындажарын сүүбес; **несловоохотливый сосед** көп сөс айтпас айылдаш

НЕСЛОЖНЫЙ, -ая, -ое күч эмес, уур эмес; **несложный ответ** күч эмес каруу

НЕСЛЫХАННЫЙ, -ая, -ое кижги укпаган, коркышту кайкамжык, коркышту кайкамчылу; **неслыханная красота** кижги укпаган жараш болгоны; **неслыханный успех** коркышту кайкамжык жедим

НЕСЛЫШНЫЙ, ая, -ое угулбас; **неслышная музыка** угулбас күү

НЕСМЁЛЫЙ, -ая, -ое тидим эмес, тидинбес, жалтанчак; **несмелый человек** тидим эмес кижги

НЕСМЁТНЫЙ, -ая, -ое ума жок, коркышту (сырагай, өткүре) көп, түмен; **несметное богатство** ума жок ар-жөөжө

НЕСМИНАЕМЫЙ, -ая, -ое уужалбас, уужалбайтан, уужалбай турган; **несминаемая одежда** уужалбас кийим; **взять несминаемые вещи** уужалбайтан неме алып алар

НЕСМОЛКАЕМЫЙ, -ая, -ое токтобос, учы-куйузы жок; **несмолкаемые аплодисменты** токтобос колчабыжу

НЕСМОТРА

НЕСМОТРЯ́ 1. *предлог (вопреки всему, невзирая ни на что, при любых обстоятельствах)* (неге де) көрбөй; **он был велсел, несмотря на боль** ачуга көрбөй, ол сүүнчилу болгон; **2.** *союз (хотя, при всём том)* та болзо (*колболу эрмекте*); **надо идти, несмотря на дождь** јааш та болзо, барар керек

НЕСМЫВА́ЕМЫЙ, -ая, -ое **1.** јунулбас, јунулбас болгон; **несмываемые краски** јунулбас будуктар; **2.** *книжн.* айрылбас, ундылбас, ундып болбос; **несмываемый позор** айрылбас уйат

НЕСМЫШЛЁ́НЫЙ, -ая, -ое неме ондобос, неме аайлабас, сагыш кирбеген; **несмышленные мальчишки** сагыш кирбеген уулчактар

НЕСМЫШЛЁ́НЫШ *м.* сагыш кирбеген бала

НЕСНО́СНО *нареч.* чыдап болбос, чыдабас, чыдап болбос этире, чыдабас этире; **несносно болеет зуб** тиш чыдап болбос оорып јат; **работать несносно долго** чыдап болбос этире узак иштенер

НЕСНО́СНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*невыносимый, очень сильный, мучительный*) чыдап болбос, чыдабас, чыдашпас, чыдажып болбос; **несносная боль** чыдап болбос ачу; **2.** (*надоedливый, утомительный*) чыдап болбос, чыдабас, чыдашпас, чыдажып болбос; **несносный характер** чыдап болбос кылык-јан; **несносные комары** чыдажып болбос томоноктор; **3.** чыдап болбос, чыдабас, чыдашпас, чыдажып болбос, кыйынду; **несносная жизнь** чыдап болбос јүрүм

НЕСОБЛЮДЁ́НИЕ *с.* бусканы, бузуп турганы; **несоблюдение правил правописания** чын бичииринин эжилерин бузуп турганы

НЕСОВЕРШЕННОЛЁ́ТИЕ *с.* он алты јажы јеткелек ой, он алты јажы јетпеген ой

НЕСОВЕРШЕННОЛЁ́ТНИЙ, -ая, -ее **1.** он сегис јажы јеткелек, он сегис јажы јетпеген; **несоввершеннолетний мальчик** он сегис јажы јетпеген уулчак; **2.** *в знач.*

сущ. несовершеннолётный м. он сегис јажы јетпеген уул бала; **несоввершеннолётняя ж.** он сегис јажы јетпеген кыс бала

НЕСОВЕРШЁ́ННЫЙ I, -ая, -ое јетпеген, једикпестү, кирелү, кирезинде, кирезимек; **несовременный рисунок** кирелү јурук

НЕСОВЕРШЁ́ННЫЙ II *лингв. только м.;* **несовременный вид** несовершенный вид

НЕСОВМЕСТИ́МЫЙ, -ая, -ое келишпес, келишпей, јарашпас, јарашпай турар; **несовместимые понятия** келишпес ондомолдор

НЕСОВПАДЁ́НИЕ *с.* келишпей турганы, келишпези, јарабазы, јарабай турганы; **несовпадение взглядов** көрүм-шүүлтелер келишпей турганы

НЕСОВРЕМЁ́ННЫЙ, -ая, -ое эмдиги ойдин эмес, эмдиги ойгө келишпес, эмдиги ойгө келишпей турган; **несовременная мода** эмдиги ойдин эмес мода; **несовременное суждение** эмдиги ойгө келишпес санаа-шүүлте

НЕСОГЛАСИ́Е *с.* јөп эмези, јөп эмес болгоны, јөпсинбези; **сказать о несогласии** јөп эмези керегинде айдып койор

НЕСОГЛАСН́Й, -ая, -ое **1.** (*не разделяющий с кем-л. какого-л. мнения, взгляда*) јөп эмес; **Вы не согласны со мной?** Слер менле јөп эмес пе?; **2.** (*несогласованный, неслаженный*) јөптөшпөгөн; **несогласованная работа** јөп јок иш

НЕСОГЛАСО́ВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*лишённый согласованности*) јөптөшпөгөн; **несогласованная работа** јөптөшпөгөн иш; **2.** (*не подвергнутый согласованию*) јөптөлбөгөн, јөп алылбаган; **несогласованная программа** јөптөлбөгөн программа

НЕСОКРУШ́ИМЫЙ, -ая, -ое **1.** (*такой, который трудно разбить, разломить*) оодо согуп болбос, оодо согулбас, јайрадып болбос, бек, турумкай; **несокрушимая армия** оодо согуп болбос черү; **2.** (*непреклонный, непоколебимый*) турум-

кай, бек, быжу; **несокрушимая мечта** турумкай амаду; **несокрушимый взгляд** бек көрүм-шүүлте

НЕСОМНЁННЫЙ, -ая, -ое блааш жок, аланзу жок; **несомненная истина** блааш жок чын; **несомненный успех** блааш жок једим

НЕСООБРАЗИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тапкыр эмес; **несообразительный юноша** тапкыр эмес јиит

НЕСПЕЛЫЙ, -ая, -ое бышпаган, каштак; **неспелая ягода** бышпаган кат; **неспелая черёмуха** каштак јодро

НЕСПЕШНЫЙ, -ая, -ое 1. (*неторопливый, протекающий без поспешности*) мендебес, мендеш жок, мендештү эмес, капшай эмес, бачымдабас, бачым эмес, түргендебес; **неспешный разговор** мендеш жок куучын; 2. (*несрочный*) мендештү эмес, тургуза эмес; **неспешное собрание** мендештү эмес јуун; **неспешное задание** тургуза эмес јакылта

НЕСПОКОЙНЫЙ, -ая, -ое 1. (*беспокойный*) амыр жок, амыр-энчү эмес, токынал жок, токынабас, амырабас; **непокойный человек** амыр жок кижиге; 2. (*находящийся в движении, волнении и т.п.*) тымык эмес, токынал жок; **непокойное море** тымык жок талай; 3. (*тревожный*) амыр жок, токынал жок; **непокойное время** амыр жок өй

НЕСПОСОБНЫЙ, -ая, -ое 1. (*лишённый природных дарований, способности для занятий чем-л.*) јайалта жок; **неспособный человек** јайалта жок кижиге; **неспособный врач** јайалта жок врач; 2. болбос; **неспособный на хорошие дела** јакшы керектерге эдип болбос; **неспособна бороться** тартгыжып болбос; 3. *разг. (неподходящий; затруднительный)* келишпес, эп жок, күч; **дорога была неспособной для быстрой ходьбы** капшай базытка јол эп жок болгон; **для пшеницы земля здесь неспособная** мында јер арбага келишпес

НЕСПРАВЕДЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. (*поступающий вопреки справедливости*) чын

этпес, јастыра эдер; **несправедливый человек** чын этпес кижиге; 2. (*незаслуженный*) јастыра, јастыра болгон, чынга келишпес, чын эмес; **несправедливое решение** јастыра јоп; **несправедливые слова** јастыра сөстөр; **несправедливое обвинение** јастыра бурулаш; 3. *уст. (ошибочный, неправильный, неверный)* јастыра, чын эмес; **несправедливое сообщение** јастыра јетирү

НЕСПРОСТА́ нареч.; *разг.* тегиндү эмес; **зовёт в гости неспроста** айылдап келзин деп тегиндү кычырбай јат

НЕСРАВНЁННЫЙ, -ая, -ое энг јакшы, энг артык; **несравненный хирург** энг артык хирург; **она была несравненна** ол энг јакшы болгон

НЕСРАВНИМЫЙ, -ая, -ая 1. (*очень хороший, значительный*) сүрекей, сүрекей јакшы, сүрекей јакшы болгон, (неле де) тундештирип болбос; **несравнимая красота природы** ар-бүткеннин тундештирип болбос јаражы; 2. (*настолько различный, непохожий, что нельзя сравнить*) тундештирип болбос (болбойтон); **несравнимые события** тундештирип болбос айалгалар

НЕСТА́РЫЙ, -ая, -ое карган эмес; **нестарый человек** карган эмес кижиге

НЕСТЕРПÍМО нареч. чыдап болбос; **нестерпимо больно** чыдап болбос ачу

НЕСТЕРПÍМЫЙ, -ая, -ое чыдап болбос, чыдажып болбос, чыдашпас; **нестерпимый мороз** чыдап болбос корон соок

НЕСТИ́ несов. 1. (*перемещать в определённом направлении, доставлять куда-л.*) апарар (апар-); **нести на руках ребёнка** колдо бала апарар; **нести чемодан было тяжело** чемоданды апарарга күч болгон; 2. (*быстро перемещать, везти, мчать*) учуртар (учурт-); **конь несёт меня** ат мени учуртып јат; 3. (*передвигать, увлекать с собой своим движением – о ветре, течении воды и т.п.*) учуртар, шунуртар (шунурт-); **жёлтую листву несло на юг** сары јалбырактарды түштүк јар учуртып

НЕСТОЙКИЙ

турган; **4.** (*распространять – о звуке, запахе*) жайар (жай-), экелер (экел-); **ветерок несёт запах черёмухи** эзин јодронын јыдын экелип турган; **5.** *что (влечь за собой, сопровождаться чем-л. – о временах года, явлениях природы)* экелер; **осень несёт дожди** күс јааштар экелет; **тучи несли снег** булуттар кар экелип турган; **6.** *разг.; безл. (веять, тянуть – о запахе, тепле, холоде и т.п.)* согор (сок-), келер (кел-); **с моря несло сырым и холодным воздухом** талайдан чыкту ла соок кей согуп турган; **с пола сильно несёт** полдон коркышту согуп јат; **7.** *что; разг. (говорить, писать глупости, неразумное)*; куру неме айдар (айт-), куру куучындаар (куучында-); **8.** *что (выполнять поучение, обязанности и т.п.)* бүдүрер (бүдүр-), өдөр (өт-); **нести службу в армии** черүде служба өдөр; **нести караул** каруулда турар; **9.** (*испытывать, переживать, терпеть*) апарар (апар-), көдүрер (көдүр-); **нести ущерб** чыгым эдер; **нести наказание** кезедү апарар; **10.** *что; спец. (поддерживать собой что-л.)* тудар (тут-); **колонны несут плиты** колонналар плиталарды тудуп јат; **11.** (*класть яйца*) јымырткалаар (јымырткала-), јымыртка туур (туу-); **курица несёт яйца** такаа јымырткалап јат; **12.** (*сильно слабить*) тын чычкактаар (чычкакта-), тын чычкактадар (чычкактат-); **ребёнка третий день несёт** баланы үчинчи күн чычкактадып јат; ♦ **высоко (гордо) нести голову** бажын бийик (омок) тудуп јүрер

НЕСТОЙКИЙ, -ая, -ое **1.** (*непрочный*) капшай јоголор, бек эмес, узакка турушпас, узак тудулбай турган; **нестойкий материал** бек эмес материал; **нестойкие духи** јыды узак тудулбай турган духи; **2.** турумкай эмес, бек эмес; **нестойкий человек** турумкай эмес киж

НЕСТОЯЩИЙ, -ая, -ее кереги јок; **нестоящее дело** кереги јок керек; **нестоящий человек** кереги јок киж

НЕСТРОГИЙ, -ая, -ое кату эмес, кезем эмес; **нестрогий учитель** кату эмес үредүчи

НЕСТРОЕВОЙ I -ая, -ое (*относящийся к войсковым частям, не связанным с непосредственным ведением боевых действий*) строевой эмес, јууда турушпас; **нестроевая должность** строевой эмес јамы

НЕСТРОЕВОЙ II -ая, -ое (*негодный для использования в строительстве*) строевой эмес, тударга јарабас, тудуп болбос; **нестроевое дерево** строевой эмес агаш

НЕСТРОЙНЫЙ, -ая, -ое **1.** коо эмес, коо эмес болгон; **нестройная девушка** коо эмес кыс; **человек со стройной фигурой** коо сынду киж; **2.** (*беспорядочный*) түс эмес, аай јок; **нестройные строки** түс эмес јолдыктар; **3.** (*неслаженный, несогласованный*) аай јок, аай јок болгон; **нестройная песня** аай јок кожон

НЕСУРА́ЗИЦА ж. учуры јок неме, эш кереги јок неме; **говорить несуразицу** учуры јок неме куучындап турар

НЕСУРА́ЗНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*нелепый, несообразный, бестолковый*) учур јок, учурлу эмес, аай јок, эби јок; **несуразные мысли** учур јок санаалар; **2.** (*нескладный, несоразмерный*) эби јок, эптү эмес; **несуразная походка** эби јок базыт

НЕСУСВЕТНЫЙ, -ая, -ое алары јок; **несусветная глупость** алары јок тенек

НЕСУ́ШКА ж. јымырткалап турган куш

НЕСУЩЕ́СТВЕННЫЙ, -ая, -ое учурлу эмес, учур јок; **несущественные разногласия** учур јок башка-башка шүүлтелер

НЕСХО́ДНЫЙ, -ая, -ое түней эмес, башка; **несходные решения** башка јөптөр

НЕСХО́ЖИЙ, -ая, ее *разг. см. несхо́дный*

НЕСЧАСТЛÍВЕЦ м. и **НЕСЧАСТЛÍВИЦА** ж. ырыс јок киж, мөр јок киж, јол јок киж, өрө чыкпас киж; **пожалеть несчастливца** ырыс јок кижини

НЕТРЕБОВАТЕЛЬНЫЙ

килеер; **уйти от несчастливцы** јол јок үй кижинен јуре берер

НЕСЧАСТЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. (не знающий, лишённый счастья, радости) ырыс јок; он несчастлив в любви сүүште ол ырыс јок; несчастливое детство ырыс јок бала туш; 2. (неудачливый) мёр јок, ырыс јок, јол јок, өрө чыкпас; несчастливый охотник јол јок анчы; несчастливый продавец өрө чыкпас садучы; 3. (приносящий неудачу) ырыс јок, ырысту эмес, јол јок; несчастливый день јол јок кун; несчастливая судьба ырыс јок салым; 4. (плохой, неумелый) ырыс јок, јаман; несчастливый билет јаман билет

НЕСЧАСТНЫЙ, -ая, -ое јеткерлү; несчастный случай јеткерлү учурал

НЕСЧАСТЬЕ с. јеткер, түбек, јаман; эта примета к несчастью бу белге јаманга

НЕСЧЁТНЫЙ, -ая, -ое тоозы јок, ума јок көп; несчётное множество тоозы јок көп; несчётное количество комаров ума јок көп томоноктор

НЕСЪЕДОБНЫЙ, -ая, -ое 1. коронду, јибейтен; несъедобный гриб коронду мешке; 2. јип болбос; несъедобная еда јип болбос курсак

НЕСЫТНЫЙ, -ая, -ое ток эмес; несытные продукты ток эмес аш-курсак

НЕСЫТЫЙ, ая, ое 1. тойу эмес; несытый человек тойу эмес киж; 2. только м.; в знач. сущ. тойу эмес киж; несытый товарищ тойу эмес нөкөр

НЕТ 1. частица (отрицание, выражение несогласия, отказа, запрещения) јок; **Есть будешь?** – **Нет** Ажанарын ба? – Јок; **нет, не говори** јок, айтпа; 2. (употр. для привлечения внимания) јок; **Нет, каков этот фантазёр!** Јок, кандый ол неме сананып табар киж; 3. (выражает удивление, сомнение, недоверие) јок; **я Клавдию сестра – Нет, право?** Мен Клавдийдин эјези – Јок, чындап та? 4. (не имеется в наличии; отсутствует) јок; **его нет дома** ол айылда јок; **ничего нет** не де јок; 5. (гнев-

ное несогласие в лозунгах, призывах) јок; **Нет войне!** Јууга јок!

НЕТВЁРДЫЙ, -ая, -ое 1. (не обладающий достаточной твёрдостью, довольно мягкий) кату эмес, јымжак; **нетвёрдый металл** кату эмес металл; **нетвёрдое железо** кату эмес темир; **нетвердый грунт** јердин јымжак кыртыжы; 2. (неуверенный, шаткий) быжу эмес, чике эмес; **неуверенная походка** быжу эмес базыт; 3. (не обладающий решительностью) турумкай эмес, јымжак; **нетвёрдый человек** турумкай эмес киж

НЁТЕЛЬ ж. (молодая, ни разу не теллившаяся корова) кунајын

НЕТЕРПЕЛИВЫЙ, -ая, -ое чыданыкпас, чыдабас, чыдап болбос, энчикпес; **нетерпеливый человек** чыданыкпас киж

НЕТЕРПИМЫЙ, -ая, ое 1. (недопустимый) јарабас, јарадып болбос; **нетерпимый поступок** јарабас кылык; 2. (такой, который отличается нетерпимостью – о человеке) јарабас кылыкту; он человек нетерпимый ол јарабас кылыкту киж

НЕТОРОПЛИВЫЙ, -ая, -ое мендебес, капшайлабас, бачымдабас; **неторопливый мальчик** мендебес уулчак

НЕТОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (лишённый точности, не совсем правильный) чокым эмес, чын эмес, јастыра, јастыралу, тескери; **неточные часы** чын эмес час; 2. (не соблюдающий точности, порядка при исполнении чего-л.) чокым этпес, чокым этпей турар, јастыра эдип турар; **неточный работник** чокым этпес ишчи

НЕТРЕБОВАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (не предъявляющий больших требований) некекте јок; **нетребовательный учитель** некекте јок үредүчи; 2. (неприхотливый) талдабас, чөрчөктөбөс; **нетребовательный к еде человек** курсак талдабас киж; **нетребовательный ребёнок** чөрчөктөбөс бала

НЕТРЕЗВЫЙ

НЕТРЕЗВЫЙ, -ая, -ое эрүүл эмес; **нетрезвый человек** эрүүл эмес кижиги

НЕТРОНУТЫЙ, -ая, -ое тутпаган, тийишпеген, беришпеген; **нетронутая еда** тутпаган курсак; **нетронутая природа** беришпеген ар-бүткен

НЕТРУДНЫЙ, -ая, -ое уур эмес, күч эмес; **нетрудное предложение** уур эмес эрмек; **нетрудное задание** күч эмес жакылта

НЕТРУДОВОЙ, -ая, -ое; 1. (не принадлежащий к числу трудящихся) ишмекчи эмес; **нетрудовой народ** ишмекчи эмес албаты; 2. (получаемый не от своего труда) бойы иштеп алган эмес, бойы иштеп албаган, тууразынан куурмактап алган; **нетрудовой доход** бойы иштеп албаган кирелте; **нетрудовые деньги** тууразынан куурмактап алган акча

НЕТРУДОСПОСОБНЫЙ, -ая, -ое иштеп болбос, иш эдип болбос, иштеер аргазы жок

НЕТТО неизм.; в зн. прил. и нареч.; спец. (масса без упаковки) нетто; **нетто семьдесят тонн** јетен тонна нетто

НЕУБЕДИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (лишённый убедительности, не позволяющий поверить) бүдүмжилү эмес, бүдүмжилебей турар, бүдүмји жок, бүдерге болбос, чокым эмес; **неубедительные слова** бүдүмжилү эмес сөстөр; **употребил неубедительные примеры** чокым эмес темдектер тузаланган; 2. (лишённый настоятельности, настойчивости) бүдүмжилү эмес, чокым эмес; **неубедительная просьба** бүдүмжилү эмес сурак

НЕУВАЖИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (недостаточно основательный для оправдания чего-л.) учурлу эмес; **отсутствовать по неуважительной причине** учурлу эмес шылтак учун жок болор; 2. разг. (непочтительный) тообос, тообой турган, немеге бодобос, неге де бодобос; **неуважительные слова** тообой турган сөстөр; **неуважительный человек** немеге бодобос кижиги

НЕУВЕРЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (нерешительный) тидим эмес, тидинбес, тидинип болбос; **неуверенный человек** тидим эмес кижиги; **он был робкий, неуверенный человек** ол коркынчак, тидинбес кижиги болгон; 2. (свидетельствующий об отсутствии уверенности) бүдүнбес, бүдүнбей турар; **неуверенный в себе человек** бойына бойы бүдүнбес кижиги; 3. (нетвёрдый, неуверенный – о походке и т.п.) быжу эмес, бек эмес; **сделал несколько неуверенных шагов** бир канча быжу эмес алтамдар эдип койгон

НЕУВЯДАЮЩИЙ, -ая, -ее 1. (неотцветший) чалдыкпайтан, чалдыкпай турган; **неувядающая акация** чалдыкпай турган карана; 2. (незабываемый) учурын жылытпаган, ундылбас, ундылбаган, ундылбай турган; **неувядающая слава** ундылбай турган мак; **неувядающий талант** учурын жылытпаган жайалта

НЕУГАСИМЫЙ, -ая, -ое 1. бир де (чактын чакка) өчпөс, бир де өчпөй турган, жаантайын күйүп турар, жаантайын күйер; **неугасимый мемориальный огонь** мемориалдын бир де өчпөй турган оды; 2. (постоянно существующий и неослабевающий) өчпөс, өчпөй турган, түгенбес, түгенбей турган; **неугасимая любовь** өчпөс сүүш; **неугасимая сила природы** ар-бүткеннин јоголбос күчи

НЕУГОДНЫЙ, -ая, -ое јарабас, јарабай турган; **неудодный начальник** јарабас башкараачы; **Что я тебе сделал неудодного?** Сеге јарабас нени эттим мен?

НЕУГОМОННЫЙ, -ая, -ое 1. (подвижный, деятельный) токтомыр жок, амыр жок, токтобос, амырабас; **неугомонная хозяйка** амыр жок айыл ээзи үй кижиги; **неугомонный охотник** токтомыр жок анчы; 2. (не прекращающийся, непрерывный) токтобос, амыр жок, үзүлбес; **неугомонные ссоры** токтобос ачыныштар; **неугомонное пение птиц** кушкаштардын үзүлбес кожондожы

НЕУМЕРЕННЫЙ

НЕУДАЧА ж. мөр јогы, мөр јок болгоны, јол јок болгоны, өрө чыкпазы, өрө чыкпас болгоны

НЕУДАЧЛИВЫЙ, -ая, -ое мөр јок, јол јок, јол келишпес, өрө чыкпас, ырыс јок; **неудачливый рыбак** мөр јок балыкчы

НЕУДАЧНИК м. и **НЕУДАЧНИЦА** ж. мөр јок кижы

НЕУДАЧНЫЙ, -ая, -ое јол јок, ырыс јок, мөр јок; **неудачный день** јол јок күн

НЕУДЕРЖИМЫЙ, -ая, -ое токтоду јок, токтодып болбос, тынг; **неудержимые слёзы** токтоду јок јаштар; **неудержимый смех** токтодып болбос каткы; **неудержимая грусть** тынг кунук

НЕУДОБНЫЙ, -ая, -ое 1. (*лишённный удобства, плохо приспособленный, мало подходящий*) эп јок, келишпес; **неудобное место** эп јок јер; 2. (*неприятный, затруднительный*) эп јок, күч; **попасть в неприятное положение** эп јок айалгага учурап калар; **неудобный человек** күч кижы; 3. (*не совсем приличный, неуместный*) эп јок; **он считал неудобным звонить ей** ого телефон согорго эп јок деп ол бодоп турган

НЕУДОБСТВО с. 1. эп јогы, келишпези, эп јок болоры, келишпес болоры; **неудобство постели** јастык-тожөктин эп јогы; **неудобство положения** айалганын келишпей турганы; 2. *обычно мн. (отсутствии удобства, комфорта)* эп јок айалгалар, келишпес айлагалар; **дорожные неудобства** јол-јорыктын эп јок айалгалары; **терпеть неудобства** келишпес айалгаларды чыдажар

НЕУЁМНЫЙ, -ая, -ое 1. (*такой, который нельзя удержать, остановить*) бир де токтобос, бир де токтодып болбос, бир де токтобой турган; **неуёмный кашель** токтобос јөдүл; **весь день шёл неуёмный дождь** кере тўжине бир де токтобой турган јааш жаган; 2. см. **неугомонный, неутомимый**

НЕУЖЁЛИ нареч. эмеш пе, эмеш; **Неужели он придет?** Ол келер эмеш пе?

НЕУЖИВЧИВЫЙ, -ая, -ое (улусла) јөптү эмес, јөп јок, эптү-јөптү эмес; **неуживчивый сосед** (улусла) јөптү эмес айылдаш

НЕУЗНАВАЕМЫЙ, -ая, -ое танылбас, танып болос, танып болбой турган; **неузнаваемый человек** танып болос кижы

НЕУКЛОННЫЙ, -ая, ое кыйалта јок; **неуклонное задание** кыйалта јок јакару

НЕУКЛЮЖИЙ, -ая, -ее 1. (*лишённный стройности, нескладный – о телосложении, фигуре и т.п.*) эп јок бүүдүмдү, эп јок оборлу; **неуклюжий человек** эп јок бүүдүмдү; **неуклюжая толстуха** эп јок оборлу семис үй кижы; 2. (*неловкий в движениях, неповоротливый*) боду, көжүн, колы-буды кабышпас, эп јок кыймыктанар, кыймыктанып болбос; **боец он сильный, но неуклюжий** ол күчтү јуучыл, је боду; 3. (*грубо и нескладно сделанный*) эп јок; **неуклюжая кровать** эп јок орын; 4. (*неумело, нескладно составленный, выраженный*) эп јок; **неуклюжие сравнения** эп јок тўндештирүлер; **неуклюжие слова** эп јок сөстөр

НЕУКРОТИМЫЙ, -ая, -ое 1. (*такой, что невозможно укротить, усмирить*) колго кирбес; **неукротимый зверь** колго кирбес ан; 2. (*неудержимый*) тудуп болбос; **неукротимая злость** тудуп болбос өч

НЕУЛОВИМЫЙ, -ая, -ое 1. (*такой, которого трудно поймать, застать*) тудулбас, тудуп болбос; **неуловимые мстители** тудулбас өч алаачылар; 2. разг. (*незаметный, плохо различимый*) билдирбес, иле эмес; **неуловимый шорох** билдирбес шылырт

НЕУМЕЛЫЙ, -ая, -ое ченемел јок, билгири ас, эп јок; **неумелый ученик** билгири ас үренчик; **неумелый руководитель** ченемел јок башкараачы; **неумелые движения рук** колдордын эп јок кыймыктанганы

НЕУМЕРЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*не знающий меры в своих желаниях, требованиях, проявлениях чувств и т.п.*) киреленбес;

НЕУМНЫЙ

неумеренный человек киреленбес кижги; **2.** (*переходящий меру, границу необходимого; чрезмерный*) кеми јок, кемин ашкан; **неумеренная жизнь** кемин ашкан јүрүм; **неумеренное курение** кеми јок танкылаш
НЕУМНЫЙ, -ая, -ое сагышту эмес, сагыш јок, керсү эмес; **неумное руководство коллективом** өмөликле сагыш јок башкарганы; **неумный человек** керсү эмес кижги

НЕУМОЛКАЕМЫЙ, -ая, -ое токтобос, түгенбес; **неумолкаемый разговор** токтобос куучын

НЕУМЫШЛЕННЫЙ, -ая, -ое өнөтийин эмес, өнөтийин эмес болгон; **неумышленная ссора** өнөтийин эмес ачыныш; **неумышленное убийство** өнөтийин эмес өлтүриш

НЕУНЫВАЮЩИЙ, -ая, -ое кунукпас, кунукпай турган; **никогда неунывающий человек** качан да кунукпас кижги

НЕУПЛАТА, -ая, -ое төлөлбөгөни, төлөлбөй калары; **неуплата денег за квартиру** квартира учун акча төлөлбөгөни; **неуплата долгов** төлүлөр төлөлбөй калганы

НЕУПОТРЕБИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тузаланбай турган; **неупотребительное слово** тузаланбай турган сөс; **неупотребительные приёмы** тузаланбай турган эп-аргалар

НЕУРОЖАЙ м. түжүм јогы, түжүм јок болгоны, аш бүтпези, аш бүтпей турганы; **нынче у нас неурожай** бисте быјыл түжүм јок; **неурожай пшеницы** буудай түжүм јок болгоны

НЕУРОЖАЙНЫЙ, -ая, -ое түжүм јок, аш бүтпес; **неурожайный год** аш бүтпеген јыл; **неурожайная земля** түжүм јок јер

НЕУРЯДИЦА ж. **1.** (*беспорядок, неустройство*) аай јок, аай-баш јок, аай јок болоры, аай-баш јок болоры; **неурядица в делах** керектерде аай јок болгоны; **в его работе неурядица** онын ижинде аай јок; **2.** (*ссора, недружелюбие во взаимоотношениях*) ачыныш, ондошпостор; **семей-**

ные неурядицы биленин ондошпосторы; **между ними неурядица** олордын ортозында ачыныш

НЕУСИДЧИВЫЙ, -ая, -ое амыр отурып болбос, энчикпес; **неусидчивый студент** амыр отурып болбос студент

НЕУСПЕВАЮЩИЙ, -ая, -ое **1.** үредүзи коомой, үредүзинде сондоп турган; **неуспевающий студент** үредүзи коомой студент **2.** в знач. суц. **неуспевающий м.** и **неуспевающая ж.** үредүзи коомой кижги

НЕУСТА́ННЫЙ, -ая, -ое **1.** јаантайын, јаантайын болуп турган; **неустанная работа** јаантайын болуп турган иш; **2.** арыбас, чылабас; **неустанные кони** арыбас аттар; **неустанные люди** чылабас улус

НЕУСТО́ЙКА ж. неустойка; **потребовать неустойку** неустойканы некеп алар; **уплатить неустойку** неустойканы төлөп койор

НЕУСТО́ЙЧИВЫЙ, -ая, -ое **1.** быжу эмес, бек эмес, кыймыктанып турар, жайканып турган; **неустойчивый стул** быжу эмес отургыш; **2.** түс эмес, жайканып турар; **неустойчивая походка** түс эмес базыт; **3.** (*часто меняющийся; непостоянный*) кубулчан, солынып турар, кубулып турар, бир аайында турбас; **непостоянная погода** кубулып турар ай-күн; **4.** (*непостоянный в своих взглядах*) кубулчан, арлык-берлик, солынып турар, кубулып турар; **непостоянный взгляд на эту проблему** бу суракка кубулчан көрүм-шүүлте; **непостоянный человек** арлык-берлик кижги

НЕУСТРА́НИМЫЙ, -ая, -ое јоголтып болбос; **неустрашимое препятствие** јоголтып болбос буудак

НЕУСТРА́ШИМО нареч. коркыбай, коркыбазынан, јалтанбай, јалтанбазынан; **неустрасимо держаться** јалтанбазынан тудунар; **неустрасимо бороться с врагами** өштүлөрле коркыбай тартыжар

НЕУСТРА́ШИМЫЙ, -ая, -ое коркыбас, коркырын билбес, јалтанбас, јалта-

нарын билбес; **неустршимый боец за свободу** јайым учун јалтанбас тартыжаачы

НЕУСТУПЧИВЫЙ, -ая, -ое јопкө кирбес, баш бербес, кыйыш; **неуступчивый работник** јопкө кирбес ишчи; **неуступчивый продавец** кыйыш садучы

НЕУТЕШИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сүүнчилү эмес, јакшызы јок; **неутешительное дело** сүүнчилү эмес керек; **неутешительная речь** јакшызы јок эрмек-куучын

НЕУТЁШНЫЙ, -ая, -ое 1. токтодып болбос, токынадып болбос, амырадып болбос; **неутешный человек** токынадып болбос кижы; 2. ундылбас; токынадып болбос, коркышту; **неутешное горе** ундылбас ачу-корон; **неутешный плач** токынадып болбос сыгыт

НЕУТОЛИМЫЙ, -ая, -ое канбас, коркышту тын; **неутолимая жажда** каны канбас суузаш; **неутолимое страдание** коркышту тын санааркаш

НЕУТОМИМЫЙ, -ая, -ое 1. (*очень выносливый*) чылазын јок, тыш јок, чылабас, арыбас, амыр јок; **он был неутомим** ол тыш јок болгон; 2. (*настойчивый, упорный*) турумкай, јүткимел; **неутомимый спортсмен** турумкай спортсмен

НЕУХОЖЕННЫЙ, -ая, -ое кичеелбеген, аруталбаган, бош салып ийген; **неухоженный сад** бош салып ийген сад;

НЕУЧ м.; разг. үредүзи јок (неме билбес) кижы

НЕУЧЁНЫЙ, -ая, -ое үредү јок; **неучёный человек** үредү јок кижы

НЕФРИТ нефрит

НЕФРИТОВЫЙ, -ая, -ое нефрит; **нефритовое кольцо** нефрит јүстүк

НЕФТЬ ж. нефть

НЕФТЯНИК м. нефтяник

НЕХВАТКА ж. јетпей турганы, јетпези; **постоянная нехватка в продуктах** аш-курсақ јаантайын јетпей турганы; **нехватка рабочих на заводе** заводто ишмекчилер јетпези

НЕХИТРЫЙ, -ая, -ое 1. (*простодушный*) сүмеленип билбес, сүмелү эмес; **он**

был умный и нехитрый ол сагышту ла сүмеленип билбес болгон; 2. разг. (*простой, незамысловатый*) тегин, уур эмес, не де эмес; **родить** – дело нехитрое бала табары – уур эмес

НЕХОЖЕННЫЙ, -ая, -ое јүрбеген, баспаган; **нехоженые тропы** јүрбеген орық јолдор

НЕХОРОШИЙ, -ая, -ое јакшы эмес, јаман, коомой; **нехороший поступок** јакшы эмес кылык

НЁХОТЯ нареч. күүн-күч јок; **пошёл нехотя** күүн-күч јок барган

НЕЦЕЛЕСООБРАЗНЫЙ, -ая, -ое керек јок, туза јок; **нецелесообразные выборы** керек јок талдаштар

НЕЦЕНЗУРНЫЙ, -ая, -ое јаман, келишпес; **нецензурные слова** јаман сөстөр

НЕЧАЯННО нареч. билбес јанынан, болгобой, болгобос јанынан; **уронить нечаянно** билбес јанынан ычкынып ийер

НЕЧАЯННЫЙ, -ая, -ое билбес јанынан болгон, болгобос јанынан болгон; **нечаянная разлука** билбес јанынан болгон айрылыш

НЕЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ, -ая, -ое кижы чыдабас, кижинин аргазы јетпес; **нечеловеческий труд** кижы чыдабас иш

НЕЧЕЛОВЕЧНЫЙ, -ая, -ое кижы күүни јок, кижы аайы јок; **нечеловечный поступок** кижы аайы јок кылык

НЕЧЁСАНЫЙ, -ая, -ое тарабаган; **нечёсанные козы** тарабаган эчкилер

НЕЧЁСТНЫЙ, -ая, -ое чындык эмес, ак-чек эмес; **нечестный ответ** чындык эмес кару; **нечестный в деньгах** акчага ак-чек эмес

НЁЧЕТ м. экиге үлелбес, экиге үлел болбос

НЕЧЁТКИЙ, -ая, -ое чокым эмес, јарт эмес; **нечёткий ответ** чокым эмес каруу; **нечёткое объяснение** јарт эмес јартамал

НЕЧЁТНЫЙ, -ая, -ое экиге үлелбес тоо; **три, пять, семь являются нечётными числами** үч, беш, јети экиге үлелбес тоолор болуп јат

НЕЧИСТОПЛОТНЫЙ

НЕЧИСТОПЛОТНЫЙ, -ая, -ое 1. (не соблюдающий чистоту тела и жилья) ару-чек эмес, шалыр; **нечистоплотный ученик** шалыр үренчик; 2. (неразборчивый в средствах для достижения какой-л. цели) ак-чек эмес, ару эмес; **нечистоплотный человек** ак-чек эмес киж

НЕЧИСТОТА́ ж. 1. кир; здесь всюду нечистота мында бастыра јерде кир; 2. только мн. (отбросы, помои) сүрее, сүрее-чөп; **нечистоты вывозят каждый день** сүрее-чөпти кажы ла кун чыгара апарып јат

НЕЧИСТЫЙ, -ая, -ое 1. (запачканный, грязный) ару эмес, кирлү; **нечистая посуда** кирлү айак-казан; 2. (с примесью чего-л.) кожулмакту; **нечистая шерсть** кожулмакту түк; **собака нечистой породы** кожулмак укту ийт; 3. (о звуках речи, произношении и т.п.) ару эмес, јарт эмес, чокым эмес; **нечистое произношение согласных звуков** туйук табыштарды ару эмес айдып турганы; 4. разг. (сделанный недостаточно тщательно) чокым эмес, јастыра; **эксперимент получился нечистым** эксперимент чокым эмес болгон; 5. (порочный) кинчектү, јаман; 6. (нечестный) ак-чек эмес, төгүн, төгүндү; **нечестная игра** төгүндү ойын; 7. (греховный) јарабас, кинчектү; **греховная пища** јарабас курсак; 8. (связанный со злым духом, колдовством и т.п.) көрмөстү, тармалу

НЕЧУВСТВИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. алдырышпас, сеспес, сезип болбос; это растение нечувствительно к холоду бу өзүм соок сеспес; 2. (неотзывчивый, равнодушный) керекке албас, керектебес, сеспес, сезип болбос

НЕЧУТКИЙ, -ая, -ое 1. сеспес; **нечуткие пальцы** (неме) сеспес сабарлар; 2. (бездушный, неотзывчивый) килебес, килеерин билбес, киленкей эмес

НЕШИРОКИЙ, -ая, -ое јалбак эмес, элбек эмес, чичке; **неширокая река** јалбак эмес суу; **неширокая дорога** чичке јол

НЕСШУТОЧНЫЙ, -ая, -ое ойын эмес; **несшуточное дело** ойын эмес керек

НЕЩА́ДНО нареч. 1. күүн-кайрал јок, күүн-кайрал јоктон; **нещадно мстить** күүн-кайрал јок оштөб; 2. коркышту, өткүре; **солнце нещадно палит** кун коркышту кызыдып јат

НЕЩА́ДНЫЙ, -ая, -ое 1. (беспощадный, безжалостный) күүн-кайрал јок, казыр, кату; 2. (очень сильный, чрезмерный по силе своего проявления) күүн-кайрал; **нещадная месть** күүн-кайрал јок оштөш; 3. коркышту; **нещадный мороз** коркышту соок

НЕЯ́ВКА ж. келбегени, келбей калганы; **наказать за неявку на собрание коллектива** өмөликтин јуунына келбегени учун кату каруузына тургузар

НЕЯ́РКИЙ, -ая, -ое јарык эмес; **неяркий цвет платка** арчуулдын јарык эмес өни

НЕЯ́СНЫЙ, -ая, -ое 1. (неотчётливо видимый) јарт эмес, билдирбес; **неясные очертания гор** кырлардын јарт эмес сомдоры; 2. (неотчётливо слышимый) јарт эмес; **неясные шорохи** јарт эмес шылырттар; 3. (неопределённый, смутный) јарт эмес; **неясное предчувствие** јарт эмес сезим; 4. (непонятный) јарт эмес; **неясные обстоятельства** јарт эмес айалгалар

НИГДЁ́ мест. (с последующим отрицанием) кайда да; **покоя нигде нет** кайда да амыр јок

НИГИЛІ́ЗМ м. нигилизм

НИГИЛІ́СТ м. и **НИГИЛІ́СТКА** ж. нигилист

НИГИЛИСТІ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое; **НИГИЛІ́СТСКИЙ**, -ая, -ое нигилист; **нигилистический взгляд** нигилист көрүм-шүүлте

НИ́ЖЕ нареч. төмөн, алдында; **об этом будет сказано ниже** ол керегинде алдында айдылар; **ниже дан рисунок** төмөн јурук берилген

НИЗКИЙ

НИЖЕПОДПИСАВШИЙСЯ, -аяся, -еся *книжн.* төмөн кол салган; **нижеподписавшиеся люди** төмөн кол салган улус

НИЖЕСКАЗАННЫЙ, -ая, -ое төмөн айдылган; **в нижеказанном предложении** төмөн айдылган эрмекте

НИЖЕСЛЕДУЮЩИЙ, -ая, -ое кийинде барып жаткан, төмөн барып жаткан; **нижеследующая мысль подтверждает данную мысль** кийинде барып жаткан шүүлте бу шүүлтени керелеп жат

НИЖЕСТОЯЩИЙ, -ая, -ое жабыс турган, алдында турган, төмөн турган; **нижестоящий сотрудник** жабыс турган ишчи

НИЖЕУКАЗАННЫЙ, -ая, -ое төмөн көргүзилген, төмөн темдектелген; **нижеуказанный пример** төмөн көргүзилген темдек; **нижеуказанное имя** төмөн темдектелген ат

НИЖНИЙ, -ая, -ее **1.** (*находящийся, расположенный внизу*) алдындагы; **нижний этаж** алдындагы этаж; **нижнее место** алдындагы жер; **2.** (*расположенный ближе к устью реки*) алдындагы; **нижнее течение** алдындагы агын; **3.** (*надеваемый под платье или непосредственно на тело*) ич, ичинен кийер; **нижнее бельё** ич кийим; **4.** (*образующий низший предел диапазона голоса или музыкального инструмента*) алдындагы; **нижние ноты** алдындагы ноталар

НИЗ **1 м.** **1.** *разг. (часть предмета, ближайшая к земле)* төс; **низ дома** туранын төзи; **2.** *разг. (нижняя часть, сторона в отличие от верха)* алды, алды жаны; **низ крыльев белый** канаттардын алды ак; **3.** (*внутренняя, нелицевая часть*) ичи, ич жаны; **низ ткани** бөстин ич жаны; **4.** *разг. (низовье реки)* (суунын) алдыгы жаны; (суунын) алды жаны (суунын) жабыстай аккан жаны; **низ Катуня** Кадыннын алдыгы жаны **5.** *только мн.; прост.* жабыстай жерде, алдында, алды жанында; **в низах стоял туман** жабыстай жерде туман турган; **6.** (*низшие, непривилегированные слои населения*) тегин улус; **он взял невестку**

из низов ол келинди тегин улустан алган; **7.** *только мн. (ноты, нижние звуки)* алдында, алдындагы; **брать низы** алдында ноталарды алар

НИЗ, НИС **II** *приставка (обозначает направленность движения, действия вниз); низвергнуть* антарып койор; **ниспадать** төмөн түжүп калар

НИЗАТЬ *несов.* тизер (тис-); **низать бусы** жинжи тизер

НИЗВЕРГНУТЬ *сов.* **1.** түжүрө чачып салар (чачып сал-); **низвергнул врага с моста в воду** оштүни күрдөн суу жаар түжүрө чачып ийген; **2.** антарып салар (антарып сал-); **низвергнуть монархию** монархияны антарып ийер

НИЗВЕРГНУТЬСЯ *сов.* **1.** антарылып калар (антарылып кал-); **дуб низвергнулся** дуб антарылып калган; **2.** түжүп калар (түжүп кал-); **авторитет низвергнулся** тоомжызы түжүп калган

НИЗИНА *жс.* жабыс жер; **правый берег реки гористый, а слева низина** суунын он жаарды кырланду, а сол жанында жабыс жер

НИЗИННЫЙ, -ая, -ое жабыс жердин; **низинные луга** жабыс жердин жалаңдары

НИЗКИЙ, -ая, -ое **1.** (*малый по высоте, росту*) жабыс, бийик эмес; **низкий стол** жабыс стол; **низкий каблук** бийик эмес каблук; **2.** (*небольшой, узкий*) чичке, жабыс; **низкий лоб** чичке мандай; **3.** (*небольшая высота*) жабыс; **низкий потолок** жабыс потолок; **низкие облака** жабыс булуттар; **4.** (*небольшой, незначительный по количеству, силе и т.п.*) жабыс; **низкая температура** жабыс температура; **низкие цены** жабыс баалар; **низкий уровень знаний** билгирлердин жабыс кеми; **5.** (*неудовлетворительный по качеству, плохой*) жабыс, коомой; **низкий сорт бумаги** чаазыннын жабыс сортты; **6.** (*бесчестный, подлый; безнравственный*) жабыс күүндү, коомой; **низкий человек** жабыс күүндү кижги; **7.** (*лишённый духовности, возвышенного содержания; мелкий, обыденный*) жабыс;

НИЗКО

низкие интересы јабыс јилбўлер; **8.** *только полн. (не принадлежащий к привилегированному слою)* јабыс; **низкое звание** јабыс јамы; **9.** *(простонародный – о языке, стиле и т.п.)* јабыс; **низкий стиль** јабыс мар; **10.** *(о звуке, голосе)* јабыс; **низкие ноты** јабыс ноталар

НИЗКО *нареч.* јабыс; **поставить низко** јабыс тургузып салар

НИЗКОВОЛЬТНЫЙ, -ая, -ое јабыс вольтту

НИЗКООПЛАЧИВАЕМЫЙ, -ая, -ое јабыс тўлўлип турган; **низкооплачиваемая работа** јабыс тўлўлип турган иш

НИЗКОРОСЛЫЙ, -ая, -ое јабыс сынду; **низкорослый человек** јабыс сынду киж

НИЗКОСОРТНЫЙ, -ая, -ое јабыс сортту; **низкосортное яблоко** јабыс сорту алама

НИЗЛАГАТЬ *несов. см. низложить*

НИЗЛАГАТЬСЯ *несов.* антарылар (антарыл-); **правительство низлагается** башкару антарылып јат

НИЗЛОЖИТЬ *сов.* антарып салар (антарып сал-); **низложить правительство** башкаруны антарып ийер

НИЗМЕННОСТЬ *ж.* тўс јер; **заливные низменности** суу алып турган тўс јерлер

НИЗМЕННЫЙ I, -ая, -ое (*расположенный ниже окружающей местности*) јабыс; **низменный берег реки** суунын јабыс јарады

НИЗМЕННЫЙ II, -ая, -ое (*подлый, бесчестный, безнравственный*) киж кўўн јок, јаман; **низменные мысли** јаман санаалар

НИЗОВОЙ, -ая, -ое **1.** (*находящийся в нижней части чего-л.*) тўмўнги, алдындагы; **низовая тропа** тўмўнги орык јол; **низовые города** тўмўнги калалар; **2.** (*происходящий в нижней части чего-л.*) јабыста болуп турган, јабыстан келген; **низовой ветер** јабыста болуп турган салкын; **3.** (*живущий в низовье*) тўмўнги, алдын-

дагы, јабыста јадып турган, јабыс јерде јадып турган; **низовые люди** тўмўнги улус; **4.** (*непосредственно связанный с низами общества и т.п.*) тегин; **низовой человек** тегин киж; **5.** (*о нотах, звуках*) јабыс; **низовая нота** јабыс нота

НИЗОВЬЕ *с.* суунын алтыгы јаны; **они жили в низовье** олор суунын алтыгы јанында јаткан

НИЗОК *м.* **1.** (*нижняя часть чего-л.*) алды јаны; **низок шкафа** шкафтын алды јаны; **2.** *разг. (магазин, пивная и т.п. в нижнем, подвальном этаже здания)* низок; **в низке было много народу** низокто кўп улус болгон

НИКАКОЙ, -ая, -ое *мест.* кандый да; **никакого внимания** кандый да ајару јок

НИКЕЛЬ *м.; хим.* никель

НИКЛЫЙ, -ая, -ое чалдыккан, чалдыгып калган; **букет был уже никлым** букет чалдыгып калган болгон

НИКНУТЬ *несов.* **1.** (*склоняться, пригибаться – о растениях*) энчейер (энчей-), ээлер (ээл-); **деревья никнут** агаштар ээлип јат; **2.** чалдыгар (чалдык-); **цветы никли от жары** чечектер изўнен чалдыгып турган; **люди никли от солнца** кўннин изў тийижине улус чалдыгып турган; **3.** (*становиться менее сильным, крепким, энергичным*) чыгар (чык-); **никнут силы спортсмена** спортсменнин кўчи чыгып јат

НИКОТИН *м.* никотин; **отравиться никотином** никотинле корондолор

НИКОТИННЫЙ, -ая, -ое и **НИКОТИНОВЫЙ**, -ая, -ое никотин, никотиннин; **никотиновый запах** никотиннин јыды, **никотиновый дым** никотин ыш

НИКТО *мест.* (*с глаголами отрицания, с частицей эмес*) кем де; **никто не приходил** кем де келбеген; **Кто трогал? – Никто** Кем беришкен? – Кем де эмес

НИКУДЫШНЫЙ, -ая, -ое эш керек јок, неге де јарабас; **никудышная лодка** эш керек јок кеме; **никудышное дело** неге де јарабас керек

НОВОВВЕДЕНИЕ

НИКЧЁМНЫЙ, -ая, -ое керек жок, кереги жок; **никчёмная работа** керек жок иш

НИМА́ЛО нареч. эмеш те, кичинек те, бир де; **нимало не смутился** эмеш те кемзинбеди

НИОТКУ́ДА нареч. кайдан да; **вестей нет ниоткуда** кайдан да солундар жок

НИСКО́ЛЬКО нареч. (с глаголами отрицания, с частицей эмес) бир де, бир де; **нисколько не обидел** бир де ачындырбаган; **нисколько не интересно** бир де жилбилү эмес

НИСПАДА́ТЬ несов. тўжер (тўш-); **солнечный луч ниспадал на землю** кўнин чогы јерге тўжўп турган; (об одежде и т.п.) тўжер, калбандаар (калбанда-); **локоны ниспадали на плечи** быјыраш чачтар ийиндерге тўшкен

НИСХОДЯ́ЩИЙ, -ая, -ее 1. (убывающий, понижающийся) астап барааткан, астап турган, јабызап турган, јабызап барааткан; **наводнение было уже нисходящим** чайык јабызап барааткан болгон; 2. лингв. јабызаган, јабызап турган; **нисходящая интонация** јабызап турган ўн

НИ́ТКА ж. 1. учук; **капроновая нитка** капрон учук; 2. только мн. (изделие для продажи) учуктар; **надо купить нитки** учуктар садып алар керек; 3. (то, что имеет волосовидную форму) учук; **нитки дождя** јааштын учуктары; 4. (то, что проложено в виде длинной линии) учук; **нитка железной дороги** темир јолдын учугы; ♦ **ни одной сухой нитки не осталось** јаашка өткўре өдўп калар

НИ́ТОЧНЫЙ, -ая, -ое учуктын, учук эдер, учук эдип турган; **ниточная фабрика** учук эдер фабрика

НИТЧАТЫ́Й, -ая, -ое 1. см. нитяной; 2. (похожий на нить) учукка тўней; **нитчатые черви** учукка тўней курттар

НИТЯНО́Й, -ая, -ое учуктан эткен, учуктан эдилген; **нитяной пояс** учуктан эткен кур

НИЧЕ́Й, -ья, -ьё кемнин де эмес

НИЧКО́М нареч. кўнкөрө; **лечь ничком** кўнкөрө јадып алар

НИЧТО́ мест. (с глаголами отрицания, частицей эмес) не де; **ничто его не волнует** не де оны санааркатпай јат; **это ему ничто** ол ого не де эмес

НИЧТО́ЖЕСТВО с. 1. (крайняя незначительность, неразвитость, бессодержательность – о явлениях духовной и социальной жизни человека) бир де учур жок, бир де учур жок болоры, не де аайы жок јаман болоры; **ничтожество мыслей** шўўлтелердин бир де учур жок болгоны; 2. (ничтожный, мелкий – о человеке) сўрекей коомой, алары жок коомой, јескимчилү; **с таким ничтожеством не хочется даже разговаривать** андый алары жок коомой кижиле куучындажар да кўўни келбес

НИЩА́ТЬ несов. 1. (беднеть) тўреер (тўре-), јоксыраар (јоксыра-); **при таком положении труженик всегда нищает** мындый айалгада ишмечки јаантайын тўреп јат; 2. (оскудевать, приходит в упадок) кунураар (кунура-); **земля на полях постепенно нищала** јаландарда јер араайынан кунурап турган

НОВЕ́ЙШИЙ, -ая, -ее сырагай јангы, јангыдан јангы; **новейшая техника** сырагай јангы техника; **новейшее пальто** јангыдан јангы тон

НОВЕ́ЛЛА I ж. (короткий рассказ) новелла

НОВЕ́ЛЛА II ж. (позднейшее дополнение к какому-л. своду законов, уставу и т.п.) новелла

НОВЕЛЛІ́СТ м. новелла бичиир кизи

НОВОБРА́НЕЦ м. черүге јангы келген уул

НОВОБРА́ЧНЫЙ м. јангы айылду болгон кизи

НОВОВВЕ́ДЕНИЕ с. јангы кийдирилип турганы, јангы кийдирилип турган неме; **нововведение правил** ээжилер јангы кийдирилип турганы; **радоваться нововведению** кийдирилип турган немеге сўўнер

НОВОГОДНИЙ

НОВОГО́ДНИЙ, -ая, -ее жаңы жылдын; **новогодний вечер** жаңы жылдын энири

НОВОИСПЕЧЁННЫЙ, -ая, -ое *шутл.* (только что ставший кем-л.) жаңы ла болгон; **новоиспечённые курсанты** жаңы ла болгон курсант

НОВОЛУ́НИЕ с. айдын жаңырганы, айдын жаңызы; **святать в новолуние** ай жаңызында кудалаар

НОВОРОЖДЁННЫЙ, -ая, -ое 1. жаңы чыккан; **новорождённый ребёнок** жаңы чыккан бала; 2. в знач. сущ. **новорождённый** м. и **новорождённая** жс. жаңы чыккан бала; (*про мальчика*) жаңы чыккан уул бала; (*про девочку*) жаңы чыккан кыс бала

НОВО́СТЬ жс. солун; **последняя новость** калганчы солун; **неприятные новости** коомой солундар

НОВШЕСТВО с. жаңырту; **внедрение новшеств** жаңыртуларды кийдирери

НОВЫ́Й, -ая, -ое жаңы; **новое лекарство** жаңы эм

НОВЬ жс. сүрбеген жер, кыралабаган жер, солок; **распахивать новь** солокты сүрер; **новь протянулась на многие километры** сүрбеген жер канча километрге чөйлип барган

НОГÁ жс. бут; **большая нога** жаан бут
НОГÁЙСКИЙ, -ая, -ое ногай, ногайдын, ногайлардын; **ногайский язык** ногай тил; **по ногайскому обычаю** ногайлардын жаңыла

НОГÁЙЦЫ мн. ногайлар; **нога́ец** м. ногай эр кижги, ногай укту эр кижги; **нога́йка** жс. ногай үй кижги, ногай укту үй кижги

НОГОТЬ м. тырмак; **сломался ноготь** тырмак сынып калган

НОЖ м. бычак; **острый нож** курч бычак

НОЖЕВО́Й, -ая, -ое бычактын; **ножевое ранение** бычактын шырказы

НОЖНИЦЫ только мн. кайчы

НОЖНО́Й, -ая, -ое 1. буттын; бут арчыыр; **ножная тряпка** бут арчыыр бөс; 2. (*приводимый в действие ногами*) бутла,

буттын; **ножная швейная машина** бутла көктөнөр машина

НОЖНЫ только мн. кын; **ножны для кинжала** бычактын кыны

НОЖО́ВКА жс. колкирее

НОЗДРЯ́ жс. тумчуктын үйди

НО́НСЕНС м. нонсенс, учуры жок неме, кайкамчылуу неме, кайкамжык неме; **его неявка – нонсенс** ол келбей калары – нонсенс

НОРА́ жс. ичеген (ичеен); **нора сурка** тарбаганнын ичегени

НО́РКА жс. (*пушной зверёк*) норка; **норка питается рыбой и мясом** норка балыккла, этле азыранып жат

НО́РКОВЫ́Й, -ая, -ое норка; **норковая шуба** норка тон

НО́РМА жс. 1. обычно мн. ээжи, аай, аайы; **соблюдать нормы литературного языка** литературный тилдин ээжилерин бүдүрер; **нарушить нормы поведения** тудунатан аайды бузар; 2. (*установленная мера, размер чего-л.; средняя величина чего-л.*) кемжү, кемжип койгоны; **месячная норма выпадения дождей** жааш жаарынын бир ай кемжүзи; **перевыполнить норму** кемжип койгонын ажыра бүдүрүп койор; ♦ **прийти (войти) в норму** аайланар, аайлу болуп калар

НОРМАЛИЗА́ЦИЯ жс. аайланары, аайлу болуп турганы ондолгоны, ондолып калары; **нормализация обстановки** айалганын аайланары; **нормализация снабжения продуктами** аш-курсакла жеткилдееринин аайланып турганы

НОРМАЛИЗОВА́ТЬ сов., несов. аайландырып салар (аайландырып сал-) аайландыраар (аайландыр-); **нормализовать семейные отношения** биледеги айалганы аайландырып салар

НОРМАЛИЗОВА́ТЬСЯ сов., несов. аайланып калар (аайланып кал-), аайланар (аайлан-), ондолып калар (ондолып кал-) ондолор (ондол-)

НЫРЯТЬ

НОРМИРОВАННЫЙ, -ая, -ое кемјип салган, кемјилген; **нормированное питание** кемјилген ажаныш

НОРМИРОВАТЬ сов., несов. кемјүлөп салар (кемјүлөп сал-), кемјип салар (кемјип сал-), кемјүлөер (кемјүле-), кемјиир (кемји-); **нормировать оплату труда** ишти төлөөрин кемјип койор

НОРМИРОВАТЬСЯ несов. кемјилер (кемјил-); **нормировалось снабжение продуктами** аш-курсакла јеткилдееери кемјилип турган

НОРОВИТЬ несов. јүткиир (јүтки-), албаданар (албадан-); **конь норовил свернуть в лес** ат агаш аразы јаар бурыларга јүткип турган

НОС м. тумчук; **большой нос** јаан тумчук; **нос судна** керептин тумчугы; **сапоги с острым носом** курч тумчукту сопоктор

НОСАТЫЙ, -ая, -ое 1. разг. јаан тумчукту; **носатый молодой человек** јаан тумчукту јиит кижиге; 2. (в составе зоологических названий) јаан тумчукту; **носатые обезьяны** јаан тумчукту кижиге-кийиктер

НОСКИ мн. носоктор

НОСОВОЙ, -ая, -ое 1. тумчуктын; **носочная перегородка** тумчуктын конжооры; 2. тумчук; **носочная часть яхты** яхтанын тумчук јаны; 3. лингв. тумчуктын; **носочные согласные** тумчуктын туйук табыштары

НОЧЕВАТЬ несов. конор (кон-); **ночевать у друзей** нөкөрлөрдө конор

НОЧЁВКА ж. конуш; **ночёвка в лесу** агаш аразында конуш

НОЧЛЁГ м. конотон јер; **найти ночлег** конотон јер табып алар

НОЧНОЙ, -ая, -ое 1. (такой, который бывает ночью) туннин, тун, тундеги; **ночное время** туннин ойи; 2. (происходящий, совершающийся или работающий, действующий ночью) тундеги, тун; **ночная работа** тундеги иш; **ночное путешествие** тун јорык; 3. (предназначенный для использования ночью) тунде (кийер, тузаланар, о.ö.); **ночная рубашка** тунде кийетен

чамча; **ночной столик** тунде тузаланар стол; 4. (бодрствующий, действующий ночью – о животных) тун, тунде јүрер; (о летающем) тунде учар; **ночная бабочка** тун көбөлөк; **ночная птица** тунде учар куш

НОЧЬ ж. тун; **тёмная ночь** карануй тун

НОЧЬЮ нареч. тунде; **ночью здесь холодно** тунде мында соок

НОША ж. јук, артынчак; **тяжёлая ноша** уур јук

НОШЕННЫЙ, -ая, -ое кийип койгон, кийип салган; **ношеное пальто** кийип койгон тон

ПРАВОУЧЕНИЕ с. үредү сөс, үредип айтканы (айдары); **сын не терпел правочений отца** адазынын үредип айтканын уулы јаратпайтан; **правочение в басне** баснядагы үредү сөс

ПРАВСТВЕННЫЙ, -ая, -ое бийик күүндү, бийик күүн-јанду; **правственные взгляды** бийик күүндү көрүм-шүүлте; **правственный человек** бийик күүндү кижиге; **правственное отношение к женщине** үй кижиге бийик күүн-јанду болгоны

НУДНЫЙ, -ая, -ое 1. (вызывающий скуку, надоедливый) кунукчылду, јилбилү эмес, чаптык; **нудная работа** кунукчылду иш; 2. (не сильный, но затяжной) тымзаан, јыду; **нудный дождь** тымзаан јааш

НУЖНЫЙ, -ая, -ое керектү; **нужный человек** керектү кижиге

НЫНЧЕ нареч.; разг. 1. (сегодня) бүгүн; **нынче суббота** бүгүн суббот; 2. (в настоящее время, теперь) тургуза өйдө, эмди; **нынче у нас осень** тургуза өйдө бисте күс; 3. (в этом, текущем году) быјыл; **нынче зима будет тёплая** быјыл кыш јылу болор

НЫРНУТЬ сов. см. нырять

НЫРЯТЬ несов. 1. (погружаться в воду с головой) чөңүре кирер (кир-); **люблю нырять** чөңүре кирерге сүүп јадым; 2. (быстро спуститься вниз) тўже конор (тўже кон-); **тропинка нырjala в**

НЫТИК

ущелье орык јол капчалга тўже конгон; **3.** кире конор (кире кон-); **машина ныряет в лес** машина агаш аразына кире конот; **нырнуть в толпу** улустын ортозына кире конор

НЬТИК м. јаантайын комыдап (сыктап, калактап) јўрер киж; **от этого нытика я устал** бу јаантайын комыдап јўрер кижинен мен арып калдым

НЬТЬ несов. **1.** сыстаар (сыста-); **начала нить рана** шырка сыстап баштаган; **сердце ноет** јўрек сыстап јат; **2. разг. (надоедливо жаловаться на что-л.)** сыктаар (сыкта-), калактаар (калакта-), комыдаар (комыда-); **тебе не стыдно нить** сыктаарга сего уйатту эмес пе; **3. (издавать тягучие, унылые звуки – о музыкальных инструментах)** сыктаар, јайнаар (јайна-); **ныли скрипки** скрипкалар сыктап турган; **4. (издавать тягучие, унылые звуки – о ветре, пуле)** сыылаар (сыыла-), сыгырар (сыгыр-); **ветер ноет в трубе** трубада салкын сыылайт

НЬТЬЁ с. **1.** сыташ, сыстап турганы; **нитьё зубов** тиштердин сыстажы; **нитьё в плече** ийиндеринде сыстап турганы; **2.** сыташ, комыдаш, калакташ, сыктап турганы, комыдап турганы, калактап

турганы; **надоело её нитьё по поводу зарплаты** ишјал аайынча онын сыктажы чаптык болды; **3.** сыылаш, сыылап турганы; **нитьё летящих пуль** учуп брааткан октордын сыылажы

НЮА́НС м. **1.** (*тонкое различие в цвете, звуке и т.п.*) нюанс, билдирер-билдирбес башказы, билдирер-билдирбес башка бары; **нюанс в окраске двух стен** эки стененин будугында билдирер-билдирбес башка бары; **нюансы характера** кылык-јаннын нюанстары; **2.** (*мелкая подробность чего-л., тонкость*) нюанс; **понимать нюансы** рассказа куучыннын нюанстарын ондоп турар

НЮ́ХАТЬ несов. јытаар (јыта-); **нюхать цветы** чечектерди јытаар; ♦ **пороху не нюхал** (*не быть на войне, не воевать*) јуулашпаган, јууда болбогон

НЯ́НЧИТЬ несов. бала алар (ал-); **нянчить внучат** балазынын балдарын алар; **она нянчила её детей** ол онын балдарын алган

НЯ́НЯ ж. бала алгыш, бала алар (кўдер) киж; **они долго искали няню** олоор бала алар кижини узак бедиреген; **устроиться на работу няней** бала алгыш болуп ишке кирип алар

О

О I (ОБ, ОБО) *предлог* **1.** *с вин.п.; при обозначении соприкосновения, столкновения передаётся афф. дат.-напр. п. -га (-ге), -ка (-ке); споткнуться о кочку* төнөзөккө бүдүриле берер; **опереться на руку** колго тайанып алар; **2.** *с предл. п. (относительно кого-чего-л.)* керегинде; **думать об этом** ол керегинде сананар; **обо мне** мен керегинде; **3.** *с предл. п.; при обозначении числа однородных частей передаётся афф. обладания* -ду (-дү), -ту (-тү), -лу (-лү); **стол о трёх ножках** үч бутту стол; ♦ **бок о бок:** 1) јуук, коштой; 2) кожо

О II *межд. о!*; **О, мой Алтай!** О, менин Алтайым!

ОАЗИС *м.* оазис (ээн чөлдө өзүмде, суулу јер); **оазисы Сахары** Сахаранын оазистери

ОБ (ОБО) *предлог* *см.* **О I**

ОБА *м. и с. (обе ж.) числ. колич.* экилези; эки; **оба пришли** экилези келген; **обеими руками** эки колло, эки колдоп; ♦ **смотреть в оба** ајарынып (ајыктанып) јүрер

ОБАГРЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** кызарып калган; **обагрненное небо** кызарып калган тенери; **2.** кызарта уймалып калган; **обагрненный кровью снег** канла кызарта уймалып калган кар

ОБАГРІТЬ *сов. кого-что* **1.** (окрасить в багровый цвет) кызартып ийер (кызартып ий-), кызартып салар (кызартып сал-); **лучи солнца обагрили небо** күннин чокторы тенерини кызартып ийди; **2.** (окровавить) кызарта уймап салар (уймап сал-); (канла), кандап салар (кандап сал-); **обагрить снег кровью** карды канла кызарта уймап салар; ♦ **обагрить руки кровью** кижии өлтүрүп салар

ОБАГРІТЬСЯ *сов.* **1.** (окраситься в багровый цвет) кызарып калар (кызарып кал-); **облака обагрились** булуттар кызарып калды; **2.** (окровавиться) кызарта уй-

малып калар (канга), кандалып калар (кандалып кал-); **бинты обагрились от крови** тангышкактар кандалып калган

ОБАГРЯТЬ *несов. см. обагрить*

ОБАГРЯТЬСЯ *несов. см. обагриться*

ОБАЛДЕВАТЬ *несов.; разг. см. обалдеть*

ОБАЛДЕЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* **1.** алан кайкаган (кайкап турган); **обалделый вид** алан кайкаган бүдүш; **2.** тенексү болуп калган; јүүлип калган; **обалделый от шума** табыштан јүүлип калган

ОБАЛДЕТЬ *сов.; разг.* **1.** (испытать восхищение, восторг) алан кайкап калар (кайкап кал-); **обалдеть от увиденного** көргөнүнөн алан кайкап калар; **2.** (потерять способность соображать, отупеть, одуреть) сананар аргазын јылытып ийер (јылытып ий-), сананар аргазын јылытып салар (јылытып сал-), јүүле берер (јүүле бер-); **обалдеть от работы** иштен јүүле берер

ОБАНКРОТИТЬСЯ *сов.* **1.** банкрот болуп калар (болуп кал-), акча јок артып калар (артып кал-); јоксырап калар (јоксырап кал-); **предприниматель обанкротился** аргачы банкрот болуп калды; **2.** *перен.* банкрот болуп калар, күчин јылытып салар (јылытып сал-); **политическая партия обанкротилась** политикалык партия банкрот болуп калган

ОБАЯНИЕ *с.* кеберкеги, јаражы; **обаяние женщины** үй кижинин кеберкеги

ОБАЯТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кеберкеги, кеберкек болгоны, јаражы, јараш болгоны; **обаятельность женщин** үй улустын јараш болгоны

ОБАЯТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кеберкек, јараш; **обаятельный человек** кеберкек кижии

ОБВАЛ

ОБВА́Л *м.* 1. жемирилери, жемирилгени; **обвал земли** јердин жемирилгени; 2. көчкө, көчкөлөнгөни; **снежный обвал** кардын көчкөлөнгөни; 3. *фин.* баазы түшкени (*кенетийин ле тыг*); **обвал валюты** валютанын баазы түшкени

ОБВА́ЛИВАТЬ I *несов. см. обваля́ть*

ОБВА́ЛИВАТЬ II *несов. см. обваля́ть*

ОБВА́ЛИВАТЬСЯ I *несов. см. обваля́ться*

ОБВА́ЛИВАТЬСЯ II *несов. см. обваля́ть*

ОБВА́ЛИСТЫЙ, -ая, -ое жемирилип турар; **обвалистый берег** жемирилип турар жарат

ОБВАЛÍТЬ *сов. что 1. (обрушить)* жемирип салар (жемирип сал-); **обвалить ограду** чеденди жемирип салар; 2. (*закрывать*) жабып салар (жабып сал-); **обвалить проход камнями** өдөтөн јерди таштарла жабып салар; 3. *фин.* түжүрип салар (түжүрип сал-); **обвалить рынок ценных бумаг** баалу чаазындардын рыногын түжүрип салар

ОБВАЛÍТЬСЯ *сов.* жемирилип калар (жемирилип кал-); (*отпасть*) кодорылып калар (кодорылып кал-); **крыша дома обвалилась** туранын жабынтызы жемирилип калды; **штукатурка обвалилась** шыбанты кодорылып калды

ОБВА́ЛКА *ж.; спец.* шылыыры; **обвалка туши овцы** койдын эдин шылыыры

ОБВАЛОВА́НИЕ *с.; спец.* јер уруп тыныдары (*суу аларынан корулап, сууны токтодорго ло о.ө. учуралдарда*); **обвалование берега** жаратты јер уруп тыныдары

ОБВАЛО́ВАННЫЙ, -ая, -ое *спец.* јер уруп тыныткан (тыныдып салган); **обвалованный берег** јер уруп тыныткан жарат

ОБВАЛОВА́ТЬ *сов.; спец.* јер уруп тыныдып салар (тыныдып сал-), јер уруп тыныдып койор (тыныдып кой-); **обваловать дамбу** дамбаны јер уруп тыныдып салар

ОБВА́ЛЯННЫЙ, -ая, -ое уймаган; **обвалянная в муке рыба** кулурга уймаган балык

ОБВАЛЯ́ТЬ *сов. кого-что в чём* уймап салар (уймап сал-); **обвалить рыбу в муке** балыкты кулурга уймап салар

ОБВАЛЯ́ТЬСЯ *сов.* уйманып алар (уйманып ал-); **обвалиться в грязи** балкашка уйманып алар

ОБВА́РЕННЫЙ, -ая, -ое 1. изү суула урган; **обваренные помидоры** изү суула урган помидорлор; 2. изү сууга (бууга) өртөлгөн; **обваренный палец** изү сууга өртөлгөн сабар

ОБВА́РИВАТЬ *несов. см. обварíть*

ОБВА́РИВАТЬСЯ *несов. см. обварíться*

ОБВАРÍТЬ *сов. кого-что 1.* изү суула уруп ийер (уруп ий-); **обварить сосиски** сосискаларды изү суула уруп ийер; 2. өртөп алар (өртөп ал-) (*изү суула*); **обварить руку кипятком** колды изү суула өртөп алар

ОБВАРÍТЬСЯ *сов.* өртөнип алар (өртөнип ал-)

ОБВЕВА́ТЬ *несов. см. обве́ять*

ОБВЕ́ИВАТЬ *несов. см. обве́ять*

ОБВЕ́НЧАННЫЙ, -ая, -ое серкпенин јангыла алышкан; **обвенчанные молодожены** серкпенин јангыла алышкан јииттер

ОБВЕНЧА́ТЬ *сов. кого; церк.* серкпенин јангыла алыштырып салар (алыштырып сал-)

ОБВЕНЧА́ТЬСЯ *сов.; церк.* серкпенин јангыла алыжып алар (алыжып ал-)

ОБВЕРНУ́ТЬ *сов.; разг.* ороп салар (ороп сал-); **обвернуть книгу в газету** бичикти газетке ороп салар

ОБВЕ́С *м.* 1. јетире бескелебези (*јастырып эмезе төгүнден*); 2. *спец.* (*то, чем обвешено; занавеска*) обвес; **обвес рубки** рубканын обвези; 3. *спец.* (*элемент тю-*

ОБВЕТШАТЬ

нинга *автомобиля*) обвес; **обвес на ниву** нивага эткен обвес

ОБВЭСИТЬ I *сов. кого* јетире бескелеп салбас (бескелеп салба-), төгүндөп бескелеп салар (бескелеп сал-); **обвесить на сто грамм** јүс граммга јетире бескелеп салбас

ОБВЭСИТЬ II *сов.* бастыра бойына илип салар (илип сал-); **обвесить ёлку мишурой** мишураны чибинин бастыра бойына илип салар

ОБВЭСИТЬСЯ I *сов.; разг. (ошибиться при взвешивании)* јастыра бескелеп салар (бескелеп сал-)

ОБВЭСИТЬСЯ II *сов.; разг.* илип алар (илип ал-) (*бастыра бойына*); **она вся обвесилась золотом** ол бастыра бойына алтын илип алган

ОБВЕСТИ́ *сов.* **1.** *кого (вокруг чего-л.)* эбире апарып келер (апарып кел-); **обвести вокруг дома** тураны эбире апарып келер; **2.** *көрүп ийер (көрүп ий-)* (*айландыра, эбире*); **обвести глазами вокруг** айландыра көрүп ийер; **3.** *чем (очертить)* чийүлеп салар (чийүлеп сал-), эбире чийүле тартып салар (тартып сал-); **обвести буквы по точкам** точкаларла таныкты эбире чийүле тартып салар; **4.** *что (сделать ограду)* чедендеп салар (чедендеп сал-), манап салар (манап сал-); **5.** *кого-что; спорт.* эбирип өдө берер (өдө бер-); **обвести игрока другой команды** өскө команданын ойноочызын эбирип өдө берер; **♦ обвести вокруг пальца** төгүндөп салар

ОБВЕТРЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*подвергшийся воздействию ветра*) салкынга соктырткан; (*разрушенный ветром*) салкынга жемирилип калган; **обветренные скалы** салкынга жемирилип калган кайа таштар; **2.** (*огрубевший*) салкынга кату болуп калган; (*шершавый*) салкынга кодырлу болуп калган; **обветренное лицо** салкынга карарып калган јүс; **3.** *каксып калган*; **обветренная колбаса** каксып калган колбаса

ОБВЕТРЕТЬ *сов. см. обветриться 2*

ОБВЕТРИВАТЬ *несов. см. обветрить*
ОБВЕТРИВАТЬСЯ *несов. см. обветриться*

ОБВЕТРИТЬ *сов. что* **1.** салкынла жемирип салар (жемирип сал-); **2.** (*сделать грубым*) кату эдип салар (эдип сал-); (*сделать шершавым*) кайзырыктандырып салар (кайзырыктандырып сал-), корлодып салар (корлодып сал-), кодырландырып салар (кодырландырып сал-); **3.** салкынла кургада согуп салар; **после дождя дорогу обветрило** јаштыгын кийнинде јолды салкынла кургада согуп салган

ОБВЕТРИТЬСЯ *сов.* **1.** салкынга жемирилип калар (жемирилип кал-); **2.** (*огрубеть*) кадып калар (кадып кал-); (*ошершаветь*) кайзырыктанып калар (кайзырыктанып кал-), корлоп калар (корлоп кал-), кодырланып калар (кодырланып кал-); (*почернеть*) карарып калар (карарып кал-); (*потрескаться*) јарылып калар (јарылып кал-); **лицо обветрилось** јүзи карарып калган; **3.** салкынга кургада соктыртып салар (соктырып сал-); **поля обветрились** јаландар салкынга кургада соктыртып салган; **4.** *каксып калар (каксып кал-); ветчина обветрилась* ветчина каксып калган
ОБВЕТША́ЛОСТЬ *ж.* эскиргени, эскирип калганы; **обветшалость здания** туранын эскиргени

ОБВЕТША́ЛЫЙ, -ая, -ое **1.** эскирип калган, эскизи једип калган; (*износившийся*) элөп калган; **обветшалый дом** эскизи једип калган тура; **обветшалая одежда** элөп калган кийим; **2.** *перен.* эскирип калган; **обветшалые законы** эскирип калган јасактар

ОБВЕТША́ТЬ *сов.* **1.** (*стать ветхим*) эскирип калар (эскирип кал-), эскизи једип калар (једип кал-), элөп калар (элөп кал-); **костюм обветшал** костюм элөп калган; **2.** (*устареть; выйти из употребления*) эскирип калар; **прежние законы обветшали** алдындагы јасактар эскирип калган

ОБВЕШАННЫЙ

ОБВЕШАННЫЙ, -ая, -ое туй илилген; туй илинген; **обвешанная картинами стена** јуруктарла туй илилген стене; **обвешанный оружием** мылтык-јепселле туй илинген

ОБВЕШАТЬ *сов. кого-что; разг.* бастыра јерге илип салар (илип сал-); **обвешать стены картинами** стенелерге бастыра јерге јуруктар илип салар

ОБВЕШАТЬСЯ *сов.* бастыра бойына илип алар (илип ал-); **обвешаться оружием** мылтык-јепселди бастыра бойына илип алар

ОБВЕШЕННЫЙ, -ая, -ое *разг.* бескелеер тушта төгүндеткен (төгүндедип салган); **обвешенный покупатель** бескелеер тушта төгүндеткен садыжаачы

ОБВЕШИВАТЬ I *несов. см. обвэстить I*

ОБВЕШИВАТЬ II *несов. см. обвэстить II*

ОБВЕШИВАТЬСЯ I *несов. см. обвэститься I*

ОБВЕШИВАТЬСЯ II *несов. см. обвэститься II*

ОБВЕЯННЫЙ, -ая, -ое 1. соктырган (*кейге, салкынга ла о.б.*); **обвеянное ветром** знамя салкынга соктырган мааны; 2. *перен., поэт.* курчаткан; **обвеянный славой** макка курчаткан; 3. элгелген (элгеп салган); **обвеянное зерно** элгеп салган аш

ОБВЕЯТЬ *сов.* 1. *см. овэять* 1; 2. элгеп салар (элгеп сал-); **обвеять зерно** ашты элгеп салар

ОБВИВАТЬ *несов. см. обвйть*

ОБВИВАТЬСЯ *несов. см. обвйться*

ОБВИНЕНИЕ *с.* 1. (*действие*) бурулаары; **обвинение в воровстве** уурданган деп бурулаары; 2. (*приговор*) јаргы, бурулап турган јөп; **вынести обвинение** бурулап турган јөпти чыгарып салар

ОБВИНЁННЫЙ, -ая, -ое бурулаткан; **обвиненный в преступлении** каршулу керек эткенинде бурулаткан

ОБВИНИТЕЛЬ *м.* бурулаачы, бурулап турган кижы

ОБВИНИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое бурулап турган; **обвинительный приговор** бурулап турган јөп

ОБВИНИТЬ *сов. кого-что в чём* бурулап салар (бурулап сал-); **обвинить за опоздание** оройтыганы учун бурулап салар; **обвинить в воровстве** уурданышта бурулап салар; **обвинить несправедливо** јастыра бурулап салар

ОБВИНЯЕМЫЙ 1. *прич.* бурулаткан, буруладып турган; **обвиняемый безусловно** шылтагы јок буруладып турган; 2. *в знач. сущ.* **обвиняемый** *м.* бурулаткан кижы; **допрос обвиняемых** бурулаткан улусты шылаары

ОБВИНЯТЬ *несов. см. обвинйть*

ОБВИНЯТЬСЯ *несов.* буруладар (бурулат-); **обвиняться в уклонении от налогов** каландардан мойношкон деп буруладар

ОБВИСАТЬ *несов. см. обвйснуть*

ОБВИСЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* салактап калган; **обвислые усы** салактап калган эрин сагалдар

ОБВИСНУТЬ *сов.* 1. салактап калар (салактап кал-); **ветки деревьев обвисли от снега** агаштардын будактары карга салактап калган; 2. *на ком-чём* илинип калар (илинип кал-); **она обвисла у меня на руках** ол менин колдорыма илинип калган

ОБВИТЬ *сов. кого-что* 1. ороп алар (ороп ал-); ороп салар (ороп сал-); **обвить шею платком** мойынды арчуулла ороп алар; 2. јабып салар (јабып сал-); **туман обвил долину** туман өзөкти јабып салган; 3. кучактай тудуп алар (тудуп ал-); **обвить шею руками** мойынды колдорыла кучактай тудуп алар

ОБВИТЬСЯ *сов.* 1. оролып калар (оролып кал-); **бусы обвились вокруг шеи** јиңжилер мойынды эбире оролып калган; 2. кучактай тудуп алар (тудуп ал-)

ОБВОРОВЫВАТЬСЯ

ОБВО́Д *м.* 1. эбире апарары; (*выделение линией*) чийүлеп салары; (*обход*) эбирип өдөри; **обвод вокруг трубы** трубаны эбире апарары; **обвод контура** контурды эбиреде чийүлеп салары; **обвод игрока** ойноочыны эбирип өдөри; 2. *воен. (линия, кайма) кыйу*; **оборонительный обвод** коруланар кыйу

ОБВОДИ́ТЬ *несов. см. обвести*

ОБВОДИ́ТЬСЯ *несов.* 1. эбире (айландыра) казылар (казыл-); **обводиться каналой** эбире жуука казылар; 2. чийүлеп тартылар (тартыл-); **обводиться синим цветом** көк өңлө чийүлеп тартылар; 3. үстинен тартылып јуралар (јурал-); **карандашный чертёж должен обводиться тушью** карандашла јураган чертёж тушья үстинен тартылып јуралар учурлу

ОБВО́ДКА *ж.* 1. чийүлеп тартары; **обводка трафарета** трафаретти чийүлеп тартары; 2. үстинен тартып јураары; **обводка чертёжа тушью** чертёжты тушья үстинен тартып јураары; 3. *спорт.* эбирип өдөри; **обводка соперника** удур ойноп турган кижини эбирип өдөри; 4. кыйу; **посуда с красивой обводкой** јараш кыйулу аяк

ОБВОДНЁНИЕ *с.; спец.* суула јеткилдеери; **обводнение засушливых районов** кыйгек болуп турган јерлерди суула јеткилдеери

ОБВОДНЁННЫЙ, -ая, -ое суула јеткилделген; **обводнённая степь** суула јеткилделген чөл

ОБВОДНИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *спец.* суула јеткилдеер (јеткилдеп турган); **обводнительный канал** суула јеткилдеп турган канал; **обводнительные работы** суула јеткилдеер иштер

ОБВОДНИ́ТЬ *сов. что* 1. суула јеткилдеп салар (јеткилдеп сал-); **обводнить засушливые районы** кыйгек болуп турган јерлерди суула јеткилдеп салар; 2. суузын көптөдип салар (көптөдип сал-); **обводнить озеро** көлдин суузын көптөдип салар

ОБВО́ДНЫЙ, -ая, -ое айландыра (эбиреде) барган; **обводный канал** эбиреде барган канал

ОБВОДНЯ́ТЬ *несов. см. обводнить*

ОБВОДНЯ́ТЬСЯ *несов.* суула јеткилделер (јеткилдел-); **засушливые земли будут обводняться** кыйгек болуп турган јерлер суула јеткилделер

ОБВОЛА́КИВАТЬ *несов.* 1. *см. обволóчь*; 2. (*покрывать собой поверхность*) үстин јабар (јап-); **лекарство обволакивает желудок** эм карыннын үстин јабып јат

ОБВОЛА́КИВАТЬСЯ *несов. см. обволóчься*

ОБВОЛА́КИВАЮЩИЙ, -ая, -ое 1. ороп турган; **обволакивающие горы облака** кырларды ороп турган булуттар; 2. *мед.* үстин јабып турган; **обволакивающие лекарственные средства** үстин јабып турган эмдер

ОБВОЛО́ЧЬ *сов. кого-что* бүркеп салар (бүркеп сал-), бүркеп ийер (бүркеп ий-); **тучи обволокли небо** булуттар тенерини бүркеп ийди

ОБВОЛО́ЧЬСЯ *сов.* бүркеле берер (бүркеле бер-); **река обволоклась густым туманом** суу койу туманла бүркеле берди

ОБВОРА́ЖИВАТЬ *несов. см. обворожить*

ОБВОРО́ВАННЫЙ, -ая, -ое *разг.* тонолгон (тонолып калган); **обворованный магазин** тонолгон магазин

ОБВОРОВА́ТЬ *сов. кого-что* тоноп салар (тоноп сал-); **обворовать магазин** магазинди тоноп салар

ОБВОРО́ВЫВАТЬ *несов.* тоноор (тоно-); **обворовывать квартиры** квартираларды тоноор

ОБВОРО́ВЫВАТЬСЯ *несов.; разг.* тонооттырар (тонооттыр-); **обворовываться неизвестными лицами** јарты јок улуска тонооттырар

ОБВОРОЖЁННЫЙ

ОБВОРОЖЁННЫЙ, -ая, -ое олјолоткон; **обворожённный приятным голосом** јакшы ўнге олјолоткон

ОБВОРОЖИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое олјолоп турар; **обворожительная улыбка** олјолоп турар кўлўмји

ОБВОРОЖИТЬ *сов. кого* олјолоп салар (олјолоп сал-); **обворожить красотой** јаражыла олјолоп салар

ОБВЯЗАННЫЙ, -ая, -ое 1. оролгон; **обвязанный бинтом** бинтле оролгон; 2. *спец.* кыйулап тўўп салган; **обвязанные красной нитью носки** кызыл учукла кыйулап тўўп салган чулуктар

ОБВЯЗАТЬ *сов. что чем* 1. (*обмотать*) ороп салар (ороп сал-); (*обернуть чем-л., скрепив концы*) буулап салар (буулап сал-); **обвязать шею шарфом** мойынды шарфла ороп салар; 2. (*сделать вязку по краю*) кыйулап тўўп салар (тўўп сал-); **обвязать ворот цветной шерстью** јаканы ѓндў тўкле кыйулап тўўп салар

ОБВЯЗАТЬСЯ *сов. чем* бууланьп алар (бууланьп ал-); **обвязаться верёвкой** армакчыла бууланьп алар

ОБВЯЗКА *ж* 1. *см.* **обвязать** 1; **обвязка бинтами** бинттерле орооры; 2. эбире тўўри; **обвязка цветной шерстью** ѓндў тўкле эбире тўўри

ОБВЯЗЫВАТЬ *несов. см.* **обвязать**

ОБВЯЛЕННЫЙ, -ая, -ое кургада кадырган (кадырып салган); **обвяленное мясо** кургада кадырган эт

ОБВЯЛИВАТЬ *несов. см.* **обвялить**

ОБВЯЛИТЬ *сов.* кургада кадырып салар (кадырып сал-); **обвялить рыбу** балыкты кургада кадырып салар

ОБГЛАДЫВАТЬ *несов. см.* **обглодать**

ОБГЛОДАННЫЙ, -ая, -ое кемирип салган; (*только о кости*) челдеп салган; **обглоданная кость** челдеп салган сѓѓк

ОБГЛОДАТЬ *сов. что* кемирип салар (кемирип сал-); (*только кость*) челдеп

салар (челдеп сал-); **обглодать мясо с костей** сѓѓктѓрдин эдин челдеп салар

ОБГЛОДОК *м.* кемирип (челдеп) салган неме

ОБГЛОДЫШ *м. см.* **обглодок**

ОБГОВАРИВАТЬ *несов. см.* **обговорить**

ОБГОВОРИТЬ *сов. что; разг.* куучындажып салар (куучындажып сал-); **это дело надо обговорить** бу керекти куучындажып салар керек; **обговорить всё заранее** бастыразын озолодо куучындажып салар

ОБГОН *м.* акалаары, акалаш; **обгон слева** сол јанынан акалаш; **обгон запрещѓн** акалап ѓдѓри јарабас (акалап ѓдѓргѓ јарабас)

ОБГОНЯТЬ *несов. см.* **обогнать**

ОБГОРАТЬ *несов. см.* **обгореть**

ОБГОРЕЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*снаружи*) тыштынан кўйўп калган; (*с концов*) учынан кўйўп калган; **обгорелая стена** тыштынан кўйўп калган стене; 2. кўйўп калган; **обгорелые на солнце плечи** кўнге кўйўп калган ийиндер

ОБГОРЕТЬ *сов.* 1. (*снаружи*) тыштынан кўйўп калар (кўйўп кал-); (*с концов*) учынан кўйўп калар (кўйўп кал-); **свеча обгорела** ўспекчин учынан кўйўп калган; 2. (*получить ожоги*) кўйўп калар; **обгореть на пожаре** ѓрт тужында кўйўп калар

ОБГРЫЗАТЬ *несов. см.* **обгрызть**

ОБГРЫЗАТЬСЯ *несов.* кемирилер (кемирил-); челделер (челдел-); **ветви деревьев обгрызаются** агаштардын будактары кемирилип турат

ОБГРЫЗЕННЫЙ, -ая, -ое кемирип салган; (*только о кости*) челдеп салган; **обгрызенная груша** кемирип салган груша; **обгрызенная кость** челдеп салган сѓѓк

ОБГРЫЗТЬ *сов. кого-что* кемирип салар (кемирип сал-); (*только кость*) челдеп салар (челдеп сал-); **обгрызть конец**

ОБДУТЬ

карандаша карандаштын учын кемирип салар; **обгрызть кость** сөөкти челдеп салар

ОБДАВАТЬ *несов. см. обдаты*

ОБДАВАТЬСЯ *несов.* 1. урдырар (урдыр-), соктырар (соктыр-) (*бир уунда бастыра жанынан*); **обдаваться водой** суула урдырар; **обдаваться горячим паром** изү бууга соктырар; 2. *перен.* сезилер (сезил-); **меня обдало чем-то родным** меге жуук не де сезилген

ОБДАННЫЙ, -ая, -ое 1. урган; соктырган; **обданные теплой водой фрукты** жылу суула урган фруктылар; **обданный морской волной** талайдын чакпынына соктырган; **обданный теплым воздухом** жылу кейге соктырган; 2. *перен.* сезилген; **обданный унынием** кунукчыл сезилген

ОБДАТЬ *сов. кого-что чем* 1. (*облить*) уруп ийер (уруп ий-); **обдать фрукты кипятком** фруктыларды кайнаткан изү суула уруп ийер; 2. *перен.* жайыла берер (жайыла бер-), өдө берер (өдө бер-); **меня обдало холодом** *безл.* эдиме соок жайыла берди

ОБДАТЬСЯ *сов.; разг.* урунып ийер (урунып ий-); **обдаться холодной водой** соок суула урунып ийер

ОБДЕЛИТЬ *сов. кого чем* куру арттыргызып салар (арттыргызып сал-), куру арттырар (арттыр-); **обделить подарками** сый жок куру арттыргызып салар

ОБДЕЛКА *ж.* 1. керектү этире белетеери, керектү этире жазаары; **обделка кожи** терени белетеери; 2. тыныдып салары; **обделка ямы камнями** ороны таштарла тыныдып салары; 3. неге-неге жарандырып сугары, кандый бир бүдүм берери; 4. жарандырган немези, оправазы; **обделка ножа** бычактын жарандырган немези

ОБДЕРНИТЬ *сов.; спец.* жондоп салар (жондоп сал-); **обдернить клумбу** клумбаны жондоп салар

ОБДЕРНЯТЬ *несов. см. обдернить*

ОБДЕРНЯТЬСЯ *несов.; спец.* жондолор (жондол-)

ОБДИРАТЕЛЬСТВО *с.; разг.* өткүрө баалу садары; **обдирательство покупателей** садыжаачыларга өткүрө баалу садары

ОБДИРАТЬ *несов. см. ободрать*

ОБДИРАТЬСЯ *несов. см. ободраться*

ОБДИРКА *ж.; спец.* сойоры; **обдирка овса** сууланы сойоры

ОБДИРНЫЙ, -ая, -ое *спец.* 1. сойор; **обдирная мельница** аштын саазын сойор теермен; 2. (*подвергшийся обдирке*) сойылган; 3. (*приготовленный из зерна, подвергшегося обдирке*) сойгон аштан эткен; **обдирная мука** сойгон аштан эткен кулур

ОБДУВАТЬ *несов. см. обдуть*

ОБДУВАТЬСЯ *несов.* соктырар (соктыр-) (*салкынга, ээзинге ле о.ө.*); **обдуваться ветром** салкынга соктырар

ОБДУВКА *ж.* 1. соктырары (*кейле, салкынла о.ө.*); 2. *тех.* үрдүртип арчыыры (*кейле эмезе буула*); **обдувка парового котла** буу чыгарар котёлды кейле үрдүртип арчыыры

ОБДУМАННО *нареч.* сананып, сананып алып; **поступил обдуманно** сананып эткен

ОБДУМАННОСТЬ *ж.* сананып салганы; **обдуманность ответа** карууны сананып салганы; **обдуманность поступков** эткенин сананып салганы

ОБДУМАННЫЙ, -ая, -ое сананып салган; **обдуманное решение** сананып салган шүүлте

ОБДУМАТЬ *сов. что* сананып салар (сананып сал-), шүүп салар (шүүп сал-); **обдумать ответ** карууны сананып салар

ОБДУМЫВАТЬ *несов. см. обдумать*

ОБДУМЫВАТЬСЯ *несов.* сананып көрүлөр (көрүл-); **план долго обдумывался** план узак сананып көрүлген

ОБДУТЬ *сов. кого-что* 1. согуп ийер (согуп ий-); **ветерок обдувает лицо** эзин жүске согот; 2. үрүп ийер (үрүп ий-); **обдуть пыль с картины** журуктын тоозынын үрүп ийер

ОБЕ

ОБЕ *ж. см. оба*

ОБЕГÁТЬ *сов. кого-что; разг.* жүгүрип келер (жүгүрип кел-), эбирип келер (эбирип кел-); **он обегал весь город** ол бастыра каланы эбирип келген

ОБЕГÁТЬ *несов. см. обегать, обежать*

ОБЕ́Д *м.* 1. (*приём пищи*) обед, тал-түште ажанары; **пригласить на обед** обедке кычырар; 2. (*пища*) обед; **остаться без обеда** обед **жок** артып калар; 3. (*время*) **обед**, тал-түште ажанар ой; 4. (*перерыв*) **обед**, тал-түште тыштанар ой; **сделать до обеда** обедке жетире эдип салар

ОБЕ́ДАТЬ *несов.* обедтеер (обедте-), тал-түште ажанар (ажан-)

ОБЕ́ДЕННЫЙ, -ая, -ое 1. ажанатан (ажанар); **обеденный стол** ажанатан стол; 2. (*происходящий в обед*) обедтеги; **обеденный перерыв** обедтеги тыштанар ой

ОБЕДНЁ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *разг.* жоксырап калган, кунурап калган; **обеднелый крестьянин** жоксырап калган крестьянин

ОБЕДНЁ́НИЕ *с.* 1. жоксырадары, жоксырадып турары, жокту эдери; **обеднение народа** албатыны жоксырадары; 2. жокту эдери, кунурадары, кунурадып турары; **обеднение языка** тилди кунурадары

ОБЕДНЁ́ТЬ *сов.* 1. (*стать бедным, лишиться имущества*) жоксырап калар (жоксырап кал-), жокту болуп калар (болуп кал-); **народ обеднел** албаты жоксырап калган; 2. (*стать скудным, утратить какие-то свойства, качества*) жокту болуп калар, кунурап калар (кунурап кал-); **природа обеднела** ар-бүткен кунурап калган

ОБЕДНÍТЬ *сов. кого-что* 1. (*сделать бедным чем-л.*) жокту эдип салар (эдип сал-); **обеднить почву** жерди жокту эдип салар; 2. (*сделать невыразительным*) жокту эдип салар, он-сүр жок эдип салар; **обеднить язык героев произведения** чүмдемелдин геройлорынын тилин жокту эдип салар

ОБЕДНЯ́ТЬ *несов. см. обеднить*

ОБЕЖÁТЬ *сов.* 1. *кого-что (побывать во многих местах)* жүгүрип барып келер

(жүгүрип барып кел-); **обежать всех знаковых бастыра** таныштарына жүгүрип барып келер; 2. (*кругом*) эбире жүгүрип келер (жүгүрип кел-), эбирип келер (эбирип кел-)

ОБЕЗБО́ЛЕННЫЙ, -ая, -ое *мед.* ачу (ачуны) сеспес эдилген; **обезболенный зуб** ачу (ачуны) сеспес эдилген тиш

ОБЕЗБО́ЛИВАНИЕ *с.* ачып турганын (ооруузын) жоголторы, сыстабас эдери; **обезболивание зуба** тиштин ачып турганын жоголторы

ОБЕЗБО́ЛИВАТЬ *см. обезболить*

ОБЕЗБО́ЛИВАЮЩИЙ, -ая, -ое ачузын (оорузын) жоголтор, сыстабас эдер; **обезболивающая таблетка** оорузын жоголтор таблетка

ОБЕЗБО́ЛИТЬ *сов. что; мед.* оорузын (оорып турганын) жоголтып салар (жоголтып сал-), ачузын (ачып турганын) жоголтып салар, сыстабас эдип салар (эдип сал-); **обезболить ожог** өртөлгөн жердин ачып турганын жоголтып салар

ОБЕЗВО́ДЕТЬ *сов.* суу жок болуп калар (болуп кал-), суу жок артып калар (артып кал-); **обезводить от засухи** күйгектен суу жок болуп калар

ОБЕЗВО́ДИТЬ *сов. что* суу жок эдип салар (эдип сал-), суузын жоголтып салар (жоголтып сал-); **обезводить землю** жерди суу жок эдип салар; **обезводить жир** жуунын суузын жоголтып салар

ОБЕЗВО́ЖЕННЫЙ, -ая, -ое суу жок болуп калган, суу жок артып калган; **обезвоженная земля** суу жок болуп калган жер

ОБЕЗВО́ЖИВАТЬ *несов. см. обезвод- дить*

ОБЕЗВО́ЛЕННЫЙ, -ая, -ое бойы башкарынып жүрер аргазы айрылган; **обезволенный человек** бойы башкарынып жүрер аргазы айрылган киж

ОБЕЗВО́ЛИВАТЬ *несов. см. обезво- лить*

ОБЕЗВО́ЛИТЬ *сов.* бойы башкарынып жүрер аргазын айрып салар (айрып сал-);

ОБЕЗЗАРАЖИВАТЬ

обезволить людей улустын бойы башкарынып жүрер аргазын айрып салар

ОБЕЗВРЕДИТЬ *сов. кого-что* каршу жетирбес эдип салар (эдип сал-); **обезвредить мину** минаны каршу жетирбес эдип салар

ОБЕЗВРЕЖЕННЫЙ, -ая, -ое каршулузын јоголткон; **обезвреженный снаряд** каршулузын јоголткон снаряд

ОБЕЗВРЕЖИВАНИЕ *с.* каршулузын јоголторы, каршу жетирбес эдери

ОБЕЗВРЕЖИВАТЬ *несов. см. обезвредить*

ОБЕЗГЛАВЕТЬ *сов.; книжн. 1.* баш (бажы) јок артып калар (артып кал-); **труп обезглавел** өлгөн кижинин сөбги баш јок артып калган; **2.** башкарар кижизи (улузы) јок артып калар (артып кал-); **эскадра обезглавела** эскадра башкарар кижизи јок артып калган

ОБЕЗГЛАВИТЬ *сов. кого-что 1.* (*отрубить*) башты чабып салар (чабып сал-); (*отрезать*) башты кезип салар (кезип сал-); **террорист обезглавил журналиста** террорист журналисттин бажын кезип салган; **2. перен.** (*оставить без руководства*) башкарар кижизи (улузы) јок арттырып салар (арттырып сал-); **обезглавить восстание** түйменди башкарар улузы јок арттырып салар

ОБЕЗГЛАВЛЕННЫЙ, -ая, -ое *книжн. 1.* баш јок арткан, бажы чабылган; **обезглавленный труп** бажы јок арткан өлгөн кижиз; **2.** башкарар кижизи (улузы) јок арткан; **обезглавленный враг** башкарар улузы јок арткан өштү

ОБЕЗГЛАВЛИВАТЬ *несов. см. обезглавить*

ОБЕЗГЛАВЛИВАТЬСЯ *несов.; книжн. см. обезглаветь*

ОБЕЗДЕНЕЖЕТЬ *сов.; разг.* акча јок болуп калар (болуп кал-), акча јок артып калар (артып кал-); **обезденежел из-за больших затрат** јаан чыгымдардан акча јок артып калган

ОБЕЗДОЛЕННЫЙ, -ая, -ое күч айалгада; **обездоленные люди** күч айалгада улус

ОБЕЗДОЛИВАТЬ *несов. см. обездолить*

ОБЕЗДОЛИТЬ *сов. кого-что* күч айалгага кийдирип салар (эдип сал-); **обездолить народ** албатыны күч айалгага кийдирип салар

ОБЕЗДУШЕННЫЙ, -ая, -ое килемји јок, кижиз күүни јок; **обездушенный человек** килемји јок кижиз

ОБЕЗДУШИТЬ *сов. кого-что; книжн.* килемји јок эдип салар (эдип сал-), кижиз күүни јок эдип салар; **алчность обездушивает людей** ачына улусты килемји јок эдип салат

ОБЕЗЖИРЕННЫЙ, -ая, -ое ўзин јоголткон (јоголтып салган); (*с уменьшенным количеством жира*) ўзин астаткан (астадып салган); **обезжиренное молоко** ўзин јоголткон сүт

ОБЕЗЖИРИВАНИЕ *с.* ўзин јоголторы (јоголтып турары); (*уменьшение количества жира*) ўзин астадары (астадып турары)

ОБЕЗЖИРИВАТЬ *несов. см. обезжирить*

ОБЕЗЖИРИТЬ *сов. что* ўзин јоголтып салар (јоголтып сал-); (*уменьшить содержание жира*) ўзин астадып салар (астадып сал-); **обезжирить творог** творогтын ўзин астадып салар; **обезжирить ацетоном** ацетонло ўзин јоголтор

ОБЕЗЗАРАЖЕННЫЙ, -ая, -ое каршулу микробторын јоголтып салган, дезинфекция эдилген; **обеззараженная рана** дезинфекция эдилген шырқа

ОБЕЗЗАРАЖИВАНИЕ *с.* каршулу микробторды јоголторы, дезинфекция эдери; **обеззараживание комнаты** кыптагы каршулу микробторды јоголторы

ОБЕЗЗАРАЖИВАТЬ *несов. см. обеззаразить*

ОБЕЗЗАРАЖИВАТЬСЯ

ОБЕЗЗАРАЖИВАТЬСЯ *несов.* каршулу микробторы јок эдилер (эдил-), дезинфекция эдилер; **обеззараживаться спиртом** спиртле дезинфекция эдилер

ОБЕЗЗАРАЖИВАЮЩИЙ, -ая, -ое *спец.* каршулу микробторды јоголтор, дезинфекция эдер; **обеззараживающие средства** дезинфекция эдер немелер

ОБЕЗЗАРАЗИТЬ *сов. кого-что* каршулу микробторды јоголтып салар (јоголтып сал-), дезинфекция эдип салар (эдип сал-); **обеззаразить воду** суунын каршулу микробторын јоголтып салар

ОБЕЗЗЕМЕЛЕННЫЙ, -ая, -ое јер јок арттызылган; **обезземеленные люди** јер јок арттызылган улус

ОБЕЗЗЕМЕЛИВАНИЕ *с.* јер јок арттылары

ОБЕЗЗЕМЕЛИВАТЬ *несов. см.* обезземелить

ОБЕЗЗЕМЕЛИТЬ *сов. кого-что* јер јок арттыргызып салар (арттыргызып сал-); **обезземелить крестьян** крестьяндарды јер јок арттыргызып салар

ОБЕЗЗУБЕТЬ *сов.* тиш јок артып калар (артып кал-); **обеззубеть от старости** карыганынан тиш јок артып калар

ОБЕЗЛЭСЕНИЕ *с.* агажын јоголторы; **обезлесение тайги** тайганын агажын јоголторы

ОБЕЗЛЭСЕННЫЙ, -ая, -ое агажын јоголткон; **обезлесенная местность** агажын јоголткон јер

ОБЕЗЛЭСЕТЬ *сов.* агаш јок болуп калар (болуп кал-); **горные склоны обезлесели** кырдын сындары агаш јок болуп калган

ОБЕЗЛЭСИТЬ *сов. что* агаш јок арттыргызып салар (арттыргызып сал-эт), агаш јок эдип салар (эдип сал-); **обезлесить местность** јерди агаш јок арттыргызып салар

ОБЕЗЛЭСИТЬСЯ *сов.* агажы јоголып калар (јоголып кал-)

ОБЕЗЛІЧЕНИЕ *с.* 1. (лишение индивидуальности) анылузын јоголторы;

2. (лишение самостоятельности) (бойы) алдынан башкарынар аргазы јок эдери; **обезличение людей** улустын алдынан башкарынар аргазын јок эдери; 3. (лишение ответственности) каруузына кем де турбас эдери (эдип салары); **обезличение труда** ишти каруузына кем де турбас эдери

ОБЕЗЛІЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич.* анылузын јоголткон; каруузына кем де турбас эдилген; 2. *прил.* (лишённый индивидуальности) анылузын јоголткон (јоголтып салган); 3. каруузына кем де турбас эдилген; **обезличенная работа** каруузына кем де турбас эдилген иш

ОБЕЗЛІЧИВАТЬ *см.* обезличить

ОБЕЗЛІЧИВАТЬСЯ *несов. см.* обезличиться

ОБЕЗЛІЧИТЬ *сов. кого-что* 1. (лишить индивидуальности) анылузын јоголтып салар; **в этом детском саду не стареются обезличить ребенка** бу балдардын садында баланын анылузын јоголтып саларга албадангылабайт; 2. (лишить самостоятельности) бойы алдынан башкарынар аргазы јок эдип салар (эдип сал-); 3. (лишить ответственности) каруузына кем де турбас эдип салар; **обезличить работу** ишти каруузына кем де турбас эдип салар

ОБЕЗЛІЧИТЬСЯ *сов.* 1. анылузы јоголып калар (јоголып кал-); 2. табы јок болуп калар (болуп кал-); 3. каруузына кем де турбас болуп калар; **работа обезличилась** иш каруузына кем де турбас болуп калган

ОБЕЗЛОШАДЕТЬ *сов.* ат јок артып калар (артып кал-); **крестьянское хозяйство обезлошадело** крестьян ээлем ат јок артып калган

ОБЕЗЛОШАДИТЬ *сов.* ат јок арттызып салар (арттызып сал-); **обезлошадить сельчанина** јурттын кижизин ат јок арттызып салар

ОБЕРЕГАТЬСЯ

ОБЕЗЛЮДЕТЬ *сов.* улус јок артып калар (артып кал-), ээн артып калар; **местность обезлюдела** јер улус јок артып калган

ОБЕЗЛЮДИТЬ *сов.* улус јок эдип салар (эдип сал-); **обезлюдить местность** јерди улус јок эдип салар

ОБЕЗОБРАЖЕННЫЙ, -ая, -ое көрөр аайы јок этире үреп салган; **обезображенный памятник** көрөр аайы јок этире үреп салган кереес

ОБЕЗОБРАЖИВАТЬ *несов. см. обезобразить*

ОБЕЗОБРАЗИТЬ *сов. кого-что 1. (сделать уродливым)* көрөр аайы јок эдип салар (эдип сал-); **обезобразить лицо** јүсти көрөр аайы јок эдип салар; **2. (ухудшить)** үреп салар (үреп сал-); **обезобразить произведение** чүмдемелди үреп салар

ОБЕЗОБРАЗИТЬСЯ *сов.* көрөр аайы јок болуп калар (болуп кал-)

ОБЕЗОПАСЕННЫЙ, -ая, -ое корулалган; **обезопасенный от вредного влияния** јаман салтар једеринен корулалган

ОБЕЗОПАСИТЬ *сов. кого-что* јеткер болбос эдип салар (эдип сал-); **обезопасить границы государства** эл-тергеенин грандарын јеткер болбос эдип салар

ОБЕЗОРУЖИВАТЬ *несов. см. обезоружить*

ОБЕЗОРУЖИВАТЬСЯ *несов.* мылтык-јепселин айрыдар (айрыт-)

ОБЕЗОРУЖИТЬ *сов. кого-что 1.* мылтык-јепселин блаап алар (блаап ал-); **обезоружить пленного** олјолоткон кижинин мылтык-јепселин блаап алар; **2. перен.** удуга болор күүн-санааны јоголтып салар (јоголтып сал-); **обезоружить улыбкой** күлүмјиле удуга болор күүн-санааны јоголтып салар

ОБЕЗУМЕТЬ *сов.* сананар аргазын јылытып салар (јылытып сал-), ал-санаазы чыга берер (чыга бер-); **обезуметь от страха** коркыганынан ал-санаазы чыга берер

ОБЕЗУМИТЬ *сов.* јүүлтип салар (јүүлтип сал-); **страх обезумил** коркыганы јүүлтип салган

ОБЕЗУМЛЕННЫЙ, -ая, -ое јүүлген, јүүле берген; **она с обезумленными глазами бросилась на незнакомого человека** ол јүүле берген көстөрлү таныш эмес кижиге чурап барган

ОБЕЗЬЯНА *ж.* кижик-кийик, мечин

ОБЕЗЬЯНИЙ, -ая, -ое кижик-кийиктин; **обезьяний мех** кижик-кийиктин терези

ОБЕЗЬЯННИК *м.* мечиндер отурган јер (*зоопаркта, питомнике*)

ОБЕЗЬЯННИЧАТЬ *несов.; разг.* кемди-кемди өткөнөр (өткөн-)

ОБЕЗЬЯНОПОДОБНЫЙ, -ая, -ое кижик-кийиктий, кижик-кийик ошкош; **обезьяноподобное существо** кижик-кийик ошкош тынду

ОБЕЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** агарткан (агартып салган); **обеленная доска** агарткан јалбак агаш; **2. перен.** актаган (актап салган); **обелённый человек** актап салган кижик

ОБЕЛЁСК *м.* кереес; **гранитный обелиск** гранит кереес

ОБЕЛЁТЬ *сов. 1. что* агартып салар (агартып сал-), ак эдип салар (эдип сал-); **снег обелил землю** кар јерди ак эдип салган; **2. кого; разг.** актап салар (актап сал-); **(себя)** актап алар (актап ал-); **обелить себя в глазах окружающих** айландыра улустын көзине бойын актап алар

ОБЕЛЁТЬСЯ *сов. 1.* ак болуп калар (болуп кал-), агарып калар (агарып кал-); **2. разг.** актанып алар (актанып ал-); **ему удалось обелиться** ол актанып алган

ОБЕЛЯТЬ *несов. см. обелить*

ОБЕЛЯТЬСЯ *несов. см. обелиться*

ОБЕРЁГ *м.* корулаар (корулап турган) эдим; **оберег от сглаза** јаман көстөн корулаар эдим

ОБЕРЕГАТЬ *несов. см. оберечь*

ОБЕРЕГАТЬСЯ *несов. см. оберечься*

ОБЕРЁЧЬ

ОБЕРЁЧЬ *сов.* корулап алар (корулап ал-), чеберлеп алар (чеберлеп ал-); **оберечь детей от заразных заболеваний** балдарды жүгүш оорулардан корулап алар

ОБЕРЁЧЬСЯ *сов.* коруланып алар (коруланып ал-); **оберечься от беды** жеткерден коруланып алар

ОБЁРНУТЫЙ, -ая, -ое орогон; **обёрнутая тканью** бөслө орогон

ОБЕРНУТЬ *сов.* 1. *что (обмотать)* ороп салар (ороп сал-); **обернуть косу вокруг головы** өргөн чачты башты эбире ороп салар; 2. *кого-что (завернуть)* ороп салар; **обернуть книгу газетой** бичикти газетле ороп салар; 3. *кого-что (повернуть)* бурып алар (бурып ал-), баштандырып алар (баштандырып ал-); **обернуть лицо к товарищу** жүзин нөкөри жаар бурып алар; ♦ **обернуть дело в свою пользу** керекти бойына тузалу эдип салар

ОБЕРНУТЬСЯ *сов.* 1. *(повернуться)* бурылып алар (бурылып ал-), баштанып алар (баштанып ал-); **обернуться лицом к окну** жүзиле көзнөк жаар баштанып алар; 2. *(принять иное направление)* болуп калар (болуп кал-); **дела обернулись хорошо** керектер жакшы болуп калды; 3. *эк.* айланып келер (айланып кел-); **капитал обернулся в один год** капитал бир жылга айланып келди; 4. *разг. (съездив, сходяв, вернуться)* барып келер (барып кел-), барып бурылып келер (бурылып кел-)

ОБЁРТКА *жс.* 1. орооры, ороп турары; **обёртка посылок** ийип турган немелерди орооры; 2. *(то, чем обёрнуто)* ороор неме; *(обложка)* кадар; **тетрадь в зелёной обёртке** жажыл кадарлу тетрадь

ОБЁРТОЧНЫЙ, -ая, -ое оройтон; **обёрточная бумага** оройтон чаазын

ОБЁРТЫВАТЬ *несов. см. обернуть*

ОБЁРТЫВАТЬСЯ *несов. см. обернуться*

ОБЕСКРОВОИТЬ *сов.* *кого-что* 1. канын агызып салар (агызып сал-); 2. *перен.* уйададып салар (уйададып сал-), күчин

жоголтып салар (жоголтып сал-); **обескровить противника** өштүнин күчин жоголтып салар

ОБЕСКРОВОИТЬСЯ *сов.* каны агып калар (агып кал-) (*үзе эмезе көп*); *(терять кровь)* каны жылыяр (жылый-); **обескровиться из-за многочисленных ранений** көп тоолу шыркалардан улам каны агып калар; 2. *перен.* уйадап калар (уйадап кал-), күчи жоголып калар (жоголып кал-), кучи жылыып калар (жылыып кал-); **армия обескровилась** чере уйадап калган

ОБЕСКРОВОИЕННЫЙ, -ая, -ое *прич. и прил.* 1. каны жок, каны агып калган; **обескровленное тело** каны агып калган кижинин эди-каны; 2. *перен.* уйадаган, уйадап калган, күчи чыккан, күчи чыгып калган; **обескровленный враг** күчи чыгып калган өштү

ОБЕСКРОВОИВАНИЕ *с.* 1. кан агызары; *(потеря крови)* кан агары (*үзе эмезе көп*); канды жоголторы; **обескровливание животных** тындулардын канын агызары; **обескровливание оперируемой части** операция эдер жердин канын жоголторы; 2. *перен.* уйададары, күчи жоголоры; **обескровливание деревни** журтты уйададары

ОБЕСКРОВОИВАТЬ *несов. см. обескровить*

ОБЕСКРОВОИВАТЬСЯ *несов. см. обескровиться*

ОБЕСКРЫЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. канаттары үзүлген, канаттарын үстүрткен; **обескрыленная бабочка** канаттары үзүлген көбөлөк; 2. *перен.* нени-нени чүмдеер күчин жоголткон (жоголтып салган)

ОБЕСКРЫЛИВАТЬ *несов. см. обескрылить*

ОБЕСКРЫЛИТЬ *сов.* 1. канаттарын үзүп салар (үзүп сал-); 2. *перен.* нени-нени чүмдеер күчин жоголтып салар (жоголтып сал-); **привычка к подражанию обескрылила художника** өткөнөргө үренип калганы журукчынын чүмдеер күчин жоголтып салган

ОБЕССИЛЕТЬ

ОБЕСКУРА́ЖЕННЫЙ, -ая, -ое алан-зыган; **обескураженный взгляд** аланзыган көрүш

ОБЕСКУРА́ЖИВАТЬ *несов. см. обескура́жить*

ОБЕСКУРА́ЖИТЬ *сов. кого; разг.* алан кайкадып салар (кайкадып сал-), алан кайкадып ийер (кайкадып ий-); **обескуражить неожиданным вопросом** кенетийин берген суракла алан кайкадып салар

ОБЕСПА́МЯТЕТЬ *сов. 1.* сагыжын (санаазын) жылытып салар (жылытып сал-), сагыжын (санаазын) жылытып кой-ор (жылытып кой-), сагыжы (санаазы) ээнделип калар (ээнделип кал-), сагыжы (санаазы) эс-бос болуп калар (болуп кал-); **обеспамятеть от старости** карыганынан сагыжын жылытып салар; **2.** санаазын жылытып ийер (жылытып ий-) (кандый бир коомой учуралдан); **обеспамететь от испуга** коркыганынан санаазын жылытып ийер

ОБЕСПЕ́ЧЕНИЕ *с. (действие)* жеткилдеери, жеткилдеш; **социальное обеспечение** социальный жеткилдеш

ОБЕСПЕ́ЧЕННОСТЬ *ж. 1.* жеткилделгени; **обеспеченность школы** углем школдын таш көмүрле жеткилделгени; **2. (достаток)** аргалу-чактузы, байы; **материальная обеспеченность** акча жанынан аргалу-чактузы

ОБЕСПЕ́ЧЕННЫЙ, -ая, -ое аргалу-чакту, не-немеле жеткилделген; **обеспеченная жизнь** аргалу-чакту жадын-жүрүм

ОБЕСПЕ́ЧИВАТЬ *несов. см. обеспéчить*

ОБЕСПЕ́ЧИВАТЬСЯ *несов. см. обеспéчиться*

ОБЕСПЕЧИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жеткилдеер, жеткилдейтен (нени-нени эдетенин, бүдүретенин); **обеспечительный договор** жеткилдеер жөптөжү; **обеспечительные меры** жеткилдеер иштер

ОБЕСПЕ́ЧИТЬ *сов. кого-что; в разн. знач.* жеткилдеп салар (жеткилдеп сал-);

обеспечить семью билезин жеткилдеп салар; **обеспечить выполнение плана** планды бүдүрерин жеткилдеп салар

ОБЕСПЕ́ЧИТЬСЯ *сов. чем; разг.* жеткилделип калар (жеткилделип кал-); **обеспечиться продуктами** аш-курсакла жеткилделип калар; **обеспечиться необходимым** керектү немелерле жеткилделип калар

ОБЕСПЛО́ДИТЬ *сов. кого-что 1.* тўжўм бербес эдип салар (эдип сал-); **обесплодить почву** жерди тўжўм бербес эдип салар; **2. перен.** чўмдеер аргазын жоголтып салар (жоголтып сал-); **обесплодить мысль** санаанын чўмдеер аргазын жоголтып салар

ОБЕСПЛО́ЖИВАТЬ *несов. см. обеспло́дить*

ОБЕСПОКО́ЕННЫЙ, -ая, -ое санааркап турган, санааркап калган; **обеспокоенный ситуацией** айалгага санааркап турган, **обеспокоенная мама** санааркап калган эне

ОБЕСПОКО́ИВАТЬ *несов. см. обеспокóить*

ОБЕСПОКО́ИТЬ *сов. 1. кого-что* шакпырадып ийер (шакпырадып ий-); **обеспокоить своей просьбой** бойынын сурагыла шакпырадып ийер; **2.** санааркадып ийер (санааркадып ий-); **его слова меня обеспокоили** онын сөстөри мени санааркадып ийди

ОБЕСПОКО́ИТЬСЯ *сов. чем* санааркай берер (санааркай бер-); **обеспокоиться опозданием гостей** айылчылардын оройтып турганына санааркай берер; **Чем он обеспокоился?** Ол неге санааркай берди?

ОБЕССИ́ЛЕННЫЙ, -ая, -ое күч жок, чак жок, чинези жок; **обессиленные руки** чак жок колдор

ОБЕССИ́ЛЕТЬ *сов. кўчи (чагы, чине-зи) чыгып калар (чыгып кал-); обессильть*

ОБЕССИЛИВАТЬ

от болезни оорудан улам кўчи чыгып калар

ОБЕССИЛИВАТЬ *несов. см. обессилить*

ОБЕССИЛИВАТЬСЯ *несов.* чагы чыгар (чык-); **обессиливаться от долгой ходьбы** узак базыштан чагы чыгар

ОБЕССИЛИТЬ *сов. кого* кўчин (чагын, чинезин) чыгарып салар (чыгырып сал-), чыладып салар (чыладып сал-), арыдып салар (арыдып сал-); **дорога обессилила путников** јол барып јаткан улустын кўчин чыгарып салган

ОБЕССЛАВИТЬ *сов. кого-что* уйатка тўжүрип салар (тўжүрип сал-)

ОБЕССЛАВИТЬСЯ *сов.* уйатка тўжүп калар (тўжүп кал-)

ОБЕССЛАВЛИВАТЬ *несов. см. обесславить*

ОБЕССМЕРТИТЬ *сов. кого-что* ўргүлјиге (јажын-чакка) ундылбас эдип салар (эдип сал-); **Гагарин обессмертил своё имя** Гагарин бойынын адын ўргүлјиге ундылбас эдип салды

ОБЕССМЕРТИТЬСЯ *сов.; книжн.* ўргүлјиге (јажын-чакка) ундылбас болуп калар (болуп кал-), ўргүлјиге (јажын-чакка) јарлу болуп калар; **обессмертиться своими подвигами** бойынын ат-нерелү керектериле јажын-чакка ундылбас болуп калар

ОБЕССМЕРЧЕННЫЙ, -ая, -ое *книжн.* јажын-чакка ундылбас эдилген, јажын-чакка јарлу болуп калган

ОБЕССМЫСЛЕННЫЙ, -ая, -ое учуры јоголтырылган; **обессмысленный текст** учуры јоголтырылган текст

ОБЕССМЫСЛИВАТЬ *несов. см. обессмыслить*

ОБЕССМЫСЛИВАТЬСЯ *сов. см. обессмыслиться*

ОБЕССМЫСЛИТЬ *сов.* учурын јоголтып салар (јоголтып сал-); **обессмыслить чужие слова** өскө кижинин сөстөринин учурын јоголтып салар

ОБЕССМЫСЛИТЬСЯ *сов.* учуры јоголып калар (јоголып кал-)

ОБЕСТОЧЕННЫЙ, -ая, -ое тогын јоголткон (јоголтып салган); **обесточенный провод** тогын јоголткон эмик

ОБЕСТОЧИВАТЬ *несов. см. обесточить*

ОБЕСТОЧИТЬ *сов.; спец.* ток јок эдип салар (эдип сал-), тогын јоголтып салар (јоголтып сал-); **обесточить линию электропередачи** ток өткүрер эмиктерди ток јок эдип салар

ОБЕСЦВЕТИТЬ *сов. что* 1. өннин јоголтып салар (јоголтып сал-); **обесцветить ткань** бөстин өннин јоголтып салар; 2. *перен.* анылузын јоголтып салар; **обесцветить статью** статьянын анылузын јоголтып салар

ОБЕСЦВЕТИТЬСЯ *сов.* 1. (*статья менее ярким*) өннин јылытып салар (јылытып сал-), күйүп калар (күйүп кал-); **ткань обесцветилась от солнца** бөс күнге өннин јылытып салган; 2. *перен.* (*статья невыразительным*) анылу (јаркынду) темдектери јок болуп калар (болуп кал-)

ОБЕСЦВЕЧЕННЫЙ, -ая, -ое өннин јарык эткен (эдип салган); **обесцвеченные волосы** өннин јарык эдип салган чач

ОБЕСЦВЕЧИВАТЬ *несов. см. обесцветить*

ОБЕСЦВЕЧИВАТЬСЯ *несов. обесцветиться*

ОБЕСЦВЕЧИВАЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от обесцвечивать*; 2. *прил.* өнди јоголтып турган; **обесцвечивающее вещество** өнди јоголтып турган неме

ОБЕСЦЕНЕННЫЙ, -ая, -ое 1. баа јок болуп калган, баазы тўжүп калган; **обесцененные сбережения граждан** граждандардын баа јок болуп калган јууп алган акчазы; 2. учурлузы јоголгон; **обесцененная теория** учурлузы јоголгон теория

ОБЕСЦЕНИВАТЬ *несов. см. обесценить*

ОБЖИВАТЬ

ОБЕСЦЕНИВАТЬСЯ *несов. см. обесцениться*

ОБЕСЦЕНИТЬ *сов. кого-что* баазын түжүрип салар (түжүрип сал-), баазын женилдедип салар (женилдедип сал-), баазын женил эдип салар (эдип сал-); **обесценить вещь** неменин баазын түжүрип салар

ОБЕСЦЕНИТЬСЯ *сов.* баазы түжүп калар (түжүп кал-), баазы женилдеп калар (женилдеп кал-), баазы женил болуп калар (болуп кал-)

ОБЕСЧЕСТИТЬ *сов. кого-что* уйатка салар (уйатка сал-), уйатка түжүрип салар (түжүрип сал-), электеп салар (электеп сал-); **обесчестить женщину** үй кижини уйатка түжүрип салар

ОБЕСЧЕЩЕННЫЙ, -ая, -ое уйатка салынган, электеткен; **обесчещенная девушка** электеткен кыс

ОБЁТ *м.* черт; **дать обёт** черт берер

ОБЕТОВАННЫЙ *книжн.* барарга албаданган, күүнзеген; **обетованная земля** күүнзеген жер

ОБЕЩАНИЕ *с.* берген сөс; **выполнить обещание** берген сөзүн бүдүрип салар; **нарушить обещание** берген сөзүн бузуп салар

ОБЕЩАННЫЙ, -ая, -ое **1.** сөзүн берген, молжонгон; **обещанная встреча** молжонгон туштажу; **2.** берер болгон; **обещанное вознаграждение** берер болгон сый

ОБЕЩАТЬ *сов., несов. что* сөс берип салар (берип сал-), сөс берер (бер-); **он обещал прийти вовремя** ол ойинде келерим деп сөзүн берип салган

ОБЕЩАТЬСЯ *сов., несов.; разг.* сөзүн берип салар (берип сал-), сөзүн берер (бер-), молжонып салар (молжонып сал-), молжонор (молжон-); **обещался приехать на выходных** амыраар күндерде келер деп сөзүн берген

ОБЖАЛОВАНИЕ *с.* удур комыдал берери

ОБЖАЛОВАННЫЙ, -ая, -ое *юр., офиц.* удур комыдал эткен; **обжалованный приговор** удур комыдал эткен јоп

ОБЖАЛОВАТЬ *сов. что; юр.* удур комыдал берип салар (берип сал-); **обжаловать приговор суда** жаргынын чыгарган јобине удур комыдал берип салар

ОБЖАРЕННЫЙ, -ая, -ое каарган; **обжаренное мясо** каарган эт

ОБЖАРИВАТЬ *несов. см. обжарить*

ОБЖАРИВАТЬСЯ *несов. см. обжариться*

ОБЖАРИТЬ *сов. что* бастыра јанынан бир эмеш каарып салар (каарып сал-); **обжарить рыбу** балыкты бастыра јанынан бир эмеш каарып салар

ОБЖАРИТЬСЯ *сов.* бастыра јанынан бир эмеш каарылып калар (каарылып кал-)

ОБЖАТЬ I *сов. что* сыга тудар (тут-) (*бир канча катан*); **обжать мокрую одежду** үлүш кийимди сыга тудар

ОБЖАТЬ II *сов. что (сжечь злаки и т.п.) (до корней)* төзине јетире кезип салар (кезип сал-); (*вокруг*) эбире кезип салар; **обжать пшеницу** буудайды төзине јетире кезип салар

ОБЖАТЬСЯ I *сов.; разг.* сыгылып калар (сыгылып кал-); **хорошо обжаться** јакшы сыгылып калар

ОБЖАТЬСЯ II *сов.;* уст. ашты јуунадып салар (јуунадып сал-); **обжаться в срок** ойинде ашты јуунадып салар

ОБЖЁГ *м.* өртөөри; **обжег кирпича** кирпич өртөөри

ОБЖЕЧЬ *сов. что 1. (подвергнуть действию огня, обработать огнем)* өртөп салар (өртөп сал-); **обжечь кирпич** кирпичти өртөп салар; **2. (повредить огнём или чем-л. горячим, жгучим, едим и т.п.)** өртөп алар (өртөп ал-), өртөдип алар (өртөдип ал-); (*крапивой*) чактырып алар (чактырып ал-); **обжечь палец** сабарды өртөдип алар; **обжечь руки крапивой** колдорды чалканга чактырар

ОБЖЕЧЬСЯ *сов.* өртөнип алар (өртөнип ал-); **обжечься чаем** чайла өртөнип алар

ОБЖИВАТЬ *несов. см. обжить*

ОБЖИВАТЬСЯ

ОБЖИВА́ТЬСЯ *несов. см. обжиться*

ОБЖИВАТЬСЯ *несов. см. обжиться*

ОБЖИГ *м. (кирпича и т.п.)* өртөөри

ОБЖИГА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое өртөөр; **обжигальная печь** өртөөр печке

ОБЖИГА́ЛЬЩИК *м.* өртөөр кижги

ОБЖИГА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *спец.* өртөөр; **обжигательный цех** өртөөр цех

ОБЖИГА́ТЬ *несов. см. обжечь*

ОБЖИГА́ТЬСЯ *несов. см. обжечься*

ОБЖИ́М *м.; тех.* баспактаары

ОБЖИМА́ТЬ *несов. см. обжать I*

ОБЖИМА́ТЬСЯ *несов. см. обжимать*

ОБЖИ́МКИ *только мн.* сыккан неме-нин артканы

ОБЖИМНЫЙ, -ая, -ое *тех.* сыгатан, баспактайтан

ОБЖИМОК *м. 1. разг.* сыккан болчок неме; *2. спец.* сыккан неменин артканы; *3. спец.* туткан күделиден арткан учуктар

ОБЖИМОЧНЫЙ, -ая, -ое *тех.* баспактаар (*бастыра жанынан*); **обжимочный станок** баспактаар станок

ОБЖИНА́ТЬ *несов. см. обжать II*

ОБЖИТО́Й, -ая, -ое *1.* улус жадьп турган; **обжитые места** улус жадьп турган жерлер; *2.* жадарга эптү эдип салган; **обжитый дом** жадарга эптү эдип салган тура

ОБЖИ́ТЬ *сов. что; разг.* жадарга эпте эдип салар (эдип сал-); **обжить новый дом** жаны тураны жадарга эпте эдип салар

ОБЖИ́ТЬСЯ *сов; разг.* үрене берер (үрене бер-), үрениже берер (үрениже бер-), темиге берер (темиге бер-); **обжиться на новых землях** жаны жерлерге үрениже берер

ОБЖО́РА *м. и ж.* тойбос, ачап, јутпа

ОБЖО́РЛИВОСТЬ *ж.* торозы, ачабы

ОБЖО́РЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* торо, ачап, ачына, жимекей; **обжорливый человек** ачына кижги

ОБЖО́РСТВО *с.* тойбозы, ачабы, жимекейи

ОБЗАВЕДЕ́НИЕ *с. 1. (действие)* керектү немени садып (јууп) алары; **деньги на обустройство** керектү немени садып алар акча; *2. разг. (вещи, инвентарь)* јөбжө

ОБЗАВЕСТИ́ТЬ *сов. чем; разг. (собрать)* јууп алар (јууп ал-); (*купить*) садып алар (садып ал-); болуп калар (болуп кал-); **обзавестись посудой** аяк-казан садып алар; **обзавестись семьёй** билелү болуп калар

ОБЗВА́НИВАТЬ *несов. см. обзвонить*

ОБЗВОНИ́ТЬ *сов. кого-что; разг.* телефон согуп салар (согуп сал-); **обзвонить знакомых** таныштарга телефон согуп салар

ОБЗО́Р *м. 1. (наблюдение)* ајыктап көрөри; *2. (сжатое сообщение)* обзор (*текши темалу бир канча керектер керегинде кыска јетирү*); **обзор газет газеттердин** обзоры

ОБЗО́РНЫЙ, -ая, -ое *книжн.* кыскарта ла бириктире эдилген; **обзорная статья** кыскарта ла бириктире эдилген статья

ОБЗЫВА́ТЬ *несов. см. обзывать*

ОБЗЫВА́ТЬСЯ *несов.* чололоор (чололо-), уткалаар (уткала-), ачынчылу сөслө айдар (айт-)

ОБИВА́ТЬ *несов. см. обить; ♦ обивать* пороги катап-катап барар

ОБИВА́ТЬСЯ *несов. см. обиться*

ОБИВКА *ж. 1. см. обить; 2. (ткань)* тыш бөзи; тыш материалы; **обивка дивана** диваннын тыш бөзи

ОБИВНОЙ, -ая, -ое *см. обивочный*

ОБИ́ВОЧНЫЙ, -ая, -ое тыштынан јабар; **обивочная ткань** тыштынан јабар бөс

ОБИ́ДА *ж.* ачынып (тарынып) турганы; ачыныш, тарыныш, јарбыныш; **обида не давала спать** ачынып турганы уйуктаарга бербей турды; **их обида прошла** олоордын ачыныжы өтти; **♦ не давать в обиду** аданын алар; **быть в обиде** ачынып турар; **нанести обиду** ачындырып салар

ОБКАЛЫВАТЬ

ОБИДЕТЬ *сов. кого 1. (нанести обиду)* ачындырып салар (ачындырып сал-), тарындырып салар (тарындырып сал-); **он обидел меня** ол мени ачындырып салды; **2. разг. (обделить)** куру арттырып салар (арттырып сал-); **природа не обидела его талантами** ар-бүткен оны жайалталар жанынан куру арттырып салбаган

ОБИДЕТЬСЯ *сов. ачынып калар (ачынып кал-), тарынып калар (тарынып кал-), жарбынып калар (жарбынып кал-); сильно обидеться* тын ачынып калар

ОБИДНО *нареч. и в знач. сказ. безл. ачынчылуу (ачымчылуу); обидно видеть это* мыны көрөргө ачынчылуу; **ему стало обидно** ого ачымчылуу боло берген

ОБИДНЫЙ, -ая, -ое ачынчылуу (ачымчылуу), коронду, каарып айткан; **обидное замечание** каарып айткан сөс

ОБИДЧИВОСТЬ *ж. ачынчагы, тарынчагы, жарбынчагы*

ОБИДЧИВЫЙ, -ая, -ое ачынчак, тарынчак, жарбынчак; **обидчивая девушка** ачынчак кыс; **Эркелей обидчивая, без причины обижается** Эркелей жарбынчак, бодоп ло жарбынар

ОБИДЧИК *и. ачындырган киж*

ОБИЖАТЬ *несов. см. обидеть*

ОБИЖАТЬСЯ *несов. см. обидеться*

ОБИЖЕННО *нареч. тарынып, ачынып, жарбынып*

ОБИЖЕННЫЙ, -ая, -ое ачынган, тарынган, жарбынган; **обиженный вид** тарынган бүдүш

ОБИЛИЕ *с. 1. (множество) сүреен (сүрекей) көп болгоны; обилие ягод* жии-лектердин сүреен көп болгоны; **2. (достаток, довольство)** бастыра (үзе) неме көп болгоны; **обилие в доме** турада үзе неме көп болгоны

ОБИЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1. (имеющийся в обилии)** сүреен көп, артыкту, байлык; **обильный урожай** сүреен көп түжүм; **2. (богатый чем-л.)** бай; **обильный лесом край** агажы бай жер

ОБИРАТЬ *несов. см. обобрать*

ОБИТАЕМЫЙ, -ая, -ое киж

јадып турган; тынду немелер бар; **обитаемый остров** киж

јадып турган ортолык

ОБИТАНИЕ *с. жүрери; место обитания животных* тындулардын жүретен жери; **среда обитания** жүретен жер

ОБИТАТЕЛЬ *м. и ОБИТАТЕЛЬНИЦА жс.* журтап жаткан киж; **обитатель города** калада журтап турган киж

ОБИТАТЬ *несов. (жить)* журтаар (журта-), жадар (жат-); **(водиться)** жүрер (жүр-); **в наших краях обитают медведи** бистин жерлерде айулар жүрет

ОБИТЫЙ, -ая, -ое **1.** согуп түжүрилген; **обитые кедровые шишки** мөштин согуп түжүрилген тобоголоры; **2. разг.** согуп сорбыланган (сорбыланып калган), калайы чарчаган (чарчап калган) (*үстинен, кырларынан*); **обитый эмалированный таз** калайы чарчап калган таз; **3. чем** кадап жапкан; **обитая дверь** кадап жапкан эжик

ОБИТЬ *сов. что 1. (привив, покрыть)* жабып кадап салар (кадап сал-); **обить дверь сукном** эжикти чепкенле жабып кадап салар; **2. (сбить)** түжүре согуп салар (согуп сал-), кактап салар (кактап сал-); **обить яблоки с яблони** аламаларды аламанын агажынын түжүре согуп салар

ОБИХОД *м. жадын-жүрүм; предметы домашнего обихода* айылда жадын-жүрүмге керектү немелер; **войти в обиход** жадын-жүрүмге кирип калар

ОБИХОДНЫЙ, -ая, -ое **1.** тудунар-кабынар; **обиходные предметы** тудунар-кабынар немелер; **2.** тузаланып турган; **обиходное слово** тузаланып турган сөс

ОБКАЛИВАТЬ *несов. см. обкалить*

ОБКАЛИТЬ *сов. үстин кызыдып ийер (кызыдып ий-); обкалить железо* темирдин үстин кызыдып ийер

ОБКАЛКА *ж. үстин кызыдары; обкалка стали* болоттын үстин кызыдары

ОБКАЛЫВАТЬ I *несов. см. обколоть I*

ОБКАЛЫВАТЬ

ОБКАЛЫВАТЬ II *несов. см. обколоть II*

ОБКАЛЫВАТЬСЯ *несов. см. обколотья I*

ОБКАЛЫВАТЬСЯ II *несов. см. обколотья II*

ОБКАПАННЫЙ, -ая, -ое тамчылаткан; **обкапанная свечей скатерть** үспекчинге тамчылаткан скатерть

ОБКАПАТЬ *сов. кого-что; разг. тамызып салар (тамызып сал-); обкапать пол известкой* полго черет тамызып салар

ОБКАПАТЬСЯ *сов.; разг. тамчыладып алар (тамчыладып алар-); обкапаться свечей* үспекчиле тамчыладып алар

ОБКАПЫВАТЬ I *несов. см. обкапать*

ОБКАПЫВАТЬ II *несов. см. обкопаты*

ОБКАПЫВАТЬСЯ I *несов. см. обкапаться*

ОБКАПЫВАТЬСЯ II *несов. эбире казылар (казыл-)*

ОБКАРМЛИВАТЬ *несов. см. обкормить*

ОБКАРМЛИВАТЬСЯ *несов. ойинен өткүре азырадар (азырат-)*

ОБКАТ *м. 1. кого-что; разг. тоголодып уймаары; 2. что; спец. түзедери; обкат дороги* жолды түзедери; **3. что; спец. ченеп мантадары; обкат автомобиля** көлүкле ченеп мантадары

ОБКАТАННЫЙ, -ая, -ое **1. разг. уймаган; обкатанная в муке** кулурга уймаган; **2. что; спец. түзедилген (түзедилип калган), тес эдилген (эдилип калган); обкатанная дорога** түзедилген жол; **3. что; спец. ченеп мантаткан; обкатанный мотоцикл** ченеп мантаткан мотоцикл

ОБКАТАТЬ *сов. что 1. (сделать круглым)* болчок эдип салар (эдип сал-); **обкатать картель** картельти болчок эдип салар; **2. (обвалить)** уймап салар (уймап сал-); **обкатать котлету в муке** котлетти кулурга уймап салар; **3. (утрамбовать)** тактап салар (тактап сал-), тепсеп салар (тепсеп сал-); **обкатать участок** шоссе

шоссенин бөлүгүн тепсеп салар; **4. спец. (испытать)** ченеп мантадып салар (мантадып сал-); **обкатать новую машину** жаны көлүкле ченеп мантадып салар; **5. (добиться отработанности)** жазап белетеп алар (белетеп ал-); **обкатать спектакль** спектакльди жазап белетеп алар

ОБКАТАТЬСЯ *сов. 1. такталып калар (такталып кал-), тепселип калар (тепселип кал-); дорога обкаталась* жол такталып калган; **2. жазап белетелип калар (белетелип кал-); номер обкатался** номер жазап белетелип калды

ОБКАТИТЬ *сов. 1. тоголодып ийер (тоголодып ий-)* (нени-нени эбире); **обкатить обруч вокруг столба** обручты столмоны эбире тоголодып ийер; **2. см. окатить**

ОБКАТЫВАТЬ *несов. см. обкататы*

ОБКАТЫВАТЬСЯ *несов. см. обкататься*

ОБКАШИВАТЬ *несов. см. обкосить*

ОБКАШИВАТЬСЯ *несов. см. обкашивать*

ОБКИДАННЫЙ, -ая, -ое **1. чачкан (үстине эмезе эбире, айландыра); обкиданная вокруг трава** айландыра чачкан өлөн; **2. неме-неме чыккан; обкиданное сыпью лицо** быжырун (чыбырткан) чыккан жүс

ОБКИДАТЬ *сов. 1. разг. чачып салар (чачып сал-) (үстине эмезе эбире); обкидать песком* кумакла чачып салар; **2. прост. чыбырган чачылып калар (чачылып кал-)**

ОБКИДЫВАТЬ *несов. см. обкидаты I*

ОБКИДЫВАТЬСЯ *несов. см. обкидывать*

ОБКИНУТЬ *сов. чачып салар (чачып сал-) (үстине эмезе эбире)*

ОБКЛАДКА *ж. 1. (действие)* тыштынан салары; **обкладка дома кирпичом** тураны кирпичле тыштынан салары; **2. (материал)** тыштынан салар мате-

ОБКУСАННЫЙ

риал; **обкладка печи** печкени тыштынан салар материал

ОБКЛАДЧИК *м.* андаар тушта курчап алаачы кижы (*кандый бир анды*); **обкладчик медведя** андаар тушта айуны курчап алаачы кижы

ОБКЛАДЫВАТЬ *несов. см. обложить* 1, 2, 3

ОБКЛАДЫВАТЬСЯ *несов.* эбире (айландыра) салылар (салыл-); **обкладываться камнями** таштарла эбире салылар

ОБКЛАСТЬ *сов.* эбире (айландыра) салып салар (салып сал-); **обкласть кирпичом** кирпичле айландыра салып салар

ОБКЛАСТЬСЯ *сов.* эбире (айландыра) салынып калар (салынып кал-)

ОБКЛОТЫЙ, -ая, -ое 1. кодорып салган; 2. *разг.* сайгыштап салган

ОБКЛОТЬ I *сов.* что кодорып салар (кодорып сал-); **обколоть лёд со ступенек** текпиштинг тожын кодорып салар

ОБКЛОТЬ II *сов.; разг. кого-что* сайып салар (сайып сал-); **обколоть палец иголкой** сабарды ийнеле сайып салар

ОБКЛОТЬСЯ *сов.; разг.* каданып алар (каданып ал-); **обколотья иголкой** ийнеге каданып алар

ОБКОМ *м.* (областной комитет) обком; **обком партии** партиянын обкомы

ОБКОМОВСКИЙ, -ая, -ое обкомнын; **обкомовский работник** обкомнын ишчи-зи

ОБКОПАННЫЙ, -ая, -ое эбиреде (айландыра) казылган

ОБКОПАТЬ *сов.* что эбиреде (айландыра) казып салар (казып сал-); **обкопать дерево** агашты эбиреде казып салар

ОБКОРМ *м.* ойинен өткүре азыраш (азыраары, азыраганы); **обкорм скота** малды ойинен өткүре азыраары

ОБКОРМИТЬ *сов.* кого ойинен өткүре азырап салар (азырап сал-); **обкормить скотину** малды ойинен өткүре азырап салар

ОБКОРМЛЕННЫЙ, -ая, -ое ойинен өткүре азыралган; **откормленная свинья** ойинен өткүре азыралган чочко

ОБКОСИТЬ *сов.* 1. что эбире чабып салар (чабып сал-); **обкосить кочку** төнөзөкти эбире чабып салар; 2. что бастыра чабып салар; **обкосить луг** јаланды бастыра чабып салар; 3. *кого; разг.* чабып озолоп ийер (озолоп ий-)

ОБКОШЕННЫЙ, -ая, -ое чабылган, чабып божогон

ОБКРАДЕННЫЙ, -ая, -ое тонологон (тонолып калган)

ОБКРАДЫВАТЬ *несов. см. обокрасть*
ОБКРОМСАННЫЙ, -ая, -ое кырларынан кезилген (кезилип калган)

ОБКРОМСАТЬ *сов.* кырларынан кезип салар (кезип сал-) (*тыртыйта эмезе чала-была*)

ОБКУРЕННЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. ыштап салган; **обкуренный улей** ыштап салган адарунын колодозы; 2. танкынын ыжыла ышталган, танкынын ыжы өткөн; **обкуренный вагон** танкынын ыжыла ышталган вагон; 3. танкылаарга эптү болуп калган; **обкуренная трубка** танкылаарга эптү болуп калган канза

ОБКУРИВАТЬ *несов. см. обкурить*

ОБКУРИТЬ *сов.; разг.* 1. *см. окурить*; 2. *кого-что* танкынын ыжын өткүрип салар (өткүрип сал-), танкынын ыжыла ыштап салар (ыштап сал-); **обкурить комнату** кыпты танкынын ыжыла ыштап салар; 3. *что* танкы тартарга эптү эдип салар (эдип сал-); **обкурить трубку** канзаны танкы тартарга эптү эдип салар

ОБКУРИТЬСЯ *сов.* 1. *см. окуриться*; 2. *разг.* ойинен өткүре тартып алар (тартып ал-); 3. тартарга јарагадый болуп калар (*танкы ла о.ө. тартар эдимдер керегинде*)

ОБКУСАННЫЙ, -ая, -ое тиштеп салган (койгон); **обкусанное яблоко** тиштеп салган алама

ОБКУСАТЬ

ОБКУСАТЬ *сов. кого-что* тиштеп салар (тиштеп сал-); (*обгрызть*) кемирип салар (кемирип сал-); **обкусать ногти** тырмактарды кемирип салар

ОБКУСЫВАТЬ *несов. см. обкусать*

ОБЛАВА *ж.* 1. *охот.* агыртары, агыртып андаары, агырту; **облава на медведя** айуны агыртып андаары; 2. курчап тудары; **задержан во время облавы** курчап тудары тушта туттурткан

ОБЛАВЛИВАТЬ *несов.; спец.* бастыра жеринен тудар (*балыкты*); **облавливать озеро** көлдин бастыра жеринен тудар

ОБЛАВЛИВАТЬСЯ *несов.* бастыра жеринен тудулар (тудул-)

ОБЛАГАТЬ *несов. см. обложить* 4

ОБЛАГАТЬСЯ *несов.* салынар (салын-); **облагаться налогом** калан салынар

ОБЛАГОРАЖИВАТЬ *несов. см. облагородить*

ОБЛАГОРАЖИВАТЬСЯ *несов. см. облагородиться*

ОБЛАГОРОДИТЬ *сов. кого-что* 1. бийик санаалу эдип салар (эдип сал-); **труд облагораживает людей** иш улусты бийик санаалу эдип салат; 2. (*улучшить*) жарандырып салар (жарандырып сал-); **облагородить дверь** эжикти жарандырып салар

ОБЛАГОРОДИТЬСЯ *сов.* 1. бийик көдүрилип калар (көдүрилип кал-), бийик санаалу болуп калар (болуп кал-); 2. *спец.* (*о растениях, животных, материалах*) жаранып калар (жаранып кал-); **местные породы скота заметно облагородились** жербойындагы малдын уктары билдирлү жаранып калган

ОБЛАДАНИЕ *с.* *передается сочетанием им. суц. с афф. обладания* -лу / -ду / -ту и *субстантивированного с помощью афф. принадлежности* -ы *гл.* болор (бол-) ‘*быть*’; **обладание ядерным оружием** ядерный мылтык-жепселдү болоры

ОБЛАДАТЕЛЬ *м.* *передается аффиксами обладания* -лу (-лү), -ду (-дү), -ту

(-тү); **обладатель автомобиля** көлүктү кижги

ОБЛАДАТЬ *несов. кем-чем передаётся сочетанием им. суц. с афф. обладания* -лу / -ду / -ту и *гл.* болор (бол-) ‘*быть*’; **обладать красивым голосом** жараш үндү болор

ОБЛАЗАТЬ *сов.; разг.* кырлап салар (кырлап сал-); **облазать окрестные горы** айландыра кырларды кырлап салар

ОБЛАЗИТЬ *сов. что; разг.* эбирип келер (эбирип кел-), өдүп келер (өдүп кел-); **мы облазили все уголки** бис бастыра толыктарды өдүп келдис

ОБЛАКО *с.* булут

ОБЛАМЫВАТЬ *несов. см. обломать, обломить*

ОБЛАМЫВАТЬСЯ *несов. см. обломаться*

ОБЛАСКАННЫЙ, -ая, -ое эркелеткен

ОБЛАСКАТЬ *сов. кого* эркеледип салар (эркеледип сал-); **обласкать любимую жену** сүүген үйин эркеледип салар

ОБЛАСКИВАТЬ *несов. см. обласкать*

ОБЛАСТНОЙ, -ая, -ое 1. *областьтын*; **областной центр** областьтын төс жери; 2. (*местный*) жербойынын; **областное слово** жербойынын сөзи

ОБЛАСТЬ *ж.* 1. (*часть страны, территории*) бөлүк жер; **северные области Европы** Европанын түндүк бөлүк жерлери; 2. (*административно-территориальная единица*) область; **Новосибирская область** Новосибирск область; 3. (*зона, пояс*) таркаган жери; **область вечнозелёных растений** үргүлжиге жажыл өзүмдер таркаган жер; 4. *перен.* (*отрасль деятельности*); *передается афф. мест. п.* -да / -та; **в области науки** наукада; **в области политики** политикада

ОБЛАЧНОСТЬ *ж.* булуттанганы, булутла бүркелгени; **сплошная облачность** туй булуттанганы; **переменная облачность** кезектелип булутла бүркелгени

ОБЛЕПИТЬ

ОБЛАЧНЫЙ, -ая, -ое булутту, бүркү;
облачный день булутту күн

ОБЛАЯННЫЙ, -ая, -ое 1. *разг.* ийтке үрдүрткен; 2. *прост.* айткыладып алган

ОБЛАЯТЬ *сов. кого-что* 1. үрүп салар (үрүп сал-); **собака облаяла незнакомца** ийт билбес кижиге үрүп салган; 2. *перен., прост.* айткылап салар (айткылап сал-); **облаять человека без причины кижини шылтак** жогынан айткылап салар

ОБЛЕГАТЬ *несов. 1. см. облечь* II; 2. *кого-что (о платье)* жапшынып турар (жапшынып тур-); **облегать тело** эдине жапшынып турар

ОБЛЕГЧАТЬ *несов. см. облечь*

ОБЛЕГЧАТЬСЯ *несов. см. облегчаться*

ОБЛЕГЧЕНИЕ *с.* 1. (*действие*) женил эдери, женилдедери; **облегчение веса** бескезин женил эдери; 2. (*состояние*) сыны женил боло бергени; **почувствовать облегчение** сыны женил боло бергенин сезип ийер; **вздыхнуть с облегчением** женил тынып ийер

ОБЛЕГЧЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от облегчить*; 2. *прил.* женил; **уйти с облегчённым сердцем** женил жүректү жүре берер

ОБЛЕГЧИТЬ *сов. 1. кого-что (сделать легче, освободить от лишнего груза, тяжести)* женилтедип салар (женилтедип сал-), женил эдип салар (женил эдип сал-); женилтип салар (женилтип сал-) **надо облегчить повозку** абраны женилдедер керек; **облегчи груз** кошты женилтедип сал; 2. (*упростить*) женилтип салар (женилтип сал-), женилтедип салар; **облегчить задачу** бодолгоны женилтедип салар; 3. (*сделать менее трудным, менее тяжёлым*) женилтип салар, женилтедип салар, женил эдип салар; **облегчить труд** ишти женилтип салар; **техника облегчила нашу жизнь** техника бистин жүрүмди женилтедип салган; 4. (*уменьшить*) женилтедип ийер; **лекарство облегчило боль** эм ооруны женилтедип ийди

ОБЛЕГЧИТЬСЯ *сов.* жениле берер (жениле бер-), женил болуп калар (болуп кал-), женил боло берер (боло бер-); **труд облегчился** иш женил болуп калды

ОБЛЕДЕНЕВАТЬ *несов. см. обледенеть*

ОБЛЕДЕНЁЛЫЙ, -ая, -ое тоштолып калган, тожонтып калган, тошло жабылган; **обледенелые скалы** тоштолып калган кайалар

ОБЛЕДЕНЕНИЕ *с.* тоштолоры, тожонтыыры, тошло жабылары

ОБЛЕДЕНЁТЬ *сов.* тоштолып калар (тоштолып кал-); (*о дороге*) тожонтып калар (тожонтып кал-); **самолёт обледенел** самолёт тоштолып калган

ОБЛЕДЯНЕВАТЬ *несов. см. обледеневать*

ОБЛЕЗАТЬ *несов. см. облезть*

ОБЛЕЗЛЫЙ, -ая, -ое тазаган, тазап калган, түги түшкен, түги түжүп калган, түлеген, түлеп калаган; **облезлый мех** тазаган тере; **облезлая кошка** түлеп калган киске

ОБЛЕЗТЬ *сов. 1.* тазап калар (тазап кал-), түги түжүп калар (түжүп кал-), түлеп калар (түлеп кал-); **мех облез** алу тере тазап калган; 2. (*о краске*) оңып калар (оңып кал-), будугы чыгып калар (чыгып кал-)

ОБЛЕКАТЬ *несов. см. облечь* I

ОБЛЕКАТЬСЯ *несов. см. облечься*

ОБЛЕНИВАТЬСЯ *несов. см. облениться*

ОБЛЕНИТЬ *сов.* жалку эдип салар (эдип сал-), жалкуга үредип салар (үредип сал-)

ОБЛЕНИТЬСЯ *сов.* жалкуурып калар (жалкуурып кал-), жалку болуп калар (болуп кал-); **совсем облениться** чек жалку болуп калар

ОБЛЕПИТЬ *сов. кого-что 1. (со всех сторон)* туй алып салар (алып сал-); **грязь облепила колёса** балкаш көлөсөлөрдү туй алып салган; 2. (*клеить*) туй жапшырып салар (жапшырып сал-); **облепить стены обьявлениями** стенелерди жарларла туй

ОБЛЕПИХА

јапшырып салар; **3. перен.** туй курчап алар (курчап ал-), туй курчап ийер (курчап ий-); **дети облели повозку** балдар абраны туй курчап алды

ОБЛЕПІХА *ж.* (кустарник и ягоды) чычрана

ОБЛЕПЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** неме-неме јапшынган; **2. разг.** нени-нени јапшырып салган; **облепленный объявлениями забор** жарлар јапшырып салган чеден; **3. перен., разг.** неге-неге курчаткан; неге-неге јапшынган **облепленная людьми повозка** улуска курчаткан абра

ОБЛЕПЛЯТЬ *несов. см. облепить*

ОБЛЕПЛЯТЬСЯ *несов.* **1.** бойына јапшырар (јапшыр-); **2.** туй јапшырылар (јапшырыл-); **облепляться объявлениями** жарларла туй јапшырылар; **3. разг.** туй жабылаар (жабыл-); **облепляться мухами** чымылдарга туй жабылар

ОБЛЕСЕНИЕ *с.* агаш отургызары

ОБЛЕСИТЬ *сов. что* агаш отургызып салар (отургызып сал-); **облесить степь** чөлгө агаш отургызып салар

ОБЛЕТАТЬ I *сов. что* **1.** эбирип учуп келер (учуп кел-); **облетать на самолёте всё побережье** самолётло бастыра суунын жаказын эбирип учуп келер; **2.** (*испытать*) учужын ченеп көрүп салар (көрүп сал-); **облетать самолёт** самолёттын учужын ченеп көрүп салар

ОБЛЕТАТЬ II *несов. см. облететь*

ОБЛЕТЕТЬ I *сов.* **1.** (*вокруг кого-чего*) эбире учуп келер (учуп кел-); **облететь вокруг озера** көлди эбире учуп келер; **2. кого-что; перен.** (*распространиться*) жайыла берер (жайыла бер-); **город облетели слухи** калага табыштар жайыла берди

ОБЛЕТЕТЬ II *сов.* (*опасть, осыпать-ся*) тўжүп калар (тўжүп кал-); **листья облетели** жалбырактар тўжүп калган

ОБЛЕЧЬ I *сов.* **1. кого-что во что; уст.** (*одеть*) кийдирип салар (кийдирип сал-); **облечь в рясу** ряса кийдирип салар; **2. что; уст.** беркеп салар (беркеп сал-),

жабып салар (жабып сал-); **облака облекли небо** булуттар тенерини бүркеп салды; **3. книжн.** жабып салар; **его жизнь облечена тайной** онын жүрүмү жажытла жабылып калган; **4. книжн.** көргүзип салар (көргүзип сал-); **самые сложные понятия можно облечь в форму** эн күч ондомолдорды кеберле көргүзип саларга жараар; **5. кого** (*наделить*) берип салар (берип сал-); **облечь властью** жан берип салар

ОБЛЕЧЬ II *сов. что* (*окутать, окружить чем-л.*) курчап салар (курчап сал-); **тучи облегли небо** булуттар тенерини курчап салды

ОБЛЕЧЬСЯ *сов.* кийинип алар (кийинип ал-)

ОБЛИВАНИЕ *с.* **1.** урары, уруп турары; **обливание ягод сиропом** жиилектерди сиропло урары; **2.** суу урунары; **лечиться обливаниями** суу урунарыла эмденер

ОБЛИВАТЬ *несов. см. обливать*

ОБЛИВАТЬСЯ *несов. см. обливаться;*

♦ **обливаться слезами** көстинг жажын төгөр

ОБЛИГАЦИОННЫЙ, -ая, -ое облигационный, облигациялык; **облигационный заём** облигациялык заём

ОБЛИГАЦИЯ *ж.* облигация; **облигация государственного займа** эл-тергеелик займнын облигациязы

ОБЛИЗАТЬ *сов. кого-что* жалап салар (жалап сал-), жалап ийер (жалап ий-); **облизать губы** эриндерди жалап ийер; ♦ **пальчики оближешь** сүрекей амтанду

ОБЛИЗАТЬСЯ *сов.* **1. см. облизнуться-ся;** **2.** (*облизать себя – о животных*) жаланып алар (жаланып ал-); **кошка облизалась** киске жаланып алган

ОБЛИЗНУТЬ *сов. и однокр. кого-то* жалап ийер (жалап ий-); **облизнуть палец** сабарды жалап ийер

ОБЛИЗНУТЬСЯ *сов. и однокр.* жаланып ийер (жаланып ий-); **собака облизнулась** ийт жаланып ийген

ОБЛИЗЫВАТЬ *несов. см. облизать*

ОБЛИЗЫВАТЬСЯ *несов. см. облизаться*

ОБЛИК *м. 1. (внешность)* тыш бүдүм, тыш кебер; **приятный облик** көрөргө жакшы тыш бүдүм; **2. (характер)** кылык-жан; **нравственный облик человека** кижинин ич кылык-жангы

ОБЛИНЯТЬ *сов. 1. (потерять окраску)* онып калар (онып кал-); **платок облынял после стирки** арчуул јунуштын кийнинде онып калган; **2. (о животных, птицах)** түлеп калар (түлеп кал-); **лиса облыняла** түлкү түлеп калган

ОБЛИТЬ *сов. кого-что 1.* уруп ийер (уруп ий-); (*пролить*) төгүп ийер (төгүп ий-); **облили друг друга водой** бой-бойлорын суула уруп ийген; **облить скатерть супом** скатертьке суп төгүп ийер; **2.** үлүштөп салар (үлүштөп сал-), чыктыдып салар (чыктыдып сал-); **утренняя роса обильно облила поля** эртен турагы чалын јаландарды тын үлүштөп салган; **3.** жарыдып ийер (жарыдып ий-); **солнце облило степь живительным светом** күн чөлди тын берер јаркынла жарыдып ийди; **4. спец.** уруп салар (уруп сал-); **облить горшок глазурью** горшокты глазурьла уруп салар

ОБЛИТЬСЯ *сов. 1. (облить себя)* урунып ийер (урунып ий-); (*пролить на себя*) урунып алар (урунып ий-), төгүнип алар (төгүнип ал-); **облиться холодной водой** соок суула урунып ийер; **облиться супом** суп урунып алар; **2.** үлүштөп берер (үлүштөп бер-); **лицо облилось слезами** јүс јашка үлүштөп берген; **3.** јаркындала берер (јаркындала бер-); **вся комната облылась солнечным светом** бастыра кып күннин јарыгыла јаркындала берген; **4.** алдыртып ийер (алдыртып ий-); **сердце облилось горячей радостью** јүрек от-јалбышту сүүнчиге алдыртып ийди

ОБЛИЦЕВАТЬ *сов. что* јабып салар (јабып сал-), кыптап салар (кыптап сал-);

облицевать стены мрамором стенелерди мраморло јабып салар

ОБЛИЦОВКА *ж. 1. (действие)* јабары, кыптаары; **2. (покрывающий слой)** јабатан материал (*таш, агаш, мрамор ло о.ө.*)

ОБЛИЦОВОЧНЫЙ, -ая, -ое јарандырып јабатан; кыптайтан; **облицовочный материал** јарандырып јабатан материал

ОБЛИЦОВЩИК *м. и ОБЛИЦОВЩИЦА ж.* нени-нени тыштынан јабар (кыптаар) кижии (*ташла, темирле о.ө.*)

ОБЛИЦОВЫВАТЬ *несов. см. облицевать*

ОБЛИЧАТЬ *несов. кого-что* илезине чыгарар (чыгар-); **обличать врагов мира** амыр-энчүнин оштүлерин илезине чыгарар

ОБЛИЧЕНИЕ *с.* илезине чыгарары

ОБЛИЧИТЕЛЬ *м.* бурулаачы, илезине чыгараачы

ОБЛИЧИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое бурулап турган, илезине чыгарып турган; **обличительная статья** бурулап турган статья

ОБЛИЧИТЬ *сов. см. обличать*

ОБЛОЖЕНИЕ *с.; фин.* салары, салып турары; **обложение налогом** калан салары

ОБЛОЖИТЬ *сов. 1. кого-что чем (кругом)* айландыра (эбире) салып салар (салып сал-); **обложить больного подушками** оору кижини айландыра јастыктарла салып салар; **2. что чем и безл. (покрыть)** бүркеп салар (бүркеп сал-), бөктөп салар (бөктөп сал-); **тучи обложили небо** булуттар тенерини бүркеп салды; **3. кого-что; охот. (окружить)** курчап алар (курчап ал-); **обложить медведя в берлоге** айуны ичее-нине курчап алар; **4. кого-что чем (обязать к уплате)** салып салар; **обложить налогом** калан салып салар

ОБЛОЖИТЬСЯ *сов. чем* эбиреде салынып алар (салынып ал-); **он обложился книгами** ол эбиреде бичиктерле салынып алган

ОБЛОЖКА *ж.* кадар; **книга в красивой обложке** јараш кадарлу бичик

ОБЛОКАЧИВАТЬ

ОБЛОКАЧИВАТЬ *несов. см. облокотить*

ОБЛОКАЧИВАТЬСЯ *несов. см. облокотиться*

ОБЛОКОТИТЬ *сов. что* чаканагыла тайанып алар (тайанып ал-); **облокотить руки на стол** чаканагыла столго тайанып алар

ОБЛОКОТИТЬСЯ *сов.* чаканагыла тайанып алар (тайанып ал-); **облокотиться на подоконник** кбзноктинг алдына чаканагыла тайанып алар

ОБЛОМАТЬ *сов. 1. что* сындырып салар (сындырып сал-); **обломать засохшие ветки** кургап калган будактарды сындырып салар; **2. разг. (поколотить)** токтоп салар (токтоп сал-); **3. перен., разг. (уговорить; уломать)** сөскө кийдирип салар (кийдирип сал-)

ОБЛОМАТЬСЯ *сов. см. обломиться*

ОБЛОМИТЬ *сов. что* сындырып салар (сындырып сал-), сындырып ийер (сындырып ий-); **обломить сук** будакты сындырып ийер

ОБЛОМИТЬСЯ *сов.* сына берер (сына бер-); **сук обломился** будак сына берди

ОБЛОМОК *м. 1.* сынык, оодык; **обломок чашки** аяктын оодыгы; **2. перен.** арткан-калганы; **обломок старого быта** озогы жадын-жүрүмнин арткан-калганы

ОБЛУПИТЬСЯ *сов.; разг.* кодорылып калар (кодорылып кал-); **краска облупилась** будук кодорылып калган

ОБЛУЧАТЬ *несов. см. облучить*

ОБЛУЧЕНИЕ *с.* жарыдары; **облучение кварцем** кварцла жарыдары; **лечить облучением** жарыдып эмдеер

ОБЛУЧИТЬ *сов. кого-что* жарыдып ийер (жарыдып ий-) (*рентгенниг ле о.ö чокторыла*); **облучить рентгеном** рентгенле жарыдып ийер

ОБЛУЧИТЬСЯ *сов.* кандый бир чокторго алдыртып ийер (алдыртып ий-); **облучиться кварцем** кварцка алдыртып ийер

ОБЛУЧОК *м.* облучок (*абранын эмезе чанактын бажы*)

ОБЛЫСЕНИЕ *с.* тазаары, тазап тура-ры

ОБЛЫСЕТЬ *сов.* тазап калар (тазап кал-); **рано облысеть** эрте тазап калар

ОБЛЮБОВАТЬ *сов. кого-что* көрүп алар (көрүп ал-); **жарадып ийер** (жарадып ий-); **он облюбовал себе местечко** ол бойына жер көрүп алган; **он облюбовал мою подругу, целый вечер танцевал с ней** ол менин үүремди жарадып ийген, бастыра энир оныла бижелеген

ОБЛЮБОВЫВАТЬ *несов. см. облюбовать*

ОБМАЗАТЬ *сов. 1. что* шыбап салар (шыбап сал-); **обмазать печь глиной** печкени той балкашла шыбап салар; **2. кого-что (запачкать)** уймап алар (уймап ал-); **обмазать лицо** сажей жүсти көөгө уймап алар

ОБМАЗАТЬСЯ *сов.; разг.* уйманып алар (уйманып ал-); **обмазаться краской** будукла уйманып алар

ОБМАЗКА *ж.* шыбаары; **обмазка печи** печке шыбаары

ОБМАЗЫВАТЬ *несов. см. обмазывать*

ОБМАЗЫВАТЬСЯ *несов. см. обмазаться*

ОБМАКИВАТЬ *несов. см. обмакнуть*

ОБМАКНУТЬ *сов. что* сугуп ийер (сугуп ий-); **обмакнуть перо в чернила** пероны чернилага сугуп ийер

ОБМАН *м.* төгүн, меке; **вести в обман** мекеге кийдирип салар; **не даваться в обман** мекеге кирбес

ОБМАННЫЙ, -ая, -ое төгүн, меке; **обманным путём** төгүн эп-аргала, төгүндөп

ОБМАНУТЬ *сов. кого; в разн. знач.* төгүндөп салар (төгүндөп сал-), мекелеп салар (мекелеп сал-); **она обманула нас** ол бисти төгүндөп салган

ОБМАНУТЬСЯ *сов. 1. (ошибиться)* жастырып ийер (жастырып ий-); **верила в его любовь, но обманулась** онын сүүжи-

ОБМЕРИТЬ

не бүткен, је жастырып ийген; **2.** (*разочароваться*) чөкөнип калар (чөкөнип кал-), күүни өчүп калар (өчүп кал-); **обмануться в человеке** кижиге чөкөнип калар

ОБМАНЧИВЫЙ, -ая, -ое **1.** бүдерге болбос, бүдүмји жок; **наружность обманчива** бүдүжине бүдерге болбос; **2.** төгүн, меке; **обманчивые слова** төгүн сөстөр

ОБМАНЩИК м. төгүнчи, мекечи

ОБМАНЫВАТЬ несов. см. **обмануть**

ОБМАНЫВАТЬСЯ несов. см. **обмануться**

ОБМАТЫВАТЬ несов. см. **обмотать**

ОБМАТЫВАТЬСЯ несов. см. **обмотаться**

ОБМАХИВАТЬ несов. см. **обмахнуть**

ОБМАХИВАТЬСЯ несов. чем **жангынар** (жангын-); **обмахиваться веером** веерле жангынып турар; **лошадь обмахивается хвостом от назойливых слепней** ат айрылбас көгөндөрдөн куйругыла жангынат

ОБМАХНУТЬ сов. *кого-что* жалмап ийер (жалмап ий-); **обмахнуть пыль с полки** тоозынды полкадан жалмап ийер

ОБМАХНУТЬСЯ сов. жангынып ийер (жангынып ий-); **обмахнуться бумажкой** чаазынла жангынып ийер

ОБМАЧИВАТЬ несов. см. **обмочить**

ОБМАЧИВАТЬСЯ несов. **обмочиться**

ОБМОЧИТЬ сов. **1.** суулап салар (суулап сал-), үлүштөп салар (үлүштөп сал-); **обмочить рукава** јенгин суулап алар; **2.** сийип салар (сийип сал-); **обмочить постель** төжөккө сийип салар

ОБМЕЛЕНИЕ с. тайызаары, тайызаганы; **обмеление реки** суунын тайызаганы

ОБМЕЛЁТЬ сов. тайызап калар (тайызап кал-), тайыс болуп калар (болуп кал-); **река обмелела** суу тайызап калган

ОБМЁН м. **1.** солыыры, солып турары; **обмен документов** документтерди солыыры; **2.** толыжары, толыжып турары; үлежери, үлежип турары; **обмен пленными** олјолоткондорло толыжары; **обмен мнениями** шүүлтелерле үлежери; **обмен**

опытом ченемелле үлежип турары; ♦ **обмен веществ** физиол. организмнин јүрер аргазын јеткилдеп турган химический процесстер

ОБМЁНИВАТЬ несов. см. **обменять**

ОБМЁНИВАТЬСЯ несов. см. **обменяться**

ОБМЁННЫЙ, -ая, -ое толыыр; **обменный пункт** толыыр пункт; **обменный фонд** толыыр фонд

ОБМЕНЯТЬ сов. *кого-что* толып алар (толып ал-), солып алар (солып ал-); **обменять квартиру** квартираны солып алар; **обменять мясо на картофель** этти картошкого толып алар

ОБМЕНЯТЬСЯ сов. **1.** (*обменять что-л.*) толыжып алар (толыжып ал-); **обменяться книгами** бичиктерле толыжып алар; **2.** (*ответить на какое-л. действие таким же действием*); **обменяться опытом** ченемелле үлежер; **обменяться мнениями** шүүлтелерин бой-бойына айдар; **обменяться приветствиями** бой-бойыла эзендежер

ОБМЁР м. **1.** кемјири; **обмер жилплощади** жилплощадты кемјири; **2.** (*обман при измерении*) төгүндеп кемјири (кемјип салары)

ОБМЕРЗАТЬ несов. см. **обмёрзнуть**

ОБМЁРЗЛЫЙ, -ая, -ое тонуп калган (*кырларынан эмезе үстинен*); **обмёрзлые ступеньки** үстинен тонуп калган текпиштер

ОБМЁРЗНУТЬ сов.; разг. тонуп калар (тонуп кал-) (*кырларынан эмезе үстинен*); **усы обмёрзли** эрин сагалдар үстинен тонуп калган

ОБМЁРИВАТЬ несов. см. **обмерить**

ОБМЁРИВАТЬСЯ несов. **1.** кемјилер (кемјил-); **2.** разг. төгүн кемјилер

ОБМЕРИТЬ сов. **1.** *что* (*смерить, измерить*) кемјип салар (кемјип сал-); **обмерить участок** участокты кемјип салар; **2.** *кого* (*обмануть при отмеривании*) тө-

ОБМЕРЯТЬ

гүндөп кемјип салар (кемјип сал-); **обмерить покупателя** садыжып турган кижиге төгүндөп кемјип салар

ОБМЕРЯТЬ *несов. см. обмеривать*

ОБМЕСТИ *сов. что* жалмап салар (жалмап сал-); **обмести стены** стенелерди жалмап салар

ОБМЕТАТЬ I *несов. см. обмести*

ОБМЕТАТЬ II *сов. что* шабылап салар (шабылап сал-); **обметать швы** жиктерди шабылап салар

ОБМЁТЫВАТЬ *несов. см. обметать II*

ОБМИНАТЬ *несов. см. обмять*

ОБМИНАТЬСЯ *несов. см. обмяться*

ОБМОЛАЧИВАТЬ *несов. см. обмолотить*

ОБМОЛВИТЬСЯ *сов. 1. (оговориться)* жастыра айдып ийер (айдып ий-); **случайно обмолвиться** болгобой жастыра айдып ийер; **2. болгобой айдып ийер, болгобой айда салып ийер (айда салып ий-); 3. анан-мынан айдып ийер; обмолвиться о поездке** јолго барары керегинде анан-мынан айдып ийер; ♦ **он не обмолвился ни словом** ол бир де сөс айтпады; **обмолвиться парой словечек** анан-мынан куучындажып ийер

ОБМОЛВКА *ж. 1.* жастыра айдып ийгени; **случайная обмолвка** болгобой жастыра айдып ийгени **2. болгобой айдып ийгени; её обмолвка подтвердила мою догадку** онын болгобой айдып ийгени менин серенип турганымды керелеп ийди; **3. анан-мынан айдып ийгени**

ОБМОЛОТ *м. 1. (действие)* аш согоры; **2. (количество обмолоченного зерна)** соккон аш

ОБМОЛОТИТЬ *сов. что* согуп салар (согуп сал-); **обмолотить пшеницу** буудайды согуп салар

ОБМОРАЖИВАТЬ *несов. см. обморозить*

ОБМОРАЖИВАТЬСЯ *несов. см. обморозиться*

ОБМОРОЖЕНИЕ и **ОБМОРОЖЕНИЕ** *с.* ужыдары, ужыдып алары

ОБМОРОЗИТЬ *сов. что* ужыдып алар (ужыдып ал-), соокко алдыртып алар (алдыртып ал-); **обморозить уши** кулактарды ужыдып алар

ОБМОРОЗИТЬСЯ *сов.* ужыдып алар (ужыдып ал-); **сильно обморозился** тын ужыдып алган

ОБМОРОК *м.* талып калары, тала берери; **упасть в обморок** талып калар

ОБМОРОЧНЫЙ, -ая, -ое талып калган; **обморочное состояние** талып калган тужы

ОБМОТАТЬ *сов. что* ороп салар (ороп сал-); **обмотать шею шарфом** мойынды шарфла ороп салар

ОБМОТАТЬСЯ *сов. 1.* оронып алар (оронып ал-); **обмотаться платком** арчуулла оронып алар; **2. оролып калар (оролып кал-); обмотаться вокруг шеи** мойынды эбире оролып калар

ОБМОТКА *ж 1. (действие)* орооры; **обмотка руля** рульды орооры; **2. эл. обмотка; провод без обмотки** обмотка јок эмик

ОБМОТОЧНЫЙ, -ая, -ое ороор, оройтон; **обмоточный цех** ороор цех; **обмоточный материал** оройтон материал; **обмоточный провод** оройтон провод

ОБМОЧИТЬ *сов. что 1.* суулап салар (суулап сал-), үлүштеп салар (үлүштеп сал-); **обмочить рукава** јендерди үлүштеп салар; **2. сийип салар (сийип сал-), чүштеп салар (чүштеп сал-); обмочить постель** төжөккө сийип салар

ОБМОЧИТЬСЯ *сов. 1. разг.* өдүп калар (өдүп кал-); **обмочиться под дождём** јаашка өдүп калар; **2. прост.** сийинип салар (сийинип сал-); **малыш обмочился** бала сийинип салган

ОБМУНДИРОВАНИЕ *с. 1. (действие)* кептендирери; **2. (форменная одежда)** кеп-кийим; **зимнее обмундирование** кышкы кеп-кийим

ОБНАЖЁННЫЙ

ОБМУНДИРОВАТЬ *сов. кого-что (одеть)* кептендирип салар (кептендирип сал-), кийиндирип салар (кийиндирип сал-); **обмундировать** **призывников** черүге алып јаткандарды кептендирип салар

ОБМУНДИРОВАТЬСЯ *сов. (одеть форму)* кептенип алар (кептенип ал-), кеп-кийим кийип алар (кийип ал-); **офицеры обмундировались** офицерлер кептенип алды

ОБМУНДИРÓВКА *жс.; разг.* 1. кептендирери, кийиндирери; 2. кеп-кийим; **новая обмундировка** јаңы кеп-кийим

ОБМУНДИРÓВЫВАТЬ *несов. см. обмундировать*

ОБМУНДИРÓВЫВАТЬСЯ *несов. см. обмундироваться*

ОБМЫВАНИЕ *с.* јунары, јунганы; **обмывание тела умершего** божогон кижинин эди-канын јунары; **обмывание машины** көлүкти (көлүк алганын) јунары

ОБМЫВАТЬ *несов.* 1. (*мыть*) јунар (јун-); **обмывать рану** шырканы јунар; 2. *разг. (стирать)* кийимин јунар; 3. *прост. (отметить выпивкой)* јунар; **обмывать диплом дочери** кызынын дипломын јунар

ОБМЫВАТЬСЯ *несов. см. обмыться*

ОБМЫТЬ *сов. кого-что* 1. (*вымыть*) јунуп салар (јунуп сал-); **обмыть рану** шырканы јунуп салар; 2. *разг. (обстирать)* кийимин јунуп салар; **обмыть всю семью** бастыра билезинин кийимин јунуп салар; 3. *прост. (отметить выпивкой)* јунуп салар; **обмыть диплом** дипломды јунуп салар

ОБМЫТЬСЯ *сов.* јунунып алар (јунунып ал-); **обмыться святой водой** агару суула јунунып алар

ОБМЯКАТЬ *несов. см. обмякнуть*

ОБМЯКНУТЬ *сов.; разг.* 1. јымжай берер (јымжай бер-), јымжап калар (јымжап кал-); (*потерять форму*) јыпшыйып калар (јыпшыйып кал-); **хлеб обмяк** калаш

јымжап калган; **воротник рубашки обмяк** чамчанын јаказы јыпшыйып калган; 2. (*стать вялым, расслабленным*) јымжап калар; **руки обмякли** колдор јымжап калган; 3. (*стать снисходительнее*) јымжай берер, јымжап калар; **обмяк от похвал** макташтан јымжай берген

ОБМЯТЬ *сов. что* 1. базып салар (базып сал-); (*руками*) тудуп салар (тудуп сал-); **обмять сено** өлөндү базып салар; **обмять глину** той балкашты тудуп салар; 2. *разг. (обносить)* јымжада кийип салар (кийип сал-); **обмять валенки** пыймаларды јымжада кийип салар

ОБМЯТЬСЯ *сов.* 1. анан-мынан базылып калар (базылып кал-); **сено обмялось** өлөн анан-мынан базылып калган; 2. кийиштен јымжап калар (јымжап кал-); **сапоги обмялись** сопоктор кийиштен јымжап калган

ОБНАГЛЁТЬ *сов.* уйалбай барар (бар-), өйинен өдө берер (өдө бер-); **мальчик обнаглел** уулчак өйинен өдө берген

ОБНАДЁЖИВАТЬ *несов. см. обнадёжить*

ОБНАДЁЖИТЬ *сов. кого* ижендирип салар (ижендирип сал-); **обнадёжить больного** оору кижини ижендирип салар

ОБНАЖАТЬ *несов. см. обнажить*

ОБНАЖАТЬСЯ *несов. см. обнажиться*

ОБНАЖЕНИЕ *с.* 1. ачык арттыргызары; ачылып чыгары; јыланаштанары; **обнажение флангов** флангтарды ачык арттыргызары; 2. *геол.* ачылып чыгары; **обнажения бурого угля** күрен көмүрдин ачылып чыгары

ОБНАЖЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от обнажить*; 2. *прил.* јыланаш; **обнажённые руки** јыланаш колдор; 3. *прил.* ачык, бүр јок; **обнажённые деревья** бүр јок агаштар; **обнажённая степь** ачык чөл; **обнажённая местность** ачык јер; 4. *прил.; перен.* ачык; **обнажённая жестокость** ачык казыры

ОБНАЖИТЬ

ОБНАЖИТЬ *сов. что* 1. (раздеть) жыланаштап ийер (жыланаштап ий-), ачып ийер (ачып ий-); **обнажить плечи** ийиндерин ачып ийер; 2. (вынуть из ножен) чыгарып келер (чыгарып кел-), чыгарып ийер (чыгарып ий-); **обнажить меч** кылышты чыгарып келер; 3. (лишить листья, хвои) бür жок арттырып салар (арттырып сал-); **осень обнажила деревья** күс агаштарды бür жок арттырып салган; 4. *перен.* (показать, вскрыть) көргүзип ийер (көргүзип ий-); **обнажить зло** жаманды көргүзип ийер; 5. *перен.* ачык арттызып салар (арттызып сал-); **обнажить фронт** фронты ачык арттызып салар; ♦ **обнажить голову** бөрүкти уштып ийер

ОБНАЖИТЬСЯ *сов.* 1. (раздеться) жыланаштанып ийер (жыланаштанып ий-); (стать неприкрытым) ачыла берер (ачыла бер-), ачык болуп калар (болуп кал-); **обнажиться перед зеркалом** күскүнин алдына жыланаштанып ийер; **спина обнажилась** бел ачыла берген; 2. (сделаться видимым) көрүне берер (көрүне бер-); **корни деревьев обнажились** агаштардын тазылдары көрүне берди; 3. (лишиться покрова) бүри жоголып калар (жоголып кал-), тазап калар (кал-); **лес обнажился** агаштардын бүри жоголып калды; 4. *перен.* (обнажиться) ачыла берер; **обнажились тайные замыслы врага** бштүнин жажыгту амадулары ачыла берди; 5. ачык артып калар (артып кал-), ачык болуп калар; **граница обнажилась** гран-кыйу ачык болуп калды

ОБНАРОДОВАНИЕ *с.* эл-жонго жарлары

ОБНАРОДОВАТЬ *сов. что* эл-жонго жарлап салар (жарлап сал-); **правительство обнародовало новый закон** башкару эл-жонго жаңы жасакты жарлап салды

ОБНАРУЖИВАТЬ *несов. см. обнару- жить*

ОБНАРУЖИВАТЬСЯ *несов. см. обнару- житься*

ОБНАРУЖИТЬ *сов.* 1. *что* (сделать заметным, видным) көргүзип ийер (көргүзип ий-); **обнаружить свою радость** бойынын сүүнгенин көргүзип ийер; 2. *кого-что* (отыскать) таап алар (таап ал-); **обнаружить пропавшую собаку** жылыйган ийтти таап алар; 3. *что* (раскрыть) билип ийер (билип ий-); **обнаружить преступление** каршулу керекти билип ийер; **обнаружить потерю документов** документтердин жылыйганын билип ийер

ОБНАРУЖИТЬСЯ *сов.* 1. (найтись) табылып келер (табылып кел-), табылып калар (табылып кал-); **пропавшие вещи обнаружили** жылыйган немелер табылып келген; 2. (оказаться, раскрыться) табылып келер, көрүнип келер (көрүнип кел-); **у ребёнка обнаружилась склонность к рисованию** балада журанарына тартынып турганы көрүнип келген

ОБНАШИВАТЬ *несов. см. обносить* I 1

ОБНАШИВАТЬСЯ *несов. см. обно- ситься* 2

ОБНЕСТИ *сов.* 1. эбире апарып келер (апарып кел-); **обнести икону вокруг церкви** кудайдын сүрин серкпени эбире апарып келер; 2. *что* (огородить) чедендеп салар (чедендеп сал-); **обнести вы- соким забором** бийик чеденде чедендеп салар; 3. *чем* (угостить всех) күндүлөп салар (күндүлөп сал-) (*кажы ла кижиге жууктап*); **обнести гостей вином** айылчыларды аракыла күндүлөп салар; 4. *чем* (*пропустить при угощении, не дать*) күндүлөбей өткүрип ийер (өткүрип ий-); **её обнесли шампанским** оны шампанский- ле күндүлөбей өткүрип ийген; 5. *уст.* жамандап салар (жамандап сал-)

ОБНИМАТЬ *несов. см. обнять*

ОБНИМАТЬСЯ *несов. см. обняться*

ОБНИМКА: в обнимку кучакта- ныжып алала; **сидеть в обнимку** кучакта- ныжып алала отурап

ОБОБРАТЬ

ОБНИЩА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое түрөп калган, түрениге түшкөн; **обнищало́е хозяйство** түрөп калган ээле

ОБНИЩА́НИЕ с. түрөөри (түреге-ни), түрөп калары (калганы), түрөп турары (турганы), жоксыраары (жоксыраганы), түрениге түжери (түшкени), жоксырап калары (калганы), жоксырап турары (турганы); **обнищание населения** эл-жоннын түрениге түжери

ОБНИЩА́ТЬ сов. 1. (статья очень бедным) жоксырап калар (жоксырап кал-), түрөп калар (түрөп кал-), түрениге түжүп калар (түжүп кал-); **крестьяне обнищали** крестьяндар түрөп калган; 2. (статья скудным) жокту болуп калар (болуп кал-); **поэзия обнищала** поэзия жокту болуп калган

ОБНО́ВА ж.; разг. см. **обно́вка**

ОБНОВИ́ТЬ сов. 1. кого-что (придать вид нового) жаңыртып салар (жаңыртып сал-); **обновить обивку дивана** диванын тыш бөзүн жаңыртып салар; 2. что (заменить новым) жаңызына солып салар (солып сал-); **обновить шторы** көзпөктүн бөстөрүн жаңызына солып салар; 3. что (впервые надеть) баштап ла кийип алар (кийип ал-) (жаңы немени); **обновить пальто** тонды баштап ла кийип алар

ОБНОВИ́ТЬСЯ сов. 1. (принять вид нового) жаңырып калар (жаңырып кал-), жаңы болуп калар (болуп кал-); **дом обновился после ремонта** тура ремонттын кийинде жаңы болуп калган; 2. (ожить, возродиться) тынданып келер (тынданып кел-); **природа обновилась** ар-бүткөн тынданып келген; 3. (статья обновленным) жаңы болуп калар, жаңырып калар; **жизнь обновилась** жүрүм жаңырып калган; 4. (статья новым по составу) солынып калар (солынып кал-), жаңырып калар, жаңы болуп калар; **репертуар обновился** репертуар жаңарып калган

ОБНО́ВКА ж.; разг. жаңы кийим

ОБНОВЛÉНИЕ с. 1. (действие) жаңыртары (жаңыртканы); (замена) солы-

ры (солыганы); **обновление инвентаря** инвентарды жаңыртары; 2. (состояние) жаңырып турары (турганы); (изменение) кубулып турары (турганы); **весеннее обновление природы** ар-бүткөннүн жаскыдагы кубулып турганы

ОБНОВЛЯ́ТЬ несоч. см. **обнови́ть**

ОБНОВЛЯ́ТЬСЯ несоч. см. **обнови́ться**

ОБНОСИ́ТЬ I сов. что; разг. кийерге эптү болуп калар (болуп кал-); **обносить ботинки** ботинкалар кийерге эптү болуп калар; 2. эледип салар (эледип сал-), элде кийип салал (кийип сал-); **обносил сапоги** сопокторун эледип салаган

ОБНОСИ́ТЬ II несоч. см. **обнести́**

ОБНОСИ́ТЬСЯ сов. 1. (износиться) элөп калар (элөп кал-), элде кийилип калар (кийилип кал-); **рубашка быстро обноси́лась** чамча түргөн элде кийилип калган; 2. (статья удобным для носки) эптү болуп калар (болуп кал-); **обувь обноси́лась** бдүк эптү болуп калган

ОБНО́СКИ мн. (ед. **обно́сок** м.); разг. кийип салган кийим; **ходить в обносках** кийип салган кийимдү базар

ОБНО́ХАТЬ сов. кого-что айландыра жытап салар (жытап сал-); **собака обнюхала вошедшего человека** ийт кирген кижини айландыра жытап салды

ОБНО́ХИВАТЬ несоч. см. **обню́хать**

ОБНЯ́ТЬ сов. кого-что 1. кучактап алар (кучактап ал-); **обнять ребёнка** баланы кучактап алар; 2. (охватить) туй алып ийер (алып ий-); **пламя обняло дом** жалбыш тураны туй алып ийди

ОБНЯ́ТЬСЯ сов. кучактажып алар (кучактажып ал-); **крепко обняться** тын кучактажып алар

ОБО предлог см. **О I**

ОБО... приставка см. **о...**

ОБОБРА́ТЬ сов. кого-что; разг. 1. (снять, собрать с чего-н.) терип алар (терип ал-), жууп алар (жууп ал-); **обобратить ягоды с куста** жиилектерди жыраадан те-

ОБОБРАТЬСЯ

рип алар; **2.** (*ограбить*) тоноп салар (тоноп сал-)

ОБОБРАТЬСЯ: не **обобратиться** (*только с отриц.*) *кого-чего; разг.* коркышту көп болор (бол-); **хлопот не оберёшься** шакпыраш коркышту көп болор

ОБОБЩАТЬ *несов. см. обобщить*

ОБОБЩЕНИЕ *с.* **1.** бириктирери; түп шүүлтелерин чыгарары; **обобщение опыта работы** ченемел иштин түп шүүлтелерин чыгарары; **2.** түп шүүлте; **серьезное обобщение** жаан учурлу түп шүүлте

ОБОБЩЕСТВИТЬ *сов. что* **1.** бириктирип салар (бириктирип сал-); **обобществить крестьянские хозяйства** крестьян элемдерди бириктирип салар; **2.** текши тузаланар эдип салар (эдип сал-); **обобществить землю** жерди текши тузаланар эдип салар

ОБОБЩЕСТВЛЕНИЕ *с.* **1.** бириктирери (бириктирип турары); **обобществление средств производства** производствонун средстволорын бириктирери; **2.** текши тузаланар эдери; **обобществление инвентаря** инвентарды текши тузаланар эдери

ОБОБЩЕСТВЛЯТЬ *несов. см. обобществить*

ОБОБЩЕСТВЛЯТЬСЯ *несов. см. обобществиться*

ОБОБЩИТЬ *сов. кого-что* **1.** (*объединить*) бириктирип салар (бириктирип сал-); **обобщить представления детей о мире** балдардын амыр-энчү керегинде көрүмдерин бириктирип салар; **2.** (*сделать общие выводы*) түп шүүлте чыгарып салар (чыгарып сал-); **обобщить свои наблюдения** бойынын көргөнүнөн түп шүүлтелер чыгарып салар; **3.** (*вскрыть общее*) текши жанын көргүзүп салар (көргүзүп сал-); **обобщить явления реальной действительности** айландыра болуп турган немелердин текши жанын көргүзүп салар

ОБОГАТИТЕЛЬ *м.* **1.** обогатитель (*казып тапкан тузалу немелерди (руданы ла*

о.ö.) байыдар аайынча ишчи); **инженер-обогатитель** инженер-обогатитель; **2.** (*вещество*) байыдар неме; **обогатители почвы** жерди байыдар немелер

ОБОГАТИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое байыдар; **обогатительная фабрика** байыдар фабрика; **обогатительные машины** байыдар машиналар

ОБОГАТИТЬ *сов. кого-что* **1.** (*сделать богатым*) байыдып салар (байыдып сал-), бай эдип салар (эдип сал-); **обогатить страну** ороонды байыдып салар; **2. перен.** байыдып салар, элбедип салар (элбедип сал-); **обогатить свои знания** бойынын билгирлерин элбедип салар

ОБОГАТИТЬСЯ *сов. 1.* (*разбогатеть*) байып калар (байып кал-), бай болуп калар (болуп кал-); **2. перен.** байып калар; **наука обогатилась новыми знаниями** билим жаңы билгирлерле байып калган; **3.** бай болуп калар; **почва обогатилась азотом** жер азотло бай болуп калган

ОБОГАЩАТЬ *несов. см. обогатить*

ОБОГАЩАТЬСЯ *несов. см. обогатиться*

ОБОГАЩЕНИЕ *с.* **1.** (*действие*) байып чыгары; **2.** (*пополнение*) байыыры

ОБОГНАТЬ *сов. кого-что* **1.** акалап ийер (акалап ий-); **обогнать автобус** автобусты акалап ийер; **2. перен.** озолоп ийер (озолоп ий-); **Эмил быстро обогнал своих сверстников в учебе** Эмил жаңыт балдарды үредүде түргөн озолоп ийген

ОБОГНУТЬ *сов. 1. что* бүктеп кийдирип ийер (кийдирип ий-); **обогнуть обруч вокруг бочки** курчуны бүктеп бочкого кийдирип ийер; **2. кого-что (обойти, объехать кругом)** эбирип өдө берер (өдө бер-); **обогнуть угол дома** айылдын толыгын эбирип өдө берер

ОБОГОТВОРЕНИЕ *с.* **1.** кудайга бодооры; **обоготворение природы** ар-бүткенди кудайга бодооры; **2. перен.** сүрекей тын сүүри; **обоготворение вождя** башчыны сүрекей тын сүүри

ОБОЖАТЕЛЬ

ОБОГОТВОРИТЬ *сов.* 1. (считать божеством) кудайга бодоор (бодо-); **обоготворить небо** тенерини кудайга бодоор; 2. *перен.* сүрекей тын сүүр (сүү-); **обоготворить родителей** ада-энезин сүрекей тын сүүр

ОБОГОТВОРЯТЬ *несов. см. обоготворить*

ОБОГРЁВ *м.* 1. *спец.* жылыдары; **обогрев лобового стекла автомобиля** көлүктин алдындагы шилин жылыдары; 2. жылыдынары, жылыдынып алары; **пункты обогрева для водителей** тискинчилер жылыдынып алар пункттар

ОБОГРЕВАНИЕ *с.* жылыдары; **обогревание электричеством** электричестволо жылыдары

ОБОГРЕВАТЕЛЬ *м.* жылыткыш; **электрический обогреватель** токло иштеер жылыткыш

ОБОГРЕВАТЬ *несов. см. обогреть*

ОБОГРЕВАТЬСЯ *несов.* 1. (делаться теплым) жылыдылар (жылыдыл-); **комната обогревается радиатором** кып радиаторло жылыдылат; 2. (согреться) жылыдылар (жылыдыл-); **обогреваться газом** газла жылыдылар

ОБОГРЕТЬ *сов. кого-что* жылыдып ийер (жылыдып ий-), жылыдып салар (жылыдып сал-); **обогреть дом** тураны жылыдып ийер

ОБОГРЕТЬСЯ *сов.* 1. (стать тёплым) жылыый берер (жылыый бер-); **комната обогрелась** кып жылыый берген; 2. (согреться) жылынып алар (жылынып ал-); **обогреться горячим чаем** изү чайла жылынып алар

ОБОД *м. (мн. ободья)* 1. тегерик тыш тужы; **обод колеса** көлөсөннин тегерик тыш тужы; 2. эбире тегерик курчу; **обод бочки** бочконун эбире тегерик курчузы

ОБОДОК *м.* 1. *уменьш. от обод* 2; **ободок с цветами** чечектерлү ободок; 2. (каёмка) кыйу; **чашка с золотым ободком** алтын кыйулу айак

ОБОДРАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от ободрать*; 2. *прил.; разг. (рваный, ветхий)* жырта тартылып калган; **ободранные обои** жырта тартылып калган обойлор; 3. *прил.; разг. (в лохмотьях)* кийими жырттылып калган; **ободранный путник** кийими жырттылып калган жойу киж

ОБОДРАТЬ *сов. что* 1. (содрать) сойып салар (сойып сал-); **ободрать кору с дерева** агаштын чобразын сойып салар; 2. (поцарапать) сыйрып алар (сыйрып ал-); **ободрать лицо** жүсти сыйрып алар; 3. *разг. (изорвать)* жырттып алар (жырттып ал-); **ободрать рукав** женди жырттып алар

ОБОДРАТЬСЯ *сов.* 1. (содраться) сойылып калар (сойылып кал-); 2. сыйрылып калар (сыйрылып кал-); **колени ободрались** тизелер сыйрылып калган; 3. *разг. (изорваться)* жырттылып калар (жырттылып кал-); **дверная обивка ободралась** эжиктин тыштынан жапканы жырттылып калган

ОБОДРИТЬ *сов. кого* (вселить бодрость, уверенность) күүн-санаазын көдүрип ийер (көдүрип ий-); (сделать настроение приподнятым) көкидип ийер (көкидип ий-); **ободрить людей** улусты көкидип салар

ОБОДРИТЬСЯ *сов.* күүн-санаазы көдүрилип чыгар (көдүрилип чык-), күүн-санаазы көдүрилер (көдүрил-), көкип чыгар (көкип чык-); **немного ободрился** бир эмеш күүн-санаазы көдүрилген

ОБОДРЯТЬ *несов. см. ободрить*

ОБОДРЯТЬСЯ *несов. см. ободриться*

ОБОДРЯЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от ободрять*; 2. *прил.* күүн-санаазын көдүрер, күүн-санаазын көдүрип турган; көкидер, көкидип турган; **ободряющие слова** күүн-санаазын көдүрер сөстөр

ОБОЖАНИЕ *с.* тын сүүри (сүүп турары); **обожание кумира** кумирин тын сүүри

ОБОЖАТЕЛЬ *м.; разг., шутол.* кемди-кемди тын сүүп турган киж; **толпа обожателей** тын сүүп турган жуулган улус

ОБОЖАТЬ

ОБОЖАТЬ *несов. кого-что* тын сүүр (сүү-); **обожать своего сына** бойынын уулын тын сүүр

ОБОЖДАТЬ *сов. кого-что; разг.* сакып алар (сакып ал-); **обождать дождь под деревом** јаашты агаштын алдында сакып алар

ОБОЖЕСТВИТЬ *сов. см. обожествлять*

ОБОЖЕСТВЛЕНИЕ *с.* кудайга бодооры; обожествление природы ар-бүткенди кудайга бодооры

ОБОЖЕСТВЛЯТЬ *несов. см. обожествить*

ОБОЗ *м. (сани)* ээчий-деечий чанактар; (*телеги*) ээчий-деечий абралар; **решили ехать обозом** ээчий-деечий абраларла барар деп санангандар

ОБОЗВАТЬ *сов. кого-что; разг.* чололоп ийер (чололоп ий-), уткалап ийер (уткалап ий-), кем-кем деп айдып ийер (айдып ий-); **обозвать лгуном** төгүнчи деп айдып ийер

ОБОЗЛИТЬ *сов. кого (вызвать злобу)* казырландырып ийер (казырландырып ий-); (*вызвать обиду*) ачындырып ийер (ачындырып ий-); **обозлить собаку** ийтти казырландырып ийер

ОБОЗЛИТЬСЯ *сов.* казырланып калар (казырланып кал-), ачынып калар (ачынып кал-); сильно обозлиться тын ачынып калар

ОБОЗНАТЬСЯ *сов.; разг.* јастыра көрүп алар (көрүп ал-), бодоп көрүп алар; **он обознался** ол јастыра көрүп алган

ОБОЗНАЧАТЬ I *несов. что* темдектер (темдекте-); **Что обозначает эта цифра?** Бу тоо нени темдектейт?

ОБОЗНАЧАТЬ II *несов. см. обозначить*

ОБОЗНАЧАТЬСЯ *несов. см. обозначиться*

ОБОЗНАЧЕНИЕ *с.* 1. (*действие*) темдектеери (темдектеп турары); обозначение реки на карте сууны картада темдектеери;

2. (*знак*) темдек; **условные обозначения** тургузылган темдектер

ОБОЗНАЧИТЬ *сов. что* 1. (*отметить*) темдектеп салар (темдектеп сал-); **обозначить на карте маршрут** картада барар жолды темдектеп салар; 2. (*сделать заметным*) билдирлү эдип ийер (эдип ий-); **улыбка обозначила** мелкие морщинки у глаз күлүмжи көстинг жанында кичинек чырыштарды билдирлү эдип ийди

ОБОЗНАЧИТЬСЯ *сов. (стать заметным)* көрүнип келер (көрүнип кел-); билдирип келер (билдирип кел-); **впереди обозначились высокие ворота** алдында бийик каалгалар көрүнип келди

ОБОЗНИК *м.* абрала кош тартар кижы
ОБОЗНЫЙ, -ая, -ое 1. *абраларла* кош тартар; **обозные лошади** абраларла кош тартар аттар; 2. *в знач. сущ.* **обозный** *м.* абраларла кош тартар кижы

ОБОЗРЕВАТЕЛЬ *м.* 1. аяктап көрөочи; 2. (*автор журнального, газетного обозрения*) жетиру эдеечи; **спортивный обозреватель** спорт керегинде жетиру эдеечи

ОБОЗРЕВАТЬ *несов. см. обозреть*
ОБОЗРЕНИЕ *с.* 1. (*действие*) аяктап көрөри; 2. (*очерк, сообщение*) көрү; обозрение международной жизни телекейлик жүрүмнин көрүзи

ОБОЗРЁТЬ *сов.* 1. (*осмотреть*) аяктап көрүп ийер (көрүп ий-); обозреть местность жерди аяктап көрүп ийер; 2. (*рассмотреть*) көрүп ийер; обозреть различные стороны жизни жүрүмнин башка-башка жандарын көрүп ийер

ОБОЗРИМЫЙ, -ая, -ое көс жеткедий; **обозримая местность** көс жеткедий жер

ОБОИ *только мн.* обой; **оклеить комнату обоями** кыпты обойло жапшырып салар

ОБОЙМА *ж.* воен. обойма (*мылтыктын магазинине сугар оксалгыш рамка*)

ОБОЙНЫЙ, -ая, -ое 1. обой; **обойный клей** обойдын клеий; 2. **тыштынан ка-**

дар; **обойные гвозди** тыштынан кадар кадулар

ОБОЙТИ *сов.* 1. *кого-что (пройти вокруг)* айланып келер (айланып кел-), эбирип келер, эбире өдеп келер (өдеп кел-); **обойти дом** тураны айланып келер; 2. *(посетить, побывать везде)* эбирип келер (эбирип кел-); **обойти все поле бастыра** јаланды эбирип келер; **обойти весь участок** бастыра участокты эбирип келер; 3. *(пройти стороной; уклониться)* тууразынан өдө берер (өдө бер-); обойти яму ороны тууразынан өдө берер; обойти закон јасакты тууразынан өдө берер; 4. *воен. (зайти в тыл)* кире конор (кире кон-); обойти противника с левого фланга өштүге сол флангтан кире конор; 5. *перен. (умышленно пропустить)* өткүрип салар (өткүрип сал-), ајару этпей салар (этпей сал-); **он обошёл молчанием важный вопрос ол јаан** учурлу суракка ајару этпей салган; 6. *перен. (распространиться)* таркай берер (таркай бер-), јайыла берер (јайыла бер-); **новость обошла всё село** табыш бастыра јуртка јайыла берди; 7. *разг. (обогнать)* акалап ийер (акалап ий-), озолоп ийер (озолоп ий-); обойти остальных всадников арткан атту улусты акалап ийер; 8. *разг. (обмануть)* төгүндеп салар (төгүндеп сал-); **обошёл его ловко** оны эптү төгүндеп салган

ОБОЙТИСЬ *сов.* 1. *с кем-чем (поступить)* болор (бол-); **они с ним обошлись хорошо** олар оныла јакшы болгон; 2. *(о стоимости)* келижер (келиш-); **костюм обошёлся дорого** костюм баалу келишти; 3. *без кого-чего* алдырбас (алдырба-); **я обойдусь без твоей помощи** мен сенин болужын јогынан алдырбазым; 4. *разг. (благополучно закончиться)* өдө берер (өдө бер-), өдүп калар (өдүп кал-); **всё обошлось благополучно** ончозы јакшы өдө берди

ОБОЙЩИК *м.* обой јапшырар киж

ОБОКРАСТЬ *сов. кого-что* тоноп салар (тоноп сал-); **обокрасть банк** банкты тоноп салар

ОБОЛГАТЬ *сов. кого; разг.* коптоп салар (коптоп сал-), копко кийдирип салар (кийдирипи сал-); **оболгать человека** кижини коптоп салар

ОБОЛОЧКА *ж.* тышты, кабаа; **оболочка зерна** үреннин кабаазы; ♦ **слизистая оболочка** *анат.* јылјыркай тышты

ОБОЛЬСТИТЕЛЬ *м.* и **ОБОЛЬСТИТЕЛЬНИЦА** *ж.* бойынын јаражыла (кеберкегиле) бактырып турган киж

ОБОЛЬСТИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сүрекеј јараш; сагыш салгадый; (*пленящий*) олјолоп турган; **обольстительная внешность** сүрекеј јараш тыш бүдүм; **обольстительная улыбка** олјолоп турган күлүмји

ОБОЛЬСТИТЬ *сов. кого* 1. (*пленить*) олјолоп алар (олјолоп ал-); олјолоп салар (олјолоп сал-); **обольстить рассказами** куучындарла олјолоп алар; 2. төгүндеп салар (төгүндеп сал-), мекеге кийдирип салар (кийдирип сал-); (*сделать любовницей*) ойножы эдип салар (ойножы эдип сал-); **обольстить девушку** кысты төгүндеп салар

ОБОЛЬСТИТЬСЯ *сов.* олјолодып ийер (олјолодып ий-), олјолодып салар (олјолодып сал-), мекеледип салар (мекеледип сал-), калас иженер (ижен-); **обольститься надеждой** ижемјиге олјолодып ийер

ОБОЛЬЩАТЬ *несов. см. обольстить*

ОБОЛЬЩАТЬСЯ *несов. см. обольститься*

ОБОЛЬЩЕНИЕ *с.* 1. олјолодоры (олјолотконы), олјолодып турары (турганы); **обольщение славой** макка олјолотконы; 2. олјолоп турган неме; **избежать обольщений большого города** јаан каланын олјолоп турган немелеринен өдө берер

ОБОМЛЕТЬ *сов.* талымзырай берер (талымзырай бер-), куйказы јымырай бе-

ОБОМШЕЛЫЙ

рер (јымырай бер-); **обомлеть от ужаса** коркыганынан талымзырай берер

ОБОМШЁЛЫЙ, -ая, -ое јенессип калган, јенесле бӯркелген; **обомшелый пень** јенессип калган тӧнӧш; **обомшелые стены** јенесле бӯркелген стенелер

ОБОМШЁТЬ сов. јенесле ӧзӯп калар (ӧзӯп кал-), јенессип калар (јенессип кал-), јенесле бӯркелип калар (бӯркелип кал-); **крыша обомшела** јабынчы јенесле ӧзӯп калган

ОБОНЯНИЕ с. јыт сезери, јыткыры; **тонкое обоняние** јыткыры сӯрекей тын

ОБОНЯТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јыт сезер ле айлаар; **обонятельный нерв** јыт сезер ле айлаар нерв

ОБОНЯТЬ несов. что сезер (сес-) (*јытан*); **обонять запах** јыт сезер

ОБОРАЧИВАЕМОСТЬ ж. эбирилип келери; **оборачиваемость вагонов** вагондордын эбирилип келери

ОБОРАЧИВАТЬ несов. см. **обернуть**
ОБОРАЧИВАТЬСЯ несов. см. **обернуться**

ОБОРВАНЕЦ м. кийими јыртык, самтар киж

ОБОРВАННЫЙ, -ая, -ое 1. прич. от **оборвать**; 2. прил. јыртык; **оборванная одежда** јыртык кийим; **оборванный путник** самтар кийимдӯ јойу киж; 3. прил.; разг. (*незаконченный*) ўзӯлген; **оборванные мысли** ўзӯлген санаалар

ОБОРВАТЬ сов. что 1. (*сорвать*) ўзӯп салар (ўзӯп сал-), ўзе тартып салар (тартып сал-); (*порвать*) јыртып салар (јыртып сал-); **оборвать лепески цветка** чечектин лепестокторын ўзӯп салар; **оборвать афиши** афишаларды јыртып салар; 2. (*оторвать*) ўзе тартып салар; **оборвать веревку** бууны ўзе тартып салар; 3. перен. (*прекратить*) токтодып салар (токтодып сал-); **оборвать речь** куучынды токтодып салар; **оборвать кого-либо** кемди-кемди токтодып салар

ОБОРВАТЬСЯ сов. 1. (*порваться*) ўзӯле берер (ўзӯле бер-); **трос оборвался** трос ўзӯле берди; 2. (*упасть*) јыгыла берер (јыгыла бер-), ажа конор (ажа кон-); **оборваться со скалы** кайадан ажа конор; 3. перен. (*сразу прекратиться*) токтой берер (токтой бер-); **песня оборвалась** кожон токтой берди

ОБОРКА ж. кыйым (*платъенин кырына бӯрмелеп кӧктӧгӧн тилбек бӧс*)

ОБОРОНА ж. 1. корулаганы; **оборона города** каланы корулаганы; 2. (*средство защиты*) кору; **оборона города** каланын корузы

ОБОРОНИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое коруланар, кору болуп турган; **оборонительный рубеж** коруланар кыйу

ОБОРОННЫЙ, -ая, -ое 1. (*связанный с обороной*) коруланарынын; **оборонный бюджет страны**; орооннын коруланарынын бюджеди; 2. (*изготавливающий средства для обороны*) коруга керектӯ эдимдер эдер; **оборонный завод** коруга керектӯ эдимдер эдер завод

ОБОРОНОСПОСОБНОСТЬ ж. коруланар аргазы; **укрепление обороноспособности страны** орооннын коруланар аргазын тынғыдары

ОБОРОНОСПОСОБНЫЙ, -ая, -ое коруланар аргалу, коруга белен

ОБОРОНЯТЬ несов. кого-что корулаар (корула-); **оборонять крепость** шибени корулаар; **оборонять Отечество** Ада-Тӧрӧлди корулаар; **оборонять свободу** јайымды корулаар

ОБОРОНЯТЬСЯ несов. коруланар (корулан-); **обороняться от врагов** ӧштӯлерден коруланар

ОБОРОТ м. 1. (*круг вращения*) эбирӯ, айланыш, айланып чыгары, эбирилип келери; **оборот колеса** тегеликтин айланыжы; 2. (*обращение, употребление*) тузаланыш; **это слово вошло в оборот совсем недавно** бу сӧс јуукта ла тузаланышка кирген; 3. эк. эбирӯзи; **годовой оборот**

капитала капиталдын жылдык эбирүзи; **4.** (*оборотная сторона*) кийин жаны, тескери жаны; **смотри на обороте страницы** бүүктин тескери жанынан көр; **5.** *перен.* (*направление*) ууламжы; **дело принимает другой оборот** керек өскө ууламжы алынат; ♦ **взять в оборот** колго тудуп алар

ОБОРОТЕНЬ *м.*; *фольк.* кубула берер көрмөс

ОБОРОТИСТОСТЬ *ж.*; *разг. см.* оборотливость

ОБОРОТИСТЫЙ, ОБОРОТЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* эпчил, капшуун; **оборотливый человек** эпчил киж

ОБОРОТЛИВОСТЬ *ж.*; *разг.* эптүзи, эпчили (*керектер эдер тушта*); **проявить оборотливость** эптүзин көргүзөр

ОБОРОТЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* эпчил, эптү (*керектер эдер тушта*); **оборотливый предприниматель** эптүчил аргачы

ОБОРОТНЫЙ, -ая, -ое **1.** *эк.* оборотный, эбирип жүрер; **оборотные средства** эбирип жүрер акча-жөбжө; **2.** тескери жаны; **оборотная сторона** ткани бөстин тескери жаны; ♦ **оборотная сторона** медали жаман жаны

ОБОРУДОВАНИЕ *с.* **1.** (*действие*) не-немеле жеткилдеери; **оборудование школы** школды не-немеле жеткилдеери; **2.** **оборудование** (*машиналар, механизмы, приборлор ло о.ö.*); **получить новое оборудование** жаңы оборудование алар

ОБОРУДОВАТЬ *сов., несов. что* жеткилдеп салар (жеткилдеп сал-), жеткилдеер (жеткилде-); **оборудовать кабинет химии** химиянын кабинетин жеткилдеп салар

ОБОСАБЛИВАТЬ *несов. см. обособить*

ОБОСАБЛИВАТЬСЯ *несов. 1. см. обособиться; 2. лингв. аңгланар (аңглан-); обособливаются запятыми запятойлорло аңгланат*

ОБОСНОВАНИЕ *с.* **1.** (*действие*) тзөлгөлөп берери, керектүзин жартаары;

обоснование расходов чыгымдардын керектүзин жартаары; **2.** (*довод*) тзөлгө; **глубокое научное обоснование** терен билим тзөлгө

ОБОСНОВАННОСТЬ *ж.* тзөлгөлүзи, тзөлгөлү болгоны; **обоснованность претензии** жаратпаганынын тзөлгөлүзи

ОБОСНОВАННЫЙ, -ая, -ое тзөлгөлү; **обоснованное решение** тзөлгөлү жөп

ОБОСНОВАТЬ *сов. что* тзөлгөлөп берер (тзөлгөлөп бер-), керектүзин жартап берер (жартап бер-); **обосновать расходы** чыгымдардын керектүзин жартап берер

ОБОСНОВАТЬСЯ *сов.; разг.* бир жерде токынап жадып алар (жадып ал-); жерленип алар (жерленип ал-); **обосноваться в новом доме** жаңы турага жадып алар; **кошка обосновалась в углу кухни** киске ажанар кыптын толыгын жерленип алган

ОБОСНОВЫВАТЬ *несов. см. обособить*

ОБОСНОВЫВАТЬСЯ I *несов. см. обособиться*

ОБОСНОВЫВАТЬСЯ II *несов. тзөлгөлөнөр (тзөлгөлөн-)*

ОБОСОБИТЬ *сов. 1. кого-что* башка бөлип салар (бөлип сал-); **человека нельзя обособить от окружающего мира** кижини айландыра телекейден башка бөлип саларга жарабас; **2. что; лингв.** аңглап салар (аңглап сал-); **обособить деепричастие** ылганаачыны аңглап салар

ОБОСОБИТЬСЯ *сов.* башка бөлинип калар (бөлинип кал-), туура болуп калар (болуп кал-); **обособиться от своих друзей** најыларынан башка бөлинип калар

ОБОСОБЛЕНИЕ *с.* **1.** (*разделение*) бөлинери; (*выделение*) аңглаары; **обособление некоторых областей** кезик областтардын бөлинери; **2. лингв.** аңгланары, аңглап салары; **обособление причастий** эренистерди аңглаары

ОБОСОБЛЕННО

ОБОСОБЛЕННО нареч. башка, алдынан башка, аңыланып; **жить обособленно** башка јадар

ОБОСОБЛЕННОСТЬ жс. башка болгоны, алдынан башка болгоны, аңыланары; **обособленность села от города** журттын каладан башка болгоны

ОБОСОБЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. прич. и прил. алдынан башка; **обособленная грядка** алдынан башка грядка; 2. прил., грам. аңыланган; **обособленный член предложения** эрмектин аңыланган члени

ОБОСОБЛЯТЬ несов. см. обособить

ОБОСОБЛЯТЬСЯ несов. 1. см. обособиться; 2. что; лингв. аңыланар (аңылан-)

ОБОСТРЕНИЕ с. 1. тынып келери, курчып келери; **обострение противоречий** кыйыжып удурлашканы тынып келери; 2. (болезни) там коомойтып барары, тыныбыры

ОБОСТРЁННОСТЬ жс. 1. курчы; **обострённость слуха** кулагынын курчы; 2. коомойтыганы; **обострённость отношений** колбулардын коомойтыганы

ОБОСТРЁННЫЙ, -ая, -ое 1. (о чертах лица) сүүрейген; 2. (проявляющийся с особой силой) курч; **обострённое внимание** курч ајару; 3. (напряжённый) коомойтыган; **обострённые отношения** коомойтыган колбулар

ОБОСТРИТЬ сов. что 1. (сделать восприимчивее, острее) тындып ийер (тындып ий-); **обострить внимание** ајаруны тындып ийер; 2. (сделать напряжённей) коомойтыдып салар (коомойтыдып сал-); **обострить отношения** колбуларды коомойтыдып салар

ОБОСТРИТЬСЯ сов. 1. (о чертах лица) чичкерип калар (чичкерип кал-), сүүрейип калар (сүрейип кал-); **сильно обострился нос** тумчугы тын сүүрейип калган; 2. (стать восприимчивее) курчып берер (курчып бер-); 3. (стать напряжённей) курчып келер (курчып кел-), тынып келер (тынып кел-); **политическая борь-**

ба обострилась политикалык тартыжу тынып келген; 4. (о болезни) там барар (бар-), там коомойтыр (коомойты-), тынгий берер (тынгий бер-)

ОБОСТРЯТЬ несов. см. обострить

ОБОСТРЯТЬСЯ несов. см. обостриться

ОБОЧИНА жс. кыры; **обочина дороги** јолдын кыры

ОБОЮДНЫЙ, -ая, -ое экилезинин; **по обоюдному соглашению** экилезинин јөпсингени аайынча

ОБРАБАТЫВАТЬ несов. см. обрабатывать

ОБРАБАТЫВАЮЩИЙ, -ая, -ое не-неме јазар; **обрабатывающая промышленность** јазар промышленность

ОБРАБОТАТЬ сов. что 1. (выделать) уужап салар (уужап сал-); (смазать; протереть) сүртүп салар; **обработать кожу** терени уужап салар; **обработать рану** шырканы сүртүп салар; 2. (подготовить) белетеп салар (белетеп сал-); **обработать почву** јерди белетеп салар 3. (выправить) јазап салар (јазап сал-), түзедип салар (түзедип сал-); **обработать статью** статьяны јазап салар

ОБРАБОТКА жс. 1. (выделка) уужары; (смазывание, протирание) сүртери; 2. (земли) белетеери; 3. (статьи и т.п.) јазаары, түздеери

ОБРАДОВАТЬ сов. кого сүүндирип салар (сүүндирип сал-)

ОБРАДОВАТЬСЯ сов. сүүне берер, сүүнип чыгар (сүүнип чык-)

ОБРАЗ I м. (мн. образы) 1. (вид, облик) бүдүш, кебер; **потерять человеческий образ** кижии бүдүжин јылытып салар; 2. лит. сүр-кебер; **образ скупца** карам кижинин сүр-кебери; 3. (изображение) сүр-кебер; **светлые образы будущего** келер ойдин јаркынду сүр-кеберлери; 4. (способ, порядок) аай, јол; **образ жизни** јадын-јүрүмнин аайы; ♦ **решительным образом** кезем; таким образом анайып;

ОБРАМИТЬ

главным образом көп јанынан; **каким образом** канайып

ОБРАЗ II м. *церк. (мн. образа)* кудайдын сүри

ОБРАЗЕЦ м. 1. *что* темдектеп көргүскени; **образец рисунка** јуруктын темдектеп көргүскени; 2. *чего (пример)* темдек, јозок; **образец высокого мужества** јалтанбастын јозогы; **служить образцом** јозок болор; 3. *кому* јозок; **ты должен стать образцом для младшего брата** сен кичинек карындажына јозок болор учурлу; 4. *(вид) чего* темдек бүдүми; **образец ткани** бөстин темдек бүдүми; ♦ **по образцу** көргүзү айыпча

ОБРАЗНО нареч. кеберлеп; **говорить образно** кеберлеп куучындаар

ОБРАЗНОСТЬ ж. кеберлеп айтканы; **образность речи** куучын-эрмектин кеберлеп айтканы

ОБРАЗНЫЙ, -ая, -ое кебер; **образный язык писателя** писательдин кебер тили

ОБРАЗОВАНИЕ I с. *(создание)* тözöри; тözöлөри; тözöлгөни; *(появление)* бүдери, бүткени; **образование товарищества собственников жилья** туралардын ээлеринин товариществозын тözöри; **образование государства** орооннын тözöлгөни; **образование облаков** булуттар бүдери

ОБРАЗОВАНИЕ II с. 1. *(обучение)* үредү; **народное образование** албаты үредү; **вопросы образования** үредүнин сурактары; 2. *(совокупность знаний, полученных в результате обучения)* үредү; **высшее образование** бийик үредү; **специальное образование** аңгылу үредү; **получить техническое образование** техникалык үредү алар

ОБРАЗОВАННОСТЬ ж. үредүлү болоры

ОБРАЗОВАННЫЙ, -ая, -ое үредүлү; **образованный человек** үредүлү кичи

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое үредү; **образовательный уровень населения** эл-јоннын үредү кеми

ОБРАЗОВАТЬ сов., несов. 1. *что (учредить, основать, создать)* тözöp салар (тözöp сал-), тözöөр (тözö-); **образовать новый театр** јаны театр тözöөр; 2. *что (образовать)* эдип салар (эдип сал-); дождь образовал множество луж јааш көп көлмөктөр эдип салды

ОБРАЗОВАТЬСЯ сов. и в наст. вр. несов. 1. болуп калар (болуп кал-), бүдер (бүт-); **на стене образовалась трещина** стенедө јарык болуп калган; 2. тözöлип калар (тözöлип кал-); **образовалась избирательная комиссия** талдаштардын камызы тözöлип калган; 3. токынай берер (токынай бер-); **со временем всё образуется** öйлө кожо үзе токынай берер

ОБРАЗОВЫВАТЬСЯ несов. см. образоваться

ОБРАЗУМИТЬ сов. *кого* сагыжын кийдирип салар (кийдирип сал-), сагыжын кийдирер (кийдир-); **образумить шалуна** баштактын сагыжын кийдирер

ОБРАЗУМИТЬСЯ сов. сагыжы (санаазы) кирип калар (кирип кал-), сагыжы (санаазы) кирер (кир-), сагыш (санаа) алынар (алын-); **он образумился** онын сагыжы кирген; **пусть мой сын образумится и вернется на родину** менин уулым сагыш алынып, јерине јанып келзин

ОБРАЗЦОВО-ПОКАЗАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое; темдек-көргүзү болуп турган; **образцово-показательная школа** темдек-көргүзү болуп турган школ

ОБРАЗЦОВЫЙ, -ая, -ое јозокту, темдек болуп турган; **образцовые хозяева** темдек болуп турган ээлер

ОБРАМИТЬ сов. *что* рамдап салар (рамдап сал-), рамга сугуп салар (сугуп сал-), рамга кондырып салар (кондырып сал-)

ОБРАМЛЕНИЕ

ОБРАМЛЕНИЕ с. рамдаары, рамага кондырары; **обрамление зеркала своими руками** күскүни бойынын колыла рамдаары

ОБРАМЛЯТЬ *несов.* 1. см. **обрамить**; **обрамлять картину** журукты рамдаар; 2. *кого-что (окаймлять)* курчаар (курча-); **дом обрамляли кусты сирени** сирень агаштар тураны курчаган

ОБРАСТАТЬ *несов.* см. **обрасти**

ОБРАСТИ *сов.* чем 1. (*зарости*) туй өзүп калар (өзүп кал-); **обрасти бородой** сагалы туй өзүп калар; 2. *разг.* бастырып салар (бастырып сал-); **обрасти грязью** кирге бастырып салар; 3. *перен.* тудулып калар (тудулып кал-); **город оброс новостройками** кала жаңы тураларла тудулып калган

ОБРАТ м.; *спец.* сарсу

ОБРАТИМОСТЬ ж.; *спец.* **баштапкы бүдүмине** кайра келери; **обратимость химических реакций** химиялык реакциялардын **баштапкы бүдүмине** кайра келери

ОБРАТИМЫЙ, -ая, -ое *спец.* **баштапкы бүдүмине** кайра келер; **обратимые изменения баштапкы бүдүмине** кайра келер кубулталар; **обратимые реакции баштапкы бүдүмине** кайра келер реакциялар

ОБРАТИТЬ *сов.* 1. *кого-что (вернуть)* бурып ийер (бурып ий-), бурып салар (буруп сал-), баштандырып алар (баштандырып ал-), баштандырып салар (баштандырып сал-); **обратить голову к двери** башты эжик жаар бурып ийер; 2. *кого (устремить, направить)* баштандырып салар; **обратить на путь истины** чындыктын жолына баштандырып салар; 3. *что (превратить)* кубултып салар (кубултып сал-); **обратить воду в пар** сууны буу эдип кубултып салар; 4. *что во что (придать какой-л. вид)* кубултып салар; (*перевести*) көчүрүп ийер (көчүрүп ий-); **обратить дело в шутку** керекти кокырга көчүрүп ийер; 5. *что (употребить)* туза-

ланып салар (тузаланып сал-); **обратить доходы на улучшение производства** кирелтелерди производствоны жарандырарына тузаланып салар; ♦ **обратить внимание** аяру эдип ийер

ОБРАТИТЬСЯ *сов.* 1. (*вернуться*) бурылып алар (бурылып ал-), баштанып алар (баштанып ал-); **он обратился лицом к окну** ол жүзиле көзнөк жаар баштанып алды; 2. *перен.* (*направиться*) баштанар (баштан-); **вся её нежность обратилась к ребёнку** онын бастыра эркези балага баштанып калган; 3. баштанар; **обратиться к изучению древних рукописей** жебрен колбичимелдерди шиндеерине баштанар; 4. *к кому-чему* баштанар; **обратиться с вопросом к соседу** айылдашка суракла баштанар; **обратиться к врачу** врачка баштанар; 5. (*превратиться*) кубула берер (кубула бер-); **вода обратилась в пар** суу буу болуп кубула берди; ♦ **обратиться в бегство** качар

ОБРАТНО *нареч.* кайра, тескери; **получить деньги обратно** акчаны кайра алып алар

ОБРАТНЫЙ, -ая, -ое 1. кайра барар (келер); **обратный поезд** кайра барар поезд; 2. (*оборотный*) тескери; **обратная сторона монеты** темир акчанын тескери жаңы; 3. (*противоположный*) тескери, кайра; **обратный смысл** тескери учур

ОБРАЩАТЬ *несов.* см. **обратить**

ОБРАЩАТЬСЯ *несов.* 1. см. **обратиться**; 2. (*вращаться*) айланар (айлан-); айланып жүрер (жүр-); **Земля обращается вокруг Солнца** Жер Күнди эбире айланат; **кровь обращается по кровеносным сосудам** кан тамырларла айланып жүрет; 3. *эк.* (*находиться в употреблении*) тузаланышта болор (бол-); **в нашей стране обращаются новые денежные знаки** бистин ороондо жаңы акчалар тузаланышта болот; (*находиться в обороте*) эбирилер (эбирил-); **капитал обращается медленно** капитал араай эбирилип турат; 4. (*ве-*

ОБРЕЧЁННЫЙ

сти себя) куучындажар (куучындаш-); (*быть*) болор (бол-); **хорошо обращаться с детьми** балдарла якшы куучындажар; **с животными надо обращаться ласково** тындуларга кару болор керек; **5. тудунар** (тудун-); **осторожно обращаться с приборами** приборлорло аярынып тудунар

ОБРАЩЕНИЕ с. **1.** уландылары; көчүрери; айланары; баштандылары; баштанганы, баштанып турганы; **обращение взора** көстөрүн уландылары; **обращение простой дроби в десятичную** тегин дробьти десятичныйга көчүрери; **обращение в христианство** христиан жанга баштандылары; **обращение в прокуратуру** прокуратурага баштанганы; **2. (обхождение)** тудунары; куучындажары; **она была проста в обращении** ол куучындажарында тегин болгон; **3. (призыв)** баштанганы; кычыру; **обращение к народу** албатыга баштанганы; **4. грам.** кычыру сөс; **выделить обращение** запятыми кычыру сөсти запятойло бөлип салар; **5. тузаланыш;** **изъять из обращения** тузаланыштан алып салар; **5. эк. (оборот)** эбирилери; **обращение товаров** товарлардын эбирилери

ОБРЁЗ м. **1. (кромка)** кыры; **книга с золотым обрезаем** алтын кырлу бичик; **2. обреза** (*ствольный учин кезип салган мылтык*); ♦ **в обреза** бир де артык жок

ОБРЕЗАНИЕ I и **ОБРЁЗАНИЕ** ср.; рел. обрезаение

ОБРЕЗАНИЕ II с. анан-мынан кезери; **обрезаение деревьев** агаштарды анан-мынан кезери

ОБРЁЗАТЬ сов. **1. что (отрезать)** кезип салар (кезип сал-); (*ножницами*) кайчылап салар (кайчылап сал-); **обрезаать ногти** тырмактарды кайчылап салар; **обрезаать верёвку** армакчыны кезип салар; **обрезаать мясо с костей** сөөктин эдин кезип салар; **2. что (порезать)** кезер (кес-); **обрезаать палец** сабарын кезип алар; **3. кого;** *перен.* кезем токтодып ийер (ток-

тодып ий-); **обрезаать на первом же слове** баштапкы ла сөстө кезем токтодып ийер

ОБРЁЗАТЬСЯ сов.; *разг.* кезинип алар (кезинип ал-); **обрезааться ножом** бычкакла кезинип алар

ОБРЁЗКА ж. *кезери;* **обрезака веток** чырбагалдарды кезери

ОБРЕЗНОЙ, -ая, -ое **1.** кыры кезилген; **обрезной тес** кыры кезилген тес агаш; **2.** кыскарта кезер, кыскартар; **обрезной станок** кыскарта кезер станок

ОБРЁЗОК м. кезинти, үзүк; **обрезки кожи** теренин кезинтилери

ОБРЁЗЫВАТЬ несов. см. **обрезаать**

ОБРЕКАТЬ несов. см. **обрезаать**

ОБРЕМЕНИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое күчсиндирип турган; чаптыгы жаан, жободып турган; **обременительная работа** жоболду иш; **обременительное поручение** чаптыгы жаан якылта

ОБРЕМЕНИТЬ сов. *кого-что* **1. книжн.** уурладып салар (уурладып сал-); **тяжелые оковы обременили руки узника** уур кижендер түрмелеткен кижинин колдорын уурладып салды; **2.** күчсиндирип салар (күчсиндирип сал-), жободып салар (жободып сал-), чаптыксындырып салар (чаптыксындырып сал-); **обременить просьбой** суракла чаптыксындырып салар

ОБРЕМЕНИТЬ несов. см. **обременить**

ОБРЕСТИ сов. *кого-что* табып алар (табып ал-); (*достичь*) јединер (једин-); **обрести верных друзей** чындык најылар табып алар; **здесь она обрела свое счастье** мында ол бойынын бырызына јединген

ОБРЕТАТЬ несов. см. **обрести**

ОБРЕЧЁННОСТЬ ж. нени де кубултып болбозы, өскөрттип болбозы; **чувство обречённости** нени де кубултып болбозын сезип турганы

ОБРЕЧЁННЫЙ, -ая, -ое *прич.* **1.** кыйып болбос; **обречённый на поражение** команда јендиртеринен кыйып болбос ко-

ОБРЕЧЬ

манда; **2.** *прил.* өлөтөн салымду; **обречённый больной** өлөтөн салымду оору киж

ОБРЁЧЬ *сов. кого-что* жетирер (жетир-); **обречь на гибель** өлүмгө жетирер; **обречь себя на одиночество** бойын жангыскан жүрүмгө жетирер

ОБРИСОВАТЬ *сов. 1. что (очертить)* айландыра тартып салар (тартып сал-); **обрисовать контур чернилами** сомын чернилала айландыра тартып салар; **2. кого-что; перен. (охарактеризовать)** жартап берер; (*показать*) көргүзип салар (көргүзип сал-); **обрисовать своё положение** бойынын айалгазын жартап берер; **обрисовать характер героя** геройдын кылык-жанын көргүзип салар

ОБРИСОВАТЬСЯ *сов. 1.* көрүнүп келер (көрүнүп кел-), көрүнө берер (көрүнө бер-); **вдали обрисовались горы** ыраакта кырлар көрүнүп келди; **2.** жартала берер (жартала бер-), жарт боло берер (боло бер-); **обрисовались истинные цели** приезда келгенинин чын амадулары жартала берди

ОБРИСОВКА *ж. см.* жураары; жартары; көргүзери; **обрисовка фото** фотоны жураары; **обрисовка ситуации** айалганы жартары; **обрисовка характера** персонажа персонажтын кылык-жанын көргүзери

ОБРИСОВЫВАТЬ *несов. см. обрисовать*

ОБРИСОВЫВАТЬСЯ *несов. см. обрисоваться*

ОБРИТЬ *сов. кого-что* кырып салар (кырып сал-); **обрить голову** бажын кырып салар

ОБРИТЬСЯ *сов.* кырынып алар (кырынып ал-); **обриться наголо** тазада кырынып алар

ОБРОНИТЬ *сов. что; разг.* түжүрип салар (түжүрип сал-); түжүрип ийер (түжүрип ий-); **обронить ключ** түлкүүрди түжүрип ийер

ОБРУБАТЬ *несов. см. обрубить*

ОБРУБИТЬ *сов. что 1. (укоротить)* кыскартып салар (кыскартып сал-); **об-**

рубить жердь сыраны кыскартып салар; **2. (удалить)** чаап салар (чаап сал-); **обрубить сучья** будактарды чаап салар; **3.** эрмегин (куучынын) токтодып ийер (токтодып ий-); **обрубить на полуслове** жарым сөстө эрмегин токтодып ийер

ОБРУБОК *м.* кескен төнөш

ОБРУГАТЬ *сов. кого-что 1.* жаман айдып салар (айдып сал-), айткылап салар (айткылап сал-); **обругать человека** кижини айткылап салар; **2.** жамандап салар (жамандап сал-); **обругать книгу** бичикти жамандап салар

ОБРУСÉЛЬНЫЙ, -ая, -ое оруссып калган, орус жанду; **обрусельный поляк** оруссып калган поляк

ОБРУСÉНИЕ *с.* орус жанду болуп калары, оруссып калары

ОБРУСÉТЬ *сов.* орус жанду болуп калар (болуп кал-), оруссып калар (оруссып кал-); **некоторые алтайцы обрусели** кезик алтайлар оруссып калган

ОБРУЧ *м.* обруч (*тегерик неме*); курчу; **упражнение с обручем** обручла эдер упражнение; **на бочке лопнул обруч** бочканын курчузы үзүлүп калган

ОБРУЧАЛЬНЫЙ, -ая, -ое алыжарынын; (*надеваемое при обручении*) алышса кийетен; **обручальный обряд** алыжарынын чүм-жаны; **обручальное кольцо** алышса кийетен жүстүк

ОБРУЧАТЬ *несов. см. обручить*

ОБРУЧАТЬСЯ *несов. см. обручиться*

ОБРУЧЕНИЕ *ср.* алыжары; **день обручения** алыжар күн

ОБРУЧИТЬ *сов.* алыштырып салар (алыштырып сал-); **обручить в церкви** серкпедө алыштырып салар

ОБРУЧИТЬСЯ *сов.* алыжып алар (алыжып ал-), алыжар (алыш-); **они обручились недавно** олоор бу жуукта алышкан

ОБРУШИВАТЬ *несов. см. обрушить*

ОБРУШИВАТЬСЯ *несов. см. обрушиться*

ОБСКАКАТЬ

ОБРУШИТЬ *сов. что* 1. (*развалить*) жемирип салар (жемирип сал-); **обрушить стену** стенени жемирип салар; 2. *на кого-что (сбросить)* тўжүрип салар (тўжүрип сал-), таштап ийер (таштап ий-)

ОБРУШИТЬСЯ *сов.* 1. (*обвалиться*) жемирилип калар (жемирилип кал-); 2. (*накинуться*) чурап келер (чурап кел-); **обрушиться на врага** оштүнинг үсти орто чурап келер

ОБРЫВ *м.* 1. (*действие*) үзүлери; 2. (*место*) үзүлген јер; 3. (*крутой откос*) јар, каскак јер

ОБРЫВАТЬ I *несов. см. оборвать*

ОБРЫВАТЬ II *несов. см. обрыгть*

ОБРЫВАТЬСЯ I *несов. см. оборваться* 1–3

ОБРЫВАТЬСЯ II *несов. см. обрыгть*

ОБРЫВИСТЫЙ, -ая, -ое кайыр, каскак; **обрывистый берег** кайыр јарат

ОБРЫВОК *м.*; *прям., перен.* үзүк; **обрывок верёвки** армакчынын үзүги; **обрывки воспоминаний** эске алыныштын үзүктери

ОБРЫЗАННЫЙ, -ая, -ое (*чем-л.*) чачылган (*суйук неме*); (*из чего-л.*) аттырткан (*суйук немеле*); **обрызганная грязью машина** балкаш чачылган машина; **обрызганный грязной водой пешеход** кирлү суу чачылган јол кечип турган кижиге; **обрызганный из водного пистолета** суула адар пистолеттен аттырткан

ОБРЫЗГАТЬ *сов. кого-что* чачып ийер (чачып ий-), быркырадып ийер (быркырадып ийер-), суулап ийер (суулап ий-); **обрызгать водой** суула быркырадып ийер

ОБРЫЗГАТЬСЯ *сов.* чачынып алар (чачынып ал-)

ОБРЫЗГИВАТЬ *несов. см. обрызгать*

ОБРЫЗГИВАТЬСЯ *несов. обрызгаться*

ОБРЮЗГЛЫЙ, -ая, -ое шүлбүк; **обрюзглое лицо** шүлбүк јүс

ОБРЮЗГНУТЬ *сов.* шүлбүйип калар (шүлбүйип кал-); **лицо обрюзгло** јүс шүлбүйип калган

ОБРЮЗГШИЙ, -ая, -ее шүлбүйип калган; **обрюзгий живот** шүлбүйип калган ич

ОБРЯД *м.* чум-јанг; **свадебный обряд** тойдын чүм-јангы

ОБРЯДОВЫЙ, -ая, -ое јандаар, јанар; **обрядовые песни** јанар кожондор

ОБСАДИТЬ *сов. что* айландыра отургызып салар (отургызып сал-); **обсадить площадку кустами** площадканы айландыра јыраалар отургызып салар

ОБСАЖИВАТЬ *несов. см. обсадить*

ОБСАСЫВАТЬ *несов. см. обсосать*

ОБСАХАРИВАТЬ *несов. см. обсахарить*

ОБСАХАРИТЬ *сов. что; разг.* үстинен сахарлап салар (сахарлап сал-); **обсахарить кислицу** кызылгатты үстинен сахарлап салар

ОБСЕКАТЬ *несов. см. обсечь*

ОБСЕМЕНЕНИЕ *с.* үрендеери, үрен чачары

ОБСЕМЕНИТЬ *сов. что* үрендеп салар (үрендеп сал-), үрен чачып салар (чачып сал-)

ОБСЕМЕНИТЬСЯ *сов.* үренделип калар (үренделип кал-)

ОБСЕМЕНЯТЬ *несов. см. обсеменить*

ОБСЕМЕНЯТЬСЯ *несов. см. обсемениться*

ОБСЕРВАТОРИЯ *ж.* обсерватория

ОБСЕЧЬ *сов. что* 1. (*отсекая, удалить*) кезип салар (кезип сал-); **обсечь сучья** будактарды кезип салар; 2. *спец. (обтесать)* јандап салар (јандап сал-); **обсечь камень** ташты јандап салар

ОБСКАКАТЬ *сов.* 1. *кого-что* и *без доп. (проскакать вокруг)* эбире чабып келер (чабып кел-); **обскакать рощу** кайын агашту јерди эбире чабып келер; 2. *кого (скача, обогнать)* акалап ийер (акалап ий-);

ОБСКАКИВАТЬ

3. кого; перен., разг. (опередить в чём-л.) озолоп ийер (озолоп ий-)

ОБСКА́КИВАТЬ *несов. см. обскака́ть*

ОБСЛЕ́ДОВАНИЕ *с.* шиндеп көрөри, шинжү өткүрери

ОБСЛЕ́ДОВАТЕЛЬ *м.* шинжүүчи

ОБСЛЕ́ДОВАТЬ *сов., несов. кого-что* шиндеп көрүп салар (көрүп сал-), шиндеп көрөр (көр-)

ОБСЛУ́ЖИВАНИЕ *с.* 1. жеткилдеери; **обслуживание покупателей** садып алаачыларды жеткилдеери; 2. (*машин, станков и т.п.*) иштеери

ОБСЛУ́ЖИВАТЬ *несов.* 1. *кого-что* жеткилдеер (жеткилде-); (*работать*) иштеер (иште-); **обслуживать покупателей** садып алаачыларды жеткилдеер (садып алаачыларла иштеер); 2. *что* иштеер; **обслуживать несколько станков** бир канча станокто иштеер

ОБСЛУ́ЖИВАЮЩИЙ, -ая, -ое жеткилдейтен; **обслуживающий персонал** жеткилдейтен ишчилер

ОБСЛУЖИ́ТЬ *сов. см. обслуживать 1*

ОБСЛЮНИ́ТЬ *сов. кого-что; разг.* чилекейлеп салар (чилекейлеп сал-)

ОБСОСА́ТЬ *сов. что* бастыра жанынан соорып салар (соорып сал-); **обсосать конфету** конфетти бастыра жанынан соорып салар

ОБСО́ХНУТЬ *сов.* кургап калар (кургап кал-), топсып калар (топсып кал-); **платье обсохло** платье кургап калды; **земля обсохла под весенним ветром** жер жаскы салкынга топсып калган; ♦ **молоко на губах не обсохло** эрдинде энезинин сүди кургагалак (*жиит, ченемел жок кижси*)

ОБСТА́ВИТЬ *сов.* 1. *кого-что (поставить вокруг)* эбиреде тургузып салар (тургузып сал-); **обставить трибуну цветами** трибунаны чечектерле эбиреде тургузып салар; 2. *что (меблировать)* мебель тургузып салар; **обставить кабинет** кабинетке мебель тургузып салар; 3. *что; перен. (устроить)* өткүрип салар (өткүрип сал-);

хорошо обставить встречу тушташты жакшы өткүрип салар

ОБСТА́ВИТЬСЯ *сов.; разг.* 1. (*окружить себя чем-л.*) эбире тургузып салар (тургузып сал-), айландыра салынып алар (салынып ал-); **обставиться подушками** жастыктарла эбире салынып алар; **обставиться книгами бичиктерле** эбире салынып алар; 2. (*обзавестись мебелью*) алып алар (алып ал-); **обставиться мебелью** мебель алып алар

ОБСТАВЛЯ́ТЬ *несов. см. обста́вить*

ОБСТАВЛЯ́ТЬСЯ *несов. см. обста́виться*

ОБСТАНО́ВКА I *ж.* (*меблировка*) мебель, айыл ичинин немелери (*отургыш, орын, диван, стол ло о.ө.*)

ОБСТАНО́ВКА II *ж.* (*положение*) айалга; **международная обстановка** телекейлик айалга; **в мирной обстановке** амыр-энчү айалгада

ОБСТИРА́ТЬ *сов. кого-что; разг.* кийимин јунуп салар (јунуп сал-); **обстирать всех детей** бастыра балдардын кийимин јунуп салар

ОБСТІ́РЫВАТЬ *несов. см. обстира́ть*

ОБСТОЯ́ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*детальность*) *учту-баштузы, чокымы*; **обстоятельность отчёта** отчеттын учту-башту эдилгени; 2. (*рассудительность*) табылузы; **обстоятельность работы** иштин табылузы

ОБСТОЯ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*подробный*) чокым, учту-башту; **обстоятельный ответ** учту-башту каруу; 2. *разг. (рассудительный)* быжу шүүлтелү; **обстоятельный человек** быжу шүүлтелү кижси

ОБСТОЯ́ТЕЛЬСТВЕННЫЙ, -ая, -ое *грам.* айалга; **обстоятельные слова** айалга сөстөр

ОБСТОЯ́ТЕЛЬСТВО *с.* 1. (*явление*) айалга; **важное обстоятельство** јаан учурлу айалга; **в трудных обстоятельствах** уур айалгада; **выяснить все обстоятельства дела** керектин бастыра айалгалары-

ОБСЫПАТЬ

нын аайына чыгып салар; **2. грам.** айалга; **обстоятельство места** јерин көргүзөр айалга

ОБСТОЯТЬ *несов.* өдөр (өт-); дела у него **обстоят хорошо** онын керектери јакшы өдүп туру

ОБСТРАИВАТЬ *несов.* эбире тудар (тут-)

ОБСТРАИВАТЬСЯ *несов. см. обстробиться*

ОБСТРЁЛ *м.* адыш, адыжары; **артиллерийский обстрел** артиллериянын адыжы; **попасть под обстрел** адышка учураар

ОБСТРЁЛИВАТЬ *несов. см. обстрелять*

ОБСТРЁЛЯННЫЙ, -ая, -ое (*испытанный в боях*) јууга таскап калган; **обстрелянный солдат** јууга таскаган солдат

ОБСТРЕЛЯТЬ *сов. кого-что* аткылап салар (аткылап сал-); **обстрелять противника из орудия** өштүни мылтык-јепселден аткылап салар

ОБСТРИГАТЬ *несов. см. обстричь*

ОБСТРИГАТЬСЯ *несов. см. обстригаться*

ОБСТРИЧЬ *сов. см. обстричь*

ОБСТРИЧЬСЯ *сов. см. обстричься*

ОБСТРОГАТЬ *сов. что* јоноп салар (јоноп сал-); **обстрогать доску** досконы јоноп салар

ОБСТРОИТЬ *сов. что; разг.* эбире тудуп салар (тудуп сал-); **обстроить площадь домами** тепсенди эбире туралар тудуп салар

ОБСТРОИТЬСЯ *сов.* туралар тудуп салар (тудуп сал-)

ОБСТРОЧИТЬ *сов. что; разг.* кийим көктөөр машинкала јолдоп көктөп ийер (көктөп ий-); **обстрочить платок** кийим көктөөр машинкала арчуулды јолдоп көктөп ийер

ОБСТРУГАТЬ *сов.; разг. см. обстрогать*

ОБСТРУКЦИЯ *ж; книжн.* (*намеренный срыв чего-л. в знак протеста*) үзери; **устроить оратору обструкцию** сөс айдып турган кижинин куучынын үзери

ОБСТУПАТЬ *несов. см. обступить*

ОБСТУПИТЬ *сов. кого-что* күреелей туруп алар (туруп ал-), курчап алар (курчап ал-); **дети обступили учителя** балдар үредүчини күреелей туруп алды

ОБСУДИТЬ *сов. что* шүүжип көрөр (шүүжип көр-); **обсудить новый проект** јаны үлекерди шүүжип көрөр

ОБСУЖДАТЬ *несов. см. обсудить*

ОБСУЖДЕНИЕ *с.* шүүжери; **обсуждение новой книги** јаны бичикти шүүжери

ОБСУШИВАТЬ *несов. см. обсушить*

ОБСУШИВАТЬСЯ *несов. см. обсушиться*

ОБСУШИТЬ *сов. кого-что* кургадып салар (кургадып сал-); **обсушить мокрую одежду** үлүш кийимди кургадып салар

ОБСУШИТЬСЯ *сов.* кургадынып алар (кургадынып ал-); **обсушиться у костра** оттын јанында кургадынып алар

ОБСЧЁТ *м. см. обсчитать*

ОБСЧИТАТЬ *сов. кого* **1.** төгүндөп салар (төгүндөп сал-); **обсчитать покупателя** садып алаачыны төгүндөп салар; **2.** чоттоп берер (чоттоп бер-), чоттоп салар (чоттоп сал-); **обсчитать ремонт квартиры** квартиранын ремонттын чоттоп берер

ОБСЧИТАТЬСЯ *сов.* јастыра тоолоп салар (тоолоп сал-); **обсчитаться на сто рублей** јүс салковойго јастыра тоолоп салар

ОБСЧИТЫВАТЬ *несов. см. обсчитать*

ОБСЧИТЫВАТЬСЯ *несов. см. обсчитаться*

ОБСЫПАТЬ *несов. см. обсыпать*

ОБСЫПАТЬ *сов. кого-что* **1.** седеп салар (седеп сал-); **обсыпать мукой** кулурла седеп салар; **2.** туй алып салар (алып сал-); **куст смородины обсыпан ягодами** бороңоттын төзин јиилектер туй алып

ОБСЫПАТЬСЯ

салган; **3.** тоголондырып ийер (тоголондырып ий-); жемирип ийер (жемирип ий-); **обсыпать камни** таштарды тоголондырып ийер; **обсыпать кучу песка** кумактын чогунтызын жемирип ийер; **4.** *безл.* чыбырткан (бызыру) жабып салар (жабып сал-); **грудь обсыпало** төшти чыбырткан жабып салган

ОБСЫПАТЬСЯ *сов.* **1.** урунып алар (урунып ал-); **обсыпаться песком** кумак урунып алар; **2.** жабылып калар (жабылып кал-); **небо обсыпалось звёздами** тенери жылдыстарла жабылып калган; **3.** жемирилип калар (жемирилип кал-); **берег обсыпался** жарат жемирилип калган; **4.** тўжўп калар (тўжўп кал-); (*о плодах*) какталып калар (какталып кал-); **листья обсыпались** жалбырактар тўжўп калган

ОБСЫПАТЬСЯ *несов. см. обсыпаться*

ОБСЫХАТЬ *несов. см. обсохнуть*

ОБТАИВАТЬ *несов. см. обтаять*

ОБТАЧАТЬ *сов. что см. обточить*

ОБТАЧИВАТЬ I *несов. см. обтачать*

ОБТАЧИВАТЬ II *несов. см. обточить*

ОБТАЯТЬ *сов.* **1.** (*растаять*) кайылып калар (кайылып кал-); (*освободиться от тающего снега*) кары кайлып калар; (*освободиться от таяющего льда*) тожы кайлып калар; **снег обтаял** кар кайылып калган; **ступеньки обтаяли** текпиштердин тожы кайылып калды; **2.** *что; разг.* кайылтып салар (кайылтып сал-); **обтаять лёд на окнах** көзнөктөрдө тошты кайылтып салар

ОБТЕКАЕМЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от обтекаать*; **2.** *прил.* жымжак; **обтекаемая форма** жымжак форма; **3.** *прил.; перен., разг., ирон. (уклончивый)* чике эмес; **обтекаемый ответ** чике эмес каруу

ОБТЕКАТЬ *несов. см. обтечь*

ОБТЕРЕТЬ *сов. кого-что (вытереть)* арчып салар (арчып сал-); **обтереть лоб платком** маңдайды арчуулла арчып салар

ОБТЕРЕТЬСЯ *сов. (вытереться)* арчынып алар (арчынып ал-)

ОБТЕСАТЬ *сов. что* жандап салар (жандап сал-); **обтесать бревно** тоормошты жандап салар

ОБТЁСЫВАТЬ *несов. см. обтесать*

ОБТЁСЫВАТЬСЯ *несов. см. обтесаться*

ОБТЁЧЬ *сов. что и без доп.* **1.** эбире ага берер (ага бер-); **обтечь остров** ортолыкты эбире ага берер; **2.** *перен.* тууразынан өдө берер (өдө бер-); **война обтекла это село** жуу бу журтты тууразынан өдө берген

ОБТИРАНИЕ *с.* **1.** (*действие*) арчылары, арчынары; **2.** (*лечебная процедура*) жунунып арчынары; **обтирание холодной водой** соок суула жунунып арчынары

ОБТИРАТЬ *несов. см. обтереть*

ОБТИРАТЬСЯ *несов. обтереться*

ОБТОЧИТЬ *сов. что* курчыдып салар (курчыдып сал-), чарлап салар (чарлап сал-); **обточить стальную болванку** болот болчокты чарлап салар

ОБТОЧКА *ж.* курчыдары; **обточка валов** валдарды курчыдары

ОБТРЕПАННЫЙ, -ая, -ое самтарайып калган, үлтүрөп калган, элеп калган

ОБТРЕПАТЬ *сов. что; разг.* самтарадып салар (самтарадып сал-), эледип салар (эледип сал-), үлтүредип салар (үлтүредип сал-), үлтүреде (эледе) кийип салар (кийип сал-); **обтрепать подол платья** платьенин эдегин эледип салар

ОБТРЕПАТЬСЯ *сов.; разг.* үлтүрөп калар (үлтүрөп кал-), элеп калар (элеп кал-); **обтрепался край ковра** кебистин кыры үлтүрөп калган

ОБТРЕПЫВАТЬСЯ *несов. см. обтрепаться*

ОБТЯГИВАТЬ *несов. см. обтянуть*

ОБТЯЖКА *ж.* **1.** (*действие*) кере тартып жабары; **2.** (*покрышка*) какпак, сырт; ♦ **в обтяжку** тар; **платье в обтяжку** тар платье

ОБТЯНУТЬ *сов. кого-что* кере тартып жабып салар (жабып сал-)

ОБУВАТЬ *несов. см. обуять*

ОБУВАТЬСЯ *несов. см. обуяться*

ОБХВАТЫВАТЬ

ОБУВНОЙ, -ая, -ое өдүктин; (*шьющий обувь*) өдүк көктөөр; (*продающий обувь*) өдүк садар; **обувная колодка** өдүктин колодкасы; **обувная фабрика** өдүк көктөөр фабрика; **обувной магазин** өдүк садар магазин

ОБУВЩИК м. өдүк эдер ишчи

ОБУВЬ ж. өдүк; **летняя обувь** жайгы өдүк; **кожаная обувь** тере өдүк

ОБУГЛИВАНИЕ с. көмүрлендирери; көмүрленип калары

ОБУГЛИВАТЬ несов. см. **обуглить**

ОБУГЛИВАТЬСЯ несов. см. **обуглиться**

ОБУГЛИТЬ сов. *кого-что* көмүрлендирип салар (көмүрлендирип сал-); **обуглить столб** столмонны көмүрлендирип салар

ОБУГЛИТЬСЯ сов. көмүрленип калар (көмүрленип кал-), кос болуп калар (болуп кал-); **дрова уже обуглились** одын көмүрленип калды

ОБУЗА ж. чаптык неме, жаан жоболто, жүк; **тяжкая обуза** уур чаптык неме; **быть обузой детям** балдарга жүк болор

ОБУЗДАТЬ сов. *кого* 1. (*лошадь*) үйгендеп салар (үйгендеп сал-), үйгендеп ийер (үйгендеп ий-); 2. *перен.* колго тудуп алар (колго тудуп ал-), токтодып салар (токтодып сал-); **обуздать поджигателей войны** жуу баштаачыларды токтодып салар

ОБУЗДЫВАТЬ несов. см. **обуздать**

ОБУЗИТЬ сов. *что* тар эдип салар (эдип сал-); **обузить пальто** тонды тар эдип салар

ОБУРЕВАТЬ несов. *кого-что* амыр бербес (бер-); **его обуревают сомнения** ого аланзыштар амыр бербей жат

ОБУСЛОВИТЬ сов. *что* 1. (*оговорить*) быжулап салар (быжулап сал-); **обусловить договором** жөптөжү аайынча быжулап салар; 2. (*послужить причиной*) болужын жетирип салар (жетирип сал-), салтарын жетирер (жетир-), жеткилдеп салар (жеткилдеп сал-); **спаянность коллектива обусловила успешное выполнение обя-**

зательства өмөликтин бирлик болгоны молжуну бүдүрерге болужын жетирип салган

ОБУСЛОВЛЕННОСТЬ ж. шылтагы; **обусловленность явлений** болуп турган немелердин шылтагы

ОБУСЛОВЛИВАТЬ несов. см. **обусловить**

ОБУТЬ сов. 1. *что* (*надеть*) кийип алар (кийип ал-); **обуть сапоги** сопок кийип алар; 2. *кого* кийдирип берер (кийдирип бер-); **обуть ребёнка** балага өдүк кийдирип берер

ОБУТЬСЯ сов. өдүк кийип алар (кийип ал-)

ОБУХ м. төбө; ♦ **как обухом по голове** малтала төбөлөгөндий (*жеткерлү табыш укканы керегинде*)

ОБУЧАТЬ несов. см. **обучить**

ОБУЧАТЬСЯ несов. 1. см. **обучиться**; 2. үренер (үрен-); **он обучается в школе** ол шкодо үренет

ОБУЧЕНИЕ с. үредү; **бесплатное обучение** акча төлбөс үредү; **заочное обучение** заочный үредү

ОБУЧИТЬ сов. *кого* үредип салар (үредип сал-); **обучить русскому языку** орус тилге үредип салар; **обучить мальчика ездить на велосипеде** уулчакты велосипедде мантадарга үредип салар

ОБУЧИТЬСЯ сов. үренип алар (үренип ал-); **обучиться письму** бичиирге үренип алар

ОБУЯТЬ сов. алдыртып ийер (алдыртып ий-); **его обуюла тоска** ол кунукчылга алдыртып ийген

ОБХАЖИВАТЬ несов. *кого-что*; *разг.* эбире айланар (айлан-), кичеер (киче-); **обхаживать нужного человека** керектү кижини эбире айланар

ОБХВАТ м. кучак; **в два объёма** эки кучак

ОБХВАТИТЬ сов. *кого-что* кучактап алар (кучактап ал-), кучактай тудуп алар (тудуп ал-)

ОБХВАТЫВАТЬ несов. см. **обхватить**

ОБХОД

ОБХОД *м.* 1. (*действие*) эбире өдөри, айланып жүрери; 2. (*место*) эбире барар жер; **удобный обход** эбире барар эптү жер; 3. *мед.* обход, көрүп жүрери, келип көрөри (*оору улусты*); **утренний обход врачей** эмчилер эртен тура оору улусты келип көрөр ой

ОБХОДИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жалакай; **обходительный человек** жалакай кизи

ОБХОДИТЬ I *несов. см. обойти* 1, 2

ОБХОДИТЬ II *сов. что (побывать везде)* айланып келер (кел-), эбирип келер (эбирип кел-); **он обходил весь город** ол бастыра городты айланып келген

ОБХОДИТЬСЯ *несов. см. обойти*сь

ОБХОДНОЙ, -ая, -ое 1. *воен.* тууразынан эткен; **обходной маневр** тууразынан эткен маневр; 2. эбире, эбиретен; **обходной путь** эбире жол

ОБХОДНЫЙ, -ая, -ое эбирү, айланып барар; **обходной путь** айланып барар жол

ОБХОДЧИК *м.* базып көрөр ишчи; **путевой обходчик** темир жолды базып көрөр кизи

ОБХОЖДЕНИЕ *с.* жалакай (черчен) тудунары; **вежливое обхождение** черчен тудунары

ОБЧЁСАННЫЙ, -ая, -ое 1. *спец.* тарап арчыган; **обчесанный лён** тарап арчыган күдели; 2. *прост.* таралган

ОБЧЕСАТЬ *сов.* 1. *спец.* тарап арчып салар (арчып сал-); **обчесать лён** күделини тарап арчып салар; 2. *прост.* тарап салар (тарап сал-)

ОБЧЁСКА *ж.* 1. *спец.* тарап арчыыры; **обческа льна** күделини тарап арчыыры; 2. *прост.* тараары

ОБЧЁСТЬ *сов.; разг.* чоттоор тушта төгүндөп салар (төгүндөп сал-)

ОБШИВАТЬ *несов. см. обшить*

ОБШИВКА *ж.* 1. (*действие*) айландыра көктөри, кыйулап көктөри; 2. (*кайма*) каагы; **кружевная обшивка** кружевадан эткен каагы; 3. *тех.* тыштынан жабар неме (*агаиш, темир ле о.ө.*)

ОБШІВОЧНЫЙ, -ая, -ое *спец.* тыштынан көктөр, кыптаар; **обшивочный материал** тыштынан көктөр материал; **обшивочные доски** кыптаар агаштар

ОБШІРНОСТЬ *ж.* 1. элбегі, жааны, кени; **обширность болота** састын элбегі; 2. *перен., книжн.* элбегі; **обширность знаний** билгирлердин элбегі; 3. көбі; **обширность знакомств** танышканынын көбі

ОБШІРНЫЙ, -ая, -ое 1. (*о пространстве*) кен, телкем; **обширные поля** кен жаландар; 2. *перен.* элбек; **обширные планы** элбек пландар

ОБШІТЫЙ, -ая, -ое 1. көктөлгөн, кыпталган; 2. жабылган, кыпталган; **обшитый сайдингом** сайдингге жабылган; 3. *разг.* көктөп кийиндирген

ОБШІТЬ *сов.* 1. *что (сделать кайму)* айландыра көктөп салар (көктөп сал-), кыйулап көктөп салар; **обшить воротник кантом** жаканы бөлжиле кыйулап көктөп салар; **обшить холстом посылку** посылканы кеденле айландыра көктөп салар; 2. *что (обить досками)* жабып салар (жабып сал-), кыптап салар; **обшить дом тёмсом** тураны жосло жабып салар; 3. *кого-что (сшить одежду для всех)* көктөп салар (көктөп сал-); **обшить всю семью** ончо билеге кийим көктөп салар

ОБШЛАГ *м.* уштук

ОБЩАТЬСЯ *несов. (разговаривать)* куучындажар (куучындаш-); (*знать*) билижер (билиш-); **я с Эркеменом теперь не общаюсь** мен Эркеменле эмди куучындашпай жадым; **общаться с учеными из другого института** өскө институттын билимчилериле билижер

ОБЩЕ... *первая часть сложных слов* текши, бастыра; **общереспубликанский** текши республикан; **общеизвестный** багыразына жарлу

ОБЩЕЗАВОДСКО́Й и *уст.* **ОБЩЕЗАВОДСКИЙ**, -ая, -ое бастыра заводтын;

ОБЩЕСТВЕННИК

общезаводское совещание бастыра заводтын јууны

ОБЩЕАРМЕЙСКИЙ, -ая, -ое текши черүчил

ОБЩЕВОЙСКОВОЙ, -ая, -ое текши черүнин; **общевойсковой устав** текши черүнин уставы

ОБЩЕГОРОДСКОЙ, -ая, -ое текши каланын; **общегородская конференция учителей** үредүчилердин текши каланын конференциясы

ОБЩЕГОСУДАРСТВЕННЫЙ, -ая, -ое текши эл-тергеелик; **общегосударственное дело** текши эл-тергеелик керек

ОБЩЕДОСТУПНОСТЬ ж. 1. бастыразы садып алар, тузаланар аргазы; 2. (*понятность*) бастыразына јарты; **общедоступность изложения** айтканынын бастыразына јарты

ОБЩЕДОСТУПНЫЙ, -ая, -ое 1. (*по цене*) баазына бастыразы чыдагадый; бастыразы садып алгадый; **общедоступный концерт** баазына бастыразы чыдагадый концерт; **общедоступные цены на товары широкого потребления** јонго текши керектү товарлардын бастыразы чыдагадый баазы; 2. (*понятный*) ончозына јарт; **общедоступная лекция** ончозына јарт лекция

ОБЩЕЖИТЁЙСКИЙ, -ая, -ое текши јүрүмнин; **общешитейские дела** текши јүрүмнин керектери

ОБЩЕЖИТИЕ с. 1. (*помещение*) общежитие; **студенческое общежитие** студенттердин общежитиези; 2. (*общественный быт*) јадын-јүрүм; **соблюдение правила общежития** јадын-јүрүмнин ээжизинен кыйышпазы

ОБЩЕИЗВЁСТНЫЙ, -ая, -ое ончозына јарлу, текши јарлу, ончозы билер; **общеизвестный факт** текши јарлу керек

ОБЩЕНАРОДНЫЙ, -ая, -ое бастыра калыктын, текши калыктын; **общенародный язык** текши калыктын тили; **обще-**

народное государство бастыра калыктын эл-тергеези

ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНЫЙ, -ая, -ое текши нациянын, бастыра (ончо) нациялардын; **общенациональный интерес** текши нациянын јилбүзи

ОБЩЕНИЕ с. куучындажары; **язык – орудие общения людей** тил – улус куучындажарынын аргазы

ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое текши үредү берер; текши үредүлү; **общеобразовательные курсы** текши үредү берер курстар; **общеобразовательная школа** текши үредүлү школ

ОБЩЕПОЛЁЗНЫЙ, -ая, -ое текши тузалу; **общеполезный труд** текши тузалу иш

ОБЩЕПОЛИТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое текши политикалык; **общеполитическая ситуация** текши политикалык айалга

ОБЩЕПОНЯТНЫЙ, -ая, -ое бастыразына (ончозына) јарт; **общепонятный термин** бастыразына јарт термин

ОБЩЕПРИЗНАННЫЙ, -ая, -ое бастыра (ончо) улус јараткан; **общепризнанный талант** бастыра улус јараткан талант

ОБЩЕПРИНЯТЫЙ, -ая, -ое текши јөптөлгөн

ОБЩЕРАСПРОСТРАНЁННЫЙ, -ая, -ое; текши таркаган; **общераспространенные природные ископаемые** текши таркаган ар-бүткеннин казып алар байлыктары

ОБЩЕРЕСПУБЛИКАНСКИЙ, -ая, -ое текши республикан; **общереспубликанское совещание** текши республикан јуун

ОБЩЕСТВЕННИК м. и **ОБЩЕСТВЕННИЦА** ж. эл-јондык иште туружып турган киж, эл-јоннын керектеринде туружып турган киж

ОБЩЕСТВЕННИК м. общественник (*эл-јоннын јадын-јүрүмүндө эрчимдү туружып турган киж*)

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое эл-јондык политикалык; **общественно-политическая деятельность** эл-јондык политикалык иш

ОБЩЕСТВЕННОСТЬ ж. *собр.* эл-јоннын керектеринде эрчимдү туружып турган улус; **научная общественность** эл-јоннын керектеринде эрчимдү туружып турган билимнин улусы

ОБЩЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое эл-јоннын, эл-јондык; **общественная собственность** эл-јоннын ээленген јөөжөзи; **общественная работа** эл-јондык иш

ОБЩЕСТВО с. 1. эл-јон, јон; **современное общество** эмдиги эл-јон; 2. (*организация*) общество; **спортивное общество** спорттын обществозы; 3. (*среда, компания*) ортозы, улус ортозы; **в обществе старых друзей** азийгы најылардын ортозында; **он не умеет держать себя в обществе** ол улус ортозында бойын тудунып билбес; **попасть в дурное общество** јаман улустын ортозына кирип калар

ОБЩЕСТВОВЕДЕНИЕ с. эл-јонло колбулу немелерди үредер предмет

ОБЩЕУПОТРЕБИТЕЛЬНОСТЬ ж. текши тузаланары; **общепотребительность слова** сөстин текши тузаланары

ОБЩЕУПОТРЕБИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое текши тузаланып турган

ОБЩЕУСТАНОВЛЕННЫЙ, -ая, -ое текши тургузылган; **общественные правила** текши тургузылган ээжилер

ОБЩЕФАБРИЧНЫЙ, -ая, -ое текши фабриканын; **общественное собрание** текши фабриканын јууны

ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ, -ая, -ое текши кижиликтин; **общественная культура** текши кижиликтин культуразы

ОБЩИЙ, -ая, -ое 1. текши; **общее собрание** текши јуун; **общее мнение** текши шүүлте; 2. (*совокупный*) текши; **общий итог** текши турулта

ОБЩИНА ж.; *ист.* община (1. *озогы ойдо кандый бир жерде журтап јаткан улус-*

тын бойы башкарынар организациязы; 2. кандый бир амадуга болуп улус бириккени)

ОБЩИННЫЙ, -ая, -ое общинанын; **общинные земли** общинанын јерлери

ОБЩИПАННЫЙ, -ая, -ое јулулган; **общипанная курица** јулулган такаа

ОБЩИПАТЬ *сов. кого-что* јулуп салар (јулуп сал-); **общипать перья с курицы** такаанын јунын јулуп салар

ОБЩИПАТЬСЯ *сов.* јулулып калар (јулулып кал-)

ОБЩИПЫВАТЬ *несов. см. общипать*
ОБЩИПЫВАТЬСЯ *несов. см. общипаться*

ОБЩИТЕЛЬНОСТЬ ж. ачык-јарыгы, куучынчызы; **не отличается общительностью** ачык-јарык эмес

ОБЩИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое куучынчы, ачык-јарык

ОБЩНОСТЬ ж. бирлиги, бирлик болоры; **национальная общность людей** улустын национал бирлиги

ОБЪЕДАТЬ *несов. см. объесть*

ОБЪЕДАТЬСЯ *несов. см. объесться*

ОБЪЕДЕННЫЙ, -ая, -ое 1. айландыра (эбире) јиилген; **объединенный лист** айландыра јиилген јалбырак; 2. јидирген (*курсагын*)

ОБЪЕДИНЕНИЕ с. 1. (*действие*) бириктирери, бириктирү; 2. (*союз, общество*) биригү; **объединение художников** журукчылардын биригүзи

ОБЪЕДИНЁННЫЙ, -ая, -ое *прич. и прил.* бириктирген; бириккен; **объединённые усилия борцов за мир** амыр-энчү учун тартыжаачылардын бириккен күчи; **объединённое заседание** бириктирген јуун

ОБЪЕДИНИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое бириктирген; **объединительный съезд** бириктирген съезд

ОБЪЕДИНИТЬ *сов. кого-что* 1. (*сплотить*) бириктирип салар (бириктирип сал-); **объединить силы мира** телекейдин

ОБЪЯВЛЕНИЕ

арга-чагын бириктирип салар (бириктирип сал-); **2.** (*соединить*) бириктирип салар; **объединить усилия** күчтерди бириктирип салар

ОБЪЕДИНИТЬСЯ *сов.* **1.** (*сплотиться*) биригип алар (биригип ал-); **2.** (*соединиться*) биригип алар

ОБЪЕДИНЯТЬ *несов. см. объединить*

ОБЪЕДИНЯТЬСЯ *несов. см. объединиться*

ОБЪЕДКИ *только мн.* курсактын арткан-калганы

ОБЪЕЗД *м.* **1.** (*действие*) эбирип барары, айланып жүрери; **2.** (*место, по которому можно объехать что-л.*) эбирү жол, айланып өдөр жер

ОБЪЕЗДИТЬ *сов.* **1.** *кого* (*приучить к езде*) үредип салар (үредип сал-); **объездить молодую лошадь** эмдик атты үредип салар; **2.** *что* (*побывать всюду*) эбирип келер (эбирип кел-), айланып келер (айланып кел-); **он объездил три района** ол үч аймакты айланып жүрүп келди

ОБЪЕЗДНОЙ, -ая, -ое тууразынан өдөр, эбирү; **объездной путь** тууразынан өдөр жол

ОБЪЕЗДЧИК *м.* **1.** (*сторож*) атла жүрүп каруулдаар кижиде (*кандый бир жаан участокты*); **лесной объездчик** агаш аразын атла жүрүп каруулдаар кижиде; **2.** (*лошадей*) эмдик атты үредетен кижиде

ОБЪЕЗЖАТЬ I *несов. см. объехать*

ОБЪЕЗЖАТЬ II *несов. см. объездить*

ОБЪЕЗЖИЙ, -ая, -ее тууразыла барар, эбирү; **объезжая дорога** тууразыла барар (эбирү) жол

ОБЪЕКТ *м.* **1.** *филос.* объект (*кижининг санаазынан камааны жок, кижиде бойында эмес, башка турган не ле неме*); **2.** (*явление, предмет*) неме, предмет; **объект изучения** шиндеп үренер неме; **3.** объект, жер (*учреждение, предприятие анайда ок кандый бир иш өдөтөн жер*); **работать на новом объекте** жангы объектте иштеер

ОБЪЕКТИВНО *нареч.* чынынча; **решить вопрос объективно** суракты чынынча көрүп салар

ОБЪЕКТИВНЫЙ, -ая, -ое **1.** *филос.* (*существующий вне нас*) айландыра; **объективный мир** айландыра жер-телекей; **2.** (*беспристрастный*) чындык; **объективный свидетель** чындык керечи

ОБЪЁМ *м.* **1.** объём, кеми (*сыны, бийиги ле тууразы аайынча кандый бир неменин кубический единицалары ла кемжилген жааны*); **объём здания** зданиенин кеми; **2.** *перен.* кеми; **объём работы** иштин кеми

ОБЪЁМИСТЫЙ, -ая, -ое жаан, калын; **объёмистая тетрадь** калын тетрадь

ОБЪЁМНЫЙ, -ая, -ое **1.** объёмный (кемин) кемжири; **объёмное измерение** кемин кемжири; **2.** объёмный; **объёмное изображение** объёмный көргүзери; **3.** *разг. см. объёмистый*

ОБЪЁСТЬ *сов. кого-что* (*обглодать*) жип салар (жип сал-); **гусеницы объели капусту** курттар капыстаны жип салды

ОБЪЁСТЬСЯ *сов. чем, чего* ойинен өткүре жип алар (жип ал-), ажыра ажанып алар (ажанып ал-); **объёсться сладким тату** немени ойинен өткүре жип алар

ОБЪЕХАТЬ *сов.* **1.** (*стороной*) эбирип барар (бар-), айланып өдөр (өт-); **объехать болото** састы эбирип барар; **2.** *разг. (перегнать)* акалап ийер (акалап ий-); **объехать едущую впереди машину** алдында барып жаткан көлүктү акалап ийер; **3.** (*побывать*) эбирип келер (кел-); **он объехал всю страну** ол бастыра ороонды эбирип келген

ОБЪЯВИТЬ *сов. что* жарлап салар (жарлап сал-); **объявить приказ** жакаруны жарлап салар

ОБЪЯВЛЕНИЕ *с.* **1.** (*действие*) жарлаары; **объявление победителей** жөнүчилдерди жарлаары; **2.** жар; **газетное объявление** газеттеги жар

ОБЪЯВЛЕННЫЙ

ОБЪЯВЛЕННЫЙ, -ая, -ое жарлалган; **объявленное решение** жарлалган јѳп

ОБЪЯВЛЯТЬ *несов. см. объявить*

ОБЪЯСНЕНИЕ *с. 1. (действие)* жартаары; **объяснение задачи** бодолгоны жартаары; **письменное объяснение** бичип жартаары; **2. (оправдание; причина)** актанып айдар сѳс; шылтагы; **представить свои объяснения** актанып айдар сѳзин бичип берер; ♦ **объяснение в любви** сѳѳп турганын айдары

ОБЪЯСНИМЫЙ, -ая, -ое жартап бергедий; **объяснимые причины** жартап бергедий шылтактар

ОБЪЯСНИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жартамал берип турган, жартап турган; **объяснительное письмо** жартамал берип турган самара; **объяснительная записка** жартамал бичик

ОБЪЯСНИТЬ *сов. что* жартап салар (жартап сал-); **объяснить урок** урокты жартап салар

ОБЪЯСНИТЬСЯ *сов. 1.* жартап берер (жартап бер-); **мне необходимо объясниться с вами** меге слерге жартап берер керек; **2.** айдынып ийер (айдынып ий-); **объясниться в любви** сѳѳп турганын айдынып ийер; **3. (стать ясным, понятным)** жартала берер (жартала бер-); **теперь всё объяснилось** эмди ончозы жартала берди

ОБЪЯСНЯТЬ *несов. см. объяснить*

ОБЪЯСНЯТЬСЯ *несов. см. объясниться*

ОБЪЯТИЕ *с. (положение рук)* кучак; (*движение рук*) кучактап алары; **он заключил его в объятия** ол оны кучактап алды

ОБЪЯТЫЙ, -ая, -ое *перен.* алдырткан; **объятый пламенем дом** јалбышка алдырткан тура

ОБЪЯТЬ *сов.; книжн. см. обнять*

ОБЫВАТЕЛЬ *м. 1. уст. (житель)* јаткан кижиде; **городской обыватель** калада јаткан кижиде; **2.** обыватель (*обществен-*

ный кѳрѳм-шѳѳлтези јок, јангыс ла бойынын оок јилбѳѳлерине болуп јѳрген кижиде)

ОБЫВАТЕЛЬ *м. и ОБЫВАТЕЛЬНИЦА ж. 1. уст.* кажы бир јерде јаантайын јадып турган кижиде; **сельская обывательница** јурт јерде јаантайын јадып турган ѳй кижиде; **2. перен., презрит.** кѳрѳми элбек эмес кижиде

ОБЫВАТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **1. уст. (местный)** јербойындагы; **2.** обывательский; **обывательские настроения** обывательский кѳѳн-санаалар

ОБЫВАТЕЛЬЩИНА *ж.* элбек кѳрѳм јок болоры

ОБЫГРАННЫЙ, -ая, -ое **1.** ойнотырткан; **обыгранный в шахматы** шахматта ойнотырткан; **2.** ойноорго эптѳ болуп калган (*јангы ойнооткы керегинде*); **обыгранная скрипка** ойноорго эптѳ болуп калган скрипка; **3.** ойында тузаланган (*театрдын аксессуарлары, бар немези керегинде*); **обыгранная мизансцена** ойында тузаланган мизансцена (*актерлордын кандый бир ѳйдѳ сценада турган јери*)

ОБЫГРАТЬ *сов. кого (в игре)* ойноп алар (ойноп ал-); **обыграть в шахматы** шахматла ойноп алар

ОБЫГРЫВАТЬ *несов. см. обыграть*

ОБЫДЕННЫЙ, -ая, -ое кѳнѳн сайын, јаантайын; **обыденная жизнь** кѳнѳн-сайын јадын-јѳрѳм

ОБЫКНОВЕНИЕ *с.* темиккени; по своему обыкновению темиккени аайынча

ОБЫКНОВЕННО *нареч.* кѳп сабазында; **обыкновенно он возвращается поздно** кѳп сабазында ол орой келип јат

ОБЫКНОВЕННЫЙ, -ая, -ое тегин, тегин ле; **обыкновенный человек** тегин ле кижиде

ОБЫСК *м.* тинтѳ; **произвести обыск** тинтѳ эдер

ОБЫСКАТЬ *сов. 1. кого-что (сделать обыск)* тинтип салар (тинтип сал-); **2. что (осмотреть всё)** тинтип кѳрѳп салар

ОВЕЯТЬ

(көрүп сал-); **обыскать все уголки** бастыра толыктарды тинтип көрүп салар

ОБЫСКИВАТЬ *несов. см. обыскать*

ОБЫСКНОЙ, -ая, -ое 1. тинтиш; **обыскные мероприятия** тинтиш иштер; 2. *уст.* алыжып жаткан улус төрөгөндөр эмес деп керелеген; **обыскная книга** алыжып жаткан улус төрөгөндөр эмес деп керелеген серквенин бичиги

ОБЫЧАЙ *м.* жандаган жан, тургузылган ээжи; **по русскому обычаю** орус улустын жандаган жаңы аайынча

ОБЫЧНО *нареч.* көп сабазында; **обычно она ходила в спортзал два раза в неделю** ол көп сабазында спортзалга неделеде эки катап барып тураган

ОБЫЧНЫЙ, -ая, -ое 1. жаантайын болуп турган; **обычное явление** жаантайын болуп турган неме; **сидеть на обычном месте** жаантайын отурып турган жерде отуруп; **одеть свой обычный костюм** бойынын жаантайын кийип турган костюмын кийип алар; 2. тегин; **обычная пища** тегин курсак

ОБЪЕКТИВ *м.*; *физ.* объектив (*оптикалык жепселдин ичкери жаындагы шили эмезе бир канча шилдери*)

ОБЪЯВЛЯТЬ *несов. см. объявить*

ОБЮРОКРАТИТЬСЯ *сов.*; *разг.* бюрократ болуп калар (болуп кал-)

ОБЮРОКРАЧЕННЫЙ, -ая, -ое бюрократ болуп калган

ОБЯЗАННОСТЬ *ж.* бүдүретен керек; **это его обязанность** бу онын бүдүретен кереги

ОБЯЗАННЫЙ, -ая, -ое 1. учурлу; **он обязан исправить свои ошибки** ол бойынын жастыраларын түзедер учурлу; 2. *кому-чему* төлүлү

ОБЯЗАТЕЛЬНО *нареч.* кыйалта жок, кыйыш жок; **он обязательно придёт** ол кыйалта жок келер

ОБЯЗАТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кыйалта жогы

ОБЯЗАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кыйалта жок; **обязательная работа** кыйалта жок бүдүретен иш

ОБЯЗАТЕЛЬСТВО *с.* молжу; **взять обязательство** молжу алынар

ОБЯЗАТЬ *сов. кого-что* jakып салар (jakып сал-); **его обязали выполнить план** оны планды бүдүрүп салзын деп jakып салгандар

ОБЯЗАТЬСЯ *сов.* молжонып салар (молжонып сал-); **он обязался выполнить план досрочно** ол планды ойиненг озо бүдүрерге молжонып салган

ОБЯЗЫВАТЬСЯ *несов. см. обязаться*

ОВАЛ *м.* (*фигура*) овал, тегериги; **овал лица** жүстин тегериги

ОВАЛЬНЫЙ, -ая, -ое тегерик; **овальный стол** тегерик стол; **овальное блюдо** тегерик аяк

ОВАЦИЯ *ж.* колчабыжу; **бурные овации** экпиндү колчабыжулар; **устроить овацию** колчабыжар

ОВДОВЕТЬ *сов.* тул артып калар (артып кал-)

ОВЁС *м.* сула

ОВЕЧИЙ, -ая, -ое койдын; **овечья шерсть** койдын түги

ОВЕЩЕСТВИТЬ *сов. что*; *книжн.* көрөр, тудар аргалу эдип салар (эдип сал-); **овеществить труд в товаре** ишти товарла көрөр, тудар аргалу эдип салар

ОВЕЩЕСТВИТЬСЯ *сов.*; *книжн.* көрөр, тудар аргалу болуп калар (болуп кал-)

ОВЕЩЕСТВЛЕНИЕ *с.* көрөр, тудар аргалу эдери

ОВЕЩЕСТВЛЯТЬ *несов. см. овеществить*

ОВЕЩЕСТВЛЯТЬСЯ *несов. см. овеществиться*

ОВЕЯННЫЙ, -ая, -ое соктырган (*кейге, салкынга ла о.ö.*)

ОВЕЯТЬ *сов. кого-что* 1. (*обдать*) туй алар (ал-), туй согор (сок-), серүүн салкынла согуп ийер (согуп ий-); **меня ове-**

ОВЛАДЕВАТЬ

яло прохладой меге серүүн салкын согуп ийди; **2. перен.** күрееледип салар (күрееледип сал-); **наши знамёна овёяны славой** бистин мааныларды мак күрееледип салган

ОВЛАДЕВАТЬ *несов. см. овладеть*

ОВЛАДЕНИЕ *с. 1. (захват)* колго алары, жуулап алары, ээлеп алары; **2. перен. (усвоение)** үренип алары

ОВЛАДЕТЬ *сов. кем-чем 1. (захватить)* колго алып алар (алып ал-), жуулап алар, ээлеп алар (ээлеп ал-); **овладеть крепостью** шибени жуулап алар; **овладеть имуществом** јөбөжөни колго алып алар; **2. перен. (усвоить)** үренип алар (үренип ал-); **овладеть новой профессией** јангы профессияга үренип алар; ♦ **овладеть собой** бойын колго алар

ОВОД *м. көгөн*

ОВОЩЕВОД *м. маала өскүрөөчи*

ОВОЩЕВОДСТВО *с.; с.-х. маала ажын өскүрери*

ОВОЩЕВОДЧЕСКИЙ, -ая, -ое маала өскүрер; **овощеводческое хозяйство** маала өскүрер ээлеп

ОВОЩЕРÉЗКА *ж. маала аш кертер неме*

ОВОЩЕХРАНИЛИЩЕ *с. овощехранилище, маала аш салар јер*

ОВОЩИ *мн. (ед. овощ м.) маала аш*

ОВОЩНИК *м. маала аш садып турган киж*

ОВОЩНО́Й, -ая, -ое маала аштын; **овощной магазин** маала аштын магазини; **овощной суп** маала аштын субы

ОВРА́Г *м. јуука; на дне оврага* јууканын түбинде

ОВРАЖИСТЫ́Й, -ая, -ое јуукалу; **овражистая местность** јуукалу јер

ОВСЮ́Г *м.; бот. кара сула*

ОВСЯ́НКА I *ж.; разг. 1. (круп)* суладан эткен јарма; **2. (каша)** суланын јармазынан кайнаткан каша

ОВСЯ́НКА II *ж. (птица) овсянка куш; камышовая овсянка* камышта јүрер овсянка куш

ОВСЯНО́Й, -ая, -ое **1.** суланын; **овсяное поле** суланын кыразы; **2. (приготовленный из овса)** суланын, суладан эткен; **овсяная каша** суладан эткен каша

ОВСЯ́ННЫЙ, -ая, -ое сулалу, суланын; **овсяная каша** суланын кашазы; **овсяное поле** сулалу кыра

ОВЦА́ *ж. кой*

ОВЦЕБЫ́К *м. кой-торбок (Американын Арктика тужсында ла Гренландияда јүрер тынду)*

ОВЦЕВО́Д *ж. кой өскүрөөчи*

ОВЦЕВО́ДСТВО *с.; с.-х. кой өскүрери*

ОВЦЕВО́ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое *с.-х. кой өскүррип турган; овцеводческий район* кой өскүррип турган аймак

ОВЦЕМА́ТКА *ж. эне кой*

ОВЦЕФÉРМА *ж. койдын фермазы*

ОВЧА́Р *м. койчы*

ОВЧА́РКА *ж. овчарка ийт*

ОВЧА́РНЯ *ж. койдын кажаганы (кажааны)*

ОВЧИ́НА *ж. кой (койдын) терези*

ОВЧИ́ННЫЙ, -ая, -ое кой (койдын) терезинен эткен; **овчинный тулуп** кой терезинен эткен некей тон

ОГА́РОК *м. үспекчиннинг артканы*

ОГИБА́ТЬ *несов. см. обогну́ть*

ОГЛАВЛÉНИЕ *с. бажалык; оглавление книги* бичиктин бажалыгы

ОГЛАСИ́ТЬ *сов. что 1. (объявить)* угузып салар (угузып сал-), угузып ийер (угузып ий-), јарлап салар (јарлап сал-), јарлап ийер (јарлап ий-); **огласить проект резолюции** резолюциянын үлеке-рин јарлап салар; **2. (наполнить звуками)** јангыландырып ийер (јангыландырып ий-); **дети огласили комнату смехом** балдар кыштын ичин каткыла јангыландырып ийди; **огласить лес пением** агаш аразын кожонло јангыландырып ийер; **3. (предать огласке)** јарлап салар

ОГНЕПОКЛОННИЧЕСКИЙ

ОГЛАСИТЬСЯ *сов.* 1. (*наполниться*) жангылана берер (жангылана бер-); **лес огласился криками** агаш аразы кыйгыларла жангылана берди; 2. (*получить огласку*) жарлала берер (жарлала бер-)

ОГЛАСКА *ж.* жарлала берери; жарлап салары; **дело получило огласку** керек жарлала берген; **предать огласке** жарлап салар

ОГЛАШАТЬ *несов. см. огласить*

ОГЛАШАТЬСЯ *несов. см. огласиться*

ОГЛАШЕНИЕ *с.* 1. (*обнародование*) жарлаары, жар эдери, угузары; 2. (*разглашение*) жарлаары; **это дело оглашению не подлежит** бу керекти жарлаарга жарабас

ОГЛОБЛЯ *ж.* улама

ОГЛОХНУТЬ *сов.* укпай барар (укпай бар-), түлейип калар (түлейип кал-), тунуп калар (тунуп кал-)

ОГЛУПЕТЬ *сов.* тенекип калар (тенекип кал-), тenek болуп калар (болуп кал-); **на старости лет совсем оглупел** карыган жажында чек тенекип калган

ОГЛУШАТЬ *несов. см. оглушить*

ОГЛУШЁННЫЙ, -ая, -ое 1. кулагы тунган; **оглушенный сильным звуком** тын табышка кулагы тунган; 2. талдыра бажына соктырткан; **оглушенный грабителем человек** уурчыга талдыра бажына соктырткан кижги; 3. кыймыктанбас эдип салган (*тошко согуп эмезе суунын алдында ок-таары жарып*); **оглушенная рыба** кыймыктанбас эдип салган балык

ОГЛУШИТЕЛЬНО *нареч.* кулак тундыра, кулак тунгача

ОГЛУШИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кулак тундырар; **оглушительный крик** кулак тундырар кыйгы; **оглушительные аплодисменты** кулак тундырар колчабыжурлар

ОГЛУШИТЬ *сов. кого-что* 1. кулакты тундырып ийер (тундырып ий-); **гром оглушил меня** күкүрт менин кулагымды тундырып ийди; 2. (*лишить сознания*) тал-

дыра (сагыжын жылыта) согуп ийер (согуп ий-)

ОГЛЯДЁТЬ *сов. кого-что* аякктап көрүп ийер (көрүп ий-); **оглядеть горизонт** горизонтты аякктап көрүп ийер

ОГЛЯДЁТЬСЯ *сов.* 1. (*вокруг*) аякктанып ийер (аякктанып ий-); 2. *разг.* көрүп баштаар (башта-); **оглядеться в темноте сада** садтын карануйында көрүп баштаар; 3. *перен.* үрениже берер (үрениже бер-); **оглядеться в новом коллективе** жаны өмөликке үрениже берер

ОГЛЯДКА *ж.* кайра көрөри, кайра көрүш; ♦ **без оглядки** кайра көрбөй; **бежать без оглядки** кут жок жүгүрер

ОГЛЯДЫВАТЬ *несов. см. оглядеть*

ОГЛЯДЫВАТЬСЯ *несов. см. оглядеться, оглянуться*

ОГЛЯНУТЬСЯ *сов.* кайра көрүп ийер (көрүп ий-)

ОГНЁВКА *ж.* 1. (*бабочка*) от-көббөлөк; **огнёвка зерновая** аштын от-көббөлөгү; 2. (*лисица*) кызыл түлкү

ОГНЕВОЙ, -ая, -ое *воен.* адыжар; **огневая точка** адыжар точка

ОГНЕДЫШАЩИЙ, -ая, -ое от тынышту; **огнедышащая гора** от тынышту кыр

ОГНЕМЁТ *м.*; *воен.* огнемёт, от чачар мылтык

ОГНЕМЕТАНИЕ *с.* отташташ

ОГНЕННЫЙ, -ая, -ое 1. оттын; **огненные языки** оттын жалбыштары; 2. *перен.* от-жалбышту

ОГНЕОПАСНОСТЬ *ж.* жеңил от алыжары, күйүп чыгары жанынан каршулузы

ОГНЕОПАСНЫЙ, -ая, -ое өрт жанынан коркышту, белен жалбыштанар; **огнеоопасная жидкость** белен жалбыштанар суйук неме

ОГНЕПОКЛОННИК *м.* отко бажырып турган кижги

ОГНЕПОКЛОННИЧЕСКИЙ, -ая, -ое отко мўргиген

ОГНЕПОКЛОННИЧЕСТВО

ОГНЕПОКЛОННИЧЕСТВО и **ОГНЕПОКЛОНСТВО** с. отко бажылары

ОГНЕПРИПÁСЫ *только мн.* белетеп алган адыжар немелер (*патрон, бомба ла о.ö.*)

ОГНЕСТОЙКИЙ, -ая, -ое отко турумкай; **огнестойкие сооружения** отко турумкай тудулган немелер

ОГНЕСТОЙКОСТЬ ж. отко турумкайы

ОГНЕСТРЁЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. адып турар, адыжар; (*необходимый для стрельбы*) адышка керектү; **огнестрельное оружие** адып турар мылтык-жепсел; 2. (*причинённый пулей, осколком снаряда*) ок тийген; **огнестрельная рана** ок тийген шырка

ОГНЕТУШИТЕЛЬ м. огнетушитель, өрт өчүретен жепсел

ОГНЕУПОРНОСТЬ ж. отко чыдажары, отко турумкайы

ОГНЕУПОРНЫЙ, -ая, -ое отко турумкай; **огнеупорный кирпич** отко турумкай кирпич

ОГНЕУПОРЫ *только мн.* отко чыдажар материалдар

ОГНИВО с. отык

ОГНИЩЕ с. 1. от салган жер; 2. кыра сүрерге агажын жыгып салган эмезе өртөп салган жер

ОГО и **О-ГО-ГО** *межд.* (*выражает удивление, восхищение, одобрение и т.д.*) оо, таай; **ого, как ты вырос** таай, сенин жаанап калганынды

ОГОВАРИВАТЬ *несов. см.* **оговорить**

ОГОВАРИВАТЬСЯ *несов. см.* **оговориться**

ОГОВОР м. (*клевета*) жабарлаш, коп

ОГОВОРЁННЫЙ, -ая, -ое 1. жабарлап салган, каралап салган; **оговорённый им мужчина** ол каралап салган эр кижиге; 2. куучындашкан; **оговорённый заранее вопрос** озолондыра куучындашкан сурак; 3. жартамал эдип озолондыра айдылган; **оговорённые случаи** жартамал эдип озолондыра айдылган учуралдар

ОГОВОРИТЬ *сов. кого* 1. (*оклеветать*) жабарлап салар (жабарлап сал-), коптоп салар (коптоп сал-), каралап салар (каралап сал-); **оговорить на допросе** шылууда каралап салар; 2. *что (заранее условиться)* ажындыра (озолондыра) эрмектежип алар (эрмектежип ал-); **оговорить срок работы** иштеер ой керегинде ажындыра эрмектежии алар; 3. *что (сделать оговорку)* ажындыра (озолондыра) айдып салар (айдып сал-); (*объяснить заранее*) жартамал эдип ажындыра (озолондыра) айдып салар; **оговорить своё несогласие** бойынын жөпсинбезин ажындыра айдып салар

ОГОВОРИТЬСЯ *сов.* 1. (*заранее разъяснить*) ажындыра (озолондыра) айдып салар (айдып сал-); **следует оговориться** ажындыра айдып салар керек; 2. (*ошибиться в словах*) жастыра айдып ийер (айдып ий-); **оговорилась в эфире** эфирде жастыра айдып ийген

ОГОВО́РКА ж. 1. (*замечание*) жартаары; 2. жастыра айтканы, болгобой айдары

ОГОЛÉНИЕ с. жыланаштанары; ачылары (көрүнери); ачык арттылары; **оголение на сцене** сценада жыланаштанары; **оголение корней зубов** тиштердин тазылдары ачылары (көрүнери); **оголение флангов** флангтарды ачык арттылары

ОГОЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от оголить*; 2. *прил.* ачык; **оголённая голова** ачык баш; 3. *прил.* тас; **оголённое поле** тас жалан; **оголённые деревья** тас агаштар; 4. *прил.* үсти ачык; **оголённый провод** үсти ачык эмик

ОГОЛÍТЬ *сов. что* 1. ачып салар (ачып сал-), жыланаштап салар (жыланаштап сал-); **оголить грудь** төжин ачып салар; 2. (*деревья*) тўжүрип салар (тўжүрип сал-), бұр жок арттырып салар (арттырып сал-), тазадып салар (тазадып сал-), жулуп салар (жулуп сал-); **ветер оголил деревья** салкын агаштардын бұрин тўжүрип салды; 3. (*лишить покрывающего слоя*) жабып турган

ОГОРОШИТЬ

немезин алып ийер (ал-); (*вынуть*) чыгарып ийер (чыгарып ий-); **оголить провод** эмиктин жабып турган немезин алып ийер; **оголить меч** кылышты кынынан чыгарып ийер; **4. перен.** ачык арттырып салар (арттырып сал-); **оголить фланг** флангты ачык арттырып салар

ОГОЛИТЬСЯ *сов.* **1.** (*снять одежду*) жыланаштанып алар (жыланаштанып ал-); **оголился до пояса** курлаазына жетире жыланаштанып алган; **2.** (*стать голым*) жыланаш боло берер (боло бер-); (*открыться*) ачыла берер (ачыла бер-); **колени оголились** тизелер ачыла берди; **3.** (*о деревьях*) бұри жок болуп калар (болуп кал-); **деревья оголились** агаштар бұри жок болуп калган; **4.** (*оказаться ничем не прикрытым, стать видимым*) ачыла берер (ачыла бер-); **снег растаял, земля оголилась** кар кайылып калды, жер ачыла берди; **5.** (*стать беззащитным*) ачык артып калар (артып кал-); **фланги оголились** флангтар ачык артып калды

ОГОЛОВЬЕ *с.* **1.** уйген; **2.** уйгеннин бөлүги (*кулактын кийниле башты эбирип судукка жетире барган кайыш*)

ОГОЛОДАТЬ *сов.* аштап калар (аштап кал-), торолоп калар (торолоп кал-); **сильно оголодать** тын аштап калар

ОГОЛЯТЬ *несов. см. оголiть*

ОГОЛЯТЬСЯ *несов. см. оголiться*

ОГОНЁК *м. уменьш. от огонъ*; **вдали виднеется огонёк** ыраакта одычак көрүнөт; ♦ **работать с огоньком** күүнзеп иштеер

ОГОНЬ *м.* **1.** (*пламя*) от; жалбыш; **развести огонь** от салып ийер; **огонь в печи** печкедеги от; **2.** (*свет*) от, жарык; **огни фонарей** фонарьлардын отторы; **3. воен.** адыш; **открыть огонь** адыш баштаар; **под огнём** адыш алдында; ♦ **между двух огней** эки оттын ортозында; **пройти огонь и воду** көп неме көрөр; **бояться как огня**

кут жок болор; **из огня да в полымя** бир түбектен айрылала, онон жаан түбекке кирер; **днём с огнём не найти** чек жок

ОГОРАЖИВАНИЕ **1.** чедендеери; **огораживание придомовых территорий** туранын жанында жерлерди чедендеери; **2. уст.** чедендеп айрыыры; **огораживание земель** жерлерди чедендеп айрыыры

ОГОРАЖИВАТЬ *несов. см. огородiть*
ОГОРАЖИВАТЬСЯ *несов.* чеденделер (чедендел-); **участок огораживается сеткой** участок сеткала чеденделет

ОГОРАШИВАТЬ *несов. см. огорбiшить*

ОГОРОД *м.* маала аш

ОГОРОДИТЬ *сов.* что чедендеп салар (чедендеп сал-), манап салар (манап сал-); **огородить сад** плетнём садты чырбагалдардан эткен чеденле чедендеп салар

ОГОРОДИТЬСЯ *сов.* чеденденип алар (чедендедип ал-)

ОГОРОДНИК *м.* и **ОГОРОДНИЦА** *ж.* **1.** маала ашла иштеп турган кижиге; **2.** маалалу кижиге

ОГОРОДНИЧАТЬ *несов.*; *разг.* маала ашла уружар (уруш-)

ОГОРОДНИЧЕСТВО *с.*; *с.-х.* маала ажын өскүрери

ОГОРОДНИЧИЙ, -ая, -ое маалада тузаланар; **огородничий инвентарь** маалада тузаланар жепселдер

ОГОРОДНЫЙ, -ая, -ое мааланын, маалада өзөр; **огородные растения** маалада өзөр өзүмдер

ОГОРОЖЕННЫЙ, -ая, -ое чеденделген; **огороженное поле** чеденделген жалан

ОГОРОШЕННЫЙ, -ая, -ое алан кайкаткан; **огорошенный неожиданным вопросом** сакубаган суракла алан кайкаткан

ОГОРОШИВАТЬ *несов. см. огорбiшить*

ОГОРОШИТЬ *сов. кого*; *разг.* алан кайкадып салар (кайкадып сал-); **это изве-**

ОГОРЧАТЬ

стие всех нас огорошило бу јетирү бисти ончобысты алан кайкадып салды

ОГОРЧАТЬ *несов. см. огорчить*

ОГОРЧАТЬСЯ *несов. см. огорчиться*

ОГОРЧЕНИЕ *с.* ачурканары, ачу-корон јетирери; **причинить огорчение кому-либо** кемге-кемге ачу-корон јетирер

ОГОРЧЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от огорчить*; **2.** *прил.* ачурканып калган; **огорчённый вид** ачурканып калган бүдүш

ОГОРЧИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ачу-корон, ачу, коронду

ОГОРЧИТЬ *сов. кого* ачуркандырып салар (ачуркандырып сал-); **огорчить своим поведением** бойынын кылыгыла ачуркандырып салар

ОГОРЧИТЬСЯ *сов.* ачурканып калар (ачурканып кал-)

ОГРАБИТЬ *сов. кого-что 1. (отнять имущество)* тоноп салар (тоноп сал-); **ограбить магазин** магазинди тоноп салар; **2. разг. (довести до нищеты)** түредип салар (түредип сал-); **ограбить страну** ороонды түредип салар

ОГРАБЛЕНИЕ *с.* тонооры, тонош

ОГРАБЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** акча-јөбжөзин айрыттырган, тоногтырган; **ограбленный турист** акча-јөбжөзин айрыттырган турист; **2.** тонолгон; **ограбленный магазин** тонолгон магазин

ОГРАДА *ж.* чеден; **каменная ограда** таш чеден

ОГРАДИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *спец.* бөлип турган; **оградительный забор** бөлип турган чеден

ОГРАДИТЬ *сов. кого-что 1.* чедендеп салар (chedendep сал-), манап салар (манап сал-); **оградить сад** садты чедендеп салар; **2. перен.** корыыр (коры-); **оградить людей от несчастий** улусты түбектен корыыр

ОГРАДИТЬСЯ *сов. 1. уст.* туура болуп калар (болуп кал-); **оградился от нас** бистен туура болуп калган; **2. перен.** кору-

ланып алар (коруланып ал-); **оградиться от негатива** жаманнан коруланып алар

ОГРАЖДАТЬ *несов. см. оградить*

ОГРАЖДАТЬСЯ *несов. см. оградиться 2, оградить*

ОГРАЖДЕНИЕ *с.* **1.** чедендеери; корулаары; **ограждение дома забором** тураны чеденле чедендеери; **ограждение от вредных привычек** жаман кылыктардан корулаары; **2. (ограда)** чеден

ОГРАЖДЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** чеденделген; **огражденный участок земли** чеденделген бир кезек јер; **2.** корулалган; **огражденный от плохого влияния** жаман салтар јетиреринен корулалган

ОГРАНЁННЫЙ, -ая, -ое үстин толыктап түс эткен; **ограненный бриллиант** үстин толыктап түс эткен бриллиант

ОГРАНИВАТЬ *несов. см. ограничить*

ОГРАНИВАТЬСЯ *несов.* үсти толыкталып түс эдилер (эдил-)

ОГРАНИТЬ *сов. что* үстин толыктап салар (толыктап сал-); **огранить вазу** вазанын үстин толыктап салар

ОГРАНИЧЕНИЕ *с.* **1. (действие)** бөйлөдөри, киреледери; **ограничение скорости автомобиля** көлүктин түргенин киреледери; **2.** киреледер ээжи; **отменить ограничения** киреледер ээжилерди јоголтор

ОГРАНИЧЕННОСТЬ *ж.* **1. (средств и т.п.)** көп эмес болоры, ас болгоны; **ограниченность функций** функцияларынын ас болгоны; **2. перен.** билери ас болгоны; билери терен эмези

ОГРАНИЧЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** көп эмес, тоолу ла; **ограниченные денежные средства** көп эмес акча; **2. перен. (о человеке)** билери ас, билери терен эмес; **ограниченный человек** билери терен эмес кижжи

ОГРАНИЧИВАТЬ *несов. 1. см. ограничить*; **2.** бөлиир (бөли-); **забор ограни-**

чивает территорию стройки чеден неме тудуп турган јерди бөлийт

ОГРАНИЧИВАТЬСЯ *несов.* **ограничиться**

ОГРАНИЧИТЕЛЬ *м.* киреледип турган неме; **ограничитель тока** токты киреледип турган неме

ОГРАНИЧИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое киреледип турган

ОГРАНИЧИТЬ *сов. кого-что* 1. киреледип салар (киреледип сал-), өйлөдип салар (өйлөдип сал-); **ограничить себя в расходах** чыгымдар јанынан бойын киреледип салар; **ограничить движение транспорта** транспорттын жүрүжин өйлөдип салар; 2. *см.* **ограничивать** 2

ОГРАНИЧИТЬСЯ *сов.* болорзынар (болорзын-); **нельзя ограничиться достигнутыми успехами** јеткен једимдерле болорзынарга јарабас

ОГРАНКА *ж.* үстин толықтап түс эдери; **огранка алмазов** алмазтардын үстин толықтап түс эдери

ОГРАНЯТЬ *несов. см.* **огранить**

ОГРЕХ *м.*; *с.-х.* чала сүрген јер, аламык; **сеять без огрехов** ашты аламык јок үрендеер

ОГРОМНЫЙ, -ая, -ое сүреен јаан; једеген; **огромная площадь** сүреен јаан площадь; **огромный успех** сүреен јаан једим

ОГРУБЕВАТЬ *несов. см.* **огрубеть**

ОГРУБЕЛОСТЬ *ж.* кату болгоны, кодырлу болгоны, катканы, кужантыганы; **огрубелость кожи** теренин кату болгоны

ОГРУБЕЛЫЙ, -ая, -ое кадып калган, кодырланып калган, кужантып калган

ОГРУБЕНИЕ *с.* 1. кату болоры, кадары, кодырланары, кужантыгыры; **огрубение кожи** тере кату болоры; 2. *перен.* кату болоры; **огрубение сердца** жүрек кату болоры

ОГРУБЕТЬ *сов.* 1. кату болуп калар (болуп кал-), кадып калар (кадып кал-), кодырланып калар (кодырланып кал-), ку-

жантып калар (кужантып кал-); **кожа на лице огрубела** жүстин терези кату болуп калган; 2. жоон болуп калар; **девочка с годами огрубела** кызыкчак јажы кожулып, жоон болуп калган; 3. кату болуп калар; **сердце огрубело** жүрек кату болуп калган

ОГРЫЗАТЬСЯ *несов. (о собаке)* 1. ыркыранар (ыркыран-); 2. *перен. (о человеке)* удур кизирер (кизире-); **моя дочь стала огрызаться** кызым удур кизиреп баштаган

ОГРЫЗНУТЬСЯ *сов., однокр. см.* **огрызаться**

ОГРЫЗОК *м.*; *разг.* 1. кемирген неменин артканы; **огрызок яблока** кемирген аламанын артканы; 2. артканы; **огрызок карандаша** карандаштын артканы

ОГУЛЬНЫЙ, -ая, -ое төзблгөзи јок, анаар ла эткен; **огульный вывод** төзблгөзи јок түп шүүлте

ОГУРЕЦ *м.* огурчын

ОГУРЕЧНЫЙ, -ая, -ое огурчыннын; **огуречные семена** огурчыннын үрендери

ОДА *ж.*; *лит.* ода (көдүринилү үлгер)

ОДАЛЖИВАТЬ *несов. см.* **одолжить**

ОДАРЕННОСТЬ *ж.* јайалталузы

ОДАРЕННЫЙ, -ая, -ое јайалталу; **он очень одаренный мальчик** ол сүрекеј јайалталу уулчак

ОДАРИВАТЬ *несов. см.* **одарить**

ОДАРИВАТЬСЯ *несов. см.* **одаривать**

ОДАРИТЬ *сов. кого-что* 1. сыйлап берер (сыйлап бер-); **одарить детей игрушками** балдарга ойынчыктар сыйлап берер; 2. *перен.* берип салар (берип сал-); **природа богато одарила его** ар-бүткен ого јеткилинче берип салган

ОДАРЯТЬ *несов. см.* **одарить**

ОДАРЯТЬСЯ *несов. см.* **одарять**

ОДЕВАНИЕ *с.* кийиндирери, кийинери

ОДЕВАТЬ *несов. см.* **одеть**

ОДЕВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **одеться**; 2. (*носить какую-л. одежду*) кийинер (кийин-); **просто одеваться** чүми јок кийинер; **уметь одеваться** јакшы кийинип билер

ОДЕЖДА

ОДЕЖДА *ж.* кийим

ОДЕКОЛОН *м.* одеколон

ОДЕКОЛОННЫЙ, -ая, -ое одеколоннын; **одеколонный запах** одеколоннын жыды

ОДЁРГИВАТЬ *несов. см. одёрнуть*

ОДЕРЕВЕНЁЛОСТЬ *ж.* 1. кадып калганы; 2. *перен. (утрата гибкости)* бұктелбей барганы, бұктелбей турганы; (*утрата чувствительности*) неме сеспей барганы, неме сеспей турганы; **одревенелость спины** белдин бұктелбей барганы; 3. *перен. (безучастность ко всему, неподвижность)* кыймык жогы

ОДЕРЕВЕНЁЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*затвердевший*) кадып калган; **одревенелый стебель** кадып калган төс; 2. *перен. (утративший гибкость)* бұктелбей барган; (*утративший чувствительность*) неме сеспей турган; **одревенелые пальцы** бұктелбей барган сабарлар; 3. *перен. (безучастный ко всему, неподвижный)* кыймык жок

ОДЕРЕВЕНЁНИЕ, -ая, -ое 1. кату болуп калары, бұктелбес болуп калары; **одревенение стебля растения** өзүмнин төзинин кату болуп калары; 2. кыймыктабай барары, неме сеспези; кыймыктанбай тура калары; **одревенение ноги** буттын кыймыктабай барары; **одревенение от страха** коркыганынан кыймыктанбай тура калары

ОДЕРЕВЕНЁТЬ *сов.* 1. (*затвердеть*) када берер (када бер-); 2. бұктелбей барар (бұктелбей бар-); неме сеспей барар (сеспей бар-); **пальцы одревенели от холода** сабарлар сооктон неме сеспей барган

ОДЕРЕВЕНЁЛОСТЬ, -ая, -ое 1. катканы, бұктелбези; **одревенелость веток** чырбагалдардын бұктелбези; 2. кыймыктанбай турганы; сеспей турганы; **одревенелость в пальцах** сабарлар кыймыктанбай турганы

ОДЁРЖАННЫЙ, -ая, -ое алган; **первая победа, одержанная нашими спорт-**

сменами бистин спортчылар алган баштапкы жеңу

ОДЕРЖАТЬ *сов.* алып ийер (алып ий-); **одержать победу** жеңуни алып ийер (жеңип чыгар)

ОДЁРЖИВАТЬ *несов. см. одержать*

ОДЁРЖИВАТЬСЯ *несов.* алылар (алыл-); **победа должна одерживаться в честной борьбе** жеңу чындык тартыжуда алылар учурлу

ОДЕРЖИМОСТЬ *ж.* коркышту тын жүткип турганы (*нени-нени эдерге*)

ОДЕРЖИМЫЙ, -ая, -ое 1. туттырган; **одрожимый страхом** коркышка туттырган; 2. коркышту тын жүткип турган; **одрожимый человек** коркышту тын жүткип турган кижі; 3. *в знач. суц.* **одрожимый** *м.* и **одрожимая** *ж.* жүлгек кижі, маньяк

ОДЁРНУТЫЙ, -ая, -ое түздеде тарткан; **одрнутая юбка** түздеде тарткан жікпе

ОДЁРНУТЬ *сов.* 1. *что* түздеде тартып ийер (тартып ий-); **одрнуть рубашку** чамчаны түздеде тартып ийер; 2. *кого; перен., разг.* токтодып ийер (токтодып ий-); **одрнуть грубияна** кату кижини токтодып ийер

ОДЁРНУТЬСЯ *сов.* түздеде тартыла берер (тартыла бер-) (*кийип алган неме керегинде*); **рубашка одёрнулась** чамча түздеде тартыла берген

ОДЁТЫЙ, -ая, -ое *прич. и прил.* кийиндирилген; кийинген, кийинип алган; **ребёнок одет** бала кийиндирилген; **она красиво одета** ол жараш кийинип алган

ОДЁТЬ *сов.* 1. *кого (облечь в одежду)* кийиндирип салар (кийиндирип сал-); **одеть ребёнка** баланы кийиндирип салар; 2. *кого (снабдить одеждой)* кийиндирип салар, кийимле жеткилдеп салар (жеткилдеп сал-); **всю семью одеть** бастыра билени кийиндирип салар; 3. *кого-что; перен. (покрыть, закутать)* жабып салар (жабып сал-), бүркеп салар (бүркеп сал-); **зима одела**

ОДИЧАТЬ

поля снегом кыш јаландарды карла јабып салды; **4. разг.** јабып салар; **одеть одеялом** одеялоло јабып салар

ОДЕТЬСЯ *сов.* **1.** кийинип алар (кийини ал-); **2.** (*приобрести одежду*) кийинип алар; **вся семья оделась, обулась** бастыра биле кийинип алган **3. перен.** (*покрыться*) јабынып алар (јабынып ал-); **деревья оделись листвой** агаштар јалбракла јабынып алды; **4. разг.** (*укрыться*) јабынып алар; **одеться одеялом** јуурканла јабынып алар

ОДЕЯЛО *с.* одеяло, јууркан

ОДИН *числ., м.* **1.** (*число*) бир, јангыс; **из десяти вычесть один** оннон бирди айрып ийер; **2. в знач. прил.** јангыскан; **он живёт один** ол јангыскан јадып јат; **один единственный** сок јангыс, кара јангыс; **3. в знач. мест.** (*какой-то, некий*) бир, бирүзи; **ему сказал об этом один человек** ол керегинде ого бир кижии айткан; **один из выступавших** куучындагандардын бирүзи; **в один прекрасный день** бир күн; **4. в знач. прил.** (*тот же самый*) јангыс, түней; **ботинки одного размера** јангыс размерлү батинкалар; **одного возраста** јажы түней, јажыт; **жить в одном доме** јангыс турада јадар; **5.** (*только, исключительно*) јангыс ла; јүк ле; **в саду одни яблони** садта јангыс ла аламалардын агаштары; ♦ **один единственный** сок јангыс; **всё одно** түней ле; **один за другим** ээчий-деечий; **все до одного** ончозы, бастыразы; **все как один** ончозы бир болуп; **ни один** бирүзи де; **один на один** экүден экү

ОДИНАКОВО *нареч.* түней

ОДИНАКОВОСТЬ *ж.* түнейи; **одинаковость взглядов** көрүмдеринин түнейи

ОДИНАКОВЫЙ, -ая, -ое түней, бир түней; **одинаковый размер** түней размер; **одинаковые взгляды** түней көрүмшүүлтелер

ОДИНАРНЫЙ, -ая, -ое јангыс кат; **одинарная материя** јангыс кат бөс

ОДИННАДЦАТЫЙ *числ. порядк.* он биринчи

ОДИННАДЦАТЬ *числ. колич.* он бир

ОДИНОКИЙ, -ая, -ое **1. прил.** (*один без других*) јангыскан; **одинокий домик** јангыскан тура; **2. прил.** (*не имеющий семьи*) јангыскан јаткан, биле јок; **одинокий человек** биле јок кижии; **3. в знач. суц., м.** бойдон

ОДИНОКО *нареч.* јангыскан, сок јангыс, јангыс бойы

ОДИНОЧЕСТВО *с.* јангыскан болоры, јангыскан јүрери; **томиться в одиночестве** јангыскан јүрүп кунугар

ОДИНОЧКА **1. м. и ж.** (*одинокий человек*) јангыскан, јангыс бойы; **жить одиночкой** јангыскан јадар; **2. ж.; разг.** (*тюремная камера*) јангыс кижии отурап кып; ♦ **трудно работать в одиночку** јангыскан иштеерге күч

ОДИНОЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** јангыс, јангыс катап, јангыскан; **одиночный полёт** јангыс кижинин учужы; **2.** (*отдельный*) алдынан бойы, алдынан башка; **одиночное хозяйство** алдынан башка ээле; ♦ **одиночная камера** јангыс кижии отурап камера

ОДИОЗНЫЙ, -ая, -ое *книжн.* коркышту јаман; **одиозная личность** коркышту јаман кижии

ОДИЧАЛЫЙ, -ая, -ое јерлик болуп калган, кийик болуп калган, эмдик; **одичалый конь** эмдик ат

ОДИЧАНИЕ *с.* **1.** јерликсип калганы; **одичание кошки** кискенин јерликсип калганы; **2.** ээнзирегени, ээнзиреп калганы; **одичание пляжа** сууга эжинер јараттын ээнзирегени; **3.** јүүлип калганы; **одичание толпы** чук улустын јүүлип калганы

ОДИЧАТЬ *сов.* **1.** јерлик болуп калар (болуп кал-); **2.** (*о человеке*) јерлик болуп калар, күжүркек болуп калар

ОДНА

ОДНА́ *ж. см. оди́н*

ОДНА́ЖДЫ *нареч. 1. (как-то раз) бир катап; однажды весной бир катап жаскыда; 2. (один раз) бир катап; я только однажды слышал об этом ол керегинде мен бир ле катап уккам*

ОДНА́КО *1. союз противит. же; он обещал, однако не исполнил обещания ол сөзин берген, же бүдүрбеген; 2. в знач. вводн. сл. же; заседание, однако, так и не состоялось же жуун анайда ла болбоды*

ОДНО́ *с числ. см. оди́н*

ОДНО... *первая часть сложных слов; одноэтажный дом бир катту тура; одноклассник кожо үренген кижиге; однофамилец өбөкөзиге түней кижиге*

ОДНОА́КТНЫЙ, -ая, -ое *жангыс көжө-гөлдү (пьеса)*

ОДНОБО́КИЙ, -ая, -ое *бир келтейлү; (такой, у которого один больше) бир келтейи жаан; однобокая тыква бир келтейи жаан тыква*

ОДНОБО́РТНЫЙ, -ая, -ое *жангыс өмүрлү; однобортный костюм жангыс өмүрлү костюм*

ОДНОБРА́ЧИЕ *с.; бот. бир өзүмде жангыс ла эркек эмезе тижиге чечектер болгоны, башка айылду болгоны; однобрачие характерно для осины бир өзүмде жангыс ла эркек эмезе тижиге чечектер болгоны аспапка келижет*

ОДНОБРА́ЧНЫЙ, -ая, -ое *бот. жангыс ла эркек эмезе тижиге чечектерлү, башка айылду; к однобрачным растениям относится тополь жангыс ла эркек эмезе тижиге чечектерлү өзүмдерге терек кирип жат*

ОДНОВЕ́СЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *бир кайыккла жүзер, бир кайыкту; одновесельная лодка бир кайыккла жүзер кеме*

ОДНОВРЕМÉННО *нареч. 1. жангыс (бир) өйдө; пришли одновременно жангыс өйдө келген; 2. (в равной мере) ол ло өйдө; тяжёлый для него и одновременно лёгкий для нас вопрос ого күч ол ло өйдө биске женил сурак*

ОДНОВРЕМÉННОСТЬ и **ОДНОВРЕМÉННОСТЬ** *ж. бир өйдө болоры (болуп турганы); одновременность событий керектердин бир өйдө болоры*

ОДНОВРЕМÉННЫЙ и **ОДНОВРЕМÉННЫЙ**, -ая, -ое *бир өйдө болор жангыс өйдө болгон, жангыс өйдөги; одновременные события жангыс өйдө болгон керектер*

ОДНОГЛÁЗЫЙ, -ая, -ое *сынар көстү*

ОДНОГОДИ́ЧНИК *м. черүде бир жыл болор кижиге (бийик үредү алган)*

ОДНОГОДИ́ЧНЫЙ, -ая, -ое *бир жылдык; одногодичные курсы бир жылдык курстар*

ОДНОГОЛО́СИЕ *с.; муз. бир түней үндер*

ОДНОГОЛО́СНЫЙ, -ая, -ое *муз. бир табышту*

ОДНОГО́РБЫЙ, -ая, -ое *жангыс өркөштү; одногорбый верблюд жангыс өркөштү төө*

ОДНОДНЕ́ВКА *ж. 1. зоол. бир күн жүрер тынду (курт-когыс); бабочка-однодневка бир күн жүрер көбөлөк; 2. учуры ас, узак болбой турган неме*

ОДНОДНЕ́ВНЫЙ, -ая, -ое *бир күн, бир күннин; однодневный дом отдыха бир күннин амыраар туразы; однодневный заработок бир күннин жалы*

ОДНОДО́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *бот. бир үрен үлүлү; однодольные растения бир үрен үлүлү өзүмдер*

ОДНОДО́МНОСТЬ *ж.; бот. бир (жангыс) өзүмде эркек ла тижиге чечектер болгоны, бир айылду болгоны; однодомность бывает у березы бир өзүмде эркек ле тижиге чечектер болгоны кайында болот*

ОДНОДО́МНЫЙ, -ая, -ое *бот. эркек ле тижиге чечектерлү; однодомные растения эркек ле тижиге чечектерлү өзүмдер*

ОДНОЗАРЯ́ДНЫЙ, -ая, -ое *бир адар, бир окту; однозарядное ружьё бир адар мылтык*

ОДНООБРАЗИЕ

ОДНОЗВУЧНЫЙ, -ая, -ое бир аай үндү; **однзвучный колокольчик** бир аай үндү күзүни

ОДНОЗНАЧАЩИЙ, -ая, -ое бир (жангыс) учурлу; **однозначащее слово** бир учурлу сөс

ОДНОЗНАЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*тоже-ственный по смыслу*) түней учурлу; **однозначные слова** түней учурлу сөстөр; **2.** (*с одним значением*) жангыс учурлу; **однозначное слово** жангыс учурлу сөс; **3. мат.** жангыс темдектү; **однозначное число** жангыс темдектү тоо

ОДНОИМЁННОСТЬ ж. түней атту болгоны, аттары түней болгоны; **одноимённость сел** журттар түней атту болгоны

ОДНОИМЁННЫЙ, -ая, -ое түней атту; **одноимённые города** туней атту калалар

ОДНОКАЛИБЕРНЫЙ, -ая, -ое калибыры түней; **однокалиберные орудия** калибыры түней жуу-жепселдер

ОДНОКЛАССНИК м. и **ОДНОКЛАССНИЦА** ж. жангыс класста үренип турган кижиге; (*учившийся*) жангыс класста үренген кижиге; **моя одноклассница** менле бир класста үренген кыс

ОДНОКЛЁТОЧНЫЙ, -ая, -ое *биол.* жангыс клеткалу

ОДНОКОВШОВЫЙ, -ая, -ое *тех.* бир сускулу; **одноковшовый экскаватор** бир сускулу экскаватор

ОДНОКОМНАТНЫЙ, -ая, -ое бир кышту; **однокомнатная квартира** бир кышту квартира

ОДНОКОПЫТНЫЙ, -ая, -ое **1.** туйгагы эки айры эмес тынду; **к числу однокопытных относится осел** туйгагы эки айры эмес тындулардын тоозына эштек кирет; **2.** туйгагы эки айры эмес; **лошадь – однокопытное животное** ат – туйгагы эки айры эмес тынду

ОДНОКОРЕННÓЙ, -ая, -ое *лингв.* тазылы жангыс; **однокоренное слово** тазылы жангыс сөс

ОДНОКРАТНЫЙ, -ая, -ое бир катап эдилген; **однократное посещение** бир катап жүргени; **♦ однократный глагол** такы-дылбас кеберлү глагол

ОДНОКÚРСНИК м. и **ОДНОКÚРСНИЦА** ж. бир курста үренип турган кижиге; (*учившийся*) бир курста үренген; **мой однокурсник** менле кожо бир курста үренген уул

ОДНОЛАМПОВЫЙ, -ая, -ое бир лампалу; **одноламповый радиоприёмник** бир лампалу радиоприёмник

ОДНОЛЕМЁШНЫЙ, -ая, -ое жерди алдынан сүрер бир учту; **однолемешный плуг** жерди алдынан сүрер бир учту салда

ОДНОЛЁТНИЙ, -ая, -ое **1.** (*о сроке*) бир жыл өзөр, бир жылдын; **однолетние растения** бир жыл өзөр өзүмдер; **2.** (*о возрасте*) бир жашту

ОДНОЛЁТНИК м.; *бот.* бир жыл өзөр (өзүп турган) өзүм

ОДНОЛЁТОК м и **ОДНОЛЁТКА** ж.; *разг.* **1.** жажыт кижиге, жажы түней кижиге; **2.** (*растение*) бир жыл өзөр (өзүп турган) өзүм; (*животное*) бир жыл чыдаган тынду; **разведение однолетников** бир жыл өзөр өзүмдерди өскүрери

ОДНОЛОШАДНЫЙ, -ая, -ое бир (жангыс) атту; **однолошадный человек** бир атту кижиге

ОДНОЛЮБ м. бастыра жүрүминде бир үй кижини сүүп турган эр кижиге; **однолюб-ка** ж. бастыра жүрүминде бир эр кижини сүүп турган үй кижиге

ОДНОМАСТНЫЙ, -ая, -ое өни түней **ОДНОМАЧТОВЫЙ**, -ая, -ое бир (жангыс) мачталу; **одномачтовое судно** бир мачталу кереп

ОДНОМЁСТНЫЙ, -ая, -ое жангыс кижиге отурар; жангыс кижиге эткен; **одноместный самолёт** жангыс кижиге отурар самолёт

ОДНОНОГИЙ, -ая, -ое сынар (жангыс) бутту

ОДНООБРА́ЗИЕ с. бир түн болоры, кубулбай турары

ОДНООБРАЗНО

ОДНООБРАЗНО нареч. бир тўней; дни проходят однообразно кўндер бир тўней օдўп jat

ОДНООБРАЗНОСТЬ ж. см. однообразие

ОДНООБРАЗНЫЙ, -ая, -ое (одинаковый) бир тўней; (не меняющийся) кубулбай турган; однообразная работа бир тўней иш

ОДНОПАЛАТНЫЙ, -ая, -ое бир палаталу; **однопалатный парламент** бир палаталу парламент

ОДНОПАЛЫЙ, -ая, -ое разг. жангыс сабарлу

ОДНОПЛЕМЕННЫЙ, -ая, -ое бир (жангыс) калыктын; **одноплеменный человек** бир калыктын кижизи

ОДНОПОЛОСТЬ ж.; бот. жангыс ла эркек эмезе тижичечектў болгоны; **однополость бывает у дуба** жангыс ла эркек эмезе тижичечектў болгоны эрмен агашта болот

ОДНОПОЛЧАНИН м. бир полктын кижизи

ОДНОПОЛЫЙ, -ая, -ое бот. жангыс ла эркек эмезе жангыс ла тижичечектў; **однополое растение** жангыс ла эркек эмезе жангыс ла тижичечектў

ОДНОРОГИЙ, -ая, -ое бир (жангыс) мўўстў; **однорогая корова** бир мўўстў уй

ОДНОРОДНОСТЬ ж. бўдўми тўнейи, укташ болгоны

ОДНОРОДНЫЙ, -ая, -ое 1. бир тўней; укташ; **однородные явления** бир тўней керектер; **однородные члены предложения** грам. эрмектин укташ члендери; 2. (по составу) туней бўдўмдў; **однородный металл** тўней бўдўмдў металл

ОДНОРУКИЙ, -ая, -ое сынар (жангыс, бир) колду

ОДНОСЕЛЬЧАНИН м. бир (жангыс) јурттын эр кижизи

ОДНОСЕЛЬЧАНКА ж. бир (жангыс) јурттын ўй кижизи; **известная односельчанка** бир јурттын јарлу ўй кижизи

ОДНОСКАТНЫЙ, -ая, -ое бир јанына ууланган (ууланып калган); **односкатная крыша** бир јанына ууланган јабынчы

ОДНОСЛОЖНО нареч. кыскарта; **ответать односложно** карууны кыскарта берер

ОДНОСЛОЖНОСТЬ ж. 1. бир ўйелў болгоны; **односложность слова** сѳстин бир ўйелў болгоны; 2. кысказы; **односложность ответа** каруунын кысказы

ОДНОСЛОЖНЫЙ, -ая, -ое 1. грам. (состоящий из одного слога) жангыс ўйелў; **односложное слово** жангыс ўйелў сѳс; 2. (короткий) кыска; **односложный ответ** кыска каруу

ОДНОСОСТАВНЫЙ, -ая, -ое грам. бир тѳс члендў; **односоставное предложение** бир тѳс члендў эрмек

ОДНОСПАЛЬНЫЙ, -ая, -ое бир (жангыс) кижичижичечектў (уйуктаар); **односпальная кровать** бир кижичижичечектўтан орын

ОДНОСТВОЛЬНЫЙ, -ая, -ое жангыс оосту (мылтык керегинде)

ОДНОСТВОРЧАТЫЙ, -ая, -ое бир ле ачылар эжиктў; **одностворчатая дверь** бир ле ачылар эжиктў эжик

ОДНОСТОПНЫЙ, -ая, -ое лит. бир стопалу; **одноstopный стих** бир стопалу ўлгер

ОДНОСТОРОННЕ нареч. бир ле јанынан, толо эмес; **он осветил вопрос односторонне** суракты ол бир ле јанынан јартап берген

ОДНОСТОРОННИЙ, -ая, -ое 1. (о ткани) ѳни жангыс јанында (ичи-тышиты эки башка); **односторонняя ткань** ѳни жангыс јанында бѳс; 2. (охвативший, затронувший только одну сторону) бир јанын алган; **односторонний паралич** бир јанын алган паралич; 3. (в одну сторону) бир јанына, бир јанынча; **одностороннее движение транспорта по улице** ором ичинде транспорт бир јанынча јўрери; 4. (совершаемый одной стороной, одним

ОДОЛЖЕНИЕ

лицом) бир јанынан эдилген; **односторонний отказ** бир јанынан мойношконы; **5. (ограниченный)** бир ле јанына ууланган; **одностороннее воспитание** бир ле јанына ууланган үредү

ОДНОСТОРО́ННОСТЬ *ж.* бир ле јанына ууланганы, терен эмези; **односторонность во взглядах** көрүмдеринин терен эмези

ОДНОСТРУ́ННЫЙ, -ая, -ое бир (јангыс) кылду; **однострунный инструмент** бир кылду ойноткы

ОДНОСТУПЕ́НЧАТЫЙ, -ая, -ое бир ступеньдү; **одноступенчатая ракета** бир ступеньдү ракета

ОДНОТÍПНОСТЬ *ж.* бүдүминин түнейи; **однотипность зданий** туралардын бүдүминин түнейи

ОДНОТÍПНЫЙ, -ая, -ое түней бүдүмдү, бир түней; **однотипные дома** түней бүдүмдү туралар

ОДНОТО́МНИК *м.* јангыс том бичик; **однотомник сочинений Пушкина** Пушкиннин чүмдемелдеринин јангыс том бичиги

ОДНОТО́МНЫЙ, -ая, -ое јангыс томду; **однотомный словарь** јангыс томду сөзлик

ОДНОУТРО́БНЫЙ, -ая, -ое *разг.* карындаш

ОДНОУ́ХИЙ, -ая, -ое бир кулакту; **одноухий щенок** бир кулакту күчүк

ОДНОФАМÍЛЕЦ *м.* и **ОДНОФАМÍЛИЦА** *ж.* түней өбөкөлү (өбөкөзи түней) кизи

ОДНОЦВÉТНЫЙ, -ая, -ое јангыс өңдү; **одноцветная ткань** јангыс өңдү бөс

ОДНОЧЛÉННЫЙ, -ая, -ое бир члендү

ОДНОШÉРСТНЫЙ, -ая, -ое **1.** бир өңдү, чоокыр эмес; **одношерстная кошка** бир өңдү киске; **2.** өңи түней, бир өңдү; **одношерстные кони** өңи түней аттар

ОДНОЭТА́ЖНЫЙ, -ая, -ое јангыс кат; **одноэтажный дом** јангыс кат тура

ОДОБРЕ́НИЕ *с.* **1.** (*действие*) јарадары; **одобрение решения** чыгарган јөпти јарадары; **2.** (*похвала*) мак, мактулу сөс

ОДО́БРЕННЫЙ, -ая, -ое јарадылган (јарадылып калган); **одобренный проект** јарадылган үлекер

ОДОБРИ́ТЕЛЬНО *нареч.* јарадып; **одобрительно кивнуть головой** јарадып бажын кекип ийер

ОДОБРИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јараткан **ОДО́БРИТЬ** *сов.* **1.** *кого-что* јарадып салар (јарадып сал-); **одобрить работу** ишти јарадып салар; **одобрить предложение** шүүлтени јарадып салар; **2.** *что (разрешить)* јөп берер (бер-); **одобрить книгу к печати** бичикти кепке базарга јөп берер

ОДОБРЯ́ТЬ *несов. см. одобрить*

ОДОБРЯ́ТЬСЯ *несов.* јарадылар (јарадыл-); **одобряться на собрании** јуунда јарадылар

ОДОЛЕВА́ТЬ *несов. см. одолеть*

ОДОЛЕ́НИЕ *с.* јенери; **одоление трудностей** күчтерди јенери

ОДОЛÉТЬ *сов.* **1.** *кого-что (осилить, побороть)* јенип чыгар (чык-); **одолеть противника** өштүни јенип чыгар; **2.** *кого (замучить)* кыйнаар (кыйна-); **его одолел кашель** оны јөдүл кыйнайт; **3.** *кого (подчинить себе)* јенип ийер (јенип ий-); **скупость одолела его** карамы оны јенип ийди; **4.** *что; разг. (усвоить)* үренип алар (үренип ал-); **одолеть курс физики** физиканын курсынын үренип алар

ОДОЛЖА́ТЬ *несов. см. одолжить*

ОДОЛЖА́ТЬСЯ *несов.* **1.** *кому-чему* төлүлү болор (бол-); **2.** (*пов. накл. одолжайтесь употр. в качестве приглашающего возгласа при угощении*) уст. амзаар (амза-); алар (ал-)

ОДОЛЖÉНИЕ *с.* болуш; **сделать кому-либо одолжение** кемге-кемге болуш эдип салар

ОДОЛЖЕННЫЙ

ОДО́ЛЖЕННЫЙ, -ая, -ое кайра јандырылар этире берилген (берилип калган)

ОДОЛЖИ́ТЬ *сов. кого-что (дать в долг)* төлүге берер (төлүге бер), алымга берер (алымга бер-)

ОДОМА́ШНЕНИЕ *с.* айылга үредери (үредип салары); **одомашнение дикой собаки** јерлик ийтти айылга үредери

ОДОМА́ШНЕННЫЙ, -ая, -ое айылга үреткен (үредип салган); **одомашненное животное** айылга үреткен тынду

ОДОМА́ШНИВАТЬ *несов. см. одомашни́ть*

ОДОМА́ШНИВАТЬСЯ *несов. см. одомашни́ться*

ОДОМА́ШНИТЬ *сов.* айылга үредип салар (үредип сал-); **одомашнить диких голубей** јерлик күүлелерди айылга үредип салар

ОДОМА́ШНИТЬСЯ *сов.* айылга үренип калар (үренип кал-)

ОДРЕВЕСНÉНИЕ *с.* агаш болуп калары; **одревеснение молодых побегов** јаш корболордын агаш болуп калары

ОДРЕВЕСНÉТЬ *сов.;* спец. агаш болуп калар (болуп кал-); **одревеснеть до зимы** кышка јетире агаш болуп калар

ОДРЯХЛÉВШИЙ, -ая, -ое үйе-сөбги божоп калган, карый берген; эскирген; **одряхлевший старик** үйе-сөбги божоп калган өбөгөн

ОДУВА́НЧИК *м.* ак баш

ОДУМА́ТЬСЯ *сов.* сагыш алынар (сагыш алын-); **одумайся, пока не поздно** ой өткөлдөктө сагыш алын

ОДУ́МЫВАТЬСЯ *несов. см. одумать-ся*

ОДУРА́ЧИВАТЬ *несов. см. одура́чить*

ОДУРА́ЧИТЬ *сов. кого; разг.* төгүндеп салар (төгүндеп сал-), мекелеп салар (мекелеп сал-); **ты всех одурачил** сен бастыразын төгүндеп салган

ОДУРЕ́ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* јүүлип калгандый, нени де аайлабай турган; **одурелый вид** јүүлип калгандый бүдүш

ОДУРЕ́НИЕ *с.* неме ондобой барары, айланбай барары; **одурение от безделья** иш этпестен аайланбай барары; **до одурения** јүүлгенче

ОДУРЕ́ТЬ *сов.;* *разг.* јүүле берер (јүүле бер-), баш-көс айланып калар (айланып кал-), баш иштебей барар (иштебей бар-); **одуреть от усталости** арыганынан баш иштебей барар

ОДУРМА́НЕННЫЙ, -ая, -ое јүүлип калгандый; јүүлип калган; **с одурманенным взглядом** јүүлип калгандый көстөрлү **одурманенный наркоман** јүүлип калган наркоман

ОДУРМА́НИВАТЬ *несов. см. одурма́нить*

ОДУРМА́НИВАТЬСЯ *несов. одурма́ниться*

ОДУРМА́НИТЬ *сов. кого-что* башты айландырып ийер (айландырып ий-), башты јүүлтүп ийер (јүүлтүп ий-); (*опьянить*) эзирттип ийер (эзирттип ий-); **одурманить водкой** ак аракыла эзирттип ийер

ОДУРМА́НИТЬСЯ *сов.* баш айлана берер (айлана бер-), баш јүүле берер (јүүле бер-); эзире берер (эзире бер-)

ОДУТЛОВА́ТОСТЬ *ж.* тижик болгоны; **причины одутловатости лица** јүстин тижик болгонынын шылтактары

ОДУТЛОВА́ТЫЙ, -ая, -ое тижип калган; **одутловатое лицо** тижип калган јүс

ОДУ́ТЛОСТЬ *ж.* тижик болгоны; **одутлость век** көстин јыкпыктарынын тижик болгоны

ОДУ́ТЛЫЙ, -ая, -ое тижип калган; **одутлое лицо** тижип калган јүс

ОДУХОТВОРЕ́НИЕ *с.* 1. ээлү деп бодооры; **одухотворение природы** ар-бүткенди ээлү деп бодооры; 2. (*воодушевление*) күн-санаазын көдүрери

ОДУХОТВОРЕ́ННОСТЬ *ж.* көдүринилү болгоны; **одухотворенность речи** куучын-эрмектин көдүринилү болгоны

ОДУХОТВОРЕ́ННЫЙ, -ая, -ое бийик (көдүринилү) күүн-санаалу; **одухотворенное лицо** көдүринилү чырай

ОЖИВИТЬ

ОДУХОТВОРИТЬ сов. кого-что
1. (*приписать высшие духовные способности*) ээлү деп бодоор (бодо-); **одухотворить гору** кырды ээлү деп бодоор; 2. (*воодушевить*) күн-санаазын көдүрүп салар (көдүрүп сал-)

ОДУХОТВОРИТЬСЯ сов.; книжн. алдыртып ийер (алдыртып ий-) (*бийик, көдүнингилү күүн-санаага*); **одухотвориться мыслью о защите родины** төрөлин корулаар көдүрингилү санаага алдыртып ийер

ОДУХОТВОРЯТЬ несов. см. **одухотворить**

ОДУХОТВОРЯТЬСЯ несов. см. **одухотвориться**

ОДУШЕВИТЬ сов. кого-что 1. (*наделить свойствами живого существа*) тындандырып салар (тындандырып сал-); 2. уст. (*воодушевить*) оморкодып салар (оморкодып сал-), күн-санаазын көдүрүп салар (көдүрүп сал-); **одушевить народ вестью о победе** женү керегинде жетирүле калыктын күн-санаазын көдүрүп салар

ОДУШЕВЛЕНИЕ с. 1. (*действие*) тынду деп бодооры; 2. уст. (*воодушевление*) оморкодоры, күн-санаазын көдүрери

ОДУШЕВЛЁННЫЙ, -ая, -ое грам. тынду; **одушевлённые предметы** тынду немелер

ОДУШЕВЛЯТЬ несов. см. **одушевить**

ОДУШЕВЛЯТЬСЯ несов. см. **одушевиться**

ОДЫШКА ж. тыныш буулар оору; **страдать одышкой** тыныш буулар оорудан кыйналар

ОЖЕРЕБИТЬСЯ сов. кулун төрөп салар (төрөп сал-)

ОЖЕРЕЛЬЕ с. эрекен; **жемчужное ожерелье** жемчуг эрекен

ОЖЕСТОЧАТЬ несов. см. **ожесточить**

ОЖЕСТОЧАТЬСЯ несов. см. **ожесточиться**

ОЖЕСТОЧЕНИЕ с. килемји жок болоры (болуп турары), кылыгы кату боло-

ры (болуп турары); калјурары, калјуурып турары; калаптанары, калаптанып турары; **ожесточение людей** улустын килемји жок болуп турары

ОЖЕСТОЧЁННЫЙ, -ая, -ое калапту, килемји жок; **ожесточённый бой** калапту јуу-согуш

ОЖЕСТОЧИТЬ сов. кого-что (*сделать бесжалостным, жестоким*) килемји жок эдип салар (эдип сал-), кылыгын кату эдип салар; (*озлобить*) калјууртып салар (калјууртып сал-); калаптандырып салар (калаптандырып сал-), казырландырып салар (казырландырып сал-); **война ожесточила сердца** јуу-чак јүрекерди кату эдип салган

ОЖЕСТОЧИТЬСЯ сов. килемји жок болуп калар (болуп кал-), кылыгы кату болуп калар; калјуурып калар (калјуурып кал-); казырланып калар (казырланып кал-)

ОЖЕЧЬ сов. 1. что; разг. өртөп ийер (өртөп ий-); (*себя*) өртөп алар (өртөп ал-); **ожечь руку** колын өртөп алар; **крапива обожгла ноги** чалканчак буттарды өртөп ийди; 2. кого-что перен. өртөп ийер; **ожечь глазами** көстөриле өртөп ийер; 3. кого-что; перен., разг. изиде согуп ийер (согуп ийер-), өртөй согуп ийер; **ожечь ремнем** кайышла өртөй согуп ийер

ОЖЕЧЬСЯ сов. см. **обжечься**

ОЖЖЁННЫЙ, -ая, -ое өртөлгөн; **ожжённая рука** өртөлгөн кол

ОЖИВАТЬ несов. см. **ожить**

ОЖИВИТЬ сов. 1. кого (*возвратить к жизни*) тындандырып ийер (тындандырып ий-), тиргизип ийер (тиргизип ий-); **оживить организм** организмди тындандырып ийер; 2. кого-что (*наполнить жизнью*) тындандырып ийер; **весна оживила больного** оору кижини јас тындандырып ийген; 3. что (*развить, усилить*) эрчимдедип ийер (эрчимдедип ий-), тыныдып ийер (тыныдып ий-); **оживить деятель-**

ОЖИВИТЬСЯ

ность кружка кружоктын ижин эрчимде-дип ийер

ОЖИВЬТЬСЯ *сов.* экпинделе берер (экпинделе бер-), омок боло берер (боло бер-); **лицо его оживилось** онын чырайы омок боло берди

ОЖИВЛЕНИЕ *с.* 1. (*возврат к жизни*) тиргизери; тирилери; **опыты по оживлению организмов** организмдерди тиргизери жанынан ченемелдер; 2. (*весёлость, живость*) эрчимдедери; **внести оживление в игры детей** балдардын ойынын эрчимдедери

ОЖИВЛЁННО *нареч.* омок, экпиндү; **оживлённо разговаривать** экпиндү куучындажар

ОЖИВЛЁННОСТЬ *ж.* экпиндүзи

ОЖИВЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. (*бойкий*) экпиндү; **оживлённая торговля** экпиндү саду; **оживлённое движение машин** машиналардын экпиндү жүрүжи; 2. (*исполненный оживления*) омок; **оживлённая улыбка** омок күлүмзирениш

ОЖИВЛЯТЬ *несов. см.* **оживить**

ОЖИВЛЯТЬСЯ *несов.* **оживиться**

ОЖИДАНИЕ *с.* 1. сакыш, сакыбыры; сактаары; **долгое ожидание** узак сакыш; 2. *обычно мн.* **ожидания** (*надежды*) ижениш, иженгени, сакыганы; **наши ожидания сбылись** бистин иженгенис бүдүп калды

ОЖИДАТЬ *несов.* *кого-что, чего* сакыыр (сакы-); **ожидать случая** учурал сакыыр

ОЖИДАТЬСЯ *несов.* болор аргалу болор (бол-); **ожидаются заморозки** сооктор болор аргалу болор

ОЖИМОК *м. см.* **обжимок**

ОЖИРЕНИЕ *с.* ойинен өткүре семирери

ОЖИРЁТЬ *сов.* ойинен өткүре семирер калар (семирер кал-)

ОЖИТЬ *сов.* 1. (*воскреснуть*) тирилер келер (тирилип кел-), тынданып келер

(тынданып кел-); 2. *перен.* (*оживиться*) тынып келер (тынып кел-), күчи кирип келер (кирип кел-), тынданып келер; **страна ожила** ороон тынып келди; **весной вся природа ожила** жаскыда бастыра ар-бүткен тынданып келди

ОЖОГ *м.* 1. (*повреждение огнём*) өртөлгөни; 2. (*обожжённое место*) өртөлгөн жер; **тяжёлый ожог** тын өртөлгөн жер

ОЗАБОТИТЬ *сов.* *кого* санааркадып ийер (санааркадып ий-); **дела озаботили его** керектер оны санааркадып ийди

ОЗАБОТИТЬСЯ *сов.* *чем* (*взять на себя*) бойына алынар (бойына алын-); (*позаботиться, беспокоиться*) сананар (санан-); **озаботиться поиском жилья** жадар жер табарын бойына алынар; **заблаговременно озаботиться** озолондыра сананар

ОЗАБОЧЕННО *нареч.* санааркап; **озобоченно посмотрела на телефон** санааркап телефон жаар көрди

ОЗАБОЧЕННОСТЬ *ж.* санааркаш, санааркаары, санааркап турганы; **выразить озабоченность** санааркап турганын көргүзип ийер

ОЗАБОЧЕННЫЙ, -ая, -ое санааркаган, санааркап турган; **озабоченный вид** санааркаган бүдүш

ОЗАБОЧИВАТЬСЯ *несов. см.* **озаботиться**

ОЗАГЛАВИТЬ *сов.* *что* бажалыктап салар (бажалыктап сал-); **озаглавить статью** статьяны бажалыктап салар

ОЗАГЛАВЛЕННЫЙ, -ая, -ое бажалыкталган, бажалык эдилген; **интересно озаглавленная статья** жилбилү бажалыкталган статья

ОЗАГЛАВЛИВАТЬ *несов. см.* **озаглавить**

ОЗАГЛАВЛИВАТЬСЯ *несов.* бажалыгы берилер (берил-); **статья озаглавляется так** статьянын бажалыгы мынай берилет

ОЗДОРОВЛЯТЬ

ОЗАДАЧЕННОСТЬ *ж.* санааркаш; **выражать глубокую озадаченность** тын санааркажын айдар

ОЗАДАЧЕННЫЙ, -ая, -ое *прич. и прил.* ал-сагышка тўшкен; **озадаченный вид** ал-сагышка тўшкен бўдўш

ОЗАДАЧИВАТЬ *несов. см.* озадачить

ОЗАДАЧИВАТЬСЯ *несов. см.* озадачиться

ОЗАДАЧИТЬ *сов. кого* санааркадып ийер (санаакадып ий-), ал-сагышка тўжўрип ийер (тўжўрип ий-); **озадачить неожиданным вопросом** сақыбаган суракла санааркадып ийер

ОЗАДАЧИТЬСЯ *сов.* ал-сагышка тўже берер (тўже бер-)

ОЗАРЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** жаркындалган, жарыткан; **озарённые лучами солнца верхушки деревьев** агыштардын кўннин чокторы жарыткан баштары; **2. перен.** жаркындалган; **озарённое улыбкой лицо** кўлўмжиле жаркындалган јўс

ОЗАРИТЬ *сов. кого-что 1. (осветить)* жарыдып ийер (жарыдып ий-); **солнце озарило долину** кўн озбкти жарыдып ийди; **2. перен. (оживить)** жаркындалтып ийер (жаркындалтып ий-); **улыбка озарила лицо** кўлўмжи чырайын жаркындалтып ийди; **3. кого-что; перен. (стать ясным)** јарт боло берер (боло бер-); **(прийти на ум)** сагышка келер (кел-); **вдруг его озарило** кенетийин ого јарт боло берди; **меня озарила хорошая мысль** менинг сагыжыма јакшы санаа келди

ОЗАРИТЬСЯ *сов. 1.* жарыдып ийер (жарыдып ий-); **поля озарились солнечным светом** кўннин жаркыны јалаңдарды жарыдып ийди; **2. перен.** жаркындала берер (жаркындала бел-); **лицо озарилось улыбкой** јўзи кўлўмжиле жаркындала берди

ОЗАРЯТЬ *несов. см.* озарить

ОЗАРЯТЬСЯ *несов.* озариться

ОЗВЕРЁЛЫЙ, -ая, -ое казырланган; **озверелый враг** казырланган оштў

ОЗВЕРЁНИЕ *с.* казырланары, казырланганы; **озверение людей** улустын казырланганы

ОЗВЕРЁТЬ *сов.* казырланып калар (казырланып кал-)

ОЗВУЧЕНИЕ и **ОЗВУЧИВАНИЕ** *с.* ўндў эдип салары

ОЗВУЧИВАТЬ *несов. см.* озвучить

ОЗВУЧИТЬ *сов. что* ўндў эдип салар (эдип сал-); **озвучить фильм** фильмди ўндў эдип салар

ОЗДОРОВИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сукадыкты тындыдар; **оздоровительные мероприятия** сукадыкты тындыдар иштер

ОЗДОРОВИТЬ *сов. 1. кого-что* сукадыгын тындыдып салар (тындыдып сал-), сукадык эдип салар (эдип сал-); *(сделать полезным для здоровья)* сукадыкка јарамыкту эдип салар; **спорт оздоровил детей** спорт балдардын сукадыгын тындыдып салган; **оздоровить местность** эбиреде јаткан јерди сукадыкка јарамыкту эдип салар; **2. перен.** јакшы эдип салар; **оздоровить обстановку в коллективе** омўликте айалганы јакшы эдип салар

ОЗДОРОВИТЬСЯ *сов.;* перен. јакшы болуп калар (болуп кал-), ондолып калар (ондолып кал-); **торговля оздоровилась** саду јакшы болуп калды

ОЗДОРОВЛЕНИЕ *с. 1. (действие)* сукадыкты тындыдары, сукадык эдери; **оздоровление детей** балдарды сукадык эдери; **2. перен.** јакшы эдери, ондолторы; **оздоровление экономики** экономиканы јакшы эдери

ОЗДОРОВЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** сукадыгы тындыдылган; **оздоровлённые с помощью физкультуры дети** физкультуранын болужыла сукадыгы тындыдылган балдар; **2. перен.** ондолтырган; **оздоровлённая экономика** ондолтырган экономика

ОЗДОРОВЛЯТЬ *несов. см.* оздоровить

ОЗДОРОВЛЯТЬСЯ

ОЗДОРОВЛЯТЬСЯ *несов. см. оздоровиться*

ОЗЕЛЕНЕНИЕ *с.* өзүмдерле жажартары, агаш өскүрери, өзүмдер отургызары; **озеление улиц** оромдорды өзүмдерле жажартары

ОЗЕЛЕНИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жажаратан, агаш өскүретен, өзүмдер отургызатан; **озеленительные работы** өзүмдер отургызатан иштер

ОЗЕЛЕНИТЬ *сов. что* өзүмдерле жажартып салар (жажартып сал-), агаш отургызып салар (отургызып сал-), өзүмдер отургызып салар; **озеленить улицы** оромдордо өзүмдер отургызып салар

ОЗЕЛЕНЯТЬ *несов. см. озеленить*

ОЗЕМЬ *нареч.; разг.* жерге; **грохнутья оземь** жерге келип тўжер

ОЗЁРНЫЙ, -ая, -ое көл, көлдин; (*с озёрами*) көлдөрлү; **озёрная рыба** көлдин балыгы; **озёрный край** көлдөрлү жер

ОЗЕРО *с.* көл; **солёное озеро** тусту көл

ОЗИМЫЙ, -ая, -ое *с.-х.* 1. жадаган; **озимая пшеница** жадаган буудай; 2. *в знач. сущ. мн.* **озимые** жадаган аштар

ОЗИМЬ *ж.* жадаган аш; **всходы озими** жадаган аштын кылгазы

ОЗИРАТЬ *несов. кого-что* ајыктаар (ајыкта-); **озирать знакомые места** таныш жерлерди ајыктаар

ОЗИРАТЬСЯ *несов.* ајыктанар (ајыктан-); **озираться по сторонам** ары-бери ајыктанар

ОЗЛОБИТЬ *сов. кого-что* казырландырып салар (казырландырып сал-), калјууртып салар (калјууртып сал-); кылыгын кату эдип салар (эдип сал-); **нападки оппонентов озлобили критика** оппоненттердин кадалып турганы критикти казырландырып салды; **нищета не озлобила его** түрениде болгоны онын кылыгын кату эдип салбады

ОЗЛОБИТЬСЯ *сов.* казырланып калар (казырланып кал-), калјуурып калар;

кылыгы кату болуп калар (болуп кал-); **озлобиться от бесконечных придинок** учы-куйузы жок жыжыныштардан калјуурып калар

ОЗЛОБЛЕНИЕ *с.* казырланганы, калјууары; кылыгы кату болоры; **озлобление народа** албатынын казырланганы

ОЗЛОБЛЕННОСТЬ *ж.* казырланып калганы, калјуурып калганы

ОЗЛОБЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич.* казырланып калган, калјуурып калган; 2. *прил.* казырланып калган, калјуурып калган; **озлобленное лицо** калјуурып калган жүс

ОЗЛОБЛЯТЬ *несов. см. озлобить*

ОЗЛОБЛЯТЬСЯ *несов. см. озлобиться*

ОЗНАКАМЛИВАТЬ *несов. см. ознакомить*

ОЗНАКОМИТЬ *сов. кого* таныштырып салар (таныштырап сал-); **ознакомить учащихся с устройством машины** үренчиктерди машинанын эдилген бүдүмиле таныштырып салар; **ознакомить работников с приказом** ишчилерди приказла таныштырып салар

ОЗНАКОМИТЬСЯ *сов. с кем-чем* таныжып алар (таныжып ал-); **ознакомиться с новой книгой** жаңы бичикле таныжып алар

ОЗНАКОМЛЕНИЕ *с.* таныжары, таныштырары; **ознакомление с производством** чўмдемелле таныжары

ОЗНАКОМЛЯТЬ *несов. см. ознакомить*

ОЗНАКОМЛЯТЬСЯ *несов. см. ознакомиться*

ОЗНАМЕНОВАНИЕ *с.* темдектеери; **ознаменование годовщины событий** керектердин жылдыгын темдектеери

ОЗНАМЕНОВАТЬ *сов. что* темдектеп салар (темдектеп сал-); **ознаменовать праздник весны зелёными насаждениями**

ОКАНЧИВАТЬСЯ

ми јастын байрамын агаштар отургызар ишле темдектеп салар

ОЗНАМЕНОВА́ТЬСЯ *сов. чем* тем-дектелер (темдектел-)

ОЗНАМЕНÓВЫВАТЬСЯ *несов. см.* **ознаменоваться**

ОЗНАЧА́ТЬ *несов. что* **1. см. ознáчить**; **2.** (*иметь смысл*) темдектеер (темдекте-), учурлу болор (учурлу бол-); (*показывать*) көргүзер (көргүс-); **Что означает ваше молчание?** Слердин унчукпай отурганаар не учурлу болор?

ОЗНА́ЧИТЬ *сов.* темдектеп салар (темдектеп сал-); **означить кружком на карте** картада тегерикле темдектеп салар

ОЗНО́Б *м.* сокко калтыраары, соогы јайбылары

ОЗОЛОТИ́ТЬ *сов. кого; разг., уст.* байыдып салар (байыдып сал-)

ОЗОРНИ́К *м.* и **ОЗОРНИ́ЦА** *ж.* баштак кижиге; (*о ребенке*) баштак бала

ОЗОРНИЧА́ТЬ *несов.* баштактанар (баштактан-); **озорничать в школе** школда баштактанар

ОЗОРНО́Й, -ая, -ое баштак; **озорной мальчишка** баштак уулчак

ОЗЯ́БНУТЬ *сов.* соокко тонуп калар (тонуп кал-), ужып калар (ужып кал-); **у собаки озябли уши** ийтин кулактары ужып калган

ОЙ *межд.* ой

ОКАЗА́НИЕ *с.* јетирери; **оказание помощи** болуш јетирери

ОКАЗА́ТЬ *сов. что* јетирип салар (јетирип сал-); **оказать помощь** болуш јетирип салар

ОКАЗА́ТЬСЯ *сов.* **1.** болуп калар (болуп кал-); **он оказался моим старым знакомым** ол менин азийгы таныжым болуп калган; **оказалось, что он прав** ол чын айткан болуп калган; **2.** (*очутиться*) болуп калар; **в доме никого не оказалось** турада кижиге јок болуп калган

ОКА́ЗИЯ *ж.* **1. разг.** јарамыкту учурал; **ухать с первой же okazjiей** баштапкы ла

јарамыкту учуралда јуре берер; **2. разг.** сан башка учурал; **Что за okazия?** Бу кандый сан башка учурал?

ОКА́ЗЫВАТЬ *несов. см.* **оказáть**

ОКА́ЗЫВАТЬСЯ *несов.* **1. см. оказáться**; **2. вводн. сл.** **оказывается** эмтир; **он, оказывается, здесь** ол мында эмтир

ОКАЙМИ́ТЬ *сов. что* кыйулап салар (кыйулап сал-), каајылап салар (каајылап сал-)

ОКАЙМЛЯ́ТЬ *несов.* **1. см. okayми́ть**; **2. что** (*окружать*) курчаар (курча-); **озеро okayмляли деревья** көлди айландыра агаштар курчаган

ОКА́ЛИНА *ж.; хим., тех.* кыла

ОКАМЕНЕ́ЛОСТЬ *ж.* **1.** таш болуп калган неме; **2. обычно мн.** **окаменелости** (*окаменевшие остатки животных или растений*) тындулардын эмезе өзүмдердин таш болуп калган артканы

ОКАМЕНЕ́ЛЫЙ, -ая, -ое **1.** таш болуп калган; **окаменелые остатки древних животных** јебрен өйдөги тындулардын таш болуп калган арткандары; **2. перен.** (*неподвижный, безжизненный*) кыймык јок

ОКАМЕНЕ́ТЬ *сов.* **1.** таш ошкош болуп калар (болуп кал-); **смола окаменела от времени** чагана узак өй өткөнинен таш ошкош болуп калган; **2. перен.** кыймык јок туруп калар (туруп кал-); **окаменеть от страха** коркыганынан кыймык јок туруп калар

ОКАНТОВА́ТЬ *сов. что* күреелеп салар (күреелеп сал-)

ОКАНТО́ВКА *ж.* **1.** күреелеп салары, кыйулап салары; **2.** кыйу; **узкая окантовка** чичке кыйу

ОКАНТО́ВЫВАТЬ *несов. см.* **окантовáть**

ОКА́НЧИВАТЬ *несов. см.* **окóнчить**

ОКА́НЧИВАТЬСЯ *несов.* **1. см. окóнчиться**; **2. грам.** токтоор (токто-); **слово оканчивается на гласный звук** сөс үндү табышка токтойт

ОКАПЫВАНИЕ

ОКАПЫВАНИЕ с. эбиреде казары (казып салары); **окапывание деревьев** агаштарды эбире казары

ОКАПЫВАТЬ несов. см. **окопáть**

ОКАПЫВАТЬСЯ несов. см. **окопáть-ся**

ОКАТИТЬ сов. *кого-что* ўстине уруп ийер (уруп ий-); **окатить из ведра** көнөктөн ўстине уруп ийер

ОКАТИТЬСЯ сов. *чем* ўстине урунып ийер (урунып ий-)

ОКАЧИВАТЬСЯ несов. см. **окатиться**

ОКЕÁN м. тенис

ОКЕАНА́ВТ м. океанавт, тенис шиндеечи

ОКЕАНА́РИЙ и **ОКЕАНА́РИУМ** м. океанариум (*тенгистин тындуларын ла öзүмдерин јууп, оморды көргүзер этире јазган јер*)

ОКЕАНИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое спец.

1. тенгистин; **океанические течения** тенгистин агындары; 2. (*обитающий в океане*) тенгисте јүрер, тенгистин; **океаническая рыба** тенгисте јүрер балык (тенгистин балыгы)

ОКЕАНОГРАФИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое океанографиялык; **океанографическое исследование** океанографиялык шинжү иштер

ОКЕАНОГРА́ФИЯ ж. океанография (*тенгисти шиндеер билим*)

ОКЕАНОЛОГИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое океанологиялык, тенис; **океанологическая экспедиция** океанологиялык экспедиция

ОКЕАНОЛО́ГИЯ ж. океанология (*тенгисти шиндеер билим*)

ОКЕА́НСКИЙ, -ая, -ое 1. тенгистин; **океанские воды** тенгистин суулары; 2. (*предназначенный для плавания в океане*) тенгисте јүрер; **океанский пароход** тенгисте јүрер пароход; 3. (*совершаемый по океану*) тенгисте барар; **океанское путешествие** тенгисте барар јол-јорык

ОКИ́ДЫВАТЬ несов. см. **оки́нуть**

ОКИ́НУТЬ сов. көрүп ийер (көрүп ий-); **окинуть взглядом с ног до головы** будынан ала бажына јетире көрүп ийер

ОКИСЛÉНИЕ с.; хим. окисляться эдери

ОКИСЛИ́ТЕЛЬ м.; хим. окислитель, окислять эдер неме

ОКИСЛИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое хим. окислительный; **окислительный процесс** окислительный процесс

ОКИСЛИ́ТЬ сов. *что*; хим. окислять эдип салар (эдип сал-)

ОКИСЛИ́ТЬСЯ сов.; хим. окисляться эдип калар (эдип кал-)

ОКИСЛЯ́ТЬ несов. окислять эдер (окислять эт-); **окислять кислородом** кислородло окислять эдер

ОКИСЛЯ́ТЬСЯ несов. см. **окислиться**

ОКИ́СЬ ж.; хим. окись

ОККУ́ЛЬТНЫЙ, -ая, -ое рел. оккультный; **оккультный обряд** оккультный чүм-јан

ОККУПА́НТ м. оккупант (*олјолоочы*)

ОККУПАЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое олјолоочы; **оккупационные войска** олјолоочы черүлер

ОККУПА́ЦИЯ ж. олјолооры

ОККУПИ́РОВАННЫЙ, -ая, -ое олјолооткон; **оккупированная территория** олјолооткон јер

ОККУПИ́РОВАТЬ сов., несов. *кого-что* олјолоп алар (олјолоп ал-), олјолоор (олјоло-); **оккупировать страну** оронды олјолоп алар

ОКЛА́Д м. 1. (*размер зарплаты*) оклад, јал; **месячный оклад** бир айдын јалы; 2. фин. (*денежное обложение, налог*) калан; **подушный оклад** кажы ла кижинин каланы; 3. охот. курчаары, курчап турары, курчай алары; **оклад медведя** айуны курчаары; 4. (*металлическое покрытие, украшающее икону*) оклад; **золотой оклад** алтын оклад; 5. уст. (*очертание, контур*) сом; **оклад лица** јүстин сомы

ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ

ОКЛЕВЕТАТЬ *сов. кого-что* коптоп салар (коптоп сал-), каралап салар (кара-лап сал-); **оклеветать человека** кижини коптоп салар

ОКЛÉИВАТЬ *несов. см. оклэить*

ОКЛÉИТЬ *сов. что* жапшырып салар (жапшырып сал-); **оклэить стены обоями** стенелерди обойло жапшырып салар

ОКЛÉЙКА *ж.* жапшырары

ОКЛИК *м.* кыйгырып айтканы; **отозваться на оклик** кыйгырып айтканына каруу берип ийер

ОКЛИКА́ТЬ *несов. см. окли́кнуть*

ОКЛИ́КНУТЬ *сов. кого* кыйгырып ийер (кыйгырып ий-), кышкырып ийер (кышкырып ий-); **окликнуть прохожего** о́дүп брааткан кижини кышкырып ийер

ОКНО́ *с.* 1. көзнөк; **выбросить за окно** (в окно) көзнөктөн чачып ийер; **окно кас-сы** кассанын көзнөги; 2. *перен. (просвет, отверстие)* ачык јер; **в затынутом тучами небе показалось окно** булуттар тартып салган тенериде ачык јер көрүне берди; 3. *перен., разг. (в расписании уроков)* бош ой (эки уроктын, лекциянын ла о.о. ортозындагы)

О́КО *с. (мн. бчи); уст. көс; ♦ в мгновении ока* көс јумарга јеткелекте, чүрче ле

ОКОВА́ТЬ *сов. что* жабып салар (јабып сал-); **оковать сундук железом** кайырчакты темирле јабып салар

ОКÓВКА *ж.* кадап јабары

ОКÓВЫ *только мн.; прям., перен.* кижен; **держат в оковах** киженде тудар

ОКÓВЫВАТЬ *несов. см. оковать*

ОКОЛДОВА́ТЬ *сов. кого* 1. тармадап салар (тармадап сал-); **околдовала ведьма** тармачы үй кижини тармадап салган; 2. олјолоп алар (олјолоп ал-); **околдовала своей красотой** бойынын јаражыла олјолоп алган

ОКОЛДÓВЫВАТЬ *несов. см. околдовать*

ОКОЛЕТЬ *сов.; разг.* 1. о́лүп калар (о́лүп кал-); **лошадь окалела** ат о́лүп кал-

ган; 2. тонуп калар (тонуп кал-); **околеть от холода** соокко тонуп калар

ОКÓЛИЦА *ж.* 1. *диал. (изгородь)* јурттын чедени; **выйти за околицу** јурттын чеденинен чыгып алар; 2. *(окраина селения)* јурттын учы; **проводить до околицы** јурттын учына јетире үйдежип салар

О́КОЛО *предлог с род. п.* 1. *также в знач. нареч. (вокруг, возле)* коштой, јанында; эбиреде; **сядь около меня** мениле коштой отур; **около никого не было видно** эбиреде кем де көрүнбеген; 2. *(приблизительно)* јуук, шыдар, кире, шыку; **мы шли около часа** бир час кире бастыбыс; **он зарабатывает около пятнадцати тысяч рублей** ол он беш мун салковойго јуук иштеп алат

ОКÓЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. *(кружной)* эбирү, айланчык; **окольная дорога** эбирү јол; 2. *перен.* тууразынан, кедертинен; **узнать окольным путём** тууразынан угып алар

ОКОЛЬЦЕВА́ТЬ *сов. кого-что; спец.* јүстүк ошкош неме кийдирип салар (кийдирип сал-); **окольцевать лебедя** кууга јүстүк ошкош неме кийдирип салар

ОКОЛЬЦÓВЫВАТЬ *несов. см. окольцевать*

ОКОНÉЧНОСТЬ *ж.* учы; **северная оконечность острова** ортолыктын түштүк учы

ОКÓННЫЙ, -ая, -ое көзнөктин; **оконное стекло** көзнөктин шили

ОКОНЧÁНИЕ *с.* 1. *(завершение, конец)* учы; **мы дождемся окончания спектакля** бис спектакльдын учын сакуп аларыс; 2. *грам.* кожулта; **падежные окончания** кубулткыштардын кожулталары

ОКОНЧÁТЕЛЬНО *нареч.* чек, торт, бек; **он окончательно решил уехать отсюда** ол мынан јүре берерге бек сананып алган

ОКОНЧÁТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое калганчы; **дать окончательный ответ** калганчы карууны берип салар

ОКОНЧИТЬ

ОКОНЧИТЬ *сов.* что божодып салар (божодып сал-); **окончить работу** ишти божодып салар; **окончить школу** школды божодып салар

ОКОНЧИТЬСЯ *сов.* чем и без доп. божоп калар (божоп кал-), божоор (божо-); **спектакль окончился поздно** спектакль орой божогон

ОКОП *м.* окоп; **рыть окопы** окоптор казар

ОКОПАТЬ *сов.* что эбиреде казып салар (казып сал-); **окопать кусты** жырааларды эбиреде казып салар

ОКОПАТЬСЯ *сов.* казынып алар (казынып ал-); **рота окопалась** рота казынып алды

ОКОПНЫЙ, -ая, -ое окоптын; **окопная сырость** окоптын чыгы

ОКОРОК *м.* уча эт; **копчёный окорок** ыштаган уча эт

ОКОСТЕНЕВАТЬ *несов. см. окостенеть*

ОКОСТЕНЁЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (*превратившийся в кость*) сёок болуп калган; (*ставший крепким как кость*) сёоктий кату болуп калган, кадып калган; **окостенелые рога** сёок болуп калган мүүстер; **2.** (*потерявший гибкость*) кыймыктаар (кыймыктанар) аргазын жылыткан; (*потерявший чувствительность*) неме сезер аргазын жылыткан (*сооктон, кыймыктанбай турганынан ла о.ö.*); **окостенелые руки** кыймыктаар аргазын жылыткан колдор; **3. перен.** өзүми жок; солынбай турган; **окостенелое мышление** өзүми жок санаа

ОКОСТЕНЕНИЕ *с.* **1.** сёок болуп калары; сёоктий кату болуп калары, кадып калары; **окостенение хряща** кемирчектин сёоктий кату болуп калары; **2.** (*потеря гибкости, подвижности*) кыймыктанбай барары; (*потеря чувствительности*) неме сеспей барары; **окостенение мышц** балтырлардын кыймыктанбай барары

ОКОСТЕНЁТЬ *сов.* **1.** сёок болуп калар (болуп кал-); сёоктий кату болуп ка-

лар, кадып калар (кадып кал-); **хрящи окостенели** кемирчектери сёоктий кату болуп калган; **2.** (*стать неподвижным*) кыймыктанбай барар (кыймыктанбай бар-); (*стать нечувствительным*) неме сеспей барар (сеспей бар-); **ноги окостенели** буттар кыймыктанбай барган; **3. перен.** (*перестать развиваться*) өспөй барар (өспөй бар-); (*перестать меняться*) солынбай барар (солынбай бар-); **привычки окостенели** кылыктары солынбай барган

ОКОТ *м.* төрөөри (*койдын, эчкинин ле о.ö.*); **окот овец** кой төрөөри

ОКОТИТЬСЯ *сов.* төрөп салар (төрөп сал-); **кошка окотилась** киске төрөп салган

ОКОЧЕНЁЛЫЙ, -ая, -ое сооктон кыймыктабай барган; **окоченелые руки** сооктон кыймыктабай барган колдор

ОКОЧЕНЁТЬ *сов.* (*потерять гибкость, подвижность*) соокко (сооктон) кыймыктабай барар (кыймыктабай бар-); (*потерять чувствительность*) соокко (сооктон) неме сеспей барар (сеспей бар-); сооп калар (сооп кал-); **пальцы окоченели** сабарлар соокко неме сеспей барган; **труп окоченел** өлгөн кижжи сооп калган

ОКРА́ИНА *ж.* **1.** жаказы; **окраина леса** агаш аразынын жаказы; **2.** кыры; **окраина города** каланын кыры

ОКРА́ИННЫЙ, -ая, -ое кырындагы; **окраинный район города** каланын кырындагы районы

ОКРА́СИТЬ *сов.* что **1.** (*покрыть краской*) будуп салар (будуп сал-); **окрасить стул** отургышты будуп салар; **2. перен.** (*придать особый тон, оттенок*) будуп ийер (будуп ий-); **рубашка полиняла и окрасила воду** чамчанын будугы чыгып, сууны будуп ийди

ОКРА́СИТЬСЯ *сов.* будулып калар (будулып кал-); **окрасилась в синий цвет** көк өнгө будулып калган

ОКРУЖАТЬ

ОКРА́СКА *ж.* 1. (*действие*) будыры; **окраска волос** чач будыры; 2. (*цвет*) өң; **светлая окраска** жарык өң

ОКРА́ШИВАТЬ *несов. см. окрасить*

ОКРА́ШИВАТЬСЯ *несов. см. окраситься*

ОКРЕ́ПНУТЬ *сов.* тынып калар (тынып кал-), кўчи кирип калар (кирип кал-); **ребёнок поправился и окреп** бала жазылып, кўчи кирип калган

ОКРЕСТИ́ТЬ *сов.* 1. *кого; рел.* крестке тўжүрип салар (тўжүрип сал-); 2. *кого-что; разг. (назвать)* адап салар (адап сал-); (*дать имя*) ат берип салар (берип сал-); **гепатит в народе окрестили желтухой** гепатитти албаты ортозында сары оору деп адап салган

ОКРЕ́СТНОСТЬ *ж.* эбиреде јаткан јер; **окрестности столицы** төс каланы эбиреде јаткан јерлер

ОКРЕ́СТНЫЙ, -ая, -ое эбиреде јаткан; эбиреде турган; **окрестные жители** эбиреде јаткан улус; **окрестные сёла** эбиреде турган јурттар

ОКРИК *м.* кыйгы; **обернуться на окрик** кыйгыга бурулып келер; **отцовский окрик** адазынын кыйгызы

ОКРИ́КНУТЬ *сов. кого* кыйгырып ийер (кыйгырып ий-), кышкырып ийер (кышкырып ий-); **окрикнуть знакомого на улице** оромдо таныш кижини кыйгырып ийер

ОКРОВА́ВИТЬ *сов. кого-что* канла уймап салар (уймап сал-), кандап салар (кандап сал-); **окровавить рубашку** чамчаны канла уймап салар

ОКРОВА́ВИТЬСЯ *сов.* 1. канга уймап алар (уймап ал-); 2. канга уймалып калар (уймалып кал-), кандала берер (кандала бер-); **бинты окровавились** бинттер канга уймалып калган

ОКРОВА́ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое канга уймалган; **окровавленный нож** канга уймалган бычак

ОКРО́Л *м.; спец.* кроликтин төрөгөни

ОКРОПИ́ТЬ *сов. кого-что* бир кичинек чачып ийер (чачып ий-); **окропить водой** суула бир кичинек чачып ийер

ОКРОПЛЯ́ТЬ *несов. см. окропить*

ОКРО́ШКА *ж.* окрошка (*курсақ*)

О́КРУГ *м.* округ; **избирательный округ** талдаштардын округы; **национальный округ** национал округ; **военный округ** јуучыл округ

ОКРУ́ГА *ж.; разг.* айландыра јер

ОКРУГЛÉНИЕ *с. см. округлить, округлиться*

ОКРУГЛÉННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от округлить*; 2. *прил.; перен.* округлённый; **округлённый счёт** округлённый счет

ОКРУГЛÉТЬ *сов.; разг.* 1. тегерик боло берер (боло бер-); **глаза округлели** көстөри тегерик боло берди; 2. семирп калар (семирп кал-)

ОКРУГЛИ́ТЬ *сов. что* 1. (*делать круглым*) тегерийтип ийер (тегерийтип ий-), тегерик эдип ийер (эдип ий-), тегерик эдип салар (эдип сал-), болчойтып ийер (болчойтып ий-); **округлить губы** эрдин тегерийтип салар; 2. тегерийтип ийер; **округлить число** тооны тегерийтип ийер

ОКРУГЛИ́ТЬСЯ *сов.* 1. тегерик боло берер (боло бер-); **глаза округлились** көстөри тегерик боло берди; 2. тегерик боло берер; **счёт округлился** счёт тегерик боло берген

ОКРУ́ГЛОСТЬ *ж.* 1. тегерик неме; 2. (*выуклость*) тегериги; **округлости линзы** линзанын тегериги

ОКРУ́ГЛЫЙ, -ая, -ое 1. тегерик; **округлое лицо** тегерик јүс; 2. (*плавный – о движениях*) јымжак; **округлый жест** јымжак кыймыктаныш

ОКРУГЛЯ́ТЬ *несов. см. округлить*

ОКРУГЛЯ́ТЬСЯ *несов. см. округлиться*

ОКРУЖА́ТЬ *несов.* 1. *см. окружить*; 2. јанында болор (бол-); **его окружали друзья** онын јанында нөкөрлөри болгон

ОКРУЖАЮЩИЙ

ОКРУЖАЮЩИЙ, -ая, -ое **1.** айландыра; **окружающая обстановка** айландыра айалга; **2.** *в знач. суц.* **окружающее с.** эбире немелер; **всё окружающее радовало его** бастыра эбире немелер оны сүүндирип турды

ОКРУЖЕНИЕ *с.* **1.** курчаары, курчап алары, курчуга алары; **окружение противника** оштүни курчап алары; **выйти из окружения** курчудан айрылып чыгар; **2.** эбире неме; **контекстное окружение слова** контексте сөсти эбире сөстөр; **3.** айландыра улус; **сменить свое окружение** бойын айландыра улусты солып салар

ОКРУЖИТЬ *сов.* **1.** *кого-что* курчап алар (курчап ал-); (*встать вокруг*) кўреелей туруп алар (туруп ал-); **окружить врага** оштүни курчап алар; **все окружили рассказчика** куучын айткан кижини ончозы кўреелей туруп алды; **2.** *что* курчап салар (курчап сал-); **окружить забором** чеденле курчап салар; **3.** *что; перен.* курчап салар; **окружить вниманием** аярула курчап салар

ОКРУЖНО́Й, -ая, -ое **1.** округтагы; **окружная избирательная комиссия** округтагы талдаштардын кўреези; **2.** эбирип барар; **окружная железная дорога** эбирип барар темир жол

ОКРУЖНО́СТЬ *ж.* **1.** тегерик; **2.** айландыра кеми; **окружность озера** көлдин айландыра кеми; **3.** *уст.* айландыра жер

ОКРУТИ́ТЬ *сов. что, чем; разг.* ороп алар (ороп ал-); **окрутить косу вокруг головы** тулунды башты эбире ороп алар

ОКРЫЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич.* канатталган, кўн-санаазы көдүрилген; **2.** *прил.; бот., зоол.* канатталган; **окрылённое семя** канатталган үрен; **3.** *прил.; перен.* канатталган, кўн-санаазы көдүрилген; **окрылённый радостью** сүүнчиден канатталган

ОКРЫЛІТЬ *сов. кого* канаттандырып ийер (канаттандырып ий-), кўн-санаазын

көдүрип ийер (көдүрип ий-); **окрылить надеждой** ижемжиле канаттандырып ийер

ОКРЫЛІТЬСЯ *сов.* **1.** *бот., зоол.* канатталып калар (канатталып кал-); **2.** *перен.* алдыртып ийер (алдыртып ий-); **окрылиться идеей** санаага алдыртып ийер

ОКРЫЛЯ́ТЬ *несов. см. окрылить*

ОКРЫЛЯ́ТЬСЯ *несов. см. окрылять*

ОКСИДИ́РОВАНИЕ *с.* оксидировать эдери

ОКСИДИ́РОВАТЬ *сов., несов. что; тех.* оксидировать эдер (эт-)

ОКСИДИРÓВКА *ж.; тех.* **1.** *с.м.* оксидировать; **2.** (*оксидированный слой*) оксидировать эдилген кат

ОКТА́ВА *ж.* октава; *в разн. знач.* октава

ОКТЯБРЁНОК *м.* октябрёнок (*СССР-да жиит Ленинниг сүри базылган значок тангынган оогош класстардын үренчиги*)

ОКТЯ́БРЬ *м.* үлүрген ай

ОКТЯ́БРЬСКИЙ, -ая, -ое үлүрген айдын, үлүрген айдагы; **октябрьский праздник** үлүрген айдын байрамы

ОКУЛІ́СТ *м.* окулист, көстин эмчизи

ОКУЛЬТ́УРИВАТЬ *несов. см. окульту́рить*

ОКУЛЬТ́УРИТЬ *сов. что; с.-х.* культурный эдип салар (эдип сал-); **окультурировать дикую яблоню** жерлик алманын агажын культурный эдип салар

ОКУНА́ТЬ *несов. см. окуну́ть*

ОКУНА́ТЬСЯ *несов. см. окуну́ться*

ОКУНУ́ТЬ *сов. кого-что* сугуп ийер (сугуп ий-) (*бир эмеш дйгө*); **окунуть палец в воду** сабарын сууга сугуп ийер

ОКУНУ́ТЬСЯ *сов.* **1.** кире берер (кире бер-) (*бир эмеш дйгө*); **окунуться по пояс** курлаазына жетире кире берер; **2.** *перен.* кирип калар (кирип кал-); **окунуться с головой в работу** ишке бажыла кирип калар

ОКУНЬ *м.* алабуга

ОКУПА́ЕМОСТЬ *ж.* чыгымын кайра жандыраы

ОЛИМПИЙСКИЙ

ОКУПАТЬ *несов. см. окупить*

ОКУПАТЬСЯ *несов. см. окупиться*

ОКУПИТЬ *сов. что* кайра јандырып алар (јандырып ал-); **окупить расходы** чыгымдалган акчаны кайра јандырып алар

ОКУПИТЬСЯ *сов.* кайра јандырылып калар (јандырылып кал-) (*кирелте экелип*); **расходы окупились** чыгымдалган акча кайра јандырылып калган

ОКУРИВАНИЕ *с.* ыштаары

ОКУРИВАТЬ *несов. см. окурить*

ОКУРИТЬ *сов. кого-что* ыштап салар (ыштап сал-); **окурить яблони** алмалардын агаштарын ыштап салар

ОКУРОК *м.* орогон танкынын артканы (*тарткан кийинде*)

ОКУТАТЬ *сов. кого-что* **1.** ороп салар (ороп сал-); **окутать шарфом шею** мойынды шарфла ороп салар; **2. перен.** туй бүркеп салар (бүркеп сал-), туй алып ийер (алып ий-); **туман окутал лес** туман агаш аразын туй бүркеп салды

ОКУТАТЬСЯ *сов.* **1.** оронуп алар (оронуп ал-); **2. перен.** туй бүркелип калар (бүркелип кал-); **небо окуталось тучами** тенери булуттарла туй бүркелип калган

ОКУТЫВАТЬ *несов. см. окупать*

ОКУТЫВАТЬСЯ *несов. см. окупаться*

ОКУЧИВАНИЕ *с.* јабары, төзин көмөри; **окучивание картофеля** картошкочу јабары

ОКУЧИВАТЬ *несов. см. окупить*

ОКУЧИТЬ *сов. что* јабып салар (јабып сал-), јапкалап салар (јапкалап сал-); **окупить картошку** картошкочу јапкалап салар

ОЛАДЬЯ *ж.* оладья; **я своей дочери испекла оладьи** мен кызыма оладья быжырып берерим

ОЛЕДЕНЕЛЫЙ, -ая, -ое тоштолып калган; тожонтып калган

ОЛЕДЕНЕНИЕ *с.* тошло јабылары, тожонтылары

ОЛЕДЕНЕТЬ *сов.* тоштолып калар (тоштолып кал-); тожонтып калар (тожонтып

кал-); **река оледенела** суу тоштолып калган

ОЛЕНЕВОД *м.* ак-кийик (сыгын) өскүреччи

ОЛЕНЕВОДСТВО *с.* ак-кийик (сыгын) өскүрери

ОЛЕНЕВОДЧЕСКИЙ, -ая, -ое ак-кийик (сыгын) өскүрер; **оленоводческий совхоз** сыгын өскүрер совхоз

ОЛЕНЁНОК *м.* ак-кийиктин (сыгыннын) балазы, чаап

ОЛЁНИЙ, -ая, -ое ак-кийиктин (сыгыннын); **оленьи рога** ак-кийиктин мүүстери

ОЛЕНИНА *ж.* ак-кийиктин (сыгыннын) эди

ОЛЁНЬ *м.* ак-кийик (сыгын)

ОЛИВА и **ОЛИВКА** *ж.* олива (*олива агаш ла онын јишлеги*); **оливка** (*оливанын јишлеги*)

ОЛИВКОВЫЙ, -ая, -ое **1.** оливанын; **оливковая роща** олива агаштарлу јер; **оливковое масло** оливанын үзи; **2. (о цвете)** олива; **оливковый цвет** олива өң

ОЛИГАРХИЧЕСКИЙ, -ая, -ое олигархтардын; **олигархический капитал** олигархтардын капиталы

ОЛИГАРХИЯ *ж.* олигархия (**1.** *озогу ла орто чактарда аристократтардын бажы бийлеер этире төзөлгөн ороон*; **2.** *фин. јаан монополист капиталдын јаан эмес группанын политикалык ла экономикалык бийлегени*)

ОЛИМП *м.* **1.** миф. Олимп (*јебрен грек мифологияда кудайлардын јүрген кыры; јебрен грек мифологиянын кудайлары*); **2. перен., шутол.** олимп; **литературный олимп** литературанын олимпы

ОЛИМПИАДА *ж.;* *спорт.* олимпиада

ОЛИМПИЕЦ *м.* **1.** миф. Олимптин кудайы; **2.** олимпиадада туружып турган спортчы

ОЛИМПЫЙСКИЙ, -ая, -ое **1.** миф. Олимптын; **Олимпийские боги** Олимптын кудайлары; **2.** олимпиаданын, олим-

ОЛИФА

пий; **Олимпийский комитет России** Олимпиаданың Россиядагы комитеди; **Олимпийские игры** Олимпий ойындар; ♦ **олимпийское спокойствие** сүреен тымык болоры

ОЛІ́ФА ж. олифа

ОЛИЦЕТВОРÉНИЕ с. көргүзип турган неме; **он олицетворение доброты** ол жакшыны көргүзип турган киж

ОЛИЦЕТВОРІ́ТЬ сов. 1. тындандырып салар (тындандырып сал-); **олицетворить природу** ар-бүткенди тындандырып салар; 2. көргүзип салар (көргүзип сал-); **олицетворить в скульптуре материнскую любовь** скульптурада эненин сүүжин көргүзип салар

ОЛИЦЕТВОРЯ́ТЬ несков. *кого-что* көргүзер (көргүс-); **монарх олицетворяет собой государство** монарх бойыла эл-тергеени көргүзип жат

О́ЛОВО с. теленир

ОЛОВЯ́ННЫЙ, -ая, -ое теленир; **оловянная ложка** теленир калбак

ОЛЬХА́ ж. ээне агаш

ОЛЬХО́ВЫЙ, -ая, -ое ээне агаштын

ОЛЬША́НИК м. ээне агаштар; **порасти ольшаником** ээне агаштарла өзүп калар

ОМА́Р м. омар (*талайдың жаан рагы*)

ОМЕ́ГА ж. омега (*грек таныктөстин калганчы таныгы*)

ОМЕРЗÉНИЕ с. жескинери, жескинчилү көрөри; **чувствовать омерзение** жескинер

ОМЕРЗÉТЬ сов.; разг. жескинчилү болуп калар (болуп кал-), жескингенче күүнине тийип калар (күүнине тийип кал-); **этот телеканал ему сильно омерзел** бу телеканал ого жескинчилү болуп калган

ОМЕРЗІ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жескинчилү; **омерзительный запах** жескинчилү жыт

ОМЕРТВÉЛОСТЬ ж. сеспези; тыны жыгы

ОМЕРТВÉЛЫЙ, -ая, -ое 1. өлүп калган; (*потерявший чувствительность*)

сезер аргазын жылыткан; (*разложившийся*) жыдып калган; (*переставший работать*) иштебей барган; **омертвелье клетки** өлүп калган клеткалар; **омертвельный участок кожи** теренин сезер аргазын жылыткан жери; 2. кыймык жок, тын жок; **омертвелье глаза** кыймык жок көстөр; 3. ээнзиреп калган, тымып калган; **омертвелье площади** тымып калган тепсендер

ОМЕРТВÉНИЕ с. өлүп калары; (*потеря чувствительности*) сезер аргазын жылыттары; (*разложение*) жыдыры; (*остановка работы*) иштебей барары; **омертвение клеток** клеткалардын өлүп калары; **омертвение органа** органнын иштебей барары

ОМЕРТВÉТЬ сов. 1. өлүп калар (өлүп калар-); (*потерять чувствительность*) сезер аргазын жылыттып салар (жылыттып сал-); (*разложиться*) жыдып калар (жыдып кал-); (*перестать работать*) иштебей барары; **кожа омертвела** терези сезер аргазын жылыттып салган; 2. кыймык жок болуп калар (болуп кал-), тын жок болуп калар; **взгляд омервел** көрүжи кыймык жок болуп калган; 3. ээнзиреп калар (ээнзиреп кал-), тымып калар (тымып кал-); **поля омертвели** жалаңдар ээнзиреп калган

ОМЕРТВІ́ТЬ сов. *что* 1. (*вызвать омертвление*) неме сеспес эдип салар (эдип сал-) (*ачуны ла о.ө.*); **омертвить подкожные ткани** теренин алдында этти неме сеспес эдип салар; 2. тирү неме жок арттыргызып салар (арттыргызып сал-); **омертвить землю** жерди тирү неме жок арттыргызар (арттыргыс-); 3. *перен.* тузаланбас эдип салар; **омертвить капитал** капиталды тузаланбас эдип салар

ОМЕРТВЛЯ́ТЬ несков. см. **омертвить**

ОМЛÉТ м. омлет (*жымыртканы сүтле колыштырып каарган курсак*)

ОМОВÉНИЕ с. 1. јунунып арутанары; **совершить обряд омовения** јунунып

арутанарынын чўм-жанын эдип салар;
2. *шутл. и ирон.* жунары

ОМОЛАЖИВАНИЕ *с. см.* **омолод́ить**

ОМОЛАЖИВАТЬ *несов.* 1. (*делать более молодым*) жиит эдер (эт-), жиит эдип көргүзөр (көргүс-); **прическа омолаживает её** кайчылаткан чачы оны жиит эдет; 2. (*возвращать признаки молодости*) жиит эдер; **омолаживать лицо кремом** жүсти кремле жиит эдер

ОМОЛАЖИВАТЬСЯ *несов.* **омолод́иться**

ОМОЛОДИ́ТЬ *сов.* *кого-что* жиит эдип салар; **омолодить организм** эт-канды жиит эдип салар

ОМОЛОДИ́ТЬСЯ *сов.* 1. *разг. (стать молодым)* жиит боло берер (боло бер-); **она омолодилась** ол жиит боло берген; 2. жиит болуп калар (болуп кал-); **коллектив омолодился** өмөлик жиит болуп калган; 3. (*приобрести признаки молодости*) жиит көрүнер (көрүн-); **кожа омолодилась** тере жиит көрүнөт

ОМОЛОЖЭНИЕ *с.* 1. жиит эдери; **омоложение кожи** терени жиит эдери; 2. **жаньгтары; омоложение крыжовника** тожыланьы жаньгтары; **омоложение коллектива** өмөликти жаньгтары

ОМО́НИМ *м. лингв.* омоним

ОМОНИ́МИКА *ж.* омонимика (1. *лингв. учуры башка сөстөрдиг тыш тунгейи*; 2. *лексикологиянын омонимдерди шиндеп турган бөлүгү*)

ОМОНИМИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *лингв.* омоним, омонимик; **омонимические слова** омоним сөстөр

ОМОНИМИ́Я *ж.; лингв.* омонимия

ОМРАЧА́ТЬ *несов. см.* **омрача́ть**

ОМРАЧА́ТЬСЯ *несов. см.* **омрача́ться**

ОМРАЧИ́ТЬ *сов.* 1. *книжн.* карануйладып салар (карануйладып сал-); **сумерки совсем омрачили небо** бозом тенгерини чек карануйладып салган; 2. *перен.* ка-

рануйладып салар (*санаазын, сагыжын*); **омрачить рассудок** санаазын карануйладып салар; 3. *кого-что* кунуктырып салар (кунуктырып сал-); **омрачить настроение** күүн-санаазын кунуктырып салар

ОМРАЧИ́ТЬСЯ *сов.* 1. *уст.* карануйлап калар (карануйлап кал-); 2. **ярт эмес болуп калар** (болуп кал-); 3. **кунукчылду болуп калар; лицо его омрачилось** онын жүзи кунукчылду болуп калган

ОМУ́ЛЬ *м.* омуль (*балык*)

ОМУТ *м.* 1. (*водоворот*) ирим; **утонуть в омуте** иримге түжүп калар; 2. (*глубокая яма на дне реки или озера*) терен жер (*сууда*); 3. *перен.* **яман салтарын жетирер айалга; праздность затягивает в свой омут** жыргалду жүрүм яман салтарын жетирер айалгага кийдирип жат; ♦ **в тихом омуте черти водятся** жобоштон жоон чыгар

ОМЫВА́ТЬ *несов.* 1. *см.* **омы́ть**; 2. **суузыла курчаар** (курча-); **Африку омывают два океана** Африканы эки тенис суузыла курчап жат

ОМЫВА́ТЬСЯ *несов. страд.* суузына курчадар (курчат-); **Европа омывается Атлантическим и Северным Ледовитым океанами** Европа Атлантический ле Түндүк Тошту тенистердин суузына курчадат

ОМЫ́ТЬ *сов. кого-что* 1. **жунуп ийер** (жунуп ий-); **омыть лицо** жүсти жунуп ийер; 2. **высок.** **жунуп салар** (жунуп сал-); **омыть раны** шыркаларын жунуп салар

ОМЫ́ТЬСЯ *сов.; книжн. см.* **обмы́ться**

ОН *мест. личн.* ол

ОНА́ *мест. личн.* ол

ОНАНИ́ЗМ *м.* онанизм

ОНДА́ТРА *ж.* ондатра (*тынду ла онын терези*)

ОНЕМЕ́ЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*немой*) куучынданып болбой барган; **онемелый от испуга** коркыганынан куучынданып болбой барган; 2. *разг.* уйуктап калган; **онемелая нога** уйуктап калган бут

ОНЕМЕНИЕ

ОНЕМЁНИЕ *с. см. онемётъ*

ОНЕМЁТЬ *сов.* 1. куучынданар аргазын жылытып салар (жылытып сал-), тил жок артып калар (артып кал-), тил жок боло берер (боло бер-), тили тартыла берер (тартыла бер-); **он онемел после контузии** ол контузиянын кийининде куучынданар аргазын жылытып салган; 2. неме сеспей барар (сеспей бар-), сезер аргазын жылытып салар (жылытып сал-), тала берер (тала бер-); **рука онемела** кол тала берди

ОНЙ *мест. личн. мн. олор*

ОНИКС *м.; мин. оникс (агат таштын бүүдүми)*

ОНКОЛОГ *м. онколог, онколог эмчи*

ОНКОЛОГИЧЕСКИЙ, -ая, -ое онкологиялык; **онкологический институт** онкологиялык институт

ОНКОЛОГИЯ *ж.; мед. онкология (каришуду тижиктерди шиндеер ле эмдери жанынан билим)*

ОНО *мест. личн. с. ол; ♦ Вот оно что!* Андый неме бе!

ОНОМАСТИКА *ж.; лингв.* 1. ономастика, ос адалгыштар; 2. ономастика (*тил билимдеги бөлүк*)

ОНТОГЕНЕЗ *м.; биол. онтогенез (тындулардын ла өзүмдердин жүрүмүндө бажынан ала учына жетире болуп турган кубулталар)*

ОНУЧА *ж. оромыш*

ОПАДАТЬ *несов. см. опасть*

ОПАЗДЫВАТЬ *несов. см. опоздать*

ОПАИВАТЬ *несов. см. опойть*

ОПАЛ *м.; мин. опал (баалу таи); кольцо с опалом* опалду жүстүк

ОПАЛА *ж. (немилость)* жаман көрдиртери; **быть в опале** жаман көрдиртер

ОПАЛИВАТЬ *несов. см. опалить*

ОПАЛИТЬ *сов. кого-что* 1. куйкалап салар (куйкалап сал-); **опалить гуся** касты куйкалап салар; 2. (*обжечь*) өртөп ийер (өртөп ий-); **солнце опалило лицо** күн жүсти өртөп ийди

ОПАЛИТЬСЯ *сов.; разг. өртөнип алар (өртөнип ал-); схватив горячее железо, сильно опалился* изү темир тудала, тын өртөнип алган

ОПАЛОВЫЙ, -ая, -ое *мин.* 1. опал; (*изготовленный из опала*) опалдан эткен; **опаловый камень** опал таш; **опаловый перстень** опал опалдан эткен жүстүк; 3. (*о цвете*) опалдый өндү; **опаловый дым** опалдый өндү ыш

ОПАЛЬНЫЙ, -ая, -ое жаман (кыйа) көрдиртип турган; **опальный дворянин** жаман көрдиртип турган дворян

ОПАМЯТОВАТЬСЯ *сов.* 1. *уст.* ондонып келер (ондонып кел-); **опамятоваться после обморока** сагыжын жылыткан кийинде ондонып келер; 2. *разг.* сагыш алынып ийер (алынып ий-); **вовремя опамятоваться** ойинде сагыш алынып ийер

ОПАРА *ж.* опара, калаштын ачыткызы

ОПАСАТЬСЯ *несов. кого-чего* 1. (*испытывать чувство страха*) корккыыр (корккы-); **опасаться врага** оштүдөн корккыыр; 2. (*испытывать опасение, беспокойство*) корккыыр; **опасаться морозов** сооктордон корккыыр; 3. (*остерегаться*) жалтанар (жалтан-); **опасаться обливаться холодной водой** соок суула урунарга жалтанар

ОПАСЕНИЕ *с.* жалтаныш; чочыду; **смотреть с опасением** жалтанышту көрөр; **есть опасение** чочыду бар

ОПАСКА *ж.; разг.* аярынкыйы; аярынары; **поглядывать с опаской** аярынып көрүп турар; **ходить с опаской** аярынып жүрер

ОПАСНО *нареч.* 1. жеткерлү; **он опасно заболел** ол жеткерлү оорып калды; 2. *в знач. сказ. с неопр. накл.* жеткерлү; **здесь ехать опасно** мында барарга жеткерлү

ОПАСНОСТЬ *ж.* 1. жеткерлүзи; **опасность положения** айалганын жеткерлүзи; 2. жеткер; **опасность миновала** жеткер өдө берген

ОПЕРЕТЬ

ОПАСНЫЙ, -ая, -ое јеткерлү, коркышту; **опасная дорога** јеткерлү јол

ОПАСТЬ *сов.* 1. (*осыпаться*) тўжўп калар (тўжўп кал-); **листья опали** јалбрактар тўжўп калган; 2. (*уменьшиться в объёме*) сениге берер (сениге бер-), кичинектей берер (кичинектей бер-); **опухоль опала** тижик сениге берди

ОПЕКА *ж.* 1. корулаары; **назначить опеку** корулаарын јоптөп салар; **взять под опеку** корулап турар; 2. (*лица или учреждения, на которые возложена охрана*) опека; **приходили представители опеки** опеканын улустары келип јүрди; 3. кичеери; **опека над пожилым человеком** јажы јаан кижини кичеери

ОПЕКАТЬ *несов. кого-что* 1. (*осуществлять опеку*) корулаар (корула-); **опекать сироту** өскүс баланы корулаар; 2. (*заботиться*) кичеер (киче-); **опекать детей** балдарды кичеп турар

ОПЕКУН *м.* и **ОПЕКУНША** *ж.* опекун киж, корулап турган киж (*јажы јеткелек балдарды эмезе оору улусты*); **быть опекуном** опекун (корулап турган киж) болор

ОПЕКУНСКИЙ, -ая, -ое опекунын, корулап турган кижинин; **опекунское право** опекунын (корулап турган кижинин) тап-эриги

ОПЕКУНСТВО *с.* опекун болоры, корулаары; **возложить опекунство на старшего брата** опекун болорын (корулаарын) аказына салып салар

ОПЁНОК *м.* опёнок мешке

ОПЕРА *ж.* опера; **русская классическая опера** орус классикалык опера; **артист оперы** операнын артизи; ♦ **из другой оперы**; **не из той оперы** кажы бир керектен чек туура неме

ОПЕРАТИВНИК *м.*; *разг.* оперативник (*полициянын ишчизи*)

ОПЕРАТИВНО *нареч.* түрген; **пожарные оперативно выехали на место по-**

жара өрт өчүрөөчилер өрт болуп турган јерге түрген чыктылар

ОПЕРАТИВНОСТЬ *ж.* түрген эдери; **оперативность в работе** ишти түрген эдери

ОПЕРАТИВНЫЙ, -ая, -ое 1. түрген; **оперативная работа** түрген иш; 2. *воен.* оперативный; **оперативная сводка** оперативный јетирү

ОПЕРАТОР *м.* оператор

ОПЕРАТОРСКИЙ, -ая, -ое оператордын; **операторская работа** оператордын ижи

ОПЕРАЦИОННЫЙ, -ая, -ое 1. операционный; **операционный стол** операционный стол; 2. *в знач. суц.* **операционная** *ж.* операционный кып

ОПЕРАЦИЯ *ж.*; *в разн. знач.* операция; **операция сердца** јүректин операциязы; **наступательная операция** ичкерлеер операция; **почтовые операции** почтанын операциялары

ОПЕРЕДИТЬ *сов.* 1. *кого что (обогнать)* акалап ийер (акалап ий-), озолоп ийер (озолоп ий-); 2. *кого (превзойти)* акалап ийер, озолоп ийер; **опередить товарища в работе** нөкөрин иште озолоп ийер

ОПЕРЕЖАТЬ *несов. см. опередить*

ОПЕРЕЖЕНИЕ *с.* озолооры; **опережение графика** графикты озолооры

ОПЕРЕЖЕНИЕ *с.* 1. канатталары; **период оперения птенцов** кушкаштардын балдарынын канатталар өйи; 2. канады; **пёстрое оперение** чоокыр канат; 3. канады; **хвостовое оперение самолёта** самолёттын куйрук канаттары

ОПЕРЕТОЧНЫЙ, -ая, -ое опереттанын; **опереточный актёр** опереттанын актёры (ойноочызы)

ОПЕРЕТТА *ж.* оперетта

ОПЕРЕЕЕ *сов. что* јөлөп салар (јөлөп сал-); **опереть весло о лодку** кайыкты кемеге јөлөп салар

ОПЕРЕТЬСЯ

ОПЕРЁТЬСЯ *сов.* 1. јӱлӱнип алар (јӱлӱнип ал-); тайанып алар (тайанып ал-); **опереться спиной о забор** чеденге белиле јӱлӱнип алар; **опереться на палку** агашка тайанып алар; 2. *перен.* тайанар (тайан-); **опереться на массы** эл-јонго тайанар; **опереться на опыт учителей** ўредўчилердин ченемелине тайанар

ОПЕРИРОВАТЬ 1. *сов., несов. кого-что* операция эдип салар (ээдип сал-), операция эдер (операция эт-), кезер (кес-); **оперировать больного** оору кижиге операция эдер; **оперировать ногу** будын кезер; 2. *несов. чем (пользоваться)* тузаланар (тузалан-); **оперировать цифрами** тоолорло тузаланар

ОПЕРИТЬСЯ *сов.* 1. (о птицах) јунгы ӱзўп калар (ӱзўп кал-); **птены оперились** куштын балдарынын јунгы ӱзўп калган; 2. *перен.* јаанап калар (јаанап кал-), эр болуп калар (болуп кал-); **сыновья оперились** уулдары јаанап калган

ОПЕРНЫЙ, -ая, -ое оперный, операнын; **оперный театр** оперный театр

ОПЕРЯТЬСЯ *несов. см. опериться*

ОПЕЧАЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич.* кунугып калган; **у окна сидит мой опечаленный друг** кӱзнӱктин јанында кунугып калган нӱкӱрим отуры; 2. *прил.* кунукчылду; **опечаленное лицо** кунукчылду јўс

ОПЕЧАЛИТЬ *сов. кого* кунуктырып салар (кунуктырып сал-); **неприятная весть опечалила его** коомой јетиру оны кунуктырып салды

ОПЕЧАЛИТЬСЯ *сов.* кунуга берер (кунуга бер-); **опечалился, когда пришло время отъезда** баратан ой келерде, кунуга берди

ОПЕЧАТАТЬ *сов. что* печатътап салар (печатътап сал-); **опечатать дом** тураны печатътап салар

ОПЕЧАТКА *ж.* јастыра (*текстте*)

ОПЕЧАТЫВАНИЕ *с.* печать салары; **опечатывание двери** эжикке печать салары

ОПЕЧАТЫВАТЬ *несов. см. печатать*
ОПЕШИТЬ *сов.; разг.* алаатый берер (алаатый бер-); **опешить от испуга** чочыганынан алаатый берер

ОПИЙ *м.* опий

ОПИЛКИ *только мн.* опилкалар, сўре-чӱп (*кескен немеден арткан*); **древственные опилки** кескен агаштын сўре-чӱби

ОПИРАТЬ *несов.* 1. *см. опереть*; 2. *перен., книжн.* тайандырап (тайандыр-); **опирать проект на проверенные данные** ўлекерди кӱрўп салган јетирулерге тайандырап

ОПИРАТЬСЯ *несов. опереться*

ОПИСАНИЕ *с.* кӱргўзери (*бичип, куучындап*); (*письменно*) бичип берери; (*устно*) куучындап берери; **описание природы** ар-бўткенди кӱргўзери; **он говорил о подробном описании праздничного дня** ол байрам кўнди толо куучындап берери керегинде айткан

ОПИСАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кӱргўзўлў; **описательный курс ботаники** ботаниканын кӱргўзўлў курсы

ОПИСАТЬ *сов.* 1. *кого-что* айдып берер (айдып бер-), куучындап берер (куучындап бер-); **описать события** болгон керектерди куучындап берер; 2. *что* тоолоп бичип салар (бичип сал-); **описать имущество** јӱбӱжӱни тоолоп бичип салар; 3. *что; мат.* тартып салар (тартып сал-); **описать окружность вокруг квадрата** квадратты эбиреде тегерикти тартып салар

ОПИСАТЬСЯ *сов.* јастыра бичип салар (бичип сал-); **описаться, поставив другую букву** ӱскӱ танык тургузып, јастыра бичип салар

ОПИСАТЬСЯ *сов.* сийинип алар (сийинип ал-)

ОПИСКА *ж.* јастыра; **обнаружилась описка в тексте** текстте јастыра табылган

ОПИСЫВАТЬ *несов. см. описывать*

ОПИСЫВАТЬСЯ *несов. описаться*

ОПИСЬ *ж.* 1. тоолоп бичири; 2. (*список*) опись, тизү; **проверить по описи** тизү аайынча көрүп ийер

ОПИУМ *м.* опиум

ОПЛАКАТЬ *сов. см. оплакивать*

ОПЛАКИВАТЬ *несов. кого-что* кородоп ыйлаар (ыйла-); **оплакивать погибших** божогон улуска кородоп ыйлаар

ОПЛАТА *ж.* 1. (*действие*) төлөөри; **оплата труда** иш учун төлөөри; 2. (*плата*) жал, төлөөр акча; **сдельная оплата** эткен иштин кеминен камаанду төлөөр акча

ОПЛАТИТЬ *сов. что* төлөп салар (төлөп сал-); **оплатить работу** иш учун төлөп салар

ОПЛАЧЕННЫЙ, -ая, -ое төлөлгөн; **оплаченный долг** төлөлгөн төлү

ОПЛАЧИВАТЬ *несов. см. оплатить*

ОПЛЕВАТЬ *сов. кого-что* 1. түкүрип салар (түкүрип сал-); 2. *перен.* жамандап салар (жамандап сал-), уйатка түжүрип салар (түжүрип сал-); **оплевать честного человека** акту кижини уйатка түжүрип салар

ОПЛЕВЫВАТЬ *несов. см. плевать*

ОПЛЕСТИ *сов.* 1. *что* ороп салар (ороп сал-); **оплести изгородь колючей проволокой** чеденди сайар эмикле ороп салар (ороп сал-); 2. *кого; перен., прост. (обмануть)* төгүндөп салар (төгүндөп сал-)

ОПЛЕТАТЬ *несов. см. оплести*

ОПЛЕУХА *ж.; разг.* 1. тажыганы; 2. *перен. (оскорбление)* жаман айттырганы

ОПЛОДОТВОРЕНИЕ *с.* үрендеери

ОПЛОДОТВОРИТЬ *сов. кого-что* үрендеп салар (үрендеп сал-); **оплодотворить корову** уйды үрендеп салар

ОПЛОДОТВОРИТЬСЯ *сов.* үренделип калар (үренделип кал-)

ОПЛОДОТВОРЯТЬСЯ *несов. см. оплодотвориться*

ОПЛОМБИРОВАТЬ *сов. что* пломба-лап салар (пломбалап сал-)

ОПЛОМБИРОВАТЬ *несов. см.*

опломбировать

ОПЛОТ *м.* куйак; **оплот мира** амыр-энчүнин куйагы

ОПЛОШАТЬ *сов.; разг.* жастырып салар (жастырып сал-)

ОПЛОШНОСТЬ *ж.* жастыраары

ОПЛЫВАТЬ I *несов. см. оплывать I*

ОПЛЫВАТЬ II *несов. см. оплывать II*

ОПЛЫТЬ I *сов.* 1. (*плывая, обогнуть*) эбире жүзе берер (жүзе бер-); **оплыть мыс** суу жар чөйилген жерди эбире жүзе берер; 2. (*проплыть вокруг чего-л.*) эбире (айландыра) жүзүп келер (жүзүп кел-); **оплыть остров на лодке** кемеле ортолыкты эбире жүзүп келер

ОПЛЫТЬ II *сов.* 1. (*заплыть жиром*) семирив калар (семирив кал-); (*покрыться жиром*) жуула бөктөлип калар (бөктөлип кал-); 2. (*о свече*) кайылып калар (кайылып кал-); 3. (*обрушиться от оползня*) жемириле берер (ялла бер-); **берег оплыл** жарат жемириле берген

ОПОВЕСТИТЬ *сов. кого* угузып салар (угузып сал-), айдып салар (айдып сал-), жарлап салар (жарлап салар-); **оповестить всех членов общества** биригүнин бастыра члендерине угузып салар

ОПОВЕЩАТЬ *несов. см. оповестить*

ОПОВЕЩЕНИЕ *с.* 1. угузары, айдары, жетиру эдери, жарлаары; **оповещение населения** эл-жонго жетиру эдери; 2. жетиру; **послать с оповещением** жетирулү ийип ийер

ОПОГАНИВАТЬ *несов. см. опоганить*

ОПОГАНИТЬ *сов. что; разг.* 1. (*загрязнить*) кирлендирип салар (кирлендирип сал-); **опоганить ведро** көнөкти кирлендирип салар; 2. (*осквернить*) шоктоп салар (шоктоп сал-); **опоганить икону** кудайдын сүрин шоктоп салар

ОПОЕК *м.* жаш бозунун терези, жаш бозудан белетеген тере

ОПОЗДАВШИЙ

ОПОЗДА́ВШИЙ, -ая, -ое **1.** оройтып калган; **2.** *в знач. суц. м.* оройтып калган киж

ОПОЗДА́НИЕ *с.* оройтыыры, сондооры, оройтыш; **Когда прекратятся опоздания?** Оройтыштар качан токтоор?; **прийти с опозданием** оройтып келер

ОПОЗДА́ТЬ *сов.* оройтып калар (оройтып кал-), сондоп калар (сондоп кал-); **опоздать на поезд** поездке оройтып калар; **опоздать на полчаса** жарым часка сондоп калар

ОПОЗНАВА́НИЕ *с.* таныыры

ОПОЗНАВА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое таныыр; **опознавательный знак** таныыр темдек

ОПОЗНАВА́ТЬ *несов. см. опозна́ть*

ОПОЗНА́НИЕ *с.* таныыры; **опознание трупа** олгөн кижини таныыры

ОПОЗНА́ТЬ *сов. кого-что* танып ийер (танып ий-); **опознать вражеский самолёт** оштүниң самолёдын танып ийер

ОПОЗО́РИТЬ *сов. кого-что* уйатка тужүрип салар (тужүрип сал-); **опозорить человека** кижини уйатка тужүрип салар

ОПОЗО́РИТЬСЯ *сов.* уйатка тужип калар (тужип кал-); **опозориться на сцене** сценада уйатка тужер

ОПО́ИТЬ *сов. кого* **1.** (водой) өйинен өткүре сугарып салар (сугарып сал-); **опоил лошадь** атты өйинен өткүре сугарып салган; **2.** (напоить хмельным) ичиртип салар (ичиртип сал-); **опоить старика** карган өбөгөнди ичиртип салар; **3. уст.** корондоп салар (корондоп сал-); **купца опоили ядом** којойымды корондоп салгандар

ОПО́Й *м.; вет.* аттын туйгак ооружи (узип калган атка суу ичиргенинен болуп жат)

ОПО́ЙКОВЫЙ, -ая, -ое јаш бозудан белетеген; **опойковая кожа** јаш бозудан белетеген тере

ОПОЛАСКИВАТЬ *несов. см. ополосну́ть*

ОПО́ЛЗАТЬ I *сов.* эбуре јылып салар (јылып сал-), эбуре энмектеп салар (энмектеп сал-); **оползать всю комнату** бастыра кыпты эбуре јылып салар

ОПОЛЗА́ТЬ II *несов. см. оползти II*

ОПОЛЗЕНЬ *м.; геол.* көчкө

ОПОЛЗТ́И I *сов. 1.* (проползти вокруг чего-л.) эбуре јыла берер (јыла бер-), эбуре энмектей берер (энмектей бер-); **оползти стол** столды эбуре јыла берер (јыла бер-); **2.** (проползти, огибая что-л.) эбуре јыла берер; **змея оползла лужу** јылан түүлген сууны эбуре јыла берген

ОПОЛЗТ́И II *сов.* отурып калар (отурып кал-); **стены дома оползли** туранын стенелери отурып калган

ОПОЛОСНУ́ТЬ *сов. что* јайып салар (јайып сал-), јайып ийер (јайып ий-); **ополоснуть чашку** аякты јайып ийер

ОПОЛЧА́ТЬСЯ *несов. см. ополч́иться*

ОПОЛЧЭ́НЕЦ *м.; воен.* ополченец

ОПОЛЧЭ́НИЕ *с.; воен.* ополчение

ОПОЛЧ́ИТЬ *сов. кого-что 1. уст.* (вооружить) удурлажып салар (јуулажарга мылтык-јепселле јеткилдеп салар (јеткилдеп сал-); **2. перен., разг.** (восстановить против кого-л.) удуралаштырып салар (удурлаштырып сал-)

ОПОЛЧ́ИТЬСЯ *сов. на кого-что 1.* (вооружиться) удурлажып чыгар (удурлажып чык-); **ополчиться на врага** оштүге удурлажып чыгар; **2. перен.** (выступить с нападками) јыжынып баштаар (јыжынып башта-); (совместно) арадап чыгар (арадап чык-); (бороться) тартыжар (тартыж-); **Что ты ополчился на меня?** Сен меге не јыжынып баштадын?; **ополчиться против недостатков** једикпестерле удурла тартыжар

ОПО́МНИТЬСЯ *сов. 1.* (прийти в сознание) билинип келер (билинип кел-), ондонып келер (ондонып кел-); **опомниться после обморока** талган кийининде билинип келер; **2.** (одуматься) сагыш алынар

ОППОЗИЦИОНЕР

(сагыш алын-); **Опомнись, что ты делаешь?** Сагыш алын, сен нени эдип турун?

ОПОР *м.*: скакать во весь опор баржок күчиле мантадар

ОПÓРА *ж.* 1. (*место*) тайанар јер; (*то, на чём основаны рассуждения*) тайанганы; **твердая опора** кату тайанар јер; **главная опора его исследований – история** онын шинжүзинин төс тайанганы – түүки; 2. *перен. (поддержка)* болуш; **старший сын – опора для семьи** јаан уулы билеге болуш

ОПОРАЖНИВАТЬ *несов. см. опорожнить*

ОПОРАЖНИВАТЬСЯ *несов. опорожниться*

ОПÓРНЫЙ, -ая, -ое 1. (*служащий опорой*) тайанар; **опорные колонны** тайанар колонналар; 2. (*помогающий обсноваться*) тайанар; **опорный пункт** тайанар пункт

ОПОРОЖНИТЬ *сов. что* божодып ийер (божодып ий-), божодып салар (божодып сал-); (*выпить*) божодо ичип ийер (ичип ий-); **опорожнить ведро** көнөкти божодып салар; **опорожнить стакан** стаканды божодо ичип ийер

ОПОРОЖНИТЬСЯ *сов.* божодылып калар (божодылып кал-), бош болуп калар (болуп кал-); **чашка опорожнилась** аяк бош болуп калды

ОПОРОЖНЯТЬ *несов. см. опорожнить*

ОПОРОЖНЯТЬСЯ *несов. см. опорожниться*

ОПОРОС *м.*; *с.-х.* төрөбри (*чочконын*)

ОПОРОСИТЬСЯ *сов.*; *с.-х.* төрөп салар (төрөп сал-) (*чочко керегинде*)

ОПОРОЧИВАТЬ *несов. см. опорочить*

ОПОРОЧИТЬ *сов. кого-что* 1. каралап салар (каралап сал-), јамандап салар (јамандап сал-); **опорочить партию** партияны каралап салар; 2. уйатка тўжүрип салар (тўжүрип сал-), јаман адын чыгарып салар (чыгарып сал-); **опорочить себя** бойын уйатка тўжүрип салар

ОПОСТЫЛЕТЬ *сов.*; *разг.* күүнине тийип калар (тийип кал-); **работа опостылела** иш күүнине тийип калган

ОПОХМЕЛИТЬСЯ *сов.*; *разг.* бажын јазып алар (јазып ал-); **опохмелиться пивом** сырала башты јазып алар

ОПОХМЕЛЯТЬСЯ *несов. см. опохмелиться*

ОПОШЛЕНИЕ *с.* уйатту эдери

ОПÓШЛИТЬ *сов. кого-что* 1. уйат јок деп көргүзип салар (көргүзип сал-); **она опошшила её** ол оны уйат јок деп көргүзип салган; 2. учурын јабызадып салар (јабызадып сал-); **опошлить чужую мысль** өскө кижинин шүүлтезинин учурын јабызадып салар

ОПÓШЛИТЬСЯ *сов.* 1. уйат јок болуп калар (болуп кал-); **он опошлился** ол уйат јок болуп калган; 2. уйатту болуп калар; **манеры опошлись** кылыгы уйатту болуп калган; 3. учуры јабыс болуп калар; **термин опошлился** терминнин учуры јабыс болуп калган

ОПОШЛЯТЬ *несов. см. опошлить*

ОПОШЛЯТЬСЯ *несов. см. опошлиться*

ОПОЯСАТЬ *сов.* 1. *кого-что (ремнём, поясом)* кур курчап салар (курчап сал-); (*оружием, мечом*) курына илип салар (илип сал-); **опоясать гостя мечом** айылчынын курына үлдү илип салар; 2. *что; перен. (окружить собой)* эбире курчап салар; **река опоясала деревню** суу јуртты эбире курчап салган

ОПОЯСАТЬСЯ *сов. (надеть пояс)* курчанып алар (курчанып ал-); **опоясаться верёвкой** армакчыла курчанып алар

ОПОЯСЫВАТЬ *несов. см. опоясать*

ОПОЯСЫВАТЬСЯ *несов. см. опоясаться*

ОППОЗИЦИОНЕР *м.* оппозиционер, удурлажып турган киж

ОППОЗИЦИОННЫЙ

ОППОЗИЦИОННЫЙ, -ая, -ое оппозициялык, удурлажып турган

ОППОЗИЦИЯ жс. 1. оппозиция, удурлаш; 2. *полит.* оппозиция; **войти в оппозиции** оппозицияга кирер

ОППОНЕНТ м. оппонент

ОППОНИРОВАТЬ несов. оппонировать эдер (оппонировать эт-)

ОПРАВА жс. оправа; **оправа очков** очканын оправазы

ОПРАВДАНИЕ с. 1. актап салары; **оправдание подсудимого** жаргылаткан кижини актап салары; 2. (*приговор суда*) актап турган жөп; **дело могло кончиться оправданием** керек актап турган жөплө божоп калар аргалу болгон; 3. (*объяснение*) актап турган неме; **искать себе оправдание** бойын актап турган неме бедирер

ОПРАВДАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое актап турган; **оправдательный приговор** актап турган жаргы

ОПРАВДАТЬ сов. 1. *кого (признать невиновным)* актап салар (актап сал-); **оправдать подсудимого** жаргылаткан кижини актап салар; 2. *кого-что (доказать правоту)* актап салар; **оправдать поступок** кылыгын актап салар; 3. *что (показать достойным чего-л.)* бүдүрүп салар (бүдүрүп сал-); **оправдать доверие избирателей** талдаачылардын ижемжизин бүдүрүп салар; 4. *что (возместить)* турар (тур-); **оправдать расходы** чыгымдарына турар

ОПРАВДАТЬСЯ сов. 1. актанып алар (актанып ал-); **оправдаться перед людьми** улустын алдында актанып алар; 2. (*оказаться правильным*) чын болуп калар (болуп кал-); **его ожидания оправдались** онын сакыганы чын болуп калды; 3. (*окупиться*) баазына турар (тур-); **расходы оправдались** чыгымдар баазына турган

ОПРАВДЫВАТЬ несов. см. оправдать

ОПРАВДЫВАТЬСЯ несов. см. оправдаться

ОПРАВИТЬ I сов. түзедип ийер (түзедип ий-); **оправить постель** төжөкти түзедип ийер

ОПРАВИТЬ II сов. оправага сугуп ийер (сугуп ий-); **оправить драгоценный камень** баалу-чуулу ташты оправага сугуп ийер

ОПРАВИТЬСЯ сов. 1. *от чего-л.* ондолып калар (ондолып кал-); **оправиться от болезни** оорудан ондолып калар; 2. (*привести себя в порядок*) жазанып ийер (жазанып ий-); **оправиться перед зеркалом** күскүнин алдына жазанып ийер; 3. бойын колго алып алар (алып ал-); **оправиться от испуга** чочыйла, бойын колго алып алар

ОПРАВЛЯТЬ I, II несов. см. **оправить I, II**

ОПРАВЛЯТЬ II несов. см. **оправить II**

ОПРАВЛЯТЬСЯ несов. см. **оправиться**

ОПРАШИВАТЬ несов. см. **опросить**

ОПРЕДЕЛЕНИЕ с. 1. (*действие*) табары, билип алары, чокымдап тургузары; **определение значения понятия** ондомолдын учурын табары; **определение расстояния** ыраагын билип алары; **определение срока** ойин чокымдап тургузары; 2. жартамал; **краткое определение** кыска жартамал; 3. *юр.* жартамал жөп; **определение суда** жаргынын жартамал жөби; 4. *грам.* жартаачы

ОПРЕДЕЛЁННО нареч. 1. чокым, жарт, иле; **высказаться определённо** чокым айдып берер; 2. (*безусловно*) аланзу жок; **определённо победим** аланзу жок женерис

ОПРЕДЕЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. (*твёрдо установленный*) чокым тургузылган; **приходить в определённые дни** чокым тургузылган күндерде келер; **определённый порядок** чокым тургузылган аай; 2. (*ясный, решительный*) жарт, чокым; **дать определённый ответ** чокым каруу берип салар; 3. (*некоторый, известный*) кезик; **при определённых условиях** кезик ай-

ОПРОВЕРГНУТЬ

алгаларда; **4.** (*безусловный, несомненный*) аланзу жок; **это определённая удача** бу аланзу жок мөр

ОПРЕДЕЛИТЕЛЬ *м.* **1.** (*книга для справок*) нени-нени билип аларга болушту бичик; **определитель растений** өзүмдерди билип аларга болушту бичик; **2. мат.** определитель

ОПРЕДЕЛИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** жартап табар, жартаачы; **определительные признаки** жартап табар темдектери; **2. лингв.** жартаачы; **определительные слова** жартаачы сөстөр

ОПРЕДЕЛИТЬ *сов. что* **1.** (*установить, выяснить*) билип алар (билип ал-), жартына чыгар (чык-); **определить болезнь** ооруны билип алар; **2.** (*выяснить для себя*) ондоп алар (ондоп ал-); **определить для себя** бойына ондоп алар; **3.** (*объяснить, дать толкование*) жартап салар (жартап сал-); **точно определить термин** терминди чын жартап салар; **4.** (*установить цену*) тургузып салар (тургузып сал-); **определить цену товара** товардын баазын тургузып салар; **5.** (*устроить куда-л.*) кийдирип салар (кийдирип сал-); (*назначить*) тургузып салар; **определить учиться в первый класс** баштапкы класска үрэнзин деп кийдирип салар; **её определили воспитателем к малышам** оны огоош балдардын таскадаачызына тургузып салган; **6.** (*выделить средства*) чыгарып салар (чыгарып сал-); **определить средства на постройку школы** школ тударга акча чыгарып салар; **7.** (*обусловить*) шылтагы болор (бол-), жеткилдеер (жеткилде-); **хорошая подготовка определила успех спортсмена** спортчынын жеңүзин жакшы белетениш жеткилдеген

ОПРЕДЕЛИТЬСЯ *сов. 1.* (*стать ясным*) жартала берер (жартала бер-); **болезнь определилась** оору жартала берди; **2.** (*определить своё местонахождение*) кайда болгонын (бойынын жерин) билип алар (билип ал-); **определился по кар-**

те картанан кайда болгонын билип алар; **3. разг.** (*поступить, устроиться*) кирип алар (кирип ал-); **определился учителем в школу** школго үредүчи болуп кирип алар

ОПРЕДЕЛЯТЬ *несов. см. определять*

ОПРЕДЕЛЯТЬСЯ *несов. см. определяться*

ОПРЕСНЕНИЕ *с.* тузын жоголторы; **опреснение озера** көлдин суузынын тузын жоголторы

ОПРЕСНИТЕЛЬ *м.* тузын жоголтор жепсел

ОПРЕСНИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тузын жоголтор; **опреснительный аппарат** тузын жоголтор жепсел

ОПРЕСНИТЬ *сов.* тузын жоголтып салар (жоголтып сал-); **опреснить морскую воду** талайдын суузынын тузын жоголтып салар

ОПРЕСНЯТЬ *несов. см. опреснить*

ОПРИХОДОВАТЬ *сов. что* приходко бичип салар (бичип сал-)

ОПРОБОВАНИЕ *с.* **1.** ченеп көрөри; **опробование нового самолета** жаңы самолетты ченеп көрөри; **2.** шиндеп көрөри

ОПРОБОВАТЬ *сов. что* **1.** (*подвергнуть испытанию*) ченеп көрүп салар (көрүп сал-); **опробовать новое оружие** жаңы мылтык-жепселди ченеп көрүп салар; **2.** (*произвести анализ*) шиндеп көрүп салар; **опробовать руду** руданы шиндеп көрүп салар; **3. прост.** (*отведать*) амзап ийер (амзап ий-); **опробовать вино** аракыны амзап ийер

ОПРОВЕРГАТЬ *несов. см. опровергнуть*

ОПРОВЕРГНУТЬ *сов. что* (*доказать ложность*) төгүнин көргүзүп салар (көргүзүп сал-); (*доказать ошибочность*) жастыразын көргүзүп салар; **опровергнуть слухи** коптордын төгүнин көргүзүп салар; **опровергнуть чужие мысли** өскө кижиге

ОПРОВЕРЖЕНИЕ

нин санааларынын жастыразын көргүзип салар

ОПРОВЕРЖЕНИЕ с. 1. (*действие*) (*джи*) төгүнин көргүзип салары; (*ошибки*) жастыразын көргүзип салары; **опровержение статьи** статьянын төгүнин көргүзип салары; **2.** (*заявление*) (*о ложности*) төгүн деп жетирү; (*об ошибочности*) жастыра деп жетирү; **напечатать опровержение в газете** газетке жастыра деп жетирү чыгарып салар

ОПРОКИДНОЙ, -ая, -ое антарып түжүрер; **опрокидной кузов** антарып түжүрер кузов

ОПРОКІДЫВАТЕЛЬ м.; *тех.* антарып түжүрер механизм; **опрокидыватель для контейнеров** контейнерлердин ичинде немени антарып түжүрер механизм

ОПРОКІДЫВАТЬ *несов. см. опрокинуть*

ОПРОКІДЫВАТЬСЯ *несов. см. опрокинуться*

ОПРОКІНУТЬ *сов.* 1. *что (повалить набок; перевернуть)* антарып ийер (антарып ий-); көнкөрип ийер (көнкөрип ий-); **опрокинуть стул** отургышты антарып ийер; **2. что (вывалить)** антарып ийер; (*положить*) салып ийер (салып ий-); **опрокинуть банку консервов в суп** банка консерваны супка салып ийер; **3. кого (повалить)** жыгып ийер (жыгып ий-); (*ударом*) жыга согуп ийер (согуп ий-); **он опрокинул партнёра** ол партнёрын жыгып ийди; **4. кого-что (сбить с позиции)** кайра чачып ийер (чачып ий-); **опрокинуть войска противника** өштүнин черүлерин кайра чачып ийер; **5. кого-что (свергнуть)** антарып салар; **опрокинуть царя** каанды антарып салар

ОПРОКІНУТЬСЯ *сов.* 1. (*свалиться набок; перевернуться*) антарылып калар (антарылып кал-), антарыла берер (антарыла бер-), көнкөрилип калар (көнкөрилип кал-), көнкөриле берер (көнкөриле бер-); **ведро опрокинулось** көнөк көнкөриле

берди; **2.** (*упасть на спину*) чалкойто жыгыла берер (жыгыла бер-), чалкойто келип түжер (келип түш-); **подскользнулся и опрокинулся на спину** тайкылып, белине чалкойто келип түшти

ОПРОМЕТЧИВО *нареч. (ошибочно)* жастыра, жастырып; (*необдуманно*) жазап сананбай; **поступить опрометчиво** жастыра эдип салар, жастырып салар; **опрометчиво согласиться** жазап сананбай жөпсинип ийер

ОПРОМЕТЧИВЫЙ, -ая, -ое 1. жастыра, жастырган; **опрометчивый поступок** жастыра кылык; **опрометчивое решение** жастыра түп шүүлте; **2.** жастырып турган, жазап сананбай турган (*нени-нени эдер тушта*); **опрометчивый покупатель** жазап сананбай садыжып турган киж

ОПРОС м. сурап угары; **всенародный опрос** бастыра калыкты сурап угары

ОПРОСИТЬ *сов. кого* сурап угуп салар (угуп сал-), шылап салар (шылап сал-); **опросить соседей** айылдаштарынан сурап угуп салар; **опросить обвиняемого** буруладып турганды шылап салар

ОПРОСНЫЙ, -ая, -ое сурактарлу; **опросный лист** сурактарлу чаазын

ОПРОТЕСТОВАТЬ *сов. что* жаратпай салар (жаратпай сал-); **опротестовать приговор суда** жаргынын чыгарган жөбин жаратпай салар

ОПРОТЕСТОВЫВАТЬ *несов. см. опротестовать*

ОПРОТИВЕТЬ *сов.* күүнине тийип калар (тийип кал-); **рыба опротивела** балык күүнине тийип калган

ОПРЫСКАТЬ *сов. что* аттыртып салар (аттыртып сал-), аттыртып ийер (аттыртып ий-), быркырадып салар (быркырадып сал-), быркырадып ийер (быркырадып ий-); **опрыскать волосы лаком** чачты лакла быркырадып ийер

ОПРЫСКАТЬСЯ *сов.* аттырынып алар (аттырынып ал-), быркырадынып алар (быркырадынып ал-); **опрыскаться духами** духиле аттырынып алар

ОПУСТИТЬСЯ

ОПРЫСКИВАНИЕ с. аттыртары, быркырадары; **опрыскивание сада** садты аттыртары

ОПРЫСКИВАТЕЛЬ м. аттыртар (быркырадар) неме

ОПРЫСКИВАТЬ несов. см. **опрыскать**

ОПРЫСКИВАТЬСЯ несов. см. **опрыскаться**

ОПРЯТНО нареч. ару-чек; **опрятно одеваться** ару-чек кийинер

ОПРЯТНОСТЬ ж. ару-чеги

ОПРЯТНЫЙ, -ая, -ое ару-чек; **опрятный человек** ару-чек киж

ОПТИК м. оптик (*оптика* *жанынан специалист*)

ОПТИКА ж. оптика

ОПТИМАЛЬНЫЙ, -ая, -ое эн *жакшы*, *жарамыкту*; **оптимальные сроки сева** *үрөндөөринин эн жакшы өйи*

ОПТИМИЗМ м. оптимизм, *жакшы болорына бүдери*; **сохранять оптимизм** *жакшы болорына бүдерин жылытпас*

ОПТИМИСТ м. и **ОПТИМИСТКА** ж. оптимист киж, *жакшы болорына бүдүп турган киж*

ОПТИМИСТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое оптимизмдү; **оптимистический настрой** оптимизмдү *күүн-санаа*

ОПТИЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. оптик; **оптический прибор** оптик прибор; **оптический обман** оптик төгүн; 2. оптиканын; **оптический магазин** оптиканын магазини

ОПТОВИК м. оптовик

ОПТОВЫЙ, -ая, -ое оптовый; **оптовый магазин** оптовый магазин

ОПТОМ нареч. оптло, көптөн; **купить оптом** оптло садып алар

ОПУБЛИКОВАНИЕ с. кепке базып чыгарары; **опубликование закона** *жасакты кепке базып чыгарары*

ОПУБЛИКОВАТЬ сов. *что* кепке чыгарып салар (чыгарып сал-); **опублико-**

вать статью в сборнике *статьяны жуунтыда кепке чыгарып салар*

ОПУБЛИКОВЫВАТЬ несов. см. **опубликовать**

ОПУСКАТЬ несов. см. **опустить**

ОПУСКАТЬСЯ несов. см. **опуститься**

ОПУСКНОЙ, -ая, -ое *төмөн түжүрер* аргалу; **опускные окна** *төмөн түжүрер* аргалу *көзноктөр*

ОПУСТЕЛЫЙ, -ая, -ое *ээн арткан*, *ээнзиреп калган*; **опустелый дом** *ээн арткан тура*

ОПУСТЕТЬ сов. 1. *куру артып калар* (артып кал-), *куру болуп калар* (болуп кал-); **чашка опустела** *айак куру болуп калды*; 2. (*статья безлюдным*) *ээн болуп калар* (болуп кал-), *ээн артып калар* (артып кал-), *ээнзиреп калар* (ээнзиреп кал-); **улицы опустели** *оромдор ээн болуп калган*

ОПУСТИТЬ сов. 1. *кого-что (вниз)* *түжүрүп ийер* (түжүрүп ий-); **опустить ребёнка с рук на пол** *баланы колдон жерге түжүрүп ийер*; 2. *кого-что (внутри)* *салып ийер* (салып ий-), *божодып ийер* (божодып ий-); (*погрузить*) *сугуп ийер* (сугуп ий-); **опустить письмо в ящик** *самараны кайырчакка салып ийер*; **опустить руки в воду** *колдорды сууга сугуп ийер*; 3. *что (склонить, наклонить)* *төмөн түжүрүп алар* (түжүрүп ал-); *энчейтип ийер* (энчейтип ий-); **опустить голову** *бажын төмөн түжүрүп алар*; 4. *что (откинуть)* *түжүрүп алар*; **опустить воротник** *жаканы түжүрүп алар*; 5. *что (сделать пропуск)* *божодып ийер* (божодып ий-), *божодып салар* (божодып сал-); **при чтении опустить три строчки** *кычырар тушта үч жолдыкты божодып салар*

ОПУСТИТЬСЯ сов. 1. (*переместиться вниз*) *түже берер* (түже бер-), *түжүп калар* (түжүп кал-); **опуститься на дно** *түбине түже берер*; 2. (*сесть, приземлиться*) *түжүп келер* (түжүп кел-), *отура берер* (отура бер-); **самолёт опустился на поляну** *самолёт жаланга түжүп келди*; **он опу-**

ОПУСТОШАТЬ

стился на стул ол стулга отурып алды; **3.** (*сойти, лечь*) тўжўп калар; (*о темноте, ночи*) кирип калар (кирип кал-); **на поля опустился туман** јаландарга туман тўжўп келди; **на город опустилась ночь** калада тўн кирип калды; **4.** јабызап калар (јабызап кал-); **уровень воды опустился на десять сантиметров** суунын кеми он сантиметрге тўжўп калган; **5. перен.** (*морально*) јўдеп калар (јўдеп кал-), ўрелип калар (ўрелип кал-); **он совсем опустился** ол чек јўдеп калган

ОПУСТОШАТЬ *несов. см. опустошить*

ОПУСТОШЕНИЕ *с. 1.* (*разорение*) тўреткени; (*уничтожение*) тазатканы; **опустошение деревень и городов врагом** оштў деремнелерди ле калаларды тўреткени; **опустошение полей насекомыми** курт-конгыстар јаландарды тазатканы; **2. перен.** куру немедий болоры; **духовное опустошение** ич-кўўни куру немедий болоры

ОПУСТОШЁННЫЙ, -ая, -ое **1. прич.** *от опустошить*; **2. прил.** ичи куру; **опустошённый человек** ичи куру киж

ОПУСТОШИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тўренилў, тўредип турар; **опустошительное землетресение** тўренилў јерсилкиниш

ОПУСТОШИТЬ *сов. что 1.* (*разорить*) тўредип салар (тўредип сал-); (*уничтожить*) куру арттызып салар (арттызып сал-); (*сделать безлюдным*) ээн эдип салар (эдип сал-), ээнзиредип салар (ээнзиредип сал-); **война опустошила страну** јуу-чак ороонды тўредип салган; **саранча опустошила поля** саранча јаландарды куру арттызып салды; **чума опустошила деревни** чума оору деремнелерди ээнзиредип салды; **2. разг.** (*опорожнить*) божодып салар (божодып сал-); **опустошить ящики** кайырчактарды божодып салар; **3.** куру эдип салар; **опустошить сердце** јўректи куру эдип салар

ОПУТАТЬ *сов. кого-что (обмотать, обязать чем-л.)* ороп салар (ороп сал-); **опутать колючей проволокой** кадалгак эмикле ороп салар

ОПУТЫВАТЬ *несов. см. опутать*

ОПУХАТЬ *несов. см. опухнуть*

ОПУХНУТЬ *сов.* тижип калар (тижип кал-), тижий берер (тижий бер-); **глаза опухли** кўстөр тижип калган

ОПУХОЛЬ *ж.* тижик; **опухоль на руке спадает** колдогы тижик јабызап јат

ОПУХШИЙ, -ая, -ое тижип калган; **опухшая нога** тижип калган бут

ОПУШАТЬ *несов. см. опушить*

ОПУШИТЬ *сов. 1. только в форме прич. страд. прош. (покрыть пушком, пушистой шерстью)* тўкле јабып салар (јабып сал-); **лапы зайца густо опушены** койоннын буттарынын бажы тўкле койу јабылып калган; **2. (покрыть собой)** јабып салар; **иней опушил деревья** кыру агаштарды јабып салды; **3. (обшить по краям мехом)** алула кўктөп салар (кўктөп сал-); **опушить капюшон куницей** капюшонды сузардын алузыла кўктөп салар

ОПУШИТЬСЯ *сов. 1.* јундалып калар (јундалып кал-); **птенец опушился** кушкаштын балазы јундалып калган; **2. (покрыться снегом, инеем и т.п.)** бўркелип калар (бўркелип кал-), кырутып калар (кырутып кал-); **деревья опушились снегом** агаштар карла бўркелип калган

ОПУШКА **I ж.** (*меховая обшивка*) бөлји, каајы

ОПУШКА **II ж.** (*леса*) јака

ОПУЩЕНИЕ *с. 1.* божодоры; **опущение примеров** темдектерди божодоры; **2. мед.** тўжўп калганы; **опущение желудка** карыннын тўжўп калганы

ОПЫЛЕНИЕ *с. 1.* ўрен тоозынла ўренделери; **опыление с помощью ветра** салкынын болужыла ўрен тоозынла ўренделери; **2.** корондооры; **опыление полей с самолёта** јаландарды самолёттон корондооры

ОРБИТАЛЬНЫЙ

ОПЫЛИВАТЕЛЬ *м.* (*аппарат, машина*) опыливатель, өзүмдерди тоозындап үрендеер жепсел

ОПЫЛИВАТЬ *несов. см. опылить 2*

ОПЫЛИТЕЛЬ *м.* 1. үрен тоозынды таркадаачылар (*курт-конус, кушкаштар, салкын, суу*); 2. *см. опыливатель*

ОПЫЛИТЬ *сов. что* 1. үрен тоозынла үрендеп салар (*үрендеп сал-*); **опылить цветок** чечекти үрен тоозынла үрендеп салар; 2. корондоп салар (*корондар сал-*); **опылить огород** мааланы корондоп салар

ОПЫЛИТЬСЯ *сов.* үрен тоозынла үренделип калар (*үренделип кал-*); **цветы опылились** чечектер үрен тоозынла үренделип калган

ОПЫЛЯТЬ *несов. см. опылить*

ОПЫЛЯТЬСЯ *несов. см. опылиться*

ОПЫТ *м.* 1. ченемел; **опыт производственной работы** производственный иштин ченемели; 2. (*попытка осуществления*) ченелте; **первый опыт молодого писателя** јиит бичиичинин баштапкы ченелтези

ОПЫТНИК *м.* ченемел иш өткүрип турган ишчи

ОПЫТНОСТЬ *ж.* ченемели; **опытность учителя** үредүчинин ченемели

ОПЫТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*обладающий опытом*) таскаган, ченемелдү; **опытный врач** ченемелдү эмчи; 2. (*предназначенный для опытов*) ченемел өткүрер; **опытная станция** ченемел өткүрер станция

ОПЬЯНЕНИЕ *с.* эзирери, эзире берери

ОПЬЯНЕТЬ *сов.* 1. эзире берер (*эзире бер-*); **опьянел после первой рюмки** баштапкы рюмканын кийнинде эзире берген; 2. *перен.* эзирик кижидий боло берер (*боло бер-*); **опьянела от запаха черёмухи** јдронын јыдынан эзирик кижидий боло берген

ОПЬЯНИТЬ *сов. кого* 1. эзиртип ийер (*эзиртип ий-*); **спирт опьянил** спирт эзиртип ийген; 2. *перен.* эзирик кижидий эдип

ийер (*эдип ий-*); **запах цветов опьянил меня** чечектердин јыды мени эзирик кижидий эдип ийди

ОПЬЯНЯТЬ *несов. см. опьянить*

ОПЯТЬ *нареч.* база ла, катап ла; **опять он пришёл** ол база ла келди

ОПЯТЬ-ТАКИ *нареч. см. опять*

ОРАНГУТА́НГ *м.* орангутанг (*кижи бӯдүйитү јаан кижикийик*)

ОРА́НЖЕВЫЙ, -ая, -ое кызыл-сары; **оранжевый цвет** кызыл-сары өн

ОРАНЖЕРÉЙНЫЙ, -ая, -ое оранжереянын; **оранжерейная температура** оранжереянын температуразы; **оранжерейные цветы** оранжереянын чечектери; ♦ **оранжерейное растение** *ирон.* су-кадыгы бек эмес, оорынкай кижик

ОРАНЖЕРÉЯ *ж.* оранжерея (*өзүмдер өскүрер ишилдеп койгон јылу јер, теплица*)

ОРА́ТОР *м.* оратор, тили чечен кижик (*куучын айдып турган кижик*)

ОРА́ТОРСТВОВАТЬ *несов.; разг.* эл-јоннын алдына сөс айдар (*сөс айт-*)

ОРА́ТЬ *несов.; разг.* 1. (*издавать громкие крики*) алгырар (*алгыр-*), багырар (*багыр-*); **орать до потери голоса** ўни тунганча багырар; **орать от боли** ачузынан алгырар; 2. *на кого (бранить; кричать)* алгырар, багырар; **не ори на меня** меге багырба; 3. (*громко петь*) багырып (*алгырып*) туруп кожондоор (*кожондо-*); **орали частушки на всю деревню** бастыра деревнеге частушкаларды багырып туруп кожондогондор

ОРБИ́ТА *ж.* 1. *астр.* орбита (*ак ай-астагы немелердин айланып јүрер јолы*); **орбита Марса** Марстын орбитазы; 2. (*глазница*) көстин ойдыгы; **глаза вышли из орбит** көстөр ойдыгынан чыгып келди

ОРБИТА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое орбитадагы; (*двигающийся по орбите*) орбитала јүрер; **орбитальная научная станция** орбитадагы билим станция

ОРГАН

ОРГАН *м.*; *в разн. знач.* орган; **органы чувств** сезим органдар; **местные органы власти** јаннын јербойындагы органдары

ОРГАН *м.*; *муз.* орган

ОРГАНИЗАТОР *м.* өткүрөөчи; **организатор конкурса** конкурс өткүрөөчи

ОРГАНИЗАТОРСКИЙ, -ая, -ое баштаар, башкараар; **организаторский талант** башкараар јайалта

ОРГАНИЗАЦИОННЫЙ, -ая, -ое тözөмөл; **организационный комитет** тözөмөл күрөө

ОРГАНИЗАЦИЯ *ж.* 1. (*действие*) тözөбөри; **правильная организация труда** ишти чын тözөбөри; 2. (*объединение*) организация, биригү; **партийная организация** партийный организация; **строительная организация** не-неме тудар организация; **писательская организация** бичиичилердин биригүзи; 3. (*учреждение*) тözөмөл

ОРГАНИЗМ *м.*; *в разн. знач.* организм; **растительные организмы** өзүм организмдер; **развитие организмов** организмдердин өзүп чыдаары; **у него крепкий организм** онын организми бек

ОРГАНИЗОВАННО *нареч.* 1. бир аай, эптү-јоптү; **собрание прошло организованно** јуун эптү-јоптү өткөн

ОРГАНИЗОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. бир аай; **организованное сопротивление** бир аай дурлажу; 2. башкартып турган; **организованные туристы** башкартып турган туристтер; 3. ижи чокым тургузылган; **организованный человек** ижи чокым тургузылган киж

ОРГАНИЗОВАТЬ *сов., несов. что* 1. (*основать, создать*) тözөп салар (тözөп сал-), тözөбөр (тözө-); **организовать технический кружок** технический кружок тözөбөр; 2. *что (наладить)* тözөп салар, тözөбөр; **организовать доставку газет** газеттерди јетирер ишти тözөбөр; 3. *кого (объединить)* јууп ийер (јууп ий-); **организовать людей** улусты јууп ийер; 4. *что (упорядочить)* чокым тургузып алар (тур-

гузып ал-), чокым тургузар (тургус-); **хорошо организовать свой рабочий день** бойынын иштеер күнин јакшы чокым тургузып алар

ОРГАНИЗОВАТЬСЯ *сов., несов. (в прош. вр. только сов.)* 1. (*создаться, создаваться*) тözөлип калар (тözөлип кал-), тözөлөр (тözөл-); **организовался музыкальный кружок** күүлик кружок тözөлди; 2. (*объединиться, объединяться*) биригип алар (биригип ал-), биригер (бирик-), јуулар (јуу-); **организоваться для участия в экспедиции** экспедицияда туружарга биригер

ОРГАНИЗОВЫВАТЬ *несов. см. организовать*

ОРГАНИЗОВЫВАТЬСЯ *несов. см. организоваться*

ОРГАНИСТ *м.* органчы, органла ойночы

ОРГАНИЧЕСКИЙ I, -ая, -ое органический; **органические вещества** органический веществолор

ОРГАНИЧЕСКИЙ II, -ая, -ое *спец.* органнын; **органический порок сердца** јүрек органнын нормадан астыкканы

ОРГАННЫЙ, -ая, -ое органнын; **органныя музыка** органнын күүзи

ОРДА *ж.* 1. *ист.* орда (*јербен өйдө көчкин тюрк калык тергееге бириккен бүдүми*); **Золотая орда** Алтын орда; 2. *перен., презр.* тонокчылдар; **разгром фашистских орд** фашист тонокчылдарды оодо сокконы

ОРДЕН *м.* орден; **орден Дружбы народов** Калыктар ортодо Нөкөрликтин орден

ОРДЕНОНОСЕЦ *м. (о человеке)* орденле кайралдаткан киж; (*об организации*) орденле кайралдаткан тözөмөл; **завод-орденоносец** орденле кайралдаткан завод

ОРДЕНОНОСНЫЙ, -ая, -ое орденле кайралдаткан; **орденоносный завод** орденле кайралдатка завод

ОРИЕНТИРОВАТЬ

ОРДЕНСКИЙ, -ая, -ое орденнинг; **орденская лента** орденнинг лентазы

ОРДЕР м. ордер; **ордер на квартиру** квартира алар ордер

ОРДИНА́РНЫЙ, -ая, -ое 1. *книжн.* (обыкновенный) тегин, ағылузы жок; **ординарный случай** тегин учурал; 2. *уст.* (штатный) штаттагы, штатта турган; **ординарный профессор** штаттагы профессор

ОРДИНАТОР м. ординатор (*бөлүктин башкараачызына башкартып иштеп турган эмчи*)

ОРДИНАТУ́РА ж. 1. ординатура (*ченемел алар аспирантура*); 2. ординатордын жамызы

ОРЁ́Л м. мўркўт

ОРЕО́Л м. кўрее; в **ореоле славы** мактын кўреезинде

ОРЕ́Х м. 1. (*плод*) кузук; **щёлкать орехи** кузук чертер; 2. (*материал*) кузук агаш; **шкаф из ореха** кузук агаштан эткен шкаф

ОРЕ́ХОВКА ж. (*птица*) кузукчы

ОРЕ́ХОВЫЙ, -ая, -ое 1. кузуктын; **ореховая скорлупа** кузуктын кабаазы; 2. кузук агаштан эткен; **ореховый стол** кузук агаштан эткен стол

ОРЕ́ШЕК м.; *уменьш. от орех* 1; ♦ **крепкий орешек** чыдамкай киж

ОРЕ́ШНИК м. 1. (*кустарник*) кузукту жыраа; 2. (*заросль*) кузукту аралдар

ОРИГИНА́Л м. 1. (*подлинник*) оригинал; **оригинал документа** документтин оригиналы; 2. *разг.* (*чудак*) кайкамчылу киж

ОРИГИНА́ЛЬНИЧАТЬ *несов.; разг.* ағыланарга албаданар (албадан-), тўней болбоско албаданар; **любит оригинальничать** тўней болбоско албаданарын сўййт

ОРИГИНА́ЛЬНОСТЬ ж. (*своеобразие*) ағылузы; **оригинальность архитектуры** архитектуразынын ағылузы

ОРИГИНА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*являющийся оригиналом*) оригинал болуп турган;

(*настоящий*) чын; **оригинальный экземпляр** оригинал болуп турган экземпляр; 2. (*созданный самостоятельно*) бойынын; (*написанный самостоятельно*) бойы бичиген; **оригинальное произведение** бойы бичиген чўмдемел; 3. (*непохожий*) ағылу, башка; **оригинальный художник** ағылу журукчы

ОРИЕНТА́ЛИЗМ м. ориентализм; **ориентализм в живописи** ориентализм жуарында

ОРИЕНТА́ЛИСТ м. ориенталист, Кўнчыгыш аайынча специалист

ОРИЕНТА́ЛИСТИКА ж. ориенталистика (*Кўнчыгышты шиндеп турган билимдер*)

ОРИЕНТА́ЦИЯ ж. 1. аайланары; **ориентация по компасу** компасла аайланары; 2. (*способность ориентироваться*) аайланар арга; **нет ориентации** аайланар аргазы жок; 3. *перен.* билери; **хорошая ориентация в вопросах политики** политиканын сурактарын јакшы билери; 4. ууламјы; **газета с молодёжной ориентацией** јашөскүримге ууламјылу газет

ОРИЕНТÍР м. ориентир (*јол көргүзөтөн темдек*)

ОРИЕНТÍРОВАНИЕ с. 1. аайланары; **ориентирование по солнцу** кўнле аайланары; 2. ууландыраары; **ориентирование на западный рынок** кўнбадыш рынокко ууландыраары

ОРИЕНТÍРОВАТЬ *сов., несов. кого* 1. (*на местности*) ууландырып салар (ууландырып сал-), ууландыраар (ууландыр-), јерин көргүзип берер (көргүзип бер-), јерин көргүзер (көргүс-); **ориентировать космический корабль в полёте** ак айасла учар керепке јерин көргүзер; 2. *только страд. прич. прош.; спец.* ууланар (уулан-); **озеро ориентировано с запада на восток** көл кўнбадыштан кўнчыгышка ууланган; 3. јартап берер (јартап бер-), јартаар (јарта-); **ориентируйте меня** меге јартап берер; 4. *перен.* ууландырып салар

ОРИЕНТИРОВАТЬСЯ

(ууландырып сал-), ууландырап (ууландыр-); **ориентировать свою продукцию на зарубежный рынок** бойынын продукциязын гран ары янынын рыногына ууландырап

ОРИЕНТИРОВАТЬСЯ *сов., несов.*

1. (*определить – определять направление, положение*) аайланып ийер (аайланып ий-), аайланар (аайлан-); **ориентироваться в темноте** карануйда аайланар; **2. перен.** (*разобраться, разбираться в чём-л.*) аайланып алар, аайланар; **ориентироваться в новой обстановке** жаңы айалгада аайланар; **3. на кого** (*рассчитывать*) ууланар (уулан-); **ориентироваться на массового читателя** элбек кычыраачыга ууланар

ОРИЕНТИРÓВКА *ж. см. ориентáция*

ОРИЕНТИРÓВОЧНО *нареч. бодоштыра;*

ориентировочно приеду послезавтра бодоштыра сонзын келерим

ОРИЕНТИРÓВОЧНЫЙ, -ая, -ое

1. (*для ориентировки*) јол көргүзер, ууландырап; **2.** (*приблизительный*) бодоштыра; **ориентировочные сведения** бодоштыра јетирулер

ОРКÉСТР *м.* оркестр; **симфонический оркестр** симфонический оркестр; **струнный оркестр** струнный оркестр

ОРКЕСТРА́НТ *м* и **ОРКЕСТРА́НТ-КА** *ж.* оркестрде ойноп турган күүчи

ОРКЕСТРÓВЫЙ, -ая, -ое оркестрдин; **оркестровая музыка** оркестрдин күүзи

ОРЛÁN *м.* орлан

ОРЛÍНЫЙ, -ая, -ое мўркўттин; **орлиный клюв** мўркўттин тумчугы

ОРНА́МЕНТ *м.* чертик, јурук, орнамент

ОРНАМЕНТА́ЦИЯ *ж.;* *иск.* **1.** (*украшение орнаментом*) чертиктеери; **орнаментация сосудов** сосудтарды чертиктеери; **2.** (*характер орнамента*) чертиги

ОРНАМЕНТÍРОВАТЬ *сов., несов.* *что* чертиктеп салар (чертиктеп сал-), чертиктеер (чертикте-); **орнаментировать горшки** горшокторды чертиктеер

ОРНАМЕНТИРÓВКА *ж. см. орнаментировать*

ОРНИТО́ЛОГ *м.* орнитолог (*куштарды шиндеп турган билимчи*)

ОРНИТОЛОГÍЧЕСКИЙ, -ая, -ое орнитологиялык; **орнитологические исследования** орнитологиялык шинжў иштер

ОРНИТОЛÓГИЯ *ж.* орнитология (*зоологиянын куштарды шиндеер бөлўги*)

ОРОБÉТЬ *сов. (растеряться)* манзара берер (манзара бер-); (*испугаться*) коркый берер (коркый бер-); **он оробел** ол манзара берген; **увидев шприц, малыш оробел** шприцти көрўп ийеле, оогош бала коркый берди

ОРОГОВÉТЬ *сов.* кадып калар (кадып кал-); **кожа ороговела** тере кадып калган

ОРОСÍТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое суактаар; сугарар; **оросительный канал** суактаар канал; **оросительные системы** суактаар системалар

ОРОСИТЬ *сов. что* **1.** (*смочить*) сугарып ийер (сугарып ий-), чыктыдып ийер (чыктыдып ий-); **дождь оросил землю** јанмыр јерди сугарып ийди; **2.** (*насытить влагой*) сугарып салар (сугарып сал-); (*обводнить*) суактап салар (суактап сал-); **оросить степные районы** чўл райондорды суактап салар

ОРОСÍТЬСЯ *сов.* ўлўштелип калар (ўлўштелип кал-); **лоб оросился потом** мандай терге ўлўштелип калган

ОРОША́ТЬ *несов. см. оросить*

ОРОША́ТЬСЯ *несов. страд.* сугарылар (сугарыл-)

ОРОШÉНИЕ *с.* сугарары, суактаары; **орошение полей** јаландарды сугарары

ОРТОПÉД *м.* ортопед

ОРТОПЕДÍЧЕСКИЙ, -ая, -ое ортопедический; **ортопедическая обувь** ортопедический бдўк

ОРТОПÉДИЯ *ж.* ортопедия (*эмчиликтин бел сўбктин, колдын-буттын јастыра бўктелгенин шиндеер, эмдеер, болдыртпас бөлўги*)

ОРУ́ДИЕ *с.* **1.** јепсел; **сельскохозяйственные орудия** јурт-ээлејепселдер; **2. перен.** арга; **язык – орудие общения** тил – куучындајар арга; **3. воен.** јуу-

ОСАЖДАТЬСЯ

јепсел, мылтык-јепсел; **современное оружие** эмдиги ойдин јуу-јепсели

ОРУДИЙНЫЙ, -ая, -ое *воен.* мылтык-јепселдин; **орудийный огонь** мылтык-јепселдин адыжы

ОРУДОВАТЬ *несов.* 1. *чем* иштенер (иштен-); **орудовать топором** малтала иштенер; 2. (*действовать*) јүрер (јур-); **в городе орудуют грабители** калада тонокчылар јүрет

ОРУЖЕЙНИК *м.* мылтык-јепсел эдер ус

ОРУЖЕЙНЫЙ, -ая, -ое мылтык-јепселдин, мылтык-јепсел эдер; **оружейный завод** мылтык-јепсел эдер завод

ОРУЖИЕ *с.; в разн. знач.* мылтык-јепсел; **огнестрельное оружие** адатан мылтык-јепсел; ♦ **сложить оружие** багар, јендиртер; **холодное оружие** сайар (чабар) јепсел

ОРФОГРАФИЧЕСКИЙ, -ая, -ое орфографиялык, орфографиянын, чын бичииринин; **орфографический словарь** орфографиянын сөзлиги (чын бичииринин сөзлиги)

ОРФОГРАФИЯ *ж.* орфография (чын бичиيري)

ОРФОЭПИЧЕСКИЙ, -ая, -ое орфоэпиялык; **орфоэпические нормы языка** тилдин орфоэпиялык ээжилери

ОРФОЭПИЯ *ж. лингв.* орфоэпия (*сөсти чын айдар ээжилер; ээжи аайынча айдары*)

ОРХИДЕЯ *ж.* орхидея (*тропик чечек*)

ОСА *ж.* сары адару, коргон

ОСАДА *ж.* чундай курчаары; **осада города** каланы чундай курчаары

ОСАДИТЬ I *сов.* 1. *что* чундай курчап салар (курчап сал-); **осадить город** городты чундай курчап салар; 2. *кого-что; разг.* курчап алар (курчап ал-); **толпа осадил здание вокзала** јуулган улус вокзалдын туразын курчап алган; 3. *кого; перен. (надоесть)* јободып салар (јободып сал-); **осадить просьбами** айбыларыла јободып салар

ОСАДИТЬ II *сов. что* 1. *төмөн түжүртип* ийер (түжүртип ий-); **осадить сваю** багананы төмөн түжүртип ийер; 2. (*выделить осадок*) тымыктырып салар (тымыктырып сал-); **осадить песок** кумақты тымыктырып салар

ОСАДИТЬ III *сов.* 1. *кого-что (оставить, заставить податься назад)* тескерледип ийер (тескерледип ий-); **ман** бажына токтодып ийер (токтодып ий-); **осадить лошадь** атты тескерледип ийер; 2. *кого; перен.* токтодып ийер; **осадить нахала** уйалбас кижини токтодып ийер

ОСАДКА *ж.* 1. түжери; отураары; **осадка стены** стененин отураары; 2. (*глубина погружения судна в воду*) сууга кирер кеми; **увеличить осадку корабля** керептин сууга кирер кемин көптөдип ийер

ОСАДКИ *только мн.; метео.* кейден түшкен чык (*јанмыр, кар*)

ОСАДНЫЙ, -ая, -ое 1. чундай курчаткан айалгадагы; **осадный быт** чундай курчаткан айалгадагы јадын-јүрүм; 2. чундай курчаар тушта тузаланар; **осадные орудия** чундай курчаар тушта тузаланар јуу-јепселдер

ОСАДОК *м.* 1. түбине түшкен неме; 2. (*неприятное чувство*) јаман неме; **телепередача оставила на сердце неприятный осадок** телеберилте јүректе јаман неме арттызып салды

ОСАДОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. түбине түжүп калган; **осадочный слой** түбине түжүп калган кат; 2. *геол.* төмөн түжүп калган; **осадочные горные породы** кырдын төмөн түжүп калган породалары; 3. төмөн түжүртер; **осадочный чан** төмөн түжүртер чан

ОСАЖДАТЬ I *несов. см. осадить I*

ОСАЖДАТЬ II *несов. см. осадить II*

ОСАЖДАТЬСЯ I *несов. (подвергаться осаде)* чундай курчуга алынар (алын-); **город осаждался долгое время** кала көп ойдин туркунына чундай курчуга алынган

ОСАЖДАТЬСЯ

ОСАЖДАТЬСЯ II *несов.* 1. (*осесть на дно*) тўжер (тўш-); 2. (*об атмосферных осадках*) тўжер; **влага осаждается в виде дождя** чык јааш болуп тўжет

ОСАЖИВАТЬ *несов. см. осадить* III

ОСВАИВАТЬ *несов. см. освобить*

ОСВАИВАТЬСЯ *несов. см. освобиться*

ОСВЕДОМИТЕЛЬ *м.* тил јетиреечи,

угузаачы

ОСВЕДОМИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое таныштырар; **осведомительный доклад** таныштырар доклад

ОСВЕДОМИТЬ *сов. кого о ком-чём* угузып салар (угузып сал-), тил јетирип салар (јетирип сал-); **осведомить всех о событиях** болгон керектер керегинде ончозына угузып салар

ОСВЕДОМИТЬСЯ *сов.* сурап ийер (сурап ий-); **осведомиться о прибытии поезда** поездтин келери керегинде сурап ийер

ОСВЕДОМЛЕНИЕ *с.* угузары, тил јетирери

ОСВЕДОМЛЁННОСТЬ *ж.* билери; **хорошая осведомленность в вопросе** суракты јакшы билери

ОСВЕДОМЛЁННЫЙ, -ая, -ое билер; **осведомленный человек** билер кижии

ОСВЕДОМЛЯТЬ *несов. см. осведомить*

ОСВЕДОМЛЯТЬСЯ *несов. осведомиться*

ОСВЕЖАТЬ *несов. см. освежить*

ОСВЕЖАТЬСЯ *несов. см. освежиться*

ОСВЕЖАЮЩИЙ, -ая, -ое серўўн; **освежающий ветерок** серўўн эзин

ОСВЕЖЕВАТЬ *сов. что* сойып салар (сойып сал-); **освеживал зайца** койонды сойып салган

ОСВЕЖИТЬ *сов. 1. что (сделать чистым)* ару эдип ийер (эдип ий-), арутап ийер (арутап ий-); (*сделать прохладным*) серўўн эдип ийер; **дождь освежил воздух** јанмыр кейди серўўн эдип ийди; **освежить воздух в комнате** кыпта кейди ару

эдип ийер; 2. *кого (восстановить силы)* кўчин орныктырып ийер (орныктырып ий-); **сон освежил меня** уйку кўчимди орныктырып ийди; 3. *что (обновить)* јангыртып ийер (јангыртып ий-), јангыртып салар (јангыртып сал-); **освежить цвет стен** стелелердин ѳнин јангыртып салар

ОСВЕЖИТЬСЯ *сов. 1. (стать свежим)* серўўн боло берер (боло бер-), ару боло берер, арулана берер (арулана бер-); **воздух освежился** кей арулана берди; 2. *кўчи орныга берер (орныга бер-); 3. јарт боло берер (боло бер-); голова освежилась* бажы јарт боло берди

ОСВЕТИТЕЛЬ *м.; театр.* јарыдаачы

ОСВЕТИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јарыдар; **осветительный прибор** јарыдар прибор

ОСВЕТИТЬ *сов. 1. кого-что* јарыдып ийер (јарыдып ий-); **луна осветила окресные горы** ай айландыра кырларды јарыдып ийди; 2. *что; перен. (объяснить, изложить)* јартап берер (јартап бер-); **осветить ситуацию** айалганы јартап берер

ОСВЕТИТЬСЯ *сов.* јарык боло берер (боло бер-); **все кругом осветилось** бастыразы айландыра јарык боло берген; 2. *перен.* јарык боло берер; **лицо осветилось улыбкой** јўзи кўлўмјинен јарык боло берди

ОСВЕЩАТЬ *несов. см. осветить*

ОСВЕЩАТЬСЯ *несов. см. осветиться*

ОСВЕЩЕНИЕ *с. 1. (действие)* јарыдары; 2. (*свет*) от, јарык; **освещение комнаты** кыптын јарыгы; 3. *перен. (объяснение, толкование)* јартамал; **дать правильное освещение** чын јартамал берер

ОСВЕЩЁННОСТЬ *ж.; физ.* јарыгы; **освещённость зданий** туралардын јарыгы

ОСВИДЕТЕЛЬСТВОВАНИЕ *с.* ширтеп кўрўри; **освидетельствование больного** оору кижини ширтеп кўрўри

ОСВИДЕТЕЛЬСТВОВАТЬ *сов. кого-что* ширтеп кўрўр (ширтеп кўр-); **осви-**

ОСЕМЕНЕНИЕ

детельствовать преступника каршучылды ширтеп көрөр

ОСВИСТАТЬ сов. кого-что сыгырып ийер (сыгырып ий-), сыгырар (сыгыр-) (*жаратпаганын көргүзүп*); **освистать арбитра** арбитрагы сыгырып ийер

ОСВІСТЫВАТЬ несов. см. освистать

ОСВОБОДИТЕЛЬ м. жайымдаачы; **приветствовать освободителей** жайымдаачыларды уткыыр

ОСВОБОДИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жайымдаар; **освободительная война** жайымдаар жуу-чак

ОСВОБОДИТЬ сов. 1. *кого-что (сделать свободным)* жайымдап салар (жайымдап сал-); **освободить пленных** олжолоткондорды жайымдап салар; 2. (*убрать*) алып салар (алып сал-); (*вытащить*) чыгарып алар (чыгарып ал-); **освободить палец от повязки** танышкакты сабардан алып салар; **освободить ногу из капкана** бутты чакпынан чыгарып алар; 3. *кого (избавить)* жайымдап салар; (*отпустить*) божодып ийер (божодып ий-); **освободить от налога** калан төлөөринен жайымдап салар; **освободить от дежурства** дежурстводон божодып ийер; 4. *кого (уволить)* жайладып ийер (жайладып ий-), чыгарып ийер (чыгарып ий-); **освободить с работы** иштен жайладып ийер; 5. *что (сделать пустым; сделать свободным)* божодып ийер (божодып ий-), божодып берер (божодып бер-); **освободить банку** банканы божодып ийер; **освободить место** жер божодып берер

ОСВОБОДИТЬСЯ сов. 1. (*стать свободным, независимым*) жайымдалар (жайымдал-); **освободиться из плена** олжодон жайымдалар; 2. (*избавиться от чего-л.*) айрылар (айрыл-); **освободиться от тесной обуви** тапчы өдүктөн айрылар; 3. (*стать свободным, незанятым*) бош боло берер (боло бер-); **такси освободилось** такси бош боло берди; **освобоюсь в три часа** үч часа бош боло берерим

ОСВОБОЖДАТЬСЯ несов. см. освободиться

ОСВОБОЖДЕНИЕ с. жайымдаары; **мой дед участвовал в освобождении Польши** менин таадам Польшаны жайымдаарында турушкан

ОСВОЁНИЕ с. үренип алары; (*использование*) тузаланары; **освоение целинных и залежных земель** жум ла күзле жерлерди тузаланары

ОСВОИТЬ сов. что 1. (*овладеть чем-л.*) үренип алар (үренип ал-); **освоить новую профессию** жаны профессияга үренип алар; 2. (*усвоить*) ондоп алар (ондоп ал-), билип алар (билип ал-); **освоить грамматику русского языка** орус тилдин грамматиказын ондоп алар; 3. тузаланар (тузалан-); **освоить новые земли** жаны жерлерди тузаланар

ОСВОИТЬСЯ сов. үрениже берер (үрениже бер-), темиге берер (темиге бер-); **освоиться на новом месте** жаны жерде үрениже берер

ОСВЯТИТЬ сов. что; церк. агару эдип салар (эдип сал-); **освятить воду** сууны агару эдип салар

ОСВЯЩАТЬ несов. см. освятить

ОСВЯЩЕНИЕ с. агару эдери

ОСЕВОЙ, -ая, -ое осьтын; **осевая линия** осьтын чийүзи

ОСЕДАТЬ несов. см. осесть

ОСЕДЛАТЬ сов. кого ээртеп салар (эртеп сал-); **оседлать коня** атты ээртеп салар

ОСЕДЛО перен. бир (жангыс) жерде; **жить оседло** жангыс жерде журтаар

ОСЕДЛЫВАТЬ несов. см. оседлать

ОСЕДЛЫЙ, -ая, -ое ары-бери көчпөй турган, бир (жангыс) жерде журтап турган; **оседлое население** бир жерде журтап турган улус

ОСЕКАТЬСЯ несов. см. осесться

ОСЁЛ м. эштек

ОСЕМЕНЕНИЕ с. үрендеери; **осеменение овец** койлорды үрендеери

ОСЕМЕНИТЬ

ОСЕМЕНИТЬ *сов. кого-что* үрендеп салар (үрендеп сал-); **осеменить корову** уйды үрендеп салар

ОСЕМЕНИТЬ *несов. см. осеменить*

ОСЕНИТЬ *сов. кого-что (внезапно появиться – о мысли, догадке)* табылып келер (табылып кел-), келер (кел-); **новая мысль осенила меня** менин бажымда жангы шүүлте табылып келди

ОСЕННИЙ, -ая, -ое күски; **осенний день** күски күн

ОСЕНЬ *ж. күс*

ОСЕНЬЮ *нареч. күскиде*; **он поедет осенью на учебу** ол күскиде үредүге барар

ОСЕНЯТЬ *несов. см. осеменить*

ОСЕСТЬ *сов. 1. (о постройке и т.п.)* отура берер (отура бер-); **фундамент осел** фундамент отура берген; **2. (покрыть словом)** тўжер (тўш-), тўже берер (тўже бер-); **скоро осядет роса** удабай чалын тўже берер; **3. (поселиться, перейти на оседлую жизнь)** токынап јуртай берер (јуртай бер-); **они осели в деревне** олор јуртта токынап јуртай берди

ОСЕТЬНСКИЙ, -ая, -ое осетин; **осетинский язык** осетин тил

ОСЕТЬНЫ *мн. осетиндер, осетин калык (албаты) // ед. осетин м. осетин эр киж, осетин укту эр киж; осетинка ж. осетин үй киж, осетин укту үй киж*

ОСЕТР *м. осётр (балык)*

ОСЕТРИНА *ж. осётр балыктын эди*

ОСЕТРОВЫЙ, -ая, -ое **1.** осётр балыктын; **осетровая икра** осётр балыктын үркенеzi; **2. в знач. суц. осетровые мн.; зоол.** осётр балыктар

ОСЕЧКА *ж. 1. (ружья)* атпазы, айтпай салары; **ружьё дало осечку** мылтык атпай салды; **2. (промах)** јастыра адары

ОСЕЧЬСЯ *сов. (внезапно умолкнуть)* токтой берер (токтой бер-); **смех осёкся** каткы токтой берди

ОСИЛИВАТЬ *несов. см. осилить*

ОСИЛИТЬ *сов. 1. кого* чыдаар (чыда-), чыдап болор (чыдап бол-); јенип ийер (јенип ий-); **его просто так не осилить**

ого тегин чыдап болбос; **тревога осилила её** санааркаш оны јенип ийди; **2. что; разг. (справиться)** эдип салар (эдип сал-); **(закончить)** божодып салар (божот-); **осилить контрольную** контрольныйды эдип салар; **осилить всю книгу** бичикти ба-стыра кычырып божодып салар

ОСИНА *ж. аспак*

ОСИННИК *м. аспактарлу јер*

ОСИНОВЫЙ, -ая, -ое аспактын; **осиновый лист** аспактын јалбырагы

ОСИНЫЙ, -ая, -ое сары адарунын;

♦ **осиное гнездо** оштүлердин уйазы

ОСИПЛЬИЙ, -ая, -ое сыгырып турган; **осиплый голос** сыгырып турган үн

ОСИПНУТЬ *сов. сыгырып турар (сыгырып тур-); голос осип* үн сыгырып турат

ОСИРОТЁЛЫЙ, -ая, -ое **1.** өскүс артып калган; **осиротелый ребёнок** өскүс артып калган бала; **2.** өскүзиреп калган; **осиротелый пёс** өскүзиреп калган ийт; **3.** ээн артып калган; **осиротелый дом** ээн артып калган тура

ОСИРОТЁТЬ *сов. 1.* өскүс артып калар (артып кал-); **он рано осиротел** ол эрте өскүс артып калган; **2.** өскүзиреп калар (өскүзиреп кал-); **без него она осиротела** ол јогынан ол өскүзиреп калган; **3. (опустеть)** ээн артып калар; **деревня осиротела** јурт ээн артып калган

ОСКАЛ *м. ырсайган оос; оскал тигра бардын ырсайган оозы*

ОСКАЛИВАТЬ *несов. см. оскалить*

ОСКАЛИВАТЬСЯ *несов. см. оскалиться*

ОСКАЛИТЬ *сов. что* ырсайтып ийер (ырсайтып ий-); **оскалить зубы** тиштерин ырсайтып ийер

ОСКАЛИТЬСЯ *сов. ырсайа берер (ырсайа бер-)*

ОСКВЕРНЕНИЕ *с. шоктооры*

ОСКВЕРНИТЕЛЬ *м. шоктоочы; бјарзыдаачы; осквернитель могил* сөбктөр шоктоочы

ОСЛАБИТЬ

ОСКВЕРНИТЬ *сов. кого-что* 1. (*подвергнуть поруганию*) шоктоп салар (шоктоп сал-); (*нарушить чистоту*) быjarзыдып салар (быjarзыдып сал-); **осквернить могилу** сөбкти шоктоп салар; **осквернить святой источник** аржанды быjarзыдып салар; 2. (*растоптать*) тепсеп салар (тепсеп сал-); **осквернить любовь** сүүшти тепсеп салар

ОСКВЕРНИТЬСЯ *сов.* шоктолып калар (шоктолып кал-); быjarзып калар (быjarзып кал-); **земля осквернилась** jер быjarзып калган

ОСКВЕРНЯТЬ *несов. см. осквернить*

ОСКВЕРНЯТЬСЯ *несов. см. оскверниться*

ОСКОЛОК *м.* оодык

ОСКОЛОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. октын оодыгынын; **осколочный след** октын оодыгынын изи; **осколочное ранение** октын оодыгыла шыркататканы; 2. оодыктарла тийер; **осколочный снаряд** оодыктарла тийер снаряд

ОСКОМИНА *ж.* кургада тардып тургандый билдирери; **оскомина во рту** оосты кургада тардып тургандый билдирери; ♦ **набить оскомину** күүнине тын тийип калар

ОСКОПИТЬ *сов. кого* акталап салар (акталап сал-)

ОСКОПЛЯТЬ *несов. см. оскопить*

ОСКОРБИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ачынчылу, jаман; (*язвительный*) коронду; (*высмеивающий*) шоодылганду; **оскорбительные слова** ачынчылу сөстөр; **оскорбительный смех** шоодылганду каткы

ОСКОРБИТЬ *сов. кого-что* ачындырып салар (ачындырып сал-), тарындырып салар (тарындырып сал-); **оскорбить человека** кижини ачындырып салар

ОСКОРБИТЬСЯ *сов.* ачынып калар (ачынып кал-), ачына берер (ачына бер-), тарынып калар (тарынып кал-), тарына берер (тарына бер-); **сильно оскорбился** тын ачынып калар

ОСКОРБЛЕНИЕ *с.* 1. ачындырары, тарындырары; jамандаары, jаман айдары; **оскорбление личности** кижини jаман айдары; 2. (*поведение*) jаман кылык; (*слова*) jаман (ачымчылу, ачынчылу, коронду) сөстөр; **нанести оскорбление** jаман кылык эдип салар; **выслушивать оскорбления** ачымчылу сөстөрүн угар

ОСКОРБЛЯТЬ *несов. см. оскорбить*
ОСКОРБЛЯТЬСЯ *несов. см. оскорбиться*

ОСКУДЕВАТЬ *несов. см. оскудеть*

ОСКУДЕНИЕ *с.* 1. (*уменьшение*) астаганы; **оскудение запасов нефти** нефтьтин бар кеми астаганы; 2. jокту болуп калганы, jоксыраганы, кунураганы; **оскудение села** jурттын jоксыраганы

ОСКУДЕТЬ *сов.* 1. (*уменьшиться*) астап калар (астап кал-); 2. (*обеднеть*) jокту болуп калар (болуп кал-), кунурап калар (кунурап кал-); **земля оскудела** jер кунурап калган

ОСЛАБЕВАТЬ *несов. см. ослабеть*

ОСЛАБЕТЬ *сов.* 1. (*лишиться силы*) чак jок болуп калар (болуп кал-), чагы чыгып калар (чыгып кал-), чинези чыгып калар; **ослабеть от болезни** оорунан чагы чыгып калар; 2. (*стать менее восприимчивым*) коомойтып калар (коомойтып кал-), уйдап калар (уйдап кал-); **зрение ослабело** көс коомойтып калган; 3. (*уменьшиться по силе*) тымып калар (тымып кал-), тымый берер (тымый бер-), араайлап калар (араайлап кал-), араайлай берер (араайлай бер-); **метель ослабела** шуурган тымый берди; 4. бош боло берер (боло бер-); **пояс ослабел** кур бош боло берген

ОСЛАБИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*лишить прежней силы*) чак jок эдип салар (эдип сал-); **болезнь ослабила организм** оору эди-сөбгин чак jок эдип салды; 2. *что* (*уменьшить силу*) астадып ийер (астадып ий-); **ослабить нажим** ныкышты астадып ийер; 3. *что* (*сделать менее натянутым*) божодып ийер (божодып ий-), боштодып ийер (боштодып ий-), бош эдип ийер (эдип

ОСЛАБЛЕНИЕ

ий-); **ослабить узел** буулаган јерди божодып ийер; **ослабить мышцы** балтырларды бош эдип ийер

ОСЛАБЛЕНИЕ с. 1. астадары; **ослабление контроля** контрольды астадары; 2. коомойтыгыры, уйдаары; **ослабление памяти** сагыш коомойтыгыры

ОСЛАБЛЯТЬ несов. см. **ослабить**

ОСЛАБНУТЬ сов. см. **ослабеть**

ОСЛАВИТЬ сов. *кого-что; разг.* јамандап салар (јамандап сал-), јаман адын чыгарып салар (чыгарып сал-); **ославить на весь город** бастыра калага јамандап салар

ОСЛАВЛЯТЬ несов. см. **ославить**

ОСЛЕПИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*очень яркий*) сүрекей јаркынду, көс кылбыгып турган; **ослепительный свет** көс кылбыгып турган јарык; 2. *перен. (производящий сильное впечатление)* кайкамчылу; **ослепительная красота** кайкамчылу јаражы

ОСЛЕПИТЬ сов. *кого-что* 1. (*лишить зрения*) көс јок артгызып салар (артгызып сал-); (*лишить на время способности видеть*) көрүп болбос этире јарыдып ийер (эдип ий-); **ослепить фарами** фарала көрүп болбос этире јарыдып ийер; 2. *перен. (поразить)* алан кайкадып салар (кайкадып сал-); **ослепить красотой** јаражыла алан кайкадып салар

ОСЛЕПЛЕНИЕ с. 1. (*лишение зрения*) көс јок артгылары; (*на время*) көрүп болбос этире јарыдары; **ослепление фонариком** фонарикле көрүп болбос этире јарыдары; 2. *перен.* неменин чын аайын көрбөй (ондобой) турары; **оставаться в ослеплении** неменин чын аайын ондобой турар

ОСЛЕПЛЯТЬ несов. см. **ослепить**

ОСЛЕПНУТЬ сов. көс јок артып калар (артып кал-), көс јок болуп калар (болуп кал-), көрбөс болуп калар, көрбөй барар (көрбөй бар-); **она боится ослепнуть** ол көс јок артып каларынан коркып јат

ОСЛИЗЛЫЙ, -ая, -ое ўсти илјирек; **ослизлые грибы** ўсти илјирек мешкелер

ОСЛИЗНУТЬ сов. ўсти илјирек болуп калар (болуп кал-)

ОСЛИННЫЙ, -ая, -ое 1. эштектин; **ослиный хвост** эштектин куйругы; 2. (*как у осла*) эштек ошкош; **ослиное упрямство** кедери эштек ошкош

ОСЛИЦА ж. тижы эштек

ОСЛОЖНЕНИЕ с. 1. курчыганы, катуланганы; **осложнение международной обстановки** телекейлик айалганын катуланганы; 2. (*обстоятельство*) курч (уур) айалга; **причины осложнений** уур айалгалардын шылтагы; 3. *мед.* јангы оору табылганы; **осложнение после гриппа** грипптин кийининде јангы оору табылганы

ОСЛОЖНИТЬ сов. *что* күч (уур) эдип салар (эдип сал-); **осложнить дело** керекти уур эдип салар

ОСЛОЖНИТЬСЯ сов. 1. кату (күч, уур) боло берер (боло бер-); **ситуация осложнилась** айалга күч боло берди; 2. (*о болезни*) ўзеери кожула берер (кожула бер-); **грипп осложнился воспалением лёгких** гриппке ўзеери өкпөнинг оорузы кожула берди

ОСЛОЖНЯТЬ несов. см. **осложнить**

ОСЛОЖНЯТЬСЯ несов. **осложниться**

ОСЛУШАНИЕ с. уккур эмес болоры, сөс укпазы

ОСЛУШАТЬСЯ сов. *кого* укпас (укпа-), укпай салар (укпай сал-); **ослужаться приказа** јакарганын укпас

ОСЛЫШАТЬСЯ сов. јастыра угуп алар (угуп ал-); **Я не ослышался?** Мен јастыра угуп албадым ба?

ОСМАЛИВАТЬ несов. см. **осмолить**

ОСМАТРИВАТЬ несов. см. **осмотреть**

ОСМАТРИВАТЬСЯ несов. **осмотреться**

ОСМЕИВАТЬ несов. см. **осмеять**

ОСМЕЛЁТЬ сов. коркыбай барар (коркыбай бар-), јалтанбай барар (јалтанбай бар-); **любопытный зверёк осмелел** соныркап турган тынду коркыбай барды

ОСМЕЛИВАТЬСЯ *несов. см. осмелиться*

ОСМЕЛИТЬСЯ *сов. с неопр. накл. тидинер (тидин-); не осмелился сказать айдарга тидинип болбоды*

ОСМЕЯТЬ *сов. кого-что* электеп каткырар (каткыр-), электеп салар (электеп сал-); **осмеять хвастуна** мактанчакка электеп каткырар

ОСМОЛИТЬ *сов. что* чаганала сүртүп салар (сүртүп сал-); **осмолить поверхность** үстин чаганала сүртүп салар

ОСМОЛКА *ж.* чаганала сүртери; **осмолка палубы** палубаны чаганала сүртери

ОСМОТР *м.* ширтеп көрөри; **осмотр автомобиля** көлүкти ширтеп көрөри

ОСМОТРЕТЬ *сов. кого-что* **1.** (*внимательно посмотреть*) ширтеп көрүп салар (көрүп сал-), ширтеп көрүп ийер (көрүп ий-); **осмотреть комнату** кыпты ширтеп көрүп ийер; **2.** (*ознакомиться*) көрүп салар, көрүп ийер; **осмотреть музей** музейди көрүп салар; **3.** (*обследовать с какой-л. целью*) шиндеп көрүп салар, шиндеп көрүп ийер; **осмотреть больного** оору кижини шиндеп көрүп салар

ОСМОТРЕТЬСЯ *сов. 1.* (*оглядеться*) аыктанып ийер (аыктанып ий-), аыктанар (аыктан-); **осмотрелся кругом** айландыра аыктанып ийди; **2.** (*перен. освоиться*) үрениже берер (үрениже бер-), темиге берер (темиге бер-); **осмотреться на новом месте** жаны жерге үрениже берер

ОСМОТРИТЕЛЬНО *нареч.* аярынып; **вести себя крайне осмотрительно** бойын коркышту аярынып тудунар

ОСМОТРИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* аярынкай; **проявлять осмотрительность** аярынкай болор

ОСМОТРИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое аярынкай; **осмотрительный человек** аярынкай киж

ОСМОТРИЩИК *м.* ширтеп көрөр ишчи; **осмотрщик вагонов** вагондорды ширтеп көрөр ишчи

ОСМЫСЛЕНИЕ *с.* ондооры, ондоп алары; учурын билип алары; **осмысление прочитанного** кычырган немени ондоп алары; **осмысление фактов** болгон керектердин учурын билип алары

ОСМЫСЛЕННЫЙ, -ая, -ое ондоп турганын көргүзип турган; **осмысленный взгляд** ондоп турганын көргүзип турган көрүш; **осмысленный ответ** ондоп турганын көргүзип турган каруу

ОСМЫСЛИВАТЬ *несов. см. осмыслить*

ОСМЫСЛИТЬ *сов. что* ондоп алар (ондоп ал-); (*уяснить смысл*) учурын билип алар (тап-); **по-новому осмыслить исторические явления** түүкилик керектерди жаныдан ондоп алар; **осмыслить свою жизнь** бойынын жүрүминин учурын билип алар

ОСМЫСЛЯТЬ *несов. см. осмыслить*

ОСНАСТИТЬ *сов. что* жеткилдеп салар (жеткилдеп сал-); **оснастить кабинет техническими средствами** кабинетти технический эдимдерле жеткилдеп салар

ОСНАСТКА *ж. 1.* жеткилдеери; **2.** (*снасти*) жепселдер; **оснастка станка** станоктын жепселдери

ОСНАЩАТЬ *несов. см. оснастить*

ОСНАЩЕНИЕ *с. 1.* (*действие*) жеткилдеери; **для оснащения кабинета** кабинетти жеткилдеерине; **2.** (*оборудование*) жепселдер; **новое оснащение цеха** цехтин жаны жепселдери

ОСНАЩЕННОСТЬ *ж.* жеткилделгени; **оснащенность кабинета истории** түүкинин кабинетинин жеткилделгени

ОСНОВА *ж. 1.* төзөгө; **основа здания** туранын төзөгөзи; **2.** (*то, на чём строится*) төзөгө, төзөлгө; **основа теории** теориянын төзөлгөзи; **3.** *только мн. основы (начала, устои)* төзөгө, төзөлгө; **основы семьи** биленин төзөгөзи; **4.** *только мн. основы (главные положения)* төзөгө, төзөлгө; **основы физики** физиканын төзөлгөзи; **5.** (*часть слова*) төзөгө; **основа слова** сөстин төзөгөзи

ОСНОВАНИЕ

ОСНОВА́НИЕ *с.* 1. (*действие*) төзөөри; **основание нового факультета** жаңы факультет төзөөри 2. (*нижняя опорная часть*) төзөгө; (*юрты*) улаа; **основание моста** кўрдин төзөгөзи; 3. (*то, на чём строится*) төзөгө, төзөлгө; **основание классификации** классификациянын төзөлгөзи; 4. (*право*) жаң; **есть основание быть чемпионом** чемпион болор жаң бар; 5. (*повод, причина*) шылтак; **нет основания сердиться** ачынарга шылтак жок; ♦ **на законном основании** јасак аайынча; **на общих основаниях** бастыразыла тен

ОСНОВА́ТЕЛЬ *м.* төзөөчи; **основатель института** институттын төзөөчизи

ОСНОВА́ТЕЛЬНО *нареч.* 1. быжу, жазап; **сделано основательно** быжу эдилип калган; 2. терен, жазап; **основательно изучить** терен шиндеп салар

ОСНОВА́ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*обоснованность*) төзөлгөлү болгоны; **основательность подозрений** сереништердин төзөлгөлү болгоны; 2. (*положительность*) төп болгоны; **основательность характера** кылык-жаңы төп болгоны; 3. (*прочность*) быжу болгоны, бек болгоны; **основательность здания** туранын быжу болгоны; 4. (*глубина*) терени, терен болгоны, быжузы, быжу болгоны; **основательность исследования** шинжүнин терени; 5. *разг.* (*значительность объема*) јааны, жаан болгоны; **основательность рукописи** колбичимелдин јааны

ОСНОВА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*веский*) төзөлгөлү, јолду; **основательный довод** төзөлгөлү шүүлте; 2. *разг.* (*серьезный, положительный*) төп; **основательный человек** төп киж; 3. (*крепкий, прочный*) бек, быжу; **основательный мост** бек кўр; 4. терен, быжу; **основательные знания** терен билгирлер; 5. *разг.* (*значительный*) жаан; (*сильный*) тын; **основательный груз** жаан кош

ОСНОВА́ТЬ *сов.* что 1. (*учредить*) төзөп салар (төзөп сал-); **основать музей**

музей төзөп салар; 2. (*построить на основе чего-л.*) тайандырып салар (тайандырып сал-), төзөп салар (төзөп сал-); **основать своё предположение на фактах** бойынын бодогон шүүлтезин болгон керектерге тайандырып салар

ОСНОВА́ТЬСЯ *сов.* 1. (*образоваться*) төзөлөр (төзөл-); **село основалось в прошлом веке** јурт өткөн чакта төзөлгөн; 2. (*расположиться*) токтоп калар (токтоп кал-); **основаться на новом месте** жаңы јерде токтоп калар

ОСНОВНÓЙ, -ая, -ое төс; **основная мысль** төс шүүлте; ♦ **в основном** көп ја-рымызында

ОСНОВОПОЛÁГАЮЩИЙ, -ая, -ое *книжн.* төс, төс учурлу; **основополагающие законы** төс јасактар

ОСНОВОПОЛÓЖНИК *м.* төзөөчи; **основоположник космонавтики** космо-навтиканын төзөөчизи

ОСНÓВЫВАТЬ *несов.* см. **основать**

ОСНÓВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. см. **основаться**; 2. (*иметь основанием*) тайанар (тайан-); **основываться на последних достижениях техники** техниканын калганчы једимдерине тайанар

ОСÓБА *ж.; ирон.* үй киж; **почтенная особа** кўндүлү үй киж

ОСÓБЕННО *нареч.* анчада ла; **особенно он любил песню «Золотое озеро»** анчада ла ол «Алтын Көл» деп кожонды сүүген; ♦ **не особенно хорошо** тын да јакшы эмес

ОСÓБЕННОСТЬ *ж.* аңылу темдеги, аңылузы; **особенности алтайского языка** алтай тилдин аңылу темдектери; ♦ **в особенности** анчада ла

ОСÓБЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*не похожий на других*) аңылу, башка; **у него особенный смех** онын каткызы башка; 2. (*в большей степени*) аңылу; **он слушает с особенным вниманием** ол аңылу ајарулу угуп јат

ОСОБНЯКÓМ *нареч.* алдынан башка, улустан туура; **дом стоит особняком**

ОСТАНАВЛИВАТЬ

тура алдынан башка туруп јат; **держаться особняком** улустап туура јүрөп

ОСО́БО нареч. 1. (особенно) анчада ла; **особо важный** анчада ла јаан учурлу; 2. (отдельно) алдынан башка; **рассмотреть вопрос особо** суракты алдынан башка көрөп

ОСО́БЫЙ, -ая, -ое 1. (отличный от других) аңгылу, башка; **обратить особое внимание** аңгылу ајару эдер; 2. (большой, значительный) тын кайкабай; **без особого удивления** тын кайкабай; 3. (отдельный) алдынан башка; **поместить в особую палату** алдынан башка палатага јаттыргызар; **придерживаться особого мнения** алдынан башка шүүлтелу болор

ОСО́БЬ жс. тынду

ОСОВЕ́ЛЫЙ, -ая, -ое разг. см. **осоловёлый**

ОСОВЕ́ТЬ сов.; разг. см. **осоловёт**

ОСОВРЕМЕНИВАТЬ несов. см. **осовременить**

ОСОВРЕМЕНИТЬ сов. что эмдиги ойгө келиштирип салар (келиштирип сал-), эмдиги ойгө келиштире эдип салар (эдип сал-); **осовременить пьесу** пьесаны эмдиги ойгө келиштирип салар

ОСОЗНАВА́ТЬ несов. см. **осознать**

ОСОЗНА́НИЕ с. ондооры; **осознание вины** бурузын ондооры

ОСОЗНА́ТЬ сов. что ондоп ийер (ондоп ий-); **он осознал свою вину** ол бойынын бурузын ондоп ийди

ОСО́КА жс.; бот. сас өлөң, кыйгак өлөң

ОСО́Т м.; бот. ачу от

ОСПА жс.; мед. оспо, кеен оору; **привить оспу** оспо салар

ОСПА́РИВАТЬ несов. что 1. см. **оспорить**; 2. (добиваться) аларга тартыжар (тартыш-), учун тартыжар; **оспаривать звание чемпиона** чемпионнын адын аларга тартыжар; **оспаривают звание лучших** эн артыктардын ады учун тартыжат

ОСПЕННЫЙ, -ая, -ое 1. оспонун; **оспенный рубец** оспонун сорбузы; 2. осполо; **оспенный больной** осполо оорып турган кижиге (осполо оору кижиге)

ОСПИ́НА жс. оспонун сорбузы

ОСПО́РИТЬ сов. 1. јастыра деп көргүзип салар (көргүзип сал-); **оспорить выводы комиссии** камыстын чыгарган јөбиге јастыра деп көргүзип салар; 2. алып алар (алып ал-); **оспорить первую премию** баштапкы премияны алып алар

ОСРА́МИТЬ сов. кого-что; разг. (опозорить) уйаттап салар (уйаттап сал-), уйатка түжүрип салар (түжүрип сал-); **осрамил на всю улицу** бастыра оромго уйатка түжүрип салган

ОСРАМИ́ТЬСЯ сов.; разг. уйатка түжер (уйатка түш-)

ОСТАВА́ТЬСЯ несов. см. **остаться**

ОСТА́ВИТЬ сов. 1. арттызып салар (арттызып сал-); **оставить журнал дома** журналды айылында арттызып салар; **оставить записку** записка арттызып салар; **оставить продукты на завтра** эртенге курсак арттызып салар; 2. *кого-что (уволиться, уйти; покинуть)* јүрүп калар (јүрүп кал-); (*бросить*) таштап ийер (таштап ий-), чачып ийер (чачып ий-); **оставить работу** иштеп јүрүп калар; **оставить университет** университетти чачып ийер; **оставить мужа** өбөгөнин таштап ийер; 3. *кого-что (перестать делать что-л., заниматься чем-л.)* таштап ийер, чачып ийер; **оставить музыку** күүни чачып ийер; 4. *что (прекратить)* токтодып салар (токтодып сал-); **Оставьте разговоры!** Куучындарды токтодып салар!

ОСТАВЛЯ́ТЬ несов. см. **оставить**

ОСТА́ЛЬНО́Й, -ая, -ое 1. арткан; **взять остальные книги** арткан бичиктерди алып алар; 2. в знач. суц. мн. **остальные** арткандары; **Где остальные?** Арткандары кайда?; 3. в знач. суц. **остальное** с. артканы; **остальное возьмишь потом** артканын онон аларын

ОСТАНА́ВЛИВАТЬ см. **остановить**

ОСТАНАВЛИВАТЬСЯ

ОСТАНАВЛИВАТЬСЯ *несов. см. остановиться*

ОСТА́НКИ *только мн.* 1. сөөк-тайак (*өлгөн кижининг*); **останки погибших** божогон улустын сөөк-тайагы; 2. арткан-калганы; **останки самолёта** самолёттын арткан-калганы

ОСТАНОВИ́ТЬ *сов.* 1. *кого-что (прекратить движение)* токтодып ийер (токтодып ий-); **остановить машину** көлүкти токтодып ийер; 2. *что (остановить, прервать течение, ход, развитие и т.п.)* токтодып ийер; **остановить игру** ойынды токтодып ийер; 3. *кого-что (сдержать; запретить)* токтодып ийер; **остановить шалуна** баштак баланы токтодып ийер; 4. *что, на ком-чём (задерживать, сосредотачивать)* токтодып ийер; **остановить свой взгляд на книгах** көзин бичиктерге токтодып ийер

ОСТАНОВИ́ТЬСЯ *сов.* 1. (*перестать двигаться*) токтой берер (токтой бер-), токтой түжер (түш-), токтоп калар (токтоп кал-), тура берер (тура бер-), туруп калар (туруп кал-), тура түжер (тура түш-); **автобус остановился** автобус токтой берди; **часы остановились** час туруп калды; 2. (*прекратиться, прерваться*) токтой берер, токтоп калар, тура берер, туруп калар; **работа остановилась** иш токтоп калды; 3. (*прекратить, прервать*) токтоор (токто-); токтодынар (токтодын-); **На чём мы остановились?** Бис неде токтогоныс? **читал всю ночь, не мог остановиться** бастыра тун кычырган, токтодынып болбогон; 4. (*задержать внимание*) токтоор; **он подробно остановился на этом вопросе** ол бу суракка жазап токтоды; 5. (*временно остановиться*) токтоор; **остановиться у родственников** төрөгөндөринде токтоор

ОСТАНО́ВКА *ж.* 1. (*действие*) токтооры, турары; **остановка поезда** поездтин токтооры; 2. (*пункт*) токтоду, токтоор жер, турар жер; **автобусная остановка** автобустын токтодузы

ОСТАНО́ВОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*служащий для остановки*) токтодор; **остановочный механизм** токтодор механизм; 2. (*предназначенный для остановки*) токтоор; **остановочный пункт** токтоор жер

ОСТА́ТОК *м.* 1. (*неиспользованная, неизрасходованная часть*) артканы; **остаток денег** акчанын артканы; 2. *мн.* **остатки** (*то, что уцелело*) арткан-калганы; **остатки старого быта** эски жадын-жүрүмнин арткан-калганы; 3. *только мн.* **остатки** (*отходы*) таштантылар; **нефтяные остатки** нефть тапканынан арткан таштантылар; 4. арткан-калганы; **остатки красоты** жаражынын арткан-калганы; 5. *только ед.* **остаток** (*оставшаяся часть*) арткан-калганы; **остаток пути** жолдын арткан-калганы

ОСТА́ТОЧНЫЙ, -ая, -ое артып калган, арткан-калган; **остаточные суммы** артып калган акчалар; **остаточный товар** арткан-калган товар

ОСТА́ТЬСЯ *сов.* 1. артып калар (артып кал-); **он остался дома** ол айылында артып калган; 2. (*сохраниться*) артып калар; **осталось десять карандашей** он карандаш артып калган; 3. (*не меняться*) артып калар, артар (арт-); **остаться при своём мнении** бойынын шүүлтезинде артар; 4. *безл. кому, с неопр. накл.* артар, келижер (келиш-); **ему остаётся только согласиться** ого жүк ле жөпсинерге келижет

ОСТЕКЛИ́ТЬ *сов. что* шилдеп салар (шилдеп сал-), шили кондырар (кондыр-); **остеклить окна** көзнөктөрдү шилдеп салар

ОСТЕКЛЯ́ТЬ *несов. см. остеклить*

ОСТЕПЕНИ́ТЬ *сов. кого* төп эдип салар (эдип сал-); (*сделать благоразумным*) сагыш алындырар (алындыр-); **женитьба его остепенила** кижы алганы оны төп эдип салды

ОСТЕПЕНИ́ТЬСЯ *сов.* төп болуп калар (болуп кал-), сагыш алынар (алын-); **в двадцать лет он остепенился** жирме жаштуда ол сагыш алынды

ОСТРОГЛАЗЫЙ

ОСТЕПЕНЯТЬ *несов. см. остепенить*

ОСТЕПЕНЯТЬСЯ *несов. см. остепениться*

ОСТЕРВЕНЕЛЫЙ, -ая, -ое атыгланган

ОСТЕРВЕНЕНИЕ *с. атыгланары*

ОСТЕРВЕНЕТЬ *сов. атыглана берер (атыглана бер-)*

ОСТЕРВЕНИТЬСЯ *сов.; разг. см. остервенеть*

ОСТЕРЕГАТЬ *несов. см. остеречь*

ОСТЕРЕГАТЬСЯ *несов. кого-чего*
1. (*быть осторожным*) аярынып турар (аярынып тур-); **ты остерегайся его** сен онон аярынып тур; **2.** (*защищаться*) коруланар (корулан-), чеберленер (чеберлен-); **остерегаться простуды** соокко өдөринен чеберленер

ОСТЕРЕЧЬ *сов. кого-что* аярынып турзын деп айдып салар (айдып сал-); **остеречь от дурных людей** жаман улустаң аярынып турзын деп айдып салар

ОСТЕРЕЧЬСЯ *сов. см. остерегаться*

ОСТИСТЫЙ, -ая, -ое **1.** кылгалу; **остистый колос** кылгалу мажак; **2.** кылганду; **остистый пух** кылганду ноокы

ОСТОВ *м. тӱзӱгӱ; остов дома* туранын тӱзӱгӱзи

ОСТОЛБЕНЕЛЫЙ, -ая, -ое *разг. кыймык жок, алаатып калган (кайкагынан, коркыгынан ла о.ӱ.); стоял как остолбенелый* кыймык жок турган; **остолбенелый вид** алаатып калган бӱдӱш

ОСТОЛБЕНЕТЬ *сов.; разг. кыймык жок туруп калар (туруп кал-), алаатып калар (алаатып кал-)* (*кайкагынан, коркыгынан ла о.ӱ.*); **остолбенеть от увиденного** кӱргӱнинен кыймык жок туруп калар

ОСТОРОЖНИЧАТЬ *несов.; разг. аярынар (аярын-); капитан из-за тумана сильно осторожничал* капитан туман учун тын аярынып турган

ОСТОРОЖНО *нареч. 1. (осмотрительно)* аяыктанып, аярынып; **действовать осторожно** аяыктанып эдер; **2. (бе-**

режно) чебер, арайынан; **вынимать осторожно** чебер чыгарар

ОСТОРОЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** аярынкай; **осторожный человек** аярынкай кижиге; **2. (бережливый)** чебер; **осторожное обращение с механизмами** механизмдерди чебер тудунары

ОСТОЧЕРТЕТЬ *сов. кому; разг. кӱӱнге чек тийип калар (тийип кал-); работа осточертела* иш кӱӱнге чек тийип калган

ОСТРИГАТЬ *несов. см. остричь*

ОСТРИГАТЬСЯ *несов. см. остричься*

ОСТРИЁ *с. 1.* курч учы; **остриё иголки** ийненин курч учы; **2.** эн учурлузы; **остриё критики** критиканын эн учурлузы

ОСТРИТЬ I *несов. что* курчыдар (курчыт-); (*карандаш*) учаар (уча-); **остричь меч** кылышты курчыдар; **остричь карандаш** карандашты учаар

ОСТРИТЬ II (*говорить остро*) курч сӱс айдар (айт-); **любит остричь** курч сӱс айдарга сӱӱйт

ОСТРИЧЬ *сов. кого-что* кайчылап салар (кайчылап сал-); **остричь волосы** чачты кайчылап салар

ОСТРИЧЬСЯ *сов. кайчыланып алар (кайчыланып ал-); остричься наголо* тазада кайчыланып алган

ОСТРОВ *м. ортолык*

ОСТРОВИТЯНИН *м. и ОСТРОВИТЯНКА ж.* ортолыктын кижизи (ортолыкта жадьп турган кижиге)

ОСТРОВНОЙ, -ая, -ое ортолыктын; (*находящийся на острове*) ортолыктагы, ортолыкта турган; **Индонезия – островное государство** Индонезия – ортолыкта турган ороон

ОСТРОВОК *м.; уменьш. от остров;* **красивый островок** жараш кичинек ортолык

ОСТРОГА *ж.* балык сайып тудар жепсел

ОСТРОГАТЬ *сов. см. обстрогать*

ОСТРОГЛАЗЫЙ, -ая, -ое *разг. 1. (зоркий)* курч кӱстӱ, кӱзи курч; **2. (с бойкими**

ОСТРОГУБЦЫ

глазами) көстөри тирү (омок); **остроглазый старичок** көстөри омок карганак

ОСТРОГУ́БЦЫ *только мн.; спец.* кыскаш

ОСТРОЗУ́БЫЙ, -ая, -ое курч тиштү; **острозубая борона** курч тиштү тырмууш

ОСТРОКОНЕ́ЧНЫЙ, -ая, -ое сүүри башту; **остроконечные ели** сүүри башту чибилер

ОСТРОЛИ́ЦЫЙ, -ая, -ое суйман жүстү; **остролицый парень** суйман жүстү уул

ОСТРОНО́СЫЙ, -ая, -ое сүүри тумчукту, тумчугу сүүри; **остроносый самолёт** тумчугу сүүри самолёт

ОСТРОСЛÓВ *м.* курч тилдү; **оратор-острослов** курч тилдү оратор

ОСТРОСЛÓВИЕ *с.* чечени, тилинин курчы, чечеркеги

ОСТРОСЛÓВИТЬ *несов. см. острить*

II

ОСТРО́ТА *ж. (мн. остро́ты)* курч сөс

ОСТРОТА́ *ж.* 1. курчы; **острота ножа** бычактын курчы; 2. *перен.* курчы; **острота ума** сагыштын курчы; **острота зрения** көстин курчы; 3. (*пряность*) ачузы; **острота запаха** жыдынын ачузы; 4. *перен. (крайняя напряжённость)* курчы; **острота обстановки** айалганын курчы

ОСТРОУГО́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое курч толыкту; **остроугольный треугольник** курч толыкту үчтолык

ОСТРОУ́МИЕ *с.* курч сагыш; **не отличался остроумием** курч сагышту болбогон

ОСТРОУ́МНИЧАТЬ *несов.; разг., неодобр.* билеркеер (билерке-)

ОСТРОУ́МНО *нареч.* курч; **остроумно шутить** курч кокырлаар

ОСТРОУ́МНЫЙ, -ая, -ое 1. курч сагышту, сагыжы курч; **остроумный человек** курч сагышту киж; 2. сүмелү; **остроумная загадка** сүмелү табышкак

ОСТРОУ́ХИЙ, -ая, -ое сүүри кулакту; **остроухий кот** сүүри кулактү эркек киске

ОСТРЫ́Й, -ая, -ое 1. курч; **острый нож** курч бычак; 2. (*суживающийся к концу*)

сүүри; **острый нос** сүүри тумчук; 3. *перен. (проницательный, восприимчивый)* курч; **острое зрение** курч көс; **острый слух** курч кулак; 4. (*остроумный*) курч; **острое слово** курч сөс; 5. (*сильно действующий на органы чувств*) өткүн; **острый запах бензина** бензиннин өткүн жыды; 6. (*с большим количеством соли, специй*) ачу; **острый соус** ачу соус; 7. (*очень сильный по своему проявлению*) тын; **острое желание** тын күүн (күүнземел); 8. (*бурно развивающийся*) ооруузы тын; **острый аппендицит** ооруузы тын аппендицит; 9. (*очень сильно ощущаемый; резко выраженный*) тын; курч; **острая нехватка** времени ой тын жетпей турганы; **острый вопрос** курч сурак; 10. (*напряжённый*) курч; **острая борьба** курч тартыжу; ♦ **острый угол** курч толык

ОСТРЯ́К *м.; разг.* курч тилдү киж

ОСТУДИ́ТЬ *сов. что* 1. соодып салар (соодып сал-); соодып ийер (соодып ий-); **остудить чай** чайды соодып салар; 2. кирелендирип салар (кирелендирип сал-), кирелендирип ийер (кирелендирип ий-); **остудить спорщика** сөс блаажып турган кижини кирелендирип салар

ОСТУЖА́ТЬ *несов. см. остудить*

ОСТУПА́ТЬСЯ *несов. см. оступиться*

ОСТУПИ́ТЬСЯ *сов.* 1. жастыра базып ийер (базып ий-); **оступился на лестнице** текпиште жастыра базып ийген; 2. *перен.* жастыра керек эдип салар (эдип сал-), тайкылар (тайкыл-); **он однажды оступился в своей жизни** ол бир катап жүрүминде тайкылган

ОСТЫВА́ТЬ *несов. см. остыть*

ОСТЫ́НУТЬ *сов.* 1. (*стать холодным*) сооп калар (сооп кал-); **печка не должна быстро остынуть** печке түрген сооп калбас учурлу; 2. (*прийти в нормальное состояние – о ком-л. разогревшемся, разгорячённом*) соодынып алар (соодынып ал-); **остынуть после пробежки** жүгүриштин кийнинде соодынып алар; 3. (*просто-*

ОСЫПАТЬ

диться) соокко өдүп калар (өдүп кал-); **остынуть в дождливый день** жаашту күнде соокко өдүп калар; **4.** (*стать более спокойным*) токынап калар (токынап кал-); **сердце остыло** жүрек токынап калган; **5.** (*стать равнодушным, безразличным, охладеть*) күүни өчүп калар (өчүп кал-); **остынуть к танцам** бијеге күүни өчүп калар; **6.** (*ослабеть, исчезнуть – о чувствах, переживаниях*) өдүп калар (өдүп кал-); **гнев остыл** ачынганы өдүп калды

ОСТЫТЬ *сов.* **1.** (*стать холодным*) сооп калар (сооп кал-); **чай остыл** чай сооп калды; **2.** *перен.* күүни өчүп калар (өчүп кал-); **он остыл к театру** онын театрга күүни өчүп калган; **3.** *перен.* (*успокоиться*) өдө берер (өдө бер-); **гнев его остыл** онын чугулы өдө берди

ОСТЬ *ж.* **1.** *бот.* кылга; **ость пшеницы** буудайдын кылгазы; **2.** *собир.* (*в шерсти животного*) кылган

ОСУДИТЬ *сов.* **1.** *что (выразить неодобрение)* жаратпай салар (жаратпай сал-); **все осудили его поступок** онын кылыгын ончозы жаратпай салды; **2.** *перен.* *кого-что на что (приговорить)* жаргылап салар (жаргылап сал-); **осудить преступника** каршучылды жаргылап салар

ОСУЖДАТЬ *несов. см. осудить*

ОСУЖДЕНИЕ *с.* **1.** (*неодобрение*) жаратпазы; **осуждение поступка** эткен кылыкты жаратпазы; **2.** (*признание виновности*) жаргылаары; **осуждение обвиняемого** буруладып турганды жаргылаары; **3.** жамандаары; **осуждение людей** улусты жамандаары

ОСУЖДЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич.* жаргылаткан; **2.** *в знач. суц.* **осуждённый м. и осуждённая ж.** жаргылаткан киж

ОСУНУТЬСЯ *сов.* чырайы чыгып калар (чыгып кал-), чырайы онып калар (онып кал-); **осунуться после болезни** оорунун кийинде чырайы чыгып калар

ОСУШАТЬ *несов. см. осушить*

ОСУШЕНИЕ *с.* кургадары; **осушение болота** састы кургадары

ОСУШИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *жер* кургадар; **осушительные работы** *жер* кургадар иштер

ОСУШИТЬ *сов. что* **1.** кургадып салар (кургадып сал-); **осушить озеро** көлди кургадып салар; **2.** *разг.* (*вытить содержимое*) божодо ичип ийер (ичип ий-), как-тай ичип ийер; **осушить бокал** бокалды божодо ичип ийер

ОСУШКА *ж.* кургадары

ОСУЩЕСТВЬМОСТЬ *ж.* болор аргазы, эдилер аргазы; **осуществимость проекта** проектин болор аргазы

ОСУЩЕСТВЬМЫЙ, -ая, -ое **1.** бүдер аргалу; **осуществимое желание** бүдер аргалу күүнземел; **2.** эдер аргалу; **осуществимое дело** эдип салгадый керек

ОСУЩЕСТВИТЬ *сов. что* **1.** (*воплотить в действительность*) бүдүрип салар (бүдүрип сал-); **осуществить свои планы** бойынын пландарын бүдүрип салар; **2.** (*выполнить*) эдип салар (эдип сал-); **осуществить реорганизацию** реорганизация эдип салар

ОСУЩЕСТВИТЬСЯ *сов.* бүдүп калар (бүдүп кал-); **мечта осуществилась** амаду бүдүп калган

ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ *с.* **1.** эдери, эдип турары; бүдүрери, бүдүрип турары; **осуществление предпринимательской деятельности** аргачы ишти эдери; **2.** (*заключенность действия*) бүткени, бүдүп калганы; **осуществление планов** пландардын бүткени

ОСУЩЕСТВЛЯТЬ *несов. см. осуществлять*

ОСУЩЕСТВЛЯТЬСЯ *несов. см. осуществиться*

ОСЧАСТЛИВИТЬ *сов. кого* ырысту эдип салар (эдип сал-); **осчастливить де-вущку** кысты ырысту эдип салар

ОСЧАСТЛИВЛИВАТЬ *несов. см. осчастливить*

ОСЫПАТЬ *несов. см. осыпать*

ОСЫПАТЬ *сов. кого-что* **1.** (*бросить*) үстине чачар (чач-); (*насыпать*) сееп са-

ОСЫПАТЬСЯ

лар (сееп сал-); **осыпать танцующих конфетти** бијелеп тургандардын ўстине конфетти чачар; **осыпать торт сахарной пудрой** торты сахардын пудразыла сееп салар; **3. перен.** (в изобилии наделить чем-н.) көп...берер (бер-); **осыпать подарками** көп сый берер; **4. (о растениях)** тұжұрип салар (тұжұрип сал-); **деревья осыпали листву** ағаштар бұрин тұжұрип салган; **5. (развалить что-л. сыпучее)** жемирип салар (жемирип сал-); **осыпать кучу песка** кумактын чоғунтызын жемирип салар; ♦ **осыпать упрёками** анаар ла бурулаар

ОСЫПА́ТЬСЯ *несов. см. осы́паться*

ОСЫПАТЬСЯ *сов.* **1.** тұжұп калар (тұжұп кал-); (о зёрнах) какталып калар; **листья осыпались** жалбырактар тұжұп калды; **2. (обвалиться)** жемирилип калар (жемирилип кал-); жайрадылып калар (жайрадылып кал-); **край ямы осыпался** оронын кыры жемирилип калган

ОСЬ *ж.* **1. (стержень)** ось; (колеса) тектирме; **ось болта** болттын ози; **ось телеги** абранын тектирмези; **2. спец. (воображаемая прямая)** ось; **ось самолёта** самолёттын ози; **3. (то, вокруг чего развёртываются какие-л. события, действия)** төс жер; **ось событий** керектердин төс жери

ОСЬМИНО́Г *м.* осьминог (талайдын тындузы)

ОСЯЗА́ЕМЫЙ, -ая, -ое **1. (ощущаемый)** сезилип турган; **осязаемый мир** сезилип турган телекей; **2. перен. (заметный)** билдирлү; **осязаемые успехи** билдирлү једимдер

ОСЯЗА́НИЕ *с.* сезери

ОСЯЗА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1. (служащий для осязания)** сезер; **осязательный орган** сезер орган; **2. см. осязаемый**

ОСЯЗА́ТЬ *несов. что сезер (сес-); осязать надвигающиеся перемены* келип јаткан кубулгаларды сезер

ОТ *предлог* **1. передаётся афф. исх.п.** -нан; **от дома** турадан; **от радости** сўўнгенинен; **в трех шагах от меня** менен ўч алтамда; **2. при указании на состояние, яв-**

ление, лицо и т.п., против которого, для предотвращения которого используется, употребляется или служит что-л. передается афф. притяж. п. -нын; **лекарство от головной боли** баштын оорузынын эми; **3. при указании на то, частью какого другого предмета является данный, к какому другому предмету он относится, передается афф. притяж. п.** -нын; **ручка от шкафа** шкафтын тутказы; **4. при указании на время, датирующее что-л., передается афф. притяж. п.** -нын; **письмо от четвертого июля** јаан изе айдын төртинчи кенинин самаразы

ОТ... (ото..., оть...) *приставка* **1. 1) при указании на перемещение в сторону, назад передается наречиями** туура «в сторону»; кайра «назад»; **отбежать** туура јүгүрер; **отступить** кайра барар; **2) при указании на законченность действия передается афф. деепричастия** на -ып и **вспомогательным глаголами** ий-, сал- (образуется аналитическая конструкция): -ып ийер, -ып салар; **отвязать** чечип салар; **откусить** тиштеп ийер; **отвинтить** ушта толгоп салар; **2. бүткен; отглагольный** глаголдон бүткен

ОТА́ВА *ж.* јажан

ОТА́ПЛИВАТЬ *несов. что* одырар (одыр-); **отапливать дом** тураны одырар

ОТА́ПЛИВАТЬСЯ *несов.* одырылар (одырыл-); **отапливаться углем** таш көмүрле одырылар

ОТА́РА *ж.* ўўр кой, койдын ўўри

ОТБА́ВИТЬ *сов. что, чего* айрып салар (айрып сал-), айрып ийер (айрып ий-); **отбавить из мешка ведро картошки** таардан көнөк картошканы айрып салар

ОТБАВЛЯ́ТЬ *несов. см. отба́вить*

ОТБЕГА́ТЬ *несов. см. отбежа́ть*

ОТБЕЖА́ТЬ *сов. от кого-чего* туура јүгүре берер (јүгүре бер-); **отбежать от угла** толыктан туура јүгүре берер

ОТБЕ́ЛИВАНИЕ *с.* агартары; **отбеливание холста** кеденди агартары

ОТБЕ́ЛИВАТЬ *несов. см. отбелить*

ОТБЕЛИВАЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич.* агартып турган; 2. *прил.* агартып турган; **отбеливающий крем** агартып турган крем

ОТБЕЛИТЬ *сов.* что агартып салар (агартып сал-); **отбелить холст** кеденди агартып салар

ОТБЕЛИТЬСЯ *сов.* агарып калар (агарып кал-)

ОТБЕЛКА *ж.* агартары; **отбелка тка-ни** бёсти агартары

ОТБЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *спец.* агарта-тан; **отбельное производство** агартатан производство

ОТБИВАТЬ *несов. см. отбить*; ♦ **отби-вать шаг** алтамын чокумдап базар

ОТБИВАТЬСЯ *несов. см. отбиться*

ОТБИВНО́Й, -ая, -ое 1. согор, соготон; **отбивной молот** соготон маска; 2. токпок-тогон эттен эткен; **отбивная котлета** токпоктогон эттен эткен котлет; 3. *в знач. сущ.* **отбивная** *ж.* токпоктогон эт

ОТБИРА́ТЬ *несов. см. отобрать*

ОТБИ́ТЬ *сов.* 1. что (ударом отко-лоть) сындырып салар (сындырып сал-), оодып салар (оодып сал-); (об эмалиро-ванной поверхности) калайын чарчадып салар (чарчадып сал-); **отбить ручку у чашки** аяктын тутказын сындырып са-лар; 2. что (отразить встречным ударом) кайра согуп ийер (согуп ий-); **отбить мяч** мячты кайра согуп ийер; 3. кого-что (за-ставить отступить, отразить) кайра согуп ийер; **отбить атаку** табаруны кайра согуп ийер; 4. кого что (отнять с боем) жуулап алар (жуулап ал-), блаап алар (бла-ап ал-); **отбить город** каланы жуулап алар; 5. кого-что; *разг.* (отделить от общей массы) айрып салар (айрып сал-); **отбить жеребёнка от табуна** кулунды уурден айрып салар; 6. кого; *разг.* блаап алар; **от-бить жениха** баратан уулын блаап алар; 7. что; *разг.* (запах, привкус) жоголтып са-лар (жоголтып сал-), жок эдип салар (эдип сал-); **отбить запах** жытты жоголтып салар; 8. что; *разг.* (охоту, желание) күүнин жан-

дырып салар (жандырып сал-); жалкыдып салар (жалкыдып сал-); **отбить желание** күүнин жандырып салар; 9. что (обозна-чить ударами, звоном) согуп салар (согуп сал-), согуп ийер (согуп ий-); **отбить в ко-локол десять ударов** шанга он катап со-гуп салар; 10. что (повредить) согуп алар (согуп ал-); **отбить руку** колды согуп алар; 11. что (выпрямить, сделать острым) таптап салар (таптап сал-); **отбить косу** чалгыны таптап салар; 12. *без доп.* согуп ийер; **часы отбили** час согуп ийди

ОТБИ́ТЬСЯ *сов.* 1. (отломиться) сы-нып калар (сынып кал-); (об эмалирован-ной поверхности) калайы чарчап калар (чарчап кал-); у чайника отбился носик чөйгөннин чоргозы сынып калды; 2. (от-разить нападение, защититься) кайра таштап ийер (таштап ий-); **отбиться от врага** оштүни кайра таштап ийер; 3. (от-стать) астыгып калар (астыгып кал-); **ко-рова отбилась от стада** уй уурден асты-гып калды; ♦ **отбиться от рук** сөс укпай барар

ОТБЛАГОДАРИ́ТЬ *сов. кого* 1. быйа-нын айдып салар (айдып сал-); **отблагада-рить за помощь** болуш учун быйанын ай-дып салар; 2. (деньгами) акча берип салар (берип сал-); (подарком) сый берип салар; **отблагодарить официанта** официантка акча берип салар

ОТБЛЕСК *м.* жаркын; **отблеск пламе-ни** жалбыштын жаркыны

ОТБО́Й *м.* 1. кайра согоры; (выпрям-ление) таптаары; **отбой мяча** мячты кайра согоры; **отбой косы** чалгыны таптаары; 2. (сигнал) отбой; **бить отбой** отбой согор; ♦ **отбою нет** амыр жок

ОТБО́ЙКА *ж.*; *горн.* кодороры; **отбой-ка** угля таш көмүрди кодороры

ОТБО́ЙНЫЙ, -ая, -ое кодоротон, кодо-рор; **отбойный молоток** кодоротон маска

ОТБО́Р *м.* 1. (действие) талдаары, тал-дап алары; **отбор персонала** персоналды талдаары; 2. *биол.* талдалары; **принципы отбора в биологии** биологияда талда-

ОТБОРНЫЙ

ларынын принциптери; **3.** алары; **отбор воды** суу алары; **♦ естественный отбор** ар-бүткеннин айалгаларына үренишкен тындулар ла өзүмдер артып турганы

ОТБОРНЫЙ, -ая, -ое талдама; **отборные яблоки** талдама аламалар

ОТБОРОЧНЫЙ, -ая, -ое талдаар; **отборочная комиссия** талдаар кўрее

ОТБРАСЫВАНИЕ с. **1.** таштаары, таштап ийери; **отбрасывание хвоста** куйругын таштап ийери; **2.** кайра таштаары (таштап ийери); **отбрасывание противника** өштүни кайра таштаары; **3.** берери; **отбрасывание теней** көлөткө берери

ОТБРАСЫВАТЬ несов. см. **отбросить**

ОТБРОСИТЬ сов. **1.** кого-что (в сторону) туура таштап ийер (таштап ий-), туура чачып ийер (чачып ий-); **отбросить ненужную вещь** кереги жок немени туура таштап ийер; **2.** кого-что; воен. кайра таштап ийер; **отбросить противника за реку** өштүни суунын ол жанына кайра таштап ийер; **3.** что; перен. (отвергнуть) туура таштап ийер; **отбросить сомнения** аланзуларды туура таштап ийер; **4.** что (тень) берип ийер (берип ий-); **дерево отбросило длинную тень** агаш узун көлөткө берип ийген

ОТБРОСЫ чаще мн. (ед. **отброс** м.) таштанты

ОТБЫВАНИЕ с. (повинности, наказания и т.п.) болоры; **отбывание наказания в сизо** кезедү алып сизодо болоры

ОТБЫВАТЬ несов. см. **отбítь**

ОТБЫТИЕ с. атанары, барары; **отбытие поезда** поездин атанары

ОТБЫТЬ сов. **1.** (уехать) жүре берер (жүре бер-), атана берер (атана бер-); **отбыть в командировку** командировкага жүре берер; **2.** что (исполнить повинность, обязанность) алып салар (алып сал-); **отбыть наказание** кезедүни алып салар

ОТВАГА ж. жалтанбазы, коркыбазы

ОТВАДИТЬ сов. кого; разг. **1.** жалкыдып салар (жалкыдып сал-), чөкөндирип

салар (чөкөндирип сал-); **отвадить от курения** танкы тартарынан жалкыдып салар;

2. туураладып салар (туураладып сал-);

отвадить надоедливую гостя чаптык эдип турган айылчыны туураладып салар

ОТВАЖИВАТЬ несов. см. **отвадить**

ОТВАЖИВАТЬСЯ несов. см. **отважиться**

ОТВАЖИТЬСЯ сов. жалтанбас (жалтанба-), коркыбас (коркыба-), тидинер (тидин-); **он отважился схватить преступника** ол каршучылды тударга коркыбаган; **он не отважился с ним спорить** ол оныла сөс блаажарга тидинип болбоды

ОТВАЖНО нареч. жалтанбай, коркыбай; **отважно идти в бой** жуу-согушка жалтанбай барар

ОТВАЖНОСТЬ ж. жалтанбазы, коркыбазы, айабазы; **отважность бойцов** жуучылдардын коркыбазы

ОТВАЖНЫЙ, -ая, -ое жалтанбас, коркыбас, айабас; **отважный парень** жалтанбас уул

ОТВАЛ м. **1.** (действие) чогу төгөри; **отвал пустой породы** куру породаны чогу төгөри; **2.** күрек; **снегоуборочный отвал** кар арчыыр күрек; **3.** (куча земли, наваленная при рытье) каскан жерин чогуумы; (пласт перевёрнутой плугом земли) салда антарып салган жер, жон; **4.** чогу төккөн таштанты; **шахтный отвал** шахтанын чогу төккөн таштантызы; **♦ наестся до отвала** (отвалу) тойгончо ажанып алар

ОТВАЛИВАТЬ несов. см. **отвалить**

ОТВАЛИВАТЬСЯ несов. см. **отвалиться**

ОТВАЛИТЬ сов. **1.** что (отодвинуть в сторону) туура ийдип ийер (ийдип ий-), туура ийдип салар (ийдип сал-), туура антарып ийер (антарып ий-), туура антарып салар (антарып сал-); **отвалить плиту** плитаны туура антарып ийер; **2.** (заставить отпасть) түжүрип ийер (түжүрип ий-); **отвалить глыбу угля** таш көмүрдин жаан болчогын түжүрип ийер; **3.** (отплыть) жүре берер (жүре бер-); **отвалил от берега** жараттан жүре берген

ОТВЕРСТИЕ

ОТВАЛИТЬСЯ *сов.* тўжўп калар (тўжўп кал-), кодорылып калар (кодорылып кал-); в туалете **отвалилась плитка** туалетте плитка тўжўп калган

ОТВАЛЯТЬ *сов.* 1. базып салар (базып сал-); **отвалиять валенки** пыйма базып салар; 2. *что; разг.* тўрген ле чала эдип салар (эдип сал-); **отвалиять дело** керекти тўрген ле чала эдип салар

ОТВАР *м.* нени-нени кайнаткан суу; **рисовый отвар** рис кайнаткан суу

ОТВАРИВАТЬ *несов. см. отварить*

ОТВАРИВАТЬСЯ *несов. см. отвариться*

ОТВАРИТЬ *сов. что* 1. кайнадып салар (кайнадып сал-); **отварить грибы** мешкелерди кайнадып салар; 2. *спец.* кезип салар (кезип сал-); **отварить рельс** рельсти кезип салар

ОТВАРИТЬСЯ *сов.* кайнап калар (кайнап кал-); **грибы отварились** мешке кайнап калган

ОТВАРНО́Й, -ая, -ое кайнаткан; **отварной картофель** кайнаткан картошко

ОТВЕДАТЬ *сов. что, чего; разг.* 1. *уст.* (*пробуя, съестъ, выпить*) амзап ийер (амзап ий-); **отведать яблок** аламалардан амзап ийер; 2. (*испытать*) көрўп салар (көрўп сал-); **отведать жизнь на чужбине** өскө јерде јүрүмди көрўп салар

ОТВЕДЫВАТЬ *несов. см. отве́дать*

ОТВЕЗТИ́ *сов. кого-что* 1. (*свезти*) апарып салар (апарып сал-); **отвезти друга на вокзал** нөкөрин вокзалга апарып салар; 2. (*увезти в сторону*) апарып салар; **отвезти камни в сторону от дороги** таштарды јолдон туура апарып апарып салар

ОТВЕРГА́ТЬ *несов. см. отве́ргнуть*

ОТВЕРГНУТЬ *сов. кого-что* 1. (*не одобрить*) јаратпас (јаратпа-), јаратпай салар (јаратпай сал-); (*забраковать*) јектеп салар (јектеп сал-); **отвергнуть проект** проектти јаратпай салар; 2. (*не ответить взаимностью*) јаратпас, јектеп салар;

она отвергла его ол оны јектеп салган; 3. (*изгнать*) сүрўп салар (сүрўп сал-); **отвергнуть изменника** садынчык кижини сүрўп салар

ОТВЕРДЕВА́ТЬ *несов. см. отве́рдеть*

ОТВЕРДЕ́ЛЫЙ, -ая, -ое кату болуп калган; **отверделая опухоль** кату болуп калган тижик

ОТВЕРДЕ́НИЕ *с.* 1. кату болоры; **отвердение хрящей** кемирчектердин кату болоры; 2. кату јер; **отвердение на ладони** алакандагы кату јер

ОТВЕРДЕ́ТЬ *сов.* кату болуп калар (болуп кал-); **опухоль отвердела** тижик кату болуп калды

ОТВЕ́РЖЕННЫЙ, -ая, -ое *и в знач. суц. м.* јонго јектеткен

ОТВЕРНУ́ТЬ *сов. что* 1. (*повернуть в сторону*) бурып алар (бурып ал-), туура баштандырып алар (баштандырып ал-); **отвернуть лицо** јўсти бурып алар; 2. (*отогнуть*) кайра бүктеп салар (бүктеп сал-); **отвернуть полу шубы** тоннын өмүрин кайра бүктеп салар; 3. (*открыть*) толгоп ачып ийер (ачып ий-); **отвернуть крышку** бөкти толгоп ачып ийер; 4. (*отвинтить*) ушта эреп ийер (эреп ий-), эреп чыгарып алар (чыгарып ал-); 5. *разг.* (*вертя, отломить*) ўзе толгоп салар (толгоп сал-)

ОТВЕРНУ́ТЬСЯ *сов.* 1. (*повернуться в сторону*) туура бурылып алар (бурылып ал-), туура баштанып алар (баштанып ал-); **отвернуться, чтобы не видеть слёз** ый-сыгытты көрбөскө, туура баштанып алар; 2. (*отогнуться*) кайра бүктелип калар (бүктелип кал-); **пола шубы отвернулась** тоннын өмүри кайра бүктелип калган; 3. (*открыться*) ачыла толголо берер (толголо бер-); **кран отвернулся** чорго ачыла толголо берди; 4. (*отвинтиться*) уштыла толголо берер; **гайка отвернулась** эрешкин уштыла толголо берди

ОТВЕ́РСТИЕ *с.* ўйт, ойдык, тежик; (*дымоход в юрте*) тўндўк; **отверстие в стене** стенедеги ойдык; **отверстие иголки**

ОТВЕРТЕТЬ

ийненин үйди; **отверстие в ведре** көнөктөги тежик; **отверстие юрты** айылдын түндүги

ОТВЕРТЭТЬ *сов.; разг. см. отвернуть* 4, 5

ОТВЕРТЭТЬСЯ *сов.; разг. 1. (отвинтиться)* ушта (уштыла) толголып калар (толголып кал-); **ручка отвертелась** тутказы уштыла толголып калган; **2. перен., разг. (отделаться)** айрылар (айрыл-), кыйыжа берер (кыйыжа бер-); **отвертеться от неприятного разговора** эби жок куучыннан кыйыжа берер

ОТВЕРТКА *ж.* отвёртка

ОТВЕРТЫВАТЬ *несов. см. отвернуть*
ОТВЕРТЫВАТЬСЯ *несов. см. отвернуться*

ОТВЭС *м. 1. (вертикальный склон)* чике төмөн тужы; **отвес скалы** кайанын чике төмөн тужы; **2. спец.** бууга илилген уур неме (*санг өрө ууланганын көрөтөн*); **проверить по отвесу кладку стены** бууга илилген уур немеле стененин салынганын көрүп ийер

ОТВЕСИТЬ *сов. 1.* бескелеп берер (бескелеп бер-); **отвесить килограмм сахару** килограмм сахар бескелеп берер; **2. разг.** согуп ийер (согуп ий-); (*ладонью*) тажып ийер (тажып ий-); **отвесить подзатыльник** житкезине согуп ийер; **отвесить пощечину** алаканла тажып ийер

ОТВЭСНЫЙ, -ая, -ое кайыр, чике төмөн; **отвесная скала** кайыр кайа

ОТВЕСТИ *сов. 1. кого (доставить)* апарып салар (апарып сал-), јетирип салар (јетирип сал-); **отвести детей домой** балдарды айылына апарып салар; **2. кого (увести на некоторое расстояние)** туура апарып салар, туура апарар (апар-); **отвести коня от телеги** атты абрадан туура апарып салар; **отвести собеседника в сторону** куучындажып турган кижини туура апарар; **3. что (отстранить, отодвинуть; изменить расположение)** туура эдип ийер (эдип ий-), туура эдер (эт-); **отвести штору** көзнөктинг бөзүн туура эдип ийер; **отвести руку** колын туура эдер; **4. что (заставить**

переместиться в нужном направлении) туура апарып салар, туура апарар; **отвлечь воду** сууны туура апарар; **5. кого-что (отвлечь, отдалить; предохранить)** туураладып салар (туураладып сал-); **отвлечь от спорта** спорттон туураладып салар; **отвлечь беду** јеткерди туураладып салар; **6. что; перен. (отклонить)** јаратпай салар (јаратпай сал-); **отвести чью-либо кандидатуру** кемнин-кемнин кандидатуразын јаратпай салар; **7. что (отдать в пользование)** бөлип берер (бөлип бер-), берер (бер-); **отвести участок под огород** маалага јер бөлип берер; ♦ **отвести душу** санаазын јарыдып алар; **отвести глаза** мекелеп салар
ОТВЭТ *м.; в разн. знач.* каруу; **прямой ответ** чике кару; **получить ответ на письмо** самарага каруу алар; **найти ответ** каруузын табып алар; **призвать к ответу** каруузына тургузар

ОТВЕТВИТЬ *сов. что* айры эдип салар (эдип сал-); **ответвить дорогу** јолдо айры эдип салар

ОТВЕТВИТЬСЯ *сов.* айрыланып калар (айрыланып кал-); **от магистрали ответвилась вправо дорога** магистральдан он јанына јол айрыланып калган

ОТВЕТВЛЕНИЕ *с. 1. (отросток)* корбо, айры; **тополь даёт много ответвлений** терек көп корболор берет; **2. (боковая линия)** айры; **ответвление железной дороги** темир јолдын айрызы

ОТВЕТВЛЯТЬ *несов. см. ответвить*

ОТВЕТВЛЯТЬСЯ *несов. см. ответвиться*

ОТВЭТИТЬ *сов. 1.* каруузын берип ийер (берип ий-), каруу берер (бер-), каруузын јандырап (јандыр-); **ответить на вопрос** суракка каруузын берип ийер; **2. (отозваться)** каруу берер; **ответить на сигнал** сигналга каруу берер; **3. (поплатиться)** каруузына турар (тур-); **ответить за свой поступок** кылынганы учун каруузына турар

ОТВЭТНЫЙ, -ая, -ое **1.** каруузын јандырган; **ответное письмо** каруузын јан-

дырган самара; **2.** удура; **ответный удар** удура согулта

ОТВÉТСТВЕННОСТЬ *ж.* **1.** (*обязанность отвечать за что-л.*) каруузы; каруулузы, каруулу болоры; **возложить на него ответственность** каруузын ого салар; **привлечь к ответственности** каруузына тургузар; **ответственность туроператора перед туристом** туроператордын туристтин алдына каруулузы; **2.** (*важность, значительность*) каруулузы, каруулу болгоны; **ответственность работы** иштин каруулузы

ОТВÉТСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** каруулу; **ответственный работник** каруулу ишчи; **ответственный секретарь журнала** журналдын каруулу качызы; **2.** (*важный, серьёзный*) жаан учурлу, каруулу; **ответственный момент** жаан учурлу ой; **ответственное поручение** каруулу жакару

ОТВÉТЧИК *м.* и **ОТВÉТЧИЦА** *ж.* **1.** *юр.* каруузына турар киж; **2.** *разг. (несущий ответственность)* каруулу киж; каруузына турар киж

ОТВЕЧАТЬ *несов.* **1.** *см.* **отвётить**; **2.** (*быть ответственным*) каруузына (тур-); **отвечать за качество** чындыый учун каруузына турар; **3.** (*соответствовать*) келижер (келиш-); **статья отвечает всем требованиям** статья бастыра некелтелерге келижет

ОТВÉШИВАТЬ *несов.* *см.* **отвэсить**

ОТВÍЛИВАТЬ *несов.* *от чего; разг.* кыйар (кый-); **отвливать от работы** иштен кыйар

ОТВИЛЬНУТЬ *сов.* *см.* **отвливать**

ОТВИНТÍТЬ *сов.* *что* ушта толгоп салар (толгоп сал-); **отвинтить шурупы** **отвёрткой** шуруптарды отвёркала ушта толгоп салар

ОТВИНТÍТЬСЯ *сов.* ушта толголып калар (толголып кал-); **гайка отвинтилась** гайка ушта толголып калган

ОТВÍНЧИВАТЬ *несов.* *см.* **отвинтítть**

ОТВÍНЧИВАТЬСЯ *несов.* *см.* **отвинтítть**

ОТВИСАТЬ *несов.* *см.* **отвísнуть**

ОТВИСÉТЬСЯ *сов.; разг.* тўзелип калар (тўзелип кал-); **повесил брюки на вешалку, чтобы к утру отвиселись** штанды илмекке эртен турага жетире тўзелип калзын деп илип салган

ОТВÍСЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* чойилип калган; **отвислые губы** чойилип калган эриндер

ОТВÍСНУТЬ *сов.* чойилип калар (чойилип кал-); **губы отвисли** эрди чойилип калган; **карманы отвисли** кармандар чойилип калар

ОТВЛЕКАТЬ *несов.* *см.* **отвлéчь**

ОТВЛЕКАТЬСЯ *несов.* *см.* **отвлéчься**

ОТВЛЕЧЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*относящийся к абстракции*) учуры чокым эмес; **отвлечённое понятие** учуры чокым эмес ондомол; **2.** (*не связанный с действительностью*) чокымы ас, туура; **отвлечённые разговоры** туура куучындар

ОТВЛÉЧЬ *сов.* *кого-что* **1.** (*заставить направиться куда-л.*) ууландырып салар (ууландырып сал-), ууландырып ийер (ууландырып ий-), ууландырап (ууландыр-); **отвлечь бегуна в другую сторону** жүгүрип жаткан кижини оскó жанына ууландырып салар; **2.** (*заставить оторваться от чего-л.*) туура апарар (туура апар-); **отвлечь от тяжёлых воспоминаний** уур эске алыныштардан туура апарар; **3.** (*помещать, оторвать от чего-л.*) чаптык эдип ийер (эдип ий-); **отвлечь игрока** ойноочыга чаптык эдип ийер

ОТВЛÉЧЬСЯ *сов.* *от чего* **1.** (*прекратиться*) токтодып ийер (токтодып ий-); **отвлечься от чтения** кычырышты токтодып ийер; **2.** (*переключиться на другую тему и т.д.*) туура жүре берер (жүре бер-); **отвлечься от темы беседы** куучыннын темазынан туура жүре берер

ОТВÓД *м.* **1.** (*изменение направления*) туура апарары; (*предоставление*) бóлип берери; **отвод реки** сууны туура апарары; **отвод земель** жерлерди бóлип берери; **2.** (*заявление о снятии кандидатуры*)

ОТВОДИТЬ

јаратпай салары; **дать отвод кому-либо** кандый бир кижини јаратпай салары; **3.** (*ветвь, ответвление*) айры; **4.** (*саней*) жаак; **5.** *обычно мн.* **отводы** (*цветная полоса*) кыйу; **отводы по краям блюдец** блюдецелердеги эбире кыйулар; ♦ **для отвода глаз** ајаруны туура эдерге

ОТВОДИТЬ *несов. см. отвести*

ОТВОДНО́Й и **ОТВО́ДНЫЙ**, -ая, -ое туура апарар (апаратан); **отводной канал** туура апаратан канал

ОТВО́ДОК *м.; сад.* *өзүмнин бүрчүктү тазылы эмезе төзи (өзүмнен јангы өзүм өскүрерге алынып јат)*

ОТВОЕВА́ТЬ *сов. 1. кого-что (отобрать в сражении)* јуулап алар (јуулап ал-); кайра блаап алар (блаап ал-); **отвоевать земли** јерлерди јуулап алар; **2. перен.** (*получить*) алып алар (алып ал-); (*отнять*) блаап алар; **отвоевать победу** јенүни блаап алар; **3. разг.** (*кончить воевать*) јуулажып токтоп калар (токтоп кал-); **скоро отвоеюм** удабай јуулажып токтоп каларыс; **4. разг.** (*провоевать*) јуулажып салар (јуулажып сал-); **отвоевать два года** эки јыл јуулажып салар

ОТВОЕВА́ТЬСЯ *сов.; разг.* јуулажып салар (јуулажып сал-); **старый солдат отвоевался** қарган солдат јуулажып салган

ОТВОЁВЫВАТЬ *несов. см. овоевать*

ОТВОЗИ́ТЬ *несов. см. отвезти*

ОТВОРА́ЧИВАТЬ *несов. см. отвернуть* 1, 2

ОТВОРА́ЧИВАТЬСЯ *несов. см. отвернуться*

ОТВОРИ́ТЬ *сов. что* ачып ийер (ачып ий-); **отворить дверь** эжикти ачып ийер

ОТВОРИ́ТЬСЯ *сов.* ачыла берер (ачыла бер-); **окно отворилось** көзнөк ачыла берди

ОТВОРО́Т *м.* 1. бурылары; **отворот в сторону** туура бурылары; **2.** (*у одежды, обуви*) бүктелме

ОТВОРЯ́ТЬ *несов. см. отворить*

ОТВОРЯ́ТЬСЯ *несов. см. отвориться*

ОТВРАТИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. јескинчилү, сүрекеј јаман; **отвратительный запах** јескинчилү јыт; **2.** сүрекеј јаман; **отвратительная погода** сүрекеј јаман күн; **отвратительный характер** сүрекеј јаман кылык-јан

ОТВРАТИ́ТЬ *сов. что; книжн.* 1. бурып ийер (бурып ий-); **отвратить лицо** јүзин бурып ийер; **2.** туураладып салар (туураладып сал-), кыйыштырып салар (кыйыштырып сал-), болдыртпас (болдыртпа-); **отвратить от несчастья** јеткерден кыйыштырып салар

ОТВРАЩА́ТЬ *несов. см. отвратить*

ОТВРАЩЕ́НИЕ *с.* 1. туураладары; **отвращение от беды** јеткерден туураладары; **2.** јескинери, јескиниш; **нескрываемое отвращение** јажырбай турган јескиниш; **испытывать отвращение** јескинип турар; **с отвращением** јескинип

ОТВЫКА́ТЬ *несов. см. отвыкнуть*

ОТВЫ́КНУТЬ *сов. 1. от чего или с инф.* (*утратить привычку*) ундып салар (ундып сал-); **отвыкнуть от курения** танкы тартарын ундып салар; **2. от кого-чего** (*утратить привязанность*) ундып салар; **отвыкнуть от дома** айлын ундып салар

ОТВЯЗА́ТЬ *сов. кого-что* 1. чечип салар (чечип сал-); **отвязать верёвку** бууны чечип салар; **2.** (*освободить от привязи*) божодып ийер (божодып ий-); **отвязать собаку** ийтти божодып ийер

ОТВЯЗА́ТЬСЯ *сов.* 1. чечилип калар (чечилип кал-); **шнурки отвязались** өдүктин буужы чечилип калган; **2.** божодынып калар (божодынып кал-); **лошадь отвязалась** ат божодынып калган; **3.** *от кого-чего; перен., разг.* (*отделаться*) айрылып калар (айрылып кал-), айрылып алар (айрылып ал-); **теперь нам нужно отвязаться от этого сплетника** эмди биске бу копчынан айрылып алар керек

ОТВЯЗЫВА́ТЬ *несов. см. отвязать*

ОТВЯЗЫВА́ТЬСЯ *несов. см. отвязаться* 1

ОТГРЕБАТЬ

ОТГАДАТЬ *сов.* что билип алар (билип ал-); табып алар (табып ал-); **отгадать план противника** оштүнинг планын билип алар; **отгадать загадку** табышкакты табып алар

ОТГÁДКА *ж.* сезип табары, тапканы

ОТГÁДЧИК *м.*; *разг.* табаачы

ОТГÁДЫВАТЬ *несов. см.* **отгадать**

ОТГИБАТЬ *несов. см.* **отогнуть**

ОТГИБАТЬСЯ *несов. см.* **отогнуться**

ОТГЛАГОЛЬНЫЙ, -ая, -ое *грам.* глаголдон бүткен; **отглагольное существительное** глаголдон бүткен адалгыш

ОТГЛАДИТЬ *сов.* что **1.** утюгла түзедип салар (түзедип сал-), гладитьтап салар (гладитьтап сал-); **отгладить брюки** штанды утюгла түзедип салар; **2.** утюгтап божодып салар (божодып сал-), гладитьтап божодып салар

ОТГЛАДИТЬСЯ *сов.* утюгла түзедилип калар (түзедилип кал-); **швы хорошо отгладились** көктөгөн жіктер утюгла јакшы түзедилип калган

ОТГЛАЖИВАТЬ *несов. см.* **отгладить**

ОТГЛАЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **отгладиться**

ОТГНИВАТЬ *несов. см.* **отгнить**

ОТГНИТЬ *сов.* чирип калар (чирип кал-); **углы дома отгнили** туранын толыктары чирип калган

ОТГОВАРИВАТЬ *несов. см.* **отговорить**

ОТГОВАРИВАТЬСЯ *несов. см.* **отговориться**

ОТГОВОРИТЬ *сов.* кого от чего и с *неопр. накл.* нени-нени этпезин деер (де-); **отговорить от поездки** јорыкка барбазын деер

ОТГОВОРИТЬСЯ *сов.* чем мойножып ийер (мойножып ий-); шылтактанып ийер (шылтактанып ий-); **отговориться от игры** ойноорынан мойножып ийер; **отговориться болезнью** оорып турганыла шылтактанып ийер

ОТГОВО́РКА *ж.* шылтак; **пустая отговорка** кей шылтак

ОТГОЛО́СОК *м.* **1.** (*эхо, отзвук*) јангыланганы, јангылгазы; **отголоски выстрелов** адыштын јангыланганы; **2. перен.** (*отклик*) каруузы; **3. перен.** (*следствие чего-л.*) арткан калганы; **отголоски урагана** јотконнын арткан калганы

ОТГÓН *м.* **1.** айдаары; (*получение*) чыгарары; **отгон скота** мал айдаары; **отгон масел из нефти** нефтьтен сүркүштер чыгарары; **2. с.-х.** (*пребывание скота на дальних пастбищах*) ыраак одордо болоры; (*дальнее пастбище*) ыраак одор; **овцы на отгоне** койлор ыраак одордо; **степные отгоны** чөлдөги ыраак одорлор; **3.** (*продукт отгонки*) чыгарган неме (*изидип эмезе кайнадып*)

ОТГÓНКА *ж.*; *спец. см.* **отогнать** **4**

ОТГÓННЫЙ, -ая, -ое *с.-х.* ыраак одорлордогы; ыраакта кабыратан; **отгонное животноводство** ыраак одорлордогы малөскүриш; **отгонное пастбище** ыраакта кабыратан одор

ОТГОНЯТЬ *несов. см.* **отогнать**

ОТГОРА́ЖИВАТЬ *несов. см.* **отгородить**

ОТГОРА́ЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **отгородиться**

ОТГОРА́ТЬ *несов. см.* **отгореть**

ОТГОРЕ́ТЬ *сов.* **1.** (*перестать гореть*) өчүп калар (өчүп кал-); **пожар отгорел** өрт өчүп калган; **2.** (*перегорев, отвалиться*) күйүп калар (күйөп кал-); **сучок отгорел** будак күйүп калган

ОТГОРОДИ́ТЬ *сов.* кого-что чем **1.** бөлип салар (бөлип сал-); **отгородить забором** чеденле бөлип салар; **2.** колбузын үзүп салар (үзүп сал-), колбузын үзер (үс-); **отгораживает себя от внешнего мира** бойынын тыш телекейле колбузын үзет

ОТГОРОДИ́ТЬСЯ *сов.* **1.** бөлинип алар (бөлинип ал-), бөлинип калар (бөлинип кал-); **отгородиться забором** чеденле бөлинип алар; **2. перен.** ырап калар (ырап кал-); **он совсем отгородился от друзей** ол најыларынан чек ырап калды

ОТГРЕБА́ТЬ *несов. см.* **отгрести́**

ОТГРЕМЕТЬ

ОТГРЕМЕТЬ сов. 1. (*перестать греметь*) кўркўреп токтоп калар (токтоп кал-); **отгремел гром** кўкўрт кўркўреп токтоп калган; 2. *перен.* кўркўреп токтоп калар; **отгремели бои** жуу-согуштар кўркўреп токтоп калган

ОТГРЕСТІЙ сов. что 1. (*лопатой*) кўреп салар (кўреп сал-); (*граблями*) тырмап салар (тырмап сал-); **отгрести снег** карды кўреп салар; **отгрести солому граблями** саламды тырмуушла тырмап салар; 2. (*вёслами*) эжип барар (бар-); **отгрести от берега** жараттан эжип барар

ОТГРОХАТЬ сов. 1. *разг.* кўркўреп токтоп калар (токтоп кал-); **пушки отгрохали** пушкалар кўркўреп токтоп калган; 2. *что; прост.* эдип салар (эдип сал-), тудуп салар (тудуп сал); (*провести*) өткўрип салар (өткўрип сал-) (*нени-нени сўреен жаан, баалу, көп*); **отгрохал дом** сўреен жаан тура тудуп салган; **отгрохать свадьбу** сўреен баалу той өткўрип салар

ОТГРУЖАТЬ несов. см. **отгрузить**

ОТГРУЗИТЬ сов. что 1. аткарып ийер (аткарып ий-); **отгрузить уголь** таш көмүрди аткарып ийер; 2. тўжўрип салар (тўжўрип сал-); **отгрузить часть имущества** жөбжөнин кезигин тўжўрип салар

ОТГРУЗКА ж. тўжўрери; **отгрузка груза** кошты тўжўрери

ОТГРЫЗАТЬ несов. см. **отгрызть**

ОТГРЫЗТЬ сов. что кемирп салар (кемирп сал-); **мышь отгрызла корочку от хлеба** чычкан калаштын кадарын кемирп салган

ОТГУЛ м. 1. семиртери; **летний отгул скота** малды жайгыда семиртери; 2. артык иш учун амыраар кўн (кўндер); **дать отгул** артык иш учун амыраар кўн берер

ОТГУЛИВАТЬ несов. см. **отгулять** 1

ОТГУЛЯТЬ сов.; *разг.* 1. что амырап салар (амырап сал-); **отгулять отпуск** амырап өйди амырап салар; **отгулять за дежурство** дежурство учун амырап салар; 2. *что; прост.* (*отпраздновать*) байрамдап салар (байрамдап сал-); **отгулять**

свадьбу тойды байрамдап салар; 3. (*кончить гулять*) байрамдап токтоп калар (токтоп кал-)

ОТДАВАТЬ I несов. см. **отдать**

ОТДАВАТЬ II несов.; *разг.* (*иметь запах*) жытанар (жытан-); **бочка отдаёт рыбой** бочко балыккла жытанат

ОТДАВАТЬСЯ несов. см. **отдаться**

ОТДАВИТЬ сов. что былча базып ийер (базып ий-); **отдавить ногу** бутты былча базып ийер

ОТДАВЛИВАТЬ несов. см. **отдавить**

ОТДАИВАТЬ несов. см. **отдойть**

ОТДАЛЕНИЕ с. 1. (*перенос на более поздний срок*) ырада көчўрип салары; (*прерывание связей*) ыраары; **отдаление сроков платежа** төлөр өйди ырада көчўрип салары; **отдаление от близких** жуук улузынан ыраары; 2. (*даль*) ыраак, ыраагы; **в отдалении** ыраакта

ОТДАЛЁННОСТЬ ж. ыраагы; **мы не боимся отдалённости нашего района** бистин аймактын ыраагынан бис коркыбай турубыс

ОТДАЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. (*далёкий*) ыраак, ыраактагы; **отдалённый район** ыраак аймак; 2. (*незначительный*) билдирер-билдирбес; **отдалённое сходство** билдирер-билдирбес түнейи

ОТДАЛИТЬ сов. кого-что 1. (*на какое-л. расстояние*) ырадар (ырат-); **отдалить рисунок от глаз** журукты көстөн ырадар; 2. (*по времени*) ырада көчўрип салар (көчўрип сал-); **отдалить встречу** тушташты ырада көчўрип салар; 3. (*делать менее близким*) ырадып салар (ырадып сал-); **отдалить от друзей** найыларынан ырадып салар

ОТДАЛИТЬСЯ сов. 1. ырай берер (ырай бер-); **отдалиться от берега** жараттан ырай берер; 2. *перен.* ырап калар (ырап кал-); **отдалиться от товарищей** нөкөрлөринен ырап калар

ОТДАЛЯТЬ несов. см. **отдалить**

ОТДАЛЯТЬСЯ несов. см. **отдалиться**

ОТДАРИВАТЬ несов. см. **отдарить**

ОТДЕЛЕНИЕ

ОТДАТЬ сов. 1. *кого-что (возвратить)* берип ийер (берип ий-), јандырып берер (јандырып бер-); **отдать книгу** бичикти јандырып берер; 2. *кого-что (передать)* берип ийер; **отдать письмо** самараны берип ийер; 3. *что (оставить, сдать)* берип ийер; **отдать город** каланы берип ийер; 4. *что (передать с какой-л. целью)* берип ийер, берер; (*сдать*) табыштырып салар (табыштырып сал-), табыштырар (табыштыр-); **отдать статью на рецензию** статьяны рецензияга берер; **отдать обувь на ремонт** одүкти ремонтко табыштырып салар; 5. *кого (поместить, отправить)* берип ийер, берер; **отдать учиться в школу** школго үренерге берип ийер; 6. *кого (выдать замуж)* берип ийер; **отдать замуж** кижиге берип ийер; 7. *что (продать)* берип ийер, садып ийер (садып ий-); **отдать дешево** јенил берип ийер; 8. *что (оплатить)* берип салар (берип сал-), берер, төлөп салар (төлөп сал-), төлөөр (төлө-); **отдать за картину пять тысяч рублей** јурук учун беш мун салковой берип салар; 9. *что (посвятить)* берип салар, берер; беринип салар (беринип сал-); **отдать все силы работе** бастыра күчин ишке берип салар; **весь отдался работе** бастыра бойы ишке беринип салаган; 10. тебип ийер (тебип ий-), тебер (теп-); **ружьё отдало в плечо** мылтык ийинге тебип ийди; ♦ **отдать приказ** јакару берип салар, јакарып салар; **отдать под суд** јаргыга берип салар

ОТДАТЬСЯ сов. 1. (*покориться*) беринип ийер (беринип ий-); (*сдаться*) багар (бак-); **отдаться в руки** колына беринип ийер; **отдаться врагу** оштүге багар; 2. *чему (целиком посвятить себя)* беринип салар (беринип сал-), беринер (берин-); **отдаться науке** билимге беринип салар; 3. *кому (вступить в половую связь – о женщине)* беринип ийер; 4. (*о звуке*) јангылана берер (јангылана бер-); (*о боли*) билдире берер (билдире бер-), билдирер (билдир-), сезиле берер (сезиле бер-), сезилер (сезил-); **эхо отдалось в лесу** ағаш аразын-

да јанылга јангылана берди; **боль отдалась в спине** сыс белде билдирди

ОТДАЧА жс. 1. берери; **отдача долга** төлүни берери; **отдача приказаний** јакарулар берери; 2. *воен. (короткое движение огнестрельного оружия назад)* кайра тебери; **режьё с резкой отдачей** кенетийин кайра тебип турган мылтык; 3. (*полезный результат*) тузазы; **отдача от науки** билимнин тузазы

ОТДВИЖНОЙ, -ая, -ое јылдырылып турган; **отдвижная дверь вагона** вагоннын јылдырылып турган эжиги

ОТДЕЛ м. бөлүк; **отдел кадров** кадрлар башкара бөлүк

ОТДЕЛАТЬ сов. *что* 1. јазап салар (јазап сал-); **отделать дом** тураны јазап салар; 2. (*украсить*) јарандырып салар (јарандырып сал-)

ОТДЕЛАТЬСЯ сов. 1. (*избавиться*) айрылар (айрыл-); **отделаться от дел** керектерден айрылар; 2. (*получить небольшой ущерб*) айрылып чыгар (айрылып чык-); **отделался царапиной** сыйрыкла айрылып чыккан; ♦ **дешево отделаться** јенил айрылар

ОТДЕЛЕНИЕ с. 1. (*действие*) айрыры; **отделение скорлупы** кабаазын айрыры; 2. *обычно мн. отделения (вещество, выделенное организмом)* аккан неме, агып чыккан неме; **гнойные отделения** ириндү агып чыккан неме; 3. (*обособленная часть помещения*) бөлип салган јер; **отделение для курящих** танкылап тургандарга бөлип салган јер; 4. (*обособленная часть вместилища*) бөлүк; **отделения пенала** пеналдын бөлүктери; 5. (*отдельная часть какого-н. учреждения*) бөлүк; **хирургическое отделение больницы** эмчиликтин хирургия бөлүги; 6. (*самостоятельная часть*) бөлүк; **первое отделение концерта** концерттин баштапкы бөлүги; 7. (*учебная группа*) бөлүк; **русское отделение факультета** факультеттин орус бөлүги; 8. *воен. (часть взвода)* бөлүк; **командир отделения** бөлүктин командиры

ОТДЕЛИМЫЙ

ОТДЕЛИМЫЙ, -ая, -ое айрылып турган; **отделимая часть механизма** механизмнин айрылып турган бөлүгү

ОТДЕЛИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое бөлип турган; **отделительная линия** бөлип турган чийү

ОТДЕЛИТЬ *сов.* 1. *что (разъединить)* айрып салар (айрып сал-), айрыыр (айры-); **отделить мясо от кости** этти сөөктөн айрып салар; 2. *что (отличить)* айрыыр; **отделить правду от лжи** чынды төгүннен айрыыр; 3. *что (обособить)* бөлип салар (бөлип сал-); **обособить часть комнаты ширмами** кыптын бир кезегин ширмаларла бөлип салар; 4. *(выделить)* айрып берер (айрып бер-), бөлип берер (бөлип бер-); **отделить часть имущества** жөөжөнин бир кезегин айрып берер; 5. *кого-что (обособить)* башка айрып салар; **отделить сыновей** уулдарын башка айрып салар

ОТДЕЛИТЬСЯ *сов.* 1. *(отстать, отпасть)* айрылып калар (айрылып кал-); **кора отделилась от ствола** агаштын терези төзинен айрылып калган; 2. *(выделиться, обособиться)* айрылып калар; **отделиться из крестьянской среды** крестьяндардын ортозынан айрылып калар; 3. *(отойти, удалиться)* айрылып калар; **телёнок отделился от стада** бозу үүрдөн айрылып калган; 4. *(стать самостоятельным)* башка жүре берер (жүре бер-); **отделиться от родителей** ада-энезинен башка жүре берер

ОТДЕЛКА *ж.* 1. *(действие)* жазаары; *(украшение)* жарандыраары; **отделка кухни** ажанар кыпты жазаары; 2. *(украшение)* жарандырган неме; **отделка платья** платьенин жарандырган немези

ОТДЕЛОЧНЫЙ, -ая, -ое тыштынан жазаар; *(служащий для украшения)* тыштынан жарандыраар; **отделочные работы** тыштынан жазаар иштер

ОТДЕЛЫВАТЬ *несов. см. отделать*

ОТДЕЛЫВАТЬСЯ *несов. см. отделаться*

ОТДЕЛЬНО *нареч.* башка, алдынан башка; **он живёт отдельно от родных** ол төрөгөндөринен башка жадып жат

ОТДЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. *(обособленный)* башка; **отдельная бригада** башка бригада; 2. *(единичный)* кезик; **отдельные лица не вошли в список** кезик улус списокко кирбеген

ОТДЕЛЯТЬ *несов.* 1. *см. отделять*; 2. *(служить границей)* бөлиир (бөли-), айрыыр (айры-); **поле отделяет лес от пруда** жалан агаш аразын буунты суудан айрып турат

ОТДЕЛЯТЬСЯ *несов. см. отделяться*

ОТДЁРГИВАТЬ *несов. см. отдёргнуть*

ОТДЁРНУТЬ *сов. что* кайра тартып ийер (тартып ий-); **отдёргнуть руку** колын кайра тартып ийер; **отдёргнуть занавеску** көзнөктин бөзин кайра тартып ийер

ОТДИРАТЬ *несов. см. отодра́ть*

ОТДИРАТЬСЯ *несов. см. отодра́ться*

ОТДОХНУТЬ *сов.* амырап алар (амырап ал-); *(сделать перерыв)* тыштанып алар (тыштанып ал-); **отдохнуть на море** талайда амырап алар; **отдохнуть после работы** иштин кийнинде тыштанып алар

ОТДУВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. отдуться*; 2. *(тяжело дышать)* уур тынар (тын-); **отдуваться после пробежки** жүгүрген кийнинде уур тынар; 3. *прост. (нести всю ответственность)* каруузына турар (тур-); **отдуваться за всех** бастыразы учун каруузына турар

ОТДУТЬСЯ *сов.* болчойып калар (болчойып кал-); **щеки отдулись** жаактар болчойып калган

ОТДУШИНА *ж.* 1. үйт; **отдушина в фундаменте** фундаменттеги үйт; 2. *перен.* сүүндирип турган неме; **отдушина в однообразной жизни** кубулталар жок жүрүмде сүүндирип турган неме

ОТДЫХ *м.* амыраары, амыраш; *(передышка)* тыштанары, тыштаныш; **отдых на Алтае** Алтайда амыраары; **после часа работы** отдых пятнадцать минут бир

ОТЖИТЬ

час иштин кийнинде тыштаныш он беш минут

ОТДЫХАТЬ *несов. см. отдохнуть*

ОТДЫХАЮЩИЙ, -ая, -ое 1. *прич.* амырап турган; **отдыхающие в лесу горожане** агаш аразында амырап турган каланын улузы; 2. *в знач. сущ. отдыхающий м.* и **отдыхающая ж.** амырап турган киж; **подъехал автобус с отдыхающими** амырап турган улусту автобус једип келген

ОТДЫШАТЬСЯ *сов.* тыныш алынып алар (алын-); **отдышаться после быстрой ходьбы** түрген базыштын кийнинде тыныш алынып алар

ОТЁК *м.* 1. тижик; **отёки под глазами** көстөрдин алдында тижиктер; 2. (*действие*) тижип турганы, тижиири; **отёк ног** буттардын тижип турганы

ОТЕКАТЬ *несов. см. отечь*

ОТЁЛ *м.* төрөөри; **отёл коровы** уй төрөөри

ОТЕЛИТЬСЯ *сов.* төрөп салар (төрөп сал-); **корова отелилась** уй төрөп салды

ОТЁЛЬ *м.* отель (*конор тура*); **отели в Горно-Алтайске** Горно-Алтайсктагы отельдер

ОТЕПЛИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое јылуулар, јылуулайтан; **отеплительный материал** јылуулайтан материал

ОТЕПЛИТЬ *сов. что* јылуулап салар (јылуулап сал-); **отеплить дом** тураны јылуулап салар

ОТЕПЛЯТЬ *несов. см. отеплить*

ОТЕРЕТЬ *сов. что* арчып ийер (арчып ий-); **отереть пот с лица** терди јүстен арчып ийер

ОТЕРЕТЬСЯ *сов.* арчынып алар (арчынып ал-); **отереться полотенцем** коларткышла арчынып алар

ОТЕСАТЬ *сов.* 1. (*дерево*) јондоп салар; **отесать бревно** тоормошты јондоп салар; 2. (*сделать ровным*) үстин түс эдип салар (эдип сал-); **отесать камни** таштардын үстин түс эдип салар

ОТЁСЫВАТЬ *несов. см. обтесать*

ОТЁЦ *м.* ада

ОТЁЧЕСКИЙ, -ая, -ое аданын, адазынын; **отеческое согласие** адазынын јөби

ОТЁЧЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое ада-төрөл; орооннын; **отечественная промышленность** орооннын промышленнозы; **Великая Отечественная война** Ада-Төрөл учун Улу јуу

ОТЁЧЕСТВО *с.* ада-төрөл, чыккан-өскөн јер

ОТЁЧНЫЙ, -ая, -ое тижип калган; **отёчное лицо** тижип калган јүс

ОТЁЧЬ *сов.* 1. тижип калар (тижип кал-); **нога отебла** бут тижип калды; 2. неме сеспей барар (сеспей бар-), уйуктап калар (уйуктап кал-); **рука отебла** кол неме сеспей барды; 3. кайылып калар (кайылып кал-); **свеча отебла** үспекчин кайылып калган

ОТЖАТЬ I *сов.* 1. *что (выжать)* сыгып салар (сыгып сал-); **отжать бельё** кийимди сыгып салар; 2. (*извлечь жидкость*) сыгып ийер (сыгып ий-); **отжать сок лимона** лимоннын јулугын сыгып ийер

ОТЖАТЬ II *сов. что (кончить жатву)* кезип салар (кезип сал-); **отжать пшеницу** буудайды кезип салар

ОТЖЕЧЬ *сов. что; тех.* кызыдып ийер (кызыдып ий-); **отжечь стеклянную посуду** шили аякты кызыдып ийер

ОТЖИВАТЬ *несов. см. отжить*

ОТЖИВШИЙ, -ая, -ое 1. *прич. от отжить*; 2. *прил.* јүрүмин јүрүп салган; **отжившая старуха** јүрүмин јүрүп салган карганак; 3. (*устарелый*) эски, эскирип калган; **отжившие традиции** эскирип калган јанжыгулар; 4. (*исчезнувший*) јоголып калган; **отживший мир** јоголып калган телекей

ОТЖИГ *м.; тех.* кызыдары; **отжиг металла** темирди кызыдары

ОТЖИГАТЬ *несов. см. отжечь*

ОТЖИМ *м. см. отжимать*

ОТЖИМАТЬ *несов. см. отжать I 1, 3*

ОТЖИМКА *ж. см. отжать I 1, 3*; **отжимка сока** јулук сыгары

ОТЖИТЬ *сов.* 1. (*прожить, состариться*) карып калар (карып кал-), карыыр

ОТЗВАНИВАТЬ

јагы једип калар (једип кал-); **отжить свой век** јагы једе берер; **2. (устареть)** эскирип калар (эскирип кал-); **этот обы- чай отжил** бу чүм-јан эскирип калган; **3. (исчезнуть)** јоголып калар (јоголып кал); **в сердце отжили все чувства** јүректесте бастыра сезимдер јоголып калган

ОТЗВÁНИВАТЬ *несов. см. отзвонить*

ОТЗВЕНÉТЬ *сов. 1. (прозвенеть)* шыңырап ийер (шыңырап ий-); **колоколь- чик отзвенел** күзүни шыңырап ийген; **2. (перестать звенеть)** шыңырап токтоп калар (токтоп кал-)

ОТЗВОНÍТЬ *сов. 1. что (прозвонить)* шыңырап ийер (шыңырап ий-), кыңырап ийер (кыңырап ий-); **2. (перестать звонить)** шыңырап токтоп калар (токтоп кал-)

ОТЗВУК *м. 1. (эхо)* јаңыланары, јаңу; **2. (звук, доносящийся издалека)** табыш, ыраактан угулган үн; **отзвуки пальбы** адыштын табыжы

ОТЗВУЧА́ТЬ *сов. токтоп калар (токтоп кал-); отзвучали соловьиные трели* тоорчыктардын кожонгы токтоп калды

ОТЗЫ́В I *м. 1. (отозвание)* кайра алдыртары

ОТЗЫ́В II *1. (характеристика): по отзывам он хороший работник* улустын айдыжыла ол јакшы ишчи; **2. (рецензия)** отзывает; **отзыв о книге** бичик керегинде отзывает

ОТЗЫВА́ТЬ *несов. см. отозвать*

ОТЗЫВА́ТЬСЯ *несов. см. отозваться*

ОТЗЫВНО́Й, -ая, -ое *офиц.* кайра алдыртар; **отзывные грамоты** кайра алдыртар грамоталар

ОТЗЫ́ВЧИВОСТЬ *ж.* буурзагы, буурзак болоры, киленкейи, киленкей болоры; **отзывчивость людей** улустын буурзагы

ОТЗЫ́ВЧИВЫЙ, -ая, -ое буурзак, киленкей; **отзывчивый человек** буурзак кижиге

ОТИРА́ТЬ *несов. см. отереть*

ОТИРА́ТЬСЯ *несов. см. отереться*

ОТКА́З *м. 1. (неполучение согласия)* јөп алып албаганы; (*неразрешение*) јөп бербегени; (*избегание*) мойношконгы; **получить отказ** јөп алып албас; **дать отказ** јөп берес; **отказ подсудимого от дачи показаний** јаргыладып турган кижиге шылууда айдарынан мойношконгы; **отказ от еды** курсак јибегени; **отказ от курения** танкылаарын таштаары; **2. (перебой)** токтоду; **машина действует без отказа** машина токтоду јогынан иштейт; ♦ **до отказа** јык толо

ОТКАЗА́ТЬ *сов. 1. кому в чём (не согласиться)* болбос (болбос-); (*не дать согласия*) јөп бербес (бербе-); (*не дать*) бербес; мойножып ийер (мойножып ий-); **отказать в просьбе** сурагына болбос; **отказался наотрез чек** болбогон; **отказать в деньгах** акча бербес; **отказать в совете** јөп береринен мойножып ийер (јөп бербес); **2. (не дать согласия на брак)** јөп бербес; **отказать жениху** аларга турган уулга јөп бербес; **3. (лишить места и т.д.)** јайладып ийер; **отказать квартирантам** квартиранттарды јайладып ийер; **4. (перестать действовать)** иштебей барар (иштебей бар-); **мотор отказал** мотор иштебей барды; ♦ **отказать от места** иштен јайладып салар

ОТКАЗА́ТЬСЯ *сов. 1. от чего или с инф.* мойножып ийер (мойножып ий-), мойножор (мойнош-); кереестенип ийер (кереестенип ий-), кереестенер (кереестен-); **отказаться ехать** барарынан мойножор; **2. от чего или с инф.** мойножып ийер, албас (алба-); **отказаться от должности** јамыдан мойножып ийер; **отказаться от пособия** пособиени (болуш акчаны) албас; **3. от кого (перестать признавать)** колбузын үзүп салар (үзүп сал-); **отказаться от родителей** ада-энезиле колбузын үзүп салар; **4. от чего или с инф. (отречься)** мойножып ийер, кереестенип ийер (кереестенип ий-); **отказаться от своих слов** бойынын сөстөринен кереестенип ийер; **5. с инф., только 3 л. пере-**

ОТКАШЛЯТЬСЯ

стать служить) передаётся конструкцией с отрицательным значением на -бай барган; **руки отказались сгибаться** колдор бүктелбей барган

ОТКАЗЫВАТЬ *несов. см. отказать*

ОТКАЗЫВАТЬСЯ *несов. см. отказать*

ОТКАЛЫВАТЬ I *несов. см. отколоть I*

ОТКАЛЫВАТЬ II *несов. см. отколоть II*

ОТКАЛЫВАТЬСЯ I *несов. см. отколоться I*

ОТКАЛЫВАТЬСЯ II *несов. см. отколоться II*

ОТКАПЫВАТЬ *несов. см. откопать*

ОТКАРМЛИВАНИЕ *с. см. откармливать*

ОТКАРМЛИВАТЬ *несов. см. откармливать*

ОТКАТ *м. 1. (в сторону) туура тоголлонгоны (тоолонгоны); (назад) кайра тоголлонгоны (тоолонгоны); откат брёвен* то ормоштордын кайра тоголлонгоны; **2. воен.** кайра сокконы (тепкени); **откат пушки** пушканын кайра сокконы; **3. разг. (вид взятки)** карын

ОТКАТАТЬ *сов. что 1. разг. түзедип* салар (түзедип сал-); **откатать бельё** јунган кийимди түзедип салар; **2. что; разг.** түрген өдүп салар (өдүп сал-); **откатал километр** километрди түрген өдүп салган; **3. јынгылап** салар (јынгылап сал-) (*фигурист керегинде*); **откатать быстрый танец** түрген бијени јынгылап салар; **4. согуп** салар (согуп сал-); **откатать собаку палкой** ийтти агышла согуп салар

ОТКАТИТЬ *сов. что* тоголодып (тоолодып) салар (тоголодып (тоолодып) сал-); **откатить колесо** көлбөсөни тоголодып салар

ОТКАТИТЬСЯ *сов. 1.* тоголоно (тоолоно) берер (тоголоно (тоолоно) бер-); **мяч откатился назад** мяч кайра тоолоно берди; **2. перен. (отступить)** тескерлеп барар (бар-); **враг откатился на запад** оштү күнбадыш јаар тескерлеп барды

ОТКАТКА *ж. 1.* тоголодоры (тоолодоры); **откатка вагонеток** вагонеткаларды тоголодоры; **2. горн.** чыгара тартары; **откатка угля из шахты** таш көмүрди шахтадан чыгара тартары

ОТКАТЧИК *м.; горн.* чыгара тартып турган кижы (*таш көмүрди ле о.ө.*)

ОТКАТЫВАТЬ *несов. см. откатить*

ОТКАТЫВАТЬСЯ *несов. см. откатиться*

ОТКАЧАТЬ *сов. 1. что* чыгара сордырып салар (сордырып сал-); **откачать воду из подвала** сууны подвалдан чыгара сордырып салар; **2. кого (привести утонувшего в чувство)** тындандырып ийер (тындандырып ий-)

ОТКАЧИВАНИЕ *с.* чыгара сордыртары; **откачивание воздуха** кейди чыгара сордыртары; **откачивание жира** јууны чыгара сордыртары

ОТКАЧИВАТЬ *несов. см. откачать*

ОТКАЧКА *ж.* чыгара сордыртары; **откачка воды** сууны чыгара сордыртары; **откачка мёда** мөт толгооры

ОТКАЧНУТЬ *сов. кого-что; разг.* јайып ийер (јайып ийер-), јайа согуп ийер (согуп ий-); **волной откачнуло лодку от берега** толку кемени јараттан јайа согуп ийди

ОТКАЧНУТЬСЯ *сов. 1. (качнувшись, отклониться)* јайканар (јайкан-); **маятник откачнулся** маятник јайканды; **2. перен.** колбузын үзүп салар (үзүп сал-); **откачнуться от дружков** нөкөрлөрилө колбузын үзүп салар

ОТКАШЛИВАТЬ *несов. см. откашлянуть*

ОТКАШЛИВАТЬСЯ *несов. см. откашляться*

ОТКАШЛЯНУТЬ *сов. что* чыгара јөдүлдөп ийер (јөдүлдөп ий-); **откашлянул косточку** сөөкти чыгара јөдүлдөп ийди

ОТКАШЛЯТЬСЯ *сов.* чыгара јөдүлдөп ийер (јөдүлдөп ий-); **кое-как откашлялся** јүк арайдан чыгыра јөдүлдөп ийди

ОТКИДАТЬ

ОТКИДАТЬ сов. что туура чачып салар (чачып сал-); (отгрести) туура ээжип салар (ээжип сал-); **откидать снег** карды туура чачып салар

ОТКИДНОЙ, -ая, -ое кайра ташталар; **откидное сиденье** кайра ташталар отургыш

ОТКІДЫВАТЬ несов. см. **откид́ать**, **откíнуть**

ОТКІДЫВАТЬСЯ несов. см. **откíнуться**

ОТКІНУТЬ сов. 1. кого-что (отбросить) туура таштап ийер (таштап ий-), туура таштап салар (таштап сал-), туура чачып ийер (чачып ий-), туура чачып салар (чачып сал-); **откинуть камень в сторону** ташты туура чачып ийер; 2. что (переложить для стекания жидкости) көнкөрип ийер (көнкөрип ий-); **откинуть макароны на дуршлаг** макарондорды дуршлагка көнкөрип ийер; 3. что (не принять во внимание при счете) туура таштап ийер; **откинуть копейки для круглого счета** копейкаларды тоо бүткүл болзын деп туура таштап ийер 4. что; перен. (освободиться от какого-л. чувства, мыслей и т.п.) туура таштап салар, туура эдип салар (эдип сал-); **откинуть сомнения** аланзыштарды туура эдип салар; 5. кого-что; разг. (атакуя, заставить отступить) туура таштап ийер, туура таштап салар; **откинуть войска от города** черүлерди каладан туура таштап ийер; 6. что (открыть) ачып ийер (ачып ий-); (опустить) түжүрип ийер (түжүрип ий-), түжүре таштап ийер; (в сторону) туура эдип салар; **откинуть крышку рояля** рояльдын какпагын ачып ийер; 7. (отодвинуть) туура эдип салар; (отогнуть) кайра эдип салар (бүктөп сал-); **откинуть занавеску** көзнөктин бөзүн туура эдип салар; **откинуть воротник пальто** тоннын жаказын кайра эдип салар; 8. что (отвести назад, в сторону) таштап ийер; (закинуть) кайра салып алар; **откинуть**

руки назад колдорды кайра таштап ийер; **откинуть голову** башты кайра салып алар

ОТКІНУТЬСЯ сов. 1. (открыться) ачыла берер (ачыла бер-); кайра эдиле берер (эдиле бер-); **сиденье может откинуться целиком** отургыш бастыра бойы кайра эдиле берер аргалу; 2. кайра жадып алар (жадып ал-); **он откинулся на спинку стула** ол стулдын белине кайра жадып алды

ОТКЛА́ДЫВАТЬ несов. см. **отложіть**

ОТКЛÉИВАТЬ несов. см. **отклéнить**

ОТКЛÉИВАТЬСЯ несов. см. **отклéиться**

ОТКЛÉИТЬ сов. что кодорып салар (кодорып ал-); алып салар (айрып ал-); **отклеить марку** марканы кодорып салар

ОТКЛÉИТЬСЯ сов. кодорылып калар (кодорылып кал-); алынып калар (алынып кал-); **марка отклеилась** марка алынып калган

ОТКЛИК м. 1. (ответ на зов) кычыруга берген каруу; 2. (отзыв, оценка) көрүм-шүүлте; **не встретить отклика** көрүм-шүүлте таппай салар

ОТКЛИКА́ТЬСЯ несов. см. **отклікнуться**

ОТКЛІКНУТЬСЯ сов. 1. (на зов) унчугып ийер (унчугып ий-); **откликнуться на голоса заблудившихся** азып калгандардын үндерине унчугып ийер; 2. (на какое-л. явление, событие) каруу берип ийер (берип ий-); **друзья, откликнитесь** нөкөрлөр, каруу берип ийигер; 3. аяру эдер (эт-); **откликнуться на событие** болгон керекке аяру эдер

ОТКЛОНÉНИЕ с. 1. (в сторону) туура барары; **отклонение стрелки компаса** компастын стрелказы туура барары; 2. перен. (уклонение) туура барары; **отклонение от темы** темадан туура барары; 3. (отказ) жаратпай салары; **отклонение предложения** жөп-шүүлтени жаратпай салары

ОТКЛОНІТЬ сов. кого-что 1. (в сторону) туура жылдырар (жылдыр-); **откло-**

нить стрелку вправо стрелканы онјаны жаар жылдырар; **2.** (*отвергнуть*) жаратпай салар (жаратпай сал-); **отклонить ходатайство** сураган айбыны жаратпай салар

ОТКЛОНИТЬСЯ *сов.; прям., перен.* туура барып калар (барып кал-), туура барар (бар-), туура жүре берер (жүре бер-); **корабль отклонился от курса** кереп жолынан туура барды; **отклониться от темы** темадан туура жүре берер

ОТКЛОНЯТЬ *несов. см. отклонить*

ОТКЛОНЯТЬСЯ *несов. см. отклониться*

ОТКЛЮЧАТЬ *несов. см. отключить*

ОТКЛЮЧИТЬ *сов. что (остановить)* токтодып салар (токтодып сал-); (*выключить*) өчүрүп салар (өчүрүп сал-); **отключить холодильник** сооткышты токтодып салар; **отключить телефон** телефонды өчүрүп салар

ОТКОВЫРИВАТЬ *несов. см. отковырять*

ОТКОВЫРНУТЬ *сов. см. отковыривать*

ОТКОВЫРЯТЬ *сов. что; разг. чукчуп* салар (чукчуп сал-); **отковырять штукатурку** шыбантыны чукчуп салар

ОТКОЛАЧИВАТЬ *несов. см. отколо- тить 1*

ОТКОЛОТИТЬ *сов.; разг. 1. что* ко- доро согуп салар (согуп сал-); **отколо- тить крышку ящика** кайырчактын как- пагын кодоро согуп салар; **2. кого (по- бить)** токтоктоп салар (токтоктоп сал-), сабап салар (сабап сал-)

ОТКОЛОТЬ I *сов. что 1. (отбить)* ко- дорып салар (кодорып сал-), кодорып алар (кодорып ал-); **отколо- ть кусок соли** бир болчок тус кодорып алар; **2. прост., нео- добр. (делать, говорить что-либо неожи- данное)** айдар (айт-); эдер (эт-) (*сакыбаган эмезе келишпес, жарабас немени*); **откалы- вать шутку** жарабас кокыр айдар

ОТКОЛОТЬ II *сов. что (приколотое)* чечип ийер (чечип ий-), алып ийер (алып

ий-); **отколо- ть булавку** тебискени чечип ийер

ОТКОЛОТЬСЯ I *сов. 1. (отпасть, отделиться)* кодорыла берер (кодорыла бер-), кодорылып калар (кодорылып кал-); (*отломиться*) сына берер (сына бер-), сынып калар (сынып кал-); **откололась штукатурка** шыбанты кодорылып калган; **откололся кончик иглы** ийненин учи сына берген; **2. перен. (порвать с кем-л.) айрылып калар (айрылып кал-); отколо- ться от друзей** најыларынан айрылып калар

ОТКОЛОТЬСЯ II *сов. (о приколоте)* чечиле берер (чечиле бер-), чечилип калар (чечилип кал-), алына берер (алына бер-), алынып калар (алынып кал-); **булавка от- кололась** тебиске алына берген

ОТКОМАНДИРОВАТЬ *сов. кого* ийе берер (ийе бер-); **откомандировать на другую работу** өскө ишке ийе берер

ОТКОМАНДИРОВАТЬ *несов. см. откомандировать*

ОТКОПАТЬ *сов. 1. что* казып алар (казып ал-); **откопать корень** тазыл казып алар; **2. кого-что; перен., разг. (найти)** таап алар (таап ал-); **он откопал интерес- ную книгу** ол жылбилү бичик таап алды

ОТКОРМ *м.* семирте азыраары; **от- корм скота** малды семирте азыраары

ОТКОРМИТЬ *сов. кого* семирте азы- рап салар (азырап сал-); **откормить бара- на** кучаны семирте азырап салар

ОТКОРМЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1. прич.** семирте азыраган; **2. прил.** семирте азыра- ган; **откормленная корова** семирте азы- раган уй

ОТКОРМОЧНЫЙ, -ая, -ое *с.-х.* семир- те азырайтан, семирте азыраар; **откормоч- ная база** семирте азырайтан база

ОТКОРРЕКТИРОВАТЬ *сов. что* түзе- дип салар (түзедип сал-)

ОТКОС *м.* кажу јер, кажу; **откос холма** төннин кажузы; **пустить поезд под откос** поездти кажу төмөн бождодып ийер

ОТКОЧЕВАТЬ

ОТКОЧЕВАТЬ *сов.* 1. көчө берер (көчө бер-); **откочевать на летнее пастбище** жайгы одорго көчө берер; 2. *разг. (переехать, уехать)* көчө берер, жүре берер (жүре бер-); **откочевать в другой город** өскө калага көчө берер; 3. жүре берер; (*улететь*) уча берер (уча бер-); **птицы откочевали на юг** куштар түштүккө уча берген

ОТКОЧЁВЫВАТЬ *несов. см. откочевать*

ОТКРЕПИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое алынар; **открепительный талон** алынар талон

ОТКРЕПИТЬ *сов.* 1. что (*отвязать*) чечип салар (чечип сал-); **открепить лодку** кемени чечип салар; 2. кого (*снять с учёта*) учёттон чыгарып салар (чыгарып сал-), учёттон чыгарар (чыгар-); **открепить группу практикантов от завода** ченемел алып тургандардын группазын заводтын учёдынан чыгарып салар

ОТКРЕПИТЬСЯ *сов.* 1. алына берер (алына бер-), алынып калар (алынып кал-); **кнопка открепилась** кнопка алынып калган; 2. (*снять с учёта*) учёдынан чыгып алар (чыгып ал-); **открепиться от поликлиники** поликлиниканын учёдынан чыгып алар

ОТКРЕПЛЕНИЕ *с.* 1. алары, алып салары; **открепление объявления** жарды алары; 2. (*снятие с учёта*) учёттон чыгарары; **открепление от автошколы** автошколанын учёдынан чыгарары

ОТКРЕПЛЯТЬ *несов. см. открепить*

ОТКРЕПЛЯТЬСЯ *несов. см. открепиться*

ОТКРЕСТИТЬСЯ *сов.* крестенип ийер (крестенип ий-); **откреститься от нечистой силы** кара немеден крестенип ийер

ОТКРЕЩИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см. откреститься*; 2. *разг. (всячески отказываться)* мойножор (мойнош-); **открещиваться от поручений** жакарулардан мойножор

ОТКРОВЕНИЕ *с.* 1. (*духовное видение*) ич көрүм; **откровения пророков** бел-

гечилердин ич көрүми; 2. ачылта; **статья стала откровением для многих** статья көп улуска ачылта болды; 3. ойгор санаа; **на художника снизошло откровение** жүрукчыга ойгор санаа келди; 4. жажырбай айтканы; **услышать откровение** жажырбай айтканын угуп ийер

ОТКРОВЁННИЧАТЬ *несов.; разг.* жажырбай айдар (айт-), жажырбай куучындаар (куучында-); **откровенничать с другой** үүрезине жажырбай куучындаар

ОТКРОВЁННО *нареч.* жажырбай; **откровенно** сознался жажырбай айдып ийген; ♦ **откровенно говоря** чынынча айтса

ОТКРОВЁННОСТЬ *ж.* 1. (*искренность*) ачык-жарыгы, жажыт жогы; **откровенность признания** айтканынын ачык-жарыгы; 2. *обычно мн.* **откровенности**; *разг. (откровенное признание)* жажыт жок (жажырбай айткан) куучын; **излишняя откровенность** ойинен өткүрө жажырбай айткан куучын

ОТКРОВЁННЫЙ, -ая, -ое 1. (*искренний*) ачык-жарык, жажыт жок; **откровенный разговор** ачык-жарык куучын; 2. (*очевидный, ясный*) иле көрүнип турган; **откровенное любопытство** иле көрүнип турган соныркаш; 3. (*слишком обнажающий*) өткүрө ачык; **откровенное платье** өткүрө ачык платье

ОТКРОМСАТЬ *сов. что; разг.* ооктоп кезип салар (кезип сал-), ооктоп салар (ооктоп сал-); **откромсать кусок хлеба** калаштын тилимин ооктоп кезип салар

ОТКРУТИТЬ *сов. что (оторвать)* үзе толгоп салар (толгоп сал-); (*отвинтить, снять*) ушта толгоп салар; **открутить верёвку** армакчыны үзе толгоп салар; **открутить гайку** эрешкинди ушта толгоп салар

ОТКРУТИТЬСЯ *сов.* ушта толголо берер (толголо бер-); (*открыться*) ачыла толголо берер (толголо бер-); **гайка открутилась** гайка ушта толголо берди; **крышка банки открутилась** банканын бөги ачыла толголо берди

ОТКРУЧИВАТЬ *несов. см. открутить*

ОТКУПОРИВАТЬСЯ

ОТКРУЧИВАТЬСЯ *несов. см. открываться*

ОТКРЫВАЛКА *ж.*; *разг.* ачар эдим; открывалка для консервов консерва ачар эдим

ОТКРЫВАТЬ *несов. см. открывать*

ОТКРЫВАТЬСЯ *несов. см. открываться*

ОТКРЫТИЕ *с.* 1. (*действие*) ачары; открытие собрания жуунды ачары; 2. (*то, что стало известным в результате исследований*) ачылта; **научное открытие** билим ачылта; 3. *перен.* (*что-то неожиданное для кого-н. установленное, узнанное*) ачылта; **сделать открытие для себя** бойына ачылта эдип алар

ОТКРЫТКА *ж.* открытка

ОТКРЫТО *нареч.* (*не замалчивая*) агынча; (*без утайки*) жажыт жогынан; **открыто** сказал агынча айткан; **открыто** поддержал жажыт жогынан жөмөшкон

ОТКРЫТЫЙ, -ая, -ое 1. ачык; **открытое** окно ачык көзнок; **открытая** степь ачык чөл; 2. (*явный*) жажыт жок; **открытая** борьба жажыт жок тартыжу; 3. (*обнажённый*) ачык; жыланаш; **открытая** шея ачык мойын; **открытые** ноги жыланаш бут; 4. (*доступный для всех*) ачык; **открытое** собрание ачык жуун; 5. (*прямой*) ачык, жажыт жок; **открытое** голосование ачык үнбериш; 6. (*искренний*) ачык-жарык; **с открытым** сердцем ачык-жарык жүректү; 7. *лингв.* ачык; **открытый** слог ачык үйе; ♦ **действовать в открытую** жажырбай эдер; **открытый** вопрос ачык сурак; (*нерешенный*) жартына чыкпаган сурак; **открытая** рана ачык шырка; **под открытым** небом тышкары; **открытое** лицо ачык-жарык жүс

ОТКРЫТЬ *сов. что; в разн. знач.* ачып ийер (ачып ий-); **открыть** дверь эжикти ачып ийер; **открыть** путь жол ачып ийер; **открыть** грудь төжин ачып ийер; **открыть** книгу бичикти ачып ийер; **открыть** залежи руды руданын жаткан

жерлерин ачып ийер; ♦ **открыть** кредит кредитле тузаланар арга берип салар; **открыть** рот: 1) (*начать говорить*) эрмектежип баштаар; 2) (*удивиться*) кайкап калар; **рта** **открыть** не даёт оос ачарга бербей жат; **открыть** скобки капсуларды ачып ийер; **открыть** огонь адыш баштап ийер

ОТКРЫТЬСЯ *сов.* 1. ачыла берер (ачыла бер-); **двери** **открылись** эжиктер ачыла берди; 2. (*стать видным*) ачыла берер, көрүнүп келер (көрүнүп кел-); **перед** **нами** **открылся** **красивый** **вид** бистинг алдыбыста жараш жер көрүнүп келди; 3. (*признаться*) жажырбай айдар (айт-); **он** **во** **всём** **открылся** **другу** ол најызына жажырбай ончозын айдып берди; 4. *разг.* (*появиться – о болезни*) табылып калар (табылып кал-); **у** **него** **открылся** **туберкулёз** ондо чемет оору табылып калды

ОТКУДА *нареч. вопр. и относ.* кайдан; **Откуда он** **приехал?** Ол кайдан келген?; **я** **не** **знаю**, **откуда он** **это** **узнал** ол оны кайдан билип алды, мен билбезим; ♦ **откуда** **ни** **возьмись** база ла көрзөм

ОТКУДА-ЛИБО, **ОТКУДА-НИБУДЬ** *нареч. неопр.* кайдан-кайдан

ОТКУДА-ТО *нареч. неопр.* кайдан да; **откуда-то** **донеслась** **песня** кайдан да кожон угула берди

ОТКУП *м.* 1. *ист.* төлөп туруп алары; 2. (*плата, которой откупаются*) төлөөр акча

ОТКУПАТЬСЯ *несов. см. откупиться*

ОТКУПИТЬСЯ *сов.* төлөп айрылып калар (айрылып кал-)

ОТКУПНОЙ, -ая, -ое неден-неден айрыларга берилетен (*акчанын эмезе өскөзүниң болужыла*); **откупные** **деньги** неден-неден айрыларга берилетен акча

ОТКУПОРИВАНИЕ *с.* 1. бөгин ачары; 2. ачары; **откупоривание** бутылки болуштопты ачары

ОТКУПОРИВАТЬ *несов. см. откупорить*

ОТКУПОРИВАТЬСЯ *несов. см. откупориться*

ОТКУПОРИТЬ

ОТКУПОРИТЬ *сов. что* 1. бөгин ачып ийер (ачып ий-); **откупорить бутылку** болуштоптын бөгин ачып ийер; 2. ачып ийер; **откупорить банку консервов** банка консерваны ачып ийер

ОТКУПОРИТЬСЯ *сов.* бөги ачыла берер (ачыла бер-); **бутылка легко откупорилась** болуштоптын бөги женил ачыла берди

ОТКУПОРКА *ж.* бөгин ачары; **откупорка шампанского** шампанскийдин бөгин ачары

ОТКУСИТЬ *сов. что* 1. тиштеп ийер (тиштеп ий-); **откусить кусок хлеба** бир тилим калаш тиштеп ийер; 2. (*клещами, щипцами*) үзе тиштеп салар (тишеп сал-); **откусить проволоку** эмикти үзе тиштеп салар

ОТКУСЫВАТЬ *несов. см. откусить*

ОТЛАГАТЕЛЬСТВО *с.* ырада көчүрери; **отлагательство судебного заседания** жаргынын жуунын ырада көчүрери; **это дело не терпит отлагательства** бу керекти ырада көчүрерге жарабас

ОТЛАГАТЬ *несов. см. отложить*

ОТЛАГАТЬСЯ *несов. см. отложиться*

ОТЛАКИРОВАТЬ *сов. что* лактап салар (лактап сал-); **отлакировать шкаф** шкафты лактап салар

ОТЛАМЫВАТЬ *несов. см. отломать, отломить*

ОТЛАМЫВАТЬСЯ *несов. см. отломаться, отломиться*

ОТЛЕЖАТЬ *сов. что* кажы бир тужын чылада жадып салар (жадып сал-), жадып чыладар (чылат-); **отлежать ногу** бутты чылада жадар

ОТЛЕЖАТЬСЯ *сов.; разг.* жадып ийер (жадып ий-) **отлежаться после долгой ходьбы** узак базыштын кийнинде жадып ийер; **отлежаться в госпитале** госпитальда жадып ийер

ОТЛЁЖИВАТЬ *несов. см. отлежать*

ОТЛЁЖИВАТЬСЯ *несов. см. отлежаться*

ОТЛЕПИТЬ *сов. что; разг. (отделить)* алып ийер (алып ий-); (*оторвать*) кодоро

таргып ийер (таргып ий-); **отлепить ярлык** ярлыгын алып ийер; **отлепить объявление со стены** жарды стенеден кодоро таргып ийер

ОТЛЕПИТЬСЯ *сов.; разг.* алынып калар (алынып кал-); кодорылып калар (кодорылып кал-); **марка отлепилась** марка алынып калды; **пластырь отлепился** пластырь кодорылып калган

ОТЛЕПЛЯТЬ *несов. см. отлепить*

ОТЛЕПЛЯТЬСЯ *несов. см. отлепиться*

ОТЛЁТ *м.* учуп барары; **отлёт птиц** куштардын учуп барары; ♦ **жить на отлёте** туура жадар, ыраак жадар, кырында жадар

ОТЛЕТАТЬ I *несов. см. отлететь*

ОТЛЕТАТЬ II *сов. 1. (кончить летать)* учуп божодып салар (божодып сал-); 2. *что; разг. (пробыть в авиации)* учуп салар (учуп сал-); **он отлетал двадцать лет** ол жирме жыл учуп салган

ОТЛЕТАТЬСЯ *сов.; разг.* учарын токтодып салар (токтодып сал-), учуп токтоор (токто-); **он отлетался** ол учуп токтогон

ОТЛЕТЕТЬ *сов. 1. (улететь)* уча берер (уча бер-); **отлететь в сторону** туура уча берер; 2. *перен. (исчезнуть)* өдө берер (өдө бер-); **молодость отлетела** жаш тужы өдө берди; 3. *разг. (отскокить)* секирип ийер (секирип ий-); (*переместиться*) чачыла берер (чачыла бер-); **мяч отлетел от стены** мечик стенеден секирип ийди; **боксёр отлетел в сторону** боксёр туура чачыла берген; 4. *разг. (оторваться)* үзүлө берер (үзүлө бер-); (*отпасть*) кодорыла берер (кодорыла бер-); **пуговица отлетела** топчы үзүлө берди; **подошва отлетела** өдүктин таманы кодорыла берди

ОТЛЁЧЬ *сов.* токынай берер (токынай бер-); ♦ **от сердца** отлегло жүреги токынай берди

ОТЛÍВ *м. 1. (морской)* суу тартылары, суу тартылыш; **время отлива** суу тартылар ой; 2. (*оттенок цвета*) жаркын; **чёрный с синим отливом** көк жаркынду кара өн

ОТЛОЖИТЬ

ОТЛИВАТЬ *несов. см. отлить*

ОТЛИВАТЬСЯ *несов. см. отлиться*

ОТЛИВКА *ж.* 1. (*вычерпывание, выкачивание*) чыгара агызары; (*изготовление литъём*) уруп белетеери; **отливка воды из котлована** сууны жаан оронон чыгара агызары; **отливка деталей** детальдарды уруп белетеери; 2. (*изделие*) уруп белетеген (эткен) неме

ОТЛИПАТЬ *несов. см. отліпнуть*

ОТЛІПНУТЬ *сов.* алынып калар (алынып кал-); **марка отлипла** марка алынып калган

ОТЛІТЬ *сов.* 1. *что, чего (вылить часть)* уруп ийер (уруп ий-); **отлить немного молока** бир эмеш сүт уруп ийер; 2. *спец. (вычерпать или выкачать)* чыгара агызып салар (агызып сал-); **отлить насосом нефть из танкера** насосло нефтьти танкерден чыгара агызып салар; 3. *что; тех. (изготовить литъём)* уруп белетеер (белете-); 4. (*отхлынуть*) кайра агар (ак-); **вода отлила от берегов** суу жараткан кайра акты

ОТЛІТЬСЯ *сов.* урулып калар (урулып кал-); **деталь хорошо отлилась** деталь якшы урулып калган

ОТЛИЧАТЬ *несов. см. отличить*

ОТЛИЧАТЬСЯ *несов.* 1. *см. отличиться*; 2. (*иметь отличительные признаки*) аңыланар (аңылан-); **отличаться от всех** бастыразынан аңыланып турар

ОТЛІЧИЕ *с.* (*различие*) башказы; **незначительные отличия** башказы жаан эмес; ♦ **диплом с отличием** отличиелү диплом; **в отличие от него** ого көрө

ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое танылу; аңылу; **отличительные огни на судах** керептерде танылу оттор; **отличительные признаки** аңылу темдектер

ОТЛИЧИТЬ *сов. кого-что* 1. (*различить*) аңылаар (аңыла-); 2. (*наградить, отметить*) кайралдап темдектеер (темдекте-); **отличить храбреца** жалтанбасты кайралдап темдектеер

ОТЛИЧИТЬСЯ *сов.* бойын көргүзип салар (көргүзип сал-); **отличиться в бою** жуу-согушта бойын көргүзип салар

ОТЛІЧНИК *м.* отличник; (*об обучающихся*) бештерге үренип турган үренеечи; **отличник производства** производственного отличниги; **отличники нашей школы** бистинг школдын бештерге үренип турган үренеечилери

ОТЛІЧНИЦА *м.* и **ОТЛІЧНИЦА** *ж.* бешке үренип турган бала

ОТЛІЧНО 1. *нареч.* сүрекей якшы, талдама; **он отлично поёт** ол сүрекей якшы кожондойт; 2. *в знач. сказ.* сүрекей якшы, талдама; **здесь мне отлично** мында меге сүрекей якшы; 3. *в знач. суц.* **отлично** *с. нескл. (оценка)* беш; **учиться на «отлично»** бешке үренер; 4. *в знач. утверд. частицы; разг. (при выражении согласия)* якшы; **Отлично, поедем!** Якшы, барак!

ОТЛІЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*превосходный*) сүрекей якшы, талдама; **отличная игра актёров** актёрлордын сүрекей якшы ойыны; **отличный работник** сүрекей якшы ишчи; 2. (*непохожий*) башка; **отличное от прежнего решение** алдындагызынан башка жөп

ОТЛЮВ тудары; **отлов рыбы** балык тудары

ОТЛОВИТЬ 1. *разг. (закончить ловить)* тудуп божодор (божот-); **отловить зверя** анды тудуп божодор; 2. (*поймать*) тудуп алар (тудуп ал-); **отловить много рыбы** көп балык тудуп алар

ОТЛЮГИЙ *прил.* ягыра, жайтак; **отлогий берег реки** суунын жайтак жарады

ОТЛОЖЕНИЕ *с.* 1. (*откладывание*) салары; (*накопление*) жуулары; **отложение яиц** жымыртка салары; **отложение солей** тус жуулары; 2. *обычно мн.* **отложения**; *геол.* жуулган неме; **известковые отложения** жуулган черет таш; 3. *обычно мн.* **отложения** жуулган неме; **жировые отложения** жуулган жуу

ОТЛОЖИТЬ *сов. что* 1. (*в сторону*) туура салып салар (салып сал-), туура са-

ОТЛОЖИТЬСЯ

лар (сал-), башка салып койор (салып кой-), башка салар (сал-); **отложить нужную книгу** керектү бичикти башка салып койор; **2. (прибереечь)** арттызып салар (арттызып сал-), салып салар; **отложить деньги на поездку** акчаны јорукка арттызып салар; **3. (образовать отложение)** јууп салар (јууп сал-), јуур (јуу-); **река отложила у берегов песок** суу јараттарында кумак јууп салган; **4. (оставить для воспроизведения потомства)** салып салар, салар; **отложить яйца** јымырткалар салып салар; **5. (отсрочить)** көчүрип салар (көчүрип сал-); **отложить рассмотрение вопроса** суракты көрөрин көчүрип салар; ♦ **отложить в долгий ящик** узак ајарып көрбөс

ОТЛОЖИТЬСЯ *сов.* **1. (осесть в виде слоя)** јуулып калар (јуулып кал-); **в устье реки отложилась мель** суунын оозында чокчойгон сай-таш јуулып калган; **2. перен. (запечатлеться)** артып калар (артып кал-); **отложиться в памяти** санаада артып калар

ОТЛОЖНО́Й, -ая, -ое кайра салар; **отложной воротник** кайра салар јака

ОТЛОМА́ТЬ *сов.* **что** сындырып алар (сындырып ал-); **отломать сук** будак сындырып алар

ОТЛОМА́ТЬСЯ *сов. см. отломиться*

ОТЛОМИ́ТЬ *сов.* **что** сындырып салар (сындырып сал-), сындырып алар (сындырып ал-); **отломить ветку** буудакты сындырып салар; **отломить кусок хлеба** бир тилим калаш сындырып алар

ОТЛОМИ́ТЬСЯ *сов.* сына берер (сына бер-), сынып калар (сынып кал-); **ножка стула отломилась** отургыштын буды сынып калды

ОТЛУПИ́ТЬ *сов.* **1. что; разг.** сойып салар (сойып сал-), кодорып салар (кодорып сал-); **отлупить кору** терезин сойып салар; **отлупить краску** будукты кодорып салар; **2. кого; прост.** тын согуп салар (согуп сал-); **отлупить кнутом** камчыла согуп салар

ОТЛУЧА́ТЬ *несов. см. отлучить*

ОТЛУЧА́ТЬСЯ *несов. см. отлучиться*

ОТЛУЧÉНИЕ айрыыры; **отлучение от грудного вскармливания** эмчекле азыра-рынан айрыыры

ОТЛУЧИ́ТЬ *сов.* **кого** айрып салар (айрып сал-)

ОТЛУЧИ́ТЬСЯ *сов.* бир эмеш өйгө јүре берер (јүре бер-); **отлучиться из дома** айлынан бир эмеш өйгө јүре берер

ОТЛУ́ЧКА *ж.* јүре берери; **самовольная отлучка** суранбай јүре берери

ОТЛЫ́НИВАТЬ *несов.; разг.* качып јүрер (качып јүр-); **отлынивать от уроков** уруктордон качып јүрер

ОТМА́ЛЧИВАТЬСЯ *несов.* унчукпай отурап (отур-), унчукпас (унчукпа-); **лучше отмалчиваться, чем огрызаться** удура кизирегенче, унчукпай отурза торт

ОТМА́ТЫВАТЬ *несов. см. отмотать*

ОТМА́ХИВАТЬ *несов. см. отмахать*

ОТМА́ХИВАТЬСЯ *несов. см. отмахнуться*

ОТМАХНУ́ТЬ *сов.* колло туура эдип ийер (эдип ий-); **отмахнуть волосы** чачты колло туура эдип ийер

ОТМАХНУ́ТЬСЯ *сов. и однокр. от кого-чего* **1. (отогнать от себя)** сүрүп ийер (сүрүп ий-); **отмахнуться от собаки палкой** ийтти агашла сүрүп ийер; **2. перен., разг.** керекке албай салар (албай сал-), керекке албас (алба-); **отмахнуться от поручения** јакаруны керекке албай салар

ОТМА́ЧИВАТЬ *несов. см. отмочить*

ОТМЕЖЕВА́НИЕ *с.* межевать эдери; (*отделение*) бөлингени; **отмежевание земли** јерди межевать эдери; **отмежевание риторики от логики и философии** риториканын логика ла философиядан бөлингени

ОТМЕЖЕВА́ТЬ *сов.* **что** межевать эдип салар (эдип сал-); **отмежевать участок** бир кезек јерди межевать эдип салар

ОТМЕЖЕВА́ТЬСЯ *сов.* **1. от кого-чего (отделиться межой)** межеваниеле бөлип алар (бөлип ал-); **отмежеваться от соседа** айылдажынан межеваниеле бөлип алар; **2. от кого-чего (отделиться)** бөлинип калар (бөлинип кал-); **отмежеваться**

ОТМОКНУТЬ

от соседних научных дисциплин коштой билим дисциплиналардан бөлинип калар; **3. от кого-чего (выразить своё расхождение)** жөпсинбес (жөпсинбе-); **отмежеваться от ошибочных мнений** жастыра шүүлтөргө жөпсинбес

ОТМЕЖЁВЫВАТЬ *несов. см. отмежевать*

ОТМЕЖЁВЫВАТЬСЯ *несов. см. отмежеваться*

ОТМЕЛЬ *ж.* тайыс жер

ОТМЁНА *ж.* жок эдери, жоголторы, токтодоры; **отмена закона** жасакты токтодоры

ОТМЕНИТЬ *сов. что* **1.** жоголтып салар (жоголтып сал-); **отменить налог** каланды жоголтып салар; **2. (объявить недействительным)** чын эмес деер (де-); **отменить решение суда** жаргынын жөбин чын эмес деер; **3.** токтодып салар (токтодып сал-); **отменить спектакль** спектакльды токтодып салар

ОТМЁННЫЙ, -ая, -ое коркышту (сүрөен, сүрекей) жакшы; **отменная работа** коркышту жакшы иш

ОТМЕНЯТЬ *несов. см. отменить*

ОТМЕРЁТЬ *сов.* **1.** кургап калар (кургап кал-); **вершина лиственницы отмерла** тыгтың бажы кургап калган; **2. перен. (перестать существовать)** жоголып калар (жоголып кал-); **отмерли старые обычаи** озогы чүм-жандар жоголып калды

ОТМЕРЗАТЬ *несов. см. отмёрзнуть*

ОТМЁРЗНУТЬ *сов.* **1.** тонуп калар (тонуп кал-); **молодые побеги отмёрзли** жангы корболор тонуп калган; **2. разг. (лишиться чувствительности)** ужып калар (ужып кал-); **щёки отмёрзли** жаактар ужып калган

ОТМЁРИВАТЬ *несов. см. отмерить*

ОТМЁРИТЬ *сов. что* кемжип алар (кемжип ал-), кемжип берер (кемжип бер-); **отмерить сто шагов** жүс алтам кемжип алар

ОТМЕРЯТЬ *несов. см. отмерить*

ОТМЕСТЬ *сов. что* **1.** туура жалмап салар (жалмап сал-); **отмести сор в угол**

чөпти толыкка туура жалмап салар; **2. перен. (отвергнуть)** жаратпай салар (жаратпай сал-); **отмести доводы противника** удурлашкан кижинин шүүлтөзүн жаратпай салар

ОТМЁСТКА *ж.* өч; **в отместку** өч аларга, өштөп

ОТМЁТАТЬ *несов. см. отместить*

ОТМЁТИНА *ж.* темдек; **лошадь с отметиной на лбу** мандайында темдектү ат

ОТМЁТИТЬ *сов. что; в разн. знач.* темдектеп салар (темдектеп сал-); **отметить нужное место в книге** бичикте керектү жерди темдектеп салар; **отметить чьи-либо достижения** кемнин-кемнин жедимдерин темдектеп салар; **отметить опоздавших** оройтыгандарды темдектеп салар

ОТМЁТИТЬСЯ *сов.* темдектедип алар (темдектедип ал-); **отметиться в регистрационном листе конференции** конференциянын регистрация эдер чаазынында темдектедип алар

ОТМЁТКА *ж.; в разн. знач.* темдек; **сделать отметку на дереве** агашка темдек эдип салар; **получить хорошую отметку в школе** школдо жакшы темдек алар

ОТМЕЧАТЬ *несов. см. отмечать*

ОТМЕЧАТЬСЯ *несов.* **1. см. отмечаться;** **2. (обнаруживаться)** темдектелер (темдектел-); **отмечаются крупные успехи в науке** билимде жаан жедимдер темдектелет

ОТМИРАНИЕ *с.* **1.** өлүп турганы; **отмирание клеток** клеткалардын өлүп турганы; **2. перен. (исчезновение)** жоголып турганы; **отмирание обычаев** чүм-жандардын жоголып турганы

ОТМИРАТЬ *несов. см. отмереть*

ОТМОКАТЬ *несов. см. отмокнуть*

ОТМОКНУТЬ *сов.* **1.** чыктып калар (чыктып кал-); **порох отмок** ок-таары чыктып калган; **2.** чыктып (үлүштөлип) алына берер (алына бер-); **марка отмокла** марка чыктып, алына берген

ОТМОЛЧАТЬСЯ

ОТМОЛЧАТЬСЯ сов. см. **отмáлчиваться**

ОТМОРА́ЖИВАТЬ несов. см. **отморóзить**

ОТМОРО́ЗИТЬ сов. что ужыдып алар (ужыдып ал-); **отморозить палец** сабарды ужыдып алар

ОТМОТА́ТЬ сов. 1. толгоп алар (толгоп ал-); **отмотать нитку с катушки** катушкадан учукты толгоп алар; 2. кайра толгоп салар (толгоп сал-), кайра толгоп ийер (толгоп ий-); **отмотать спидометр** спидометрди кайра толгоп салар; 3. разг. чыладып салар (чыладып сал-); **отмотать руки** колдорды чыладып салар

ОТМОЧИ́ТЬ сов. 1. үлүштеп алып ийер (алып ий-); **отмочить бинт** бинтти үлүштеп, алып ийер; 2. жибидип салар (жибидип сал-); **отмочить овечьи шкуры** койдын терелерин жибидип салар; 3. перен., прост. (сделать) эби жок неме эдип салар (эдип сал-); (сказать) эби жок неме айдып ийер (айдып ий-); **отмочить шутку** эби жок кокыр айдып ийер

ОТМЩЕ́НИЕ с. өч алары

ОТМЫВА́ТЬ несов. см. **отмы́ть**

ОТМЫВА́ТЬСЯ несов. см. **отмы́ться**

ОТМЫКА́ТЬ несов. см. **отомкнóть**

ОТМЫ́ТЬ сов. что јунуп алар (јунуп ал-); **отмыть руки от грязи** колдын кирин јунуп алар

ОТМЫ́ТЬСЯ сов. јунулып калар (јунулып кал-); **руки отмылись** кол јунулып калган

ОТМЫ́ЧКА ж. түлкүүр

ОТМЯКА́ТЬ несов. см. **отмя́кнуть**

ОТМЯ́КНУТЬ сов. јымжап калар (јымжап кал-); **сахари отмякли** кадырган калаш јымжап калган

ОТНЕСТИ́ сов. 1. кого-что (доставить; перенести) апарып салар (апарып сал-), апарар (апар-); **отнести книги в библиотеку** бичиктерди библиотекага апарып салар; **отнести забор на десять метров** чеденди он метрге апарып салар;

2. кого-что (ветром, течением) апарып салар, апарар; **лодку отнесло течением на середину реки** суунын агыны кемени суунын ортозына апарды; 3. что (перенести на более поздний срок) көчүрүп салар (көчүрүп сал-); **отнести один экзамен на осень** бир экзаменди күске көчүрүп салар; 4. что (причислить, приписать) кийдирер (кийдир-), кожор (кош-); **отнести к отряду воробьиных** боро кушкаштардын отрядына кийдирер; 5. (усмотреть причину) шылтагы деп көрөр (көр-); **ошибку следует отнести к его невнимательности** јастыраны онын ајарбазынын шылтагы деп көрөр

ОТНЕСТИ́СЬ сов. к кому-чему көрөр (көр-); **врач внимательно отнёсся к больному** эмчи оору кижини кичееп көрди

ОТНИМА́ТЬ несов. см. **отня́ть**

ОТНИМА́ТЬСЯ несов. см. **отня́ться**

ОТНОСИ́ТЕЛЬНО 1. нареч. анайда көрө; **относительно высокий прыжок** анайда көрө бийик калыш; 2. предлог с род. п. керегинде; аайынча; **относительно его нельзя ничего сказать** ол керегинде нени де айдып болбос; **имеет намерения относительно рынка нетбуков** нетбуктардын рыногы аайынча санаалар бар

ОТНОСИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. тўндештирү ажыра јарталар; **счастье – понятие относительное** ырыс – тўндештирү ажыра јарталар ондомол; 2. (некоторый) бир эмеш; **относительная тишина** бир эмеш тымык; 3. грам. сурак јок; **относительное местоимение** сурак јок солума

ОТНОСИ́ТЬ несов. см. **отнести́**

ОТНОСИ́ТЬСЯ несов. к кому-чему 1. көрөр (көр-); **относиться внимательно** кичееп көрөр; 2. (иметь отношение) кирер (кир-); **это к делу не относится** бу керекке кирбей јат

ОТНОШЕ́НИЕ с. 1. (действие) көрөри; болоры; **добросовестное отношение к делу** керекти кичееп көрөри; **от-**

ОТОГРЕТЬСЯ

ветственное отношение к работе ишке каруулу болоры; **2.** (соотношение) колбу; **отношение между двумя величинами** эки величина ортодогы колбу; **3. мн. от-ношения** колбулар; **производственные отношения** производстводогы колбулар; **дипломатические отношения** дипломатический колбулар; **4.** (официальная бумага) отношении; ♦ **во всех отношениях** бастыра јанынан

ОТНЫ́НЕ нареч.; уст. мынан ары, эмдиден; **отныне вы свободны** мынан ары слер јайым

ОТНЮ́ДЬ нареч. бир де; **отнюдь не так** бир де андый эмес

ОТНЯ́ТЬ сов. **1.** кого-что (взять силой) айрып алар (айрып ал-), блаап алар (блаап ал-); **отнять деньги** акчаны блаап алар; **2.** что (ампутировать) кезип салар (кезип сал-); **отнять ногу** бутты кезип салар; **3.** что (заставить потратить что-л.) алар (ал-); **работа отняла много времени** иш көп ой алган; **4.** что; мат. (вычестъ) айрып ийер (айрып ий-); **от сорока отнять десять** төртөннөн онды айрып ийер; ♦ **отнять ребёнка от груди** баланы эмчектен айрып салар

ОТНЯ́ТЬСЯ сов. кыймыктанбай барар (кыймыктанбай бар-); **у него отнялась нога** онын буды кыймыктанбай барды

ОТО предлог см. от

ОТОБРАЖА́ТЬ несов. см. отобразить

ОТОБРАЖА́ТЬСЯ несов. см. отобразиться

ОТОБРАЖЕ́НИЕ с. (изображение; показ) көргүзери; **отображение на глобусе основных элементов** глобуста төс элементтерди көргүзери

ОТОБРАЗИ́ТЬ сов. что көргүзип салар (көргүзип сал-), көргүзер (көргүс-); **отобразить жизнь в искусстве** јадын-јүрүмди искусстводо көргүзер

ОТОБРАЗИ́ТЬСЯ сов. **1.** (показаться) көрүнер (көрүн-); **изображения отображаются чётко** јуруктар јарт көрүнет; **2.** (найти отражение) көргүзилер (көр-

гүзил-); **в книге отобразилась история нашей страны** бичикте бистин орооннын түүкизи көргүзилген

ОТОБРА́ТЬ сов. кого-что **1.** (взять обратно) кайра алып алар (алып ал-); (отнять) айрып алар (айрып ал-), блаап алар (блаап ал-); **отобразить винтовку** мылтыкты блаап алар; **2.** (выделить) талдап алар (талдап ал-); **отобразить нужные вещи** керектү немелерди талдап алар

ОТОВА́РИВАТЬ несов. см. отоварить

ОТОВА́РИТЬ сов. что товарларла јеткилдеп салар (јеткилдеп сал-), товарларла јеткилдеер (јеткилде-)

ОТОВСЮ́ДУ нареч. бастыра јерлерден, кайдаг ла; **люди съехались отовсюду** улустар бастыра јерлерден јуулыжып келди

ОТОГНА́ТЬ сов. **1.** кого-что (прогнать) айдап салар (айдап сал-), сүрүп ийер (сүрүп ий-), ары айдаар (айда-), кедери сүрер (сүр-); **отогнать свинью** чочконы сүрүп ийер; **2.** что; перен. ырадып салар (ырадып сал-), ырадар (ырат-); **отогнать грустные мысли** кунукчылду санааларды ырадып салар

ОТОГНУ́ТЬ сов. что **1.** (распрямить) түзедип салар (түзедип сал-); **отогнуть край ковра** кебистин кырын түзедип салар; **2.** (завернуть наверх) өрө көдүрип салар (көдүрип сал-); көдүрип алар (көдүрип ал-); (завернуть вниз) төмөн бүктеп салар (бүктеп сал-); **отогнуть воротник** јаканы төмөн бүктеп салар

ОТОГНУ́ТЬСЯ сов. түзеле берер (түзеле бер-); **гвоздь отогнулся** каду түзеле берген

ОТОГРЕВА́ТЬ несов. см. отогреть

ОТОГРЕВА́ТЬСЯ несов. см. отогреться

ОТОГРЕ́ТЬ сов. кого-что јылыдып алар (јылыдып ал-); **отогреть замёрзшие ноги** тонуп калган бутты јылыдып алар

ОТОГРЕ́ТЬСЯ сов. **1.** јылынып алар (јылынып ал-), јылыдынап алар (јылыдынып ал-); **отогреться в тёплом доме**

ОТОДВИГАТЬ

жылу турага жылынып алар; **отогреться горячим чаем** изү чайла жылыдынып алар; **2. жылый берер** (жылый бер-); **комната быстро отогрелась** кып түрген жылый берген

ОТОДВИГАТЬ *несов. см. отодвинуть*
ОТОДВИГАТЬСЯ *несов. см. отодвинуться*

ОТОДВИНУТЬ *сов. 1. кого-что* жылдырып салар (жылдырып сал-), жылдырар (жылдыр-); **отодвинуть стол** столды жылдырып салар; **2. что (отсрочить)** көчүрүп салар (көчүрүп сал-), удадып салар (удадып сал-); **отодвинуть поездку на месяц** жорукты бир айга көчүрүп салар

ОТОДВИНУТЬСЯ *сов. 1. (переместиться)* жылып алар (жылып ал-); **отодвинуться на край кровати** орыннын кырына жылып алар; **2. (сдвинуться)** жыла берер (жыла бер-); **засов отодвинулся** жылдырма жыла берди; **3. (отдалиться)** ырай берер (ырай бер-), ырап калар (ырап кал-); **лес отодвинулся от дороги** агаш аразы жолдон ырай берди; **4. (отдалиться по времени)** жылып калар (жылып кал-); **отпуск отодвинулся на неделю** амырар ой бир неделеге жылып калган

ОТОДРАТЬ *сов.; разг. 1. что (оторвать)* кодоро тартып алар (тартып ал-), кодоро тартар (тарт-); сыйра тартып алар, сыйра тартар; **отодрать доску** досконы кодоро тартып алар; **2. кого (высечь)** сойып салар (сойып сал-); **отодрать ремнём** кайышла сойып салар (кайыштап салар)

ОТОДРАТЬСЯ *сов.; разг. (оторваться)* кодорылып калар (кодорылып кал-); сыйрыла берер (сыйрыла бер-); **краска отодралась** будук кодорылып калган; **береста легко отодралась** тос женил сыйрыла берген

ОТОЖДЕСТВИТЬ *сов. см. отожествить*

ОТОЖДЕСТВЛЕНИЕ *с. см. отожествить*

ОТОЖДЕСТВЛЯТЬ *несов. см. отожествить*

ОТОЖДЕСТВИТЬ *сов. что* түнейледип салар (түнейледип сал-); **отожествить два понятия** эки ондомолды түнейледип салар

ОТОЗВАТЬ *сов. кого 1. (в сторону)* кычырып алар (кычырып ал-); **отозвать собеседника в сторону** куучындажып турган кижини туура кычырып алар; **2. (вернуть обратно)** кайра алдыртып алар (алдыртып ал-), кайра алдыртар (алдырт-); **отозвать посла** элчини кайра алдыртып алар

ОТОЗВАТЬСЯ *сов. 1. (откликнуться)* удур унчугып ийер (унчугып ий-), удур унчугар (унчук-); **отозваться на ауканье** «ау» деп кыйгыга удур унчугар; **2. (высказать мнение)** айдар (айт-); шүүлтезин айдар; **отозваться с похвалой о книге** бичикти мактап айдар; **3. (сказаться, отразиться)** салтарын жетирер (жетир-); **поездка отозвалась на здоровье** жол-жорук су-кадыкка салтарын жетирген

ОТОЙТИ *сов. 1. (встать в стороне)* туура туруп алар (туруп ал-), туура турар (тур-); *(отдалиться в сторону)* барып алар (барып ал-); **отойти от двери** эжиктен туура туруп алар; **отойти далеко** ырада барып алар; **2. (отлучиться)** туура барар (бар-); **не могу отойти от больного** оору кижиден туура барып болбой жадым; **3. (уйти, отправиться)** атана берер (атана бер-), жүре берер (жүре бер-); **поезд отошёл ночью** поезд түнде жүре берди; **4. (отступить)** тескерлеер (тескеле-); **батальон отошёл на новые позиции** батальон жаңы позицияларга тескерледди; **5. (отклониться)** туура жүрүп калар (жүрүп кал-); **отклониться от курса** курстан туура жүрүп калар; **6. (сделать отступление)** туура жүре берер; **отклониться от темы разговора** куучыннын темазынан туура жүре берер; **7. (отстать, отделиться)** кодорылып калар (кодорылып кал-); **обои отошли от стены** обой стенеден кодорылып калган; **8. (исчезнуть)** жоголып калар (жоголып кал-), чыгып калар (чыгып кал-); **пятно отошло** уймалган жер жоголгон; **9. (прийти в нор-**

ОТОЩАТЬ

мальное состояние) кем жок болуп калар (болуп кал-); **полежала и отошла** жадып, кем жок болуп калды; **10.** (*перейти в чью-л. собственность*) көчөр (көч-), колына кирер (кир-); **дом отошёл к брату** тура карындажынына көчкөн; **11.** өйи өдүп калар (өдүп кал-); **ягоды отошли** жиилектин өйи өдүп калган; **12.** *книжн. умереть*) божоп калар (божоп кал-); **больная скоро отойдёт** оору үй кижиси удабай божоп калар

ОТОЛАРИНГОЛОГ *м.* отоларинголог (*кулак, тамак ла тумчук эмдеер эмчи*)

ОТОМКНУТЬ *сов. что 1. (отпереть)* ачып ийер (ачып ий-); **отомкнуть дверь** эжикти ачып ийер; **2. (отделить)** уштып салар (уштып сал-); **отомкнуть штык** жыданы уштып салар

ОТОМКНУТЬСЯ *сов.; разг.* ачыла берер (ачыла бер-); **замок отомкнулся** сомок ачыла берди

ОТОМСТИТЬ *сов. кому* өчин алып алар (ал-); **отомстить обидчику** ачындырган кижиден өчин алып алар

ОТОПИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое одыпар; **отопительный сезон** одыпар өй

ОТОПИТЬ *сов. см. отапливать*

ОТОПЛЕНИЕ *с. 1. (действие)* жылыдары; **начало сезона отопления** жылыдар өйдин башталары; **2. (система)** жылыдар система; (*печь*) печке; **паровое отопление** буула жылыдар система; **дровяное отопление** одынла одыпар печке

ОТОРÁЧИВАТЬ *несов. см. оторбчить*

ОТÓРВАННОСТЬ *ж. (отчуждённость)* колбу жогы; **оторванность от жизни** жүрүмле колбу жогы

ОТОРВАТЬ *сов. что 1. (отделить рывком)* үзе тартып ийер (тартып ий-), үзе тартып салар (тартып сал-); **оторвать пуговицу** топчыны үзе тартып салар; **2. (отнять)** алар (ал-); (*отвлечь*) чаптык эдер (чаптык эт-); **оторвать губы от стакана** эриндерин стаканнан алар; **оторвал меня от работы** менин ижиме чаптык эткен; **3. перен. (разлучить)** айрып салар (айрып сал-); **война оторвала его от семьи** жуу-

чак оны билезинен айрып салган; ♦ **он не мог оторвать глаз** ол көзүн алып болбой турды

ОТОРВАТЬСЯ *сов. 1.* үзүлө берер (үзүлө бер-); **пуговица оторвалась** топчы үзүлө берди; **2. (отделиться от чего-л.)** учуп чыгар (учуп чык-), көдүрилер (көдүрил-); **самолёт оторвался от земли** самолёт жерден көдүрилип чыкты; **3. перен. (отвлечься)** амырап алар (амырап ал-); **оторваться от работы** иштен амырап алар; **4. перен. (утратить связь)** ырап калар (ырап кал-), колбу тутпай барар (тутпай бар-); **оторваться от друзей** најыларынан ырап калар (најыларыла колбу тутпай барар)

ОТОРОПÉЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* манзаарган; **оторопелый вид** манзаарган бүдүш

ОТОРОПÉТЬ *сов.; разг.* алаатый берер (алаатый бер-), манзара берер (манзара бер-)

ÓТОРОПЬ *ж.; разг.* манзаарыш, коркыганы; **оторопь взяла кого-л.** кем-кем манзаарышка алдырткан

ОТОРОЧИТЬ *сов. что* кырларын көктөп салар (көктөп сал-) (*бослө, алула, тереле о.ө.*); **оторочить костюм мехом** костюмнын кырларын алу тереле көктөп салар

ОТОРОЧКА *ж. 1. (действие)* бөлжи салары, кыйма салары; **2.** бөлжи, кыйма

ОТОСЛАТЬ *сов. что 1. (отправить)* аткарып ийер (аткарып ий-); **жандырап (жандыр-); отослать письмо** самараны аткарып ийер; **2. кого (удалить)** ийип ийер (ийип ий-); **отослать детей в деревню** балдарды деремнеге ийип ийер; **3. кого-что (направить)** ийип ийер, баштандырып салар (баштандырып сал-); **отослать посетителя в другой отдел** келген кижини өскө бөлүккө ийер

ОТОСПАТЬСЯ *сов.; разг.* уйуктап алар (уйуктап ал-); **отоспаться после дожди** жолдын кийнинде уйуктап алар

ОТОЩАТЬ *сов.; разг. 1.* арыктап калар (арыктап кал-); **скот к весне отощал** мал

ОТПАДАТЬ

јаскары арыктап калган; **2.** (*изголодаться*) торолоп калар (торолоп кал-); **отощать в экспедиции** экспедицияда торолоп калар; **3.** (*истошиться*) тўжўми ас болуп калар (болуп кал-); **земля отошчала** јер тўжўми ас болуп калган

ОТПАДАТЬ *несов. см. отпáсть*

ОТПА́ИВАТЬ I *несов. отпойть*

ОТПА́ИВАТЬ II *несов. см. отпáять*

ОТПА́ИВАТЬСЯ *несов. см. отпáяться*

ОТПА́РИВАТЬ *несов. см. отпáрить*

ОТПА́РИТЬ *сов. что; разг. 1. (отутюжить)* тўзедип салар (тўзедип сал-) (*утюгтын изў буузыла*); **2. (размягчить паром) јымжадып салар (јымжадып сал-)**

ОТПА́РЫВАТЬ *несов. см. отпорóть*

ОТПА́РЫВАТЬСЯ *несов. см. отпорóться*

ОТПА́СТЬ *сов. 1. (отвалиться)* тўжўп калар (тўжўп кал-), кодорылып тўжер (тўш-); **штукатурка отпала** шыбанты кодорылып тўшти; **2. (исчезнуть)** јоголып калар (јоголып кал-); **желание отпало** кўўн јоголып калган

ОТПЕВА́ТЬ *несов. см. отпéть 2*

ОТПЕРÉТЬ *сов. что* ачып ийер (ачып ий-); ачып берер (ачып бер-); **отпереть шкаф** шкафты ачып ийер

ОТПЕРÉТЬСЯ *сов. 1.* ачыла берер (ачыла бер-); **дверь отперлась** эжик ачыла берди; **2. от чего; разг. (отказаться)** мойножып ийер (мойножып ий-); **отпереться от своих обещаний** берген сөзинен мойножып ийер

ОТПÉТЫЙ, -ая, -ое **1. прич. от отпéть;** **2. прил.; разг.** тўзелер аргазы јок; **отпетый лентяй** тўзелер аргазы јок јалку киж

ОТПÉТЬ *сов. 1. что и без доп. (кончить петь)* кожондоп божодор (божот-); **2. кого; церк.** отпевание эдип салар (эдип сал-)

ОТПЕЧА́ТАТЬ *сов. что 1.* кепке базып салар (базып сал-); **отпечатать весь тираж книги** бичиктин бастыра тиражын кепке базып салар; **2. (оставить след, отпечаток)** изин арттырар; **отпечатать**

пальцы на стекле шилде сабарларынын изин арттырар

ОТПЕЧА́ТАТЬСЯ *сов.* базылып калар (базылып кал-), изи артар (арт-)

ОТПЕЧА́ТОК *м. 1.* ис; орды; **отпечатки пальцев** сабарлардын изи; **2. перен. ис; отпечаток грусти на лице** чырайында кунукчылдын изи

ОТПЕЧА́ТЫВАТЬ *несов. см. отпечáтать*

ОТПЕЧА́ТЫВАТЬСЯ *несов. см. отпечáтаться*

ОТПИВА́ТЬ *несов. см. отпíть*

ОТПИ́ЛИВАТЬ *несов. см. отпилíть*

ОТПИЛÍТЬ *сов. что* кирелеп салар (кирелеп сал-), кезип салар (кезип сал-); **отпилить сухие сучья** кургап калган будактарды кезип салар

ОТПИРА́ТЕЛЬСТВО *с.* буруузын алынбазы; **упорное отпирательство** буруузын бир де алынбазы

ОТПИРА́ТЬ *несов. см. отперéть*

ОТПИРА́ТЬСЯ *несов. см. отперéться*

ОТПИСА́ТЬСЯ *сов.; разг.* каруузын чала-была бичип салар (бичип сал-)

ОТПИ́СКА *ж.* чала-была эткен каруу

ОТПИ́СЫВАТЬ *несов. см. отписáть*

ОТПИ́СЫВАТЬСЯ *несов. см. отписáться*

ОТПИ́ТЬ *сов. что, чего* эмеш ичип ийер (ичип ий-)

ОТПИ́ХИВАТЬ *несов. см. отпихнúть*

ОТПИ́ХИВАТЬСЯ *несов. см. отпихнúться*

ОТПИХНУ́ТЬ *сов. кого-что* ийде салып ийер (ийде салып ий-); **отпихнуть лодку от берега** кемени јараттан ийде салып ийер

ОТПИХНУ́ТЬСЯ *сов.* ийдинип ийер (ийдинип ий-)

ОТПЛА́ТА *ж. см. јандырары*

ОТПЛАТÍТЬ *сов. чем* јандырып берер (јандырып бер-), јандырап (јандыр-); **отплатить добром за зло** јаманга јакшыны јандырап

ОТПЛА́ЧИВАТЬ *несов. см. отплатíть*

ОТПРАВЛЕНИЕ

ОТПЛЁВЫВАТЬ *несов. см. от-плёнуть*

ОТПЛЫВАТЬ *несов. см. отплыть*

ОТПЛЫТИЕ *с. жүзүп атанары*

ОТПЛЫТЬ *сов. 1. от кого-чего (удалиться) жүзүп барар (жүзүп бар-); отплыть далеко от берега* жаратган ыраада жүзүп барар; **2. (отправиться в плавание)** жүзүп атанар (атан-); **корабль отплыл ночью** кереп түнде жүзүп атанды

ОТПЛЮНУТЬ *сов. что и без доп.; разг. чыгара түкүрип ийер (түкүрип ий-)*

ОТПЛЯСАТЬ *сов.; разг. 1. что (сплестись) бијелеп ийер (бијелеп ий-); отплясать гопака* гопак бијелеп ийер; **2. без доп. (кончить плясать)** бијелеп божодор (божот-); **3. что (утомить пляской)** бијелеп арыдар (арыт-); **отплясать ноги** буттарын бијелеп арыдар

ОТПЛЯСЫВАТЬ *несов.; разг. тын бијелеер (бијеле-)*

ОТПОИТЬ *сов. кого-что 1. (кончить поить)* сугарып салар (сугарып сал-); **отпоить коров** уйларды сугарып салар; **2. (вырастить на жидкой пище, молоке)** эмзип азырап алар (азырап ал-); **отпоить телёнка** бозуны эмзип азырап алар; **3. разг. (вылечить)** ичирип эмдеп алар (эмдеп ал-), ичирип јазып алар (јазып ал-); **отпоить кумысом** кымыс ичирип јазып алар

ОТПОЛАСКИВАТЬ *несов. см. отполоскать I*

ОТПОЛЗАТЬ *несов. см. отползти*

ОТПОЛЗТИ *сов. туура јылар (јыл-); туура јорголоп барар*

ОТПОЛИРОВАТЬ *сов. что јалтырадып салар (јалтырадып сал-)*

ОТПОЛИРОВАТЬ *несов. см. отполировать*

ОТПОР *м. удурлаш, кайра табару; дать отпор врагу* оштүге кайра табару эдер; **встретить отпор** удурлашка учураар

ОТПОРОТЬ *сов. что сөгүп салар (сөгүп сал-); отпороть воротник* јаканы сөгүп салар

ОТПОРОТЬСЯ *сов. сөгүлип калар (сөгүлип кал-)*

ОТПОТЕВАТЬ *несов. см. отпотеть*

ОТПОТЁТЬ *сов.; разг. терлеп токтоп калар (токтоп кал-); стекло отпотело* шил терлеп токтоп калган

ОТПОЧКОВАТЬСЯ *сов. 1. биол. бүрчектелип айрылып калар (айрылып кал-); 2. перен. башка бөлинип калар (бөлинип кал-); от производственного объединения отпочковался **новый завод** производственный биригүден јангы завод бөлинип калган*

ОТПОЧКОВЫВАТЬСЯ *несов. см. отпочковаться*

ОТПРАВИТЕЛЬ *м. и ОТПРАВИТЕЛЬНИЦА* *ж. аткарган (ийген) киж; отправитель письма* самара ийген киж

ОТПРАВИТЬ *сов. кого-что 1. (для доставки)* аткарып ийер (аткарып ий-), ийип ийер (ийип ий-); **отправить деньги почтой** акчаны почтоло аткарып ийер; **2. (послать куда-л.)** аткарып ийер, ийе берер (ийе бер-); *(только в дальний путь)* атандырап (атандыр-); **отправить в магазин за хлебом** магазинге калашка аткарып ийер; **отправить детей в деревню к родителям** балдарды деремнеге ада-энезине ийе берер; **отправить детей в поход** балдарды јорыкка атандырап

ОТПРАВИТЬСЯ *сов. 1. барар; (только в дальний путь)* атанып барар (бар-), атанар (атан-); **отправиться на кухню попить чаю** чай ичерге ажанар кыпка барар; **отправиться на курорт** курортко атанып барар; **2. (отойти, отбыть)** атанар, барар; **поезд скоро отправится** поезд удабай атанар

ОТПРАВКА *ж. ийери; отправка груза* кошты ийери

ОТПРАВЛЕНИЕ I *с. 1. ийери; атанганы, атаныжы; отправление бандероли* бандерольды ийери; **отправление поезда** поездтин атанганы; **2. (почтовое)** аткар-

ОТПРАВЛЯТЬСЯ

ган (ийген) неме; **почтовое отправление** почтала ийген неме

ОТПРАВЛЯТЬСЯ *несов. см. отправиться*

ОТПРАВНОЙ, -ая, -ое кӧндүгетен, атанатан; **отправной пункт** кӧндүгетен жер

ОТПРАЗДНОВАТЬ *сов. что* байрамдап салар (байрамдап сал-), байрамдаар (байрамда-); **отпраздновать день рождения** чыккан кӱнди байрамдап салар

ОТПРАШИВАТЬСЯ *несов. см. отпроситься*

ОТПРОСИТЬСЯ *сов.* суранып алар (суранып ал-); **отпроситься домой** айлына барарга суранып алар

ОТПРЫГИВАТЬ *несов. см. отпрыгнуть*

ОТПРЫГНУТЬ *сов.* туура калып ийер (калып ий-); **отпрыгнуть от костра** оттон туура калып ийер

ОТПРЫСК *м. 1. бот.* жаңы чыккан тӧс (ӧзүмде); **2. перен., ирон. (потомок)** бала

ОТПРЯГÁТЬ *несов. см. отпрячь*

ОТПРЯНУТЬ *сов. (отскочить)* туура калып ийер (калып ий-); **отпрянуть от машины** кӧлүктен туура калып ийер

ОТПРЯЧЬ *сов. кого-что* комут-үйгенин чечип салар (чечип сал-), комут-үйгенин чечер (чеч-), комут-үйгенин алып салар (алып сал-), комут-үйгенин алар (ал-); **отпрячь лошадей** аттардын комут-үйгенин алып салар

ОТПРЯЧЬСЯ *сов.* чечилип калар (чечилип кал-), чечиле берер (чечиле бер-); **лошадь отпряглась** аттын комут-үйгени чечилип калган

ОТПУГИВАТЬ *несов. см. отпугнуть*

ОТПУГНУТЬ *сов. кого-что 1. (только о животных)* ўркидип ийер (ўркидип ий-); чочыдып ийер (чочыдып ий-); **отпугнуть птицу** кушты ўркидип ийер; **2. чочыдып салар; коркыдып салар (коркыдып сал-); отпугнуть собеседника грубостью** кожо куучындажып турган кижини кату эрмегиле чочыдып салар; **отпугнуть путеше-**

ственников јорыкчыларды коркыдып салар

ОТПУСК *м. 1. (ассигнование)* берери; божодоры; **отпуск средств на строительство школы** школ тударга акча берери; **2. отпуск, амыраар ӧй; декретный отпуск** балала отураар ӧй

ОТПУСКАТЬ *несов. см. отпустить*

ОТПУСКНИК *м.* отпускта кижини, амырап турган кижини

ОТПУСКНОЙ, -ая, -ое отпуск, отпусктын, амыраар; **отпускное время** отпуск (отпусктын) ӧйи

ОТПУСТИТЬ *сов. 1. кого (позволить отправиться)* божодып ийер (божодып ий-), божодор (божот-); **отпустить в кино** киного божодып ийер; **2. кого (освободить)** божодып ийер; (*выпустить*) чыгарып ийер (чыгарып ий-); (*только о животном*); агыдып ийер (агыдып ий-); **отпустить на свободу** јайымга божодып ийер; **отпустить птичку из клетки** кушкашты клеткадан чыгарып ийер (божодып ийер); **отпустить коня** атты агыдып ийер; **3. что (перестать держать)** божодып ийер; **отпустить шар** шарды божодып ийер; **4. что (ослабить)** божодып ийер, бош эдип ийер (эдип ий-); **отпустить ремень** курды божодып ийер; **5. кого-что (ослабеть)** божодып ийер; **кашель отпустила** јӧдӱл божодып ийди; **6. кого (обслужить)** божодып ийер; **обслужить клиента** клиентти божодып ийер; **7. что (предоставить в пользование)** берер (бер-); (*выделить*) чыгарар (чыгар-); **отпустить инвентарь** инвентарь берер; **отпустить средства на строительство** акчаны тударына чыгарар; **8. что (назначить)** берер; **отпустить два дня на доработку плана** планы јетире јазаарга эки кӱн берер; **9. что (отрастить)** божодып алар (божодып ал-), ӧскүрип алар (ӧскүрип ал-); **отпустить бороду** сагал ӧскүрип алар; **10. что (сказать)** айдып ийер (айдып ий-); **отпустить шутку** кокыр айдып ийер;

ОТРАЗИТЬСЯ

11. *что (простить)* божодып ийер; **отпустить грехи** кинчектерин божодып ийер

ОТРАБАТЫВАТЬ *несов. см. отработать* 1, 2

ОТРАБОТАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. тузаланып салган*; 2. *прил. (использованный)* тузаланып салган; **отработанный пар** тузаланып салган буу

ОТРАБОТАТЬ *сов.* 1. *что (возместить трудом)* иштеп салар (иштеп сал-); **отработать долги** төлүзин иштеп салар; 2. *(проработать какой-л. срок)* иштеп салар; **отработать три дня** үч күн иштеп салар; 3. *(кончить работать)* иштеп салар; **отработал своё** бойындынын иштеп салган; 4. *что; разг. (отточить)* белетеп алар; **отработать пьесу** пьесаны белетеп алар; 5. *что (добиться искусного выполнения)* таскадынып алар (таскадынып ал-); **отработать технику движения** кыймыктанар техникага таскадынып алган

ОТРАБОТКА *жс.* 1. иштеери; **отработка долга** төлүзин иштеери; 2. таскадынары; **отработка правильных движений** чын кыймыктаныштарга таскадынары

ОТРАВА *жс.* корон

ОТРАВИТЕЛЬ *м.* корондоочы

ОТРАВИТЬ *сов.* 1. *кого (убить отравой)* корондоп салар (корондоп сал-); **отравить ядом** коронло корондоп салар; 2. *что (сделать непригодным)* корондоп салар; **отравить воду** сууны корондоп салар; 3. *что; перен. (испортить настроение, лишить радости)* үреп салар (үреп сал-); **отравить настроение** күүн-санаазын үреп салар

ОТРАВИТЬСЯ *сов.* 1. корондонып ийер (корондонып ий-); **отравиться с горя** ачу-короннон корондонып ийер; 2. корондолор (корондол-); *(умереть)* корондолып божоор (божо-); **отравиться несвежими продуктами** эски курсакла корондолор; **отравиться газом** газка корондолып божоор

ОТРАВЛЕНИЕ *с.* 1. корондооры; **отравление свидетеля** керечини корондоо-

ры; 2. корондолоры, корондолгоны; **отравление грибами** мешкеле корондолоры; **сильное отравление** тын корондолгоны

ОТРАВЛЯТЬ *несов. см. отравить*

ОТРАВЛЯТЬСЯ *несов. см. отравится*

ОТРАВЛЯЮЩИЙ, -ая, -ое коронду; **отравляющие вещества** коронду веществолор

ОТРАДА *жс.* 1. сүүнчи; **найти отраду** сүүнчи табып алар; 2. *перен.* сүүндирип турган кижги, сүүнчи; **отрада сердца** жүректи сүүндирип турган кижги

ОТРАДНО *нареч.* сүүнчилү; **было отрадно отдыхать здесь** мында амыраарга сүүнчилү болгон

ОТРАДНЫЙ, -ая, -ое сүүнчилү; **отрадное известие** сүүнчилү солун

ОТРАЖАТЕЛЬ *м.; тех.* отражатель (*нени-нени откүрбей, кайра эмезе туура ийер неме*); **зеркальный отражатель** күскүден эткен отражатель

ОТРАЖАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. *см. отражение*; 2. *яндырар аргалу*

ОТРАЖАТЬ *несов. см. отразить*

ОТРАЖАТЬСЯ *несов. см. отразиться*

ОТРАЖЕНИЕ *с.* 1. (*удара, нападения*) кайра согоры; 2. (*изображение*) сүр; **увидеть своё отражение в зеркале** бойынын сүрин күскүден көрүп ийер; 3. (*воспроизведение*) көргүзери; **отражение жизни в искусстве** жадын-жүрүмди искусстводо көргүзери

ОТРАЗИТЬ *сов.* 1. *что (отбить)* удурлажып ийер (удурлажып ий-); **отразить атаку** табаруга удурлажып ийер; 2. *кого-что (воспроизвести изображение)* көргүзип ийер (көргүзип ий-); **зеркало отразило её улыбку** күскү онын күлүмзиренгенин көргүзип ийди; 3. *что (выразить, показать)* көргүзип салар (көргүзип сал-); **отразить действительность** чындыкты көргүзип берер

ОТРАЗИТЬСЯ *сов.* 1. (*в зеркале, в воде*) көрүне берер (көрүне бер-), көрүнип келер (көрүнип кел-); **облака отразились в воде** булуттар сууда көрүнип келди;

ОТРАПОРТОВАТЬ

2. (*сказаться*) салтарын јетирип салар (јетирип сал-); **это хорошо отразилось на его здоровье** ол онын су-кадыгына јакшы салтарын јетирип салды

ОТРАПОРТОВАТЬ *сов.* 1. *о чём* јетириү эдип салар (эдип сал-); **отрапортовать о выполненном задании** бүдүрилген јакылта керегинде јетириү эдип салар; 2. *разг.* омок үнле айдып салар (айдып сал); **отрапортовать приветствие** уткуул сөсти омок үнле айдып салар

ОТРАСЛЕВОЙ, -ая, -ое отрасльдын; **отраслевое совещание** отрасльдын јууны
ОТРАСЛЬ *ж.* бөлүк; **отрасли промышленности** промышленностьтин бөлүктери

ОТРАСТАТЬ *несов. см. отрасти́*

ОТРАСТИ́ *сов.* өзүп калар (өзүп кал); **волосы отросли** чач өзүп калган

ОТРАСТИТЬ *сов. что* өскүрип алар (өскүрип ал-); **отрастить бороду** сагал өскүрип алар

ОТРАЩИВАТЬ *несов. см. отрастить*

ОТРЕБЬЕ *с.; собир.* 1. *уст.* (отбросы) таштанты; 2. *перен.* јабыс түшкен улус; **воровское отребье** јабыс түшкен уурчы улус

ОТРЕГУЛИРОВАТЬ *сов. что* 1. регулировать эдип салар (эдип сал-), јазап салар (јазап сал-); **отрегулировать тормоза** тормозторды јазап салар; 2. (*упорядочить, уладить*) аайлап салар (аайлап сал-); **отрегулировать дела** керектерди аайлап салар

ОТРЕДАКТИРОВАТЬ *сов. что* редактировать эдип салар (эдип сал-), түзедип салар (түзедип сал-); **отредактировать научный сборник** билим јуунтыны редактировать эдип салар

ОТРЕ́З *м.* 1. (*кусок ткани*) кескен бөс; **отрез на пальто** тонго кескен бөс; 2. (*срез*) кескен јер; **отрез бревна** тоормоштын кескен јери

ОТРЕЗА́ТЬ *несов. см. отрезать*

ОТРЕ́ЗАТЬ *сов.* 1. *что* кезип ийер (кезип ий-), кезип салар (кезип сал-); **отрезать два метра ткани** эки метр бөс ке-

зип ийер; **отрезать палец** сабарын кезип салар; 2. *что* (*преградить; разъединить*) кезип салар; **отрезать пути к отступлению** тескерлеп барар јолдорды кезип салар; **вода отрезало село** суу јуртты кезип салган

ОТРЕЗВÉТЬ *сов.* серий берер (серий бер-); **отрезвел к утру** эртен тура серий берген

ОТРЕЗВÍТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое серидер; **отрезвительный напиток** серидер суузын

ОТРЕЗВÍТЬ *сов. кого* 1. серидип салар (серидип сал-), серидип ийер (серидип ий-); **отрезвить пьяного** эзирик кижини серидип салар; 2. *перен.* ондоор эдип ийер (эдип ий-); сагыштандырып ийер (сагыштандырып ий-), сагыштандырап (сагыштандыр-), сагыш алындырып ийер (алындырып ий-), сагыш алындырап (алындыр-); **отрезвить от самообмана** бойын бойы төгүндеп турганын ондоор эдип ийер; **отрезвить мечтателя** куру санааларга алдырткан кижини сагыштандырып ийер

ОТРЕЗВÍТЬСЯ *сов.* 1. серий берер (серий бер-); 2. *перен.* ондоп ийер (ондоп ий-); **отрезвиться от самообмана** бойын бойы төгүндеп турганын ондоп ийер

ОТРЕЗВЛÉНИЕ *с.* 1. серидери; **отрезвление пьяного** эзирик кижини серидери; 2. ондогоны, сагыштанганы; **сейчас у многих наступает отрезвление** эмди көбизи ондоп баштаган

ОТРЕЗВЛЯ́ТЬ *несов. см. отрезвить*

ОТРЕЗВЛЯ́ТЬСЯ *несов. см. отрезвиться*

ОТРЕЗНО́Й, -ая, -ое 1. кезетен, кезер; **отрезной талон** кезетен талон; 2. башка кезилген; **отрезной рукав** башка кезилген јен; 3. кезетен, кезер; **отрезной станок** кезер станок

ОТРЕ́ЗОК *м.* 1. (*кусок*) үзүк; **отрезки ткани** бөстин үзүктери; 2. (*часть чего-н.*) бөлүк; **отрезок пути** јолдын бөлүги

ОТРЕКА́ТЬСЯ *несов. см. отречься*

ОТРЕКОМЕНДОВАТЬ *сов.* 1. *кого* (при знакомстве) таныштырып салар (таныштырып сал-), таныштырар (таныштыр-); **отрекомендовать гостям своего приятеля** айылчыларды бойынын нөкөриле таныштырып салар; 2. *что* (отозваться) айдар (айт-); **отрекомендовать как хорошего художника** якшы жүрукчы деп айдар

ОТРЕКОМЕНДОВАТЬСЯ *сов.* бойын айдар (айт-) (*таныштар тушта*); **отрекомендоваться в компании учителем** компанияда үредүчи деп бойын айдар

ОТРЕКОМЕНДОВЫВАТЬСЯ *несов. см. отрекомендоваться*

ОТРЕМОНТИРОВАТЬ *сов.* *что* ремонттоп салар (ремонттоп сал-), жазап салар (жазап сал-); **отремонтировать телевизор** телевизорды жазап салар

ОТРЕПЕТИРОВАТЬ *сов.* *что* белетеп алар (белетеп ал-); **отрепетировать роль** рольды белетеп алар

ОТРЕПЬЕ *с.* *собр.* эски-саскы кийим

ОТРЕЧЕНИЕ *с.* колбуны үскени

ОТРЕЧЬСЯ *сов.* 1. (*прекратить связь*) колбуны үзүп салар (үзүп сал-); **отречься от старого друга** эски нөкөриле колбузын үзүп салар; 2. *мойножып ийер* (мойножып ий-); **отречься от своих слов** бойынын сөзинен мойножып ийер

ОТРЕШАТЬ *несов. см. отрешить*

ОТРЕШАТЬСЯ *несов. см. отрешиться*

ОТРЕШЁННОСТЬ *ж.* сагыжы өскө жерде болоры, бу жерде жок болоры; керексизбери; **слушать с отрешённостью** бу жерде жоктуй угар; **отрешённость от окружающего мира** айландыра немени керексизбери

ОТРЕШЁННЫЙ, -ая, -ое *прил.* бу жерде жок, бу жерде жоктуй; **отрешённый взгляд** көстөри бу жерде жоктуй

ОТРЕШИТЬСЯ *сов.* *от чего*; *книжн.* керексизбей барар (керексизбей бар-); **отрешиться от дел** керектерди керексизбей барар

ОТРИЦАНИЕ *с.* (*несогласие*) жөп болбозы, жөпсинбези; **отрицание своей вины** бойынын бурулу болгоньла жөп болбозы

ОТРИЦАТЕЛЬНО *нареч.* (*плохо*) жаман; **лекарство отрицательно влияет на печень** эм буурга жаман салтарын жетирип жат

ОТРИЦАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*заключающий отрицание*) жөп бербей турган; **отрицательный ответ** жөп бербей турган каруу; 2. *грам.* токтодулу; **отрицательная частица** токтодулу бөлүгөш; 3. (*плохой*) жаман, коомой; **отрицательный поступок** жаман кылык; **отрицательный персонаж** жаман песонаж; **отрицательная рецензия** коомой рецензия; 4. *неме-неме* жок болгоньн көргүзип турган; **отрицательная реакция** неме-неме жок болгоньн көргүзип турган реакция

ОТРИЦАТЬ *несов.* 1. *что* и *без доп.* (*не соглашаться с чем-л.*) жөпсинбес (жөпсин-); **отрицать свою вину** бойынын буруулу болгоньла жөпсинбес; 2. *что* (*отвергать*) жөп болбос (жөп бол-), жөпсинбес; **отрицать успехи современной науки** эмдиги өйдөги билимнин жедимдериле жөп болбос

ОТРО́Г *м.*; *геогр.* сын; **отроги гор** кырлардын сындары

ОТРОДУ *нареч.*; *разг.* качан да; **отроду** *здесь не бывал* качан да мында болбогон

ОТРО́ЕК *м.*; *пчел.* адарунын жангы бүткен үүри (*эски үүрдөн* (*ройдон*) бөлинип)

ОТРОИТЬ *сов.* *кого-что*; *пчел.* адарулардын бир кезегин бөлип салар (бөлип сал-) (*жангы үүр таздөөрдө*)

ОТРОИТЬСЯ *сов.*; *спец.* жангы үүрге бөлинип калар (бөлинип кал-)

ОТРО́СТОК *м.* 1. (*растения*) айры, корбо; **отсадить отросток цветка** чечектин корбозын башка отургызып салар; 2. *анат.* айрызы; **отросток слепой кишки** туйук ичеенин айрызы

ОТРОЧЕСКИЙ, -ая, -ое оогош ло жиит тужынын ортозында; **отроческие годы** оогош ло жиит туштын ортозында жылдар

ОТРОЧЕСТВО

ÓТРОЧЕСТВО с. оогош ло јиит туштын ортозында ой

ОТРУБ м. агаштын чабылган эмезе кезилген јери (*төзін кечире*)

ОТРУБАТЬ несов. см. **отрубить**

ÓТРУБИ только мн. јарма

ОТРУБИТЬ сов. что ўзе чабып салар (чабып сал-), кезе чабып салар; **отрубить сук** будакты кезе чабып салар

ОТРУГАТЬ сов. кого-что арбап салар (арбап сал-)

ОТРЫВ м. 1. ўзери; (*потеря связи*) айрылганы; **отрыв нитки** учукты ўзери; **отрыв от масс** албаты-јоннон айрылганы; **линия отрыва** ўзер чийү; 2. (*расстояние*) ортозы; **небольшой отрыв** ортозы јаан эмес; **уйти в отрыв** озолоп барар; ♦ **учиться без отрыва от производства** иштеп тура ўренер

ОТРЫВАТЬ I несов. см. **отрыть**

ОТРЫВАТЬ II несов. см. **оторвать**

ОТРЫВАТЬСЯ несов. см. **оторваться**

ОТРЫВИСТЫЙ, -ая, -ое 1. ўзүктелген; ўзүлип турган; **отрывистые звуки** ўзүктелген табыштар; 2. бүткүл эмес; **отрывистые мысли** бүткүл эмес санаалар

ОТРЫВНОЙ, -ая, -ое ўзетен; **отрывной календарь** ўзетен календарь

ОТРЫВОК м. ўзүк; **отрывок из романа** романнан алган ўзүк

ОТРЫВОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*состоящий из отдельных отрывков*) ўзүктерден турган; **отрывочные воспоминания** ўзүктерден турган эске алыныштар; 2. (*прерывающийся*) ўзүлип турган; **отрывочные разговоры** ўзүлип турган куучындар

ОТРЫГИВАТЬ несов. см. **отрыгнуть**

ОТРЫГИВАТЬСЯ несов. см. **отрыгнуться**

ОТРЫГНУТЬ сов. что, чего; разг. кегирип ийер (кегирип ий-)

ОТРЫГНУТЬСЯ сов.; разг. кегириле берер (кегириле бер-)

ОТРЫЖКА ж. кегирик

ОТРЫТЬ сов. кого-что 1. (*извлечь*) казып алар (казып ал-); **отрыть клад** сугуп

салган акча-јөбжө казып алар; 2. (*вырыть*) казып салар (казып сал-), казып алар; **отрыть землянку** јердин алдында јадар јер казып салар; 3. (*найти*) *перен.*, разг. казынып табып алар (табып ал-); **отрыть в старье редкую книгу** эски-саскыдан ас туштап турган бичикти казынып табып алар

ОТРЯД м.; в разн. знач. отряд; **строительный отряд** тура тудачылардын отряды

ОТРЯДИТЬ сов. кого-что ийе берер (ийе бер-), ийип ийер (ийип ий-); **отрядить бойцов в разведку** јуучылдарды кайуга ийе берер

ОТРЯДНЫЙ, -ая, -ое отрядтын; **отрядный сбор** отрядтын јуулыжы

ОТРЯЖАТЬ несов. см. **отрядить**

ОТРЯХИВАТЬ несов. см. **отряхнуть**

ОТРЯХИВАТЬСЯ несов. см. **отряхнуться**

ОТРЯХНУТЬ сов. что кактап ийер (кактап ий-); **отряхнуть снег с шапки** бөрүктен карды кактап ийер

ОТРЯХНУТЬСЯ сов. кактанып ийер (кактанып ий-); **нужно хорошо отряхнуться от песка** кумактан јазап кактанып ийер керек

ОТСАДИТЬ сов. 1. *кого* башка отургызып салар (отургызып сал-); **отсадить шалуна** баштак баланы башка отургызып салар; 2. *что (растение)* башка отургызып салар; **отсадить орхидею** орхидеяны башка отургызып салар

ОТСАДКА ж. башка отургызары

ОТСАЖИВАТЬ несов. см. **отсадить**

ОТСАЖИВАТЬСЯ несов. см. **отсесть**

ОТСАСЫВАТЬ несов. см. **отсосать** 1, 2

ÓТСВЕТ и **ОТСВЕТ** м. јаркын; **отсвет солнца** күннинг јаркыны

ОТСВЕЧИВАТЬ несов. јаркындар (јаркындал-) **отсвечивали стеклянные крыши цехов** цехтердин шили јабынтылары јаркындалып турган

ОТСКОЧИТЬ

ОТСЕВ *м.* **1.** (*действие*) элгеери; **отсев зерна** ашты элгеери; **2.** (*то, что отсеялось, остатки*) элгенти, элгегенинин артканы; **отсев от песка** кумактын элгенти; **3.** *перен.* үредүден чыгып калары; **отсев студентов** студенттердин үредүден чыгып калары

ОТСЕВАТЬ *несов. см. отсеять*

ОТСЕВКИ *только мн.* элгеген кийнинде арткан неме

ОТСЕИВАТЬ *несов. см. отсеять*

ОТСЕИВАТЬСЯ *несов. см. отсеяться*

ОТСЕК *м.* бөлүк; **отсек вагона** вагоннын бөлүги

ОТСЕКАТЬ *несов. см. отсечь*

ОТСЕЛИТЬ *сов. кого-что* жаттыргызып салар (жаттыргызып сал-); **нас отселили в другое жильё** бисти өскө турага жаттыргызып салган

ОТСЕЛИТЬСЯ *сов.* башка жадарга жүре берер (жүре бер-); **отселиться от родителей** ада-энезинен башка жадарга жүре берер

ОТСЕЛЯТЬ *несов. см. отселить*

ОТСЕЛЯТЬСЯ *несов. см. отселиться*

ОТСЕСТЬ *сов.* туура отурып алар (отурып ал-); **отсесть от окна** көзнөктөн туура отурып алар

ОТСЕЧЕНИЕ *с.* кезе чабары; **отсечение головы** башты кезе чабары; ♦ **дать голову на отсечение** сөзүн берер

ОТСЕЧЬ *сов.* **1.** *что* кезе чабып салар (чабып сал-); **отсечь сук** будакты кезе чабып салар; **2.** *кого-что* кезип салар (кезип сал-); **отсечь пути отступления** кайра барар жолдорды кезип салар

ОТСЕЯТЬ *сов.* **1.** *что* элгеп салар (элгеп сал-); **отсеять ячмень** арбаны элгеп салар; **2.** *кого;* *перен.* (*вывести из числа кого-л.*) чыгарып салар (чыгарып сал-); **отсеять неуспевающих** үредүзи сондоп тургандарды чыгарып салар

ОТСЕЯТЬСЯ *сов.* **1.** (*отделиться при просеивании*) элгелип калар (элгелип кал-); **2.** *перен.* (*выбыть из числа кого-л.*) чыгып калар (чыгып кал-); **неуспевающие сту-**

денты отсеялись үредүзи сондоп турган студенттер чыгып калды

ОТСИДЕТЬ *сов.* **1.** *что* (*довести до онемения*) уйуктада отурып салар (отурып сал-); **отсидеть ногу** бутты уйуктада отурып салар; **2.** *разг.* (*просидеть некоторое время*) отурып салар, отурып ийер (отурып ий-); **я отсидел два урока** мен эки урокты отурып ийдим; **3.** *разг.* (*в заключении*) отурып салар; **отсидеть в тюрьме** түрмеде отурып салар

ОТСИДЕТЬСЯ *сов.;* *разг.* отурып алар (отурып ал-), отураар (отур-); **отсидеться в шалаше во время дождя** жанмыр тушта жапашта отурып алар

ОТСИЖИВАТЬ *несов. см. отсидеть*

ОТСИЖИВАТЬСЯ *несов. см. отсидеться*

ОТСКАБЛИВАТЬ *несов. см. отскоблить*

ОТСКАБЛИВАТЬСЯ *несов. см. отскоблиться*

ОТСКАКАТЬ *сов.* **1.** (*отъехать вскачь*) мантада берер (мантада бер-); **отскакать на сто метров** жүс метрге мантада берер; **2.** мантадып салар (мантадып сал-); **отскакать десять километров** он километрди мантадып салар; **3.** *разг.* (*кончить скакать*) мантадып салар

ОТСКАКИВАТЬ *несов. см. отскокить*

ОТСКОБЛИТЬ *сов.* *что* кырып салар (кырып сал-), кодорып салар (кодорып сал-); **отскоблить краску** будукты кырып салар

ОТСКОБЛИТЬСЯ *сов.* кырылып калар (кырылып кал-)

ОТСКОЧИТЬ *сов.* **1.** (*отпрыгнуть*) калып ийер (калып ий-); **отскокить назад** кайра калып ийер; **2.** (*отлететь обратно*) кайра секирип ийер (секирип ий-); чарчала берер (чарчала бер-); **мяч отскочил от стены** мяч стенеден кайра секирип ийди; **3.** *разг.* (*отделиться*) алына берер (алына бер-); (*оторваться*) үзүле бер (үзүле бер-); (*отлететь прочь*) уча берер (уча бер-); **пластырь отскочил** пластырь алына бер-

ОТСКРЕБАТЬ

ди; пуговица отскочила топчы ўзўле берди; стрелка у часов отскочила частын стрелказы уча берди

ОТСКРЕБА́ТЬ *несов. см. отскрести́*

ОТСКРЕСТІ́ *сов. что* кырып салар (кырып сал-)

ОТСЛА́ИВАТЬ *несов. см. отслои́ть*

ОТСЛА́ИВАТЬСЯ *несов. см. отслои́ться*

ОТСЛОЕ́НИЕ *с.* 1. сойылганы; (*отделение*) бблингени; **отслоение ногтей** тырмак сойылганы; **отслоение кожи** тере сойылганы; **отслоение сетчатки** сетчатканын бблингени; 2. (*слой*) кат; **песчаные отслоения** кумак каттар

ОТСЛОИ́ТЬ *сов. что* сойып салар (сойып сал-); **отслоить кору** агаштын терезин сойып салар

ОТСЛОИ́ТЬСЯ *сов.* сойылып калар (сойылып кал-); **береста отслоилась** тос сойылып калган

ОТСЛУЖИ́ТЬ *сов. 1. (прослужить некоторое время)* болуп келер (болуп кел-); **отслужить в армии** черўде болуп келер; 2. *разг. (износиться)* элел калар (элел кал-), эскирип калар (эскирип кал-); **это пальто отслужило** бу тон элел калды

ОТСНЯ́ТЬ *сов. что; спец.* согуп ийер (согуп ал-), согуп салар (согуп сал-); **отснять несколько кадров** бир канча кадр согуп ийер; **отснять фильм** фильм согуп салар

ОТСОВЕ́ТОВАТЬ *сов. с неопр. накл.* -базын деер (де-); -базын деп айдар (айт-); **врачи отсоветовали ему отдыхать на юге** врачтар ого тўштўкте амырабазын деген; **он отсоветовал покупать этот телевизор** ол бу телевизорды албазын деп айтты

ОТСОЕДИ́НІТЬ *сов. что* алып салар (алып сал-), алып ийер (алып ий-); (*разделить*) айрып салар (айрып сал-); **отсоединить прицеп** прицепти алып салар; **отсоединить аудио от видео** аудионы видеодон айрып салар

ОТСОЕДИ́НЯТЬ *несов. см. отсоедини́ть*

ОТСОРТИРОВА́ТЬ *сов. что 1. (распределить по сортам)* сортировать эдип салар (эдип сал-), сорттыла бблип салар (бблип сал-); **отсортировать пшеницу** буудайды сортировать эдип салар; 2. (*распределить по схожим признакам*) сортировать эдип салар, бблип салар; **отсортировать письма** самараларды бблип салар

ОТСОРТИРОВА́ТЬ *несов. см. отсортирова́ть*

ОТСОСА́ТЬ *сов. 1. что, чего* чыгара соорып салар (соорып сал-); **отсосать кровь из ранки** шыркананг канды чыгара соорып салар; 2. *что; тех.* чыгара соордырып салар (соордырып сал-); **отсосать из подвала воду** туранын алдынан сууны чыгара соордырып салар; 3. *без доп.; разг. (кончить сосать)* соорып божоор (божо-); эмип божоор

ОТСО́ХНУТЬ *сов.* кургап калар (кургап кал-); **ветка отсохла** будак кургап калган; **рука отсохла** кол кургап калган

ОТСРО́ЧИВАТЬ *несов. см. отсро́чить*

ОТСРО́ЧИТЬ *сов. что* ойин кочўрип салар (кочўрип сал-); **отсрочить платёж** тўлбмирдин ойин кочўрип салар

ОТСРО́ЧКА *ж.* 1. ойди кочўрери; **отсрочка исполнения приговора** жаргынын јобин бўдўрер ойди кочўрери; 2. ойди кочўрер арга; **отсрочка от армии** черўге барар ойди кочўрер арга

ОТСТАВА́НИЕ *с.* артып турганы; **отставание в росте** сынынын озўми артып турганы

ОТСТАВА́ТЬ *несов. см. отста́ть*

ОТСТА́ВИТЬ *сов. 1. что (отодвинуть)* туура тургузып салар (тургузып сал-); **отставить стол от стены** столды стенеден туура тургузып салар; 2. *кого (уволить)* иштен чыгарып салар (чыгарып сал-); ♦ **Отставить!** Токтодор!

ОТСТА́ВКА *ж.* отставка; **выйти в отставку** отставкага чыгар

ОТСТАВЛЯ́ТЬ *несов. см. отста́вить*

ОТСТРАНЕНИЕ

ОТСТАВНО́Й, -ая, -ое отставкага чыккан (чыгып калган); **отставной офицер** отставкага чыккан офицер

ОТСТА́ИВАНИЕ I с. корулаары; **отстаивание своих прав** бойынын тап-эриктерин корулаары

ОТСТА́ИВАНИЕ II с. тургузары; **отстаивание воды** сууны тургузары

ОТСТА́ИВАТЬ I, II *несов. см. отстоять I, II*

ОТСТА́ИВАТЬ II *несов. см. отстоять II*

ОТСТА́ИВАТЬСЯ *несов. см. отстоя́ться*

ОТСТА́ЛОСТЬ *ж.* артып калганы

ОТСТА́ЛЫЙ, -ая, -ое артып (сондоп) калган; **отсталый от жизни человек** жүрүмнөн сондоп калган кижиге

ОТСТА́ТЬ *сов.* 1. артып калар (артып кал-), сондоп калар (сондоп кал-); **отстать от поезда** поездтен артып калар; **отстать в учёбе** үредүде сондоп калар; 2. (о часах) артып калар; **часы отстали на десять минут** час он минутка артып калган; 3. (отделиться) кодорылып калар (кодорылып кал-); алынып калар (алынып кал-); **штукатурка отстала** шыбанты кодорылып калган

ОТСТАЮ́ЩИЙ, -ая, -ое 1. жаман үренип турган, үредүзи коомой, үредүзи сондоп турган; **отстающий ученик** жаман үренип турган үренчик; 2. сондоп турган; **отстающая бригада** сондоп турган бригада

ОТСТЕГÁТЬ *сов. кого* сабап салар (сабап сал-), сойып салар (сойып сал-); **отстегать ремнём** кайышла сабап салар

ОТСТЁГИВАТЬ *несов. см. отстегнуть*

ОТСТЁГИВАТЬСЯ *несов. см. отстегнуться*

ОТСТЕГНУ́ТЬ *сов. что* чечип салар (чечип сал-); (отделить) алып салар (алып сал-); **отстегнуть пуговицу** топчыны чечип салар; **отстегнуть воротник** жаканы алып салар

ОТСТЕГНУ́ТЬСЯ *сов.* чечилип калар (чечилип кал-); алынып калар (алынып кал-); **пуговица отстегнулась** топчы чечилип калды

ОТСТИРА́ТЬ *сов. что* 1. чыгара јунуп салар (јунуп сал-); кирин чыгара јунуп салар; **отстирать грязь на джинсах** джинсалардын балкажын чыгара јунуп салар; **отстирать белые вещи** ак немелердин кирин чыгара јунуп салар; 2. *разг.* јунуп божодып салар (божодып сал-)

ОТСТИРА́ТЬСЯ *сов.* чыгара јунулып калар (јунулып калар-); **пятно отстиралось** шылбак чыгара јунулып калган

ОТСТЫ́РИВАТЬ *несов. см. отстирать*

ОТСТЫ́РИВАТЬСЯ *несов. см. отстира́ться*

ОТСТО́Й *м.* түбине түжүп калган неме; **давать большой отстой** түбине түжүп калган немеги көп болор

ОТСТОЯ́ТЬ I *сов. кого-что* корулап алар (корулап ал-); **отстоять свободу** јайымды корулап алар

ОТСТОЯ́ТЬ II *сов.* турар (тур-); (до конца) учына чыгара (јетире) турар (тур-); **отстоять в очереди два часа** очередые эки саат турар; **отстоять на ногах весь спектакль** бастыра спектакльди учына јетире бутка турар

ОТСТОЯ́ТЬ III *несов. (быть расположенным)* турар (тур-); **деревня отстоит от станции на три километра** деревне станциянан үч километр јерде туруп јат

ОТСТОЯ́ТЬСЯ *сов. (о жидкости)* тымыгып калар (тымыгып кал-); **вода отстоялась** суу тымыгып калган

ОТСТРАДА́ТЬ *сов.* шыраны көрүп салар (көрүп сал-); **отстрадал четыре года в лагерях** лагерьлерде төрт јыл шыраны көрүп салган

ОТСТРА́ИВАТЬ *несов. см. отстробить*

ОТСТРА́ИВАТЬСЯ *несов. см. отстробиться*

ОТСТРАНÉНИЕ с. чыгарары, јайладары; **отстранение от должности** јамызынан јайладары

ОТСТРАНИТЬ

ОТСТРАНИТЬ сов. 1. *кого-что* (отодвинуть, отвести) туура эдип ийер (эдип ий-), туура салып ийер (салып ий-); **отстранить его руку** онын колын туура эдип ийер; 2. *кого* (уволить) чыгарып салар (чыгарып сал-), жайладып салар (жайладып сал-); **отстранить от работы** иштен чыгарып салар

ОТСТРАНИТЬСЯ сов. 1. (отклониться, отодвинуться) туураболор (туурабол-); **отстраниться от летящего мяча** учуп жаткан мячтан туура болор; 2. (уклониться, отказать) тууралаар (туурала-); (не участвовать) турушпас (турушпа-); **отстраниться от дел** керектерден тууралаар; **отстраниться от воспитания детей** балдарды таскадарында турушпас

ОТСТРАНЯТЬ несов. см. **отстранить**

ОТСТРАНЯТЬСЯ несов. см. **отстраниться**

ОТСТРЕЛ м. адары, адып өлтүрери; **разрешить отстрел волков** бөрүлерди адып өлтүрерине жөн берип салар

ОТСТРЕЛИВАТЬ несов. см. **отстрелять**, **отстрелять** 1

ОТСТРЕЛИВАТЬСЯ несов. удур адыжар (адыш-); **отстреливаться из автомата** автоматтан удур адыжар

ОТСТРЕЛИТЬ сов. *что* (оторвать пулей, снарядом и т.п.) үзе адып ийер (адып ий-); **отстрелить палец** сабарды үзе адып ийер

ОТСТРЕЛЯТЬ сов. 1. *кого; охот.* адып салар (адып сал-); **отстрелять волков** бөрүлерди адып салар; 2. (израсходовать на стрельбу) божодо адып салар (адып сал-); **отстрелять патронную ленту** патронду лентаны божодо адып салар; 3. *разг.* адып божодор (божот-); **взвод отстрелял** взвод адып божотты

ОТСТРЕЛЯТЬСЯ сов. см. **отстреляться**

ОТСТРИГАТЬ несов. см. **отстричь**

ОТСТРИЧЬ сов. кайчылап салар (кайчылап сал-); **отстричь волосы** чачты кайчылап салар

ОТСТРОГАТЬ сов. *что* 1. (снять рубанком) жоноп ийер (жоноп ий-), жоноп алар (ал-); **отстрогать пять миллиметров доски** жалбак агашты беш миллиметрге жоноп ийер; 2. (обстрогать) жоноп салар (жоноп сал-); **отстрогать доску** жалбак агашты жоноп салар

ОТСТРОИТЬ сов. *что* тудуп салар (тудуп сал-), тудуп божодып салар (божодып сал-); **отстроить дом** тураны тудуп божодып салар

ОТСТРОИТЬСЯ сов. тудуп салар (тудуп сал-); **к зиме отстроились** кышка жетире тудуп салдылар

ОТСТУП м.; *полигр.* отступ, арттыргызылган жер (текстте жолдыктын бажында)

ОТСТУПАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое воен. кайралаар; **отступательный манёвр** кайралаар манёвр

ОТСТУПАТЬ несов. см. **отступать**

ОТСТУПАТЬСЯ несов. см. **отступиться**

ОТСТУПИТЬ сов. 1. (*назад*) кайра базып ийер (базып ий-), кайра алтап ийер (алтап ий-); **отступить на шаг** бир алтамга кайра базып ийер; **отступить в сторону** туура алтап ийер; 2. (отодвинуться) ырап калар (ырап кал-); **море отступило** талай ырап калган; 3. *воен.* кайра барар (бар-), кайралаар (кайрала-), тескерлеер (тескерле-); **отступить с боями** жуулажып кайралаар; 4. (*сделать отступ*) бош жер арттыргызып салар (арттыргызып сал-); **отступить от края листа** листтин кырында бош жер арттыргызып салар; 5. *перен.* (не устоять перед чем-л.) жана базар (бас-); **отступить перед трудностями** уур айалгалардан жана базар; 6. (*перестать придерживаться*) туура барар (бар-), жана базар; **отступить от своего мнения** бойыннын шүүлтезинен туура барар; 7. *перен.* (от темы) туура барар, туура жүре берер (жүре бер-); **отступить от темы** темадан туура жүре берер

ОТСТУПИТЬСЯ сов. 1. (отказаться) жана базар (бас-); **отступиться от своего**

ОТТАСКИВАТЬ

права бойынын тап-эригинен јана базар; **2.** (*перестать общаться*) колбуны ўзўп салар (ўзўп сал-); **товарищи отступились от него** нөкөрлөри оныла колбуны ўзўп салды

ОТСТУПЛЕНИЕ *с.* **1.** (*отдаление*) ыраганы; **отступление лесов** агаштардын ыраганы; **2.** (*сдача позиций*) тескерлегени; **отступление перед силами противника** өштүнин күчтеринин алдына тескерлегени; **3.** *перен.* (*несоблюдение*) туура барганы, јана басканы; **отступление от обычаев** чўм-јандардан јана басканы; **4.** *перен.* (*отклонение*) туура барганы, туура јўре бергени

ОТСТУПНИК *м.* и **ОТСТУПНИЦА** *ж.* туура (јана) баскан кижии

ОТСТУПНИЧЕСТВО *с.* туура (јана) базары, туура барары; **становиться на путь отступничества** туура барарынын јолына турар

ОТСТУПА́ **1.** *деепр.* *от* отступи́ть; **2.** *нареч.* туура болуп; **стоял, отступя от стены на два шага** стенеден эки алтамга туура болуп турган

ОТСУ́ТСТВИЕ *с.* јогы, јок болгоны; јок тужы; **отсутствие денег** акча јогы; **его отсутствие** онын јок болгоны; **в его отсутствие** ол јок тужында

ОТСУ́ТСТВОВАТЬ *несов.* јок болор (јок бол-); (*не присутствовать*) болбос (бол-); **отсутствовать на собрании** јуунда јок болор

ОТСУ́ТСТВУЮЩИЙ, -ая, -ое **1.** *прич.* јок болгон, келбеген; **2.** *в знач. суц.* **отсу́тствующий** *м.* јок кижии, келбеген кижии; **отметить отсутствующих** јок улусты темдектеп салар; **3.** *прил.* бу јерде јок; **отсутствующий взгляд** бу јерде јок көстөр

ОТСЧИТА́ТЬ *сов.* *кого-что* тоолоп алар (тоолоп ал-); **отсчитать десять шагов** он алтам тоолоп алар

ОТСЧИ́ТЫВАТЬ *несов. см. отсчитать*

ОТСЫЛА́ТЬ *несов. см. отослать*

ОТСЫ́ЛКА *ж.* **1.** аткалары, ийери; **отсылка писем** самараларды ийери; **письмо**

для отсылки аткалар самара; **2.** (*в тексте*) отсылка, өскө јерге ийип турган темдек

ОТСЫПА́ТЬ *несов. см. отсыпать*

ОТСЫПА́ТЬ *сов. что, чего* **1.** (*отделить, насыпать*) уруп алар (уруп ал-); **отсыпь себе семечек** бойына кузуктан уруп ал; **2.** (*сыпая, уменьшить*) төгүп ийер (төгүп ий-); **отсыпь немного из мешка, а то тяжело нести** таардан эмеш төгүп ийзен, онын өскө апарарга күч

ОТСЫПА́ТЬСЯ I *несов. см. отоспаться*

ОТСЫПА́ТЬСЯ II *несов. см. отсыпаться*

ОТСЫРЕВА́ТЬ *несов. см. отсыреть*
ОТСЫРЕ́ЛЫЙ, -ая, -ое чыктып калган; **отсырелая стена** чыктып калган стене

ОТСЫРЕ́ТЬ *сов.* чыктып калар (чыктып кал-); **патроны отсырели** октор чыктып калган

ОТСЫХА́ТЬ *несов. см. отсохнуть*

ОТСЮ́ДА *нареч.* **1.** (*от этого места*) мынан, мынан ары, мынартынан, бу јерден; **отсюда до реки недалеко** мынан сууга јетире ыраак эмес; **2.** (*из сказанного, по этой причине*) мынан; **отсюда какое заключение можно сделать** мынан кандый шўўлте эдерге јараар

ОТТА́ИВАТЬ *несов. см. оттаять*

ОТТА́ЛКИВАТЬ *несов. см. оттолкнуть*

ОТТА́ЛКИВАТЬСЯ *несов. см. оттолкнуться*

ОТТА́ЛКИВАЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич.* јескиндирип турган; **2.** *прил.* јескимчилў; **отталкивающий вид** јескимчилў бүдүш

ОТТА́ПТЫВАТЬ *несов. см. оттоптать*

ОТТАСКА́ТЬ *сов.* **1.** *что* (*оттащить в несколько приёмов*) сўўртеп салар (сўўртеп сал-); **оттаскать брёвна к забору** тоормошторды чеден јаар сўўртеп салар; **2.** *кого; разг.* (*за волосы, уши*) тартып салар (тартып сал-); **оттаскать за уши** кулагынан тартып салар

ОТТА́СКИВАТЬ *несов. см. оттащить*

ОТТАЧИВАТЬ

ОТТАЧИВАТЬ *несов. см. отточить*

ОТТАЧИВАТЬСЯ *несов. страд. от оттачивать*

ОТТАЩИТЬ *сов. кого-что сүүртеп* салар (сал-); **оттащить ящики в сторону** кайырчактарды туура сүүртеп салар

ОТТАЯТЬ *сов. 1.* эрип калар (эрип кал-), кайылып калар (кайылып кал-); **земля оттаяла** јер эрип калган; **окна оттаяли** көзнөктөрдүн тожы кайылып калган; **2. что** кайылтып салар (кайылтып сал-); **оттаять мороженое мясо** тонырған этти кайылтып салар

ОТТЕКАТЬ *несов. см. оттечь*

ОТТЕНИТЬ *сов. что 1.* (наложить тень) көлөткөлөбр (көлөткөлө-), көлөткө салар (сал-); **эту часть дома на картине надо больше оттенить** јуруктагы туранын бу јанына көлөткөни көп салар керек; **2. перен.** анылап салар (анылап сал-); **в рассказе надо оттенить главное** куучында төс учурлузын анылап салар керек

ОТТЁНОК *м. 1.* (разновидность цвета) јүзүн; **голубой цвет разных оттенков** башка-башка јүзүндү чанкыр өн; **2. перен.** башка учур; **оттенки значения слова** сөстин учурынын башка учурлары

ОТТЕНЯТЬ *несов. см. оттенить*

ОТТЕПЕЛЬ *ж. 1.* јылу, јылу күн-ай (кышкыда, эрте јаста); **наступила оттепель** јылу күн-ай башталды; **2.** политикалык айалга јымжаганы; **хрущёвская оттепель** Хрущёв тужында политикалык айалга јымжаганы

ОТТЕРЕТЬ *сов. что 1.* (отчистить) чыгара јыжып салар (јыжып сал-), чыгара јыжар (јыш-); **оттереть пятно на брюках** штандагы шылбакты чыгара јыжып салар; **2. (растереть)** эриде јыжып ийер (јыжып ий-), эриде јыжар; **оттереть замороженное ухо** ужып калган кулакты эриде јыжып ийер

ОТТЕРЕТЬСЯ *сов. (отчиститься)* чыгара јыжылып калар (јыжылып кал-);

грязь оттерлась кир чыгара јыжылып калган

ОТТЕСНИТЬ *сов. кого-что* туура ийдип ийер (ийдип ий-), туура ийдер (ийт-), кыстап ийер (кыстап ий-), тескерледер (тескерлет-); **толпа оттеснила меня** јуулган улус мени туура ийдип салды; **оттеснить противника** өштүни тескерледер

ОТТЕСНЯТЬ *несов. см. оттеснить*

ОТТЁЧЬ *сов.* кайра ага берер (ага бер-) (суу керегинде)

ОТТИРАТЬ *несов. см. оттереть*

ОТТИРАТЬСЯ *несов. см. оттереться*

ОТТИСК *м.* оттиск; **корректорный оттиск** корректуранын оттиски

ОТТИСКИВАТЬ *несов. см. оттиснуть*

ОТТИСНУТЬ *сов. что; полигр.* (отпечатать) оттиск эдип ийер (эдип ий-)

ОТТОГО *нареч.* онын учун, онон улам; **он опоздал на автобус, оттого и приехал поздно** ол автобуска оройтып калган, онын учун орой келген

ОТТОЛКНУТЬ *сов. 1.* *кого-что* (толчком) ийде салып ийер (ийде салып ий-); (ногой) тееп ийер (теп ий-); **оттолкнул рукой дверь** колыла эжикти ийде салып ийди; **2. кого; перен.** (внушить неприязнь) ырадып салар (ырадып сал-); **оттолкнуть от себя друзей** плохим поступком јаман кылыгыла најыларын бойынан ырадып салар

ОТТОЛКНУТЬСЯ *сов. 1.* ийдинип ийер (ийдинип ий-); **оттолкнуться веслом от берега** кайыкла јараттан ийдинип ийер; **2. перен.** ырап барар (бар-), тайанар (тайан-); **оттолкнуться от этой теории** бу теориядан ырап барар (бу теорияга тайанар)

ОТТОПТАТЬ *сов. что; разг. 1.* тепсеп салар (тепсеп сал-); **оттоптать ногу** будын тепсеп салар; **2.** арыда базып салар (базып сал-); **долго ходили, все ноги оттоптали** узак басканыс, буттарды арыда базып салганыс

ОТТОПЫРИВАТЬСЯ *несов. см. оттопыриться*

ОТУМАНИВАТЬ

ОТТОПЫРИТЬ *сов. что; разг.* 1. (*налец*) тарбайтып ийер (тарбайтып ий-); (*губы*) борбойтып ийер (борбойтып ий-); (*уши*) талбайтып ийер (талбайтып ий-); **оттопырить уши** кулактарын талбайтып ийер; 2. (*растопырить*) жайып ийер (жайып ий-); **оттопырить пальцы** сабарларын жайып ийер

ОТТОПЫРИТЬСЯ *сов.* тарбайып калар (тарбайып кал-); (*о губах*) борбойып калар (борбойып кал-); (*об ушах*) талбайып калар (талбайып кал-); **карманы оттопырились** кармандар тарбайтып калган

ОТТОРГАТЬ *несов. см. отторгнуть*

ОТТОРГНУТЬ *сов.* 1. *что (отнять)* айрып алар (айрып ал-), блаап алар (блаап ал-); **отторгнуть чужие земли** өскө улустын жерлерин айрып алар; 2. *кого (разлучить)* айрып салар (айрып сал-), айрыыр (айры-); 3. *что; мед. (не принять)* жаратпас (жаратпа-); **организм может отторгнуть трансплантированный орган** эт-кан трансплантация эткен органды жарапас аргалу

ОТТОРЖЕНИЕ *с.* айрыганы; айрылганы; жаратпаганы; **отторжение земель** жерлерди айрыганы; **отторжение импланта зуба** тиштин импланты айрылганы; **отторжение лактозы** лактозаны жаратпаганы

ОТТОЧИТЬ *сов. что* курчыдып алар (курчыдып ал-), кайрап алар (кайрап ал-); **отточить косу** чалгыны кайрап алар

ОТТОЧИТЬСЯ *сов.* курч болуп калар (болуп кал-), курчып калар (курчып кал-), курчыдылып калар (курчыдылып кал-); **нож отточился** бычак курчыдылып калган

ОТТОЧКА *ж. см. отточить*

ОТТРЕПАТЬ *сов.* 1. *что (очистить трепанием лён, пеньку)* искеп арчып салар (арчып сал-); 2. *кого; разг. (наказать)* искеп салар (искеп сал-); **отрепать за уши** кулагынан искеп салар

ОТТУДА *нареч.* анан, анаартынан, анан бери, анан ары; **я пришёл оттуда**

мен анан келдим; **оттуда ты будешь мыть пол** анан ары сен полды жунарын

ОТТУШЕВАТЬ *сов. что* көлөткөлөп салар (көлөткөлөп сал-); **оттушевать рисунок** журукты көлөткөлөп салар

ОТТУШЕВЫВАТЬ *несов. см. оттушевать*

ОТТЯГИВАТЬ *несов. см. оттянуть*

ОТТЯГИВАТЬСЯ *несов. см. оттянуться*

ОТТЯЖКА *ж.* 1. чөйө тартары; 2. таллайганы (*үлдүлө, камчыла о.ө. согор алдында*); **ударить с оттяжкой** талайып согор; 3. *разг. (промедление)* чөйип турганы; 4. (*снасть*) тынгыда тартырар неме (*бууш, трос ло о.ө.*); **оттяжка антенны** антеннаны тынгыда тартырар трос

ОТТЯНУТЬ *сов.* 1. *кого-что (потянуть назад)* кайра тартар (тарт-); (*переместить*) сүүртеп салар (сүүртеп сал-); **оттянуть курок** маажыны кайра тартар; **оттянуть лодку к берегу** кемени жарат жаар сүүртеп салар; 2. (*отвести*) апарып салар (апарып сал-); **оттянуть отряд в лес** отрядты агаш аразына апарып салар; 3. (*сделать отвислым*) чөйип салар (чөйип сал-); **оттянуть карманы** кармандарды чөйип салар; 4. (*отсрочить*) чөйөр (чөй-); **оттянуть время** ойди чөйөр; 5. (*причинить боль*) ачыдып салар (ачыдып сал-), сыстадып салар (сыстадып сал-); **рюкзак оттянул ему плечи** рюкзак онын ийиндерин ачыдып салар; 6. *техн.* чөйип салар (чөйип сал-) (*кызыдып*); **оттянуть болт** болтты чөйип салар

ОТТЯНУТЬСЯ *сов.* 1. *воен.* кайралап калар (кайралап кал-); тууралап калар (тууралап кал-); **полк оттянулся к лесу** полк агаш аразы жаар кайралап калган; 2. (*стать отвислым*) чөйилип калар (чөйилип кал-); **карманы оттянулись** кармандар чөйилип калган

ОТТЯПЫВАТЬ *несов. см. оттяпать*

ОТУМАНИВАТЬ *несов. см. отуманить*

ОТУМАНИВАТЬСЯ

ОТУМАНИВАТЬСЯ *несов. см. отуманиваться*

ОТУМАНИТЬ *сов. кого-что* 1. (*затуманить*) туман бөктөп салар (бөктөп сал-); 2. *перен.* чокым-жарт эмес эдип салар (эдип сал-); **вино отуманило его сознание** аракы онын санаазын чокым-жарт эмес эдип салган

ОТУМАНИТЬСЯ *сов.* 1. туманга бөктөлип калар (бөктөлип кал-), туманга жабылып калар (жабылып кал-) 2. *перен.* (*потерять возможность ясно мыслить*) чокым-жарт эмес болуп калар (болуп кал-); **сознание отуманилось** сагыжы чокым-жарт эмес болуп калган

ОТУПÉЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* эдреп калган

ОТУПÉНИЕ *с.* эдрегени; эдреп калганы; **до отупения** эдрегенче (эдреп калганча)

ОТУПÉТЬ *сов.* эдреп калар (эдреп кал-); **отупеть от работы** иштен эдреп калар

ОТУТЮЖИВАТЬ *несов. см. отутюжить*

ОТУТЮЖИТЬ *сов. что* уютюгла јыжып салар (јыжып сал-); **отутюжить костюм** костюмды уютюгла јыжып салар

ОТУЧÁТЬ *несов. см. отучить*

ОТУЧÁТЬСЯ *несов. см. отучиться*

ОТУЧИВАТЬ *несов. см. отучить*

ОТУЧИВАТЬСЯ *несов. см. отучиться*

ОТУЧИТЬ *сов. кого от чего и с неопр. накл. (отнять)* айрып салар (айрып сал-); (*заставить бросить*) таштадар (ташта-); **отучить от груди** эмчектен айрып салар; **отучить курить** танкы тартарын таштадар

ОТУЧИТЬСЯ *сов.* 1. *от чего (избавиться)* айрылар (айрыл-); (*бросить*) таштап ийер (таштап ий-); **отучиться от дурных привычек** коомой кылыктардан айрылар; 2. (*окончить учение*) үренип салар (үренип сал-), үренип бождор (божот-)

ОТХÁЖИВАТЬ *несов. см. отходить* II

ОТХÁРКАТЬ *сов. что* какырып ийер (какырып ий-)

ОТХÁРКАТЬСЯ *сов.* 1. какырып алар (какырып ал-); **хорошо отхаркаться** јазап какырып алар; 2. какырыла берер (какырыла бер-); **мокрота отхаркнулась** какырык какырыла берди

ОТХÁРКИВАТЬ *несов. см. отхаркать, отхаркнуть*

ОТХÁРКИВАТЬСЯ *несов. см. отхаркаться, отхаркнуться*

ОТХÁРКНУТЬ *сов. см. отхаркать*

ОТХÁРКНУТЬСЯ *сов. см. отхаркаться*

ОТХВАТÍТЬ *сов. что* 1. *разг. (отрубить)* кезе чабып ийер (чабып ий-); (*отрезать*) үзе кезип ийер (кезип ий-); **машинной отхватило палец** машина сабарын үзе кезип ийген; 3. *прост. (приобрести, достать)* каап алар (каап ал-), садып алар (садып ал-); **отхватить дефицит** дефицит немени каап (садып) алар

ОТХВÁТЫВАТЬ *несов. см. отхватить*

ОТХЛЕБНУТЬ *сов. и однокр. что, чего* ичип ийер (ичип ий-); **отхлебнуть глоток чая** бир уурт чай ичип ийер

ОТХЛЁБЫВАТЬ *несов. и многокр. см. отхлебнуть*

ОТХЛЕСТАТЬ *сов. кого; разг.* сабап салар (сабап сал-); (*прутом*) чыбыктап салар (чыбыктап сал-); (*кнутом*) камчылап салар (камчылап сал-); (*ремнём*) кайыштап салар; (*ладонью*) тажып салар (тажып сал-); **отхлестать коня** атты камчылап салар

ОТХЛЁСТЫВАТЬ *несов. см. отхлестать*

ОТХЛЫНУТЬ *сов.* 1. кайра ага берер (ага бер-); **волны отхлынули от берега** толкулар јаратган кайра ага берди; 2. *перен. (в сторону)* туура барар (бар-); (*назад*) кайра барар; **толпа отхлынула** јуулган улус кайра барды

ОТХÓДÍ *м.* 1. (*отправление*) атанганы, барары, атаныш; **отход поезда** поездтин атанганы; 2. (*отступление*) тескерлеери;

3. (*отклонение*) јана базары, туура јайылары; **отход от принятого решения** чыгарылган јөптөн јана базары

ОТХОД II *м. см. отходы*

ОТХОДИТЬ I *несов. см. отойти*

ОТХОДИТЬ II *сов. кого* эмдеп алар (эмдеп ал-), будына тургузып салар (тургузып сал-); **отходить больного** оору кижини эмдеп алар

ОТХОДИТЬ III *сов. что 1. разг. (перестать ходить)* баспай барар (баспай бар-); **отходили её ноги** онын буттары баспай барган; **2. что; разг. (проходить куда-л. некоторое время)** јүрүп салар (јүрүп сал-); **отходил два года в школу** эки јыл школго јүрүп салган; **3. что; прост. (утомить)** арыдып салар (арыдып сал-), чыладып салар (чыладып сал-); **отходить ноги** буттарын чыладып салар

ОТХОДЧИВЫЙ, -ая, -ое ачынгану түрген өдө берер; **отходчивый человек** ачынгану түрген өдө берер кижини

ОТХОДЫ *мн. (ед. отход м.)* сүре-чөп, таштанты, арткан-калган неме

ОТЦВЕСТИ *сов. 1. (кончить, перестать цвести)* чечектеп салар (чечектеп сал-); **черёмуха отцвела** јодро чечектеп салган; **2. перен. (потерять молодость)** карып калар (карып кал-); **красавица отцвела** јаражай карып калган; **3. разг. (выцвести)** онып калар (онып кал-); **ткань отцвела** бөс онып калган

ОТЦВЕТАТЬ *несов. см. отцвести*

ОТЦЕДИТЬ *сов. 1. что, чего (отлить)* агызып алар (агызып ал-); **оцедить из бочки красного вина** бочкодон кызыл араку агызып алар; **2. (пропустить через что-л.)** шүүп салар (шүүп сал-); **отцедить молоко** сүтти шүүп салар

ОТЦЕЖИВАТЬ *несов. см. отцедить*

ОТЦЕПИТЬ *сов. что* алып ийер (алып ий-); **отцепить вагон** вагонды алып ийер

ОТЦЕПИТЬСЯ *сов. алына берер (алына бер-); телега трактора отцепилась* трактордын телегазы алына берген

ОТЦЕПЛЯТЬ *несов. см. отцепить*

ОТЦЕПЛЯТЬСЯ *несов. алынар (алын-); отцепляться от поезда* поездтен алынар

ОТЦЕПНОЙ, -ая, -ое алынып турган; **отцепной вагон** алынып турган вагон

ОТЦОВСКИЙ, -ая, -ое аданын; адазынын; **отцовский долг** аданын молјузы; **отцовский дом** адазынын айылы

ОТЦОВСТВО *с. ада болоры; признать отцовство* адазы болуп турган деп тургузар

ОТЧАИВАТЬСЯ *несов. см. отчаяться*

ОТЧАЛИВАТЬ *несов. см. отчалить*

ОТЧАЛИТЬ *сов. 1. јуре берер (јуре бер-)* (суула); **теплоход отчалил** кереп јуре берди; **2. разг. јуре берер; отчалил последний автобус** калганчы автобус јуре берди

ОТЧАСТИ *нареч. анан-мынан; отчасти это так* анан-мынан онызы андый

ОТЧАЯНИЕ *с. чөкөнгөни, чөкөниш; рыдать от отчаяния* чөкөнгөнинен өксөп ыйлаар

ОТЧАЯННО *нареч. сүрекей тын; отчаянно защищаться* сүрекей тын коруланар

ОТЧАЯННЫЙ, -ая, -ое **1. (исполненный отчаяния)** чөкөништү; (*вызванный отчаянием*) чөкөнип (чөкөништен) эткен; **отчаянное письмо** чөкөништү самара; **отчаянный шаг** чөкөнип эткен алтам; **2. (очень плохой)** сүрекей коомой, уур; **отчаянное положение** сүрекей коомой айалга; **3. (безрассудно смелый)** јалтанбас; **он человек отчаянный** ол јалтанбас кижини; **4. (чрезвычайный по силе своего проявления)** сүрекей тын; **отчаянное сопротивление** сүрекей тын удурлажу

ОТЧАЯТЬСЯ *сов. чөкөнип калар (чөкөнип кал-), ижемјизин јылытып салар (јылытып сал-)*

ОТЧЕГО **1. нареч. неден улам, ненин учун; Отчего он не пришёл?** Ол ненин учун келбеген?; **2. союз ненин учун; я**

ОТЧЕГО-ЛИБО

не знаю, отчего он не пришёл ол ненин учун келбеген, мен билбей жадым

ОТЧЕГО́-ЛИБО, ОТЧЕГО́-НИБУДЬ нареч. неден де улам

ОТЧЕГО́-ТО нареч. неопр. ненин де учун, неден де улам; **отчего-то не пришёл** ненин де учун келбеген

ОТЧЕКА́НИВАТЬ несов. см. **отчекáнить**

ОТЧЕКА́НИТЬ сов. 1. что согуп салар (согуп сал-); **отчеканить изображение** журук согуп салар; **отчеканить монету** темир акчага журук согуп салар; 2. что и без доп., перен. (произнести ясно) чокым айдар (айт-); он **отчеканил каждое слово** кажы ла сости ол чокым айдып берди

ОТЧЁРКИВАТЬ несов. см. **отчеркнۇть**

ОТЧЕРКНУ́ТЬ сов. что тартып салар (тартып сал-); **отчеркнуть цитату карандашом** цитатаны карандашла тартып салар

ОТЧЕРПНУ́ТЬ сов. что, чего сузуп алар (сузуп ал-), сузуп астадар (астат-)

ОТЧЕРПЫВАТЬ несов. см. **отчерпнۇть**

ОТЧЕРТ́ИТЬ сов. что 1. чийўле тартып салар (тартып сал-); **очертить рисунок** журукты чийўле тартып салар; 2. текши көргүзип салар (көргүзип сал-); **очертить характер персонажа** персонажтын кылык-жаңын текши көргүзип салар

ОТЧЕРЧИВАТЬ несов. см. **отчерт́ить**
ОТЧЕСТВО с. адазынын ады, отчетство

ОТЧЁТ м. отчёт; **сделать отчёт** отчёт эдип салар; **годовой отчёт** жылдын отчёды; ♦ **давать себе отчёт** билип турар; **делать, не отдавая себе отчёта** билип турбай эдер

ОТЧЁТЛИВО нареч. иле, јарт; **отчётливо видеть что-либо** кандый бир неме ни иле, јарт көрөр; **отчётливо произносить слова** сөстөрди јарт айдар

ОТЧЁТЛИВОСТЬ жс. 1. јарт болгоны; **отчётливость речи** куучыны јарт бол-

гоны; 2. јарт (иле) көрүнип турганы; **отчетливость изображения** журуктын јарт көрүнип турганы; 3. јарт болгоны, чокым болгоны; **отчётливость мышления** санааш-шўўлтези чокым болгоны

ОТЧЁТЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. (чёткий; хорошо слышимый) јарт; **отчётливый звук** јарт табыш; 2. (хорошо видимый) јарт (иле) көрүнип турган; **отчетливая карта** јарт көрүнип турган карта; 3. (чётко сформулированный) јарт, чокым; **отчётливый отчёт** чокым каруу

ОТЧЁТНО-ВЫ́БОРНЫЙ, -ая, -ое отчёт ло талдаш эдер; **отчетно-выборное собрание** отчёт ло талдаш эдер јуун

ОТЧЁТНОСТЬ жс. отчётность; **проверить отчётность** отчётностьты шинжўлеп көрөр

ОТЧЁТНЫЙ, -ая, -ое 1. (содержащий отчёт) отчётный; **отчётный доклад** отчётный јетирү; 2. (подлежащий отчёту) отчёт берер; **отчётный год** отчёт берер жыл

ОТЧ́ИЗНА жс. высок. төрөл, ада-төрөл
ОТЧ́ИЙ, -ая, -ое *трад.-поэт*, высок. адазынын, ада-энезинин; **отчий дом** ада-энезинин айылы

ОТЧ́ИМ м. өйй ада

ОТЧИСЛÉНИЕ с. 1. (действие) тудуп алары; 2. чыгарары; **отчисление студентов из университета** студенттерди университеттен чыгарары; 3. (отчисленная сумма) тудуп алган акча; **отчисления с зарплаты** ишјалдан тудуп алган акча; **амортизационные отчисления** амортизация учун тудуп алган акча

ОТЧ́ИСЛИТЬ сов. 1. что (вычестъ) тудуп алар (ал-); **отчислить сто рублей** јүс салковой тудуп алар; 2. кого (исключить из состава) чыгарып салар (чыгарып сал-); **отчислить студента за неуспеваемость** студентти коомой ўренип турганы учун чыгарып салар

ОТЧ́ИСЛИТЬСЯ сов. чыгып калар (чыгып кал-); **отчислиться из клуба** клубтан чыгып калар

ОТЧИСЛЯТЬ *несов. см. отчѣслить*

ОТЧИСЛЯТЬСЯ *несов. см. отчѣслиться*

ОТЧѢСТИТЬ *сов.* 1. что арчып салар (арчып сал-); **очистить ковёр** кебисти арчып салар; 2. (сделать чистым по составу) ару эдип салар (эдип сал-); **очистить воздух** кейди ару эдип салар; 3. (освободить от чего-л. засоряющего) арчып салар; **очистить дно реки** суунын тўбин арчып салар; 4. (снять верхний слой) арчып салар; **очистить яйцо** јымыртканы арчып салар; 5. (в нравственном отношении) ару эдип салар; **очистить сердце** јўректи ару эдип салар; 6. јок эдип салар; **очистить город от мигрантов** каланы мигранттар јок эдип салар

ОТЧѢСТИТЬСЯ *сов.* 1. ару боло берер (боло бер-); **вода очистилась** суу ару боло берген; **воздух очистился** кей ару боло берген; 2. (освободиться) јоголып калар (јоголып кал-); **река очистилась ото льда** суунын тожы јоголып калды; 3. (стать чистым в нравственном отношении) арутанып алар (арутанып ал-); **очиститься от грехов** кинчектерден арутанып алар

ОТЧИТАТЬ *сов. кого; разг.* арбап салар (арбап сал-); **отчитать работников** ишчилерди арбап салар

ОТЧИТАТЬСЯ *сов.* отчёт берип салар (берип сал-); **отчитаться перед избирателями** ўнбереечилердин алдына отчёт берип салар

ОТЧѢТЫВАТЬ *несов. см. отчитать*

ОТЧѢТЫВАТЬСЯ *несов. см. отчитаться*

ОТЧИХАТЬСЯ *сов.; разг.* чичкирип алар (чичкирип алар-)

ОТЧИЩАТЬ *несов. см. отчѣстить*

ОТЧИЩАТЬСЯ *несов. см. отчѣститься*

ОТЧУЖДАТЬ *несов.* 1. кого-что (отдалять) ырадар (ырат-); **что-то отчуждало меня от неё** та неме де мени онон ырадып турган; 2. что; юр. (изымать) айрыыр

(айры-); **отчуждать имущество** јобжбни айрыыр; 3. (продавать) садар (сат-); (дарить) сыйлаар (сыйла-); **отчуждать акции** акцияларды садар

ОТЧУЖДѢНИЕ *с.* 1. (прекращение или отсутствие близости между кем-л.) ыражып калары; (отдаление) ырап калганы; **причина отчуждения от людей** улустан ырап калганынын шылтагы; 2. юр. айрыры; 3. (продажа) садары; (дарение) сыйлаары; **отчуждение автомобиля** кблўкти садары

ОТЧУЖДѢННОСТЬ *ж.* ортозы (бой-бойынан) ырап калганы, ыражып калганы; **отчуждѢнность чувствовалась в их разговоре** ортозы ырап калганы олардын куучынында билдирип турды

ОТЧУЖДѢННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич.* айрылган; 2. *прил.* бу јерде јок, бу јерде јоктый; **отчуждѢнный взгляд** бу јерде јоктый кўрўш; 3. *прил.; юр.* айрып алган; **отчуждѢнное имущество** айрып алган јобжб

ОТШАГАТЬ *сов. что; разг.* базып салар (базып сал-); **отшагать десять километров** он километрди базып салар

ОТШАГНУТЬ *сов.; разг.* алтап ийер (алтап ий-) (кайра эмезе туура); **в испуге отшагнул от него** коркыганынан онон кайра алтап ийди

ОТШАТНУТЬ *сов.; разг.* јайкап ийер (јайкап ий-) (кайра эмезе туура); **её отшатнуло в сторону** оны туура јайкап ийди

ОТШАТНУТЬСЯ *сов.* 1. кайра барар (бар-), кайра тап эдер (тап эт-); 2. *перен.* билишпей барар (билишпей бар-)

ОТШАТЫВАТЬСЯ *несов. см. отшатнуться*

ОТШВѢРИВАТЬ *несов. см. отшвырнуть*

ОТШВЫРНУТЬ *сов. кого-что* туура таштап ийер (таштап ий-)

ОТШѢЛЬНИК *м.* и **ОТШѢЛЬНИЦА** *ж.* 1. *уст.* улустан башка барып јаткан кижы (кудай јангы аайынча санаазыла);

ОТШИБ

2. *перен.* улуска јуукпай, башка јаткан киж

ОТШІБ *м.* тууразында, туура јер; **жить на отшибе** тууразында јадар

ОТШЛЁПАТЬ *сов. кого; разг.* сабап салар (сабап сал-); (*ладонью*) алакандап салар (алакандап сал-), тажып салар (тажып сал-); **отшлѣпать мокрой тряпкой** ўлўш бѣслѣ сабап салар; **отшлѣпать руками** алакандап салар

ОТШЛЁПЫВАТЬ *несов. см. отшлѣпать*

ОТШЛИФОВАТЬ *сов. что* 1. ўстин тўзеде јыжып салар (јыжып сал-); **отшлифовать гранит** граниттинг ўстин тўзеде јыжып салар; 2. *кого-что; перен.* сўреен јакшы эдип салар (эдип сал-); **отшлифовать рассказ** куучынды сўреен јакшы эдип салар

ОТШЛИФОВАТЬСЯ *сов.* ўсти тўзеде јыжылып калар (јыжылып кал-); **мрамор хорошо отшлифовался** мрамордын ўсти тўзеде јакшы јыжылып калган

ОТШЛИФОВЫВАТЬ *несов. см. отшлифовать*

ОТШЛИФОВЫВАТЬСЯ *несов. см. отшлифоваться*

ОТШТАМПОВАТЬ *сов. что* штамптап салар (штамптап сал-)

ОТШТАМПОВЫВАТЬ *несов. см. отштамповать*

ОТШТУКАТУРИВАТЬ *несов. см. отштукатурить*

ОТШТУКАТУРИТЬ *сов. что* шыбап салар (шыбап сал-), штукатурка салып салар (салып сал-)

ОТШУМѢТЬ *сов.* 1. (*кончить шуметь*) табыштанып токтоп калар (токтоп кал-); **отшумела гроза** кўкўрт табыштанып токтоп калган; 2. *перен.* токтоп калар; **отшумела война** јуу-чак токтоп калган

ОТШУТІТЬСЯ *сов.* кокырлап ийер (кокырлап ий-)

ОТШУЧИВАТЬСЯ *несов. см. отшутиться*

ОТЩЁЛКИВАТЬ *несов.* 1. *см. отщёлкнуть*; 2. *что (о счётчике, часах и т.п.)* чатылдап кѳргўзер (кѳргўс-); **счѳтчик отщёлкивает километры** счѳтчик километрлерди чатылдап кѳргўзет

ОТЩЁЛКНУТЬ *сов. что; разг.* чат эдип ачып ийер (ачып ий-); **отщёлкнуть задвижку** јылдырманы чат эдип ачып ийер

ОТЩЕПѢНЕЦ *м.* и **ОТЩЕПѢНКА** *ж.* улусла колбузын јылыйткан киж

ОТЩЕПІТЬ *сов. что* јарып алар (јарып ал-); **отщепить лучину** такпай јарып алар

ОТЩЕПЛЯТЬ *несов. см. отщепить*

ОТЩИПАТЬ *сов. что; разг.* чымчып алар (чымчып ал-); **отщипать корочку хлеба** калаштын кадарын чымчып алар

ОТЩИПНУТЬ *сов.* 1. *что, чего* чымчып алар (чымчып ал-); **отщипнуть кусочек хлеба** калаштан бир тилим чымчып алар; 2. *что (оторвать)* ўзўп салар (ўзўп сал-); **отщипнуть макушку помидора** помидордын бажын ўзўп салар

ОТЩИПЫВАТЬ *несов. см. отщипнуть*

ОТЬ... *приставка см. от*

ОТЬЕДАТЬ *несов. см. отъесть*

ОТЬЕДАТЬСЯ *несов. см. отъестся*

ОТЬЕДИНИТЬ *сов. кого-что (отделить)* айрып салар (айрып сал-); алып салар (алып сал-) **отъединить от людей** улустан айрып салар; **отъединить провод** эмикти алып салар

ОТЬЕДИНЯТЬ *несов. см. отъединить*

ОТЬѢЗД *м.* барары; барганы; **в день отъезда** барар кўн; **его отъезд** огорчил еѳ онын барганы оны ачуркандырып салды

ОТЬЕЗЖАТЬ *несов. см. отъехать*

ОТЬЕЗЖАЮЩИЙ, -ая, -ое 1. *прич.* атанып јаткан; 2. *в знач. сущ.* **отъезжающий** *м.* и **отъезжающая** *ж.* атанып (барып) јаткан киж

ОТЬѢМНЫЙ, -ая, -ое алынар; **отъѢмная стена** алынар стене

ОФОРМИТЬ

ОТЪЁСТЬСЯ *сов.* семирип калар (семирип кар-)

ОТЪЕХАТЬ *сов.* 1. туура мантада берер (мантада бер-); туура мантадып ийер (мантадып ий-); **отъехать от станции** станциядан туура мантада берер; **отъехай в сторону** туура мантадып ийзен; 2. (*проехать какое-л. расстояние*) жүре берер (жүре бер-); **они отъехали километра полтора от города** олор каладан бир жарым километрге жүре бергендер

ОТЪЯВЛЕННЫЙ, -ая, -ое *разг.* коркышту; **отъявленный враг** коркышту бштү

ОТЫГРАТЬ *сов.* 1. *что (вернуть игрой)* кайра ойноп алар (ойноп ал-); **отыграть проигрыш** ойнодып ийген немени кайра ойноп алар; 2. ойноп алар; (*отобрать*) блаап алар (блаап ал-); **отыграть минуту в эстафете** эстафетада бир минуты ойноп алар; **отыграть шайбу** шайбаны блаап алар; 3. *разг. (кончить играть)* ойноп божодып салар (божодып сал-); **отыграть матч** матчты ойноп божодып салар

ОТЫГРАТЬСЯ *сов. см. отыграть 1*

ОТЫГРЫВАТЬ *несов. см. отыграть*

ОТЫГРЫВАТЬСЯ *несов. см. отыграть 1*

ОТЫМЁННЫЙ, -ая, -ое *грам.* адалгыштан бүткен; **отымённое наречие** адалгыштан бүткен кубулбас

ОТЫСКАТЬ *сов.* *кого-что* табып алар (табып ал-); **отыскать в сборнике статью** жуунтыдан статьяны табып алар

ОТЫСКАТЬСЯ *сов.* табылып калар (табылып кал-); **пропажа отыскалась** жылыган неме табылып калган

ОТЫСКИВАТЬ *несов. см. отыскать*

ОТЫСКИВАТЬСЯ *несов. см. отыскаться*

ОТЯГОТИТЬ *сов.* *кого-что* күчсиндирип салар (күчсиндирип сал-), жободып салар (жободып сал-); **это поручение его не отяготит** бу жакылта оны жободып салбас

ОТЯГОЩАТЬ *несов. см. отяготить*

ОТЯГЧАТЬ *несов. см. отягчить*

ОТЯГЧИТЬ *сов. что; книжн.* 1. *см. отяготить*; 2. *перен. (ухудшить)* уурладып салар (уурладып сал-); **отягчить вино** буруузын уурладып салар

ОТЯЖЕЛЁТЬ *сов.* 1. (*стать более тяжёлым*) уур боло берер (боло бер-); **намокшая одежда отяжелела** сууга өдүп калган кийим уур боло берген; 2. (*стать грузным, неповоротливым*) бескези кожулып калар (кожулып кал-); **отяжелеть телом** эди-канынын бескези кожулып калар; 3. *перен.* уур боло берер; **голова отяжелела** баш уур боло берди

ОТЯЖЕЛИТЬ *сов. кого-что; в разн. знач.* уур эдип салар (эдип сал-), уурладып салар (уурладып сал-); **отяжелить конструкцию машины** машинанын конструкциясын уур эдип салар

ОТЯЖЕЛЯТЬ *несов. см. отяжелить*

ОФИС *м.* офис

ОФИЦЁР *м.* офицер

ОФИЦЁРСКИЙ, -ая, -ое офицер, офицердин; **офицерское звание** офицердин жамызы

ОФИЦЁРСТВО *с. собир.* офицерлер

ОФИЦИАЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. *окрылу, официальный*; **официальный представитель** официальный кижжи; 2. *перен. (сухой)* кату; **говорить официальным тоном** кату үнле куучындажар

ОФИЦИАНТ *м.* официант

ОФИЦИАНТКА *ж.* официантка

ОФОРМИТЕЛЬ *м.* жазаачы, жазап турган кижжи

ОФОРМИТЬ *сов.* 1. *что (придать эстетический вид)* жарандырып салар (жарандырып сал-); (*подготовить*) жазап салар (жазап сал-); **оформить торговый зал к празднику** садыжар залды байрамга жарандырып салар; **оформить стенгазету** стенгазет жазап салар; 2. *что (придать законную силу)* тургузып салар (тургузып сал-); эдип алар (эдип ал-); **оформить договор** жөптөжү тургузып салар; **оформить**

ОФОРМИТЬСЯ

пенсию пенсия эдип алар; **3.** *кого (зачислить)* алып алар (алып ал-), алар (ал-); **оформить на работу** ишке алар

ОФОРМИТЬСЯ *сов.* **1.** (*развиться*) болуп калар (болуп кал-); (*достичь необходимого уровня*) бұдер кемине једип калар (једип кал-); **почка оформилась в бутон** бұрчүк бутон болуп калган; **гребень у петушка ещё не оформился** кичинек пөтүктин јалаазы эм тургуза бұдер кемине јетпеген; **2.** (*зачислиться*) кирип алар (кирип ал-); **оформиться на работу** ишке кирип алар

ОФОРМЛЕНИЕ *с.* **1.** (*украшение*) јарандылары; (*подготовка*) белетеери, јазары; (*зачисление*) алары; **оформление витрины** витринаны јарандылары; **оформление документов** документтер белетеери; **оформление на работу** ишке алары; **2.** (*внешний вид*) тыш бұдүми; **оформление книги** бичиктин тыш бұдүми

ОФОРМЛЯТЬ *несов. см. оформить*

ОФОРМЛЯТЬСЯ *несов. см. оформиться*

ОФОРТ *м.* офорт (*темирдеги журук*)

ОФСЕТ *м.*; *полигр.* офсет (*типографиялык кепке базыштын бұдүми*)

ОФСЕТНЫЙ, -ая, -ое *полигр.* офсет; **офсетная печать** офсет базыш

ОФТАЛЬМОЛОГИЯ *ж.*; *мед.* офтальмология (*көсти шиндеер билим*)

ОХ *межд.* калак

ОХАПКА *ж.* кучак; **охапка сена** кучак өлбн; ♦ **схватить в охапку** кучактай тудар

ОХАРАКТЕРИЗОВАТЬ *сов. кого-что* көргүзип салар (көргүзип сал-); **докладчик охарактеризовал положение дел** сөс айдаачы керектердин аайын көргүзип салды

ОХАТЬ *несов.* «ох» деп калактаар (калак-); **охать от страха** коркыганынан «ох» деп калактаар

ОХВАТ *м.* (*вовлечение*) алганы, алып турганы; **охват большой аудитории** јаан аудиторияны алганы

ОХВАТИТЬ *сов. кого-что* **1.** (*обхватить*) кучактай тудуп алар (тудуп ал-), кучактап алар (кучактап ал-); **охватить руками ствол дерева** агаштын төзин кучактап алар; **2.** (*окружить*) курчап алар (курчап ал-), эбуре туруп алар (туруп ал-); **толпа людей охватила дом со всех сторон** јуулган улус тураны бастыра јанынан курчап алган; **3.** (*объять*) туй алып ийер (алып ий-); **пламя охватило здание** јалбыш тураны туй алып ийди; **4.** (*завладеть, захватить*) алдыртып ийер (алдыртып ий-), алдыртар (алдырт-); **чувство любви охватило девушку** кыс сүүштин сезимине алдыртып ийди; **меня охватила радость** мен сүүнчиге алдырттым; **5.** (*заставить делать*) эттиртер (эттирт-); (*привлечь*) алар (ал); **охватить учащиеся общественной работой** үренчиктерге эл-јондык иш эттиртер

ОХВАТЫВАТЬ *несов. см. охватить*

ОХЛАДЕВАТЬ *несов. см. охладеть*

ОХЛАДЕТЬ *сов. к кому-чему* күүни өчүп калар (өчүп кал-), күүни жанар (јан-); **охладеть к театру** театрга күүни өчүп калар

ОХЛАДИТЕЛЬ *м.*; *тех.* соодотон неме, соодор неме, сооткыш

ОХЛАДИТЬ *сов.* **1.** *что (сделать холодным)* соодып ийер (соодып ий-), соок эдип ийер (эдип ий-); **охладить воду** сууны соодып ийер; **2.** *кого-что; перен.* (*умерить силу*) күүнин өчүрип ийер (өчүрип ий-), күүнин өчүрип салар (өчүрип сал-); **охладить пылкие надежды** от-јалбышту ижемјилерге күүнин өчүрип ийер

ОХЛАДИТЬСЯ *сов.* **1.** (*стать холодным*) соой берер (соой бер-), сооп калар (сооп кал-), соок боло берер (боло бер-); **воздух охладился** кей соой берди; **2.** (*охладить себя*) соодынып алар (соодынып ал-); **охладиться лимонадом** лимонадла соодынып алар

ОХЛАЖДАТЬ *несов. см. охладить*

ОХЛАЖДАТЬСЯ *несов. см. охладиться*

ОХЛАЖДЕНИЕ с. 1. соодоры; (*тела*) соокко өткүргени; **охлаждение напитков** суузындарды соодоры; **охлаждение тела может привести к простуде** эт-канды соокко өткүргени тымулаарына экелер аргалу; 2. *перен.* сооры; **охлаждение отношений между странами** ороондор ортодо колбулар соогонь

ОХЛОПОК м.; *спец.* тараган кийнинде арткан неме; **пуховый охлопок** ноокыны тараган кийнинде арткан неме

ОХМЕЛЕТЬ сов. эзирип калар (эзирип кал-), калап калар (калап кал-); **охмельть от стакана вина** стакан кызыл аракыдан калап калар

ОХНУТЬ сов. и *однокр. см.* бхать

ОХОТА I ж. 1. андаш, андаары; **охота на медведя** айуга андаары; 2. *разг. (желание)* күүнзеери; **охота к чтению** кычырарга күүнзеери; 3. *в знач. сказ.; разг.* күүни бар; **охота тебе спорить с ним** оныла сөс блаажарга күүнин бар ба

ОХОТА II ж. 1. *к чему и с неопр. (желание, стремление)* күүн, күүнземел; **охота пропала** күүни жоголып калган; 2. *кому, в знач. сказ.; разг. (хочется)* күүни келери; **читать охота** кычырар күүни келип жат

ОХОТИТЬСЯ несов. 1. *на кого* андаар (анда-); **охотиться на зайца** койонго андаар; 2. *за кем; перен.* истежер (истеш-); **охотиться за шпионами** шпиондорды истежер; 3. *перен., разг.* алып аларга албаданар (албадан-); **охотиться за имуществом** жөөжөни алып аларга албаданар

ОХОТНИК I м. 1. анчы; 2. *разг. (желающий)* күүнзек кижы, јилбиркек кижы; **охотник до книг** бичиктерге күүнзек кижы; **охотник до чаю** чайзак кижы

ОХОТНИК II м. 1. (*доброволец*) күүнзеген кижы, күүнзеген; **охотников отвечать не оказалось** каруу берерге күүнзегендер јок болды; 2. *до чего и с неопр. (любитель)* нени-нени эдерге сүүр кижы; **охотник посмеяться** каткырарга сүүр кижы; 3. *на что; разг. (желающий приобрести)* алар

күүндү кижы; **на редкую книгу нашлось много охотников** ас учурап турган бичикти алар күүндү улус көп табылган

ОХОТНИЧИЙ, -ая, -ое 1. анчынын; **охотничьи сапоги** анчынын сопокторы; 2. (*служащий для охоты*) андайтан; анчы; **охотничье ружье** андайтан мылтык; **охотничья собака** анчы (андайтан) ийт

ОХОТНО нареч. күүнзеп, јилбиркеп; **охотно читал** күүнзеп кычырган

ОХРА ж. охра (*сары эмезе кызыл өндү минерал будук*)

ОХРАНА ж. 1. (*действие*) корулаары, корыыры; **охрана собственности** јөөжөни корулаары; **охрана труда** ишти корулаары; 2. (*стража*) каруул; **поставить охрану** каруул тургузып салар

ОХРАНЕНИЕ с. 1. (*действие*) корулаары; 2. *воен.* тозу; **сторожевое охранение** каруул тозу

ОХРАНИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое корулар, корыыр

ОХРАНИТЬ сов. см. охранять

ОХРАННИК м. каруулчык

ОХРАННЫЙ, -ая, -ое 1. корулап турган; **охранная грамота** корулап турган грамота; 2. коруда; **охранная зона** коруда јер

ОХРАНЯТЬ несов. *кого-что* корыыр (коры-), корулаар (корула-); **охранять дом** тураны корулаар

ОХРИПЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* тунгак; **охриплый голос** тунгак үн

ОХРИПНУТЬ сов. үни тунуп калар (тунуп кал-), тамагы тунуп калар

ОЦЕНИВАТЬ несов. см. оценить

ОЦЕНИТЬ сов. *кого-что* 1. (*определить стоимость чего-л.*) баа тургузып салар (тургузып сал-); **оценить имущество** јөөжөнин баазын тургузып салар; 2. (*проверить*) шиндеп көрүп салар (көрүп сал-); **оценить знания** билгирлерди шиндеп көрүп салар; 3. (*признать ценность, достоинство*) баалап салар (баалап сал-); **оценить доброту** јакшы эткенин баалап

ОЦЕНКА

салар; **4.** (*поставить отметку*) темдек тургузып салар; **оценить на четыре** төрт темдек тургузып салар

ОЦЁНКА *ж.* **1.** (*назначение цены*) баа тургузары; **оценка недвижимости** кыймыктабас жөөжөгө баа тургузары; **оценка стоимости** баа тургузары; **2.** (*определение уровня, качества*) шиндеп көрөри; **оценка знаний учащихся** үрнеечилердин билгирлерин шиндеп көрөри; **3.** (*мнение*) баалаары; баа; **положительная оценка** жакшы баалаганы; **дать высокую оценку** бийик баа берип салар (бийик баалап салар); **4.** (*отметка*) темдек; **получил хорошую оценку** жакшы темдек алган

ОЦЁНОЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** баазын тургузар, көрүлүп тургузылган; **оценочная стоимость** көрүлүп тургузылган баазы; **2.** көрүп жөп чыгарар; **оценочная комиссия** көрүп жөп чыгарар күрее; **оценочные нормы** көрүп жөп чыгарар ээжилер

ОЦЁНЩИК *м.* баа тургузып турган кижиге; **оценщик антиквариата** антиквариаттын баазын тургузып турган кижиге

ОЦЕПЕНЁЛЫЙ, -ая, -ое кыймык жок (*тынг коркыганынан, чочыганынан ла о.д.*); **оцепенелое состояние** кыймык жок болгоны

ОЦЕПЕНЁНИЕ *с.* кыймыктанбай барары, талымжып барары; **впасть в оцепенение** кыймыктанбай барары

ОЦЕПЕНЁТЬ *сов.* кыймыктанбай барар (кыймыктанбай бар-), тынбай турар (тур-), аалатый берер (алаатый бер-), куды чыгар (чык-); **оцепенеть от страха** коркыганынан кыймыктанбай барар

ОЦЕПИТЬ *сов.* **кого-что** курчап ийер (курчап ий-); **войска оцепили город** черүлер каланы курчап ийди

ОЦЕПЛЁНИЕ *с.* **1.** (*действие*) курчаары; **оцепление вокзала** вокзалды курчаары; **2.** (*отряд*) курчаар отряд; **стоять в оцеплении** курчаар отрядта турар

ОЦЕПЛЯТЬ *несов. см. оцепить*

ОЦИНКОВАТЬ *сов.* **что** цинкле калайлап салар (калайлап сал-); **оцинковать металл** металлды цинкле калайлап салар

ОЦИНКОВКА *ж.* цинкле калайлаары; **оцинковка кузова** кузовты цинкле калайлаары

ОЦИНКОВОЧНЫЙ, -ая, -ое цинктейтен; **оцинковочный цех** цинктейтен цех

ОЦИНКОВЫВАТЬ *несов. см. оцинковать*

ОЧАГ *м.* **1.** (*печь*) очок; (*место, где развели огонь*) от; **развести огонь в очаге** очокко от салып ийер; **друзья собрались у очага** нөкөрлөр оттын жанына жуулышкан; **2.** *перен.* (*семья*) биле; (*дом*) айыл; **тепло семейного очага** биленин жылузы; **3.** (*часть топки*) от күйер жер; **каминная топка** каминнинг от күйер жери; **4.** *чего* таркаар (таркап турган) жер; **очаг войны** жуу таркаар жер

ОЧАРОВАНИЕ *с.* жүректи олжолооры; **поддаться очарованию** жүрегин олжолодып ийер

ОЧАРОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич.* сүүнчилү күүнге олжолоткон; **2.** *прил.* сүүнчилү күүнге олжолоткон; **очарованный взгляд** сүүнчилү күүнге олжолоткон көрүш

ОЧАРОВАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сүрекей жараш, кайкамчылу жараш; **очаровательный ребенок** сүрекей жараш бала

ОЧАРОВАТЬ *сов.* **кого** олжолоп алар (олжолоп ал-), олжолоп ийер (олжолоп ий-); **очаровать красотой** жаражыла олжолоп алар

ОЧАРОВЫВАТЬ *несов. см. очаровать*

ОЧЕВИДЕЦ *м.* көргөн кижиге; **был очевидцем тех событий** ол керектерди көргөн кижиге болгон

ОЧЕВИДНО **1.** *в знач. сказ.* (*ясно, понятно*) жарт; **ваше участие для всех очевидно** слердин турушканаар ончозына жарт; **2.** *вводн. сл.* байла; **он, очевидно, согласится** ол, байла, жөпсинер

ОЧЕВИДНЫЙ, -ая, -ое жарт, иле; **очевидная правда** жарт чын

ОЧЕЛОВЕЧЕНИЕ с. 1. кижиге тўней эдери, кижиге ошкош эдери; 2. кижиге кўўндү эдери, киленкей эдери; **очеловечивание преступников** каршучылдарды кижиге кўўндү эдери

ОЧЕЛОВЕЧИВАТЬ *несов. см. очеловечить*

ОЧЕЛОВЕЧИВАТЬСЯ *несов. см. очеловечиться*

ОЧЕЛОВЕЧИТЬ *сов. что; книжн.*

1. кижиге тўней эдип салар (эдип сал-), кижиге ошкош эдип салар; 2. кижиге кўўндү эдип салар, киленкей эдип салар; **очеловечить жестокое сердце** киленкей эмес жүректи киленкей эдип салар

ОЧЕЛОВЕЧИТЬСЯ *сов.; книжн.*

1. кижиге тўней болуп калар (болуп кал-), кижиге ошкош болуп калар; **пес очеловечился** ийт кижиге ошкош болуп калган; 2. кижиге кўўндү болуп калар, киленкей болуп калар; **он очеловечился** ол кижиге кўўндү болуп калган

ОЧЕНЬ *нареч. сўрекей, сўреен, коркышту; очень много сўрекей кбп; он очень хорошо поет* ол сўрекей якшы кожондойт; **очень вам благодарен** слерге сўреен жаан быйан

ОЧЕРЕДНИК м. и **ОЧЕРЕДНИЦА** ж. очередьте турган кижиге (нени-нени аларга)

ОЧЕРЕДНОЙ, -ая, -ое 1. (*стоящий на очереди*) келер; **очередное собрание** келер жуун; 2. (*следующий по порядку*) ээчий, келер; **очередной номер газеты** газеттин ээчий номери; 3. (*исполняющий в порядке очерёдности*) очередьде иштеер, ээчий иштеер; **выбрать очередного старосту** ээчий иштеер старостаны талдап алар; **очередная смена** ээчий иштеер смена; 4. (*повторяющийся*) база ла; **очередной скандал** база ла тал-табыш

ОЧЕРЁДНОСТЬ ж. ээчий-деечий болоры; **установить очерёдность** ээчий-деечий болорын јоптөп салар; **очерёдность выполнения работ** иштерди ээчий-деечий эдери

ОЧЕРЕДЬ ж.; *в разн. знач.* очередь; **стоять в очереди** очередьте турар; **моя**

очередь читать менин очередьдем кычырарга; **большая очередь** жаан очередь; ♦ **по очереди** очередьде, ээчий-деечий; **в первую очередь** элден озо

ОЧЕРК м. очерк (1. *жаан эмес литературалык чўмдемел*; 2. *кандый бир суракты текши јартап бичигени*)

ОЧЕРКІСТ м. очеркист, очерк бичиир кижиге

ОЧЕРКОВЫЙ, -ая, -ое очерк; **очерковая литература** очерк литература; **очерковый жанр** очерк жанр

ОЧЕРНИТЬ *сов. кого-что; разг.* јамандап салар (јамандап сал-), каралап салар (каралап сал-); **люди очернили его** улус оны каралап салган

ОЧЕРНЯТЬ *несов. см. очернить*

ОЧЕРСТВЕЛЫЙ, -ая, -ое киленкей эмес; **очерствелое сердце** киленкей эмес жүрек

ОЧЕРСТВЕТЬ *сов. киленкей эмес болуп калар (болуп кал-); сердце очерствело* жүреги киленкей эмес болуп калган

ОЧЕРТАНИЕ с. сом; **очертания гор** кырлардын сомдоры

ОЧЕРТИТЬ *сов.* 1. *что (обвести чертой)* эбире чийўлеп салар (чийўлеп сал-), эбире чийўле тартып салар (тартып сал-); **очертить рисунок** журукты эбире чийўле тартып салар; 2. *кого-что; перен. (охарактеризовать)* көргүзип салар (көргүзип сал-); **очертить характер героя** геройдын кылык-јангын көргүзип салар; ♦ **очертя голу** анаар ла

ОЧЕРЧИВАТЬ *несов. см. очертить*

ОЧЁС м.; *собр. см. очёски*

ОЧЕСАТЬ *сов. что* 1. тарап салар (тарап сал-); **очесать пух** ноокыны тарап салар; 2. тырмап салар (тырмап сал-); **очесать стог** обогоны тырмап салар

ОЧЁСКИ мн. (*ед. очёсок м.*) тараган кийнинде арткан неме; **пуховые очёски** таакыны тараган кийнинде арткан неме

ОЧЁСЫВАТЬ *несов. см. очесать*

ОЧЕЧНИК м. (*футляр для очков*) очкининг кабы

ОЧИСТИТЕЛЬ

ОЧИСТИТЕЛЬ м.; *тех.* арутаар неме, арутайтан неме; **химический очиститель** химияла арутайтан неме

ОЧИСТИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. арутаар, арутайтан; **очистительная машина** арутайтан машина; 2. арутанар; **очистительная молитва** арутанар мўргўл сөс

ОЧИСТИТЬ *сов. что* 1. (*снять оболочку, кожуру и т.п.*) арчып салар (арчып сал-), сойып салар (сойып сал-); **очистить рыбу** балыкты арчып салар; **очистить кожуру яблока** аламанын терезин сойып салар; 2. (*от сора, грязи*) арутап салар (арутап сал-), арчып салар (арчып сал-); **очистить козий пух** эчкинин ноказын арутап салар; 3. (*освободить*) бош эдип салар (эдип сал-); **очистить комнату от присутствующих** кыпты улустан бош эдип салар

ОЧИСТИТЬСЯ *сов.* аруталып калар (аруталып кал-); **река очистилась** суу аруталып калган

ОЧИСТКА ж. арчыыры; арутаары; **очистка компьютера** компьютерди арчыыры; **очистка воды** сууны арутаары; ♦ **для очистки совести** бойын бурулаба-ска, бойын бурулу деп бодобоско

ОЧИСТКИ *только мн.*; арчыган неме-нин артканы; **картофельные очистки** арчыган картошканын артканы

ОЧИЩАТЬ *несов. см. очистить*

ОЧИЩАТЬСЯ *несов. см. очиститься*

ОЧИЩЕНИЕ с. арчыыры; арутаары; **очищение организма** эт-канды арчыыры; **очищение воды** сууны арутаары

ОЧКІ *только мн.* очки; **носить очки** очки кийер

ОЧКО с. (*в играх, спорте*) очко, көс

ОЧКОВЫЙ I, -ая, -ое 1. *разг.* очкинин; **очковое стекло** очкинин шилизи; **очковая оправа** очкинин оправазы; 2. *зоол.* очки ошкош журукту; **очковая змея** очки ошкош журукту жылан

ОЧКОВЫЙ II, -ая, -ое *спорт.* очколу; **очковая система** очколу система

ОЧНУТЬСЯ *сов.* 1. (*прийти в чувство*) ондонып келер (ондонып кел-); (*проснуться*) ойгонып келер (ойгонып кел-); **очнуться после наркоза** наркозтын кий-

нинде ондонып келер; **он очнулся ото сна** ол уйкудан ойгонып келди; 2. (*выйти из состояния глубокой задумчивости*) ондонып келер

ОЧНЫЙ, -ая, -ое көстинг көскө; ♦ **очная ставка** *юр.* көстөнг көскө шылаары, көстөштирери; **очное обучение** очный үредү

ОЧУТИТЬСЯ *сов.* болуп калар (болуп кал-), учурап калар (учурап кал-); **очутиться в незнакомом месте** таныш эмес жерде болуп калар

ОШЕЕК м. (*часть туши*) мойын эт; **свиной ошеек** чочканын мойын эди

ОШЕЙНИК м. мойнок, мойынчы

ОШЕЛОМИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *см. ошеломляющий*

ОШЕЛОМИТЬ *сов. кого* алан кайкадар (кайкат-); **он нас ошеломил своим видом** ол бисти бойынын тыш бүдүмиле алан кайкатты

ОШЕЛОМЛЯТЬ *несов. см. ошеломить*

ОШЕЛОМЛЯЮЩИЙ, -ая, -ое алан кайкадар; **ошеломляющая новость** алан кайкадар солун

ОШЕЛУДИВЕТЬ *сов.* кодырланып калар (кодырланып кал-); **собака ошелудивела** ийт кодырланып калган

ОШИБАТЬСЯ *несов. см. ошибиться*

ОШИБИТЬСЯ *сов.* жастырып ийер (жастырып ий-); **ошибиться в расчетах** чоттоор тушта жастырып ийер

ОШІБКА ж. жастыра; **найти ошибку** жастыраны табып алар; **допустить ошибку** жастыра эдип салар

ОШІБОЧНОСТЬ ж. жастыразы; **ошибочность метода** эп-арганын жастыразы

ОШІБОЧНЫЙ, -ая, -ое жастыра; **ошибочное мнение** жастыра шүўлте

ОШЛАКОВАННЫЙ, -ая, -ое *тех.* (*превратившаяся в шлак*) шлакталган, шлакталып калган, шлак болуп калган; **шлакованная порода** шлак болуп калган порода

ОШЛАКОВАТЬ *сов.; тех.* (*превратить в шлак*) шлак эдип салар (эдип сал-)

ОЯЛОВЕТЬ

ОШПÁРЕННЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. изү суу урган; **ошпаренные овощи** изү суу урган маала аш; 2. өртөлгөн (*изү сууга, изү бууга*); **ошпаренный палец** өртөлгөн сабар

ОШПÁРИВАТЬ *несов. см. ошпáрить*

ОШПÁРИТЬ *сов. что; разг.* 1. изү суула уруп ийер (уруп ий-); **ошпарить помидоры** помидорлорды изе суула уруп ийер; 2. өртөп ийер (ий-), өртөп алар (өртөп ал-) (*изү суула, изү буула*); **ошпарить руку** колды изү суула өртөп ийер

ОШПÁРИТЬСЯ *сов.; разг.* өртөнип алар (өртөнип ал-) (*изү суула, изү буула*); **ошпариться кипятком** изү суула өртөнип алар

ОШПÁРКА *ж.* изү суула урары; **ошпарка гуся** касты изү суула урары

ОШТРАФÓВАННЫЙ, -ая, -ое штрафтаткан; **оштрафованный за участие в митинге** митингте турушкан учун штрафтаткан

ОШТРАФÓВÁТЬ *сов.* штрафтап салар (штрафтап сал-), штраф салып салар (салып сал-); **оштрафовать работника** ишчини штрафтап салар

ОШТУКАТÓРИВАТЬ *несов. см. оштукатúрить*

ОШТУКАТÓРИТЬ *сов.* шыбап салар (шыбап сал-); **оштукатурить стены** стенелерди шыбап салар

ОЩЕНÍТЬСЯ *сов.* төрөп салар (төрөп сал-); **собака оценилась** ийт төрөп салган

ОЩЕТÍНЕННЫЙ, -ая, -ое *разг.* түги үрпейген (атрайган)

ОЩЕТÍНИВАТЬ *несов. см. ощети́нить*

ОЩЕТÍНИВАТЬСЯ *несов. см. ощети́ниться*

ОЩЕТÍНИТЬ *сов.; разг.* түгин үрпейтип ийер (үрпейтип ий-)

ОЩЕТÍНИТЬСЯ *сов.; разг.* түги үрпейе берер (үрпейе бер-); **собака ошети́нилась** ийттин түги үрпейе берген

ОЩÍПАННЫЙ, -ая, -ое 1. жулуган, жулулып калаган; **ощипанные брови** жулуган кабактар; 2. *перен., разг.* арык; **ощипанный мальчик** арык уулчак

ОЩИПÁТЬ *сов.* жулуп салар (жулуп сал-); **ощипать гуся** касты жулуп салар

ОЩÍПЫВАТЬ *несов. см. ощипáть*

ОЩÚПАННЫЙ, -ая, -ое тудуп көргөн; **ощупанный карман** тудуп көргөн карман

ОЩÚПАТЬ *сов.* тудуп көрүп ийер (көрүп ий-); **ощупать постель** төжөкти тудуп көрүп ийер; **ощупать больного** оору кижини тудуп көрүп ийер

ОЩУПАТЬСЯ *сов.* бойын тудуп көрүп ийер (көрүп ий-)

ОЩÚПЫВАТЬ *несов. см. ощúпать*

ОЩÚПЫВАТЬСЯ *несов. см. ощúпаться*

ОЩУПЬ *ж.:* на ощупь тудуп; твердая на ощупь тутса кату

ОЩУПЬЮ *нареч.* тудуп; **пробираться по темной комнате ощупью** карануй кыпла тудуп базар

ОЩУТИМОСТЬ *ж.* сезилери, сезилип турганы; билдирери; **ощутимость перемени** кубулталардын сезилип турганы

ОЩУТÍМЫЙ, -ая, -ое сезилип турган; билдирлү, билдирип турган; **ощутимый запах** сезилип турган жыт; **ощутимые результаты** билдирлү турулталар

ОЩУТÍТЕЛЬНОСТЬ *ж.* сезилип турганы, билдирип турганы; **ощутительность разницы** башказынын сезилип турганы

ОЩУТÍТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сезилип турган, билдирлү, билдирип турган; **ощутительный мороз** сезилип турган соок

ОЩУТÍТЬ *сов.* сезип ийер (сезип ий-); **ощутить запах газа** газтын жыдын сезип ийер; **ощутить обиду** ачынганын сезип ийер

ОЩУЩÁТЬ *несов. см. ощутítть*

ОЩУЩÁТЬСЯ *несов.; книжн.* билдирер (билдир-); **ощущается потребность в отдыхе** амыраш керек деп билдирет

ОЩУЩЕ́НИЕ *с.* сезим; **приятное ощущение** жакшы сезим

ОЯГНÍТЬСЯ *сов.* төрөп салар (төрөп сал-); **овца оягнилась** кой төрөп салган

ОЯЛОВЕ́ТЬ *сов.* субай (кызыр) артып калар (артып кал-); **корова ояловела** уй субай артып калган

СОДЕРЖАНИЕ

ПРЕДИСЛОВИЕ.....	3
О ПОСТРОЕНИИ СЛОВАРЯ.....	6
УСЛОВНЫЕ СОКРАЩЕНИЯ.....	11
А.....	14
Б.....	28
В.....	61
Г.....	135
Д.....	168
Е, Ё.....	204
Ж.....	210
З.....	220
И, Й.....	304
К.....	339
Л.....	425
М.....	444
Н.....	508
О.....	643

Научно-справочное издание

РУССКО-АЛТАЙСКИЙ СЛОВАРЬ

в двух томах

Том I

Научный редактор А.В. Дыбо

Ответственный редактор А.Э. Чумакаев

Подписано в печать 25.12.2015 г. Формат 70x100¹/₁₆. Объем 50 п.л.

Печать офсетная. Тираж 700 экз. Заказ 8614.

Отпечатано в ООО «Горно-Алтайская типография»
649000 г. Горно-Алтайск, пр. Коммунистический, 35.